

Slovenski tehniški slovar

Avtorji slovarja in njihova strokovna področja:

Andrej Čadež, fizika, astronomija, matematika

Leon Čelik, kemijska tehnologija

Peter Glavič, kemijska tehnologija, procesna tehnika

Ferdinand Gubina, elektrotehnika, elektroenergetika

Marjeta Humar, slovaropisno urejanje, vodenje

Božo Iglič, papirništvo

Sonja Malej - Kveder, tekstilstvo

Aleš Mohorič, fizika, matematika

Andrej Paulin, metalurgija, vodenje

Jože Spanring, agrotehnika

Anton Stušek, strojništvo

Andrej Šmalc, kemija, vodenje

Matija Tuma, strojništvo

Jože Unk, elektronika, telekomunikacije

Florijan Vodopivec, geodezija

Branko Zadnik, gradbeništvo

Slovenski tehniški slovar

Založba ZRC

Slovenski tehniški slovar

© 2025, avtorji in ZRC SAZU

Glavni uredniki

Andrej Šmalc, Andrej Paulin (tehniški del)
Marjeta Humar (leksikografska obdelava,
vodenje dela)

Avtorji

Andrej Čadež, Leon Čelik, Peter Glavič,
Ferdinand Gubina, Marjeta Humar, Božo
Iglič, Sonja Malej - Kveder, Aleš Mohorič,
Andrej Paulin, Jože Spanring, Anton Stušek,
Andrej Šmalc, Matija Tuma, Jože Unk, Florijan
Vodopivec, Branko Zadnik

Slovaropisno vodenje

Marjeta Humar, Cvetana Tavzes (do 2010)

Tehnični sodelavki

Marija Djurovič, Karmen Nemec

Sodelovali z gradivom

Stane Bonač, Peter Černigoj, Gorazd Golob,
Dominik Gregl, Alojz Gregorič, Miha Humar,
Božo Iglič, Jakob Likar, Damijan Miljavec,
France Mlakar, Franc Spiller-Muys, Srdjan
Turk, Vlasto Zemljich, Štefan Žemva

Strokovni recenzenti

Matejka Bizjak, Barbara Blaznik, Sabina Bračko,
Miran Brumec, Janez Duhovnik, Petra Forte
Tavčer, Metka Fortuna, Marija Gorjanc, Milan
Hladnik, Gorazd Humar, Mitjan Kalin, Mateja
Kert, Maja Klančnik, Cveto Klofutar, Andrej
Knap, Alojzij Kodre, Boštjan Lesar, Barbara Luštek
Preskar, Jurij Marenče, Ana Mendizza, Klementina
Možina, Andrej Mrvar, Deja Muck, Alenka Pavko
Čuden, Mitja Petrič, Tatjana Rijavec, Milenko
Roš, Barbara Simončič, Dunja Šajn Gorjanc,
Brigita Tomšič, Raša Urbas, Željko Vukelič

Slovaropisni pregled

Simon Atelšek, Tanja Fajfar, Mateja Jemec
Tomazin, Jera Oman, Mojca Žagar Karer

Jezikovni pregled poimenovanj iz tujih lastnih imen

Mitja Trojar

Oblikovanje

Nina Semolič

Prelom

Simon Atelšek

Založnik

Založba ZRC

Zanj

Oto Luthar

Glavni urednik založbe

Aleš Pogačnik

Tisk

Cicero Begunje, d. o. o.

Naklada

400 izvodov

Cena

49 evrov

Prva izdaja, prvi natis

Ljubljana 2025

Slovar je nastal z računalniško aplikacijo

SlovarRed 2.1 Tomaža Seliškarja in

Borislave Košmrlj - Levačič.

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID= 248352259
ISBN 978-961-05-1040-6

E-knjiga
COBISS.SI-ID=247842307
ISBN 978-961-05-1041-3 (PDF)

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons
CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610510413> (pdf).

Slovenski tehniški slovar

Ljubljana 2025

Vsebina

Iz recenzije.....	7
Uvod	9
Zasnova in zgradba slovarja	13
Krajšave in oznake	19
Slovar	21
Literatura in viri	903

Slovenski tehniški izobraženci, pa tudi dijaki tehniških srednjih šol in študenti na slovenskih univerzah dobivajo s tem slovarjem, ki je plod sistematičnega, zahtevnega in dolgoletnega dela številnih slovenskih strokovnjakov, izjemno dragocen jezikovni pripomoček. Ker so slovar sestavili priznani strokovnjaki posameznih tehničnih in humanističnih strok, ki so poleg tega še avtoritete na svojih strokovnih področjih, smo njegovi uporabniki lahko trdno prepričani, da je bila vsaka beseda v slovarju skrbno in tehtno izbrana in zapisana.

Slovenski knjižni jezik je bil v 19. stoletju že visoko razvit. Ne moremo pa tega trditi za slovensko tehnično izrazoslovje, ki se je postopno, po korakih začelo razvijati šele od druge polovice 19. stoletja naprej, ko so se na Dunaju na takratni Tehniški visoki šoli v nemškem jeziku izšolali prvi slovenski tehniški izobraženci. Zato je tudi z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani leta 1919 učenje tehničnih strok potekalo skoraj izključno z uporabo strokovnih izrazov, ki so bili bolj ali manj posrečeni prevodi nemških strokovnih izrazov v slovenščino. Hiter razvoj tehničnih znanosti v obdobju po 2. svetovni vojni je zahteval tudi hiter razvoj novega in posodobljenega tehničnega izrazoslovja v slovenskem jeziku. Zato so tudi merila za poenoteno in regulirano slovensko tehnično izrazoslovje vedno nekoliko stopicala za razvojem tehnike. To je povzročalo številne zadrege pri izražanju znotraj posameznih tehničnih strok, še predvsem pri tistih strokovnjakih, ki so želeli v svojih zapisih uporabiti enoznačne in jasne tehnične izraze oziroma besede. To zadrego in včasih celo zmedo uspešno rešuje ta najnovejši in najobsežnejši tehniški slovar v slovenskem jeziku, ki je kdajkoli izšel. Zagotovo bo kot besedni vodnik nepogrešljiv inventar slovenskih tehniških izobražencev. S tem slovarjem se bo obogatil tudi sam slovenski kulturni prostor, saj je ustrezno tehnično izrazoslovje neločljivi del naše splošne jezikovne kulture. Ta besedna praznina, ki smo se je v slovenskem tehničnem prostoru do sedaj nekako zavedali, je s tem slovarjem dostojno in učinkovito zapolnjena. Hkrati pa kar kliče po posodobitvah v naslednjih letih.

Pa še nekaj – slovar je takoj z izidom nehote postal zakladnica sedanjega besednega bogastva slovenskega tehniškega jezika. To je tista zakladnica, lahko ji rečemo tudi časovna besedna kapsula, ki bo čez 100 ali več let našim zanamcem najbolje povedala, kakšno je bilo slovensko tehniško izrazoslovje, s tem pa tudi znanje v današnjem času.

Zato je ta slovar poleg svojega osnovnega poslanstva hkrati tudi zgodovinski dokument in nemi pričevalec časa, v katerem sedaj živimo.

Gorazd Humar, univ. dipl. inž. grad.,
direktor v Primorju, d. d., za dela v tujini, v pokoju

Uvod

Slovensko tehniško izrazje, ki ga predstavlja Slovenski tehniški slovar, je nastajalo z gospodarskim razvojem. Izdelava tehniškega slovarja je bila ena od nalog leta 1938 ustanovljene akademije. Gradivo zanj se je začelo zbirati že leta 1911, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno Društvo inženirjev in arhitektov. Slovar je najprej nastajal v okviru Tehniške sekcije Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Komisija za izdelavo slovarja je izdala dve izdaji Splošnega tehniškega slovarja (STS), vsakič v dveh knjigah. Za prvo izdajo v letih 1962 in 1964 ima največje zasluge Albert Struna. V letih 1978 in 1981 je izšla druga izdaja, pri kateri pa je bil glavni urednik France Adamič. Razvoj znanosti in tehnike je prinašal novo tehniško izrazje, kar je zahtevalo obnovo slovarja.

Delo za tehniški slovar se je po ustanovitvi Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU (ZRC SAZU) leta 1981 preneslo v Sekcijo za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU, od leta 1986 naprej imenovanega po prvem predstojniku Franu Ramovšu. Vodenje komisije za izdelavo novega tehniškega slovarja je prevzel Andrej Paulin.

Pomembno določilo nove zasnove je bilo, da slovar izrazje normira s slovarskim prikazom. Prednostni strokovno in jezikovno ustrezni ter pogostejše uporabljani izrazi naj imajo pomenske opise (definicije). Neprednostno strokovno in jezikovno neustrezno ter manj uporabljano izrazje se prikaže kot kazalke na pogostejše uporabljan, strokovno in jezikovno ustreznejši strokovni izraz.

Za novi tehniški slovar sta bili izpisani in pregledani besedili obeh predhodnih izdaj. Izloženo je bilo zastarelo izrazje in dodano sodobno iz strokovne literature, vedenja sodelujočih strokovnjakov in razlag. Sprejeto je bilo načelo, da mora biti slovar samorazlagalen, zato morajo biti vsi strokovni izrazi, ki so v razlagah, predstavljeni v slovarskih sestavkih.

Izhajajoč iz teh načel je komisija leta 2007 izdala poskusni snopič Slovenskega tehniškega slovarja A–B, ki je obsegal okoli 4100 slovarskih člankov iz več kot 40 tehniških strok. Uredniki za tehniški del so bili Andrej Paulin, Andrej Šmalc in Anton Stušek, za jezikovno in leksikografsko obdelavo pa je skrbela Cvetana Tavzes, sodelavka Sekcije

za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Komisijo za izdelavo slovarja so sestavljali: Andrej Čadež, Leon Čelik, Peter Glavič, Božo Iglič, Sonja Malej - Kveder, Andrej Paulin kot predsednik, Jože Spanring, Anton Stušek, Andrej Šmalc, Matija Tuma, Jože Unk in Florijan Vodopivec. Slovarske sestavke in gradivo pa so prispevali tudi zdaj že pokojni sodelavci: Stane Bonač, Alojz Gregorič, France Mlakar, Franc Spiller-Muys, Srdjan Turk in Vlasto Zemljič. Slovaropisni pregled in korekture so opravile sodelavke Sekcije za terminološke slovarje Ljudmila Bokal, Marjeta Humar, Borislava Košmrlj - Levačič in Cvetana Tavzes. Izdajatelj slovarja je bil Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, založnica pa Založba ZRC, ZRC SAZU.

Poskusni snopič naj bi pokazal predvsem morebitne pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba odpraviti oziroma upoštevati pri nadaljnjem delu. V uvodu je bilo zapisano, da bo slovar izhajal po delih. Ker želijo uporabniki slovarjev hitro dobiti informacije, je potrebno ob knjižni izdaji pripraviti tudi digitalno obliko.

V letu 2010 sta se komisiji pridružila zunanja sodelavca Ferdinand Gubina in Branko Zadnik, leta 2016 pa Aleš Mohorič. Cvetana Tavzes je zaradi dokončanja veterinarskega slovarja sodelovala s komisijo do 30. junija 2010, po 1. oktobru pa Mojca Žagar Karer.

Po izdaji poskusnega snopiča se je delo komisije nadaljevalo. Zaradi hitrega razvoja znanosti in strok je del izrazja zastaral, nastajalo pa je novo, ki ga je treba upoštevati v slovarju. V letu 2012 se je v delo kot notranja sodelavka vključila Marjeta Humar. Z vodjo komisije Andrejem Paulinom sta se odločila za posodobitev zasnove slovarja in za novo izdajo slovarja v celoti. Slovar mora biti informativen in normativen: uporabniku mora povedati, katero izrazje se uporablja in kateremu izrazu daje določena stroka prednost, izločijo se neustrezne iztočnice in deli slovarskih sestavkov; ne upoštevajo se področja, za katera v komisiji ni (več) strokovno ustreznih sodelavcev, ne sodijo v tehniko ali pa so že dobila svoj slovar, npr. kemija, ki je bila delno izločena, papirništvo, računalništvo, urbanizem pa v celoti.

Kot iztočnice slovarskih sestavkov se izločijo, npr.:

- netehniški izrazi (*alelopatija, aroma, artičoka, avtomobilski park, avtostop, avtostopar, avtotaksi, bacil, biomedicina, brst, brnistra*);
- samostalniki, ki tvorijo strokovni izraz samo v zvezi s pridevnikom, sami pa niso strokovni izrazi;
- pridevniki, ki se povezujejo v strokovni izraz s samostalnikom, sami pa niso strokovni izrazi (*aerodinamični, avtomehanični, barvilni*);
- nedoločniki (*agregirati, aktivirati, barvati*), ki se nadomestijo z glagolniki;
- prislovi (*afino*);
- kemijski simboli (*Ag*);

- deli zloženek (*aero-*, *-bazni*);
- prvi deli v imenih spojin, soli ipd. (*butil-*, *bis-*);
- predpone v sestavljenkah (*an-*);
- poklicna poimenovanja (*avtoprevoznik*, *avtomehanik*);
- stari ali zastareli strokovni izrazi (*albuminski papir*, *baba*, *bakrova svila*, *butica*);
- lastna imena iznajditeljev, podjetij (*Babcock*, *Georg H.*, *Babcock & Wilcox*).

Izločijo se deli slovarskih sestavkov:

- premalo povedne nanašalne razlage (avtomehanični *ki se nanaša na avtomehaniko*);
- zgledi rabe (**bakroviti** ki vsebuje nekaj bakra: *bakroviti sloj*);
- oznaka *bolje*;
- informativni deli slovarskih sestavkov **GL tudi** (glej besedne zveze, ki vsebujejo iztočnico), ki močno podaljšajo slovarske sestavke in povečajo obseg slovarja.

Izločijo se strokovna področja, npr.:

- arhitektura;
- biologija, genetika, genska tehnika, antropologija;
- biotehnika, biokemija, biofizika;
- geofizika;
- informatika, informacijska tehnologija;
- medicinska tehnika,
- papirništvo;
- toplotna tehnika;
- urbanizem;
- zootehnika, zoologija;
- živilska tehnologija, prehrana.

Slovar je po dodajanju in izločanju vseboval okoli 15.600 slovarskih sestavkov, od tega jih približno 1500 še ni imelo definicij. V teku let je bilo dodanih 4160 slovarskih sestavkov. Celotno besedilo pa je bilo treba prilagoditi še drugim pravilom: pregledati in uskladiti vse definicije sinonimov in antonimov, pomensko podobnih, širših ali ožjih strokovnih izrazov, zlasti pa dodati novejšje strokovne izraze, v definicijah uporabljene izraze in manjkajoče definicije.

Treba je bilo opraviti obsežno delo, ki kljub zavzetosti članov komisije ni potekalo hitro. V teh letih so se sodelavci tudi menjali, nekaterih žal ni več med nami, zato je bilo treba pridobiti nove, kar pa v današnjem času spričo splošne obremenjenosti strokovnjakov ni lahko. Delo je nekoliko upočasnili tudi covid, ko se je komisija srečevala po spletu. Od pomladi leta 2022 s komisijo zaradi težav z zdravjem ni več sodeloval Andrej Paulin. Vodenje komisije sta prevzela Marjeta Humar in Andrej Šmalc.

Besedilo je bilo dano najprej v preskusni pregled, v letu 2022 pa v slovaropisni pregled sodelavcem Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, v okviru raziskovalnih programov P6-0038 in P5-0217, ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije: Simonu Atelšku, Tanji Fajfar, Mateji Jemec Tomazin, Jeri Oman in Mojci Žagar Karer. Poimenovanja iz tujih lastnih imen je pregledal Mitja Trojar. Po vnosu komisijsko sprejetih popravkov je bilo gradivo poslano v pregled zunanjim recenzentom za določena področja in soavtorjem slovarja, čemur sta sledila pregled pripomb in vnos korektur ter prelom besedila, ki ga je opravil Simon Atelšek.

Delo bo uporabnikom na voljo v knjigi in na spletnem slovarskem portalu Termania. Soavtorji želijo, da se bodo s tehniškim strokovnim izrazjem ukvarjale nove generacije tehniških strokovnjakov in slovarnikov.

Marjeta Humar in Andrej Šmalc

Zasnova in zgradba slovarja

Osnovni podatki o slovarju

Slovenski tehniški slovar vsebuje strokovne izraze (termine) 23 strokovnih področij, ki so prikazani kot iztočnice v 19.760 slovarskih sestavkih. Ti so razvrščeni po abecednem redu iztočnic. Slovar je informativen in normativen, kolikor je bilo mogoče določiti prednostno in ustaljeno rabo.

Naslovniki slovarja

Slovar je namenjen zlasti strokovnjakom s področij, ki so prikazana s slovarskimi sestavki, pa tudi časnikařem, študentom, nestrokovnjakom, ki jih zanima določeno strokovno področje. Pri nekaterih strokovnih področjih je glede na zahtevnost definicije vseeno potrebno strokovno predznanje.

Gradivna osnova

Termini so bili izbrani iz 1. in 2. izdaje Splošnega tehniškega slovarja, Slovenskega tehniškega slovarja A–B, strokovne literature, učbenikov, neobjavljenega slovarskega gradiva sodelavcev, predlogov članov Komisije za izdelavo tehniškega slovarja, terminov, uporabljenih v definicijah, in primerjani s prikazi v knjižnih in spletnih terminoloških slovarjih, leksikonih, priročnikih. Del uporabljenih besedil je naveden na koncu knjige.

Normativnost

Slovarski sestavki podajajo informacije o strokovnih izrazih in določajo njihovo prednostno ali neprednostno rabo s slovarskimi elementi. Ločimo slovarske sestavke prednostnih, normativnih kazalčnih in informativnih kazalčnih strokovnih izrazov.

Slovarski sestavki prednostnih strokovnih izrazov vsebujejo strokovni izraz kot iztočnico, jezikoslovne podatke, lahko enega ali dva strokovna označevalnika, definicijo, lahko tudi enega ali več enakovrednih, manj uporabljenih ali manj ustreznih sinonimov, kratico in oznako **PRIM**.

Normativni kazalčni slovarski sestavki vsebujejo manj uporabljan ali manj ustrezen strokovni izraz kot iztočnico, jezikoslovne podatke, lahko enega ali dva strokovna označevalnika in s puščico kažejo na enega ali več prednostnih terminov. Informativni kazalčni sestavki s kratico kot iztočnico vsebujejo slovnične podatke in s puščico usmerjajo na besedno razvezavo kratice.

Zgradba slovarskega sestavka

Slovarski sestavki so glede na zgradbo: polni, kazalčni in sestavljeni.

Polni slovarski sestavki

Največ je polnih slovarskih sestavkov. Ti imajo lahko enega, dva ali več pomenov in eno, dve ali več definicij, najpogosteje zato, ker se uporabljajo v različnih strokah ali pa na različnih področjih določene stroke. Če je pomenov več kot eden, so označeni s številkami: **1.**, **2.** ...

Primeri:

aldehídna smôla -e -e ž kem. teh. umetna smola,
ki se pridobiva s kondenzacijo aldehydov,
uporablja se za izdelavo lakov

gibálna količina -e -e ž fiz. fizikalna količina,
določena z zmnožkom mase in hitrosti telesa
PRIM.: vrtilna količina

sekvénca -e ž **1.** zaporedje korakov, elementov,
dogodkov v celotnem poteku procesa **2.** kem. zapo-
redje, v katerem so vezane aminokisline v pep-
tidih ali beljakovinah **3.** stroj. zaporedje korakov
pri sekvenčnem krmilju

Kazalčni slovarski sestavki

Bistveni del kazalčnega slovarskega sestavka je puščica, ki usmerja na enega ali več nadrejenih strokovnih izrazov ali pa na razvezano obliko kratice. Če je pomenov več kot eden, so označeni s številkami: **1.**, **2.** ... Številke v oklepaju za navedenim nadrejenim strokovnim izrazom pa označujejo pomen pri izvornem slovarskem sestavku.

Primeri:

sklépnik -a m grad. ➞ teménski kámen

emulgírno srédstvo -ega -a s **1.** kem. teh. ➞

emulgátor (1) **2.** tekst. ➞ emulgátor (2)

DTA -- [deteá] ž (ang. differential thermal analysis)

krat. kem. ➞ diferénčna térmíčna analíza

Sestavljeni slovarski sestavki

Sestavljeni slovarski sestavek ima lahko en ali več pomenov prikazanih z definicijo, vsaj en pomen pa s puščico usmerja na prednostni termin.

Primer:

fázni premík -ega -a m **1.** fiz. razlika med fazama dveh nihanj z enako frekvenco ali dveh valovanj z enako frekvenco v izbrani točki **2.** elektr. ➞ fázni pomík

Elementi slovarskega sestavka

Iztočnica

Strokovni izraz je iztočnica slovarskega sestavka. Lahko je iz enega samostalnika, tudi v kratični obliki (*modul, monitoring, PROM, PTFE*), najpogosteje je dvobesedna iz pridevnika in samostalnika (*molekulsko sito, podajalni mehanizem*), manj pogosto pa večbesedna iz več samostalnikov (*polarna metoda izmere, politropna sprememba stanja*), še redkeje iz samostalnika in drugih besednih vrst (*prvi Cauchyjev izrek o dinamiki*), priredne zveze pridevnikov (*plinsko-tekočinska kromatografija*) ali pa zloženka iz besede in kratice (*PV-vozlišče, pnevmatična FRN-enota*).

Iztočnica je praviloma naglašena. Pri iztočnicah, ki se izgovarjajo drugače, kot so zapisane, je izgovor naveden v oglatem oklepaju in naglašen.

Primeri:

Abbejevo števílo -ega -a [ábejevo]

Dopplerjev pojáv -ega -áva [dóplərjev]

ABS¹ ABS-a in -- [abeès abeèsa]

Za iztočnico sta navedena roditeljska končnica in oznaka spola, ki sledi zapisu izgovora, če je ta potreben.

Primeri:

acétaldehyd -a m

acetilénski razvijálnik -ega -a m

Rayleighovo sípanje -ega -a [réjlijevo] s

Iztočnice so praviloma v ednini, ki ni posebej označena, zelo redko pa v množini ali dvojini, ki sta označeni z nav. mn./mn. ali pa z dv.

Primeri:

svetlôbni jášek -ega -ška m grad. jášek, ki omogoča naravno osvetlitev kletnih prostorov ali prostorov v sredini stavbe

strôjne škárje -ih -rij ž mn. škárje z mehanskim ali elektromotornim pogonom

gosénica -e ž nav. mn. stroj. brezkončna veriga iz jeklenih plošč /.../

dopolnlílni bárvi -ih barv ž dv. fiz. ☞ komplementárni bárvi

Iztočnice, ki so pisno enake, izvorno pa različne, so označene z nadpisano številko:

Primeri:

ABS¹ ABS-a in -- [abeès abeêsa] m (nem. Antiblockiersystem) krat. stroj. ☞ protiblokírne zavórni systém

ABS² ABS-a in -- [abeès abeêsa] m (ang. acrylonitrile-butadiene-styrene) krat. kem. mešani polimer akrilonitrila, butadiena in stirena **S**: ABS-kòpolimêr

Kadar so iztočnice kratice iz tujega jezika, sta v okroglem oklepaju navedeni oznaka jezika in razvezava kratice.

Primer:

AAS -- [aaès] ž (ang. atomic absorption spectrometry) krat. kem. ☞ atómska absorpcíjska spektroskopíja

Pri iztočnicah iz samostalnika in kratice so v okroglem oklepaju navedeni kratica, pomišljaj, jezik, iz katerega izhaja, in njena razvezava.

Primer:

aditiv EP -a -- [epé] m (ang. EP – extreme pressure)
aditiv za maziva, ki zmanjšajo obrabo zobnikov
pri velikih obremenitvah, dodaja se tudi
rezalnim in motornim oljem

Strokovni označevalnik

Jezikoslovnim podatkom lahko sledi en ali dva strokovna označevalnika. Slovarski sestavki izrazov, ki se uporabljajo samo na enem strokovnem področju, so označeni z enim strokovnim označevalnikom, če se uporabljajo na dveh področjih, imajo dva označevalnika, v primeru več področij uporabe se označevalniki ne navajajo.

Primeri:

razrédčena raztopína -e -e ž kem. raztopina /.../

modél s fáznim póljem -a -- -- m mat., met.
matematični model /.../

mónitoring -a m nadzor /.../

Definicija

Definicija (natančna razlaga) je najpomembnejši del slovarskega sestavka v terminološkem slovarju. V njej so navedeni najpomembnejši pomenski elementi iz iztočnico poimenovanega pojma. Po njej se pojmi ločijo med seboj, uvrščajo v pojmovni sistem, določajo sinonimi in antonimi, podobna poimenovanja. Ločimo naslednje vrste definicij: intenzijska, ekstenzijska in intenzijsko-ekstenzijska.

Najpogostejša je intenzijska definicija, ki z nosilno besedo in podrobnim prikazom lastnosti postavi termin v pojmovni sistem glede na pomensko povezane pojme.

Primeri:

nasíčena spojína -e -e ž kem. organska spojina,
ki ima v molekuli med ogljikovimi atomi same
enojne vezi

nènasíčena spojína -e -e ž kem. organska
spojina, ki ima v molekuli med ogljikovimi
atommi eno ali več dvojnih ali trojnih vezi

Manj pogoste so ekstenzijske definicije, v katerih bistveni elementi pojma niso podrobno opisani, ampak so razumljivi iz naštetih primerov.

Primeri:

nèkovína -e ž kem. element, ki nima lastnosti kovine, npr. ogljik, dušik, žveplo, klor

preména -e ž met. prehod iz enega stanja v drugo, npr. iz enega agregatnega stanja v drugo, ene kristalne zgradbe v drugo pri kaljenju

Pogostejše so intenzijsko-ekstenzijske definicije z bolj ali manj podrobnim opisom in s pojasnjevalnimi naštetimi primeri.

Primer:

nasútje -a s **1.** nasuta plast zrnatega, kosastega materiala, npr. v kemijskem reaktorju, metalurški peči za taljenje rud **2.** grad. neutrjena prosto nasuta plast sipkega materiala za zapolnitev praznine, npr. med stropniki, pod podi, tlaki, ali za doseganje določenega nivoja

Sinonimi in kratice

Definiciji lahko sledi en ali več sinonimov in kratica. Enakovredni sinonimi imajo oznako **S**, podrejeni **Sp**. Kratica sledi za oznako **K**.

Primeri:

aritmétično povpréčje -ega -a s mat. povprečje, ki je definirano kot vsota končno mnogo števil, deljena s številom vseh sumandov **S**: aritmétična sredina

nítramonkál -a m kem. dušično gnojilo, zmes amonijevega nitrata (76 %) in kalcijevega karbonata (24 %) **K**: KÁN

polietén -a m kem. termoplastični polimer /.../ posod, platenk **S**: polietilén **K**: PE

Oznaka PRIM.

Slovarski sestavek lahko zaključuje oznaka **PRIM.**, ki opozarja na sinonime, antonime, pomensko podobne strokovne izraze.

Primer:

prémo gíbanje -ega -a s fiz. gibanje po premici **Sp**: premočrtno gíbanje **PRIM.**: translatórno gíbanje

Krajšave in oznake

agroteh.	agrotehnika
astr.	astronomija
ekol.	ekologija
elektr.	elektrotehnika, elektronika, elektroenergetika
fiz.	fizika
geod.	geodezija
gozd.	gozdarstvo
grad.	gradbeništvo
graf.	tiskarstvo, grafična tehnika
kem.	kemija
kem. teh.	kemijska tehnika, kemijska tehnologija
les.	lesarstvo
mat.	matematika
meh.	mehanika
met.	metalurgija
prom.	promet
rud.	rudarstvo
stroj.	strojništvo
tekst.	tekstilstvo
telekom.	pošta in telekomunikacije
var.	varilstvo

- [] oglati oklepaj za navajanje izgovora
- () okrogli oklepaj za navajanje jezika in razvezavo kratice, matematičnih izrazov, delov kemijskih formul, oznake definicij v kazalčnem slovarskem sestavku, v navedku sinonima, v okviru **PRIM.**, definicij sinonimov, delov kemijskih formul

- 1., 2.** oznaka definicij v polnem slovarskem sestavku
- 1, 2 oznaka definicij v kazalčnem slovarskem sestavku
- 1, 2 oznaka slovarskih sestavkov s pisno enako, a izvorno različno iztočnico
- ➡ puščica za usmerjanje k prednostnemu terminu ali razvezavi kratice
- ang. angleško
- fr. francosko
- in dodaja enakovredno pisno dvojnico ali različico sklanjanja
- krat./K:** oznaka kratičnega poimenovanja
- lat. latinsko
- m** samostalnišnik ali samostalniška besedna zveza moškega spola
- mn.** množina
- nav. mn.** navadno množina
- nem. nemško
- PRIM.** primerjaj pomensko soroden izraz
- rus. rusko
- s** samostalnišnik ali samostalniška besedna zveza srednjega spola
- S:** oznaka za navajanje enakovrednega sinonima
- Sp:** oznaka za navajanje podrejenega sinonima
- tudi dodaja neenakovredno pisno dvojnico
- ž** samostalnišnik ali samostalniška besedna zveza ženskega spola

Marjeta Humar

Slovar

Zahvala

Člani komisije za izdelavo Slovenskega tehniškega slovarja se zahvaljujemo Kozmi Ahačiču, predstojniku Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, in sodelavcem inštituta za delovno in moralno podporo pri izdelavi slovarja, zlasti pa Simonu Atelšku, Karmen Nemec, Mariji Djurović, Mateji Jemec Tomazin, Mojci Žagar Karer in Mitju Trojarju. Iskrena hvala vsem področnim strokovnjakom, ki so brezplačno prispevali gradivo, nam svetovali, opravili preglede in recenzije. Posebno zahvalo smo dolžni direktorju ZRC SAZU Otu Lutharju za podporo pri izdaji slovarja in založbi ZRC SAZU, ki je sprejela slovar pod svoje okrilje.

A

AAS -- [aaès] ž (ang. atomic absorption spectrometry) krat. kem. ☞ atómska absorpcijska spektroskopija

ába -e ž tekst. groba, gladka tkanina v platnovi vezavi

ábakovo vlákno -ega -a s tekst. dolgo, trdno vlakno, pridobljeno iz abake, tropske rastline iz družine bananovk *Musa textilis*, uporablja se za izdelavo vrvic, ladijskih vrvi, mrež **S**: manílsko vlákno

Abbejevo število -ega -a [ábejevo] s fiz. merilo za odvisnost lomnega količnika od valovne dolžine pri optičnih sredstvih, količnik $(n_D - 1) / (n_F - n_C)$, pri čemer so n_D , n_F in n_C lomni količniki optičnega sredstva pri valovnih dolžinah Fraunhoferjevih črt **PRIM.**: koeficiént bárvne disperzije

aberácija -e ž astr. navidezni odklon zvezd od osi vrtenja Zemlje, ki nastaja zaradi gibanja Zemlje okrog Sonca

abhezíja -e ž fiz. lastnost različnih snovi, da se ne privlačita in sprijemata, ker med njima ni medmolekulskih sil

ablácija -e ž fiz. izgubljanje materiala pri segrevanju zaradi trenja

ablacijski štít -ega -a m obloga teles ali njihovih delov za zaščito pred čezmernim segrevanjem, npr. pri vesoljskih plovilih

àbnormálno jêklo -ega -a s met. jeklo, pri katerem se s toplotno obdelavo ne doseže trdota, kakršna se pričakuje po kemični sestavi

abradíranje -a s namerno odstranjevanje površinske plasti, robov s trenjem, drgnjenjem **PRIM.**: abrazijska

Abramsov módul finosti -ega -a -- [éjbrámsov] m grad. značilno število, ki označuje zrnavost gramoza na podlagi sejalne analize

Abramsov stôžec -ega -žca [éjbrámsov] m grad. standardizirana stožčasta forma za ugotavljanje konsistence betonske mešanice

abrazijska obrába -e ž obraba stične površine, robov zaradi trenja, drgnjenja **PRIM.**: abradíranje

abrazijska obrába -e -e ž grad., stroj. obraba stičnih površin zaradi trenja pri gibanju ali delovanja abrazivnih delcev

abrazíométer -tra m tekst. naprava za drgnjenje tekstilij z abrazivnim sredstvom za ugotavljanje njihove odpornosti proti drgnjenju

abrazív -a m ☞ brusívo

abrazívna plôšča -e -e ž stroj. okrogla plošča iz kovine ali plastike, obložena z abrazivnim sredstvom, npr. s korundom, za rezanje kamna, betona, kovine

abrazívno srédstvo -ega -a s stroj. sredstvo za brušenje, glajenje, npr. poliranje, honanje, lepanje

abrazívnost -i ž lastnost materiala, da povzroča abrazijsko ali omogoča abradiranje

ABS¹ ABS-a in -- [abeès abeèsa] m (nem. Antiblockiersystem) krat. stroj. ☞ protiblokírne zavórni systém

ABS² ABS-a in -- [abeès abeèsa] m (ang. acrylonitrile-butadiene-styrene) krat. kem. mešani polimer akrilonitrila, butadiena in stirena **S**: ABS-kòpolimêr

abscísa -e ž mat. prva koordinata v ravninskem kartezičnem koordinatnem sistemu, ki meri predznačeno razdaljo katere koli točke od ordinatne osi, navadno označena z x , tudi prva koordinata v prostorskem kartezičnem koordinatnem sistemu

abscísna ós -e osí ž mat. prva koordinatna os v kartezičnem koordinatnem sistemu

ABS-kòpolimér -a [abeès] m kem. mešani polimer akrilonitrila, butadiena in stirena
S: ABS²

absolútna frekvénca -e -e ž mat. v statistiki število elementov iz statističnega vzorca, ki sodi v izbrani frekvenčni razred, npr. število prebivalcev mesta, starih od 40 do 50 let

absolútna hitróst fluída -e -i -- ž stroj. vektorska vsota relativne in obodne hitrosti fluída, npr. vode, pare, zraka, pri turbinskih strojih

absolútna kóta -e -e ž navpična razdalja med ničelno nivojsko ploskvijo in izbrano točko
S: nadmòrska višina

absolútna magnitúda -e -e ž astr. logaritemsko merilo za energijski tok z astronomskega objekta, zvezde, na katerem od dogovorjenih fotometričnih kanalov, ki se izračuna iz navidezne magnitude, če je znana oddaljenost zvezde, navadno ob predpostavki, da seva objekt izotropno **PRIM.:** navidezna magnitúda

absolútna ničla -e -e ž najnižja možna temperatura, ki znaša $-273,15^{\circ}\text{C}$, ničla Kelvinove lestvice

absolútna občutljivost -e -i ž najmanjša sprememba vhodne veličine, na katero se odziva zaznavalo, pretvornik

absolútna permeabílnost -e -i ž fiz. ➔ magnétna permeabílnost (2)

absolútna permitívnost -e -i ž elektr., fiz. ➔ eléktrična konstanta

absolútna spremémba veličíne -e -e -- ž razlika med vrednostjo veličine po spremembi in pred njo, izražena v merskih enotah

absolútna súhost -e -i ž les. stanje lesa, vlaknine, ko ne vsebuje nobene vlage

absolútna temperaturá -e -e ž temperatura, merjena od absolutne ničle, simbol T , merska enota kelvin, K **PRIM.:** tèrmodinámíčna temperaturá

absolútna vlážnost -e -i ž masna koncentracija vode v snovi, npr. zraku, lesu, zemljini

absolútna vlážnost zráka -e -i -- ž masna koncentracija vode v zraku, merska enota kilogram na kubični meter **PRIM.:** rélatívna vlážnost zráka

absolútna vrédnost -e -i ž mat. vrednost veličine, izražena v merskih enotah

absolútna vrédnost kompléksnega števíla -e -i -- ž mat. kvadratni koren produkta kompleksnega števila z njegovim kompleksno konjugiranim številom ali kvadratni koren iz vsote kvadratov realnega in imaginarnega dela kompleksnega števila

absolútna vrédnost réalnega števíla -e -i -- -- ž mat. vrednost realnega števila ne glede na njegov predznak

absolútni alkohol -ega -a m kem. alkohol, ki vsebuje vsaj 99 % etanola **Sp:** brezvòdni alkohol

absolútni podáljšek -ega -ška m tekst. povečanje dolžine tekstilij zaradi zunanjih vplivov mehanskih sil in drugih dejavnikov

absolútni pogréšek -ega -ška m razlika med izmerjeno in pravo vrednostjo veličine

absorbánca -e ž 1. fiz., kem. negativni desetiški logaritem prepustnosti plasti za elektromagnetno valovanje, simbola D , A_{10} **S:** óptična gostòta **PRIM.:** néperska absorbánca, óptična debelína 2. fiz. delež elektromagnetnega valovanja, ki ga snov absorbira

absorbát -a m kem. snov, ki se absorbira v absorbentu

absorbènt -ènta m kem. snov, ki absorbira absorbat

absórber -ja m 1. kem. teh. naprava za absorpcijo plinov, npr. absorpcijska kolona 2. fiz. snov, sredstvo, ki absorbira valovanje, sevanje, npr. nevtrone v jedrskem reaktorju, zvok v stenah zvočnega studia 3. kem. teh. del absorpcijskega hladilnika, v katerem se absorbira plin, npr. amonijak v vodi

absorbírana dóza -e -e ž fiz. količnik energije ionizirajočega sevanja, ki jo prejme masni

element obsevanje snovi, in mase tega elementa, $d\varepsilon/dm$, kjer je ε povprečna energija, ki jo absorbirata kri in tkivo bolnika pri razpadanju radioaktivnega izotopa med diagnosticiranjem ali zdravljenjem, in m masa tkiva in krvi, simbol D , enota gray, Gy

absorpcija -e ž 1. fiz. pojav, pri katerem ena snov vpija ali raztaplja drugo snov, ne da bi z njo kemijsko reagirala **PRIM.**: adsorpcija, desorpcija, sorpcija 2. kem. pojav, pri katerem tekoča ali trdna snov raztaplja drugo snov in z njo kemijsko reagira 3. fiz. pojav, pri katerem tok energije ali delcev v curku, npr. radioaktivno sevanje, svetloba, pri prehodu skozi snov oslabi z disipacijo 4. kem. teh. selektivno vezanje plinaste komponente v tekočini

absorpcijska baza -e -e ž kem. ➡ absorpcijska osnova

absorpcijska cevka -e -e ž kem. steklena cevka, napolnjena z absorbentom, uporablja se v kemični analizi za prestrezanje, npr. vode, ogljikovega dioksida

absorpcijska črta -e -e ž fiz. temna črta v zveznem spektru svetlobe, prepuščene skozi optično debelo plast hladne snovi, znak, da je absorbirana svetloba tistih frekvenc, pri katerih so atomi snovi vzbujeni v višja energijska stanja

absorpcijska kolóna -e -e ž kem. teh. naprava za absorbiranje plinov v tekočini **Sp**: absorpcijski stolp

absorpcijska osnova -e -e ž kem. zmes emulgatorja, parafinskega voska in olj, ki daje z vodo stabilne emulzije in se uporablja za izdelavo krem za kožo **Sp**: absorpcijska baza

absorpcijska spektralna analiza -e -e -e ž področje analize kemije, ki na podlagi absorpcijskega spektra preiskovane snovi ugotavlja vrsto in koncentracijo sestavin v njej

absorpcijska spektroskopija -e -e ž kem. spektroskopija, ki obravnava absorpcijske spektre preiskovane snovi, pri čemer se meri absorpcija svetlobe, ki je posledica prehoda

atomov spojine iz osnovnega v vzbujeno stanje, v odvisnosti od valovne dolžine svetlobe

absorpcijska sposobnost -e -i ž fiz. ➡ absorptivnost

absorpcijski faktor -ega -ja m fiz., kem. količnik vsote moči sipanega in v smeri vpadnega curka prepuščenega sevanja ter moči sevanja v vpadnem curku, simbol a **Sp**: faktor vpójnosti

absorpcijski hladilnik -ega -a m kem. teh., stroj. hladilnik, ki za hlajenje izkorišča toploto, ki se porablja pri absorpciji amonijaka v vodi ali absorpciji vode v litijevem bromidu

absorpcijski koeficiënt -ega -ënta m kem. količnik prostornine plina, preračunan na standardne pogoje, in prostornine tekočine, v kateri se plin pri dani temperaturi in tlaku absorbira

absorpcijski presëk -ega -éka m fiz. površina, ki jo predstavlja delec, atom, molekula za drug delec, ki ga lahko absorbira, npr. presek atoma za absorpcijo fotona dane valovne dolžine, pri čemer atom preide v višje vzbujeno stanje

absorpcijski spëkter -ega -tra m fiz., kem. spekter, ki nastane pri absorpcijski spektroskopiji in je sestavljen iz niza absorpcijskih spektralnih črt ali trakov **PRIM.**: atómska absorpcijska spektroskopija

absorpcijski stòlp -ega stòlpa m kem. teh. ➡ absorpcijska kolóna

absorpcijski trák -ega trakú m fiz., kem. skupek strnjenih absorpcijskih črt v trakastem spektru

absorptánca -e ž fiz. količnik med absorbirano in vpadno sevalno energijo

absorptivnost -i ž fiz. značilna snovna konstanta, ki podaja stopnjo absorpcije sevalne energije v snovi **Sp**: absorpcijska sposobnost

abstraktna algébra -e -e ž področje algebre, ki obravnava računanje z abstraktnimi objekti, kot so grupe, obsegi, vektorski prostori

abstraktna teorija števil -e -e -- ž področje matematike, ki obravnava abstraktne strukture z lastnostmi kolobarja glede na osnovni operaciji seštevanja in množenja

AC AC-ja in -- [acé acéja], **m** (ang. alternating current) krat. elektr. ➔ izméníčni tók

AC/DC -ja in -- [acé decé] **m** krat. elektr. ➔ usmernik

acetál -a **m** kem. spojina, $R-CH(OR_1)(OR_2)$, ki nastane pri reakciji med aldehydom in alkoholom

acetaldehid -a **m** kem. aldehyd, izpeljan iz etana, CH_3CHO , brezbarvna vnetljiva tekočina s prijetnim vonjem in ostrim okusom, uporablja se kot topilo, v organski sintezi **S**: etanál

acetát -a **m** **1.** kem. sol očetne kisline, npr. natrijev acetat, CH_3COONa **2.** kem. ester očetne kisline, npr. etil acetat, $CH_3COOC_2H_5$

acetát celulóze -a -- **m** kem. ester celuloze z očetno kislino, uporablja se za izdelavo negorljivih filmov, okvirov za očala **Sp**: acetátna celulóza, celulózni acetát **PRIM.**: dínitrát celulóze, trínitrát celulóze

acetátna celulóza -e -e **ž** kem. ➔ acetát celulóze

acetátna filaméntna prěja -e -e -e **ž** tekst. filamentna preja iz acetata celuloze

acetátni púfer -ega -fra **m** kem. puferska raztopina iz natrijevega acetata in očetne kisline

acetátno vláknó -ega -a **s** tekst. vlakno iz acetata celuloze

acetíl -a **m** kem. funkcionalna skupina očetne kisline, CH_3CO-

acetilén -a **m** **1.** kem. najenostavnejši alkin, $HC\equiv CH$, brezbarven plin brez vonja, zelo vnetljiv, pod tlakom eksploziven, uporablja se za organsko sintezo, plamensko varjenje in rezanje **S**: etín **2.** kem. derivat acetilena, $R-C\equiv CH$, npr. metilaceten, $CH_3-C\equiv CH$

acetilén-kisíkov plámen -ega plaména **m** plamen, ki nastane pri gorenju acetilena v kisiku

acetilénski razvíjálík -ega -a **m** kem. teh. naprava za razvijanje acetilena za varjenje z reakcijo med kalcijevim karbidom in vodo

acetílíd -a **m** kem. spojina, ki nastane z zamenjavo atoma vodika v acetilenu z atomom kovine, npr. $HC\equiv CNa$ **S**: etíníd **PRIM.**: karbíd

acetilíranje -a **s** **1.** kem. uvajanje acetilne skupine v organsko molekulo **2.** tekst. premreženje regeneriranih beljakovinskih vlaken za izboljšanje njihovih mehanskih lastnosti in zmanjšanje nabrekanja v vodi

acetílsalicílna kislína -e -e **ž** kem. 2-acetoksi-benzojska kislina, $HOOC(C_6H_4)OOCCH_3$, bel prašek, učinkovina aspirina

acetón -a **m** kem. propanon, $(CH_3)_2CO$, brezbarvna, lahko hlapna, vnetljiva tekočina, ki se meša z vodo, topilo za maščobe, smole **Sp**: dímetíl ketón

acidimétríčna analíza -e -e **ž** kem. ➔ acidimetrija

acidimetrija -e **ž** kem. metoda kemične analize za ugotavljanje koncentracije kislin na podlagi titracije s standardno raztopino hidroksida **Sp**: acidimétríčna analíza **PRIM.**: volumétríčna analíza, volumetrija

aciditéta -e **ž** kem. ➔ kislót (1)

acídnošt -i **ž** kem. ➔ kislót (1)

acikulárna zlítina -e -e **ž** met. zlitina z mikrostrukturo iz igličastih kristalnih zrn

acíl -a **m** kem. funkcionalna skupina karboksilne kisline, $RCO-$, npr. acetil, CH_3CO- , benzoil, C_6H_5CO-

acílgliceról -a **m** kem. ester glicerola z maščobnimi kisljinami **Sp**: gliceríd

acíl halogéníd -- -a **m** kem. derivat karboksilne kisline, ki nastane, če se hidroksiskupina kisline zamenja z atomom halogena, npr. acetil bromid, CH_3COBr , benzoil klorid, C_6H_5COCl

acilíranje -a **s** kem. uvajanje acilne skupine v organsko molekulo, ki vsebuje hidroksiskupino ali aminoskupino

AC-klasifikácia zemljín -e -- [acé] **ž** (AC Arthur Casagrande) grad. razvrščanje zemljin s podobnimi lastnostmi v nekoherentne, nevezljive zemljine in v koherentne, vezljive zemljine in šote, ki ga je uvedel Arthur Casagrande pri gradnji letališč

adaptácija konstrukcije pri obremenitvi

-e -- --- ž grad. prerezporeditev notranjih napetosti in deformacij v konstrukciji zaradi vpliva dodatne obremenitve

adaptácija obremenitve -e -- ž grad. prerezporeditev prvotne projektne obremenitve s prilagoditvijo rekonstruirani konstrukciji

adaptacijska cóna -e -e ž grad. vhodni del predora z močnejšo razsvetljavo, ki omogoča prilagoditev vida

adápter -ja m elektr., stroj. prilagodilni del, sestavina, naprava za mehansko ali električno povezavo posameznih enot, ki niso načrtovane, konstruirane za neposredno medsebojno povezavo

adaptívna óptika -e -e ž fiz. optika, ki izboljšuje ločljivost optičnih naprav s hitrim prilagajanjem optičnega sistema zunanjim motnjam

adaptívna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s spremenljivimi lastnostmi, ki se sproti prilagajajo zunanjim motnjam z namenom čim boljšega približevanja regulirane veličine želeni vrednosti

adaptívno krmiljenje -ega -a s elektr., stroj. krmiljenje tehničnega sistema s samodejnim prilagajanjem njegovih parametrov spremenljivim obratovalnim razmeram

adaptívnost -i ž ☞ prilagodljivost

adherénca -e ž fiz., kem. ☞ adhezíja

adhezíja -e ž fiz., kem. pojav, pri katerem se različni snovi zaradi medmolekulskih sil privlačita in sprijemata **Sp:** adherénca

adhezíjska obrába -e -e ž stroj. obraba stičnih površin, ki se zaradi obremenitve tako približata, da pride do njune obrabe

adhezíjska téža -e -e ž prom. ☞ tórna téža

adhezíjska želéznica -e -e ž ☞ tórna želéznica

adhezíjsko prédnapéti betón -- -ega -a m grad. betonski gradbeni element, v katerem so kabli, sidrani zunaj opaža, napeti pred beto-

niranjem elementa in ostanejo napeti, dokler vgrajeni beton ne doseže predpisane trdnosti, po tem času se njihov prosti del odreže tako, da sproščena natezna sila v kablu z adhezijo povzroča tlačno napetost v betonskem prerezu elementa **S:** prédhódno prédnapéti betón

adhezív -a m fiz., kem. sredstvo, ki omogoča vez med predmeti s sprijemanjem, oprijemanjem

adhezívno mazívo -ega -a s stroj. mazivo za povečanje trenja, npr. pri jermenskem pogonu, gonilu

adhezívnost -i ž fiz., kem. lastnost različnih snovi, da se zaradi medmolekulskih sil privlačita in sprijemata

ADI -- [ádi] ž (ang. austempered ductile iron) krat. met. ☞ bainítno pobóljšana duktilna lítina

adiabáta -e ž fiz., kem. krivulja, ki opisuje spremembo stanja termodinamičnega sistema, pri kateri sistem ne izmenjuje toplote z okolico **PRIM.:** izentrópa

adiabátna spremémba stánja -e -e -- ž fiz. sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri sistem ne izmenjuje toplote z okolico

adícija -e ž kem. kemijska reakcija, pri kateri iz dveh ali več molekul nastane ena sama nova molekula spojine **S:** adicijska reakcija **PRIM.:** eliminácija, eliminacijska reakcija

adicijska polimerizácija -e -e ž kem. polimerizacija, pri kateri se monomeri spajajo v polimere, ne da bi pri tem nastajali stranski produkti **S:** poliadícija

adicijska reakcija -e -e ž kem. kemijska reakcija, pri kateri iz dveh ali več molekul nastane ena sama nova molekula spojine **S:** adícija **PRIM.:** eliminácija, eliminacijska reakcija

adicijska spojína -e -e ž kem. ☞ adúkt

adícíjski izrèk -ega -éka m mat. izrek, ki velja za nekatere funkcije in pove, kako je mogoče vrednost funkcije pri vsoti argumentov izraziti z vrednostmi iste in sorodnih funkcij pri posameznih argumentih, npr. $\sin(x + y) = \sin x \cos y + \cos x \sin y$

adicijsko bārvanje -ega -a s tekst. prebarvanje kosov blaga iz predhodno obarvane preje

adicijsko imé -ega -na s kem. v kemijski organski in anorganski nomenklaturi ime spojine, ki vsebuje formalna imena vseh sestavin, ne da bi se pri tem odstranili atomi ali atomske skupine iz njih, npr. natrijev klorid, metil jodid, etil metil eter **PRIM.:** substitucijsko imé

adipamíd -a m kem. diamid adipinske kisline, $H_2NOC(CH_2)_4CONH_2$, surovina za proizvodnjo najlona

adipát -a m 1. kem. sol adipinske kisline, npr. natrijev adipat, $C_4H_8(COONa)_2$ 2. ester adipinske kisline, npr. dimetil adipat, $C_4H_8(COOCH_3)_2$

adipínska kislína -e -e ž kem. heksandiojska kislina, $HOOC(CH_2)_4COOH$, bela kristalinična snov, uporablja se kot surovina za proizvodnjo poliamida 66

adiponitríl -a m kem. heksandinitril, $CN(CH_2)_4CN$, brezbarvna, težko hlapna tekočina, iz katere se pridobiva poliamid 66

aditív -a m kem. snov ali spojina, ki se dodaja za izboljšanje določene lastnosti osnovne snovi **S:** dodátek

aditív EP -a -- [epé] m (ang. EP – extreme pressure) aditiv za maziva, ki zmanjšajo obrabo zobnikov pri velikih obremenitvah, dodaja se tudi rezalnim in motornim oljem

aditívna bārva -e -e ž barva, ki nastane z aditivnim mešanjem rdeče, zelene in modre svetlobe

aditívna konstánta -e -e ž mat. število, ki se prišteje, npr. pri nedoločenem integralu

aditívni systém bārív -ega -a -- m graf. sistem barv, ki se ustvari z mešanjem svetlobe treh primarnih barv

aditívno méšanje bārív -ega -a -- s fiz. ustvarjanje barve z mešanjem svetlobe treh primarnih barv

adjustíranje -a s 1. tehnološka priprava papirja, pločevine za prodajo, npr. z glajenjem, obre-

zovanjem, zavijanjem, signiranjem 2. priprava aparata, stroja za pravilno delovanje in potrditev tega s predpisanim znakom

adjustíranje nabôja -a -- s rud. določitev mase razstreliva, potrebne za razstreljevanje kamnine v rudniku, ki se vstavi v vrtino in opremi z vžigalnikom

adjustírnica -e ž obrat za adjustiranje, npr. papirja, pločevine, aparata, stroja **Sp:** adjustírni obrát

adjustírni obrát -ega -áta m ⇄ adjustírnica

admitánca -e ž elektr. obratna veličina impedance, količnik fazorjev toka in napetosti, simbol Y , merska enota siemens, **S Sp:** invérzna impedánca **PRIM.:** eléktrična impedánca

admitánčna matrika -e -e ž elektr. inverzna impedančna matrika, katere elementi so lastne in medsebojne admitance

admitánčni relé -ega -éja m elektr. rele distančne zaščite, ki deluje pri zvečanju vrednosti admitance, npr. nadzemnega voda, nad določeno vrednost

A/D-pretvórník -a [adé] m elektr. pretvornik, ki analogni signal preoblikuje v digitalni signal po vnaprej določenem ključu **S:** analógno-digitálni pretvórník

adresírni stròj -ega stròja m stroj za večkratno tiskanje naslovov, npr. naročnikov

Á-dróg -a m elektr. podpora nadzemnega elektroenergetskega voda v obliki črke A iz dveh na vrhu spojenih drogov in z vodoravnim prečnim drogom na sredini

adsorbát -a m fiz., kem. snov, ki se veže na površino trdne snovi

adsorbènt -ènta m fiz., kem. trdna snov, na katere površino se veže druga snov

adsórpциа -e ž fiz. pojav, pri katerem se snov veže na površino druge snovi **PRIM.:** absórpциа (1), desórpциа, sórpциа

adsorpcijska analíza -e -e ž kem. ⇄ adsorpcijska kromatografíja

adsorpcijska črpalka -e -e ž kem. vakuumska črpalka, ki deluje po načelu adsorpcije plina ali pare na poroznem adsorbentu, npr. aktivno oglje, zeolit, molekulska sita, posebno primerna kot predvakuumska stopnja pri visokovakuumskih črpalkah **PRIM.:** iónsko-sorpcijska črpalka

adsorpcijska izotërma -e -e ž fiz., kem. izotërma, ki ponazarja zvezo med relativno zračno vlažnostjo in ravnotežno vlažnostjo trdne snovi pri adsorpciji, npr. pri lesu **PRIM.:** desorpcijska izotërma, sorpcijska izotërma

adsorpcijska kromatografija -e -e ž kem. kromatografija, ki temelji na različnih hitrostih adsorpcije in desorpcije mobilne faze **Sp:** adsorpcijska analiza

adsorpcijska sposobnost -e -i ž fiz., kem. ☞ adsorptivnost

adsorptivna sposobnost -e -i ž fiz., kem. ☞ adsorptivnost

adsorptivnost -i ž fiz., kem. lastnost trdne snovi, da na svojo površino veže druge snovi **Sp:** adsorpcijska sposobnost, adsorptivna sposobnost

adstringénca -e ž kem. lastnost, npr. strojil, ki povzroča koagulacijo beljakovin v vrhnji plasti tkiva

adstringènt -ènta m kem. aktivna sestavina, npr. strojila, ki povzroča koagulacijo beljakovin v tkivu in zato njegovo zgoščanje na površini

adúkt -a m kem. molekulska zvrst, ki nastane z neposrednim spajanjem dveh različnih molekulskih zvrsti, pri čemer sta slednji bolj ali manj rahlo vezani, tako da ohranita svojo kemijsko identiteto **Sp:** adicijska spojina

adúltni lés -ega lesá m gozd. les z višjo gostoto, dobrimi mehanskimi lastnostmi, debelejšimi celičnimi stenami, ki nastane v zrelih letih rasti drevesa **S:** zréli lés

aerácija -e ž kem. teh. ☞ ozračevanje

aerátor -ja m 1. met. naprava za rahljanje livarskega peska z uvajanjem zraka **S:** prezračevalnik (1) 2. kem. teh. ☞ prezračevalo

aerírani betón -ega -a m grad. ☞ ozračeni betón

aeríranje -a s grad. ☞ ozračenje (1, 2)

aeróbna fermentácija -e -e ž kem. teh. fermentacija, ki poteka v prisotnosti kisika, npr. očetnokislinsko vrenje **PRIM.:** anaeróbna fermentácija

aeróbni proces -ega -a m kem. biokemijski proces, za katerega je potreben prosti kisik

aeróbno čiščenje -ega -a s ekol., kem. teh. biološko čiščenje odpadnih vod, pri katerem potekajo aerobni procesi

aerodín -a m stroj. ☞ letálnik, téžji od zraka

aêrodinámična izdeláva koprént -e -e -- ž tekst. mehanska razvlaknitev kosmičev prediva in napihanje z zračnim vlekem na sitasto površino, da nastane koprena

aêrodinámična oblíka -e -e ž oblika telesa, ki pri gibanju skozi zrak povzroča čim manjši zračni odpor

aêrodinámična téhtnica -e -e ž fiz. naprava za merjenje aerodinamičnih sil v vetrovniku

aêrodinámična zavóra -e -e ž stroj. naprava na krilu, ki poveča upor letala in s tem hitrost izgubljanja višine **S:** zračna zavóra

aêrodinámični odpòr -ega -ôra m stroj. komponenta aerodinamične sile v smeri dotekajočega zraka ali nasproti smeri gibanja aerodinamičnega profila, telesa skozi zrak **Sp:** aêrodinámični upòr **PRIM.:** odpòr (2)

aêrodinámični profil -ega -a m profil, ki zagotavlja najmanjši aerodinamični odpor pri letenju z načrtovano hitrostjo in ustrezno vzgonsko silo

aêrodinámični tunél -ega -a m stroj. ☞ vetròvnik

aêrodinámični upòr -ega -ôra m stroj. ☞ aêro-dinámični odpòr

aêrodinámični vzgòn -ega vzgòna m fiz. dinamični vzgòn v zraku, npr. na krilo letala **PRIM.:** hídrodinámični vzgòn

aêrodinámično središče -ega -a s stroj. točka na profilu letalskega krila, okoli katere je količnik momenta konstanten, če se spreminja vpadni kot krila

aêrodinámično tkánje -ega -a s tekst. tkanje, pri katerem se votek vnaša neposredno z zračnim curkom

aêrodinámično zvítje kríla -ega -a -- s stroj. spreminjanje kota ničelnega vzgona letalskega krila vzdolž razpetine, kadar se profil krila spreminja

aêrodinámika -e ž področje mehanike fluidov, ki obravnava lastnosti in pojave pri gibanju zraka in obnašanje teles v njem s poudarkom na obliki profilov, npr. kril, listov propelerja

aêrofotografíja -e ž geod. fotografija, posneta iz zraka, z dodatnimi informacijami, npr. orientacijo, goriščno razdaljo **Sp:** aêroposneték

aerogél -a m kem. gel s porami, napolnjenimi z zrakom, ki se odlikuje z veliko poroznostjo in majhno gostoto in se dobi z odstranjevanjem topila pri nadkritičnih pogojih, pri čemer se struktura ne skrči **S:** kserogél

aerográm -a m telekom. letalsko pismo iz enega samega lista, ki se prepogne in zalepi, da dobi obliko pošne ovojnice **S:** letálska zaléпка

aêrokámera -e ž geod. kamera za fotografiranje iz zraka, npr. iz letala, helikopterja

aêromehánika -e ž področje mehanike, ki obravnava zakonitosti gibanja plinov ali v plinu, zlasti v zraku, njihov vpliv na telesa v njihovem toku in se deli na aerostatiko in aerodinamiko

aeronávтика -e ž veda o letenju, načrtovanju, izdelovanju in vodenju letalnikov

aêroposneték -tka m geod. ➔ aêrofotografíja

aerosól -a m kem. koloidna disperzija kapljic tekočine ali trdnih delcev v plinu, npr. megla, dim

aerosólna dóza -e -e ž ➔ aerosólna pršílka

aerosólna pršílka -e -e ž posodica z ventilom in šobo za zelo fino razprševanje snovi z utekočinjenim pogonskim, nosilnim plinom **Sp:** aerosólna dóza

aerostát -a m stroj. ➔ letálnik, lážji od zráka

aerostátíčni vzgòn -ega vzgóna m fiz. statični vzgon v zraku, plinu

aêrostátika -e ž področje mehanike fluidov, ki obravnava lastnosti in pojave v mirujočem zraku in obnašanje teles v njem

aêrotriangulácíja -e ž geod. določitev elementov orientacije aeroposnetkov in koordinat točk na podlagi identičnih točk na aeroposnetkih in na terenu

AES² -- [aeès] ž (ang. atomic emission spectrometry) krat. kem. ➔ atómska emisíjska spektroskopíja

AES¹ -- [aeès] ž (ang. Auger electronic spectroscopy) krat. kem. ➔ Augerjeva elektrónska spektroskopíja

AFC -- [aeécé] ž (ang. automatic frequency control) krat. 1. elektr. ➔ avtomátška regulácíja frekvénce (1) 2. telekom. ➔ samodéjna regulácíja frekvénce (1)

afélij -a m astr. točka, v kateri je planet najbolj oddaljen od Sonca **PRIM.:** perihélij

afinácíja -e ž met. medsebojno ločenje plemenitih kovin z raztapljanjem v žveplovi kislini

afína geometríja -e -e ž področje geometrije, ki obravnava tiste lastnosti figur, ki se ohranjajo pri poljubni afini preslikavi

afína preslikáva -e -e ž mat. preslikava ravnine ali prostora, ki preslika premice v premice, ravnine v ravnine in ohranja vzporednost in razmerja razdalj med kolinearnimi točkami

afína priredítev točk -e -tve -- ž mat. geometrijska povezanost točk s premico spojnico, ki poteka skozi prirejeni točki

afinitéta -e ž kem. sposobnost, težnja elementov in spojin, da se spajajo v nove snovi

afinitétna ós -e osí ž grad. premica, na kateri ležijo edino sebi prirejene točke v centralni afinosti, ki povezuje dve ravninski polji

afinitétna ravnína -e -e ž grad. ravnina, na kateri ležijo edino sebi prirejene točke v centralni afinosti dveh prostorskih polj geometrijskih elementov

afinitétni žárek -ega -rka **m** grad. premica
spojnica med afino prirejenimi točkami

afinitétno središče -ega -a **s** grad. skupna
neprava točka spojnih premic prirejenih točk
centralne afinosti

afinost -i ž **1.** mat. lastnost geometrijskih tvorb,
povezanih z afino preslikavo **2.** grad. geometrij-
ska povezava, izvedena s projiciranjem, zrcalje-
njem, rotacijo, povečanjem ali pomanjšanjem
geometrijskega lika na drugo ravnino, tako da
nova slika obdrži prvotne vzporedne ravne črte
tudi po tem, ko je premaknjena, raztegnjena

AFM AFM-a in -- [aefēm aefēma] **m** (ang. atomic
force microscope) **krat.** fiz. ➡ mikroskop na
atómsko sílo

Á-formát -a **m** po ISO standardiziran format
papirja, označen glede na velikost z A0 do A10,
npr. standardni format pisalnega papirja A4 ima
velikost 210 mm × 297 mm

ágar -ja **m** kem. želatini podoben polisaharid iz
rdečih alg, uporablja se kot želirno sredstvo v
agroživilstvu, mikrobiologiji in biotehnologiji
S: ágarágar **PRIM.:** galérta

ágarágar -ja **m** kem. želatini podoben polisa-
harid iz rdečih alg, uporablja se kot želirno
sredstvo v agroživilstvu, mikrobiologiji in bio-
tehnologiji **S:** ágar

agávinó vlákno -ega -a **s** tekst. dolgo vlakno,
pridobljeno iz ličja tropske rastline agave, ki se
uporablja za izdelavo vrvi, mrež, predpražni-
kov, preprog

ágens -a **m** kem. snov z določenim učinkom na
kaj, aktivna učinkovina, npr. zaviralec gorenja,
solzivec, onesnaževalec okolja

agilónski teksturíni postópek -ega -ega -pka
m tekst. teksturirni postopek z vodenjem filamen-
tne preje čez segreto konico rezila

agitátor -ja **m** **1.** kem. teh. ➡ homogenizátor,
mešalnik **(2)** **2.** kem. teh. ➡ mešalo

aglomerácija -e ž **1.** met. sprijemanje istovr-
stnih drobnih delcev, npr. rude, v večje grude,
npr. s sintranjem, peletiranjem **2.** met. ➡ aglome-
rínica

aglomerát -a **m** met. grude koncentrata ali rude,
nanodelcev, tudi izločkov v mikrostrukturi,
nastale s sprijemanjem

aglomerínica -e ž met. obrat za aglomeracijo,
npr. rude **Sp:** aglomerácija **(2)**

agregácija -e ž **1.** kem. reverzibilno združevanje
molekul v večje skupke zaradi delovanja med-
molekulskih sil, npr. vodikove vezi **S:** asociácija
2. kem. združevanje manjših delcev v skupke,
aggregate, npr. flokulacija

agregát -a **m** **1.** elektr., stroj. sestav dveh ali več sa-
mostojnih sestavin, naprav, strojev, povezanih
v funkcionalno celoto, npr. dizelektrični
agregat **2.** grad. zrnat material, zlasti iz kamnine,
navadno različnih velikosti zrn, za izdelavo
betona, asfalta, malte **PRIM.:** granulát **(1)**
3. kem. skupek delcev, npr. molekul

agregátno stánje -ega -a **s** fiz., kem. stanje, v
katerem se pojavlja snov, npr. trdno, tekoče,
plinasto

agregát za rezérvno napájanje -a -a -a -a -a -a **m**
elektr. agregat, ki ga poganja motor z notranjim
zgorevanjem in je namenjen za pomožno,
dodatno električno napajanje, ko ni rednega
napajanja ali ko to ne zadošča **Sp:** pomóžni
agregát

agrikultúrna kemíja -e -e ž ➡ ágrokemíja **(1)**

ágrokemíja -e ž **1.** področje kemije, ki
obravna kemično sestavo zemlje, rastlin,
pridelkov in izdelkov **Sp:** agrikultúrna
kemíja **2.** dejavnost, ki se ukvarja z izdelova-
njem kemičnih sredstev za uporabo v kmetij-
stvu in gozdarstvu

ágrotéhnika -e ž uporaba tehnike pri pridelo-
vanju in predelovanju kmetijskih proizvodov in
pri upravljanju z naravnimi viri

ágroživilstvo -a **s** dejavnost, ki obravnava
pridelavo in predelavo hrane

AI -- [aí] ž (ang. artificial intelligence) **krat.** ➡
umétna inteligéncia

air-jet predenje -- -a [ěrdžět] **s** tekst. ➡ cúrkovno
predenje

Ajax-Wyattova indukcijska peč -e -e pečí
[éjdzeks vájotova] ž elektr., met. ➔ indukcijska kanálna
peč

akcelerator -ja m 1. fiz. ➔ pospeševálnik
délcev 2. kem. teh. ➔ pospeševálo

akcelerométer -tra m fiz. merilnik pospeška,
uporablja se, npr. za merjenje vibracij na
vozilih, strojih, ugotavljanje vibracij zaradi ob-
rabljenih ležajev turbin, črpalk, kompresorjev

akcesórna sestavína -e -e ž gozd., les. malo-
molekulska snov, ki se pojavlja poleg glavnih
sestavín v rastlini, npr. smole, škrob, tanini,
čreslovine, eterična olja, in se izloči iz lesa z
ekstrakcijo S: ekstraktív

akcidénčni tisk -ega -a m graf. priložnostni tisk
tiskovin v manjših količinah Sp: komerciáltni tisk

akcijska párna turbína -e -e -e ž stroj.
pogonski stroj, pri katerem se tlak pare v turbini
pri toku skozi en venec ali več vencev lopatic
gonilnika ne spreminja, tlak se znižuje samo
na lopaticah vodilnika S: enakotláčna párna
turbína

akcijska turbínska stôpnja -e -e -e ž stroj. ➔
enakotláčna turbínska stôpnja

akcijski polmér letála -ega -a -- m razdalja,
ki jo lahko preleti letalo v obe smeri brez
vmesnega pristanka in dodajanja goriva

akermanít -a m met. mineral kalcij-magnezijev
silikat, sestavina kristaliziranih metalurških
žlinder

àkirálnost -i ž 1. fiz. simetrijska lastnost
objekta, katerega zrcalna slika ne sovpa da z
njegovo sliko 2. kem. lastnost molekul, ki sicer
vsebujejo npr. asimetrične ogljikove atome, a
imajo tudi ravnino simetrije in zato niso kiralne

akomodácija -e ž agroteh. prilagoditev strojev,
nasadov za uspešno obdelavo, pridelavo

akridín -a m kem. heterociklična spojina, struk-
turno enaka antracenu, le da je v srednjem
obroču ena CH₂-skupina nadomeščena z
dušikovim atomom, C₁₃H₉N, brezbarvni
kristali, topni v etanolu, etru, zmerno topni v
vroči vodi, uporabljajo se za proizvodnjo barvil

akridínsko barvílo -ega -a s kem. organsko
bazično barvilo na podlagi akridina

akrílamíd -a m kem. amid akrilne kisline,
CH₂CHCONH₂, bela kristalna snov brez
vonja, uporablja se za proizvodnjo polimerov in
barvil S: propénamíd

akrilát -a m 1. kem. sol akrilne kisline,
npr. natrijev akrilat, C₂H₃COONa
2. kem. ester akrilne kisline, npr. metil akrilat,
C₂H₃COOCH₃

akrílna bárvá -e -e ž kem. teh. hitro se sušéča
vodna disperzija sintetične barvne smole,
podobna oljni barvi

akrílna kislína -e -e ž kem. propenojska
kislina, CH₂CHCOOH, brezbarvna tekočina
ostrega vonja, surovina za proizvodnjo akrilnih
vlakén

akrílni polimêr -ega -a m kem. termoplastični
polimer ali kopolimer akrilne in/ali metakrilne
kisline ali njunih estrov

akrílnitríl -a m kem. ➔ akrílonitríl

akrílnó stêklo -ega -a s kem. teh. polimerni metil
ester metakrilne kisline, prozoren plastomer,
nadomestek za steklo S: pléksi stêklo, polimetíl
metakrilát

akrílonitríl -a m kem. propennitril, nitril akrilne
kisline, CH₂CHCN, surovina za proizvodnjo
kemičnih vlakén Sp: akrílnitríl, viníl cianíd

akroleín -a m kem. propenal, aldehyd, izpeljan
iz propena, CH₂=CH-CHO, brezbarvna,
ostro dišéča, kancerogena strupena tekočina,
surovina za organsko sintezo

akromát -a m fiz. sestav dveh povezanih leč z
različnima disperzijama, ki omejuje barvno
aberacijo in daje sliko brez barvnih robov
Sp: àkromátíčno léčje

àkromátíčna bárvá -e -e ž barva brez izra-
ženega barvnega tona, ki se zaznava kot bela,
črna in različni sivi odtenki S: nèpéstra bárvá,
nevtrálna bárvá

àkromátíčna prízma -e -e ž fiz. prizma, sesta-
vljena iz dveh ali več prizem različnih optičnih

stebel, ki svetlobo odklanja in je ne loči po valovnih dolžinah

àkromátično léčje -ega -a s fiz. ➡ akromát

akromatízem -zma m fiz. lastnost lečja, da omejuje barvno aberacijo in daje sliko brez barvnih robov

akromatiziranje -a s fiz. odstranitev barvne aberacije

aksiálna bátna črpálka -e -e -e ž stroj. batna črpalka z več bati, nameščenimi vzporedno s pogonsko gredjo S: aksiálna črpálka (2)

aksiálna bátna enôta -e -e -e ž stroj. batna enota, npr. črpalka, motor, agregat črpalka-motor, z bati, nameščenimi vzporedno z osjo vrtenja

aksiálna črpálka -e -e ž 1. stroj. turbinska črpalka z aksialnim tokom skozi gonilnik 2. stroj. batna črpalka z več bati, nameščenimi vzporedno s pogonsko gredjo S: aksiálna bátna črpálka

aksiálna obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev vzdolž osi ali vzporedno z osjo vrtenja ali simetrije

aksiálna párna turbína -e -e -e ž stroj. energetski pogonski stroj, ki ga žene vodna para, ki teče skozi turbino vzdolž osi vrtenja

aksiálna plínska turbína -e -e -e ž stroj. plinska turbina, skozi katero teče plin vzdolž osi, npr. letalski reakcijski motor

aksiálna síla -e -e ž stroj. sila, ki deluje v smeri osi

aksiálna simetríja -e -e ž stroj. simetrija glede na os vrtenja S: ósna simetrija

aksiálna turbína -e -e ž stroj. turbina, skozi katero teče delovni medij vzdolž osi, npr. aksialna plinska turbina

aksiálna turbínska črpálka -e -e -e ž stroj. turbinska črpalka, pri kateri teče delovni medij, navadno voda, vzdolž osi

aksiálna vétrnica -e -e ž stroj. vetrnica, pri kateri piha zrak vzdolž osi

aksiálni àsinhronski stròj -ega -ega stròja m elektr. asinhronski stroj, ki ima stator in rotor v obliki diska razvrščena vzdolž gredi

aksiálni bátni motór -ega -ega -ja m stroj. batni motor z bati, ki so nameščeni in se gibljejo vzporedno z osjo vrtenja

aksiálni bátni stròj -ega -ega stròja m stroj. batni stroj z bati, nameščenimi vzporedno z osjo vrtenja

aksiálni drsni ležáj -ega -ega -a m stroj. drsni ležaj za prenašanje aksialnih obremenitev, sestavljen iz ležajnega koluta na gredi, ki se z mazalnim klinom opira na samoprilagoditvene ležajne segmente

aksiálni dvóstránski eléktrični stròj -ega -ega -ega stròja m elektr. aksialni električni stroj, ki ima dva zunanja statorja in notranji rotor ali dva zunanja rotorja in notranji stator

aksiálni eléktrični stròj -ega -ega stròja m elektr. električni stroj, ki ima stator in rotor v obliki diska razvrščena vzdolž gredi, med katerima je zračna reža, pravokotna na gred

aksiálni elemènt lesá -ega -énta -- m les. celice lesa, ki potekajo vzdolžno, vzporedno s smerjo debla

aksiálni komprésor -ega -ja m stroj. turbinski kompresor, pri katerem teče tok delovnega medija vzporedno z osjo turbine S: aksiálni turbínski komprésor

aksiálni króglični ležáj -ega -ega -a m stroj. kotalni ležaj s kroglicami za prenašanje aksialnih obremenitev PRIM.: radiálni kotálni ležáj, radiálno-aksiálni ležáj

aksiálni momènt plòskve -ega -énta -- m meh. ➡ drugi ósni momènt plòskve

aksiálni nihájni kotálni ležáj -ega -ega -ega -a m stroj. aksialni kotalni ležaj, ki dopušča nagibanje gredi, npr. aksialni sodčasti ležaj z asimetričnimi kotalnimi elementi

aksiálni propéler -ega -ja m stroj. propeler, pri katerem teče fluid vzdolž njegove osi vrtenja

aksiálni puhálnik -ega -a m stroj. puhalnik z aksialnim vtokom zraka

aksiálni rahljálnik -ega -a m tekst. rahljálnik z osnim pretokom prediva skozi stroj, ki se nato rahlja v zračnem toku in deloma z motovilom

aksiálni tók -ega -a m 1. tok materiala, ki teče skozi stroj, npr. rahljálnik, vzporedno z osjo vrtenja 2. stroj. tok delovnega medija, ki teče v fluidnotehničnem stroju vzporedno z osjo gonilnika, rotorja 3. elektr. električni tok zaradi osne napetosti, ki nastane zaradi nesimetrije navitij električnega stroja in lahko zažira ležaje

aksiálni turbínski komprésor -ega -ega -ja m stroj. turbinski kompresor, pri katerem teče tok delovnega medija vzporedno z osjo turbine S: aksiálni komprésor

aksiálni turbínski stròj -ega -ega stròja m stroj. turbinski stroj, pri katerem teče delovni medij v smeri osi rotorja PRIM.: radiálno-aksiálni turbínski stròj

aksiálno mešálo -ega -a s kem. teh. mešalo, ki pri mešanju povzroča močne tokove vzporedno z osjo vrtenja

aksiálno premíkanje -ega -a s fiz. premikanje vzdolž osi ali vzporedno z osjo vrtenja, simetrije ali vodila

aksiálno tláčni ležáj -- -ega -a m stroj. ležaj, ki prenaša le enosmerno aksiálno obremenitev

aksióm -a m načelo, ki se sprejema brez dokazov in se uporablja kot trditev v dokazovanju z dedukcijo

aksiomátična geometrija -e -e ž področje geometrije, ki temelji na aksiomih, izrekih in logičnih argumentih Sp: sintétična geometrija

aksonométrična projekcija -e -e ž mat. projekcija, ki na projekcijski ravnini (x', y') prikazuje več ploskev trirazsežnega telesa v prostoru s koordinatami (x, y, z), pri čemer projekcijski žarki lahko izhajajo iz enega, dveh ali treh projekcijskih središč

aksonometrija -e ž mat. postopek opisne geometrije, ki omogoča ravninske predstavitve trirazsežnih objektov, pri čemer so pomembna razmerja vzdolž koordinatnih osi

aktinídi -ov m mn. kem. ➔ aktinoídi

aktínij -a m kem. radioaktivni element iz skupine aktinoidov, srebrnobela kovina, simbol Ac

aktinízem -zma m kem. nastajanje kemičnih sprememb v snovi zaradi elektromagnetnega sevanja

aktinoídi -ov m mn. kem. blok elementov v periodnem sistemu, ki je znotraj sedme periode d-bloka in obsega 15 kemijsko podobnih elementov z atomskimi števili od 89 do 103: aktinij, torij, protaktinij, uran, neptunij, plutonij, americij, curij, berkelij, kalifornij, einsteinij, fermij, mendelevij, nobelij in lawrencij S: g-blók eleméntov Sp: aktinídi

aktinométer -tra m fiz. merilnik gostote energij-skega toka sevanja, navadno sončnega sevanja

aktinometrija -e ž fiz. merjenje sevalne energije, zlasti sončne energije, oziroma kvantnega izkoristka, pri čemer se določa npr. obseg kemične spremembe snovi, občutljive za svetlobo, pri obsevanju

aktinón -a m kem. radioaktivni izotop radona z relativno atomsko maso 219

aktivácija -e ž 1. ➔ aktivíranje (1) 2. fiz., kem. ➔ aktivíranje (2)

aktivácijska analiza -e -e ž kem. analiza, pri kateri z obsevanjem vzorca z nevtroni nastanejo radioaktivni izotopi, katerih radioaktivnost se meri in tako ugotovi delež sestavine

aktivácijska energíja -e -e ž fiz., kem. energija, ki jo je treba dovesti, da se sproži kemijska, fizikalna ali jedrska reakcija, simbol E_A , E_a , merska enota joule na mol, J mol⁻¹ S: prožílina energíja

aktivácijska polarizácija -e -e ž kem. polarizacija elektrode zaradi prestopa naboja med elektrodo in elektrolitom, ki jo povzroča počasna elektrodna reakcija in se izraža kot prenapetost, npr. vodikova prenapetost, kisikova prenapetost, simbol η , merska enota volt, V

aktivácijska prenapétost -e -i ž kem. prenapetost, ki je posledica aktivacijske energije, potrebne za prestop elektrona z anode v anolit Sp: prestópna prenapétost

aktivátor -ja m **1.** kem. snov, ki poveča aktivnost katalizatorjev, encimov **S:** promótor **PRIM.:** ánti-katalizátor, inhibítor (1)

2. elektr. nečistota ali premaknjeni atom v kristalni mreži, ki okrepi sevanje luminiscenčne snovi

aktiviranje -a s **1.** postopek, s katerim se doseže, da kaj lahko deluje, npr. aktiviranje električnega releja ali ventila z elektromagnetom, ročno aktiviranje s pritiskom na gumb ali tipko **Sp:** aktivácija (1) **PRIM.:** anóдно pasivír-anje, pasivír-anje **2.** fiz., kem. postopek, s katerim se doseže, da snov postane sposobna za kemijske, jedrske reakcije **Sp:** aktivácija (2)

aktivirna kopél -e -i ž elektr., kem. kopel z raztopino, ki povzroča tvorbo začetne tanke kovinske plasti na predmetu pri galvanizaciji **PRIM.:** galvánska kopél

aktivirna prenapétost -e -i ž elektr., kem. prenapetost, ki aktivira elektrokemijsko reakcijo pri galvanskih postopkih

aktivna anténa -e -e ž elektr. antena z vgrajenimi aktivnimi komponentami

aktivna energíja -e -e ž elektr., stroj. ➞ délovna energíja

aktivna komponéna -e -e ž elektr. komponenta, ki za delovanje potrebuje električno energijo

aktivna óptika -e -e ž fiz. optika, ki z ustreznimi pretvorniki popravi obliko svojih zrcal, da doseže čim natančnejšo preslikavo

aktivna površína elektróde -e -e -- ž kem. stična površina elektrode z elektrolitom, na kateri poteka elektrodna reakcija

aktivna rezêrva -e -e ž elektr., stroj. samodejno delujoča rezervna sestavina, naprava, stroj, ki se sproži takoj po vključitvi ali zaznavi odpovedi normalno delujoče enote

aktivna sestavína -e -e ž **1.** kem. sestavina, ki se po aktiviranju spremeni v novo snov ali povzroči njen nastanek, npr. vezivo v enokomponentnem lepilu, vezivo in pre-mreževalo v dvokomponentnem lepilu **S:** komponéna (1) **2.** stroj. sestavina, ki za

delovanje navadno potrebuje zunanji vir energije, neodvisno od vhodnega krmilnega signala, velikost izhodnega signala pa je premo sorazmerna vhodnemu krmilnemu signalu, npr. elektronski ojačevalnik, pnevmatični ali hidravlični krmilni ventil

aktivna snôv -e snoví ž kem. snov s posebnim učinkom, npr. aktivni klor in aktivni kisik z belilnim in razkužilnim učinkom, aktivno oglje z adsorpcijskim učinkom, zaradi katerega se uporablja v filterih plinskih mask, snov za optično ali mikrovalovno črpanje

aktivni eléktrični elemént -ega -ega -énta m elektr. električni element, ki za svoje delovanje potrebuje zunanji vir električne energije, npr. tranzistor

aktivni kisík -ega -a m kem. delež reaktivnega kisika, navadno v obliki peroksida, v belilu na podlagi kisika, npr. v natrijevem perboratu, ki se pri beljenju reducira do kisika

aktivni klór -ega -a m kem. delež reaktivnega klora, navadno v obliki hipoklorita, v belilu na podlagi klora, npr. v klorovem apnu, varekini, ki se pri beljenju reducira do klorida

aktivni prelôm -ega -ôma m grad. prelom, ob katerem nastajajo tektonski premiki ali so ugotovljeni znaki takih premikov v novejšem geološkem obdobju

aktivni zêmeljski pritísk -ega -ega -a m grad. zemeljski pritisk, ki nastane, ko se navpični oporni zid odmakne od zaledne zemljine

aktivno bláto -ega -a s ekol. blato v obliki kosičastega materiala, ki ga sestavljajo bakterije, glive in protozoi in se uporablja za aerobno čiščenje komunalnih in industrijskih odpadnih vod, s katerim se iz njih v največji meri odstrani organske nečistoče, izrabljeno aktivno blato se delno vrača v proces, delno pa se uporabi kot gnojilo **PRIM.:** biolóško čiščenje

aktivno óglje -ega -a s kem. oglje, ki ima zaradi velike masne površine veliko moč adsorpcije

aktivno omréžje -ega -a s elektr. elektroenergetsko omrežje, ki vsebuje napetostne ali tokovne vire

aktivnost -i ž fiz. hitrost razpadanja radioaktivnega vira, ki se izraža s količnikom števil razpadov in časovnega intervala, v katerem se ti razpadi zgodijo, simbol A , merska enota becquerel, Bq

aktivnost cementa -i -- ž grad. sposobnost cementa, da veže agregat, kar se ugotavlja po standardnem postopku, in je navadno odvisna od finosti mletja cementa

aktivnostni koeficient -ega -ênta m kem. število, manjše od ena, s katerim se pomnoži koncentracija topjenca v raztopini, da se dobi njegova aktivnost, simbol f

aktivno vézje -ega -a s elektr. vezje, ki za svoje delovanje potrebuje zunanji vir energije

aktórika -e ž področje tehnologije pogonov in krmiljenja, ki obravnava aktuatorje, njihove izvedbe, lastnosti in uporabo

aktuátor -ja m 1. elektr. funkcijska enota v krmilnem sistemu, ki iz izhodnega signala krmilnega elementa proizvede signal, potreben za proženje končnega krmilnega elementa 2. stroj. gradnik, naprava v krmilnem sistemu, katerega delovanje sproži vhodni vkrmilni signal 3. element, ki proizvede določen gib, ko ga vzbudi krmilni signal

akumulacijska črpalka -e -e ž stroj. črpalka za dviganje vode v akumulacijski bazen pri akumulacijskih elektrarnah

akumulacijska elektrárna -e -e ž hidro-elektrarna z akumulacijskim jezerom, ki lahko prilagaja svoje obratovanje potrebam odjemalcev

akumulacijska péč -e péči ž ☞ tērmoakumulacijska péč

akumulacijski bazén -ega -a m grad. bazen, v katerem se zbira voda, npr. za oskrbo prebivalstva, uporabo v kmetijstvu

akumulacijsko jézero -ega -a s grad. večja naravna kotanja, napolnjena z vodo, ali umetni zadrževalnik vode, ki nastane pred pregrado, za proizvodnjo električne energije

akumulátor -ja m 1. sestavina, naprava za zbiranje energije, npr. električni akumulator, hidravlični akumulator PRIM.: zbirálnik 2. elektr. ☞ akumulátorska baterija

akumulátorska baterija -e -e ž elektr. baterija iz več zaporedno ali vzporedno vezanih akumulatorskih členov Sp: akumulátor (2) PRIM.: baterija (2)

akumulátorska célica -e -e ž 1. prekat v posodi akumulatorske baterije PRIM.: akumulatorska posóda, baterijska posóda 2. elektr. ☞ akumulátorski člen (2)

akumulátorska kislína -e -e ž elektr. 22–28-odstotna žveplovega kislina, uporablja se kot elektrolit v svinčevih akumulatorjih

akumulátorska plôšča -e -e ž elektr. elektroda v električnem akumulatorju, npr. pozitivna elektroda, negativna elektroda

akumulátorska posóda -e -e ž elektr. navadno plastična posoda s prekati za akumulatorske člene S: baterijska posóda PRIM.: akumulátorska célica (1)

akumulátorska postája -e -e ž 1. elektr. polnilnica električnih akumulatorjev 2. elektr. prostor, v katerem je nameščena stacionarna akumulatorska baterija

akumulátorski člen -ega -a m 1. elektr., kem. elektrokemijski člen, v katerem poteka obrnljiva kemijska reakcija in ga je zato, ko se izprazni, mogoče ponovno napolniti z električnim tokom v nasprotni smeri kot pri praznjenju S: sekundárni éléktrokémijski člen PRIM.: polnljíví éléktrokémijski člen 2. elektr. posamezen galvanski člen v akumulatorski bateriji Sp: akumulátorska célica (2) PRIM.: baterijski člen

akumulátorski polnílnik -ega -a m elektr. naprava za polnjenje električnih akumulatorjev z enosmernim električnim tokom

akústična impedánca -e -e ž fiz. količnik fazorja zvočne sile na membrano in fazorja zvočnega prostorninskega pretoka zaradi nihanja membrane, simbol Z_a , merska enota pascal sekunda na kubični meter, Pa s m⁻³

akústična izolácija -e -e ž ☞ zvóčna izolácija

akústična línija -e -e ž fiz. ☞ akústični vòd

akústična upórnost -e -i ž fiz. ☞ akústični upòr

akústični filter -ega -tra m elektr. ☞ zvóčni filter

akústični interferométer -ega -tra m fiz. in-
terferometer, ki se uporablja za meritve hitrosti
in dušenja zvoka v plinih

akústični lés -ega lesá m les. ☞ resonánčni lés

akústični liják -ega -a m elektr. ☞ zvóčni liják

akústični signál -ega -a m ☞ zvóčni signál

akústični tlák -ega -a m fiz. razlika med
trenutnim celotnim tlakom pri širjenju zvoka
in statičnim tlakom, simbol p , merska enota
pascal, Pa S: zvóčni tlák

akústični upòr -ega -òra m fiz. realna kom-
ponenta akustične impedance Sp: akústična
upórnost

akústični vòd -ega vóda m fiz. vod za prenos
zvočne energije med mestoma Sp: akústična línija

akústično-óptični modulátor -ega -ja m
fiz., stroj. ☞ akústoóptični modulátor

akústično pólje -ega -a s fiz. polje, ki opisuje
porazdelitev akustičnega tlaka po prostoru
Sp: zvóčno pólje

akústično sévanje -ega -a s fiz. sevanju
analogen fizikalni pojav, ki se pojavi ob širjenju
akustičnih valov

akústičnost -i ž lastnost prostora, da se v njem
dobro slišijo vse zvočne frekvence, npr. akustič-
nost dvorane

akústično valóvanje -ega -a s fiz. valovanje,
ki se razširja skozi zrak ali fluid kot lokalno
povečanje in zmanjšanje tlaka

akústika -e ž področje fizike, ki obravnava
širjenje mehanskih valovanj v plinih, tekočinah
in trdnih snoveh

akústoóptični modulátor -ega -ja m fiz., stroj.
modulator za spreminjanje frekvence, intenziv-
nosti, smeri razširjanja in faze vpadne svetlobe
Sp: akústično-óptični modulátor

akústoóptični pojav -ega -áva m fiz.

sprememba dielektričnosti nekaterih optičnih
materialov pri spremembi mehanske napetosti

akvadúkt -a m grad. vodni objekt za transport
vode čez naravne ovire, npr. doline, zgrajen kot
most, ki nosi sistem cevi, jarkov, kanalov

ákvakompléks -a m kem. kompleksna spojina
z vodo kot ligandom, npr. tetraakvakrov ion,
 $[\text{Cu}(\text{H}_2\text{O})_4]^{2+}$

akvatórij -a m površina večjega vodnega
prostora, zlasti morskega, npr. akvatorij kake
države

alabáster -tra m mehek, kompakten drobno-
zrnat mineral, različek sadre, ki je lahko različno
obarvan in se uporablja za rezbarjenje drobnih
okrasnih predmetov, npr. kipcev, vaz

alanát -a m kem. ☞ hidrídoaluminát

alanín -a m kem. α -aminopropanojska kislina,
sestavina večine beljakovin

alanít -a m met. monoklinski skupinski silikat,
ki vsebuje cerij in redkozemeljske kovine,
 $\text{Ca}(\text{Ce}, \text{La}, \text{Y}, \text{Ca})\text{Al}_2(\text{Fe}^{\text{II}}, \text{Fe}^{\text{III}})\text{O}(\text{SiO}_4)(\text{Si}_2\text{O}_7)(\text{OH})$,
surovina za pridobivanje redkozemeljskih
kovin S: ortít

albédo -a m fiz. lastnost površine, količnik
odbitega in vpadnega svetlobnega toka na
površino za širše območje valovnih dolžin, npr.
vidne svetlobe, simbol ρ_v S: svetlôbna reflektánca

albít -a m kem. teh. natrijev aluminosilikat,
 $\text{Na}_2\text{Al}_2\text{Si}_6\text{O}_{16}$, uporablja se za izdelavo stekla,
keramike

albumínsko lepílo -ega -a s kem. teh. naravno
vodotopno lepilo iz krvnega albumina za les,
papir

aldehíd -a m kem. oksidacijski produkt primarnih
alkoholov z značilno aldehidno skupino

aldehídna skupína -e -e ž kem. funkcionalna
skupina aldehydov, $-\text{CHO}$ S: formíl

aldehídna smôla -e -e ž kem. teh. umetna smôla,
ki se pridobiva s kondenzacijo aldehydov,
uporablja se za izdelavo lakov

aldehídni sládkor

aldehídni sládkor -ega sladkórja **m** kem. enostavni sladkor z aldehidno skupino **S**: aldóza

aldóza -e **ž** kem. enostavni sladkor z aldehidno skupino **S**: aldehídni sládkor

aldrey -a [áldrej] **m** met. aluminijeva zlitina z 0,5 % Mg in 0,6 % Si, ki je dobro električno prevodna in korozijsko bolj obstojna od čistega aluminija, uporablja se za izdelavo žic za električne vodnike

aleksandrítni láser -ega -ja **m** fiz., stroj. trdninski laser, v katerem je aktivno sredstvo aleksandrit

alén -a **m** **1.** kem. ogljikovodik s kumuliranimi dvojnimi vezmi, npr. propadien, $\text{CH}_2=\text{C}=\text{CH}_2$ **2.** kem. organska spojina s formulo $\text{CR}_2=\text{C}=\text{CR}_2$, ki se uporablja za plamensko rezanje in varjenje **S**: propadién

álfa celulóza -- -e **ž** kem. celuloza z veliko molsko maso, netopna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida **S**: α -celulóza, celulóza álfa

álfa délec -- -lca **m** fiz. helijevo jedro, ki ga izseva nestabilno atomsko jedro pri radioaktivnem razpadu **S**: délec álfa

álfanumêríčni znák -ega -a **m** simbol, sestavljen iz črk in števk

álfa razpàd -- -áda **m** fiz. jedrska reakcija, pri kateri radioaktivno jedro razpade na lažje jedro in delec alfa **S**: razpàd álfa

álfa sévanje -- -a **s** fiz. ionizirajoče sevanje delcev alfa z dosegom v zraku nekaj cm, ki nastaja pri razpadu nekaterih radioaktivnih izotopov, npr. ^{238}U , ^{239}Pu **S**: sévanje álfa

álfa vlákno -- -a **s** celulozno vlakno iz listov trave esparto iz rodu bodalic (*Stipa tenacissima*) za izdelavo celulozne vlaknine, vrvi, mrež, zavojnega platna **S**: vlákno álfa, vlákno espárto

Alfvénova hitróst -e -i **ž** fiz. hitrost magnetohidrodinamskega vala

Alfvénovo števílo -ega -a **s** fiz. količnik Alfvénove hitrosti in hitrosti fluida, simbol *Al*

Alfvénov vál -ega -a **m** fiz. val, ki se razširja v plazmi v magnetnem polju, pri katerem posredujejo notranje sile magnetne silnice, ki delujejo, kot da bi bili ioni povezani z napetimi nitmi

ALG ALG-eja in -- [aelgé aelgēja] **m** krat. tekst. ➔ alginátno vlákno

algébra -e **ž** pravila in zakonitosti računanja s črkami in matematičnimi simboli, npr. matrična algebra **PRIM.**: aritmetika, račúnstvo

algebráični rezultát -ega -a **m** mat. rezultat algebrskih operacij, zapisan s številom ali z matematičnimi simboli

algébrska enáčba -e -e **ž** mat. vsaka polinomska enačba v obliki $P = 0$, v kateri je P polinom ene ali več spremenljivk s koeficienti iz danega polja, npr. polja realnih ali kompleksnih števil

algébrska fúnkcija -e -e **ž** mat. vsaka funkcija, ki priredi odvisni spremenljivki y vrednost ničel polinoma $P = a^n(x)y^n + a^{n-1}(x)y^{n-1} + \dots + a^0$, pri čemer so koeficienti polinoma polinomi neodvisne spremenljivke x

algébrska struktúra -e -e **ž** mat. množica skupaj z eno ali več med seboj povezanimi algebrskimi operacijami med njenimi elementi, npr. grupa, kolobar, obseg, vektorski prostor

algín -a **m** kem. ➔ algínska kislína

alginát -a **m** kem. sol alginske kisline, npr. natrijev alginat, ki se uporablja v živilski industriji kot emulgator, gostilo

alginátno vlákno -ega -a **s** tekst. v vodi topno ali netopno kemično vlakno iz alginske kisline ali njene soli, npr. kalcijevega alginata, uporablja se zlasti kot filamentna preja

K: ALG

algínska kislína -e -e **ž** kem. anionski polisaharid, ki je v celičnih stenah rjavih alg in se uporablja za izdelavo klejiv, škrobil, apretirnih sredstev, tiskarskih gostil, vlaken, farmacevtskih in kozmetičnih izdelkov **Sp**: algín

algorítem -tma **m** mat. metoda za reševanje matematičnega problema, ki določa vrsto in zaporedje operacij v računskem postopku

alhidáda -e ž geod. del teodolita, ki se vrti okoli navpične osi in ga sestavljajo ohišje z nosilcem daljnogleda, daljnogled, libele, kompenzator in priprave za odčitavanje

alhidádna libéla -e -e ž geod. cevna ali dozna libela za uravnavanje geodetskega instrumenta v vodoravni položaj, pritrjena na alhidado

alicíklíčna spojína -e -e ž kem. spojina z enim ali več obroči, sestavljenimi samo iz ogljikovih atomov, ki nima aromatskega značaja, npr. cikloheksan

alifátska spojína -e -e ž kem. organska spojina z nesklenjeno ravno ali razvejeno verigo ali z obročasto, a nearomatsko strukturo ogljikovih atomov

alifátski amín -ega -a m kem. amin, v katerem so vse skupine, ki so vezane na dušikov atom, alifatske

alifátski ogljikovodík -ega -a m kem. ogljikovodik, ki je iz verigastih molekul, npr. metan, butadien, oktan

aligátorske škárje -ih -rij ž mn. met. strojne škárje z 100–900 mm dolgima reziloma, spojenima s tečajem, uporabljajo se za rezanje jeklenih predmetov, npr. cevi, kotnikov, I-profilov, pri pripravi sekundarnih surovin za recikliranje

alíkvót -a m kem. celoštevilčni delež celotnega vzorca, npr. ena petina

alíl -a m kem. funkcionalna skupina, $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}_2-$ s: propeníl

alíl alkohol -- -a m kem. propenol, $\text{CH}_2=\text{CHCH}_2\text{OH}$, brezbarvna tekočina, ki se meša z vodo, uporablja se kot surovina za proizvodnjo glicerola, ognjevzdržnih materialov, sušljivih olj, plastifikatorjev

alimentacíjski bazén -ega -a m les. surovinsko zaledje z lesom za trajno dobavo surovine industrijskim podjetjem

alimentacíjski potenciál -ega -a m les. potencial alimentacijskega bazena za sprotno dobavo surovine, odvisne od prirastka

alít -a m grad., kem. trikalcijev silikat, Ca_3SiO_3 , glavna in značilna mineralna faza portlandskega cementa, ki daje portlandskemu cementnemu klinkerju večino hidravličnih lastnosti

alitíranje -a s met. prevlečenje jekla s plastjo aluminija za zaščito pri visokih temperaturah

alizarín -a m kem. 1,2-dihidroksiantrakinon, oranžno rdeči kristali, topni v aromatskih topilih, zmerno topni v vodi, uporabljajo se za proizvodnjo barvil, zlasti čimžnih

alizarínski lák -ega -a m kem. obarvana spojina, ki nastane pri reakciji med alizarinom in kovinskim oksidom, npr. aluminijevim oksidom PRIM.: bárvni lák

alizarínsko barvílo -ega -a s kem. naravno ali sintetično barvilo na podlagi alizarina

alkadién -a m kem. nenasičeni ogljikovodik z dvojnima vezema v molekuli, npr. butadien, $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}=\text{CH}_2$

alkadiín -a m kem. nenasičeni ogljikovodik s trojnima vezema v molekuli, npr. butadiin, $\text{CH}\equiv\text{C}-\text{C}\equiv\text{CH}$

alkálicelulóza -e ž kem. ➔ alkálijska celulóza

alkálija -e ž kem. v vodi topna baza, hidroksid ali oksid alkalijske ali zemeljskoalkalijske kovine PRIM.: anorgánska báza

alkálijska celulóza -e -e ž kem. celuloza, obdelana s hladno, koncentrirano raztopino natrijevega hidroksida Sp: alkálicelulóza

alkálijska kovína -e -e ž kem. kemični element prve skupine periodnega sistema, npr. litij, natrij, kalij, rubidij

alkálijska obstójnost -e -i ž tekst. obstojnost, npr. barve tekstilije, v alkalnem mediju

alkálijska odpórnost -e -i ž odpornost papirja, tekstilije proti delovanju alkalnega medija

alkálijska sól -e soli ž kem. sol alkalijske kovine, npr. natrijev klorid

alkálijska tûpnost -e -i ž tekst. topnost keratinskih in celuloznih vlaken v raztopini natrijevega

alkálijsko-kálcijevo stéklo

hidroksida predpisane koncentracije za ugotavljanje poškodb vlaken

alkálijsko-kálcijevo stéklo -ega -a s kem. teh. silikatno steklo, ki vsebuje poleg silicijevega dioksida še aluminijev, natrijev, kalcijev, magnezijev oksid in za posebne vrste še majhne deleže oksidov kalija, bora in barija

alkálijsko nabrékanje -ega -a s tekst. nabrekanje bombažnih vlaken v raztopini natrijevega hidroksida predpisane koncentracije za ugotavljanje mercerizirne sposobnosti ali za mercerizacijo

alkalimetrija -e ž kem. metoda kemične analize za ugotavljanje koncentracije alkalij ali baz na podlagi titracije s standardno raztopino kisline **PRIM.:** volumétrična analiza, volumetrija

alkaliziranje -a s kem. ➡ alkáljenje

alkáljenje -a s kem. postopek, s katerim raztopina z dodajanjem presežne količine alkalijske postane alkalna **Sp:** alkaliziranje

alkálna ekstrákcija -e -e ž 1. kem. teh. obdelava celulozne vlaknine z razredčeno raztopino natrijevega hidroksida za odstranitev klorolignina pri večstopenjskem beljenju 2. kem. teh. obdelava celulozne vlaknine z bolj koncentrirano raztopino natrijevega hidroksida za povečanje deleža α -celuloze

alkálna odpórnost -e -i ž tekst. odpornost proti delovanju alkalnega medija

alkálna raztopína -e -e ž kem. raztopina, ki vsebuje presežne hidroksidne ione in je zato njen pH večji od 7 **PRIM.:** kislá raztopína

alkálna réakcija -e -e ž kem. reakcija alkalne raztopine z indikatorjem, npr. rdečim lakmusovim papirjem, ki pri tem pomodri **Sp:** bázična réakcija

alkální člén -ega -a m elektr., kem. primarni galvanski člen z anodo iz cinka v prahu in katodo iz manganovega dioksida ter s kalijevim hidroksidom kot elektrolitom, njegova napetost je okrog 1,5 V, odlikuje se po visoki energijski gostoti in daljšem času skladiščenja

alkální vlóžek -ega -žka m rud. vložek za dihalni aparat, ki vsebuje alkalijo za absorpcijo izdihane ogljikovega dioksida

alkálno rozmáščanje -ega -a s kem. teh. razmazanje površine predmetov z raztopino alkalijske

alkálnost -i ž kem. lastnost raztopine, ki vsebuje presežek hidroksidnih ionov in je zato njen pH večji od 7 **Sp:** lúžnatost

alkán -a m kem. nasičeni ogljikovodik s splošno formulo $C_n H_{2n+2}$, npr. metan, CH_4 , etan, C_2H_6 , propan, C_3H_8 , butan, C_4H_{10} , imena nadaljnjih alkanov se izvajajo iz grških števnikov: pentan, heksan **Sp:** parafín (1)

alkantára -e ž tekst. kakovostno umetno usnje iz segmentiranih mikrovlaken, utrjeno mehansko z vodnim curkom

alkíd -a m kem. umetna smola, ki se pridobiva s kondenzacijo večvalentnega alkohola, npr. glicerola, glikola, in dikarboksilne kisline, npr. oksalne kisline, adipinske kisline, ftalne kisline, ali ftalanhidrida, uporablja se za izdelavo lakov **S:** alkídna smóla **PRIM.:** ftalátna smóla, poliéstrska smóla

alkídna smóla -e -e ž kem. teh. umetna smola, ki se pridobiva s kondenzacijo večvalentnega alkohola, npr. glicerola, glikola, in dikarboksilne kisline, npr. oksalne kisline, adipinske kisline, ftalne kisline, ali ftalanhidrida, uporablja se za izdelavo lakov **S:** alkíd **PRIM.:** ftalátna smóla, poliéstrska smóla

alkíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina alkana s splošno formulo $-C_n H_{2n+1}$, npr. metil, $-CH_3$, etil, $-C_2H_5-$

alkílarílsulfonát -a m kem. teh. površinsko aktivna snov, močno penilo in omočilo, ki se uporablja za izdelovanje pralnih sredstev, tekstilnih pomožnih sredstev

alkiliranje -a s kem. uvajanje alkilne skupine v organsko spojino

alklád -a m met. korozijsko odporna pločevina iz mehansko trdne aluminijeve zlitine, npr. duraluminija, ki je z valjanjem prevlečena s tanko plastjo čistega aluminija, uporablja se

zlasti v letalski industriji, npr. za trupe letal, okrove letalskih motorjev, in za zelo kakovostno kuhinjsko posodje

alkohól -a m **1.** kem. organska alifatska spojina z eno hidroksiskupino ali več hidroksiskupinami, ki nadomeščajo enako število vodikovih atomov v molekuli ogljikovodika **2.** kem. ➔ etanól

alkohólna raztopína -e -e ž kem. raztopina, npr. kalijevega hidroksida, v etanolu

alkohólni termométer -ega -tra m tekočinski termometer z etanolom kot zaznavalom

alkohólno vrénje -ega -a s kem. teh. presnova glukoze v etanol pod vplivom kvasovk ali encimov, pri kateri se sproščajo mehurčki ogljikovega dioksida

alkoholométer -tra m kem. areometer za merjenje koncentracije etanola v vodni raztopini

alkoksíd -a m kem. spojina alkohola s kovino, ki v njem nadomešča vodikov atom hidroksiskupine, npr. natrijev metoksid, CH_3ONa , aluminijev etoksid, $(\text{C}_2\text{H}_5\text{O})_3\text{Al}$

álmukantarát -a m **1.** geod. krožnica na površju Zemlje, na kateri so vse točke enako oddaljene od pola določenega koordinatnega sistema **2.** geod. krožnica na nebesni krogli, ki jo sestavljajo vse točke z enako zenitno razdaljo

alójino vlákno -ega -a s tekst. vlakno iz listov različnih aloj, podobno agavinemu, uporablja se npr. za vrvi

alokromízem -zma m obarvanost snovi zaradi dodatka barvil

alónža -e ž met. ležeča kovinska posoda valjaste oblike, v kateri se pri pridobivanju cinka useda cinkov prah

alotróp -a m kem. ➔ alotrópska modifikácija

alotróska modifikácija -e -e ž kem. ena od struktur, oblik, v katerih nastopa element, npr. grafit in diamant pri ogljiku, dikisik O_2 in ozon O_3 pri kisiku **Sp:** alotróp

alotróska preména -e -e ž met. premena, pri kateri kemično čista snov ali kemični element,

ki se lahko pojavlja v več alotropskih modifikacijah, preide iz ene kristalne modifikacije v drugo, npr. prehajanje titana iz nizkotemperaturnega heksagonalnega gostega zloga v visokotemperaturno telesno centrirano kubično mrežo

alpáka -e ž **1.** tekst. vlakno, preja in izdelki iz alpakine dlake **2.** met. ➔ nôvo srebró

áltázimut -a m astr. daljnogled, teleskop z montažo, ki omogoča vrtenje okrog dveh osi, vodoravne višinske in navpične azimutne osi

áltázimutni koordinátni systém -ega -ega -a m astr. ➔ horizontnski koordinátni systém

alternátor -ja m elektr. generator enofazne ali trifazne izmenične napetosti, katere frekvenca je v taktu vrtenja njegovega rotorja **S:** sinhronski generátor **Sp:** izméníčni generátor

alternátorski regulátor -ega -ja m elektr. nape-
tostni regulator v avtomobilskem alternatorju, ki v zahtevanih tolerancah zagotavlja stabilno napajanje avtomobilske električne opreme

alternirajóci kòpolimêr -ega -a m kem. kopolimer, v katerem si dve monomerni enoti ali več monomernih enot sledi vzdolž verige v pravilno ponavljajočem se zaporedju **S:** izméníčni kòpolimêr

alternirajóci polimêr -ega -a m kem. polimer, pri katerem se substituentne skupine pravilno izmenjujejo nad in pod ravnino verige **S:** sindio-táktični polimêr

altiméter -tra m ➔ višinómér

altimetríja -e ž ➔ višinómérstvo

aluminát -a m kem. sol aluminijeve kisline, ki nastane pri raztapljanju aluminijevega hidroksida v alkalijah, npr. natrijev aluminat, NaAlO_2

aluminátna lúžnica -e -e ž kem. teh., met. raztopina, ki nastane pri raztapljanju boksita v raztopini natrijevega hidroksida, iz katere se nato obarja čisti aluminijev hidroksid

aluminátni cement -ega -ênta m grad. cement, izdelan s finim mletjem aluminatnega cementnega klinkerja, ki se pri mešanju z vodo in pri

aluminátni ceměntni klínker

strjevanju razvije v pasto z visoko molsko hi-dratacijsko entalpijo, visoko začetno in končno trdnostjo, uporablja se za betoniranje pri nizkih temperaturah, odporen je proti sulfatom in morski vodi **Sp**: boksitni ceměnt, glíníčni ceměnt, taljěni ceměnt

aluminátni ceměntni klínker -ega -ega -ja m kem. klinker, ki se izdelava iz mešanice apnenca, boksita in gline

aluminíj -a m kem. element iz borove skupine periodnega sistema, najpomembnejša lahka kovina, dober prevodnik električnega toka in toplote, simbol Al

aluminíjasta fólija -e -e ž zelo tanek list aluminíja, navadno za embalažo, toplotno izolacijo **Sp**: aluminíjska fólija

aluminíjasta pločevína -e -e ž pločevína iz aluminíja ali njegove zlitine **Sp**: aluminíjska pločevína

aluminíjeva brónsa -e -e ž kem. teh. bronsa na podlagi aluminíja, ki ima srebrn sijaj **S**: srebrna brónsa

aluminíjev acetát -ega -a m kem. aluminíjeva sol očetne kisline, $\text{Al}(\text{CH}_3\text{COO})_3$, uporablja se kot čimža

aluminíjeva mást -e mastí ž kem. teh. mazivo iz aluminíjevega stearata in mineralnega olja

aluminíjeva méd -e medí ž met. med, ki se ji dodajava aluminíj zaradi boljše tekočnosti pri litju in preoblikovanju

aluminíjev bròn -ega bróna m met. zlitina bakra in aluminíja s 4–10 % aluminíja, konstrukcijski material z veliko trdnostjo in dobro korozíjsko odpornostjo, ki se toplotno utrjuje, včasih se mu dodajata še níkelj, železó

aluminíjev fluoríd -ega -a m kem. aluminíjeva sol fluorovodikove kisline, AlF_3 , uporablja se pri elektrolíznem pridobivanju aluminíja za znižanje tališča elektrolita

aluminíjev fosfát -ega -a m kem. aluminíjeva sol fosforjeve kisline, AlPO_4 , uporablja se za zobni cement, v industriji papírja in lakov

aluminíjev hidroksíd -ega -a m kem. spojina aluminíja in hidroksidnih ionov, $\text{Al}(\text{OH})_3$, bel amorfen prašek **Sp**: hidrat glínice

aluminíjev klorát -ega -a m kem. aluminíjeva sol klorove kisline, $\text{Al}(\text{ClO}_3)_3$, brezbarvna kristalíníčna snov, uporablja se pri tiskanju na tkanine

aluminíjev kloríd -ega -a m kem. aluminíjeva sol klorovodikove kisline, AlCl_3 , brezbarvna kristalíníčna snov, ki se uporablja npr. kot katalizator

aluminíjev nítrát -ega -a m kem. aluminíjeva sol dušikove kisline, $\text{Al}(\text{NO}_3)_3$, brezbarvna kristalíníčna snov, uporablja se pri tiskanju na tkanine in v usnjarstvu

aluminíjev oksíd -ega -a m kem. spojina aluminíja in kisika, Al_2O_3 , bela trdna snov, surovina za pridobivanje aluminíja in za tehnično keramiko **PRIM.**: glínica

aluminíjev sulfát -ega -a m kem. najpomembnejša aluminíjeva sol žveplove kisline, $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja v usnjarstvu, papírni in tekstilni industriji

aluminíj-kálijev galún -ega -a m kem. teh. aluminíj-kalíjev sulfát dodekahidrat, $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, brezbarvna kristalíníčna snov, uporablja se kot čimža, flokulant za čiščenje odpadnih vod, za ustavljanje krvi, dezodorant **S**: galún (2) **Sp**: kalíjev galún **PRIM.**: aluminíj-kalíjev sulfát

aluminíj-kálijev sulfát -ega -a m kem. teh. dvojni sulfát aluminíja in kalíja, $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$ **PRIM.**: aluminíj-kalíjev galún

aluminíj-silícíjeva zlítina -e -e ž met. ☞ silícíj-aluminíjeva zlítina

aluminíjska elektrolízna célica -e -e -e ž kem. teh., met. elektrolízna celica za pridobivanje primarnega aluminíja

aluminíjska fólija -e -e ž ☞ aluminíjasta fólija

aluminíjska pločevína -e -e ž ☞ aluminíjasta pločevína

aluminizíranje -a s met. ☞ aluminíjenje (1)

aluminjenje -a s **1.** met. nanašanje tanke plasti aluminija na jeklo, navadno s potapljanjem v staljen aluminij, za zaščito pred korozijo **Sp:** aluminiziranje **2.** elektr. napajanje aluminija na plastično folijo, npr. za izdelavo folijskih kondenzatorjev

aluminosilikát -a m kem. silikat, v katerem so silicijevi atomi delno nadomeščeni z aluminijevimi atomi **Sp:** alúmosilikát **PRIM.:** glinénec

aluminosilikátno stéklo -ega -a s kem. teh. steklo, ki vsebuje aluminijev in silicijev oksid

aluminotêrmična redúkcija -e -e ž met. postopek za pridobivanje težko taljivih kovin, npr. kroma, vanadija, kobalta, z redukcijo njihovih oksidov, ki se sicer z običajnimi reducenti težko reducirajo, z aluminijem pri temperaturah do 2500 °C **S:** aluminotêrmični postópek **PRIM.:** aluminotêrmično varjénje

aluminotêrmični postópek -ega -pka m met. postopek za pridobivanje težko taljivih kovin, npr. kroma, vanadija, kobalta, z redukcijo njihovih oksidov, ki se sicer z običajnimi reducenti težko reducirajo, z aluminijem pri temperaturah do 2500 °C **S:** aluminotêrmična redúkcija **PRIM.:** aluminotêrmično varjénje

aluminotêrmično varjénje -ega -a s var. varjenje jeklenih delov, npr. železniških tirnic, z uporabo kemijske reakcije med aluminijevim prahom in železovim(III) oksidom za razvijanje toplote **Sp:** termítzni postópek, termítno varjénje **PRIM.:** aluminotêrmična redúkcija, aluminotêrmični postópek

aluminotermíja -e ž razvijanje toplote zaradi kemijske reakcije med aluminijevim prahom in železovim(III) oksidom

alúmosilikát -a m kem. ➔ aluminosilikát

alúndum -a m kem. teh. taljena glinica, ki se uporablja kot brusilno sredstvo

aluvialno rudišče -ega -a s rud. rudišče, nastalo kot aluvialna naplavina **S:** naplavinško rudišče

alvéola -e ž graf. majhna, različno velika vdolbina, ki ima vlogo tiskovnega elementa na tiskovni formi, ki se med tiskanjem napolni s tiskarsko barvo

AM -- [aèm] ž (ang. amplitude modulation) krat. ➔ amplitúdna modulácija

amalgám -a m met. zlitina živega srebra s kovino ali več kovinami

amalgamácija -e ž met. ➔ amalgamíranje (3)

amalgamíranje -a s **1.** met. raztapljanje kovine v živem srebru ob tvorbi amalgama **2.** prevlečenje z amalgamom, npr. kovine, stekla **3.** met. pridobivanje zlata in srebra iz njunih rud z raztapljanjem teh kovin v živem srebru **Sp:** amalgamácija

amalgamírna kopél -e -i ž elektr., kem. teh. kopel, ki vsebuje topno živosrebrovo spojino, uporablja se za prevlečenje kovine z njenim amalgamom, navadno pred galvanskim srebrenjem

amalgámska metalurgíja -e -e ž področje metalurgije, ki pri postopkih pridobivanja kovin uporablja raztapljanje kovin z živim srebrom

amalgámski postópek -ega -pka m kem. teh. postopek za proizvodnjo klora in natrijevega hidroksida z elektrolizo vodne raztopine natrijevega klorida ob uporabi živosrebrne katode **PRIM.:** diafrágemski postópek, klórkálijska elektrolíza

amberlít -a m kem. teh. umetna smola, ki se uporablja kot ionski izmenjalec

ambiêntni postópek -ega -pka m tekst. tiskarski ali barvalni postopek, pri katerem se na plosko tekstilijo s šobami nanaša barvilo, nato se tekstilija ožme med valji

ambiêntni vzórec -ega -rca m tekst. fantazijski barvni vzorec, dobljen pri ambientnem postopku

amerícij -a m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, simbol Am

amerikánka -e ž **1.** gozd. ročna žaga z ameriškanskim ozobljenjem **PRIM.:** gózdna žága **2.** stroj. vpenjalna glava pri obdelovalnih strojih s hkratnim premikanjem čeljusti s ključem

amerikánsko ozóbljenje -ega -a s gozd. ozo-
bljenje pri ročnih žagah za žaganje dreves, sesta-
vljeno iz zaporedja dveh tipov zob, od katerih
so prvi namenjeni rezanju, drugi pa izmetu
žagovine

amêriška tóna -e -e ž merska enota mase zunaj
mednarodnega sistema enot, 907,184 7 kg,
uporablja se v borznih poročilih, simbol ton

**amêriški stándardni kód za izmenjávo
informáci**j -ega -ega -a - - - - m 7-bitni nabor
znakov in simbolov, zapisan z dvojiškim, dese-
tiškim in šestnajstiškim kodom, npr. dvojiška
koda črke a je 110 0001, desetiška pa 97
K: ASCII

amfibijsko letálo -ega -a s stroj. letalo, ki lahko
vzleta in pristaja na kopnem ali na vodi

amfiprótično topílo -ega -a s kem. topilo,
ki lahko enemu topljencu oddaja protone in
deluje kot kislina, od drugega pa jih lahko
sprejema in deluje kot baza, npr. voda, H_2O ,
nasproti amonijaku, NH_3 , ali vodikovemu
kloridu, HCl

amfolít -a m kem. elektrolit, ki se glede na
vrednosti pH medija, v katerem je, obnaša kot
kislina ali baza

amfolítni ión -ega -a m kem. ☞ dípolárni ión

amfotêrni oksíd -ega -a m kem. oksid, za
katerega je značilna amfoternost, npr. alumi-
nijev oksid, ki se raztaplja v kislinah in pri tem
tvori aluminijeve soli, pa tudi v bazah, pri čemer
nastajajo aluminati

amfotêrni polielektrolít -ega -a m kem. poli-
elektrolit, ki se glede na vrednosti pH medija,
v katerem je, obnaša kot polikislina ali kot
polibaza S: poliamfolít

amfotêrno barvílo -ega -a s kem. barvilo, ki
vsebuje v molekuli hkrati kislno sulfonsko skupino,
 $-SO_3H$, in bazično aminoskupino, $-NH_2$

amfotêrnost -i ž kem. lastnost snovi, da reagira
s kislinami kot baza, z bazami pa kot kislina

Amicijeva príзма -e -e [amíciyjeva] ž fiz. sestav
več prizem z veliko disperzijo v spektroskopu

amíd -a m 1. kem. spojina, ki nastane, če en
vodikov atom v molekuli amonijaka zamenja
atom kovine 2. kem. spojina, ki nastane, če en
vodikov atom v molekuli amonijaka zamenja
acilna skupina ali če hidroksiskupino v
molekuli kisline zamenja aminoskupina, $-NH_2$

amídna smôla -e -e ž kem. teh. duromer, ki
nastane s polikondenzacijo amida in aldehida,
npr. sečnine in formaldehida, uporablja se npr.
pri proizvodnji ivernih plošč

amídna véz -e vezí ž kem. skupina $-CO-NH-$,
ki povezuje karboksilno kislino z aminom v
preprosto molekulo, npr. substituiran kislinski
amid, $R-CO-NH-R'$ PRIM.: peptídna véz

amídoskupína -e ž kem. ☞ peptídna véz

àmikrón -a m ☞ nánodélec

amíl -a m kem. enovalentna funkcionalna
skupina pentana, $-C_5H_{11}$

amíl acetát - - - a m kem. ester amil alkohola in
ocetne kisline, brezbarvna tekočina z vonjem
po hruškah, topilo, dišava, npr. v esencah

amíl alkohol - - - a m kem. pentanol, alkohol,
izpeljan iz pentana, $C_5H_{11}OH$, brezbarvna
tekočina z močnim, neprijetnim vonjem,
nekoliko topen v vodi, topen v organskih
topilih, uporablja se kot topilo, za pripravo
estrov, npr. amil acetata

amiláza -e ž kem. rastlinski, živalski ali bakterij-
ski encim, ki cepi škrob v dekstrine in naprej
v maltozo, uporablja se v tekstilni industriji za
razškrbljenje

amilopektín -a m kem. ogljikov hidrat, polisa-
harid z razvejeno molekulo, netopna sestavina
škroba

amilóza -e ž kem. ogljikov hidrat, polisaharid z
nerazvejeno molekulo, topna sestavina škroba

amín -a m kem. organska bazična spojina, ki
nastane z zamenjavo enega vodikovega atoma
ali več vodikovih atomov v molekuli amonijaka
s funkcionalnimi skupinami ogljikovodikov,
npr. metilamin, dietilamin

aminíranje -a s kem. uvajanje aminoskupine v
spojino, npr. z redukcijo nitroskupine

amínkompléks -- -a m kem. kompleksna spojina z amonijakom kot ligandom, npr. diaminsrebrov ion

amínoalkohól -a m kem. alkohol, ki vsebuje poleg alkoholne hidroksiskupine tudi aminoskupino

amínofenól -a m kem. fenol, ki vsebuje poleg fenolne hidroksiskupine tudi aminoskupino

amínokislína -e ž kem. bifunkcionalna karbonsilna kislina, ki ima v molekuli poleg karbonsilne skupine tudi aminoskupino

amínoskupína -e ž kem. funkcionalna skupina aminov, $-\text{NH}_2$

amínospojína -e ž kem. spojina, ki vsebuje eno ali več aminoskupin

amínska sôl -e solí ž kem. amonijevim solem analogna sol, ki nastane pri reakciji med aminom in kislino, npr. metilamonijev klorid, $\text{CH}_3\text{NH}_3\text{Cl}$ **PRIM.:** kvartárna amónijeva sôl

amonál -a m kem. teh., rud. varnostno razstrelivo na podlagi amonijevega nitrata in aluminijevega prahu za uporabo v rudnikih, pri gradbenih delih

amónij -a m kem. atomska skupina NH_4^+ , ki tvori soli, podobne solem alkaljskih kovin

amónijak -a m kem. spojina dušika in vodika, NH_3 , plin z ostrim vonjem, ki nastaja pri razkroju beljakovin, zelo topen v vodi

amónijakovica -e ž kem. vodna raztopina amonijaka, ki se uporablja kot šibka baza

amónijev acetát -ega -a m kem. amonijeva sol očetne kisline, $\text{NH}_4\text{CH}_3\text{COO}$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za konzerviranje mesa

amónijeva sôl -e solí m kem. sol amonijevega iona, npr. amonijev klorid

amónijev bromíd -ega -a m kem. amonijeva sol bromovodikove kisline, NH_4Br , brezbarvna kristalinična snov, uporablja se v fotografiji in za graviranje

amónijev díhidrogénfosfát -ega -a m kem. amonijeva dihidrogensol fosforjeve kisline,

$\text{NH}_4\text{H}_2\text{PO}_4$, brezbarvna kristalinična snov, pomembno mineralno gnojilo **Sp:** mónoamónijev fosfát

amónijev hidrogénfosfát -ega -a m kem. diamonijeva hidrogensol fosforjeve kisline, $(\text{NH}_4)_2\text{HPO}_4$, brezbarvna kristalinična snov, pomembno mineralno gnojilo **S:** díamónijev fosfát **Sp:** sekundárni amónijev fosfát

amónijev hidrogénkarbonát -ega -a m kem. amonijeva hidrogensol ogljikove kisline, NH_4HCO_3 , brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za izdelovanje porozne sadre, dušikovih gnojil, za gašenje, sintezo barvil in kot sestavina pecilnih praškov

amónijev hidroksíd -ega -a m kem. ☞ raztopína amónijaka

amónijev ión -ega -a m kem. ion NH_4^+ , ki nastane z vezavo protona na molekulo amonijaka

amónijev karbonát -ega -a m kem. amonijeva sol ogljikove kisline, $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$, brezbarvna kristalinična snov z vonjem po amonijaku, sestavina pecilnih praškov

amónijev kloríd -ega -a m kem. amonijeva sol klorovodikove kisline, NH_4Cl , brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za mineralna gnojila, čiščenje kovin pri lotanju, kot elektrolit v suhih galvanskih členih, v barvarstvu, keramiki **Sp:** sálmiak

amónijev nitrát -ega -a m kem. amonijeva sol dušikove kisline, NH_4NO_3 , brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za mineralna gnojila, razstreliva, kot sol za mrazine

amónijev perklorát -ega -a m kem. amonijeva sol perklorove kisline, NH_4ClO_4 , brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za razstreliva

amónijev peróksodísulfát -ega -a m kem. amonijeva sol peroksodizveplove kisline, $(\text{NH}_4)_2\text{S}_2\text{O}_8$, brezbarvna kristalinična snov, oksidant, uporablja se za beljenje, kot jedkalo za tiskana vezja **Sp:** amónijev persulfát

amónijev persulfát -ega -a m kem. ☞ amónijev peróksodísulfát

amónijev pikrát

amónijev pikrát -ega -a m kem. amonijeva sol pikrinske kisline, brizantno razstrelivo

amónijev sulfát -ega -a m kem. amonijeva sol žveplove kisline, $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za mineralna gnojila

amónij-železov galún -ega -a m kem. amonij-železov(III) sulfat dodekahidrat, $\text{FeNH}_4(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, ki tvori svetlo vijolične kristale in se uporablja za čiščenje odpadnih vod, strojenje usnja, kot jedkalo v proizvodnji elektronskih komponent **S:** železov galún (1)

amónij-železov sulfát -ega -a m 1. kem. dvojni sulfat amonija in železa(II), $\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2$ **PRIM.:** Mohrova sòl 2. kem. dvojni sulfat amonija in železa(III), $\text{FeNH}_4(\text{SO}_4)_2$ **PRIM.:** železov galún (1)

amónnitrátno razstrelívo -ega -a s grad., rud. razstrelivo, navadno na osnovi amonijevega nitrata, ki se uporablja za razstreljevanje v rudnikih, kamnolomih, pri gradnji predorov, rušenju gradbenih objektov

amórfna kovína -e -e ž met. kovina, navadno zlitina, z amorfnó zgradbo, podobno steklu, ki ima posebne mehanske in magnetne lastnosti, npr. zelo visoko napetost tečenja, veliko permeabilnost in majhne histerezne izgube

amórfna snóv -e snóví ž fiz. snov, katere gradniki so razporejeni brez določenega reda, npr. plastika, steklo

amórfni ogljík -ega -a m kem. ogljik brez jasno izražene strukture z lastnostmi med grafitom in diamantom, npr. saje

amortizácíja -e ž 1. stroj. blaženje sunkov, udarcev in/ali dušenje mehanskega nihanja, vibracij 2. stroškovno učinkovita doba delovanja naprave, sistema

amortizacíjski odpádek -ega -dka m material izrabljenih naprav, strojev

amortizér -ja m stroj. mehanska, hidravlična ali pnevmohidravlična sestavina, priprava, naprava za dušenje, blaženje sunkov in vibracij na vozilih, stacionarnih in transpor-

tnih strojih ter strežnih napravah **S:** blažilnik **PRIM.:** odbójnik (2)

amortizérna nôga -e -e ž stroj. podporná noga stacionarnega ali mobilnega stroja z vgrajenim blažilnikom

ampêr -a m 1. osnovná merská enota v mednarodnem sistemu enot za električni tok, določena tako, da je osnovni električni naboj točno $1,602\,176\,634 \cdot 10^{-19}$ A s, simbol A 2. elektr. konstantni enosmerni električni tok, ki pri prehodu skozi premočrtna, vzporedna, neskončno dolga električna vodnika zanemarljivega prereza, postavljena v vakuum in v medsebojni razdalji 1 m, povzroči med njima silo 2×10^{-7} newtona na meter dolžine, simbol A

ampêrméter -tra m elektr. merilnik jakosti električnega toka

amperométrična analíza -e -e ž kem. ☞ amperometrija

amperometrija -e ž kem. volumetrična metoda kvantitativne analize, pri kateri se končna točka titracije določi z merjenjem enosmernega toka, ki teče skozi preiskovano raztopino pri konstantni napetosti **Sp:** amperométrična analíza

ampêrovòj -ôja m elektr. zmnožek števíla ovojev navitja in toka, ki teče v njih, kot mera za izračun navitij, npr. pri transformatorju **Sp:** ampêrski ovòj

Ampêrov zákon -ega zakóna m fiz. zakon, po katerem je integral jakosti magnetnega polja po sklenjeni zanki, ki objema električni tok, enak temu toku

ampêr sekúnda -- -e ž ☞ coulomb

ampêrski ovòj -ega -ôja m elektr. ☞ ampêrovòj

ampêr úra -- -e ž izpeljana merská enota SI za električni naboj, npr. v akumulatorju, $1\text{ A} \cdot \text{h} = 3,6\text{ kC}$

amplidín -a m elektr. enosmerni komutatorski generator z rotorskim vzbujanjem, ki deluje kot dvostopenjski ojačevalnik dovedene moči v statorsko vzbujalno navitje z dvema paroma ščetk na en polov par generatorja

amplitúda -e ž fiz. največji odklik od srednje vrednosti pri nihanju

amplitúdna enáčba -e -e ž fiz. eliptična parcialna diferencialna enáčba $\Delta\varphi + k^2\varphi = 0$

amplitúdna modulácija -e -e ž elektr. oblikovanje amplitude visokofrekvenčnega nosilnega nihanja z nizkofrekvenčnim signalom **K**: AM

amplitúdna rezêrva -e -e ž faktor ojačenja odprte krmilne zanke, ki še zagotavlja stabilnost sistema **PRIM.**: fázna rezêrva

amplitúdno-fázna karakterístika -e -e ž elektr., stroj. prikaz dinamičnih lastnosti tehničnega sistema z diagramom amplitudnega razmerja in faznega kota v odvisnosti od krožne frekvence, navadno v Bodejevem ali Nyquistovem diagramu

amplitúdno-frekvénčna karakterístika -e -e ž elektr., stroj. del frekvenčnega diagrama, npr. Bodejevega, ki ponazarja odvisnost amplitude od frekvence pri obravnavi frekvenčnega odziva gradnika ali sistema

amplitúdno ojáčenje -ega -a s elektr., stroj. ➡ amplitúdno razmérje

amplitúdno razmérje -ega -a s elektr., stroj. razmerje med amplitudama izstopnega in vstopnega signala, npr. električnih krmilnih signalov pri elektromehanskem servomehanizmu ali hidravličnega toka in električnega krmilnega signala pri elektrohidravličnem serwoventilu **Sp**: amplitúdno ojáčenje

ampúla -e ž **1.** zataljena steklena ali neprodušno zaprta plastična cevka ali posodica z odmerjeno količino tekočine, npr. zdravila **2.** kem. zataljena steklena cevka ali neprodušno zaprta plastična cevka ali posodica za shranjevanje snovi, občutljivih za zračni kisik ali vlago

Ámslerjev stròj -ega stròja m stroj za preiskušanje trdnostnih lastnosti materialov in konstrukcij

ànaeróbna fermentácija -e -e ž kem. teh. fermentacija, ki poteka v odsotnosti kisika, npr. alkoholno vrenje **PRIM.**: aeróbna fermentácija

ànaeróbna razgrádnja -e -e ž kem. teh. biorazgradnja z mikroorganizmi v odsotnosti kisika, npr. pri predelavi blata iz čistilnih naprav v metan in ogljikov dioksid

anáfe svíla -- -e ž tekst. naravna svila iz kokonov afriških negojenih sviloprejk *Anaphe infreta* in *Anaphe pernyi*

anaforéza -e ž kem. gibanje negativno nabitih koloidnih delcev proti anodi **PRIM.**: elektroforéza, kataforéza

anaglíf -a m geod. način opazovanja slik, posnetih z dveh različnih zornih kotov v komplementarnih barvah, ki daje ob projekciji skozi ustrezne barvne filtre vtis prostorske globine

analéma -e ž astr. raztegnjeni osmici podobna krivulja, ki povezuje položaje Sonca na nebesni sferi vse dni v letu ob natančno isti uri koordiniranega univerzalnega časa

analít -a m kem. sestavina, katere delež se ugotavlja v vzorcu

analítična fúnkcija -e -e ž mat. funkcija kompleksnega argumenta, ki je neskončnokrat odvedljiva na izbrani domeni kompleksnih števil **S**: holomórfna fúnkcija

analítična geometríja -e -e ž področje geometrije, ki obravnava geometrijske strukture z uporabo koordinat in metod algebre

analítična mehánika -e -e ž področje klasične mehanike, ki obravnava gibanje v polju sil, ki jih generirajo potenciali

analítična rešítev -e -tve ž mat. rešitev, ki se da izraziti s funkcijami ali formulami

analítska kemíja -e -e ž ➡ analízna kemíja

analítska metóda -e -e ž kem. ➡ analízna metóda

analítska téhtnica -e -e ž kem. ➡ analízna téhtnica

analítski postópek -ega -pka m kem. ➡ analízni postópek

analíza -e ž **1.** razčlenjevanje celote na sestavne dele, da se pregledajo in ugotovijo njihova

analiza dímnih plínov

narava, razmerja, funkcija in medsebojne povezave, npr. kemična analiza **2.** področje matematike, ki obravnava funkcije, njihove limite in posplošitve, vključno z infinitezimalnim računom **3.** grad. razčlenjevanje konstrukcije na posamezne sestavne elemente, ugotavljanje nosilnosti vsakega elementa posebej in njihovega skupnega delovanja v konstrukciji, npr. analiza nosilnosti

analiza dímnih plínov -e --- ž kem.

ugotavljanje sestave plinov po zgorevanju goriva

analiza glávnih komponênt -e --- ž mat.

matematična metoda iskanja glavnih komponent kot linearnih kombinacij merjenih spremenljivk statističnega vzorca

analiza kakôvosti sistéma -e --- ž elektr., stroj.

ocenjevanje kakovosti statičnih in dinamičnih lastnosti sistema, npr. krmilja

analiza nosílnosti -e -- ž **1.** grad., stroj. izbira računskega modela, izračun obremenitev, ugotavljanje napetosti in deformacij v nosilnem elementu ali konstrukciji **2.** grad., stroj. ugotavljanje sposobnosti konstrukcije za prevzem določenih obremenitev brez nedopustnih deformacij ali porušitve

analiza stabilnosti -e -- ž grad., stroj. preverjanje statične in/ali dinamične stabilnosti nosilnega elementa, konstrukcije, sistema elementov

analiza tóčnosti -e -- ž ugotavljanje odstopanja od dane, želene, najverjetnejše vrednosti na podlagi več meritev

analizátor -ja **m 1.** kem. navadno avtomatizirana naprava ali sistem za kemično analizo, npr. analizator dimnih plinov **2.** fiz., kem. drugi polarizator, npr. vrtiljiva Nicolova prizma v polarimetru, polarizacijskem mikroskopu, s katerim se ugotavljata kot in smer zasuka polarizacijske ravnine linearno polarizirane svetlobe po prehodu skozi plast optično aktivne snovi **PRIM.:** polarizátor (2)

analizátor dímnih plínov -ja --- **m** kem. analizator sestave dimnih plinov, zlasti škodljivih plinastih primesi v njih

analizátor izpúšnih plínov -ja --- **m** kem.

analizator za ugotavljanje ekološke sprejemljivosti zgorevanja v motorjih z notranjim zgorevanjem, zlasti pri vozilih in mobilnih strojih

analízna kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava identifikacijo snovi z ugotavljanjem njenih sestavin in določanjem njihovih deležev **Sp:** analítska kemíja

analízna metóda -e -e ž kem. metoda za ugotavljanje deleža posamezne sestavine v preiskovani snovi **Sp:** analítska metóda

analízna téhtnica -e -e ž kem. natančna tehtnica, ki se uporablja pri kvantitativni analizi **Sp:** analítska téhtnica

analízni postópek -ega -pka **m** kem. niz operacij pri kemični analizi **Sp:** analítski postópek

analízni vzórec -ega -rca **m** kem. po predpisanim postopku odvzet del snovi za kemično analizo **PRIM.:** vzórec (1)

analogíja -e ž podobnost med enakimi ali podobnimi pojavi v sistemih z različnimi delovnimi mediji, npr. analogija med električnim tokom, toplotnim tokom, tokom fluida, ki se lahko opisuje s podobnimi matematičnimi enačbami

analogna regulácija -e -e ž elektr., stroj. neposredna regulacija z analognimi signali, krmilnimi vezji, sistemi

analogna slíka -e -e ž slika, nastala na ustreznem nosilcu, npr. na papirju, stekleni plošči, filmu, s kemijskim procesom

analogna téhnika -e -e ž področje tehnike, ki ob zaznavanju, obdelavi, prenosu in predstavljanju analognih podatkov obravnava zvezno delujoče računalniške in krmilne sisteme ob upoštevanju analognih lastnosti fizikalno različnih sestavin, enot in vezij

analogna tehnológíja -e -e ž tehnologija zaznavanja, prenosa, posredovanja podatkov, krmiljenja sistemov, ki temelji na oblikovanju informacijskih ali krmilnih signalov električnih veličin, katerih časovni potek ali velikost je

enaka ali sorazmerna velikosti veličine, ki jo posreduje podatek, npr. tok v tuljavi je sorazmeren zvočnemu tlaku, frekvenca toka pa je enaka frekvenci zvoka, ki ga oddaja zvočnik

analógna telefonija -e -e ž telekom. telefonija, ki za svoje delovanje uporablja analogne električne signale s prostorskim multipleksom

analógna telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala, ki analogne govorne signale komutira v analogni tehniki

analógna televizíja -e -e ž telekom. generiranje, prenos in prikazovanje govora in slik, zapisanih z analognimi električnimi signali
PRIM.: digitálna televizíja

analógna veličína -e -e ž veličína, ki med mejnima vrednostma zavzame poljubno vrednost

analógni filter -ega -tra m elektr. električni filter z vezjem iz električnih elementov, navadno s tuljavami in kondenzatorji

analógni merílnik -ega -a m merilnik, ki zvezno meri fizikalno ali kemijsko veličino in jo prikazuje s kazalcem na merilni skali ali s sliko na osciloskopu

analógni modél -ega -a m fizična ponazoritev delovanja sistema, naprave in njunih funkcij z elementi analogne tehnike

analógni multiplikátor -ega -ja m elektr. naprava, ki pretvarja dva ali več analognih signalov na vходу v njihov zmnožek

analógni nivelír -ega -ja m geod. nivelir, pri katerem se višina odčitava na nivelmanskimi laticami s centimetrsko ali polcentimetrsko razdelbo

analógni podátek -ega -tka m podatek, izražen z analognim zapisom vrednosti veličine

analógni rádijski sprejémnik -ega -ega -a m elektr. radijski sprejemnik za sprejem amplitudno ali frekvenčno moduliranih radijskih valov

analógni rádio -ega -a m elektr. tehnologija, ki omogoča oddajanje, prenos in sprejem radijskih analognih signalov

analógni signál -ega -a m zvezno spreminjajoči se signal, navadno električni, kot amplitudni ali frekvenčni odziv na spremembe analognih veličin, npr. lege, hitrosti, pospeška, sile, tlaka, toka, temperature

analógni systém -ega -a m tehnologija, ki podatke obdeluje, predstavlja in zapisuje kot zvezne signale

analógno-digitálni pretvórník -ega -a m elektr. pretvornik, ki analogni signal preoblikuje v digitalni signal po vnaprej določenem ključu
S: A/D-pretvórník

analógno krmíljenje -ega -a s elektr. krmiljenje naprav, strojev, postrojev z analognimi signali

analógno vézje -ega -a s **1.** elektr. vezje analognih gradnikov, npr. kondenzatorjev, uporov, diod, tranzistorjev, ki obdeluje analogne signale **2.** elektr. vezje za analogni obdelavo računskih ali krmilnih nalog

anamórfna léča -e -e ž fiz. leča, lečje v objektivu, ki preslika objekte v razmerju med širino in višino, ki ni enako 1, ampak npr. 2 : 1

anamorfóza -e ž fiz. namerno popačenje slike, npr. z različno povečavo vzdolž navpične in vodoravne osi slike

ánanasovo vláknó -ega -a s tekst. vlakno iz listov ananasa

anastigmát -a m fiz. lečje s korigiranim astigmatizmom
S: anastigmátsko léčje

anastigmátsko léčje -ega -a s fiz. lečje s korigiranim astigmatizmom
S: anastigmát

anatáz -a m kem. tetragonalna modifikacija titanovega dioksida, ki se uporablja kot beli pigment v premazih, kot polnilo v papirništvu in kot dodatek za motnost v kemičnih vlaknih

andaluzít -a m met. rombski aluminijev silikat, v katerem so SiO_4 -tetraedri povezani le s kationi Al_2SiO_5 , uporablja se kot ognjevzdržno gradivo za izžidavo industrijskih peči

andezít -a m grad. predornina, ki vsebuje 57–63 % SiO_2 , uporablja se kot gradbeni in okrasni kamen

Andrêjev križ -ega -a m **1.** prom. prometni znak v obliki črke x za označevanje nezavarovanega prehoda ceste čez železniško progo **2.** križ v obliki črke x kot opozorilni znak na embalaži za zdravju nevarne snovi

anergija -e ž stroj. del notranje energije snovi ali energenta, iz katerega se ne da pridobiti koristnega dela **PRIM.:** eksergija

aneroíd -a m fiz. barometer s kovinsko membrano ali kovinskim mehom, katerega elastična deformacija se prenaša na kazalnik **S:** kovinski barometer **PRIM.:** méh (2), membránski manométer

angléška tóna -e -e ž anglosaška enota mase zunaj mednarodnega sistema enot, 1016,047 kg, uporablja se v borznih poročilih, simbol ton (long ton)

angléški ključ -ega -a m stroj. ročno orodje za vijačenje z enostranskim zevom, ki se nastavlja z navojnim valjčkom

angléški krožni pletílnik -ega -ega -a m tekst. pletilnik s trdno vstavljenimi bodičastimi iglami na krožčem valju

angléško rdéče -ega -ega s kem. teh. pigment na podlagi železovega (III) oksida

angléško stéklo -ega -a s kem. teh. ☞ flíntno stéklo

angléško úsnje -ega -a s **1.** tekst. močna, gladka bombažna hlačevina kot imitacija usnjene irhovine **Sp:** moleskín (2) **2.** tekst. težka, gosta snutkovina

anglezít -a m met. rombični svinčev sulfat, $PbSO_4$, mineral v oksidiranih svinčevih rudah

anglosáška tipográfska enôta -e -e -e ž graf. merska enota za velikost tiskarskih črk v anglosaškem tipografskem merskem sistemu

anglosáške mére -ih mér ž mn. mere zunaj mednarodnega sistema enot, ki temeljijo na čevlju, funtu in sekundi

angórska vólna -e -e ž tekst. fina, mehka dlaka angorskega kunca, tekstilna surovina

ángstrem -a in ángström -a [óngstrem] m dolžinska merska enota zunaj mednarodnega sistema enot, 10^{-10} m, simbol Å

anhidríd -a m kem. teh. spojina, ki z vodo tvori kislino

anhidríť -a m kem. ortorombični brezvodni kalcijev sulfat, $CaSO_4$, ki se uporablja v cementni industriji

ánideks vlákno -- -a s tekst. sintetično vlakno iz najmanj 50 % estra enovalentnega alkohola in akrilne kisline

anihilácija -e ž fiz. prenehanje obstoja delca in antidelca ob hkratni sprostitvi ustrezne energije

anilíd -a m kem. kislinski derivat, v katerem je skupina $-OH$ v karboksilni skupini $-COOH$ nadomeščena s fenilaminoskupino C_6H_5NH-

anilín -a m kem. aminobenzen, $C_6H_5NH_2$, brezbarvna oljnata strupena tekočina, surovina za barvila, zdravila, razstreliva

anilínska bárvá -e -e ž kem. ☞ anilínsko barvílo

anilínska smôla -e -e ž kem. teh. duromer, ki nastane s polikondenzacijo anilina in formaldehida, uporablja se kot lepilo, npr. za vezanje laminatov

anilínska tóčka -e -e ž kem. teh. najnižja temperatura, pri kateri se zmes enakih prostornin anilina in bencina loči na dve fazi in je zato merilo za delež cikloalkanov v bencinu

anilínsko barvílo -ega -a s kem. barvílo na podlagi anilina **Sp:** anilínska bárvá **PRIM.:** katránsko barvílo

anilínsko ólje -ega -a s kem. teh. surovi anilin, frakcija pri destilaciji premogovega katrana

animalizíránje -a s tekst. kemična obdelava nebeljakovinskih vlaken, da se dajo barvati z barvili za naravna beljakovinska vlakna

anión -a m kem. ion z negativnim nabojem, ki ima presežek enega ali več elektronov

aniónska praznína -e -e ž kem. napaka v kristalni mreži, nezaseden prostor na anionskem mestu v ionskem kristalu, pojavlja se v paru s kationsko praznino

aniónski izmenjalec -ega -lca **m** kem. ionski izmenjalec, ki izmenjuje anione **PRIM.**: iónska izmenjáva

aniónski tenzíd -ega -a **m** kem. površinsko aktivna snov, npr. mila, alkilarilsulfonati, pri kateri učinkuje anionski del spojine s svojim hidrofobnim delom in hidrofilnimi skupinami --COO^- , --SO_2^- , uporablja se za detergente, pralna sredstva, tekstilna pomožna sredstva **S**: aniónsko aktívna snòv

aniónsko aktívna snòv -- -e snoví **ž** kem. površinsko aktivna snov, npr. mila, alkilarilsulfonati, pri kateri učinkuje anionski del spojine s svojim hidrofobnim delom in hidrofilnimi skupinami --COO^- , --SO_2^- , uporablja se za detergente, pralna sredstva, tekstilna pomožna sredstva **S**: aniónski tenzíd

anizotrópnost -i **ž** fiz. lastnost fizikalne količine, ki se pripiše snovi in je njena vrednost odvisna od smeri, navadno se opiše s tenzorjem, npr. dvolomnost

annabergít -a **m** met. mineral v nikljevih rudah, nikljev arzenat s kristalno vodo, $\text{Ni}_3(\text{AsO}_4)_2 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$

anóda -e **ž** **1.** elektr. elektroda, ki lahko oddaja nosilce pozitivnega naboja v medij z nižjo prevodnostjo ali sprejema nosilce negativnega naboja iz njega **S**: pózitivna elektróda (1)
2. kem. elektroda v elektrolizni celici, na kateri poteka oksidacija **S**: pózitivna elektróda (2)
3. kem. elektroda v galvanskem členu, na kateri poteka oksidacija **S**: négativna elektróda (3)

anóda elektrónke -e -- **ž** elektr. elektroda za sprejemanje elektronov, ki jih oddaja katoda elektrónke

anóda za galvanizácijo -e --- **ž** kem. teh. navadno plošča iz kovine, npr. niklja, bakra, ki se pri galvanizaciji nanaša na predmet

anodizíranje -a s kem. teh., met. postopek za površinsko olupšanje in/ali zaščito kovine z anodno oksidacijo

anódna bateríja -e -e **ž** elektr. baterija za enosmerno napajanje anode v elektroniki

anódna kovína -e -e **ž** met. surova kovina, ki je anoda pri elektrolizni rafinaciji, npr. anodni baker

anódna oksidácija -e -e **ž** kem. elektrokemijska oksidacija, ki poteka na anodi, npr. pri anodiziranju, eloksiranju

anódna reákcija -e -e **ž** kem. delna reakcija na anodi, povezana s sproščanjem elektronov, npr. $\text{Cu} \rightarrow \text{Cu}^{2+} + 2e^-$

anódna zaščíta -e -e **ž** kem. teh., met. postopek za pasiviranje jekla z zaščitnim električnim tokom, v katerem je jekleni predmet anoda **PRIM.**: katódna zaščíta, protikorozijska zaščíta

anódni blók -ega -a **m** met. blok ogljika, ki se pri elektroliznem pridobivanju aluminija uporablja kot predpečena anoda

anódni glén -ega -a **m** kem. teh. ➡ anódni múl

anódni inhibítor -ega -ja **m** kem. korozijski inhibitor, ki pri galvanski koroziji upočasni reakcije na mestih, ki delujejo kot anoda, in povzroči nastanek tankega oksidnega filma na površini kovine **PRIM.**: katódni inhibítor

anódni múl -ega -a **m** kem. teh. snovi v anodi, ki se pri elektrolizi ne raztapljajo, npr. žlahtne kovine pri elektrolizni rafinaciji bakra, temveč kot drobnozrnata usedlina odpadajo z anode in se nabirajo na dnu elektrolizne celice **Sp**: anódni glén, anódno bláto **PRIM.**: galvánski múl

anódni ostánek -ega -nka **m** met. del anode, ki ostane neporabljena pri elektroliznem pridobivanju aluminija **Sp**: anódni štírcelj

anódni pojáv -ega -áva **m** kem., met. zmanjšanje energijskega izkoristka pri elektroliznem pridobivanju aluminija zaradi delnega nastanka plinske plasti na anodi, ki poveča električni upor elektrolizne celice

anódni pròstor -ega prostóra **m** kem. z diafragmo ločen prostor v elektrolizni celici, v katerem je anoda

anódni štírcelj -ega -clja **m** met. ➡ anódni ostánek

anódni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, ki teče skozi anodo, npr. v elektroniki

anódni tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog, ki poleg anode vključuje še pripadajoče uporabne, kapacitivne in/ali induktivne elemente

anódni upòr -ega -ôra m elektr. električni upor v anodnem tokokrogu za omejevanje anodnega toka

anódni žárki -ih -ov m mn. fiz. curek pozitivnih ionov ob anodi v nekaterih razelektritvenih ceveh

anódno bláto -ega -a s kem. teh. ☞ anódni múl

anódno dekapíranje -ega -a s met. elektrolizno dekapiranje jeklene pločevine, pri katerem teče tok skozi dekapirno lužnico proti pločevini, ki je anoda

anódno pasivíranje -ega -a s kem. teh. elektrokemijsko pasiviranje kovine z anodno oksidacijo **PRIM.:** aktiviranje (1)

anódno razmáščanje -ega -a s kem. teh. elektrolizno razmaščanje, pri katerem je predmet, ki se razmašča, vezan v električnem tokokrogu kot anoda **PRIM.:** katódno razmáščanje

anódno tlénje -ega -a s elektr. svetljenje med anodo in temnim anodnim prostorom pri razelektritvi v plinu pri znižanem tlaku

anolít -a m kem. teh. elektrolit v anodnem prostoru **PRIM.:** katolít

anomalíja gravitácije -e -- ž fiz., geod. odstopanje gravitacijskega potenciala od vrednosti, določene z geoidom

anomalíja vòde -e -- ž kem. lastnost vode, da ima pri temperaturi 4 °C največjo gostoto

ànomální Hallov pojáv -ega -ega -áva [hólov] m elektr. Hallov pojav v feromagnetikih, ki je posledica magnetizacije električnega prevodnika

anorgánska báza -e -e ž kem. kovine in njihovi hidroksidi, oksidi in karbonati ter amonijak, ki reagirajo s kisljinami in tvorijo z njimi soli **PRIM.:** alkálíja, báza², lúg (1)

anorgánska kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava spojine elementov, razen spojin ogljika z vodikom in njihovih derivatov

anorgánska kislína -e -e ž kem. spojina v anorganski kemiji s kislinskimi lastnostmi **Sp:** minerálna kislína

anorgánska protikorozijska zaščíta -e -e -e ž met. protikorozijska zaščíta z anorganskimi prevlekami, npr. emajliranje, galvanske prevleke

anorgánsko vlákno -ega -a s tekst. naravno ali kemično vlakno organske sestave, navadno iz polimerov

anortít -a m met. s kalcijem bogat plagioklaz, sestavina strjenih metalurških žlinder

ansámbel -bla m fiz., mat. množica kopij sistema z velikim številom prostostnih stopenj

anténa MÚSA -e -- ž (ang. MUSA – multiple-unit steerable array) elektr. linearni niz enakih anten v obliki romba, katerih izhodi so kombinirani z nastavljivimi faznimi zakasnitvami, kar omogoča spreminjanje smernih lastnosti antene v navpični simetrijski ravnini

anténa Yagi -e -- [jági] ž elektr. antena, ki seva zlasti vzdolž svoje osi in jo sestavljajo napajani element, reflektor in en ali več direktorskih elementov **Sp:** Yagijeva anténa **PRIM.:** sevální elemènt anténe

anténska impedánca -e -e ž elektr. impedanca antene na njenih vhodnih napajalnih priključkih

anténska skupína -e -e ž elektr. skupina več anten, ki omogoča sprejem različnih radiodifuzijskih kanalov ali zelo šibkih signalov, ki jih posamična antena ne bi zmogla zadovoljivo zaznati

anténski dovòd -ega -vòda m elektr. vod, ki veže anteno z oddajnikom ali sprejemnikom **Sp:** anténski prikljúčni vodník

anténski ojačeválník -ega -a m elektr. ojačevalnik signalov, ki jih sprejme antena pred njihovim vstopom v sprejemno napravo

anténski prikljúčni vodník -ega -ega -a m elektr. ☞ anténski dovòd

anténski sistém -ega -a m elektr. antena skupaj z mehanskimi in električnimi sestavnimi deli, ki ji omogočajo pravilno delovanje

ántibaktêrijski cemènt -ega -ênta **m** grad. mešani portlandski cement, ki se mu pri mletju dodajo antibakterijske snovi v taki koncentraciji, da preprečujejo nastanek mikroorganizmov, npr. plesni, uporablja se zlasti za malte

anticorodal -a [ántikorodál] **m** met. korozijsko odporna aluminijeva zlitina s silicijem, magnezijem in manganom

ántidélec -lca **m** fiz. osnovni ali sestavljeni delec z zrcalnimi lastnostmi delca, s katerim pri združitvi pride do anihilacije

ántidetónátor -ja **m** kem. teh. dodatek k motornemu bencinu, ki s povišanjem oktanškega števila poveča odpornost proti klenkanju

antifázna mēja -e -e ž **met.** meja antifaznih območij v kristalni mreži zlitine, pomembna pri magnetnih in keramičnih materialih

antifázno obmóčje -ega -a **s** **met.** območje zlitine, v katerem so njeni gradniki razvrščeni v kristalni mreži na ravno nasprotnih mestih kot v prvotni mreži, npr. če atomi A zlitine AB zasedajo mesta atomov B, pomembno pri magnetnih materialih

antiféroeléktřičnost -i ž **fiz.** pojav, analogen antiferomagnetizmu, vendar z nasprotnosmerno urejenostjo sosednjih električnih dipolov v snovi

antiféroeléktřik -a **m** **fiz.** snov, ki pod določenimi pogoji izraža lastnosti antiferoelektričnosti

antiféromagnétik -a **m** **fiz.** snov, za katero je značilen antiferomagnetizem

antiféromagnetizém -zma **m** **fiz.** lastnost nekaterih snovi, sestavljenih iz dveh vrst elementarnih magnetnih dipolov, ki se pod Curiejevo temperaturo v majhnih domenah v prvi ravnini spontano uredijo v eno smer in v drugi ravnini v nasprotno smer, pri čemer je velikost elementarnih magnetnih dipolov enaka v obeh ravninah

antifríkcijška kovína -e -e ž **stroj.** zlitina, ki ima majhen faktor trenja in se uporablja za drsne ležaje in vodila

ántikatalizátor -ja **m** kem. snov, ki upočasni delovanje katalizatorja ali prepreči kemijsko reakcijo **PRIM.:** aktivátor (1), inhibítor (1), promótor

ántiklór -a **m** kem. teh. sredstvo za odstranitev ostankov aktivnega klora po beljenju papirja, tekstila, npr. kalijev ali natrijev hidrogensulfid, natrijev disulfid, natrijev tiosulfat, vodikov peroksid

ántikorozijska zaščíta -e -e ž ☞ protikorozijska zaščíta

ántimigrácijsko srédstvo -ega -a **s** **tekst.** tekstilno pomožno sredstvo, ki se dodaja barvalnim kopelim, da se prepreči neželeno potovanje barvil po impregnaciji

antimón -a **m** kem. element iz dušikove skupine periodnega sistema, svetla krhka polkovina, uporablja se v polprevodniški tehniki, zlitinah, simbol Sb

antimonát(III) -a(III) [trí] **m** kem. sol antimonove(III) kisline **Sp:** antimonít (2)

antimonát(V) -a(V) [pét] **m** kem. sol antimonove(V) kisline

antimonít -a **m** **1.** **met.** antimonov sulfid, Sb_2S_3 , najpomembnejša antimonova ruda **Sp:** antimónov sijájník **2.** **kem.** ☞ antimonát(III)

antimónovo belílo -ega -a **s** kem. teh. bel pigment na podlagi čistega antimonovega trioksida

antimónov péntasulfid -ega -a **m** kem. antimonov(V) sulfid, Sb_2S_5 , ki se uporablja za vulkanizacijo kavčuka

antimónov sijájník -ega -a **m** **met.** ☞ antimonít (1)

antimónov svíneć -ega -nca **m** **met.** zlitina svinca in antimona z 1–6 % Sb, ki se uporablja za izdelovanje akumulatorskih plošč

antimónov tríkloríd -ega -a **m** kem. antimonov(III) klorid, $SbCl_3$, ki se uporablja kot tekstilna čimža, jedkalo

antimónov trióksíd -ega -a **m** kem. antimonov(III) oksid, Sb_2O_3 , najpomembnejša antimonova spojina, bela trdna snov, ki

ántioksidánt

se uporablja za retardante gorenja plastike, sredstvo za motnjenje stekla, keramike, v emajlih, kot pigment

ántioksidánt -a m kem. teh. dodatek v mazivih, gumi, sintetičnih vlaknih, živilih, kozmetičnih sredstvih, ki preprečuje oksidacijo

ántiprotón -a m fiz. antidelec protona

antistátična apretúra -e -e ž tekst. apretura, ki poveča prevodnost in zmanjša naelektritve

antistátična prepróga -e -e ž tekst. preproga, ki ima na površini majhen električni naboj, da ne privlači prahu

antistátično vlákno -ega -a s tekst. kemično vlákno, ki ima že pri izdelavi vgrajen antistatik, uporablja se npr. za delovna oblačila v eksplozijsko nevarnem okolju

ántistátik -a m snov za preprečevanje ali zmanjšanje naelektritve

antitórzijski kábel -ega -bla m elektr. kabel, ki npr. s protismernim vitjem zmanjšuje svojo torzijo zaradi mehanskih vplivov

ántivibrátor -ja m elektr. naprava za zmanjšanje nihanja električnih vodnikov nadzemnih vodov v prenosnem omrežju

antlerít -a m kem. rombični sulfat, smaragdno zelen ali temnozelen bakrov mineral, bakrov hidroksid-sulfat, $\text{Cu}_3(\text{SO}_4)(\text{OH})_4$, korozijski produkt na bronastih kipih v urbanih okoljih, kjer je v ozračju žveplov dioksid

antracén -a m kem. aromatski ogljikovodik s tremi kondenziranimi benzenskimi obroči, $\text{C}_6\text{H}_4(\text{CH})_2\text{C}_6\text{H}_4$, surovina za barvila in druge organske spojine, organske polprevodnike

antracénsko ólje -ega -a s kem. teh. frakcija, ki se dobi pri destilaciji premogovega katrana, uporablja se za pridobivanje antracena

antracít -a m rud. črni premog z najvišjo stopnjo pooglenitve in največjo kurilnostjo med premogi

antrakinón -a m kem. 9,10-antracendion, $\text{C}_6\text{H}_4(\text{CO})_2\text{C}_6\text{H}_4$, rumeni kristali, topni v

etanolu in etru, netopni v vodi, uporablja se za izdelavo barvil **Sp**: difenilén ketón

antrakinónsko barvílo -ega -a s kem. organsko redukcijsko barvilo na podlagi antrakinona

aparát -a m samostojna, navadno manjša industrijsko izdelana naprava za opravljanje tehničnega dela, sestavljena iz različnih v funkcionalno celoto povezanih sestavin in priprav

aparátna spójka -e -e ž elektr. spojka, ki omogoča poljubno spajanje in ločevanje priključne vrvice, priključnega kabla in električne naprave

aparátno stèklo -ega -a s steklo s kemičnimi in fizikalnimi lastnostmi za izdelavo laboratorijskih naprav in aparatov

apatít -a m kem. teh. kalcijev fosfat s primesjo zlasti fluoridnih in kloridnih ionov, surovina za pridobivanje fosfatnih gnojil, polifosfatov

àperiódíčna komponènta -e -e ž fiz. komponenta aperiódíčnega pojava

àperiódíčni pojáv -ega -áva m pojav, ki se ne ponavlja v pravilnih intervalih ali omogoči prehod iz enega ustaljenega stanja v drugo brez nihanja

àperiódíčnost -i ž lastnost, da se kaj ne ponavlja v pravilnih intervalih

apertúra lesá -e -- ž les. odprtina, razpoka ali špranja v lesu

apertúrni kót -ega -a m fiz. največji kot glede na optično os objektiva, pod katerim vstopajo goriščni žarki

aplanát -a m fiz. lečje s korigiranim sferno aberacijo in komo

aplikácia -e ž tekst. našit, nalepljen ali vezan okrasni ali označevalni vzorec na tekstilnem izdelku

aplikáta -e ž mat. tretja koordinata v prostorskem kartezičnem koordinatnem sistemu, ki meri predznačeno razdaljo katere koli točke od ravnine, ki jo tvorita abscisna in ordinatna os, navadno označena z z

aplikatívno raziskováňje -ega -a s ☞

uporábno raziskováňje

aplikátna ós -e osí ž mat. tretja koordinatna os v kartezičnem koordinatnem sistemu

apnéna brózga -e -e ž kem. teh. kalcijev hidroksid, ki nastane iz kalcijevega karbida v mokrih razvijalnikih acetilena

apnéna máltá -e -e ž grad. malta za zidanje in ometavanje v pretežno suhih prostorih, pripravljena industrijsko ali na gradbišču iz homogenizirane mešanice hidriranega apna, peska, navadno v razmerju 1 : 3 ali 1 : 4 in toliko vode, da se dobro obdeluje, sprime s podlago, z gradbenimi elementi pri zidanju, ometavanju in se na zraku strdi

apnéni bélež -ega -a m grad. tekoča mešanica gašenega ali drugega apna z vodo za zidarsko beljenje, razkuževanje prostorov, redčenje malt in lepil **S**: apnéno mléko

apnéni dušík -ega -a m kem. teh. mineralno gnojilo iz kalcijevega cianamida **PRIM.**: kalcijev cianamid, mineralno gnojílo

apnéni omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe in / ali fine apnene malte, ki se nanese v eni ali več plasteh na notranje površine sten in stropov, redkeje na zunanjo fasadno površino stavbe

apnéno mléko -ega -a s grad. tekoča mešanica gašenega ali drugega apna z vodo za zidarsko beljenje, razkuževanje prostorov, redčenje malt in lepil **S**: apnéni bélež

ápno -a s grad., kem. teh. nečist kalcijev oksid, pridobljen z žganjem apnenca **Sp**: žgáno ápno, živo ápno **PRIM.**: kalcijev hidroksíd

apogêj -a m astr. točka v geocentričnem sistemu, v kateri se Luna ali kako drugo nebesno telo najbolj oddalji od Zemlje **PRIM.**: perigêj

apokromát -a m fiz. lečje z majhno sferno aberacijo in izničeno barvno aberacijo pri treh različnih valovnih dolžinah

apretíranje -a s kem. teh., stroj. končno plemenitenje tekstilij, papirja, usnja, lesa z mehansko obdelavo ali obdelavo s kemičnimi sredstvi **Sp**: apretúra (2)

apretírna kopél -e -i ž tekst. kopel za apretiranje z raztopino, emulzijo ali disperzijo apretirnega sredstva

apretírni přéšpan -ega -a m tekst. gladka stisnjena lepenka predpisanih mehanskih lastnosti za glajenje tekstilij

apretírni učínek -ega -nka m tekst. dosežena stopnja apretiranja, npr. vodoodbojnosti

apretírno srédstvo -ega -a s kem. teh. kemično sredstvo za apretiranje, npr. maščoba, škrob, sintetična smola **Sp**: apretúrno srédstvo

apretúra -e ž **1.** apretirno sredstvo, naneseno na površino tekstilij, papirja, usnja, lesa za izboljšanje njihovih lastnosti, npr. apretura proti gorenju **2.** kem. teh., stroj. ☞ apretíranje (2)

apretúra proti gorénju -e --- ž kem. teh. apretura, ki zavira gorenje, npr. tekstilnih izdelkov

apretúra proti inséktom -e --- ž tekst. apretura, ki preprečuje poškodbe zaradi žuželk, npr. moljev

apretúra proti mečkánju -e --- ž tekst. apretura, ki preprečuje mečkanje tekstilij pri uporabi in / ali vzdrževanju

apretúra proti míkroorganizmom -e --- ž tekst. apretura za povečanje odpornosti proti mikroorganizmom, plesnenju

apretúra proti něčístočam -e --- ž tekst. apretura, ki zmanjšuje umazanje

apretúrno srédstvo -ega -a s kem. teh. ☞ apretírno srédstvo

aproksimácija -e ž mat. matematični izraz, katerega natančnost ustreza namenu **PRIM.**: priblížek

aproksimativnost -i ž dovolj velika natančnost za določen namen **S**: priblížnost

ápsida -e ž grad. polkrožen, s polovično kupolo obokan prostor, ki zaključuje glavno ladjo, lahko tudi stranske ladje, navadno v romanski cerkvi

APU -- [apeú] ž (ang. auxiliary power unit) krat. stroj. ☞ pomóžna pogónska enôta

APV APV-ja in -- [apevé apevéja] **m** krat. elektr. ➔ avtomatski ponovni vklóp

AQL -- [akuèl] **ž** (ang. accepted quality level) krat. ➔ sprejemljiva ráven kakóvosti

ár -a **m** merska enota za ploščino zunaj mednarodnega sistema enot, simbol a, $1\text{ a} = 100\text{ m}^2$

AR AR-a in -- [aèr aèra] **m** krat. tekst. ➔ aramídno vlákno

arábska števílka -e -e **ž** najpogosteje uporabljan simbol za predstavitev števk desetiškega sistema: 0, 1, 2, 3, **9 PRIM.:** rímska števílka

arábski gúmi -ega -ja **m** kem. ➔ gúmiarábikum

aramíd -a **m** kem. aromatski polimer, v katerem so benzenski obroči med seboj povezani s peptidnimi vezmi, mehansko in toplotno zelo obstojen

aramidimidno vlákno -ega -a **s** tekst. negorljivo, do okoli $400\text{ }^{\circ}\text{C}$ obstojno tekstilno vlákno iz poliamidimida **S:** poliamidimidno vlákno

aramídno vlákno -ega -a **s** tekst. visokozmogljivo vlákno iz polimeriziranih aromatskih spojin **S:** aromátsko poliamídno vlákno **K:** AR

arén -a **m** kem. aromatski ogljikovodik, npr. benzen, naftalen, antracen

areométer -tra **m** kem. priprava za merjenje gostote tekočin iz spodaj obtežene cevke z merilno lestvico, ki se pri merjenju bolj ali manj pogrezne v tekočino

aretíranje -a **s** zaustavljanje in zavarovanje gibljivega dela naprave, stroja v določenem položaju

argentít -a **m** met. temnosiv kubični mineral, srebrov sulfid, Ag_2S , ki spremlja sulfidne svinčeve rude, iz katerih se pridobiva srebro **Sp:** srébrov sijájník

argentometrija -e **ž** kem. starejša volumetrična metoda, ki temelji na obarjalni reakciji med srebrovimi in kloridnimi ioni, pri kateri nastane netopen srebrov klorid

arginín -a **m** kem. esencialna aminokislina, gradnik v vseh beljakovinah, npr. v kazeinu

kravjega mleka, uporablja se v medicini, kot dodatek zobnim pastam, simbol Arg

árgon -a **m** kem. element iz skupine žlahtnih plinov, sestavina zraka, uporablja se kot zaščitni plin, npr. pri plazemskem varjenju, simbol Ar

árgonska matrícá -e -e **ž** kem. matrica, v kateri je kot inertna snov uporabljen argon

árgonski láser -ega -ja **m** fiz. plinski laser, v katerem je aktivno sredstvo argon in se uporablja kot vir zelene monokromatske svetlobe

argumènt -ènta **m** mat. neodvisna spremenljivka funkcije

argumènt kompléksnega števíla -ènta -- -- **m** mat. kot med realno osjo in vektorjem, ki predstavlja kompleksno število

Arhimédova spirála -e -e **ž** mat. spirala, ki nastane, če se točka iz središča enakomerno giblje po žarku, ki se hkrati enakomerno vrti okoli središča

Arhimédov izrèk -ega -éka **m** fiz. ➔ Arhimédov zákon

Arhimédovo števílo -ega -a **s** fiz. značilno število, ki se uporablja pri konvekciji tekočin, količnik gravitacijske sile in viskozne sile upora v tekočini, simbol Ar

Arhimédov princíp -ega -a **m** fiz. ➔ Arhimédov zákon

Arhimédov stávek -ega -vka **m** fiz. ➔ Arhimédov zákon

Arhimédov viják -ega -a **m** stroj. dvížna naprava s ploščato navojnico v nagnjenem odprtem ali zaprtem žlebu, primerna tudi za transport zelo viskoznih in sipkih materialov

Arhimédov zákon -ega zákóna **m** fiz. zakon, po katerem na telo, potopljeno v tekočino, deluje statični vzgon, ki je po smeri nasproten, po velikosti pa enak teži izpodrinjene tekočine **Sp:** Arhimédov izrèk, Arhimédov princíp, Arhimédov stávek **PRIM.:** hidrostatíčni vzgòn

arhitektúra -e **ž** **1.** veda, tudi umetnost na področju oblikovanja predmetov, projektiranja

stavb, načrtovanja prostora **2.** sestav, struktura tehnične sistema

arhitektúrna akústika -e -e ž področje akustike, ki obravnava kakovost zvoka znotraj stavbe, kar vključuje razumljivost govora, zasebnost govora in kakovost glasbe

arhivólt -a m grad. bogato okrašen in profiliran polkrožni zidni lok iz stare rimske arhitekture na stavbah in gradbenih inženirskih objektih, npr. mostovih, akvaduktih, slavalokih

aril -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina arena s prosto vezjo neposredno na aromatskem obroču, npr. fenil, $-C_6H_5$, naftil, $-C_{10}H_7$

aritmétična enôta -e -e ž mat. element kolobarja, ki vsak element pri množenju preslika sam vase

aritmétična progresija -e -e ž mat. ➞ aritmétično zaporedje

aritmétična sredína -e -e ž mat. povprečje, ki je definirano kot vsota končno mnogo števil, deljena s številom vseh sumandov **S**: aritmétično povprečje

aritmétični račun -ega -a m mat. račun z uporabo osnovnih aritmétičnih operacij

aritmétično povprečje -ega -a s mat. povprečje, ki je definirano kot vsota končno mnogo števil, deljena s številom vseh sumandov **S**: aritmétična sredína

aritmétično zaporedje -ega -a s mat. zaporedje števil, pri katerem se vsak naslednji člen razlikuje od prejšnjega za aditivno konstanto **Sp**: aritmétična progresija

aritmétika -e ž področje matematike, ki obravnava računanje s števili in abstraktno teorijo števil, ki tvorijo matematično strukturo z lastnostmi kolobarja glede na njeni osnovni operaciji seštevanja in množenja **S**: račúnstvo

árkus kósinus -- -a m mat. funkciji kosinus na intervalu $[0, \pi]$ inverzna funkcija, simbol $\arccos$

árkus kótángens -- -a m mat. funkciji kotangens na intervalu $[0, \pi]$ inverzna funkcija, simbol arccot

árkus sínus -- -a m mat. funkciji sinus na intervalu $[-\pi/2, \pi/2]$ inverzna funkcija, simbol $\arcsin$

árkus tángens -- -a m mat. funkciji tangens na intervalu $[-\pi/2, \pi/2]$ inverzna funkcija, simbol $\arctan$

armatúra -e ž **1.** grad. material z večjo natezno trdnostjo za ojačitev konstrukcije iz materialov z majhno natezno trdnostjo **2.** elementi za mehansko zaščito občutljivih delov naprav in strojev **3.** del kompozitov za ojačitev, povečanje trdnosti, npr. polimernih materialov, stekla **4.** elektr. del izolatorja, s katerim se ta pritrdi na podpore, električni vodnik, kos opreme ali drug izolator

armatúra za betón -e -- -- ž grad. jeklene palice, žice, vrvi ali vlakna iz drugih materialov, s katerimi se okrepi betonska konstrukcija

armatúrna kljúka -e -e ž grad. konec armaturne palice, navadno upognjen za 90° ali 180° tako, da s svojo obliko zagotavlja potrebno sidranje armature v gradbenem elementu

armatúrna mréža -e -e ž grad. armatura iz jeklenih palic, položenih v dveh med seboj pravokotnih smereh in na križanjih točkovno varjenih, ki se uporablja za armiranje ploskovne konstrukcije

armatúrna plôšča -e -e ž elektr., stroj. ➞ instruméntna plôšča

armatúrna žíca -e -e ž grad. mehka jeklena žica za vezanje armature

armatúrni člének -ega -nka m grad. del betonske konstrukcije, oblikovan in armiran tako, da deluje kot točkovno ali linijsko ležišče, ki dopušča zasuke in s tem preprečuje prenos upogibnega momenta

armatúrni kòš -ega kôša m grad. zvezane ali zvarjene armaturne palice iz betonskega jekla v obliki valjastega ali prizmatičnega koša, ki se vstavijo v opaž ali kalup betonskega elementa, npr. armaturni kòš za pilote, nosilce **Sp**: prèdizdélana armatúra **PRIM.:** montažna armatúra (2)

armatúrni načrt

armatúrni načrt -ega -a m grad. del projektne dokumentacije, v katerem so načrti, risbe in sezname armature ali tudi posamezna risba z načrtom armature

armatúrno vlákno -ega -a s kem. teh. vlakno, navadno stekleno, ogljikovo, jekleno, za okrepitev v kompozitih

armírana cév -e ceví ž **1.** grad. cev z vgrajeno armaturo v steni **2.** stroj. z opletom okrepljena gibka cev

armírana zemljína -e -e ž grad. konstrukcija iz zemljine, jeklenih trakov ali trakov iz ogljikovih vlaken, povezanih s čelno steno, za podporne in oporne zidove

armírani betón -ega -a m grad. beton, okrepljen z armaturo **Sp:** železobetón

armírani ceměntni éstrih -ega -ega -a m **1.** grad. cementni estrih, ojačen z armaturno mrežo **2.** grad. cementni estrih iz drobnozrnate betonske mešanice, ki so ji primešana jeklena ali steklena vlakna

armírani kábel -ega -bla m elektr. kabel z oklepom, ki ga ščiti pred mehanskimi in kemičnimi poškodbami

armírani omět -ega -éta m grad. omet iz grobe ali fine malte, ki se nanese v dveh plasteh, pri čemer se po nanosu prvega v še svež omet vtisne ali pritrdi kovinska mreža ali mreža iz steklenih vlaken, ki se prekrije z drugo plastjo malte, da se poveča odpornost ometa proti površinskim napetostim, napetostim zaradi vlage in toplote ter mehanskim vplivom

armíranje -a s **1.** grad. ojačenje gradbenega elementa, ki nima primerne trdnosti, z drugim materialom z večjo trdnostjo, npr. ojačenje betona z jeklenimi palicami, mrežami **2.** kem. teh., stroj. ojačenje izdelka iz kompozita, elastomera z vložkom nosilca trdnosti, npr. steklenih, ogljikovih, tekstilnih vlaken, jeklene žice **3.** stroj. opremljanje občutljivih delov naprav, strojev z mehansko, oklepno zaščito

armíranobetónska déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, s katerimi se izdelata in v opaže

ali kalupe položi armatura natančno na s projektom predpisana mesta in nato vgradi sveža betonska mešanica

armíranobetónski menjálnik -ega -a m grad. prečni armiranobetonski nosilec, ki na robu odprtine prenaša reakcijo prekinjenega glavnega nosilca na sosednja glavna nosilca, ki mu služita kot podpori

armírano gradívo -ega -a s ☞ kompozít, sestávljeno gradívo

armírano stěklo -ega -a s steklo z vgrajeno žično mrežo

aromatizácija -e ž kem. reakcija, pri kateri iz acikličnih ali alifatskih ogljikovodikov nastanejo aromatski ogljikovodiki, tehnično pomembna za povečanje oktanskega števila bencina **PRIM.:** ciklizácija

aromatizíránje -a s **1.** kem. teh. dodajanje aromatskih spojin gorivu za povečanje oktanskega števila **2.** kem. teh. spreminjanje cikloalkanov v aromatske ogljikovodike z dehidrogenacijo

aromátska skupína -e -e ž kem. enovalentna atomska skupina aromatskega ogljikovodika, npr. fenil, C_6H_5-

aromátski alkohol -ega -a m kem. alkohol s hidroksiskupino na stranski verigi obroča, npr. benzil alkohol, $C_6H_5-CH_2OH$

aromátski ogljikovodík -ega -a m kem. ciklični ogljikovodik z enim benzenskim obročem ali več benzenskimi obroči v molekuli

aromátski značaj -ega -a m kem. skupek lastnosti, značilnih za aromatske spojine, npr. dolžina vezi med ogljikovimi atomi, nepričakovano majhna reaktivnost

aromátsko poliamídno vlákno -ega -ega -a s tekst. visokozmogljivo vlakno iz polimeriziranih aromatskih spojin **S:** aramidno vlákno **K:** AR

Áronova vezáva -e -e ž elektr. vezava dveh vatmetrov za merjenje delovne moči trifaznega bremena brez povratnega vodnika

artěški vodnják -ega -a m grad. vodnjak, pri katerem pride voda iz vodonosne plasti, ki je

med neprepustnima plastema, na površino skozi vrtino brez črpanja

aržén -a m kem. element iz dušikove skupine periodnega sistema, krhka polkovina, uporablja se v zlitinah s svincem, bakrom za povečanje trdote, kot galijev arzenid v svetlečih diodah, simbol As

arzenát -a m kem. sol arzenove kisline

arzenát(III) -a(III) [tri] m kem. sol arzenove(III) kisline Sp: arzenít

arzenát(V) -a(V) [pét] m kem. sol arzenove(V) kisline

arzeníd -a m kem. binarna spojina arzena s kovino, npr. galijev arzenid, GaAs

aržénik -a m kem. ➔ aržénov trióksíd

arzenít -a m kem. ➔ arzenát(III)

aržénopirít -a m kem. monoklinski arzen-železov sulfid, FeAsS, glavna arzenova ruda

aržénov báker -ega -kra m met. baker z dodatkom arzena za povečanje trdote

aržénovo zrcálo -ega -a s kem. črnorjava prevleka s kovinskim sijajem, ki nastane na stenah segrete steklene cevi, skozi katero se vodi vodik, če ta vsebuje že samo sledove arzina, uporablja se kot dokaz za prisotnost arzena, npr. pri sumu na zastrupitev z arzenom

aržénov sulfíd -ega -a m 1. kem. arzenov monosulfid, As₄S₄, rdeča steklasta snov ali oranžen prah, v naravi kot rdeč mineral realgar, ki se uporablja za goljenje kože, v pirotehnik, kot barvni pigment 2. kem. arzenov(III) sulfid, As₂S₃, rumen prah, v naravi kot rumen avripi-pigment, ki se uporablja za goljenje kože, v pirotehnik, kot barvni pigment

aržénov trifluoríd -ega -a m kem. lahko tekoča brezbarvna tekočina, AsF₃, ki se na zraku kadi in se uporablja kot fluorirno sredstvo, katalizator, za dopiranje z arzenom

aržénov tríkloríd -ega -a m kem. brezbarvna ali rumenkasta oljnata tekočina, AsCl₃, ki se na zraku kadi in se uporablja pri proizvodnji organskih arzenovih spojin

aržénov trióksíd -ega -a m kem. bel prah ali steklasta snov brez vonja, As₄O₆, močen strup Sp: aržénik

aržín -a m kem. arzenov hidrid, AsH₃, zelo strupen plin, ki se uporablja za dopiranje z arzenom

ASC ASC-ja in -- [aescé aescèja] m (ang. anti slip control) krat. stroj. ➔ protizdršno krmílje (1)

ASCII ASCII-ja in -- [áscii] m (ang. American Standard Code for Information Interchange) krat. ➔ amériški stándardni kód za izmenjavo informácij

asfált -a m 1. grad., kem. teh. lepljiva, črna, zelo viskozna tekoča ali poltrdna zemeljska smola, kompleksna zmes višjih ogljikovodikov iz naravnih nahajališč, pridobljena iz premogov in kamnin S: bitúmen (1) 2. grad. mešanica bitumna in kamnitega agregata različne zrnavosti, npr. za prevleke cestišč, športnih igrišč

asfáltbetón -a m grad. ➔ asfáltni betón

asfaltiranje -a s grad. polaganje asfaltnih mešanic s finišerjem ali ročno in valjanje ali utrjevanje

asfálna báza -e -e ž grad. obrat za izdelavo asfaltnih mešanic

asfálna plást -e plastí ž grad. plast iz asfaltne mešanice, položena npr. kot zaključni, povozni sloj cestišča

asfálna površina -e -e ž grad. obloga tal ali drugih površin konstrukcij z asfaltno plastjo

asfáltni betón -ega -a m grad. asfálna mešanica, ki ima po pravilni vgradnji visoko trdnost, mehansko odpornost in praviloma povsem zaprto strukturo, brez por Sp: asfáltbetón

asfáltni lák -ega -a m kem. teh. raztopina bitumna v organskem topilu za zaščitne premaze kovin

ASIC ASIC-a in -- [ásik] m (ang. application specific integrated circuit) krat. elektr. integrirano vezje, izdelano po posebnem naročilu za določeno uporabo

àsimétrična célica -e -e ž elektr. celica, v kateri je impedanca za eno smer toka mnogo večja kot za drugo

àsimétrìčna molékula -e -e ž kem. molekula z asimetričnim ogljikovim atomom, ki nima ravnine simetrije in je zato v dveh kiralnih oblikah, navadno optično aktivnih **S**: királna molékula

àsimétrìčna spojína -e -e ž kem. spojina ali derivat benzena, ki nastane z zamenjavo treh nesimetrično razporejenih vodikovih atomov v benzenskem obroču, npr. na mestih 1, 2 in 4, z drugimi atomi ali atomskimi skupinami, npr. 1,2,4-trihidroksibenzen **PRIM.**: simétrìčna spojína, vicinálna spojína

àsimétrìčna svetílka -e -e ž svetilka z asimetrično porazdelitvijo svetlobe

àsimétrìčni elemènt vézja -ega -ènta -- m elektr. element vezja, katerega delovanje je odvisno od polaritete električne napetosti ali smeri električnega toka

àsimétrìčni žaromèt -ega -éta m avtomobilski žaromet, katerega zasenčene luči imajo asimetrično porazdelitev svetlobe, da osvetljujejo cestišče samo pred vozilom in desno od njega in s tem ne motijo voznika nasproti vozečega vozila

àsimétrìčnost napétosti trifáznega sistéma -i --- -- ž elektr. stanje trifaznega sistema, v katerem vektorska vsota fazorjev vseh treh efektivnih električnih napetosti ni enaka nič

àsimétrìčnost tokòv trifáznega sistéma -i --- -- -- ž elektr. stanje trifaznega sistema, v katerem vektorska vsota fazorjev vseh treh električnih tokov ni enaka nič

asimptóta -e ž mat. krivulja, navadno premica, ki se ji druga krivulja, npr. hiperbola, limitno približuje

asimptótična vrédnost -e -i ž mat. limitna vrednost funkcije, ko argument raste čez vsako mejo

àsinhróna povezáva -e -e ž elektr. povezava dveh elektroenergetskih sistemov, ki obratujeta pri med seboj neodvisnih frekvencah

àsinhronízem -zma m **1.** časovna neskladnost dveh dogodkov, pojavov **2.** elektr. stanje neenakosti frekvenc dveh sklopljenih peri-

odičnih pojavov, npr. frekvence rotorja pri asinhronskem elektromotorju in frekvence elektroenergetskega omrežja na statorju elektromotorja **3.** elektr. pojav pri daljinskem vodenju, kadar hkrati poslana skupina signalov ne pride na cilj sočasno

àsinhróno obratovánje -ega -a s **1.** elektr. obratovanje stroja s frekvenco, različno od nazivne frekvence, npr. asinhronskega stroja **2.** elektr. obratovanje asinhronskega elektromotorja, pri katerem zaradi obremenitve nastane razlika med sinhronsko in dejansko vrtilno frekvenco **3.** telekom. obratovanje digitalne komunikacije, pri katerem prenosna naprava sporoči začetek vsakega znaka posebej in časovno usklajevanje za prenos ni potrebno

àsinhróno obratovánje sinhrónskega generátorja -ega -a --- s elektr. izpad sinhronskega generatorja iz sinhronega teka z drugimi generatorji zaradi motnje v elektroenergetskem sistemu

àsinhrónska impedánca -e -e ž elektr. količnik fazorja sinusne in simetrične napetosti, dovedene asinhronskemu stroju, in fazorja napajalnega toka

àsinhrónska reaktánca -e -e ž elektr. količnik reaktivne komponente sinusne in simetrične napetosti, dovedene asinhronskemu stroju, in fazorja napajalnega toka

àsinhrónski alternátor -ega -ja m elektr. ➔ àsinhrónski generátor

àsinhrónski eléktromotór -ega -ja m elektr. motor za pretvarjanje električne moči v mehansko delo, ki dela z znižano frekvenco od omrežne frekvence

àsinhrónski eléktromotór s kratkostíčno klétko -ega -ja --- -- m elektr. asinhronski elektromotor z rotorskim navitjem v obliki kletke iz palic, ki so na obeh straneh rotorja povezane s kratkostičnima obročema

àsinhrónski eléktromotór z drsniimi obróči -ega -ja --- -- m elektr. asinhronski elektromotor, ki ima na rotorju navadno trifazno navitje, priključeno na tri drsne obroče, po

katerih drsijo ščetke, na rotorsko navitje se s ščerkami lahko priključijo zunanje naprave
Sp: àsínhrónski eléktromotór z navítim rótorjem

àsínhrónski eléktromotór z dvójno klétko -ega -ja --- m elektr. àsínhrónski elektromotor, ki ima na rotorju dve kratkostični kletki in se uporablja za zelo težke zagone

àsínhrónski eléktromotór z globòkimi utóri -ega -ja --- m elektr. àsínhrónski elektromotor, ki ima na rotorju ozke in globoke utore, v katerih so ploščate palice kratkostične kletke

àsínhrónski eléktromotór z navítim rótorjem -ega -ja --- m elektr. ➡ àsínhrónski eléktromotór z drsnimi obróči

àsínhrónski eléktromotór z zasénčenimi póli -ega -ja --- m elektr. enofazni àsínhrónski elektromotor s kratkostično kletko in z izraženimi poli na statorju, kjer je del pola ovit s kratkostičnim obročem

àsínhrónski generátor -ega -ja m elektr. električni generator, ki deluje kot vir izmenične, navadno trifazne napetosti, pri čemer se vrti nekoliko hitreje, kot je takt frekvence napetosti na priključenih sponkah **Sp:** àsínhrónski alternátor

àsínhrónski kompenzátor -ega -ja m elektr. kompenzator za àsínhrónske elektromotorje, ki kompenzira induktivno jalovo moč

àsínhrónski kratkostíčni eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. àsínhrónski elektromotor s kratkostično kletko na rotorju

àsínhrónski momènt -ega -ènta m elektr. ➡ àsínhrónski navòr

àsínhrónski navòr -ega -òra m elektr. navor, ki nastane med àsínhrónskim obratovanjem generatorja **Sp:** àsínhrónski momènt

àsínhrónski stròj -ega stròja m elektr. enofazni ali večfazni električni stroj, katerega rotor se vrti hitreje ali počasneje od takta, ki ga določa frekvenca izmenične napetosti omrežja

àsínhrónski stròj z dvójnim napájanjem -ega stròja --- m elektr. àsínhrónski stroj z navitim rotorjem in drsnimi obroči, pri katerem

sta na statorju in rotorju priključena ustrezna vira, vsak s svojo napetostjo in frekvenco, s čimer se krmilita hitrost vrtenja in $\cos \varphi$

àsínhrónski stròj z dvójno napájanim státorjem -ega stròja --- m elektr. àsínhrónski stroj z dvema statorskima navitjema z različnim številom polovih parov in posebnim rotorskim kratkostičnim električnim navitjem

àsínhrónski upòr -ega -òra m elektr. količnik delovne komponente povprečne električne napetosti naznačene frekvence, privzete kot sinusne, simetrične in vsiljene kotvinemu navitju stroja, ki se ne vrti v sinhronizmu, in povprečne komponente električnega toka iste frekvence

àsínhrónski zagòn -ega -òna m elektr. zagon àsínhrónskega elektromotorja z vgrajeno kratkostično kletko

askarél -a m elektr. sintetični ognjevzdržni tekoči dielektrik, ki pri razpadu zaradi električnega obloka razvija zlasti neeksplozivne plinske mešanice

askorbínska kislína -e -è ž kem. organska kislina, ki se pridobiva iz glukoze, pomembna in nujna sestavina prehrane, npr. v šipku, kiviju, papriki

asociácija -e ž kem. reverzibilno združevanje molekul v večje skupke zaradi delovanja medmolekulskih sil, npr. vodikove vezi **S:** agregácija (1)

asociatívnost -i ž mat. lastnost aritmetične operacije, pri kateri je rezultat njene večkratne zaporedne uporabe neodvisen od vrstnega reda združevanja operandov, npr. $(a + b) + c = a + (b + c)$

asortimènt -ènta m množina, izbor, kolekcija blaga, izdelkov ali stvari, različnih po vrsti, velikosti in kakovosti **Sp:** sortimènt

asparagín -a m kem. amid asparaginske kisline, $(\text{NH}_2)\text{OC}-\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)-\text{COOH}$, sestavina mnogih beljakovin

asparagínska kislína -e -è ž kem. aminokislina, $\text{HOOC}-\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)-\text{COOH}$, sestavina mnogih beljakovin

aspiracijski psihrométer -ega -tra m fiz. ☞ psihrométer

ASR ASR-a in -- [aesèr aesèra] m (nem. Antischlupf-regelung) krat. stroj ☞ protizdrsno krmílje (2)

àstabil -a m elektr. ☞ àstabilni mùltivibrátor

àstabilni mùltivibrátor -ega -ja m elektr. elektronsko preklapno vezje, multivibrator brez stabilnega stanja **Sp:** àstabil

astát -a m kem. umetno dobljen element iz skupine halogenov, močno radioaktiven, nima tehničnega pomena, simbol At

àstátíčni merílnik -ega -a m **1.** fiz. merilnik s povečano občutljivostjo merjenja, pri katerem je zmanjšana sila, ki vrača merilni element v mirovno lego **2.** elektr. instrument, neobčutljiv za zunanje homogeno magnetno polje

asterízem -zma m **1.** fiz. pojav zvezdaste slike pri odboju ali prehodu svetlobe skozi nekatere kristale, navadno oblsto brušene **2.** fiz. zvezdast vzorec na rentgenskem posnetku **3.** astr. skupina zvezd, ki na nebu tvori razpoznaven lik

asteroíð -a m astr. manjše telo, ki kroži okoli Sonca v prostoru med Marsom in Jupitrom **Sp:** planetoíð

asteroíðni pás -ega pasú m astr. pas med Marsom in Jupitrom, na razdalji med 2,1 in 3,5 astronomske enote od Sonca, v katerem je večina asteroidnih orbit

astigmatízem -zma m fiz. optična aberacija, ki jo povzroča neenakomernost krivine leče ali zrcala glede na različne vpadne ravnine vstopnega žarka

ástrahan -a m **1.** črno, sivo, rjavo krzno kodrastih 3–8 dni starih jagnjet iz pokrajine Astrahan v srednji Aziji **2.** tekst. volnena tkanina, podobna temu krznu

ástrobarvanje -a s tekst. barvanje preje, ki po tkanju, pletenju ali iglanju daje neenakomerne barvne vzorce **S:** prostórsko bárvanje **PRIM.:** spektrálno bárvanje

ástrofizika -e ž področje fizike, ki s fizikalnimi metodami obravnava in pojasnjuje pojave v vesolju, lastnosti, izvor in razvoj vesoljskih teles

ástrofotometrija -e ž področje fizike, ki obravnava in pojasnjuje pojave v vesolju, lastnosti, izvor in razvoj vesoljskih teles

astrográf -a m astr. naprava za fotografiranje neba

astroíða -e ž mat. hipocikloida, ki nastane, če je premer kotalečega se kroga enak četrtini premera osnovnega kroga, v kartezičnih koordinatah podana z enačbo $x^{2/3} + y^{2/3} = a^{2/3}$ **S:** štíriósna hipocikloíða

astrometrija -e ž področje astronomije, ki se ukvarja z ugotavljanjem položaja nebesnih teles glede na nebesno sfero

astronávтика -e ž veda o konstruiranju vesoljskih plovil in poletih zunaj zemeljskega ozračja

astronómska enôta -e -e ž astr., fiz. merska enota ob SI za dolžino, približno enaka povprečni razdalji med Soncem in Zemljo, z definirano vrednostjo 149 597 870 700 m

astronómska fotometrija -e -e ž področje radiometrije, ki obravnava merjenje gostote energijskega toka, sprejetega od nebesnih objektov na več intervalih valovnih dolžin, ki pokrivajo infrardeči, vidni in bližnji ultravijolični del spektra

astronómska refrákcija -e -e ž **1.** fiz. sprememba smeri svetlobnega žarka pri prehodu skozi Zemljino atmosfero **2.** astr. navidezna sprememba višine zvezde zaradi refrakcije

astronómska spektroskopíja -e -e ž fiz. spektroskopija, ki obravnava sevanje iz vesoljskih virov, npr. za določanje sestave, starosti, aktivnosti zvezd, hitrosti medzvezdnih oblakov, širjenja vesolja

astronómski daljnogléd -ega -éða m astr. daljnogled iz objektiva z dolgo in okularja s kratko goriščno razdaljo za opazovanje nebesnih teles

astronómski horizónt -ega -a m astr. prerez matematičnega horizonta in nebesne sfere

astronómski teodolít -ega -a m astr. ☞ áltázimut

àtáktični kòpolimêr -ega -a **m** kem. kopolimer, v katerem je prostorska razporeditev substituentov popolnoma naključna nad ravnino polimerne verige in pod njo

àtáktični polimêr -ega -a **m** kem. polimer, v katerem so substituenti razporejeni popolnoma naključno nad ravnino polimerne verige in pod njo

atenuácija -e **ž** elektr., fiz. manjšanje električne, elektromagnetne, zvočne moči ali moči signala med točkama vzdolž vodnika signala ali smeri curka **S**: slabljenje **PRIM.**: dušenje (4)

atenuácijski fáktor -ega -ja **m** fiz. količnik izhodne in vhodne električne, elektromagnetne, zvočne moči ali moči signala **S**: fáktor slabljenja **PRIM.**: dolžinski absorpcijski koeficient

atenuátor -ja **m** elektr. vezje, gradnik, enota za zmanjševanje vrednosti električne veličine v določenem razmerju, brez spreminjanja faznega kota

atést -a **m** ➞ certifikát

atestíranje -a **s** ➞ certificíranje

atést ustréznosti -a -- **m** ➞ certifikát o sklád-nosti

ATF ATF-a in -- [ateěf ateěfa] **m** (ang. automatic transmission fluid) **krat.** stroj ➞ hidrávlični fluid za samodéjni menjálnik

átlas¹ -a **m** mat. zbirka preslikav, ki prekriva celotno mnogoterost

átlas² -a **m** tekst. tkanina v atlasovi vezavi z lesketajočim se licem

átlasova izpeljáнка -e -e **ž** tekst. vezava, izpeljana iz temeljne atlasove vezave

átlasova pletílska vezáva -e -e -e **ž** tekst. vezava v snutkovini s posebno položenimi nitmi in videzom atlasove vezave

átlasova vezáva -e -e **ž** tekst. ena od treh temeljnih tkalskih vezav, pri kateri se niti osnove in votka prepletajo tako, da se vezne točke ne dotikajo

atométer -tra **m** fiz. merilnik hitrosti izhlapevanja vode v ozračje **PRIM.**: evaporiméter

atmosfêra -e **ž** **1.** kem. plinsko okolje, v katerem potekajo procesi, obdelovalni postopki, meritve, kemijske reakcije **2.** merska enota za tlak zunaj mednarodnega sistema enot, simbol atm, 1 atm = 101 325 Pa **Sp**: fizikálna atmosfêra

atmosfêra árgona -e -- **ž** zaščitna atmosfera, npr. pri obločnem varjenju, da se prepreči oksidacija obdelovanca

atmosfêrik -a **m** elektr. izolirani element atmosferskega šuma

atmosfêrska črta -e -e **ž** astr. absorpcijska črta v spektru nebesnega telesa, ki nastane pri prehodu svetlobe skozi zemeljsko atmosfero

atmosfêrska korozíja -e -e **ž** kem. teh., met. korozíja, ki jo povzročajo padavine

atmosfêrska môtnja -e -e **ž** elektr. elektromagnetna motnja, ki nastane zaradi elektromagnetnih pojavov v atmosferi

atmosfêrska prenapétost -e -i **ž** elektr. prehodna prenapetost v elektroenergetskem sistemu pri neposrednem ali posrednem udaru strele

atmosfêrska razelektrítev -e -tve **ž** elektr. razelektritev oblaka ali zemeljske površine v obliki bliska

atmosfêrski napétostni udár -ega -ega -a **m** elektr. napetostni val za preskuse, pri katerem njegovo čelo traja približno 1 ms in hrbet do polovične temenske vrednosti 50 ms

atmosfêrski pogóji -ih -ev **m mn.** pogoji, ki jih opredeljujejo atmosferski parametri, npr. temperatura, tlak, vlaga, sestav

atmosfêrski šúm -ega -a **m** elektr. radiofrekvenčni šum, ki ga povzročajo naravne električne razelektritve v atmosferi

atmosfêrski tlák -ega -a **m** tlak, ki ga ustvarja Zemljina atmosfera **S**: zračni tlák

atmosfêrski vplívi -ih -ov **m mn.** okol. snovi in procesi v zemeljskem ozračju, ki motijo ali poslabšujejo stanje in lastnosti okolja

atóm -a m kem. najmanjši delec elementa, ki lahko sodeluje v kemijskih reakcijah, sestavljen je iz pozitivno nabitega jedra in negativno nabitih elektronov

atomizacija -e ž kem. teh. razprševanje tekočine na zelo drobne kapljice

atomizátor -ja m kem. teh. naprava za razprševanje tekočine, taline v zelo drobne kapljice
Sp: meglilnik

atómska absorpcijska spektroskopija -e -e -e ž kem. spektroskopija za določanje deležev elementov na podlagi absorpcije svetlobe določenih valovnih dolžin v uplinjenem vzorcu
PRIM.: absorpcijski spekter K: AAS

atómska emisijska spektroskopija -e -e -e ž kem. spektroskopija za kvalitativno in kvantitativno določanje elementov na osnovi emisije svetlobe določenih valovnih dolžin, ki jo oddajajo vzbujeni atomi uplinjenega vzorca ob prehodu nazaj v osnovno stanje, uporablja se za elementno analizo trdnih, tekočih in plinastih vzorcev S: optična emisijska spektroskopija
PRIM.: emisijski spekter (1) K: AES², OES

atómska emisijska spektroskopija z induktivno sklópljeno plazmo -e -e -e -- -- -- ž kem. atomska emisijska spektroskopija, ki vzbuja atome z argonsko plazmo, uporablja se pri kemični analizi okolja, raziskavah kovin, v farmacevtski industriji S: optična emisijska spektroskopija z induktivno sklópljeno plazmo K: ICP-AES, ICP-OES

atómska fizika -e -e ž področje fizike, ki obravnava atome in molekule kot elektronske strukture PRIM.: jedrska fizika

atómska mása -e -e ž kem. mirovna masa atoma v osnovnem stanju, simbol m_a , merska enota kilogram, kg PRIM.: rélativna atómska mása

atómska másna konstanta -e -e -e ž kem. 1/12 mase atoma ogljika-12, simbol m_u , $m_u = 1,660\,539\,60(50) \cdot 10^{-27}$ kg

atómska prostornína -e -e ž kem. količnik atomske mase in gostote elementa Sp: atómski volúmen

atómska skupína -e -e ž kem. skupina atomov znotraj posamezne molekule kot del spojine, npr. ion, substituentna skupina, radikal

atómska spektroskopija -e -e ž fiz., kem. spektroskopija, ki omogoča določanje vrst in deležev atomov, ki sestavljajo vzorec, na podlagi atomskih spektrov, metode se ločijo po načinu priprave plazme in določanja spektra, npr. atomska absorpcijska spektroskopija, atomska emisijska spektroskopija

atómska struktúra -e -e ž fiz., kem. kvantnomehanski model zgradbe atoma

atómska teorija -e -e ž fiz. teorija o atomski zgradbi snovi

atómska toplóta -e -e ž fiz., kem. ☞ mólska toplótna kapacitéta

atómska úra -e -e ž fiz. zelo natančna ura, ki deluje na načelu optimizacije maserske resonance na atomih, ki praktično mirujejo v maserskem resonatorju PRIM.: láser, máser

atómska véz -e vezí ž kem. ☞ kóvaléntna véz

atómski modél -ega -a m fiz., kem. model notranje zgradbe atoma

atómski oblikóvni fáktor -ega -ega -ja m fiz. oblikovni faktor, ki podaja vrednost sipalne amplitude koherentnega sevanja rentgenskih žarkov, elektronov ali nevtronov iz izoliranega atoma ali iona Sp: atómski sipálni fáktor

atómski réáktor -ega -ja m fiz. ☞ jédrski réáktor

atómski sipálni fáktor -ega -ega -ja m fiz. ☞ atómski oblikóvni fáktor

atómski vodík -ega -a m kem. vodik v atomskem stanju, ki je zelo reaktiven in nastane iz molekulskega vodika pri visokih temperaturah, npr. v električnem obloku kot zelo kratkoživa oblika PRIM.: nascétni vodík

atómski volúmen -ega -mna m kem. ☞ atómska prostornína

atómsko jédro -ega -a s fiz., kem. pozitivno nabit osrednji del atoma, sestavljen iz protonov in nevtronov, ki vsebuje večino njegove mase

atómsko število -ega -a s fiz., kem. število protonov v atomskem jedru elementa, ki določa njegovo mesto v periodnem sistemu S: protónsko število Sp: vrstno število

atómsko varjénje -ega -a s var. varjenje z atomskim vodikom

átrij -a m grad. tlorisno zaprt prostor, dvorišče brez strehe, ki ga tvori več kril stavbe ali več stavb

átrijska hiša -e -e ž grad. stavba z velikim odprtim centralnim prostorom, ki zagotavlja naravno zračenje in osvetlitev vseh prostorov, povezanih z atrijem

Auerjeva kovína -e -e [ávərjeva] ž met. piroforna zlitina cerija in železa

Auerjeva mréžica -e -e [ávərjeva] ž kem. teh. mrežica iz oksidov torija in cerija za plinsko svetilko, ki v plamenu plina belo žari

Augerjeva elektrónska spektroskopíja -e -e -e [ožéjeva] ž kem. spektroskopija, pri kateri se vzorec obseva z rentgensko svetlobo ali obstrelije s curkom elektronov in se meri intenzivnost Augerjevih elektronov, ki jih pri tem izseva vzorec, uporablja se za določanje elementne sestave površin zlasti v mikroelektroniki K: AES¹

Augerjev elektrón -ega -a [ožéjev] m fiz. elektron, ki izleti iz vzorca zaradi Augerjevega pojava

Augerjev pojav -ega -áva [ožéjev] m fiz. pojav pri prehodu atoma iz vzbujenega v osnovno stanje, da elektron iz zunanje orbitale sicer zasede izpraznjeno mesto na notranji orbitali, vendar se sproščena energija ne izseva kot rentgensko sevanje, temveč se prenese kot kinetična energija na drug elektron, ki zato izleti iz atoma vzorca

ausferitizácíja -e ž met. ➔ bainítno pobóljšanje lítine

ávdio- in vídeotéhnika - - - -e ž področje analogne in/ali digitalne tehnike, ki omogoča snemanje, zapisovanje, obdelavo, prenos in prikaz zvoka in gibljivih slik na televizijskem zaslonu ali zaslonu računalnika

ávdion -a m elektr. preprost analogni radijski sprejemnik z eno elektronko

aveníja -e ž široka mestna prometnica, navadno z drevoredom, ki povezuje pomembne dele mesta ali vodi do njih

aviónika -e ž vsi elektronski sistemi za telekomunikacijo, navigacijo na letalu, vesoljskem vozilu, satelitski postaji

aviónski bencín -ega -a m kem. teh. ➔ letálski bencín

avivíranje -a s tekst. nanašanje na površino ali impregnacija tekstilij z emulzijo avivirnega sredstva

avivíрно srédstvo -ega -a s tekst. raztopina, disperzija, emulzija mil, olj, maščob, tekstilnih pomožnih sredstev, ki da tekstiliji mehkost, gladkost, antistatičnost, zmanjša trenje, sprijemljivost

avksokróm -a m kem. ➔ avksokrómna skupína

avksokrómna skupína -e -e ž kem. atomska skupina v molekuli organskega barvila, ki spremeni nianso barvila in/ali njegovo sposobnost vezanja na vlakno Sp: avksokróm

Avogádrova konstánta -e -e ž fiz., kem. naravna konstanta, katere vrednost je po dogovoru točno $6,022\,1407\,6 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$ in množena z množino snovi poda število edink v snovi PRIM.: Avogádrovo število

Avogádrovo število -ega -a s fiz., kem. število edink v enem molu snovi PRIM.: Avogádrova konstánta

Avogádrov zákon -ega zakóna m fiz., kem. zakon, po katerem enake prostornine vseh plinov pri enakih pogojih vsebujejo enako število molekul PRIM.: mólska prostornína

avrát -a m kem. anionski kompleks zlata, npr. kalijev tetrakloroavrat(III), $\text{K}[\text{AuCl}_4]$

avreóla -e ž fiz. sij okrog Lune, ki nastane zaradi sipanja Lunine svetlobe na kapljicah vlage S: haló

avstémpering -a m met. ➔ bainítno pobóljšanje jèkla

avstenit -a m met. trdna raztopina ogljika in zlitinskih elementov v železu gama

avstenitizacija -e ž met. postopek, pri katerem se železova zlitina segreje na temperaturo, pri kateri nastane avstenitna mikrostruktura **Sp**: avstenitno žarjenje

avstenitna mikrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura iz kristalnih zrn avstenita **Sp**: avstenitna struktúra

avstenitna stôpnja -e -e ž met. stanje, pri katerem je v mikrostrukturi jekla samo ali pretežno avstenit

avstenitna struktúra -e -e ž met. ➡ avstenitna mikrostruktúra

avstenitna železova litina -e -e -e ž met. siva litina z grafitovimi luski v osnovi iz avstenitne mikrostrukture

avstenitno jéklo -ega -a s met. jeklo, ki ima pri temperaturi okolice po topilnem žarjenju avstenitno mikrostrukturo, je nemagnetno in korozijsko odporno

avstenitno obmóčje -ega -a s met. območje v faznem diagramu, v katerem je v ravnotežnih razmerah avstenit obstojen

avstenitno žarjenje -ega -a s met. ➡ avstenitizacija

ávtodopíranje -a s elektr. dopiranje z nečistotami iz susceptorja

ávtodrezína -e ž stroj. ➡ motorna drezína

ávtodvigálo -a s grad., stroj. ➡ ávtožerjáv

ávtoeléktrika -e ž področje elektrotehnike, ki obravnava električno opremo vozil na motorni pogon

ávtoelektrónika -e ž področje elektrotehnike, ki obravnava elektronsko opremo motornih vozil

ávtofetíranje -a s 1. stroj. samodejno utrjevanje notranjih plasti cevi strelnega orožja zaradi delovanja tlaka smodniških plinov 2. stroj. utrjevanje notranjih plasti strelnega orožja večjega kalibra z delovanjem visokega tlaka vode ali drugih tekočin

avtogéni mlín -ega -a m rud. mlin iz počasi se vrtečega bobna, v katerem so mlevna telesa kosi in koščki materiala, ki udarjajo drug ob drugega, se drgnejo med seboj in se tako drobijo v manjše delce

avtogéno krčenje -ega -a s grad. krčenje betona zaradi samoizsuševanja v porah cementnega kamna, pri betonih visoke trdnosti znatno večje kot pri betonih normalne trdnosti, zlasti zaradi nizkega vodo-cementnega razmerja betonov visoke trdnosti

avtogéno rézanje -ega -a s met., stroj. ➡ plaménsko rézanje

avtogéno varjenje -ega -a s var. ➡ plaménsko varjenje

ávtokatalíza -e ž kem. pojav, pri katerem kemijsko reakcijo katalizira njen produkt

avtokláv -a m kem. teh. tlačna posoda, navadno za kemijske reakcije, ki potekajo pri zvišani temperaturi in zvišanem tlaku

avtoklávno vezívo -ega -a s grad. sestavljen gradbeni material s hidravličnimi lastnostmi, ki se ob prisotnosti vode veže, utrdi in trajno obdrži obliko, npr. apno in silicijev dioksid, apno in žlindra, apno in pucolan

ávtokolimátor -ja m fiz. optična naprava za medsebojno poravnavanje kolimacijskih osi

ávtokompavndírani tokôvnik -ega -a m elektr. tokovnik s pomožnim navitjem, zaporedno vezanim s sekundarnim navitjem, namenjen zlasti zmanjševanju fazne razlike med primarnim in sekundarnim električnim tokom

ávtokóner -ja m tekst. samodejni križni navijalnik za previjanje preje s predilniških in drugih navitkov na križne navitke **S**: previjáljni strôj

avtokópser -ja m tekst. samodejni votkovni navijalnik za previjanje s poljubnega navitka na votkovni navitek

ávtokorelácija -e ž mat. korelacija funkcije s samo seboj v razmaknjenih intervalih, uporablja se npr. za ugotavljanje periodičnih komponent funkcije

ávtokorelacijska fúnkcija -e -e ž mat. korelacijska funkcija funkcije same s seboj, ki se pogosto tvori zato, da se ugotovi, ali je funkcijski potek v kasnejšem času koreliran s potekom v zgodnejšem času, pomembno orodje za odkrivanje periodičnega signala v prisotnosti šuma

avtokóro -a m tekst. avtomatski rotorski predilnik, ki nadzira kakovost preje, spaja pretrge, menja navitke in natika prazne cevke

avtomát -a m 1. elektr. naprava, stroj ali sistem, ki samodejno deluje po določenem programu 2. met., stroj. avtomatiziran obdelovalni stroj

avtomátičnost -i ž lastnost vezja, naprave, stroja, da deluje brez vpliva človeka
S: samodéjno

avtomátika -e ž 1. področje tehnike, ki obravnava avtomatsko krmiljenje, regulacijo 2. sestav naprav, ki zagotavlja avtomatsko delovanje

avtomatizácija -e ž 1. uvajanje, uporabljanje avtomatike, avtomatov Sp: avtomatiziranje 2. opremljanje naprav, strojev, postrojev z avtomatskimi krmilnimi, regulacijskimi napravami Sp: avtomatiziranje 3. nadomeščanje človeka z avtomati pri ravnanju s tehničnimi sistemi Sp: avtomatiziranje

avtomatiziranje -a s ☞ avtomatizácija (1, 2, 3)

avtomátno jêklo -ega -a s met. konstrukcijsko jeklo za cementiranje in poboljšanje z dodatki žvepla, fosforja, telurja in selena za strojno obdelavo z velikimi hitrostmi odrezovanja

avtomátska nóčna zvêza -e -e -e ž telekom. telefonska zveza, ki se po določenem številu neodgovorjenih klicev vzpostavi samodejno PRIM.: preusmerítev klíca

avtomátska regulácija frekvénce -e -e -- ž 1. elektr. regulacija frekvence v elektroenergetskem sistemu, npr. v Evropi pri vrednosti 50 Hz Sp: samodéjna regulácija frekvénce (3)
K: AFC 2. stroj. regulacija vrtilne hitrosti mehanizma, stroja, npr. pogonske gredi, gonilnika, motorja, turbine S: samodéjna

regulácija frekvénce (2) 3. elektr. ☞ samodéjna regulácija frekvénce (1)

avtomátska telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala, ki samodejno z avtomatom sprejema, komutira in oddaja telefonske klice ali samodejno povezuje kličoče s klicanimi

avtomátski klíc -ega -a m telekom. ☞ samodéjni klíc

avtomátski odklópnik -ega -a m elektr. ☞ samodéjni odklópnik

avtomátski odzívnik -ega -a m elektr. ☞ samodéjni odzívnik

avtomátski ponóvni vklòp -ega -ega vklópa m elektr. avtomatski vklop stikala, ki povezuje okvarjeni del omrežja, po preteku časa, predvidenega za prenehanje prehodnih okvar in ponoven vklop pod napetost
K: APV

avtomátski progóvni blók -ega -ega -a m 1. prom. sestav naprav na železniški progi, ki pred prevozom in po prevozu vlaka postavlja, proži ustrezne vozne signale 2. elektr. odsek železniške proge z avtomatskimi napravami za samodejno krmiljenje in signalizacijo, ki jih aktivira vlak med vožnjo

avtomátski telefónski aparát -ega -ega -a m telekom. telefonski aparat z napajanjem iz centralne baterije, ki omogoča neposredno izbiranje klicne številke brez posredovanja telefonista

avtomátsko spenjálo -ega -a s naprava za avtomatsko spenjanje delov, sestavin, mehanizmov, naprav, npr. vagonov

avtomátsko stikálo -ega -a s elektr. stikalo s samodejnim proženjem

ávtomešálnik -a m grad. gradbeni stroj na podvozju tovornjaka z vrtljivim bobnom s prostornino 4–10 m³, ki ga obrača pogonski motor tovornjaka in ima v notranjosti lopatice za mešanje in praznjenje bobna, uporablja se za transport svežega betona po cesti od betonarne do gradbišča Sp: hrúška

avtomobil

avtomobil -a m cestno ali terensko vozilo, večinoma gnano z motorjem z notranjim zgorevanjem, tudi z elektromotorjem ali s hibridnim pogonom

avtomobilska dvigalka -e -e ž stroj. ročno dvigalo z mehanskim ali hidravličnim prenosnikom v kompletu orodja za terenska popravila, npr. za zamenjavo pnevmatik **PRIM.:** avtomobilsko dvigalo

avtomobilska izohrona -e -e ž prom. črta na zemljevidu, ki veže kraje, dosegljive z avtomobilom iz določenega izhodišča v enakem času

avtomobilska pločevina -e -e ž met. navadno jeklena hladno valjana pločevina, tudi aluminijasta pločevina za avtomobilске karoserije

avtomobilski alternator -ega -ja m elektr. generator izmeničnega toka za napajanje avtomobilске električne opreme

avtomobilski katalizator -ega -ja m stroj. katalizator za oksidacijo škodljivih izpušnih plinov, ki nastajajo v motorjih z notranjim zgorevanjem, sestavljen iz velikega števila majhnih kovinskih ali keramičnih elementov, prekritih s tanko plastjo plemenitih kovin, in vgrajen v izpušni sistem

avtomobilski zaganjalknik -ega -a m elektromotor, hidravlični ali pnevmatični zaganjalknik z mehanizmom za zagon motorja z notranjim zgorevanjem za pogon vozila ali mobilnega stroja

avtomobilsko dvigalo -ega -a s stroj. dvigalo za dviganje avtomobilov pri vzdrževanju **PRIM.:** avtomobilska dvigalka

avtomobilsko kolo -ega -ésa s stroj. kolo, sestavljeno iz platišča in avtomobilске pnevmatike, ki zagotavlja elastično vzmetenje vozila in dober oprijem s cestiščem

avtomobilsko olje -ega -a s kem. teh., stroj. olje za mazanje in za delovanje sestavin, enot, sistemov v avtomobilu, npr. motorja z notranjim zgorevanjem, menjalnika, hidrostatskega prenosnika, hidrodinamične

sklopke, diferenciala, zavornega sistema **PRIM.:** hipoidno olje, motorno olje

ávtooksidácija -e ž kem. spontana, avtokatalitična oksidacija s kisikom iz zraka in pod vplivom toplote, svetlobe, kovinskih oksidov, npr. sušenje firneža, staranje maziv, žarkost maščob

ávtopilót -a m naprava za samodejno krmarjenje vozil, plovil, letal

ávto regresijski model -ega -a m mat. model za napovedovanje časovne vrste spremenljivke z linearno kombinacijo že obstoječih vrednosti take spremenljivke, dobljenih z regresijsko analizo **Sp:** model AR

ávto regresijski model z drsčim povprečjem -ega -a --- m mat. ☞ dinamični ávto regresijski model

ávto regulacijski koeficiént breména -ega -énta -- m elektr. odvod statične karakteristike bremena po napetosti

ávto sinhronizácija -e ž elektr. proces sinhronizacije neobremenjenega in nevzbujenega sinhronskega generatorja, ki se prične vzbujati šele po priključitvi v električno omrežje po dosegu približno 80 % nazivne hitrosti

ávto stabilnost -i ž lastnost letala, da v letu ohranja stabilen položaj zaradi svoje zgradbe, oblike ali vgrajenih samodejnih krmilnih naprav

ávto stòp -ópa m elektr., stroj. avtomatična zavorna naprava na lokomotivi, ki z daljinskim delovanjem samodejno zaustavi vlak pred zaprtim signalom ali če lokomotiva ostane brez nadzora strojevodje

avtotipíja -e ž 1. graf. tiskanje v tehniki knjigotiska z rastrskim klišejem, ki je navadno jedkana cinkova tiskovna forma 2. graf. kliše, navadno jedkana cinkova tiskovna forma

avtotipíjska reprodukcijska -e -e ž graf. rastrska reprodukcijska, pri kateri so z deležem pokritosti površine slike z rastrskimi pikami določene tonske vrednosti reprodukcije

ávto transformátor -ja m elektr. transformator, pri katerem se nizkonapetostnemu navitju

zaporedno priključi še visokonapetostni del navitja, da ima visokonapetostna stran efektivno število navojev, ki je vsota nizko- in visokonapetostnega dela

ávtotransformátorski zaganjálNIK -ega -a m elektr. zaganjalnik z avtotransformatorjem za asinhronske elektromotorje velikih moči

ávtožerjáv -áva m grad., stroj. žerjav na avtomobilskem podvozju z nagibno teleskopsko ročico in mehanizmom za njeno vrtenje, navadno z mehanskim ali hidravličnim pogonom z motorjem z notranjim zgorevanjem in z neposrednim ročnim ali daljinskim elektrohidravličnim krmiljenjem **Sp:** ávtodvigáló **PRIM.:** pomóžni ávtožerjáv

avtožír -a m stroj. ☞ žirokópter

azbéstcemènt -ènta m grad. gradbeni material iz azbestnih vlaken, portlandskega cementa in drobnega peska, ki je zaradi kancerogenih lastnosti azbestnih vlaken prepovedan za uporabo

azeotrópska destilácija -e -e ž kem. postopek ločevanja dveh sestavin azeotropске zmesi z destilacijo ob dodatku tretje komponente, ki tvori z eno od obeh prvotnih komponent novo azeotropsko zmes

azeotrópska zmés -e zmesi ž kem. raztopina dveh ali več tekočin, katerih sestava in s tem vrelišče se med vrenjem ne spreminjata

azíd -a m kem. sol dušikovodikove kisline, HN_3

ázimut -a m 1. astr. kot med ravnino krajevne meridiana in navpično ravnino, ki gre skozi opazovani objekt 2. geod. horizontalni kot, merjen v smeri urnega kazalca med smerjo proti severu in smerjo proti izbrani točki

ázimutno števílo -ega -a s fiz. število v multipolnem razvoju, npr. valovnih funkcij pri kvantni mehaniki, ki določa celotno vrtilno količino kvantnega stanja

azín -a m kem. heterociklična spojina s šestčlen-skim obročem, z enim ali več dušikovimi atomi v obroču, npr. piridin

azínakridínsko barvílo -ega -a s kem. azinsko barvilo, ki ima v molekuli vgrajen akridin

azínsko barvílo -ega -a s kem. bazično, kisló ali direktno barvilo na podlagi fenazina

ázobarvílo -a s kem. organsko barvilo z azo-skupino v molekuli kot kromoforno skupino **PRIM.:** díszazobarvílo

azól -a m kem. heterociklična organska spojina s petčlen-skim obročem, ki vsebuje enega ali več dušikovih atomov, npr. triazoli s tremi, tetrazoli s štirimi dušikovimi atomi

ázooóksispojína -e ž kem. spojina, ki vsebuje azooksiskupino $-\text{NNO}$, npr. azooksibenzen

ázoskupína -e ž kem. divalentna funkcional-na skupina iz dveh atomov dušika, med seboj vezanih z dvojno vezjo, $-\text{N}=\text{N}-$

ázospojína -e ž kem. spojina, v kateri azo-skupina povezuje dve atomski skupini, npr. azometan, $\text{CH}_3-\text{N}=\text{N}-\text{CH}_3$, azobenzen, $\text{C}_6\text{H}_5-\text{N}=\text{N}-\text{C}_6\text{H}_5$

azurít -a m met. temno moder bakrov monoklinski mineral, bakrov hidroksid-karbonat, $\text{Cu}_3(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$, sestavina bakrovih oksidnih rud

ažúr -a m tekst. luknjičasta tkanina ali pletenina z vezeninastim videzom, pri kateri tvorijo luknjice ponavljajoč se vzorec ali mrežast okras

ažuríranje -a s 1. usklajevanje s časovnim načrtovanjem dela, dejanskim stanjem 2. osveževanje, npr. podatkov v zbirkah 3. tekst. izdelovanje ažura

ažurírni aparát -ega -a m tekst. dodatna naprava na krožnem pletilniku za izdelovanje ažura

ažurírni šiválnik -ega -a m tekst. šivalni stroj s šilom in luknjalom, ki razriva niti v tekstiliji in jih poveže z vbodi

ažurno vézenje -ega -a s tekst. ročno ali strojno luknjičasto vézenje, pri katerem se delajo luknjice z močnim zategovanjem vezilne preje in razmikanjem niti platna, na katero se veze

B

Baaderjeva preskúсна napráva -e -e -e

[báderjeva] ž kem., stroj. standardna naprava za pre-skušanje staranja olja

Baaderjev tést -ega -a [báderjev] m kem., stroj. standardizirani test za ugotavljanje odpornosti mazalnega olja proti staranju zaradi oksidacije z zračnim kisikom

Babbittova kovína -e -e [bèbitova] ž met. zlitina kositra in svinca, antimona in bakra za ležajne blazinice S: béla kovína

Babcockov fáktor trénja -ega -ja -- [bèbkokov] m meh. faktor trenja za tok pare v ceveh Sp: Babcockov koeficiènt trénja

Babcockov koeficiènt trénja -ega -ènta -- [bèbkokov] m meh. ➔ Babcockov fáktor trénja

Babcock-Wilcoxov párni kôtel -ega -ega -tla [bèbkok vílkoksov] m stroj. vodoravni vodno-cevni kotel velikih moči s poševnimi cevmi in enkratnim prehodom zgorevalnih plinov, uporablja se zlasti v velikih parnih elektrarnah

Bachova enáčba -e -e [báhova] ž meh. enáčba za računanje sestavljenih napetosti pri vzvoju in upogibu

Bachova porušítvena hipotéza -e -e -e [báhova] ž meh. hipoteza, predstavljena z empirično enáčbo in ustreznimi koeficienti za trdnostne izračune gradbenega elementa, nosilca, ki je hkrati obremenjen na upogib in vzvoj PRIM.: Mohrova porušítvena hipotéza

Bachov koeficiènt -ega -ènta [báhov] m meh. ➔ Bachov korekcijski fáktor

Bachov korekcijski fáktor -ega -ega -ja [báhov] m meh. količnik sestavljene upogibno-vzvojnne napetosti in čiste upogibne napetosti pri okroglem ali kolobarjastem prerezu ob

upoštevanju porušítvene hipoteze po Bachu Sp: Bachov koeficiènt PRIM.: Húberjev korekcijski koeficiènt, Mohrov korekcijski fáktor

Bachov poténčni zákon -ega -ega zákóna [báhov] m fiz. ➔ Bach-Schülejev poténčni zákon

Bachov razmérik -ega -a [báhov] m meh. količnik dovoljene natezne napetosti za trajno trdnost in natezne trdnosti gradiva pri različnih vrstah obremenitve, npr. statične, utripne, izmenične

Bach-Schülejev poténčni zákon -ega -ega zákóna [báh šílejev] m fiz. pravilo, ki opredeljuje približno zvezo med raztežkom in napetostjo v neelastičnem območju za različne kovine Sp: Bachov poténčni zákon

báger -gra m grad., stroj. delovni stroj z izkopno žlico za zemeljska dela na kopnem ali pod vodo

báger s kôrci -gra --- m stroj. ➔ kôrčni báger

báger vedríčar -gra -ja m bager za zajemanje vodne gošče z vedri S: báger z vèdri

báger z grabílnikom -gra --- m grad., stroj. bager s pripravo, napravo za zajemanje sipkega materiala, prijemanje kosovnega materiala Sp: grábežni báger, grabilni báger

báger z rezálnim kolésom -gra --- m rud. bager s korčnim kolesom za dnevni kop

báger z vèdri -gra --- m bager za zajemanje vodne gošče z vedri S: báger vedríčar

Baileyev móst -ega mostú [bèjlijev] m grad. hitro sestavljiv jeklen montažni most za večkratno uporabo, tudi na različnih lokacijah, zgrajen iz modulnih paličnih nosilcev, ki nosijo montažne kovinske modulno sestavljive dele vozišča

bainít -a m met. metastabilna mikrostrukturna sestavina, ki nastane pri toplotni obdelavi jekel

s premeno avstenita v temperaturnem območju pod 550 °C, ki se pojavlja med premeno avstenita v perlit in začetkom njegove premene v martenzit

bainitizacija -e -ž met. ➔ bainitno poboljšanje jékla

bainitna litina -e -e -ž met. železova litina, katere mikrostruktura vsebuje bainit

bainitno-martenzitna duktilna litina -e -e -e -ž met. duktilna litina z dualno mikrostrukturo, sestavljeno iz bainita in martenzita

bainitno poboljšana duktilna litina -- -e -e -e -ž met. duktilna litina, izdelana z bainitnim poboljšanjem **K:** ADI

bainitno poboljšanje jékla -ega -a -- -s met. toplotna obdelava jékla, ki obsega avstenitizacijo s hitrim ohlajanjem za izogibanje pretvorbe v perlit in dodatnim vzdrževanjem temperature jékla nad temperaturo martenzitne transformacije, pri kateri se avstenit pretvori v bainit **Sp:** avstémpering, bainitizacija **PRIM.:** bainitno poboljšanje lítine

bainitno poboljšanje lítine -ega -a -- -s met. toplotna obdelava železove litine, ki obsega avstenitizacijo s hitrim ohlajanjem in dodatno vzdrževanje temperature litine nad temperaturo martenzitne transformacije, pri kateri se avstenit pretvori v mikrostrukturo, sestavljeno iz igličastega ferita in stabiliziranega avstenita z mnogo raztopljenega ogljika **Sp:** ausferitizacija **PRIM.:** bainitno poboljšanje jékla

bajonétna zvéza -e -e -ž elektr., stroj. povezava dveh elementov z mehanizmom, podobnim mehanizmu za spajanje bajoneta s puško, oblikovanim za aksialni pomik, zasuk in zaskok, npr. zapiralo, zaklep, bajonetni vznožek sijalke **S:** bajonétni spòj

bajonétni konéktor -ega -ja m elektr. konektor za bajonetno sklapljanje

bajonétni okòv -ega -òva m elektr. okov za sijalko z bajonetnim vznožkom

bajonétni spòj -ega spòja m elektr., stroj. povezava dveh elementov z mehanizmom, podobnim

mehanizmu za spajanje bajoneta s puško, oblikovanim za aksialni pomik, zasuk in zaskok, npr. zapiralo, zaklep, bajonetni vznožek sijalke **S:** bajonétna zvéza

bajonétni vznožek -ega -žka m elektr. vznožek žarnice za bajonetno zvezo

bajonétno sklápjanje -ega -a s elektr., stroj. sklapljanje pri povezavi dveh delov, npr. žarnice in okova, bajoneta in objemke na puški, s premočrtnim pomikom enega dela v drugega, z zasukom in vzmetnim zaskokom **PRIM.:** zaskóčna zvéza

bakelít® -a m kem. teh. blagovna znamka fenol-formaldehidne smole, npr. za ročaje kuhinjske posode, stikala

báker -kra m kem. prvi element bakrove skupine periodnega sistema, zelo pomembna težka kovina rdečkaste barve, z veliko električno in toplotno prevodnostjo, dobro preoblikovalnostjo, simbol Cu

báker OFHC -kra -- [oefhacé] m (ang. OFHC – oxygen-free high-conductivity) met. ➔ brezoksídni dóbro prevódni báker

báker-silícij-alumínijeva zlítina -e -e -ž met. lahka livna, zmogljiva aluminijeva zlitina z masnim deležem silicija 8,3 % in bakra 2,8 %, ki ima pri 300 °C dobre mehanske lastnosti, npr. natezno trdnost, napetost tečenja, raztezek, in se lahko toplotno obdeluje **S:** zlítina Al-Cu-Si

báker-vólfrafov kompozít -ega -a m met. kompozit iz delcev bakra in delcev volframa z masnim deležem volframa 50–90 %, ki ima veliko toplotno in električno prevodnost, temperaturno obstojnost, trdnost, odpornost proti eroziji električnega obloka, uporablja se npr. v materialih za električne kontakte, elektrodah za elektroerozijo

bákla -e -ž kem. teh. konec cevovoda, na katerem se kuri odpadni gorljivi plin **Sp:** plameníca

bakréna prevléka -e -e -ž met. tanka plast bakra, nanescena pri postopku bakrenja

bakračec -nca m met. ➔ bákov kámen

bakreníca

bakreníca -e ž rud. rudniška voda, ki vsebuje raztopljen halkantit

bakrênje -a s kem. teh. galvansko nanašanje tanke plasti bakra na predmete pred nikljanjem, kromanjem

bakréno-apnéna brózga -e -e ž kem. teh. pripravek iz modre galice in apna za škropljenje proti rastlinskim boleznim in škodljivcem, zlasti peronospori na vinski trti **S:** bordójska brózga **PRIM.:** bákrov sulfát

bakréno kládivo -ega -a s kladivo z bakrenim čelnim vložkom za občutljiva montažna dela

bakrotísk -a m graf. tehnika tiska s poglobljenimi, navadno jedkanimi ali graviranimi tiskovnimi elementi forme **S:** globóki tísk (1)

bákrova brónsa -e -e ž kem. teh. bronsa na podlagi medi, ki ima zlatast sijaj **S:** zláta brónsa

bákrova gálíca -e -e ž kem. teh. ➡ módra gálíca

bákrova medlíca -e -e ž met. ➡ tenantít

bákrova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi enajste skupine periodnega sistema: kovine baker, srebro in zlato

bákrova svetlíca -e -e ž met. ➡ kovelín

bákrov cianíd -ega -a m kem. bakrova(I) sol cianovodikove kisline, CuCN , bel kristaliničen prah, netopen v vodi, za galvansko bakrenje

bákrov hidroksíd -ega -a m kem. svetlo moder, v vodi netopen prah, Cu(OH)_2 , ki se uporablja kot pigment

bákrov hidroksíd-karbonát -ega -a m kem. zelen prah, $\text{CuCO}_3 \cdot \text{Cu(OH)}_2$, ki se uporablja za izdelavo bakrovih soli, pigmenta **PRIM.:** hidroksíd-karbonát

bákrov(II) oksíd -ega(II) -a [dvá] m kem. spojina bakra s kisikom, CuO , črn prah, ki se uporablja za razžvepljevanje nafte, kot katalizator

bákrov(I) oksíd -ega(I) -a [êna] m kem. spojina bakra s kisikom, Cu_2O , rjavo rdeč prah, ki se uporablja za rdeče obarvanje stekla in emajla, v podvodnih premazih za ladje

bákrov kámen -ega -mna m met. raztopina bakrovega in železovega sulfida, vmesni proizvod pri pridobivanju bakra **Sp:** bakrének

bákrov kíšec -ega -šca m met. ➡ halkopirít

bákrovo jêklo -ega -a s met. jeklo, legirano z bakrom, z masnim deležem bakra do 0,25 %

bákrovo števílo -ega -a s kem. merilo za stopnjo poškodbe celuloze po kislih obdelavah zaradi njene oksidacijske razgradnje

bákrov sijájnik -ega -a m met. ➡ halkozín

bákrov sulfát -ega -a m kem. bakrov(II) sulfat pentahidrat, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, modri kristali za galvansko bakrenje, zaščito rastlin, npr. vinske trte pred škodljivci **PRIM.:** bakréno-apnéna brózga, bordójska brózga

baktericíd -a m kemična snov, ki uničuje vegetativne oblike bakterij ali tudi spore

baktericídna sijálka -e -e ž elektr. sijalka, ki z ultravijolično svetlobo uničuje mikroorganizme **S:** germicídna sijálka

bakteriolóško lúženje -ega -a s met. izluževanje zlasti sulfidov težkih kovin, npr. bakra, iz zelo revnih rud, industrijskih odpadkov in drugih materialov z bakterijami, ki oksidirajo dvovalentno železo, žveplo

bála -e ž velik sveženj, svitek ali zavoj blaga, usnja, papirja, vlaken, celulozne vlaknine, pločevinskih odpadkov, steklene volne, sena, hmelja, navit, stisnjen in navadno povezan ali ovit

balansírni strôj -ega strôja m stroj. stroj za dinamično uravnoteženje vrtljivih teles, npr. rotorjev, avtomobilskih koles, brusilnih kolutov

balást -a m 1. dodatno breme za stabilizacijo, delovanje, npr. ladij, balonov, letalnikov, dvigal, transportnih strojev 2. elektr. električni element, ki omejuje električni tok skozi fluorescenčno sijalko

balíranje vláken -a -- s tekst. stiskanje in pakiranje vlaken v bale in njihovo vezanje, ovijanje

balírna stiskálnica -e -e ž stroj. stiskalnica, navadno hidravlična, za stiskanje v bale, npr. odpadkov plastike pri recikliranju

balistična rakéta -e -e ž fiz. raketa brez posebnega vodenja, ki se utiri v balistično tirnico

balistična tírnica -e -e ž fiz. del tirnice izstrelka, na katerem preneha pogonska sila in na izstrelek delujeta le težnost in zračni upor

balistični galvanométer -ega -tra m elektr. galvanometer za merjenje električnega naboja na podlagi amplitude prvega nihaja tuljave instrumenta z vrtljivo tuljavico

balistični móznar -ega -ja m kem. teh. naprava za določanje moči razstreliva

balístika -e ž 1. področje tehnike, ki obravnava gibanje izstrelkov 2. gibanje izstrelka med izstrelitvijo in po njej

balkónska plôšča -e -e ž grad. navadno armiranobetonska plošča z armaturo v zgornji natezni coni, praviloma konzolni podaljšek betonske stropne plošče

balón -a m 1. stroj. letalnik, aerostat, napolnjen s plinom, manj gostim od zraka, brez pogona in krmilja, navadno s košaro za potnike 2. elektr. neprodušno zaprta steklena posoda, v kateri so lahko tudi žarilne nitke, elektrode, npr. balon žarnice

balón prêje -a -- m tekst. navidezna krivulja, ki jo tvori preja na prstanskem predilniku na poti med vodilom niti in tekačem, ki kroži po obodu prstana okrog osi vretena

balónska pnevmátika -e -e ž stroj. široko-profilna, nizkotlačna pnevmatika, navadno za terenska vozila, mobilne stroje

balzovína -e ž les. les iz srednje- in južnoameriškega tropskega drevesa balzovca (*Ochroma grandiflora*), ki ima med vsemi komercialnimi vrstami najnižjo gostoto, uporablja se za vezane plošče, splave, rešilne pasove, modelarstvo, toplotno ali zvočno izolacijo

bámbusova korenína -e -e ž kem. teh. korenine nekaterih vrst bambusa, surovina za kemične izdelke, npr. za adstringent

bambusovína -e ž les. bambusova stebelovina, tanka za palice, debelejša za gradbeni les, pohištvo, tudi surovina za celulozo

banalizácija prométa -e -- ž prom. prehitjevanje na dvotirni progi brez ustavljanja predhodnega vlaka

banánski vtíč -ega vtíča m elektr. ⤿ ênopólni vtíč

bandáža -e ž 1. stroj. obodni del, navadno obroč, npr. pri kolesih tirnih vozil, ščitni obroč lopatic parnih turbin 2. grad. jeklen obodni plašč na valju gradbenega valjarja 3. elektr. trak iz neprevodnega materiala z veliko natezno trdnostjo za povijanje rotorskih glav električnega stroja, da se preprečijo radialni premiki navitja

bandažíranje -a s elektr. povijanje z izolacijskim trakom, npr. navitja transformatorja, elektromotorja, snopa električnih vodnikov

bandážna tkanína -e -e ž tekst. tkanina za ortopedске in higienske namene z vtkanimi elastičnimi nitmi

banderóla -e ž tekst. širok enobarven ali večbarven trak v ripsovi vezavi za obrobo zastav, slavnostne pasove ali okras

bánka -e ž sistematično urejena zbirka, npr. podatkov, bioloških materialov, dednine

bankét -a m grad. ⤿ bankína

Bánkijeva enáčba -e -e ž stroj. enačba za ena-kotlačne parne turbine, ki obravnava odvisnost izkoristka turbine od razmerja med obodno hitrostjo in hitrostjo curka pare v šobi

Bánkijeva turbína -e -e ž stroj. enostavna vodna turbina s prečnim tokom za elektrarne manjše moči, npr. do 300 kW, in padce do 50 m

bankína -e ž grad. praviloma utrjen in nosilen robni del cestnega telesa v nasipu od roba zgornjega ustroja do roba nasipa Sp: bankét

bár -a m dovoljena merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za tlak, simbol bar, 1 bar = 10⁵ Pa

bárda -e ž les. tesarska ali gozdarska sekira s širokim rezilom

barél -a m ☞ sóšček (1)

bárhant -a m tekst. enostransko kosmatena bombažna tkanina v keprovi ali atlasovi vezavi
PRIM.: flanéla

bárhantasti piké -ega -êja m tekst. pike, ki ima hrbtno stran kosmateno

baricéntrični koordinátni čas -ega -ega časa m astr. teoretični čas, kot bi ga merila idealna ura v težišču Sončevega sistema, ki je realiziran z efemeridnim časom **K:** TCB

bárij -a m kem. element iz skupine zemeljskoalkalijskih kovin, srebrnobela dobro preoblikovalna lahka kovina, ki se uporablja kot geter, za dezoksidacijo bakra, v zlitinah, simbol Ba

bárijeva mást -e masti ž kem. teh. mazivo na podlagi barijevega stearata in mineralnega olja

bárijev dióksíd -ega -a m kem. ☞ bárijev pêroksíd

bárijev fluoríd -ega -a m kem. barijeva sol fluorovodikove kisline, BaF_2 , brezbarvna kristalinična, v vodi slabo topna snov, uporablja se kot talilo v metalurgiji, v emajlih in glazurah, za optična okenca v infrardeči spektroskopiji

bárijev hidroksíd -ega -a m 1. kem. barijev hidroksid monohidrat, $\text{Ba}(\text{OH})_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$, bela, v vodi nekoliko topna, v kislinah topna, navadno kristalinična snov, ki se uporablja za izdelavo barijeve masti, za rafinacijo pesnega sladkorja in jedilnih olj, za mehčanje vode, v steklarstvu 2. kem. barijev hidroksid oktahidrat, $\text{Ba}(\text{OH})_2 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$, bela, v vodi nekoliko topna, v kislinah topna, navadno kristalinična snov, ki se uporablja za pridobivanje drugih barijevih soli in kot reagent v analizni kemiji

bárijev karbonát -ega -a m kem. barijeva sol ogljikove kisline, BaCO_3 , bel, v vodi netopen, v kislinah topen prah, ki se uporablja za pridobivanje drugih barijevih spojin, posebnih stekel in keramike

bárijev kloríd -ega -a m kem. barijeva sol klorovodikove kisline, $\text{BaCl}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$, bela, v vodi

topna kristalinična snov, ki se uporablja za pridobivanje drugih barijevih spojin, zlasti barijevega sulfata, in za pigmente

bárijev kromát -ega -a m kem. barijeva sol kromove kisline, BaCrO_4 , rumena, v vodi netopna kristalinična snov, ki se uporablja kot rumen pigment za barve, keramiko in v pirotehniko

bárijev nitrát -ega -a m kem. barijeva sol dušikove kisline, $\text{Ba}(\text{NO}_3)_2$, bela, v vodi topna kristalinična snov, ki se uporablja v pirotehniko za zeleno obarvanje ognja

bárijev oksíd -ega -a m kem. spojina barija in kisika, BaO, bel, težek prah, topen v vodi ob sproščanju toplote, ki se uporablja kot prevleka vročih katod v elektronkah, kot katalizator, za proizvodnjo nekaterih optičnih stekel

bárijev pêroksíd -ega -a m kem. barijeva sol vodikovega peroksida, BaO_2 , v vodi težko topen bel prah, oksidant, ki se uporablja za beljenje, razbarvanje stekla **Sp:** bárijev dióksíd

bárijev sulfát -ega -a m kem. barijeva sol žveplove kisline, BaSO_4 , bel, v vodi in kislinah netopen prah, ki se uporablja kot bel pigment in polnilo v industriji papirja, gume, plastičnih mas, kot kontrastno sredstvo pri radioloških preiskavah prebavil ali kot sestavina baritnega betona

bárijev sulfid -ega -a m kem. barijeva sol žveplovodikove kisline, BaS, rumenkastozelen ali siv, v vodi topen prah, ki se uporablja v usnjarstvu za goljenje kože, za proizvodnjo luminoforov in svetlečih barv

bárijev titanát -ega -a m kem. barijeva sol titanove kisline, BaTiO_3 , svetlo sivorjav prah, netopen v vodi, ki se uporablja v elektroniki kot dielektrik, feroelektrik, piezoelektrik, za pomnilnike

barílnik -a m tekst. naprava za barjenje

barión -a m fiz. subatomske delec, sestavljen iz treh kvarkov, ki jih povezuje sila močne interakcije, npr. nevtron, proton

bariónsko števílo -ega -a s fiz. število, ki pripada subatomskemu delcu, $1/3$ kvarku,

–1/3 antikvarku in ustrezna vsota delcu, sestavljenem iz kvarkov, npr. jedru pripada število, ki je enako vsoti števila protonov in števila nevtronov, mezonu pa 0

barít -a m kem. teh. mineral barijev sulfat, BaSO_4 , mlet se uporablja kot bel pigment v industriji keramike, gumarski industriji, za polnila in premaze v papirništvu **Sp**: téžec

barítni betón -ega -a m grad. beton z dodatkom barijevega sulfata, ki močno absorbira radioaktivno sevanje in se uporablja za sevalne ščite v jedrski tehniki **PRIM.**: téžki betón

barítni omèt -ega -éta m grad. omet iz malte z baritnim peskom za prostore, kjer je npr. rentgensko sevanje, navadno se nanese v dveh 20-milimetrskih plasteh

barítni pések -ega -ska m grad. na zrnastost drobne peska zdrobljen barit

barítno belílo -ega -a s kem. teh. bel pigment na podlagi oborjenega barijevega sulfata

barítovica -e ž kem. nasičena vodna raztopina barijevega hidroksida, ki se uporablja v analizni kemiji za dokazovanje ogljikovega dioksida

bárjenje -a s tekst. čiščenje, ravnanje gub, stabilizacija dimenzij, izboljšanje otipa tekstilije s pralno raztopino v barilniku **PRIM.**: dekatiranje

Barkhausnov pojav -ega -áva [bárkhausnov] m fiz. pojav, ki dokazuje makroskopsko velikost polariziranih domen v feromagnetiku s tem, da magnetizacija pri magnetenju z enakomerno naraščajočim zunanjim magnetnim poljem ne narašča enakomerno, ampak skokovito

bárn -a m fiz. merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za absorpcijski presek, sipalni presek, cepitveni presek, simbol b, $1 \text{ b} = 10^{-28} \text{ m}^2$

barográf -a m naprava za merjenje in zapisovanje časovnega poteka zračnega tlaka, npr. na papir na vrtečem se valju **Sp**: registrirni barométer

barométer -tra m merilnik zračnega tlaka

barometrija -e ž fiz. merjenje zračnega tlaka

barométrski kondenzátor -ega -ja m kem. teh. kondenzator v obliki dolge navpične cevi, v kateri se doseže kondenzacija pare z vbrizgavanjem hladne vode, pri čemer nastaja podtlak

baroskóp -a m 1. fiz. barometer, ki kaže spremembe zračnega tlaka 2. fiz. naprava, instrument za merjenje vzgona v zraku

bárva -e ž 1. lastnost predmeta, ki jo očesu posreduje svetloba in jo predmet seva, odbija ali prepušča, npr. bela, črna, rdeča barva predmeta 2. vidna zaznava pod vplivom svetlobe, ki vstopi v oko in jo opišejo barvni ton, svetlost in nasičenost **PRIM.**: barvílo 3. pripravek za barvanje ali tiskanje, navadno iz pigmenta ali barvila, veziva, polnila, topila in drugih dodatkov, ki se nanese na površino, npr. oljna barva, slikarska barva, tiskarska barva

barválna kopél -e -i ž tekst. kopel za barvanje tekstilij, usnja z raztopino ali disperzijo barvil z dodatki

barválna téhnika -e -e ž postopki, pri katerih barvila prodirajo v snov ali se vežejo na njeno površino

barválni aparát -ega -a m ☞ barválnik

barválni avtokláv -ega -a m ležeči ali stoječi valjasti avtoklav za barvanje pri višjih temperaturah in tlakih

barválnik -a m naprava, stroj za barvanje tekstilij, usnja, papirja z različnimi barvalnimi postopki **Sp**: barválni aparát, barválni stròj

barválni stròj -ega stròja m ☞ barválnik

barválno pomóžno srédstvo -ega -ega -a s kem. teh. kemično sredstvo, ki omogoča, pospešuje in izboljšuje obarvanje, samo pa nima afinitete do substrata, npr. topilo, omočilo, emulgator, dispergirno sredstvo, vezivno sredstvo

bárvani cemènt -ega -énta m grad. mešani portlandski, navadno bel cement z dodatki različnih zemeljskih barv

bárvanje -a s dodajanje barvila, pigmenta snovi

bárvanje s potápljanjem

bárvanje s potápljanjem -a --- s ☞

potópno bárvanje

bárvanje v mási -a --- s barvanje kemičnih vlaken, pri katerem se v maso polimera v fazi izdelave dodajo pigmenti

bárvanje v zračnem tóku -a --- s tekst. barvanje sintetičnih tekstilij pri visokih temperaturah v zračnem curku, ki preprečuje usedanje materiala na dele barvalnika in s tem nastanek poškodb

bárvanje z nabrizgávanjem -a --- s barvanje z nanašanjem razpršene barve

bárva tóna -e -- ž značilnost posameznega tona, ki jo določata število in jakost višjih harmonskih tonov

barvílec -lca m graf. sestav tiskarskega stroja za nanašanje tiskarske barve na tiskovno formo z valji

barvílna skupína -e -e ž kem. teh. ☞ kromofór

barvílni láser -ega -ja m fiz., stroj. laser z aktivnim sredstvom iz fluorescentnih barvil

barvílnó srédstvo -ega -a s kem. teh., tekst. barvna snov v pripravi za barvanje, npr. barvilo, pigment

barvílo -a s v vodi ali drugih topilih topna organska snov, ki med postopkom barvanja prehaja na tekstilijo, papir, les in jih obarva **PRIM.:** bárva (2)

barvína -e ž kem. ☞ pigment

bárвна aberácija -e -e ž fiz. optična napaka leče, pri kateri ima leča za svetlobo različnih valovnih dolžin različno velike goriščne razdalje, krajše valovne dolžine imajo krajše goriščne razdalje **Sp:** kromatična aberácija

bárвна avtotipíjska reproducícija -e -e -e ž graf. barvna reprodukcija v tisku, izdelana s kombinacijo subtraktivnega in optičnega mešanja barv, ki je posledica uporabe rastri-ranih barvnih izvlečkov za tiskanje v CMYK osnovnih barvah

bárвна enáčba -e -e ž enáčba, ki omogoča primerjavo enakosti dveh barv

bárвна fotometrija -e -e ž področje fotometrije, pri kateri se vpadna svetloba razdeli na ozke intervale valovnih dolžin in se določa jakost za vsak interval posebej

bárвна kárta -e -e ž graf. sistematično urejen prikaz rastrskih tonov, odtisnjenih pri standardiziranih pogojih z različnimi rastrskimi tonskimi vrednostmi osnovnih procesnih barv

bárвна kovína -e -e ž met. ☞ neželézna kovína

bárвна léstvíca -e -e ž 1. določeno, dogovorjeno zaporedje barv in /ali njihovih odtenkov 2. graf. odtis posameznih barv pri barvnem tisku, ki se nato sestavijo v barvno sliko

bárвна métrika -e -e ž področje merjenja barv, ki temelji na emisijskem, refleksijskem in transmisijem spektru vzorca, spektru svetlobe za refleksijske in transmisijske vzorce in na odzivu opazovalca pri kotih 2° in 10°

bárвна občutljívnost -e -i ž občutljivost normalnega človeškega očesa glede na valovno dolžino svetlobe **PRIM.:** bárвна vrédnost

bárвна plóškev -e -kve ž ☞ bárвна plóšča

bárвна plóšča -e -e ž geometrijska predstavitev barv v ravnini, navadno v obliki trikotnika, kroga, kjer je vsaka od barv predstavljena z eno točko **Sp:** bárвна plóškev

bárвна temperatúra -e -e ž fiz. pripisana temperatura svetila, določena posredno s termodinamično temperaturo črnega telesa, ki seva svetlobo enake barve

bárвна valénca -e -e ž ☞ bárвна vrédnost

bárвна vrédnost -e -i ž nabor treh števil, s katerimi se izraža določena barva, kot jo zaznava normalno človeško oko **Sp:** bárвна valénca **PRIM.:** bárвна občutljívnost

bárвна vzórčna kárta -e -e -e ž tekst. seznam barvil z vzorci tekstilij, barvanih z različno koncentracijo barvil in podatki o postopku barvanja in barvnih obstojnostih

bárвна zbírka -e -e ž graf. namensko urejena, npr. oštevilčena, kodirana, zbirka barvnih

vzorcev, praviloma z recepturo za doseganje prikazanih barvnih učinkov **PRIM.:** bárwni átlas, bárwni prôstor (2)

bárwna zêmlja -e -e ž kem. teh. ➔ zêmeljska bárwa

bárwni analizátor -ega -ja m analizator barve, navadno spektrofotometer

bárwni átlas -ega -a m graf., tekst. urejena, npr. oštevilčena, kodirana zbirka barvnih vzorcev, sistematično razporejenih po enem od priznanih sistemov za opisovanje barv glede na barwni ton, svetlost in nasičenost barve, namenjena predvsem vizualnemu določanju in vrednotenju barvnih vzorcev **S:** bárwni prôstor (2)

bárwni délež -ega -a m delež posamezne primarne barve aditivnega mešanja, izračunan iz izmerjenih in ovrednotenih standardiziranih barvnih vrednosti

bárwni dražljáj -ega -a m vpliv, ki ga svetloba določene spektralne sestave in jakosti spodbudi v očesu in povzroči barwni vtis

bárwni filter -ega -tra m fiz. obarvano steklo, obarvana želatina na prozorni plastični masi, ki ima selektivno prepustnost za svetlobo različnih valovnih dolžin

bárwni fotométer -ega -tra m astr., fiz. fotometer, ki meri jakost vpadle svetlobe na več izbranih ozkih intervalih valovnih dolžin, npr. jakost rdeče, rumene in zelene komponente svetlobe

bárwni índeks -ega -a m **1.** kem. mednarodni seznam in klasifikacija sintetičnih barvil enotne kemične sestave **2.** astr. mera za barvo zvezde, razlika magnitud, izmerjenih za zvezdo na dveh spektralnih območjih

bárwni izvléček -ega -čka m graf. z uporabo barvnih filtrov izločen del barvne predloge, ki omogoča barwno reprodukcijo predloge v tisku, pri čemer se uporabljajo barwni filtri komplementarne barve, ki bo uporabljena v tisku, npr. zelen filter za tiskanje v magenta barvi

bárwnik -a m graf. del barvnega sistema tiskarskega stroja za hranjenje in ustrezno doziranje tiskarske barve

bárwni kód -ega -a m **1.** kod za označevanje vrednosti, njenega večkratnika in tolerance elementov za elektroniko, npr. sistem barvnih obročev na električnih uporih **2.** kod za označevanje linijskih in nevtralnih vodnikov v trifaznih sistemih, npr. zeleno-rumeno za ozemljitveni vodnik, modro za nevtralni vodnik, rjavo za prvi, črno za drugi, sivo za tretji linijski vodnik

bárwni kontrást -ega -a m subjektivna ocena razlik dveh barvnih tonov neposredno dotikajočih se barvnih površin

bárwni króg -ega -a m grafična razporeditev barv v krogu, ki prikazuje odnos med primarnimi, sekundarnimi in terciarnimi barvami, v katerem so na eni strani sosednje tonsko sorodne barve, npr. rdeča, rumena, zelena, nasproti njim pa so razporejene njihove komplementarne barve in lahko obsega tudi 12 ali 24 barv

bárwni lák -ega -a m kem. teh. lak z dodanim barvnim pigmentom **PRIM.:** alizarínski lák

bárwni les -ega lesá m les. les z določeno barvo, npr. ebenovina, mahagonij, palisander

bárwni nabòj -ega -òja m fiz. naboj, ki ustvarja polje sile močne interakcije

bárwni nabòj kvárka -ega -òja -- m fiz. lastnost, po kateri se kvarki delijo na tri družine, poimenovane po treh primarnih barvah

bárwni prôstor -ega prostórá m **1.** tridimenzijski sistem za opisovanje barv, v katerem se na tri koordinatne osi nanašajo barwnost, nasičenost in svetlost barve, osnova sistema sta barwni krog, v katerem so barve razvrščene po barwnosti, in lestvica barvnih tonov **S:** bárwno teló **2.** graf., tekst. urejena, npr. oštevilčena, kodirana, zbirka barvnih vzorcev, sistematično razporejenih po enem od priznanih sistemov za opisovanje barv glede na barwni ton, svetlost in nasičenost barve, namenjena predvsem vizualnemu določanju in vrednotenju barvnih vzorcev **S:** bárwni átlas

bárwni sestávek -ega -vka m tekst. raztopina ali disperzija barvila s potrebnimi dodatki za določeno barvanje

bárvni systém -ega -a **m** graf. sistem različnih valjev za redčenje in prenos tiskarske barve do barvilcev, ki jo nanašajo na tiskovne elemente tiskovne forme, navadno 15–20 valjev enega tiskovnega člena za tiskanje ene barve

bárvni tisk -ega -a **m** **1.** graf., tekst. tisk v barvah, pri katerem se poljubna barva doseže s kombinacijo treh osnovnih barv ob dodatku črne barve za kontrast **PRIM.:** ênobárvni tisk **2.** graf. tisk v najmanj dveh barvah, ki sta lahko osnovni ali mešani, z ustrezno kombinacijo rastrov različnih tonskih vrednosti **PRIM.:** ênobárvni tisk

bárvni tón -ega -a **m** svetlostna stopnja vsake od barv iste barvne osnove, npr. svetlomodra, temnomodra, svetlordeča, živordeča

bárvno teló -ega -ésa **s** tridimenzijski sistem za opisovanje barv, v katerem se na tri koordinatne osi nanašajo barvnost, nasičenost in svetlost barve, osnova sistema sta barvni krog, v katerem so barve razvrščene po barvnosti, in lestvica barvnih tonov **S:** bárvni prôstor (1)

bárvno vezívo -ega -a **s** kem. teh. navadno tekoča, nehlapna snov, ki se doda barvi, da po osušitvi barvnega premaza veže zrnca pigmenta med seboj in s podlago, npr. firmež v oljnih barvah, vključuje tudi mehčala, sikative

bastárdna píla -e -e ž stroj. groba pila, izdelana s frezanjem, za obdelavo lahkih kovin in nekovinskih materialov, npr. lesa, ebonita, kamna

bàt báta **m** **1.** osnovni sestavni del batnih strojev in sestavin, ki se navadno giblje v valju, pri generatorjih in pretvornikih energije, npr. pri motorjih z notranjim zgorevanjem, parnih batnih strojih, hidravličnih in pnevmatičnih valjih, batnih ventilih **2.** orodje za udarjanje, tolčenje, razbijanje, nabijanje, zabijanje **Sp:** bèt **PRIM.:** kládivo (1)

bateríja -e ž **1.** skupina enakih funkcijsko povezanih enot, npr. baterija izparilnikov, akumulatorska baterija **2.** elektr. več zaporedno ali vzporedno vezanih galvanskih členov **PRIM.:** akumulátorska bateríja **3.** elektr. ⚡ bate-ríjski člén **4.** elektr. ⚡ bateríjski vlóžek

bateríjska posóda -e -e ž elektr. navadno plastična posoda s prekati za akumulatorske člene **S:** akumulátorska posóda **PRIM.:** akumu-látorska célica (1)

bateríjski člén -ega -a **m** elektr. posamezen primarni elektrokemijski člen v bateriji **Sp:** bateríja (3) **PRIM.:** akumulátorski člén (2)

bateríjski vlóžek -ega -žka **m** elektr. en ali več galvanskih členov, navadno vezanih zaporedno v enoto kot vložek za električno svetilko, napravo **Sp:** bateríja (4)

batík -a **m** tekst. javansko krašenje tkanin in usnja s tiskanjem, pri katerem se nanaša vosek, ki prepreči, da bi se na mestih nanosa barvilo vezalo na tkanino, in se po barvanju odstrani

batiméter -tra **m** ⚡ globinomér

batimetríja -e ž izmera in analiza globin morja in celinskih voda

batíst -a **m** tekst. fina, lahka bombažna ali lanena tkanina v platnovi vezavi

bátna črpálka -e -e ž stroj. hidrostatična črpalka, pri kateri se tlačni medij iztiska s pehalnim gibanjem enega bata ali več batov **PRIM.:** pehálna črpálka

bátna hidrostátíčna enôta -e -e -e ž stroj. po konstrukciji in izvedbi batni črpalki podoben hidrostatični pretvornik energije, ki lahko deluje kot črpalka in/ali kot motor

bátna tesnílka -e -e ž stroj. tesnilka za tesnjenje bata v valju **Sp:** bátno tesnílo **PRIM.:** manšétna tesnílka

bátni akumulátor -ega -ja **m** stroj. hidravlični akumulator z batom, sestavina za shranjevanje hidravlične energije ali za kompenzacijo prostornine pri zaprtih hidravličnih napravah

bátnica -e ž stroj. del, ki povezuje bat s pogonskim ali odgonskim mehanizmom naprave, stroja, npr. z ročičnim mehanizmom pri batnem parnem stroju **Sp:** bátni dróg

bátnična tesnílka -e -e ž stroj. tesnilka, ki tesni režo med batnico in njenim vodilom, npr. v pokrovu hidravličnega ali pnevmatičnega valja

bátნიčno vodílo -ega -a s stroj. premočrten valjast drsni ležaj, navadno v obliki puše, vgrajene v pokrov, npr. hidravličnega ali pnevmatičnega valja

bátნი dróg -ega -a m stroj. ➔ bátnica

bátნი drsník -ega -a m stroj. krmilni del batnega ventila, navadno v obliki vretena s krmilnimi polji in utori **Sp:** váljasti drsník

bátნი komprésor -ega -ja m stroj. kompresor, pri katerem periodično gibanje bata v valju omogoča sesanje in tlačenje stisljivega delovnega medija, npr. zraka

bátნი krmílნი ventíl -ega -ega -a m stroj. enopotni ali večpotni hidravlični ali pnevmatični ventil, ki ga sestavljajo krmilni kanali v negibljivi puši in krmilna polja batnega drsnika, ki se med seboj prekrivajo s pozitivnim, ničelnim ali negativnim prekritjem, s čimer je določena pretočna in tlačna karakteristika

bátნი manométer -ega -tra m 1. stroj. manometer z batom in vzmetjo kot zaznavalom za industrijske razmere delovanja 2. stroj. natančen manometer z vrtljivim batom in utežjo za umerjanje drugih manometrov

bátნი motór -ega -ja m stroj. motor z batom ali več bati, ki se premikajo v obe smeri in pretvarjajo tlačno energijo delovnega medija v mehansko energijo vrtenja

bátნი obróč -ega -a m stroj. ➔ bátni obróček

bátნი obróček -ega -čka m stroj. navadno prerezan tesnilni ali mazalni obroček na batu motorja z notranjim zgorevanjem, kompresorja, hidravličnega ali pnevmatičnega valja **Sp:** bátნი obróč

bátნი páрни stròj -ega -ega stròja m stroj. enovaljni ali večvaljni parni stroj z bati **Sp:** bátნი stròj (2)

bátნი prekát -ega -a m stroj. utor med krmilnima poljema na vretenu batnega drsnika

bátნი razvódnik -ega -a m stroj. ➔ bátni ventíl

bátნი sórník -ega -a m stroj. sornik za povezavo bata z ojnico, npr. pri motorju z notranjim zgorevanjem ali kompresorju

bátნი stròj -ega stròja m 1. stroj. stroj z batom ali bati, katerih gibanje periodično spreminja delovno prostornino, npr. batna črpalka, motor z notranjim zgorevanjem 2. stroj. ➔ bátni páрни stròj

bátნი ventíl -ega -a m stroj. krmilnik z batnim drsnikom ali vrtljivim batom **Sp:** bátნი razvódnik

bátno tesnílo -ega -a s stroj. ➔ bátna tesnílka

batokróom -a m kem. ➔ batokróomna skupína

batokróomna skupína -e -e ž kem. atomska skupina v molekuli organskega barvila, ki povzroči premik absorpcijskega spektra spojine proti rdečemu delu **Sp:** batokróom **PRIM.:** hipsokróomna skupína

bát s skóznjo bátnico báta --- m stroj. bat, pri katerem sega batnica skozenj na obe strani, npr. pri hidravličnih in pnevmatičnih dvosmernih valjih s simetričnim delovanjem

bát za stópe báta --- m stroj. tolkač v napravah, stroju, npr. za luščenje zrnja

baud -a [bód] m telekom. merska enota za stopnjo modulacije v telegrafiji in pri podatkovnih komunikacijah ter za bitno hitrost pri digitalnem prenosu, npr. pri intervalni enoti 20 ms je stopnja modulacije 50 baudov, simbol Bd

Bauméjev areométer -ega -tra [boméjev] m kem. areometer za merjenje gostote v Bauméjevih stopinjah

Bauméjeva stopínja -e -e [boméjeva] ž kem. mera za relativno gostoto tekočin zunaj mednarodnega sistema enot, simbol °Bé

Bayerjev postópek -ega -pka [bájærjev] m kem. teh. postopek za proizvodnjo glinice z izluževanjem boksita z raztopino natrijevega hidroksida **PRIM.:** glínica

báza¹ -e ž 1. elektr. ena od treh elektrod bipolarnega spojnega tranzistorja, katere tok v emitor ali iz njega krmili kolektorski tok **Sp:** bázna elektróda (1) 2. mat. osnova potence ali logaritma 3. mat. osnovnica lika ali osnovna ploskev telesa 4. točno določena razdalja,

báza²

ki se uporablja za primerjavo ali za triangulacijo **5.** grad. podlaga, stojišče stebra, kipa, njegov prehod v podstavek, talno ploščo **PRIM.:** podnóžje (3), podstávek (3)

báza² -e ž kem. spojina, ki reagira s kislino ter daje vodo in sol, npr. hidroksid, oksid, karbonat **PRIM.:** anorgánska báza, Lewisova báza, lúg (1)

báza Hilbertovega prostóra -e -- -- ž mat. števna množica elementov Hilbertovega prostora, ki zadošča, da se z linearno kombinacijo teh elementov izrazi katerikoli element tega prostora

bazált -a m grad. temnorjava ali črna steklasta predornina, ki se kot gradivo uporablja v gradbeništvu

báza števílskega sistéma -e -- -- ž mat. naravno število $b > 1$, ki določa število znakov, potrebnih za mestni zapis kateregakoli naravnega števila v obliki polinoma v b s koeficienti iz množice $0, 1, 2, \dots, b - 1$

báza véktorskega prostóra -e -- -- ž mat. nabor linearno neodvisnih vektorjev, ki z linearno kombinacijo tvorijo katerikoli vektor

bázična izzidáva -e -e ž met. izzidava notranje stene metalurške peči, lonca za litje z bazičnim ognjevzdržnim gradivom **Sp:** bázična oblóga

bázična oblóga -e -e ž met. ➔ bázična izzidáva

bázična reakcija -e -e ž kem. ➔ alkálna reakcija

bázična sól -e solí ž kem. sol, ki ima v molekuli med anioni tudi enega ali več hidroksidnih ali oksidnih ionov **Sp:** hidroksíd-sól, oksíd-sól **PRIM.:** hidroksíd-karbonát

bázična varílنا elektróda -e -e -e ž var. oplaščena varilna elektroda, katere plašč vsebuje okside, ki dajejo pri varjenju bazično zaščitno žlindro

bázična žlindra -e -e ž met. žlindra, katere glavni sestavini sta kalcijev in magnezijev oksid

bázični iónski izmenjálec -ega -ega -lca m kem. ionski izmenjalec, ki izmenjuje anione s hidroksidnimi ioni

bázični oksíd -ega -a m **1.** kem. oksid, ki pri reakciji z vodo daje bazično raztopino **2.** met. kalcijev ali magnezijev oksid, sestavina bazične žlindre

bázični plášč -ega -a m met. bazična obloga varilne elektrode

bázični svínčev acetát -ega -ega -a m kem. bazična svinčeva sol očetne kisline, $\text{Pb}(\text{CH}_3\text{COO})_2 \cdot \text{Pb}(\text{OH})_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$, bel, v vodi topen prah, nekđaj za obkladke

bázično barvílo -ega -a s kem. organsko barvilo, katerega kromofor je del kationa, ki se veže na kisle in anionske skupine tekstilnih, papirnih vlaken **Sp:** katiónsko barvílo

bázičnost -i ž **1.** met. razmerje med deležem bazičnih in deležem kislinskih oksidov, npr. v žlindrah, CaO/SiO_2 ali $(\text{CaO} + \text{MgO})/(\text{SiO}_2 + \text{Al}_2\text{O}_3)$ **2.** kem. merilo za sposobnost baze, da veže nase proton

bazilikálna stréha -e -e ž grad. streha dvokapnica, ki je dvignjena nad stranskima enokapnicama

bázna elektrárna -e -e ž elektrarna za pokrievanje osnovne obremenitve

bázna elektróda -e -e ž elektr. ➔ báza¹ (1)

bázna obremenítev -e -tve ž elektr. temeljna obremenitev elektroenergetskega sistema brez vplivov vremena, posebnih dogodkov in naključnega vpliva

bázna postája -e -e ž telekom. sprejemno-oddajna radijska postaja, ki omogoča mobilne elektronske komunikacije

bázni tók -ega -a m elektr. električni tok skozi bazo bipolarnega spojnega tranzistorja

bázno ólje -ega -a s stroj. osnovna sestavina tehničnih olj

báznost -i -- ž kem. število vodikovih atomov v molekuli kisline, ki lahko disociirajo ali se nevtralizirajo z bazo, ali število hidroksidnih ionov v molekuli baze, ki lahko disociirajo ali se nevtralizirajo s kislino

Beaufortova léstvica -e -e [bofórova] ž

1. lestvica za razvrstitev jakosti vetra z dvanajstimi stopnjami glede na njegovo hitrost

2. razvrstitev vzvalovanosti morja v dvanajst stopenj glede na višino valov

becquerel -a [bekerél] m izpeljana merska enota SI za aktivnost radioaktivnega izotopa, simbol Bq

Beer-Lámbertov zákon -ega zakóna [bér] m fiz. zakon, po katerem je svetlost osvetljene ploskve sorazmerna s kosinusom kota med smerjo opazovanja in normalo na ploskev ne glede na to, kako je ploskev osvetljena, ali da je sevalnost ob površini ploskve neodvisna od smeri, kar velja samo za popolnoma difuzen odboj **Sp**: Lámbertov zákon

bél -a m fiz. merska enota za nivo veličine, npr. raven zvočnega tlaka, zvočne moči, glasnosti, izražena z desetiškim logaritmom količnika merjene in primerjalne vrednosti, simbol B **PRIM.**: fón, néper

béla bárvá -e -e ž nepestra barva, ki enakomerno odbija vso svetlobo na celotnem vidnem področju spektra

béla cóna -e -e ž met. ➔ béla plást

béla gálica -e -e ž kem. teh. cinkov sulfat heptahidrat, $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, brezbarvni kristali, ki se uporabljajo kot koagulant pri proizvodnji rejon, kot elektrolit pri cinkanju, čimža pri barvanju tkanin **PRIM.**: goslarít

béla glína -e -e ž ➔ kaolín

béla kerámika -e -e ž izdelki iz kaolina z drobnozrnato strukturo, npr. gospodinjska keramika, sanitarna keramika, zidne ploščice **PRIM.**: porcelán (2)

béla kovína -e -e ž met. zlitina kositra in svinca, antimona in bakra za ležajne blazinice **S**: Bab-bittova kovína

béla lítina -e -e ž met. železova litina, ki ima zaradi ogljika, izločenega kot železov karbid, po strditvi bel prelom **Sp**: trda lítina **PRIM.**: bélo strjevánje

béla plást -e plastí ž met. zunanja plast ulitka iz železove litine, v kateri se je zaradi hitrega ohlajanja ogljik izločil kot železov karbid in ima belosiv videz **Sp**: béla cóna

béla pločevína -e -e ž met. pokositrena jeklena pločevina, odporna proti rjavenju, nekdanji edini material za pločevinke v živilski industriji, dokler je ni zamenjala aluminijasta pločevina

béla svetlôba -e -e ž fiz. svetloba, ki vsebuje komponente vseh valovnih dolžin vidnega območja

béla tâmprana lítina -e -e -e ž met. temprana litina, dolgotrajno žarjena, npr. 60 ur, na zraku pri temperaturi 1000 °C, da ledeburit, ki povzroča krhkost, razpade v avstenit, nasičen z ogljikom, in prebitni ogljik, ki odgori skozi površino litine in ima zato bel prelom

béli boksít -ega -a m rud. boksit bele barve z majhnim deležem železovega (II) oksida in večjim deležem silicijevega dioksida

béli cemènt -ega -ênta m grad. portlandski cement umazano bele barve, uporablja se za nekatere arhitektonske objekte, dekoracije, omete fasad

béli fósfor -ega -ja m kem. alotropska modifikacija fosforja, P_4 , bela do rumenkasta, voskasta, prosojna, samovnetljiva in strupena snov z značilnim vonjem po ozonu, ki se v temi ob prisotnosti kisika zelenkasto sveti, topna v ogljikovem disulfidu, uporablja se za proizvodnjo fosforjeve (V) kisline, mineralnih gnojil, za vojaške namene kot zažigalno sredstvo **Sp**: brezbarvni fósfor, rumèni fósfor **PRIM.**: rdéči fósfor

béli gródelj -ega -dlja m met. grodelj, v katerem je ogljik izločen kot železov karbid, zato ima belosiv prelom

béli índigo -ega -a m kem. produkt redukcije indiga **PRIM.**: lévkospojína

belílna glína -e -e ž kem. teh. ➔ belílna zêmľja

belílna kopél -e -i ž kem. teh., tekst. kopel za beljenje tekstila, papirja z raztopino belila z dodatki

belilna zêmlja -e -e ž kem. teh. naravni aluminosilikati, ki se uporabljajo za razbarvanje mineralnih in naravnih olj, masti in voskov
S: fúlerska zêmlja **Sp:** belilna glína

belílník -a m tekst. naprava, stroj za kemično beljenje

belílni učínek -ega -nka m kem. teh. dosežena stopnja beline, npr. papirja, tekstilij

belílnó ápnó -ega -a s kem. teh. ☞ klórovo ápnó

belílnó srédstvo -ega -a s ☞ belílo (2)

belílo -a s 1. kemično sredstvo za beljenje vlaknin, navadno klor, klorove spojine, ozon, peroksid 2. kemično sredstvo za razbarvanje madežev, beljenje **Sp:** belílnó srédstvo

béli stándard -ega -a m bela ploščica iz stisnjene prahe magnezijevega oksida, pri merjenju beline kot primerjalni vzorec največje beline

béli šúm -ega -a m šum, katerega spektralna gostota ni odvisna od frekvence

belít -a m grad. trdna raztopina dikalcijevega silikata, Ca_2SiO_4 , z drugimi oksidi, pomemben mineral v portlandskih cementih, nastaja pri sintranju portlandskega cementnega klinkerja

béli vósek -ega -ska m kem. očiščen čebelj vosek, ki se uporablja za loščila, mazila, sveče

béli žár -ega -a m met. svetloba bele barve, ki jo oddaja snov, segreta nad 1500°C

beljakováina -e ž kem. velemolekulska organska snov, ki lahko poleg ogljika, vodika, kisika in dušika vsebuje tudi žveplo, sestavljena iz dolgih verig aminokislin, vezanih med seboj s peptidnimi vezmi CO-NH- , glavna sestavina živih organizmov in nosilka življenjskih procesov
S: protéin

beljakovínsko vlákno -ega -a s tekst. naravno in kemično vlakno, ki ga sestavljajo beljakovine, npr. dlaka, svila, kazeinsko vlakno

beljáva -e ž gozd., les. zunanja, še živa plast lesa svetlejše barve v drevesu

béljenje -a s 1. kem. teh. kemični postopek za razbarvanje barvastih, nebelih materialov

2. povečanje beline z dodatki belih pigmentov, optičnih belil

béljenje s klórom -a --- s kem. teh. delovanje s plinastim klorom na suspenzijo nebeljene celulozne vlaknine

bélo gašénje -ega -a s met. ☞ bélo strjevánje

bélo strjeno mésto -ega -ega -a s met. mesto v strjenem ulitku, na katerem se ogljik izloči kot železov karbid

bélo strjevánje -ega -a s met. strjevanje pri hitrem ohlajanju železove litine določene sestave, ki povzroči, da se ogljik izloča kot železov karbid in je litina na prelomu belosive barve **Sp:** bélo gašénje **PRIM.:** béla lítina

bélo zlató -ega -á s met. zlitina platinasto srebrne barve iz zlata, srebra, paladija, včasih tudi bakra, ali zlitina zlata, niklja, bakra in cinka

bencín -a m kem. teh. derivat surove nafte, lahko hlapna, vnetljiva zmes pretežno nasičenih alifatskih ogljikovodikov in aromatskih ogljikovodikov s 5–12 ogljikovimi atomi v molekuli in z območjem vrelišč $30\text{--}220^\circ\text{C}$, ki se uporablja kot pogonsko gorivo, topilo za maščobe, smole in voske

bencínski motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem, ki uporablja bencin kot pogonsko gorivo in deluje po načelu Ottovega krožnega procesa **PRIM.:** dízelski motór

bencín za číščénje -a --- m kem. teh. bencin z območjem vrelišč $100\text{--}140^\circ\text{C}$, ki se uporablja za odstranjevanje madežev

bencín za láke -a --- m kem. teh. lahko hlapna in vnetljiva zmes ogljikovodikov, pretežno s 7–8 ogljikovimi atomi v molekuli in z območjem vrelišč $130\text{--}220^\circ\text{C}$, ki se uporablja za redčenje lakov namesto terpentina **PRIM.:** težki bencín

benéška žága -e -e ž les. ☞ járska žága samíca

benéški járménik -ega -a m les. ☞ venecijánka (2)

bengalín -a m tekst. polsvilena tkanina ali tkanina iz bombaža in kemičnih vlaken v ripsovi vezavi

benotto pilót -- -a [benóto] m grad. armirano-betonski pilot z okroglim prerezom premera 60–150 cm za globoko temeljenje objektov v slabo nosilnih tleh, izdelavo pilotnih sten, zavarovanje brežin, stabilizacijo plazovitega terena, primeren tudi za gramozne in kamnite zemljine, vgradi se v uvrtni jekleni opaž, ki se ob betoniranju izvlači iz vrtine

Bénsonov kôtel -ega -tla m stroj. visoko-tlačni vodocevní kotel s prisilnim tokom pri kritičnem tlaku, brez posebnega bobna, z značilnim cevni sistemom za predgrevanje, uparjanje in pregrevanje

bentonít -a m kem. glinena usedlina, sestavljena pretežno iz montmorillonita, ki v vodi močno nabrekne

benzaldehyd -a m kem. brezbarvna oljnata tekočina z vonjem po grenkih mandljih, C_6H_5CHO , surovina pri proizvodnji trifenil-metanskih barvil, uporabljena v parfumeriji

benzantrón -a m kem. aromatska spojina s tremi kondenziranimi obroči, $C_{17}H_{10}O$, rumen kristalinični prašek, intermediat pri proizvodnji redukcijskih barvil

benzantrónsko barvílo -ega -a s tekst. redukcijsko barvílo na podlagi derivatov benzantrona

benzén -a m kem. osnovni aromatski ogljikovodik, C_6H_6 , brezbarvna karcinogena tekočina z vreliščem $80^\circ C$, surovina v organski sintezni kemiji, topilo za maščobe, voske, smole

benzénov obróč -ega -a m kem. ☞ benzénski obróč

benzénski obróč -ega -a m kem. šestčlen-ski obróč iz ogljikovih atomov v molekuli benzena in drugih aromatskih ogljikovodikov Sp: benzénov obróč

benzénsulfónska kislína -e -e ž kem. bela kristalinična snov, $C_6H_5SO_3H$, topna v vodi in etanolu, pomemben intermediat pri proizvodnji barvil

benzidín -a m kem. 4,4'-diaminobifenil, $H_2N-C_6H_4-C_6H_4-NH_2$, beli do rahlo rožnati karcinogeni kristali, topni v etanolu, netopni v vodi, pomemben intermediat za barvila

benzíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina, $C_6H_5CH_2-$

benzíl kloríd -- -a m kem. brezbarvna tekočina z ostrim vonjem, $C_6H_5CH_2Cl$, netopna v vodi, topna v etanolu, pomemben intermediat pri proizvodnji barvil, zdravil

benzóa -e ž kem. ☞ benzójska smôla

benzoát -a m 1. kem. sol benzojske kisline, npr. natrijev benzoat, C_6H_5COONa
2. kem. ester benzojske kisline, npr. metil benzoat, $C_6H_5COOCH_3$

benzofenón -a m kem. difenilketon, $C_6H_5COC_6H_5$, intermediat, ki se uporablja v farmacevtski industriji

benzoíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina benzojske kisline, C_6H_5CO-

benzoíliranje -a s kem. uvajanje benzoila v aromatske spojine

benzoílpêroksíd -a m kem. dibenzoilperoksid, $C_6H_5CO-OO-OCC_6H_5$, bel kristaliničen prah, skoraj netopen v vodi, topen v etanolu, katalizator za polimerizacijo pri proizvodnji polistirena, akrilnega stekla, sintetične gume

benzójska kislína -e -e ž kem. benzenkarbonska kislina, C_6H_5COOH , beli, lesketajoči se lističasti kristali, dobro topni v etanolu, etru in vroči vodi, intermediat pri proizvodnji antrakinonskih barvil, v gumarstvu za povečanje trdote gume

benzójska smôla -e -e ž kem. teh. dišeča smola iz nekaterih vrst tropskih dreves, ki se uporablja za parfumerijske izdelke, lake Sp: benzóa

Bêrgiusov postópek -ega -pka m kem. teh. postopek za pridobivanje sintetičnega bencina s hidrogeniranjem premoga

beríl -a m met. heksagonalni berilijev alumino-silikat, $Be_3Al_2Si_6O_{18}$, najpomembnejši berilijev mineral

berilij -a m kem. element iz skupine zemeljsko-alkalijskih kovin, srebrnobela, trda, krhka, strupena lahka kovina, ki se uporablja za okenca rentgenskih cevi, v zlitinah z bakrom za vzmeti, v jedrski tehniki, simbol Be

berilijev bròn -ega bróna **m** met. bron z masnim deležem berilija 0,5–3 %, tudi z majhnimi dodatki drugih kovin, uporablja se zlasti za vzmeti

berilijev oksíd -ega -a **m** kem. spojina berilija in kisika, BeO, zelo strupen bel prah, netopen v vodi

berkélj -a **m** kem. umetno pridobljen transuranski element iz skupine aktinoidov, simbol Bk

berlínska sténa -e -e **ž** grad. gibka podporna konstrukcija za začasno varovanje gradbene jame ali intervencijske posege ob zemeljskih plazovih, zgrajena iz jeklenih profilov H ali I v razmikih 1–3 m, zabitih v tla, med katerimi so na rob postavljeni plohi ali železniški pragovi, ki se zasujejo z lokalno razpoložljivim materialom

berlínsko modrílo -ega -a **s** kem. modra netopna spojina, ki nastane pri reakciji med solmi trivalentnega železa in kalijevim heksacianidoferratom (II) in se uporablja kot pigment za slikarske barve

Bernoullijeva enáčba -e -e [bernúlijeva] **ž** fiz. enačba, ki povezuje hitrost, tlak in gravitacijski potencial nestisljivega, neviskoznega fluida vzdolž tokovnice

Bernoullijeva lemniskáta -e -e [bernúlijeva] **ž** mat. ➔ lemniskáta

Bernoullijeva porazdelítev -e -tve [bernúlijeva] **ž** mat. diskretna verjetnostna porazdelitev, poseben primer binomske porazdelitve, pri kateri lahko zavzame naključna spremenljivka samo vrednost 1 z verjetnostjo p in vrednost 0 z verjetnostjo $1 - p$ **PRIM.:** binómska porazdelítev

Bernoullijev problém -ega -a [bernúlijev] **m** mat. problem iskanja tiste poti med dvema točkama v prostoru, ki jo delec pod vplivom teže prepotuje v najkrajšem času, začetek variacijskega računa **PRIM.:** brahistohróna

Bernoullijev zákón -ega zákóna [bernúlijev] **m** fiz. hidrodinamična zakonitost, ki jo opisuje Bernoullijeva enačba

Berthelotovo načélo -ega -a [bertelójevo] **s** kem. načelo, po katerem poteče od možnih kemijskih reakcij tista, pri kateri se sprosti največ toplote

Bertrandova léča -e -e [bertránova] **ž** fiz. leča v polarizacijskem mikroskopu, ki s koherentno svetlobo da interferenčno sliko

besedílnó sporočílo -ega -a **s** telekom. pisno sporočilo, navadno kratko, ki se pošlje ali sprejme z mobilnikom ali računalnikom

bésemerka -e **ž** met. ➔ bésemerski konvêrtor

bésemerska hrúška -e -e **ž** met. ➔ bésemerski konvêrtor

bésemerski gródelj -ega -dlja **m** met. grodelj za predelavo v besemerskem konvertorju

bésemerski konvêrtor -ega -ja **m** met. pokončni konvertor hruškaste oblike, v katerem se staljeni grodelj pri izdelavi jekla prepihuje od spodaj **Sp:** bésemerka, bésemerska hrúška

bésemersko jêklo -ega -a **m** met. jeklo, pridobljeno po Bessemerjevem postopku

Bessemerjev postópek -ega -pka [bési-merjev] **m** met. postopek izdelave jekla s prepihovanjem raztaljenega grodlja z zrakom v konvertorjih z oblogo iz silikatne opeke

Besslove fúncíje -ih fúncíj [béslove] **ž** mn. mat. specialne funkcije, ki rešijo Besslovo diferencialno enačbo $x^2 y'' + xy' + (x^2 - m^2)y = 0$

Besslov elipsoíd -ega -a [béslov] **m** geod. rotacijski elipsoid, ki predstavlja obliko Zemlje, določen leta 1841 iz astronomskih opazovanj

bèt -a **m** ➔ bàt (2)

béta celulóza -- -e **ž** kem. celuloza z manjšo molsko maso, topna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida, ki se po nakisanju raztopine obori **S:** β -celulóza, celulóza béta

béta délec -- -lca **m** fiz. hitri elektron, ki ga izseva nestabilno atomsko jedro pri radioaktivnem razpadu ali nastane pri jedrskih reakcijah **S:** délec béta

béta fúncíja -- -e **ž** mat. specialna funkcija dveh spremenljivk, ki se da za celoštevilске argumente izraziti z obratno vrednostjo binomskega koeficienta **S:** fúncíja béta

béta hidróksinaftójska kislína -- -e -e ž

kem. 2-hidroksi-3-naftalenkarboksilna kislina, rumeni kristali, topni v etanolu in etru, netopni v vodi, uporablja se za barve in pigmente

béta plús délec --- -lca m fiz. hitri pozitron, ki nastane pri jedrskih reakcijah **S**: délec béta plús

béta razpad -- -áda m fiz. jedrska reakcija, pri kateri se proton v jedru spremeni v nevtron in pozitron ali nevtron v proton in elektron

béta sévanje -- -a s fiz. sevanje hitrih elektronov ali pozitronov, ki nastanejo pri radioaktivnem beta razpadu **S**: sévanje béta

bétatrón -a m fiz. pospeševalnik elektronov **PRIM.**: elektrónski pospeševálník, lineárni elektrónski pospeševálník, sinhrotrón, Van de Graaffov pospeševálník

betič -íča m elektr. del kapastega izolatorja, ki se namesti v ponovico naslednjega izolatorja v verigi

betón -a m grad. gradbeni material, mešanica kamninskega agregata, veziva, navadno cementa, in vode

betonárska déla -ih dél s mn. grad. ➡ betonárska déla

betoníranje -a s grad. vgrajevanje betona, navadno v opaž

betónska déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, pri katerih se kot osnovni gradbeni material uporablja beton **Sp**: betonárska déla

betónska galanteríja -e -e ž drobni betonski izdelki, navadno za vrt, npr. umivalniki, vodnjaki, korita za rože, okrasni stebri

betónska grêda -e -e ž grad. greda iz armiranega betona, navadno pravokotnega prereza, za premoščanje prostora med dvema podporama

betónska kócka -e -e ž grad. standardizirani preskušane za ugotavljanje trdnosti betona

betónska méšanica -e -e ž grad. gradbeni material, nestrjena zmes cementa, kamenega agregata in vode

betónska prízma -e -e ž grad. standardizirani preskušane, s katerim se ugotavlja trdnost in/ali krčenje določene betonske mešanice

betónski grádbeni elemènt -ega -ega -ênta m grad. gradbeni element, v katerem se ob uporabi pojavljajo zlasti tlačne napetosti, ki ne presežejo meje tlačne trdnosti betona, natezne napetosti pa prevzame vgrajena armatura, zaščitena pred korozijo s predpisano debelino zaščitne betonske plasti

betónski móst -ega mostú m grad. most iz nearmiranega betona, navadno ločne oblike

betónski pilót -ega -a m grad. pilot kvadratnega, šestkotnega, osemkotnega ali okroglega prereza s premerom do 50 cm, dolg do 15 m, z vijačno armaturo in betonom visokega trdnostnega razreda, z jekleno konico, ki lahko s podaljševanjem doseže globino do 40 m, za trajno vgradnjo z zabijanjem, nanj se postavi temelj objekta ali temeljna plošča

betónski válj -ega -a m grad. preskušane za ugotavljanje trdnosti betona v obliki valja, izrezan iz betonskega elementa ali izdelan iz svežega betona v kalupu

betónski vibrátor -ega -ja m grad. ➡ vibrátor za betón

betónsko jêklo -ega -a s grad. mehko jeklo za armiranje betona **Sp**: betónsko želézo

betónsko želézo -ega -a s grad. ➡ betónsko jêklo

Betzova konstánta -e -e [bécova] ž stroj. teoretično izračunan največji možni izkoristek vetrnice

bezgovína -e ž les. gost, neodporen les iz bezga, grma ali nizkega drevesa iz rodu *Sambucus*

bežíšče -a s mat. točka na projekirni ravnini, v kateri se stekajo vzporedne premice, projicirane v centralni perspektivi

béžnica -e ž mat. premica skozi bežíšče na risbi v centralni perspektivi

B-formát -a [bé] m po ISO standardiziran format papirja, označen glede na velikost z B0 do B10, npr. B4-format ima velikost 250 mm × 353 mm

bíbavična elektrárna -e -e ž elektrárna, ki izkorišča razliko gladin med plimo in oseko zlasti s Kaplanovimi turbinami

bídestilátor -ja *m* kem. teh. naprava za pridobivanje dvakrat destilirane vode

bídestilírána vóda -e -e *ž* kem. teh. z dvakratno destilacijo prečiščena voda, npr. za uporabo v bioreaktorjih

bífeníl -a *m* kem. fenilbenzen, $C_6H_5-C_6H_5$, brezbarvni kristali s prijetnim vonjem, osnovna surovina za pridobivanje polikloriranih bifenilov, emulgatorjev, optičnih belil **Sp:** difeníl

bífenól -a *m* kem. bifenil-4,4'-diol, brezbarvna trdna snov, uporablja se za proizvodnjo tekočih kristalov, plastike, kot antioksidant za kavčuk in lateks

bífilárno navítje -ega -a *s* elektr. navitje iz dveh vzporednih izoliranih žic, skozi kateri teče tok v nasprotnih smereh, da se izniči lastna indukcija

bífilárno oběšenje -ega -a *s* obešenje, npr. zaznavala, na dve nitki, žici

bífunkcionálna spojína -e -e *ž* kem. spojina, katere molekula vsebuje dve funkcionalni skupini, npr. aminokislina

bijékcija -e *ž* mat. injekcija iz množice *A* na celotno množico *B*, pri kateri ima vsak element v *B* natanko en original v *A* **Sp:** obrátno enolíčna upodobítev **PRIM.:** injekcija

bijektívnost -i *ž* mat. lastnost preslikave iz množice *A* v množico *B*, pri kateri ima vsak element v *B* natanko en original v *A* **PRIM.:** injektívnost

bíkarbonát -a *m* kem. hidrogeńkarbonát

bíkóníčni navítek -ega -tka *m* tekst. navitek, ki je valjaste oblike in se na obeh koncih končuje v stožec

bíkonkávna léča -e -e *ž* fiz. leča, ki je na obeh straneh konkavna

bíkonvéksna léča -e -e *ž* fiz. leča, ki je na obeh straneh konveksna

bíkša -e *ž* kem. teh. oranžnordeče barvilo iz zunanje mesnate plasti semenske lupine tropskega grma *Bixa orellana* za barvanje živil, zdravil, tkanin

bíkvrátna enáčba -e -e *ž* mat. enáčba četrte stopnje, v kateri nastopajo samo sode potence neznanke

bílánca -e *ž* integralni prikaz dotokov in odtokov, npr. mase, energije, snovi, informacij v zaključenem sistemu

bílánčno vozlíšče -ega -a *s* elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju, kjer se njegova moč določi za izračun pretokov moči tako, da se doseže izravnava med vsoto vseh ostalih vozliščnih moči in vsoto delovnih izgub v omrežju

bílijárda -e *ž* v Evropi milijon milijard, število 10^{15}

bílijón -a *m* v Evropi milijon milijonov, število 10^{12}

bílijonínka -e *ž* del na bilijon enakih delov razdeljene enote, število 10^{-12}

bílineárna fóрма -e -e *ž* mat. preslikava na vektorskih prostorih, ki vektorjema priredi skalar tako, da je preslikava linearna glede na vsak vektor, kot npr. pri realnem skalarnem produktu

bílo -a *s* tekst. del tkalskega stroja, na katerega je nameščen greben, ki pribija vrotek k že stkani tkanini

bímetální relé -ega -êja *m* elektr. rele, pri katerem določen električni tok skozi bimetalni trak sklene kontakt

bímetální termométer -ega -tra *m* termometer z zaznavalom iz bimetalnega traku

bímetální tráķ -ega trakú *m* trak iz dveh različnih po dolžini spojenih trakov, navadno jeklenega in bakrenega, ki imata različna temperaturna razteznostna koeficienta, zato se pri segretju ukrivi v eno smer in pri ohladitvi v drugo smer

binárna aritmétika -e -e *ž* področje aritmetike, ki ima za osnovo število 2

binárna lógika -e -e *ž* **1.** mat. logika, ki temelji na aksiomu, da je vsaka izjava lahko samo resnična ali neresnična in se njeni logični vrednosti pripiše 0 ali **1** **2.** elektr., stroj. logika, ki

se v matematiki obravnava z Boolovo algebro in je podlaga za izvajanje logičnih operacij v digitalni računalniški tehniki in krmilni tehniki

binárna operácija -e -e ž mat. funkcija, ki elementoma dane množice priredi tretji element iste množice

binárna spojína -e -e ž kem. spojina iz dveh različnih elementov

binárna štévká -e -e ž mat. ➔ bít

binárna zlítina -e -e ž met. zlitina iz dveh komponent, navadno dveh kovin **Sp**: dvójna zlítina

binárni fázni diagrámm -ega -ega -a m met. fazni diagram binarne zlitine

binárni kód -ega -a m mat. kod za zapis celega števila v dvojiškem sistemu z različnima znakoma, npr. 0 in 1 **S**: dvojiški kód

binárni krmílني sistém -ega -ega -a m elektr., stroj. krmilni sistem, ki temelji na prenosu in obdelavi binarnih signalov **S**: binárni stikálني sistém

binárni lógični elemènt -ega -ega -ènta m elektr., stroj. element, sestavina, vezje, ki izvaja Boolove operacije v enem ali dveh korakih s konjunkcijo, disjunkcijo, negacijo

binárni signál -ega -a m enoparametrski digitalni signal s samo dvema diskretnima vrednostma

binárni stikálني sistém -ega -ega -a m elektr., stroj. krmilni sistem, ki temelji na prenosu in obdelavi binarnih signalov **S**: binárni krmílني sistém

binárni štévec -ega -a m elektr. števec, ki prikazuje izmerjene vrednosti v dvojiškem številskem sistemu

binárni številski sistém -ega -ega -a m mat. ➔ dvojiški številski sistém

binárni zapís -ega -a m mat. zapis v binarnem kodu

binárni zlítinski sistém -ega -ega -a m met. zlitinski sistem binarne zlitine, npr. zlitine Al-Si

binárni znák -ega -a m vsak znak iz nabora parov nasprotnega pomena, nasprotno vrednosti, npr. 0 in 1, da in ne, + in -

binárno krmílje -ega -a s elektr., stroj. krmilno vezje, ki deluje s prenosom in obdelavo binarnih signalov **S**: preklópno krmílje

binárno mésto -ega -a s mat. mesto v zapisu števila v dvojiškem številskem sistemu

binárno števílo -ega -a s mat. število, zapisano v dvojiškem številskem sistemu

binómska porazdelítev -e -tve ž mat. diskretna verjetnostna porazdelitev za proces, katerega naključna spremenljivka je število ugodnih izidov pri izbranem številu dogodkov, pri dani verjetnosti za posamezen ugoden izid, npr. verjetnost, da pri N metih kovanca pade grb v K metih, pri čemer je verjetnost, da pade grb, za pošten kovanec enaka $\frac{1}{2}$ **PRIM.**: Bernoullijeva porazdelitev

bínormála -e ž mat. smerni vektor, pravokoten na tangento in normalo prostorske krivulje

bíočíp -a m elektr. elektronsko mikrovezje iz organskih spojin s polprevodniškimi lastnostmi

bíodegradácija -e ž ➔ biolóška razgrádnja, bíorazgrádnja

bíodízel -zla m gorivo za pogon dizelskih motorjev, navadno kot dodatek klasičnemu gorivu, ki se dobi iz rastlinskih olj ali živalskih maščob s preestrenjem ali z rafinacijo in predelavo odpadnih jedilnih olj **PRIM.**: dízelsko gorívo

bíoetanól -a m kem. teh. etanol iz pšenice, sladkorne pese, sladkornega trsa, koruze, ki se uporablja kot gorivo za pogon motorjev z notranjim zgorevanjem, navadno kot dodatek bencinu

bíogorívo -a s kem. teh. gorivo, ki se pridobiva iz naravnih nefosilnih snovi rastlinskega ali živalskega izvora, npr. bioetanol, biodizel **PRIM.**: narávno gorívo

bíókémijska razgrádnja -e -e ž ➔ biolóška razgrádnja, bíorazgrádnja

biokémijska reakcija -e -e ž kem. reakcija, ki poteka v prisotnosti encimov kot katalizatorjev, npr. alkoholno vrenje, anaerobna razgradnja

biokémijska téhnika -e -e ž interdisciplinarno področje, ki obravnava postopke izrabe bioloških procesov pri proizvodnji živil, kemikalij, zdravil in predelavi naravnih surovin v materiale za nadaljnjo uporabo **S**: biotéhnik

biokémijska tehnologija -e -e ž interdisciplinarna veda, ki združuje biologijo, kemijo in kemijsko tehnologijo in obsega uporabo ter spreminjanje mikroorganizmov, celičnih kultur, encimov, bioloških procesov v industrijske namene, npr. za proizvodnjo živil, kemikalij, zdravil, varovanje okolja **S**: biotéhnik

biokibernética -e ž področje kibernetike, ki obravnava komunikacijske in krmilne procese v živih organizmih

biolóška razgradnja -e -e ž razgradnja organske snovi zaradi delovanja mikroorganizmov, npr. v čistilnih napravah za odpadne vode **S**: biorazgradnja **Sp**: biodegradacija, biokémijska razgradnja

biolóško čiščenje -ega -a s ekol., kem. teh. čiščenje odpadne vode z naravnimi mikroorganizmi, ki presnavljajo raztopljene in koloidne snovi v gosto biomaso, ki se lahko loči od očiščene tekočine, npr. z usedanjem **PRIM.**: aktivno bláto

biomedicínska fizika -e -e ž interdisciplinarna veda, ki združuje osnove fizike in biologije v medicini in zdravstvu, vključuje tudi kemijo, matematiko in računalništvo

biomehánika -e ž interdisciplinarno področje fizike, elektrotehnike in medicine, ki obravnava zgradbo, delovanje in gibanje bioloških sistemov, npr. človeka, živali

biomehatrónika -e ž interdisciplinarno področje, ki obravnava sinergijo biologije, mehanike in elektronike pri izdelavi naprav, ki omogočajo nadomeščanje ali izboljšanje izgubljene gibalne sposobnosti človeka

biometrija -e ž veda o uporabi matematičnih metod za načrtovanje, zajemanje in vrednotenje podatkov v biologiji, biotéhnik in medicini

biónika -e ž veda, ki se pri tehničnih rešitvah, zlasti elektronskih, zgleduje po naravi

bióodpádek -a m organski odpadki rastlinskega, živalskega izvora

bióplástika -e ž kem. teh. plastika, proizvedena iz obnovljivih virov biomase, npr. rastlinskih maščob, koruznega škroba, lesnih sekancev, slame

bioplín -a m kem. teh. gorljiv plin, ki nastaja z anaerobnim razkrojem bioloških ostankov

biopolimêr -a m kem. polimer, ki nastane v organizmu

biórazgradljíva plástika -e -e ž ekol., kem. plastika, ki se zaradi delovanja mikroorganizmov in/ali encimov v tleh sčasoma razgradi **PRIM.**: razgradljivost

biórazgradljívo ólje -ega -a s kem. teh. rastlinsko olje, ki se pod vplivom celičnih encimov razgradi v neškodljive sestavine, npr. repično olje, ki se uporablja kot hidravlična tekočina v traktorjih

biórazgradnja -e ž razgradnja organske snovi zaradi delovanja mikroorganizmov, npr. v čistilnih napravah za odpadne vode **S**: biolóška razgradnja **Sp**: biodegradacija, biokémijska razgradnja

bióreáktor -ja m kem. teh. navadno zaprta steklena ali kovinska posoda z mešalom, dovodi reaktantov, izpustom, zaznavali, v kateri se v ustreznih pogojih gojijo mikroorganizmi in izvajajo biokémijske reakcije z encimi, ki jih ti proizvajajo **S**: ferméntor

biósénzor -ja m **1.** zaznavalo, ki glede na žive organizme ali njihove produkte zaznava prisotnost kemičnih snovi, ki izvirajo iz bioloških procesov ali fizikalnih parametrov okolja **S**: bió-zaznaválo (1) **2.** zaznavalo, ki daje podatke o življenjskih procesih **S**: bió-zaznaválo (2)

biotéhnik -e ž interdisciplinarno področje, ki obravnava postopke izrabe bioloških procesov pri proizvodnji živil, kemikalij, zdravil in predelavi naravnih surovin v materiale za nadaljnjo uporabo **S**: biokémijska téhnika

biotehnologija -e ž interdisciplinarna veda, ki združuje biologijo, kemijo in kemijsko tehnologijo in obsega uporabo ter spreminjanje mikroorganizmov, celičnih kultur, encimov, bioloških procesov v industrijske namene, npr. za proizvodnjo živil, kemikalij, zdravil, varovanje okolja **S**: biokémijska tehnologija

Biot-Fourierova enáčba -e -e [bió furjêjeva] ž mat. enáčba, ki obravnava prevajanje toplote v trdni snovi

biotít -a m kem. teh. temnorjava kalij-magnezij-železova sljuda, ki se uporablja kot sestavina mineralnih gnojil

Biótovo število -ega -a s fiz. značilno število pri obravnavi toplotnega toka pri prenosu toplote z vroče površine telesa na okoliški fluid, ki telo ohlaja s konvekcijo, produkt značilne dolžine telesa in količnika toplotne prevodnosti v telesu in koeficienta prestopa toplote **PRIM.:** Nusseltovo število

Biot-Savartov zákon -ega zakóna [bió savárov] m fiz. enáčba, ki opisuje jakost magnetnega polja v okolici električnega vodnika, po katerem teče stalen enosmerni električni tok

biózaznaválo -a s **1.** zaznavalo, ki glede na žive organizme ali njihove produkte zaznava prisotnost kemičnih snovi, ki izvirajo iz bioloških procesov ali fizikalnih parametrov okolja **S**: biosénzor (1) **2.** zaznavalo, ki daje podatke o življenjskih procesih **S**: biosénzor (2)

bípiramída -e ž mat. telo iz dveh enakih piramid s skupno osnovno ploskvijo **PRIM.:** díheksagonálna piramída

bípolárna tehnologija -e -e ž elektr. polprevodniška tehnologija, ki za nosilce naboja uporablja elektrone in elektronske vrzeli

bípolárni elemènt -ega -ènta m elektr. dioda, tranzistor, integrirano vezje, izdelani v bipolarni tehnologiji

bípolárni spójni tranzístor -ega -ega -ja m elektr. tranzistor z najmanj dvema polprevodniškima spojemama, katerega karakteristike so odvisne od tipa polprevodnika, npr. polprevodnik NPN

bípolárno vézje -ega -a s elektr. logično vezje s simetričnima bipolarnima izhodnima vrednostma, ničlo in enico, npr. monostabilno vezje, bistabilno vezje, multivibrator

biréta -e ž kem. graduirana steklena merilna cev s pipo ali ventilom in zoženo iztočno cevko za natančno merjenje prostornine tekočine pri titraciji

bíser -a m kem. kapljica značilno obarvanega fosfatnega ali boratnega stekla, ki nastane pri taljenju zmesi amonijevega fosfata ali boraksa z oksidom neznane kovine na platinski zanki, uporablja se za kvalitativno določanje kovin

bíserna pletenína -e -e ž **1.** tekst. pletenina iz bisernega sukanca **2.** tekst. pletenina z močnim kovinskim sijajem zaradi vpletenih kovinskih niti

bíserna svíla -e -e ž tekst. močno vita in sukana svilena preja **PRIM.:** bíserni súkanec

bíserna vezenína -e -e ž tekst. vezenina z našitimi biseri, navadno umetnimi

bíserni lèsk -ega léska m močen, prijeten, topel lesk razpršeno odbite svetlobe

bíserni preskús -ega -a m tekst. preskus za ugotavljanje odbojnosti ploskih tekstilij za vodo, ki temelji na odtokanju vode z njih v kapljicah, podobnih biserom

bíserni súkanec -ega -nca m tekst. močno vit lesketajoč se sukanec iz merceriziranega bombaža ali svile **PRIM.:** bíserna svíla

biskvít -a m dvakrat žgan, neloščen porcelan

bístabíl -a m elektr. ☞ bístabílni múltivibrátor

bístabílni múltivibrátor -ega -ja m elektr. elektronsko preklopno vezje, multivibrator s stabilnima stanjema **Sp**: bístabíl

bístabílnó vézje -ega -a s elektr. elektronsko preklopno ali stikalno vezje z dvema stabilnima stanjema **Sp**: flíp-flòp vézje **PRIM.:** mónostabílni múltivibrátor, mónostabílnó vézje

bistrilnik -a m kem. teh. naprava, navadno velika posoda za ločevanje trdnih delcev iz tekočine z

bistrilo

usedanjem, npr. pri čiščenju odpadnih vod **S**: usedálnik **Sp**: dekantátor
PRIM.: zgoščeválnik (1)

bistrilo -a s kem. teh. topna snov, npr. želatina, albumin, proteínaze, ki se dodaja motni tekočini, npr. vinskemu kisu, pijači, da se zbistri

bístro stêklo -ega -a s steklo brez vključkov in napak

bísulfát -a m kem. ➡ hidrogénsulfát

bísulfít -a m kem. ➡ hidrogénsulfít

bít -a m mat. številka binarnega zapisa z vrednostjo 0 ali 1, osnovna merska enota informacije, simbol b **Sp**: binárna štévka

bítangénta -e ž mat. premica, ki se dotika krivulje v dveh točkah

bítartrát -a m kem. ➡ hidrogéntartrát

bitúmen -mna m **1.** grad., kem. teh. lepljiva, črna, zelo viskozna tekoča ali poltrdna zemeljska smola, kompleksna zmes višjih ogljikovodikov iz naravnih nahajališč, pridobljena iz premogov in kamnin **S**: asfált (1) **2.** grad. smola, ki se uporablja kot hidroizolacijski premaz, lahko tudi v kombinaciji z drugimi materiali, npr. strešno lepenko

bitúmenska izolacíjska lepenka -e -e
-e ž grad. lepenka, prepojena z bitumnom, namenjena za hidroizolacijo

bitúmenska karoseríjska lepénka -e -e -e ž
trda, gosta, toga, polnoklejena lepenka boljše vlakninske sestave z bitumnom, dodanim v papirno snov, za zvočno in toplotno izolacijo delov avtomobilske karoserije

bitúmenska méšanica -e -e ž grad. zmes bitumna in mineralnih snovi, uporablja se npr. za izdelavo hidroizolacij

bitúmenski mástiks -ega -a m grad. gosta zmes polnila, peska in bitumenskega veziva, ki jo je v vročem stanju mogoče vlivati in zagladiti

bituminíрани drobír -ega -ja m grad. drobir, tanko obdan s tekočim bitumenskim vezivom, tako da ga je še mogoče posipati

bituminíрани drobljê nec -ega -nca m grad. zmes za nosilne plasti ceste, sestavljena iz drobljenih kamnitih zrn, obdanih z bitumenskim vezivom

bituminíрани posíp -ega -a m grad. s tanko plastjo bitumna prevlečen posip iz drobljenega kamnitega materiala ene frakcije

bituminíрани pródec -ega -dca m grad. zmes za nosilne plasti ceste, sestavljena zlasti iz prodca, obdanega z bitumenskim vezivom

bituminíranje -a s prepažanje ali premazovanje s staljenim bitumnom

biválni čas -ega časa m **1.** kem. teh. čas, v katerem je določena količina plina ali tekočine v reaktorju, plinskokromatografski koloni, procesu **S**: retencijski čas **Sp**: zadrževálni čas (2) **2.** ➡ zadrževálni čas (1)

biválni zabójnik -ega -a m standardiziran zaboynik za začasno bivanje ali delo na terenu

bizmít -a m met. sivozelen bizmutov mineral, bizmutov oksid, Bi_2O_3 , glavni mineral bizmutovih oksidnih rud, nastalih s preperevanjem primarnih sulfidnih rud **Sp**: bízmutova ókra

bízmut -a m kem. teh. element iz dušikove skupine periodnega sistema, trda, krhka kovina z močnim diamagnetizmom, majhnim sipalnim presekom za nevtrone, z nizkim tališčem, ki se uporablja za lahke taljive zlitine, v jedrski tehniki, simbol Bi

bizmutínít -a m met. svetlo kovinsko siv bizmutov mineral Bi_2S_3 , bizmutov sulfid, glavni mineral za pridobivanje bizmuta **Sp**: bízmutov sijájnik

bizmutít -a m met. bel do siv bizmutov mineral, bizmutov karbonat-oksidi, $\text{Bi}_2(\text{CO}_3)_2\text{O}_2$, produkt preperevanja bizmutinita

bízmutova ókra -e -e ž met. ➡ bizmít

bízmutova spirála -e -e ž elektr. v spiralo zvita bizmutova žica, ki se uporablja za merjenje gostote magnetnega polja

bízmutov(III) oksíd -ega (III) -a [tri] m kem. spojina bizmuta in kisika, Bi_2O_3 , v vodi netopen

rumen prašek, ki se uporablja za stekla z velikim lomnim količnikom

bizmutovo belilo -ega -a s kem. teh. bel pigment na podlagi bizmutovega bazičnega nitrata, $\text{BiONO}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja za doseganje bisernega leska pri steklu in keramiki

bizmutov sijajnik -ega -a m met. ➔ bizmutinít

blagó -a s tekst. ploski tekstilni izdelek, npr. tkanina, pletivo, vlaknovina

blagôvni válj -ega -a m tekst. lesen ali kovinski valj, na katerega se navije blago po različnih fazah izdelave

Blainov aparát -ega -a [blênov] m grad. naprava za merjenje specifične površine cementnih delcev ali drugega drobnozrnatega materiala, sestavljena iz prepustne celice z naluknjano ploščico in čepom, manometra in merilnika časa pretoka

bláto -a s grad. razmočena koherentna zemljina

blažilnik -a m stroj. mehanska, hidravlična ali pnevmohidravlična sestavina, priprava, naprava za dušenje, blaženje sunkov in vibracij na vozilih, stacionarnih in transportnih strojih ter strežnih napravah S: amortizêr PRIM.: odbójnik (2)

BLDC-eléktromotór -ja [beeldecé] m (ang. BLDC – brushless direct current motor) elektr. elektronsko komutirani elektromotor z rotorjem s trajnimi magneti, priključen na enosmerno napetost, pri katerem poteka komutacija z ustreznim sistemom, npr. s Hallovimi zaznavali, za proženje napajalnega razsmernika S: elektrónsko komutirani eléktromotór s trájnimi magnéti

blêsk bléska m les. lesk, ki ga imajo nekatere plemenite vrste lesa na radialnem prerezu

blindíranje -a s stroj. zapiranje konca cevi s stiskanjem ali slepim cevnim priključkom

blískovna láserska depozícija -e -e -e ž fiz., stroj. ➔ blískovno lásersko nanášanje

blískovni láser -ega -ja m fiz., stroj. laser, ki oddaja svetlobo v kratkih intervalih

blískovno lásersko nanášanje -ega -ega -a s fiz., stroj. nanašanje tankih, navadno anorganičnih plasti z bliskovnim laserjem Sp: blískovna láserska depozícija PRIM.: fizikálno nanášanje iz párne fáze, kémično nanášanje iz párne fáze, reakcíjsko nanášanje, zavésno nanášanje

bližinski detéktor -ega -ja m naprava, ki z merjenjem oddaljenosti zaznava bližino objekta

bližinski učínek -ega -nka m spreminjanje fizikalnih lastnosti okolice, npr. induktance, kapacitance, elektromagnetne indukcije, osvetljenosti, tlačnega polja, zaradi bližine drugega telesa, ki se lahko izkoristi kot podlaga za delovanje zaznaval

bližinsko stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki zazna bližino določenega predmeta, ovire in vključi ali izključi delovanje naprave PRIM.: daljinsko stikálo

bližnja ínfrardéča svetlôba -e -e -e ž fiz. svetloba z valovnimi dolžinami v kratkovalovnem območju infrardeče svetlobe, nekoliko daljšimi od valovnih dolžin vidne svetlobe, 0,75–5,4 μm

bližnja últravijólična svetlôba -e -e -e ž fiz. svetloba z valovnimi dolžinami v dolgovalovnem območju ultravijolične svetlobe, nekoliko krajšimi od valovnih dolžin vidne svetlobe, 380–200 nm

bližnje pólje -ega -a s elektr., fiz. polje v območju, ki je samo nekaj valovnih dolžin oddaljeno od vira sevanja PRIM.: dáljno pólje

bližnji sôséd -ega sóséda m najbližji sosednji atom v kristalni mreži

bližnji últravijólični spékter -ega -ega -tra m fiz., kem. ➔ bližnji UV-spékter

bližnji UV-spékter -ega -tra [uvé] m fiz., kem. absorpcijski spekter v ultravijoličnem področju valovnih dolžin 300–400 nm Sp: bližnji últravijólični spékter

bližnost -i ž elektr. relativna oddaljenost električnega in telekomunikacijskega voda, ki zadostuje za nastanek elektromagnetnih motenj v telekomunikacijskemvodu

Blochova sténa -e -e [blóhova] ž fiz. prehodna plast debeline nekaj sto medatomske razdalje med sosednjima feromagnetnima domenama

Blochovi energijski pasôvi -ih -ih -ôv [blóhovi] m mn. fiz. v kvantni mehaniki skupina diskretnih, zelo bližnjih energijskih nivojev, ki jih lahko zasedejo elektroni

blóčna shéma -e -e ž ☞ blókovna shéma

blóčni diagrám -ega -a m ☞ blókovna shéma

blodéči tók -ega -a m elektr. uhajavi električni tok po zemlji ali kovinskih konstrukcijah v zemlji, ki zaradi njihove namerne ali nenamerne ozemljitve teče mimo električnega vodnika in lahko povzroči neželene pojave, npr. korozijo **PRIM.:** uhajávi tók

blók -a m **1.** skupek, niz česa iste vrste, npr. znakov, besed, zapisov, elementov, monomerov **2.** osnovna enota blokovne sheme, simbolno navadno prikazana s pravokotnikom **3.** stroj. del ohišja večvaljnega batnega stroja **4.** osnovni element za prigradnjo ali vgradnjo delovnih ali krmilnih sestavin pri blokovni, modulni gradnji naprav, strojev

blokírna zaščíta -e -e ž elektr. navadno distančna zaščíta, ki po prejemu signala blokira delovanje lokalne zaščíte

blokírni kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator, ki onemogoča prehod enosmernega toka med električnimi komponentami z različnim električnim potencialom, prepušča pa visokofrekvenčni signal

blók motórja -a -- m stroj. osnovni del, ohišje večvaljnega motorja z notranjim zgorevanjem

blókovna izcêja -e -e ž met. izceja v sredini ulitega bloka, kjer je povečana koncentracija enega ali več zlitinskih elementov

blókovna shéma -e -e ž shema tehničnega sistema ali tehnološkega postopka s pravokotniki, povezanimi s črtami in potrebnimi opisi v njih **Sp:** blóčna shéma, blóčni diagrá

blókovni diagrám -ega -a m ☞ blókovna shéma

blókovni kòpolimêr -ega -a m kem. kopolimer, v katerem so med seboj v verigo povezane skupine dveh ali več različnih polimerov **Sp:** blók-polimêr

blókovni sistém -ega -a m prom. sistem delitev železniških prog na krajše progovne bloke, s katerimi se vodijo vlaki

blókovni transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki prenaša moč generatorja na visokonapetostno omrežje, na katero je priključen

blók-polimêr -a m kem. ☞ blókovni kòpolimêr

bloom -a [blúm] m met. ☞ blúm

blúm -a m met. grobo valjan ploščat kovinski blok s prerezom okrog 250 cm² **Sp:** bloom

bóben -bna m stroj. sestavni del naprave, stroja v obliki votlega, navadno kratkega valja

bóbenska galvanizácia -e -e ž kem. teh. galvanizacija navadno majhnih predmetov v posevno nameščenem vrtečem se bobnu

bóbenska zavóra -e -e ž stroj. zavora z zavornim bobnom, ki se vrti skupaj s kolesom, in notranjima ali zunanjima zavornima čeljustma, ki se ob zaviranju aktivirata z ustreznim mehanizmom, ročno, nožno, z elektromagnetom, hidravličnim ali pnevmatičnim valjem **Sp:** bóbnasta zavóra **PRIM.:** kolútna zavóra

bóbenski obračálnik -ega -a m agroteh. obračalnik za seno z vrtečem se bobnom, na katerem so razporejeni vzmetni prsti

bóbenski rahljálnik -ega -a m agroteh. rahljalnik zemlje z vrtečem se bobnom, na katerem so različni nastavki

bóbenski sušílnik -ega -a m kem. teh. ☞ bóbnasti sušílnik (1)

bobína -e ž **1.** tekst. valjasta, kolutasta ali rahlo stožčasta cevka za navijanje pramenov, predpreje, preje **2.** ozek navitek papirja manjšega premera

bobinét -a m tekst. mrežasta tekstilija, navadno iz dveh osnov, ki ju ovije vrotek z bobin

bobinétni stròj -ega stròja **m** tekst. stroj za izdelavo tila, čipk, mrežastih tekstilij iz treh ali več nitnih sistemov z navpičnimi osnovami, ki jih ovijejo votki z bobin

bobínski izvòzni stròj -ega -ega stròja **m** rud. izvozni stroj s stožčastim vrvnim vretenom

bóbnasta zapórnica -e -e ž grad. vodna zapornica v obliki votlega valja **S**: váljasta zapórnica

bóbnasta zavóra -e -e ž stroj ☞ bóbenska zavóra

bóbnasti filter -ega -tra **m** kem. teh. filter, navadno iz kadi in v njej vrtečega se vodoravnega votlega valja s plaščem iz gostega sita ali tkanine, iz katerega se s podtlakom zvezno odvaja voda ali raztopina, pri čemer trdnina iz suspenzije ostane na njem in se nato odstranjuje s strgalom

bóbnasti mlín -ega -a **m** kem. teh., rud. mlin z vodoravnim vrtečim se bobnom, v katerem mlevna telesa, ki pri vrtenju prosto padajo, udarjajo v delce materiala in ga s tem meljejo

bóbnasti sušílnik -ega -a **m** 1. kem. teh. sušilnik za sušenje mokrih drobnih materialov v vrtečem se bobnu, uporablja se zlasti v živilski industriji **Sp**: bóbenski sušílnik 2. tekst. sušilnik, pri katerem se tkanina vodi čez ogrevane kovinske bobne

bočenje -a **s** les. pojav, pri katerem se les na soncu krivi tangencialno na branike

bóčna frekvénca -e -e ž elektr. vsaka od obeh mejnih frekvenc spektralnega pasu pri amplitudni modulaciji

bóčnica -e ž 1. les. deska, izrezana iz bočne strani hloda pri vzdolžnem razrezu, z značilno teksturo lesa v obliki črk U in V 2. les. list furnirja z značilno teksturo v obliki črk U in V, rezan vzdolž hloda 3. prom. bočna plast avtomobilske pnevmatike 4. stroj. bočna ubirna ploskev zoba, mejna krivulja zoba na zobniku

bóčni kondenzátor -ega -ja **m** kem. teh. stranski kondenzator ob destilacijski koloni

bóčni ohláp -ega -ápa **m** stroj. reža med dvema bokoma zob zobnikov v ubiranju

bóčni pás -ega pasú **m** elektr. spektralne komponente moduliranega nihanja, ki imajo višjo ali nižjo frekvenco od nosilne frekvence

bóčno trênje -ega -a **s** meh. trenje na bokih gibajočega se telesa, npr. trenje na bokih ledenika, na plašču uvrzanega pilota

bóčno zapisováñje -ega -a **s** elektr. mehansko zapisovanje zvoka v gramofonsko ploščo, pri katerem spreminjanje bokov mehanskega zapisa v brazdi sledi spreminjanju zvoka

bódalica -e ž trava (*Stipa tenacissima*), katere vlakna se uporabljajo za izdelovanje vrvi, košar in papirja

Bódejev diagrámm -ega -a **m** elektr., fiz. diagram, ki prikazuje karakteristiko regulacijskega sistema s krivuljama odvisnosti amplitudnega razmerja in faznega kota od krožne frekvence, navadno narisani v semilogaritemskem diagramu **PRIM.**: fázna rezérva, Nyquistov diagrámm

bodíca -e ž stroj. šilast del strojnega elementa

bodíčasta ígla -e -e ž tekst. igla pletilnika z glavo v obliki bodice

bodíčasta vólna -e -e ž tekst. stožčasta ali šilasta volna neenakomerne debeline in kodravosti iz manjvrednih run domačih ovc

bogatênje -a **s** postopek povečevanja deleža koristne sestavine v snovi, npr. v rudi

Bohrova teoríja -e -e [bórova] ž fiz. teorija zgradbe vodikovega atoma, ki predpostavlja, da elektron lahko kroži okrog jedra samo po krožnih tirnicah z diskretnimi vrednostmi polmera **Sp**: Bohrov postulat

Bohrov magnetón -ega -a [bórov] **m** fiz. naravna konstanta kot enota za izražanje magnetnega dipolnega momenta elektrona, simbol μ_B , merska enota kvadratni meter amper

Bohrov modél atóma -ega -a -- [bórov] **m** fiz. model atoma, v katerem se elektroni gibljejo po krožnih tirnicah okrog jedra

Bohrov polmér -ega -a [bórov] m fiz. polmer orbitale vodikovega atoma v osnovnem stanju, 0,05292 nanometra

Bohrov postulat -ega -a [bórov] m fiz. ➔ Bohrova teorija

bôjni strúp -ega -a m kem. teh. kemično sredstvo, ki ga uporablja vojska kot kemično orožje za množično onesposobljenje in/ali ubijanje nasprotnikovih vojakov

bòks bòksa m kem. teh. debelejša, kompaktnjša kromovo strojeno usnje, navadno goveje, ki ima gladko lice in je nekoliko trše na otip, uporablja se npr. za torbice, drobno usnjeno galanterijo

bòksarski motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem z nasproti ležečimi valji

boksít -a m met. aluminijeva ruda iz aluminijevih mineralov, predvsem oksida, in primesi železovega, silicijevega, titanovega oksida, uporablja se kot surovina za pridobivanje aluminija in izdelavo ognjevdržnih gradiv na osnovi aluminijevega oksida

boksítني cement -ega -ênta m grad. ➔ aluminátni cement

bók zobá -a -- m stroj. ploskev zoba, ki se pri prenosu vrtenja tesno stika z ustrezno ploskvijo zoba drugega zobnika

bolométer -tra m fiz. merilnik vpadle energije sevanja na podlagi povišanja temperature zaznavala

bolométrična fotometrija -e -e ž področje fotometrije, s katero se meri energijski tok vpadlega elektromagnetnega valovanja vseh valovnih dolžin, navadno z različnimi instrumenti in prilagajanjem izmerkov modelu sevanja S: integrálna fotometrija

bolométrična magnitúda -e -e ž astr., fiz. navidezna magnituda, kot se lahko pripiše objektu, če se meri njegovo elektromagnetno sevanje na vseh valovnih dolžinah, izračuna se iz podatkov navidezne magnitude na različnih fotometričnih kanalih

Boltzmannova enáčba -e -e [bólcmánova] ž fiz., kem. enáčba, ki opisuje, kako se statistična porazdelitev delcev pri neravnovesnih procesih spreminja s krajem in časom

Boltzmannova konstanta -e -e [bólcmánova] ž fiz., kem. osnovna fizikalna konstanta, ki povezuje kinetično energijo delca v plinu s temperaturo plina, po definiciji enote za termodinamično temperaturo je njena vrednost točno $k = 1,380\,649 \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$ PRIM.: temperatura (2)

Boltzmannova porazdelitev -e -tve [bólcmánova] ž fiz., kem. porazdelitev, ki opisuje verjetnost, da je atom ali molekula pri dani temperaturi v danem energijskem stanju PRIM.: Maxwell-Boltzmannova porazdelitev

Boltzmannova statistika -e -e [bólcmánova] ž fiz., kem. ➔ Maxwell-Boltzmannova porazdelitev

Boltzmannov H-teorém -ega -a [bólcmánov há] m fiz., kem. matematični dokaz 2. zakona termodinamike z metodami statistične mehanike Sp: Boltzmannov zákon

Boltzmannov zákon -ega zakóna [bólcmánov] m fiz., kem. ➔ Boltzmannov H-teorém

bombáz -a m tekst. enocelično celulozno vlakno, semenska nitka semena kulturne rastline bombaževca (*Gossypium*), uporablja se za tkanje bombaževine

bombaževína -e ž tekst. tekstilija iz bombaža

bombaževo ólje -ega -a s kem. teh. olje iz bombaževčevih semen, uporablja se v kemični, živilski, farmacevtski industriji

bombážna flanéla -e -e ž tekst. mehka flanela iz bombaža za posteljno perilo, spalna oblačila, tople srajce, podloge

bombážni línters -ega -a m vlaknina iz zelo kratkih vlaken, ki ostanejo na semenu bombaža po odzrnjevanju, za izdelavo papirja in kemičnih celuloznih vlaken

bombíranje -a s izbočenje, zaobljenje dna posode, plašča valja valjarniških, izžemalnih in podobnih strojev, strojnih delov, npr. bobna, jermenice

bómbna cév -e ceví ž kem. steklena debelostenska cev za razklop organskih snovi z dušikovo kislino

bómbna péč -e pečí ž kem. peč za segrevanje bombne cevi

bómbni kaloriméter -ega -tra m kem. kalorimeter z debelostensko posodo za določanje energijskih vrednosti goriv, živil s sežigom v atmosferi kisika in merjenjem sproščene toplote

bonderíranje -a s met. fosfatiranje jeklenih površin za zaščito pred korozijo

bondíranje -a s 1. tekst. povezovanje dveh plasti sestavljene tekstilije pri laminiranju 2. elektr. povezovanje čipov integriranega vezja na zunanje priključke z bakreno, aluminijasto ali zlato žico PRIM.: laminíranje (1)

bonifikácia -e ž popust pri ceni ali določilih glede na mero ali kakovost, npr. blaga pri prodaji

Boolova algébra -e -e [búlova] ž mat. algebrska struktura, ki jo tvorijo logične operacije disjunkcija, konjunkcija in negacija ali operacije unija, presek in komplement na množicah Sp: preklópná algébra PRIM.: lógična spremenljivka

Boolova fúnkcija -e -e [búlova] ž mat. funkcija, katere argumenti in vrednost so logične vrednosti

Boolova spremenljivka -e -e [búlova] ž mat. ☞ lógična spremenljivka

Boolovi eleménti -ih -ov [búlovi] m mn. elektr. elementi vezja, s katerimi se izvajajo logične operacije Boolove algebre: DA – identiteta, NE – negacija, IN – konjunkcija, ALI – disjunkcija

Boolov operátor -ega -ja [búlov] m mat. logični operator, ki deluje na logične spremenljivke

bór -a m kem. element borove skupine periodnega sistema, uporablja se v metalurgiji kot reductent, za fotočlene, izotop bor-10 v jedrski tehniki kot absorber za nevtrone, simbol B

bóraks -a m kem. natrijev tetraborat dekahidrat, $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja za lahko taljiva stekla, emajle, glazure in varilne praške

bóraksov bíser -ega -a m kem. kroglica staljene-ga boraksa, ki se že s sledovi kovinskih oksidov značilno obarva, kar se uporablja v kvalitativni analizi kemiji

boráni -ov m mn. kem. spojine bora in vodika, potencialno raketno gorivo Sp: borovodíki PRIM.: díborán

borát -a m 1. kem. sol borove kisline, npr. natrijev tetraborat, $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7$ 2. kem. ester borove kisline, npr. trimetil borat, $\text{B}(\text{OCH}_3)_3$

borazón -a m kem. teh. polirno sredstvo in brusilno sredstvo iz kubične modifikacije borovega nitrida PRIM.: síntrani bórov nitrid

bordójska brózga -e -e ž kem. teh. pripravek iz modre galice in apna za škropljenje proti rastlinskim boleznim in škodljivcem, zlasti peronospori na vinski trti S: bakréno-apnéna brózga PRIM.: bákrov sulfát

bordúra -e ž 1. tekst. okrasni rob, izdelan z obšivanjem S: obróbek (2), obšítek 2. tekst. tkan, tiskan, pleten zaključni motiv na tkaninah, pleteninah kot obroba

bordúrni trák -ega trákú m tekst. enobarvni, vezeni, luknjasto tkani ali tiskani trak, navadno za obrobe

Borg-Warnerjev menjálnik -ega -a [bórg várnarjev] m stroj. samodejni hidravlično-mehanski avtomobilski menjalnik s planetnimi prenosniki, imenovan po ameriški strojni tovarni

boríd -a m kem. binarna spojina bora s kovino

boridíranje -a s met. toplotna obdelava, pri kateri difundira bor v površinsko plast kovinskega materiala, navadno jekla, karbidne trdine ali silikata, da se dobi zelo trda in proti obrabi obstojna površina

bórkarbídno vlákno -ega -a s kem. teh. tehnično vlakno iz vlaknate oblike borovega karbida za armaturo v kompozitih, npr. za neprebojne jopiče

borneól -a m kem. kafri podobna spojina iz skupine terpenov v obliki lističastih hlapnih belih kristalov, ki se uporablja v organski sintezni kemiji

bórnitrídno vlákno

bórnitrídno vlákno -ega -a s kem. teh. fino belo vlakno iz borovega nitrída za termično, električno izolacijo, vročo filtracijo in za uporabo v raketni, vesoljski in jedrski tehniki

bórosilikátno stêklo -ega -a s kem. teh. silikatno steklo z dodatkom borovega trioksida za laboratorijsko steklenino

bórova skupína -e -e ž kem. elementi trinajste skupine periodnega sistema: bor, aluminij, galij, indij in talij, od katerih je bor polkovina, ostali so kovine

bórov diamánt -ega -a m kem. ➡ síntrani bórov nitríd

bórov fluoríd -ega -a m kem. ➡ bórov trifluoríd

borována -e ž les. les srednje gostote drevesnega rodu iglavcev (*Pinus*), uporablja se za izdelavo telekomunikacijskih drogov, kot mizarski ali gradbeni les

bórov karbíd -ega -a m kem. spojina bora in ogljika, B_4C , zelo trda, kemijsko in temperaturno odporna snov, uporablja se kot brusilno sredstvo in za rezalna orodja, kot absorber nevtronov v jedrski tehniki

bórov nitríd -ega -a m kem. spojina bora in dušika, BN, ki je v amorfni modifikaciji bela, v vodi netopna snov z grafitu podobno strukturo, temperaturno odporna, uporablja se za toplotne in električne izolatorje, za maziva, odporna proti vročini, za obloge zgorevalnih komor, v kubični modifikaciji pa trša in bolj temperaturno odporna kot diamant, za rezanje in poliranje

borovodíki -ov m mn. kem. ➡ boráni

bórovo jêklo -ega -a s met. jeklo z zelo majhnimi dodatki bora, 0,001–0,003 %, ki poveča njegovo kaljivost in s tem trdoto, poveča pa tudi varivost nerjavnih jekel

bôrovo ólje -ega -a s kem. teh. olje iz iglic in vejic bora iz drevesnega rodu iglavcev (*Pinus*), uporablja se kot sredstvo za flotacijo

bórovo vlákno -ega -a s kem. teh. zelo tanko vlakno z visoko trdnostjo in visokim modulom

elastičnosti, izdelano s kemičnim nanašanjem bora na tanko volframovo žico kot jedro, uporablja se za toplotno obremenjene konstrukcije, kompozitne materiale za letalsko industrijo

bórov trifluoríd -ega -a m kem. spojina bora in fluora, BF_3 , brezbarven plin z ostrim vonjem, ki se na vlažnem zraku močno kadi, topen v organskih topilih, uporablja se kot katalizator v organski sintezni kemiji **Sp**: bórov fluoríd

Bose-Einsteinova kondenzácija -e -e [bóse ájnstajnova] ž fiz. pojav, ki nastopi pri zelo nizkih temperaturah, ko se atomi ali elektroni povežejo v bozonske pare in zato zasedajo ista energijska stanja, pri čemer postane snov npr. superprevodna ali supertekoa

bosírana površína -e -e ž grad. s koniča-stim kladivom ali konico obdelana površina naravnega kamna, da se dobi videz neobdelanosti

bosíranje -a s grad. groba površinska obdelava kamna

bouls -a [búls] m les. nerobljene deske ali plohi dragocenejšega lesa, po žaganju zloženi kakor v deblu

Bourdonova cév -e ceví [burdónova] ž fiz. zaznavalo tlaka v kovinskem manometru v obliki ukrivljene cevi ovalnega prereza

Bourdonov pojáv -ega -áva [burdónov] m fiz. pojav, pri katerem se krivina Bourdonove cevi zmanjša, če se v njej poveča tlak

bournonit -a [burnonít] m met. baker-svinčev mineral, antimon-baker-svinčev sulfid, $3(Pb,Cu_2)S \cdot Sb_2S_3$, ki spremlja bakrove rude v nekaterih rudiščih

Boussinesqova enáčba -e -e [businèskova] ž mat. nelinearna parcialna diferencialna enačba, katere lastnosti so poznane in omogoča študij nelinearnih pojavov, npr. turbulence

bôvden -dna m stroj. upogibljiva žica ali tanka jeklena vrvi v zaščitni cevi za prenos potisnih in/ali vlečnih sil, npr. za nastavljanje, uravnavanje mehanizma za dodajanje ali odzemanje

plina pri motorjih z notranjim zgorevanjem, zavor na vozilih **Sp:** Bowdnov vlék **PRIM.:** gíbká gréd

Bowdnov vlék -ega -a [báudnov] m prom. ➞ bôvden

Boyle-Mariottov zákon -ega zakóna [bôjl marjótov] m fiz., kem. zakon, po katerem je zmnožek prostornine in tlaka idealnega plina pri stalni temperaturi stalen

bozón -a m fiz. kvantni delec s spinom, ki je celoštevilski večkratnik reducirane Planckove konstante $\hbar$ **PRIM.:** fermión

bozón W -a -- [dvójni vé] m fiz. umeritveni bozon šibke interakcije, ki nastopa v treh oblikah W^+ , W^0 , W^-

bráda -e ž **1.** stroj. nastavek na bradati zagozdi za njeno zabijanje ali izbijanje pri razstavljenih zvezah dveh strojnih delov **2.** met. ➞ grebén (4), obróbek

bráda praménskega rúna -e -- -- ž tekst. pramensko runo v pretrganem stanju, ki visi in je usmerjeno proti česalniku in tako pripravljeno za česanje

bradáta zagózda -e -e ž stroj. zagozda z nastavkom v obliki zoba za zabijanje ali izbijanje zagozde iz utora razstavljeve zveze dveh strojnih delov

bradáti víjak -ega -a m les. lesni vijak z nastavkom, ki preprečuje neželeno odvijanje

bradavíca -e ž met. izrastek na stični ploskvi varjenja pri uporovnem varjenju, kjer deluje večja pritiskna sila in teče večji tok

bradavíčasta pločevína -e -e ž met. pločevina z izdelanimi izrastki raznih oblik in razporeditev na površini

bradavíčni zvár -ega -a m var. zvar, izdelan z bradavičnim uporovnim varjenjem

bradavíčno upôrovno varjênje -ega -ega -a s var. uporovno varjenje, pri katerem so na stičnih ploskvah varjencev izdelani izrastki, na katere delujejo pritiskne sile in čez katere tečejo toki, pri varjenju pa se potem stalijo

Braggov pogòj -ega -ója [brègov] m fiz. pogoj za nastanek interferenčnih ojačitev pri sipanju rentgenske svetlobe na kristalih

Braggov uklòn -ega -óna [brègov] m fiz. sipanje rentgenske svetlobe na ponavljajoči se kristalni zgradbi, pri katerem se vpadni snop razcepi na snope, ki ustrezajo Braggovemu pogoju za vsako valovno dolžino

brahistohróna -e ž mat. krivulja v navpični ravnini, po kateri pride masna točka pod vplivom teže iz začetne v končno točko v najkrajšem času **PRIM.:** Bernoullijev problém, ciklóida

brákična vóda -e -e ž voda, ki je bolj slana od sladke in manj slana od morske, navadno v izlivih rek v morje **S:** somórnica

brálna gláva -e -e ž pretvornik mehanskega, optičnega ali magnetnega zapisa v električne signale, npr. elektromehanski pretvornik na odjemni ročici gramofona, laserska in fotodioda laserskega gramofona, elektromagnetni pretvornik na magnetofonskem predvajalniku

brálni impúlz -ega -a m elektr. električni impulz, ki sproži branje zapisa na pomnilnem mediju **Sp:** čítalni impúlz

brálni pomnílnik -ega -a m elektr. pomnilnik z enkratno vpisanimi podatki, namenjenimi samo za branje **PRIM.:** RÁM **K:** RÔM

brálno-vpisoválna gláva -e -e ž pretvornik električnega signala v mehanski, optični ali magnetni zapis na spominski medij, npr. elektromagnetni pretvornik na magnetofonskem snemalniku

brálno-vpisoválni pomnílnik -ega -a m elektr. pomnilnik, v katerega je mogoče vpisovati in iz njega brati podatke, ki se izgubijo, ko preneha električno napajanje **PRIM.:** RÔM **K:** RÁM

brána -e ž **1.** agroteh. vlečno orodje ali traktorski priključek z zobmi, koluti ali zvezdami za drobitev grud na njivi, zagrebanje semen, rahljanje tal, brazd, ravnanje krtin in uničevanje plevela **2.** grad. sistem vzdolžnih in prečnih

brána kozôlca

nosilcev v vodoravni ravninski rešetki, tudi nad zabitimi piloti

brána kozôlca -e -- ž agroteh. na zgornji del dvojnega kozolca pritrjena mreža iz poševno križajočih se vezanih tramičev za zaščito poda pred vetrom, snegom

braník -a m 1. grad. poševen lesen ščit pred stebrom mostu v smeri vodnega toka 2. agroteh. navpično ali poševno na okvir trdno pritrjen raven ali ukrivljen, okrogel, trioglat ali štirioglat kovinski kratak ali daljši koničast, dletast ali lopatičast delovni del brane S: zób (4) 3. elektr. priprava, nameščena na podporo, konstrukcijo, steber, vrv, da oteži plezanje v nevarno območje visoke napetosti

braníka -e ž les. plast lesa in ličja, ki je nastala v obdobju ene rastne periode

branišče -a s agroteh. jekleno ogrodje brane Sp: okvir bráne

braunít -a m met. tetragonalni manganov oksid, Mn_2O_3 , ki je v rudnih žilah skupaj s kremenom, manganova ruda

Bráunova elektrónka -e -e ž elektr. elektronka, v kateri spremenljivo elektromagnetno polje fokusira in usmerja snop elektronov na fluorescenčni zaslon, da tvori svetlobno točko, in mu s spreminjanjem lege in jakosti omogoča risanje simbolov, slik, števk in črk na tem zaslonu S: slikôvna elektrónka Sp: katódna cév

Bravaisova mréža -e -e [bravêjeva] ž fiz. diskretna geometrijska mreža točk, v kateri se osnovna celica periodično ponavlja pri translacijah celice vzdolž primitivnih vektorjev, obstaja 14 osnovnih kristalnih mrež, razvrščenih v sedem kristalnih sistemov

brázda -e ž elektr. spiralna zareza v gramofonski plošči, nastala z globinskim ali stereofonskim zapisovanjem zvoka, npr. govora, glasbe, in omogoča njegovo reprodukcijo

brazdálnik -a m les. stroj za vrezovanje brazd v les S: brazdálni stròj

brazdálni stròj -ega stròja m les. stroj za vrezovanje brazd v les S: brazdálnik

brázdanje -a s met., stroj. nastajanje brazd na stični površini dveh gibajočih se strojnih delov

brazdáti váľjar -ega -ja m stroj. ☞ zobáti váľjar

brdo -a s tekst. skupina vseh listov na tkalskem stroju

brekovína -e ž les. gost, težek, trd les drevesa breka (*Sorbus torminalis*), ki se uporablja v strugarstvu, za izdelavo instrumentov in dekorativni furnir

brême breména s 1. zunanji dejavnik, ki vpliva na tehnični sistem, npr. tovor na vozilu, mostu PRIM.: obremenítev (3), obtéžba (2) 2. elektr. impedanca, priključena na vir električne napetosti, npr. elektromotor PRIM.: obremenítev (2) 3. elektr., stroj. celotna električna moč, s katero odjemalec obremeni vir električne napetosti, npr. generator, transformator, potopni električni grelnik

breménska plôskev -e -kve ž ploskev nasedanja bremena

breménska veríga -e -e ž stroj. veriga za nošenje bremena pri žerjavih

breménska vrveníca -e -e ž stroj. vrvenica, po kateri teče vrv za dvigovanje bremena, npr. v škripčevju

breménski eléktromagnét -ega -a m elektr., stroj. elektromagnet za prijemanje in prenašanje bremena pri dvigalih, žerjavih, strežnih napravah S: nosíltni eléktromagnét Sp: eléktromagnétno prijemálo

breménski pás -ega pasú m stroj. trak za nošenje bremena

breménski tók -ega -a m elektr. efektivna vrednost izmeničnega električnega toka, ki v obratovalnih pogojih teče skozi breme Sp: tók obremenítve (2)

breménski upòr -ega -ôra m elektr. električni upor v električnem tokokrogu, ki deluje kot breme, obremenitev

breménsko stikálo -ega -a s elektr. stikalo za vklapljanje in izklapljanje električne obremenitve, bremena ali porabnika električne energije

breménsko vozlišče -ega -a s elektr. vozlišče, od koder se napajajo odjemalci

brenčáč -a m elektr. elektrodinamična sestavina, ki oddaja brenčoč zvok in se uporablja kot varnostno-opozorilna priprava **S**: brenčalo

brenčalo -a s elektr. elektrodinamična sestavina, ki oddaja brenčoč zvok in se uporablja kot varnostno-opozorilna priprava **S**: brenčáč

brestovina -e ž les. gost les bresta, drevesa iz rodu *Ulmus*, uporablja se za furnir, parket, pohištvo

Brewsterjev kót -ega -a [brústerjev] m fiz. vpadni kot, pri katerem se komponenta svetlobe, ki je linearno polarizirana v vpadni ravnini, ne odbije od površine prozorne snovi

brezbárvni fósfor -ega -ja m kem. ☞ béli fósfor

brežčolníčne státve -ih státév ž mn. tekst. statve, pri katerih se votek vnaša z grabili, s projektilom, z zračnim ali vodnim curkom

brezdifuzíjska preména -e -e ž met. fazna premena, ki ne poteka z difuzijo posameznih atomov, ampak s hkratnim premikom določene prostornine atomov, npr. pri martenzitni transformaciji

brezdimenzijsko števílo -ega -a s fiz., kem. ☞ karakterístično števílo

brezdímni smodník -ega -a m kem. teh. smodnik, izdelan iz trinitrata celuloze, ki zgoreva brez dima

brezdušíčne ekstraktívne snoví -ih -ih -- ž mn. kem. zmes različnih organskih snovi, npr. maščobe, ogljikovi hidrati, ki se pri ekstrakciji raztapljajo v topilu in ne vsebujejo dušika

brezkoníčno brúšenje -ega -a s stroj. vzdolžno brušenje valjastih delov med kolutnima brusoma brez vpenjanja obdelovanca **Sp**: brušenje brez koníc

brezkontaktna kártica -e -e ž ☞ brezstíčna kártica

brezmásni délec -ega -lca m fiz. v fiziki osnovnih delcev kvant energije, ki se giblje s svetlobno hitrostjo, npr. foton

brezmotórno letálo -ega -a s stroj. ☞ jadrálnó letálo

breznapétostno kaljénje -ega -a s met., stroj. kaljenje z avstenitizacijo, ki ji sledi stopenjsko kaljenje, da se obdelovanec prekali brez nastajanja notranjih napetosti **Sp**: mártêmpranje, pobóljšanje v martenzítzni stôpnji

breznapétostno stánje -ega -a s 1. elektr. stanje električnega vezja, električnega postroja, elektroenergetskega omrežja, električnega sistema brez električne napetosti 2. meh. stanje telesa ali sistema, v katerem ni notranjih napetosti ali napetosti zaradi obremenitev z zunanjimi silami

brezodrívna emisíja -e -e ž fiz. emisija kvantnega delca iz snovi, pri kateri prevzame sunek sile celotno telo, zato se v njem ne vzbudi val

brezoksídni dôbro prevódni báker -ega -- -ega -kra m met. elektrolizno rafiniran baker za električne vodnike, pretaljen v zaščitni atmosferi ali vakuumu **Sp**: báker OFHC

brezovína -e ž les. rdečkasto bel, prožen, srednje gost les brez, listnatih dreves iz rodu *Betula*, uporablja se za izdelavo vezanih plošč, celuloze

brézovo ólje -ega -a s kem. teh. olje iz brezovega lubja, uporablja se za impregniranje juhte, v kozmetiki in zdravilstvu

brezpílotní letálník -ega -a m stroj. daljinsko upravljan letalnik, ki se uporablja za snemanje in fotografiranje zemeljskega površja, prenos pošilk **Sp**: drón

brezpogójna verjétnost -e -i ž mat. verjetnost, ki ni odvisna od dodatnih okoliščin **PRIM.:** pogójna verjétnost

brezprekinítvéno napájáanje -ega -a s elektr. ☞ neprekinjeno napajáanje

brezrazrédni lés -ega lesá m les. žagan les na skladiščih, nerazvrščen v kakovostne razrede

brezrêpník -a m stroj. letalo brez repa, pri katerem krmarjenje prevzame krilo **S**: letéče krílo **Sp**: samokrílník

brezstična kárta -e -e ž identifikacijska kárta, npr. bančna kárta, z vgrajenim elektronskim vezjem za sprejem in oddajanje določenih znakov, signalov **Sp:** brezkontaktna kárta

brezstôpenjski mehânski prenôsnik -ega -ega -a **m** stroj. zvezni mehânski prenosnik brez stopenj, prestav, sestavljen iz tornih koles z V-utorom in kovinske členkaste V-verige ali iz toroidnih tornih koles za prenos vrtenja, npr. PIV-gonilo

brezšívna cév -e cévi ž ☞ nèvarjéna cév

brezšúmnost -i ž elektr. lastnost zvokovne naprave, npr. ojačevalnika, da pri svojem delovanju ne povzroča zvočnega, slišnega šuma

breztokôvno pokovínjenje -ega -a s elektr., met. ☞ nègalvánsko pokovínjenje

brezvôdni alkohol -ega -a **m** kem. ☞ absolutni alkohol

brezvôdno bárvanje -ega -a **s** tekst. barvanje tekstilij iz sintetičnih vlaken v CO₂ pri nadkritičnih pogojih ali v raztopini barvila v organskem topilu

brezvrívna pogôvorka -e -e ž telekom. pogovorka, ki ima anteno za sprejemno in oddajno povezovanje in baterijo za lastno napajanje

brezvrívni časôvni vžigâlnik -ega -ega -a **m** rud. električni vžigalnik za daljinski vžig detonatorja pri odstreljevanju rude

brezvrívni telefón -ega -a **m** telekom. telefonski aparat z brezvrívno pogovorko, na kateri je tudi tipkovnica

brežína -e ž grad. različno strma poševnina brega pri vodotoku, nasipu, useku

brežínar -ja **m** grad. gradbeni valjar, navadno vlečni, za utrjevanje velikih brežin nasipov, akumulacijskih jezer, kanalov, jezov, zemeljskih pregrad, pri čemer je na vrhu brežine fiksno nameščena posebna konstrukcija za pritrditev škripčevja ali pogonskega vlečnega mehanizma, ki valjar vleče po brežini navzgor in ga spušča navzdol **S:** váljar za brežine

bríg -a **m** barka, jadrnica, dvojambornica s križnimi jadri **PRIM.:** brigantina

brigantína -e ž hitra, lahka jadrnica z dvema jamboroma **PRIM.:** bríg

Briggsov logarítem -ega -tma [brígsov] **m** mat. ☞ desetiški logarítem

brikét -a **m** v opekasto ali jajčasto obliko z dodatkom veziva stisnjen droben material, npr. premogov drobir, ruda, žagovina

briketárna -e ž obrat za briketiranje, npr. premoga **Sp:** brikétnica

briketíranje -a **s** stiskanje drobnega materiala v brikete

brikétna mást -e mastí ž stroj. v brikete stisnjena mast za vroče ležaje

brikétnica -e ž ☞ briketárna

briljántna prēja -e -e ž tekst. preja iz obarvane jedrne niti, ovita s sploščenimi kovinskimi nitmi, pri čemer je vidno obarvano jedro

briljántno zelêno -- -ega **m** kem. zeleno trifenilmetansko barvilo, topno v vodi, uporablja se za barvanje barvnega papirja in mikroskopskih preparatov, za barvanje tekstila zaradi majhne obstojnosti na svetlobi ni primerno **S:** malahítno zelêno

Brillouinova cóna -e -e [brilvénova] ž fiz., kem. enostavna osnovna celica v recipročnem prostoru

Brinellova trdôta -e -e [brinéllova] ž met., stroj. ☞ trdôta po Brinellu

Brinellovo števílo -ega -a [brinéllovo] **s** met., stroj. ☞ trdôta po Brinellu

briníranje -a **s** met. prevlečenje jeklene površine z oksidno plastjo za zaščito pred rjavenjem, za preprečevanje odbleska

brinjevína -e ž les. ☞ brinovína

brinovína -e ž les. aromatičen les brina, grmov in dreves iz rodu *Juniperus* **Sp:** brinjevína

brisâlni obrôček -ega -čka **m** stroj. obročasto oblikovana tesnilka za posnemanje umazanije, olja z batnice hidravličnega ali pnevmatičnega valja

británska toplôtna enôta -e -e -e ž merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za toploto, simbol Btu, 1 Btu = 1055,056 J

brizáncia -e ž kem. teh. rušilna moč razstreliva, opredeljena z detonacijsko hitrostjo in specifično energijo

brizántno razstrelívo -ega -a s kem. teh. razstrelivo, ki ob eksploziji zelo hitro razvije veliko rušilno moč

brizgajóči oblòk -ega -óka m met. oblok, ki pri obločnem varjenju povzroča brizganje staljene kovine

brizgálna gláva -e -e ž 1. met. ploščata glava za izdelovanje jeder z brizganjem livarskega peska 2. graf. glava brizgalnega tiskalnika, napolnjena s tekočo tiskarsko barvo, z majhnimi šobami, skozi katere brizga kapljice na tiskovni material

brizgální tiskálník -ega -a m graf. tiskalnik z brizgalno glavo Sp: črnilni tiskalnik, kápljični tiskalnik

brizgálno bárvanje préden -ega -a -- s tekst. barvanje preje, pri katerem se barvalna kopel brizga skozi perforirane nosilce preden

brízgani betón -ega -a m grad. hitro sušéči se beton z razmeroma veliko trdnostjo, npr. za prvo zaščitno plast, ki se nabrizga, npr. takoj po odkopu pri izdelavi predorov, za zavarovanje brežin pred krušenjem pri gradnji gradbenih inženirskih objektov, na armaturno mrežo na kalupih za izdelavo betonske lupine, npr. ladje Sp: pnevmátski betón, torkrétbetón

brízgani omèt -ega -éta m grad. ☞ strôjni omèt

brízganje -a s kem. teh., met. oblikovanje izdelka v orodju z visokotlačnim vnašanjem staljene kovine, plastične mase, keramike PRIM.: tláčno lítje

bříki -ov m mn. les. viseče iveri na robu desk pri žaganju na polnojarmeniku

brnístra -e ž gozd. ☞ navádna žúka

brokát -a m tekst. težka tkanina iz svile ali drugih vlaken z bogatimi žakarskimi vzorci različnih barv, pogosto pretkana z zlatimi ali srebrnimi nitmi, za večerne obleke, dekorativno blago, tapiserije

bróm -a m kem. element iz skupine halogenov, temnorjava, težka, jedka tekočina z rjavimi, strupenimi parami, ki se uporablja v organski sintezi, simbol Br

bromíd -a m kem. sol bromovodikove kisline

bromíranje -a s kem. uvajanje broma v molekulo, navadno organske spojine

brómoacetofenón -a m kem. 1-bromoacetofenon, $\text{BrCH}_2\text{C}(\text{O})\text{C}_6\text{H}_5$, brezbarvna hlapna tekočina, katere pare močno dražijo oči, uporablja se kot solzivec

brómoacetón -a m kem. brezbarvna hlapna tekočina, $\text{BrCH}_2\text{C}(\text{O})\text{CH}_3$, katere pare močno dražijo oči, uporablja se kot solzivec

brómoetán -a m kem. monobromoetan, BrCH_2CH_3 , brezbarvna, lahko hlapna tekočina s prijetnim vonjem, uporablja se v organski sintezi S: etíl bromíd

bromotimól módro -- -ega s kem. rožnat prašek, dobro topen v etanolu, ki se uporablja kot indikator v analizi kemiji s preskokom iz rumene barve v modro pri pH = 6,0–7,6

brómová kislína -e -e ž kem. bromova(V) kislina, HBrO_3 , močen oksidant, obstojna samo v vodni raztopini in v soleh, uporablja se kot oksidant v analizi kemiji

brómová vòda -e -e ž kem. ☞ brómovica

brómovica -e ž kem. nasičena vodna raztopina broma Sp: brómová vòda

bromovodík -a m kem. ☞ vodíkov bromíd

bromovodíkova kislína -e -e ž kem. raztopina vodikovega bromida v vodi, brezbarvna tekočina, ki se koncentrirana na zraku kadí in je močna kislina PRIM.: vodíkov bromíd

bròn bróna m met. zlitina bakra in kositra ali druge kovine namesto kositra, razen cinka, npr. aluminija, berilija, mangana, niklja PRIM.: méd

brónsa -e ž kem. teh. zmes brezbarvnega laka in kovine v prahu kot pigmenta, npr. aluminijeva bronsa

broširana tkanína -e -e ž tekst. tkanina z vtkanimi, vezeninam podobnimi vzorci, tkana z broširnim votkom

broširanje -a s tekst. tkanje na broširnih statvah

broširne státtve -ih státtv ž mn. tekst. statve, ki imajo za votkov broše posebno bilo

broširni čolníček -ega -čka m tekst. čolníček, vgrajen na broširno bilo, ki ga krožno premika zobnik ali zobat drog

broširni trák -ega trákú m tekst. trak, tkan v žakarskem vzorcu

broširno bílo -ega -a s tekst. bilo z vgrajenimi čolníčki, ki jih pri broširanju na broširnih statvah delno krožno premika zobat drog ali zobnik

broširno tkánje -ega -a s tekst. tkanje na broširnih statvah

Brownovo gíbanje -ega -a [bráunovo] s fiz. naključno gibanje mikroskopskih delcev v tekočini ali plinu, ki je posledica trkov delcev s posameznimi molekulami ali atomi

brózga -e ž kem. teh. pripravek iz več sredstev za škropljenje proti rastlinskim boleznim in škodljivcem, npr. bordojska brozga

brucín -a m kem. alkaloid, derivat strihnina, beli, zelo strupeni kristali, ki se uporabljajo v medicini in kot reagent v analizni kemiji

brúno -a s les. na dveh ali treh straneh obtesano ali obžagano deblo

brús -a m stroj. odrezovalno orodje za brušenje, navadno valjaste, skledaste ali stebelaste oblike, izdelano iz naravnih ali umetnih brusilnih zrn

brusílna píla -e -e ž píla za ostrenje rezalnih orodij, npr. zobovja žage

brusílna plóšča -e -e ž stroj. plošča za vpenjanje obdelovanca pri ploskovnem brušenju, npr. elektromagnetna brusilna plošča

brusílnik -a m 1. stroj. ročni ali namizni stroj za brušenje z vrtečimi se ali nihajočimi brusi različnih oblik, navadno v obliki ravnih plošč različnih premerov ali koluta **Sp:** brusílni stròj, brúsní stròj 2. les. tračni ali kolutni stroj za glajenje lesa

brusílni kámen -ega -mna m večji kamen za brušenje kamnitega tlaka, kovin, lesa, stekla z brusilno površino iz trdega, ostrorobega, zrnatega silicijevega karbida ali aluminijevega oksida različne zrnivosti delcev **PRIM.:** brúsní kámen

brusílni segmênt -ega -a m stroj. vložek sestavljenih orodij za brušenje, honanje, lepanje

brusílni stròj -ega stròja m stroj. ➞ brusílnik (1)

brusílni trák -ega trákú m brezkončni trak brusilnika z nalepljenim brusilnim sredstvom za brušenje, glajenje kovin, lesa

brusílno plátno -ega -a s platno, na katero je nalepljeno brusilno sredstvo za brušenje, glajenje kovin, lesa

brusílno srédstvo -ega -a s abrazivno sredstvo za brušenje, honanje, lepanje, poliranje, navadno kovinskih površin **Sp:** brúsní srédstvo

brusína -e ž les. prah, ki nastane pri glajenju lesa z brušenjem

brusívo -a s naravni ali umetni material z zelo trdimi ostrorobimi zrni kot osnovna sestavina sredstev, orodij za brušenje, glajenje **Sp:** abrazív

brúsnik -a m naravno brusilno sredstvo, glinasti skrilavec z veliko kremenca, npr. za brusni kamen

brúsní kámen -ega -mna m brus iz brusnika ali drugih naravnih brusilnih sredstev **PRIM.:** brusílní kámen

brúsní stròj -ega stròja m stroj. ➞ brusílnik (1)

brúsní srédstvo -ega -a s ➞ brusílno srédstvo

brúšenje -a s obdelovanje z brusom, da se dosežejo gladka in geometrijsko natančna površina, točna mera ali ostrina robov pri rezalnih orodjih

brúšenje brez koníc -a --- s stroj. ➞ brezkoníčno brúšenje

brúšenje úsnja -a -- s kem. teh. obdelovanje gladke površine usnja s smirkovim papirjem na vrtečih se valjih, da se dobi hrapava žametasta površina po videzu in na otip **S:** kosmatênje úsnja

brúto fórmula -- -e ž kem. formula, ki podaja samo vrsto atomov, ki sestavljajo spojino, in razmerje med njimi, ne pa dejanske formule molekule, npr. vodikov peroksid, H_2O_2 , ima bruto formulo **HO S**: empírična fórmula

brúto mása vláka -- -e -- ž skupna masa pripetih vagonov s tovorom vred, brez mase lokomotive

brúto méra -- -e ž grad. dejanska mera z upoštevanjem dopustnih toleranc, pribitkov ali odbitkov, npr. zaradi oblog **S**: kosmáta méra

brúto móč agregáta -- močí -- ž elektr. električna moč na sponkah električnega generatorja in električnega generatorja za lastno porabo agregata

brúto móč elektrárne -- močí -- ž elektr. električna moč na sponkah glavnih električnih generatorjev in električnih generatorjev za lastno porabo elektrarne

brúto preréz -- -éza m ploščina prereza, ki upošteva le ovojnico lika, brez ploščine lukenj, izrezov

brúto promèt -- -éta m prom. zmnožek dolžine poti in mase, prepeljane na tej poti

brútotónski kilométer -ega -tra m zmnožek vsote mase tovora in mase prevoznega sredstva s prevoženo razdaljo, ki se navadno uporablja za obračun železniške ali cestne storitve pri prevozu blaga

brv brví ž grad. ožji most iz deske, bruna, enostavne lesene konstrukcije, lahko tudi obešene na žične vrvi za prehod pešcev, kolesarjev čez vodo, potok

brzorézno jêklo -ega -a s met. ☞ hitrorézno jêklo

brzostrúžno jêklo -ega -a s met. ☞ hitrorézno jêklo

Büchnerjev líj -ega -a [bíhnrjev] m kem. laboratorijski lij za vakuumsko filtracijo, navadno iz porcelana, valjaste oblike, s perforiranim dnom, na katero se namesti filtrirni papir **S**: núča (1)

Buckinghamov izrèk Π -ega -éka -- [bákin-gemov pí] m osnovni izrek teorije podobnosti in dimenzijske analize, po katerem se lahko velikost vsake veličine opiše s kombinacijo

osnovnih merskih enot, ki določajo dolžino, maso, čas, naboj in temperaturo in se označujejo z L, M, T, Q in Θ

búčka -e ž kem. manjša steklena laboratorijska posoda, navadno kroglaste oblike, z okroglim ali ravnim dnom, ozkim ali širokim vratom

búčka po Kjeldahlu -e -- -- [kjéldalu] ž kem. okrogla búčka hruškaste oblike z dolgim vratom, ki se uporablja za razklope s koncentrirano žveplovo kislino

buklé -êja m tekst. grobo strukturirana tekstilija iz bukle preje za težja ženska oblačila, preproge

buklé prêja -- -e ž tekst. vozličasta ali zankasta preja, navadno le za osnovo, za oblačila, preproge, tekače

bukováina -e ž les. les bukve, listnatega drevesa iz rodu *Fagus*, uporablja se za pohištvo iz upognjenega lesa, vezane plošče, galanterijske izdelke, drva

buksín -a m tekst. volnena ali polvolnena tkanina v keprovi vezavi ali njeni izpeljanki s sukanom osnovo, valjana in obojestransko kosmatena, ki se uporablja za letne in zimske obleke

búldožer -ja m grad., stroj. gosenični traktor z ravnalno desko za rinjenje, razgrebanje, ravnanje zemlje, terena, sipkih materialov **S**: rínež

búna -e ž kem. elastomer, prvotno pridobljen s polimerizacijo butadiena v prisotnosti natrija kot katalizatorja, zdaj s kopolimerizacijo s stirenom ali akrilonitrilom, ki se uporablja kot umetna guma, odporna zlasti proti naftnim derivatom, za električne izolacije, avtomobilske pnevmatike, transportne trakove, tesnila, gibke cevi, gumiranje

búnker -ja m 1. posoda, prostor za hranjenje razsutega sipkega ali drobnega kosovnega materiala, npr. rude, premoga, koksa **PRIM.**: sílos 2. zavarovan skladišni prostor za vnetljive, eksplozivne, radioaktivne snovi ali izdelke **PRIM.**: sílos

Bunsenov gorílnik -ega -a [búnznov] m kem. laboratorijski plinski gorilnik, ki omogoča uravnavanje dotoka zraka in s tem temperaturo

ter vrsto plamena, od svetlečega redukcijskega do svetlomodrega oksidacijskega plamena

burét -a m **1.** tekst. zrnčasta preja iz ostankov in izčeskov pri predelavi svile **2.** tekst. tekstilije iz te preje za oblačila, dekoracije

Burgersov véktor -ega -ja [búrgersov] m met. vektor, ki kaže smer in dolžino premika dislokacijske črte v enem koraku, ki je enak razdalji med dvema atomskima ravninama v kristalu

burgúndska brózga -e -e ž kem. teh. pripravek iz modre galice in sode za škropljenje proti nekaterim rastlinskim boleznim in škodljivcem

búsola -e ž kompas z vrtljivo magnetno iglo za orientiranje proti severnemu magnetnemu polu **S:** magnétni kómpas

búsolni teodolit -ega -a m geod. teodolit, na katerem je fiksno nameščena busola ali se ta lahko natakne na os y daljnogleda za merjenje magnetnega azimuta, uporablja se v rudarstvu in gozdarstvu

bústér transformátor -- -ja m **1.** elektr. dodatni transformator v sistemu javnega ozvočenja, ki omogoča prenos zvokovnih signalov do bolj oddaljenih zvočnikov **2.** elektr. podporni transformator, ki ima sekundarna navitja zaporedno vezana v linijske vode nadzemnega voda, pri katerem se s fazo in velikostjo dodane napetosti vpliva na velikost jalove in delovne moči

butadién -a m kem. dien s štirimi ogljikovimi atomi, $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}=\text{CH}_2$, glavna surovina za sintezo umetnega kavčuka

bután -a m kem. alkan s štirimi ogljikovimi atomi, C_4H_{10} , uporablja se v zmesi s propanom kot plin za gospodinjstvo, taborjenje, kot surovina v organski sintezni kemiji

butanál -a m kem. aldehyd butanojske kisline, $\text{C}_3\text{H}_7\text{CHO}$, brezbarvna, vnetljiva tekočina z značilnim vonjem aldehydov, uporablja se v gumarstvu kot pospeševalec vulkanizacije, za plastične mase, strojila, arome **Sp:** butiraldehyd

butanoát -a m **1.** kem. sol butanojske kisline, npr. natrijev butanoat **Sp:** butirát **2.** kem. ester butanojske kisline, npr. etil butanoat **Sp:** butirát

butanójska kislína -e -e ž kem. karboksilna kislina, izpeljana iz butana, $\text{C}_3\text{H}_7\text{COOH}$, brezbarvna tekočina z neprijetnim vonjem, uporablja se za sintezo estrov za arome **Sp:** masléna kislína

butanól -a m kem. alkohol, izpeljan iz butana, $\text{C}_4\text{H}_9\text{OH}$, uporablja se za mehčala, kot topilo, za sintezo estrov za umetne arome **S:** butíl alkohol

butanón -a m kem. butan-2-on, $\text{CH}_3\text{C}(\text{O})\text{C}_2\text{H}_5$, uporablja se kot topilo, dodatek letalskemu bencinu **S:** etíl metíl ketón **Sp:** metíl etíl ketón

butén -a m kem. alken s štirimi ogljikovimi atomi, C_4H_8 , uporablja se za proizvodnjo butadiena ali umetne gume, heksametilendiamina in adipinske kisline kot surovina za proizvodnjo najlona **Sp:** butilén

butíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina butana, $-\text{C}_4\text{H}_9$

butíl acetát -- -a m kem. ester butanola in očetne kisline, $\text{CH}_3\text{COOC}_4\text{H}_9$, brezbarvna, hlapna, vnetljiva tekočina, uporablja se kot topilo za trinitrat celuloze, umetne smole

butíl alkohol -- -a m kem. alkohol, izpeljan iz butana, $\text{C}_4\text{H}_9\text{OH}$, uporablja se za mehčala, kot topilo, za sintezo estrov za umetne arome **S:** butanól

butilén -a m kem. ☞ butén

butílkávčuk -a m kem. teh. umetna guma, posebno neprepustna za zrak, kopolimerizat iz 95–98 % izobutena in 2–5 % butadiena, uporablja se za zračnice, tesnila

butíl stearát -- -a m kem. ester butanola in stearinske kisline, $\text{C}_{17}\text{H}_{35}\text{COOC}_4\text{H}_9$, brezbarvna, težko hlapna tekočina, uporablja se za izdelavo mehčal za lake

butiraldehyd -a m kem. ☞ butanál

butirát -a m kem. ☞ butanoát (1, 2)

butírolaktón -a m kem. ciklični ester hidroksi-butanojske kisline, $\text{C}_4\text{H}_6\text{O}_2$, uporablja se za proizvodnjo poliamidov, mehčal, tekstilnih pomožnih sredstev, umetnih smol, vrtnih olj

C

CADI CADI-ja in -- [kádi] **m** (ang. carbide austempered ductile iron) **krat. met.** ➔ karbídna duktilna lítina **met.** karbidna duktilna litina

cágelj -glja **m** **met.** po nekdanjem postopku ulit blok, namenjen za izdelovanje palic, pločevine, cevi, žice z valjanjem, kovanjem, vlečenjem

Callendarjeva enáčba -e -e [kêlendarjeva] **ž** **fiz.** Callendar-Van Dusenova enáčba, ki opisuje zvezo med uporom in temperaturo pri platin-skem termometru

CAM -- [kám] **ž** (ang. computer-aided manufacturing) **krat. stroj.** ➔ računalniško podprta proizvodnja

camera obscura -e -e [kámera obskúra] **ž** (lat.) preprosta optična projekcijska priprava iz svetlobno zaprte škatle, ki ima na eni od stranic luknjico, skozi katero vpada vanjo svetloba, ki projicira na zadnji steni sliko, obrnjeno za 180°

Cardano-Hookov zgíb -ega -a [kardáno húkov] **m** **stroj.** ➔ kardánski zgíb

Cardanova fórmula -e -e [kardánova] **ž** **mat.** formula za iskanje korenov kubične enáčbe

Cardanovo obéšenje -ega -a [kardánovo] **s** **stroj.** ➔ kardánska obésa

Cardanov zgíb -ega -a [kardánov] **m** **stroj.** ➔ kardánski zgíb

Carnotov izkorístek -ega -tka [karnójev] **m** **fiz.** izkorístek idealnega toplotnega stroja, ki deluje po Carnotovem krožnem procesu **PRIM.:** toplôtni izkorístek (1)

Carnotov króžni procés -ega -ega -a [karnójev] **m** **fiz., stroj.** toplotni krožni proces z izotermnim dovodom in odvodom toplote ter izotropno kompresijo in ekspanzijo delovne snovi, s katerim je mogoče največji del toplotnega toka med dvema toplotnima rezervo-

arjema izkoristiti za pridobivanje mehanske energije **PRIM.:** Dieslov króžni procés, Ottov têrmodinámični króžni procés, Stírlingov króžni procés

Carnotov strôj -ega strôja [karnójev] **m** **fiz., stroj.** idealni toplotni stroj, ki deluje po Carnotovem krožnem procesu

Carnotov teorém -ega -a [karnójev] **m** **fiz.** teorem, po katerem je izkorístek toplotnega stroja, ki deluje med dvema temperaturama, lahko le manjši od izkoristka idealnega toplotnega stroja, ki deluje po Carnotovem krožnem procesu

Carova kislína -e -e [károva] **ž** **kem.** peroksožveplová kislina, H_2SO_5 , močen oksidant

casablancas raztezáló -- -a [kazablánkas] **s** **tekst.** raztezalo na krilniku in prstanskem predilniku za raztezanje pramena in stenja

Casagrandejev aparát -ega -a [kazagrán-dejev] **m** **grad.** laboratorijski aparat za ugotavljanje meje viskoznosti zemljine, sestavljen iz skodelice, mehanizma za njeno dvigovanje in spuščanje v prostem padu na gumijasto podlago in štetje padcev ter noža za izdelavo raze v preskušani zemljini v skodelici

Casagrandejeva posóдика -e -e [kazagrán-dejeva] **ž** **grad.** ➔ Casagrandejeva skodélica

Casagrandejeva skodélica -e -e [kazagrán-dejeva] **ž** **grad.** del Casagrandejevega aparata, skodelica iz medi v obliki dela krogelnega plašča s polmerom 54 mm, debelega 2 mm, z nastavkom za pritrditev na mehanizem za dvigovanje **Sp:** Casagrandejeva posóдика

Cassinijeve krivúlje -ih krivúl [kasínijeve] **ž** **mn.** **mat.** geometrijsko mesto točk, katerih zmnožek razdalj do dveh danih točk je konstanten **Sp:** Cassinijeve ovali

Cassinijevi ováli -ih -ov [kasinijevi] m mn. mat. ➔ Cassinijeve krivulje

CAT CAT-a in -- [kát] m (ang. computer-aided testing) krat. stroj. ➔ računalniško podprto preskušanje

Cauchyjeva izréka o dinámiki -ih -ov -- -- [košjéva] m dv. fiz. izreka, ki predstavljata posplošitev Newtonovih zakonov gibanja za razsežna elastična telesa ali fluide

Cauchyjev integrálski izrèk -ega -ega -éka [košjév] m mat. izrek, po katerem je integral funkcije po enostavni sklenjeni krivulji v kompleksni ravnini enak nič, če je ta funkcija analitična povsod na krivulji in na domeni, ki jo ta krivulja omejuje

Cauchyjev konvergénčni tést -ega -ega -a [košjév] m mat. postopek ugotavljanja konvergence neskončnih vrst

Cauchyjev napétostni ténzor -ega -ega -ja [košjév] m meh. tenzor, s katerim se izražajo sile na površino umišljene infinitezimalne kocke v snovi, s katerimi se taka kocka upira deformaciji zaradi sil, ki iz okolice delujejo nanjo **S**: napétostni ténzor (1)

Cauchy-Riemannovi diferenciálni enáčbi -ih -ih enáčb [koší rímanovi] ž dv. mat. parcialni diferencialni enačbi, ki predstavljata potrebni pogoj za to, da je funkcija holomorfná

CC -- [cecé] ž (ang. column chromatography) krat. kem. ➔ kolónska kromatografija

CCD CCD-ja in -- [cecedé cecedéja] m (ang. charge-coupled device) krat. elektr. ➔ element s sklópljenimi nabóji

CCT -ja in -- [ceceté cecetéja] m (ang. continuous cooling transformation) krat. met. transformacija pri zveznem ohlajanju

cedrovína -e ž les. aromatičen, odporen in dobro obdelovalen les drevesa cedre iz rodu *Cedrus*, macesnu podobnih vednozelenih iglavcev iz Sredozemlja

cédrovo ólje -ega -a s kem. teh. olje, ki se pridobiva navadno iz ostankov cedrovine,

uporablja se npr. kot imerzijska tekočina v mikroskopiji

CEE -ja in -- [ceeé ceeéja] m (ang. Certification of Electrical Equipment) krat. elektr. mednarodni certifikat o skladnosti električne opreme z direktivami EU

cefír -ja m tekst. fina vzorčasta bombažna tkanina v platnovi ali progasta ali karirana v atlasovi vezavi za srajce, pižame, bluže in ženske obleke

cefrálnik -a m stroj za cefranje, razkosavanje tkanin, papirja, razvlaknjevanje lesa

cékas -a m elektr. zlitina železa, niklja in kroma za električne uporovne žice, uporabna do okoli 1000 °C

célica -e ž **1.** telekom. v mobilnem elektronskem komunikacijskem omrežju geografsko območje z vsaj eno radijsko sprejemno-oddajno postajo, ki se s sosednjimi celicami povezuje v celično omrežje **2.** elektr. del transformatorske postaje, ki ima omrežne in krmilne stikalne naprave za določen električni tokokrog **S**: pólje (3)

célična črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. hidrostaticna črpalka s črpalnimi elementi v obliki celic, ki pri vrtenju okoli osi tlačni medij na nizkotlačni strani neprekinjeno sesajo, na visokotlačni strani pa ga iztiskajo, npr. zobniška črpalka, krilna črpalka, vijačna črpalka **S**: rotacijska črpalka **PRIM.**: rotacijski kompresor

célična globínska péč -e -e pečí ž met. globinska peč z več celicami, npr. za žganje anod pri elektrolizi aluminija

célična konstánta -e -e ž fiz. količnik razdalje med elektrodama konduktometrične celice in njune površine

célična strjeválna frónta -e -e -e ž met. strjevalna fronta, iz katere v talino štrlijo izrastki trdne faze kot valjaste celice s paraboloidno konico

célična tekstúra -e -e ž les. struktura, ki jo sestavljajo posamezne celice, npr. v naravnih vlaknih, lesu in drugih rastlinah

célični hidrávlični motor -ega -ega -ja m stroj. inverzna hidrostaticna enota, podobna rotacijski hidrostaticni črpalki **S**: rotacijski hidrávlični motor

célični preklópnik -ega -a m telekom. ➡ célično stikálo (1)

célični stròp -ega stròpa m grad. strop, ki ima nosilna rebra v obliki mreže

célično omréžje -ega -a s telekom. radiokomunikacijsko omrežje za mobilne elektronske komunikacije, na določenem geografskem področju organizirano v obliki medsebojno povezanih celic

célično stikálo -ega -a s telekom. stikalo, ki v mobilnem elektronskem komunikacijskem omrežju krmili prehajanje uporabnika med celicami **Sp**: célični preklópnik

celína -e ž rud. območje rudnika, kjer še ni bilo rudarskega posega

celobióza -e ž kem. disaharid iz dveh glukoznih enot, ki nastaja pri hidrolizi celuloze v kislem mediju, osnovni gradnik celuloze

celofán -a m prozorna, nepremočljiva folija iz regenerirane celuloze, viskoze ali acetata celuloze **PRIM.**: hidrát celulóze, hidrátna celulóza, regenerirana celulóza

celofánska cévčica -e -e ž rud. ovoj stržena z razstrelivom v detonacijski vžigalni vrvi

celoróbi váljar -ega -ja m agroteh. kolutni valjar s celimi, nenazobčanimi robovi za drobljenje brazd

célo števílo -ega -a s mat. naravno število, nič ali od nič odštetu naravno število **PRIM.**: naravno število

celôtna poróznost -e -i ž prostorninski delež vseh odprtih in zaprtih por v porozni trdnini

celôtna prenôdna zmogljivost -e -e -i ž elektr. največja možna in zanesljiva izmenjava delovne moči med elektroenergetskima sistemoma ali njegovima deloma

celôtna prostornína -e -e ž skupna prostornina porozne trdnine z vsemi odprtimi in zaprtimi porami

celôtna vrtílina količina -e -e -e ž fiz. vektorska vsota orbitalne in spinske vrtilne količine

celôtni tlák -ega -a m tlak plinske zmesi, vsota delnih tlakov plinov, ki jo sestavljajo

celôtno merílno obmóčje -ega -ega -a s merilno območje instrumenta, ki zajema vsa njegova delna merilna območja **PRIM.**: merílno dosèg

celovalôvna mostíčna vezáva -e -e -e ž elektr. ➡ polnovalôvna mostíčna vezáva

celovalôvni usmérnik -ega -a m elektr. ➡ polnovalôvni usmérnik

celovitost eléktroenergétskega sistéma -i -- -- ž elektr. stanje elektroenergetskega sistema, ko so po programu vsi elementi povezani in delujejo, priključeni odjemalci pa se v celoti napajajo

celuláza -e ž kem. encim v celulolitskih bakterijah, ki razgrajuje celulozo

celulítska baktêrija -e -e ž kem. teh. ➡ celulolítska baktêrija

celulójd -a m kem. teh. prozorna ali obarvana vnetljiva snov iz celuloznega dinitrata, kafe in drugih dodatkov, nekdanja za filmske trakove, igrače in druge izdelke, npr. glavnike, zdaj ga nadomeščajo sintetični polimeri

celulolítska baktêrija -e -e ž kem. teh. bakterija, ki izloča celulazo in razkraj celulozo **Sp**: celulítska baktêrija

celulóza -e ž kem. ogljikov hidrat, polisaharid, sestavljen iz velikega števila ponavljajočih se monomerov glukoznega anhidrida v makromolekuli, ki je glavni sestavni del celuloznega vlakna

α-celulóza -e [álfa] ž kem. celuloza z veliko molsko maso, netopna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida **S**: álfa celulóza, celulóza álfa

celulóza álfa

celulóza álfa -e -- ž kem. celuloza z veliko molsko maso, netopna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida **S**: álfa celulóza, α-celulóza

β-celulóza -e [béta] ž kem. celuloza z manjšo molsko maso, topna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida, ki se po nakisanju raztopine obori **S**: béta celulóza, celulóza béta

celulóza béta -e -- ž kem. celuloza z manjšo molsko maso, topna v 17,5-odstotni raztopini natrijevega hidroksida, ki se po nakisanju raztopine obori **S**: béta celulóza, β-celulóza

γ-celulóza -e [gáma] ž kem. celuloza z zelo majhno molsko maso, ki se tudi po nakisanju raztopine ne obori **S**: celulóza gáma, gáma celulóza

celulóza gáma -e -- ž kem. celuloza z zelo majhno molsko maso, ki se tudi po nakisanju raztopine ne obori **S**: γ-celulóza, gáma celulóza

celulózna varilna elektróda -e -e -e ž met. varilna elektroda s celuloznim plaščem, ki med varjenjem gori, tvori veliko plinov in s tem okrepi moč obloka

α-celulózna vlaknína -e -e [álfa] ž kem. teh. beljena, oplemenitena vlaknina z več kot 90 % alfa celuloze zaradi dodatne obdelave v natrijevem hidroksidu in spiranjem s svežo vodo, namenjena nadaljnji kemični obdelavi ali predelavi

celulózna zdrobljêna vlákna -ih -ih -ken s mn. tekst. celulozna vlakna, lahko tudi kemična, ki se uporabljajo za izdelavo napihanih tekstilij, finosti od 1 do 3 dtex in dolžine od 3 do 12 mm

celulózni acetát -ega -a m kem. ☞ acetát celulóze

celulózni lák -ega -a m kem. ☞ nítrolák

celulózni plášč -ega -a m var. plašč elektrode iz celulozne vlaknine za posebne postopke obločnega varjenja, npr. velikih cevovodov

celulóžno vlákno -ega -a s 1. vlakno rastlinskega izvora, pridobljeno iz stebel, listov, plodov 2. kem. kemično vlakno iz celuloze

Célzijeva léstvica -e -e ž temperaturna lestvica, ki ima pri standardnem tlaku ničlo pri ledišču vode in vrednost 100 pri njenem vrelišču **Sp**: Célzijeva skála

Célzijeva skála -e -e ž ☞ Célzijeva léstvica

Célzijeva stopínja -e -e ž ☞ stopínja Célzija

Célzijeva temperaturá -e -e ž temperatura, merjena po Celzijevi lestvici, simbola *t* in *θ*, merska enota stopinja Celzija, °C

cemènt -ènta m grad. hidravlično vezivo, fino mleta mešanica močno bazičnih silikatov in aluminatov, ki zmešana z vodo tvori pasto, ta se zaradi kemijskih reakcij in procesov hidratacije veže in strdi v cementni kamen, trden in stabilen tudi v vodi

cementácija -e ž 1. kem., met. obarjanje kovine iz raztopine njene soli z elektropozitivnejšo kovino, npr. bakra z železom 2. met. ☞ cementíranje

cementacíjsko srédstvo -ega -a s met. ☞ cementírno srédstvo

cemènt geodúr -ènta -- m grad. visoko sulfatno odporni cement, ki se uporablja za cementiranje naftnih in plinskih vrtin, v agresivnih okoljih, morski vodi, ekstremnih razmerah, pri visokih temperaturah in tlakih

cementíranje -a s met. površinsko utrjevanje žilavega jekla z naogljichenjem in kaljenjem **Sp**: cementácija (2)

cementírano jêklo -ega -a s met. žilavo jeklo, površinsko utrjeno z naogljichenjem **PRIM.**: cementírno jêklo

cementírni prášek -ega -ška m met. ☞ trdno cementírno srédstvo

cementírno jêklo -ega -a s met. jeklo, namenjeno za površinsko utrjevanje z naogljichenjem **Sp**: jêklo za cementíranje **PRIM.**: cementíranje jêklo

cementírno srédstvo -ega -a s met. trdna, tekoča ali plinasta snov za površinsko utrjevanje jekel z naogljichenjem **Sp**: cementacíjsko srédstvo

cementít -a m met. trda mikrostrukturna sestavina jekel v sistemu železo-ogljik, železov karbid Fe_3C , ki ni magneten

cemêntna máltá -e -e ž grad. mešanica cementa, peska frakcije 0–4 mm v razmerjih 1 : 1, 1 : 2 ali 1 : 3 in take količine vode, da se doseže zadostna plastičnost za vgrajevanje **PRIM.:** podáljšana cemêntna máltá

cemêntna pásta -e -e ž grad. sveža mešanica cementa in vode, lahko z dodatki, npr. kamene moke, mikrosilike, ki vplivajo na lastnosti sveže betonske mešanice in strjenega betona

cemêntna pogáča -e -e ž grad. vzorec cementa za ugotavljanje njegove prostorninske obstojnosti, izdelan iz cementne paste standardne konsistence s premerom do 90 mm in z debelino do 15 mm **S:** cemêntni koláč

cemêntna prevléka -e -e ž grad. plast cementne malte debeline do 5 mm na trdni betonski podlagi **PRIM.:** cemêntni éstrih

cemêntni bacíl -ega -a m grad., kem. teh. kristali etringita, ki nastanejo v betonu, če je ta izpostavljen vodi, ki vsebuje sulfatne ione, in zaradi manjše gostote ter zato večje prostornine povzročijo razpoke v betonu in njegovo razpadanje

cemêntni éstrih -ega -a m grad. estrih iz drobnoprnozrnate betonske mešanice frakcije agregata do 8 mm, debel do 10 cm, za zaščito toplotne izolacije in/ali podlago tlakov **PRIM.:** cemêntna prevléka

cemêntni kámen -ega -mna m grad. kamen, sestavljen iz mešanice cementnega prahu, absorbirane in kapilarne vode in ostanka nehidratiziranega aluminatnega cementnega klinkerja, ki nastane pri strjevanju cementne paste v trdno snov, v betonu poveže zrna agregata in zapolni prazne prostore med zrni, kar daje betonu trdnost

cemêntni koláč -ega -a m grad. vzorec cementa za ugotavljanje njegove prostorninske obstojnosti, izdelan iz cementne paste standardne konsistence, s premerom do 90 mm in z debelino do 15 mm **S:** cemêntna pogáča

cemêntni mlévní dodátki -ih -ih -ov m mn. grad. snovi, npr. elektrofiltrski pepel, apnenec, ki se dodajajo za zaviranje aglomeracije in izboljšanje učinkovitosti mletja

cemêntni omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe in/ali fine cementne malte, ki se nanese v eni ali več plasteh na opečno, navadno kamnito ali betonsko površino prostora, odporen proti vlagi, atmosferskim in mehanskim vplivom

cemêntni práh -ega prahú m kem. teh. prah, ki se pri izdelavi cementa lovi v filtrih

cemêntno mléko -ega -a s grad. mešanica cementa in mivke ali finega peska v razmerju 1 : 1 z veliko količino vode, da je tekoča, uporablja se za prelitje betonskih ali kamnitih površin pred nanosom cementne malte, za zalivanje kamnitih ali keramičnih plošč pri oblaganju

cemènt z nízko hidratácijsko entalpíjo -ênta - - - - - m grad. portlandski cement, ki pri mešanju z vodo razvije nizko molsko hidratacijsko entalpijo

cemprinováina -e ž les. zelo grčav les cemprina, vrste bora s Pohorja (*Pinus cembra*) ali Centralnih Alp, uporablja se za pohištvo

cènt cênta m stara enota za maso zunaj mednarodnega sistema enot, 1 cent = 100 kg, simbol q **Sp:** métrski cent

cénter kristalizácije -tra - - m met. mesto, kjer začne pri strjevanju taline potekati kristalizacija in rast kristalov, kristalnih zrn

centezimálna téhtnica -e -e ž vzvodna tehtnica za tehtanje mas, stokrat težjih od uteži

centíl -a m mat. vsaka od vrednosti opazovane spremenljivke, ki razdelijo opazovane podatke, urejene po vrednosti, na sto delov z enakim številom podatkov **S:** percentíl

centimétrski valóvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 100–10 mm oziroma s frekvencami 3–30 GHz

centrála -e ž telekom. posredovalna naprava za vzpostavlanje govornih ali podatkovnih zvez med kličočim in klicanim uporabnikom v elektronskem komunikacijskem omrežju

centralizirana krétnica -e -e ž prom. iz osrednjega prometnega bloka mehansko ali električno daljinsko upravljana kretnica

centrálna aksonometrija -e -e ž mat. aksonometrija, s katero se prostorska tvorba projicira na risalno ravnino iz projekcijskega središča, ki je zunaj projekcijske ravnine

centrálna baterija -e -e ž telekom. naprava za napajanje telefonskih aparatov z električno energijo z osrednjega mesta, navadno iz telefonske centrale **PRIM.:** lokalna baterija

centrálna perspektíva -e -e ž mat. perspektiva, pri kateri je projekcijsko središče v končni razdalji od projekcijske ravnine

centrálna projékcija -e -e ž grad., mat. aksonometrična projekcija telesa na projekcijsko ploskev z žarki, ki izhajajo iz končno oddaljenega projekcijskega središča **S:** perspektívna projékcija

centrálna síla -e -e ž fiz. sila med dvema delcema, ki deluje vzdolž zveznice njunih težišč

centrálni atóm -ega -a m kem. atom v koordinacijskem kompleksu, okoli katerega so razporejeni drugi atomi ali atomske skupine

centrálni limíttni izrèk -ega -ega -éka m mat. izrek teorije verjetnosti, ki zagotavlja, da limitira porazdelitvena funkcija naključnega procesa, v katerem je naključna spremenljivka vsota mnogih neodvisnih naključnih spremenljivk, proti Gaussovi porazdelitvi

centrálni potenciál -ega -a m fiz. potencial, ki je odvisen samo od oddaljenosti od središča, npr. Coulombov potencial

centrálni sórník -ega -a m stroj. sornik, s katerim je na vozni podstavek vlečenega vozila vrtljivo pritrjeno podvozje priklopnika, vagona

centrálnó prezračévánje -ega -a s grad. prezračevanje več prostorov naenkrat, ki so s prezračevalnimi kanali povezani s centralno prezračevalno napravo

centrálnó zaklépanje -ega -a s mehansko ali električno zaklepanje z enega mesta, npr. ključavnic, napravo

céntrično srcé -ega -á s gozd. srce, ki je v sredini prečnega prereza debla

centrifúga -e ž hitro vrteča se naprava, stroj, ki s centrifugalnim pospeškom ločuje trdne delce iz tekočine, tekočine različnih gostot, uporablja se tudi za litje, ustvarjanje umetne težnosti

centrifugálna črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. hidrodinamična črpalka iz venca rotorskih lopatic, pritrjenih na vrteči se kolut, in iz venca statorskih lopatic, pritrjenih na okrov stroja, ki deluje na osnovi centrifugalnega pospeševanja tekočine v gonilniku, pri čemer je njen tok odvisen od tlaka obremenitve **S:** turbínska črpálka **Sp:** turbočrpálka

centrifugálna síla -e -e ž fiz. sila, v smeri od vrtišča, s katero krožeče telo deluje na okolico, da vztraja v kroženju **PRIM.:** centripetálna síla

centrifugálna sklópka -e -e ž stroj. samodejno delujoča sklopka, ki jo aktivira centrifugalna sila ustrezno oblikovanega mehanizma

centrifugálna zavóra -e -e ž stroj. zavora, ki jo aktivira centrifugalna sila ustrezno oblikovanega mehanizma

centrifugální pospéšek -ega -ška m fiz. pospešek, ki nastane zaradi delovanja centrifugalne sile

centrifugální predílník -ega -a m tekst. predilnik, v katerem se stenj, stanjšán v raztežalu, vodi k notranji steni predilnega lonca, ki se vrti z vrtilno frekvenco $20\,000\text{ min}^{-1}$, pri čemer pridobi preja pri vsakem vrtljaju en zavoj

centrifugální regulátor -ega -ja m stroj. mehanski regulator vrtilne frekvence s tipalom v obliki mehanizma z utežmi, na katere deluje centrifugalna sila

centrifugální tahométer -ega -tra m stroj. tahometer z zaznavalom centrifugalne sile

centrifugálnó lítje -ega -a s met. litje z vlivanjem kovine v vrtečo se formo, pri čemer centrifugalna sila potisne litino ob steno forme, kjer se strdi

centrifugálnó puhálo -ega -a s stroj. ☞ turbínsko puhálo

centrifugálno stikáló -ega -a s elektr., stroj.
stikalo, ki ga vklopi centrifugalna sila ustrezne-
ga mehanizma

centrifugát -a m kem. bistra tekočina po
izločitvi trdne faze s centrifugiranjem

centrifugiranje -a s 1. ločevanje snovi z različno
gostoto s centrifugo 2. izdelovanje izdelkov z
uporabo centrifuge, npr. centrifugalno litje

centrifugiranje betóna -a -- s grad. izdelova-
nje betonskih cevi, drogov, pilotov s tehniko
centrifugiranja v posebnih jeklenih kalupih

centrifugírka -e ž kem. kiveta za laboratorijsko
centrifugo

centripetalna síla -e -e ž fiz. sila v smeri proti
vrtišču, s katero okolica deluje na telo, da
vztraja v kroženju PRIM.: centrifugalna sila

centripetalni pospéšek -ega -ška m fiz. kom-
ponenta pospeška, ki pri kroženju kaže proti
središču kroženja

centríranje -a s stroj. postopek, s katerim se
uravnatežijo rotacijske naprave tako, da je
težišče rotorja na osi vrtenja, vrtilna os pa
glavna vztrajnostna os S: dinamično uravnóté-
ženje

centríranje instruménta -a -- s geod. na-
ravnnavanje instrumenta, npr. teodolita, z
mehanskim, optičnim ali laserskim grezilom
točno nad stojiščem tako, da gre navpična os
instrumenta skozenj

centríranje kristála -a -- s kem. postavitev
središča ali roba kristala natančno v optično os
preiskovalnega aparata

centrírna izvrtína -e -e ž stroj. izvrtina na
strojnem delu, vrtenini za natančno vpenjanje,
vrtanje po sredini

centrírni svéder -ega -dra m stroj. sveder za
vrtanje centrirne, navadno stožčaste izvrtine,
katere vrh ima kot 60°, in osnovne valjaste
izvrtine z manjšim premerom za rezervo
maziva

centrírni zatič -ega -íča m stroj. stožčast ali
valjast zatič z ustreznim ujemom z izvrtino za

natančno medsebojno pozicioniranje in fiksira-
nje delov PRIM.: elastični zatič

centrírno vrtanje -ega -a s stroj. vrtanje stož-
častih izvrtin za centriranje obdelovancev pri
obdelavi z odrezavanjem, npr. pri struženju,
frezanju, brušenju osi, gredi, zobnikov, rotorjev
električnih strojev

centroplán -a m stroj. srednji del krila letala,
ki je navadno del trupa in sta nanj pritrjena
zunanja dela krila

cépanica -e ž gozd. praviloma enometrsko do
dvometrsko razcepljeno poleno

cepílna plóškev rezíla -e -kve -- ž stroj. zgornja
ploskev noža, rezila za obdelavo z odrezo-
vanjem, ki je nagnjena pod cepilnim kotom
proti navpičnici na ploskev obdelave in določa
odvajanje in drobljenje odrezkov

cepílna smóla -e -e ž kem. teh. smola za zaščitno
zamazovanje cepičev po cepitvi na osnovno
rastlino

cepílna žága -e -e ž les. ☞ cepilni žagálni stròj

cepílni jármenik -ega -a m les. jarmenik za
rezanje plohov v deske

cepílnik -a m les. stroj za cepljenje lesa s cepilnim
klinom za izdelavo drv S: cepilni stròj (1)

cepílni klín -ega -a m gozd., les. klin za cepljenje
okroglega lesa za pridobivanje cepanic

cepílni kót rezíla -ega -a -- m stroj. kot med
cepilno in prosto ploskvijo rezila pri nožu,
rezilu za obdelavo z odrezovanjem, simbol β
PRIM.: kót rezíla, pròsti kót rezíla, rezílíni kót

cepílni stròj -ega stròja m 1. les. stroj za
cepljenje lesa s cepilnim klinom za izdelavo drv
S: cepílnik 2. stroj za cepljenje usnja

cepílni žagálni stròj -ega -ega stròja m les.
stroj za razžagovanje delov hloda v tanjše
izdelke Sp: cepílna žága

cepín -a m gozd., les. drvarsko orodje z enostran-
sko konico za premikanje hlodov

cepítev jédra -tve -- ž fiz. umetno povzročena
razdelitev atomskega jedra, navadno z obstre-

cepítev kristála

ljevanjem z nevtroni, v dve lažji jedri, pri čemer se sprosti še nekaj nevtronov **Sp:** jédrska fisija **PRIM.:** rádioaktivni razpad, razpad jédra

cepítev kristála -tve -- ž kem. delitev kristala v več delov vzdolž kristalne ravnine

cepítveni presék -ega -éka m fiz. površina kot velikost tarče, ki jo lahko projektil, npr. vpadni nevtron, razbije v dva ali več delcev

cepívo -a s kem., met. kristalizacijske kali, navadno drobni kristali, s katerimi se v pre-nasičeni raztopini, talini izzove kristalizacija **PRIM.:** modifikátor (2)

cépljenec -nca m kem. teh. usnjeni polizdelek, ki se dobi tako, da se pred strojenjem ali po njem strojno odreže vrhnja plast kože, zaradi katere bi bila debelina usnja neenakomerna, uporablja se npr. za rokavice, lažjo obutev

cépljeni kòpolimêr -ega -a m kem. kopolimer, ki ima na glavni polimer vezane stranske verige iz drugega polimera

cépljenje -a s kem. vezava stranske verige polimera na osnovni polimer, npr. za izboljšanje sprejemljivosti za barvilo

cépljenje fólij -a -- s tekst. pojav, da se folije iz nekaterih polimerov pri enoosnem raztezanju cepijo v trakove ali vlakna različnih debelin in dolžin **S:** fibriliranje fólij

cépljenje raztopíne -a -- ž kem. vnos kristalizacijskih kali v nasičeno raztopino, da se izzove kristalizacija topljenja

cépljenje talíne -a -- s kem., met. vnos kristalizacijskih kali v talino, da se pri ohlادitvi pod temperaturo strjevanja začne njena kristalizacija

cepljivost -i ž 1. gozd. lastnost lesa, da se cepi vzdolž vlaken 2. fiz. lastnost nekaterih jeder, da se pri obstreljevanju z nevtroni razcepijo na lažja jedra, pri čemer se sprosti energija **PRIM.:** jédrska reakcija

cerezín -a m kem. čebeljemu vosku podobna snov iz očiščenega zemeljskega voska, zmes višjih alkanov, za izdelavo loščil **PRIM.:** ozokerit

cêrij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, razmeroma mehka in tanljiva kovina, v zlitini z železom za vžigalne kamenčke, simbol Ce

cêrijeva méšana kovína -e -e -e ž kem. ☞ cêrij-želézova zlítina

cêrijev díoksíd -ega -a m kem. spojina cerija s kisikom, CeO_2 , v vodi topen bel prašek, uporablja se za izdelavo emajla, keramike, kot brusilno sredstvo pri izdelavi leč, v avtomobilskih katalizatorjih **Sp:** cêrijev oksíd

cêrijev fluoríd -ega -a m kem. cerijeva (III) sol fluorovodikove kisline, $\text{CeF}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$, v vodi netopna bela kristalinična snov, za impregniranje oglenih palčk za obločnice

cêrijev nitrát -ega -a m kem. cerijeva sol dušikove kisline, $\text{Ce}(\text{NO}_3)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$, brezbarvna, v vodi topna snov, za izdelavo Auerjevih mrežic za plinske svetilke

cêrijev oksíd -ega -a m kem. ☞ cêrijev díoksíd

cêrijevo želézo -ega -a s kem. ☞ cêrij-želézova zlítina

cêrij-želézova zlítina -e -e ž kem. zlitina 50 % cerija, 40 % lantana, 3 % drugih redkozemeljskih kovin in železa, ki se ob udarcu zaiskri, uporablja se npr. v piroforni zlitini za kamenčke pri vžigalnikih **Sp:** cêrijeva méšana kovína, cêrijevo želézo

CÊRN CERN-a in -- m (fr. Conseil européen pour la recherche nucléaire) krat. ☞ Evrópska organizácia za jédrske raziskáve

certificíranje -a s ukrepi, postopki za ugotovitev, ali izdelek, storitev ustreza standardom in/ali tehničnim specifikacijam, da se pridobi in izda certifikat **Sp:** atestíranje

certifikát -a m dokument o skladnosti proizvoda, procesa, sistema z določenimi zahtevami, ki ga izda proizvajalec ali pooblaščen, pristojni organ **Sp:** atést

certifikát o skládnosti -a -- m dokument, ki dokazuje, da je izdelek skladen z določili zakona, standarda, pravilnika ali drugega predpisa **Sp:** atést ustréznosti

ceruzít -a m met. mineral rombski svinčev karbonat, PbCO_3 , pomembna sestavina svinčevih oksidnih rud

césta -e ž grad. infrastrukturni objekt nizke gradnje z nasutim in posebej utrjenim spodnjim ustrojem ter z zgornjim ustrojem iz materialov, odpornih na prometno obtežbo, npr. asfaltne plasti, kamnito tlakovane ali betonske plasti, skupaj z opremo, namenjen prevozu z vozili

cestišče -a s grad., prom. površina ceste, ki jo sestavljajo vozišče, robni pasovi, pločniki, bankine

céсна dételjica -e -e ž zunajnivojsko križanje dveh prometnic v obliki deteljice

céсна gosénica -e -e ž gosenica mobilnih strojev ali vojaških vozil, prirejena za vožnjo po asfaltiranih javnih cestah, npr. s členi, obloženi mi z elastomerom

céсна navigácija -e -e ž navigacija cestnih vozil z elektronskimi napravami, ki omogočajo vodenje in spremljanje vozila do zelenega cilja na podlagi satelitske navigacije in vgrajenih digitalnih zemljevidov

céсна opréma -e -e ž naprave in oprema za informiranje udeležencev prometa, tudi urejanje varnosti prometa, npr. ograje, svetilke, prometni znaki

céсна signálna napráva -e -e -e ž elektr. signalna naprava, navadno električna, ki s svetlobnimi znaki opozarja, ureja promet na cesti

céсна slúžba -e -e ž služba, ki vzdržuje ceste in skrbi za njihovo prevoznost, varnost vožnje

céсна želéznica -e -e ž sistem električnih motornih vozil, ki vozijo po tirih, postavljenih na javno cesto ali samostojno traso, namenjen za javni mestni potniški promet **S:** trámvaj

céstni kríž -ega -a m križišče dveh glavnih tranzitnih cestnih povezav, koridorjev v državi **Sp:** céstnoprométni kríž

céstni profil -ega -a m grad. navpični prečni prerez cestišča

céstni robník -ega -a m grad. robnik iz kamnitih ali betonskih kvadrov, ki se položijo podolgem

in razmejujejo vozišče od drugih površin, npr. pločnika, zelenice, parkirišča

céstni tlák -ega -a m grad. zgornji ustroj ceste, utrjen z granitnimi kockami, betonskimi ploščami, asfaltom

céstni váljár -ega -ja m grad., stroj. stroj za utrjevanje in zgoščevanje plasti pri gradnji cest, železniških prog, nasipov, planumov temeljnih tal, podlag z valjanjem ali vibriranjem

céstnoprométna napráva -e -e ž naprava kot del cestne opreme, ki omogoča, ureja promet na cestah, npr. semafor

céstnoprométni kríž -ega -a m ➡ céstni kríž

céstno teló -ega -ésa s grad. del ceste, sestavljen iz voznega pasu, bankine in utrjenega pasu nasipa ali brežine, navadno vključuje tudi pločnik, vkope, nasipe, oporne in podporne zidove in sistem za odvodnjavanje

cetánsko števílo -ega -a s kem. teh. število, ki označuje sposobnost dizelskega goriva, da se v zmesi z zrakom pri kompresiji vžge samo od sebe in predstavlja odstotni delež heksadekana v primerjalnem gorivu, ki je zmes heksadekana kot najbolj samovnetljive in α -metilnaftalena kot najmanj samovnetljive sestavine

cév céví ž met., stroj. podolgovat, votel, navadno valjast predmet z razmeroma tanko steno za pretakanje fluidov, sipkih snovi, tudi kot element nosilnih konstrukcij

cévasta ígla -e -e ž tekst. igla za snutkovne pletilnike z votlim trupom in kavljem, ki ga zapira v cevi drseč jeziček, predhodnica sodobne drsne igle

cévasta kôvica -e -e ž stroj. kovica, katere steblo je votlo

cévasta snutkovína -e -e ž tekst. cevasto pletivo, izdelano na snutkovnih pletilnikih

cévasti gabión -ega -a m grad. valjast gabion navadno izdelan iz geotekstilne vreče s premerom do 80 cm in dolge do 10 m, napolnjene s kamenjem in zemljino, ki se za zaščito brežine pritrdi z lesenimi koli

cévasti začétek pleténja

cévasti začétek pleténja -ega -tka -- m

tekst. pletenje, pri katerem se prva vrsta splete okroglo desno levo, da so zanke bolj zaprte in je začetek trdnejši, manj raztegljiv

cévasto dolbílo -ega -a s les. dolbilo v obliki poševno prirezane cevi **S:** cévnik

cévasto pletívo -ega -a s tekst. pletivo, izdelano na krožnih ali pleteno desno levo na ploskih pletilnikih, ki se plemeniti in kroji v cévasti obliki, po potrebi se reže po apretiranju in kroji v razgrnjenem stanju

cévčnica -e ž tekst. del snovalnega stroja v obliki ogrodja s trni za natikanje navitkov, s katerih se odvijajo niti preko nitnih napenjalcev in nitnih zaustavljaj do snovalnega valja ali bobna

cévna črpálka z gíbko cevjó -e -e ---- ž stroj. ➡ peristáltična črpálka

cévna izolácija -e -e ž izolacija na cevi, ki preprečuje prehajanje toplote, zvoka

cévna káča -e -e ž kačasto zvita cev kot element v napravi, reaktorju, za prenos toplote

cévna libéla -e -e ž libela v obliki steklene cevke, ki je v notranjosti sodasto brušena, z oznakami na zunanji strani za vrhunjenje

cévna opéka -e -e ž 1. ognjevzdržna opeka različnih velikosti in oblik z okroglo odprtino v sredini, ki se sestavlja v cev, namenjena za tok taline, vročih plinov, npr. v dimniku 2. met. ognjevzdržna opeka z okroglo odprtino v sredini, vzdana v dno livnega lonca za izpust taline

cévna péč -e peč ž kem. laboratorijska električna peč v obliki toplotno izolirane keramične cevi z grelnim navitjem za segrevanje manjših vzorcev, navadno v ladjici

cévna póšta -e -e ž lokalni prenos, pošiljanje poštnih pošiljk, zaprtih v posebnem tulcu, s stisnjenim zrakom po ceveh od pošiljatelja k prejemniku **S:** pnevmática póšta

cévna sijálka -e -e ž elektr. sijalka v obliki ravne ali ukrivljene steklene cevi

cévna vódna téhtnica -e -e -e ž grad. priprava za niveliranje iz dveh prozornih cev, spojenih

z gibko cevjo, pred uporabo napolnjena z vodo do polovice višine cev, na katerih je črtna razdelba za določanje višine **Sp:** stávbno razálo

cévne kléšče -ih kléšč ž mn. stroj. klešče za prijemanje cevi in ravnanje z njimi

cévni fasádni óder -ega -ega ódra m grad.

fasadni oder iz jeklenih nevarjenih ali aluminijastih cevi premera 48,3 mm, dolžine do 6 m, ki se navpično, vodoravno in diagonalno povežejo s križnimi in vrtljivimi spojkami, podaljšujejo z nastavitvenimi vložki, na navpične cevi se pritrdijo prečke, na katere se položi pod iz lesenih plohov, za dostop med etažami odra se na določenih mestih namestijo lestve

cévnik -a m les. dleto v obliki poševno prirezane cevi **S:** cévasto dolbílo

cévni kábel -ega -bla m elektr. tlačni kabel z žilami, nameščenimi v postavljene cevi, navadno jeklene, v katerih je med obratovanjem tekočina pod tlakom

cévni kristalizátor -ega -ja m kem. teh. kristalizator v obliki cevi s hladilnim plaščem za neprekinjeno kristalizacijo

cévni lók -ega -a m stroj. ukrivljena cev, oblikovana s hladnim ali vročim upogibanjem, navadno pod koti 45°, 90°, 135° ali 180°

cévni mlín -ega -a m kem. teh. bobnasti mlin z razmerjem med dolžino in premerom bobna nad 5, v katerem se za fino mletje kot mlevna telesa uporabljajo krogle, cilpebsi, palice, npr. v proizvodnji cementa

cévni navòj -ega -ôja m stroj. standardni navoj za cevne priključke v angleških colah, npr. polcolski navoj z oznako R1/2 ima premer 20,955 mm, korak 1,814 mm

cévni óder -ega ódra m grad. začasna montažna nosilna konstrukcija iz jeklenih cevi za fasadne, opažne odre, tribune

cévni odvódnik -ega -a m elektr. odvodnik z obločno komoro, v kateri se tok prekine s trenutno sprostitvijo plina, ki ga proizvede prehod obloka

cévni potópni grélnik -ega -ega -a m kem. teh. grelnik za raztopine v kadeh, navadno v galva-

notehniki, ki ima električno uporovno grelo v neprodušno zaprti kovinski, keramični cevi ali cevi iz kremenovega stekla, obloženi s keramiko

cévní přenosník toploře -ega -a -- m stroj. prenosnik toplote, v katerem se eden od medijev za prenos toplote pretaka po ceveh, npr. cevnem snopu, cevnem navitju, cevni kači

cévní příkluček -ega a m stroj. priključek za oblikovanje medsebojnega spoja dveh ali več cevi **PRIM.:** fazónski cévní kós

cévní přímež -ega -a m stroj. primež z ozo-bljenimi čeljustmi za ravnanje s cevmi, cevno armaturo, cevnicami priključki

cévní reáktor -ega -ja m kem. teh. pretočni reaktor v obliki pokončne cevi, prazne ali napolnjene s polnilom ali katalizatorjem, skozi katerega teče fluid

cévní rezálník -ega -a m stroj. ročno ali strojno orodje za rezanje cevi, oblikovano tako, da je primerne oblike za vpetje v ročni ali strojni pogonski mehanizem

cévní systém -ega -a m stroj. celotno ocevje naprave, stroja, postroja, npr. hidravlične naprave, mobilnega stroja, vodovoda, parnega ogrevanja, hlajenja

cévní snòp -ega snòpa m kem. teh., stroj. več vzporednih, med seboj povezanih cevi, npr. kot element prenosnika toplote

cévní spòj -ega spòja m stroj. spoj dveh cevi ali cevi z delovno sestavino naprave, stroja z ustreznim cevnicami priključkom

cévní sušilník -ega -a m kontaktni sušilnik z neprekinjenim delovanjem, oblikovan kot cévní prenosnik toplote

cévní svéder -ega -dra m stroj. votel sveder za vrtanje, npr. v omet, lesontne plošče

cévní uparjálík -ega -a m stroj. uparjalnik, pri katerem je v kurišču cevno navitje, skozi katerega se pretaka tekočina, ki se pri tem spreminja v paro

cévní vodnják -ega -a m perforirana kovinska cev z mehanskimi filtri, ki se vstavi v

vodonosno plast, za zbiranje vode ali začasno znižanje talnice

cévní koléno -ega -a s stroj. upognjen del cevi za spajanje z lotanjem ali varjenjem pod standardnim kotom 45°, 60°, 90°, 120°, 135° ali 180° **PRIM.:** kolénasti cévní priključek

cévní navítje -ega -a s v obliki vijačnice zvita cev, npr. v toplotnem menjalniku

cévní ozemljílo -ega -a s elektr. ozemljilo, navadno v obliki perforirane cevi, ki poveča njegovo kontaktno površino ali zmanjša njegov ozemljitveni upor

cévnospòjna mática -e -e ž stroj. matica s ploščato ali stožčasto ugreznjeno notranjo prirobnico pri vijačnih cevnicah spojih, cevnicah priključkih s prirobnico **Sp:** holandska matica

cévní zapíráló -ega -a s stroj. sestavina za zapiranje in odpiranje cevi, cevovoda, posode pod tlakom ali podtlakom, npr. pipa, ventil, zasun, loputa

cevovòd -óda m **1.** grad., stroj. sestav cevi, cevnicah priključkov, cevne armature za prevajanje snovi, energije ali informacije, npr. plinovod, naftovod, vodovod, toplovod, hidravlični vod **2.** stroj. sestav cevi, cevnicah priključkov, cevne armature v fluidni tehniki za prevajanje fluida, energije, tlačnega signala

cevovòdna armatúra -e -e ž stroj. gradniki in dodatna oprema cevovodov, npr. cévní priključki, cévna zapírala, cévna varovala, krmilni ventili

cevovòdni transpòrt -ega -a m prenos fluida, npr. nafte, zemeljskega plina, po cevovodih na dolge razdalje

cézij -a m kem. element iz skupine alkalijskih kovin, zelo mehka, lahka kovina, uporablja se v pirotehniki, kot geter, simbol Cs

cézijeva úra -e -e ž fiz. zelo točna ura, ki temelji na frekvenci prehoda cezijeveh atomov med dvema stanjema hiperfine strukture

cézijev hidroksíd -ega -a m kem. spojina cezijevega in hidroksidnega iona, CsOH, svetlorumena higroskopna snov, najmočnejša znana baza

CFC CFC-ja in -- [ceefcé ceefcèja] **m** (ang. chloro-fluorocarbon) **krat.** kem. ➔ fluoroklóroogljíkovodík

C-formát -a [cé] **m** po ISO standardiziran format papirja, označen glede na velikost s C0 do C10, npr. C4-format ima velikost 229 mm × 324 mm

Charpyjevo kládivo -ega -a [šarpíjevo] **s** met., stroj. naprava, stroj za preskušanje udarne zarezne žilavosti materiala z nihajnim kladivom

Charpyjev preskús -ega -a [šarpíjev] **m** met., stroj. standardizirani preskus preskušanca za ugotavljanje udarne zarezne žilavosti materiala s Charpyjevim kladivom **PRIM.:** preskús po Ízodu

Chezyjeva fórmula -e -e [šezíjeva] **ž** meh. formula za izračun ustaljene hitrosti vode v odprtih kanalih

Child-Langmuirova enáčba -e -e [čájld lèng-mjúrova] **ž** elektr. ➔ Childova fórmula

Childova fórmula -e -e [čájldova] **ž** elektr. formula, po kateri je tok v termoionski elektrodi sorazmeren s tripolovično potenco anodne napetosti in obratno sorazmeren s kvadratom razdalje med elektrodama **Sp:** Child-Langmuirova enáčba, Childov zákon

Childov zákon -ega zakóna [čájldov] **m** elektr. ➔ Childova fórmula

cián -a **m** **1.** graf. osnovna zelenomodra tiskarska barva **2.** kem. ➔ dícián

cianamid -a **m** kem. amid cianove kisline

cianíd -a **m** **1.** kem. sol cianovodikove kisline, npr. natrijev cianid **2.** kem. ➔ nitríl

cianídno izluževanje -ega -a **s** kem. teh., met. postopek za pridobivanje zlata in srebra iz rud z izluževanjem rud z raztopino kalijevega ali natrijevega cianida

cianínsko barvílo -ega -a **s** kem. barvílo iz skupine kinolinskih barvíl

cianíranje -a **s** met. ➔ kárbonitridíranje

cianoskupína -e **ž** kem. enovalentna atomska skupina $\text{C}\equiv\text{N}$, ki je funkcionalna skupina nitrílov

ciánova kislína -e -e **ž** kem. neobstojna kislina $\text{H}-\text{O}-\text{C}\equiv\text{N}$, ki tvori obstojne soli, npr. kalijev cianat

cianovodík -a **m** kem. ➔ vodíkov cianíd

cianovodíková kislína -e -e **ž** kem. vodna raztopina vodikovega cianida, zelo šibka kislina

cíc -a **m** tekst. pisana, navadno povoskana ali drugače apretirana bombažna tkanina v platnovi vezavi, uporablja se za dekorativne namene

CÍF CIF-a in -- **m** (ang. cost, insurance and freight) **krat.** cena za blago, dostavljeno v namembno luko, v kateri so vključeni cena blaga, zavarovanje in voznina

cífra -e **ž** mat. ➔ štévka

cikcákanje -a **s** elektr. namestitev kontaktnega vodnika v cikcak obliki v ravnini, vzporedni z železniško progo, da se drsnik tokovnega odjemnika ne obrablja samo na enem mestu **S:** poligonizácija (2)

cikcákasta próga -e -e **ž** met. proga iz drug ob drugem v vrsti postavljenih valjalnih strojev za valjanje žice tako, da se v vsakem naslednjem stroju valja v nasprotno smer

cikcákasta žarílina nítka -e -e -e **ž** elektr. cikcakasto vpeta žarílina nitka v žarnici

cikcákasti šív -ega -a **m** tekst. šív, ki nastane, kadar igelnjak niha prečno na smer šivanja

cikcákasto poláganje blagá -ega -a -- **s** tekst. polaganje blaga v plasteh izmenično levo in desno tako, da ležita po dve líčni in po dve hrbtni strani druga proti drugi

cikcák klasírník -- -a **m** naprava za klasiranje v zračnem toku, ki se dviga po cikcakasto razporejenih kanalih pravokotnega prereza in s seboj nosi delce, ki so lažji in s tem manjši od predpisane velikosti, medtem ko padajo težji delci na dno naprave, od koder jih občasno odstranijo, uporablja se npr. za ločevanje težjih delcev mešanih komunalnih odpadkov od lažjih, npr. papirja, folij

cikcák vezáva -- -e **ž** elektr. vezava trifaznega sistema v zvezdo, kjer vsako njeno vejo se-

stavljata po dve polovički med seboj ciklično zamenjanih faz, kar oblikuje fazno spremenjene napetosti navitja, vezanega v zvezdo **S**: vezáva v cikcák

cíkel -kla **m** **1.** sklenjeno zaporedje stanj, skozi katera prehaja pojav, ali gibov strojnega dela naprave do prve identične ponovitve **2.** mat. množica elementov in operacij med njimi, ki se ponavlja v določenem zaporedju, pri čemer noben element ne nastopa dvakrat, razen prvi, ki je tudi zadnji

cíkel akumulátorske baterije -kla -- -- **m** elektr. čas praznjenja in naslednjega polnjenja akumulatorskega člena ali akumulatorske baterije, ki obnovi prvotno stanje

cíkel obtéžbe -kla -- **m** meh. čas med obtežbama ali število ponovitev obtežb v določenem časovnem obdobju

cíklična koordináta -e -e **ž** meh. koordinata, ki ne nastopa eksplícitno v Lagrangeevi funkciji

cíklična spojína -e -e **ž** kem. spojina, katere molekula je iz treh ali več atomov, sklenjenih v obroč

cíklična zamenjáva -e -e **ž** mat. zamenjava elementov množice, ki se lahko postavijo v vrsto na krožnici tako, da se vsak element premakne za enako število mest vzdolž krožnice

cíklični éter -ega -tra **m** kem. eter z obročasto molekulo, pri čemer je etrska skupina vključena v obroč, npr. tetrahidrofuran, $(\text{CH}_2)_4\text{O}$

ciklizácia -e **ž** kem. spreminjanje oblike ogljikovodika iz verigaste v obročasto strukturo, npr. ciklizacija alkanov, ciklizacija alkenov **PRIM.:** aromatizácia

cíkloalkán -a **m** kem. alkan z molekulo v obliki obroča, C_nH_{2n} **Sp:** cikloparafin, naftén

cíklogonílo -a **s** stroj. **↔** cikloídni planétni prenášnik

cíkloheksán -a **m** kem. cikloalkan s šestimi atomi ogljika v molekuli, C_6H_{12} , lahko vnetljiva tekočina, ki se uporablja kot topilo, za sintezo kaprolaktama, surovine za kemična vlakna

cíkloheksanól -a **m** kem. nasičen ciklični monohidroksialkohol, derivat cikloheksana, $\text{C}_6\text{H}_{11}\text{OH}$, ki se uporablja kot topilo za voske, smole, kavčuk, acetat celuloze

cikloída -e **ž** mat. krivulja, ki jo opiše točka na krožnici, če se ta kotali po premici **PRIM.:** brahi-stohróna, trohoída

cikloídni planétni prenášnik -ega -ega -a **m** stroj. mehanski prenosnik vrtilnega gibanja za velika prestavna razmerja z epicikloidnim ali s hipocikloidnim ozobjem **Sp:** ciklogonílo

cikloídno ozóbjé -ega -a **s** stroj. ozobje z zobmi, katerih boki imajo obliko cikloide, tako da se pri prenosu vrtenja kotalijo drug ob drugem in so izgube moči zaradi trenja ter obraba najmanjše, uporablja se zlasti v mehanskih urah **PRIM.:** evolvéntno ozóbjé

ciklométrična fúnkcija -e -e **ž** mat. funkcija, inverzna katerikoli trigonometrični funkciji **S:** króžna fúnkcija

ciklón -a **m** kem. teh. naprava za izločanje trdnih delcev, kapljic iz plina v obliki stožčaste posode, ki ima na vrhu valjast del s tangencialnim vtokom, tako da se tvori navzdol usmerjen vrtnec, pri čemer se delci nečistoč zaradi centrifugalne sile zbirajo na steni in se občasno odstranjujejo na dnu, očiščen plin pa izhaja na vrhu skozi osrednjo iztočno cev **S:** ciklónski izločevalnik **PRIM.:** hídrociklón, hídrociklónski izločevalnik, hídrociklónski zgoščevalnik

ciklón B® -a -- [bé] **m** kem. teh. blagovna znamka tekočega vodikovega cianida s primešanim metil kloroformatom, adsorbiranim na infuzorijski prsti ali ploščicah iz celulozne vlaknine, uporablja se za uničevanje mrčesa v zaprtih prostorih, ladjah, skladiščih

ciklónska kurjáva -e -e **ž** met. kurjenje v ciklonu, v katerem se pri zgorevanju prašnato trdno gorivo vrtinčasto meša z zrakom

ciklónski izločevalnik -ega -a **m** kem. teh. naprava za izločanje trdnih delcev, kapljic iz plina v obliki stožčaste posode, ki ima na vrhu valjast del s tangencialnim vtokom, tako da se tvori navzdol usmerjen vrtnec, pri čemer se

cíkloparafín

delci nečistoč zaradi centrifugalne sile zbirajo na steni in se občasno odstranjujejo na dnu, očiščen plin pa izhaja na vrhu skozi osrednjo iztočno cev **S**: ciklón **PRIM.**: hidro-ciklón, hidro-ciklónski izločevalnik, hidro-ciklónski zgošče-valnik

cíkloparafín -a m kem. ➔ cikloalkán

cíklasilikáti -ov m mn. kem. skupina silikatnih mineralov z SiO_4 -tetraedri, povezanimi v obroč, v katerih je razmerje Si : O enako 1 : 3, najpogostejši obroči so Si_3O_9 , Si_4O_{12} in Si_6O_{18}
S: obróčni silikáti

ciklostíl -a m 1. graf. stroj za razmnoževanje, pri katerem prehaja tiskarska barva skozi prepustne tiskovne elemente matrice na tiskovni material **Sp**: ciklostílni razmnoževalnik 2. graf. tehnika razmnoževanja tiskovin v obliki enostavnega, manj kakovostnega tiskanja

ciklostílni razmnoževalník -ega -a m graf. ➔ ciklostíl (1)

ciklotrón -a m fiz. pospeševalnik, v katerem se nabiti delci pospešujejo med kroženjem v konstantnem magnetnem polju in nanj pravokotnem električnem polju, ki utripa s ciklotronsko frekvenco

ciklotrónska frekvénca -e -e ž fiz. frekvenca, s katero kroži nabiti delec v homogenem magnetnem polju, definirana glede na čas, kot ga meri gibajoči se delec, in odvisna samo od specifičnega naboja delca in gostote magnetnega polja

cilíndrična ključavnica -e -e ž stroj. varnostna ključavnica, katere osnovni sestavni del je cilindrični vložek z mehansko kodo v obliki zarez, zatičev

cilíndrične koordináte -ih -át ž mn. mat. prostorske koordinate (r, φ, z) , ki določajo lego točke v prostoru glede na izhodišče koordinatnega sistema s koordinatami pravokotne projekcije točke v vodoravno ravnino polarnega sistema (r, φ) in predznačeno razdaljo točke od te ravnine z **Sp**: váljne koordináte

cilíndrični koordinátni systém -ega -ega -a m mat. prostorski koordinatni sistem, v

katerem je ravninski polarni koordinatni sistem dopolnjen z višino kot tretjo koordinato

cilíndrični vlóžek -ega -žka m vložek varnostne ključavnice z mehansko kodo v obliki zarez, zatičev

cilíndrska gláva -e -e ž stroj. ➔ gláva válja (1)

cilíndrski blók -ega -a m stroj. blok večvaljnega parnega batnega stroja ali motorja z notranjim zgorevanjem

cilíndrsko ólje -ega -a s stroj. mineralno olje z veliko viskoznostjo, uporablja se za mazanje valjev parnih in drugih toplotno obremenjenih strojev

cílpebsi -ov m mn. stroj. kaljeni jekleni valjčki ali prizme kot mlevna telesa v krogličnih mlinih

cín -a m kem. ➔ kosíter

cínabarít -a m met. najpomembnejši živosrebrov mineral, živosrebrov sulfid, HgS , uporablja se za pridobivanje živega srebra **Sp**: cinóber (2)

cínjenje -a s kem. teh., met. ➔ kosítrenje

cínk -a m kem. prvi element cinkove skupine periodnega sistema, modrikasto bela težka kovina, ki se uporablja za cinkanje jeklenih predmetov, npr. žice, cevi, pločevine, jeklene konstrukcije, in za zlitine, npr. med, simbol Zn

cínkanje -a s kem. teh., met. prekrivanje navadno kovinskih površin s prevleko iz cinka za zaščito proti koroziji, npr. elektrolizno cinkanje **PRIM.**: šerardiziranje

cínk-ogléni člen -ega -a m elektr., kem. ➔ člen cínk-óglje

cínkova béla bárvá -e -e -e ž kem. teh. bela barva na podlagi cinkovega oksida

cínkov acetát -ega -a m kem. cinkova sol očetne kisline, $\text{Zn}(\text{CH}_3\text{COO})_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$, brezbarvni luskasti kristali, topni v vodi, ki se uporablja za konzerviranje lesa, kot protipožarno sredstvo

cínkova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi dvanajste skupine periodnega sistema: kovine cink, kadmij in živo srebro

cínkova svetlíca -e -e ž met. ☞ sfalerít

cínkov fluoríd -ega -a m kem. cinkova sol fluorovodikove kisline, $\text{ZnF}_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja za glazure, emajle in v kopelih za galvansko cinkanje

cínkov fluoridosilikát -ega -a m kem. cinkova sol fluoridosilicijeve kisline, $\text{ZnSiF}_6 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$, brezbarvni, v vodi topni kristali, za vodonepropustne prevleke betona **Sp**: cínkov fluórosilikát

cínkov fluórosilikát -ega -a m kem. ☞ cínkov fluoridosilikát

cínkov kloríd -ega -a m kem. cinkova sol klorovodikove kisline, ZnCl_2 , bela kristalinična snov, dobro topna v vodi, ki se uporablja za impregniranje lesa, v organski sintezi

cínkov kromát -ega -a m kem. cinkova sol kromove kisline, ZnCrO_4 , rumen, v vodi netopen prah, ki se uporablja kot cinkovo rumenilo

cínkovo belílo -ega -a s kem. teh. bel pigment na podlagi čistega cinkovega oksida, zlasti za umetniške barve

cínkov oksíd -ega -a m kem. spojina cinka s kisikom, ZnO , bel, v vodi netopen prah, ki se uporablja kot cinkovo belilo, za sikative, kite, kot katalizator, v farmaciji

cínkovo rumenílo -ega -a s kem. teh. rumen pigment na podlagi cinkovega kromata za umetniške barve

cínkovo sulfidno belílo -ega -ega -a s kem. teh. ena od sestavin litopona, uporablja se za izdelavo opalnega stekla, gume in plastičnih mas

cínkov sulfát -ega -a m kem. cinkova sol žveplove kisline, $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, brezbarvni, v vodi topni kristali, ki se uporablja v elektroliznih kopelih za cinkanje, za pridobivanje cinkovih pigmentov in drugih cinkovih spojin, za konzerviranje lesa, kot elektrolit pri elektrolizni rafinaciji cinka

cínkov sulfíd -ega -a m kem. cinkova sol žveplovodikove kisline, ZnS , bela, netopna snov, sestavina litopona, ki se uporablja kot bel

pigment v mlečnem steklu, gumi, plastični masi, posebno čist, dopiran z bakrom, kot luminofor

cínóber -bra m 1. umetno pridobljen živosrebrov sulfid rdeče barve, HgS , ki se uporablja za umetniške barve 2. met. ☞ cinabarít

ciré -êja [siré] m tekst. pestro potiskano blago s povoskano ali s polivinil kloridom laminirano površino, ki s kalandriranjem dobi lakast videz

církas -a m 1. tekst. 4-vezni obojestranski keper z značilnimi poševnimi progami pod kotom 45° 2. tekst. tkanina v tej vezavi

cirkónij -a m kem. element iz titanove skupine periodnega sistema, jeklu podobna težka kovina, obstojna v kislinah in lugih, za izdelovanje koroziji izpostavljenih strojnih delov, v elektronkah, za zgorevalne komore raket, reakcijskih letal, kot zlitina zircaloy za srajčke gorivnih elementov v jedrskih reaktorjih, simbol Zr

cirkónijev díoksíd -ega -a m kem. spojina cirkonija s kisikom, ZrO_2 , bel, trd, v vodi netopen prah z visokim tališčem, ki se uporablja za izdelavo talilnikov, ognjevzdružne opeke, raketnih šob, nosilcev za katalizatorje

cirkónijev hidríd -ega -a m kem. spojina cirkonija z vodikom, ZrH_2 , sivočrn, v vodi obstojen prah, ki se uporablja kot katalizator pri hidrogeniranju, v metalurgiji prahov

cirkulácija -e ž meh. integral hitrosti fluida po zaključeni zanki, ki objame vrtinec

cirkulácijsko mázanje -ega -a s stroj. ☞ obtóčno mázanje

cirkulácijsko ólje -ega -a s stroj. mineralno olje, uporablja se za obtočno mazanje naprav, strojev

cirkulárka -e ž les. ☞ króžni žagálni stròj

cirkulárna žága -e -e ž les. ☞ króžni žagálni stròj

cistín -a m kem. žveplo vsebujoča aminokislina, $\text{S}_2[\text{CH}_2-\text{CH}(\text{NH}_2)-\text{COOH}]_2$, glavna sestavina keratinov, v katerih povzročajo premreženje aminokislinskih verig z mostovi $-\text{S}-\text{S}-$, ti pa povečajo raztržno vrednost vlaken, npr. volne

cís-tráns izomerija -- -e ž kem. stereoisomerija, pri kateri ni možna rotacija okrog dvojne vezi v molekuli, izomeri pa imajo različne kemijske in fizikalne lastnosti, npr. maleinska in fumarna kislina **S**: geometrijska izomerija **PRIM.**: diastereoizomerija, konfiguracija (1, 2), konfiguracyjska izomerija, konstitucijska izomerija

citrat -a **m** 1. kem. sol citronske kisline, npr. natrijev citrat **2.** kem. ester citronske kisline, npr. trietil citrat

citronasti ležaj -ega -a **m** stroj. drsni ležaj s sodčasto oblikovano zunanjo površino ležajne puše, ki omogoča samodejno prilagajanje upogibnim deformacijam gredi

citronska kislina -e -e ž kem. 2-hidroksi-propan-1,2,3-trikarboksilna kislina, $\text{CH}_2(\text{COOH})-\text{C}(\text{OH})(\text{COOH})-\text{CH}_2\text{COOH}$, beli, v vodi topni kristali s kislim okusom, za limonado, šumeče tablete, v pecilnih praških in sredstvih za odstranjevanje vodnega kamna

Clapeyronova enáčba -e -e [klaperónova] ž meh. enáčba, s katero se izračunajo upogibni momenti nad podporami kontinuirnega nosilca s šest ali več podporami, na mestu vmesnih podpor se vstavijo členki, ki omogočajo medsebojni zasuk okrog osi *y*, tako se dobi sistem enáčb, s katerim se dokaže, da na medsebojne zasuke nosilca v členu *i* vplivajo le momenti sosednjih dveh členkov in zunanja obtežba levo in desno od podpore **S**: trímoméntna enáčba

Clausius-Clapeyronova enáčba -e -e [kláuzius klaperónova] ž fiz., kem. enáčba, ki podaja odvisnost parnega tlaka tekočine od temperature

Clausius-Rankinov diagram -ega -a [kláuzius rênkinov] **m** fiz., stroj. diagram, ki prikazuje Clausius-Rankinov krožni proces z vodno paro **S**: Rankinov diagram

Clausius-Rankinov króžni procés -ega -ega -a [kláuzius rênkinov] **m** fiz., stroj. parni krožni proces z izobarnim dovodom in odvodom toplote, z izentropnim napajanjem vode v parni kotel in z

izentropno ekspanzijo pare v parni turbini ali v parnem batnem stroju

CMYK -- [cmík] ž (ang. cyan, magenta, yellow, key (black)) **krat.** graf. ➡ procésne bárvé

CNC CNC-ja in -- [ceencé ceencéja] **m** (ang. computer numerical control) **krat.** stroj. ➡ numèrično krmíljenje

CNC-stròj -stròja [ceencé] **m** stroj. obdelovalni stroj s krmilnikom za numerično krmiljenje

Coandov pojav -ega -áva [koándov] **m** meh., stroj. pojav, da se curek fluida ob aerodinamičnem profilu ali poševni steni prilepi ob profil ali steno zaradi ustvarjanja podtlaka med curkom in profilom ali steno

Coblejevo lézenje -ega -a [kóublejevo] **s** met. lezenje, pri katerem difuzija atomov vzdolž kristalnih mej povzroči, da se kristalna zrna pri dolgotrajni obremenitvi raztegnejo v smeri zunanje napetosti, kar povzroči trajno deformacijo

cóla -e ž anglosaška dolžinska enota, simbol ", 1" = 25,4 mm **Sp:** inč, pálec

CO₂-láser -ja [ceodvá] **m** fiz. plinski laser, v katerem je aktivno sredstvo ogljikov dioksid, oddaja infrardečo svetlobo in se uporablja v industriji za rezanje, vrtanje, varjenje

Colebrookova enáčba -e -e [kóulbrukova] ž meh. enáčba za tok tekočin v cevovodih in zaprtih napolnjenih kanalih za laminarno-turbulentno območje, ki upošteva tudi hrapavost sten **S**: Colebrook-Whiteova enáčba

Colebrook-Whiteova enáčba -e -e [kóulbruk vájtova] ž meh. enáčba za tok tekočin v cevovodih in zaprtih napolnjenih kanalih za laminarno-turbulentno območje, ki upošteva tudi hrapavost sten **S**: Colebrookova enáčba

cólski navòj -ega -ója **m** stroj. trikotni navoj s kotom profila 55°, katerega značilne mere so v angleških colah, standardiziran z britanskimi in ISO standardi, v Evropi se še uporablja kot navoj za cevne priključke **Sp:** Whitworthov navòj **PRIM.**: stándardni navòj

Comptonova valóvna dolžína -e -e -e [kómp-tonova] ž fiz. naravna konstanta, količnik

Planckove konstante in produkta mase elektrona in hitrosti svetlobe **PRIM.:** de Brogliejeva valovna dolžina

Comptonov pojav -ega -áva [kómp-tonov] m fiz. sipanje rentgenske svetlobe na elektronih v snovi, pri čemer ima sipana svetloba nekoliko večjo valovno dolžino

cóna dóbre komutácije -e --- ž elektr. območje na komutatorju enosmerne stroja, kjer se pod ščetkami ne pojavlja iskenje

Conradsonov preskús -ega -a [kón-rad-sonov] m kem. teh. preskus mineralnih olj na vsebnost nehlapnih nečistoč s tehtanjem trdnega ostanka ogljika po uparjanju in pirolizi

cónska rafinácija -e -e ž met. tehnološki postopek za izdelavo zelo čistih materialov, npr. polprevodnikov, pri katerem se po palici, ki se rafinira, premikajo pasovi staljene in strjene kovine in zaradi porazdelitvenega koeficienta nečistoče prehajajo iz trdne faze v tekočo, tako da je na koncu postopka pretežni del palice kemično zelo čist, nečistoče pa so zbrane na koncu palice

Coriolisova síla -e -e [korió-lisova] ž fiz. sistemska sila v vrtečem se sistemu, ko se telo giblje glede na sistem

Coriolisov pospéšek -ega -ška [korió-lisov] m fiz. del pospeška, ki je posledica relativne hitrosti telesa glede na vrteči se koordinatni sistem

cos φ -a -- [kósinus fi] m elektr. količnik delovne moči in absolutne vrednosti navidezne moči, kosinus kota med fazorjem napetosti in toka, simbol λ s: mōčnostni fáktor

cos φ -méter -- -tra [kósinus fi] m elektr. ☞ merílnik fáznega kóta

Cottrell-Lomerjeva pregráda -e -e [kótrəl lómerjeva] ž met. pregrada za gibanje dislokacij, ki se ustvari z nastankom sesilne dislokacije, ko se v ploskovno centrirani kubični kovini srečata dve vodilni delni dislokaciji z različnih kristalografskih ravnin, katerih skupna energija je najmanjša

coulomb -a [kulón] m izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za električni naboj, simbol C, $1\text{ C} = 1\text{ A s}$ **Sp:** ampêr sekúnda

Coulombov potenciál -ega -a [kulónov] m fiz. električni potencial točkastega naboja

Coulombov zákon -ega zákóna [kulónov] m elektr. zakon, po katerem je sila med točkastima električno nabitima telesoma sorazmerna produktu obeh nabojev in obratno sorazmerna kvadratu razdalje med njima **PRIM.:** eléktrični nabòj

Cremonova metóda -e -e [kremónova] ž grad. grafično določanje osnih sil v palicah ravninske palične konstrukcije ob upoštevanju proporcionalnosti geometrije konstrukcije in načrta sil

Crossova metóda -e -e [krósova] ž meh. iteracijska metoda analize statično nedoločenih konstrukcij, ki temelji na uravnoteženju upogibnih momentov v vozliščih konstrukcije, uporablja pa se tudi v hidravliki pri analizi pretokov v tlačnih cevni sistemih

Culmannova metóda -e -e [kúlmanova] ž 1. grad. grafično določanje sil v palicah ravninskih paličnih nosilcev ob upoštevanju modela rešetke s tremi palicami 2. grad. grafična metoda določanja aktivnega zemeljskega pritiska, analize stabilnosti pobočja

Culmannova prémica -e -e [kúlmanova] ž meh. zveznica med središči, v katerih se sekajo sile

Culmannov postópek -ega -pka [kúlmanov] m grad. postopek za grafično ugotavljanje osne sile v posamezni palici ali palicah enega polja v paličju brez predhodnega ugotavljanja osne sile v sosednjih palicah

cúrek -rka m meh. omejen, strnjen tok, npr. fluida, svetlobe, elektronov, ki se gibljejo v isti smeri

curie -ja [kiri] m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za aktivnost radioaktivnega izotopa, simbol Ci, $1\text{ Ci} = 3,7 \cdot 10^{10}\text{ Bq}$

Curiejeva temperatura -e -e [kirijeva] ž met. temperatura, ki označuje temperaturno mejo,

Curiejeva točka

nad katero postanejo feromagnetiki paramagnetni **Sp**: Curiejeva točka

Curiejeva točka -e -e [kiríjeva] ž met. ➞

Curiejeva temperatura

curij -a [kiríj] m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, simbol Cm

cúrkovna črpalka -e -e ž stroj. hidrodinamična črpalka, pri kateri se uvaja visokotlačni curek primarnega pogonskega fluida skozi šobo v vstopno zožitev mešalne Venturijeve cevi, v kateri se ustvarja podtlak, ki skozi vstopno odprtino sesa sekundarni fluid, ta pa nato skupaj s primarnim fluidom izhaja skozi izstopno odprtino **Sp**: črpalka na cúrek

cúrkovna prêja -e -e ž tekst. preja iz jedra vzporodnih, nevitih vlaken, ovitih s snopiči vlaken **S**: snôpasta prêja

cúrkovna vákuumska črpalka -e -e -e ž stroj. curkovna črpalka, ki se uporablja za doseganje nizkega tlaka v območju $10^5 - 3,3 \cdot 10^3$ Pa **S**: ejéktorska vákuumska črpalka **PRIM.**: ejéktorska črpalka, nízkí vákuum

cúrkovno bárvanje -ega -a s tekst. barvanje, pri katerem curek barvalne kopeli iz šobe vrtniči in barva ploske tekstilije v bobnu **S**: šóбно bárvanje

cúrkovno bárvanje z vpíhávanjem zráka

-ega -a - - - - s tekst. curkovno barvanje, pri katerem dodatno vpihavanje zraka omogoča lebdenje blaga v zračni kopeli **S**: šóбно bárvanje z vpíhávanjem zráka

cúrkovno predênje -ega -a s tekst. predenje snopaste preje z nasprotno usmerjenima prečnima zračnima curkoma **S**: predênje z zračnim cúrkom **Sp**: air-jet predênje

Curtisova stôpnja -e -e [kàrtisova] ž stroj. vhodna stopnja enakotlačne parne turbine, sestavljena iz statorskih lopatic in posebej konstruiranega dvojnega venca rotorskih lopatic za boljše izkoriščanje parametrov visokotlačne pare **Sp**: Curtisova turbína, Curtisovo koló

Curtisova turbína -e -e [kàrtisova] ž stroj. ➞ Curtisova stôpnja

Curtisovo koló -ega -ésa [kàrtisovo] s stroj. ➞ Curtisova stôpnja

cvetênje -a s met. površinska napaka na ulitkih, ki daje videz ledenih rož

cvetličasta tekstúra lesá -e -e - ž les. tekstura naravno se prepletajočih vlaken, v kateri se lomi svetloba v obliki cvetja, cvetov

cvetlični furnír -ega -ja m les. furnir s cvetličasto teksturo lesa

Č

čakalna tipka -e -e ž telekom. tipka, ki omogoča zadržanje telefonskega klica, da uporabnik medtem sprejme drug klic

čas časa m merilo za trajanje, osnovna veličina v mednarodnem sistemu veličin, na katerih temelji mednarodni sistem enot, simbol t , merska enota sekunda, s

čas čakanja časa -- m neproizvodni čas delavca, naprave, stroja, ko ne delajo, obratujejo

čas delovanja časa -- m ☞ čas obratovanja

čas dostopa časa -- m telekom. ☞ dostopovni čas

čas geliranja časa -- m kem. teh. čas, v katerem se vezivo v premaznih sredstvih utrjuje in je premaz občutljiv za prah in mehek na otip

čas obratovanja časa -- m čas, v katerem naprava, stroj, sistem deluje tako, kot je načrtovano in je sprejemljivo za operaterja ali uporabnika **Sp**: čas delovanja

čas odskakovanja časa -- m elektr. čas od trenutka, ko se kontakt prvič sklene ali razklene, do trenutka, ko se dokončno sklene ali razklene

časovna baza -e -e ž elektr. časovna skala, s katero se vzorči periodični pojav z osciloskopom

časovna deformacija -e -e ž meh. sprememba začetne oblike, dimenzije po dolgotrajni obremenitvi

časovna enačba -e -e ž astr. razlika med povprečnim sončnim časom in sončnim časom, npr. sredi februarja sončni čas zaostaja za povprečnim sončnim časom za skoraj 15 minut, v začetku novembra pa prehiteva za slabih 17 minut

časovna funkcija -e -e ž funkcija, ki opisuje spreminjanje, npr. opazovane veličine, delovanja naprave, v odvisnosti od časa

časovna konstanta -e -e ž 1. merilo za hitrost odziva sistema na spremenjene pogoje, npr. v kolikšnem času se bo elektromotor ustavil, če se prekine napajanje, ali v kolikem času se bo vroče telo ohladilo, če se postavi v hladno okolico 2. fiz. značilni čas naraščanja ali padanja eksponentno naraščajočega ali padajočega pojava, npr. čas, ko napetost pri praznjenju kondenzatorja pade na vrednost $1/e$ začetne vrednosti

časovna perioda -e -e ž trajanje enega cikla, simbol T , merska enota sekunda, s

časovna razločljivost -e -i ž najkrajši čas med zaporednima dogodkoma, ki ga lahko zazna merilnik

časovna skala -e -e ž fiz. značilna delitev časa za določeno dogajanje, npr. časovna skala radioaktivnih razpadov

časovnica -e ž časovno zaporedje dejanj, postopkov, ukrepanj **PRIM.**: časovni načrt

časovni člen -ega -a m člen naprave, ki časovno odvisno, programirano krmili njeno delovanje

časovni kót -ega -a m astr. kot med ravnino krajevnega meridiana in ravnino meridiana, ki vsebuje opazovano točko na nebesni sferi

časovni multipleks -ega -a m telekom. postopek, ki omogoča več hkratnih povezav med kličočim in klicanim v časovnih intervalih po skupnem komunikacijskem kanalu **K**: TDM

časovni načrt -ega -a m načrt izvajanja dejavnosti v določenem, predvidenem času **Sp**: termínski načrt **PRIM.**: časovnica

časovni normativ -ega -a m vnaprej določena poraba časa za izdelavo določene količine izdelkov

časovni pás -ega pasú **m** vsako od 24 območij na Zemlji, na katerem se po dogovoru uporablja enak čas

časovni relé -ega -êja **m** elektr. rele, ki izvaja časovno funkcijo zakasnitve delovanja drugih relejev v odvisnosti od določene merjene veličine, npr. od toka **Sp**: zakasnitveni relé

časovni signál -ega -a **m** vidni, slišni mehanski ali elektronski signal kot referenca za ugotavljanje, nastavljanje točnega časa v napravi **S**: táktni signál

časovni števec -ega -vca **m** števec, ki prikazuje čas trajanja določenega dogajanja

časovni vžigalnik -ega -a **m** **1.** rud. brez-
vrvični vžigalnik z nastavljivim časovnim
proženjem detonatorja, npr. pri odstreljevanju
rude, kamnine v kamnolomu **2.** rud. vžigalnik
z vžigalno vrstico, katere dolžina določa čas
proženja detonatorja, npr. pri odstreljevanju
rude, kamnine v kamnolomu

časovno diskretni sistem -- -ega -a **m** elektr.
diskretni sistem, ki ga opisuje časovno diskre-
tiran matematični model

časovno krmíljeni sistem -- -ega -a **m**
krmilje s časovnim programatorjem kot
osnovno enoto za vodenje zaporedja poteka
operacij pri tehničnem sistemu

časovno stikálo -ega -a **s** elektr. stikalo, ki začne
delovati po določenem času ali deluje določen
čas

časovno zaporédje -ega -a **s** mat. niz istovrstnih
podatkov, zabeležen ob zaporednih trenutkih ali
časovnih intervalih, npr. o opazovani spremen-
ljivki, ki kaže dinamiko pojava

časovno zvézni signál -- -ega -a **m** signal,
katerega informacijski parameter se lahko
kadarkoli spremeni

čas píhanja čása -- **m** met. čas vpihovanja zraka,
plina v metalurški reaktor

čas preléta čása -- **m** fiz. čas, ki ga potrebuje
naelektreni delec, letalo, raketa za prehod med
določenima točkama

čas skladiščenja čása -- **m** kem. teh. dopustni
čas skladiščenja izdelkov z omejenim rokom
trajanja

čas strjevánja čása -- **m** kem. teh. čas, potreben,
da snov, npr. beton, duromer, zaradi kemijskih
reakcij in strukturnih sprememb preide v trdno
stanje **S**: strjevalni čas

čas tehnolóške uporabnosti čása -- -- **m**
kem. teh. čas, v katerem je dvokomponentni ali
večkomponentni pripravek, npr. lepilo, lak, po
zmešanju sestavin še uporaben

čas upáda impúlza čása -- -- **m** elektr. časovni
interval med 90 % in 10 % upada vrednosti
hrbta impulza

čas utrjevánja čása -- **m** grad. čas, v katerem
gradivo, npr. beton, doseže končno trdnost in
trdoto

čas vzpóna impúlza čása -- -- **m** elektr. ☞
vzpónski čas impúlza

čas želíranja čása -- **m** les. čas, v katerem preide
lepilo pri določeni temperaturi v obliko, ko ga
ni več mogoče vleči v niti

čáša -e ž **1.** kem. valjasta steklena laboratorijska
posoda z enakomerno debelimi stenami, da se
lahko segreva, navadno z izlivom **2.** met. posoda
z zaobljenim dnom kot del ulivnega sistema

čebúlasta stréha -e -e ž grad. streha brez kapa
nad večkotno ali krožno tlorisno obliko stolpa
z ločno oblikovanimi strešinami, ki so v spodnji
tretjini močno razširjene in zgoraj zaključene z
ostro konico **S**: rúska stréha

čeládasta stréha -e -e ž grad. streha nad večkotno
ali krožno tlorisno obliko stavbe z več lahko zvon-
často oblikovanimi strešinami, ki ima navadno
nadstreške, na vrhu zaobljena ali s topo konico

čelílna króžna žága -e -e -e ž les. ☞ čelílnik (1)

čelílnik -a **m** **1.** les. krožni žagalni stroj za
čeljenje desk **Sp**: čelílna króžna žága
2. les. večlistni krožni žagalni stroj za prečno
prežagovanje desk

čéljenje -a **s** les. gladko prisekanje, prižaganje
debel ali desk, da nastane ravno čelo

čeljúst -i ž stroj. gibljiv ali tog del priprav ali strojev, ki se uporabljajo za prijemanje, stiskanje, drobljenje

čeljústna zavóra -e -e ž stroj. naprava, mehanizem za zaviranje vozil, mobilnih strojev, npr. gradbenih, dvigalnih naprav, sestavljena iz zavornega bobna in navadno dveh zavornih čeljusti, obloženih z materialom z velikim faktorjem trenja, aktivira se mehansko, hidravlično ali elektromagnetno **PRIM.:** tráčna zavóra

čélna kosílnica -e -e ž agroteh. na čelu traktorja priključena kosilnica z neposrednim zarezo v stoječo travo ali poljščino ob začetku košnje

čélna méra -e -e ž 1. grad. vodoravna mera zunanje strani zidu 2. geod. ☞ frónta

čélna postája -e -e ž prom. prometna postaja, pravokotna na smer dovoznih poti, tirov, ki se v njej končajo, npr. železniška čelna postaja, avtobusna čelna postaja

čélnica -e ž gozd., les. odrezek hloda, ki se odžaga ali odseka pri čeljenju

čélni napúšč -ega -a m grad. del strehe med robom čela strehe in čelno fasadno steno ali zatrepom

čélni spàh -ega spáha m grad., les. ☞ rávni spàh

čélni spòj -ega spòja m 1. spoj dveh podolgovatih lesenih, kovinskih delov, električnih vodnikov, ki sta staknjena s čeloma 2. var. soležni zvar dveh kovinskih profilov, npr. I-zvar, V-zvar ali X-zvar 3. les. spoj dveh ostrorobo obdelanih furnirnih listov prečno na smer vlaken 4. elektr. spoj dveh ustrezno prirezanih in čelno obrušenih optičnih vlaken, navadno v optičnem konektorju

čélni zobník -ega -a m stroj. valjast zobnik z ravnim ali poševnim ozobjem, navadno evolventnim, v fini mehaniki tudi s cikloidnim profilom zob, za povezavo pri prenosnih mehanizmih z ravnimi gredmi

čélno frézanje -ega -a s stroj. ravno freziranje, pravokotno na os vretena s frezalom

čélno strúženje -ega -a s stroj. ravno struženje, pravokotno na os vretena S: plòsko strúženje

čélo -a s 1. manjša končna ravna ploskev podolgovatega orodja, npr. čelo kladiva 2. grad., rud. sprednja stena prostora, delovišča, kjer se koplje ruda, hribina v predoru, vkopu 3. grad. fasadni zatrep, vrh fasadne stene, navadno trikotne oblike

čélo impúlza -a -- s elektr. del impulza, npr. napetostnega, pred njegovim temenom

čélo valovánja -a -- s fiz. mejna točka, črta ali ploskev med območjem, v katerem je valovanje, in območjem, ki ga valovanje še ni doseglo

čèp čèpa m 1. elektr. prevoden element v obliki prisekanega stožca, ki ni zvezan z nobenim električnim vodnikom in se vstavi med kontaktna elementa, da med njima vzpostavi stik 2. stroj. ločljiv strojni del v obliki valja ali prisekanega stožca za pritrjevanje, pozicioniranje, uležajenje, npr. gredi, osi 3. grad., les. pravokoten, kvadraten ali okrogel zatič, ki se vstavi v prilegajoči se utor ali luknjo na drugem elementu za čvrst spoj dveh lesenih konstrukcijskih elementov **PRIM.:** mozník (1)

čèpasti tók -ega -a m kem. teh. idealiziran tok tekočine skozi napravo, npr. cevni reaktor, pri katerem posamezni delci tekočine izstopajo iz reaktorja v enakem zaporedju, kot so vstopili, torej brez povratnega mešanja

čèpna zvéza -e -e ž grad., les. lesna zveza, ki se uporablja pri povezovanju elementov, ki se stikajo pod kotom, ali pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. tramiča **Sp:** zvéza na čèp

česálnik -a m tekst. stroj za česanje pramena, iz katerega se izdelata česana preja

česánec -nca m tekst. daljša vlakna, ki ostanejo v bradi počesanega pramenskega runa

česánje -a s tekst. izločanje kratkih vlaken in preostalih nečistoč ter izravnavo vlaken v pramenskem runu, da je izdelana preja lepšega videza, trdnjša, čistejša, nima štrlečih vlaken

česánka -e ž tekst. preja, izdelana s česanjem

čéški kristál -ega -a m kem. teh. svinčevo steklo z masnim deležem svinčevega oksida najmanj

10 %, navadno 24 %, z dodatkom barijevega oksida za izboljšanje optičnih lastnosti

česko stéklo -e -a s kem. teh. težje taljivo laboratorijsko steklo srednje kakovosti z večjim deležem kalija

česnjevína -e ž gozd., les. les sadnega drevesa česnje iz rodu *Prunus* z rdečkastorjavo do rumenordečo jedrovino in ožjo svetlejšo beljavo, ki se uporablja za furnir, pohištvo, glasbila, intarzije

česnjevo rdéci žár -- -ega -a m met. žar pri temperaturi približno 900 °C

četrtá industrijska revolúcija -e -e -e ž in. industrija, v kateri se uporabljata informacijska in komunikacijska tehnologija na podlagi kiber-fizikalnih sistemov, interneta stvari, računalništva v oblaku in kognitivnega računalništva S: industrija 4.0

četrták -a m les. žagani les kvadratnega prereza, s stranicami 5–10 cm, debelejši od letve in drobnejši od grede S: morál

četrténje -a s kem. priprava analiznega vzorca zrnate nehomogene snovi s postopnim ločenjem dveh nasprotnih kvadrantov sploščenega kupa in ponavljanjem postopka do primerne velikosti vzorca Sp: četrtínjenje

četrtínjenje -a s kem. ➔ četrténje

četrtínska plóščíca -e -e ž fiz. ploščica iz optično aktivne snovi, ki pri pravokotnem prehodu svetlobe skozi povzroči fazni premik 90° med rednim in izrednim žarkom

četrtínsko brúno -ega -a s les. bruno, nastalo z vzdolžnim rezanjem debla na štiri dele PRIM.: vogáljeno brúno

četverokótnik -a m mat. ➔ štírikótnik

četveroógelnik -a m telo s štirioglatim prerezom

četveropól -a m elektr. poljubna povezava električnih pasivnih in aktivnih elementov, ki se na zunanji sistem lahko veže s štirimi sponkami, dvema vhodnima in dvema izhodnima Sp: kvadrupól (2)

četveropólno vézje -ega -a s elektr. vezje v obliki četveropola z dvema vhodnima in dvema izhodnima priključkoma

četverostrána piramída -e -e ž mat. ➔ štíri-strána piramída

čévelj -vlja m 1. anglosaška dolžinska enota, simbol ft, 1 ft = 0,304 8 m 2. čevlju podoben gradbeni, strojni element

čilski solíter -ega -tra m kem. teh. naravni natrijev nitrat, ki se uporablja kot dušično gnojilo

čímža -e ž kem. teh. snov, navadno kovinska sol, ki se veže tako na vlakno kot na barvilo in tvori vez med njima Sp: lužílo (2)

čímžno barvílo -ega -a s kem. barvilo, ki samo po sebi nima afinitete do posamezne tekstilije, nanjo se veže le v prisotnosti čímže, s katero tvori obarvano netopno spojino PRIM.: lák (2)

čínc -a m tekst. močno lesketajoča se enobarvna ali potiskana apretirana tkanina, ki dobi lesk s kalandriranjem PRIM.: gládkostna apretúra

čínč konéktor -- -ja m elektr. dvopolni koaksialni konektor s koncentričnima kontaktoma za prenos avdiosignalov Sp: čínč vtíč

čínč vtíč -- vtíča m elektr. ➔ čínč konéktor

číp -a m 1. elektr. navadno silicijeva ploščica, na kateri je integrirano polprevodniško elektronsko vezje 2. elektr. integrirano vezje v plastičnem, keramičnem, kovinskem okrovu in z ustreznimi izvodi, trni, nožicami

čípka -e ž tekst. okrasna mrežasta, luknjičasta tekstilija z raznovrstnimi vzorci iz nepomično povezanih niti, izdelana z iglo, kvačko, kleklji, ročno ali strojno

čísta bárvá -e -e ž fiz. barva, katere svetloba ima eno samo valovno dolžino S: mónokromátska bárvá, spektrálna bárvá

čísta industrija -e -e ž industrija, ki ne vpliva škodljivo na okolje

čísta méra -e -e ž grad. dejanska mera brez upoštevanja toleranc, pribitkov, odbitkov, npr. zaradi oblog S: néto méra

čista snôv -e snoví *ž kem.* snov s konstantno kemično sestavo in značilnimi lastnostmi, npr. element, spojina

čista têrmika -e -e *ž termika* iz enega vira, navadno Sonca, brez dodatnih vplivov

čisti alumínij -ega -a *m met.* aluminij brez primesi, čistote 99,5 %, ki se uporablja v elektrotehniki zaradi dobre električne prevodnosti

čisti gramòz -ega -óza *m grad.* gramoz brez primesi koherentnih materialov

čistilna naprava za vòde -e -e -- -- *ž grad.* gradbeni inženirski objekt ali naprava za zbiranje, transport in obdelavo padavinskih in odpadnih voda, ki vključuje sisteme za uravnavanje količin in vodnega režima, kroženje industrijskih odpadnih vod, naprave za predčiščenje, mehansko in biološko čiščenje, nevtralizacijo, prezračevanje, filtracijo

čistilna prêja -e -e *ž* odpadna bombažna preja za čiščenje strojev

čistilni bazén -ega -ena *m ekol.* bazen pri čistilni napravi za usedanje blata, trdnih delcev

čistilni bóben -ega -bna *m met.* vrteči se boben za odkorjevanje, čiščenje obdelovancev, ulitkov, izkovkov z abrazivom

čistilni filter -ega -tra *m ekol.* filter, ki se uporablja zlasti za izločanje trdnih delcev, tudi mikroorganizmov iz pitne vode

čistilnik -a *m* naprava, stroj za čiščenje, npr. ostružkov pri obdelovalnem stroju

čistilno dléto -ega -a *s met., stroj.* dleto za odstranjevanje grebenov, igel na izkovkih, ulitkih, zvarjencih

čistína -e *ž kem., met.* delež čiste plemenite kovine v surovi kovini, zlitini, izražen v promilih ali karatih

čisti pôlprevódnik -ega -a *m elektr., fiz.* polprevodnik, v katerem sta koncentraciji gibljivih elektronov in vrzeli v termičnem ravnovesju skoraj enaki *Sp:* intrinzični polprevodnik

čisti prêmog -ega premóga *m rud.* gorljivi del premoga, npr. v lignitu je to 60 %–70 % ogljika

čísti prôstor -ega prostóra *m* poseben prostor v stavbi z zelo nizko koncentracijo trdnih delcev v zraku, npr. do 10 delcev velikosti pod 0,3 μm v kubičnem metru, z uravnavano temperaturo, relativno vlago zraka, hitrostjo pretoka zraka in različnim tlakom glede na okolne prostore, namenjen delu pod posebnimi pogoji v industriji, npr. elektronski industriji, optični industriji, farmacevtski industriji, živilski industriji, vesoljski industriji

čísti vár -ega -a *m met.* del vara, v katerem je pretaljen samo dodajni material

čístôta -e *ž kem.* v odstotkih izražen delež glavne sestavine v snovi

číščenje -a *s kem. teh.* tehnološki postopek za izločanje škodljivih, neuporabnih primesi, nečistoč, npr. čiščenje odpadnih vod
PRIM.: rafinácija

číščenje elektrolíta -a -- *s kem. teh.* postopek, s katerim se odstrani v primarni količini elektrolita toliko nečistoč, da so v njem prisotne v še dopustnih mejah

číščenje lesá -a -- *s les.* odstranjevanje lubja z debel dreves pred razrezom

číščenje odpádné vòde -a -- -- *s ekol.* obdelava odpadne vode v čistilnih napravah s predčiščenjem, z odstranjevanjem večjih trdnih nečistoč z mehanskim in biološkim čiščenjem, nevtraliziranjem, filtracijo

číščenje ulítkov -a -- *s met.* odstranjevanje livarskega peska in grafita, ki sta ostala na ulitku po litju

čítální impúlz -ega -a *m elektr.* ➔ brální impúlz

čízlakít -a *m grad.* stavbarski kamen, marmor, zlasti za notranje prostore, zelen avgit z belimi žilami, lomljen v kamnolomu Cezlak II na Pohorju

člén -a *m 1.* stroj. vsak od enakih sestavnih delov, ki so gibljivo povezani v celoto, npr. verigo *2.* *chem.* element, sestavina, naprava za neposredno pretvarjanje kemijske, toplotne ali svetlobne energije v električno energijo

3. mat. sestavni del aritmetičnega izraza, od drugih ločen z znakoma + ali –, tudi člen zaporedja ali vrste **4.** elektr., stroj. sestavina, priprava, naprava z določeno funkcijo

člénasta veríga -e -e ž stroj. veriga, sestavljena iz zaporedno med seboj povezanih obročastih členov, npr. sidrna veriga

člénasti tráčni transportêr -ega -ega -ja m stroj. verižni transporter za transport materiala, pri katerem nosi brezkončna veriga prekriva-joče se gibljivo povezane ploščne člene, ki se sestavljajo v transportni trak

člén cínk-óglje -a -- m elektr., kem. primarni galvanski člen z anodo iz cinka, s katodo iz manganovega dioksida in oglja ter amonijevega klorida kot elektrolita, njegova napetost je okrog 1,5 V **Sp:** cínk-ogléni člén **PRIM.:** Leclanchéjev člén

člének -nka m **1.** stroj. del, ki gibljivo povezuje posamezne člene mehanizma, verižnega sestava, npr. člene verižne žage **2.** grad. navadno valjast element ali armaturni členek za gibljivo povezavo dveh elementov v konstrukciji, ki dopušča zasuke in s tem preprečuje prenos upogibnega momenta **3.** grad. element računskega modela konstrukcije, ki v stiku dveh ali več elementov prenaša le prečne in osne sile, moment v njem pa je enak nič, npr. pri stikanju palic v palični konstrukciji

člénkasta grêda -e -e ž grad. greda, podprta s členki, ki ne prenašajo in ne prevzemajo upogibnih momentov

člénkasta podpóra -e -e ž grad. podpora, ki onemogoča pomik elementa, konstrukcije, omogoča pa zasuk okoli njegove osi

člénkasti móst -ega mostú m grad. most s prekladno konstrukcijo, sestavljeno iz statično določenih nosilcev, ki se stikajo v členkih, zgibih **Sp:** Gêrberjev móst

čólníček -čka m **1.** tekst. mehanizem za vnašanje votka v zev na čolničnih statvah **2.** tekst. sestavni del šivalnega stroja za vnašanje spodnje niti skozi zanko zgoranje niti

čólníčne státve -ih státév ž mn. tekst. statve, pri katerih se votek vnaša s čolničkom

čólníčník -a m tekst. skrinjica za čolniček na vsaki strani bila, iz katere luča lučalni mehanizem čolniček v zev

črêpínja -e ž kem. teh. košček razbite keramike, da se vidi njena barva in zgradba

čreslovína -e ž kem. teh., les. iz zdrobljenega lubja ali lesa izluženo sredstvo, ki se uporablja npr. za strojenje kože **S:** tanín

črna lúknja -e -e ž astr. masivna zvezda, ki je izčrpala svoje jedrsko gorivo in se je zaradi teže sesedla sama vase in njeno gravitacijsko polje doseže tolikšno jakost, da od nje ne more pobegniti niti svetloba

črna pločevína -e -e ž met. nelužena jeklena pločevina, na kateri je še oksidna plast

črna skrínjica -e -e ž vsaka od dveh pred ognjem in udarci dobro zaščiteneh škatlastih naprav živordeče barve na letalu, od katerih prva avtomatično zapisuje podatke o letu, delovanju motorjev in drugih naprav na težko uničljiv medij, druga pa snema pogovore v pilotski kabini, prostoru za potnike in radijske pogovore s kontrolo letenja, pomembni sta predvsem po letalskih nesrečah zaradi ugotavljanja njihovega vzroka

črna tâmprana lítina -e -e -e ž met. temprana litina, dolgotrajno žarjena v inertni atmosferi, npr. 20 ur, da se ledeburit, ki povzroča krhkost, pretvori v temperni ogljik, in nato počasi ohlajevana

črni báker -ega -kra m met. zelo nečist surov baker, ki se dobi pri predelavi sekundarnih bakrovih surovin

črni cemênt -ega -ênta m grad. portlandski cement z visoko zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za najzahtevnejše gradnje, nearmirane, armirane in prednapete betone, zahtevne betonske elemente, npr. nosilce mostov in viaduktov

črni diamánt -ega -a m kem. črno obarvan diamant z masnim deležem nečistoč 2–4 %, ki

se uporablja za struženje, vrtanje in brušenje zelo trdih materialov **S:** karbonádo

črni fósfor -ega -ja **m** kem. kovinska alotropska modifikacija fosforja, črna, grafitu podobna snov

črnílni tiskálník -ega -a **m** graf. ☞ brizgální tiskálník

črni prêmog -ega premóga **m** rud. zelo pooglenel premog z 80–96 % ogljika, kurivo, surovina za kemično industrijo

črni smodník -ega -a **m** kem. teh. osnovna vrsta smodnika, sestavljena iz kalijevega nitrata, oglja in žvepla, uporablja se za ognjemete, lovske naboje, vžigalne vrvice

črnjáva -e **ž** gozd., les. temneje obarvana jedrovina nekaterih drevesnih vrst, npr. bora, macesna, tise, hrasta

črnjenje -a **s** gozd. oblaganje oglarske kope z ogleno prstjo

črno lúženje -ega -a **s** met. luženje valjane pločevine s fosforjevo kislino za odstranitev škaje in tvorbo tanke plasti korozijsko odporne železovega fosfata na površini

črno seválo -ega -a **s** fiz. ☞ črno teló

črno teló -ega -ésa **s** fiz. idealizirano telo, katerega površina absorbira vpadno svetlobo vseh valovnih dolžin in seva v skladu s Planckovim spektrom **Sp:** črno seválo

črno têmpranje -ega -a **s** met. žarjenje železove litine, da se cementit iz mikrostrukture deloma ali v celoti izloči kot grafit **Sp:** têmpranje z grafitizácijo, žarjénje na črno

črpálka -e **ž** stroj. sestavina, stroj, ki mehansko energijo pretvarja v energijo nestisljivega medija in se uporablja za transport tekočin ali opravljanje mehanskega dela **Sp:** púmpa

črpálka na cúrek -e --- **ž** stroj. ☞ cúrkovna črpálka

črpálka na vódni cúrek -e --- **ž**

1. kem. navadno steklena laboratorijska curkovna črpalka, ki se uporablja za doseganje nizkega vakuumu, npr. pri vakuumski filtraciji

2. stroj. curkovna črpalka za različne namene, npr. v parnih postrojih, za ravnanje z odpadno vodo **PRIM.:** ejéktorska črpálka, injéktorska črpálka

črpálka s tekočínskim tesnínim

obróčem -e --- **ž** kem. teh., stroj. rotacijska črpalka z ekscentričnim rotorjem, ki ima fiksne lopatice, po obodu tesnjene s tekočinskim obročem, npr. oljnim, vodnim **Sp:** vodoobróčna črpálka

črpálka z iztískanjem -e --- **ž** stroj. ☞ hidro-státíčna črpálka

črpálka z vrtéčima se bátoma -e --- **ž** stroj. rotacijska črpalka z batoma, podobnima dvojnim krilom **PRIM.:** črpálka z vrtéčima se kríli

črpálka z vrtéčima se kríli -e --- **ž** stroj. krilna črpalka z zapornimi krili v obliki vrtljivih valčkov, uporablja se zlasti v servotehniki **PRIM.:** črpálka z vrtéčima se bátoma, Rootsovo puhálo

črpálna hídroelektrárna -e -e **ž** hidro-elektrarna z zbiralnikoma vode na različnih višinah, katere generator deluje pri majhnem povpraševanju po električni energiji kot elektromotor črpalke in potiska vodo iz spodnjega zbiralnika v zgornjega, pri velikem povpraševanju pa črpalka ob pretoku vode v nasprotno smer poganja generator in proizvaja električno energijo **Sp:** črpálno-akumulácijska elektrárna

črpálna hitróst -e -i **ž** prostorninski tok črpalke, izražen v kubičnih metrih na sekundo

črpální agregát -ega -a **m** stroj. sestav črpalke, pogonskega elektromotorja in potrebnega krmilja

črpálnica -e **ž** gradbeni objekt, prostor s črpalkami in pogonskimi stroji zanje

črpálno-akumulácijska elektrárna -e -e **ž** ☞ črpálna hídroelektrárna

črpanje -a **s** sesanje in tlačenje tekočine s črpalko

črtálnik

črtálnik -a m **1.** risalno orodje za vlečenje črt s tušem ali s tekočimi barvami **2.** les., stroj. kovinsko orodje za načrtovanje risov na obdelovancu **3.** grad., prom. prenosna naprava za zarisovanje talnih črt na cestišču

črtalni stroj -ega stroja m graf. stroj za tiskanje črt in kariranega papirja

črta-píka-črta -e -e -e ž grad., stroj. srednjica, sestavljena iz črtic, pik in presledkov, ki npr. na strojniški in gradbeni dokumentaciji označuje simetrale dela, predmeta, sestava, objekta

črtasti spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter svetlobe vzbujenih atomov v močno segretem plinu, ki ga sestavljajo ostre spektralne črte
PRIM.: trákasti spékter

črtkálnik -a m priprava za šrafitiranje

črtkana črta -e -e ž stroj. črta iz enakomernih črtic in presledkov, ki npr. na strojniških risbah označuje nevidne robove predmeta

črtna napáka -e -e ž met. nepravilnost v kristalni zgradbi kristalne snovi v obliki črte, npr. dislokacija

D

d'Alembertovo načelo -ega -a [dalambérovo] s

1. fiz. načelo, ki sledi iz zakonov klasične fizike, po katerem sile, pravokotne na vezi, ne opravljajo mehanskega dela **2.** stroj. načelo, po katerem je zaključen mehanski sistem v dinamičnem ravnotežju, če je vsota vseh nanj delujočih zunanjih sil, npr. sile pogona, sile trenja, sile teže, in vztrajnostnih sil sistema enaka nič

DÁB -- ž (ang. digital audio broadcasting)
krat. elektr. ➡ digitalna ávdiorádiodifuzija

Dahlandrova vezáva -e -e [dalándrova] ž elektr.
vezava kratkostičnega asinhronskega motorja, v katerem statorsko navitje omogoča preklon med dvema številoma polovih parov in s tem med dvema hitrostma vrtenja, nižjo in dvojno višjo

dajálnik impúlzov -a -- m elektr., telekom. električna, elektronska naprava, ki proizvaja impulze različnih oblik in frekvenc **S:** impúlni generátor

dajálnik kóta -a -- m elektr. pretvornik kota zasuka v analogni ali digitalni signal

dajálnik tákta -a -- m elektr. sestavina v elektronski napravi, ki proizvaja impulze za pogon drugih delov te naprave ali drugih naprav, s čimer določa njihov takt delovanja

daljínski merílnik -ega -a m merilnik, ki omogoča merjenje na daljavo

daljínski nadzòr -ega -òra m nadzor z merjenjem podatkov o stanju in delovanju naprave, stroja in njihov prenos na daljavo

daljínski štévec -ega -vca m števec, npr. delovne, jalove, navidezne energije, ki meri porabo na daljavo

daljínsko krmárjenje -ega -a s krmárjenje plovila, letalnika na daljavo z radijskimi valovi

daljínsko krmíljená postája -- -e -e ž elektr.

postaja, krmíljená z oddaljenega krmilnega, navadno osrednjega komandnega, nadzornega mesta, npr. transformatorská postaja

daljínsko krmíljenje -ega -a s elektr., stroj. krmíljenje delovanja naprave, stroja, projektila na daljavo **PRIM.:** daljínsko vódenje

daljínsko mérjenje -ega -a s merjenje, pri katerem se meritve, npr. električne napetosti, električnega toka, temperature, tlaka, izvedejo na oddaljenem kraju in izmerjene vrednosti pošljejo navadno po brezžičnih telekomunikacijah, lahko tudi računalniškem omrežju **S:** telemetrija

daljínsko ogrévánie -ega -a s ogrévánie stá-novanjskih, industrijskih objektov iz osrednjega oddaljenega mesta

daljínsko stikálo -ega -a s elektr. stikálo, ki ga je mogoče vklopiti ali izklopiti na daljavo **PRIM.:** blížínsko stikálo

daljínsko vódenje -ega -a s elektr., stroj. vódenje naprave, stroja, postroja, omrežja na daljavo z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije, npr. mehansko daljínsko vódenje z žicami, električno daljínsko vódenje z radijskimi signali **PRIM.:** daljínsko krmíljenje

daljínsko zaznávanje -ega -a s pridobívanje podatkov o oddaljenih objekti, pojavih s sprejemanjem in obdelavo odbitega ali sevanega elektromagnetnega valovanja **PRIM.:** fotogra-metrija, LÍDAR

dáljna ínfrarděchá svetlòba -e -e -e ž fiz.
svetlòba z valovnimi dolžinami v dolgovalovnem območju infrardeče svetlobe (15–1000 μm)

dáljni ínfrarděči spékter -ega -ega -tra m
fiz., kem. ➡ dáljni IR-spékter

dáljni IR-spékter -ega -tra [jèr] m (ang. IR – infrared infrardeči) fiz., kem. absorpcijski spekter v infrardečem področju valovnih dolžin 25–1000 μm **Sp:** dáljni ínrárdèči spékter

dáljno pólje -ega -a s elektr., fiz. območje, dovolj daleč od vira ali odprtine, kjer je valovanje za dovolj ozek snop mogoče aproksimirati z ravnim valovanjem **PRIM.:** bližnje pólje

daljnóvòd -óda m elektr. ➞ nadzémni vòd

daljnóvòdna armatúra -e -e ž elektr. ➞ nadzemnovódna armatúra

daljnóvòdni izolátor -ega -ja m elektr. ➞ nadzemnovódni izolátor

daljnóvòdni koridór -ega -ja m elektr. ➞ nadzemnovódni koridór

daljnóvòdni stebèr -ega -brà m elektr. ➞ stebèr nadzémnega vòda

dálton -a m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za maso, $1/12$ mase atoma stabilnega izotopa ^{12}C , simbol u, Da, $1\text{ Da} = 1\text{ u} = 1,660 \cdot 10^{-27}\text{ kg}$ **S:** poenòtèna atómska máсна enòta

Dáltonov zákon -ega zakóna m fiz. zakon, po katerem je celotni tlak plinske zmesi vsota delnih tlakov posameznih sestavin **PRIM.:** délni tlák, parciálni tlák

dámar -ja m prozorna rumena dišeča smola iz debel dipterkarpovk za izdelavo lakov, obližev, mikroskopskih preparatov

damascíranje -a s met. izdelovanje valovitih ornamentov na jeklu s kovalnim varjenjem pri izdelavi damaščank

damást -a m tekst. gosta bombažna, svilena ali lanena žakarska tkanina z različnimi cvetličnimi ali geometrijskimi vzorci za prte, prtičke, posteljino, zavese in pohištveno blago

damástna vezáva -e -e ž tekst. žakarska vezava, navadno 5- ali 8-vezni osnovni ali votkovni atlas s ploskovnimi vzorci

damaščánka -e ž dragocena sablja iz jekla, ki so ga izdelovali v Damasku

damaščèno jéklo -ega -a s met. jeklo, obdelano z damasciranjem

dán dné m merska enota ob SI za čas, simbol d, $1\text{ d} = 24\text{ h}$

Daniellov člén -ega -a [dènijelov] m elektr., kem. primarni galvanski člen z anodo iz cinka v raztopini cinkovega sulfata ali žveplove kisline in katodo iz bakra v raztopini bakrovega sulfata, pri čemer sta raztopini ločeni s porozno steno, njegova napetost je okrog 1,1 V

D/A-pretvórník -a [déá] m elektr. pretvornik, ki digitalni signal preoblikuje v analogni signal po vnaprej določenem ključu **S:** digitálno-analógni pretvórník

Darcyjev fáktor trénja -ega -ja -- [darsjèv] m meh. faktor trenja, ki je štirikratnik Fanningovega faktorja trenja, uporablja se pri obravnavi upora pri toku fluida v cevi

Darcyjevo števílo -ega -a [darsjèvo] s značilno število v hidrodinamiki, količnik permeabilnosti porozne snovi in kvadrata značilne dolžine, npr. premera delcev, simbol Da

Darcyjev zákon -ega zakóna [darsjèv] m fiz. zakon, po katerem je tok fluida skozi porozno snov sorazmeren gradientu tlaka

Darcy-Weisbachova enáčba -e -e [darsí váj-zbáhova] ž meh. enáčba za računanje padca tlaka v ravnih ceveh okroglega prereza zaradi odpora pri toku fluida

dátumska mêja -e -e ž mednarodno dogovorjena meja približno na meridianu, ki je za 180° oddaljen od Greenwicha, na kateri se po dogovoru spremeni datum za en dan nazaj pri prečkanju od zahoda proti vzhodu

Davyjeva svetílka -e -e [dèvjijeva] ž rud. varnostna svetilka za premogovnike, v katerih je metan, plamen v njej je obdan z gosto kovinsko mrežico, ki preprečuje vžig nevarnega plina v okolici

DBE DBE-ja in -- [debeé debeèja] m (ang. design basis earthquake) krat. grad. ➞ projéktni potrès

d-blók elemèntov -a -- [dé] m kem. blok elementov, ki je v sredini periodnega sistema in

obsega elemente od 3. do 12. skupine: od skandijeve skupine (Sc, Y, La, Ac), titanove skupine (Ti, Zr, Hf), vanadijeve skupine (V, Nb, Ta), kromove skupine (Cr, Mo, W), manganove skupine (Mn, Tc, Re), železove skupine (Fe, Ru, Os), kobaltove skupine (Co, Rh, Ir), nikljeve skupine (Ni, Pd, Pt), bakrove skupine (Cu, Ag, Au) do cinkove skupine (Zn, Cd, Hg)

DC DC-eja in -- [decé decéja] **m** (ang. direct current) krat. elektr. ➔ ènosmétni tók

DC/AC -- [decé acé] **m** krat. elektr. ➔ razsmérnik

DC/DC -- -- [decé decé] **m** krat. elektr. ➔ presmérnik

D-člén -a [dé] **m** elektr. diferencirni člen v regulaciji, ki predstavlja odvod spremenljivke, če je treba uporabiti hitrost spremembe v sistemu odziva na motnjo

D-delovánje -a [dé] **s** diferencialno zvezno krmilno delovanje, pri katerem je izhodna veličina proporcionalna hitrosti spremembe vhodne veličine

debéla pločevína -e -e ž met. pločevina, debelejša od 5 mm, ki se izdeluje z vročim valjanjem ulitih ingotov

debelína -e ž najmanjša razsežnost telesa, pravokotna na dolžino, npr. debelina pločevine, profila, vrvi, žice

debelína zobá -e -- ž stroj. razdalja od enega do drugega boka zoba pri zobnikih, merjena po delilnem valju

debelínska stôpnja -e -e ž gozd. debelinska enota za gozdno drevje, široka 1–5 cm

debelínski rázred -ega razréda **m** les. večja enota za razvrstitev gozdnega drevja po debelini, navadno po 5 cm, 10 cm ali 20 cm

debelínski skóbeljnik -ega -a **m** les. stroj za skobljanje desk na želeno debelino **S**: debelínski skóbeljni stròj

debelínski skóbeljni stròj -ega -ega stròja **m** les. stroj za skobljanje desk na želeno debelino **S**: debelínski skóbeljnik

debelínsko šestílo -ega -a s šestilo za merjenje premera debel

debéli pések -ega -ska **m** grad. pesek, ki ima velikost zrn 2,0–8,0 mm

debéli tísk -ega -a **m** graf. ➔ debeloslòjni tisk

debeloplástno híbrídnó vézje -ega -ega -a **s** elektr. debeloplastno vezje z dodanimi diskretnimi električnimi elementi, npr. upori, kondenzatorji, tuljavami **PRIM.**: tankoplástno híbrídnó vézje

debeloplástno vézje -ega -a **s** elektr. vezje na nosilni, izolirni stekleni, keramični, plastični ploščici, izdelano s sitotiskom **PRIM.**: tankoplástno vézje

debeloslòjni tísk -ega -a **m** graf. tisk v sitotisku z debelo plastjo nanosa barve **S**: reliéfni tisk (1) **Sp**: debéli tisk

debelosténska posóda -e -e ž kem. laboratorijska steklena posoda z debelo steno za delo pri znižanem tlaku, npr. presesalna buča

debelosténski ulítek -ega -tka **m** met. masiven ulitek, ki ima na okrepljenih mestih debele stene, npr. 100 mm

deblómér -a **m** gozd. ➔ dendrométer

deblómérstvo -a **s** gozd. ➔ dendrometrija

deblóvína -e ž gozd., les. lesna masa debela in vej do debeline 7 cm na tanjšem koncu, brez skorje in panja

de Brogliejeva valóvna dolžína -- -e -e -e [debrójeva] ž fiz. valovna dolžina, s katero se predstavljajo kvantni delci v valovni mehaniki, količnik Planckove konstante in gibalne količine delca **PRIM.**: Comptonova valóvna dolžína

debye -a [debáj] **m** merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za dipolni moment molekule, simbol D, $1\text{ D} = 3,335\,640\,952 \cdot 10^{-30}\text{ C m}$

decentralizirano vódenje -ega -a **s 1.** organizacijska oblika vodenja proizvodnega procesa z razdelitvijo na hierarhično organizirane podsisteme **2.** vodenje velikih sistemov, razdeljenih po posameznih nalogah na podsisteme, kar omogoča učinkovit pretok podatkov in delovanje sistema

decibél -a m desetiški manjkratnik enote za nivo moči, desetina bela, simbol dB
PRIM.: néper

decíl -a m vsaka od vrednosti opazovane spreminljivke, ki razdelijo opazovane podatke, urejene po vrednosti, na deset delov z enakim številom podatkov

decimálna píka -e -e ž **1.** mat. mestno ločilo v številske sistemu, ki se uporablja v informacijski tehnologiji **PRIM.:** decimálna vějica
2. mat. decimalno ločilo v anglosaškem številskem sistemu

decimálna téhtnica -e -e ž vzvodna tehtnica za tehtanje mas, desetkrat težjih od uteži

decimálna vějica -e -e ž mat. mestno ločilo v decimalnem sistemu, ki po standardu ISO ločuje cela števila od decimalk
PRIM.: decimálna píka (1)

decimální ulómek -ega -mka m mat. ulomek, v katerem je števec poljubno celo število, imenovalec pa potenca števila 10

decimální zápís -ega -a m mat. zapis števila v desetiškem številskem sistemu

decimálno mésto -ega -a s mat. mesto decimalke glede na decimalno vejico

decimálno števílo -ega -a s mat. število z decimalkami, zapisano v desetiškem številskem sistemu

decimétrski valôvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 1 m–100 mm oziroma s frekvencami 300–3 000 MHz

decimilimétrski valôvi -ih -ôv m mn. telekom. ☞ mikrométrski valôvi

deduktívna metoda -e -e ž mat. metoda dokazovanja po logičnih pravilih dedukcije

defékt -a m met. ☞ napáka (2)

defektoskopíja -e ž neporušne metode za ugotavljanje napak v materialu sestavin in konstrukcij, npr. razpok, poroznosti, različnih vključkov, z različnimi fizikalnimi metodami, npr. z ultrazvokom, rentgensko svetlobo,

vrtničnimi toki, magnetnim poljem, uporablja se v strojništvu, za preiskavo cevovodov, tirnic, v letalstvu

deferízácíja -e ž kem. teh. odstranjevanje železa in mangana iz tehnološke vode z deferizatorjem

deferizátor -ja m kem. teh. filter s kationskim ionskim izmenjalcem, ki se uporablja za odstranitev železa in mangana iz naravne vode

defibrátor -ja m les. stroj za cefranje lesa v proizvodnji ivernih plošč

definícíja -e ž **1.** ☞ razločljivost (1) **2.** ☞ razločljivost (2)

definícíjska doména -e -e ž mat. množica, na kateri je funkcija definirana **S:** definicijsko obmóčje

definícíjska enáčba -e -e ž mat. enačba, s katero je kaj definirano, npr. hitrost je količnik premika in časovnega intervala
PRIM.: določilna enáčba (1)

definícíjski intervál -ega -a m mat. interval vrednosti, na katerem je funkcija definirana

definícíjsko obmóčje -ega -a s mat. množica, na kateri je funkcija definirana **S:** definicijska doména

defitêrmični postópek -ega -pka m tekst. termično krmiljen postopek barvanja poliakrilnih vlaken z bazičnimi barvili

deflagrácija -e ž kem. zgorevanje, npr. smodnikov, ki poteka s hitrostjo, manjšo od hitrosti zvoka in se prenaša s toplotno prevodnostjo **PRIM.:** detonácija

deflagrántno razstrelívo -ega -a s kem. teh. razstrelivo, katerega učinek temelji na sili razširjajočih se plinov in eksplozora z vzbuhom, npr. smodnik

deflegmácíja -e ž kem. delna kondenzacija par frakcij z višjim vreliščem na vrhu destilacijske kolone s protitočnim vračanjem kondenzata po koloni navzdol **PRIM.:** rektifikácija (1)

deflektográf -a m grad. naprava za merjenje in zapisovanje posedkov vozne površine pri določeni obremenitvi koles vozila med vožnjo

deflektométer -tra m grad. merilnik posedkov vozne površine pri določeni dinamični obremenitvi

defléktor -ja m 1. element, priprava, ki preusmerja tok zraka, vode, plinov, npr. v dimniku 2. fiz. naprava v pospeševalniku delcev za odklon njihove smeri

deflokulácija -e ž kem. teh. dispergiranje skupkov na delce koloidnih velikosti, uporablja se npr. za pripravo gladko tekoče suspenzije gline v keramični industriji **S:** razkosmičenje **PRIM.:** flokulácija, izkosmičenje

děfokusiranje -a s fiz. zmanjšanje ostrine slike zaradi odmika žarkov iz fokusa

deformabilnost -i ž lastnost elementa, konstrukcije, da zunanji vpliv povzroči spremembo oblike, ki je lahko elastična ali plastična, ali porušitev

deformácija -e ž meh. sprememba oblike elementa, telesa zaradi zunanjih vplivov, npr. sil, temperature

deformácija betóna -e -- ž grad. zmanjšanje in/ali povečanje dimenzij betonskega elementa zaradi zunanjih vplivov, npr. obremenitve, spremembe temperature

deformácija konstrukcije -e -- ž grad., stroj. sprememba geometrije in trdnostnih lastnosti konstrukcije zaradi obtežb, npr. vetra, potresa, spremembe temperature, deformacije tal

deformácija v hládnem -e -- -- ž met. deformacija pri hladnem preoblikovanju kovinskih materialov, npr. jeklene pločevine

deformácijska elípsa -e -e ž meh. geometrijsko mesto krajišč ravninskega napetostnega vektorja premikov, ker se polosi elipse premikata zaradi glavnih normalnih napetosti **Sp:** elípsa deformácijske

deformácijska histeréza -e -e ž meh. ☞ mehánska histeréza

deformácijska hitróst -e -i ž meh. tenzor, katerega komponente opisujejo deformacijo hitrostnega polja fluida

deformácijski dvójček -ega -čka m met. dvojček, ki nastane, če se pod vplivom zunanje strižne napetosti določen del kristalnega zrna v celoti premakne za določen kot okoli osi v ravnini dvojčenja

deformácijski elipsoíd -ega -a m meh. elipsoid, s katerim se predstavi deformacijski tenzor tako, da so glavne osi elipsoida sorazmerne in enako usmerjene kot njegovi lastni vektorji

deformácijski martenzít -ega -a m fiz. martenzit, katerega nastanek povzroča napetosti v materialu zaradi deformacije

deformácijski módul -ega -a m grad. modul, ki ponazarja, kako se pri obtežbi deformira vgrajeni material, ugotavlja se iz nagiba grafa obtežba-posedek pri tlačnem poskusu z obtežno ploščo

deformácijski ténzor -ega -ja m fiz. tenzor, katerega komponente opisujejo deformacijo mehansko obremenjene umišljene infinitezimalne kocke v trdni snovi

deformácijsko délo -ega -a s meh. energija, potrebna za spremembo oblike telesa, npr. preoblikovanja, zaradi delovanja zunanjih sil, pri čemer se ne upoštevajo izgube in trenja **PRIM.:** preoblikovalno délo

deformácijsko utrjevánje -ega -a s met. utrjevanje kovinskih materialov zaradi nedrsljivih dislokacij, katerih nastanek povzroči medsebojna interakcija drsečih dislokacij med deformacijo materiala

deformácijsko véktorsko pólje -ega -ega -a s meh. vektorsko polje, definirano z vektorjem premika vsake točke v telesu pri deformaciji

defosforácija -e ž met. ☞ razfósforjenje

deftín -a m tekst. zelo gosta in močna tkanina iz bombaža v atlasovi ali votkovni keprovi vezavi z mehko lasasto površino, ki se pridobi s kosmatenjem

degazánt -a m met. ☞ razplinjevalno sredstvo

degaziranje -a s 1. met. odstranjevanje plinov iz kovinske taline, npr. pred litjem **S:** razplínjanje (1)

degazolináža

2. elektr. odstranjevanje plinov, npr. iz elektronk
S: razplinjanje (3) **3.** kem. teh. ➡ dekontaminácija

degazolináža -e ž **1.** kem. teh. postopek za odstranjevanje gazolina iz zemeljskega plina, nafte **2.** kem. obrat za odstranjevanje gazolina iz zemeljskega plina, nafte v sklopu rafinerije nafte

degenerácija -e ž fiz., mat. stanje objektov v množici, ki se kvalitativno razlikuje od stanja drugih objektov iste množice

degenerírana snôv -e snoví ž fiz. snov, v kateri k tlaku največ prispeva Paulijevo izključitveno načelo, zato je ta malo odvisen ali neodvisen od temperature

degenerírano kvántno stánje -ega -ega -a s fiz. kvantno stanje, ki ima več možnih stanj pri isti energiji

degradácija -e ž poslabšanje mehanskih, fizikalnih, električnih lastnosti materiala

degradácija okólja -e -- ž ekol. ➡ razvrednôte-nje okólja

dégras -a m kem. usnjarska mast iz ribjega olja

degumíranje narávne svíle -a -- s tekst. odstranitev sericina, ki lepi dvojno nit surove svile, s pranjem v milnici ali rahlo alkalni raztopini **S:** razkléjenje narávne svíle

dehidrácija -e ž kem. odstranitev konstitucijske vode iz spojine, npr. dobivanje etena iz etanola, oksidov iz hidroksidov

dehidratácija -e ž kem. odstranitev hidratne vode iz molekule kristalohidrata, npr. galuna **PRIM.:** dehidrogenácija

dehidrogenácija -e ž kem. odstranitev enega ali več atomov vodika iz molekule spojine, npr. dehidrogenacija alkanov, pri kateri nastanejo alkeni **PRIM.:** dehidratácija

dehidrogenírni katalizátor -ega -ja m kem. katalizator, ki povzroča ali pospešuje dehidrogenacijo

deionizácija -e ž kem. odstranitev ionov iz raztopine, npr. kalcijevih in magnezijevih pri mehčanju vode

deionizácija vóde -e -- ž kem. teh. mehčanje vode z odstranjevanjem topnih soli iz vode z ionskimi izmenjalci **S:** demineralizácija vóde

deionizacíjski čas -ega čása m elektr. časovni interval, ki je po prenehanju anodnega toka potreben, da se krmilni mrežici vrne krmilna sposobnost pri določenih fizikalnih in delovnih razmerah

dejánska méra -e -e ž izmerjena mera predmeta, obdelovanca, na objektu, terenu

dejánska móč -e močí ž **1.** stroj. ➡ délovna móč (1) **2.** elektr. ➡ délovna móč (2)

dejánski odstópek -ega -pka m stroj. razlika med dejansko in imensko mero

dekádna enôta -e -e ž mat. cela potenca številske osnove desetiškega sistema, npr. enica, desetica, stotica

dekádni logarítem -ega -tma m mat. ➡ desetiški logarítem

dekádni sistém -ega -a m mat. ➡ desetiški sistém

dekádni štévec -ega -vca m števec, ki prikazuje izmerjene vrednosti v desetiškem številskem sistemu

dekádni upòr -ega -ôra m elektr. spremenljiv električni upor, katerega vrednost se lahko nastavi po načelu dekadnega števca

dekádni zapís -ega -a m mat. zapis števil v desetiškem sistemu

dekaéder -dra m mat. geometrijsko telo z desetimi mejnimi ploskvami, npr. ikozaeder, devetstrana piramida, oktagonalna prizma **Sp:** desetêrec

dekagón -a m mat. ➡ desétkótnik

dekalescénca -e ž met. pojav pri kovinah, da temperatura ne narašča kljub dovajanju toplote, kadar pride v kovini do strukturnih sprememb

dekalín -a m kem. dekahidronaftalen, $C_{10}H_{18}$, brezbarvna tekočina, topilo za maščobe, smole, voske

dekamétrski valóvi -ih -ôv **m mn.** telekom.
radijski valovi z valovnimi dolžinami 100–10 m
oziroma s frekvencami 3–30 MHz

dekán -a **m kem.** alkan z 10 atomi ogljika,
 $C_{10}H_{22}$, brezbarvna tekočina, topilo za
maščobe, smole, voske

dekanójska kislína -e -e **ž kem.** karboksilna
kislina, $CH_3(CH_2)_8COOH$, bela kristalinična
snov z neprijetnim vonjem po žarkem, njeni
estri se uporabljajo v parfumih **S:** kaprínska
kislína

dekanól -a **m kem.** alifatski alkohol, ki nastane
iz dekana z zamenjavo enega vodikovega
atoma s hidroksiskupino, $C_{10}H_{21}OH$, brez-
barvna, oljnata tekočina, ki se uporablja za
proizvodnjo plastifikatorjev, detergentov,
maziv, topil

dekantácia -e **ž kem. teh.** ločevanje bistro
tekočine, ki je nad usedlino, z odlivanjem

dekantátor -ja **m kem. teh.** ☞ bistrílnik

dekapírana pločevína -e -e **ž met.** pločevina,
s katere je bila odstranjena oksidna plast s
potapljanjem v razredčeno klorovodikovo ali
žveplovo kislino **Sp:** lúžena pločevína

dekapíranje -a **s met.** odstranjevanje oksidne
plasti z vroče valjane jeklene pločevine s
potapljanjem v razredčeno klorovodikovo
ali žveplovo kislino, ki mu sledi temeljito
izpiranje z vodo **Sp:** kémično dekapíranje
PRIM.: lúženje (1)

dekapírna kopél -e -i **ž met.** kopel za kemično
odstranjevanje oksidne plasti s kovinskih
predmetov z razredčeno raztopino klorovodi-
kove ali žveplove kisline **PRIM.:** lužílna kopél

dekapírni inhibítor -ega -ja **m kem. teh., met.**
inhibitor, ki se doda dekapirni kopeli za zmanj-
šanje hitrosti raztapljanja kovine

dekapitírana tlà -ih tál **s mn.** tla z odneseno
zgornjo plodno plastjo prsti, npr. zaradi erozije

dekarboníranje -a **s kem. teh.** odstranjevanje
raztopljenega ogljikovega dioksida, npr. iz
mineralne vode

dekarbonizácia -e **ž met.** ☞ razogljíčenje

dekatíranje -a **s tekst.** strojna stabilizacija
dimenzij in oblike volnenih tekstilij, pritiskanje
štrlečih vlaken ob površino in zmanjšanje leska
z vročo ali vrelo vodo, suho ali nasičeno paro
PRIM.: bárjenje

deklinácia -e **ž 1.** odklonski kot od dane
smeri, npr. magnetne igle iz smeri sever–jug
2. astr. koordinata v ekvatorskem koordinatnem
sistemu, kot vzdolž meridiana z izhodiščem na
ekvatorju **PRIM.:** rektascenzija

deklinacíjska črta -e -e **ž geod.** črta, ki povezuje
točke z enako magnetno deklinacijo **S:** izode-
klinála, izogóna

dekodíranje -a **s mat.** pretvarjanje kodirane
oblike signalov, podatkov v izvirno obliko

dekohezíja -e **ž kem.** močno zmanjšanje me-
datomskih, medmolekulskih privlačnih sil v
materialu, ki pod vplivom zunanjih sil lahko
povzroči njegovo porušitev

dekomisíja -e **ž** izločitev, odpis naprave,
stroja, postroja iz redne uporabe po izteku
življenjske dobe

dékompozícia -e **ž 1.** elektr. postopek
razčlenjevanja matematičnega modela na
več enostavnejših modelov, ki v glavnem
ohranjajo karakteristike delovanja sistema
kot celote **2.** tekst. analiza tekstilije in njenih
posameznih gradnikov

dekompresíja -e **ž stroj.** zmanjšanje tlaka
v prostoru, napravi, npr. pri dizelskem
motorju

dekompresíjska kómora -e -e **ž komora,**
v kateri je mogoče nadzorovano zmanjše-
vanje tlaka, npr. za dekompresijo po
potapljanju

dekompresíjska napráva -e -e **ž stroj.** naprava
za izklop kompresije, npr. pri dizelskem
motorju

dekompresijski momènt -ega -ènta **m grad.**
upogibni moment, ki ga ustvari po velikosti
in smeri tako velika zunanja obtežba, da se na

dekompresijski ventil

nateznem robu prereza izniči napetost zaradi sile prednapenjanja

dekompresijski ventil -ega -a **m** stroj. ventil dekompresijske naprave, npr. pri dizelskem motorju

dekontaminacija -e **ž** kem. teh. odstranjevanje nevarnih kemičnih, bioloških ali radioaktivnih snovi s površine, npr. tal, objektov, naprav, ljudi, živali, ali njihova nevtralizacija **Sp**: degaziranje (3)

dekorativna oblóga -e -e **ž** grad. obloga zidu, stropa ali tal z opeko, lesenimi, plastičnimi, kovinskimi dekorativnimi ploščami

dekremént -énta **m** mat. korak pri zmanjševanju spremenljivke

dekstrín -a **m** kem. škrobno lepilo, zmes vodo-topnih polisaharidov, ki nastane pri razkroju škroba s kislinami, encimi ali s segrevanjem, in se uporablja kot sredstvo za zgoščevanje črnila, kot lepilo, npr. na poštnih znamkah, ovojnicah

delávníška rísba -e -e **ž** stroj. podrobna, po pravilih tehničnega risanja izdelana risba sestavnega dela, izdelka s potrebnimi pogledi, npr. narisom, tlorisom, stranskim risom in prerezi, oznakami toleranc in simboli kakovosti obdelave površin, podatki o materialu in besednimi navodili za izdelavo, uporabo posebnih postopkov, npr. toplotne obdelave, površinske zaščite **Sp**: detájlna rísba **PRIM.**: téhnična rísba

délec -lca **m** fiz. najmanjši del snovi, npr. molekula, atom, proton, nevtron

délec álfa -lca -- **m** fiz. helijevo jedro, ki ga izseva nestabilno atomsko jedro pri radioaktivnem razpadu **S**: álfa délec

délec béta -lca -- **m** fiz. hitri elektron, ki ga izseva nestabilno atomsko jedro pri radioaktivnem razpadu ali nastane pri jedrskih reakcijah **S**: béta délec

délec béta plús -lca -- -- **m** fiz. hitri pozitron, ki nastane pri jedrskih reakcijah **S**: béta plús délec

délec gáma -lca -- **m** fiz. foton visoke energije, umeritveni bozon, ki posreduje elektromagnetno interakcijo **S**: gáma délec

délež -a **m** masno, prostorninsko, množinsko, številsko razmerje, ki izraža količino določene sestavine v spojini, zmesi, raztopini

délež harmónskih frekvénc -a -- -- **m** elektr. delež vseh manjkratnikov in večkratnikov osnovne frekvenca v celotnem signalu

delignifikácija -e **ž** tekst. kloriranje trdih vlaken za pretvorbo lignina v klorolignin in odstranitev tega z izpiranjem z raztopino natrijevega sulfita

delikvescéncia -e **ž** kem. lastnost nekaterih higroskopnih soli, da absorbirajo zračno vlago do te mere, da se v njej raztopijo in raztečejo

delílina črta -e -e **ž** met. črta, ki na delovni risbi označuje ploskev, kjer sta sestavljeni dve polovici livarske forme

delílina gláva -e -e **ž** stroj. priprava za natančno kotno delitev, npr. pri frezalnih strojih za izdelavo zobnikov, ozobji

delílina línija -e -e **ž** met. linija za avtomatizirano vzdolžno razrezovanje širokih kovinskih, navadno jeklenih, trakov na ožje, sestavljena iz stroja za razvijanje traku iz zvitka, stroja za vzdolžno rezanje in stroja za navijanje razrezanih trakov na navijalni bobn **S**: razrezoválna línija

delílina plôškev -e -kve **ž** met. ploskev, ki se dobi, ko se odpre sestavljena livarska forma na zgornji in spodnji del

delílíni jerménček -ega -čka **m** tekst. jermenček, ki deli kopreno valjčnega mikalnika v ozke trakove, široke 10–20 mm, ki se nato svaljkajo v predprejo kot predložek za prstansko predenje

delílínik eléktrične napétosti -a -- -- **m** elektr. sestav uporovnih ali kapacitivnih elementov, ki omogoča odjemalcu različne potrebne vrednosti napetosti za uporabo

delílínik kopréne -a -- **m** tekst. naprava, ki deli kopreno valjčnega mikalnika z jermenčki v trakove

delílíni króg -ega -a **m** 1. stroj. osnovni konstrukcijski parameter ozobja 2. stroj. krog, po katerem

se razdelijo konstrukcijski elementi strojnih delov, npr. izvrtine na prirobnici

delílínik žárka -a -- m fiz. optični element, ki razdeli svetlobni žarek na dva žarka, npr. v Michelsonovem interferometru

delítelj -a m mat. celo število, s katerim se celo število deli brez ostanka

delítev fórm -tve -- ž met. delitev peščene forme po delilni ploskvi

deljèni kalíber -ega -bra m met. kaliber za valjanje tirnic, sestavljen iz dveh delov

deljèni utòp -ega -ópa m met. utop za kovanje, stiskanje, ki je sestavljen iz dveh polovic, od katerih je ena na nakovalu, druga pa na kladivu, pehalu

deljènje -a s mat. računska operacija med celimi števili, obratna množenju

deljívost števíl -i -- ž mat. lastnost števil, da se lahko zapišejo kot produkt celih faktorjev

deljívó števílo -ega -a s mat. ☞ sestávljeno števílo

délna dislokácija -e -e ž met. dislokacija, pri kateri Burgersov vektor nima dolžine, ki bi predstavljala razdaljo med atomskima ravninama v kristalni zgradbi, zaradi česar se lokalno spremenita zaporedje zloga ravnin in kristalna zgradba **Sp**: parciálna dislokácija **PRIM.**: popòlna dislokácija

délna odpòved -e -i ž odpoved elementa, naprave, opreme, sistema zaradi spremembe vrednosti ene ali več karakteristik nad navedeno mejo, ki ne prepreči izvajanja zahtevane funkcije

délna oksidácija -e -e ž kem., met. oksidacija, ki ni potekla do konca **S**: nèpopòlna oksidácija

délna polimerizácija -e -e ž kem. polimerizacija, ki ne poteče do vzpostavitve ravnotežja

délna praznítev -e -tve ž elektr. električna praznitev, ki samo delno premosti izolacijo med prevodnimi deli in lahko nastane v izolaciji ali ob njej

délna reákcija -e -e ž kem. del redukcijsko-oksidacijske reakcije, npr. oksidacija ali redukcija

délna redúkcija -e -e ž kem. redukcija, ki ni potekla do konca in pri kateri ni bil ves kisik odstranjen iz molekule, npr. redukcija Fe_3O_4 do FeO **S**: nèpopòlna redúkcija

délni natòk -ega -óka m stroj. natok delovnega fluida pri turbinskih strojih le na delu oboda turbinskega vodilnika **PRIM.**: pòlni natòk

délni predòr -ega -òra m mat. geometrijska tvorba, ki nastane pri delnem zadiranju enega telesa v drugo telo

délni sklòp z dvóstránsko oslabítvijo -ega sklòpa --- m grad., les. sklop pri križanju dveh elementov, pri katerem se na stičnih ploskvah obeh elementov prečno vrežeta utor, zgornji element se vstavi v utor spodnjega, da se površini utorov stikata, na sredini križanja se oba elementa spojita s sornikom

délni tlák -ega -a m fiz., kem. delež tlaka v celotnem tlaku plinske zmesi, ki ga prispeva posamezna komponenta **S**: parciálni tlák **PRIM.**: Dáltonov zákon

délno iztečèna fóрма -- -e -e ž met. livarska napaka, pri kateri del taline pri litju uide skozi špranjo med polovicama sestavljene forme

délno obárjanje -ega -a s kem. obarjanje samo določenih sestavin raztopine, npr. kalcija in magnezija, iz trde vode s segrevanjem

délno prèdnápétí betón -- -ega -a m grad. betonski gradbeni element, v katerem ostanejo napetosti v njegovem prerezu v mejah tlačne trdnosti betona in okoli 60-odstotne natezne trdnosti betona, ob tem prerezu še ne razpoka, armatura pa je zaščitena pred korozijo

délo -a s fiz. fizikalna količina, zmnožek sile in poti ali navora in zasuka, simbola A in W , merska enota joule, **J Sp**: mehánsko délo

délo pod napétostjo -a --- s **1.** elektr. delo, pri katerem delavec lahko pride v stik z deli pod napetostjo ali z deli svojega telesa ali orodji, napravami, opremo poseže v območje, ki je pod napetostjo **2.** elektr. delovne metode,

delovanje lesá

ki se uporabljajo pri vzdrževanju električnih napeljav med njihovim obratovanjem, vključno z izklopom in vklopom

delování lesá -a -- s les. krčenje in raztezanje lesa, spreminjanje mer in lastnosti pod vplivom nihajoče zračne vlage

délovna energija -e -e ž elektr., stroj. energija, ki opravlja delo, simbol W , merska enota joule, J , in watt ura, Wh **Sp:** aktivna energija

délovna frekvéncia -e -e ž takt delovanja naprave, stroja

délovna kópija -e -e ž kopija kot podlaga za obdelavo besedila, slik, ki omogoča spremembe, popravke

délovna mēja -e -e ž **1.** rud. meja, do katere se lahko strojno odkopava plast premoga v premogovniku, določena z dolžino njegove plasti **2.** rud. meja na robu rudnega telesa, do katere je odkopavanje gospodarno

délovna móč -e močí ž **1.** stroj. izstopna moč naprave, stroja, ki je na razpolago za koristno opravljanje dela **Sp:** dejánska móč, efektivna móč **2.** elektr. največja uporabna moč pri izmeničnem električnem tokokrogu, zmnožek efektivne napetosti, efektivnega toka in faznega premika med njima, simbol P **Sp:** dejánska móč (2)

délovna napétost -e -i ž elektr. najvišja efektivna vrednost izmenične napetosti ali enosmerna napetost na izolaciji, ki se pojavi po priključitvi opreme na naznačeno napetost

délovna obremenítev -e -tve ž stroj. obremenitev sestavine, naprave, stroja, ki jo povzročajo delovni odpori, npr. sile rezanja pri obdelovalnih strojih, odpori vožnje pri vozilih, simbol P

délovna ozemljítev -e -tve ž elektr. ozemljitev izklopljenih delov električne instalacije za preprečitev električnega udara pri delu na napravah, postrojih

délovna površina -e -e ž **1.** met. površina orodja, dela stroja, npr. votlice pri vlečenju, valja pri valjanju, ki deluje na material pri postopku preoblikovanja **2.** stroj. površina

delovne mize, obdelovalnega stroja s prosto ležečim ali vpetim obdelovancem v procesu obdelave

délovna prostornína -e -e ž stroj. prostornina volumenske sestavine, stroja, ki jo poseda in iztisne

délovna rísba -e -e ž met. načrt, risba za izdelavo, sestavljanje forme, vstavljanje livarskih modelov

délovna temperatúra -e -e ž temperatura, pri kateri poteka delovni proces

délovna tóčka -e -e ž elektr. točka delovanja elektroenergetskega sistema, okrog katere se gibljejo vrednosti sistemskih spremenljivk med obratovanjem ali se analizirajo lastnosti sistema **Sp:** obratoválna tóčka

délovna úra -e -e ž ura dela delavca ali delovanja stroja

délovne izgúbe -ih izgúb ž **mn.** izgube snovi, energije pri delovnem procesu, delovanju naprave, stroja

délovni cíkel -ega -kla **m** stroj. sklenjeno zaporedje gibov strojnega dela naprave do prve identične ponovitve, ko opravlja koristno delo

délovni diagrámm -ega -a **m** **1.** grad. diagram, ki prikazuje delovno območje stroja, npr. ročičnega dvigala v odvisnosti od bremena na koncu ročice **2.** grad. diagram, ki prikazuje odvisnost med napetostjo in deformacijo preskušanca, npr. pri nateznem preskusu **PRIM.:** diagrámm napétost-deformácia **3.** stroj. prikaz delovanja batnega stroja, posnet z indikatorjem **Sp:** indikátorski diagrámm

délovni etalón -ega -a **m** stroj. etalon, ki se uporablja za umerjanje preciznih merilnikov dolžine **PRIM.:** primárni etalón, sekundárni etalón

délovni fáktor razstrelíva -ega -ja -- **m** rud. količnik moči uporabljenega razstreliva in moči razstreliva, ki se standardno uporablja v rudarstvu, npr. amonitratnega razstreliva

délovni gíb -ega -a **m** stroj. pot, na kateri strojni del, mehanizem pri gibanju sem in tja opravlja koristno delo **Sp:** délovni hòd

délovni hòd -ega hòda **m** stroj. ➔ délovni gífb

délovni izkorístek -ega -tka **m** stroj. ➔ izkorístek (2)

délovni kontákt -ega -a **m** elektr. razklenjen kontakt, ki se pri vzbuditvi releja, stikala sklene, omogoči tok skozenj in preide v stanje mirovnega kontakta

délovni médij -ega -a **m** medij, v katerem ali s katerim se kaj dela, npr. voda, olje, stisnjeni zrak

délovni načrt -ega -a **m** časovni načrt posameznih faz proizvodnega, obdelovalnega procesa

délovni óder -ega ódra **m** ploščad, podest, na katerem stoji delavec pri delu ali se uporablja za dovoz, shranjevanje, prevoz materiala

délovni odpòr -ega -ôra **m** stroj. odpor, ki ga povzroča obremenitev

délovni pádec tláka -ega -dca -- **m** 1. meh. zmanjšanje tlaka v cevovodu zaradi notranjega trenja v toku fluida, trenja med cevovodom in fluidom, izgub tlaka zaradi sprememb smeri toka fluida in sprememb pretočnih prereзов v cevnih lokih, cevnih kolenih, cevnih priključkih, zaradi izgub tlaka v zapiralih v cevovodu **2.** meh., stroj. zmanjšanje tlaka v fluidnotehničnem stroju zaradi opravljanja dela, npr. v hidravličnem motorju, pnevmatičnem motorju, delovnem valju, vakuumski črpalki

délovni pòd -ega pòda **m** grad., les. vodoravna podlaga, na katero se narišejo v naravni velikosti lesne zveze, povezave elementov ostrešja ali druge tesarske konstrukcije ostrešja **S:** tesárska míza

délovni postópek -ega -pka **m** postopek učinkovanja na material, polizdelek pri proizvodnem procesu

délovni prikljúček -ega -čka **m** naprava, stroj brez lastnega pogona, ki se priključi na osnovni stroj s pogonom, npr. kosilnica na traktor

délovni signál -ega -a **m** 1. elektr., stroj. močnostni krmilni signal pri delovanju naprave, stroja **2.** elektr., stroj. prožilni signal za začetek delovanja naprave, stroja

délovni stík -ega -a **m** 1. stroj. stik strojnih elementov, npr. kotalnega elementa in obroča v kotalnem ležaju, dveh zob v zobniškem prenosniku, za prenašanje sile med elementoma **2.** grad. stik pri izvedbi monolitnih betonskih konstrukcij, ki se betonirajo v delovnih taktih, pri čemer se mesta prekinitev utrdijo z mozniki, npr. pri betoniranju tlakov večjih hal

délovni stròj -ega stròja **m** stroj za opravljanje dela, npr. kmetijski stroj, obdelovalni stroj, gradbeni stroj **PRIM.:** energíjski stròj

délovni tákt -ega -a **m** 1. stroj. delovni gib pri dvotaktnih ali večtaktnih delovnih ali energijskih strojih, npr. motorjih z notranjim zgorevanjem **2.** grad. izvajanje predvidene delovne operacije v zaporednih predpisanih obdobjih, npr. montaža prefabriciranih mostnih nosilcev pri gradnji mostu z več razpetinami, betoniranje tlakov večjih hal

délovni tlák -ega -a **m** tlak, pri katerem poteka delovni proces

délovni tók -ega -a **m** 1. dejanski tok, npr. električni, toplotni, hidravlični, skozi napravo, stroj **2.** elektr. del izmeničnega električnega toka, ki je v fazi z električno napetostjo

délovni válj -ega -a **s** 1. stroj. hidravlični ali pnevmatični valj, izvršilni motor naprave, stroja za opravljanje dela s premočrtnim gibanjem **2.** met. valj valjalnega stroja, ki se uporablja za določen delovni postopek, npr. valjanje

délovno obmóčje -ega -a **s** elektr. območje vrednosti spremenljivk procesa, ki jih te zavzemajo med njegovim potekom

délovno pólje bátnega drsníka -ega -a -- -- **s** stroj. zunanja površina koluta na vretenu batnega drsnika, ki vodi drsnik ter tesni in krmili tok fluida **PRIM.:** krmílno pólje bátnega drsníka

délo z žlíndro -a -- -- **s** met. vodenje talilnega postopka s spreminjanjem sestave žlindre

délta razporedítev -- -tve **ž** elektr. razporeditev električnih vodnikov, pri kateri so linijski

vodniki razporejeni v vogalih enakokrakega trikotnika, pri čemer spodnja stranica ni nujno vodoravna **S**: razporeditev délta

deltoíd -a m mat. štirikotnik, ki ga ena od diagonal deli v različna enakokraka trikotnika

demetaliziranje -a s elektr., kem. teh. odstranitev kovine iz nezaščitene delov tiskanega vezja z jedkanjem v kislini

demetalizirna kopél -e -i ž kem. teh. kopel z raztopino za odstranjevanje kovinskih prevlek s površin, npr. starih galvanskih prevlek

demineralizácija vóde -e -- ž kem. teh. mehčanje vode z odstranjevanjem topnih soli iz vode z ionskimi izmenjalci **S**: deionizácija vóde

demodulácija -e ž elektr. pretvarjanje modularnega signala v osnovno, izvirno, uporabno obliko z ločevanjem modularnega signala ali frekvence od nosilnega signala ali frekvence

demodulátor -ja m elektr. vezje, ki izvaja demodulacijo

demonstrácija -e ž nazorno prikazovanje pojava, poskusa ali predmeta in njegovega delovanja, npr. merilnika

dén -a m tekst. ☞ denier

denaturírana beljakovína -e -e ž kem. beljakovina, ki je zaradi zunanjih vplivov, npr. segrevanja, pH, trajno spremenila svoje lastnosti **Sp**: skrknjena beljakovina

denaturírani špírít -ega -a m kem. teh. etanol z dodatki, npr. piridinom, etil metil ketonom, ki povzročijo, da ni užiten, uporablja se kot topilo v industriji **PRIM.**: metanól

denaturíranje -a s **1.** kem. teh. sprememba prvotnih lastnosti kake snovi z dodajanjem druge snovi, npr. denaturiranje alkohola z dodatki, ki povzročijo, da ni več užiten **2.** kem. teh. sprememba prvotnih lastnosti kake snovi zaradi kemičnih ali toplotnih vplivov, npr. denaturiranje beljakovin pod vplivom kislin, alkalij, segrevanja

dendríť -a m met. smrečici podobno kristalno zrno v mikrostrukturi kovinskih materialov,

ki je zgrajeno iz osrednjega dela v obliki debla, prvih stranskih vej, ki rastejo iz njega, in drugih stranskih vej, ki rastejo iz prvih stranskih vej

dendríťna mréža -e -e ž met. mreža iz dendritov, ki se povežejo v talini med procesom kašastega strjevanja, ko dobiva kaša že lastnosti trdnine

dendríťna strjeválna frónta -e -e -e ž met. strjevalna fronta, iz katere v talino štrlijo izrastki trdne faze kot dendriti

dendrográf -a m gozd. naprava za merjenje in zapisovanje sprememb drevesnega premera med rastjo

dendrométer -tra m gozd. merilnik višine in debeline dreves **Sp**: deblomér

dendrometríja -e ž gozd. metode merjenja stoječih in posekanih dreves, npr. debeline in višine, velikosti krošnje, prsne mere, za ugotavljanje letnega prirasta lesa **Sp**: deblomérstvo

denier -ja [denjé denjéja] m tekst. merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za dolžinsko maso, ki izraža finost vlaken in prej, $111,1 \cdot 10^{-9} \text{ kg/m}$ **Sp**: dén

dením -a m tekst. močna, sanforizirana bombažna tkanina v keprovi vezavi iz indigo modro obarvane osnove in surovega votka **S**: džíns

denitrácija -e ž **1.** kem. odstranjevanje nitratov in drugih dušikovih spojin iz vode **2.** kem. odstranjevanje nitroskupine iz nitrospojin

denitrifikácija dímnih plínov -e -- -- ž kem. teh. zmanjševanje deleža dušikovih oksidov v dimnih plinih termoelektrarn na premog ali elektrarn s plinskimi turbinami **PRIM.**: De-NO_x-postópek

De-NO_x-postópek -pka [dénóks] m kem. teh. postopek za odstranjevanje dušikovih oksidov iz dimnih ali izpušnih plinov s katalitično redukcijo **PRIM.**: denitrifikácija dímnih plínov

denzítométer -tra m kem. merilnik stopnje počrnjenosti fotografskega filma, npr. pri rentgenski difrakciji, ali intenzivnosti barvnih tonov

deparafiniranje -a s kem. teh. odstranjevanje parafinskega voska iz surove nafte ali naftnih destilatov

deplasma -ja m prostornina vode, ki jo izpodrine ladja in je mera za nosilnost ladje v tonah **S**: izpodrív

depolarizacija -e ž **1.** fiz. izguba smerne urejenosti določene fizikalne lastnosti, npr. depolarizacija svetlobe, depolarizacija spinov, depolarizacija v tekočem kristalu **2.** elektr. preprečenje ali zmanjševanje napetosti, ki je nasprotna lastni napetosti galvanskega člena **3.** elektr. zmanjšanje električne ali magnetne polarizacije, npr. depolarizacija magneta z zunanjim magnetnim poljem ali s segrevanjem, tudi zaradi staranja

depolarizánt -a m kem. teh. snov, ki zmanjšuje ali preprečuje elektrokemijsko polarizacijo, npr. manganov dioksid v galvanskem členu **Sp**: depolarizátor

depolarizátor -ja m kem. teh. ☞ depolarizánt

depolarizirna zmes -e ž zmesí ž kem. teh. zmes, ki vsebuje depolarizant in snov, ki veča prevodnost, npr. zmes manganovega dioksida in oglja, in se uporablja v galvanskih členih cink-oglj

depolimerizacija -e ž kem. razgradnja polimerov v manjše polimere in v monomere, npr. polistirena v stiren, škroba v dekstrin in naprej v glukozo

depopulacija nivója -e -- ž fiz. pojav, npr. v laserju, pri katerem kvantni sistem preide iz visoko degeneriranega kvantnega stanja v stanje z drugo energijo

depresánt -a m kem. teh. aditiv, ki znižuje strdišče parafinskega voska v mineralnih oljih

deprésor -ja m **1.** rud. reagent pri flotaciji, ki spremeni neomočljive delce v omočljive **PRIM.**: flotacijsko sredstvo **2.** kem. reagent, ki zavira ali prepreči reakcijo

Deriazova turbína -e -e [deriájeva] ž stroj. s krmiljenimi pogonskimi lopaticami izboljšana Francisova turbina

Dérijev eléktromotór -ega -ja m elektr. repulzijski elektromotor z dvojnimi ščetkami na kolektorju, ki omogočajo nastavljanje, krmiljenje vrtilne frekvence

derivacijska elektrárna -e -e ž ☞ kanálska hídroelektrárna

derivacijski kanál -ega -a m grad. kanal za odvajanje dela vodnega toka iz rečne struge in dovajanje hidroelektrarni

derivacijski preklòp -ega -ópa m elektr. preklòp, pri katerem med preklapljanjem ostanejo zaradi vzporedne vezave določeni elementi vklopljeni

derivát -a m kem. spojina, nastala iz izhodne spojine s substitucijo enega ali več atomov ali atomskih skupin z drugimi atomi ali atomskimi skupinami

Derrickov žerjav -ega -áva [dèrikov] m stroj. žerjav, katerega bistvene sestavine so nagibni opornik, vrtljiv v vodoravni ravnini, z vrvnim mehanizmom za njegovo nagibanje in škripljevanje za dviganje bremena, uporablja se v gradbeništvu in ladjarstvu

Descartesovi koordináti -ih -át [dekártovi] ž dv. mat. ☞ kartézični koordináti

Descartesov koordinátni systém -ega -ega -a [dekártov] m **1.** mat. ravninski systém, v katerem koordinati x in y predstavljata predznačeno oddaljenost točke od dveh med seboj pravokotnih osi abscise in ordinate **S**: kartézični koordinátni systém (1) **2.** mat. prostorski systém, v katerem koordinate x , y in z predstavljajo predznačeno oddaljenost točke od treh med seboj pravokotnih ravnin yz , zx in xy **S**: kartézični koordinátni systém (2)

Descartesov líst -ega -a [dekártov] m mat. algebrska krivulja, določena s polinomom tretje stopnje: $x^3 + y^3 = 3ax$

desenzibilizacija -e ž tekst. zmanjšanje občutljivosti tekstilij na svetlobo, povišanje temperature, sredstva

desetêrec -rca m mat. ☞ dekaéder

deseterokótnik -a m mat. ☞ desétkótnik

desetiški eksponènt

desetiški eksponènt -ega -ênta **m** mat. celi del desetiškega logaritma absolutne vrednosti števila

desetiški kód -ega -a **m** mat. kod za zapis celega števila v desetiškem sistemu z desetimi različnimi znaki

desetiški logarítem -ega -tma **m** mat. logarítem, ki ima za osnovo število 10, simbol lg ali $\log_{10}$ **Sp**: Briggsov logarítem, dekádni logarítem **PRIM.**: narávni logarítem

desetiški systém -ega -a **m** mat. mestni sistem za zapisovanje števil z desetimi števki **Sp**: dekádni systém

desétkótnik -a **m** mat. ravninski lik z desetimi koti in desetimi stranicami **Sp**: dekágon, deseterokótnik

desétštévná ós -e osí **ž** fiz. os simetrije, ki ne obstaja v kristalografiji in pri zasuku telesa za 36° povzroči ponovitev prvotnega položaja kristalne ploskve

dèska -e **ž** **1.** les. žagarski izdelek pravokotnega prereza z ostrimi robovi, debel 18–45 mm, širok nad 8 cm, navadno do 6 m dolg **Sp**: žaganica **2.** kovinska plošča pri mobilnih delovnih strojih za rinjenje, razgrebanje, ravnanje zemlje, sipkih materialov

dèska samíca -e -e **ž** les. nerobljena deska, ki se dobi pri izdelavi tramov, debela med 18 mm in 45 mm

deskriptívna geometrija -e -e **ž** ➞ opisna geometrija

désna pletenína -e -e **ž** tekst. pletenina s samo desnimi zankami na zunanji strani pletiva

désna víjáčnica -e -e **ž** mat. vijačnica, pri kateri je smer pomika v smeri vrtenja, določeni s pravilom desne roke **PRIM.**: léva víjáčnica

désna vráta -ih vrát **s mn.** vrata s tečaji krila na desni strani, gledano iz notranjosti navzven

désna zánka -e -e **ž** tekst. zanka, pri kateri sta vidna oba kraka, ki vežeta glavo in vznožje zank **PRIM.**: léva zánka

désni koordinátni systém -ega -ega -a **m** mat. pravokotni koordinatni sistem, katerega orientacija tretje osi kaže v smeri pomika desne vijačnice, ki se suka od prve proti drugi osi

désni navòj -ega -òja **m** stroj. standardni navoj ustreznega profila na vijaku, vijačnem vretenu ali v matici, matičnem vodilu, vrezan tako, da se vijak pogreza, če se vrti v smeri gibanja urnega kazalca **PRIM.**: lévi navòj

désno navíjanje -ega -a **s** elektr. navijanje električnega vodnika, žice na jedro, tulko v smeri desne vijačnice

désnosúčnost -i **ž** fiz., kem. lastnost snovi, da suka ravnino linearno polarizirane svetlobe pri prehodu skozi snov v smeri urnega kazalca **PRIM.**: enantiomeríja, óptična aktivnost, óptična izomeríja, súčnost

désno víta vrév -- -e vrví **ž** stroj. vrv, pri kateri so prameni viti kot desni navoji pri vijakih

désno vítje -ega -a **s** stroj., tekst. vitje v smeri urnega kazalca **PRIM.**: lévo vítje

desórpcija -e **ž** fiz. pojav, pri katerem snov, adsorbirana na površini trdne snovi in/ali absorbirana v drugi snovi, zapusti površino **PRIM.**: absórpcija (1), adsórpcija, sórpcija

desorpcíjska izotèrma -e -e **ž** fiz., kem. izoterma, ki ponazarja zvezo med relativno zračno vlažnostjo in ravnotežno vlažnostjo trdne snovi pri desorpciji, npr. pri lesu **PRIM.**: adsorpcíjska izotèrma, sorpcíjska izotèrma

destilácija -e **ž** kem. postopek za čiščenje tekočin ali njihovo ločevanje od nehlapnih snovi z uparevanjem in kondenziranjem nastalih par v hladilniku

destilácija náfte -e -- **ž** kem. razstavljanje nafte v frakcije z različnimi območji vrelišč, npr. bencin, petrolej, kurilno olje, mazalna olja

destilácija z vòdno páro -e --- **ž** kem. destilacija težko hlapnih tekočin, ki se z vodo ne mešajo in bi se pri vrelišču že razkrajale, z uvajanjem vodne pare, pri čemer se destilirajo skupaj z vodo pri 100°C

destilacijska buča -e -e ž kem. ➡ destilirka

destilacijska kolóna -e -e ž kem. kolona za izločanje zaželenega produkta iz zmesi z destilacijo

destilacijski aparát -ega -a m kem. ➡ destilátor

destilacijski nastávek -ega -vka m kem. vmesni kos med laboratorijskim hladilnikom in predložko

destilátor -ja m kem. naprava za destilacijo, navadno za pridobivanje destilirane vode
Sp: destilacijski aparát

destilirana vóda -e -e ž kem. z destilacijo očiščena voda, ki ne vsebuje raztopljenih soli

destilirka -e ž kem. steklena buča z okroglim dnom in dolgim vratom s stransko odvodno cevjo za destilacijo v laboratoriju **Sp:** destilacijska buča

destruktívno preskúšanje -ega -a s ➡ porúšno preskúšanje

desulfurácija -e ž 1. kem. teh. ➡ razžveplá-nje (2) 2. met. ➡ razžveplánje (1)

detajlíranje -a s 1. grad., stroj. podrobno konstruiranje vseh detajlov sestave, naprave, stroja, gradbene konstrukcije 2. grad., stroj. opredelitev vseh podrobnosti sestavnih delov konstrukcije v postopku konstruiranja, npr. oblike, mer, materiala, toleranc, toplotne obdelave, površinske zaščite

detájlna rísba -e -e ž stroj. ➡ delávniška rísba

detájlna tóčka -e -e ž geod. točka na terenu, določena s tremi koordinatami v državnem prostorskem sistemu in pomenom

detájlni načrt -ega -a m 1. načrt opravi, posameznih delov stroja, gradbenih elementov in zvez med njimi v merilu 1 : 1 ali povečanjem merilu 5 : 1, 10 : 1 2. stroj. delavniška risba za izdelavo detajla

detájlni nivelmán -ega -a m geod. nivelman, s katerim se določijo nadmorske višine terenskih točk z reperji generalnega nivelmana

detaniníranje -a s kem. teh., les. izluževanje tanina iz lesa

detašíranje -a s tekst. odstranjevanje madežev na tekstilijah z organskimi topili, emulgatorji ali njihovo mešanico

detašírno srédstvo -ega -a s tekst. sredstvo za odstranjevanje madežev

detéktor -ja m sestavina, naprava z zaznavalom, ojačevalnikom in optičnim prikazovalnikom ali zvočnim signalom za identifikacijo določenega pojava, vrednosti veličine

detéktor vákuumskega púščanja -ja --- m detektor za odkrivanje netesnosti vakuumskega sistema, navadno s kontroliranim oblivanjem vakuumske posode s helijem in istočasn timerjenjem sprememb tlaka v njej

dételjíčasti lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, katerega oblika je sestavljena iz treh krivin s polmerom četrte razpona, krajni krivini imata obliko četrte loka, nad njima na sredini pa je polkrožni lok enakega polmera kot pri stranskih lokih

detergènt -ènta m kem. teh. površinsko aktivna snov v sredstvih za pranje in pomivanje, šamponih, emulgatorjih **PRIM.:** mýlo (1)

detergèntni aditív -ega -a m stroj. dodatek k motornim oljem za raztapljanje ostankov izgorovanja v valju

detergèntno ólje -ega -a s stroj. mineralno, sintetično ali biorazgradljivo olje z dodatki, npr. za izboljšano mazalnost, večji indeks viskoznosti, večjo odpornost proti staranju, odpornost proti penjenju, večjo temperaturno odpornost

determináнта matrike -e -- ž mat. produkt lastnih vrednosti matrike, številčna vrednost matrike, podlaga za izračun njene inverzne vrednosti

determinístični modél -ega -a m mat. matematični model procesa, ki opiše in napove prihodnje obnašanje procesa na osnovi znanih fizikalnih zakonitosti

detonácija -e ž kem. zelo hitra kemijska reakcija eksplozivne snovi, npr. razstreliva, pri kateri je hitrost detonacijskega vala 1500–9000 m/s **PRIM.:** deflagrácija, eksplozija, klénkanje

detonacijska hitrôst -e -i ž hitrost, večja od hitrosti zvoka, s katero se razširja udarni val pri detonaciji

detonacijska vžigalna vrčica -e -e -e ž kem. teh., rud. vžigalna vrčica z jedrom iz trinitrotolue-na, ki se vžge z detonatorjem in zgoreva z detonacijsko hitrostjo

detonacijski vál -ega -a m udarni val, ki ga povzroči detonacija v obdajajočem plinastem, tekočem ali trdnem mediju

detonátor -ja m grad., rud. priprava v obliki kovinske cevke, napolnjene z inicialnim razstrelivom, za vžig brizantnega razstreliva, ki se uporablja npr. pri razstreljevanju v rudnikih ali kamnolomih **S:** vžigálnik **PRIM.:** netílka

dévarska posóda -e -e ž kem. steklena ali kovinska dvostenska posoda z medstenjem, iz katerega je izsesan zrak, za prenos utekočinjenih plinov in delo z njimi pri temperaturi njihovega vrelišča **S:** Dewarjeva posóda

devétkótnik -a m mat. ravninski lik z devetimi koti in devetimi stranicami

devétstrána piramída -e -e ž mat. piramida, ki ima za osnovno ploskev devetkotnik in plašč iz devetih trikotnikov

deviációja -e ž **1.** odklon od predvidene poti ali smeri, npr. ladij, letal, izstrelkov **2.** grad. prestavitev, delna sprememba poteka stare trase, npr. pri rekonstrukciji ceste **3.** mat. razlika med vrednostjo spremenljivke in njeno srednjo vrednostjo **S:** odklòn (3)

deviacijski momènt -ega -ênta m meh. zunaj-diagonalna komponenta tenzorja vztrajnostnega momenta glede na izbrano os, količnik komponente vrtilne količine, pravokotne na vrtilno os, in kotne hitrosti

deviacijski momènt plóskve -ega -ênta -- m meh. ➔ drugi momènt plóskve

devitrifikációja -e ž kem. kristalizacija prvotno amorfnega stekla v njegovi notranjosti ali na površini, kar povzroči njegovo pomotnitev

devtêrij -a m kem. vodik-2, izotop vodika z relativno atomsko maso 2, sestavina težke vode, simbol D ali ^2H **S:** têtžki vodík

devtêrijev oksíd -ega -a m kem. spojina kisika in devterija, $^2\text{H}_2\text{O}$ ali D_2O , brezbarvna tekočina, z nekoliko večjo gostoto ($1,12 \text{ g/cm}^3$), manjšo reaktivnostjo in manjšo sposobnostjo za raztapljanje od navadne vode, uporablja se kot moderator v nekaterih jedrskih reaktorjih **S:** têtžka vóda

devterón -a m fiz. jedro devterija, sestavljeno iz protona in nevtrona

Dewarjeva posóda -e -e [djúarjeva] ž kem. steklena ali kovinska dvostenska posoda z medstenjem, iz katerega je izsesan zrak, za prenos utekočinjenih plinov in delo z njimi pri temperaturi njihovega vrelišča **S:** dévarska posóda

dezaerátor -ja m naprava za odstranjevanje zraka in drugih raztopljenih plinov iz vode za napajanje parnega kotla

dezaminíranje -a s kem. odstranjevanje aminoskupine iz spojin

dézemulgátor -ja m kem. teh. sredstvo za razbitje emulzije, da se obe tekoči fazi, npr. olje in voda, ločita

dezinfékcija -e ž kem. teh. ➔ razkuževanje

dezintegrációja -e ž uničenje prvotnih lastnosti, prvotnega stanja z drobljenjem, razkosavanjem, cefranjem, razstavljanjem

dezintegrátor -ja m **1.** naprava, stroj za drobljenje, trganje kosov snovi, npr. lesa, livarskega peska, papirja **2.** agroteh. stroj za mletje in luščenje semena pri pridobivanju olja

dezmoláza -e ž kem. vrsta encimov, ki omogočajo oksidacijske in redukcijske presnove v organizmu, npr. encimi alkoholnega vrenja

dezodorírna apretúra -e -e ž tekst. apretura tekstilij, npr. oblačil, žimnic, s sredstvi za odstranjevanje neprijetnega vonja in zaviranje razmnoževanja bakterij

dezoksidacija -e ž kem. teh., met. zmanjšanje vsebnosti kisika v kovinski talini **Sp:** razkislčenje

dezoksidánt -a m met. snov, ki se dodaja v talino kovine, da veže raztopljeni kisik

dezoksidirani báker -ega -kra m met. baker, ki ima zaradi dezoksidacije zmanjšano koncentracijo raztopljenega kisika

dezoksigenácija -e ž 1. kem. odstranjevanje molekulskega kisika, npr. preostankov kisika s katalitičnim sežigom, pri čemer nastane voda 2. kem. odstranjevanje atomov kisika iz molekule organske spojine, npr. z zamenjavo hidroksiskupine z atomom vodika

deževálnik -a m agroteh. naprava za namakanje obdelovalnih površin z razprševanjem vode v obliki rahlega dežja **PRIM.:** namakalni razpršilnik

dežníkasta anténa -e -e ž elektr. zložljiva prenosna paraboloidna antena

dietetát celulóze -a -- m kem. ester celuloze z očetno kislino, v katerem sta v celulozi zaestreni po dve OH-skupini vsake glukozne enote, in se uporablja za izdelavo prozornih folij, filmov

diáda -e ž mat. tenzor, ki je diadni produkt dveh vektorjev

diádni prodúkt -ega -a m mat. preslikava, ki priredi dvema vektorjema tenzor drugega reda, ki pri delovanju na tretji vektor tega preslika v prvi vektor, pomnožen s skalarnim produktom drugega in tretjega vektorja

diafrágemska črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. ☞ membránska črpálka

diafrágemski postópek -ega -pka m kem. teh. postopek za pridobivanje natrijevega hidroksida, klora in vodika z elektrolizo vodne raztopine natrijevega klorida ob uporabi nekdanj azbestne, danes teflonske diafragme za ločitev katodnega prostora od anodnega **PRIM.:** amalgámski postópek, klóralkálijska elektrolíza

diafrágma -e ž 1. kem. polprepustna stena v elektroliznih celicah, ki ločuje anodni prostor od katodnega in preprečuje mešanje

anolita s katolitom 2. grad. vezna stena v votlih nosilcih 3. grad. tanka stena, izdelana iz neprepustnega materiala, ki se vgradi pod temeljem pregrade ali nasipa do globine neprepustne plasti ter tako prepreči precejšanje talne vode pod objektom 4. stroj. ☞ membrána (2)

diagonalizácija matríke -e -e ž mat. razcep matrike v zmnožek treh matrik, od katerih je prva ortogonalna, druga diagonalna in tretja ortogonalna

diagonalná matríka -e -e ž mat. matrika, ki ima samo diagonalne elemente različne od nič

diagonalná opóra -e -e ž grad. opora v obliki diagonale v enem od polj predalčne stene, ki zagotavlja stabilnost stene v njeni ravnini

diagonalni systém -ega -a m elektr. linearni sistem z več spremenljivkami, sestav med seboj neodvisnih podsistemov, prikazan z diagonalno matriko prenosnih funkcij

diagonalno odkopávanje -ega -a s rud. odkopavanje premoga, rude poševno med etažama

diagonalno páličje -ega -a s grad., stroj. palična konstrukcija z diagonalno postavljenimi palicami

diagonalno zráčenje -ega -a s rud. zračenje rudnika po prečnih povezavah med jaški

diagrám -a m grafični prikaz medsebojne odvisnosti vsaj dveh veličin v koordinatnem sistemu **PRIM.:** gráf (2), gráfikon

diagrám bárvanja -a -- m tekst. shema barvalnega postopka z vsemi podatki o spreminjanju pogojev med barvanjem, npr. časa, temperature, tlaka, in zaporedju dodajanja barvila in pomožnih sredstev

diagrám CCT -a -- [ceceté] m (ang. CCT – continuous cooling transformation) met. diagram, ki v koordinatah temperatura-čas prikazuje fazne premene v jeklu z določeno sestavo pri ohlajanju z različnimi ohlajevalnimi hitrostmi, čas je navadno v logaritemski lestvici **S:** kontinuirni preménski diagrámm **PRIM.:** diagrámm TTT, izotérmni preménski diagrámm

diagram dinamične trdnosti

diagram dinamične trdnosti -a -- -- m meh.

diagram, ki kaže trajno dinamično trdnost v odvisnosti od srednje napetosti pri utripni ali izmenični obremenitvi **Sp**: diagram utrújanja, Smithov diagram **PRIM.**: Wöhlerjeva krivúlja

diagram entalpija-entropija -a -- -- m fiz.,

kem. diagram, ki kaže odvisnost entalpije od entropije, uporablja se kot osnovni diagram za predstavitev termodinamičnih sprememb stanja, pomemben npr. za parne krožne procese v termoelektrarnah, turbinske stroje

diagram Fe-Fe₃C -a -- [efé efétricé] m met.

metastabilnostni fazni diagram, del diagrama železo-ogljik do masnega deleža ogljika 7 %, v katerem posamezna polja prikazujejo področja taline, α -železa, γ -železa in železovega karbida **S**: diagram železo-železov karbíd

diagram napétost-deformácija -a -- m

meh. osnovni diagram pri obravnavi trdnosti materiala, ki kaže odvisnost deformacije od napetosti **PRIM.**: délovni diagram (2)

diagram potenciál-pH -a -- [pehá] m kem., met.

diagram, ki kaže odvisnost elektrodnega potenciala od pH in termodinamično stabilne faze vodnih raztopin **S**: Pourbaixov diagram

diagram stánja -a -- m **1.** ☞ fázni

diagram (1) **2.** kem., met. ☞ fázni diagram (2)

diagram T-s -a -- [té ès] m stroj. diagram, ki prikazuje odvisnost specifične entropije od temperature

diagram TTT -a -- [teteté] m (ang. TTT –

time-temperature-transformation) kem. teh., met. diagram, ki v koordinatnem sistemu temperatura-čas prikazuje, kakšne premene in po kolikšnem času nastanejo pri izotermnem žarjenju jekla in drugih kovin, keramike z določeno sestavo pri izbrani temperaturi, pri čemer je čas navadno v logaritemski lestvici **S**: izotèrmni preménski diagram **PRIM.**: diagram CCT, kontinuírni preménski diagram

diagram utrújanja -a -- m meh. ☞ diagram dinamične trdnosti

diagram železo-železov karbíd -a -- -- m met.

metastabilnostni fazni diagram, del diagrama železo-ogljik do masnega deleža ogljika 7 %, v katerem posamezna polja prikazujejo področja taline, α -železa, γ -železa in železovega karbida **S**: diagram Fe-Fe₃C

dialíza -e ž kem. ločitev kristaloidov od koloidov ali makromolekul z difuzijo skozi polprepustno membrano

dializátor -ja m naprava za dializo, npr. za čiščenje krvi in odstranjevanje odvečne vode iz nje

díamagnétik -a m fiz. snov, za katero je značilen diamagnetizem

díamagnetízem -zma m fiz. lastnost nekaterih snovi, da se notranji elementarni dipoli v zunanjem magnetnem polju orientirajo v nasprotni smeri zunanjega polja, zaradi česar magneti odbijajo diamagnetike **PRIM.**: magnétni dípólni momènt molékuLe, páramagnetízem

diamált -a m kem. teh. izvleček iz slada, ki v glavnem vsebuje maltozo, dekstrin in diastazo

diamánt -a m **1.** kem. alotropska modifikacija ogljika, najtrši mineral, brezbarven ali svetlo-modro, rumeno, rjavo obarvan, prozoren dragi kamen **2.** graf. velikost tiskarske črke, 4 tipografske enote, 1,504 mm **3.** tekst. efektna preja, ovita s pramenom iz plemenite kovine

diamántna kristálna struktúra -e -e -e ž kem. ploskovno centrirana kubična kristalna mreža, v kateri je vsak atom obdan s štirimi atomi, ki tvorijo tetraeder, značilna npr. za diamant, silicij, germanij

diamántna stiskálnica -e -e ž kem. laboratorijska stiskalnica za stiskanje vzorcev materiala pod zelo visokim tlakom 100–200 GPa, v kateri se vzorec skupaj s sredstvom za enakomeren prenos tlaka, npr. argonom, stisne med odbrušeni in polirani konici dveh diamantov z vijaki ali s hidravlično stiskalnico, obnašanje materiala se spremlja z metodami, npr. rentgenske difrakcije, rentgenske fluorescence, ramanske spektroskopije **Sp**: diamántno nakoválo

diamántna žica -e -e ž **1.** grad., stroj. jeklena žica, obložena z diamantnimi zrnci, zlasti za rezanje kamna v kamnolomu ali kamnoseškem obratu, delavnici **2.** grad. jeklen kabel, na katerem so nanizani v ogrlico torusi iz umetnega diamanta, ki so medsebojno ločeni z vzmetmi, uporablja se za rezanje blokov, plošč granita, marmorja, peščenjaka, betona

diamántni brús -ega -a m stroj. brus z diamantnimi zrnci kot brusivom

diamántni svéder -ega -dra m stroj. sveder z valjastim koncem, v katerega je vdelan diamantni drobir

diamántno nakoválo -ega -a s kem. ☞ diamántna stiskálnica

diametrálno nasprótna tóčka -- -e -e ž mat. točka, ki je na nasprotni strani krajišča premera kroga ali krogle

diamín -a m kem. spojine z dvema aminoskupinama, npr. etilendiamin

diamínoantrakinón -a m kem. antrakinonsko barvilo za acetatno filamentno prejo

díamónijev fosfát -ega -a m kem. diamonijeva hidrogensol fosforjeve kisline, $(\text{NH}_4)_2\text{HPO}_4$, brezbarvna kristalinična snov, pomembno mineralno gnojilo **S:** amónijev hidrogénfosfát **Sp:** sekundárni amónijev fosfát

diaspór -ja m met. rombični aluminijev oksid monohidrat $\alpha\text{-AlO}(\text{OH})$, mineral v boksitu slabše kakovosti

diastáza -e ž kem. encimi, ki pretvarjajo škrob v sladkor, npr. v kalečem ječmenu

díastèreioizomeríja -e ž kem. stereoizomerija, pri kateri imata enantiomera ravnino simetrije in zato nista zrcalni слиki drug drugega in nista optično aktivna **PRIM.:** *cís-tráns* izomeríja, geometrijska izomeríja, konfiguračijska izomeríja

diatomêjska príst -e prsti ž kem. teh. bela prst, ki vsebuje kremenaste lupinice diatomej, uporablja se kot zelo vpojen material v jeklenkah za dissous plin, kot filtrirni material, absorbent, polirno sredstvo, polnilo **S:** diatomít, infuzórijska príst, kreménka

diatomít -a m kem. teh. bela prst, ki vsebuje kremenaste lupinice diatomej, uporablja se kot zelo vpojen material v jeklenkah za dissous plin, kot filtrirni material, absorbent, polirno sredstvo, polnilo **S:** diatomêjska príst, infuzórijska príst, kreménka

diazónijeva sól -e soli ž kem. sol, ki nastane z učinkovanjem dušikove (III) kisline na aromatske amine, npr. benzendiazonijev klorid, $\text{C}_6\text{H}_5\text{N}_2^+\text{Cl}^-$ **S:** diazónijeva spojína **PRIM.:** diázospojína

diazónijeva spojína -e -e ž kem. sol, ki nastane z učinkovanjem dušikove (III) kisline na aromatske amine, npr. benzendiazonijev klorid, $\text{C}_6\text{H}_5\text{N}_2^+\text{Cl}^-$ **S:** diazónijeva sól **PRIM.:** diázospojína

diázoskupína -e ž kem. funkcionalna skupina iz dveh med seboj vezanih dušikovih atomov, ki nastopa kot končna funkcionalna skupina, npr. v diazometanu CH_2N_2 , etil diazoacetatu $\text{N}_2=\text{CH}-\text{CO}-\text{C}_2\text{H}_5$

diázospojína -e ž kem. spojina, v kateri je azoskupina vezana kot končna skupina, R_2CN_2 **PRIM.:** diazónijeva sól, diazónijeva spojína

diazotíranje -a s kem. priprava diazospojin z reakcijo med primarnimi aromatskimi amini in dušikovo (III) kislino pri proizvodnji sintetičnih barvil

diazotírno barvílo -ega -a s kem., tekst. substantivno barvilo z eno ali več aminoskupinami, ki se po barvanju diazotirajo na tekstiliji in se z razvijali pretvorijo v azobarvilo

diborán -a m kem. spojina bora in vodika, B_2H_6 , brezbarven plin z neprijetnim sladkobnim vonjem, z zrakom tvori eksplozivne zmesi in je potencialno raketno gorivo **PRIM.:** boráni

díbutíl ftalát -- -a m kem. dibutil ester ftalne kisline, $\text{C}_6\text{H}_4(\text{COOC}_4\text{H}_9)_2$, topilo, mehčalo, uporablja se za geliranje razstreliv

dición -a m kem. spojina ogljika in dušika s formulo $(\text{CN})_2$, brezbarven, strupen plin z ostrim vonjem po grenkih mandljih, topen v vodi, etanolu, etru, uporablja se v organski sintezni kemiji **Sp:** cián (2)

díciandiamíd -a m kem. $C_2H_4N_4$, brezbarvna, negorljiva snov za proizvodnjo duromerov, npr. melamina

didím -a m kem. zmes elementov prazeodima in neodima v obliki spojin, ki se uporablja za obarvanje stekla za zaščitna očala

Didotov systém -ega -a [didójev] m graf. merski sistem za velikost tiskarskih črk, ki se uporablja v Evropi

Didotov tipografski mérski systém -ega -ega -ega -a [didójev] m graf. merski sistem, ki se uporablja v celinski Evropi za izražanje velikosti črk v tiskarstvu in namiznem založništvu

dídušíkov oksíd -ega -a m kem. brezbarven, nestrupen plin, N_2O , ki se uporablja npr. za narkozo, kot pogonski plin v doзах s stepeno smetano **Sp**: dušíkov oksidúl

dídušíkov péntaoksíd -ega -a m kem. anhidrid dušíkove(V) kisline, N_2O_5 , brezbarvna neobstoјna kristalinična snov, ki se na zraku razteče in lahko brez vidnega vzroka eksplodira **Sp**: dušíkov péntaoksíd

dídušíkov tetraoksíd -ega -a m kem. dimerna oblika dušíkovega dioksida, N_2O_4 , brezbarvna kristalinična snov, obstojna samo pri nižjih temperaturah, uporablja se npr. kot oksidant za raketno gorivo v medcelinskih in nosilnih vesoljskih raketah

diéder -dra m mat. matematična struktura, s katero se predstavi diedrska grupa

diédrska grúpa -e -e ž mat. grupa vseh togih preslikav pravilnega n -kotnika nase

dielektrična histeréza -e -e ž elektr., fiz. ☞ eléktrična histeréza

dielektrična polarizácia -e -e ž elektr., fiz. ☞ eléktrična polarizácia

dielektrična trdnost -e -i ž elektr., fiz. največja jakost električnega polja v snovi, pri kateri še ne pride do električnega preboja, ali najnižja pritisnjena napetost med točkama, pri kateri pride do električnega preboja **S**: prebójna trdnost (1)

dielektrične izgúbe -ih izgúb ž mn. elektr. izgube zaradi disipacije energije v dielektriku, če je v izmeničnem električnem polju

dielektrični materiál -ega -a m elektr. ☞ dielektrik

dielektrično segrévanje -ega -a s elektr. ☞ mikrovalóvno segrévanje

dielektričnost -i ž elektr., fiz. količnik gostote in jakosti električnega polja **S**: permitivnost

dielektrik -a m elektr. snov, ki jo lahko polarizira električno polje in v kateri lahko spremenljivo električno polje požene električni tok **Sp**: dielektrični materiál **PRIM**: izolátor

dién -a m kem. alifatski ogljikovodik z dvema dvojnima vezema, npr. butadien $CH_2=CH-CH=CH_2$ **Sp**: diolefin **PRIM**: nenasíčeni ogljikovodik

Dieslov króžni procés -ega -ega -a [dízlóv] m stroj. termodinamični krožni proces z izentropno kompresijo zraka in uplinjenega goriva, z izobarno in izentropno ekspanzijo ter z izohornim odvodom toplote z izpuhom pri motorjih z notranjim zgorevanjem **PRIM**: Carnotov króžni procés, Ottov tērmodinámíčni króžni procés

díetanólamín -a m kem. aminoalkohol s formulo $(HOCH_2CH_2)_2NH$, brezbarvni kristali z vonjem po amonijaku, uporablja se kot korozijski inhibitor, kot absorbent za odstranjevanje kislih plinov, npr. ogljikovega dioksida in vodikovega sulfida iz zemeljskega plina

díetíl amín -- -a m kem. alifatski sekundarni amin s formulo $(C_2H_5)_2NH$, brezbarvna, vnetljiva tekočina za izdelavo barvil, umetnih smol, insekticidov in farmacevtskih izdelkov

díetíl éter -- -tra m kem. etoksietan, $(C_2H_5)_2O$, lahko hlapna, vnetljiva tekočina z značilnim prijetnim vonjem in narkotičnim učinkom, uporablja se kot topilo za maščobe, voske, smole **S**: éter (2)

díetíl ftalát -- -a m kem. dietil ester ftalne kisline, $C_6H_4(COOC_2H_5)_2$, za denaturiranje etanola, topilo za nitrolake

díetil sulfát -- -a m kem. ester etanola in žveplove kisline, $\text{SO}_2(\text{C}_2\text{H}_5\text{O})_2$, brezbarvna, oljnata tekočina, sredstvo za etiliranje

difeníl -a m kem. ➔ bifeníl

difenilamín -a m kem. difenilderivat amonijaka, $(\text{C}_6\text{H}_5)_2\text{NH}$, beli kristali, uporablja se kot stabilizator v razstrelivih na osnovi glicerolovega trinitrata in nitrata celuloze **Sp:** fenílanilín

difenilén ketón -- -a m kem. ➔ antrakinón

difenól -a m kem. ➔ bifenól

diferéncia fúnkcije -e -- ž mat. razlika med vrednostma funkcije v zaporednih točkah, ki so urejene v zaporedje

diferenciál -a m **1.** mat. razlika med dvema vrednostma spremenljivke, ki je lahko poljubno majhna **2.** stroj. mehansko, navadno zobniško gonilo s čelnimi ali stožčastimi zobniki, večinoma s tremi vhodno-izhodnimi gredmi, ki omogoča različne vrtilne frekvence teh gredi **Sp:** diferenciálalni mehanizem (2), diferenciálno gonílo **3.** stroj. računski mehanizem, navadno zobniški, za seštevanje in odštevanje **PRIM.:** diferenciálalni mehanizem (1)

diferenciál fúnkcije -a -- m mat. razlika funkcijskih vrednosti v točkah $x + dx$ in x za poljubno majhen prirastek neodvisne spremenljivke dx

diferenciálna enáčba -e -e ž mat. enáčba, katere neznanka je funkcija in je zapisana kot funkcija neznane funkcije in njenih odvodov **PRIM.:** diferénčna enáčba

diferenciálna geometrija -e -e ž področje matematike, ki obravnava geometrijske strukture z metodami diferencialnega in integralnega računa ter linearne algebre

diferenciálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega sorazmerno s hitrostjo spreminjanja razlike med dejansko in želeno vrednostjo regulirane veličine **Sp:** D-regulácija

diferenciálna tèmogravimetrija -e -e ž kem., met. termogravimetrija, pri kateri se meri

sprememba mase v časovni enoti kot funkcija temperature

diferenciálna vezáva -e -e ž elektr. vezava ojačevalnika, ki omogoča ojačevanje razlike vhodnih tokov

diferenciálna zapóra -e -e ž stroj. ➔ zapóra diferenciála

diferenciálna zavóra -e -e ž stroj. tračna zavora, aktivirana z dvokrakim vzvodom z različnimi dolžinami krakov prijemališč traku

diferenciál nèodvisne spremenljivke -a -- -- m mat. poljubno majhen prirastek neodvisne spremenljivke

diferenciálalni bát -ega -a m stroj. bat hidravličnega ali pnevmatičnega valja z ustreznim standardnim razmerjem med ploščinami delovnih ploskev, uporablja se v pnevmohidravlični črpalki ali pnevmohidravličnem pretvorniku tlaka

diferenciálalni délovni válj -ega -ega -a m stroj. dvosmerni delovni valj z različnima površinama bata za eno in drugo smer delovanja **PRIM.:** énosmélni délovni válj

diferenciálalni kolíčník -ega -a m mat. limita diferenčnega količnika, ko diferenca neodvisne spremenljivke limitira proti nič **PRIM.:** diferénčni kolíčník, odvód

diferenciálalni krílci -ih -ílc s dv. stroj. krilci na zadnjem robu letalskega krila, eno na desni, drugo na levi strani, ki se sočasno premikata v nasprotnih smereh in s tem omogočata večji odklon navzgor kot navzdol, potreben zaradi večje hitrosti zunanega krajišča krila letala v zavoju

diferenciálalni manométer -ega -tra m fiz. ➔ diferénčni manométer

diferenciálalni mehanizem -ega -zma m **1.** stroj. računski mehanizem za seštevanje in odštevanje **PRIM.:** diferenciál (3) **2.** stroj. ➔ diferenciál (2)

diferenciálalni operátor -ega -ja m mat. operator, ki priredi funkciji funkcijo njenih odvodov

diferenciál ni račun -ega -a m mat. algebrske metode za reševanje diferencialnih enačb
PRIM.: infinitezimalni račun, integralni račun

diferenciál ni sipál ni presèk -ega -ega -éka m fiz. diferencialni količnik sipalnega preseka, ki odklanja vpadni curek za izbrani kot ϑ v prostorski kot $d\Omega$, in prostorskega kota $d\Omega$

diferenciál ni transformátor -ega -ja m telekom. transformator v telefonskem aparatu, ki prilagaja telefonski sprejemnik in oddajnik na telefonski vod in pri tem zagotavlja določeno raven povratnega govora

diferenciál ni viják -ega -a m stroj. vijakač mehanizem z različnimi korakoma

diferenciál no goní lo -ega -a s stroj. ➡ diferen-
 ciál (2)

diferenciál odvisne spremenljivke -a --- m mat. sprememba odvisne spremenljivke, ki nastane, če se neodvisna spremenljivka spremeni za diferencial

diferencí rana diferén čna têrmična analiza -e -e -e -e ž kem., met. diferén čna termična analiza, pri kateri se namesto temperaturnih razlik med preiskovano in primerjalno snovjo uporabljajo parcialni odvodi temperaturnih razlik po temperaturi

diferencí ranje -a s mat. ➡ odvá janje

diferencí rno vézje -ega -a s elektr. elektron-
 sko vezje v analogni računalniški tehniki, pri katerem je izhodna veličina sorazmerna časovnemu odvodu vhodne veličine **PRIM.:** integrí rno vézje, proporcionalno vézje

diferén čna ená čba -e -e ž mat. enačba, katere neznanka je funkcija, definirana v diskretnih točkah in zapisana kot funkcija neznane funkcije in njenih diferenc **PRIM.:** diferenciál na ená čba

diferén čna têrmična analiza -e -e -e ž kem. termična analiza za ugotavljanje faznih sprememb in kemijskih reakcij v preiskovani snovi pri določenih temperaturah s hkratnim segrevanjem vzorca preiskovane snovi in vzorca inertne snovi ter merjenjem temperaturnih razlik med njima **K:** DTA

diferén čna zaščí ta -e -e ž elektr. navadno stabilizirana zaščí ta, ki deluje s primerjavo tokovnih fazorjev na dveh mestih, pred in za ščí teno napravo ali ščí tenim območjem voda

diferén čni gréd i -ih gredí ž dv. **1.** stroj. odgonski gredi pogonskega mehanizma, ki vrtilno gibanje pogonske gredi z diferencialom razdelita na dve odgonski gredi, ki se lahko vrtita z različnima vrtilnima frekvencama, npr. pogonski mehanizem kolesnih vozil **2.** stroj. finomehanski računski mehanizem za seštevanje, pri katerem se gibanji dveh vhodnih gredi seštevata v gibanje izhodne gredi

diferén čni količnik -ega -a m mat. količnik difference funkcije, deljene s prirastkom argumenta **PRIM.:** diferenciál ni količnik

diferén čni manométer -ega -tra m fiz. manometer za merjenje razlike tlakov **Sp:** diferenciál ni manométer, diferén čni merí lník (2)

diferén čni merí lník -ega -a m **1.** elektr. merilnik razlike vhodnega in izhodnega toka statorja, tokov na vodu **2.** fiz. ➡ diferén čni manométer

diferén čni ojačevalnik -ega -a m elektr. ojačevalnik, katerega izhodni signal je proporcionalen ojačeni razliki med signaloma na dveh njegovih vhodih

diferén čni relé -ega -éja m elektr. rele, ki deluje na diferén čni tok in omogoči zaščí to pri motnji v sistemu

diferén čni termométer -ega -tra m fiz. termometer, ki meri razliko temperatur, npr. termočlen

diferén čni tók -ega -a m elektr. razlika vhodnega in izhodnega električnega toka elementa, ki kaže na motnjo ali okvaro v tokokrogu

diferén čno bá rvanje -ega -a s tekst. enokopelno barvanje istovrstnih kemičnih vlaken z različno afiniteto do barvil iste skupine, da se dosežejo različni odtenki **PRIM.:** dvóbá rveno bá rvanje, križno bá rvanje, selektivno bá rvanje

diferén čno navítje -ega -a s elektr. navitje, katerega magnetno polje je nasprotno magnetnemu polju sosednjega navitja

diferénčno škripčevje -ega -a s stroj.

mehanizem, ki ga sestavljajo brezkončna vrv ali veriga v prijemu z bremensko vrvenico ali verižnim kolesom in dvema osnovnima vrvenicama ali verižnima kolesoma različnih premerov na isti osi, kar zagotavlja veliko prestavno razmerje ali veliko ojačenje sile, uporablja se za dvigovanje težkih bremen ali natezanje z veliko silo

difosfát -a m kem. sol difosforjeve kisline, $H_4P_2O_7$, **Sp:** pírofosfát **PRIM.:** fosfát (1)

difósforjeva kislína -e -e ž kem. fosforjeva (V) kislina, ki nastane s kondenzacijo dveh molekul $H_4P_2O_7$, bela do svetlorumena trdna snov, dobro topna v vodi, etanolu in dietil etru **Sp:** pírofosforjeva kislína **PRIM.:** fósforasta kislína, polifósforjeva kislína, trifósforjeva kislína, trípolifósforjeva kislína

difrákcija -e ž fiz. širjenje valovanja proč od prvotne smeri, če se na poti pojavi ovira **S:** uklón (1)

difundíрани spòj -ega spòja m elektr. spoj, ki nastane z difundiranjem nečistote v polprevodniški kristal

difúžer -ja m kem. teh. kotel za izluževanje, npr. čreslovin, smol, barv iz lesa, sladkorja iz sladkorne pese

difuzija -e ž fiz., kem. prenos snovi, energije v mediju zaradi gradienta potenciala, koncentracije, tlaka, temperature, npr. difuzija barvila zaradi gradienta koncentracije, difuzija toplote zaradi gradienta temperature, difuzija svetlobe v megli zaradi gradienta gostote sevalne energije

difuzijska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumška črpalka, ki deluje na osnovi hitre difuzije lažjega plina, navadno zraka, v hiter curek oljnih ali živosrebrnih par, uporablja se za doseganje visokega vakuum

difuzijska enáčba -e -e ž fiz. ena od osnovnih parcialnih diferencialnih enačb matematične fizike, ki opisuje difuzijske procese

difuzijska preména -e -e ž met. fazna premena, ki poteka v zlitinah z difuzijo posameznih atomov

difuzijski koeficiènt -ega -ènta m fiz. količnik snovnega toka in koncentracijskega gradienta v snovi, simbol D , merska enota kvadratni meter na sekundo, $m^2 s^{-1}$

difuzijski tók -ega -a m fiz. masni, energijski, toplotni tok, ki se prenaša z difuzijo

difuzijsko varjènje -ega -a s var. varjenje brez taljenja, ko sta močno segreta varjenca z zelo gladkimi čeli tako močno stisnjena, da se zvarita zaradi difuzije atomov skozi stično ploskev **PRIM.:** varjènje s trènjem

difuzijsko žarjènje -ega -a s met. žarjenje pri visokih temperaturah, navadno 1000–1300 °C, za difuzijsko izenačevanje pri litju nastale neenakomerne mikrostrukture

difúzna odbójnost -e -i ž fiz. lastnost površine, da odbija svetlobo, ki vpade iz ene smeri, v vse smeri

difúzna prepústnost -e -i ž fiz. prepustnost za svetlobo, ki se med prehodom skozi snov sipa

difúzna razsvetljáva -e -e ž razsvetljava, pri kateri delovna ravnina ali predmet ni osvetljen enostransko

difúzna svetlôba -e -e ž fiz. svetloba, ki vpada z vseh smeri

difúzni odbòj -ega -òja m fiz. odboj, pri katerem se žarki, ki vpadajo na površino, odbijejo v vse smeri

difúzor -ja m **1.** stroj. del cevi, ki se polagoma razširja, npr. odtočni cevovod vodne turbine **2.** stroj. osnovni sestavni del uplinjača, ki se polagoma širi, pri motorjih z notranjim zgorevanjem za pripravo mešanice goriva in zraka **3.** fiz. priprava za prostorsko razprševanje, npr. usmerjenosti svetlobnih žarkov, usmerjeno-sti zračnega toka na izhodu klimatske naprave

digeríranje -a s kem. ekstrahiranje, raztapljanje pri višji temperaturi

digestóri -a m kem. od vseh strani zaprta delovna površina z dviznimi zastekljenimi vrati in priključkom na ventilacijo za delo s strupenimi plini in parami v laboratoriju

digit -a m mat. ➡ števka

digitalna ávdiorádiodifuzija -e -e ž elektr. radiodifuzija digitalnega avdiosignala, ki jo urejajo mednarodni standardi **K**: DÁB

digitalna informácija -e -e ž informácija, zapisana z digitalnim kodom za shranjevanje in obdelavo v digitalnem računalniku
PRIM.: digitalni podátek

digitalna prizémna ávdiorádiodifuzija -e -e -e ž elektr. digitalna ávdiorádiodifuzija za prizemno razširjanje signalov digitalnega radia **K**: T-DÁB

digitalna prizémna vídeorádiodifuzija -e -e -e ž elektr. digitalna vídeorádiodifuzija za prizemno razširjanje signalov digitalne televizije **K**: DVB-T

digitalna regulácija -e -e ž elektr., stroj. posredna regulácija z obdelavo in prenosom digitalnih signalov

digitalna slíka -e -e ž slika, sestavljena iz določenega števila slikovnih elementov, ki se lahko shrani v računalniku in/ali obdeluje z njim

digitalna téhnika -e -e ž področje elektrotehnike, ki obravnava obdelavo in shranjevanje podatkov v digitalni obliki in je osnova za računalništvo, telekomunikacije, avdio- in videotehniko

digitalna tehnologija -e -e ž tehnologija, ki omogoča zajemanje, shranjevanje, obdelovanje in posredovanje podatkov, ki so v računalniku ali mikroprocesorju zapisani v digitalni obliki, npr. digitalna televizija, digitalno krmiljenje procesov, internet

digitalna telefonija -e -e ž telekom. telefonija, ki za svoje delovanje in izvajanje telefonskih storitev uporablja digitalno tehniko

digitalna telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala, ki digitalne govorne signale komutira v digitalni tehniko

digitalna televizija -e -e ž telekom. generiranje, prenos in prikazovanje govora in slik, zapisanih z digitalno kodiranimi električnimi signali
PRIM.: analógna televizija

digitalna tiskárska téhnika -e -e -e ž graf. tiskarska tehnika, pri kateri so položaj, velikost, oblika, barva navideznih tiskovnih elementov shranjeni v pomnilniku računalnika v digitalnem zapisu

digitalna veličina -e -e ž veličina, izražena z nizom diskretnih vrednosti

digitalna vídeorádiodifuzija -e -e ž elektr. radiodifuzija digitalnega videosignala z radijskimi valovi, ki jo urejajo mednarodni standardi ETSI za digitalno televizijo **K**: DVB

digitalni filter -ega -tra m elektr. električna naprava, ki pri obdelavi signalov z matematičnimi operacijami na vzorčenih časovno odvisnih diskretnih signalih oblikuje signal, npr. izločanje motenj

digitalni merílnik -ega -a m merilnik, ki merjeno veličino pretvarja v digitalni signal in jo prikazuje na digitalnem prikazovalniku

digitalni nivelír -ega -ja m geod. nivelir z digitalnim prikazom in shranjevanjem odčitkov na nivelmanski lati s kodno razdelbo

digitalni podátek -ega -tka m podatek, izražen z digitalnim zapisom vrednosti veličine
PRIM.: digitalna informácija

digitalni prikazoválnik -ega -a m elektr. prikazovalnik, ki prikazuje informacijo v obliki števka, črka, simbolov

digitalni rádijski sprejémnik -ega -ega -a m elektr. radijski sprejemnik za sprejem digitalno moduliranih radijskih valov

digitalni rádio -ega -a m elektr. tehnologija, ki omogoča oddajanje, prenos in sprejem radijskih digitalnih signalov

digitalni relé -ega -êja m elektr. elektronski rele, katerega delovne funkcije izvajajo zlasti algoritmi z digitalnim procesiranjem **Sp**: numérični relé

digitalni signál -ega -a m diskretni signal, v katerem informacijo predstavlja končno število diskretnih vrednosti značilnih veličin v danem časovnem intervalu

digitalni termométer -ega -tra m elektr. termometer z digitalnim prikazovalnikom temperature

digitálني vóltméter -ega -tra **m** elektr. voltmeter z digitálnim prikazovalnikom napetosti

digitálني zemljévid -ega -a **m** elektronski zemljevid, katerega osnova je digitalni zapis koordinat točk zemeljskega površja z dodanimi besedilnimi, številiškimi in grafičnimi elementi za označevanje naravnih in umetnih objektov na površini Zemlje

digitálno-analógni pretvórník -ega -a **m** elektr. pretvornik, ki digitalni signal preoblikuje v analogni signal po vnaprej določenem ključu **S**: D/A-pretvórník

digitálno krmiljenje -ega -a **s** elektr., stroj. krmiljenje naprav, strojev, postrojev z digitalnimi signali

dihálني aparát -ega -a **m** aparat, ki omogoča dihanje, izolirano od okolja, npr. gasilski, potapljaški, rudarski dihalni aparat **PRIM.**: reševalni aparát

díheksagonálna piramída -e -e ž **mat.** telo iz dveh enakih heksagonalnih piramid s skupno osnovno ploskvijo **PRIM.**: bípíramída

díhidrogénfosfát -a **m** kem. dihidrogenol fosforjeve kisline, npr. natrijev dihidrogenfosfat, NaH_2PO_4

díhidrogénsól -solí ž **kem.** sol, ki vsebuje dva kislinska vodikova atoma v formuli, npr. natrijev dihidrogenfosfat, NaH_2PO_4

díhidróksialkohól -a **m** kem. alkohol z dvema hidroksiskupinama v molekuli, npr. etandiol, $\text{C}_2\text{H}_4(\text{OH})_2$ **S**: diól **Sp**: dvóvalétni alkohol

díizocianát -a **m** kem. teh. spojina, ki vsebuje dve izocianatni skupini $-\text{N}=\text{C}=\text{O}$, navadno tekočina z dražéčim vonjem, npr. toluen diizocianat, uporablja se za proizvodnjo poliuretan-skih pen

díkálcijev fosfát -ega -a **m** kem. kalcijeva hidrogenol fosforjeve(V) kisline, CaHPO_4 , v vodi slabo topen bel prah, ki se uporablja zlasti v živilski industriji za uravnavanje kislosti in kot emulgator **S**: kálcijev hidrogénfosfát

díkarboksílna kislína -e -e ž **kem.** karboksilna kislina, ki vsebuje dve karboksilni skupini, npr. adipinska kislina, $\text{HOOC}(\text{CH}_2)_4\text{COOH}$

díklóroetén -a **m** kem. brezbarvna, težko vnetljiva tekočina, $\text{CHCl}=\text{CHCl}$, topilo za maščobe, kavčuk, smole, za čiščenje krzna

dikróični filter -ega -tra **m** fiz. filter, ki prepušča samo svetlobo v zelo ozkem pasu valovnih dolžin, preostale valovne dolžine pa odbija

dikróízem -zma **m** **1.** fiz. lastnost snovi, da lahko loči žarek vpadle svetlobe na različna žarka glede na valovno dolžino **2.** fiz. lastnost snovi, da različno absorbira svetlobo z različno polarizacijo

díkromát -a **m** kem. sol dikromove kisline, npr. kalijev dikromat, $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$

díkrómová kislína -e -e ž **kem.** dikromova (VI) kislina, $\text{H}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$, razmeroma neobstojna oblika kromove (VI) kisline, znana le v kisljih raztopinah in dikromatih

dilatácija -e ž **1.** fiz. večanje dimenzije telesa zaradi vpliva temperature **2.** grad., stroj. razmik med konstrukcijskima elementoma, ki omogoča temperaturno raztezanje brez vpliva na funkcionalnost in varnost konstrukcije, npr. pri železniških tirnicah ali mostnih konstrukcijah **PRIM.**: dilatacijski preslédek

dilatacijska konstrukcija -e -e ž grad., stroj. konstrukcija s konstrukcijskim elementom, ki dopušča njeno dilatacijo

dilatacijski lók -ega -a **m** grad. lok, ki pri dolgih konstrukcijah dopušča deformacijo

dilatacijski preslédek -ega -dka **m** grad., stroj. presledek v konstrukciji, ki dopušča temperaturne in druge raztezke ter skrčke brez škode za varnost in uporabnost konstrukcije **PRIM.**: dilatacija (2)

dilatacijski spójnik -ega -a **m** grad., stroj. spojnik, ki dopušča krčenje in raztezanje

dilatánca -e ž **1.** kem. pojav pri newtonskih tekočinah, da se viskoznost pri delovanju strižnih sil, npr. pri mešanju, poveča **2.** grad. lastnost zbitih sipkih materialov, da se njihova prostornina pod vplivom strižnih sil, npr. pri mešanju, zaradi zrahljanja poveča

dilatométer -tra m 1. merilnik temperaturnega raztezanja tekočin ali trdnin

2. kem. priprava za ugotavljanje temperature, pri kateri prehaja polimorfna snov iz ene oblike v drugo 3. kem., met. merilnik raztezka ali skrčka v materialu zaradi sprememb mikrostrukture, faznih premen

dilatometrija -e ž met. termična metoda merjenja zelo majhnih raztezkov ali skrčkov v materialu, navadno kovinskem, v katerem poteka določena premena, npr. fazna premena v trdnem stanju

dím díma m koloidna disperzija trdnih delcev v plinu, npr. saj, ki nastaja pri gorenju ali drugih kemijskih reakcijah

dimenzíja -e ž 1. mera za merljivo lastnost, ki objekt ali pojav uvršča v skupino merljivih z enakimi merili 2. razdalja med značilnima točkama telesa, npr. dolžina, debelina, globina, širina, premer

dimenzíja matrike -e -- ž mat. urejeni števili stolpcev in vrstic matrike, npr. 3×2 pri nekvadratni matriki s tremi stolpci in dvema vrsticama S: réd matrike

dimenzíja prostóra -e -- ž mat. ↻ razséžnost prostóra

dimenzíja veličíne -e -- ž dimenzija, s katero se izrazi poljubna veličina z osnovnimi veličinami kot zmnožek potenc osnovnih dimenzij, npr. dimenzija sile je dimenzija mase $\times$ dimenzija dolžine $\times$ dimenzija časa na minus dve PRIM.: osnóvne dimenzíje

dimenzíjska analíza -e -e ž analiza povezav med veličinami in njihovimi dimenzijami za informacije o fizikalnih sistemih, ki so preveč zapleteni za popolno matematično analizo

dimenzíjski stándard -ega -a m elektr., stroj. standard, ki določa mere, tolerance in njihova dopustna odstopanja

dimêr -a m kem. polimer iz dveh enakih monomerov, npr. didušikov tetraoksid N_2O_4 , ki je sestavljen iz dveh molekul dušikovega dioksida NO_2

dímetílamín -a m kem. derivat amonijaka, $(CH_2)_2NH$, brezbarven plin z neprijetnim vonjem, zelo dobro topen v vodi, flotacijsko sredstvo, za izdelavo fungicidov in herbicidov

dímetílanilín -a m kem. *N,N*-dimetilaminobenzen, $C_6H_5N(CH_3)_2$, oljnata tekočina, vmesni proizvod pri izdelovanju sintetičnih barvil

dímetíl éter -- -tra m kem. najenostavnejši eter, CH_3OCH_3 , brezbarven, zelo vnetljiv plin, ki se uporablja v organski sintezi, kot pogonski plin v aerosolnih pršilkah

dímetílformamíd -a m kem. *N,N*-dimetilmetanamid, $(CH_3)_2NC(O)H$, brezbarvna tekočina, ki se meša z vodo in z organskimi topili, topilo za poliakrilonitril, za ekstrakcijo tekoče-tekoče

dímetíl ftalát -- -a m kem. dimetil ester ftalne kisline, $C_6H_4(COOCH_3)_2$, brezbarvna tekočina, uporablja se zlasti kot mehčalo, repelent

dímetílhidrazín -a m kem. 1,1-dimetilhidrazin, $NH_2-N(CH_3)_2$, brezbarvna tekočina z močnim vonjem po amonijaku in ribah, uporablja se v hipergoličnih raketnih gorivih

dímetíl ketón -- -a m kem. ↻ acetón

dímetíl sulfát -- -a m kem. dimetil ester žveplove kisline, $SO_2(OCH_3)_2$, brezbarvna, oljnata, zelo strupena tekočina, za metiliranje aminospojnin, za proizvodnjo barvil, kofeina, vanilina

dímétríčna projékcija -e -e ž grad., mat. aksonometrična projekcija telesa za prikaz njegovih bistvenih delov v značilnem pogledu, pri kateri je merilo na dveh koordinatnih oseh enako, npr. $x : y : z = 1 : 1 : 0,5$

dímljenje -a s met. uparjanje hlapnih sestavin, npr. iz žlinder, ki po kemijski reakciji z okoliško atmosfero preidejo v dimnino

dímna bómba -e -e ž bomba, ki proizvaja dim ali meglo za skrivanje objektov, za ugotavljanje smeri vetra ali za označevanje ciljev

dímník -a m zidana ali kovinska navpična cev za odvajanje plinastih zgorevalnih produktov

dímni kanál -ega -a m dimovod, navadno kvadratnega ali pravokotnega prereza

dimnína -e ž trdni delci v dimnih plinih

dímni plíni -ih -ov m mn. zgorevalni plini, ki izhajajo iz peči in navadno vsebujejo trdne delce **PRIM.:** izpúšni plín

dimnocévni kôtel -ega -tla m stroj. kotel kurilne naprave z manjšo toplotno močjo za segrevanje vode ali proizvodnjo pare s cevmi v vodi, skozi katere tečejo vroči dimni plini **Sp:** plamenocévni kôtel **PRIM.:** malovôdni kôtel, vodocévni kôtel

dimorfízem -zma m lastnost snovi, da ima dve obliki ali modifikaciji

dimórfna snôv -e snoví ž kem. snov, ki se pojavlja v dveh oblikah **Sp:** dvolíčna snôv

dimovôd -óda m cev različnega prereza in naklona, ki vodi dimne pline do dimnika in vanj

dimovódna lopúta -e -e ž loputa za usmerjanje dima v dimovodu, za zapiranje dimovoda

dína -e ž merska enota v merskem sistemu CGS za silo, simbol dyn, $1 \text{ dyn} = 10^{-5} \text{ N}$

dináma -e ž meh. seštevek kolinearnih vektorjev sile ali navora, ki povzroča vijačno gibanje

dinámíčna analíza -e -e ž 1. ugotavljanje dinamičnih lastnosti gradnika ali sistema, npr. analiza odziva elektroenergetskega sistema ob izpadu elementa 2. grad. analiza, pri kateri se konstrukcija z znanimi fizikalnimi lastnostmi, maso, dušenjem, togostjo za določen čas obremeni z obtežbo, npr. simulacijo potresa, pri čemer se upošteva vpliv vztrajnostnih sil in dušenja, z reševanjem sistema ravnotežnih enačb se v vsakem infinitezimalnem časovnem koraku določajo odzivi konstrukcije, npr. premiki, hitrosti, pospeški, napetosti, deformacije

dinámíčna črpálka -e -e ž stroj. črpalka, ki mehansko energijo pretvarja v energijo tekočega delovnega medija zlasti s povečanjem njegove kinetične energije, npr. centrifugalna črpalka, turbinska črpalka **S:** hídrodinámíčna črpálka

dinámíčna karakterístika merílnega instrumênta -e -e --- ž podatki o hitrosti reagiranja merilnika na vhodne spremembe, ki vključujejo hitrost odziva na spremembe, odziv sistema na dinamično motnjo

dinámíčna nêstabilnôst -e -i ž 1. fiz. lastnost dinamičnega sistema, da majhne motnje bistveno spremenijo trajektorije delcev v njem **PRIM.:** teoríja káosa 2. elektr. lastnost dinamičnega sistema, npr. elektroenergetskega sistema, da pri majhni motnji iz stabilnega stanja preide v nestabilno stanje

dinámíčna obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev, ki se s časom spreminja in odraža tudi viskoelastične lastnosti materiala, frekvenčno karakteristiko elementa, konstrukcije

dinámíčna obtéžba -e -e ž grad. obtežba, ki se s časom spreminja

dinámíčna popráva -e -e ž met. poprava med plastičnim preoblikovanjem pri dovolj visokih temperaturah in pri zmanjšani hitrosti preoblikovanja

dinámíčna rekristalizácija -e -e ž met. rekristalizacija, pri kateri potekata nastajanje kristalizacijskih kali in rast novih kristalnih zrn med preoblikovanjem kovinskega materiala

dinámíčna spremenljívka -e -e ž fiz. vsaka funkcija posplošenih koordinat in posplošenih impulzov

dinámíčna stabilnôst -e -i ž fiz. lastnost dinamičnega sistema, da majhne motnje bistveno ne spremenijo trajektorij delcev v njem

dinámíčna trdnôst -e -i ž meh. trdnost materiala, ki vzdrži dinamično obremenitev z določenim številom nihajev

dinámíčna viskóznost -e -i ž fiz. lastnost, ki opredeljuje odpornost fluida proti strižni deformaciji in je posledica notranjega trenja v njem, določena kot količnik strižne napetosti in strižne hitrosti, simbol η , merska enota pascal sekunda, Pa s **S:** viskóznost

dinámíčne enáčebe -ih enačb ž mn. meh. enačbe, s katerimi se opisuje gibanje mehan-

skega sistema s posplošenimi koordinatami in njihovimi časovnimi odvodi, npr. Euler-La-grangeeve enačbe, Hamiltonove enačbe

dinamične lastnosti -ih -- ž mn. **1.** lastnosti dinamičnih sistemov, ki se ugotavljajo, npr. z dinamičnimi obremenitvami **2.** lastnosti tal, ki se lahko spremenijo kot odziv na obremenitve zaradi uporabe zemljišča

dinamični ávtoregresijski model -ega -ega -a m mat. ávtoregresijski model za napovedovanje vrednosti razpoložljive časovne vrste spre-menljivke za določeno število korakov vnaprej na podlagi regresijske analize in drsečega povprečja **Sp:** ávtoregresijski model z drsčim povprečjem, model ÁRMA

dinamični deformacijski modul -ega -ega -a m grad. modul, ki ponazarja, kako se pri definirani sunkoviti obremenitvi krožne plošče s padajočo utežjo deformira vgrajeni material, ugotavlja se iz velikosti posedka plošče

dinamični faktor obtežbe -ega -ja -- m grad. izkustveni faktor, s katerim se pomnoži stalna obtežba, da se upošteva tudi vpliv dinamičnih obtežb, npr. pri žerjavih

dinamični faktor trënja -ega -ja -- m meh. faktor trenja pri drsenju telesa po podlagi, simbol μ **Sp:** dinamični tórni faktor **PRIM.:** drsni kót, faktor lepënja, státični faktor trënja

dinamični fluídični element -ega -ega -ênta m stroj. fluídični element, navadno brez gibljivih delov, ki deluje po načelu lepljenja curka, npr. s Coandovim pojavom, trkom dveh curkov

dinamični mëjni tók -ega -ega -a m elektr. največja dovoljena trenutna vrednost električnega toka, pri kateri še ne pride do poškodovanja zaradi mehanskih učinkov elektromagnetnih sil

dinamični obsëg -ega -éga m fiz. razlika med največjim in najmanjšim nivojem moči modulacijskih signalov v časovnem intervalu, izražena v decibelih

dinamični odzív -ega -a m fiz. odziv dinamičnega sistema na vzbujanje, pri linearnih sistemih opisan s prenosno funkcijo

dinamični preskús -ega -a m stroj. preskus za ugotavljanje lastnosti materiala, konstrukcije, naprave, stroja z dinamičnim obremenjevanjem, npr. preskus dinamične trdnosti materiala, preskus odpornosti konstrukcije na porušitev

dinamični preskuševalník -ega -a m stroj. naprava, stroj za preskušanje dinamičnih lastnosti materiala, elementa konstrukcije

dinamični systém -ega -a m **1.** fiz. sistem delcev, ki se gibljejo pod vplivom zunanjih in medsebojnih sil, ali sistem, katerega lastnosti se spreminjajo s časom po znanih zakonitostih **2.** mat. matematična formalizacija enačb gibanja sistema v pravila, ki opišejo njegovo gibanje z gibanjem točke v faznem prostoru

dinamični systém drúgega réda -ega -a -- -- m fiz. sistem, katerega dinamiko popisuje diferencialna enačba drugega reda

dinamični tesnílni spòj -ega -ega spòja m stroj. spoj dveh gibljivih strojnih delov, med katerima je tesnilka

dinamični tlák -ega -a m stroj. delež celotnega tlaka zaradi gibanja fluida, odvisen od njegove hitrosti in gostote

dinamični tórni faktor -ega -ega -ja m meh. ➔ dinamični faktor trënja

dinamični vzgòn -ega vzgóna m fiz. sila, s katero fluid deluje na aerodinamični, hidrodinamični profil v pravokotni smeri glede na relativno gibanje telesa in fluida **PRIM.:** státični vzgòn

dinamično obremenjevánje -ega -a ž meh. obremenjevanje s spreminjajočimi se silami

dinamično ravnotéžje -ega -a s **1.** ravnotežje, pri katerem se sprememba spróti izniči z nasprotno spremembo, npr. kemijsko ravnotežje **2.** stroj. ravnotežje pri rotacijskih napravah, strojih, ko se os vrtenja pokriva z glavno vztrajnostno osjo **PRIM.:** dinamično uravnoteženje **3.** elektr. ravnotežje, ki ga sistem vzdržuje z aktivnim prilagajanjem zunanjim motnjam

dinámico uravnotéženje -ega -- s stroj. postopek, s katerim se uravnotežijo rotacijske naprave tako, da je težišče rotorja na osi vrtenja, vrtilna os pa glavna vztrajnostna os **S**: centrira-nje **PRIM.**: dinámico ravnotéžje (2)

dinámika -e ž **1.** področje fizike, ki obravnava gibanje teles, nabojev ali tokov in delovanje sil pri tem gibanju **PRIM.**: mehanika (1) **2.** področje mehanike, ki obravnava časovno spremenljive vplive na konstrukcije, njihovo nosilnost in stabilnost **PRIM.**: státika (1)

dinámika strjevanja -e -- ž področje metalurgije, ki obravnava gibanje strjevalne fronte pri strjevanju in dejavnike, ki vplivajo nanjo pri njenem premikanju

dinámik cemènt -- -énta m grad. mešani portlandski cement z visoko zgodnjo trdnostjo, sestavljen iz 65 % portlandskega cementnega klinkerja in 35 % granulirane plavžne žindre, apnenca in sadre, uporablja se za nezahtevne betonske elemente, npr. robnike, zidake, tlakovce

dinámó -a m elektr. električni generator, ki z uporabo komutatorja proizvaja enosmerni tok **PRIM.**: dinámomotór

dinamográf -a m **1.** stroj. naprava za merjenje in zapisovanje sile, navora **2.** kem. teh. kontrolni instrument za delovanje globinskih črpalk pri črpanju nafte

dinamométer -tra m **1.** merilnik sile, navora, npr. s pripravo na vzmet ali torzijsko vzmet **2.** merilnik navora stroja, elektromotorja

dinámomotór -ja m elektr. enosmerni električni stroj, ki deluje kot motor ali generator **PRIM.**: dinámó

dinámopločevína -e ž met. ☞ dinámska pločevína

dinámska pločevína -e -e ž met. jeklena pločevína, ki se uporablja za izdelavo jeder elektromotorjev in transformatorjev **Sp**: dinámopločevína **PRIM.**: éléktropločevína, nèorientírana pločevína

dínas -a m met. kamnina ali pesek, bogat s kremenom, za izdelavo kislih ognjevzdržnih izzidav peči

dínátrijev fosfát -ega -a m kem. natrijeva hidro-gensol fosforjeve (V) kisline, Na_2HPO_4 , v vodi topen bel prah, ki se uporablja za preprečevanje sprijemanja sipkih snovi **S**: nátrijev hidrogén-fosfát

dínitrát celulóze -a -- m kem. bombažu podobna snov, ki nastane z zamenjavo dveh hidroksiskupin glukoze enote v celulozi s skupinama $-\text{ONO}_2$, uporablja se za proizvodnjo razstrelilne želatine, lakov, lepil **Sp**: dínitro-celulóza **PRIM.**: acetát celulóze, éster celulóze, nitrát celulóze, trínitrát celulóze

dínitrocelulóza -e ž kem. ☞ dínitrát celulóze

dínitrokrezól -a m kem. 4,6-dinitroorto-krezol, $\text{CH}_3\text{C}_6\text{H}_2(\text{NO}_2)_2\text{OH}$, rumen prašek, slabo topen v vodi, topen v organskih topilih, uporablja se za zatiranje drevesnih škodljivcev

dínitronaftalén -a m kem. 1,8-dinitronaftalen, rumenkasti igličasti kristali, $\text{C}_{10}\text{H}_6(\text{NO}_2)_2$, vmesni produkt pri proizvodnji barvil, zlasti žveplovih barvil

dióda -e ž elektr. elektronski element, sestavina z dvema priključkoma, ki prevaja tok samo v eni smeri, npr. usmerjalna dioda, Zenerjeva dioda, Teslova fluidična dioda

dióda s plazóvnim prebójem -e --- ž elektr. ☞ plazóvna dióda

diódna karakterístika -e -e ž elektr. krivulja odvisnosti toka od pritiskne napetosti v prepustni in zaporni smeri

diódno črpání láser -- -ega -ja m fiz., stroj. laser, v katerem se za optično črpanje uporabljajo svetleče diode

diófántska enáčba -e -e ž mat. algebrska enačba s celimi koeficienti, katere rešitve se iščejo samo med celimi števili

dioksán -a m kem. ciklični dieter etandiola, $\text{C}_4\text{H}_8\text{O}_2$, brezbarvna oljnata tekočina, ki se neomejeno meša z vodo, etanolom in etrom, uporablja se kot topilo **Sp**: dioksín (2)

dioksín -a m **1.** kem. 2,3,7,8-tetraklorobenzodi-
oksin in sorodne spojine, nevarni onesnaževal-
ci okolja, ki povzročajo raka in motnje v razvoju
človeka **2.** kem. ☞ dioksán

diól -a m kem. alkohol z dvema hidroksisku-
pinama v molekuli, npr. etandiol, $C_2H_4(OH)_2$
S: dihidróksialkohol **Sp:** dvovaléntni alkohol

diolefin -a m kem. ☞ dién

dioptrija -e ž fiz. merska enota za lomnost
leče ali ukrivljenost zrcala, simbol dpt, merska
enota m^{-1}

dioptrijska korektúra -e -e ž fiz. prilagoditev
optičnega instrumenta na spremenjeno ostrino
človeškega očesa

dioptrijska številka -e -e ž fiz. mersko število
lomnosti leče, izražene v dioptrijah

dípól -a m fiz. multipol, ki ustvarja polje reda
 $l = 1$, npr. paličasti magnet, polarna molekula,
dipolska antena

dípolárni ión -ega -a m kem. ion, ki ima na isti
skupini atomov tako negativni kot pozitivni
naboj in lahko deluje kot kislina, ki oddaja
protone, ali pa kot baza, ki sprejema protone
S: ión dvójček **Sp:** amfolítni ión

dípólni momènt -ega -énta m **1.** elektr. vektorska
veličina električnega dipola, katere absolutna
vrednost je enaka zmnožku naboja in razdalje
med negativnimi in pozitivnimi naboji, usmer-
jena od negativnega k pozitivnemu naboju,
simbol p , merska enota coulomb meter, C m
2. fiz. koeficient v multipolnem razvoju polja
pri redu multipola $l = 1$ **PRIM.:** magnétna
polarizácija

dípólska anténa -e -e ž elektr. simetrična antena
z električnima vodnikoma, navadno ravnima, ki
ju napaja simetrični vod

dipterokárpovke -ovk ž mn. gozd., les. družina
najvišjih dreves deževnih tropskih gozdov
iz Indije in Vzhodne Azije z gostim lesom
in dišečo oljno smolo, iz katere se pridobiva
damar

Diracova fúnkcija -e -e [dirákova] ž **1.** fiz. limita
Gaussove funkcije z integralom 1, ko gre σ proti 0

2. elektr. impulz neskončne višine s širino 0 in
ploščino 1

Diracova teoríja -e -e [dirákova] ž fiz. kvan-
tnomehanska teorija o dinamiki elektrona in
njegovi interakciji s svetlobo

diréktna katóda elektrónke -e -e -- ž elektr.
katoda v elektronki, ki je hkrati žarilna nitka

diréktna komponênta -e -e ž elektr. pozitivna
komponenta v sistemu simetričnih komponent
pri nesimetriji v trifaznem sistemu napetosti

diréktna metoda Ljapúnova -e -e -- ž elektr.
metoda za analizo stabilnosti nelinearnih časovno
spremenljivih sistemov, npr. elektroenergetskih
sistemov **Sp:** druga metoda Ljapúnova

diréktna redúkcija -e -e ž met. plinska
redukcija mletih in peletiranih železovih
rud v trdnem stanju, s katero se neposredno
pridobiva železova goba

diréktni tisk -ega -a m **1.** graf. neposredno
tiskanje vzorca na površino predmeta

2. tekst. neposredno tiskanje barvnih vzorcev
na tekstilije s substantivnimi barvili

diréktni zagòn -ega -óna m elektr. ☞ nèposrédni
zagòn

diréktno barvílo -ega -a s tekst. v vodi topno
barvilo, ki iz barvalne kopeli neposredno
prehaja na substrat in ga obarva, npr. indigo
S: substantívno barvílo (1)

diréktno tiskanje -ega -a s graf. tiskanje
s prenosom tiskarske barve s tiskovnih
elementov tiskovne forme neposredno na
tiskovni material S: nèposrédno tiskanje
PRIM.: posrédno tiskanje

diréktor anténe -ja -- m **1.** elektr. del antene, ki
zožuje prostorski kot oddajanja ali sprejema-
nja signalov v določeni smeri ali iz določene
smeri **2.** elektr. del antene Yagi, ki leži pred
dipolom in nanj usmerja elektromagnetno
valovanje in s tem povečuje smerno selektiv-
nost antene **PRIM.:** refléktor (4)

direktrísa -e ž mat. krivulja, ki po določenem
predpisu generira drugo krivuljo, npr. elipso,
parabolo, hiperbolo **PRIM.:** generatrísa, tvórnica

direktrisa elipse -e -- ž mat. premica, ki skupaj z goriščem, ki ne leži na njej, definira elipso s predpisom, da je oddaljenost vsake točke na elipsi od gorišča v konstantnem razmerju, manjšem od 1, z oddaljenostjo iste točke od direktrise **PRIM.:** direktrisa stožnice

direktrisa hipérbole -e -- ž mat. premica, ki skupaj z goriščem, ki ne leži na njej, definira hiperbolo s predpisom, da je oddaljenost vsake točke na hiperboli od gorišča v konstantnem razmerju, večjem od 1, z oddaljenostjo iste točke od direktrise **PRIM.:** direktrisa stožnice

direktrisa parabole -e -- ž mat. premica, ki skupaj z goriščem, ki ne leži na njej, definira parabolo s predpisom, da je vsaka točka na paraboli enako daleč tako od gorišča kot od direktrise **PRIM.:** direktrisa stožnice

direktrisa stožnice -e -- ž mat. premica, ki skupaj z goriščem, ki ne leži na njej, definira stožnico **PRIM.:** direktrisa elipse, direktrisa hipérbole, direktrisa parabole

dísaharíd -a m kem. sladkor, katerega molekula je sestavljena iz dveh monosaharidnih molekul, npr. saharoza

dísázobarvílo -a s kem., tekst. organsko barvilo z azoskupinama v molekuli kot kromofornima skupinama **PRIM.:** ázobarvílo

disipácija -e ž fiz. ireverzibilni proces pretvorbe energije v obliko, ki je manj sposobna za opravljanje dela

disipacíjski fáktor -ega -ja m fiz. obratna vrednost faktorja kakovosti

disjúnkcija -e ž mat. logična operacija med elementoma a in b , ki daje rezultat 1, kadar ima vsaj eden od njiju vrednost 1

disjúnkcijsko vézje -ega -a s elektr. logično vezje, ki izvaja logično operacijo disjunkcije, uporablja se npr. v programskih jezikih

dísk -a m okrogla, navadno polikarbonatna plošča z ustrezno prevleko za magnetno ali optično zapisovanje, branje, shranjevanje, brisanje podatkov

dískasta brána -e -e ž agroteh. ➡ króžna brána

dískasta sklópka -e -e ž stroj. ➡ kolútna sklópka

dískasta zavóra -e -e ž stroj. ➡ kolútna zavóra

dískasti láser -ega -ja m fiz., stroj. trdninski laser, v katerem ima aktivno sredstvo obliko tankega diska

dískasti strôj -ega strôja m elektr. električni stroj z rotorjem v obliki diska z eno ali več aksialnimi zračnimi režami

diskolorácija -e ž les. sprememba značilne barve lesa, npr. rdeče srce pri lesu zaradi delovanja gliv, bakterij ali vremenskih vplivov

diskontinuírni réaktor -ega -ja m kem. teh. reaktor, pri katerem med reakcijo ni niti vtoka reaktantov niti iztoka produktov **S:** šáržni réaktor

diskretizácija -e ž mat. predstavitev zveznega objekta s končnim številom diskretnih elementov, npr. funkcijskega intervala s končnim številom odsekov, krivočrtne površine s trikotniki, ki jo triangulirajo

diskrétna avtomátika -e -e ž elektr. avtomatika, ki temelji na uporabi diskretno delujočih elementov, vezij

diskrétna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, definirana na diskretni množici točk

diskrétna mnóžica -e -e ž mat. množica, ki ima končno ali števno neskončno mnogo elementov, npr. množica naravnih števil

diskrétna regulácija -e -e ž elektr. regulacija z obdelavo in prenosom diskretiziranih vrednosti spremenljivk

diskrétna simetríja -e -e ž mat. simetrija, ki se izraža s simetrijsko grupo s končnim številom elementov, npr. tetraeder ima štiri simetrijske osi, okrog katerih ga zasuk za 120° postavi v enak položaj

diskrétna spremenlívka -e -e ž mat. spremenljivka, ki ima zalogo vrednosti v diskretni množici

diskrétna verjétnostna porazdelítev -e -e -tve ž mat. verjetnostna porazdelitev, v kateri

diskrétné tóčke

naključna spremenljivka zavzame vrednost iz diskretne množice, npr. binomska porazdelitev, Poissonova porazdelitev

diskrétné tóčke -ih tóčk **ž mn.** mat. posamezne tóčke na funkcijskem intervalu, ki skupaj s funkcijskimi vrednostmi v teh tóčkah dovolj dobro predstavijo funkcijo na celotnem intervalu

diskrétni avtomát -ega -a **m** elektr. avtomat, ki deluje na podlagi Boolove logike pri časovno določenih zaporednih in ločenih vrednostih spremenljivk stanja

diskrétni časóvni signál -ega -ega -a **m** elektr. signal, ki podaja časovni potek veličine v diskretni obliki **PRIM.:** zvézni časóvni signál

diskrétni dogódek -ega -dka **m** elektr. dogodek kot trenutni pojav, ki lahko vpliva na obnašanje sistema

diskrétni eleménti -ih -ov **m mn.** posamezni funkcionalno ločeni elementi vezja, krmilja

diskrétni signál -ega -a **m** elektr. signal, ki lahko zavzame katerokoli diskretno vrednost ob ločenih trenutkih

diskrétni systém -ega -a **m** elektr. sistem, ki temelji na elementih, vezjih, krmiljih z diskretnimi stanji

diskrétni spékter -ega -tra **m** fiz. spekter, v katerem je energija porazdeljena po diskretnih vrednostih frekvence

diskrétnost -i **ž** mat. ločenost elementov drug od drugega

diskrétno stánje -ega -a **s** mat. posamezno stanje v množici stanj, ki ima končno ali števno mnogo različnih stanj

diskriminácija -e **ž** postopek za primerjanje nastavljenih in dejanskih vrednosti lastnosti, npr. jakosti signala

diskriminánta -e **ž** mat. člen v izrazu za rešitev polinomske enačbe, ki s svojim znakom določa število realnih ničel

diskriminánta enáčbe -e -- **ž** mat. izraz, s katerim je določena narava korenov polinoma

diskriminánta kvadrátne enáčbe -e -- **ž** mat. člen v izrazu za rešitev kvadratne enačbe, ki s svojim znakom določa obstoj realnih ničel

diskriminátor -ja **m** priprava za diskriminacijo, uporablja se za vrednotenje analognih ali digitalnih signalov

dislokácija -e **ž** met. premik skupine atomov v kristalni zgradbi, ki nastane pri kristalizaciji zaradi napetosti ali temperaturnih gradientov ali pri mehanskih obremenitvah, pod mikroskopom vidna kot črna napaka

dislokácijska črta -e -e **ž** met. črta, ki predstavlja rob vrinjene kristalne ravnine pri robni dislokaciji ali rob zdrselega dela kristala pri vijačni dislokaciji, kjer so se pri drsenju premikale atomske ravnine drsečega se dela pravokotno na smer drsenja kot po vijačnici

dislokácijska zánka -e -e **ž** met. zanka iz več robnih in vijačnih dislokacij, ki nastane, če so v kristalni mreži dodatne kristalne ravnine ali če te manjkajo

disociácija -e **ž** kem. razpad molekule v dve ali več enostavnih molekul, atomov, atomskih skupin ali ionov

disociácijska entalpíja -e -e **ž** fiz., kem. entalpija, potrebna za disociacijo enega mola spojine **Sp:** disociacijska toplôta

disociácijska konstánta -e -e **ž** kem. razmerje med zmnožkom koncentracij produktov disociacije na potenco, ki ustreza stehiometrijskemu številu posameznega produkta, in koncentracijo nedisociirane spojine, simbol K , za reakcijo $AB \rightleftharpoons A + B$ je $K = \frac{c(A) \cdot c(B)}{c(AB)}$ **S:** konstánta disociacije **Sp:** konstánta elektrolitske disociacije **PRIM.:** elektrolitska disociacija, stôpnja disociacije

disociácijska toplôta -e -e **ž** fiz., kem. ☞ disociacijska entalpija

disociácijski tlák -ega -a **m** kem. tlak plina, ki nastane pri termični disociaciji trdne snovi in je pri določeni temperaturi v ravnotežju z njo, npr. tlak CO_2 nad zmesjo kalcijevega karbonata in kalcijevega oksida

dispečerski cénter -ega -tra **m** center za porazdeljevanje energije, surovin, izdelkov, delovnih nalogov **PRIM.:** krmilni cénter, logistični cénter

dispargátor -ja **m** **1.** kem. teh. sredstvo za odstranjevanje oljnih madežev z vodne gladine, npr. razlite nafte **2.** kem. ➔ dispergírno sredstvo

dispargíranje -a **s** kem. enakomerno porazdeljevanje delcev ene snovi v drugi snovi

dispargírno sredstvo -ega -a **s** kem. sredstvo za pospeševanje dispargiranja, zlasti trdnih snovi v tekočini **Sp:** dispargátor (2) **PRIM.:** disperzijski médij

disperzènt -ènta **m** stroj. detergent, ki se dodaja motornemu olju, da ostanejo delci izgorkov porazdeljeni in se ne združujejo

disperzija -e **ž** **1.** fiz. lastnost snovi pri prehodu valovanja skožno, ki povzroči odvisnost fazne hitrosti od frekvence valovanja, npr. zaradi disperzije svetlobe v steklu se lahko svetloba razkloni v mavrične barve **2.** fiz. razklon valovanja vpadne svetlobe po smereh glede na valovno dolžino **3.** kem. dvofazni sistem, v katerem predstavljajo diskontinuirno fazo delci, navadno koloidnih velikosti, ki so enakomerno porazdeljeni v drugi snovi kot kontinuirni fazi **S:** dispèrzni systém **PRIM.:** koloíd, koloídni systém **4.** mat. ➔ variánca

disperzijska bárvá -e -e **ž** kem. teh. gosto tekoč premaz, npr. barva, lak, ki je disperzija veziva, topila, barvilnega sredstva, navadno pigmenta, in dodatkov **PRIM.:** disperzijsko barvílo

disperzijska fáza -e -e **ž** kem. v mediju dispergirana snov

disperzijska relácia -e -e **ž** fiz. zveza med lomnim količnikom kot funkcijo frekvence in absorpcijskim koeficientom

disperzijski médij -ega -a **m** kem. medij, npr. voda v koloidnem sistemu, v katerem je koloidno porazdeljena druga snov, npr. žveplo **PRIM.:** dispargírno sredstvo

disperzijsko barvílo -ega -a **s** kem. teh. netopno barvílo iz vodnih disperzij za barvanje triaceta-

tnih, poliestrskih, poliamidnih vlaken, papirja **PRIM.:** disperzijska bárvá

disperzívni médij -ega -a **m** fiz. medij, v katerem je fazna hitrost valovanja funkcija frekvence

dispèrzna míkrostruktúra -e -e **ž** met. mikrostruktura, v kateri so delci druge faze, ki vsebuje dodani zlitinski element, bolj ali manj enakomerno porazdeljeni v mikrostrukturi osnovne kovine

dispèrzni systém -ega -a **m** kem. dvofazni sistem, v katerem predstavljajo diskontinuirno fazo delci, navadno koloidnih velikosti, ki so enakomerno porazdeljeni v drugi snovi kot kontinuirni fazi **S:** disperzija (3)

dispèržno barvílo -ega -a **s** kem. teh. barvílo v obliki disperzije, ki ni topno v vodi

disproporciónácia -e **ž** kem. razpad spojine z elementom v srednjem oksidacijskem stanju v spojino z elementom v nižjem in spojino, v kateri je element v višjem oksidacijskem stanju, npr. $\text{KCl}^{\text{IV}}\text{O}_3 \rightarrow \text{KCl}^{-\text{I}} + \text{KCl}^{\text{VII}}\text{O}_4$

disprózij -a **m** kem. element iz skupine lantanoidov, redka srebrnobela kovina, uporablja se kot dodatek v trajnih magnetih, simbol Dy

dissous plín -- -a [disú] **m** kem. teh. acetilen, ki je pod tlakom raztopljen v acetonu, s katerim je prepojena porozna masa v jeklenki **S:** plín dissous

distánčna púša -e -e **m** stroj. puša, ki zagotavlja določen razmik delov v konstrukciji naprave, stroja **Sp:** distánčnica

distánčna zaščíta -e -e **ž** elektr. selektivna zaščíta, s katero se na podlagi merjenja električne napetosti in električnih tokov izmeri električni upor in s tem ugotovi razdalja do mesta okvare na električnem vodni izmenične napetosti in deluje, če je izmerjeni upor znotraj ščitenega območja

distánčnica -e -e **ž** stroj. ➔ distánčna púša

distánčnik -a **m** stroj. strojni del, ki zagotavlja določen razmik delov v konstrukciji naprave, stroja

distórzija -e ž spreminjanje, odstopanje od prvotne oblike, npr. valovanja, slike, zvoka, mikrostrukturne sestavine
S: popáčenje

distribucijski transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki ima pri transformaciji visoke napetosti na srednjo napetost navadno tudi regulator odcepov, s katerimi se pod obremenitvijo regulira nivo srednje napetosti **PRIM.:** razdelilni transformátor

distribucijsko omrežje -ega -a s elektr. omrežje nadzemnih vodov in/ali podzemnih kablov za napajanje končnih uporabnikov, odjemalcev
S: razdelilno omrežje

distributivnost -i ž mat. lastnost v abstraktni algebri, ki posploši lastnosti seštevanja in množenja v elementarni algebri celih števil, kjer velja $ab + ac = a(b + c)$

dísulfíd -a m kem. spojina atoma elementa z dvema atomoma žvepla ali dveh organskih atomskih skupin z dvema med seboj povezanima atomoma dvovalentnega žvepla, npr. železov disulfid, FeS_2 , ogljikov disulfid, CS_2 , etil metil disulfid, $\text{CH}_3\text{--S--S--C}_2\text{H}_5$

dísulfídna véz -e vezí m kem. vez --S--S-- , ki se vzpostavi med dvema molekulama cisteina, s čimer se povežeta dve vzporedni peptidni verigi, npr. verigi keratina v lasih pri hladni ondulaciji S: dísulfidni móst

dísulfídni móst -ega mostú m kem. vez --S--S-- , ki se vzpostavi med dvema molekulama cisteina, s čimer se povežeta dve vzporedni peptidni verigi, npr. verigi keratina v lasih pri hladni ondulaciji S: dísulfidna véz

divergénca -e ž 1. mat. delovanje operatorja nabra na vektorsko polje s skalarnim produktom 2. elektr. skalarna veličina, enaka limiti količnika pretoka skozi zaključeno ploskev in prostornine, ki jo ta ploskev omejuje, ko prostornina limitira proti nič

divergéntna vrsta -e -e ž mat. vrsta, katere zaporedje delnih vsot nima končne limite **PRIM.:** konvergentna vrsta

divergéntni snòp svetlòbe -ega snòpa -- m fiz. snop svetlobe, ki se širi v smeri širjenja svetlobe

divergéntnost zaporédja -i -- ž mat. lastnost, da limita neskončnega zaporedja ne obstaja ali ni končno število **PRIM.:** konvergentnost, konvergentno zaporedje

divízor -ja m mat. ➡ delítelj (2)

dívja svíla -e -e ž tekst. naravna svila negojenih gosenic sviloprejk iz Indije, Kitajske, Japonske in Afrike, npr. anafe svila, fagara svila

dízeleléktrična lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva z dizelskim motorjem, ki poganja električni generator, ta pa napaja elektromotor/je, ki žene/jo pogonske kolesne dvojice
Sp: eléktrična dízelska lokomotíva
PRIM.: dízelska lokomotíva

dízeleléktrični agregát -ega -a m elektr. generator električne energije, ki ga poganja dizelski motor S: dízelski agregát Sp: dízelski generátor PRIM.: motórgenerátorski agregát

dízeleléktrični pogòn -ega -óna m elektr., stroj. pogon z elektromotorjem, ki ga napaja električni generator z gonilnim dizelskim motorjem

dízelhidrávlična lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva z dizelskim motorjem, ki po hidravlični sklopki oziroma menjalniku prenaša moč na pogonske kolesne dvojice

dízelmehánska lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva z dizelskim motorjem, ki prenaša moč motorja na pogonske kolesne dvojice z mehanskim prenosnikom, ki vključuje sklopko, kardansko gred, menjalnik

dízelska lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva z dizelskim motorjem, ki prenaša moč motorja na pogonske kolesne dvojice mehansko, hidravlično ali električno **PRIM.:** dízeleléktrična lokomotíva

dízelska trákcijska -e -e ž prom. ➡ dízelska vléka

dízelska vléka -e -e ž prom. vleka z dizelsko lokomotivo Sp: dízelska trákcijska

dizelski agregát -ega -a **m** elektr. generator električne energije, ki ga poganja dizelski motor
S: dízelelektrični agregát **Sp:** dízelski generátor

dizelski generátor -ega -ja **m** elektr. ⤵ dízelelektrični agregát

dizelski motór -ega -ja **m** stroj. motor z notranjim zgorevanjem, pri katerem se kot pogonsko sredstvo uporablja plinsko olje ali tudi biodizelsko gorivo in deluje po načelu Dieslovega krožnega procesa **PRIM.:** bencínski motór, Ottov motór

dizelsko gorívo -ega -a **s** kem. teh., stroj. iz nafte pridobljeno pogonsko gorivo za dizelske motorje **Sp:** plínsko olje (2) **PRIM.:** bíodízel

3D lásersko skeníranje -- -ega -a [tridé] **s** geod. ⤵ LÍDAR

dlétasti svéder -ega -dra **m** stroj. sveder z dletasto konico za udarno vrtanje kamnin, betona

dlétenje -a **s** izdelovanje, obdelovanje, rezanje, dolbenje, izsekovanje z dletom

dléto -a **s** ročno ali strojno orodje z rezilom v obliki klina za obdelavo kovin, lesa, kamna z odvzemanjem materiala **PRIM.:** klín (1)

dnévna akumulácija -e -e **ž** količina vode za pregrado hidroelektrarne, ki zadostuje za predvidene dnevne potrebe porabnika

dnévna paraláksa -e -e **ž** astr. kotni premik bližnje zvezde, planeta, asteroida glede na oddaljene galaksije zaradi premika opazovališča, ki je posledica vrtenja Zemlje okrog svoje osi

dnévni kòp -ega kópa **ž** rud. prostor na površini zemlje, kjer se koplje premog, ruda, kamnina **PRIM.:** kamnolòh, površinski kòp

dnévni obremenítveni diagrám -ega -ega -a **m** elektr., stroj. diagram, ki prikazuje dnevni razpored obremenitve energetskega omrežja, vozlišča, npr. elektroenergetskega omrežja, toplovodnega omrežja

dnò báta -à -- **s** stroj. površina bata, izpostavljena silam in toploti v batnih strojih

dnò talílnika -à -- **s** met. dno spodnjega dela plavža, kjer se zbira talina

dobít -i **ž** količnik množine nastalega želenega produkta in množine porabljenega ključnega reaktanta v sestavljeni reakciji, simbol Y_p

dobítek anténe -tka -- **m** elektr. količnik sevalne jakosti, navadno v decibelih, ki jo antena oddaja v dani smeri, in sevalne jakosti, ki se doseže, ko se anteni dovaja moč, sevana enakomerno v vseh smereh

dôbra inženírska práksa -e -e -e **ž** metode, postopki, ki zagotavljajo primerne, stroškovno učinkovite, dobro dokumentirane, z ustreznimi predpisi skladne rešitve za izpolnitev uporabnikovih zahtev

dobróta resonánčnega sistéma -e -- -- **ž** fiz. z 2π pomnožen količnik celotne energije v nihajnem sistemu in izgube energije v enem nihaju ali številu, ki določa pasovno širino resonatorja

dodajálni pálec -ega -lca **m** tekst. kovinski del nogavičarskih pletilnikov za vključevanje in izključevanje pletilnih igel v proces pletenja za dodajanje ali odzemanje zank pri oblikovanju petne in prstne izbokline

dodajálo súkanca -a -- **s** tekst. priprava na šivalnem stroju, ki uravnava potrebno dolžino niti za oblikovanje vboda

dodájna elektróda -e -e **ž** var. varilna elektroda, katere material zapolni vrzel med varjencema

dodájna žíca -e -e **ž** met. tanka žica iz različnih snovi, ki se med TIG-, MIG- in MAG-postopkom varjenja kot elektroda dodaja in s tem izboljšuje kakovost zvara

dodájni materiál -ega -a **m** var. material, ki se pri varjenju dodaja z dodajno elektrodo ali dodajno žico za ustvarjanje vara

dodátek -tka **m** kem. snov ali spojina, ki se dodaja za izboljšanje določene lastnosti osnovne snovi **S:** aditív

dodatna obtežba -e -e **ž** elektr. obtežba nadzemnega električnega vodnika zaradi žleda, snega, vetra

dodátní čas -ega časa **m** čas, potreben za pripravo postopka, operacije ali dodatna opravila

dodátní zrāk -ega zrāka **m** met., stroj. dodatna količina zraka, kot je teoretično potrebna za popolno zgorevanje v peči, motorju z notranjim zgorevanjem

dodátno pospešévānje -ega -a **s** prom. kratkotrajno pospeševanje, potrebno, da naprava vozilo, letalo čim prej doseže željeno hitrost

dodekaéder -dra **m** mat. geometrijsko telo, omejeno z dvanajstimi pravilnimi petkotniki, eno od petih platonskih teles **S**: dvanajstěrec

dodekagón -a **m** mat. geometrijski lik z dvanajstimi stranicami in dvanajstimi koti **S**: dvánajst-kótník

dodeláva -e **ž** tekst. dodatna obdelava surovih tekstilij, npr. kosmatenje, striženje, beljenje, barvanje, apretiranje, fiksiranje, za estetski videz, uporabnost končnega izdelka

dodelílník vžíga -a -- **m** elektr., stroj. naprava, ki pri Ottovem motorju dodeljuje električno vžigalno iskro posameznemu valju motorja **Sp**: razdelílník vžíga

dodrobljěnje -a **s** dopolnilno drobljenje na končno velikost zrn, delcev

dóga -e **ž** les. klana ali valjasto, sodčasto, stožčasto obdelana deska za leseno posodo

dogreválník -a **m** stroj. naprava za dodatno segrevanje vode, zraka, pare, npr. pri jedrskem reaktorju

dohódna zvěza -e -e **ž** telekom. ☛ dohódni klíc

dohódni klíc -ega -a **m** telekom. klic ali zveza, ki jo vzpostavi kličoči naročnik **Sp**: dohódna zvěza

dók -a **m** ladjedelniški, pristaniški objekt v obliki bazena za vzdrževalna dela na ladijskem trupu, npr. suhi dok

dokáz existěnce -áza -- **m** mat. matematična metoda, s katero se dokaže obstoj matematičnega objekta z določenimi lastnostmi tako, da se odkrije metoda, s katero ga je mogoče ustvariti

dokazovánje -a **s** kem. potrjevanje domneve o prisotnosti snovi v čem s kvalitativno analizo, npr. dokazovanje arzena v laseh s preskusom po Marshu

dokazovánje s protislôvjem -a -- -- **s** mat. logično sklepanje, ki prvotno trditev ovrže tako, da jo pripelje do protislavnega zaključka z uporabo aksiomov in dokazanih trditev, npr. s tako metodo se pride do protislavja, če se predpostavi, da je koren iz dve racionalno število

dolbílo -a **s** ročno orodje za dolbenje navadno v obliki dleta

dôlbljenje -a **s** izdelovanje lukenj, vdolbin, žlebov, utorov v lesu, betonu, kamnu

dolegírānje -a **s** met. dodajanje v talino zlitine takšno količino zlitinskega elementa ali zlitinskih elementov, da bo njena sestava ustrezala zahtevam, predpisom, standardom

dôlgi réd -ega -a **m** kem., met. ☛ réd dôlgega doséga (2)

dôlgo nasadílo -ega -a **s** les. daljše ploščato železo, privijačeno ali pribito na krilo vrat ali okna, ki ima na koncu pušo kot nosilni del nasadila v podboju, kar se uporablja pri pomožnih objektih, stilnem in okrasnem kovaškem okovju

dolgoplāměni přēmog -ega premóga **m** plinski premog, ki daje pri gorenju dolg plamen

dolgovláknati bombáž -ega -a **m** tekst. bombaž z vlakni dolžine več kot 4 cm

dolgožívo stánje -ega -a **s** fiz. nestabilno stanje atomskega sistema z razpadnim časom, ki je mnogo daljši od drugih razpadnih časov tega sistema

dolíti íngot -ega -a **m** met. ingot, ki je bil do konca ulit z dodatno talino

dólmen -a **m** grad. megalitska zgradba, navadno iz dveh ali več nosilnih navpičnih megalitov, na katerih leži kamnita plošča

dolóčanje -a **s** kem. ugotavljanje deleža, koncentracije snovi v analizi kemiji

določanje apretúre -a -- s tekst. ugotavljanje količine in vrste apreture s kemijsko analizo

določanje jêder -a -- s met. prikazovanje v načrtu, risbi, kje v livarski formi je treba postaviti jedra

določeni integrál -ega -a m mat. limita integral-ske vsote, prirejene dani delitvi intervala, ko postaja delitev čedalje bolj drobna

določilna enáčba -e -e ž **1.** mat. enáčba, ki povezuje veličino z osnovnimi veličinami, npr. hitrost je določena kot količnik premika in časovnega intervala **PRIM.:** definicijska enáčba **2.** mat. enáčba, ki določa zvezo med spremenljivkami

dolomit -a m grad. mineral bele, sive ali rožnate barve, kalcij-magnezijev karbonat, $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$, uporablja se kot okrasni kamen v gradbeništvu in agregat za beton v gradbeništvu, surovina za magnezijev oksid

dolomitna opéka -e -e ž met. ognjevzdržni zidak, izdelan iz žganega dolomita, za zidavo industrijskih peči

dolomitni klínker -ega -ja m kem., met. klinker, dobljen z žganjem dolomita, ognjevzdržni material, npr. za izdelavo šob za litje

dolomitno ápno -ega -a s kem. teh. apno, ki je zmes kalcijevega in magnezijevega oksida, pridobljeno z žganjem dolomita, uporablja se pri pridobivanju pitne vode, za odstranjevanje prostega ogljikovega dioksida

dól vála -a -- m fiz. del vala, kjer ima valujoča veličina manjšo vrednost od povprečne

dolvôdna hídroelektrárna -e -e ž naslednja elektrarna v verigi elektrarn

dolžína -e ž merilo za linearno dimenzijo, osnovna veličina v mednarodnem sistemu veličin, na katerih temelji mednarodni sistem enot, simbol l , L , merska enota meter, m

dolžína razpetíne -e -- ž elektr. vodoravna razdalja med pritrdilnima točkama nadzemnega voda na dveh sosednjih podporah

dolžínska gostôta -e -e ž količnik mase snovi in dolžine, npr. žice, simbol ρ , enota kg/m

dolžínska mása -e -e ž tekst. količnik mase in dolžine tekstilnega vlakna, preje, merska enota denier

dolžínska méra -e -e ž grad., stroj. mera dolžine, širine, višine ali globine merjenja, izmerjena navadno vodoravno ali navpično

dolžínski absorpcíjski koeficiênt -ega -ega -ênta m fiz. diferencialni količnik absorpcijskega faktorja in debeline plasti, v kateri poteka absorpcija **PRIM.:** atenuacijski fáktor, fáktor slabljenja, mólski absorpcijski koeficiênt

dolžínski lés -ega lesá m lesni asortimenti, ki se prodajajo po dolžinski meri

dolžínski raztézek -ega -a m fiz. ➡ raztézek

dolžínski skríček -ega -čka m tekst. relativno zmanjšanje dolžine zaradi zunanjih vplivov

doména -e ž **1.** fiz. mikroskopsko območje v feri-, fero- in antiferomagnetnih ali električnih snoveh, v katerem so vsi dipoli urejeni na enak način **2.** mat. območje, na katerem je definirana funkcija

domestik -a m tekst. srednje močno, beljeno, apretirano bombažno platno za rjuhe

dominántni pól -ega -a m elektr. pol z največjim vplivom na trajanje prehodnega pojava stabilnega linearnega sistema

donátor -ja m kem. ➡ elektrónski dónor (2)

dónor -ja m fiz. atom, ki je kot nečistota vgrajen v kristalno mrežo polprevodnika in povzroča prevodnost s prispevanjem elektrona

dónorski nivó -ega -ja m fiz. energijski nivo v energijski reži malo pod prevodnim pasom polprevodnika

dopánt -a m fiz., kem. nečistota, ki se vnese v čisti polprevodnik, da se spremenijo njegove električne lastnosti

dopíranje -a s elektr., fiz. postopek namernega vnosa nečistot v polprevodnik, da se spremenijo njegove električne lastnosti, npr. doseže zelena prevodnost tipa N ali tipa P

dóplerski rádar -ega -ja m radar, ki izkorišča Dopplerjev pojav in poleg položaja objekta zaznava tudi njegovo hitrost

dopolnilni bárv -ih barv ž dv. fiz. ☞ komple-
mentárni bárv

Dopplerjev pojav -ega -áva [dóplərjev] m
fiz. relativna sprememba frekvence zaradi re-
lativnega gibanja oddajnika in sprejemnika
valovanja

dopústna hitróst -e -i ž hitrost, ki jo dopuščajo
elementi prometnice in lastnosti vozila

dopústna napétost -e -i ž 1. meh. elementarna
statična ali dinamična napetost ob upoštevanju
varnostnega faktorja, določena s standardom,
tehničnim predpisom 2. elektr. najvišja električ-
na napetost, ki jo naprava lahko vzdrži brez
poškodbe

dopústna napétost dotika -e -i -- ž elektr.
največja dovoljena napetost dotika naprave,
postroja pod napetostjo, ki jo dovoljuje
standard

dopústna obremenítev -e -tve ž obremeni-
tev, ki se še dopušča glede na varnost elementa,
konstrukcije, zanesljivost delovanja naprave,
stroja

dopústna zaščíta -e -e ž elektr. navadno
distančna zaščíta, ki s svojim blokirnim
signalom preprečuje izklop lokalne zaščíte

dopústni kratkostíčni tók -ega -ega -a m elektr.
kratkostíčni tok, ki ga element omrežja določen
čas še vzdrži brez okvare

dosèg -éga m fiz. razdalja, vzdolž katere pade
energijska gostota v curku sevanja ali valovanja,
ki se širi skozi snov, na začetno vrednost,
deljeno z Eulerjevim številom

dostávno spraviščé -ega -a s telekom. zaklenje-
na omarica, v kateri dostavljaivec hrani pošiljke
med dostavo

dostopôvna tóčka -e -e ž telekom. mesto v
komunikacijskem omrežju, kjer se povezuje
dostopovno omrežje fizične ali pravne osebe in
hrbtenično omrežje

dostopôvni čas -ega časa m telekom. čas od
trenutka postavitve zahteve do trenutka, ko je
dostop omogočen Sp: čas dostópa

dostopôvno omréžje -ega -a s telekom. del
elektronskega komunikacijskega omrežja, ki
povezuje končne uporabnike z najbližjo dosto-
povno točko omrežja

dotikálno stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki se
vključi ali izključi pri določenem dotiku

dotóčna hitróst -e -i ž hitrost, s katero doteka
fluid v sistem

dotòk -óka m tok fluida v sistem

dovajálnik polnílne níti -a -- -- m tekst.
naprava iz enega ali več dovajal, ki ustrezno
vzorcu dovaja polnilno nit pod igle in nanje

dovajální vòd -ega vóda m 1. elektr. vod, ki
dovaja signal porabniku, napravi 2. elektr. radio-
frekvenčni prenosni vod med anteno in oddaj-
nikom ali sprejemnikom

dovajálo níti -a -- s tekst. priprava iz dovajalnih
kolesc s prestavo, ki omogoča natančno name-
stitev niti pri pletenju s pletilnikom

dovòd -óda m sestavina, priprava, navadno
cev, po kateri se dovaja, npr. gorivo v motor z
notranjim zgorevanjem, voda v vodno turbino,
lahko tudi valjčnica za dovod valjanca do valjal-
nega stroja

dovódna napráva -e -e ž met. naprava za
pravičen dovod valjanca do valjalnega stroja

dovódni kanál -ega -a m 1. met. kanal za
dovajanje taline iz ulivnega lijaka v formo,
lahko različnih oblik in z različnimi dovodi,
npr. s čelnim dovodom, dovodom s strani,
dovodom v obliki obroča 2. grad. kanal za dovod
vode v hidroelektrarno, črpalno postajo

dovódni kanál s sífónom -ega -a -- -- m met.
kanal za dovajanje taline v formo, ki ima na
začetku ali koncu sifon za lovljenje večjih neko-
vinskih delcev, npr. žlindre

dovóljene enôte -ih enôt ž mn. predpisane
enote, ki so definirane v sistemu SI, in enote,
ki so dovoljene za uporabo zunaj tega sistema
na določenih področjih, npr. mm Hg za tlak
telesnih tekočin, ar za ploščino zemljišča

dovoljevánje grádnje -a -- s grad. zakonsko
predpisane aktivnosti, s katerimi se dovoljuje

gradnja objekta na točno določeni lokaciji in zagotovi kakovost izvedenih del, na podlagi katerih se izda gradbeno dovoljenje, po gradnji pa uporabno dovoljenje

dovozíšče -a s kraj, kamor se dovaža ruda iz jame in natovarja na površinsko prevozno sredstvo

dovózna próga -e -e ž prom. železniška proga, ki veže industrijske objekte z javnim železniškim omrežjem **S:** industrijski tír

dovrševálnik -a m grad. ➔ finišér

dovršílني utòp -ega -ópa m met. zadnji utop v procesu utopnega kovanja, ki da izkovku končno obliko in mere

dovršílno váljanje -ega -a s met. zadnja faza valjanja, ki da pločevini končno debelino, gladkost in lesk

dovršílno žarjénje -ega -a s met. ➔ rekristalizacijsko žarjénje

Dowsonov generátor -ega -ja [dáusonov] m met. generator Dowsonovega plina

Dowsonov plín -ega -a [dáusonov] m met. mešanica generatorskega in vodnega plina, ki nastane v Dowsonovem generatorju, ko se mešanica zraka in vodne pare vodi čez žareči koks ali premog

dóza -e ž elektr. navadno vzdan kovinski ali plastični inštalacijski element, v katerem so spoji, odcepi, priključki

dozémna admitánca -e -e ž elektr. admitanca med električnim vodom in zemljo, simbol *Y*, merska enota siemens, S

dozémna kapacitánca -e -e ž elektr. kapacitanca med električnim vodom in zemljo, simbol *C*, merska enota farad, F

dozémna napétost -e -i ž elektr. izmenična napetost med električnim vodom in zemljo **S:** fázna napétost (1)

dozémna razdálja -e -e ž elektr. najmanjša razdalja med elementom pod napetostjo in zemljo

dozémni upòr -ega -ôra m elektr. električni upor med električnim vodom in zemljo

doziméter -tra m fiz. merilnik prejete doze ionizirajočega sevanja

dozimetrija -e ž fiz. tehnika merjenja sprejete doze, zlasti radioaktivnega sevanja

dozírna črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. črpalka s konstantnim prostorninskim tokom za natančno odmerjanje prostornine tekočin **PRIM.:** volumétrična črpálka

dozírni króžnik -ega -a m stroj. naprava za doziranje v obliki vrtečega se krožnika

dozírni transportêr -ega -ja m stroj. transporter, ki dodaja odmerjene količine materiala, izdelkov v peč, reaktor

dozírni ventíl -ega -a m stroj. ventil za točno dodajanje tekočin ali sipkih materialov

dozírno stikálo -ega -a s elektr. stikalo v samodejni napravi za doziranje materiala

dózna libéla -e -e ž geod. libela v obliki valjaste steklene posodice s sredinsko vrisanim krogom za vrhunjenje

drága kovína -e -e ž met. ➔ plemenita kovína

dragón -a m prom. mednarodni razred jadrnic za 3 osebe s kabino

dražljívec -vca m kem. bojni strup, ki draži sluznice, npr. solzivec, kihavec

dřča -e ž **1.** gozd. koritasto oblikovan lesen ali pločevinast žleb za spuščanje, spravilo lesa z višjih na nižje dele gozda zaradi težnosti ali s tokom vode **S:** ríža **2.** rud. umetno izdelan nepremičen ali premičen žleb za spuščanje rude, premoga na nižje obzorje, s katerega je mogoč transport na površino **3.** stroj. koritasto oblikovan žleb za spuščanje obdelovancev v strežnih napravah

D-regulácija -e [dé] ž elektr., stroj. ➔ diferenciálna regulácija

drenáža -e ž **1.** grad. zbiranje in odvajanje podtalnice, padavinskih vod s perforiranimi cevmi, npr. keramičnimi, betonskimi ali plastičnimi

drenážna črpalka

2. stroj. odvajanje odpadnih tekočin, ki so posledica puščanja, razbremenjevanja, npr. krmilnega toka olja, ali obrabe pri napravah in strojih

drenážna črpalka -e -e ž grad., stroj. črpalka za črpanje umazane vode v industriji ali iz gradbenih jam, kleti, jaškov, kanalov, lahko tudi zelo umazane vode z delci do 50 mm

drenážna galerija -e -e ž grad. galerija za zbiranje in odvod vode, ki pronica skozi telo pregrade ali zemeljsko telo, npr. plaz, ki ga je treba osušiti

drenážna opéka -e -e ž grad. luknjičava in močno porozna opeka za oblaganje kletnih zidov, zaščito hidroizolacije, drenažo, oblogo kanalov

drenážni asfált -ega -a m porozna asfaltna plast, navadno za zaključne plasti vozišča, ki omogoča hiter odtok vode z njegove površine

drenovina -e -e ž gozd., les. zelo gost les grma rumeni dren (*Cornus mas*), ki ne plava v vodi, uporabljajo ga strugarji in kolarji

dresírana pločevína -e -e ž met. pločevina, zravnana z dovršilnim hladnim valjanjem

dresíranje -a s met. dovršilno hladno valjanje, vlečenje z majhno redukcijo po ravnanju izdelka, npr. pločevine, palice

dresírni válj -ega -a m met. valj dresirnega valjalnega stroja, ki se uporablja za dresiranje pločevine

drevésce -a s met. zelo drobna razvejana izboklina na katodi med elektroliznim pridobivanjem

drevésna smôla -e -e ž gozd. rumenkast do rjavkast, bister do moten izloček, zlasti iglavcev, ki se sčasoma strdi in se uporablja za pridobivanje terpentina in kolofonije **S:** smôla (1)

drevésni stržén -ega -a m gozd. osrednji del debla, širok nekaj milimetrov, navadno s slabšo kakovostjo lesa

drevó -ésa s **1.** mat. algebrajska struktura podatkov elementov v obliki drevesa, v kateri

je vsak element, razen zadnjega, povezan z vsaj enim elementom pod njim in ne vsebuje ciklov **2.** elektr. v podatkovnih strukturah ali omrežjih niz povezav med vsemi podatkovnimi elementi ali omrežnimi vozlišči, ki ne tvori zank

drevó odlóčanja -ésa -- s grafični prikaz zaporedja odločitev za podporo odločanju z geometrijskimi liki, npr. pravokotniki, krogi, trikotniki, v razvejiščih in končnih odločitvah

drezálni dróg -ega -a m met. drog za rahljanje nasutega goriva, rudnega vložka v peči

drezína -e -e ž stroj. lahko pomožno tirno vozilo na ročni ali motorni pogon za nadzorovanje in vzdrževanje železniških tirov

drgálnik -a m tekst. naprava za ugotavljanje odpornosti dolžinskih in ploskovnih tekstilij, usnja proti drgnjenju

drobílница -e -e ž obrat za drobljenje, npr. lesa, rude

drobílник -a m stroj. stroj za drobljenje kosastega, zrnatega materiala

drobílni stôžec -ega -žca m stroj. kot stožec oblikovana gibljiva drobilna čeljust drobilnika

drobílni válj -ega -a m stroj. valj valjčnega drobilnika

drobír z bitúmenskim mástíksom -ja -- -- m grad. z bitumenskim vezivom povezana zmes kamnitih zrn, drobirja

drobljênec -nca m grad. material, nastal z drobitvijo večjih kamnov v drobilniku v manjše frakcije, uporablja se kot nasipni material ali agregat pri betonih

drôbni lés -ega lesá m les. les s premerom do 7 mm, npr. veje, krošnje, ki se pogosto uporablja za butare, sekance kot biomasa za kurjenje

drôbni métrski navôj -ega -ega -ôja m stroj. metrski navoj z manjšim korakom od normalnega metrskega navoja, ki se uporablja za precizna orodja, v fini mehaniki **S:** drôbni navôj **Sp:** fini navôj

drôbni navôj -ega -ôja **m** stroj. metrski navoj z manjšim korakom od normalnega metrskega navoja, ki se uporablja za precizna orodja, v fini mehaniki **S**: drôbni métrski navôj **Sp**: fini navôj

drôbni pések -ega -ska **m** grad. pesek, ki ima velikost zrn 0,5–2 mm

drôbni tísk -ega -a **m** graf. tisk v briljantu, diamantu, perlu ali nonpareju, ki se uporablja za besedilo, npr. v pogodbah, za podrobnejšo predstavitev

drobnózrnata míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura iz drobnih kristalnih zrn z velikim številom kristalnih mej med njimi, zaradi česar so kovinski materiali žilavi in imajo visoko trdnost

drobnózrnata prelomnína -e -e ž met. prelomnina z videzom drobnózrnate mikrostrukture materiala, npr. strojnega dela, ki se je porušil pri obratovanju, preskušanju

drobnózrnato jêklo -ega -a **s** met. jeklo z drobnózrnato mikrostrukturno

drôčnik -a **m** stroj. strojni del v obliki droga, palice za premočrten prenos gibanja v mehanizmi, npr. pri odmičnem mehanizmu za odpiranje ventilov pri motorjih z notranjim zgorevanjem

drôg -a **m** **1.** pokončno postavljen, vkopan ali montažno podprt lesen, kovinski, plastični ali betonski steber, ki nosi izolatorje in električne vodnike nadzemnega voda **PRIM.:** stebèr nadzémnega vôda **2.** met. steburu podoben ulit kovinski polizdelek **3.** stroj. strojni element, navadno okroglega prereza, za premočrtni prenos sile, gibanja

drón -a **m** prom. ☞ brezpilótni letálnik

drséce povpréčje -ega -a **s** mat. izračunana povprečna vrednost nabora časovno odvisnih podatkov za podano obdobje

drsênje -a **s** **1.** premikanje telesa po podlagi zaradi delovanja zunanje sile na telo, ki je večja ali enaka sili trenja v stični ploskvi telesa in podlage **2.** premo ali vrtilno gibanje, navadno po gladki mirujoči podlagi, npr. po premočr-

tnem vodilu, v drsnem ležaju **3.** elektr. zaostajanje hitrosti vrtenja rotorja elektromotorja za sinhrono frekvenco napajanja

drsênje dislokácije -a -- **s** met. premikanje dislokacije po kristalni ravnini

drsljíva dislokácija -e -e ž met. dislokacija, ki se lahko premika z drsenjem po isti atomski ravnini **Sp**: glislílna dislokácija

drśna črta -e -e ž met. deformacijska napaka v kristalni zgradbi kovine, ki je vidna pod mikroskopom

drśna gláva -e -e ž stroj. ☞ krížnik

drśna obésna spónka -e -e -e ž elektr. obesna sponka, ki omogoča drsenje električnega vodnika na mestu pritrditve na izolator

drśna plôskev -e -kve ž ploskev, po kateri drsi telo

drśna púša -e -e ž stroj. puša drsnega ležaja ali vodila iz materiala z dobrimi drsnimi lastnostmi, npr. iz kovine, brona, ležajne zlitine, politetrafluoroetilen, polnjenega z grafitom, tudi z utorji za mazanje na notranji tekalni površini **PRIM.:** ležájna blázínica

drśna sklópka -e -e ž stroj. ☞ tórna sklópka

drśna stopníca -e -e ž met. mesto na površini kristala, kjer dislokacija izstopi iz njega

drśna vráta -ih vrát **s mn.** vrata, pri katerih vratno krilo pri odpiranju drsi ob steni oziroma v odprtino v steni, s čimer se poveča izkoristek prostora, uporabljajo se pri pohištvi, kot stavbno pohištvo, kot dvoriščna vrata

drśna zapórnica -e -e ž grad. vodna zapornica, ki jo je možno dvigovati in spuščati tako, da drsi v navpičnih vodilih

drśni čévelj -ega -vlja **m** stroj. drsni sestavni del, npr. aksialnega drsnega ležaja, hidrostatične enote, npr. črpalke, motorja, zavore, ki ima vzdolžni in/ali prečni prerez v obliki, podobni čevlju

drsník -a **m** stroj. gibljiv strojni del, ki drsi po drsni osnovi, npr. ploščati drsnik za krmiljenje

d

dr̂sni kontakt

parnega batnega stroja, batni dr̂sni hidravličnega ventila, dr̂sni potenciometra za odjem električnega toka ali električne napetosti

dr̂sni kontakt -ega -a m elektr. kontakt med mirujočim in dr̂sečim delom naprave, stroja

dr̂sni kót -ega -a m stroj. nagibni kot, pri katerem začne breme dr̂seti po podlagi, sorazmeren statičnemu faktorju trenja **PRIM.:** dinamični faktor tr̂nja

dr̂sni l̂t -ega l̂ta m spuščanje jadralnega letala ali motornega letala pri odpovedi motorja

dr̂sni ležáj -ega -a m stroj. ležáj z dr̂sno pušo ali ležájno blazinico in ohišjem, navadno mazan z oljem ali mastjo **PRIM.:** kotálni ležáj

dr̂sni módul -ega -a m meh. ➔ str̂žni módul

dr̂sni obr̂č -ega -a m elektr. del dr̂snega kontakta za prenos električnega napajanja ali signala med mirujočim in vrtečim se delom naprave, stroja

dr̂sni opáž -ega -a m grad. opáž s konstrukcijo, ki omogoča neprekinjeno betoniranje, pri čemer se s hidravličnim pogonom, hidravličnimi valji pomika tako, da pušča za seboj že str̂jeni beton, npr. za betoniranje visokih stebrov, dimnikov

dr̂sni premočr̂tni ležáj -ega -ega -a m stroj. dr̂sni ležáj za podpiranje gredi, osi pri premočr̂tnem gibanju, ki ima vlogo vodila

dr̂sni sist̂m -ega -a m met. kombinacija dr̂sne ravnine in smeri dr̂senja pri dr̂senju dislokacije v določeni kristalni mreži, npr. ploskovno centrirani kubični mreži

dr̂sniški ventil -ega -a m stroj. ploščat ali batni dr̂sni kot hidravlični, pnevmatični krmilnik poti fluida **S:** razv̂d̂nik (2)

dr̂sni uĵm -ega -éma m stroj. uĵm, ki omogoča medsebojno dr̂senje dveh strojnih delov

dr̂sni up̂r -ega -ôra m elektr. upor z dr̂snikom za spreminjanje njegovega električnega upora **PRIM.:** reostát

dr̂sni v̂d -ega v̂da m elektr. nadzemni vodnik za odjem električnega toka pri električnih

vozilih, mobilnih industrijskih napravah ali vozilih, npr. tekálnih žerjavih **PRIM.:** kontaktni vodník

dr̂sni zĝb -ega -a m stroj. ➔ pom̂čni zĝb

dr̂sno kotalĵnje -a s kotaljenje, pri katerem predmet tudi dr̂si

dr̂sno lež̂šče -ega -a s grad. lež̂šče, ki prevzema navpične sile in omogoča zlasti vodoravne pomike med zgornjim in spodnjim delom lež̂šča

dr̂sno razm̂rje -ega -a s stroj. ➔ dr̂sno štev̂lo

dr̂sno štev̂lo -ega -a s stroj. količnik preletene razdalje jadralnega letala in izgube njegove višine na tej razdalji **Sp:** dr̂sno razm̂rje, fin̂sa

dr̂sno tr̂nje -ega -a s meh. trenje med telesom in podlago, po kateri dr̂si

drúga metoda Ljapúnova -e -e -- ž elektr. ➔ dir̂ktna metoda Ljapúnova

drúga sl̂dnica ravn̂ne -e -e -- ž mat. presečna premica ravnine z drugo projekcijsko ravnino

drúga sosl̂dnica ravn̂ne -e -e -- ž mat. z drugo projekcijsko ravnino ali z drugo slednico dane ravnine vzporedna premica te ravnine

drúga st̂pnja dist̂nčne zašč̂te -e -e --- ž elektr. dist̂nčna zašč̂ta, ki ima navadno daljši doseg kot prva stopnja in določeno zakasnitev ter deluje kot glavna ali rezervna zašč̂ta

drúgi Cauchyjev izr̂ek o din̂miki -ega -ega -éka --- [koš̂ĵev] m fiz. izrek, po katerem so vsi napetostni tenzorji simetrični

drúgi Faradayev zákon -ega -ega zákóna [f̂aradejev] m kem. zakon, po katerem je masa elementa, ki jo izloči določena količina naboja, sorazmerna njegovi atomski masi, deljeni z oksidacijskim številom ali valenco tega elementa

drúgi Képlerjev zákon -ega -ega zákóna m astr. zakon, po katerem daljica, ki povezuje Sonce in planet, opisuje v enakih časovnih intervalih enako ploščino **PRIM.:** Képlerjevi zakóni

drúgi Kirchhoffov zákon -ega -ega zákóna [k̂irhofov] m elektr. ➔ Kirchhoffov nap̂tostni zákon

drúgi momènt -ega -ênta **m** fiz. integral zmnožka neke porazdeljene veličine in kvadrata razdalje od osi **PRIM.:** momènt

drúgi momènt plôskve -ega -ênta -- **m** meh. ➔ drúgi ósni momènt plôskve

drúgi Newtonov zákon gíbanja -ega -ega zakóna -- [njútnov] **m** fiz. zakon, po katerem je vektorska vsota vseh zunanjih sil, ki delujejo na neko telo, enaka produktu mase in vektorja pospeška tega telesa

drúgi ósni momènt plôskve -ega -ega -ênta -- **m** meh. geometrijska značilnost oblike ploskve, ploskovni integral kvadratov razdalj od izbrane osi v ploskvi, npr. težiščne osi prereza, osi y ali osi z , simbol I_a , merska enota meter na štiri **S:** vztrájnostni momènt plôskve (1) **Sp:** aksiálni momènt plôskve, drúgi momènt plôskve

drúgi polárni momènt plôskve -ega -ega -ênta -- **m** meh. geometrijska značilnost oblike ploskve, npr. prečnega prereza nosilca, ploskovni integral kvadratov razdalj od izbrane osi, pravokotne na ploskev, simbol I_a , merska enota meter na štiri **S:** polárni vztrájnostni momènt plôskve

drúgi zákon têrmodinámike -ega zakóna -- **m** fiz., kem. zakon, po katerem entropija sistema, ki ni v stiku z okolico, ni v termodinamičnem ravnovesju, lahko samo narašča **S:** entropíjski zákon

družína -e -ž urejen skupek enakih ali podobnih elementov s podobnimi lastnostmi in značilnostmi, npr. izdelkov, geometrijskih likov, funkcij **PRIM.:** stávek (1)

družína karakteristik -e -- **ž** fiz. vse karakteristike, ki kažejo zvezo med dvema fizikalnima količinama v sistemu, kjer poleg teh dveh fizikalnih količin obstaja še en ali več kontrolnih parametrov, ki lahko zavzamejo različne vrednosti, npr. zveza med tokom in napetostjo skozi tranzistor za različne bazne tokove

družína krivúlje -e -- **ž** mat. krivulje, ki jih opisuje enačba z vsaj enim parametrom, ki določa člana družine, npr. družína krožnic v

ravnini, ki imajo skupno središče, pri čemer je parameter polmer kroga

drzálnik -a **m** gozd., les. stroj za strganje, lupljenje lesa **S:** lupílnik **PRIM.:** drzálo (1)

drzálni strôj -ega strôja **m** les. stroj za odrezovanje ličja, ostankov skorje z debel

drzálni válj -ega -a **m** les. brazdasti ali rebrasti valj drzalnega stroja

drzálo -a **s** 1. gozd., les. orodje za strganje, lupljenje lesa **PRIM.:** drzálnik, lupílnik 2. tekst. orodje za mikanje lanu

drzálna kápa -e -e -ž rud. prečka podporne konstrukcije v rudniškem rovu

drzálni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, ki zagotavlja držanje kotve releja v delovnem položaju

drzávna césta -e -e -ž prom. cesta, ki povezuje regije, pomembnejša naselja v državi z enakimi v sosednjih državah

drzávna mēja -e -e -ž geod. navpična ploskev, ki razmejuje območji sosednjih držav, določena z meddržavno pogodbo in označena s točkami

3D-skéner -ja [trídé] **m** 1. skener, ki prostorsko posname objekte in pridobljene podatke pretvarja v digitalne datoteke **PRIM.:** LÍDAR 2. geod. instrument za daljinsko zaznavanje, ki ga sestavljata skener in sprejemnik signalov globalnega navigacijskega satelitskega sistema

DTA -- [deteá] **ž** (ang. differential thermal analysis) krat. kem. ➔ diferénčna têrmična analíza

3D-tiskálnik -a [trídé] **m** tiskalnik, ki na podlagi računalniškega 3D-modela predmeta nanaša in utrjuje material rastrsko v zaporednih tankih plasteh in tako ustvari ta predmet

D96/TM -- [dé šestindevédeset teém] **m** krat. geod. ➔ slovénski drzávni horizontální koordinátní systém

DTMF -- [deteeměf] **ž** (ang. dual-tone multi-frequency signaling) krat. telekom. ➔ dvótónska večfrekvénčna signalizácia

duálna mikrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura, sestavljena iz dveh faz, kjer so zrna faze β na stičiščih treh zrn faze α in je prostorninski delež faze β od 20 do 30 %
PRIM.: dúpleksna mikrostruktúra

dúbl -a m tekst. ➡ dvójna vezáva

duglazijevína -e ž les. les duglazije, iglavca iz družine borovk (*Pseudotsuga menziesii*), po barvi precej podoben macesnovini, zelo uporaben tehnični les, ki se uporablja za vezani les, okna, v gradbeništvu

duktílna lítina -e -e ž met. siva litina s kroglastim ali vozlastim grafitom, ki je kovna

duktílni pilót -ega -a m grad. pilot iz cevi iz duktilne železove litine, s premerom 118–178 mm, ki se lahko s posebnimi spojnimi elementi podaljšuje do zelene globine, vgrajuje se z vibracijskim zabijalom, po potrebi se cev zapolni z betonom in/ali sočasno z vgradnjo injektira stik plašča pilota z zemljino

duktílnost -i ž met. ➡ preoblikoválnost

Dulong-Petitov zákon -ega zakóna [dílón petijev] m kem. zakon, po katerem je pri elementih z relativno atomsko maso nad 35 zmnožek relativne atomske mase in molske toplotne kapacitete približno 25 J/(K mol)

duosól -a m kem. postopek za selektivno ekstrakcijo tekočin z dvema topiloma

dúpleks -a m 1. elektr. sočasna obojesmerna komunikacijska povezava
PRIM.: símpleks (2) 2. stroj. sestav dveh enakih naprav, strojev, npr. dúpleksna črpalka

dúpleksna črpálka -e -e ž stroj. dvovaljna batna črpalka, navadno s parnim pogonom
PRIM.: dvójna črpálka

dúpleksna mikrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura, sestavljena iz dveh faz, kjer so zrna faze α in faze β razporejena poljubno, njun prostorninski delež pa je približno enak
PRIM.: duálna mikrostruktúra

dúpleksni postópek -ega -pka m met. postopek za taljenje in rafinacijo jekla v dveh pečeh

dúpleksni prenòs -ega prenòsa m telekom. obojesmerni hkratni prenos telekomunikacijskih signalov, npr. po telefonu
PRIM.: símpleksni prenòs

dúpleksno jêklo -ega -a s met. jeklo, ki ima mikrostrukturo sestavljeno iz avstenitnih in feritnih zrn

dúpleksno omréžje -ega -a s telekom. komunikacijsko omrežje, ki omogoča hkratne obojesmerne komunikacije

duplíkátor -ja m industrijski kotel z dvojno steno za kuhanje

duralumín -a m met. ➡ duralumínij

duralumínij -a m met. zlitina aluminija z masnimi deleži bakra 3,8–4,9 %, magnezija 1,2–1,8 %, mangana 0,3–0,9 %, ki se toplotno utrjuje, uporablja se v letalski industriji
Sp: duralumín

duromêr -a m kem. polimerna snov, ki se lahko toplotno oblikuje samo enkrat in se pri ponovnem segretju več ne zmehča, temveč obdrži svojo obliko
Sp: duroplást
PRIM.: plástična mása, plástika, plastomêr, térmoplástična mása

duroplást -a m kem. ➡ duromêr

dúša -e ž grad., les. element lesne zveze, tanka, ozka letev, debela 4–8 mm, iz tršega lesa, npr. gabrovine, macesnovine, ki se vtakne v prilgačoči se utor v robu stikajoče se deske
S: leséno però **PRIM.:** véha

dušênje -a s 1. meh. zmanjševanje amplitude nihanja z disipacijo 2. zmanjševanje hitrosti ali tlaka fluida s povečanjem pretočnega odpora, npr. z zaslonko, dušilnim ventilom 3. stroj. ekspanzija fluida pri konstantni entalpiji brez opravljanja mehanskega dela 4. elektr., fiz. namerno zmanjševanje ali odpravljanje motenj električnega, elektromagnetnega ali zvočnega signala
PRIM.: atenuácija, popáčenje, slabljênje

dušênje páre -a -- s stroj. zmanjševanje tlaka pare pri konstantni entalpiji

dušík -a m kem. prvi element dušikove skupine periodnega sistema, brezbarven, negorljiv

in kemijsko razmeroma neaktiven plin, lažji od zraka, sestavina zraka, ki se uporablja za zaščitno atmosfero nad živili, ki lahko oksidira-jo, npr. ocvrti krompirček, simbol N

dušikova kislina -e -e ž kem. dušikova (V) kislina, HNO_3 , brezbarvna, korozivna, strupena tekočina, močen oksidant, ena najpomembnejših osnovnih kemikalij za proizvodnjo mineralnih gnojil, razstreliv, nitrata celuloze, uporablja se kot reagent, za jedkanje kovin **Sp:** solitna kislina

dušikova skupina -e -e ž kem. elementi petnajste skupine periodnega sistema: dušik, fosfor, arzen, antimon in bizmut, od katerih sta dušik in fosfor nekovini, arzen in antimon polkovini, bizmut pa kovina

dušikov dioksid -ega -a m kem. rdečerjav strupen plin, močen oksidant, ki se z vodo disproporcionira v dušikovo (V) kislino in dušikovo (III) kislino

dušikov oksid -ega -a m kem. spojina dušika in kisika s formulo NO, brezbarven plin, ki se na zraku oksidira v dušikov dioksid, nastaja kot vmesni produkt pri proizvodnji dušikove kisline s sežigom amonijaka

dušikov oksidul -ega -a m kem. ➡ diđušikov oksid

dušikov pentaoksid -ega -a m kem. ➡ diđušikov pentaoksid

dušilka -e ž 1. elektr. tuljava z železnim ali feritnim jedrom za povečanje induktance 2. var. regulator za stabilizacijo varilnega toka z induktivno reaktanco 3. stroj. ➡ dušilna šoba

dušilka z zračno režo -e -e -e -e ž elektr. dušilka, katere jedro ni popolnoma sklenjeno, ampak ima zaradi spremembe magnetnih lastnosti ozko zračno režo, ki se uporablja za delno linearizacijo permeabilnosti

dušilna mrežica -e -e ž elektr. mrežica, postavljena med anodo in zaslonko mrežico elektronke, da preprečuje sekundarno emisijo iz anode

dušilna plást -e plastí ž grad. plast, obloga za slabljenje, dušenje neželenih nihanj, zvokov, frekvenc

dušilna šoba -e -e ž stroj. hidrodinamično oblikovana zožitev v cevi, ki s povečanjem pretočnega odpora povzroča padec tlaka, ali podobna zožitev na koncu cevi za oblikovanje in usmerjanje curka fluida **Sp:** dušilka (3)

dušilna vdolbina -e -e ž met. ➡ žlindrník

dušilni elemènt -ega -ènta m stroj. del, ki povzroča dušenje gibanja, nihanja tlaka, toka, električne napetosti, npr. zaslonka, šoba, dušilni ventil, električna dušilka

dušilni fáktor -ega -ja m elektr., stroj. ➡ dušilni koeficiènt

dušilnik -a m stroj. sestavina ali naprava za dušenje nihanja, npr. mehanski dušilnik, hidravlični dušilnik, pnevmatični dušilnik

dušilni koeficiènt -ega -ènta m elektr., stroj. koeficiènt, ki podaja stopnjo dušenja amplitude nihanja **Sp:** dušilni fáktor **PRIM.:** koeficiènt dušenja

dušilnik súnkov -a -- m rud. naprava, ki blaži sunke izvažalnega stroja pri zaviranju

dušilni magnét -ega -a m elektr. magnet, ki v merilniku ustvarja dušilni moment in s tem slabi prehitro gibanje tuljavice

dušilni momènt -ega -ènta m elektr. zmnožek dušilnega koeficienta in hitrosti odklanjanja kazalca, dinamična lastnost merilnika

dušilni razstójnik -ega -a m elektr. gibljiv ali poltog razstojnik, ki zmanjšuje vibriranje in medsebojno nihanje električnih vodnikov

dušilni ventil -ega -a m stroj. ventil, navadno s preciznim mehanizmom za nastavljanje pretočnega prereza za zmanjševanje toka, tlaka

dušilno navítje -ega -a s elektr. kratko sklenjeno navitje, navadno v obliki kratkostične kletke, namenjeno dušenju nihanja sklenjenega magnetnega pretoka skozi njó

dušljívec -vca m kem. bojni strup, ki povzroči dušenje zaradi izločanja tekočine v pljučih, npr. klor, fosgen

dvajsetêrec -rca m mat. geometrijsko telo, omejeno z dvajsetimi enakostričnimi trikotniki, eno od petih platonskih teles **S:** ikozaéder

dvákrat nágjnjeni ulèg

dvákrat nágjnjeni ulèg -- -ega uléga *m* grad. lesna zveza odcepa, pri kateri se na stično stran sohe prečno vreže križno utor, vanj se s križno izrezanim koncem vtakne tramič, ki se s spojko obojestransko spoji s soho

dvanajstêrec -rca *m* mat. geometrijsko telo, omejeno z dvanajstimi pravilnimi petkotniki, eno od petih platonskih teles **S**: dodekaéder

dvánajstkótnik -a *m* mat. geometrijski lik z dvanajstimi stranicami in dvanajstimi koti **S**: dodekagón

DVB -- [devebé] *ž* (ang. digital video broadcasting) *krat.* elektr. ➡ digitalna videorádiodifuzija

DVB-T -- [devebeté] *ž* (ang. digital video broadcasting - terrestrial) *krat.* elektr. ➡ digitalna prizémna videorádiodifuzija

dvíg -a *m* stroj. dejanje in učinek gibanja v navpični smeri pri mehanizmi, strojih, npr. dvig ventila v motorju z notranjim zgorevanjem, dvig hidravličnega žerjava

dvigálka -e *ž* stroj. ročna priprava za dviganje pri montažnih in vzdrževalnih delih, npr. avtomobilska dvigalka

dvigálna višína -e -e *ž* rud. višina dviga od mesta kopanja rude, premoga do površine **S**: izvózna višína

dvigálne kléšče -ih kléšč *ž mn.* met. klešče za dviganje talilnikov v livarni

dvigální bóben -ega -bna *m* stroj. boben mehanizma za dviganje in spuščanje bremena, npr. boben dvigalne vitla z vrvjo, verigo

dvigální magnét -ega -a *m* fiz. elektromagnet za dviganje jeklenih in železnih kosov, kot prijemalo žerjava

dvigální válj -ega -a *m* stroj. pnevmatični ali hidravlični valj za dviganje bremena

dvigální voziček -ega -čka *m* stroj. transportni voziček, s katerim se breme lahko tudi dvigne

dvigálo -a s **1.** grad., stroj. naprava, stroj za dviganje in spuščanje ljudi ali bremen v

navpični smeri, navadno z elektromehanskim ali hidravličnim pogonom **2.** grad., stroj. ➡ žerjáv **PRIM.:** elevátor

dvíganje zručka -a -- -s rud. ➡ saníranje zručka (1)

dvígnjena fóрма -e -e *ž* met. livarska napaka, pri kateri se zgornji del livarske forme med izdelavo dvigne, zato pri litju nastane izmetni ulitek

dvížna cév -e céví *ž* kem. ➡ vzgónska mešálna cév

dvížna míza -e -e *ž* met., stroj. miza, ki z dviganjem, spuščanjem in prestavljanjem na transportnem traku omogoča premikanje obdelovancev ali bremen, npr. premikanje preoblikovancev med valjanjem, predmetov skozi žarilno peč **PRIM.:** nakladálna míza

dvížní móst -ega mostú *m* grad. most, pri katerem se prekladna konstrukcija v celoti ali delno navpično dviguje ali zavrti okoli vodoravne osi, da se omogoči prehod plovil **PRIM.:** premíčni móst

dvížní pôlž -ega -a *m* stroj. polžni transporter za navpični ali poševni transport sipkih, zelo viskoznih ali kosovnih materialov

dvížní rezervoár -ega -ja *m* kem. rezervoar v obliki lijaka, ki je z gibko cevjo povezan s posodo z živim srebrom, da skupaj tvorita vezno posodo, sestavina Geisslerjeve črpalke, ki omogoča dviganje ali spuščanje gladine živega srebra v posodi, ki deluje kot bat

dvížno-vrtílíni ízbírálník -ega -a *m* telekom. elektromehanski izbiralnik, ki izbira med desetimi navpičnimi in desetimi vodoravnimi položaji, skupaj med 100 položaji

dvóbárvno bárvanje -ega -a s tekst. barvanje tekstilije iz dveh vrst vlaken z različno afiniteto do barvil, ki daje dvobarvni videz **PRIM.:** diferénčno bárvanje, križno bárvanje, selektívno bárvanje

dvóbázna báza -e -e *ž* kem. baza, ki lahko pri disociaciji sprosti dva hidroksidna iona, npr. $\text{Ca}(\text{OH})_2$ **S_p**: dvóvaléntna báza

dvóbázna kislína -e -e ž kem. kislina, ki lahko pri disociaciji sprostí vodikova iona, npr. H_2SO_4
S: dvóprotónska kislína Sp: dvóvaléntna kislína

dvóčlénkasti lók -ega -a m grad. lok z ležiščema v obliki členkov, kar omogoča zasuk konstrukcije v podporah, s tem pa kompenzacijo temperaturnih vplivov, posedanj in sukanj podpor
Sp: dvótečajni lók

dvódélni hiperboloíd -ega -a m mat. hiperboloid, ki nastane z vrtenjem hiperbole okoli premice skozi gorišči hiperbole

dvódélni modél -ega -a m met. livarski model, ki je sestavljen iz dveh polovic, od katerih vsaka pride pri izdelavi livarske forme v ustrezno polovico forme

dvófázni sêrvomotór -ega -ja m elektr. asinhronski kratkostični dvofazni elektromotor, ki se navadno uporablja za pozicioniranje

dvófázni systém -ega -a m 1. fiz., kem. sistem, sestavljen iz dveh različnih faz, npr. trdne in tekoče faze, tekoče in plinaste faze, par in kapljic 2. elektr. sistem izmeničnih tokov z dvema fazama

dvófontúrni pletílnik -ega -a m tekst. pletilnik z dvema igelnima fonturama

dvógláva stójka -e -e ž rud. podporni steber v jami, ki se na vrhu razdvoji v obliki črke V

dvóglávo kládivo -ega -a s kladivo, ki ima glavo na obeh straneh držaja

dvógnézdna kokíla -e -e ž met. kokila z dvema vdolbinama za sočasno tlačno litje dveh ulitkov
S: dvóvotlínska kokíla

dvóhitrótni ásinhrónski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. asinhronski elektromotor, izdelan za dve hitrosti vrtenja rotorja, navadno v Dahlandrovi vezavi

dvójček -čka m 1. met. dela kristalnega zrna, ki sta se zaradi strižnih sil pri plastični deformaciji medsebojno premaknila za določen kot in sta ločena s koherentno mejo 2. stroj. stroj iz dveh enakih enot navadno v istem okrovu, ohišju na istem ogrođju 3. grad. dve stanovanjski hiši, spojeni v enotno stavbo

dvójčenje -a s met. nastajanje dvojčkov pri deformiranju kristalne mreže

dvójčična mēja -e -e ž met. ravnina med deformacijskima dvojčkoma v kovinskem materialu, ki se pod mikroskopom vidi kot črta

dvójčična plóškev -e -kve ž met. ravnina v deformacijskem dvojčku, nastala ob premiku enega dela kristalnega zrna glede na drugi del zaradi strižnih sil pri plastični deformaciji

dvójenje -a s 1. tekst. združevanje dveh ali več pramenov v skupni pramen 2. met. izdelovanje dvojne pločevine s prepogibanjem in valjanjem

dvojílnik -a m met. stroj za dvojenje pločevine

dvojíški kód -ega -a m mat. kod za zapis celega števila v dvojíškem sistemu z različnima znakoma, npr. 0 in 1 S: binárni kód

dvojíški števílski systém -ega -ega -a m mat. števílski sistem z bazo 2, pri katerem se števk pogosto zapisujeta s simboloma 0 in 1, ki sta v računalniku realizirana z napetostmi, toki, naboji Sp: binárni števílski systém

dvójna črpálka -e -e ž stroj. sistem dveh vzporedno ali zaporedno delujočih črpalk
PRIM.: dúpleksna črpálka

dvójna ekscéntričnost -e -i ž stroj. ☺ dvójni ekscénter

dvójna kljúka -e -e ž stroj. dve kljuki, spojeni v obliki obrnjene črke T, ki se uporabljata za obešanje bremen pri dvigalnih napravah

dvójna krmílina pálica -e -e -e ž stroj. togo povezani krmilni palici pilota in kopilota, ki omogočata krmarjenje obema

dvójna níčla polinóma -e -e -- ž mat. ničla polinoma, ki v faktorizaciji polinoma nastopa dvakrat PRIM.: dvójni korén enáčbe

dvójna prikljúčna kolútna brána -e -e -e -e ž agroteh. priključna kolutna brana z dvema vrstama drug za drugim postavljenih kolotov za rezanje brazd v srednje težki zemlji

dvójna razpiráča -e -e ž grad., les. razpirača za premostitev razpetine, večje od 8 m, navadno pri lesenih mostovih, sestavljena iz dveh

dvójna sôl

opor pod gredo in tramiča med njima, ki je z mozni ali vijaki tesno spojen z gredo, opori se na drugem koncu opirata v zid ali konzolni podstavek **S**: trapézna razpiráča

dvójna sôl -e solí **ž** kem. sol z več različnimi kationi ali anioni, npr. aluminij-kalijev sulfat, $\text{AlK}(\text{SO}_4)_2$, svinčev fluorid-klorid, PbClF

dvójna tarífa -e -e **ž** tarifa, ki določa dve ceni za električno energijo, npr. cenejša nočna energija in dražja dnevna energija

dvójna ventilácija -e -e **ž** elektr. ventilacija, pri kateri se hladilni zrak deli na dva dela, eden piha skozi rotor, drugi skozi stator

dvójna véz -e vezí **ž** kem. kemijska vez med dvema atomoma, ki vsebuje dva vezna elektronska para, npr. med dvema ogljikovima atomoma v alkenih, in se v strukturnih formulah označuje z dvema vzporednima črticama, npr. $\text{H}_2\text{C}=\text{CH}_2$

dvójna vezáva -e -e **ž** tekst. votla tkanina, prevezana tako, da je votek spodnje tkanine vezan v osnovo zgornje tkanine ali da je votek zgornje tkanine vezan v osnovo spodnje tkanine, s kombinacijo obeh načinov, s posebno vezno osnovo ali s posebnim veznim votkom **Sp**: dúbl

dvójna vléka -e -e **ž** prom. vleka z dvema lokomotivama

dvójna vráta -ih vrát **s mn.** vrata s kriloma, od katerih se vsako odpira v prostor v svojo smer

dvójna zlítina -e -e **ž** met. **↷** binárna zlítina

dvójne kléšče -ih kléšč **ž mn.** grad. vodoraven konstrukcijski element ostrejšja, ki prevzame natezne obremenitve, sestavljen iz dveh v paru nameščenih plohov za povezovanje soh ali škarnikov z zunanje strani

dvójni breménski kávelj -ega -ega -vlja **m** stroj. dvostranski kavelj za breme pri žerjavih

dvójni čelílnik -ega -a **m** les. dvolistni krožni žagalni stroj za prečno prežagovanje desk

dvójni ekscénter -ega -tra **m** stroj. ekscenter, sestavljen iz dveh ekscentrov, ki z relativnim zasukom omogoča nastavitve skupne ekscentričnosti **Sp**: dvójna ekscentričnost

dvójni gíb -ega -a **m** stroj. seštevek delovnega in povratnega giba

dvójni gíb báta -ega -a -- **m** stroj. dva zaporedna giba bata pri 4-taktnem motorju z notranjim zgorevanjem, npr. sesalni in kompresijski gib bata ali ekspanzijski in izpušni gib bata

dvójni integrál -ega -a **m** mat. integral funkcije po ravninskem območju

dvójni kalíber -ega -bra **m** stroj. precizni dvostranski kontrolni merilnik za nadzor največjega in najmanjšega tolerančnega odstopka dolžine, premera **Sp**: dvójni kontrolnik

dvójni kljúč -ega -a **m 1.** stroj. orodje na obeh straneh oblikovano za vijačenje vijakov, matic z različnima imenskima zevoma **2.** stroj. orodje na obeh straneh oblikovano za vijačenje vijakov, matic z enako imensko veličino, a z dvema različnima vijačnicama, vzponoma na istem vretenu

dvójni kontrolník -ega -a **m** stroj. **↷** dvójni kalíber

dvójni korén enáčbe -ega -a -- **m** mat. rešitev enačbe $f(x) = 0$, ki je tudi rešitev enačbe $f'(x) = 0$ **PRIM.:** dvójna ničla polinóma

dvójni navój -ega -ôja **m** stroj. navoj z dvema vijačnicama na vijačnem vretenu

dvójni oksíd -ega -a **m 1.** kem. oksid, ki vsebuje katione dveh različnih elementov, npr. železo(II)-kromov(III) oksid, Fe_2CrO_4 **2.** kem. oksid, ki vsebuje isti element v dveh oksidacijskih stanjih, npr. železov(II,III) oksid, Fe_3O_4

dvójni pregíb -ega -a **m** izmenični pregib enkrat v eno stran, nato v drugo stran

dvójni pregíbni preskús -ega -ega -a **m** met. pregibni preskus standardiziranega preskušanca iz tanke pločevine, ki se najprej upogne za pravi kot, v pregib se vstavi kos pločevine enake debeline in stisne do popolnega prileganja krakov, pri čemer preskušanec vzdrži preskus, če ne razpoka na natezni strani

dvójni stóžec -ega -žca **m** mat. geometrijsko telo, sestavljeno iz dveh stožcev

dvójni vogálni urèz -ega -ega -éza m grad., les. lesna vogalna zveza dveh elementov, pri kateri se konca elementov pravokotno stikata in sta za 3 cm globoko prečno izrezana, da se izrezani površini prilagata, na sredini stika se elementa spojita s klinom ali sornikom

dvójni zvár -ega -a m var. enak zvar z obeh strani varjenca **PRIM.:** X-zvár

dvójno napájanje -ega -a s elektr. napajanje odjemalca iz dveh virov

dvójnoperiódíčna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija dveh spremenljivk, ki je periodična po vsaki od obeh spremenljivk posebej, lahko z različnima periodama

dvójno púščičasto ozóbjje -ega -ega -a s stroj. ☞ púščičasto ozóbjje

dvójno vešálo -ega -a s grad., les. vešálo za premostitev razpetine, večje od 8 m, sestavljeno iz dveh soh z vešalnim oklepom, postavljenih na veznik in zgoraj razprtih z vodoravnim tramičem, vsako soho na zunanji strani podpira po ena opora in je na spodnji strani s dvojn timer ulegom spojena z veznikom, pri čemer vsi elementi skupaj z veznikom tvorijo trdno povezavo **S:** trapézno vešálo

dvókápasti izolátor -ega -ja m elektr. izolator z dvema rebroma ter ponvico in betičem za povezavo s sosednjima izolatorjema

dvókápná stréha -e -e ž grad. ☞ dvókápnica

dvókápnica -e ž grad. streha z dvema strešinama, ki imata naklon večji od 10°, in dvema kapoma **S:** sêdlasta stréha **Sp:** dvókápná stréha

dvókápnica s čôpi -e -e -e ž grad. dvokapnica, ki je prečno v celoti ali delno zaključena z manjšima strešinama, navadno z drugačnim naklonom, ujeta voda z zaključnih strešin je z manjšim žlebom speljana na večjo strešino ali prosto pada na tla

dvókolénčna stréha -e -e ž grad. dvokapnica s kapom na obeh straneh, dvignjenim nad veznik

dvókomponêntni bôjni strúp -ega -ega -a m kem. teh. bojni strup iz dveh nenevarnih

komponent, ki po združitvi med seboj kemijsko reagirata, pri čemer nastane strup

dvókomponêntni lák -ega -a m kem. teh. lak iz dveh ločenih komponent, med katerima pride po zmešanju do kemijske reakcije in s tem do strjenja

dvókomponêntni sistém -ega -a m kem. sistem iz dveh sestavin, npr. raztopina dveh topljencev, dvokomponentni lak, dvokomponentno lepilo

dvókomponêntno lepílo -ega -a s kem. teh. lepilo iz dveh komponent, med katerima pride po zmešanju do kemijske reakcije in s tem do strjenja

dvókoordinátna pozícionírna napráva -e -e -e ž stroj. naprava, enota za pozicioniranje obdelovanca, orodja v ravnini pri avtomatizirani obdelovalni celici, stroju za sortiranje, pakiranje

dvókrílnik -a m stroj. letalo s kriloma, ki sta drugo nad drugim za povečanje dinamičnega vzgona, npr. akrobatsko letalo **S:** dvókrílnó letálo **PRIM.:** ênokrílnik, ênokrílnó letálo

dvókrílnó letálo -ega -a s stroj. letalo s kriloma, ki sta drugo nad drugim za povečanje dinamičnega vzgona, npr. akrobatsko letalo **S:** dvókrílnik **PRIM.:** ênokrílnik, ênokrílnó letálo

dvókrílnó odkopávanje -ega -a s rud. odkopavanje premoga, rude na obeh straneh glavne jamske odkopne proge **S:** dvóstránsko odkopávanje **PRIM.:** ênostránsko odkopávanje

dvókrílnó ôkno -ega -a s okno, sestavljeno iz okvira in dveh okenskih kril

dvólíčna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki ima lahko pri isti vrednosti argumenta dve vrednosti, npr. $\sqrt{4} = 2$ ali $\sqrt{4} = -2$

dvólíčna snôv -e snóví ž kem. ☞ dimórfná snôv

dvolóm -ôma m fiz. pojav pri optično anizotropni snóvi, da se svetlobni žarek pri prehodu vanjo lomi pod različnima kotoma

dvolómnost -i ž 1. fiz. lastnost optično anizotropnih snóvi, da je hitrost svetlobe v njih odvisna od orientacije polarizacijske ravnine

dvómésto štévílo

glede na kristalne osi, zato se nepolariziran svetlobni žarek, ki vpada na tako snov, zlomi v med seboj pravokotno polarizirana žarka
2. fiz. razlika optičnih poti rednega in izrednega žarka na enoto dolžine prehoda

dvómésto štévílo -ega -a s mat. število, ki se zapiše z dvema številkama

dvóoddélčno izvážanje -ega -a s rud. izvažanje nakopane rude po jašku, ki je predeljen z leseno steno, da je oddelek za prevoz materiala ločen od oddelka za prevoz ljudi

dvóosna tkanína -e -e ž tekst. tkanina, izdelana iz dveh sistemov niti, osnove in votka

dvóosna turbína -e -e ž stroj. turbinska enota iz dveh ločenih turbin s skupnim mehanskim prenosnikom

dvóosni elipsoíd -ega -a m mat. elipsoid, ki nastane z vrtenjem elipse okrog ene od njenih osi **S:** rotacijski elipsoid

dvóosno napétostno stánje -ega -ega -a s grad. napetostno stanje, navadno v ploščatih strukturah, ki ga opiše napetostni tenzor z dvema od nič različnima lastnima vrednostma, npr. napetostno stanje membrane napihnjenega balona, stena brez obremenitve v smeri normale **S:** ravninsko napetostno stánje

dvóplástnik -a m agroteh. plug, ki orje brazdo po dveh plasteh, navadno v sestavi z vlečnim rahljajnikom in ravnalnikom

dvóplástno navítje -ega -a s elektr. navitje z dvema navojema drug na drugem v utoru

dvóplástnost -i ž met. valjarska napaka, da se del pločevine zaviha in zavalja, s čimer nastaneta dve nesprijeti plasti

dvóplástno stéklo -ega -a s kem. teh. steklo iz dveh plasti, v splošnem iz plasti prozornega in plasti opalnega stekla

dvópól -a m elektr. električni element ali vezje z dvema priključkoma, npr. upor, kondenzator

dvópólni ekvivalént eléktričnega vóda -ega -ênta -- -- m elektr. dolžinsko porazdeljen element za prevajanje električnega toka z dvema priključkoma, ki predstavlja majhen del

nadzemnega voda, določajo ga njegova induktanca, kapacitanca, rezistanca in prevodnost, ki jih za vsak trenutek obratovanja povezuje dve parcialni diferencialni enačbi za električni tok in električno napetost

dvópólni eléktrični stròj -ega -ega stroj. m stroj. električni rotacijski stroj z dvema poloma

dvópólni elemènt -ega -ênta m elektr. električni element vezja, omrežja z dvema sponkama, priključkoma, npr. upor, dioda

dvópólni vtíč -ega vtiča m elektr. vtič z dvema kontaktoma, poloma

dvópólno stikálo -ega -a s elektr. stikalo z dvema položajema in tremi priključki, od katerih je en skupen, druga dva pa ločena **S:** dvópólno stikálo

dvópólóžajni regulátor -ega -ja m elektr., stroj. diskretno delujoč regulator s stabilnima krmilnima položajema ali različnima vrednostma izhodnega signala **Sp:** regulátor vklòp-izklòp

dvópólóžajno stikálo -ega -a s elektr. stikalo z dvema položajema in tremi priključki, od katerih je en skupen, druga dva pa ločena **S:** dvópólno stikálo

dvóprotónska kislína -e -e ž kem. kislina, ki lahko pri disociaciji sprosti dva vodikova iona, npr. H_2SO_4 **S:** dvóbázna kislína **Sp:** dvóvaléntna kislína

dvórámne stopníce -ih stopnic ž mn. grad. stopnice, ki vodijo do naslednjega nadstropja z vmesnim podestom, navadno na polovici etažne višine **PRIM.:** ênorámne stopníce

dvórámni vzvòd -ega vzvóda m stroj. vzvod s podporo v sredini

dvórédni konéktor -ega -ja m elektr. pravokotni konektor s kontakti v dveh vrstah

dvórédni ležáj -ega -a m stroj. kotalni ležaj z dvema vrstama kotalnih elementov, npr. kroglic, sodčkov **S:** dvóvrstni kotálni ležáj

dvóréznik -a m les. dvorobi skobeljnik z lomilcem skobljancev za gladko odrezovanje in čiščenje že poravnanih površin lesa

dvóročíčna gréd -e gredí *ž* stroj. gred dvoročíčnega mehanizma za stroj z dvema delovnimi valjema, npr. gred dvovaljnega batnega kompresorja

dvórógo nakoválo -ega -a *s* nakovalo, ki ima dva roga, na eni strani prizmatičnega z ravno zgornjo ploskvijo in na drugi strani stožčastega

dvósédežni ventil -ega -a *m* stroj. ventil z dvema sedežema, npr. 3-potni hidravlični ali pnevmatični ventil

dvósegmêntni magnetrón -ega -a *m* elektr. magnetron z valjasto anodo, razdeljeno na segmenta z režama, ki sta navadno vzporedni osi

dvósistémški števec -ega -vca *m* elektr. števec električne energije z možnostjo preklapljanja med dvema električnima tokokrogoma istega omrežja

dvósistémški vòd -ega vòda *m* elektr. nadzemni vod z dvema trifaznima kabloma

dvósmérni délovni válj -ega -ega -a *m* stroj. delovni valj, ki aktivno deluje v obe smeri
PRIM.: ênosmétni délovni válj

dvósmérni tiristor -ega -ja *m* elektr. tiristor z vgrajeno reverzno diodo

dvósténska kášta -e -e *ž* grad. kašta za navpično zaščito brežin ob cestah, izdelana iz 18–25 cm debelih, v škatlasto ogrodje sestavljenih, skupaj zbitih in na temelj ali v jarek sidranih okroglic, prazni prostori med njimi se zapolnijo s kamenjem in zemljino

dvóstôpenjska črpálka -e -e *ž* stroj. črpalka iz zaporedno vezane črpalne enote za nizki tlak in enote za visoki tlak s skupno pogonsko gredjo in v skupnem okrovu

dvóstôpenjska turbína -e -e *ž* stroj. turbina, navadno sestavljena iz zaporedno vezane nizkotlačne in visokotlačne turbinske stopnje, z ločenima okrovoma in z gredno vezjo povezanimi gredema

dvóstôpenjski komprézor -ega -ja *m* stroj. kompresor, sestavljen iz nizkotlačne in visokotlačne stopnje s skupno gredjo in v skupnem okrovu

dvóstôpenjski ventil -ega -a *m* stroj. ventil, pri katerem prva stopnja, navadno vkrmiljena, po aktiviranju s posebnim signalom, npr. mehanskim, električnim, krmili izhodno, glavno stopnjo **PRIM.:** ênostôpenjski ventil

dvóstôpenjski viják -ega -a *m* stroj. vijak z dvojnimi navojem **PRIM.:** ênostôpenjski viják, večstôpenjski viják

dvóstôpenjski zobníški prenôsnik -ega -ega -a *m* stroj. zobniški prenosnik z dvema paroma zobnikov **S:** dvóstôpenjsko zobniško gonílo **Sp:** dvóstôpenjsko zobniško predlêžje

dvóstôpenjsko navítje -ega -a *s* elektr. navitje v dveh delih z vmesnim odcepom

dvóstôpenjsko zobníško gonílo -ega -ega -a *s* stroj. gonilo z dvema paroma zobnikov **S:** dvóstôpenjski zobniški prenôsnik **Sp:** dvóstôpenjsko zobniško predlêžje

dvóstôpenjsko zobníško predlêžje -ega -ega -a *s* stroj. dvóstôpenjski zobniški prenôsnik

dvóstránska modélna plôšča -e -e -e *ž* met. modelna plošča, ki se uporablja pri serijskem litju v dvodelne pečene forme in ima zgornjo polovico modela pritrjeno na zgornji strani plošče, spodnjo pa na spodnji strani plošče **PRIM.:** ênostránska modélna plôšča

dvóstránski bàt -ega báta *m* stroj. bat, ki je na obeh straneh v stiku z enakimi ali različnimi delovnimi medijem, navadno v delovnih sestavinah z dvosmernim delovanjem, npr. v hidravličnem ali pnevhidravličnem valju

dvóstránski kontákt -ega -a *m* elektr. električni element releja, stikala, ki ima kontakt na obeh straneh nosilca

dvóstránski nagíb -ega -a *m* grad. odklon površine gradbenega elementa, npr. strehe, plošče, nosilca, vozišča, na dve strani od najvišje točke ali osi

dvóstránski prekúčni voziček -ega -ega -čka *m* rud. voziček, ki se lahko prekucne na obe strani

dvóstránsko odkopávanje -ega -a *s* rud. odkopavanje premoga, rude na obeh straneh glavne jamske odkopne proge **S:** dvókrílno

dvóstránsko rezílo

odkopávanje **PRIM.:** ênokrílno odkopávanje, ênostránsko odkopávanje

dvóstránsko rezílo -ega -a s orodje, pripomoček, ki ima rezilo na obeh straneh, npr. nôž z obojestranskim rezilom

dvóstrižna vôlna -e -e ž tekst. volna ovc, ki se striže dvakrat letno

dvótáktni motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem, pri katerem se termodinamični krožni proces ponovi po dveh taktih: sesanje in kompresija, ekspanzija in izpuh, pri enem vrtljaju ročične gredi

dvótarífní štévec -ega -vca m elektr. števec, ki meri porabo električne energije po dveh različnih tarifah, npr. dnevni in nočni

dvótečajni lók -ega -a m grad. ➡ dvóčlénkasti lók

dvótírni sejálnik -ega -a m agroteh. sejálnik z dvema sejálnima kolutoma

dvótočkôvna regulácia -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega v danem trenutku le na enega od dveh možnih načinov, npr. vklopljeno ali izklopljeno

dvótónska večfrekvénčna signalizácia -e -e -e ž telekom. signalizacija po telefonskih vodih pri telefonih s frekvenčnim izbiranjem, kjer vsako števko od 0 do 9 tvori frekvenčni par, vzet iz ene od dveh skupin štirih frekvenc **PRIM.:** večfrekvénčna signalizácia **K:** DTMF

dvóvaléntna báza -e -e ž kem. ➡ dvóbázna báza

dvóvaléntna kislína -e -e ž kem. ➡ dvóbázna kislína

dvóvaléntni alkohól -ega -a m kem. ➡ díhidróksialkohól

dvóvaléntni elemènt -ega -ênta m kem. element, katerega atom ima v zunanji lupini lahko elektrona preveč ali premalo za oktet, npr. kalcij, kisik

dvóváljčnik -a m kem. teh., stroj. stroj z dvema valjema, ki se uporablja npr. za predelavo plastomerov v folije

dvóváljni motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem, ki ima dva valja, npr. boksarski motor

dvóvodníški verížni vôzni vòd -ega -ega -ega vóda m elektr. vozni vod, pri katerem sta dva kontaktna vodnika obešena tesno drug ob drugem in sta na istem potencialu

dvóvotlínska kokíla -e -e ž met. kokíla z dvema vdolbinama za sočasno tlačno litje dveh ulitkov **S:** dvógnézdna kokíla

dvóvpréžna vôžnja -e -e ž prom. vožnja vlaka z dvema lokomotivama, ki imata vsaka svoje vozno osebje

dvóvpréžna vôžnja s priprégo -e -e --- ž prom. dvovprežna vožnja, pri kateri sta obe lokomotivi priklopljeni na začetku vlaka

dvóvpréžna vôžnja z doprégo -e -e --- ž prom. dvovprežna vožnja, pri kateri je druga lokomotiva priklopljena na koncu vlaka

dvóvreténski trosílnik -ega -a m agroteh. stroj za trosenje gnoja, gnojil z dvema vretenoma

dvóvrstni kotálni ležáj -ega -ega -a m stroj. kotalni ležaj z dvema vrstama kotalnih elementov, npr. kroglic, sodčkov **S:** dvórédni ležáj **PRIM.:** ênovrstni kotálni ležáj

dvóvrvni grabílnik -ega -a m grad., rud. grabilnik z nosilno in dodatno vrvjo za odpiranje grabila

dvóžárkovni osciloskóp -ega -a m elektr. osciloskop z dvema ločenima elektronskima snopoma, krmiljenima z dvema veličinama

dvóžlébni škripec -ega -pca m škripec, katerega koluti imajo dvojni žleb

dvóžlébno oródje -ega -a s orodje za izdelovanje dvojnega žleba

džêrsi -ja m tekst. mehka, navadno elastična pletenina iz volne, bombaža, svile ali sintetičnih vlaken

džíns -a m tekst. močna, sanforizirana bombažna tkanina v kepovi vezavi iz indigo modro obarvane osnove in surovega votka **S:** dením

E

EAPRÔM EAPROM-a in -- m (ang. electrically alterable programmable read-only memory) krat. elektr. ➔ eléktrično spremenljívi programírljíví brálíni pomnílník

ebenovína -e ž les. les različnih tropskih vrst dreves ebena, zelo homogen, težek, trd in trajen, dekorativen in v različnih barvah, ki se uporablja za najfinejša mizarska, strugarska in rezbarska dela, za intarzije, tipke klavirja

ebonít -a m kem. vulkanizirani kavčuk z več kot 25 % žvepla za izdelovanje glavníkov, črnih klavírskih típk, ustníkov za glasbílá **Sp:** trdá gúma

ebulioskóp -ópa m kem. priprava za ugotavljanje deleža alkohola v vodní raztopíní, npr. vínu, z merjenjem vrelišča

ebulioskopíja -e ž kem. metoda za določanje molekulske mase raztopljené težko hlapné snoví z merjenjem zvišanja vrelišča raztopíne z znano koncentracíjo v primerjaví z vreliščem čistega topíla **PRIM.:** krioskopíja

Eckertovo števílo -ega -a [ékərtovo] s kem. teh. značilno števílo, ki se uporablja pri prenosu toplote in pri računanju stísljívích tokov, kólíčník kinetíčne energíje in entalpije toka, símbol Ec

Edeleánujev postópek -ega -pka m kem. teh. postopek za selektívno ekstrakcíjo aromatskích ogljikovodíkov iz naftních derivátov, zlasti iz kerozína, s tekočím žveplovím díoksídom

edínka -e ž kem. opredeljen delec snoví, npr. atom, molekula, íon, elektrón **Sp:** entítéta

Édisonov akumúlátór -ega -ja m elektr. ➔ níkelj-želézáv akumúlátór

Édisonov navòj -ega -ója m elektr. stroj. oblí navòj pri vznožkích žárníc in okovích síjalke

Édisonov pojáv -ega -áva m elektr., fiz. ➔ têrmična emisíja

édisonskí okòv -ega -óva m okov síjalke z Edisonovím navojem

édisonskí vznóžek -ega -žka m vznožek z Edisonovím navojem za uvíjanje žárnice, síjalke

EDS -- [edeès] ž (ang. energy dispersive X-ray spectroscopy) krat. kem. ➔ energíjsko disperzívná réntgenská spektroskopíja

EDTA -- [edeteá] ž (ang. ethylenediaminetetraacetic acid) krat. kem. ➔ etiléndíamínótetraóčetná kislína

EDX -- [edeíks] ž (ang. energy dispersive X-ray spectroscopy) krat. kem. ➔ energíjsko disperzívná réntgenská spektroskopíja

EEPRÔM EEPROM-a in -- m (ang. electrically erasable programmable read-only memory) elektr. ➔ eléktrično ízbrísljíví programírljíví brálíni pomnílník

efektívna goríščnica -e -e ž fiz. goríščna razdalja ídealné léče, ki preslíka zelo oddáljena svetlobná víra enako kot optíční systém

efektívna móč -e móčí ž stroj. ➔ délovná móč (1)

efektívna napétost -e -í ž elektr. ízmeníčna napetost, po účínku enaka enosmerní napetostí

efektívna površína -e -e ž 1. del površíne, skozi katero poteka snovná ali energíjská ízmeníjava, npr. v prenosníku toplote 2. površína, ki sodeluje v procesu, npr. v katalízatorju, na elektródi, v adsorbentu **PRIM.:** poróznost (1)

efektívna vrédnost -e -í ž elektr. kvadratní koren povprečjá kvadratov amplitúde ízmeníčne napetostí

efektívni tók -ega -a m elektr. izmenični tok, po učinku enak enosmernemu toku

eféktna prèja -e -e ž tekst. preja, ki ima namensko vgrajene ponavljajoče se posebnosti, npr. vozličce, zanke, pentlje

eféktni súkanec -ega -nca m tekst. sukanec, ki ima namensko vgrajene ponavljajoče se posebnosti, npr. vozličce, zanke, pentlje **PRIM.:** gládki súkanec

efemeríde -ríd ž mn. astr. razpredelnice s podatki o legi nebesnih teles v izbranih časih

efemerídni čas -ega časa m astr. čas, ki se uporablja kot argument pri računanju položajev teles Osončja skladno z vsemi relativističnimi popravki in se realizira s primerjavo računskih napovedi z opazovanji položajev planetov, lun in drugih teles v Osončju, usklajen z mednarodnim atomskim časom **K:** ET

efervescénca -e ž kem. nastajanje mehurčkov v tekočini kot posledica izhajanja ali z reakcijo nastalega plina

eflorescénca -e ž 1. izločanje v vodi topnih soli iz kamnin, opečnih izdelkov, betona v obliki oprha na površini 2. kem. izgubljanje kristalne vode iz hidratov na zraku

efuzíja -e ž kem. izhajanje plina skozi luknjico, katere premer je manjši od srednje proste poti molekul v plinu, tako da pri tem ne pride do trka med dvema molekulama **PRIM.:** efuzió-méter

efuzióméter -tra m kem. merilnik relativne gostote plinov z merjenjem časov iztekanja plina skozi drobno luknjico **PRIM.:** efuzíja, Grahamov zákon

egalizírna napráva -e -e ž les. naprava za izenačevanje debeline lesnih ploščnih kompozitov

egipčánski trikótnik -ega -a m mat. pravokotni trikotnik s celoštevilskimi stranicami v razmerju 3 : 4 : 5

EHSV EHSV-ja in -- [ehaevsé ehaesvêja] m krat. elektr., stroj. ⚡ eléktrohídrávlični sérvoventíl

einsteinij -a [ájňštajnij] m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, simbol Es

Einsteinova teoríja gravitácije -e -e -- [ájňštajnova] ž fiz. teorija polja, ki obravnava gravitacijo kot interakcijo v skladu z Einsteinovo teorijo relativnosti

Einsteinova teoríja rélativnosti -e -e -- [ájňštajnova] ž fiz. teorija gibanja delcev in polj v prostoru in času, ki ob upoštevanju načela kovariantnosti in enakosti hitrosti svetlobe v vseh referenčnih sistemih omogoča sintezo zakonov elektromagnetizma in gravitacije v enotno predstavo o vesolju kot celoti **S:** rélativnostna teoríja

Einsteinove enáčbe -ih enáčb [ájňštajnové] ž mn. fiz. enačbe, ki povezujejo ukrivljenost prostor-časa s porazdelitvijo snovi

ejéktor -ja m 1. stroj. ⚡ ejéktorska črpálka 2. stroj. ⚡ izmetálo (2)

ejéktorska črpálka -e -e ž stroj. curkovna črpalka, ki se uporablja zlasti za izsesavanje vode, zraka iz posode, vode iz globinskega vodnjaka **Sp:** ejéktor (1) **PRIM.:** cúrkovna vákuumska črpálka, črpálka na vódni cúrek, ejéktorska vákuumska črpálka, injéktorska črpálka, posébna dinámíčna črpálka

ejéktorska vákuumska črpálka -e -e -e ž stroj. curkovna črpalka, ki se uporablja za doseganje nizkega tlaka v območju $10^5 - 3,3 \cdot 10^3$ Pa **S:** cúrkovna vákuumska črpálka **PRIM.:** ejéktorska črpálka, nízki vákuum

ejéktorski svéder -ega -dra m stroj. sveder za globoko vrtnanje z reziloma iz karbidne trdine, s koncentričnima cevema za dovod hladilne tekočine in ejektorskim odvajanjem odrezkov, izvrtkov **PRIM.:** glóbínski svéder

ejéktorsko príjemálo -ega -a s stroj. ⚡ vákuumsko príjemálo

eklíptíčne koordináte -ih -át ž mn. astr. krogelne koordinate z izhodiščem v središču Sonca, katerih izhodiščna ravnina je ravnina ekliptike, osnovna smer pa smer proti

pomladišču, uporabljajo se pri vesoljski navigaciji in določanju položajev teles Sončevega sestava

ekliptika -e ž astr. ravnina kroženja Zemlje okrog Sonca

ekodukt -a m grad. konstrukcija, ki omogoča prehod divjadi čez prometnico ali pod njo

ekologija -e ž veda o medsebojnih povezavah in vplivih med živimi bitji in okoljem

ekološke razmere -ih -ér ž mn. ekol. življenjske razmere, v katere so vključeni dejavniki žive in nežive narave **Sp:** ekološki pogóji

ekološki pogóji -ih -ev m mn. ekol. ➡ ekološke razmere

ekološko ravnótéžje -ega -a s ekol. naravno ravnótéžje v ekosistemu, stanje dinamičnega ravnótéžja v skupnosti organizmov, kjer genske, vrstne in ekosistemske raznovrstnosti ostajajo stabilne in so odvisne le od postopnih sprememb po naravni poti

ekonomizêr -ja m stroj. prenosnik toplote, v katerem dimni plini segrevajo napajalno vodo parnega kotla

ekonómska dôba -e -e ž čas, v katerem je obratovanje naprave, investicijske naložbe gospodarno **PRIM.:** življênjaska dôba (2)

ékosistém -a m ekol. sistemska povezava združbe rastlin in živali v določenem življenjskem prostoru in neživega okolja te združbe

ekscénter -tra m **1.** stroj. okrogla plošča, pri kateri os vrtenja ne gre skozi njeno središče **Sp:** izsrédnik **2.** stroj. osnovni del mehanizma za pretvarjanje vrtilnega gibanja v premočrtno gibanje in/ali obratno **Sp:** izsrédnik

ekscéntrična anomalija -e -e ž mat. kotni parameter, ki se uporablja v nebesni mehaniki za računanje prave anomalije vzdolž keplerske elipse ob upoštevanju tretjega Keplerjevega zakona

ekscéntrična obtéžba -e -e ž obtežba, ki deluje zunaj osi vrtenja, težišča nosilne površine **PRIM.:** ekscéntrični pritisk

ekscéntrični króg -ega -a m mat. krog, ki leži znotraj drugega kroga, s središčem, ki je zamačnjeno glede na središče prvega kroga

ekscéntrični lés -ega lesá m gozd. les debla, za katerega je značilno, da je na eni strani priraščalo hitreje kot na drugi, zaradi česar prerez takšnega debla ni okrogel, ampak ovalen

ekscéntrični pritísk -ega -a m pritisna sila, ki deluje zunaj osi vrtenja, težišča nosilne površine **PRIM.:** ekscéntrična obtéžba

ekscéntrično rézanje -ega -a s les. luščenje furnirja, pri katerem je deblo ekscéntrično vpeto v stroj, da nastanejo furnirski listi z zanimivo teksturo

ekscéntričnost -i ž **1.** stroj. razdalja med središčem ekscentra in njegovo osjo vrtenja **Sp:** izsrédnost (1) **2.** mat. količnik korena razlike kvadratov velike in male polosi ter velike polosi elipse **Sp:** izsrédnost (2) **3.** grad. razdalja med težiščem prereza in izbrano točko na prerezu

ekscéntričnost elípse -i -- ž mat. polovica razdalje med goriščema elipse

ekscéntričnost srcá -i -- ž les. deblo ali les iz njega, pri katerem srce ni v sredini prečnega debelnega prereza

ekscéntrska stiskálnica -e -e ž stroj. mehanska stiskalnica z ekscentriskim pogonom

ekscéntrski odmíčni mehanízem -ega -ega -zma m stroj. krmilni mehanizem, pri katerem se ekscenter uporablja kot element odmikanja

ekscéntrski pogòn -ega -ôna m stroj. pogonski mehanizem z ekscentrom namesto ročice

ekscimêrni láser -ega -ja m fiz., stroj. plinski laser, v katerem je aktivno sredstvo mešanica žlahtnih plinov in halogenov, vzbujeno stanje je nestabilen dimer halogenov in žlahtnih plinov, deluje v območju ultravijolične svetlobe in je primeren za lasersko mikroobdelavo in fotolitografijo

eksergija -e ž stroj. termodinamični potencial, razlika med entalpijo in zmnožkom temperature okolice in entropije, energija, ki jo je mogoče pretvoriti v koristno delo **PRIM.:** anergija

eksergija toplôte

eksergija toplôte -e -- ž stroj. del toplote, ki ga je mogoče pretvoriti v koristno delo, npr. v parni turbini, v motorju z notranjim zgorevanjem

eksergijska bilanca -e -e ž bilanca dotokov in odtokov eksergije v zaključenem sistemu

ekshávvstor -ja m stroj. ventilacijska naprava za odsesavanje plinov, prahu

eksikátor -ja m kem. posoda s higroskopno snovjo za shranjevanje snovi, predmetov, npr. kemikalij, žarilnih lončkov, v atmosferi brez vlage

eksikátorska plôšča -e -e ž kem. porcelanska plošča z odprtini, v katere se v eksikatorju postavi žarilni lončki

ekskavátor -ja m grad., rud. navadno mobilni delovni stroj za izkopavanje in premeščanje zemlje, premoga, rude

eksogéno strjevánje -ega -a s met. strjevanje taline v formi, ki poteka od stene forme proti notranjosti ulitka

éksosfêra -e ž astr. najvišja plast atmosfere, 500–1000 km nad zemeljsko površino

eksotêrmna mešánica -e -e ž met. kemična mešanica, katere sestavine pri segretju med seboj reagirajo in sproščajo toploto, kar se uporablja npr. za segrevanje zgornjega dela ingota, napajalnika ulitka, da se ti deli strdijo zadnji in se s tem preprečijo napake v ulitkih

eksotêrmna reákcija -e -e ž kem. reakcija, pri kateri se toplota sprošča, npr. gorenje **PRIM.:** endotêrmna reákcija

eksotêrmni ovrátnik -ega -a m met. v obliki ovratnika oblikovana eksotermna mešanica okrog napajalnika, da se ta strdi zadnji in lahko ves čas strjevanja ulitek napaja s talino

eksotêrmni procés -ega -a m kem. proces, pri katerem se sprošča toplota, npr. zgorevanje

eksotêrmno lôtanje -ega -a s stroj. trdo lotanje, pri katerem se kot vir toplote za talitev lota uporablja eksotermna mešanica **S:** eksotêrmno spájkanje

eksotêrmno spájkanje -ega -a s stroj. trdo spajkanje, pri katerem se kot vir toplote za talitev spajke uporablja eksotermna mešanica **S:** eksotêrmno lôtanje

eksotêrmno srédstvo -ega -a s met. eksotermna mešanica, ki se uporablja za segrevanje tistih delov ulitka, ki se morajo strditi zadnji, da se prepreči nastanek lunke ali poroznosti v ulitku

ekspandírana glína -e -e ž grad. glinene kroglice s premeri 3–16 mm, ki nastanejo z žganjem gline pri temperaturah nad 1000 °C, negorljiv material z nizko toplotno prevodnostjo in široko uporabnostjo, npr. kot lahek izolacijski material, za podloge tlakov, strešnih kritin, agregat za lahke betone

ekspandírana sestávna rísba -e -e -e ž risba sestava, konstrukcije z razmaknjenimi risbami sestavnih delov in sestavin v perspektivni ali poševni projekciji za nazorno razumevanje delovanja in medsebojnih povezav

ekspandíranje -a s grad., kem. teh. razširitev, povečanje površine ali prostornine zaradi zunanjega vpliva, npr. toplotne obdelave, ko se pri žganju materiala razvijajo plini

ekspanzíja -e ž povečanje prostornine, npr. plina, delovnega medija v motorju z notranjim zgorevanjem **PRIM.:** kompresija

ekspanzíjska posóda -e -e ž 1. stroj. posoda, ki kompenzira toplotno raztezanje fluida v sistemu 2. kem. teh. posoda, v kateri se pregreta tekočina ekspandira in se pri tem delno upari **S:** razpenjálNIK

ekspanzíjski gíb -ega -a m stroj. gib, med katerim se delovni medij, npr. plin, para, v valju batnega stroja razteza

ekspanzíjski odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik, ki med odklopom, ko se zaradi ponovnega vžiga pojavi oblok, sprosti inertni plin pod tlakom, da odpihne oblok in konča odklop **Sp:** ekspanzíjsko stikálo

ekspanzíjski strôj -ega strôja m stroj. navadno večstopenjski stroj, npr. plinska turbina, v

katerem fluid ekspandira, z zniževanjem tlaka in temperature fluida se z njim pridobiva mehansko delo

ekspanzijsko délo -ega -a s stroj. delo, pridobljeno pri ekspanziji delovnega medija, navadno plina

ekspanzijsko razmérje -ega -a s stroj. razmerje med prostornino plina pred ekspanzijo in po njej **PRIM.:** kompresijsko razmérje

ekspanzijsko stikálo -ega -a s elektr. ➔ ekspanzijski odklópnik

ekspanzivna máltá -e -e ž grad. malta iz suhe mešanice visokokakovostnega portlandskega cementa, agregata in kemičnih dodatkov za ekspanzijo in plastificiranje z dodatkom ustrezne količine vode, lahko z dodano mikroarmaturo za povečanje odpornosti proti dinamičnim obremenitvam, uporablja se za zalivanje sider, podlivanje in zapolnjevanje odprtín, sanacijska dela **Sp:** nabrekajoča máltá

ekspanzivni betón -ega -a m grad. beton, ki se pri vezanju ne krči kot navadni beton, ampak povečuje prostornino

ekspanzivni cemènt -ega -ènta m grad. portlandski cement z dodatki, ki pri hidrataciji omogočijo nastanek etringita, razširi se do 25 mm/m in uporablja za pripravo neskrčljivih malt in betonov

ekspéler -ja m agroteh. vijačna stiskalnica za hladno stiskanje olj iz oljnih semen

eksperimentálna analíza -e -e ž ugotavljanje lastnosti gradnika ali sistema, npr. krmilnega, s preskušanjem

eksperimentálna fízika -e -e ž področje fizike, ki obravnava načrtovanje, gradnjo in izvajanje fizikalnih poskusov

eksperimentálna kemíja -e -e ž področje kemije, ki prikazuje naravne zakonitosti s kemičnimi poskusi

eksperimentálna napáka -e -e ž napaka pri poskusu, ki izhaja iz naključnih ali drugih vzrokov, ki jih s poskusom ni mogoče nadzirati

eksperimentálna vrédnost -e -i ž vrednost, ki se izračuna iz rezultatov poskusa v laboratoriju

eksperimentální reáktor -ega -ja m fiz. jedrski reaktor, ki se uporablja samo za raziskave, ne pa za pridobivanje energije

eksplicítna definícija -e -e ž mat. nedvoumna definicija, ki natančno opiše objekt

eksplicítna enáčba krivúlje -e -e -- ž mat. enačba krivulje, v kateri so koordinate točke na krivulji podane eksplicitno kot funkcije enega parametra

eksplicítna enáčba plòskve -e -e -- ž mat. enačba ploskve, v kateri so kartezične koordinate točke na krivulji na ploskvi podane eksplicitno kot funkcije dveh parametrov

eksplicítna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki podaja odvisno spremenljivko z neposredno izračunljivim izrazom kot funkcijo neodvisne spremenljivke, $y = f(x)$ **S:** razvita fúnkcija

eksplicítní izrzà -ega -áza m mat. izraz, v katerem je vrednost ene spremenljivke izražena z enolično izračunljivo funkcijo drugih **PRIM.:** implicitni izrzà

eksploatácija gozdòv -e -- ž gozd. organizirano, gospodarno izkoriščanje gozdov v gospodarske namene

eksploatácija lesá -e -- ž gozd. pravilo lesa iz gozda, ki zajema sečnjo, pripravo za transport in transport do žagarskega obrata

eksploatácijska dôba -e -e ž čas, v katerem je predvideno, možno, dopustno izkoriščanje česa, npr. rudnine, naprave, stroja, postroja

eksploatácijsko območje kamnolòma -ega -a -- s rud. območje, na katerem je dopustno, možno, načrtovano pridobivanje kamnitega agregata

eksploatácijsko območje rúdnika -ega -a -- s **1.** rud. območje, na katerem je opazen vpliv pridobivanja premoga, rude **2.** območje, za katero je izdana pravica do pridobivanja premoga, rude

eksploatacijsko preskušanje -ega -a s stroj. preskušanje naprav, strojev v preskusni dobi uporabe

eksplozija -e ž kem. nenadna silovita sprostitve velike količine energije kot posledica kemične ali jedrske reakcije, ki jo navadno spremlja močno zvišanje temperature in sproščanje velikih količin plinov, zaradi česar nastane udarni val, ali zaradi porušitve tlačne posode, parnega kotla **PRIM.:** detonacija, implozija

eksplozija prahu -e -- ž kem. teh. eksplozivno zgorevanje praškastih gorljivih snovi v zmesi z zrakom znotraj eksplozijskih meja, npr. lesnega prahu, moke, aluminijevega prahu

eksplozijska cóna -e -e ž območje okrog naprave, stroja, poslopja, kjer obstaja nevarnost eksplozije in zanj veljajo posebni predpisi ali standardi

eksplozijska entalpija -e -e ž kem. reakcijska entalpija, sproščena pri eksploziji **Sp:** eksplozijska toplôta

eksplozijska lopûta -e -e ž grad., stroj. varovalna loputa v prostoru, na veliki posodi, npr. pri razpraševalnih napravah, silosih, za primer eksplozije

eksplozijska mêja -e -e ž kem. teh. mejna koncentracija vnetljivega plina, hlapov ali prahu v zmesi z zrakom, ki ob vžigu eksplodira **PRIM.:** spódnja eksplozijska mêja (1), zgórnja eksplozijska mêja

eksplozijska temperatûra -e -e ž temperatûra, pri kateri pride do eksplozije

eksplozijska toplôta -e -e ž kem. ➔ eksplozijska entalpija

eksplozijska zaščíta -e -e ž ➔ protieksplozijska zaščíta

eksplozijski motór -ega -ja m stroj. ➔ motór z nótranim zgorévanjem

eksplozijski tlák -ega -a m kem. tlak pri eksploziji plinaste zmesi gorljivega plina in zraka, ki je največji pri zmesi s stehiometričnim razmerjem sestavin

eksplozijski vál -ega -a m detonacijski udarni val, ki se ob eksploziji širi skozi medij

eksplozijsko nevárna cóna -- -e -e ž območje z mejnimi vrednostmi tlaka, temperature, sestave, ki lahko povzročijo eksplozijo

eksplozijsko nevárna snôv -- -e snoví ž snov, ki lahko pod določenimi pogoji eksplodira, npr. zaradi udarca, zvišane temperature, iskre, zato zahteva posebne pogoje transporta in skladiščenja

eksplozijsko preoblikováñje -ega -a s met., stroj. preoblikovanje z globokim vlekrom z eksplozijo razstreliva, npr. trinitrotoluena, dinamita, v zaprti posodi z vodo, pri katerem udarni val eksplozije udari ob surovec in ga potisne ob matrico **PRIM.:** preoblikováñje z elástičnim médijem

eksplozijsko varjêñje -ega -a s var. varjenje v trdnem stanju z deflagrantnim razstrelivom, pri katerem se veliki površini varjencev zaradi medsebojnega udarca plastično deformirata in sprimeta, uporablja se za varjenje materialov, ki se s standardnim postopkom ne morejo spojiti, npr. za platiranje ogljikovega jekla s tanko plastjo nerjavnega jekla, nikljeve zlitine, titana, cirkonija

eksplozijsko várna izvédba -- -e -e ž izvedba naprav, strojev za uporabo v eksplozijsko nevarnih okoljih, ki imajo oznako Ex

eksplozijsko várni aparát -- -ega -a m elektr. ➔ protieksplozijsko zaščítjeni aparát

eksplozijsko várni strôj -- -ega strôja m elektr. električni stroj, zgrajen tako, da njegovo delovanje ne proizvaja isker, ki bi sprožile zunanjo eksplozijo, ali da morebitna notranja poškodba ali notranji električni oblok ne povzroči zunanje eksplozije

eksplozív -a m kem. teh. ➔ razstrelívo

eksplozívna atmosfêra -e -e ž atmosfera iz mešanice zraka in vnetljive snovi, ki eksplodira pri povišani temperaturi ali tlaku

eksplozívna snôv -e snoví ž snov, ki lahko zaradi zunanega vzroka, npr. segrevanja,

udarca, v trenutku sprosti notranjo energijo, zato eksplodira, npr. aceten, trinitrotoluen

eksplozivna zmes -e zmesí ž kem. trdna, tekoča ali plinasta zmes goriva in oksidanta, ki pri vžigu eksplodira

eksplozivni antimón -ega -a m kem. nestabilna, z energijo bogata alotropska modifikacija antimona, ki ob trenju eksplozivno preide v stabilno modifikacijo

eksplozivni nabòj -ega -ôja m met., stroj. določena količina razstreliva, ki se uporablja za eksplozivsko oblikovanje pločevine v reliefni izdelek ali za odpiranje prebodne odprtine plavža

eksplozivni plín -ega -a m kem. plinasta eksplozivna zmes gorljivega plina in zraka ali kisika, ki pri vžigu eksplodira

eksponeñt -ènta m mat. naravno število, ki pove, kolikokrat število ali algebrski izraz nastopa kot faktor v danem zmnošku, tudi posplošitev tega na realna ali kompleksna števila

eksponeñtna enáčba -e -e ž mat. enáčba, katere neznanca je v eksponentu

eksponeñtna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija $y = e^x$, kjer je $e = 2,718...$ osnova naravnih logaritmov

eksponeñtna krivúlja -e -e ž mat. graf eksponentne funkcije

eksponeñtna rást -e rástí ž mat. rast spremenljivke v skladu z eksponentno funkcijo

eksponeñtna spirála -e -e ž mat. ☞ logarítemska spirála

eksponeñtna vrsta -e -e ž mat. potenčna vrsta, v katero se razvije eksponentna funkcija

eksponeñtni impúlz -ega -a m elektr. impulz z neskončno hitrim porastom in eksponentnim pojemanjem

ekspozícijska dóza -e -e ž fiz. ☞ obséva dóza

ekspozícijska mēja -e -e ž kem. meja, do katere je izpostavljenost zdravju škodljivim vplivom, npr. strupenih plinov, ionizirajočega sevanja, še dopustna

ekstenzívna grádnja -e -e ž grad. gradnja, pri kateri urbaniziran in komunalno opremljen prostor ni optimalno izrabljen

ekstenzívna lastnóst snoví -e -i -- ž lastnost snovi, odvisna od njene količine, npr. masa, prostornina **PRIM.:** intenzívna lastnóst snoví

ekstenzométer -tra m merilnik raztezka, ki se uporablja zlasti pri meritvah napetosti in deformacij ter pri nateznih preskusih

ekstíncija -e ž fiz., kem. logaritem obratne vrednosti transmitance ob upoštevanju vsote učinkov absorpcije, sipanja in luminiscence

ekstirpátor -ja m agroteh. ☞ plevélnik

ekstrahènt -ènta m kem. ☞ ekstrakcijsko srédstvo

ekstrákcija -e ž kem. postopek za ločevanje sestavin iz trdne snovi ali raztopine s topilom, npr. ekstrakcija eteričnih olj iz rastlinskih delov **PRIM.:** izluževanje

ekstrákcija tekočé-tekóčé -e -- ž kem. postopek za ločevanje sestavin na osnovi njihove relativne topnosti v dveh različnih nemesljivih tekočinah, navadno vodi in organskem topilu, uporablja se za čiščenje naftnih proizvodov, kemikalij, jedilnih olj, vitaminov **Sp:** solvénna ekstrakcija, tekočínska ekstrakcija

ekstrákcija trédno-tekóčé -e -- ž kem. postopek za selektivno raztapljanje komponente iz trdne zmesi s tekočim topilom, uporablja se za pridobivanje olj in maščob iz semen, eteričnih olj iz rastlin **S:** trdnínska ekstrakcija

ekstrakcijska kolóna -e -e ž kem. kolona, v kateri se želeni produkt ekstrahira iz zmesi z ustreznim topilom

ekstrakcijska reákcija -e -e ž kem. reakcija, pri kateri je topilo hkrati reakcijska komponenta in ekstraktant

ekstrakcijski aparát -ega -a m kem. teh. ☞ ekstráktor (1)

ekstrakcijski bencín -ega -a m kem. teh. bencin z območjem vrelišč 80–125 °C, ki se uporablja kot topilo za ekstrakcijo maščob, smol

ekstrakcijsko sredstvo

ekstrakcijsko sredstvo -ega -a s kem. topilo, v katerem se raztaplja le ena komponenta zmesi
S: ekstraktant **Sp:** ekstrahent

ekstrakt -a m kem. snov, izločena z ekstrakcijo, npr. z vodo ali alkoholom iz zdravilnih zelišč

ekstraktant -a m kem. topilo, v katerem se raztaplja le ena komponenta zmesi **S:** ekstrakcijsko sredstvo **Sp:** ekstrahent

ekstraktiv -a m gozd., les. malomolekulska snov, ki se pojavlja poleg glavnih sestavin v rastlini, npr. smole, škrob, tanini, čreslovine, eterična olja, in se izloči iz lesa z ekstrakcijo **S:** akcesorna sestavina

ekstraktivna destilacija -e -e ž kem. destilacija, pri kateri se z dodano težko hlapno snovjo ekstrahira ena od komponent azeotropne zmesi, s čimer se omogoči ali olajša ločevanje sestavin

ekstraktivna metalurgija -e -e ž področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje kovin iz rud, sekundarnih surovin

ekstraktor -ja m 1. kem. teh. naprava za ločevanje zmesi snovi z izluževanjem **Sp:** ekstrakcijski aparat **PRIM.:** ločevalnik (1) 2. kem. teh. naprava v plinarnah za odstranjevanje koksa iz retort po končani pirolizi premoga

ékstra láhko kurilno ólje -- -ega -ega -a s kem. teh. naftna frakcija z območjem vrelišča 170–390 °C in plameniščem nad 55 °C, ki se uporablja kot gorivo za ogrevanje zlasti stanovanjskih prostorov **S:** kurilno ólje (2) **Sp:** náfta (3) **PRIM.:** plínsko ólje (1)

ékstraordinárni žárek -ega -rka m fiz. ☞ izrédni žárek

ekstrapolácija -e ž mat. določitev poteka funkcije zunaj intervala, na katerem so podatki o funkcijskih vrednostih **PRIM.:** interpolácija

ekstrém -a m mat. skrajna, največja ali najmanjša, vrednost v množici realnih števil

ekstrém fúnkcije -a -- m mat. največja ali najmanjša vrednost funkcije na predpisanem območju **PRIM.:** extrémna tóčka

ekstrémna tóčka -e -e ž mat. točka, v kateri funkcija doseže ekstrem **PRIM.:** extrém fúnkcije

ekstrémno visóka frekvénca -- -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 30–300 GHz
K: EVF

ekstrémno visóki vákuum -- -ega -a m prostor s tlakom, nižjim od $1 \cdot 10^{-10}$ Pa

ekstrínzični pôlprevódnik -ega -a m elektr., fiz. ☞ nëčísti pôlprevódnik

ekstrudírana koprénka tekstílija -e -e -e ž tekst. koprénka tekstilija iz sintetične filamentne preje, izdelane po modificiranem postopku, pri katerem se namesto okroglih šob uporabljajo letvaste šobe

ekstrudírana opéka -e -e ž grad. opeka, izdelana z iztiskanjem gline skozi šobo in oblikovanjem traku, ki se z žico razreže na predpisane dimenzije

ekstrudíranje -a s 1. kem. teh. potiskanje gnetljivega materiala, npr. polimerov, skozi ustrezno oblikovano šobo, ki daje izdelku želeno obliko **S:** iztískanje (2) 2. met. ☞ iztískanje (1)

ekstrúdor -ja m kem. teh. naprava, stroj za oblikovanje z iztiskanjem

ekstruzívno teló -ega -ésa s rud. telo, npr. rudno, nastalo kot predornina

ekvatoriálni koordinátni systém -ega -ega -a m astr. ☞ ekvátorski koordinátni systém

ekvátorske koordináte -ih -át ž mn. astr. koordinati rektascenzija in deklinacija na nebesni sferi za določanje položaja nebesnih teles glede na središče Zemlje, za kateri je izhodiščna ravnina ravnina zemeljskega ekvatorja, izhodiščna smer pa smer proti pomladišču

ekvátorski koordinátni systém -ega -ega -a m astr. koordinatni sistem na nebesni sferi, katerega osnovna ravnina je ravnina ekvatorja **Sp:** ekvatoriálni koordinátni systém

ekviangulárna spirála -e -e ž mat. ☞ logarítemska spirála

ekvimolárna raztopína -e -e ž kem. raztopina dveh snovi z enako množinsko koncentracijo

ekvipotencialna krivúlja -e -e ž mat. črta v ravnini, ki veže točke enakega potenciala

ekvipotencialna plôškev -e -kve ž mat. ploskev v prostoru, na kateri je potencial v vseh točkah enak

ekvivalénca -e ž mat. relacija med dvema izjavama, kadar resničnost ene potrjuje resničnost druge in obratno, resničnost ene in napačnost druge pa pripelje do protislovja

ekvivalénca máse in energíje -e - - - - ž fiz. fizikalni zakon, izražen s formulo $E = mc^2$, po katerem sistem izgubi del mase, če odda energijo

ekvivalénčna relácijska -e -e ž mat. relacija med elementi dane množice, ki omogoča razdelitev elementov množice na ekvivalenčne razrede

ekvivalénčni rázred -ega razréda m mat. podmnožica dane množice, ki vsebuje natanko tiste njene elemente, ki so med seboj v dani ekvivalenčni relaciji

ekvivaléntna dóza -e -e ž fiz. doza ionizirajočega sevanja na tkivo, zmnožek absorbirane doze, faktorja kakovosti in katerih koli drugih dejavnikov, enota sievert

ekvivaléntna edínka -e -e ž kem. edinka, ki ustreza prenosu enega iona H^+ v reakciji nevtralizacije, ali elektrona v redoks reakciji, ali velikosti nabojnega števila iona 1, npr. $1/2 H_2SO_4$, $1/5 KMnO_4$, $1/3 Fe^{3+}$

ekvivaléntna goríšnica -e -e ž fiz. goriščna razdalja optičnega sistema, ki daje glede na zaznavalo enake slike kot klasični fotografski aparat z goriščno razdaljo 35 mm

ekvivaléntna mása -e -e ž kem. ➔ mólska mása

ekvivaléntna odpértina jáme -e -e - - ž rud. izračunana odprtina jaška, katere zračni odpor omogoča takšno pretakanje zraka skozi jamske prostore, da je rudnik ali premogovnik dovolj prezračevan

ekvivaléntna prevódnost -e -i ž kem. ➔ mólska prevódnost

ekvivaléntna shéma -e -e ž elektr. ➔ nadométna shéma

ekvivaléntna točka -e -e ž kem. točka, v kateri sta pri titraciji množini obeh reaktantov ekvivalentni, tako da reakcija, npr. nevtralizacija, poteče do konca

ekvivalénrne enáčebe -ih enačb ž mn. mat. enačbe, ki imajo skupno množico rešitev

ekvivaléntno vézje -ega -a s elektr. ➔ nadométno vézje

elást -a m kem. ➔ elastomér

elastán -a m tekst. sintetično elastomerno vlakno, npr. poliuretan **S:** elastánsko vlakno

elastánca -e ž elektr. obratna vrednost kapacitance

elastánsko vlákno -ega -a s tekst. sintetično elastomerno vlakno, npr. poliuretan **S:** elastán

elástična analíza konstrukcíje -e -e - - ž grad. analiza konstrukcije, pri kateri se predpostavi, da ostane pri obremenitvi v elastičnem območju odziva materiala in se po odstranitvi obtežbe vrne v prvotno nedeformirano stanje **Sp:** globalna elastična analiza

elástična deformácijska -e -e ž meh. deformacija, ki nastane pri obremenitvi materiala, pri čemer se ta po prenehanju obremenitve vrne v prvotno stanje **Sp:** prázna deformácijska **PRIM.:** Hookov zákon

elástična gréd -e gredí ž stroj. ➔ gíbká gréd

elástična grédna véz -e -e vezí ž meh., stroj. gredna vez z enim ali več elastičnimi vložki

elástična histeréza -e -e ž fiz., kem. histereza viskoelastične snovi, npr. gume, pri kateri je časovni potek raztezanja različen od poteka krčenja

elástična néstabilnost -e -i ž meh. nestabilnost, ki se pojavlja v obliki uklona ob velikih tlačnih obremenitvah, npr. paličnega elementa, plošče **PRIM.:** Eulerjeva néstabilnost, tórzjska néstabilnost (1, 2), vzvojná néstabilnost (1, 2)

elástična pritrdítev -e -tve ž stroj. trajna mehanska zveza med deli, mehanizmi, napravami z elastičnimi elementi, npr. vzmetmi

elástična sklópka -e -e ž stroj. sklopka, ki ima med obema polovicama elastične elemente

elástična stábilnost -e -i ž meh. sposobnost elementa, konstrukcije, da pri naraščanju osne obremenitve do kritične obremenitve obdrži po razbremenitvi začetno obliko

elástična tekstílija -e -e ž tekst. raztegljiva tkanina, izdelana v triko ali krep vezavi ali z elastanskimi nitmi in teksturiranimi prejami

elástični têmeľj -ega -a m 1. grad. temelj, za katerega se predpostavlja, da se obnaša kot skupina elastičnih vzmeti, katerih togosti se izračunajo iz modula podajnosti tal 2. grad., stroj. temelj delov konstrukcije ali naprave, pri katerem vmesni material zaradi svojih elastičnih lastnosti ovira širjenje vibracij in/ali zvoka ali tresenja v ostalo konstrukcijo

elástični trk -ega -a m fiz. trk, pri katerem se vsota kinetičnih energij delcev ne spremeni, npr. trk krogel za biljard

elástični uklòn -ega -óna m meh. uklon znotraj mej elastične deformacije

elástični upogíb -ega -a m meh. upogib znotraj mej elastične deformacije

elástični zatič -ega -íča m stroj. zatič iz elastičnega materiala, oblikovan tako, da se pri uporabi lahko deformira, npr. zatič v obliki vzdolžno prerezane debelostenske cevi iz vzmetnega jekla Sp: vzmetni zatič PRIM.: centrirni zatič

elástično ležíšče -ega -a s 1. grad. ležišče, ki se uporablja pri temeljenju ali podpiranju delov konstrukcije ali naprave, tako da duši širjenje zvoka in vibracij med podporo in konstrukcijo 2. grad. ležišče, konstruirano tako, da pri normalnih obremenitvah ostajajo deformacije v elastičnem območju, npr. pri konstrukcijah, mostovih

elástično obmóčje -ega -a s meh. območje linearne odvisnosti deformacije od obremenitve, v katerem se obremenjeni del po prenehanju obremenitve vrne v prvotno stanje

elástično sípanje -ega -a s fiz. sipanje, pri katerem je vsota kinetičnih energij sipalca

in sipanega delca po sipanju enaka tisti pred sipanjem, npr. Rutherfordovo sipanje

elástičnost -i ž lastnost materiala, da se reverzibilno odziva na zunanji vpliv, pri obremenitvi deformira, po razbremenitvi pa vrne v prvotno stanje S: próžnost

elástičnostna enáčba -e -e ž meh. ➡ enáčba elástičnosti

elastifikátor -ja m kem. teh. dodatek, ki poveča elastičnost, npr. lepil za keramične ploščice, sredstev za hidroizolacijo, lakov

elástika -e ž tekst. trak iz opredeljenih elastomerov, elastanskih prej, gumenih niti

elástomehánika -e ž področje mehanike, ki obravnava deformacije in napetosti v trdnih telesih v elastičnem območju PRIM.: Hookov zákon

elastomér -a m kem. naravna ali sintetična elastična polimerna snov z delno premreženimi makromolekulskimi verigami Sp: elást PRIM.: plástična mása, plástika, plastomér

elastoména nít -e níti ž tekst. nit iz elastomerovnih vlaken

elastoméno ležíšče -ega -a s grad. ležišče mostu prizmatične oblike, ki omogoča dopustne deformacije in vodoravne premike konstrukcije, izdelano iz lamel sintetične gume s 60 % elastomera in jeklenih lamel

elastoméno vlákno -ega -a s tekst. vlakno iz elastomera, npr. poliuretana, ki se pri sobni temperaturi elastično razteza za najmanj 200 %

elásto-plástomehánika -e ž področje mehanike, ki obravnava deformacije in napetosti v trdnih telesih v elastičnem in plastičnem območju

elektrárna -e ž objekt za proizvodnjo električne energije s postroji, regulacijsko in drugo opremo za pretvarjanje primarne energije v električno, iz katerega gre na izhodu v omrežje trifazni tok pri trifazni napetosti Sp: eléktrična centrála, eléktrocentrála

elektrét -a m elektr. dielektrično telo s kvazi-trajnim električnim nabojem ali dipolsko polarizacijo, elektrostatični ekvivalent trajnemu magnetu

eléktrična akumulácijska péč -e -e péčí ž ☞ tērmoakumulácijska péč

eléktrična baterija -e -e ž elektr. baterija več primarnih ali sekundarnih galvanskih členov

eléktrična centrála -e -e ž ☞ elektrárna

eléktrična dízelska lokomotíva -e -e -e ž prom., stroj. ☞ dízelelektrična lokomotíva

eléktrična energija -e -e ž elektr. energija sistema tokov in nabojev, ki lahko opravlja električno delo, npr. tako, da skozi električno vezje poganja električni tok, simbol W , merski enoti joule, J, in watt ura, W h **Sp:** eléktrika (2)

eléktrična gibljivost -e -i ž elektr., fiz. ☞ gibljivost nosílca nabója

eléktrična histeréza -e -e ž elektr., fiz. histereza med gostoto električnega polja v snovi in jakostjo električnega polja, v katerem je bila snov, zlasti pri feroelektrikih **Sp:** dielétrična histeréza

eléktrična histerézna zánka -e -e -e ž fiz. histerezna zanka, ki kaže odzivanje gostote električnega polja v snovi na ciklično spreminjanje jakosti električnega polja

eléktrična impedánca -e -e ž elektr. količnik fazorja napetosti in fazorja toka, pri čemer je realni del rezistanca, imaginarni pa reaktanca, simbol Z , merska enota ohm, Ω **Sp:** kompléksna impedánca **PRIM.:** admitánca, reaktánca

eléktrična influénca -e -e ž elektr. razdelitev pozitivnih in negativnih električnih nabojev v električnem prevodniku zaradi električnega polja

eléktrična inštalácija -e -e ž elektr. inštalacija električnih vodnikov s pripadajočimi elementi, npr. vtičnicami, varovalkami, ki omogočajo električno napajanje porabnikov v prostoru ali stavbi glede na njihovo razporeditev **PRIM.:** eléktrična napeljava

eléktrična ískra -e -e ž elektr. iskra, ki preskoči med pozitivnim in negativnim polom kot razelektritev, ker je napetost med njima tako visoka, da ionizira zrak med njima in tako ustvari električno prevodno pot

eléktrična izolácija -e -e ž elektr. material, ki ločuje prevodne dele na različnih električnih potencialih ali jih izolira od okolja

eléktrična jámska lokomotíva -e -e -e ž rud. lokomotiva za vleko vagončkov z rudo ali premogom v rudniku, premogovniku, ki jo poganja električna energija iz električnega akumulatorja ali po drsnih kontaktih iz žic nad tirom

eléktrična konstánta -e -e ž elektr., fiz. osnovna fizikalna konstanta z vrednostjo $8,854\,188 \cdot 10^{-12} \text{ F m}^{-1}$, količnik gostote in jakosti električnega polja v vakuumu, simbol ϵ_0 **S:** permitivnost vákuuma **Sp:** absolútna permitivnost

eléktrična ločítev -e -tve ž **1.** elektr. ločitev, ki prepreči neposreden stik, električno prevajanje med električnima tokokrogoma, namenjenima za medsebojno izmenjavo moči ali signalov **S:** galvánska ločítev **2.** elektr. ločitev električne napeljave od vira električne energije, npr. izklop električnega napajanja

eléktrična lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva na električni pogon, ki dobiva pogonsko električno energijo po drsnih kontaktih iz žic nad tirom, tretje tirnice ali lastne električne baterije

eléktrična migrácija -e -e ž elektr. prenos materiala med poloma električnega prevodnika z gibanjem ionov v prevodniku **S:** éléktromigrácija

eléktrična móč -e moči ž elektr. hitrost pretoka električne energije pri proizvodnji, prenosu in razdeljevanju, merska enota watt

eléktrična napeljava -e -e ž elektr. sistem električnih vodnikov kot del električne inštalacije **PRIM.:** eléktrična inštalácija

eléktrična napétost -e -i ž **1.** fiz. količnik dela in električnega naboja, pri čemer delo opravi električno polje, ko se naboj prenese

eléktrična napétost ozemljíla

med opazovanima točkama **2.** elektr. razlika električnih potencialov med točkama, simbol U , merska enota volt, **V PRIM.:** fázna napétost (2), mèdfázna napétost (2)

eléktrična napétost ozemljíla -e -i -- ž elektr. električna napetost med ozemljilom in dovolj oddaljeno točko v zemlji, ko teče električni tok po ozemljilu v zemljo

eléktrična napétost zvezdíšča -e -i -- ž elektr. električna napetost med zvezdíščem večfaznega sistema in zemljo

eléktrična opréma -e -e ž elektr. sestav električnih elementov, naprav, strojev, ki omogočajo delovanje objekta, naprave, stroja, v katerega so vgrajeni

eléktrična polarizácija -e -e ž elektr., fiz. vektorsko polje, ki izraža gostoto induciranih ali permanentnih elementarnih električnih dipolnih momentov v snovi **Sp:** dielélektrična polarizácija

eléktrična póljska gostôta -e -e -e ž elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek električne poljske jakosti in električne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek električne polarizacije, simbol D , merska enota coulomb na kvadratni meter, $C\ m^{-2}$ **S:** gostôta eléktričnega pólja, gostôta eléktričnega pretóka

eléktrična póljska jákost -e -e -i ž elektr. vektorsko polje v smeri silnic električnega polja, katerega velikost je sorazmerna gostoti silnic in določa silo, s katero deluje polje na električni naboj, simbol E , merska enota volt na meter, $V\ m^{-1}$ **S:** jákost eléktričnega pólja

eléktrična postája -e -e ž elektr. stroj, omejen na določeno geografsko območje, ki vsebuje konce prenosnih ali razdeljevalnih vodov, stikalne naprave, lahko tudi transformatorje in poslopja, in vključuje naprave za vodenje, zaščito, varnostne naprave

eléktrična potenciálna energíja -e -e -e ž fiz. energija električno nabitega telesa v električnem polju **PRIM.:** gravitácijska potenciálna energíja, próžnostna energíja

eléktrična preiskáva tál -e -e -- ž grad. preiskava lastnosti tal, npr. z električnim prevodom, odbojnostjo elektromagnetnega valovanja

eléktrična prevódnost -e -i ž elektr. količnik gostote električnega toka in električne poljske jakosti, ki poganja ta tok, obratna vrednost upornosti, simbol σ ali γ , merska enota siemens na meter, $S\ m^{-1}$ **Sp:** konduktívnost **PRIM.:** toplótna prevódnost

eléktrična regulácija -e -e ž elektr. regulácija z električnimi signali, elektromehanskimi ali elektronskimi sestavinami, vezji

eléktrična resonánca -e -e -e ž elektr. resonanca v električnem nihajnem krogu

eléktrična shéma -e -e ž elektr. črtna ali blokovna shema sestava in delovanja električne naprave, stroja, postroja s standardiziranimi simboli

eléktrična signálna opréma -e -e -e ž elektr. električna oprema, ki v sklopu naprave omogoča signaliziranje s svetlobnimi ali zvočnimi signali

eléktrična síla -e -e ž fiz. sila, s katero deluje električno polje na nabiti delec v smeri električnega polja, njena velikost je zmnožek električnega naboja delca in električne poljske jakosti na mestu, kjer je delec

eléktrična sklópka -e -e ž elektr., stroj. sklopka, ki prenaša navor med gredema z elektromagnetnim ali magnetnim poljem

eléktrična stikálna shéma -e -e -e ž elektr. shema povezav električnih sestavnih delov v električnem vezju

eléktrična susceptíbnost -e -i ž fiz. količnik električne polarizacije in električne poljske jakosti, ki jo povzroča

eléktrična trákcijska -e -e ž prom. ☞ eléktrična vléka

eléktrična trédnost -e -i ž elektr. količnik najvišje pritisknjene napetosti brez preboja in razdalje med prevodnima deloma pri določenih preskusnih pogojih **S:** prebójna trédnost (2)

eléktrična upórnost -e -i ž elektr. lastnost snovi, da se upira prevajanju električnega toka, določena s količnikom električne poljske jakosti, ki poganja ta tok, in gostote električnega toka, obratna veličina prevodnosti, simbol ρ , merska enota ohm meter, Ω m **Sp**: rezistivnost, specifična ohmska upórnost, specifični upòr

eléktrična úra -e -e ž ura, ki jo poganja električna energija iz električnega omrežja, iz električne baterije ali fotočlena

eléktrična úra s kreménovim kristálom -e -e --- ž elektr. električna ura, pri kateri resonanca kremenovega kristala zagotavlja stabilnost frekvence električnega nihanja

eléktrična várnost -e -i ž elektr. dejavnost, ki se ukvarja z nevarnostmi, povezanimi s proizvodnjo in uporabo električne energije, in na podlagi dobre inženirske prakse sprejema varnostne ukrepe, ki zagotavljajo visoko raven zavarovanja zdravja in varnosti ljudi, živali in premoženja

eléktrična varováka -e -e ž elektr. element v električnem tokokrogu, ki s stalitvijo žičnega vložka prekine električni tok, če ta dovolj dolgo presega vnaprej predpisano vrednost

eléktrična vléka -e -e ž prom. vleka z električno lokomotivo **Sp**: eléktrična trákija

eléktrična zavóra -e -e ž elektr. zavora, pri kateri se zavorni moment spreminja s spreminjanjem jakosti magnetnega pretoka

eléktrične lastnostíi -ih -- ž mn. elektr. lastnosti snovi, materialov, ki jih določa njihov odziv na električno polje, npr. rezistanca, induktanca, kapacitanca

eléktrični agregát -ega -a m elektr. stroj za pridobivanje električne energije, navadno električni generator, neposredno povezan s pogonskim strojem, navadno z vodno turbino, s parno turbino, plinsko turbino, z motorjem z notranjim zgorevanjem

eléktrični akumulátor -ega -ja m elektr. sekundarni galvanski člen, ki se uporablja za shranjevanje električne energije in v katerem se

med polnjenjem pretvarja električna energija v kemijsko, pri praznjenju pa kemijska energija v električno

eléktrični detonátor -ega -ja m grad., rud. detonator, ki se aktivira električno, uporablja se npr. pri razstreljevanju v rudnikih, kamnolomih **S**: eléktrični vžigálnik **PRIM.**: netílka

eléktrični dípól -ega -a m **1.** elektr. dvojica enako velikih električnih nabojev z nasprotnim predznakom, navadno na majhni razdalji **PRIM.**: múltipól (**1**) **2.** elektr. hipotetični sevalni element kot neskončno kratek električni vodnik, po katerem teče časovno spremenljiv tok

eléktrični dípólni momènt -ega -ega -ènta m **1.** zmnožek naboja in krajevnega vektorja od težišča negativnega do težišča pozitivnega naboja električnega dipola, merilo za polarnost molekul, simbol p , merska enota coulomb meter, C m **2.** vektorska vsota elementarnih električnih dipolov v telesu

eléktrični dípólni momènt molékule -ega -ega -ènta -- m kem. dipolni moment polarne molekule, merska enota coulomb meter, pogostejša merska enota debye

eléktrični elemènt -ega -ènta m elektr. pasivna ali aktivna sestavina električnega vezja ali naprave, npr. upor, dušilka, kondenzator, dioda, tranzistor, vtič, transformator, elektromotor

eléktrični fíltér -ega -tra m elektr. sestavina, vezje, naprava, ki prepušča ali duši samo signal ene frekvence ali enega frekvenčnega območja

eléktrični generátor -ega -ja m elektr. generator za pretvarjanje mehanske energije v električno

eléktrični impúlz -ega -a m elektr. kratkotrajen električni tokovni sunek, nastal z zelo hitrim povečanjem toka na določeno vrednost

eléktrični iniciátor -ega -ja m grad., rud. del vžigalnika, ki sproži vžig inicialnega razstreliva z električno iskro

eléktrični izvažalni stròj -ega -ega stròja m rud. postroj, ki se uporablja za prevažanje rude po jaških in vpadnikih v rudniku

eléktrični jêdrski kvadрупólni momènt

-ega -ega -ega -ênta **m** fiz. zmnožek jedrskega kvadрупolnega momenta in električnega naboja atomskega jedra

eléktrični kábel -ega -bla **m** elektr. električni vodnik iz ene ali več med seboj električno izoliranih žic in z zunanjo zaščito pred mehanskimi poškodbami, vlago, elektromagnetnimi vplivi

eléktrični merílNIK -ega -a **m** 1. elektr. merilnik za neposredno merjenje električnih veličin, npr. napetosti, toka, upora, moči 2. elektr. merilnik z ustreznimi zaznavali za posredno merjenje neelektričnih veličin, npr. mase, temperature, tlaka

eléktrični motór -ega -ja **m** elektr. ☞ eléktromotór

eléktrični nabòj -ega -ôja **m** fiz. naboj, ki povzroča elektrostatične sile med električno nabitimi delci, simbol *Q*, merska enota coulomb, **C PRIM.:** Coulombov zákon

eléktrični nihájni króg -ega -ega -a **m** elektr. vezje vzporedno vezanih kondenzatorja in tuljave, ki električno niha zaradi periodičnega pretakanja energije električnega polja kondenzatorja v energijo magnetnega polja tuljave in obratno

eléktrični podatKI -ih -ov **m mn.** elektr. tehnični podatki o električnih veličinah, npr. toku, napetosti, upor, in njihovih lastnostih

eléktrični pogòn -ega -ôna **m** pogon naprave, stroja neposredno z električno energijo

eléktrični pól -ega -a **m** 1. elektr. priključek električnega vodnika pri enosmernem električnem toku z določenim električnim potencialom, npr. pozitivnim 2. elektr. kontakt električnega stikala, kontaktorja, konektorja, npr. večpolno stikalo, dvoredni 32-polni konektor

eléktrični póljski tók -ega -ega -a **m** elektr. električni tok, ki nastane zaradi gibanja elektronov ali vrzeli v polprevodniku zaradi električnega polja v njem

eléktrični postròj -ega -ôja **m** elektr. postroj za proizvodnjo, prenos, shranjevanje, pretvarjanje električne energije

eléktrični potenciál -ega -a **m** elektr. potencial statičnega električnega polja, simbol *V* ali ϕ , merska enota volt, **V Sp:** eléktrostátični potenciál

eléktrični prebòj -ega -ôja **m** 1. elektr. nenadna dielektrična odpoved izolacije ali njenega dela, ki ji sledi razelektritev 2. elektr. razelektritev zaradi ionizacije plina

eléktrični pretòk -ega -óka **m** elektr. integral gostote električnega polja po orientirani ploskvi, merska enota coulomb

eléktrični prevòd -ega -óda **m** elektr. pri uporovnem dvopolnem elementu ali vezju količnik električnega toka skozi ta element ali vezje in napetosti med poloma **Sp:** konduktánca

eléktrični prevódNIK -ega -a **m** elektr. snov, ki prevaja električni tok **Sp:** kondúktor

eléktrični rotacíjski stròj -ega -ega -ôja **m** elektr. električni stroj z vrtečim se rotorjem in mirujočim statorjem

eléktrični sénzor -ega -ja **m** elektr. element, naprava, ki po vzbuditvi z določenim pojavom proizvede električni signal, značilen za ta pojav **S:** eléktrično zaznaválo

eléktrični signál -ega -a **m** elektr. signal, ki se prenaša z električnim tokom ali elektromagnetnim valovanjem in nosi informacijo

eléktrični stík -ega -a **m** elektr. stik električno prevodnih elementov, ki omogoča prehod električnega toka

eléktrični stròj -ega stròja **m** elektr. stroj, ki s posredovanjem magnetnega polja pretvarja električno moč v mehansko, npr. motor, mehansko moč v električno, npr. generator, ali električno moč ene oblike v električno moč druge oblike, npr. transformator

eléktrični stròj s krémpljastimi pólí -ega stròja --- **m** elektr. električni stroj z izraženimi poli, pri katerem sta na rotorju dva venca izraženih polov z izrastki v obliki krempljev, med katerima je vzbujalno navitje ali trajni magnet, ki magneti v aksialni smeri

eléktrični stròj s površinskim hlajênjem

-ega strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem hladilno sredstvo obliva zunanjo površino stroja

eléktrični stròj s prisilnim hlajênjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem se hladilno sredstvo, npr. zrak, voda, olje, vodik, poganja s črpalkami ali ventilatorji po hladilnih površinah stroja

eléktrični stròj z diskastim rótorjem -ega

strôja - - - - m elektr. aksialni električni stroj, ki ima rotor in stator v obliki diska, nameščena drug poleg drugega vzdolž gredi stroja

eléktrični stròj z dvójnim rótorjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj z notranjim in zunanjim rotorjem

eléktrični stròj z izražanimi póli -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, ki ima rotor ali stator oblikovan tako, da širina zračne reže vzdolž oboda rotorja ni enakomerna, navadno z vidnimi poli

eléktrični stròj z narávnim hlajênjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, ki se hladi z naravnim kroženjem okoljskega zraka brez dodatnih hladilnih naprav

eléktrični stròj z nótranim hlajênjem

-ega strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem se notranji električno in magnetno aktivni deli oblivajo s hladilnim sredstvom

eléktrični stròj z nótranim rótorjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj s statorjem v obliki votlega valja in valjastim rotorjem v izvrtini statorja

eléktrični stròj z ólnim hlajênjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem je hladilno sredstvo olje ali olju podobna snov, ki se nato hladi z zrakom ali vodo

eléktrični stròj z váljastim rótorjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj z zunanjim ali notranjim rotorjem v obliki valja

eléktrični stròj z vódnim hlajênjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem je hladilno sredstvo voda, ki je v dotiku s hladil-

nimi površinami stroja in se nato hladi z zrakom ali pa odteka na prosto

eléktrični stròj z zračnim hlajênjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj, pri katerem je hladilno sredstvo samo zrak v naravnem ali prisilnem obtoku

eléktrični stròj z zunánjim rótorjem -ega

strôja - - - - m elektr. električni stroj z valjastim statorjem znotraj vrtečega se rotorja

eléktrični štévec -ega -vca m elektr. merilnik, ki

meri porabo električne energije **PRIM.:** integrirni instrument

eléktrični termométer -ega -tra m elektr. ter-

момeter, ki za merjenje temperature izkorišča električne lastnosti snovi, npr. termonapetost, spremembo upora

eléktrični tók -ega -a m elektr., fiz. tok naboja,

osnovna veličina v Mednarodnem sistemu veličin, simbol *I*, merska enota amper, A

eléktrični tokokróg -ega -a m elektr. sklenjen

krog električnih elementov, skozi katere lahko teče električni tok **Sp:** tokokróg **PRIM.:** tokóvna zánka

eléktrični udár -ega -a m elektr. nenaden

silovit učinek električnega toka na človeško ali živalsko telo

eléktrični upòr -ega -ôra m elektr. lastnost

električnega elementa, da ovira prevajanje električnega toka, določena s količnikom med napetostjo na tem elementu in tokom skozenj, simbol *R*, merska enota ohm, Ω **S:** upòr (2)

Sp: ohmski upòr, rezistánca

eléktrični vòd -ega vóda m elektr. niz električnih

vodnikov, izolacijskih materialov in opreme za prenos električne energije med dvema točkama elektroenergetskega omrežja

eléktrični vodník -ega -a m elektr. element za

prenos električne energije, električnih signalov, npr. žica, kabel

eléktrični vžíg -ega -a m elektr. vžig s preskokom

električne iskre, npr. pri plinskih gorilnikih, na vžigalni svečki Ottovega motorja

eléktrični vžigálnik -ega -a m grad., rud.
detonator, ki se aktivira električno, uporablja se
npr. pri razstreljevanju v rudnikih, kamnolomih
S: eléktrični detonátor PRIM.: netilka

eléktrični vžigální strôjček -ega -ega -čka m
rud. naprava za vžig razstreliva z električnim
vžigalnikom S: vžigálna napráva (2)

**eléktrično izbrisljívi programírljíví brální
pomnílník** -- -ega -ega -ega -a m elektr. izbrisljivi
programirljivi bralni pomnilnik, pri katerem je
treba podatke pred ponovnim vpisom izbrisati z
električnim napetostnim impulzom K: EEPRÔM

eléktrično izlóčanje -ega -a s elektr., kem.
izločanje trdnih delcev iz suspenzije v električ-
nem polju S: eléktrično obárjanje

eléktrično navítje -ega -a s elektr. navitje, po
katerem teče električni tok, npr. navitje trans-
formatorja

eléktrično níhanje -ega -a s elektr. prehajanje
elektrine v nihajnem krogu z ene elektrode
kondenzatorja po tuljavi na drugo elektrodo
in nazaj

eléktrično obárjanje -ega -a s elektr., kem.
izločanje trdnih delcev iz suspenzije v električ-
nem polju S: eléktrično izlóčanje

eléktrično oblóčno varjénje -ega -ega -a s
var. ☞ oblóčno varjénje

eléktrično obratovalíšče -ega -a s elektr.
prostor v zgradbi ali na prostem, določen
predvsem za namestitve in obratovanje elektro-
energetskih postrojev

eléktrično omréžje -ega -a s elektr. niz električ-
nih tokokrogov, ki vsebujejo samo električne
elemente, npr. žice, stikala, transformatorje,
in so medsebojno neposredno povezani ali pa
medsebojno kapacitivno ali induktivno sklo-
pljeni PRIM.: eléktroenergétsko omréžje

eléktrično pólje -ega -a s elektr. polje okrog
električno nabitega telesa, ki ga opredeljuje
jakost električnega polja

eléktrično preoblikováñje -ega -a s stroj.
preoblikovanje z globokim vlekom s podvodno

trenutno razelektritvijo, ki povzroči uparjenje
vode, ekspanzija nastale pare pa zagotovi tlak
za preoblikovanje Sp: eléktromagnétno preobli-
kováñje

eléktrično pretaljeváñje pod žlindro -ega
-a --- s met. pretaljevanje kovin z oblokom pod
plastjo žlindre, ki ščiti kovino pred oksidacijo

eléktrično rézanje -ega -a s var. ☞ oblóčno
rézanje

eléktrično segréváñje -ega -a s elektr. ☞
upôrovno segréváñje

eléktrično separíranje -ega -a s rud. separira-
nje delcev rude na osnovi izkoriščanja različnih
električnih lastnosti rud in jalovine

**eléktrično spremenljíví programírljíví
brální pomnílník** -- -ega -ega -ega -a m elektr.
izbrisljivi programirljivi bralni pomnilnik,
pri katerem je treba podatke pred ponovnim
vpisom spremeniti z električnim napetostnim
impulzom K: EAPRÔM

eléktrično upôrovno grélo -ega -ega -a s
elektr. grelo z uporovno grelno žico

eléktrično varjénje -ega -a s var. varjenje,
pri katerem se potrebna toplota ustvarja z
oblokom ali z joulsko toploto

eléktrično vézje -ega -a s 1. elektr. medsebojno
povezani električni elementi, npr. upori,
kondenzatorji, tuljave, diode, tranzistorji
2. elektr. sestav električnih elementov ali/in
naprav, ki tvorijo eno ali več prevodnih poti
in so lahko tudi kapacitivno in/ali induktivno
sklopljeni

eléktrično vozílo -ega -a s kopensko cestno
ali terensko vozilo, npr. osebni avto, avtobus,
z elektromotorjem, navadno napajanim iz
polnjlive električne baterije K: EV

eléktrično zavíranje -ega -a s 1. elektr. sistem
z elektromagnetno zavoro, ki pri zaviranju
proizvaja električno energijo, ki jo vrača v
sistem napajanja 2. elektr. ustvarjanje zavornega
elektromagnetnega navora na gredi električ-
nega stroja z dodatnim električnim tokom na
enem od navitij na satorju

eléktrično zaznaválo -ega -a s elektr. element, naprava, ki po vzbuditvi z določenim pojavom proizvede električni signal, značilen za ta pojav
S: eléktrični sénzor

elektrificirana próga -e -e ž elektr., prom. tir, nad katerim so električni vodi, po katerih se električna energija dovaja vlečnim motorjem lokomotive

elektrifikácija -e ž napeljava električnih vodov do gradbenih objektov in v njih

elektrifikácijski načrt -ega -a m načrt elektrifikacije, ki upošteva zmogljivosti napajanja z energijo, časovno dinamiko in stroške gradnje elektroenergetskega omrežja, priključnih točk do uporabnikov

eléktrika -e ž 1. elektr. pojavi, povezani z električnimi naboji in električnimi toki 2. elektr. ☞ eléktrična energíja

elektrína -e ž elektr. vir električnega polja, ki povzroča elektrostatične sile med električno nabitimi delci, simbol Q , merska enota coulomb C

eléktroakústična napráva -e -e ž elektr. naprava, ki omogoča nastajanje, prenos in zapisovanje zvočnih nihanj z električnimi sredstvi

eléktroakústični pretvórník -ega -a m elektr. pretvornik, ki pretvarja električne signale v akustične in obratno

eléktroakústika -e ž področje akustike, ki obravnava nastanek, prenos in zapise zvočnih nihanj z električnimi sredstvi

eléktroanalíza -e ž kem. kvantitativna analiza, pri kateri se kovina iz raztopine njene soli izloči z elektrolizo in steha S: eléktrogravimetríja Sp: elektrolízno dolóčanje

eléktrocentrála -e ž ☞ elektrárna

elektróda -e ž 1. elektr. električni vodnik, ki vzpostavlja električni stik z nekovinskim delom električnega tokokroga in oddaja ali zbira elektrone ali s svojim električnim poljem krmili njihovo gibanje 2. kem. vsak od dveh sestavnih delov elektrokemijskega člena, navadno kovina,

potopljena v elektrolit, navadno raztopino njene soli S: pôlčlén 3. met. tanka kovinska palica ali žica za obločno varjenje

elektróda Ag/AgCl -e -- [agé agéceèl] ž kem. polčlen Ag/AgCl, sestavljen iz srebrne žice, prekrite s plastjo srebrovega klorida v raztopini kalijevega klorida kot elektrolitu, ki se uporablja kot notranja elektroda v stekleni elektrodi za merjenje pH, kot referenčna elektroda pri preskušanju sistemov za katodno zaščito pred korozijo v morski vodi S: elektróda srebró-srêbrov kloríd

elektróda srebró-srêbrov kloríd -e --- ž kem. polčlen Ag/AgCl, sestavljen iz srebrne žice, prekrite s plastjo srebrovega klorida v raztopini kalijevega klorida kot elektrolitu, ki se uporablja kot notranja elektroda v stekleni elektrodi za merjenje pH, kot referenčna elektroda pri preskušanju sistemov za katodno zaščito pred korozijo v morski vodi S: elektróda Ag/AgCl

eléktrodialíza -e ž kem. z enosmernim električnim tokom pospešena dializa skozi ionskoizmenjalne membrane med dvema elektrodama, pri kateri potujejo anioni skozi anionskoizmenjalno membrano proti anodi, kationi pa skozi kationskoizmenjalno membrano proti katodi, čisto topilo ali neelektroliti pa ostanejo v prostoru med obema membranama, uporablja se za razsoljevanje morske vode, proizvodnjo soli

eléktrodinámični elemènt -ega -énta m elektr. element, ki ga sestavljata tuljava in trajni magnet, npr. v mikrofону, zvočniku, in deluje na osnovi elektrodinamike

eléktrodinámični instrumènt -ega -énta m elektr. instrument, ki za meritev moči v električnem tokokrogu izkorišča elektrodinamične lastnosti sestava tuljave in trajnega magneta ali dveh tuljav

eléktrodinámični mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón, katerega zaznavalo je elektrodinamični element za pretvorbo mehanskih zvočnih nihanj v električna nihanja Sp: éléktromagnétni mikrofón PRIM.: éléktrodinámični zvočnik

eléktrodinámični vátmeter -ega -tra m elektr. elektr. dinamični merilnik električne moči enosmernih ali izmeničnih virov

eléktrodinámični zvóčnik -ega -a m elektr. zvočnik, ki spremembe magnetnega upora pretvarja v zvočna nihanja membrane
PRIM.: eléktrodinámični mikrofón

eléktrodinámika -e ž področje fizike, ki obravnava gibanje električnih nabojev in tokov, njihove medsebojne vplive in medsebojni vpliv med njimi in elektromagnetnim poljem
PRIM.: eléktrostátika

elektródna lomnína -e -e ž met. odlomljeni kosi, ostanki elektrod iz jeklarskih obločnih peči ali aluminijevskih elektroliznih celic

elektródna reakcija -e -e ž kem. delna reakcija, npr. redukcija ali oksidacija, ki poteka na elektrodi

elektródna stržénska žíca -e -e -e ž var. varilna žica z jedrom, ki je napolnjeno z mineralnimi snovmi, zlitinami, kovinskimi dezoksidanti

elektródna žíca -e -e ž met. varilna žica, ki se uporablja kot varilna elektroda

elektródni kòks -ega kòksa m met. koks kot surovina za izdelavo elektrod za jeklarske obločne peči ali za aluminijevske elektrolizne celice

elektródni plášč -ega -a m met. obloga iz kovinskih oksidov, silikatov okrog varilne žice, iz katere nastaja pri varjenju žlindra, ki varuje var pred zunanjo atmosfero in upočasnjuje njegovo ohlajanje

elektródni potenciál -ega -a m kem. potencial polčlena glede na referenčni polčlen, npr. na standardno vodikovo elektrodo
PRIM.: kontáktni potenciál, razlíka kontáktnih potenciálov

elektródno držálo -ega -a s met. priprava za pritrditev in nastavitve varilne elektrode
PRIM.: elektródno vpenjáló

elektródno vpenjáló -ega -a s met. priprava za vpenjanje varilne elektrode
PRIM.: elektródno držálo

eléktroenergétika -e ž področje energetike, ki obravnava proizvodnjo, prenos, pretvorbo in uporabo električne energije

eléktroenergétski objékt -ega -a m elektr. objekt elektroenergetskega sistema z napravami in postroji za proizvodnjo, pretvorbo, prenos, shranjevanje ali razdeljevanje električne energije
PRIM.: energétski objékt

eléktroenergétski sistém -ega -a m elektr. sistem strojev in naprav za proizvodnjo, prenos, shranjevanje, pretvorbo in razdeljevanje električne energije, ki z ustreznimi regulacijami zagotavljajo vzdrževanje ravnotežja med proizvodnjo in porabo ter kakovost dobavljene električne energije

eléktroenergétsko omréžje -ega -a s elektr. postroji, postaje, vodi ali kabli za prenos in razdeljevanje električne energije
PRIM.: eléktrično omréžje

eléktroerozija -e ž stroj. obdelava trdih kovin z električnimi iskrami, ki odnašajo delce materiala v dielektrično tekočino, za izdelavo natančnih orodij, strojnih delov
Sp: eléktroerozijski postópek

eléktroerozijski postópek -ega -pka m stroj. ⤿ eléktroerozija

eléktrofíltér -tra m elektr., kem. teh. ⤿ eléktrostátični fíltér

eléktrofíltrski pepél -ega -a m kem. teh. pepel, ki se z elektrostatičnimi filtri lovi iz dimnih plinov v velikih napravah za kurjenje premoga, zlasti v termoelektrarnah, in se zaradi dobrih trdnostnih lastnosti in majhne gostote uporablja pri gradnji cest kot dodatek cementu pri masivnih gradbenih objektih, npr. jezovih hidroelektrarn

eléktroforéza -e ž kem. gibanje koloidnih delcev v tekočini pod vplivom električnega polja, ki se uporablja npr. za nanašanje barve na obdelovance
PRIM.: anafóreza, eléktroforézno bárvanje, kataforéza

eléktroforézno bárvanje -ega -a s kem. teh. barvanje v barvalni kopeli z električnim poljem,

v katerem barvni delci koloidne velikosti potujejo proti obdelovancu, ki se barva
PRIM.: eléktróforéza

eléktrofotografíja -e ž graf. ➡ kserografíja

eléktrofotográfška plôšča -e -e ž plošča, prevlečena z elektrostatično nabito polprevo-
dniško svetlobno občutljivo plastjo

eléktrogospodárstvo -a s gospodarska panoga, ki se ukvarja s proizvodnjo, razdeljeva-
njem in izrabo električne energije

elektrografíja -e ž graf. tehnika tiskanja, ki temelji na električnem nabijanju elektrofoto-
grafske plošče ali kovinskega valja, prevlečene-
ga s tanko plastjo polprevodnika, ki se najprej električno nabije, nato pa se z osvetljevanjem,
npr. pri fotokopiranju, z nje izbijejo električni naboji zapisane slike

eléktrográfit -a m kem. teh. umetni grafit, ki se pridobiva s segrevanjem oglja, izdelanega s koksanjem premoga, surove nafte, smol v elektropeči pri 3 000 °C v odsotnosti zraka, uporablja se za ščetke elektromotorjev

eléktrográfitna ščétka -e -e ž elektr. grafitna ščetka, ki drsi po kolektorju električnega gene-
ratorja ali elektromotorja in zagotavlja stik med njegovimi gibljivimi in nepremičnimi deli

eléktrogravimetríja -e ž kem. kvantitativna analiza, pri kateri se kovina iz raztopine njene soli izloči z elektrolizo in stehta **S:** éléktroanalíza **Sp:** elektrolízno dolóčanje

eléktrohidrávlični koráčni motór -ega -ega -ja m elektr., stroj. hidravlični motor, ki sledi signalom iz koračnega elektromotorja za krmi-
ljenje položaja, zasuka, npr. pri obdelovalnih strojih

eléktrohidrávlični proporciónálni ventíl -ega -ega -a m elektr., stroj. enostopenjski ali več-
stopenjski zvezno krmiljen hidravlični ventil, vkrmiljen s proporcionalnim elektromagne-
tom, za manj zahtevne servomehanizme, zlasti pri mobilnih strojih **PRIM.:** éléktrohidrávlični sérvóventíl, éléktropnevmátíčni proporciónál-
ni ventíl, éléktropnevmátíčni sérvóventíl

eléktrohidrávlični sérvómehanízem -ega -zma m stroj. krmilno-pogonski mehanizem s hidravličnim valjem ali motorjem in pro-
porcionalnim ventilom ali servovalventilom, ki praviloma deluje v sklenjeni regulacijski zanki

eléktrohidrávlični sérvómotór -ega -ja m elektr., stroj. premočrtni ali vrtilni hidravlični ser-
vomotor s servovalventilom ali proporcionalnim ventilom

eléktrohidrávlični sérvóventíl -ega -a m elektr., stroj. enostopenjski ali večstopenjski hidra-
vlični ventil z značilno visoko stopnjo ojačenja, ki je električno zvezno vkrmiljen, npr. z elektro-
mehanskim navornim motorjem **PRIM.:** élék-
trohidrávlični proporciónálni ventíl **K:** EHSV

eléktrohidrávlični ventíl -ega -a m elektr., stroj. hidravlični ventil z elektromagnetnim vkrmilje-
njem, predkrmiljenjem, proženjem **PRIM.:** élék-
tropnevmátíčni ventíl

eléktrohidrávlika -e ž področje hidravlike, ki obravnava hidravlične izvršilne motorje in ele-
ktrično krmiljene krmilne sestavine, vključno z električnimi in elektronskimi vezji za obdelavo signalov

eléktroinštalácijska déla -ih dél s mn. grad. montaža ali demontaža elementov ali naprav za razvod električne energije, za razsvetljavo, ozemljitev, strelodvod na gradbenem objektu ali pri njegovi gradnji

eléktroinštalácijska razdelílna omárica -e -e -e ž elektr. omarica s števcem električne energije, z varovalkami posameznih električnih tokokrogov in odklopnikom na preostali tok

eléktroinštalácijski vózél -ega -zla m elektr. ➡ éléktroinštalácijsko vozílišče

eléktroinštalácijsko vozílišče -ega -a s elektr. vozlišče električnega omrežja, kjer se združuje-
jo, prepletajo in razdružujejo ožičenja postroja, stavbe **Sp:** éléktroinštalácijski vózél

eléktrojeklárna -e ž met. jeklarna za izdelova-
nje jekla v elektropečeh

eléktrojekléna lítina -e -e ž met. jekljena litina, pridobljena v elektropečih

eléktrójklo

eléktrójklo -a s met. jeklo, ki se navadno pridobiva v elektropeči z zmogljivostjo 100–200 t/h, vložek je sestavljen iz grodlja, železove gobe, jeklene sekundarne surovine, talil in reducenta

eléktrokalórični pojav -ega -áva m fiz. pojav, ki je nasproten piroelektričnemu pojavu in opisuje spremembo temperature, če na snov deluje električno polje

eléktrokapilárni pojav -ega -áva m fiz., kem. sprememba površinske napetosti na medfazni meji med dvema nemešljivima tekočinama, če teče skozi električni tok **S**: eléktrokapilárnost

eléktrokapilárnost -i ž fiz., kem. sprememba površinske napetosti na medfazni meji med dvema nemešljivima tekočinama, če teče skozi električni tok **S**: eléktrokapilárni pojav

eléktrokémična analíza -e -e ž kem. kvantitativna analiza z elektrokemičnimi postopki, npr. amperometrija, konduktometrija, potenciometrija

eléktrokemíja -e ž področje kemije, ki obravnava kemijske reakcije na mejni površini med elektronskim prevodnikom, npr. kovino, polprevodnikom, in ionskim prevodnikom, npr. elektrolitom

eléktrokémijska korozíja -e -e ž kem. teh. korozija, ki jo povzroči nastanek lokalnega galvanskega člena pri stiku dveh kovin z različnima elektrodnama potencialoma v prisotnosti elektrolita, npr. morske vode, zračne vlage **S**: galvánska korozíja **Sp**: elektrolítska korozíja, kontáktna korozíja **PRIM.**: eléktrokémijska migrácija

eléktrokémijska migrácija -e -e ž kem. nastanek prevodnega kovinskega mostiča med električnima vodnikoma, ki sta ves čas pod enosmerno napetostjo, kar povzroči kratki stik **PRIM.**: eléktrokémijska korozíja

eléktrokémijska napétostna vřsta -e -e -e ž kem. razvrstitev elementov ali parov element-ion po njihovih standardnih elektrodnih potencialih **Sp**: galvánska vřsta, napétostna vřsta

eléktrokémijska oksidácija -e -e ž kem.

anodna oksidacija, ki se uporablja za čiščenje odpadnih vod v pretočni elektrolizni celici, pri čemer se organski onesnaževalci oksidirajo neposredno v ogljikov dioksid in vodo

eléktrokémijska polarizácija -e -e ž kem.

polarizacija zaradi razlike med ravnotežnim in delovnim potencialom elektrode, ki povzroča pri elektrolizi izgubo energije, ker se ta sprošča kot toplota **PRIM.**: katódna polarizácija, prena-pétost (1)

eléktrokémijska redúkcija -e -e ž kem.

redukcija na katodi elektrolizne celice

eléktrokémijski člen -ega -a m elektr., kem.

naprava za neposredno pretvarjanje kemijske energije v električno energijo **S**: galvánski člen **Sp**: galvánska célica

eléktrokémijski ekvivalènt -ega -ènta m kem.

masa elementa ali spojine, ki se izloči ali raztopi pri prehodu naboja enega coulomba **PRIM.**: Faradayeve konstanta

eléktrokémijsko čiščenje -ega -a s **1.** kem. teh.

postopek za fino čiščenje kovinskih in drugih prevodnih površin pred nanašanjem galvanskih prevlek, pri katerem se predmet v elektrolizni kopeli veže kot anoda ali kot katoda, pri elektrolizi nastali drobni plinski mehurčki pa odstranijo zadnje sledove nečistoč, uporablja se v obratih za galvanizacijo **2.** kem. teh. postopek za čiščenje odpadnih vod, pri katerem se na anodi oksidirajo organske nečistoče, cianidni ioni, na katodi pa se izločajo kovine, npr. svinec, arzen, baker, in poteka redukcija zelo strupenih kromatnih(VI) ionov v kromove(III) ione, uporablja se zlasti v obratih za galvanizacijo **S**: eléktrooksidácija

eléktrokémijsko pasivíranje -ega -a s kem. teh.

pasiviranje kovinske površine z anodno oksidacijo, npr. eloksiranje aluminija, pri katerem nastane na kovini oksidna plast, ki jo ščiti pred korozijo

eléktrokerámika -e ž kem. teh. keramika z

velikim električnim izolacijskim uporom, veliko korozijsko odpornostjo, veliko od-

pornostjo proti visokim temperaturam, npr. varovalke, izolacijska keramika **PRIM.:** elektrónska keramika, elektroporcelán

eléktrokinétični pojav -ega -áva **m 1.** kem.

pojav na mejni površini med dvema fazama disperznega sistema, do katerega pride pod vplivom zunanega električnega polja **2.** kem. nastanek električnega polja na fazni meji zaradi gibanja tekočine, npr. elektroforeza, elektroosmoza

eléktrokinétični potenciál -ega -a **m** kem.

električni potenciál na fazni meji trdno-tekoče pri suspenziji koloidnih delcev v tekočini, ki je vzrok elektrokinetičnih pojavov in je merilo za stabilnost koloidnih disperzij **S:** zétapotenciál

eléktrokinética -e **ž** področje fizike, ki obravnava gibanje električnih nabojev, zlasti stabilnih električnih tokov v električnih tokokrogih, in gibanje električno nabitih delcev v električnih ali magnetnih poljih

eléktrokoagulácia -e **ž** kem. teh. postopek za čiščenje odpadnih vod med dvema elektrodoma, od katerih je anoda iz železa ali aluminija, ki se med postopkom raztaplja, pri čemer nastajajo kovinski ioni, ki sprožijo koagulacijo koloidnih delcev

eléktrokoloid -a **m** kem. koloid, pridobljen z elektrokoloidnim postopkom, npr. elektrokoloidno srebro

eléktrokoloidni postópek -ega -pka **m** kem. teh. postopek za pridobivanje koloidov z električnim oblokom med elektrodama iz istega materiala, npr. srebra, potopljenima v tekočino, npr. vodo, pri čemer se izparjena kovina kondenzira v obliki koloidnih delcev

eléktrokorúnd -a **m** kem. teh. umetni korund za izdelavo brusil, pridobljen s taljenjem aluminijevega oksida v elektropeči

elektrolít -a **m** kem. snov, ki je v trdnem stanju iz ionskih kristalov in v talini ali raztopini prevaja električni tok

elektrolítska célica -e -e **ž** kem. teh. ☞ elektrolízna célica

elektrolítska disociácia -e -e **ž** kem. proces, pri katerem del molekul raztopljene snovi razpade v ione **PRIM.:** disociacijska konstanta, konstanta disociácie, stôpnja disociácie

elektrolítska korozíja -e -e **ž** kem. teh. ☞ eléktrokémjska korozíja

elektrolítska prevódnost -e -i **ž** kem. prevodnosť medija, v katerem električni naboj prenašajo ioni

elektrolítski kljúč -ega -a **m** kem. steklena cevka v obliki črke U s poroznima zamaškoma, napolnjena z nevtrálnim elektrolitom, npr. KCl, NH_4NO_3 , s katero sta polčlena elektrokemijskega člena električno povezana v galvanski člen **S:** sólni móst

elektrolítski kondenzátor -ega -ja **m**

1. elektr. navadno polariziran folijski kondenzátor, pri katerem je anoda aluminijasta folija, elektrolitsko prevlečena s tanko oksidno plastjo kot dielektrikom, katoda pa je elektrolit **2.** elektr. kondenzátor z elektrolitom v trdnem stanju, navadno s tantalovo oksidno plastjo, tantalovim pentaoksidom kot dielektrikom

elektrolíza -e **ž** kem. razkroj raztaljene ali v primernem topilu raztopljene ionske spojine z električnim tokom

elektrolizér -ja **m** kem. elektrolizna celica za pridobivanje vodika z elektrolizo vode, npr. Hoffmannov elektrolizer

elektrolízna célica -e -e **ž** kem. teh. posoda z elektrodama in elektrolitom, v kateri poteka elektroliza **Sp:** elektrolítska célica, elektrolízna péč

elektrolízna célica z diafrágmo -e -e -- **ž** kem. teh. elektrolizna celica, v kateri sta anodni in katodni prostor ločena s polprepustno steno

elektrolízna kád -e kád **ž** kem. teh. kad, v kateri poteka postopek elektrolize

elektrolízna péč -e péč **ž** kem. teh. ☞ elektrolízna célica

elektrolízna rafinácia -e -e **ž** kem. teh., met. rafinácia z elektrolizo, pri kateri je anoda iz surove kovine, čistá kovina pa se izloča na katodi **Sp:** eléktrorafinácia

elektrolízna redúkcija

elektrolízna redúkcija -e -e ž kem. teh., met. ➔ elektrolízno pridobívanje

elektrolízni báker -ega -kra m met. z elektrolíznim postopkom rafiniran surovi baker, piro-metalurško pridobljen iz rude

elektrolízni cínk -ega -a m met. cink, pridobljen z elektrolizo raztopine cinkovega sulfata, ki se dobi z raztapljanjem cinkovega oksida, nastalega s praženjem rude, v žveplovni kislini

elektrolízni svíniec -ega -nca m met. z elektrolíznim postopkom rafiniran surovi svinec, piro-metalurško pridobljen iz rude

elektrolízno cíňkanje -ega -a s kem. teh., met. ➔ galvánsko cíňkanje

elektrolízno dekapíranje -ega -a s met. odstranjevanje oksidov in drugih spojin s površine jeklene pločevine z elektrolizo, pri kateri teče tok skozi dekapirno kopel

elektrolízno dolóčanje -ega -a s kem. ➔ eléktroanalíza

elektrolízno políranje -ega -a s met. ➔ eléktropolíranje

elektrolízno pridobívanje -ega -a s kem. teh., met. postopek za pridobivanje elementov ali spojin z elektrolizo **Sp:** elektrolízna redúkcija

elektrolízno razmáščanje -ega -a s kem. teh. razmáščanje v alkalnem elektrolitu, pri čemer je predmet lahko vezan kot anoda ali kot katoda

elektrolízno snémanje -ega -a s kem. teh. odstranjevanje stare kovinske prevleke s predmeta z elektrolizo pred nanosom nove

elektrolízno srebró -ega -á s met. srebro, rafinirano z elektrolíznim postopkom

elektrolízno zlató -ega -á s met. zlato, rafinirano z elektrolíznim postopkom

elektrolízno želézo -ega -a s met. železo, pridobljeno z elektrolíznim postopkom, navadno kot železov prah, ki se najpogosteje uporablja v metalurgiji prahov

eléktroluminiscénca -e ž kem. luminiscenca, pri kateri trdna snov pod vplivom električnega

polja in električnega toka oddaja svetlobo, npr. v svetlečih diodah

eléktromagnét -a m elektr., fiz. feromagnetno ali ferimagnetno telo, katerega magnetne domene se orientirajo v magnetnem polju tuljave, skozi katero teče tok, zaradi česar dobi lastnosti magneta

eléktromagnetízem -zma m področje fizike, ki obravnava pojave, povezane z interakcijo elektromagnetnega polja s toki in naboji v snovi

eléktromagnétna črpálka -e -e ž stroj. ➔ magnétohidrodinámíčna črpálka

eléktromagnétna energíja -e -e ž fiz. energija elektromagnetnega polja v danem prostoru, simbol *W*, merska enota joule, *J*, in watt ura, *Wh* **PRIM.:** eléktrostátíčna energíja

eléktromagnétna indúkcija -e -e ž elektr. pojav električne napetosti v električnem vodniku, ki se giblje skozi magnetno polje ali zaradi spremembe magnetnega polja, ki obdaja vodnik

eléktromagnétna interferénca -e -e ž elektr. ➔ eléktromagnétno mótenje

eléktromagnétna léča -e -e ž elektr. elektron-ska leča, ki z elektromagnetnim poljem fokusira elektronski žarek

eléktromagnétna môtnja -e -e ž elektr. elektromagnetni pojav, ki lahko poslabša tehnične lastnosti naprave, opreme ali sistema ali neugodno vpliva na živo ali neživo snov, npr. elektromagnetni šum, neželeni signal ali sprememba v samem mediju razširjanja **Sp:** rádíofrekvénčna môtnja

eléktromagnétna seválna energíja -e -e -e ž fiz. ➔ energíja eléktromagnétnega sévanja

eléktromagnétna síla -e -e ž **1.** fiz. síla dolgega dosega, vsota električne in magnetne síle, s katero deluje elektromagnetno polje na nabiti delec, posredujejo jo fotoni, ena od štirih osnovnih sil v naravi **S:** Lorentzova síla **2.** elektr. privlačna ali odbojna síla med električnimi nosilci naboja, npr. med elektroni in protoni

eléktromagnétna sklópka -e -e ž stroj.
sklopka, navadno lamelna, ki jo vklaplja ali izklaplja elektromagnet

eléktromagnétna zavóra -e -e ž 1. stroj.
mehanska zavora z elektromagnetnim proženjem 2. elektr. pogonski elektromotor, ki pri zaviranju deluje kot električni generator in pretvarja kinetično energijo v električno

eléktromagnétna združljivost -e -i ž elektr.
spodobnost električne naprave ali opreme, da v svojem elektromagnetnem okolju deluje zadovoljivo, ne da bi pri tem proizvajala nedopustne elektromagnetne motnje za druge električne naprave, opremo in da je sama dovolj odporna proti elektromagnetnim motnjam, ki jih proizvajajo druge električne naprave ali oprema **K:** EMC

eléktromagnétni ločilnik -ega -a m rud. ☞
eléktromagnétni separátor (1)

eléktromagnétni merilnik pretóka -ega -a -- m elektr. ☞ eléktromagnétni merilnik tóka

eléktromagnétni merilnik tóka -ega -a -- m elektr. merilnik toka električno prevodnih tekočin, pri katerem teče tekočina skozi magnetno polje in se v njej inducira napetost, sorazmerna hitrosti njenega toka **Sp:** eléktromagnétni merilnik pretóka

eléktromagnétni mikrofón -ega -a m elektr. ☞
eléktrodinámični mikrofón

eléktromagnétni navòr -ega -ôra m elektr.
navor, ki nastane zaradi elektromagnetnega polja med statorjem in rotorjem elektromotorja, npr. pri naznačeni vrtilni frekvenci in napetosti

eléktromagnétni odklòn -ega -ôna m elektr.
sprememba smeri gibanja kazalnega instrumenta zaradi vpliva elektromagnetnega polja

eléktromagnétni oklèp -ega -épa m elektr.
oklep iz prevodnih, lahko tudi mehkomagnetnih materialov, ki fizično ščiti določen električni element, npr. žico, kabel, napravo, in preprečuje prodiranje elektromagnetnih valov do tega elementa **PRIM.:** eléktromagnétni zaslon

eléktromagnétni pojav -ega -áva m elektr.
pojav, pri katerem se energija, ki jo oddaja vir v obliki elektromagnetnih valov, širi skozi prostor

eléktromagnétni prehódni pojav -ega -ega -áva m elektr. nedušeno ali dušeno nihanje napetosti in toka v električnem tokokrogu pri sklenitvi ali prekinitvi električnega tokokroga zaradi njegove induktance in kapacitance

eléktromagnétni prožilnik -ega -a m stroj.
električna ali elektromehanska naprava za proženje delovnih operacij pri industrijskih napravah ali strojih z elektromagnetom **Sp:** eléktromagnétni sprožilnik

eléktromagnétni relé -ega -êja m elektr. rele, pri katerem gibe mehanskih elementov krmilijo elektromagnetne sile **PRIM.:** elektrónski relé

eléktromagnétni separátor -ega -ja m 1. rud. separator za ločevanje feromagnetikov od nemagnetnih snovi z močnim magnetnim poljem, npr. na tekočem traku **S:** magnétni separátor **Sp:** eléktromagnétni ločilnik 2. fiz., kem. separator, ki je del masnega spektrometra, v katerem se ioni v magnetnem polju ločijo glede na njihovo razmerje med maso in nabojem

eléktromagnétni sprožilnik -ega -a m stroj. ☞
eléktromagnétni prožilnik

eléktromagnétni stikálnik -ega -a m telekom. ☞ koordinátni stikálnik

eléktromagnétni šúm -ega -a m elektr. časovno se spreminjajoč elektromagnetni pojav, ki ne prenaša informacije in je lahko naložen na želeni signal

eléktromagnétni ventil -ega -a m elektr. ventil z elektromagnetnim aktiviranjem, proženjem **S:** magnétni ventil

eléktromagnétni zaslon -ega -ôna m elektr.
zaslon iz prevodnih materialov, ki zmanjšuje ali preprečuje prodiranje časovno se spreminjajočih tujih elektromagnetnih polj do določenih območij **PRIM.:** eléktromagnétni oklèp

eléktromagnétno mótenje -ega -a s elektr.
poslabšanje tehničnih lastnosti električne

eléktrómagnétno oklépljeni instrumènt

naprave, opreme ali radiofrekvenčnega kanala, električnega ali elektronskega sistema, ki ga povzroči elektromagnetna motnja **Sp:** eléktromagnétna interferénca, rádiofrekvénčno mótenje

eléktrómagnétno oklépljeni instrumènt

-- -ega -ênta **m** elektr. ➔ instrumènt z eléktromagnétnim oklépom

eléktrómagnétno pólje -ega -a **s** elektr. polje, sestavljeno iz električnega polja in magnetnega polja, ki se z valovanjem širi po prostoru

eléktrómagnétno preoblikovánje -ega -a **s** stroj. ➔ eléktrično preoblikovánje

eléktrómagnétno prijemálo -ega -a **s** elektr., stroj. ➔ breménski eléktromagnét

eléktrómagnétno sévanje -ega -a **s** elektr. sevanje, ki se prenaša skozi prostor z valovanjem elektromagnetnega polja

eléktrómagnétno síto -ega -a **s** rud. sito za ločevanje rude ali mineralov od jalovine ali drugih mineralov na podlagi razlik med njihovimi elektromagnetnimi lastnostmi

eléktrómagnétno stikálo -ega -a **s** elektr. stikalo z elektromagnetnim proženjem, npr. elektromagnetni rele

eléktrómagnétno valovánje -ega -a **s** fiz. valovanje elektromagnetnega polja, ki se v praznem prostoru razširja s hitrostjo svetlobe, skozi prozorno snov pa s hitrostjo, značilno za snov in frekvenco valovanja, npr. radijski valovi, svetloba, infrardeča svetloba, ultravijolična svetloba, rentgenska svetloba, sevanje gama

eléktrómagnétno zaslónjeni instrumènt

-- -ega -ênta **m** elektr. instrument z zaslonom iz prevodnih materialov, ki preprečuje elektromagnetnim valovom prodiranje do glavnih delov instrumenta ali motenje njegovega delovanja **PRIM.:** instrumènt z eléktromagnétnim oklépom

eléktrómehánika -e **ž** področje tehnike, ki združuje elektrotehniko in strojništvo in obravnava izdelavo in uporabo električnih naprav z gibljivimi sestavinami **PRIM.:** mehatronika, robótika

eléktrómehánska analogíja -e -e **ž** elektr.

analogija, ki pojave v električnem sistemu pojasni z mehanskimi zakonitostmi, npr. električni tok poganja električna napetost, tok fluida tlak, električnemu toku se upira električni upor, toku fluida hidravlični odpor

eléktrómehánska telefónska centrála

-e -e -e **ž** telekom. telefonska centrala, v kateri se komutacija izvaja s preklapljanjem elektromehanskih kontaktov, relejev, izbiralnikov, koordinatnih stikalnikov

eléktrómehánska zaščíta -e -e **ž** elektr. zaščíta z elektromehanskimi elementi ali napravami, npr. releji, stikali, ki se odziva na vhodne električne signale in mehansko izvaja ukaze

eléktrómehánski elemènt -ega -ênta **m** elektr., stroj. element z elektromagnetnim proženjem, ki se uporablja v elektromehanskih krmilnih ali pogonskih napravah ali sistemih, npr. tipka, mejno stikalo, rele, elektromagnet, elektromotor

eléktrómehánski filter -ega -tra **m** elektr. filter, ki za filtracijo električnih signalov uporablja mehansko vibriranje sestavin, odvisno od njihove mase, velikosti, oblike

eléktrómehánski merílnik -ega -a **m** elektr. merilnik z mehanizmom, ki ga prožijo ali krmilijo električni signali

eléktrómehánski momèntni motór -ega -ega -ja **m** stroj. ➔ eléktromehánski navórni motór

eléktrómehánski navórni motór -ega -ega -ja **m** stroj. navorni motor za vkrmiljenje npr. elektrohidravličnega, elektropnevmatičnega servoventila **Sp:** eléktromehánski momèntni motór

eléktrómehánski prehódni pojáv -ega -ega -áva **m** elektr. torzijsko nihanje osi generatorja glede na turbinsko os, če se frekvenca elektroenergetskega sistema približa lastnim frekvencam nihanja skupne gredi

eléktrómehánski relé -ega -êja **m** elektr. rele, ki se odziva pretežno z gibi mehanskih elementov, npr. kontaktov

eléktrómehánski sêrvomehanízem -ega -zma **m** stroj. servomehanizem, sestavljen iz električnih in mehanskih gradnikov ali naprav, ki praviloma deluje v sklenjeni regulacijski zanki

eléktrómehánsko krmílje -ega -a s elektr., stroj. krmilje z elekromehanskimi krmilnimi vezji in električnimi zaznavali ter elektromagnetnimi ali elektromotornimi aktuatorji

eléktrómehánsko níhanje -ega -a s elektr. periodična izmenjava kinetične energije rotorja s turbino z elektromagnetno energijo drugih električnih agregatov in porabniških električnih strojev v elektroenergetskem sistemu

eléktrómetalurgíja -e ž področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje in predelavo kovin z elektroliznimi ali elektrotermičnimi postopki

elektrométer -tra **m** elektr. instrument z zelo velikim vhodnim uporom za zaznavanje ali merjenje električne napetosti **PRIM.:** elektrónski vóltméter

eléktrómigrácíja -e ž elektr. prenos materiala med poloma električnega prevodnika z gibanjem ionov v prevodniku **S:** eléktrična migrácíja

eléktrómotór -ja **m** elektr. motor za pretvarjanje električne moči v mehansko delo **Sp:** eléktrični motór

eléktrómotórna síla -e -e ž elektr., kem. ☞ lástna napétost

eléktrómotórni pogòn -ega -óna **m** stroj. pogon industrijskih naprav, strojev, vozil, mobilnih strojev z elektromotorjem

eléktrómotórno krmíljenje -ega -a s stroj. krmiljenje sestavine, npr. ventila, naprave, stroja, z elektromotorjem in ustreznim mehanskim predležjem

eléktrómotórsko gonílo -ega -a s elektr. gonilo z elektromotorjem in krmilnim vezjem za regulacijo odcefov transformatorja

eléktrómotór s pomóžno fázo -ja - - - - **m** elektr. enofazni asinhronski elektromotor s pomožnim električnim tokokrogom in od glavnega odmak-

njenim pomožnim navitjem, ki ustvarja fazni premik med električnima tokokrogoma

eléktrómotór z izméníčnim vrténjem -ja - - - - **m** elektr. elektromotor, ki se lahko vrti v smeri urnega kazalca ali v nasprotni smeri

eléktrómotór z nastavljívo hitróstjo -ja - - - - **m** elektr. elektromotor, pri katerem se v določenem območju hitrost lahko nastavi na katero koli vrednost

elektrón -a **m** fiz. negativno nabit osnovni delec, lepton, ki skupaj s protoni in nevtroni sestavlja atom, simbol *e*

elektrón[®] -a **m** met. blagovna znamka družine magnezijevih zlitin z veliko trdnostjo, povečano odpornostjo proti lezenju, povečano temperaturno obstojnostjo, ki vsebujejo poleg masnega deleža aluminija 0–9,5 % še določene deleže itrija, neodima, srebra, gadolinija, cinka, cirkonija, mangana, uporabljajo se kot konstrukcijski material za letala

eléktronégativni elemènt -ega -ènta **m** kem. element, katerega atomi privlačijo elektrone in tvorijo negativne ione

eléktronégativnost -i ž kem. težnja atoma ali funkcionalne skupine, da privlači vezne elektrone v kemijski vezi

elektrónika -e ž področje elektrotehnike, ki obravnava razvoj in uporabo elektronskih elementov in naprav, npr. elektronk, tranzistorjev, integriranih vezij, magnetnih ojačevalnikov

elektrónka -e ž elektr. elektronski element v obliki neprodušno zaprtega prostora, navadno steklene bučke, v katerem poteka prevajanje elektronov ali ionov med elektrodami v vakuumu ali plinu **Sp:** elektrónska cév

elektrónska blískovka -e -e ž elektr. elektronska naprava, ki oddaja močne in kratkotrajne svetlobne bliske, uporablja se npr. v stroboskopu

elektrónska cév -e cévi ž elektr. ☞ elektrónka

elektrónska difrákcíja -e -e ž fiz. difrakcija snopa elektronov na atomih ob prehodu skozi snov **PRIM.:** nevtrónska difrákcíja, réntgenska difrákcíja

elektronska difrakcijska analiza -e -e -e ž kem. analiza zgradbe snovi z elektronsko difrakcijo, ki daje značilen uklonski vzorec

elektronska gostota -e -e ž **1.** kem. verjetnostna gostota, da je elektron na določenem mestu v molekuli **2.** fiz. številska gostota elektronov, npr. v polprevodnikih

elektronska industrija -e -e ž industrija, ki se ukvarja s proizvodnjo elektronskih elementov, sestavin in naprav

elektronska keramika -e -e ž kem. teh. elektroceramika, ki se odziva na mehanske in električne napetosti, npr. feroelektriki, dielektriki, piezoelektriki, feriti **Sp:** funkcijska keramika **PRIM.:** elektrokeramika

elektronska komunikacijska storitev -e -e -tve ž telekom. storitev, ki zagotavlja prenos signalov po fiksnih in mobilnih elektronskih komunikacijskih omrežjih

elektronska konfiguracija -e -e ž kem. število elektronov v atomu in njihova razporeditev po orbitalah

elektronska léča -e -e ž elektr. sestav elektronskih elementov, ki krmilijo prerez elektronskega snopa

elektronska luminiscenca -e -e ž fiz. luminescenca, ki nastane, ko hitri elektroni udarijo na luminofor

elektronska lupína -e -e ž fiz., kem. del elektronske ovojnice atoma, ki se opiše z glavnim kvantnim številom

elektronska mikroanaliza -e -e ž kem. neporušna elementna mikroanaliza, pri kateri se curek visokoenergijskih elektronov usmeri na površino vzorca, pri čemer vzbudi značilno rentgensko sevanje, uporablja pa se pri metalurških preiskavah, ugotavljanju napak v materialu, npr. razpok

elektronska naprava -e -e ž elektr. naprava, ki za izvajanje svojih funkcij uporablja pretežno elektronske elemente

elektronska óptika -e -e ž fiz. sestav elektromagnetnih leč, ki oblikuje elektronski snop,

kot optične leče ali prizme oblikujejo svetlobni snop, uporablja se npr. v elektronskih mikroskopih, pospeševalnikih

elektronska ovójnica -e -e ž fiz., kem. območje okoli atomskega jedra, v katerem se gibljejo elektroni

elektronska páramagnétna resonánca -e -e -e ž fiz., kem. resonanca, ki nastopi pri elektromagnetnem vzbujanju precesije elektronskih spinov v zunanjem magnetnem polju, kadar je vzbujevalna frekvenca enaka frekvenci precesije spina okrog smeri magnetnega polja **Sp:** elektronska spinska resonanca **K:** EPR

elektronska páramagnétnoresonánčna spektroskopija -e -e -e ž fiz., kem. spektroskopija, pri kateri se izkorišča pojav elektronske paramagnetne resonance, uporablja se zlasti za raziskavo spojin z nesparjenimi elektroni, kot so npr. kovinski kompleksi, organski radikali

elektronska slíka -e -e ž fiz. slika, nastala ali zapisana z učinkovanjem elektronov

elektronska spektroskopija -e -e ž fiz. spektroskopija za raziskovanje elektronske strukture in dinamike elektronov v atomih in molekulah z izbijanjem elektronov, navadno z rentgensko svetlobo ali visokoenergijskimi delci

elektronska spínska resonánca -e -e -e ž fiz., kem. ➔ elektronska páramagnétna resonanca

elektronska telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala, v kateri se potrebne funkcije izvajajo z elektronskimi stikali

elektronska teoríja -e -e ž fiz. teorija, ki opisuje pojave in zakone v zvezi z obnašanjem elektronov

elektronska vrzél -e -i ž fiz. odsotnost elektrona v pričakovanem stanju v valenčnem pasu, ki se obnaša kot nosilec pozitivnega naboja

elektronske komunikácije -ih -ij ž mn. telekom. komunikacije, ki za prenos govora, podatkov, sporočil uporabljajo elektronska sredstva, npr. žično in radijsko komunikacijsko omrežje, komutacijske naprave, usmerjalnike

elektronski absorpcijski spekter -ega -tra **m** kem. absorpcijski spekter elementa, ki nastane zaradi absorpcije ultravijolične ali vidne svetlobe v atomu, ki povzroči prehod elektrona v višje energijsko stanje, pri čemer mora biti energija vpadajoče svetlobe enaka energiji elektronskega prehoda

elektronski akceptor -ega -ja **m** kem. atom, ki sprejme elektronski par od drugega atoma, s katerim tako vzpostavi koordinativno vez, npr. borov atom v molekuli BF_3 , sprejme elektronski par fluoridnega iona F^- , s katerim tvori tetrafluoridoboratni ion, BF_4^- **PRIM.:** elektronski donor

elektronski donor -ega -ja **m** kem. atom, ki prispeva svoj elektronski par drugemu atomu, s katerim tako vzpostavi koordinativno vez **PRIM.:** elektronski akceptor

elektronski element -ega -ênta **m** elektr. pasivna ali aktivna sestavina elektronskega vezja za manjše moči, npr. tantalov kondenzator, dioda, tranzistor

elektronski energijski pás -ega -ega pasú **m** fiz. energijski interval, na katerem so kvantna energijska stanja elektronov v trdni snovi tako gosta, da se lahko obravnavajo kot zvezna

elektronski komutacijski sistem -ega -ega -a **m** elektr. komutacijski sistem, ki za komutacijo uporablja elektronske elemente

elektronski mikroanalizator -ega -ja **m** met. rentgenski fluorescenčni analizator za preiskave zelo majhnih vzorcev ali pa zelo majhnih površin večjih vzorcev materialov, npr. vključkov v kovinah

elektronski mikroskop -ega -a **m** fiz. mikroskop, ki namesto svetlobnega snopa uporablja snop elektronov in ima več kot tisočkrat večjo ločljivost od optičnega mikroskopa

elektronski osciloskop -ega -a **m** elektr. osciloskop, ki deluje z odklanjanjem enega ali več elektronskih snopov pod vplivom električnega ali magnetnega polja

elektronski pláz -ega plazú **m** fiz. pojav v snovi, ki ob prisotnosti električnega polja omogoči

šibko vezanim elektronom izstop iz vezanega stanja in jih pospeši do dovolj velikih energij, da izbijajo še druge vezane elektrone

elektronski plín -ega -a **m** fiz. populacija prostih elektronov v plazmi ali kovinskem prevodniku

elektronski posnėtek -ega -tka **m** met. posnetek mikrostrukture, izdelan z elektronskim mikroskopom

elektronski pospeševálnik -ega -a **m** fiz. naprava, ki elektrone pospeši do visokih energij **PRIM.:** bėtatrón, lineárni elektronski pospeševálnik, sinhrotrón, Van de Graaffov pospeševálnik

elektronski relé -ega -êja **m** elektr. rele, izveden brez mehanskih komponent z elektronskimi, magnetnimi, optičnimi ali drugimi gradniki **Sp:** státični relé **PRIM.:** elėktromagnėtni relé

elektronski snòp -ega snòpa **m** elektr. snop hitrih elektronov v vakuumu ali redkem plinu, navadno oblikovan z električnim in/ali magnetnim poljem, uporablja se npr. v elektronskem mikroskopu

elektronski teodolít -ega -a **m** geod. teodolit za merjenje vodoravnih in navpičnih ali zenitnih kotov z elektronskim odčitavanjem izmerjenih vrednosti vodoravnega zasuka alhidade ali navpičnega zasuka daljnogleda in z digitalnim zapisom izmerjenih vrednosti na zaslonu

elektronski tòp -ega tòpa **m** fiz. element v elektronski napravi, ki oddaja curek elektronov

elektronski vòltnėter -ega -tra **m** elektr. voltmeter z zelo visokim vhodnim uporom, npr. za merjenje elektrodnega potenciala, pH **PRIM.:** elėktromėter

elektronski žárek -ega -rka **m** fiz. trajektorija elektrona v elektronskem snopu

elektronsko komunikacijsko omrežje -ega -ega -a **s** telekom. omrežje prenosnih sistemov in komutacijske ali usmerjalne opreme, vključno s satelitskimi, fiksni in mobilnimi prizemnimi omrežji in pasivnimi omrežnimi elementi, ki omogoča prenos signalov po žicah,

z radijskimi valovi, optičnimi ali drugimi elektromagnetnimi sredstvi

elektronsko komutirani elektromotor s trajnimi magnéti -- -ega -ja -- -- -- m elektr. elek-

tronsko komutirani elektromotor z rotorjem s trajnimi magneti, priključen na enosmerno napetost, pri katerem poteka komutacija z ustreznim sistemom, npr. s Hallovimi zaznavali, za proženje napajalnega razsmernika S: BLDC-eléktromotór

elektronsko stánje -ega -a s fiz. stanje elektrona, ki je lastno stanje Hamiltonovega operatorja

elektronsko stikálo -ega -a s elektr. stikalo z elektronskimi elementi za vključevanje ali izključevanje električnega toka, npr. tranzistorji, tiristorji, optični sklopniki

elektronsko vézje -ega -a s elektr. vezje, v katerem so aktivni elektronski elementi, npr. diode, tranzistorji, in pasivni elektronski elementi, npr. upori, kondenzatorji

elektronsko zrcálo -ega -a s fiz. statično električno, magnetno ali elektromagnetno polje, oblikovano tako, da deluje na snop elektronov analogno delovanju zrcala na snop svetlobe

elektrónvólt -a m fiz. enota v SI za energijo, kinetična energija, ki jo dobi elektron, ko v vakuumu preide razliko potencialov enega volta, simbol eV, z definicijo osnovnega naboja je vrednost točno $1 \text{ eV} = 1,602\,176\,634 \cdot 10^{-19} \text{ J}$

eléktrooksidácija -e ž kem. teh. postopek za čiščenje odpadnih vod, pri katerem se na anodi oksidirajo organske nečistoče, cianidni ioni, na katodi pa se izločajo kovine, npr. svinec, arzen, baker, in poteka redukcija zelo strupenih kromatnih(VI) ionov v kromove(III) ione, uporablja se zlasti v obratih za galvanizacijo S: éléktrokémijsko čiščenje (2)

eléktroóptične lastnostíi -ih -- ž mn. fiz. lastnosti nekaterih optičnih sredstev, ki jih je mogoče spreminjati z električnim poljem

eléktroóptični modulátor -ega -ja m fiz., stroj. optični modulator, ki temelji na elektrooptičnem pojavu

eléktroóptični pojáv -ega -áva m fiz. pojav, pri katerem sprememba električnega polja spremeni optične lastnosti snovi, npr. absorpcijski koeficient, lomni količnik, dvolomnost

eléktroóptika -e ž področje fizike, ki obravnava vpliv električnega polja na optične pojave

eléktroosmóza -e ž kem. osmoza v električnem polju, pri kateri polprepustna membrana prepušča samo ione, koloidne delce pa zadrži, uporablja se za čiščenje odpadnih vod

eléktropéč -pečí ž kem. teh., met. peč za segrevanje ali taljenje materiala z uporovnim ali obločnim segrevanjem, ki se uporablja v jeklarstvu, proizvodnji kalcijevega karbida

eléktropločevína -e ž met. jeklena pločevina za gradnjo jeder transformatorjev, ki ima neorientirano mikrostrukturo S: nèorientírána pločevína Sp: magnétna pločevína PRIM.: dinámska pločevína

eléktropnevmátični proporcionálni ventíl -ega -ega -a m elektr., stroj. enostopenjski ali večstopenjski zvezno krmiljen pnevmatični ventil, vkrmljen s proporcionalnim elektromagnetom, primeren zlasti za manj zahtevne servomehanizme pri strežnih napravah, mobilnih strojih PRIM.: éléktrohídrávlični proporcionálni ventíl, éléktropnevmátični sêrvoventíl

eléktropnevmátični sêrvomehanízem -ega -zma m stroj. servomehanizem s pnevmatičnim valjem ali motorjem in proporcionalnim ventilom ali servoventilom, ki praviloma deluje v sklenjeni regulacijski zanki

eléktropnevmátični sêrvomotór -ega -ja m elektr., stroj. premočrtni ali vrtilni pnevmatični motor s servoventilom ali proporcionalnim ventilom

eléktropnevmátični sêrvoventíl -ega -a m elektr., stroj. enostopenjski ali večstopenjski pnevmatični ventil, ki je električno zvezno vkrmljen, npr. z elektromehanskim navornim motorjem ali gibljivo tuljavo PRIM.: éléktrohídrávlični proporcionálni ventíl, éléktropnevmátični proporcionálni ventíl

eléktrapnevmatíčni ventíl -ega -a m

elektr., stroj. enostopenjski ali večstopenjski pnevmatični ventil, diskretno vkrmljen z elektro-magnetom **PRIM.:** eléktrohidrávlični ventíl

eléktrapnevmatika -e ž področje pnevmatike, ki se ukvarja s pnevmatičnimi izvršilnimi motorji in električno krmiljenimi krmilnimi sestavinami vključno z električnimi in elektronskimi vezji za obdelavo signalov

eléktrapolíranje -a s met. poliranje površine kovinskih izdelkov, pri čemer so v elektrolizni celici, navadno s kislino kot elektrolitom, ti izdelki vezani kot anoda in se pod vplivom električnega toka raztapljajo zlasti iz površine štrleči mikroskopski deli **Sp:** elektrolízno políranje

eléktraporcelán -a m porcelan, ki se uporablja v elektrotehniki, npr. za izolatorje, vžigalne svečke **S:** eléktrotéhnični porcelán **PRIM.:** eléktrokerámika

eléktrapózitivni elemènt -ega -ênta m kem. element, ki lahko oddaja elektrone in s tem tvori pozitivne ione, npr. kalij, ki tvori kalijev ion K^+

eléktraprêdenje -a s tekst. kemično predenje, pri katerem se zelo tanka vlakna s premerom od nekaj deset nanometrov do nekaj mikrometrov vlečejo z elektrostatíčnimi silami iz raztopine polimera

eléktrorafínácia -e ž kem. teh., met. ➞ elektrolí-zna rafínácia

eléktrorskóp -a m elektr. elektrostatíčni instrument za ugotavljanje električnega potenciala ali električnega naboja

eléktrostátíčna energíja -e -e ž fiz. energija stalnega električnega polja **PRIM.:** eléktromagnétna energíja

eléktrostátíčna influénca -e -e ž fiz. vpliv elektrostatíčnega polja na porazdelitev naboja, ki ga izkoriščajo elektrostatíčni generatorji, npr. influenčni stroj, van de Graaffov generator

eléktrostátíčna léča -e -e ž fiz. elektromagnetna léča, ki jo ustvari elektrostatíčno polje

eléktrostátíčna razelektrítev -e -tve ž elektr. razelektritev teles z različnima električnima potencialoma ob približanju ali dotiku

eléktrostátíčna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta pred iskrenjem zaradi statíčne elektrike z ozemljitvijo v obratih, kjer se dela z lahko vnetljivimi ali eksplozivnimi snovmi

eléktrostátíčni elektrónski mikroskóp

-ega -ega -a m fiz. elektronski mikroskop, katerega léče oblikuje statíčno električno polje

eléktrostátíčni fíltér -ega -tra m elektr., kem. teh. naprava z elektrodami, ki deluje na osnovi elektrostatíčnih sil in omogoča izločanje prašnih delcev iz plinov, npr. iz dimnih plinov v termoelektrarnah, cementarnah, lesni industriji, metalurgiji **Sp:** eléktrofíltér

eléktrostátíčni instrumènt -ega -ênta m elektr. merilnik, ki za merjenje izkorišča elektrostatíčne lastnosti, privlačne in odbojne sile med električno nabitima telesoma

eléktrostátíčni mikrofón -ega -a m elektr. ➞ kondenzátorski mikrofón

eléktrostátíčni oklèp -ega -épa m elektr. ➞ eléktrostátíčni zaslòn

eléktrostátíčni pospeševálník -ega -a m fiz. pospeševalnik delcev, npr. elektronov, s statíčnim električnim poljem

eléktrostátíčni potenciál -ega -a m elektr. ➞ eléktrični potenciál

eléktrostátíčni tlák -ega -a m fiz. tlak, s katerim deluje elektrostatíčno polje na elektrode, ki to polje ustvarjajo

eléktrostátíčni zaslòn -ega -óna m elektr. zaslon, ki preprečuje škodljiv vpliv elektrostatíčnih sil na lastnosti ali delovanje zaslonjenega elementa ali naprave **Sp:** eléktrostátíčni oklèp

eléktrostátíčni zvóčnik -ega -a m elektr. zvočnik, ki spremembe električnega polja pretvarja v zvočna nihanja membrane

eléktrostátíčno bárvanje -ega -a s kem. teh. barvanje z razprševanjem barve v visokonape-

eléktrostátíčno fokusíranje

tostnem električnem polju, v katerem električno nabiti barvni delci potujejo proti predmetu, ki se barva

eléktrostátíčno fokusíranje -ega -a s fiz.
fokusiranje elektronskega snopa z elektrostatíčno lečo

eléktrostátíčno ločevánje -ega -a s elektr.
ločevanje fino uprašene snovi v visokonapetostnem električnem polju, v katerem se snovi ločijo glede na dielektričnost

eléktrostátíčno pólje -ega -a s fiz. električno
polje, ki ga ustvarjajo mirujoči naboji

eléktrostátíčno predênje -ega -a s tekst.
predenje z odprtim koncem, pri katerem sile elektrostatíčnega polja izravnavajo, vzporedijo in usmerjajo vlakna proti odprtemu koncu preje, kjer se ta suka in vije

eléktrostátíčno separíranje -ega -a s rud.
separiranje delcev rude, ki imajo različne elektrostatíčne lastnosti

eléktrostátika -e ž področje fizike, ki obravnava polja mirujočih električnih nabojev
PRIM.: eléktrodinámika

eléktrostenolíza -e ž kem. odlaganje ionov ali koloidnih delcev v kapilarnih cevkah pod vplivom električnega polja, npr. v porah membran pri elektrolizi

eléktrostíkcija -e ž fiz. deformacija dielektrika pod vplivom električnega polja

eléktrotáhnični báker -ega -kra m met. baker
z dobro električno prevodnostjo za električne vodnike

eléktrotáhnični materiál -ega -a m
elektr. material za izdelavo elektrotehničnih elementov, npr. električni kabli, vtičnice, vtiči, varovalke, stikala, sijalke

eléktrotáhnični porcelán -ega -a m
porcelan, ki se uporablja v elektrotehniki, npr. za izolatorje, vžigalne svečke **S:** eléktroporcelán
PRIM.: eléktrokérámika

eléktrotáhnik -e ž **1.** veda o uporabi elektrike in proučevanje z njo povezanih

pojavov na področju tehnike **2.** tehnika, ki načrtuje in uporablja opremo, naprave in sisteme, ki izrabljajo dognanja te vede

eléktrotáhnični procés -ega -a m elektr.
termični proces, pri katerem se za pridobivanje toplote uporablja električni tok

eléktrótermíja -e ž elektr. pretvorba električne energije v toploto, npr. pri uporovnem, visokofrekvenčnem segrevanju

eléktróvalénca -e ž kem. ➡ iónska véz

elemènt -ènta m nedeljiv osnovni del stroja, tehničnega sistema, objekta, naprave, npr. vijak, ležaj, gred

elementárna analíza -e -e ž kem. ➡ elemèntna analíza

elementárna célica -e -e ž kem. najmanjša skupina atomov, ionov ali molekul v zgradbi kristala s ponovljivo razdaljo med njimi v vseh treh smereh prostora **S:** osnóvna célica
Sp: osnóvna prostórska célica **PRIM.:** enostávná osnóvna célica

elementárna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija
ene spremenljivke, ki jo je mogoče zapisati v obliki vsote, razlike, zmnožka in količnika končnega števila potenc, eksponentnih funkcij, logaritmov, trigonometričnih in ciklometričnih funkcij ter njim inverznih funkcij

elementárna napétost -e -i ž meh. komponenta napetostnega tenzorja, npr. natezna, tlačna, strižna napetost

elementárna plástomehánika -e -e ž
področje plastomehanike, ki obravnava spremembe osnovnih oblik preoblikovancev med preoblikovanjem, npr. plošče pri valjanju traku, votlega valja pri iztiskavanju cevi

elementárna plóškev -e -kve ž mat. ploskev, ki se izbere kot enota

elementárna reákcija -e -e ž kem. enosmerna reakcija, ki poteka brez vmesnih stopenj
PRIM.: sestávljena reákcija

elementárni délec -ega -lca m fiz. ➡ osnóvni délec

elementárni eléktrični dípól -ega -ega -a m elektr. snovni delec, ki ustvarja električno polje z dipolnim momentom, npr. polarna molekula

elementárni magnétni dípól -ega -ega -a m fiz. snovni delec z magnetnim dipolnim momentom, npr. elektron, proton, nevtron, atom

elementárno vlákno -ega -a s tekst. vlaknu podobna celica naravnih rastlin in posamezni filamenti multifilamentnih prej iz kemičnih vlaken

elemènt déla -ènta -- m 1. poseg ali del operacij, sestavljen iz več gibov 2. sestavni del analize gradbenih del, izražen v urah, potrebnih za izdelavo izdelka ali za izvedbo aktivnosti

elemènti za prenòs eléktrične energíje -ov --- --- m mn. elektr. sestavni deli elektro-energetskega sistema, ki ustrezno povezani omogočajo prenos in distribucijo električne energije od vira, generatorja do porabnika, odjemalca

elemènt mnóžice -ènta -- m mat. matematični objekt, npr. število, vektor, matrika, operator

elemèntna analíza -e -e ž kem. ugotavljanje deležev elementov v vzorcu Sp: elementárna analiza

elemènt omréžja -ènta -- m elektr. električni element, npr. vtičnica, varovalka, vod, transformator, dušilka, kondenzator, ki povezan z drugimi električnimi elementi oblikuje omrežje za prenos električne energije in električnih signalov

elemènt simetríje -ènta -- m mat. geometrijski element, ki ustreza simetrijski operaciji, npr. zrcalna ravnina, os simetrije

elemènt s sklópljenimi nabóji -ènta --- --- m elektr. za svetlobo občutljiv elektronski element, katerega delovanje temelji na notranjem fotoefektu, uporablja se zlasti v digitalnih fotoaparatih, televizijskih kamerah, spektrometrih K: CCD

elémijeva smóla -e -e ž gozd. smola divje rastočega tropskega drevesa *Canarium luzonicum*, ki se uporablja v industriji parfumov

elevácija -e ž 1. nadmorska višina točke na zemeljski površini 2. naklonski kot, pod katerim se vidi objekt glede na obzorje, npr. zvezda

elevacíjski viják -ega -a m geod. vijak za spreminjanje nagiba, npr. pri daljnogledu, cevni libeli

elevátor -ja m stroj. transporter za dviganje materiala pod kotom, navadno večjim od 45° PRIM.: dvigálo (1)

eliminácija -e ž kem. kemijska reakcija, pri kateri se iz organske molekule odstranita substituenta v obliki manjše molekule, npr. vode, halogena, vodikovega halogenida S: eliminácijska reakcija PRIM.: adícija, adícíjska reakcija

eliminácija neznánke -e -- ž mat. korak pri reševanju sistema enačb z več neznankami, pri katerem se iz sistema enačb odstrani ena neznanka tako, da se izrazi z vsemi preostalimi, s čimer se zmanjša število enačb

eliminacíjska reakcija -e -e ž kem. kemijska reakcija, pri kateri se iz organske molekule odstranita substituenta v obliki manjše molekule, npr. vode, halogena, vodikovega halogenida S: eliminácija PRIM.: adícija, adícíjska reakcija

elípsa -e ž mat. množica točk v ravnini, za katere velja, da je vsota razdalj med točko in prvim goriščem ter točko in drugim goriščem konstantna

elípsa deformácij -e -- ž meh. ☞ deformacíjska elípsa

elípsasti obòk -ega -óka m grad. zidan kamniti ali opečni obok, pri katerem ima vzdolžni prerez obliko polovice elipse

elípsa vztrájnosti -e -- ž meh. elipsa, ki prikazuje spremembe drugega momenta ploskve v odvisnosti od kota zasuka koordinatnega sistema, uporablja se pri računanju vztrajnostnega momenta ploskve glede na os, ki gre skozi težišče ploskve prereza S: vztrájnostna elípsa

elipsoid -a m mat. ploskev ali telo, pri katerem imajo vsi osni prerezi obliko elipse

elipsoíd lómnih količnikov -a --- m fiz. elipsoid, ki podaja vrednost lomnih količnikov v vseh smereh v anizotropnih snoveh
Sp: óptična indikatrísa

elipsoídna višína -e -e ž geod. navpična razdalja točke na površju Zemlje od ploskve elipsoida, ki geometrijsko predstavlja Zemljo

elipsoídni koordinátni sistém -ega -ega -a m mat. pravokotni koordinatni sistem, v katerem so koordinatne ploskve rotacijski elipsoidi, hiperboloidi in polravnine

elíptična diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. parcialna diferencialna enačba, s katero se rešujejo problemi porazdelitve polj znotraj neke domene, če so dane vrednosti na robu, npr. Laplaceova enačba, Poissonova enačba, amplitudna enačba **PRIM.:** hiperbólična diferenciálna enáčba

elíptična geometrija -e -e ž mat. geometrija likov, npr. trikotnikov, na ploskvah s pozitivno Gaussovo ukrivljenostjo

elíptična polarizácija -e -e ž fiz. polarizacija elektromagnetnega vala, pri kateri vektor električne poljske jakosti v izbrani točki med nihanjem opisuje elipso

elíptične fúnkcije -ih -ij ž mn. mat. družina eliptičnim integralom inverznih funkcij, ki v posebnih primerih preidejo v trigonometrične funkcije

elíptične koordináte -ih -át ž mn. mat. pravokotne koordinate v ravnini, pri katerih so koordinatne linije konfokalne ellipse in nanje pravokotne hiperbole

elíptični integráli -ih -ov m mn. mat. specialne funkcije, ki se izražajo z integrali racionalnih funkcij, katerih argumenta sta spremenljivka x in kvadratni koren iz polinoma tretjega ali četrtega reda, v nekaterih posebnih primerih preidejo v inverzne kotne funkcije

elíptični lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok v obliki polovice elipse

elíptični parabolóid -ega -a m mat. kvadratična ploskev s centralno osjo, katere prerezi z

ravninami skozi to os so parabole, z ravninami pravokotno na os pa elipse

elíptični stôžec -ega -žca m mat. stožec, katerega osnovna ploskev je elipsa

elíptični válj -ega -a m mat. valj, katerega osnovna ploskev je elipsa

elíptično gíbanje -ega -a s fiz. gibanje po elipsah kot pri Keplerjevem problemu

Élmendorfova metóda -e -e ž tekst. metoda za ugotavljanje sile, potrebne za nadaljnje trganje zarezanega vzorca tkanine z uporabo nihala z rezilom, ki se dvignjeno iz ravnotežne lege spusti na preskušanelec **S:** metóda padajóčega nihála

eloksíranje -a s kem. teh., met. anodna oksidacija površine aluminija in njegovih zlitin za protikorozijsko zaščito, tudi za povečanje obrabne trdnosti **PRIM.:** pasivíranje

elongácija -e ž fiz. razdalja točke od ravnotežne lege pri nihanju

eluát -a m kem. topilo in v njem po eluiranju raztopljene snovi

eluènt -ènta m kem. topilo, ki se uporablja za eluiranje **Sp:** eluírno sředstvo

eluíranje -a s kem. ekstrahiranje snovi, ki je adsorbirana na drugi snovi, s topilom, npr. potovanje topljenca z mobilno fazo po kromatografski koloni zaradi nenehne desorpcije s stacionarne faze in ponovne adsorpcije nanjo

eluírno sředstvo -ega -a s kem. ☞ eluènt

elutriácija -e ž kem. teh. metoda za ločevanje delcev z različno gostoto v navzgor usmerjenem navpičnem toku plina ali tekočine

emájł -a m kem. teh. steklasta prevleka na kovinskih predmetih za povečanje odpornosti proti korozivnim medijem, površinski obrabi, tudi za olepšanje njihovega videza **Sp:** lóšč (1) **PRIM.:** glazúra

emajlíránje -a s kem. teh. postopek za prevlečenje kovine z emajlom, pri katerem se drobno zmleta fritá nanese na kovinske predmete, ki se

nato v peči segrejejo, da se emajl stali in veže na površino

emajlni lak -ega -a **m** kem. teh. dobro razlivajoč se barvni lak, katerega površina je po sušenju podobna emajlu

EMC -- [eemcé] **ž** (ang. electromagnetic compatibility) krat. elektr. ➔ **eléktromagnétna združljivost**

emisija -e **ž** **1.** fiz. sevanje elektromagnetnega valovanja ali oddajanje delcev, npr. elektro-nov **2.** izpuščanje škodljivih snovi v okolje, npr. žveplovega dioksida v zrak, škodljivih snovi v vodotoke, morje **S:** izpúst (**2**)

emisíjska črta -e -e **ž** fiz. svetla črta v spektru svetlobe, ki nastane v vroči, optično tanki plasti pri frekvenci, ki jo oddajajo atomi pri prehodu iz višjega v nižje energijsko stanje

emisíjska spektrálna analiza -e -e -e **ž** področje analízne kemije, ki na podlagi emisíjskega spektra preiskovane snovi ugotavlja vrsto in deleže sestavin, npr. plamenska atomska emisíjska spektroskopija

emisíjska spektroskopija -e -e **ž** kem. spektroskopija, ki obravnava emisíjske spektre preiskovane snovi, pri čemer se meri emisija svetlobe, ki je posledica npr. prehoda atomov spojine iz vzbujenega v osnovno stanje, v odvisnosti od valovne dolžine svetlobe

emisíjski fáktor -ega -ja **m** ekol. koeficient, ki omogoča izračun povprečne hitrosti izhajanja onesnaževalca v atmosfero pri določenem procesu, npr. pri zgorevanju energenta v termo-elektarni, izražen kot količnik mase sproščene-ga onesnaževalca in mase porabljenega goriva, merska enota kilogram na tono

emisíjski koeficiént -ega -énta **m** fiz. koeficient v enačbi prenosa energije s sevanjem, s katerim se izraža gostota svetilnosti sevajoče snovi

emisíjski mikroskóp -ega -a **m** fiz. elektronski mikroskop, s katerim se dobi slikovna informacija o površini preiskovanca iz porazdelitve elektronov, emitiranih iz površine s poljsko emisijo

emisíjski spékter -ega -tra **m** **1.** fiz., kem. spekter, ki vsebuje emisíjske črte **PRIM.:** atomska emisíjska spektroskopija, optična emisíjska spektroskopija **2.** graf. spekter svetlobe, ki jo oddaja svetlobni vir

emisívnost -i **ž** **1.** fiz. sposobnost površine za sevanje elektromagnetnega valovanja pri dani temperaturi glede na sposobnost sevanja črnega telesa pri enaki temperaturi, simbol ϵ , merska enota watt na kvadratni meter, $W m^{-2}$ **2.** fiz. količnik izsevnosti toplotnega sevala in idealnega črnega telesa pri isti temperaturi

emítor -ja **m** elektr. ena od treh elektrod bipolar-nega tranzistorja, ki oddaja elektrone v tranzistor

empírična fórmula -e -e **ž** kem. formula, ki podaja samo vrsto atomov, ki sestavljajo spojino, in razmerje med njimi, ne pa dejanske formule molekule, npr. vodikov peroksid, H_2O_2 , ima bruto formulo **HO S:** brúto fórmula

empírična fúnkcija -e -e **ž** mat. funkcija, ki ni teoretično utemeljena, a se prilega eksperimentalnim podatkom

empírična verjétnost -e -i **ž** mat. verjetnost, ocenjena na podlagi izkušenj ali pričakovanj

EMS-léstvica -e [eemès] **ž** (ang. European Macro-seismic Scale) grad. evropska potresna lestvica z dvanajstimi stopnjami za opis intenzitete potresa, katerega učinki se opisujejo glede na reakcijo ljudi v času potresa in poškodovanost stavb **PRIM.:** Mercallijeva lestvica

emulgátor -ja **m** **1.** kem. teh. površinsko aktivna snov, ki olajša emulgiranje in stabilizira emulzijo **Sp:** emulgirno sredstvo **2.** tekst. tekstilno pomožno sredstvo, ki povzroči in vzdržuje emulzijo v vodi netopnih snovi, npr. olj, maščob, voskov, za pripravo avivirnih gostil **Sp:** emulgirno sredstvo **3.** stroj. naprava za pripravo emulzij

emulgíranje -a s kem. tvorba emulzije iz grobo disperznega sistema dveh nemešljivih tekočin, npr. sistema olje-voda

emulgirno sredstvo -ega -a s **1.** kem. teh. ➔ emulgátor (**1**) **2.** tekst. ➔ emulgátor (**2**)

emulgičnost -i ž kem. teh. sposobnost površinsko aktivne snovi, npr. v čistilu, da emulgira maščobe **Sp:** emulzijska sposobnost

emulzija -e ž kem. koloidni sistem dveh nemešljivih tekočin, v katerem je ena, npr. olje, v obliki drobnih kapljic kot dispergirana faza enakomerno porazdeljena v drugi, npr. v vodi

emulzijska polimerizacija -e -e ž kem. polimerizacija, ki poteka v emulziji monomera ob dodatku katalizatorjev, modifikatorjev in drugih dodatkov, pri čemer nastane emulzijska polimerizata, ki se uporablja pri proizvodnji disperznih barv in lakov

emulzijska sposobnost -e -i ž kem. teh. ➡ emulgičnost

emulzijski preskus -ega -a m kem. teh. preskus za ugotavljanje prisotnosti olj, masti in lipidov z razredčenjem etanolne raztopine vzorca z vodo, pri čemer se morebitne maščobe ali lipidi izločijo v obliki emulzije in raztopina pomotni

emulzijsko barvanje -ega -a s tekst. barvanje z viskozno barvilno emulzijo, ki poleg netopnega barvila, npr. pigmenta, vsebuje emulgirano gostilo in druge dodatke

emulzijsko čistilo -ega -a s kem. teh. čistilo na osnovi organskih topil z dodatkom tenzidov, korozijskih inhibitorjev in drugih aditivov, ki daje z vodo mlečno bele emulzije z malo pene in se uporablja za lažjo obdelavo, čiščenje in hkratno konzerviranje izdelkov iz jekla, železove litine, lahkih kovin

enačba -e ž mat. matematična izjava, da je izraz na levi enačaja enak izrazu na desni

enačba elastičnosti -e -- ž meh. enačba, po kateri je v območju elastičnosti razmerje med deformacijo materiala in napetostjo, ki povzroča deformacijo, linearno **Sp:** elastičnostna enačba **PRIM.:** Hookov zakon

enačba reakcije -e -- ž kem. enačba s kemijskimi formulami reaktantov na levi in produktov na desni strani, ki ponazarja kemijsko reakcijo **S:** kemijska enačba **PRIM.:** iónska enačba, nēurejena enačba, stehiometrijska enačba, urejena enačba

enačba stānja -e -- ž fiz., kem. enačba, ki povezuje termodinamične funkcije stanja, navadno zvezo med notranjo energijo, gostoto in temperaturo plina, npr. enačba stanja idealnega plina

enačba stānja idealnega plīna -e --- ž fiz. enačba, ki podaja zvezo med tlakom ali prostornino plina in številom delcev, ki ga sestavljajo, ter temperaturo, $pV = NkT$, pri čemer je p tlak plina, V prostornina, N število delcev, T njegova temperatura, k pa Boltzmannova konstanta **PRIM.:** splošna plinska enačba

enakokótni věčkótnik -ega -a m mat. večkotnik, ki ima vse stranice in kote enake, npr. enakostranični trikotnik, kvadrat, pravilni petkotnik **S:** pravilni večkotnik

enakokrāka pirāmīda -e -e ž mat. piramida, katere vrh je enako oddaljen od vseh oglišč osnovne ploskve **Sp:** enakorōba piramida

enakokrāki kótnik -ega -a m met., stroj. vroče valjan jeklen ali vroče iztisnjen aluminijast kotni profil, navadno dolg 6 m, uporablja se za različne konstrukcije, nadstreške, škarpe, ograje

enakokrāki trikótnik -ega -a m mat. trikotnik, v katerem imata vsaj dve stranici enako dolžino

enakokrāki vřvòd -ega vřvòda m stroj. ➡ enakorāmní vřvòd

enakolēžni kót -ega -a m mat. kot med enakoležnima stranicama podobnih geometrijskih likov ali teles

enakolēžni straníci -ih -íc ž dv. mat. stranici v podobnih geometrijskih likih ali telesih, ki sta na ekvivalentnih položajih

enakolēžni tóčki -ih tóčk ž dv. mat. točki, ki pripadata podobnim geometrijskim strukturam in imata podoben položaj glede na ostale točke struktur

enakolēžnost -i ž lastnost točke ali elementa objekta, da je v enakem ali podobnem prostorskem ali strukturnem odnosu glede na objekt kot enakoležna točka ali element podobnega objekta **Sp:** homológnost

enakomérna osvetlitev -e -tve $\checkmark$ elektr. osvetlitev, pri kateri je svetlobni tok razsvetljave enakomerno porazdeljen po površini

enakomérna porazdelitev verjetnosti -e -tve -- $\checkmark$ mat. diskretna verjetnostna porazdelitev na končno mnogo točkah, pri kateri nastopa vsako diskretno stanje z enako verjetnostjo ali zvezna verjetnostna porazdelitev s konstantno verjetnostno gostoto na omejenem intervalu

enakomérna prêja -e -e $\checkmark$ tekst. preja, ki je brez odebelitev, stanjšanj, vozličev, svaljčkov, štrlečih vlaken in nečistoč, npr. semen, luščin, trnja, trave

enakomérna zvéznost -e -i $\checkmark$ mat. lastnost funkcije, definirane na danem območju, kadar sta njeni vrednosti v točkah x in y tako blizu skupaj, kot se želi, če sta le točki x in y dovolj blizu skupaj, ne glede na njuno lego v definicijskem območju

enakomérni pospêsek -ega -ška m fiz. pospêsek, ki se ne spreminja s časom

enakomérno gibanje -ega -a s fiz. premo gibanje z nespremenljivo hitrostjo

enakomérno padajóča fúncija -- -e -e $\checkmark$ mat. realna funkcija, katere vrednost pada z naraščanjem neodvisne spremenljivke S : monotóno padajóča fúncija

enakomérno pospêšeno gíbanje -ega -ega -a s fiz. gibanje s konstantnim pospêskom v smeri gibanja

enakomérno prekínjano obratováñje -ega -ega -a s elektr., stroj. obratovanje, pri katerem si sledijo periode enake obremenitve z vmesnimi enako dolgimi prekinitvami

enakomérno vláknó -ega -a s tekst. vlakno, ki ima po vsej dolžini enako dolžinsko maso

enakoósna hipêrbola -e -e $\checkmark$ mat. hiperbola, katere asimptoti oklepata kot 90°

enakoósno strjeváñje -ega -a s met. strjevanje s tvorbo globulitnih ali enakoosnih zrn S : globulítno strjeváñje

enakorámni vzvòd -ega -a m stroj. dvoramni vzvod z enakima dolžinama krakov Sp : enakokraki vzvòd

enakoróba piramída -e -e $\checkmark$ mat. $\odot$ enakokraka piramída

enakoróbna piramída -e -e $\checkmark$ mat. $\odot$ enakokraka piramída

enakostrána bipiramída -e -e $\checkmark$ mat. bipiramída, sestavljena iz dveh piramid s pravilnim večkotnikom kot osnovno ploskvijo in stranicami iz enakokrakih trikotnikov

enakostránični lík -ega -a m mat. geometrijski lik s stranicami enake dolžine

enakostránični paralelográñ -ega -a m mat. paralelogram, ki ima vse stranice enake, npr. kvadrat, romb

enakostránični stôžec -ega -žca m mat. pokončni stožec, katerega navpični osni prerez je enakostranični trikotnik

enakostránični trikótník -ega -a m mat. trikotnik s stranicami enake dolžine

enakostránični válj -ega -a m mat. pokončni valj, katerega navpični osni prerez je kvadrat

enakostránični věčkótník -ega -a m mat. večkotnik, ki ima stranice enake dolžine, npr. enakostranični trikotnik, kvadrat, romb, enakostranični petkotnik

enakotláčna párna turbína -e -e -e $\checkmark$ stroj. pogonski stroj, pri katerem se tlak pare v turbini pri toku skozi en venec ali več vencev lopatic gonilnika ne spreminja, tlak se znižuje samo na lopaticah vodilnika S : akcijska párna turbína

enakotláčna turbínska stôpnja -e -e -e $\checkmark$ stroj. turbínska stopnja iz venca vodilnih in venca gonilnih lopatic, pri čemer tlak delovnega medija pri toku skozi vodilne lopate narašča ali pada, pri toku skozi gonilne lopate pa ostaja nespremenjen, npr. Peltonova turbina Sp : akcijska turbínska stôpnja

enakotláčni gorílník -ega -a m stroj. gorilnik z reguliranim tlakom napajanja

enakotláčni proces -ega -a m kem., stroj. termodinamični proces, v katerem prenos toplote v plinski sistem ali iz njega povzroči spremembo prostornine plina pri stalnem tlaku Sp : izobárni proces

enantiomér -a m kem. eden od obeh izomerov, ki sta zrcalni slike drug drugega **S**: optični izomér

enantiomerija -e ž kem. oblika stereoizomerije, značilna za molekule s kiralnim centrom, pri kateri imata dva izomera povsem enake fizikalne in kemijske lastnosti, razlikujeta pa se samo v smeri sukanja ravnine linearno polarizirane svetlobe **S**: optična izomerija **PRIM.:** désnosúčnost, enantiomorfija, geometrijska izomerija, királni cénter, királnost (2), konfiguracijska izomerija, lévosúčnost

enantiomorfija -e ž kem. pojav, pri katerem sta dve molekuli kristala zrcalni slike druga druge **PRIM.:** enantiomerija

enantiotropija -e ž kem. pojav, da snov obstaja v dveh ali več trdnih fazah, ki lahko pri spremembi temperature reverzibilno prehajajo druga v drugo

energít -a m met. kovinsko siv do črn rombični mineral s kovinskim sijajem, bakrov tioarzenat, Cu_3AsS_4 , sestavina nekaterih bakrovih sulfidnih rud

encím -a m kem. beljakovina z veliko molsko maso, ki katalizira nekatere biokemijske reakcije v določenem območju temperature in pH, pomembna je zlasti za potek reakcij v celicah živega organizma, industrijsko se uporablja pri fermentacijskih procesih, npr. pri proizvodnji antibiotikov, alkoholnih pijač **Sp:** ferment

encimátska razgrádnja -e -e ž kem. razgradnja, ki poteka z encimi, npr. razkroj rastlinske biomase v naravi

encímski inhibítor -ega -ja m kem. inhibitor, ki deaktivira encim in s tem upočasni hitrost katalizirane reakcije

endodêrm -a m gozd. notranja plast drevesne skorje

endogéno strjevánje -ega -a s met. strjevanje, pri katerem se kristalizacija začneja znotraj taline

endotêrmna reákcija -e -e ž kem. reakcija, pri kateri se toplota porablja **PRIM.:** eksotêrmna reákcija

endotêrmni procés -ega -a m kem. proces, pri katerem se toplota porablja

energétika -e ž 1. veda, ki obravnava tehnike, tehnologije in strategije za zagotavljanje energije 2. gospodarska panoga, ki se ukvarja s proizvodnjo, prenosom, razdeljevanjem energije

energétska bilánca -e -e ž ➞ energíjska bilánca (1)

energétska oprémljenost -e -i ž opremljenost območja z razpoložljivo, dobavljivo energijo iz komunalne infrastrukture, npr. termoelektrarne, toplarne, in omrežij, npr. elektroenergetskega omrežja, vročevodnega omrežja, parovodnega omrežja **PRIM.:** komunálna oprémljenost

energétska polítika -e -e ž del gospodarske politike, ki uravnava oskrbo, pretvorbo, razdeljevanje in porabo energije

energétska prenôva -e -e ž elektr. sprememba elektroenergetskega sistema, s katero se preide na okoljsko ustrežnejši energent, npr. opustitev premogovne tehnologije, uporaba metana v vozilih mestnega prometa **PRIM.:** energíjska prenôva

energétska storítev -e -tve ž storitev, ki omogoča odjemalcu oskrbo z energijo, npr. z električno energijo, s toploto, in njeno učinkovito rabo

energétski ímperatív -ega -a m elektr. zahteva po čim boljšem izkoristku pri proizvodnji, prenosu, razdeljevanju, uporabi in gospodarjenju z vsemi vrstami energije

energétski objékt -ega -a m objekt z napravami, stroji, postroji za proizvodnjo, pretvorbo, prenos, shranjevanje ali razdeljevanje energije **PRIM.:** eléktroenergétski objékt, hídroenergétski objékt

energétski potenciál -ega -a m ➞ energíjski potenciál

energétski rezervát -ega -a m rezerviran prostor za energetske naprave ali koridor za nadzemni, podzemni elektroenergetski vod, plinovod, toplovodno omrežje, parovod

energijski sistem -ega -a m tehnični in tehnološki sistem, ki s proizvodnjo, prenosom in razdeljevanjem energije omogoča oskrbo, npr. z električno energijo, toploto

energijsko dovoljenje -ega -a s dovoljenje, s katerim pristojni državni organ pred posegom v prostor dovoli gradnjo energetskega objekta

energijsko gospodarstvo -ega -a s gospodarstvo, ki se ukvarja s proizvodnjo, prenosom, razdeljevanjem, uporabo in gospodarjenjem z vsemi vrstami energije

energijsko pravo -ega -a s pravo, ki ureja razmerja med pravnimi in fizičnimi osebami v zvezi s pridobivanjem, predelavo, dobavo, prodajo, prenosom, razdeljevanjem in porabo goriv in energije

energija -e ž **1.** veličina, ki jo posamezen sistem vsebuje v različnih oblikah, pogosto povezana s sposobnostjo sistema, da opravi delo, ko prehaja iz ene oblike v drugo, simbol *E*, merska enota joule, **J** **2.** fiz. fizikalna količina, značilna za stanje sistema, ki se pri zaprtjem in izoliranem sistemu ohranja, čeprav prehaja iz ene oblike v drugo, spreminja se lahko samo z izmenjavo snovi, dela ali toplote z okolico, simbol *E*, merska enota joule, *J*

energija eksplozije -e -- ž kem. mehanska energija, ki se sprosti zaradi pretvorbe kemijske energije razstreliva, energije stisnjenega plina, npr. ob eksploziji tlačne posode, ali jedrske energije ob eksploziji jedrske bombe

energija električnega polja -e --- ž elektr., fiz. energija, definirana kot delo, potrebno za vzpostavitev električnega polja v prostoru **PRIM.:** energija magnetnega polja

energija elektromagnetnega sevanja -e -- -- ž fiz. vsota energij električnega in magnetnega polja elektromagnetnega valovanja **Sp:** elektromagnetna sevalna energija

energija kemijske vezi -e --- ž kem. energija, ki se sprosti pri tvorbi kemijske vezi med atomoma

energija magnetnega polja -e --- ž fiz. energija, definirana kot delo, potrebno za

vzpostavitev magnetnega polja v prostoru **Sp:** magnetna energija **PRIM.:** energija električnega polja

energija vétra -e -- ž fiz. kinetična energija gibajočega se zraka, ki se lahko uporablja za pogon jadrnic, mlinov na veter, vetrnih generatorjev

energjska bilanca -e -e ž **1.** pregled proizvodnje in porabe energije procesnega sistema v določenem časovnem obdobju **Sp:** energjska bilanca **2.** razlika dovedene, odvedene in z reakcijo nastale ali v napravi, procesu porabljene toplote ali električne energije

energjska enačba -e -e ž **1.** enačba, ki opisuje energijske tokove v sistemu **2.** kem. enačba, ki opisuje sproščanje ali porabo energije med kemijsko reakcijo

energjska naprava -e -e ž naprava, v kateri se energija prenaša, navadno v obliki toplote, brez dovoda ali odvoda mehanskega dela, npr. prenosnik toplote, hladilni stolp, parni kotel **PRIM.:** energjski stroj

energjska prenova -e -e ž elektr. prenova stavbe, s katero se zmanjša poraba energije, poveča energijski izkoristek, npr. zamenjava stavbnega pohištva, toplotne in električne izolacije **PRIM.:** energjska prenova

energjska reža -e -e ž fiz. energijski interval, na katerem v trdni snovi ni elektronskih stanj **PRIM.:** pasovna vrzel

energjska spektralna gostota -e -e -e ž fiz. kvadrat spektralne komponente

energjska tehnologija -e -e ž tehnologija za pretvorbo energentov in drugih virov energije v toploto, električno energijo ali v druge nosilce energije, npr. uplinjanje

energjska vrédnost goríva -e -i -- ž **1.** stroj. količina toplote, ki nastane pri popolnem zgorevanju iz 1 kg goriva **2.** stroj. ☞ prostorninska zgorevalna toplôta, zgorevalna toplôta (2)

energjski diagram -ega -a m fiz. ☞ Grotrianov diagram

energijski izkoristek -ega -tka m

1. elektr. količnik iz sistema oddane in v sistem dovedene energije **2.** elektr., stroj. količnik dejansko proizvedene električne energije v določenem časovnem intervalu, npr. v enem letu, in največje možne proizvedene energije v tem intervalu **Sp:** izkoriščenost energije **3.** stroj. količnik opravljenega dela ali izhodne moči in dovedene energije ali vstopne moči

energijski izkoristek akumulatorja -ega -tka -- m elektr. količnik oddane energije akumulatorja in energije, ki jo akumulator sprejme pri ponovnem polnjenju ob določenih pogojih glede na temperaturo, nazivni praznilni tok in mejno napetost

energijski izreki -ih -ov m mn. fiz., kem. zakoni termodinamike, ki opisujejo možne pretvorbe energije iz ene oblike v drugo

energijski kvánt -ega -a m fiz. energijska razlika med diskretnimi energijskimi stanji kvantnega sistema

energijski nívó -ega -ja m fiz. energija kvantnega sistema v lastnem stanju Hamiltonovega operatorja, zlasti pri kvantnih sistemih z diskretnimi vrednostmi energije

energijski pás -ega pasú m fiz. energijski interval, v katerem je veliko možnih energijskih nivojev elektronov, ki pripadajo kvantnemu sistemu

energijski potenciál -ega -a m količina energije, ki jo ima določen vir in se lahko izkorišča za pridobivanje energije, npr. sonce, veter, voda, premog **Sp:** enerétski potenciál

energijski pretók -ega -óka m elektr. količnik z električnim tokom prenesene energije po električnemvodu in za to porabljenega časa

energijski pretvórník -ega -a m elektr. pretvornik energije iz ene v drugo obliko, npr. električni stroj, fotonapetostni člen, hidravlična črpalka, hidravlični motor

energijski procés -ega -a m proces pretvarjanja energije iz ene oblike v drugo, npr. mehanske energije v električno energijo

energijski rezervát -ega -a m območje s potencialnimi energijskimi zalogami, npr. lesa, premoga, nadzemnih ali podzemnih vodnih virov, sončno ali vetrovno območje

energijski spékter -ega -tra m fiz. porazdelitev števila energijskih stanj z določeno energijo v kvantnomehanskem sistemu

energijski strójt -ega strója m stroj. stroj, ki omogoča pretvorbo energije z opravljanjem dela, npr. vodna turbina, črpalka **PRIM.:** delovni strójt, energijska naprava, pogónski strójt

energijski tók -ega -a m fiz. tok energije, ki se prenaša, npr. s sevanjem, toploto, električnim tokom

energijski zákon -ega zakóna m fiz. zakon, po katerem je količina energije v izoliranem sistemu od časa neodvisna, pri čemer se lahko ena vrsta energije pretvarja v drugo

energijski zanesljívnostní kazálec -ega -ega -lca m elektr. razlika med enoto, ki predstavlja 100-odstotno zanesljivost dobave električne energije, in relativno pričakovano nedobavljeno električno energijo

energijsko disperzívná réntgenská spektroskopíja -- -e -e -e ž kem. spektroskopija za ugotavljanje energij rentgenskih sevanj, značilnih za vsak element, ki jih emitira vzorec ob obstreljevanju s curkom elektronov, s katero je mogoče zaznati skoraj vse elemente z atomskim številom, večjim od 10, torej od natrija dalje, z mejo določljivosti pri masnem deležu 0,1–0,2 %, uporablja se za elementno analizo materialov **PRIM.:** valóvnodolžínsko disperzívná réntgenská spektroskopíja **K:** EDS, EDX

energijsko stánje -ega -a s fiz. stanje kvantnega sistema, npr. sistema elektronov v atomu ali molekuli, z natančno določeno energijo

Énglerjeva búčka -e -e ž kem. standardizirana dvojna merilna bučka pri Englerjevem viskozimetru s prostornino dvakrat po 100 kubičnih centimetrom

Énglerjeva konvencionálná méra za viskóznost -e -e -e -- ž kem. ☞ Englerjeva stopinja

Énglerjeva stopínja -e -e ž kem. stara enota za kinematično viskoznost, količnik časa iztekanja standardne prostornine preiskovane tekočine in časa iztekanja enake prostornine vode pri isti temperaturi, simbol $^{\circ}\text{E}$, $1^{\circ}\text{E} = 0,000\,007\,575\,757\,\text{m}^2/\text{s}$ **Sp:** Énglerjeva konvencionálna méra za viskóznost **PRIM.:** Énglerjev viskoziméter

Énglerjev tést -ega -a m kem. standardni preskus za ugotavljanje hlapnosti posameznih sestavin tekočinske zmesi z destilacijo

Énglerjev viskoziméter -ega -tra m kem. viskozimeter v obliki kovinske posode s kratko kapilaro, ki se uporablja predvsem za določanje viskoznosti mazalnih olj na podlagi časa iztekanja določene prostornine olja **PRIM.:** Énglerjeva stopínja, Sayboltov viskoziméter

engóba -e ž kem. teh. glenu podobna suspenzija, vendar redkejša, z manj gline, navadno z dodatkom barvilnih snovi za barvanje keramičnih izdelkov pred žganjem

enkóder -ja m elektr. ➡ kodírník

énkrat nágnjeni ulèg -- -ega uléga m grad. lesna zveza odcepa, pri kateri se na stično stran sohe vreže prečni poševen utor, v katerega se vtakne poševno odrezan konec odcepa, soha in odcep se nato obojestransko spojeta s spojko **S:** pošévni ulèg

énkratno žáganje -ega -a s gozd. žaganje, pri katerem se hlod razžaga z enim prehodom skozi polnojarmenik, pri čemer se dobijo nerobljene deske

énobárvni tisk -ega -a m graf. tiskanje v eni sami barvi, navadno črni, tudi v poljubni primarni barvi, kot je npr. cian ali magenta ali aditivno mešana barva **PRIM.:** bárvni tisk (1, 2)

énobázna kislína -e -e ž kem. kislina, ki pri disociaciji daje en sam vodikov ion, npr. klorovodikova kislina, HClS : énoprotónska kislína

énocélično vlákno -ega -a s tekst. vlakno, ki ga tvori ena sama celica, npr. bombažno vlakno

énočrtna shéma -e -e ž elektr. shema sistema, ki kaže večfazne povezave z eno črto

énodélni hiperboloíd -ega -a m mat. hiperboloid, ki nastane z vrtenjem hiperbole okoli simetrale zveznice gorišč hiperbole

énoelektrolítski člen -ega -a m kem. člen, v katerem sta obe elektrodi v stiku z enim samim elektrolitom, npr. kalijevim hidroksidom v alkalnem členu

énofázna napétost -e -i ž elektr. napetost faze med zvezdiščem in koncem faznega navitja

énofázni ásinhrónski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. asinhronski elektromotor s kratkostično kletko, kjer se statorsko enofazno navitje priključi na enofazno napetost

énofázni eléktromotór -ega -ja m elektr. elektromotor, ki ga poganja enofazna napetost

énofázni eléktromotór z zasénčenimi póli -ega -ja -- -- -- m elektr. enofazni asinhronski elektromotor s kratkostično kletko in z izraženimi poli na statorju, kjer je del pola ovit s kratkostičnim obročem

énofázni koléktorski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. ➡ énofázni komutátorski eléktromotór

énofázni komutátorski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. elektromotor s komutatorjem in ščetkami na rotorju v zaporedni vezavi s statorskim vzbujalnim navitjem, ki se priključi na enofazno napetost **Sp:** énofázni koléktorski eléktromotór, énofázni zaporédno vzbújani komutátorski eléktromotór

énofázni kondenzátorski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. enofazni asinhronski elektromotor z dodatnim pomožnim faznim navitjem, ki se priključi na zunanji kondenzator

énofázni sistém -ega -a m elektr. sistem prenosa električne energije po žičnem paru z izmenično napetostjo in izmeničnim tokom določene frekvence, v Evropi 50 Hz

énofázni stròj -ega stròja m elektr. električni stroj, ki ga poganja enofazni tok

énofázni tók -ega -a m **1.** kem. teh. tok fluida, npr. samo plina ali samo tekočine **PRIM.:** večfázni tók

ênofázni trákcijski eléktromotór

2. elektr. izmenični električni tok, ki teče po enem linijskem vodniku

ênofázni trákcijski eléktromotór -ega -ega -ja **m** elektr. ➡ ênofázni vléčni eléktromotór

ênofázni transformátor -ega -ja **m** elektr. transformator, ki transformira napetost ene faze trifaznega električnega sistema

ênofázni vléčni eléktromotór -ega -ega -ja **m** elektr. enofazni komutatorski elektromotor s kompenzacijskim navitjem, ki se uporablja pri električnih lokomotivah, navadno za napetost s frekvenco 16 2/3 Hz ali 50 Hz **Sp:** ênofázni trákcijski eléktromotór

ênofázni zaporédno vzbújadi komutátorski eléktromotór -ega -- -ega -ega -ja **m** elektr. ➡ ênofázni komutátorski eléktromotór

ênofontúrni pletílnik -ega -a **m** tekst. pletilnik z eno igelno fonturo

ênoigelni dvónitni vbòd -ega -ega vbòda **m** tekst. vbod, ki nastane s prepletom igelne in lovilnikove niti

enójna armatúra -e -e **ž** grad. armatura, položena v enem sloju in pri dani obtežbi potrebna v natezni coni betonskega prereza, obremenjenega na upogib

enójna prêja -e -e **ž** tekst. filamentna preja, ki jo tvori en filament **S:** mónofilamêntna prêja **PRIM.:** mûltifilamêntna prêja, večnitna prêja

enójna prikljúčna kolútna brána -e -e -e -e **ž** agroteh. priključna kolutna brana samo z eno vrsto kolutov za obdelavo ledine in rezanje brazd v težki zemlji

enójna razpiráča -e -e **ž** grad., les. razpiráča za premostitev razpetine, večje od 6 m, sestavljena iz dveh opor pod gredo, ki tvorita z njo trdno trikotno povezavo, na drugem koncu se opori opirata v zid ali konzolni podstavek **S:** trikotna razpiráča

enójna stolíca -e -e **ž** grad. tesarska konstrukcija kot prosto ležeč nosilec za premostitev večjega razpona, npr. za ostrešja, manjše lesene mostove

enójna svetílna víjačnica -e -e -e **ž** elektr. žarilna nitka, zvita kot posamezna vijačnica

enójna tarífa -e -e **ž** elektr. enotna tarifa za dnevno in nočno porabo električne energije

enójna véz -e vezí **ž** kem. kovalentna vez med dvema atomoma, ki vsebuje en vezni elektronski par, npr. med dvema ogljikovima atomoma v alkanih, in se v strukturnih formulah označuje z eno črtico, npr. H_3C-CH_3

enójna vléka -e -e **ž** prom. vleka vlakovne kompozicije z eno lokomotivo

enójne kléšče -ih kléšč **ž** mn. grad. vodoraven konstrukcijski element ostrešja, navadno ploh, ki prevzame natezne obremenitve s povezovanjem soh ali škarnikov samo po eni strani

enójni breménski kávelj -ega -ega -vlja **m** stroj. enostranski kavelj za obešanje bremena pri žerjavih **Sp:** ênokráki breménski kávelj

enójni džêrsi -ega -ja **m** tekst. džersi, izdelan na enofonturnih pletilnikih

enójni integrál -ega -a **m** mat. integral po eni spremenljivki

enójni kontákt -ega -a **m** elektr. kontakt dveh kontaktnih elementov, ki se dotikata samo na enem mestu

enójni vòd -ega vòda **m** elektr. vozni vod pri električni vleki z enim kontaktnim vodnikom

enójno napájanje -ega -a **s** elektr. napajanje odjemalca z električno energijo iz enega samega vira

enójno srcé -ega -á **s** gozd. samo eno srce na prečnem prerezu debla

enójno vešálo -ega -a **s** grad., les. vešálo za premostitev razpetine, večje od 6 m, sestavljeno iz sohe z vešalnim oklepom, postavljene na veznik in podprte z dvema oporama, na spodnji strani s dvojnimi ulegom spojenima z veznikom tako, da soha in opori tvorita trdno trikotno povezavo **S:** trikotno vešálo

enójno zobníško predléžje -ega -ega -a **s** stroj. ➡ ênostôpenjski zobníški prenôsnik

ênokanálni systém -ega -a m telekom. radiokomunikacijski oddajniški sistem, ki oddaja samo po enem radiofrekvenčnem kanalu

ênokápná stréha -e -e ž grad. ➡ ênokápnica

ênokápnica -e ž grad. streha z eno strešino, s katere voda odteka na eno stran **Sp**: ênokápná stréha, púltná stréha

ênokomponêntno lepílo -ega -a s kem. teh. lepilo, v katerem se vezivo kot edina komponenta aktivira z odstranitvijo topila s hlapenjem

ênokopéltni postópek -ega -pka m tekst. postopek obdelave tekstilije, npr. kemično čiščenje, beljenje, barvanje, v isti kopeli

ênokrákí breménski kávelj -ega -ega -vlja m stroj. ➡ enójni breménski kávelj

ênokrílnik -a m stroj. letalo z enim parom kril, ki sta pritrjeni na spodnjem, srednjem ali zgornjem delu letalskega trupa, npr. pri velikih potniških letalih Airbus in Boeing na spodnjem delu trupa **S**: ênokrílnó letálo **Sp**: mónoplán **PRIM.**: dvókrílnik, dvókrílnó letálo

ênokrílnó letálo -ega -a s stroj. letalo z enim parom kril, ki sta pritrjeni na spodnjem, srednjem ali zgornjem delu letalskega trupa, npr. pri velikih potniških letalih Airbus in Boeing na spodnjem delu trupa **S**: ênokrílnik **Sp**: mónoplán **PRIM.**: dvókrílnik, dvókrílnó letálo

ênokrílnó odkopávanje -ega -a s rud. odkopavanje premoga, rude levo ali desno od glavne jamske odkopne proge **S**: ênostránsko odkopávanje **PRIM.**: dvóstránsko odkopávanje

ênokrílnó ôkno -ega -a s okno, sestavljeno iz okvira in enega okenskega krila, ki se lahko odpira desno ali levo

ênoládijská hála -e -e ž grad. industrijska ali skladiščna hala s podolgovatim prostorom in enim razponom premostitvene konstrukcije **PRIM.**: vèčládijská hála

enolétná vólna -e -e ž tekst. volna ovc, ki se striže enkrat letno in je enakomernejše dolžine kot volna, ki se striže dvakrat letno **S**: ênostrížná vólna

enolíčna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki ima pri vsaki vrednosti neodvisne spremenljivke eno samo vrednost odvisne spremenljivke

enolíčni prenósni vòd -ega -ega vóda m elektr. elektroenergetski vod, ki ima po vsej dolžini konstantne štiri električne parametre: induktivnost, kapacitivnost, upornost in prevodnost **S**: enolíčni vòd

enolíčni vòd -ega vóda m elektr. elektroenergetski vod, ki ima po vsej dolžini konstantne štiri električne parametre: induktivnost, kapacitivnost, upornost in prevodnost **S**: enolíčni prenósni vòd

enolíčno razrešljíva enáčba ---e -e ž mat. enáčba, ki ima eno rešitev

enolíčnost -i ž **1.** mat. lastnost matematičnega postopka, ki vodi do enega samega dobro določenega rezultata **2.** elektr. lastnost prenosnega voda, da ima po vsej dolžini konstantne štiri električne parametre: induktivnost, kapacitivnost, upornost in prevodnost

ênomolékulská reákcija -e -e ž kem. reakcija z enim samim reaktantom, npr. $A \rightarrow P + R$

ênoníttná prêja -e -e ž tekst. preja, spredena iz prediva, ki jo tvori le ena nit **PRIM.**: enójna prêja, múltifilamêntná prêja, vèčníttná prêja

ênóósna prikólica -e -e ž stroj. prikolica za cestna vozila, kmetijske ali druge mobilne stroje z eno osjo in dvema kolesoma

ênóósni kristál -ega -a m kem. anizotropni kristal, ki ima en izotropni prerez in nanj pravokotno optično os

ênóósni váljar -ega -ja m grad. gradbeni, navadno vlečni valjar, ki ima na podvozju samo en valj, manjši enoosni valjarji so tudi samohodni, npr. kanalski valjar, vrtni valjar

ênóósno napétostno stánje -ega -ega -a s grad. napetostno stanje v telesu, ki ga opiše napetostni tenzor z eno samo od nič različno lastno vrednostjo, npr. napetostno stanje palice, obremenjene z nategom **S**: lineárno napétostno stánje

ênoparamétrična družina fúncij -e -e -- ž

mat. množica fúncij, urejena po enem samem parametru

ênopólni vtič -ega vtiča **m** elektr. vtič z enim samim polom za dovajanje električnega toka
Sp: banánski vtič

ênopólno stikálo -ega -a **s** elektr. stikalo z enim parom kontaktov ali eno aktivno lego, ki omogoča enostaven vklop in/ali izklop

ênoprotónska kislína -e -e ž kem. kislina, ki pri disociaciji daje en sam vodikov ion, npr. klorovodikova kislina, HCl **S:** ênobázna kislína

ênorámne stopníce -ih -íc ž **mn.** grad. stopnice, ki vodijo do naslednjega nadstropja, brez vmesnega podesta **PRIM.:** dvórámne stopníce

ênorámni vzvòd -ega vzvóda **m** stroj. vzvod z oporo ali vrliščem na enem koncu

ênorédni konéktor -ega -ja **m** elektr. pravokotni konektor s kontakti v eni vrsti **Sp:** ênovrstni konéktor **PRIM.:** réd

ênorédni kotálni ležáj -ega -ega -a **m** stroj. ↻ ênovrstni kotálni ležáj

ênoročájna amerikánka -e -e ž les. ročna žaga za grobi razrez lesa ali drv z ameriškim ozobljenjem

ênorodóvno óptično vlákno -ega -ega -a **s** fiz. optično vlakno, po katerem se lahko razširja samo žarek enega rodu

ênosistémski vòd -ega vóda **m** elektr. nadzemni vod z enim trifaznim vodnikom

ênosmérna napétost -e -i ž elektr. električna napetost, ki poganja električni tok po vodniku samo v eno smer **PRIM.:** izménična napétost (1)

ênosmérna reákcija -e -e ž kem. reakcija, ki poteka nepovratno samo v eno smer in poteče do konca, npr. nevtralizacija, redoks reakcije, gorenje **S:** îreverzibílna reákcija

ênosméрни délovni válj -ega -ega -a **m** stroj. delovni valj, ki aktivno deluje le v eni smeri **PRIM.:** diferenciálني délovni válj, dvósmérني délovni válj

ênosméрни eléktromotór -ega -ja **m**

elektr. eléktromotor, ki deluje na enosmerno napajanje

ênosméрни generátor -ega -ja **m** elektr. električni stroj, ki deluje kot generator enosmerne napetosti in enosmernega toka

ênosméрни generátor z méšanim vzbújanjem -ega -ja --- **m** elektr. enosmerni komutatorski generator, ki ima na statorju vzporedno vezano vzbujalno navitje, zaporedno vezano vzbujalno navitje in navitje za tuje vzbujanje

ênosméрни generátor z vzporédnim vzbújanjem -ega -ja --- **m** elektr. enosmerni komutatorski generator, ki ima vzbujalno statorsko navitje vzporedno vezano z rotorskim komutatorskim navitjem

Sp: stranskostíčni stròj

ênosméрни kompavndírani generátor -ega -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski generator za dodatnim vzbujalnim navitjem na statorju, ki je zaporedno vezano z rotorskim komutatorskim navitjem in podpira magnetno vzbujanje ostalih statorskih vzbujalnih navitij

ênosméрни komutátorski eléktromotór -ega -ega -ja **m** elektr. komutatorski elektromotor, ki ga poganja enosmerni vir električne napetosti

ênosméрни komutátorski stròj -ega -ega stròja **m** elektr. električni rotacijski stroj enosmerne toka z enosmernimi vzbujalnimi navitji, pri katerem je rotorsko navitje priključeno na komutator in s ščetkami na zunanji enosmerni vir

ênosméрни ojačeválnik -ega -a **m** elektr. ↻ nèposrédno sklópljeni ojačeválnik

ênosméрни pretvórnik -ega -a **m** elektr. elektronska naprava ali elektronsko vezje za pretvarjanje enosmerne električne napetosti enega napetostnega nivoja, npr. nivoja baterijskega člena, na drug nivo, npr. visokonapetostni nivo, uporablja se v prenosnih elektronskih napravah, npr. mobilnem telefonu, prenosnem računalniku **S:** presméрник **PRIM.:** razsmérنيк, usmérنيк

ênosméni sámovzbúdni generátor

-ega -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski generator z vzporedno vezavo statorskega vzbujalnega navitja in rotorskega komutatorskega navitja, ki se z vrtenjem zaradi remanence sam vzbudi na napetost brez zunanje vira

ênosméni strôj -ega strôja **m** elektr. električni stroj, ki deluje kot enosmerni generator ali enosmerni motor

ênosméni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, pri katerem poteka gibanje električnega naboja samo v eni smeri **Sp**: istosméni tók **PRIM.**: izménični tók **K**: DC

ênosméni túje vzbújadi eléktromotór

-ega -- -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski elektromotor, ki ima vzbujalno statorsko navitje in rotorsko komutatorsko navitje priključeno na dva ločena, med seboj neodvisna vira napetosti

ênosméni túje vzbújadi generátor -ega -- -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski generator, ki ima vzbujalno in komutatorsko navitje priključena na dva ločena, med seboj neodvisna vira napetosti

ênosméni ventil -ega -a **m** stroj. ventil, ki krmili ali prepušča tok fluida samo v eno smer **S**: proti-povratni ventil **PRIM.**: Téslova fluídična dióda

ênosméni zaporédno vzbújadi eléktromotór -ega -- -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski elektromotor, ki ima statorsko vzbujalno navitje vezano zaporedno z rotorskim komutatorskim navitjem **Sp**: glav-nostični eléktromotór

ênosméno mējno stikálo -ega -ega -a **s** elektr., stroj. mejno stikalo, ki deluje samo pri prehodu odmikača v eni smeri, npr. mejno stikalo s klecnim mehanizmom **PRIM.**: klécno stikálo, povratno stikálo

ênosméno napájanje -ega -a **s** elektr. napajanje električnega porabnika ali odjemalca z enosmerno napetostjo

enostávna beljakovína -e -e **ž** kem. beljakovina, sestavljena samo iz aminokislin **S**: enostávni proteín

enostávna destilácija -e -e **ž** kem. destilacija z enkratnim uparjanjem in kondenzacijo

enostávna osnôvna célica -e -e -e **ž** kem.

osnovna celica, v kateri so zasedena samo oglišča **Sp**: primitívna célica **PRIM.**: elementárna célica

enostávna veríga -e -e **ž** stroj. osnovna izvedba verige iz med seboj gibljivo in nerazdružljivo povezanih členov, navadno ovalno oblikovanih in brezkončno zvarjenih iz paličnega kovinskega materiala z okroglim prerezem

enostávna žíla -e -e **ž** rud. rudna žila, ki ima geometrijsko preprosto obliko

enostávni éter -ega -tra **m** kem. eter z dvema enakima alkilnima skupinama, vezanima na atom kisika, npr. dietil eter **PRIM.**: méšani éter

enostávni proteín -ega -a **m** kem. beljakovina, sestavljena samo iz aminokislin **S**: enostávna beljakovína

enostávni sládkor -ega sladkórja **m** kem. sladkor, ki ga s hidrolizo ni mogoče razstaviti na manjše enote, npr. glukoza, fruktoza, galaktoza **S**: mónosaharíd

enostávni strôj -ega strôja **m** stroj. ➡ prástrôj

enostávni viséči móst -ega -ega mostú **m** grad. ozek most za pešce čez hudournik, reko v gorskem svetu, izdelan kot konstrukcija z lesenim pohodnim delom, ki visi na jeklenih vrveh, sidranih v bregovih

enostávno rezílo -ega -a **s** stroj. enorezno rezilo v obliki klina, npr. nož

ênostêbrni skóbeljni strôj -ega -ega strôja **m** les. stroj, namenjen skobljanju manjših in srednje velikih lesnih obdelovancev, pri katerem konzolo z orodjem za skobljanje nosi en sam steber

ênosténska kášta -e -e **ž** grad. kášta za navpično zaščito brežin, izdelana iz do 3 m dolgih in do 2/3 v dno brežine zabitih kolov, za katere se vodoravno zložijo okroglice in prečno nanje položijo še ene okroglice, ki se vkopljejo v brežino, prazni prostori med njimi se zapolnijo z debelim kamenjem

ênostôpenjska črpálka -e -e ž stroj. črpalka, ki doseže ustrezno sesalno in tlačno višino ter delovni tlak v eni stopnji

ênostôpenjski redúktor -ega -ja m stroj. reduktor za zmanjšanje vrtilne frekvence in povečanje navora z enim parom prenosnih elementov, npr. zobnikov **PRIM.:** večstôpenjski redúktor

ênostôpenjski ventíl -ega -a m stroj. ventil, ki se krmili ali proži neposredno z mehanskim ali električnim signalom **PRIM.:** dvôstôpenjski ventíl

ênostôpenjski viják -ega -a m stroj. vijak z enim navojem **PRIM.:** dvôstôpenjski viják, večstôpenjski viják

ênostôpenjski zobníški prenôsnik -ega -ega -a m stroj. zobniški prenosnik z enim parom zobnikov **S:** ênostôpenjsko zobníško gonílo **Sp:** enójno zobníško predlězje

ênostôpenjsko béljenje -ega -a s kem. beljenje v eni stopnji samo z enim belilom

ênostôpenjsko oblikovánje polimêrnih materiálôv -ega -a -- -- s kem. teh. proizvodnja izdelkov iz elastične ali trde poliuretanske pene v enem koraku, pri čemer se reaktanti sproti odmerjajo in mešajo neposredno pred oblikovanjem v kalupu

ênostôpenjsko upárjanje -ega -a s kem. teh. uparjanje v eni posodi ali z eno segrevalno enoto

ênostôpenjsko zobníško gonílo -ega -ega -a s stroj. gonilo z enim parom zobnikov **S:** ênostôpenjski zobníški prenôsnik **Sp:** enójno zobníško predlězje

ênostránska modélna plôšča -e -e -e ž met. modelna plošča s pritrjenim modelom na eni strani, ki se uporablja pri serijskem litju majhnih ulitkov v pečene forme **PRIM.:** dvôstránska modélna plôšča

ênostránski bàt -ega báta m stroj. bat za enosmerni delovni valj, npr. hidravlični ali pnevmatični

ênostranski bátni páрни stròj -ega -ega -ega stròja m stroj. parni stroj z enostranskimi bati

ênostránski kòp -ega kópa m rud. kop, kjer se premog ali ruda odkopava le z ene strani glavne jamske odkopne proge

ênostránski nagíb -ega -a m grad. odklon površine gradbenega elementa, npr. strehe, plošče, nosilca, vozišča, le na eno stran od najvišje točke ali osi

ênostránsko apretíranje -ega -a s tekst. apretiranje, pri katerem se apretirno sredstvo z valja, prevlečenega s polstjo ali bombaževino in potopljenega v kopel, prenaša na spodnjo stran tekstilije

ênostránsko bárvanje -ega -a s tekst. barvanje, pri katerem se barvilo z valja, prevlečenega s polstjo ali bombaževino in potopljenega v kopel, prenaša na spodnjo stran tekstilije

ênostránsko odkopávánje -ega -a s rud. odkopavanje premoga, rude levo ali desno od glavne jamske odkopne proge **S:** ênokrílno odkopávánje **PRIM.:** dvókrílno odkopávánje, dvóstránsko odkopávánje

ênostránsko vpétí nosílec -- -ega -lca m grad., stroj. nosilec, ki je na eni strani togo vpet, npr. konzola

ênostrižna vólna -e -e ž tekst. volna ovc, ki se striže enkrat letno in je enakomernejše dolžine kot volna, ki se striže dvakrat letno **S:** enolétna vólna

enôta -e ž **1.** skupina sestavnih delov, sestavin, zlogov, naprav, strojev, ki so med seboj funkcijsko, navadno tudi mehansko, povezani v celoto **PRIM.:** gradník (1) **2.** kem. strukturni element snovi, npr. atom, molekula, ion **S:** gradník (2)

enôta grúpe -e -- ž mat. element grupe, ki v binarni operaciji vsak element grupe preslika nazaj v ta element

ênotarífní štévec -ega -vca m elektr. števec, pri katerem se izmerjena poraba električne energije obračunava po enotni ceni

enôta SI -e -- [esi] ž osnovna ali izpeljana merska enota po mednarodnem sistemu enot

enôta za uprávljanje -e -- -- ž enota, lahko tudi prenosna, za neposredni nadzor in krmiljenje naprav, strojev, postrojev, procesov

enôta zúnaj SI -e -- -- [esi] ž merska enota v anglosaškem ali drugem sistemu, ki ni mednarodni sistem enot, npr. sistem CGS, in se v uradni dokumentaciji ne uporablja, zato je podan njen pretvornik v mersko enoto mednarodnega sistema enot

enôtna gréd -e gredí ž stroj. gred v grednem ujemnem sistemu s standardnim tolerančnim odstopkom razreda h v ujemu z različnimi tolerančnimi razredi lukenj **Sp:** enôtska gréd, enôtski čep

enôtna lúknja -e -e ž stroj. v lukenjskem ujemnem sistemu luknja s standardnim tolerančnim odstopkom razreda H v ujemu z različnimi tolerančnimi razredi gredi, čepov **Sp:** enôtska izvrtína, enôtska lúknja

enôtna méra -e -e ž grad. merska enota, ki se izbere za merjenje količin pri obračunu del in za katero je določena cena

enôtna tarífa -e -e ž elektr. tarifa, določena za oskrbo z električno energijo brez omejitve namena

enôtni pések -ega -ska m met. pripravljena mešanica peska za formanje livarskih form na formarskih strojih

ênotónski fíľm -ega -a m graf. kopirna predloga za izdelavo tiskovne forme, na kateri so upodobljeni tiskovni elementi kot črte ali ploskve v enem samem, črnem tonu

enôtska gréd -e gredí ž stroj. ➔ enôtna gréd

enôtska izvrtína -e -e ž stroj. ➔ enôtna lúknja

enôtska krógla -e -e ž mat. krogla s polmerom 1

enôtska króžnica -e -e ž mat. krožnica s polmerom 1

enôtska lúknja -e -e ž stroj. ➔ enôtna lúknja

enôtska matrika -e -e ž mat. kvadratna matrika, ki je enota matričnega množenja **Sp:** matrična identitéta

enôtska sfêra -e -e ž mat. sfera s polmerom 1

enôtski čep -ega čépa m stroj. ➔ enôtna gréd

enôtski hidrávľični gradiènt -ega -ega -ênta m grad. hidravlični gradient v porozni snovi na enoto razdalje v smeri toka

enôtski impúľz -ega -a m fiz. kratkotrajna sprememba, predstavljena z ozko zvonasto funkcijo, katere integral je enak 1, npr. z Gaussovo funkcijo, katere širina limitira proti 0

enôtski króg -ega -a m mat. krog s polmerom 1

enôtski véktor -ega -ja m mat. vektor z dolžino 1

ênovaléntni alkohól -ega -a m kem. ➔ móno-hidróksialkohól

ênovaléntni elemènt -ega -ênta m kem. element, katerega atom ima v zunanji lupini lahko en elektron preveč ali premalo za oktet, npr. natrij, fluor

ênováljni drobíľnik -ega -a m stroj. valjni drobíľnik, ki drobi material med enim zobatim valjem in vzmeteno drobíľno ploščo, uporablja se za drobljenje premoga, sadre, soli

ênováljna črpálka -e -e ž stroj. batna črpalka samo z enim valjem, navadno z ročnim, nožnim, mehanskim, pnevmatičnim ali s parnim pogonom **Sp:** símpleks (3)

ênovrístni konéktor -ega -ja m elektr. ➔ ênorédni konéktor

ênovrístni kotálni ležáj -ega -ega -a m stroj. kotalni ležaj s samo eno vrsto kotalnih elementov, npr. kroglic, valčkov, sodčkov, iglic **Sp:** ênorédni kotálni ležáj **PRIM.:** dvóvrístni kotálni ležáj

ênozévni kalíber -ega -bra m stroj. tolerančni kontrolnik z eno zevjo za zunanje premere gredi

ênozínati betón -ega -a m grad. beton, izdelan iz ene frakcije kamenega agregata

ênožíľno kontinuírno lítje -ega -ega -a s met. kontinuirno litje posamezne palice, droga, ploščatega bloka **Sp:** kóntíľív

entalpija -e ž fiz., kem. termodinamični potencial, ki je vsota notranje energije, zmnožka tlaka in prostornine, simbol H , merska enota joule, J

entalpija mešanja -e -- ž met. entalpija, potrebna za nastanek tekoče ali trdne raztopine z mešanjem čistih sestavin

entalpija raztápljanja -e -- ž fiz., kem. ☞ mólska topílna entalpíja

entitéta -e ž kem. ☞ edínka

éntlanje -a s tekst. ročno ali strojno robljenje in utrjevanje s cikcak vbodi ali z ometico, tudi prišivanje čipk, aplikacij, vložkov na blago

entropíja -e ž fiz., kem. termodinamična funkcija, ki opisuje stopnjo urejenosti termodinamičnega sistema, simbol S , merska enota joule na kelvin, J K⁻¹

entropíja mešanja -e -- ž met. entropija pri nastanku tekoče ali trdne raztopine z mešanjem

entropíjski zákon -ega zakóna m fiz., kem. zakon, po katerem entropija sistema, ki ni v stiku z okolico, ni v termodinamičnem ravnovesju, lahko samo narašča **S**: drugi zákon têrmodinámike

envelópa -e ž mat. krivulja, ki se v vsaki svoji točki dotika ene od krivulj iz dane družine in je značilna za to družino

Eólova króгла -e -e ž stroj. ☞ Hêronova króгла

epiciklóida -e ž mat. krivulja, ki jo opiše točka krožnice, če se ta kotali po zunanem robu osnovnega kroga **PRIM.**: trohóida

epiciklóidno ozóbjje -ega -a s stroj. ozobje z zobmi, katerih boki imajo obliko epicikloide, uporablja se zlasti pri planetnih gonilih

epigenétsko nahajališče -ega -a s rud. nahajališče mineralov, ki so mlajši od matične kamnine

epiklorohidrín -a m kem. 1,2-epoksi-3-kloropropan, brezbarvna tekočina z ostrim vonjem po česnu, surovina za proizvodnjo epoksidnih smol, lepil in elastomerov

epikutíkula -e ž tekst. polprepustna membrana, ki pokriva luske volne

epimêr -a m kem. stereoizomer, ki se od svojega analoga razlikuje v razvrstitvi H-atoma in OH-skupine le na enem asimetričnem ogljikovem atomu

epimeríja -e ž kem. izomerija, pri kateri se dve molekuli, npr. sladkorja, pri enaki empirični formuli razlikujeta le v relativnem položaju H-atoma in OH-skupine na enem od dveh ali več ogljikovih atomih verige, npr. D-glukoza in D-manoza

epimerizácíja -e ž kem. sprememba konfiguracije na enem od dveh ali več asimetričnih ogljikovih atomov v optično aktivni molekuli organske spojine, pri kateri nastane epimer

epinglé -éja m tekst. ripsasta tkanina z ozkimi in širokimi rebri za pohištveno blago **S**: nêrézani osnóvni zámet

episkòp -a m aparat za projiciranje risb, slik, besedil na neprozornih podlagah, npr. slik iz knjig

epitaksiálna díóda -e -e ž elektr. dioda, ki uporablja polprevodnost epitaksialne plasti

epitaksiálna plást -e plastí ž tanka kristalna plast, nanesena na podlago z epitaksijo **S**: epita-ksiální fílm

epitaksiální fílm -ega -a m tanka kristalna plast, nanesena na podlago z epitaksijo **S**: epita-ksiálna plást

epitaksíja -e ž kem. nanos tanke plasti, npr. polprevodniškega materiala, na podlago, kjer ima ta plast enako orientacijo kristala kot podlaga

epitermálno nahajališče -ega -a s rud. hidrotermalno nahajališče mineralnih surovin pretežno v obliki žil, nastalo v globini približno 1 km pod Zemljinim površjem pri temperaturi od 50–200 °C

epitíkula -e ž tekst. nežna membrana, ki obdaja luskasti sloj volnene dlake

epoksíd -a m kem. heterociklična spojina, ciklični eter z značilnim tričlenskimi obroči iz enega kisikovega in dveh ogljikovih atomov, npr. etilenoksid, propilenoksid

epoksidácija -e ž kem. oksidacija alkenov v epokside

epoksidna smôla -e -e ž kem. teh. umetna smola, ki se pridobi s polikondenzacijo epiklorohidrina in bifenolov, uporablja se v kompozitih, npr. v stekloplastiki, za barve, laminate za talne obloge, za inkapsuliranje elektronskih vezij

epóksiskupína -- -e ž kem. funkcionalna skupina epoksidov, ki ima obliko tričlenskega obroča, sestavljenega iz enega kisikovega atoma in dveh ogljikovih atomov

EPR -- [epeər] ž (ang. electron paramagnetic resonance) krat. fiz., kem. ☞ elektronska páramagnétna resonánca

ÉPROM EPROM-a in -- m (ang. erasable program-mable read-only memory) krat. elektr. ☞ izbrisljívi programírljíví brálni pomnílník

epruvéta -e ž 1. kem. enostransko zataljena tankostenska steklena cevka za izvajanje kemijskih reakcij, npr. v kvalitativni analizi 2. met., stroj. ☞ preskúšanec

érbij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, ki je srebrnobela, mehka, kovna kovina, uporablja se v jedrski tehnologiji kot absorbent nevtronov v krmilnih palicah jedrskih reaktorjev, simbol Er

êrg -a m merska enota v merskem sistemu CGS za delo, energijo, simbol erg, $1 \text{ erg} = 10^{-7} \text{ J}$

ergonomíja -e ž veda o načrtovanju industrijske opreme, prilagojene delavcu, da se poveča produktivnost, zmanjšata utrujenost in nelagodje

Erichsenov preskús -ega -a [érik-senov] m met., stroj. preskus za ugotavljanje sposobnosti pločevin in trakov za globoki vlek z vtiskanjem kroglice vanje, dokler ne počijo

eritrozín -a m kem. tetrajodofluorescein, trifetilmetansko barvilo, ki se uporablja kot živilska barva, zlasti za dekoracijo slaščic

êrlenmájérica -e ž kem. steklena laboratorijska posoda stožčaste oblike z ravnim dnom Sp: Erlenmeyerjeva búča

Erlenmeyerjeva búča -e -e [erlən-máj-erjeva] ž kem. ☞ êrlenmájérica

erozíja -e ž stroj. odnašanje, odstranjevanje delcev materiala, snovi s površine materiala, npr. kavitacijska erozija

erozíjska korozíja -e -e ž kem. teh. pospešena korozija materiala zaradi mehanskega delovanja gibajočih se tekočin, ki vsebujejo trdne delce ali mehurčke plina

Esákijeva dióda -e -e ž elektr. ☞ tunélska dióda

ESCA -- [eesceá] ž (ang. electron spectroscopy for chemical analysis) krat. kem. ☞ réntgenska fótoelektrónska spektroskopíja

esénca -e ž izvleček iz plodov, zelišč ali sintetična dišava, ki se uporablja kot koncentrat arome za pripravo živil, pijač, npr. rumova esenca

esenciálna amínokislína -e -e ž kem. aminokislina, ki jo organizem potrebuje, a je ne more sam sintetizirati, zato jo mora dobiti s prehrano

eskalátor -ja m grad. ☞ premíčne stopníce

eskulín -a m kem. glikozid v plodu divjega kostanja, ki se kot zdravilna snov uporablja v kremah za sončenje, ker vpija ultravijolične žarke

éster -tra m kem. organska spojina, ki nastane pri reakciji med organsko ali anorgansko kislino in alkoholom, npr. etil acetat, etil klorid

éster celulóze -tra -- m kem. derivat celuloze, ki nastane z zaestrenjem OH-skupin celuloze s kisljinami, npr. očetno, dušikovo, v vodi netopna snov PRIM.: dínitrát celulóze

esterifikácija -e ž kem. kemijska reakcija med kislino in alkoholom, pri kateri nastane ester S: zaéstrenje

éstrih -a m grad. plast za izravnavo, zaščito in utrditev podlage, namenjena za polaganje zaključne plasti tlaka

éstrsko števílo -ega -a s kem. merilo za kakovost maščobe, definirano kot količnik mase kalijevega hidroksida, ki je potrebna za

popolno hidrolizo maščobe, in mase maščobe, razlika med saponifikacijskim in kislinskim številom, merska enota miligram na gram

ešárpa -e ž tekst. trak ali pas iz tkanine, prešit z zlato nitjo in okrašen z ornamenti, okrasek na slovesnih in paradnih uniformah

ET ET-ja in -- [eté etêja] m (ang. ephemeris time) krat. astr. ☞ efemeridni čas

etalón -a m opredmetena mera, merilnik, referenčni material, merilni sistem, ki se uporablja za definiranje, izvedbo, ohranjanje določene enote, ene ali več vrednosti veličine in služi kot referenca

etalónski člen -ega -a m elektr., kem. ☞ Westonov standardni člen

etalónski instrument -ega -ênta m zelo natančen merilnik, ki se uporablja za overjanje merilnikov in naprav

etalónski kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator z natančno umerjeno kapacitanco, uporablja se za umerjanje drugih kondenzatorjev

etamín -a m tekst. lahka, prosojna, vzorčasta žakarska ali tiskana tkanina, zlasti za zavese

etán -a m kem. alkan z dvema ogljikovima atomoma, C_2H_6 , uporablja se za proizvodnjo etena

etanál -a m kem. aldehyd, izpeljan iz etana, CH_3CHO , brezbarvna vnetljiva tekočina s prijetnim vonjem in ostrim okusom, uporablja se kot topilo, v organski sintezi **S**: acetaldehyd

etandiól -a m kem. etan-1,2-diol, $HOCH_2CH_2OH$, brezbarvna sirupasta tekočina brez vonja, sladkega okusa, dobro topna v vodi, uporablja se kot antifriz zlasti v avtomobilskih motorjih, kot surovina za proizvodnjo polimerov **Sp**: etilenglikól, glikól (2)

etanól -a m kem. alkohol, izpeljan iz etana, C_2H_5OH , brezbarvna vnetljiva tekočina s prijetnim vonjem in ostrim okusom, uporablja se kot topilo, v organski sintezi **Sp**: alkohól (2), etíl alkohól

etanólamín -a m kem. 2-aminoetan-1-ol, $HOCH_2CH_2NH_2$, strupena, vnetljiva, korozivna, brezbarvna, viskozna tekočina z vonjem po amonijaku, uporablja se za vezanje kisljih plinov z izpiranjem, za proizvodnjo detergentov, emulgatorjev, korozijskih inhibitorjev, v farmacevtski industriji

etantiól -a m kem. tiol, C_2H_5SH , lahko hlapna tekočina z zelo neprijetnim vonjem že v majhnih koncentracijah, uporablja se za umetno osmrjevanje gorljivih plinov za uporabo v gospodinjstvu **Sp**: etíl merkaptán

etápna grádnja -e -e ž grad. gradnja, pri kateri se projekt realizira v več soodvisnih posamičnih projektih, etapah, npr. avtocesta, komunalna ureditev mesta

etápní prográm -ega -a m grad. časovni načrt etapne gradnje

etáža -e ž 1. grad. vodoravni del stavbe, v katerem so prostori med dvema stropoma, npr. klet, pritličje, nadstropja, tudi mansarda ali izkoriščeno podstrešje 2. grad. del industrijskega, skladiščnega, prometnega prostora, navadno razdeljen z vodoravnimi ploskvami, npr. etažna garaža 3. rud. teren v rudniku, premogovniku na isti nadmorski višini s svojimi geometrijskimi parametri, npr. dolžino, širino in višino, ki nastane pri odkopavanju premoga, rude **S**: obzórje **Sp**: horizónt 4. del industrijske naprave, navadno razdeljen z vodoravnimi ploskvami, npr. etaža pražilne peči, etaža sušilnika, etaža sukalnika

etážna garáža -e -e ž grad. garaža v več etažah, do katerih je mogoče zapeljati avto po dovoznih klančinah

etážna kurjáva -e -e ž grad. samostojen sistem ogrevanja prostorov ene etaže, ki ima svojo ogrevalno napravo, npr. etažni kotel

etážna péč -e pečí ž peč z več etažami, npr. za kurjenje z biomaso, praženje rude

etážní sukalník -ega -a m tekst. v več etaž nameščen sukalnik za sukanje sintetične filamentne preje z veliko hitrostjo nitnega vodila

etažni sušilnik -ega -a m kem. teh. sušilnik v obliki pokončnega votlega valja z več etažami v obliki krožnikov in z grabljami, ki potiskajo material z vrhnjih etaž na spodnje **S**: sušilnik s krožniki

etažni vénec -ega -nca m grad. venec, lahko tudi z dekorativnimi elementi, za zaščito nižjih navpičnih površin fasade pred dežjem ali pripeko, ki v višini stropa na fasadni strani konzolno izstopa iz površine zidu **S**: mèdetážni vénec

etažno navítje -ega -a s elektr. eno od več drug na drugem navitih koncentričnih navítij

etažno odkopávanje -ega -a s rud. metoda odkopavanja premoga, rude v zaporednih etažah, na površini od zgoraj navzdol, pri jamskem odkopavanju od spodaj navzgor ali od zgoraj navzdol

etén -a m kem. prvi člen iz skupine alkenov, C_2H_4 , plin rahlo sladkobnega vonja, zelo reaktivna spojina, ki vstopa v mnoge adicijske in polimerizacijske reakcije

éter -tra m 1. kem. spojina z dvema alkilnima skupinama, vezanima na atom kisika, $R-O-R'$ 2. kem. etoksietan, $(C_2H_5)_2O$, lahko hlapna, vnetljiva tekočina z značilnim prijetnim vonjem in narkotičnim učinkom, uporablja se kot topilo za maščobe, voske, smole **S**: diétíl éter

etèrično ólje -ega -a s kem. teh. naravni aromatični ekstrakt iz rastlin s terpeni kot glavno sestavino, uporablja se za dišave, kot dodatek v kozmetiki, v živilski industriji

etil -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina etana, $-C_2H_5$

etil acetát -- -a m kem. etil ester očetne kisline, $CH_3COOC_2H_5$, hlapna tekočina s prijetnim sadnim vonjem, ki se uporablja kot topilo in redčilo, npr. v nitrolakih, kot topilo za dekofeiniziranje kave, za čiščenje tiskanih vezij

etil akrilát -- -a m kem. etil ester akrilne kisline, $C_2H_3COOC_2H_5$, brezbarvna tekočina z ostrim vonjem, uporablja se kot surovina za proizvodnjo polimerov

etil alkohol -- -a m kem. ⇨ etanol

etilamín -a m kem. aminoetan, $C_2H_5NH_2$, plin z močnim vonjem po amonijaku, ki se uporablja v organski sintezi

etil bromíd -- -a m kem. monobromoetan, $BrCH_2CH_3$, brezbarvna, lahko hlapna tekočina s prijetnim vonjem, uporablja se v organski sintezi **S**: brómoetán

etilbutanol -a m kem. 2-etilbutan-1-ol, $CH_3CH_2CH(C_2H_5)CH_2OH$, vnetljiva tekočina, ki se uporablja za proizvodnjo plastifikatorjev, aditivov v mazivih, hidravličnih tekočin, olj za difuzijske črpalke

etil butirát -- -a m kem. etil butanoat, $C_3H_7COOC_2H_5$, brezbarvna tekočina z vonjem po ananasu, uporablja se v aromah, kot topilo v parfumeriji, kot plastifikator za celulozo

etil celulóza -- -e ž kem. derivat celuloze, v kateri so nekatere OH-skupine zamenjane z etoksiskupinami $-OC_2H_5$, termoplastična snov, ki se uporablja kot tanka folija za embaliranje, kot emulgator v živilih

etilén bromíd -- -a m kem. 1,2-dibromoetan, $C_2H_4Br_2$, ki se uporablja kot insekticid, kot bromirno sredstvo v organski sintezi

etiléndiamín -a m kem. 1,2-diaminoetan, $C_2H_4(NH_2)_2$, brezbarvna tekočina z vonjem, podobnim amonijaku, ki se uporablja kot surovina v organski sintezi, kot kelirno sredstvo, kot korozijski inhibitor v barvah in hladilnih tekočinah, topilo, dodatek v galvanskih kopelih

etiléndiaminotetraóetna kislína -e -e ž kem. diaminoetan-tetraoetna kislina, $(HOOCCH_2)_2NCH_2CH_2N(CH_2COOH)_2$, brezbarvna, v vodi topna trdna snov, ki se uporablja kot reagent za keliranje, za raztapljanje kotlovca, v analizni kemiji predvsem kot dinatrijeva sol **K**: EDTA

etilenglikól -a m kem. ⇨ etandiól

etilén kloríd -- -a m kem. 1,2-dikloroetan, $C_2H_4Cl_2$, brezbarvna tekočina s sladkobnim vonjem, ki se uporablja za proizvodnjo vinil klorida, kot topilo za razmaščanje

etilénoksíd

etilénoksíd -a m kem. oksiran, C_2H_4O , najenostavnejši ciklični eter, strupen, vnetljiv, zelo reaktiven plin s šibkim sladkobnim vonjem, ena najpomembnejših industrijskih kemikalij, ki se uporablja za proizvodnjo etandiola, kot topilo

etilénpropilénski kávcuk -ega -a m 1. kem. teh. sintetični kavčuk, kopolimer etena in propena, odporen proti toploti, ozonu in vremenskim vplivom, zelo dober električni izolator 2. kem. teh. sintetični kavčuk, terpolimer etena, propena in monomera določenega diena, odporen proti toploti, ozonu in vremenskim vplivom, zelo dober električni izolator

etil fosfát -- -a m kem. ☞ trítíl fosfát

etilíranje -a s kem. uvajanje etilne skupine v organsko molekulo

etil kloríd -- -a m kem. ☞ kloroetán

etil merkaptán -- -a m kem. ☞ etantiól

etil metíl ketón --- -a m kem. butan-2-on, $CH_3C(O)C_2H_5$, uporablja se kot topilo, dodatek letalskemu bencinu S: butanón
Sp: metíl etíl ketón

etil nítrát -- -a m kem. etil ester dušikove kisline, $C_2H_5NO_3$, brezbarvna tekočina, močen oksidant, uporablja se v organski sintezi barvil, zdravil, parfumov

etíń -a m kem. najenostavnejši alkin, $HC\equiv CH$, brezbarven plin brez vonja, zelo vnetljiv, pod tlakom eksploziven, uporablja se za organsko sintezo, plamensko varjenje in rezanje
S: acetilén (1)

etiníd -a m kem. spojina, ki nastane z zamenjavo atoma vodika v acetilenu z atomom kovine, npr. $HC\equiv CNa$ S: acetilíd

etóksiskupína -e ž kem. funkcionalna skupina, $-OC_2H_5$

etríngít -a m kem. hidratizirani aluminij-kalcijev hidroksid-sulfat $Al_2Ca_6[(OH)_{12}(SO_4)_3]\cdot 26H_2O$, ki nastaja pri strjevanju cementa, pomemben za doseganje končne trdnosti betona

étrska skupína -e -e ž kem. funkcionalna skupina etrov, $-O-$

Eulerjeva enáčba -e -e [ôjlarjeva] ž

1. mat. formula, po kateri se izraža kompleksno število z absolutno vrednostjo ena kot vsota kosinusa in z imaginarno enoto pomnoženega sinusa argumenta tega števila 2. mat. formula, ki povezuje število oglišč V , število stranic E in število stranskih ploskev F danega poliedra, pri poliedrih brez lukenj npr. velja $V - E + F = 2$
S: Eulerjeva fórmula

Eulerjeva fórmula -e -e [ôjlarjeva] ž

1. mat. formula, po kateri se izraža kompleksno število z absolutno vrednostjo ena kot vsota kosinusa in z imaginarno enoto pomnoženega sinusa argumenta tega števila 2. mat. formula, ki povezuje število oglišč V , število stranic E in število stranskih ploskev F danega poliedra, pri poliedrih brez lukenj npr. velja $V - E + F = 2$
S: Eulerjeva enáčba

Eulerjeva krítična napétost -e -e -i

[ôjlarjeva] ž meh. mejna napetost pred pojavom uklona palice

Eulerjeva nêstabilńost -e -i [ôjlarjeva] ž

grad., stroj. nestabilnost konstrukcije, ki nastane zaradi uklona linijskega elementa pri kritični vrednosti osne uklonske sile PRIM.: elastična nêstabilńost, tórzijska nêstabilńost (1, 2), vzvńjna nêstabilńost (1, 2)

Eulerjeva turbínska enáčba -e -e -e

[ôjlarjeva] ž stroj. enáčba, ki opisuje tok fluida skozi kanale med turbinskimi lopaticami in omogoča izračun mehanskega dela iz razlike kinetičnih energij na vstopu in izstopu

Eulerjeve enáčbe -ih enáčb [ôjlarjeve] ž mn. fiz. parcialne diferencialne enáčbe, s katerimi se opiše gibanje neviskoznih fluidov

Eulerjevi kóti -ih -ov [ôjlarjevi] m mn. mat. koti treh zasukov, ki pravokotni koordinatni sistem orientirajo v poljubno smer

Eulerjevo števílo -ega -a [ôjlarjevo] s 1. mat. število, ki je osnova naravnih logaritmov in eksponentne funkcije e^x , $e = 2,718 \dots$ 2. meh. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi toka fluidov skozi zožitev, količnik razlike tlakov pred zožitvijo in po njej ter gostote kinetične energije, simbol Eu

Euler-Lagrangeeve enáčbe -ih enáčb [øjlər lagránževe] ž mn. fiz. enáčbe gibanja dinamičnih sistemov, ki v matematično posplošeni obliki nadomestijo Newtonove enáčbe gibanja

eulerski načín -ega -a [øjlərski] m fiz., mat. obravnava dinamike kontinuuma s stališča mirujočih točk

eulerski opis -ega -a [øjlərski] m meh. računanje dinamike deformacij v kartezičnem koordinatnem sistemu, vezanem na prostor **PRIM.:** Lagrangeev opis

EV EV-ja in -- [evěvěja] m krat. ☞ električno vozílo

evakuíranje -a s izsesanje plina, zraka iz posode

evaporácija -e ž fiz. ☞ izparévanje

evaporátor -ja m kem. teh. ☞ izparílnik (1)

evaporiméter -tra m fiz. merilnik hitrosti izparevanja z mokre površine v ozračje **PRIM.:** atmométer

evaporírano mléko -ega -a s kem. teh. mleko, ki se mu z izparivanjem odvzame okoli 60 % vode

evdiométer -tra m kem. laboratorijska priprava v obliki graduirane cevi z vtaljenima elektrodama za ugotavljanje spremembe prostornine plinske zmesi, npr. vodika in kisika, pri vžigu z električno iskro

EVF -- [evěěf] ž krat. telekom. ☞ extrémno visóka frekvénca

evkaliptól -a m kem. naravna organska spojina iz skupine terpenov, po kafri dišeč ciklični eter, uporablja se kot flotacijsko sredstvo, kot repelent, za izdelavo parfumov in zdravljenje bolezni dihal

evkaliptovína -e ž les. les evkaliptusa, dreves iz družine *Myrtaceae*, ki se najpogosteje uporablja kot celulozna vlaknina v papirništvu in za izdelavo kompozitov

evkalíptovo ólje -ega -a s kem. teh. olje, ki se dobi z destilacijo evkaliptovih listov z vodno paro, uporablja se v medicini, kot repelent, bioinsektid, aroma v kozmetiki

Evklídov systém aksiómov -ega -a -- m mat. sistem petih aksiomov, ki opredeljujejo evklidsko geometrijo: med dvema točkama je vedno mogoče potegniti ravno črto; daljica se lahko vedno razširi do neskončnosti na obeh koncih; v vsaki točki je lahko središče kroga s poljubnim polmerom; vsi pravi koti so si med seboj enaki; če točka ne leži na izbrani premici, obstaja samo ena premica, ki gre skozi to točko in je izbrani premici vzporedna

evklídská geometríja -e -e ž geometrija, ki temelji na Evklidovem sistemu petih aksiomov

evklídski prôstor -ega prostóra m mat. prostor, ki ga sestavljajo vse urejene množice N števil skupaj z operacijama seštevanja in skalarnega množenja, pri čemer je N razsežnost prostora **Sp:** evklídski véktorski prôstor

evklídski véktorski prôstor -ega -ega prostóra m mat. ☞ evklídski prôstor

evolúta -e ž mat. ovojnica družine normal na ravninsko krivuljo

evolúta krivúlje -e -e ž mat. geometrijsko mesto vseh krivinskih središč dane ravninske krivulje

evolvénta -e ž mat. krivulja, ki jo opiše konec napete nitke, ki se odvija od dane krivulje **S:** involúta

evolvéntni zobník -ega -a m stroj. zobnik z evolventnim ozobjem

evolvéntno ozóbjje -ega -a s stroj. ozobje z zobmi, katerih boki imajo obliko evolvente, tako da se pri prenosu vrtenja kotalijo drug ob drugem in so izgube moči zaradi trenja ter obraba najmanjše, uporablja se pri večini zobnikov **PRIM.:** ciklóidno ozóbjje

évrokód -a m grad. evropski sistem desetih standardov, obvezen za članice EU, s katerim je poenoteno projektiranje gradbenih konstrukcij in proizvodov in ukinjena uporaba nacionalnih predpisov na področju gradbeništva, uporablja se tudi kot podlaga za harmonizacijo specifikacij gradbenih proizvodov z oznako CE

evrópij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, srebrnobela mehka kovina, ki se uporablja za dopiranje stekla za laserje, kot oksid v luminoforih za slikovne cevi barvnih televizorjev, potencialno uporaben v jedrski tehniki kot absorbent nevtronov, simbol Eu

evrópijev oksíd -ega -a m kem. spojina evropija in kisika, Eu_2O_3 , uporablja se kot modri luminofor v barvnih televizijskih zaslonih

Evrópska organizácia za jêdrske raziskáve -e -e ---- ž organizacija, ki se ukvarja z raziskavami na področju fizike osnovnih delcev in z razvojem pospeševalnikov K: CERN

EVSE -- [évse] ž (ang. electrical vehicle supply equipment) ➔ polnílna postája za eléktrična vozíla

evtéktična črta -e -e ž met. vodoravna črta v binarnem faznem diagramu, ki ponazarja, pri kateri temperaturi in katerih sestavah zlitine poteka evtektična reakcija

evtéktična ravniáa -e -e ž met. vodoravna ravnina v ternarnem faznem diagramu, sestavljenem iz treh binarnih faznih diagramov, ki je pri temperaturi ternarnega evtektika in kaže ravnotežne deleže komponent, ki tvorijo ternarni evtektik

evtéktična reakcija -e -e ž met. reakcija, po kateri se talina pri ohlajanju na evtektično temperaturo praviloma pretvori v toliko trdnih faz, iz kolikor sestavin je sestavljena

evtéktična temperatúra -e -e ž temperatura, pri kateri se strjuje evtektik

evtéktična točka -e -e ž met. točka v faznem diagramu, ki predstavlja evtektik glede na sestavo in temperaturo strjevanja

evtéktična zmés -e zmesi ž met. ➔ evtéktik (2)

evtéktični fázni diagráam -ega -ega -a m 1. met., kem. binarni fazni diagram z evtektično točko, v katerem so področja taline, trdne raztopine α , trdne raztopine β , zmesi obeh

trdnih raztopin v termodinamičnem ravnotežju, med področjem taline in trdne raztopine α ali taline in trdne raztopine β je vmesno področje, ki predstavlja zmes obeh faz 2. met., kem. ternarni fazni diagram z evtektično točko, v katerem so področja taline, trdnih raztopin α , β in γ , zmesi po dveh trdnih raztopin, $\alpha + \beta$, $\alpha + \gamma$ in $\beta + \gamma$, v termodinamičnem ravnotežju, med posameznimi področji so še vmesna področja, ki predstavljajo zmesi obeh sosednjih faz

evtéktični grafít -ega -a m met. grafit v evtektiku

evtéktični sistém -ega -a m sistem zlitin, ki vsebujejo evtektik

evtéktični žléb -ega -a m 1. met. žleb v evtektičnem diagramu trikomponentnega sistema, v katerem se stikata dve površini likvidus in se spušča od binarne evtektične točke v robnem binarnem faznem diagramu do ternarne evtektične točke znotraj ternarnega faznega sistema 2. met. žleb v diagramu trikomponentnega sistema le z enim robnim evtektičnim binarnim sistemom, vzdolž katerega se stikata dve površini likvidus

evtéktično strjevánje -ega -a s met. strjevanje v skladu z evtektično reakcijo

evtéktik -a m 1. kem., met. dvokomponentna ali večkomponentna enofazna zlitina, ki ima pri točno določeni sestavi najnižje strdišče 2. met. mikrostruktura, ki nastane, če se zlitina z evtektično sestavo strdi Sp: evtéktična zmés

evtektóid -a m met. zlitina v takem razmerju sestavin, da ima najnižjo možno temperaturo premene v trdnem stanju, npr. pri premeni železa iz avstenita v ferit in cementit

evtektóidna črta -e -e ž met. ravna črta v faznem diagramu, ki predstavlja evtektoidno temperaturo, pod katero je zlitina sestavljena iz faz, ki sestavljajo evtektoid

evtektóidna preména -e -e ž kem., met. premena z evtektoidno reakcijo

evtektoídna reákcija -e -e ž met. reakcija, pri kateri se trdna faza zlitine, npr. avstenit v jeklu, pretvori s premeno v trdnem stanju v nove trdne sestavine, npr. ferit in cementit

evtektoídna temperatura -e -e ž met. temperatura, pri kateri s premeno v trdnem stanju nastaja evtektoid

evtektoídno jéklo -ega -a s met. jéklo s sestavo, ki ustreza evtektoidni točki v faznem diagramu železo-železov karbid

evtrofikácija -e ž ekol. pretirano kopičenje hranilnih snovi v jezerih in drugih stoječih vodah zaradi onesnaževanja okolja, pretirane uporabe mineralnih umetnih gnojil, ki povzroča bujno rast alg in ima za posledico pomanjkanje kisika in pogin rib ter drugih vodnih organizmov

EW-postópek -pka [evé] m (nem. Erft Werk) kem. teh. postopek za kromatiranje različnih kovin, npr. cinka, kadmija, aluminija, magnezija, z alkalnimi vodnimi raztopinami kromatov in vodnega stekla pri 95 °C

F-AAS -- [ɛ̃f aaɛs] ž (ang. flame atomic absorption spectrometry) **krat.** kem. ➔ plaménska atómska absorpcijska spektroskopija

Fabry-Perotov filter -ega -tra [fabrí perójev] m fiz. interferenčni filter iz dveh vzporednih zrcal, pri katerem je mogoče izbirati frekvenčni pas z natančno regulacijo razdalje med zrcali

Fabry-Perotov interferométer -ega -tra [fabrí perójev] m fiz. interferometer, sestavljen iz dveh vzporednih zrcalnih ploskev, v katerem pride do interference svetlobe, ki se po večkrat odbije med zrcaloma

Fabry-Perotov resonátor -ega -ja [fabrí perójev] m fiz. optični resonator, sestavljen iz dveh vzporednih, rahlo vbočenih, visoko odbojnih in malo prepustnih zrcal, dobro prepusten za svetlobo, katere celi večkratnik valovne dolžine se ujema z razdaljo med zrcaloma, in neprepusten za vse druge valovne dolžine

FACTS FACTS-a in -- [fáks] m (ang. flexible alternating current transmission systems) **krat.** elektr. ➔ fleksibílni systém za prenos izmėničnega tóka

fading -a [fějding] m elektr. začasna oslabitev jakosti sprejema radijskih signalov zaradi sprememb v jakosti magnetnega polja

F-AES F-AES-a in -- [ɛfaeəs ɛfaeəsa] m (ang. flame optical emission spectrophotometry) **krat.** kem. ➔ plaménska atómska emisijska spektroskopija

fagára svíla -- -e ž tekst. naravna svila, izloček vzhodnoindijske sviloprejk *Attacus atlas*, katere kokoni se težko odvijajo, zato se uporablja zlasti za šap preje

Fahrenheitova stopínja -e -e [fárənhajtova] ž 1/180 intervala med lediščem in vreliščem vode, simbol °F, °F = °C · 9/5 + 32

fajalít -a m met. mikrostrukturna sestavina žlinder, ki ima sestavo in zgradbo kot olivin

fajánsa -e ž kem. teh. nesintrana, porozna keramika z rumenkastosivo ali rdečkasto do rjavkasto črepinjo, belo položena, navadno z modro poslikavo

fáktor -ja m **1.** količnik dveh primerjalnih veličin z enako mersko enoto **2.** mat. vsak množitelj v zmnožku več števil **3.** kem. število, s katerim se pomnoži nazivna koncentracija standardne raztopine, da se dobi prava koncentracija **S:** títer

β-fáktor -ja [bėta] m stroj. standardizirana vrednost, ki opredeljuje učinkovitost filtrirnega vložka ali filtra, količnik deleža trdnih delcev določene velikosti pri vstopu v filter in deleža pri izstopu iz njega **S:** filtracijsko razmėrje, β-vrėdnost **PRIM.:** stòpnja filtrácie

fáktor cóna -ja -- m elektr. ➔ fáktor pasú

fáktor dnėvne svetlòbe -ja -- -- m elektr. količnik osvetljenosti točke ravne površine z neposredno in posredno svetlobo neba in osvetljenosti vodoravne ravne površine od svetlobe nezastrtga neba, pri čemer se neposredne osvetljenosti s soncem pri obih ne upoštevata

fáktor dušėnja -ja -- m fiz. ➔ koeficiėnt dušėnja

fáktor hidrávličnega trėnja v cėvi -ja -- -- -- m meh. faktor trenja, ki je odvisen od Reynoldsovega števila in relativne hrapavosti cevi, simbol λ

faktoriėla -e ž mat. produkt vseh naravnih števil od 1 do *n*, zapis *n!* **S:** fakultėta *n*

fáktor istočasnosti -ja -- m elektr. ➔ fáktor sočasnosti

faktorizácii -e ž mat. razčlenitev matematičnega izraza na produkt, npr. faktorizacija celega

števila na prafaktorje, faktorizacija polinoma na produkt binomov

fáktor izgúb v rávni cévi -ja ---- m

meh. zmnožek hidravličnega faktorja trenja in količnika dolžine in premera cevi, simbol ξ

fáktor kakôvosti -ja -- m **1.** fiz. merilo širine resonančne krivulje kot količnik energije v nihajnem načinu in energije, porabljene v eni periodi pri resonančni frekvenci, simbol Q **S:** fáktor $Q(1)$ **2.** elektr. faktor, ki določa stopnjo odstopanja od vrednosti izbrane ali predpisane veličine, simbol Q **S:** fáktor $Q(2)$ **3.** elektr. merilo izgub v kondenzatorju ali tuljavi pri izmeničnem toku kot količnik absolutne vrednosti jalove moči in delovne moči, odvisno zlasti od frekvence in napetosti, simbol Q **S:** fáktor $Q(3)$

fáktor kakôvosti lesá -ja -- m les. število, ki podaja kakovost lesa glede na teksturo, obliko, vrsto in število grč, razpoke

fáktor křítja -ja -- m tekst. faktor, ki določa delež pokritosti z osnovnimi in votkovnimi nitmi v tkanini

fáktor lepênja -ja -- m meh. količnik največje sile trenja in pravokotne komponente sile dotika med mirujočima telesoma, simbol μ_s **S:** státični fáktor trênja **PRIM.:** dinámični fáktor trênja

fáktor lokálnih izgúb v cevovôdu -ja -- ---- m meh. faktor hidrodinamičnega odpora značilnih oblik cevovoda, npr. krožnih lokov, kolen, odcepov, hitrih zožitev ali razširitev, oblike vstopne ali izstopne odprtine, ki povzročajo lokalne izgube tlaka, simbol ξ **Sp:** koeficiênt lokálnih izgúb v cevovôdu

fáktor močí -ja -- m stroj. količnik delovne in imenske navidezne moči

fáktor navítja -ja -- m elektr. koeficient v enačbi za izračun inducirane napetosti ali magnetnega vzbujanja v navitjih rotacijskih električnih strojev, ki upošteva vpliv prostorske porazdelitve navitja vzdolž zračne reže stroja

fáktor nësimetríje -ja -- m elektr. količnik efektivne vrednosti negativne in efektivne

vrednosti direktne komponente napetosti ali toka referenčne faze

fáktor obrátovánja -ja -- m količnik dejanskega in največjega možnega trajanja obratovanja v opazovanem obdobju, ki se navadno nanaša na koledarsko leto **S:** obratoválni fáktor **PRIM.:** izkoríščenost

fáktor obremenítve -ja -- m fiz. količnik dejanske in največje možne obremenitve česa v opazovanem obdobju

fáktor odbójnosti -ja -- m **1.** fiz. količnik od površine odbitega sevalnega toka v dani prostorski kot in toka, izsevanega iz enako osvetljene ploskve, na kateri se svetloba odbija popolnoma difuzno v isti prostorski kot, simbol R **PRIM.:** Fresnelove enáčbe **2.** fiz. količnik odbite in vpadne zvočne moči, simbol r **S:** odbójnost (2), reflektánca (2)

fáktor pasú -ja -- m elektr. faktor navitja rotacijskega električnega stroja, ki upošteva faktor navitja električnega rotacijskega stroja ali razprostiranje navitja čez del oboda zračne reže **Sp:** fáktor cóne

fáktor popáčenja -ja -- m **1.** elektr. količnik vsote moči vseh harmonskih komponent izmenične veličine in moči osnovne frekvence **2.** elektr. mera za popačenje informacije med prenosnimi členi, ojačevalniki

fáktor pošévljenja -ja -- m elektr. faktor navitja električnega rotacijskega stroja, ki upošteva razprostiranje navitja čez del oboda zračne reže

fáktor povéčanja -ja -- m faktor, s katerim je treba pomnožiti odčitek na instrumentu ali rešitev problema, da se dobi resnična vrednost

fáktor Q -ja -- [kú] m **1.** fiz. merilo širine resonančne krivulje kot količnik energije v nihajnem načinu in energije, porabljene v eni periodi pri resonančni frekvenci, simbol Q **S:** fáktor kakôvosti (1) **2.** elektr. faktor, ki določa stopnjo odstopanja od vrednosti izbrane ali predpisane fizikalne veličine, simbol Q **S:** fáktor kakôvosti (2) **3.** elektr. merilo izgub v kondenzatorju ali tuljavi pri izmeničnem toku kot količnik absolutne vrednosti jalove moči in

fáktor razpoložljivosti

delovne moči, odvisno zlasti od frekvence in napetosti, simbol **Q**: fáktor kakôvosti (3)

fáktor razpoložljivosti -ja -- m elektr. količnik porabe v določenem obdobju in porabe pri stalni največji odjemni moči v tem obdobju, izražen kot številka vrednost ali kot odstotek

fáktor rélatívne biolóške učinkovitosti -ja --- -- m fiz. fáktor, za katerega je ekvivalentna doza večja od absorbirane doze

fáktor sípanja -ja -- m fiz. količnik sipane in vpadne zvočne moči, simbol δ , $\delta = \Phi_{\text{dis}} / \Phi_0$

fáktor skrájšanja -ja -- m elektr. fáktor navitja električnega rotacijskega stroja, ki upošteva razporeditev utorov, ki niso vzporedni z geometrijsko osjo zračne reže **Sp**: fáktor tetívljenja

fáktor slabljênja -ja -- m fiz. količnik izhodne in vhodne električne, elektromagnetne, zvočne moči ali moči signala **S**: atenuacijski fáktor **PRIM.**: dolžinski absorpcijski koeficiënt

fáktor sočasnosti -ja -- m elektr. fáktor, ki pove, koliko se časovno razlikujeta dva teoretično sočasna dogodka **Sp**: fáktor istočasnosti

fáktor stisljivosti -ja -- m fiz., kem. zmnožek tlaka in molske prostornine plina, deljen z zmnožkom termodinamične temperature plina in plinske konstante, uporablja se v splošnem plinskem zakonu za opisovanje odmika realnega plina od idealnega plina in je pri realnem plinu manjši od 1, simbol z **Sp**: stisljivostni fáktor

fáktor súhosti vôdne páre -ja --- -- m stroj. ☞ súhost vôdne páre

fáktor tetívljenja -ja -- m elektr. ☞ fáktor skrájšanja

fáktor trênja -ja -- m količnik sile trenja in sile, pravokotne na stično ploskev, simbol μ **Sp**: koeficiënt trênja

fáktor učinka -ja -- m razmerje med dejansko opazovanim in pričakovanim učinkom

fáktor učinkovitosti -ja -- m kem. teh. količnik dejanske povprečne hitrosti reakcije v pori katalizatorja in hitrosti brez upoštevanja upora difuzije v porah, simbol E

fáktor valovitosti -ja -- m elektr. količnik efektivne vrednosti izmeničnega dela in absolutne vrednosti enosmerne komponente nihajoče veličine

fáktor vpójnosti -ja -- m fiz., kem. ☞ absorpcijski fáktor

fáktor zajéznega odpôra -ja --- -- m meh. fáktor hidrodinamičnega odpôra, odvisen od značilne oblike telesa, npr. krožne plošče, krogle, konkavne ali konveksne polkrogle, valja, hidrodinamičnega profila, aerodinamičnega profila, proti gibanju fluida ob telesu ali gibanju telesa skozi fluid ali po površini fluida **Sp**: koeficiënt hidrodinamičnega odpôra, koeficiënt zajéznega odpôra

fakultéta n -e -- [èn] ž mat. produkt vseh naravnih števil od 1 do n , zapis $n!$ **S**: faktoriéla

Fanningov fáktor trênja -ega -ja -- [fèningov] m meh. fáktor trenja, ki se uporablja pri obravnavi odpôra pri toku fluida v cevi ob upoštevanju strižne napetosti na steni cevi, simbol f

Fannova krivúlja -e -e [fánova] ž stroj. krivulja, ki prikazuje vsa možna stanja plina glede na tlak, temperaturo, gostoto, entalpijo, specifično prostornino pri toku skozi določen prerez s konstantno gostoto masnega toka

farád -a m izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za kapacitivnost, simbol F , $1 F = C V^{-1}$

Faradayeve klétka -e -e [fáradejeva] ž elektr. ohišje iz prevodne snovi ali iz prevodne mreže za zaščito pred zunanjim električnim poljem

Faradayeve konstánta -e -e [fáradejeva] ž fiz. molski električni naboj protonov ali elektronov, zmnožek osnovnega naboja in Avogadrove konstante, katere vrednost je točno $F = 96\,485,332\,123\,310\,018\,4 C/mol$ **PRIM.**: eléktrokémijski ekvivalent

Faradayeve efékt -ega -a [fáradejev] m fiz. ☞ Faradayeve pojav

Faradayeve pojav -ega -áva [fáradejev] m fiz. rotacija polarizacijske ravnine svetlobe pri prehodu skozi snov v magnetnem polju **Sp**: Faradayeve efékt

Faradayev zákon -ega zákóna [fáradejev] m elektr., fiz. osnovni zakon elektrodinamike, po katerem se v prevodni zanki inducira napetost, enaka hitrosti spreminjanja magnetnega pretoka skozi njo **S**: indukcijski zákon

farmacévtška kemija -e -e ž področje kemije, ki obravnava kemijske lastnosti zdravil, zlasti njihovo sintezo in analizo

fasadêrska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se oblagajo fasadne površine z umetnim kamnom, plemenitimi tankoplastnimi ometi, nanašajo premazi s fasadnimi barvami, štukature in izdelujejo okrasni elementi na fasadi

fasádna oblóga -e -e ž grad. obloga zunanega zidu stavb z izolacijskimi ali dekorativnimi ometi, kovinskimi, keramičnimi, plastičnimi ploščami, s ploščami iz naravnega ali umetnega kamna, z lesenimi opaži, s steklom

fasádna opéka -e -e ž grad. navadno polna ali votličasta, dvakrat žgana, gladka opeka s steklasto površino, da se doseže večja odpornost proti vremenskim vplivom, uporablja se za neometane fasade

fasádni óder -ega ódra m grad. delovni oder iz tramičev in plohov, iz jeklenih, aluminijastih cevi in kovinskih elementov, ki se postavi po obodu stavbe ob fasadi v širini do 120 cm in po vsej višini stavbe, namenjen za obdelavo fasade, npr. oblaganje s ploščami, ometavanje, barvanje, popravila, izvajanje fasaderskih del

fasádni omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe ali fine malte, odporne proti atmosferskim in mehanskim vplivom, ki se nanese v eni ali več plasteh na zunanjo fasadno površino stavbe **Sp**: zunánji omèt

fasetírana rást -e rasti ž met. rast poliedričnih kristalov ali kristalnih zrn z gladkimi ploskvami

fašína -e ž grad. gradbeni element, sestavljen iz vrbovih vej, z žico povezanih v snop, ki se za zavarovanje brežine reke pritrdi z lesenimi koli, zabitimi v brežino

fáza -e ž **1.** fiz., kem. homogeni del fizikalnega sistema, ki je od drugih delov sistema ločen z

določljivo mejo, npr. plinasta faza, tekoča faza, trdna faza **PRIM.**: stôpnja (2) **2.** fiz. argument periodične funkcije, ki šteje število period od izhodišča, npr. število nihajev od začetka merjenja časa kot produkt frekvence nihanja in časa **3.** fiz. ➔ fázni kót (1) **4.** elektr. ➔ línijski vodník **5.** grad. skupina sorodnih del pri gradnji, npr. izkop gradbene jame, betoniranje, ometa-vanje

fáza déla -e -- ž zaključen del celote opravljen v okviru načrtovanja ali izvajanja tehničnega projekta, procesa izdelave, proizvodnje

fáza sígma -e -e ž met. intermetalna spojina FeCr, ki se pojavlja v avstenitni mikrostrukturi nerjavnih jekel pri žarjenju in povzroča krhkost

fázna hitróst -e -i ž fiz. hitrost, s katero potuje valovna ploskev sinusnega valovanja

fázna mēja -e -e ž fiz., kem. površina, ki ločuje dve fazi različnih agregatnih stanj, npr. tekoče-plin, tekoče-trdno, trdno-plin, tekočine, ki se med seboj ne mešajo, npr. voda-olje, trdnine z različno strukturo, npr. α -železo in γ -železo, ali z različno kemično sestavo, npr. železov karbid in α -železo v jeklu

fázna modulácija -e -e ž elektr. zapisovanje informacije v nosilni val s spreminjanjem njegove trenutne faze, brez spreminjanja njegove amplitude

fázna napétost -e -i ž **1.** elektr. izmenična napetost med električnim vodom in zemljo **S**: dozémna napétost **2.** elektr. efektivna vrednost napetosti faze v enofaznem ali večfaznem sistemu napetosti, simbol **U PRIM.**: éléktrična napétost (2)

fázna plôščica -e -e ž fiz. ploščica iz dvolomne snovi, brušena tako, da pri pravokotnem prehodu skozi svetlobo rednega žarka fazno zakasni za svetlobo izrednega žarka

fázna preména -e -e ž kem. premena iz ene oblike urejenosti snovi v drugo, npr. avstenita v martenzit pri kaljenju, iz tekoče faze v fazo tekočega kristala **PRIM.**: fázni prehód

fázna ravnína -e -e ž mat. ravnina, v kateri vsaka točka predstavlja stanje sistema glede na

dve spremenljivki, ki ju vključuje sistem, npr. pri gibanju ene točke po premici njen trenutni položaj in hitrost

fázna razlíka -e -e ž fiz. razlika med fazama iste napetosti dveh vozlišč elektroenergetskega sistema ob izpadu njune povezave

fázna rezêrva -e -e ž elektr. razlika med faznim kotom 180° in faznim kotom ojačenja odprte zanke pri frekvenci, ko je njeno ojačenje enako ena **PRIM.:** amplitúdna rezêrva, Bódejev diagram, Nyquistov diagram

fázna sinhronizácija -e -e ž elektr. postopek za uskladitev faze signala dveh valovnih oblik iste frekvence

fázna spónka -e -e ž elektr. sponka na koncu linijskega vodnika

fázni detéktor -ega -ja m fiz. analogni multiplikator ali logično vezje, katerega izhodni signal predstavlja razliko med fazama dveh vhodnih signalov

fázni diagram -ega -a m **1.** diagram, ki v koordinatnem sistemu tlak-temperatura kaže za enokomponentne snovi, npr. vodo, področja obstoja trdne, tekoče in plinaste faze, črte v diagramu so meje med fazami **Sp:** diagram stánja **2.** kem., met. diagram, ki v koordinatnem sistemu temperatura-masni delež sestavine zlitine kaže s polji področja termodinamično obstojnih faz, pri čemer so črte med polji meje med fazami, npr. v evtektičnem faznem diagramu polja prikazujejo področja taline, trdne raztopine α , trdne raztopine β , in zmesi obeh trdnih raztopin **Sp:** diagram stánja, ravnotéžni diagram **3.** elektr. grafična predstavitev faznih karakteristik antene

fázni diagram popólne tópnosti -ega -a --- m met. fazni diagram, ki v koordinatnem sistemu temperatura-masni delež sestavine zlitine kaže področji termodinamično obstojne taline in termodinamično obstojne trdne raztopine, npr. fazni diagram baker-nikelj

fázni diskriminátor -ega -ja m elektr. diskriminator za primerjavo faz dveh signalov

fázni kót -ega -a m **1.** fiz. razlika faz dveh periodičnih signalov, npr. izstopnega signala v primerjavi z vstopnim signalom dinamičnega sistema **Sp:** fáza (3) **2.** elektr. kot med fazorjema enofazne napetosti in toka

fázni kót preléta -ega -a --- m elektr. produkt časa preleta in utripanja, če je tok naelektrenih delcev sinusen

fázni kót vezáve -ega -a --- m elektr. premik kota fazne napetosti transformatorja na sekundarni strani proti kotu napetosti na primarni strani z različno vezavo njegovih navitij, npr. zvezda-trikot

fázni mikroskóp -ega -a m fiz. mikroskop za opazovanje tankih, prozornih preparatov različne debeline, ki temelji na faznem premiku svetlobe zaradi različne debeline preparata **Sp:** fázno-kontrástni mikroskóp

fázni nastavljalník -ega -a m elektr. naprava za usklajevanje fazne napetosti električnega generatorja z omrežno napetostjo

fázni pogréšek -ega -ška m elektr. merilni pogrešek faze, npr. na sekundarni strani transformatorja glede na primarno stran

fázni pomík -ega -a m elektr. premik faze sinusnega signala med vhodno napetostjo in tokom četveropola **Sp:** fázni premík (2)

fázni prehód -ega -óda m fiz., kem. prehod iz ene faze v drugo pri spremembi agregatnega stanja, npr. taljenje **PRIM.:** fázna preména

fázni premík -ega -a m **1.** fiz. razlika med fazama dveh nihanj z enako frekvenco ali dveh valovanj z enako frekvenco v izbrani točki **2.** elektr. ☞ fázni pomík

fázni pretvórník -ega -a m elektr. pretvornik električne energije, ki spreminja število njenih faz

fázni prôstor -ega prostóra m fiz. večrazsežnostni evklidski prostor, katerega koordinate enolično predstavljajo stanje dinamičnega sistema kot točko v tem prostoru

fázni tók -ega -a m **1.** elektr. električni tok v posamezni fazi večfaznega električnega voda **2.** kem. tok v večfazni mešanici fluidov

fázni véktor -ega -ja m ➞ fázor

fázni vodník -ega -a m elektr. ➞ linijski vodník

fázni zamík -ega -a m **1.** elektr. fazna razlika med primarnimi in sekundarnimi električnimi toki ali električnimi napetostmi ali med signaloma na vходу in izhodu vezja, kot premika za 120° med fazami trifaznega sistema **2.** fiz. fazni premik za določen fazni kot, npr. fazni premik med rednim in izrednim žarkom v četrtnski ploščici

fázni zasúk -ega -a m elektr. kotni zamik faze signala na vходу proti fazi signala na izhodu vezja

fázno-kontrástni mikroskop -ega -a m fiz. ➞ fázni mikroskop

fázno krmíljenje -ega -a s elektr. krmíljenje faze napetosti v vozliščih elektroenergetskega omrežja pred priklopom dela omrežja k ostalemu omrežju

fázno navítje -ega -a s elektr. navítje električnega stroja, ki se priključi na enega od linijskih vodnikov

fázno navítje večfáznega strója -ega -a -- -- s elektr. sestav navítij električnega stroja v večfaznem sistemu

fázno občutljívi detéktor -- -ega -ja m fiz. ojačevalnik, ki tvori amplitudo sinusne komponente vhodnega signala, ki je v fazi z lokalno nosilno frekvenco

fázno pravílo -ega -a s fiz., kem. pravilo o odvisnosti števila prostostnih stopenj od števila faz in števila komponent sistema v termodinamičnem ravnotežju, $N_F = N_C - N_p + 2$, kjer je N_F število prostostnih stopenj, N_C število komponent in N_p število faz **S:** Gibbsovo fázno pravílo

fázno premáknjena napétost -- -e -i ž elektr. premik napetostnega fazorja na sekundarni strani transformatorja glede na fazor na primarni strani

fázno ravnotéžje -ega -a s **1.** fiz., kem. termodinamično ravnotežje med fazami, npr. paro,

tekočino, trdnino, v kemični spojini ali zmesi pri danih zunanjih pogojih **2.** elektr. stanje, ko so v trifaznem sistemu velikosti faz toka ali napetosti enake in je med njimi fazni kot 120°

fázno sklénjena zánka -- -e -e ž elektr. zanka, ki jo tvori električno vezje s povratno zvezo za sinhronizacijo oscilatorja s fazo vhodnega signala **K:** PLL

fazométer -tra m elektr. merilnik fazne razlike dveh sinusnih veličin enake frekvence, pri čemer je ena veličina referenčna **PRIM.:** merílnik fáznega kóta

fazoníranje -a s tekst. dajanje oblike obleki, klobukom, npr. s širjenjem, parjenjem, stiskanjem tulcev in likanjem

fazónski cévni kós -ega -ega -a m stroj. litoželezen kos cevi s prirobniki ali obojkami, oblikovan kot ravni, reducirni, odcepni, križni sestavni del za cevovodne inštalacije **Sp:** fazónski kós **PRIM.:** cévni prikljúček

fazónski kós -ega -a m stroj. ➞ fazónski cévni kós

fázor -ja m predstavitev sinusnega nihanja s kompleksnim številom, pri čemer je velikost števila enaka amplitudi nihanja, argument pa fazi nihanja, npr. električnega toka, električne napetosti, tlaka, sile, navora **Sp:** fázni véktor

f-blók eleméntov -a -- [éf] m kem. blok elementov v periodnem sistemu, ki je znotraj šeste periode d-bloka in obsega 15 kemijsko podobnih elementov z atomskimi števili od 57 do 71: lantan, cerij, prazeodim, neodim, prometij, samarij, evropij, gadolinij, terbij, disprozij, holmij, erbij, tulij, iterbij in lutecij **S:** lantanoídi **Sp:** lantanídi

FEGSÉM FEGSEM-a in -- m (ang. field emission gun scanning electron microscope) krat. fiz. ➞ vrstíčni elektrónski mikroskop s pólsko emisíjo

Fehlingov reagènt -ega -enta [félingov] m kem. alkalna raztopina bakrovega (II) sulfata in kalij-natrijevega tartrata, ki se v prisotnosti spojin z aldehydno skupino reducira do rdeče oborine bakrovega (I) oksida, uporablja se npr.

Fellowsovo pehálo

kot reagent za ugotavljanje prisotnosti glukoze v urinu

Fellowsovo pehálo -ega -a [fêlousovo] s stroj. pehalo za odvalno pehanje zobnikov s Fellowsovim pehalnim strojem

Fellowsov pehálni stròj -ega -ega stròja [fêlousov] m stroj. pehalni stroj za ozobljenje z odvalnim pehanjem, z orodjem v obliki zobnika, navadno z navpičnimi delovnimi gibi **PRIM.:** frezálnik za ozobljenje, Maagov pehálni stròj

feltín -a m tekst. polst iz čiste ovčje volne

fémtosekúndni láser -ega -ja m fiz., stroj. sunkovni laser, katerega sunki so dolgi nekaj valovnih dolžin

fenazín -a m kem. heterociklični ogljikovodik, ki je strukturno enak antracenu, le da sta v srednjem obroču dve CH_2 -skupini nadomeščeni z dušikovima atomoma, $\text{C}_6\text{H}_4\text{N}_2\text{C}_6\text{H}_4$, obstaja v obliki rumenih kristalov in je osnovna spojina v številnih naravnih in sintetičnih barvilih

feníl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina benzena, $-\text{C}_6\text{H}_5$

fenílanilín -a m kem. ⇨ difenilamín

fenilén -a m kem. dvovalentna aromatska funkcionalna skupina, $-\text{C}_6\text{H}_4-$

fenílhidrazín -a m kem. derivat hidrazina, $\text{C}_6\text{H}_5\text{NHNH}_2$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se kot vmesni proizvod pri sintezi barvil in zdravil

fenoksíd -a m kem. sol fenola, npr. natrijev fenolat, $\text{C}_6\text{H}_5\text{ONa}$ **S:** fenolát

fenól -a m 1. kem. aromatska spojina z eno ali več hidroksiskupinami, vezanimi na benzenski obroč 2. kem. hidroksibenzen, $\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}$, beli igličasti kristali z ostrim vonjem, ki se uporablja kot topilo, surovina za proizvodnjo fenolformaldehidnih smol, herbicidov **Sp:** karbólna kislína

fenolát -a m kem. sol fenola, npr. natrijev fenolat, $\text{C}_6\text{H}_5\text{ONa}$ **S:** fenoksíd

fenolátni postópek -ega -pka m kem. teh. postopek, pri katerem se uporablja natrijev fenolat za odstranjevanje vodikovega sulfida iz plinov

fenólformaldehídna smôla -e -e ž kem. teh. duromer, ki se pridobiva s polikondenzacijo fenola s formaldehidom, npr. bakelit, uporablja se za toplotno obstojno plastiko, premazna sredstva, lepila, ionske izmenjalce **S:** fenoplást **Sp:** fenólna smôla

fenólfteleín -a m kem. kislinsko-bazni indikator s preskokom barve iz brezbarvne v rožnato v območju pH 8,0–9,6

fenólfteleínski papír -ega -ja m kem. indikatorski papir, prepojen z raztopino fenolftaleina, za ugotavljanje alkalnosti raztopin, polaritete enosmernega toka

fenólna ekstrákcija -e -e ž kem. teh. postopek za ekstrakcijo nenasičenih in naftenskih sestavin iz mazalnih olj s fenolom

fenólna smôla -e -e ž kem. teh. ⇨ fenólformaldehídna smôla

fenólno lepílo -ega -a s kem. teh. lepilo na osnovi fenolformaldehidnih smol za lepljenje masivnega lesa, izdelavo vezanih in ivernih plošč

fenól rdéče -- -ega m kem. kislinsko-bazni indikator s preskokom barve iz rumene v rdečo v območju pH 6,4–8,0

fenólsulfónska kislína -e -e ž kem. p-hidroksibenzensulfonska kislina, $\text{HOC}_6\text{H}_4\text{SO}_3\text{H}$, brezbarvna tekočina, uporablja se v elektrolitskih kopelih za kositrenje

fenomenologíja -e -e ž empiričen opis pojavov na danem področju, ki je skladen s fenomenološko teorijo o pojavih, vendar ni neposredno izpeljan iz nje

fenomenolóška teoríja -e -e ž teorija, ki matematično opisuje pojave na določenem področju, npr. pretakanje fluidov po cevah

fenoplást -a m kem. teh. duromer, ki se pridobiva s polikondenzacijo fenola s formaldehidom,

npr. bakelit, uporablja se za toplotno obstojno plastiko, premazna sredstva, lepila, ionske izmenjalce **S**: fenólfomaldehidna smôla
Sp: fenólna smôla

Fénskejev ekstráktor -ega -ja **m** kem. teh. ☞ mešalni ločevalnik

Fénske-Underwoodova enáčba -e -e [ándərvudova] **ž** kem. teh. enáčba za izračun števila teoretično potrebnih destilacijskih prekatov ter sestave tekočina-para na vrhu in na dnu kolone

FÉP FEP-a in -- **m** (ang. fluorinated ethylene propylene) **krat.** kem. ☞ polifluoroetilénpropilén

ferát -a **m** kem. ferat(VI), anorganski anion $[\text{FeO}_4]^{2-}$, zelo močen oksidant, npr. kalijev ferat(VI), K_2FeO_4

ferberít -a **m** kem. teh. črn monoklinski železov volframit, FeWO_4 , redkejša volframova ruda

fêricianíd -a **m** kem. ☞ héksacianídoferát(III)

fêrimagnétik -a **m** fiz. snov, za katero je značilen ferimagnetizem

fêrimagnetízem -zma **m** fiz. lastnost nekaterih snovi, sestavljenih iz dveh vrst elementarnih magnetnih dipolov, ki se pod Curiejevo temperaturo v majhnih domenah v prvi ravnini spontano uredijo v eno smer in v drugi ravnini v nasprotno smer, pri čemer so prvi dipoli močnejši od drugih

ferít -a **m** **1.** kem. dvojni oksid $\text{MO} \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$ ($\text{M} = \text{Co}, \text{Mn}, \text{Ni}$ ali Zn), ki se uporablja kot oksidni keramični material v elektroniki, npr. za jedra tuljav v visokofrekvenčnih električnih tokokrogih, za feritne antene, feritne pomnilnike **PRIM.:** α -želézo **2.** met. α -železo, v katerem je raztopljena majhna količina ogljika

ferítna duktilná lítina -e -e -e **ž** met. duktilna litina s feritno osnovo, uporablja se npr. za cevovode

ferítna mikrostruktúra -e -e **ž** met. mikrostruktura jekel in železovih litin, sestavljena iz zrn ferita

ferítna páličasta anténa -e -e -e **ž** elektr. antena iz žičnih ovojev okoli paličastega feritnega jedra, ki deluje kot okvirna antena

ferítna síva lítina -e -e -e **ž** met. siva litina s pretežno feritno mikrostrukturo

ferítna věčfázna mikrostruktúra -e -e -e **ž** met. mikrostruktura jekla, ki je dualna mikrostruktura z zaostalim avstenitom **S**: kompleksna mikrostruktúra

ferítni obróček -ega -čka **m** elektr. torusno feritno jedro, npr. za translatorje

ferítni resonátor -ega -ja **m** elektr. resonator s feritnim jedrom za uglaševanje anten

ferítni transformátor -ega -ja **m** elektr. transformator s feritnim jedrom

ferítno jédro -ega -a **s** elektr. jedro tuljave ali transformatorja v obliki palice, obroča, valja, lončka iz ferita, ki ima veliko permeabilnost in majhno električno prevodnost

ferítno jêklo -ega -a **s** met. jeklo iz skupine nerjavnih jekel z masnim deležem kroma 12–18 % in z mikrostrukturo, sestavljeno zlasti iz ferita, ima dobre predelovalne lastnosti, ni ga mogoče utrjevati, uporablja se v avtomobilski industriji in gradbeništvu

Fermatov izrèk -ega -éka [fermájev] **m** mat. izrek, po katerem ima enáčba $x^n + y^n = z^n$ od nič različne celoštevilske rešitve samo za $n = 1$ in $n = 2$

Fermatovo načêlo -ega -a [fermájevo] **s** mat. načelo, po katerem svetloba potuje med dvema točkama v prostoru po poti, ki jo lahko preleti v najkrajšem času **PRIM.:** Hamiltonovo načêlo, Snellov zákon, variacijsko načêlo

fermènt -ènta **m** kem. ☞ encím

fermentácija -e **ž** kem. biokemijska reakcija, ki poteka pod vplivom encimov, navadno v anaerobnih razmerah, npr. alkoholno vrenje, mlečnokislinsko vrenje **S**: vrénje

ferméntor -ja **m** kem. teh. navadno zaprta steklena ali kovinska posoda z mešalom, dovodi reaktantov, izpustom, zaznavali, v kateri se v ustreznih pogojih gojijo mikroorganizmi in izvajajo biokemijske reakcije z encimi, ki jih ti proizvajajo **S**: bioreáktor

fémij -a m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, simbol Fm

Férmijeva energija -e -e ž fiz. najvišja energija elektrona v trdni snovi pri temperaturi absolutne ničle

Férmijeva statistika -e -e ž fiz. verjetnostna porazdelitev zasedenosti energijskih kvantnih stanj fermionov

Férmijev energijski nívó -ega -ega -ja m fiz. najvišji energijski nivo, ki ga zasedajo elektroni prevodnega pasu v prevodniku pri temperaturi absolutne ničle, v drugih snoveh pa predstavlja hipotetični energijski nivo, ki bi bil zaseden z verjetnostjo ene polovice

fermión -a m fiz. kvantni delec s spinom, ki je lihi večkratnik polovice reducirane Planckove konstante $\hbar$ PRIM.: bozón

fêroalumínij -a m met. zlitina železa z masnim deležem aluminija 30 %, ki se najpogosteje uporablja za dezoksidacijo jekel

fêrobotón -a m grad. armirani beton, izdelan iz cementne malte in več plasti mreže rabc

fêrobôr -a m met. zlitina železa z masnim deležem bora 17,5–20 %, ki se uporablja za legiranje jekel z borom

fêrocén -a m kem. bis(ciklopentadienil)železo, nevtralna kompleksna spojina, $[(C_5H_5)_2Fe]$, oranžni kristali, slabo topni v vodi, topni v nepolarnih topilih, v kurilnih oljih kot dodatek za boljše zgorevanje

fêrocianíd -a m kem. ➡ héksacianídoferát(II)

fêrodinámíčni instrumènt -ega -ênta m elektr. elektrodinamični instrument z železnim jedrom

fêroeléktričnost -i ž fiz. lastnost nekaterih snovi, npr. barijevega titanata, da se notranji električni dipoli v majhnih domenah spontano uredijo v isto smer

fêroeléktrik -a m fiz. snov, ki pod določenimi pogoji izraža lastnosti feroelektričnosti, npr. barijev titanat, in se uporablja za keramične

kondenzatorje, akustične pretvornike, dielektrične ojačevalnike

fêrofêrioksíd -a m kem. ➡ želézov(II,III) oksíd

fêrokrom -a m met. zlitina železa z masnim deležem kroma do 70 %, ki se uporablja za izdelovanje nerjavnih jekel

fêromagnétik -a m fiz. snov, ki lahko postane magnetna, npr. železo Sp: fêromagnétna snôv

fêromagnetízem -zma m fiz. lastnost nekaterih snovi, da se njihovi elementarni magnetni dipoli pod Curiejevo temperaturo spontano uredijo v majhnih domenah v enako usmerjeno polarizacijo Sp: fêromagnétnost

fêromagnétna snôv -e snoví ž fiz. ➡ fêromagnétik

fêromagnétni instrumènt -ega -ênta m elektr. elektrodinamični instrument z vrtljivim železnim jedrom

fêromagnétnost -i ž fiz. ➡ fêromagnetízem

fêromangán -a m met. zlitina železa z masnim deležem mangana 65–75 %, ki se uporablja za dezoksidacijo jekel ali kot predzlitina za dodajanje mangana v jekla

fêromolibdén -a m met. zlitina železa z masnim deležem molibdena 60–75 %, ki se uporablja kot predzlitina pri izdelavi toplotno utrjevalnih z molibdenom legiranih jekel

fêroníkelj -klja m met. zlitina železa z masnim deležem niklja 17–24 %, ki se kot predzlitina uporablja pri izdelovanju jekel, npr. nerjavnih, legiranih z nikljem

fêroresonánca -e ž elektr. nekontrolirana nihanja napetosti v elektroenergetskih razdelilnih omrežjih, ko v določenih razmerah sprememba kapacitance kablskih vodov, npr. zaradi gradnje, in nelinearnost impedance transformatorja povzročita nepričakovano samovzbujanje nihanj s spreminjajočo se frekvenco in amplitudo napetosti, ki lahko povzroči preboj električne izolacije, npr. kabla

fêrosilícij -a m met. zlitina železa z masnim deležem silicija 6–25 %, ki se uporablja kot

dezoksidacijsko sredstvo pri izdelavi silicijevih jekel

fêrotítan -a m met. zlitina železa z masnim deležem titana do 75 %, ki se uporablja za dezoksidacijo in razžveplanje jekel

fêrovólfram -a m met. zlitina železa z masnim deležem volframa do 80 %, ki se uporablja zlasti za izdelovanje hitroreznih jekel, legiranih z volframom

fêrozlítina -e ž met. zlitina železa z drugo kovino ali silicijem kot nekovino, ki ima ime po zlitinskem elementu, npr. ferokrom, feromolibden, ferosilicij, ferovolfram, in se uporablja predvsem pri izdelovanju navadnih in legiranih jekel

Ferrantijev efêkt -ega -a [ferántijev] m elektr. pojav, da so napetosti na sprejemni strani dolgega prenosnega voda ali prenosnega voda z zelo majhnim bremenom ali odklopljenim bremenom odvisne od napetosti na oddajni strani tega voda, pri čemer je dvig napetosti sorazmeren kvadratu dolžine prenosnega voda in grozi s prebojem izolacije

FESEM FESEM-a in -- [fesém] m (ang. field emission scanning electron microscope) krat. fiz. ➡ vrstični elektronski mikroskop s póljsko emisíjo

Feynmanov diagram -ega -a [fájnmánov] m fiz. diagram v teoretični fiziki, ki ponazarja interakcije osnovnih delcev

fiberglás -a m kem. teh. ➡ stêkloplástika

fibríl -a m tekst. osnovni gradnik vlaken iz makromolekul, med seboj povezanih z intra- in interfibrilnimi veznimi molekulami

fibríla -e ž les. kristalni in amorfni skupki trakaste oblike iz makromolekul linearnih biopolimerov, npr. celuloze

fibrílirana filamêntna prêja -e -e -e ž tekst. filametna preja, izdelana z združevanjem ali vitjem folijskih trakov S: fólijska filamêntna prêja, trákasta filamêntna prêja

fibríliranje fólij -a -- s tekst. pojav, da se folije iz nekaterih polimerov pri enoosnem raztezanju

cepijo v trakove ali vlakna različnih debelin in dolžin S: cépljenje fólij

fibrílirano vlákno -ega -a s tekst. vlakno, izdelano s fibriliranjem cepljivih polimernih folij

fibrílna struktúra -e -e ž tekst. struktura vlaken iz snopičev fibril, povezanih z veznimi molekulami, sekundarnimi kemijskimi vezmi ali medcelično snovjo

fibrográf -a m tekst. naprava za hitro ugotavljanje dolžine vlaken z osvetljevanjem snopa vzporejenih vlaken in s fotoelektričnim merjenjem prepuščene svetlobe

fibroín -a m kem. vlaknata beljakovina, iz katere je enojna nit svile

fibroínsko vlákno -ega -a s tekst. v obliki dvojne niti strjen izloček gosonic sviloprejk

Fickov zákon difúzie -ega zákóna -- [fíkov] m fiz. zakon, po katerem je difuzijski tok sorazmeren negativni vrednosti gradienta koncentracije S: prvi Fickov zákon

fiksácija dušíka -e -- ž gozd., kem. pretvarjanje plinastega dušika v tleh z različnimi organizmi v topno obliko, npr. amonijak, nitrat, sečnino, ki jo rastline lahko sprejemajo ali vežejo

fiksácija lesá -e -- ž les. kemijska vezava aktivnih učinkovin impregnacijskih sredstev, biocidov v lesu, da se ne izpirajo ali kako drugače izločajo iz lesa

fiksatív -a m 1. kem. teh. laku podobna raztopina kombinacije smol v etanolu, s katero se poprši risba, slika, da se zaščiti pred vremenskimi vplivi, umazanijo 2. kem. teh. naravna ali sintetična snov, ki se doda parfumu, da se zmanjša izhlapevanje S: fiksátor

fiksátor -ja m kem. teh. naravna ali sintetična snov, ki se doda parfumu, da se zmanjša izhlapevanje S: fiksatív (2)

fiksiranje -a s 1. stroj. pritrditev obdelovanca v določenem položaju ali na določenem mestu 2. kem. po razvijanju slike odstranitev neosvetljenih zrnč srebrovega halogenida z razta-

fiksirna matica

pljanjem v raztopini, npr. natrijevega tiosulfata **PRIM.:** razvijanje **3.** kem. teh. kemična ali toplotna obdelava materiala, da se ob uporabi, predelavi ne spreminja, se ohrani v določenem stanju, npr. dimenzije in oblike tekstilije, barvila na vlaknih **4.** var. pritrditev robov pločevin s specijalnimi varki

fiksirna matica -e -e ž stroj. matica za pritrdjanje v določenem položaju

fiksirni vijak -ega -a m stroj. vijak za pritrdjanje na določenem mestu

fiksna krétnica -e -e ž elektr. frekvenčna kretnica, ki ločuje dve frekvenci in ji ni mogoče spreminjati frekvenčnega območja

fiksna sprejemno-oddajna postája -e -e -e ž elektr. sprejemno-oddajna postaja, ki je postavljena, pritrjena na enem mestu, navadno zaščitená pred atmosferskimi vplivi, in je ni mogoče prenašati drugam **PRIM.:** mobilna sprejemno-oddajna postája

fiksno komunikacijsko omréžje -ega -ega -a s telekom. komunikacijsko omréžje, ki omogoča fiksne elektronske komunikacije, pri katerih kliči in klicani med zvezo ne moreta spremeniti svojega geografskega položaja, in se lahko poveže tudi z mobilnim komunikacijskim omréžjem

fiksno ležišče -ega -a s grad. ležišče elementa, ki prevzema navpične in vodoravne sile, dopušča pa zasuke, npr. pri prosto ležečih nosilcih, mostovih

filament -énta m **1.** tekst. zelo dolgo kemično vlakno, omejeno z dolžino navitka, sestavina filamentne preje ali kabla **2.** dolgo kovinsko ali nekovinsko vlakno

filaméntna prēja -e -e ž tekst. preja iz kemičnih vlaken zelo velike dolžine, sestavljena iz enega ali več filamentov in omejena z velikostjo navitka

filé -éja m **1.** tekst. kvadratasta mrežasta podlaga na bobinetnih strojih, ki pri čipkastem izdelku označuje ročno ali strojno nanesene vzorce **2.** tekst. mrežasta čipka s kvadratnimi luknjicami, izdelana na bobinetnem stroju

filíranje -a s tekst. desno ali levo sukanje grež svile

film -a m tanka plast maziva, laka, tekočine, plina, prevodne plasti na čem, npr. film maziva, film tekočine

filmska kondenzácija -e -e ž kem. teh., stroj. nastajanje neprekinjenega filma tekočine na steni, ki je v stiku s paro, če se stena lokalno ohladi pod temperaturo nasičenosti pare, in tekočina omoči hladno površino

filmska teoríja -e -e ž fiz., kem. teorija prenosa snovi ali toplote skozi fazno mejo **S:** teorija mějne plasti

filmski tisk -ega -a m tekst. nanašanje barvila na tekstilijo s šablonami, ročno ali avtomatsko na filmskih tiskalnikih

filmski tiskálnik -ega -a m tekst. tiskalnik za avtomatizirano tiskanje blaga s šablonami

filter -tra m **1.** naprava za ločevanje trdnih delcev iz fluida ali njen bistveni sestavni del, npr. filter za vodo, oljni filter, zračni filter **2.** kem. teh., stroj. ➡ filtrirni médij **3.** elektr. vezje ali naprava, ki prepušča nihanja v določenem frekvenčnem pasu ali valovanja v določenem intervalu valovne dolžine in jih duši v drugih frekvenčnih pasovih, npr. v telekomunikacijskih, krmilnih, regulacijskih, svetlobnih, akustičnih sistemih **Sp:** síto (2)

filter z nasútjem -tra -- m grad., kem. teh. filter, npr. za čiščenje pitne vode, v katerem je filtrirni medij nasutje proda, peska, aktivnega oglja

filtrácija -e ž kem. teh. postopek ločevanja trdnih snovi iz suspenzij s precejanjem skozi filter

filtracijska centrifúga -e -e ž kem. teh. centrifuga z nezveznim delovanjem za ločevanje trdnih delcev od tekočine, pri kateri se trdna faza zbira na obodu perforiranega bobna, opetega s filtrirno tkanino ali sitom, skozi katero odteka tekočina, za ločevanje trdnih delcev, npr. kristalov od tekočine

filtracijsko razmérje -ega -a s stroj. standardizirana vrednost, ki opredeljuje učinkovitost filtrirnega vložka ali filtra, količnik deleža

trdnih delcev določene velikosti pri vstopu v filter in deleža pri izstopu iz njega **Sp:** β -fáktor, β -vrédnost **PRIM.:** stôpnja filtrácie

filtrát -a m kem. bistra tekočina po filtraciji suspenzije

filtrirna mréžica -e -e ž kem. teh., stroj. filtrirni medij v obliki kovinske mrežice ali tekstilne tkanine **Sp:** filtrska mréžica

filtrirni elemènt -ega -ènta m stroj. ☞ filtrirni vlóžek

filtrirni lij -ega -a m kem. steklen ali plastičen laboratorijski lij za filtracijo skozi filtrirni papir

filtrirni médij -ega -a m kem. teh., stroj. medij za filtriranje, izdelavo filtrirnega vložka, npr. pesek, filtrirni papir, tkanina, mrežica, porozna keramika **Sp:** filter (2)

filtrirni vlóžek -ega -žka m stroj. osnovni sestavni del filtra, katerega izvedba je odvisna od filtrirnega medija, npr. žični filtrirni vložek, papirni filtrirni vložek, keramični filtrirni vložek, vrečasti filtrirni vložek **Sp:** filtrirni elemènt, filtrski vlóžek

filtrov fáktor -ega -ja m fiz. številčno izražena stopnja na lestvici, ki prikazuje obratno vrednost količine prepuščene svetlobe optičnega filtra, npr. faktor 4 ustreza 25 % prepuščene svetlobe **Sp:** filtrski fáktor

filtrska mréžica -e -e ž kem. teh., stroj. ☞ filtrirna mréžica

filtrska plóšča -e -e ž kem. teh. sestavina filtrske stiskalnice v obliki obojestransko nažlebljene plošče, opete s filtrirno tkanino, ki omogoča dovod suspenzije v vmesne prostore med ploščami in odvod filtrata z obeh strani plošče

filtrska pogáča -e -e ž kem., met. trdna snov, ki pri filtraciji ostane na filtru in vsebuje večji ali manjši delež tekočine **Sp:** filtrski koláč

filtrska stiskálnica -e -e ž kem. teh., met. naprava za tlačno filtracijo iz vrste filtrskih plošč, lahko razmejenih z okviri, stisnjenimi v skupno ohišje, pri čemer se suspenzija črpa v prostore med ploščami, filtrat odteka sproti, filtrska pogáča pa se odstranjuje občasno **Sp:** tlačni filter (2)

filtrska veríga -e -e ž kem. teh. več med seboj zaporedno povezanih filtrov, da se doseže večji učinek kot pri enem samem filtru

filtrska vréča -e -e ž 1. met. posamezni element vrečnega filtra 2. kem. teh. ☞ vréčni filter (1)

filtrski fáktor -ega -ja m fiz. ☞ filtrov fáktor

filtrski koláč -ega -a m kem. teh., met. ☞ filtrska pogáča

filtrski kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator, ki v električnih in elektronskih napravah zadržuje neželene frekvence, npr. pri elektromagnetnih motnjah

filtrski vlóžek -ega -žka m stroj. ☞ filtrirni vlóžek

fína cemèntna málta -e -e -e ž grad. cementna malta, v kateri je debelina zrn peska ali mivke manjša od 1 mm

fína destilácija -e -e ž kem. teh. ponovna destilacija prvega destilata surove zmesi, pri kateri se dobi želen sestavina, npr. etanol v bolj koncentrirani in čisti obliki

fína kerámika -e -e ž kem. teh. keramika s posebno tanko steno, z veliko trdnostjo, majhno poroznostjo ali posebej natančno oblikovani izdelki za industrijske potrebe

finálna plást -e plastí ž grad. zadnja plast tlaka, obloge, ometa, ki je dokončno obdelana, barvana, glajena, polirana, lakirana

finálna predeláva lesá -e -e -- ž les. stopnja mehanske predelave lesa, na kateri se izdelujejo izdelki za neposredno uporabo, npr. pohištvo, galanterija

fína málta -e -e ž grad. malta za zidanje s tankimi stiki med zidaki ali drugim materialom, npr. siporeksom, in za fine omete debeline do 5 mm

fína meháńika -e -e ž področje strojništva, ki obravnava raziskovanje, konstruiranje, izdelavo, uporabo in vzdrževanje drobnih in oblikovno zahtevnih sestavnih delov, sestavin, naprav, instrumentov in aparatov, značilnih za urarsko tehniko, krmilno tehniko, merilno tehniko, optiko, fototehniko, strojno opremo **Sp:** finomeháńika **PRIM.:** precízna meháńika

fina pločevína

fina pločevína -e -e ž met. ➡ tánka pločevína

fina struktúra -e -e ž fiz. razcep energijskih stanj v atomu zaradi medsebojnih vplivov elektromagnetnih sil med elektroni

finésa -e ž stroj. ➡ drsno števílo

fini agregát -ega -a m grad. drobno mlet agregat iz čiste kamnine

fini navòj -ega -òja m stroj. ➡ dròbni métrski navòj

fini omèt -ega -éta m grad. omet iz fine malte s peskom z velikostjo zrn 0–1 mm ali mivke, ki se nanese v 5–10 mm debeli plasti na grobi omet ali dobro izravnano betonsko površino in je podlaga za zaključne premaze in slikopleskarska dela

fini práh -ega práhú m prah, katerega delci so manjši od 10 µm

finíranje -a s tekst. nanašanje tekočega voska ali parafina na tekstilijo za zmanjšanje trenja

fini ráster -ega -tra m graf. raster, ki ima majhne rastrske pike, nevidne s prostim očesom pri normalnih pogojih opazovanja **Sp:** gósti ráster **PRIM.:** gróbi ráster

finisêr -ja m tekst. predpredilnik za volno in mešanice s kemičnimi vlakni, ki razteza in svaljka pramen v stenj

finiš -a m tekst. končni postopek pri apretiranju blaga, npr. dekatiranje, kalandriranje

finišêr -ja m grad. stroj za polaganje asfalta ali betona, npr. na cestišče **Sp:** dovrševálnik

finišíranje -a s tekst. končna obdelava tekstilij za izboljšanje lastnosti, povečanje uporabne vrednosti končnih izdelkov, zmanjšanje ali odpravljanje pomanjkljivosti nekaterih tekstilnih vlaken

fino brúšenje -ega -a s stroj. postopek obdelave kovin z odzvezmanjem materiala za doseganje površin z zelo majhno hrapavostjo, ki je enaka ali manjša, kot jo predpisuje ustrezen standard **PRIM.:** hónanje

fino číščenje -ega -a s met. izločanje zelo drobnega prahu z velikostjo delcev pod 10 µm iz dimnih plinov

fino drobljênje -ega -a s rud. drobljenje na velikost zrn, npr. pod 0,25 mm

fino glájenje -ega -a s stroj. glajenje kovin z odzvezmanjem materiala za doseganje zelo majhne hrapavosti, npr. fino brušenje, honanje, lepanje, poliranje **Sp:** súperfíniš **PRIM.:** glájenje

finomehánika -e ž ➡ fína mehánika

finost -i ž tekst. lastnost dolžinske tvorbe, npr. vlakna, preje, vrvíce, vrvi, izražena z dolžinsko maso, merska enota tex

finost mlétja cemênta -i -- -- ž grad. s standardom predpisana granulacija cementa, ki se ugotavlja s sejanjem skozi sito s premerom odprtín 90 µm, pri čemer ostanek na situ ne sme presegati 15 % celotne mase

fino vlákno -ega -a s tekst. zelo tanko vlakno, npr. volneno vlakno s premerom 20–25 µm, bombažno vlakno, ki ima dolžinsko maso 1,2–2,3 dtex

fírnež -a m kem. teh. sušljivo olje, navadno laneno, ki se mu z dodatkom sikativov skrajša čas sušenja

Fischerjeva fórmula -e -e [fišərjeva] ž kem. stereokemijska formula, s katero se prikaže prostorska razporeditev molekulskih skupin okoli centrov kiralnosti

Fischer-Tropschev procés -ega -a [fišər trópšev] m kem. teh. katalitski proces za sintezo ogljikovodikov, ki temelji na reakciji med ogljikovim monoksidom in vodikom

fízični modél -ega -a m v merilu pomanjšan model dejanske industrijske naprave za ugotavljanje procesnih parametrov s poskusi v laboratorijskem ali polindustrijskem merilu

fízika -e ž veda o lastnostih, spremembah in medsebojnih vplivih snovi, gibanju snovi v prostoru in času ter njihovi povezanosti s pojmom energija in sila

fízika délcev -e -- ž področje fizike, ki se ukvarja z raziskovanjem osnovnih gradnikov snovi

fízika kristálov -e -- ž področje fizike, ki obravnava zgradbo in fizikalne lastnosti kristalov **Sp:** kristálna fízika

fizikalna atmosfêra -e -e ž ☞ atmosfêra (2)

fizikalna kemija -e -e ž interdisciplinarno področje med fiziko in kemijo, ki obravnava zlasti uporabo fizikalnih metod pri raziskavah v kemiji, da se pojavi, kot npr. difuzija, adsorpcija, opišejo z matematičnimi formulami

fizikalna količina -e -e ž fiz. lastnost pojava, telesa ali snovi, ki jo je mogoče količinsko opredeliti **PRIM.:** količina, veličina

fizikalna kristalografija -e -e ž področje kristalografije, ki obravnava fizikalne lastnosti kristalov **Sp:** kristalofizika

fizikalna metalurgija -e -e ž področje metalurgije, ki obravnava zgradbo kovin in zlitin ter z njo povezane fizikalne in mehanske lastnosti

fizikalna preiskáva -e -e ž fiz. preiskava s tehnikami eksperimentalne fizike

fizikalna sprememba -e -e ž fiz. sprememba fizikalnih lastnosti snovi, ki jo je mogoče zaznati s fizikalnimi metodami

fizikalne lastnosti -ih -- ž mn. lastnosti snovi, ki se dajo meriti, ne da bi se pri tem snov kemično spremenila, npr. tališče, vrelišče, gostota, poroznost, vlažnost, masa, prevodnost, toplotna kapaciteta

fizikalni mérski systém -ega -ega -a m ☞ mérski systém

fizikalni modél -ega -a m fiz. teoretični model, ki z uporabo fizikalnih zakonov opiše obnašanje fizikalnega sistema, npr. Bohrov model atoma

fizikalni pojav -ega -áva m mn. fiz. naravni pojav, ki ga je mogoče analizirati s fizikalnimi metodami

fizikalni systém -ega -a m 1. fiz. del vesolja, ki se analizira s fizikalnimi metodami, preostali del vesolja se imenuje okolica 2. sistem, katerega stanje, časovni razvoj in lastnosti se lahko obravnavajo s fizikalnimi metodami

fizikalni zakóni -ih -ov m mn. mn. fiz. teoretične ugotovitve, navadno zapisane v obliki enačb, ki veljajo za vse primere fizikalnih sprememb,

ki jih je mogoče zaznati, npr. Newtonov zakon, zakon o ohranitvi naboja, energije

fizikalno čiščenje -ega -a s kem. teh. odstranjevanje nečistoč iz snovi s fizikalnimi postopki, npr. z adsorpcijo, filtracijo, destilacijo

fizikalno nanašanje iz párne fáze -ega -a -- -- s fiz., kem. vakuumski postopek nanašanja tankih plasti, pri katerem je vhodni material v trdnem stanju **PRIM.:** bliskovno lázersko nanašanje, kemično nanašanje iz párne fáze, reakcijsko nanašanje, zavésno nanašanje

fizikalno napaévanje -ega -a s fiz. nanašanje tankih plasti na podlago tako, da se pare snovi, ki se nanaša, v vakuumu kondenzirajo na njej

fizika nízkih temperatur -e -- -- ž področje fizike, ki obravnava lastnosti snovi, ki se pri nizkih temperaturah močno spremenijo, npr. superprevodnost, supertekočnost **PRIM.:** krio-génika

fizika plázme -e -- ž področje fizike, ki se ukvarja z lastnostmi ioniziranih plinov in elektromagnetnega polja, v katerem so ali ga sami ustvarjajo s toki, ki tečejo skozi nje

fizika površín -e -- ž področje fizike, ki se ukvarja s pojavi na meji med sredstvom ali fazama, npr. na meji med polprevodnikoma, kovinama, med tekočino in plinom, med trdno in tekočo fazo, pri čemer je ena od faz lahko tudi vakuum

fizika trédne snoví -e -e -- ž področje fizike, ki se ukvarja z lastnostmi snovi v trdnem stanju in uporablja metode kvantne mehanike, kristalografije, elektromagnetizma, metalurgije

fizika visókih energíj -e -- -- ž eksperimentalno področje fizike delcev, ki se ukvarja s trki med nabitimi delci, pospešenimi do tolikšnih hitrosti, da je njihova kinetična energija mnogo večja od mirovalne

fizika zvézd -e -- ž področje astrofizike, ki obravnava fizikalno zgradbo, lastnosti in razvoj zvezd **S:** stelárna astrofizika

fiziološka enôta -e -e ž merska enota, ki je prilagojena odzivu človeških čutil, npr. lumen, sievert, son

fiziološka raztopína -e -e ž kem. 0,9-odstotna raztopina natrijevega klorida, ki ima enak osmotski tlak kot telesne tekočine, npr. solze, kri

fiziološka smôla -e -e ž gozd. smola v živem in nepoškodovanem drevesu

fizisórpčija -e ž fiz. pojav, pri katerem se snov fizikalno veže na površino druge snovi
PRIM.: kemisorpčija, sórpčija

flájer -ja m tekst. predpredilnik, ki pramen, stenj iz kratkovlaknatega naravnega ali kemičnega prediva, stenj iz dolgovlaknatega kemičnega prediva ali stenj iz stebelnih vlaken, kot so npr. lan, konoplja, juta, primerno stanjša, z vitjem utrdi in raztegne v predprejo **S:** krílnik

flámska opéka -e -e ž grad. ☞ glazírana opéka

flanéla -e ž tekst. mehka tkanina v platnovi, keprovi ali krep vezavi, navadno obojestransko kosmatena **PRIM.:** bárhant

flánša -e ž stroj. ☞ príróbnica (1)

flegmatizátor -ja m kem. snov, ki se dodaja razstrelivu, da zmanjša njegovo občutljivost za udarce in toploto

fleksibílna cév -e céví ž stroj. ☞ gíbká cév (1)

fleksibílni cevovòd -ega -óda m stroj. ☞ gíbkí cevovòd

fleksibílni systém za prenòs izmènične-ga tóka -ega -a - - - - - m elektr. tehnologija močnostne elektronike, ki omogoča krmiljenje prenosa električne energije za boljše izkoriščanje obstoječih elektroenergetskih prenosnih sistemov za izmenični tok **K:** FACTS

fleksíja -e ž mat. ukrivljenost projekcije krivulje v ravnini, ki se krivulji v dani točki najbolje prilaga **S:** upógnjenost

flékso tísk -ega -a m graf. tisk s fleksibilno, mehko tiskovno formo, ki je konvencionalna tehnika visokega tiska z rastočim tržnim deležem in se uporablja predvsem za tiskanje etiket in embalaže vseh vrst

flémanje -a s met. ☞ plaménsko čiščenje

Flémingovo pravílo -ega -a s elektr. ☞ pravílo léve róke

flíč -a m les. hlod z eno obžagano stranico za izdelovanje zrcalnega furnirja

flíker -ja m 1. fiz. vtis nestalnosti vidnega zaznavanja zaradi svetlobnega dražljaja, pri katerem svetlost ali njena spektralna porazdelitev časovno niha 2. elektr. motnja v elektroenergetskem omrežju, ki se kaže kot hitro vidno spreminjanje svetilnosti svetil zaradi vklopa v obratovanje velikega, hitro spremenljivega bremena, npr. obločne peči

flítno stèklo -ega -a s kem. teh. trdo, prozorno steklo za leče in kristalne izdelke, ki vsebuje svinčev oksid, ima velik lomni količnik in majhno Abbejevo število **Sp:** angléško stèklo

flíp-flôp vézje - - -ja s elektr. ☞ bístabílno vézje

flódranje -a s les. ponarejanje ali spreminjanje teksture lesa z barvanjem ali z vrezovanjem z rezili

flókula -e ž kem. teh. ☞ kosmíč

flokulácija -e ž kem. teh. izločitev prvotno koloidnih delcev iz raztopine v obliki kosmičev, spontano ali ob dodatku flokulanta, npr. pri čiščenju odpadnih vod **S:** izkosmičenje **PRIM.:** deflokulácija, koagulácija (1), razkosmičenje

flokulánt -a m kem. teh. snov, navadno polielektrolit, ki omogoča izkosmičenje koloidnih delcev, ki so sicer premajhni, da bi se sami med seboj sprijeli v večje delce, uporablja se npr. pri čiščenju odpadnih vod **S:** oborílo (2)

flokulát -a m kem. teh. izkosmičeni delec

flór -a m tekst. rahlo vita bombažna preja, pogosto smojena in mercerizirana, da je gladka, svetleča

florentínska stekleníca -e -e ž kem. teh. steklenica s stranskim odtokom pri dnu, ki ima preliv v višini gladine v njej, uporablja se pri destilaciji z vodno paro za sprotno ločevanje kondenzirane vode od plasti specifično lažjega destilata, npr. eteričnega olja, ki ostane v steklenici

florét prèja - - -e ž tekst. svilená preja, spredena po postopku volnene česanke iz daljših

odpadkov predelave svile in ostankov kokonov, tudi iz divje svile tussah **S:** šáp přēja

floroglucinól -a **m** kem. 1,3,5-trihidroksi-benzen, $C_6H_3(OH)_3$, bela trdna snov, ki se uporablja kot reagent, npr. v papirništvu za dokazovanje lignina

flotácija -e **ž** 1. kem. teh., rud. proces ločevanja, npr. pri bogatenju rud, v biokemijski, papirni industriji, čiščenju odpadnih vod, ki temelji na umetno vzpostavljenem vzgonu, pri čemer se v posodo z vodno suspenzijo ob dodatku flotacijskega sredstva vpihavajo drobni mehurčki zraka, ki se obdajo s hidrofobnimi delci zelene sestavine rude in kot pena splavajo na vrh, od koder se odstranjujejo, hidrofilni delci jalovine pa potonejo na dno posode 2. rud. obrat, kjer poteka ta proces

flotácija z raztopljenim zrâkom -e - - - - - **ž** kem. teh. flotacija, pri kateri se suspenzija najprej nasiti z zrâkom pod tlakom, nato se tlak zniža in se zrâk sprošča v obliki drobnih mehurčkov, uporablja se zlasti za čiščenje odpadnih vod

flotacijska cêlica -e -e **ž** rud. enota naprave, postroja za flotacijo, sestavljena iz posode, mešala s pogonom in priprave za vpihovanje zraka pod tlakom za ustvarjanje pene

flotacijska jalovína -e -e **ž** rud. jalovina, ki je odvalni produkt flotacije

flotacijska napráva -e -e **ž** rud. naprava za flotarje, sestavljena iz baterije flotacijskih celic

flotacijska tehnologija -e -e **ž** rud. tehnologija ločevanja drobnih delcev rude od jalovine, pri kateri se omočena zrna prilepijo na zračne mehurčke v peni na površini in odstranjujejo z vrtečimi se lopaticami

flotacijsko srédstvo -ega -a **s** kem. teh., rud. snov, ki se pri flotaciji doda suspenziji, da se spremeni obnašanje površine trdnih delcev, npr. hidrofilnost, ali suspenzije, npr. večje penjenje **PRIM.:** deprésor (1), penílo

flotátor -ja **m** kem. teh. naprava za flotacijo

flotirajóča nít -e -i **ž** tekst. osnovna ali votkovna nit v tkanini, ki med dvema veznima točkama ni prevezana

fluát -a **m** grad. sredstvo na osnovi natrijevega fluoridosilikata za utrditev in zaščito apnenih in betonskih površin

fluatíranje -a **s** grad. površinska obdelava betona z magnezijevim ali cinkovim fluoridosilikatom, da postane neprepusten za vodo

fluíd -a **m** snov v plinastem ali tekočem stanju ali v stanju plazme

fluídíčna napráva -e -e **ž** stroj. naprava, zgrajena iz fluídíčnih elementov in sestavin

fluídíčni elemènt -ega -ênta **m** stroj. gradnik fluídíčne naprave, vezja, krmilja, ki uporablja fluid kot delovni medij

fluídíčni sènzor -ega -ja **m** stroj. zaznavalo fizikalne veličine, npr. tlaka, toka, ki za svoje delovanje uporablja fluid kot delovni medij **S:** fluídíčno zaznaválo

fluídíčni stròj -ega stròja **m** stroj. ➔ fluídnotéh-níčni stròj

fluídíčno zaznaválo -ega -a **s** stroj. zaznavalo fizikalne veličine, npr. tlaka, toka, ki za svoje delovanje uporablja fluid kot delovni medij **S:** fluídíčni sènzor

fluídika -e **ž** stroj. področje fluidne tehnike, ki obravnava zaznavo in krmiljenje toka informacije, lahko tudi energije, zlasti z dinamičnimi fluídíčnimi elementi, deluje lahko z zrâkom, vodo, oljem, vročim plinom ali biološko tekočino, npr. urinom, krvjo, uporablja se za integrirana logična vezja, za krmiljenje strežnih naprav in robotov, krmiljenje in regulacijo plinskih turbin in raketnih motorjev, krmiljenje klimatskih naprav, v medicinski tehniki

fluidiméter -tra **m** fiz. merilnik razprševalnih lastnosti barv za elektrostatično barvanje z nabrizgavanjem

fluidizácija -e **ž** kem. teh. operacija, pri kateri se zrnata trdna snov, npr. reaktant, katalizator, premog, cement, ruda, meša s fluidom, navadno plinom, da se pretvori v dvofazni fluid in se prične obnašati kot tekočina, ki se uporablja za fizikalno-kemijske reakcije, pri zgorevanju, sušenju, transportu

fluidizacijski dímní generátor -ega -ega
-ja **m** kem. teh. generator dima, ki proizvaja dim s
fluidizacijo

fluidizirana plást -e plastí ž kem. teh., stroj. plast
zrnatega materiala v reaktorju, sušilniku,
kurišču, npr. katalizatorja, absorbenta, ionskega
izmenjalca, premoga, rude, ki se v toku plina
skozenj obnaša kot tekočina

fluídna téhnika -e -e ž področje strojništva,
ki obravnava prenos, pretvarjanje in krmiljenje
energije, prenos informacij s fluidi ter obsega
hidravliko, pnevmatiko in fluidiko

fluídno kóksanje -ega -a s kem. teh. termični
proces, ki uporablja tehniko fluidizirane plasti
za neprekinjeno presnovo težjih frakcij nafte v
petrolkoks in lažje ogljikovodike

fluídnot -i ž ☞ tekočnost

fluídnotéhníčni stròj -ega stròja **m** stroj. stroj,
ki deluje s fluidom kot delovnim medijem,
npr. hidrostatska črpalka, vodna turbina,
kompresor **Sp**: fluídni stròj

flukuáciaja -e ž elektr. zaporedje sprememb
nihanja veličine ali stalno spreminjanje
efektivne ali temenske vrednosti veličine
S: kolébanje **PRIM.**: utrípanje

fluór -a **m** kem. element iz skupine halogenov,
strupen plin blede rumenkaste barve z
dušljivim vonjem, močen oksidant, uporablja
se zlasti v jedrski tehnologiji za pridobivanje
uranovega heksafluorida, simbol F

fluoresceín -a **m** kem. sintetična organska
snov, temno oranžnordeč prah, topen v vodi in
etanolu, njegova raztopina kaže močno rume-
nozeleno fluorescenco, uporablja se za sledenje
podzemskih vodnih tokov

fluorescénca -e ž **1.** fiz. emisija svetlobe v
snovi, ki je prejela energijo od svetlobe s krajšo
valovno dolžino od izsevane ali kako drugače,
npr. z bombardiranjem z elektroni, zaradi ele-
ktričnega toka skozi polprevodnik **PRIM.**: fóto-
luminiscénca **2.** fiz. fotoluminiscenca, pri kateri
traja emisija svetlobe po prenehanju obsevanja
z vzbujevalno svetlobo 0,5–20 ns, pri čemer

ima izsevana svetloba daljšo valovno dolžino
kot vzbujevalna, uporablja se v fluorescenčnih
oblogah fluorescenčnih sijalk, živosrebrnih
sijalk **PRIM.**: fosforescénca, luminiscénca

fluorescénčna cév -e céví ž elektr. razelektri-
tvena sijalka z živosrebrno paro, v kateri oddaja
svetlobo plast luminoforja, ki jo vzbuja ultravi-
jolično sevanje pri razelektritvi **S**: fluorescénčna
sijálka

fluorescénčna sijálka -e -e ž elektr. razelektri-
tvena sijalka z živosrebrno paro, v kateri oddaja
svetlobo plast luminoforja, ki jo vzbuja ultravijo-
lično sevanje pri razelektritvi **S**: fluorescénčna cév

fluorescénčna spektroskopíja -e -e ž kem.
spektroskopija, s katero se analizira fluorescen-
ca vzorca, ki je posledica prehodov z ultravijo-
lično svetlobo vzbujenih elektronov molekul
v osnovno stanje, uporablja se za analizo
organskih snovi, v medicini za razlikovanje
malignih tumorjev od benignih **PRIM.**: fluori-
metríja, fluorometríja

fluorescénčni zaslon -ega -óna **m** elektr. zaslon
Braunove elektronke, z notranje strani prekrit s
fluorescenčno snovjo, ki oddaja vidno svetlobo,
ko nanj udarja curek elektronov ali ionizirajoče
sevanje

fluoríd -a **m** kem. sol fluorovodikove kisline, npr.
natrijev fluorid NaF

fluoridíranje -a s kem. dodajanje fluora v obliki
natrijevega fluorida, fluoridosilicijeve kisline ali
natrijevega fluoridosilikata pitni vodi za prepre-
čevanje zobne gnilobe

fluoridosilícijeva kislína -e -e ž kem. hipote-
tična heksafluoridosilicijeva kislina, H_2SiF_6 ,
katere soli so obstojne, npr. natrijev heksaflu-
ridosilikat **Sp**: fluorosilícijeva kislína

fluoridosilikát -a **m** kem. sol heksafluoridosi-
licijeve kisline, H_2SiF_6 , npr. kalijev fluoro-
dosilikat, ki se uporablja pri izdelavi porcelanov,
magnezijev fluoridosilikat za utrjevanje
betonov **Sp**: fluórosilikát

fluorimetríja -e ž kem. metoda za ugotavljanje
in karakterizacijo minimalnih količin snovi,

ki temelji na vzbujanju fluorescence snovi s snopom ultravijolične svetlobe in merjenjem značilne valovne dolžine izsevane fluorescenčne svetlobe **S:** fluorometrija **PRIM.:** fluorescenčna spektroskopija

fluoriranje -a s kem. kemijska reakcija, s katero se v molekulo spojine uvede en ali več atomov fluora

fluorirno sredstvo -ega -a s kem. snov, ki se uporablja za fluoriranje, npr. elementni fluor, bromov trifluorid, kobaltov(III) fluorid, freon-12

fluorit -a m kem. teh. mineral kalcijev fluorid, CaF_2 , rumeno, zeleno, vijolično obarvani ali brezbarvni kristali, ki se uporablja kot glavna surovina za pridobivanje vodikovega fluorida in fluora, talilo v metalurgiji, dodatek v glazurah in emajlih **Sp:** jedavec

fluoroetén -a m kem. ☞ tétrafluoroetén

fluoroklóroogljikovodík -a m kem. metan ali etan, v katerem so vsi vodikovi atomi povsem ali delno nadomeščeni z atomi fluora ali klora, npr. freon-12, hladivo v hladilni tehniki, propelant v pršilnih dozah, zaradi škodljivega učinka na ozonsko plast v ozračju je uporaba popolnoma halogeniranih ogljikovodikov močno omejena, namesto njih se uporabljajo delno halogenirani ogljikovodiki **K:** CFC

fluorometrija -e ž kem. metoda za ugotavljanje in karakterizacijo minimalnih količin snovi, ki temelji na vzbujanju fluorescence snovi s snopom ultravijolične svetlobe in merjenjem značilne valovne dolžine izsevane fluorescenčne svetlobe **S:** fluorimetrija **PRIM.:** fluorescenčna spektroskopija

fluoropolimêr -a m kem. organski polimer, v katerem so vodikovi atomi delno ali v celoti nadomeščeni s fluorovimi atomi **PRIM.:** politétrafluoroetilén

fluoropropén -a m kem. propen, v katerem so vsi vodikovi atomi nadomeščeni s fluorovimi, C_3F_6 , brezbarven plin brez vonja, ki se uporablja za proizvodnjo polifluoroetenpropilena **S:** fluoropropén, héksafluoropropén

fluoropropilén -a m kem. propen, v katerem so vsi vodikovi atomi nadomeščeni s fluorovimi, C_3F_6 , brezbarven plin brez vonja, ki se uporablja za proizvodnjo polifluoroetenpropilena **S:** fluoropropén, héksafluoropropén

fluorosilícijeva kislína -e -e ž kem. ☞ fluoridosilícijeva kislína

fluorosilikát -a m kem. ☞ fluoridosilikát

fluorovodík -a m kem. ☞ vodikov fluorid

fluorovodikova kislína -e -e ž kem. vodna raztopina vodikovega fluorida, šibka kislina, zelo korozivna, koncentrirana je navadno 40-odstotna, na vlažnem zraku se kadi, uporablja se za sintezo anorganskih fluoridov in organofluorovih spojin, za proizvodnjo fluoropolimerov in za jedkanje

fókus -a m 1. fiz. presečišče snopa vzporednih žarkov ali njihovih podaljškov po lomu na leči ali odboju na zrcalu **S:** gorišče (1) 2. mat. vsaka od dveh značilnih točk stožnic, npr. elipse, hiperbole, parabole, in ustreznih rotacijskih ploskev **S:** gorišče (2) 3. fiz. točka, v katero optični sistem preslika žarke, ki izhajajo iz točke oddaljenega predmeta

fokusiranje -a s fiz. prilagajanje razdalj med lečami fotografskega aparata, mikroskopa, daljnogleda, da se točka na predmetu preslika v točko na sliki

fokusiranje snôpa -a -- s fiz. postopek, s katerim se doseže, da se snop svetlobe, elektronov ali delcev čim bolj natančno zbere v eni točki

fokusirna elektróda -e -e ž elektr. elektroda, katere električno polje povzroča konvergenco trajektorij v elektronskem snopu

fokusirna gláva -e -e ž stroj. sestavni del laserskega obdelovalnega sistema, zgrajen iz optičnih in mehanskih komponent, ki določa obliko in dimenzije laserskega snopa na površini obdelovanca, dovaja procesni plin na mesto interakcije ter omogoča diagnostiko in spremljanje procesa

fókusna žarnica -e -e ž elektr. žarnica z nitko, ki ima glede na vznožek predpisano lego, da se

dosega želena osvetlitev s čim manj svetlobnih izgub, npr. pri avtomobilskih reflektorjih, gledališki osvetljavi, projektorjih

fókusova globína -e -e ž fiz. ➡ globínska ostrína

fólija za oplemenítenje -e -e -e ž les. folija iz umetne snovi, navadno iz melaminske smole, za prekritje lesenih kompozitnih plošč z lepljenjem ali pritalitvijo z lepljenjem, da se izboljša-jo površinske lastnosti osnovnega materiala

fólijska filamêntna prêja -e -e -e ž tekst. filametna preja, izdelana z združevanjem ali vitjem folijskih trakov **S**: fibrilirana filamêntna prêja, trákasta filamêntna prêja

fólijski kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator iz dveh pokovinjenih folij ali ene obojestransko pokovinjene folije, pri katerem vsaka folija ali pokovinjena stran predstavlja eno elektrodo

fón -a m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za nivo glasnosti, simbol fon, 1 fon ~ 1 dB **PRIM.:** bél, néper

fónd -a m tekst. temeljna barva nepotiskanih tekstilij, na katero se tiska enobarvni ali večbarvni vzorec

fónokemíja -e ž področje kemije, ki obravnava vpliv zvočnega in ultrazvočnega valovanja na potek nekaterih kemijskih reakcij

fonón -a m fiz. kvant akustičnega valovanja v trdni snovi

fórma -e ž votla priprava, po kateri se oblikujejo predmeti z ulivanjem, npr. livarska forma

formaldehid -a m kem. metanal, aldehyd mravljinčne kisline, HCHO, brezbarven strupen plin z ostrim vonjem, surovina za proizvodnjo sintetičnih smol

formalín -a m kem. navadno 37-odstotna vodna raztopina formaldehida, uporablja se za konzerviranje anatomskih preparatov, sredstvo proti plesni

formálna oblíka enáčb -e -e -e ž fiz., mat. oblika enáčb, neodvisna od načina predstavitve, s katerim se opisuje fizikalni sistem

formální račún -ega -a m mat. neinterpretiran simbolični sistem računanja z natančno definirano sintakso

formální systém -ega -a m natančno definiran sistem abstraktnega razmišljanja, ki temelji na matematiki

formálno razrešévánje enáčbe -ega -a -s mat. reševanje enáčbe po formalnih korakih

fórmanje -a s met. izdelava livarskih form, pri kateri se za oblikovanje livne votline uporabi model, ki ima obliko ulitka in je pritrjen na modelno ploščo

fórmanje jêder -a -s met. izdelava peščenih jeder za vlaganje v livarske forme

fórmanje po ulítku -a -s met. izdelava livarske forme, pri kateri se ulitek uporabi kot model

fórmanje s cemêntom -a -s met. izdelava livarskih form, pri kateri se livarskemu pesku doda cement

fórmanje s staljívím modêlom -a -s met. izdelava livarske forme, pri kateri se uporabi voščen model, ki pri segretju izteče iz forme

fórmanje z mávcem -a -s met. izdelava livarske forme, pri kateri se uporablja mavec namesto livarskega peska

fórmarski okvír -ega -a m met. kovinska škatla z nastavki za medsebojno pritrditev zgornje in spodnje polovice dvodelne livarske forme

fórmarski pések -ega -ska m met. ➡ livárski pések

fórmarski stròj -ega stròja m met. stroj za izdelovanje peščenih livarskih form

formát -a m **1.** standardiziran zapis in prikaz podatkov **2.** grad. predpisana oblika in velikost predmeta, npr. opeka normalnega formata z dimenzijami 25 cm × 12 cm × 6,5 cm

formatíranje -a s grad., stroj. zlaganje večjih risb na standardizirano velikost, npr. A4

formátní žagální stròj -ega -ega stròja m les. krožni žagalni stroj za izrezovanje polizdelkov določenih oblik in dimenzij

formiát -a m **1.** kem. sol mravljinčne kisline, npr. natrijev formiat, HCOONa **2.** kem. ester mravljinčne kisline, npr. metil formiat, HCOOCH_3

formiát celuloze -a -- m kem. ester celuloze z mravljinčno kislino, podoben acetatu celuloze, za izdelavo umetnih vlaken **Sp:** formílceluloza

formíl -a m kem. funkcionalna skupina aldehydov, $-\text{CHO}$ **S:** aldehydna skupína

formílceluloza -e ž kem. ➞ formiát celuloze

formilíranje -a s kem. postopek za uvajanje formilne skupine v organsko molekulo, npr. formiliranje toluena

formíranje -a s **1.** elektr. pojav pri elektrolitskem kondenzatorju, ki se izraža s spremembo impedance na vmesni ploskvi med kovino in elektrolitom ob prehodu toka od kovine k elektrolitu, ko se prvič pritiska napetost **2.** elektr. postopek priprave novega akumulatorja za obratovanje s tem, da se napolni z elektrolitom in z električnim tokom **3.** tekst. toplotno oblikovanje z uporabo ustreznih lesenih ali kovinskih form, npr. nogavic, rokavic, ki da tekstiliji dokončno obliko

formírni plín -ega -a m kem., met. plin iz mešanice vodika in dušika, ki se uporablja kot zaščitni plin, npr. pri toplotni obdelavi kovin, varjenju, lotanju, žarjenju

fórmula -e ž kratek zapis s simboli, ki se uporablja v matematiki, kemiji, tehniki za opis odnosov med veličinami ali količinami, npr. matematična formula, kemijska formula **PRIM.:** strukturna fórmula

forsterít -a m met. temnozelen rombični mineral, magnezijev olivin, Mg_2SiO_4 , ki je pomembna sestavina magnezitnih in krom-magnezitnih ognjevdržnih gradiv

Fortinov barométer -ega -tra [forténov] m fiz. precizen živosrebrni barometer z možnostjo upoštevanja popravkov zaradi odstopanja geografske širine ali zemeljskega pospeška in temperature od standardnih vrednosti

fosfát -a m **1.** kem. sol fosforjeve kisline, npr. kalcijev fosfat, $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$ **Sp:** ortofosfát

PRIM.: difosfát, hidrogénfosfát, polifosfát

2. kem. ester fosforjeve kisline, npr. tributil fosfat, $(\text{C}_4\text{H}_9\text{O})_3\text{PO}$

fosfatíranje -a s kem. teh., met. postopek za protikorozijsko zaščito kovin, navadno jekla, z vodno raztopino cinkovega ali manganovega hidrogenfosfata

fosfátno gnojílo -ega -a s kem. teh. gnojilo, ki vsebuje fosfor v obliki topnih fosfatov, npr. superfosfat, Thomasova žlindra, trojni superfosfat

fosfátno stéкло -ega -a s kem. teh. steklo, ki ga sestavljajo metafosfati kovin namesto silikatov kot v silikatnem steklu, odporno proti fluorovodikovi kislini, uporablja se za očala, ki ne prepuščajo ultravijolične svetlobe

fosfíd -a m kem. binarna spojina fosforja s kovinami, npr. kalcijev fosfid, Ca_3P_2

fosfídni bíser -ega -a m met. livarska napaka, pri kateri ob izcejanju železovega fosfida na površju ulitka nastaja biserasta kroglica

fosfín -a m **1.** kem. fosfan, fosforjev hidrid, PH_3 , brezbarven, vnetljiv plin **2.** kem. organofosforjeva spojina R_3P , derivat fosfina, v katerem so atomi vodika nadomeščeni z organskimi atomskimi skupinami

fosfínska kislína -e -e ž kem. enobazna fosforjeva(I) kislina, H_3PO_2 , brezbarvni kristali ali oljnata tekočina, reducent, uporablja se v kopelih za kemično nikljanje **S:** hípofósforasta kislína

fosfít -a m **1.** kem. sol fosforaste kisline, npr. natrijev fosfit, NaPO_3 **2.** kem. ester fosforaste kisline, npr. trimetilfosfit, $\text{P}(\text{OCH}_3)_3$

fósfor -ja m **1.** kem. element iz dušikove skupine periodnega sistema, ki nastopa v več alotropskih modifikacijah, simbol P **2.** kem. ➞ luminofór (2)

fósforasta kislína -e -e ž kem. trioksidofosforjeva(III) kislina, H_3PO_3 , bela, trdna, higroskopna snov, uporablja se kot sredstvo za zaščito rastlin pred plesnimi, npr. vinske trte pred peronosporo **S:** fósforjeva(III) kislína **PRIM.:** difósforjeva kislína, fósforjeva

kislína, métáfósforjeva kislína, ortofósforjeva kislína, polifósforjeva kislína

fosforescência -e ž fiz. vidna luminiscenca, pri kateri traja emisija svetlobe tudi po nekaj ur po obsevanju, npr. pri stroncijevem aluminatu, ki se uporablja v barvah za varnostno signalizacijo **PRIM.:** fluorescência (2), fótoluminiscência

fosforít -a m kem. teh. sedimentna kamnina z masnim deležem fosfatov 15–20 %, zlasti kot hidroksiapatit $\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{OH}$ in fluorapatit $\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{F}$, uporablja se kot naravna surovina za pridobivanje superfosfata **PRIM.:** kálcijev fosfát, tríkalcijev fosfát

fósforjeva(III) kislína -e(III) -e [tri] ž kem. trioksidofosforjeva(III) kislina, H_3PO_3 , bela, trdna, higroskopna snov, uporablja se kot sredstvo za zaščito rastlin pred plesnimi, npr. vinske trte pred peronosporo **S:** fósforasta kislína

fósforjeva kislína -e -e ž kem. tetraoksidofosforjeva(V) kislina, H_3PO_4 , brezbarvni kristali ali viskozna tekočina, uporablja se za proizvodnjo mineralnih gnojil, za fosfati-ranje **S:** ortofósforjeva kislína **PRIM.:** fósforasta kislína, métáfósforjeva kislína

fósforjev bròn -ega bróna m met. bron z masnim deležem kositra 3,5–10 % in fosforja do 1 %, zelo žilav, z veliko trdnostjo in majhnim faktorjem trenja, odporen proti utrujenosti, obrabi, koroziji, npr. za drsne ležaje, sita za sejnalno analizo, ladijske vijake

fósforjev kloríd-oksíd -ega -a m kem. POCl_3 , brezbarvna tekočina, ki se na vlažnem zraku kadi, uporablja se kot klorirno sredstvo v organski sintezi

fósforjev péntaoksíd -ega -a kem. fosforjev(V) oksid, P_2O_5 , anhidrid fosforjeve kisline, bel, zelo higroskopen prašek, ki se na zraku razteče, uporablja se kot sušilo, v organski sintezi za dehidracijo

fósforjev péntasulfíd -ega -a m kem. tetra-fosforjev dekasulfid, P_4S_{10} , ki se uporablja za proizvodnjo aditivov za mazalna olja, trdnih elektrolitov za litijeve baterije, insekticidov

fósforjev tríkloríd -ega -a m kem. fosforjev(III) klorid, PCl_3 , brezbarvna do rumena tekočina, ki se na zraku kadi, ostri vonj spominja na klorovodikovo kislino, uporablja se kot klorirno sredstvo v organski sintezi, npr. pri proizvodnji herbicidov, insekticidov

fosforoskop -a m elektr. eksperimentalna naprava za merjenje trajanja luminiscenčne emisije

fosgén -a m kem. karbonilov diklorid, COCl_2 , brezbarven, zelo strupen plin, v majhnih koncentracijah ima vonj po sveže pokošeni travi, uporablja se v organski sintezi, nekda kot bojni strup iz skupine dušljivcev

fósilno gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo, npr. premog, nafta, zemeljski plin, zmes ogljikovodikov, produkt anaerobnega razkroja organizmov, odmrlih v pradavnini, ki se uporablja za proizvodnjo pogonskih goriv, kemikalij, plastičnih mas in za kurjavo

fótoakústíčni modulátor -ega -ja m fiz. modulator frekvence laserske svetlobe ali odklona laserskega žarka s frekvenco akustičnega vala v kristalu

fótoanóda -e m elektr. elektroda fotocelice, ki je priključena na pozitivni pol napetostnega vira

fótocélica -e ž elektr. element, ki pretvarja svetlobni tok v električni tok z zunanjim fotoefektom

fótočlén -a m elektr. člen, ki z uporabo foto-napetostnega pojava neposredno pretvarja sončno energijo ali drugo elektromagnetno sevanje v električno energijo **S:** fótónapétostni člén **Sp:** fótoeléktrični člén, fótoelemènt, fóto-napétostna célica, fótovoltáični člén, solárna célica, sónčna célica **PRIM.:** fótoupór

fótodemodulátor -ja m elektr. fotodioda, namenjena za demodulacijo moduliranih svetlobnih signalov

fótodetéktor -ja m elektr. naprava, ki zaznava svetlobo in pretvarja svetlobni tok v električni signal, npr. fotodioda

fótodióda -e ž elektr. polprevodniška dioda, v kateri absorpcija svetlobe požene električni tok

fótoefékt -a m fiz. delovanje fotonov na elektrone v snovi tako, da se spremeni njihovo energijsko stanje **PRIM.:** fótoelektrični pojav

fótoelasticimetrija -e ž fiz. optična metoda raziskovanja porazdelitve napetosti, pri kateri kažejo obremenjeni prozorni in elastični modeli, opazovani v polarizirani svetlobi, napetostne figure, ki jih povzroča dvojno lomljenje svetlobe

fótoelástična konstanta -e -e ž fiz. sorazmernostni faktor, ki povezuje dvolumnost z mehansko napetostjo, ki je dvolumnost povzročila

fótoelástičnost -i ž fiz. lastnost prozornih, optično izotropnih trdnih snovi, da postanejo dvolumne pod mehansko obremenitvijo

fótoelektrična bralna gláva -e -e ž elektr. bralna gláva, ki za branje zapisanih podatkov uporablja fotocelico **Sp:** fótoelektrična čitalna gláva, fótoelektrična odjemna gláva

fótoelektrična čitalna gláva -e -e -e ž elektr. ☞ fótoelektrična bralna gláva

fótoelektrična odjemna gláva -e -e -e ž elektr. ☞ fótoelektrična bralna gláva

fótoelektrična otipalna gláva -e -e -e ž elektr. ☞ fótoelektrična zaznavalna gláva

fótoelektrična zaznavalna gláva -e -e -e ž elektr. del merilne naprave za fotoelektrično preskušanje, ki jo sestavljata vir svetlobnega žarka in fotočlen ali fotoupor **Sp:** fótoelektrična otipalna gláva

fótoelektrični člen -ega -a m elektr. ☞ fótočlén

fótoelektrični fotométer -ega -tra m fiz. fotometer, ki uporablja za merjenje jakosti svetlobnega toka fotočlen, fototranzistor ali fotopomnoževalko

fótoelektrični javljálnik díma -ega -a -- m fiz. javljálnik z zaznavalom, ki s fotoelektričnim merjenjem optične gostote zazna dim v prostoru in nanj opozori

fótoelektrični javljálnik nívója -ega -a -- m fiz. javljálnik nivoja z zaznavalom, ki optično zaznava mejno raven gladine in opozarja nanjo

fótoelektrični koloriméter -ega -tra m fiz. kolorimeter, ki za merjenje intenzivnosti barve uporablja fotopomnoževalko ali fotocelico, nabor optičnih filtrov in zaznavalo z ojačevalnikom signala

fótoelektrični merílnik dímljenja -ega -a -- m fiz. zaznavalo za fotoelektrično merjenje, prikazovanje, krmiljenje optične gostote dimnih plinov v dimnem kanalu, dimniku

fótoelektrični pojav -ega -áva m fiz. izbijanje elektronov iz električno prevodne snovi s svetlobo dovolj kratke valovne dolžine **PRIM.:** fótoefékt

fótoelektrični pretvórník -ega -a m fiz. pretvornik, ki pretvarja vpadno svetlobno sevanje v električni signal

fótoelektrični tók -ega -a m elektr. izhodni električni tok fotokatode zaradi vpadnega svetlobnega sevanja

fótoelektrično mérjenje -ega -a s fiz. merjenje jakosti svetlobnega toka s fotočlenom, fototranzistorjem, fotopomnoževalko

fótoelektrika -e ž elektr., fiz. področje, ki z obravnavanjem električnih pojavov, nastalih z absorpcijo fotonov, povezuje elektroniko in fotoniko **PRIM.:** fotovoltáika

fótoelektrón -a m fiz. elektron, ki izstopa iz snovi zaradi fotoelektričnega pojava

fótoelektrónska spektroskopíja -e -e ž kem. spektroskopija, ki temelji na zunanjem fotoefektu, pri katerem se ob obsevanju trdnega vzorca z elektromagnetnim sevanjem sprostijo fotoelektroni, uporablja se za ugotavljanje kemične sestave in elektronskega stanja trdnih vzorcev **S:** fótoemisíjska spektroskopíja **PRIM.:** réntgenska fótoelektrónska spektroskopíja, últravijólična fótoelektrónska spektroskopíja **K:** PÉS

fótoelemènt -énta m elektr. ☞ fótočlén

fótoemisíja -e ž fiz. emisija elektronov pri zunanjem fotoefektu

fótoemisíjska spektroskopíja -e -e ž kem. spektroskopija, ki temelji na zunanjem fotoefektu, pri katerem se ob obsevanju trdnega

fotografsko razmérie objektiva

vzorca z elektromagnetnim sevanjem sprostijo fotoelektroni, uporablja se za ugotavljanje kemične sestave in elektronskega stanja trdnih vzorcev **S**: fotoelektronska spektroskopija **PRIM.**: réntgenska fotoelektronska spektroskopija, últravijolična fotoelektronska spektroskopija **K**: PÉS

fotografsko razmérie objektiva -ega -a -- s fiz. količnik goriščne razdalje objektiva in njegovega premera, ki je obratna vrednost svetlobne moči objektiva

fótogrametrija -e ž veda, ki se ukvarja s pridobivanjem merskih in semantičnih informacij s fotografij območja, posnetih iz zraka ali s tal z različnimi zaznavali, kar omogoča pretvorbo slike površja ali objektov v digitalno obliko, npr. ortofoto **PRIM.**: daljinsko zaznavanje

fótointerpretácia -e ž področje, ki se ukvarja s prepoznavanjem in opisovanjem vsebine na fotografskih posnetkih, npr. fotointerpretácia satelitskih posnetkov

fótoionizácia -e ž fiz. ionizácia atoma ali molekule v plinu s fotoefektom

fótokatóda -e ž **1.** elektr. elektroda fotopomoževalke ali fotočlena, ki je priključena na negativni potencial in iz nje vpadla svetloba izbija elektrone **2.** elektr. kovinska ali polprevodna plast za fotoelektrično oddajanje elektronov v fotoelektričnem zaznavalu

fótokémija -e ž področje kemije, ki obravnava fotokemijske reakcije

fótokémijska razgrádnja -e -e ž tekst. poslabšanje lastnosti materiala, npr. sintetičnih vlaken zaradi depolimerizacije, premreženja, obarvanja, ki je posledica fotokemijskih reakcij pri učinkovanju svetlobe, zlasti ultravijolične

fótokémijska reákcija -e -e ž kem. reakcija, ki poteka pod vplivom vidne ali ultravijolične svetlobe, npr. v fotografiji, fotosintezi v zelenih rastlinah

fótokémijski procés -ega -a m kem. proces, pri katerem potekajo fotokemijske reakcije, npr. fotosinteza v zelenih delih rastlin

fótokopíranje -a s graf. fotografsko kopiranje besedila z delovanjem svetlobe na elektrostatično nabito površino

fótokromíja -e ž kem. reverzibilna sprememba kemijske zvrsti pod vplivom vidne ali ultravijolične svetlobe iz ene oblike v drugo, ki je povezana s spremembo barve **S**: fótotropíja

fótokrómná léča -e -e ž fiz. leča, navadno za očala, ki se pod vplivom bližnje ultravijolične svetlobe obarva in v njeni odsotnosti spet obledi

fótolitografíja -e ž graf. tehnika izdelave tiskovne forme za ploski tisk, pri kateri se tiskovni elementi s kopirne predloge prenesejo na kopirni sloj fotokemično z osvetljevanjem kopirnega sloja, njegovim razvijanjem in nadaljnjo obdelavo glede na vrsto tiskovne forme za različne tehnike tiska

fótolíza -e ž kem. razpad molekule pod vplivom vidne ali ultravijolične svetlobe, rentgenskega sevanja ali sevanja gama

fótoluminiscéncia -e ž kem. luminiscéncia, pri kateri molekule snovi absorbirajo fotone svetlobe in preidejo v vzbujeno stanje, nato pa ob prehodu iz vzbujenega nazaj v nižje energijsko stanje svetlobo spet izsevajo **PRIM.**: fluorescéncia (1), fosforescéncia

fótomagnétni pojáv -ega -áva m fiz. sprememba magnetizacije zaradi vpadle svetlobe

fótomáská -e ž elektr., graf. neprosojna plošča z odprtinami ali prosojnimi mesti z določenim vzorcem, ki prepuščajo svetlobo, navadno se uporablja v fotolitografiji, npr. pri izdelavi integriranih vezij

fotométer -tra m **1.** fiz. merilnik moči svetlobe v curku, usmerjenem nanj **2.** kem. instrument za analizo na podlagi fotometrije **PRIM.**: spéktrofotométer

fotométrična analíza -e -e ž kem. ☞ fotometrija (3)

fotométrični kanál -ega -a m fiz. kanal, določen z intervalom valovnih dolžin, za sprejemanje fotometričnih podatkov

fotometrija -e ž 1. področje radiometrije, ki meri učinke svetlobe, kot jih zaznava človeško oko 2. fiz. merjenje jakosti vpadle svetlobe, pogosto s filtri, ki prepuščajo le svetlobo na določenih intervalih valovnih dolžin 3. kem. metoda kvantitativne analize z merjenjem svetlobnega toka vidne svetlobe določene barve ali valovne dolžine **S**: spéktrófoto-metríja (2) **Sp**: fotométrična analíza

fotometrijski ekvivalent -ega -énta m fiz. vrednost v luminih kot računski nadomestek za svetlobni tok, izražen v wattih

fótomodulátor -ja m fiz. naprava, ki omogoča modulacijo lastnosti svetlobnega valovanja, npr. smeri, polarizacije, faze, jakosti, frekvence, npr. Pockelsova celica, tekoči kristali

fotón -a m fiz. kvant sevanja energije v toku elektromagnetnega valovanja, kot jo zaznajo osnovni delci v snovi, izpostavljeni temu toku

fótonapétost -i ž elektr., fiz. električna napetost, ki nastane na površini polprevodnika pri osvetlitvi s svetlobo

fótonapétostna bateríja -e -e ž baterija fotonapetostnih členov, ki proizvajajo električno napetost **S**: sónčna bateríja **Sp**: solárna bateríja

fótonapétostna célica -e -e ž elektr. ☞ fótočlén

fótonapétostna elektrárna -e -e ž sónčna elektrárna, ki na podlagi fotonapetostnega pojava proizvaja električno energijo neposredno iz sončne svetlobe **PRIM.**: sónčna elektrárna

fótonapétostni člén -ega -a m elektr. člen, ki z uporabo fotonapetostnega pojava neposredno pretvarja sončno energijo ali drugo elektromagnetno sevanje v električno energijo **S**: fótočlén **Sp**: fótoelektrični člén, fótoelemént, fótona-pétostna célica, fótovoltáični člén, solárna célica, sónčna célica **PRIM.**: fótoúpor

fótonapétostni pojav -ega -áva m 1. fiz. pojav napetosti na plasti s svetlobo obsevanega polprevodnika kot posledica notranjega fotoefekta **Sp**: fótovoltáični pojav 2. elektr. fotoelektrični pojav, pri katerem zaradi absorpcije fotonov

v snovi nastane med dvema njenima točkama električna potencialna razlika

fotónika -e ž področje fizike, ki obravnava lastnosti svetlobe, svetlobne vire, zaznavanje svetlobe, zlasti emisijo, prenos, modulacijo, obdelavo signalov, preklapljanje, ojačevanje in razpoznavanje informacij, ki jih nosi svetloba

fotónska dóza -e -e ž fiz. radiometrična veličina, količnik števila fotonov, ki v danem trajanju padejo na izpostavljeno ploskev, in površine te ploskve, simbol H_p , merska enota na kvadratni meter, m^{-2}

fótoplátno -a s tekst. beljena bombažna ali lanena tkanina za slikarska platna in za fototehniko

fótopolimêr -a m fiz., kem. polimerna snov, ki je občutljiva za svetlobo

fótopolimêrna plôšča -e -e ž graf. gibka plošča za izdelavo tiskovne forme v tehniki visokega tiska, s kovinsko ali polimerno nosilno plastjo, kopirno plastjo, ki omogoča izdelavo reliefa s poglobljenimi netiskovnimi elementi, in z zaščitno plastjo

fótopolúcija -e ž ekol. ☞ svetlôbno onesnaževanje

fótopomnoževálka -e ž elektr. elektronka z več elektrodami, v kateri svetloba zadene fotokatodo in iz nje izbije elektrone, ki nato, pospešeni v električnem polju, zadenejo naslednjo elektrodo, pri kateri spet izbijejo elektrone, postopek se ponavlja in uporablja za merjenje zelo majhnih svetlobnih tokov

fótopostópek -pka m elektr. postopek prenašanja ročno ali računalniško izdelane slike tiskanega vezja na nosilno, navadno keramično ali plastično ploščico, premazano s svetlobno občutljivim lakom

fótoprevódnost -i ž fiz. fotoelektrični pojav v trdni ali tekoči snovi, ki se kaže v spremembi električne upornosti obsevane snovi

fótorelé -éja m elektr. ☞ óptični sklópnik

fótorezistor -ja m elektr. ☞ fótoúpor

fótosénzor -ja m zaznavalo, ki zazna prisotnost svetlobe na osnovi spremembe njegove fotoprevodnosti

fótosfêra -e ž astr. zunanja plast zvezde, iz katere neposredno izhaja svetloba

fótosintéza -e ž kem. endotermna kemijska reakcija, ki poteka pod vplivom svetlobe, navadno v prisotnosti za svetlobo občutljivih katalizatorjev, npr. tvorba ogljikovih hidratov iz kisika, ogljikovega dioksida in vode v celičnih membranah zelene rastline v prisotnosti klorofila

fótoteodolít -a m geod. teodolit, ki se uporablja za zemeljsko fotogrametrijo

fótotirístor -ja m elektr. tiristor, pri katerem se pod vplivom vpadne svetlobe sproži anodni tok

fótotísk -a m 1. graf. enobarvni tiskarski postopek, pri katerem barvila z izbranimi kemikalijami postanejo občutljiva za svetlobo, npr. za fina senčenja v barvnem tonu 2. graf. oblikovanje vzorcev ali slik s pravimi fotografijami ali liki, podobnimi fotografijam

fótotranzístor -ja m elektr. tranzistor, pri katerem notranji fotoefekt v bližini spoja emitor-baza povzroči močno povečanje baznega toka

fótotropíja -e ž kem. reverzibilna sprememba kemijske zvrsti pod vplivom vidne ali ultravijolične svetlobe iz ene oblike v drugo, ki je povezana s spremembo barve S: fotokromíja

fótotrópno stêklo -ega -a s kem. teh. steklo, ki potemni, ko je izpostavljeno močni svetlobi, in znova posvetli, ko se jakost svetlobe zmanjša, uporablja se za očala

fótopùr -ôra m elektr. električni upor, katerega vrednost je odvisna od osvetljenosti Sp: fotorezístor PRIM.: fotočlên, fotonapétostni člên

fótovoltáični člên -ega -a m elektr. ☞ fotočlên

fótovoltáični pojáv -ega -áva m fiz. ☞ fótónapétostni pojáv (1)

fótovoltáika -e ž elektr., fiz. področje, ki obravnava pretvarjanje sončne svetlobne

energije v električno z uporabo fotonapetnostnega pojava PRIM.: fotoeléktrika

fótozbújanje -a s fiz. vzbujanje atomov ali molekul iz osnovnega v vzbujeno stanje s fotoefektom

Foucaultovi tóki -ih -ov [fukójevi] m mn. elektr. inducirani električni toki, ki krožijo po sklenjenih poteh v snovi S: vrtínčni tóki

Foucaultov poskús -ega -a [fukójev] m fiz. poskus z dolgim nihalom, ki po daljšem času samostojnega nihanja pokaže zasukano smer nihajne ravnine in s tem neposredno dokaže, da se Zemlja zares vrti

Fourcaultov postópek -ega -pka [furkójev] m kem. teh. postopek izdelave ploskega stekla z navpičnim vlečenjem iz taline

Fourierova analíza -e -e [furjêjeva] ž mat. razstavljanje funkcij na vsoto ali integral po preprostejših funkcijah, npr. sinusih in kosinusih, razširitev metode Fourierovih vrst na funkcije, ki niso nujno periodične PRIM.: harmónična analíza

Fourierova spektroskopíja -e -e [furjêjeva] ž kem. spektroskopija, ki temelji na koherenci vira sevanja in uporablja Fourierovo transformacijo

Fourierova transformácíja -e -e [furjêjeva] ž mat. transformacija, ki integrabilni funkciji na omejenem intervalu priredi koeficiente pripadajoče Fourierove vrste, integrabilni funkciji na vsej realni osi pa njen Fourierov integral

Fourierova transformíranka -e -e [furjêjeva] ž mat. funkcija, ki nastane iz dane funkcije s Fourierovo transformacijo PRIM.: Fourierov integrál

Fourierova vrsta -e -e [furjêjeva] ž mat. vrsta iz sinusov in kosinusov, rezultat Fourierove transformacije funkcije, definirane na končnem intervalu

Fourierov integrál -ega -a [furjêjev] m mat. rezultat Fourierove transformacije na vsej realni osi integrabilne funkcije PRIM.: Fourierova transformíranka

Fourierov integrálski operátor -ega -ega -ja [furjéjev] **m** mat. integralski operator, ki funkciji priredi njeno transformiranko ali obratno transformiranki priredi original

Fourierovo število -ega -a [furjéjevo] **s** fiz., kem. teh. značilno število pri obravnavi nestacionarnega prenosa toplote, razmerje med hitrostjo prevajanja toplote in hitrostjo shranjevanja toplote, simbol Fo

Fourierovo število za prenos snovi -ega -a -- -- -- [furjéjevo] **s** kem. teh. značilno število pri prenosu snovi z difuzijo, količnik kvadrata difuzijske dolžine in kvadrata debeline plasti ali dolžine prenosnega kanala, simbol Fo^*

frákcija -e **ž** fiz., kem. teh. izolirani del zmesi, opredeljen s spodnjo in zgornjo mejo merjene fizikalne količine, npr. velikosti delcev pri sejalni analizi, vrelišč pri frakcionirani destilaciji

frakcionirana destilácija -e -e **ž** kem. teh. destilacija za ločevanje zmesi tekočin z različnimi vrelišči tako, da se zmes upari, pare pa se vodijo v frakcionirno kolono, kjer se posamezne frakcije ločeno kondenzirajo **PRIM.:** rektifikácija (1)

frakcionirana kondenzácija -e -e **ž** kem. teh. postopek za ločevanje uparjene zmesi na frakcije s postopno kondenzacijo, tako da se vodi para skozi vrsto kondenzatorjev, pri čemer se v prvem kondenzatorju utekočinja najteže hlapna sestavina, v naslednjih pa čedalje bolj hlapne sestavine

frakcionirana kristalizácija -e -e **ž** kem. teh. kristalizacija, ki temelji na postopnem izločanju sestavin raztopine, taline pri ohlajanju, npr. frakcionirana kristalizacija voskov

frakcioniranje -a **s** kem. teh. postopno ločevanje zmesi na sestavine, npr. po velikosti delcev, vreliščih

frakcionirano obárjanje -ega -a **s** kem. obarjanje posameznih sestavin iz zmesi z uporabo specifičnih obarjalnih reakcij

frakcionirano raztápljanje -ega -a **s** kem. teh. raztapljanje posameznih sestavin iz zmesi z uporabo specifičnih topil

frakcionirna kolóna -e -e **ž** kem. teh. kolona, v kateri se zmes razdeli na posamezne frakcije s frakcionirano destilacijo, ekstrakcijo ali adsorpcijo

fráncij -a **m** kem. radioaktivni element iz skupine alkalijskih kovin, simbol Fr

Francisova turbína -e -e [frénsisova] **ž** stroj. najpogostejša vodna turbina, primerna za srednje padce

francóski kljúč -ega -a **m** stroj. ročno orodje z obojestranskim zevom za vijačenje šestrobih vijakov in matic, ki se nastavlja z navojnim vretenom **Sp:** francóz

francóz -a **m** stroj. francóski kljúč

Frank-Carov postópek -ega -pka [fránk károv] **m** kem. teh. postopek za proizvodnjo kalcijvega cianamida iz kalcijevega karbida in dušika v tunelski peči pri $1000\text{ }^{\circ}\text{C}$

franklinít -a **m** met. črn kubični mineral, cink-železov oksid $(\text{Fe,Mn})_2\text{O}_3$ $(\text{Fe,Zn})\text{O}$, uporabljata se kot cinkova in manganova ruda

Fraschev postópek -ega -pka [frášev] **m** kem. teh. postopek pridobivanja žvepla iz nahajališč v globini do 1000 m pod zemljo s sondo iz treh koncentričnih cevi, tako da se skozi zunanjo cev potiska pregreta voda pod visokim tlakom, skozi notranjo pa se vpihava stisnjeni zrak, pri čemer se staljeno žveplo dviga na površje skozi vmesni prostor med zunanjo in notranjo cevjo

Fraunhoferjeve črte -ih **črt** [fraunhófərjeve] **ž** mn. astr., fiz. temne črte v absorpcijskem sončnem spektru na valovnih dolžinah $589,3\text{ nm}$, $486,1\text{ nm}$ in $656,3\text{ nm}$

freibergit -a [frajbergit] **m** met. jekleno siv različek tetraedrita, bogat s srebrom, $\text{Ag}_6[\text{Cu}_4\text{Fe}_2]\text{Sb}_4\text{S}_{13-x}$, sestavina srebrovih bakrovih rud

frekvénca -e **ž** **1.** količnik števila ponavljanj, ki se dogodijo, npr. nihajev, in za to potrebnega časa **PRIM.:** króžna frekvénca, vrtilna frekvénca **2.** fiz., mat. obratna vrednost periode, enota hertz, Hz **3.** fiz., mat. v statistiki število elementov v določenem frekvenčnem razredu, ki je podmnóžica vzorca

frekvénca enótskega ojačenja -e --- -- ž elektr. frekvenca, pri kateri ima odprta zanka avtomatske regulacije ojačenje ena

frekvénca izpádov -e -- ž elektr. podatek o pogostosti prekinitev električnega napajanja odjemalca ali skupine odjemalcev v sistemu zagotavljanja kakovosti napajanja z električno energijo

frekvénca omréžja -e -- ž elektr. frekvenca izmenične napetosti v elektroenergetskem omrežju **S**: omrežna frekvénca

frekvénca tóna -e -- ž fiz. frekvenca, s katero niha zvočilo in proizvaja slišen zvok **PRIM.:** glásbeni tón

frekvéncméter -tra m elektr. merilnik frekvence izmenične veličine

frekvénčna karakterístika -e -e ž elektr. z diagramom ponazorjena odvisnost odziva sestavine, naprave, sistema od frekvence sinusno spremenljivega vhodnega signala

frekvénčna modulácija -e -e ž elektr. zapisovanje informacije v nosilni val s spreminjanjem njegove trenutne frekvence, brez spreminjanja njegove amplitude

frekvénčna odvísnost -e -i ž elektr. odvisnost pravičnega delovanja naprave od frekvence električnega napajanja, npr. bremena, delovne in jalove moči

frekvénčna porazdelítev -e -tve ž mat. porazdelitev vrednosti vzorčnih podatkov po frekvenčnih razredih

frekvénčna stabilnost têrmoblóka -e -i -- ž elektr. zahtevana stabilnost frekvence napetosti pri velikih termoblokih, kjer znižanje frekvence zniža moč pogonov pri podpihu ali vleku, dokler termoblok ne preneha obratovati

frekvénčna zaščíta -e -e ž elektr. samodejna zaščíta, ki z izklapljanjem bremen zagotavlja, da ostane frekvenca elektroenergetskega omrežja znotraj dovoljenih odstopanj

frekvénčni generátor -ega -ja m elektr. generator, ki proizvaja ponavljajoče se ali nepo-

navljajoče se elektronske analogne ali digitalne signale ali signale različnih valovnih oblik **PRIM.:** funkcijski generátor

frekvénčni intervál -ega -a m fiz. določen interval na frekvenčni lestvici, npr. interval med najnižjo in najvišjo frekvenco, ki jo še zazna človeško uho

frekvénčni kanál -ega -a m telekom. ➡ rádiofrekvénčni kanál

frekvénčni mešálnik -ega -a m elektr. elektronsko vezje, ki s kombiniranjem dveh, navadno sinusnih vhodnih frekvenc, generira njuno vsoto ali razliko

frekvénčni múltipléks -ega -a m telekom. naprava, ki omogoča večkratno izkoriščanje telekomunikacijske poti z nosilnimi frekvencami, pri katerih vsakemu kanalu ustreza druga nosilna frekvenca

frekvénčni odzív -ega -a m elektr., stroj. odziv sistema v ustaljenem stanju na sinusne vhodne signale izbranih frekvenc, ki ga predstavljajo meritve ali rezultat analitičnega izračuna, prikazan npr. z Bodejevim diagramom, polarnim diagramom

frekvénčni pás -ega pasú m elektr. določeno frekvenčno območje v frekvenčnem spektru z zgornjo in spodnjo frekvenčno mejo

frekvénčni pretvórník -ega -a m **1.** elektr. pretvornik za pretvarjanje dane frekvence izmenične napetosti v drugo frekvenco **2.** elektr. pretvornik za pretvarjanje frekvence prenosnega, krmilnega signala ali prenesene moči

frekvénčni próstor -ega prostóra m evklidski prostor, v katerega Fourierova transformacija preslika od časa odvisne funkcije

frekvénčni rázred -ega razréda m mat. podmnožica možnih vrednosti slučajne spremenljivke

frekvénčni sintetizátor -ega -ja m fiz. generator izmenične napetosti z digitalno nastavljivo frekvenco, katere točnost krmili stabilni lokalni oscilator

frekvénční spékter -ega -tra m fiz. predstavitelj funkcije v frekvenčnem prostoru

frekvénční transformátor -ega -ja m elektr. transformator napetosti iz ene frekvence v drugo

frekvénčno krmíljenje -ega -a s elektr. krmljenje vrtilne frekvence sinhronskih in asinhronskih elektromotorjev s spreminjanjem frekvence napajalnega vira

frekvénčno-móčnostna regulácia systému -e -e -- ž elektr. ➡ regulácia frekvence in moči

freón® -a m kem. teh. blagovna znamka fluorokloroderivatov metana in etana, npr. freon-12, ki se v nekaterih državah še uporablja kot hladilno sredstvo v hladilnikih **PRIM.:** halogenirani ogljikovodík

fréon-12 freona-12 [dvánajst] m kem. difluorodiklorometan, CCl_2F_2 , brezbarven plin, ki se zaradi škodljivega vpliva na ozonsko plast zelo omejeno uporablja v hladilni tehniki

Fresnelova bíprízma -e -e [frenélova] ž fiz. zelo ploska trikotna prizma z enim zelo topim kotom za opazovanje interference svetlobe

Fresnelova léča -e -e [frenélova] ž fiz. v stopničaste kolobarje oblikovana leča, ki se uporablja kot zbiralna leča zlasti pri optičnih instrumentih za zbiranje ali usmerjanje svetlobe na veliki površini, npr. pri svetilnikih, kondenzorjih projekcijskih aparatov

Fresnelove enáče -ih enačb [frenélove] ž mn. fiz. enačbe, ki opisujejo lom in odboj svetlobe na meji med sredstvoma z različnima lomnima količnikoma **PRIM.:** faktor odbójnosti

Fresnelovo zrcálo -ega -a [frenélovo] s fiz. sklop dveh zrcal pod kotom $0,1-0,3^\circ$, s katerima se ustvarita iz monokromatske svetlobe koherentna vira svetlobe za opazovanje interference in ugotavljanje valovne dolžine svetlobe

Fresnelov rómb -ega -a [frenélov] m fiz. steklen rom s topim kotom 126° in ostrim kotom 54° ,

ki vpadajočo linearno polarizirano svetlobo po prehodu spremeni v krožno polarizirano

fréting -a m stroj. ➡ tórna korozíja

fretíranje kontáktov -a -- s elektr. odgorevanje kontaktov zaradi obloka

frezálna gláva -e -e ž stroj. nosilna glava paličastega frezala, navadno na navpičnem frezalnem stroju **Sp:** rezkálna gláva

frezálnik -a m stroj. obdelovalni stroj za freziranje z vodoravnim ali navpičnim vretenom **Sp:** rezkálnik

frezálnik za ozóbljenje -a --- m stroj. stroj za izdelovanje zobnikov s frezanjem **PRIM.:** Fellowsov peháltní stròj, Maagov peháltní stròj

frezální vlóžek -ega -žka m stroj. frezalno orodje iz orodnega jekla ali karbidne trdine v obliki noža, navadno vgrajenega v paličasto frezalo **Sp:** rezkáltní vlóžek

frezálnó vretěno -ega -a s stroj. vreteno s frezalom, navadno na vodoravnem frezalniku ali s frezalom v frezalni glavi na navpičnem frezalniku

frezálo -a s stroj. orodje za freziranje, navadno v obliki diska, valja, stožca ali palice s frezalnimi zobmi ali z vložki iz orodnega jekla ali karbidne trdine **Sp:** rezkálo, rézkar

frézanje -a s stroj. obdelava materiala s frezalom, da se na obdelovancu oblikujejo ravne ali ukrivljene ploskve, žlebovi, profili, npr. pri zobnikih **Sp:** rézkanje

fríkijska sklópka -e -e ž stroj. ➡ tórna sklópka

fríkijska stiskálnica -e -e ž stroj. ➡ tórna stiskálnica

fríkijski dímní generátor -ega -ega -ja m agroteh. generator dima, v katerem se dim za dimljenje mesa ustvarja s trenjem med kovinskim tornim kolesom in pomikajočim se lesenim polenom

frikcijski kalánder -ega -dra m stroj.

kalánder z dvema valjema, od katerih je en segrevan in se vrti hitreje kot drugi, nasprotni valj

frikcijski lèsk -ega léska m tekst. lesk, ki ga dobi tekstilija s frikcijskim kalandriranjem, pri tem hitrejši ogrevani valj zglati površino do močnega leska

frikcijsko koló -ega -ésa s stroj. ➔ tórno kólo

frikcijsko predènje -ega -a s tekst. predenje z odprtim koncem, pri katerem se zrahljana vlakna prisesejo na površino vrtečih se sitastih bobnov, med katerima se oblikuje odprti konec preje

frikcioníranje -a s tekst. kalandriranje tekstilij med dvema valjema, ki se vrtita z različno hitrostjo, hitrejši ogrevani valj gladi površino in ji da močen lesk

fríta -e ž 1. kem. teh. lahko taljiva zmes silikatov, ki se nanaša na kovinske predmete in se pri segrevanju spremeni v emajl 2. kem. porozna ploščica iz sintranega stekla ali sintrane keramike, ki se uporablja kot filter ali kot šoba za razprševanje zraka v vodo, npr. v akvariju

fríza -e ž les. parketnica kot izhodiščni polizdelek žaganega lesa za izdelavo parketa

frizé -èja m tekst. tkanina iz vozličaste preje, ki ji daje videz skodrane površine

frónta -e ž geod. kontrolna razdalja med sosednjima točkama poligona, parcele ali stavbe Sp: čelna méra (2)

froté súkanec -- -nca m tekst. efektni sukanec iz dveh niti, malo vite temeljne niti, ki jo ovija efektna nit v obliki vijaknice S: vijákasta prèja

froté tekstílija -- -e ž tekst. iz frote sukanca izdelana tekstilija, npr. tkanina, z značilno kodrasto, zrnato ali zankasto površino

frotír -ja m tekst. blago z zaprtimi ali rezanimi zankami, ki ustvarjajo zančno površino Sp: frotírno blagó

frotírna vezáva -e -e ž tekst. vezava za tkanine, narejena iz temeljne in zančne osnove in iz

enega votka, pri tkanju zančna osnova tvori zanke

frotírno blagó -ega -á s tekst. ➔ frotír

Froudovo števílo -ega -a [frúdovo] s fiz., kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi dinamike fluidov v kanalu, količnik hitrosti fluida in hitrosti gravitacijskega vala v kanalu, simbol *Fr*

fruktóza -e ž kem. monosaharid, ketoza, $C_6H_{12}O_6$, beli igličasti kristali sladkega okusa, ki je v sadju, uporablja se v prehrani za diabetike namesto saharoze S: sádni sládkor

ftálanhidríd -a m kem. anhidrid ftalne kisline, $C_6H_4(CO)_2O$, brezbarvna kristalinična snov, pomembna surovina za proizvodnjo barvil, pigmentov, mehčal, umetnih smol

ftalát -a m 1. kem. sol ftalne kisline, npr. natrijev ftalat, $C_6H_4(COONa)_2$ 2. kem. ester ftalne kisline, npr. dibutil ftalat, $C_6H_4(COOC_4H_9)_2$

ftalátna smôla -e -e ž kem. teh. umetna smola, premreženi poliester glicerola in ftalne kisline, uporablja se za lake in izolacije S: gliptálna smôla Sp: glicerínsko-ftálna smôla, gliptál PRIM.: alkíd, alkídna smôla

ftaleín -a m kem. organska spojina, ki nastane z reakcijo med fenolom in ftalanhidridom, npr. fenolftalein, uporablja se za barvila

ftálna kislína -e -e ž kem. 1,2 benzendikarboksilna kislina, $C_6H_4(COOH)_2$, aromatska dvobazna kislina, brezbarvna, kristalinična snov, surovina za proizvodnjo barvil, umetnih smol

ftalocianín -a m kem. organska makrociklična spojina $(C_6H_4C_2N)_4N_4$, ki tvori komplekse s številnimi kovinami, npr. bakrom, uporabljajo se kot pigmenti intenzivno modre ali zelene barve, obstojni proti svetlobi, za lake, tiskarske barve, plastično maso

FTIR-spektroskopíja -e [efteier] ž (ang. FTIR – Fourier transform infrared) kem. spektroskopija, ki temelji na koherenci vira sevanja in uporablja Fourierovo transformacijo

fúga -e ž **1.** grad. presledek ali prostor med zidaki ali obdelanimi kamni, ki se pri zidanju zapolni z malto ali betonom **2.** grad. presledek med keramičnimi ploščicami obloge ali mozaika, ki se zapolni s fugirno maso **3.** les. reža, ki jo dela žagni list, ko pri žaganju prodira v les

fugativnost -i ž kem. termodinamična funkcija, ki ji v realnih sistemih ustreza parcialni tlak in se približa parcialnemu tlaku, kadar se celotni tlak plina približuje vrednosti nič, simbol f_B , merska enota pascal, Pa

fugativnostni koeficiënt -ega -ënta m kem. količnik fugativnosti plina in njegovega tlaka, simbol ϕ

fugiranje -a s **1.** grad. zapolnjevanje fug pri opečnih ali kamnitih zidovih z apneno ali cementno malto **2.** grad. zapolnjevanje fug med ploščicami keramične obloge ali mozaika s posebnimi fugirnimi masami, ki so lahko različno obarvane

fugirna mása -e -e ž grad. pastast material glede na namen uporabe lahko sestavljen iz več sestavin, npr. cementa, drobno mletega kremenovega peska, dodatkov umetnih smol, vode, s katerim se zapolnijo fuge, npr. med stenskimi ali talnimi keramičnimi ploščicami

fuksín -a m kem. rdeče trifenilmetansko barvilo, topno v vodi, uporablja se v histologiji, barvni fotografiji **S:** rozanilín

fulár -ja m tekst. stroj za impregnacijo in ožemanje razpetih tekstilij, za nanašanje različnih belilnih, barvalnih, apretirnih, merce-rizirnih kopeli, sestavljen iz korita z dvema do štirimi z gumo ali plastično maso obloženimi valji

fúlerska zêmlja -e -e ž kem. teh. naravni aluminosilikati, ki se uporabljajo za razbarvanje mineralnih in naravnih olj, masti in voskov **S:** belilna zêmlja

fulminát -a m **1.** kem. sol fulminske kisline, npr. kalijev fulminat, KCNO **2.** kem. ☞ živosrebrov fulminát

fulmínska kislína -e -e ž kem. nestabilni izomer cianove kisline, $(C \equiv N - OH)$, katere soli so eksplozivne **Sp:** pokálna kislína

fumárna kislína -e -e ž kem. *trans*-butendiojska kislina, $HOOC - CH = CH - COOH$, bela kristalinična snov, ki se uporablja pri proizvodnji poliestrskih smol, kot čimža v tekstilstvu, v živilski industriji kot dodatek E297 za uravnavanje kislosti

fumigácija -e ž kem. teh. uničevanje mrčesa v lesu, žitu s plinastimi pesticidi, npr. z etilenoksidom, vodikovim cianidom

fumigánt -a m kem. teh. plinast pesticid, npr. etilenoksid, vodikov cianid

fundamènt -ënta m grad. ☞ tèmelj

fundamèntna blazína -e -e ž grad. ☞ tèmeljna blazína (1)

fundiranje -a s grad. ☞ temeljênje

fungicíd -a m kem. teh. kemična snov, ki preprečuje tvorbo gliv, uporablja se pri varstvu rastlin, živil, tekstilij, papirja, usnja, lesa, barvnih lakov

fúncija -e ž mat. predpis, preslikava med množicama, ki priredi vsakemu elementu prve množice določen element druge množice

fúncija béta -e -- ž mat. specialna funkcija dveh spremenljivk, ki se da za celoštevilске argumente izraziti z obratno vrednostjo binomskega koeficienta **S:** béta fúncija

fúncija gáma -e -- ž mat. posplošitev funkcije fakulteta za realna števila, za cela števila velja $\Gamma(n+1) = n!$ **S:** gáma fúncija

fúncija zanesljíivosti -e -- ž kumulativna porazdelitvena funkcija, ki opisuje verjetnost, da element, sestavina, naprava, sistem ne bo odpovedal v določenem obdobju

funkcijska enôta -e -e ž enota za izvajanje določene funkcije, npr. funkcijska enota računalnika **PRIM.:** funkcionalna enôta

funkcijska kerámika -e -e ž kem. teh. ☞ elektrónska kerámika

funkcijska odvisnost -e -i ž mat. relacija, ki obstaja med dvema množicama X in Y , če lahko vsakemu elementu x množice X enolično pripišemo element y iz množice Y

funkcijska ozemljitev -e -tve ž elektr. obratovalna ozemljitev točke ali točk v sistemu, na inštalaciji ali opremi, katere osnovna naloga je, da ščiti delovanje posameznih funkcij naprave, stroja, ne ščiti pa človeka ali živali pred električnim udarom **PRIM.:** zaščitna ozemljitev

funkcijska shéma -e -e ž shema medsebojne povezave posameznih sestavin, enot in delovanja tehničnega sistema, npr. električna shema, hidravlična shema **S:** funkcijski načrt **Sp:** funkcionalna shéma

funkcijska teorija -e -e ž mat. področje matematike, ki obravnava lastnosti posebnih funkcij, npr. teorija analitičnih funkcij

funkcijski člen -ega -a m enota, sestavina, naprava za opravljanje določene osnovne funkcije znotraj sistema, npr. integrator v matematičnem algoritmu, osrednja procesorska enota računalnika, dioda v električnem vezju

funkcijski diagram -ega -a m diagram zaporedja delovanja posameznih sestavin vezja, enot, naprave, sistema, stroja, npr. funkcijski diagram delovanja strežne naprave **PRIM.:** funkcijski načrt

funkcijski generátor -ega -ja m elektr. naprava, ki v odvisnosti od vhodnega signala proizvaja izhodne signale, ki ponazarjajo izbrane matematične funkcije **PRIM.:** frekvenčni generátor, signálni generátor

funkcijski Hilbertov prôstor -ega -ega -ôra m mat. neskončno razsežen Hilbertov prostor, ki ga razpenjajo funkcije na dani domeni, v katerem je skalarni produkt dveh funkcij definiran z integralom produkta teh funkcij in ustrezne uteži po dani domeni

funkcijski izklôp -ega -ôpa m elektr. samodejni izklop določenih odklopnikov po izklopu glavnih odklopnikov za preprečitev neželenih stanj v elektroenergetskem sistemu, npr. nestabilnosti, prenapetosti

funkcijski načrt -ega -a m shema medsebojne povezave posameznih sestavin, enot in delovanja tehničnega sistema, npr. električna shema, hidravlična shema **S:** funkcijska shéma **Sp:** funkcionalna shéma **PRIM.:** funkcijski diagram

funkcional -a m mat. preslikava iz vektorskega ali Hilbertovega prostora na polje skalarjev

funkcionalna analiza -e -e ž mat. področje matematike, ki se ukvarja z analizo neskončno razsežnih vektorskih prostorov, npr. Hilbertovega prostora

funkcionalna arhitektúra -e -e ž področje arhitekture, ki poudarja uporabnost stavbe in daje prednost uporabnosti pred estetiko

funkcionalna enôta -e -e ž enota, ki deluje oziroma je sposobna delovati **PRIM.:** funkcijska enôta

funkcionalna izomerija -e -e ž kem. strukturna izomerija, pri kateri se izomera pri sicer enaki empirični formuli razlikujeta le v funkcionalnih skupinah in imata zato različne kemijske in fizikalne lastnosti, npr. dietil eter $(C_2H_5)_2O$ in butanol C_4H_9OH **PRIM.:** konstitucijska izomerija

funkcionalna shéma -e -e ž ☞ funkcijska shéma, funkcijski načrt

funkcionalna skupina -e -e ž 1. kem. atom ali atomska skupina, ki zamenja enega ali več vodikovih atomov v molekuli ogljikovodika, pri čemer dobi nastala spojina drugačne, značilne lastnosti, npr. hidroksiskupina v alkoholih in fenolih **PRIM.:** substituêtna skupina, substituêtni atóm 2. delovna enota ali skupina takšnih enot v zgradbi tehničnega sistema

funkcionalni rázred -ega razréda m kem. razred kemičnih organskih spojin z značilno funkcionalno skupino, ki jim daje podobne lastnosti, npr. aldehidi, alkoholi, etri, ketoni, kisline

furán -a m kem. heterociklična spojina s štirimi ogljikovimi atomi in enim kisikovim atomom, C_4H_4O , brezbarvna tekočina z vonjem po

kloroformu, topna v vodi, etanolu in etru, uporablja se v organski sintezni kemiji

furfurál -a m kem. furfural aldehyd, C_4H_3OCHO , brezbarvna tekočina, topen v organskih topilih, slabo topen v vodi, uporablja se za sintezo adipinske kisline, heksametilendiamina in kot ekstrakcijsko sredstvo **Sp:** furfuról

furfuról -a m kem. ☞ furfurál

furnír -ja m les. iz furnirskega hloda rezan, luščen ali žagan les v obliki listov, navadno tanjših od 3 mm

furnírana plôšča -e -e ž les. obojestransko furnirana iverna plošča, ki se uporablja za

izdelavo visokokakovostnega pohištva, stenskih oblog, parketov

furnírani elemènt -ega -ènta m les. del pohištva iz manjvrednega lesa ali lesnih kompozitov, prekrit ali oblepljen s plastjo furnirja

furníranje -a s les. oblaganje s furnirjem, lepljenje furnirja, npr. na lesen izdelek, da dobi lepšo, žlahtnejšo površino

furnírski hlód -ega -a m les. kakovosten hlod, primeren za izdelavo furnirja

fuzít -a m rud. nesvetleča temnorjava sestavina premoga s še ohranjeno lesno zgradbo

gabardén -a m tekst. gosto tkana bombažna ali volnena tkanina v keprovi vezavi

gabarít kontáktne tírnice -a -- -- m prom. ☞ profil kontáktne tírnice

gabarítna lúč -e lučí ž prom. ☞ lúč svētlega profila

gabarít odjémnikov -a -- -- m prom. ☞ profil odjémnikov

gabarít vozíla -a -- -- m prom. ☞ nakladálni profil

gabarít vòznega vóda -a -- -- m prom. ☞ profil vòznega vóda (1, 2)

gabión -a m grad. žična košara, kletka, valj ali škatla, napolnjena s kamenjem, betonom, tudi peskom in zemljo, za uporabo pri gradnji gradbenih objektov, gradnji cest, urejanju hroudurnikov, okolice

gábro -a m temna, grobozrnata globočnina iz kalcijevega plagioklaza kot glavne mineralne sestavine, lahko vsebuje precej kroma, niklja, kobalta, zlata, platine, gabro črne barve se uporablja za oblaganje fasad in tal

gadoliníj -a m kem. element iz skupine lantanoidov, srebrnobela kovna in tanljiva kovina, uporablja se v nevtronski radiografiji, kot sevalni ščit v jedrskih reaktorjih, kot dodatek v metalurgiji, simbol Gd

gadolinít -a m met. črn, zelenočrn ali rjav redkozemeljski mineral, $\text{Be}_2\text{FeY}_2\text{Si}_2\text{O}_{10}$, surovina za pridobivanje redkozemeljskih kovin

Gaedejeva črpálka -e -e [gédejeva] ž fiz., kem. ☞ krílna vákuumska črpálka

gál -a m merska enota v merskem sistemu CGS za pospešek, simbol gal, $1 \text{ gal} = 10^{-2} \text{ m/s}^2$

galaksija -e ž astr. sistem od sto milijonov do sto bilijonov zvezd, črnih lukenj, plina in praha, ki ga povezuje gravitacijska sila

galáktične koordináte -ih -át ž mn. astr. krogelne koordinate z izhodiščem v središču Galaksije, z ravnino Galaksije kot izhodiščno ravnino in z izhodiščno smerjo od središča Galaksije do Sonca

galaktóza -e ž kem. monosaharid, aldoza, $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$, skupaj z glukozo gradnik disaharida laktoze

galakturónska kislína -e -e ž kem. oksidacijski produkt galaktoze, v polimerni obliki glavna sestavina pektina

galalít -a m kem. teh. roževini podobna umetna snov iz kazeina in formaldehida, uporablja se za izdelavo glavnikov, gumbov

galanteríjski izdélek -ega -lka m tekst. droben dodatek pri izdelavi oblačil, npr. gumb, zadrga, modni dodatek

galeníť -a m met. kovinsko siv kubični mineral, svinčev sulfid, PbS , glavna sestavina svinčeve rude **Sp**: svinčev sijájník

galeríja -e ž 1. grad. gradbeni inženirski objekt, pokrit ali delno pokrit prehod prometnice na območju nestabilne brežine ali skozi naselja in zaščitena območja 2. grad. hodnik v pregradi za vgradnjo in dostop do naprav, npr. drenažna, injekcijska, transformatorska, zasunska galerija 3. rud. ☞ jámska próga

galeríja za zbirálke -e -- -- ž grad. galerija v telesu pregrade za postavitev visokonapetostnih zbiralk

galêrta -e ž kem. želeju podobna rastlinska ali živalska snov **PRIM.**: ágar, pektín, želatína

galéta -e ž tekst. priprava za uravnavanje napetosti preje, ki preprečuje tudi njeno podsavajanje pri dovajanju in odvajanju

gálica -e ž kem. teh. nesistemska skupinsko ime za sulfate nekaterih dvovalentnih kovin s kristalno vodo, npr. bela galica, modra galica, zelena galica

gáljij -a m kem. element iz borove skupine periodnega sistema, srebrnobela, svincu podobna kovina, uporablja se kot sestavina zlitin z nizkim tališčem, simbol Ga

gáljij-arzenidna dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda na podlagi galijevega arzenida, primerna zlasti za visoke frekvence

gáljij-arzenidni láser -ega -ja m fiz. laserska dioda, v kateri je aktivno sredstvo galijev arzenid in seva v bližnjem infrardečem območju

gáljijev arzeníd -ega -a m kem. spojina galija in arzena, GaAs, za polprevodnike, infrardeče svetleče diode, laserske diode, fotočlene
PRIM.: indijev arzenid

Galiléjeva transformácija -e -e ž fiz. transformacija med kartezičnimi koordinatnimi sistemi, ki se medsebojno enakomerno gibljejo s hitrostmi, ki so dosti manjše od svetlobne hitrosti
PRIM.: Lorentzova transformácija

Galiléjev daljnogled -ega -éda m fiz. daljnogled z razpršilno lečo kot okularjem, ki daje pokončno navidezno sliko
S: holandski daljnogled

Galiléjevo število -ega -a s kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri pretoku viskoznih tekočin, npr. v kondenzatorjih ali kolonah za kemijske procese, razmerje med gravitacijsko in viskozno silo upora, simbol *Ga*

Galiléo -a m globalni navigacijski satelitski sistem Evropske unije in Evropske vesoljske agencije

galinstán -a m kem., met. zlitina galija, indija in kositra s tališčem -19°C , uporablja se namesto živega srebra v tekočinskih termometrih za merjenje telesne temperature

galíranje -a s tekst. urejanje žakarskega vrvja od platin do ničalnic, obteževanja in napeljevanja skozi rednico, odvisno od vrste žakara in načrtovanega vzorca

galírna vrívica -e -e ž tekst. vrvica, ki povezuje platino žakarskega mehanizma z ničalnico in utežjo

Gallova veríga -e -e [gálova] ž stroj. členkasta pogonska veriga iz lamel, povezanih s sorniki, npr. pogonska veriga pri dvokolesu

gálna kislína -e -e ž kem. 3,4,5-trihidroksibenzojska kislina, $\text{C}_6\text{H}_2(\text{OH})_3\text{COOH}$, rumenkast kristaliničen prašek, lahko topen v vodi, alkoholu in etru, uporablja se za antioksidante, črnila, barvila

galóna -e ž 1. anglosaška enota za prostornino, simbol gal, 1 gal = 4,546 092 dm³

2. ameriška enota za prostornino, simbol gal, 1 gal = 3,785 412 dm³

galòp vodníkov -òpa -- m elektr. nizkofrekvenčno nihanje električnih vodnikov ali snopov vodnikov zaradi vetra v glavnem v navpični smeri, ki lahko doseže velikost začetnega povesa vodnikov

galún -a m 1. kem. dvojni sulfat s splošno formulo $\text{M}^{\text{I}}\text{M}^{\text{III}}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, kjer je M^{I} enovalentni kation alkalijske kovina ali amonij, M^{III} trivalentni kation aluminij, železo(III), krom(III)) 2. kem. aluminij-kalijev sulfat dodekahidrat, $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se kot čimža, flokulant za čiščenje odpadnih vod, za ustavljanje krvi, dezodorant
S: aluminij-kalijev galún
Sp: kalijev galún

galúnsko strojénje -ega -a s kem. teh. strojenje, zlasti krzna, pri katerem se samo notranja stran kože večkrat premaže z raztopino galuna in kuhinjske soli

galvána -e ž kem. teh. ➡ galvanizirnica

galvánika -e ž kem. teh. ➡ galvanizácija (1)

galvanizácija -e ž 1. kem. teh. elektrolizno nanašanje kovinskih prevlek za površinsko zaščito ali olepšanje kovinskih predmetov
S: galvanotéhnika (1) **Sp:** galvánika
2. kem. teh. ➡ galvanizirnica

galvanizirana pločevína -e -e ž kem. teh., met. ➡ pocínkana pločevína

galvanizirna kàd

galvanizirna kàd -e kadí ž kem. teh. elektrolizna kad, v kateri se izvaja galvanizacija

galvanizirnica -e ž kem. teh. obrat za galvanizacijo **Sp:** galvána, galvanizácia (2)

galvanométer -tra m elektr. merilnik zelo majhnih električnih tokov, tokovnih sunkov, električnih nabojev

galvanométer s strúno -tra --- m elektr. ☞ tórzijski galvanométer

galvanométer s svetlôbno znáčko -tra --- -- m elektr. ☞ zrcálني galvanométer

galvanométer z vrtljívim magnétom -tra --- -- m elektr. galvanometer, v katerem je nepremični del ena ali več tuljav, gibljivi del pa je trajni magnet

galvanoplástika -e ž kem. teh. postopek za izdelavo votlih kovinskih predmetov z elektrokemičnim nanašanjem kovine, navadno na kemično posrebljen model iz voska, ki se kasneje stali in odstrani, uporablja se za izdelovanje matric za gramofonske plošče, okrasnih predmetov **Sp:** galvanotéhnika (2)

galvanotéhnika -e ž 1. kem. teh. elektrolizno nanašanje kovinskih prevlek za površinsko zaščito ali olepšanje kovinskih predmetov **S:** galvanizácia (1) **Sp:** galvánika **PRIM.:** galvánska prevléka 2. kem. teh. ☞ galvanoplástika

galvanotipíjska lupína -e -e ž graf. kopija svinčenega stavka ali klišeja, izdelana z galvanoplastiko

galvánska baterija -e -e ž elektr., kem. teh. baterija več galvanskih členov

galvánska célica -e -e ž elektr., kem. ☞ eléktrokémijski člen

galvánska kopél -e -i ž kem. teh. kopel za elektrokemično nanašanje zaščitnih ali okrasnih kovinskih prevlek na predmete **PRIM.:** aktivirna kopél

galvánska korozíja -e -e ž kem. teh. korozija, ki jo povzroči nastanek lokalnega galvanskega člena pri stiku dveh kovin z različnima elektrodinima potencialoma v prisotnosti elektrolita,

npr. morske vode, zračne vlage **S:** eléktrokémijska korozíja **Sp:** elektrolítska korozíja, kontaktna korozíja

galvánska ločítev -e -tve ž elektr. ločitev, ki prepreči neposreden stik, električno prevajanje med električnima tokokrogoma, namenjenima za medsebojno izmenjavo moči ali signalov **S:** eléktrična ločítev (1)

galvánska prevléka -e -e ž kem. teh. elektrolizno nanesena prevleka na kovinskem predmetu **PRIM.:** galvanotéhnika (1)

galvánska vrsta -e -e ž kem. ☞ eléktrokémijska napétostna vrsta

galvánska zvéza -e -e ž elektr. električna povezava dveh električnih vodnikov, okrovov

galvánski člen -ega -a m elektr., kem. naprava za neposredno pretvarjanje kemijske energije v električno energijo **S:** eléktrokémijski člen **Sp:** galvánska célica

galvánski múljl -ega -a m kem. teh. v vodi netopne snovi, ki nastajajo pri galvanizaciji predmetov in se usedajo na dno elektrolizne celice **PRIM.:** anódni múljl

galvánsko cíncanje -ega -a s kem. teh., met. galvansko prevlečenje kovinskih predmetov, npr. žice, cevi, pločevine, jeklenih konstrukcij, s tanko plastjo cinka za protikorozijsko zaščito **S:** hládno cíncanje **Sp:** elektrolízno cíncanje

galvánsko níkljanje -ega -a s kem. teh. elektrolizno níkljanje kovinskih predmetov za polepšanje njihovega videza, zaščito proti koroziji, navadno po bakrenju

galvánsko srebrénje -ega -a s kem. teh. elektrolizno srebrjenje kovinskih predmetov za polepšanje njihovega videza in zaščito pred korozijo

galvánsko zlaténje -ega -a s 1. kem. teh. elektrolizno zlatenje kovinskih predmetov za polepšanje njihovega videza, izboljšanje električne prevodnosti, npr. električnih kontaktov

gáma celulóza -- -e ž kem. celuloza z zelo majhno molsko maso, ki se tudi po nakisanju raztopine ne obori **S:** γ-celulóza, celulóza gáma

gáma délec -- -lca **m** fiz. foton visoke energije, umeritveni bozon, ki posreduje elektromagnetne interakcije **S**: délec gáma

gáma fúnkcija -- -e ž **mat.** posplošitev funkcije fakulteta za realna števila tako, da za cela števila velja $\Gamma(n+1) = n!$ **S**: fúnkcija gáma

gamagrafíja -e ž **met.** neporušna preiskava predmetov s sevanjem gama zaradi odkrivanja napak v materialu **S**: gamagrafska preiskáva

gamagrafska preiskáva -e -e ž **met.** neporušna preiskava predmetov s sevanjem gama zaradi odkrivanja napak v materialu **S**: gamagrafíja

gáma sévanje -- -a **s** fiz. elektromagnetno sevanje z valovno dolžino pod 10 pm in energijo kvanta nad 100 keV, ki nastaja npr. pri radioaktivnem razpadu **S**: sévanje gáma

gánister -tra **m** rud. drobnozrnati kremenasti peščenjak, ki se uporablja za izdelavo silikatne opeke za izzidavo metalurških in steklarskih peči

gantográm -a **m** grafični prikaz posameznih dejavnosti in njihovih datumskih intervalov v časovnem načrtu v obliki navpičnih pravokotnikov **PRIM.**: mrežni načrt

garancíja -e ž zagotovilo, navadno pisno, da bo izdelek v določenem obdobju deloval brezhibno in da bo morebitna okvara v tem obdobju odpravljena brezplačno

gardína -e ž **tekst.** lahka, porozna, prosojna tkanina, pletenina

garnéta -e ž **tekst.** rahljajnik za rahljanje odpadkov sukane preje

garnierít -a **m** **met.** zelen monoklinski mineral, magnezij-nikljev hidratizirani silikat, glavna sestavina nikljeve rude

garnitúra -e ž iz več podobnih ali različnih predmetov, pripomočkov sestavljena celota, komplet, npr. garnitura nožev, garnitura tesnilk, garnitura vagonov **PRIM.**: stávek (1)

gasílna dušílka -e -e ž **elektr.** dušílka za ozemljitev zvezdišča srednjenapetostnega omrežja za

kompenzacijo kapacitivnega toka proti zemlji pri enopolnem zemeljskem stiku

gasílna kómora -e -e ž **elektr.** komora, ki obdaja obločne kontakte stikalne naprave, da omejuje električni oblok in ga pogasi

gasílna péna -e -e ž **kem. teh.** gasilno sredstvo, ki nastaja na primer v aktiviranem gasilniku na peno s kemijsko reakcijo med kislino in natrijevim hidrogenkarbonatom v prisotnosti penila, primerno zlasti za mokro gašenje gorečega tekočega goriva, ne pa za gašenje električnih napeljav, naprav, strojev

gasilni aparát -ega -a **m** naprava za ročno gašenje manjših požarov, s katero se brizga gasilno sredstvo na mesto požara

gasilni jámski vozíček -ega -ega -čka **m** rud. jamski voziček z opremo za gašenje jamskih požarov

gasílnik -a **m** rud. velik gasilni aparat, ki se uporablja v rudnikih

gasilni práh -ega prahú **m** **kem. teh.** gasilno sredstvo na osnovi natrijevega ali kalijevega hidrogenkarbonata ali amonijevega dihidrogenfosfata, ki zavira nastajanje prostih radikalov pri reakciji gorenja, uporablja se v ročnih gasilnikih za suho gašenje vseh vrst požarov

gasílno srédstvo -ega -a **s** **kem. teh.** snov, ki se uporablja za gašenje požarov, npr. voda, gasilna pena, gasilni prah, ogljikov dioksid **S**: gasívo (1)

gasívo -a **s** **1.** **kem. teh.** snov, ki se uporablja za gašenje požarov, npr. voda, gasilna pena, gasilni prah, ogljikov dioksid **S**: gasílno srédstvo **2.** **elektr.** material, ki obdaja taljivi element, navadno fin kremenov pesek, da se olajša ugasitev obloka pri električni varovalki **3.** **fiz., kem.** dodatek luminiscenčni snovi za zmanjšanje trajanja fosforescence **4.** **elektr.** inertni plin, ki prepreči nastanek obloka pri stikalih

gašenje -a **s** **1.** preprečevanje gorenja, npr. s polivanjem z vodo, z brizganjem pene, usmerjanjem gasilnega prahu v ogenj **2.** **met. tehnološki** postopek zelo hitre ohlaiditve kovine, zlitine z visokih temperatur v vodi, olju, tekočem

gašénje ápna

dušiku, da se zamrzne visokotemperaturna mikrostruktura **PRIM.:** gašénje jékla **3.** kem. teh. hitra ohladitev, npr. koksa, s polivanjem, prhanjem z vodo

gašénje ápna -a -- s kem. teh. pridobivanje gašenega apna z dodajanjem vode žganemu apnu

gašénje jékla -a -- s met. tehnološki postopek zelo hitre ohladitve razbeljenega jékla v vodi ali olju kot druga faza kaljenja **PRIM.:** gašénje (2)

gašénje kôksa -a -- s grad., kem. teh. hitra ohladitev koksa z vodo po praznjenju koksarniške peči, da se prepreči gorenje razžarjenega koksa v stiku z zrakom

gašénje oblôka -a -- s elektr. postopek, pri katerem se s hitrim, močnim vpihavanjem zraka ali inertnega plina v oblok, s povečanjem razmika med elektrodama ali pa z vstavitvijo izolacijske snovi med elektrodi prekine oblok med njima

gašeno ápno -ega -a s grad., kem. teh. tehnični kalcijev hidroksid v obliki paste, ki nastane z dodajanjem vode apnu, uporablja se za pripravo apnenega beleža, kot sredstvo za nevtralizacijo, v gradbeništvu kot vezivo v apnenih in podaljšanih apnenih maltah

gáter -tra m gozd., les. ➔ jármenik

gatíranje -a s met. računanje in sestavljanje vložka za livarsko talilno ali metalurško talilno peč

gauss -a [gáus] m merska enota v merskem sistemu CGS za gostoto magnetnega polja, simbol G, $1 \text{ G} = 10^{-4} \text{ T}$

Gauss-Krügerjeva projékcija -e -e [gáus krígerjeva] ž geod. prečna valjna konformna projekcija meridijskih pasov, ki obsegajo širino treh kotnih stopinj in segajo od severnega do južnega tečaja Zemljinega elipsoida, srednji meridian se preslika kot os x pravokotnega ravninskega koordinatnega sistema, ekvator pa kot os y

Gauss-Laplaceov zákon -ega zakóna [gáus laplásov] m mat. matematični izrek v teoriji verjetnosti, po katerem se porazdelitev verjetnosti,

ki predstavlja vsoto naključnih spremenljivk, z naraščanjem števila spremenljivk približuje Gaussovi funkciji

Gaussova fúnkcija -e -e [gáusova] ž mat. funkcija zvonaste oblike, ki v teoretičnih raziskavah pogosto predstavlja enotski impulz ali verjetnostno gostoto, $y = F(\omega) = \exp(-x^2/[2\sigma^2])/\sqrt{(2\pi\sigma^2)}$

PRIM.: Gaussova porazdelitev, normalna porazdelitev

Gaussova krivúlja -e -e [gáusova] ž mat. krivulja verjetnosti, ki ponazarja normalno porazdelitev in jo opisuje Gaussova funkcija

Gaussova óptika -e -e [gáusova] ž področje optike, ki omogoča eksplicitno izračunavanje optičnih aberacij z metodo geometrijske optike v paraksialni aproksimaciji

Gaussova porazdelítev -e -tve [gáusova] ž mat. zvezna verjetnostna porazdelitev, katere verjetnostna gostota je Gaussova funkcija **S:** normalna porazdelitev **PRIM.:** Gaussova fúnkcija

Gaussova ukrívljenost -e -i [gáusova] ž mat. produkt obeh glavnih ukrivljenosti v izbrani točki

Gaussov kanál -ega -a [gáusov] m elektr. informacijski kanal, pri katerem se vhodnim vrednostim prišteje beli Gaussov šum

Gaussov mérski systém -ega -ega -a [gáusov] m merski sistem, ki izraža vse veličine z enotami sistema CGS

Gaussov snòp -ega snòpa [gáusov] m fiz. koherenten snop svetlobe, kot ga generira laser, katerega prečni prerez polja opisuje Gaussova funkcija, modulirana s Hermitovimi polinomi, katerih red označuje transversalni način nihanja polja v snopu

Gaussov šúm -ega -a [gáusov] m šum, pri katerem so vrednosti spremenljivke porazdeljene po Gaussovi verjetnostni porazdelitvi

Gauss-Seidlova iterácijska metoda -e -e -e [gáus zájdlova] ž mat. metoda reševanja nelinearne enačbe z začetnim približkom spremenljivke, ki se izboljšuje s ponavljanjem s tako izračunano novo vrednostjo

Gay-Lussacov zákon -ega zakóna [gé lisákov] **m** kem. zakon, po katerem je prostornina določene množine idealnega plina pri stalnem tlaku premo sorazmerna s termodinamično temperaturo, $V/T = \text{konst.}$

gáza -e ž tekst. rahla, redka tkanina iz bombaža ali viskoznega prediva v platnovi vezavi, neapretirana ali različno močno apretirana, za obveze, tampone, izolacijo, sita, za šablone iz svile, sintetičnih filamentnih prej ali nerjavnega jekla

gazifikácija -e ž **1.** kem. teh. ➞ uplínjanje (2)
2. ➞ oplínjevanje

gazifikátor -ja **m** kem. teh. ➞ plínski generátor

gazíranje -a **s** kem. nasičevanje z ogljikovim dioksidom, npr. brezalkoholnih pijač, penečega vina **S:** karboníranje

gazolín -a **m** kem. lahki bencin z območjem vrelišč 40–60 °C, ki se dobi pri degazolinaži zemeljskega plina in se uporablja kot topilo **S:** narávní bencín, petróléter

gazométer -tra **m** kem. velik plínski rezervoar s prostornino okoli 50 000 kubičnih metrov, navadno v obliki zvona nad vodno zaporo, za shranjevanje zlasti mestnega ali koksarniškega plina pri nadtlaku do 50 mbar, npr. ob plinarnah, koksarnah **S:** plínohrárn

g-blók eleméntov -a -- [gé] **m** kem. blok elementov v periodnem sistemu, ki je znotraj sedme periode d-bloka in obsega 15 kemijsko podobnih elementov z atomskimi števili od 89 do 103: aktinij, torij, protaktinij, uran, neptunij, plutonij, americij, curij, berkelij, kalifornij, einsteinij, fermij, mendelevij, nobelij in lawrencij **S:** aktinóidi **Sp:** aktinídi

GC -- [gecé] ž (ang. gas chromatography) krat. kem. ➞ plínska kromatografíja

gehlenit -a [gelenít] **m** met. kalcijev mineral, tetragonalni aluminij-kalcij-magnezij-natrijev skupinski silikat, $(\text{Ca}, \text{Na})_2(\text{Mg}, \text{Al})[\text{Si}_2\text{O}_7]$, $\text{Ca}_2\text{Al}[(\text{Al}, \text{Si})_2\text{O}_7]$, mikrostrukturna sestavina strjenih metalurških žlinder

Geigerjev štévec -ega -vca [gájgərjev] **m** elektr. števec v obliki s plinom napolnjene cevi za zaznavanje ionizirajočega sevanja **Sp:** Geiger-Müllerjev štévec

Geiger-Müllerjeva cév -e céví [gájgər mílərjeva] ž elektr. s plinom napolnjena števna cev za ugotavljanje in morebitno štetje ionizirajočih delcev

Geiger-Müllerjev štévec -ega -vca [gájgər mílərjev] **m** elektr. ➞ Geigerjev štévec

Geisslerjeva cév -e céví [gájslərjeva] ž elektr. posebna oblika plinske elektronke za prikazovanje svetlobnih efektov razelektritev v razredčenih plinih

Geisslerjeva črpálka -e -e [gájslərjeva] ž kem. vakuumska črpalka, ki ima namesto valja z batom posodo z živim srebrom, povezano z dvížnim rezervoarjem za živo srebro **PRIM.:** Töplerjeva črpálka

gél -a **m** kem. dvofazni želatinast koloidni sistem, sestavljen iz trdnine in tekočine ali iz trdnine in plina **PRIM.:** sól

gelíranje -a **s 1.** kem. nastajanje gela iz sola **2.** kem. teh. vmesna faza pri prehodu iz tekoče faze v trdno pri strjevanju polimernih materialov, npr. epoksidnih smol pri proizvodnji kompozitov

gelírano razstrelívo -ega -a **s** kem. teh. gnetljivo varnostno razstrelivo, sestavljeno iz glicerolovega trinitrata in kolodija kot želirnega sredstva ter dodatkov, npr. lesovine in kalijevega nitrata

gelírno srédstvo -ega -a **s** kem. teh. sredstvo, ki povzroča ali pospešuje geliranje, npr. bentonit pri izdelavi keramike

gelométer -tra **m** kem. merilnik čvrstosti gela z merjenjem sile, potrebne, da paličasto vtisno telo s standardiziranim premerom pri vtiskanju v gel predre njegovo površino, uporablja se zlasti v živilski industriji

gelóza -e ž kem. polisaharid v agarju, ki podobno kot želatina tvori gel

generálni nivelmán -ega -a **m** geod. nivelman, s katerim se določijo nadmorske višine reperjev

generátor -ja m naprava, stroj za pridobivanje česa, npr. električni generator, plinski generator

generátor díma -ja -- m agroteh. naprava za proizvodnjo dima za prekaževanje mesnih izdelkov

generátor lésnega plína -ja --- m kem. teh. plinski generator, ki se uporablja za predelovanje lesa ali biomase v plinasto gorivo
PRIM.: lesni plín

generátor naključnih števíl -ja -- m elektr. program simulacijskega jezika, ki tvori niz naključnih števil, uporabnih npr. pri simulacijah diskretnih dogodkov

generátor páre -ja -- m stroj. parni kotel za pridobivanje tehnološke pare

generátorski plín -ega -a m kem. teh., met. plín iz zmesi ogljikovega monoksida in pretežno dušika, ki se proizvaja v plinskem generatorju, kurilni plín slabše kakovosti, uporablja se zlasti v metalurgiji
PRIM.: lesni plín, sintézni plín, vódni plín

generátorski rótor -ega -ja m elektr. bistveni del generatorja, ki omogoča njegovo vzbujanje in s tem prenos delovne moči od turbine nanj

generátorski vzbujálnik -ega -a m elektr. vzbujalnik v obliki enosmernega električnega generatorja, ki je nameščen na gred glavnega generatorja in daje vzbujalni tok zanj

generátorsko zavíranje -ega -a s elektr. električno zaviranje, pri katerem deluje elektromotor kot generator, ki spreminja energijo zaviranja v električno in jo vrača v elektroenergetsko omrežje
Sp: rekuperativno zaviranje

generátor toplóte -ja -- m stroj. naprava za pridobivanje toplote, gnana z neobnovljivimi ali obnovljivimi gorivi, električno energijo, sončnim sevanjem, npr. toplotna črpalka, sprejemnik sončne energije

generatrísa -e m mat. točka, krivulja ali ploskev, ki po določenem predpisu ali s svojim gibanjem ustvarja krivuljo, ploskev ali telo
S: tvórnica
PRIM.: direktrísa

genétski alorítem -ega -tma m elektr. algoritem na podlagi metode naravnega evulucijskega izbora, ki upošteva mutacije, križanja in dedovanje in se uporablja kot optimizacijska metoda

génska téhnika -e -e ž biotehnološka metoda in postopki, ki temeljijo na spoznanjih molekulske biologije in genetike, omogočajo posege v genom in s tem v biokemijske krmilne procese v živih bitjih

GÉO -- ž (ang. geostationary orbit) krat. astr. ☞ géo-stacionárna króžnica

geocéntrična dolžína -e -e ž astr. razdalja poljubne točke na površini Zemlje do središča Zemlje

geocéntrična paraláksa -e -e ž astr. paralaksa, merjena glede na Zemljin polmer

geocéntrični sistém -ega -a m astr. sistem koordinat, ki postavi izhodišče v središče Zemlje

geodétka -e ž 1. mat. krivulja, ki po najkrajši poti povezuje točki na ali v dani mnogoterosti, npr. geodetka na krogli je lok na krogu s središčem v središču krogle 2. geod. najkrajša pot med točkama na Zemljinem površju
S: geodétska krivúlja

geodétska astronomíja -e -e ž področje astronomije, ki obravnava obliko Zemlje in določa geografske koordinate z astronomskimi metodami

geodétska krivúlja -e -e ž geod. najkrajša pot med točkama na Zemljinem površju
S: geodétka (2)

geodétska mréža -e -e ž geod. skupina med seboj povezanih geodetskih točk iste vrste, npr. horizontalnih, višinskih, gravimetričnih
PRIM.: poligón (2)

geodétska tóčka -e -e ž geod. trajno označena točka na površju Zemlje s koordinatami v izbranem koordinatnem sistemu, ki je osnova za detajlno izmero
PRIM.: teréstrični koordinátni sistém

geodétski ázimut -ega -a m geod. kot med tangento na meridian v točki in tangento na geodetko v isti točki

geodétski dátum -ega -a m geod. opis relacij med izhodiščem in orientacijo osi koordinatnega sistema glede na Zemljo

geodétski elipsoídni koordináti -ih -ih -át ž dv. geod. geodetska širina in geodetska dolžina, ki določata položaj točke na Zemljinem elipsoidu

geodétski načrt -ega -a m 1. geod. zbirka homogeniziranih prostorskih podatkov na izbranem območju, sestavljena iz grafičnega prikaza, ki po kartografskih pravilih v digitalni in analogni obliki prikazuje položaj in pomen prostorskih podatkov, ter certifikata, ki opisuje namen uporabe, vire in kakovost prostorskih podatkov, način homogenizacije, geodetski datum in pogoje za uporabo Sp: geodétski posnétek 2. grad. tehnični načrt za gradbene namene, npr. načrt plastnic, topografska karta, pregledni načrt, situacijski načrt 3. grad. tehnična risba grafično upodobljenega terena določene-ga območja in objektov na njem v pomanjša-nem merilu glede na namen uporabe

geodétski posnétek -ega -tka m geod. ☞ geodétski načrt (1)

geodétski referénčni systém 1980 -ega -ega -a -- [tisoč devétsto ósemdeset] m geod. koordinatni sistem za določanje položaja točk na površju Zemlje, ki ga vzdržuje Mednarodna služba za vrtenje Zemlje in referenčne sisteme K: GRS 80

geodezija -e ž veda o zajemanju, evidentiranju in prikazovanju prostorskih podatkov na področjih inženirske geodezije, satelitske geodezije, kartografije, fotogrametrije, daljinskega zaznavanja, geoinformatike, upravljanja nepremičnin, prostorskega načrtovanja

géodinámika -e ž področje geofizike, ki obravnava zemeljske sile in pojave, ki jih te sile povzročijo

geoelektrika -e ž grad. naravni elektromagnetni pojavi in električni toki v Zemlji, uporabljajo se pri raziskovanju zemeljskih plasti na osnovi njihove električne prevodnosti, npr. pri vrtnanju predorov

geofizika -e ž veda o fizikalnih lastnostih Zemlje in pojavih na njej

geofizikálna metoda -e -e ž grad. neporušna metoda za ugotavljanje kamninske sestave tal, globine podtalnice, poškodb objektov, npr. cest, predorov, pregrad, z geoelektričnim sondiranjem, gravimetrično, geomagnetno, seizmično, georadarsko metodo

geográfski informacijski systém -ega -ega -a m računalniško podprt podatkovnoprocesni sistem za učinkovito zajemanje, shranjevanje, vzdrževanje, obdelavo, analize, porazdeljevanje in prikazovanje prostorskih podatkov K: GÍŠ

geoíd -a m geod. nivojska ploskev težnostnega potenciala Zemlje, ki približno sovпада s povprečnim nivojem morja

geoinformatika -e ž veda o metodah zbiranja, modeliranja, abstrakciji, generalizaciji in prikazu prostorskih podatkov

géokemija -e ž veda o kemijskih procesih v Zemljini skorji, deležih in porazdelitvah kemičnih prvin v kamninah

geolociranje -a s določanje koordinat točk na površini Zemlje z geodetsko mrežo, navigacijskimi sateliti, npr. pri ugotavljanju trenutne lokacije prevoznega sredstva, prenosnega telefona, navigacijo z referenčnimi točkami, karto ali internetom

geologija -e ž veda o nastanku, sestavi in razvoju Zemlje, ki zagotavlja osnovne podatke o temeljnih tleh objektov, npr. mehanske karakteristike in stabilnost tal, prisotnost in nivo talnih vod

geolóška sestáva tál -e -e -- ž grad. sestava zemeljskih tal na določenem območju kot posledica sedimentacije, tektonskih procesov ali magmatskega delovanja

geolóško vrtnanje -ega -a s grad., rud. vrtnanje v Zemljino skorjo zaradi ugotavljanja njene sestave

geomagnetizem -zma m področje geofizike, ki obravnava Zemljino magnetno polje

geomagnétna metoda -e -e ž fiz. metoda za merjenje sprememb jakosti Zemljinega magnetnega polja

geomatika -e ž geod. zbiranje, analiza, upravljanje in prikaz prostorskih podatkov

géomehánika -e ž področje mehanike, ki obravnava mehanske lastnosti zemljin in kamnin kot osnovo za geotehnično projektiranje **PRIM.:** mehánika tál

géomehánska raziskáva -e -e ž grad. raziskava trdnosti, elastičnosti in odpornosti kamnin in zemljin pred dodatnimi obremenitvami za potrebe gradbeništva

géomembrána -e ž grad. membrana iz tanke gibke folije iz sintetičnih polimerov ali asfaltnih materialov nizke prepustnosti, ki se uporablja pri geotehničnih gradnjah kot površinska obloga ali zaporna plast za preprečitev pronicanja tekočine

geometrija -e ž veda o točkah, krivuljah, ploskvah in telesih ter njihovih lastnostih in medsebojnih odnosih v prostoru

geometrijska izomerija -e -e ž kem. stereoizomerija, pri kateri ni možna rotacija okrog dvojne vezi v molekuli, izomeri pa imajo različne kemijske in fizikalne lastnosti, npr. maleinska in fumarna kislina **S:** *cís-tráns* izomerija **PRIM.:** diástereoizomerija, enantiomerija, konfiguracijska izomerija

geometrijska iztisnína -e -e ž stroj. ☞ gílbna prostornína (1, 2, 3)

geometrijska količina -e -e ž mat. merljiva geometrijska lastnost, npr. ploščina, prostornina, ukrivljenost

geometrijska kristalografija -e -e ž področje kristalografije, ki obravnava oblike in zunanjo simetrijo kristalov

geometrijska óptika -e -e ž področje optike, ki pri projektiranju optičnih naprav, katerih dimenzije so mnogo večje od valovne dolžine svetlobe, obravnava svetlobo kot žarke **S:** žárkovna óptika

geometrijska podobnost -e -i ž mat. lastnost, ki se pripiše dvema geometrijskima struktura, če se lahko ena preslika v drugo z afino preslikavo, ki ohranja tudi kote

geometrijska progresija -e -e ž mat. ☞ geometrijsko zaporedje

geometrijska sredína -e -e ž mat. n-ti koren iz zmnožka n pozitivnih števil, npr. geometrijska sredina števil 2 in 8 je 4 **Sp:** geometrijsko povpréčje **PRIM.:** harmónična sredína, harmónično povpréčje

geometrijska vrsta -e -e ž mat. vrsta, ki nastane iz členov geometrijskega zaporedja

geometrijski lík -ega -a m mat. geometrijska struktura, ki je omejena in povezana, npr. daljica, krog, elipsa, kvadrat, pravokotnik, paralelogram

geometrijski nivelmán -ega -a m geod. zelo natančen nivelman, s katerim se pri monitoringu objektov časovno spremljajo višinske spremembe, npr. posedki ali dvigi opazovanih točk glede na izhodiščne lege teh točk, določenih z izhodiščnim merjenjem

geometrijsko mésto -ega -a s mat. mesto v prostoru, ki določa položaj točk glede na dano geometrijo

geometrijsko povpréčje -ega -a s mat. ☞ geometrijska sredína

geometrijsko teló -ega telésa s mat. telo, ki ga omejujejo geometrijski liki

geometrijsko zaporedje -ega -a s mat. zaporedje, pri katerem je količnik dveh zaporednih členov stalen, npr. 1, 2, 4, 8 ... **Sp:** geometrijska progresija

géomorfologíja -e ž veda o oblikah in spremembah Zemljinega površja

géomréža -e ž grad. varjena ali ekstrudirana mreža iz visokokakovostnega polipropilenskega ali poliestrskega traku za utrjevanje brežin, temeljnih tal

géopotenciálna kóta -e -e ž fiz., geod. razlika med težnostnim potencialom v izbrani točki in težnostnim potencialom geoida

géorádar -ja m grad. radar za neporušno ugotavljanje lege in debeline podpovršinskih plasti, iskanje podzemnih napeljav in objektov, preiskovanje sestave gradbenih konstrukcij, npr. sten, podov, vozišč

georádarska metoda -e -e ž grad. brezkontaktna merska metoda, ki deluje po načelu oddajanja in prejemanja radijskih valov s frekvenco 1–1000 MHz, ki jih georádarska antena pošilja v tla ali v notranjost sten, in omogoča prostorsko predstavitev strukture raziskovanega medija

geostacionárna króžnica -e -e ž astr. krožnica na višini 35 786 km nad Zemljino površino v ravnini Zemljinega ekvatorja, po kateri potujejo v smeri vrtenja Zemlje komunikacijski sateliti za prenos radijskih in televizijskih signalov, ki obkrožijo Zemljo v 24 urah, kar pomeni, da so stalno nad isto točko Zemljine površine **K**: GÉO

geostacionárni satelit -ega -a m astr. satelit, ki kroži okrog Zemlje na geostacionarni krožnici v oddaljenosti približno 35 800 km

geostátika -e ž področje fizike, ki obravnava mehanske napetosti v Zemljini skorji

geotéhnična déla -ih dél s mn. grad. zemeljska dela, ki se opravljajo s posebnimi stroji in napravami za vrtanje v zemljo in kamnino, za zabijanje pilotov in zagatnic, vzorčenje zemljine

geotéhnično projektíranje -ega -a s grad. projektiranje plitvega ali globokega temeljenja gradbenih konstrukcij, njihovega sidranja in analiza stabilnosti naravnih ali nasutih tal, izkopov

geotéhnika -e ž interdisciplinarno področje, ki združuje znanja geologije, gradbeništva in rudarstva pri graditvi objektov, npr. predorov, rudnikov, kamnolomov

geotekstíl -a m grad. tkanina iz polipropilenskih ali poliestrskih vlaken, ki se uporablja za ločilno plast med zemljino in novim nasutjem za stabilizacijo zemljine, zbiranje in odvajanje vode iz deponij

geotektónika -e ž področje geologije, ki obravnava zgradbo litosfere in premike v njej

geotermálna elektrárna -e -e ž ☞ geotèrmična elektrárna

geotermálna energíja -e -e ž energija, ki se pridobiva iz toplote iz notranjosti Zemlje

geotèrmična elektrárna -e -e ž parna elektrarna, ki izkorišča toploto iz notranjosti Zemlje **Sp**: geotermálna elektrárna

geotèrmična stópnja -e -e ž rud. globinska razdalja v notranjosti Zemlje, pri kateri se temperatura spremeni za 1 °C

geotèrmični gradiènt -ega -ènta m rud. gradient, ki prikazuje naraščanje temperature z večanjem globine pod Zemljinim površjem, okrog 30 °C na 1 km globine

Gérberjev móst -ega mostú m grad. ☞ článkasti móst

Gérberjev nosílec -ega -lca m grad. statično določen nosilec z več podporami

germaníd -a m kem. binarna spojina germanija z bolj elektropozitivnim elementom, npr. z alkaljsko kovino

germánij -a m kem. element iz ogljikove skupine periodnega sistema, redka, sivobela, kristalinična, zelo krhka polkovina, ki se uporablja za polprevodnike za diode, za tranzistorje, v optičnih vlaknih, simbol Ge

germánijev oksíd -ega -a m kem. germanijev dioksid, GeO₂, brezbarvni kristali z velikim lomnim količnikom, uporablja se za širokokotne leče, optična vlakna, kot optični material, prozoren za infrardečo svetlobo, za daljnogleda za nočno opazovanje, kot katalizator pri proizvodnji polietilen tereftalata

germánijev tetrakloríd -ega -a m kem. GeCl₄, brezbarvna, kadeča se tekočina, uporablja se za proizvodnjo čistega kovinskega germanija, zlasti pa za proizvodnjo germanijevega oksida

germicídna sijálka -e -e ž elektr. sijalka, ki z ultravijolično svetlobo uničuje mikroorganizme **S**: baktericídna sijálka

géter -tra m elektr., kem. teh. nanos aktivnega materiala, npr. barija, cezija, naparjen na stene vakuumске posode, npr. elektronke, slikovne elektronke, ki kemijsko reagira s preostanki plina v njej

gíb -a m stroj. pot, ki jo opravi gibajoči se strojni del od ene do druge skrajne lege, npr. gib bata

gibálna količina -e -e ž fiz. fizikalna količina, določena z zmnožkom mase in hitrosti telesa
PRIM.: vrtilna količina

gíbanje -a s fiz. spreminjanje lege telesa, strojnega dela, enote glede na druga telesa, druge dele mehanizma, naprave, stroja

Gibbs-Helmholtzova enáčba -e -e [gíbs helmhólcova] ž kem. enáčba, ki prikazuje vpliv temperature na Gibbsovo energijo in povezuje Gibbsovo energijo z entalpijo, $\Delta G = \Delta H - T\Delta S$

gibbsit -a [gíbsít] m kem. ☞ hidrargilit

Gibbsova célica -e -e [gíbsova] ž kem. teh. elektrolizna celica z diafragma, ki se uporablja za proizvodnjo klora, vodika in natrijevega hidroksida z elektrolizo slane

Gibbsova energíja -e -e [gíbsova] ž fiz., kem. razlika med entalpijo in zmnožkom temperature in entropije sistema, simbol G , merska enota joule, J **S:** Gibbsova fúnkcija **Sp:** Gibbsova prôsta energíja, prôsta entalpíja

Gibbsova energíja méšanja -e -e -- [gíbsova] ž met. Gibbsova energija, potrebna za nastanek tekoče ali trdne raztopine z mešanjem čistih sestavin

Gibbsova fúnkcija -e -e [gíbsova] ž fiz., kem. razlika med entalpijo in zmnožkom temperature in entropije sistema, simbol G , merska enota joule, J **S:** Gibbsova energíja **Sp:** Gibbsova prôsta energíja, prôsta entalpíja

Gibbsova prôsta energíja -e -e -e [gíbsova] ž fiz., kem. ☞ Gibbsova energíja

Gibbsovo fázno pravílo -ega -ega -a [gíbsovo] s fiz., kem. pravilo o odvisnosti števila prostostnih stopenj od števila faz in števila komponent sistema v termodinamičnem ravnotežju, $N_F = N_C - N_p + 2$, kjer je N_F število prostostnih stopenj, N_C število komponent in N_p število faz **S:** fázno pravílo

Gibbsov trikótnik -ega -a [gíbsov] m met. koncentracijski trikotnik v ternarnih sistemih

gíbka cév -e ceví ž **1.** stroj. upogibljiva cev iz gume, plastične mase, okrepljena z žičnim, tekstilnim opletom ali opletom iz sintetičnih vlaken in zaščitena s kovinskim, tekstilnim ali plastičnim opletom za transport delovnih fluidov, npr. gíbka cev z visokotlačno armaturo **Sp:** fleksibilna cév **2.** stroj. rebrasta kovinska cev v obliki meha, npr. iz nerjavnega jekla, tombaka, ali plastična rebrasta cev za transport fluidov, zaščito kablov, kompenzacijo toplotnega raztezanja

gíbka gréd -e gredi ž stroj. upogibljiva, vijačno vita gred iz jeklenega traku, žice, žične vrvi za pogon gibljivih ali prenosnih enot strojev, strojnih orodij, npr. brusilke za čiščenje ulitkov, zvarov **Sp:** elastična gréd **PRIM.:** bôvden

gíbki cevovôd -ega -ôda m stroj. cevovod iz gibkih cevi z ustrezno armaturo za povezovanje, priključevanje **Sp:** fleksibilni cevovôd

gíbki kábel -ega -bla m elektr. kabel, ki ga je mogoče med obratovanjem upogibati, tako da se lahko prostorsko giblje z njim povezana naprava, stroj **Sp:** zvijávi kábel

gíbki vodník -ega -a m elektr. vodnik iz dovolj tankih žic, združenih tako, da se da upogibati, npr. telefonska vrvica med aparatom in pogovorko **Sp:** zvijávi vodník

gíb kontaktov -a -- m elektr. pot, ki jo opravijo kontakti elementi, da se sklenejo ali razklenijo

gíbko obréžno zavarovánje -ega -ega -a s grad. gradbeni inženirski objekt za zavarovanje brežin, navadno s kamnometi, zložbami, kaštami, tonjačami, žičnimi košarami, gabioni, popleti

gíbljiva tuljávia -e -e ž elektr., stroj. ☞ potópna tuljávia

gíbljivi žléb -ega -a m grad., stroj. enota stroja za transport, usmerjanje tekočega ali sipkega materiala, npr. pri vozilu za transport betona

gíbljívost -i ž **1.** fiz. količnik povprečne hitrosti delca in sile, ki povzroča gibanje delca **2.** stroj. število neodvisnih spremenljivk,

ki določajo lego vsakega elementa kinematične verige v danem trenutku

gibljivost nosilca nabôja -i --- -- ž elektr., fiz.

količnik povprečne hitrosti nosilca naboja in jakosti električnega polja, v katerem se giblje nosilec **Sp**: eléktrična gibljivost

gibna prostornína -e -e ž **1.** stroj. delovna prostornina, ki jo posesa ali iztisne bat batnega stroja pri gibu iz ene v drugo skrajno lego, npr. pri hidravličnem valju **Sp**: geometrijska iztisnína **2.** stroj. skupna delovna prostornina, ki jo posesajo in iztisnejo vsi bati motorja z notranjim zgorevanjem pri enem delovnem ciklu **Sp**: geometrijska iztisnína **3.** stroj. delovna prostornina hidrostaticne enote, npr. hidrostaticne črpalke, hidravličnega motorja, ali pnevmatične enote, npr. kompresorja, pnevmatičnega motorja **Sp**: geometrijska iztisnína

gíb stikála -a -- m elektr. razdalja, ki jo mora preiti ročica stikala od ene do druge lege

gílbirt -a m merska enota v sistemu CGS za magnetizacijo, simbol Gi, $1 \text{ Gi} = 10/4\pi \approx 0,795\,774\,715 \text{ A}$

giljošíranje -a s graf. upodabljanje ornamentov iz črt ali krivulj na tiskovno formo, s katerimi se skuša izdelek zavarovati zlasti pred ponarejanjem, npr. denar, vrednostni papirji

Giorgijev sistém enòt -ega -a -- [džórdžijev] m ☞ sistém MKSA

Girardova vòdna turbína -e -e -e [žirárova] ž stroj. enakotlačna turbinska stopnja, predhodnica sodobnejše Peltonove vodne turbine

GÍS GIS-a in -- m (ang. Geographical Information System) krat. ☞ geográfski informacijski sistém

Giulinijev postópek -ega -pka [džulínijev] m

1. kem. teh. suhi postopek za pridobivanje glinice, pri katerem se boksit pri višji temperaturi razklopi z zmesjo natrijevega sulfata in oglja **2.** kem. teh. postopek predelave rdečega mulja, pri katerem se ta pomeša z ogljem in apnencem ter se s kalcinacijo v rotacijski peči reducira v železo

gladílce -a s met. majhno orodje za glajenje peščene forme

gladílka -e ž grad. navadno manjša lesena, kovinska plošča z držalom za glajenje površine ometa, betona

gladílna dušílka -e -e ž elektr. dušílka, ki zmanjšuje valovitost enosmernega toka, npr. v usmerniku

gladílni filter -ega -tra m elektr. filter, ki izloči moteče frekvence in omeji prevelike amplitude signalov

gladílnik -a m **1.** stroj. brusni kamen za fino ročno brušenje orodja **S**: gladílni kámen **2.** tekst. gladilni stroj za glajenje površin tekstilnih izdelkov **3.** tekst. sestav za glajenje volnenih pramenov pri pripravi volnenega česanca

gladílni kámen -ega -mna m stroj. brusni kamen za fino ročno brušenje orodja **S**: gladílnik (1)

gladílni válj -ega -a m stroj. valj za glajenje in sočasno utrjevanje kovinskih površin

gladílni váljar -ega -ja m grad. trikolesni statični valjar za fino valjanje drobnazrnatih asfaltnih površin

gladína najvíšje zajézbe -e --- -- ž grad. najvišja gladina vode, vključno z visokovodno akumulacijo, ki je upoštevana pri statičnem računu pregrade

gládka armatúra -e -e ž grad. armatura iz gladkih, ravnih ali krivljenih jeklenih palic s premeri 6–32 mm, ki se uporabljajo za ojačitev betona

gládka krivúlja -e -e ž mat. krivulja, ki jo je mogoče izraziti tako, da so vse koordinate točk na njej neskončnokrat odvedljive funkcije parametra, ki teče vzdolž poti po krivulji

gládka pletenína -e -e ž tekst. levo ali desno pletena tekstilija z gladko površino, brez vzorcev, izboklin, vdolbin

gládka tkanína -e -e ž tekst. enobarvna tkanina z gladko površino, brez vtkanih vzorcev

gládki stávek -ega -vka m graf. stavek iz navadnih črk, brez matematičnih formul ali risb

gládki súkanec -ega -nca m tekst. sukanec ena-komerne debeline in brez posebnih efektov, npr. vozličev, zank, pentelj **PRIM.:** eféktni súkanec

gládkostna apretúra -e -e ž tekst. enostranska apretura s frikcijskim kalandriranjem, da dobi tekstilija močen lesk **PRIM.:** čínc

glájenje -a s 1. stroj. obdelava površine, da je brez izboklin, vdolbin in hrapavosti **PRIM.:** fíno glájenje 2. tekst. pranje, ravnanje, raztezanje in sušenje počesanih volnenih pramenov za odstranitev dodane maščobe, praha, spolstenih vlaken in zmanjšanje prevelike kodravosti tako, da se prameni vlečejo skozi pralno kopel z luknjanimi bobni in nato sušijo na vročih luknjanih sušilnih bobnih **S:** lisiranje

glásbeni tón -ega -a m fiz. zvok, sestavljen iz osnovnega in več šibkejših tonov, ki mu dajejo barvo **PRIM.:** frekvénca tóna

glásnost -i ž 1. značilnost zvoka kot slušni vtis zvočne jakosti v odvisnosti od frekvence zvoka 2. fiz. nivo veličine moči zvočne jakosti, pri katerem je primerjalna jakost tona pri frekvenci 1000 Hz enaka 10^{-12} W/m^2 **S:** nívó zvočne moči **Sp:** nívó zvočne jákosti

glasôvni klíc -ega -a m telekom. ☞ gôvorni klíc

glasôvni signál -ega -a m telekom. ☞ gôvorni signál

glasôvno sporočilo -ega -a s telekom. ☞ gôvorno sporočilo

gláva -e ž 1. stroj. odebeljeni konec podolgovatega strojnega dela, npr. glava vijaka, glava žeblja, glava kladiva 2. stroj. pomemben del mehanizma, stroja, npr. glava motorja, glava valja 3. grad. zgornji zaključek stebra, lahko posebno arhitektonsko oblikovan 4. elektr., grad. zgornji del stebra nadzemnega električnega voda, prilagojen geometrijski razporeditvi električnih vodnikov nadzemnega voda

gláva blóka -e -- ž met. zgornji del jeklarskega ingota, ki se zaradi lunke odreže **S:** gláva íngota

gláva cilíndra -e -- ž stroj. ☞ gláva válja (1)

gláva íngota -e -- ž met. zgornji del jeklarskega ingota, ki se zaradi lunke odreže **S:** gláva blóka

gláva jekléne vrví -e -- -- ž grad. odebeljen konec jeklene vrvi za sidranje v betonu

gláva kôvice -e -- ž stroj. razširjeni del kovice, ki je vnaprej oblikovan

gláva motórja -e -- ž 1. stroj. del motorja z notranjim zgorevanjem, ki pokriva valj ali valje in ima navadno vgrajene sesalne in izpušne ventile z mehanizmom za njihovo aktiviranje ter ustrezne vžigalne ali vbrizgalne naprave, npr. svečke, vbrizgalne šobe 2. stroj. pokrov valja pri hidravličnem ali pnevmatičnem batnem motorju

gláva navítja -e -- ž elektr. del navitja električnega stroja med dvema utoroma

gláva pilóta -e -- ž grad. zgornji zaključni del pilota, ki je element globokega temeljenja

gláva rísbe -e -- ž stroj., grad. uokvirjen prostor, navadno v spodnjem desnem kotu tehnične risbe, z rubrikami za vpis naslova, imena, avtorstva, datuma izdelave, kontrole, podatkov o tehnologiji izdelave, površinske zaščite

gláva tuljáve -e -- ž elektr. prehod navitja generatorskega statorja med dvema utoroma, ki je zunaj jedra

gláva válja -e -- ž 1. stroj. pokrov valja batnega stroja **Sp:** cilíndrska gláva, gláva cilíndra 2. stroj. pokrov hidravličnega ali pnevmatičnega valja z vodom in tesnilom batnice ter cevni priključkom valja

gláva vijáka -e -- ž stroj. zgornji del vijaka, oblikovan za vprijem orodja pri vijačenju, npr. šestroba glava za vijačenje s ključem, valjasta glava s prečno zarezo za vijačenje z vijačnikom

gláva zánke -e -- ž tekst. zgornji del upognjene niti zanke, ki se oblikuje okrog pletilne igle

glavič -íča m grad. ☞ kapitél

glavína -e ž stroj. ☞ pésto

glávna anóda -e -e ž elektr. anoda, ki pri večanodni plinski usmerjalki prevzema bremenski tok

glávna armatúra -e -e ž grad. armatura iz palice ali mreže različnih dimenzij in kakovosti jekla,

bistvena za nosilnost armiranobetonskega elementa, konstrukcije

glávna césta -e -e ž prom. cesta, namenjena prometnemu povezovanju med pomembnejšimi središči regionalnega pomena, navezuje se na ceste enake ali višje kategorije v državi in na cestne sisteme sosednjih držav

glávna elektróda -e -e ž elektr. elektroda, skozi katero teče bremenski tok

glávna komponênta -e -e ž mat. spremenljivka v statističnem vzorcu, ki ni korelirana z ostalimi spremenljivkami tega vzorca

glávna krovnína -e -e ž rud. hribinsko območje nad rudnim telesom, plastjo premoga, rudno žilo

glávna króžnica -e -e ž mat. krožnica, dobljena s presekom sfere z ravnino skozi njeno središče, npr. meridian **PRIM.:** glávni króg

glávna napétost -e -i ž meh. največja lastna vrednost napetostnega tenzorja, npr. tlačna napetost pri preskušanju trdnosti betonske kocke

glávna ós ténzorja -e osí -- ž meh. lastni vektor tenzorja, ki mu pripada največja lastna vrednost, zlasti za tenzorje v trirazsežnem prostoru

glávna ravnína óptičnega sistéma -e -e -- ž fiz. ravnina, v kateri leži presečišče valja iz vzporednega snopa svetlobe, vpadajoče skozi vstopno odprtino optičnega sistema, in stožca, v katerem ležijo žarki, ki se sekajo v gorišču sistema

glávna ukrívljenost -e -i ž mat. lastnost gladke ploskve v točki, največja ali najmanjša ukrivljenost krivulje, nastale kot presečišče ploskve, in katerekoli ravnine, ki vsebuje normalo na ploskev v tej točki

glávna vrédnost fúnkcije -e -i -- ž mat. vrednost funkcije vzdolž izbranega razvejišča pri analitičnih funkcijah

glávna vztrájnostna ós -e -e osí ž **1.** meh. os skozi težišče telesa v smeri lastnega vektorja tenzorja vztrajnostnega momenta, ki ustreza

največji lastni vrednosti tenzorja **2.** elektr. vztrajnostna os, ki jo določa referenčna frekvenca v elektroenergetskem sistemu, npr. 50 Hz

glávna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta, ki prva odklopi okvarjeni del sistema, električnega omrežja ali izloči nenormalno stanje v elektroenergetskem sistemu

glávna zbirálka -e -e ž elektr. ena od zbiralk v razdelilni transformatorski postaji, ki se uporablja pri normalnem obratovanju

glávna žíla -e -e ž rud. rudna žila v hribini, za katero je značilna geometrijska oblika z eno izrazito razpotegnjeno osjo v primerjavi z ostalima dvema osema

glávne skupíne períódnega sistéma -ih -ín -- -- ž mn. kem. skupine v periodnem sistemu, v katerih so navedeni elementi s-bloka ali p-bloka **PRIM.:** stránske skupíne períódnega sistéma

glávni generátor -ega -ja m elektr. generator, ki proizvaja večji del električne energije za postroj ali za elektroenergetski sistem, npr. enosmerni generator, ki ga poganja dizelski motor in napaja motorje za vleko

glávni izvózni jášek -ega -ega -ška m rud. glavni jášek v rudniku za prevažanje rude, premoga, drugih materialov, opreme in ljudi

glávni jášek -ega -ška m rud. glavna navpična povezava površine z jamo

glavník -a m **1.** tekst. del mikalnika ali česalnika z zobci ali iglami na valjih, bobnih, ploščah, ki iz zrahljanih vlaken izčeše nečistoče in kratka vlakna, ostala osami, zravna, meša, vzporedi in pripravi za izdelavo koprene **S:** mikálalni pokrôvček **2.** stroj. rezalni nož ali pehalno orodje pri Maagovem pehalnem stroju za izdelavo ozobja

glávni kontákt -ega -a m **1.** elektr. mirovni kontakt, ki omogoča prevajanje električnega toka v glavnem tokokrogu **2.** elektr. kontaktni stavek, ki prevaja električni tok, a ne sodeluje pri stikanju, če v električnem tokokrogu med navitjem transformatorja in regulacijskimi kontakti ni premostitvene impedance

glávni króg -ega -a m mat. krog, dobljen s presekom krogle z ravnino skozi njeno središče, npr. ravnina meridiana **PRIM.**: glávna króžnica

glávni odcèp -ega -épa m elektr. odcep transformatorja, na katerega se nanašajo nazivne vrednosti sekundarnega navitja

glávni odklópnik -ega -a m elektr. stikalo za odklop napajanja naprave, postroja, objekta

glávni rótor -ega -ja m stroj. rotor helikopterja, ki se vrti v približno vodoravni ravnini in zagotavlja dvizžno vlečno silo

glávni ròv -ega ròva m rud. vodoraven ali blago nagnjen rov, s katerim je jama povezana s površino, navadno izkopen tako, da voda sama odteka iz jame

glávni tokokróg kontáktorja -ega -a -- m elektr. električni tokokrog, ki sproži in vzdržuje delovanje kontaktorja

glávni vrtálni dróg -ega -ega -a m rud. jeklen drog, na katerem je pritrjena krona ali globinsko dleto

glávno kvántno števílo -ega -ega -a s fiz. kvantno število, ki podaja elektronsko lupino, v kateri se nahaja orbitala

glavnostíčni eléktromotór -ega -ja m elektr. ☞ ênosmétni zaporédno vzbújadi eléktromotór

glavnovézni eléktromotór -ega -ja m elektr. ☞ sérijski eléktromotór

glavnovézno vzbújanje -ega -a s elektr. ☞ zaporédno vzbújanje

glazé -éja m tekst. zelo lesketajoča se tkanina, ki spreminja barve

glazírana opéka -e -e ž grad. dvakrat žgana polna opeka, ki se pred drugim žganjem premaže s solno raztopino, včasih tudi z barvo, površina je gladka in steklasta, v zidu ostane neometana **Sp**: flámska opéka

glazíranje -a s 1. kem. teh. prevlečenje keramičnih izdelkov z glazuro 2. met. premazovanje lonca in sušenje premaza na zraku 3. met. nataljevanje izzidave talilne peči 4. tekst. obdelava preje, da dobi steklast videz in trd otip

glazúra -e ž kem. teh. steklasta plast na površini keramike, ki je sestavljena iz silicijevega dioksida, talil na osnovi alkalijskih in zemeljskoalkalijških oksidov, borovih ali svinčevih spojin, aluminijevega oksida in zemeljskih barv, npr. železovega oksida, in se uporablja za olepšanje videza ali zagotavljanje neprepustnosti **Sp**: lóšč (2) **PRIM.**: emájl

GLC -- [geelcé] ž (ang. gas liquid chromatography) krat. kem. ☞ plínsko-tekočínska kromatografíja

glén -a m kem. teh. zmes vode, gline, kaolina in dodatkov, ki se uporablja za oblikovanje keramičnih izdelkov z litjem **S**: suspénzija (2)

gliceráldehíd -a m kem. dihidroksipropanal, $\text{HOCH}_2\text{--CH(OH)--HCO}$, brezbarvna kristalinična snov sladkega okusa

gliceríd -a m kem. ☞ acílgliceról

glicerín -a m kem. ☞ gliceról

glicerínska kislína -e -e ž kem. 2,3-dihidroksipropanojska kislina, $\text{HOCH}_2\text{--CH(OH)--COOH}$, brezbarvna, oljnata tekočina, pomemben vmesni produkt, npr. pri alkoholnem vrenju

glicerínski želé -ega -éja m kem. zmes glicerola in želatine za pripravo mikroskopskih preparatov

glicerínsko-ftálna smôla -e -e ž kem. teh. ☞ ftalátna smôla

glicerínsko mílo -ega -a s kem. teh. milo, ki vsebuje glicerol in se od navadnega mila loči po tem, da je prosojno

gliceról -a m kem. propan-1,2,3-triol, $\text{HOCH}_2\text{--CHOH--CH}_2\text{OH}$, gosta brezbarvna tekočina brez vonja, sladkega okusa, uporablja se za proizvodnjo glicerolovega trinitrata in dinamita, v kozmetiki, za izdelavo sintetičnih smol **Sp**: glicerín

glicerólov trínitrát -ega -a m kem. trinitrat glicerola, brezbarvna ali rumenkasta, gosta, oljnata tekočina, ki eksplodira ob udarcu ali pri višji temperaturi, uporablja se za proizvodnjo razstreliv, npr. dinamita, in v medicini za zdravljenje srčnih bolezni **Sp**: nítroglicerín

glicín -a m kem. aminoetanojska kislina, $\text{NH}_2\text{CH}_2\text{COOH}$, brezbarvna kristalinična snov sladkega okusa, uporablja se v farmacevtski industriji, pri proizvodnji živil, v kozmetiki, za proizvodnjo herbicidov **Sp**: glikokól

glíf -a m graf. oblika posameznega grafičnega znaka izbrane pisave, npr. črka, številka, ločilo, naglas

glikogén -a m kem. razvejen polisaharid iz glukočnih enot, ki ima v človeškem in živalskem organizmu vlogo energijske rezerve, podobno kot škrob v rastlinskem svetu **Sp**: živalski škrob

glikokól -a m ➔ glicín (1)

glikól -a m **1.** kem. ➔ diól **2.** kem. ➔ etandiól

glikólna kislína -e -e ž kem. 2-hidroksietanojska kislina, $\text{OH}-\text{CH}_2-\text{COOH}$, brezbarvna kristalinična snov brez vonja, dobro topna v vodi, uporablja se za odstranjevanje vodnega kamna in rje iz cevodov, v tekstilni industriji za aviviranje

glikólov dínitrát -ega -a m kem. dinitrat etandiola, $\text{O}_2\text{NO}-\text{C}_2\text{H}_4-\text{ONO}_2$, rumenkasta, oljnata, eksplozivna tekočina, uporablja se kot razstrelivo

glikozíd -a m kem. organska spojina, v kateri je na molekulo sladkorja vezana navadno manjša molekula, npr. alkohol, fenol ali druga molekula sladkorja

glikozídna véz -e vezí ž kem. kovalentna vez med molekulo sladkorja in drugo, navadno manjšo molekulo, ali drugo molekulo sladkorja

glína -e ž **1.** grad. drobnozrnata zemljina z zrni, manjšimi od 0,002 mm **2.** sedimentna kamnina iz drobnozrnatih mineralov s primesmi železa, kremenca in apnenca, ki postane ob dodatku vode plastična, uporablja se v keramični industriji, lončarstvu, pri proizvodnji papirja, v gradbeništvu za zidake

glinéna fóрма -e -e ž met. forma iz mešanice livarskega peska in gline v razmerju 1 : 1, ki se uporablja za ulivanje velikih bronnenih ulitkov, npr. zvonov

glinénec -nca m rud. zelo razširjena skupina kamninotvornih silikatnih mineralov s splošno formulo $(\text{Ba}, \text{Ca}, \text{Na}, \text{K}, \text{NH}_4)(\text{Al}, \text{B}, \text{Si})_4\text{O}_8$, ki predstavljajo okrog 60 % zemeljske skorje **Sp**: živec **PRIM.**: aluminosilikát

glinéni omèt -ega -éta m grad. omet iz dobro zgnetene glinene malte, ki se nanese v eni ali več plasteh, navadno na leseno letvičeno ali trstičeno površino kot protipožarna zaščita lesenih elementov stavbe **Sp**: ílovnati omèt

glínica -e ž kem. teh. α -aluminijev oksid, Al_2O_3 , bel prah, ki se pridobiva iz boksita in se uporablja za proizvodnjo aluminija z elektrolizo, za proizvodnjo tehnične keramike **PRIM.**: aluminijev oksid, Bayerjev postopek

glínični cemènt -ega -énta m grad. ➔ aluminátni cemènt

gliptál -a m kem. teh. ➔ ftalátna smôla

gliptálna smôla -e -e ž kem. teh. umetna smola, premreženi poliester glicerola in ftalne kisline, uporablja se za lake in izolacije **S**: ftalátna smôla **Sp**: glicerínsko-ftálna smôla, gliptál

glisílina dislokácija -e -e ž met. ➔ drsljáva dislokácija

globálna elástična analíza -e -e -e ž grad. ➔ elástična analíza konstrúkcije

globálna stabílnost -e -i ž fiz. lastnost avtonomnega dinamičnega sistema, da njegova trajektorija pri katerem koli začetnem pogoju ostane v omejenem območju stanj okrog ravnotežne točke in se konča v nje

globálno mínimum -ega -a m mat. minimalna vrednost funkcije na celotnem definicijskem območju **PRIM.**: lokálno mínimum

globálni navigacijski satelitski systém

-ega -ega -ega -a m geod. sistem za navigacijo in določanje položaja, ki ga sestavljajo sateliti in nadzorni sistem na Zemlji: sistemi GPS (v lasti Združenih držav Amerike), Galileo (v lasti Evropske unije in Evropske vesoljske agencije), Glonass (v lasti Ruske federacije), BeiDou (v lasti Ljudske republike Kitajske) **K**: GNSS

globálni ozemljítveni systém -ega -ega -a m elektr. systém z medsebojno povezanimi krajevnimi ozemljítvenimi sestavi, ki zagotavlja, da zaradi njihove majhne medsebojne oddaljenosti ne morejo nastajati nevarne napetosti dotika

globél -i ž grad. element strehe, presečišče dveh strešin, katerih kapa se sekata pod kotom, ki je manjši od 180° **Sp:** žlóta

globílo -a s stroj. orodje za globljenje, npr. lopata, žlica gradbenega stroja, dleto, navpično frezalo

globína -e ž **1.** razdalja od površine do dna izkopa, vrtine, npr. globina temelja, vodnjaka, raziskovalne vrtine, izvrtine **2.** razdalja v vodoravni smeri od zunanjega roba v notranjost, npr. globina stopnice

globína navôja -e -- ž stroj. razdalja od vrha do korena navoja, merjena radialno na os vijaka ali matice

globína obzórja -e -- ž rud. razdalja od površine terena do obzorja rudnika, premogovnika

globína razpetíne -e -- ž elektr. največji povos, npr. nadzemnega voda, med nosilnima stebroma

globína stopníce -e -- ž grad. vodoravna razdalja med robom stopnice in projekcijo roba gornje stopnice na spodnjo **S:** širína stopníce

globína tîmelja -e -- ž grad. navpična razdalja med višino končnega terena in ravnino dna temelja

globína tesnílne sténe -e -- -- ž grad. navpična razdalja, do katere sega tesnilna stena v temeljna tla pregrade

globína zamrzováńja -e -- ž grad. globina, do katere se v določenem klimatskem območju pričakuje občasno zamrzovanje zemljine

globinomér -a m priprava ali naprava za merjenje globine, npr. izvrtine, utora, jarka, vode **Sp:** batiméter

globínska črpálka -e -e ž rud., stroj. črpalka za črpanje vode ali mulja iz večjih globin, navadno

kot centrifugalna ali ejektorska črpalka **PRIM.:** mámutska črpálka, potópna črpálka, vzgónska črpálka

globínska etaža -e -e ž rud. etaža odkopavanja rude na določeni globini

globínska jalovíščna etaža -e -e -e ž rud. etaža, kjer poteka odkopavanje mineralne surovine v jalovini, da bi bilo posredno zagotovljeno odkopavanje mineralne surovine v tej ali drugih etažah

globínska ostrína -e -e ž fiz. območje globin pri optični preslikavi, na katerih ima slika zadovoljivo ostrino **Sp:** fókusova globína

globínska péč -e pečí ž met. talna segrevalna peč, navadno za ingote

globínska sonda -e -e ž rud. sonda, ki se uporablja pri globinskem vrtanju za raziskovanje lastnosti hribin

globínski jášek -ega -ška m rud. jášek, izdelan pod nivojem najglobljega rova za potrebe odpiranja globljih rudnih teles

globínski svéder -ega -dra m rud. enorezilni ali večrezilni sveder za globinsko vrtanje z izvrtinami za dovajanje hladilno-mazalnega sredstva in odvajanje vrtanine **PRIM.:** ejéktorski svéder

globínsko dléto -ega -a s rud. vrtalno dleto za globinsko vrtanje z izvrtinami za dovajanje hladilno-mazalnega sredstva in odvajanje vrtanine

globínsko kazálo -ega -a s rud. naprava na izvažalnem stroju, ki kaže globino, na kateri je izvažalna kletka

globínsko kládivo -ega -a s rud. vrtalno kladivo, ki se uporablja pri globinskem vrtanju in se poganja s komprimiranim zrakom

globínsko merílo -ega -a s **1.** rud. naprava na izvažalnem stroju, ki kaže trenutno globino kletke skipa **2.** stroj. pomično merilo z naslonom in letvico z milimetrsko lestvico za merjenje globin **PRIM.:** kljúnasto merílo

globínsko vrtáńje -ega -a s rud. vrtanje skozi hribine v veliko globino, npr. s kronskim

svedrom za izrezovanje vzorcev zemljine, pri iskanju vode, nafte, plina

globínsko zapisovánje -ega -a s elektr. mehansko zapisovanje zvoka v gramofonsko ploščo, pri katerem spreminjanje globine mehanskega zapisa v brazdi sledi spreminjanju zvoka

globljénje -a s **1.** grad., rud. poglobljanje kanalov, jaškov, jam **2.** les. izdelovanje utorov, vdolbin na kovinskih delih

globoíd -a m mat. rotacijsko telo, ki nastane, če se krožni lok vrti okoli poljubne osi

globoídni pôlž -ega -a m stroj. globoidno oblikovan polž polžnega prenosnika

globoíдно pôlžno gonílo -ega -ega -a s stroj. zobniško gonilo, ki ga tvori polžna dvojica, sestavljena iz globoidnega polža in polžnega zobnika

globôki površínski kòp -ega -ega kópa m rud. površinski kop, ki je razvit v večjih globinah

globôki tisk -ega -a m **1.** graf. tehnika tiska s poglobljenimi, navadno jedkanimi ali graviranimi tiskovnimi elementi forme **S:** bakrotisk **2.** tisk. strojno tiskanje z graviranimi bakrenimi valji

globôki vlèk -ega vléka m met., stroj. tehnološki postopek plastičnega preoblikovanja pločevine, npr. s potiskanjem pestiča vanjo, s hidravličnim ali eksplozijskim preoblikovanjem **Sp:** globôko vlèčenje **PRIM.:** hidrávlično preoblikovánje

globôko cementíranje -ega -a s met. cementiranje, da se doseže velika debelina površinsko utrjene plasti

globôko hlajénje -ega -a s met. hlajenje taline pod temperaturo okolice

globokokôpno odpíránje -ega -a s rud. odpiralna dela, ki se izvajajo za potrebe odpiranja globokih rudnih teles ali globokih plasti premoga

globôko temeljénje -ega -a s grad. temeljenje v tleh slabše kakovosti s prenosom obremenitve temeljev v globlje ležeče, bolj nosilne plasti s

koli, piloti, vodnjaki ali kesoni v kombinaciji z drugimi konstrukcijskimi elementi, npr. nosilci, ploščami

globokouvárna elektróda -e -e ž var. varilna elektroda, ki omogoča globoke uvare pri varjenju samo z ene strani, npr. pri velikih cevovodih

globôko vlèčenje -ega -a s met., stroj. **↻** globôki vlèk

globokovléčna pločevína -e -e ž met. navadno jeklena pločevina za globoki vlek

globôko vrtánje -ega -a s stroj. vrtanje zelo globokih izvrtin v kovino z enorezilnim ali večrezilnim svedrom, npr. vrtanje topovskih cevi, izvrtin za mazanje **Sp:** topôvsko vrtanje

globulít -a m met. drobno, oblato kovinsko zrno, ki se oblikuje pri kristalizaciji v sredini ingota, bloka

globulítna míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura iz globulitnih zrn, kakršna je navadno v sredini ulitih kovinskih blokov, kjer je odvajanje toplote enako v vse smeri

globulítно strjevánje -ega -a s met. strjevanje s tvorbo globulitnih ali enakoosnih zrn **S:** enakoósno strjevánje

globulítно zérno -ega -a s met. drobno, oblato kovinsko zrno, ki nastane pri neusmerjeni kristalizaciji

GLONASS GLONASS-a in -- [glónas] m (rus. Globalnaja Navigacionnaja Sputnikovaja Sistema) **krat.** globalni navigacijski satelitski sistem Ruske federacije

glôrija -e ž tekst. polsvilena tkanina z osnovo iz grež svile in z volneno česanko v votku, npr. za dežnike, podlogo

gloriósa -e ž tekst. gloriji podobna tkanina, ki ima bombažni votek in je vodoodbojno apretirana

glúha sôba -e -e ž fiz. soba s tako oblikovanimi in opremljenimi stenami, tlemi in stropom, da absorbirajo zvok ali radiofrekvenčne signale **S:** nèodmévna sôba **Sp:** tíha sôba

glukónska kislína -e -e ž kem.

2,3,4,5,6-pentahidroksiheksanojska kislina, $\text{HOCH}_2(\text{CHOH})_4\text{COOH}$, brezbarvni, v vodi topni kristali, uporablja se kot šibka kislina za luženje kovin, v živilstvu kot dodatek E574 za uravnavanje kislosti

glukóza -e ž kem. monosaharid, heksoza, $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$, bel kristaliničen prah ali brezbarvni kristali sladkega okusa, v naravi kot grozdni sladkor, tudi kot gradnik številnih rastlinskih in živalskih polisaharidov, npr. celuloze, škroba, glikogena, uporablja se kot reducent, npr. pri kemičnem srebranju, za energijske pripravke, umetno hranjenje z infuzijo **S**: grózdni sládkor

glukozíd -a m kem. glikozid, v katerem nastopa glukoza kot sladkor

gluón -a m fiz. osnovni delec, umeritveni bozon, ki posreduje silo močne interakcije med kvarki, da lahko tvorijo nukleone in atomska jedra

glúšnik -a m stroj. sestavina, priprava za absorpcijo ali dušenje zvoka, npr. na izpušni cevi motorja z notranjim zgorevanjem **Sp**: glúšni lónec

glúšni lónec -ega -nca m stroj. ➔ glúšnik

glutamát -a m kem. sol ali ester glutaminske kisline, soli se uporabljajo v živilski industriji kot ojačevalci okusa E621-E625

glutamínska kislína -e -e ž kem. 2-aminopentandiojska kislina, neesencialna aminokislina, v živilski industriji se uporablja kot ojačevalac okusa E620

glutárna kislína -e -e ž kem. 1,3-pentandiojska kislina, $\text{HOOC}(\text{CH}_2)_3\text{COOH}$, bela kristalinična, v vodi topna snov, uporablja se pri proizvodnji plastičnih mas

glutén -a m kem. lepljiva beljakovina v nekaterih vrstah žita, ki daje moki vezivnost **S**: lépek

glutín -a m kem. ➔ želatína

GMT GMT-ja in -- [geemté geemtéja] m (ang. Greenwich Mean Time) **krat.** astr. ➔ povpréčni sónčni čas na Greenwichu

gnána gréd -e gredí ž stroj. gred za prenos in pretvarjanje mehanske energije pri vrtilnem gibanju **PRIM.**: izstópna gréd, odgónska gréd

gnána jermeníca -e -e ž stroj. jermenica pri jermenskem gonilu, ki jo poganja pogonski stroj, npr. elektromotor, motor z notranjim zgorevanjem

gnána váljčnica -e -e ž met., stroj. valjčnica z valjčki, ki jih vrtijo elektromotorji, za premikanje npr. ingotov, blokov, težkih profilov, pri valjalnem stroju

gnáni mehanízem -ega -zma m stroj. mehanizem, ki ga poganja pogonski stroj pri dovajanju pogonske energije delovnemu orodju, napravi, stroju **PRIM.**: pogónski mehanízem

gnáni opáž -ega -a m grad. opaž, oprt na zabetonirani del konstrukcije, pri katerem se ob vsakem njegovem premiku namesti armatura in zabetonira nov del konstrukcije, npr. pri izdelavi stebrov viadukta **Sp**: plezajóci opáž

gnáni stròj -ega stròja m stroj. energetski ali delovni stroj, ki ga poganja pogonski stroj, lahko tudi energija človeških ali živalskih mišic, npr. črpalka, obdelovalni stroj, mobilni gradbeni stroj, vozilo

gnáni zobník -ega -a m stroj. zobnik pri zobniškem gonilu, ki ga poganja pogonska gred ali pogonski zobnik

gnáno koló -ega -ésa s stroj. kolo pri kolesnih vozilih, ki ga poganja pogonski motor neposredno ali s pomočjo mehanskega prenosnika

gnetênje -a s **1.** met. plastično preoblikovanje kovin in zlitin z valjanjem, stiskanjem, iztiskovanjem, vlečenjem **2.** grad. osnovni postopek pri izdelavi opeke, strešnikov iz glinenih materialov s homogeniziranjem žilavih, testastih snovi z večkratnim razdvajanjem in ponovnim združevanjem pred tlačenjem v kalupe **3.** kem. teh. postopek za homogeniziranje testastih snovi z obdelavo v gnetilniku

gnetílnik -a m **1.** met. mešalnik za ustvarjanje enakomerne mešanice livarskega peska in bentonita, ki je plastična **2.** grad., kem. teh. naprava ali stroj za homogeniziranje testastih snovi z gnetenjem, npr. gline

gnetílno varjénje -ega -a s var. ➞ tórno varjénje

gnetljívo -i ž grad., met. lastnost glin, kovin in zlitin, da se lahko plastično preoblikuje-
jo z valjanjem, stiskanjem, iztiskavanjem,
vlečenjem

gnétni materiál -ega -a ž material, ki se
lahko plastično preoblikuje, npr. glina, kovina,
zlitina

gnézd -a s **1.** met. spodnji del plavža, kjer
se zbirata grodelj in žlindra **2.** stroj. izvrtina,
vdolbina za vlaganje dela drugega strojnega
elementa, sestavine **3.** met. vdolbina v kokili za
tlačno litje, ki da ulitku končno obliko **4.** grad.
del betonske konstrukcije, v katerem se zaradi
nepravilnega vgrajevanja sveže betonske
mešanice koncentrira agregat enake zrnivosti

gnílišče -a s grad. del čistilne naprave za
anaerobni razkroj usedlega blata, gošč in mulja

gnojílo -a s kem. teh. mineralna ali organska snov,
ki vsebuje rastlinska hranila in se dodaja obde-
lovani zemlji, da se poveča njena rodovitnost in
izboljša kakovost pridelka

gnojívo -a s kem. aktivna snov v gnojilu, ki
poveča rodovitnost zemlje, npr. kalij, dušik,
fosfor v mineralnem gnojilu

gnomónska projékcija -e -e ž geod. centralna
projekcija, ki ima projekcijsko središče v
središču Zemlje, projekcijska ravnina pa je
tangencialna ravnina v izbrani točki na površju
Zemlje

GNSS GNSS-a in -- [geenesès geenesèsa] m
(ang. Global Navigation Satellite Systems) krat. geod. ➞
globálno navigácijski satelítski systém

góba -e ž kem., met. gobasta kovina, npr. platinska
goba, železova goba

góbasta kovína -e -e ž met. kovina, pridoblje-
na z redukcijo rude ali kovinskih soli, ki ima
zelo luknjičasto zgradbo, npr. gobasti svinec
PRIM.: kovínska péna

góbasta plôšča -e -e ž grad. armiranobetonska
plošča na gobastih stebrih

góbasti stebèr -ega -brà m grad. steber, ki se
v zgornjem delu razširi v kapitel, npr. dorski,
korintski, jonski

góbasti svíne -ega -nca m kem. fino porazde-
ljen svinec, ki se dobi z redukcijo svinčevih
soli, uporablja se za katode v svinčevih
akumulatorjih

góbasti ventíl -ega -a m **1.** stroj. ventil z
zapiralom v obliki gobe, npr. pri motorju z
notranjim zgorevanjem, hidravličnem
akumulatorju z mehomo **2.** stroj. zaporni ventil z
ročnim proženjem z gobasto tipko za primer
nevarnosti

gobelín -a m tekst. ročno ali strojno izdelana
stenska preproga, ki prikazuje pokrajinski
motiv, zgodovinski dogodek

gobelínska téhnika -e -e ž tekst. tehnika
strojne izdelave gobelinskih preprog z vple-
tanjem obarvanega votka, ki je debelejši od
finejše osnovne preje in zato daje gobelinu
videz ripsa

godénje -a s tekst. rahljanje vezi med celicami
lanu, konoplje in drugih stebelnih in listnih
vlakn z mikrobiološko ali kemično razgradnjo
pektina za ločitev ličja od vlakn iz stebel in
listov

goethit -a [getít] m met. rjav do črn rombični
mineral, železov hidroksid-oksidi, α -FeOOH,
sestavina železovih rud

gofríranje -a s tekst. vtiskovanje vzorca v
površino tekstilije, da se dobi reliefen, valovit
videz, svilasti fini, krep vzorec

gofrírni kalánd -ega -dra m tekst. kalander
z jeklenimi valji z vgraviranimi vzorci, ki se
vtiskajo v tkanino, npr. v moare, krep, svilasti
fini

gojèni spòj -ega spòja m elektr. spoj, ki nastane
med vlečenjem polprevodniškega kristala iz
taline

gojénje kristálov -a -- s kem. umetno pridobi-
vanje kristalov iz raztopine, npr. galunov, taline,
npr. s conskim pretaljevanjem, ali iz plinaste
faze, npr. s sublimacijo

gókart -a m stroj. do 120 cm dolg avtomobil brez kabine, z majhnim pogonskim motorjem z notranjim zgorevanjem, navadno bencinskim

gôla varilna žica -e -e -e ž var. varilna žica brez elektrodnega plašča

gôli vodnik -ega -a m elektr. kovinski vodnik, ki ga ne pokriva izolacija

gôltnik -a m grad. vodoraven lesen del strešne konstrukcije, ki razpira vsak par škarnikov in s tem skrajša njihovo statično razpetino
Sp: razpírník

gôltniška zvéza -e -e ž grad., les. lesna zveza na škarniku kot poševni sklop, ki povezuje goltnik in škarnik, oba elementa se na stiku povezeta s sornikom

gôltnost -i ž stroj. največja količina fluida, navadno vode, pare ali plina, ki gre lahko skozi energijski stroj pri povsem odprtih zapirilih

gón -a m geod. enota za merjenje kotov zunaj mednarodnega sistema enot, stoti del pravega kota **Sp:** grád

góndola -e ž **1.** košara pri aerostatu za posadko in potnike **PRIM.:** kabína **2.** kabina pri žicnici, obešena na jekleno vrv, za prevoz potnikov

gonílka -e ž stroj. del pogonskega mehanizma pri dvokolesu ali sorodnih vozilih z nožnim pogonom, ki ga sestavljata ročica in pedal

gonílna gréd -e gredí ž stroj. gred, s katero se energija pogonskega stroja dovaja delovnemu orodju, napravi, stroju **S:** pogónska gréd

gonílna síla -e -e ž síla, ki povzroča, pospešuje kako delovanje, proces, gibanje

gonílnik -a m **1.** stroj. vrtilna enota stroja, npr. turbine **PRIM.:** predležje, rótor **(1)** **2.** elektr. element, vezje, ki poganja elektronsko napravo

gonílni stròj -ega stròja m stroj. ➡ pogónski stròj

gonílno vozílo -ega -a s ➡ vléčno vozílo

gonílo -a s stroj. mehanizem za prenos mehanske moči, premočrtnega ali vrtilnega gibanja, navadno v strnjeni izvedbi kot

pogonska ali odgonska enota naprave, stroja, npr. zobniško gonilo, hidrostatično gonilo, hidrodinamično gonilo, gonilo PIV, verižno gonilo **PRIM.:** mehánski prenášník

goniométer -tra m kem. merilnik kotov ali instrument za nastavitev preiskovanca z vrtenjem v želeno lego, npr. pri rentgenski difrakciji praskastih vzorcev

gorênje -a s kem. hitra, močno eksotermna oksidacijsko-redukcijska reakcija, ki jo spremlja pojav plamena, npr. gorenje metana na zraku, gorenje vodika v kloru, premoga v peči
S: zgorévanje

góretéks membrána -- -e ž tekst. vodoodporna mikroporozna membrana iz ekspandiranega politetrafluoroetena s plosčinsko gostoto por 1,4 milijona na kvadratni centimeter, ki se uporablja kot zapora za vodo in veter, zadržuje toploto in prepušča pare znoja

gorílna šóba -e -e ž stroj. šoba v plinskem gorilniku, ki oblikuje curek plina pred vstopom v mešalno cev, kjer se plin pomeša z zrakom, s čimer se zagotovi popolno zgorevanje **PRIM.:** plínski gorílník

gorílnik -a m kem. teh. priprava, ki omogoča nadzorovano zgorevanje plinastega ali tekočega goriva s plamenom

gorílnik za varjênje -a -- -- m var. gorilnik s šobo za fino nastavljanje plamena za varjenje **Sp:** varílni gorílník

gorílni špírít -ega -a m kem. denaturirani špirit, ki se uporablja kot gorivo v špiritnih gorilnikih in kuhalnikih

goríšče -a s **1.** fiz. presečišče snopa vzporednih žarkov ali njihovih podaljškov po lomu na leči ali odboju na zrcalu **S:** fókus **(1)** **2.** mat. vsaka od dveh značilnih točk stožnic, npr. elipse, hiperbole, parabole, in ustreznih rotacijskih ploskev **S:** fókus **(2)** **3.** kem. teh. ➡ vnetíšče

goríšče elípse -a -- s mat. vsaka od dveh značilnih točk v ravnini elipse, za kateri velja, da je vsota oddaljenosti vsake točke na elipsi od njiju enaka za vse točke

goríšče léče -a -- s fiz. točka na optični osi léče, v kateri se sekajo žarki ali iz katere navidezno prihajajo žarki paraksialnega snopa svetlobe

goríšče parábole -a -- s mat. značilna točka v ravnini parabole, za katero velja, da je vsaka točka na paraboli od nje enako oddaljena kot od direktrise parabole

goríšče stóžnice -a -- s mat. ena od dveh točk za kateri velja, da se žarki, ki izvirajo v eni, po odboju od stožnice zberejo v drugi, npr. pri elipsi, ali se gibljejo, kot da bi izhajali iz druge, npr. pri hiperboli, pri paraboli pa so po odboju vzporedni njeni osi

goríščna ravnína -e -e ž fiz. ravnina, pravokotna na optično os optičnega sistema, v kateri se seka snop paraksialnih žarkov svetlobe
PRIM.: optična aberácija (1)

goríščna razdálja -e -e ž fiz. razdalja med glavno ravnino optičnega sistema in goriščem
Sp: goriščnica

goríščnica -e ž fiz. ☞ goriščna razdálja

gorívna célica -e -e ž elektr., kem. ☞ gorívni člen

gorívni člen -ega -a m elektr., kem. primarni galvanski člen, ki pretvarja energijo katalizirane kemijske reakcije med gorivom, navadno vodikom na anodni strani in kisikom ali zrakom na katodni strani, v električno energijo, pri čemer se gorivo in kisik ali zrak stalno dovajata od zunaj in sta med seboj ločena z elektrolitsko prevodno membrano
Sp: gorívna célica

gorívni elemènt -ega -ênta m fiz., kem. teh. snop gorivnih palic, ki predstavlja enoto goriva pri polnjenju ali praznjenju jedrskega reaktorja

gorívo -a s kem. teh., stroj. gorljiva snov, ki se uporablja za pogon strojev ali za pridobivanje toplote, npr. bencin, dizelsko gorivo, kurilno olje, mazut, zemeljski plin
PRIM.: jêdrsko gorívo

gorljívo -i ž kem. lastnost snovi, da se pri zvišani temperaturi vname in gori

górnja vóda -e -e ž grad., stroj. voda v zgornjem bazenu vodogradbenega objekta, npr. pri črpalni hidroelektrarni

górska želéznica -e -e ž železniška proga z nakloni nad 25 %, po kateri lahko vlaki vozijo s posebnim načinom pogona, npr. z zobato letvijo, jekleno vrvjo

gorvôdna hídroelektrárna -e -e ž predhodna, zgornja elektrarna v verigi elektrarn

gorvôdna površínska membrána -e -e -e ž grad. membrana iz gibkega, neprepustnega materiala, nameščena na gorvodnem licu pregrade za preprečevanje pronicanja vode v njeno telo

gorvôdna tesnílna prepróga -e -e -e ž grad. neprepustna preproga, položena gorvodno od pregrade na dnu zbiralnika, pri nasuti pregradi lahko povezana z neprepustnim jedrom ali gorvodno površinsko membrano

gosénica -e ž nav. mn. stroj. brezkončna veriga iz jeklenih plošč, povezanih s sorniki, včasih tudi obloženih z gumo, gnana z zobniškim kolesom in podprta z več elastično vpetimi kolesi, uporablja se kot podvozje terenskih vozil in mobilnih delovnih strojev

goseníčar -ja m stroj. navadno težje terensko vozilo, mobilni delovni stroj, npr. traktor, ki ima namesto kolesnega gosenično podvozje
Sp: katerpílar

goseníčasti súkanec -ega -nca m tekst. sukanec iz treh različnih komponent, od teh ene v obliki rezanih efektnih las, pravokotno usmerjenih okoli dveh jedrnih, ki zagotavljata stabilno strukturo in utrjajeta rezane efektne lase
S: ženílja

goseníčni báger -ega -gra m grad., stroj. bager, ki ima namesto kolesnega gosenično podvozje

goseníčni tráktor -ega -ja m stroj. traktor, ki ima namesto koles gosenice, uporablja se za transport zunaj urejenih poti
S: tráktor goseníčar

goslarít -a m met. bel monoklinski mineral, cinkov sulfat heptahidrat, $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, nastal z oksidacijo sfalerita
PRIM.: béla gálíca

gospodárstvo -a s ustvarjanje in razporejanje materialnih dobrin za zadovoljevanje človekovih potreb

gospodínjski odjém -ega -éma **m** elektr. odjem električne energije na nizki napetosti z močmi do 16 kW, ki obsega porabo v stanovanjskih enotah, pripadajočih gospodarskih prostorih in dostopih do njih

gospodínjski odklópnik -ega -a **m** elektr. odklopnik, pri katerem se za zaščito pred napetostjo dotika uporablja ničenje ali ozemljitev

gostílo -a **s** kem. teh. snov, ki poveča viskoznost raztopine ali zmesi trdno-tekoče, ne da bi bistveno spremenila njene lastnosti, uporablja se v proizvodnji lakov, geliranih razstreliv, v živilski industriji **Sp**: zgoščeválo

gósti ráster -ega -tra **m** graf. ☞ fíni ráster

gostôta -e **ž** **1.** fiz. veličina, ki pove, koliko porazdeljene veličine je na dogovorjenem porazdelitvenem intervalu, npr. masna gostota, spektralna gostota, spektralna gostota moči, verjetnostna gostota **2.** kem. značilnost snovi, količnik mase snovi in prostornine, ki jo zavzema, simbol ρ , merska enota kilogram na kubični meter, kg m^{-3} **S**: másna gostôta **Sp**: prostornínska gostôta, prostornínska mása

gostôta dislokácij -e -- **ž** met. količnik skupne dolžine dislokacijskih črt in prostornine kristala, merska enota meter na kubični meter

gostôta eléktričnega nabôja -e --- **ž** elektr., fiz. količnik električnega naboja in prostornine, simbol ρ , merska enota coulomb na kubični meter, C m^{-3} **Sp**: prostôrska gostôta elektríne

gostôta eléktričnega pólja -e --- **ž** elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek električne poljske jakosti in električne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek električne polarizacije, simbol D , merska enota coulomb na kvadratni meter, C m^{-2} **S**: eléktrična pólska gostôta, gostôta eléktričnega pretóka

gostôta eléktričnega pretóka -e --- **ž** elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek električne poljske jakosti in električne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek električne polarizacije, simbol D ,

merska enota coulomb na kvadratni meter, C m^{-2} **S**: eléktrična pólska gostôta, gostôta eléktričnega pólja

gostôta eléktričnega tóka -e --- **ž**

1. elektr. količnik električnega toka in ploščine prereza, pravokotnega na smer toka, simbol J_s ali j_s , merska enota amper na kvadratni meter, A m^{-2} **2.** fiz. vektorsko polje, ki je zmnožek gostote električnega naboja in njegove hitrosti **3.** fiz. časovni odvod gostote električnega pretoka

gostôta eléktromagnétne energije -e --- **ž** elektr., fiz. vsota gostot energije električnega in magnetnega polja, simbol w , merska enota joule na kubični meter, J m^{-3}

gostôta energíje -e -- **ž** fiz. količnik energije in prostornine, simbol w , merska enota joule na kubični meter, J m^{-3} **Sp**: prostornínska energíja

gostôta energíje eléktričnega pólja -e --- **ž** elektr., fiz. polovični produkt gostote in jakosti električnega polja, simbol w_e , merska enota joule na kubični meter, J m^{-3}

gostôta energíje magnétnega pólja -e --- **ž** fiz. polovični produkt gostote in jakosti magnetnega polja, simbol w_m , merska enota joule na kubični meter, J m^{-3}

gostôta energíjskega tóka -e --- **ž** fiz. količnik energijskega toka in ploščine prereza, pravokotnega na smer toka, skozi katerega teče tok, merska enota watt na kvadratni meter, W m^{-2}

gostôta grč -e -- **ž** gozd., les. število grč do določene velikosti na dolžinski meter lesa

gostôta izsévanega svetlôbnega tóka -e --- **ž** fiz. količnik svetlobnega toka, ki zapušača element površine, in ploščine tega elementa, merska enota lumen na kvadratni meter

gostôta magnétnega pólja -e --- **ž** elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek jakosti magnetnega polja in magnetne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek magnetizacije, simbol B , merska enota tesla, **T S**: gostôta magnétnega pretóka, magnétna pólska gostôta

gostôta magnétnega pretóka -e --- ž

elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek jakosti magnetnega polja in magnetne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek magnetizacije, simbol B , merska enota tesla, **T**: gostôta magnétnega pólja, magnétna póljska gostôta

gostôta másnega tóka -e --- ž **1.** količnik masnega toka in ploščine prereza, pravokotnega na smer toka, simbol J_m , merska enota kilogram na kvadratni meter in sekundo, $\text{kg m}^{-2} \text{s}^{-1}$

2. fiz. vektorsko polje, ki je v vsaki točki produkt vektorja hitrosti toka in gostote fluida

gostôta množínskaga tóka -e --- ž kem. količnik množinskega toka in ploščine prereza, pravokotnega na smer toka, simbol j , merska enota mol na sekundo in kvadratni meter, $\text{mol s}^{-1} \text{m}^{-2}$

gostôta osnôve -e -- ž tekst. število osnovnih niti v tkanini, izraženo s številom niti na dolžinsko enoto **PRIM.:** gostôta tkaníne

gostôta pleténja -e -- ž tekst. število zánčnih vrst, šteto v smeri zánčnih stolpcev, in število zánčnih stolpcev, šteto v smeri zánčnih vrst, na določeno dolžino ali širino pletíva, navadno 100 mm

gostôta površínskaga nabôja -e --- ž fiz. količnik površinsko porazdeljenega električnega naboja in ploščine, ki se izraža kot razlika električnega potenciala med zunanjo in notranjo stranjo površine, simbol ρ_A , merska enota coulomb na kvadratni meter **S:** površinska gostôta nabôja **Sp:** elektr. površínska gostôta elektríne

gostôta prométa -e -- ž **1.** prom. število vozil, ki se v časovni enoti pomika mimo določene točke na cesti **2.** telekom. število vzpostavljenih komunikacijskih povezav v določenem času

gostôta prostornínskaga tóka -e --- ž količnik prostorninskega toka in ploščine prereza, pravokotnega na smer toka, simbol v , merska enota kubični meter na kvadratni meter in sekundo, $\text{m}^3 \text{m}^{-2} \text{s}^{-1}$ ali m s^{-1}

gostôta razstrelíva -e -- ž rud. količnik mase in prostornine razstrelíva, ki je pri večini raz-

streliv $0,90\text{--}1,50 \text{ t/m}^3$ in od katerega je odvisna rušilna moč razstrelíva

gostôta seválnega tóka -e --- ž fiz. integral sevalnosti na ploskovnem elementu svetila po prostorskem kotu, v katerega sveti ploskovni element, simbol M_e , merska enota watt na kvadratni meter, W m^{-2} **S:** izsévnost

gostôta síle -e -- ž fiz. količnik porazdeljene sile na infinitezimalni del telesa in prostornine tega dela, npr. zmnožek gostote in gravitacijskega pospeška, zmnožek gostote naboja in električne poljske jakosti

gostôta svetlôbnega tóka -e --- ž fiz. integral svetlosti ploskovnega elementa svetila po prostorskem kotu, v katerega sveti ploskovni element, simbol M_v , merska enota lumen na kvadratni meter, lm m^{-2}

gostôta telefónskih prikljúčkov -e -- -- ž telekom. število telefonskih priključkov na 100 prebivalcev ali na 100 gospodinjstev na določenem geografskem območju

gostôta tkaníne -e -- ž tekst. število osnovnih in votkovnih niti v tkanini, izraženo s številom niti na dolžinsko enoto **PRIM.:** gostôta osnôve, gostôta vótka

gostôta tóka -e -- ž **1.** vektor v smeri toka, količnik pretoka in ploščine na tok pravokotnega prereza **2.** fiz. vektorsko polje v smeri tokovnic z velikostjo toka na enoto pravokotnega prereza

gostôta toplôtnega tóka -e --- ž količnik toplotnega toka in ploščine prereza, pravokotnega na gradient temperature, skozi katerega teče tok, simbol q , merska enota joule na kvadratni meter in sekundo, $\text{J m}^{-2} \text{s}^{-1}$, ali watt na kvadratni meter, W m^{-2}

gostôta verjétnosti odpôvedi -e --- ž mat. odvod funkcije zanesljivosti po času

gostôta vótka -e -- ž tekst. število votkovnih niti v tkanini, izraženo s številom niti na dolžinsko enoto **PRIM.:** gostôta tkaníne

gostôta zánčnih stôlpcev pletíva -e --- ž tekst. število zánčnih stolpcev na določeno širino pletíva, navadno 100 mm, šteto v smeri zánčnih vrst

gostôta zánčnih vrst pletíva -e --- -- ž tekst. število zánčnih vrst na določeno dolžino pletíva, štetó v smeri zánčnih stolpcev, navadno 100 mm

gostôta zlôga -e -- ž kem. prostorninski delež atomov v osnovni celici, ponazorjenih kot geometrijske krogle

góšča -e ž kem. teh. suspenzija drobno porazdeljene trdne snovi in tekočine, ki jo je možno črpati

gótski lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok šilaste oblike, sestavljen iz dveh krivin s polmerom, enakim razponu loka, in središčem v nasprotni oporni točki loka **S:** šilasti lók

góvorni klíc -ega -a m telekom. vzpostavitev govorne povezave med kličočim in klicanim **Sp:** glasóvni klíc

góvorni múltipleks -ega -a m telekom. del centrale, ki izvaja komutacijo, preklapljanje, povezovanje signalnih in govornih poti od kličočih h klicanim

góvorni promèt -ega -éta m telekom. prenos govornih signalov ali podatkov po komunikacijskem omrežju

góvorni signál -ega -a m telekom. signal, ki nosi govorne informacije **Sp:** glasóvni signál

góvorno frekvénčno obmóčje -ega -ega -a s telekom. frekvenčno območje zvoka 300–3 400 Hz

góvorno sporočilo -ega -a s telekom. govornjeno sporočilo, navadno posnetó in shranjeno ali kot paket poslano določenemu naslovníku **Sp:** glasóvno sporočilo

gózdna žága -e -e ž gozd. širok, raven ali rahlo trebušasto oblikovan jeklen list, dolg 1,2–2 m, ki ima raznovrstno razčlenjeno zobovje **PRIM.:** amerikánka (1)

GPS GPS-a in -- [gepeèš gepeèša] m (ang. Global Positioning System) **krat.** globalni navigacijski satelitski sistem Združenih držav Amerike

grábež -a m stroj. orodje za prijemanje, npr. klešče za hlode pri bagru

grábežni báger -ega -gra m grad., stroj. ➔ báger z grabílnikom

grábežnice -ic ž mn. grad., stroj. kleščam podobno enoprstno ali večprstno prijemalo na žerjavih, dvigalih za prijemanje in prenašanje paličastega materiala, ki se zapira pod silo bremena, npr. pri prenašanju desk, tramov, jeklenih profilov, tirnic **Sp:** grabílnne klešče, kléščni grabílnik

grabílnne kléšče -ih kléšč ž mn. grad., stroj. ➔ grábežnice

grabílnni báger -ega -gra m grad., stroj. ➔ báger z grabílnnikom

grabílnnik -a m grad., stroj. enota pri transportnih in strežnih napravah za prijemanje in prenos sipkega ali kosovnega materiala

grábljasti klasírník -ega -a m kem. teh., rud. klasírník z grabljami v nagnjenem pravokotnem koritu, ki grabijo material in potiskajo večje kose navzgor proti zbiralniku, drobnejši material pa ostane v suspenziji, ki izteka skozi preliv v spodnjem delu korita

gráblje -belj ž mn. **1.** grad. orodje iz pokončnih jeklenih palic za lovljenje plavajočih predmetov pri vodnih pregradah **2.** kem. teh. orodje za čiščenje usedlin, premešavanje materiala pri kemijskih procesnih napravah

grád -a m geod. ➔ gón

grádbena črta -e -e ž grad. črta v prostoru, ki je meja javnega prostora, do katere se sme graditi

grádbena déla -ih dél s mn. grad. dela na gradbenem objektu ali pri gradnji objekta, ki zajemajo pripravljala dela, npr. izdelavo opažev, odrov, geotehnična, hidrotehnična, zemeljska, betonska in armiranobetonska, zidarska, rušitvena in kanalizacijska dela, ki zagotavljajo stabilnost in zanesljivost objekta

grádbena inštalácijska déla -ih -ih dél s mn. dela na gradbenem objektu ali pri njegovi gradnji, potrebna, da je objekt funkcionalen, npr. električne, vodovodne, plinske napeljave

grádbena jáma -e -e ž grad. praviloma velik izkop, ki omogoča izdelavo temeljev in podzemnega dela zgradbe, stanovanjskega bloka, hidroelektrarne

grádbena kerámika -e -e ž grad. keramični elementi, ki se uporabljajo pri gradbenih zaključnih delih, npr. talne in stenske ploščice, sanitarna keramika

grádbena konstrúkcija -e -e ž grad. del zgradbe, ki zagotavlja njeno odpornost na različne vplive

grádbena mehánika -e -e ž področje mehanike, ki obravnava zunanje vplive na nosilnost in ravnotežje gradbenih elementov in konstrukcij

grádbena plôšča -e -e ž grad. material, namenjen vgradnji ali uporabi pri gradnji, npr. lesena montažna plošča, opažna plošča

grádbena zaključna déla -ih -ih dél s mn. zaključna dela pri gradnji objekta, npr. stavbnomizarska dela

grádbeni elemènt -ega -énta m 1. grad. sestavni del pri načrtovanju in statični obravnavi zgradbe ali gradbene konstrukcije 2. grad. proizvod, namenjen vgradnji v konstrukcijo

grádbeni inženírski objékt -ega -ega -a m grad. gradbeni objekt, ki ni stavba in ne drug gradbeni poseg, npr. objekti prometne infrastrukture, cevovodi, komunikacijska prenosna omrežja, elektroenergetski vodi, športni objekti

grádbeni lés -ega lesá m grad. les in različni lesni polizdelki, ki se uporabljajo v gradbeništvu

grádbeni načrt -ega -a m grad. sestavni del gradbenega projekta, ki vsebuje tehnične risbe, statični izračun, izračun predizmere, predračun

grádbeni objékt -ega -a m grad. s tlemi povezana stavba ali gradbeni inženirski objekt, skupaj z vgrajenimi inštalacijami in tehnološkimi napravami, ki je izdelan iz gradbenih proizvodov in naravnih materialov

grádbeni óder -ega -dra m grad. pomožna nosilna konstrukcija, ki se zgradi za dostop do mesta gradnje ali kot nosilna podporna konstrukcija v času gradnje

grádbeni strôj -ega strôža m grad. stroj za gradnjo in vzdrževanje objektov

grádbeništvo -a s gospodarska panoga, ki se ukvarja s projektiranjem, gradnjo, vzdrževanjem objektov, gradbenih konstrukcij, odstranjevanjem zgradb in infrastrukturnih objektov, posegi v naravno okolje

grádbeni váljar -ega -ja m grad. gradbeni stroj s pogonskim motorjem in mehanizmom za upravljanje, ki ima na podvozju namesto koles enega ali več valjev, uporablja se za zgoščevanje zemljin in nekoherentnih gradbenih materialov z valjanjem ali vibriranjem

grádbeno ápno -ega -a s grad. gašeno apno za uporabo v gradbeništvu

grádbeno dvigálo -ega -a s grad., stroj. ☞ stôlpni žerjav

grádbeno jêklo -ega -a s grad., met. ogljikovo ali malo legirano jeklo, ki se v gradbeništvu uporablja za konstrukcije

grádelj -dlja m 1. tekst. keprova ali atlasova vezava, ki tvori v tkanini proge ali vzorce z osnovnim ali votkovnim efektom, izdelana z listnimi ali žakarskimi statvami 2. tekst. tkanina v taki vezavi

grádelj bárhant -dlja -a m tekst. gradelj, kosmaten na hrbtne strani

gradiènt -énta m mat. vektorsko polje, tangentno na pot najhitrejšega naraščanja funkcije in z velikostjo, ki je odvod funkcije po tej poti

gradítev -tve ž grad. dejavnost, ki se ukvarja s projektiranjem, z dovoljevanjem gradnje, gradnjo, vzdrževanjem in odstranjevanjem objektov

gradívo -a s 1. stroj. material za izdelavo naprav, strojev, npr. kovine in zlitine, keramika, plastika, guma, kompoziti, les 2. grad. naravni ali umetni material za gradnjo objektov ali urejanje naravne okolice

gradník -a m 1. vsak od sestavnih delov, sestavin, zlogov, naprav, strojev, konstrukcij, ki so med seboj funkcionalno, navadno tudi mehansko povezani v celoto PRIM.: enôta (1) 2. kem. strukturni element snovi, npr. atom, molekula, ion S: enôta (2)

grádnja -e ž **1.** grad. dejavnost, ki se ukvarja s pripravo gradbišča, z zemeljskimi deli, opaženjem, armiranjem, betoniranjem, zidanjem, montažnimi deli, s sestavljanjem, postavljanjem gradbenih elementov in z zaključnimi deli na objektu **2.** stroj. dejavnost, ki se ukvarja z načrtovanjem, snovanjem, konstruiranjem in izdelavo naprav, strojev in postrojev

grádnja objéкта -e -- ž grad. izvajanje gradbenih in drugih del, povezanih z graditvijo, ki obsega novogradnjo, rekonstrukcijo, vzdrževanje objekta, vzdrževalna dela v javno korist, odstranitev, spremembo namembnosti objekta

graduíranje -a s opremljanje merilne naprave ali posode, npr. tekočinskega termometra, merilnega valja s skalo iz črtic, včasih z dodanimi številkami in enotami

Graetzov usmérnik -ega -a [grécov] m elektr. polnovalovni usmernik s štirimi diodami

gráf -a m **1.** mat. matematična struktura, ki predstavlja abstraktno upodobitev množice objektov, v kateri so nekateri pari objektov povezani z vezmi **2.** mat. v koordinatnem sistemu grafično prikazana odvisnost funkcije $y = f(x)$
PRIM.: diagram

grafén -a m kem. alotropska modifikacija ogljika, tanka plast ogljikovih atomov z debelino enega atoma, razporejenih v dvodimenzijsko kristalno mrežo v obliki satovja, ki ima veliko potencialno uporabnost na področju polprevodnikov, elektrokemijskih členov, elektronike, kompozitnih materialov

gráf fúnkcije -a -- m mat. grafični prikaz funkcije s črto

gráfična dejávnost -e -i ž dejavnost, ki se ukvarja s tiskanjem knjig, časopisov, obrazcev in drugih javnosti namenjenih del

gráfična interpolácija plástnic -e -e -- ž grad. ne-posredna interpolacija plastnic na risbi z merilom na traku papirja, na katerem so s številkami označene vmesne višinske kote med plastnicama

gráfična metóda -e -e ž **1.** mat. metoda reševanja problema na podlagi logičnega

sklepanja, ki sledi iz relacij, nakazanih v grafični ponazoritvi, npr. v grafostatiki **2.** grad. metoda iskanja rezultante poljubnega sistema sil v ravnini ob upoštevanju pravila seštevaja vektorjev, npr. Cremonova metoda

gráfična ponazorítev -e -tve ž mat. ponazoritev elementov nekega sistema in relacij med njimi z grafičnimi simboli

gráfična rešítev -e -tve ž mat. rešitev, prikazana z grafično ponazoritvijo

gráfična státika -e -e ž meh. ➡ gráfostátika

gráfična téhnika -e -e ž graf. tehnika izdelave grafičnega izdelka

gráfični procés -ega -a m graf. tehnološki proces za izdelavo grafičnega izdelka, npr. tiskanega besedila

gráfični simból -ega -a m simbol elementa, sestavine, gradnika, ki omogoča poenostavljen prikaz naprave, stroja, sistema, njegove zgradbe ali delovanja

gráfični znák -ega -a m graf. pisani ali tiskani element iz nabora znakov pisave, sestavljen iz enega ali več glifov, npr. črka z naglasom je iz dveh glifov

gráfikon -a m grafično prikazani velikost, struktura ali časovni potek pojava
PRIM.: diagram, téhnična risba

grafít -a m kem. alotropska modifikacija ogljika, sivočrna mehka snov s plastovito strukturo, polkovina, ki prevaja električni tok, odporna proti koroziji in visokim temperaturam, uporablja se za izdelavo talilnikov elektrod, kot moderator v jedrskih reaktorjih, kot mazivo, v svinčnikih

grafitíranje -a s met. premazovanje, npr. kokile, s suspenzijo grafita v vodi

grafitizácija -e ž met. žarjenje, npr. ulitka, da se iz cementita izloča ogljik kot grafit

grafitizátor -ja m met. sredstvo, ki povzroča izločanje grafita iz cementita, npr. v železovi litini

grafítna anóda -e -e ž kem. teh. anoda iz grafita, ki se uporablja npr. pri klor-alkalijski elektrolizi
PRIM.: ogléna anóda (2)

grafitna lúska -e -e ž met. majhen kristalen ploščicast delec grafita, ki se izloča iz sive litine
Sp: grafitov kosmič

grafitna mást -e mastí ž kem. teh. strojna mast z dodatkom grafita za izboljšanje mazalnih lastnosti

grafitna rozéta -e -e ž met. iz taline izločene luske grafita, ki rastejo radialno iz centra kristalizacije v sredini rozete Sp: rozetni grafit

grafitni premáz -ega -áza m met. suspenzija grafita v vodi za premazovanje, npr. kokil

grafitni reáktor -ega -ja m fiz. jedrski reaktor, v katerem se namesto vode za moderator uporablja grafit, za hlajenje pa plin, navadno ogljikov dioksid S: plínsko hlajéni reáktor

grafitni talilnik -ega -a m met. talilnik, izdelan iz mešanice grafita in gline

grafitno vlákno -ega -a s kem. ➡ ogljikovo vlákno

grafitov fluoríd -ega -a m kem. teh. interkalacijska spojina (CF)_x, ki nastane z interkalacijo fluora v kristalno mrežo grafita in se uporablja kot katodni material z veliko energijsko gostoto v litijevih galvanskih členih PRIM.: interkalát

grafitov kosmič -ega -íča m met. ➡ grafitna lúska

gráfostátika -e ž meh. grafična analiza, ki temelji na grafičnem določanju sil v nosilcih, palicah, podporah mehanskih konstrukcij
Sp: gráfična státika

Grahamova sól -e solí [grêjemova] ž kem. ➡ nátrijev polifosfát

Grahamov zákon -ega zákóna [grêjemov] m kem. zakon, po katerem je hitrost efuzije plina obratno sorazmerna kvadratnemu korenu njegove molekulske mase PRIM.: efuziométer

gráhovec -vca m rud. premog velikosti 1–1,5 cm

gramatúra -e ž ➡ površinska gostôta (2, 3)

gramofón -a m aparat za reprodukcijo zvoka z gramofonske plošče, sestavljen iz vrtljivega krožnika z ustreznim pogonom, ročice in odjemne glave

gramofónska ígla -e -e ž elektr. jeklena, safirna, diamantna ali keramična igla na gramofonski odjemni glavi

gramofónska odjémna gláva -e -e -e ž elektr. enota gramofona na sprednjem delu gramofonske ročice, v kateri sta pretvornik mehanskih tresljajev in gramofonska igla

gramofónska plôšča -e -e ž elektr. plošča iz polivinil klorida z mehanskim zapisom tresljajev, ki jih povzroča zvok

gramofónska ročíca -e -e ž elektr. v ohišje gramofona ležajno vpet vzvod, ki se nad gramofonsko ploščo giblje navpično in vodoravno, na enem koncu obtežen s protiutežjo, na drugem pa nosi gramofonsko odjemno glavo

gramòz -óza m grad. debeložrnata naravna hribina z zrni premera do 63 mm

gramózna grêda -e -e ž 1. grad. plast vozišča iz tolčenca, tudi plast nasutja gromoza nad prepustom v debelini do 80 cm 2. grad. nasip iz tolčenca pod železniškimi pragovi

granít -a m grad. srednje- do grobožrnata globočnina granitske skupine, sestavljajo jo zlasti glinenci, sljuda in kremen, zaradi velike odpornosti proti obrabi se uporablja kot gradbeni material, npr. za tlakovanje PRIM.: tonalít

granulácija -e ž 1. grad., kem. teh. sestava sipkega materiala v deležih frakcij glede na velikost zrn S: granulometrijska sestáva, zrnavost 2. kem. teh. ➡ granulíranje

granulacijska sestáva -e -e ž grad. ➡ presêjna krivúlja zrnatega materiála

granulát -a m 1. grad. zrnat material, navadno enake velikosti, npr. za izdelavo enozrnatega betona PRIM.: agregát (2) 2. kem. teh. zrnat polimerni material kot surovina za nadaljnjo predelavo, npr. s stiskanjem 3. met. ➡ zrnína

granulátor -ja m kem. teh., met. naprava ali stroj za granulíranje

granulíрана žlín-dra -e -e ž met. žlindra v obliki zrnine, izdelana z vlivanjem staljene žlindre v vodo, uporablja se kot gradbeni material

granuliranje

granuliranje -a s kem. teh. oblikovanje snovi v zrna **Sp:** granulacija (2)

granulirni žleb -ega -a m met. žleb, po katerem teče staljena žlindra v posodo z vodo, da se granulira

granulometrija -e ž kem. teh. ugotavljanje zrnivosti snovi, npr. s sejhalno analizo, merjenjem hitrosti usedanja delcev suspenzije

granulometrijska analiza -e -e ž kem. teh. analiza vzorca snovi z ugotavljanjem njegove zrnivosti **PRIM.:** sejhalna analiza

granulometrijska sestava -e -e ž grad., kem. teh. sestava sipkega materiala v deležih frakcij glede na velikost zrn **S:** granulacija (1), zrnastost

grása -e ž gozd. material, ki se uporablja za izdelavo oglarskih kop, npr. trava, mah, praprot, listje, veje iglavcev

grásanje kôpe -a -- s gozd. prvo pokrivanje oglarske kope s travo, mahom, praprotjo, listjem, vejami iglavcev

Gráshofovo število -ega -a s fiz. značilno število, ki se uporablja pri prenosu toplote ali snovi s konvekcijo, količnik statičnega vzgona in sile viskoznega trenja pri naravni konvekciji ob vročem telesu, simbol *Gr*

gravêrska ígla -e -e ž koničasto graversko orodje za vrezovanje črk, znakov, simbolov, risb v tršo podlago, navadno kovino

gravêrsko rezálno dléto -ega -ega -a s ploščata graverska igla

graviméter -tra m fiz. merilnik za natančno merjenje gravitacijskega pospeška

gravimétrična analíza -e -e ž kem. ☞ gravimetrija (1)

gravimétrični fáktor -ega -ja m kem. število, s katerim se množi masa spojine, da se iz nje izračuna masa ustreznega elementa, npr. gravimetrični faktor Cl v AgCl

gravimetrija -e ž 1. kem. kvantitativna analiza, pri kateri se določena sestavina preiskovane snovi izloči iz vzorca in tehta **Sp:** gravimetrič-

na analiza 2. veda o merjenju gravitacijskega pospeška, ki daje podatke o podzemnih rudnih nahajališčih

graviranje -a s ročno, strojno ali lasersko oblikovanje poglobljenih črk, znakov, simbolov, risb v trdni snovi, navadno kovini, npr. pri izdelovanju matric za serijsko izdelavo kovancev, medalj, značk

graviranje tiskárskih váljev -a --- s graf. prenašanje vzorcev na tiskarske valje, npr. z neposredno gravuro, fotogravuro

gravírni strôj -ega strôja m stroj. stroj za graviranje, npr. z laserskim žarkom, diamantno iglo, navadno računalniško krmiljen

gravitácija -e ž fiz. pojavi, povezani z delovanjem gravitacijske sile **S:** téznost

gravitácijska energíja -e -e ž fiz. ☞ gravitacijska potencialna energija

gravitácijska konstánta -e -e ž fiz. osnovna fizikalna konstanta z vrednostjo $6,673\,84 \cdot 10^{-11} \text{ m}^3 \text{ kg}^{-1} \text{ s}^{-2}$, ki v Newtonovem gravitacijskem zakonu povezuje gravitacijsko silo med dvema masama s produktom mas in obratno vrednostjo kvadrata razdalje med njima, simbol *G*

gravitácijska mása -e -e ž fiz. masa kot nabo, ki ustvarja gravitacijsko polje **PRIM.:** vztrajnostna masa

gravitácijska potenciálna energíja -e -e -e ž fiz. potencialna energija, ki jo ima telo glede na gravitacijsko privlačno silo drugega telesa, navadno glede na gravitacijsko privlačno silo Zemlje **Sp:** gravitacijska energija **PRIM.:** električna potencialna energija, próžnostna energija

gravitácijska razpetína -e -e ž elektr. vodoravna razdalja med najnižjima točkama električnega vodnika na obeh straneh podpore

gravitácijska síla -e -e ž fiz. sila dolgega doseg med delci, s katero medsebojno sodelujeta dve makroskopski masi, ki nista električno nabiti, ena od štirih osnovnih sil

gravitácijska žíčnica -e -e ž gozd. žičnica, po kateri se premika tovor zaradi lastne mase

gravitacijski pospešek -ega -ška **m** fiz. pospešek, s katerim pada telo pod vplivom teže, simbola g in γ , na površini Zemlje privzeta vrednost $9,81 \text{ m s}^{-2}$ **PRIM.:** standardni pospešek prôstega páda

gravitacijski potencial -ega -a **m** fiz. skalarno polje, ki izraža gravitacijsko potencialno energijo glede na položaj v prostoru kot količnik gravitacijske potencialne energije in mase

gravitacijski rdéci premík -ega -ega -a **m** astr. pojav, da teče atomska ura počasneje, če je v močnejšem gravitacijskem polju, npr. atomska ura na površju Zemlje zaostane za atomsko uro na satelitih globalnega sistema za pozicioniranje za eno sekundo v približno pol stoletja

gravitacijski vál -ega -a **m** **1.** fiz. val, ki nastane v fluidu ali na fazni meji med dvema fluidoma zaradi vzpostavljanja ravnovesja med težnostno silo in statičnim vzgonom **2.** fiz. val, ki nastane v geometriji prostor-časa pri gravitacijski interakciji masivnih teles, npr. pri trku črnih lukenj

gravitacijski zákon -ega zakóna **m** fiz. ☞ Newtonov gravitacijski zákon

gravitacijsko bogatênje -ega -a **s** kem. teh., rud. bogatenje na podlagi razlike v gostoti, obliki in velikosti med koristnimi in jalovinskimi minerali

gravitacijsko pólje -ega -a **s** fiz. polje sil, ki ga ustvari masa v svoji okolici in deluje na drugo maso v tem prostoru tako, da se obe masi privlačita

gravúra -e ž **1.** grafična tehnika, ki uporablja mehanske načine vrezovanja **2.** slika, vrezana v trdno snov, navadno kovino z iglo, dletom, rezilom **3.** met. reliefna poglobitev v kokili za tlačno litje, utopu za utopno kovanje, ki daje obliko ulitku, izkovku

gravúrni válj -ega -a **m** jeklen valj z ujedkanimi vdolbinicami ali vrezi za enakomerno nanašanje premazov ali barve na papir, tkanino

gray -a [grêj] **m** fiz. izpeljana merska enota SI za absorbirano dozo sevanja v zdravstvu, za kermo, simbol Gy, $1 \text{ Gy} = 1 \text{ J kg}^{-1}$

grčevnik -a **m** les. lovnik za izločitev grč iz lesne pulpe

grebáč -a **m** agroteh. traktorski priključek z dolgimi, togimi ali poltogimi močnimi vzmetnimi nogačami za dopolnilno obdelavo tal, npr. za globoko rahljanje

grebén -a **m** **1.** stroj. daljša, ozka enakomerna izboklina na strojnem delu za preprečevanje gibanja, vrtenja **2.** grad. element strehe, presečišče dveh strešin, katerih kapa se sekata pod kotom, večjim od 180° **3.** tekst. okvir z zobmi, nameščen na bilu tkalskega stroja ali na snovalu, skozi katerega so napeljene osnovne niti v pravilnem zaporedju in gostoti **4.** met. material, ki uide skozi špranjo dvodelnega utopa pri kovanju ali dvodelne forme pri litju **S:** obróbek **Sp:** bráda (2)

grebénasta gréd -e gredí ž stroj. ☞ odmična gréd

grebénasti preklópník -ega -a **m** elektr. preklopnik za izbiranje programiranih avtomatov z več funkcijami

grebénasti priklòp -ega -ópa **m** grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu prečno izdelava urez z grebenom, globok do polovice višine elementa, in na stičnem delu priklopnega elementa enako oblikovan rep s kljuko, po dolžini enak širini primarnega elementa, priklopni element se vstavi v urez na primarnem elementu

grebénasto stikálo -ega -a **s** elektr. stikalo z enim ali več grebenastimi diski z odmikači, ki omogočajo pri vrtenju vklop ali izklop električnih tokokrogov, npr. pri mehanskih programatorjih

grebénasto vrezováñje v lés -ega -a --- **s** les. tehnika rezbarjenja, ko se površina lesa okraši z drobnimi žlebiči **S:** kanelíranje lesá

grebenjákJ -a **m** grad. poševen tram v grebenu dvokapnice z zgoraj posnetima roboma pod kotom, ki ga tvorita stikajoči se strešini

grebénsko raztezálo -ega -a **s** tekst. raztezalo za raztezanje pramenov iz volnenega in kemičnega prediva ter njunih mešanic

grebník -a m grad., rud. ➔ strgálník

grebníški nakladálník -ega -a m rud. ➔ strgáltni nakladálník

gréd gredí ž stroj. strojni element v obliki palice krožnega prereza, navadno obremenjen na vzvoj in upogib **PRIM.:** ós (2)

grêda -e ž grad. gradbeni element, navadno pravokotnega prereza, ki se uporablja kot kapna, vmesna ali slemenska lega pri lesenih ostrešjih, pri lesenih stropih, stopniščih

grédeljnica -e ž prečka pri enakoramni vzvodni tehtnici

gréder -ja m grad. večji gradbeni stroj na dveh ali treh oseh in z ravnalno desko, ki se uporablja za fino ravnanje nasutih materialov pri gradbenih in zemeljskih delih, npr. pri gradnji cest, letališč, za ravnanje drugih ravnih površin **PRIM.:** planírni plúg, ravnálník (2)

grédica -e ž 1. les. tram manjšega prereza, katerega večja stranica ima prerez do 100 milimetrov **S:** tramlč 2. met. podolgovat ulit ali valjan polizdelek okroglega, pravokotnega ali kvadratnega prereza, manjšega od 230 cm²

grédna tesnilka -e -e ž stroj. tesnilka v obliki kovinskega obročnega ohišja z vložnim elastomernim obročem, podobnim polovični V-tesnilki, z zunanje strani obremenjenim z vijačno obročno vzmetjo, za tesnjenje gredi pri prehodu skozi ohišje, okrov

grédna véz -e vezí ž grad., stroj. element, ki neločljivo ali elastično povezuje dve gredi

grédna véz s križno plôščo -e vezí ----- ž stroj. gredna vez za povezavo gredi, ki nista točno soosni, sestavljena iz dveh enakih kolotov, ki imata vsak po en utor, in križne plošče s pravokotnima letvama **S:** Óldhamova grédna véz

grédni móst -ega mostú m grad. most, pri katerem so glavne nosilne razpanske konstrukcije grede ali nosilci

grédni pálični móst -ega -ega mostú m grad. most, navadno z dvema glavnima nosilcema v obliki paličja

grêdni pôlnosténski móst -ega -ega mostú m grad. most navadno z dvema glavnima polnostenskima nosilcema

grédni ujémni sistém -ega -ega -a m stroj. ujemni sistem z enotno gredjo

grélna plôšča -e -e ž stropna ali stenska plošča na infrardeče sevanje za ogrevanje prostorov

grélník -a m naprava za segrevanje delovne snovi na temperaturo, ki je višja od okolice

gréltni kábel -ega -bla m elektr. električno izoliran gibki uporovni kabel, navadno dvožilni, lahko z zaščitnim zaslonom ali s kovinskim oklepom, uporablja se npr. za talno ogrevanje, v industrijskih procesih

grélo -a s del grelne naprave, ki oddaja toploto, npr. električno grelo

grenadín -a m tekst. svilen preja z osnovo iz 2–6 grež niti, sukana s 1200–2500 zavoji na meter

grênka sól -e solí ž kem. magnezijev sulfat heptahidrat, ki se uporablja v kmetijstvu pri pomanjkanju magnezija v zemlji, v kozmetiki, zdravilstvu

grétje -a s dovajanje toplote sistemu, npr. kemijskemu reaktorju, zaradi vzdrževanja ustrezne temperature **PRIM.:** hlajênje

grezênje -a s 1. stroj. postopek odrezavanja za dodelavo izvrtin, lukenj, npr. posnemanje roba izvrtine pod kotom 30° ali 45° za uvijanje vijaka s stožčasto glavo ali vgradnjo O-tesnilke 2. stroj. dodelava valjaste ploskve ali obročaste ga utora z gladko površino za drsno ležajenje ali tesnjenje z manšetnimi tesnilkami 3. rud. metoda prenosa koordinat točk s površine v jamo z mehanskim ali optičnim grezilom za povezavo površinske in jamske merske mreže pri rudarskem merjenju

grezílo -a s 1. naprava za določanje navpičnosti 2. stroj. orodje za grezenje z enim ali več rezili, z valjastim ali stožčastim stebлом za vpenjanje v obdelovalno glavo, podobno paličastemu frezalu

gréž -a m 1. tekst. surova dvojna svilená nit, zlepljena s sericinom, ki se lahko v enem kosu odvijne s kokona 2. tekst. rahlo vita preja iz treh do osmih surovih dvojnih svilenih niti, zlepljenih s sericinom in odvitih s kokona

grľni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón, ki je nameřčen na vrat, da sprejema zvočno nihanje neposredno z grla Sp: laringofón

gróba cementna málta -e -e -e ř grad. cementna malta, v kateri velikost zrn peska ali mivke ne sme presegati 4 mm ali 2 mm pri industrijsko izdelani cementni malti

gróba málta -e -e ř grad. malta z agregatom zrnivosti do 7 mm za zidanje s řirřimi stiki med zidaki ali drugim materialom in za grobe omete, ki služijo kot podlaga finim ometom

gróba obdeláva -e -e ř stroj. prva obdelava surovca, izkovka, ulitka z grobim orodjem, odrezovalnim strojem S: kosmáčenje

gróba obdeláva lesá -e -e -- ř les. razrez primarnih lesnih asortimentov na manjše dimenzije

gróba valjárna -e -e ř met. valjarna za valjanje blumov

gróbi kalíber -ega -bra m met. začetni kaliber, ki da pri valjanju ulitega surovca prvo, približno obliko končnega profila

gróbi omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe malte z zrni peska 0–4 mm, ki se nanese v 15–20 mm debeli plasti na opečno, kamnito, betonsko, trstičeno ali letvano povrřino zidu ali stropa zaradi izravnave in kot podlaga za zaključno plast finega ometa

gróbi ráster -ega -tra m graf. raster, ki ima velike rastrske pike, vidne s prostim očesom pri normalnih pogojih opazovanja PRIM.: fíni ráster

gróbi utòp -ega -ópa m met. začetni utop, ki da pri kovanju surovca prvo, približno obliko končnega izkovka

gróbo drobljénje -ega -a s drobljenje kamnine, rude na velikost kosov nad 60 mm

gróbo kovánje -ega -a s met., stroj. začetno preoblikovanje ulitega kovinskega bloka, ingota s kovanjem

grobolétinasti lés -ega lesá m les. les s řirokimi branikami

grobozřnata míkrostruktúra -e -e ř met. mikrostruktura, sestavljena iz velikih kristalnih zrn

grobozřnato jéklo -ega -a s met. jeklo, katerega mikrostruktura je sestavljena iz velikih kristalnih zrn

gród -a m stroj. ogrodje, nosilni del řasije pri řelezniřkih vagonih in lokomotivah

gródelj -dlja m met. zlitina řeleza z več kot 2 % ogljika, ki predstavlja surovo řelezo in se izdeluje v plavžu

gródnica -e ř stroj. pokončni, podaljšani del gredlja čolna, ladje na premcu ali krmi

Grotrianov diagrám -ega -a [grótrijanov] m fiz. diagram, ki prikazuje energijske nivoje atomov z vodoravnimi daljicami, ki imajo za ordinate energijo nivoja Sp: energíjski diagrám

grózd grózda m interesno združenje podjetij določene dejavnosti za krepitev konkurenčnosti, npr. avtomobilski grozd, lesarski grozd, ali interdisciplinarnih raziskovalnih skupin in raziskovalnih ustanov pri razvijanju novih izdelkov, npr. raziskovalni grozd

grózdasti ulítek -ega -tka m met. majhni ulitki, nanizani na ulivni sistem kot grozd, ki se ulijejo z enim vlitjem taline

grózdni sládkor -ega -órja m kem. monosaharid, heksoza, $C_6H_{12}O_6$, bel kristaliničen prah ali brezbarvni kristali sladkega okusa, v naravi kot grozdni sladkor, tudi kot gradnik řtevilnih rastlinskih in řivalskih polisaharidov, npr. celuloze, řkroba, glikogena, uporablja se kot reducent, npr. pri kemičnem srebrenju, za energijske pripravke, umetno hranjenje z infuzijo S: glukóza

GRS 80 -- -- [geerès ósemdeset] m krat. geod. geodétski referénčni systém 1980

grundíranje

grundíranje -a s priprava podlage za nanos temeljne barve, novih plasti betona, ometa, lepila, npr. grundiranje starega ometa fasade, da postane dovolj trden za prilepljenje toplotne izolacije

grundírna bárva -e -e ž ☞ temeljna bárva

grundírni tísk -ega -a m tekst. droben pikčast ali črtast vzorec, ki enakomerno prekrije vso tekstilijo

grúpa -e ž mat. množica elementov, med katerimi obstaja binarna operacija z določenimi lastnostmi, ki ji dajo njene značilnosti, npr. množica celih števil tvori grupo skupaj z operacijo seštevanje, enota je 0

grupácija -e ž les. razvrščanje sorodnih in podobnih asortimentov ali izdelkov v skupine, npr. grupacija plošč

grúpna hitróst -e -i ž 1. fiz. hitrost, s katero potuje valovni paket skozi sredstvo, v katerem je fazna hitrost odvisna od valovne dolžine valovanja 2. fiz. hitrost, s katero potuje energija valovanja

GSC -- [geescé] ž (ang. gas-solid chromatography) krat. kem. ☞ plínsko-trdnínska kromatografíja

gúba -e ž grebenasta vzboklina na ploskvi, npr. na zmečkani tkanini, papirju, pločevini, na zemeljski plasti zaradi tektonskih pojavov

gúganje -a s premikanje, npr. ladje, naprej in nazaj okrog prečne osi **PRIM.:** váljanje, zíbanje

gúma -e ž 1. kem. teh. elastomer na osnovi poliizoprena, pridobljen z vulkanizacijo kavčuka ali sintetično, uporablja se za avtomobilske plašče, zaščitna oblačila, tesnila, gibke cevi, predmete široke potrošnje **Sp:** gúmi, vulkanizírani kávkuk **PRIM.:** sintétična gúma 2. stroj. ☞ pnevmátika (2)

gúmbnica -e ž tekst. v blago zarezana odprtina za gumb, neobšita ali obšita, npr. obšita z obrobno vrvico, ali slepa, varjena

guména blazína -e -e ž met., stroj. podloga iz poliuretanske gume za oblikovanje tanke

pločevine, ki se s stiskalnico pritiska na ustrezno oblikovano patrico **Sp:** guména blazínica

guména blazínica -e -e ž met., stroj. ☞ guména blazína

guména cév -e ceví ž stroj. gibka cev, navadno iz sintetične gume z notranjim opletom kot nosilcem trdnosti in zunanjo zaščito pred poškodbami ali obrabo

guména nít -e nítí ž tekst. gola ali s prejo ovita elastomerna nit iz gume

guména vzmét -e vzmetí ž stroj. gumen element, navadno z vulkaniziranimi deli za pritrditev na tla, steno, nosilno konstrukcijo, npr. šasijo vozila, za izolacijo naprav, strojev proti vibracijam in sunkom **Sp:** guméni amortizér, gúmijasta vzmét

guméni amortizér -ega -ja m stroj. ☞ guména vzmét

guméni kábel -ega -bla m elektr. električni kabel z izolirno prevleko iz gume

guméno kládivo -ega -a s kladivo z glavo iz gume, plastike, uporablja se npr. za avtoličarska popravila

gúmi -ja m kem. teh. ☞ gúma (1)

gúmiarábikum -a m kem. krhka, v vodi topna snov iz nekaterih afriških vrst akacij, ki se uporablja zlasti kot lepilo za papir **Sp:** arábski gúmi

gúmijasta vzmét -e vzmetí ž stroj. ☞ guména vzmét

gúmijev lák -ega -a m kem. teh. rjavkasta do temnorjava smola, ki se dobi iz izločkov nekaterih vrst ščitastih uši in iz katere se izdeluje šelak

gúmijevo lepílo -ega -a s kem. teh. lepilo za papir na osnovi gumiarabikuma

gumírana plúta -e -e ž kem. teh. material, izdelan iz zmesi regenerirane plute in kavčuka, uporablja se za talne obloge, za izdelavo zamaškov

gumírana tekstílija -e -e ž tekst. tekstilija iz različnih tekstilnih surovin, enostransko ali obojestransko impregnirana z gumo

gumíranje -a s **1.** prevlečenje ali prepajanje z gumo, elastomerom **2.** mazanje z lepilom, ki se pred uporabo aktivira z ovlaženjem

gumírano plátno -ega -a s kem. teh. guma, okrepljena s platnenim vložkom, uporablja se npr. za transportne trakove, gumene preproge

gutapêrča -e ž kem. teh. posušen mleček nekaterih tropskih rastlin, neelastična, kavčuku podobna snov, ki je pri sobni temperaturi trda, pri 50 °C pa postane mehka in

gnetljiva, uporabljala se je zlasti za izolacijo električnih kablov

gvajakól -a m kem. teh. metoksifenol, sestavina kreozota, uporablja se za pridobivanje vanilina

gvajakována -e ž gozd. zelo trd les tropskih dreves vrste *Guaicum*

gvanidín -a m kem. aminometanamidin, $\text{NH}_2\text{--C}(\text{NH})\text{--NH}_2$, brezbarvni higroskopi kristali, zelo močna organska baza, ki je vmesni proizvod pri proizvodnji umetnih smol, razstreliv **S:** imínosečnína

gváno -a m iztrebki zlasti morskih ptic, ki se zaradi velikega deleža dušika in fosforja uporabljajo kot kakovostno gnojilo

H

Haber-Boschev postópek -ega -pka
[hábar bóšev] **m** kem. teh. postopek za pridobivanje amonijaka iz dušika in vodika pri zvišani temperaturi in zvišanem tlaku ob uporabi katalizatorja

Hadfieldovo jêklo -ega -a [hêdfildovo] **s**
met. manganovo avstenitno jeklo z masnim deležem mangana okoli 13 %, obrabno trdno in odporno proti udarcem

hadrón -a **m** fiz. kvantni delec, iz katerega so sestavljena atomska jedra in sodeluje z drugimi hadroni s silo močne interakcije

háfnij -a **m** kem. element iz titanove skupine periodnega sistema, siva trda kovina, odporna proti kislinam in bazam, ki se uporablja v reaktorski tehniki, za posebne zlitine, npr. za šobe raket na tekoče gorivo, simbol Hf

halíd -a **m** kem. ☞ halogeníd

halkantít -a **m** met. bakrov sulfat s kristalno vodo, $\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}$, nastal s preperevanjem bakrovih sulfidnih mineralov **PRIM.:** módra gálica

halkogéni -ov **m mn.** kem. elementi šeste skupine periodnega sistema: nekovini kisik in žveplo, polkovini selen in telur ter kovina polonij **S:** kisíková skupína

halkopirít -a **m** met. kovinski zelenkasto rumen tetragonalni mineral, baker-železov sulfid, CuFeS_2 , pomembna sestavina bakrovih rud **Sp:** bákrov kršec

halkozín -a **m** met. siv do črn rombični mineral, bakrov(I) sulfid, Cu_2S , sestavina bakrove rude **Sp:** bákrov sijájník

Hall-Heroultova célica -e -e [hól erúlova] **m**
kem. elektrolizna celica za pridobivanje aluminija iz gline

Hallova sonda -e -e [hólova] **ž** fiz. sonda pri merilniku magnetnega polja, ki deluje na osnovi Hallovega pojava

Hallov efékt -ega -a [hólov] **m** elektr. ☞ Hallov pojav

Hallov generátor -ega -ja [hólov] **m** elektr. element, naprava, ki se uporablja kot merilni pretvornik na podlagi Hallovega pojava

Hallov koeficiênt -ega -ênta [hólov] **m** elektr. količnik inducirane električnega polja in zmnožka gostote toka in magnetne gostote, simbol A_h

Halovo zaznaválo -ega -a [hólovo] **s** elektr. zaznavalo s Hallovo sondo za merjenje magnetnega polja **S:** Hallov sénzor

Hallov pojav -ega -áva [hólov] **m** elektr. pojav električne napetosti med nasprotnima stenama električnega prevodnika, ki sta pravokotni na smer toka skozi prevodnik, če je ta v magnetnem polju **Sp:** Hallov efékt

Hallov sénzor -ega -ja [hólov] **m** elektr. zaznavalo s Hallovo sondo za merjenje magnetnega polja **S:** Hallovo zaznaválo

haló -ja **m** fiz. sij okrog Lune, ki nastane zaradi sipanja Lunine svetlobe na kapljicah vlage **S:** avreóla

halogéni -ov **m mn.** kem. elementi sedme glavne skupine periodnega sistema: fluor, klor, brom, jod in astat

halogeníd -a **m** kem. binarna spojina halogena z drugim elementom, npr. klorid, bromid **Sp:** halíd

halogenírani ogljikovodík -ega -a **m** kem. ogljikovodik, v katerem je en ali več vodikovih atomov zamenjanih z atomi halogena, navadno škodljiv za okolje **PRIM.:** freón®

halogeníranje -a s kem. kemijska reakcija, s katero se v spojino uvede atom halogena z adicijo na večkratno vez v nenasičenih spojinah ali s substitucijo vodikovega atoma, hidroksiskupine

halogénoalkán -a m kem. alkan, v katerem je en ali več vodikovih atomov v molekuli za- menjanih z enim ali več atomi halogena, npr. triklorometan

halogénska žárnica -e -e ž elektr. žarnica z volframovo nitko in žlahtnim plinom, ki mu je primešana majhna količina halogena, zlasti joda ali broma, za preprečevanje črnenja balona

halón -a m kem. suho gasilno sredstvo na podlagi halogeniranega metana, ki pri gašenju ne pušča ostankov, zaradi škodljivega učinka na ozonsko plast je njegova raba omejena na posebne naprave, kjer bi uporaba drugih gasilnih sredstev povzročila veliko škodo, npr. na računalnike, v letalih

Hamiltonova fúnkcija -e -e [hémiltonova] ž fiz. funkcija posplošenih koordinat in posplošenih impulzov mehanskega sistema, ki s Hamiltono- vimi enačbami določi enačbe njegovega gibanja **PRIM.:** Lagrangeeva fúnkcija

Hamiltonova mehánika -e -e [hémiltonova] ž področje teoretične mehanike, ki obravnava lastnosti mehanskih sistemov, katerih dinamiko je mogoče opisati s Hamiltonovimi enačbami

Hamiltonove enáčbe -ih enačb [hémilto- no-ve] ž mn. fiz. enačbe analitične mehanike, ki na enoličen način sledijo iz Hamiltonove funkcije obravnavanega mehanskega sistema, katerih rešitve opišejo poti in časovno odvisnost posplošenih impulzov

Hamiltonovo načélo -ega -a [hémiltonovo] s meh. načelo, po katerem je dinamika fizikalnih sistemov določena z variacijskim problemom za funkcional, ki vsebuje samo Lagrangeovo funkcijo **PRIM.:** Fermatovo načélo, Snellov zákon, variacijsko načélo

Hamiltonov operátor -ega -ja [hémiltonov] m fiz. kvantnomehanski operator, ki v kvantni mehaniki nadomesti Hamiltonovo funkcijo

Hampsonova metoda -e -e [hémpsonova] ž kem. teh. metoda za utekočinjenje zraka, ki temelji na Joule-Thomsonovem pojavu

harmónična analíza -e -e ž področje mate- matike, ki obravnava razvoj funkcij ali signalov po harmoničnih funkcijah **PRIM.:** Fourierova analíza

harmónična delítev -e -tve ž mat. delitev v razmerju, ki ustreza ulomku, v katerem sta števec in imenovalec dve majhni celi števili

harmónična fúnkcija -e -e ž mat. dvakrat zvezno odvedljiva funkcija, ki zadošča Laplace- ovi enačbi na izbrani domeni

harmónična sredína -e -e ž mat. obratna vrednost aritmetične sredine obratnih vrednosti **S:** harmónično povpréčje **PRIM.:** geometrijska sredína

harmónična vrsta -e -e ž mat. divergentna neskončna vrsta, ki pripada zaporedju obratnih naravnih števil

harmónično gonílo -ega -a s stroj. ☞ harmónič- no zobniško gonílo

harmónično níhanje -ega -a s **1.** fiz. nihanje harmonskega oscilatorja **2.** fiz. nihanje, pri katerem je pospešek usmerjen proti mirovni legi in sorazmeren odmiku od nje **3.** fiz. nihanje, pri katerem odmik nihajoče veličine opiše sinusna funkcija z ustrežno začetno fazo **S:** sínusno níhanje

harmónično povpréčje -ega -a s mat. obratna vrednost aritmetične sredine obratnih vrednosti **S:** harmónična sredína **PRIM.:** geome- trijska sredína

harmónično zaporedje -ega -a s mat. zaporedje obratnih vrednosti naravnih števil, npr. 1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5 ...

harmónično zobniško gonílo -ega -ega -a s stroj. planetno gonilo za velika prestavna razmerja, katerega osnova je fiksni obroč v obliki valja z notranjim ozobjem v ubiranju z notranjim elastičnim zvonastim zobnikom, katerega valovanje zagotavlja gnan odmišček **Sp:** harmónično gonílo

harmónik -a m elektr. ➔ harmónska frekvénca

harmonizirani štandard -ega -a m evropski standard, ki ustreza zakonskim določbam, bistvenim zahtevam ali drugim določbam Evropske unije

harmónska analíza -e -e ž elektr. razstavljanje poljubnega periodičnega nihanja na harmonske frekvence

harmónska frekvénca -e -e ž elektr. celoštevilski večkratnik osnovne frekvence **Sp:** harmónik

harmónska komponênta -e -e ž elektr. spektralna komponenta harmonske frekvence

harmónska napétost -e -i ž elektr. sinusna napetost s frekvenco, enako večkratniku frekvence osnovne napajalne napetosti, pomemben člen pri delovanju zaščit v elektroenergetskem sistemu **S:** napétost harmónske frekvénce

harmónska resonánca -e -e ž elektr. resonanca harmonskih komponent v napetosti ali toku zaradi nihanj med induktanco in kapacitanco priključene naprave, sistema

harmónski oscilátor -ega -ja m **1.** fiz. fizikalni sistem, ki ima ravnovesno lego, odmik od nje povzroči povratno silo ali navor, ki sta sorazmerna z odmikom od ravnovesne lege **2.** fiz. sistem kvantnega delca v potencialu, ki je sorazmeren kvadratu odmika od točke najmanjšega potenciala

harmónski tón -ega -a m fiz. ton, katerega frekvenca je celi večkratnik osnovne frekvence

hartley -ja [hártli] m izpeljana merska enota ob SI za informacijo, izražena z desetiškim logaritmom, simbol Hart, 1 Hart = količina informacije o dogodku, za katerega je verjetnost 10 : 1 ali 91 %, da se bo zgodil

Hartmannove črte -ih črt [hártmano-ve] ž mn. met. ➔ Lüdersove črte

Hartmannov tést -ega -a [hártmanov] m fiz. test za ugotavljanje aberacij optičnih sistemov z zaslonom iz preluknjane plošče ali mreže

hašúra -e ž tekst. drobni žlebički v gravurah valjev, ki potekajo diagonalno na smer gibanja tekstilije in preprečujejo, da bi raket posnemal barve iz gravure

hausmannit -a [hauzmanít] m met. črn tetragonalni mineral, manganov oksid, $Mn^{II}Mn^{III}_2O_4$, pomemben mineral manganovih rud

havaríja -e ž **1.** velika poškodba stroja ali naprave **2.** grad. velike poškodbe in porušitve zaradi snega, vode, žleda, plazov na gozdovih in objektih, npr. snegolom, porušitev elektroenergetskih objektov, žičnic, zdrs pobočij

HCFC HCFC -ja in -- [haceefcé haceefcéja] m (ang. hydrochlorofluorocarbon) krat. kem. ➔ nêpopólno substituirani fluoroklóroogljíkovodík

HCH HCH -ja in -- [hacehá hachája] m (ang. hexachlorocyclohexane) krat. kem. ➔ héksakló-rocíkloheksán

HD-ólje -a [hadé] s (ang. HD – heavy duty) kem. teh. visokozmogljivostno motorno olje z dodatki za težke obratovalne pogoje, npr. v motorjih z notranjim zgorevanjem

HDPE HDPE -ja in -- [hadepeé hadepéja] m (ang. high-density polyethylene) krat. kem. ➔ polietilén visóke gostóte

H-dróg -a [há] m elektr. podpora nadzemnega elektroenergetskega voda v obliki črke H iz dveh navpičnih stebrov in z vodoravnim prečnim drogom na sredi

Heavisidova fúnkcija -e -e [hêvisajdova] ž mat. funkcija, ki ima vrednost 0 za vse negativne argumente in vrednost 1 za vse pozitivne argumente, simbol *H*

Heavisidova plást -e plastí [hêvisajdova] ž fiz. plast v zemeljski ionosferi, ki deluje kot zrcalo za kratkovalovne radijske valove

Hefnerjeva svéča -e -e [hêfnərjeva] ž fiz. stara merska enota za svetilnost, 0,9 kande

Heisenbergova matríčna mehánika -e -e [hájzənbərgova] ž mat. matematični formalizem kvantne mehanike, pri katerem so verjetnosti

za prehode med različnimi kvantnimi stanji podane z matrikami

Heisenbergovo nédoločítveno načêlo

-ega -ega -a [hájzənbərgovɔ] s fiz. zakonitost v kvantni mehaniki, po kateri dinamičnih spremenljivk kvantnega sistema ni mogoče natančno določiti in je produkt negotovosti konjugiranih spremenljivk vedno večji kot $\hbar/2$

héksacianídoferát(II) -a(II) [dvé] m kem. sol hipotetične heksacianidoželezove(II) kisline, npr. kalijev heksacianidoferat(II) **Sp:** fêrociáníd, héksaciánoferát(II)

héksacianídoferát(III) -a(III) [trí] m kem. sol hipotetične heksacianidoželezove(III) kisline **Sp:** fêriciáníd, héksaciánoferát(III)

héksacianídoželézova(II) kislína -e(II) -e [dvé] ž kem. hipotetična kislina s formulo $H_4[Fe(CN)_6]$ **Sp:** héksaciánoželézova(II) kislína

héksaciánoferát(II) -a(II) [dvé] m kem. ➔ héksacianídoferát(II)

héksaciánoferát(III) -a(III) [trí] m kem. ➔ héksacianídoferát(III)

héksaciánoželézova(II) kislína -e(II) -e [dvé] ž kem. ➔ héksacianídoželézova(II) kislína

héksadekán -a m kem. alkan s šestnajstimi ogljikovimi atomi, $C_{16}H_{34}$, brezbarvna tekočina, uporablja se za ugotavljanje cetanskega števila goriva v testnem dizelskem motorju

heksaéder -dra m mat. telo, omejeno s šestimi ploskvami, npr. kocka

heksaédrska grúpa -e -e ž mat. grupa, katere elementi so zasuki kocke, po katerih je ta v enakem položaju kot pred zasukom, npr. zasuk kocke za 90° okoli osi, ki gre skozi njeno težišče in je vzporedna z eno od stranic, zasuk kocke za 120° okoli osi, ki je njena telesna diagonala

héksafluorídosilícijeva kislína -e -e ž kem. hipotetična kislina s formulo H_2SiF_6 , ki se uporablja v glavnem za proizvodnjo aluminijeva fluorida in kriolita, za fluoridiranje pitne vode, za konzerviranje lesa, kot elektrolit pri

elektrolizni rafinaciji svinca **Sp:** fluorosilícijeva kislína, héksafluorosilícijeva kislína

héksafluorídosilikát -a m kem. sol heksafluoridosilícijeve kisline H_2SiF_6 , npr. natrijev heksafluoridosilikat **Sp:** fluorosilikát, héksafluorosilikát

héksafluoropropén -a m kem. propen, v katerem so vsi vodikovi atomi nadomeščeni s fluorovimi, C_3F_6 , brezbarven plin brez vonja, ki se uporablja za proizvodnjo polifluoroetilenpropilena **S:** fluoropropén, fluoropropilén

héksafluorosilícijeva kislína -e -e ž kem. ➔ héksafluorídosilícijeva kislína

héksafluorosilikát -a m kem. ➔ héksafluorídosilikát

heksagón -a m mat. ➔ šestkótník

heksagonálna piramída -e -e ž mat. piramída, katere osnovna ploskev je šestkotnik, navadno pravilni

heksagonální gósti zlòg -ega -ega zlóga m met. zlog, pri katerem so atomi razporejeni v ogliščih in na sredini šestkotnika v eni plasti, v drugi plasti pa so v medprostorih nad atomi prejšnje plasti, pri čemer so plasti razvrščene izmenično (ABAB) **S:** kem. heksagonální nàjgostèjší sklàd **K:** HGZ

heksagonální kristál ní systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi primitivnimi vektorji, dva ležita v ravnini osnovne ploskve, kot med njima je 120° , tretji primitivni vektor, ki je krajši ali daljši, pa je pravokoten na osnovno ploskev in kaže v smeri šestštevne osi

heksagonální nàjgostèjší sklàd -ega -ega sklàda m kem. sklad, pri katerem so atomi razporejeni v ogliščih in na sredini šestkotnika v eni plasti, v drugi plasti pa so v medprostorih nad atomi prejšnje plasti, pri čemer so plasti razvrščene izmenično (ABAB) **S:** met. heksagonální gósti zlòg **K:** HGZ

héksaklórobutadién -a m kem. popolnoma kloriran butadien, $CCl_2=CCl-CCl=CCl_2$, brezbarvna tekočina z vonjem po terpentinu, uporablja se kot topilo v pralnikih za odstra-

h

heksaklórocikloheksán

njevanje klora iz odpadnih plinov, npr. pri proizvodnji vodikovega klorida

heksaklórocikloheksán -a m kem. popolnoma kloriran cikloheksan, C_6Cl_6 , ki obstaja v več izomernih oblikah, od katerih je najbolj razširjen γ -heksaklorocikloheksan, znan kot insekticid lindan, katerega uporaba pa je od leta 2009 prepovedana K: HCH

heksaklóroetan -a m kem. popolnoma kloriran etan, C_2Cl_6 , bela kristalinična snov z vonjem po kafri, uporablja se kot insekticid, mehčalo, pospeševalec vulkanizacije, v zmesi s cinkovim oksidom v dimnih bombah

heksametiléndiamín -a m kem. 1,6-diaminoheksan, $H_2N(CH_2)_6NH_2$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se v glavnem za proizvodnjo polimerov, npr. poliuretanskih smol in poliamida 66

heksametiléntetramín -a m kem. heterociklična organska spojina, $(CH_2)_6N_4$, uporablja se za proizvodnjo razstreliva heksogena, brezdimnega trdnega goriva za taborjenje, polimernih materialov, zdravil

heksán -a m kem. nasičeni alkan s šestimi ogljikovimi atomi, C_6H_{14} , brezbarvna, lahko hlapna tekočina, uporablja se kot topilo

heksándiójska kislina -e -e ž kem. 1,4-butan-dikarboksilna kislina, $HOOC(CH_2)_4COOH$, brezbarvna kristalinična snov, vmesni proizvod pri proizvodnji poliamida 66

heksén -a m kem. alken s šestimi atomi ogljika, C_6H_{12} , brezbarvna, hlapna tekočina, ki se uporablja pri proizvodnji polietilena

heksíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina heksana, $-C_6H_{13}$

heksíl métaakrilát -- -a m kem. monomer za izdelavo umetnih smol, usnja, papirja, tekstilnih pomožnih sredstev

heksóda -e ž elektr. elektronka s šestimi elektrodami: anodo, katodo in štirimi dodatnimi elektrodami

heksogén -a m kem. 1,3,5-trinitro-1,3,5-triazacikloheksan, $C_3H_6N_6O_6$, eno najučinkovitejših vojaških razstreliv, močnejše od trinitrotoluena

heksóza -e ž kem. monosaharid s šestimi ogljikovimi atomi, $C_6H_{12}O_6$, npr. glukoza

heksozáni -ov m mn. kem. polisaharidi hemicheluloze, zgrajeni iz molekul heksoz kot gradnikov, ki spremljajo celulozo, npr. v lesu

hektár -ja m ploščinska enota za zemljišče, simbol ha, 1 ha = 10 000 m²

hektométerski valôvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 1 km–100 m oziroma s frekvencami 300–3000 kHz

helánka -e ž 1. tekst. elastična teksturirana preja, izdelana po nezveznem, nekonvencionalnem postopku 2. tekst. elastična polvolnena tkanina z osnovo iz elastične teksturirane preje in z votkom iz volnene česanke

heliantín -a m kem. natrijev p-dimetilaminoazobenzen sulfonat, oranžno, v vodi topno barvilo, ki se uporablja v analizi kemiji kot kislinsko-bazni indikator, ki je v kislem območju pH rdeč, v alkalnem pa rumen S: metiloranž

helidróom -a m grad., stroj. ravna ploščad na tleh, na strehi visoke stavbe ali na ladijski palubi, prilagojena za vzletanje in pristajanje helikopterjev Sp: helipórt

hélj -a m kem. prvi element iz skupine žlahtnih plinov, brezbarven plin, sestavina zraka, uporablja se za zaščitno atmosfero pri varjenju, za polnjenje meteoroloških balonov, simbol He

hélijeva črta -e -e ž fiz. spektralna črta z valovno dolžino 587,49 nm v spektru sončne svetlobe, ki pripada heliju

helikoíd -a m stroj. ☞ navójnica (1)

helikópter -ja m stroj. rotoplan z enim ali dvema glavnima rotorjema, vsak na svoji navpični osi

heliocéntrični systém -ega -a m astr. sistem koordinat z izhodiščem v težišču Osončja

héliokromija -e ž kem. fotokromija pod vplivom ultravijolične ali nefiltrirane sončne svetlobe

helioštát -a m astr. priprava z dvema posebej krmiljenima zrcalom, ki usmerja sončne žarke tako, da padajo pod stalnim kotom k isti točki

helipórt -a m grad., stroj. ☞ helidróm

Helmholtzova energíja -e -e [həlmhólcova] ž fiz., kem. razlika med notranjo energijo ter zmnožkom temperature in entropije sistema, simbol A , merska enota joule, J **Sp**: prôsta energíja

Helmholtzova resonánca -e -e [həlmhólcova] ž fiz. resonanca nihanja zraka v votlini, ki jo vzbuja turbulenca, nastala ob robu votline, če mimo njega piha zrak, npr. pri pihanju čez rob prazne steklenice

Helmholtzova tuljáva -e -e [həlmhólcova] ž fiz. dvojno navitje na krajših enakostričnega valja, ki ustvarja v sredini zelo dober približek homogenega magnetnega polja

Helmholtzovi vrtínčni teorémi -ih -ih -ov [həlmhólcovi] m mn. fiz. teoremi, ki matematično opisujejo gibanja fluida v bližini vrtinca

Helmholtzov resonátor -ega -ja [həlmhólcov] m fiz. kroglast resonator s kratkim grlom, ki se prisloni k ušesu, in odprtino na nasprotni strani kot zvočni filter za raziskovanje zvočnega spektra **PRIM.**: óptični resonátor

hematít -a m met. jeklenosiv kristalni heksagonalni mineral, železov(III) oksid, Fe_2O_3 , glavna sestavina železove rude **Sp**: želézov sijájník

hemiacetál -a m kem. spojina s splošno formulo $R^1R^2C(OH)OR$, v kateri R predstavlja alkilno skupino ali vodikov atom, ki nastane z adicijo alkohola na karbonilno skupino

hemihidrát -a m kem. hidrat, ki vsebuje eno molekulo vode na dve molekuli spojine

hemimorfít -a m met. bel rombični mineral, hidratizirani cinkov silikat, $Zn_4[(OH)_2Si_2O_7] \cdot H_2O$, pomemben mineral cinkovih oksidnih rud **Sp**: kalamína (1)

henry -ja [hénri] m izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za induktanco, simbol H , $1 H = 1 Wb A^{-1}$

Henryjeva konstanta -e -e [hénrijeva] ž kem. sorazmernostna konstanta v Henryjevem zakonu

Henryjev zákon -ega zákóna [hénrijev] m kem. zakon, po katerem je koncentracija plina, raztopljenega v tekočini, premo sorazmerna parcialnemu tlaku plina nad tekočino

heptaéder -dra m mat. geometrijsko telo, omejeno s sedmimi ploskvami

heptanál -a m kem. aldehid, izpeljan iz heptana, $C_7H_{14}O$, brezbarvna tekočina z močno sadno aromo, uporablja se v kozmetiki, parfumeriji, za dišave

heptanól -a m kem. alkohol, izpeljan iz heptana, $C_7H_{15}OH$, brezbarvna tekočina prijetnega vonja, uporablja se kot topilo, v kozmetiki in parfumeriji

heraklít -a m grad. gradbeni material iz cementnega veziva in lesne volne ali sekancev, oblikovan v plošče različnih debelin, ki se uporabljajo za toplotno in zvočno izolacijo **PRIM.**: lésni betón

herbicíd -a m kemično sredstvo za uničevanje plevela

hermétični končník -ega -a m elektr. končnik, ki na koncu kabla zagotavlja tesnost pred zunanjim okoljem in po potrebi vzdržuje tlak v kablu

hermétični kontákt -ega -a m elektr. elektromehanski kontakt s kontaktnima lističema iz magnetnega ali delno magnetnega materiala v neprodušno zaprti stekleni cevki, navadno napolnjeni z inertnim plinom **Sp**: reed kontákt

hermétični relé -ega -éja m elektr. rele z vsaj enim hermetičnim kontaktom in magnetnim ali elektromagnetnim vzbujanjem

hermétični transformátor -ega -ja m elektr. transformator z zatesnitvijo, ki ne omogoča zaznavne izmenjave med notranjostjo in zunanjo atmosfero

hermétično zaprt stòj -- -ega stròja m elektr. stroj s posebnimi tesnili, ki pri normalnem obratovanju ne spušča notranjega hladila v okolico niti okoliških tekočin in plinov v notranjost

Hermitovi polinómi -ih -ov [ermítovi] **m mn.**
mat. družina ortogonalnih polinomov, ki tvori bazo Hilbertovega prostora s kvadratom integrabilnih funkcij na realni osi, v katerem je skalarni produkt definiran kot integral produkta funkcij, uteženega z Gaussovo funkcijo

hermitska matrika -e -e ž mat. matrika, ki se ne spremeni, če se transponira in njeni elementi kompleksno konjugirajo

hermitski operátor -ega -ja **m** mat. operator v Hilbertovem prostoru, ki ima realne lastne vrednosti

hermitsko konjugirana matrika -- -e -e ž
mat. matrika, ki nastane iz prvotne matrike kompleksnih števil s transponiranjem in kompleksnim konjugiranjem elementov

Hêronova búča -e -e ž buča, iz katere se tekočina iztisne z zrakom pod tlakom skozi cevko, segajočo do dna **PRIM.:** Hêronova króгла

Hêronova fórmula -e -e ž mat.
formula za računanje ploščine trikotnika, če so znane njegove tri stranice $A = (s(s-a)(s-b)(s-c))^{1/2}$, pri čemer so a, b in c stranice trikotnika in $s = (a+b+c)/2$

Hêronova króгла -e -e ž stroj. najstarejši toplotni stroj z vrtljivo uležajeno votlo kroglo, napolnjeno z vodo in segrevano z ognjem, ki ima ob straneh tangencialno pritrjeni za-krivljeni cevi, skozi kateri piha para in jo vrti **Sp:** Eólova króгла **PRIM.:** Hêronova búča

hertz -a [hérc] **m** izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za frekvenco, simbol Hz, $1 \text{ Hz} = 1 \text{ s}^{-1}$

Hertzova fúncija -e -e [hércova] ž mat. funkcija, ki opisuje potencialno energijo elektrona kot funkcijo oddaljenosti od fotokatode

Hertzove enáče -ih enáčb [hércove] ž mn. fiz. enačbe elastomehanike, s katerimi se opisuje deformacija ob dotiku dveh elastičnih teles

Hertzov magnétni dípól -ega -ega -a [hércov] **m** elektr. hipotetični sevalni element iz neskončno majhne sklenjene zanke **PRIM.:** osnóvni eléktrični dípól

Hertzov oscilátor -ega -ja [hércov] **m** elektr. oscilator z nihajnim krogom iz tuljave in kondenzatorja ter iskriščem, kjer naključno spreminjanje toka skozi plazmo iskre vzbujajo resonanco nihajnega kroga, ki oddaja elektromagnetne valove

Hertzov tlák -ega -a [hércov] **m** meh., stroj. tlak na stiku dveh trdnih teles, npr. železniškega kolesa in tirnice, zaradi medsebojnega pritiska, ki na stiku povzroča deformacijo, odvisno od površinske trdote stičnih materialov

hessit -a [hesit] **m** met. rombični srebrov telurid, $\alpha\text{-Ag}_2\text{Te}$, sestavina srebrovih rud

Hessov zákon -ega zákóna [hésov] **m** fiz., kem. zakon, po katerem je sprememba entalpije odvisna samo od začetnega in končnega stanja sistema in neodvisna od poti, po kateri je do spremembe prišlo

heteroatóm -a **m** kem. v organski kemiji vsak atom, ki ni atom ogljika ali vodika in je sestavina npr. heterociklične spojine

heterocíklična spojína -e -e ž kem. ciklična spojina z obročem iz ogljikovih in drugih atomov **PRIM.:** karbociklična spojína

heterodín -a **m** elektr. naprava za obdelavo radijskih signalov, ki proizvaja nove frekvence s kombiniranjem ali mešanjem dveh frekvenc

heterodínski princíp -ega -a **m** elektr., fiz. tehnika obdelave radijskega signala s kombiniranjem ali mešanjem z referenčnim sinusnim signalom

heterodínski sprejémnik -ega -a **m** elektr. radijski sprejemnik, ki deluje po heterodin-skem principu

heterogéna katalíza -e -e ž kem. kataliza, pri kateri je katalizator v drugačni fazi kot reaktanti, navadno reakcija med reaktanti v plinasti ali tekoči fazi v prisotnosti trdnega katalizatorja **PRIM.:** homogéna katalíza

heterogéna nukleácija -e -e ž met. nukleacija, pri kateri je kal za začetek kristalizacije tuja površina, npr. delec nečistoče v talini, stena kokile

heterogéna reakcija -e -e ž kem. reakcija, ki poteka med reaktanti, ki so v dveh ali več različnih fazah

heterogéna zmes -e zmesí ž zmes iz raznovrstnih sestavin, ki že po videzu ni enotna snov, npr. betonska mešanica

heterogéni jêdrski reáktor -ega -ega -ja m fiz. jedrski reaktor, v katerem je jedrsko gorivo, npr. uranov dioksid, ločeno od moderatorja, npr. vode **PRIM.**: homogéni jêdrski reáktor

heterogéni systém -ega -a m **1.** fiz., kem. sistem, sestavljen iz več kot ene faze v različnih agregativnih stanjih, npr. mešanica ledu, vode in vodne pare **2.** fiz., kem. sistem, sestavljen iz več faz, ki se med seboj ne mešajo, npr. olje in voda

heterokromátska fotometrija -e -e ž fiz. ☞ večbárvna fotometrija

heteromorfija -e ž kem. pojav pri mešanih kristalih, da prevladujoča sol vsili drugi svoj kristalni sistem

heteropolárna molékula -e -e ž kem. molekula, pri kateri težišče pozitivnega naboja ne sovпада s težiščem negativnega naboja **S:** polárna molékula

heteropolárna véz -e vezí ž kem. ☞ iónska véz

heteropolárni strôj -ega strôja m elektr. električni stroj z izraženimi ali neizraženimi poli, ki si sledijo z nasprotno polariteto

heteropolárno barvílo -ega -a s kem. barvílo, pri katerem je kromofor del kationa ali aniona

heteropolimêr -a m kem. polimer, sestavljen iz najmanj dveh različnih monomerov, npr. polistirenbutadien **S:** kôpolimêr

Heuslerjeva zlítina -e -e [højzlerjeva] ž elektr., met. feromagnetna zlitina, sestavljena iz nemagnetnih sestavin, katere osnova je ternarna intermetalna spojina točno določene sestave, npr. Cu_2MnSn , Co_2MnSi

HEV HEV-a in -- [hév] m krat. elektr., stroj. ☞ hibridno eléktrično vozílo

hevrístični postópek -ega -pka m postopek reševanja problema s poskušanjem

H-fasádni óder -ega ódra [há] m grad. fasadni oder iz jeklenih nosilnih elementov v obliki črke H, ki se nastavljajo po višini v večetažne okvire in se vodoravno povežejo z elementi delovnega poda in ograje, diagonalno pa z jeklenimi palicami, za dostop med etažami se namestijo lestve

HGZ HGZ-ja in -- [hagezé hagežéja] m krat. met. ☞ heksagonálni gósti zlòg

híba -e ž elektr., stroj. nepopolnost, pomanjkljivost v izvedbi, delovanju stroja, naprave, ki lahko še vedno deluje, a ne s pričakovano kakovostjo, natančnostjo **PRIM.**: odpóved (2), okvára (2)

hibridna pogónska napráva -e -e -e ž elektr., stroj. naprava, ki ima dva različna pogona, npr. z elektromotorjem in motorjem z notranjim zgorevanjem

hibridni kábel -ega -bla m elektr. kabel, ki združuje električne vodnike za električno napajanje in optične vodnike za prenos signalov, informacij po optičnih vlaknih

hibridni kompozít -ega -a m kem. kompozit, okrepljen z dvema ali več vrstami visokozmogljivostnih vlaken, npr. epoksidna smola, okrepljena z ogljikovimi in aramidnimi vlakni

hibridni pogòn -ega -óna m stroj. alternativni pogon vozila ali stroja z različnima pogonskima agregatoma, npr. bencinski ali dizelski motor z notranjim zgorevanjem, elektromotor, motor na vodik, hidrostatični prenosnik

hibridno eléktrično vozílo -ega -ega -a s elektr., stroj. električno vozilo s hibridnim pogonom **K:** HEV

hibridno krmlíjenje -ega -a s elektr., stroj. krmljenje s kombinacijo električnih, mehanskih, hidravličnih, lahko tudi pnevmatičnih krmilnikov

hibridno vézje -ega -a s elektr. vezje z diskretnimi elektronskimi pasivnimi elementi, npr. upori, kondenzatorji, in aktivnimi elementi, npr. diodami, tranzistorji, navadno na keramičnem substratu ter prekrito z okrovom ali zalito v ustrezno zaščitno oblogo

hidrácija

hidrácija -e ž **1.** kem. vezanje vode na snov, npr. hidracija cementa **2.** kem. adicija vode na dvojno vez $>C=C<$, pri čemer nastane alkohol $-CH-C(OH)-$

hidrargilit -a m kem. bel monoklinski mineral, aluminijev hidroksid, $Al(OH)_3$ **Sp:** gibbsit

hidrát -a m **1.** kem. anorganska spojina, ki vsebuje kristalno vodo, npr. bakrov sulfat pentahidrat, $CuSO_4 \cdot 5H_2O$ **S:** kristalohidrat **PRIM.:** kristalna voda, solvát **2.** kem. organska spojina, ki vsebuje konstitucijsko vodo, npr. kloralhidrat $CCl_3(OH)_2$

hidratácija -e ž kem. vezanje vode na ion ali nevtraln molekulo, pri čemer nastane hidrat, $Cl_3C-CH(OH)_2$

hidratácija cemênta -e -- ž grad. kemijski in fizikalni proces, pri katerem cement reagira s primešano vodo in skupaj z agregatom tvori beton, pri čemer pride do spremembe molske hidracijske entalpije, ki je enaka sproščeni toploti

hidratácijska entalpija -e -e ž fiz., kem. ☞ molska hidratácijska entalpija

hidratácijska toplôta -e -e ž fiz., kem. ☞ molska hidratácijska entalpija

hidrát celulóze -a -- m kem. regenerirana celuloza, ki je kemijsko enaka naravni celulozi in se uporablja v obliki vlaken za proizvodnjo tekstilnih izdelkov ali folije za embalaranje živil **S:** hidratna celuloza **PRIM.:** celofán, viskóza

hidrát glínice -a -- m kem. ☞ aluminijev hidroksid

hidrátna celulóza -e -e ž kem. regenerirana celuloza, ki je kemijsko enaka naravni celulozi in se uporablja v obliki vlaken za proizvodnjo tekstilnih izdelkov ali folije za embalaranje živil **S:** hidrat celulóze **PRIM.:** celofán, viskóza

hidrátna vóda -e -e ž kem. rahlo vezana voda v kristalohidratih, npr. v $CuSO_4 \cdot 5H_2O$, ki se navadno da odstraniti že s sušenjem pri $105^\circ C$ **S:** kristalna vóda

hidrátno ápno -ega -a s grad., kem. teh. tehnični kalcijev hidroksid v prahu, uporablja se v grad-

beništvu, kot sredstvo za nevtralizacijo v industriji in agrotehniki **S:** hidrirano ápno

hidrávlična črpálka -e -e ž stroj. ☞ hidrostátična črpálka

hidrávlična enôta -e -e ž stroj. ☞ hidrostátična enôta

hidrávlična impedánca -e -e ž stroj. količnik fazorjev razlike tlaka in prostorninskega toka, simbol Z_h

hidrávlična komponênta -e -e ž stroj. gradnik hidravlične naprave, praviloma iz mehansko povezanih sestavnih delov, za opravljanje ene od osnovnih nalog prenosa, pretvarjanja ali krmiljenja energije ali informacije, npr. cevni priključek, zobniška črpalka, radialni batni motor, regulator tlaka, krmilnik poti **S:** hidrávlična sestavína

hidrávlična málta -e -e ž grad. malta, ki se strjuje ob odsotnosti zraka, npr. v vodi

hidrávlična napráva -e -e ž stroj. pogonska ali krmilna naprava, zgrajena iz hidravličnih elementov in sestavin, pretvornikov energije, krmilnikov in pomožnih sestavin

hidrávlična pogónska napráva -e -e -e ž stroj. sestav hidravlične črpalke in hidravličnega valja ali motorja s fiksnim ali spremenljivim krmiljem **S:** hidrávlični prenosnik

hidrávlična sestavína -e -e ž stroj. gradnik hidravlične naprave, praviloma iz mehansko povezanih sestavnih delov, za opravljanje ene od osnovnih nalog prenosa, pretvarjanja ali krmiljenja energije ali informacije, npr. cevni priključek, zobniška črpalka, radialni batni motor, regulator tlaka, krmilnik poti **S:** hidrávlična komponênta

hidrávlična shéma -e -e ž shema zgradbe in delovanja hidravlične naprave, sistema s standardiziranimi simboli

hidrávlična sklópka -e -e ž **1.** stroj. sklopka mehanske izvedbe, ki se aktivira s hidravlično napravo **2.** stroj. ☞ hidrodinámická sklópka

hidrávlična stiskálnica -e -e ž stroj. stiskalnica s hidravličnim pogonom in krmiljem

hidravlična tekočina -e -e ž stroj. ➔ hidravlični fluíd

hidravlična zavóra -e -e ž stroj. zavorni sistem, ki uporablja hidravlični prenos sile

hidravlični aktuátor -ega -ja stroj. sestavina za hidravlično vkrmiljenje, predkrmiljenje ventila

hidravlični akumulátor -ega -ja m stroj. sestavina hidravlične naprave za akumulacijo tlačne energije ali za zmanjševanje nihanja tlaka z batom, membrano ali mehóm

hidravlični amortizêr -ega -ja m stroj. amortizer za dušenje sunkov in nihanja, npr. pri kolesnih vozilih, navadno sestavljen iz dvosmernega hidravličnega valja z batnico, batom, povratno vzmetjo in vgrajeno dušilko, ki duši tok hidravličnega fluida z ene na drugo stran bata **S**: hidravlični blažilnik

hidravlični báger -ega -gra m stroj. bager za izkop, nakladanje zemljine in kamninskega materiala, npr. gramoza, glede na obliko delovnega orodja tudi za druga zemeljska dela, npr. zabijanje pilotov, dviganje, urejanje brežin, izkope v vodi, s hidravličnim pogonom, prenosom moči na delovno orodje, npr. žlico, in krmiljenjem

hidravlični blažilnik -ega -a m stroj. blažilnik za blaženje sunkov in nihanja, npr. pri kolesnih vozilih, navadno sestavljen iz dvosmernega hidravličnega valja z batnico, batom, povratno vzmetjo in vgrajeno dušilko, ki duši tok hidravličnega fluida z ene na drugo stran bata **S**: hidravlični amortizêr

hidravlični dušilnik -ega -a m stroj. dušilnik nihanja tlaka s hidravličnim odpornikom **PRIM.**: mehánski dušilnik nihanja

hidravlični ejektor -ega -ja m stroj. ejektor, kjer je pogonski fluid tekočina, navadno voda

hidravlični filter -ega -tra m stroj. filter za čiščenje hidravličnih fluidov

hidravlični fluíd -ega -a m stroj. delovni medij, ki se uporablja v hidravličnih napravah, strojih, sistemih, zlasti mineralno hidravlično olje,

voda, nevnetljivi hidravlični fluid, biološko razgradljivo hidravlično olje **Sp**: hidravlična tekočina

hidravlični fluíd za samodêjni menjálnik

-ega -a --- m stroj. olje za mazanje samodejnih avtomobilskih menjalnikov, sestavljeno iz osnovnega olja in aditivov, ki izboljšajo mazalnost, obarvano rdeče ali zeleno, da se loči od motornega olja in drugih fluidov v vozilu, npr. zavorne tekočine **K**: ATF

hidravlični gradiênt -ega -ênta m **1.** grad. mera za tlačno črto v zaprti cevi **2.** grad. gradient tlaka v odprtem kanalu, ki določa potreben padec vodne gladine v kanalu za dani pretok **3.** grad. gradient tlaka v nasprotni smeri toka skozi porozno snov, npr. gradient tlaka v podtalnici, ki je sorazmeren z lokalnim pretokom

hidravlični izkorístek -ega -tka m stroj. izkorístek hidravličnih pretvornikov energije, črpalk, motorjev, hidrostatičnih enot ob upoštevanju izgub tlaka in toka

hidravlični klasírník -ega -a m rud. naprava za razvrščanje drobnih zrn rude po težnosti v vodnem toku, ki je nasproten smeri usedanja, pri čemer težji delci, npr. delci rude, tonejo proti dnu, od koder se občasno odstranjujejo, lažji, npr. jalovina, pa odtekajo z vodo čez rob na vrhu naprave

hidravlični krmílník -ega -a m stroj. sestavina za krmiljenje tlaka ali toka v hidravlični napravi, navadno ventil

hidravlični menjálník -ega -a m stroj. menjalnik, izveden kot hidrostatično ali hidrodinamično gonilo

hidravlični motór -ega -ja m stroj. pogonski motor, ki deluje z iztiskanjem hidravličnega fluida, po konstrukciji podoben hidravlični črpalki **Sp**: hidromotór

hidravlični odpòr -ega -ôra m **1.** meh. padec tlaka zaradi trenja pri toku tekočine skozi cev, kanal ali zaradi lokalnih izgub tlaka pri toku skozi značilne oblike cevi, npr. krožne loke, kolena, odcepe, hitre spremembe premera **Sp**: hidravlični upòr **2.** stroj. mehansko-hidra-

hidrávlični odpornik

vlične izgube v aktivni ali pasivni hidrávlični sestavini, npr. črpalki, motorju ali hidrávličnem krmilniku, predkrmilnem ali dušilnem ventilu
PRIM.: padeč tlaka

hidrávlični odpornik -ega -a **m** stroj. fiksna ali nastavljiva sestavina v hidrávličnem sistemu, ki zmanjšuje tlak ali tok, npr. zaslonka, dušilni ventil

hidrávlični ôven -ega -vna **m** stroj. hidrodinamična črpalka, ki jo poganja voda in deluje s periodičnim sosledjem hidrávličnih udarov, ki ga povzročajo v cevovod vgrajen vetrnik, protitlačni in zaporni ventil, in omogoča črpanje vode na večjo višino, kot je naravni padeč vira
Sp: udarna črpalka

hidrávlični pogon -ega -ôna **m** stroj. pogon s hidrávličnim fluidom pod tlakom

hidrávlični premér -ega -a **m** meh. pri obravnavi podobnosti toka skozi cevi, kanale računski premer, ki se izraža kot količnik štirikratne ploščine pretočnega prereza in omočenega obsega cevi, kanala

hidrávlični prenôs energíje -ega -ôsa -- **m** stroj. prenos energije s fluidom pod tlakom

hidrávlični prenôsNIK -ega -a **m** stroj. sestav hidrávlične črpalke in hidrávličnega valja ali motorja s fiksnim ali spremenljivim krmiljem
S: hidrávlična pogónska naprava

hidrávlični proporcionalni izhódni signál -ega -ega -ega -a **m** stroj. izhodni signal v obliki tlaka ali toka fluida, sorazmeren vhodnemu krmiljenemu električnemu signalu

hidrávlični razsmérnik -ega -a **m** stroj. generator enofaznega ali trifaznega izmeničnega hidrávličnega toka, uporablja se za pogon hidrávličnih vibratorjev, hidrávličnih udarnih kladiv

hidrávlični rezervoár -ega -ja **m** rezervoar za hidrávlični fluid

hidrávlični systém -ega -a **m** stroj. sistem, sestavljen iz hidrávlične naprave in ustrezne krmilne ali programske opreme

hidrávlični tók -ega -a **m** stroj. prostorninski tok pri hidrostatičnih napravah

hidrávlični transpórt -ega -a **m** stroj. transport praškastega, sipkega, zdrobljenega materiala v suspenziji z vodo

hidrávlični udár -ega -a **m** stroj. pojav trenutnega porasta tlaka v hidrávlični napravi pri hitrem zapiranju cevne zapirala ali prihoda hidrávličnega valja v skrajno lego, ki ga povzroča kinetična energija gibajočih se mas fluida, naprave in bremena, posledice so lahko trajne deformacije ali porušitev cevovoda ali drugih sestavin naprave, preprečuje se s postopnim zapiranjem cevne zapirala ali s končnim dušenjem hidrávličnega valja

hidrávlični upòr -ega -ôra **m** meh. ➡ hidrávlični odpòr (1)

hidrávlični válj -ega -a **m** stroj. hidrávlični motor, aktuator s premočrtnim gibanjem
Sp: lineárni hidrávlični motór

hidrávlični ventíl -ega -a **m** 1. stroj. ventil s hidrávličnim vkrmilnikom, aktuatorjem 2. stroj. ventil za hidrávlično krmiljenje

hidrávlični vòd -ega vóda **m** stroj. kovinski ali gibki cevovod v hidrávlični napravi za prenos hidrávličnega toka ali krmilnega signala s hidrávličnim fluidom pod tlakom **PRIM.:** pnevmátični vòd

hidrávlični žerjáv -ega -áva **m** stroj. žerjav s hidrávličnim pogonom in hidrávličnim krmiljenjem **Sp:** hidrávlično dvigálo

hidrávlično ápno -ega -a **s** grad. apno, pridobljeno z žganjem apnenca, ki vsebuje silicijev oksid in aluminijev oksid in se strjuje v vodi

hidrávlično dvigálo -ega -a **s** stroj. ➡ hidrávlični žerjáv

hidrávlično kládivo -ega -a **s** rud. nepremično ali prenosno kladivo s hidrávličnim pogonom, opremljeno z orodji za vrtanje, uporablja se v rudarstvu in gradbeništvu

hidrávlično krmílje -ega -a **s** stroj. krmilje s hidrávličnimi gradniki, npr. s cevnimi povezavi, ventili

hidrávlično krmíljenje -ega -a **s** stroj. krmiljenje naprave, stroja s hidrávličnimi krmilniki

hidrávlično-mehánski izkorístek -ega -tka **m** stroj. količnik dejanskega in teoretičnega navora hidrostatične enote, črpalke, motorja ob upoštevanju tlačnih in mehanskih izgub

hidrávlično nasúta pregráda -- -e -e **ž** grad. nasuta pregrada, zgrajena z materialom, navadno izkopanim v koritu reke, prenesenim in vgrajenim v objekt v obliki suspenzije v tekoči vodi

hidrávlično preoblikováñje -ega -a **s** stroj. preoblikovanje z globokim vlekom s fluidom pod tlakom, pri katerem je tog samo pestič orodja, tlak fluida se proti matrici prenaša navadno z elastično membrano **Sp**: hidro-fórmíng, preoblikováñje s tekóčím médíjem **PRIM.:** globóki vlék

hidrávličnost -i **ž** grad. lastnost veziv, da se vežejo z vodo, tudi ob odsotnosti zraka

hidrávlično vezívo -ega -a **s** grad. gradbeni material, ki se ob prisotnosti vode veže na zraku, strdi tudi pod vodo in trajno obdrži obliko, npr. hidravlično apno

hidrávlika -e **ž** **1.** veda o vrstah, lastnostih, obnašanju in uporabi vode in drugih tekočin v tehniki, vodnem gospodarstvu, prometu, zlasti o pretakanju po ceveh in kanalih in gibanju teles po površini vode ali v vodi **2.** področje fluidne tehnike, ki obravnava prenos, pretvarjanje in krmiljenje energije, informacije s hidravličnimi fluidi **3.** stroj. del stroja ali postroja za ustvarjanje, prenos in uporabo tlaka v tekočini

hidrazín -a **m** kem. spojina dušika in vodika, H_2N-NH_2 , brezbarvna, vnetljiva, strupena tekočina, močen reducent, uporablja se kot sredstvo za penjenje polimerov, kot pogonsko gorivo za rakete, za vezanje kisika in preprečevanje korozije v toplovodnih napeljavah

hidrazínijeve solí -ih -- **ž** mn. kem. soli hidrazinijevega(1+) ali hidrazinijevega(2+) iona, npr. hidrazinijev(1+) klorid, N_2H_5Cl , hidrazinijev(2+) sulfat, $N_2H_6SO_4$

hidrazínijev(1+) ión -ega(1+) -a [éna plús] **m** kem. ion $N_2H_5^+$, ki nastane z vezavo enega protona na molekulo hidrazina

hidrazínijev(2+) ión -ega(2+) -a [dvé plús] **m** kem. ion $N_2H_6^{2+}$, ki nastane z vezavo dveh protonov na molekulo hidrazina

hidrázobenzén -a **m** kem. 1,2-difenilhidrazin, $C_6H_5-NH-NH-C_6H_5$, bela kristalinična snov, topna v etanolu, uporablja se kot vmesni produkt pri sintezi azobarvil

hidríd -a **m** kem. spojina elementa z vodikom, npr. kalcijev hidrid, CaH_2

hidrídóaluminát -a **m** kem. kompleksna spojina aluminija in vodika s kovinskim elementom, npr. litijev hidridoaluminat, $LiAlH_4$ **Sp**: alanát, hídóaluminát

hidrídóborát -a **m** kem. kompleksna spojina bora in vodika s kovinskim elementom, npr. natrijev hidridoborat, $NaBH_4$

hidrírano áпно -ega -a **s** grad., kem. teh. tehnični kalcijev hidroksid v prahu, uporablja se v gradbeništvu, kot sredstvo za nevtralizacijo v industriji in agrotehniki **S**: hidrátno áпно

hídóagregát -a **m** elektr., stroj. sestav vodne turbine in električnega generatorja

hídóaluminát -a **m** kem. ➔ hidrídóaluminát

hídócentrála -e **ž** ➔ hídóelektrárna

hídrociklón -a **m** naprava za izločanje trdnih delcev iz tekočine v obliki stožčaste posode, ki ima na vrhu valjast del s tangencialnim vtokom, tako da se tvori navzdol usmerjen vrtinec, pri čemer se trdni delci zbirajo na steni in se kot gošča odstranjujejo na dnu **PRIM.:** ciklón, hídrociklónski izločeválník, hídrociklónski zgoščeválník

hídrociklónski izločeválník -ega -a **m** hídrociklon, ki se uporablja za izločanje trdnih delcev iz suspenzije, da se zbistri **PRIM.:** ciklón, hídrociklón, hídrociklónski zgoščeválník

hídrociklónski zgoščeválník -ega -a **m** hídrociklon, ki se uporablja za zgoščevanje suspenzije, za povečevanje deleža trdnih delcev v njej **PRIM.:** ciklón, hídrociklónski izločeválník

hídrocinkít -a **m** met. bel, navadno nekristaliziran karbonatni mineral, hidroksid-karbonat,

$\text{Zn}_3[(\text{OH})_8\text{CO}_3]$, cinkov oksidacijski produkt cinkovih sulfidnih rud **Sp**: kalamína (2)

hídročrpálka -e -ž stroj. **☞** hidrostatična črpálka

hídrodinamična črpálka -e -e ž stroj. črpálka, ki mehansko energijo pretvarja v energijo tekočega delovnega medija zlasti s povečanjem njegove kinetične energije, npr. centrifugalna črpálka, turbinska črpálka **S**: dinamična črpálka

hídrodinamična naprava -e -e ž fiz., stroj. naprava, ki deluje po zakonih hidrodinamike, npr. hidrodinamični prenosnik, hidrociklon

hídrodinamična oblika -e -e ž oblika telesa, ki pri gibanju skozi vodo povzroča čim manjši hidrodinamični odpor

hídrodinamična sklópka -e -e ž stroj. sklopka, pri kateri se navor prenaša z notranjim kroženjem in krmiljenjem toka tekočine **Sp**: hidravlična sklópka (2)

hídrodinamični kanal -ega -a **m** grad. kanal s krmiljenim tokom fluida za modeliranje in študij vpliva med tokom in steno kanala

hídrodinamični ležáj -ega -a **m** stroj. radialni ali aksialni drsni ležaj, mazan z oljem in konstrukcijsko oblikovan tako, da pri hitrosti, večji od neke najmanjše vrednosti, zagotavlja pojav oljnega klina

hídrodinamični odpòr -ega -òra **m** stroj. odpor tekočine pri gibanju skozi cev, kanal ali pri gibanju telesa skozi tekočino ali po njeni površini **PRIM.**: síla upòra

hídrodinamični profil -ega -a **m** stroj. profil, ki zagotavlja najmanjši hidrodinamični odpor pri gibanju z načrtovano hitrostjo v vodi ali na vodi

hídrodinamični reakcijski pogón -ega -ega -òna **m** stroj. pogon ladje z vodnim curkom, ki ima nasprotno smer kot njeno gibanje

hídrodinamični tlák -ega -a **m** 1. meh. razlika med skupnim tlakom gibajočega se fluida in hidrostatičnim tlakom 2. grad. tlak tekočine na steno rezervoarja ali pregrade zaradi vodoravnega in navpičnega vzbujanja podlage, npr. zaradi potresa

hídrodinamični tunél -ega -a **m** stroj. naprava, stroj, postroj za preskušanje hidrodinamičnega odpora in odziva profilov in teles pri njihovem gibanju v vodi ali toku vode okoli njih, npr. ladijskih trupov, ladijskih vijakov

hídrodinamični vzgòn -ega vzgòna **m** fiz. dinamični vzgon v tekočini, npr. síla na krilo hidrogliserja **PRIM.**: aërodinamični vzgòn

hídrodinamično gonílo -ega -a s stroj. gonilo, ki deluje po načelu prenosa in pretvarjanja hidrodinamične energije, sestavljeno iz črpalke, turbine in vodilnika **PRIM.**: hidrostatično gonílo

hídrodinamično mázanje -ega -a s stroj. mazanje ležajev z oljem, ko drsni ploskvi oblikujeta oljni klin in relativna hitrost povzroči brezstični tek drsnih ploskev

hídrodinámika -e ž mehanika fluidov, ki obravnava zakonitosti gibanja tekočin ali v tekočinah, zlasti v vodi, in njihov vpliv na telesa v njihovem toku **PRIM.**: hidrostatika

hídroelektrárna -e ž elektrárna, ki z vodno turbino pretvarja potencialno energijo vode v mehansko energijo za pogon generatorja električnega toka **Sp**: hídrocentrála, vòdna elektrárna

hídroelektrárna s sezónsko akumulácijo -e - - - - ž hidroelektrárna, ki akumulira vodo za daljše časovno obdobje

hídroelektrárna s tédensko akumulácijo -e - - - - ž hidroelektrárna, ki akumulira vodo za obdobje enega tedna

hídroelektrárna z dnévno akumulácijo -e - - - - ž hidroelektrárna, ki akumulira vodo za obdobje enega dneva

hídroeléktrični postròj -ega -òja **m** elektr., grad. postroj, ki poleg hidroelektrarne obsega še zapornice in splavnice

hídroenergétika -e ž področje energetike, ki obravnava izkoriščanje vodne energije

hídroenergétski objékt -ega -a **m** elektr., grad. gradbeni objekt za zadrževanje voda ali za

pretvorbo energije akumulirane vode v električno energijo **Sp:** hidroenergetski postròj **PRIM.:** energetski objekt

hidroenergetski postròj -ega -ôja m elektr., grad. ➔ hidroenergetski objekt

hidroenergetski potenciál -ega -a m potencialna energija vode, ki jo ima reka ali porečje zaradi svojega padca

hidroenergetski systém -ega -a m elektr., grad. systém, ki obsega hidroelektrarne, zajezitve, kanale in cevovode, bazene črpalnih elektrarn

hidroenergija -e ž elektr., stroj. potencialna in kinetična energija vode, ki se navadno uporablja za pogon vodnih turbin in mlinov **Sp:** vòdna energija

hidroenergijski stròj -ega stròja m meh. stroj, ki spreminja potencialno ali kinetično energijo vode v mehansko energijo

hidrofilna gáza -e -e ž tekst. gaza, ki dobro vpija vodo in druge tekočine, npr. kri, izdelana iz celuloznih vlaken, navadno iz bombaža in viskoze

hidrofilna váta -e -e ž tekst. očiščena, beljena bombažna in viskozna vlakna, ki dobro vpijajo vodo in druge tekočine, npr. kri

hidrofilnost -i ž lastnost snovi ali materiala, da vpija vodo in se omoči **S:** vodovpójnost **PRIM.:** omočljivost

hidrofobiranje -a s tekst. nanašanje vodoodbojne aperture, npr. na tekstilne izdelke

hidrofóbná bárva -e -e ž tekst. barva, ki se ne omoči z vodo **S:** vodoodbójna bárva

hidrofóbná plást -e plastí ž **1.** plast vodoodbojne aperture na površini tekstilij, papirja, usnja **2.** zaporna membrana ali tanka plast v tekstilnih, usnjenih laminatih, ki ne prepušča vode navznoter, prepušča pa plin navzven

hidrofóbnost -i ž lastnost snovi ali materiala, da odbija vodo in se ne omoči **S:** vodoodbójnost **PRIM.:** nèomočljivost

hidrofón -a m elektr. elektroakustični pretvornik, ki pretvarja zvočne signale v tekočinah v električna nihanja

hidrofór -a m stroj. vodna črpalna naprava s tlačno posodo in tlačnim stikalom za regulacijo tlaka

hidroformiliranje -a s kem. teh. postopek za pridobivanje aldehydov iz alkenov s hkratno adicijo ogljikovega monoksida in vodika pri zvišani temperaturi in v prisotnosti katalizatorja **S:** óksosintéza **Sp:** óksopostópek

hidrofórming -a m stroj. ➔ hidrávlično preoblikovanje

hídrogél -a m kem. gel z vodo kot disperzijskim medijem

hidrogenerátor -ja m elektr., stroj. električni generator s pogonsko vodno turbino

hidrogénfosfát -a m kem. hidrogensol fosforjeve kisline, npr. natrijev hidrogenfosfat, Na_2HPO_4 **PRIM.:** fosfát (1)

hidrogeniranje -a s kem. adicija vodika na dvojno vez $\text{C}=\text{C}$ pri povišani temperaturi in tlaku v prisotnosti katalizatorja, uporablja se npr. za pridobivanje bencina iz premoga, za predelavo nenasičenih maščob, npr. olj, v bolj nasičene, npr. margarino in masti

hidroénkarbonát -a m kem. hidrogensol ogljikove kisline, npr. natrijev hidrogenkarbonat, NaHCO_3 **Sp:** bíkarbonát

hidroénsòl -solí ž kem. sol, ki vsebuje en kislinski vodikov atom v formuli, npr. natrijev hidrogensulfat, NaHSO_4 **Sp:** kislá sòl

hidroénsulfát -a m kem. hidrogensol žveplove kisline, v kateri je samo en vodikov atom žveplove kisline nadomeščen z atomom enovalentne kovine, ki je v vodi lahko topna spojina z razmeroma nizkim tališčem, npr. natrijev hidrogensulfat, NaHSO_4 **Sp:** bíulfát

hidroénsulfít -a m kem. hidrogensol žveplaste kisline, v kateri je samo en vodikov atom žveplaste kisline nadomeščen z atomom enovalentne kovine, npr. natrijev hidrogensulfit, NaHSO_3 **Sp:** bíulfít

hidrogéntartrát -a m kem. hidrogensol vinske kisline, npr. natrijev hidrogentartrat, $\text{NaHC}_4\text{H}_5\text{O}_6$ **Sp:** bítartrát

hidrogliser -ja m stroj. hitri čoln, ladja s prigradenimi podvodnimi krili, ki pri dovolj veliki hitrosti zagotavljajo hidrodinamični vzgon in s tem drsenje po vodni gladini

hidrogradnja -e ž grad. gradnja vodnih in hidrotehničnih objektov pod vodo, v vodi ali na zemlji, povezani z vodo, npr. pregrade, jezovi, luke, vodovodi, namakalni, drenažni sistemi za kmetijstvo

hidrográm -a m grad. grafični prikaz pretoka vode v odvisnosti od časa

hidroizolácija -e ž grad. izolacija, ki ščiti pred vodo in vlago, npr. konstrukcije, stavbe

hidroizolácijska oblóga -e -e ž grad. obloga zidu ali tal iz nalepljenih ali pritrjenih hidroizolacijskih trakov, plošč

hidroklasíranje -a s kem. teh. mehanski ločevalni postopek, pri katerem se delci ločujejo v toku vode na osnovi količnika težnosti ali centrifugalne sile in upora proti toku **PRIM.:** klasiranje

hidrokloríd -a m kem. sol amina s klorovodikovo kislino, npr. anilinov hidroklorid

hidrokrekíranje -a s kem. teh. katalitski postopek za predelavo težjih frakcij nafte v visokootanski bencin ali v kerozin, ki vključuje hidrogeniranje in nato krekiranje

hidroksíd -a m kem. spojina z dvoatomskim anionom OH^- , npr. natrijev hidroksid, NaOH

hidroksíd-karbonát -a m kem. dvojna sol s hidroksidnim in karbonatnim ionom **PRIM.:** bákrov hidroksíd-karbonát, bázična sôl

hidroksídni ión -ega -a m kem. ion OH^- , ki je značilen za baze

hidroksíd-sôl -solí ž kem. ☞ bázična sôl

hidroksíl -a m kem. prosti radikal $\text{OH}^\cdot$, ki se pojavlja npr. pri gorenju **PRIM.:** hidróksiskupína

hidroksílamín -a m kem. hidroksiderivat amonijaka, NH_2OH , v katerem je en vodikov atom zamenjan s hidroksiskupino, higroskopni brezbarvni kristali, močen reducent

hidróksiskupína -e ž kem. funkcionalna skupina alkoholov in fenolov, $-\text{OH}$ **PRIM.:** hidroksíl

hidroláza -e ž kem. encim, ki katalizira cepljenje kemijske vezi s hidrolizo, npr. v beljakovinah, ogljikovih hidratih **Sp:** hidrolíttni encím

hidrolíttni encím -ega -a m kem. ☞ hidroláza

hidrolíza -e ž 1. kem. reakcija soli z ioni vode, pri kateri nastane slabo disociirana spojina, npr. očetna kislina v raztopini natrijevega acetata 2. kem. reakcija organskih spojin, npr. estrov, amidov z vodo, ki poteka v prisotnosti močnih kislin ali baz kot katalizatorjev **PRIM.:** saponifikácija, umíljenje

hidrolíza celulóze -e -- ž kem. razgradnja celuloze z razredčenimi anorganskimi kislinami

hidrolíza maščóbe -e -- ž kem. razkroj maščob z vodo v maščobne kisline in glicerol

hidrologíja -e ž veda o vodah na površini Zemlje in pod njo, njihovih posebnostih, kroženju v naravi, vplivih na okolje

hidrolóško obdóbjé -ega -a s obdobje, ko se suha in mokra leta normalno izmenjujejo, navadno okrog 30 let

hídromehánika -e ž področje mehanike fluidov, ki obravnava lastnosti in gibanje tekočin, zlasti vode

hídromembrána -e ž tekst. porozna membrana za izdelavo za vodo neprepustnih oblačil in obutve, ki pa prepušča telesno vlago

hídrometalurgíja -e ž področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje kovin iz vodnih raztopin njihovih rud, koncentratov in iz recikliranih ali odpadnih materialov

hídrométríčno krílo -ega -a s grad. instrument za merjenje hitrosti vodnega toka, sestavljen iz propelerja, ki se vrti, ko teče čezenj voda, in iz prenosnega mehanizma za štetje obratov in prikaz hitrosti na števcu ali zaslonu

hídromotór -ja m stroj. ☞ hidrávlični motór

hidroplán -a m stroj. letalo, ki lahko vzleta in pristaja na vodi **S:** vóдно letálo

hidrosól -a m kem. koloidna raztopina z vodo kot disperzijskim medijem

hidrostatična črpalka -e -e ž stroj. črpalka, ki mehansko energijo pretvarja v tlačno energijo nestisljivega fluida s spreminjanjem iztisnine, npr. z gibanjem bata v valju, vrtenjem celic v rotorju krilne črpalke, zobniške črpalke, vijačne črpalke ali z nihanjem membrane **Sp**: črpalka z iztiskanjem, hidraulična črpalka, hidročrpalka, izrívna črpalka, volúmenska črpalka

hidrostatična enôta -e -e ž stroj. sestavina, stroj, ki z iztiskanjem fluida deluje kot hidrostatična črpalka ali kot hidraulični motor **Sp**: hidraulična enôta

hidrostatični ležáj -ega -a m stroj. drsni ležaj, pri katerem stik med drsnima površinama preprečuje fluid pod visokim tlakom

hidrostatični tlák -ega -a m 1. fiz. tlak v tekočini, ki je vsota zunanjega tlaka in tlaka zaradi njene teže, ki narašča z globino 2. stroj. tlak v hidraulični napravi zaradi teže fluida, ki je sorazmeren delujoči sili in ploščini valja pri linearnem aktuatorju ali navoru in iztisnini hidrostatične enote pri rotacijskem aktuatorju 3. grad. tlak na stene in tla objekta v vodi

hidrostatični transformátor -ega -ja m stroj. ➔ hidrostatično gonílo

hidrostatični vzgòn -ega vzgóna m fiz. statični vzgon v tekočinah **PRIM.**: Arhimédov zákon

hidrostatični zákon -ega zákóna m fiz. zakonitost, po kateri v mirujočem fluidu narašča tlak z globino sorazmerno z gravitacijskim pospeškom in gostoto fluida

hidrostatično gonílo -ega -a s stroj. sestav dveh fiksnih ali variabilnih hidrostatičnih enot, črpalke in motorja, navadno mehansko povezanih v skupno enoto z vgrajenimi krmilniki, za prenos in krmiljenje vrtilnega gibanja, s krmiljenjem v enem, dveh ali vseh štirih kvadrantih pogona **Sp**: hidrostatični transformátor **PRIM.**: hídrodinámíčno gonílo

hídrostátika -e ž mehanika fluidov, ki obravnava lastnosti in pojave v mirujočih

tekočinah ter prenos sil s tlakom **PRIM.**: hídrodinámika

hídrotahométer -tra m stroj. tahometer za merjenje hitrosti tekočinskega toka

hídrotéhnična déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela pri gradnji, vzdrževanju hidrotehničnih objektov, urejanju vod in melioracij

hídrotéhnika -e ž področje gradbeništva, ki obravnava lastnosti in dinamiko vod, načrtovanje in gradnjo vodnih objektov za uravnavanje vodnega režima, oskrbo s pitno vodo, čistilne naprave za odpadne vode, gospodarjenje z vodami, vključno z izrabo vodne energije

hídrotermálna sintéza -e -e ž kem. sinteza s kristalizacijo snovi iz vodnih raztopin pri visokih temperaturah in visokih tlakih

hídrotrópno srédstvo -ega -a s kem. snov, ki omogoča raztapljanje hidrofbnih snovi v vodi, uporablja se npr. v barvarstvu za povečanje topnosti barvil in pomožnih snovi

Higgsov bozón -ega -a [hígsov] m fiz. umeritveni bozon, ki osnovnim delcem podeli maso

Higgsovo pólje -ega -a [hígsovo] s fiz. v fiziki osnovnih delcev polje, ki je odgovorno za njihovo maso

higiénska apretúra -e -e ž tekst. impregnacija tekstilij s sredstvi, ki zavirajo onesnaženje z mikroorganizmi in povečujejo higieničnost, npr. protibakterijska, fungicidna, dezodorirna apretura

hígrofilnost -i ž kem. nagnjenost k raztapljanju v vodi, mešanju z vodo ali omočenju z vodo

hígrométer -tra m fiz. merilnik relativne vlažnosti zraka

hígroskóp -a m fiz. preprosta priprava, ki kaže spremembe relativne vlažnosti v zraku

hígroskópnost -i ž fiz., kem. lastnost snovi, da veže vlago

hígroskópska vlága -e -e ž grad. vlaga v steni, ki se pojavi, kadar so v njej higroskopne soli

higrostát -a m fiz. naprava za uravnavanje relativne vlažnosti zraka v prostoru **Sp**: humidistát

híkori -ja m les. zelo trden in elastičen les orehu sorodnih severnoameriških dreves rodu *Carya* z zelo dobrimi mehanskimi lastnostmi

Hilbertov prôstor -ega prostórá m mat. abstraktni matematični prostor, v katerem sta definirana norma in skalarni produkt, posplošitev evklidskega prostora na poljuben prostor, tudi na prostor z neskončno razsežnostjo
PRIM.: véktorski prôstor

híld -a m tekst. trdo vita česanka, spredena iz dolgih lesketajočih se vlaken

hipêrbola -e ž mat. množica točk v ravnini, za katere velja, da je absolutna vrednost razlike razdalj med točko in prvim goriščem ter točko in drugim goriščem konstantna

hiperbólična diferencialna enáčba -e -e -e ž mat. parcialna diferencialna enačba, s katero se rešujejo problemi časovne porazdelitve valovnih polj, ki jih generirajo ploskovni izviri, npr. valovna enačba **PRIM.:** elíptična diferencialna enáčba

hiperbólična geometrija -e -e ž mat. geometrija likov, npr. trikotnikov, na ploskvah z negativno Gaussovo ukrivljenostjo

hiperbólične fúnkcije -ih -ij ž mn. mat. posplošene trigonometrične funkcije kot analitične funkcije vzdolž imaginarne osi

hiperboloíd -a m mat. kvadratična ploskev, ki nastane iz enodelnega ali dvodelnega rotacijskega hiperboloida, kadar se preslika z afino preslikavo oziroma z raztegom v izbrano smer

hiperfiltrácija -e ž kem. ☞ revêrzna osmóza

hiperfína struktúra -e -e ž fiz. zelo podrobno predstavljena struktura energijskih stanj elektronov v atomu, ki vključuje sklopitev jedrskega spina z elektroni, kar zahteva dodatno kvantno število, ki upošteva razcep energijskih lastnih stanj glede na različne možne medsebojne orientacije vrtilne količine elektronov in atomskega jedra

hiperfíni nivó -ega -ja m fiz. energijsko lastno stanje elektronov v atomu, ki je podano z vsemi kvantnimi števili hiperfine strukture

hípergeométrična diferencialna

enáčba -e -e -e ž mat. Eulerjeva diferencialna enačba s tremi singularnimi točkami:
 $z(1-z)y''[z] + (c + (a+b+z)y'[z] + aby[z]) = 0$

hípergeométrična fúnkcija -e -e ž mat. specialna funkcija kompleksnega argumenta z in parametrov a, b in c z oznako ${}_2F_1(a, b; c; z)$, ki reši hipergeometrično diferencialno enačbo in se navadno izraža s hipergeometrično vrsto

hípergeométrična verjétnostna porazdelítev -e -e -tve ž mat. verjetnostna porazdelitev, ki opisuje verjetnost za doseg uspešnih rezultatov v N poskusih, če obstaja pri vsakem poskusu n mogočih ugodnih izidov in m mogočih neuspešnih izidov

hípergeométrična vrsta -e -e ž mat. vrsta, s katero se predstavi hipergeometrična funkcija, rešitev hipergeometrične diferencialne enačbe

hipergólično rakétno gorívo -ega -ega -a s kem. teh. dvokomponentna zmes raketnega goriva in oksidanta, ki se vžge sama od sebe v trenutku, ko pride do stika obeh sestavin, npr. zmes dimetilhidrazina in didušikovega tetraoksida

híperoksíd -a m kem. ☞ súperoksíd

hiperravnína -e ž mat. evklidski prostor z razsežnostjo za ena manjšo od razsežnosti celotnega prostora, npr. premica v dvorazsežnem prostoru in ravnina v trirazsežnem prostoru

hipobromít -a m kem. bromat(I), sol hipobromaste kisline, HOBr, npr. natrijev hipobromit

hipociklóida -e ž mat. krivulja, ki jo opiše točka na krogu, če se ta kotili po notranjem robu osnovnega kroga **PRIM.:** trohoída

hipociklóidno ozóbjé -ega -a s stroj. ozobje s hipocikloidno oblikovanimi boki zob

hípofośforasta kislína -e -e ž kem. enobazna fosforjeva(I) kislina, H_3PO_2 , brezbarvni kristali ali oljnata tekočina, reducent, uporablja se v kopelih za kemično nikljanje **S:** fosfínska kislína

hipoídni diferencial -ega -a m stroj. diferencial z zobniki s hipoidno oblikovanimi stožčastimi zobmi

hipoóidno oblikováni zobník -- -ega -a m stroj.
zobník, katerega zobje imajo boke oblikovane
po hipocikloidi

hipoóidno ólje -ega -a s stroj. olje za mazanje
močno obremenjenih zobniških prenosnikov
Sp: ólje za visóke tláke **PRIM.:** avtomobilsko
ólje

hipojodít -a m kem. jodat(I), sol hipojodaste
kisline, M^IOI, močen oksidant

hípoklórastra kislína -e -e ž kem. klorova(I)
kislina, HClO, šibka kislina, obstojna le v
raztopini, močen oksidant, nastane pri razta-
pljanju klora v vodi, uporablja se za razkuževa-
nje vode v javnih kopališčih

hipoklorít -a m kem. klorat(I), sol klorove(I)
kisline, M^IOCl

hiposulfít -a m kem. ☞ tiosulfát

hipotenúza -e ž mat. v pravokotnem trikotniku
stranica, nasprotna pravemu kotu **PRIM.:** katéta,
prilézna katéta

hipsokróm -a m kem. ☞ hipsokrómna skupína

hipsokrómna skupína -e -e ž kem. atomska
skupina v molekuli organskega barvila, ki
povzroči premik absorpcijskega spektra
spojine proti vijoličnemu delu **Sp:** hipsokróm
PRIM.: batokrómna skupína

Hirthovo ozóbjje -ega -a [hírtovo] s stroj.
trikotno ozobje, ki se uporablja za utorno
gredno vez s pestom kolesa ali za posebno
izvedbo gredne vezi

histeréza -e ž fiz. lastnost pojava, pri katerem
je odziv sistema odvisen od zgodovine zunanje
motnje, npr. električna, magnetna, mehanska
histereza **PRIM.:** histerézna zánka

histerézna izgúba -e -e ž fiz. izguba energije
zaradi pretvorbe v toploto pri posamezni
spremembi stanja, sorazmerna ploščini histere-
zne zanke

histerézna sklópka -e -e ž elektr. električna
sklopka, ki prenaša navor s silami, ki nastanejo
pri upiranju feromagnetnega materiala prema-
gnetenju

histerézna zánka -e -e ž fiz. sklenjena
krivulja, ki kaže odzivanje sistema s histerezo
na periodično motnjo, z velikostjo motnje na
abscisni osi in velikostjo odziva na ordinatni osi
PRIM.: histeréza

histerézni eléktromotór -ega -ja m elektr.
sinhronski elektromotor z gladkim rotorjem
iz magnetnega materiala in brez navitja, ki se
zažene zaradi induciranih histereznih izgub
in potem zaradi magnetne remanence rotorja
deluje s sinhronsko hitrostjo

histogram -a m mat. grafični prikaz porazdeli-
tve številčnih podatkov s pravokotnimi stolpci,
npr. statističnih podatkov **S:** stólpčni diagráam
PRIM.: króžni diagráam (1, 2)

híšna telefónska centrála -e -e -e ž telekom. ☞
zasébná telefónska centrála

hítra dióda -e -e ž elektr. dioda, ki zagotavlja
hitro preklapljanje z zelo majhnim napetostnim
padcem v prepustni smeri in zelo hitrim,
ostrim prehodom v veliko upornost v
zaporni smeri

hítra rezérva -e -e ž elektr. rezerva moči v ele-
ktroenergetskem omrežju, ki lahko v kratkem
času prevzame obremenitev, začne oddajati
energijo

hítra varováka -e -e ž elektr. električna
varovalka, katere taljivi element se stali
zelo hitro, da zaščiti občutljive elektronske
elemente, naprave

hítri avtomátski ponóvni vklòp -ega -ega
-ega vklópa m elektr. avtomatski ponovni vklop
po odklopu zaradi okvare v času velikostnega
reda sekunde

hítri nevtrón -ega -a m fiz. nevtron, ki nastane
pri razcepu jedra v jedrskem reaktorju in ima
veliko večjo energijo od energije termaliziranih
delcev v reaktorski sredici

hítri tirístor -ega -ja m elektr. tiristor, ki zagota-
vlja hiter prehod iz prevajanja v zapiranje

hítri zagòn -ega -óna m elektr. zagon agregata, ki
v največ petih minutah opravi sinhronizacijo in
prevzame obremenitev

hitrooplódni jêdrski réaktor -ega -ega -ja m fiz. jedrski reaktor, ki proizvede več cepljive snovi, kot je porabi za tek verižne reakcije

hítro predénje -ega -a s tekst. predenje, ki združuje predenje, oblikovanje, raztezanje in preoblikovanje filamentne preje

hitrórénno jéklo -ega -a s met. legirano jeklo za orodja za velike hitrosti rezanja **Sp:** brzorénno jéklo, brzostrúžno jéklo

hitróst -i -- **1.** fiz. vektor, diferencialni količnik premika in časa, potrebnega za ta premik
2. fiz. skalar, diferencialni količnik poti in časa, potrebnega za to pot

hitróst eksplozije -i -- **ž** kem. hitrost, s katero se širi eksplozijski val ali poteka verižna reakcija

hitróst konvergénce -i -- **ž** mat. hitrost približevanja limiti, merjena s številom potrebnih korakov, da je delni rezultat dovolj blizu končnemu

hitróst lézenja -i -- **ž** met. spreminjanje lezenja s časom, izraženo kot odvod raztezka s časom

hitróstna modulácija elektrónskega snópa -e -e --- **ž** fiz. modulacija, ki spreminja hitrost elektronov v snopu

hitróstno pólje -ega -a s fiz. vektorsko polje, ki opisuje potek hitrosti fluida v prostoru in času

hitróstno varoválo -ega -a s **1.** stroj. naprava pri parnih turbinah za zapiranje dovoda pare, kadar njena vrtilna frekvenca zaradi razbre-
menitve naraste za več kot 10 % imenske vrednosti **2.** elektr. električna naprava za zaščito pred neželeno spremembo hitrosti električnega rotacijskega stroja

hitróst prenósa -i -- **ž** telekom. količnik števila določenih podatkovnih elementov, prenesenih v danem časovnem intervalu, in trajanja tega intervala **S:** prenósna hitróst

hitróst réakcije -i -- **ž 1.** kem. hitrost kemijske presnove, simbol v_c , merska enota mol na kubični meter in sekundo **2.** kem. hitrost spremi-
njanja številske koncentracije snovi, simbol v_c , merska enota na kubični meter in sekundo

hitróst strjevánja -i -- **ž** met. hitrost premika-
nja strjevalne fronte pri usmerjenem strjevanju

hitróst svetlóbe v vákuumu -i --- --- **ž** fiz. hitrost razširjanja elektromagnetnega valovanja v vakuumu, naravna konstanta, ki ima z definicijo metra točno določeno vrednost $c_0 = 299\,792\,458\text{ m/s}$

hitróst usédanja -i -- **ž** hitrost, ki jo dosega delec med padanjem v suspenziji, odvisna od velikosti, oblike delca ter razlike med gostoto medija in delca

hitróst zvéka -i -- **ž** fiz. hitrost, s katero se širiho zvočni valovi v snovi

hítro vezóci cemént -- -ega -énta m grad. in-
dustrijsko pripravljena suha mešanica portlan-
dskega cementa, polnil in dodatkov umetne
smole, ki pospešijo vezanje in skrajšajo čas
strjevanja **PRIM.:** počási vezóci cemént

hítrozapórni ventíl -ega -a m stroj. ventil v
cevovodu tik pred vhomom v turbinski stroj,
npr. parno turbino, ki v primeru nepravilnosti v
nekaj sekundah zapre dotok pare v turbino in s
tem izklopi elektrarno

hkrátni inženíring -ega -a m sočasni inže-
niring

hláčasti žléb -ega -a m met. žleb, po katerem
teče talina iz talilne peči in se po določeni
dolžini razdeli na dva dela, da se talina dovaja
dvema ulivnima mestoma

hlačévína -e **ž** tekst. tkanina za hlače iz zelo
močnih, sukancu podobnih volnenih, polvol-
nenih ali bombažnih niti

hladílna káča -e -e **ž** kačasto zavita cev, po
kateri teče hladilno sredstvo za odvajanje
odvečne toplote, npr. iz reaktorja

hladílna káša -e -e **ž** kašasta zmes hladilnega
sredstva s tekočino, npr. trdnega ogljikovega
dioksida in acetona, ledu in vode

hladílna kopél -e -i **ž** kem. kopel s tekočino
za hlajenje, npr. predložk pri destilaciji zelo
hlapnih snovi, za izvajanje reakcij pri nizkih
temperaturah

hladílna míza -e -e ž met. dolga valjčnica na izhodu valjanca iz valjalnega stroja za vroče valjanje, kjer se pusti valjanec, da se ohladi

hladílna tekočina -e -e ž tekočina, ki s tokom prenaša toploto do hladilnih teles

hladílna vóda -e -e ž voda za odvajanje toplote iz snovnih tokov, naprav

hladílnik -a m 1. stroj. naprava za hlajenje delovnega medija stroja, npr. hladilnik motorja z notranjim zgorevanjem 2. kem. laboratorijska priprava za kondenzacijo par pri destilaciji 3. fiz. toplotni stroj, ki prejema toploto pri nižji temperaturi in jo oddaja pri višji

hladílni plášč -ega -a m kem. teh. dvojna stena, npr. Liebigovega hladilnika, v njenem vmesnem prostoru se pretaka hladilna tekočina, navadno voda

hladílni systém -ega -a m stroj. sistem, ki odvaja toploto iz industrijskega tehnološkega procesa ali stavbe, npr. iz kondenzatorja termoelektrarne

hladílni stòlp -ega stòlpa m stroj. stolp, enota hladilnega sistema, v katerem dvigajoči se atmosferski zrak hladi, zlasti z izparilno entalpijo, z vodo, ki prši ali kaplja navzdol

hladílni ventilátor -ega -ja m ventilator za pospešeno odvajanje toplote s povečanjem dotoka hladilnega zraka

hladílno srédstvo -ega -a s snov, ki se uporablja za odvajanje toplote iz stroja, naprave, npr. voda, zrak, amonijak S: hladílo (1) Sp: hladívo

hladílno teló -ega -ésa s posebno oblikovano telo z veliko površino za odvajanje toplote, npr. iz procesorja računalnika

hladílo -a s 1. snov, ki se uporablja za odvajanje toplote iz stroja, naprave, npr. voda, zrak, amonijak S: hladílno srédstvo Sp: hladívo 2. met. predmet, ki se vstavi v pečeno formo, da absorbira toploto določenega dela taline pri litju ulitka za doseganje usmerjenega strjevanja

hladívo -a s ☞ hladílno srédstvo, hladílo (1)

hládna elektróda -e -e ž elektr. elektroda, ki oddaja elektrone brez ogrevanja z žarilno nitko

hládna emisíja -e -e ž fiz. emisija elektronov iz kovine zaradi močnega zunanega električnega polja, ki omogoči premagovanje izstopnega dela s tunelskim pojavom S: póljška emisíja

hládna kovína -e -e ž met. ☞ hládna talína

hládna rezêrva -e -e ž elektr., stroj. agregat, stroj, postroj v mirovanju, pripravljen kot rezerva za pogon, obratovanje

hládna talína -e -e ž met. talina, katere temperatura je prenizka za litje ulitkov brez napak Sp: hládna kovína

hládna valjárna -e -e ž met. valjarna za hladno valjanje

hládni asfált -ega -a m grad. asfaltna mešanica peščenega agregata in bitumenske emulzije za krpanje udarnih jam in drugih poškodb obrabne plasti vozišča, za krpanje prekopov cestišča, popravila pokrovov jaškov, zlasti v zimskem času

hládni prikljúček -ega -čka m elektr. električno izoliran električni vodnik ali električni kabel za povezavo izoliranega grelnega vodnika ali kabla z virom električne energije tako, da ne proizvaja zaznavne toplote

hládni zagòn -ega -óna m elektr. zagon termo-agregata po daljšem obdobju mirovanja, da se priklopi na elektroenergetsko omrežje in prevzame obremenitve

hládni zvár -ega -a m met. ☞ zvár v hládnem

hládno brúšenje -ega -a s stroj. brušenje ob dovajanju hladilne tekočine S: mòkro brúšenje

hládno cíňkanje -ega -a s kem. teh., met. galvansko prevlečenje kovinskih predmetov, npr. žice, cevi, pločevine, jeklenih konstrukcij, s tanko plastjo cinka zaradi protikorozijske zaščite S: galvánsko cíňkanje Sp: elektrolízno cíňkanje

hládno íztískanje -ega -a s met. íztískanje pri temperaturi, ki je nižja od tretjine rekristalizacijske temperature kovinskega materiala, navadno pri temperaturi okolice

hládno kovánje -ega -a s met., stroj. kovanje pri temperaturi, ki je nižja od tretjine rekristali-

hládnó váljanje

zacijske temperature kovinskega materiala, navadno pri temperaturi okolice

hládnó váljanje -ega -a s met. valjanje pri temperaturi, ki je nižja od tretjine rekristalizacijske temperature kovinskega materiala, navadno pri temperaturi okolice

hládnó varjénje -ega -a s var. varjenje brez uporabe toplote, pri katerem se čelni strani varjencev stisneta pod takim tlakom, da se sprimeta **S:** tláčno varjénje **PRIM.:** ultrazvóčno varjénje, varjénje s trénjem

hládnó vléčenje -ega -a s met. vlečenje pri temperaturi, ki je nižja od tretjine rekristalizacijske temperature kovinskega materiala, navadno pri temperaturi okolice

hlajéna pást -e pastí ž kem. steklena ali kovinska naprava v obliki sifona z dovodno in odvodno cevjo, ki je hlajena navadno s tekočim dušikom na -196°C in se v njej kondenzirajo vse hlapne snovi razen permanentnih plinov, npr. zraka, dušika, uporablja se za prestrežanje hlapnih nečistoč, npr. par delovnih tekočin črpalk, oljnih par iz rotacijske črpalke, živosrebrnih ali oljnih par iz difuzijske črpalke, ki bi onesnažile vakuumski sistem

hlajèni bàt -ega báta m bat, ki je med obratovanjem hlajen z vodo ali oljem, npr. pri velikih motorjih z notranjim zgorevanjem

hlajénje -a s odvajanje toplote iz sistema, npr. avtomobilskega motorja, reaktorja, zaradi vzdrževanja ustrezne temperature **PRIM.:** grétje

hlapénje -a s fiz. spreminjanje iz tekočega agregatnega stanja v plinasto pri temperaturi, ki je nižja od vrelišča

hlápi -ov m mn. fiz., kem. para pri temperaturi, ki je nižja od vrelišča tekočine, npr. bencinski hlapi

hlapílnó hlajénje -ega -a s hlajenje z izhlapevanjem vode, npr. v hladilnem stolpu

hlapljívošt -i ž fiz. lastnost snovi, da izhlapeva **S:** hlápnost

hlápnost -i ž fiz. lastnost snovi, da izhlapeva **S:** hlapljívošt

hlodovína -e ž gozd. okrogli les, namenjen za proizvodnjo desk, tramov, furnirja

hóbok -a m večja pločevinasta, plastična ali kartonska posoda z nad 10 kg vsebine, valjaste ali prizmatične oblike, s pokrovom in ročaji

hodník -a m rud. dolg vodoraven ali rahlo nagnjen prostor v jami

hòd vijáčnice hóda -- m mat. sprememba višine točke na vijačnici po enem obhodu

hojevína -e ž gozd. mehek in elastičen les bele jelke (*Abies alba*), uporablja se za izdelavo pohištva, tramov, plošč, v gradbeništvu in za proizvodnjo celuloze

holándec -dca m stroj. cevni priključek s cevno-spojno matico

holándska mática -e -e ž stroj. ☞ cévnospôjna mática

holándski daljnoglèd -ega -éda m fiz. daljnogled z razpršilno lečo kot okularjem, ki daje pokončno navidezno sliko **S:** Galiléjev daljnogled

holesteról -a m kem. nenasičeni policiklični alkohol s kemijsko formulo $\text{C}_{27}\text{H}_{46}\text{O}$, maščobi podobna snov, ki naravno nastaja predvsem v jetrih

hólmij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, razmeroma mehka, srebrenobela reaktivna kovina, uporablja se za posebno močne trajne magnete, v reaktorski tehniki, simbol Ho

holográfska interferometrija -e -e ž fiz. tehnika za merjenje majhnih deformacij teles, npr. pri segrevanju, spremembi mehanske obremenitve, zvočnem nihanju, prek interferenčnih vzorcev, ki nastanejo, ko je preiskovani objekt na istem mestu kot njegova hologrfska slika

holográfska slika -e -e ž fiz. prostorska slika objekta, ki nastane s presvetlitvijo holograma

holográám -a m fiz. interferenčna slika objekta, ki, presvetljena s koherentno svetlobo, vsaj v določenih smereh oddaja enako svetlobo kot objekt in ustvarja njegovo hologrfsko sliko

holomórfna fúnkcija -e -e ž mat. fúnkcija kompleksnega argumenta, ki je neskončnokrat odvedljiva na izbrani domeni kompleksnih števil **S**: analítična fúnkcija

holonómna véz -e vezí ž meh. funkcijska zveza med posplošenimi koordinatami, ki omejuje gibanje, npr. gibanje točkaste mase, ki je obešena s stropa na vrvi dolžine l in se lahko opiše s tremi koordinatami x, y, z , ki so vezane z vezjo, $x^2 + y^2 + z^2 = l^2$

homeomorfizem -zma m mat. zvezna preslikava med dvema topološkima strukturama, npr. kepo gline je mogoče preoblikovati v skodelico brez roča, zato sta kepa gline in skodelica brez roča homeomorfni **Sp**: homeomórfna preslikáva

homeomórfna preslikáva -e -e ž mat. ☞ homeomorfizem

homeopolárna véz -e vezí ž kem. ☞ kóvaléntna véz

homogéna diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. linearna diferencialna enáčba, katere leva stran je linearna kombinacija odvodov neznane funkcije s koeficienti, ki so lahko tudi znane funkcije, desna stran pa je enaka nič

homogéna enáčba -e -e ž mat. linearna algebrajska ali diferencialna enáčba, zapisana v obliki $L[y(x)] = 0$, pri čemer je L linearni diferencialni operator

homogéna fúnkcija -e -e ž mat. lastnost funkcije, da za vsak pozitiven a velja $f(ax) = a^k f(x)$, pri čemer je k potenca, ki določa stopnjo homogenosti

homogéna katalíza -e -e ž kem. teh. katalíza v eni fazi, navadno v plinu ali tekočini **PRIM.**: heterogéna katalíza

homogéna nukleácija -e -e ž met. nukleacija, pri kateri v talini ni tuje snovi, ki bi bila kal za začetek kristalizacije

homogéna reákcija -e -e ž kem. reakcija, pri kateri so reaktanti in produkti v isti fazi

homogéna sêrija -e -e ž elektr. serija taljivih vložkov z majhnimi razlikami, da je mogoče

vzeti preskušanje enega taljivega vložka za predstavitev celotne serije

homogéna zmés -e zmesí ž zmes z enotno sestavo, npr. raztopina

homogéni jêdrski reáktor -ega -ega -ja m fiz. jedrski reaktor, v katerem je jedrsko gorivo, npr. uranilov sulfat ali uranilov nitrat, raztopljeno v tekočem moderatorju, npr. lahki ali težki vodi **PRIM.**: heterogéni jêdrski reáktor

homogéni systém -ega -a m fiz., kem. sistem z enakimi fizikalnimi in kemijskimi lastnostmi v vseh njegovih delih, npr. raztopina, zrak

homogenizácija -e ž **1.** kem. teh. postopek, pri katerem se z mešanjem, gnetenjem dobi kolikor mogoče homogena zmes sestavin, ki se sicer med seboj ne mešajo ali raztapljajo **2.** met. postopek doseganja enakomerne mikrostrukture kovin, npr. z žarjenjem, s čimer se poveča njihova stabilnost in izboljšajo mehanske lastnosti **3.** geod. postopek izboljšanja prostorskih podatkov različne kakovosti v več koordinatnih sistemih s transformacijo v homogenizirano podatkovno plast v ciljnem koordinatnem sistemu

homogenizátor -ja m kem. teh. naprava za homogeniziranje zmesi trdnih snovi s premeševanjem **S**: mešálnik (2) **Sp**: agitátor (1) **PRIM.**: mešálo

homogeniziranje -a s kem. teh. mešanje, gnetenje, da se dobi kolikor mogoče homogena zmes sestavin, ki se sicer med seboj ne mešajo ali raztapljajo

homogénost -i ž fiz. lastnost snovi ali polja, v katerem se opazovana veličina, npr. gostota, temperatura, magnetno polje, ne spreminja s krajem

homokinétični zgíb -ega -a m stroj. zgíb kot sklopka za prenos vrtilnega gibanja med gredmi pod spremenljivim kotom **PRIM.**: kardánski zgíb, križni zgíb, univerzálni zgíb

homologácija -e ž ugotavljanje skladnosti izdelka s standardom, predpisi, npr. motornega vozila

homológna vrsta -e -e ž kem. organske kemične spojine s podobno zgradbo, npr. alkani, alkoholi, aldehidi, in enako splošno formulo, npr. alkani, $C_n H_{2n+2}$, ki se razlikujejo le v številu CH_2 -skupin v verigi

homológnost -i ž ➞ enakoléznost

homomorfizem -zma m mat. preslikava med algebrskimi objekti enake strukture

homopolárna impedánca -e -e ž elektr. ➞ ničelna impedánca

homopolárna komponênta -e -e ž elektr. ➞ ničelna komponênta

homopolárni generátor -ega -ja m elektr. generator, v katerem se ob vrtenju vodnika v magnetnem polju enega pola magneta inducira enosmerna električna napetost

homopolárni motór -ega -ja m elektr. motor, pri katerem je enosmerni električni tok v magnetnem polju enega pola magneta in nanj deluje Lorentzova sila, ki v oprijemališču sil povzroči vrtenje vodnika s tokom

homopolárni stroj -ega stroja m elektr. stroj, pri katerem magnetno polje potuje v isti smeri od pola do pola po vsej površini zračne reže

homopolimêr -a m kem. polimer, sestavljen iz enakih monomerov, npr. polistiren

homotétični geometrijski lík -ega -ega -a m mat. geometrijski lik, ki nastane s homotetijo

homotetija -e ž mat. transformacija v ravnini, ki preslika dano točko P glede na središče S na premico skozi P in S tako, da je oddaljena od S za λ PS, pri čemer je λ parameter te transformacije

hónanje -a s stroj. fina obdelava kovinskih površin z odvzemanjem materiala z brusnim kamnom za doseganje zelo majhne hrapavosti **PRIM.:** fino brušenje, lépanje, políranje

Hookov zákon -ega zakóna [húkov] m meh. zakon, ki velja v območju elastičnosti materiala, po katerem je deformacija premo sorazmerna napetosti **PRIM.:** elástična deformácija, elásto-mehánika, enáčba elástičnosti, mèja elástičnosti, napétost tečénja

Höpplerjev viskoziméter -ega -tra [héplərjev] m kem. viskozimeter s padajočo kroglico, ki se med meritvijo kotali v poševni cevi, uporablja se za merjenje viskoznosti prozornih tekočin

horizónt -a m rud. ➞ etáza (3)

horizontálni kót -ega -a m kot med smerema proti opazovanima točkama

horizontálni tráčni žagálni stroj -ega -ega -ega stroja m les. tračni žagalni stroj za vodoravno razžagovanje hlodovine

horizontíranje -a s uravnavanje v vodoravno lego, npr. teodolita

horizótske koordináte -ih -át ž mn. astr. koordinati azimut in višina na nebesni sferi za določanje položaja nebesnih teles glede na središče Zemlje, za kateri je izhodiščna ravnina ravnina horizonta opazovalca na Zemlji, izhodiščna smer pa smer proti presečišču krajevnega meridiana s horizontom

horizótski koordinátni systém -ega -ega -a m astr. koordinatni sistem na nebesni sferi, katerega osnovna ravnina je ravnina horizonta, koordinati pa višina in astronomski azimut **Sp:** áltázimutni koordinátni systém

hotáveljski mármor -ega -ja m grad. stavbarski marmor iz kamnoloma Hotavljje, siv ali rdeč pisan karnijski apnenec s primesmi, ki mu dajo sivo, rožnato in rdečo barvo

hot-melt laminíranje -- -a [hótmélt] s tekst. laminiranje z vročo talino polimera

hôverkráft -a m prom. ➞ vozílo na zráčno blazíno

HPLC -- [hapeelcé] ž (ang. high-pressure liquid chromatography) krat. kem. ➞ visokotláčna tekočínska kromatografíja

hranílNIK -a m 1. elektr. sestavina, naprava, postroj za zbiranje in shranjevanje energije, npr. toplotni hranilnik 2. elektr. ➞ akumulátorska bateríja

hrapávljenje -a s delanje hrapave površine, npr. hrapavljenje asfaltne površine ceste

hrastovina -e ž les. trd les listnatih dreves hrastov (*Quercus*) z ozko sivobelo beljavo in rumenorjavo do rjavo jedrovino, ki se dobro mehansko obdeluje, uporablja se za furnir, pohištvo, parket, gradbeni les

hrbet -bta m tekst. zadnja, narobna stran, npr. tekstilije, pletenine **PRIM.:** líce

hrbet stojéčega valovánja -bta --- m fiz. ☞ tême stojéčega valovánja

hrbtenično omréžje -ega -a s 1. telekom. osrednji del prenosnega komunikacijskega omrežja, ki povezuje lokalna omrežja in omogoča komunikacije med njimi **PRIM.:** jédarno omréžje 2. elektr. osrednji del elektroenergetskega omrežja, ki ga sestavljajo nadzemni vodi najvišjih napetosti izmenične ali enosmerne napetosti za prenos velikih količin električne energije

hribína -e ž grad., rud. kamnina, trdi sestavni del zemeljske skorje

hrib vála -a -- m fiz. del vala, kjer ima valujoča veličina večjo vrednost od povprečne

hrizoberíl -a m kem. zelen ali rumen rombični mineral, aluminij-berilijev oksid, BeAl_2O_4

hrizokóla -e ž kem. modrozelen do zelen amorfni ali mikrokristalni mineral, bakrov nitasti silikat s kristalno vodo, $\text{Cu}_4\text{H}_4[(\text{OH})_8\text{Si}_4\text{O}_{10} \cdot n\text{H}_2\text{O}]$

hrizotílني azbést -ega -a m kem. teh. dolgovlaknati azbest iz minerala hrizotila

HRTEM HRTEM-a in -- [haerteeëm haerteeëma] m (ang. high resolution transmission electron microscope) krat. fiz. ☞ visokoločljivostni transmisíjski elektrónski mikroskop

hrúp -a m zvok več različnih frekvenc in jakosti, ki je čezmeren, moteč, boleč

hruševína -e ž les. les drevesa hruške (*Pyrus communis*), bledosiv do rdečkast, gost in trd, uporablja se za furnir, pohištvo, glasbila

hruška -e ž grad. ☞ ávtomešálnik

HSM HSM-a in -- [haesèm haesëma] m (ang. hot-stage microscope) met. ☞ visokotemperatúrni mikroskop

Hubblov vesóljski teleskóp -ega -ega -a [hábløv] m astr. zrcalni daljnogled v tirnici okrog Zemlje, njegova lega zunaj Zemljine atmosfere omogoča zelo ostre posnetke

Húberjev korekcijski koeficiënt -ega -ega -énta m meh. količnik upogibno-vzvojnene napetosti in čiste upogibne napetosti pri okroglem ali kolobarjastem prerezu ob upoštevjanju porušitvene hipoteze po Huberju in von Misesu **PRIM.:** Bachov korekcijski fáktor, Mohrov korekcijski fáktor

hubêrtus -a m tekst. nepremočljiva volnena tkanina z dolгим lasom za lovske površnike

hudoúrniška pregráda -e -e ž grad. pregrada manjših dimenzij in različnih konstrukcijskih zasnov v strugi hudournika, postavljena prečno na smer toka za stabilizacijo povirij ali zadrževanje tokov drobirja, naplavin in plavja

humidistát -a m fiz. ☞ higrostát

humínske kislíne -ih -ín ž mn. kem. kompleksna zmes več različnih velemolekulskih organskih kislin, ki vsebujejo karboksilne in fenolatne skupine, glavna sestavina prsti, šote

Huygensovo načélo -ega -a [hêjgensovo] s fiz. načelo, ki pojasni uklon valovanja na ovirah kot posledico lastnosti valovanja, da se v prostoru širi tako, kot da bi bila vsaka točka v prostoru izvir krogelnega valovanja

ICP-AES -- [icepé aeès] *ž* (ang. inductively coupled plasma atomic emission spectrometry) *krat. kem.* ➡ atómska emisijska spektroskopija z induktivno sklópljeno plázmo

ICP-MS -- [icepé emès] *ž* (ang. inductively coupled plasma mass spectrometry) *krat. kem.* ➡ másna spektrometrija z induktivno sklópljeno plázmo

ICP-OES -- [icepé oeès] *ž* (ang. inductively coupled plasma optical emission spectrometry) *krat. kem.* ➡ atómska emisijska spektroskopija z induktivno sklópljeno plázmo

ICRS ICRS-a in -- [iceerès iceerèsa] *m* (ang. International Celestial Reference System) *krat. astr.* ➡ mednárodni nebésni referénčni systém

ideálna léča -e -e *ž* fiz. teoretični model neskončno tanke leče, pri kateri se vsi vzporedni žarki sekajo v goriščni ravnini

ideálna presejalna krivúlja -e -e *ž* grad. izbrana najprimernejša presejalna krivulja v diagramu zrnivosti kamenega agregata, da se doseže optimalna zapolnitev votlin med zrni

ideálna razpetína -e -e *ž* elektr. navidezna razpetina pri nadzemnem vodu, pri kateri so spremembe zaradi bremenskih in temperaturnih sprememb skoraj enake kot pri dejanskih razpetinah v napenjalnem polju

ideálna raztopína -e -e *ž* met. raztopina, pri kateri med komponentami ni interakcij, zato se za njen nastanek toplota ne porablja in ne sprošča, entalpija mešanja pa je enaka nič

ideálna tekočina -e -e *ž* fiz., stroj. hipotetična nestisljiva tekočina brez notranjega trenja (viskoznosti) in površinske napetosti

ideálna úra -e -e *ž* teoretični model ure, katere tek je določen s periodičnim pojavom, ki je neodvisen od zunanjih vplivov

ideálni napétostni vír -ega -ega -a *m* elektr. dvopolni element, katerega električna napetost ni odvisna od električnega toka skozenj in ima teoretično ničeln notranji upor

ideálni plín -ega -a *m* fiz., kem. teoretični model za plin, sestavljen iz neskončno majhnih molekul, med katerimi se lahko izmenjuje gibalna količina samo med elastičnimi trki, plinski zakoni, ki sledijo iz tega približka, dobro opisujejo obnašanje razredčenih realnih plinov

ideálni plínski termométer -ega -ega -tra *m* fiz. plinski termometer, napolnjen s skoraj idealnim plinom, npr. ³He, ki meri tlak konstantne prostornine plina in poda temperaturo z upoštevanjem enačbe stanja idealnega plina

ideálni prerèz armatúre -ega -éza -- *m* grad. računski prerez armature, ki še zagotavlja nosilnost armiranobetonske konstrukcije

ideálni prerèz betóna -ega -éza -- *m* grad. privzeti prerez betona za izračun odpornosti prereza, npr. pri preverjanju odpornosti proti uklonu

ideálni tokóvni vír -ega -ega -a *m* elektr. dvopolni element, katerega električni tok ni odvisen od električne napetosti, priključene nanj, in ima teoretično neskončen notranji upor

ideálni transformátor -ega -ja *m* elektr. transformator z enim parom sponk na primarnem in drugim na sekundarnem navitju, pri katerem je pri konstantnem razmerju med primarno in sekundarno napetostjo ter med primarnim in sekundarnim tokom vsota moči na obeh straneh sponk enaka nič

idèjna zasnóva -e -e *ž* 1. grad. dokumentacija, ki vsebuje grafično in opisno prikazane zamisli,

potrebna za pridobitev projektnih pogojev in/ali soglasij, npr. za komunalne priključke, presojo vplivov na okolje **2.** stroj. grafični prikaz idejne zamisli dela, sestavine, vezja, naprave, stroja, konstrukcije, postroja z opisom rešitve

idêjni načrt -ega -a m **1.** grafični prikaz idejne zasnove tehnične rešitve problema, npr. konstrukcije, stroja, krmilja, urbanističnega kompleksa **2.** grad. tlorisni in/ali narisni prikaz celote, posameznega dela stavbe ali gradbenega inženirskega objekta grafično z risbo, izdelano v manjšem merilu, npr. 1 : 200, 1 : 250, 1 : 500, sestavni del idejnega projekta

idêjni projekt -ega -a m **1.** stroj. projektna dokumentacija z grafičnim prikazom in opisom idejne rešitve konstrukcije, stroja, postroja **2.** grad. sistematično urejen sestav načrtov, ki investitorju omogočajo, da se odloči o najustrežnejši različici nameravane gradnje **K:** IP¹

í-delovánje -a s integralno zvezno krmilno delovanje, pri katerem je izhodna veličina proporcionalna časovnemu integralu vhodne veličine

idêtična enáčba -e -e ž mat. ➡ identitéta

identifikácia -e ž elektr. eksperimentalno modeliranje elektroenergetskih sistemov

identifikácia okváre -e -- ž elektr. postopek ugotavljanja velikosti in dinamike okvare po ugotovitvi mesta njenega nastanka

identifikácia struktúre -e -- ž mat. postopek določanja reda in osnovnih funkcij matematičnega modela fizikalnega sistema

identifikácia vzorca -e -- ž kem., tekst. postopek prepoznavanja vzorca s kemijskimi in fizikalnimi metodami in označitev snovi vzorca

identifikácia zemljín -e -- ž grad. postopek prepoznavanja zemljin, ki obsega pregled znanih podatkov o geološki zgradbi kamnine, makroskopski pregled zemljine in različne laboratorijske preiskave

identifikácijska kártica -e -e ž čipna kartica s trajnim vpisom podatkov za identifikacijo lastnika

identifikácijska števílka -e -e ž številka, ki nedvoumno in enkratno označuje predmet, da se lahko zanesljivo loči od drugih predmetov, ne pove pa ničesar o njegovih značilnostih in pripadnosti

identifikátor -ja m enolična in stalna oznaka za predmet, dokument

identitéta -e ž mat. relacija med matematičnima izrazoma, ki kot funkciji enakih vstopnih spremenljivk dajeta enak rezultat, npr. $\sin(a + \beta) = \sin(a)\cos(\beta) + \cos(a)\sin(\beta)$

ideográm -a m dogovorjen grafični simbol za prikaz pomena česa, npr. @, ki je obvezno ločilo med imenom prejemnika elektronske pošte in imenom spletnega strežnika

ídrijski rís -ega -a m tekst. tehnika klekljanja idrijske čipke z oblikovanjem ozkega traku, v katerem so navpične niti tesno stisnjene skupaj

IERS -- [ieerès] ž (ang. International Earth Rotation and Reference Systems Service) krat. ➡ Mednárodna slúžba za referénčne systéme in vrténje Zêmlje

igelít -a m kem. teh. plastomer na podlagi polivinil klorida

ígelna čáša -e -e ž tekst. dvojni žlebič med korenem in vratom pletilne igle, v katerega se pogrezne ígelna bodica v fazi zapiranja

ígelna elektróda -e -e ž elektr. elektroda diode, ki točkasto pritiska na polprevodno plast, na katero je priključena druga elektroda

ígelna fontúra -e -e ž tekst. v ígelnjak ali ígelnico vložene pletilne igle

ígelna gláva -e -e ž tekst. del pletilne igle, v katerem obvisi zapletena polzanka

ígelna létva -e -e ž tekst. jeklena letva na ploskem pletilniku, potisnjena v repasto oblikovan vzdolžni utor ígelnice, ki preprečuje izpad pletilnih igel

ígelna nít -e níti ž tekst. nit, vdeta v šivalno íglo pri šivanju s šivalnim strojem

ígelna pēta -e -e ž tekst. zapognjen konec igle, ki se vstavi v izvrtino ígelnjaka, da fiksira njeno pravilno lego v ležišču

ígelna plôšča -e -e ž tekst. ležišče radialno usmerjenih pletilnih ígel v obliki okrogle plošče, del krožnega pletilnika

ígelnica -e -e ž tekst. del pletilnega stroja, v katerem so nameščene ígle

ígelni cílinder -ega -dra m tekst. ležišče vzporednih pletilnih ígel v obliki valja, del krožnega pletilnika

ígelni ventíl -ega -a m stroj. ventil z íglo kot zapiralom, zlasti za nastavljive hidravlične in pnevmatične dušilne ventile

ígelnják -a m 1. tekst. vodilni element šivalne igle, ki jo premika navzgor in navzdol vlečni drog z ročico, pritrjen na gonilno gred 2. tekst. jeklena gred, ki na ploskih pletilnikih nosi vrsto vzporedno pritrjenih bodičastih, jezičastih ali zatičnih ígel

ígelno varoválo -ega -a s tekst. varovalo v obliki vodilne ploščice na lovilniku petlje ali pod vbojno ploščo, ki preprečuje odklon in poškodovanje ígle pri šivanju

íгла -e -ž 1. tanjši, podolgovat, valjast predmet, npr. gramofonska íгла, vibratorska íгла, íгла v glavi ígličnega tiskalnika 2. stroj. oster rob na obdelovancu po obdelavi z odrezovanjem S: sfh PRIM.: obróbek (1)

íglana pólst -e polstí ž tekst. z íglanjem učvrščena koprena iz vlaken, položenih navzkrižno ali naključno

íglana tekstílija -e -e ž tekst. tekstilija, utrjena z íglanjem

íglani betón -ega -a m grad. beton, pri katerem se sveži betonski mešanici primešajo tanke jeklene ígle, dolge do 20 mm, namenjen za površinsko saniranje betonskih konstrukcij cestnih premostitvenih objektov

íglanje -a s tekst. utrjevanje kopren s pravokotnim ali poševnim prebadanjem

z nazobčanimi íglami, da se vlakna med seboj prepletejo in povežejo

íglanje koprén z vódnim cúrkom -a -a - - - - s tekst. mehansko utrjevanje kopren z vodnim curkom, ki povzroči zvrtnenje vlaken, da koprenam mehek otip, dobre mehanske in fizikalne lastnosti, visoko vpojnost

íгла s káveljčkom -e - - - - ž tekst. íгла za šivanje enojnega verižnega, zlasti okrasnega šiva, in za vezenje

íгла za šívalni stròj -e - - - - ž tekst. íгла, ki ima na enem koncu odebelitev za vstavitev v nosilec ígle, na drugem koncu pa je ošiljena, da predre v blago in vpelje šivalni sukanec skozi uho blizu ígelne konice v ígelni utor, po katerem drsi sukanec do blaga

íгла z zazóbki -e - - - - ž tekst. íгла, ki se uporablja za utrjevanje koprenskih tekstilij iz plastičnih vlaken, izdelana iz jeklene žice, katere premer ustreza debelini stebila ígle

ígličasta oblóga -e -e ž tekst. obloga rahljajalnih valjev z íglicami na površini pri finem rahljanju v fazi priprave prediva na predenje, pri predenju

ígličasti vibrátor -ega -ja m grad. gradbeni stroj ali naprava za zgoščevanje sveže betonske mešanice v opažu s tresenjem ali vibracijami vibratorske ígle

íglični ležáj -ega -a m stroj. kotalni ležaj z íglicami, ki zahteva sorazmerno majhen prostor za vgradnjo

íglični tiskálnik -ega -a m graf. udarni tiskalnik z glavo, v kateri je navadno nameščenih 9 ali 24 íglic, ki s programirano kombinacijo udarcev oblikujejo črke, besedilo, simbole, enostavne slike z barvnega traku na papir S: matrični tiskálnik

ignítor -ja m elektr. ⚡ vžigálna elektróda

ikozaéder -dra m mat. geometrijsko telo, omejeno z dvajsetimi enakostraničnimi trikotniki, eno od petih platonskih teles S: dvajsetérec

íkrasti kámen -ega -mna **m** grad. naravni kamen, sedimentni apnenčev oolit, pri katerem so na prelomu vidne školjke krožne oblike

ilmenít -a **m** met. temnosiv do črn trigonalni mineral, železov titanat, FeTiO_3 , najpomembnejša titanova ruda

ílovica -e **ž** grad. glina, pomešana s peskom in drobnim prodrom

ílovnati omèt -ega -éta **m** grad. ➡ glinéní omèt

íluinátor -ja **m** grad. kovinsko zrcalce pod kotom 45° , ki se natakne pred objektivom, da odbija svetlobo acetilenke ali žepne baterije v daljnogled teodolita za razsvetlitev nitnega križa

ímaginárna enôta -e -e **ž** mat. matematični pojem, označen s simbolom i , v elektrotehniki navadno z_j , s katerim se razširi sistem realnih števil na sistem kompleksnih števil, v katerem ima vsak polinom vsaj eno ničlo, npr. rešitvi enačbe $z^2 + 1 = 0$ sta $z_1 = i$ in $z_2 = -i$

ímaginárna komponênta -e -e **ž** mat. drugi člen v zapisu kompleksnega števila $z = a + i b$

ímaginární dél -ega -a **m** mat. realno število b v zapisu kompleksnega števila $z = a + i b$

ímagináрно števílo -ega -a **s** mat. število, ki se zapiše kot produkt realnega števila in imaginarne enote

ímbibícija -e **ž** kem. vpijanje vode v hidrofilnih koloidih, npr. želatini, lesu, pri katerem pride do znatnega nabrekanja

ímenoválec -lca **m** mat. število ali izraz, ki je pod ulomkovo črto

ímenováno števílo -ega -a **s** mat. število skupaj s simbolom enote veličine, ki jo meri, npr. 2 cm, 5 kg, 37°C

íménska debelína -e -e **ž** stroj. standardizirana ali dogovorjena debelina kovinskega polizdelka, npr. pločevine, pasnice I-profila, kovinskega izdelka ali njegove stene **Sp**: nazívna debelína

íménska méra -e -e **ž** **1.** stroj. značilna mera strojnega dela, sestavine, naprave, stroja,

navadno določena s standardnim številom, npr. zunanja ali notranja mera vrtljivega elementa **2.** grad. ➡ nazívna méra

íménska napétost -e -i **ž** stroj. standardna električna napetost, ki se upošteva pri snovanju sestavine, naprave, stroja, konstrukcije, postroja **S**: elektr. nazívna napétost **PRIM.**: naznáčena vrédnost

íménska vrédnost -e -i **ž** stroj. vrednost veličine za opis pri konstruiranju, projektiranju, izbiri sestavnega dela, sestavine, naprave, stroja, opreme **S**: elektr. nazívna vrédnost

íménski navòr -ega -ôra **m** stroj. navor na pogonski ali odgonski gredi, npr. elektromotorja, mehanskega prenosnika, pri imenski moči in imenski vrtilni frekvenci **PRIM.**: nazívni navòr

íménski premér -ega -a **m** **1.** stroj. premer gredi, osi, sornika, vijaka ali drugega strojnega elementa, izbran po lestvici standardnih premerov **2.** elektr., grad. ➡ nazívni premér

íménski tlák -ega -a **m** stroj. standardna ali projektna vrednost delovnega tlaka

ímerzija -e **ž** potopitev trdnih teles v tekočino, npr. pri imerzijski mikroskopiji

ímerzíjska litografíja -e -e **ž** fiz. fotolitografija z objektivom, ki projicira litografski signal z imerzijskim objektivom za doseganje večje litografske ostrine

ímerzíjska mikroskopíja -e -e **ž** fiz. mikroskopija, pri kateri sta vzorec in objektiv potopljena v imerzijsko tekočino, zato da se poveča numerična apertura objektiva in s tem ločljivost mikroskopa

ímerzíjska tekočína -e -e **ž** fiz. prozorna tekočina z visokim lomnim količnikom, ki se uporablja pri imerzijski mikroskopiji, imerzijski litografiji ali za ugotavljanje lomnega količnika, npr. cedrovo olje

ímerzíjski objektiv -ega -a **m** fiz. objektiv mikroskopa za imerzijsko mikroskopijo

ímíd -a **m** **1.** kem. derivat amonijaka, v katerem sta dva vodikova atoma zamenjana s kovino,

npr. z atomoma litija v litijevem imidu, Li_2NH **2.** kem. organska spojina, v kateri sta na dušikov atom vezani dve acilni skupini s splošno formulo $\text{R}^2-(\text{OC})-\text{N}(\text{R}^1)-\text{C}(\text{O})-\text{R}^3$, pogostejši so ciklični imidi dikarboksilnih kislin, npr. ftalimid, $\text{C}_6\text{H}_4(\text{CO})_2\text{NH}$, uporabljajo se za proizvodnjo polimerov z veliko mehansko trdnostjo, odpornostjo proti segrevanju in kemijsko odpornostjo

imidazól -a m kem. organska heterociklična spojina s petčlenskimi obročem, $\text{C}_3\text{H}_4\text{N}_2$, brezbarvni, v vodi, etanolu in etru dobro topni kristali, šibka baza, ki se uporablja kot korozijski inhibitor pri bakrenih izdelkih

imínosečnina -e ž kem. aminometanamidin, $\text{NH}_2-\text{C}(\text{NH})-\text{NH}_2$, brezbarvni higroskopni kristali, zelo močna organska baza, ki je vmesni proizvod pri proizvodnji umetnih smol, razstreliv S: gvanidin

imisiја -e ž ekol. koncentracija škodljivih, strupenih snovi v zraku delovnega ali bivalnega okolja kot posledica emisije

imitácija úsnja -e -- ž kem. teh. usnjo podoben izdelek iz nosilne tekstilije in premaza S: skáj, umétno úsnje

impedánca -e ž elektr. količnik fazorja veličine, ki deluje na sistem, in fazorja veličine, s katero se sistem nanjo odzove, npr. količnik fazorja napetosti in fazorja toka, količnik fazorja zvočne sile na membrano in fazorja zvočnega prostorninskega pretoka zaradi nihanja membrane, simbol Z, merska enota ohm, Ω

impedánca négativnega zaporédja -e -- -- ž elektr. količnik fazorja sinusne napetosti negativnega zaporedja in njegovega toka pri isti frekvenci

impedánca níčnega zaporédja -e -- -- ž elektr. količnik fazorja sinusne napetosti ničnega zaporedja in njegovega toka pri isti frekvenci

impedánca okváre -e -- ž elektr. impedanca med okvarjenim električnim vodnikom in zemljo ali med okvarjenima električnima vodnikoma

impedánca pózitivnega zaporédja -e -- -- ž elektr. količnik fazorja sinusne napetosti pozitivnega zaporedja in njegovega toka pri isti frekvenci

impedánca prenásnega vóda -e -- -- ž elektr. količnik napetosti na vodu in toka po vodu določene dolžine

impedánca víra -e -- ž **1.** elektr. skupaj rezistanca in reaktanca víra, ki ju zazna merilni instrument na svojih vhodnih sponkah **2.** elektr. impedanca na mestu okvare v nadomestnem električnem tokokrogu med točko priključitve merilnega releja in mestom priključitve lastne napetosti víra, ki napaja električni tok okvare

impedánčna matríka -e -e ž elektr., stroj. matrika, v kateri so zapisane impedančne povezave vezja

impedánčna prilagodítev -e -tve ž elektr. uskladitev impedance bremena z izhodno impedanco naprave ali voda zaradi maksimiranja prenosa energije ali minimiranja odboja signala

impedánčni relé -ega -éja m **1.** elektr. uporovni rele, katerega območje delovanja je znotraj kroga, ki ga določa mejna vrednost impedance v krogu rezistanca R – reaktanca X **2.** elektr. rele distančne zaščite, ki deluje pri zmanjšanju vrednosti impedance ob kratkem stiku, npr. nadzemnega voda, pod določeno vrednost

implantát -a m zatič za namestitev umetnega zoba ali umetni kolčni sklep, ki se vnese v telo, navadno izdelan iz korozijsko odporne zlitine, ki jo človeško telo sprejema, npr. kobaltove zlitine s kromom

implícitna definícija -e -e ž mat. definicija, pri kateri se lahko določi pomen pojma iz enačbe ali iz sobesedila

implícitna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, v kateri je iskana spremenljivka podana z ničlo funkcije, npr. $x^2 + a^2 = 0$ S: néravíta fúnkcija

implícitni izráz -ega -áza m mat. izraz, v katerem je vrednost spremenljivke podana z rešitvijo enačbe, ki vsebuje to in druge spremenljivke **PRIM.:** eksplícitni izráz

implozija -e ž kem. trenutna porušitev votlega telesa kot posledica nenadnega zmanjšanja notranjega ali povišanja zunanjskega tlaka zaradi kemijske reakcije ali spremembe stanja **PRIM.:** eksplozija

impregnacija -e ž 1. kem. prepajanje, navadno polizdelka, npr. deske iz lesa, lista papirja, tkanine, z drugo snovjo, da postane neprepusten za tretjo snov, navadno za vodo, ali dobi novo lastnost, npr. preprečuje gnitje lesa, naredi material negorljiv, nepremočljiv **S:** impregniranje (1) 2. tekst. prepajanje tekstilij s sredstvi za mercerizacijo, beljenje, barvanje, apretiranje **S:** impregniranje (2)

impregnacijska kopél -e -i ž kem. teh. kopel za impregniranje, npr. tekstila, papirja, ki vsebuje impregnante in potrebne dodatke

impregnánt -a m kem. snov, s katero se impregnira navadno polizdelek, da dobi novo lastnost, npr. neprepustnost za vodo

impregniranje -a s 1. kem. prepajanje, navadno polizdelka, npr. deske iz lesa, lista papirja, tkanine, z drugo snovjo, da postane neprepusten za tretjo snov, navadno za vodo, ali dobi novo lastnost, npr. preprečuje gnitje lesa, naredi material negorljiv, nepremočljiv **S:** impregnacija (1) 2. tekst. prepajanje tekstilij s sredstvi za mercerizacijo, beljenje, barvanje, apretiranje **S:** impregnacija (2)

impregnirano navítje -ega -a s elektr. navitje, prepojeno z izolacijsko snovjo, npr. izolacijskim oljem, epoksidno smolo, ki preprečuje električni preboj med ovoji

impregnirno bárvanje -ega -a s tekst. barvanje ploskih tekstilij, pri katerem se tekstilija omoči z barvalno kopeljo, ožme na valjih, nato pa se v sušilniku ali parilniku barvilo veže na vlakna

impúlz -a m 1. elektr. kratkotrajen tokovni ali napetostni sunek, ki predstavlja osnovno enoto digitalnega signala, določeno in razpoznavno po obliki, da se loči od drugih naključnih kratkotrajnih sunkov, ki ne pripadajo signalu, ampak šumu 2. fiz. v analitični mehaniki posplošenje gibalne količine, ki se definira kot

odvod Lagrangeeve funkcije po komponenti hitrosti 3. meh. ☞ **súnek síle**

impúlzna fúnkcija -e -e ž elektr. model preskusnega signala pravokotne oblike z določeno amplitudo in trajanjem

impúlzna modulácija -e -e ž elektr. modulacija, pri kateri je modulacijski signal sestavljen iz zaporedja impulzov

impúlzni generátor -ega -ja m elektr., telekom. električna, elektronska naprava, ki proizvaja impulze različnih oblik in frekvenc **S:** dajálnik impúlzov

impúlzni kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator, ki vzdrži močne napetostne in tokovne sunke

impúlzni ukàz -ega -áza m elektr. ukaz v obliki izhodnega signala krmilne naprave z določenim trajanjem, neodvisnim od trajanja začetnega signala, za krmiljenje elementov elektroenergetskega sistema

impúlzno-kódna modulácija -e -e ž elektr. modulacija vhodnega signala z impulzi, pri kateri se analogni signal vzorči, vzorec ovrednoti in ustrezno pretvori v digitalni signal

impúlz síle -a -- m meh. ☞ **súnek síle**

imunizácija -e ž tekst. postopek obdelave, s katerim se reaktivne skupine v vlaknih vežejo, da postanejo vlakna v zmesi nedovzetna za barvanje z določenimi barvili

incidénčna matrika -e -e ž elektr. matrika, ki določa povezave med posameznimi vozlišči usmerjenega grafa v ravnini, kjer pozitivno usmerjeni element med vozliščema glede na smer toka zavzame vrednost 1, negativno usmerjeni vrednost -1, če ni povezave pa vrednost 0, npr. pri grafu elektroenergetskega omrežja z vozlišči in impedancami vodov

inconel® -a [inkonél] m met. blagovna znamka družine nikelj-krom-železovih superzlitin z masnimi deleži niklja 50–72 %, kroma 14–31 %, železa 3–11 %, kobalta 0–15 %, molibdena 0–10 % in dodatki niobija, tantala, titana, ki so

odporne proti oksidaciji in koroziji in se uporabljajo za delo s korozivnimi mediji, kot je npr. fluor

inč -a m ➞ cóna

indantrénsko barvílo -ega -a s kem. barvilo iz skupine barvil z izredno obstojnostjo barv, zlasti antrakinonska in nekatera razvijalna ter redukcijska barvila

índeks -a m **1.** celo število, ki označuje mesto podatka v razpredelnici **2.** količnik dveh istovrstnih podatkov, navadno izražen v odstotkih, npr. indeks rasti porabe vode

índeks brizánc -a -- m kem. teh., rud. merilo za rušilno moč razstreliva v primerjavi z rušilno močjo trinitrotoluena

índeksíranje -a s označitev elementa s številko ali črko za razlikovanje in razvrščanje istovrstnih elementov

índeks plástičnosti -a -- m grad. oznaka za plastičnost sveže betonske mešanice, ki se preskuša s stožcem in ploščo

índeks plástičnosti zemljíne -a --- m grad. značilen in nespremenljiv parameter, določen z razliko med mejo viskoznosti in mejo plastičnosti, simbol I_p

índeks razlíke v céni grádbenih storítev -a --- m grad. indeks, ki izraža mesečno, četrtno ali letno spremembo stroškov posamezne vrste gradbenih del, celotnega gradbenega inženirskega objekta, stavbe

índeks viskóznosti -a -- m stroj. indeks, ki predstavlja relativno spremembo viskoznosti v odvisnosti od temperature, navadno pri mazalnih oljih, simbol I_v

indicirana móč -e móči ž **1.** elektr. ➞ naznačena móč **2.** stroj. moč batnega stroja, ugotovljena, izračunana na podlagi delovnega diagrama

indicíranje -a s stroj. določitev ali zapis podatkov, značilnih za delovanje naprave, stroja, npr. batnega stroja, kompresorja, črpalke, turbine, kot so hitrost, moč, izkoristek

indicírano délo -ega -a s stroj. pridobljeno ali porabljeno termodinamično delo pri krožnem procesu batnega stroja, navadno določeno iz delovnega diagrama

indiferéntna léga -e -e ž lega, pri kateri se potencialna energija telesa pri premiku ne spremeni **PRIM.:** nevtrálna léga

índigo -a m kem., tekst. organska spojina intenzivno modre barve, $C_{16}H_{10}N_2O_2$, ki se uporablja kot redukcijsko barvilo za barvanje celuloznih tekstilij, npr. za izdelavo džinsa

índigo módro -- -ega m kem., tekst. organska kemijska spojina, temnomodro, v vodi netopno redukcijsko barvilo, ki se uporablja zlasti za barvanje džinsa

índigozólno barvílo -ega -a s kem., tekst. levko-spojina redukcijskega barvila na podlagi indiga ali antrakinona

índij -a m kem. element iz borove skupine periodnega sistema, srebrnobela, mehka kovina, uporablja se za lahko taljive zlitine, v polprevodnikih, simbol In

índijev arzeníd -ega -a m kem. spojina indija in arzena, InAs, sivi kubični kristali, uporablja se kot polprevodniški material za fotodiode, laserske diode, detektorje za infrardeče sevanje **PRIM.:** gálíjev arzeníd

índijska konôplja -e -e ž konoplja svetlejšje barve in manjše trdnosti od navadne konoplje, uporablja se za vrvi, ribiške mreže, grobe preproge, kot surovina za papir

indikátor -ja m **1.** stroj. element, ki zazna in prikaže spremembo določenega parametra, npr. vrednosti merjene veličine na merilniku, stanja naprave, stroja, npr. indikator vzklopa, veličine, nivoja, električne napetosti **S:** kazálnik (3) **2.** kem. snov, ki se v majhni količini doda preiskovanemu sistemu in omogoča zasledovanje poteka kemijske reakcije, npr. s spremembo barve **3.** grad. podatek, ki se dobi z merjenjem prostorov v stavbah in izraža geometrijske značilnosti stavb in primerjave med njimi za potrebe načrtovanja in uporabe

indikátor delovánja -ja -- m elektr., stroj.

indikátor stanja delovanja naprave, stroja, postroja, npr. temperature ohišja, vrtilne hitrosti motorja, obratovalne napetosti, porabe električne energije

indikátor površine stávbe -ja -- m grad.

indikátor količine posameznih vrst površine stavbe v kvadratnih metrih, npr. uporabna površina, bruto površina, in o razmerju med površinami

indikátor prostorníne stávbe -ja -- m grad.

indikátor količine posameznih vrst prostornine stavbe v kubičnih metrih, npr. neto prostornina, in razmerje med različnimi prostorninami, npr. razmerje bruto in neto prostornine

indikátorski diagrám -ega -a m stroj. ➔

délovni diagrá

indikátorski papír -ega -ja m kem. papír za ugotavljanje prisotnosti določenih snovi, npr. lakmusov papír, jodidno-škrobni papír, svinčev papír

indikátor zaporédja fáz -ja -- m elektr. ➔

preskuševalnik fáznega zaporédja

indiréktna metóda Ljapúnova -e -e -- ž elektr.

metoda za analizo stabilnosti nelinearnega, časovno spremenljivega, homogenega sistema z linearizacijo okrog njegovih ravnotežnih točk

inducíрана napétost -e -i ž elektr. električna napetost, ki nastane med krajiščema zanke iz električnega vodnika zaradi spremembe magnetnega pretoka skozenjo

inducírani rádíoaktívni razpàd -ega -ega -áda m fiz. razpad atomskega jedra v druga atomska jedra, ki ga povzroči projektíl

inducírani tók -ega -a m elektr. električni tok, ki ga požene inducirana napetost

indúkcia -e ž mat. dokazovanje matematičnih izrekov z metodo dedukcije na neskončnem zaporedju argumentov

indukcijska kanálna péč -e -e péčí ž elektr., met. indukcijska péč z železnim jedrom in talilnim kanalom **Sp**: Ajax-Wyattova indukcijska péč

indukcijska péč -e péčí ž elektr., met. električna talilna péč, v kateri se toplota razvija z indukcijskim segrevanjem kovine

indukcijska péč brez jêdra -e péčí -- ž elektr., met. ➔ lónčna indukcijska péč

indukcijska tuljáva -e -e ž elektr. elektromagnetna tuljava, v kateri se inducira električna napetost

indukcijski stròj -ega stròja m elektr. asinhronski stroj, pri katerem se napaja samo eno navitje

indukcijski štévec -ega -vca m elektr. števec, ki z elektromagnetno indukcijo meri porabo električne energije

indukcijski vátméter -ega -tra m elektr. vatmeter z vrtljivima indukcijskima tuljavama za merjenje toka in napetosti

indukcijski zákon -ega zákóna m elektr., fiz. osnovni zakon elektrodinamike, po katerem se v prevodni zanki inducira napetost, enaka hitrosti spreminjanja magnetnega pretoka skozenjo **S**: Faradayev zák

indukcijsko grétje -ega -a s elektr. ➔ indukcijsko segrévanje

indukcijsko kaljênje -ega -a s met. kaljenje, pri katerem se površina obdelovanca segreje zaradi elektromagnetne indukcije na temperaturo avstenitizacije, nato pa obdelovanec zelo hitro ohladi

indukcijsko lótanje -ega -a s stroj. lotanje, pri katerem se lot greje in tali z elektromagnetno indukcijo **S**: indukcijsko spájkanje

indukcijsko segrévanje -ega -a s elektr. uporovno segrevanje z elektromagnetno induciranimi vrtilničnimi toki, npr. v indukcijski péči, v kuhalni plošči **Sp**: indukcijsko grétje **PRIM.**: visokofrekvenčno grétje

indukcijsko spájkanje -ega -a s stroj. spajkanje, pri katerem se spajka greje in tali z elektromagnetno indukcijo **S**: indukcijsko lótanje

indukcijsko taljênje -ega -a s elektr., met. taljenje s toploto, ki se razvija zaradi vrtilčnih tokov,

induciranih neposredno v segrevanem, električno prevodnem materialu, tudi v vakuumu

indúkt -a m elektr. ➡ kótva

induktánca -e ž elektr. lastnost tokovne zanke, elementa, vezja, da se zaradi elektromagnetne indukcije upira spremembi toka, izražena kot količnik magnetnega pretoka v tokovni zanki in električnega toka, ki povzroča ta pretok, simbol L , merska enota henry, H **Sp:** induktivnost

induktívna móč -e močí ž elektr. imaginarna komponenta zmnožka fazorjev električne napetosti in induktivnega toka, simbol Q , merska enota var **PRIM.:** jálova móč, kapacitívna móč, reaktivna móč

induktívna reaktánca -e -e ž 1. elektr. komponenta reaktance, lastnost tokovne zanke, izražena kot zmnožek induktance in krožne frekvence tega toka, simbol X_L , merska enota ohm **Sp:** induktívni upór 2. meh. odpor proti pospeševanju pretoka, npr. fluida v hidravličnem sistemu

induktívni sklòp -ega sklòpa m elektr. magnetni sklop, v katerem se energija, signal med sosednjima električnima tokokrogoma prenaša zaradi medsebojne induktance

induktívni tók -ega -a m elektr. električni tok, ki zaostaja za napetostjo v fazi za $\pi/2$

induktívni upór -ega -ôra m elektr. ➡ induktívna reaktánca (1)

induktívno méšanje -ega -a s elektr., met. mešanje zaradi gibanja staljene kovine v visokofrekvenčnem magnetnem polju, kar omogoča, da se zlitinski dodatki enakomerno porazdelijo po talini

induktívno sklòpljena plázma -- -e -e ž kem. plazma, katere stanje vzdržujejo električni toki, ki nastajajo z elektromagnetno indukcijo

induktívnost -i ž elektr. ➡ induktánca

indúktor -ja m elektr. del električnega stroja, katerega prvenstvena naloga je vzbujanje magnetnega polja

indúktorski alternátor -ega -ja m elektr. ➡ indúktorski generátor

indúktorski generátor -ega -ja m elektr. sinhronski generator na ročni pogon, ki ima magnete na rotorju in navitja na statorju **Sp:** indúktorski alternátor

indúktorski telefónski aparát -ega -ega -a ž telekom. telefonski aparat z lastnim električnim napajanjem z indúktorskim generatorjem

indúktovo navítje -ega -a s elektr. ➡ kótvino navítje

industrija 4.0 -e -- [štíri nič] ž industrija, v kateri se uporabljata informacijska in komunikacijska tehnologija na podlagi kiber-fizikalnih sistemov, interneta stvari, računalništva v oblaku in kognitivnega računalništva **S:** četřta industrijska revolúcija

industrija 5.0 -e -- [pét nič] ž industrija, v kateri se uporabljajo digitalizacija, robotizacija, umetna inteligenca, osrednjo vlogo imajo senzorji ter velika povezljivost naprav, ki med seboj komunicirajo in uravnavajo proizvodne in druge procese, njen namen je večja povezanost med pametnimi tehnologijami in človekom, npr. avtonomna vozila **S:** pęta industrijska revolúcija

industrijska césta -e -e ž prom. cesta za dostop do industrijske cone ali industrijskega parka

industrijska elektrónika -e -e ž elektr. elektronski elementi, naprave, sistemi za uporabo v okoljih z močnim elektromagnetnim motenjem, npr. za krmiljenje, avtomatizacijo industrijskih procesov

industrijska frekvénca omrěžja -e -e -- ž elektr. standardizirana frekvenca napetosti elektroenergetskih sistemov, navadno 50 Hz ali 60 Hz

industrijska geodezija -e -e ž področje nižje geodezije, ki obravnava merjenje in kartiranje zalog v rudarstvu, premogovništvu

industrijska grádnja -e -e ž grad. gradnja velikih stanovanjskih in industrijskih kompleksov, gradbenih inženirskih objektov, npr. nadzemnih vodov, plinovodov, navadno iz serijsko izdelanih gradbenih elementov **PRIM.:** obrtniška grádња

industrijska málta -e -e ž grad. malta, katere suhe sestavine so odmerjene in premešane v tovarni, na gradbišču se doda toliko vode, da nastane pasta

industrijska nóрма -e -e ž ➡ stándard (1)

industrijska odpádna vóda -e -e -e ž v industriji uporabljena in z odpadnimi snovmi onesnažena voda, ki odteka v čistilno napravo ali javno kanalizacijo **Sp**: industrijska odpláka

industrijska odpláka -e -e ž ➡ industrijska odpádna vóda

industrijska váta -e -e ž tekst. mešanica odpadnih vlaken in prej, npr. za čiščenje strojnih delov

industrijski diamánt -ega -a m naravni ali umetno izdelan diamant, ki je neprimeren za izdelavo nakita in se zaradi svojih lastnosti, npr. trdote, uporablja v industriji, npr. v rezalnih, brusilnih orodjih

industrijski objékt -ega -a m gradbeni objekt, v katerem poteka proizvodnja, npr. valjanje jeklenih trakov, iztiskovanje aluminijastih cevi

industrijski odpádek -ega -dka m ekol. odpadki, ki nastane pri proizvodnem procesu v industriji, npr. lesni odpadki, rudarski odpadki, kovinski odpadki, kemikalije, olja

industrijski párk -ega -a m območje, navadno na robu naselij in z dobro prometno povezavo, ki je načrtovano in namenjeno za gradnjo in obratovanje industrijskih objektov

industrijski robót -ega -a m elektr. stroj. več-namenski programirljiv robot s tremi ali več prostostnimi stopnjami za izvajanje opravil v industriji, npr. varjenja, barvanja, montaže

industrijski tír -ega -a m prom. železniška proga, ki veže industrijske objekte z javnim železniškim omrežjem **S**: dovózna próga

industrijsko oblikováñje -ega -a s oblikovanje izdelkov, namenjenih za množično proizvodnjo, od zasnove do končnega izdelka s poudarkom na njihovi funkcionalnosti, estetiki, ergonomiji, zanesljivosti in varnosti

ter z upoštevanjem njihovih vplivov na okolje **PRIM.**: konstruiranje, načrtovanje

industrijsko okólje -ega -a s okolje z več industrijskimi postroji

inerciálna mása -e -e ž fiz. ➡ vztrájnostna mása

inerciáltni systém -ega -a m fiz. opazovalni sistem, v katerem delci, na katere ne deluje nobena sila, mirujejo ali se gibljejo premočrtno in enakomerno

inêrcija -e ž fiz. ➡ vztrájnost

inêrtna atmosfêra -e -e ž atmosfera kemijsko inertnega plina, npr. dušika, ogljikovega dioksida, ki se uporablja za zaščito pred oksidacijo s kisikom iz zraka med reakcijo, skladiščenjem, npr. občutljivih izdelkov, živil **PRIM.**: zaščitna atmosfera

inêrtni plín -ega -a m kem. nereaktiven plin, npr. dušik, ogljikov dioksid, argon, ki se uporablja kot zaščitni plin, npr. pri varjenju **PRIM.**: žláhtni plíni

inferénca -e ž logično sklepanje na podlagi dejstev ali predpostavk

infiltrácija vóde -e -- ž grad. proces vstopanja vode v tla skozi površinsko plast zemljine

infinitezimální elemènt -ega -énta m mat. element množice, s katerim se lahko prekrije celotna množica in njegova mera limitira proti nič

infinitezimální račún -ega -a m področje matematične analize, ki obravnava funkcije, njihove limite, njihovo odvajanje in integriranje **PRIM.**: diferencialni račún, integrálski račún

infleksíja -e ž mat. sprememba ukrivljenosti iz konkavnosti v konveksnost ali obratno

influéñčni strój -ega strója m fiz. naprava za ločevanje elektrine in ustvarjanje razmeroma visokih napetosti za demonstracijo električnih pojavov

informacijska bilanca -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov informacij, podatkov v sklenjenem sistemu **S**: podátkovna bilanca

informacijska tehnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava razvoj postopkov in tehnične opreme za uporabo v informacijskih sistemih

informacijski kanal -ega -a m elektr. kanal za izmenjavo informacij med dvema ali več organizacijskimi enotami, npr. v obliki avdio- in videopodatkov

informacijski sistem -ega -a m sistem računalniške in programske opreme, ki omogoča ustvarjanje, zbiranje, obdelavo, izmenjavo in razširjanje informacij, potrebnih za delovanje organizacije

informatika -e ž veda o sistematski, avtomatizirani obdelavi informacij in njihovi uporabi na tehniških, ekonomskih in družbenih področjih

infrardeča spektroskopija -e -e ž fiz., kem. ☞ IR-spektroskopija

infrardeča svetloba -e -e ž fiz. elektromagnetno sevanje z valovnimi dolžinami, daljšimi od valovnih dolžin vidne svetlobe, 0,78–1000 µm, ki se glede na način zaznave deli na bližnje, 0,78–1,4 µm, kratkovalovno, 1,4–3 µm, srednjevalovno, 3–8 µm, dolgovalovno, 8–15 µm, in daljno, 15–1000 µm S: infrardeče sevanje

infrardeča žarnica -e -e ž elektr. žarnica, ki seva zlasti v območju infrardečega spektra sevanja

infrardeče segrévanje -ega -a s elektr. segrevanje z infrardečo svetlobo

infrardeče sévanje -ega -a s fiz. elektromagnetno sevanje z valovnimi dolžinami, daljšimi od valovnih dolžin vidne svetlobe, 0,78–1000 µm, ki se glede na način zaznave deli na bližnje, 0,78–1,4 µm, kratkovalovno, 1,4–3 µm, srednjevalovno, 3–8 µm, dolgovalovno, 8–15 µm, in daljno, 15–1000 µm S: infrardeča svetloba

infrardeče zaznaválo -ega -a s zaznavalo infrardečega sevanja za uporabo v varnostnotehničnih in krmilno-regulacijskih industrijskih sistemih S: infrardeči senzor

infrardeči filter -ega -tra m fiz. optični filter, ki prepušča samo infrardečo svetlobo

infrardeči senzor -ega -ja m zaznavalo infrardečega sevanja za uporabo v varnostnotehničnih in krmilno-regulacijskih industrijskih sistemih S: infrardeče zaznaválo

infrardeči spékter -ega -tra m fiz., kem. ☞ IR-spékter

infrastruktúra -e ž osnovne naprave in omrežja, potrebna za delovanje določene dejavnosti, npr. prometa, energetike, telekomunikacij

infrastrukturni objekt -ega -a m grad. gradbeni objekt osnovne infrastrukture, npr. železniška proga, cesta, vodovod, energetsko prenosno in razdelilno omrežje, komunalna čistilna naprava

infrazvók -a m fiz. človeškemu sluhu nezaznavno akustično nihanje pri frekvencah pod 16 Hz, ki se zelo slabo duši v zemeljski skorji in je zato pomembno za zaznavanje potresov in analizo zemeljske notranjosti PRIM.: últrazvók

infuzórijska príst -e prstí ž kem. teh. bela prst, ki vsebuje kremenaste lupinice diatomej, uporablja se kot zelo vpojen material v jeklenkah za dissous plin, kot filtrirni material, absorbent, polirno sredstvo, polnilo S: diatomějska príst, diatomít, kreménka

íngot -a m met. blok ulite kovine kvadratnega prereza za nadaljnjo obdelavo z valjanjem

inhibícija -e ž kem. zaviranje ali preprečevanje kemijske reakcije

inhibíráno ólje -ega -a s kem. teh. olje z dodatkom, ki prepreči oksidacijo in s tem nastanek kislin ter korozijo, npr. transformatorsko olje

inhibítor -ja m 1. kem. snov, ki upočasni ali prepreči kemijsko reakcijo, npr. korozijo PRIM.: aktivátor (1), ántikatalizátor, promótor 2. kem. teh. dodatek v oljih, npr. transformatorskih, ki preprečuje njihovo oksidacijo in nastanek kislin in s tem korozijo

inhibítor korozíje -ja -- m grad. inhibitor, ki se v gradbeništvu uporablja za sanacije zaradi kloridne korozije poškodovanih armiranobetonskih konstrukcij

iniciácija -e ž kem. začetna stopnja verižne reakcije, pri kateri nastane aktivni vmesni produkt, ki nastopa kot reaktant v naslednji stopnji **S**: sprožitve reakcije

iniciálno razstrelívo -ega -a s kem. teh., rud. snov, zelo občutljiva za toploto, udarec, električno iskro, ki se uporablja v detonatorjih in netilkah

injékcija -e ž mat. preslikava med dvema množicama, pri kateri ima vsaka slika natanko en original **Sp**: povratno enolična preslikáva **PRIM.**: bijékcija

injékcijška črpálka -e -e ž grad. naprava za injektiranje in fugiranje razpok ali manjših odprtín z nizkoviskoznimi epoksidnimi ali poliuretanskimi smolami

injékcijška galeríja -e -e ž grad. galerija, iz katere se izvaja injektiranje

injékcijška ígla -e -e ž grad. naprava na stroju za injektiranje, ki se namesti v odprtino, skozi katero se pod tlakom v gradbeni element, zemljino, kamnino vbrizgava, npr. gel, malta, betonska mešanica

injékcijška málta -e -e ž grad. malta ali cementna malta, v katero sta v predpisanih količinah vmešana sintetična smola in portlandski cement, uporablja se za zatesnitev, zapolnitev, ojačitev poškodovanih objektov, izdelavo vodoneprepustnih zaves, za injektiranje v kable pri prednapetih konstrukcijah, zapolnitev geotehničnih sider v zemljinah in kamninah

injékcijška prepróga -e -e ž grad. območje temelja, ki se utrjuje z injektiranjem do iste globine

injékcijška vrtína -e -e ž grad. vrtina, ki nastane z vrtnanjem v konstrukcijo ali temeljna tla in se uporabi za injiciranje injekcijske zmesi

injékcijška zavésa -e -e ž grad. navpična ali poševna, navadno tanka plast v temeljnih tleh, ki se ustvari z injektiranjem posebne zmesi, s katero se zmanjša pronicanje vode skozi tla, npr. pri pregradah

injékcijška zmés -e zmes ž **1.** grad. zmes, s katero se zapolni vrtina zemeljskega sidra in

tako zagotovi prenos sile iz jeklenega dela sidra v okolno zemljino **2.** grad. zmes, ki se vgradi v osnovni material z vbrizgavanjem, da poveča njegovo vodotesnost, odpornost proti zdrsu pobočij in stabilnost konstrukcij ali temeljnih tal

injektíranje -a s grad. vbrizgavanje tekočine, gela, tekoče mase, suspenzije pod tlakom v gradbeni element, zemljino, kamnino

injektívnost -i ž mat. lastnost, ki jo ima preslikava, če preslika različne elemente množice A v različne elemente množice B **PRIM.**: bijektívnost

injéktor -ja m stroj. ➔ injéktorska črpálka

injéktorska črpálka -e -e ž stroj. curkovna črpalka, namenjena zlasti vbrizgavanju sekundarnega fluida, npr. vode v parni kotel, impregnacijskega sredstva v impregnacijsko komoro **Sp**: injéktor **PRIM.**: črpálka na vódni cúrek (2), ejéktorska črpálka, posebna dinamična črpálka

injicírani eléktrični tók -ega -ega -a m elektr. kratkotrajen dodatek električnega toka v navitje statorja elektromotorja kot pomoč, npr. pri ustvarjanju magnetnega polja, delujočega v nasprotno smer kot zavorni navor na rotorjevi gredi pri zaviranju

injicírani pilót -ega -a m grad. pilot za izboljšanje temeljnih tal, navadno gramoznih, v katero se izvrti vrtina in vbrizga pod visokim tlakom cementna mešanica, ki po utrditvi tvori steber

inkandescénca -e ž fiz. oddajanje svetlobe vročega telesa, npr. žarnice z žarilno nitko

inkapsulíranje -a s **1.** kem. postopek za izdelavo trdnih kapsul z zapiranjem trdnih, tekočih ali plinastih snovi v zelo majhnih količinah v trdno ovojnico, ki se uporablja v kemiji, farmaciji, varstvu okolja, da se prepreči izhlapevanje, prikrje vonj, okus **PRIM.**: mikrokapsulíranje **2.** elektr., stroj. zapiranje ali zalivanje v ustrezen okrov, ohišje, npr. čipa, integriranega vezja, v plastiko

inklinácija -e ž naklonski kot glede na referenčno ravnino

inklinacijska búsola -e -e ž ➔ magnétni inklinátor

inklinacijska ígla

inklinacijska ígla -e -e ž fiz. magnetna ígla, ki je vrtljiva okrog vodoravne osi in kaže nagib zemeljskega magnetnega polja glede na horizontalo

inklinacijska kárta -e -e ž geod. karta za pomorsko navigacijo, ki z izoklinami prikazuje vrednosti magnetne inklinacije za vsa mesta na Zemlji

inklinométer -tra m grad. merilnik nagiba pobočja ali odstopanja od navpičnice, npr. objekta, vrtnice

inkompresibílna tekočina -e -e ž fiz. ☞ nètisljíva tekočina

inkompresibílnost -i ž fiz. ☞ nètisljívost

inkongruéntno taljénje -ega -a s **1.** fiz. taljenje, pri katerem snov pri prehodu iz trdnega v tekoče agregatno stanje tudi deloma razpade na dve drugi snovi **2.** met. taljenje intermetalne spojine, ki pri segrevanju trdne faze po peritektični reakciji razpade v talino in drugo intermetalno spojino ali trdno raztopino

inkremènt -énta m **1.** mat. korak pri povečevanju spremenljivke **S:** príràstek **2.** elektr., stroj. prehod na naslednjo fazo izvajanja sekvenčnega krmiljenja

ínlet -a m tekst. gosta bombažna tkanina v keprovi ali atlasovi vezavi za blazine, prešite odeje in pernice

inovácija -e ž prva uporaba tehnično-tehnološke iznajdbe, znanstvenega dosežka v gospodarske namene **PRIM.:** téhnična izboljšáva

inozítól -a m kem. cikloheksanheksol, $C_6H_{12}O_6$, ki se uporablja v proizvodnji razstreliv kot želirno sredstvo

ínpút -a m ☞ vlóžek (2)

instrumèntna plóšča -e -e ž elektr., stroj. ustrezno oblikovan prostor pred voznikom z vgrajenimi kazalniki merilnikov in nadzorno-varnostnimi napravami ter stikali in drugimi deli za ravnanje s pomožnimi sistemi v vozilu **Sp:** armatúrna plóšča

instrumèntni transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki prenaša informacijske signale

k merilnim instrumentom, števcem, zaščitnim ali krmilnim napravam **S:** merílني transformátor

instrumènt z eléktromagnétnim

oklépom -énta --- --- m elektr. instrument, obdan z oklepom iz prevodnih, lahko tudi magnetnih materialov, ki ga elektromagnetno in tudi fizično ščiti pred škodljivimi elektromagnetnimi polji **Sp:** eléktromagnétno oklépljeni instrumènt **PRIM.:** eléktromagnétno zaslónjeni instrumènt

instrumènt z vrtljívó tuljavíco

-énta --- --- m elektr. instrument z nepremičnim trajnim magnetom, ki s svojim magnetnim poljem deluje na vrtljivo tuljavico, po kateri teče merjeni tok **Sp:** magnétoeléktrični instrumènt

ínštalácija -e ž sistem omrežja vodov ali vodnikov v stavbi, na nepomičnem ali mobilnem stroju za opravljanje določenih opravil, npr. električna inštalacija, vodovodna inštalacija

ínštalacijska mèdetáža -e -e ž grad. del stavbe za razvod inštalacij, v kateri so svetle višine prostorov 1,40–2,00 m in vanje ni mogoče vstopiti vzravnano

ínštalacijski načrt -ega -a m shema, risba inštalacije, npr. električne, vodovodne, plinovodne

ínštalacijski znák -ega -a m elektr., stroj. simbol v inštalacijskem načrtu, ki določa tip vgrajene opreme

ínštalírana móč -e móčí ž móč, ki jo je stroj sposoben dovajati uporabniku, odjemalcu ali jo je inštalacija sposobna prenesti do njega

ínštalírani pretók hídroelektrárne -ega -óka --- m elektr. vsota nazivnih pretokov agregatov v elektrarni

intárzija -e ž les. okrasni vložki iz raznobarvnega lesa, praviloma furnirja, vdelani v leseno osnovo

integrabílna diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. diferencialna enačba, katere rešitev je mogoče zapisati eksplícitno, npr. kot integral znanih funkcij

integrabilna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki jo je mogoče integrirati na določenem intervalu

integracijska doména -e -e ž mat. področje, po katerem teče integriranje, npr. interval med a in b , če gre za določeni integral funkcije $f(x)$ na tem intervalu, ali površina ploskve, če gre za dvojni integral funkcije po njej

integracijska konstánta -e -e ž mat. konstanta, od katere vrednosti je nedoločeni integral funkcije neodvisen

integracijska spremenljivka -e -e ž mat. spremenljivka, ki teče po integracijski domeni

integracijski intervál -ega -a m mat. pri funkcijah ene spremenljivke interval med spodnjo in zgornjo mejo integriranja

integrál -a m mat. operacija infinitezimalnega računa, ki predstavlja vsoto infinitezimalnih prispevkov po dani domeni porazdeljene spremenljivke

integrál fúnkcije -a -- m mat. ploščina lika pod krivuljo, ki predstavlja funkcijo na intervalu med začetno in končno točko

integrálna fotometrija -e -e ž področje fotometrije, s katero se meri energijski tok vpadlega elektromagnetnega valovanja vseh valovnih dolžin, navadno z različnimi instrumenti in prilagajanjem izmerkov modelu sevanja **S**: bolométrčna fotometrija

integrálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega sorazmerno s časovnim integrom razlike med dejansko in želeno vrednostjo regulirane veličine **Sp**: Ī-regulacija

integrálna veličína -e -e ž elektr. krivuljni, ploskovni ali prostorninski integral veličine, povezane z elektromagnetnim poljem, npr. električne poljske jakosti, jakosti magnetnega polja

integrálna železárna -e -e ž met. podjetje, ki združuje železarno, jeklarno in včasih tudi koksarno

integrálska enáčba -e -e ž mat. enačba, v kateri neznana funkcija nastopa tudi pod integralskim znakom

integrálska vsôta -e -e ž mat. vsota produktov širin podintervalov dane delitve integracijskega intervala in funkcijskih vrednosti integranda v poljubni točki podintervala

integrálski operátor -ega -ja m mat. operator, ki priredi funkciji neko drugo funkcijo z integralom, npr. konvolucija, Fourierov integral

integrálski račún -ega -a m področje matematike, ki obravnava teorijo in prakso integriranja, vključno z metodami za računanje integralov in reševanje diferencialnih enačb **PRIM.**: diferencialni račún, infinitezimalni račún

integrálski znák -ega -a m mat. znak $\int$, s katerim se označuje integral

integránd -a m mat. funkcija, ki nastopa pod integralskim znakom

integrátor -ja m elektr. elektronsko vezje, katerega izhodni signal je sorazmeren časovnemu integralu vhodnega signala **S**: integrirno vézje

integrirana jeklárna -e -e ž met. jeklarna, v kateri poteka več postopkov, npr. sintranje, peletiranje, izdelava koksa, grodlja, jekla, kontinuirno litje, litje ingotov, izdelava jekla v obločnih pečeh, združenih v en sistem

integrirana obdeláva -e -e ž obdelava, pri kateri je več postopkov, orodij, naprav združenih v en sistem, obdelovalno enoto, postroj, npr. obdelovalno celico

integriranje -a s **1.** mat. iskanje določenega ali nedoločenega integrala **2.** mat. urejanje komponent v tehničnem sistemu tako, da skupaj delujejo logično in učinkovito

integriranje diferencialnih enáčb -a --- s mat. preoblikovanje diferencialnih enačb, kadar je to mogoče, v obliko, ki se da integrirati

integrirano vézje -ega -a s **1.** elektr. vezje, združeno v strukturno, navadno tudi mehansko povezano enoto **2.** elektr. vezje funkcijsko povezanih aktivnih in pasivnih elektronskih elementov na čipu

integrirni instrument -ega -ênta m

elektr. instrument, ki kaže integral določene veličine med dvema trenutkoma odčitavanja
PRIM.: električni števec

integrirno vézje -ega -a s elektr. elektronsko vezje, katerega izhodni signal je sorazmeren časovnemu integralu vhodnega signala **S:** integrátor **PRIM.:** diferencirno vézje, proporcionalno vézje

intenziteta potrésa -e -- ž grad. individualna ocena stopnje potresa po EMS-lestvici na določenem območju, ki jo opravi izkušen opazovalec **PRIM.:** magnituda potrésa

intenzitétna stôpnja potrésa -e -e -- ž grad. stopnja potresa po EMS-lestvici, opisna mera za učinke potresa na predmete, ljudi, zgradbe in naravo

intenzívna bárva -e -e ž barva, ki daje izrazit barvni vtis

intenzívna lastnôst snoví -e -i -- ž kem. lastnost snovi, ki ni odvisna od njene količine, npr. tališče, vrelišče, gostota, prevodnost
PRIM.: ekstenzivna lastnôst snoví

intenzívnost -i ž gostota porazdeljenosti veličine

interákciya -e ž fiz. medsebojno delovanje delcev s silo, npr. z elektromagnetno silo, gravitacijsko silo, s silo močne in šibke interakcije

interdendritni prôstor -ega prostôra m met. prostor med dendriti in vejami dendritov, ki ga med potekajočim strjevanjem zapolnjuje talina, ki se strdi zadnja **Sp:** mëddendritni prôstor

interferéncia -e ž fiz. pojav, značilen za valovanje, ki povzroča njegovo ojačitev ali oslabitev, ko se fazi dveh valovanj v nekaterih točkah prostora ujemata (ojačitev) ali si nasprotujeta (oslabitev)

interferénčna bárva -e -e ž fiz. barva, ki nastane v tanki plasti tekočine zaradi interference med vpadlo svetlobo, odbito na spodnji in zgornji površini plasti

interferénčna slíka -e -e ž fiz. slika, ki nastane z interferenco delnih valovanj iz istega izvira, ki

se razširjajo od izvira do mesta nastanka slike po različnih poteh

interferénčna spektroskopíja -e -e ž kem. spektroskopija, ki temelji na interferenci bele svetlobe na tankih filmih in se uporablja za raziskave molekulskih interakcij, zlasti v kemijskih zaznavilih in biozaznavilih **S:** reflektometrična interferénčna spektroskopíja

interferénčne črte -ih črt ž mn. fiz. svetli in temni pasovi, ki se pojavijo, če vpadata dve koherentni valovanji na isto površino pod zelo majhnim kotom **S:** interferénčne próge

interferénčne próge -ih próg m mn. fiz. svetli in temni pasovi, ki se pojavijo, če vpadata dve koherentni valovanji na isto površino pod zelo majhnim kotom **S:** interferénčne črte

interferénčni filter -ega -tra m fiz. filter, navadno za svetlobo, katerega spektralna prepustnost se spreminja z valovno dolžino zaradi interference med svetlobo, ki gre neposredno skozi filter, in svetlobo, ki se odbija od površin filtra, npr. na tanki plasti prozorne snovi

interferénčni mikroskop -ega -a m fiz. mikroskop, ki izkorišča interferenco svetlobe za povečanje kontrasta, npr. za merjenje hrapavosti površin

interferíranje -a s fiz. seštevane valovanj, ki sta po frekvenci dovolj usklajeni, da je pojav interference zaznaven

interferográm -a m kem. grafični zapis dveh interferirajočih žarkov, kakršen nastane npr. pri FTIR-spektroskopiji, ko interferirata referenčni žarek in žarek, ki gre skozi vzorec

interferométer -tra m fiz. naprava, ki izrablja interferenco optičnih, radijskih ali akustičnih valov za ugotavljanje valovnih lastnosti svetlobe, zvoka, meritve optičnih poti ali površine izvirov valovanja, npr. Michelsonov interferometer, Fabry-Perotov interferometer, radijski interferometer, akustični interferometer

interferometrija -e ž fiz. področje tehnike, ki izkorišča interferenco valov, navadno elektromagnetnih, za študij lastnosti valov in ovir, na katerih se ti sipljejo.

interfibrilna vézna molékula -e -e -e ž tekst. del makromolekule, ki sega iz enega v drug mikrofibril

interkalácija -e ž kem. reverzibilno vključevanje atomov, ionov ali molekul med plasti kristalne mreže, npr. grafit

interkalácijska spojína -e -e ž kem. teh. spojina, navadno z lamelasto zgradbo, ki nastane z interkalacijo **S**: interkalát

interkalát -a m kem. teh. spojina, navadno z lamelasto zgradbo, ki nastane z interkalacijo **S**: interkalácijska spojína **PRIM.**: grafitov fluorid

interkonékcija -e ž elektr. z vodi povezani elektroenergetski sistemi, ki obratujejo z enako frekvenco in omogočajo medsebojno izmenjavo električne energije

interkristálna korozíja -e -e ž met. korozija, ki poteka po mejah kristalnih zrn, kar povzroča nastajanje razpok in posledično zmanjšanje trdnosti materiala ter lahko vodi tudi do porušitve materiala

interkristálna krhkost -e -i ž met. krhkost materiala, zlasti kovinskega, ki se pri obremenitvi lomi po kristalnih mejah

interkristálni lõm -ega lõma m met. lom obremenjenega materiala zaradi razpok, ki se širijo po kristalnih mejah **PRIM.**: intrakristálni lõm

interlók pletívo -- -a s tekst. gladko ali vzorčasto dvolično pletivo z drobnimi zankami za perilo in vrhnja modna oblačila

interlók šívalník -- -a m tekst. šivalni stroj, ki šiva s trinitnim ometičnim verižnim vbodom, na spodnji strani stroja sta lovilnika petelj, v katera sta vdeti po dve šivalni niti, ki omogočata, da pride do prepleta zgornje šivalne niti in dveh lovilnikovih petelj

intermediát -a m kem. spojina, ki nastane med kemijsko reakcijo in še ni želeni končni produkt **S**: vmésna spojína

intermetálna spojína -e -e ž kem., met. ☞ međkovínska spojína

intermiténca -e ž **1.** delež dejansko uporabljene energije naprave glede na energijo, ki bi jo ista naprava uporabila pri trajnem obratovanju z nazivno močjo **2.** elektr. nekontrolirano prekinjanje in vzpostavljanje procesa

intermitirajóča okvára -e -e ž elektr. ☞ prekinjana okvára

intermodálni prevòz -ega -óza m prom. prevoz blaga z dvema ali več različnimi prevoznimi sredstvi, npr. s tovornjakom, vlakom, ladjo, letalom, pri čemer se prevozna enota, npr. zabojnik, preloži na drugo prevozno sredstvo brez prekladanja blaga v njej **Sp**: intermodálni transpórt **PRIM.**: kombinirani prevòz, opřtni prevòz

intermodálni transpórt -ega -a m prom. ☞ intermodálni prevòz

ítermolékulska eliminácija -e -e ž kem. eliminacija ene molekule, npr. vode, iz dveh molekul, npr. alkohola, katerih ostanka se nato povežeta med seboj, npr. nastanek molekule etra z eliminacijo molekule vode iz dveh molekul alkohola **PRIM.**: íntramolékulska eliminácija

internétni protokól -ega -a m telekom. komunikacijski protokol na omrežnem nivoju sistema OSI za usmerjanje podatkovnih paketov med komunikacijskimi omrežji **K**: IP²

intěrní alárm -ega -a m elektr., stroj. alarm, ki ga sprožajo notranja zaznavala alarmne naprave, ustrezno strojno ali programsko urejena, povezana **S**: nótranji alárm

intěrní stándard -ega -a m standard, ki ga za lastne potrebe oblikuje podjetje in njegova določila veljajo navadno v omejenem območju

interpolácija -e ž mat. metoda numerične analize za določanje vrednosti zveznih funkcij za vse vrednosti argumenta na intervalu, na katerem je vrednost funkcije znana le v diskretnih točkah **PRIM.**: ekstrapolácija

interpolácija plástnic -e -- ž grad. določanje plastnic z zaokroženimi nadmorskimi višinami med točkami danih nezaokroženih nadmorskih

višin s profili, z računsko, mehansko ali grafično interpolacijo

interpolacijski lineamènt -ega -ènta grad. podlaga iz prosojnega papirja z načrtanimi vzporednimi črtami v enakih medsebojnih razmikih, ki se uporablja za pikiranje točk plastnic na načrtu

interpolátor -ja m grad. mehanska priprava, sestavljena iz vrtljivega kovinskega ravnila z milimetrsko razdelbo in tekačem na njem, za interpolacijo razdelb na nivelacijski lati pri natančnem odčitavanju

íntersékting -a m tekst. raztezalnik, ki se uporablja za raztezanje volnenih pramenov

interstícija -e ž kem., met. zelo majhen ali ozek prostor med gradniki snovi, npr. med atomi v kristalni mreži

interstícijska difuzíja -e -e ž met. difuzija, ki poteka s preskoki atomov iz ene interstícije v drugo

interstícijska napáka -e -e ž kem., met. točkasta napaka v kristalni zgradbi, ki je posledica vrinjenja navadno manjšega atoma ali iona v kristalno mrežo

interstícijska trdna raztopína -e -e -e ž met. trdna raztopina, v kateri so atomi enega ali več zlitinskih elementov kot topljencev vrinjeni v interstícije kristalne mreže osnovne kovine

interstícijska zlítina -e -e ž met. zlitina, pri kateri so majhni atomi dodane kovine ali drugega elementa vrinjeni v interstícije med atome osnovne kovine **PRIM.:** substitucijska zlítina

interstícijski atóm -ega -a m kem., met. atom dodanega elementa, ki je vrinjen v kristalno mrežo osnovnega elementa

intervál -a m 1. časovni ali prostorski presledek med pojavoma, odčitkoma 2. mat. množica realnih števil, katerih vrednosti so med dvema številoma, ki sta krajšči intervala **PRIM.:** odprti intervál, zaprti intervál

intervál prémice -a -- m grad. tlorisna projekcija daljice med sosednjima glavnima ravninama dveh plasti

intervál zaúpanja -a -- m mat. interval, v katerem se naključna spremenljivka pojavlja z določeno verjetnostjo

íntrafibrílna vézna molécula -e -e -e ž tekst. del makromolekule, ki je vezan vsaj v dveh sosednjih kristalnih enega mikrofibrila

íntrakristálni lóm -ega lóma m met. porušitev obremenjenega materiala zaradi razpok, ki nastajajo in se širijo znotraj kristalnih zrn **PRIM.:** ínterkristálni lóm

íntramolékulaska eliminácíja -e -e ž kem. eliminacija ene molekule, npr. vode, iz ene same molekule, v kateri se zato med sosednjima atomoma, na katerih sta bila vezana eliminirana atoma ali atomski skupini, vzpostavi dvojna ali trojna vez, npr. nastanek molekule alkana z eliminacijo molekule vode iz ene molekule alkohola **PRIM.:** íntermolékulaska eliminácíja

íntínzični pôlprevódník -ega -a m elektr., fiz. ➞ čísti pôlprevódník

ínulín -a m kem. škrobu podoben polisaharid v nekaterih rastlinah, zlasti v gomoljih topinamburja, ki se razgradi v fruktozo, zato se uporablja kot nadomestek škroba v prehrani sladkornih bolnikov

ínvar -a m met. zlitina železa z masnim deležem niklja 36 % in ogljika 0,2 %, ki ima zelo majhen linearni razteznostni koeficient

ínvariánta -e ž mat. količina, ki ohrani vrednost ali pomen po transformaciji, npr. transformaciji koordinat

ínvariántna lastnóst -e -i ž mat. lastnost, ki je neodvisna od koordinatnega sistema ali sistema enot, v katerem se izraža

ínvariántna reakcíja -e -e ž met. reakcija, ki poteka pri konstantni temperaturi, tlaku in konstantnih sestavah faz, npr. evtektična reakcija pri ternarnih zlitinah, kjer so štiri faze

ínvariántna tóčka -e -e ž točka v termodinamičnem sistemu, v kateri so v ravnotežju vse njegove faze

ínvariántnost -i ž fiz., mat. lastnost matematičnih objektov ali fizikalnih količin, da se ne

spremenijo glede na določeno operacijo ali transformacijo, npr. geometrijski liki v ravnini so invariantni glede na translacije in rotacije, ker ostanejo po translaciji ali rotaciji vse njihove stranice in koti nespremenjeni

invertáza -e ž kem. encim, ki katalizira hidrolizo saharoze v invertni sladkor

invêrter -ja m elektr. energijski pretvornik, ki pretvarja omrežno električno napetost najprej v enosmerno, nato pa v visokofrekvenčno električno napetost z napetostnimi impulzi, ki se uporablja za varjenje

invêrterski varilnik -ega -a m elektr., var. prenosni varilnik z vgrajenim inverterjem, ki ima frekvenco varilnega toka 20–60 kHz

invêrtni sládkor -ega sladkórja m kem. zmes glukoze in fruktoze, ki se dobi s hidrolizo saharoze in je levosučna, medtem ko je sama saharoza desnosučna **PRIM.:** invêrzijska (2)

invêrtno mílo -ega -a s kem. teh. kationsko aktivna snov na podlagi kvaternarnih amonijevih soli, ki ima poleg čistilnega tudi baktericidni učinek in se uporablja kot razkužilo namesto lizola

invêrzijska -e ž 1. preobrat, ki odstopa od normalnega reda, stanja ali postopka, npr. temperaturna inverzija 2. kem. kemijska reakcija optično aktivne spojine, pri kateri se spremeni sučnost zaradi nastanka spojine z drugačno sučnostjo, ki prevlada, npr. hidroliza desnosučne raztopine saharoze, pri kateri nastane levosučna raztopina glukoze in fruktoze **PRIM.:** invêrtni sládkor

invêrzna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki priredi sliki $f(x)$ originalne injekcije edini original x , kar se lahko zapiše kot $f^{-1}(f(x)) = x$, npr. če je $f(x) = x'$ in $|x| > 0$, je inverzna funkcija enaka $f^{-1}(x) = \sqrt{x}$ **Sp.:** obrátna fúnkcija

invêrzna impedánca -e -e ž elektr. ➞ admitánca

invêrzna komponênta -e -e ž elektr. ➞ négativna komponênta

invêrzna matríka -e -e ž mat. matrika, ki da, če obstaja, enotsko matriko, če se pomnoži z leve ali z desne z originalno matriko

invêrzna permutácija -e -e ž mat. permutacija, ki povrne vrstni red elementov množice v stanje pred permutacijo

invêrzna zakasnítev -e -tve ž elektr. zakasnitev, npr. nadtokovnega releja, ki je obratno sorazmerna toku

invêrzna zasêdenost -e -i ž fiz. nestabilna zasedenost elektronskih stanj v snovi, ki nastane, kadar je več elektronov v vzbujenem kot v osnovnem stanju

invêrzni elemênt -ega -ênta m mat. element v algebri, ki se v binarni operaciji z originalom preslika v enoto te binarne operacije

invêrzni tók -ega -a m elektr. ➞ revêrzni tók

investicíjsko vzdržévánie -ega -a s 1. vzdrževanje, pri katerem je treba zamenjati nekatere elemente, sestavine ali naprave 2. ukrepi, ki jih mora izvajati lastnik, da se ohrani uporabna vrednost objekta, stroja, postroja

invólúcija -e ž mat. funkcija, ki je sama sebi inverzna, npr. konjugiranje kompleksnih števil ali funkcija $f(x) = 1/x$ za $x > 0$

invólúta -e ž mat. krivulja, ki jo opisuje konec napete nitke, ki se odvija od dane krivulje **S:** evolvénta

inženíring -a m 1. sistem, ki v celoti zagotavlja snovanje, načrtovanje, projektiranje, gradnjo in opremljanje gradbenega, industrijskega objekta, šolanje vzdrževalcev in uporabnikov gradbenega, industrijskega objekta, zagon in garancijo kakovosti in količine izdelkov 2. ➞ téhnika (2)

inženírska aksonometríja -e -e ž grad. normalna aksonometrija, pri kateri so skrajševalna razmerja vzdolž koordinatnih osi x , y in z v razmerju 1 : 2 : 2

inženírska geodezija -e -e ž področje nižje geodezije, ki obravnava merjenja in zakoličbe stavb in gradbenih inženirskih objektov, merjenja in izračune količin zemeljskih mas izkopov in nasipov, merjenja premikov terena in posedkov objektov

inženírska kerámika -e -e ž ➞ téhnična kerámika

ión -a m kem. atom ali skupina atomov s pozitivnim ali negativnim električnim nabojem

ión dvójček -a -čka m kem. ion, ki ima na isti skupini atomov tako negativni kot pozitivni naboj in lahko deluje kot kislina, ki oddaja protone, ali pa kot baza, ki sprejema protone
S: dipólárni ión **Sp:** amfolítni ión

ionizácija -e ž fiz. proces nastajanja ionov, pri katerem se elektron ali elektroni iz orbitale v atomu odtrgajo po absorpciji fotona z dovolj veliko energijo ali s trkom z dovolj hitrim delcem

ionizácijska célica -e -e ž fiz. detektor ionizirajočega sevanja

ionizácijska energíja -e -e ž fiz. minimalna energija, potrebna za ionizacijo atoma ali molekule **Sp:** ionizácijski potenciál

ionizácijski javljálnik požára -ega -a -- m kem. teh. javljálnik požara z zaznavalom, ki zazna spremembe v okolici z ugotavljanjem zmanjšanja števila ioniziranih delcev in s tem zmanjšanje prevodnosti zraka v celici zaznavala

ionizácijski potenciál -ega -a m fiz. ☞ ionizácijska energíja

ionizácijski tók -ega -a m fiz. električni tok skozi ionizirano plazmo, ki ga požene električno polje

ionizácijski vákuumméter -ega -tra m fiz., kem. vakuummeter, ki posredno meri tlak z merjenjem ionizacijskega toka skozi ionizacijsko komoro vakuummetra **PRIM.:** ionizácijski vákuumméter s hládnó katódo, ionizácijski vákuumméter z žaréčo katódo, Penningov vákuumméter

ionizácijski vákuumméter s hládnó katódo -ega -tra -- -- m fiz., kem. ionizácijski vakuummeter, pri katerem se preostali plin ionizira s trki elektronov z molekulami plina, uporablja se za merjenje tlakov v območju 10^{-1} – 10^{-5} Pa **PRIM.:** ionizácijski vákuumméter, ionizácijski vákuumméter z žaréčo katódo, Penningov vákuumméter

ionizácijski vákuumméter z žaréčo katódo -ega -tra -- -- m fiz., kem. ionizácijski vakuummeter, v katerem elektroni, ki izhajajo z

žareče katode, na svoji poti do anode ionizirajo delce plina, nastale pozitivne ione pa prestreže mrežica med katodo in anodo, uporablja se za merjenje tlaka v območju 10^{-1} – 10^{-10} Pa **PRIM.:** ionizácijski vákuumméter, ionizácijski vákuumméter s hládnó katódo, Penningov vákuumméter

ionizátor -ja m fiz., kem. naprava, ki z visoko napetostjo ionizira molekule zraka in se uporablja za izboljšanje kakovosti zraka v prostorih

ionizirajóče sévanje -ega -a s fiz. sevanje, katerega kvanti, npr. fotoni, elektroni, delci alfa, delci beta, nevtroni, imajo dovolj energije, da iztrgajo elektron iz atoma ali molekule

ionométer -tra m 1. kem. merilnik za merjenje pH in koncentracije določenih ionov v fluidih, uporablja se za nadzor stanja v okolju, zlasti ob čistilnih napravah za odpadne vode 2. merilnik za merjenje koncentracije pozitivnih in negativnih ionov v zraku bivalnih in drugih prostorov, v kabinah vozil

ionosféra -e ž fiz. plast ionizirane atmosfere nad stratosfero v višinah 80–100 km

iónska aktivnost -e -i ž kem. veličina, ki se pri natančnem obravnavanju kemijskega ravnotežja v matematičnih izrazih za ravnotežno konstanto raztopin elektrolitov uporablja namesto koncentracije simbol a_{i+} za katione a_{+} , za anione pa a_{-}

iónska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumška črpalka, ki deluje na osnovi ionizacije molekul plina, nastali ioni se nato v močnem električnem polju pospešijo in adsorbirajo na kovinski površini ali z njo kemijsko reagirajo, uporablja se za ustvarjanje ultravisokega vakuumu **S:** iónsko-sorpcijska črpálka **PRIM.:** iónsko-sublimacijska črpálka

iónska enáčba -e -e ž kem. kemijska enáčba, ki ponazarja reakcijo med ioni, npr. $\text{Ag}^{+} + \text{Cl}^{-} = \text{AgCl}$ **PRIM.:** enáčba reakcije

iónska implantácija -e -e ž elektr., met. tehnološki postopek obdelave površine, s katerim se v materiale za spreminjanje fizikalnih, kemijskih, električnih lastnosti, vnašajo v električnem

polju pospešeni ioni dodatkov, nečistot, kar se uporablja za dopiranje pri izdelovanju polprevodnikov, pri površinski obdelavi kovinskih materialov, npr. za povečanje obrabne trdnosti

iónska izmenjáva -e -e ž kem. postopek, pri katerem se ioni iz raztopine vežejo na površino ustreznega ionskega izmenjalca, ta pa pri tem odda v raztopino druge ione, ki so bili prej vezani nanj **PRIM.:** aniónski izmenjalec, katiónski izmenjalec

iónska jákost -e -i ž kem. ☞ **iónska móč** (1, 2)

iónska kristálna mréža -e -e -e ž kem. kristalna mreža, ki jo sestavljajo ioni in je značilna za ionske spojine, npr. soli

iónska móč -e móč ž **1.** kem. merilo za koncentracijo ionov v raztopini, polovica vsote zmnožkov kvadrata naboja z in koncentracij c vseh ionov v raztopini, simbol I_c , merska enota mol na liter **Sp:** ionska jákost **2.** kem. merilo za molalnost ionov v raztopini, polovica vsote zmnožkov kvadrata naboja z in molalnosti m vseh ionov v raztopini, simbol I_m , merska enota mol na kilogram **Sp:** ionska jákost

iónska prevódnost -e -i ž fiz., kem. električna prevodnost, ki je posledica prenosa električnega naboja z gibanjem ionov v električnem polju, npr. v raztopinah elektrolitov ali v trdninah, pomembna v galvanskih členih, gorivnih členih, simbol λ , merska enota siemens kvadratni meter na mol

iónska razprševálna črpálka -e -e -e ž fiz., kem. vakuumška črpalka, v kateri se ionizirajo preostali atomi, molekule plina, ki jih nato električno polje pospeši do sten kovinskega ohišja, kjer se adsorbirajo, uporablja se za doseganje ultravisokega vakuum

iónska reákcija -e -e ž kem. reakcija med ioni, pri kateri nastane netopna, nedisociirana ali hlapna spojina, npr. reakcija med ioni Ag^+ in Cl^- , pri kateri nastane netopni AgCl

iónska spojína -e -e ž kem. spojina, zgrajena iz ionov, ki jih v kristalu držijo skupaj ionske vezi, npr. natrijev klorid

iónska teoríja žlínadre -e -e -- ž met. teorija, po kateri so metalurške žlindre raztopina enostavnih ionov, npr. Ca^{2+} , in kompleksnih ionov, npr. SiO_4^{4-} , in so njihove lastnosti, npr. električna prevodnost, viskoznost, površinska napetost, povezane z gibljivostjo ionov

iónska vákuumska črpálka -e -e -e ž fiz., kem. visokovakuumška črpalka, v kateri se preostale molekule plina v posodi ionizirajo in pospešijo proti katodi, ki jih kemijsko veže, uporablja se za doseganje ultravisokega vakuum **PRIM.:** iónsko-sorpcijska črpalka, iónsko-sublimacijska črpalka

iónska véz -e vezí ž kem. kemijska vez med elektropozitivnim in elektronegativnim elementom, ki temelji na elektrostatičnem privlaku med nastalima ionoma **Sp:** eléktrovalénca, heteropolárna véz **PRIM.:** kémijska véz, kóvalénтна véz, kovínska véz

iónski izmenjálec -ega -lca m kem. trdna anorganska ali organska snov, navadno v obliki zrn ali drobnih kroglic, ki ima v svoji zgradbi kisle ali bazične atomske skupine, npr. $-\text{SO}_3\text{H}$, $-\text{OH}$, $-\text{NHOH}$, $-\text{COOH}$, in lahko del svojih ionov reverzibilno izmenja z drugimi raztopljenimi ioni, uporablja se za mehčanje trde vode z zamenjavo kalcijevih ionov z natrijevimi, za čiščenje odpadnih vod, v analizni kemiji **Sp:** iónsko izmenjáló

iónski izmenjálnik -ega -a m kem. teh. naprava, kolona, ki je napolnjena z ionskim izmenjalcem, uporablja se za ionsko izmenjavo, npr. za mehčanje trde vode, čiščenje odpadnih vod

iónski kristál -ega -a m kem. kristal, katerega gradniki so kationi in anioni

iónski rakétni motór -ega -ega -ja m fiz. raketni motor za majhne potiske, ki z električnim poljem pospešuje ione in na ta način doseže veliko oddano gibalno količino pri razmeroma majhni oddani masi

iónski tók -ega -a m fiz. električni tok, ki ga prenašajo ioni

iónski tòp -ega tòpa m fiz. naprava, ki ustvari curek ionov z dobro definirano energijsko porazdelitvijo

iónskoizmenjálka kromatografija -e -e ž kem. kromatografija, ki temelji na različni afiniteti sestavin do ionskega izmenjalca in posledično na različni hitrosti njihovega eluiranja, uporablja se za ločevanje ionov in polarnih molekul glede na njihov naboj

iónsko izmenjálko -ega -a s kem. ➔ iónski izmenjalec

iónsko jédkanje -ega -a s met. jedkanje z ionskim curkom, pri katerem posamezni atomi curka odstranjujejo površino vzorca, obrusa

iónsko nitridíranje -ega -a met. nitridiranje s plazmo ioniziranega dušika ali amonijaka, pri katerem ioni dušika tvorijo nitride v površinski plasti jekla

iónsko-sorpcijska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumska črpálka, ki deluje na osnovi ionizacije molekul plina, nastali ioni se nato v močnem električnem polju pospešijo in adsorbirajo na kovinski površini ali z njo kemijsko reagirajo, uporablja se za ustvarjanje ultravisokega vakuumu **S:** iónska črpálka **PRIM.:** adsorpcijska črpálka, iónska vakuumska črpálka, iónsko-sublimacijska črpálka

iónsko-sublimacijska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumska črpálka, ki deluje kot kombinacija ionske in sublimacijske vakuumske črpalke, za doseganje ultravisokega vakuumu **PRIM.:** iónska črpálka, iónska vakuumska črpálka, iónsko-sorpcijska črpálka, sublimacijska črpálka

IP¹ IP-eja in -- [ipé ipéja] m krat. grad. ➔ idéjni projekt (2)

IP² IP-eja in -- [ipé ipéja] m (ang. internet protocol) krat. telekom. ➔ internétni protokol

iperít -a m kem. bis(2-kloroetil)sulfid, $(ClC_2H_4)_2S$, brezbarvna oljnata tekočina z vonjem po gorčici, bojni strup iz skupine mehurjevcev

í-profil -a m grad., stroj. linijski element iz jekla, betona, lesa, stekla s prečnim prerezo v obliki črke I, sestavljen iz vzporedne zgornje in spodnje pasnice, ki sta povezani s stojino, standardizirane dimenzije in oznake, npr. IPN 200, IPE200, HEA 200, HEB 200, HEM 200

IP-telefon -a [ipé] m elektr. elektronski telefonski aparat, z uporabo internetnega protokola neposredno priključen na računalniško omrežje

iracionálno števílo -ega -a s mat. število, ki ga ni mogoče zapisati v obliki ulomka celih števil, npr. π , $\sqrt{2}$, e **PRIM.:** racionalno število, realno število

iradiácija -e ž obsevanje, npr. z rentgenskimi žarki

ireducibílna enáčba -e -e ž mat. enačba oblike $f(x) = 0$, pri kateri izraza $f(x)$ ni mogoče zapisati v obliki produkta

ireducibílno ulómek -ega -mka m mat. ulomek, v katerem števec in imenoalec nimata skupnih faktorjev

í-regulácija -e ž elektr., stroj. ➔ integrálka regulácija

íreverzibílka deformácija -e -e ž meh. nepovrnljiva plastična deformacija

íreverzibílka reákcija -e -e ž kem. reakcija, ki poteka nepovratno samo v eno smer in poteče do konca, npr. nevtralizacija, redoks reakcije, gorenje **S:** énosména reákcija

íreverzibílno koloid -ega -a m kem. koloid, ki ga po sušenju pri sobni temperaturi ni več mogoče prevesti v koloidno stanje, npr. As_2S_3 , $Fe(OH)_3$, zlato

íreverzibílno procés -ega -a m fiz., stroj. proces, ki ne more potekati tako, da bi se sistem vrnil v prvotno stanje brez povečanja entropije

írhasto blagó -ega -á s tekst. blago s kosmateno irhovino podobno površino

IRHD -- [ierhadé] ž (ang. international rubber hardness degree) krat. kem. ➔ mednárodna léstvica za trdôto gúme

írhovína -e ž kem. teh., tekst. mehko usnje iz kož divjadi, drobnice, navadno kosmateno na obeh straneh

íridij -a m kem. element iz kobaltove skupine periodnega sistema ali platinska kovina, srebrnobela, zelo trda, krhka plemenita kovina z visoko

gostoto, kemijsko zelo odporna, uporablja se v zlitinah, vžigalnih svečkah, za elektrode za kloralkalijsko elektrolizo, simbol Ir

iridósmij -a m kem. zelo trda naravna zlitina iridija in osmija s prevladujočim masnim deležem osmija (55–80 %), uporablja se za konice nalivnih peres **Sp**: iridósmín

iridósmín -a m kem. ➔ iridósmij

IR-spékter -tra [ièr] m (ang. IR – infrared) fiz., kem. absorpcijski spekter v infrardečem področju valovnih dolžin 2,5–25 µm **Sp**: infrardéči spékter

IR-spektroskopíja -e [ièr] ž (ang. IR – infrared) fiz., kem. absorpcijska spektroskopija, ki temelji na absorpciji infrardečega sevanja zlasti zaradi nihanj posameznih vezi med atomi spojine in se uporablja za identifikacijo kemičnih spojin ter za študij medatomske vezi v njih **Sp**: infrardéča spektroskopíja

ískra -e ž elektr. kratkotrajen svetlobni pojav, navadno značilen za preboj v dielektriku

iskrênje -a s 1. elektr. ponavljajoči se kratkotrajni oblaki 2. stroj. pojav isker pri intenzivnem trenju med trdimi materiali, obdelavi z brušenjem, plamenskem rezanju jekla

iskrílni odvádnik -ega -a m elektr. ➔ iskrílo

iskrílo -a s elektr. prenapetostni odvodnik na nadzemnem vodu za zaščito pred delovanjem strele z dvema ali več elektrodami pod električno napetostjo in eno ozemljeno elektrodo, med katerimi se pod določenimi pogoji sprožajo razelektritve **S**: iskríšče **Sp**: iskrílni odvádnik

iskríšče -a s elektr. prenapetostni odvodnik na nadzemnem vodu za zaščito pred delovanjem strele z dvema ali več elektrodami pod električno napetostjo in eno ozemljeno elektrodo, med katerimi se pod določenimi pogoji sprožajo razelektritve **S**: iskrílo **Sp**: iskrílni odvádnik

ískrni spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter svetlobe, dobljene z vzbujanjem preiskovane snovi z električno iskro

íslamski lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, sestavljen iz polovic dveh nasproti

obrnjenih krivin, ki imata polmer 1/6 razpona loka **S**: oslôvski lók

íslandski dvólómeč -ega -mca m fiz., kem. čist kalcitni kristal, v katerem se svetlobni žarek pri prehodu razdeli v dva žarka, ki nihata pravokotno drug na drugega

ISQ ISQ-ja in -- [ieskú] m (ang. International System of Quantities) krat. ➔ mednárodni systém veličín

istoiménski póli -ih -ov m mn. elektr. poli enake polaritete

istoléžna stránica -e -e ž mat. stranica, ki zaseda ekvivalenten položaj v podobnem liku

istosmétni tók -ega -a m elektr. ➔ ênosmétni tók

istosmétno vítje -ega -a s 1. stroj. vítje žic v pramen, pri katerem so vse plasti žic vite v isto smer 2. stroj. vítje žične vrvi, pri katerem so žice pramena vite v isto smer

iterácija -e ž mat. postopek ponavljanja določenega procesa ali algoritma z namenom približevanja določenemu cilju

iteracíjska metoda -e -e ž mat. numerična metoda reševanja enačb z iteracijo

iteracíjska zánka -e -e ž mat. niz korakov pri računanju s postopkom približevanja pravemu rezultatu

itêrbij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, kovna kovina, ki se da rezati z nožem, uporablja se za dopiranje materialov za polprevodnike, v sonarjih, za magnetne, spojine pa kot luminofovi v barvnih zaslonih, simbol Yb

ítrij -a m kem. element iz skandijeve skupine periodnega sistema, srebrnobela, mehka kovina, uporablja se kot dodatek za povečanje trdnosti aluminijevih in magnezijevih zlitin, simbol Y

ITRS ITRS-a in -- [iteerès iteerèsa] m (ang. International Terrestrial Reference System) geod. ➔ teréstrični koordinátni systém

ivér -i ž les. droben košček lesa določenih mer in oblik za iverne izdelke

ivérasta plôšča -e -e ž les. ➔ íverka

iverílník -a m les. stroj za izdelovanje iveri z narezovanjem, nasekavanjem in trganjem lesa
S: iveríltni stròj

iveríltni stròj -ega stròja m les. stroj za izdelovanje iveri z narezovanjem, nasekavanjem in trganjem lesa S: iverílník

íverka -e ž les. plošča, lahko različnih debelin, iz ivernega tvoriva, npr. za izdelavo pohištva
S: íverna plòšča Sp: ívérasta plòšča

íverna plòšča -e -e ž les. plošča, lahko različnih debelin, iz ivernega tvoriva, npr. za izdelavo pohištva S: íverka Sp: ívérasta plòšča

íverno tvorívo -ega -a s les. kompozit iz iveri in umetne smole

izbijáč -a m stroj. ➡ izbijálo

izbijálo -a s stroj. ročno orodje v obliki valjastega ali rahlo stožčastega dročnika za izbijanje, npr. čepov, sornikov, zatičev Sp: izbijáč

izbíjanje -a s odstranjevanje manjšega dela, npr. kovice, zagozde, livarskega jedra, iz večjega predmeta, npr. kovičene pločevine, ulitka, z močnimi udarci

izbíjanje jêder -a -- s met. odstranjevanje jedra ali jeder iz ulitka, navadno tako, da se jedro z izbijačem zdrobi in nato iztrese iz ulitka

izbirálník -a m telekom. naprava v avtomatski telefonski centrali, ki na podlagi vnesene telefonske številke izbere in vzpostavi govorno povezavo med dvema telefonskima aparatom

izbirálník odcépov -a -- m elektr. naprava, ki skupaj s posebnim stikalom omogoča izbiranje odcepnih priključkov na transformatorju z odcepi

izbiráлно stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki prevaja, vklaplja, izklaplja električne toke in združuje delovanje izbiralnika odceпов in pre-smernega stikala

izbírní ukaz -ega -áza m elektr. ukaz za povezavo enega od delov naprave, postroja na skupno napravo

izbóčenost -i ž 1. mat. lastnost, ki jo ima orientirana ploskev v okolici točke, če je vsaka točka na ploskvi v tej okolici oddaljena od tangentne

ravnine v izhodiščni točki v nasprotni smeri normale S: konvéksnost 2. stroj. pri notranji tlačni obremenitvi elastična ali trajna plastična deformacija pločevinastega dela, oblikovanega ravno, valjasto, kroglasto PRIM.: vbóčenost (2)

izbrisljívi programírljíví brální pomnílník -ega -ega -ega -a m elektr. programirljivi bralni pomnilnik, pri katerem je treba podatke pred ponovnim vpisom izbrisati z ultravijolično svetlobo skozi prosojno okence nad čipom K: ÉPROM

izcédna vòda -e -e ž ekol. voda, ki se izceja iz odlagališča odpadkov, jalovine in vsebuje topne nečistoče, suspendirane delce materiala, skozi katerega pronica

izcēja -e ž met. mesto v zlitini, ki ima drugačno sestavo od okolice zaradi neenakomerno porazdeljene primesi, zlitinskega elementa v strjeni zlitini S: mákroizcēja PRIM.: míkroizcēja

izcejáлно taljênje -ega -a s met. taljenje zlitin, sekundarnih surovin ali rude, pri katerem se ločijo lahko taljive sestavine od težko taljivih pri temperaturi, nižji od njihovega tališča, npr. srebrov svinec od bakrove zlitine, antimonov sulfid iz antimonove rude S: likvácija

izcêjanje -a s met. pojav pri strjevanju zlitin, pri katerem se primesi ali težko topni zlitinski elementi v kovini zbirajo v tistem delu ulitka, ki se strdi zadnji

izčesána vlákna -ih vláken s mn. tekst. kratka vlakna, izčesana pri česanju S: izčések

izčések -ska m tekst. kratka vlakna, izčesana pri česanju S: izčesána vlákna

izčr páлно bárvanje -ega -a s tekst. barvanje tekstilij v barvalni kopeli, ki vsebuje dodatke za boljše izčrpanje barvila iz kopeli in njegovo vezanje na vlakna

izčrpanje -a s odstranitev fluida s črpalko, npr. vode iz rudnika

izčrpanje kopéli -a -- s tekst. obdelovanje v kopeli, dokler ni porabljeno vse sredstvo, npr. belilo, barvilo, ali doseženo ravnotežje med sredstvom in tekstilijo

izdeláva -e ž stroj. oblikovanje delov, izdelkov z ustreznim postopkom obdelave, npr. preoblikovanjem, odrezovanjem **PRIM.:** proizvodnja

izdelávni čas -ega časa **m** dejanski čas za izdelavo česa **Sp:** izdelovalni čas

izdélčna téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava industrijsko predelavo materiala v izdelke **PRIM.:** procesna tehnika

izdélek -lka **m** **1.** kar je izdelano z ročnim delom, npr. čevljarski izdelek, izdelek umetne obrti **2.** snov, material, proizveden v določenem tehnološkem procesu in navadno predelan v kosovno obliko, npr. milo, tablete, zobna pasta **S:** proizvod (1) **3.** kar je proizvedeno zlasti s strojnim delom, npr. izdelki za splošno rabo, oblačila **Sp:** produkt (3) **4.** ☞ produkt (1)

izdelovalna próga -e -e ž proizvodna linija znotraj tovarne, obrata, ki predstavlja zaporedje obdelovalnih mest od vhoda materiala, polizdelkov do izhoda končnih izdelkov

izdelovalni čas -ega časa **m** ☞ izdelávni čas

izenačeválna péč -e péči ž met. peč v livarni za izenačevanje temperature in s tem sestave taline

izenačevální tók -ega -a **m** elektr. električni tok pri sklenitvi dveh električnih tokokrogov z različnima električnima napetostma ali frekvenca, npr. pri preklopu odcepa transformatorja na sosednji odcep

izenačeválno navítje -ega -a **s** elektr. v trikot vezano dodatno navitje transformatorja za zmanjšanje ničelne impedance v zvezdo vezanega navitja pri transformatorjih vezav zvezda-zvezda ali zvezda-cikcak

izentrópa -e ž stroj. krivulja, ki v termodinamičnem diagramu opisuje spremembo stanja termodinamičnega sistema, v katerem poteka proces pri konstantni entropiji **PRIM.:** adiabáta

izentrópna spremémba stánja -e -e -- ž fiz. sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri se entropija ne spreminja

izentrópna stisljívost -e -i ž fiz. snovna konstanta, navadno plina, količnik relativ-

nih sprememb prostornine in tlaka pri stalni entropiji, simbol k_s , merska enota pascal na minus ena **PRIM.:** izotèrmna stisljívost

izentrópno dovájanje energije -ega -a -- **s** fiz., stroj. dovajanje energije sistemu, ko ne izmenjuje toplote z okolico

izgórek -rka **m** kem. teh. navadno sprijeta snov, ki ostane po gorenju, npr. premoga

izgúba -e ž zmanjšanje vrednosti določene veličine, npr. energije, snovi, informacije, v tehničnem sistemu

izgúba délovne močí -e -- -- ž elektr. porabljena delovna moč izmeničnega sistema napetosti za premagovanje upora in induktance električnih vodnikov, magnetenja in pokrivanja izgub železnega jedra transformatorja, za hlajenje strojev

izgúba jálove močí -e -- -- ž elektr. porabljena jalova moč za magnetenje električnih vodnikov, elektromotorjev, železa transformatorja

izgúba sinhronízma eléktroenergétskega sistéma -e -- -- -- ž **1.** elektr. preveliko odstopanje obratovalne frekvence odklopljenega dela od nazivne frekvence elektroenergetskega omrežja **2.** elektr. pojav prevelikih faznih kotov med električno napetostjo elektroenergetskega omrežja in napetostmi posameznih generatorjev

izgúbe močí izgúb -- ž mn. elektr. razlika med vsoto dotehajočih in vsoto odtokajočih delovnih moči elektroenergetskega omrežja

izgúbe v bákrú izgúb -- -- ž mn. elektr. izgube delovne moči v bakrenem navitju

izgúbe v želézu izgúb -- -- ž mn. elektr. izgube delovne moči, npr. transformatorja ali elektromotorja med praznim tekom, zaradi izgub v jedru

izgúbne úre -ih úr ž mn. elektr. ☞ izgúbni čas

izgúbni čas -ega časa **m** elektr. količnik energijskih izgub in konične vrednosti izgubne moči v določenem intervalu, merska enota ura **Sp:** izgúbne úre

izgúbni fáktor -ega -ja m **1.** obratna vrednost faktorja kakovosti **2.** elektr. količnik izgub delovne moči in prenesene delovne moči na vodu ali omrežju, simbol *d*

izhlapévanje -a s fiz. prehajanje tekoče faze v plinasto pri temperaturi, ki je nižja od vrelišča

izhòd -óda m mesto v tehničnem sistemu za priključitev zunanjih enot, naprav, npr. izhod računalnika

izhódna fúnkcija -e -e ž elektr. funkcija, ki jo električna, elektronska naprava nudi na svojem izhodu in omogoča krmiljenje zunanjih, perifernih naprav ali pa nadaljnjo obdelavo izhodnih podatkov

izhódna impedánca -e -e ž elektr. impedanca izhodnega vezja, merjena med izhodnima priključkoma pri obratovalnih razmerah

izhódna móč -e moč ž elektr. vsa moč, ki jo naprava, stroj, sistem prenaša na priključeno napravo, stroj, sistem

izhódna napétost -e -i ž elektr. napetost na izhodnih priključkih električne naprave

izhódna napráva -e -e ž naprava, priključena na izhodni del predhodne naprave

izhódna snòv -e snoví ž kem. teh. snov, surovina, glavni reaktant, ki se s kemijsko reakcijo pretvori v produkt

izhódna talína -e -e ž met. ☞ začetna talína

izhódna veličína -e -e ž veličína, merjena na izhodu iz tehničnega sistema **S**: izstópna veličína

izhódni ojačeválnik -ega -a m elektr. izhodna stopnja sprejemnika ali oddajnika, ki zagotavlja ustrezen nivo in obliko izhodnih signalov

izhódni prevòd -ega -óda m elektr. admitanca na izhodu četveropola ali vezja

izhódni transformátor -ega -ja m elektr. transformator na izhodu električne naprave, ki zagotavlja prilagoditev bremenu

izhòd ojačeválnika -óda -- m elektr. mesto na ojačevalniku, kjer se priključi breme, npr. zvočnik pri zvokovnem ojačevalniku

izjávna lógika -e -e ž področje logike, ki obravnava izjave po pravilih Boolove algebre

izjéda -e ž **1.** met. jamica, vdolbina, nastala zaradi korozije **2.** var. ☞ zajéda

izključítev -tve ž elektr., stroj. ☞ izklòp

izključítveno načêlo -ega -a s fiz. načelo, po katerem dva fermiona, npr. elektrona, ne moreta biti v istem kvantnomehanskem stanju sistema **S**: Páulijevo izključitveno načêlo

izklòp -ópa m elektr., stroj. prekinitev komunikacijske zveze, napajanja z energijo ali delovanja naprave, stroja **Sp**: izključítev **PRIM.:** vklòp

izklópna karakterístika varoválke -e -e -- ž elektr. lastnost varovalke, ki opredeljuje hitrost njenega odziva na preobremenitev

izklópna pálica -e -e ž elektr. izolirana palica, s katero se lahko ročno izklopi oddaljeno stikalo, npr. na drogu razdelilnega omrežja

izklópna zakasnítev -e -tve ž elektr. zakasnitev začetka izklopa elektromehanskega stikala od trenutka zahteve za izklop do trenutka, ko stikalo razklene električni tokokrog

izklópna zmogljívost -e -i ž elektr. načrtovalna moč, ki jo stikalo pri odklopu vzdrži brez okvare

izklópni čas -ega časa m elektr. časovni interval med začetkom odpiranja kontaktov stikala in ugasnitve obloka med temi kontakti

izklópni čas stikála -ega časa -- m elektr. časovni interval, v katerem stikalo začne in dokonča odpiranje kontaktov

izklópni čas varoválke -ega časa -- m elektr. časovni interval, v katerem električna varovalka pregori in se prekine električni tok skozi njo

izklópni tók -ega -a m elektr. električni tok, na katerega morajo biti dimenzionirani kontakti stikala, da vzdržijo električni oblok, ki nastane pri njihovem odpiranju

izkòp -ópa m **1.** grad. kraj, prostor, kjer se koplje in odstranjuje hribina pri gradnji objektov, infrastrukture, podzemnih

prostorov, npr. gradbene jame, rova, predora
PRIM.: odkòp **2.** grad. prostor, ki je nastal z izkopavanjem

izkopnína -e ž rud. izkopana hribina pri izvajanju rudarskih del na površini ali pod površino terena, tudi jalovina

izkòp za tesnίlno sténo -ópa -- -- -- m grad. izkop, ki se po zaključku izkopnih del zapolni s tesnilnim materialom, da se ustvari podzemna tesnilna stena

izkorístek -tka m **1.** količnik dobljene in vložene količine česa, npr. energije, snovi
2. stroj. količnik koristnega dela in dovedene energije **Sp:** délovni izkorístek

izkorístek hídroelektrárne -tka -- m elektr. razmerje med razpoložljivim potencialom vodne energije in proizvedeno električno energijo hidroelektrarne

izkorístek réakcije -tka -- m kem. delež želenega produkta, pridobljenega z enostavno kemijsko reakcijo, glede na njegovo teoretično možno množino **S:** reakcijski izkorístek

izkoriščénost -i ž stroj. količnik dejanskega časa obratovanja, delovanja, npr. stroja, naprave, sistema, in največjega možnega časa obratovanja, delovanja **PRIM.:** faktor obratovanja

izkoriščénost energíje -i -- ž elektr., stroj. ☞ energíjski izkorístek (2)

izkosmíčenje -a s kem. teh. izločitev prvotno koloidnih delcev iz raztopine v obliki kosmičev, spontano ali ob dodatku flokulanta, npr. pri čiščenju odpadnih vod **S:** flokulácija
PRIM.: deflokulácija, koagulácija (1), razkosmíčenje

izkovánje -a met., stroj. preoblikovanje kosa kovine v izdelek s kovanjem, npr. bloka jekla v ladijsko pogonsko gred

izkòvek -vka m met. s kovanjem izdelan predmet, strojni del **Sp:** kòvek, odkòvek

izkrívlanje frekvénc -a -- s elektr. popačenje frekvenčnega odziva zveznega sistema zaradi vnosa višjih frekvenc pri diskretizaciji

izkuhávanje -a s tekst. kuhanje bombažnih vlaken v razredčenem natrijevem lugu pod tlakom za odstranitev naravnih nečistoč in primesi, zlasti zdrobljenih delcev semen

izlívna odprtína -e -e ž met. odprtina v peči, na dnu livnega lonca za izlivanje taline

izlívni kljún -ega -a m met. kljunasto oblikovano ustje na livarskem loncu ali konvertorju za izlivanje taline brez pocejanja

izlóčanje -a s kem., met. nastajanje netopne spojine, sestavine v raztopini, talini zaradi kemijske reakcije, znižanja temperature, npr. izločanje grafita iz sive litine

izlóček -čka m kem., met. delec netopne spojine, sestavine, ki se izloči iz raztopine, taline

izločeválník -a m naprava za izločanje ene vrste snovi, navadno nečistoče, iz zmesi na podlagi fizikalnih lastnosti, npr. izločevalnik prahu, olja, izločevalnik vode iz goriva **S:** separátor (3)

izločeválník ólja -a -- m stroj. priprava za izločanje olja iz stisnjenega zraka, pare, kondenzata

izločeválnoutrjeválna zlítina -e ž met. zlitina, ki se lahko utrjuje z izločevalnim utrjevanjem, npr. zlitina aluminija z magnezijem in/ali bakrom

izločeválno utrjevánje -ega -a s met. utrjevanje nekaterih nerjavnih jekel in številnih konstrukcijskih zlitin aluminija, magnezija, niklja, titana z majhnimi izločki pri toplotni obdelavi

izločítev okváre -tve -- ž elektr. avtomatski ali ročni izklop okvarjene naprave iz obratovanja zaradi okvare naprave ali zaradi obnovitve obratovanja sistema

izluževálník -a m kem. teh., met. naprava za izluževanje rude s tekočim reagentom, npr. s kislino ali alkalno raztopino

izluževánje -a s kem., met. postopek za ločevanje ene sestavine iz trdnega materiala, npr. urana iz uranove rude, navadno z vodno raztopino kisline ali baze **PRIM.:** ekstrákcija

izménična lúč -e lučí ž signalna lúč, ki oddaja signale različnih barv v redno ponavljajočem se zaporedju

izménična napétost -e -i ž **1.** elektr. električna napetost, katere polarnost se periodično spreminja, navadno sinusno s časom **PRIM.:** énosmérna napétost **2.** meh. napetost v materialu, katere vrednost se periodično spreminja po sinusni krivulji okrog nič

izménična obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev, pri kateri se v materialu izmenično pojavljajo natezne in tlačne napetosti **Sp:** nihájna obremenítev **PRIM.:** utrípna obremenítev

izménična trdnost -e -i ž meh. dinamična trdnost pri izmenični obremenitvi **PRIM.:** utrípna trdnost

izménični generátor -ega -ja m elektr. ⤿ alternátor

izménični hidrávlični tók -ega -ega -a m stroj. tok hidrávličnega fluida, katerega hitrost se periodično spreminja, npr. sinusno

izménični kòpolimér -ega -a m kem. kopolimer, v katerem si dve monomerni enoti ali več monomernih enot sledi vzdolž verige v pravilno ponavljajočem se zaporedju **S:** alternirajóči kòpolimér

izménični tók -ega -a m elektr. električni tok, pri katerem se gibanje električnega naboja periodično spreminja, navadno sinusno s časom **PRIM.:** énosméрни tók **K:** AC

izménični varilni generátor -ega -ega -ja m elektr., var. varilni generator, dimenzioniran za velike izmenične toke

izménično pólje -ega -a s elektr. polje, ki niha med dvema po predznaku nasprotnima mejama

izménično vítje -ega -a s elektr. vitje žic pri kablju, pri katerem se smer vitja posamezne plasti periodično menja

izménično vrténje -ega -a s vrtenje, npr. motorja, ki se spreminja med dvema stanjema v nasprotnih smereh

izmeníšče -a s geod. položaj nivelacijske late pri niveliranju iz sredine

izmenjálnik toplóte -a -- m stroj. ⤿ prenášnik toplóte

izmenjáva eléktrične energíje -e --- ž elektr. dogovorno prehajanje električne energije med omrežjema ali območjema v skladu z njunimi zmogljivostmi in potrebami območij

izméra -e ž **1.** geod. zbiranje, obdelava in prikaz prostorskih podatkov **2.** geod. določanje relativnih koordinat detajlnih točk, ki definirajo položaj in obliko naravnih in zgrajenih objektov ter medsebojno lego in obliko zemeljskega površja glede na izhodiščno višino **3.** grad. merjenje izvedenih gradbenih del na objektu in izračun količine izmerjenih del za obračun

izmèt -éta m **1.** izdelek v proizvodnji, ki ne ustreza zahtevam in se zato izloči, uniči ali predela **2.** met., stroj. izdelek, ulitek, ki ga izmetalo izvrže iz preoblikovalnega orodja, npr. iz stroja za tlačno litje, orodja za globoki vlek

izmetálo -a s stroj. mehanizem za izmetavanje izdelkov iz preoblikovalnega orodja, npr. pri štanci, ali praznih tulcev iz strelnega orožja **Sp:** ejéktor (2)

iznášanje -a s **1.** kem. teh., stroj. odstranjevanje obdelanega materiala iz naprave, stroja, npr. s polžnim transporterjem **2.** rud. odstranjevanje izvrtanine pri mokrem ali suhem vrtnanju

izobára -e ž fiz., stroj. krivulja v termodinamičnem diagramu, ki povezuje točke enakega tlaka

izobári -ov m mn. fiz. kemijsko različni elementi, katerih jedra imajo enako število nukleonov in zato enako masno število

izobárna ekspanzíja -e -e ž stroj. ekspanzija pri nespremenjenem tlaku

izobárna spremémba stánja -e -e -- ž sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri se tlak ne spreminja

izobárni procés -ega -a m kem., stroj. ⤿ enako-tláčni procés

izobárno dovájanie toplôte -ega -a -- s stroj.
dovajanje toplote pri nespremenjenem tlaku

izobutanól -a m kem. 2-metilpropan-1-ol, $(\text{CH}_3)_2\text{CHCH}_2\text{OH}$, izomer butanola, brezbarvna, vnetljiva tekočina, uporablja se kot topilo, v proizvodnji barv in lakov, v organski sintezi **Sp**: izobutíl alkohol

izobutén -a m kem. 2-metilpropen, $\text{CH}_2=\text{C}(\text{CH}_3)_2$, eden od štirih izomerov butena, brezbarven, vnetljiv plin

izobutíl alkohol -- -a m kem. ☞ izobutanól

izocianát -a m kem. teh. spojina, ki vsebuje izocianatno skupino $-\text{N}=\text{C}=\text{O}$, uporablja se za proizvodnjo poliuretanov

izocíklíčna spojína -e -e ž kem. ciklična spojina, pri kateri je obroč sestavljen samo iz ogljikovih atomov

izodeklinála -e ž fiz. črta, ki povezuje točke z enako magnetno deklinacijo **S**: izogóna

izoelektrična tóčka -e -e ž kem. vrednost pH, pri kateri molekula, npr. ion dvojček, ali koloidni delec navzven ne kaže nobenega električnega naboja, zato se koloidi pri tej vrednosti pH koagulirajo in izkosmičijo

izoftálna kislína -e -e ž kem. benzen-1,3-dikarboksilna kislina, $\text{C}_6\text{H}_4(\text{COOH})_2$, bela kristalinična snov, uporablja se za proizvodnjo aramidnih vlaken, poliestrov, umetnih smol

izogóna -e ž fiz. črta, ki povezuje točke z enako magnetno deklinacijo **S**: izodeklinála

izohóra -e ž stroj. krivulja v termodinamičnem diagramu, ki opisuje spremembo stanja termodinamičnega sistema, v katerem poteka proces pri konstantni prostornini

izohórna ekspanzija -e -e ž stroj. ekspanzija pri nespremenjeni prostornini

izohórna kompresija -e -e ž stroj. kompresija pri nespremenjeni prostornini

izohórna spremémba stánja -e -e -- ž stroj. sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri se prostornina ne spreminja

izohórno dovájanie toplôte -ega -a -- s stroj.
dovajanje toplote v sistem pri nespremenjeni prostornini

izoklína -e ž 1. fiz. črta, ki na inklinacijski karti povezuje točke na Zemlji z enako magnetno inklinacijo 2. fiz. črta, ki povezuje točke z enakim naklonom v družini krivulj

izolácija -e ž 1. material, element, ki preprečuje prehajanje vlage, toplote, zvoka, mehanskega nihanja, električnega toka v okolico ali vdiranje iz okolice 2. grad. gradbeni element, plast, ki loči gradbeni element od vplivov okolja, gradbena elementa med seboj ali preprečuje vpliv elementa na okolje 3. kem. postopek izločanja čiste kemične snovi iz reakcijske zmesi

izolácija kábla -e -- ž elektr. del kabla iz snovi, ki vzdrži napetostne pogoje

izolácija opréme -e -- ž elektr. izolacija, ki jo določa kakovost vseh dielektričnih lastnosti opreme

izolacijska déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, s katerimi se polagajo hidroizolacijski in toplotnoizolacijski materiali

izolacijska kerámika -e -e ž kem. teh. keramika, npr. na osnovi aluminijevega oksida, berilijevega oksida, steklokeramika, ki ne prevaja električnega toka in se uporablja za izdelovanje električnih izolatorjev

izolacijska napétost -e -i ž elektr. efektivna vzdržna napetost opreme ali njenega dela, ki določa dolgoročno vzdržnost njene izolacije

izolacijska razdálja -e -e ž elektr. najkrajša dopustna razdalja med dvema prevodnima deloma, med katerima je priključena električna napetost

izolacijska stôpnja -e -e ž 1. elektr. niz določenih vzdržnih napetosti, ki opredeljujejo dielektrično trdnost izolacije 2. elektr. lastnost posameznega dela opreme, ki jo določata enominutna vzdržna napetost omrežne frekvence in vzdržna napetost električnega udara

izolacijski nívó -ega -ja m elektr. nivo vzdržne električne napetosti elementa ali naprave

izolacijski upòr -ega -ôra **m** elektr. električni upor izolacije, ki se izmeri z enosmerno napetostjo

izolánt -a **m** snov, ki ne dopušča prehajanja vlage, toplote, zvoka, električnega toka
PRIM.: izolátor

izolátor -ja **m 1.** snov, ki ne prevaja električnega toka, toplote, zvoka, vlage **PRIM.:** dieléktrik, izolánt **2.** priprava, izdelek, ki preprečuje prevajanje električnega toka

izolátorska kápa -e -e **ž** elektr. zunanji del kapastega izolatorja v obliki zvona ali diska

izolátorska veríga -e -e **ž** elektr. sestav več povezanih električnih izolatorjev z opremo in priborom, ki je na zgornjem delu pripet na nosilno konstrukcijo, na spodnjem delu pa nosi električni vodnik ali snop električnih vodnikov

izolátorski níz -ega -a **m** elektr. dva ali več kapastih ali paličastih izolatorjev, spojenih v celoto, navadno natezno obremenjenih, za giblivo pritrditev električnih vodnikov nadzemnih vodov

izolátorski sklòp -ega sklòpa **m** elektr. sestav med seboj povezanih izolatorskih verig skupaj z ustreznimi pritrdilnimi in zaščitnimi napravami, npr. na stebru nadzemnega voda

izolátorski ščítník -ega -a **m** elektr. kovinski dodatek na strani električnega voda, na strani zemlje ali na obeh straneh izolatorske verige, ki jo ščiti pri obloku zaradi prenapetosti

izolírana dvójna véz -e -e vezí **ž** kem. dvojna vez, ki je s po več enojnimi vezmi ločena od naslednjih dvojnih vezi **PRIM.:** konjugírana dvójna véz, kumulírana dvójna véz

izolírani nadzémni vòd -ega -ega vòda **m** elektr. razdelilni vod z izoliranimi električnimi vodniki zaradi zožitve tras in zmanjšanja vpliva elektromagnetnih motenj vegetacije

izolírani sistém -ega -a **m** fiz. fizikalni sistem, na katerega okolica ne vpliva ali z njim ne sodeluje

izolírani vodník -ega -a **m** elektr. sklop električnega vodnika, njegove izolacije in morebitnih zaslonov

izolírano oróðje -ega -a **s** elektr. orodje iz prevodnega materiala, ki je delno ali popolnoma prekrito z izolirnim materialom

izolírano st -i **ž** elektr. lastnost izolacije električne inštalacije, ki onemogoča prehod električne energije iz inštalacije v okolico ali iz okolice v inštalacijo

izolírna cévka -e -e **ž** elektr. cevka za izolacijo golih električnih žic ali njihovih spojev

izolírna jágoda -e -e **ž** elektr. valjček iz keramike za izoliranje električnih vodnikov v napravah, ki se močno segrevajo, npr. v pečeh, štedilnikih

izolírna ločítev -e -tve **ž** elektr. razporeditev trdnega izolacijskega materiala med električne vodnike, da med njimi ne more priti do razelektritve

izolírna opéka -e -e **ž** met. opeka iz ognjevzdržnega gradiva za izzidavo industrijskih peči, ki zmanjšuje toplotne izgube skozi stene

izolírni materiál -ega -a **m 1.** elektr. neprevodni material za izdelavo izolacij ali izolirnih elementov **2.** grad. material za toplotno izolacijo, npr. stavb, fasad

izolírni trá-k -ega tráku **m 1.** elektr. lepilni trak iz električno izolirnega materiala, navadno PVC-folije, ali z izolirno snovjo prepojena tekstilija ali steklena vlakna, prepletena v obliki traku **2.** grad. trak iz izolirne snovi, npr. PVC-folije, aluminija, svinca, za hidroizolacijo, toplotno izolacijo, zvočno izolacijo in izolacijo proti vibracijam

izolírno ólje -ega -a **ž** elektr. olje za izoliranje kablov, stikal, transformatorjev **PRIM.:** óljni kábel, óljni transformátor

izomêr -a **m** kem. snov z enako empirično, a drugačno strukturno formulo

izomeríja -e **ž** kem. pojav, da imajo spojine enako empirično formulo in različno razporeditev atomov in atomskih skupin

izomerizácija -e ž kem. prehod iz enega izomera v drugega, npr. izomerizacija n-oktana v izooktan

izométrična projékcija -e -e ž grad., mat. aksonometrična projekcija, pri kateri so koti med projiciranimi koordinatnimi osmi 120° in je merilo na teh koordinatnih oseh enako

izomorfiya -e ž kem. pojav, da kemične spojine s podobno kemično sestavo kristalizirajo v enaki kristalni obliki ali imajo enako kristalno zgradbo, npr. aluminij-kalijev galun in aluminij-kromov galun **Sp**: izotipija

izomorfizem -zma m mat. bijektivni homomorfizem

ízoóktán -a m kem. 2,2,4-trimetilpentan, izomer oktana C_8H_{18} , brezbarvna, vnetljiva tekočina, glavna sestavina bencina, standard z oktanskim številom 100

izoprén -a m kem. 2-metilbutadien, $CH_2=C(CH_3)-CH=CH_2$, brezbarvna, vnetljiva, lahko hlapna tekočina, strukturna enota v nekaterih naravnih snoveh, npr. v kavčuku, uporablja se za proizvodnjo sintetične izoprenske gume

ízospan -a m grad. gradbeni material, mešanica vode, lesnih sekancev in cementa, ki se uporablja kot vezivo pri izdelavi lesobetonskih opažnih zidakov

ízospín -a m fiz. kvantno število za oznako nabojnega stanja osnovnih delcev in atomskih jeder

izóta -e ž grad. črta ali krivulja na ravnini, ki jo sestavljajo točke, v katerih je vpadni kot svetlobnih žarkov, ki padajo na ravnino, enak

izotáktični polimér -ega -a m kem. polimer, ki ima vse substituyente na isti strani polimerne verige

izotérma -e ž fiz., kem. krivulja v termodinamičnem diagramu, ki opisuje spremembo stanja termodinamičnega sistema, v katerem poteka proces pri konstantni temperaturi

izotêrmna ekspanzija -e -e ž stroj. ekspanzija plina v posodi, katere stene imajo konstantno temperaturo in sproti nadomeščajo izgubo energije, ki bi nastala v plinu zaradi padca temperature pri adiabatni ekspanziji

izotêrmna spremémba stánja -e -e -- ž fiz. sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri se temperatura ne spreminja

izotêrmna stisljivost -e -i ž fiz. snovna konstanta, navadno plina, količnik relativnih sprememb prostornine in tlaka pri stiskanju ob stalni temperaturi, simbol κ_T , merska enota pascal na minus ena **PRIM.**: izentrópna stisljivost

izotêrmni preménski diagrámm -ega -ega -a m kem. teh., met. diagram, ki v koordinatnem sistemu temperatura-čas prikazuje, kakšne premene in po kolikšnem času nastanejo pri izotermnem žarjenju jekla in drugih kovin, keramike z določeno sestavo pri izbrani temperaturi, čas je navadno v logaritemski lestvici **S**: diagram TTT **PRIM.**: diagram CCT, kontinuirni preménski diagram

izotêrmni preréz -ega -éza m met. vodoravni prerez skozi binarni ali ternarni fazni diagram pri določeni temperaturi, ki prikazuje faze, ki so v ravnotežju pri tej temperaturi

izotêrmno délo -ega -a s fiz. termodinamično delo pri izotermni spremembi stanja

izotêrmno dovájanje toplôte -ega -a -s fiz., stroj. dovajanje toplote sistemu pri nespremenjeni temperaturi

izotipija -e ž kem. ➞ izomorfija

izotópi -ov m mn. fiz. elementi, katerih jedra imajo enako število protonov in različno število nevtronov, zato imajo enako atomsko število in enake kemijske, a različne fizikalne lastnosti, atomsko maso in spin

izotópsko bogatênje -ega -a s kem. teh. povečanje deleža posameznega izotopa v izotopski zmesi elementa, npr. bogatenje naravnega urana z izotopom ^{235}U

izotrópnost

izotrópnost -i ž fiz. lastnost fizikalne količine, ki se pripiše snovi in je njena vrednost neodvisna od smeri

izpàd breména -áda -- m elektr. nenadno zmanjšanje obremenitve elektroenergetskega sistema

izpàd generátorja -áda -- m elektr. prenehanje delovanja električnega generatorja, ko ga zaščitne naprave nepričakovano odklopijo od elektroenergetskega omrežja

izpàd iz sinhronízma -áda -- m elektr. stanje, ko generator ne deluje več sinhrono z drugimi generatorji

izpàd napétosti -áda -- m elektr. nenadna prekinitev napajanja z električno energijo zaradi okvare

izpàh -áha m meh. samodejen ali prisilen izmik, premik ravninskega ali prostorskega zgiba pri mehanizmu iz normalne povezave

izparévanje -a s fiz. prehajanje tekočine v paro pri temperaturi blizu vrelišča **Sp**: evaporácija **PRIM.**: izparívanje, upárjanje

izparilna entalpíja -e -e ž kem. količnik za izparevanje potrebne entalpije in mase **Sp**: izparilna toplôta

izparilna entropíja -e -e ž kem. sprememba entropije pri izparevanju snovi, količnik izparilne entalpije in temperature vrelišča

izparilna toplôta -e -e ž kem. ☞ izparilna entalpíja

izparilnica -e ž kem. plitva laboratorijska posoda za izparivanje, navadno porcelanska ali steklena

izparilnik -a m **1.** kem. teh. naprava, v kateri se raztopina z izparevanjem topila, navadno vode, zgoščuje **Sp**: evaporátor **PRIM.**: uparjál-nik (2) **2.** del kompresorskega hladilnika, v katerem izpareva delovni medij in ga zaradi izparilne entalpije, ki se pri tem porablja, ohlaja

izparívanje -a s kem. odstranjevanje topila, npr. vode, iz raztopine s segrevanjem pri temperaturi blizu vrelišča **PRIM.**: izparévanje, upárjanje

izpeljána enôta -e -e ž merska enota za izpeljano veličino

izpeljána enôta ob SI -e -e -- [esi] ž merska enota, ki se sme uradno uporabljati ob SI, čeprav ni koherentna, npr. minuta

izpeljána veličína -e -e ž veličína v sistemu veličin, določena z osnovnimi veličinami tega sistema

izpíhna tuljáva -e -e ž elektr. tuljava, ki s svojim induciranim magnetnim poljem odkloni oblok, npr. v obločno komoro

izpihoválnik -a m stroj. priprava ali naprava za izpihovanje, npr. oblikovanca iz preoblikovalnega orodja, umazanje, ostružkov iz izvrtin obdelovanca, vdolbin in utorov na obdelovalnem stroju

izpihovánje -a s **1.** stroj. izpuščanje pare iz parnega kotla ob prevelikem tlaku skozi varnostni ventil **2.** stroj. odstranjevanje kondenzata iz pnevmatičnih napeljav, valjev pri parnih batnih strojih **3.** stroj. odstranjevanje nečistoče, ostankov obdelave iz notranjosti, votlin obdelovancev, delov, predmetov s stisnjenim zrakom **PRIM.**: izpíranje

izpirálka -e ž kem. steklena laboratorijska priprava za izpiranje ali sušenje plina s tekočim absorbentom, pri čemer se nečist ali vlažen plin uvaja skozi dovodno cev, ki sega pod gladino tekočine, in nato odvaža skozi odvodno cev

izpirálna kolóna -e -e ž kem. teh. kolona za čiščenje plinov z izpiranjem, npr. v naftni industriji **PRIM.**: prálnik plinov

izpirálnik -a m kem. teh. ☞ prálnik plinov

izpíranje -a s odstranjevanje neželenih primesi, tujih snovi, umazanje s stalnim ali utripajočim curkom vode ali druge tekočine s površine, npr. izpiranje peska **PRIM.**: izpihovánje (3)

izpíšni odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik s plinskim izpihom za prekinitev obloka **Sp**: plínski odklópnik

izpláka -e ž tekočina, ki se uporablja pri vrtanju za hlajenje svedrov, odvajanje delcev hribine in vzdrževanje stabilnega ostenja vrtnice

izplakoválni izpúst -ega -a m grad. odprtina v pregradi, opremljena z zasunom ali zapornico, za občasno izpiranje usedlin ali naplavin iz gorvodnega kanala, tudi za znižanje nivoja gladine vode v zbiralniku **PRIM.**: pródni izpúst

izplakoválni tunél -ega -a m grad. tunel, v katerega se izliva izplakovalni izpust

izpodrív -a m prom. prostornina vode, ki jo izpodrine ladja in je mera za nosilnost ladje v tonah **S**: deplasmá

izprašílник -a m tekst. naprava za odstranjevanje mikroprahu iz bombaža na sitastem traku z močnim zračnim vlekom, za rotorsko pređenje

izpúh -a m stroj. odprtina, mesto ali priprava za odvajanje stisnjene zraka, pare, zgorevalnih plinov iz naprave, stroja, postroja, npr. zraka iz pnevmatičnega motorja, zgorevalnih plinov iz motorja z notranjim zgorevanjem, pare iz parnega stroja

izpúst -a m **1.** odprtina za izpuščanje česa, npr. pare, kondenzata **2.** izpuščanje škodljivih snovi v okolje, npr. žveplovega dioksida v zrak, škodljivih snovi v vodotoke, morje **S**: emisíja (2) **3.** grad. odprtina, skozi katero se lahko voda prosto izpušča iz zbiralnika v reko

izpústna odprtína -e -e ž met. odprtina v metalurški peči za izpuščanje staljene litine, surove kovine, žlindre, ki je med obratovanjem navadno zamašena z glinastim čepom

izpústna zapórnica -e -e ž grad. zapornica za kontrolo iztoka vode iz zbiralnika

izpústni kanál -ega -a m grad. kanal, lahko tudi žleb, s prosto gladino neposredno dolvodno od odprtine z zapornico

izpústni ventíl -ega -a m stroj. ventil za izpuščanje česa, npr. zraka pri odzračevanju, olja iz karterja motorja z notranjim zgorevanjem, zraka iz ohišja naprave, stroja

izpúst pri plávžu -a --- m met. odprtina v plavžu za izpuščanje grodlja ali žlindre

izpúšna cév -e céví ž stroj. sestavina, priprava, npr. cev, za odvajanje zgorevalnih plinov iz

motorja z notranjim zgorevanjem, navadno sestavljena iz cevi in glušnika, tudi dodatno vgrajenega avtomobilskega katalizatorja

izpúšna varováka -e -e ž elektr. električna varovalka s taljivim elementom v cevi iz materiala, ki pri stalitvi elementa oddaja večjo količino plina, da s svojo ekspanzijo v eni ali v več vnaprej določenih smereh pomaga ugasniti oblok, ki nastane pri prekinitvi toka

izpúšni gíb -ega -a m stroj. gib, med katerim delovni medij, npr. zrak, para, zgoreli plini izstopajo iz valja batnega stroja

izpúšni plín -ega -a m stroj. produkt zgorevanja pri motorjih z notranjim zgorevanjem in pri gorilnikih plinskih turbin **PRIM.**: dímní plíni

izpúšni ventíl -ega -a m stroj. samodejno delujoč ali krmiljeni ventil, ki pri povratnem gibu omogoča izstopanje fluida iz valja, praznjenje valja batnega stroja, npr. motorja z notranjim zgorevanjem

izrábljeni pések -ega -ska m met. livarski pesek, ki je bil že tolikokrat uporabljen, da ni več primeren za formanje

izračún -a m postopek ugotavljanja vrednosti veličin z matematičnimi metodami, npr. izračun trdnosti konstrukcije

izračún krátkega stíka -a --- m elektr. izračun električnih tokov in napetosti, ki bi nastale ob kratkem stiku na določenem delu elektroenergetskega omrežja

izravnálna bateríja -e -e ž elektr. akumulatorska baterija za prevzem ali pokrivanje razlik med proizvodnjo in porabo električnega toka **Sp**: ravnovášna bateríja

izravnálna cév -e céví ž cev za izenačevanje tlaka, npr. pri kapalnem liju

izravnálna vòda -e -e ž grad. voda, izpuščena iz zbiralnika za potrebe dolvodnih uporabnikov, ki bi bili zaradi delovanja zbiralnika prizadeti **Sp**: kompenzácijska vòda

izravnálni stòlp -ega stòlpa m grad. ☞ vodostán

izravnáva mēje -e -- ž. geod. sprememba meje parcele s sosednjo parcelo s soglasjem obeh lastnikov in sprememba površine v zakonsko dovoljenih mejah

izràz -áza m **1.** kombinacija števil, simbolov, sestavljenih po določenih pravilih **2.** kombinacija vrednosti, konstant, spremenljivk, operatorjev in funkcij

izráženi pól -ega -a m **1.** elektr. del rotorja električnega rotacijskega stroja, ki se dviguje iz oboda njegovega jedra v zračno režo, na njem ali v njem je nameščeno vzbujalno navitje **2.** elektr. iz oboda rotorja električnega rotacijskega stroja več dvignjenih delov s trajnim magnetom za vzbujanje

izráženost -i ž. elektr. oblika izvedbe pola na jarmu električnega stroja glede na zanj razpoložljivi prostor med rotorjem in statorjem

izrédni žárek -ega -rka m fiz. žarek svetlobe, ki je pri prehodu skozi optično anizotropno snov polarizirana vzporedno z osjo anizotropnosti Sp: ékstraordinárni žárek

izrèk -éka m izjava, ki logično sledi iz prej dokazanih izjav

izrezovánje lijáka -a -- s met. izdelovanje ulivnega lijaka v peščeni formi z izrezovanjem stisnjenega peska

izrívna črpálka -e -e ž. stroj. ➡ hidrostatična črpálka

izrívni stròj -ega stròja m stroj. ➡ volúmenski stròj

izrojèni evtéktik -ega -a m met. evtektik, v katerem sestavini nastopata kot grobi fazi namesto drobno porazdeljeni kot pri normalnem evtektiku

izrojèni perlít -ega -a m met. perlit z mikrostrukturno, v kateri so grobi kroglasti delci cementita razpršeni v feritu namesto mikrostrukture, sestavljene iz lamel cementita in ferita

izsèk króga -éka -- m mat. ravninski lik, ki ga omejujeta dva polmera in krožni lok med njima S: krógov izsèk

izsèk krógle -éka -- m mat. iz krogle izsekano telo, ki ga omejujeta krogelna kapica in plašč pokončnega stožca S: krógelni izsèk

izsekovánje -a s stroj. tehnološki postopek obdelave pločevine, papirja, kartona, plastične folije z izsekovalnim orodjem z ustrezno oblikovano štanco, tlačnim ali udarnim rezanjem na stiskalnici

izsèv -éva m fiz. tok energije, ki se s sevanjem prenaša iz vira energije, npr. svetila, merska enota watt Sp: seválna móč

izsévnost -i ž. fiz. integral sevalnosti na ploskovnem elementu svetila po prostorskem kotu, v katerega sveti ploskovni element, simbol M_e , merska enota watt na kvadratni meter S: gostóta seválnega tóka

izsipalíšče -a s rud. kraj, prostor, kamor se odlaga nakopana ruda, nakopan premog, jalovina

izsípna odprtína -e -e ž. odprtina z zaporo na dnu bunkerja, skozi katero se odzema droben material iz bunkerja

izsoljevánje -a s kem. postopek za izločanje slabo topnih neelektrolitov iz vodnih raztopin z dodatkom elektrolita, navadno natrijevega klorida

izsrédnik -a m stroj. ➡ ekscénter (1, 2)

izsrédnost -i ž. **1.** stroj. ➡ ekscéntričnost (1) **2.** mat. ➡ ekscéntričnost (2)

izstópna gréd -e gredí ž. stroj. gred pogonskega stroja, npr. motorja, mehanskega prenosnika, z opredeljenim navorom in vrtilno frekvenco S: odgónska gréd PRIM.: gnána gréd

izstópna strán valja -e strání -- ž. met. stran, na kateri pri valjanju prihaja valjanec iz valjalnega stroja

izstópna veličína -e -e ž. veličína, merjena na izhodu iz tehničnega sistema S: izhódna veličína

izstópni signál -ega -a m elektr. stroj. signal, ki izhaja iz sestavine, naprave, sistema

izstópno délo -ega -a s fiz. energija, potrebna, da elektron izstopi iz kovine

iztalítev -tve ž met. odstranitev iz česa s taljenjem, npr. voščenega modela iz livarske forme

iztéčni preskús -ega -a m elektr. preskus za ugotavljanje izgub neobremenjenega električnega stroja pri izteku

izték -éka m elektr., stroj. čas zaustavljanja stroja, orodja po izklopu napajanja, pogona

izték navôja -éka -- m stroj. dolžina nedokončane navoja na vijaknem vretenu, stebelu vijaka ali pri notranjem navoju

iztézanje -a s met., stroj. ravnanje vegastega kovinskega polizdelka, npr. pločevine, z raztezanjem, npr. na razrezovalni liniji

iztézni stròj -ega stròja m met., stroj. stroj za ravnanje vegaste tanke pločevine z raztezanjem, npr. sestavni del razrezovalne linije

iztískanje -a s 1. met. oblikovanje kovinskih izdelkov s potiskanjem surovcev skozi orodje z določeno obliko odprtine **Sp**: ekstrudiranje (2) 2. kem. teh. potiskanje gnetljivega materiala, npr. polimerov, skozi ustrezno oblikovano šobo, ki daje izdelku željeno obliko **S**: ekstrudiranje (1)

iztóčni eksponènt -ega -ènta m stroj. pomožna vrednost, ki se pojavlja namesto eksponenta adiabate pri računanju hitrosti mase ali prereza pri iztoku plina

iztóčni žléb -ega -a m met. žleb, po katerem pri prebodu kupolke teče siva litina iz peči

iztòk -óka m 1. mesto, kjer fluid teče iz česa, npr. iz posode, naprave 2. grad. del gradbene objekta za kontrolirano odvajanje vode, npr. iztok iz turbine v hidroelektrarni

iztresálnik -a m met. stroj za iztresanje ulitkov iz peščne forme

í-zvár -a m var. soležni zvar, pri katerem sta čelni ploskvi ravni in je reža med varjencema oblikovana v obliki črke I

izvažálna globína -e -e ž rud. globina med odvoziščem na površini terena in navoziščem v jami

izvažálna klétka -e -e ž rud. kletka, s katero se prevažajo material, oprema ali ljudje v jamo in iz nje

izvažální stròj -ega stròja m rud. stroj, naprava za prevoz rude, materiala in ljudi v jamo ali iz jame

izvážanje -a s rud. prevoz v jami izkopenega premoga, rude po jašku navzgor do površine

izvédensko mnénje -ega -a s pisno mnenje izvedenca o rešitvi strokovnega vprašanja, npr. sodnega izvedenca v sodnem ali upravnem postopku

izvijáč -a m ☞ vijáčnik

izvlačilni válj -ega -a m met. valj naprave, ki počasi vleče strjeni blok iz kristalizatorja pri kontinuirnem litju

izvléčeni položáj -ega -a m elektr. položaj odklopljenega sestava stikalnih naprav, pri katerem je izvléčljivi del zunaj sklopa in je od njega mehansko in električno ločen

izvléčenje modéla -a -- s met. odstranitev navadno lesenega modela iz spodnje polovice peščne forme, da nastane v njej livna votlina, npr. z obračanjem, prevračanjem livarske forme, z dviznimi čepi

izvléčljívi dél -ega -a m elektr. del sklopa, ki se lahko premakne v enega ali več položajev, v katerem je izolacijska razdalja ali razmejitev električnih vodnikov med odprtimi kontakti zagotovljena, dokler je del stikalnega sklopa mehansko sklopljen

izvléčna míza -e -e ž grad. opažni element za večkratno opaženje večjih armiranobetonskih plošč pri velikih stavbah, ki se po vsaki uporabi nekoliko zniža, da se lahko izvleče in prestavi, izdelan iz kovinskega nosilnega ogrodja, na katerem so nameščene opažne plošče **S**: opažna míza

izvòd

izvòd -óda **m** elektr. izstopno, priključno mesto, npr. navitja transformatorja **PRIM.:** odcèp navitja

izvòr -ôra **m** elektr. ena od treh elektrod tranzistorja z učinkom polja, skozi katero vstopa tok v tranzistor

izvòzna višína -e -e **ž** rud. višina dviga od mesta kopanja rude, premoga do površine **S:** dvigálna višína

izvòzni dnévník -ega -a **m** rud. dnevnik o količini nakopane in iz rudnika pripeljane rude

izvòzni jášek -ega -ška **m** rud. jášek v jami, po katerem se vozi nakopana ruda na površje

izvòzno ognjíšče -ega -a **s** met. ognjišče na vozičku, ki se lahko zapelje iz peči

izvršílni impúlz -ega -a **m** elektr. signal, ki sproži izvedbo ukaza

izvršílni motór -ega -ja **m** stroj. motor, ki izvaja krmiljenje, regulacijo

izvršíni systém -ega -a **m** stroj. sistem, ki pretvori signal iz regulatorja v signal za močnostni pretvornik, ki je končni izvršilni člen

izzidáva -e **ž** met. obzidava notranjih površin sten z ognjevzdržno opeko, npr. metalurške peči

izžárjanje -a **s** met. odstranjevanje notranjih napetosti z žarjenjem

J

jablanovina -e ž trden, barvit in zelo odporen les jablan, uporablja se za pohištvo, okrasne predmete

jábolčna kislína -e -e ž kem. hidroksibutendijska kislina, $\text{HOOC}-\text{C}(\text{OH})=\text{CH}-\text{COOH}$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se kot aditiv za živila E 296

jábolko -a s okrogla utež, ki se pri nekaterih vrstah tehtnic pomika po prečki za protiutež tehtanemu bremenu

Jacobijeva matrika -e -e [jakóbijeva] ž mat. matrika parcialnih odvodov prvega reda po členih vektorske funkcije

jadrálno letálo -ega -a s stroj. letalo brez pogona, ki leti v drsnem letu in izrablja termični vzgornjik **Sp**: brezmotórno letálo

jadrovína -e ž tekst. zelo močna tkanina za jadra iz lanu, konoplje, bombaža, abakovih vlaken ali iz vremensko odpornih sintetičnih vlaken v platnovi vezavi

jaháč -a m premična utež na nekaterih vrstah tehtnic, npr. rimski tehtnici

jákost -i ž velikost veličine, npr. električna poljska jakost, jakost magnetnega polja, jakost zvoka

jákost eléktričnega pólja -i --- ž elektr. vektorsko polje v smeri silnic električnega polja, katerega velikost je sorazmerna gostoti silnic in določa silo, s katero deluje polje na električni naboj, simbol E , merska enota volt na meter, V m^{-1} **S**: eléktrična póljška jákost

jákost magnétnega pólja -i --- ž fiz. vektorsko polje v smeri silnic magnetnega polja v praznem prostoru, velikost je sorazmerna magnetni sili na gibajoči se nabiti delec, simbol H , merska enota amper na meter **S**: magnétna póljška jákost

jákost osvetlítve -i --- ž fiz. ☞ osvetljénost

jákost pólja -i --- ž fiz. sila, s katero deluje gravitacijsko, magnetno ali električno polje na enoto mase, naboja

jákost potrésa -i --- ž mera za učinek potresa na ljudi, zgradbe, naravo, ki se izraža z jakostnimi lestvicami glede na sproščeno energijo ali povzročeno škodo **PRIM.**: magnítúda potrésa

jákost sévanja -i --- ž fiz. sevalni tok sevala v dano smer na enoto prostorskega kota, simbol I_e , merska enota watt na steradian

jákost zvóka -i --- ž fiz. gostota energijskega toka zvočnega valovanja, simbol I , merska enota watt na kvadratni meter **S**: zvóčna jákost

jálava energíja -e -e ž elektr. računsko veličina, povezana z jalovo močjo, ki je nujna za magnetenje prenosnih vodov, transformatorjev in strojev, uporablja se za nadzor vpliva odjemalcev na izgube delovne moči v elektroenergetskem omrežju

jálava gláva -e -e ž met. lijakasti podaljšek pri kovinskih ulitkih, potreben za vlivanje, ki se potem odstrani

jálava móč -e móč ž elektr. imaginarna komponenta zmnožka fazorjev električne napetosti in električnega toka, potrebna za magnetenje strojev, transformatorjev in vodov, ker se v elektroenergetskem sistemu z izmenično napetostjo v eni periodi zvezno izmenjuje med električnim in magnetnim poljem, simbol Q , merska enota var **S**: reaktívna móč **PRIM.**: in-dukatívna móč, kapacitívna móč

jálava obremenítev -e -tve ž elektr. obremenitev elektroenergetskega omrežja z jalovim tokom, simbol Q

jalovina -e ž grad., rud. material, ki se pri pridobivanju rude, premoga ali kamnitega agregata ne da koristno uporabiti

jalovínasti prêmog -ega premóga m rud. premog z večjim deležem jalovine

jalovínska pregráda -e -e ž grad. nasuta pregrada, navadno grajena v fazah, ki omejuje prostornino za odlaganje odpadnih proizvodov industrije ali rudarjenja

jálovi pádec napétosti -ega -dca -- m elektr. del padca električne napetosti, ki ga povzročata induktanca in kapacitanca

jálovi prevòd -ega -óda m elektr. ➔ susceptánca

jalovíšče -a s rud. izsipališče, odlagališče jalovine

jálovi tók -ega -a m elektr. komponenta izmeničnega električnega toka, ki magneti transformatorje, generatorje in motorje odjemalcev in s tem omogoči prenos delovne moči skozi zračno režo

jálovi upòr -ega -ôra m elektr. ➔ reaktánca

jáma za fóрманje -e -- -- ž met. prostor v tleh livarne, kjer se pripravljajo in izdelujejo livarske forme za velike ulitke

jámbor -a m 1. grad. steber, stabiliziran z vrvmi, ki so sidrane v tla 2. stroj. navpičen nosilec lesene, kovinske konstrukcije 3. elektr. ➔ stebèr nadzémnega vòda PRIM.: dróg (1)

jámičasta korozíja -e -e ž kem. korozija na pasivirani površini kovine, do katere pride zaradi raze, dislokacije, neenakomerne sestave zlitin, npr. v kloridnih ali hipokloritnih raztopinah, in povzroči nastanek lokalnega galvanskega člena, zaradi česar jamica raste v smeri težnosti S: tóčkasta korozíja

jámičenje -a s stroj. obraba površine v obliki jamic zaradi utrivanja materiala pri kombiniranem kotalnem in drsnem gibanju mazanih površin v stiku, npr. pri zobnikih, črpalkah, turbinah

jamomérstvo -a s rud. področje rudarstva, ki se ukvarja z meritvami v rudniku in kartiranjem jamskih prostorov zaradi izdelave jamskih kart

jámska črpálka -e -e ž rud. črpalka za črpanje vode iz jame ali za prečrpavanje vode z enega na drug višinski nivo

jámska eksplozíja -e -e ž rud. eksplozija mešanice metana in zraka ali eksplozija premogovega prahu v premogovniku

jámska kárta -e -e ž rud. jamomerski načrt rudniških prostorov, odkopov, nevarnih območij, lokacij zruškov, pojavov vode in plina, odkopnih mej, varnostnih stebrov, geoloških struktur, vrtin, tehnoloških objektov in postrojev

jámska odkópna próga -e -e -e ž rud. jamska proga, ki vodi do odkopa

jámska próga -e -e ž rud. proga v rudniku, navadno ozkotirna, za ročni ali mehanizirani prevoz rudniških vagončkov z rudo, premogom do jaška, npr. z električno, pnevmatično ali dizelsko lokomotivo Sp: galeríja (3) PRIM.: ròv

jámska stójka -e -e ž rud. samostojen lesen, kovinski element v obliki stebra ali hidravličnega valja za podpiranje jamskih prostorov, sestavina fiksne ali samohodne hidravličnega podporja

jámski lés -ega lesá m rud. vrste lesa in asortimentov, ki se uporabljajo v rudnikih in pri gradnji predorov

jámski objékt -ega -a m rud. gradbeni objekt, ki omogoča varen dostop v rudnik in izkoriščanje rude, npr. glavni jašek, prezračevalni jašek

jámski plín -ega -a m rud. plin, ki se pojavlja zlasti v premogovnikih, pretežno iz metana, zmes z zrakom je eksplozivna

jámsko délo -ega -a s rud. delo v podzemnem rudniku

jámsko delovíšče -ega -a s rud. delovišče v podzemnem rudniku

jámsko podpórje -ega -a s rud. ➔ podpórje

jámsko razstrelívo -ega -a s rud. razstrelivo, navadno na osnovi amonijevnega nitrata, ki se uporablja za razstreljevanje v rudnikih

jánjčja vólna -e -e ž 1. tekst. mehka, različno dolga volna prvič striženih ovčjih mladičev

za mehko sukno, odeje **2.** tekst. volna drugič striženih ovčjih mladičev, starih do 12 mesecev, trdna, a krajša od volne odraslih ovc

jánjče usnje -ega -a s kem. teh. usnje jagnjet, starih do enega leta

jántarna kislína -e -e ž kem. butandiojska kislina, $(CH_2)_2(COOH)_2$, brezbarvna kristalinična snov, šibka dikarboksilna kislina, ki se uporablja za sintezo alkidnih in poliestrskih smol, v živilski industriji kot dodatek za uravnavanje kislosti

japónska svíla -e -e ž tekst. zelo lahka svilena tkanina iz grež svilene preje v platnovi vezavi, obarvana in potiskana

járd -a m anglosaška enota zunaj mednarodnega sistema enot za dolžino, simbol yd, 1 yd = 0,914 399 m

járem -rma m **1.** stroj. kratek, močen prečni nosilec, navadno v obliki krožnega loka ali črke U **2.** les. gor in dol premikajoč se del jarmenika, v katerega so vpeti žagni listi, tudi do dvajset **3.** elektr. obročasti ali večkotni vodoraven del jedra transformatorja za povezavo njegovih stebrov, ki je brez navitja, lahko masiven ali lameliran

jármenik -a m gozd., les. delovni stroj za razžaganje hlodov z žagnimi listi, vpetimi v jarem **S:** polnojármenik **Sp:** gáter

jármska žága samíca -e -e -e ž les. strojna žaga z enim listom v lesenem ogrodju za žaganje hlodov v deske **Sp:** benéška žága, venecijánka (1)

jármski dróg -ega -a m stroj. drog, ki povezuje jarem z drugimi deli mehanizma, npr. pri polnojarmeniku, ladijskem krmilu

jášek -ška m **1.** rud. navpičen ali skoraj navpičen objekt v rudniku, premogovniku, ki se uporablja za povezavo med površino terena in jamo ali za povezavo med dvema ali več obzorji v jami **Sp:** rúdniški jášek **2.** met. del metalurške peči v obliki navpičnega votlega valja ali kvadra, izzidan z ognjevzdržno opeko, v katerem potekajo kemijske in fizikalne reakcije pri praženju ali taljenju rud, litine, npr. jášek

kupolke, jášek plavža **3.** grad. navpični votel del stavbe kvadratnega, pravokotnega ali krožnega tlorisa, namenjen vgradnji dvigala, inštalacijskih in drugih komunikacijskih vodov **4.** grad. element kanalizacije, ki omogoča dostop in čiščenje, npr. kanalizacijske cevi

jášek kúpólke -ška -- m met. navpični del kupolke nad nivojem pihalic, okroglega prereza in izzidan z ognjevzdržno opeko

jášek plávža -ška -- m met. navpični del plavža nad nivojem pihalic, okroglega prereza in izzidan z ognjevzdržno opeko, ki se oži proti vrhu

jáškasta péč -e peči ž peč v obliki pokončnega valja, stožca ali votlega kvadra s kuriščem v spodnjem delu, uporablja se v metalurgiji, za žganje apna

jáškovna napráva -e -e ž rud. strojna oprema za prevažanje materiala in ljudi po nepredeljenem jášku

javljalník -a m naprava za zaznavanje in sporočanje sprememb za delovanje sistema kritičnih parametrov, npr. raven goriva, pojav plamena, ognja, požara, potresa

javljalník požára -a -- m javljalnik z zaznavalom, občutljivim za temperaturo in/ali dim, ki po določenem času po preseganju določenih vrednosti nanj opozori

javljalník vlôma -a -- m javljalnik z zaznavalom, občutljivim za spremembe svetlobe, toplote, tresenja, zvoka, vonja, ki ob zaznavi določenih sprememb sproži alarm

jávna telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala v javnem telefonskem omrežju

jávni promèt -ega -éta m telekom. podatki o številu dohodnih in odhodnih klicev v javnem telekomunikacijskem omrežju v določenem obdobju

jávno dostópna storítev -- -e -tve ž telekom. storitev, na razpolago javnosti, ki zagotavlja oddajanje in sprejemanje domačih in mednarodnih klicev in zakonsko določenih dodatnih storitev, npr. nujnega klica, nudenja informacij o naročnikih

jávno telefónsko omréžje -ega -ega -a s telekom. elektronsko komunikacijsko omréžje za zagotavljanje javno dostopnih storitev govornih in podatkovnih komunikacij med omrežnimi priključnimi točkami

javorovina -e ž les. les vseh vrst javorov (rod *Acer*), bel do belkasto rumene barve, ki se lahko obdeluje, uporablja se za izdelavo pohištva

jédavec -vca m kem. teh. ☞ fluorit

jédka kemikálíja -e -e ž kem. kemikalija, ki lahko poškoduje ali uniči živo tkivo, če pride v stik z njim

jedkálna figúra -e -e ž met. vzorec, ki ostane po jedkanju na kovinski površini

jedkálna kopél -e -i ž kopel z jedkalom za obdelavo kovinskih površin z jedkanjem

jedkálno srédstvo -ega -a s kem. ☞ jedkáló (1)

jedkáló -a s 1. kem. jedka kemikalija za izjedanje površine kovine, stekla **Sp**: jedkálno srédstvo 2. met. jedka kemikalija ali raztopina takih kemikalij različnih sestav za jedkanje površine kovinskega obrusa, da se odkrije mikrostruktura in obarvajo posamezne mikrostrukturne sestavine, vidne pod mikroskopom **S**: metalográfsko jedkáló

jédkana tekstílija -e -e ž 1. tekst. tekstilija, izdelana iz dvokomponentne preje, od katerih se ena komponenta pri pranju raztopi in nastane mrežasta ali čipkasta tekstilija 2. tekst. tekstilija, izdelana z uporabo jedke kemikalije pri tiskanju, ki pri nadaljnjem plemenitenu izjedka predvideni vzorec

jédkana vezenína -e -e ž tekst. vezenina z izvezenimi motivi na temeljni tkanini, povezanimi med seboj z veznimi vbodi, tako da drže izdelano vezenino skupaj po odstranitvi temeljne tkanine z jedkanjem

jédkani žámet -ega -a m tekst. osnovni žamet, katerega lasasta površina se načrtno jedka, da nastane žakarski vzorec

jédkanje -a s 1. kem. teh. izjedanje površine kovine, stekla z jedkimi kemikalijami za

izdelavo okrasov 2. met. izjedanje površine metalografskega obrusa z metalografskimi jedkali za odkrivanje mikrostrukture in mikrostrukturnih sestavin 3. elektr. izjedanje površine predmeta pri izdelavi tiskanih vezij in polprevodniških elementov 4. graf. odstranjevanje netiskovnih elementov kovinske tiskovne forme, npr. visoki tisk, ali izdelava tiskovnih elementov kovinske tiskovne forme, npr. globoki tisk

jedrárna -e ž met. oddelek v livarni za izdelovanje peščenih jeder

jêdrna nít -e -i ž tekst. sredinska nit v preji, sukancu, vrvi, ki tvori jedro

jêdrnik -a m met. priprava za izdelovanje livarskih jeder

jêdrni pések -ega -ska m met. livarski pesek za izdelavo livarskih jeder

jêdrno globínsko vrtanje -ega -ega -a s rud. globinsko vrtanje s kronskim svedrom, s katerim se dobi jedro kamnine za geološke preiskave

jêdrno mílo -ega -a s kem. teh. ☞ nátrijevo mílo

jêdrno omréžje -ega -a s telekom. osrednji, nosilni del komunikacijskega omrežja, na katerega se priključujejo in po njem medsebojno povezujejo dostopovna omrežja **PRIM.**: hrbtenično omréžje (1)

jêdro -a s 1. notranji, osrednji del česa, npr. transformatorja, kabskega koluta 2. grad. material za preiskave, pridobljen z jedrnim globinskim vrtanjem, npr. vzorec hribine, betona, lesa iz debela, ledu

jêdro integrálske enáčbe -a --- s mat. funkcija dveh spremenljivk, ki je pod integralnim znakom v linearni integralni enačbi pomnožena z neznano funkcijo

jêdro lineárne preslikáve -a --- s mat. podprostor, ki ga linearna preslikava, delujoča na vsem prostoru, preslika v nič

jêdro póla -a -- elektr. del izraženega pola, ki ga obdaja vzbujalna tuljava in ima enega ali več trajnih magnetov

jêdro pregráde -a -- s grad. plast materiala nizke prepustnosti, npr. iz valjane gline, del nasute pregrade, ki sega od temelja do krone pregrade in zagotavlja njeno vodotesnost

jêdro preréza -a -- s grad. del prereza, v katerem mora delovati tlačna sila, da so napetosti v celotnem prerezu tlačne

jêdro transformátorja -a -- s elektr., fiz. lameliran mehkomagnetni del transformatorja z izolacijo med lamelami za zmanjšanje izgub zaradi vrtničnih tokov, skozi katerega teče glavni del magnetnega pretoka, ki prenaša delovno moč med primarnim in sekundarnim navitjem

jêdro tuljave -a -- s elektr., fiz. jedro iz mehkomagnetnega materiala za povečanje induktivne reaktance tuljave

jedrovína -e ž gozd., les. mrtvi del drevesa, praviloma temnejše barve, ki nastane v osrednjem delu debla posameznega drevesa kot starostni in dedni pojav

jêdrovna dëska -e -e ž les. deska, ki vsebuje stržen, izrezana iz sredine prečnega prereza debla **S**: sredinska dëska

jêdro vodníka -a -- s elektr. središčna žica ali notranje plasti okrepljenega električnega vodnika iz materiala z večjo trdnostjo

jêdrska elektrárna -e -e ž termoelektrarna, ki pretvarja toploto, sproščeno pri cepljenju atomskih jeder, v električno energijo **Sp**: nukleárna elektrárna

jêdrska elektrónika -e -e ž področje elektronike, ki obravnava načrtovanje in uporabo elektronskih sistemov v jedrski fiziki in fiziki delcev

jêdrska energíja -e -e ž fiz. energija, ki se sprošča pri jedrskih reakcijah, npr. ko se jedra cepijo v jedrskih reaktorjih ali zlivajo v notranjosti zvezd **Sp**: nukleárna energíja

jêdrska fisíja -e -e ž fiz. ☞ cepítev jêdra

jêdrska fizíka -e -e ž področje fizike, ki obravnava lastnosti atomskih jeder **PRIM.:** atómska fizíka

jêdrska fuzíja -e -e ž fiz. ☞ zlivanje jêder

jêdrska kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava radioaktivne snovi, njihovo analizo in sintezo ob upoštevanju zaščite pred sevanjem

jêdrska kvadrupólna resonánca -e -e -e ž fiz. resonanca jeder v nehomogenem električnem polju atoma, ki nastane z vzbujanjem nihanja jedrskega kvadrupolnega momenta v tem polju

jêdrska magnétna resonánca -e -e -e ž **1.** fiz. magnetna resonanca, ki nastopi pri elektromagnetnem vzbujanju precesije jedrskih spinov v zunanjem magnetnem polju, kadar je vzbujevalna frekvenca enaka frekvenci precesije spina okrog smeri magnetnega polja **K**: NMR **2.** fiz., kem. tehnika neporušnih preiskav notranje zgradbe snovi, ki temelji na vzbujanju precesije jedrskih spinov v zunanjem magnetnem polju

jêdrska magnétnoresonánčna spektroskopíja -e -e -e ž kem. spektroskopija, ki temelji na jedrski magnetni resonanci in se uporablja za proučevanje strukture, kemijskega okolja molekul, za analizo, npr. za neporušno določanje maščob v rastlinskih semenih **S**: NMR-spektroskopíja

jêdrska réakcija -e -e -e ž fiz., kem. reakcija, pri kateri se atomsko jedro spremeni ali preide v drugo energijsko stanje, npr. naravni radioaktivni razpad, inducirani radioaktivni razpad, ki ga povzroči obstreljevanje jedra z visokoenergijskimi delci **PRIM.:** cepljívost (2)

jêdrska resonánčna fluorescénca -e -e -e ž fiz. emisija sevanja gama iz resonančno vzbujenega atomskega jedra

jêdrska síla -e -e -e ž fiz. privlačna sila, ki deluje med nukleoni v jedru

jêdrska téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava obvladovanje in izkoriščanje jedrske energije, npr. v jedrskem reaktorju ali jedrski elektrarni

jêdrska várnost -e -i ž dejavnost, ki se ukvarja z ukrepi za preprečevanje jedrskih nesreč, omejevanje njihovih posledic ali posledic radioaktivnega sevanja

jédrska verížna reákcija -e -e -e ž fiz. jedrska reakcija, pri kateri ob cepitvi jedra pod vplivom obstreljevanja z nevtroni nastane najmanj enako število nevtronov, ki povzročijo nadaljnje cepitve jeder (kontrolirana verižna reakcija, npr. v jedrski elektrarni), ali večje število nevtronov (nekontrolirana verižna reakcija, npr. v jedrski bombi) **PRIM.:** kemijska verižna reákcija

jédrski dípólni magnétni momènt -ega -ega -ega -énta m fiz. magnetni dipolni moment atomskega jedra

jédrski kvadрупólni momènt -ega -ega -énta m fiz. merilo za nesferičnost atomskega jedra, ki povzroča električno polje s kvadрупolnim momentom, simbol *Q*, merska enota meter kvadrat **Sp:** kvadрупólni momènt jédra

jédrski magnétnoresonánčni spékter -ega -ega -tra m fiz., kem. spekter, ki se dobi pri preiskavi snovi z metodo jedrske magnetne resonance **S:** NMR-spékter

jédrski magnetón -ega -a m fiz. osnovna fizikalna konstanta kot naravna enota za izražanje magnetnega dipolnega momenta nukleonov, barionov ali atomskih jeder

jédrski reáktor -ega -ja m fiz. reaktor, v katerem nadzorovano poteka jedrska reakcija, ki se izrablja za pridobivanje električne energije ali kot vir nevtronov **Sp:** atómski reáktor

jédrsko gorívo -ega -a s fiz., kem. teh. cepljivi material v jedrskem reaktorju, npr. obogateni uran, ki pri cepitvi sprošča energijo **PRIM.:** gorívo

jeklárna -e ž met. tovarna, obrat za izdelavo jekla

jeklárniška kokíla -e -e ž met. ☞ jeklárska kokíla

jeklárska kokíla -e -e ž met. kokila iz podložne plošče in plašča za litje ingotov **Sp:** jeklárniška kokíla, kokíla za íngote

jeklárski gródelj -ega -dlja m met. beli grodelj za izdelovanje jekla z masnimi deleži ogljika 3,8–4,5 %, silicija 0,6–1,2 % in mangana

2,0–5,0 % ali ogljika 3,8–4,2 %, silicija 0,8–1,2 % in mangana 1,0–2,0 %

jeklárstvo -a s met. področje metalurgije, ki obravnava izdelovanje jekla iz jeklarskega grodlja ali odpadkov jekla

jekléna grêda -e -e ž grad. greda iz jeklenih profilov standardnih oblik s prerezom L, I, H, U za izdelavo jeklenih konstrukcij

jekléna lítina -e -e ž met. tekoče jeklo za litje, pridobljeno v konvertorju ali staljeno v obločni peči **Sp:** líto jéklo

jekléna vrév -e vrví ž stroj. splet vitih jeklenih žic brez stržena ali z vlaknastim, žičnim strženom **Sp:** jekleníca, kábel (2)

jekléna zagátница -e -e ž grad. zagatnica, oblikovana kot U-profil iz do 10 mm debele jeklene pločevine z robovi, oblikovanimi v utor na eni strani, in s peresom na drugi strani za tesno spajanje po dolžini, uporablja se za dela v vodi in na terenu z močnimi bočnimi pritiski, zabije, vtisne in po dokončanju del se izvleče z zabijalnim strojem

jekleníca -e ž stroj. ☞ jekléna vrév

jekléni móst -ega mostú m grad. most z varjeno, vijačeno ali kovičeno kovinsko nosilno konstrukcijo iz jeklenih pločevin, profilov, nekda tudi iz litoželeznih elementov

jekléni pilót -ega -a m grad. pilot iz jeklenega profila, npr. I-profila, železniške tirnice, jeklene cevi, ki se vtisne, zabije, uvrta v zemljino

jekléni sékanec -ega -nca m met. drobní kovinski delci, izdelani s sekanjem jeklene žice, ki se uporabljajo predvsem za čiščenje kovinskih površin

jekléni ulítek -ega -tka m met. ulitek iz jeklene litine

jekléni válj -ega -a m met. valj iz jeklene litine za vgradnjo v valjalni stroj

jekléni zdrób -ega -a m drobní delci jekla za čiščenje kovinske površine, npr. ulitkov

jeklénka -e ž visokotlačna jeklena posoda za shranjevanje in prevoz plinov

jeklénô pletívo -ega -a s tekst. pletivo iz jeklenih vlaken, tankih jeklenih žic

jeklénô vlákno -ega -a s tekst. tanka žica, npr. za sita, šablone, ali predivo s premerom 4–12 µm iz nerjavnega jekla, npr. za armiranje

jêklo -a s met. zlitina železa z masnim deležem ogljika 0,2–2,14 %, pogosto s še drugimi zlitinskimi elementi

jêklolivárna -e ž met. ➔ livárna jêkla

jêklo za cementíranje -a --- s met. ➔ cementírno jêklo

jêklo za pobóljšanje -a --- s met. jeklo z masnim deležem ogljika 0,25–0,7 %, ki je malo legirano ali legirano z manganom, silicijem, kromom, nikljem, molibdenom, prekaljivo in primerno za poboljšanje

jêklo za prèdnápénjanje -a --- s grad. jeklene žične vrvi ali jeklene palice, ki se napnejo tako, da se vnese v konstrukcijo trajna tlačna sila

jelenovína -e ž kem. teh. mehko usnje iz kož divjadi, npr. jelenov, divjih koz, srnjadi, lahko tudi telečje, kozje, ovčje, ustrojeno z oljem in na spodnji strani fino brušeno ali obdelano tako, da ima žameten videz S: jelénovo úsnje

jelénovo úsnje -ega -a s kem. teh. mehko usnje iz kož divjadi, npr. jelenov, divjih koz, srnjadi, lahko tudi telečje, kozje, ovčje, ustrojeno z oljem in na spodnji strani fino brušeno ali obdelano tako, da ima žameten videz S: jelenovína

jelševína -e ž les listnatega drevesa jelše (*Alnus*), ki se zaradi manjše gostote lahko obdeluje, uporablja se za izdelavo pohištva

jénsko stêklo -ega -a s kem. teh. kemijsko odporno borosilikatno steklo, uporablja se za izdelovanje laboratorijske posode in pripomočkov

jerebikovína -e ž les. les listnatega drevesa jerebika (*Sorbus aucuparia*) rdečkaste barve, ki se uporablja za izdelavo struženih predmetov in galanterije

jêrmen jerména m stroj., tekst. elastičen brezkončni trak iz usnja, gume, impregniranih tekstilij, plastičnih mas za prenos moči z jermenicami

jermeníca -e ž stroj. kolut z rahlo bombiranim ali profiliranim platiščem, na katero se oprijemlje jermen za prenos vrtilnega gibanja

jerménski pogòn -ega -ôna m stroj. pogon, pri katerem se moč vrtilnega gibanja prenaša z jermenskim prenosnikom

jerménski prenôsnik -ega -a m stroj. mehanski prenosnik, sestavljen iz dveh ali več jermenic s ploščatim, klinastim ali zobatim jermenom

jesenovína -e ž les. belkasto rumen les brez črnjave listnatega drevesa jesen (*Fraxinus excelsior*), ki se zaradi izjemne žilavosti uporablja za športno orodje, npr. smuči, telovadno orodje, in zaradi estetskih lastnosti za parket, pohištvo

jet grouting pilót --- -a [džèt gráuting] m grad. pilot za poboljšanje tal, izdelan z rotacijskim vbrizgavanjem cementne mešanice skozi vrtni drog v gramozna tla, z več piloti, izdelanimi tesno drug ob drugem, se v tleh ustvari sava ali zaporna membrana, npr. za utrditev sten gradbene jame, preusmeritev talne vode

jéz -a m grad. prečni, redko vzdolžni, gradbeni inženirski objekt v strugi, ki ustvarja razliko med gorvodno in dolvodno gladino, lahko z napravo za odvzem vode, prodnim izpustom, podslapjem ali zavarovanjem dna in brežin, s hidromehansko opremo za regulacijo pretoka

jezbíca -e ž grad. posamezni vodni objekt ali skupina objektov iz kamna, betona, lesa, šibja, žičnih košar, napolnjenih s kamenjem, poševno usmerjenih proti sredini struge, za usmerjanje vodnega toka, varovanje brežine

jezíčasta ígla -e -e ž tekst. igla pletilnika z nazaj zapognjeno glavo

jezíček komutátorske laméle -čka --- m elektr. priključno mesto tuljave kotvinega navitja na komutatorski lameli

jezôvna napráva -e -e ž elektr., grad. naprava za zadrževanje vode, izpust visoke vode ali za izpraznitev zajetja

jezôvna zapôrnica -e -e ž grad. zapornica, sestavni del jezua, s katerim se uravnava iztok vode iz akumulacije

jéz z zapórnícami -a -- -- m grad. jez, opremljen z zapórnícami, ki zavzemajo pretežni del širine reke in višine nad njenim dnom

jéžasta brána -e -e ž agroteh. brana z litoželeznimi zvezdami, nasajenimi v vrsti na dve ali več vzporednih osi za drobljenje zorane zemlje

jéžasti váljar -ega -ja m grad. gradbeni valjar, ki ima na obodu plašča navarjene 10–20 cm dolge bodice z razširjeno konico v obliki kozje noge

JFET JFET-a in -- [jeefét] m (ang. junction-gate field-effect transistor) krat. elektr. ➔ spójni póljski tranzistor

jód -a m kem. element iz skupine halogenov, modročrna kristalinična snov, slabo topna v vodi, bolje v etanolu, kloroformu, ogljikovem tetrakloridu, pri segrevanju sublimira in tvori vijolične pare, etanolna raztopina se ponekod še vedno uporablja kot sredstvo za razkuževanje ran, simbol I

jodát -a m kem. sol jodove(V) kisline, npr. kalijev jodat, KIO_3

jodíd -a m kem. sol jodovodikove kisline, npr. kalijev jodid, KI

jodíd-škróbní papír -ega -ja m kem. indikatorski papir, prepojen z raztopino kalijevega jodida in škroba, ki v prisotnosti plinastih oksidantov, npr. klora, ozona, pomodri

jodíranje -a s 1. kem. kemijska reakcija spojine z jodirnim sredstvom, s katero se v njeno molekulo uvede en atom ali več atomov joda
2. kem. dodajanje joda v obliki spojin, npr. jodiranje kuhinjske soli z dodajanjem kalijevega jodida

jodométrična titrácija -e -e ž kem. titracija presežnega joda, ki ni reagiral z vzorcem, s standardno raztopino natrijevega tiosulfata v prisotnosti škroba kot indikatorja S: jodometrija

jodometrija -e ž kem. titracija presežnega joda, ki ni reagiral z vzorcem, s standardno raztopino natrijevega tiosulfata v prisotnosti škroba kot indikatorja S: jodométrična titrácija

jódova kislína -e -e ž kem. brezbarvna kristalinična snov, HIO_3 , močna kislina, uporablja se v analizni kemiji za standardizacijo raztopin baz

jódova žárnica -e -e ž elektr. halogenska žarnica z jodovo paro

jodovodík -a m kem. ➔ vodíkov jodíd

jodovodíkova kislína -e -e ž kem. raztopina vodikovega jodida v vodi, brezbarvna tekočina, močna kislina, koncentrirana se na zraku kadi

jódovo števílo -ega -a s kem. merilo za nenasičenost maščobe, razmerje med maso joda, ki se pri reakciji maščobe z jodovim monokloridom veže na maščobo, in maso maščobe, merska enota dekagram na kilogram

Josephsonov napétostní stándard

-ega -ega -a [džózefsonov] m fiz., kem. napetostni standard, ki temelji na Josephsonovem pojavu PRIM.: Westonov stándardní člen

Josephsonov pojáv -ega -áva [džózefsonov] m fiz. kvantnomehanski pojav toka na stiku dveh delov superprevodnika, ki ju loči tanka plast izolatorja

joule -a [džúl] m izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za delo, energijo, simbol J, $1 \text{ J} = 1 \text{ N m} = 1 \text{ kg m}^2 \text{ s}^{-2}$

Joule-Thomsonov pojáv -ega -áva [džúl tómsónov] m fiz. pojav, da se temperatura plina pri adiabatni ekspanziji, npr. skozi porozni zamašek, dušilko, zniža

Joulov króžní procés -ega -ega -a [džúlov] m fiz. plinski krožni proces z izobarnim dovodom in odvodom toplote, z izentropno kompresijo zraka v kompresorju in izentropno ekspanzijo zgorelega plinskega goriva in zraka v plinski turbini in raketnih motorjih

Joulov pojáv -ega -áva [džúlov] m 1. fiz. pretvorba električne energije v toploto pri prevajanju električnega toka skozi snov 2. fiz. plastična reverzibilna deformacija feromagnetika pod vplivom magnetnega polja S: magnetostríkcija PRIM.: magnétoelástičnost

Joulov zákon -ega zakóna [džúlov] m elektr. zakon, da se pri enosmernem električnem toku skozi element sprošča toplotni tok, enak zmnožku kvadrata električnega toka in upora

joulska toplôta -e -e [džúlska] ž elektr. toplota, ki nastaja zaradi Joulovega pojava

joulske izgúbe -ih izgúb [džúlske] ž mn. elektr. izgube v vodnikih pri prenosu električne energije, ki jih povzroča joulska toplota

júhta -e ž kem. teh. mehko, nepremočljivo gornje usnje iz goveje kože

julijánski dátum -ega -a m merilo za čas v dnevih od 1. januarja 4713 pr. Kr. po julijanskem koledarju, pri čemer začetek dneva definira terestični čas ali baricentrični koordinatni čas

Júnkersov kaloriméter -ega -tra m kem. teh., met. kalorimeter za ugotavljanje zgorevalne toplote plinastih goriv

justíranje -a s postopek nastavljanja merilnika, krmilnika, kontaktne vzmeti v električnem releju, da pravilno kaže, deluje

júta -e ž **1.** tekst. stebelno vlakno iz ličja jutovca (*Corchorus capsularis* in *Corchorus olitorius*) **2.** tekst. tekstilija iz teh vlaken

jutovína -e ž tekst. tkanine iz jute, npr. vrečevina, vrvi, temeljne tkanine za talne obloge, embalažo

juvenílni lés -ega lesá m gozd., les. les z nižjo gostoto, slabšimi mehanskimi lastnostmi, tanjšimi celičnimi stenami, ki nastane v prvih letih rasti drevesa

júžni pól -ega -a m fiz. pol, v katerega po dogovoru vstopajo silnice magnetnega polja

K

kábel -bla m **1.** elektr. vrv za gradnjo nadzemnih vodov, pletena iz več žic ali žil, lahko iz različnih materialov, npr. jekleno pleteno jedro, obdano z večplastnim plaščem iz aluminijastih žic
2. grad. jeklena vrv v prednapetem betonu
3. grad. vrv, spletena iz velikega števila žic, ki se uporablja, npr. za viseče mostove
4. stroj. ☞ jekléna vřv

kábelska armatúra -e -e ž elektr. ☞ kábelski oklèp

kábelska cév -e -e cévi ž elektr. v zemljo položena cev za dodatne, pomožne ali krmilne kable v transformatorski postaji

kábelska galerija -e -e ž elektr. s konzolami podprt in na zid pritrjen podest za polaganje kablov **S:** kábelska políca

kábelska gláva -e -e ž elektr. priključni del kabla, kjer se poveže z drugim kablom ali napeljavo, npr. s sponkami, električnimi zbiralkami

kábelska kanalizácija -e -e ž grad. sistem armiranobetonskih kanalov ali cevi iz umetne mase s pripadajočimi jaški za vgradnjo električnih ali telekomunikacijskih kabelskih vodnikov

kábelska obojka -e -e ž elektr. obojka za spajanje nadzemnih vodnikov pri njihovem podaljševanju ali spajanje podzemnih kablov, npr. po okvarah

kábelska políca -e -e ž elektr. s konzolami podprt in na zid pritrjen podest za polaganje kablov **S:** kábelska galerija

kábelska prikljúčna omárica -e -e -e ž elektr. samostojen, obešen, vgrajen ali vzdan okrov za zaščito kabelskih priključkov pred okoljskimi vplivi in naključnimi dotiki

kábelska spojka -e -e ž elektr. spojka, ki z vtičnico in vtičem spaja zunanje električne

vodnike, kable z notranjimi električnimi vodniki naprave, stroja

kábelska uvódnica -e -e ž elektr. mehanski zaščitni element iz kovinskega, keramičnega, plastičnega kosa cevi v obliki lijaka v steni ohišja naprave, stroja, razdelilne omarice za uvajanje električnega kabla

kábelska žíla -e -e ž elektr. električni vodnik z izolirnim ovojem kot del večžilnega električnega kabla

kábelski báger -ega -gra m **1.** rud. bager, ki ga poganjajo elektromotorji, s kablom vezani na vir električne energije **2.** grad., stroj. ☞ vřvni báger

kábelski bóben -ega -bna m elektr. ☞ kábelski kolút

kábelski čévelj -ega -vlja m elektr. kabelski končnik v obliki ušesca, dvorogelnih vilic ali igle, ki omogoča privijanje ali prispajkanje kabla **S:** kábelski čéveljček

kábelski čéveljček -ega -čka m elektr. kabelski končnik v obliki ušesca, dvorogelnih vilic ali igle, ki omogoča privijanje ali prispajkanje kabla **S:** kábelski čévelj

kábelski dovòd -ega -óda m elektr. kabelska povezava od priključka na elektroenergetsko omrežje do aparata, stroja

kábelski járek -ega -rka m **1.** jarek za neposredno polaganje in zasipanje električnih kablov **2.** jarek s položenimi betonskimi ali plastičnimi cevmi, v katere se lahko uvleče več kablov

kábelski kanál -ega -a m elektr. pokrit kanal, ki se vgradi v temelj, steno ali zakoplje v zemljo, da ščiti kable pred zunanjimi mehanskimi, kemičnimi in drugimi okoljskimi vplivi

kábelski kolút -ega -a m elektr. navadno lesen valj s stranicama za navijanje kablov **Sp:** kábelski bóben

kábelski končnik -ega -a m elektr. element na koncu kabla, ki omogoča električno povezavo z drugimi deli elektroenergetskega omrežja in zagotavlja izolacijo do točke priključitve

kábelski odcépnik -ega -a m elektr. element kjerkoli na kablu, razen na njegovem začetku ali koncu, ki omogoča odcep ali vmesni priključek

kábelski oklèp -ega -épa m elektr. zunanja, navadno kovinska obloga kabla, ki ga ščiti pred neželenimi mehanskimi, elektromagnetnimi, kemičnimi, toplotnimi vplivi **Sp:** kábelska armatúra **PRIM.:** kábelski plášč

kábelski plášč -ega -a m elektr. zunanja kovinska ali nekovinska obloga kabla, ki ga ščiti pred neželenimi mehanskimi, kemičnimi, toplotnimi vplivi **PRIM.:** kábelski oklèp

kábelski pribòr -ega -òra m elektr. mehanski elementi, dodatki, ki omogočajo uporabo kabla za namen, za katerega je bil izdelan, npr. vrvice, objemke, obojke, konektorji

kábelski priključek -ega -čka m 1. elektr. kabelski končnik, namenjen za priključevanje kabla 2. elektr. mesto za priključevanje kabla

kábelski ròv -ega ròva m elektr. podzemni hodnik s kabli na kabelskih obesiščih ali policah

kábelski snòp -ega snòpa m elektr. kabel iz vijačno sukanih izoliranih električnih vodnikov ali enožilnih kablov brez skupnega plašča

kábelski tokòvnik -ega -a m elektr. tokovnik brez primarnega električnega vodnika in brez primarne električne izolacije, ki se lahko namesti na izoliran električni kabel

kábelski žerjáv -ega -áva m grad., stroj. ☞ vrvni žerjáv

kábelsko omréžje -ega -a s elektr. omrežje z električnimi kabli za prenos ali razdeljevanje električne energije ali za prenos signalov, podatkov

kábelsko opláščenje -ega -a s elektr. obloga vseh zaščitnih plasti okoli kabelskih žil **PRIM.:** opláščeni kábel

kábelsko polnílo -ega -a s elektr. izolacijska snov med kabelsko žilo in kabelskim plaščem **Sp:** polnílo za káble

kabína -e ž navadno zaprta, zvočno izolirana in z okni opremljena celica pri vozilih, mobilnih strojih za prevoz potnikov na žižnicah **PRIM.:** góndola (1)

káblana preja -e -e ž tekst. preja, združena ali posukana iz večjega števila sukancev in/ali prej

káblanje -a s tekst. izdelava vrvi s sukanjem, prepletanjem vrvnih prej

kablíranje -a s polaganje kablov v zemljo, objekt ali v zaščitne cevi, npr. pri povezavah na večjih razdaljah, opremljanju stanovanj, večjih fizičnih obremenitvah

káčasti prenòsni toplòte -ega -a -- m stroj. ploski prenosnik toplote s kačasto zvito cevjo ali kanalom med dvema ploščama

kàd kadí ž navadno okroglo, ovalno ali pravokotno oblikovana, zgoraj odprta posoda ali posoda s pokrovom za različne tehnološke procese, npr. za shranjevanje, čiščenje, barvanje, galvanizacijo

kádmij -a m kem. element iz cinkove skupine periodnega sistema, modrikasto bela kovina, kemijsko podobna cinku, uporablja se za nikelj-kadmijeve akumulatorje, za galvanske prevleke, kot absorber nevtronov v jedrskih reaktorjih, simbol Cd

kádmij-níkljev akumulátor -ega -ja m elektr. ☞ níkelj-kádmijev akumulátor

kadmíranje -a s kem. teh. galvansko prevlečenje kovinskih predmetov s tanko plastjo kadmija

kádna péč -e péči ž kem. teh. peč v obliki kadi v proizvodnji stekla, v katero se na enem koncu dodaja zmes surovin, na drugem pa odvzema raztaljeno steklo

kádno bárvanje -ega -a s tekst. barvanje nabranega blaga, sešitega v brezkončni trak, ki ga skozi barvalno kopel v kadi vodi motovilo

kadúnjasti obòk -ega -óka m grad. obok v obliki polovice valja, ki ga na krajši strani zaključujeta luneti

káfra -e ž kem. teh. voskasta bela ali prozorna snov z močnim aromatičnim vonjem, uporablja se kot plastifikator za celulozo pri proizvodnji celuloida, v zdravilstvu

kainít -a m kem. naravna zmes kalijevega klorida in magnezijevega sulfata, uporablja se kot mineralno gnojilo

káki tekstílija -- -e ž tekst. tekstilija rumenkaste, prstene barve za uniforme in oblačila za safarije v tropskih krajih

kakôvost agregáta -i -- ž grad. kakovost, ki jo določajo petrografske lastnosti, zrnastost in čistost agregata

kakôvost betóna -i -- ž grad. kakovost, ki jo določajo trdnost, gostota, krčenje, vodoprepustnost, izolirnost, odpornost betona na abrazijo

kakôvost eléktrične energíje -i --- ž elektr. kakovost, ki jo opredeljujejo značilnosti električnega toka, električne napetosti in frekvence ter sprejemljivo število prekinitev napajanja in njihovega trajanja v dani točki elektroenergetskega sistema glede na določene tehnične parametre

kakôvost jékla -i -- ž 1. met. razvrstitev jekla po kvaliteti s stališča njegove uporabe, npr. konstrukcijsko jeklo, orodno jeklo **S:** kvaliteta jékla (1) 2. met., stroj. razvrstitev jekla po kvaliteti s stališča sestave, npr. ogljikova jekla, legirana jekla **S:** kvaliteta jékla (2) 3. grad., stroj. razvrstitev jekla po kvaliteti s stališča njegovih mehanskih lastnosti, npr. napetosti tečenja, natezne trdnosti, kovnosti, lomne žilavosti **S:** kvaliteta jékla (3)

kakôvostna lítina -e -e ž met. siva litina, katere kakovost izboljšajo dodani zlitinski elementi, npr. nikelj, krom, molibden **PRIM.:** legirana železova litina

kakôvostni rázred -ega razréda m po standardu opredeljena stopnja kakovosti materiala, izdelka, storitve

kakôvostno jéklo -ega -a s met. jeklo z boljšimi lastnostmi od konstrukcijskega jekla, npr. orodno jeklo

kakôvost površíne -i -- ž stroj. kakovost, ki jo določajo zlasti hrapavost površine in dodatni elementi površinske zaščite, npr. kakovost galvanske prevleke, barvne prevleke

kakôvost vóde -i -- ž kakovost, ki jo določajo fizikalne, kemijske in biološke značilnosti vode in se ocenjuje na podlagi bakterioloških in fizikalno-kemijskih analiz vzorcev pooblaščenih ustanov

kalamína -e ž 1. met. ☞ hemimorfit 2. met. ☞ hidrocinikít 3. met. ☞ smithsonit

kalánder -dra m stroj. stroj z jeklenimi ali plastičnimi valji, med katerimi tečejo tkanina, papir, usnje, da se zgledajo ali vanje vtiskujejo vzorci

kalandríranje -a s obdelava površine papirja, tekstilij z različnimi gladkimi ali graviranimi valji s pritiskanjem, lahko tudi s toploto ali vlago, za doseg ali odstranitev leska, gladkosti, posebnih efektov, za vtiskovanje vzorcev

kálcij -a m kem. element iz skupine zemeljsko-alkalijskih kovin, srebrnobela mehka kovina, ki se na zraku prevleče z rumenkasto plastjo kalcijevega nitrida, uporablja se kot reducent za pridobivanje nekaterih kovin, npr. torija, cirkonija, urana, kot geter, za odstranjevanje kisika, žvepla in ogljika iz železnih in neželeznih zlitin, simbol Ca

kálcijeva mást -e mastí ž kem. teh., stroj. ☞ tóvtotna mást

kálcijev cianamíd -ega -a m kem. spojina kalcija, ogljika in dušika, CaCN_2 , ki se dobi s segrevanjem kalcijevega karbida v atmosferi dušika in se uporablja kot mineralno gnojilo **PRIM.:** apnéni dušík

kálcijev citrát -ega -a m kem. kalcijeva sol citronske kisline, dodatek živilom E333 kot konzervans in za aromo

kálcijev díhidrogénfosfát -ega -a m kem. kalcijeva dihidrogensol fosforjeve(V) kisline, $\text{Ca}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2$, bel, v vodi zmerno topen prah, pomembno mineralno gnojilo **S:** mónokálcijev fosfát

kalcijev fluorid -ega -a m kem. kalcijeva sol fluorovodikove kisline, CaF_2 , v naravi kot mineral fluorit, uporablja se kot glavni vir fluora, za pridobivanje fluorovodikove kisline, kot talilo v metalurgiji

kalcijev fosfat -ega -a m kem. kalcijeva sol fosforjeve(V) kisline, $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$, bel, v vodi netopen prah, surovina za proizvodnjo fosforjeve kisline in mineralnih gnojil **S**: trikalcijev fosfat **PRIM.**: fosforit

kalcijev hidrogenfosfat -ega -a m kem. kalcijeva hidrogensol fosforjeve(V) kisline, CaHPO_4 , v vodi slabo topen bel prah, ki se uporablja zlasti v živilski industriji za uravnavanje kislosti in kot emulgator **S**: dikalcijev fosfat

kalcijev hidrogenkarbonat -ega -a m kem. kalcijeva hidrogensol ogljikove kisline, $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$, obstojna samo v raztopini, glavni povzročitelj začasne trdote vode, v kateri je zaradi raztapljanja apnenca v deževnici ob prisotnosti ogljikovega dioksida iz zraka

kalcijev hidrogensulfid -ega -a m kem. kalcijeva hidrogensol žveplove(IV) kisline, $\text{Ca}(\text{HSO}_3)_2$, ki se uporablja za razklop lesa v proizvodnji hidrogensulfitne celulozne vlaknine

kalcijev hidroksid -ega -a m kem. kalcijeva baza, $\text{Ca}(\text{OH})_2$, mehka, bela, slabo topna snov, srednje močna baza, uporablja se kot cenena baza za nevtralizacijo odpadnih voda, za apnjenje zemlje, pri strojenju kož, v gradbeništvu **PRIM.**: apno

kalcijev karbid -ega -a m kem. spojina kalcija in ogljika, CaC_2 , čist je brezbarvna kristalinična snov, tehnični je sivočrn do rjav, uporablja se za proizvodnjo kalcijevega cianamida, za razžvepljevanje grodlja v jeklarstvu, tudi za proizvodnjo acetilena

kalcijev karbonat -ega -a m kem. kalcijeva sol ogljikove kisline, CaCO_3 , bel, v vodi slabo topen prah, uporablja se v gradbeništvu, za proizvodnjo apna, cementa, kot polnilo za papir, plastične mase

kalcijev klorid -ega -a m kem. kalcijeva sol klorovodikove kisline, CaCl_2 , bela, higroskopsna snov, uporablja se za sušenje plinov, kot absorbent vlage v vlažnih prostorih, raztopina za polivanje makadamskih cest proti prašenju

kalcijev nitrát -ega -a m kem. kalcijeva sol dušikove(V) kisline, $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se kot mineralno gnojilo

kalcijev oksid -ega -a m kem. spojina kalcija in kisika, CaO , bel prah, pod imenom žgano apno ali živo apno se uporablja za izdelavo gašenega in hidratnega apna, kalcijevega karbida

kalcijev sulfát -ega -a m kem. kalcijeva sol žveplove kisline, CaSO_4 , bel prah, ki nastaja v številnih kemijskih procesih, npr. pri proizvodnji fosforjeve(V) kisline, pri razžvepljevanju dimnih plinov, kot stranski produkt ali odpadek

kalcij-kalijevo steklo -ega -a s kem. teh. steklo, ki se dobi s taljenjem zmesi kremenovega peska, apnenca in kalijevega karbonata, mehča se šele pri 700–800 °C, uporablja se zlasti za epruvete

kalcij-nátrijevo steklo -ega -a m kem. teh. navadno steklo, ki se dobi s taljenjem zmesi kremenovega peska, sode in apna, uporablja se za izdelovanje ploskega in votlega stekla za splošno uporabo, npr. za šipe, steklenice, kozarce

kalcinácija -e ž kem. teh. odstranjevanje vode, plinov iz snovi, npr. apnenca, natrijevega hidrogenkarbonata, glinice s segrevanjem, žganjem

kalcinirana sóda -e -e ž kem. brezvodna soda, ki se dobi s kalcinacijo natrijevega hidrogenkarbonata

kalcít -a m kem. brezbarven trigonalni mineral, kalcijev karbonat, CaCO_3

kalcitni marmor -ega -ja m grad. bela do svetlo siva metamorfna grobozrnata kamnina iz kristalov kalcita z ravnimi ploskvami, uporablja se za obloge tal, sten in za okrasne namene v reprezentančnih stavbah, navadno brušena do sijaja

kalíber -bra m **1.** met. odprtina med valjema, ki oblikuje valjani izdelek **2.** stroj. ➞ toleránčni kontrolnik

kalibrácija -e ž **1.** postopek vzpostavljanja povezave med vrednostmi veličine, izmerjenimi z merilnikom, skupaj z merilnimi negotovostmi in vrednostmi, ki jih predstavlja opredmetena mera ali referenčni material **S:** umérjanje **2.** stroj. ugotavljanje točne mere s kalibrom z upoštevanjem predpisane tolerance **3.** stroj. obdelava na točno mero s plastičnim preoblikovanjem, honanjem, lepanjem, npr. cevi, hidravličnih valjev

kalibrátor -ja m stroj. naprava, stroj za kalibracijo

kalibrírana veríga -e -e ž stroj. precizno, v skladu s standardom izdelana členkasta veriga za verižne prenosnike moči

kalibrírani válj -ega -a m **1.** met. valj, ki ima na obodu uvaljan žleb, ki predstavlja polovico kalibra **2.** stroj. cevnic s precizno, navadno z valjanjem, honanjem ali lepanjem obdelano notranjo površino za fluidnotehnične delovne valje

kalifórniy -a m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, uporablja se kot vir nevtronov pri zagonu jedrskih reaktorjev, simbol Cf

kalifórnijska brózga -e -e ž kem. teh. ➞ žvepléno-apnéna brózga

kálíj -a m kem. element iz skupine alkalijskih kovin, mehka, srebrnobela kovina, vnetljiva, neobstoja na vlažnem zraku, ki praktično nima tehnične uporabe, simbol K

kálíjev bíkromát -ega -a m kem. ➞ kálíjev díkromát

kálíjev bítartrát -ega -a m kem. ➞ kálíjev hidrogéntartrát

kálíjev bromíd -ega -a m kem. kalijeva sol bromovodikove kisline, KBr, brezbarvni, v vodi topni kristali, ki se uporablja za izdelavo svetlobno občutljivih emulzij za fotografijo, kot pomirjevalo, v spektroskopiji za optična okenca s prepustnostjo v območju valovnih dolžin 0,23–2,5 μm

kálíjev cianíd -ega -a m kem. kalijeva sol cianovodikove kisline, KCN, zelo strupena bela kristalinična masa, ki se uporablja za cianidno luženje zlata in srebra, v galvanskih kopelih za srebrenje, zlatenje, nikljanje

kálíjev díkromát -ega -a m kem. kalijeva sol dikromove(VI) kisline, $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$, oranžno rdeča sol, močen oksidant, uporablja se v starejših policijskih alkotestih kot reagent v cevki, za strojenje usnja, v fotografiji, vendar je njegova raba zaradi kancerogenosti omejena **Sp:** kálíjev bíkromát

kálíjev fêricianíd -ega -a m kem. ➞ kálíjev héksacianídoferát(III)

kálíjev fêrocianíd -ega -a m kem. ➞ kálíjev héksacianídoferát(II)

kálíjev galún -ega -a m kem. ➞ alumínij-kálíjev galún

kálíjev héksacianídoferát(II) -ega -a(II) [dvé] m kem. kalijeva sol hipotetične heksacianidoželezove(II) kisline, $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$, rumena kristalinična snov, ki se uporablja v vinarstvu **Sp:** kálíjev fêrocianíd, ruména krvolúžna sól

kálíjev héksacianídoferát(III) -ega -a(III) [trí] m kem. kalijeva sol hipotetične heksacianidoželezove(III) kisline, $\text{K}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]$, rdeča kristalinična snov, uporablja se v galvanotehniki, fotografiji, kot blag oksidant v organski sintezi, v analizni kemiji za dokazovanje ionov Fe^{2+} **Sp:** kálíjev fêricianíd, rdéča krvolúžna sól

kálíjev hidrogéntartrát -ega -a m kem. kalijeva hidrogensol vinske kisline, $\text{KHC}_4\text{H}_4\text{O}_6$, uporablja se v živilstvu, kot sestavina pecilnega praška E336i, čimža v barvarstvu **Sp:** kálíjev bítartrát

kálíjev hídroksid -ega -a m kem. kalijeva baza, KOH, bela higroskopska snov, ki se uporablja za proizvodnjo mehkih kalijevih mil, kot elektrolit v alkalnih členih, za umiljenje maščob pri proizvodnji biodizelskega goriva

kálíjev jodíd -ega -a m kem. kalijeva sol jodovodikove kisline, KI, bel kristaliničen prašek, ki se

uporablja za proizvodnjo srebrovega jodida, za jodiranje kuhinjske soli, pri radiološki zaščiti kot sredstvo za preprečevanje kopičenja radioaktivnega joda v ščitnici

kálíjev karbonát -ega -a m kem. kalijevega sol ogljikove kisline, K_2CO_3 , uporablja se za proizvodnjo kalijevega mila, v steklarstvu
Sp: pepelika

kálíjev klorát -ega -a m kem. kalijevega sol klorove(V) kisline, $KClO_3$, bela kristalinična snov, ki je močen oksidant, uporablja se v pirotehniki, proizvodnji vžigalic, v svetlečih izstrelkih, za razstreliva, kot sredstvo za beljenje tekstilij

kálíjev kloríd -ega -a m kem. kalijevega sol klorovodikove kisline, KCl , bela kristalna snov, ki v naravi nastopa kot mineral silvin, uporablja se predvsem kot kalijevo mineralno gnojilo, v spektroskopiji za optična okenca s prepustnostjo v območju valovnih dolžin 0,21–20 μm , kot gasilno sredstvo v gasilnikih na prah

kálíjev nitrát -ega -a m kem. kalijevega sol dušikove kisline, KNO_3 , ki je močen oksidant, bel kristaliničen prašek, topen v vodi, uporablja se kot mineralno gnojilo, v pirotehniki in kot sestavina črnega smodnika **Sp:** kálíjev solíter, solíter

kálíjevo mílo -ega -a s kem. teh. zmes kalijevih soli več maščobnih kislin, mehka, mazava snov, ki se uporablja kot tekstilno pomožno sredstvo, kot gostilo v mazivih na osnovi mineralnih olj, kot sestavina tekočih mil, brivskih krem

kálíjev perklorát -ega -a m kem. kalijevega sol klorove(VII) kisline, $KClO_4$, močen oksidant

kálíjev permanganát -ega -a m kem. kalijev manganat(VII), $KMnO_4$, temnovijolični kristali s kovinskim sijajem, topni v vodi, močen oksidant, uporablja v analizni kemiji kot titrant pri redoks titracijah, v medicini kot razkužilo, kot oksidant v organski sintezi

kálíjev solíter -ega -tra m kem. ➡ kálíjev nitrát

kálíj-krómov galún -ega -a m kem. kalij-kromov(III) sulfat dodekahidrat, $CrK(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$, z vijoličastimi oktaedr-

skimi kristali, ki se uporablja za strojenje usnja
PRIM.: kálíj-krómov sulfát

kálíj-krómov sulfát -ega -a m kem. dvojni sulfat kalija in kroma, $CrK(SO_4)_2$ **PRIM.:** kálíj-krómov galún

kálíj-železov galún -ega -a m kem. kalij-železov(III) sulfat dodekahidrat, $FeK(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$, ki tvori brezbarvne oktaedrske kristale in se uporablja kot čimža
S: železov galún (2) **PRIM.:** kálíj-železov sulfát

kálíj-železov sulfát -ega -a m kem. dvojni sulfat kalija in železa, $FeK(SO_4)_2$ **PRIM.:** kálíj-železov galún, železov galún (2)

kalikó -ja m tekst. redka, beljena bombažna tkanina za obveze, močno apretirana za knjigovezništvo in podloge

kalílna globína -e -e ž met. globina površinsko utrjene plasti na jeklenem obdelovancu zaradi naogljíčenja in kaljenja

kalílna kopél -e -i ž met., stroj. kopel za kaljenje, npr. jekla, z vodo, oljem, solno talino

kalílna míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura jekla, ki nastane pri kaljenju

kalílna temperaturá -e -e ž met. temperatura, na katero se razžarjeni obdelovanec pri kaljenju zelo hitro ohladi

kalílnó ólje -ega -a s met., stroj. olje z dobrimi ohlajevalnimi lastnostmi in veliko toplotno stabilnostjo, uporablja se za kaljenje jekla

kalílnó srédstvo -ega -a s met. sredstvo, npr. vodna, oljna, solna kopel, v katerega se potopi razžarjen jeklen obdelovanec, da se zelo hitro ohladi in pri tem zakali **Sp:** kalílo

kalílnó utrjevánje -ega -a s met. ➡ kaljênje (1)

kalílo -a s met. ➡ kalílnó srédstvo

kaljênje -a s 1. met. toplotna obdelava jekel s segrevanjem na temperaturo avstenitizacije in nato hitrim ohlajanjem, navadno v vodi ali olju, pri čemer se avstenit spremeni v martenzit, da se poveča njihova trdota **Sp:** kalílnó utrjevánje 2. kem. teh. toplotna obdelava stekla za

kaljénje na zraku

povečanje trdnosti in trdote s segrevanjem skoraj do zmečičišča in s hitro ohladitvijo z zrakom

kaljénje na zraku -a --- s met. kaljenje, pri katerem se jeklen obdelovanec segreje na temperaturo avstenitizacije, nato pa pusti na hladnem zraku, da se ohladi

kaljêno jêklo -ega -a s met. jeklo, ki je bilo toplotno obdelano s kaljenjem

kaljêno stêklo -ega -a s kem. teh. toplotno obdelano steklo, ki se mu zaradi temperaturnih sprememb povečajo odpornost, upogibna in udarna trdnost **Sp:** prèdnápéto stêklo

kaljívost -i ž met. sposobnost, navadno jekla, da se lahko kali

kalkulátor -ja m mehansko ali elektronsko računalo

kalmúk -a m tekst. debelejša, obojestransko kosmatena dvovotkovna tkanina za odeje, jutranje halje

kálo -a m izguba čiste mase, mere, količine trgovskega blaga pri prevozu, predelavi, skladiščenju

kalomél -a m kem. živosrebrov(I) klorid, Hg_2Cl_2 , neprozorna bela snov, uporablja se v referenčnih elektrodah v elektrokemiji

kalomélska elektróda -e -e ž kem. polčlen, sestavljen iz živega srebra v stiku s platinsko žico kot kontaktno elektrodo, iz paste živosrebrovega(I) klorida in raztopine kalijevega klorida, uporablja se kot referenčna elektroda, npr. pri merjenju pH s pH-metrom

kalórična centrála -e -e ž ☞ toplotna centrála

kalórija -e ž merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za energijo, navadno v obliki toplote, simbol cal, 1 cal = 4,185 J

kaloriméter -tra m kem. merilnik toplotnih sprememb pri kemijskih reakcijah, npr. reakcijske entalpije, pri faznih spremembah snovi, npr. talilne entalpije, izparilne entalpije, ali za merjenje toplotne kapacitete

kalorimetríja -e ž 1. fiz., kem. merjenje toplotnih lastnosti snovi, npr. specifične toplotne kapacitete, talilne in izparilne entalpije, topilne entalpije, reakcijske entalpije, z merjenjem spremembe temperature znane količine vode ali druge tekočine, ki jo povzroči sproščena ali porabljena toplota 2. met., stroj. laboratorijsko ugotavljanje kurilnosti goriv

kalorimérska bómbo -e -e ž kem. debelosten-ska tlačna posoda za ugotavljanje energijske vrednosti goriv, živil s sežigom v čistem kisiku

kalorizíranje -a s met. aluminjenje jeklenih predmetov za zaščito pred korozijo s segrevanjem v aluminijevem prahu v retortah, da aluminij difundira v jeklo

kalóta -e ž 1. grad. zgornji del oboka ali kroglasto oblikovane kupole 2. grad. zgornji del predorskega izkopa ali betonske obloge predora 3. stroj. vtisk kroglice, krogle, kroglastega orodja v površini, npr. pri preskušanju trdote

kalúp -a m 1. grad. navadno kovinski ali plastičen razstavljiv opaz za izdelavo gradbenega elementa, v katerega se vstavi betonska armatura in vlije sveža betonska mešanica, po utrditvi betona se razstavi in ponovno večkrat uporabi **S:** oblikóvnik 2. kem. teh. votla priprava za ulivanje izdelkov iz nekovinskih materialov, npr. keramike **S:** modél (3) **PRIM.:** ulívanje (2) 3. met. ☞ lívárska fóma (2)

kámbij -a m gozd., les. plast celic, ki tvori v centrifugalni (usmerjeni navzven) smeri celice ličja, v centripetalni (usmerjeni navznoter) smeri pa celice lesa

kambrík -a m tekst. srednje fina, gosta bombažna tkanina v platnovi vezavi za perilo in kot temeljna tkanina za vezenje

kamélja vólna -e -e ž tekst. podlanka enogrbe ali dvogrbe kamele, enakomerno kodrava, svetlo rumenorjave do temno rjave barve, ki se, spredena z ovčjo volno ali drugimi vlakni v volneno prejo, uporablja za kamelovino

kamelovína -e ž tekst. voluminozna in mehka volnena tkanina s finim lasom za ženske in moške plašče

kámen -mna **m** met. zmes sulfidov kot vmesni proizvod pri pridobivanju nekaterih neželeznih kovin iz sulfidnih rud, npr. bakrov kamen

kaména móka -e -e ž grad. mleta kamnina z velikostjo zrn pod 0,71 mm, navadno apnenčasta ali dolomitna, uporablja se pri izdelavi asfaltnih zmesi, specialnih betonov, izravnalnih mas, malt za tankoplastne omete

kaména sôl -e solí ž kem. sol, pridobljena iz solnih rudnikov, uporablja se kot kuhinjska sol, za soljenje cest

kaména vólna -e -e ž grad., kem. teh. volna iz kamninskih vlaken, ki so izdelana iz staljene kamnine in razvlaknjena s hitro vrtečo se ploščo ali z močnim curkom zraka, dober toplotni in zvočni izolator ter dobra protipožarna zaščita

kamenína -e ž gosta, skoraj neporozna keramika, žgana pri 1200–1300 °C, odporna proti kislinam, uporablja se za kanalizacijske cevi, talne ploščice, nekdam za posode v kemični industriji

kamín -a **m** grad. odprto ali polodprto sobno ognjišče za ogrevanje prostora

kamión -a **m** ☞ továrni avtomobil, tovornjak

kamnína -e ž naravna snov, sestavljena iz mnogih drobnih zrn enega ali več različnih mineralov ali pa iz odlomkov različnih kamnin

kamnínsko vlákno -ega -a **s** tekst. vlakno, izdelano iz staljene žilindre ali staljene kamnine z razvlaknjevanjem z rotacijskim kolesom in s pihanjem curka zraka ali pare v talino, osnovna sestavina kamene volne

kamníta oblóga -e -e ž grad. obloga zidu ali tal s ploščami ali tankimi klesanci iz naravnega ali umetnega kamna

kamníta pósteltjica -e -e ž grad. vrhnja plast nasipa ali temeljnih tal, sestavljena iz mehansko stabilizirane naravne, mešane ali drobljene zmesi kamnitih zrn

kamníta zlóžba -e -e ž grad. oporni zid iz zloženih kamnov, ki niso povezani z malto ali betonom, da je prepusten za vodo in ni obre-

menjen s hidrostatičnim tlakom, uporablja se za saniranje manjših plazov

kamníti lók -ega -a **m** grad. nosilni lok kamnitega mostu ali zidni lok iz obdelanega ali klesanega naravnega kamna

kamníti móst -ega mostú **m** grad. most, zidan iz klesanega ali rezanega kamna, navadno v obliki oboka ali loka

kamnoólom -ôma **m** območje, na katerem je dopustno, možno, načrtovano pridobivanje kamnitega agregata, rezanega kamna
PRIM.: dnévni kòp

kamnomèt -éta **m** grad. plast neobdelanih kamnov, lomljenih skal ali predizdelanih blokov, manjših od 50 cm, neurejeno vgrajenih, navadno v podslapje pregrad ali ob bregovih brzic, da se prepreči erozija brežine in umiri vodotok

kamnoséška déla -ih dél **s mn.** grad. gradbena dela, s katerimi se oblagajo površine s ploščami iz naravnega kamna, izdelujejo stopnice, stebri, loki, okrasni elementi iz naravnega kamna

kamnotísk -a **m** graf. ploski tisk s tiskovno formo iz posebnega hidrofilnega kamna, uporablja se zlasti za umetniški tisk, npr. do 10 primerkov **S:** litografija

KÁN KAN-a in -- **m** krat. kem. ☞ nítramonkál

kánadski bálzam -ega -a **m** gozd. balzam iz iglavcev *Abies balsamea*, *Abies fraseri* in čuge *Tsuga canadensis* za lepljenje optičnih leč in mikroskopskih preparatov

kánafas -a **m** tekst. enobarvna ali karirana bombažna tkanina blede rdeče, modre, vijolične ali črne barve za zaščitne prevleke blazin, pernic, prešitih odev

kanál -a **m** **1.** umetno korito, navadno trapeznega prereza, za vodni tok z majhno hitrostjo za prevoz, namakanje, osuševanje, dovajanje, odvajanje vode **2.** met. cevast prostor za tok litine v kokilo **3.** stroj. cevast prostor v strojnem delu, npr. kanal za mazanje **4.** elektr., telekom. pot za prenos informacij v obliki električnih signalov, npr. po žicah, optičnih vlaknih, z radijskimi valovi

kanalizacijska déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, s katerimi se izkopavajo in zasipajo kanalizacijski jarki, polagajo cevi, izdelujejo revizijski jaški

kanalizacijsko omrežje -ega -a s omrežje med seboj povezanih kanalov in objektov, ki omogočajo odvajanje odpadnih vod

kanálska hidroelektrárna -e -e ž hidroelektrarna, ki jo z akumulacijo povezuje dovodni kanal **Sp**: derivacijska elektrárna

kanálski skéner -ega -ja m telekom. ➡ rádijski skéner

kanálski váljar -ega -ja m grad. manjši vlečni ali samohodni gradbeni valjar z valjem sodaste oblike za utrjevanje obcestnih asfaltnih muld, drenažnih jarkov

kanál za mázanie -a -- -- m stroj. trikotna ali polokrogla zareza v ležajni blazinici ali puši drsnega ležaja, ki zagotavlja enakomernost mazanja po vsej površini

kánava -e ž **1.** tekst. panama vezava z mrežastimi osnovnimi in votkovnimi efekti **2.** tekst. porozna bombažna tkanina s pestro obarvanimi progami ali karom za perilo, moške srajce

kánavas -a m tekst. močno apretirana bombažna tkanina za ročna dela in krojaško podlogo

kandéla -e ž merska enota v mednarodnem sistemu enot za svetilnost v dani smeri, določena kot svetilnost monokromatskega vira svetlobe, ki seva pri frekvenci $540 \cdot 10^{12}$ Hz in ima svetilnost 1/683 wattov na steradian, simbol cd

kanéla -e ž les. rod visokih trav (*Arundo donax*), ki raste v toplih krajih in se goji kot surovina za pridobivanje celulozne vlaknine in regeneriranih celuloznih vlaken, uporablja se tudi za oporo v vinogradih in za ograje

kanelíranje lesá -a -- s les. tehnika rezbarjenja, ko se površina lesa okraši z drobnimi žlebiči **S**: grebénasto vrezovánie v lés

kanónična oblíka -e -e ž mat. matematični izraz standardne oblike predstavitve abstraktnih pojmov, npr. števila, matrike, funkcije

kanónična struktúra -e -e ž kem. vsaka od možnih struktur, s katerimi je mogoče opisati porazdelitev elektronov v molekuli, ionu, ki pa prispeva k dejanski porazdelitvi samo določen delež **S**: resonánčna struktúra

kanónična transformácija -e -e ž fiz. transformacija posplošenih koordinat in posplošenih impulzov, ki ohranja formalno obliko dinamičnih enačb

Kánt-Laplaceova hipotéza -e -e [laplášova] ž astr. hipoteza o nastanku Osončja, ki predpostavlja, da je Sonce nastalo skupaj s planeti iz vrtečega se oblaka, ki se je na ekvatorju sploščil v tanek disk, razdelil v obroče, ki so se nadalje kondenzirali v planete in njihove satelite

kánvas -a m tekst. angleška oznaka za široke bombažne in lanene tkanine, ki se uporabljajo za jadrovinu, ponjave, markize

kaolín -a m zelo čista, bela, neabrazivna glina, ki se uporablja kot polnilo ali kot pigment v industriji papirja, gume, za izdelavo porcelana, v kozmetiki **Sp**: béla glína, porcelánka

kaolinít -a m kem. listast aluminijev silikat, $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2\text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$, glavna sestavina kaolina in gline

kápa -e ž **1.** stroj. pokrov posode ali vstopne odprtine v obliki čepice **2.** rud. prečka na podporju v jami **3.** gozd. jeklena priprava za vlačenje večjih okroglih sortimentov iz sečišča **4.** grad. element, ki na vrhu zaključuje konico stebra nadzemnega voda, osnova za pritrditev zaščitne vrvi **5.** grad. krovna plošča kot zaključek prostostoječega zunanega zidu

kapacítanca -e ž elektr. lastnost elementa, da lahko hrani električni naboj, izražena kot količnik električnega naboja in napetosti na elementu, simbol C, merska enota farad **Sp**: kapacitívnost

kapacítanca vóda -e -- ž elektr. medsebojna kapacitanca vzporednih žic v zraku ali kablu

kapacitéta -e ž največja sposobnost naprave, stroja, obrata, tovarne za pridobivanje, predelovanje, izdelovanje materiala, izdelkov v določenem času **S**: zmogljívnost (**2**)

kapacitéta akumulátorja -e -- ž elektr. električna energija, ki jo lahko odda popolnoma napolnjen akumulator pri določenih pogojih, npr. temperaturi, naznačenem praznilnem toku, mejni napetosti

kapacitéta céste -e -- ž prom. največje število vozil, ki lahko peljejo skozi cestni profil v časovni enoti in še ne povzročajo zastojev

kapacitéta hranilnika toplôte -e --- ž ☞ toplótna zmogljivost hranilnika

kapacitéta kokíle -e -- ž met. prostornina taline, ki se lahko vlije v kokilo

kapacitéta pečí -e -- ž met. ☞ zmogljivost pečí

kapacitéta telefónske centrále -e --- ž telekom. število priključkov telefonske centrale

kapacitivna dióda -e -e ž elektr. dioda z veliko lastno, sicer parazitno, kapacitanco, ki jo je mogoče uporabiti kot kondenzator, npr. pri pomnilnikih tipa RAM

kapacitivna móč -e móči ž elektr. imaginarna komponenta zmnožka fazorjev električne napetosti in kapacitivnega toka, simbol Q , merska enota var **PRIM.**: induktivna móč, jálova móč, reaktivna móč

kapacitivna reaktánca -e -e ž 1. elektr. komponenta reaktance, izražena kot negativna obratna vrednost zmnožka krožne frekvence in kapacitance, simbol X_C , merska enota ohm **Sp.**: kapacitivni upòr 2. meh. odpor materiala proti preoblikovanju

kapacitivni barométer -ega -tra m fiz. barometer s kondenzatorjem kot zaznavalom, pri katerem spreminjajoči se zračni tlak spreminja razdaljo med ploščama kondenzatorja in s tem njegovo kapacitanco

kapacitivni delílnik napétosti -ega -a -- m elektr. delilnik napetosti, ki za delitev izmenične napetosti uporablja kondenzatorje

kapacitivni napétostnik -ega -a m elektr. napetostnik s kapacitivnim delilnikom električne napetosti in z njim povezano elektromagnetno enoto, pri čemer je sekundarna napetost te

enote približno sorazmerna s primarno napetostjo in s fazno razliko blizu nič

kapacitivni sklòp -ega sklópa m elektr. sklop, v katerem se energija ali signal prenaša zaradi medsebojne kapacitance

kapacitivni tók -ega -a m elektr. izmenični tok, ki prehiteva električno napetost v fazi za $\pi/2$

kapacitivni upòr -ega -ôra m elektr. ☞ kapacitivna reaktánca (1)

kapacitivnost -i ž elektr. ☞ kapacitánca

kapálka -e ž 1. navadno steklena priprava s kapalno šobo za odmerjanje s štetjem kapljic 2. stroj. priprava, navadno s stenjem, za mazanje strojnih elementov z oljem **S.**: kapálna mazálka

kapálna mazálka -e -e ž stroj. priprava, navadno s stenjem, za mazanje strojnih elementov z oljem **S.**: kapálka (2)

kápasti izolátor -ega -ja m elektr. izolator z izolacijskim delom, navadno v obliki diska ali zvona z valovito ali gladko površino in končniki iz zunanje kapice in notranjega osno vpetega stebila

kapilára -e ž stroj. tanka kovinska ali nekovinska cev z zelo majhnim notranjim premerom, navadno za instrumente in posebno tehnološko opremo

kapilárna analíza -e -e ž kem. papirni kromatografiji podobna starejša metoda za ločevanje snovi, raztopljenih v topilu, na osnovi njihove hitrosti vzpenjanja po navpično obešenem traku filtrirnega papirja

kapilárna elevácija -e -e ž fiz. dvig gladine v kapilari zaradi površinske napetosti in omočljivosti

kapilárna vóda -e -e ž voda, ki se nabere in zadržuje v porah lesa, papirja, stenah slabo izoliranega gradbenega objekta, tal

kapilárni viskoziméter -ega -tra m kem. viskozimeter, ki meri viskoznost na osnovi časa iztekanja znane prostornine tekočine skozi kapilaro določenega premera

kapilárnost

kapilárnost -i ž fiz. pojav, povezan s površinsko napetostjo, pri katerem se gladina tekočine, ki omoči stene, v kapilarah dvigne in ob robu zakrivi navzgor, gladina tekočine, ki ne omoči stene, pa se zniža in ob robu zakrivi navzdol

kapitél -a m grad. zgornji del stebra, slopa, pilastra, kjer se teža loka, oboka, preklade prenaša na steber, slop, pilaster **Sp**: glavîč

káplanka -e ž stroj. ➔ Káplanova turbína

Káplanova turbína -e -e ž stroj. turbina z radialnim vtokom in aksialnim iztokom, ki omogoča regulacijo moči z regulacijo gonilnih lopatic, primerna pri vodotokih z manjšimi padci **Sp**: káplanka

kapljevína -e ž fiz. ➔ tekočina

kápljična kondenzácija -e -e ž kem. teh. kondenzacija v kapljicah na sicer neomočeni steni, ki ima zato veliko višji koeficient toplotnega prehoda kot filmska kondenzacija

kápljični tiskálnik -ega -a m graf. ➔ brizgální tiskálnik

kápná léga -e -e ž grad., les. strešna lega, navadno kvadratnega prereza, ki po vsej dolžini leži na vodoravni zidni vezi, obodnem zidu ali na koncu veznika in povezuje na njej pribite škarnike

kapníca -e ž grad. hidrotehnični objekt za zbiranje, hranjenje in pripravo deževnice, snežnice

kápní napúšč -ega -a m grad. del strehe med kapom in fasadnim zidom

kápní vênec -ega -nca m grad. etažni venec, ki zaključuje višino zunanjega zidu pod kapom strehe na fasadni strani

kápok -a m tekst. bombažu podobno, lahko, lesketajoče se krhko, močno olesenelo enocelično vlakno semen tropskega drevesa kapokovca (*Eriodendron anfractuosum* ali *Ceiba pentandra*), ki se uporablja za polnjenje rešilnih pasov, blazin, prešitih odev, spalnih vreč, za izolacijo vodovodnih cevi

kápok plíš -- -a m tekst. obojestranski pliš z ženiljnim votkom iz kapok preje za zastore in druge dekoracije

kápok prêja -- -e ž tekst. preja iz kapoka

kaprílina kislína -e -e ž kem. oktanojska kislina, $C_7H_{15}COOH$, brezbarvna oljnata tekočina z rahlo neprijetnim vonjem, ki se uporablja kot razkužilo v živilskih obratih, njeni estri se uporabljajo v parfumi

kaprínska kislína -e -e ž kem. karboksilna kislina, $CH_3(CH_2)_8COOH$, bela kristalinična snov z neprijetnim vonjem po žarkem, njeni estri se uporabljajo v parfumi **S**: dekanójska kislína

kaprolaktám -a m kem. 1-aza-cikloheptan-2-on, $C_6H_{11}NO$, ciklični amin kapronske kisline, bela kristalna snov, ki se uporablja pri proizvodnji poliamida 66

kaprónska kislína -e -e ž kem. heksanojska kislina, $C_5H_{11}COOH$, brezbarvna, oljnata tekočina z neprijetnim vonjem, njeni estri se uporabljajo v parfumi

kaptál trák -- -a m tekst. ozek trak za utrditev hrbta knjig

karakterístična impedánca prenôsnega vóda -e -e -- -- ž elektr. kvadratni koren količnika zaporedne impedance in vzporedne admitance voda, simbol Z_v

karakterístična krivúlja -e -e ž ➔ karakterístika, značilnica

karakterístiční polinóm -ega -a m mat. kvadratni matriki prirejen polinom z ničlami, ki so lastne vrednosti matrike

karakterístično števílo -ega -a s fiz., kem. faktor, ki nastopa v fizikalnem opisu pojava, pri katerem sodelujeta dva ali več procesov, in izraža razmerje ali razmerja med prispevki teh procesov, npr. Reynoldsovo število, Machovo število **S**: značilno števílo **Sp**: brezdimenzijsko števílo

karakterístika -e ž diagram odvisnosti parametrov naprave, stroja ali postroja, npr. sile, navora, moči, od osnovnih obratovalnih parametrov, npr. hitrosti, vrtilne frekvence, tlaka, temperature **S**: značilnica **Sp**: karakterístična krivúlja

karakterizacija -e ž ugotavljanje značilnosti, zgradbe, lastnosti in odziva česa, npr. materialov

karamél -a m kem. teh. rjavkast do temno rjav produkt karamelizacije sladkorja, ki se uporablja za obarvanje živil in pijač, npr. kokakole

karamelizacija -e ž kem. teh. delni termični razkroj sladkorjev pri segrevanju, npr. saharoze pri 170 °C

karárski mármor -ega -ja m grad. stavbarski marmor iz kamnolomov Carrara v Toskani z apnenčevimi romboidnimi kristali, mlečno bele barve, včasih z rahlo modrikastim odtenkom

karát -a m 1. merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za maso dragih kamnov, simbol carat, 1 carat = 200 mg **S:** métrski karát 2. met. merska enota za čistino zlata v štiriindvajsetinkah, pri čemer ima čisto zlato 24 karatov

karátno zlató -ega -á s met. v karatih izražena čistina zlata, npr. čistina 18-karatnega zlata je 18/24 ali 75 %

karbamát -a m 1. kem. sol karbamidne kisline, npr. natrijev karbamát, NH_2COONa 2. kem. ester karbamidne kisline, npr. metil karbamát, $\text{NH}_2\text{COOCH}_3$

karbamátna véz -e vezi ž kem. vez $-\text{NH}-\text{C}(\text{O})-\text{O}-$, ki nastane pri poliadiciji poliolov in izocianatov, npr. pri sintezi poliuretanov **S:** uretánska véz

karbamíd -a m kem. diamid ogljikove kisline, $\text{H}_2\text{N}-\text{CO}-\text{NH}_2$, bela, trdna, v vodi topna snov, ki se uporablja zlasti kot dušikovo gnojilo, kot surovina za proizvodnjo plastičnih mas, lepil **S:** sečnína, úrea

karbamídna kislína -e -e ž kem. monoamid ogljikove kisline, $\text{H}_2\text{N}-\text{CO}-\text{OH}$, najenostavnejša aminokislina, obstojna le v soleh in estrih **Sp:** karbamínska kislína

karbamínska kislína -e -e ž kem. ➔ karbamídna kislína

karbíd -a m kem. binarna spojina kemičnega elementa z ogljikom, npr. borov karbid, kalcijev karbid, silicijev karbid, železov karbid **PRIM.:** acetilíd

karbídna duktilna lítina -e -e -e ž met. bainitno poboljšana duktilna litina, ki ima v bainitni osnovi izločene karbide, ki izboljšajo njeno obrabno trdnost **K:** CADI

karbídna péč -e peč ž kem. teh. elektropeč za proizvodnjo kalcijevega karbida iz zmesi kalcijevega oksida in koksa pri 2000 °C

karbídna trdína -e -e ž met. zelo trd material iz kovinskega karbida, npr. vidia, za rezalna orodja **Sp:** trda kovína

karbídni izlóček -ega -čka m met. izloček karbida nekaterih zlitinskih elementov, ki imajo veliko afiniteto do ogljika, npr. molibdena, vanadija, titana, niobija, ki se izloči iz legiranega jekla pri segrevanju

karbídno ápno -ega -a s grad., kem. teh. gašeno apno, ki nastane pri pridobivanju acetilena iz kalcijevega karbida in se uporablja v gradbeništvu

karbocíklična spojína -e -e ž kem. ciklična spojina iz samih ogljikovih atomov **PRIM.:** heterocíklična spojína

karbóksialkíl -a m predpona v skupinskih imenih za spojine, ki vsebujejo karboksilno skupino kot substituent na stranski verigi, npr. 3-karboksimetil-heptandiojska kislina, $\text{HOOC}-(\text{CH}_2)_3-\text{CH}(\text{CH}_2-\text{COOH})-\text{CH}_2-\text{COOH}$

karboksilátni ión -ega -a m kem. anion karboksilne kisline, RCOO^-

karboksilíranje -a m kem. postopek za uvajanje karboksilne skupine v organsko molekulo z uporabo ogljikovega dioksida kot reaktanta, npr. karboksiliranje natrijevega fenolata z ogljikovim dioksidom pod zvišanim tlakom kot način za pridobivanje salicilne kisline, karboksiliranje organokovinskih spojin z ogljikovim dioksidom kot način za pridobivanje karboksilnih kislin, encimsko karboksiliranje s prenosom ogljikovega dioksida na razne substrate

karboksilna skupína -e -e ž kem. funkcionalna skupina karboksilnih kislin, $-\text{COOH}$

karbóksimetilcelulóza -e ž kem. ester celuloze in monokloroocetne kisline, uporablja se kot natrijeva sol pri klejenju papirja v snovi, pri površinskem klejenju in pri premazovanju papirja, kartona, tekstilije

karboliněj -ěja m kem. oljnata, v vodi netopna rdeče rjava tekočina, ki se dobi iz katrana, po katerem ima tudi vonj, uporablja se kot impregnacijsko sredstvo za zaščito lesa, npr. železnih pragov

karbólna kislína -e -e ž kem. ☞ fenól (2)

karbonádo -a m kem. črno obarvan diamant z masnim deležem nečistoč 2–4 %, ki se uporablja za struženje, vrtnanje in brušenje zelo trdih materialov **S:** črni diamánt

karbonát -a m kem. sol ogljikove kisline H_2CO_3 , npr. natrijev karbonat, kalcijev karbonat

karbonatizácija -e ž kem. kemijska reakcija plinastega ogljikovega dioksida s hidroksidom v karbonat, npr. reakcija s kalcijevim hidroksidom pri strjevanju malte

karboníl -a m **1.** kem. koordinacijska spojina kovine z ogljikovim monoksidom kot ligandom, npr. tetrakarbonilnikelj, $Ni(CO)_4$ **2.** kem. atomska skupina $=CO$, npr. v karbonilovem dikloridu, $COCl_2$ **PRIM.:** karbonilna skupina

karbonilíranje -a s **1.** kem. postopek za pridobivanje akrilne kisline s hkratno adicijo ogljikovega monoksida in vode na aceten **2.** kem. postopek za pridobivanje estrov akrilne kisline s hkratno adicijo ogljikovega monoksida in ustreznega alkohola na aceten **3.** kem. postopek za pridobivanje primarnih alkoholov z nerazvejeno verigo s hidroformiliranjem alkenov in sledečo redukcijo nastalega aldehida z vodikom

karbonílna skupína -e -e ž kem. funkcionalna skupina v aldehydih in ketonih, $=CO$ **PRIM.:** karboníl (2)

karboníranje -a s kem. nasičevanje z ogljikovim dioksidom, npr. brezalkoholnih pijač, penečega vina **S:** gazíranje

kárbonitridíranje -a s met. utrjevanje površine jekla s hkratnim cementiranjem in nitridiranjem **Sp:** cianíranje

kárbonitridíranje v sólni kopéli -a - - - - s met. karbonitridiranje v cianidni kopeli

karbonizácija -e ž **1.** kem. teh. postopek za pridobivanje oglja z ogleženjem organskih snovi, npr. lesa s pirolizo **2.** tekst. postopek za odstranjevanje celuloznih primesi iz surove volne, npr. z razredčeno žveplovo kislino **S:** karbonizíranje

karbonizíranje -a s tekst. postopek za odstranjevanje celuloznih primesi iz surove volne, npr. z razredčeno žveplovo kislino **S:** karbonizácija (2)

karborúnd -a m silicijev karbid, SiC , brezbarvna do črna kristalinična snov, ki se dobi s segrevanjem zmesi kremenovega peska in ogljika pri 2200–2400 °C, uporablja se kot abraziv

karborúndna opéka -e -e ž met. ognjevdružna opeka iz karborunda za izžidavo industrijskih peči

karburíranje -a s kem. teh. dodajanje višjih ogljikovodikov plinu s šibko svetelcem plamenom, npr. vodnemu plinu, z vodenjem skozi segreto retorto, v katero se vbrizgava olje, s čimer se povečata njegova kurilnost in svetilnost plamena

kardánska gréd -e gredi ž stroj. sestav gredi s kardanskima zgiboma na vsakem koncu za prenos navora med premičnimi deli, enotami strojev

kardánska grédna véz -e -e vezí ž stroj. sestavina za lomljeno povezavo gredi s kardanskim zgibom

kardánska obésa -e -e ž stroj. mehanizem za nagibno prostorsko obešenje naprav, strojev, merilnikov, navadno iz kardanskih obročev, npr. kardanska obesa žirokompasa **Sp:** Cardanovo obešenje

kardánski kríž -ega -a m stroj. osrednji del kardanskega zgiba v obliki križa s tečaji za uležanje obeh vilic

kardánski obróč -ega -a m stroj. osrednji del kardanske obese s križno nameščenimi tečaji za prostorsko nihajno vgradnjo naprave, stroja, merilnika

kardánski zgíb -ega -a m stroj. zgíb, sestavljen iz dveh viličastih delov s pestom za pritrditev na konec gonilne ali gnane gredi, ki sta z osrednjim križnim delom povezana s tečaji S: križni zgíb Sp: Cardano-Hookov zgíb, Cardanov zgíb PRIM.: homokinétični zgíb, univerzálni zgíb

karnalít -a m met. rumen do bel rombski kalij-magnezijev klorid s kristalno vodo, $\text{KMgCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$, surovina za pridobivanje magnezija

karnotít -a m met. kalij-uranilov vanadat hidrat, $\text{K}_2(\text{UO}_2)_2(\text{VO}_4)_2 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$, uranov mineral, ki se uporablja za pridobivanje urana

karoseríja -e ž stroj. zgornji del osebnega avtomobila, avtobusa, tovornjaka, mobilnega stroja s pokrovom motorja in kabinskim prostorom z okni in vrati za zaščito voznika in potnikov PRIM.: šasíja

karotén -a m kem. spojina iz skupine karotenoidov, npr. beta-karoten, ki se uporablja kot živilsko barvilo E160a Sp: karotín

karotenoídi -ov m mn. kem. alifatske ali alifatsko-aliciklične spojine, zelo razširjene v živalskih in rastlinskih organizmih, rumeni, oranžni in rdeči naravni pigmenti, npr. v maslu, korenju

karotín -a m kem. ☞ karotén

kárter -ja m stroj. spodnji del ohišja gonila ali pogonskega stroja, ki se uporablja kot zaprta posoda za olje za mazanje, značilna npr. pri motorju z notranjim zgorevanjem

kartézični koordináti -ih -át ž dv. mat. koordinati, abscisa in ordinata, ki označujeta točke v ravnini po oddaljenosti od dveh med seboj pravokotnih premic, katerih presečišče predstavlja izhodišče koordinatnega sistema, pojem se pogosto razširi tudi na trirazsežne in večrazsežne prostore Sp: Descartesovi koordináti

kartézični koordinátni systém -ega -ega -a m 1. mat. ravninski systém, v katerem koordinati x in y predstavljata predznačeno oddaljenost točke od dveh med seboj pravokotnih osi abscise in ordinate S: Descartesov koordinátni systém (1) 2. mat. prostorski systém, v katerem koordinate x , y in z predstavljajo predznačeno oddaljenost točke od treh med seboj pravokotnih ravnin yz , zx in xy S: Descartesov koordinátni systém (2)

kártica -e ž majhen, pravokoten kos papirja ali plastike, na katerem so na določen način vpisani podatki, npr. luknjana kartica, magnetna kartica, čipna kartica

kartografíja -e ž veda o kartah in zemljevidih, ki se ukvarja z zasnovo, izdelavo in analizo kart zemeljskega površja na podlagi podatkov, dobljenih z geodetsko izmero, in iz drugih podatkov

karúselna strúžnica -e -e ž stroj. strúžnica z navpičnim glavnim vretenom in vodoravno vrtečo se delovno mizo Sp: karúsel strúžnica

karúsel strúžnica -- -e ž stroj. ☞ karúselna strúžnica

kaséta -e ž grad. poglobljeno pravokotno polje v stropu ali oboku

kasetírani obók -ega -óka m grad. polkrožen opečen obok, ki ima na spodnji strani v vzdolžni smeri navadno pravokotne, včasih tudi krožne vdrtine z dekorativno oblikovanimi vmesnimi kasetami, da je videti kot obok s prečnimi in vzdolžnimi rebri

kasiterít -a m met. rjav do črn kovinski tetragonalni mineral, kositrov oksid, SnO_2 , glavna surovina za pridobivanje kositra Sp: kositrovec

kaskáda -e ž 1. niz zaporedno postavljenih naprav iste vrste, npr. jezov pri regulaciji hudournikov, grelnikov vode v termoelektrarnah, reaktorjev ali mešalnikov v kemičnih tovarnah 2. kem. teh., met. skupina dveh ali več stopničasto postavljenih elektroliznih celic, da se elektrolit zaradi gravitacije pretaka iz ene v drugo in s tem meša 3. elektr. zaporedna vezava dvopolnih elementov, pri kateri je izhod enega,

kaskádna regulácia

razen zadnjega, vezan na vhod naslednjega elementa **4.** fiz. plaz elektronov, ki se sproži v fotopomnoževalki

kaskádna regulácia -e -e ž elektr., stroj. regulacija, pri kateri se regulirana veličina skuša obdržati na želeni vrednosti z več zaporednimi stopnjami, pri tem vsaka stopnja deloma potisne regulirano veličino bližje želeni vrednosti

kaskádni generátor -ega -ja m elektr. naprava, ki dviguje napetost po stopnjah, vezanih zaporedno

kasnílna enôta -e -e ž elektr., stroj. enota, ki povzroča, zagotavlja določeno kasnitev med trenutkom proženja in začetkom delovanja naprave, stroja

káša -e ž **1.** kem. gosta suspenzija zrnatega materiala v tekočini **2.** met. nehomogena gosta zmes kristalov in taline, ki nastaja pri strjevanju ulitka

kášasto strjevánje -ega -a s met. strjevanje, pri katerem kristalizacija poteka znotraj taline in je talina po določenem času strjevanja kot kaša

kašíranje -a s **1.** lepljenje papirja, npr. slike, zemljevida, na karton, les ali drugo trdno podlago, da se poveča trpežnost **PRIM.:** laminiranje (1) **2.** tekst. laminiranje najmanj dveh plasti z različnimi vezivi, pri čemer je ena od plasti tekstilija

kašírnik -a m tekst. stroj, naprava za kaširanje, laminiranje, sestavljena iz naprav za dovajanje tekstilije, veziva, druge tekstilije in naprave, ki vključuje stiskalne, gladilne in hladilne valje

kašmír -ja m tekst. fina, mehka tkanina ali pletenina iz dlake kašmirskih koz v keprovi vezavi, ki se uporablja za ženske obleke, plašče, šale

kášta -e ž grad. objekt, zložen navadno iz betonskih ali lesenih kosov in zapolnjen s kamenjem, zlasti za urejanje vodotokov in zavarovanje pogojno stabilnih pobočij

káštna pregráda -e -e ž grad. težnostna pregrada iz škatel, kašt, križajočih se debel ali gabionov

kataforéza -e ž kem. gibanje pozitivno nabitih koloidnih delcev proti katodi **PRIM.:** anaforéza, eléktroforéza

kataforézno lakíranje -ega -a s kem. postopek za nanašanje laka na kovinske predmete, ki se potopijo v suspenzijo laka in vežejo v električni tokokrog kot katoda, nato pa se tako nanesena plast zapeče

katál -a m izpeljana koherentna merska enota SI za katalitsko aktivnost, npr. encimsko aktivnost v biokemiji, simbol kat, 1 kat = 1 mol/s

katalítična redúkcia -e -e ž kem. redukcija, npr. dušikovih oksidov NO_x iz dimnih plinov industrijskih parnih kotlov ali izpušnih plinov dizelskih vozil, s katalizatorjem v molekulski dušik in vodo

katalítska aktívnost -e -i ž kem. povečanje hitrosti kemijske reakcije, ki jo povzroči encim, uporablja se na področjih katalize z encimi in klinične kemije, simbol z, merska enota katal

katalítska elektróda -e -e ž kem. elektroda, ki katalizira elektrodne procese, npr. oksidacijo vodika in redukcijo hidroksidnih ionov v gorivnem členu

katalítski postópek -ega -pka m kem. teh. postopek v kemijski tehnologiji, ki vključuje uporabo katalizatorja

katalítski reáktor -ega -ja m kem. teh. reaktor s katalizatorjem, npr. za pridobivanje bencina s krekiranjem nafte

katalítsko krekíranje -ega -a s kem. teh. krekiranje težjih frakcij nafte v prisotnosti katalizatorja pod tlakom okrog 1,4 bar in pri temperaturi 450–550 °C

katalíza -e ž kem. pojav, pri katerem majhna količina katalizatorja pospešuje reakcijo, ne da bi se pri tem porabljal

katalizátor -ja m **1.** kem. snov, ki spremeni hitrost kemijske reakcije, ne da bi se pri tem spremenila ali postala sestavni del produkta reakcije **2.** kem. teh., stroj. naprava, ki vsebuje tako snov, npr. avtomobilski katalizator

katastrofálna odpoved -e -i ž nenadna odpoved, ki povzroči popolno nesposobnost za opravljanje predvidenih funkcij elementa, naprave, opreme, sistema

katástrska óbčina -e -e ž osnovna prostorska enota vzdrževanja katastra nepremičnin in zemljiške knjige

katástrsko merílo -ega -a s geod. merilo katastrskih načrtov 1 : 2500, za mesta 1 : 1000 ali 1 : 500, v franciscejskem katastru 1 : 2880 ali 1 : 5 760, za mesta 1 : 1440

kategoríja jávne céste -e -- -- ž prom. razvrstitev, ki določa funkcijo javne ceste za prometno povezovanje in njene tehnične in druge lastnosti, ki omogočajo hitro, varno in za okolje čim manj obremenjujoče potekanje prometa, npr. avtocesta, hitra cesta, glavna cesta, regionalna cesta

katenóid -a m mat. rotacijsko telo, minimalna ploskev, ki nastane z vrtenjem verižnice okrog abscisne osi

katerpílar -ja m stroj. ➔ goséničar

katéta -e ž mat. stranica ob pravem kotu v pravokotnem trikotniku **PRIM.:** hipotenuza

katión -a m kem. ion s pozitivnim nabojem, ki ima v primerjavi z atomom, iz katerega je nastal, primanjkljaj enega ali več elektronov

katiónska praznína -e -e ž kem. napaka v kristalni mreži, nezaseden prostor na kationskem mestu v ionskem kristalu, pojavlja se v paru z anionsko praznino

katiónski detergènt -ega -ênta m kem. detergent, ki vsebuje kationsko aktivne snovi

katiónski izmenjálec -ega -lca m kem. ionski izmenjalec, ki izmenjuje katione, npr. kalcijeve ione, Ca^{2+} , iz trde vode z natrijevimi, Na^+ **PRIM.:** iónska izmenjáva

katiónski tenzíd -ega -a kem. površinsko aktivna snov, pri kateri učinkuje kationski del spojine

katiónsko aktívna snôv -- -e snoví ž kem. površinsko aktivna snov, pri kateri učinkuje

kationski del spojine, npr. substituirani amonijev ion kvartarne amonijeve soli, s svojimi hidrofobnimi verigami in se zaradi razkužilnega delovanja uporablja zlasti kot blago sredstvo za razkuževanje

katiónsko barvílo -ega -a s kem. ➔ bázično barvílo

katóda -e ž 1. elektr. elektroda, ki lahko oddaja nosilce negativnega naboja v medij z nižjo prevodnostjo ali sprejema nosilce pozitivnega naboja iz njega **S:** négativna elektroda (1) 2. kem. elektroda v elektrolizni celici, na kateri poteka redukcija **S:** négativna elektroda (2) 3. kem. elektroda v galvanskem členu, na kateri poteka redukcija **S:** pózitivna elektroda (3)

katódna cév -e ceví ž elektr. ➔ Bráunova elektrónka

katódna polarizácíja -e -e ž kem. polarizacija katode za zmanjšanje potencialne razlike med katodo in anodo pri galvanski koroziji, uporablja se za preprečenje ali zmanjšanje korozije kovin **PRIM.:** éléktrokémijska polarizácíja, katódna zaščíta

katódna réakcíja -e -e ž kem. delna reakcija na katodi, ki je povezana s sprejemanjem elektronov, npr. $\text{Cu}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Cu}$

katódna tóčka -e -e ž elektr. ozko območje ob katodi, od koder izvira oblok v plinski sijalki

katódna zaščíta -e -e ž kem., met. protikorozijska zaščíta navadno velikih predmetov, npr. cevovodov, pred korozijo v vodi, pri katerem so ti vezani kot katoda, npr. v električnem tokokrogu z zunanjim virom enosmernega toka ali z manj plemenito kovino kot anodo **PRIM.:** anódna zaščíta, katódna polarizácíja, protikorozijska zaščíta, žrtvoválna zaščíta

katódni báker -ega -kra m met. elektrolizni baker, izločen na katodi

katódni inhibitor -ega -ja m kem. korozijski inhibitor, ki pri galvanski koroziji upočasni reakcije na mestih, ki delujejo kot katoda, in povzroča nastajanje netopnih spojin na površini kovine **PRIM.:** anódni inhibitor

katódni izkoristek

katódni izkoristek -ega -tka **m** kem. razmerje med dejansko izločeno količino snovi na katodi in teoretično možno

katódni prôstor -ega prostôra **m** kem. z diafragma ločen prostor v elektrolizni celici, v katerem je katoda

katódni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, ki teče skozi katodo, npr. v elektroniki

katódno dekapíranje -ega -a **s** met. elektroli-zno dekapiranje jeklene pločevine, pri katerem teče tok skozi lužnico za dekapiranje proti pločevini, ki je katoda

katódno razmáščanje -ega -a **s** kem. teh. elektroli-zno razmaščanje, pri katerem je predmet, ki se razmašča, vezan kot katoda **PRIM.:** anódno razmaščanje

katolít -a **m** kem. elektrolit v katodnem prostoru **PRIM.:** anolít

katrán -a **m** kem. teh. temna, gosto tekoča do poltrdna zmes organskih spojin, ki se dobi pri suhi destilaciji premoga ali lesa, uporablja se zlasti za proizvodnjo impregnirnih sredstev za zaščito lesa

katranizíranje -a **s** tekst. premazanje ali prepojitev s katranom, npr. vrečevine, kartona, za zaščito pred vlago in vodo

katránska smôla -e -e **ž** kem. teh. smola, ostanek pri destilaciji katrana, lepljiva, viskozna, tudi trdna črna snov, ki se uporablja za izdelavo strešne lepenke, premogovih briketov

katránsko barvílo -ega -a **s** kem. organsko barvilo, izdelano iz snovi, pridobljenih iz premogovega katrana, npr. iz anilina, antracena, antrakinona, akridina **PRIM.:** anilínsko barvílo

katún -a **m** tekst. tanka bombažna tkanina v platnovi vezavi, potiskana z različnimi vzorci

kavalírska projékcija -e -e **ž** mat. vzporedna poševna projekcija, pri kateri padajo projekcijski žarki poševno na navpično projekcijsko ravnino (y, z) pod kotom 45° ali 30°

kávčuk -a **m** kem. teh. naravni polimer izoprena, ki se pridobiva iz mlečka kavčukovca *Hevea*

brasiliensis in se z vulkanizacijo predeluje v gumo **PRIM.:** látteks

kávelj -vlja **m** grad., stroj. v obliki kljuke oblikovan del dvigalne naprave ali vlečnega vitla za obešanje, grabljenje bremena, npr. enojni bremenski kavelj, dvojni bremenski kavelj, vlečni kavelj na vozilih, mobilnih delovnih strojih

kavitácija -e **ž** 1. fiz. oblikovanje praznin ali mehurčkov v tekočini na mestu, kjer se tlak zmanjša pod kritično vrednost parnega tlaka tekočine **PRIM.:** kavitacijska korozíja 2. fiz. izjedanje gradiva zaradi implozije parnih mehurčkov v vodnem toku, nastalih pri zmanjšanem tlaku v področju povečanih hitrosti toka **PRIM.:** kavitacijska erozija, kavitacijska korozíja

kavitacijska erozija -e -e **ž** stroj. erozija kovinske površine, npr. površine turbinske lopatice, zaradi implozije pri kavitaciji nastalih parnih mehurčkov **PRIM.:** kavitácija (2)

kavitacijska korozíja -e -e **ž** kem. teh. korozija kot posledica kavitacijske erozije in kemijskega delovanja medija **PRIM.:** kavitácija (1, 2)

kávper -ja **m** met. jaškasti regenerativni predgrevalnik zraka pri plavžu, ki za predgrevanje izkorišča toploto vročega plavžnega plina

kavstifikácija -e **ž** kem. teh. postopek za pridobivanje natrijevega hidroksida iz natrijevega karbonata in kalcijevega hidroksida

kávstika -e **ž** fiz. ovojnica snopa svetlobnih žarkov, ki se odbijejo ali lomijo na ukrivljeni površini

kazálčni diagrám -ega -a **m** elektr. diagram fazorjev v kompleksni ravnini

kazálčni instrumènt -ega -ênta **m** instrument, ki z mehanskim kazalcem nad ustrezno lestvico ali številčnico prikazuje vrednost merjene veličine

kazálec -lca **m** del merilne naprave, merilnika, ki na številčnici, lestvici kaže podatke

kazálec frekvénce prekinítev -lca -- -- **m** elektr. kazalec, ki podaja povprečno število

izpadov napajanja posameznega ali več odjemalcev elektrike

kazálec trájanja prekinítev -lca --- m elektr. kazalec, ki podaja povprečno trajanje izpadov napajanja posameznega ali več odjemalcev elektrike

kazálني dosèg -ega -éga m elektr. vrednost merjene veličine, ki pripada zgornji meji kazalnega območja merilnika

kazálني instrument -ega -ênta m instrument, ki kaže trenutno, efektivno, srednjo ali konično vrednost merjene veličine

kazálnik -a m **1.** kazalec z lestvico ali svetlobni znak na zaslonu merilnika **2.** značilna številka vrednost veličine glede na njeno spreminjanje **3.** stroj. element, ki zazna in prikaže spremembo določenega parametra, npr. vrednosti merjene veličine na merilniku, stanja naprave, stroja, npr. indikator vklopa, veličine, nivoja, električne napetosti **S:** indikátor (1)

kazálno obmóčje -ega -a s območje veličine, ki jo prikazuje merilnik

kazeín -a m kem. skupina sorodnih, fosfor vsebujočih beljakovin v mleku, uporablja se kot vezivo v kazeinskih barvah, za proizvodnjo kazeinskega lepila, galalita

kazeínska bárvá -e -e ž kem. barva, ki vsebuje kazein kot vezivo

kazeínska vólna -e -e ž tekst. kemično vlakno iz mlečne beljakovine kazeina

kazeínsko barvílo -ega -a s tekst. barvilo, ki se veže na substrat s kazeinskim lepilom

kazeínsko lepílo -ega -a s kem. teh. vodotopno lepilo, izdelano iz kazeina in dodatkov, uporablja se za lepljenje lesa, etiketiranje steklenic

kazeínsko vlákno -ega -a s kem. kemično vlakno iz mlečne beljakovine kazeina

kelát -a m kem. kompleksna spojina, v kateri so ligandi vezani na centralni atom z več kot eno koordinativno vezjo **S:** kelátni kompléks

kelátni kompléks -ega -a m kem. kompleksna spojina, v kateri so ligandi vezani na centralni atom z več kot eno koordinativno vezjo **S:** kelát

kelíranje -a s kem. tvorba kelata, pri čemer ion postane stabilen, v vodi topen kelatni kompleks, ki ne kaže več reakcij, značilnih za ta ion

kelírno srédstvo -ega -a s kem. navadno organska spojina, ki se kompleksno veže na kovinske ione in z njimi tvori kelat, uporablja se pri proizvodnji prehrabenih dodatkov, mineralnih gnojil, za mehčanje vode, kot protisredstvo pri zastrupitvah s težkimi kovinami

Kellyjev fíler -ega -tra [kélíjev] m kem. teh. nezvezno delujoč tlačni filter s pokončnimi filtrskimi ploščami, nameščenimi v vodoravnem valju vzporedno z njegovo osjo, ki se občasno izvlečejo, da se z njih odstrani filtrska pogača

kélvin -a m osnovna merska enota v mednarodnem sistemu enot za termodinamično temperaturo, določena z vrednostjo Boltzmannove konstante, $1,380\,649 \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$, simbol K

Kélvin-Helmholtzova nèstabilnóst -e -i [helmhólcova] m fiz. nestabilnost v plasti fluida ali na meji med dvema fluidoma, kjer nastopa velika strižna hitrost, npr. nastanek valov, ko piha veter čez vodo

Kélvinova léstvíca -e -e ž temperaturna lestvica, ki ima ničlo pri absolutni ničli in trojno točko vode pri natančno $273,16^\circ\text{C}$

kémíčna analíza -e -e ž kem. ločitev snovi na sestavne dele in njihovo ugotavljanje ali določanje deležev

kémíčna spojína -e -e ž kem. čista snov, sestavljena iz dveh ali več atomov različnih elementov, ki so med seboj povezani s kemijskimi vezmi **S:** spojína

kémíčni elemènt -ega -ênta m kem. čista snov, ki je s kemijskimi postopki ni mogoče razstaviti na enostavnejše dele

kémíčni izdélék -ega -lka m kem. teh. uporabna snov, izdelana s snovno spremembo, npr. gnojilo, barvilo, zdravilo, razstrelivo, steklo, usnje, plastika

k

kémični potenciál

kémični potenciál -ega -a m kem. ➔ kémijski potenciál

kémični simból -ega -a m kem. ➔ kémijski simból

kémično apretíranje -ega -a s kem. postopki, s katerimi se tekstilije, papir, usnje, les obdelajo, prepoji, nabrizgajo, premažejo s kemičnimi sredstvi

kémično béljenje -ega -a s kem. beljenje s kemičnimi sredstvi za razbarvanje

kémično čiščenje -ega -a s kem. čiščenje tekstilnih izdelkov z organskimi topili **PRIM.:** súho čiščenje

kémično dekapíranje -ega -a s met. ➔ dekapíranje

kémično nanášanje iz párne fáze -ega -a --- s fiz., kem. postopek nanašanja tankih plasti, pri katerem so vhodni materiali plini, ki se kondenzirajo na vroči podlagi **PRIM.:** bliskovno lázersko nanášanje, fizikálno nanášanje iz párne fáze, kémično naparévanje, reakcijsko nanašanje, zavésno nanáshanje

kémično naparévanje -ega -a s kem. nanašanje tankih plasti z določenimi lastnostmi, npr. polprevodniškimi, na podlago tako, da pare hlapne kemične spojine reagirajo s podlago ali razpadejo na njej **PRIM.:** kémično nanáshanje iz párne fáze, naparévanje

kémično níkljanje -ega -a s kem. teh. níkljanje navadno kovinskih predmetov z zlitino níklja in fosforja ali níklja in bora z avtokatalitsko redukcijo, uporablja se povsod, kjer se zahteva odpornost proti obrabi, trdota, zaščita proti koroziji, npr. za kopalniške armature, kljuke vrat

kémično predénje -ega -a s tekst. iztiskanje polimerov skozi predilne šobe v primeren medij, npr. v tekoči medij pri mokrem predenju, v zrak pri suhem predenju

kémično srebrénje -ega -a s kem. teh. srebrenje z redukcijo kompleksnih srebrovih spojin z glukozo, npr. za izdelavo zrcal, ogledal, okrasnih predmetov

kémično vlákno -ega -a s tekst. tekstilno vlákno, izdelano s kemijsko tehnologijo iz naravnih ali sintetičnih polimerov in kovin **PRIM.:** sintétično vlákno

kemigrafíja -e ž graf. postopki za izdelavo tiskovne forme v konvencionalnih grafičnih tehnikah, ki temeljijo na kemijski obdelavi plošče ali valja za izdelavo tiskovnih in/ali netiskovnih elementov

kemíja -e ž veda o sestavi, lastnostih in spremembah snovi

kemíja površín -e -- ž področje kemije, ki obravnava kemijske procese na meji med fazami, zlasti med trdno in tekočo ali trdno in plinasto

kémijska črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. črpalka za črpanje korozivnih fluidov, pri kateri so deli, ki so v stiku z medijem, izdelani iz materialov, odpornih proti koroziji, npr. guma, politetrafluoretilen, grafit, ali pa prevlečeni s korozijsko odpornim materialom, npr. guma, emajl **PRIM.:** membránska črpálka

kémijska difuzíja -e -e ž kem. difuzija iz enega območja v drugo znotraj iste faze zaradi gradienta kemične sestave v trdni raztopini $A_{1-x}B_x$

kémijska enáčba -e -e ž kem. enáčba s kemijskimi formulami reaktantov na levi in produktov na desni strani, ki ponazarja kemijsko reakcijo **S:** enáčba reakcije

kémijska energíja -e -e ž kem. energija, ki se sprosti pri kemijski reakciji **PRIM.:** reakcijska entalpíja

kémijska fórmula -e -e ž kem. formula, ki s kemijskimi simboli izraža sestavo spojine **PRIM.:** struktúrna fórmula

kémijska kinétika -e -e ž področje kemije in kemijske tehnike, ki obravnava mehanizme in hitrosti kemijskih reakcij **S:** reakcijska kinétika

kémijska korozíja -e -e ž kem. korozija kovinskih materialov zaradi kemičnih vplivov okolja, npr. rjavenje železa

kémijska nótranja energíja -e -e -e ž stroj. notranja energija atomov in molekul, ki se sprosti pri kemijski reakciji

kémijska polarizácija -e -e ž kem. polarizacija zaradi kemijskih reakcij na elektrodah, ki povzroča naraščanje notranjega električnega upora galvanskega člena

kémijska presnôva -e -e ž kem. snovna sprememba, do katere pride s kemijsko reakcijo
S: kémijska pretvôrba

kémijska pretvôrba -e -e ž snovna sprememba, do katere pride s kemijsko reakcijo
S: kémijska presnôva

kémijska procésna téhnika -e -e -e ž kem. teh. procesna tehnika, ki omogoča kemijske sinteze v industrijskem obsegu

kémijska rafinácija -e -e ž met. rafinacija za pridobivanje čistih kovin, pri kateri se v talini raztopljene nečistoče s kemijskimi reakcijami vežejo na določene elemente, npr. na kisik, klor, in tvorijo rafinacijsko žlindro

kémijska reakcija -e -e ž kem. proces, pri katerem iz ene ali več spojin ali elementov nastanejo nove spojine ali elementi

kémijska sintéza -e -e ž 1. kem. tvorjenje spojin s spajanjem atomov različnih elementov ali enostavnejših molekul, npr. sinteza amonijaka iz dušika in vodika 2. kem. pridobivanje naravnih ali umetnih substanc z eno ali več reakcijami, npr. sinteza sečnine

kémijska téhnika -e -e ž področje tehnike, ki razvija kemijske postopke in opremo za koristno izrabljanje naravnih snovi, virov energije PRIM.: kémijska tehnologija

kémijska tehnologija -e -e ž veda o kemijskem pridobivanju surovin, obdelavi, predelavi snovi v izdelke ob upoštevanju sprejemljivosti za okolje PRIM.: kémijska téhnika

kémijska târmodinámika -e -e ž področje kemije, ki obravnava povezanost med toploto in drugimi oblikami energije ter delom pri kemijskih reakcijah

kémijska verízna reakcija -e -e -e ž kem. reakcija, pri kateri najprej pod vplivom toplotne, svetlobne energije ali iniciatorja nastane močno reaktiven vmesni produkt, ki v

naslednji, eksotermni stopnji reagira, pri čemer poleg glavnega reakcijskega produkta, npr. polimera, ponovno nastaja reaktivni vmesni produkt, zato se reakcija naprej vzdržuje sama, brez nadaljnega dodajanja energije, ali pa poteka celo nekontrolirano z eksplozivno hitrostjo kot detonacija PRIM.: jêdrska verízna reakcija, verízna reakcija

kémijska véz -e vezí ž kem. privlačna sila med atomi v molekuli, med anioni in kationi v ionskem kristalu, med kovinskimi atomi v kovini PRIM.: iónska véz, kôvaléntna véz, kovínska véz

kémijske lastnôsti -ih -- ž mn. kem. lastnosti, ki jih kaže snov pri kemijskih spremembah, ko preide v eno ali več novih snovi, npr. reaktivnost

kémijski láser -ega -ja m fiz. laser, ki črpa energijo iz kemijske reakcije, njegova moč lahko doseže nekaj megawattov, uporablja se za rezanje in vrtnanje v industriji in za vojaške namene

kémijski potenciál -ega -a m kem. veličina, značilna za snov, ki določa njeno sposobnost kemijske reakcije z drugimi snovmi, sposobnost njenega prehajanja iz ene faze v drugo in porazdelitve v prostoru, simbol μ , merska enota joule na mol

kémijski procés -ega -a m kem. proces, pri katerem pride do spremembe snovi, kemijska reakcija

kémijski reáktor -ega -ja m kem. teh. posoda, npr. mešalnik, cevni snop, stolp, z dodatno opremo, v kateri se izvaja kemijska reakcija

kémijski simból -ega -a m kem. simbol, ki označuje posamezen kemični element in je navadno vzet iz njegovega latinskega imena, npr. H za vodik iz hydrogenium Sp: kémični simból

kémijsko číščenje -ega -a s kem. odstranjevanje nečistoč iz snovi s kemijskimi postopki, npr. z obarjanjem PRIM.: súho číščenje

kémijsko pasivíranje -ega -a s kem. teh. pasiviranje s površinsko obdelavo kovine s kemikali-

k

jami, ki povzročijo nastanek zaščitne plasti na površini, ki ščiti kovino pred nadaljnjo korozijo

kémijsko ravnotéžje -ega -a *s kem.* dinamično ravnotežje, ki se vzpostavi pri obojesmerni kemijski reakciji, ko je hitrost reakcije v eni smeri enaka hitrosti reakcije v nasprotni smeri

kemikálíja -e *ž kem.* snov, ki je izdelana ali se uporablja v kemični industriji ali v kemijskih laboratorijih

kémiluminiscénca -e *ž kem.* luminiscenca, ki se pojavlja pri nekaterih kemijskih reakcijah, ko se del reakcijske energije sprosti kot svetloba

kemisórpčija -e *ž kem.* pojav, pri katerem se snov veže na površino trdne snovi in z njo kemijsko reagira **Sp:** kemosórpčija **PRIM.:** fizisórpčija, sórpčija

kemízem -zma *m kem.* kemijski procesi, ki spremljajo posamezne snovne spremembe

kemosórpčija -e *ž kem.* ☞ kemisórpčija

képer -pra *m tekst.* ena od temeljnih vezav, pri kateri vezne točke tvorijo diagonalne žarke, pri votkovnem kepru je diagonalni enojni žarek iz osnovnih veznih točk, pri osnovnem kepru pa iz votkovnih veznih točk **S:** képrova vezáva

Képlerjev daljnogléd -ega -éda *m astr.* astronomski daljnogled, pri katerem sta objektiv in okular iz po ene leče

Képlerjevi zakóni -ih -ov *m mn. astr.* zakonitosti gibanja planetov okrog Sonca, katerih odkritje je povzročilo nastanek sodobne teorije o gibanju planetov **PRIM.:** prvi Képlerjev zákon, drugi Képlerjev zákon, tretji Képlerjev zákon

Képlerjev problém -ega -a *m fiz.* problem analitične mehanike, ki obravnava gibanje dveh teles, medsebojno sodelujočih samo s centralno silo, katere velikost je obratno sorazmerna s kvadratom razdalje med telesoma

képlerska elípsa -e -e *ž fiz.* elipsa, ki je po prvem Keplerjevem zakonu tirnica planeta okrog Sonca ali tirnica telesa v polju privlačne centralne sile, ki pada s kvadratom oddaljenosti od središča

képrova vezáva -e -e *ž tekst.* ena od temeljnih vezav, pri kateri vezne točke tvorijo diagonalne žarke, pri votkovnem kepru je diagonalni enojni žarek iz osnovnih veznih točk, pri osnovnem kepru pa iz votkovnih veznih točk **S:** képer

kerámičarska déla -ih dél *s mn. grad.* gradbena zaključna dela, s katerimi se oblagajo površine s keramičnimi ploščicami, mozaiki, izdelujejo kamini, peči

kerámična oblóga -e -e *ž grad.* obloga zidu ali tal s keramičnimi ploščami, elementi

kerámični kondenzátor -ega -ja *m elektr.* obojestransko pokovinjena keramična ploščica, npr. iz aluminijevega oksida ali barijevega titanata, kjer kovinski plasti delujeta kot elektrodi, keramična plast pa kot dielektrik

kerámika -e *ž 1.* anorgansko nekovinsko polikristalinično gradivo za izdelavo tehničnih predmetov, sanitarne opreme, posodja, ki se dobijo z oblikovanjem in kasnejšim sintranjem mase iz keramičnega prahu, organskega veziva in tekočine **2.** izdelki iz takega gradiva, npr. gradbena keramika, sanitarna keramika

keratín -a *m kem.* skupina vlaknatih beljakovin, sestavljenih zlasti iz aminokislin cistina, arginina in serina, glavna sestavina roževine, ki se uporablja za izdelavo keratinskih vlaken, v sredstvih za gašenje s peno, za izdelavo kapsul za zdravila, ki se razkrojijo šele v črevesju

keratínsko vlákno -ega -a *s kem.* naravno beljakovinsko vlakno iz keratina, npr. ovčja volna, živalska dlaka

kérma -e *ž (ang. kinetic energy per unit mass) fiz.* kinetična energija vseh nabitih delcev, ki se sprosti v snovi v obliki nenabitega sevanja, npr. fotonov ali nevtronov, v obsevanem vzorcu, deljena z maso vzorca, simbol *K*, merska enota gray

kermét -a *m kem. teh., met.* kompozit iz keramike in sintranih kovin, ki združuje dobre lastnosti obojih in se uporablja, kadar je potrebna obstojnost proti visokim temperaturam, oksidaciji, obrabi **Sp:** metalokerámika

kerozín -a m kem. teh., stroj. frakcija nafte z vreliščem 180–300 °C, ki se uporablja kot gorivo za reakcijske motorje

Kerrova célica -e -e [kérova] ž elektr. elektrooptična fotografska zaslonka, ki deluje na osnovi Kerrovega pojava in omogoča nanosekundne prekllope čase

Kerrova konstanta -e -e [kérova] ž elektr. konstanta v izrazu, ki povezuje razliko lomnih količnikov in kvadrat električne poljske jakosti pri Kerrovem pojavu

Kerrov pojav -ega -áva [kérov] m fiz. elektrooptični pojav pri nekaterih izotropnih prozornih optičnih snoveh, da postanejo dovolj merno s kvadratom jakosti zunanjega električnega polja **PRIM.:** Pockelsov pojav

ketón -a m kem. organska spojina s karbonilno skupino, na katero sta vezani dve atomski skupini, oksidacijski produkt sekundarnih alkoholov, npr. aceton

ketóza -e ž kem. enostavni sladkor s karbonilno funkcionalno skupino

kibernétika -e ž interdisciplinarna veda o procesih krmiljenja, regulacije in zakonitostih toka informacij v tehničnih, družbenih sistemih ter živih organizmih

kíhavec -vca m kem. bojni strup, dražljivec, ki povzroči kihanje

kiklópski betón -ega -a m grad. masivni beton, v katerega so vgrajeni veliki kamni

kilográm -a m osnovna merska enota mednarodnega sistema enot za maso, določena s številsko vrednostjo Planckove konstante, izražene v merski enoti $\text{kg m}^2 \text{s}^{-1}$, simbol kg

kilométrske valóvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 10–1 km oziroma s frekvencami 30–300 kHz

kinemátična veríga -e -e ž stroj. sestav za-porednih členov v mehanizmu, ki jih vežejo pomični ali vrtljivi zgibi

kinemátična viskóznost -e -i ž fiz. viskoznost fluida, izražena s količnikom dinamične visko-

znosti in gostote fluida, simbol ν , merska enota kvadratni meter na sekundo

kinemátika -e ž področje mehanike, ki obravnava gibanje točk in teles brez upoštevanja mas in sil

kinétična energíja -e -e ž fiz. energija telesa zaradi gibanja

kinétična teoríja plínov -e -e -- ž fiz., kem. teorija, ki obravnava pline kot veliko število atomov, molekul v naključnem gibanju in pojasni plinske zakone ter lastnosti idealnih plinov

kinolín -a m kem. 2,3-benzopiridin, $\text{C}_9\text{H}_7\text{N}$, brezbarvna tekočina z neprijetnim, ostrim vonjem, topna v vodi, etanolu, etru, osnovna spojina kinolinskih barvil

kinolínsko barvílo -ega -a s kem. barvilo na podlagi kinolina, npr. kinolinsko rumeno SS, ki se uporablja za obarvanje plastike, organskih topil, kinolinsko rumeno WS, ki se uporablja kot živilski dodatek E104 za obarvanje živil

Kippov aparát -ega -a [kípov] m kem. laboratorijska naprava za pridobivanje plinov v laboratoriju, npr. vodika z raztapljanjem cinka v klorovodikovi kislini

királna molécula -e -e ž kem. molekula z asimetričnim ogljikovim atomom, ki nima ravnine simetrije in je zato v dveh kiralnih oblikah, navadno optično aktivnih **S:** àsimétrična molekula

királna oblíka -e -e ž kem. ena od oblik kiralne molekule

királní cénter -ega -tra m kem. središče asimetrije v molekuli, npr. asimetrični ogljikov atom v organskih spojinah ali centralni atom v asimetričnih koordinacijskih spojinah **PRIM.:** enantiomerija, optična izomerija

királnost -i ž **1.** simetrijska lastnost strukture, ki obstaja v dveh oblikah, zrcalnih druga drugi, npr. leva in desna roka, leva in desna vijačnica **2.** kem. lastnost molekul, ki vsebujejo npr. asimetrični ogljikov atom, da obstajajo v dveh strukturnih oblikah, ki sta zrcalni

Kirchhoffov napétostni zákon

sliki druga druge, kot npr. leva in desna roka
PRIM.: enantiomerija, optična aktivnost, optična izomerija

Kirchhoffov napétostni zákon -ega -ega zakóna [kírhofer] m elektr. pravilo, da je vsota napetosti na elementih sklenjene tokovne zanke in vira napetosti enaka nič **Sp:** drugi Kirchhoffov zákon

Kirchhoffov tokóvni zákon -ega -ega zakóna [kírhofer] m elektr. pravilo, da je vsota tokov, ki pritekajo v vozlišče, enaka vsoti tokov, ki odteka iz vozlišča **Sp:** prvi Kirchhoffov zákon

Kirchhoffov zákon sévanja -ega zakóna -- [kírhofer] m fiz. zakon, po katerem je količnik emisijskega in atenuacijskega koeficienta kateregakoli telesa, plina v termodinamičnem ravnovesju pri dani temperaturi univerzalna funkcija temperature, neodvisna od sestava tega telesa, plina

kísanje -a s kem. anaerobna fermentacija, pri kateri se sladkorji pod vplivom mlečnokislinskih bakterij ali njihovih encimov spreminjajo v mlečno kislino, npr. kisanje zelja in repe, kisanje mleka, proizvodnja jogurta, kefirja, siliranje živinske krme **S:** mléčnokislínsko vrénje

kisík -a m kem. prvi element kisikove skupine periodnega sistema, brezbarven plin brez vonja in okusa, v naravi kot dikisik, O_2 , uporablja se v metalurgiji, za varjenje, kot oksidant pri proizvodnji dušikove kisline, etilenoksida, tekoči kot oksidant v raketni tehniki, simbol O

kisíkova prenapétost -e -i ž kem. prenapetost, ki se pojavi na elektrodi zaradi izločanja kisika v plinasti obliki

kisíkova skupína -e -e ž kem. elementi šeste glavne skupine periodnega sistema: nekovini kisik in žveplo, polkovini selen in telur ter kovina polonij **S:** halkogéni

kisíkov konvêrtor -ega -ja m met. pokončni konvertor, v katerem se staljeni grodelj prepihuje s kisikom skozi kopje od zgoraj

kisíkov potenciál -ega -a m met. kemijski potencial snovi glede na njeno sposobnost kemijske reakcije s kisikom

kísla elektróda -e -e ž met. opláščena varilna elektroda, katere plašč vsebuje okside, ki dajejo pri varjenju kislo zaščitno žlindro

kísla obdeláva -e -e ž obdelava v kislem mediju

kísla raztopína -e -e ž kem. raztopina, ki vsebuje presežne vodikove ione in je zato njen pH manjši od 7 **PRIM.:** alkálna raztopína

kísla sól -e solí ž kem. ☞ hidrogénsól

kísla žlíndra -e -e ž met. žlindra, katere glavna sestavina je silicijev dioksid

kísli éster -ega -tra m kem. ester večbazne kisline, pri katerem so nekatere OH-skupine proste, nezaestrene

kísli iónski izmenjálec -ega -ega -lca m kem. ionski izmenjalec, ki izmenjuje katione z vodikovimi ioni

kislína -e ž kem. spojina, ki ob disociaciji odda najmanj en vodikov ion, H^+ , npr. klorovodikova kislina, HCl, žveplova kislina, H_2SO_4
PRIM.: Lewisova kislína

kislinovzdřízni cemênt -ega -ênta m kem. teh. vezivo na podlagi cementa, odporno proti kislinam

kislínski amíd -ega -a m kem. organska spojina $R-C(O)-NH_2$, ki nastane z zamenjavo hidroksiskupine v karboksilni skupini z aminoskupino NH_2

kislínski derivát -ega -a m kem. spojina, ki nastane iz kisline z zamenjavo hidroksiskupine z atomom halogena ali z atomsko skupino, ki vsebuje močno elektronegativen element, npr. kisik, dušik

kislínski vodíkov atóm -ega -ega -a m kem. vodikov atom v molekuli spojine, ki pri disociaciji preide v vodikov ion

kislínsko-bázni indikátor -ega -ja m kem. indikator, ki ima v kislem območju pH drugačno barvo kot v alkalnem, s čimer omogoča določitev ekvivalentne točke pri kislinsko-bazni titraciji, npr. metiloranž, fenolftalein **S:** pH-indikátor

kislínsko števílo -ega -a s kem. razmerje med maso KOH, potrebno za nevtralizacijo prostih kislín v maščobi, in maso maščobe, merska enota miligram na gram **PRIM.:** saponifikacijsko števílo, števílo umíljenja

kísli oksíd -ega -a m met. kremenov ali alumini-jev oksíd, sestavina kisle žlindre

kísli plín -ega -a m kem. plín ali plínska zmes, ki pri raztapljanju v vodi tvori kislino, npr. vodikov kloríd, žveplov dioksid

kíslo barvílo -ega -a s kem. barvílo, v katerem je kromofor del aniona, ki se veže na bazične skupine substratov in se uporablja za barvanje, npr. beljakovinskih in poliamidnih vlaken

kíslo ognjevdžrno gradívo -ega -ega -a s met. ognjevdžrno gradívo, v katerem je molsko razmerje med silicijevim dioksidom in kalcijevim oksidom večje od ena

kíslost -i ž **1.** kem. sposobnost kemične spojine, da odcepi proton in ima značaj kisline **Sp:** aciditéta, acídnost **2.** kem. merilo za koncentracijo vodikovih ionov v raztopini

kít -a m snov za izravnavanje neravnih površin, pritrjevanje okenskih šip in tesnjenje

kivéta -e ž kem. posodica iz navadnega ali kremenovega stekla s planparalelnima stenama ali iz kovine s planparalelnima okencema iz optično prepustnega materiala za preiskave tekočih ali plinastih vzorcev z optičnimi metodami, npr. polarimetrijo, spektrofotometrijo, absorpcijsko spektroskopijo

Kjeldahlova metoda -e -e [kjéldalova] ž kem. metoda za določanje deleža dušika v organskih snoveh, npr. posredno deleža beljakovin v živilih, krmi, odpadni vodi, z digeriranjem v žveploví kislíni, ki mu sledi pretvorba nastalega amonijevega sulfata v prosti amonijak in njegova določitev s titracijo

kládica -e ž majhen lesen, kovinski blok, ploščica za določen namen, npr. merilna kladica

kladívni drobílNIK -ega -a m stroj. drobilnik za srednje trde materiale, npr. apnenec, premog,

v katerem hitro se vrteči rotor z nastavki udarja po kosih materiala in jih drobi

kládívo -a s **1.** grad., stroj. orodje za tolčenje, udarjanje, razbijanje materiala, zabijanje npr. žičnikov, sestavljeno iz glave in ročaja **PRIM.:** båt (2) **2.** stabilni ali prenosni stroj za oblikovanje, preoblikovanje kovinskega materiala z udarci, odkopavanje in razbijanje kamnin, npr. kovaško kladívo, hidravlično kladívo, pnevmatično kladívo, strojno kladívo

kládna sténa -e -e ž grad. stavbni element, lesena stena iz brun, hlodov, klad, tramov, plohov, položenih drug na drugega in zvezanih z mozniki, na pero ali na veho

klačína -e ž **1.** meh. nagnjena ravna ploskev glede na vodoravno ravnino **2.** grad. ploskev dovoza na dvignjeno nakladališče, npr. za prekladanje s cestnih na železniška vozila

klása -e ž ☞ rázred (1, 2)

klásična fízika -e -e ž fizika, katere aksiomi so bili zapisani v Newtonovem delu Principia in temelji na predstavi o trirazsežnem prostoru, v katerem je mogoče opisati dinamiko v Descartesovem koordinatnem sistemu, čas pa je absolutni parameter, ki teče sam od sebe **Sp:** newtonska fizika

klásična kerámika -e -e ž keramika iz gline z dodatki neplastičnih silikatnih materialov, npr. kremen in glincev, ki obsega gradbeno keramiko, sanitarno keramiko, lončenino, elektrotehnični porcelan, kamenino

klásična mehánika -e -e ž mehanika, ki izhaja iz drugega Newtonovega zakona in obravnava ravnotežje in gibanje makroskopskih teles **PRIM.:** kvántna mehánika

klásična statístika -e -e ž fiz. statistična mehanika, v kateri velja predpostavka, da je enake delce, ki sestavljajo sistem, mogoče razlikovati

klásična tiskárska téhnika -e -e -e ž graf. tiskanje s tiskovno formo **Sp:** konvencionálna tiskárska téhnika

klásični systém -ega -a m fiz. fizikalni sistem, katerega lastnosti je mogoče dovolj natančno opisati z zakoni klasične mehanike

klasifikacija -e ž sistem razvrstitve snovi, predmetov, pojmov po določenih značilnostih v označene vrste, skupine, podskupine, razrede

klasifikacija po API -e --- ž razvrstitev motornih olj po uporabnosti ali vzdržljivosti

klasifikacija zemljin -e -- ž grad. postopek razvrščanja zemljin v značilne skupine na osnovi poenotenih strokovnih kriterijev

klasiranje -a s razvrščanje snovi, predmetov v skupine, razrede po določenih značilnostih, npr. klasiranje sadja, jajc, volne po kakovostnih razredih, velikosti, snovi po velikosti delcev, gostoti **PRIM.:** hidroklasiranje

klasirnica rúde -e -- ž rud. obrat pri rudniku za prebiranje in razvrščanje rude

klasírník -a m kem. teh., rud. naprava za ločevanje snovi po velikosti delcev ali gostoti

kláster -tra m met. šibko vezan skupek atomov v talini, ki ima enako zgradbo kot nastajajoča kristalizacijska kal

klavírska žíca -e -e ž met. hladno vlečena in v svinčevi kopeli kaljena jeklena žica za strune

kléčni mehanízem -ega -zma m stroj. mehanizem, ki deluje le pri prehodu odmikalca v eno smer, pri prehodu v drugo smer pa klecne

kléčno stikálo -ega -a s elektr., stroj. stikalo s klecnim mehanizmom, ki se uporablja zlasti v elektromehanskih ali pnevmatičnih in elektropnevmatičnih strežnih napravah **PRIM.:** énosméрно méjno stikálo

Kleinova stekleníca -e -e [klájnova] ž mat. steklenica, katere vrat se vrne v notranjost in zlije z vstopno odprtino

klékelj -klja m tekst. posebej oblikovana lesena palčka, na kateri je navita nit za klekljanje

klékljana číпка -e -e ž tekst. ploski okrasni predmet, izdelan z vzorčnim prepletanjem niti, npr. idrijske, bruseljske, flandrijske čipke

klékljanec -nca m tekst. preja, sukanec za klekljanje

klékljanje -a s tekst. ročno izdelovanje čipk s prepletanjem niti, navitih na klekljih

klénkanje -a s stroj. nekontrolirani samovžig in izgorevanje zmesi v Ottovem motorju z notranjim zgorevanjem **PRIM.:** detonácija

klepárska déla -ih dél s mn. grad., stroj. gradbena zaključna dela, s katerimi se pokrivajo strešne površine s pločevino, izdelujejo pločevinaste dovodne in odvodne cevi, globeli, žlebovi

klesánec -nca m grad. velik, navadno prizmatično oblikovan gradbeni element, npr. obklesan kamen **S:** kváder (2)

kléšče kléšč ž mn. **1.** grad., stroj. ročno orodje za različna mehanska opravila, npr. za prijemanje, ščipanje, rezanje, krivljenje, vijachenje, spenjanje, navadno z vzvodnima ročajema, podaljšanima v delovno čeljust in med seboj speta z vrtljivim zgibom **2.** grad. vodoravni element ostrešja, ki povezuje škarnika nasproti ležečih strešin

kléšče za íngote kléšč --- ž mn. met. orodje na žerjavu za prijemanje in prenos ingotov

kléščna zvéza -e -e ž grad., les. lesna zveza pri križanju dveh lesenih elementov, navadno navpične sohe in vodoravnih ali poševnih klešč, pri kateri se na stičnih površinah na obeh straneh sohe prečno vrežeta utora z enako širino kot ploha klešč, vsi elementi se vstavijo v utore in spojijo s sornikom

kléščni grabílník -ega -a m grad., stroj. ➔ grábežnice

kléščni tokóvnik -ega -a m elektr. tokovnik brez primarnega električnega vodnika in primarne električne izolacije, katerega magnetni krog se razklene in spet sklene kot klešče okrog izoliranega vodnika, po katerem teče merjeni tok

klétka -e ž rud. dvigalo z mrežastimi stenami za prevoz rudarjev po jašku

klíc -a m telekom. zveza, vzpostavljena z elektronskimi komunikacijskimi storitvami, ki omogoča dvosmerno govorno ali podatkovno komunikacijo med kličočim in klicanim

klícni cénter -ega -tra m telekom. mesto, telefonska številka, kjer omrežni operater sprejema vprašanja in nanja takoj odgovarja, navadno ob pomoči računalnika

klíčni signál -ega -a **m** telekom. signal za sporočilo klicanemu v telekomunikacijskem omrežju, da ga nekdo kliče **Sp:** pozívni signál

klimatizácia -e **ž** uravnavanje temperature, vlažnosti, včasih tudi tlaka zraka in njegova menjava z okoljem

klimátska kómora -e -e **ž** komora, v kateri se ustvarijo različne klimatske razmere, potrebne zlasti za laboratorijske preiskave

klimátska napráva -e -e **ž** stroj. naprava, ki v prostoru samodejno uravnava temperaturo, vlažnost in kakovost zraka

klín -a **m** 1. les., stroj. ročno orodje v obliki trikotne prizme s sorazmerno majhnim vršnim kotom za ločevanje, cepljenje **PRIM.:** dléto 2. element prizmatične oblike z majhnim naklonom ene od vzdolžnih osnovnih ploskev, navadno 1 : 100, za povezo-vanje strojnih delov, npr. gredi in pesta kolesa, utrditev lesnega spoja, niveliranje horizontal-nih opažev **S:** zagózda **PRIM.:** mozník (2)

klínasti jêrmen -ega jerména **m** stroj. gumen jermen, navadno trapeznega prereza, okrepljen s tekstilnimi ali polimernimi vlakni, za jermenske prenosnike moči pri industrijskih in mobilnih strojih **PRIM.:** ploščáti jêrmen, zobáti jêrmen

klínker -ja **m** grad. močno žgana opeka z zaprtimi porami za strešnike, fasadno opeko, dimniško opeko, tlak

klínker opéka -- -e **m** grad. temno siva polna opeka, dvakrat žgana do temperature sintranja, 1000–1200 °C, z rahlo steklasto površino, v zidu ostane neometana, uporablja se za dimnike in peči **Sp:** prepéka

klinométer -tra **m** geod. priprava za merjenje naklona, sestavljena iz grezila, kotne skale in vizirnega dela

klišé -ja **m** graf. tiskovna forma za visoki tisk, izdelana z jedkanjem ali graviranjem kovinske plošče, npr. cinkove, magnezijeve, ali iz foto-polimerne plošče, s katere se za izdelavo reliefa kemijsko ali mehansko odstrani neutrjeni del kopirnega sloja

kljúč -a **m** 1. stroj. mehansko ali elektronsko kodirani element za ravnanje s ključavnico kot pripravo, napravo za varovanje prostorov, posod, zabojev 2. stroj. ročno orodje za vijachenje vijakov, matic, npr. viličasti ključ, francoski ključ

ključavnica -e **ž** stroj. priprava, naprava za blokiranje ali sprostitev mehanizmov, strojev, sistemov, dostopov

kljúka -e **ž** grad. ukrivljen zaključek armaturne palice, s katerim se gladka armatura sidra v beton

kljúkasti sklòp s pravokótnim spáhom -ega sklópa -- -- -- **m** grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, izdelan tako, da se na stičnih koncih elementov na različnih višinah izdelata dve stični površini z zobom, elementa se stakneta in spojata s sornikom

kljúnasto merílo -ega -a **s** stroj. merilo s kljunom in nonijem za merjenje dolžin z natančnostjo 0,1 mm, navadno tudi z letvico za merjenje globin **S:** pomíčno merílo **PRIM.:** globínsko merílo (2)

klór -a **m** kem. element iz skupine halogenov, rumenkastozelen strupen plin z ostrim vonjem, uporablja se za proizvodnjo plastičnih mas, herbicidov, zdravil, vodikovega klorida in klorovodikove kisline, za beljenje, npr. celulozne vlaknine, za kloriranje pitne vode in vode v javnih kopališčih, simbol Cl

klórkálijska elektrolíza -e -e **ž** kem. postopek za proizvodnjo klora in natrijevega hidroksida z elektrolizo raztopine natrijevega klorida **PRIM.:** amalgámski postópek, dia-frágemski postópek

klorát -a **m** kem. klorat(V), sol klorove(V) kisline, $M^+ClO_3^-$, npr. kalijev klorat

kloríd -a **m** kem. sol klorovodikove kisline, HCl, npr. natrijev klorid

klorídno talílo -ega -a **s** met. talilo iz kloridov nekaterih kovin, navadno alkalijskih, ali amonija, ki raztaplja nečistoče pri kemijski rafinaciji, npr. pri pridobivanju sekundarnega aluminija

klorirani ogljikovodik -ega -a m kem. ogljikovodik, v katerem so nekateri ali vsi vodikovi atomi zamenjani s klorovimi, uporablja se kot topilo za maščobe in voske, npr. za kemično čiščenje, za proizvodnjo plastičnih mas, nekdam tudi kot insekticid in izolant **Sp:** orgánoklórova spojina **PRIM.:** trikloroetilén

kloriranje -a s 1. kem. kemijska reakcija, s katero se v molekulo spojine uvede en ali več atomov klora 2. kem. teh. razkuževanje pitne vode s klorom ali s spojinami, ki vsebujejo aktivni klor, npr. z natrijevim hipokloritom

klorirno sredstvo -ega -a s snov, ki se uporablja za kloriranje, npr. fosforjev triklorid, tionilov diklorid

klorit -a m kem. klorat (III), sol klorove (III) kisline, $M^+ClO_2^-$, npr. natrijev klorit

klórobenzén -a m kem. aromatska spojina, C_6H_5Cl , brezbarvna, vnetljiva tekočina, uporablja se za proizvodnjo fenola

kloroetán -a m kem. monokloroetan, C_2H_5Cl , brezbarven, vnetljiv plin, pod tlakom lahko hlapna tekočina, uporablja se kot sredstvo za etiliranje, npr. za proizvodnjo tetraetilsvinca, v medicini za lokalno anestezijo z zamrzovanjem **Sp:** etil klorid

klorofórm -a m kem. triklorometan, $CHCl_3$, brezbarvna tekočina s sladkobnim vonjem in močnim anestetičnim učinkom, uporablja se kot topilo, lepilo za akrilno steklo, za proizvodnjo difluoroklorometana kot vmesnega produkta pri proizvodnji politetrafluoretilena

klórolignín -a m kem. s plinastim klorom ali klorovico kloriran lignin, da postane topen v razredčeni raztopini natrijevega hidroksida

klóroogljikovodik -a m kem. ☞ klorirani ogljikovodik

kloroprén -a m kem. klorobutadien, $CH_2=CCl-CH=CH_2$, brezbarvna, lahko hlapna, vnetljiva tekočina, vmesni proizvod pri proizvodnji polikloroprenske sintetične gume

klórova kislína -e -e ž kem. klorova (V) kislina, $HClO_3$, močna kislina, obstojna le v raztopini in soleh, močen oksidant

klórov díoksíd -ega -a m kem. ClO_2 , rumenkastozelen plin z ostrim, dušljivim vonjem, uporablja se za beljenje, npr. celuloze, in razkuževanje pitne vode

klórovica -e ž kem. nasičena vodna raztopina klora, uporablja se kot reagent

klórovo áпно -ega -a s kem. teh. nečist kalcijev hipoklorit, zmes okrog 35 % $Ca(OCl)_2$, 30 % $CaCl_2$ in 13 % $Ca(OH)_2$, ki se uporablja kot sredstvo za razkuževanje, nekdam kot belilo za celulozo, papir, tekstil **Sp:** belilno áпно

klorovodik -a m kem. ☞ vodikov klorid

klorovodíková kislína -e -e ž kem. raztopina vodikovega klorida v vodi, brezbarvna tekočina, močna kislina, koncentrirana se na zraku kadi, uporablja se za dekapiranje jekla, za hidrokloriranje v organski sintezi, za pripravo anorganskih kloridov, za uravnavanje pH **Sp:** sólna kislína

klót -a m tekst. bombažna tkanina v 5-vezni votkovni atlasovi vezavi za delovne halje, podloge, prešite odeje

klotoída -e ž 1. mat. spirala, katere ukrivljenost se linearno spreminja z dolžino poti po njej 2. grad. krivulja, ki se uporablja pri projektiranju in trasiranju cest, železnic, tudi smučarskih skakalnic, npr. planicoida

knjigovéška pôla -e -e ž graf. pola, ki obsega 16 tiskanih strani in se zgiba trikrat križno **PRIM.:** tiskôvna pôla

Knúdsenovo števílo -ega -a s kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi prenosa snovi v porah, razmerje med povprečno prosto potjo plinskih molekul in premerom pore, simbol Kn

koagulácia -e ž 1. kem. združevanje koloidnih delcev v večje delce, ki se doseže z dodatkom koagulanta koloidni raztopini **PRIM.:** flokulácia, izkosmíčenje 2. kem. postopek, pri katerem se z dodatkom koagulanta ob kratkem, intenzivnem mešanju koloid destabilizira

koagulánt -a m kem. snov, npr. trivalentna kationa Fe^{3+} , Al^{3+} , ki nevtralizira negativni

naboj koloidnih delcev in povzroča njihovo koagulacijo

kôaksiální kábel -ega -bla **m** elektr. prenosni vod z dvema koaksialnima valjastima električnima vodnikoma, kjer je navadno srednji vodnik polna žica, obdana z izolatorjem, na katerem je drugi vodnik, navadno mrežno pleten, obdan z ustreznim plaščem

kôaksiální konéktor -ega -ja **m** elektr. okrogel navojni ali bajonetni konektor za območje radijskih frekvenc, ki omogoča priključevanje in razdvajanje koaksialnih ali optičnih kablov

kóbalt -a **m** kem. prvi element kobaltove skupine periodnega sistema, srebrnosiva, zelo trda kovina, uporablja se za zlitine, odporne proti obrabi in visokim temperaturam, npr. za izdelavo lopatic pri plinskih turbinah, za permanentne magnete, v medicini za proteze, simbol Co

kobaltín -a **ž** met. srebrnobel rombični psevdokubični mineral, arzen-kobaltov sulfid, CoAsS , kobaltova ruda

kóbaltova skupína -e -e **ž** kem. prehodni elementi devete skupine periodnega sistema, kovine: kobalt, rodij in iridij

kóbaltova zlítina -e -e **ž** met. zlitina kobalta s kromom, kromom in nikljem, kromom in molibdenom ali kromom, nikljem in molibdenom, ki se uporablja v plinskih turbinah, za zobne in ortopedске implantate

kóbaltovo jêklo -ega -a **s** met. hitroreznó jeklo z masnimi deleži kobalta 5–12 %, volframa 14–20 %, navadno kroma 4 % in vanadija 1–2 %

kóbaltovo modrílo -ega -a **s** kem. zelo obstojen moder kobaltov pigment, kobaltov(II) aluminat, CoAl_2O_4 , uporablja se za barvanje keramike, zlasti kitajskega porcelana, kot pigment v barvah

kód -a **m** mat. pravilo za enolično pretvarjanje ene vrste zapisa informacije v drugo z znaki, simboli

kóda -e **ž** mat. rezultat enolične pretvorbe ene vrste zapisa informacije v drugo, predstavljen z znaki ali simboli

kódek -dka **m** telekom. element, naprava iz kodirnika in dekodirnika v elementu, napravi, ki v eni smeri kodira informacije in jih v nasprotni smeri dekodira

kodíranje -a **s** mat. enolično pretvarjanje ene vrste zapisa informacije v drugo v skladu z danim kodom

kodírnik -a **m** elektr. naprava, ki dano informacijo zapiše in posreduje v skladu z določenim kodom **Sp**: enkóder

kódna razdélba -e -e **ž** geod. črtna koda na nivelmanskí lati, ki omogoča, da se z digitalnim nivelirjem na sliki odseka late odčitata višinska razlika med dnom late in vodoravno ravnino nivelirja ter razdalja med lato in nivelirjem

kódni pretvórník -ega -a **m** elektr. pretvornik, ki pretvarja eno vrsto koda v drugo, npr. iz desetiškega koda v dvojiški **Sp**: transkóder

kodrálník -a **m** tekst. naprava za kodiranje vlaken in teksturiranje sintetičnih filamentnih prej

koeficient -énta **m** **1.** mat. konstantni množilni faktor v členu ali matematičnem izrazu, npr. v vrsti **2.** faktor v linearni zvezi med veličinama različnih dimenzij, npr. difuzijski koeficient

koeficient bárvne disperzíje -énta --- **m** fiz. odvod lomnega količnika po valovni dolžini ali frekvenci svetlobe, ki potuje skozi optično sredstvo **PRIM.**: Abbejevo števílo

koeficient dušénja -énta -- **m** fiz. obratna vrednost relaksacijskega časa **Sp**: fáktor dušénja **PRIM.**: dušílíni koeficient

koeficient elástičnosti -énta -- **m**

1. meh. obratna vrednost modula elastičnosti, simbol α , merska enota kvadratni milimeter na newton **2.** elektr. koeficient, ki kaže odziv odjemalca električne energije na spremembo njene cene

koeficient hídrodinámíčnega odpòra -énta --- **m** meh. ☞ fáktor zajéznege odpòra

koeficient lokálnih izgúb v cevovôdu

-énta --- **m** meh. ☞ fáktor lokálnih izgúb v cevovôdu

koeficient prestópa snoví -ênta -- -- m
fiz., kem. količnik gostote množinskega toka in razlike koncentracij na mejni plasti, simbol K , merska enota meter na sekundo **Sp**: koeficient snóvnega prestópa, snóvna prestópnost

koeficient prestópa toplóte -ênta -- -- m
fiz. koeficient, s katerim se množi temperaturna razlika, da se dobi gostota toplotnega toka pri prestopu toplote, merska enota watt na kvadratni meter in kelvin **Sp**: toplótna prestópnost

koeficient snóvnega prestópa -ênta -- -- m
fiz., kem. ➡ koeficient prestópa snoví

koeficient stisljivosti -ênta -- m količnik relativne spremembe prostornine telesa ($\Delta V/V$) in spremembe tlaka (Δp), ki povzroči to spremembo, simbol κ , merska enota pascal na minus ena **S**: stisljivost (2) **PRIM.**: módul stisljivosti, tláčni koeficient

koeficient toplótnega prehóda -ênta -- -- m fiz. količnik gostote toplotnega toka pri zaporednem prestopu toplote iz fluida na steno, prevajanju skozi steno in prestopu s stene v drugi fluid, in temperaturne razlike med obema fluidoma, simbol K , merska enota watt na kvadratni meter in kelvin **Sp**: toplótno prehódnostno število

koeficient trénja -ênta -- m ➡ fáktor trénja

koeficient upóra -ênta -- m fiz. koeficient pri kvadratnem zakonu upora, ki je količnik upora sredstva na telo in upora sredstva na ravno ploščo z enakim prerezom

koeficient zajéznega odpóra -ênta -- -- m meh. ➡ fáktor zajéznega odpóra

koercitivna jákost -e -i ž fiz. ➡ koercitivnost

koercitivnost -i ž fiz. jákost magnetnega polja, v katerem se trajni magnet razmagnetí **Sp**: koercitivna jákost, magnétna koercitivnost

kógnitivno račúnalništvo -ega -a s račúnalništvo, ki temelji na umetni inteligenci in omogoča, da račúnalniški sistemi povezujejo in analizirajo velike količine podatkov iz različnih virov hitro in točno ter pomagajo uporabnikom sprejeti pravilne odločitve v kar najkrajšem času

koherénca -e ž fiz. prostorsko ali časovno ujemanje, npr. valovanj, signalov

koherénčna dolžina -e -e ž fiz. značilna dolžina, na kateri valovanje ohrani fazno predvidljivost

koherénčni čas -ega časa m fiz. čas, v katerem valovanje ohranja fazno predvidljivost

koheréntna enóta -e -e ž merska enota, v kateri ima enačba številskih vrednosti skupaj s številskimi faktorji enako obliko kot ustrezna enačba veličine, npr. km/s kot koherentna enota merske enote m/s **PRIM.**: nèkoheréntna enóta

koheréntna izpeljána enóta -e -e -e ž merska enota, v kateri ima enačba številskih vrednosti skupaj s številskimi faktorji enako obliko kot ustrezna enačba veličine, npr. km/s kot koherentna enota merske izpeljane enote m/s **PRIM.**: nèkoheréntna enóta

koheréntna mēja -e -e ž met. fazna meja, skozi katero se v trdnini neprekinjeno nadaljujejo vse kristalne ravnine iz ene faze v drugo

koheréntna mējna površina -e -e -e ž met. mejna površina, skozi katero se kristalne ravnine v kovinskem materialu neprekinjeno nadaljujejo iz izločka v osnovo

koheréntna svetlóba -e -e ž fiz. svetloba, ki na dovolj velikih razdaljah natančno ohranja valovno dolžino

koheréntna zemljína -e -e ž grad. zelo stisljiva, vezljiva drobnozrnata zemljina, pri kateri so zrna manjša od 0,002 mm, npr. gline, ali pa večja od 0,002 mm in manjša od 0,063 mm, npr. melji, organske zemljine

koheréntni materiál -ega -a m grad. plastičen drobnozrnat material s povezanimi zrnji, ki se po konsistenci glede na delež vode klasificira v trden, plastičen ali židek material, npr. glina, melj, koherentna zemljina

koheréntni sistém enót -ega -a -- m 1. sistem merskih enot, ki povezuje dimenzije vseh veličin s fizikalnimi zakoni in v katerem obstajajo osnovne enote, s katerimi se lahko izrazijo vse

druge enote z zmnožkom potenc osnovnih enot **2.** sistem enot v standardih ISO, v katerem imajo enačbe številskih vrednosti natančno enako obliko, vključno s številskimi faktorji, kot ustrezne enačbe v izbranem sistemu veličin

koheréntno sévanje -ega -a s fiz. sevanje, opisano z valovno funkcijo, ki ima dovolj dobro definirano fazo, da se lahko z njim delajo interferenčni poskusi

koheréntnost -i ž logična ali oblikovna urejenost, npr. teorij

kohezija -e ž fiz. privlačnost med molekulami iste snovi

kohezijska síla -e -e ž fiz. síla med molekulami, ki povzroča kohezijo

kohezijska trdnost -e -i ž met. teoretična trdnost materiala brez napak, zlasti razpok, ki je ocenjena na okoli desetino vrednosti modula elastičnosti

kokíla -e ž met. jeklena ali litoželezna forma za ulivanje **Sp:** kovinska fôrma

kokíla za íngote -e --- ž met. ☞ jeklárska kokíla

kokíla za tláčno lítje -e --- ž met. kokila iz orodnega jekla v stroju za tlačno litje, sestavljena iz dveh delov, ki se pri odstranjevanju ulitka odpreta kot knjiga

kokílna lítina -e -e ž met. ulitki iz sive litine, uliti v kokile, ki imajo zaradi hitrega ohlajanja trdo, obrabno trdno površino

kokílna lomnína -e -e ž met. neuporabne, poškodovane kokile, ki se uporabljajo kot sekundarne surovine

kokílni nastávek -ega -vka m met. nastavek na vrhu jeklarske kokile, ki preprečuje nastanek lunke v ingotu

kokón -a m tekst. zapredek sviloprejk, katere gosenice, ko se zabubijo, izločajo svilene niti, ki so surovina za naravno svilo

kókosovo vláknó -ega -a s tekst. vlakno, ki se pridobiva z gođenjem vlaknatega sloja oreha kokosove palme in se uporablja za izdelavo

vrvi, tekstilnih talnih oblog, predpražnikov, mrež za zaščito plovil proti drgnjenju ob obalo, bolj grobo pa za krtače in čopiče

kòks kòksa m kem. teh., met. porozna snov z veliko ogljika, ki se dobi pri pirolizi bituminoznega premoga z malo žvepla in se uporablja kot gorivo v metalurgiji, npr. v plavžih, za proizvodnjo vodnega in generatorskega plina

kòksanje -a s kem. teh. postopek pretvorbe premoga s pirolizo v koks

koksárna -e ž kem. teh. obrat za pridobivanje koks in koksarniškega plina, navadno v sklopu železarne

koksárniški plín -ega -a m kem. teh. plin, ki nastane kot stranski produkt pri proizvodnji koks in se uporablja kot plinasto gorivo

kòksna bateríja -e -e ž kem. teh. baterija komor v koksarniški peči, v katerih poteka koksanje premoga

kolébanje -a s elektr. zaporedje sprememb nihanja veličine ali stalno spreminjanje efektivne ali temenske vrednosti veličine **S:** fluktuácija **PRIM.:** utrípanje

koléktor -ja m **1.** zbirna naprava, zbiralnik, npr. vodni zbiralnik, zbiralnik nevarnih odpadkov **2.** elektr. priprava iz med seboj izoliranih lamel na rotorju, po katerih drsijo ščetke statorja elektromotorja **PRIM.:** komutátor (1) **3.** elektr. ena od treh elektrod bipolarnega tranzistorja, ki zbira emitorski in bazni tok in ga oddaja kot kolektorski tok **4.** rud. flotacijski reagent, ki napravi hidrofilne površine delcev neomočljive in na ta način zbira delce v peni **S:** zbirálo

koléktorska laméla -e -e ž elektr. ☞ komutátor-ska laméla

koléktorski eléktromotór -ega -ja m elektr. ☞ komutátorski eléktromotór

kolénasti cévni prikljúček -ega -ega -čka m stroj. standardni kotni cevni priključek, navadno pod kotom 45 °, 60 °, 90 °, 120 °, 135 ° **PRIM.:** cévno koléno

kolénčna stréha -e -e ž grad. dvokapnica s kapom, na eni strani dvignjenim nad veznik

kolésje -a s stroj. skupek vseh koles na vozilu ali mobilnem delovnem stroju

kolésna brána -e -e ž agroteh. brana s kolesi, ki imajo ostre, naprej ukrivljene kline za puljenje plevela in razbijanje sprijete zemlje in nazaj ukrivljene kline za ravnanje tal

kolésna dvojíca -e -e ž stroj. par koles, vezanih z osjo za tek po dveh tirnicah

kolésna hidrostatíčna enóta -e -e -e ž stroj. hidrostatíčna enota, ki lahko deluje kot pogonski motor ali zavorna črpalka, pri čemer zavorna črpalka nalaga sproščeno energijo pri zaviranju v hidravlični akumulator **S**: kolésni hidravlični motór

kolésni báger -ega -gra m stroj. bager s kolesnim podvozjem

kolesníca -e ž grad. vzdolžni žleb, ki nastane na najbolj obremenjenem delu vozišča zaradi preoblikovanja voziščne konstrukcije in/ali v podlago vgrajenega materiala

kolésni hidravlični motór -ega -ega -ja m stroj. hidrostatíčna enota, ki lahko deluje kot pogonski motor ali zavorna črpalka, pri čemer zavorna črpalka nalaga sproščeno energijo pri zaviranju v hidravlični akumulator **S**: kolésna hidrostatíčna enóta

kolésni kót -ega -a m elektr. kot med fazama napetosti elektroenergetskega omrežja in lastne napetosti generatorja v napajalni točki

kolésni mehanízem -ega -zma m stroj. pogonski ali pritrditveni mehanizem koles na vozilih ali mobilnih delovnih strojih

kolésni váljar -ega -ja m grad. gradbeni samohodni valjar za utrjevanje lepljivih zemljin in glinenih materialov, ki ima na sprednji osi več koles z gladkimi pnevmatikami in na zadnjih pogonskih kolesih traktorske pnevmatike

količina -e ž splošna opredelitev lastnosti telesa, snovi, polja glede na število merskih enot **PRIM.**: fizikálna količina, veličina

kolíčník brizánce -a -- m rud. razmerje med rušilnim učinkom razstreliva in rušilnim učinkom trinitrotoluena, merjenima v pesku

kolíčník pór -a -- m grad. količník prostornine por in prostornine zemljine, simbol *e*

koligatíвне lastnósti -ih -- kem. fizikalne lastnosti raztopin, odvisne le od koncentracije topljenca, ne pa tudi od njegove kemijske sestave, npr. znižanje parnega tlaka, znižanje zmrzišča, zvišanje vrelišča, osmózni tlak

kolimácija -e ž fiz. vzporejanje svetlobnih žarkov ali ureditev snopa delcev tako, da so smeri njihovih hitrosti vzporedne

kolimacíjska ós -e osí ž fiz. premica skozi optično središče objektiv in presečišče nitnega križa merilnika, os *x* nivelirja, teodolita

kolimátor -ja m fiz. leča ali lečje v optičnih napravah, ki zbere žarke iz svetila v vzporeden snop

kòlineácija -e ž grad. medsebojna prireditve dveh polj točk, premic ali dveh prostorov točk po preslikavi ravnin, kjer si bijektivno ustrezajo točka točki, premica premici in ravnina ravnini, pri čemer se ohranja skladnost elementov

kòlineárni véktor -ega -ja m meh. vektor, ki deluje na isti premici in v isti smeri

kòlineárnost -i ž mat. lastnost točk ali objektov, da ležijo na isti premici

koló -ésa s **1.** stroj. osnovni del za prenos vrtilnega gibanja, npr. kolo tirničnega vozila, ali za kotalno vodenje premočrtnega gibanja **2.** kolutu podoben osnovni del vozil s kolesi

kolobár -ja m **1.** mat. algebrska struktura, na kateri sta definirani dve binarni operaciji z ustreznimi lastnostmi, analogni seštevanju in množenju celih števil **PRIM.**: pólje (2) **2.** mat. ploskev med koncentričnima krožnicama

kolódij -a m kem. viskozna tekočina, ki nastane z raztapljanjem dinitrata celuloze v zmesi dietiletra in etanola 1 : 2, uporablja se v industriji barv, fotografski industriji, za proizvodnjo razstrelilne želatine in lepil

kolofónija -e ž kem. teh. trdni preostanek po destilaciji terpentinskega olja iz smole, uporablja se kot pripomoček pri mehkem lotanju, za proizvodnjo smolnega mila za klejenje papirja

koloíd -a m fiz., kem. disperzni sistem z velikostjo delcev 1–1000 nm, ki imajo istoimenski naboj in se zato ne usedajo, npr. koloidna raztopina, emulzija, aerosol **S**: koloídni systém **PRIM.**: disperzija (3)

koloídna kemíja -e -e ž področje fizikalne kemije, ki obravnava pojave v zvezi s koloidnim stanjem snovi

koloídna raztopína -e -e ž fiz., kem. disperzija trdnih koloidnih delcev v tekočini, ki se na prvi pogled obnaša tako kot prava raztopina

koloídna velikóšt -e -i ž fiz., kem. velikost delcev v območju 1–1000 nm, ki je značilna za koloidno stanje snovi

koloídni délec -ega -lca m fiz., kem. delec velikosti 1–1000 nm

koloídni mlín -ega -a m **1.** kem. teh. mlin za pripravo koloida iz homogene mešanice suspenzije trdnine v tekočini ali dveh tekočin, sestavljen iz rotorja, ki se vrti z vrtilno frekvenco $3000\text{--}6000\text{ min}^{-1}$, in satorja, razmik med njima določa velikost dobljenih delcev, uporablja se v farmacevtski, kozmetični, tekstilni, papirni industriji in industriji barv, lakov, pralnih sredstev, maziv **2.** mlin za pripravo koloida iz homogene mešanice suspenzije trdnine v tekočini ali dveh tekočin, sestavljen iz rotorja, ki se vrti z vrtilno frekvenco $50\text{--}100\text{ s}^{-1}$, in satorja, z razmikom med njima se določa velikost dobljenih delcev, uporablja se v farmacevtski, kozmetični, tekstilni, papirni industriji in industriji barv, lakov, pralnih sredstev, maziv

koloídni systém -ega -a m fiz., kem. disperzni sistem z velikostjo delcev 1–1000 nm, ki imajo istoimenski naboj in se zato ne usedajo, npr. koloidna raztopina, emulzija, aerosol **S**: koloíd **PRIM.**: disperzija (3)

koloídno stánje -ega -a s fiz., kem. stanje snovi, da se obnaša kot koloid in ima vse njegove značilnosti in lastnosti

kolóna -e ž **1.** kem. teh. vitka pokončna valjasta naprava, navadno s prekati ali polnilom za kemijske procese, npr. destilacijska kolona, rektifikacijska kolona **2.** prom. najmanj tri vozila, vozeča drugo za drugim v oddaljenosti, enaki ali manjši od varnostne razdalje **3.** grad. sestav 2–5 m dolgih profilnih opažnih jeklenih cevi s krono na prvi, ki se lahko sestavljajo do potrebne globine pri uvrtnanju betonskega pilota

kolonáda -e ž grad. v vrsti in enakomernih razmikih postavljeno večje število kamnitih, opečnih, betonskih stebrov

kolónska kromatografíja -e -e ž kem. adsorpcijska kromatografija, pri kateri se preiskovana raztopina vodi skozi kolono, napolnjeno z adsorbentom, npr. aluminijevim oksidom **K**: CC

koloriméter -tra m kem. merilnik absorbance raztopine pri določeni valovni dolžini

kolorimétrična analíza -e -e ž kem. ➔ kolorimetrija (2)

kolorimetríja -e ž **1.** veda o barvah, ki preučuje tudi fiziološko in psihološko zaznavanje barv **2.** kem. metoda kvantitativne analize, pri kateri se barva preiskovane raztopine po dodatku ustreznega reagenta primerja z barvo, ki jo daje isti reagent s standardno raztopino **Sp**: kolorimétrična analíza

koloríranje -a s tekst. barvno oblikovanje vzorcev

kolorít -a m tekst. medsebojno razmerje in ubranost vseh barv in tonov vzorca na tekstiliji

koltán -a m met. motna črna ruda brez leska, sestavljena iz niobita in tantalita, uporablja se zlasti za pridobivanje tantala za izdelavo tantalovih usmernikov za elektronske naprave in nikelj-tantalovih zlitin za reakcijske motorje

kolumbít -a m met. rjav do črn rombični mineral mangan-niobij-tantal-železov oksid, trdna raztopina tantalita in niobita, $(\text{Fe,Mn})(\text{Nb,Ta})_2\text{O}_6$, niobijeva ruda

kolút -a m stroj. okrogla plošča, sorazmerno majhne debeline v primerjavi s premerom

kolútna brána -e -e ž. agroteh. brana z gladkoro-bimi ali nazobčanimi koluti premera 40–60 cm na več skupnih oseh, ki v poševni legi obračajo in mešajo zemljo **Sp**: lopátičasta kolútna brána

kolútna sklópka -e -e ž. stroj. torna sklópka, sestavljena iz dveh plošč z ravnima površinama, ki sta navadno obloženi z materialom z visokim faktorjem trenja, in mehanizmom za pritiskno silo **S**: plôščna sklópka **Sp**: diskasta sklópka

kolútna zavóra -e -e ž. stroj. zavora z zavornim kolutom, ki se vrti skupaj s kolesom, in zunanjo zavorno čeljustjo, ki se ob zaviranju aktivira z ustreznim mehanizmom, ročno, nožno, z elektromagnetom, hidravličnim ali pnevmatičnim valjem **Sp**: diskasta zavóra, plôščna zavóra **PRIM.**: bóbenska zavóra

kolútne škárje -ih -rij ž. mn. met. škárje v obliki vrtečega se koluta za prečno ali vzdolžno razrezovanje, obrezovanje valjanega traku **S**: króžne škárje

kolútni brusílnik -ega -a m. brusilnik z brusom v obliki vrtečega se koluta za ploskovno brušenje manjših površin

kolútni varílnik -ega -a m. var. varilnik za kolutno varjenje

kolútno varjênje -ega -a s. var. uporovno varjenje, pri katerem se varjenca stiskata z dvema kolutnima elektrodama in hkrati varita

kóma -e ž. fiz. optična aberacija, ki se kaže pri večjih vpadnih kotih glede na simetrijsko os optičnega elementa in povzroči, da se snop vzporednih žarkov v goriščni ravnini razprši v pikico z repom, podobno kometu

komándni prôstor -ega prostóra m. elektr. prostor v centru vodenja elektroenergetskega sistema z dimenzijami, ki omogočajo hkratni pregled stanja celotnega elektroenergetskega omrežja s sinoptično ploščo, ki zmore prikazati tudi lokacijo okvare, motnje, kar omogoča hitro in ustrezno ukrepanje dispečerja

kombájtn -a m. agroteh. kmetijski stroj za več delovnih operacij, npr. žetev, mlačev, stiskanje slame v bale, nakladanje

kombinatórika -e ž. področje matematike, ki obravnava lastnosti permutacijskih grup

kombinírani indikátor -ega -ja m. grad. indikator, ki izraža količnik med vrsto prostornine in vrsto površine, npr. razmerje bruto prostornine in uporabne površine, v kubičnih metrih na kvadratni meter, in razmerje med vrsto površine in vrsto prostornine v kvadratnih metrih na kubični meter

kombinírani prevôz -ega -ôza m. prom. prevoz blaga v zabojnikih, na tovornih prikolicah, polpriklopnikih, z dvema ali več različnimi prevoznimi sredstvi po železniških progah, cestah, morju ali rekah, pri katerem potekata navadno začetni in končni del prevoza s cestnim vozilom **PRIM.**: intermodáltni prevôz, opfítni prevôz

kombinírani transformátor -ega -ja m. elektr. instrumentni transformator za napetostnikom in tokovnikom v istem okrovu

kombinírano béljenje -ega -a s. kem. beljenje, npr. tekstila, z različnimi oksidacijskimi sredstvi ali z redukcijskimi in oksidacijskimi sredstvi zapored

kombinírano rôčno oródje -ega -ega -a s. elektr. ročno orodje z ročaji, ki so obdani z izolacijskim materialom na delovni strani z izpostavljenimi prevodnimi deli, npr. kombinirane klešče, vijačnik

komerčiáltni tísk -ega -a m. graf. ➔ akcidénčni tisk

kómora -e ž. 1. manjši zaprt prostor, v katerem poteka tehnološki proces, npr. zgorevanje, segrevanje v pari 2. rud. odprt, s stebri kamnine ločen prostor v rudniku, širok 5–30 m, za odkopavanje rude

kómora za péskanje -e --- ž. met. tesno zaprt prostor za čiščenje ulitkov s peskanjem

kómorna péč -e peč ž. met. peč v obliki komore z električnim ali plamenskimi segrevanjem, uporablja se za toplotno obdelavo kovinskih materialov

kómorni postópek -ega -pka m. kem. teh. starejši postopek za proizvodnjo žveplove kisline

v svinčenih komorah iz zmesi žveplovega dioksida, zraka in vodne pare ob prisotnosti dušikovih oksidov kot katalizatorja

kompektirani vòd -ega vòda **m** elektr. večfazni nadzemni vod, pri katerem so razmiki med linijskimi vodniki zmanjšani z boljšimi izolatorji, ustrežnejšimi mehanskimi podporami, z njihovo ugodnejšo razporeditvijo

kompektirani vodník -ega -a **m** elektr. večžični električni vodnik, pri katerem so prostori med žicami zmanjšani s stiskanjem, z vlečenjem, izbiro profila žic ali njihovo ustrezno razporeditvijo

kompektiranje -a **s** povečevanje gostote voluminozne snovi s stiskanjem

kompektiranje betóna -a -- **s** grad. vgrajevanje zemeljsko vlažnega betona z nabijalniki, valjarji, vibratorji, da se zmanjša prostornina in doseže zelena trdnost

kompáktna plòskev -e -kve **ž** mat. ploskev, ki jo je mogoče triangulirati s končnim številom trikotnikov

kompáktna postája -e -e **ž** elektr. tovarniško izdelana transformatorska postaja manjših dimenzij za razdeljevanje električne energije

kompáktna prêja -e -e **ž** tekst. preja, izdelana po modificiranem postopku prstanskega predenja, s katerim se doseže predenje z minimiziranim ali celo brez predilnega trikotnika

kompáktni odklòpnik -ega -a **m** elektr. odklopnik z ulitim nosilnim ohišjem iz izolacijskega materiala

kompáktno predênje -ega -a **s** tekst. predenje, pri katerem se z modifikacijo trivaljnega dvojermenčnega raztezala doseže minimizacija ali odprava predilnega trikotnika, kar vpliva na zapredanje maksimalnega števila vlaken z najdaljšo možno dolžino in s čim bolj izenačeno prednapetostjo vlaken

kompáktnost -i **ž** lastnost snovi, da je zelo zgoščena, iz trdo sprijetih delcev, npr. kompaktnost peska v livarski formi, kompaktnost betona

kompáktor -ja **m** grad. samohodni valjar za zbijanje odpadkov na komunalnih deponijah, ki ima na podvozju spredaj nameščen valj z bodicami z razširjeno glavo, dolgimi do 30 cm, in zadaj pogonski traktorski kolesi, včasih tudi gosenici

komparátor -ja **m** instrument za natančno merjenje veličine in primerjanje z etalonom

kómpas -a **m** instrument za ugotavljanje strani neba, npr. z vrtljivo magnetno iglo, žiroskopom ali laserskim resonatorjem

kompatibílnost -i **ž** sposobnost učinkovitega povezovanja in delovanja posameznih elementov, gradnikov ali enot z drugimi elementi, gradniki ali enotami v sistemu **S**: združljivost

kompavndírani tokòvnik -ega -a **m** elektr. tokovnik s pomožnim navitjem z neodvisnim napajanjem, ki je namenjeno zlasti zmanjševanju faznih razlik med primarnim tokom in sekundarnimi toki

kompavndírano vzbújanje -ega -a **s** elektr. vzbujanje električnega stroja z vsaj dvema navitjema, od katerih je vsaj eno zaporedno **S**: méšano vzbújanje

kompávnadni bátni páрни stròj -ega -ega -ega stròja **m** stroj, batni parni stroj iz dveh vzporedno vezanih valjev z ročicama pod kotom 90°, od katerih je en valj pogosto visokotlačni, drugi pa nizkotlačni **PRIM.**: tandémski bátni páрни stròj

kompávnadni eléktromotór -ega -ja **m** elektr. ➔ méšano vzbújani eléktromotór

kompávnadno navítje -ega -a **s** elektr. navitje iz dveh tuljav, od katerih je vsaj ena vezana zaporedno

kompenzácija jálove močí -e -- -- **ž** elektr. postopek za zmanjšanje prenosa jalovih moči v celotnem elektroenergetskem omrežju

kompenzacijska pregráda -e -e **ž** grad. pregrada za regulacijo odtoka vode iz gorvodne elektrarne, za katero se ustvari prostor za umetno jezero, ki ob večjih izpustih gorvodne elektrarne začasno akumulira večje količine vode, ki bi lahko ogrozile dolvodno območje

kompenzacijska vâda

kompenzacijska vâda -e -e ž grad. ➔ izravnálna vâda

kompenzacijski magnét -ega -a m elektr.

magnet v galvanometru za delno kompenziranje delovanja zemeljskega in zunanjih magnetnih polj

kompenzacijski nivelír -ega -ja m geod. nivelír, ki ima kompenzator namesto nivelacijske libele in elevacijskega vijaka

kompenzacijsko navítje -ega -a s elektr. navítje, po katerem teče tok, sorazmeren delovnemu toku navitja, nameščeno tako, da izničuje popačenje magnetnega polja delovnega navitja zaradi polja drugih tokokrogov v sosesčini

kompenzativni bârvi -ih bârv ž dv. dvojica barv, ki v aditivni mešanici dajeta nepestro barvo, belo ali sivo

kompenzátor -ja m 1. naprava za izravnavanje ali odpravljanje razlik, npr. v gibanju, raztezanju, električni napetosti, za naravnavanje vodoravnosti naprave, vizure 2. geod. naprava, ki uravnava vodoravno ali navpično os geodetskega instrumenta

kompléks -a m kem. ➔ kompléksna spojína

kompléksna avtomatizácia -e -e ž elektr., stroj. popolnoma avtomatizirani stroji ali postroji, pri katerih so tudi opravila višje stopnje zahtevnosti prepuščena samodejnemu sistemu

kompléksna impedánca -e -e ž elektr. ➔ eléktrična impedánca

kompléksna míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura jekla, ki je dualna mikrostruktura z zaostalim avstenitom S: ferítna večfázna míkrostruktúra

kompléksna móč -e móč ž elektr. zmnožek korena iz tri, fazorja medfazne napetosti in fazorja toka, merska enota volt amper S: navidezna móč (2)

kompléksna ravnína -e -e ž mat. ravnína, v kateri so kompleksna števila predstavljena kot točke

kompléksna spojína -e -e ž kem. kemična spojína, ki v svoji sestavi vsebuje koordinacijski kompleks, npr. tetraaminbakrov(II) sulfat,

$[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4]\text{SO}_4$, natrijev dicianoargentat(I), $\text{Na}[\text{Ag}(\text{CN})_2]$, tetrakarbonilnikelj(0), $[\text{Ni}(\text{CO})_4]$ S: koordinacijska spojína Sp: kompléks

kompléksna vrédnost -e -i ž elektr. vrednost, izražena s kompleksnim številom

kompléksno konjugírano števílo -ega -ega -a s mat. število, ki se dobi iz kompleksnega števila, če se njegovi imaginarni komponenti spremeni predznak

kompléksnost -i ž elektr. značilnost elektroenergetskega sistema, ki jo določa zmnožek števila enakih elementov, števila njihovih povezav in števila možnih stanj, pri različnih elementih se kompleksnost poveča

kompléksno števílo -ega -a s mat. vektorska vsota realne in imaginarne komponente: $z = a + b i$, kjer sta a in b realni števili, i pa imaginarna enota ($i^2 = -1$) PRIM.: réálno števílo

kompleksométrična titrácija -e -e ž kem. titracija, pri kateri nastanek obarvanega kompleksa pokaže konec titracije

kompleksométrično dolóčanje -ega -a s kem. določanje deleža kovinskih ionov s titracijo z etilendiaminotetraocetno kislino, ki temelji na nastanku kelatnega kompleksa kovine

komplemènt -ènta m mat. množica, ki z drugo množico sestavlja celoto

komplementárni bârvi -ih bârv ž dv. fiz. barvi, ki pri aditivnem mešanju barv dajeta čutni vtis bele barve Sp: dopolnlíni bârvi

komplétna mnóžica ortogonálnih fúnkcij -e -e --- ž mat. množica med seboj ortogonalnih funkcij, ki tvori ortogonalno bazo funkcijskega Hilbertovega prostora

komponènta -e ž 1. kem. sestavina, ki se po aktiviranju spremeni v novo snov ali povzroči njen nastanek, npr. vezivo v enokomponentnem lepilu, vezivo in premreževalo v dvokomponentnem lepilu S: aktívna sestavína (1) 2. stroj. sestav več delov za opravljanje ene od osnovnih nalog obdelave, prenosa in/ali krmiljenja toka snovi, energije, informacije, npr. elektromotor,

črpalka, ventil **S**: sestavina (2) **3.** elektr. pasivni ali aktivni električni element, npr. vtič, vtičnica, žice, kabel, električni upor, kondenzator, tuljava, dioda, tranzistor, integrirano vezje, ki sestavlja električno ali elektronsko napravo **S**: sestavina (3), sestavni del (2) **4.** fiz., mat. projekcija vektorja na dano smer, npr. komponenta sile

komponenta breména -e -- ž elektr. bistveni del karakteristike odjema, npr. letna, sezonska, tedenska komponenta odjema električne moči

kompozícija -e ž **1.** grad. sestava kompleksnejših materialov iz posameznih osnovnih materialov, npr. beton, vezani les, lepljeni les **2.** grad. razporeditev elementov v povezavi z njihovimi dimenzijami in namenom, npr. modularna kompozicija **3.** grad. ustvarjanje ploskovnih ali prostorskih pogledov in prereзов, kar pri projektiranju omogoča boljšo predstavo o prostoru in boljše tehnične rešitve

kompozícija pletíva -e -- ž tekst. oblika prepletanja niti v pletivu

kompozícija tkaníne -e -- ž tekst. način prevezovanja osnovnih in votkovnih niti v tkanini

kompozícija vagónov -e -- ž prom. načrtno sestavljena in speta skupina železniških potniških ali tovornih vagonov

kompozít -a m material, sestavljen iz dveh ali več ločenih sestavin, katerih lastnosti se dopolnjujejo, npr. stekloplastika **S**: sestavljeno gradivo **Sp**: armirano gradivo

kompozítzni izolátor -ega -ja m elektr. izolator iz najmanj dveh izolacijskih materialov za jedro in za obod, sestavljen iz posameznih reber, ki so neposredno brizgana ali ulita v enem kosu in pritrjena na jedro z vmesnim tulcem ali brez njega

kompozít s kerámično osnôvo -a ---- m kem. kompozit, pri katerem so v keramično osnovo vložena keramična ali ogljikova vlakna, da se izboljšajo njegove mehanske lastnosti

kompozít s kovínsko osnôvo -a ---- m met. kompozit z dvema sestavinama, od katerih

je ena osnovna kovina, druga pa druga kovina, keramika ali organska spojina

kompozít s polimêrno osnôvo -a ---- m kem. kompozit, pri katerem so v osnovo iz plastomera ali duromera vložena steklena ali ogljikova vlakna ali paraaramidna vlakna tipa kevlarja, da se izboljšajo njegove mehanske lastnosti

kompresíja -e ž povišanje tlaka z zmanjšanjem prostornine, npr. plina **PRIM.:** ekspanzija, stiskanje (2)

kompresíjski gíb -ega -a m stroj. gib, med katerim se delovni medij, npr. plin, para, v valju batnega stroja stiska

kompresíjski strôj -ega strôja m stroj. enostopenjski ali večstopenjski stroj, npr. kompresor, v katerem se fluid komprimira, za kar je potrebno mehansko delo, pri čemer se fluidu zvišata tlak in temperatura

kompresíjsko délo -ega -a s stroj. delo, potrebno za kompresijo delovnega medija, navadno plina

kompresíjsko razmêrje -ega -a s stroj. razmerje med prostornino plina pred kompresijo in po njej **PRIM.:** ekspanzijsko razmêrje

kompréSOR -ja m stroj. energijski stroj, ki v eni ali več stopnjah povečuje tlak stisljivega delovnega medija, npr. zraka **PRIM.:** puháló, ventilátor

kompréSORski hladílnik -ega -a m stroj. hladilnik, v katerem se para hladiva iz uparjalnika najprej s stiskanjem s kompresorjem segreje, nato se ohladi na temperaturo okolice, utekočini in končno v uparjalniku upari, pri čemer se notranjost hladilnika ohladi zaradi prenosa uparjalne toplote

komprimácíja -e ž grad. povečanje gostote nasutega zemeljskega materiala z valjanjem ali nabijanjem **S**: komprimiranje (2)

komprimíranje -a s **1.** stroj. postopek, s katerim se poveča tlak fluida, npr. zraka, z zmanjšanjem prostornine ali dodajanjem fluida v posodo **S**: stiskanje (2) **2.** grad. povečanje gostote nasutega zemeljskega materiala z valjanjem ali nabijanjem **S**: komprimacija

komunálna dejavnost -e -i ž grad. oskrba naselij z vodo, vzdrževanje in opremljanje ulic, trgov in cest, ravnanje z odpadki, odvajanje padavinskih in odpadnih voda

komunálna infrastruktúra -e -e ž grad. infrastruktura, ki zajema zlasti oskrbo s pitno vodo, električno energijo, toploto, plinom, odvajanje odpadnih voda, vzdrževanje javnih poti, javne razsvetljave, parkov, mestnega potniškega prometa

komunálna odpádna vóda -e -e -e ž odpádna voda, ki po uporabi v gospodinjstvih, objektih v javni rabi, proizvodnih in storitvenih dejavnostih odteka v čistilno napravo ali javno kanalizacijo **Sp:** komunálna odpláka

komunálna odpláka -e -e ž ☞ komunálna odpádna vóda

komunálna oprémljenost -e -i ž grad. opremljenost obravnavanega zemljišča ali območja z dovoznimi potmi, vodovodno napeljavo, električno napeljavo, telefonsko napeljavo **PRIM.:** enerétska oprémljenost

komunální prikljúček -ega -čka m mesto na elektroenergetskem, plinskem, vodovodnem omrežju, kjer so povezane električne, plinske, vodovodne napeljave objekta s temi omrežji

komunikácia po eléktroenerétskem vódu -e -e -e -e -e ž elektr. prenos podatkov po elektroenergetskem vodu, npr. pri daljinskem krmljenju elektrarne **K:** PLC

komunikácijska infrastruktúra -e -e ž telekom. infrastruktura, ki zajema terminalske opremo, prenosne in komutacijske naprave ustrezne zmogljivosti za prenos in izmenjavo sporočil, podatkov, informacij med uporabniki na dogovorjen način

komunikácijski kanál -ega -a m telekom. povezava med točkama komunikacijskega omrežja za izmenjavo sporočil, podatkov

komunikácijski sprejémnik -ega -a m elektr. naprava za sprejem komunikacijskih signalov

komunikácijski vód -ega vóda m telekom. sestav podzemnih in/ali nadzemnih vodov

za povezavo med dvema ali več točkami, po katerem je možna enosmerna ali dvosmerna komunikacija **Sp:** télekomunikácijski vód

komunikácijsko omréžje -ega -a s telekom. omrežje s komutacijsko opremo za analogni prenos ali z usmerjalno opremo za digitalni prenos signalov med omrežnimi priključnimi točkami

komutácia -e ž **1.** elektr. preklapljanje smeri toka v navitju elektromotorja brez prekinitve toka v električnem tokokrogu, ki je ob preklupu s ščetko kratko vezan **PRIM.:** stíkanje **2.** telekom. povezovanje funkcijskih enot, prenosnih kanalov in drugih telekomunikacijskih vezij, da se vzpostavi povezava med kličočim in klicanim **Sp:** preklápljanje (3) **PRIM.:** preklòp (2) **3.** elektr. preklapljanje statorskih navitij v ritmu vrtenja motorja

komutácijska magnetílna krivúlja -e -e -e ž elektr. magnetilna krivulja, merjena s preklapljanjem merilnega magnetilnega toka

komutácijska napráva -e -e ž telekom. naprava, ki omogoča ali izvaja komutacijo, npr. koordinatni stikalnik v analogni telefonski centrali ali strežnik v digitalnem sistemu

komutácijska reaktánca -e -e ž elektr. reaktanca komutirajoče tuljave

komutácijska téhnika -e -e ž elektr. tehnika izvajanja komutacije z uporabo prostorskega ali časovnega multipleksa, npr. elektromehanska, elektronska

komutácijski pól -ega -a m elektr. pomožni pol, ki nosi komutacijsko navitje električnega stroja

komutácijski sistém -ega -a m elektr. sistem elektromehanskih ali elektronskih stikalnih elementov, ki izvajajo funkcije stikanja, preklapljanja

komutácijsko navítje -ega -a s elektr. navitje, ki pospešuje komutacijo v električnem stroju

komutatívni prodúkt -ega -a m mat. produkt, za katerega velja zakon komutativnosti, npr. produkt realnih ali kompleksnih števil

komutativnost -i ž mat. lastnost binarne operacije, katere rezultat je neodvisen od vrstnega reda operandov, npr. operaciji seštevanja in množenja števil sta komutativni, množenje matrik pa ne **PRIM.:** nekomutativna grúpa

komutátor -ja m **1.** elektr. del enosmernega električnega rotacijskega stroja, ki skupaj s ščetkami prilagaja izmenično napetost in tok v kotvi zunanemu enosmernemu ali izmeničnemu elektroenergetskemu omrežju **PRIM.:** koléktor (2) **2.** mat. operacija, ki predstavlja merilo za kršitev komutativnosti binarne operacije

komutátorska delítev -e -tve ž elektr. ločna razdalja lamel na komutatorju, ki ustreza širini ene lamele komutatorja

komutátorska laméla -e -e ž elektr. bakrena ploščica, element drsnega kontakta komutatorja električnega stroja, ki omogoča nemoten preklon zank njegovega navitja **Sp:** koléktorska laméla

komutátorski eléktrični stròj -ega -ega stròja m elektr. enosmerni enofazni ali trifazni električni rotacijski stroj, ki ima na rotorju komutator s ščetkami

komutátorski eléktromotór -ega -ja m elektr. elektromotor s komutatorjem in ščetkami na rotorju **Sp:** koléktorski eléktromotór

komutátorski izméníčni eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. enofazni ali trifazni elektromotor s komutatorskim navitjem in ščetkami na rotorju, npr. repulzijski elektromotor, Derijev elektromotor, Schragejev elektromotor

komutátorski korák -ega -a m elektr. ločna razdalja ali število lamel med priključkoma dveh sosednjih tuljav komutatorskega ali kotvinega navitja

komutátorsko navítje -ega -a s elektr. kotvino navitje, katerega tuljave so priključene na komutator

komutátorsko ogródje -ega -a s elektr. nosilna konstrukcija komutatorja

komutátor z lástovičjim rêpom -ja - - - - m elektr. lamele komutatorja v obliki lastovičjega repa za pritrditev na rotor

komutíranje -a s mat. menjavanje vrstnega reda operacij

koncentrácija -e ž **1.** količnik količine snovi in prostornine, v kateri je porazdeljena **2.** kem. količnik množine topljenca in prostornine raztopine, simbol c , merska enota mol na kubični meter **S:** množinska koncentracija **Sp:** mólska koncentracija **PRIM.:** másna koncentracija

koncentrácija napétosti -e - - ž meh. zgoščenost notranje napetosti na omejenem območju v materialu, konstrukciji, npr. ob zvaru, razpoki

koncentracíjski trikótnik -ega -a m met. enakostranični trikotnik za odčitavanje deležev sestavin v ternarni zlitini, v katerem oglišča predstavljajo tri sestavine zlitine, delež sestavine narašča v nasprotni smeri urnega kazalca tako, da oglišče, označeno z določeno sestavino, predstavlja 100-odstotni delež te sestavine

koncéntričnost -i ž lastnost družine krogov, simetričnih geometrijskih likov, teles, ki imajo isto središče

koncentrírana kislína -e -e ž kem. nerazredčena kislina, ki se pod tem imenom prodaja ali uporablja, npr. koncentrirana žveplova kislina z masnim deležem $w(\text{H}_2\text{SO}_4) = 96\%$, koncentrirana dušikova kislina z masnim deležem $w(\text{HNO}_3) = 63\%$

koncentrírana obtéžba -e -e ž grad., stroj. ☞ točkôvna obtéžba

koncentrírana raztopína -e -e ž kem. raztopina, ki vsebuje razmeroma veliko topljenca **PRIM.:** nasičena raztopína, razredčena raztopína

končánje réakcije -a - - s kem. prekinitev verižne reakcije zaradi medsebojnega spajanja prostih radikalov ali uničenja oziroma deaktiviranja aktivnih mest **S:** terminácija

končina -e ž stroj. končni del valjastega obdelovanja, strojnega elementa

kônčna deformácija

kônčna deformácija -e -e ž meh. deformacija po končanem obremenjevanju

kônčna dóza -e -e ž fiz. skupna prejeta doza sevanja

kônčna energija -e -e ž energija, ki je na razpolago na mestu uporabe še pred zadnjo pretvorbo, npr. električna energija za elektromotor, vroča voda iz toplovodnega omrežja

kônčna obračúnska situácija -e -e -e ž grad. obračunska situacija, ki prikazuje znesek za izvršene gradbene storitve od pričetka do zaključka gradnje, tudi vsa plačila, ki so bila po obračunskih obdobjih že plačana, in znesek, ki ga je potrebno še poravnati ali vrniti

kônčna podpóra -e -e ž elektr. podpora na koncu nadzemnega prenosnega voda, dimenzionirana za polno enostransko obremenitev z električnimi vodniki

kônčna postája -e -e ž elektr. naprava s procesorsko enoto, ki zbira podatke in pošilja ukaze avtomatom in regulacijskim sistemom v transformatorski postaji, posreduje podatke v center vodenja in izvaja njegove ukaze

končnik -a m elektr. priključni element na koncu žice, kabla, voda, namenjen za njegovo mehansko zaščito in priključitev na drug element, žico, kabel, napravo

končnik izolátorja -a -- m elektr. pribor električnega izolatorja, ki omogoča njegovo povezavo s podporno strukturo, z električnim vodnikom, delom opreme ali drugim izolatorjem

kônčni položáj -ega -a m elektr., stroj. položaj, ki ga lahko zasede delovna sestavina, naprava, stroj, avtomat na koncu delovnega giba ali delovnega cikla

kônčni stebèr -ega -brà m elektr. steber, na katerem se zaključí nadzemni del električnega voda

kônčno oporíšče -ega -a s elektr. oporišče, na katerem se končujejo nadzemni vodi

kônčno stikálo -ega -a s elektr., stroj. ➞ méjno stikálo

kondenzácija -e ž 1. fiz. prehod plinaste faze v tekočo 2. kem. reakcija, pri kateri se molekuli spojita v večjo oziroma dela iste molekule v obroč, obenem pa se odcepi preprosta molekula, npr. H_2O , NH_3 , CO_2 , HCl s: kondenzacijska reakcija

kondenzácijska črpálka -e -e ž stroj. vakuumska črpalka, ki deluje na osnovi kondenzacije pare na hlajeni površini

kondenzácijska polimerizácija -e -e ž kem. polimerizacija, pri kateri se monomeri spajajo v polimere, pri čemer se odcepljajo majhne, enostavne molekule stranskega produkta, kot so npr. voda, amonijak, vodikov klorid, alkohol s: polikondenzácija

kondenzácijska reakcija -e -e ž kem. reakcija, pri kateri se molekuli spojita v večjo oziroma dela iste molekule v obroč, obenem pa se odcepi preprosta molekula, npr. H_2O , NH_3 , CO_2 , HCl s: kondenzácija (2)

kondenzácijska turbína -e -e ž stroj. parna turbina v termoelektrarni, ki jo zapušča para s tlakom, nižjim od atmosferskega, navadno med 0,03 bar in 0,04 bar, in je povezana s kondenzatorjem, v katerem kondenzira, kondenzat se nato segreva in črpa nazaj v uparjalnik

kondenzát -a m fiz. tekočina, ki se pri ohlajanju pare izloči v kondenzatorju ali na hladni površini

kondenzátor -ja m 1. naprava za utekočinjanje par, npr. pri destilaciji, kondenzaciji pare, regeneraciji topil 2. elektr. pasivni dvopolni element z določeno vrednostjo kapacitance, sestavina električnih in elektronskih vezij

kondenzátorske izgúbe -ih -úb ž mn. elektr. delovne izgube v kondenzatorju zaradi električnega toka skozi dielektrik

kondenzátorski eléktromotór -ega -ja m elektr. enofazni asinhronski kratkostični elektromotor s pomožnim faznim navitjem na statorju, ki ima priključen kondenzator za premik njegove faze

kondenzátorski mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón z zaznavalom v obliki kondenzatorja za zaznavanje zvočnih signalov Sp: eléktrostátični mikrofón

kondenzatorski papír -ega -ja m elektr. papir kot dielektrik v kondenzatorju

kondenzatorski pòdtlák -ega -a m stroj. podtlak v kondenzatorju vodne pare

kondenzatorski tlák -ega -a m elektr. tlak plina-stega ali tekočega dielektrika v kondenzatorju

kondenzirano mléko -ega -a s kem. teh. evaporirano mleko, ki vsebuje 40–45 % dodanega sladkorja

kondénzor -ja m fiz. leča ali lečje, ki pretvori divergenten snop svetlobe v snop vzporednih žarkov, npr. za osvetljevanje vzorcev pri mikroskopiranju, za osvetljevanje diapozitivov pri projekcijskih aparatih

kondicioniranje -a s tehnološka priprava in obdelava snovi, da ustreza normativom, zahtevam kakovosti, namenu rabe

kondicioniranje lesá -a -- s les. uravnavanje vlage v lesu na željeno stopnjo

kondicioniranje talíne -a -- s met. predpriprava taline, npr. kovinske, da ima enakomerno temperaturo in sestavo, dobro razpršene in omočene oksidne vključke, kar je npr. potrebno za kakovostne ulitke

kondúkcija -e ž fiz. ➞ toplotni prevòd

konduktánca -e ž elektr. ➞ eléktrični prevòd

konduktívnost -i ž elektr. ➞ eléktrična prevódnost

konduktométer -tra m kem. merilnik eléktrične prevodnosti raztopin

konduktométrična analíza -e -e ž kem. ➞ konduktometrija

konduktométrična célica -e -e ž kem. navadno steklena posodica z dvema platinski-ma elektrodama, ki se uporablja za merjenje eléktrične prevodnosti raztopin elektrolitov

konduktometríja -e ž kem. merjenje eléktrične prevodnosti raztopin elektrolitov, s katerim se zasleduje potek kemične reakcije, npr. nevtralizacije v analizni kemiji **Sp**: konduktométrična analiza

kondúktor -ja m elektr. ➞ eléktrični prevódnik

kôniec lóka -nca -- m grad. dotikališče ali skupna točka priključitve loka na premo ali prehodnico

kôniec vézanja cemênta -nca --- m grad. čas od trenutka umešanja vode v cement do trenutka, ko Vicatova igla s prerezom 1 mm² ne prodre za več kot 1 mm v cementno pasto

konéktor -ja m elektr. element, sestavina z enim ali več kontakti, poli za ločljivo povezovanje in razdvajanje eléktričnih ali optičnih kablov

konéktor BNC -ja -- [beencé] m (ang. BNC – bayonet Neill-Concelman) elektr. koaksialni konektor za bajonetno sklapljanje koaksialnih kablov

konéktor SCART -ja -- [skárt] m (fr. SCART – Syndicat des Constructeurs d'Appareils Radiorécepteurs et Téléviseurs) elektr. 21-polni pravokotni dvoredni konektor za povezovanje avdiovizualne opreme

konéktorski adápter -ega -ja m elektr. adapter, ki omogoča spajanje dveh različnih, mehansko neskladnih konektorjev

konéktor TNC -ja -- [teencé] m (ang. TNC – threaded Neill-Concelman) elektr. koaksialni konektor za navojno spajanje koaksialnih kablov

konéktor za vtíčne enôte -ja --- m elektr. konektor ali konektorski par, ki omogoča eléktrično in mehansko povezavo vtične enote z okvirom, stojalom

konfékcija -e ž **1.** tekst. serijsko, zlasti industrijsko izdelovanje oblačil in perila, tekstilij za dom in tehničnih tekstilnih izdelkov **S**: konfekcioniranje **2.** izdelek take industrije

konfekcionirani kábel -ega -bla m elektr. eléktrični kabel, ki ima navadno na enem koncu vgrajen vtič, na drugem pa vtičnico ali prosta žična priključka za privijačenje

konfekcioniranje -a s tekst. serijsko, zlasti industrijsko izdelovanje oblačil in perila, tekstilij za dom in tehničnih tekstilnih izdelkov **S**: konfécija (**1**)

konferénčna zvéza -e -e ž telekom. telefonska zveza, po kateri se lahko udeleženec telefonske konference pogovarja sočasno z več drugimi udeleženci

konfigurácija -e ž **1.** prostorska razporeditev gradnikov sistema **PRIM.:** *cís-tráns* izomerija, konstitúcija (1) **2.** kem. prostorska razporeditev atomov, atomskih skupin med seboj ali vzdolž verige **PRIM.:** *cís-tráns* izomerija **3.** fiz. prostorska razporeditev komponent dinamičnega sistema

konfigurácijska entropija -e -e ž met. entropija pri nastanku trdne raztopine z mešanjem v trdnem stanju, odvisna od razporeditve atomov topitelja in topljenca

konfigurácijska izomerija -e -e ž kem. stereoizomerija, pri kateri izomerne oblike ne prehajajo zlahka druga v drugo **PRIM.:** *cís-tráns* izomerija, díastereoizomerija, enantiomerija, geometríjska izomerija, konformácija, konformácijska izomerija

konfigurátor -ja m elektr. matematični postopek za oblikovanje modela elektroenergetskega omrežja na podlagi meritev in stanja stikal

kònfokálne elípse -ih elíps ž mn. mat. elipse, ki imajo skupni gorišči

konformácija -e ž kem. stereoizomerija, ki je posledica proste vrtljivosti atomov ali skupin atomov okrog enojne vezi, pri kateri izomerne oblike zaradi nizke energije prehoda zlahka prehajajo druga v drugo in jih ni mogoče izolirati **S:** konformácijska izomerija **PRIM.:** konfigurácijska izomerija, konstitúcija

konformácijska izomerija -e -e ž kem. stereoizomerija, ki je posledica proste vrtljivosti atomov ali skupin atomov okrog enojne vezi, pri kateri izomerne oblike zaradi nizke energije prehoda zlahka prehajajo druga v drugo in jih ni mogoče izolirati **S:** konformácija **PRIM.:** konfigurácijska izomerija

konfórmna preslikáva -e -e ž mat. preslikava, ki lokalno ohranja kote

konfórmna projékcija -e -e ž mat. projekcija, ki lokalno ohranja kote

konfórmna slika -e -e ž mat. slika, ki nastane s konformno preslikavo

kongruénca -e ž mat. skladnost, npr. likov, po obliki in velikosti

kongruéntna íntermetálna spojína -e -e -e ž met. intermetalna spojina, ki se kongruentno tali pri točno določenem tališču tako kot čista snov

kongruéntno taljénje -ega -a s met. taljenje intermetalne spojine pri točno določenem tališču, pri čemer se kemična sestava te spojine ne spremeni

konhoída -e ž mat. krivulja, ki nastane iz nosilne krivulje in fiksne točke zunaj nje kot geometrijsko mesto točk na veznicah med fiksno točko in točkami na nosilni krivulji, ki so enako oddaljene od nosilne krivulje vzdolž teh veznic

kónica -e ž **1.** stroj. koničast del mehanizma, priprave, naprave za centriranje, vpenjanje, npr. obdelovanca na obdelovalnem stroju **2.** stroj. stožčast vrh pri nekaterih orodjih, napravah, npr. pri konjičku na stružnici **3.** grad. stožčast vrh pri nekaterih konstrukcijah, npr. streha nad stolpom, dno prefabriciranega armiranobetonskega pilota

kónica elektróde -e -- ž met. nasadni nastavek na koncu varilne elektrode za zmanjšanje porabe elektrodnega materiala, ki je glede na zahteve varjenja lahko stožčast, zašiljen, zaobljen ali valjast

kónica mikroskópa na atómsko sílo -e --- ž fiz. zelo ostra konica z enim samim atomom na vrhu, s katero mikroskop na atomsko silo otipa preiskovano površino

konična elektrárna -e -e ž elektrarna, ki se zažene in obratuje v kratkem obdobju velikega, presežnega povpraševanja po električni moči, npr. pozimi **Sp:** vršna elektrárna

konična energija -e -e ž elektr. energija, ki jo iz sistema črpajo odjemalci v času konice **Sp:** vršna energija

konična móč -e močí ž elektr. največja moč odjema elektroenergetskega sistema v določenem času, npr. dnevu, mesecu, letu **Sp:** konična obremenítev

koníčna obremenítev -e -tve ž elektr. ⤵

koníčna mŏč

koníčni odjém -ega -éma m elektr. največja elektérična mŏč odjemalca v določenem časovnem obdobju, npr. dnevnu, mesecu, letu

koniméter -tra m ekol. naprava za ugotavljanje količine in oblike prahu v zraku

konjíček -čka m stroj. enota, priprava za podpiranje, centriranje in vpenjanje zlasti dolgih obdelovancev na stružnici **PRIM.:** linéta

kónjska mŏč -e mŏčí ž anglosaška merska enota za mŏč, simbol hp, 1 hp = 745,699 9 W

konjugírana dvójna véz -e -e vezí ž kem. dvojna vez, ki je s po eno enojno vezjo ločena od drugih dvojnih vezi **PRIM.:** izolírana dvójna véz, kumulírana dvójna véz

konjugírana preméra elípse -ih -ov -- m dv. mat. največja in najmanjša razdalja med dvema nasproti ležecima točkama na elipsi

konjugírane spremenlívke -ih -ívk ž mn. fiz. pari dinamičnih spremenlívok v analitični ali kvantni mehaniki, od katerih ena v paru povzroči spremembo druge

konjugíranje -a s mat. nadomeščanje kompleksnih števil v matematičnem izrazu s kompleksno konjugiranimi števili

konjúnkcijska -e ž mat. logična operacija med elementoma a in b , ki daje rezultat 1 samo takrat, kadar imata oba elementa vrednost 1, sicer je rezultat 0

konjúnkcijsko vézje -ega -a s elektr., stroj. logično vezje, katerega izhodna spremenlívka ustreza konjúnkcijski binarnih vrednosti dveh vhodnih spremenlívok

konkávna -i ž mat. lastnost, ki jo ima orientirana ploskev v okolici točke, če je vsaka točka na ploskvi v tej okolici oddaljena od tangentne ravnine v izhodišni točki v smeri normale **S:** vbŏčenost (1)

konóda -e ž met. črta, ki v binarnem faznem diagramu povezuje krivulji likvidus in solidus pri konstantni temperaturi

konoíd -a m mat. stožcu podobna premonosna ploskev

konoída -e ž grad. oblika eliptičnega paraboloída ali stožcu podobnega telesa

konôplja -e ž tekst. kulturna rastlina, iz katere stebel in listov se pridobivajo celulozna vlakna za prejo, iz semen in plodov pa olje

konservatívna síla -e -e ž fiz. síla, ki pripada polju síl in ima lastnost, da ne opravi dela, če deluje po zaključenih poti

konsisténca -e ž kem. stopnja trdnosti ali tekočnosti masti, testastih ali kašastih snovi, gošč

konsisténca betóna -e -- ž grad. ⤵ konsisténca betónske méšanice

konsisténca betónske méšanice -e --- ž grad. merilo odpornosti proti tečenju sveže betonske méšanice, ena od lastnosti betonske méšanice, ki določa lastnosti strjenega betona **Sp:** konsisténca betóna

konsisténca zemljíne -e -- ž grad. karakteristično število za opisovanje trdnosti drobnozrnatih vezlívih zemlín, določeno kot količnik razlike meje viskoznosti in vlažnosti zemljíne ter indeksa plastičnosti zemljíne, simbol I_c

konsisténtnost -i ž lastnost teorije, logične zgradbe, ki ne vsebuje protislovij

konsolidácijska -e ž grad. naravno usedanje zemljíne ali njeno zgoščevanje z nabijanjem, valjanjem in/ali vibriranjem za povečanje trdnosti in gostote materiala

konsolidácijsko injektíranje -ega -a s grad. injektíranje injekcijske zmesi za ojačenje določenega območja tal

konstánta -e ž mat. količina, ki je natančno določena in ne spreminja svoje vrednosti

konstánta disociácie -e -- ž kem. razmerje med zmnožkom koncentracij produktov disociácie na potenco, ki ustreza stehiometrijskemu številu posameznega produkta, in koncentracijo nedisociirane spojine, simbol K , za reakcijo $AB \rightleftharpoons A + B$ je $K = (c(A) \cdot c(B)) / (c(AB))$ **S:** disociácijska konstánta **Sp:** konstánta

konstánta elektrolítske disociácie

elektrolítske disociácie **PRIM.**: elektrolítska disociácia, stôpnja disociácie

konstánta elektrolítske disociácie -e -- -- ž kem. ➡ disociácijska konstánta

konstánta fíne struktúre -e --- -- ž fiz. osnovna fizikalna konstánta, ki v kvantni elektrodinamiki izraža jakost sklopitve naboja elektrona z elektromagnetnim poljem, symbol α

konstánta gíbanja -e -- -- ž fiz. dynamická spremenljivka, funkcia posplošenih koordinat in posplošenih impulzov, ki med časovnim razvojem dynamičnega sistema ohranja svojo vrednost, npr. pri nihalu na vzmet je konstánta gíbanja celotna energija, ki je vsota kinetične in potencialne energije

konstántán -a m elektr. zlitina 55 % bakra, 44 % niklja in 1 % Mn za električne upore

konstánta vzmetí -e -- -- ž fiz. pri vzmeteh, za katere velja Hookov zakon, sorazmernostni faktor med raztežkom vzmeti in silo

konstántna črpálka -e -e ž stroj. hidrostatická črpálka z nespremenljivo iztisnino **PRIM.**: varia-bílka črpálka

konstitúcija -e ž 1. kem. opis molekule, ki obsega vrsto gradnikov, npr. atomov, atomskih skupin, iz katerih je sestavljena, in način povezave med njimi, vključno z večkratnimi vezmi, ne pa tudi njihove razporeditve **PRIM.**: konfigurácia (1), konformácia (1) 2. stroj. struktúra naprave, stroja, konstrukcije

konstitúcijska fórmula -e -e ž kem. ➡ struktúrna fórmula

konstitúcijska izomeríja -e -e ž kem. izomeríja, pri kateri so pri enaki empirični formuli atomi in atomske skupine vezani med seboj na različne načine, pri čemer se lahko izomeri v kemijskih in fizikalnih lastnostih med seboj zelo razlikujejo **S**: struktúrna izomeríja **PRIM.**: *cís-tráns* izomeríja, funkciónálna izomeríja, položájna izomeríja, verížna izomeríja

konstitúcijska podhladítev -e -tve ž met. pojav, ko je dejanska temperatura taline pred

strjevalno fronto nižja od temperature likvidus zaradi neravnotežnega strjevanja zlitine

konstitúcijska vóda -e -e ž kem. v spojini vezana voda, ki je ni mogoče odstraniti, ne da bi pri tem prišlo do kemične spremembe spojine **PRIM.**: kristálna vóda

konstitúcijsko podhlajéna cóna -- -e -e ž met. območje v talini pred strjevalno fronto, kjer se pojavlja konstitúcijska podhladítev

konstrúiranje -a s grad., stroj. postopek snovanja in izdelave tehnične dokumentacije za izdelavo sestavnega dela, sestavine, naprave, stroja, vključno z oblikovanjem, izbiro materiala, tolerancami, zahtevami glede tehnologije izdelave, površinske zaščite **PRIM.**: industrijsko obliková-nje, načrtová-nje, projektíranje (2)

konstrúkcija -e ž grad., stroj. celota, sestavljena iz posameznih delov, sestavin, npr. naprava, stroj, gradbeni objekt, paličje **PRIM.**: struktúra

konstrukcijska enóta -e -e ž stroj. mehansko povezan sestav delov in sestavin v konstrukciji naprave, stroja **S**: sklòp (1)

konstrukcijski lés -ega lesá m grad. gradbeni les za nosilne dele lesene konstrukcije, npr. ostrešja stavb

konstrukcijsko jéklo -ega -a s jéklo iz skupine ogljikovih ali legiranih jekel, ki se uporablja za jeklene konstrukcije v gradbeníštvu, strojni industriji, ladjedelníštvu

konstrukcijsko-proizvódna dokumen-tácia -e -e ž grad., stroj. tehnična dokumentacija, ki opredeljuje izvedbo, materiale, tolerance, postopke izdelave, površinsko zaščito za sestavne dele, sestavine, sestave, naprave, stroje, konstrukcije, objekte

kontákt -a m 1. elektr. električno prevoden element, npr. v stikalu, releju, ki ob stiku z drugim takim elementom sklène električni tokokrog 2. stroj. delovni stik strojnih elementov, npr. kotalnega elementa in obroča v kotalnem ležaju, stik dveh zob v zobniškem prenosniku

kontáktna elektróda -e -e ž elektr. goli del prevodnega elementa, elektrode, ki vzpostavi električni stik z merjenjem

kontaktna korozíja -e -e ž kem. teh. ☞ elektro-kémijska korozíja

kontaktna napétost -e -i ž 1. elektr. električna napetost, ki nastane pri stiku dveh kovin z različnimi standardnimi elektrodnima potencialoma **Sp**: stična napétost **PRIM.**: kontaktni potencial, razlika kontaktnih potencialov 2. elektr. električna napetost med odprtima kontaktoma 3. meh. mehanska napetost, ki se pojavi pri stiku med telesoma in lahko povzroči elastično ali plastično deformacijo ali abrazijo

kontaktna površina -e -e ž elektr. površina, kjer se stikata kontaktna elementa

kontaktna síla -e -e ž elektr. síla, s katero pritiska en kontaktni element na drugega

kontaktna tírnica -e -e ž elektr. toga kovinska profilna žica na izolatorskih nosilcih ali tračnica kot električni vodnik, obešen nadzemno ali pritrjen ob voznih tirih **PRIM.**: kontaktni vodník

kontaktni jezíček -ega -čka m elektr. jezíček, ki se premakne pri določenem toku in sklene kontakt

kontaktník -a m elektr. stikalna naprava z enim ali več elektromehanskimi kontakti, npr. stikalo, rele

kontaktni nóž -ega nóža m elektr. del varovalčnega vložka za zagotovitev stika s kontaktnim sedežem stikala

kontaktni potenciál -ega -a m elektr. razlika električnih potencialov na stiku dveh različnih snovi brez prisotnosti električnega toka **S**: razlika kontaktnih potencialov **Sp**: mëjni potenciál **PRIM.**: elektródni potenciál, kontaktna napétost (1)

kontaktni razmík -ega -a m elektr. razdalja med kontaktnima elementoma v razklenjenem stanju

kontaktni stávek -ega -vka m elektr. sestav delovnih in mirovnih kontaktov, npr. pri releju

kontaktni sušílník -ega -a m sušílník, pri katerem je sušeča se snov, predmet v stiku s segreto površino sušilnega elementa, npr. sušilnega valja

kontaktni upór -ega -ôra m elektr. električni upor pri prehodu električnega toka skozi kontaktno površino

kontaktni vodník -ega -a m elektr. goli vodnik, po katerem drsi odjemnik toka za napajanje električnih tirnih vozil **PRIM.**: drsni vóð, kontaktna tírnica

kontaktni vzvòd -ega vzvóda m elektr. vzvòd, ki zagotavlja določeno silo pri delovanju kontakta

kontaktno injektíranje -ega -a s grad. injektiranje pod nizkim tlakom, navadno s cementno zmesjo z različnimi aditivi za povečanje prostornine, s katerim se zapolnijo praznine na stiku dveh materialov, npr. med oblogo predora in hribino

kontaktno pólje -ega -a s elektr. določen razpored kontaktov, npr. krožni razpored, redni razpored kontaktov v konektorju

kontaktor -ja m elektr. kontaktnik za preklapljanje velikih električnih tokov

kontaminácija -e ž onesnaženje z neželenimi snovmi, npr. z bojnimi strupi, radioaktivnimi snovmi, biološkimi agensi

kontéjner -ja m 1. ☞ univerzálni zabójnik, zabójnik 2. ☞ vsébník

kontéjnerski žerjav -ega -áva m stroj. žerjav s prijemalom za ravnanje z zabojniki v skladiščih, pristaniščih, na nakladalnih postajah, podoben kozičastemu žerjavu brez ročice in stolpa, lahko na kolesih s pnevmatikami **Sp**: žerjav za zabójnike

kóntilív -a m met. ☞ ênožílno kontinuírno lítje

kontinuírna grêda -e -e ž grad. greda, položena na dve krajni podpori in eno ali več vmesnih podpor **Sp**: zvézna grêda

kontinuírna péč -e pečí ž met. peč, v kateri se vložek, npr. obdelovanci, polizdelki, segreva, obdeluje, predeluje v šaržah tako, da se v peč vloži, med obdelavo, predelavo potuje skozi peč in nato na drugem koncu izstopa iz nje

kontinuírna valjárna

kontinuírna valjárna -e -e ž met. valjarna iz 2–18 med seboj sinhroniziranih valjalnih strojev, ki zaporedno valjajo vse tanjšo ploščevino, profile

kontinuírni nosílec -ega -lca m grad. neprekinjeni nosilec čez več polj, podprt s krajnima in z več vmesnimi podporami

kontinuírni preménski diagrám -ega -ega -a m met. diagram, ki v koordinatah temperatura-čas prikazuje fazne premene v jeklu z določeno sestavo pri ohlajanju z različnimi ohlajevalnimi hitrostmi, čas je navadno v logaritemski lestvici **S**: diagrám CCT **PRIM.**: diagrám TTT, izotérmi preménski diagrám

kontinuírni reáktor -ega -ja m kem. teh. reaktor, v katerega med reakcijo neprekinjeno vtekajo reaktanti in iz njega iztekajo produkti, npr. cevni reaktor, mešalni reaktor **S**: pretóčni reáktor

kontinuírni spékter -ega -tra m fiz., kem. ☞ zvézni spékter

kontinuírno lítje -ega -a s met. neprekinjeno lítje dolgih polizdelkov, npr. blumov, drogov, palic, daljših od 4 m

kontinuitétna enáčba -e -e ž enačba, s katero se v sistemih enačb dinamike kontinuumov in elektromagnetnega polja zadosti naravni zakonitosti, da se pri toku fluida ali pri toku naboja celotna količina snovi ali naboja s časom ne spreminja, npr. pri toku nestisljivega fluida v cevi se zmnožek hitrosti in ploščine prereza ne spreminja

kontínuum -a m mat. koherentna celota kot množica, zaporedje vrednosti infinitezimalnih elementov

kontrákcia -e ž ☞ krčenje

kontrást -a m relativna razlika med svetlimi in temnimi površinami

kontróla kakóvosti -e -- ž ☞ obvladovánje kakóvosti

kontrolírana atmosféra -e -e ž ☞ nadzorována atmosféra

kontrólna méra -e -e ž grad. dodatno izmerjena količina, s katero se preveri pravilnost prvotne meritve, npr. z merjenjem diagonal pri pravokotniku, merjenjem iste količine z drugo napravo, ponovnim merjenjem dolžine v nasprotni smeri

kontrólna pálica -e -e ž fiz. ☞ krmílna pálica (2)

kontrólnik -a m elektr. priprava ali naprava za nadzorovanje delovanja galvanskega člena, npr. kontrolnik baterijske napetosti

kontrólnik čújéčnosti -a -- m elektr., stroj. samodejna varnostna naprava na lokomotivah za samodejno ustavljanje zaradi nepozornosti strojevodje

kontrólni znák -ega -a m znak na elementu, izdelku, da je bil pregledan, preverjen po določenem standardu, npr. standardu ISO

kónus -a m 1. mat. ☞ stóžec 2. grad., stroj. del orodij, gredi, vreten in podobnih strojnih elementov, navadno v obliki prisekanega stožca

kónusni drobílnik -ega -a m stroj. ☞ stóžčni drobílnik

kónusni mlín -ega -a m stroj. ☞ stóžčni mlín

kónusni penetrométer -ega -tra m grad. penetrometer iz kovinskega valja s kónusnim dnomo in z merilno skalo za merjenje globine penetracije za ugotavljanje židkosti in razvrščanje zemljin z zrni, manjšimi od 0,4 mm

konvêjer -ja m stroj. krožna, viseča ali talna mehanizirana transportna naprava z verižnim pogonom **PRIM.**: tekóči trák

konvékcia -e ž fiz. gibanje fluida zaradi vzgona, ki ga povzročajo temperaturne razlike **Sp**: narávna konvékcia

konvékcijski tók -ega -a m elektr. električni tok zaradi gibanja naelektrjenih delcev v elektrolitih, izolirnih tekočinah, plinih in v vakuumu

konvéksnost -i ž mat. lastnost, ki jo ima orientirana ploskev v okolici točke, če je vsaka točka na ploskvi v tej okolici oddaljena od tangente ravnine v izhodiščni točki v nasprotni smeri normale **S**: izbóčenost (1) **PRIM.**: vbóčenost (1)

konvéksno zrcálo -ega -a *s* fiz. izboklo zrcalo, npr. avtomobilsko vzvratno zrcalo, ki omogoča vozniku večji zorni kot pogleda nazaj

konvéktor -ja *m* kem. teh., stroj. prenosnik toplote, ki izmenjuje toploto med enim medijem, navadno tekočino znotraj prenosnika, in drugim medijem, navadno zrakom iz okolice, z naravno ali prisilno konvekcijo, uporablja se za ogrevanje ali za hlajenje, npr. zraka v prostorih

konvencionálna elektrárna -e -e *ž* elektrana na premog, plin, nafto, jedrsko gorivo

konvencionálna tiskárska téhnika -e -e -e *ž* graf. ➔ klásična tiskárska téhnika

konvencionálno teksturírание -ega -a *s* tekst. teksturiranje s sukanjem preje, termofiksiranjem in posukanjem ene levo vite z eno desno vito prejo v sukano

konvergénca -e *ž* mat. limitno obnašanje neskončnih vrst in integralov

konvergénčni polmér -ega -a *m* mat. polmer kroga v kompleksni ravnini, v katerem ima funkcija limito v vsaki točki

konvergéntna vrsta -e -e *ž* mat. vrsta, katere delne vsote konvergirajo proti končni limiti **PRIM.:** divergéntna vrsta

konvergéntni algorítem -ega -tma *m* mat. algoritem, ki v končnem številu korakov vodi do poljubno natančnega rezultata

konvergéntni snòp svetlòbe -ega snòpa -- *m* fiz. snop svetlobe, ki se oži v smeri širjenja svetlobe

konvergéntnost -i *ž* mat. lastnost neskončnih zaporedij, vrst, integralov, ki limitirajo proti končni vrednosti **PRIM.:** divergéntnost zaporedja

konvergéntno zaporédje -ega -a *s* mat. zaporedje, pri katerem se primerno pozni členi poljubno malo razlikujejo **PRIM.:** divergéntnost zaporedja

konvértér -ja *m* 1. tekst. stroj za preoblikovanje predilnega kabla finosti nad 3 ktex, sestavljenega iz množice brezkončnih fila-

mentov, v pramen iz množice omejeno dolgih vlaken 2. elektr. ➔ pretvórník

konvértor -ja *m* 1. met. pokončna ali vodoravna peč za preprihovanje taline z zrakom, da potečejo kemijske reakcije oksidacije, npr. oksidacija ogljika, silicija pri izdelavi jekla, oksidacija žvepla pri pridobivanju bakra 2. elektr. ➔ pretvórník (2)

konvértorski báker -ega -kra *m* met. surov baker, pridobljen s pihanjem zraka skozi staljen bakrov kamen v vodoravnem konvertorju

konvértorski postópek -ega -pka *m* met. postopek preprihovanja taline v konvertorju

konvértorsko jèklo -ega -a *s* met. jeklo, izdelano v konvertorju, danes predvsem v kisikovem

konvézija -e *ž* pretvorba enot, npr. milj v kilometre, snovi s kemijsko reakcijo, ene oblike energije v drugo

konverzíjske izgúbe -ih -úb *ž* mn. elektr. izgube pri pretvarjanju energije, napetosti, frekvence

konvolúcija -e *ž* mat. operacija, ki preslika dve funkciji v eno z integralom po skupni domeni obeh funkcij, katerega integrand je produkt obeh funkcij, argument prve je integracijska spremenljivka, argument druge pa spremenljivka rezultirajoče funkcije z odšteto integracijsko spremenljivko

konzerváns -a *m* kem. teh. snov, ki se doda npr. živilom, zdravilom, barvam, da se prepreči njihovo kvarjenje zaradi mikrobov ali zaradi neželenih kemijskih reakcij **S:** konzervirno sredstvo

konzervírание -a *s* kem. teh. postopek, s katerim se prepreči propadanje izdelka in podaljša njegova trajnost s fizikalnimi načini, npr. s hlajenjem, preprečevanjem dostopa zraka, vlage, pasterizacijo živil, ali s kemijskimi načini, npr. z dodajanjem konzervansov

konzervirno sredstvo -ega -a *s* kem. teh. snov, ki se doda npr. živilom, zdravilom, barvam, da se prepreči njihovo kvarjenje zaradi mikrobov ali zaradi neželenih kemijskih reakcij **S:** konzerváns

konzóla -e ž **1.** grad., stroj. enostransko vpet nosilec v zid ali steber za nošenje delov zgradbe, npr. balkona, ali za pritrditev, npr. nadzemnega voda **2.** elektr. sestavni del stebra nadzemnega voda, na katerem je z električnim izolatorjem obešen električni vodnik **3.** naprava za simulacijo vožnje, pilotiranja, delovanja krmilne naprave stroja, postroja

konzólني žerjav -ega -áva m grad., stroj. žerjav v obliki konzole, pritrjen na nosilni steber ali steno objekta

koordinácija izolácije -e -- ž elektr. usklajevanje izolacijske stopnje elementov v električnem tokokrogu glede na napetost, zaščito in vplive okolice ter razpoložljive zaščitne elemente pri prenosu električne energije

koordinácijska spojína -e -e ž kem. kemična spojina, ki v svoji sestavi vsebuje koordinacijski kompleks, npr. tetraaminbakrov(II) sulfat, $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4]\text{SO}_4$, natrijev dicianoargentat(I), $\text{Na}[\text{Ag}(\text{CN})_2]$, tetrakarbonilnikelj(0), $[\text{Ni}(\text{CO})_4]$ **S:** kompléksna spojína **Sp:** kompléks

koordinácijski kompléks -ega -a m kem. ion ali nevtralna molekula, sestavljena iz centralnega atoma, na katerega so koordinativno vezani ligandi, npr. tetraaminbakrov(II) ion, $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$, dicianoargentatni(I) ion, $[\text{Ag}(\text{CN})_2]^-$, tetrakarbonilnikelj(0), $[\text{Ni}(\text{CO})_4]$

koordinácijsko števílo -ega -a s **1.** met., kem. število najbližjih sosednjih atomov v določeni kristalni mreži, npr. koordinacijsko število pri heksagonalnem najgostejšem skladu in pri ploskovno centriranem kubičnem skladu je 12, kar je največje možno število **2.** kem. število ligandov okrog centralnega atoma v koordinacijskem kompleksu

koordináta -e ž mat. vsako število v naboru števil, ki skupaj določajo položaj točke v prostoru

koordinatívna kòvaléntna véz -e -e vezí ž kem. ➡ koordinatívna véz

koordinatívna véz -e vezí ž kem. kovalentna vez, v katero en udeleženi atom prispeva oba

elektrona veznega elektronskega para, npr. dušik v amonijevem ionu, NH_4^+ **S:** sémipolárna véz **Sp:** koordinatívna kòvaléntna véz

koordinátna metóda zakolíčbe -e -e -- ž grad. ➡ ortogónalna metóda zakolíčbe

koordinátna ós -e osí ž mat. premica v kartezičnem koordinatnem sistemu, na katero se nanašajo koordinate

koordinátna plòskev -e -kve ž mat. ploskev v prostoru, v kateri je ena od koordinat konstantna, npr. sfera v krogelnem koordinatnem sistemu

koordinátni izbirálnik -ega -a m telekom. ➡ koordinátni stikálnik

koordinátni sistém -ega -a m mat. preslikava, ki priredi točkam v prostoru nabor koordinat in tako vzpostavlja njihovo poimenovanje, npr. kartezični koordinatni sistem, krogelni koordinatni sistem

koordinátni stikálnik -ega -a m telekom. stikalnik v elektromehanski telefonski centrali, ki omogoča komutacijo telefonskih klicev s stikali, razporejenimi v med seboj pravokotnih vrstah **Sp:** éléktromagnétni stikálnik, koordinátni izbirálnik

koordinírani univerzálni čas -ega -ega čása m astr. mednarodni čas za civilno rabo, ki temelji na mednarodnem atomskem času, pri čemer se z občasnim dodajanjem prestopnih sekund čim bolj ujema s povprečnim sončnim časom na meridianu, ki gre skozi Greenwich **K:** UTC

kòp kópa m rud. prostor, kraj, kjer se koplje, npr. ruda, premog, pesek

kopánje -a s rud. pridobivanje, npr. rude, premoga, iz zemlje z odstranjevanjem kamnin **S:** odkopávanje

kopél -i ž **1.** kem. teh. tekočina ali talina, v kateri se kemično ali fizikalno obdeluje jo trdne snovi **2.** tekst. tekočina za beljenje, barvanje, apretiranje in druge mokre obdelave tekstila **3.** kem. laboratorijska naprava za posredno, enakomerno segrevanje ali hlajenje

kemijskih posod s sredstvom za prenos toplote, npr. parna kopel, peščena kopel, solna kopel **4.** kem. sredstvo za enakomerno segrevanje, npr. zrak, tekočina, solna talina, pesek

kopélno razmérje -ega -a s tekst. masno razmerje tekstilije, ki se barva, in barvalne kopeli

Kopêrnikova teoríja -e -e ž astr. teorija, da je gibanje planetov videti preprosto, če se obravnava kot gibanje okrog Sonca, namesto okrog Zemlje, temelj razvoja znanosti

kopíčenje dislokáci -a -- s met. nabiranje dislokacij na kristalni meji zrna ali pred oviro, ker nimajo dovolj energije, da bi potovale skozi sosednje zrno

kopíranje -a s **1.** prenašanje izvirnega dokumenta, predloge na enako ali podobno podlago, npr. kopiranje risb, načrtov **2.** prenašanje informacije v računalniku iz ene datoteke v drugo z ukazoma kopiraj in prilepi **3.** stroj. obdelava materiala z odrezovanjem na kopirni stružnici ali kopirnem frezalniku, npr. pri izdelavi dvojnika ključa s prenosom oblike izvirnika

kopírna plást -e plastí ž graf. plast, ki omogoča upodabljanje tiskovnih elementov tiskovne forme, pri fotopolimerni plošči omogoča nastanek reliefa s poglobljenimi netiskovnimi elementi

kopírna strúžnica -e -e ž stroj. stružnica, ki se navadno uporablja za serijsko izdelavo predmetov, pri kateri kopirna priprava posname obris predmeta s šablono ali z vzorca in ga prenese na suport z orodjem

kopíрно frézanje -ega -a s stroj. freziranje s kopiranjem različno oblikovanih kovinskih površin na frezalnem stroju, pri katerem se delovna miza navadno giblje v vseh treh koordinatnih smereh **PRIM.:** kopirno strúženje

kopíрно strúženje -ega -a s stroj. obdelava s kopiranjem na kopirni stružnici **PRIM.:** kopirno frézanje

kópje -a s met. cev za prepihanje taline, navadno staljenega grodlja, od zgoraj

kòpolimêr -a m kem. polimer, sestavljen iz najmanj dveh različnih monomerov, npr. polistirenbutadien **S:** heteropolimêr

Koppovo pravílo -ega -a [kópovo] s kem. pravilo, po katerem je toplotna kapaciteta trdne spojine enaka vsoti toplotnih kapacitet elementov, ki jo sestavljajo

kopréna -e ž tekst. večplastna množica navadno vzdolžno usmerjenih, vzporejenih in izravnanih vlaken ali filamentov, ki se zaradi premajhne trdnosti navadno preoblikuje v pramen ali utrjuje v vlaknovino

kóps -a m tekst. navitek, v katerem je preja navita konično v polnilnih in ločilnih plasteh, ki nastanejo med dviganjem in spuščanjem vodila niti **S:** predílliški navítek

koráčni eléktromotór -ega -ja m elektr. sinhronski elektromotor brez ščetk, ki sledi predkrmilnemu dajalniku takta

koráčni regulácijski ukàz -ega -ega -áza m elektr. ukaz v obliki impulza, ki povzroči spremembo stanja sistema po vnaprej določenih korakih

koráčno izbírhanje -ega -a s telekom. vzpostavljanje poti govornega signala skozi telefonsko centralo po korakih

korák -a m **1.** element zaporedja diskretnih opravil, stanj **2.** stroj. element funkcijskega diagrama, ki podaja stanje vezja, enote, naprave, sistema, stroja v danem trenutku ne glede, ali je element delovno aktiven ali pasiven

korák izolátorja -a -- m elektr. razdalja med najbližjima točkama periodično ponavljajočih se reber izolatorja ali med sestavljenimi izolatorji

korák navítja -a -- m elektr. število utorskih delitev med utoroma, v katerih sta nameščeni stranici tuljave

korák navôja -a -- m stroj. ☞ korák vijáka

korák vijáka -a -- m stroj. premik vijaka ali matice v smeri osi pri zasuku za 360° **Sp:** korák navôja

korák vítja -a -- m elektr. stroj. dolžina žične vrvi, na kateri so prameni zviti za 360°

kôrčni báger

kôrčni báger -ega -gra **m** stroj. bager za zajemanje sipkega materiala s korci na kolesu ali na brezkončni verigi, traku **Sp**: báger s kôrci

kôrčni elevátor -ega -ja **m** stroj. elevator za sipki material s korci na brezkončni verigi ali traku

kôrčno koló -ega kolésa **s** stroj. kolo s korci pri korčnem bagru

kórd -a **m** **1.** tesno sukane niti iz bombaža, viskoze, poliamida, poliestra, aramida, steklenih vlaken, jeklene žice, ki se uporablja jo za nosilno ogrodje kolesnih pnevmatik, transportnih trakov, gibkih cevi, klinastih jermenov in drugih gumenih izdelkov **2.** tekst. tekstilni dolžinski izdelki, npr. vrvice, vrvi, sukane in združene preje, kablirane preje, pletenice, trakovi, ekstrudirani prameni filamentov **3.** tekst. ☞ kórdna tkanína

kórdna tkanína -e -e ž tekst. tkanina v platnovi vezavi z osnovo iz korda in z votkom iz bombaža, poliestra ali jekla **Sp**: kórd (3)

kórdno ogródje -ega -a **s** **1.** ena ali več plasti gumirane kordne tkanine pod tekalno plastjo in bočnico avtomobilskega ali letalskega plašča avtomobilskih ali letalskih pnevmatik, ki zadržuje tlak in nosi obremenitve **2.** tekst. plast ali več plasti gumirane kordne tkanine kot armatura za transportne trakove, klinaste jermene

kórdžámet -a **m** tekst. lahki do srednjetežki bombažni žamet z vzdolžnimi tankimi rebri, ki jih tvori lasni votek, uporablja se za oblačila in pohištvo

kôrec -rca **m** **1.** stroj. odprta posoda za zajem vode, sipkega materiala, gošče s prerezom v obliki črke V ali U, pritrjena na kolo ali brezkončno verigo, trak, za transport ali za pogon vodnega kolesa **2.** grad. strešnik v obliki rahlo stožčastega žleba, značilen za mediteransko streho

korékcija -e ž postopek spreminjanja delovanja naprave, stroja ali rezultata izračuna, meritve

korekcijski fáktor -ega -ja **m** faktor, s katerim se pomnoži rezultat merjenja, da se kompenzira sistematični pogrešek

korektúrni odtís -ega -a **m** graf. prvi odtis v tiskarni za korekture **S**: poskušni odtís

korektúrni znák -ega -a **m** graf. standardizirani znak za označevanje napak v besedilu

korelácija -e ž statistična mera za ocenjevanje sorodnosti ali medsebojne povezanosti dveh procesov

korelacijska fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, katere potek razkriva korelacijo dveh kvadratno integrabilnih funkcij, izračuna se s konvolucijo prve funkcije in druge funkcije z negativnim argumentom

korelacijski koeficiènt -ega -ènta **m** mat. koeficient z vrednostmi na intervalu med 0 in 1, na podlagi katerega se presodi, kolikšna je verjetnost, da sta spremenljivki, katerih vrednosti so bile večkrat izmerjene, vzročno povezani

korén -a **m** **1.** mat. vrednost spremenljivke, pri kateri ima funkcija vrednost nič **2.** mat. rezultat korenjenja, npr. $\sqrt[3]{8} = 2$, $\sqrt{2} = 1,414...$

korén enáčbe -a -- **m** mat. število, ki je rešitev enačbe

korén fúnkcije -a -- **m** mat. ☞ níčla fúnkcije

korénjenje -a **s** mat. računska operacija, ki je inverzna potenciranju, npr. $\sqrt[3]{8} = 2$

korén lasú -a -- **m** tekst. del snopiča pokonci stoječih vlaken ali zank, vgrajen v temeljno plosko tekstilijo

korén lopátice -a -- **m** stroj. del lopatice turbine ali kompresorja, s katerim je ta pritrjena v okrov, kolut, boben

korén polinóma -a -- **m** mat. ☞ níčla polinóma

korén vijáka -a -- **m** stroj. del vijaka, kjer njegov navoj prehaja v steblo

korén zobá -a -- **m** stroj. del zobnika, kjer prehaja zob v kolut

korén zvára -a -- **m** stroj. del zvara na dnu reže

koridór -ja **m** elektr. ozek pas ozemlja, namenjen za nadzemne in podzemne vode

korístna energíja -e -e ž del končne energije, ki se lahko izkoristi, npr. za mehansko delo, toploto za ogrevanje

korístna obtéžba -e -e ž elektr., grad. obtežba, ki jo lahko vzdrži nosilni element, stroj, vozilo, konstrukcija, energetski sistem, elektroenergetsko omrežje

korístna prostornína akumulácie -e -e -- ž grad. prostornina vode, ki je v akumulaciji na razpolago za proizvodnjo električne energije, namakanje, nadzor visokih voda

korístni signál -ega -a m **1.** elektr. signal z informacijo, ki jo želi ali potrebuje uporabnik **2.** elektr. signal, katerega sprejem v aparatu sproži vnaprej določeno dejanje

korítasta stréha -e -e ž grad. streha z naklonom strešin, usmerjenim v sredino stavbe, in z obodnim kapom, višjim od notranjega, s katere voda odteka po strešnem koritu

korítasti pôlžni transportêr -ega -ega -ja m stroj. koritasti transporter, ki s polžem potiska material po koritu s prerezom v obliki črke U, uporablja se za transport sipkih materialov

korítasti tráčni transportêr -ega -ega -ja m stroj. koritasti transporter z brezkončnim trakom, ki teče po valjčkah, nagnjenih navznoter, tako da ima prerez v obliki žleba, uporablja se za transport razsutega materiala, npr. rude, peska, odpadkov, tudi na večje razdalje

korítasti transportêr -ega -ja m stroj. transporter v obliki korita za kontinuirni prenos sipkega materiala, npr. koritasti polžni transporter, koritasti tračni transporter, koritasti verižni transporter, koritasti vibracijski transporter, koritasti vijaki transporter

korítasti verižni transportêr -ega -ega -ja m stroj. koritasti transporter z brezkončno verigo s prečnimi pregradami, ki rinejo material po zaprtem koritu, uporablja se za transport razsutih materialov

korítasti vibrácijski transportêr -ega -ega -ja m stroj. koritasti transporter, pri katerem se

material premika po koritu zaradi vibracij, ki se dosežejo z elektromehanskim ali elektromagnetnim pogonom, uporablja se zlasti za transport drobljivih materialov, drobnih, majhnih delov, npr. pri strežnih napravah

korítasti vijáčni transportêr -ega -ega -ja m stroj. koritasti transporter s pločevinastim vijaknim vretenom v odprtem ali zaprtem U-koritu za transport suhih, mokrih, pastastih, lepljivih materialov

korító -a s **1.** rahlo nagnjen žleb za prenos sipkega materiala, taline, npr. livni žleb, korito koritastega transporterja **2.** podolgovata, na obeh koncih odprta, izkopana naravna ali umetna vdolbina na zemeljski površini, po kateri teče voda, npr. regulacijsko korito **3.** elektr. navadno pokrit kovinski žleb za polaganje napajalnih, krmilnih, dodatnih, pomožnih kablov v inštalacije

koróna -e ž **1.** elektr. delne razelektitve v plinu okrog električnega vodnika pod visoko napetostjo, zlasti zaradi nečistoč ali nepravilnosti na njem **2.** astr. redka plazemska ovojnica Sonca, zvezd **3.** fiz. obarvani svetlobni pasovi okoli vira svetlobe, ki nastanejo zaradi uklona na oblaku drobnih delcev med svetilom in opazovalcem

korozíja -e ž kem. propadanje materiala, npr. kovin, betona, zlasti zaradi kemičnih ali elektrokemičnih vplivov

korozíjska obstójnost -e -i ž obstojnost proti koroziji, ki je lahko lastnost kovine, posledica njenega položaja v elektrokemijski napetostni vrsti ali rezultat protikorozijske zaščite

korozíjska odpórnost -e -i ž naravna ali s protikorozijsko zaščito pridobljena lastnost materiala, da je odporen proti koroziji, npr. nerjavno jeklo, pocinkana pločevina

korozívnost -i ž lastnost medija, da povzroča korozijo

korpúskul -a m fiz. majhen delec, npr. atom, elektron, proton

korpuskulárna teorija svetlobe -e -e -- ž

fiz. teorija, nastala pred kvantno mehaniko, po kateri svetlobo prenašajo majhni delci

korúnd -a m kem. teh. heksagonalni aluminijev oksid, v naravi v različkih, obarvanih s primesmi kovinskih oksidov, npr. dragi kamni, safir, rubin, ametist, topaz, zrnati agregat pa je surovina za izdelavo brusov

korúndna opéka -e -e ž met. ognjevdružna opeka za izzidavo industrijske peči, izdelana iz taljenega ali sintranega korunda z masnim deležem aluminijevega oksida več kot 90 %

kós -a m stroj. najmanjši samostojni element tehničnega sistema, npr. T-kos, U-kos

kósékans -a m mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med hipotenuzo in kotu nasprotno kateto, inverzna funkcija sinusu, simbol csc

kosílnica -e ž agroteh., stroj. naprava, samostojen stroj z lastnim pogonom ali traktorski priključek za košnjo

kosílni grebén -ega -a m agroteh. ploska jeklena prečka kosilnice, na katero so priviti koničasti jekleni zobje

kósinus -a m mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med kotu priležno kateto in hipotenuzo, simbol cos

kosíter -tra m kem. element iz ogljikove skupine periodnega sistema, srebrnobela, kovna kovina, dokaj obstojna na zraku, uporablja se zlasti za zlitine, npr. bron, ležajne kovine, mehke spajke, za pocinjenje, npr. bela pločevina, simbol Sn Sp: cín

α-kosíter -tra [álfa] m kem. siva, krhka, praškasta snov, nekovinska modifikacija kositra s kubično kristalno strukturo diamanta, obstojna pod 13,2 °C S: sívi kosíter PRIM.: β-kosíter, kovínski kosíter

β-kosíter -tra [béta] m kem. kovinska modifikacija kositra s tetragonalno kristalno zgradbo, obstojna nad sobno temperaturo, srebrnobela kovna kovina S: kovínski kosíter PRIM.: α-kosíter

kosítrenje -a s kem. teh., met. nanašanje tanke plasti kositra, navadno galvansko, npr. na jekleno pločevino, za površinsko zaščito Sp: cínjenje

kosítrova kúga -e -e ž met. razpadanje kositrnih predmetov v prah pri nizkih temperaturah zaradi transformacije kovinskega kositra v nekovinsko obliko pri 13,2 °C

kosítrov brón -ega bróna m met. bron z masnim deležem kositra do 20 %, ki je osnovni bron za litje in gnetenje

kosítrov díoksíd -ega -a m kem. kosítrov(IV) oksid, SnO₂, bela, v vodi in kislinah netopna snov, uporablja se za mlečno steklo, bele glazure in emajle, kot polirno sredstvo

kosítrovec -vca m met. ☉ kasíterít

kosítrov kloríd -ega -a m kem. kosítrov(II) klorid, SnCl₂, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za elektrolizno kosítrjenje pri proizvodnji bele pločevine

kosmáčenje -a s stroj. prva obdelava surovca, izklovka, ulitka z grobim orodjem, odrezovalnim strojem S: gróba obdeláva

kosmáta méra -e -e ž grad. dejanska mera z upoštevanjem dopustnih toleranc, pribitkov ali odbitkov, npr. zaradi oblog S: brúto méra

kosmatêna prêja -e -e ž tekst. preja, obdelana na kosmatilniku

kosmatêna tkanína -e -e ž tekst. tkanina, dodelana s kosmatenjem

kosmatênje -a s tekst. dviganje vlaken na površini tekstilije s kosmatilniki, kar ji daje kosmat videz, mehko in boljše termoizolacijske lastnosti

kosmatênje úsnja -a -- s kem. teh. obdelovanje gladke površine usnja s smirkovim papirjem na vrtečih se valjih, da se dobi hrapava žametasta površina po videzu in na otip S: brúšenje úsnja

kosmatílnik -a m tekst. stroj za kosmatenje tekstilij

kosmíč -íča m kem. teh. majhen, rahel skupek zelo drobnih trdnih delcev, npr. dimnine, ali

delcev, izločenih z izkosmičenjem iz koloidne raztopine **Sp:** flókula

kosmíčasti grafit -ega -a m met. ➔ lamélasti grafit

kósovna rúda -e -e ž rud. ruda, npr. železova, katere kosi so veliki 10–40 mm

kosôvnica -e ž grad., stroj. seznam vseh sestavnih delov sestavine, sestava, naprave, stroja, konstrukcije, vnesen v sestavnico na sestavni risbi ali kot posebna priloga sestavne risbe

kósovni čas -ega časa m čas za izdelavo enega kosa, izdelka

kostanjévína -e ž 1. les. les pravega kostanja (*Castanea sativa*), ki se uporablja za električne drogove, sode, pridobivanje tanina

kôš kôša m stroj. manjša posoda iz kovinskih materialov ali plastičnih mas, namenjena čiščenju ali filtraciji tekočin, npr. sesalni kôš pri črpalkah

košárasti lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, sestavljen in oblikovan tako, da sta na večji srednji lok z večjim polmerom priključena na obeh straneh loka znatno manjšega polmera **S:** trísredíščni lók

košárasti obòk -ega -óka m grad. zidan kamnit ali opečen obok s prečnim prerezem v obliki loka, sestavljen in oblikovan tako, da sta na obeh straneh na večji srednji lok z večjim polmerom priključena loka z znatno manjšim polmerom

kót -a m mat. mera za razprtje šopa poltrakov, izhajajočih iz središča enotske krožnice, ki na njem sekajo dani lok **S:** ravnínski kót

kóta -e ž 1. navpična razdalja med izbrano nivojsko ploskvijo in izbrano točko, npr. nadmorska višina 2. številka, s katero se pri kotiranju zapišejo dimenzije predmeta, npr. dolžina, širina, višina, premer, kot **PRIM.:** kotíranje

kotaljénje -a s premikanje valjastega predmeta po podlagi z vrtenjem okoli svoje osi brez drsenja **S:** kotálno gíbanje **PRIM.:** rotácija, vrténje, vrtilno gíbanje

kotálna brána -e -e ž agroteh. priključna brana za drobljenje grud s kotaljenjem paličastih bobnov s spiralnimi zavoji najrazličnejših oblik po površini njive

kotálna zapórnica -e -e ž grad. zapornica za velike odprtine, ki je v obeh zaporničnih utorih posredno podprta z nizom valjčkov **S:** Stoneyeva zapórnica

kotálni elemènt -ega -ènta m stroj. element kotalnega ležaja, npr. kroglica, valjček, stožec, sodček, iglica

kotálnik -a m kem. teh., met. stroj za mešanje, drobljenje, mletje, npr. tudi mehkih materialov, v katerem so težki kotaleči se koluti, ki krožijo okrog navpične osi, mešala in drobila **S:** kotálni mlín

kotálni ležáj -ega -a m stroj. ležaj, navadno sestavljen iz zunanjega in notranjega obroča ter kletke z ustreznimi kotalnimi elementi, npr. kroglicami, valjčki, stožci, sodčki, iglicami **PRIM.:** drsni ležáj

kotálni mešálnik -ega -a m kem. teh., met. mešalnik za pripravo mešanice livarskega peska z dodatki gline kot veziva, sestavljen iz valjaste posode, zakrivljenih mešalnih plošč in težkih navpičnih koles, ki se med mešanjem kotalijo po mešanici, da drobijo nastale kepe

kotálni mlín -ega -a m kem. teh., met. stroj za mešanje, drobljenje, mletje, npr. tudi mehkih materialov, v katerem so težki kotaleči se koluti, ki krožijo okrog navpične osi, mešala in drobila **S:** kotálnik

kotálno gíbanje -ega -a s premikanje valjastega predmeta po podlagi z vrtenjem okoli svoje osi brez drsenja **S:** kotaljénje **PRIM.:** rotácija, vrténje, vrtilno gíbanje

kotálno trénje -ega -a s meh. pojav zaviralne sile pri kotaljenju zaradi deformacije kotalnega telesa, npr. kolesa in tračnice, po kateri se kolo kotali

kòtángens -a m mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med kotu priležno in kotu nasprotno kateto, simbol $\cot g$

kôtel

kôtel -tla m odprta ali zaprta posoda, navadno valjaste oblike, za toplotne in kemične postopke, zlasti za kuhanje in uparjanje

kôtelski kámen -ega -mna m kem. teh., stroj. ☞ kôtlavec

kotírana méra -e -e ž grad., stroj. označena in vpisana mera v načrtih, risbah konstrukcijske ali projektne dokumentacije

kotírana projékcija -e -e ž 1. mat. opisnogeometrijska projekcija, ki za projiciranje uporablja eno samo ravnino, navadno vodoravno ali prvo ravnino, in s kotiranjem določa elemente projiciranja 2. grad., stroj. upodabljanje teles z eno projekcijo in dodatnim kotiranjem

kotíranje -a s označevanje mer v risbah konstrukcijske dokumentacije PRIM.: kóta (2)

kotíšče lóka -a -- s grad. točka presečišča tangent, ki potekata skozi dotikališči začetka in konca loka

kotlárna -e ž 1. postroj s kotli, pomožnimi napravami, stroji in povezovalnimi cevovodi za pridobivanje toplote v obliki pare ali vroče vode PRIM.: kotlôvnica 2. obrat za izdelavo kotlov

kôtlavec -vca m kem. teh., stroj. trdna obloga, pretežno iz kalcijevega in magnezijevega karbonata, ki se izloča na stenah kotla, v cevah za vročo vodo, grelnikih Sp: kôtelski kámen PRIM.: vôdni kámen

kotlôvnica -e ž prostor, zgradba, v kateri je postavljen parni kotel s pomožnimi napravami in stroji PRIM.: kotlárna (1)

kótna enôta -e -e ž mat. katerakoli od dogovorjenih merskih enot za delitev kroga, npr. radian, kotna stopinja, kotna minuta, kotna sekunda, grad

kótna frekvénca -e -e ž fiz. ☞ króžna frekvénca

kótna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki izraža razmerja med stranicami pravokotnega trikotnika glede na enega od njegovih ostrih kotov S: trigonometrična fúnkcija

kótna hitróst -e -i ž 1. fiz. hitrost spreminjanja smeri krajevnega vektorja, simbol ω , merska

enota radian na sekundo 2. elektr. zmnožek frekvence z 2π

kótna minúta -e -e ž mat. ☞ minúta (2)

kótna podpóra -e -e ž elektr. nosilna podpora nadzemnega voda na mestu, kjer njegova trasa v vodoravni ravnini bistveno spremeni svojo smer PRIM.: kótni dróg, kótni stebèr

kótna príзма -e -e ž grad. geodetski optični inštrument, steklena trikotna prizma, brušena z odstopanjem $< 1'$, ki omogoči lom vizure za 90° in se uporablja za zakoličevanje pravokotnic na terenu, določanje smeri tras

kótna razdálja -e -e ž astr., mat. razdalja med točkama na enotski sferi v sferni trigonometriji, merjena vzdolž glavne krožnice, ki povezuje ti dve točki

kótna repeténca -e -e ž fiz. velikost valovnega vektorja, simbol k , merska enota meter na minus ena S: kótno valóvno števílo

kótna sekúnda -e -e ž ☞ sekúnda (2)

kótna stopínja -e -e ž mat. ☞ stopínja (2)

kótna vrtálna gláva -e -e -e ž stroj. posebna priprava na vrtilnem stroju za vrtnanje pod kotom

kótnica -e ž črta, ki ima na koncih puščice ali poševnice in označeno koto

kótni dróg -ega -a m elektr. primerno utrjen, pritrtjen, okrepljen drog pri ostri spremembi smeri nadzemnega voda PRIM.: kótna podpóra, kótni stebèr

kótni instrumènt -ega -ènta m geod. naprava za merjenje in zakoličenje kota 90° , npr. kotni križ, kotno zrcalo, kotna prizma

kótnik -a m 1. kovinski, navadno jeklen enakokrak profil ali profil v obliki črke L 2. stroj. fiksna ali nastavljiva priprava za precizno merjenje, kontrolo kotov

kótni pogréšek -ega -ška m elektr. fazna razlika med fazorjema primarnega in sekundarnega toka ali fazorjema napetosti transformatorja

kótni pospéšek -ega -ška m fiz. časovni odvod kotne hitrosti, simbol a , enota radian na kvadratno sekundo

kótni profil -ega -a m jeklen profil s prerezom v obliki črke L

kótni stebèr -ega -brà m elektr. steber nadzemnega voda, postavljen na mestih, kjer se trasa nadzemnega voda lomi **PRIM.:** kótna podpóra, kótni dróg

kótni zasúk -ega -a m elektr. kot med napetostmi vozlišč pri obratovanju elektroenergetskega sistema, izrazit zasúk nastane med napetostma v dveh vozliščih po izpadu povezovalnega voda med njima

kótni zvár -ega -a m var. zvar dveh delov, npr. pločevin, katerih konca sta postavljena pravokotno drug na drugega tako, da tvorita kotnik **S:** kótni zvární spoj **PRIM.:** T-zvár

kótni zvární spoj -ega -ega spója m var. zvar dveh delov, npr. pločevin, katerih konca sta postavljena pravokotno drug na drugega tako, da tvorita kotnik **S:** kótni zvár **PRIM.:** T-zvár

kót nótranjega trénja zemljíne -a --- -- m grad. parameter strižne trdnosti zemljine v enačbi, ki daje zvezo med strižno trdnostjo zemljine in normalno napetostjo na porušni ploskvi, po kateri zemljina pri prekoračitvi strižne napetosti zdrsi, ugotavlja se z meritvami, simbol ϕ **S:** strižni kót zemljíne

kótno valóvno števílo -ega -ega -a s fiz. velikost valovnega vektorja, simbol k , merska enota meter na minus ena **S:** kótna repeténca

kótno zrcálo -ega -a s grad. priprava za merjenje in zakoličbo pravih kotov, izdelana iz prizmatičnega kovinskega ohišja z odprto sprednjo stranjo in izrezanima okencema na stranskih straneh, pod katerima sta pod kotom 45° pritrjeni zrcali

kót omóčenja -a --- m fiz. kot med ravno trdno površino in tangento na okroglo površino tekoče kapljice na mestu stika obeh faz

kót óptičnega zasúka -a --- m kem. kot, za katerega se zasúče ravnina linearno polarizirane svetlobe pri prehodu skozi optično aktiven medij, simbol α , merska enota radian **Sp:** kót óptične rotácije

kót óptične rotácije -a --- m kem. $\Rightarrow$ kót óptičnega zasúka

kót rezíla -a --- m stroj. kot med cepilno in prosto ploskvijo rezíla pri nožu, pri rezílu za obdelavo z odrezovanjem, odvisen od trdnosti materiala, sile rezanja in sposobnosti odvajanja toplote, simbol β **S:** rezílni kót **PRIM.:** cepílno kót rezíla, prôsti kót rezíla

kótva -e ž elektr. vrteči se del generatorja, elektromotorja, ki ga sestavljata železno jedro in navitje okrog njega, za ustvarjanje magnetnega polja **Sp:** indúkt

kótvino navítje -ega -a s elektr. navitje v sinhronskem enosmernem ali enofaznem komutatorskem stroju, ki med obratovanjem sprejema delovno moč iz zunanjega elektroenergetskega omrežja ali mu jo oddaja **Sp:** indúktovo navítje

kótvín tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog v sinhronskem, enosmernem ali enofaznem komutatorskem stroju, ki pri obratovanju sprejema delovno moč iz zunanjega elektroenergetskega omrežja ali pa jo pošilja vanj

kóvaléntna véz -e vezí ž kem. kemijska vez med atomi v molekulah, npr. v kisiku, O_2 , metanu, CH_4 , za katero je značilen vezni elektronski par med posameznima udeležanima atomoma, v katerega prispevata vsak po en elektron **Sp:** atómska véz, homeopolárna véz **PRIM.:** iónska véz, kémíjska véz, kovínska véz

kóvaléntni kristál -ega -a m kem. kristal, v katerem so atomi med seboj povezani s kovalentnimi vezmi

koválník -a m met., stroj. stroj za kovanje, npr. strojno kladivo **Sp:** koválno stròj

koválno preskús -ega -a m met. nakrčevalni preskus za ugotavljanje spremenljivk pri kovanju, npr. sile, potrebne za kovanje kot funkcije trdnosti materiala, faktorja trenja pri kovanju, razmerja med širino in debelino obdelovanca

koválno stròj -ega stròja m met., stroj. $\Rightarrow$ koválník

koválno varjénje -ega -a s met. varjenje dveh jeklenih, do belega žara segrelih jeklenih trakov

s kovanjem, pri katerem se iz stičnih površin iztisnejo staljeni železovi oksidi in se površini sprimeta zaradi delovanja medatomske sil

kovánec -nca m met. kovinski predmet med kovanjem

kovánje -a s met., stroj. tehnološki postopek plastičnega preoblikovanja kovin in zlitin v vročem stanju z udarci kladiva ali s stiskanjem v kovaški stiskalnici

kòvariánca -e ž mat. merilo za medsebojno povezanost dveh naključnih spremenljivk

kováška stiskálnica -e -e ž stiskalnica, ki z dolgotrajno delujočimi pritiski kovaškega orodja na pehalu plastično preoblikuje kos kovine, da se pregnete po vsej prostornini in dobi enakomerno mikrostrukturo izkovka, npr. strojnega dela, ročnega orodja, gredi, surovca, zobnika, cevi strelnega orožja

kováška utópna stiskálnica -e -e ž udarna stiskalnica za utopno kovanje

kováške kléšče -ih kléšč ž mn. klešče z dolgima vzvodnima ročajema in čeljustma v obliki velike črke C za prijemanje razžarjenih obdelovancev

kováški méh -ega -a m priprava za dovajanje zraka v kovaško ognjišče

kováški nôrec -ega -rca m strojno kladivo za grobo obdelavo železa, nekdanj na vodni pogon, danes ga poganja električna energija
Sp: samokòv

kováško kládivo -ega -a s stroj za kovanje z mehanskim ali elektrohidravličnim pogonskim mehanizmom za udarjanje z orodjem, kladivom na pehalu

kováško ognjišče -ega -a s ognjišče, na katerem se z ogljem ali koksom razžarjajo kosi kovine pred kovanjem

kováško puhálo -ega -a s puhalo za razžarjanje oglja, koks v kovaškem ognjišču

kòvek -vka m met. ➡ izkòvek

kovelín -a m met. temnomoder heksagonalni mineral, bakrov(II) sulfid, v manjših količinah v bakrovih rudah
Sp: bákrova svetlíca

koverkót -a m 1. tekst. 5-vezni votkovni atlas, ojačan za dve vezni točki v smeri osnove ali votka 2. tekst. volnena, polvolnena ali bombažna tkanina v vezavi koverkot z muline sukancem v osnovi in enobarvnim votkom za oblačila

kôvica -e ž stroj. strojni element za trajno spajanje kovinskih delov s kovičenjem

kovíčení spòj -ega spòja m grad., stroj. s kovicami trajno povezan spoj več enakih ali različnih strojnih delov, nosilcev gradbene konstrukcije
Sp: zakòv

kovičenje -a s stroj. oblikovanje trajne zveze strojnih delov s kovicami

kována -e ž kem., met. element v periodnem sistemu, ki je z izjemo živega srebra pri sobni temperaturi trden, ima kovinski sijaj, je dober električni in toplotni prevodnik

kována británija -e -e ž met. korozijsko odporna kositrova zlitina s 4,5–9 % Sb in 1 % Cu, ki se je prvotno zaradi srebrnega videza in gladke površine uporabljala za gospodinjstvo posodje, kasneje kot osnovna kovina za posrebreno posodje in kipe, npr. oskarje

kovínska fórma -e -e ž met. ➡ kokíla

kovínska indústrija -e -e ž 1. industrija, ki se ukvarja z oblikovanjem, predelovanjem kovin in zlitin v polizdelke in končne izdelke, npr. stroje, transportna sredstva S: kovínskopredelovalna indústrija (1) 2. industrijska podjetja s področja predelave kovin, naprav, strojev, konstrukcij, transportnih sredstev S: kovínsko-predelovalna indústrija (2)

kovínska kopél -e -i ž 1. met. kopel iz staljene kovine, v kateri navadno potekajo kemijski procesi 2. kem. kopel iz staljene kovine z nizkim tališčem za enakomerno segrevanje laboratorijskih posod

kovínska ločítev -e -tve ž elektr. razporeditev električnih vodnikov z ozemljenim kovinskim ozemljilom tako, da se pri razelektritvi naboj odvede samo v zemljo

kovínska péna -e -e ž met. celičasta zgradba trdne kovine, navadno aluminija, ki ima velik

prostorninski delež s plinom napolnjenih por, ki je sorazmerno trden in zelo lahek konstrukcijski material **PRIM.:** góbasta kovína

kovínska véz -e vezí ž kem. kemijska vez v kovinah in zlitinah, za katero so značilni prosto gibajoči se elektroni v kristalni mreži, kar se odraža v številnih fizikalnih lastnostih kovin, npr. električni prevodnosti, kovinskem lesku, kovnosti, oblikovalnosti **PRIM.:** iónska véz, kémijska véz, kòvaléntna véz

kovínski barométer -ega -tra m fiz. barometer s kovinsko membrano ali kovinskim mehóm, katerega elastična deformacija se prenaša na kazalnik **S:** aneroíd **PRIM.:** membránski manométer

kovínski kompléks -ega -a m kem. kompleksna spojina ali ion s kovino kot centralnim atomom

kovínski kosíter -ega -tra m kem. kovinska modifikacija kositra s tetragonalno kristalno zgradbo, obstojna nad sobno temperaturo, srebrnobela kovna kovina **S:** β-kosíter **PRIM.:** α-kosíter, sívi kosíter

kovínski manométer -ega -tra m fiz. manometer z Bourdonovo cevjo

kovínski materiál -ega -a m met. tehnično čista kovina, zlitina, namenjena za nadaljnjo obdelavo, predelavo

kovínski pések -ega -ska m met. drobní, ostrorobi koščki kovine za čiščenje ulitkov s peskanjem **S:** kovínski zdrób

kovínski sijáj -ega -a m sijaj, kot ga ima polirana kovinska površina

kovínski zdrób -ega -a m met. drobní, ostrorobi koščki kovine za čiščenje ulitkov s peskanjem **S:** kovínski pések

kovínsko kompléksno barvílo -ega -ega -a s kem. teh., tekst. barvilo na podlagi kovinskih kompleksnih spojin, npr. berlínsko modrílo, železov(II,III) cianídoferat(II,III), temno moder pigment, uporablja se za barvanje tekstila, za umetniške barve, črníla

kovínsko mílo -ega -a s kem. teh. sol kovine, navadno kalcija, cinka, magnezija, litija,

aluminija, z maščobnimi kislínami, uporablja se za mazanje strojnih delov, npr. ležajev

kovínskooksídni pôlprevodník -ega -a m elektr., fiz. ⤿ pôlprevódník s kovínskim oksídom

kovínskopredeloválna indústríja -e -e ž

1. indústríja, ki se ukvarja z oblikovanjem, predelovanjem kovin in zlitin v polizdelke in končne izdelke, npr. stroje, transportna sredstva **S:** kovínska indústríja (1) **2.** indústrijska podjetja s področja predelave kovin, naprav, strojev, konstrukcij, transportnih sredstev **S:** kovínska indústríja (2)

kóvna méd -e medí ž met. med z masnim deležem cinka 35–45 %, ki ima mikrostrukturo sestavljeno iz ploskovno centriranih kubičnih α-kristalnih zrn in telesno centriranih kubičnih β-kristalnih zrn, primerna za vroče kovanje

kóvna zlítina -e -e ž met. zlitina, ki se da plastično preoblikovati

kóvnica -e -e ž obrat za kovanje reliefnih izdelkov, npr. kovancev, kolajn, značk

kóvnost -i ž met. lastnost materiala, da se da kovati, plastično preoblikovati, ne da bi pri tem razpokal

kóvno želézo -ega -a s met. železo z malo ogljika, ki se je uporabljalo pred indústrijsko izdelavo jekla, po lastnostih podobno današnjemu mehému jeklu

kozíčasti žerjav -ega -áva m stroj. žerjav z vrtljivim stolpom na podvozju za vožnjo po tirnicah, navadno s štirimi nogami, npr. vzdrževalni žerjav nad strojnico hidroelektrarne **Sp:** portálni žerjav (2), prístaniški žerjav (2)

kóžica -e ž met. tanka plast, npr. oksida, ki se pojavi na površini taline, materiala

kóžní pojav -ega -áva m elektr. pojav, da je gostota izmeničnega električnega toka večja pri površini električnega vodnika kot v njegovi notranjosti, kar povečuje rezistanco in zmanjšuje reaktanco z rastjo frekvence **Sp:** skínéfekt

krajévní kábel -ega -bla m telekom. kabel v kabelskem omrežju na medkrajevni ravni, ki

krajévní múltipleks

povezuje uporabnike s ponudniki elektronskih komunikacijskih storitev

krajévní múltipleks -ega -a m telekom. ➔ prostorski múltipleks

krajévní vektor -ega -ja m mat. vektor, ki poteka od izhodišča koordinatnega sistema do določene točke v sistemu **Sp**: rádiij vektor

krajínska arhitektúra -e -e ž arhitektura, ki se ukvarja z oblikovanjem krajine, naravnega in grajenega okolja vrtov in parkov, z varstvom okolja, narave in s prostorskim načrtovanjem

krajíšče daljíce -a -- s mat. točka, v kateri se daljica začne ali konča

krajíšče intervála -a -- s mat. največja ali najmanjša vrednost v množici realnih števil na intervalu oziroma najmanjša zgornja ali največja spodnja meja te množice

krajíšče nivelmána -a -- s geod. začetna ali končna točka nivelmana

krájna podpóra mostú -e -e -- ž grad. gradbeni inženirski objekt na vsakem od koncev mostu, ki podpira njegovo prekladno konstrukcijo in omogoča prehod z mostu na nasip cestnega telesa

krájnik -a m **1.** les. na eni strani obla deska, odžagana ob kraju hloda **PRIM.:** rób (2)
2. tekst. ozek okrepljen pas ob skrajnem zunanjem delu tekstilije

krák -a m **1.** mat. vsaka od obeh daljic, ki tvorita kot **2.** vsak od dveh, navadno podolgovatih delov, ki sta na enem koncu fiksno ali gibljivo zvezana

krásta -e ž met. strjeni krvi na koži podobna napaka na ulitku, npr. zaradi pripečenega peska livarske forme na površino ulitka

kráški kanál -ega -a m cevast ali ploščat kanal, nastal z raztapljanjem apnenčaste hribine, navadno vzdolž razpok in plasti, glavni vodonosnik v apnenčastih hribinah

kráški mármor -ega -ja m grad. stavbarski marmor iz kamnolomov na Krasu, po mineralni

sestavi kalcitni apnenec, navadno sive barve, s številnimi bolj ali manj ohranjenimi fosili

krátki réd -ega -a m **1.** fiz. ➔ réd krátkega doséga (1) **2.** kem., met. ➔ réd krátkega doséga (2)

krátki stík -ega -a m elektr. stik v električnem tokokrogu, navadno neželen, ki omogoči velik električni tok po poti z zelo majhnim električnim uporom

kratkestična impedánca -e -e ž elektr. impedanca primarnega navitja transformatorja pri kratko sklenjenem sekundarnem navitju

kratkestična izklópna zmogljivost -e -e -i ž elektr. izklopna zmogljivost odklopnika, za katero predpisani pogoji delovanja vključujejo tudi kratkestični tok

kratkestična klétka -e -e ž elektr. navitje rotorja elektromotorja v obliki valjasto razporejenih prevodnih palic, na obeh koncih medsebojno kratkestično povezanih s prevodnima obročema ali ploščama

kratkestična napétost transformátorja -e -i -- ž elektr. relativna vrednost napetosti, ki jo je treba pritisniti na primarne ali sekundarne sponke, da se dobi v kratko sklenjenem sekundarnem ali primarnem navitju nazivni tok transformatorja

kratkestična trdnost -e -i ž elektr. odpornost elementa, npr. stikala, proti kratkemu stiku

kratkestični elektródni tók -ega -ega -a m elektr., var. električni tok, ki pri varjenju steče skozi elektrodo in varjenec v trenutku dotika med njima

kratkestični eléktromotór -ega -ja m elektr. enofazni komutatorski elektromotor s parom ščetk v kratkem stiku **PRIM.:** reluktánčni eléktromotór, repulzijski eléktromotór

kratkestični tók -ega -a m **1.** elektr. električni tok skozi mesto kratkega stika, ki je večji od nazivnega toka in je posledica okvare ali nepravilne povezave v električnem tokokrogu **2.** elektr., var. električni tok, ki teče skozi kratki stik elektrode in varjenca pri varjenju

kratkostíčno rozměrje -ega -a s elektr. razmerje med tokom v kotvinem navitju v kratkem stiku in vzbujalnim tokom pri določenih hitrosti vrtenja rotorja

kratkotrajna vrédnost -e -i ž ekol. dovoljena prekoračitev mejne vrednosti pod določenimi pogoji, npr. v trajanju 15 min, vendar ne več kot štirikrat dnevno z vmesnimi prekinitvami po najmanj 60 min, enota miligrami na kubični meter ali za pline mililitri na kubični meter, pogosto se podaja kot faktor, s katerim se množi mejna vrednost **PRIM.:** mejna vrédnost (2), najvišja dovoljena koncentracija **K:** KTV

kratkovláknati bombáz -ega -a m tekst. bombaž z vlakni dolžine do 4 cm

křčenje -a s zmanjševanje dimenzij, obsega, prostornine teles, snovi **Sp:** kontrakcija

křčenje betóna -a -- s grad. manjšanje dimenzij betonskega elementa zaradi sušenja in avto-genega krčenja, ki se razvije v prvih urah ali dnevih po pričetku vezanja cementa

krčílni kalíber -ega -bra m met. kaliber, ki preprečuje, da bi se kovinski material med valjanjem širil stransko v špranjo med valji

křčni lúnker -ega -ja m met. lunke, ki nastane zaradi krčenja ulitka pri strjevanju

křčni naséd -ega -a m stroj. zveza dveh strojnih delov z nasaditvijo segretega dela na hladno osnovo, npr. zobnika na gred, tekalnega obroča na kolo tirnega vozila, pri čemer segreti del po ohladitvi močno stisne hladnega **Sp:** nakřčna zvéza **PRIM.:** nakřčevanje (2)

křčni tók -ega -a m elektr. velikost električnega toka, ki povzroči krčenje mišic izpostavljene osebe in ji preprečuje ločitev od tokovnega vira

kréking -a m kem. teh. ➔ krekiranje

krekiranje -a s kem. teh. postopek predelave nafte, ki temelji na cepljenju ogljikovodikov z dolgimi verigami v ogljikovodike s kratkimi verigami z različnimi metodami, npr. pri višji temperaturi, v prisotnosti katalizatorja, z vodno paro **Sp:** kréking

krêmen kreména m kem. trigonalno kristaliziran silicijev dioksid, SiO₂, uporablja se za izdelavo kremenovega stekla, kot kremenovi kristali za oscilatorje v urah, računalnikih, mobilnih telefonih, napravah globalnega navigacijskega satelitskega sistema **Sp:** kvárc

kremeníca -e ž kem. ➔ silícijev dióksíd

kreménka -e ž kem. teh. bela prst, ki vsebuje kremenaste lupinice diatomej, uporablja se kot zelo vpojen material v jeklenkah za dissous plin, kot filtrirni material, absorbent, polirno sredstvo, polnilo **S:** diatoméjska prst, diatomít, infuzórijska prst

kreménov filter -ega -tra m kem. filter iz kremenovih mikrovlaknen, ki se uporablja pri vzorčenju kislih plinov, dimnih plinov, aerosolov pri temperaturah do 500 °C **Sp:** kvárcni filter (1)

kreménov kristál -ega -a m kem. brezbarven in prozoren kristal kremen s steklastim sijajem, najden v naravi se imenuje kamena strela **Sp:** kvárcni kristál

kreménovo stéklo -ega -a s kem. teh. steklo, izdelano iz čistega silicijevega dioksida, ki se uporablja za izdelavo optičnih okenc, leč, kivet, prepustnih za ultravijolično svetlobo, cevi, laboratorijskega posodja, odpornega proti visokim temperaturam, in aparatov, halogen-skih žarnic

kreménov pések -ega -ska m met. naravni pesek iz kremen, zrnavosti 0,63–2 mm, ki se uporablja npr. za livarske forme

kreozót -a m kem. teh. frakcija pri pirolizi lesa, ki vsebuje gvajakol in krezele ter se uporablja za konzerviranje lesa, npr. železniških pragov, telefonskih drogov

krép -a m 1. tekst. ➔ krép tkanína 2. tekst. ➔ krép prěja

krépdešín -a m tekst. zelo fina, tanka, lahka, enobarvna ali tiskana svilená tkanina v platnovi vezavi z značilno zrnčasto površino, izdelana iz naravne svile ali viskozneja rajona

krêpki tisk -ega -a **m** graf. tisk z odebeljenimi črkami, črtami **Sp**: mástni tisk **PRIM.**: poudárjeni tisk

kreponíranje -a **s** tekst. plemenitenje krep tkanine z nenapetostno obdelavo v milnici, pri katerem se preja v tkanini skrči, drobno naguba ter dobi zrnčast videz in otip

krép prēja -- -e **ž** tekst. močno vita preja, ki se pri mokrem oplemenitenu krotoviči **Sp**: krép (2) **PRIM.**: súkanka, voálprēja

krép tkanína -- -e **ž** tekst. tkanina, izdelana iz krep preje, s krep vezavo ali s kombinacijo obojega **Sp**: krép (1)

krép vezáva -- -e **ž** tekst. vezava z neenakomerno razporejenimi veznimi točkami in zabrisanim sosledjem

krép vzórec -- -rca **m** tekst. vzorec z zrnčastim videzom površine, pri katerem je sosledje vezave težko opazno

krétnica -e **ž** **1.** elektr. električni element za ločevanje dveh ali več signalov, frekvenc, npr. televizijska kretnica, ki iz sprejetega antenskega signala izloči televizijske kanale, programe **2.** prom. naprava, ki omogoča spreminjanje povezave dveh železniških tirov in s tem prehod vlaka z enega na drug tir **S**: tírnična krétnica

krezó -a **m** kem. metilfenol, $\text{CH}_3(\text{C}_6\text{H}_4)\text{OH}$, ki obstaja v treh izomernih oblikah: *o*-krezol, *m*-krezol in *p*-krezol, zmes se uporablja kot razkužilo

křhki lõm -ega lõma **m** pojav, pri katerem se obremenjeni material zlomi brez občutne plastične deformacije **PRIM.**: žílavi lõm

křhki materiál -ega -a **m** material, ki se pred zlomom zelo malo plastično deformira

křhkost -i **ž** lastnost materiala, da se zlomi brez vidne deformacije, če nanj delujejo dinamične sile, značilna zlasti za trde materiale, kot je steklo, keramika

krílca krílca **s mn.** stroj. aerodinamični premični deli na zadnjem robu letalskega krila za krmil-

jenje letala pri nagibu okoli vzdolžne osi in spreminjanju smeri letenja

krílce -a **s** stroj. premična ploskev na zadnjem robu letalskega krila, ki omogoča krmarjenje okrog vzdolžne osi letala

krílna črpálka -e -e **ž** stroj. rotacijska črpalka z ekscentrično nameščenim rotorjem in radialno vodenimi krili, ki skupaj z ohišjem tvorijo črpalne elemente **Sp**: lámélna črpálka **PRIM.**: rotacíjski komprespór

krílna vákuumska črpálka -e -e -e **ž** fiz., kem. krilna črpalka z ekscentričnim rotorjem, v katerem sta radialno nameščeni krili, ki ju notranja vzmet potiska proti ohišju, zaradi boljšega tesnjenja in mazanja navadno potopljena v oljno kopel, uporablja se za doseganje nizkega tlaka v območju $100-10^{-1}$ Pa **Sp**: Gaedejeva črpálka, lámélna vákuumska črpálka, rotacíjska vákuumska črpálka

krílnik -a **m** tekst. predpredilnik, ki pramen, stenj iz kratkovlaknatega naravnega ali kemičnega prediva, stenj iz dolgovlaknatega kemičnega prediva ali stenj iz stebelnih vlaken, kot so npr. lan, konoplja, juta, primerno stanjša, z vitjem utrdi in raztegne v predprejo **S**: flájler

krílni pnevmátični motór -ega -ega -ja **m** stroj. pretvornik energije stisnjenega zraka v mehansko delo, po konstrukcijski zasnovi podoben krilni črpalki, uporablja se za pogon pnevmatičnega strojnega orodja

krílni zíd -ega -a **m** grad. del konstrukcije krajnih podpor mostu za bočno omejitev nasipa cestnega telesa pri prehodu na most

krílo -a **s** **1.** stroj. glavna nosilna površina letala, na kateri nastaja vzgon **2.** stroj. osnovni sestavni del krilne črpalke, rotacijskega kompresorja, vakuumske črpalke v obliki pravokotne ploščice, radialno gibljive pod silo vzmeti, tlaka delovnega medija ali samo centrifugalne sile **3.** stroj. ploščat del krilne črpalke, kompresorja, aerodinamično oblikovanega letalskega vijaka ali hidrodinamično oblikovanega ladijskega vijaka **4.** grad. del tlorisno razčlenjene zgradbe **S**: trákt

kriočrpalka -e ž fiz., kem. ➡ kriogénška črpalka

kriogénika -e ž področje tehnologije za vzdrževanje nizkih temperatur, nižjih od -180°C , in izkoriščanje pojavov, ki jih omogočajo lastnosti snovi pri nizkih temperaturah, npr. superprevodni magneti, zaznavala infrardeče svetlobe in mikrovalov **PRIM.**: fizika nizkih temperatur

kriogénška črpalka -e -e ž fiz., kem. vakuumska črpalka za doseganje ultravisokega vakuumu s kondenzacijo preostalega plina na hladni adsorpcijski površini črpalke **Sp**: kriočrpalka

kriohidrat -a m kem. kristalinična snov iz vode in soli v določenem razmerju, ki kristalizira pri temperaturi, nižji od zmrzišča vode

kriolit -a m kem. aluminij-natrijev fluorid, Na_3AlF_6 , topilo za aluminijev oksid v elektrolitu za elektrolizno pridobivanje aluminija

krioskopija -e ž kem. določanje relativne molekulske mase z merjenjem znižanja zmrzišča raztopine z znano molalnostjo **PRIM.**: ebulioskopija

kriostat -a m fiz. termostat za nizke temperature

kriptokristaliničnost -i ž lastnost kamnine, da je zgrajena iz mikroskopsko majhnih in še ne popolnoma razvitih kristalov

kriptokristalni krêmen -ega kreména m kem. kremen s tako drobno strukturo, da se komaj razloči pod svetlobnim mikroskopom

kripton -a m kem. element iz skupine žlahtnih plinov, uporablja se za polnjenje žarnic, v plinskih laserjih, simbol Kr

kristál -a m **1.** kem. snov s pravilno notranjo prostorsko razporeditvijo gradnikov, npr. atomov, ionov, molekul, ki se periodično ponavlja **2.** kem. telo iz take snovi z značilno geometrijsko obliko, npr. idealni kristal pirita je kocka, idealni kristal kremena je šeststrana prizma, ki jo zgoraj in spodaj zaključujeta šeststrani piramidi **3.** met. ➡ kristalít (1), kristálno zróno

kristalinična snôv -e snoví ž kem. kristalna snov iz množice majhnih kristalov

kristalít -a m **1.** met. mikroskopsko majhen kristal kot sestavina polikristalne snovi iz

množice poljubno usmerjenih mikrokristalov **S**: kristálno zróno **Sp**: kristál (3) **2.** kem. mikroskopsko majhen kristal v kovinski zlitini, amorfni osnovi stekla, polimera **S**: mikrokristalít (1) **3.** tekst. mikroskopsko majhen kristal v mikro- ali makrofibrilu vlakna

kristalizácija -e ž kem. teh., met. izločanje kristalov iz raztopine, taline

kristalizácijska kál -e kalí ž kem. majhen, trden delec v talini ali raztopini, okrog katerega se začne strjevati kovina, zlitina, kristal **Sp**: kristálna kál

kristalizátor -ja m **1.** kem. teh. naprava za kristalizacijo, v kateri se izločajo kristali iz prenasichene raztopine z ohlajevanjem ali odparovanjem topila ali z ohlajevanjem pare snovi, ki sublimira **2.** met. del naprave za kontinuirno litje, v katerem se kovina strjuje **3.** met. katalitsko učinkovita podlaga, npr. kristalizacijska kal, kjer se začne kristalizacija

kristálna fízika -e -e ž ➡ fízika kristálov

kristálna izcêja -e -e ž met. izceja v kristalnem zrnu, npr. dendritu, ki ima drugačno sestavo od ostalega kristalnega zrna **S**: mikroiščja **PRIM.**: mákroiščja

kristálna kál -e -kalí m kem. ➡ kristalizácijska kál

kristálna mêja -e -e ž met. meja med kristalnimi zrni, na kateri se spremeni orientacija enega zrna v orientacijo drugega zrna

kristálna mrêža -e -e ž kem. geometrijsko urejena prostorska razporeditev atomov, ionov pri kristaliziranih snoveh **Sp**: prostórska kristálna mrêža

kristálna orientácija -e -e ž met. orientacija faz evtektika, pri kateri je njegova površina najmanjša

kristálna ós -e osí ž kem. ➡ kristalográfška ós

kristálna ravnína -e -e ž kem. geometrijska ravnina, na kateri ležijo atomi, ioni, molekule kot gradniki kristala določenega kristalnega sistema

kristálna snôv -e snoví ž kem. snov, nastala s kristalizacijo, ki ima stalno kemično sestavo in atome urejene v kristalno mrežo

kristálna sódá -e -e ž kem. kristalohidrat natrijevega karbonata, $\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja za pranje **S**: prálna sódá

kristálna struktúra -e -e ž struktúra, v kateri so gradniki urejeni v kristalno mrežo

kristálna vóda -e -e ž kem. rahlo vezana voda v kristalohidratih, npr. v $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, ki se navadno da odstraniti že s sušenjem pri 105°C **S**: hidrátna vóda **PRIM.**: hidrát (1), konstitúcijska vóda, solvát

kristáltni fíler -ega -tra m elektr. fíler, ki ima v nihajnem krogu poleg analognih sestavin vključen še kristal kremená za frekvenčno stabilizacijo **Sp**: kvárčni fíler (2)

kristáltni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón, v katerem je aktuator piezoelektrični element **Sp**: piézoeléktrični mikrofón

kristáltni systém -ega -a m kem. razvrstitev kristalov po soodvisnosti dolžin primitivnih vektorjev in kotov med njimi, npr. kubični kristalni systém, heksagonalni kristalni systém **Sp**: kristalográfski systém

kristálno stéкло -ega -a s kem. teh. ➡ svínčevo stéкло

kristálno zróno -ega -a s met. mikroskopsko majhen kristal kot sestavina polikristalne snovi iz množice poljubno usmerjenih mikrokristalov **S**: kristalít (1) **Sp**: kristál (3)

kristalofízika -e ž ➡ fizikálna kristalografija

kristalografija -e ž veda o zgradbi kristalov in njihovih geometrijskih, fizikalnih ter kemijskih lastnostih

kristalográfška ós -e ósí ž kem. vsaka od treh ali štirih osi kristalnega sistema **Sp**: kristálna ós

kristalográfška smér -e smerí ž kem. smer kristalográfške osi

kristalográfski systém -ega -a m kem. ➡ kristáltni systém

kristálohidrát -a m kem. anorganska spojina, ki vsebuje kristalno vodo, npr. bakrov sulfat pentahidrat, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ **S**: hidrát (1) **PRIM.**: solvát

kristaloíd -a m kem. snov, katere raztopina za razliko od koloida prehaja skozi membrane

kristálokemíja -e ž področje kristalografije, ki obravnava povezavo med kemično sestavo snovi in njeno zgradbo

kristobalít -a m kem. tetragonalna psevdokubična modifikacija kremená, termodinamično obstojna nad 1470°C

kritêrijska fúnkcija -e -e ž elektr. ciljna fúnkcija določenega modela pri optimiranju

kritična hitróst -e -i ž elektr., stroj. mejna hitrost, npr. rotorja električnega stroja, nad katero lahko pride do nenormalnega delovanja, okvare, loma

kritična hitróst ohlajevánja -e -i -- ž met. najmanjša hitrost ohlajevanja s kalilne temperature, da se dosežejo razmere za popolno pretvorbo avstenita v martenzit

kritična hitróst sámovzbújanja -e -i -- ž elektr. najnižja hitrost vrtenja rotorja, pri kateri se pod določenimi pogoji napetost stroja vzbudi sama

kritična hitróst vrténja gredí ali rótorja -e -i -- -- -- ž stroj. hitrost, pri kateri se frekvenca vrtenja ujema z osnovno lastno frekvenco gredí ali rotorja

kritična ínfrastruktúra -e -e ž infrastruktúra, npr. energetska, informacijska, prometna, zdravstveni sistemi, katere odpoved zmanjša ali onemogoči normalno delovanje družbe

kritična napétost -e -i ž meh. napetost, ki je enaka meji elastičnosti

kritična obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev sestavine, naprave, stroja, vozila, nosilne konstrukcije nad dopustno obremenitvijo **PRIM.**: kritična obtéžba

kritična obtéžba -e -e ž meh. obtéžba nosilca, konstrukcije, vozila, ki povzroča kritične napetosti **PRIM.**: kritična obremenítev

kritična póť -e potí ž najdaljše zaporedje aktivnosti, ki morajo biti izvedene pravočasno, da se zagotovi dokončanje projekta v zahtevanem času

krítična temperatúra -e -e ž **1.** fiz., kem. temperatura, nad katero se ne da utekočiniti plina **2.** fiz. temperatura, pri kateri magnetni materiali izgubijo magnetne lastnosti **3.** kem., met. temperatura, pri kateri med segrevanjem ali ohlajanjem snovi nastopi fazna sprememba **4.** fiz. temperatura v kritični točki **5.** fiz. temperatura, pod katero superprevodnik preide v superprevodno stanje

krítična točka -e -e ž **1.** kem. točka v faznem diagramu, v kateri imata plinasta in tekoča faza snovi enako gostoto **2.** kem. točka v faznem diagramu, določena s temperaturo in tlakom, pri kateri se omejeno mešljivi tekočini ločita **3.** mat. točka, v kateri je prvi odvod funkcije enak nič ali ne obstaja

krítični polmér -ega -a m **1.** met. najmanjša velikost kristalizacijske kali, izražena kot polmer krogle, iz katere lahko pri kristalizaciji začne rasti kristalno zrno **2.** stroj. najmanjši dovoljeni krivinski polmer, npr. gibkega cevovoda, jeklene vrvi, pri katerem še ne pride do trajne poškodbe, plastične deformacije

krítični tlák -ega -a m **1.** fiz., kem. tlak, pri katerem se plin pri kritični temperaturi še lahko utekočini **2.** meh., stroj. najvišji dovoljeni tlak v napravi, sistemu, ki še ne povzroči trajnih deformacij, motenj pri delovanju **PRIM.:** porušitveni tlák

krítični vpádni kót -ega -ega -a m stroj. vpadni kot, pri katerem se doseže največji vzgonski količnik

krítično dušenje -ega -a s fiz. dušenje nihala, kadar se dušilni koeficient ujema z mejnimi pogoji med nihajočim in aperiodičnim stanjem

krítično obmóčje -ega -a s elektr. območje delovanja, kjer se stanje sistema lahko hitro in bistveno spremeni, kar lahko povzroči okvaro naprave

krítično pólje -ega -a s fiz. največje zunanje magnetno polje, pri katerem je superprevodnik še v superprevodnem stanju

krítično stánje -ega -a s **1.** fiz., kem. stanje v kritični točki snovi, opredeljeno s kritično tem-

peraturo in kritičnim tlakom **2.** fiz. termodinamično stanje fluida v kritični točki **3.** grad. stanje, ko se obremenitev približuje mejni nosilnosti ali ko je razmerje med nosilnostjo in obremenitvijo konstrukcije manjše od predvidenega ali predpisanega varnostnega faktorja, kar ogrožaja njeno nosilnost ali stabilnost

krítje -a s stroj. ➡ prekritje (1)

krítna apretúra -e -e ž tekst. apretura, ki onemogoča prepuščanje toka zraka

krítna bárvá -e -e ž barva, ki nanesena v tanki plasti povsem prekrije barvo pod seboj **S:** prekrívna bárvá

krítna plást -e plastí ž plast, ki prekriva predmet, npr. nanesena z barvnim premazom, galvanskim zlatenjem

krítni emájl -ega -a m kem. teh. emajl, skozi katerega ne preseva barva podlage osnovnega emajla

krivína -e ž mat. obratna vrednost krivinskega polmera

krivína lóka -e -- ž grad. element ceste ali železnice, sestavljen iz enega ali več lokov in prehodnic

krivínski króg -ega -a m mat. krog, ki se v dani točki najbolje prilega krivulji

krivínski polmér -ega -a m mat. polmer kroga, ki se v dani točki najbolje prilega krivulji **S:** polmér ukrívljenosti

krívljenje -a s stroj. tehnološki postopek plastičnega preoblikovanja z upogibanjem na določen polmer ukrívljenosti

krívljenje armatúre -a -- s grad. oblikovanje armaturnih palic, mrež v obliko, določeno v armaturnem načrtu

krivočrtni lík -ega -a m mat. lik, ki ga omejuje neravna krivulja

krivúlja -e ž prema ali kriva črta v ravnini ali v prostoru

krivúlja líkvidus -e -- ž met. krivulja, ki v binarnem faznem diagramu označuje mejo, nad katero je snov pri segrevanju samo tekoča **PRIM.:** krivúlja sólídus

krivúlja napétosti in deformácie -e --- -- -- ž
meh. krivulja v diagramu napetosti, ki prikazuje razmerje med napetostjo in deformacijo

krivúlja sólidus -e -- ž met. krivulja, ki v binarnem faznem diagramu označuje mejo, nad katero snov pri segrevanju preide iz trdnega agregatnega stanja v tekoče **PRIM.:** krivúlja líkvidus

krivúlja sólvus -e -- ž met. krivulja, ki v binarnem faznem diagramu označuje mejo območja trdne raztopine v snovi

krivúljni integrál -ega -a m mat. integral funkcije vzdolž krivulje

krivúljni mehanízem -ega -zma m stroj. krmilni ali pogonski mehanizem, katerega osnova sta ustrezno oblikovana odmična plošča in odmikač z dročnikom

krízno stánje -ega -a s elektr. stanje elektroenergetskega sistema po motnji, ko mu preti razpad

kríž -a m krajši daljici ali podolgovata kosa iz različnih materialov, ki se sekata pod večjim kotom, navadno pravim

krížanje -a s elektr. prehod elektroenergetskega voda ali telekomunikacijskega voda čez drug vod pod njim ali pod prometnico, npr. železniško progo, cesto

krížišče -a s grad., prom. mesto, kjer se križata, stikata najmanj dve poti, cesti, železniški progi

krízna gláva -e -e ž stroj. ➔ krížnik

krízna méra -e -e ž grad. razdalja med dvema bližnjima ogliščema, ki nista na isti premici

krízna plôšča -e -e ž stroj. strojni del v obliki okrogle plošče s pravokotnim grebenom na vsaki strani kot vmesni del med polovicama gredne vezi, grebena sta med seboj zamaknjena za 90°

krízna spójka -e -e ž grad. spojka za cevi fasadnega, delovnega odra iz dveh fiksno križno spojenih objemk, izdelana iz dveh polovic, da se lahko postavi na cevi in pritrdita s spojnim vijakom

krízna stréha -e -e ž grad. streha nad kvadratnim ali pravokotnim tlorisom stavbe z dvema

križajočima se slemenoma, na vseh štirih straneh je fasada s trikotnimi stenami, voda odteka po globelih v štiri vogalne točke

krížni cévni prikljúček -ega -ega -čka m stroj. cevni priključek v obliki križa za povezavo štirih cevi

krížnik -a m stroj. element z drsnim vodilom, ki spaja batnico batnega stroja in ojnico ročičnega mehanizma **Sp:** drsna gláva, krízna gláva

krížni navítek -ega -tka m tekst. valjast ali koničen navitek preje, stenja, katerega navoji se pri navijanju križajo

krížni obòk -ega -óka m grad. obok, ki ima obliko predora dveh valjastih ali šilastih obokov nad kvadratnim prostorom ali pri križanju hodnikov, kjer se dva polkrožna loka sekata pod pravim kotom in se obremenitev prenaša na vogalne stebre

krížni polagálnik -ega -a m tekst. stroj za vodoravno ali navpično polaganje koprne iz plastičnih vlaken, ki je vključen v linijo za mikalnikom z valjčki

krížni zgíb -ega -a m stroj. zgib, sestavljen iz dveh viličastih delov s pestom za pritrditev na konec gonilne ali gnane gredi, ki sta z osrednjim križnim delom povezana s tečaji **S:** kardánski zgíb **Sp:** Cardano-Hookov zgíb, Cardanov zgíb **PRIM.:** homokinétični zgíb, univerzálni zgíb

krízno bárvanje -ega -a s tekst. barvanje tekstilije iz dveh ali več vrst vlaken z barvili različnih skupin v eni kopeli ali več kopelih, da se dosežejo dvo- ali večbarvni učinki **S:** selektivno barvanje **PRIM.:** diferénčno barvanje, dvóbárvno barvanje

krížnogrebénasti obòk -ega -óka m grad. obok, ki ima obliko predora dveh križajočih se obokov, na diagonalnih presečiščih okrepljen z izstopajočim grebenom, na katerem se zaključa

krízno vítje -ega -a s stroj. vitje vzporednih žic, pramenov, ki so razvrščeni v več plasteh okoli jedra v sredini, pri čemer je vsaka plast vita v nasprotno smer

kírma -e ž stroj. zadnji del ladje, čolna, navadno s krmilom in propelerjem

krmárjenje -a s upravljanje, vodenje s krmilom, npr. plovila

krmárnica -e ž stroj. prostor na ladji, čolnu, kjer je nameščena krmilna naprava s krmarskim kolesom ali krmilno palico in navigacijskimi instrumenti **PRIM.:** povélniški most

krmílje -a s elektr., stroj. sestav mehatronskih gradnikov za krmiljenje, regulacijo naprav, strojev, postrojev

krmíljenje -a s elektr., stroj. uravnavanje izhodne veličine naprave, stroja, sistema na želeno vrednost s sistemom v odprti ali sklenjeni zanki

krmíljenje bremén -a -- s elektr. vodenje porabe električne energije v elektroenergetskem sistemu

krmíljenje v odprti zánki -a --- s elektr., stroj. uravnavanje izhodne veličine naprave, stroja, sistema na želeno, programsko spreminjajočo se vrednost brez povratne zveze

krmíljenje v sklénjeni zánki -a --- s elektr., stroj. uravnavanje referenčne veličine naprave, stroja, sistema na želeno, programsko spreminjajočo se vrednost s povratno zvezo **Sp:** krmíljenje v zaprti zánki

krmíljenje v zaprti zánki -a --- s elektr., stroj. ➔ krmíljenje v sklénjeni zánki

krmílna elektróda -e -e ž elektr. elektroda, na katero se pritisne napetost za krmiljenje toka med dvema ali več elektrodami

krmílna enóta -e -e ž elektr., stroj. enota tehnične sistema za krmiljenje, npr. regulator, elektronski krmilnik

krmílna mréžica -e -e ž elektr. krmilna elektroda, ki v elektroniki uravnava pretok elektronov od katode k anodi

krmílna napráva -e -e ž stroj. naprava za krmiljenje delovanja naprave, stroja

krmílna odprtína -e -e ž stroj. precizno obdelana odprtina, npr. v puši batnega drsniškega ventila, navadno s pravokotnim, trikotnim ali okroglim prerezom, ki jo bolj ali manj pripira batni drsnik in s tem krmili pretok fluida

krmílna omárica -e -e ž elektr. majhna omara z opremo, potrebno za krmiljenje, stikanje, tudi za zaščito motorja ali drugih električnih aparatov

krmílna pálica -e -e ž **1.** palica z ročajem, pritrjena na podnožje tako, da z nagibanjem vnaša v računalnik krmilne parametre za vodenje kazalca po zaslonu računalnika, za upravljanje vozila, letala, plovila, mobilnega stroja **2.** fiz. palica iz kadmija v jedrskem reaktorju za uravnavanje njegove moči **Sp:** kontrolna pálica

krmílna veličína -e -e ž stroj. veličina kot parameter naprave, stroja, sistema, na katerega se vpliva ročno, s predkrmiljem ali samodejno s krmilnikom, regulatorjem, servokrmiljem, npr. položaj, hitrost, vrtilna frekvenca, sila, navor

krmílna žíla -e -e ž elektr. izoliran električni vodnik v elektroenergetskem kablu za prenos krmilnih signalov

krmílni cénter -ega -tra m center za krmiljenje več naprav, strojev, postrojev, obratov, sistemov **PRIM.:** dispéčerski cénter

krmílni diagrámm -ega -a m stroj. diagram, ki kaže medsebojno odvisnost gibanja bata in krmilnega drsnika pri batnih strojih

krmílni dróg -ega -a m stroj. drog krmilnega mehanizma

krmílni elemènt -ega -énta m **1.** stroj. gradnik krmilnika, npr. ploščati drsnik, batni drsnik, stožčasti ventil, drsnik zasuna, loputa **2.** elektr. osnovni gradnik krmilne naprave, sistema, npr. stikalo, rele, potenciometer, elektromagnet

krmílni impúlz -ega -a m elektr. kratek signal, ki proži krmiljenje procesa

krmílnik -a m elektr., stroj. sestavina krmilne naprave, npr. krmilni mehanizem, hidravlični ventil, servomotor, krmilni ojačevalnik, regulator

krmílni kábel -ega -bla m elektr. večžilni kabel za prenos krmilnih, merilnih, javljalnih in drugih informacijskih signalov

krmílník potí -a -- m stroj. hidravlična sestavina za zapiranje, odpiranje ali usmerjanje in krmljenje toka hidravličnega fluida

krmílني mehanízem -ega -a zma m stroj. mehanski del krmilnika, regulatorja, naprave za upravljanje, krmarjenje z mobilnim strojem, vozilom, plovilom, letalom

krmílني púlt -ega -a m pult z instrumenti za nadzor in sestavinami za krmljenje naprav, strojev kot vmesnik človek-stroj

krmílني rób bátnege drsníka -ega -a -- m stroj. natančno obdelan rob kolutno oblikovnega delovnega polja, ki skupaj z nasprotnim podobnim robom v ohišju, puši ventila tvori krmilno odprtino, npr. hidravličnega, pnevmatičnega ventila

krmílني signál -ega -a m signal, ki usmerja delovanje naprave na podlagi informacij, ki jih posredujejo zaznavala, npr. temperature, tlaka, položaja elementa

krmílني sistém -ega -a m stroj. tehnični sistem, namenjen vodenju naprave, stroja za zagotavljanje želene, nastavljene, programirane vrednosti določene izstopne veličine

krmílno pólje -ega -a s stroj. precizno obdelano delovno polje krmilnega bata določene širine glede na krmilni kanal, ki zagotavlja ustrezno prekritje

krmílno pólje bátnege drsníka -ega -a -- s stroj. delovno polje, ki krmili tok fluida z enim ali dvema krmilnima roboma **PRIM.:** délovno pólje bátnege drsníka

krmílno vézje -ega -a s stroj. električno ali elektronsko vezje, ki oblikuje signal za proženje vkrmilne sestavine, npr. proporcionalnega magneta pri proporcionalnem ventilu ali navornega motorja, potopne tuljavice pri servoventilu

krmílo -a s stroj. sestavni del, sestavina ali naprava za krmarjenje, vodenje mobilnih delovnih in/ali transportnih strojev, npr. vozil, plovil, letal, gradbenih, kmetijskih strojev

kórmna lúč -e lučí ž prom. navigacijska luč na krmi plovila, ki neprekinjeno oddaja belo svetlobo v nasprotni smeri njegove plovbe

krógelna kápica -e -e ž mat. kriva ploskev, ki jo ravnina odreže od sfere

krógelna pípa -e -e ž stroj. pipa z vrtljivo prevrtano kroglo kot zapiralom

krógelne fúnkcije -ih -ij ž mn. mat. kvadratno integrabilne funkcije, definirane v krogelnem prostorskem koordinatnem sistemu, ki tvorijo ortonormirano bazo Hilbertovega prostora z definicijskim območjem v krogli

krógelne koordináte -ih -át ž mn. mat. koordinate v trirazsežnem prostoru, ki definirajo lego izbrane točke s tremi števili r , θ in ϕ , kjer je r oddaljenost točke od koordinatnega središča, θ kot med koordinatno osjo z in vektorjem od izhodišča do izbrane točke in ϕ kot med ravnino začetnega meridiana in meridiana, ki gre skozi izbrano točko **S:** sférne koordináte

krógelni izsèk -ega -éka m mat. iz krogle izsekano telo, ki ga omejujeta krogelna kapica in plašč pokončnega stožca **S:** izsèk krógle

krógelni koordinátni sistém -ega -ega -a m mat. pravokotni koordinatni sistem, v katerem je položaj točke podan s krogelnimi koordinatami **S:** sférni koordinátni sistém

krógelni mlín -ega -a m kem. teh., rud. bobnasti mlin za suho ali mokro mletje, v katerem so mlevna telesa jeklene ali keramične krogle, uporablja se npr. v industriji cementa, rudarstvu **S:** króglični mlín

krógelni odsèk -ega -éka m mat. del krogle, ki ga od nje odreže ravnina

krógelni zgíb -ega -a m stroj. zgib, ki omogoča prostorsko nagibanje členov mehanizma, npr. homokinetični zgib, zgib robota **S:** sklèp **Sp:** sfèrični zgíb

krógelno iskrílo -ega -a s elektr. iskrilo z elektrodama v obliki krogle, ki se uporablja pri razelektritvah prenapetosti

krógelno valovánje -ega -a s fiz. valovanje, ki se širi radialno od izvira z enako hitrostjo v vseh smereh

króglasti grafit -ega -a m met. grafit kroglaste oblike kot mikrostrukturna sestavina železove litine **Sp:** sferoidálni grafit **PRIM.:** vózlasti grafit

króglasti perlít -ega -a m met. perlit kroglaste oblike, ki nastane z žarjenjem jekla pri temperaturi 680–720 °C, daje mu večjo žilavost in oblikovalnost **Sp:** sferoidít **PRIM.:** lamélni perlít

króglasti rezervoár -ega -ja m rezervoar v obliki krogle za shranjevanje plinov pod tlakom

króglični ležáj -ega -a m stroj. kotalni ležáj s kroglicami

króglični mlín -ega -a m kem. teh., rud. bobnasti mlin za suho ali mokro mletje, v katerem so mlevna telesa jeklene ali keramične krogle, uporablja se npr. v industriji cementa, rudarstvu **S:** krógelni mlín

krogljénje -a s met. ☞ sferoidizácija

krógov izsèk -ega -éka m mat. ravninski lik, ki ga omejujeta dva polmera in krožni lok med njima **S:** izsèk króga

krojáški kánafas -ega -a m tekst. sivkastomodro, močno škrobljeno in kalandrirano platno za vmesno podlogo pri oblekah **S:** krajáško plátno

krojáško plátno -ega -a s tekst. sivkastomodro, močno škrobljeno in kalandrirano platno za vmesno podlogo pri oblekah **S:** krajáški kánafas

krojénje -a s razrez sestavnih delov obleke, obutve, delov iz furnirja, lesa, pločevine na zelene oblike in mere

krojílnica -e ž tekst. prostor, obrat za rezanje blaga pri krojenju tekstilij

krojílnik -a m tekst. stroj za rezanje blaga pri krojenju tekstilij **S:** stròj za izrezovánje

krojílني sestáv -ega -áva m tekst. sestav iz nalagalnika bal, stroja za polaganje plasti blaga, krojilnih miz s krojilniki in z vgrajenim transportnim trakom

krôjna slíka -e -e ž tekst. navadno z računalniškim programom v zmanjšanem merilu izdelan krojni naris s pomanjšanimi krojnimi deli

krôjni narís -ega -a m tekst. na predpisano širino materiala položena kombinacija krojnih delov v pravi velikosti

Kroll-Bettertonov postópek -ega -pka [król bêtərtənov] m met. pirometalurški postopek za odstranjevanje bizmuta iz surovega svinca pri rafinaciji svinca

Krollov postópek -ega -pka [królov] m **1.** met. pirometalurški postopek za pridobivanje kovinskega titana, pri katerem se iz ilmenita v rudi najprej pridobi plinasti titanov tetraklorid, $TiCl_4$, ki se nato reducira s tekočim magnezijem do gobastega titana **2.** met. pirometalurški postopek za pridobivanje kovinskega cirkonija z redukcijo cirkonijevega klorida s kovinskim magnezijem

kròm krôma m kem. prvi element kromove skupine periodnega sistema, jekleno siva, sijajna, trda kovina, obstojna na zraku, uporablja se za zlitine, npr. orodna jekla, nerjavna jekla, za galvanske prevleke za lepši videz in odpornost proti koroziji, simbol Cr

krómanje -a s kem. teh. galvansko prevlečenje kovinskih predmetov s tanko plastjo kroma za polepšanje videza, za zaščito pred korozijo **Sp:** kromíranje

kromát -a m kem. sol kromove (VI) kisline, npr. kalijev kromat, K_2CrO_4

kromátična aberácija -e -e ž fiz. ☞ bárvna aberácija

kromátična bárvna -e -e ž **1.** barva, ki ima različno svetlost in nasičenost in predstavlja barvni ton **S:** péstra bárvna (1) **2.** nasičena spektralna barva, ki opiše barvni ton **S:** péstra bárvna (2)

kromátíčnost -i ž lastnost barve, ki istočasno opiše barvni ton in nasičenost, ki sta dve od treh osnovnih lastnosti

kromatíranje -a s kem. teh. postopek za površinsko zaščito kovin z alkalnimi vodnimi

kromátni ión

raztopinami spojin šestvalentnega kroma, pri katerem nastane prevleka netopnega kovinskega kromata

kromátni ión -ega -a m kem. šestvalentni anion kromovih soli, CrO_4^{2-} , zmerno močen oksidant

kromatograf -a m kem. naprava za analizo s kromatografijo

kromatografija -e ž kem. tehnika, ki se uporablja za ločevanje ali analizo zmesi plinov, tekočin, raztopljenih snovi na podlagi razlike v hitrosti, s katero potujejo posamezne sestavine preiskovane snovi po trdnem ali tekočem mediju **Sp**: kromatografska analiza

kromatografska analiza -e -e ž kem. ☞ kromatografija

kromatografska kolóna -e -e ž 1. kem. tanka kovinska ali steklena cev za ločevanje sestavin pri plinski ali tekočinski kromatografiji s premerom 4–10 mm in dolžino nekaj metrov, ki je napolnjena s stacionarno fazo 2. kem. navadno steklena cev za izolacijo posameznih kemičnih spojin iz njihove zmesi s kolonsko kromatografijo s premerom do 50 mm in dolžino do 1 m, z nasutjem adsorbenta kot stacionarno fazo

kromatogram -a m 1. kem. vzorec barvnih lis na adsorbentu pri papirni ali tankoplastni kromatografiji 2. kem. grafični zapis, ki ga zapiše na papir pisalnik plinskega ali tekočinskega kromatografa

kromíranje -a s kem. teh. ☞ krómanje

kromít -a m kem. krom(III)-železov(II) oksid, FeCr_2O_4 , glavna sestavina pomembne kromove rude

kromítna opéka -e -e ž met. ognjevzdržna opéka z velikih deležem Cr_2O_3

króm-magnezítna opéka -e -e ž met. ognjevzdržna opéka iz magnezijevega in kromovega oksida z veliko toplotno stabilnostjo in obstojnostjo pri visokih temperaturah

króm-molibdénovo jéklo -ega -a s met. maloogljivo jéklo z masnim deležem okoli 1 %

kroma in 0,1–0,25 % molibdena, dobro kaljivo in korozijsko obstojno, za avtomobilsko industrijo

króm-níkljevo jéklo -ega -a s met. nerjavno kromovo jéklo z dodatkom niklja, npr. jéklo z masnim deležem kroma 18 % in niklja 8 %, uporablja se za jedilni pribor, kirurške instrumente, kuhinjska korita

kromofór -a m kem. teh. skupina z dvojno vezjo v molekuli organske snovi, nosilka obarvanosti **S**: kromofórna skupína **Sp**: barvílna skupína

kromofórna skupína -e -e ž kem. teh. skupina z dvojno vezjo v molekuli organske snovi, nosilka obarvanosti **S**: kromofór **Sp**: barvílna skupína

krómova kislína -e -e ž kem. kromova(VI) kislina, H_2CrO_4 , rdeči kristali, zelo jedka, uporablja se v galvanskih kopelih za kromanje, njena uporaba pa se zaradi kancerogenosti opušča ali omejuje

krómova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi šeste skupine periodnega sistema: kovine krom, molibden in volfram

krómov galún -ega -a m kem. kalij-kromov(III) sulfat dodekahidrat, $\text{CrK}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, z vijoličastimi oktaedriskimi kristali, ki se uporablja za strojenje usnja

krómovo jéklo -ega -a s met. nerjavno jéklo, ki vsebuje vsaj 11 % masnega deleža kroma

krómovo strojénje -ega -a s kem. teh. strojenje s kromovimi spojinami, npr. kromati, dikromati, kromovim galunom, najbolj uporabljan postopek strojenja

krómov trifluoríd -ega -a m kem. kromov(III) fluorid, kromova(III) sol fluorovodikove kisline, CrF_3 , zelen prašek, netopen v vodi, hidrat je topen v vodi, v manjši meri se uporablja kot čimža pri barvanju volne

krómov tríoksíd -ega -a m kem. kromov(VI) oksid, CrO_3 , anhidrid kromove kisline, rdeča kristalinična snov, močen oksidant, uporablja se pri galvanskih kopelih za kromanje, uporaba pa se zaradi kancerogenosti omejuje ali opušča

króna -e ž vrh kronskega svedra z več rezili iz orodnega jekla ali z vložki iz karbidne trdine, industrijskih diamantov

króna pregráde -e -- ž grad. najvišji del pregrade, lahko suhi zaključek telesa pregrade po njeni celotni dolžini, lahko pa je deloma izveden tudi kot preliv, ki omogoča kontrolirano prelivanje zajezone vode čez telo pregrade

króna prelíva -e -- ž grad. najvišji del pregrade za kontrolirano prelivanje zajezone vode

kronometríránje -a s merjenje časa trajanja kakega elementa dela

krónska mática -e -e ž stroj. matica z zarezami na eni ploskvi, kar daje videz krone, uporablja se kot okras ali varovanje proti odvijanju z razcepko **PRIM.:** slépa mática (2)

krónski svéder -ega -dra m sveder za navadno ali jedrno vrtnanje z vrhom v obliki krone

krónsko stéklo -ega -a s kem. teh. optično steklo, ki vsebuje alkalijske kovine in kalcij, ima zelo majhen lomni količnik in majhno disperzijo

króvna plást -e plastí ž grad. vrhnji del voziščne konstrukcije, praviloma zgrajen iz obrabne plasti in vezane zgornje nosilne plasti

krovnína -e ž rud. hribina nad rudnim telesom, plastjo premoga, rudno žilo

króvska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se pokrivajo strešne površine, npr. z opečnimi ali betonskimi strešniki, škodlami, ravno ali profilirano pločevino, bituminiranimi trakovi, vlaknenimi cementnimi ploščami, s ploščami iz bituminiranega strešnega kartona

króženje -a s 1. meh. gibanje točke po krožnici 2. fiz. gibanje snovi, npr. vode, plina, zraka, v krogu, po obtočnem cevovodu, pri krožnem procesu

króžilni réaktor -ega -ja m kem. teh. reaktor s koncentrično vzgonsko mešalno cevjo z mešalom ali s šobo za uvajanje plina vanjo **PRIM.:** obtóčni réaktor

króžišče -a s grad., prom. prostor z enopasovnim ali večpasovnim krožnim voziščem z otokom v sredini za stekanje najmanj dveh ali več cest

króžna brána -e -e ž agroteh. priključna brana, sestavljena iz dveh vrst drobilnih diskov in ravnalnega valja, diski v prvi vrsti režejo in rahlajo obdelovalno zemljo, diski v drugi vrsti drobijo grude, pulijo plevel in odstranjujejo stebela, ki so ostala v zemlji po žetvi, ravnalni valj pa ravna zemljo **Sp:** diskasta brána

króžna evolvénta -e -e ž mat. krivulja, ki jo opiše svinčnik na koncu napete strune, ki se odvíja od oboda krožnice

króžna frekvénca -e -e ž fiz. frekvenca, pomnožena z 2π , hitrost spreminjanja faznega kota, simbol ω , enota radian na sekundo ali sekunda na minus ena **Sp:** kótna frekvénca **PRIM.:** frekvénca (1), vrtilna frekvénca

króžna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, inverzna katerikoli trigonometrični funkciji **S:** ciklo-métríčna fúnkcija

króžna ígelnica -e -e ž tekst. ležišče pletilnih igel krožnega pletilnika, igelna plošča ali igelni cilinder

króžne škárje -ih -rij ž mn. met. škarje v obliki vrtečega se koluta za prečno ali vzdolžno razrezovanje, obrezovanje valjanega traku **S:** kolútne škárje

króžni cevovòd -ega -óda m cevovod s sklenjenim tokom, npr. za kroženje zraka, vode

króžni diagrám -ega -a m 1. grafikon, ki v obliki kroga prikazuje zvezni potek stanj, nalog, dogodkov **PRIM.:** histográm, stólpčni diagrám 2. grafikon, ki z razdelitvijo kroga prikazuje deleže, vplive, pomen posameznih dejavnikov v danem procesu **PRIM.:** histográm, stólpčni diagrám 3. elektr. karakteristika sinhronskega ali asinhronskega stroja, ki pri določenih pogojih kaže odnos med delovno in jalovo komponento toka v primarnem navitju

króžnik -a m stroj. strojni element v obliki plitve, okrogle posode za določeno opravilo, npr. doziranje, peletiranje

króžnikasti brús -ega -a m stroj. brus v obliki krožnika za brušenje, npr. frezal, svedrov **PRIM.:** sklédasti brús

króžni materiál -ega -a m met. odpadke, ki se pri izdelovanju kovinskih polizdelkov, izdelkov, npr. pri litju ulitkov, vrača nazaj na predelavo, predvsem na taljenje v talilni peči

króžni pletílnik -ega -a m tekst. pletílnik s krožno razporejenimi pletílnimi iglami, navadno nameščenimi vzporedno v igelnem cilindru ali radialno v igelni plošči

króžni procés -ega -a m fiz., stroj. navadno termodinamični proces, pri katerem delovni fluid preide skozi različna stanja in se na koncu vrne v izhodiščno stanje

króžni razporéd -ega -éda m elektr. razpored kontaktov v obliki krogov v okroglem konektoru

króžni žagálni list -ega -ega -a m les., stroj. osnovni element krožnega žagalnega stroja v obliki okrogle plošče z ostrimi, izmenično razprtimi zobmi ali vložki iz karbidne trdine **PRIM.:** žágni list

króžni žagálni stròj -ega -ega stròja m les. žagalni stroj s krožnim žagnim listom **Sp:** cirkulárka, cirkulárna žága

króžno gospodarstvo -ega -a s gospodarski sistem z organizacijo proizvodnje in porabe, ki temelji na souporabi, ponovni uporabi, popravilu, prenovi, ponovni proizvodnji izdelkov, kroženju energije, anorganskih in organskih snovi **PRIM.:** premočrtno gospodarstvo

króžno polarizírana svetlôba -- -e -e ž fiz. svetloba, pri kateri se električna poljska jakost vrti s frekvenco nihanja svetlobnega valovanja okrog valovnega vektorja, sestavlja jo lahko superpozicija dveh enako močnih linearno polariziranih komponent, fazno premaknjenih za 90° **PRIM.:** polarizírana svetlôba

krtáčena površina -e -e ž grad. z žičnimi krtáčami obdelana površina naravnega kamna, da se dobi gladka, a nedrseča površina

krtáčenje -a s tekst. čiščenje blaga s krtáčnim bobnom ali krtáčnimi valji za odstranitev svaljkov, odrezanih niti in drugih nečistoč

krtáčka -e ž elektr. ➡ ščétka

krtíčar -ja m agroteh., stroj. traktorski priključek za kopanje osuševalnih rovov

krvni strúp -ega -a m kem. bojni strup, ki blokira prenos kisika po krvi, npr. vodikov cianid

ksantogenát -a m kem. sol O-alkilestra ditioogljikove kisline, npr. ksantogenat celuloze, ki se uporablja za proizvodnjo viskozne filamentne preje **PRIM.:** viskóza

ksénon -a m kem. element iz skupine žlahtnih plinov, uporablja se npr. v projektorskih žarnicah, sijalkah, simbol Xe

kserogél -a m kem. gel s porami, napolnjenimi z zrakom, ki se odlikuje z veliko poroznostjo in majhno gostoto in se dobi z odstranjevanjem topila pri nadkritičnih pogojih, pri čemer se struktura ne skrči **S:** aerogél

kserográf -a m graf. naprava za fotokopiranje, pri katerem se črni ali barvni prah prilepi na električno nabite površine z osvetljene slike, ki se kopira **PRIM.:** lázerski tiskálnik

kserografíja -e ž graf. tehnika preslikavanja grafičnih slik s fotokopiranjem, navadno s tonerjem, prevladujoč postopek reprodukcije slik in tiskanja računalniško pripravljenih besedil **Sp:** eléktrofotografíja

ksilén -a m kem. dimetilbenzen, $C_6H_4(CH_3)_2$, ki obstaja v treh izomernih oblikah: o-ksilen, m-ksilen in p-ksilen, zmes vseh treh se uporablja kot topilo **Sp:** ksilól

ksilól -a m kem. ➡ ksilén

ksilolít -a m grad. strjena zmes Sorelovega cementa in polnila, navadno žagovine

KTV -- [katevé] ž krat. ekol. ➡ kratkotrájna vrédnost

kubíčna enáčba -e -e ž mat. enáčba, katere rešitve so ničle polinoma tretje stopnje

kubíčna fúnkcíja -e -e ž mat. fúnkcíja, ki ima obliko $y = x^3$

kubíčna mreža -e -e ž kem. prostorska mreža z razporeditvijo atomov v ogliščih kocke

kubični čévelj -ega -vlja **m** anglosaška merska enota za prostornino, 28,316 85 dm³

kubični korén -ega -a **m** mat. inverzna funkcija kubične funkcije

kubični kristálني systém -ega -ega -a **m** kem. kristalni sistem s tremi med seboj pravokotnimi in enako dolgimi primitivnimi vektorji

kubični méter -ega -tra **m** izpeljana merska enota SI za prostornino, simbol m³ **Sp:** kubík

kubični minerál -ega -a **m** kem. mineral iz kubičnega kristalnega sistema

kubični polinóm -ega -a **m** mat. polinom tretje stopnje, oblike $p(x) = ax^2 + bx^2 + cx + d$

kubík -a **m** ☞ kubični méter

kulíranje -a **s** tekst. upogibanje niti za oblikovanje zanke pri pletenju

kulírno pleténje -ega -a **s** tekst. pletenje z oblikovanjem zank iz ene ali več niti, ki tečejo v pletivu v prečni smeri, v smeri votka

kulírno pletívo -ega -a **s** tekst. pletivo, izdelano s kulirnim pletenjem

kulísa -e **ž** stroj. strojni del, ročica, ovoza, navadno z izrezom, v katerem drsi kulisni kamen **PRIM.:** nihálka, nihálna ovóza

kulísni kámen -ega -mna **m** stroj. kamen v obliki prizmatičnega drsnika s čepom za pritrditev pogonskega kolesa, ročice, ki drsi po izrezu kulise, npr. pri nihalni ovozi **S:** ovóznik

kulísni mehanízem -ega -zma **m** stroj. mehanizem s kuliso za pretvarjanje vrtilnega gibanja v nihanje ali premočrtno gibanje **PRIM.:** nihálna kulísa, nihálna ovóza

kulminácija -e **ž** astr. najvišji položaj nebesnega telesa nad obzorjem, ko telo preide čez krajevni meridian

kultivátor -ja **m** agroteh. traktorski priključek, ki se uporablja za obdelovanje, rahljanje, drobljenje zemlje, tal, npr. grebač, rahljálnik

kultúrna rastlína -e -e **ž** rastlina, ki se namerno goji zaradi koristnosti, npr. za prehrano, industrijsko predelavo, okras

kumulatívna frekvénca -e -e **ž** vsota vseh absolutnih frekvenc v urejeni množici frekvenčnih razredov do izbranega razreda, npr. število vseh prebivalcev mesta, mlajših od 50 let

kumulatívna verjétnostna fúnkcija -e -e -e **ž** mat. verjetnostna funkcija, ki pri realnem argumentu x pomeni verjetnost, da naključna spremenljivka zavzame vrednost, ki je manjša ali enaka x

kumulén -a **m** kem. ogljikovodik z najmanj tremi kumuliranimi dvojnimi vezmi v molekuli, npr. butatrien $\text{CH}_2=\text{C}=\text{C}=\text{CH}_2$

kumulírana dvójna véz -e -e vezí **ž** kem. dvojna vez, ki je neposredno ob naslednji dvojni vezi **PRIM.:** izolírana dvójna véz, konjugírana dvójna véz

kunít koprénka tekstílija -- -e -e **ž** tekst. tridimenzionalna voluminozna kopenska tekstilija s pretežno navpično razporeditvijo vlaken, ki je na eni strani utrjena s prešivanjem z lastnimi snopiči vlaken

kúpola -e **ž** grad. obok kroglaste oblike nad okroglim, kvadratnim ali večkotnim tlorisom

kúpolasta stréha -e -e **ž** grad. streha z obliko polkrogle ali elipsoida nad krožnim, eliptičnim ali poligonalnim tlorisom stavbe

kúpolka -e **ž** met. talilna peč za izdelavo sive litine

kuprít -a **m** met. rdeč kubični bakrov(I) oksid, Cu_2O , manj pomembna bakrova ruda **Sp:** rdéči bakréneč

kurílno ólje -ega -a **s** **1.** kem. teh. naftna frakcija, destilat ali ostanek po destilaciji, ki jo sestavljajo alkani, cikloalkani in aromatski ogljikovodiki, uporablja se kot kurivo za peči, parne kotle **2.** kem. teh. naftna frakcija z območjem vrelišča 170–390 °C in plameniščem nad 55 °C, ki se uporablja kot gorivo za ogrevanje zlasti stanovanjskih prostorov **S:** ékstra láhko kurílno ólje **Sp:** náfta (3)

kuríllost -i **ž** **1.** stroj. količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju trdnega ali tekočega goriva, če se pri tem vodna para ne kondenzi-

ra, in njegove mase, simbol H_J , merska enota kilojoule na kilogram **Sp**: spódnja kalórična vrédnost (1) **2.** stroj. količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju plinastega goriva, če se pri tem vodna para ne kondenzira, in njegove prostornine pri standardnih pogojih, simbol H_V , merska enota kilojoule na kubični meter **Sp**: spódnja kalórična vrédnost (2)

kurívo -a s kem. teh. gorivo, ki se uporablja za pridobivanje toplote z zgorevanjem, predvsem za ogrevanje prostorov, npr. les, premog **PRIM.:** tórdno gorívo

kúter -ja m enojamborna jadrnica z glavnim jadrom, vršnim jadrom in več floki

kváčka -e ž tekst. na enem koncu v kavelček ukrivljena igla, ki se uporablja za kvačkanje

kvačkálnik -a m tekst. snutkovni pletilnik z vodoravno v igelnjaku ležecimi iglami

kváčkana čipka -e -e ž tekst. s kvačko ali kvačkálnikom prosto, brez podlage izdelana čipka

kváčkanje -a s tekst. ročno ali strojno oblikovanje petelj v stolpiče in verižice ter njihovo pove-zovanje v izdelek, navadno v čipko

kváder -dra m **1.** mat. geometrijsko telo, pravokotni paralelepiped **2.** grad. velik, navadno prizmatično oblikovan gradbeni element, npr. obklesan kamen **S:** klesánek

kvadránt -a m **1.** mat. vsako od štirih polj, na katera razdeli ravnino kartezični koordinatni sistem **2.** astr. priprava za merjenje višine nebesnih teles pri prehodu čez krajevni meridian **3.** astr. priprava za merjenje kotov, ki so jo uporabljali srednjeveški pomorščaki

kvadránt pogóna -a -- m stroj. eden od štirih vrst pogona ali zaviranja z motorjem pri vozilih ali mobilnih strojih, kjer prvi kvadrant predstavlja pogon naprej, drugi zaviranje pri vožnji naprej, tretji pogon nazaj in četrti zaviranje pri vožnji nazaj

kvadrátična plôškev -e -kve ž mat. ploskev, ki jo je mogoče izraziti v implicitni obliki z rešitvijo kvadratnega polinoma za kartezične koordinate x, y, z , npr. točke na elipsoidu

zadoščajo enačbi $(x/a)^2 + (y/b)^2 + (z/c)^2 = 1$
S: plôškev drúgega réda

kvadrátna enáčba -e -e ž mat. enačba, s katero se iščejo ničle kvadratnega polinoma, $x^2 + ax + b = 0$

kvadrátna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija $y = x^2$

kvadrátna matríka -e -e ž mat. matrika z enakim številom stolpcev in vrstic

kvadrátna tesnílka -e -e ž stroj. ➡ kvadrátni obróček

kvadrátni čévelj -ega -vlja m anglosaška merska enota za ploščino, 0,092 903 04 m²

kvadrátni deciméter -ega -tra m mat. desetiški manjkratnik enote za ploščino, simbol dm², 1 dm² = 10⁻² m²

kvadrátni korén -ega -a m mat. inverzna funkcija kvadratne funkcije

kvadrátni méter -ega -tra m izpeljana merska enota SI za ploščino, simbol m²

kvadrátni miliméter -ega -tra m mat. desetiški manjkratnik enote za ploščino, simbol mm², 1 mm² = 10⁻⁶ m²

kvadrátni obróček -ega -čka m stroj. obročasta tesnilka s kvadratnim prerezom, ki se uporablja zlasti pri statičnih tesnilnih spojih **Sp:** kvadrátna tesnílka **PRIM.:** Ó-obróček

kvadrátni polinóm -ega -a m mat. polinom, v katerem nastopajo spremenljivke najpogosteje v drugi potenci, npr. $f(x) = ax^2 + bx + c$, $g(x, y) = ax^2 + 2bxy + cy^2$

kvadrátni zákon upôra -ega zakóna -- m fiz. empirična zakonitost, s katero se opiše upor sredstva in velja pri večji relativni hitrosti med telesom in fluidom, mejo veljavnosti določa Reynoldsovo število, pri hitrosti, ki je blizu hitrosti zvoka ali večji od nje, koeficient upora naraste **PRIM.:** upór srédstva

kvadrátno integrabílna fúnkcija -- -e -e ž mat. funkcija, za katero obstaja integral kvadrata njene absolutne vrednosti po predpisani domeni

kvadrátno jéklo -ega -a s met. jeklen profil kvadratnega prereza

kvadrilijón -a m v Evropi milijon trilijonov, število 10^{24}

kvadríranje -a s mat. potenciranje na potenco 2

kvadrofonija -e ž elektr. popoln prostorski zvok, ki prihaja iz štirih zvočnih virov, zvočnikov, pri čemer je sprejemnik zvoka v središču med viri

kvadrupól -a m 1. fiz. multipol, ki ustvarja polje reda $l = 2$, npr. električni kvadrupol, ki je sestavljen iz dveh enakih razmaknjenih, nasproti usmerjenih električnih dipolov 2. elektr. ☞ četve-rópól

kvadrupólni momènt -ega -ènta m 1. fiz. koeficient v multipolnem razvoju polja pri redu multipola $l = 2$ 2. fiz. merilo za nesferičnost porazdelitve, npr. mase ali naboja v telesu, količnik razlike največje lastne vrednosti tenzorja vztrajnostnega momenta in vztrajnostnega momenta krogle z enako maso in gostoto ter mase telesa

kvadrupólni momènt jèdra -ega -ènta -- m fiz. ☞ jèdrski kvadrupólni momènt

kvalitativna analíza -e -e ž kem. ugotavljanje, iz katerih sestavin, elementov je sestavljena spojina, na podlagi reakcij, ki so značilne zanje

kvalitéta jékla -e -- ž 1. met. razvrstitev jékla po kvaliteti s stališča njegove uporabe, npr. konstrukcijsko jéklo, orodno jéklo S: kakôvost jékla (1) 2. met., stroj. razvrstitev jékla po kvaliteti s stališča sestave, npr. ogljikova jékla, legirana jékla S: kakôvost jékla (2) 3. grad., stroj. razvrstitev jékla po kvaliteti s stališča njegovih mehanskih lastnosti, npr. napetosti tečenja, natezne trdnosti, kovnosti, lomne žilavosti S: kakôvost jékla (3)

kvánt -a m fiz. najmanjša količina fizikalne količine, ki v naravi nastopa kot diskretna spremenljivka

kvantifikácija -e ž ugotavljanje ali izražanje količine

kvántíl -a m vsaka od vrednosti opazovane spremenljivke, ki razdelijo opazovane podatke,

urejene po vrednosti, na k delov z enakim številom podatkov

kvantitativna analíza -e -e ž kem. ugotavljanje deležev posameznih sestavin v spojini

kvantizácija -e ž 1. fiz. postopek, s katerim se zvezno porazdeljeni veličini pripišejo diskretne vrednosti, npr. pri digitalnem zapisu zvoka 2. fiz. prevedba matematičnega opisa fizikalnih pojavov iz klasičnega v modernejši kvantni opis

kvantizacíjski pogréšek -ega -ška m pogrešek, ki nastane pri digitalizaciji analogne spremenljivke zaradi izbrane dolžine digitalnega zapisa

kvantizacíjski šúm -ega -a m elektr. šum, ki nastane pri pretvorbi analognega v digitalni signal zaradi kvantizacijskega pogreška

kvántna eléktrodinámika -e -e ž fiz. teorija elektromagnetnega polja, ki združuje kvantno mehaniko, dinamiko elektrona in teorijo elektromagnetizma in je prva napovedala obstoj antidelcev

kvántna mehánika -e -e ž področje fizike, ki matematično opisuje obnašanje snovi v mikroskopskem merilu PRIM.: klásična mehánika

kvántna statístika -e -e ž fiz. statistična mehanika, ki obravnava delce z metodami kvantne mehanike, po kateri se obnašajo kot fermioni ali bozoni in jih ni mogoče razlikovati

kvántna teoríja pólja -e -e -- ž fiz. teorija polja, ki obravnava osnovne delce in strukture kot kvazidelce

kvántni délec -ega -lca m fiz. delec, katerega dinamiko je treba opisovati z metodami kvantne mehanike

kvántni izkorístek -ega -tka m fiz. količnik povprečnega števila zaznanih in vpadlih fotonov, verjetnost, da foton, ki prileti na detektor, sproži fotoefekt

kvántni systém -ega -a m fiz. sistem, sestavljen iz osnovnih delcev, atomov, molekul, valovanj, katerega lastnosti se obravnavajo z metodami kvantne mehanike PRIM.: kvántnomehánski systém

kvántni šúm -ega -a m fiz. šúm, ki je posledica kvantne narave interakcije med elektromagnetnim valovanjem in nosilci naboja

kvátnomehánske lastnosti -ih -- ž mn. fiz. lastnosti delcev, sistemov delcev, polj, ki jih klasična fizika ne pozna, npr. lastnost svetlobe, da se lahko obravnava kot tok fotonov, superprevodnost, Bose-Einsteinova kondenzacija

kvátnomehánski operátor -ega -ja m fiz. operator, ki deluje v Hilbertovem prostoru, po delovanju soroden funkcijam, ki določajo fizikalne količine, npr. energija, gibalna količina, vrtilna količina

kvátnomehánski systém -ega -a m fiz. fizikalni sistem, ki se lahko pravilno opiše le s kvantno mehaniko **PRIM.**: kvántni systém

kvántno stánje -ega -a s fiz. stanje fizikalnega sistema, kot ga opisuje valovna funkcija, ki je lahko hkrati lastna funkcija enega ali več kvátnomehánskih operatorjev

kvántno število -ega -a s fiz. število, indeks, s katerim se v kvantni mehaniki označuje stanje ohranjenih količin

kvánt sévane energíje -a --- m fiz. elementarna količina sevanja energije, produkt Planckove konstante in frekvence sevanja

kvánt vrtilne količine -a --- m fiz. najmanjša sprememba vrtilne količine fizikalnega sistema, ki jo dopušča kvantna mehanika, zaradi majhnosti pri makroskopskih telesih ni merljiva, simbol $\hbar$, $\hbar = h/2\pi$

kvárc -a m kem. ➡ krêmen

kvárčni filter -ega -tra m **1.** kem. ➡ kreménov filter **2.** elektr. ➡ kristálni filter

kvárčni kristál -ega -a m kem. ➡ kreménov kristál

kvárk -a m fiz. osnovni delec, ki nastopa v treh barvah in treh okusih, osnovna sestavina hadronov, npr. protona ali nevtrona

kvartárna amónijeva sôl -e -e solí ž kem. sol substituiranega amonijevega iona, v katerem so vsi štirje vodikovi atomi zamenjani z organskimi atomskimi skupinami, npr. tetrametilamonijev klorid, $N(CH_3)_4Cl$, oktaedecildimetilbenzilamonijev klorid, $(C_{18}H_{35})(CH_3)_2(C_6H_5CH_2)NCl$, nekatere teh soli se uporabljajo kot razkužila, površinsko aktivne snovi, invertna mila **PRIM.**: amínska sôl

kvartárni ogljikov atóm -ega -ega -a m atom, na katerega so neposredno vezani štirje ogljikovi atomi

kvaternárna zlítina -e -e ž met. zlitina, sestavljena iz štirih elementov, npr. indija, galija, mangana, arzena

kvaternárni zlítinski systém -ega -ega -a m met. zlitinski sistem kvaternarne zlitine, npr. zlitine Al-Ga-In-As

kvázibinární zlítinski systém -ega -ega -a m met. del ternarnega, kvaternarnega zlitinskega sistema, ki ima lastnosti binarnega zlitinskega sistema

kvázidélec -lca m fiz. vzbujeno stanje kvantnega sistema, ki se mu v kvantni teoriji polja lahko pripišejo lastnosti delca, npr. elektronska vrzel, fonon

kvázikristál -a m fiz. snov, urejena v ponavljajočo se, a ne periodično strukturo, ki pri rentgenski analizi kaže uklonsko sliko, podobno uklonski sliki kristala, in ima za kristal neobičajno petštevno ali desetštevno os

kváziperiódičnost -i ž lastnost pojava, ki se ponavlja, vendar v časovnih ali na prostorskih intervalih, ki niso povsem enakomerni

kvintilijón -a m v Evropi bilijon trilijonov, število 10^{30}

K-zvár -a [ká] m var. soležni zvar, pri katerem je reža med varjencema oblikovana v obliki črke K

L

labílna léga -e -e ž **1.** ravnovesna lega, v katero se telo samo ne vrne po prenehanju zunanjega vpliva **PRIM.:** nêstábilno stánje konštrúkcije **2.** lega, iz katere se telo odmakne pri najmanjši motnji, sili

labílno ravnotéžje -ega -a s fiz. ravnotežje telesa, ki se poruši ob majhnem dodatnem vplivu

labirínt -a m stroj. sistem med seboj povezanih votlinic in ozkih, prehodnih kanalov, npr. pri labirintni tesnilki

labiríntna tesnílka -e -e ž stroj. tesnilka za dušenje pare, plina, navadno pri parnih in plinskih turbinah, sestavljena iz dvojic špranj med gredjo ali prirobnico na njej in ohišjem ter obročnimi komorami v ohišju, ki so razporejene zaporedno in koaksialno z gredjo ali radialno na gred

labiríntno tesnjénje -ega -a s tesnjenje z labirintno tesnilko

labódji lók -ega -a m grad. poševni lok, sestavljen iz loka večjega polmera z ležiščem na nižji ravnini in iz loka manjšega polmera z ležiščem na višji ravnini s stičiščem obeh lokov v temenu na osi, ki poteka skozi sredino razpetine loka, uporablja se za podpiranje stopniščne rame **Sp:** labódov vrát

labódov vrát -ega -a m grad. ☞ labódji lók

laboratórijski modél -ega -a m pomanjšan izdelek za laboratorijski preskus vseh ali nekaterih lastnosti izdelka, naprave, stroja v razvoju

laboratórijski plínski gorílnik -ega -ega -a m kem. plinski gorilnik za uporabo v laboratoriju, ki omogoča kontrolirano dodajanje zraka plinu tik pred zgorevanjem, npr. Bunsenov gorilnik

laboratórijsko stétklo -ega -a s kem. teh. borosilikatno steklo z majhnim razteznostnim koeficientom, odporno proti kemičnim vplivom, ki se uporablja predvsem za izdelavo laboratorijskega posodja

ládijska pločevína -e -e ž met. jeklena pločevina iz maloogljčnega jekla velikih debelin in dimenzij, npr. debeline 6–200 mm, širine 1500–4000 mm, dolžine 6000–18000 mm, za izdelavo ladijskih trupov

ládijski pòd -ega pòda m grad., les. pod, navadno izdelan iz skobljanih desk, debeline 18–22 mm, s pravokotno, na utor ali veho obdelanimi robovi, ki se položijo tesno druga ob drugo na topi stik, stik s peresom ali stik z utorom in veho

ládijski propéler -ega -ja m stroj. ☞ ládijski viják

ládijski strójni telegráf -ega -ega -a m stroj. telegraf, ki povezuje ladijsko strojnico in poveljniški most za prenos povelj

ládijski viják -ega -a m stroj. vijaku z več listi podoben pogonski del ladje, ki ga z gredjo poganja pogonski stroj in s tem ustvarja potrebno potisno ali vlečno silo **Sp:** ládijski propéler

ládijski viják z nastavljlívmi lísti -ega -a --- m stroj. ladijski vijak z listi, katerih vzpon se lahko nastavlja, krmili, navadno z elektrohidravličnim servosistemom, da se optimira pogon, enostavno krmili hitrost in izbira smer gibanja ladje

ladjedélnica -e ž obrat za gradnjo in vzdrževanje ladij

ladjedélništvo -a s dejavnost, ki se ukvarja s projektiranjem, z gradnjo, vzdrževanjem in s klasifikacijo plovil

ládjica -e ž kem. laboratorijska posodica v obliki čolnička za segrevanje vzorcev v cevni peči, npr. platinska ladjica, porcelanska ladjica

Lagrangeeva fúnkcija -e -e [lagránževa] ž fiz. funkcija posplošenih koordinat in posplošenih hitrosti dinamičnega sistema, ki predstavlja razliko med kinetično in potencialno energijo, simbol *L* **PRIM.:** Hamiltonova fúnkcija

Lagrangeeve enáčbe -ih enáčb [lagránževe] ž mn. fiz. enáčbe analitične mehanike, ki na enoličen način sledijo iz Lagrangeeve funkcije obravnavanega mehanskega sistema, katerih rešitve opišejo poti in generalizirane hitrosti delcev

Lagrangeev načín -ega -a [lagránžev] m fiz. obravnava dinamike kontinuuma v koordinatah, ki so vezane na gibajoči se kontinuum

Lagrangeev opis -ega -a [lagránžev] m meh. računanje dinamike deformacij v koordinatnem sistemu, vezanem na snov **PRIM.:** eulerski opis

láhka kovína -e -e ž met. kovina z gostoto, manjšo od 5 000 kg/m³, npr. aluminij, magnezij, titan, berilij, in zlitina teh kovin

láhka máлта -e -e ž grad. iz lahkega agregata izdelana zidarska malta, ki ima v strjenem stanju gostoto manjšo od 1 500 kg/m³

láhka montažna grádnja -e -e ž grad. montažna gradnja, pri kateri posamezni montažni gradbeni elementi ne presegajo mase 1 000 kg

láhka zlítina -e -e ž met. zlitina, katere osnovna kovina je lahka kovina, npr. aluminijeva zlitina, magnezijeva zlitina

láhke plátinske kovíne -ih -ih -ín ž mn. kem. platinske kovine z gostotami okrog 12 g/cm³: rutenij, rodij, paladij

láhki agregát -ega -a m grad. mešanica osnovnega kamenega agregata z dodatki, npr. plovca, žindre, ugaskov, pepela, opečnega zdroba

láhki bencín -ega -a m kem. teh. lahko hlapna in vnetljiva zmes ogljikovodikov, pretežno s 6–7 ogljikovimi atomi v molekuli in vreliščem 70–90 °C

láhki betón -ega -a m grad. beton, katerega gostota je približno 2/3 gostote navadnega betona in ima zato manjšo prepustnost za toploto

láhko kurílnó ólje -ega -ega -a s kem. teh. zmes kerozina in različnih frakcij plinskega olja, ki se dobi pri predelavi surove nafte, tekočina z viskoznostjo, ki omogoča uporabo v gorilnikih brez predhodnega segrevanja, območjem vrelišč 170–390 °C in plameniščem nad 55 °C, ki se uporablja kot kurivo v gospodinjstvih za ogrevanje

lahkó taljíva zlítina ---e -e ž met. zlitina z nizkim tališčem, ki vsebujejo vsaj dve od treh osnovnih kovin, npr. bizmut, svinec, kositer, in se uporablja za talilne varovalke v samodejnih škropilnih gasilnih sistemih

lahkovódni reáktor -ega -ja m fiz. jedrski reaktor z obogatenim uranom kot gorivom in vodo kot moderatorjem in hladilnim sredstvom

lák -a m 1. tekoče premazno sredstvo, ki se nanese na površino lesa, kovine, raztopina polimera, npr. alkidne smole, poliestra v hlapnem organskem topilu, ko topilo izhlapi, nastane trda zaščitna ali olepševalna prevleka 2. kem. intenzivno obarvana, bolj ali manj netopna spojina, ki nastane iz čimžnega barvila in kovinske soli, uporablja se za barvanje tekstilnih izdelkov **PRIM.:** čimžno barvilo

lákmus -a m kem. vodotopno rastlinsko barvilo, ki se uporablja kot kislin-sko-bazni indikator s preskokom iz rdeče barve v modro v območju pH 4,5–8,3

lákmusov papír -ega -ja m kem. papir, prepojen z raztopino lakmusa, uporablja se kot kislin-sko-bazni indikator, ki v alkalnem mediju pomodri, v kislem pa pordeči

láks -a m vrstica iz polimernega monofilamenta, navadno perlona

laktám -a m kem. ciklični kislinski amid, ki nastane z intramolekularno kondenzacijo aminoskupine in karboksilne skupine aminosko-bazni kisline, npr. ε-kaprolaktam za proizvodnjo poliamidov

lámabda sonda -- -e ž stroj. sonda za nadzor kakovosti zgorevanja in učinkovitosti porabe goriva v avtomobilskem motorju z notranjim zgorevanjem

Lámbertov zákon -ega zakóna m fiz. ☞ Beer-Lámbertov zákon

laméla -e ž **1.** met. mikroskopska ploščica, npr. martenzita, perlit, grafit v mikrostrukturi materiala **2.** tanka ploščica, npr. lesa, kovine, spojena z več enakimi elementi v končni izdelek, npr. v lamelni parket, lamelno jedro transformatorja **3.** grad., les. krajša ali daljša deska za izdelavo lepljenih nosilcev **4.** elektr. tanka kovinska ploščica na kolektorju električnega stroja, ki je izolirana od drugih ploščic in povezana z enim navojem stroja **5.** grad. vodoravni ali navpični sestavni del okenskih žaluzij, senčil ali zaves iz različno profiliranih dolgih kovinskih, lesenih ploščic, ploščic iz plastike ali tkaninskih trakov **6.** stroj. oblikovana, površinsko kaljena in polirana jeklena ploščica kot osnovni sestavni del hidravlične ali vakuumske črpalke, kompresorja, hidravličnega ali pnevmatičnega motorja

lamélasti grafit -ega -a m met. grafit v obliki lamel ali lusk kot mikrostrukturna sestavina železove litine **S:** luskasti grafit **Sp:** kosmičasti grafit

lamélna črpálka -e -e ž stroj. ☞ krílna črpálka

lamélna delítev -e -tve ž **1.** elektr. obodna razdalja med simetralama sosednjih lamel na komutatorju, ki določa število lamel **2.** elektr. kot med simetralama sosednjih lamel na komutatorju

lamélna izolácija -e -e ž elektr. izolacija med lamelami komutatorja elektromotorja ali transformatorja

lamélna míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura, sestavljena iz dveh faz, kjer sta fazi α in β izločeni kot vzporedne lamele, kar se pojavlja pri usmerjenem strjevanju

lamélna sklópka -e -e ž stroj. torna sklopka z eno ali več lamelami, ki se aktivira ročno, nožno, elektromagnetno, hidravlično ali pnevmatično

lamélna vákuumska črpálka -e -e -e ž fiz., kem. teh. ☞ krílna vákuumska črpálka

lamélni evtéktik -ega -a m met. evtektik, pri katerem so njegove faze vidne pod mikroskopom kot vzporedne lamele

lamélni filter -ega -tra m stroj. usedalnik z vložkom iz zloga nagnjenih lamel za ločevanje zelo drobnih trdnih delcev, ki se najprej izločajo na lamelah, nato pa usedajo na lijakasto dno, s katerega se občasno odstranjujejo

lamélni perlít -ega -a m met. perlit iz izmenoma si sledečih lamel ferita in cementita, ki nastane z žarjenjem jekla nad temperaturo 720 °C ali s počasnim ohlajanjem in ima zaradi svoje zgradbe večjo trdoto **PRIM.:** króglasti perlít

lamélno jêdro -ega -a s elektr. jedro, del magnetnega kroga transformatorja, sestavljeno iz med seboj izoliranih listov pločevine za zmanjšanje vrtničnih tokov

laminárni tók -ega -a m meh. enakomerno, umirjeno gibanje fluida v vzporednih plasteh, značilno za pretakanje brez vrtničenja pri nizkih vrednostih Reynoldsovega števila

laminát -a m **1.** kompozit iz dveh ali več plasti med seboj zlepljenih ali zvarjenih različnih ali enakih ploskih materialov, npr. lepljeno steklo, bimetal, vezana plošča **S:** plástni kompozít **2.** tekst. tekstilni ploskovni izdelek iz dveh ali več med seboj zlepljenih ali zvarjenih plasti tkanin, pletiv ali vlaknovin za polnila anorakov, spalnih vreč, športnih copat in tehnične izdelke

laminíranje -a s **1.** les. izdelovanje, npr. lepljenje nosilca, z zlepljenjem lamel **PRIM.:** bondíranje (1), kašíranje (1) **2.** tekst. izdelovanje sestavljene tekstilije z lepljenjem vsaj dveh plasti, npr. tkanine in poliuretanske folije

lán lanú m predivo iz naravnih celuloznih veččeličnih vlaken kulturne rastline lan

lancétni lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, sestavljen iz dveh krivin s polmerom, večjim od razpona loka, in središčem v nasprotni oporni točki loka

lanéni firnež -ega -a m kem. teh. firnež na osnovi lanenega olja, uporablja se za površinsko

zaščito lesa v notranjih prostorih, npr. pohištva, vrat, stenskih oblog

lanolín -a m kem. teh. rumena voskasta snov, izloček žlez lojnic pri ovcah, ki se dobi pri pranju surove ovčje volne, uporablja se v kozmetiki za izdelavo krem

lantán -a m kem. element skandijeve skupine periodnega sistema in prvi element skupine lantanoidov, srebrnobel, mehek, koven prehodni element, ki se na zraku hitro oksidira, uporablja se kot anodni material v galvanskih členih nikelj-kovinski hidrid, kot sestavina zlitin, simbol La

lantánidi -ov m mn. kem. ☞ f-blók elementov

lantanoídi -ov m mn. kem. blok elementov v periodnem sistemu, ki je znotraj šeste periode d-bloka in obsega 15 kemijsko podobnih elementov z atomskimi števili od 57 do 71: lantan, cerij, praezodim, neodim, prometij, samarij, evropij, gadolinij, terbij, disprozij, holmij, erbij, tulij, iterbij in lutecij **S:** f-blók elementov **Sp:** lantánidi

Laplaceova enáčba -e -e [laplásova] ž mat. homogena eliptična parcialna diferencialna enáčba $\Delta[\varphi] = 0$, kjer je Δ Laplaceov operator **PRIM.:** Poissonova enáčba

Laplaceova transformácija -e -e [laplásova] ž mat. integralna transformacija, s katero se izražajo funkcije, ki pri dovolj velikem argumentu limitirajo proti 0, z vsoto ali integralom eksponentno padajočih funkcij, uporablja se npr. pri analizi sistemov krmiljenja, regulacije

Laplaceov operátor -ega -ja [laplásov] m mat. diferencialni operator, ki nastopa v enáčbah teoretične fizike in ima v kartezičnih koordinatah obliko $\Delta[\varphi] = \partial^2\varphi/\partial x^2 + \partial^2\varphi/\partial y^2 + \partial^2\varphi/\partial z^2$

lápór -ja m sedimentna kamnina sive do rumenkaste barve, ki nastane s sprijetjem zrn glinenih mineralov, s 35–65-odstotnim masnim deležem zrn apnenca in/ali dolomita, manjših od 0,063 mm, surovina za izdelavo cementa

laringofón -a m elektr. ☞ gřlni mikrofón

lás lasú m tekst. dvignjena vlakna na površini tekstilije, npr. pri žametu, plišu, velurju ali drugih kosmatenih tkaninah

lásasta razpóka -e -e ž met. zelo tanka razpoka, npr. na površini gradbenega elementa, ometa, asfaltne ceste, v izdelku iz naravnega kamna

lásasti izdélek -ega -lka m tekst. izdelek, katerega površino prekriva las

lášer -ja m (ang. light amplification by stimulated emission of radiation) fiz. naprava, ki seva ozek snop koherentne svetlobe s stimulirano emisijo vzbujenih atomov ali molekul aktivnega sredstva, npr. plina, kristala ali plazme **PRIM.:** atómska úra, máser

lášerska dióda -e -e ž fiz. svetleča dioda z optičnim resonatorjem, ki oddaja usmerjeno monokromatsko svetlobo

lášerska ionizácijska másna spektrometrija -e -e -e ž kem. spektroskopija za ugotavljanje napak v materialu, pri kateri se z močnim fokusiranim laserskim snopom uparijo ioni s površine vzorca in se analizira masni spekter nastale pare

lášerska míkroobdeláva -e -e ž stroj. postopek, pri katerem se obdela površina na mikrometrski skali s pomočjo laserske svetlobe

lášerska odklónska sonda -e -e -e ž stroj. merilna naprava, ki zaznava odklon sondirnega laserskega snopa pri prehodu skozi medij z nehomogenim lomnim količnikom

lášerska pincéta -e -e ž fiz. naprava za prijemanje in premikanje mikroskopskih dielektričnih delcev v grlu enega ali več fokusiranih laserskih snopov z nanometrsko natančnostjo

lášerska resonánca -e -e ž fiz. resonanca med osnovnim in dolgoživim stanjem nekaterih atomov, ki omogoča lasersko delovanje

lášerska toplótna obdeláva -e -e -e ž stroj. postopki izboljšanja mehanskih lastnosti materiala z laserskim segrevanjem

lášerska triangulácija -e -e ž stroj. tehnika, ki omogoča tridimenzijsko merjenje oblike površin ob uporabi laserskega osvetljevanja in kamere

lâserska vizúra -e -e ž geod. sled laserskega žarka na tarči ali steni, ki ga oddaja laserski geodetski instrument, npr. laserski nivelir, laserski teodolit

lâserski blísk -ega -a m stroj. močna, kratkotrajna svetloba, ki jo oddaja laserski vir

lâserski inženíring površín -ega -a -- m stroj. postopek, kjer z uporabo interakcije med lasersko svetlobo in snovjo spreminjamo kemijske in topografske značilnosti površin ter jim na ta način dodamo ali odvzamemo določene funkcionalnosti

lâserski nivelír -ega -ja m geod. nivelir z glavo za oddajanje vidnega laserskega žarka v smeri vodoravne vizure

lâserski pilótni snòp -ega -ega snòpa m stroj. laserski snop vidne svetlobe majhne moči za namerjanje, npr. za nastavitev obdelovalnega laserskega snopa, določanje ravnine

lâserski resonátor -ega -ja m fiz. optični resonator, v katerem je aktivna laserska snov v resonanci s frekvenco valovanja, ki jo oddajo atomi pri prehodu iz vzbujenega v osnovno stanje

lâserski skéner -ega -ja m skener, ki za zajemanje podatkov o objektih ali prostoru uporablja laserski žarek

lâserski tiskálnik -ega -a m graf. tiskalnik, ki z laserskim žarkom ustvarja vzorec električno nabitih rastrskih pik na svetlobno občutljivem valju, ki privlačijo toner, na vzorec prilepljeni toner pa se nato prenese na papir in fiksira s segrevanjem PRIM.: kserograf

lâserski žárek -ega -rka m fiz. koherenten, ozek snop monokromatskega sevanja, ki ga oddaja laser

lâsersko číščenje -ega -a s stroj. postopek odstranjevanja nečistoč s površine obdelovanca z uporabo laserskih bliskov z visoko konično močjo

lâsersko črpanje -ega -a s fiz. mehanizem priprave inverzne zasedenosti v laserskem resonatorju, ki jo je potrebno doseči za delovanje laserja

lâsersko gravíranje -ega -a s stroj. graviranje z laserskimi impulzi

lâsersko grezílo -ega -a s geod. grezilo za centriranje geodetskega instrumenta z laserskim žarkom

lâsersko označevánje -ega -a s stroj. postopek izdelave površinskih označb, ki z obsevanjem z laserskim žarkom lokalno spreminja optične lastnosti ali topografijo obdelovanca

lâsersko površínsko legíranje -ega -ega -a s met. legiranje, s katerim se najprej nanesejo na površino podlage zlitinski elementi, keramični materiali, ki se potem z visokoenergijskim laserskim žarkom stalijo, zmešajo, da se zlitinski elementi, keramični materiali dispergirajo v nastali talini na površini, po ohladitvi in strditvi pa nastane 0,1–0,5 mm debela nova zlitinska plast z veliko trdoto in obrabno trdnostjo

lâsersko preoblikovánje -ega -a s stroj. preoblikovanje, pri katerem se za segrevanje in/ali deformiranje obdelovanca uporablja laserska svetloba

lâsersko rézanje -ega -a s stroj. postopek, pri katerem se za rezanje obdelovanca uporablja fokusirana laserska svetloba velike moči

lâsersko teksturíranje -ega -a s stroj. postopek, s katerim se z interakcijo med lasersko svetlobo in snovjo spreminja površinska topografija na makro-, mikro- ali nanoskali

lâsersko trepaníranje -ega -a s stroj. postopek laserskega izrezovanja odprtin večjih dimenzij, npr. v pločevini

lâsersko varjénje -ega -a s var. varjenje z impulznim laserskim žarkom, ki daje potrebno toplotno energijo PRIM.: plázemsko varjenje, varjenje z elektróskim cúrkom

lâsersko vrtnanje -ega -a s stroj. vrtanje z impulznim laserskim žarkom velike konične moči

lâser s preklópom kvalitété -ja -- -- -- m fiz., stroj. laser, ki za tvorbo bliskov uporablja metodo preklapljanja kvalitete resonatorja

láser s preklópom Q -ja --- -- [kú] m fiz. laser, namenjen delovanju v pulzih zelo visokih moči in/ali zelo kratkih pulzov, pri katerem se lasersko črpanje do inverzne zasedenosti izvede v stanju majhne dobrote laserskega resonatorja, nato se dobrota resonančnega sistema bliskovito poveča, kar povzroči hipen razpad inverzne zasedenosti in sprostitve energije v kratkem koherentnem pulzu

láser z nastavljivo valóvno dolžino -ja --- -- m fiz. laser, katerega aktivno sredstvo je organsko barvilo v tekočini ali dopirani kristal, npr. safir, dopiran s titanom, primeren za delovanje na širšem pasu valovnih dolžin

lásna osnóva -e -e ž tekst. osnovna nit v strukturi tkanine, iz katere po rezanju na tkalskem ali posebnem stroju nastane površina z lasom, npr. pri plišu, velurju

lásni vótek -ega -tka m tekst. vótek, vgrajen v strukturi tkanine, iz katerega po rezanju nastane površina tkanine z lasom, npr. žamet, kord

lásna energija -e -e ž fiz. energija, ki je produkt lastne mase delca in kvadrata hitrosti svetlobe

lásna frekvénca -e -e ž fiz. frekvenca, s katero sistem po vzbuditvi prosto harmonično niha

lásna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki se po delovanju operatorja nanjo preslika v svoj večkratnik

lásna indúkcija -e -e ž elektr. elektromagnetna indukcija v tuljavi, do katere pride zaradi spremenljivega lastnega magnetnega polja tuljave
Sp: sámoindukcija

lásna induktánca -e -e ž elektr. induktanca zaradi indukcije v tuljavi Sp: lásna induktívnost

lásna induktívnost -e -i ž elektr. ➡ lásna induktánca

lásna mása -e -e ž fiz. masa, ki jo ima mirujoč delec, kadar nanj ne delujejo sile drugih delcev

lásna napétost -e -i ž elektr., kem. električna napetost med odprtima sponkama napetostnega vira, npr. elektrokemijskega člena S: napétost vira Sp: eléktromotórna síla

lásna porába elektrárne -e -e -- ž električna energija, ki jo porabi elektrarna za lastno delovanje

lásna porába energije -e -e -- ž energija, potrebna za zagotavljanje lastnega delovanja, npr. elektrarne

lásna vrédnost -e -i ž mat. število, s katerim se pomnoži lastna funkcija po delovanju operatorja nanjo

lásna vrédnost ténzorja -e -i -- ž meh. vrednost, s katero se lastni vektor pomnoži ob delovanju tenzorja nanj

lásni čas -ega časa m čas, kot ga meri idealna ura, ki se giblje skupaj z opazovalcem

lásni pogréšek -ega -ška m elektr., stroj. pogrešek merilnika, ugotovljen ob uporabi pri referenčnih pogojih

lásni véktor -ega -ja m mat. vektor, ki po delovanju matrike ali tenzorja nanj ohranja smer

lásno níhanje -ega -a s fiz. nihanje z lastno frekvenco

lásno stánje -ega -a s fiz. stanje kvantnega sistema, ki ga opiše lastna funkcija operatorja, npr. lastno stanje Hamiltonovega operatorja

lásno vzbújanje -ega -a s elektr. vzbujanje, npr. generatorja, ki ni odvisno od zunanjega vira
PRIM.: sámovzbújanje

láta profilka -e -e ž geod. trimetrská lata s centimetrsko razdelbo, del postopičnega orodja, ki se uporablja za merjenje višinskih razlik v strmeh terenu

láta razálka -e -e ž geod. lesena lata prereza 3×12 cm, dolžine 4 m z vrezano centimetrsko razdelbo in vdeleno libelo na sredini, del postopičnega orodja za merjenje vodoravnih razdalj v neenakomernem in strmeh terenu

láteks -a m kem. teh. mleček, ki ga izločajo kavčukovci in nekatere druge tropske rastline, uporablja se kot surovina za pridobivanje gume
PRIM.: kávcuk

laténtna toplôta -e -e ž kem. sprememba entalpije pri faznem prehodu, npr. izparilna entalpija, talilna entalpija **Sp:** utajêna toplôta

laterít -a m met. rdeča zemlja iz sekundarnih oksidov železa in aluminija, nastala s prepe-
revanjem silikatnih kamnin v tropskem
podnebjú, vir za pridobivanje aluminija,
železa, titana

Lauejeva uklónska slíka -e -e -e [lávejeva] m
kem., met. fotografski zapis uklona, ko snop rent-
genskih žarkov, elektronov, nevtronov potuje
skozi kristalizirano snov

Laválova šôba -e -e ž stroj. šoba v obliki na
sredini zožene cevi, oblikovana tako, da se plin,
ki je na vstopni strani pod visokim tlakom,
pospeši v vročem plinu v zožitvi do hitrosti
zvoka, pri prehodu skožno pa se adiabatno
razpne in usmeri v ozek nadzvočni curek,
uporablja se za pogon turbinskih lopatic in
raketnih motorjev

lavírka -e ž grad. oscilirni primež na gradbenem
stroju za jeklene opažne cevi pri uvrtnanju be-
tonskega pilota

Lavoisierov zákon -ega zakóna [lavoazjêjev] m
kem. ➡ zákon o ohranitvi máse

lawrencij -a [lavrécij] m kem. umetno pridó-
bljen radioaktivni transuranski element iz
skupine aktinoidov, simbol Lr

lazíranje -a s nanašanje lazurne barve, npr. na
površino lesa

lazúra -e ž prosojen premaz, navadno na lesu

lazúrna bárva -e -e ž barva, ki daje na površini
zlasti lesa tanko prozorno ali prosojno prevleko,
skozi katero preseva tekstura pobarvane
površine

LC -- [elcé] ž (ang. liquid chromatography) krat. kem. ➡
tekočinska kromatografíja

LCD-mónitor -ja [elcedé] m (ang. LCD – liquid
crystal) elektr. računalniški monitor s tekočekris-
talnim zaslonom

LCD-prikazoválnik -a [elcedé] m (ang. LCD –
liquid crystal) elektr. ➡ LCD-zaslón

LCD-zaslón -ôna m (ang. LCD – liquid crystal)
elektr. tekočekristalni prikazovalnik, ki se
uporablja za televizijske zaslone, računal-
niške monitorje in v prenosnih elektronskih
napravah, npr. prenosnih računalnikih,
mobilnih telefonih, računalniških tablicah,
ročnih urah **Sp:** LCD-prikazoválnik
PRIM.: LÉD-prikazoválnik

LDPE LDPE-ja in -- [eldepé eldepêja] m (ang. low
density polyethylene) krat. kem. ➡ polietilén nížke
gostôte

Leblancova vezáva -e -e [leblánova] ž elektr.
vezava navitij trifaznega transformatorja za
transformacijo trifaznih napetosti v dvofazne
ali obratno

Le Blan-Rothovo raztezáló -- -ega -a [le blán
rótovo] s tekst. trivaljčno dvojermenčno raztezalo,
ki se uporablja na krilniku in prstanskem pre-
dilniku

Le Châtelierovo načêlo -- -ega -a [la šateljêje-
vo] s kem. načelo, po katerem ravnotežni kemijski
sistem, ki se mu vsili sprememba zunanjih
pogojev, npr. koncentracije, parcialnega tlaka,
temperature, prostornine, reagira tako, da
vzpostavi novo ravnotežje, pri katerem se vpliv
vsiljene spremembe zmanjša, npr. pri zvišanju
temperature prične potekati endotermna
reakcija

Leclanchéjev člen -ega -a [leklanšêjev] m
elektr., kem. primarni galvanski člen z ogleno
katodo, obdano z manganovim dioksidom
kot depolarizantom, nameščeno v poroznem
glinenem lončku, in cinkovo anodo ter
raztopino amonijevega klorida kot elek-
trolitom, njegova napetost je okrog 1,5 V
PRIM.: člen cínk-óglje

léča -e ž fiz. optični element, sestavni del
optičnih instrumentov in fotoaparátov, ki
prepušča in lomi svetlobo, pri čemer vzporeden
snop svetlobe pri prehodu zbere v gorišče ali pa
ga razprši, kot da bi izhajal iz točke v gorišču na
strani, ki je pred vpadom snopa na lečo

léča s pozitívnim menískusom -e -e -e -e -e ž
fiz. léča, katere konveksna površina ima manjši

léča z négativnim menískusom

krivinski polmer kot druga konkavna ali ravna površina in ima zato pozitivno lomnost

léča z négativnim menískusom -e --- --- ž fiz. leča, katere konveksna površina ima večji krivinski polmer kot druga konkavna ali ravna površina in ima zato negativno lomnost

léčje -a s fiz. sestav leč v optični napravi, npr. léčje objektivna

léd ledú m voda v trdnem stanju, brezbarven prozoren ali prosojen modrikasto bel heksagonalni vodikov oksid

LÉD-dióda -e ž (ang. LED – light-emitting diode) elektr. ☞ svetleča dióda

ledeburít -a m met. mikrostrukturna sestavina z masnim deležem ogljika v železu 4,3 %, ki je evtektična mešanica avstenita in cementita

ledeburítno jêklo -ega -a s met. mnogoogljíčno jeklo, ki vsebuje v mikrostrukturi tudi ledeburit

ledíšče -a s fiz. temperatura, pri kateri se pri standardnem tlaku voda strdi v led
PRIM.: strdišče

ledóčet -ócta m kem. brezvodna očetna kislina, ki se pod 16,7 °C strdi v ledu podobne kristale

ledolomélec -lca m ladja z okrepljenim trupom in močnimi pogonskimi motorji za razbijanje ledu pri odpiranju plovnih poti po zamrznjenem morju

LÉD-prikazoválník -a m (ang. LED – light-emitting diode) elektr. prikazovalnik s svetlečimi diodami kot slikovnimi točkami, ki se navadno uporablja na odprtih prostorih, npr. za prikaz obvestil **PRIM.:** LCD-zaslòn

léga -e ž **1.** točka v prostoru, ki se pripiše telesu, katerega gibanje se opazuje **2.** elektr. pari žil, razporejeni v enaki osni razdalji od središča kabla **PRIM.:** položáj **3.** grad. element lesenega ostrešja za povezavo povezij

Legendrovi polinómi -ih -ov [ležándrovi] m mn. mat. množica ortogonalnih polinomov, ki tvori bazo Hilbertovega prostora cilindrično simetričnih harmoničnih funkcij na sferi

legírana jekléna lítina -e -e -e ž met. jeklena litina, ki vsebuje predvsem zlitinska elementa krom in nikelj, ki izboljšata njene mehanske lastnosti

legírana želézova lítina -e -e -e ž met. železova litina z dodatki zlitinskih elementov, navadno niklja, kroma, bakra, molibdena za povečanje trdnosti in boljšo toplotno obdelavo **PRIM.:** kakóvostna lítina

legírani spòj -ega spòja m elektr. spoj, ki nastane z legiranjem ene ali več snovi v polprevodniški kristal

legíranje -a s met. dodajanje zlitinskih elementov, navadno staljeni osnovni kovini ali zlitini, za izboljšanje lastnosti

legírano jêklo -ega -a s met. jeklo, ki poleg ogljika vsebuje še druge zlitinske elemente, npr. krom, nikelj, mangan, ki izboljšajo lastnosti jekla

legírni dodátek -ega -tka m met. dodatek zlitinskega elementa pri izdelavi zlitine

legúra -e ž met. ☞ zlítina

lehnják -a m porozna sedimentna kamnina, nastala z izločanjem kalcita iz tekoče vode na rastlinah, npr. vejicah, listih, uporablja se kot lahek naravni kamen

Leidenfrostov pojáv -ega -áva [lájðənfrostov] m fiz. nastanek izolacijske plasti pare pri dotiku kapljice s površino, ki ima precej višjo temperaturo od vrelišča tekočine v kapljici, zaradi česar kapljica razmeroma počasi izpareva

leidenska stekleníca -e -e [lájðənska] ž fiz. steklenica z zunanjo in notranjo kovinsko oblogo, ki se uporablja kot prvi kondenzator pri poskusih s statično elektriko

lemniskáta -e ž mat. ravninska krivulja, pri kateri je zmnožek razdalj od dveh gorišč enak polovici razdalje med goriščema in ima obliko ležeče osmice **Sp:** Bernoullijeva lemniskáta

Lénardov pojáv -ega -áva m fiz. pojav, ki opisuje lastnost kapljic fluida, da pri razpršitvi

ne ostanejo električno nevtralne, ampak si dela razpolovljene kapljice neenakomerno razdelita električni naboj

LÉO -- ž (ang. low Earth orbit) krat. astr. ☾ nízka Zêmljina órbita

lépanje -a s stroj. postopek fine obdelave kovinskih površin z odvzemanjem materiala, npr. z vrtljivo ploščo, vrtljivim trnom, za sočasno doseganje geometrijsko natančno oblikovanega izdelka in zelo majhne hrapavosti površine **PRIM.:** hónanje, políranje

lépek -pka m kem. sestavina v nekaterih vrstah žita, lepljiva beljakovina, ki daje moki vezivnost **S:** glutén

lepênje -a s fiz. stanje, ko statično trenje preprečuje zdrs **PRIM.:** oprijém

lepidokrokít -a m met. rdeč do rdečerjav rombični mineral, gama-železov hidroksid-oksíd, sestavina limonita v železovih rudah

lepílna máltá -e -e ž grad. malta iz finega agregata z zrni do 1 mm in vmešanimi lepili za zidanje s tankimi stiki, lepljenje keramičnih ploščic ali plošč iz naravnega kamna, za pritrdjevanje mavčnih ornamentov, saniranje konstrukcijskih delov objekta

lépljenec -nca m grad., les. konstrukcijski les pravokotnega prereza, izdelan z lepljenjem vzdolžno spojenih krajših desk v lesen nosilec, širok nad 12 cm, visok do 200 cm in dolg do 40 m, včasih oblikovan v lok ali okvir **S:** lépljeni lés

lépljeni lés -ega -a m grad., les. konstrukcijski les pravokotnega prereza, izdelan z lepljenjem vzdolžno spojenih krajših desk v lesen nosilec, širok nad 12 cm, visok do 200 cm in dolg do 40 m, včasih oblikovan v lok ali okvir **S:** lépljenec

lépljeni nosílec -ega -lca m les. lesen nosilec, izdelan z lepljenjem krajših ali daljših desk, da se povečajo njegove dimenzije, togost

lépljenje -a s **1.** pritrdjevanje z lepilom, npr. furnirja na leseno ploščo, folije na papir, pločevino, ene plasti lesa na drugo **2.** stroj. tehnologija povezovanja strojnih delov z lepilom **PRIM.:** lótanje, spájkkanje, varjênje

lépljenje kontáktov -a -- s elektr. sprijemanje kontaktnih elementov zaradi lokalnega pregrevanja in učinka varjenja pri sklenitvi električnega tokokroga, ko steče skoznju prevelik električni tok

lépljeno stêklo -ega -a s kem. teh. varnostno steklo iz več med seboj zlepljenih plasti stekla, ki se uporablja za vetrobranska stekla, zastekljene kupole

lepljívost -i ž fiz. lastnost snovi, npr. lepila, da poveže površini

leptón -a m fiz. v fiziki osnovnih delcev družina fermionov, ki jo sestavljajo elektroni, mioni, leptoni tau, pripadajoči nevtrini in njihovi antidelci

leptónsko števílo -ega -a s fiz. število leptonov v sistemu delcev, pri čemer leptoni prispevajo 1, antileptoni pa –1

lépton táu -a -- m fiz. ena od treh vrst leptonov v fiziki osnovnih delcev **Sp:** tauón

lés lesá m gozd., les. trdo rastlinsko tkivo, ki skupaj s skorjo sestavlja deblo, veje drevesa in grmovnice, vsebuje 40–50 % celuloze, 25–30 % hemiceluloz in 18–30 % lignina

lésarstvo -a s **1.** področje biotehnike, ki obravnava les, tehnologijo predelave in obdelave lesa **2.** dejavnost, ki se ukvarja s predelavo in obdelavo lesa in lesnih kompozitov, z načrtovanjem in konstruiranjem lesnih izdelkov

leséna grêda -e -e ž grad. tram, sestavni del konstrukcije, npr. veznik, večjega pravokotnega prereza z razmerjem stranic širina : višina je enako 1 : 2 do 1 : 1, položen vodoravno na dve podpori

leséna kášta -e -e ž grad. gibka podporna konstrukcija, zgrajena iz ležečih in križno položenih debel, med katerimi so vmesne praznine zapolnjene s kamenjem, ki se uporablja za urejanje hudournikov, sanacijo posledic vodne erozije, zavarovanje navidezno stabilnih pobočij

leséna oblóga -e -e ž grad. obloga zidu, stropa ali tal z deskami, plohi, lesenimi panelnimi ploščami, npr. za zvočno izolacijo

leséna zagátnica -e -e ž grad. zagatnica iz smrekovih, borovih ali hrastovih plovov, debeline 5–10 cm, širine do 25 cm in dolžine 4–6 m, ki so na enem koncu trikotno ošiljeni in okovani s kovinskim čevljem, robovi so lahko obdelani ravno, na pero in utor ali na ostrorobi utor in rob tako, da se tesno prilegajo, zabijajo se z zabijalnimi stroji ob nameščenem vodilnem okviru ali jarmu iz lesenih tramičev, pritrjenih na pilot

leséni móst -ega mostú m grad. most za prehod pešcev in lažjih vozil, izdelan iz okroglic ali obdelanih masivnih lesenih elementov, npr. tramov in plovov, povezanih z lesnimi zvezami

leséni opáž -ega -a m grad. lesena obloga iz deščic za zaščito ali dekoracijo sten, stropov, fasad, napuščev

leséni pilót -ega -a m grad. pilot iz borovine, hrastovine, smrekovine okroglega prereza s premerom 16–24 cm, dolg do 6 m, na enem koncu z ošiljeno in navadno okovano konico, ki se vtisne, zabije v zemlino do trde podlage za prenos obtežbe objekta na temeljna tla, zavarovanje obal ali brežin pred podpisanjem

leséni žebèlj -ega -bljá m grad., les. koničast spojni element iz trdega lesa za neposredno spajanje dveh kosov lesa, kvadratnega ali okroglega prereza in debel 2 cm, ki se zabije v izvrtano luknjo

leséno peró -ega -ésa s grad., les. element lesne zveze, tanka, ozka letev, debela 4–8 mm, iz tršega lesa, npr. gabrovine, macesnovine, ki se vtakne v prilegajoči se utor v robu stikajoče se deske S: dúša PRIM.: véha

lèsk léska m optična lastnost površine materiala, da odseva svetlobo, odvisna od vpadnega kota svetlobe in kota opazovanja, npr. diamantni, steklasti, svilnati lesk

lésna galanteríja -e -e ž drobni izdelki iz lesa za uporabo v gospodinjstvu, stanovanjski opremi, za okras, npr. rezbarski izdelki

lésna púlpa -e -e ž les. homogena mešanica zmletega lesa in vode, ki se uporablja pri proizvodnji papirja

lésna zvéza -e -e ž grad., les. sestav dveh ali več tesarsko obdelanih tramičev in/ali desk, povezanih in trdno spojenih z lesnimi veznimi sredstvi

lésni betón -ega -a m grad. beton z dodatkom žagovine PRIM.: heraklít, lésobetón

lésni plín -ega -a m kem. teh. plinasta zmes dušika, ogljikovega monoksida in vodika, ki nastaja v generatorju za lesni plin ob delnem zgorevanju lesa, uporablja se kot manj kvalitetno plinasto gorivo PRIM.: generátor lésnega plína, generátorski plín, vódni plín

lésni sékanci -ih -ev m mn. les. biomasa v obliki koščkov sesekanega lesa velikosti do 10 cm, ki se dobi z drobljenjem vej, lesa slabše kakovosti ali lesnih ostankov, uporablja se zlasti v energetske namene

lésni trń -ega -a m grad., les. lesen spojni element iz trdega lesa za neposredno spajanje dveh kosov lesa, lesen do 12 cm dolg žebelj okroglega prereza s premerom 2–6 cm, ki je v sredini nekoliko debelejši kot na ravno odrezanih koncih, zabije se v izvrtano luknjo v enem kosu lesa in se nanj natakne drugi kos

lésni vézni elemènt -ega -ega -ènta m grad., les. lesen ali jeklen spojni element za okrepitev spojev ali sidranje posameznih tesarskih elementov in lesnih zvez, da so trdne in stabilne, npr. klin, žičnik, lesni vijak, spojka, moznik, okov

lésni viják -ega -a m grad., les. vijak s polkrožno, lečasto ali ugreznjeno ravno glavo in z navoji, oblikovanimi za vrezovanje v les

lésno óglje -ega -a s črn porozen, trden ostanek pri suhi destilaciji lesa, ki vsebuje 85–98 % ogljika in se uporablja kot gorivo, filtrirni medij, adsorbent PRIM.: óglje

lésno-plástični kompozít -ega -a m les. kompozit iz reciklirane plastike, prahu trdega lesa in veziva, lahko z aditivi, npr. fungicidi, ultravijolični stabilizatorji, antioksidanti

lésnovláknnéna plôšča -e -e ž grad. gradbena plošča iz stisnjenih lesnih vlaken, navadno z

dodatkom veziva, uporablja se za toplotno izolacijo streh, fasad

lésobeton -a m grad. gradbeni material, mešanica lesnih rezancev, npr. oblancev, sekancev, lesnega drobirja, žagovine ali volne, portlandskega cementa, mineralnih dodatkov, drobnega peska in vode, ki se oblikuje v formah za zidake, plošče in se po strditvi uporablja kot gradbeni izdelek za zidanje, oblaganje, npr. s trgovskimi imeni isospan, heraklit **PRIM.:** lésni betón

letalíška stèza -e -e ž prom. ➡ vzlétno-pristajál-na stèza

letalna pót -e potí ž prom. pot letala med poletom

letalník -a m stroj. vozilo, namenjeno letenju, ki ga v zraku drži aerostatični ali aerodinamični vzgon

letalník, lážji od zraka -a -ega --- m stroj. letalnik, napolnjen s segretim zrakom ali plinom z manjšo gostoto, kot jo ima zrak, ki ga obdrži v zraku aerostatični vzgon **Sp:** aerostát

letalník, téžji od zraka -a -ega --- m stroj. letalnik, ki ga obdrži v zraku aerodinamični vzgon **Sp:** aerodín

letalnost -i ž prom. s certifikatom potrjena sposobnost letalnika za letenje **PRIM.:** plòvnost (1)

letaló -a s stroj. letalnik, težji od zraka, potrebni aerodinamični vzgon nastane na krilu, ko se giblje skozi zrak

letálska zalépka -e -e ž telekom. letalsko pismo iz enega samega lista, ki se prepogne in zalepi, da dobi obliko pošne ovojnice **S:** aerográm

letálski bencín -ega -a m kem. teh. bencin z oktanskim številom 100 in več za pogon letalskih batnih motorjev **Sp:** aviónski bencín

letálski motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem, npr. batni, turbopropelerski, reakcijski, za pogon letala

letálski propéler -ega -ja m stroj. ➡ letálski viják

letálski viják -ega -a m stroj. sklop letalskemu krilu podobnih, ustrezno zvitih krakov, ki jih

vrti letalski motor za ustvarjanje vlečne ali potisne sile **Sp:** letálski propéler

letéče krílo -ega -a s stroj. letalo brez repa, pri katerem krmarjenje prevzame krilo **S:** brezrêpnik **Sp:** samokrílnik

létev -tve ž **1.** grad., les. podolgovat žagan kos lesa s pravokotnim prerezom, širokim do 8 cm in visokim do 4 cm **2.** stroj. strojni element, del iz kovine, navadno pravokotnega prereza

létna aberácija -e -e ž astr. aberacija zaradi gibanja Zemlje okoli Sonca

létna akumulácija -e -e ž količina vode za pregrado, ki zadostuje za predvidene letne potrebe porabnika, npr. hidroelektrarne, namakalnega sistema

létna obračúnska situácija -e -e -e ž grad. obračunska situacija, ki prikazuje znesek za izvršene gradbene storitve od začetka leta do zadnjega dne v letu, na katero se nanaša

létna paraláksa -e -e ž astr. kotni premik bližnje zvezde glede na oddaljene galaksije zaradi premika opazovališča, ki je posledica kroženja Zemlje okrog Sonca

léto -a s naravna merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za čas, simbol a_{tr} , $1a_{tr} = 31\,556\,926\,s$

létvica -e ž elektr. element iz neprevodnega materiala, navadno pravokotnega prereza, na katerem so pritrjeni spajkalna ušesca, vijačne sponke

léva vijačnica -e -e ž mat. vijačnica, pri kateri je smer pomika nasprotna smeri vrtenja, določeni s pravilom desne roke **PRIM.:** désna vijačnica

léva vráta -ih vrát s mn. vrata s tečaji krila na levi strani, gledano iz notranjosti navzven

léva zánka -e -e ž tekst. zanka, ki se vidi kot lok ali glava zanke **PRIM.:** désna zánka

leviatán -a m tekst. pralnik volnenega prediva iz 3–5 pralnih kadi za namakanje, pranje, ožemanje in izpiranje

lévi navòj -ega -ôja m stroj. standardni navoj ustreznega profila na vijaku, vijačnem

levitácija

vretenu ali v matici, matičnem vodilu, vrezan v nasprotni smeri gibanja urnega kazalca

PRIM.: désni navôj

levitácija -e ž fiz. proces vzdrževanja telesa nad tlemi v stabilnem ravnotežju brez mehanske podpore, npr. z magnetnim ali električnim poljem

levkoéster -tra m kem. vodotopni sulfat redukcijskega barvila, ki se po obdelavi substrata z oksidanti pretvori v netopno barvilo

lévkoredukcijsko barvilo -ega -a s kem., tekst. redukcijsko barvilo, ki se z redukcijo v alkalnem mediju spremeni v vodotopno in za barvanje primerno obliko

lévkospojína -e ž kem., tekst. brezbarvna ali obarvana, v vodi topna spojina, ki nastane z redukcijo redukcijskih barvil v alkalnem mediju in iz barvalne raztopine prehaja na vlakno, kjer se ponovno oksidira v netopno barvilo **PRIM.:** béli indigo

lévkožvêplovo barvilo -ega -a s kem., tekst. žveplovo barvilo, ki se z redukcijo v alkalnem mediju spremeni v vodotopno, za barvanje primerno obliko

lévo-désnopletênje -ega -a s tekst. pletenje na enofonturnih pletilnikih, pri katerem so na licu vidne desne, na hrbtu pa leve zanke

lévosúčnost -i ž kem. lastnost snovi, da suka ravnino linearno polarizirane svetlobe v smeri leve vijačnice **PRIM.:** enantiomerija, óptična aktívност, óptična izomerija, súčnost

lévo vítje -ega -a s stroj., tekst. vitje v nasprotni smeri urnega kazalca **PRIM.:** désno vítje

Lewisova báza -e -e [lúisova] ž kem. spojina, ki je donor prostega elektronskega para, ki pa ni udeležen v kemijski vezi, npr. amonijak, NH_3 , fluoridni ion, F^- **PRIM.:** báza²

Lewisova kislína -e -e [lúisova] ž kem. spojina, ki je akceptor prostega elektronskega para, ki pa ni udeležen v kemijski vezi, npr. borov trifluorid BF_3 **PRIM.:** kislína

Lewisovo števílo -ega -a [lúisovo] s kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri toku

fluida ob sočasnem prenosu toplote in snovi, razmerje med toplotno difuzivnostjo in difuzijskim koeficientom, simbol Le

lézenje -a s 1. met., stroj. počasna, časovno odvisna zvezna deformacija materiala pri dolgotrajni konstantni obremenitvi med mejo tečenja **PRIM.:** tečênje 2. elektr., stroj. počasen zvezni premik ničlišča merilnika zaradi nenadzorovanih zunanjih vplivov, npr. sprememb temperature

lézenje betóna -a -- s grad. počasna plastična deformacija betonske konstrukcije, zlasti prednapete, pri dolgotrajni obremenitvi **S:** tečênje **Sp:** popúščanje betóna

lézenje elektrolíta -a -- s kem. teh. plezanje in kasnejše strjevanje elektrolita iz taline po priključku elektrode, npr. v gorivnih členih z raztaljenim kalij-litijevim karbonatom kot elektrolitom

ležáj -a m stroj. strojni del, ki vodi in podpira gredi, osi, vretena **PRIM.:** ležišče (1), vrtljíví zgíb

ležájenje -a s 1. stroj. konstrukcijsko oblikovanje sestava vrtljivega zgiba z ležajem 2. stroj. radialno in/ali aksialno podpiranje vrtljivega strojnega dela z ležajem

ležájna blazínica -e -e ž stroj. drсна plast, sestavni del drsnega ležaja, na katerega se opira tečaj gredi, osi **PRIM.:** drсна púša, ležájna púša

ležájna klétka -e -e ž stroj. del kotalnega ležaja v obliki kletke, ki zagotavlja optimalni razmik kotalnih elementov, npr. kroglic, valčkov, sodčkov, in vodenje njihovega kotaljenja po tekalnih utorih v zunanjem in notranjem obroču ležaja

ležájna púša -e -e ž stroj. puša drsnega ležaja **PRIM.:** ležájna blazínica

ležájna zlítina -e -e ž met. zlitina iz skupine kositrovih zlitin z antimonom, bakrom in svincem, ki se zaradi majhnega faktorja trenja uporablja za drsne ležaje

ležájni segment -ega -énta m pri aksialnem drsnem ležaju del, obložen z ležajno kovino in samoprilagoditveno oblikovan, da z drugimi

segmenti tvori kolobar in skupaj z ležajnim kolutom zagotavlja oblikovanje mazalnih klinov, na katere se opira kolut

ležajni ščit -ega -a m elektr. masivna ali skeletna konstrukcija za zaščito navitij električnega stroja, pritrjena na okrov statorja, v katerega se lahko namesti ležaj

ležajni zgib -ega -a m stroj. zgib, sestavljen iz tečaja in ležaja

ležišče -a s 1. stroj. mesto, element za opiranje nosilca, nosilne konstrukcije z gibljivim ali negibljivim delom **PRIM.**: ležaj 2. grad. mesto na podpori, na katerem leži, sloni nosilni element

ležišče loka -a -- s grad. površina v peti loka, na katero se prenaša obtežba loka na podporo ali zid, lahko vodoravna, z določenim naklonom, kot samostojen gradbeni element, npr. oblikovan kos kamna, prisekana opeka v zidu, členek pri jeklenih ali betonskih konstrukcijah

ležišče mostú -a -- s grad. jekleni, betonski, kamniti ali elastomerni element mostu, ki prenaša navpične in vodoravne sile prekladne konstrukcije na podporno konstrukcijo, oblikovan tako, da omogoča ali preprečuje pomike in zasuke

ležiščna blazína -e -e ž grad. do 10 cm debel prizmatičen betonski podstavek na ležiščni klopi, na kateri je elastomerno ležišče

ležiščna klóp -e klopí ž grad. prečna greda na obrežnem podporniku, na kateri so ležišča

libéla -e ž priprava za uravnavanje vodoravnosti iz zaprte steklene posodice ali cevke v ohišju, navadno napolnjene z etrom ali alkoholom tako, da v njej ostane zračni mehurček

líce -a s tekst. sprednja, prava stran, npr. tekstilije, pletenine **PRIM.**: hřbet

líce póla -a -- s elektr. površina polovega čevlja, ki na eni strani omejuje zračno režo

ličína -e ž tekst. vlaknina ličja, npr. ličina abake

líčje -a s gozd. oleseneli deli stebel, listov, iz katerih se pridobivajo vlakna za vezanje, tkanje, npr. preprog

LÍDAR -- ž (ang. light detection and ranging) geod. tehnologija, ki z laserskimi impulzi v vidnem ali bližnjem infrardečem delu spektra osvetljuje nebesna telesa ali objekte in na podlagi pridobljenih podatkov ugotavlja njihove oblike in lastnosti njihovih površij, npr. za izdelavo digitalnega modela geografskih višin **Sp**: 3D láasersko skeníranje **PRIM.**: daljínsko zaznávanje, 3D-skéner (1)

Liebigov hladílnik -ega -a [líbigov] m kem. laboratorijski hladilnik, pri katerem se para kondenzira v ravni cevi, obdani z vodno hlajenim hladilnim plaščem

Liejeva grúpa -e -e [líjeva] ž mat. zvezna množica transformacij, ki imajo strukturo grupe, tvorijo odvedljivo mnogoterost in so pomembne pri študiju dinamičnih sistemov

liftomát -a m grad. aparat za ugotavljanje obdelavnosti cementne paste

ligánd -a m kem. molekula, ion ali atom, ki je v koordinacijski spojini vezan na centralni atom

lignín -a m kem. organska polimerna snov, sestavina lesa, ki se dobi zlasti kot stranski produkt v proizvodnji celuloze, uporablja se kot gorivo, gnojilo, za sintezo vanilina

lignít -a m rud. rjavi premog z masnim deležem ogljika 60–70 %, vode 35–75 % in pogosto še ohranjeno lesno strukturo

ligroín -a m kem. teh. naftna frakcija z območjem vrelišč 90–100 °C, ki vsebuje zlasti ogljikovodike s 6–7 ogljikovimi atomi v molekuli in se uporablja kot topilo za maščobe, smole in voske **PRIM.**: težki bencín

líha fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki ima pri negativnem argumentu enako vrednost kot pri pozitivnem, a nasproten predznak

líha párnost -e -i ž fiz. lastnost sistema, ki se povrne v prvotno obliko po dveh zrcaljenjih, npr. parnost dlani

lího števílo -ega -a s mat. celo število, ki ni deljivo z 2

līj lóčnik -a -a m kem. steklena laboratorijska priprava v obliki lija s pipo za ločevanje tekočin, ki se med seboj ne mešajo

līk -a m mat. strnjena ravninska množica točk, omejena s sklenjeno krivuljo ali lomljeno črto

līkanje -a s tekst. obdelava tkanine s temperaturo in tlakom za zgładitev zmečkanin, odstranjevanje odtisov in zalikanih gub

līkanje furnirja -a -- s les. ravnanje listov furnirja v paketih z obtežitvijo ali v vroči stiskalnici

līkovo vlákno -ega -a s tekst. vlakno ličja

likvácija -e ž met. taljenje zlitin, sekundarnih surovin ali rude, pri katerem se ločijo lahko taljive sestavine od težko taljivih pri temperaturi, nižji od njihovega tališča, npr. srebrov svinec od bakrove zlitine, antimonov sulfid iz antimonove rude **S**: izcejálno taljenje

līkvidus -a m kem., met. staljeno stanje snovi
PRIM.: sólidus

limíta -e ž mat. vrednost funkcije v točki, ki jo funkcija doseže po neskončnem številu vedno manjših korakov proti tej točki

limíta zaporédja -e -- ž mat. element, v katerega poljubno majhni okolici ležijo skoraj vsi elementi zaporedja

limitíránje -a s mat. približevanje mejni vrednosti

limítني cíkel -ega -kla m elektr. zaprta periodična trajektorija v fazni ravnini vsaj ene trajektorije dinamičnega sistema, ko gre čas proti neskončnosti

linac -a [línak] m fiz. ➔ lineárni elektrónski pospeševálnik

linearizácija -e ž mat. uporaba linearnega približka funkcije

lineárna algébra -e -e ž področje algebre, ki obravnava vektorje, vektorske prostore, linearne transformacije in sisteme linearnih enačb

lineárna diferenciálna enáčba -e -e ž mat. diferencialna enačba, v kateri nastopa samo linearna kombinacija linearnih operatorjev

lineárna ekscéntričnost elípse -e -i -- ž mat. razdalja med središčem in goriščem elipse
Sp: lineárna izsrédnost elípse **PRIM.:** numérična ekscéntričnost elípse

lineárna enáčba -e -e ž mat. enačba, v kateri je vsak člen konstanta ali produkt konstante z neznanko

lineárna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki je vsota linearne kombinacije spremenljivk in konstante, npr. $f(x) = ax + b$ pri funkciji ene spremenljivke, $f(x, y) = ax + by + c$ pri funkciji dveh spremenljivk

lineárna interpolácija -e -e ž mat. interpolacija z linearno funkcijo med sosednjima vrednostma

lineárna izsrédnost elípse -e -i -- ž mat. ➔ lineárna ekscéntričnost elípse

lineárna kombinácija -e -e ž mat. vsota produktov elementov kake množice s faktorji, npr. vektor se lahko izrazi kot linearna kombinacija komponent in baznih vektorjev $v = v_x e_x + v_y e_y + v_z e_z$, pri čemer so v_x, v_y in v_z komponente vektorja, e_x, e_y in e_z pa so med seboj pravokotni enotski bazni vektorji v smeri osi x, y in z

lineárna léstevica -e -e ž mat. lestevica na koordinatni osi, ki predstavlja vrednost veličine z njej sorazmerno koordinato na osi

lineárna mákromolékula -e -e ž kem. makromolekula z nerazvejeno verigo zaporedno ponavljajočih se enot molekul z majhno relativno molekulsko maso, npr. polietilen $[-CH_2-CH_2-]_n$

lineárna molékula -e -e ž kem. molekula, sestavljena iz treh ali več atomov, med katerimi so vezi pod kotom 180° , npr. molekula acetilena, $H-C \equiv C-H$, ogljikovega dioksida, $O=C=O$

lineárna preslikáva -e -e ž mat. preslikava P med dvema množicama U in W , ki priredi vsoti elementov a in b iz množice U element $P(a + b)$ v množici W , pri čemer je ta vsota slik a in b v množici W , to je: $P(a + b) = P(a) + P(b)$

lineárni dajálnik -ega -a m elektr. zaznavalo s pretvornikom linearnega pomika v analogni ali digitalni signal

lineárni eléktromotór -ega -ja *m* elektr. ele-
ktromotor z ravnima satorjem in rotorjem,
ki opravlja delo s translacijo za razliko od
navadnega elektromotorja, ki to opravlja z
vrtenjem

lineárni elektrónski pospeševálnik -ega
-ega -a *m* fiz. elektronski pospeševalnik, pri
katerem se skupina nabitih delcev pospešuje
v linearno razmeščenih seriji ustrezno krmilje-
nih visokofrekvenčnih resonatorjev **Sp**: linac
PRIM.: bétatrón, elektrónski pospeševálnik, Van
de Graaffov pospeševálnik

lineárni gráf -ega -a *m* elektr., mat. topološka shema
v ravnini, ki vsebuje *n* vozlišč in *m* povezav

lineárni hidrávlični motór -ega -ega -ja *m*
stroj. ➔ hidrávlični válj

lineárni modél -ega -a *m* elektr. model, ki ga
opisujejo linearne algebrske strukture in zanj
velja načelo superpozicije, npr. linearne dife-
rencialne enačbe

lineárni operátor -ega -ja *m* mat. linearna pre-
slikava med Hilbertovimi prostori ali v Hilber-
tovem prostoru

lineárni pnevmátični motór -ega -ega -ja *m*
stroj. ➔ pnevmátični válj

lineárni raztézek -ega -zka *m* fiz. ➔ raztézek

lineárni systém -ega -a *m* fiz. dinamični sistem,
katerega časovni razvoj se lahko opiše z linear-
nimi operatorji

lineárni zákon upôra -ega zákóna -- *m* fiz.
empirična zakonitost, s katero se opiše upor
sredstva in velja pri majhni relativni hitrosti
med telesom in fluidom, mejo veljavnosti
določa Reynoldsovo število

lineárno napétostno stánje -ega -ega -a *s* grad.
napetostno stanje v telesu, ki ga opiše napetostni
tenzor z eno samo od nič različno lastno vredno-
stjo, npr. napetostno stanje palice, obremenjene
z nategom **S**: énoóсно napétostno stánje

lineárno polarizirana svetlóba -- -e -e ž
fiz. svetloba, pri kateri električno in magnetno
polje nihata vedno v isti ravnini, pravokotni na
smer razširjanja **PRIM.**: polarizirana svetlóba

lineárnost -i ž **1.** mat. lastnost sistema, ki je
sestavljen iz linearnih enačb ali se ga da z njimi
opisati **2.** fiz. lastnost fizikalnega sistema, ki ga
je mogoče opisati z linearnimi diferencialnimi
enačbami

lineárno vézje -ega -a *s* elektr., stroj. vezje s
pasivnimi in aktivnimi elementi, sestavinami, v
katerem so integralne veličine v linearni medse-
bojni odvisnosti

linéta -e ž stroj. opora za dolge obdelovance na
stružnici **PRIM.**: konjček

línija -e ž **1.** sistem zaporedno povezanih
strojev, naprav, ki omogoča delovni proces
z logičnim zaporedjem postopkov, npr. raz-
rezovalna linija **2.** elektr. naprava iz električnih
vodnikov in elementov za prenos električne
energije **S**: vòd

línijška napétost -e -i ž elektr. ➔ mèd-fázna
napétost (**1**)

línijška valjálna próga -e -e -e ž met. proga z
vzporedno postavljenimi valjalnimi stroji, da
jih lahko poganja en elektromotor, valjanec pa
prehaja cikcakasto iz enega stroja v drug stroj
S: línijška valjárna

línijška valjárna -e -e ž met. valjarna z
vzporedno postavljenimi valjalnimi stroji, da
jih lahko poganja en elektromotor, valjanec pa
prehaja cikcakasto iz enega stroja v drug stroj
S: línijška valjálna próga

línijški alárm -ega -a *m* elektr. alarm, ki opozarja
na izredno stanje mehanskih ali električnih pa-
rametrov na električnem vodu **S**: vódozni alárm

línijški elemènt -ega -énta *m* grad. element v
konstrukciji, pri katerem je dolžina bistveno
večja od dimenzij prečnega prereza, npr.
višina pri stebri, dolžina pri nosilcu, vrvi ali
elementih v paličnih konstrukcijah

línijški vodník -ega -a *m* elektr. električni vodnik
v prenosnem ali razdelilnem omrežju enofa-
znega ali trifaznega sistema, ki ni ničelni vodnik
Sp: fáza (**4**), fázni vodník

linolêj -a *m* tekst. talna obloga, izdelana iz močne
tkanine, prepojene z lanenim oljem, z nanosom

zmlete plute, smole, lesne moke, apnenca ter stisnjena med vročimi valji

liogél -a m kem. gel, katerega pore so napolnjene s tekočino, npr. želatina z vodo

lipídi -ov m mn. kem. maščobe in maščobam podobne, v vodi netopne naravne snovi, ki se raztapljajo v organskih topilih, npr. maščobne kisline, triacilgliceroli, voski, holesterol

lipovina -e ž les. les lipe iz rodu *Tilia sp.*, belkast ali rumenkast, brez jedrovine, mehek in neodporen, uporablja se v rezbarstvu in za izdelavo panjev

líra -e ž 1. stroj. v obliki grške črke omega zvita cev za kompenzacijo temperaturne razteznosti 2. stroj. pri zobniških predležjih rogovi podoben del za premikanje zobnikov

lísasti bombáž -ega -a m tekst. bombaž slabše kakovosti z madeži rjavordečkaste do modrikaste barve zaradi mraza in delovanja vode S: mádežasti bombáž

lisíjci rèp -ega rèpa m stroj. žaga z držajem, vpeta samo na enem koncu Sp: sábljasta žaga

lisíranje -a s tekst. pranje, ravnanje, raztezanje in sušenje počesanih volnenih pramenov za odstranitev dodane maščobe, praha, spolsternih vlaken in zmanjšanje prevelike kodravnosti tako, da se prameni vlečejo skozi pralno kopel z luknjanimi bobni in nato sušijo na vročih luknjanih sušilnih bobnih S: glájenje (2)

líst -a m 1. stroj. plosko ali rahlo ukrivljeno tanko kovinsko telo, del ročnega orodja ali stroja, npr. list žage, list kose, list lopate 2. stroj. podolgovat aerodinamično, hidrodinamično oblikovan krak letalskega vijaka, ladijskega vijaka

lístasta vzmét -e vzmétí ž 1. stroj. vzmet v obliki ravnega ali rahlo ukrivljenega lista iz vzmetnega materiala, npr. jekla, brona, kompozita 2. stroj. sestav med seboj povezanih listov različne dolžine, npr. za vzmetenje tirničnih vozil, tovornjakov

lístasti silikát -ega -a m kem. silikatni mineral s SiO_4 -tetraedri, povezanimi v ravnine

lístne státve -ih státev ž mn. tekst. statve s tkalskimi listi

lístni damást -ega -a m tekst. tkanina v damastni vezavi, ki predstavlja karo vzorec iz osnovnega in votkovnega efekta iste vezave

lístno brdo -ega -a s tekst. skupek vseh listov na statvah

lístovka -e ž tekst. mehanizem za prečno premikanje osnovnih niti in tvorbo zeva, ki krmili programirano dvigovanje in spuščanje listov

líter -tra m merska enota ob SI za prostornino, simbol l, 1 l = 1 dm³

líti asfált -ega -a m grad. asfaltna plast, izdelana z vlivanjem vroče, gosto tekoče asfaltne mešanice

líti betón -ega -a m grad. beton, ki se vgrajuje z vlivanjem v opaž

lítij -a m kem. prvi element skupine alkaljskih kovin, srebrnobela mehka kovina, ki se uporablja predvsem za proizvodnjo primarnih in sekundarnih galvanskih členov, simbol Li

lítijev alanát -ega -a kem. ☞ lítijev hidrídoaluminát

lítijeva mást -e mastí ž kem. teh. mast na podlagi litijevega stearata in mineralnega olja, uporablja se kot mazivo, npr. za mazanje ležajev

lítijev člen -ega -a m elektr., kem. primarni galvanski člen z anodo iz litija, pri katerem se kot elektrolit, ki je navadno hkrati katoda, uporablja raztopina litijeve soli v organskem topilu, njegova napetost je okrog 3 V PRIM.: lítij-iónski akumulátor

lítijev hidrídoaluminát -ega -a m kem. litijev tetrahidridoaluminat, LiAlH_4 , bel kristaliničen prašek, ki burno reagira z vodo, pri čemer se sprošča vodik, uporablja se kot reducent v organski sintezi Sp: lítijev alanát

lítijev iónski člén -ega -ega -a m elektr. ☞ lítij-iónski akumulátor

lítijev stearát -ega -a m kem. litijeva sol stearinske kisline, $\text{LiOOC}(\text{CH}_2)_{16}\text{CH}_3$

lítij-iónski akumulátor -ega -ja **m** elektr., kem. akumulator s pozitivno elektrodo iz kovinskega oksida ali fosfata, z negativno elektrodo iz grafita, z raztopino litijeve soli v organskem topilu kot elektrolitom in napetostjo 3,3–4,0 V, uporablja se npr. v mobilnih telefonih **Sp:** lítijev iónski člen **PRIM.:** lítijev člen

lítina -e **ž** met. železov polizdelek, navadno z določeno sestavo, ki je namenjen za nadaljnjo predelavo z litjem, npr. bela litina, jeklena litina, železova litina

lítje -a **s** met. oblikovanje kovinskih izdelkov in polizdelkov pri množični proizvodnji z vlivanjem staljene kovine v trajno formo ali kokilo, npr. kontinuirno lítje, centrifugalno lítje, tlačno lítje **PRIM.:** ulivanje (1)

lítje s stiskanjem -a --- **s** met. kombinacija litja in kovanja, pri kateri se staljena kovina vlije v predgret spodnji del dvodelnega utopa, med njenim strjevanjem, ko je še testasta, pa jo zgornji utop stiska, dokler se popolnoma ne strdi **S:** stiskálno lítje

lítje v kokílo -a --- **s** met. lítje z vlivanjem staljene kovine v kokilo, uporablja se npr. za izdelovanje ingotov

litografíja -e **ž** graf. ploski tisk s tiskovno formo iz posebnega hidrofilnega kamna, uporablja se zlasti za umetniški tisk, npr. do 10 primerkov **S:** kamnotísk

litográfski apné nec -ega -nca **m** apnenec za izdelovanje plošč za kamnotisk

lító jéklo -ega -a **s** met. ☞ jekléna lítina

litopón -a **m** kem. teh. bel pigment, zmes cinkovega sulfida in barijevega sulfata, uporablja se za proizvodnjo barv

lító želézo -ega -a **s** met. ☞ želézova lítina

lítrska móč -e móči **ž** stroj. ☞ prostornínska móč

livárna -e **ž** met. obrat za izdelavo ulitkov z litjem, npr. livarna jekla, livarna kovin

livárna jékla -e -- **ž** met. livarna za izdelovanje ulitkov iz navadne in legirane jeklene litine za

hidroelektrarne, strojno industrijo, ladjedelništvo **Sp:** jéklolivárna

livárna kovín -e -- **ž** met. livarna za izdelovanje ulitkov iz neželeznih kovin, zlasti iz aluminija, bakra, magnezija, cinka in njihovih zlitin

livárna želéza -e -- **ž** met. livarna za izdelovanje ulitkov iz sive litine in drugih železovih litin **Sp:** železolivárna

livárniški kóks -ega -a **m** met. ☞ livárski kóks

livárniški žerjáv -ega -áva **m** met. žerjav v livarni za transport loncev kovinske taline od talilne peči do mesta ulivanja

livárska črnína -e -e **ž** met. zdrobljeno oglje ali zdrobljen premog, ki se potresata v formo, da se pri litju talina ne prijemlje na njene stene

livárska fórna -e -e **ž** met. kovinska škatla, napolnjena z livarskim peskom, v katerem je livna votlina, po kateri se oblikuje vlita tekoča kovina, ki se po ohladitvi strdi v ulitek **Sp:** kalúp (3)

livárski apné nec -ega -nca **m** met. apnenec za uporabo v livarstvu pri izdelovanju sive litine v kupolki

livárski gródelj -ega -dlja **m** met. grodelj z masnim deležem silicija do 3,75 % za izdelovanje sive litine v kupolki

livárski kóks -ega -a **m** met. zelo trden, kosast koks za taljenje sive litine v kupolki **Sp:** livárniški kóks

livárski lónec -ega -nca **m** met. lонец za transport taline iz talilne peči do mesta ulivanja v livarni

livárski modél -ega -a **m** met., stroj. navadno lesen model za izdelavo livne votline v livarski formi

livárski pések -ega -ska **m** met. kremenov pesek za izdelovanje livarskih form in jeder **Sp:** fórmarski pések

livársko jédro -ega -a **s** met. del livarske forme, ki se vloži na mestih, kjer naj ima ulitek luknje, votline

livársko varjênje -ega -a s var. varjenje z vlivanjem staljene kovine v špranjo med ulitima varjencema

livárstvo -a s **1.** področje metalurgije, ki obravnava teoretične osnove in praktično izvedbo izdelave ulitkov **2.** dejavnost, ki se ukvarja z litjem kovinskih izdelkov

lívna čáša -e -e ž met. čaši podoben zgornji del ulivnega sistema, v katerega se pri litju vлива talina

lívna jáma -e -e ž met. prostor v tleh livarne, kjer se ulivajo v peščene forme veliki ulitki

lívna spirála -e -e ž met. kokila s kanalom v obliki spirale, ki se uporablja za merjenje tekočnosti litine, merilo je pot, ki jo opravi tekoča kovina do trenutka, ko se strdi

lívna votlína -e -e ž met. votlina v livarski formi, v katero priteče tekoča kovina pri litju

lívna zlítina -e -e ž met. zlitina, ki se uporablja za izdelovanje ulitkov

lívni prášek -ega -ška m met. prašnata snov, navadno iz oksidov kalcija in silicija, ki se uporablja kot mazivo, da se jekleni blok pri kontinuirnem litju ne lepi na steno kristalizatorja

lívni žléb -ega -a m met. žleb, po katerem teče talina iz talilne peči do mesta ulivanja ali v livarski lonec za prenos taline do mesta ulivanja **PRIM.:** lívno koríto

lívno koríto -ega -a s met. žleb, po katerem teče talina iz peči do mesta ulivanja **PRIM.:** lívni žléb

lívnost -i ž met. sposobnost staljene kovine, zlitine, da dobro teče in pri litju popolnoma zapolni lívno votlino forme, pri čemer nastane kakovosten ulitek

lizéna -e ž grad. rob, obrobek, navadno pokončen, rahlo izstopajoč zidni pas brez baze ali kapitela, namenjen členitvi stene

LLC -- [elélcé] ž (ang. liquid-liquid chromatography) krat. kem. ☞ tekočinsko-tekočinska kromatografíja

Lloydov regíster -ega -tra [lójdv] m prom., stroj. mednarodna klasifikacijska družba za klasi-

fikacijo in registracijo potniških in tovornih ladij ter nadzor tehnologije izdelave opreme za ladjedelništvo

lócen -cna m elektr. kratek, mehansko neobremenjen električni vodnik, ki služi za povezavo med dvema ločenima odsekoma nadzemnega voda

lóčena ozemljíla -ih -íl s mn. elektr. sistem ozemljil, pri katerem na električni potencial ozemljila glede na zemljo bistveno ne vpliva tok, ki teče v drugih ozemljilih

ločeválnik -a m **1.** kem. teh. naprava, stroj za ločevanje zmesi na sestavine, npr. centrifuga **S:** separátor (1) **PRIM.:** ekstráktor (1) **2.** naprava, stroj za ločevanje mešanih odpadkov na posamezne vrste odpadkov, npr. plastiko, kovine, steklo, papir in karton

ločilna plást -e plástí ž **1.** elektr. tanka plast za preprečitev škodljivih medsebojnih vplivov med sestavnima deloma kabla, npr. med vodnikom in izolacijo, med izolacijo in plaščem **2.** tekst. plast preje, ki se pri prstanskem predenju navija na navitek poševno, ko se vodila preje pri navijanju hitro spuščajo

ločilna razdálja -e -e ž elektr. izolacijska razdalja med odprtima kontaktoma, ki ustreza varnostnim zahtevam za ločilnike

ločilna spójka -e -e ž elektr. spojka, pri kateri so kovinski plašč, oklep in zaslon kabla električno ločeni

ločilni atenuátor -ega -ja m elektr. atenuator med četveropoloma z različno impedanco

ločilni bàt -ega báta m stroj. bat, ki ločuje različna delovna medija, npr. v pnevmohidravličnih pretvornikih tlaka ali v hidravličnih akumulatorjih

ločilnik -a m elektr. aparat za prekinitev ali izoliranje električnega tokokroga pri zelo majhnem toku, ki zagotovi zahtevano ločilno razdaljo v odprtem položaju

ločilno mésto -ega -a s elektr. mesto, kjer se odjemalceve naprave lahko ročno ali samodejno ločijo od omrežja

ločljíva zvéza -e -e ž stroj. zveza strojnih elementov, pri kateri se elementi lahko ločijo, npr. vijačna zveza, utorna zveza **PRIM.:** ločljívi spòj

ločljívi spòj -ega spòja m spoj, pri katerem se povezani deli lahko razstavijo, npr. vijačna zveza, spoj vtiča in vtičnice **S:** razstavljívi spòj **PRIM.:** ločljíva zvéza

ločljívnost -i ž **1.** lastnost mehanskega, električnega spoja, da se lahko razstavi **2.** lastnost optične naprave, s katero se izraža stopnja podrobnosti, omejena z optičnimi aberacijami ali uklonom svetlobe na vhodni odprtini optičnega sistema, izraža se z najmanjšim kotom med dvema enakima vzporednima vstopnima snopoma, ki ju naprava še loči na dva snopa **PRIM.:** razločljívnost (1)

lóčna méra -e -e ž mera dolžine po loku ali krivulji v radianih ali stopinjah

lóčna pregráda -e -e ž grad. betonska pregrada, ki se zgradi v kanjonih s stabilnimi stenami, v florisu ukrivljena tako, da se prenaša hidrostatična obremenitev v boke doline

lóčna pregráda s konstántnim polmérom -e -e --- ž grad. lóčna pregrada, pri kateri ima vsak njen vodoravni segment približno enak polmer ukrivljenosti

lóčna pregráda z dvójno ukrívljenostjo -e -e --- ž grad. navpično in vodoravno ukrivljena tanka betonska lóčna pregrada, ki se zgradi v kanjonih s stabilnimi stenami

lóčna pregráda z opórniki -e -e --- [zé] ž grad. stebarska pregrada z ukrivljenim florisom

lóčni móst -ega mostú m grad. most, pri katerem je glavna nosilna konstrukcija izvedena v obliki enega ali več zaporednih obokov ali lokov, nekdanj kamnitih ali opečnih, danes betonskih ali jeklenih

lóčni zíd -ega -a m grad. gradbeni element, ki ima v florisu ali narisu obliko loka

lóčno-téžnostna pregráda -e -e ž grad. masivnejša lóčna pregrada, ki je nekoliko tanjša od težnostne, obremenitve v temeljna tla se

prenašajo deloma z vodoravnim učinkom loka v boke doline in deloma z učinkom mase pregrade navpično v dno doline

lóden -dna m tekst. rahlo kosmatena in valjana volnena ali polvolnena tkanina v platnovi ali keprovi vezavi za obleke in plašče

logarítem -tma m mat. eksponent, s katerim se potencira logaritemska osnova, da se dobi število

logarítemska fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki argumentu priredi njegov logaritem glede na izbrano osnovo

logarítemska léstnica -e -e ž mat. lestnica na koordinatni osi, ki predstavlja vrednost veličine tako, da je njeno mesto na koordinatni osi sorazmerno logaritmu njene velikosti

logarítemska osnôva -e -e ž mat. število, na katerem temelji logaritemski sistem

logarítemska spirála -e -e ž mat. spirala, pri kateri se kot med krajevnim vektorjem in tangento nanjo ne spreminja **Sp:** eksponentna spirála, ekvianulárna spirála

logarítemski dekremènt -ega -énta m mat. naravni logaritem razmerja med zaporednima amplitudama, npr. pri nihanju

logarítemsko merílo -ega -a s merilo v logaritemski lestvici

logarítemsko račúnalo -ega -a s ročna priprava z nepomičnimi in pomičnimi logaritemskimi lestvicami za izvajanje matematičnih operacij

logaritmánd -a m mat. argument logaritemske funkcije

logaritmíranje -a s mat. računanje logaritemske funkcije

lógična enáčba -e -e ž mat. enačba, katere rešitev je logična spremenljivka

lógična enôta -e -e ž elektr. del logičnega vezja, sestava, ki izvaja logične operacije, npr. konjunkcije, disjunkcije

lógična fúnkcija -e -e ž mat. funkcija logičnih spremenljivk, izrazljiva z logičnimi operacijami

lógická operácia -e -e ž mat. operácia med dvema logičnima spremenljivkama

lógická razpredelnica -e -e ž razpredelnica rezultatov logičnih operacij nad logičnimi spremenljivkami

lógická spremenljivka -e -e ž mat. spremenljivka v binarni logiki, ki lahko zavzame eno od dveh vrednosti, npr. DA ali NE **Sp**: Boolova spremenljivka **PRIM.**: Boolova algébra

lógická tabéla -e -e ž elektr., stroj. ☞ pravilnostna razpredelnica

lógická vrédnost -e -i ž mat. v binarni logiki vrednost, ki izraža neresnico ali resnico

lógični elemènt -ega -ènta m elektr., stroj. elektromehanski, elektronski, fluidični, hidravlični, pnevmatični element, sestavina, ki opravlja logične operacije v računalniški ali krmilni tehniki **S**: lógični gradník

lógični gradník -ega -a m elektr., stroj. elektromehanski, elektronski, fluidični, hidravlični, pnevmatični element, sestavina, ki opravlja logične operacije v računalniški ali krmilni tehniki **S**: lógični elemènt

lógični modél -ega -a m mat. model, opisan z matematično logiko

lógični signál -ega -a m elektr. signal, ki se prenaša ali obdeluje v logičnem vezju ali omrežju

lógično krmílje -ega -a s elektr., stroj. krmilje naprave, stroja, zgrajeno iz logičnih krmilnih elementov, gradnikov

lógično vézje -ega -a s elektr., stroj. vezje iz povezanih logičnih elementov, ki vhodne logične signale obdelajo po določenem logičnem protokolu in jih pretvorijo v izhodne logične signale

lógika -e ž področje filozofije, matematike in računalništva, ki obravnava veljavno sklepanje

logístični cénter -ega -tra m kraj, prostor, organizacijska enota za logistično dejavnost **PRIM.**: dispéčerski cénter

logístika -e ž dejavnost, ki se ukvarja z upravljanjem toka dobrin od virov do porabnikov

logográf -a m črka, znak ali simbol, ki predstavlja besedo, zlog ali morfem **S**: logográm

logográm -a m črka, znak ali simbol, ki predstavlja besedo, zlog ali morfem **S**: logográf

lójevec -vca m bel do zelen monoklinski mineral s trdoto po Mohsovi trdotni lestvici 1, magnezijev hidroksid-silikat, $\text{Mg}_3\text{Si}_4\text{O}_{10}(\text{OH})_2$, uporablja se kot polnilo v papirju, plastiki, barvilih, električnih kablích, keramiki

lók -a m 1. mat. del krožnice ali krivulje

2. grad. del krivulje ali krivine osi gradbenega elementa, določen z dolžino, začetkom, s temenom ali tangentó, koncem ali središčem, polmerom in notranjim kotom 3. geod. del krivine osi na odseku ceste ali železniške proge, ki je določen z glavnimi točkami ali dotikališči 4. grad. polkrožni gradbeni element nad odprtino v zidu

lokácijska dokumentácia -e -e ž grad. dokumentacija, ki se nanaša na mesto postavitve objekta in se zahteva pred njegovo gradnjo

lokalizácia -e ž elektr. postopek za ugotovitev mesta lege elementa v okolju s sistemom meritev z zaznavali

lokálna bateríja -e -e ž baterija za napajanje posamezne električne ali elektronske opreme z električno energijo **PRIM.**: centrálna bateríja

lokálna césta -e -e ž prom. cesta, ki povezuje naselja znotraj občine in je pomembna za navezovanje prometa na ceste enake ali višje kategorije

lokální čas -ega čása m čas, ki se po dogovoru uporablja v javnem življenju v določenem časovnem pasu in se navadno za celo število ur razlikuje od koordiniranega univerzalnega časa, pri čemer je časovni zamik določen tako, da je razlika med lokalnim časom in povprečnim sončnim časom v celotnem pasu navadno manjša od pol ure

lokální extrém -ega -a m mat. največja ali najmanjša vrednost funkcije na določenem omejenem območju ali intervalu funkcije, ki je lahko presežena na širšem območju ali intervalu funkcije

lokálni mínimum -ega -a **m** mat. minimalna vrednost funkcije na omejenem območju njene spremenljivke **PRIM.**: globálni mínimum

lokálno kaljênje -ega -a **s** met. kaljenje določenega dela izdelka, da se po trdoti in navadno tudi po obrabni trdnosti razlikuje od ostalega izdelka

lokálno omréžje -ega -a **s** elektr. elektroenergetsko omréžje znotraj omejenega geografskega območja

lókarica -e **ž** grad. žaga z ravnim jeklenim nazobčanim listom, vpetim v lesen ali kovinski lok ali lokast okvir

lokátor -ja **m** elektr. naprava za ugotavljanje mesta okvare, npr. na kablu

lokomotíva -e **ž** stroj. tirnično vozilo za vleko vagonov, npr. parna lokomotiva, električna lokomotiva, dizelska lokomotiva

LOLE -- in -- [eloelé] **ž** (ang. loss of load expectation) krat. elektr. pričakovana izguba moči

LO-LO LO-LO -ja [lóló] **m** (ang. lift-on-lift-off) krat. prom. nakladalno-razkladalna tehnika, pri kateri si prevozno sredstvo z lastnim dvigalom na vstopnem mestu naloži tovor, npr. zabojnik, na izstopnem pa ga razloži

LOLP -- [eloelpé] **ž** (ang. loss of load probability) krat. elektr. verjetnost izgube moči

lòm lóma **m** pojav, pri katerem se strojni, gradbeni element, konstrukcija pri statični ali dinamični preobremenitvi zlomi, poruši

lómljena črta -e -e **ž** mat. črta iz daljic, ki v lomnih točkah spreminja smer **Sp**: lómnica

lómljena površina -e -e **ž** grad. s sekiro za kamen ali dletom obdelana čelna površina naravnega kamna, da se razkolje in dobi lomljen videz

lómljena stréha -e -e **ž** grad. ☞ mansárdna stréha

lómljeni vdév -ega vdéva **m** tekst. vdev osnovnih niti v liste, ki se uporablja pri izdelavi vezav, pri katerih se keprovi žarki lomijo in spreminjajo smer

lomljivost v hládnem -i -- -- **ž** met. lastnost nekaterih jekel in drugih kovinskih materialov,

da so krhki pri temperaturah, nižjih od rdečega žara, in se ne dajo pri teh temperaturah preoblikovati brez pokanja

lomljivost v módrem -i -- -- **ž** met. lastnost nekaterih jekel, da so krhka pri popušcanju na modro popuščalno barvo

lomljivost v tóplem -i -- -- **ž** met. lastnost nekaterih jekel in drugih kovinskih materialov, da so krhki pri rdečem žaru in se ne dajo vroče preoblikovati brez pokanja **S**: lomljivost v vróčem

lomljivost v vróčem -i -- -- **ž** met. lastnost nekaterih jekel in drugih kovinskih materialov, da so krhki pri rdečem žaru in se ne dajo vroče preoblikovati brez pokanja **S**: lomljivost v tóplem

lómna mehánika -e -e **ž** področje mehanike, ki obravnava napredovanje razpok v materialih do porušitve

lómna žílavost -e -i **ž** odpornost materiala proti širjenju razpoke v zarezi, merska enota pascal meter na eno polovico

lómnica -e **ž** mat. ☞ lómljena črta

lómni kolíčník -ega -a **m** **1.** fiz. količnik hitrosti svetlobe, elektromagnetnega valovanja v vakuumu in v določeni snovi, ki je lahko odvisen od valovne dolžine svetlobe in anizotropnosti snovi, simbol ***n*** **2.** fiz. količnik hitrosti valovanja v dveh sredstvih

lómni kót -ega -a **m** **1.** fiz. ostri kot med smerjo lomljenega žarka in pravokotnico na mejno ploskev sredstva, v katero se žarek lomi **2.** stroj. kot pri statičnem konstrukcijskem elementu, prelomljenem na določenem mestu, ali pri dinamičnem sestavu, npr. pri lomljeni gredi s kardanskim zgibom, ki se uporablja pri prenosu vrtilnega gibanja med seboj gibljivih enot mehanizma, stroja, npr. pri motornih vozilih, kmetijskih strojih **3.** elektr. sprememba kota poteka trase nadzemnega voda pri kotnem stebru, kotni podpori

lomnína -e **ž** met. zlomljeni, odpadni kovinski deli, navadno železove litine, ki se vračajo na pretaljevanje

lómni zákon -ega zakóna **m** fiz. ➔ Snellov zákon

lómnost -i ž **1.** fiz. lastnost optičnih sredstev, da pri nepravokotnem vpadu svetlobe lomijo smer žarka **2.** fiz. obratna vrednost goriščne razdalje, mera zanjo je dioptrija

lómnost léče -i -- ž fiz. obratna vrednost goriščne razdalje leče, mera zanjo je dioptrija

lòm svetlôbe lôma -- **m** fiz. sprememba smeri svetlobnega žarka pri prestopu meje med optičnima sredstvom z različnima lomnima količnikoma

lòm valovánja lôma -- **m** fiz. sprememba smeri žarka pri prestopu meje med sredstvom z različnima hitrostma razširjanja valovanja

lončárska glína -e -e ž sedimentna kamnina iz drobnozrnatih mineralov, pretežno kaolinita in montmorillonita, navadno rdečkasto obarvana zaradi železovega oksida

lončenína -e ž porozni, neglazirani ali glazirani keramični izdelki, npr. fajansa, pečnice, terakota, opeka, keramične ploščice

lônčna indukcijska péč -e -e peč ž elektr., met. indukcijska peč, v kateri se kovina segreva v neprevodnem šamotnem loncu, ki ga obdaja elektromagnetna tuljava **Sp:** indukcijska peč brez jêdra

lônčno ležíšče -ega -a **s** grad. ležišče mostu, sestavljeno iz jeklene posode z vloženim kovinskim ali elastomernim diskom, tesnila in pokrova, če je nepomično, in dodatne s polimerom prekrите drsne plošče, če je pomično

lônec -nca **m** met. pokončna valjasta posoda, izzidana z ognjevdržnim materialom, za transport ali obdelavo taline

lônec za gródelj -nca -- -- **m** met. lonec, v katerega teče pri prebodu plavža staljeni grodelj, ki se potem prevaža navadno do jeklarske peči

lônec za žlîndro -nca -- -- **m** met. lonec, v katerega se iz talilne peči izpušča tekoča žlindra

longitudínálnost -i ž fiz. lastnost česa, kar je v smeri gibanja ali valovanja

longitudínálno valovánje -ega -a **s** fiz.

valovanje z nihanjem v smeri njegovega razširjanja, npr. zvok v plinih **S:** vzdôlžno valovánje **PRIM.:** prčno valovánje, transversálno valovánje

lopáta kopáča -e -e ž grad. ročno orodje iz jeklene pločevine srčaste oblike s privihanim zgornjim robom za kopanje v rahlih zemljinah, za kopanje peska, zidarska in betonerska dela, nasajeno na do 100 cm dolg lesen ročaj

lopáta metáča -e -e ž grad. ročno orodje iz tanke, rahlo trapezne dolge jeklene pločevine ali trde plastike s podolžno ukrivljenimi robovi za premetavanje ali nakladane sipkih materialov, nasajeno na do 120 cm dolg lesen ročaj

lopáta rezáča -e -e ž grad. ročno orodje iz jeklene pločevine srčaste ali pravokotne oblike, s privihanim zgornjim robom za kopanje v rahlih zemljinah, rezanje travne ruše in premetavanje zemlje, nasajeno na lesen do 100 cm dolg ročaj

lopática -e ž stroj. del turbinskega stroja, ki je pritrjen na njegovo notranje ohišje, npr. statorska lopatica, in usmerja tok delovnega medija na rotorske lopatice ali na rotor turbinskega stroja, npr. rotorska lopatica

lopátičasta kolútna brána -e -e -e ž agroteh. ➔ kolútna brána

lopúta -e ž stroj. cevno zapiralo s ploščo, vrtljivo okrog prečne osi **PRIM.:** pípa, ventíl, zasún

Lorentzova síla -e -e [lórencova] ž fiz. síla dolgega dosega, vsota električne in magnetne sile, s katero deluje elektromagnetno polje na nabiti delec, posredujejo jo fotoni, ena od štirih osnovnih sil v naravi **S:** éléktromagnétna síla (1)

Lorentzova transformácija -e -e [lórencova] ž fiz. transformacija med prostorsko-časovnimi koordinatami inercialnih sistemov, ki ohranja enakost svetlobne hitrosti v vseh sistemih **PRIM.:** Galiléjeva transformácija

Lorentzov fáktor -ega -ja [lórencov] **m** fiz. količnik teka časa, ki ga meri mirujoči opazovalec, in časovnega teka v sistemu delca, ki se giblje s hitrostjo blizu svetlobni

Lorenzovo število -ega -a [lórencovo] s fiz. teoretična vrednost $(\pi^2/3)(k_B/e)^2 = 2,44 \times 10^{-8} \text{ W } \Omega \text{ K}^{-2}$, ki po Wiedemann-Franzovem zakonu predstavlja količnik toplotne prevodnosti in zmnožka električne prevodnosti in termodinamične temperature pri kovinskih prevodnikih

Loschmidtovo število -ega -a [lóšmitovo] s kem. številska gostota delcev idealnega plina pri standardnih pogojih, simbol L , $L = 2,686\,763 \cdot 10^{25} \text{ m}^{-3}$

lóšč -a m **1.** kem. teh. ☞ emájl **2.** kem. teh. ☞ glazúra

lót -a m stroj. zlitina iz neželeznih kovin za spajanje kovinskih delov **S:** spájka

lotálna koníca -e -e ž stroj. navadno bakrena ali pobakrena kovinska konica na lotalniku, ki pri lotanju tali lot **S:** spajkálna koníca

lotálna kopél -e -i ž stroj. kopel z raztaljenim lotom za potopno lotanje **S:** spajkálna kopél

lotálna žíca -e -e ž elektr., stroj. lot v obliki žice, navadno z jedrom iz kolofonije **S:** spajkálna žíca

lotálnik -a m elektr., stroj. orodje za lotanje z lotalno konico, segreto v plamenu ali električno, ki pri lotanju tali lot **S:** spajkálnik **Sp:** spajkáló

lotálni prášek -ega -ška m elektr., stroj. prašek, s katerim se posuje lotano mesto, da se površina kovine zaščiti pred oksidacijo **S:** spajkální prášek

lotálno ušesce -ega -a s elektr., stroj. ušesce, npr. na letvici, v katero se vdene žica pred lotanjem, da se zagotovi večja mehanska trdnost spoja **S:** spajkálno ušesce

lótanje -a s stroj. spajanje kovinskih delov s staljenim lotom s tališčem, nižjim od tališča spajanih delov, ki se vlije v špranjo med deloma, pri čemer pride do difuzije med osnovnim materialom in lotom **S:** spájkanje **PRIM.:** lépljenje (2)

lót v blóku -a -- -- m stroj. blok lota, ki se pred uporabo stali v lotalno kopel **S:** spájka v blóku **Sp:** spájka v íngotu

lovílnik -a m **1.** naprava za lovljenje, pre-strezanje, npr. lovílnik petlje, lovílnik žlindre **2.** kem. teh. naprava za odstranjevanje trdnih in tekočih snovi iz odpadnih vod

lovílnikova nít -e níti ž tekst. nit, ki je navita na vretence in vdeta v spodnji lovílnik niti, pri šivanju se prepleta z igelno nitjo, s čimer se izdelata enoigelní dvonitni vbod

lovílnik pětíle -a -- m tekst. del šivalnika, ki ujame igelno nit, ko šivalna igla pri šivanju prehaja iz zgornjega položaja, prodre skozi material in ponese nit pod vbodno ploščo, pri vračanju igle proti zgornjem položaju zaradi trenja med nitjo in materialom nastane petlja, ki jo zadrži lovílnik do trenutka, ko igla nasled-njič prodre skozi material, takrat se niti preple-teta in nastane šivalni vbod

lovílnik žlindre -a -- m met. mesto v ulivnem lijaku, kjer se pri litju zadrži oksidi, nastali na površini taline

Löwenherzov navòj -ega -òja [lévenhércov] m stroj. navoj s kotom profila $53^\circ 8'$, ki se je uporabljal za geodetske instrumente, fotoaparate, ure

low-heat cemènt -- -ènta [lóu hit] m grad. portlandski cement iz cementnega klinkerja z dodatki mavca in zmlete granulirane žlindre, ki povzročajo znatno nižje sproščanje toplote med postopkom hidratacije kot pri navadnem portlandskem cementu, uporablja se pri masivnih betonskih konstrukcijah velikih dimenzij, npr. betonskih pregradah

lóža -e ž grad. manjši odprt prostor pred glavno stavbo, omejen s stebri, nad katerimi so arhivolti, npr. balkonska niša na mostu

LSIC LSIC-ja in -- [elesicé elesicéja] m (ang. large scale integrated circuit) krat. elektr. ☞ obséžno inte-grírano vézje

lúbje -a s gozd. mrtvi del skorje

lúč lučí ž svetilo za osvetlitev, označevanje, oddajanje svetlobnih signalov

lučálnik -a m rud., stroj. lučalni stroj s centrifugo, ki meče curek peska pri peskanju, zasipavanju v rudniku

lučálo -a s tekst. mehanizem, s katerim se pri čolničnih statvah čolniček zaluča skozi zev

lúč svêtlega profila lučí --- ž prom. svetlobna oznaka profila naloženega vozila **Sp:** gabarítna lúč

Lüdersove črte -ih črt [Lüdersove] ž mn. met. površinska napaka pri plastični deformaciji pločevine v obliki črt, pogosto vidna s prostim očesom **Sp:** Hartmannove črte

Lüdersovi pasóvi -ih pasóv [Lüdersovi] m mn. met. površinska napaka pri plastični deformaciji pločevine v obliki pasov, pogosto vidna s prostim očesom

Lúdolfovo število -ega -a s mat. število, ki predstavlja razmerje med obsegom in premerom kroga, simbol π

lúg -a m 1. kem. vodna raztopina alkalije **PRIM.:** anorgánska báza, báza² 2. raztopina alkalije za luženje, npr. alkalijski lug, sulfatni lug

lúkenjski ujémni systém -ega -ega -a m stroj. ujemni sistem z enotno luknjo

lúknja -e ž praznina v trdnem telesu, lahko plitva, globoka ali skoznja

luknjáč -a m ☞ luknjálo

luknjálnik -a m 1. stroj. stroj za luknjanje folije, papirja, kartona, usnja z izrezovanjem z luknjalom 2. stroj. stroj za luknjanje pločevine s prebijanjem, štancanjem **PRIM.:** prebijálnik

luknjálo -a s votlo valjasto orodje z ostrim rezilom za luknjanje **PRIM.:** prebijálo

lúknjanje -a s stroj. strojno izsekovanje luknjic v ravni črti skozi papir, karton, pločevino, npr. kot predpriprava papirja, ki olajša pretrg, za vodilo v zapisovalnih napravah, za oster prepogib pločevine v mehanski predelavi **S:** perforíranje

lúknjica -e ž majhna praznina v trdnem telesu **PRIM.:** póra

lúknjičasti betón -ega -a m grad. ☞ pénjeni betón

lúknjičasto mésto -ega -a s met. livarska napaka, pri kateri je na določenem mestu v ulitku polno luknjic

lúks -a m fotometrična enota SI za osvetljenost, luks = lumen na kvadratni meter, simbol lx

lúksméter -tra m fiz. merilnik osvetljenosti

lúmen -mna m fiz. fotometrična veličina za svetlobni tok, ki ga izotropno svetilo s svetilnostjo 1 kandeled oddaja v prostorski kot 1 steradian, simbol lm

lúmen sekúnda -- -e m sestavljena merska enota za svetlobno energijo v SI, simbol lm s

luminiscénca -e ž fiz. oddajanje svetlobe v snovi, ki nastaja pri prehodih elektronov med energijskimi nivoji ob kemijskih reakcijah ali jih vzbuja elektromagnetno polje **PRIM.:** fluore-scénca (2)

luminiscénčni cénter -ega -tra m elektr. atom ali skupina atomov, ki primerno vzbujeni ob prehodu v osnovno stanje oddajo energijo v obliki vidne svetlobe

luminofór -ja m 1. kem. atom ali atomska skupina v spojini, ki povzroča pojav luminescence 2. kem. snov, ki pretvarja ultravijolično svetlobo v vidno in se uporablja za obloge fluorescenčnih sijalk, kot dodatek materialu za leče očal **Sp:** fósfor (2)

lunárni módul -ega -a m enota vesoljske postaje, ki se loči od postaje, ko ta vstopi v orbito, in pristane na Luni ter se po zaključeni misiji vrne na vesoljsko postajo

lunéta -e ž grad. polkrožno ali v obliki krogelnega odseka uokvirjeno stensko polje nad vrati ali oknom, pogosto s plastičnim ali slikarskim okrasom

lúnisolárno léto -ega -a s astr. perioda, ki približno ustreza periodi tropskega leta, z dodajanjem prestopnega dneva zato, da se koledar ujema z letnimi časi in Luninimi menami

lúnker -ja m met. večja praznina, ugreznina, ki nastane v delu ulitka, ki se strdi zadnji, zaradi krčenja kovinskega materiala pri strjevanju

lúpa -e ž fiz. leča, s katero se približa predmet očesu, preprosta optična priprava z zbiralno lečo za opazovanje majhnih stvari **PRIM.:** povečeválnó stékló

lupílnik -a m gozd., les. stroj za strganje, lupljenje lesa **S:** drzálnik **PRIM.:** drzálo (1)

lúskasta stréha -e -e ž grad. streha z manjšo strešno, navadno palično podkonstrukcijo na točkovnem temelju in paraboloidno ali hiperboloidno obliko strešine

lúskasti grafit -ega -a m met. grafit v obliki lamel ali lusk kot mikrostrukturalna sestavina železove litine **S:** lamélasti grafit **Sp:** kosmičasti grafit

lúščenje -a s **1.** les. krožno ali spiralno rezanje furnirja s furnirskega hloda **2.** met. čiščenje površine ingotov, gredic pred nadaljnjo predelavo z odstranjevanjem zgornje plasti

luščilni stròj -ega stròja m les. stroj za izdelovanje furnirja z luščenjem

lutécij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, srebrnobela težka kovina, zaradi visoke cene se uporablja le za posebne namene, npr. izotop lutecij-176 za ugotavljanje starosti meteoritov, simbol Lu

lúžena pločevína -e -e ž met. ☞ dekapirana pločevína

lúženje -a s **1.** kem. teh. odstranjevanje oksidov in drugih spojin s površine kovine s kemičnimi sredstvi, z elektrolizo **PRIM.:** dekapiranje **2.** obdelava lesa z lužilom

lužilna kopél -e -i ž kem. teh. kopel za luženje materialov, npr. jeklene pločevine s kislino, aluminija z raztopino natrijevega hidroksida **PRIM.:** dekapirna kopél

lužilna krhkost -e -i ž met. krhkost jekla, ki nastaja pri dekapiranju zaradi absorpcije vodika na kristalne meje

lužílo -a s **1.** kem. teh. sredstvo za obdelavo površine lesa, v katero se vpije in jo obarva **2.** kem. teh. ☞ čímža

lúžnatost -i ž kem. ☞ alkálnost

lúžnica -e ž kem. tekočina po izluževanju, ki vsebuje izlužene snovi

M

Maagov pehálni stròj -ega -ega stròja [mágov] m stroj. pehalni stroj za ozobljenje z orodjem v obliki zobate letve, navadno z navpičnimi delovnimi gibi in z odvalnim pehanjem **PRIM.:** Fellowsov pehálni stròj, frezálnik za ozóbljenje

macerácija -e ž kem. teh. postopek mehčanja, pri katerem se na material pri sobni temperaturi pusti učinkovati topilo, npr. voda, olje, alkohol, da se iz njega izlužijo določene učinkovine

macesnovína -e ž les. srednje trd les macesna iz rodu *Larix* z rumenkastobelo do rdečkastobelo beljavo in rdečerjavo do rjavordečo jedrovino, uporablja se za pohištvo, stavbno pohištvo, furnir, pode, kot gradbeni les

Machov kót -ega -a [máhov] m fiz. polovični kot Machovega stožca

Machovo števílo -ega -a [máhovo] s fiz. količnik hitrosti telesa, ki se giblje v določenem mediju, in hitrosti zvoka v tem mediju, simbol *Ma*

Machov stóžec -ega -žca [máhov] m fiz. stožčast val z vrhom na koničastem predmetu, ko se ta giblje z nadzvočno hitrostjo skozi zrak

macóla -e ž prizmatično kladivo z ravno spodnjo in zgornjo ploskvijo za ročno razbijanje skal in zabijanje kolov, npr. težko 5 kg, nasajeno na 80 cm dolg ročaj

máček -čka m stroj. premična delovna enota žerjava z dviznim mehanizmom, kavljem, prijemalom ali grabilnikom za dviganje in prenašanje bremen

máče okó -ega očesa s fiz. retroreflektor z lečo in ravnim zrcalom v njeni goriščni ravnini

Mádelungova konstánta -e -e ž fiz., kem. konstanta za računanje elektrostatične potencialne energije iona v kristalu, simbol *a*

mádežasti bombáz -ega -a m tekst. bombaž slabše kakovosti z madeži rjavordečkaste do modrikaste barve zaradi mraza in delovanja vode **S:** lísasti bombáz

magazín -a m stroj. enota pri obdelovalni celici z naborom orodij

magénta -e ž **1.** graf. sekundarna barva, ki nastane z aditivnim mešanjem primarne rdeče in primarne modre svetlobe in je ena od treh primarnih barv subtraktivnega mešanja in ena od štirih procesnih barv **PRIM.:** purpúrna bárvá, škrlátna bárvá **2.** graf. osnovna procesna barva v barvnem tisku

magistrála -e ž osrednja, glavna zbirna cesta, proga ali zbirni komunalni vod

magnét -a m fiz. feromagnetno ali ferimagnetno telo, ki vzdržuje magnetno polje brez vzbujanja

magnétenje -a s fiz. postopek, s katerim se v feromagnetnem telesu trajno vzbudijo lastnosti magnetá **Sp:** magnetizíranje

magnétik -a m fiz. snov z izraženimi magnetnimi lastnostmi, npr. feromagnetik, ferimagnetik, anti feromagnetik, paramagnetik, diamagnetik

magnetílna karakterístika -e -e ž fiz. krivulja, ki kaže odvisnost gostote magnetnega polja v snovi od jakosti magnetnega polja v tej snovi

magnetílna krívljá -e -e ž elektr. krivulja, ki kaže odvisnost gostote magnetnega polja od vzbujalnega toka

magnetílni tók -ega -a m fiz. električni tok, s katerim navitje okrog elektromagneta ali transformatorja ustvarja magnetno polje, katerega jakost vzbuja magnetizacijo v jedru elektromagneta ali transformatorja

magnetilno pólje -ega -a s fiz. zunanje magnetno polje, ki mu je izpostavljen feromagnetik in vpliva, da se mikroskopski magnetni momenti v snovi orientirajo vzdolž tega polja, kar povzroči, da feromagnetik zadrži magnetno polarizacijo tudi po izklopu zunanjega magnetnega polja

magnetilno praženje -ega -a s met. praženje nemagnetne železove rude, da se železove spojine, npr. hematit, oksidirajo v magnetit in se ruda lahko loči od jalovine z magnetno separacijo **Sp**: magnétno praženje

magnetit -a m met. črn kubični feromagnetni mineral, železov (II,III) oksid, Fe_3O_4 , pomembna sestavina železovih rud

magnetizácija -e ž fiz. vektorsko polje, ki izraža gostoto induciranih ali permanentnih elementarnih magnetnih momentov v snovi, simbol M , merska enota amper na meter

magnetízem -zma m področje fizike, ki obravnava magnetne lastnosti snovi

magnetizíranje -a s fiz. ➔ magnétenje

magnétna anomalíja -e -e ž fiz. odstopanje jakosti in smeri magnetnega polja od normalne smeri zaradi podzemnih ali podmorskih naravnih ali umetnih magnetnih snovi

magnétna blazína -e -e ž elektr. magnetno polje nad magnetom, ki kot blazina odbija oziroma nosi objekt

magnétna deklinácija -e -e ž geod. kot med smerjo proti geografskemu severu in smerjo proti magnetnemu severu

magnétna doména -e -e ž fiz. mikroskopsko območje v feromagnetnem materialu, v katerem so vsi magnetni dipoli enako usmerjeni **PRIM.**: Weisssova doména

magnétna dvóplást -e -plastí ž fiz. močno magnetizirana tanka plast, ki se v izračunih lahko obravnava kot neskončno tanka

magnétna energíja -e -e ž fiz. ➔ energíja magnétnega pólja

magnétna gláva -e -e ž elektr. električna naprava, ki informacije v obliki električnih

signalov pretvarja v magnetne in jih zapisuje na magnetni nosilec informacij oziroma pretvarja magnetne signale z magnetnega nosilca informacij v električne signale

magnétna histeréza -e -e ž fiz. histereza med gostoto magnetnega polja v snovi in jakostjo magnetnega polja, v katerem je snov, zlasti v feromagnetikih in ferimagnetikih, neodvisna od hitrosti sprememb

magnétna histerézna zánka -e -e -e ž fiz. histrerezna zanka, ki kaže odzivanje gostote magnetnega polja v snovi na periodično nihanje jakosti magnetnega polja

magnétna ígla -e -e ž fiz. igla iz namagnetnega jekla, uležajena tako, da se lahko obrne v smer zemeljskega magnetnega polja

magnétna inklinácija -e -e ž geod. kot med vodoravno ravnino in magnetno iglo

magnétna koercitívnost -e -i ž fiz. ➔ koercitívnost

magnétna konstánta -e -e ž fiz. osnovna fizikalna konstanta z vrednostjo $1,256\,637\,06 \cdot 10^{-6} \text{ H/m}$, količnik gostote in jakosti magnetnega polja v vakuumu, simbol μ_0 **S**: permeabilnost vákuuma

magnétna lastnóst -e -i ž elektr. lastnost snovi, da jo je mogoče namagnetiti, da jo magnet privlači in nanjo vpliva zunanje magnetno polje

magnétna léča -e -e ž fiz. magnetno polje v napravah z elektronskim snopom, oblikovano tako, da deluje na snop kot navadna leča na snop svetlobe

magnétna napétost -e -i ž fiz. fizikalna količina, določena v magnetnem polju po analogiji z električno napetostjo, integral jakosti magnetnega polja vzdolž krivulje, ki povezuje dve točki v prostoru

magnétna nevihta -e -e ž elektr. motnja v zemeljskem magnetnem polju zaradi protuberanc Sonca, ki lahko v visokonapetostnih vodih inducira napetost z nizko frekvenco in močno moti obratovanje

magnétna permeabilnost

magnétna permeabilnost -e -i ž fiz.

količnik gostote in jakosti magnetnega polja v magnetiku, simbol μ , merska enota henry na meter **Sp**: absolutna permeabilnost

magnétna pločevina -e -e ž met. ➔ eléktro-pločevina

magnétna polarizacija -e -e ž fiz. vektorsko polje, prispevek magnetizacije h gostoti magnetnega polja v snovi, zmnožek magnetizacije in magnetne konstante μ_0 , simbol J_m , merska enota tesla **PRIM.**: dipólni momènt (2)

magnétna póljska gostôta -e -e -e ž elektr., fiz. vektorsko polje, ki je v praznem prostoru zmnožek jakosti magnetnega polja in magnetne konstante, v snovi se zmnožku prišteje še prispevek magnetizacije, simbol B , merska enota tesla **S**: gostôta magnétnega pólja, gostôta magnétnega pretôka

magnétna póljska jákost -e -e -i ž fiz. vektorsko polje v smeri silnic magnetnega polja v praznem prostoru, velikost je sorazmerna magnetni sili na gibajoči se nabiti delec, simbol H , merska enota amper na meter **S**: jákost magnétnega pólja

magnétna resonánca -e -e ž elektr. resonanca, ki nastopi pri elektromagnetnem vzbujanju precesije jedrskih ali elektronskih spinov v zunanjem magnetnem polju, kadar je vzbujevalna frekvenca enaka frekvenci precesije spina okrog smeri magnetnega polja **PRIM.**: elektrónska páramagnétna resonánca, jádrska magnétna resonánca

magnétna síla -e -e ž **1.** fiz. síla, s katero deluje magnetno polje na nabiti delec, zmnožek naboja in vektorskega produkta hitrosti delca ter gostote magnetnega polja **2.** elektr. síla, s katero deluje magnetno polje na električni vodnik, po katerem teče električni tok

magnétna sléd -e sledí ž elektr. namagnete-no področje na magnetnem traku z zapisom zvočnega signala, videosignala ali obeh signalov hkrati, ki mu sledi snemalna in/ali bralna glava

magnétna susceptibilnost -e -i ž fiz. količnik magnetizacije v magnetiku in jakosti magnetnega polja, ki jo povzroča, simbol κ

magnétné izgúbe -ih -úb ž mn. fiz. moč, ki se izgubi v magnetni snovi v obliki toplote v časovno spreminjajočem se magnetnem polju zlasti zaradi magnetne histereze in vrtničnih tokov

magnétni ázimet -ega -a m horizontalni kot, merjen v smeri urnega kazalca med smerjo proti magnetnemu severu in smerjo proti izbrani točki

magnétni dipól -ega -a m **1.** magnetno polarizirano telo, v katerem je vektorska vsota elementarnih magnetnih dipolov različna od nič, njegovo magnetno polje se na dovolj veliki oddaljenosti ne razlikuje od polja dipola **2.** elektr., fiz. tokovna zanka, katere magnetno polje se na dovolj veliki oddaljenosti ne razlikuje od polja dipola

magnétni dipólni momènt -ega -ega -ênta m **1.** fiz. dipolni moment, vektorska fizikalna količina, ki določa navor, s katerim zunanje magnetno polje deluje na magnetni dipol, pri majhni sklenjeni tokovni zanki je enak zmnožku električnega toka in vektorja, ki ustreza ploskvi, ki jo objema zanka, simbol m , merska enota amper kvadratni meter **2.** elektr. zmnožek magnetne konstante in magnetnega momenta, simbol j_m ali j , merska enota weber meter

magnétni dipólni momènt molékule -ega -ega -ênta -- m kem. vektorska vsota dipolnih momentov, sestavljena iz orbitalnih magnetnih momentov in spinskih magnetnih momentov vseh elektronov v molekuli ter spinskih magnetnih momentov vseh atomskih jeder v molekuli, simbol m , μ , merska enota joule tesla na minus ena **PRIM.**: díamagnetízem, páramagnetízem

magnétni elektrónski mikroskóp -ega -ega -a m fiz. elektronski mikroskop, katerega leče tvori statično magnetno polje

magnétni inklinátor -ega -ja m merilnik magnetne inklinacije **Sp**: inklinacijska búsula

magnétnik -a m elektr. del stroja, ki nosi vzbujalno navitje

magnétni kómpas -ega -a **m** kompas z vrtljivo magnetno iglo za orientiranje proti severnemu magnetnemu polu **S**: búsula

magnétni króg -ega -a **m** elektr. sklenjen tok magnetnega pretoka pri transformatorju, ki omogoča prenos moči z enega napetostnega nivoja na drugega, pri električnih strojih pa pretvorbo mehanske energije v električno ali obratno

magnétni ležáj -ega -a **m 1.** elektr., stroj. ležaj, ki z magnetnim poljem podpira vrtečo se os, gred brez mehanskega stika med njima, npr. v električnem števcu **2.** stroj. premočrtni ležaj, vodilo, katerega del brez dotikanja podpira magnetna sila, npr. pri električnem vlaku, ki temelji na levitaciji z magnetnim poljem

magnétni meridián -ega -a **m** umišljen polkrog na zemeljskem površju, ki povezuje magnetna pola **S**: magnétni pôldnévník

magnétni momènt -ega -énta **m** fiz. vektor v smeri pravokotno na ploskev tokovne zanke, zmnožek toka in ploščine, ki jo oklepa zanka, simbol m , merska enota amper kvadratni meter

magnétni pól -ega -a **m** fiz. območje na magnetu, iz katerega izhajajo ali v katerega vstopajo silnice magnetnega polja, ki po dogovoru izhajajo iz severnega in vstopajo v južni magnetni pol

magnétni pôldnévník -ega -a **m** umišljen polkrog na zemeljskem površju, ki povezuje magnetna pola **S**: magnétni meridián

magnétni pretòk -ega -óka **m** elektr., fiz. integral gostote magnetnega polja po orientirani ploskvi, simbol Φ , merska enota weber

magnétni prevòd -ega -óda **m** elektr., fiz. količnik magnetnega pretoka in magnetne napetosti, obratna vrednost magnetnega upora, simbol Λ , merska enota henry **S**: permeánca (2)

magnétni separátor -ega -ja **m** rud. separator za ločevanje feromagnetikov od nemagnetnih snovi z močnim magnetnim poljem, npr. na tekočem traku **S**: éléktromagnétni separátor (1) **Sp**: éléktromagnétni ločilnik

magnétni sklòp -ega sklópa **m** fiz. medsebojni vpliv dveh tokovnih zank z magnetnim poljem, ki ga ustvarjata

magnétni tokokróg -ega -a **m** elektr. sklenjen krog samo magnetnih elementov

magnétni upòr -ega -ôra **m** fiz. količnik magnetne napetosti in magnetnega pretoka, simbol R_m , merska enota henry na minus ena **S**: reluktánca

magnétni ventíl -ega -a **m** elektr. ventil z elektromagnetnim aktiviranjem, proženjem **S**: éléktromagnétni ventíl

magnétno bogatènje -ega -a **s** rud. postopek povečevanja deleža koristnih sestavin z magnetno separacijo

magnétno jèdro -ega -a **s** elektr. del naprave iz visoko permeabilnega materiala, navadno z navitjem, za ustvarjanje večjih gostot magnetnega polja

magnétno kvántno število -ega -ega -a **s** fiz. kvantno število, ki določa vrtilno količino elektrona na dani orbitali vzdolž smeri, ki jo določa zunanje magnetno ali električno polje

magnétno nasičènje -ega -a **s** elektr. stanje feromagnetika ali ferimagnetika, ko se magnetizacija pri povečanju jakosti magnetnega polja ne more bistveno povečati

magnétno pólje -ega -a **s** elektr. polje, ki ga ustvarjajo električni toki in ga opredeljujeta jakost magnetnega polja in gostota magnetnega polja, simbol V

magnétno práženje -ega -a **s** met. ➡ magnetílno práženje

magnétnoresonanánčna spektroskopíja -e -e **ž** fiz. visokofrekvenčna spektroskopija, pri kateri se izkoriščajo prehodi med energijskimi stanji magnetnih momentov elektronov ali jeder v magnetnem polju, npr. jedrska magnetnoresonančna spektroskopija, elektronska magnetnoresonančna spektroskopija

magnétno separíranje -ega -a **s** rud. separiranje z močnim magnetnim poljem, s katerim

magnétno vzbújanje

se ločijo feromagnetiki od nemagnetnih snovi, npr. železo od aluminija

magnétno vzbújanje -ega -a s elektr. vzbujanje toka v navitju z zunanjim magnetnim poljem, npr. pri generatorju manjše moči z baterijskim vzbujanjem

magnétoelástičnost -i ž fiz. lastnost feromagnetov, da se jim ob mehanski obremenitvi spremeni magnetna polarizacija **PRIM.:** Joulov pojav (2), magnetostríkcija

magnétoeléktrični instrument -ega -ênta m elektr. ➡ instrument z vrtljivo tuljávico

magnétohidrodinámická črpálka -e -e ž stroj. hidrodinamična črpalka, navadno za transport tekočih kovin in drugih fluidov z veliko električno prevodnostjo, ki izkorišča delovanje magnetnega polja na fluid, po katerem teče električni tok **Sp:** eléktromagnétna črpálka

magnétohidrodinámická elektrárna -e -e ž elektrarna, sestavljena iz magneto-hidrodinamičnega generatorja in iz parne turbine s klasičnim generatorjem **Sp:** MHD-elektrárna

magnétohidrodinámický generátor -ega -ja m elektr. generator, pri katerem se toplota pretvarja neposredno v električno, tako da teče ionizirani plin z visoko temperaturo in določeno hitrostjo skozi magnetno polje

magnétohidrodinámika -e ž fiz. dinamika plazme, tekočin, talin v prisotnosti močnih magnetnih polj in električnih tokov

magnetométer -tra m fiz. merilnik gostote magnetnega polja ali magnetnega dipolnega momenta magnetna

magnétoóptika -e ž področje elektrooptike, ki obravnava oblikovanje snopa elektronov z magnetnim poljem

magnetoskopija -e ž met. neporušitvena preiskava feromagnetnih materialov za odkrivanje površinskih ali podpovršinskih napak, npr. razpok, vključkov, pri kateri se preiskovani predmet, konstrukcija namagnetni, napake povzročijo, da magnetni pretok prodre

skozi površino predmeta, konstrukcije, kjer nastanejo prosti magnetni poli, ki postanejo vidni, če se površina predmeta, konstrukcije prekrije s suspenzijo drobnih magnetnih delcev **Sp:** magnetoskópska preiskáva

magnetoskópska preiskáva -e -e ž met. ➡ magnetoskopija

magnétostátika -e ž področje fizike, ki obravnava pojave in lastnosti statičnih ali počasi se spreminjajočih magnetnih polj

magnetostríkcija -e ž fiz. plastična reverzibilna deformacija feromagnetika pod vplivom magnetnega polja **S:** Joulov pojav (2) **PRIM.:** magnétoelástičnost

magnétoupórnost -i ž fiz. lastnost nekaterih električno prevodnih snovi, da pod vplivom zunanjega magnetnega polja spremenijo upornost

magnetron -a m elektr. močnostna elektronka, ki z interakcijo elektronov v navzkrižnem električnem in magnetnem polju generira mikrovalove

magnézij -a m kem. element iz skupine zemeljskoalkalijskih kovin, srebrnobela, zelo reaktivna lahka kovina, ki se na zraku pasivira zaradi nastanka zaščitne oksidne plasti, zaradi velike mehanske trdnosti in nizke gostote se uporablja v zlitinah z aluminijem, zlasti v avtomobilski in letalski industriji, v zlitinah, odpornih proti morski vodi, za žrtvovalne anode pri katodni zaščiti, simbol Mg

magnézija -e ž kem. ➡ magnézijev oksíd

magnézijev karbonát -ega -a m kem. magnezijeva sol ogljikove kisline, $MgCO_3$, bela, v vodi netopna snov, uporablja se za proizvodnjo magnezijevega oksida

magnézijev kloríd -ega -a m kem. magnezijeva sol klorovodikove kisline, $MgCl_2$, brezbarvna kristalinična snov, topna v vodi, uporablja se za Sorelov cement, za impregniranje lesa, gasilno sredstvo, sestavina mrazin

magnézijev oksíd -ega -a m kem. magnezijeva spojina s kisikom, MgO , bela, v vodi netopna

snov, navadno se uporablja za proizvodnjo ognjevdružne keramike, npr. magnezitne opeke
Sp: magnézija

magnezít -a m met. bel trigonalni mineral, magnezijev karbonat, MgCO_3 , surovina za izdelavo ognjevdružnih gradiv in za pridobivanje magnezija

magnezítna opéka -e -e ž met. ognjevdružna opéka iz žganega magnezita, ki vsebuje masni delež magnezijevega oksida 85–90 %, glavni nečistoči sta železov(III) oksid in kalcijev oksid

magnítúda -e ž 1. mat. velikostni red spremljivke 2. astr. logaritemsko merilo relativne svetlosti zvezd

magnítúda potréša -e -- ž grad. mera za sproščeno energijo v žarišču potresa, ki se izračuna iz instrumentalnega zapisa vrednosti pospeškov, frekvence in časa gibanja tal in se izraža npr. z 10-stopenjsko Richterjevo lestvico
PRIM.: intenzitéta potréša, jákost potréša

Mágnusov pojáv -ega -áva [mágnusov] m fiz. pojav delovanja sile na vrteče se telo pravokotno na smer relativnega gibanja telesa skozi fluid, ki nastane zaradi razlike med dinamičnim tlakom na strani, kjer se relativni hitrosti telesa in fluida odštevata, in na nasprotni strani, kjer se hitrosti seštevata

MÁG-postópek -pka m (ang. MAG – metal active gas) var. postopek za varjenje z nezaščiteno elektrodo v zaščitni atmosferi CO_2

mahagónij -ja m les. plemenit les listavcev iz rodu *Swietenia*, ki rastejo v tropskem območju Srednje Amerike in severnega dela Južne Amerike, rdečerrjave barve, z lepo teksturo, uporablja se za furnirje, inštrumente in pohištvo

majólíka -e ž izdelki iz lončevine, belo položene z okrašenim neporoznim loščem

makadamiziranje -a s grad. gradnja in urejanje vozne površne vozišča, parkirišča s posipanjem in uvaljanjem drobljenega peska

makadámska césta -e -e ž grad. cesta, parkirišča ali druge vozne površine, izdelane z makadamsko gradnjo

makadámska grádnja -e -e ž grad. gradnja dvoplastne gramozne voziščne konstrukcije ceste iz spodnje 30 cm debele plasti, v katero se vgradi drobno kamenje ali grob, navadno ostrorobi prod, in iz zgornje 10 cm debele plasti s predpisanim naklonom, v katero se vgradi drobljen pesek, ki se nato uvalja s težkim statičnim ali vibracijskim valjajem

makéta -e ž prostorski vzorec naprave, stroja, gradbenega objekta v naravni velikosti ali v določenem merilu, brez možnosti delovanja
PRIM.: modél (1)

mákrocíklíčna spojína -e -e ž kem. obročasta spojina, katere obroč sestavlja najmanj 8–12 atomov, vanj pa so lahko vključeni tudi manjši obroči, npr. benzenski obroč

mákrofibríl -a m tekst. snopič mikrofibrilov, povezan z interfibrilnimi veznimi molekulami debeline 60–1000 nm

mákroizcéja -e ž met. mesto v zlitini, ki ima drugačno sestavo od okolice zaradi neenakomerno porazdeljene primesi, zlitinskega elementa v strjeni zlitini **S:** izcéja
PRIM.: mikroizcéja

mákroizcéjanje -a s met. pojav pri strjevanju zlitin, da so v ulitem bloku območja, ki imajo drugačno sestavo od ostalega dela bloka
PRIM.: mikroizcéjanje

mákrojédkanje -a s met. jedkanje makroskopskih obrusov za preiskave pod mikroskopom

mákromolékula -e ž kem. zelo velika molekula, ki navadno nastane s polimerizacijo iz enakih ali različnih manjših gradnikov
Sp: vélemolékula

mákroobrús -a m met. ➡ makroskopski obrús

makroskópske lastnósti -ih -- ž mn. lastnosti snovi, ki se nanašajo na snov kot kontinuum, npr. tlak, prostornina, temperatura, električna prevodnost, agregatno stanje

makroskópski obrús -ega -a m met. kovinski obrus za opazovanje makrostrukture s prostim očesom **Sp:** mákroobrús

makroskópski posnétek -ega -tka **m** met. fotografski posnetek makroskopskega obrusa

makroskópsko opazovanje -ega -a **s** met. opazovanje s prostim očesom, npr. prelomnine pri prelomnem preskusu, makrostrukture za odkrivanje vključkov

makroskópsko teló -ega -ésa **s** fiz. telo, ki je sestavljeno iz tako velikega števila atomov, da je diskretnost, ki se pojavlja v kvantni mehaniki, nezaznavna in se lahko njegove lastnosti obravnavajo z zakoni klasične mehanike

máкроstruktúra -e **ž** met. s prostim očesom vidna zgradba materiala, sestavljena iz večjih kristalnih zrn

maksimálna imisíjska koncentrácija -e -e -e **ž** ekol. koncentracija onesnaževalca v zraku na prostem, ki pri predpisanem trajanju in pogostosti še ne vpliva škodljivo na človeka, živali in rastline **K**: MIK

maksimální verjétni potrès -ega -ega -ésa **m** grad. najmočnejši potres, ki se po pričakovanju lahko zgodi z določeno verjetnostjo in v določenem časovnem obdobju na lokaciji, navadno je določen z zgornjo mejo pričakovane potresne intenzitete ali magnitude potresa **K**: MCE

máksimum fúnkcije -a -- **m** mat. ekstrem funkcije, ki predstavlja njeno največjo vrednost na danem območju

mála hídroelektrárna -e -e **ž** hidroelektrarna z močjo do 10 MW

malahítuo zeléno -- -ega **m** kem. zeleno trifenilmetansko barvilo, topno v vodi, uporablja se za barvanje barvnega papirja in mikroskopskih preparatov, za barvanje tekstila zaradi majhne obstojnosti na svetlobi ni primerno **S**: briljantno zeléno

mála napétost -e -i **ž** elektr. napetost, nižja od 50 V izmenične napetosti ali 120 V enosmerne napetosti **K**: MN

mála pôlós elípse -e -osí -- **ž** mat. daljica, ki veže središče elipse in točko na njej, ki je najmanj oddaljena od središča

malát -a **m** **1.** kem. sol jabolčne kisline, npr. natrijev malat **2.** kem. ester jabolčne kisline, npr. dietil malat

maleínska kislína -e -e **ž** kem. *cis*-butendiojska kislina, $\text{HOOC}-\text{CH}=\text{CH}-\text{COOH}$, bela, strupena kristalinična snov, uporablja se za proizvodnjo polimerov, umetnih smol

máli máček -ega -čka **m** grad. priprava za dviganje in prestavljanje manjših kamnitih klesancev, sestavljena iz 10 cm dolgega železnega klina, ki je spodaj trapezno razširjen in ima zgoraj zanko za vstavljanje vrvi, in iz ravnega klina, ki je zgoraj zakrivljen za 90°, klina se vstavi v izklesan utor v klesancu, pri dvigu se zaradi teže klesanca zagozdita tako, da se blok lahko dvigne

malivlies -a [malívliz] **m** tekst. koprenska tekstilija, prešita s snopiči vlaken, ki nastajajo z izriivanjem vlaken iz nje s posebno razporeditvijo kaveljnih igel

maliwatt -a [malivát] **m** tekst. koprenska tekstilija, utrjena s prešivalnimi nitmi

malokalórično gorívo -ega -a **s** kem. teh., stroj. ➞ nizkoenergijsko gorívo

malokótna kristálna mēja -e -e -e **ž** met. ➞ ozkokótna kristálna mēja

málo legírano jêklo -- -ega -a **s** met. jeklo, ki vsebuje zlitinske elemente do masnega deleža 4 % in se lahko toplotno utrjuje

maloogljično jêklo -ega -a **s** met. jeklo, ki vsebuje masni delež ogljika 0,05–0,25 %

malovôdni kôtel -ega -tla **m** stroj. kotel, v katerem tečejo dimni plini okrog snopov cevi, ki so postavljeni poševno ali navpično okrog kurišča, voda pa se segreva, uparja in pregreva v ceveh **S**: vodocévní kôtel **PRIM.**: dimnocévní kôtel

málta -e **ž** **1.** grad. na gradbišču pripravljena homogenizirana mešanica veziv, agregata, dodatkov in toliko vode, da se dobro obdeluje, sprime s podlago ali z gradbenimi elementi pri zidanju, ometavanju **2.** grad. pastast gradbeni material za zidanje, zapolnitev vodoravnih in

navpičnih stikov med zidaki, kosi kamna, ki omogoča enakomeren prenos obtežbe zgornjih plasti zida po celi površini na spodnjo plast

máltarka -e ž grad. korito z ročaji iz lesa, kovine, plastike s prostornino do 0,05 m³ za prenašanje, shranjevanje, mešanje malte na gradbenem objektu

mámutska črpálka -e -e ž stroj. dinamična črpalka, ki izrablja razliko med gostoto vode in gostoto mešanice vode z zrakom, ki nastane ob uvajanju stisnjenega zraka v spodnji del potopljenе cevi, pri čemer se zaradi vzgona skupaj z mešanico dvigajo tudi ostanki blata, mulja, peska in drugih usedlin **S:** vzgónska črpálka **PRIM.:** globínska črpálka

MÁN MAN-a in -- **m** (ang. metropolitan area network) **krat.** telekom. ➡ méstno omréžje (1)

manevríranje -a s **1.** prom. počasno premikanje vozila, plovila zaradi urejanja prometa, prilaganja terenu pri vožnji in delu **2.** prom. ranžiranje železniških vozil **3.** grad. obračanje ali nameščanje gradbenega stroja pri zemeljskih delih, nakladanju ali razkladanju na določeno mesto

mangán -a **m** kem. prvi element manganove skupine periodnega sistema, srebrnobela, trda, krhka kovina, uporablja se v jeklarstvu, za zlitine, zlasti nerjavna jekla, simbol Mn

manganát -a **m 1.** kem. manganat(VI), sol manganove(VI) kisline, npr. kalijev manganat(VI), K₂MnO₄ **2.** kem. manganat(VII), sol manganove(VII) kisline, npr. kalijev permanganat, KMnO₄ **S:** permanganát

manganín® -a **m** elektr., met. blagovna znamka zlitine z masnimi deleži bakra 86 %, mangana 12 % in niklja 2 %, uporablja se za upore, zlasti v merilnikih

mangánova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi sedme skupine periodnega sistema: kovine mangan, tehnećij in renij

mangánov bròn -ega bróna **m** met. bron z masnim deležem mangana 3–5 %, oksidacijsko odporna zlitina, ki ohrani trdnost pri zmerno povišanih temperaturah

mangánov díoksíd -ega -a **m** kem. MnO₂, rjavočrn prah, uporablja se kot depolarizant v cink-ogljikovih galvanskih členih, za razbarvanje steklene taline, za rjave glazure, sikative

mangánovo jêklo -ega -a **s** met. obrabno trdno in žilavo jeklo z masnim deležem mangana okoli 13 %, uporablja se za svedre, vzmeti, orodja na gradbenih strojih, npr. strgalo, ravnalno desko, gosenice pri goseničnih podvozjih

manílsko vlákno -ega -a **s** tekst. dolgo, trdno vlakno, pridobljeno iz abake, tropske rastline iz družine bananovk *Musa textilis*, uporablja se za izdelavo vrvic, ladijskih vrvi, mrež **S:** ábakovo vlákno

manipulátor -ja **m 1.** stroj. naprava, stroj za ravnanje s predmeti, obdelovanci, orodji v prostoru, ki so preveliki, pretežki, prevroči za posamezne delavce **2.** stroj. enota, naprava za avtomatizirano strego, npr. pri obdelovalnem stroju **3.** kem. naprava za ravnanje z močno radioaktivnimi snovmi v vroči celici

mànjkkrátnik enôte -a -- **m** merska enota, dobljena z množenjem dane merske enote s celim številom, manjšim od ena, npr. sekunda je šestdesetina minute **PRIM.:** večkrátnik enôte

Mannesmannov postópek -ega -pka [mánesmanov] **m** met. postopek za izdelavo nevarjenih jeklenih cevi z valjanjem okroglice, ki se najprej preluknja, nato valja, pri čemer se stene stanjšajo,

manométer -tra **m** fiz. merilnik tlaka, npr. kovinski manometer, diferenćni manometer

mansárda -e ž grad. soba ali prostor na podstrešju, navadno z delom stropa, ki je poševno nagnjen

mansárdna stréha -e -e ž grad. streha z lomljeno strešino, pri kateri je prelomnica vzporedna s slemenom in kapom, zgornji del strešine nad prelomnico je položnejši **Sp:** lómljena stréha

mansárdni nosílec -ega -lca **m** grad. armiranobetonski ali jekleni nosilec s podporama v različnih nivojih in z lomljeno osjo

mansárdno ôkno -ega -a s grad. navpično vgrajeno strešno okno mansarde

manšétna tesnilka -e -e ž stroj. tesnilka v obliki zavihanega obroča s prerezom v obliki črke U ali V ali zloga V-tesnilk, izdelana iz usnja ali elastomernega materiala, zlasti za oblikovanje dinamičnih tesnilnih spojev, npr. batna tesnilka, batnična tesnilka **PRIM.:** batna tesnilka

mantísa -e ž mat. decimalno število, dobljeno pri deljenju danega decimalnega števila z 10 na potenco desetiškega eksponenta tega števila

mareográf -a m geod. instrument, s katerim se zapisuje nivo morske gladine za določitev srednjega nivoja

marína -e ž grad. gradbeni inženirski objekt za pristajanje jaht in drugih plovil s privezi in oskrbo plovil

marjétični tiskálnik -ega -a m graf. udarni tiskalnik z reliefnimi črkami na vrtljivem nosilnem mehanizmu v obliki marjetice

márka betóna -e -- ž grad. ☞ trdnostni rázred betóna

márka ceménta -e -- ž grad. ☞ trdnostni rázred ceménta

markácija -e ž oznaka točke na terenu, npr. Knafelčeva planinska markacija z belo piko v rdečem kolobarju

márka libéle -e -- ž geod., grad. črtna oznaka na cevni libeli ali označen krožec na dozni libeli, za uravnavanje libele v vodoravni položaj

márkovska veríga -e -e ž mat. abstraktni matematični sistem, ki prehaja med končnim številom različnih stanj, pri čemer je verjetnost za prehod iz prejšnjega stanja neodvisna od pretekle zgodovine sistema **PRIM.:** naključni proces, stohastični proces

mármor -ja m grad. homogena, drobno- do grobozrnata metamorfna kamnina, prekristaljeni apnenec iz zelo čistega kalcijevega karbonata, bele barve, če vsebuje primesi, ima lahko modrikast, rumenkast ali rožnat odtenek, topna v kislinah

marmoríranje -a s grad. umetno barvanje naravnega kamna, mavčnih ometov ali drugih materialov, da se ustvari videz barvnega marmorja

mártêmpranje -a s met., stroj. ☞ breznapétostno kaljénje

martenzít -a m met. mikrostrukturna sestavina kaljenih jekel, ki je prenasočena trdna raztopina ogljika v tetragonalnem feritu

martenzítna míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura, pretežno iz martenzita v obliki ploščic, ki se na določenih prerezi obrusa vidijo kot iglice

martenzítna níkelj-žélézova lítina -e -e -e ž met. bela litina z masnim deležem niklja 5–8 %, ki ima martenzitno mikrostrukturo

martenzítna preména -e -e -e ž met. ☞ martenzítna transformácija

martenzítna transformácija -e -e -e ž met. pretvorba avstenita v martenzit, npr. pri kaljenju **Sp:** martenzítna preména

martenzítna žélézova lítina -e -e -e ž met. železova litina z martenzitno mikrostrukturo

martenzítno jêklo -ega -a s met. jeklo, katerega mikrostruktura je pretežno iz martenzita

martenzítno stáranje -ega -a s met., stroj. staranje s toplotno obdelavo jekla z masnim deležem niklja 15–25 % in dodatki kobalta, molibdena in titana, ki je sestavljena iz avstenitizacije in ohlajanja na zraku do sobne temperature, da nastane mehek nikelj-železov martenzit, ki se umetno stara pri okoli 500 °C, pri tem jeklo doseže veliko trdnost in žilavost ter ohrani dobro gnetljivost

martínovka -e ž met. plamenska peč z regenerativnim gretjem zraka za kurjenje, ki se je nekdaj uporabljala za predelavo grodlja skupaj z dodanim starim železom v jeklo

martínsko jêklo -ega -a s met. jeklo, izdelano v martinovki

mása -e ž 1. fiz. gravitacijski naboj snovi, zaradi katerega se telesa privlačijo po Newtonovem

gravitacijskem zakonu in se upirajo pospeševanju po drugem Newtonovem zakonu gibanja, osnovna veličina v mednarodnem sistemu veličin, simbol *m*, merska enota kilogram **2.** elektr. prevodno telo, npr. ohišje, okrov, okvir, katerega potencial se šteje kot referenčni potencial, z ozemljitvijo dobi potencial zemlje **PRIM.:** zêmlja **3.** met. gosta mešanica trdnih delcev različnih velikosti in vode, ki se lahko gnete in se npr. uporablja za izzidavo industrijske peči z nabijanjem

mása elektróna -e -- ž fiz. naravna konstanta, $m_e = 9,109\,383\,70 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$

mása nevtróna -e -- ž fiz. naravna konstanta, $m_n = 1,674\,927\,498\,04(95) \cdot 10^{-27} \text{ kg}$

mása protóna -e -- ž fiz. naravna konstanta, $m_p = 1,672\,621\,92 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$

mása za injektiranje káblav -e - - - - ž grad. masa, izdelana iz cementa, vode in dodatkov, ki izboljšajo tekočnost, povzročajo nabrekanje in zmanjšajo krčenje, uporablja se predvsem za injektiranje kablov pri naknadno napetih betonskih konstrukcijah

máser -ja *m* fiz. naprava, ki seva koherentne mikrovalove z izkoriščanjem kvantnomehanskih lastnosti vzbujenih molekul, da pri stimulirani emisiji oddajajo mikrovalove, ki so fazno usklajeni z vpadlim valovanjem **PRIM.:** atómska úra, láser

máserska resonánca -e -e ž fiz. resonanca med osnovnim in dolgoživim stanjem nekaterih atomov, ki omogoča delovanje maserja

máserski resonátor -ega -ja *m* fiz. mikrovalovni resonator, v katerem je aktivna maserska snov v resonanci s frekvenco valovanja, ki jo oddajo atomi ali molekule pri prehodu iz vzbujenega v osnovno stanje

masívni vodník -ega -a *m* elektr. električni vodnik iz ene same polne žice ali palice

máska -e ž **1.** priprava za prekrivanje delov predmeta, ki ne smejo biti barvani, lakirani, jedkani, osvetljeni, npr. lakirna

maska **2.** met. tankostenska forma za natančne ulitke in enkratno litje, npr. litje v masko po Croningu **3.** grad. gradbeni element za prekrivanje, npr. odprtín, zaključkov nosilcev, zidu, stropa, ki niso estetsko obdelani, ali za zaščito, npr. vročih cevi, dvigalnih jaškov v stavbah

maskarón -a *m* grad. okrašen temenski kamen nad vhodnimi vrati, navadno v obliki spačenega obraza

masléna kislína -e -e ž kem. ⇨ butanójska kislína

maslénokislínsko vrênje -ega -a s kem. fermentacija sladkorja, škroba z maslenokislinskimi bakterijami, uporablja se za proizvodnjo maslene kisline

másna bilánca -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov mas snovi v zaključenem sistemu

másna entalpíja -e -e ž fiz., kem. količnik entalpije in mase snovi, simbol *h*, merska enota joule na kilogram **S:** specífična entalpíja

másna entropíja -e -e ž fiz., kem. količnik entropije in mase, simbol *s*, merska enota joule na kilogram kelvin **S:** specífična entropíja

másna gostôta -e -e ž kem. značilnost snovi, količnik mase snovi in prostornine, ki jo zavzema, simbol *ρ*, merska enota kilogram na kubični meter **S:** gostôta (2) **Sp:** prostornínska gostôta, prostornínska mása

másna izparílna entalpíja -e -e -e ž fiz., kem. količnik izparilne entalpije in mase **Sp:** mäsna izparílna toplôta

másna izparílna toplôta -e -e -e ž fiz., kem. ⇨ mäsna izparílna entalpíja

másna koncentrácija -e -e ž kem. količnik mase topljenca in prostornine raztopine, simbol *γ*, merska enota kilogram na kubični meter, gram na liter **PRIM.:** koncentrácija (2), množínska koncentrácija, števílska koncentrácija

másna matrika -e -e ž grad. matrika, ki opiše maso konstrukcije, razdeljene na končno

másna plínska konštánta

število končnih elementov in se uporabi npr. pri dinamični analizi konstrukcije po metodi končnih elementov

másna plínska konštánta -e -e -e ž kem. ➞

specifična plínska konštánta

másna prôsta energíja -e -e -e ž kem. ➞ specí- fična prôsta energíja

másna síla -e -e -e ž meh. síla na enoto mase in-
finitezimalnega delca gibajočega se fluida pri
računanju njegovega napetostnega tenzorja

másna specífična aktivnost -e -e -i ž fiz.
aktivnost, deljena s celotno maso vzorca,
merska enota becquerel na kilogram, simbol a

másna spektrometríja -e -e -e ž fiz., kem. spektro-
metrija, pri kateri se vzorec uplini in ionizira,
nastali ioni pa razvrstijo po razmerju med
njihovo maso in nabojem

másna spektrometríja z induktívno sklópljeno plázmo -e -e -e -e -e -e ž kem.

masna spektrometrija, pri kateri poteka ioni-
zacija delcev v induktivno sklopljeni plazmi,
uporablja se za določanje sledov kovin in
nekaterih nekovin v vzorcih do 10^{-12} $\mu\text{g/g}$,
npr. pri sodnomedicinskih toksikoloških
preiskavah **K**: ICP-MS

másna talílna entalpíja -e -e -e ž fiz., kem.
količnik talilne entalpije in mase staljene snovi
S: specifična talilna entalpija **Sp**: másna talilna
toplôta, specifična talilna toplôta

másna talílna toplôta -e -e -e ž fiz., kem. ➞
másna talilna entalpíja

másna tóčka -e -e -e ž fiz. masa, ki se v dani
fizikalni obravnavi vzame za točkasto, npr. pri
računanju gibanja planetov okrog Sonca se
lahko obravnavajo Sonce in planeti kot točke z
ustreznimi masami

másna toplôtna kapacitêta -e -e -e ž
fiz., kem. ➞ specífična toplôtna kapacitêta

másni atenuacíjski koeficiênt -ega -ega
-ênta m fiz. vsota sipalnih in absorpcijskih
presekov vseh sipalcev v snovi, npr. molekul,
kapljic, prašnih delcev, v enoti mase, merska
enota meter na kvadrat na kilogram

másni délež -ega -a m kem. količnik mase
ene komponente in mase vseh komponent
raztopine, zmesi, zlitine, simbol w
Sp: utéžni dél

másni pretòk -ega -óka m fiz., kem. masa, ki steče
skozi dani prerez, npr. skozi cev, kanal, na enoto
časa, simbol q_m , merska enota kilogram na
sekundo

másni profil -ega -a m grad. grafični prikaz s
projektom razporejene zemeljske mase vzdolž
trase, iz usekov v nasipe, telesa ceste ali železni-
ške proge

másni spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter,
ki kaže porazdelitev ioniziranih atomov ali
molekul v odvisnosti od mase ali količnika
mase in naboja

másni tók -ega -a m fiz., kem. prenos mase zaradi
gibanja fluidov, njegovo velikost opiše masni
pretok

másno števílo -ega -a s fiz., kem. skupno število
protonov in nevtronov v atomskem jedru,
simbol A **S**: nukleónsko števílo

masonít® -a m grad. blagovna znamka vlaknenih
plošč, izdelanih s parnim eksplozijskim razvla-
knjenjem lesa in stiskanjem vlaknine, uporablja
se v gradbeništvu, za izdelavo vrat, glasbil, npr.
kitar

masóvno miníranje -ega -a s rud. razstreljeva-
nje hribine v velikem obsegu v kamnolomih,
podzemnih rudnikih, kjer se uporabljajo visoko
produktivne odkopne metode z rušenjem
glavne krovnine

mást mastí ž kem. teh. poltrdna snov, ki se
uporablja kot mazivo, npr. to votna mast
S: strôjna mást

mástni črni prêmog -ega -ega premóga m rud.
črni premog z masnim deležem ogljika 88 %,
primeren za koksanje

mástni pések -ega -ska m met. naravni livarski
pesek z velikim deležem gline

mástni tísk -ega -a m graf. ➞ krêpki tisk

mástno ápno -ega -a s grad. ➞ uležáno ápno

maščoba -e $\dot{z}$ kem. ester glicerola z maščobno kislino, npr. palmitinsko, stearinsko, oleinsko kislino

maščobna kislina -e -e $\dot{z}$ kem. nasičena ali ne-nasičena karboksilna kislina z dolgo, navadno nerazvejeno alifatsko verigo

maščobno strojenje -ega -a s kem. teh. strojenje z živalskimi maščobami kot strojili, zlasti z olji, npr. ribjim oljem, ki daje mehko, vodovpojno usnje

mašilka -e $\dot{z}$ stroj. strojni element za tesnjenje z ustreznim mehanizmom za stiskanje mašila v obliki vložka iz ustreznega materiala

mašilni drog -ega -a m met. drog za mašenje prebodne odprtine peči, npr. s kepo gline

mašilo -a s stroj. sredstvo za zapiranje, tesnjenje luknje, špranje

matematična fizika -e -e $\dot{z}$ področje fizike in matematike, ki obravnava logično konsistentnost fizikalnih teorij in jih nadgrajuje

matematična formula -e -e $\dot{z}$ mat. izjava, navadno v obliki enakosti, kako izračunati določeno količino iz danih podatkov, npr. ploščina pravokotnika je zmnošek dolžine stranic a in b

matematična logika -e -e $\dot{z}$ področje matematike in logike, ki temelji na matematičnem modeliranju logičnih procesov

matematični formalizem -ega -zma m mat. v matematični obliki zapisane zakonitosti danega področja znanosti in matematična orodja za raziskovanje tega področja

matematični horizont -ega -a m ravnina, pravokotna na normalo geoida na mestu računanja

matematični izraz -ega -áza m mat. smiselni zapis, sestavljen iz števil, spremenljivk, matematičnih funkcij in operacij

matematični jezik -ega jezika m mat. sistem za sporazumevanje v matematiki z natančno določenimi pravili in z uporabo dogovorjenih simbolov

matematični model -ega -a m mat. opis bistvenih lastnosti fizikalnega sistema ali procesa z matematičnimi metodami

matematični simbol -ega -a m mat. simbol, ki se uporablja v matematičnem jeziku, npr. + za seštevanje, > za večje od

matematika -e $\dot{z}$ veda o številih, količinah, prostoru in povezavah kot abstraktnih konceptih ali uporaba teh metod v drugih vedah, npr. v fiziki ali tehniki

materiál -a m 1. snov za nadaljnjo obdelavo, predelavo, npr. jeklo, les, preja, papir, steklo 2. polizdelki, izdelki za gradnjo, vgrajevanje, npr. električni inštalacijski material

materiálne stroški -ih -ov m mn. izdatki za gradiva, polizdelke, energijo in pomožna sredstva pri izdelavi izdelkov, gradnji objektov

matêrija -e $\dot{z}$ $\rightarrow$ snôv

mática -e $\dot{z}$ stroj. strojni element v sestavi z vijakom, vijahnim vretenom za trdno, razstavljivo zvezo ali vijahni pogonski mehanizem

máticni model -ega -a m met. prvi natančen model ulitka kot osnova za serijsko izdelavo modelov S: prámodel

matírani balón -ega -a m elektr. balon žarnice, ki je na notranji strani tako obdelan, da razpršuje svetlobo

matrícia -e $\dot{z}$ 1. stroj. kovinsko preoblikovalno orodje z negativno obliko izdelka za serijsko izdelavo s kovanjem, stiskanjem, štančanjem 2. graf. tiskovna forma v ciklostilu, ki prepušča tiskarsko barvo na mestih, kjer je bil zaporna plast odstranjena v procesu njene izdelave 3. grad. izrezan vzorec iz plastificiranega papirja, premazan z barvo za polaganje na steno ali strop pri slikopleskarskih delih 4. kem. pri nizki temperaturi hitro zamrznjena inertna snov, vsebujoča vključke neobstoje, reaktivne snovi, ki se dajo dokazati z ustrežno metodo, npr. z infrardečo spektroskopijo 5. kem., met. $\rightarrow$ osnôva

matrčna algebra -e -e $\dot{z}$ področje algebre, ki obravnava množico matrik določenega reda z operacijama seštevanje in množenje matrik

matrična analiza -e -e ž mat. proučevanje matrik vključno z njihovimi algebrskimi in metričnimi lastnostmi

matrična identiteta -e -e ž mat. ☞ enotska matrika

matrična tehnika -e -e ž kem. tehnika dokazovanja obstoja v navadnih razmerah neobstoje snovi v matrici

matrični tiskalnik -ega -a m graf. udarni tiskalnik z glavo, v kateri je navadno nameščenih 9 ali 24 iglic, ki s programirano kombinacijo udarcev oblikujejo črke, besedilo, simbole, enostavne slike z barvnega traku na papir
S: iglični tiskalnik

matrika -e -e ž mat. pravokotna razporednica števil ali algebrskih elementov

matrika prenosnih funkcij -e --- ž elektr. matrika, ki ima m vrstic in n stolpcev prenosnih funkcij dinamičnega sistema, kjer so v diagonalni prenosne funkcije istoležnih vhodno-izhodnih elementov, zunaj diagonale pa prenosne funkcije križnih povezav, pri tem predstavljajo vrstice m izhodov, stolpci pa n vhodov

mávcna máltá -e -e ž grad. malta, v kateri je vezivo mavec

mávec -vca m kem. teh. kalcijev sulfat hemihidrat, $\text{CaSO}_4 \cdot \frac{1}{2} \text{H}_2\text{O}$, bel prah, pridobljen z delno dehidracijo sadre, ki se zmešan z vodo hitro strdi, uporablja se v gradbeništvu **PRIM.:** sádra

mávrične bárvé -ih bárv ž mn. po valovnih dolžinah urejene spektralne barve, ki nastanejo, ko se bela svetloba razkloni pri prehodu skozi vodne kapljice ali optično prizmo

mávrski lók -ega -a m grad. zidni lok s krivino v obliki podkve ali krožnice in razponom do četrtno manjšim od največjega polmera loka, ki ima središče nad tetivo loka **S:** pódkvasti lók

maxwell -a [máksvel] m merska enota v merskem sistemu CGS za Gaussov magnetni pretok, simbol Mx, $1 \text{ Mx} = 10^{-8} \text{ Wb}$

Maxwell-Boltzmannova klásična statistika -e -e -e [máksvel bólcmanova] m fiz. porazdelitev atomov ali molekul v plinu po hitrostih, kot sledi iz Maxwell-Boltzmannove porazdelitve

Maxwell-Boltzmannova porazdelitev -e -tve [máksvel bólcmanova] ž fiz., kem. porazdelitev, ki opisuje, kako so molekule ali atomi v plinu porazdeljeni po hitrosti ob predpostavki, da se molekule kot točkasti delci obnašajo po zakonih klasične mehanike **Sp:** Boltzmannova statistika **PRIM.:** Boltzmannova porazdelitev

Maxwellove enáčbe -ih enáčb [máksvelove] ž mn. fiz. sistem dveh vektorskih in dveh skalarnih diferencialnih enačb, ki povezujejo električno in magnetno polje s toki in naboji

mazálka -e ž 1. stroj. element na ohišju krogličnega ali drsnega ležaja ali zgiba, skozi katerega se v ležaj ali zgib vtiskava mazivo 2. stroj. priprava za ročno vtiskanje maziva v mazalko, ki je na ohišju krogličnega ali drsnega ležaja ali zgiba 3. stroj. priprava za ročno mazanje s tekočim mazivom

mazálna blazínica -e -e ž stroj. kosem polsti ali stenj, prepojen z oljem, za mazanje drsnih ležajev

mazálni aparát -ega -a m stroj. ☞ mazálnik

mazálnik -a m stroj. priprava, sistem za samodejno mazanje gredi, tečaja z mastjo ali mazalnim oljem **Sp:** mazálni aparát

mazálni klín -ega -a m stroj. klinasto oblikovana plast mazalnega sredstva, npr. mazalnega olja, masti, med drsno površino gredi in ležajno pušo ali ležajno blazinico pri radialnem drsnem ležaju ali ležajnim kolutom in ležajnimi segmenti pri aksialnem drsnem ležaju, pri čemer hidrodinamično mazanje zagotavlja nosilnost ležaja, ki je odvisna od relativne hitrosti gibanja in viskoznosti maziva

mazálno ólje -ega -a s stroj. mineralno olje za mazanje drsnih ležajev, strojev **PRIM.:** mineralno ólje, motórno ólje

mazálnost -i ž lastnost, primernost maziva, npr. mazalnega olja, masti, grafitu, sintetičnega maziva, za mazanje

mázanje -a s met., stroj. dovajanje maziva, npr. masti, mazalnega olja, grafitu, sintetičnih maziv, stisnjenega zraka, v ležaje, mehanske prenosni-

ke, vodila, sestave stroja za zmanjšanje trenja in mehanske obrabe strojnih delov

mazávo mílo -ega -a s kem. teh. mehka, v vodi topna zmes kalijevih soli višjih maščobnih kislin, zlasti stearinske, oleinske, palmitinske, ki ima detergentski učinek in se uporablja za brivska mila in pene **PRIM.:** mílo (1), tenzíd

mazíva EP mazív -- [epé] m mn. (ang. EP – extreme pressure) stroj. maziva z aditivi EP, ki zmanjšajo obrabo močno obremenjenih delov

mazívo -a s met., stroj. poltrdno ali tekoče sredstvo za mazanje strojnih delov, npr. drsnih površin, vodil, ležajev, zobnikov

mazút -a m kem. teh. kurilno olje iz ostankov po predelavi surove nafte, zelo viskozna tekočina z vreliščem nad 300 °C in plameniščem nad 60 °C, v zmesi z dizelskim gorivom se uporablja za pogon ladijskih dizelskih motorjev, segreto na 130–140 °C kot kurivo za parne kotle **S:** težko kurílno ólje

MCE MCE-ja in -- [emceé emceéja] m (ang. maximum credible earthquake) **krat.** grad. ➡ **maksimál**ni verjétni potrès

MDF-plóšča -e [emdeéf] ž (ang. MDF – Medium Density Fiberboard) grad. gradbena vlaknena plošča, debela 3–25 mm, izjemoma tudi 60 mm, za suhomontažna dela, obloge, pohištvo in pode

mèč mēča m gozd., stroj. del ročne motorne žage, po katerem teče veriga

méd medí ž met. zlitina bakra in cinka z masnim deležem cinka 30–50 % v odvisnosti od želenih lastnosti, npr. navadna med, rumena med, kovna med **Sp:** medenína **PRIM.:** bròn

medálja -e ž okrogel, navadno ploščat ali ovalen zlat, srebrn, bronast ulit, kovan, štancan, graviran predmet z reliefno podobo, napisom, ki se podeljuje osebam, ustanovam kot priznanje za športne, vojaške, znanstvene, akademske ali druge dosežke

mèddendrítni prôstor -ega prostóra m met. ➡ **interdendrít**ni prôstor

meddvérje -a s grad. prostor med vhodnimi in notranjimi vrati v javnih stavbah, veža ali kratek hodnik pri stanovanjih

medenína -e ž met. ➡ **méd**

mèdetáža -e ž grad. del stavbe, katerega prostori niso v nivoju etaž

mèdetážna stávba -e -e ž grad. stavba, pri kateri so nivoji posameznih prostorov zama-knjeni do polovice etažne višine

mèdetážne stopníce -ih -íc ž mn. grad. navadno enoramne stopnice v medetažnih stavbah za prehod iz ene etaže v drugo

mèdetážni stròp -ega strôpa m grad. strop na različnih nivojih kot prehod iz višje etažne višine v nižjo ali obratno

mèdetážni vènec -ega -nca m grad. venec, lahko tudi z dekorativnimi elementi, za zaščito nižjih navpičnih površin fasade pred dežjem ali pripeko, ki v višini stropa na fasadni strani konzolno izstopa iz površine zidu **S:** etážni vènec

mèdfázna napétost -e -i ž **1.** elektr. efektivna napetost med linijskima vodnikoma trifaznega izmeničnega sistema **Sp:** línijska napétost **2.** elektr. napetost med linijskima vodnikoma v dani točki električnega tokokroga **PRIM.:** eléktrična napétost (2)

mèdfázna razdálja -e -e ž elektr. najmanjša razdalja med vodnikoma ali prevodnima deloma na faznih potencialih pri upoštevanju vseh obratovalnih pogojev

mèdfázno žarjènje -ega -a s met. rekristalizacijsko žarjenje med posameznimi fazami preoblikovanja, da se zmanjša trdota deformacijsko utrjenega kovinskega materiala

mediteránska stávba -e -e ž grad. stavba, zidana z grobo obdelanim naravnim lokalnim kamnom iz slojevitega apnenca na suho ali z apnenom malto, navadno z neometanimi zidovi, dvokapnico z naklonom do 18°, brez napuščev, ponekod tudi ravno, krito s skrilom, kamnitimi ploščami, korci

mèdkovínska spojína -e -e ž kem., met. trdna kovinska spojina iz dveh ali več kovinskih atomov v točno določenem atomskem

mèdkròvje

razmerju, z značilnimi lastnostmi in kristalno zgradbo, npr. Ag_3Sn in Cu_3Sn v zobnih amalgamih **Sp**: intermetálna spojína

mèdkròvje -a s prostor med dvema krovoma ladje **Sp**: mèdpálubje

mèdlamélna izolácija -e -e ž elektr. izolacija med sosednjima lamelama komutatorja, transformatorja

mèdlamélna lóčna razdálja -e -e -e ž elektr. dolžina loka med dvema enakoležnima točkama sosednjih lamel na komutatorju

mèdlamélna razdálja -e -e ž met. razdalja med lamelami lamelnega evtektika, ki je odvisna od hitrosti rasti lamel, ta pa od hitrosti strjevanja

mèdmolékulska interákciija -e -e ž kem. delovanje šibkih privlačnih sil med molekulami, ki se odraža, npr. kot vodikova vez, van der Waalsove sile **S**: sekundárna kèmijska vèz

mèdmolékulske síle -ih síl ž mn. fiz., kem. elektrostatične privlačne ali odbojne sile med molekulami, ki so šibke v primerjavi z vezmi med atomi v molekuli **PRIM.**: vodikova vèz

mednárodna césta -e -e ž prom. državna cesta, ki je z mednarodnim aktom uvrščena v omrežje evropskih cest

mednárodna léstvica za trdòto gúme -e -e - - - - - ž kem. teh. mednarodna lestvica, po kateri se določa trdota gume z merjenjem globine vtiska kroglice z določenim premerom in določeno silo **K**: IRHD

Mednárodna slúžba za referénčne sistéme in vrténje Zèmlje -e -e - - - - - - - - - ž služba, ki vzdržuje koordinatni sistem na Zemlji in na nebu ter usklajuje svetovni čas **K**: IERS

mednárodni atómski čas -ega -ega časa **m** astr. terestrični čas, ki ga realizira več kot 400 atomskih ur nacionalnih observatorijev ob upoštevanju relativističnih popravkov zaradi razlik v gravitacijskem potencialu, na katerem so locirane ure **K**: TAI

mednárodni etalón -ega -a **m** etalon, ki je z mednarodnim dogovorom priznan, da se

uporablja kot mednarodna podlaga za ugotavljanje vrednosti drugih etalonov neke veličine

mednárodni nebésni referénčni sistém -ega -ega -ega -a **m** astr. koordinatni sistem z izhodiščem v središču Sonca, katerega osi so vedno enako usmerjene glede na izbrane oddaljene galaksije in na katerega so vezane geografske koordinate sistema Mednarodne službe za rotacijo Zemlje in referenčne sisteme **K**: ICRS

mednárodni sistém enòt -ega -a - - **m** sistem merskih enot, ki temelji na mednarodnem sistemu veličin, njihovih imenih in simbolih, vključuje tudi predpone in pravila za uporabo **K**: SI

mednárodni sistém veličín -ega -a - - **m** sistem veličin, ki temelji na sedmih osnovnih veličinah: dolžina, masa, čas, električni tok, termodinamična temperatura, množina snovi, svetilnost **K**: ISQ

mednárodni stándard -ega -a **m** standard, ki ga sprejme mednarodna organizacija za standardizacijo, npr. standard ISO

mèdnávítni stílk -ega -a **m** elektr. okvara izolacije med dvema električnima vodnikoma različnih navitij tuljave, transformatorja

mèdòkenski okvír -ega -a **m** grad. gradbeni element v okenski odprtini, navadno okenski podboj, na katerega se namestijo okenska krila

mèdòkenski slòp -ega slòpa **m** grad. nosilni gradbeni element med okenskima odprtinama, npr. steber, do 1 m dolg zid

mèdomréžno povezovánje -ega -a **s** telekom. proces medsebojnega povezovanja dveh ali več omrežij za oskrbovanje uporabnikov s standardiziranimi storitvami

mèdòsje -a **s** stroj. ➞ mèdòsna razdálja (2, 3)

mèdòsna razdálja -e -e ž **1.** grad. razdalja med osema, npr. podpor, nosilcev, cestišč **2.** stroj. razdalja med osema vozila, mobilnega stroja **Sp**: mèdòsje (1) **3.** stroj. razdalja med vzporednima osema, gredema v mehanizmi, strojih **Sp**: mèdòsje (2)

mèdpálubje -a s ➞ mèdkrôvje

medsebjóna indúkcija -e -e ž elektr. vzbujanje napetosti v električnem tokokrogu pri spremembi toka v sosednjem tokokrogu zaradi elektromagnetne indukcije

medsebjóna induktánca -e -e ž elektr. induktanca zaradi medsebojne indukcije magnetnega sklopa, količnik magnetnega pretoka, ki ga v prvi zanki povzroči električni tok druge zanke, in električnega toka v drugi zanki, simbol L_{mn} , merska enota henry **Sp:** medsebjóna induktívnost

medsebjóna induktívnost -e -i ž elektr. ➞ medsebjóna induktánca

medsebjóna reaktánca -e -e ž elektr. medsebojni vpliv dveh tokovnih zank, izražen kot vsota produkta frekvence toka in medsebojne induktance ter negativne obratne vrednosti produkta frekvence toka in medsebojne kapacitance

mèdsistémška okvára -e -e ž elektr. okvara zaradi stika med dvema električnima sistemoma z različnima nivojema napetosti

medsténje -a s prostor med stenama dvostenske posode, npr. devarske posode

mèdteménska vrédnost -e -i ž razlika med največjo in najmanjšo vrednostjo nihaja pri periodičnem spreminjanju veličine, npr. izmenične napetosti, izmeničnega toka

mèdvlóga -e ž tekst. tkana, netkana, pletena ploskovna tekstilija, ki se s spajanjem, npr. našivanjem, pritrjuje na posamezne dele oblačila

mèdzbirálčni odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik, ki omogoča sklop ali razklop dveh zbiralok v stikališču

medzóbje -a s **1.** stroj. prostor med zobmi pri zobniku **2.** stroj. razdalja med zobmi pri žagi

mèdzrnski vodonôsnik -ega -a m grad. vodonosnik, v katerem se v plasti med zrnji proda, peska ali konglomerata zadržuje voda

megalít -a m grad. zelo velik kamnit blok, klada

megalítska grádnja -e -e ž grad. gradnja v zelo velikem obsegu, zelo velikih objektov, pri kateri se uporabljajo veliki gradbeni elementi

megalítska zgrádba -e -e ž grad. stavba iz velikih kamnitih ali betonskih blokov

megalítski zíd -ega -a m grad. zid iz zelo velikih naravnih, delno obdelanih kamnitih blokov, klad

meqlà -è ž koloidna disperzija kapljic v plinu

meqlénka -e ž prom. luč na vozilu za osvetlitev vozišča tik pred vozilom in za svetlobno opozorilo nasproti vozečim vozilom v megli

meqlílnik -a m kem. teh. ➞ atomizátor

méh -a m **1.** stroj. element cevovoda v obliki kratke rebraste cevi, ki omogoča njegovo vzdolžno ali/in kotno deformacijo

2. stroj. zaznavalo tlaka v manometru, ki ima obliko na eni strani zaprte tankostenske kovinske rebraste cevi z nagubanim plaščem, ki se pod vplivom tlaka razteza v vzdolžni smeri **PRIM.:** aneroíd **3.** stroj. elastomerni, gumeni ločilni element plina in olja v hidravličnem akumulatorju z mehom **4.** stroj. elastični zgib za prenos navora

mehánična delávnica -e -e ž stroj. obrat za izdelavo ali vzdrževanje strojev **S:** strojna delávnica

mehánika -e ž **1.** področje fizike, ki obravnava medsebojno delovanje teles in sil **PRIM.:** dinámika (1) **2.** področje strojništva, ki obravnava delovanje mehanizmov, naprav, strojev, npr. precizna mehanika

mehánika fluídov -e -- ž področje mehanike, ki obravnava gibanje in lastnosti tekočin, plinov, plazme

mehánika kamnín -e -- ž področje geomehanike, ki obravnava sestavo in mehansko obnašanje kamnin pri načrtovanju temeljenja, gradnji predorov, odkopavanju ali globinskem vrtnanju

mehánika kontínuuma -e -- ž področje mehanike, ki obravnava zvezno porazdeljene

snovi, npr. elastomehanika, hidrodinamika, magnetohidrodinamika

mehánika tál -e --ž področje gradbeništva, ki obravnava značilnosti in geotehnične lastnosti tal ter na podlagi laboratorijskih in terenskih preiskav analizira napetostna in deformacijska stanja v tleh, npr. določanje dopustnih obremenitev tal, izračunavanje zemeljskih pritiskov, analiziranje stabilnosti pobočij **PRIM.:** géomehánika

mehanizácija -e ž **1.** stroj. delno ali popolno nadomeščanje ročnega dela in dela domačih živali s stroji v industriji, gradbeništvu, rudarstvu, kmetijstvu **2.** naprave, stroji, vozila v industriji, gradbeništvu, rudarstvu, kmetijstvu

mehanízem -zma m **1.** stroj. sestav med seboj povezanih strojnih delov za opravljanje določenega dela, npr. krmilni mehanizem, pogonski mehanizem **2.** fiz., kem. naravna zakonitost poteka procesa, reakcije

mehánska délovna odpórnost -e -e -i ž meh. ➡ mehánska impedánca

mehánska energíja -e -e ž stroj. vsota potencialne in kinetične energije v mehanskem sistemu

mehánska histeréza -e -e ž meh. histereza zaradi zaostajanja med napetostjo in deformacijo pri elastomernem materialu, ki ne sledi Hookovemu zakonu **Sp:** deformácijska histeréza

mehánska impedánca -e -e ž meh. impedanca, izražena kot količnik fazorja sile na telo in fazorja hitrosti telesa, ki jo ta sila povzroča, simbol Z_m , merska enota newton sekunda na meter **Sp:** mehánska délovna odpórnost

mehánska interpolácija plástnic -e -e --ž grad. interpolacija plastnic na načrtu z mehanskimi napravami za interpoliranje, npr. z interpolatorjem

mehánska izgúba -e -e ž izguba moči, porabljene za pomožne pogonske agregate, npr. črpalka za mazanje, ventilator za hlajenje

mehánska léstev -e -tve ž grad. kovinska lestev s transportnim vozičkom, ki se z žično vrvjo,

škripcem in s pogonskim elektromotorjem na tleh premika po lestvi, uporablja se za poševni transport manjših količin gradbenega materiala na višji nivo, npr. ploščo, streho

mehánska obdeláva -e -e ž grad., stroj. oblikovanje strojnih delov s plastičnim preoblikovanjem ali odrezovanjem materiala

mehánska reaktánca -e -e ž meh. imaginarna komponenta mehanske impedance

mehánska stiskálnica -e -e ž stroj. stiskalnica z mehanskim pogonom, npr. ekscentrska stiskalnica

mehánska tehnológija -e -e ž stroj. tehnologija pridobivanja in plemenitenja gradiv, izdelave strojnih elementov, naprav in strojev

mehánska vzdržljívnost -e -i ž **1.** meh., stroj. najvišja vrednost parametrov obremenitve, npr. število delovnih ciklov, čas vzdržljivosti dela, sestavine, aparata, naprave, stroja do okvare ali porušitve **2.** meh., stroj. standardizirana vrednost parametra obremenitve pri preskušanju vzdržljivosti

mehánska zavóra -e -e ž stroj. zavora, ki deluje na osnovi sile trenja in se aktivira nožno ali ročno, elektromagnetno, hidravlično ali pnevmatično

mehánske lastnósti -ih --ž mn. lastnosti snovi, materialov, ki so v zvezi s silami, ki delujejo nanje, npr. trdnost, trdota, prožnost, obdelovalnost, stisljivost

mehánske škárje -ih -rij ž mn. stroj., tekst. fiksne ali prenosne škarje, navadno z mehanskim ali elektromotornim strojnim pogonom

mehánski amortizér -ega -ja m stroj. ➡ mehánski dušílnik níhanja

mehánski báger -ega -gra m grad., stroj. bager za izkop in nakladanje zemljine in razsutega kamninskega materiala, npr. gramoza, z mehanskim pogonskim mehanizmom in s pogonom z motorjem z notranjim zgorevanjem

mehánski dušílnik níhanja -ega -a --m stroj. dušílnik, ki duši sunke in/ali nihanje z

zavornim mehanizmom **S:** tórni dušlínik
Sp: mehánski amortizér **PRIM.:** hidrávlični
 dušlínik, zavóra, zavórni mehanízem

mehánski ekstenzométer -ega -tra m
 ekstenzometer z mehanskim zaznavalom in
 kazalcem

mehánski ekvivalent toplôte -ega -ênta
 -- m fiz. količnik toplote in mehanskega dela, če
 se vse delo spremeni v toploto, $4,1860 \text{ J/cal}$

mehánski gradník -ega -a m stroj. sestavni del,
 sestavina, sestav v napravi, stroju, npr. vijak,
 sornik, ležaj, kulisni mehanizem, zobniški
 menjalnik

mehánski izkorístek -ega -tka m stroj. količnik
 izstopne in vstopne mehanske energije tehnič-
 nega sistema, naprave, stroja

mehánski nakladálník -ega -a m grad., rud.
 gradbeni stroj, podoben bagru, za nakladanje
 sipkega materiala, razsute zemljine, kamnin,
 premoga, pri katerem je na gosenični traktor
 s hidrávličnim pogonom in hidrávličnim
 prenosom moči na delovno orodje nameščena
 širša nakladalna lopata

mehánski pogòn -ega -óna m pogon, pri kate-
 rem se moč prenaša z mehanskimi prenosniki

mehánski prenôsník -ega -a m stroj.
 mehanizem za prenos mehanske moči, premo-
 črtnega ali vrtilnega gibanja, navadno v prosti
 izvedbi povezave ustreznih strojnih elementov
PRIM.: gonílo

mehánsko apretíranje -ega -a s apretira-
 nje z mehansko obdelavo, npr. z brušenjem,
 smojenjem, kosmatenjem, kalandriranjem,
 glajenjem, da se spremenijo zlasti videz ali
 lastnosti tekstilije, papirja, usnja, lesa

mehánsko-biolóška obdeláva odpádkov
 -e -e -- ž ekol. obdelava odpadkov, ki vključuje
 mehansko ločevanje nekaterih sestavin
 odpadkov in biološke obdelave drugih, tako da
 je obdelani preostanek odpadkov manjši, sta-
 bilnejši in primernejši za različno uporabo

mehánsko číščenje -ega -a s stroj. číščenje
 z brušenjem, drgnjenjem, s krtačenjem,

peskanjem, strganjem, prepihovanjem,
 precejanjem

mehánsko délo -ega -a s fiz. ⤿ délo

mehánsko gíbanje -ega -a s meh. gibanje
 zaradi delovanja zunanjih sil

mehánsko gonílo -ega -a s stroj. sestav strojnih
 elementov za prenos in krmiljenje moči v eno-
 stopenski ali večstopenski izvedbi, navadno
 s povečanjem navora in zmanjšanjem vrtilne
 frekvence

mehánsko grezílo -ega -a s geod., grad. grezilo
 iz svinčene uteži v obliki obrnjenega stožca, ki
 je obešena na vrivici za določanje navpičnice
S: svínčnica

mehánsko kládívo -ega -a s stroj. ⤿ strôjno
 kládívo

mehánsko krmílje -ega -a s stroj. krmilje z me-
 hanskimi gradniki

mehánsko mešálo -ega -a s grad. naprava,
 podobna vrtniku, pri katerem se v vrtno
 glavo vstavi ena ali dve mešalni palici, za
 mešanje malt, tekočih barv, gradbenega lepila

mehánsko níhanje -ega -a s fiz. nihanje telesa
 okoli ravnotežne lege, pri katerem kinetična
 energija periodično prehaja v potencialno, npr.
 gravitacijsko ali elastično potencialno energijo

mehánsko utrjevánje -ega -a s utrjevanje za
 povečanje trdote materiala z mehanskimi obre-
 menitvami **PRIM.:** preoblikoválno utrjevánje

mehánsko zapisováñje -ega -a s elektr. zapi-
 sovanje podatkov na mehanski medij, npr. z
 brazdo na gramofonski plošči, ki se ji v skladu
 s snemanim zvokom spreminjata globina in
 širina

mehatrónika -e interdisciplinarno področje,
 ki obravnava sinergijo elektrotehnike, elektro-
 nike, strojništva in informacijske tehnologije
 za načrtovanje, izdelavo in vzdrževanje samo-
 dejnega krmiljenja in regulacijo naprav, strojev,
 postrojev **PRIM.:** eléktromehánika

mehčálec -lca m ⤿ mehčálo (2)

mehčální aparát -ega -a m kem. teh. ⤿ mehčálník

mehčálnik -a m kem. teh. naprava za mehčanje vode **Sp:** mehčalni aparát

mehčálo -a s 1. kem. teh. snov, ki se dodaja polimernim materialom, gumi, barvam in lakom, lepilom, da se izboljšajo njihove lastnosti za uporabo in nadaljnjo predelavo, npr. gibkost, voljnost, prožnost **S:** plastifikátor (1) 2. sredstvo, ki navadno vsebuje kationsko aktivne tenzide in da perilu po pranju mehek otip **Sp:** mehčalec

mehčánje vóde -a -- s kem. teh. odstranjevanje kalcijevih, magnezijevih soli iz trde vode, da se prepreči nastajanje kotlovca, uporablja se npr. za pripravo kotlovske vode

mêhka disjúnkcijs -e -e ž mat. operator, ki dvema mehkima logičnima vrednostma p in q priredi njun maksimum $\max(p, q)$

mêhka gúma -e -e ž kem. teh. guma z masnim deležem žvepla 5–10 %, uporablja se za pnevmatike, tesnila

mêhka kamnína -e -e ž grad. kamnina z nizko trdoto, nizko tlačno trdnostjo in razmeroma majhno gostoto, da se lahko obdeluje z ročnim orodjem, nudi majhen odpor pri drobljenju in razenju, npr. sadra, kreda, plovec, lehnjak, peščenjak, razpokan apnenec, lapor, tuf

mêhka konjúnkcijs -e -e ž mat. operator, ki dvema mehkima logičnima vrednostma p in q priredi njun minimum $\min(p, q)$

mêhka lógična vrédnost -e -e -i ž mat. logična vrednost, ki izraža stopnjo resnice, realno število med 0 in 1

mêhka lógika -e -e ž elektr., stroj. logika, pri kateri je stroga matematična obravnava stanja sistema zamenjana z opisnimi informacijami, posplošitev binarne logike, pri kateri se logični vrednosti pripiše stopnja resnice med 0 in 1

mêhka mnóžica -e -e ž mat. množica elementov skupaj s stopnjami pripadnosti elementov, ki so mehke logične vrednosti

mêhka spájka -e -e ž elektr., stroj. spajka, navadno iz kositra in svinca, s tališčem 90–450 °C, za lotanje zlasti v elektroniki **S:** mêhki lót

mêhka števíla -ih -íl s mn. elektr. mehka množica realnih števil, ki so znotraj pripadnostne funkcije

mêhka uníja mnóžic Á in B -e -e ----- [bé] ž mat. mehka množica, v kateri je pripadnost elementa enaka mehki disjunkciji pripadnosti A in B

mêhka vóda -e -e ž voda, ki je brez ali ima zelo malo raztopljenih soli kalcija in magnezija in ne vsebuje mineralov, ki bi tvorili usedline, npr. deževnica

mêhki komplement -ega -ênta m mat. množica mehkih števil, ki predstavlja množico števil U v mejah $(0, 1)$ brez množice A , razlika $U-A$

mêhki lés -ega lesá m grad. les z najmanjšo trdoto, po ISO-standardu 1,3–2,7, les iglavcev jelke in smreke, ki se uporablja za strešne konstrukcije, stropne, opaže, stene, podpore, stavbno in notranje pohištvo, in les listavcev lipe, breze, topola, jelše, vrbe, ki se uporablja za vezane gradbene plošče, furnir, pohištvo, stenske obloge

mêhki lót -ega -a m elektr., stroj. lot, navadno iz kositra in svinca, s tališčem 90–450 °C za lotanje zlasti v elektroniki **S:** mêhka spájka

mêhki magnétiki -ih -ov m mn. fiz. feromagnetiki z nizko koercitivnostjo in veliko permeabilnostjo, ki se uporabljajo predvsem za doseganje zgostitve magnetnega pretoka pri elektromagnetih, transformatorjih, elektromotorjih, za magnetno zaščito pred zunanjim magnetnim poljem, navadno posebej mehansko in/ali toplotno obdelane zlitine železa s silicijem, nikljem ali redkimi kovinami

mêhki modél -ega -a m elektr. model dinamičnega sistema v obliki pravil, mehkih operatorjev in pripadnostnih funkcij, ki z mehko logiko določajo preslikavo med vhodi in izhodi sistema

mêhki operátor -ega -ja m elektr., stroj. operator, ki deluje nad izjavami v mehki logiki, npr. mehka konjunkcija, mehka disjunkcija, mehki komplement, ali nad mehkimi množicami

mêhki presèk mnóžic Á in B -ega -éka

--- [bé] m mat. mehka množica, v kateri je pripadnost elementa enaka mehki konjunkciji pripadnosti A in B

mêhki regulátor -ega -ja m elektr., stroj. regulator, ki določa vhodno veličino z mehko logiko

mêhko jêklo -ega -a s met. jeklo z masnim deležem ogljika do 0,25 %, najpogostejše in splošno uporabljano maloogljčno jeklo, ki se da dobro preoblikovati, je poceni, a zaradi majhne trdnosti in velike gnetljivosti ni primerno za konstrukcije

mêhko lótanje -ega -a s stroj. lotanje z mehkim lotom S: mêhko spájkanje

mêhkomagnétna zlítina -e -e ž elektr. fero-magnetna zlitina z nizko koercitivnostjo in ozko histerezo zanko, ki ostane namagnetena, dokler deluje zunanje magnetno polje, npr. nikljeve zlitine

mêhkomagnétni kontáknik -ega -a m elektr. kontaktnik, ki potrebuje stalno elektromagnetno vzbujanje, da po preklopu ostane v delovni legi

mêhkomagnétni materiál -ega -a m met. material, ki ima ozko magnetno histerezo zanko, veliko permeabilnost in majhno koercitivnost, npr. čisto železo

mêhko réntgensko sévanje -ega -ega -a s fiz., kem. rentgensko sevanje z valovnimi dolžinami, navadno daljšimi od desetink nanometra

mêhko spájkanje -ega -a s stroj. spajkanje z mehko spajko S: mêhko lótanje

mêhko žarjênje -ega -a s met. žarjenje, s katerim se doseže majhna trdota in dobra gnetljivost kovinskega materiala, da se ga lahko z malo energije preoblikuje

mêhko želézo -ega -a s met. železo z masnim deležem ogljika do 0,02 %, ki ima feritno mikrostrukturo in je klasičen primer fero-magnetnega materiala, uporablja se za magnetna jedra elektromotorjev, transformatorjev

mehúrčna célica po Glaserju -e -e ---

[glázərju] ž fiz. celica s pregreto tekočino, navadno z utekočinjenim vodikom, v kateri nabiti osnovni delci puščajo mehurčne sledi, pomembna pri začetnih raziskavah osnovnih delcev

mehúrjasti omèt -ega -éta m grad. omet, ki se po celotni površini ni trdno sprijel s podlago ali je delno odstopil od podlage zaradi nepravilnega ometavanja ali kasneje zaradi drugih vplivov, npr. korozije

mehúrjevec -vca m kem. bojni strup, ki povzroči nastanek velikih, bolečih mehurjev na koži, npr. iperit

Meissnerjev pojav -ega -áva [májsnərjev] m fiz. pojav, da se pri prehodu v superprevodno stanje magnetno polje izrine iz superprevodnika PRIM.: súperprevódnost

mêja -e ž črta, površina, kjer se stikata dve območji, npr. kristalna meja, fazna meja, ali krajišče intervala, npr. spodnja meja integrala, zgornja meja integrala

mêja elástičnosti -e -- ž meh. največja napetost pri deformaciji, do katere velja linearna odvisnost med obremenitvijo in deformacijo PRIM.: Hookov zákon

mêja parcéle -e -- ž geod. črta med mejniki, ki razmejuje parcele in je evidentirana v zemljiškem katastru Sp: parcélna mêja

mêja plástičnosti -e -- ž meh. ☞ napétost tečénja

mêja plástičnosti zemljíne -e --- ž grad. značilen nespremenljiv parameter, ki določa delež vode v zemljini, pri katerem ta prehaja iz plastičnega v krhko stanje, simbol W_p

mêja stabiłnosti -e -- ž elektr. parameter, ki določa področje stabilnosti dinamičnega sistema

mêja státične stabiłnosti -e --- ž elektr. stanje elektroenergetskega sistema, ko razlika faznih kotov med sosednjima vozliščema prenosnega električnega voda doseže 90°

mêja židkosti zemljíne -e --- ž grad. parameter za določanje vlažnosti, pri kateri zemljina preide iz tekočega v plastično stanje, simbol W_l

mêjna méra -e -e ž stroj. izpeljana, tolerirana mera, določena z zgornjim in spodnjim odstopkom

mêjna napétost -e -i ž elektr. najvišja ali najnižja dovoljena napetost pri obratovanju

mêjna obremenitev -e -tve ž obremenitev, pri kateri nastopi nevarnost trajne deformacije ali porušitve materiala, sestavine, konstrukcije

mêjna plást -e plastí ž fiz. tanka plast na meji med sredstvoma, kjer so za prenos toplote, snovi pomembne viskozne sile upora

mêjna površina -e -e ž površina, ki kaj ločuje, npr. izloček od osnove v kovinskem materialu

mêjna točka -e -e ž geod. točka na meji parcele, označena z mejnikom

mêjna vrédnost -e -i ž 1. v specifikaciji navedena največja ali najmanjša vrednost dane veličine **PRIM.**: najvišja dovoljena koncentracija 2. ekol. najvišja dovoljena povprečna koncentracija zdravju škodljivih snovi, npr. plinov, hlapov, aerosolov, dovoljena na delovnih mestih v osemurnem delavniku pet dni na teden v celotni delovni dobi, merska enota miligram na kubični meter ali za pline mililiter na kubični meter **PRIM.**: kratkotrajna vrédnost **K**: MV

mejnik -a m geod. vidna trajna oznaka mejne točke na terenu, npr. naravni kamen, betonski mejnik, mejnik s kovinskim sidrom, klin, vogal

mêjni kalíber -ega -bra m stroj. orodje za kontrolo mejne vrednosti obdelovanca

mêjni potenciál -ega -a m elektr. ➔ kontaktni potenciál

mêjni prepústni tók -ega -ega -a m elektr. največja trenutna dovoljena vrednost električnega toka pri izklopu aparata ali varovalke

mêjni tók -ega -a m elektr. največji električni tok, ki še ne poškoduje naprave

mêjno stánje -ega -a s stanje, v katerem konstrukcija, naprava, stroj še ustreza projektnim zahtevam

mêjno stánje nosílnosti -ega -a -- s grad. mejno stanje gradbene konstrukcije, pri katerem lahko pride do izgube stabilnosti, prevelike deformacije, porušitve prereza ali konstrukcije, utrujanja materiala in lahko ogrozi človeška življenja

mêjno stánje uporabnosti -ega -a -- s grad. mejno stanje gradbene konstrukcije, pri katerem ta ne izpolnjuje več pogojev uporabnosti, npr. preveliki pomiki, ki onemogočijo normalno uporabo, prevelike razpoke, ki vplivajo na trajnost konstrukcije, neugodne vibracije konstrukcije, ki vplivajo na počutje in lahko povzročajo škodo

mêjno stikálo -ega -a s elektr., stroj. položajno stikalo, ki zagotavlja omejitev giba ali proži naslednji korak v delovanju sekvenčnega krmljenja, npr. pri hidravličnem ali pnevmatičnem valju **Sp**: kónčno stikálo

mêjno trénje -ega -a s fiz. ➔ méšano trénje

melamín -a m kem. trimer cianamida $(\text{NH}_2-\text{CN})_3$, bela trdna snov, uporablja se skupaj s formaldehidom za proizvodnjo melaminskih smol

melamínformaldehídna smóla -e -e ž kem. teh. umetna smola, ki se pridobiva s kondenzacijo melamina s formaldehidom, uporablja se za toplotno obstojno plastiko, posodo za živila, ohišja stikal, laminate za delovne pulte **S**: melaminska smóla

melamínska plóšča -e -e ž grad., les. iverna ali lepljena plošča za izdelavo betonskih opažev, kalupov, pohištva za vlažno okolje, npr. kuhinje, pralnice, ki je prevlečena z melaminsko folijo ali obdelana z melaminsko smolo

melamínska smóla -e -e ž kem. teh. umetna smola, ki se pridobiva s kondenzacijo melamina s formaldehidom, uporablja se za toplotno obstojno plastiko, posodo za živila, ohišja stikal, laminate za delovne pulte **S**: melamínformaldehídna smóla

Melánov nosílec -ega -lca m 1. grad. nosilec za navadno plitev ločni most iz kovičenih ali varjenih jeklenih profilov, ki se nato v celoti

zabetonirajo **2.** grad. varjena jeklena samonosilna armatura za ločni most pri sodobni tehnologiji gradnje mostov, sestavljena iz cevi ali jeklenih palic

Melánov systém grádnje -ega -a -- m grad.

sistem gradnje ločnih železobetonskih mostov, pri katerem se najprej izdelata samonosilna konstrukcija iz jeklenih profilov ali toga rešetkasta jeklena konstrukcija, ki se po namestitvi opaža v celoti zabetonira, npr. Zmajski most v Ljubljani

melilit -a m met. mineral iz skupine tetragonalnih aluminij-kalcij-magnezij-natrijevih skupinskih silikatov, $(\text{Ca}, \text{Na})_2(\text{Mg}, \text{Al})[\text{Si}_2\text{O}_7]$, tudi sestavina strjenih metalurških žlinder

meliorácija -e ž agroteh., grad. poseg v prostor zaradi izboljšanja zemljišča z agrotehničnimi ukrepi, npr. z obdelavo tal, in s hidrotehničnimi ukrepi, npr. z odvodnjavanjem, osuševanjem, namakanjem, regulacijo in drenažo

melioracíjski načrt -ega -a m grad. dokumentacija za odločitev za poseg v prostor zaradi izboljšanja zemljišča in/ali projektna dokumentacija, ki se nanaša na melioracijo

melirana lítina -e -e ž met. litina, katere mikrostruktura je sestavljena iz bele in sive litine, zato je njena prelomnina belo-siva

mélj -a m grad. zmes okruškov kamnin, velikosti zrn 0,002–0,05 mm, ki ima zaradi večje specifične površine večji vpliv na kemijske lastnosti tal kot pesek, večji kapilarni dvig vode, ne nabreka, slabo lepljiva, ni plastična

melt-blowing postópek -- -pka [meltblóving] m tekst. postopek, pri katerem nastane koprena z brizganjem taline polimera in s hkratnim pihanjem finih mikrovlakn z dolžino od nekaj milimetrov do nekaj metrov na sitasto površino

membrána -e ž **1.** umetna tanka stena, podobna celični membrani, ki glede na svoje lastnosti selektivno prepušča molekule, ione **PRIM.:** pôlprepústna sténa **2.** stroj. tanka, neprepustna elastična stena kot pregrada med delovnima medijema, npr. v membranski

črpalki, ventilu, hidravličnem akumulatorju **Sp:** diafrágma (4), ópna (2) **3.** stroj. tanka, neprepustna elastična kovinska ali elastomerna ploščica kot zaznavalo v merilnikih tlaka, npr. v membranskem manometru **4.** fiz. zelo tanka opna kot delilnik žarka

membrána zvóčnika -e -- ž elektr. stožčasta ali ravna membrana v zvočniku, ki oddaja zvočni signal v okolico

membránska črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. pehalna črpalka, pri kateri se tlačni medij sesa in iztiska z gibanjem prožne kovinske, gumene ali plastične membrane ali meha, uporablja se zlasti za črpanje korozivnih medijev **Sp:** diafrágemska črpálka **PRIM.:** kémijska črpálka

membránska filtrácija -e -e ž kem. teh. postopek za odstranjevanje finih delcev, tudi mikroorganizmov, iz tekočin ali njihovega koncentriranja s filtracijo skozi membrano z določeno velikostjo por **PRIM.:** nánofiltrácija, últrafiltrácija

membránski manométer -ega -tra m fiz. manometer s kovinsko membrano kot zaznavalom tlaka **PRIM.:** aneroíd, kovínski barométer

membránski separátor -ega -ja m kem. teh. separator za ločevanje plinskih zmesi na sestavine, npr. zraka na kisik in dušik, na osnovi različnih hitrosti efuzije skozi membrano

mendelévij -a m kem. neobstojen, umetno pridobljen radioaktivni element iz skupine aktinoidov, ki nima tehničnega pomena, simbol Md

mênedžment -a m ☞ uprávljanje

menískus -a m fiz. ukrivljena površina močee ali nemočee tekočine v kapilarah

menjálna armatúra -e -e ž grad. prečno na palice v nosilni smeri položene jeklene armaturne palice pred odprtino v armiranobetonski plošči

menjálnik -a m **1.** stroj. mehanski prenosnik, npr. zobniški prenosnik, z ročno ali avtomatično stopenjsko izbiro prestavnega razmerja, npr. avtomobilski menjalnik **PRIM.:** predléžje **2.** grad. gradbeni konstrukcijski element za

ménjanje plasti

prenos obtežbe iz prekinjene nosilne smeri na sosednje vzporedne nosilce ali podpore, postavljen pred odprtino, prečno na nosilno smer

ménjanje plasti -a -- s grad. nasipanje materiala v različno debelih plasteh ali plasti različnih materialov, npr. drobljenca, peska, gramoza

menjáva naklônov -e -- ž 1. grad. menjava prečnega naklona vozišča iz ene smeri v naklon nasprotni smeri pri nasprotnosmernih cestnih krivinah 2. menjava strešnega naklona iz enosmernega prečnega v dvosmerni prečni naklon in obratno

menzára -e ž kem. ☞ merílni válj

MEO -- [méo] ž (ang. medium Earth orbit) krat. astr. ☞ srédnja Zêmljina órbita

méra -e ž 1. vrednost ali količina česa v primerjavi z istovrstno referenčno količino 2. mat. število, s katerim se vsaki podмноžici dane množice sistematično priredi vrednost, ki ustreza deležu podмноžice v celotni množici tako, da je mera dveh podмноžic, ki nimata skupnih elementov, vsota mer obeh podмноžic

méra éxtra múros -e --- ž grad. dejanska mera zunanje strani obodnih zidov

méra íntra múros -e --- ž grad. dejanska mera notranje strani obodnih zidov

méra na pánju -e --- ž gozd., grad. mera količine lesa, izmerjena na stoječem drevesu v prsni višini

méra stabiłnosti -e -- ž grad. najmanjša vodoravna sila, ki deluje na telo v težišču in povzroči, da se telo prevrne

Mercallijeva léstevica -e -e [merkáljjeva] ž dvanajststopenjska lestevica za opis intenzitete potresa PRIM.: EMS-léstevica

Mercatorjeva projékcija -e -e [merkátorjeva] ž geod. prečna valjna konformna projekcija Zemljinega elipsoida na ravnino, kjer se srednji meridian preslika kot os *n* pravokotnega ravninskega koordinatnega sistema, ekvator pa kot os *e*

mercerizácija -e ž tekst. postopek plemenitenja bombažnih tekstilij z namakanjem v koncentri-

rani raztopini natrijevega ali kalijevega hidroksida, s čimer se povečajo trdnost, lesk vlaken in njihova sposobnost obarvanja

mercerizirani bombáž -ega -a m tekst. bombaž, bombažni izdelki, obdelani z mercerizacijo

mercerizírnik -a m tekst. stroj za mercerizacijo tekstilij

meridián -a m 1. mat. vsaka ravnina v sistemu krogelnih koordinat, v kateri leži koordinatna os z 2. astr. glavni krog na nebesni sferi, ki gre skozi nebesna pola

merílna anténa -e -e ž elektr. antena za merjenje elektromagnetnih poljskih jakosti in radiofrekvenčnih signalov

merílna búčka -e -e ž kem. okrogla laboratorijska bučka z ozkim, dolgim vratom z značko v obliki tankega obročka, ki označuje natančno prostornino, za pripravo raztopin s točno znano koncentracijo v analizni kemiji

merílna kládica -e -e ž 1. stroj. precizno izdelana kladica iz stabilnega materiala kot etalonsko merilo za kontrolo merilnikov dolžin 2. grad. prizmatični kovinski kos pravokotnega prereza, s katerim se merijo dolžine do 0,001 mm natančno, navadno debeline keramičnih ploščic ali dopustne tolerance pri keramičnih oblogah

merílna láta -e -e ž geod. orodje pravokotnega prereza iz lesa, kovine, plastike s centimetrsko ali kodno razdelbo za merjenje dolžin in višinskih razlik

merílna metóda -e -e ž logično zaporedje operacij pri merjenju

merílna nègotôvost -e -i ž parameter, povezan z merilnim rezultatom, ki opisuje raztros vrednosti, ki se upravičeno lahko pripišejo merjeni veličini

merílna pálica -e -e ž palica z oznakama za ugotavljanje višine gladine tekočine v posodah, npr. ravni olja v karterju motorja z notranjim zgorevanjem

merílna pipéta -e -e ž kem. graduirana pipeta za odmerjanje manjših količin reagenta

merilna téhnika -e -e ž tehnika, ki se ukvarja z merjenjem fizikalnih in kemijskih veličin

merilna úra -e -e ž grad. naprava s točnostjo enega mikrometra za merjenje debelin, majhnih razdalj, premikov, katere zaznavalo z velikim prestavnim razmerjem prenaša linearne premike na kazalec

merilna úrica -e -e ž stroj. merilna priprava s tipalom s trdo konico in urnim mehanizmom za merjenje hrapavosti površin s točnostjo do 1 μm

merilna veríga -e -e ž niz povezanih enot merilnega sistema za oblikovanje, prenos in pretvarjanje signala

merilna zaslónka -e -e ž stroj. zaznavalo za merjenje toka fluida v obliki tanke pregradne plošče v cevi z ostrorobo odprtino, ki povzroča padec tlaka, premo sorazmeren toku **PRIM.:** Ventúrijeva cév

merilnica -e ž prostor ali oddelek v podjetju, laboratoriju, tovarni, kjer se opravljajo meritve

merilni dajálnik -ega -a m elektr., stroj. merilna sestavina, priprava z zaznavalom, pretvornikom in ojačevalnikom z izhodnim signalom za prikaz vrednosti fizikalne ali kemijske veličine na kazalniku merilnika in/ali za krmiljenje, regulacijo

merilni dosèg -ega -éga m elektr. vrednost merjene veličine, ki pripada zgornji meji merilnega območja **PRIM.:** celótno merilno obmóčje, merilno obmóčje

merilni etalón -ega -a m realizacija definicije določene veličine, ki je uporabljena kot referenca in ima navedeno vrednost ter pripadajočo merilno negotovost

merilni instrumènt -ega -énta m instrument, naprava za merjenje fizikalnih in kemijskih veličin **S:** merilnik

merilnik -a m instrument, naprava za merjenje fizikalnih in kemijskih veličin **S:** merilni instrumènt

merilni kábel -ega -bla m elektr. večžilni kabel za prenos signalov med merilnimi pretvorniki in/ali krmilno-regulacijskimi napravami

merilnik fáznega kóta -a --- m elektr. naprava za merjenje kosinusa faznega kota med tokom in napetostjo pri izmeničnem električnem toku **Sp:** cos φ -méter **PRIM.:** fazométer

merilnik gostóte elektrolíta -a --- m kem. teh. areometer za merjenje gostote žveplove kisline, ki se uporablja kot elektrolit v svinčevih akumulatorjih

merilni listič -ega -a m 1. meh., stroj. listič z vgrajeno uporovno žico kot zaznavalom za merjenje deformacije kovinskih delov, konstrukcije 2. grad. jeklen listič s standardizirano debelino za merjenje debeline zarez, razpok ali majhnih razmikov med predmeti, npr. razpok v betonu, zidovih

merilni mostič -ega -íča m elektr. merilna naprava, sestavljena iz štirih vej ali skupin elementov vezja, npr. električni upori, tuljave, kondenzatorji, ki so povezani v štirikotnik, v katerem eno diagonalo napaja tokovni vir, druga pa je povezana z ničelnim indikatorjem ali merilnikom

merilni napétostnik -ega -a m elektr. napetostnik za prenos signala k merilnikom in števcem

merilni objékt -ega -a m grad. hidrotehnični objekt na vodotoku za merjenje pretoka in hitrosti vode v obliki korita trapeznega ali trikotnega prereza z napravo za beleženje nivoja vode

merilni odjémnik -ega -a m osnovna enota merilnega sistema, sestavljena iz zaznavala in merilnega pretvornika, ki navadno predstavlja enoten element

merilni pogréšek -ega -ška m pričakovano odstopanje rezultata merjenja od prave vrednosti merjene veličine zaradi lastnosti merilnika ali merilne metode **Sp:** pogréšek instrumènta

merilni postópek -ega -pka m niz operacij pri merjenju v skladu z dano metodo

merilni pretvórnik -ega -a m elektr., stroj. pretvornik fizikalne ali kemijske veličine z ustreznim zaznavalom in ojačevalnikom v električni

merilni relé

signal, ki se uporablja pri merjenju ali krmiljenju, regulaciji

merilni relé -ega -êja **m** elektr. rele, ki deluje glede na zahtevano natančnost, ko vhodna veličina, npr. napetost, tok, moč, doseže nastavljeno vrednost

merilni rezultat -ega -a **m** z merjenjem dobljena vrednost merjene veličine, včasih z dodano merilno negotovostjo

merilni systém -ega -a **m** skupek med seboj povezane strojne in programske opreme za merjenje

merilni tokôvnik -ega -a **m** elektr. tokovnik za prenos signala k merilnikom in števcem, namenjen električnim tokom od 0 do 120 % naznačenega toka

merilni transformátor -ega -ja **m** elektr. transformator, ki prenaša informacijske signale k merilnim instrumentom, števcem, zaščitnim ali krmilnim napravam **S:** instrumentni transformátor

merilni válj -ega -a **m** kem. graduiran steklen valj za merjenje manjših prostornin tekočin **Sp:** menzúra

merilno mésto -ega -a **s** mesto, kjer se izvajajo meritve veličin, npr. pretoka energije, vodostaja reke, mase tovora

merilno načêlo -ega -a **s** teoretična osnova, vodilo za merjenje

merilno obmôčje -ega -a **s** elektr. razpon med spodnjo in zgornjo vrednostjo merjene veličine **PRIM.:** merilni dosêh

merilno obmôčje štévca -ega -a -- **s** elektr. območje vrednosti toka, v katerem števec ustreza predpisani točnosti

merilno obmôčje tokôvnika -ega -a -- **s** elektr. območje tokovnika, ki se uporablja za razširitev ali zožitev merilnega območja ampermetra, vatmetra ali kot zaščitni tokovnik

merílo -a **s** **1.** razmerje razdalj med točkami v naravi in ustreznimi točkami na karti, tehnični risbi, modelu **2.** merilni pripomoček z označnimi merskimi enotami, npr. merski trak

merítev -tve **ž** niz postopkov, s katerimi se ugotovi vrednost veličine

mérjenec -nca **m** predmet, izdelek, ki se meri, npr. preskušane za trdnostni preskus, strojni del za preverjanje toleranc, dilatacija na mostu

mérjenje -a **s** postopek ugotavljanja vrednosti veličine v dogovorjenih merskih enotah

merkaptán -a **m** kem. ☞ tiól

meroslôvje -a **s** veda o merjenju **S:** metrologíja **Sp:** meroznánstvo

meroznánstvo -a **s** ☞ meroslôvje

mérska enôta -e -e **ž** dogovorjena vrednost veličine, s katero se lahko primerja vsaka vrednost veličine iste vrste, razmerje med drugo in prvo se izrazi s številom

mérska míza -e -e **ž** grad. del pribora za grafično metodo izmere na katastrskih načrtih, vodoravna plošča pritrjena na stojalu z začrtanim stopinjskim merilom, mrežo ali milimetrsko mrežo in znaki za topografske posnetke

mérski systém -ega -a **m** sistem, ki ga določajo merske enote, npr. SI, Gaussov merski sistem **Sp:** fizikálni mérski systém

mérski trák -ega trakú **m** geod., grad. 10–50 m dolg, 12–15 mm širok trak iz dimenzijsko obstojnega materiala z milimetrsko ali centimetrsko razdelbo za merjenje dolžin

mérsko štévilo -ega -a **s** število, ki pove, koliko izbranih merskih enot vsebuje merjena veličina

mésečna akumulácija -e -e **ž** količina vode za pregrado, ki zadostuje za predvidene mesečne potrebe uporabnika

mésečna obračúnska situácija -e -e -e **ž** grad. obračunska situacija, ki prikazuje znesek za izvršene gradbene storitve po postavkah in skupni znesek, ki ga je treba plačati za storitve od začetka do konca obračunskega meseca, na katerega se nanaša

mesh -a [méš] **m** anglosaška mera za širino odprtine v mreži sita, ki ustreza številu odprtin

na colo dolžine z upoštevanjem debeline žice, npr. sito 5 mesh ima širino zank 4 mm

PRIM.: številka sita, zanka (3)

méstna hítbra césta -e -e -e ž prom. glavna mestna cesta, ki se z nadvozi ali podvozi izogiba križiščem **PRIM.:** méstna magistrála

méstna magistrála -e -e ž prom. prometnica za hiter mestni promet, ki poteka po dveh ali več pasovih in se z drugimi prometnicami križa v različnih nivojih, npr. z nadvozi ali podvozi **PRIM.:** méstna hítbra césta

méstni plín -ega -a m kem. teh. plinasto gorivo, ki se pridobiva v plinarnah s pirolizo premoga, poleg gorljivih sestavin, npr. vodika, ogljikovega monoksida, metana in nekaterih višjih ogljikovodikov, vsebuje tudi negorljive sestavine, npr. ogljikov dioksid in dušik, zaradi strupenosti ogljikovega monoksida se nadomešča z zemeljskim plinom **Sp:** svetilni plín

méstni sistém -ega -a m mat. sistem zapisovanja števil s števki, pri katerem je vrednost števila, ki ga predstavlja posamezna številka, odvisna tudi od položaja te številke v zapisu števila

méstno ločilo -ega -a s mat. ločilo, ki v mestnem sistemu določa začetek mestnega štetja

méstno omréžje -ega -a s 1. telekom. elektronsko komunikacijsko omrežje, ki povezuje lokalna omrežja znotraj večjega mesta **K:** MÁN **2.** elektr. elektroenergetsko omrežje na območju večjega mesta

mešálna célica -e -e ž 1. ☞ mešálna enôta **2.** tekst. ☞ mešálna kómora

mešálna enôta -e -e ž naprava, stroj za mešanje v postroju **Sp:** mešálna célica (1)

mešálna kómora -e -e ž tekst. naprava, stroj, ki rahlja in meša istovrstna vlakna ali mešanico vlaken **Sp:** mešálna célica (2)

mešálna míza -e -e ž elektr. miza s krmilnimi in nadzornimi napravami za mešanje programskih signalov

mešálnik -a m 1. naprava, stroj za mešanje, navadno sestavljena iz posode in mešala, npr. laboratorijski mešálnik, mešálnik betona

PRIM.: mešálo **2.** kem. teh. naprava za homogeniziranje zmesi trdnih snovi s premešavanjem **S:** homogenizátor **Sp:** agitátor (1) **PRIM.:** mešálo

mešálnik betóna -a -- m grad. premični ali stacionarni stroj za suho ali mokro mešanje betona z delovno prostornino 100–3 000 litrov in električnim pogonom ali s pogonom z motorjem z notranjim zgorevanjem, navadno opremljen s transportnimi napravami za dovajanje materialov za mešanje in odvoz betonske mešanice

mešálnik za pések -a -- -- m met. mešálnik za mešanje rabljenih in svežih livarskih peskov, drobljenje grudic sprijetega peska in čiščenje starih livarskih peskov

mešální ločeválník -ega -a m kem. teh. postroj za ekstrakcijo tekoče-tekoče iz zaporedno si sledečih mešálnikov in ločeválnikov **S:** mešálo-ločevální ekstráktor **Sp:** Fénskejev ekstráktor

mešální reáktor -ega -ja m kem. teh. reaktor v obliki posode z mešalom, navadno z dodatno opremo, npr. mešalne pregrade, hladilna kača ali dvojna stena, merilna zaznavala

mešálo-ločevální ekstráktor -ega -ja m kem. teh. postroj za ekstrakcijo tekoče-tekoče iz zaporedno si sledečih mešálnikov in ločeválnikov **S:** mešální ločeválník **Sp:** Fénskejev ekstráktor

mešálo razmérje -ega -a s grad. masni ali prostorninski deleži posameznih sestavin gradbenih materialov, ki se mešajo

mešálo -a s kem. teh. priprava za mešanje ali premešavanje, ki jo navadno poganja elektromotor **Sp:** agitátor (2) **PRIM.:** homogenizátor, mešálnik (1, 2)

mešana črta -e -e ž prom. črtna talna označba na vozišču, sestavljena iz prekinjenih črt in iz daljših odsekov neprekinjene črte

mešana kanalizacija -e -e ž grad. mestni kanalizacijski sistem, ki skupno v isti cevi ali kanalu odvaja odpadno in padavinsko vodo po razbremenilnikih ali neposredno v odvodnik

měšane stopníce -ih -íc ž mn. grad. navadno zunanje stopnice na terenu, ki imajo različno široke ploskve za hojo, ker se naklon stopniščne rame prilagaja naklonu terena

měšani amín -ega -a m kem. amin, v katerem so na dušikov atom vezane različne alifatske in aromatske funkcionalne skupine

měšanica -e ž zmes, pripravljena za določen namen, npr. betonska měšanica

měšani drúgi moměnt plóskve -ega -ega -ěnta -- m meh. geometrijska značilnost ploskve, npr. prečnega prereza nosilca, ploskovni integral produkta razdalj od dveh osi v ploskvi

měšani éter -ega -tra m kem. eter z dvema različnima alkilnima skupinama, R_1OR_2 , vezanima na atom kisika, npr. etil metil eter **PRIM.:** enostávni éter

měšani pórtlandski ceměnt -ega -ega -ěnta m grad. portlandski cement, izdelan iz fino zmletega cementnega klinkerja in mineralnih dodatkov, npr. granulirane plavžne žlindre, pucolana, elektrofiltrskega pepela, žganega skrilavca, apnenca in mikrosilike, ki se pomešan z vodo v pasto kemijsko veže, strdi in v vodi obdrži trdnost

měšani prodúkt -ega -a m mat. preslikava, ki priredi trem vektorjem skalarni produkt vektorskega produkta prvih dveh vektorjev in tretjega vektorja **PRIM.:** skalárni prodúkt

měšani zíd -ega -a m 1. grad. zid, sestavljen iz kamna in opeke 2. zid, izdelan z zapolnjevanjem praznin lesenih ali jeklenih predalčnih sten, npr. z opeko

měšanje -a s postopek, pri katerem se z mehansko pripravo, napravo doseže homogeniziranje zmesi, pospeši kemijska reakcija, prenos toplote

měšanje betóna -a -- s grad. ročno ali strojno měšanje sestavin in dodatkov betonske měšalice v betonskih měšalnikih z dodajanjem vode

měšano trěnje -ega -a s fiz. trenje pri prehodu od suhega na tekočinsko trenje **Sp:** mějno trěnje

měšano vzbújani eléktromotór -- -ega -ja m elektr. elektromotor z zaporednim in vzporednim navitjem za vzbujanje magnetnega polja **Sp:** kompávndni eléktromotór

měšano vzbújanje -ega -a s elektr. vzbujanje električnega stroja z vsaj dvema navitjema, od katerih je vsaj eno zaporedno **S:** kompávndírano vzbújanje

měšljívost -i ž fiz., kem. sposobnost tekočin, da se raztapljajo druga v drugi in tako tvorijo eno samo fazo

métacěnter -tra m prom. točka, v kateri statični vzgon seka simetrijsko ravnino plovila

métafosfát -a m kem. sol metafosforjeve kisline, $(HPO_3)_n$

métafósforjeva kislína -e -e ž kem. trioksidofosforjeva(V) kislina, $(HPO_3)_n$, bela, steklasta snov, uporablja se kot sušilo, v zobnih cementih **PRIM.:** fósforasta kislína, fósforjeva kislína, ortofósforjeva kislína, polifósforjeva kislína

métakrilát -a m 1. kem. sol metakrilne kisline, npr. natrijev metakrilat 2. kem. ester metakrilne kisline, npr. metil metakrilat

metakrílna kislína -e -e ž kem. 2-metilpropenojska kislina, $CH_2C(CH_3)COOH$, brezbarvna, viskozna tekočina z neprijetnim, dražčim vonjem, surovina za proizvodnjo akrilnega stekla

metalizácija -e ž 1. nanašanje kovinske plasti na predmet, izdelek z nabrizgavanjem, naparevanjem, vročim cinkanjem za zaščito pred korozijo, za obnavljanje obrabljenih strojnih delov **S:** pokovínjenje 2. met. ustvarjanje kovinske prevleke na kovini, npr. jeklu, z difuzijo različnih kovin v površinsko plast, da se izboljšata korozijska obstojnost in obrabna trdnost

metalografíja -e ž met. področje metalurgije, ki obravnava zgradbo in lastnosti kovin, zlitin, ki se preiskujejo zlasti s svetlobnim in elektronskim mikroskopom ter rentgensko difrakcijo

metalográfska preiskáva -e -e ž met.

preiskava mikrostrukture materialov, predvsem kovin in zlitin s svetlobnim, elektronskim mikroskopom

metalográfski zbrúsek -ega -ska m met. ☞ obrús

metalográfsko jedkáló -ega -a s met. jedka

kemikalija ali raztopina takih kemikalij različnih sestav za jedkanje površine kovinskega obrusa, da se odkrije mikrostruktura in obarvajo posamezne mikrostrukturne sestavine, vidne pod mikroskopom
S: jedkáló (2)

metalokerámika -e ž kem. teh., met. ☞ kermét

metalurgija -e ž veda o fizikalnem in kemijskem obnašanju kovin in zlitin, pridobivanju kovin iz rud, izdelavi zlitin, predelavi kovin in zlitin v polizdelke in izdelke

metalurgija neželéznihi kovín -e --- ž
področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje in predelavo neželéznihi kovin

metalurgija prahóv -e -- ž področje metalurgije, ki obravnava izdelavo kovinskihi prahóv, mešanje, stiskanje prahóv v določene oblike in sintranje stiskancev, da se dobijo izdelki končnih mer
Sp: prášna metalurgija

metalurgija želéza in jékla -e --- --- ž
področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje in predelavo želéza in jékla

metalúrška péč -e péči ž met. péč, v kateri potekajo metalúrški procesi

metalúrški apnének -ega -nca m met. apnenec
za uporabo v metalurgiji, dodaja se vsipu za plavž, da pri taljenju železovih rud nastaja žlindra

metalúrški cemènt -ega -ènta m grad. ☞ žlíntrni cemènt

metalúrški kóks -ega -a m met. trden kosoven koks za taljenje rude v plavžu
S: plávžni kóks

metalúrški procés -ega -a m met. proces, povezan s pridobivanjem, predelovanjem,

oblikovanjem in toplotno obdelavo kovinskihi materialov

metalúrški reáktor -ega -ja m met. reáktor, v katerem potekajo metalúrški procesi

metalúrško ápno -ega -a s met. apno, ki se uporablja zlasti pri taljenju železovih rud v plavžu
S: talílniško ápno

métamateriál -a m kem. umetno ustvarjena snov s fizikalnimi lastnostmi, kakršnih v naravi ni, npr. z negativnim lomnim količnikom, ki so posledica periodične strukturiranosti snovi, zaenkrat še v fazi raziskav

metameríja -e ž pojav, pri katerem sta pod določenimi pogoji opazovanja, npr. osvetlitve in velikosti ploskve, teksture površine materiala, barvi dveh vzorcev videti enaki, pod drugačnimi pogoji pa se barvi vzorcev ne ujemata več

metamérni bárví -ih bárv ž dv. barvi, ki sta pri določenih pogojih, npr. pri osvetljevanju z enako vrsto svetlobe, na pogled enaki
S: pogójno enáki bárví

metán -a m kem. najenostavnejši ogljikovodik, CH₄, brezbarven, vnetljiv plin, glavna sestavina zemeljskega plina, uporablja se kot plinasto gorivo in kot surovina v kemični industriji

metanóí -a m kem. alkohol, izpeljan iz metana, CH₃OH, brezbarvna, vnetljiva strupena tekočina s prijetnim vonjem in pekočim okusom, ki se uporablja kot topilo, v organski sintezi, nekdanj za denaturiranje etanola, za proizvodnjo biodizelskega goriva
PRIM.: denaturírani špírít

métastabílnó ravnotéžje -ega -a s fiz. termodinamično ravnotéžje, pri katerem ima Gibbsova energija lokalni minimum, če pa se dovede aktivacijska energija, potrebna za določen proces, reakcijo, sistem preide v stabilno termodinamično ravnotéžje, katerega energija je absolutno najmanjša

métastabílnost -i ž fiz., kem. določen čas trajajoča stabilnost sistema v stanju z večjo Gibbsovo energijo, kot je najmanjša Gibbsova energija pri danihi zunanjihi pogojih

métastabilno stánje -ega -a s **1.** fiz., kem. dolgoživo vzbujeno energijsko stanje, npr. atoma **2.** fiz., kem. stanje termodinamičnega sistema, ki obstaja do pojava zunanje motnje, npr. pregreta tekočina

métastabilnostni fázni diagram -ega -ega -a m met. fazni diagram, ki prikazuje pojav nekaterih faz, ki jih v stabilnem termodinamičnem ravnotežju ni, vendar nastajajo pri industrijskih izdelovalnih postopkih in dolgo ne razpadejo v stabilnejše faze, npr. diagram Fe-Fe₃C

meteór -ja m astr. svetla sled, ki se vidi ob vstopu meteoroida v Zemljino ozračje S: utrínec

meteorít -a m astr. kamniti ali kovinski kos snovi, ki pade na zemeljsko površje iz vesolja PRIM.: meteoróid

meteórna odpádna vóda -e -e -e ž ☞ padavínska odpádna vóda

meteórno želézo -ega -a s met. samorodno železo iz meteoritov, ki ima primesi niklja, kobalta, mangana

meteoróid -a m astr. večji ali tudi manjši kos snovi, ki kroži okrog Sonca in ni satelit nobenega planeta PRIM.: meteorít

meteorologíja -e ž veda o procesih v ozračju in njihovem vplivu na vreme

meteorolóški balón -ega -a m balon z registrirnimi meteorološkimi instrumenti S: sondážni balón

méter -tra m osnovna merska enota mednarodnega sistema enot za dolžino, določena z dolžino poti, ki jo v vakuumu prepotuje svetloba v časovnem intervalu 1/299 792 458 sekunde, simbol m

metíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina metana -CH₃

metíl benzoát -- -a m kem. metil ester benzojske kisline s prijetnim vonjem, ki se uporablja za parfume

metíl etíl ketón ---- -a m ☞ butanón, etíl metíl ketón

metilíranje -a s kem. uvajanje metilne skupine v organsko molekulo

metíl kloroformiát -- -a m kem. metil ester kloromravljinčne kisline, ClCOOCH₃, brezbarvna do rumenkasta tekočina z ostrim vonjem, uporablja se kot stabilizator za vodikov cianid

metíloranž -a m kem. natrijev p-dimetilaminoazobenzensulfonat, oranžno, v vodi topno barvilo, ki se uporablja v analizi kemiji kot kislinsko-bazni indikator, ki je v kislem območju pH rdeč, v alkalnem pa rumen S: heliantín

metóda kónčnih eleméntov -e --- ž mat. numerično reševanje kontinuumskih problemov na področjih elastomehanike, dinamike konstrukcij, stabilnosti, hidromehanike, geomehanike, prenosa toplote z iskanjem približnih rešitev z diskretizacijo parcialnih diferencialnih enačb K: MKE

metóda kritíčne poti -e --- ž postopek načrtovanja niza projektne dejavnosti z upoštevanjem kritične poti PRIM.: mréžno načrtováñje, PÊRT

metóda nájmanjših kvadrátov -e --- ž mat. metoda regresijske analize, ki se uporablja za približno reševanje predoločenih sistemov enačb z minimizacijo vsote kvadratov odstopanj rešitve vsake od enačb

metóda padajóčega nihála -e --- ž tekst. metoda za ugotavljanje sile, potrebne za nadaljnje trganje zarezanega vzorca tkanine z uporabo nihala z rezilom, ki se dvignjeno iz ravnotežne lege spusti na preskušane S: Élmendorfova metóda

metóda zaréznih stén -e --- ž grad. postopek pri izkopu globokih gradbenih jam, npr. pri gradnji večetažnih kleti, podzemne železnice, pri katerem se izdela ozek in globok jarek, ki se sproti zapolnjuje z mešanico bentonita in vode, ker tiksotropne lastnosti bentonita preprečijo, da bi se zarezata stisnila ali porušila, preden ni dokončno zapolnjena z betonom

metóda z zráčnim tókóm -e --- ž tekst. standardizirano ugotavljanje povprečnega

premera vlaken volne, bombaža z merjenjem zračnega toka skozi cev, napolnjeno z vlakni

metodologíja -e ž sistem načel, pravil, metod pri kakem raziskovanju, razmišljanju

metóksiskupína -e ž kem. funkcionalna skupina –OCH₃

métrični prôstor -ega prostôra m mat. množica skupaj z metriko, ki določa razdaljo med njenimi elementi, npr. evklidski prostor, mnogoterost

métrični ténzor -ega -ja m mat. tenzor, s katerim se izraža infinitezimalni element kvadrata razdalje med dvema točkama kot bilinearna forma infinitezimalnih razlik koordinat

métrika -e ž mat. funkcija, ki definira razdaljo med pari elementov dane množice

metrologíja -e ž veda o merjenju S: meroslôvje

métrska kónjska móč -e -e móči ž merska enota za moč zunaj mednarodnega sistema enot, simbol KM, 1 KM = 735,499 W

métrska méra -e -e ž stroj. dolžinska mera v metrih ali njegovih manjkratnikih, v strojništvu v milimetrih, kot standardnih merskih enotah dolžine

métrski cènt -ega cènta m ☞ cènt

métrski karát -ega -a m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za maso dragih kamnov, simbol carat, 1 carat = 200 mg S: karát (1)

métrski kónus -ega -a m stroj. ☞ métrski stôžec

métrski mérski sistém -ega -ega -a m mednarodni desetiški sistem merskih enot, uveden v 18. stol., ki je zamenjal anglosaške merske enote, danes znan kot mednarodni sistem enot

métrski navôj -ega -ôja m stroj. standardni navoj za vijake in maticе s trikotnim profilom pod kotom 60°, z imenskim premerom in korakom iz nabora standardnih števil S: normálni métrski navôj

métrski stôžec -ega -žca m stroj. standardiziran stožčast držaj paličastega orodja, po izmerah

podoben Morsejevemu stožcu, s stožčevim razmerjem točno 1 : 20

métrski valôvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 10–1 m oziroma s frekvencami 30–300 MHz

mezomeríja -e ž kem. pojav, ko zaradi posebnih razmer strukture molekule ali večatomskega iona ni mogoče opisati z eno samo formulo, temveč le z več mejnimi kanoničnimi strukturami, od katerih pa nobena ne poda celotne slike o porazdelitvi elektronov, ki je v resnici neke vmes S: resonánca (2)

mezón -a m fiz. subatomske delec, bozon, sestavljen iz kvarka in antikvarka, ki ju povezuje sila močne interakcije

MG-obróček -čka [emgé] m stroj. obročasta tesnilka s pravokotnim prerezo, ki ima z notranje strani navulkaniziran obroček trapeznega prereza iz elastomera, primerna zlasti za tesnjenje cevni priključkov togih cevovodov

MHD-elektárna -e [emhadé] ž ☞ magnétohídrodinámična elektárna

Michellov ležáj -ega -a [míčlov] m stroj. aksialni drsni ležaj z jeklenim opornim kolutom, ki drsi po obroču, sestavljenem iz samoprilagodljivih drsnih segmentov, obloženih z ležajno kovino, segmenti tvorijo s kolutom nosilne mazalne kline iz olja

Michelsonov interferométer -ega -tra [máj-kəlsənov] m fiz. optični interferometer, v katerem nastane interferenčna slika z interferenco svetlobe, ki se na vhodu vanj razcepi na snopa, ki potujeta po različnih poteh in se na izhodu združita ter interferirata

Miejevo sípanje -ega -a [míjevo] s fiz. elastično sipanje elektromagnetnega valovanja na kroglicah, katerih velikost je približno enaka valovni dolžini svetlobe, pomembno pri sipanju svetlobe na vodnih kapljicah v megli ali delcev v koloidnih raztopinah, npr. v mleku

MÍG-postópek -pka m (ang. MIG – metal inert gas) var. postopek za varjenje z nezaščiten elektrodo v zaščitni atmosferi inertnega argona

migrácija

migrácija -e ž fiz., kem. gibanje atomov, ionov, molekul v snovi, raztopini zaradi razlike kemijskih potencialov

MIK -- [mík] ž krat. ekol. ➔ maksimalna imisijska koncentracija

mikálnik -a m tekst. stroj za mikanje vlaken in pripravo pramena ali predpreje

mikální pokróvček -ega -čka m tekst. del mikalnika z zobci ali iglami na valjih, bobnih, ploščah, ki iz zrahljanih vlaken izčeše nečistoče in kratka vlakna, ostala osami, zravna, meša, vzporedi in pripravi za izdelavo koprene

mikálniški postópek izdeláve koprén -ega -pka -- -- m tekst. prva faza pri izdelavi vlaknovin, v kateri se z mikalnikom z valjčki izdelata temeljni sloj koprene

míkanje -a s tekst. faza predenja vlaken, ki obsega rahljanje, osamitev, izravnavo, vzporajanje, mešanje, izločanje nečistoč in izdelavo kopren na mikalnikih

míkanka -e ž 1. tekst. preja, izdelana iz mikane predpreje 2. tekst. tekstilija, izdelana iz mikane preje

míkroanalíza -e ž kem. analiza za ugotavljanje zelo majhnih količin elementov ali spojin

míkroarmatúra -e ž grad. vlakna majhnih premerov iz različnih materialov, npr. jeklene žice, mineralnih, polipropilenskih, lesnih vlaken, slame, ki se vmešavajo v mešanico malte, betona, asfalta za povečanje njihove povezanosti, povečanje strižne odpornosti, preprečevanja nastanka razpok

míkroarmírani cemêntni éstrih -ega -ega -a m cementni estrih s primešanimi jeklenimi, steklenimi ali plastičnimi vlakni

míkročíp -a m elektr. ➔ mikroelektronsko vézje

míkrodélec -lca m delec velikosti 0,1–100 µm

míkroelektrónika -e ž področje elektronike, ki obravnava snovanje, proizvodnjo, uporabo mikroelektronskih vezij

míkroelektrónsko vézje -ega -a s elektr. na čipu integrirano elektronsko vezje, katerega

elementi so veliki okoli 1 mikrometra

S: mikrovézje **Sp:** mikročíp

míkroelemènt -ênta m kem. esencialni element, ki ga živi organizem potrebuje za normalno delovanje v majhnih količinah, npr. železo, jod, selen **PRIM.:** slédni elemènt

míkrofibríl -a m tekst. urejen skupek, snopič kristaliziranih, drobno kristaliziranih in amorfnih makromolekul, povezanih z intrafibrilnimi veznimi molekulami, debeline 4–45 nm

míkrofiltrácija -e ž kem. teh. membranska filtracija pod tlakom 100–400 kPa, s katero se izločijo delci z velikostjo nad 0,1–5 µm, uporablja se za odstranjevanje bakterij pri pripravi pitne vode, kot predstopnja pri drugih postopkih ločevanja **PRIM.:** nánofiltrácija, últrafiltrácija

míkrofón -a m elektr. elektroakustični pretvornik, ki pretvarja spremembe zvočnega tlaka v sorazmerno spreminjanje električnega toka, npr. del pogovorka poleg slušalke

míkrofoníja -e ž elektr. zvočna resonanca, ki se pojavi, če sta zvočnik in mikrofón povezana z ojačevalnikom s pozitivno povratno zvezo

míkrogenerátor -ja m elektr. majhen generator za mikroomrežja

míkrohídroelektrárna -e ž hidroelektrarna z močjo do 2 kW

míkroinkapsulíránje -a s kem. teh. postopek, pri katerem se drobni delci ali kapljice obdajo z enakomerno oblogo, ki prepreči vpliv zračnega kisika, vlage in drugih agensov ali izhlapevanje **PRIM.:** inkapsulíránje (1)

míkroizcêja -e ž met. izceja v kristalnem zrnu, npr. dendritu, ki ima drugačno sestavo od ostalega kristalnega zrna **S:** kristálna izcêja **PRIM.:** mákroizcêja

míkroizcêjanje -a s met. pojav pri strjevanju zlitin, da so v kristalnem zrnu, npr. dendritu, mesta z drugačno sestavo od ostalega kristalnega zrna **PRIM.:** mákroizcêjanje

míkroklíma -e ž podnebnim razmeram podobne razmere v zaprtem prostoru, ki so drugačne od razmer v okolici

míkrókrystalít -a m **1.** met. mikroskopsko majhen kristal v kovinski zlitini, amorfni osnovi stekla, polimera **S:** kristalít (2) **2.** fiz. območje v materialu, npr. feromagnetiku, ki ima pravilno kristalno ureditev

míkrólegirano jêklo -ega -a s met. jeklo, ki vsebuje masne deleže 0,05–0,15 % niobija, vanadija, titana, molibdena, cirkonija, bora ali redkozemeljskih kovin, ki udrobnijsko mikrostrukturo in omogočajo izločevalno utrjevanje

míkrólúnker -ja m met. drobna praznina v ulitku kot del mikroporoznosti, ki predstavlja livarsko napako zaradi krčenja pri kašastem strjevanju **PRIM.:** mikropóra

míkrómerílo -a s fiz. merilo za ugotavljanje podrobnosti mikrometrskih dimenzij

mikrométer -tra m stroj. ➞ mikrométrsko merílo

mikrométrski valóvi -ih -óv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 1 mm–10 μ m oziroma s frekvencami 300–3 000 GHz **Sp:** decimilimétrski valóvi

mikrométrski viják -ega -a m stroj. natančno obdelan vijak mikrometrskega merila

mikrométrsko merílo -ega -a s stroj. merilo dolžine z mikrometrskim vijakom natančnosti najmanj 10^{-2} mm **Sp:** mikrométer

míkróómréžje -a s elektr. elektroenergetsko omrežje za enosmerni ali izmenični tok z mikrogeneratorji in mikroturbinami ali fotočleni za zagotavljanje napajanja osamljenih uporabnikov brez povezave ali s povezavo z elektroenergetskim sistemom za povečanje zanesljivosti dobave električne energije

míkrópipéta -e ž kem. graduirana pipeta z batom za odmerjanje majhnih prostornin (5–5000 μ l)

míkrópóra -e ž pora velikosti do 2 nm **PRIM.:** mikrolúnker

míkróporóznost -i ž poroznost snovi, ki je sestavljena iz veliko mikropor

míkróposnétek -tka m met. fotografija ali elektronska slika mikrostrukture materiala, posneta s svetlobnim ali elektronskim mikroskopom **S:** mikroskopski posnétek

míkróposnétek s svêtlím póljem -tka --- m **1.** fiz. mikroposnetek elektronskega transmisijskega mikroskopa, pri katerem slika nastane z elektronskim snopom, katerega elektroni se absorbirajo v vzorcu, zato je slika vzorca temnejša od okolice **2.** fiz. mikroposnetek svetlobnega mikroskopa, pri katerem slika nastane s svetlobnim snopom, ki preseva vzorec, zato je slika vzorca temnejša od okolice

míkróposnétek s têmním póljem -tka --- m **1.** fiz. mikroposnetek elektronskega transmisijskega mikroskopa, pri katerem k nastanku slike prispevajo le elektroni, ki se sipajo na vzorcu, zato je slika vzorca svetlejša od okolice **2.** fiz. mikroposnetek svetlobnega presevnega mikroskopa, pri katerem k nastanku slike prispeva le svetloba, ki se sipa ali lomi na vzorcu, zato je slika vzorca svetlejša od okolice

míkróradiografíja -e ž fiz. izdelava radiografskih posnetkov majhnih ali zelo majhnih predmetov, ki omogočajo naknadno mikroskopsko preiskavo ali povečanje posnetka za nekaj stokrat

míkrórazpóka -e ž met. zelo drobna razpoka, vidna pod mikroskopom, ki zmanjša mehanske lastnosti, če se pojavlja v večjem številu

míkrósílika -e ž grad., kem. teh. amorfni silicijev dioksid z delci velikosti pod 1 μ m, uporablja se kot dodatek cementu za izdelavo visokokakovostnih malt in betonov z visoko trdnostjo, odpornostjo proti abraziji, kemikalijam, neprepustnostjo za vodo

míkróskopíja -e ž preiskava vzorcev materiala z mikroskopom

míkróskóp na atómsko sílo -a --- m fiz. naprava za opazovanje površin z ločljivostjo desetih nanometra ali merjenje sil in električnih potencialov med posameznimi atomi **K:** AFM

míkróskópske lastnósti -ih -- ž mn. lastnosti snovi, materiala na ravni atomov, molekul, npr. struktura, razporeditev atomov, molekul v snovi

míkróskópski obrús -ega -a m met. ➞ obrús

mikroskopski posnéték -ega -tka m met. fotografija ali elektronska slika mikrostrukture materiala, posneta s svetlobnim ali elektronskim mikroskopom **S:** mikroposnéték

mikroskopsko merilo -ega -a s fiz. merilo za ugotavljanje podrobnosti, ki se lahko razberejo samo z mikroskopom, npr. z optičnim mikroskopom, elektronskim mikroskopom

míkrostruktúra -e ž met. pod mikroskopom vidna zgradba materiala, sestavljena iz kristalnih zrn

míkrostruktúrna analiza -e -e ž met. analiza vrste in deleža mikrostrukturnih sestavin v mikrostrukturi materialov

míkrostruktúrna sestavína -e -e ž met. sestavina mikrostrukture kovinskega materiala, npr. jekla, železove litine

míkrotehnologíja -e ž tehnologija, ki se uporablja za razvoj postopkov in tehnične opreme pri obdelavi in raziskovanju materialov ter izdelavi izdelkov v mikrometrskem merilu, npr. integrirana vezja, zaznavala

míkrotóm -a m met. naprava za tanko rezanje mikroskopskih preparatov za transmisijsko elektronsko mikroskopijo

míkrotrdóta -e ž met. trdota, ki se določa in meri na mikroskopsko majhnih površinah, npr. na kristalnih zrnih kovinskih materialov

míkrotunelíranje -a s grad. metoda vodoravnega vrtanja tunela v polnem profilu ob hkratnem vtiskanju cevi s premeri 150–1000 mm v izvrtino s hidravličnim strojem, pri kateri se uporablja avtomatizirana in računalniško vodena strojna oprema, smer vrtanja se uravnava z uporabo laserske tehnologije

míkroturbína -e ž elektr. majhna turbina za mikroomrežja

míkrovalôvi -ôv m mn. fiz. splošno poimenovanje območja elektromagnetnih valov z valovnimi dolžinami 1 m–1 mm oziroma s frekvencami 300 MHz–300 GHz

mikrovalôvno ozádje -ega -a s astr. sevanje črnega telesa s temperaturo 2,7 K, ki napolnjuje vesolje **S:** prásévanje

mikrovalôvno segrévanje -ega -a s elektr. segrevanje dielektričnih snovi z vzbujanjem nihanj in vrtenja polarnih molekul, npr. molekul vode, v visokofrekvenčnem elektromagnetnem polju nad 100 MHz, zlasti za segrevanje živil, sušenje lesa, keramike pred žganjem **Sp:** dieléktrično segrévaje **PRIM.:** visokofrekvénčno grétje

mikrovalôvno sušénje -ega -a s sušenje z mikrovalovnim segrevanjem, ki se uporablja zlasti za les, keramiko pred žganjem

míkrovarjénje -a s var. varjenje zelo majhnih kovinskih varjencev ali varjencev iz polimernih materialov, debeline pod 0,5 mm in s prerezi do 10 mm², pod mikroskopom z zelo majhnimi toki, npr. pod 10 A

míkrovézje -a s elektr. na čipu integrirano elektronsko vezje, katerega elementi so veliki okoli 1 mikrometra **S:** míkroelektrónsko vézje **Sp:** míkročíp

míkrovlákno -a s tekst. kemično vlakno z dolžinsko maso pod 0,3 dtex, ki se zaradi velike vpojnosti uporablja za tkanine za športna oblačila, čistilne krpe **S:** últrafino vlákno

mílibár -a m dovoljena merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za majhne tlake, simbol mbar, 1 mbar = 10² Pa

milijárda -e ž v Evropi tisoč milijonov, število 10⁹

milijón -a m tisoč tisočev, število 10⁶

milijonínka -e ž milijonti del celote, število 10⁻⁶

milimétrski papír -ega -ja m papir z natisnjeno mrežo velikosti 1 mm × 1 mm za risanje diagramov

milimétrski valôvi -ih -ôv m mn. telekom. radijski valovi z valovnimi dolžinami 10–1 mm oziroma s frekvencami 30–300 GHz

mílisekúndni vžígálnik -ega -a m grad., rud. eden od med seboj električno povezanih vžigalnikov s pirotehničnim zakasnilnim polnjenjem, ki se sproži 24–60 milisekund po sproženju predhodnega vžigalnika, npr. pri odstreljevanju rude, kamnine v kamnolomu

míľja -e ž mednarodna kopenska dolžinska merska enota zunaj mednarodnega sistema enot, 1609,344 m **PRIM.:** morská míľja, návtičná míľja

Miller-Bravaisovi índeksi -ih -ov [míľar bravějevi] **m mn.** fiz. štirištevilčna cela števila, ki v kristalografiji označujejo kristalografske smeri in kristalne ravnine v heksagonalnih in rombičnih kristalografskih sistemih

millerit -a [míľerít] **m** met. zlato kovinski heksagonalni mineral, nikljev sulfid, NiS, pomembna nikljeva ruda

Millerjevi índeksi -ih -ov [míľarjevi] **m mn.** fiz. trištevilčna cela števila, ki v kristalografiji označujejo kristalografske smeri in kristalne ravnine v Bravaisovih mrežah, pri čemer so indeksi kristalografskih smeri izraženi kot števila v oglatih oklepajih, npr. indeks [100] predstavlja rob kocke v smeri osi x , indeksi kristalnih ravnin pa v okroglih oklepajih, npr. indeks (100) predstavlja ravnino, ki je pravokotna na smer x

mílo -a **s 1.** kem. teh. navadno poltrdna, v vodi topna zmes natrijevih soli višjih maščobnih kislin, zlasti stearinske, palmitinske, oleinske, ki ima učinek detergenta **PRIM.:** detergent, mazávo mílo, površinsko aktivna snôv **2.** kem. teh. v vodi netopna sol višje maščobne kisline, npr. kalcijevo mílo, litijevo mílo, ki se uporablja za izdelavo tehničnih maziv **PRIM.:** tôvotna mást

minerálna bárva -e -e ž barva na podlagi naravnih pigmentov anorganskega izvora, npr. okre, hematita **PRIM.:** narávna bárva, zěmeljska bárva

minerálna izolácija -e -e ž elektr. izolacija iz stisnjenega mineralnega prahu

minerálna kislína -e -e ž kem. ☞ anorgánska kislína

minerálna sestáva -e -e ž rud. sestava rude, rudnega koncentrata glede na minerale, ki jih vsebuje

minerálna surovína -e -e ž rud. naravni material z določeno geološko zgradbo, ki vsebuje kovinske in nekovinske minerale, npr. ruda, in ima ekonomsko vrednost

minerálna vólna -e -e ž mehek, vlaknat material iz mineralnih vlaken, npr. kamena volna, steklena volna, ki se uporablja za toplotne in zvočne izolacije

minerálno barvílo -ega -a **s** kem. teh. ☞ zěmeljska bárva

minerálno gnojílo -ega -a **s** kem. teh. gnojilo na podlagi anorganskih spojin, sečnine in/ali mineralov, npr. KAN **Sp:** umětno gnojílo **PRIM.:** apnéni dúšík

minerálno gradívo -ega -a **s** grad. mineralna surovina za gradnjo ali izdelavo gradbenih polizdelkov, ki se pridobiva v kamnolomih, gramoznicah ali peskokopih

minerálno nasíčenje -ega -a **s** grad. prepojitev peska ali nanosov z minerali, raztopljenimi v vodi

minerálno ólje -ega -a **s** kem. teh. tekoča zmes višjih ogljikovodikov, naftna frakcija z območjem vrelišč 300–370 °C **PRIM.:** mazálno ólje, ólje (2), rastlínsko ólje

minerálno strojěnje -ega -a **s** kem. teh. strojenje z anorganskimi solmi, navadno s kromovimi

míni hídroelektrárna -- -e **m** hidroelektrarna z močjo do 5 kW

mínij -a **m** kem. svinčev(II,IV) oksid, rdeč netopen prašek, uporablja se kot pigment v osnovnih premazih za zaščito proti rji, za proizvodnjo svinčevega stekla, pridobivanje svinčevega dioksida za anode v svinčevih akumulatorjih

minimálna krítična véz -e -e vezí ž elektr. najmanjše število izpadlih vezi v grafu elektroenergetskega omrežja, ki onemogoči prenos električne energije v določeni smeri

minimálna plôskev -e -kve ž mat. gladka ploskev, katere površina med dvema zaključenima krivuljama, ki ležita v njej, je manjša od katerekoli druge ploskve, ki bi bila napeta med istima krivuljama

minimální krítiční réz -ega -ega -a **m** elektr. najmanjše število izpadlih elementov v grafu elektroenergetskega omrežja, ki onemogoči prenos elektrike v določeni smeri

minimální pretòk vòde

minimální pretòk vòde -ega -óka -- m grad.
pretok vode v vodovodnem sistemu, reki, ki še zagotovi oskrbo s pitno in vodo za gospodarske namene

mínimum fúnkcije -a -- m mat. ekstrem funkcije, ki predstavlja njeno najmanjšo vrednost na danem območju

minizíranje -a s barvanje z minijem kot osnovnim premazom proti rji

minúta -e ž **1.** dovoljena merska enota za čas zunaj SI, simbol min, 1 min = 60 s **2.** mat. dovoljena merska enota za ravninski kot zunaj SI, simbol ', 1' = 1°/60 **Sp:** kótina minúta

minútna rezêrva -e -e ž elektr. rezerva delovne moči za terciarno regulacijo frekvence, ki je na razpolago v manj kot 15 minutah

mión -a m fiz. fermion, ena od treh vrst leptonov v standardnem modelu elementarnih delcev

miriamétrski valòvi -ih -òv m mn. telekom.
radijski valovi z valovnimi dolžinami 100–10 km oziroma s frekvencami 3–30 kHz

miroválni čas -ega časa m čas mirovanja naprave, stroja

mirovánje -a s popolno prenehanje delovanja, dejavnosti ali gibanja

miròvna mása -e -e ž fiz. masa mirujočega delca

miròvni kontákt -ega -a m elektr. sklenjen kontakt, ki se pri vzbuditvi releja, stikala razklene, onemogoči tok skozenj in preide v stanje delovnega kontakta

mívka -e ž grad. naplavina, usedlina ob rečnih koritih, droben pesek debeline do 1 mm ali usedlina kamnin v kotanjah in jamah suhega vodotoka, gradbeni material za malte in estrihe

mizárna -e ž obrat za izdelavo lesenih izdelkov za potrebe podjetja, rudnika, npr. modelov za livarno, delov podpora v rudniku

mizárska méra -e -e ž grad. svetla mera odprtine okna ali vrat

MKE -- [emkaé] ž mat. ➔ metoda kònčnih elemèntov

mléček -čka m kem. teh. mleku podoben sok nekaterih rastlin, dreves, npr. kavčukovca

mléčna kislína -e -e ž kem. 2-hidroksipropanoj-ska kislina, CH₃CH(OH)COOH, brezbarvna, oljnata tekočina, skoraj brez vonja, uporablja se kot dodatek (E 270) v živilih za uravnavanje pH, za izdelavo biorazgradljive plastike, v farmaceutski industriji, kozmetiki

mléčnokislínsko vrénje -ega -a s kem. anaerobna fermentacija, pri kateri se sladkorji pod vplivom mlečnokislinskih bakterij ali njihovih encimov spreminjajo v mlečno kislino, npr. kisanje zelja in repe, kisanje mleka, proizvodnja jogurta, kefirja, siliranje živalske krme **S:** kisanje

mléčno stêklo -ega -a s kem. teh. belo, prosojno, a neprozorno steklo, ki se dobi z dodatkom belega pigmenta, npr. kalcijevega fosfata, kalcijevega fluorida, kositrovega dioksida v stekleno maso

mléko -a s **1.** emulzija kapljic maščobe v vodi, npr. čistilno mleko **2.** redka suspenzija drobnih delcev svetle barve, npr. apneno mleko, cementno mleko

mlétje -a s kem. teh., rud. drobljenje delcev v prah velikosti do 0,01 mm z udarjanjem prosto se gibajočih mlevnih teles in s trenjem med premikajočimi se površinami teh teles, npr. krogel, palic

mlévno teló -ega -ésa s kem. teh., rud. telo, ki ima obliko krogle, palice, kladiva, valja, stožca z zobmi in v mlinu z udarjanjem in trenjem drobi in melje material, npr. rudo, lapor, premog

mlín -a m **1.** naprava, stroj za drobljenje srednje velikih kosov materiala velikosti 6–12 mm, npr. rude, v drobne delce, manjše od 0,2 mm **2.** grad. stroj za pripravo gramozov, peskov različnih granulacij in kamene moke z drobljenjem in mletjem kamnin, portlandskega cementnega klinkerja, opeke, betona

mlín kládivar -a -ja m grad. mlin z vrtečimi se udarnimi kladivi na vrtilni osi za grobo mletje kamenih agregatov

mlín na kámne -a -- --m mlin na vodni ali motorni pogon, v katerem se navadno žita meljejo med dvema vodoravnima mlinskima kamnoma, od katerih se zgornji vrti, spodnji pa miruje

mlínski kámen -ega -mna m monoliten kolot iz kremenovega peščenjaka ali konglomerata z debelino 20–30 cm, obdan z jeklenim obročem in z odprtino v sredini za pogonsko gred

MMS -- [ememès] ž (ang. Multimedia Messaging Service) krat. telekom. ➡ storítev večpredstávnost-nih sporočil

MN -- [emèn] ž krat. elektr. ➡ mála napétost

mnogolična fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki ima pri isti vrednosti neodvisne spremenljivke več vrednosti odvisne spremenljivke, npr. $\sqrt{4} = 2$ in $\sqrt{4} = -2$

mnogoličnost -i ž kem. ➡ polimorfija

mnógoogljíčno jêklo -ega -a s met. jeklo, ki vsebuje masni delež ogljika 0,6–1 %

mnógorodôvno óptično vláknó -ega -ega -a s fiz. ➡ večrodôvno óptično vláknó

mnogotérost -i ž mat. abstraktni matematični prostor, v katerem ima vsaka točka okolico, ki je homeomorfna evklidskemu prostoru, a z drugačno topološko strukturo, kot jo ima struktura evklidskega prostora

množénje -a s mat. ena od štirih osnovnih aritmetičnih operacij med celimi števili in posplošitev te operacije na polje realnih in kompleksnih števil, vektorjev in matrik

množénje matrík -a -- s mat. računska operacija, ki priredi matrikama A in B z dimenzijama $m \times n$ in $n \times p$ matriko z dimenzijo $m \times p$ matriko $C = A \times B$ z dimenzijo $m \times p$ tako, da je vsak element produkta skalarni produkt ustrezne vrstice prve in ustreznega stolpca druge matrike

mnóžica -e ž mat. zbirka dobro definiranih med seboj različnih objektov, ki se lahko obravnavajo skupaj kot celota, npr. množica naravnih števil, množica točk v ravnini, na krivulji, v prostoru

množílnik -a m naprava, ki kaj pomnoži, z množenjem poveča

množína snoví -e -- ž kem. količnik števila edink snovi in Avogadrove konstante, osnovna veličina v mednarodnem sistemu veličin, na katerih temelji mednarodni sistem merskih enot, simbol n , merska enota mol

množínska bilánca -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov množine snovi v zaključnem sistemu, kar je snovna bilanca na podlagi množine snovi

množínska izdeláva -e -e ž izdelava velikih količin enakih izdelkov, navadno na tekočem traku

množínska koncentrácija -e -e ž kem. količnik množine topljenca in prostornine raztopine, simbol c , merska enota mol na kubični meter **S**: koncentracija (2) **Sp**: mólska koncentracija **PRIM.**: másna koncentracija, števílska koncentracija

množínski tók -ega -a m kem. količnik pretečene množine snovi in za to porabljenega časa, simbol F , merska enota mol na sekundo

moaré -êja m **1**. tekst. tkanina z vtisnjenim svetlikajočim se vzorcem v obliki lesnih letnic **2**. graf. neželen vzorec v rastru zaradi interference med več rastrskimi strukturami

mobílna fáza -e -e ž kem. plin ali tekočina, ki se vodi skozi kolono s stacionarno fazo pri kromatografiji, npr. trdnim adsorbentom, nehlapnim topilom

mobílna sprejémno-oddájna postája -e -e -e ž elektr. prevozna ali prenosljiva sprejemno-oddajna postaja, ki se uporablja v različnih geografskih območjih **PRIM.**: fíksna sprejémno-oddájna postája

mobílnik -a m telekom. mobilni telefon, ki omogoča dodatne storitve, npr. pošiljanje kratkih besedilnih sporočil, fotografiranje in pošiljanje fotografij, brskanje po internetu, predvajanje in poslušanje glasbenih posnetkov, uporabo umetne inteligence

mobílني stròj -ega stròja **m** grad., stroj, premični delovni stroj z lastnim pogonom ali prestavljiv, navadno tudi z lastnim podvozjem

mobílني telefón -ega -a **m** telekom. brezvrvični telefon, ki omogoča vzpostavljane govornih mobilnih povezav med naročniki

mobílنو komunikíranje -ega -a **s** telekom. izmenjava elektronskih signalov, npr. govora, slik, podatkov, med mobilnimi napravami po mobilnem komunikacijskem omrežju

mobílنو komunikacijsko omrežje -ega -ega -a **s** telekom. komunikacijsko omrežje sprejemno-oddajnih radijskih postaj na zemeljski površini, ki omogoča mobilne elektronske komunikacije, pri katerih kličoči in klicani med zvezo lahko spreminjata svoj geografski položaj, in se lahko poveže tudi s fiksnim komunikacijskim omrežjem

Möbiusov trák -ega trákú [mébiusov] **m** mat. ploskev, ki nastane v prostoru, če se začetek traku pravokotne oblike poveže s koncem tako, da se končna stranica zasuka okrog osi traku in se prilepi na začetno stranico

móč moči **ž 1.** količnik dela in časa, v katerem je delo opravljeno, ali količnik prenesene energije in za to potrebnega časa, simbol *P*, merska enota watt **2.** kem. merilo za učinkovanje, sposobnost kemičnih snovi, npr. moč baze, kisline, ionska moč

močljivost -i **ž** fiz. sposobnost tekočine, da se zaradi medmolekulskih sil lepi na trdno površino

môčna báza -e -e **ž** kem. baza z visoko stopnjo disociacije

môčna kislína -e -e **ž** kem. kislina z visoko stopnjo disociacije

môčna síla -e -e **ž** fiz. ➔ síla môčne interákciije

močno legírano jêklo -- -ega -a **s** met. jeklo, ki vsebuje masne deleže zlitinskih elementov nad 4 %, npr. nerjavno jeklo vsaj 11 % Cr

môčnostna díóda -e -e **ž** elektr. dioda za usmerjanje večjih tokov

môčnostna elektrónika -e -e **ž** elektr. elektronika, ki se uporablja v elektroenergetskih sistemih

môčnostna elektrónka -e -e **ž** elektr. elektronika za večje izhodne moči

môčnostni fáktor -ega -ja **m** elektr. količnik delovne moči in absolutne vrednosti navidezne moči, kosinus kota med fazorjem napetosti in toka, simbol λ **S:** $\cos \varphi$

môčnostni kondenzátor -ega -ja **m** elektr. kondenzator za uporabo v elektroenergetskem sistemu za izločanje visokofrekvenčnih motenj in za kompenzacijo induktivne jalove moči

môčnostni láser -ega -ja **m** elektr. laser, grajen za velike moči, npr. za rezanje različnih materialov, spajanje kovin

môčnostni relé -ega -êja **m 1.** elektr. rele, ki zaščiti napravo pred preseganjem določene moči **2.** elektr. merilni rele, ki z zmnožkom veličin električne napetosti in električnega toka zaznava navidezno moč in se lahko odziva na delovno ali jalovo moč

môčnostni signál -ega -a **m** stroj. izhodni signal krmilnika, navadno vkrmilni signal z močjo do nekaj wattov, ojačen do tisočkrat in več na moč, ki je potrebna za opravljanje dela, npr. s fluidnotehničnim motorjem ali delovnim valjem

môčnostni spékter -ega -tra **m** spekter, ki predstavlja porazdelitev kvadratov spektralnih komponent signala ali šuma

môčnostni transformátor -ega -ja **m** elektr. transformator z dvema ali več navitji, ki z elektromagnetno indukcijo pretvarja sistem izmenične napetosti in toka v drug sistem napetosti in toka, navadno drugačnih velikosti in iste frekvence

móč preobremenítve moči -- **ž** elektr. največja moč, ki jo naprava lahko vzdrži določen čas

móč prôstega téka moči -- -- **ž** elektr. moč, ki jo potrebuje pogonski stroj za premagovanje trenja in izgub notranjih uporov pri naznačeni napetosti, naznačenih vrtljajih in brez obremenitve

modálna analíza -e -e ž **1.** elektr. analiza lastnih vrednosti in lastnih vektorjev linearnega sistema **2.** grad. standardna metoda seizmične analize gradbenih konstrukcij, pri kateri se obravnava konstrukcija v elastičnem območju odziva materiala ob potresnem vzbujanju tal in superpoziciji vplivov nihajnih oblik konstrukcije, ki največ prispevajo k njenemu odzivu, npr. pomikom

modálna regulácia -e -e ž elektr. regulacija, pri kateri regulacijski signal sestavljajo elementi lastnega vektorja sistemske matrike

modél -a m **1.** v določenem merilu izdelana naprava, stroj, objekt za preverjanje osnovnih lastnosti, načela delovanja, funkcionalnosti, dimenzij **PRIM.:** makéta **2.** grad. geometrijski, računski in/ali digitalni model konstrukcije, s katerim se izdelata analiza notranjih sil konstrukcije in premikov ter dimenzionirajo posamezni elementi **3.** kem. teh. votla priprava za ulivanje izdelkov iz nekovinskih materialov, npr. keramike **S:** kalúp (2)

modél AR -a -- [aèr] m (ang. AR – autoregressive) mat. ➔ ávtoregresíjski modél

modél ÁRMA -a -- m (ang. ARMA – autoregressive moving average) mat. ➔ dinámíčni ávtoregresíjski modél

modelíranje -a s izdelovanje modelov sistemov ali signalov za potrebe analiz, npr. izdelka, aerodinamičnega profila, izdelovalnega, kemijskega procesa, matematične konstrukcije, ki opisuje naravni proces ali pojav

modélna mizárna -e -e ž met. mizarna v livarni, ki izdeluje lesene modele za oblikovanje livne votline v peščeni formi

modélna plôšča -e -e ž met. lesena ali kovinska plošča, na katero se pritrdi model ali polovica dvodelnega modela za oblikovanje livne votline v peščeni formi

modélna raziskáva -e -e ž raziskava sistemov, industrijskih procesov s fizičnimi ali matematičnimi modeli

modél s fáznim póljem -a --- m mat., met. matematični model, pri katerem so mikro-

strukturne sestavine in meje vzete kot celota, uporablja se pri reševanju problemov na mejah med fazami, npr. pri dinamiki strjevanja

módem -a m **1.** elektr. elektronski sestav, ki združuje modulator in demodulator **2.** telekom. komunikacijska naprava, ki z analo-gno-digitalnim ali digitalno-analognim pretvarjanjem posreduje med digitalnimi podatki iz računalnika ali terminalske naprave in analognimi avdiosignali iz standardnega telefonskega voda

moderátor -ja m fiz. snov, npr. voda, težka voda, grafit, ki v jedrskih reaktorjih s trki dovolj upočasni hitre nevtrone, da lahko sprožajo nove jedrske reakcije

modificírana síva lítina -e -e ž met. siva litina, pri kateri se z majhnimi dodatki kalcija, silicija, ferosilicija, v novjšem času tudi barija, cirkonija, stroncija in redkozemeljskih kovin, doseže, da se ogljik izloča v majhnih lističih, kar izboljša njene mehanske lastnosti

modificíranje -a s **1.** izboljšanje, prilagoditev celote z delnimi ali majhnimi spremembami njenih delov **2.** kem. izboljšanje lastnosti materiala z ustreznimi dodatki in njihova prilagoditev potrebam, zahtevam **3.** met. udrobnitev mikrostrukture nekaterih neželeznih zlitin in s tem izboljšanje njihovih mehanskih lastnosti z dodajanjem modifikatorja v talino **4.** met. spreminjanje oblike izločenega grafita v mikrostrukturi železove litine in s tem izboljšanje njenih mehanskih lastnosti z dodajanjem modifikatorja, npr. ferosilicija, kalcij-silicija, zlitin stroncija, redkozemeljskih kovin, v talino

modifikácia -e ž kem. kristalna oblika, v kateri lahko nastopa trdna snov iste kemične sestave

modifikátor -ja m **1.** kem. teh. sredstvo za izboljšanje lastnosti polimerov, npr. modifikator udarne trdnosti **2.** met. sredstvo za modificiranje, ki pospešuje tvorbo kristalizacijskih kali v talini ali vpliva na obliko izločenega grafita v železovi litini **PRIM.:** cepívo

módra cóna -e -e ž prom. prostor za omejen čas parkiranja

módra gálica -e -e ž kem. teh. bakrov sulfat pentahidrat, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, modra kristalna snov, ki se uporablja za pripravo škropiv za vinsko trto
Sp: bákrova gálica **PRIM.:** halkantít

modrênje -a s met. segrevanje jeklenih izdelkov in predmetov na okoli 150 °C na zraku, da se pojavi na površini modrikasta barva tankega filma iz železovega oksida Fe_3O_4 , ki predstavlja zaščito pred rjavenjem

módrí cemènt -ega -ênta m grad. portlandski mešani cement z navadno zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja pri gradnji, za nearmirane in armirane betone, tlakovce, drobne betonske izdelke

modrílo -a s kem. modro barvilo, npr. berlinsko modrílo

módrí súm -ega -a m súm, katerega spektralna gostota narašča s frekvenco

módul -a m 1. fiz. značilna mera, npr. modul elastičnosti, strižni modul 2. za določeno snov, predmet značilna ali dogovorjena vrednost, npr. modul ozobja 3. mat. absolutna vrednost kompleksnega števila 4. elektr., stroj. enota naprave, stroja iz več delovno, praviloma tudi mehansko povezanih elementov ali sestavin za opravljanje funkcij na višji stopnji členitve tehničnega sistema **S:** zlòg (1)

modulácija -e ž 1. elektr., fiz. oblikovanje nosilnega signala s spreminjanjem njegove amplitude, frekvence, faze 2. fiz. menjanje, prilagajanje tonalitete glasu pri prenosu, obdelavi zvočnih signalov 3. fiz. spreminjanje hitrosti elektronov v elektronskem snopu, npr. za prikaz slike na zaslonu Braunove elektronke 4. elektr., fiz. spreminjanje značilne veličine visokofrekvenčnega nihanja, npr. amplitude, faze, frekvence, z nihanjem z nižjo frekvenco

modulácijska frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca signala, s katero se modulira nosilna frekvenca **S:** modulírna frekvénca

modulárec -rca m grad. ➡ modulárna opéka

modulárna grádnja -e -e ž 1. grad. montažna gradnja, pri kateri se industrijsko proizvedeni

elementi sestavljajo na gradbišču, npr. sanitarni modul, standardna stanovanjska enota, stanovanjski zabojnik 2. grad., stroj. snovanje, dimenzioniranje in gradnja funkcijskih enot naprav, strojev, objektov z modulno oblikovanimi gradniki **Sp:** módulna grádnja, zlogòvna grádnja

modulárna kompozícija -e -e ž grad. sestav arhitektonskih in gradbenih elementov z uporabo skupne mere, osnovnega modula

modulárna méra -e -e ž grad. dimenzije osnovnega modula

modulárna opéka -e -e ž grad. zidak iz žgane gline, lahko tudi iz siporeksa, betona, lahkega betona, ki ima standardizirane nazivne dimenzije robov 300 mm × 200 mm × 200 mm, dejanske so 290 mm × 190 mm × 190 mm
Sp: modulárec

modulárni koeficiènt -ega -ênta m grad. celo število, ki pove, kolikokrat se osnovni modul ponovi v neki kompoziciji

modulárno projektíranje -ega -a s projektiranje z uporabo osnovnih in projektnih modulov v obliki pravilnih mrež različnih oblik

modulátor -ja m 1. elektr. vezje, naprava za moduliranje izmeničnih, navadno električnih signalov v telekomunikacijski in krmilni tehniki 2. prilagoditveni člen v verigi prenosa izmeničnih signalov

módul elástičnosti -a -- m značilno število, ki opredeljuje linearno zvezo med mehansko napetostjo in deformacijo, simbol E , merska enota newton na kvadratni milimeter
PRIM.: strižni módul, Youngov módul

modulírna frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca signala, s katero se modulira nosilna frekvenca **S:** modulácijska frekvénca

modulírni signál -ega -a m elektr. signal, s katerim se modulira nosilna frekvenca

módulna enòta -e -e ž grad. dolžinska enota 10 cm, ki se uporablja v arhitekturi in gradbeništvu pri urejanju razmerij med gradbenimi elementi in arhitektonsko kompozicijo, simbol M

módulna grádnja -e -e ž grad., stroj. ➡

modulárna grádnja (2)

módulna izvédba -e -e ž stroj. izvedba določenega dela, sestavine, naprave, stroja, objekta iz vnaprej pripravljenih funkcijskih enot, kar omogoča hitrejšo, bolj prilagodljivo, cenejšo izdelavo, gradnjo

módulna méra -e -e ž 1. stroj. značilna vrednost modulnega parametra, npr. osnovna izmera elementa, objekta, mere, moč naprave, delovnega tlaka 2. grad. mera, izražena v modulnih enotah, npr. modulna mera modulnega zidaka dimenzij $30\text{ cm} \times 20\text{ cm} \times 20\text{ cm}$, ki ima dejanske dimenzije $29\text{ cm} \times 19\text{ cm} \times 19\text{ cm}$, ker je pri zidanju 1 cm namenjen malti, je $3\text{ M} \times 2\text{ M} \times 2\text{ M}$, ali modulna mera odprtine okna $100\text{ cm} \times 120\text{ cm}$, ki ima dejansko svetlo mero $101\text{ cm} \times 121\text{ cm}$, je $10\text{ M} \times 12\text{ M}$

módulna méra ozóbjja -e -e -- ž stroj. ➡ módul ozóbjja

módulna urejénost -e -i ž medsebojna urejenost vrednosti veličin gradnikov v primerjavi z osnovnimi veličinami izhodiščnega modula, ki omogoča gradnjo samo s kombiniranjem standardnih enot na enaki ali nižji stopnji členitve tehničnega sistema

módulni rézkar -ega -ja m stroj. ➡ módulno frezálo

módulno frezálo -ega -a s stroj. frezalo v obliki diska s profiliranimi rezalnimi zobmi, npr. z evolventnim, cikloidnim ali žagastim profilom za ozobljenje zobnika Sp: módulni rézkar

módulo -a m mat. ekvivalenčna relacija, ki razvršča števila glede na izbrani modul po ostanku pri deljenju s tem modulom

módul ozóbjja -a -- m stroj. značilna mera evolventnega ozobjja, količnik delilnega premera in števila zob Sp: módulna méra ozóbjja

módul stisljívosti -a -- m količnik spremembe tlaka p in relativne spremembe prostornine $\Delta V/V_0$, ki jo povzroča tlak, simbol K , merska enota pascal PRIM.: koeficiént stisljivosti

módul tógosti -a -- m meh. ➡ strižni módul

mohêr -ja m mehka, svilasta, lesketajoča se, rahlo valovita dlaka angorske koze, dolga 120–250 mm, debela povprečno 42 μm , uporablja se sama ali v mešanici z ovčjo volno za izdelavo plaščev, plišev, dekoracijskih tkanin, pletenin, šalov

Mohrova porušítna hipotéza -e -e -e [mórova] ž meh. hipoteza, ki se uporablja za izračun napetosti pri sestavljeni obremenitvi z upogibom in vzvojem za nosilce okroglega prereza, npr. gredi, osi PRIM.: Bachova porušítna hipotéza

Mohrova sól -e solí [mórova] ž kem. amonij-železov(II) sulfat heksahidrat, $\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$, svetlozelena kristalinična železova(II) sol, topna v vodi, ki se zaradi večje obstojnosti proti oksidaciji uporablja v analizni kemiji PRIM.: amónij-železov sulfát (1)

Mohrov korekcijski fáktor -ega -ega -ja [mórov] m meh. količnik sestavljene upogibno-vzvojne napetosti in čiste upogibne napetosti pri okroglem ali kolobarjastem prerezu ob upoštevanju porušítna hipoteze po Mohru PRIM.: Bachov korekcijski fáktor, Húberjev korekcijski koeficiént

Mohrov napétostni króg -ega -ega -a [mórov] m meh. grafična metoda za določanje velikosti in smeri glavnih napetosti v Cauchyjevem napetostnem tenzorju

Mohsova trdótna léstnica -e -e -e [mósova] ž kem., met. desetstopenjska lestnica, ki predstavlja primerjalno merilo odpornosti mineralov in drugih trdnin proti razenju

môkra máлта -e -e ž grad. industrijska malta ali malta, izdelana na gradbišču, katere sestavine so pripravljene in premešane s predpisano količino vode S: svéža máлта

môkra pára -e -e ž stroj. vodna para pri temperaturi vrelišča, ki vsebuje tudi vodne kapljice in je zato vidna

môkri člen -ega -a m elektr., kem. galvanski člen s tekočim elektrolitom, npr. električni akumulator

môkri izločevalník prahú -ega -a -- m
izločevalník trdnih delcev iz dimnih plinov,
pri katerem se plin vodi skozi prho ali bazen
tekočine, navadno vode

môkri mlín -ega -a m grad. mlin, npr. krogelni, v
katerega se pri mletju doda tekočina, navadno
voda, da se dobi zelo drobnozrnat zmletek

môkri plôski tisk -ega -ega -a m graf. ploski tisk,
pri katerem so tiskovni elementi oleofilni in hi-
drofobni, netiskovni pa hidrofilni in oleofobni

môkri postôpek -ega -pka m 1. kem. teh.
postopek, ki poteka v raztopini, ker potekajo
reakcije med raztopljenimi reagenti bistveno
hitreje kot med trdnimi 2. grad. mešanje agregata
in veziva ob prisotnosti vode

môkro brúšenje -ega -a s stroj. brušenje ob
dovajanju hladilne tekočine s: hládnô brušenje

môkro číščénje -ega -a s kem. teh. odstranjevanje
nečistoč iz plinov z izpiranjem, npr. v pralnikih
plinov

môkro kémiečno predénje -ega -ega -a s
tekst. kemično predenje, pri katerem se vlakna
iztiskajo v drugo raztopino, v kateri se topilo
razredči ali nevtralizira, polimer pa koagulira in
odvaja

môkro vléčénje -ega -a s met. vlečenje žice,
cevi skozi votlice, ki so potopljene v tekoče
mazivo

môkro vrtánje -ega -a s vrtanje v hribino, pri
katerem izplaka hladi vrtno krono ali udarni
sveder, odvaja vrtanino in preprečuje nastanek
prahu

mól -a m osnovna merska enota v mednaro-
dnem sistemu enot za množino snovi, ki vsebuje
točno $6,022\,140\,76 \cdot 10^{23}$ edink, simbol mol

molálnost -i ž kem. koncentracija snovi v
raztopini, opredeljena kot količnik množine
snovi in mase topila PRIM.: števílska koncen-
trácia

molékula -e ž kem. osnovni gradnik snovi,
sestavljen iz dveh ali več atomov, med seboj
povezanih s kemijskimi vezmi

molekulárno síto -ega -a s kem. ☞ molékulsko
síto

molékulska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumska
črpalka za doseganje ultravisokega vakuumu,
ki temelji na mehanskem pospeševanju delcev
plina proti izstopni odprtini ob valjastem
rotorju z visoko vrtilno frekvenco, pri čemer
je med vstopno in izstopno odprtino špranja
med statorjem in rotorjem zelo majhna in
onemogoča vračanje delcev plina

molékulska destilácia -e -e ž kem. destilacija
za ločevanje polimernih snovi na frakcije z
različno relativno molekulsko maso, ki poteka
pri najnižji možni temperaturi, da se prepreči
razkroj

molékulsko síto -ega -a s kem. naravni ali sin-
tetični zeolit z veliko specifično površino in
velikostjo por okrog 0,4 nm, ki zadržijo majhne
molekule, npr. vodo, v svoji strukturi, ne da
bi se ta bistveno spremenila, uporablja se za
sušenje organskih topil, kot katalizator Sp: mo-
lekulárno síto

moleskín -a m 1. tekst. krzno iz krtove kože
2. tekst. ☞ angléško úsnje (1)

molibdáť -a m kem. sol molibdenove(VI)
kisline, H_2MoO_4 , npr. natrijev molibdat, ki se
uporablja v mineralnih gnojilih

molibdén -a m kem. element iz kromove
skupine periodnega sistema, srebrnosiva
kovina z visokim tališčem, odporna proti
koroziji, uporablja se kot sestavina legiranih
jekel, simbol Mo

molibdenít -a m met. kovinsko modrikasto siv
tetragonalni ali trigonalni mineral, molibdenov
disulfid, MoS_2 , molibdenova ruda Sp: molib-
dénov síjájnik

molibdénov dísulfid -ega -a m kem. MoS_2 ,
črnosivi kristali s kovinskim leskom in grafitu
podobno strukturo ter lastnostmi, uporablja se
kot trdno mazivo za ležaje

molibdénovo jêklo -ega -a s met. orodno jeklo,
obrabno trdno pri visokih temperaturah, ki
vsebuje masni delež molibdena 10–15 %

molibdénov sijájník -ega -a m met. ➡ molib-
denít

Mollierov diagram -ega -a [moljêrov] m stroj.
diagram, ki prikazuje toplotne lastnosti vlažnega
zraka: specifično prostornino, specifično
entalpijo in specifično entropijo v odvisnosti
od temperature in relativne vlažnosti pri tlaku 1
bar **PRIM.:** Mollierov diagram h -s za vôdno páro,
Mollierov diagram h -x za vlážen zrâk

Mollierov diagram h -s za vôdno páro -ega
-a - - - - - [moljêrov há ës] m stroj. fazni diagram
nenasičene, nasičene in pregrete vodne pare
s krivuljo nasičenosti, krivuljami stanja pri
stalni temperaturi in tlaku in stalnih vrednostih
faktorja suhosti pare v območju nenasičenosti
PRIM.: Mollierov diagram

Mollierov diagram h -x za vlážen zrâk
-ega -a - - - - - [moljêrov há íks] m stroj. diagram,
ki prikazuje toplotne lastnosti vlažnega zraka:
specifično prostornino, specifično entalpijo
in specifično entropijo v odvisnosti od tem-
perature in relativne vlažnosti pri tlaku 1 bar
PRIM.: Mollierov diagram

mólska entalpija -e -e ž fiz., kem. količnik
entalpije in množine snovi, simbol ΔH_m ,
merska enota joule na mol **Sp:** mólska toplôta

mólska entropija -e -e ž kem. količnik
entropije in množine snovi, simbol S_m , merska
enota joule na mol

mólska hidratacijska entalpija -e -e -e ž
fiz., kem. sprememba molske entalpije, ki se kaže
kot sproščena toplota pri hidraciji plinastih
ionov, njihovem popolnem raztapljanju v vodi
in hkratni pretvorbi v hidratizirane ione pri
stalnem tlaku, simbol $\Delta_{hyd} H$, merska enota
joule na mol **Sp:** hidratacijska entalpija, hidrata-
cijska toplôta

mólska izparilna entalpija -e -e -e ž kem.
količnik izparilne entalpije in množine snovi

mólska koncentracija -e -e ž kem. ➡ koncen-
trácija (2)

mólska mása -e -e ž kem. količnik mase snovi
in njene množine, simbol M , merska enota
kilogram na mol **Sp:** ekvivalentna mása

mólska nevtralizacijska entalpija -e -e -e ž
kem. toplota, ki se sprosti pri nevtralizaciji enega
mola vodikovih ionov s hidroksidnimi ioni ali
enega mola hidroksidnih ionov z vodikovimi
ioni **S:** mólska nevtralizacijska toplôta

mólska nevtralizacijska toplôta -e -e -e ž
kem. toplota, ki se sprosti pri nevtralizaciji enega
mola vodikovih ionov s hidroksidnimi ioni ali
enega mola hidroksidnih ionov z vodikovimi
ioni **S:** mólska nevtralizacijska entalpija

mólska nótranja energija -e -e -e ž kem.
količnik notranje energije in množine snovi,
simbol U_m , merska enota joule na mol

mólska plínska konstanta -e -e -e ž kem.
sorazmernostna konstanta v splošni plinski
enačbi, zmnožek Boltzmannove in Avogadrove
konstante, simbol R , $R = 8,314472(15) \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$,
merska enota joule na mol kelvin **S:** plínska
konstanta **Sp:** splôšna plínska konstanta
PRIM.: specifična plínska konstanta

mólska prevódnost -e -i ž kem. količnik ele-
ktrične prevodnosti in koncentracije snovi,
simbol Λ , merska enota siemens kvadratni
meter na mol **Sp:** ekvivalentna prevódnost

mólska prostornína -e -e ž fiz., kem. količnik
prostornine in množine plina pri dani tempe-
raturi in danem tlaku, simbol V_m , merska enota
kubični meter na mol **PRIM.:** Avogádrov zákon

mólska talilna entalpija -e -e -e ž fiz., kem.
količnik talilne entalpije in množine staljene
snovi, simbol $\Delta_{fus} H$, merska enota joule na mol
Sp: mólska talilna toplôta

mólska talilna toplôta -e -e -e ž fiz., kem. ➡
mólska talilna entalpija

mólska topilna entalpija -e -e -e ž fiz., kem.
količnik entalpije, ki je enaka toploti, dovedeni
pri raztapljanju, in množine snovi, ki se raztaplja
v topilu pri stalnem tlaku in neskončnem raz-
redčenju, simbol $\Delta_{sol} H$, enota joule na mol
Sp: entalpija raztápljanja, topilna entalpija,
topilna toplôta

mólska toplôta -e -e ž fiz., kem. ➡ mólska
entalpija

mólska toplôtna kapacitéta

mólska toplôtna kapacitéta -e -e -e ž fiz., kem. količnik toplotne kapacitete in množine snovi, simbol C , merska enota joule na kelvin in mol
Sp: atómska toplôta **PRIM.:** specifična toplôtna kapacitéta

mólska zgoreválna entalpíja -e -e -e ž kem. sprememba molske entalpije, ki se kaže kot sproščena toplota pri popolnem zgorevanju spojine v atmosferi kisika pri standardni temperaturi in tlaku, simbol $\Delta_c H$, merska enota joule na mol **Sp:** zgoreválna entalpíja, zgoreválna toplôta (3)

mólski absorpcijski koeficiënt -ega -ega -enta **m** kem. merilo za količino svetlobe določene valovne dolžine, ki jo absorbira množina snovi, simbol ϵ , merska enota kvadratni meter na mol **PRIM.:** dolžinski absorpcijski koeficiënt

mólski óptični zasúk -ega -ega -a **m** kem. količnik kota zasuka linearno polarizirane svetlobe in zmnožka dolžine poti žarka skozi medij ter koncentracije optično aktivne snovi, simbol α_n , merska enota radian kvadratni meter na mol

mólsko razmérje -ega -a **s** kem. razmerje med množinama spojin ali elementov, ki sodelujeta v kemijski reakciji ali sestavljata zmes

momènt -ènta **m** fiz. integral zmnožka porazdeljene veličine in razdalje od osi **PRIM.:** drugi momènt

momènt síle -ènta -- **m** meh. vektorski produkt krajevnega vektorja od osišča do prijemališča sile in sile, simbol M , merska enota newton meter

momènt v pólju -ènta -- -- **m** grad. upogibni moment v kateremkoli prerezu med podporama nosilca

monacít -a **m** met. rumen do rjav ali rdečkast monoklinski mineral, cerij-lantan-neodimov fosfat, $(\text{Ce}, \text{La}, \text{Nd}, \text{Th})[\text{PO}_4]$, pomembna ruda za pridobivanje torija, lantana in cerija

Móndov postópek -ega -pka **m** kem. teh., met. postopek za rafiniranje niklja s segrevanjem

nečiste kovine v toku ogljikovega monoksida pri 50–80 °C in termičnim razkrojem nastalega plinastega tetrakarbonilniklja, $\text{Ni}(\text{CO})_4$

Mongeova projekcijska metoda -e -e -e [mónžova] ž grad., mat. metoda hkratnega projiciranja telesa na tri med seboj pravokotne ravnine: tloris (x, y) , naris (x, z) in stranski ris (y, z)

Monierova sténa -e -e [monjêjeva] ž grad. nenosilna stena v stavbi, izdelana tako, da se na pritrjen okvir napne jeklena žična mreža, omeče z močno gosto cementno malto in izravna kot stenski omet

mónitor -ja **m** nadzorovalna naprava za opazovanje, zasledovanje in zapisovanje stanja in dogajanja v tehničnem sistemu, navadno s televizijskim snemanjem

mónitoring -a **m** nadzor z načrtnim neprekinjenim zbiranjem in ocenjevanjem ustreznih informacij o stanju naprave, stroja, postroja, objekta, sistema, okolja z opazovanjem, meritvami zaradi zagotavljanja funkcionalnosti, učinkovitosti, zanesljivosti, varnosti **PRIM.:** téhnični nadzòr

mónoacíl gliceról -- -a **m** kem. ester glicerola z maščobnimi kislinami, v katerem je zaestrena ena OH-skupina glicerola **Sp:** monogliceríd

mónoamónijev fosfát -ega -a **m** kem. ☹ amónijev dihidrogénfosfát

mónofilamèntna prèja -e -e ž tekst. filamentna preja, ki jo tvori en filament **S:** enójna prèja **PRIM.:** mútifilamèntna prèja

mónogliceríd -a **m** kem. ☹ mónoacíl gliceról

mónohidróksialkohól -- -a **m** kem. alkohol, ki ima v molekuli eno samo hidroksiskupino **Sp:** énovaléntni alkohól

mónokálcijev fosfát -ega -a **m** kem. kalcijeva dihidrogensol fosforjeve(V) kisline, $\text{Ca}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2$, bel, v vodi zmerno topen prah, pomembno mineralno gnojilo **S:** kálcijev dihidrogénfosfát **PRIM.:** superfosfát

mónokarboksílna kislína -e -e ž kem. karboksilna kislina, ki vsebuje eno karboksilno skupino, npr. očetna kislina, CH_3COOH

mónoklínski kristálni systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem, pri katerem sta dva primitivna vektorja pod pravim kotom, tretji pa pod kotom, ki ni pravi

mónoklínski mineral -ega -a m mineral iz monoklinskega kristalnega sistema

mónoklóroóčetna kislína -e -e ž kem. ClCH_2COOH , očetna kislina, v kateri je en vodikov atom metilne skupine nadomeščen z atomom klora, brezbarvna trdna snov z ostrim vonjem, široko se uporablja v organski sintezi, npr. sintezi zdravil, barvil, pesticidov

mónokristál -a m kem. makroskopski kristal, katerega atomi, molekule, ioni so razporejeni v neprekinjeni enotni, homogeni kristalni mreži, uporablja se za določanje strukture z rentgenskim uklonom, v industriji polprevodnikov

mónokristálni silícij -ega -a m elektr., kem. silicij, ki je monokristal **PRIM.:** polikristalni silicij

mónokromátska bárva -e -e ž fiz. ☞ čista bárva

mónokromátska svetlôba -e -e ž fiz. svetloba, elektromagnetno valovanje, katerega električno in magnetno polje niha z eno samo frekvenco

mónokromátsko sévanje -ega -a s fiz. elektromagnetno sevanje z eno valovno dolžino

mónoksid -a m kem. oksid, ki vsebuje v molekuli en sam kisikov atom, npr. ogljikov monoksid, CO

monolít -a m **1.** grad. velik pokončen kamnit blok, obdelan kot spomenik, obelisk, steber **2.** grad. velik, navadno betonski stavbni element

monolítna plôšča -e -e ž grad. masivna armirana betonska plošča, zgrajena na objektu, brez prekinitev zaradi dilatacij

monolítni betón -ega -a m grad. velika masa betona, vgrajena z neprekinjenim delovnim procesom in brez prekinitev zaradi dilatacij

monomêr -a m kem. manjša molekula, ki se kemijsko veže z drugimi enakimi ali različnimi molekulami v večjo molekulo

mónonátrijev fosfát -ega -a m kem. natrijeva dihidrogenol fosforjeve(V) kisline, NaH_2PO_4 , za impregniranje tkanin proti vnetljivosti **S:** natrijev dihidrogénfosfát

mónoplán -a m stroj. ☞ ênokrílnik

mónopól -a m **1.** fiz. električno nabito telo kot izvor ali ponor silnic električnega polja, npr. točkasti električni naboj, ion **2.** elektr. ☞ mónopólska anténa

mónopólni momènt -ega -énta m fiz. koeficient v multipolnem razvoju polja pri redu multipola $l = 0$

mónopólska anténa -e -e ž elektr. dipolna antena z enim navpičnim električnim vodnikom, ki predstavlja en pol, drugi pol pa je zemlja **Sp:** mónopól (2)

mónosaharíd -a m kem. sladkor, ki ga s hidrolizo ni mogoče razstaviti na manjše enote, npr. glukoza, fruktoza, galaktoza **S:** enostávni sládkor

mónostabíl -a m elektr. ☞ mónostabílni múltivibrátor

mónostabílni múltivibrátor -ega -ja m elektr. elektronsko prekopno vezje, multivibrator z enim stabilnim in enim nestabilnim stanjem **S:** mónostabílno vézje **Sp:** mónostabíl

mónostabílno vézje -ega -a s elektr. elektronsko prekopno vezje, multivibrator z enim stabilnim in enim nestabilnim stanjem **S:** mónostabílni múltivibrátor **Sp:** mónostabíl **PRIM.:** bístabílno vézje

monotéktična réakcija -e -e ž met. reakcija v binarnih zlitinah, pri kateri v določenem koncentracijskem območju nastaneta iz ene taline dve talini z različno sestavo in različnimi lastnostmi kot dve ločeni fazi

monotektoídna réakcija -e -e ž kem., met. reakcija v binarnih zlitinah, pri kateri nastaneta iz homogene trdne raztopine dve novi trdni raztopini z različnima sestavama **S:** spinodálna réakcija

monotóno padajóča fúncija -- -e -e ž mat. realna funkcija, katere vrednost pada z naraščanjem neodvisne spremenljivke **S:** enakomérno padajóča fúncija

monotonost funkcije -i -- ž mat. lastnost realne funkcije, da z naraščanjem neodvisne spremenljivke njena vrednost samo narašča ali samo pada

monotropija -e ž kem. pojav, da snov obstaja le v eni stabilni modifikaciji, metastabilne modifikacije pa se dajo pod določenimi pogoji ireverzibilno prevesti v stabilno modifikacijo
PRIM.: polimorfija

montáža -e ž **1.** grad. sestavljanje ali nameščanje vnaprej izdelanih gradbenih elementov na določeno mesto, da so stabilni in varni
PRIM.: sestavljanje **2.** elektr., stroj. sestavljanje sestavin, naprav, strojev iz posameznih gradnikov **3.** napeljevanje inštalacijskih vodov, razmeščanje, pritrjevanje opreme, npr. na gradbenih objektih, strojih, postrojih **4.** astr. podstavek teleskopa, ki omogoča stabilno usmerjanje in premikanje po načrtanem programu

montážna armatúra -e -e ž **1.** grad., stroj. pomožne naprave in ogrodja za montažo **2.** grad. opora nosilni armaturi ali opažu med izdelavo armiranega betonskega elementa
PRIM.: armatúrni kôš

montážna grádnja -e -e ž grad. gradnja s pred-fabriciranimi montažnimi gradbenimi elementi

montážna grádnja mostú -e -e -- ž grad. gradnja mostu, pri kateri se vnaprej izdelani jekleni ali prednapeti armirani betonski nosilci ali plošče postavijo na že pripravljena ležišča na podpornikih in se medsebojno povežejo

montážna híša -e -e ž grad. stavba, navadno stanovanjska, ki se sestavi iz montažnih gradbenih elementov sten, stropa in strehe, povezanih v objekt

montážna kášta -e -e ž grad. gibka podporna konstrukcija za montažo opornih zidov na plavovitem terenu in stabilizacijo hribine, zgrajena iz vzdolžnih 1,75 m dolgih železobetonskih elementov s pravokotnim prerezom in prečnih 1 m dolgih elementov z obliko črke Z, ki se zložijo v okvir, vmesne praznine se zapolnijo s kamenjem

montážna rísba -e -e ž risba, ki prikazuje način sestavljanja predhodno izdelanih in primerno označenih elementov, gradnikov v sestavino, napravo, stroj, konstrukcijo, gradbeni objekt **PRIM.:** sestávna rísba, téhnična rísba

montážna spójnica -e -e ž grad. reža med dvema montažnima elementoma ali med montažnim elementom in podlago, ki omogoča dovoljene pomike in zasuke elementa, lahko se zatesni s plastičnim ali elastičnim materialom

montážni grádbeni elemént -ega -ega -ênta m grad. vnaprej izdelan gradbeni element, navadno iz armiranega betona, jeklenih profilov in pločevine ali lesenih tramičev, desk, gradbenih, izolacijskih plošč, ki se na gradbišču postavi, sestavi, spoji z drugimi elementi ali pritrdi na druge elemente

montážni kábel -ega -bla m grad. navadno jeklena vrv, na katero se pritrdijo, obesijo montažni elementi ali se uporablja pri montaži

montážni načrt -ega -a m **1.** grad. risba montažnih elementov ali sestava objekta iz montažnih elementov s pisnimi postopkovnimi navodili, seznamom osnovnega in pomožnega materiala, strojev in naprav za montažo, lahko tudi s časovnim načrtom poteka **2.** elektr. popolna shema ožičenja, povezave električnih elementov, naprav z upoštevanjem njihove prostorske razporeditve **3.** stroj. sestavna risba naprave, stroja z navodili za sestavljanje

montážni nosílec -ega -lca m grad. vnaprej izdelan nosilni gradbeni element, ki se na gradbišču vstavi v gradbeno konstrukcijo, navadno iz armiranega betona, jeklenih profilov, lahko tudi lesa, tramičev in desk

montážni óder -ega ódra m **1.** grad. oder za dostop in izvajanje del na fasadi ali stropu **2.** grad. trajen del gradbenega objekta, sestavljen iz posebnih vnaprej izdelanih lesenih elementov, jeklenih ali aluminijastih profilov, na katere se namesti pod za hojo

montážni stròp -ega stròpa m **1.** grad. nosilni stavbni element nad prostorom, sestavljen navadno iz montažnih plošč in nosilcev,

izdelanih iz armiranega ali lahkega betona, tramičev in desk ali iz oblikovanih opečnih elementov, stropnikov, ki se položijo na nosilno konstrukcijo zidov ali na opaž, povežejo in spojijo **2.** grad. dekorativen stavbni element za prekrivanje inštalacijskih naprav in vodov, ki potekajo pod stropom za zvočno in toplotno izolacijo, izdelan iz lesenih montažnih elementov, jeklenih ali aluminijastih profilov in lesenih, mavčnih, kartonskih, plastičnih okrasnih plošč

montmorillonit -a [montmorilonít] m kem. listast aluminijev silikat $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 4\text{SiO}_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$, v katerem je del aluminijevih in silicijevih ionov zamenjan z nižjevalentnimi ioni, npr. magnezijevimi ioni, glavna sestavina bentonitov

Moodyjev diagram -ega -a [múdijev] m meh., stroj. diagram odvisnosti faktorja trenja fluida od Reynoldsovega števila za gladke in hrapave cevi

morál -a m les. žagani les kvadratnega prereza, s stranicami 5–10 cm, debelejši od letve in drobnejši od grede **S:** četrťák

morfolín -a m kem. heterociklična spojina s formulo $\text{C}_4\text{H}_9\text{NO}$, brezbarvna tekočina z vonjem po amonijaku, uporablja se kot korozijski inhibitor v vodnih in parnih sistemih, kot pomožno vulkanizacijsko sredstvo v gumarstvu, farmacevtski industriji

Morsejev kónus -ega -a [mórzejev] m stroj. ➔ Morsejev stôžec

Morsejev stôžec -ega -žca [mórzejev] m stroj. stožčast držaj paličastega orodja za vrtanje, grezenje, freziranje v standardizirani obliki prisekanega stožca s stožčevim razmerjem približno 1 : 20 za povezavo s pogonskim vretenom obdelovalnega stroja s trenjem **Sp:** Morsejev kónus

mórska gladína -e -e ž geod. povprečna višina morja kot izhodišče za merjenje nadmorske višine

mórska mílja -e -e ž merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za dolžino, simbola M in NM, 1 M = 1852 m **S:** návtična mílja **PRIM.:** mílja

MÓS MOS-a in -- m (ang. metal oxide semiconductor) krat. elektr., fiz. ➔ pólprevódnik s kovínskím oksídóm

Mössbauerjeva spektroskopíja -e -e [mé-zbavərjeva] ž fiz. spektroskopija z visoko ločljivo-stjo, ki temelji na Mössbauerjevem pojavu

Mössbauerjev pojav -ega -áva [mézbavər-jev] m fiz. z brezodrivno emisijo povezana jedrska resonančna fluorescenca, uporablja se v Mössbauerjevi spektroskopiji

móst mostú m **1.** grad. gradbeni inženirski objekt za prehod prometnic ali komunalnih vodov praviloma čez večjo vodno oviro, npr. reko, jezero, morje, z razponom, daljšim od 5 m **2.** kem. atom ali krajša veriga atomov, ki povezuje med seboj daljše verige, npr. disulfidni most –S–S–, ki povezuje beljakovinske verige v keratinu, kisikov most –O– v epoksidih

mostična vezáva -e -e ž elektr. četveropol s štirimi zanco vezanimi vejami, kjer vsak priključni par tvorita nesosednji vozlišči

mostični usmérnik -ega -a m elektr. polnovalovni usmernik, ki s štirimi ali več diodami v mostični vezavi pretvarja izmenični tok v enosmerni tok

móstna dilatácija -e -e ž grad. naprava na krajnih ali vmesnih podporah prekladne konstrukcije za kontroliranje deformacij v vzdolžni smeri mostu, ki jih povzročajo temperaturne spremembe in sile zaradi zaviranja in pospeševanja vozil

móstna króžna žága -e -e -e ž stroj. stroj v obliki pomičnega portala, na katerem je montiran premičen in gibljivo vpet okrogel žagni list, ki omogoča rezanje obdelovanca v več smereh

móstna odprtína -e -e ž grad. svetla razdalja med podporama mostu

móstna plóšča -e -e ž grad. nosilna armirana betonska plošča mostu, na kateri je cestišče ali progovna konstrukcija

mótni amortizêr -ega -ja m grad. hidravlična ali vzmetna naprava na mostnih podporah,

ki prevzema potresne in ostale dinamične obtežbe in dopušča premike, ki nastanejo zaradi temperaturnega raztezanja in krčenja

móstni lók -ega -a m grad. gradbeni konstrukcijski element ločne oblike pri premostitvenih objektih z obrežnimi oporami in/ali z vmesnimi podporami, lahko pod voziščem ali nad njim

móstni podpórník -ega -a m grad. stebrasti del mostu, ki prenaša obtežbo na temelj

móstni žerjav -ega -áva m grad., stroj. žerjav v industrijski hali za dviganje, prenos in ravnanje z bremen, navadno pravokoten most iz dveh polnostenskih ali paličnih nosilcev, povezanih s kolesnim podvozjem za vzdolžno vožnjo po tirnicah in z mačkom

móst z ločnim zídóm -ú --- m grad. ločni most, ki premošča razpetino s kamnitim ali betonskim lokom, prostor nad lokom do nivoja horizontalne prometnice omejujeta navpična zidova, postavljena na bočnih straneh loka, zgoraj povezana s ploščo

móst z zatégami mostú --- m grad. most, pri katerem je gredna konstrukcija s pomočjo zateg obešena na pilone, uporablja se za večje razpone

môški konéktor -ega -ja m elektr. konektor s kontakti v obliki trnov ali s ploščatimi kontakti, ki se uporablja kot vtič

motéča frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca, ki nenamerno, naključno moti ali spreminja koristen signal

mótek -tka m priprava, npr. cevka, valj, na katero se navija nit, sukanec, vrv, žica, film

móteno stánje -ega -a s elektr. obratovalno stanje elektroenergetskega sistema, ki zaradi motenj odstopa od normalnega in lahko preide v krizno stanje

motílna frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca, ki namerno moti ali spreminja koristen signal
PRIM.: motéča frekvénca

môtnja -e ž 1. fiz. sila, ki spremeni dinamiko fizikalnega sistema, v katerega lahko vstopi na

poljubnem mestu **PRIM.:** teoríja mótenj
2. elektr. dogodek, ki zaradi notranjega ali zunanega vzroka vpliva na normalno delovanje električne opreme ali napajalnega sistema **3.** elektr. izpad, namerna ali nenamerna prekinitev ali neuspeh ponovni vklop kot posledica okvare v elektroenergetskem sistemu, katere posledice so lahko prenapetost, prenapetostni udar, fliker v tem sistemu

môtnost -i ž fiz. koeficient prenosa energije s sevanjem v snovi, ki podaja zmanjševanje sevalnosti vzdolž žarkov sevanja

motór -ja m 1. energijski stroj za pogon delovnih strojev ali drugih energijskih strojev, npr. elektromotor, motor z notranjim zgorevanjem, raketni motor **2.** ☞ motórno koló

motórgenerátorski agregát -ega -a m stroj. sestav motorja z notranjim zgorevanjem in električnega generatorja **PRIM.:** dízeleléktrični agregát, varílني agregát

motórna drezína -e -e ž stroj. drezina na pogon z motorjem z notranjim zgorevanjem **Sp:** ávto-drezína

motórna gréd -e gredí ž stroj. ☞ ročíčna gréd

motórna vlakóvna enóta -e -e -e ž stroj. motorno gnana enota vlaka, npr. dizelska lokomotiva, električna lokomotiva

motórne saní -ih -- ž mn. stroj. motorno vozilo z goseničnim podvozjem za prevoz po snegu in ledu, za krmarjenje ima krmilo kot pri kolesu ali motorju in dve sprednji smučki

motórni báger -ega -gra m stroj. bager z motornim pogonom, navadno z dizelskim motorjem

motórni bencín -ega -a m kem. teh., stroj. bencin za pogon bencinskih motorjev z dodanimi aditivi za uravnavanje oktanskega števila

motórni grabílník -ega -a m stroj. grabilnik z motornim zapiranjem in odpiranjem grabila, navadno z elektromotornim ali hidravličnim pogonom

motórni petrolélj -ega -a m kem. teh., stroj. tekoče gorivo, ki se uporablja za pogon motorjev

z nizkim kompresijskim razmerjem, npr. v starejših kosilnicah **Sp**: petrolèj (1)

motórni zmáj -ega -a **m** stroj. lahka letalna naprava s krilom in lahkim motorjem s propelerjem, ki jo pilotira èlovek, navadno leže

motórno gorívo -ega -a **s** kem. teh., stroj. tekoèe, plinasto ali trdno gorivo za pogon motorjev z notranjim zgorevanjem, npr. bencin, plinsko olje, zemeljski plin, bioplin, drva

motórno koló -ega kolésa **s** osebno vozilo z dvema, tremi ali štirim kolesi, ki ga poganja motor z notranjim zgorevanjem **Sp**: motór (2)

motórno ólje -ega -a **s** kem. teh., stroj. mineralno olje za mazanje motorjev z notranjim zgorevanjem **PRIM.**: avtomobilsko ólje, mazálno ólje

motoróga -e **ž** križni nosilec oboda pri vodnih kolesih, motovilih **PRIM.**: napéra (1)

motórski kondenzátor -ega -ja **m** elektr. kondenzator za zagon in delovanje enofaznega elektromotorja

motórski odklópnik -ega -a **m** elektr. navadno tripolni odklopnik za zaščito tokokroga elektromotorja pred preobremenitvami in kratkimi stiki

motór z nótranjim zgorévanjem -ja - - - - **m** stroj. toplotni stroj, v katerem se energija mešanice goriva in zraka z zgorevanjem v valjih pretvarja v mehansko delo **Sp**: eksplozíjski motór

motovílo -a **s** **1.** stroj. boben, naprava, ki se vrti okoli osi in se uporablja za navijanje preje, traku, žice **2.** stroj. ladijska palubna naprava, stroj, navadno z navpièno gredjo, za ravnanje z vrervo, sidrno verigo **PRIM.**: vítel **3.** agroteh. del kombajna za pobiranje požetega žita

mozaík -a **m** grad. dekoracija stene ali tlaka iz sestavljenih raznobarnih kamnov ali manjših keramiènih ploščic, lepljenih na podlago ali vtisnjenih v svež omet

mozník -a **m** **1.** les. valjast element iz trdega lesa, ki se vstavi v prilegajoèe se izvrtino za spajanje in utrditev lesnih vezi **PRIM.**: èèp (3) **2.** stroj. prizmatíèen element, namešèen z eno polovico

debeline v utoru gredi, z drugo polovico, ki gleda iz njega, pa v utoru elementa na gredi, npr. kolesa, zobnika, za spajanje elementa z gredjo in vzdolžno premikanje **PRIM.**: klín (2)

móžnar -ja **m** moèna, navadno kovinska posoda z zaobljenim dnom za roèno drobljenje trdih snovi s pestilom

mravljínèna kislína -e -e **ž** kem. metanojska kislina, HCOOH , brezbarvna tekoèina z ostrim vonjem, katere hlapi dražijo oèi, meša se z vodo, etanolom, dietil etrom, razmeroma moèna organska kislina, uporablja se kot konzervans za živinsko krmo, v usnjarstvu, kot koagulant pri proizvodnji gume, v sredstvih za odstranjevanje vodnega kamna

mrazína -e **ž** **1.** kem. mešanica nekaterih soli in vode, ki iz okolice èrpa topilno entalpijo soli, npr. amonijevega nitrata, za hladilne kopeli s temperaturo $-15\text{ }^{\circ}\text{C}$ **2.** kem. mešanica soli, npr. natrijevega klorida, vode in ledu, ki zaradi znižanja zmrzišèa iz okolice èrpa talilno entalpijo ledu, za hladilne kopeli s temperaturo $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$ **3.** kem. mešanica suhega ledu in organskega topila, npr. acetona, ki iz okolice èrpa izparilno toploto, za hladilne kopeli s temperaturo $-78\text{ }^{\circ}\text{C}$

mréža -e **ž** **1.** prepletene niti, vrvi, žice z ustreznim medsebojnim razmikom, npr. mreža sita, armaturna mreža **2.** prostorska razporeditev, npr. koordinat, triangulacijskih toèk **PRIM.**: omréžje

mréža rábic -e - - **ž** grad. mreža z okenci 10 mm x 10 mm in debelino jeklène žice do 1 mm za armiranje ometa sten iz manj trdnih materialov

mréžasta mikrostruktúra -e -e **ž** met. mikrostruktura, sestavljena iz dveh faz, kjer je faza β izloèena po kristalnih mejah zrn faze α in je pod mikroskopom videti kot mreža

mréžasti obòk -ega -óka **m** grad. valjast ali šilast obok, pri katerem potekajo poševno na vzdolžno os navadno elipsasti nosilni loki, ki se križajo v obliki mreže, med njimi so prilegajoèa se polja s segmentnimi ali polkrožnimi oboki manjših premerov

mréžasto opletêna elektróda -- -e -e ž met. varilna žica za obločno varjenje, ki jo obdaja mrežast oplet iz tankih žic, prostor med varilno žico in opletom je napolnjen z maso iz snovi za stabilizacijo obloka, tvorbo zaščitne žlindre, tvorbo zaščitne plinske atmosfere, za legiranje

mréženje -a s telekom. vzpostavljanje, ohranjanje in širjenje omrežja osebnih stikov za obveščanje, izmenjavo informacij

mréžica -e ž elektr. mrežasta elektroda v elektroniki, npr. krmilna, zaslonka, dušilna mrežica

mréžna konstanta -e -e ž **1.** kem. dolžina robov in koti med njimi v osnovni celici kristala **Sp:** osnovna mrežna konstanta, parameter kristalne mreže **2.** kot med robovi osnovne celice v kristalu

mréžna opéka -e -e ž grad. ☞ votlíčasta opéka

mréžni diagrám -ega -a m grafična predstavitev s puščicami in krogi ali s črtami povezanih kvadratki zaporedja aktivnosti, njihovih medsebojnih povezav in odvisnosti z upoštevanjem potrebnega časa in virov za dokončanje posamezne aktivnosti

mréžni načrt -ega -a m grafični prikaz časovnega poteka posameznih procesov in njihove medsebojne odvisnosti pri snovanju, gradnji in nadzoru poteka izvajanja kompleksnih tehničnih projektov **PRIM.:** gantogram, PÉRT

mréžno načrtovánje -ega -a s načrtovanje, ki zajema izdelavo mrežnega načrta, ocenjevanje trajanja posameznih projektnih aktivnosti, določanje nespremenljivih rokov, načrtovanje stroškov, zmogljivosti in poti za izvajanje **PRIM.:** metoda kritične poti

mréžno trénje -ega -a s met. odpor proti drsenju dislokacije po kristalni ravnini, npr. pri deformiranju, preoblikovanju kristaliziranih kovinskih materialov **PRIM.:** Peierls-Nabarrova napétost

mrtva akumulácia -e -e ž grad. prostornina zbiralnika pod nivojem najnižjega izpusta

mrtva cóna -e -e ž **1.** stroj. območje ohlapne zveze med sosednjimi gibljivimi deli, npr. pri gibanju mehanizma **PRIM.:** mrtvi gíb (1), mrtvi hòd **2.** elektr. ☞ mrtvo obmóčje

mrtva léga báta -e -e -- ž stroj. lega bata pri batnih strojih, hidravličnih, pnevmatičnih valjih, v kateri se spremeni smer njegovega gibanja **S:** skrajna léga báta

mrtvi čas -ega časa m **1.** čas, v katerem naprave niso vključene, a so pripravljene za delovanje, obratovanje **2.** čas od odziva naprave, stroja na spremembo vhodnega signala do začetka njunega delovanja **PRIM.:** odzivni čas **3.** elektr. časovni interval med ugasnitvijo obloka v vseh polih stikala in prvo ponovno vzpostavitev toka na kateremkoli njegovem polu pri ponovnem vklopu

mrtvi gíb -ega -a m **1.** stroj. del pomika, giba v spojih, zgibih, mehanizmih zaradi ohlapne zveze **S:** mrtvi hòd **PRIM.:** mrtva cóna (1) **2.** stroj. nekoristni, neučinkoviti del delovnega giba, npr. pri delovnem valju, motorju

mrtvi hòd -ega hòda m stroj. del pomika, giba v spojih, zgibih, mehanizmih zaradi ohlapne zveze **S:** mrtvi gíb (1) **PRIM.:** mrtva cóna (1)

mrtvi pás -ega pasú m elektr. ☞ mrtvo obmóčje

mrtvo obmóčje -ega -a s elektr. območje, kjer se regulator na majhne signale do določene vrednosti ne odzove **Sp:** mrtva cóna (2), mrtvi pás

múfa -e ž **1.** kem. pripomoček za pritrditev, npr. prižeme, pravokotno na palico laboratorijskega stojala **2.** elektr. kovinski okrov spoja dveh kablov

múfla -e ž met. komora iz ognjevdržnega gradiva, ki se segreva z zunanje strani, uporablja se zlasti za toplotno obdelavo kovin

múflavka -e ž peč z mufla, uporablja se npr. za toplotno obdelavo kovin, v analizni kemiji za žarjenje oborin v lončkih

múlda -e ž grad. zaokroženo dno jarka ali dna jaška za zbiranje in/ali usmerjanje padavinske ali kanalizacijske vode

muliné súkanec -- -nca [muliné] m tekst.
sukanec iz dveh ali več raznobarnih niti

mulít -a m kem. razmeroma redek silikatni mineral s sestavo od $3\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2\text{SiO}_2$ do $2\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{SiO}_2$, ki nastaja pri žganju kaolinita kot bistvena sestavina porcelana, šamotne opeke

múljlj -a m kem. teh. usedlina v industrijskih napravah, npr. anodni mulj, rdeči mulj

múltifilamêntna prêja -e -e ž tekst. preja iz dveh ali več združenih ali posukanih predivnih ali filamentnih prej **S**: večnítna prêja **PRIM.**: enójna prêja, ênonítna prêja, mónofilamêntna prêja

múltiknít koprénska tekstílija -- -e -e ž tekst. tridimenzionalna voluminozna koprenska tekstilija s pretežno navpično razporeditvijo vlaken, ki je na obeh straneh utrjena s prešivanjem z lastnimi snopiči vlaken

múltipleks -a m telekom. naprava, v kateri se skupni prenosni kanal razdeli v več ločenih kanalov, od katerih lahko vsak prenaša signale v isti smeri

múltipleksiranje -a s telekom. postopek kombiniranja več signalov za prenos v enem prenosnem kanalu

múltipleksor -ja m telekom. naprava, ki omogoča in izvaja multipleksiranje

múltiplikátor -ja m stroj. zobniški prenosnik, katerega odgonska gred ima multiplirano vrtilno frekvenco pogonske gredi **PRIM.**: redúktor, zobníško gonílo

múltipól -a m **1.** fiz. element, ki ustvarja polje z danim multipolnim momentom in z redom,

podanim s številom polov na sferi **PRIM.**: eléktrični dípól (1) **2.** elektr. električno vezje z več vhodi in izhodi

múltipólni momènt -ega -ênta m fiz. koeficient v multipolnem razvoju

múltipólni razvòj -ega -ôja m **1.** fiz. razvoj funkcij, definiranih na površini krogle, v linearno kombinacijo krogelnih funkcij **2.** v elektrostatični razvoj statičnega električnega polja, ki ga ustvarjajo naboji, koncentrirani okrog koordinatnega izhodišča, v linearno kombinacijo harmoničnih funkcij v krogelnih koordinatah **3.** v elektrodinamiki razvoj elektromagnetnega polja nihajočih nabojev in tokov, ki so koncentrirani okrog koordinatnega izhodišča, v linearno kombinacijo po krogelnih funkcijah

multivariabílni dinámíčni systém -ega -ega -a m elektr. sistem z več spremenljivkami, ki ga opisuje ustrezno število linearnih diferencialnih enačb

múltivibrátor -ja m elektr. elektronsko preklopno vezje, ki deluje kot oscilator s parom aktivnih elementov, npr. elektronk, tranzistorjev, pri katerem se izhod enega veže na vhod drugega

Muntzova kovína -e -e [múncova] ž met. med z masnim deležem bakra 60 % in cinka 40 % za korozijsko odporne strojne elemente

muskovít -a m kem. najpogostejša sljuda bele ali rumene barve, ki se kolje v zelo tanke lističe, surovina za izdelavo ognjevarnih in izolacijskih materialov, uporablja se npr. za okenca na talilnih pečeh

MV -- [emvé] ž krat. ekol. ➡ mējna vrédnost (2)

Nabarro-Herringovo lézenje -ega -a [nabáro hêringovo] s met. lezenje, pri katerem difuzija atomov skozi kristalno mrežo povzroči, da se kristalna zrna pri dolgotrajni obremenitvi raztegnejo v smeri zunanje napetosti

nabijálna mása -e -e ž met. ognjevdržna masa za nabijanje, npr. izsidave industrijskih peči, loncev za prenos taline **S:** phálna mása

nabijálnik -a m met. stroj za nabijanje

nabijálo -a s grad., met. ročno orodje za nabijanje

nabijanje -a s grad., met. zgoščevanje, utrjevanje s tolčenjem, udarjanjem, npr. dna industrijske peči ali stene lonca za transport taline z ognjevdržno maso, peska v peščeni formi za litje, gline za zid, tlak **S:** phánje

nabijanje fórne -a -- s met. tlačenje svežega livarskega peska, da se dosežeta ustrezna gostota in trdnost peščene forme

nabíta gostôta -e -e ž grad. količnik mase snovi, npr. zemljine, in prostornine po nabijanju **PRIM.:** zbita gostôta

nabíta prostornína -e -e ž grad. specifična prostornina zrnatega materiala ali zemljine po nabijanju z določenim številom udarcev v litrih na kilogram

nabíti betón -ega -a m grad. z nabijalom zgoščen ročno vgrajen beton **S:** pháni betón

nabíti délec -ega -lca m fiz. delec, ki ima od nič različen električni naboj, npr. elektron, proton, ion

nabítje kondenzátorja -a -- s elektr. napolnitev kondenzatorja z elektrino

nábila -e ž mat. operator odvajanja po treh prostorskih koordinatah, ki skalarni funkciji treh spremenljivk priredi njen gradient, simbol ∇

nabòj -ôja m **1.** fiz. vir polja pri delcih, ki delujejo med seboj s silami na daljavo, npr. električni naboj, masni naboj, barvni naboj **2.** rud. določena masa razstreliva, potrebna za razstreljevanje, npr. kamnine v rudniku, ki se vstavi v vrtino in sproži hkrati

nabòj elektróna -ôja -- m fiz. negativni osnovni električni naboj

nabòjno število -ega -a s kem. razmerje med električnim nabojem delca, npr. iona, in osnovnim nabojem, simbol z

nabòr -ôra m elektr., stroj. namensko, smiselno nabran, zbran, sestavljen skupek gradnikov, npr. nabor podatkov, nabor elektronskih elementov

nabrázdana površina -e -e ž grad. z nazobčanim kladivom ali dletom obdelana površina naravnega ali umetnega kamna, betona

nabrekajóča málta -e -e ž grad. ➡ ekspanzivna málta

nabrékanje -a s met., grad. povečevanje prostornine trdnega telesa, npr. lesa, betona, celulozne vlaknine, ometa, opeke pri žganju, ko to vpije tekočino, navadno vodo ali olje **PRIM.:** napihovanje

nabrékanje betóna -a -- s grad. kontrolirano povečevanje prostornine betona, ki se doseže z uporabo cementne mešanice s posebnimi dodatki v prahu, da se kompenzira njegovo krčenje, npr. pri izdelavi industrijskih tlakov, vodotesnih betonov za rezervoarje

nabreklína -e ž izboklina na površini trdnega telesa, npr. ometa zaradi vpijanja vode, ulitka zaradi mehke peščene forme

nabrízg -a m plast, izdelana z nadzorovanim brizganjem

nabrizgávanje -a s nanašanje razpršene tekočine, taline, drobnih trdnih delcev, redke gošče na podlago za površinsko zaščito

nacionalni etalón -ega -a m etalon dane veličine, ki je z državnim odlokom priznan kot podlaga za ugotavljanje vrednosti vseh drugih etalonov iste veličine v tej državi

nacionalni stándard -ega -a m standard, ki ga sprejme pooblaščen nacionalni organ za standarde, npr. v Sloveniji Slovenski inštitut za standardizacijo

načélo kòvariántnosti -a -- s fiz. načelo, po katerem mora matematični zapis fizikalnih zakonov voditi do enakih zaključkov ne glede na referenčni sistem, na katerega se ta zapis nanaša

načélo superpozícije -a -- s fiz. načelo, po katerem je odziv sistema na dva vpliva enak vsoti odzivov, ki ju na sistemu povzroči vsak vpliv posebej, npr. elektromagnetno polje, ki ga povzročata valovanji iz dveh izvirov, je v vsaki točki vektorska vsota električnih in magnetnih polj obeh valovanj

načrt -a m sestavni del projekta, podroben prikaz določenega izdelka, objekta, omrežja in njegovih najvažnejših lastnosti, časovnega poteka postopkov, operacij, montaže

načrt opaža -a -- m grad. tehnološki načrt opaža ali kalupa za izdelavo betonskega gradbenega elementa s specifikacijo opažnih elementov, navadno v merilu 1 : 20 ali 1 : 10, lahko vsebuje tudi načrt podporne konstrukcije opaža
PRIM.: opažni načrt

načrtovánje -a s snovanje, določanje struktur in vrednosti parametrov naprave, stroja, postroja, procesa **PRIM.:** industrijsko obliková-nje, konstruiranje

načrtovánje kakòvosti -a -- s opredelitev konkretnih ciljev, rokov, izvedbenih procesov, izvajalcev in potrebnih virov v okviru politike kakovosti

načrt plástnic -a -- m geod. geodetski načrt, ki prikazuje površino terena, projekcijo točk ali

topografskih črt terena v kotirani projekciji na vodoravni ravnini

nadáljnja trgálna trdnost -e -e -i ž tekst. odpornost zarezanega preskušanca, natrgane, zatrgane tekstilije proti nadaljnjemu trganju

nàdevtéktična zlítina -e -e ž met. zlitina, npr. silicij-aluminijeva, ki ima večji delež zlitinskega elementa, kot ustreza evtektiku

nàdevtektóidno jêklo -ega -a s met. jeklo, ki vsebuje nad 0,76 % ogljika, njegova mikro-struktura je pri sobni temperaturi sestavljena iz perlita in cementita

nàdglavíšče -a s astr. točka na nebesni sferi, v kateri poltrak, ki se razteza od opazovalca navpično navzgor, prebada nebesno sfero
S: zenit

nadgrádnja -e ž **1.** izboljšava izdelka z zamenjavo posameznih njegovih delov z boljšimi, bolj izpopolnjenimi **2.** grad. na stebrih ali neposredno na temeljih ležeči nosilni elementi mostu, npr. prečni in vzdolžni nosilci, oboki **3.** grad. nov del stavbe, zgrajen nad že obstoječim delom stavbe, npr. nad pritličjem

nadhòd -óda m grad. most, namenjen pešcem, kolesarjem za prehod nad cesto, avtocesto, železniško progo

nadír -ja m astr. točka na nebesni sferi, v kateri poltrak, ki se razteza od opazovalca navpično navzdol, prebada nebesno sfero **S:** podnožišče

nadkòp -ópa m **1.** rud. jamski objekt, izkopen z nagibom navzdol od določene etaže v jami **2.** rud. območje v jami, kjer poteka odkopavanje premoga, rude nad nivojem obstoječega odkopa

nàdkrítčna mása -e -e ž fiz. najmanjša masa cepljivega materiala, npr. urana-235, ki je zadostna, da v njej steče jedrska verižna reakcija

nàdkrítčni fluíd -ega -a m kem. fluid pri temperaturi in tlaku tik nad kritično točko **Sp:** súper-kritični fluíd

nàdkrítčni pogóji -ih -ev m mn. fiz., kem. stanje plina malo nad kritično temperaturo in kritičnim tlakom

nadlanka -e ž tekst. zgornja dlaka ovc in nekaterih živali, ki se uporablja za vlakna, bolj groba in nečista, pokriva finejšo podlanko

nadméra -e ž stroj. negativna razlika med mero luknje in mero gredi, čepa, če je premer gredi, čepa večji od premera luknje

nadmôrska višina -e -e ž navpična razdalja med ničelno nivojsko ploskvijo in izbrano točko S: absolutna kôta

nadoméstna grádnja -e -e ž grad. gradnja novega objekta na mestu prej odstranjenega ali v njegovi neposredni bližini, vendar znotraj gradbene parcele, s katero se bistveno ne spreminijo namembnost, zunanost, velikost in vplivi na okolje

nadoméstna impedánca eléktričnega omréžja -e -e --- ž elektr. impedanca električnega omrežja, kot jo zaznava bremensko vozlišče Sp: Théveninova impedanca omrežja

nadoméstna rezêrva -e -e ž elektr. rezerva moči za terciarno regulacijo frekvence, ki jo elektroenergetski sistem potrebuje po velikem izpadu moči, npr. pri izpadu velikega električnega agregata

nadoméstna shéma -e -e ž elektr. shema vezja z idealnimi elementi, katerih električni parametri so v želenem območju električno enakovredni dejanskim parametrom določenega realnega vezja ali naprave Sp: ekvivalentna shéma

nadoméstna sinhronska reaktánca -e -e -e ž elektr. privzeta vrednost sinhronske reaktance, ki pri študijah pri določenih pogojih nadomešča električni generator

nadoméstno vézje -ega -a s elektr. poenostavljen teoretični model kompleksnega vezja, izveden s standardnimi električnimi elementi, npr. električnimi upori, kondenzatorji, tuljavami, napetostnimi viri, tokovnimi viri za analizo delovanja dejanskega sistema Sp: ekvivalentno vézje

nàdométna inštalácija -e -e ž elektr. inštalacija, pritrjena na steno, npr. električna, plinska, toplovodna, vodovodna inštalacija

nàdométna vtíčnica -e -e ž elektr. posebej oblikovana vodotesna vtičnica za pritrditev na steno

nàdprítlíčna stávba -e -e ž grad. stavba, ki ima nad pritličjem prostore s poševnim stropom in manjšo uporabno površino kot pritličje in se ne štejejo za nadstropje

nadstréšek -ška m 1. grad. konstrukcija na predrti strešini nad kapom za namestitev strešnega okna za naravno osvetlitev bivalnega podstrešnega prostora ali vrat za strešni balkon 2. grad. del strehe, ki sega nad zid stavbe

nadstréšnica -e ž grad. navadno s streho pokrit odprt ali polodprt prostor za shranjevanje osebnih avtomobilov, kmetijske mehanizacije, orodja

nadstrópje -a s grad. deli stavbe ali etaže, ki so nad pritličjem

nadstrópna stávba -e -e ž grad. stavba, ki ima nad pritlično etažo še najmanj eno ali več nadstropnih etaž

nàdstruktúra -e ž met. kristalna mreža zlitine, npr. baker-zlato, v kateri atomi zlitinskega elementa zasedajo točno določena mesta, namesto da so razporejeni poljubno

nàdsvetlôba -e ž 1. grad. zastekljena površina nad zunanji ali notranji vrati 2. grad. odprtina nad notranjo predelno steno, ki je navadno zastekljena, pozidana s prosojnimi zidaki ali zaprta s prosojno ploščo 3. grad. ozek zastekljen pas pod stropom lahke montažne notranje predelne stene

nàdtemperatúra transformátorja -e --- ž elektr. razlika med temperaturo opazovanega dela transformatorja in temperaturo hladilnega zraka ali vode na vhodu v hladilnik transformatorja

nàdtláčna párna turbína -e -e -e ž stroj. energijski pogonski stroj, pri katerem se tlak pare v turbini pri toku skozi en venec ali več vencev lopatic vodilnika in gonilnika zvezno zmanjšuje S: reakcijska parna turbína

nàdtláčna turbína -e -e ž stroj. ➡ nàdtláčna turbínska stôpnja

nàdtláčna turbínska stôpnja -e -e -e ž stroj. turbínska stopnja iz venca vodilnih in venca gonilnih lopatic, pri čemer tlak delovne snovi pri toku skozi vodilne in gonilne lopatice narašča, npr. pri črpalki, ali pada, npr. pri vodni turbini **Sp**: reakcijska turbínska stôpnja

nàdtláčni napajálnik -ega -a m met. napajalnik z jedrom iz snovi, ki pri segretju oddaja pline in ustvarja dodaten tlak na površino taline v napajalniku

nàdtók -a elektr. električni tok, ki je večji od naznačenega, načrtovanega, še dovoljenega toka

nàdtokôvna zaščíta -e -e ž **1.** elektr. zaščíta električnih ali elektronskih naprav, strojev, ko električni tok skozi preseže nastavljeno vrednost **2.** rele, ki pri preseganju dopustne tokovne obremenitve štiti napravo ali stroj z izklopom

nàdtokôvni aparát -ega -a m elektr. zaščitna naprava v električnem vezju, ki prekine električni tok skozi, ko v določenem času preseže vnaprej določeno vrednost

nàdtokôvni relé -ega -êja m elektr. rele, ki meri električni tok in pri njegovi previsoki vrednosti izklopi napajanje zaščitene naprave ali stroja **Sp**: pretokôvni relé

nadušičenje -a s met. toplotna obdelava, s katero se povečuje koncentracija dušika v površinski plasti jekla

nàdvíšek -ška m **1.** grad. večkratnik, navadno desetkratnik ali stokratnik, merila višin glede na merilo vodoravnih razdalj v načrtu ceste, železnice, kanalizacije, nadzemnega voda **2.** grad. višinska razlika med vrhom zunanje in vrhom notranje tirnice železniške proge v krivini, da se zmanjša vpliv centrifugalne sile na vozilo **3.** grad. višinska razlika med zunanjim in notranjim robom vozišča pri cestni krivini, da se zmanjša vpliv centrifugalne sile na vozilo

nàdvôdna višina -e -e ž grad. višina gradbenega objekta ali elementa, ki je nad nivojem vodne površine

nadvôz -ôza m grad. most, po katerem je speljana cesta nad drugo cesto, avtocesto, železniško prog

nàdvrátni vènc -ega -nca m grad. preklada nad vhodnimi vrati na fasadni strani, lahko z dekorativnimi elementi

nadzémna višina -e -e ž geod., grad. navpična razdalja ravnine, točke ali najnižjega dela objekta, npr. letala, od zemeljskega površja

nadzémni kábel -ega -bla m elektr. električni kabel, prirejen za obešanje na podporah, npr. elektroenergetski kabel, telekomunikacijski kabel

nadzémni vòd -ega vòda m elektr. električni vod iz golih, polizoliranih ali izoliranih električnih vodnikov, obešenih z električnimi izolatorji na konzolah, za prenos električne energije na večje razdalje **Sp**: daljnovòd

nadzémno omréžje -ega -a s elektr. elektroenergetsko omrežje, ki ga v glavnem sestavljajo nadzemni vodi

nadzemnovódna armatúra -e -e ž elektr. nosilni del, sklop na stebrih nadzemnega voda, ki nosi električne vodnike **Sp**: daljnovódna armatúra

nadzemnovódni izolátor -ega -ja m elektr. izolator na armaturi nadzemnega voda, ki se uporablja za podpiranje, nošenje ali ločevanje električnih vodnikov **Sp**: daljnovódni izolátor

nadzemnovódni koridór -ega -ja m elektr. koridor, namenjen za nadzemni vod in varnostno območje ob njem **Sp**: daljnovódni koridór

nadzídek -dka m **1.** grad. na novo izdelan zid nad že obstoječim zidom **2.** grad. del stavbe ali prostor, ki se na novo zida na obstoječo stavbo ali nad obstoječim prostorom

nadzírano omréžje -ega -a s telekom. komunikacijsko omrežje, ki v skladu s svojo zasnovo omogoča sproti dokumentirani nadzor dogodkov v njem in ne dovoljuje vnašanja tveganj v svoja omrežna vozlišča

nadzórno omréžje -ega -a s elektr., stroj. komunikacijsko omrežje vozlišč, ki skupaj nadzirajo, zaznavajo in krmilijo ali omogočajo nadzor vplivov okolja, npr. na električno omrežje, vročevodno omrežje

nadzorovana atmosfêra -e -e ž atmosfera z vzdrževano sestavo in čistočo plinskega okolja, navadno zraka **Sp:** kontrolirana atmosfêra

nadzorovani vir -ega -a m elektr. idealni napetostni vir ali idealni tokovni vir, katerega izhodna veličina je odvisna od zunanje napetosti ali toka

nâdzvočna hitróst -e -i ž fiz. relativna hitrost gibanja sredstva glede na kako oviro, ki je večja od hitrosti zvoka v tem sredstvu

naeléktrjenje -a s elektr. ➔ naelektritev

naeléktrenost -i ž elektr. stanje snovi, npr. plina, ozračja, ki je določeno z razliko med njeno pozitivno in negativno elektrino

naelektrítev -tve ž elektr. vnos električnega naboja na sredstvo ali vzbujanje elektrine v sredstvu **Sp:** naeléktrjenje

na enôto --- pogosto uporabljana, po ISO nedovoljena fraza, s katero se izraža diferencialni količnik dveh veličin, pri čemer je v imenovalcu interval veličine, ki je primeren načinu uporabe, npr. moč je delo, opravljeno v časovni enoti

náfta -e ž **1.** kem. teh. kompleksna, bolj ali manj viskozna, svetla do temna tekoča zmes plinastih, tekočih ali trdnih ogljikovodikov in drugih organskih spojin, ki je v ležiščih pod zemeljskim površjem **S:** surôva náfta **Sp:** zemeljsko ólje **2.** kem. teh. ➔ plínsko ólje (1) **3.** kem. teh. ➔ ékstra láhko kurílnó ólje, kurílnó ólje (2)

naftalén -a m kem. policiklični aromatski ogljikovodik, $C_{10}H_8$, beli kristali z značilnim vonjem, uporablja se v sredstvih zoper molje, kot pomemben intermediat v kemični industriji **Sp:** naftalín

naftalín -a m kem. ➔ naftalén

naftén -a m kem. ➔ cikloalkán

náftna ploščád -e -i ž velika premična ploščad z napravami za vrtanje v morsko dno, črpanje in predelovanje nafte ter zemeljskega plina, navadno sidrana v dno obrežnega morja

náftni gorílnik -ega -a m kem. teh., stroj. ➔ óljni gorílnik

náftni plín -ega -a m kem. teh. mešanica butana in propana, ki se dobi pri rafinaciji nafte in se uporablja utekočinjena v jeklenkah kot gorivo v gospodinjstvu, za pogon avtomobilov

náftni skrílavec -ega -vca m kem. teh. skrilavec, ki vsebuje trdno zmes organskih kemijskih spojin, iz katere se pridobivajo tekoči ogljikovodiki kot nadomestek nafte **Sp:** óljni skrílavec

naftójska kislína -e -e ž kem. hidroksinaftalenkarboksilna kislina, $C_{10}H_6OHCOOH$

α-naftójska kislína -e -e [álfa] ž kem. 1-hidroksi-2-naftalenkarboksilna kislina, brezbarvna ali svetlozelena trdna snov, vmesni produkt pri proizvodnji barvil in zdravil

naftól -a m **1.** kem. 1-naftol, 1-hidroksinaftalen, $C_{10}H_7OH$, bela trdna snov, uporablja se za proizvodnjo insekticidov **Sp:** α-naftól

2. kem. 2-naftol, 2-hidroksinaftalen, $C_{10}H_7OH$, bela trdna snov, uporablja se kot intermediat v proizvodnji azobarvil **Sp:** β-naftól

α-naftól -a [álfa] m kem. ➔ naftól (1)

naftól AS -a -- [aès] m kem. anilid β-hidroksinaftojske kisline, uporablja se za barvanje tekstila

β-naftól -a [béta] m kem. ➔ naftól (2)

nagíb -a m **1.** grad. kot zasuka konstrukcije iz originalne navpične lege, npr. nagib opornega zidu, nagib stebra **2.** časovno spremenljiv odklon od prvotne navpične lege, npr. nagib ladje

nagíbna napráva -e -e ž met. naprava, ki nagne iz navpične lege, npr. kisikov konvertor pri izlivanju taline

nagíbna péč -e pečí ž met. peč, npr. kisikov konvertor, ki se lahko pri izlivanju taline nagne iz navpične lege

naglávna pogôvorka -e -e ž telekom. pogovorka, pri kateri je slušalka vpeta ali vgrajena v kapo ali čelado, mikrofona pa nameščen ob grlu ali ustih govorca **PRIM.:** naglávna slušálka, naglávni mikrofón

naglávna slušálka -e -e ž elektr. slušalka, nameščena na govorčeva ušesa in žično ali

brezžično povezana s sprejemno-oddajno napravo **PRIM.**: naglávna pogôvorka

naglávna svetílka -e -e ž grad., rud. električna svetilka, ki jo napaja baterija in se nosi na čeladi ali na glavi z ustrezno prirejeno pritrditvijo

naglávni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón, vgrajen v čelado ali pritrjen na posebno nosilno ročico, povezan žično ali brezžično s sprejemno-oddajno napravo **PRIM.**: naglávna pogôvorka

nágnjenost h gróbbemu zřnu -i -i -i -i -i ž met. dovzetnost kovinskega materiala, da pri kristalizaciji nastajajo groba zrna

nágnjenost k pókanju -i -i -i -i -i ž met. dovzetnost, npr. jekla z določeno sestavo, da poka pri varjenju, kontinuirnem litju **S**: pókavost

nahajališče -a s rud. kraj, kjer so mineralne surovine, premog, naravni kamen, nafta, zemeljski plin v večjih količinah

nájlon® -a m kem., tekst. vrstno ime za sintetične poliamide, npr. poliamid 66

najnížja obratoválna gladína -e -e -e ž grad. gladina, do katere se zbiralnik prazni v normalnih obratovalnih razmerah, spodnja meja koristne uporabne akumulacije

najvéčja spektrálna svetlôbna učinkovitost -e -e -e -i ž fiz. spektralna svetlobna učinkovitost vira vidne svetlobe, ki je enaka 683 lm/W pri frekvenci $540 \cdot 10^{12}$ Hz, simbol K_m

najvéčja verjétna poplávna vôda -e -e -e -e ž grad. najvišja voda, možna na lokaciji zaradi meteoroloških in hidroloških razmer

najvíšja dovóljena koncentrácija -e -e -e ž ekol. najvišja koncentracija snovi z zelo hitrim škodljivim učinkom, npr. vodikov fluorid, ki ne sme biti presežena niti za zelo kratek čas, merska enota miligram na kubični meter ali za pline kubični centimeter na kubični meter **PRIM.**: kratkotrajna vrédnost, mējna vrédnost (1)

nakladálna míza -e -e ž grad. premična ali fiksna naprava s ploščadjo za nakladanje in raz-

kladanje tovarnjakov ali za dovoz z viličarjem **PRIM.**: dvížna míza

nakladálna ploščád -e -i ž stroj. ploščád z dvížnim mehanizmom, npr. s škarjastim mehanizmom, škripčevjem, z zobniškim prenosnikom, z elektromehanskim ali elektrohidravličnim pogonom, uporablja se za nakladanje

nakladálnik -a m stroj. naprava, stroj za nakladanje, npr. nakladalna ploščád, nakladalni žerjav, nakladalni transporter

nakladální profil -ega -a m prom. omejena, na prometnico pravokotna ravnina, ki je prazno ali naloženo vozilo ne sme presegati z nobenim svojim delom, npr. v cestnem ali železniškem predoru **S**: profil vozíla **Sp**: gabarít vozíla

nakladální transportêr -ega -ja m stroj. gumeni transportni trak ali verižni transporter, navadno z elektromehanskim pogonom

nakladální žerjav -ega -áva m stroj. stacionarna ali mobilna naprava za nakladanje

nakládnik -a m grad., les. kratek škarnik med slemensko lego in žlotnikom

naključna odpôved -e -i ž odpoved, ki je s predhodno preiskavo ni mogoče predvideti

naključna spremenljívka -e -e ž mat. spremenljivka, ki z določeno verjetnostjo naključno zavzame katero od možnih vrednosti **S**: stohástična spremenljívka

naključní dogódek -ega -dka m mat. dogodek, ki ga ni mogoče napovedati, ampak se mu lahko pripiše samo določena verjetnost

naključní procés -ega -a m mat. družina naključnih spremenljivk, značilnih za naključne dogodke, s katero se modelirajo procesi, katerih zaporedja ni mogoče napovedati z vzročnimi povezavami med dogodki **S**: stohástiční procés **PRIM.**: márkovska veríga

naključnost -i ž značilnost pojava, ki ni natančno napovedljiv, npr. za atomsko jedro se lahko napove verjetnost, da bo razpadlo, ne da pa se napovedati kdaj

náklo -a s met., stroj. ➡ nakoválo

naklòn -òna m grad. kot nagnjenosti glede na vodoravno ravnino, npr. naklon strehe, ceste, železniške proge

naklòn céste -òna -- m grad. kot nagnjeno-sti vozišča v vzdolžnem ali prečnem profilu ceste glede na vodoravno ravnino, izražen v odstotkih

naklòn nasípa -òna -- m grad. kot med nasipno ploskvijo in vodoravno ravnino, ki se izraža v odstotkih ali kot tangens naklonskega kota nasipne ploskve

naklonomér -a m geod., grad. priprava za določanje nagiba, npr. pobočja, nasipa na osnovi merjenja višinskih kotov

naklònski kót -ega -a m mat. kot med premico in pozitivnim poltrakom abscisne osi

naklòn železniške próge -òna -- -- m nagnjenost železniške proge v vzdolžnem profilu glede na vodoravno ravnino, izražena v promilih

naknádno prèdnápétí betón -- -ega -a m grad. betonski gradbeni element, v katerem se kabli, ki so med betoniranjem prosto položeni v za to predvidenih ceveh ali posebnih kanalih elementa, po betoniranju, ko beton doseže okoli 75 % tlačne trdnosti, prednapnejo, napenjalna sila se prenaša v betonski prerez s posebnimi sidrnimi glavami na obeh koncih kabla **PRIM.:** prèdnápénjanje po strjevánju betóna

nakopíčena energíja -e -e ž ➡ shránjena energíja

nakoválo -a s met., stroj. težek jeklen blok z ravno zgornjo ploskvijo ter stožčastim in prizmatičnim rogom za oblikovanje kovinskih materialov s kovanjem **Sp:** náklo

nakrčeválni preskús -ega -a m met. preskus kovnosti kovinskega materiala, pri katerem se razžarjenemu preskušancu zmanjšuje višina s kovanjem, stiskanjem

nakrčevánje -a s 1. met. kovanje konca segrete palice smeri njene osi, da se skrči in odebeli, npr.

pri izdelovanju kovin 2. stroj. nasaditev segretega dela, npr. zobnika, na gred s segretjem do take temperature, da se pesto razširi in po ohladitvi močno stisne gred **PRIM.:** křčni naséd

nakřčna zvéza -e -e ž stroj. ➡ křčni naséd

nalèg -éga m grad., les. lesna zveza dveh elementov, pri kateri se na spodnji element vzdolžno ali prečno položi zgornji element

nalèg na spáh -éga -- -- m grad., les. naleg, pri katerem se na spodnji element položi zgornji element tako, da se stranski ploskvi dotikata in se na sredini križanja spojeta s sornikom

nalèg s pôlnim sklópom -éga -- -- -- m grad., les. naleg, pri katerem se na stičnih straneh obeh elementov prečno vrezeta utor širine prečnega elementa in globoka do polovice višine elementa, utor zgornjega elementa se prečno vstavi v utor spodnjega, na sredini križanja se oba elementa spojeta s sornikom

nalèg z ênostránsko oslabítvijo -éga -- -- -- m grad., les. naleg, pri katerem se v zgornjo stran spodnjega elementa prečno vreže utor, globok do ene petine višine elementa in širok kot prečni zgornji element, nato se zgornji element prečno vstavi v utor, na sredini križanja se oba elementa spojeta s sornikom

nalétna zavóra -e -e ž stroj. zavora prikolice, ki se med zaviranjem vlečnega vozila sproži samodejno **PRIM.:** sámozavórni systém

naléžna plôskev têmeľja -e -kve -- ž grad. ravnina dna temelja, po kateri se prenašajo vse obtežbe temelja v temeljna tla

nalòm -òma m začetek loma v obliki razpoke, ki se pojavi na površini predmeta in ne sega globoko v notranjost

namakálni razpršílník -ega -a m agroteh. naprava za namakanje njiv, travnikov, trat z razprševanjem vode pod tlakom, sestavljena iz ene ali več navpičnih cevi z vrtljivimi šobami na vrhu **PRIM.:** deževálník

namerílna napráva -e -e ž ➡ namerílník

namerilnik -a m mehanska, optična, radarska, laserska naprava za namerjanje, npr. lovskega ali vojaškega strelnega orožja **Sp**: namerilna naprava

namérjenje -a s usmerjenje, npr. strelnega orožja, daljnogleda, v cilj streljanja, opazovanja

namízno založništvo -ega -a s graf. postopek vnosa besedil, risb in slik v osebni računalnik opremljen z ustrezno strojno in programsko opremo, njihovo urejanje, oblikovanje in tiskanje

nánocévke -évk ž mn. cevke s premerom nekaj nanometrov, z eno ali več stenami iz grafena, odlikujejo se po izjemni mehanski trdnosti, veliki električni prevodnosti in imajo veliko potencialno uporabnost

nánodélec -lca m delec, manjši od 100 nm **Sp**: ãmikrón

nánofiltrácija -e ž kem. teh. membranska filtracija raztopin z nizko skupno koncentracijo topljenca, s katero se pri mehčanju vode izločijo delci z velikostjo 1–10 nm, npr. večvalentni ioni, Ca^{2+} , Mg^{2+} **PRIM.:** membranska filtracija, mikrofiltracija, ultrafiltracija

nánokompozítzna prevléka -e -e ž prevleka, sestavljena iz zrn dveh različnih faz, njihova velikost pa je nekaj deset nanometrov ali manj

nánomateriál -a m naraven ali umetno izdelan material iz delcev, ki imajo značilne dimenzije 1–100 nm

nánoplástna prevléka -e -e ž večplastna prevleka, pri kateri je debelina posameznih plasti nekaj deset nanometrov ali manj

nanòs -òsa m grad. plast materiala, s katero se prevleče osnovna plast, npr. plast fine malte čez plast grobe malte

nánosekúndni láser -ega -ja m fiz., stroj. bliskovni laser s trajanjem bliskov v nanosekundnem območju

nánotehnologíja -e ž tehnologija obdelave in raziskovanja materialov ter izdelave izdelkov na ravni atomov, molekul iz delcev z vsaj eno značilno dimenzijo 1–100 nm

nánovláknó -a s kem. kemično vlakno z debelino 100–500 nm

nánožícá -e ž žica s premerom velikostnega reda nanometer

naogljícenje -a s met. toplotna obdelava, s katero se povečuje koncentracija ogljika v površinski plasti jekla

naoljeválnik stísnenjenega zráká -a --- stroj. samostojna sestavina ali sestavina pnevmatične FRN-enote, ki zagotavlja mazanje delovnih sestavin pnevmatične naprave z oljem, dodanim stisnjenemu zraku **S**: pnevmatični naoljeválnik

nápa -e ž naprava v obliki strešice, pokrova za zajemanje in odvajanje navadno škodljivih, strupenih plinov nad vrati industrijske peči, ko so odprta, npr. pri polnjenju ali praznjenju, vlage in toplote nad sušilnim strojem, kuhalnikom

napajálna tóčka -e -e ž elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju, ki ima natančno določene tehnične zahteve napajanja

napajálnik -a m 1. elektr. pretvornik, ki pridobiva električno energijo iz vira in jo v določeni obliki dobavlja uporabniku 2. elektr. naprava, ki pretvarja izmenično napetost elektroenergetskega omrežja v ustrezno stabilizirano enosmerno napetost, ki jo za svoje delovanje potrebujejo porabniki, npr. enote računalnika, radijski aparat 3. met. del, ulit hkrati z ulitkom, v katerem je kovina, ki se strdi zadnja in napaja ulitek s talino med strjevanjem, kar preprečuje nastanek napak v ulitku zaradi krčenja

napajální prekát -ega -a m kem. teh. prekat v rektifikacijski koloni, v katerega vstopa para zmesi iz uparjalnika

napajální systém -ega -a m 1. met. sistem, sestavljen iz ulivnega lijaka, dovodnih kanalov in napajalnika ali napajalnikov, ki se po končanem litju, napolnjen s strjeno kovino, odreže od ulitka in predstavlja krožni material 2. elektr. omrežje generatorjev električne energije, prenosnih in priključnih zmogljivosti za napajanje odjemalcev električne energije

napajalni vòd -ega vòda **m** elektr., stroj. vod za dovajanje električne energije, fluida do porabnika

napájani elemènt anténe -ega -ènta -- **m** elektr. sevalni element antene, povezan z radijskim oddajnikom ali radijskim sprejemnikom neposredno ali po napajalnem vodu **S:** vzbújadi elemènt anténe

napájanje -a **s** **1.** elektr. dovajanje električne energije porabniku **2.** stroj. dovajanje fluida porabniku, npr. vode **3.** met. dovajanje taline v ulitku do mesta strjevanja, da se prepreči nastanek lunckerja ali drugih napak zaradi krčenja pri strjevanju

napáka -e **ž** **1.** met. nepravilnost, npr. v kristalni strukturi, ki je lahko točkasta, črna, ploskovna ali trirazsežna **Sp:** defékt **2.** ➞ pogrésék

napáka mréže -e -- **ž** met. nepravilnost v kristalni zgradbi, npr. točkasta napaka, črna napaka

napáka zaradi paralákse -e --- **ž** fiz. napačen odčitek z merilne skale zaradi neupoštevanja paralakse **PRIM.:** paraláksa

napáka zlóga -e -- **ž** kem., met. napaka v ploskovno centriranem ali heksagonalnem gostem zlogu, pri kateri se spremeni pravilno zaporedje ravnin atomov, npr. AB, AB, ABC, AB, AB

napálm -a **m** kem. zažigalna zmes iz želirnega sredstva in goriva, npr. bencina, kerozina

naparévanje -a **s** kem. nanašanje uparjene snovi v vakuumu na ustrezno podlago, npr. naparovanje titanovega nitrída na orodja za utrjevanje površine, silicijevega dioksida na optične komponente **PRIM.:** kémično naparévaje

nápa úsnje -- -a **s** kem. teh. mehko usnje z gladko površino, izdelano iz kož govedi, svinj, koz, ovc, obdelano na zunanji ali notranji strani, uporablja se za obutev, oblačila, tapcirano pohištvo **PRIM.:** núbuk, velúr úsnje

napenjálka -e **ž** stroj. priprava za napenjanje žice, da je natezno obremenjena, npr. pri postavljanju žične ograje

napenjálna izolátorska veríga -e -e **ž** elektr. izolatorska veriga z opremo in s priborom, ki zagotavlja ustrezno nategnjenost električnega vodnika ali snopa vodnikov, obešenih na nadzemnovodnih izolatorjih

napenjálna spójka -e -e **ž** elektr. spojka za pritrditev električnega vodnika na napenjalno izolatorsko verigo, ki prenaša celoten tok in določa konec vodnika

napenjálni bóben -ega -bna **m** met. navijalni boben, ki napenja in navija pločevino v kolut na izhodu iz valjalnega stroja **S:** napenjálNIK (2)

napenjálNIK -a **m** **1.** stroj. naprava za napenjanje žice, pločevine, pogonskih verig **2.** met. navijalni boben, ki napenja in navija pločevino v kolut na izhodu iz valjalnega stroja **S:** napenjálni bóben

napenjálni stebèr -ega -brà **m** elektr. močnejši steber, ki je lahko kotni steber ali steber v ravni liniji nadzemnega voda kot začetek ali zaključek napenjalnega polja električnih vodnikov **S:** razbremenílNi stebèr

napenjálno pólje -ega -a **s** elektr. del nadzemnega voda med sosednjima napenjalnima stebroma

napéra -e **ž** **1.** stroj. del, navadno jeklena žica, ki povezuje platišče kolesa s pestom, npr. pri kolesu, športnem avtomobilu **Sp:** napérek, špíca **PRIM.:** motoróga, ročíca (2) **2.** stroj. paličast del okroglega ali elipsastega prereza, ki povezuje platišče kolesa s pestom, npr. pri jermenici, večjem zobniku

napérek -rka **m** stroj. ➞ napéra (1)

napétost -i **ž** **1.** notranje stanje snovi, ki nastopi zaradi nanjo delujočih sil **2.** tlaku podobna veličina, s katero se snov upira deformaciji, simbol σ , merska enota pascal

napétost dotíka -i -- **ž** elektr. električna napetost med napravo in zemljo ali med prevodnima deloma, ki se ju lahko človek ali žival naključno hkrati dotakne

napétost harmónske frekvénce -i --- **ž** elektr. sinusna napetost s frekvenco, enako večkratniku frekvence osnovne napajalne

napetosti, pomemben člen pri delovanju zaščit v elektroenergetskem sistemu **S**: harmónska napétost

napétost koráka -i -- ž elektr. električna napetost med dvema točkama na Zemljini površini, oddaljenima za dolžino koraka ali približno za 1 meter

napétostna elípsa -e -e ž meh. geometrijsko mesto krajišč vektorja ravninske napetosti, katere polosi sta enaki glavnima napetostma **PRIM.**: napétostni elipsoíd

napétostna grbína -e -e ž elektr. kratkotrajno zvišanje električne napetosti nad normalno napetost v dani točki elektroenergetskega omrežja **PRIM.**: napétostni udór

napétostna karakterístika -e -e ž elektr. količnik električne napetosti in obremenitve generatorja, transformatorja

napétostna koníca -e -e ž **1.** meh. lokalno močno povečanje napetosti v materialu **2.** elektr. kratkotrajno zelo hitro povišanje električne napetosti v električnem tokokrogu in hitro ponovno vračanje na začetno vrednost **PRIM.**: napétostni udár

napétostna korozíja -e -e ž met. nastajanje in napredovanje razpok v natezno obremenjenem materialu v korozivnem okolju

napétostna nèsimetrijá -e -e ž elektr. stanje, ko v trifaznem sistemu fazne napetosti niso enake ali koti med njimi niso enaki

napétostna nèstabilnost -e -i ž elektr. nenadno in veliko znižanje električne napetosti v bremenskem vozlišču proti vrednosti nič, ker postane nadomestna impedanca elektroenergetskega omrežja v njem višja od impedance bremena v vozlišču **S**: napétostni zlóm

napétostna razpóka -e -e ž met. razpoka v materialu, nastala zaradi nateznih, tlačnih ali strižnih sil

napétostna regulácija -e -e ž elektr. regulacija napetosti v elektroenergetskem omrežju s primarnimi in sekundarnimi regulatorji jalove moči, ki zagotavlja sorazmerno konstantno napetost v širokem obsegu različnih obremenitev

napétostna vrsta -e -e ž kem. ☞ eléktrokémij-ska napétostna vrsta

napétostna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta naprave, sistema pred previsoko ali prenizko električno napetostjo

napétostni elipsoíd -ega -a m meh. geometrijsko mesto krajišč vektorja prostorninske napetosti, katerega polosi so enake glavnim napetostim **PRIM.**: napétostna elípsa

napétostni generátor -ega -ja m elektr. generator napetosti z notranjim uporom nič

napétostni impúlz -ega -a m **1.** elektr. hitra, navadno kratkotrajna sprememba električne napetosti **S**: napétostni súnek **2.** elektr. krajši napetostni val na vodu ali opremi, ki se hitro dvigne in nato navadno počasneje neničajno zniža

napétostni indikátor -ega -ja m elektr. ☞ pre-skúševálník fáze

napétostník -a m elektr. instrumentni transformator, ki spreminja eno vrednost izmenične napetosti v drugo vrednost izmenične napetosti iste frekvence pri približno enaki fazi **S**: napétostni transformátor **Sp**: napétostni merilni transformátor

napétostni liják -ega -a m elektr. prostorski potek električnega potenciala okoli ozemljila v zemlji

napétostni merilni transformátor -ega -ega -ja m elektr. ☞ napétostník

napétostni nivó -ega -ja m elektr. ena od standardiziranih električnih napetosti danega elektroenergetskega omrežja, npr. 110 kV, 220 kV, 400 kV

napétostni odvódník -ega -a m elektr. ☞ prena-pétostni odvódník

napétostni pràg -ega prága m elektr. mejna vrednost napetosti, pod katero ali nad katero se proces sproži, ustavi ali deluje po drugem programu

napétostni preskús -ega -a m elektr. preskus prebojne trdnosti izolacije električnega

napétostni profil

vodnika, elementa, naprave z visoko napetostjo, npr. za dokaz primernosti izolacije navitja transformatorja

napétostni profil -ega -a m elektr. stanje električne napetosti v vozliščih elektroenergetskega sistema, ki se vzpostavijo ali jih operater želi vzpostaviti v določenem stanju obratovanja

napétostni regulátor -ega -ja m 1. elektr. regulator, ki v določenem območju delovnih pogojev, npr. toka, temperature, časa, vzdržuje v električnem vezju konstantno napetost 2. elektr. regulator, ki glede na dano referenco regulira električno napetost

napétostni stabilizátor -ega -ja m elektr. element, naprava, ki vzdržuje konstantno električno napetost v električnem tokokrogu, napajanjem s spremenljivo električno napetostjo **Sp**: stabilizátor napétosti

napétostni súnek -ega -nka m elektr. hitra, navadno kratkotrajna sprememba električne napetosti **S**: napétostni impúlz (1)

napétostni ténzor -ega -ja m 1. meh. tenzor, s katerim se izražajo sile na površino umišljene infinitezimalne kocke v snovi, s katerimi se taka kocka upira deformaciji zaradi sil, ki iz okolice delujejo nanjo **S**: Cauchyjev napétostni ténzor 2. fiz. tenzor v relativnostni teoriji, ki je izvir gravitacijskega polja in ga je potrebno pripisati vsem poljem sil, prostorske komponente so enake kot pri Cauchyjevem napetostnem tenzorju

napétostni transformátor -ega -ja m elektr. instrumentni transformator, ki spreminja eno vrednost izmenične napetosti v drugo vrednost izmenične napetosti iste frekvence pri približno enakih fazi **S**: napétostnik **Sp**: napétostni merilni transformátor

napétostni udár -ega -a m elektr. prehodni napetostni val, ki pride na vod ali v opremo, za katerega sta značilna hiter vzpon in počasnejše neničajno padanje napetosti **PRIM.**: napétostna koníca (2)

napétostni udárni vál -ega -ega -a m elektr. val električne napetosti, ki se širi vzdolž elek-

tričnega voda ali tokokroga, z značilnim hitrim vzponom, ki mu sledi počasnejše padanje

napétostni udòr -ega -ôra m elektr. kratkotrajno znižanje električne napetosti pod normalno napetost v dani točki elektroenergetskega omrežja **PRIM.**: napétostna grbína

napétostni vír -ega -a m 1. elektr. vir enosmerne ali izmenične električne napetosti, npr. baterija, alternator, električni generator v hidroelektrarni 2. elektr. dvopolni element, pri katerem je električna napetost med njegovima priključkoma neodvisna od električnega toka skozenj

napétostni zlòm -ega zlòma m elektr. nenadno in veliko znižanje električne napetosti v bremenskem vozlišču proti vrednosti nič, ker postane nadomestna impedanca elektroenergetskega omrežja v njem višja od impedance bremena v vozlišču **S**: napétostna nêstabilnost

napétostno povzročêna kristalizácija -- -e -e ž kem. teh. kristalizacija v prvotno amorfnem materialu, npr. elastomeru, ki jo povzročijo mehanske napetosti

napétostno stánje -ega -a s meh. stanje telesa ali sistema, v katerem obstajajo notranje napetosti zaradi obremenitev z zunanjimi silami

napétostno varoválo -ega -a s elektr. ⚡ taljíví vlóžek

napétost razelektrítve -i -- ž elektr. najnižja električna napetost, pri kateri se v preskušancu še sproži razelektritev

napétost stíka -i -- ž elektr. električna napetost med kontaktnima elementoma pred njuno sklenitvijo ali po njuni razklenitvi

napétost tečénja -i -- ž meh. napetost, pri kateri se material preneha obnašati elastično in se začne nepovratno plastično deformirati **Sp**: méja plástičnosti **PRIM.**: Hookov zákon

napétost víra -i -- ž elektr., kem. električna napetost med odprtima sponkama napetostnega víra, npr. elektrokemijskega člana **S**: lástna napétost **Sp**: éléktromotórna síla

napihana tekstílija -e -e ž tekst. tekstílija, izdelana tako, da se množica posamičnih vlaken z zračnim tokom v več plasteh napiha na sitast brezkončni trak, nastala tekstílija pa se utrdi v napravi za utrjevanje **Sp**: zračno položena tekstílija

napihovánje -a s met. povečevanje prostornine testastega materiala zaradi razvijanja plinov v njem **PRIM.**: nabrékanje

naplavínsko rudišče -ega -a s rud. rudišče, nastalo kot aluvialna naplavina **S**: aluviálno rudišče

naplávljena tekstílija -e -e ž tekst. tekstílija, izdelana po hidrodinamičnem postopku, ki se je razvil iz tehnologije izdelave papirja, pri katerem se zelo kratka ali celo zdrobljena vlakna suspendirajo v vodi in se nato naplavljajo na sitasto površino **Sp**: vódno položena tekstílija

naplínjanje -a s met. absorpcija plina v talino iz okoliške atmosfere

napoklína -e ž met. manjša razpoka, navadno na površini preskušanca, polizdelka, izdelka, ulitka

napôlnjenost -i ž elektr. lastnost polnjivega električnega elementa, npr. akumulatorske baterije, baterijskega vložka, da je napolnjen z električno energijo do praktično 100 % svoje zmogljivosti

napôved obremenítve -i -- ž elektr. ocena pričakovanih obremenitev elektroenergetskega sistema za določen časovni interval v prihodnosti, navadno za en dan

napraševánje -a s nanašanje tankih plasti na podlago, pri katerem je vhodni material prah, npr. prašno lakiranje

napráva -e ž sestav delov in sestavin, povezanih v funkcionalno celoto, za opravljanje določenih operacij, enota v členitvi tehničnega sistema

naprédna kerámika -e -e ž ☞ téhnična kerámika

naprédni materiál -ega -a m material z občutno izboljšanimi lastnostmi, npr. žila-

vostjo, trdoto, zdržljivostjo, elastičnostjo, in novimi lastnostmi, npr. oblikovnim spominom, katerega zgradba in uporabnost je prilagojena prihodnjim področjem tehnične uporabe **PRIM.**: pametni materiál

napredovánje reakcije -a -- s kem. širjenje, razširjanje verižne reakcije, npr. gorenja, eksplozije **S**: propagácija

naprševánje -a s nanašanje tankih plasti na podlago s curkom plazme

napúšč -a m grad. del strehe med kapom in fasadno steno ali med robom čela strehe in čelno fasadno steno ali zatrepom

naráščajóče zaporédje -ega -a s mat. zaporedje realnih števil, v katerem je vsak naslednji člen večji od predhodnega

narávna bárva -e -e ž barva na podlagi naravnih barvil ali pigmentov organskega ali anorganskega izvora **PRIM.**: minerálna bárva

narávna filtrácija -e -e ž precejanje vode skozi različne geološke sklade, zemljo, peščene strukture rečnih strug

narávna gúma -e -e ž kem. teh. guma, izdelana s koagulacijo mlečka kavčukovca **S**: narávni kávkuk

narávna konstánta -e -e ž konstanta, katere osnova so nespremenljive lastnosti gradnikov snovi, npr. Bohrov magneton, Comptonova valovna dolžina

narávna konvékcija -e -e ž fiz. ☞ konvékcija

narávna móč vóda -e móč -- ž elektr. móč, pri kateri se električna impedanca voda obnaša kot čisti električni upor zaradi njegove uravnotežene induktance in kapacitance

narávna rádioaktívnost -e -i ž fiz. radioaktivnost, ki jo povzročajo dolgoživi radioaktivni izotopi na Zemlji

narávni alizarín -ega -a m kem. alizarin, pridobljen iz korenine barvilnega brošča

narávni bencín -ega -a m kem. teh. lahki bencin z območjem vrelišč 40–60 °C, ki se dobi pri de-

narávni kámen

gazolinaži zemeljskega plina in se uporablja kot topilo **S**: gazolín, petróléter

narávni kámen -ega -mna **m** grad. trden naravni material različne kemične in fizikalne sestave, ki se uporablja v gradbeništvu **Sp**: kámen (1)

narávni kávkuk -ega -a **m** kem. teh. guma, izdelana s koagulacijo mlečka kavčukovca **S**: narávna gúma

narávni logarítem -ega -tma **m** mat. logaritem, ki ima za osnovo Eulerjevo število, simbol **ln** **Sp**: Néperjev logarítem **PRIM.**: desetiški logarítem

narávni pések -ega -ska **m** 1. pesek, ki se koplje v peskokopih ali rečnih naplavinah 2. met. kremenov pesek, ki vsebuje masni delež gline 5–20 %

narávno barvílo -ega -a **s** barvilo rastlinskega ali živalskega izvora

narávno beljakovínsko vlákno -ega -ega -a **s** dlaka nekaterih živali, npr. volna, ali strjen živalski izloček, npr. svila **S**: narávno proteínsko vlákno

narávno béljenje -ega -a **s** beljenje na soncu, brez kemičnih sredstev

narávno gorívo -ega -a **s** kem. teh., stroj. gorivo rastlinskega izvora, v katerem je nakopičena sončna energija in se uporablja kot biomasa za kurjenje brez posebne predelave, npr. les, slama, lesni sekanci in lesni peleti **PRIM.**: bíogorívo

narávno proteínsko vlákno -ega -ega -a **s** dlaka nekaterih živali, npr. volna, ali strjen živalski izloček, npr. svila **S**: narávno beljakovínsko vlákno

narávno stáranje -ega -a **s** met. staranje elementa, izdelka, ki poteka v običajnih okoliščinah, npr. pri sobni temperaturi

narávno števílo -ega -a **s** mat. število, do katerega se pride s štejetjem **PRIM.**: célo števílo, réalno števílo

narávno vlákno -ega -a **s** vlakno rastlinskega, živalskega ali mineralnega izvora

narís -a **m** mat. ortogonalna projekcija predmeta na navpično ravnino $x-z$ **Sp**: narísna projékcija

narísna méra -e -e **ž** grad. ↻ navpíčna méra

narísna projékcija -e -e **ž** mat. ↻ narís

narív -a **m** grad. zemljina ali drug material, ki se narine na kup z gradbenim strojem, npr. rinežem

narívanje -a **s** grad. gradnja mostne prekladne konstrukcije, pri kateri se posamezni elementi, dolžine 15–30 m, izdelujejo na enem bregu in se s hidravlično opremo postopno potiskajo na drugi breg ali proti sosednji podpori

narívni prelòm -ega -ôma **m** grad. prelom, pri katerem je gibajoča se hribina široko narinjena na stabilno podlago

naročníška telefónska centrála -e -e -e **ž** telekom. ↻ zasébná telefónska centrála

nasadítev na čep -tve --- **ž** grad., les. lesna zveza dveh elementov, pri kateri se konec drugega elementa s pravokotnim čepom nasadi na zgornji del prvega s pravokotnim utorom, globokim do dveh petin višine elementa, ob straneh se elementa pravokotno ali diagonalno spojita s spojkami

nasadítev na pošévni ulèg -tve --- **ž** grad., les. lesna zveza dveh elementov, pri kateri se konec drugega nasadi na zgornjo stran prvega elementa s prečnim poševnim izsekom, globokim do dveh petin višine elementa, stični konec drugega elementa se poševno izseka, da se priležno vsadi v izsek prvega elementa, elementa se ob straneh spojita s spojkami

nasadítev na rávni ulèg -tve --- **ž** grad., les. lesna zveza dveh elementov, pri kateri se konec drugega nasadi na zgornjo stran prvega elementa s prečnim izrezom, globokim do dveh petin višine elementa in enako velikim kot stični konec drugega elementa, ki se vsadi v izrez, ob straneh se elementa pravokotno spojita s spojkami

nasádni kljúč -ega -a **m** stroj. ključ za vijačenje vijačne zveze s šestrobimi vijaki v obliki obroča s šestrobo ali dvanajstrobo odprtino in z

držalom, navadno kot dvojni ključ z zaporednimi standardnimi zevmi

nascétni kisík -ega -a **m** kem. kisik v trenutku nastanka pri kemijski reakciji, npr. pri razpadu vodikovega peroksida, in je zato še v obliki atomov, zato je bolj reaktiven kot molekularski kisik

nascétni vodík -ega -a **m** kem. vodik v trenutku nastanka pri kemijski reakciji, npr. med cinkom in klorovodikovo kislino, ki je še v obliki atomov in je zato bolj reaktiven kot molekularski vodik **PRIM.:** atómski vodík

nascétno stánje -ega -a **s** kem. kratkoživo, zelo reaktivno stanje nekaterih plinov v obliki atomov, še preden se ti združijo v molekule

nasékana površína -e -e **ž** grad. z zobato sekuro za kamen obdelana površina naravnega kamna

nasíčena kalomélska elektróda -e -e -e **ž** kem. kalomelska elektroda z nasičeno raztopino kalijevega klorida kot elektrolitom

nasíčena pára -e -e **ž** stroj. para, ki je v termodinamičnem ravnotežju s tekočo fazo

nasíčena raztopína -e -e **ž** kem. raztopina z največjo možno koncentracijo topljenca pri danih pogojih **PRIM.:** koncentrirana raztopína

nasíčena spojína -e -e **ž** kem. organska spojina, ki ima v molekuli med ogljikovimi atomi same enojne vezi

nasíčeni ogljikovodík -ega -a **m** kem. ogljikovodik s samimi enojnimi vezmi med ogljikovimi atomi

nasíčeni zràk -ega zràka **m** stroj. zrak, ki pri določenih temperaturi in tlaku vsebuje največjo možno količino vodne pare

nasíčenost bárve -i -- **ž** fiz. kombinacija intenzivnosti svetlobe in porazdelitve po spektru, ki daje vtis intenzivne barve, z manjšanjem nasičenosti ta preide v sivo ali belo **Sp:** saturíranost bárve

nasílicenje -a **s** met. dodajanje silicija v trdni kovinski material, npr. jeklo, nikljevo zlitino, z difuzijo, da se poveča njegova odpornost proti

oksidaciji pri visokih temperaturah, koroziji v solnih talinah, obrabi

nasíp -a **m** grad. gradbeni objekt, ki se navadno izdelava z nasipanjem od drugod pripeljane zemljine, kosov kamnine ali drugega materiala, npr. kosov betona, drobljene opeke, prodca, npr. cestni nasip, železniški nasip, valobran, nasuta pregrada

nasírna gostôta -e -e **ž** količnik mase sipke snovi in prostornine, ki jo zaseda, pri čemer je v prostornini všteta tudi prostornina praznih prostorov med posameznimi delci, merska enota kilogram na kubični meter

nasírna plôškev -e -kve **ž** grad. bočna ploskev, s katero je ob straneh omejen nasip

nasípni kót -ega -a **m** grad., kem. teh. kot, ki ga tvori strmina stožca nasutega materiala z osnovnico, pri katerem še ne pride do drsenja ali usipanja

nasípni stôžec -ega -žca **m** grad. konična nasipna ploskev

naslávljanje -a **s** telekom. postopek, pri katerem kličoči označi identiteto klicanega pri vsakem poskusu klica

naslòn -óna **m** grad. poševno odrezana ploskev lesenega elementa konstrukcije strehe, na katero se nasloni drug element pri lesni zvezi

nasprótna katéta -e -e **ž** mat. v pravokotnem trikotniku kateta, ki leži nasproti danega ostrega kota **PRIM.:** priléžna katéta

nasprótni tók -ega -a **m** kem. teh. tok, ki teče v nasprotni smeri kot prvi tok, npr. v toplotnem menjalniku, frakcionirni koloni **S:** prótitók

nastavítvena pripráva -e -e **ž** elektr., stroj. del, sestavina, mehanizem, elektronsko vezje za nastavljanje, justiranje merilnika, krmilnika ali krmilno-regulacijske naprave

nastavítveno obmóčje -ega -a **s** območje, v katerem so možne nastavitve določenih spreminljivih veličin

nastávljanje -a **s** spreminjanje položaja določenega sestavnega dela, mehanizma naprave, stroja, da naprava, stroj pravilno deluje, npr.

nastavljivi kondenzátor

nastavljanje uplinjača motorja z notranjim zgorevanjem, nastavljanje žage

nastavljivi kondenzátor -ega -ja **m** elektr. kondenzator, ki mu je mogoče spreminjati, nastavljalji kapacitanco

nasúta pregráda -e -e **ž** grad. pregrada, zgrajena z nasipavanjem izkopanih naravnih ali odpadnih industrijskih ali rudarskih materialov

nasútje -a **s** **1.** nasuta plast zrnatega, kosatega materiala, npr. v kemijskem reaktorju, metalurški peči za taljenje rud **2.** grad. neutrnjena prosto nasuta plast sipkega materiala za zapolnitev praznine, npr. med stropniki, pod podi, tlaki, ali za doseganje določenega nivoja

natakńítev -tve **ž** grad., les. lesna zveza križanja dveh lesenih elementov, pri kateri je spodnji element, npr. strešna lega, vodoraven in zgornji prečni element, npr. škarnik, nagnjen, ima trikoten urez in se natakne v trikoten urez na spodnjem elementu, pribije ali spoji s sornikom

natakńítev z zódom -tve -- -- [zé] **ž** grad., les. natakńítev, pri kateri je spodnji element, npr. strešna lega, vodoraven in zgornji prečen, npr. škarnik, nagnjen in ima trapezni urez, s katerim se natakne na poševno urezan zob v spodnjem elementu in pritrdi z žičnikom

nataljevánje -a **s** met. začetek taljenja trdnine, npr. na površini, robovih delcev, če se toplota dovaja od zunaj

natánčnost -i **ž** **1.** mera za podrobnost izražanja določene veličine **Sp:** precíznost **2.** mera za ponovljivost meritve **PRIM.:** tóčnost **3.** lastnost, stopnja sposobnosti, npr. orodja, naprave, instrumenta, da deluje z določenim najmanjšim odstopanjem ali znotraj dopustnih toleranc **4.** skladnost dobljenih podatkov pri ponovljenih opazovanjih **Sp:** precíznost

natég -éga **m** meh. sočasno delovanje dveh enako velikih, nasprotno usmerjenih sil, ki ležita na isti premici in delujeta tako, da skušata telo raztegniti

natéga -e **ž** **1.** pripomoček, navadno v obliki ukrivljene elastične cevi, za pretakanje tekočin

iz višje ležeče posode čez njen rob v nižje ležečo posodo **S:** sifón (2) **2.** pripomoček, navadno steklena cev s posodo, za odvzem tekočine s podtlakom, npr. iz soda **3.** grad. ☞ sifónski prelív

natezálník -a **m** stroj. stroj za natezanje, npr. pločevine, žice, cevi, z namenom ravnanja

natežna armatúra -e -e **ž** grad. armatura za prevzemanje nateznih obremenitev v armiranobetonski konstrukciji

natežna cóna -e -e **ž** meh. območje v nosilcu, obremenjenem na upogib, kjer se pojavljajo natezne napetosti **PRIM.:** tláčna cóna (1)

natežna napétost -e -i **ž** meh. napetost v materialu, konstrukciji pri nategu

natežna obremenítev -e -tve **ž** meh. obremenitev z natezno silo, ki razteguje telo

natežna trđnost -e -i **ž** trdnost materiala pri natezni obremenitvi

natežni dinámíčni próžnostni módul -ega -ega -ega -a **m** meh. dinamični próžnostni modul viskoelastičnih materialov, izračunan iz nateznih dinamičnih preskusov, sestavljen iz shranjene energije, ki predstavlja elastično komponento modula, in iz energije, ki se izgubi kot toplota ter predstavlja viskozno komponento modula

natežni preskús -ega -a **m** preskus za ugotavljanje natezne trdnosti materiala s standardiziranim preskušancem na trgalnem stroju

natežni preskús v vróčem -ega -a -- -- **m** met. natezni preskus za ugotavljanje termomehanskih lastnosti materiala pri segrevanju do višjih temperatur

natežno-tláčni stròj -ega stròja **m** met., stroj. ☞ preskuševálník dinámíčne trđnosti

NATM-metóda -e [enateèm] **ž** (ang. NATM – New Austrian Tunneling Method) grad. gradnja predorov, pri kateri se izkoristi nosilnost skalnega masiva, v katerega se koplje polni profil predora, izkopana odprtina se takoj zavaruje s tanko plastjo zaščitnega brizganega betona, ki z radialno uvrtnimi geotehničnimi sidri

aktivira naravni nosilni obroč v skali okoli izkopa, z geotehničnimi inštrumenti se lahko spremlja porazdelitev napetosti v skali **S**: nôva avstrijska metoda grádnje predôrov **PRIM.**: NMT-metóda

natòk -óka **m 1.** dotok fluida v sistem od zgoraj **2.** stroj. dotok delovnega fluida v rotor, gonilnik turbinskega stroja

nátrij -a **m kem.** element iz skupine alkalijских kovin, mehka, srebrnobela, zelo reaktivna kovina, ki burno reagira z vodo, uporablja se za proizvodnjo natrijevega hidridoaluminata, natrijevega hidridoborata, kot hladilo v nekaterih jedrskih reaktorjih, simbol Na

nátrijev acetát -ega -a **m kem.** natrijeva sol ocetne kisline, $\text{NaCH}_3\text{COO} \cdot 3\text{H}_2\text{O}$, bela kristalinična snov, uporablja se kot prehranski dodatek, regulator kislosti v živilih, zaradi velike kristalizacijske toplote kot akumulator toplote, npr. v grelnih blazinicah za roke

nátrijeva sijálka -e -e **ž elektr.** razelektritvena sijalka, v kateri oddaja rumeno enobarvno svetlobo natrijeva para

nátrijev benzoát -ega -a **m kem.** natrijeva sol benzojske kisline, ki se uporablja predvsem kot konzervans in prehranski dodatek

nátrijev cianíd -ega -a **m kem.** natrijeva sol cianovodikove kisline, NaCN , zelo strupena bela kristalinična snov, ki se uporablja za cianidno luženje zlata in srebra, v kopelih za galvansko srebrenje, zlatenje, nikljanje

nátrijev citrát -ega -a **m kem.** natrijeva sol citronske kisline, ki se uporablja kot prehranski dodatek za uravnavanje kislosti hrane

nátrijev díhidrogénfosfát -ega -a **m kem.** natrijeva dihidrogensol fosforjeve(V) kisline, NaH_2PO_4 , za impregniranje tkanin proti vnetljivosti **S**: mónonátrijev fosfát

nátrijev fenolát -ega -a **m kem.** natrijev fenoksid, $\text{C}_6\text{H}_5\text{ONa}$, uporablja se za proizvodnjo salicilne kisline z reakcijo karboksiliranja

nátrijev fluorídosilikát -ega -a **m kem.** natrijeva sol heksafluoridosilicijeve kisline,

Na_2SiF_6 , uporablja se za utrjevanje betona in kot insekticid za les **Sp**: nátrijev fluorosilikát

nátrijev fluorosilikát -ega -a **m kem.** ☞ nátrijev fluorídosilikát

nátrijev fosfát -ega -a **m kem.** natrijeva sol fosforjeve(V) kisline, Na_3PO_4 , brezbarvni kristali, topni v vodi, uporablja se v čistilih in pralnih praških skupaj z detergenti, v spajkalnih praških **S**: trínátrijev fosfát

nátrijev glutamát -ega -a **m kem.** mononatrijeva sol glutaminske kisline, bel kristaliničen, v vodi topen prašek, uporablja se v živilstvu kot prehranski dodatek za izboljšanje okusa

nátrijev héksamétafosfát -ega -a **m kem.** ☞ nátrijev polifosfát

nátrijev hidrogénborát -ega -a **m kem.** natrijeva hidrogensol borove kisline, Na_2HBO_3 , brezbarvna, kristalinična, v vodi topna snov, ki se uporablja kot sestavina frit za emajle in varilne praške, kot zaviralec gorenja

nátrijev hidrogénfosfát -ega -a **m kem.** natrijeva hidrogensol fosforjeve(V) kisline, Na_2HPO_4 , v vodi topen bel prah, ki se uporablja za preprečevanje sprijemanja sipkih snovi **S**: dínnátrijev fosfát

nátrijev hidrogénkarbonát -ega -a **m kem.** natrijeva hidrogensol ogljikove kisline, NaHCO_3 , bel, v vodi slabo topen prah, vmesni proizvod pri proizvodnji kalcinirane sode, uporablja se v živilstvu, kot gasilno sredstvo v gasilnikih na prah, kot sredstvo za nevtralizacijo kislin ob razlitjih **Sp**: sóda bikarbóna

nátrijev hidrogénsulfát -ega -a **m spojina** NaHSO_4 , ki se uporablja v kemični, papirni, usnjarski industriji

nátrijev hidroksíd -ega -a **m kem.** spojina natrijevega in hidroksidnega iona, NaOH , bela higroskopna snov, močna baza, pomembna osnovna kemikalija, uporablja se pri pridobivanju glinice po Bayerjevem postopku, pri proizvodnji mila, v papirni industriji

nátrijev hipoklorit -ega -a **m kem.** natrijeva sol klorove(I) kisline, NaOCl , močen oksidant,

nátrijev karbonát

uporablja se za beljenje tkanin, v razkužilnih sredstvih

nátrijev karbonát -ega -a m kem. natrijeva sol ogljikove kisline, Na_2CO_3 , bel, v vodi topen prah, uporablja se zlasti kot pomembna surovina pri proizvodnji stekla, za mehčanje vode **Sp**: sóda

nátrijev kloríd -ega -a m kem. natrijeva sol klorovodikove kisline, NaCl , brezbarvna kristalinična snov, ki se uporablja kot kuhinjska sol v prehrani, za zimsko soljenje cest, kot industrijska surovina, npr. za proizvodnjo klor, natrijevega hidroksida **S**: sól (2)

nátrijev nitrát -ega -a m kem. natrijeva sol dušikove kisline, NaNO_3 , bela kristalinična trdna snov, dobro topna v vodi, uporablja se za proizvodnjo mineralnih gnojil, kot prehranski dodatek in konzervans v živilski industriji

nátrijevo mílo -ega -a s kem. teh. trdna zmes natrijevih soli višjih maščobnih kislin, navadno pralno mílo, ki se dobi z umiljenjem maščobe z natrijevim hidroksidom in naknadnim izsoljevanjem mila iz nastalega milnega kleja **Sp**: jédrno mílo

nátrijev perborát -ega -a m kem. natrijev peroksoborat, $\text{NaBO}_2(\text{OH})_2$, brezbarvna, kristalinična, higroskopna, v vodi topna snov, oksidant, v vodi razpade na natrijev hidrogenborat in vodikov peroksid, uporablja se kot blago belilo v pralnih sredstvih

nátrijev polifosfát -ega -a m kem. zmes polimernih natrijevih metafosfatov, $(\text{NaPO}_3)_n$, ki se uporablja za mehčanje vode, kot sestavina pralnih praškov, prehranski dodatek v živilih, sekvestrant **Sp**: Grahamova sól, nátrijev héksa-métafosfát

nátrijev polistirénsulfonát -ega -a m kem. natrijeva sol polistirensulfonske kisline – derivata polistirena, $[-\text{CH}(\text{C}_6\text{H}_4\text{SO}_3\text{Na})-\text{CH}_2-]_n$, linearni polimer je bela, v vodi topna snov, premrežen pa je rjav in v vodi netopen, uporablja se kot ionski izmenjalec zlasti za mehčanje vode, za ionskoizmenjalne membrane v gorivnih členih

nátrijev sulfát -ega -a m kem. natrijeva sol žveplove kisline, Na_2SO_4 , brezbarvni kristali, uporablja se kot dodatek v pralnih sredstvih, papirni in tekstilni industriji, steklarstvu

nátrijev sulfít -ega -a m kem. natrijeva sol žveplaste kisline, Na_2SO_3 , navadno heptahidrat $\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, bela kristalinična snov, reducent, uporablja se kot belilo v papirni industriji, v živilski industriji kot konzervans E221, v vinarstvu

nátrijev tetraborát -ega -a ž kem. natrijeva sol borove kisline, ki se uporablja pri izdelavi stekla, keramike, detergentov

nátrijev tíosulfát -ega -a m kem. natrijeva sol tiožveplove kisline, $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, brezbarvni kristali, uporablja se v tekstilni industriji kot antiklor

nátrijev trifosfát -ega -a m kem. natrijeva sol tripolifosforjeve kisline, $\text{Na}_5\text{P}_3\text{O}_{10}$, bel prašek, sestavina pralnih praškov, ki mehča vodo **S**: nátrijev trípolifosfát

nátrijev trípolifosfát -ega -a m kem. natrijeva sol tripolifosforjeve kisline, $\text{Na}_5\text{P}_3\text{O}_{10}$, bel prašek, sestavina pralnih praškov, ki mehča vodo **S**: nátrijev trifosfát

natrónsko ápno -ega -a s kem. teh. zmes natrijevega in kalcijevega hidroksida, uporablja se za absorpcijo ogljikovega dioksida v kemični analizi, pri splošni anesteziji in v dihalnih aparatih z zaprtim obtokom

navádna méď -e medí ž met. med z masnim deležem cinka okoli 37 %, primerna za hladno preoblikovanje, izdelavo vijakov, kovc

navádna žúka -e -e ž gozd. gram iz družine metuljnic (*Spartium junceum* L.), ki se goji za zaščito proti površinski eroziji, za olje, vlakna, celulozno vlaknino **Sp**: brnístra

navádni motórni bencín -ega -ega -a m kem. teh. motorni bencin z oktanskim številom pod 91

navár -a m met., var. material, nanesen na osnovni material z varjenjem

navárjanje -a s met., var. nanašanje kovinske plasti na površino kovinskega materiala z varjenjem, da se zagotovijo želene mere ali lastnosti

navidezna gostôta -e -e ž gostota porozne snovi, pri kateri je v prostornino vključena tudi prostornina zaprtih por

navidezna magnitúda -e -e ž astr. logaritemsko merilo za gostoto svetlobnega toka z astronomskega objekta, definirano s formulo $m = 2,5 \log_{10} (E/E_0)$, pri čemer je E gostota svetlobnega toka z objekta, zvezde, merjena na katerem od dogovorjenih fotometričnih kanalov, simbol m **PRIM.**: absolutna magnitúda

navidezna mój -e močí ž **1.** elektr. zmnožek fazorja napetosti in fazorja toka v enofaznem sinusnem izmeničnem sistemu, simbol S , merska enota volt amper **2.** elektr. zmnožek korena iz tri, fazorja medfazne napetosti in fazorja toka, merska enota volt amper **S**: kompléksna mój

navidezna poróznost -e -i ž prostorninski delež odprtih por v porozni trdnini

navidezna prostornína -e -e ž celotna prostornina brez prostornine odprtih por

navidezno zasébnó omréžje -ega -ega -a s telekom. omrežje, ki omogoča razširitev zasebnega komunikacijskega omrežja z delno uporabo javnega omrežja in hkrati oddaljen dostop in povezave med usmerjalniki **K**: VPN

Navier-Stokesove enáčbe -vih enáčb [navjé stóuksove] ž mn. mat. nelinearne parcialne diferencialne enáčbe, s katerimi se opisuje dinamika viskoznih fluidov

navigácijska lúč -e lučí ž prom. signalna luč na plovilu, ki kaže njegov položaj, profil in smer plovbe **S**: pozicijska lúč (2)

navijálni avtomát -ega -a m naprava za avtomatično navijanje tuljav, navitij, prej, ploskih tekstilij

navijálni bóben -ega -bna m met. boben z lastnim pogonom za navijanje tankega kovinskega traku, ki po valjanju prihaja iz valjalnega stroja ali z valjalne proge

navijálnik -a m stroj. naprava, stroj za navijanje

navíjanje -a s večkratno ovijanje tankega podolgovatega predmeta okrog česa, npr. valjanega kovinskega traku na navijalni boben, niti, žice na tulec, jedro transformatorja, papirnega traka na stročnico

navítek -tka m sukanec, preja, žica, ki je navita npr. na papirnat, plastičen, lesen tulec

navítje -a s elektr. navadno v obliki vijačnice navita žica, npr. v tuljavi, transformatorju, ali zvita cev, npr. v toplotnem menjalniku

navòj -ôja m stroj. v obliki vijačnice vrezana površina vijaka, vijačnega vretena, matice, vodilne matice

navòjnica -e ž **1.** stroj. zvita ploskev, omejena z zunanjó in notranjío vijačnico navoja, njena prečna stranica je pravokotna na os pri pravokotnem navoju in poševna na os pri trikotnem in trapeznem navoju vijaka ali polža **Sp**: helikoíd **2.** stroj. funkcionalni del polža s pravokotnim navojem pri polžnem transporterju **3.** grad. ↻ roléta

navòjni konéktor -ega -ja m elektr. konektor za navojno povezavo konektorskega vtiča s konektorsko vtičnico

navòjni svéder -ega -dra m stroj. sveder za vrezovanje navojev v različne materiale

navòjno rezílo -ega -a s stroj. orodje iz orodnega jekla za vrezovanje navojev

navòj za dvókoló -ôja --- m stroj. colski navoj trikotnega profila s kotom 60° , ki se uporablja za dvokolo

navòr -ôra m **1.** projekcija momenta sile na os, simbol T , merska enota newton meter **Sp**: vrtilni moment (1) **2.** fiz. vektorski produkt krajevnega vektorja od osišča do prijemališča sile in sile **Sp**: vrtilni moment (2)

navòr magnétnega pólja -ôra --- m fiz. navor, s katerim deluje magnetno polje na magnetni dipol

navórni motór -ega -ja m elektr. brezkrtačni sinhronski motor s trajnim magnetom, ki ima

velik navor pri manjših hitrostih vrtenja, tudi pri popolni zaustavitvi

navòz -ôza m 1. grad. utrjena poševna ravnina za lažji dostop na višji nivo 2. grad. poševna ravnina, na kateri se gradi in po zgraditvi z nje splavi ladja

navozíščé -a s rud. mesto v jami, navadno blizu jaška, kamor se pripelje premog, ruda z odkopnih delovišč

navpíčna globína -e -e ž rud. globina jaška, merjena od ustja jaška do določenega mesta

navpíčna méra -e -e ž grad. dejanska mera v navpični ravnini **Sp:** narísna méra

navpíčnica -e ž mat. premica, pravokotna na vodoravno ravnino

navpíčni kót -ega -a m kot s krakoma v navpični ravnini, pri čemer je prvi krak presečišče navpične in vodoravne ravnine

navpíčni pehálni stròj -ega -ega strója m stroj. pehalni stroj z navpičnimi delovnimi gibi za obdelavo kovin z odrezovanjem, odzemanjem materiala s pehalom, katerega gibi so krajši kot pri vodoravnem stroju, uporablja se za izdelavo notranjih in zunanjih utorov, žlebov, ozobja

navrtanje -a s stroj. začetno vrtenje kot vodilo svedru za nadaljnje vrtenje

návtična mílja -e -e ž merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za dolžino, simbola M in NM, 1 M = 1852 m **S:** mórska mílja **PRIM.:** mílja

navulkanizíranje -a s stroj. postopek za trajno spojitve elastomernega materiala z neelastomernim ob hkratni vulkanizaciji elastomera, npr. navulkaniziranje gume na kord pnevmatike **Sp:** vulkanizácija (2), vulkanizíranje (2)

nazív -a m izraz, ki opredeljuje vrsto, izvedbo, velikost, značilno lastnost tehničnega izdelka

nazívna debelína -e -e, ž stroj. ☞ iménska debelína

nazívna frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca, navedena v specifikaciji aparata, naprave, stroja, po kateri so določeni preskusni pogoji in frekvenčne meje pri uporabi

nazívna impedáncia merílnega transformátorja -e -e --- ž elektr. impedanca sekundarnega električnega tokokroga, ki pripada nazivnemu toku pri nazivni napetosti

nazívna méra -e -e ž grad. s standardom ali tehničnim normativom določena dimenzija izdelka, navadno na celo število zaokrožena dejanska mera **Sp:** iménska méra (2)

nazívna móč -e močí ž elektr. dogovorjena vrednost navidezne moči za dimenzioniranje in preskušanje pri nazivni napetosti in nazivni hitrosti, npr. generatorja, transformatorja

nazívna napétost -e -i ž elektr. standardna električna napetost, ki se upošteva pri snovanju sestavine, naprave, stroja, konstrukcije, postroja **S:** stroj. iménska napétost

nazívna vrédnost -e -i ž elektr. vrednost veličine za opis pri konstruiranju, projektiranju, izbiri sestavnega dela, sestavine, naprave, stroja, opreme **S:** stroj. iménska vrédnost

nazívni navòr -ega -ôra m elektr. navor elektromotorja na pogonski gredi pri nazivni moči in nazivni vrtilni frekvenci **PRIM.:** iménski navòr

nazívni nivó -ega -ja m elektr. nivo električne moči, električne napetosti, električnega toka, pri katerem se merijo določene tehnične lastnosti

nazívni premér -ega -a m elektr., grad. s standardom ali tehničnim predpisom določen premer **Sp:** iménski premér (2)

nazívno obmóčje -ega -a s elektr. območje delovanja naprave, stroja, ki se uporablja pri dimenzioniranju, konstruiranju

naznáčena móč -e močí ž elektr. moč, ki jo navede proizvajalec, zapisana na identifikacijski ploščici naprave, stroja **Sp:** indicírana móč (1)

naznáčena napétost -e -i ž elektr. napetost, ki jo proizvajalec navede, zapiše na oznake za določene pogoje delovanja, obratovanja sestavine, naprave, stroja in je v določenih primerih lahko enaka nazivni napetosti

naznáčena vrédnost -e -i ž elektr. vrednost značilne veličine tehničnega parametra izdelka,

ki jo navede proizvajalec, npr. naznačena napetost, naznačena moč, naznačena vrtilna frekvenca pri rotacijskih strojih **PRIM.**: iménska vrédnost

naznáčeni praznilni tók -ega -ega -a m elektr. praznilni tok, naveden v specifikaciji ali naznačen na bateriji, kondenzatorju

naznáčeni tók -ega -a m elektr. električni tok, ki ga proizvajalec navede, zapiše na oznake za določene pogoje delovanja, obratovanja naprave, npr. transformatorja

nazóbčana podlózka -e -e ž stroj. podlózka z nazobčanim obodom, ki zagotavlja večjo varnost pred odvijanjem matice pri vijačni zvezi

nažebjlána plóšča -e -e ž grad., les. sredstvo za bočno okrepitev vozlišč, stikov ali spajanje lesenih elementov lesne zveze, s strani nameščena in v les zabita pravokotna 1–4 mm debela jeklena pločevina, ki ima po površini izsekane in pravokotno ukrivljene do 15 mm dolge konice

Nd:YAG-láser -ja [néodimjág] m fiz. infrardeči optično črpani laser, v katerem je aktivno sredstvo kristal itrij-aluminijevega oksida, $Y_3Al_5O_{12}$, dopiran z neodimovimi atomi

nèarmírani betón -ega -a m grad. beton brez vgrajene armature

nebésna mehánika -e -e ž področje astronomije, ki je s proučevanjem kinematike gibanja nebesnih teles utemeljilo dinamiko

nebésna sfêra -e -e ž astr. navidezna sfera z neskončnim polmerom in središčem v izbranem navideznem opazovališču, npr. središču Zemlje, Sonca, Galaksije, na katero se projicirajo položaji nebesnih teles

nebésne koordináte -ih -át ž mn. astr. koordinate za določanje položaja nebesnega telesa na nebesni sferi, npr. ekvatorske koordinate, ekliptične koordinate, galaktične koordinate

nebésni ekvátor -ega -ja m astr. krog na nebesni sferi, kjer se ta seka z ravnino zemeljskega ekvatorja

nebésni meridián -ega -a m astr. meridian koordinatnega sistema, v katerem je os z os vrtenja Zemlje

nebésni pól -ega -a m astr. točka na nebesni sferi, okoli katere se navidezno vrti nebo

nebésno teló -ega telésa s zunajzemeljsko telo, ki se vidi na nebu, npr. Sonce, Luna, planeti, kometi, zvezde

nèčísti gramòz -ega -óza m grad. gramoz, ki vsebuje koherentne materiale

nèčísti pôlprevódnik -ega -a m elektr., fiz. polprevodnik, v katerem sta koncentraciji gibljivih elektronov in praznin v termičnem ravnovesju zaradi primesi nečistot bistveno različni **Sp.** eks-trínzični pôlprevódnik

nèčístóča -e ž kem. neželena primes, ki navadno v manjših količinah spremlja osnovno sestavino

nèčístóta -e ž fiz., kem. namensko dodana primes v spojinah, da se dosežejo posebne lastnosti, npr. polprevodnikov, luminoforov

nèdestruktívno preskúšanje -ega -a s **1.** ➞ nèporúšno preskúšanje (1) **2.** grad. ➞ nèporúšno preskúšanje

nèdobávljena energíja -e -e ž elektr. energija, ki bi jo dobavil elektroenergetski sistem, če ne bi prišlo do prekinitve napajanja

nèdolóčeni integrál -ega -a m mat. funkcija $F(x)$, katere odvod je prvotna funkcija $f(x)$

nèdolóčenost -i ž mat. lastnost linearnega sistema enačb, ki ne določa vseh neznank, npr. če je neznank več kot enačb

nèdušêno eléktrično níhanje -ega -ega -a s elektr. električno nihanje, kadar se nihajnemu krogu v ritmu njegove frekvence dovaja električna ali magnetna energija

nèdušêno níhanje -ega -a s fiz. nihanje, katerega amplituda se s časom ohranja, navadno zato, ker energijske izgube nadomešča dodatni mehanizem, npr. vzmet pri mehanski uri

nèelástični trék -ega -a m fiz. trk, pri katerem se del kinetične energije, ki so jo imela telesa pred

nèelástično sípanje

trkom, spremeni v povečanje notranje energije enega ali več udeleženih teles, npr. pri močnem trku krogle z debelim kosom lesa se kinetična energija spremeni v delo, ki napravi luknjo, in v toploto, zaradi katere se les segreje, pri trku dveh atomov v osnovnem stanju preideta oba ali eden od njiju v vzbujeno stanje

nèelástično sípanje -ega -a s fiz. sipanje, pri katerem sipani delec in sipalec oddasta ali sprejmeta del kinetične energije na račun spremembe notranje energije enega ali obeh delcev, npr. pri ionizaciji atomov s trki

nèevklídska geometrija -e -e ž geometrija, za katero ne velja peti aksiom evklidske geometrije o vzporednicah

néfelometrija -e ž kem. metoda za merjenje motnosti, npr. vode naravnih vodotokov, ali koncentracije delcev v suspenziji, pri kateri se meri jakost sipane svetlobe **PRIM.**: túrbidimetrija

negácija -e ž mat. logična operacija, ki spremeni vrednost 1 v 0 ali vrednost 0 v 1

nègalvánsko pokovínjenje -ega -a s elektr., met. nanos kovinske plasti brez delovanja električnega toka, npr. kemično nikljanje **Sp**: brezto-kóvno pokovínjenje

négativ -a m ponazoritev predmeta z obrnjenim reliefom, na katerem so izbokline predmeta ponazorjene kot vdolbine in obratno

négativna armatúra -e -e ž grad. armatura za prevzemanje negativnih momentov, navadno položena v zgornji coni nosilca ali plošče, kjer se pojavljajo natezne napetosti, npr. pri balkonih **S**: zgórnja armatúra

négativna dioptrija -e -e ž fiz. dioptrijska, izražena z negativnim številom, kadar se vpadni vzporedni snop žarkov, ki pada na lečo, zrcalo, po prehodu razprši

négativna elektróda -e -e ž **1.** elektr. elektroda, ki lahko oddaja nosilce negativnega naboja v medij z nižjo prevodnostjo ali sprejema nosilce pozitivnega naboja iz njega **S**: katóda (1) **2.** kem. elektroda v elektrolizni celici, na kateri

poteka redukcija **S**: katóda (2) **3.** kem. elektroda v galvanskem členu, na kateri poteka oksidacija **S**: anóda (3)

négativna komponêta -e -e ž elektr. simetrična komponenta fazorjev toka ali napetosti, ki velja za nesimetrični trifazni sistem in se vrti v negativno smer **Sp**: invêrna komponêta

négativna povrátna zvéza -e -e -e ž elektr., stroj. povratna zveza pri regulaciji tehničnega sistema, pri katerem se izhodni signal vrne na vhod, v primerjalnem členu pa se oblikuje krmilni signal, ki zmanjšuje razliko vrednosti izhodnega in vhodnega signala **PRIM.**: pózitivna povrátna zvéza

négativna spónka -e -e ž elektr. sponka, proti kateri teče električni tok iz električnega tokokroga pri praznjenju električnega akumulatorja, baterijskega člena ali v električni tokokrog pri polnjenju

négativne komponête napétosti -ih -ênt -- ž mn. elektr. sistem trifaznih komponent električne napetosti v simetričnih komponentah, ki se vrtijo v nasprotni smeri vrtenja napetosti

négativne komponête tóka -ih -ênt -- ž mn. elektr. sistem trifaznih komponent električnega toka v simetričnih komponentah, ki se vrtijo v nasprotni smeri vrtenja napetosti **Sp**: négativni systém tokòv

négativni momênt -ega -ênta m grad. moment zaradi lastne teže konzolnega ali kontinuirnega nosilca, ki povzroči nateg nad podporami nosilca na njegovi zgornji strani

négativni odcèp -ega -épa m elektr. odcep transformatorja z negativnim odcepnim faktorjem

négativni pól -ega -a m **1.** elektr. pol, v katerega po dogovoru teče električni tok **2.** fiz. pol, v katerega po dogovoru vstopajo silnice električnega polja

négativni síj -ega -a m elektr. svetljenje v območju za katodnim temnim prostorom **S**: négativno tlênje

négativni systém napétosti -ega -a -- m elektr. sistem trifaznih komponent električne

napetosti v simetričnih komponentah, ki se vrtijo v nasprotni smeri vrtenja napetosti

négativni systém tokòv -ega -a -- m elektr. ➡
négativne komponènte tóka

négativni temperatúrni koeficiènt -ega -ega -ènta m fiz. temperaturni koeficient snovi, katere upornost se z višanjem temperature znižuje K: NTK

négativno prekritje -ega -a s stroj. prekritje, npr. pri batnem krmilnem ventilu, če je krmilno polje ožje od krmilnega kanala **PRIM.**: ničelno prekritje, pózitivno prekritje

négativno tlènje -ega -a s elektr. svetlenje v območju za katodnim temnim prostorom S: négativni síj

négativno zaporédje -ega -a s elektr. trifazne komponente v simetričnih komponentah električnega sinusnega toka ali napetosti, ki se vrtijo v nasprotni smeri vrtenja napetosti

nègotòvost -i ž ocenjena količina, delež, za katerega se lahko opazovana, merjena, izračunana vrednost razlikuje od prave vrednosti

negovánje betóna -a -- s grad. zaščita betona pred zunanjimi vplivi, ki bi poslabšali kakovost strjenega betona ali povzročili poškodbe v času od vgradnje do dosežene končne kakovosti

nèhidrávlično vezívo -ega -a s grad. gradbeni material, ki se ob prisotnosti vode veže, a strdi le na zraku in trajno obdrži obliko, npr. mavec, apno, vodno steklo

nèholonómna véz -e vezí ž meh. zveza med posplošenimi koordinatami, ki je odvisna od časovnega razvoja dinamičnega sistema, npr. gibanje točkaste mase, zaprte v škatli, se lahko opiše s tremi koordinatami x, y, z , ki so neodvisne, dokler delec ne udari v steno, ki predstavlja vez

nèhomogéna diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. diferencialna enačba, katere leva stran je linearna kombinacija višjih odvodov neznane funkcije s koeficienti, ki so lahko tudi znane funkcije, desna stran pa je različna od nič

nèinerciální systém -ega -a m fiz. opazovalni sistem, ki je pospešen ali se vrti glede na inercialnega

nèiónsko površínsko aktívno srédstvo -ega -ega -ega -a s kem. površinsko aktivna snov, ki ima poleg hidrofobnega dela neionski hidrofilni del

nèizrábna akumulácija -e -e ž prostornina zbiralnika pod nivojem dna najnižjega izpusta

nèizrážení pól -ega -a m elektr. del valjastega jedra električnega rotacijskega stroja, ki deluje kot pol pri vzbujanju s porazdeljenim vzbujalnim navitjem

nèkoheréntna enòta -e -e ž merska enota, v kateri ima enačba številskih vrednosti skupaj s številskimi faktorji različno obliko od ustrezne enačbe veličine, npr. km/h je nekoherentna enota merske enote m/s **PRIM.**: koheréntna enòta, koheréntna izpeljana enòta

nèkoheréntna mèja -e -e ž met. fazna meja, skozi katero se v trdnini zaradi prevelikih razlik v kristalni zgradbi ali v mrežnih konstantah kristalne ravnine ne nadaljujejo iz ene faze v drugo

nèkoheréntna zemljína -e -e ž grad. malo stisljiva, nevezljiva debeložrnata zemljina, pri kateri so zrna večja od 0,063 mm, osnova za klasifikacijo je granulometrijska sestava, npr. gramoz, pesek, mivka

nèkoheréntni materiál -ega -a m grad. debeložrnat, sippek material iz nepovezanih zrn, ki se uporablja za izdelavo nasipov ali kot agregat za betone in malte, npr. drobir, drobljenec, tolčenec, nekoherentna zemljina

nèkomutatívna grúpa -e -e ž mat. grupa z operacijo, ki ni komutativna, tako da je rezultat odvisen od vrstnega reda operandov, npr. grupa zasukov ploskev Rubikove kocke, ker zasuk okrog osi x , ki sledi zasuku okrog osi y , ne da iste konfiguracije kocke kot zasuk okrog osi y , ki sledi zasuku okrog osi x **PRIM.**: komutativnost

nèkovína -e ž kem. element, ki nima lastnosti kovine, npr. ogljik, dušik, žveplo, klor

nèlineárna elástičnost -e -i ž fiz. elastičnost, pri kateri deformacija ni linearno odvisna od napetosti

nèlineárna enáčba -e -e ž mat. enáčba, v kateri nastopajo neznanke ali neznane funkcije v potencah ali kot argumenti funkcij

nèmetamérni bárv -ih bárv ž dv. barvi, ki imata identične krivulje odbite optične gostote in sta pri vseh pogojih enaki **S**: nèpogójno enáki bárv

némška trdótna stopínja -e -e -e ž merilo za trdoto vode, izraženo kot masna koncentracija kalcijevega oksida, CaO, simbol °dH, 1 °dH = 10 mg/l

nènasíčena spojína -e -e ž kem. organska spojina, ki ima v molekuli med ogljikovimi atomi eno ali več dvojnih ali trojnih vezi

nènasíčeni ogljikovodík -ega -a m kem. ogljikovodik z eno ali več dvojnimi ali trojnimi vezmi med ogljikovimi atomi **PRIM.**: dién

nenewtonska tekočina -e -e [nènjútska] m fiz. tekočina, v kateri tenzor napetosti ni linearna funkcija tenzorja deformacijskih hitrosti **PRIM.**: newtonski flúid

nèobratoválnost -i ž stanje, v katerem naprava, stroj, postroj ne izvaja svoje funkcije

neodím -a m kem. element iz skupine lantano-idov, uporablja se za zlitine za trajne magnete, skupaj s prazeodimom kot sestavina stekla za zaščitna očala varilcev in steklopihačev, za laserje, simbol Nd

nèodmévna sôba -e -e ž fiz. soba s tako oblikovanimi in opremljenimi stenami, tlemi in stropom, da absorbirajo zvok ali radiofrekvenčne signale **S**: glúha sôba **Sp**: tíha sôba

nèodvísna enáčba -e -e ž mat. enáčba v sistemu enáčb, ki je ni mogoče izraziti z drugimi enáčbami

nèodvísna spremenljívka -e -e ž mat. spremenljívka, katere vrednost se lahko poljubno izbere in ni odvisna od vrednosti drugih spremenljivk

nèodvísni vír -ega -a m elektr. idealni napetostni ali tokovni vir, ki ni odvisen od zunanje električne napetosti ali električnega toka

nèomočljívost -i ž lastnost trdne površine, da se je tekočina ne oprime **PRIM.**: hidrofóbnost, vodoodbójnost

néon -a m kem. element iz skupine žlahtnih plinov, uporablja se v neonskih ceveh, za laserje, simbol Ne

néonska cév -e cévi ž plinska razelektritvena sijalka iz steklene cevi, napolnjene z neonom pri nizkem tlaku, ki se uporablja za osvetljevanje, reklamne napise

néonska tlívka -e -e ž elektr. tlívka, ki vsebuje neon in se uporablja kot vidni indikator električne napetosti ali položaja, npr. stikala

neoprén -a m kem. teh. sintetična guma, izdelana s polimerizacijo kloroprena, uporablja se za cevi, tesnila, korozijsko odporne prevleke, npr. reaktorjev, potapljaške obleke

nèorientírana míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura kovinskega materiala, v katerem so kristalna zrna poljubno usmerjena

nèorientírana pločevína -e -e ž met. jeklena pločevina za gradnjo jeder transformatorjev, ki ima neorientirano mikrostrukturo **S**: éléktropločevína **PRIM.**: dinámska pločevína

nèosvínčeni bencín -ega -a m kem. teh. motorni bencin z manj svinca kot 0,01 g/l za uporabo v avtomobilskih motorjih s katalizatorjem

néper -ja m fiz. merska enota za nivo poljske veličine, npr. raven zvočnega tlaka, zvočne moči, glasnosti, izražena z naravnim logaritmom količnika merjene in primerjalne vrednosti, simbol Np **PRIM.**: bél, decibél, fón

Néperjev logarítem -ega -tma m mat. ➔ narávni logarítem

néperska absorbánca -e -e ž fiz., kem. negativni naravni logaritem prepustnosti plasti za elektromagnetno valovanje, simbol A_e **PRIM.**: absorbánca (1), óptična gostóta

nèpéstra bárvá -e -e ž barva brez izraženega barvnega tona, ki se zaznava kot bela, črna in različni sivi odtenki **S**: ákromátična bárvá, nevtrálna bárvá

nèplemeníta kovína -e -e ž met. kovina, ki je slabše odporna proti koroziji kot plemenite kovine

nèpogójno enáki bárví -- -ih bárv ž dv. barvi, ki imata identične krivulje odbite optične gostote in sta pri vseh pogojih enaki **S**: nèmeta-mérni bárví

nèpolárna molékula -e -e ž kem. molekula, ki nima permanentnega dipolnega momenta, ker v njej ni polarnih vezi, npr. O_2 , ali pa se polarnost kljub prisotnosti polarnih vezi v molekuli zaradi njene simetričnosti izniči, npr. CCl_4

nèpolárna spojína -e -e ž kem. spojina, sestavljena iz nepolarnih molekul

nèpolárno topílo -ega -a s kem. topilo, katerega molekule so nepolarne, npr. ogljikovodiki, dietileter, ogljikov tetraklorid, ki se mešajo med seboj, ne pa s polarnimi topili, npr. z vodo, in raztapljajo nepolarne snovi, npr. maščobe, voske, smole, ne pa ionskih in polarnih

nèpomíčno ležíšče -ega -a s grad. ležíšče, ki preprečuje pomike v navpični in vodoravni smeri, dopušča pa zasuk elementa okoli tečajne točke, npr. pri prostoležečem nosilcu

nèpopôlna oksidácija -e -e ž kem., met. oksidacija, ki ni potekla do konca **S**: délna oksidácija

nèpopôlna redúkcija -e -e ž kem. redukcija, ki ni potekla do konca in pri kateri ni bil ves kisik odstranjen iz molekule, npr. redukcija Fe_3O_4 do FeO : délna redúkcija

nèpopôlno substituírani fluoroklóro-ogljíkovodík -- -ega -a m kem. fluorokloroogljikovodik, katerega molekula vsebuje poleg fluorovih in klorovih atomov še en ali več nenadomeščenih atomov vodika prvotnega ogljikovodika, zato je manj škodljiv za ozonsko plast **K**: HCFC

nèpopôlno zgoréváje -ega -a s kem., met. zgorevanje, pri katerem se gorljive sestavine

goriva, npr. ogljik, ogljikovodiki, ne oksidirajo popolnoma, npr. do CO_2 , H_2O , temveč nastajajo pri tem saje, ogljikov monoksid

nèporúšna analíza -e -e ž kem. analiza, pri kateri ostane vzorec nepoškodovan, npr. določanje deleža olja v semenih z NMR-spektroskopijo

nèporúšno preskúšanje -ega -a s **1.** preskušanje, po katerem je preskušanelec nepoškodovan, še uporaben **Sp**: nèdestruktívno preskúšanje (1) **2.** grad. preskušanje tlačne trdnosti betonskih konstrukcij ali elementov s sklerometrom ali s posebno ultrazvočno prenosno napravo, ki ne poškoduje preskušanca **Sp**: nèdestruktívno preskúšanje (2)

nèposrédna oblóčna péč -e -e peč ž met. obločna peč, v kateri oblok med elektrodo ali elektrodami in vložkom hitro stali kovinski vložek, navadno različna jekla, in ga segreje na temperaturo litja

nèposrédni oblòk -ega -óka m met. oblok, pri katerem teče električni tok neposredno med elektrodo in vložkom v peči pri taljenju ali elektrodo in varjencem pri varjenju

nèposrédni zagòn -ega -óna m elektr. zagon motorja z neposrednim priklopom na elektroenergetsko omrežje **Sp**: diréktni zagòn

nèposrédno hlajéno navítje -- -ega -a s elektr. navitje, v katerem teče hladilo po votlih električnih vodnikih, cevah ali kanalih, ki so neločljiv del navitja znotraj glavne električne izolacije **S**: nótranje hlajéno navítje

nèposrédno sklópljeni ojačeválník -- -ega -a m elektr. osnovni gradnik operacijskih ojačevalnikov, pri katerem je izhod ene stopnje neposredno sklopljen z vhom naslednje stopnje tako, da lahko tudi signali s frekvenco nič prehajajo od vhoda do izhoda, uporablja se za ojačevanje enosmernih in izmeničnih signalov, npr. v televizijskih sprejemnikih, analognih računalnikih **Sp**: ènosmétni ojačeválník

nèposrédno tiskáje -ega -a s graf. tiskanje s prenosom tiskarske barve s tiskovnih

nèpráva debelína

elementov tiskovne forme neposredno na tiskovni material **S**: diréktno tískanje **PRIM.**: posrédno tískanje

nèpráva debelína -e -e ž rud. neenakomerna debelina premogove plasti, ki ni primerna za gospodarno strojno odkopavanje **PRIM.**: resnična debelína

nèpráva tóčka -e -e ž grad. perspektivna projekcija neskončno oddaljene točke na premici

nèprávi krép -ega -a m tekst. tkanina iz navadne preje, katere značilni videz se dobi s čim bolj premešano krep vezavo ali s kalandriranjem in vtiskovanjem krep vzorca

nèpravílni věčkótnik -ega -a m mat. večkotnik, pri katerem vse stranice ali koti niso enaki

nèpravílnost -i ž stanje, da kaj ni v skladu s standardi izdelovalca, tehničnimi predpisi, splošno prakso

nèprávi obòk -ega -óka m grad. obok, zidan tako, da sta vsak kamen ali opeka v vodoravni plasti zamaknjena navznoter za četrtno, kamni ali opeke molijo drug čez drugega in se na vrhu v zadnji plasti stikajo

nèprávo oblikóvno števílo -ega -ega -a s gozd. količnik prostornine debela in prostornine enako visokega valja, ki ima enak premer kot deblo v višini 130 cm od tal

neprekínjeno napájáanje -ega -a s elektr. napajanje, ki ob krajšem izpadu toka iz električnega omrežja brez prekinitve nadomesti redno napajanje **Sp**: brezprekíntveno napájáanje **K**: UPS²

nèprelívna pregráda -e -e ž grad. pregrada ali njen del, čez katerega ni predvideno prelivanje vode

nèpremočljívi materiál -ega -a m tekst. tekstilija, ki ne prepušča vode in se z njo ne prepoji

nèprepústni oklèp -ega -épa m elektr. zrakotesen in vodotesen oklep kabla, naprave

nèprepústnost za vódo -i --- ž lastnost posode, cevovoda, cevnega spoja, da ne prepušča vode **S**: vodotésnost **PRIM.**: zrakotésnost

nèprodúšnost -i ž lastnost, npr. posode, naprave, da je tako tesno zaprta, da plini, tekočine ne morejo uhajati iz nje ali prodirati vanjo

neptúnij -a m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, srebrnobela kovina, uporablja se za pridobivanje plutonija z obsevanjem z nevtroni, v napravah za odkrivanje visokoenergijskih nevtronov, simbol Np

nèrazvíta fúncija -e -e ž mat. funkcija, v kateri je iskana spremenljivka podana z ničlo funkcije, npr. $x^2 + a^2 = 0$ **S**: implícitna fúncija

nèrelativístična fízika -e -e ž področja fizike, ki obravnavajo pojave pri hitrostih, ki so zanemarljivo majhne v primerjavi s hitrostjo svetlobe, in v šibkem gravitacijskem polju

nèrézani osnòvni žámet -ega -ega -a m tekst. ripsasta tkanina z ozkimi in širokimi rebri za pohištveno blago **S**: epínglé (2)

nèrjáavno jèklo -ega -a s met. jeklo, ki vsebuje masni delež kroma vsaj 10,5 %, včasih tudi druge zlitinske elemente, npr. nikelj, in je odporno pred korozijo

Nèrnstova enáčba -e -e ž kem. enačba, ki podaja odvisnost potenciala polčlena od koncentracije ali aktivnosti in temperature

nèseparírani nasípni materiál -ega -ega -a m grad. zemljina ali skalomet, katerega granulacija ni predpisana in se vgrajuje tak, kot se pridobi z izkopom

nèsimétrični amín -ega -a m kem. sekundarni ali terciarni amin, v katerem so vodikovi atomi amonijaka nadomeščeni z različnimi atomskimi skupinami

nèsimétrično obratováanje -ega -a s elektr. obratovanje trifaznega sistema fazorjev napetosti in toka po motnji, npr. v kratkem stiku, po prekinitvi faze

neskònčna mnóžica -e -e ž mat. množica z neomejenim številom elementov **PRIM.**: štévna mnóžica

nèspárjeni elektrón -ega -a m kem. elektron, ki na orbitali ni del para **S**: sámski elektrón

Nesslerjev reagènt -ega -ênta [nèsłərjev] m kem. alkalna raztopina kalijevega tetrajodido-merkurata, K_2HgI_4 , s koncentracijo 0,09 mol/l, zelo občutljiv reagent za amonijak, uporablja se zlasti za ugotavljanje njegove prisotnosti v pitni vodi

nèstabilno atómsko jédro -ega -ega -a s fiz. sistem nukleonov, ki lahko s posredovanjem katere od osnovnih sil preide v stanje z nižjo energijo z oddajo radioaktivnega sevanja

nèstabilno stánje -ega -a s **1.** ravnotežje sistema, ki ga poruši najmanjša motnja **2.** fiz. stanje sistema, ki po delovanju motnje preide v stanje z nižjo energijo **3.** elektr. stanje, ko so parametri dinamičnega elektroenergetskega sistema zunaj dopustnih vrednosti in sistem nima ravnovesja

nèstabilno stánje konstrukcije -ega -a -- s grad. stanje konstrukcije, ko se pri majhnih premikih pojavijo taka odstopanja od ravnotežne lege, da se pri ustavitvi premikanja konstrukcija ne povrne v prvotno stanje, ampak zavzame novo lego ali se zaradi zunanjih vplivov prevrne **PRIM.:** labilna léga (1)

nèstisljiva tekočina -e -e ž fiz. idealizirana tekočina, ki se ji s spremembo tlaka prostornina ne spremeni **Sp:** inkompresibilna tekočina

nèstisljivost -i ž fiz. lastnost snovi, da ohranja gostoto ne glede na spremembe tlaka **Sp:** inkompresibilnost

nètáljiva elektróda -e -e ž var. varilna elektroda, ki se uporablja le za dovod električne energije in ustvarjanje obloka, npr. volframova elektroda, pri čemer se dodatni material dovaja ločeno

netílka -e ž stroj. kapica z inicialnim razstrelivom, vdelana v tulec naboja strelnega orožja, ki se vžge z udarcem udarne igle, uporablja se za vžig smodniškega polnjenja **Sp:** vžigálna kápica **PRIM.:** detonátor, eléktrični detonátor, eléktrični vžigálnik, vžigálnik

nètkáni géotekstíl -ega -a m grad. geotekstil, izdelan v obliki polsti ali drugače izdelane ponjave, kjer so vlakna urejeno ali neurejeno usmerjena in/ali termično in/ali kemijsko povezana

néto mása -- -e ž masa, v katero ni všteta masa embalaže

néto méra -- -e ž grad. dejanska mera brez upoštevanja toleranc, pribitkov, odbitkov, npr. zaradi oblog **S:** čista méra

néto prenôdna zmogljívnost -- -e -i ž elektr. razlika med celotno prenosno zmogljivostjo elektroenergetskega voda in njegovo zanesljivostno prenosno rezervo

nèurejêna enáčba -e -e ž kem. kemijska enačba brez stehiometrijskih koeficientov ob simbolih in formulah reaktantov in produktov in s puščico namesto enačaja **PRIM.:** enáčba reakcije, stehiometrijska enáčba, urejêna enáčba

nèvarjêna cév -e céví ž cev, ki ni varjena, ampak izdelana z valjanjem, iztiskanjem, centrifugiranjem **Sp:** brezšívna cév

nevárnostno obmóčje -ega -a s elektr. območje, ki je zaradi narave procesa dostopno samo usposobljenim strokovnjakom

nevtralizácija -e ž **1.** kem. reakcija med kislino in bazo, pri kateri nastaneta voda in sol **2.** elektr. izenačenje pozitivne in negativne elektrine

nevtrálna atmosfêra -e -e ž kem., met. atmosfera iz kemijsko inertnega plina, v katerem se snovi ne oksidirajo in ne reducirajo, npr. helij, argon, vodik

nevtrálna bárvá -e -e ž barva brez izražene barvnega tona, ki se zaznava kot bela, črna in različni sivi odtenki **S:** ákromátíčna bárvá, nèpéstra bárvá

nevtrálna cóna -e -e ž elektr. lega ščetk na komutatorju, pri kateri med vzbujačnim navitjem in komutatorskim navitjem stroja ni medsebojne induktance

nevtrálna léga -e -e ž lega, v kateri telo ostane po prenehanju zunanega vpliva **PRIM.:** indiférentna léga

nevtrálna ós -e osí ž grad., stroj. vzdolžna os nosilca, obremenjenega na upogib, kjer so napetosti nič in predstavlja mejo med nateznimi in tlačnimi napetostmi

nevtrálna točka -e -e ž elektr. stična točka vezave generatorskih ali transformatorskih navitij v zvezdo **S**: zvezdišče **Sp**: zvezdišče trifáznega sistema

nevtrálni éster -ega -stra **m** kem. ester, v katerem so zaestrene vse kislinske OH-skupine

nevtrálni filter -ega -tra **m** fiz. filter, katerega spektralna presevnost je enaka za vse valovne dolžine določenega frekvenčnega območja **Sp**: sívi filter

nevtrálni vodník -ega -a **m** elektr. električni vodník, ki se z drugimi vodniki povezuje v ničlišče večfaznega sistema

nevtríno -a **m** fiz. električno nevtralen fermion, lepton z zelo majhno maso, ki interagira s silo šibke interakcije

nevtrón -a **m** fiz. električno nevtralen subatomski delec v atomskem jedru, barion, fermion, sestavljen iz treh kvarkov, ki ima maso samo malo večjo od mase protona

nevtrónska difrákcija -e -e ž fiz. tehnika preiskave atomske in magnetne strukture materialov s snopom počasnih nevtronov, ki se elastično sipajo na preiskovancu **PRIM.**: elektrónska difrákcija, réntgenska difrákcija

newton -a [njútn] **m** izpeljana merska enota za silo v SI, simbol N, $1\text{ N} = 1\text{ kg m/s}^2$

Newtonov gravitácijski zákon -ega -ega zákóna [njútnov] **m** fiz. zakon, po katerem se dve telesi privlačita s silo, sorazmerno produktu njunih mas, obratno sorazmerno kvadratu njune oddaljenosti in usmerjeno vzdolž zveznice njunih težišč **Sp**: gravitácijski zákon

Newtonovi gibální zakóni -ih -ih -ov [njútnovi] **m mn.** fiz. trije zakoni gibanja, ki jih je formuliral Isaac Newton in so osnova klasične mehanike

Newtonovi kolobárji -ih -ev [njútnovi] **m mn.** fiz. kolobarji, ki nastanejo zaradi interference

svetlobe med ravno in sferično lečo, ki se dotikata in se nanju sveti z monokromatsko svetlobo

newtonska fízika -e -e [njútnska] ž ➞ klásična fízika

newtonski flúid -ega -a [njútnski] **m** fiz. najpreprostejši teoretični model fluida, ki upošteva viskoznost, uporaben za razmeroma počasno gibanje fluida in predpostavlja konstantno razmerje med strižno napetostjo in strižno hitrostjo **PRIM.**: nenenewtonska tekočina

nèzaščítено oblóčno varjênje -ega -ega -a **s** var. obločno varjenje v zračni atmosferi, pri katerem var ni zaščiten pred oksidacijo

neznánka -e ž mat. neznano število, ki se išče, ko se rešuje enačba

nèzvénznost -i ž **1.** mat. lastnost funkcije, ki v dani točki svojega definicijskega območja nima limitne vrednosti **2.** elektr. nenadna sprememba enoličnosti v enoličnem prenosnem vodu, ki povzroči odboj valov

nèželézna kovína -e -e ž met. kovina, ki ni železo ali železova zlitina, npr. aluminij, baker, cink, magnezij **Sp**: bárvna kovína **PRIM.**: želézna kovína

nèžláhtna kovína -e -e ž kem. kovina, ki ima nižji standardni elektroodni potencial od vodika in se zato v kislinah ne raztoplja in ni odporna proti koroziji, npr. železo

NF -- [eněf] ž krat. telekom. ➞ níзка frekvénca

NF-opéka -e [eněf] ž NF – normalni format grad. ➞ opéka normálnega formáta

n-heptán -a [èn] **m** kem. alkan z nerazvejeno verigo in s sedmimi ogljikovimi atomi, C_7H_{16} , ki se uporablja kot topilo in v mešanici z oktanom za ugotavljanje oktanskega števila bencinov

NiCd-akumulátor -ja [nicedé] **m** elektr. ➞ níkelj- -kádmíjev akumulátor

Nicolova prízma -e -e [níkolova] ž fiz. prizma iz dveh zlepljenih prizem islandskega dvolumca, ki se v polarizacijskem mikroskopu uporablja kot polarizator **Sp**: níkol

níčálnica -e ž tekst. dvižni element iz žice z očescem v sredini, nameščen v okvir lista na statvah ali na galirni vrviči žakarskega mehanizma, ki dviga in spušča osnovne niti pri tvorbi zeva **S**: nítница

níčelna črtica -e -e ž črtica na lestvici, ki označuje vrednost nič

níčelna hipotéza -e -e ž mat. domneva, ki se pri statističnem testiranju želi zavreči na dani stopnji značilnosti

níčelna impedánca -e -e ž elektr. impedanca ničelnega sistema simetričnih komponent **Sp**: homopolárna impedánca

níčelna komponenta -e -e ž elektr. simetrična komponenta fazorjev toka ali napetosti, ki velja za nesimetrični trifazni sistem in se vrti s sofazno komponento **Sp**: homopolárna komponenta

níčelna korelácija -e -e ž mat. odnos dveh naključnih spremenljivk, ki nista korelirani ali je njun korelacijski koeficient enak nič

níčelna nivójska plôškev -e -e -kve ž geod. referenčna ploskev geoida, ki ustreza srednjemu nivoju morske gladine, za določanje višin točk na Zemlji

níčelnica -e ž stroj. grafična ponazoritev mejnih mer in ujemov s črto, ki pomeni imensko mero, na katero se nanašajo odstopki mere in tolerance

níčelni indikátor -ega -ja m **1.** elektr. indikator enosmernega toka z vrednostjo nič v sredini merilne skale, ki z odklonom kazalca od srednje lege kaže smer enosmernega toka v merjencu **2.** kem. indikator izmeničnega toka, npr. slušalke v Wheatstonovem mostiču, za merjenje prevodnosti elektrolitov, ki zaznava izmenični tok kot zvok s frekvenco tega toka

níčelni prôstor -ega prostóra m mat. podprostor, ki ga linearni operator preslika v nič

níčelni systém napétosti -ega -a -- m elektr. sistem trifaznih komponent električnih napetosti v simetričnih komponentah, ki se vrtijo sofazno s prvo komponento napetosti pozitivnega zaporedja

níčelni systém tóka -ega -a -- m elektr. sistem trifaznih komponent električnega toka v simetričnih komponentah, ki se vrtijo sofazno s prvo komponento napetosti pozitivnega zaporedja

níčelni vodník -ega -a m elektr. ozemljeni nevtralni vodnik s potencialom nič **Sp**: níčni vodník

níčelno prekrítje -ega -a s stroj. prekritje, npr. pri batnem krmilnem ventilu, ko sta krmilno polje in krmilni kanal enako široka **PRIM.**: négativno prekrítje, pózitivno prekrítje

níčelno zaporédje -ega -a s elektr. trifazne komponente v simetričnih komponentah, kjer so vse tri faze tega zaporedja sofazne in se vrtijo sofazno s prvo komponento toka ali napetosti pozitivnega zaporedja

níčenje -a s elektr. priključitev okrovov in drugih dostopnih neizoliranih delov električnih naprav na ozemljeni nevtralni vodnik

níčla -e ž mat. simbol za števko nič, število, ki predstavlja identiteto pri operaciji seštevanje ali znak za praznino na danem decimalnem mestu v decimalnem zapisu števil

níčla fúnkcije -e -- ž mat. vrednost neodvisne spremenljivke, pri kateri ima funkcija vrednost nič **Sp**: korén fúnkcije

níčla polinóma -e -- ž mat. vrednost spremenljivke x v polinomu, za katero ima ta vrednost nič **Sp**: korén polinóma

níčlíšče -a s **1.** točka, ki je po dogovoru sprejeta kot izhodišče merjenja določene veličine, npr. ničlíšče Celzijeve temperaturne lestvice je pri temperaturi taljenja ledu **2.** elektr. točka, kjer je v trifaznem sistemu vsota fazorjev električne napetosti in vsota fazorjev električnega toka enaka nič

níčna situácija -e -e ž grad. obračunska situacija, ki prikazuje končni znesek za gradbene storitve, izvršene po pogodbi, namenjena za arhiv

níčni vodník -ega -a m elektr. ☞ níčni vodník

níčti zákon têrmodinámike -ega zakóna -- m fiz., kem. zakon, po katerem dva sistema, ki sta v stiku in izolirana od okolice, po dovolj dolgem času dosežeta stanje termodinamičnega ravnovesja, v katerem imata enako temperaturo

NiFe-akumulátor -ja [nife] m elektr. ➔ níkelj-železov akumulátor

niháj -a m fiz. vsa stanja nihala med zaporednima ekvivalentnima fazama nihanja

nihájna brána -e -e ž agroteh. priključna brana, zlasti za obdelavo lahkih tal, sestavljena iz dveh prečno nameščenih letev z vstavljenimi elastično vpetimi klini, dolgimi okoli 30 cm, ki nihajo levo in desno pravokotno na smer gibanja stroja

nihájna obremenítev -e -tve ž meh. ➔ izmènična obremenítev

nihájna trdnost -e -i ž meh. utripna trdnost pri izmènični obremenitvi

nihájni čas -ega časa m fiz. trajanje enega nihanja

nihájni kotáltni ležáj -ega -ega -a m stroj. kotalni ležaj s kroglicami v eni ali dveh vrstah, sodčki ali bombiranimi stožci, ki s kroglasto izvedbo zunanjega obroča dopušča nagib tečaja

nihájni króg -ega -a m elektr., fiz. električni krog, v katerem se periodično spreminja potencialna energija v kinetično in nazaj v potencialno, električna energija v magnetno in nazaj v električno

nihájni načín -ega -a m fiz. način nihanja pri kateri od resonančnih frekvenc kompleksnega sistema

nihájni spékter -ega -tra m fiz., kem. IR-spekter ali ramanski spekter, ki nastane zaradi nihanja atomov v molekulah **Sp**: vibracijski spekter

nihájno kládivo -ega -a s met., stroj. kladivo, ki se kot nihalo spusti s predpisane višine, da v svoji najnižji legi udari po preskušancu za preskušanje udarne žilavosti materiala

nihálka -e ž stroj. nihajoč element ročičnega mehanizma, npr. štirizgibnega mehanizma, za pretvarjanje rotacijskega gibanja v premočrtno

ali obratno, ki je na eni strani vpet v vrtljivi zgib **PRIM.**: kulísa, nihálna ovóza

nihálna kulísa -e -e ž stroj. kulísa, v kateri drsi ovoznik sem in tja **PRIM.**: kulíсни mehanízem

nihálna ovóza -e -e ž stroj. ovoza z nihalnim vzvodom, izrezom in ovoznikom, s katerim se vrtilno gibanje pretvarja v nihanje in nato v premočrtno gibanje, npr. za pogon pehalnega stroja **PRIM.**: kulísa, kulíсни mehanízem, nihálnka

nihálna vráta -ih vrát s mn. vrata z enim ali dvema kriloma s tečaji, ki omogočajo odpiranje v prostor in iz njega

nihálo -a s fiz. telo, ki visi na žici, vrvi, pritrjeno z vrtljivim zgibom v točki ali na vzvodu, drogu, da lahko prosto niha zaradi težnosti, ko je odmaknjeno iz ravnotežne lege

níhanje -a s fiz. periodično spreminjanje veličine okoli srednje vrednosti, npr. položaja, tlaka, električnega toka, električne napetosti, obremenitve, zvoka **Sp**: oscilácija

níhard -a m met. vrstno ime za martenzitne níkelj-železove zlitine z veliko obrabno trdnostjo, uporablja se za valje za valjanje kovin, obloge v mlinih, črpalke za gošče, mlevska telesa

níkelín -a m 1. met. zlitina za električne upore z masnim deležem bakra 67 %, niklja 30 % in mangana 3 % 2. met. bakreno rdeč heksagonalni mineral, níkljev arzenid, NiAs, níkljeva ruda

níkelj -klja m kem. element iz níkljeve skupine periodnega sistema, srebrnobela kovna kovina, uporablja se za proizvodnjo nerjavnih jekel, neželeznih zlitin, npr. zlitine monel, zlitin za permanentne magnete, simbol Ni

níkelj-kádmijev akumulátor -ega -ja m elektr. akumulator s pozitivno elektrodo iz níkljevega hidroksid-oksida, z negativno elektrodo iz kadmija, z raztopino kalijevega hidroksida kot elektrolitom in napetostjo 1,2 V, uporaba je zaradi škodljivega vpliva kadmija na okolje v večini držav prepovedana **Sp**: kádmij-níkljev akumulátor, NiCd-akumulátor

níkelj-železov akumulátor -ega -ja m elektr. akumulator s pozitivno elektrodo iz níkljevega

hidroksid-oksida, z negativno elektrodo iz železa, z raztopino kalijevega hidroksida kot elektrolitom in napetostjo 1,2 V **Sp**: Édisonov akumulátor, NiFe-akumulátor, níkelj-žélzov člén

níkelj-žélzov člén -ega -a m elektr. ➞ níkelj-žélzov akumulátor

níkljanje -a s kem. teh. prekrivanje predmetov s tanko prevleko níklja za polepšanje njihovega videza, zaščito proti koroziji

níkljeva skupína -e -e ž kem. prehodni elementi desete skupine periodnega sistema: kovine níkelj, paladij in platina

níkljev bròn -ega bróna m met. bron z masnim deležem kositra 5–8 %, níklja 5–8 % in cinka 1–2 %, níkelj izboljša njegove mehanske lastnosti in omogoča utrjevanje s staranjem

níkljev formiát -ega -a m kem. níkljeva sol mravljinčne kisline, uporablja se za pripravo aktivnega níklja, ki se uporablja kot katalizator pri postopku za pridobivanje rastlinskih masti, margarine s hidrogeniranjem olj

níkljev karboníl -ega -a m kem. tetrakarbonil-níkelj, $\text{Ni}(\text{CO})_4$, brezbarvna do rahlo blede rumenkasta strupena tekočina, vmesni produkt pri pridobivanju čistega níklja

níkljevo jêklo -ega -a s met. konstrukcijsko jeklo z masnim deležem níklja 0,5–6 %, ki poveča njegovo trdnost

níkol -a m fiz. ➞ Nicolova prizma

NiMH-akumulátor -ja [eniemhá] m (ang. NiMH – nickel-metal hydride – níkelj-kovinski hidrid) elektr. akumulátor s pozitivno elektrodo iz níkljevega hidroksid-oksida, z negativno elektrodo iz kovinskega hidrida, ki absorbira vodik, z raztopino kalijevega hidroksida kot elektrolitom in napetostjo 1,2 V, uporablja se zlasti za pogon električnih avtomobilov

nimonic® -a [nimónik] m met. blagovna znamka za družino zlitin z masnim deležem níklja nad 50 %, kroma nad 20 % in dodatki titana ter aluminija, ki ohrani veliko trajno statično

trdnost tudi pri visokih obratovalnih temperaturah, uporablja se za dele plinskih turbinskih strojev

niobát -a kem. spojina, ki vsebuje niobatni anion, NbO_3^- , npr. litijev niobat LiNbO_3

nióbij -a m kem. element iz vanadijeve skupine periodnega sistema, siva, mehka, kovna kovina, uporablja se za proizvodnjo zlitin, za trajne magnete, v obliki žice za superprevodne magnete, za raketne šobe, dele plinskih turbin, za toplotne menjalnike s kovinskimi talinami, simbol Nb

niobít -a m met. kolumbit, v katerem prevladuje delež niobija nad deležem tantala

níša -e ž grad. poglobitev v steni, navadno zaključena s polkrožnim lokom ali obokom s polkupolo

nít níti ž tekst. dolg, tanek skupek vlaken, narejen s sukanjem

nítasti lúnker -ega -ja m met. tanek, niti podoben lunker v sredini žile pri kontinuirnem litju

nítnica -e ž tekst. dvížni element iz žice z očescem v sredini, nameščen v okvir lista na statvah ali na galirni vrvici žakarskega mehanizma, ki dviga in spušča osnovne niti pri tvorbi zeva **S**: ničálnica

níttni kríž -ega -a m fiz. priprava iz dveh prekrížanih zelo tankih vlaken v gorišču okularja optičnega instrumenta za naravnavanje na cilj, npr. teleskopa, mikroskopa

níttni napenjálec -ega -lca m tekst. naprava za napenjanje niti, npr. pri cevčnici

níttno ustavljálo -ega -a s tekst. element, ki zazna pretrg niti in ustavi delovanje stroja, npr. pri snovalu ustavi pogonsko gred pri cevčnici

níttramonkál -a m kem. dušično gnojilo, zmes amonijevega nitrata (76 %) in kalcijevega karbonata (24 %) **K**: KÁN

nitrát -a m **1.** kem. sol dušikove(V) kisline, npr. kalijev nitrat KNO_3 **2.** kem. ester dušikove(V) kisline, npr. etil nitrat, nitrat celuloze

nitrát celulóze -a -- m kem. ester celuloze in dušikove kisline **PRIM.**: dinitrát celulóze, trinitrát celulóze

nitrid -a m kem. binarna spojina elementa z dušikom, npr. borov nitrid

nitridiranje -a s met. površinsko utrjevanje kovin, navadno maloogljčnega jekla s segrevanjem v atmosferi plina, bogatega z dušikom, navadno amonijaka, ali v solni talini, npr. natrijevega cianida, pri čemer nastane površinska plast nitrída **S**: nitriranje (2)

nitril -a m kem. organska spojina R-CN, v kateri je cianoskupina -CN zamenjala vodikov atom **Sp**: cianid (2)

nitriranje -a s **1.** kem. uvajanje nitroskupine v organsko molekulo **2.** met. površinsko utrjevanje kovin, navadno maloogljčnega jekla s segrevanjem v atmosferi plina, bogatega z dušikom, navadno amonijaka, ali v solni talini, npr. natrijevega cianida, pri čemer nastane površinska plast nitrída **S**: nitridiranje

nitirna kislina -e -e ž kem. zmes koncentrirane žveplove in koncentrirane dušikove kisline v množinskem razmerju od 1 : 2 do 2 : 1, ki se uporablja za nitriranje aromatskih spojin, npr. benzena

nitrit -a m **1.** kem. sol dušikove(III) kisline, npr. natrijev nitrit NaNO_2 **2.** kem. ester dušikove(III) kisline, npr. etil nitrit, amil nitrit

nitrobarvilo -a s kem. organsko barvilo z nitroskupino $-\text{NO}_2$ v molekuli kot kromoforno skupino

nitrobenzén -a m kem. $\text{C}_6\text{H}_5\text{NO}_2$, rumenkasta oljnata tekočina z vonjem po grenkih mandljih, ki se pridobiva z nitriranjem benzena in uporablja za proizvodnjo anilina

nitrocelulóza -e ž kem. ☞ trinitrát celulóze

nitrocelulózni lák -ega -a m kem. ☞ nítrolák

nitrocementíranje -a s met. površinsko utrjevanje jekla z naduščenjem in naogljčenjem

nítroglicerín -a m kem. ☞ glicerólov trinitrát

nítrolák -a m kem. lak na podlagi trinitrata celuloze, ki vsebuje poleg dinitrata celuloze še smole, mehčala, topila **Sp**: celulózni lák, nitrocelulózni lák

nítrometán -a m kem. CH_3NO_2 , brezbarvna oljnata tekočina, uporablja se za ekstrakcijo aromatskih ogljikovodikov iz nafte, kot topilo

nítrométer -tra m kem. laboratorijska priprava za merjenje prostornine plinastega dušika ali drugih dušik vsebujočih plinov, npr. NO, ki nastanejo pri reakciji med vzorcem in koncentrirano žveplovo kislino

nítroskupína -e ž kem. funkcionalna skupina $-\text{NO}_2$, npr. v nitrometanu, CH_3NO_2

nitrozíľžvêplovea kislína -e -e ž kem. NOHSO_4 , brezbarvna do svetlorumena kristalinična snov, ki nastaja kot stranski produkt pri komornem postopku za proizvodnjo žveplove kisline, uporablja se pri proizvodnji kaprolaktama

nitrózni plíni -ih -ov m mn. kem. teh. zmes dušikovih oksidov (NO_x), sestavljena pretežno iz NO in NO_2 , rdečerrjave barve z ostrim vonjem, ki nastaja pri reakciji med dušikovo kislino in organskimi snovmi ali kovinami, npr. bakrom, srebrom, v manjših koncentracijah tudi pri zgorevanju fosilnih goriv pri višjih temperaturah v kuriščih, motorjih z notranjim zgorevanjem

nitrózobarvílo -a s kem. organsko barvilo z nitrozoskupino $-\text{N}=\text{O}$ v molekuli kot kromoforno skupino

nivelácija -e ž **1.** geod. določanje višine točk **2.** grad. izravnavanje terena na določeno koto, nadmorsko višino, izbrano relativno koto

nivelácijska láta -e -e ž geod. lesena ali kovinska lata s centimetrsko ali kodno razdelbo za niveliranje **S**: nivelmánska láta

niveléta -e ž grad. višinska lega osi ceste, železniške proge, mostu, cevovoda, kanala

nivelír -ja m geod. instrument za merjenje višinskih razlik z vodoravno vizuro ali vodo-

ravnim laserskim žarkom, vodoravnost se naravná s cevno libelo ali s kompenzatorjem

nivelíрана тоčka -e -e ž geod., grad. točka na terenu, na katero se usmeri nivelir in izmeri višinska razlika glede na neko drugo dano točko

nivelíranje -a s **1.** postopek postavitve smeri ali ravnine v vodoravni položaj **2.** geod. merjenje višinskih razlik

nivelíranje s krajšiča -a --- s geod. določanje višinske razlike med stojščem nivelirja in nivelirano točko

nivelíranje s sredíne -a --- s geod. določanje višinske razlike med dvema niveliranima točkama s postavljanjem nivelirja na sredino med njima

nivelmán -a m geod. metoda določanja višinskih razlik in višin točk

nivelmán préčnega profíla -a --- m geod. detajlni nivelman terena v navpični ravnini, pravokotni na os ceste, železnice, kanala

nivelmánška láta -e -e ž geod. lesena ali kovinska lata s centimetrsko ali kodno razdelbo za niveliranje **S:** nivelacijska láta

nivelmánška mréža -e -e ž geod. mreža reperjev z višinami, določenimi z generalnim nivelmanom na območju mesta, regije ali države

nivelmán vzdôlžnega profíla -a --- m geod. detajlni nivelman terena v navpični ravnini, vzdolžno v smeri osi ceste, železnice, kanala

nívó -ja m **1.** fiz. logaritem količnika merjene spremenljivke in njene primerjalne vrednosti, npr. nivo poljske veličine, nivo veličine moči **2.** višina ravne površine, gladine, npr. nivo cestišča, nivo tekočine **S:** ráven

nivójska oznáka -e -e ž oznaka višine tekočine v posodi, rezervoarju, na terenu

nivójska razpetína -e -e ž elektr. razpetina, pri kateri sta pritrilni točki električnega vodnika na dveh sosednjih podporah skoraj v isti ravnini

nívó pólske veličíne -ja --- m elektr. logaritem količnika merjene poljske veličine, npr. električne poljske jakosti, in referenčne poljske veličine, simbol L_p , merski enoti neper, bel

nívó spódnje vóde -ja --- m grad. navpična razdalja od nivoja proste gladine vode v odvodnem sistemu do turbine

nívó veličíne močí -ja --- m fiz. logaritem količnika merjene moči in referenčne moči, simbol L_p , merski enoti neper in bel

nívó zgórnje vóde -ja --- m grad. navpična razdalja od nivoja vode v zbiralniku ali dovodnem kanalu do turbine

nívó zvóčnega tláka -ja --- m fiz. desetiški logaritem količnika efektivne vrednosti zvočnega tlaka in referenčnega tlaka $20 \mu\text{Pa}$ v zraku in $1 \mu\text{Pa}$ v tekočini, simbol L_p , merska enota decibel

nívó zvóčne jákosti -ja --- m fiz. ↻ glásnost (2)

nívó zvóčne močí -ja --- m fiz. nivo veličine moči zvočne jakosti, pri katerem je primerjalna jakost tona pri frekvenci 1000 Hz enaka 10^{-12} W/m^2 **S:** glásnost (2) **Sp:** nívó zvóčne jákosti

nízka frekvénca -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju $30\text{--}300 \text{ kHz}$ **K:** NF

nízka grádnja -e -e ž grad. gradnja gradbenih inženirskih in infrastrukturnih objektov, prometnic, letališč, pristanišč, viaduktov, mostov, predorov, podzemske gradnje, komunalno opremljanje zemljišč

nízka napétost -e -i ž elektr. električna napetost, enaka ali nižja od 1 kV izmenične ali $1,5 \text{ kV}$ enosmerne napetosti **K:** NN

nízka Zémjlina órbita -e -e -e ž astr. orbita 2000 km ali manj nad površjem Zemlje, po kateri krožijo sateliti, ki obkrožijo Zemljo približno v eni uri in pol **K:** LEO

nízki vákuum -ega -a m prostor s tlakom v območju $3\text{--}100 \text{ kPa}$, uporablja se za predvakuumski sistem **PRIM:** cúrkovna vákuumska črpálka, ejéktorska vákuumska črpálka

nizkoenergijsko gorivo

nizkoenergijsko gorivo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo z nizko energijsko vrednostjo, npr. plavžni plin za predgrevanje zraka pri plavžu
Sp: malokalorično gorivo, nizkokalorično gorivo

nizkofrekvenčna indukcijska peč -e
-e peč **ž** elektr., met. indukcijska peč, ki dela pri omrežni frekvenci in se uporablja zlasti v livarnah in jeklnah

nizkokalorično gorivo -ega -a s kem. teh., stroj. ➔ nizkoenergijsko gorivo

nizkonapétostno omrežje -ega -a s elektr. razdelilno omrežje z izmenično napetostjo med 110 V in 235 V

nizkopasôvni filter -ega -tra m elektr. filter, ki prepušča signale do določene mejne frekvence

nizkotemperatúrno popuščanje -ega -a s met. popuščanje pri 150–250 °C, pri katerem se iz martenzita začne izločati ogljik, ki tvori dispergirane, nekaj medatomskega razdalj velike, lamelaste delce železovega karbida, pri čemer martenzit ohranja igličasto mikrostrukturo, uporablja se npr. za ogljikova in maloogljikna jekla za rezila

nížja geodezija -e -e **ž** področje geodezije, ki obravnava dejansko stanje večjega ali manjšega dela površine Zemlje z natančnim tridimenzijskim določanjem točk na površini, razdalj, kotov med njimi in izdelavo topografskih kart
Sp: praktična geodezija

njívška brána -e -e **ž** agroteh. priključna brana z različno nameščenimi togimi ravnimi ali upognjenimi zobmi za plitvo rahljanje zemlje

NMR -- [enemèr] **ž** (ang. nuclear magnetic resonance) krat. fiz. ➔ jêdrska magnétna resonánca (1, 2)

NMR-spékter -tra [enemèr] m (ang. NMR – nuclear magnetic resonance) fiz., kem. spekter, ki se dobi pri preiskavi snovi z metodo jêdrske magnetne resonance **S:** jêdrski magnétnoresonánčni spékter

NMR-spektroskopija -e [enemèr] **ž** (ang. NMR – nuclear magnetic resonance jêdrska magnetna resonanca) kem. spektroskopija, ki temelji na jêdrski magnetni resonanci in se

uporablja za proučevanje strukture, kemijskega okolja molekul, za analizo, npr. za neporušno določanje maščob v rastlinskih semenih
S: jêdrska magnétnoresonánčna spektroskopija

NMT-metóda -e [enemté] **ž** (ang. NMT – Norwegian Method of Tunnelling) grad. gradnja predorov s strojnim izkopavanjem ali miniranjem v skalnati hribini, kjer prevladujejo plasti, ali v izrazito razpokani kamnini **S:** norvéška metoda grádnje predórov
PRIM.: NATM-metóda

NN -- [enèn] **ž** krat. elektr. ➔ nížka napétost

nobélj -a m kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov brez tehničnega pomena, simbol No

nodulárna lítina -e -e **ž** met. ➔ síva lítina s króglastim grafitom

nodulárni grafit -ega -a m met. ➔ vóžlasti grafit

nôga -e **ž** spodnji del, npr. tirnice, ingota, na katerem predmet stoji ali je pritrjen na podlago

nogáča -e **ž** agroteh. podaljšani togi ali vzmetni delovni del grebača ali vzmetne zvezdaste valjaste brane z rezilom različnih oblik

nomenklatúra -e **ž** sistem poimenovanja snovi, predmetov, dejavnosti, proizvodov in/ali storitev, razvrščenih po vrstah, skupinah, podskupinah, razredih

nomogram -a m grafični pripomoček za približno vrednotenje funkcije v obliki diagrama iz več navpičnih lestvic, navadno vsaj treh, po eno za vsako spremenljivko v enačbi, pri čemer se nariše premica skozi točki znanih vrednosti in iz njenega sečišča na lestvici tretje spremenljivke odčita iskana vrednost

nónij -a m pomožna skala na pomičnem delu merila, npr. kljunastega merila, ki omogoča odčitavanje vrednosti, ki so manjše, npr. desetkrat, od razdelka na glavni skali

nórma -e **ž** 1. mat. funkcija, ki vektorjem priredi pozitivno število, imenovano velikost ali dolžina 2. grad., stroj. standard, ki določa izmere,

kakovost, lastnosti surovin, polizdelkov, izdelkov **3.** količina in kakovost dela, ki ga delavec mora opraviti v določenem času

normála -e ž **1.** mat. premica, pravokotna na drugo premico, ravnino **S:** pravokótnica **2.** mat. smerni vektor, ki je v dani točki pravokoten na tangentno ravnino ploskve

normalizácija -e ž met. ➔ normaliziranje

normalizácijsko žarjenje -ega -a s met. ➔ normaliziranje

normaliziranje -a s met. toplotna obdelava, sestavljena iz žarjenja jekla tik nad temperaturo, pri kateri se ferit pretvori v avstenit, in ohlajanja na zraku, da se dobi enakomerna drobnozrnata mikrostruktura **Sp:** normalizácija, normalizácijsko žarjenje

normálna aksonometrija -e -e ž mat. ➔ pravokótna aksonometrija

normálna enáčba prémice -e -e -- ž mat. enáčba, ki ima obliko $x \cos a + y \sin a = p$, kjer je a kot, ki ga oklepa pravokotnica na premico skozi koordinatno izhodišče, in p razdalja izhodišča od premice

normálna napétost -e -i ž **1.** meh. komponenta napetostnega tenzorja v smeri normale na ploskev prereza **2.** elektr. napetost znotraj dopustnih meja v elektroenergetskem omrežju

normálna obremenítev -e -tve ž **1.** meh. obremenitev, pri kateri sila deluje pravokotno na ploskev prereza **2.** elektr. obremenitev elektroenergetskega omrežja, ki je še znotraj predpisanih toleranc

normálna porazdelítev -e -tve ž mat. zvezna verjetnostna porazdelitev, katere verjetnostna gostota je Gaussova funkcija **S:** Gaussova porazdelítev **PRIM.:** Gaussova fúnkcija

normálna síla -e -e ž fiz. pravokotna komponenta sile, s katero podlaga deluje na telo, ki je v stiku z njo

normálni člen -ega -a m elektr., kem. ➔ stándardni člen

normálni eléktrokórúnd -ega -a m kem. teh. elektrokorund s približno 95 % Al_2O_3 , ki se uporablja zlasti za peskanje

normálni etát -ega -a m etat, ki predstavlja 80 % normalnega prirasta gozda

normálni evtéktik -ega -a m met. evtetik, pri katerem so faze, ki sočasno rastejo iz taline, enakomerno in periodično razporejene, njihovi deleži pa so približno enaki

normálni métrski navôj -ega -ega -ôja m stroj. standardni navoj za vijake in matice s trikotnim profilom pod kotom 60°, z imenskim premerom in korakom iz nabora standardnih števil **S:** métrski navôj

normálni pogóji -ih -ev m mn. ➔ stándardni pogóji

normálni prelôm -ega -ôma m grad. nagnjeni prelom, pri katerem je prelomnina zemeljske skorje nagnjena navzdol

normálni tlák -ega -a m ➔ stándardni tlák

normálno človeško okó -ega -ega očesa s človeško oko, standardizirano glede na občutljivost za jakost in valovno dolžino svetlobe

normatív -a m glavni del tehničnega standarda, ki predpisuje, kaj je treba v standardu upoštevati

normatív materiála in čása -a ---- m ➔ téhnični normatív

nórma véktorja -e -- ž mat. mera za velikost vektorja, dolžina vektorja, kvadratni koren iz skalarnega produkta vektorja samega s sabo

norvéška metoda grádnje predôrov -e -e --- ž grad. gradnja predorov s strojnim izkopavanjem ali miniranjem v skalnati hribini, kjer prevladujejo plasti, ali v izrazito razpokani kamnini **S:** NMT-metóda

nosílec -lca m **1.** grad., stroj. konstrukcijski element, ki prenaša obremenitve preko dveh ali več ležišč na podpore **2.** grad., stroj. jeklen ali betonski element, ki prenaša obremenitve na podpore, navadno standardnega profila v obliki črk I, L, O, Π, U, Z ali pravokotnika

nosílec nabôja -lca -- m fiz., kem. gibljiv električno nabit delec, npr. elektron, ion, vrzel

nosilna armatúra -e -e ž grad. armatura iz jeklenih palic ali mreže, ki prevzema natezne, lahko tudi tlačne sile v konstrukciji

nosilna frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca, s katero se prenaša modularan elektromagnetni signal

nosilna izolátorska veríga -e -e -e ž elektr. veriga iz navadno gibljivo povezanih izolatorjev, ki nosi električni vodnik električnega voda

nosilna konstrukcija -e -e ž grad., stroj. del stroja, objekta, ki prenaša statične ali/in dinamične obremenitve

nosilna plást -e plastí ž graf. spodnja plast tiskovne forme, ki omogoča dimenzijsko stabilnost in vpenjanje tiskovne forme v tiskarskem stroju

nosilna vrév kábla -e vrví -- ž elektr. navadno jeklena vrv, dodana kabelski izolaciji ali ločena od nje, ki nosi kabel v nadzemnem kabelskem omrežju

nosilni eléktromagnét -ega -a m elektr., stroj. elektromagnet za prijemanje in prenašanje bremena pri dvigalih, žerjavih, strežnih napravah **S:** breménski eléktromagnét **Sp:** eléktromagnétno prijemálo

nosilni izolátor -ega -ja m elektr. električni izolator na drogu, stebru, ki nosi električni vodnik

nosilni plín -ega -a m kem. kemijsko inerten plin, ki pri plinski kromatografiji prenaša plinasto ali težje hlapno preiskovano snov skozi kromatografsko kolono

nosilni trám -ega -a m grad., les. lesen nosilni konstrukcijski element ostrorobega pravokotnega prereza z razmerjem stranic navadno 4 : 7 ali 5 : 7, dolg do 12 m, rezan ali tesan iz hloda, uporablja se za strešne lege, veznike

nosilni vál -ega -a m elektr. elektromagnetni val s frekvenco, ki je amplitudno, frekvenčno ali fazno modularan z informacijskim valom, katerega frekvenca so bistveno nižje od nosilne frekvenca in omejene s predpisanim frekvenčnim pasom

nosílnost -i ž največja masa bremena, ki jo vzdrži konstrukcija, npr. vozila, mostu, pregrade, planum

nosílnost kábla -i -- ž elektr. dovoljena mehanska obremenitev kabla, ki obsega npr. lastno težo med dvema nosilcema, obremenitev zaradi žleda, vetra

nosílnost okólja -i -- ž ekol. ➡ vzdržnost okólja

nosílnost vozišča -i -- ž grad. mehanska odpornost vozišča proti kratkotrajnim obremenitvam z vozili

nosílnost zobníka -i -- ž stroj. največja dopustna obremenitev zobnika, da ne pride do okvar, npr. deformacije boka zoba, njegovega naloma ali zloma

notranja arhitektúra -e -e ž arhitektura, ki se ukvarja z načrtovanjem in oblikovanjem notranjih prostorov in njihove opreme

notranja balístika -e -e ž balistika izstrelka, ko je še v cevi

notranja eléktrična napráva -e -e -e ž električna naprava za uporabo v zaprtih prostorih, ki jo ščitijo pred čezmernimi okoljskimi vplivi, npr. vlago, previsoko temperaturo, mehanskimi poškodbami

notranja energíja -e -e -e ž fiz. energija termodinamičnega sistema, vsota kinetičnih in potencialnih energij edink, simbol *U*, merska enota joule

notranja erozíja -e -e ž grad. tvorba praznin v zemljini ali krhki skali, ki jo povzroči mehansko ali kemično izpiranje materiala zaradi pronicanja vode

notranja léga báta -e -e -- ž stroj. lega bata pri batnih strojih, pri kateri je batnica popolnoma uvlečena v valj

notranja napétost -e -i ž meh. napetost v materialu kot posledica vpliva notranjih sil, ki nastanejo pri neenakomernem segrevanju, ohlajanju, mehanski obdelavi, strukturnih spremembah v trdnem materialu, npr. kovini, steklu

notranja prenapétost -e -i ž elektr. prenapetost, ki se pojavi v elektroenergetskem sistemu zaradi stikalnih manipulacij, okvar, feroresonance

notranja síla -e -e ž fiz. síla, ki deluje med gradniki sistema **PRIM.:** zunanja síla

notranja ukrívljenost -e -i ž mat. ukrivljenost mnogoterosti, ki jo je mogoče definirati ne glede na to, kako je ta vložena v večrasežni prostor, in se izraža samo z metričnim tenzorjem v mnogoterosti in njegovimi odvodi

notranje brúšenje -ega -a s stroj. brušenje notranjih površin, npr. izvrtine, delovnega valja, bloka motorja

notranje hlajéno navítje -- -ega -a s elektr. navitje, v katerem teče hladilo po votlih električnih vodnikih, ceveh ali kanalih, ki so neločljiv del navitja znotraj glavne električne izolacije **S:** neposredno hlajéno navítje

notranje trénje -ega -a s **1.** fiz. trenje med plastmi fluida, ki se gibljejo z različno hitrostjo **2.** grad. trenje med zrni zemljine, ki zagotavlja njeno strižno trdnost

notranji alárm -ega -a m elektr., stroj. alarm, ki ga sprožajo notranja zaznavala alarmne naprave, ustrezno strojno ali programsko urejena, povezana **S:** intèrni alárm

notranji elektrón -ega -a m fiz. elektron, ki pripada katerikoli elektronski lupini razen zunanji

notranji fótoefékt -ega -a m fiz. fotoefekt v polprevodniku, pri katerem elektroni prehajajo iz valenčnega v prevodni pas

notranji izkorístek -ega -tka m elektr. količnik vložene energije, zmanjšane za porabljeno energijo za delovanje naprave ali stroja, in celotne vložene energije

notranji momènt -ega -ênta m grad. moment notranjih sil, ki v prerezu palice, nosilca, uravnoteži vplive zunanjih sil

notranji navòr -ega -ôra m fiz. navor, s katerim se telo zaradi elastične deformacije upira zunanjemu navoru

notranji omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe ali fine, navadno samo apnene ali mavčne malte, ki se nanese v eni ali več plasteh na notranjo površino prostora

notranji prikljúček -ega -čka m elektr. priključek, ki povezuje električne vode in naprave električne inštalacije od zunanjega priključka do obračunskih merilnih naprav

notranji stôžec -ega -žca m stroj. standardizirana stožčasta izvrtina kot gnezdo za Morsejev stožec ali metrski stožec v vretenu obdelovalnega stroja **PRIM.:** zunanji stôžec

notranji upòr -ega -ôra m elektr. električni upor vira električnega toka, npr. galvanskega člana ali generatorja, ki povzroči znižanje električne napetosti na priključnih sponkah, kadar teče električni tok

notranji vskóčnik -ega -a m stroj. strojni element v obliki elastičnega obročka v utoru puše, stročnice za varovanje strojnih delov pred aksialnim pomikom **Sp:** Seegerjev obróček (2) **PRIM.:** zunanji vskóčnik

nóva avstrijska metóda grádnje predôrov -e -e -e -- -- ž grad. gradnja predorov, pri kateri se izkoristi nosilnost skalnega masiva, v katerega se koplje polni profil predora, izkopana odprtina se takoj zavaruje s tanko plastjo zaščitnega brizganega betona, ki z radialno uvrtnimi geotehničnimi sidri aktivira naravni nosilni obroč v skali okoli izkopa, z geotehničnimi inštrumenti se lahko spremlja porazdelitev napetosti v skali **S:** NATM-metóda

nóva izméra -e -e ž geod. ponovna izdelava katastra nepremičnin s postopki ureditve mej, parcelacije, preureditve parcel in izravnave mej na območju, kjer kakovost sedanjega katastra ne ustreza metodam vzdrževanja

nóvčíčni štévec -ega -vca m elektr. števec električne energije z vgrajeno pripravo, ki ga vklopi, ko se vanjo spusti en ali več kovancev, in spet izklopi po času, ki ustreza plačanemu znesku porabljene energije

novogradnja -e ž gradnja novega objekta ali urbanistična ureditev naravnega okolja

nôvo srebró -ega -á s met. zlitina bakra z nikljem in cinkom, ki se uporablja v fini mehaniki, za orodje, jedilni pribor **Sp:** alpáka (2)

nòž nòža m stroj. rezalno orodje, prilagojeno različnim postopkom odrezovanja, npr. za struženje, pehanje, ozobljenje, rezanje pločevine, papirja

nožica -e ž elektr. valjasto ali prizmatično oblikovan priključni stebriček električnih ali elektronskih elementov, ki pritrdi element na podnožje in omogoči električni kontakt **Sp:** pín (2)

n-ta projekcijska tvórbá -e -e -e [èn] ž mat. projekcija na n-to projekcijsko ravnino v sistemu, ki je sestavljen iz več urejenih projekcijskih ravnin

n-têrica -e [èn] ž mat. urejena skupina *n* števil, členov, elementov

N-típ pôlprevódnika -a -- [èn] m elektr., fiz. ☞ pôlprevódnik típa N

NTK NTK-ja in -- [enteká] m krat. ☞ négativni temperatúrni koeficiênt

núbuk -a m kem. teh. mehko usnje z žametasto površino iz finih, gostih vlaken, izdelano z brušenjem goveje ali telečje kože na lični strani, ki se uporablja za tapeciranje pohištva, obutev, oblačila, rokavice, ročne torbice **PRIM.:** nápa úsnje, sémiš, velúr úsnje

núča -e ž 1. kem. laboratorijski lij za vakuumsko filtracijo, navadno iz porcelana, valjaste oblike, s perforiranim dnom, na katero se namesti filtrirni papir **S:** Büchnerjev líj 2. kem. steklen laboratorijski lij za vakuumsko filtracijo, valjaste oblike, z dnom iz sintranega stekla 3. kem. teh. Büchnerjevemu liju podobna, navadno kovinska naprava za šaržno vakuumsko filtracijo v industriji

nújna razsvetljáva -e -e ž elektr. razsvetljava, ki se ob izpadu omrežne napetosti samodejno preklopi na akumulatorsko baterijo in kaže najkrajšo pot za izhod iz prostora, zgradbe, predora **Sp:** pomóžna razsvetljáva, zasílna razsvetljáva

nújni izklòp -ega -ópa m elektr. hitro odprtje kontaktov stikalne naprave, ki na podlagi določenih procesnih parametrov v napravi, postroju, sistemu prekine električno napajanje in s tem prepreči ali ublaži nevarna stanja, npr. previsoko napetost, temperaturo

nújno napájanje -ega -a s elektr. napajanje iz agregata ali akumulatorske baterije ob izpadu rednega napajanja kritične infrastrukture

nukleácija -e ž met. ustvarjanje kristalizacijskih kali za začetek kristalizacije

nukleacijsko délo -ega -a s met. aktivacijska energija, potrebna za nastanek klastra, katerega velikost je večja od kritičnega polmera

nukleánt -a m met. sredstvo, ki povzroča nastanek kali

nukleárna elektrárna -e -e ž ☞ jêdrska elektrárna

nukleárna energíja -e -e ž fiz. ☞ jêdrska energíja

nukleón -a m fiz. gradnik atomskega jedra, proton ali nevtron

nukleónsko števílo -ega -a s fiz., kem. skupno število protonov in nevtronov v atomskem jedru, simbol *A* **S:** másno števílo

nuklíd -a m fiz. atomsko jedro, ki je opredeljeno s številom protonov, nevtronov in njegovim energijskim stanjem

numêrična apertúra -e -e ž fiz. razmerje med goriščno razdaljo in premerom objektiva

numêrična ekscentríčnost elípse -e -i -- ž mat. količnik linearne ekscentričnosti in velike polosi elipse **Sp:** numêrična izsrédnost elípse **PRIM.:** lineárna ekscentríčnost elípse

numêrična izsrédnost elípse -e -i -- ž mat. ☞ numêrična ekscentríčnost elípse

numêrična metóda -e -e ž mat. metoda za reševanje matematičnega problema, ki določa vrsto in zaporedje operacij v računskem postopku

numêrični relé -ega -êja m elektr. ☞ digitálني relé

numêrično integríranje -ega -a s mat. izračunavanje integralov funkcij z numeričnimi metodami na podlagi vrednosti funkcij v diskretnih točkah

numêrično krmíljenje -ega -a s stroj. krmíjenje obdelovalnih strojev z računalniškim programom **K**: CNC

Nusseltovo števílo -ega -a [núseltovo] s fiz. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi prenosa toplote skozi fazno mejo fluida, količnik toplotnega toka pri prestopu in pri prevajanju, simbol Nu **PRIM.**: Biótovo števílo

Nusseltovo števílo za prenôš snoví -ega -a --- [núseltovo] s kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi prenosa snovi skozi fazno mejo fluida, količnik snovnega toka

pri prestopu in snovnega toka pri difuziji kot posledica analogije prenosa toplote in snovi, simbol $Nu^* Sp$: Sherwoodovo števílo

Nyquistov diagrá́m -ega -a [nájkvistov] m elektr., fiz. diagram, ki prikazuje karakteristiko regulacijskega sistema v obliki sklenjene regulacijske zanke s krivuljama odvisnosti amplitudnega razmerja in faznega kota od krožne frekvence, narisanimi v polarnem koordinatnem sistemu **PRIM.**: Bódejev diagrá́m, fázna rezêrva

Nyquistov teorém -ega -a [nájkvistov] m elektr., fiz. teorem, po katerem frekvenca vzorčenja, ki je enaka dvakratni najvišji frekvenci zveznega časovnega signala končne pasovne širine, zajame celotno informacijo

O

Ó-alkiléster -tra **m** kem. ester ditioogljikove kisline, v katerem je alkilna skupina vezana na kisikov atom ditioogljikove kisline, $R-O-CSS-H$

obálni nasíp -ega -a **m** grad. ☞ valobrán

obarjálna kopél -e -i **ž** tekst. kopel z raztopino, npr. žveplove kisline, za obarjanje in predenje celuloznih vlaken iz viskoze

obarjálni reagènt -ega -ènta **m** kem. teh. reagent, ki reagira z raztopljeno snovjo, pri čemer nastane netopna snov, ki se izloči iz raztopine kot oborina **S**: oborílo (1)

obárjanje -a **s** kem. izločanje raztopljenе snovi iz raztopine z dodatkom oborila, pri čemer pride do kemijske reakcije, pri kateri nastane netopna snov, ki se izloči iz raztopine kot oborina

občutljívnost -i **ž** lastnost elementa, da se odziva na spremembe vhodne veličine

občutljívnost instrumènta -i -- **ž** najmanjša razlika v merjeni veličini, ki jo zazna instrument

obdájanje -a **s** met. nanašanje materiala na celotno površino telesa, npr. obdajanje zrn livarskega peska v livarski formi z glino kot vezivom

obdélanec -nca **m** obdelovanec po obdelavi

obdeláva -e **ž** dajanje končne oblike, mere in lastnosti obdelovancu z ustreznimi postopki, npr. z odrezovanjem, s kovanjem, z elektroerozijo, s toplotno obdelavo, površinsko zaščito

obdeloválna célica -e -e **ž** stroj. sestav računalniško krmiljenih obdelovalnih strojev in pomožnih enot z zalogovnikom potrebnih orodij za integrirano obdelavo strojnih delov **S**: obdeloválni cénter

obdeloválna míza -e -e **ž** stroj. posebej oblikovana miza na obdelovalnem stroju za pritrditev in podajanje obdelovanca

obdeloválni cénter -ega -tra **m** stroj. sestav računalniško krmiljenih obdelovalnih strojev in pomožnih enot z zalogovnikom potrebnih orodij za integrirano obdelavo strojnih delov **S**: obdeloválna célica

obdeloválnost -i **ž** stroj. lastnost materiala, da ga je mogoče obdelovati po določenem postopku, npr. z odrezovanjem

obdelovánec -nca **m** stroj. surovec, polizdelek ali posamezen del izdelka med obdelavo ne glede na vrsto in način obdelave

OBE OBE-ja in -- [obé obéja] **m** (ang. operating basis earthquake) **krat.** grad. ☞ obratoválni potrès

obelísk -a **m** grad. visok kamnit steber kvadratnega prereza, navadno iz enega kosa, v obliki spomenika, ki se proti vrhu zožuje in zaključí s piramidasto konico

obésa -e **ž** 1. stroj. mehanizem povezave kolesa s šasijo ali samonosno karoserijo pri vozilu, mobilnem stroju, navadno v sestavu z ustrezno oblikovanim, nihajno obešenim nosilcem z vzmetjo in blažilnikom 2. stroj. priprava za obešanje bremena na nosilno konstrukcijo

obesíšče -a **s** mesto na podpori, konzoli droga, stebra, kjer se obesi, pripne, npr. električni vodnik, kabel nadzemnega voda

obésna spónka -e -e **ž** elektr. sponka za pritrditev nadzemnega izoliranega kabla na nosilec tako, da nanj prenese svojo težo in težo dodatnega bremena **Sp**: obešálka

obésni kábel -ega -bla **m** elektr. kabel, opremljen z obesnimi sponkami ali dodatno

ojačen, namenjen za obešanje, pripenjanje na kableske nosilce na drogovih, stebrih

obésni materiál -ega -a m elektr. material za izdelavo obesnih sponk nadzemnega voda, ki držijo vodnik na opori

obešálka -e ž elektr. ☞ obésna spónka

objékt -a m mat. abstraktni pojem, ki se uporablja v matematiki, npr. število, množica, funkcija, grupa

objektív -a m 1. fiz. lečje, ki omogoča čim vernejšo preslikavo predmeta na ravnino detektorja, npr. pri fotoaparatu, mikroskopu 2. fiz. lečje projektorja, s katerim se projicirajo slike na zaslon v optičnih instrumentih

objéktno stékelce -ega -a s steklena ploščica, na katero se pri mikroskopiranju namesti preparat

objémka -e ž pripomoček za pritrditev cevi, instalacijskih vodnikov, npr. na steno

óblatni elipsoid -ega -a m mat. rotacijski elipsoid, ki nastane z vrtenjem elipse okrog njene krajše osi **PRIM.:** prolátni elipsoid

oblíka energíje -e -- ž energija glede na medij in način prenosa in pretvorbe, npr. električna, kemijska, mehanska energija

oblikovánje polimêrnih materiálóv -a -- -- s kem. teh. tehnološki postopek izdelave plastičnih predmetov z litjem, brizganjem, stiskanjem, pihanjem ali z mehansko obdelavo

oblikovánje v avstenítni stôpnji -a -- -- -- s met. oblikovanje izdelkov s termomehansko obdelavo, pri kateri pride do plastične deformacije metastabilnega avstenita in njegove pretvorbe v martenzit in/ali bainit

oblikóvni fáktor -ega -ja m fiz. faktor v empiričnih fizikalnih formulah, ki izražajo splošno zvezo med različnimi fizikalnimi količinami, pri čemer je odvisnost od oblike predmeta ali porazdelitve snovi, na katero se formula nanaša, zajeta v njem, npr. sila, s katero zrak nasprotuje gibajočemu se vozilu, je enaka produktu kvadrata hitrosti vozila, prečnega prereza

vozila, gostote zraka in oblikovnega faktorja, ki je odvisen od oblike vozila

oblikóvnik -a m grad. navadno kovinski ali plastičen razstavljiv opaž za izdelavo gradbenega elementa, v katerega se vstavi betonska armatura in vlije sveža betonska mešanica, po utrditvi betona se razstavi in ponovno večkrat uporabi **S:** kalúp (1)

oblikóvni spomín -ega -a m met. sposobnost snovi, zlitine, ki zaradi zunanjih vplivov, npr. segretja, spremeni obliko, da dobi prvotno obliko, ko se razmere vrnejo v prvotno stanje

oblikóvno števílo -ega -a s gozd. količnik prostornine debla in prostornine enako visokega valja, ki ima enak premer kot deblo v določeni višini

óbli navój -ega -ôja m stroj. navoj z zaokroženim profilom, npr. za okove sijalk, spenjače pri železniških vagonih

oblóčna kómora -e -e ž elektr. komora v cevnem odvodniku za gašenje obloka, ki nastane pri ionizaciji plina med dvema ali več elektrodami

oblóčna péč -e pečí ž kem. teh., met. industrijska peč, v kateri je vir energije za segrevanje električni oblok

oblóčna pregráda -e -e ž elektr. pregrada iz negorljive snovi, ki preprečuje nastanek obloka **Sp:** pregráda proti oblóku

oblóčna razdálja -e -e ž elektr. razdalja, pri kateri nastane oblok med kovinskimi deli izolatorja v atmosferi, med katerimi je priključena obratovalna napetost

oblóčna sijálka -e -e ž elektr. razelektritvena sijalka, v kateri oddaja svetlobo razelektritveni oblok med elektrodama **S:** oblóčnica

oblóčnica -e ž elektr. razelektritvena sijalka, v kateri oddaja svetlobo razelektritveni oblok med elektrodama **S:** oblóčna sijálka

oblóčni čas stikála -ega čása -- m elektr. časovni interval od trenutka ločitve kontaktov, med katerimi nastane oblok, do trenutka dokončne ugasnitve obloka med vsemi kontakti

oblóčni čas varoválke -ega čása -- m elektr. časovni interval od trenutka pojava obloka do trenutka dokončne ugasnitve obloka v varoválki

oblóčni kontákt -ega -a m elektr. kontakt, ki mora vzdržati obločne toke, ki sproti odnašajo njegov material

oblóčno rézanje -ega -a s var. rezanje kovinskih materialov z oblokom **Sp:** eléktrično rézanje

oblóčno segrévanje -ega -a s elektr. segrevanje materiala s toploto, ki nastaja v električnem obloku, npr. v obločni peči

oblóčno varjénje -ega -a s var. varjenje, pri katerem toploto, potrebno za stalitev osnovnega in dodajnega materiala, daje oblok **Sp:** eléktrično oblóčno varjénje

oblóčno varjénje v zaščítني atmosfêri -ega -a --- s var. obločno varjenje v okolju, v katerem je var zaščiten pred oksidacijo, npr. v nevtrálnih plínih, zlasti heliju in argonu, v plinu CO₂, v vakuumu, pod varilnim praškom

oblóga -e ž **1.** grad. navadno nenosilni in/ali samonosilni zaščitni ali dekorativni gradbeni element stene, tal, stropa stavbe ali gradbenega inženirskega objekta, ki se izdelava nameščanjem in/ali zlaganjem, oblaganjem, pritrtjevanjem, zidanjem, vgrajevanjem elementov, npr. plošč, zidakov, desk, panelnih plošč, trakov **2.** grad. prevleka iz asfaltnega betona, armiranega betona, pnevmatskega betona pri kanalu, predoru, jašku za zagotovitev vodotesnosti, preprečitev erozije ali zmanjšanje trenja **3.** grad. jeklena prevleka na razbijaču ali drugi betonski konstrukciji, izpostavljeni vodnemu toku, ki ga zaščiti pred kavitacijo **4.** stroj. dodatna plast na strojnem elementu, da se doseže posebna lastnost, npr. drsnost pri drsnem ležaju, visok faktor trenja pri zavorni oblogi **5.** plast snovi, ki se nabere na notranji steni posode, cevi, npr. plast kotlovcva v grelniku vode **6.** elektr. neprevodni material posebnih oblik na stenah, tleh in stropu gluhe sobe, ki z absorpcijo onemogoča ali bistveno zmanjšuje odboj zvočnih ali radiofrekvenčnih signalov

oblòk -óka m elektr. pojav v obliki svetlobnega loka med elektrodama zaradi plazme, ki jo povzroči prehod električnega toka skozi plin

obmóčje -a s **1.** nabor vrednosti med mejnima vrednostma, npr. merilno območje **2.** mat. omejena ali neomejena povezana množica z neprazno notranjostjo v ravnini ali prostoru

obmóčje elástičnosti -a -- s meh. območje mehanskih napetosti pod napetostjo tečenja, ki jo določa meja elastičnosti

obmóčje N -a -- [èn] s elektr., fiz. območje, kjer je polprevodnik tipa N

obmóčje P -a -- [pé] s elektr., fiz. območje, kjer je polprevodnik tipa P

obmóčje plástičnosti -a -- s območje napetosti nad napetostjo tečenja

obmóčje praznítv -a -- s grad. del brežin vodnega zbiralnika, viden ob praznitvi

obmóčje vódnega zbirálnika -a -- s grad. površina vodnega zbiralnika, napolnjenega do kote gladine normalne zaježitve

obnavljálnik -a m elektr. naprava, ki obnavlja raven in kakovost signalov **S:** regenerátor

obnôva -e ž **1.** popravilo naprave, stroja, konstrukcij, prometnic zaradi obrabe, poškodbe za zagotavljanje zahtevanih lastnosti, podaljšanje življenjske dobe **2.** grad. dela, s katerimi se stavba prilagodi novim funkcionalnim zahtevam, zgotovi predvidena odpornost konstrukcije, kapaciteta preliva in izpustov pri pregradi, s povečanjem akumulacije varnost pred visokimi vodami

obnôva livárskega péska -e --- ž met. obdelava rabljenega livarskega peska z drobljenjem, segrevanjem, sejanjem za odstranitev zlasti starih veziv in dodajanjem svežih veziv, dodatkov, vlage za ponovno uporabo v livarni

obnôva sinhronízma -e -- ž elektr. proces povrnitve sinhronskega stroja v sinhrono obratovanje po izgubi sinhronizma

obnovítveni čas díóde -ega čása -- m elektr. čas, potreben, da se PN-spoj polprevodniške diode povrne v normalno stanje

obnovljívi víri energíje -ih -ov -- m mn.

naravni viri energije, ki jih je mogoče koristno izrabiti, npr. sonce, veter, vodotoki, plimovanje, toplota Zemlje, organske snovi

obnovljívi víri surovín -ih -ov -- m mn.

naravni viri surovin, npr. sveža voda, zrak, rodovitna zemlja, rastline in živali

obnovljívnost -i ž elektr. sposobnost naprave, stroja, sestava, da obnovi delovanje po odpovedi brez popravilnega vzdrževanja

obnovljívnost merítve -i -- ž merilna natančnost pri nizu ponovljivih pogojev merjenja, pri čemer je pogojem le delno zadoščeno

obóčni lók -ega -a m grad. lok, kjer notranji zid predira obok

obóčno pólje -ega -a s grad. del oboka, ki ga omejujejo grebeni ali rebra

obódna hitróst -e -i ž fiz. hitrost, ki jo ima točkasto telo pri kroženju

obódna hitróst fluída -e -i -- ž stroj. komponenta absolutne hitrosti fluída, npr. vode, pare, zraka, pri turbinskih strojih v obodni smeri vrtenja rotorja **S**: tangencialna hitróst fluída **PRIM.**: rélatívna hitróst fluída

obódna méra -e -e ž grad. mera, izmerjena vodoravno po obodu parcele ali objekta

obogaténi urán -ega -a m kem. izotopsko obogaten uran, ki vsebuje večji delež izotopa ²³⁵U kot naravni uran in je uporaben kot jedrsko gorivo

obòj -òja m grad. lesen opaž, včasih tudi rezljan, ki z letvami deli steno v uokvirjena polja

obojesmérna armatúrna mréža -e -e ž grad. armaturna mreža, nosilna v obeh med seboj pravokotnih smereh

obojesmérna reákcija -e -e ž kem. reakcija, ki lahko poteka v nasprotni smeri brez povečanja entropije, npr. pri ravnotežni reakciji med vodikom in jodom, pri kateri nastaja vodikov jodid **S**: reverzibilna reákcija

obójka -e ž kratka cev, navadno z notranjim navojem, za spajanje palic, cevi, kablov

obòk -óka m grad. gradbeni element, zaključek zgornjega dela prostora z usločnim masivnim nosilnim stropom, navadno zidan z opeko ali obdelanim naravnim kamnom, v novejšem času tudi iz betona

oborílo -a s **1.** kem. teh. reagent, ki reagira z raztopljeno snovjo, pri čemer nastane netopna snov, ki se izloči iz raztopine kot oborina **S**: obarjalni reagent **2.** kem. teh. snov, navadno polielektrolit, ki omogoča izkosmičenje koloidnih delcev, ki so sicer premajhni, da bi se sami med seboj sprijeli v večje delce, uporablja se npr. pri čiščenju odpadnih vod **S**: flokulánt

oborína -e ž netopna snov, ki nastane s kemijsko reakcijo ob dodatku oborila raztopini **PRIM.**: usedlína

obrába -e ž **1.** stroj. odnašanje materiala s površine sestavnih delov v stiku pri relativnem gibanju zaradi trenja, površinskega tlaka, kavitacijske erozije **2.** grad. količina materiala, odstranjenega z drgnjenjem, iztrganjem iz obrabne plasti zaradi mehanskih vzrokov, vremenskih vplivov

obrába kontáktov -e -- ž elektr. zmanjšanje površine kontaktov zaradi odnašanja materiala pri dovolj močnem električnem toku

obrábna plást -e plastí ž grad. vrhnja plast gradbenega elementa, voziščne konstrukcije iz zmesi trdih, navadno kremenovih, zrn določene sestave in veziva, ki se uporablja za vozišča, letališčne ploščadi, industrijske tlake, obloge kanalov

obrábna trdnost -e -i ž odpornost elementa, izdelka proti izgubi funkcionalnosti zaradi obrabe

obračáj fúnkcije -a -- m mat. točka, v kateri se funkcija spremeni iz konveksne v konkavno ali obratno **S**: prevój fúnkcije

obračálna napráva -e -e ž **1.** met. naprava, npr. pri valjalnem stroju, formarskem stroju, ki med tehnološkim procesom obrača ingot, livarsko formo **2.** stroj. železniška naprava za obračanje lokomotiv **Sp**: okrétnica

obračálnik -a m stroj, traktorski priključek, ki kaj obrača, npr. hlode pri spravilu lesa, seno po košnji **PRIM.**: zgrabljálnik

obračunska méra -e -e ž grad. mera, ki se uporablja za izračun količin pri obračunu del

obračunska merilna naprava -e -e -e ž elektr. naprava, ki meri porabo električne energije, npr. električni števec

obračunska situacija -e -e ž grad. račun, s katerim se mesečno, letno ali po dogovoru v pogodbi obračunavajo gradbene storitve, sestavljen iz ovitka, na katerem so napisani vsi predpisani podatki, in notranjih strani, na katerih so napisane postavke iz pogodbenega predračuna, združene količine posameznih izvršenih vrst del, pomnožene s cenami za enoto tako, da so prikazani zneski za ta dela in skupni znesek za vsa dela

obrámbni nasíp -ega -a m grad. ☞ varovalni nasíp

obrátna fúnkcija -e -e ž mat. ☞ invèrzná fúnkcija

obrátna sorazmèrnost -e -i ž mat. odnos med dvema spremenljivkama, katerih produkt je konstanta

obrátno enolíčna upodobítev -- -e -tve ž mat. ☞ bijékcia

obratoválna môtnja -e -e ž elektr. motnja, ki vpliva na kakovost delovanja postroja

obratoválna napétost -e -i ž 1. elektr. električna napetost na stroju, postroju pri obratovanju, npr. potencialna razlika med poloma obremenjenega člena ali baterije 2. elektr. pričakovana, ocenjena ali izmerjena vrednost električne napetosti znotraj predpisanih toleranc v določenem trenutku in na določenem mestu v električnem omrežju

obratoválna ozemljítev -e tve ž elektr. oze-mljitev točke v električnem tokokrogu opreme, ki je potrebna za pravilno delovanje te opreme in/ali sistema

obratoválna prenapétost -e -i ž elektr. prenapetost, ki se pojavi na napravi ali postroju v obratovanju zaradi okvar, kratkega stika, stikalnih manipulacij, feroresonance v elektroenergetskem omrežju

obratoválna tóčka -e -e ž elektr. ☞ délovna tóčka

obratoválné lastností -ih -- ž mn. lastnosti, ki določajo obnašanje sestavin, naprav, strojev, postrojov v obratovanju

obratoválni fáktor -ega -ja m količnik dejanskega in največjega možnega trajanja obratovanja v opazovanem obdobju, ki se navadno nanaša na koledarsko leto S: fáktor obratováńa

obratoválni pogóji -ih -ev m mn. 1. pogoji, v katerih deluje naprava v skladu s svojo zasnovo, namembnostjo, npr. napetost, obremenitev, okolje, signali, časovne omejitve 2. pogoji, ki jih določi dobavitelj, ali sistemska pravila za obratovanje

obratoválni poskús -ega -a m elektr. poskus za ugotavljanje sposobnosti stroja, postroja za ustrezno delovanje, npr. po vzdrževanju

obratoválni potrès -ega -éa m grad. potres, ki povzroči takšno gibanje tal, da nastane le manjša škoda, npr. pregrada s pripadajočimi objekti in opremo ostane funkcionalna in povzročena škoda se lahko popravi K: OBE

obratoválni režím -ega -a m elektr. predpisani način obratovanja agregatov v elektroenergetskem sistemu

obratováńje vôdnega zbirálnika -a --- s grad. usklajeno polnjenje in praznjenje vodnega zbiralnika v mejah uporabne akumulacijske prostornine, npr. pri obratovanju verige hidroelektrarn

obremenílna célica -e -e ž element z uporovnim merilnim lističem kot zaznavalom sile, npr. v elektronskih tehnicah

obremenílna pêta -e -e ž grad. skalomet, kamnomet ob vznožju nasute pregrade ali nasipa za povečanje nosilnosti

obremenílni dosèg -ega -éa m elektr. zgornja vrednost, npr. električnega toka pri števcu ali vatmetru

obremenítev -tve ž 1. vpliv bremena, delovne sile, nanosa, odpora na napravo,

stroj, konstrukcijo, sistem pri obratovanju **PRIM.:** bréme (1) **2.** elektr. električna napetost, električni tok, moč, impedanca na izhodni strani električnega elementa, električnega vezja, generatorja električne energije ali na vhodni strani električnega elementa, elektromotorja, elektroenergetskega omrežja ali drugega porabnika električne energije **PRIM.:** bréme (2) **3.** stroj. sila, navor, moč na izstopu iz pogonskega mehanizma, naprave, stroja, sistema **4.** stroj. tlak, tok, moč na izhodni strani v delovnih priključkih primarnega pretvornika hidravlične ali pnevmatične energije, npr. hidravlične črpalke, kompresorja

obremenítev okólja -tve --ž učinek vseh vplivov na okolje, ki nastajajo kot posledica človekovih dejavnosti

obremenítvena karakterístika -e -e ž elektr. karakteristika, ki opisuje zvezo med električno napetostjo in električnim tokom na sponkah generatorja pri določeni obremenitvi in nastavljeni referenčni vrednosti regulatorjev napetosti in frekvence

obremenítveni diagrám -ega -a m elektr. diagram, ki prikazuje časovni potek obremenitve tipičnega odjemalca ali odjemne skupine elektroenergetskega omrežja

obremenljívost kábla -i --ž elektr. podatek o dovoljeni velikosti električnega toka na enoto dolžine žile kabla v amperih na meter

obrézanje grebéna -a --s met. odstranjevanje obrobka na izkovkih, ulitkih, npr. z brušenjem **S:** obrézanje obróbka

obrézanje obróbka -a --s met. odstranjevanje obrobka na izkovkih, ulitkih, npr. z brušenjem **S:** obrézanje grebéna

obrízg -a m grad. osnovni omet iz redke cementne malte, ki se nanaša na opečno, kamnito ali betonsko površino, ročno z zidarsko zajemalko ali zidarskim mlinčkom, strojno pa z brizganjem v do 5 mm debeli plasti, da postane površina dobro sprijemljiva z grobim ometom

obrízg za négo betóna -a ---m grad. tekočina, ki se uporabi za premaz površine

svežega betona, s katero se zmanjša izhlapevanje vode, poveča odboj sončnih žarkov in doseže nadzorovano vezanje

obróbek -bka m **1.** met. material, ki uide skozi špranjo dvodelnega utopa pri kovanju ali dvodelne forme pri litju **S:** grebén (4) **Sp:** bráda (2) **PRIM.:** ígla (2) **2.** tekst. okrasni rob, izdelan z obšivanjem **S:** bordúra (1), obšítek

obróbljena dëska -e -e ž les. deska s pravokotno ali poševno obžaganimi robovi

obróbna dëska -e -e ž grad. element strehe, deska, pritrjena po robu vzdolž strešnega čela ali zatrepá

obróč -a m **1.** stroj. sestavni del, konstrukcija v obliki prstana **2.** kem. oblika molekule, v kateri so atomi vezani med seboj v obliki sklenjenega obroča, npr. benzenski obroč **3.** kem. držalo za filtrirni lij, ki se pritrdi na laboratorijsko stojalo **4.** elektr. več v obliko kroga sklenjenih električnih vodov, ki se napajajo iz enega samega vira **PRIM.:** zánka (4)

obróčasti mozník -ega -a m les. moznik v obliki obroča z zobci na zgornjem in spodnjem robu, ki se postavi v stik med križem ležeča lesena elementa in s pritiskom na zunanji del stika doseže, da se ugrezne v spodnji in zgornji element, zveza se lahko dodatno utrdi s sornikom

obróčna prehódna zapórnica -e -e -e ž grad. pravokotna zapornica s krožno odprtino in hidravličnim pogonom, ki se uporablja zlasti pri velikih hitrostih vode in s pomikom pravokotno na os cevi zapre cev s svojim polnim delom, pri odprtem stanju pa omogoča miren tok vode

obróčni silikáti -ih -ov m mn. kem. skupina silikatnih mineralov z SiO_4 -tetraedri, povezanimi v obroč, v katerih je razmerje Si : O enako 1 : 3, najpogostejši obroči so Si_3O_9 , Si_4O_{12} in Si_6O_{18} **S:** ciklosilikáti

obrtniška grádnja -e -e ž grad. gradnja manjših in manj zahtevnih objektov, pri kateri se uporabljajo zlasti ročno orodje, manjši ročni stroji in naprave **PRIM.:** industrijska grádnja

obrús -a m met. iz predmeta izrezan, zbrušen in poliran vzorec kovinskega materiala, kamnine ali keramike za mikroskopiranje **Sp:** metalográfski zbrúsek, mikroskópски obrús

obrúšenje -a s obdelava predmeta, odstranitev izbokline z brusom, npr. igle, grebena

obsèg -éga m **1.** mat. dolžina krivulje, ki omejuje lik **2.** mat. algebrska struktura, na kateri so definirane operacije seštevanja, odštevanja, množenja in deljenja, razen z nič, npr. obseg racionalnih števil, obseg realnih števil, obseg kompleksnih števil **PRIM.:** pólje (2)

obsèv -éva m fiz. gostota vpadle energije na površino v določenem časovnem obdobju, simbol H , merska enota joule na kvadratni meter

obsévanje -a s fiz. izpostavitve tarče sevanju, npr. obsévanje vzorca z ultravijolično svetlobo

obsévanost -i ž **1.** fiz. ploskovna gostota energije, ki vpada s sevalnimi tokovi na dano ploskev **2.** elektr. ploskovna gostota moči svetlobe, ki vpada na dano ploskev, simbol E_e , merska enota watt na kvadratni meter

obséвна dóza -e -e ž fiz. količnik naboja, ki se z ionizacijo sprosti v obsevanem telesu, in mase telesa, merska enota C/kg **Sp:** ekspozícijska dóza

obséžno integríráno vézje -ega -ega -a s elektr. integrirano vezje z več tisoč tranzistorji na enem čipu **K:** LSIC

obstójnost -i ž lastnost materiala, da v določenem mediju, okoliščinah ne spremeni svojih lastnosti, npr. barve, teksture **PRIM.:** odpórnost

obstreljevánje -a s fiz. izpostavljanje tarče curku delcev, npr. atomov, atomskih jeder, elektronov

obšítek -tka m tekst. okrasni rob, izdelan z obšivanjem **S:** bordúra (1), obróbek (2)

obtéžba -e ž **1.** zunanji vpliv na podlago ali prevozno sredstvo s silo, ki ustreza masi bremena in se izraža v enotah teže **2.** grad. zunanja sila, upogibni ali vzvojni moment, ki povzroča

mehansko napetost v konstrukciji ali njenem delu, npr. vetrna obtežba, žledna obtežba nadzemnega voda **PRIM.:** bréme (1)

obtežílني nasíp -ega -a m grad. nasip iz gramoznega materiala na slabo nosilnem zemljišču kot začasen poseg, da se utrdi in zgosti zemljišče pod njim, pred gradnjo objekta se delno odstrani

obtežítev -tve ž vgradnja balasta, navadno svinca ali druge težke kovine, betona v plovilo, npr. jadrnico, za povečanje stabilnosti, proti prevračanju, za uravnoteženje, npr. žerjava, dvigala, letala

obtóčna črpálka -e -e ž stroj. črpalka, ki vzdržuje tok tekočine v obtoku

obtóčni reáktor -ega -ja m kem. teh. cevni reaktor z zunanjim obtokom, pri katerem se del iztoka ponovno vrača v reaktor **PRIM.:** krožílني reáktor

obtóčno mázanje -ega -a s stroj. mazanje naprave, stroja z oljem z obtočno črpalko **Sp:** cirkulácijsko mázanje

obvladováňje kakóvosti -a -- s postopki za preverjanje in zagotavljanje ustreznosti izdelka ali del upravljanja kakovosti, ki z ustreznimi operativnimi tehnikami in dejavnostmi omogoča izpolnjevanje zahtev glede kakovosti **Sp:** kontrolá kakóvosti **PRIM.:** zagotávľanje kakóvosti (1) **K:** QC

obvózna césta -e -e ž prom. ➡ obvóznica

obvóznica -e ž prom. cesta, ki vodi okrog naselja in nadomešča del ceste skozi naselje **Sp:** obvózna césta

obzórje -a s rud. teren v rudniku, premogovniku na isti nadmorski višini s svojimi geometrijskimi parametri, npr. dolžino, širino in višino, ki nastane pri odkopavanju premoga, rude **S:** etáža (3) **Sp:** horizónt

obžgána površína -e -e ž **1.** grad. z gorilnikom obdelana površina naravnega kamna, da se pod tlakom lušči zgornja površina in dobi groba struktura **2.** les. z gorilnikom obdelana površina lesa, zlasti zaradi lepšega videza

oceánotêrmična elektrárna -e -e ž termo-elektrarna, ki izkorišča temperaturno razliko površinske in globinske plasti oceanske vode

ocenjevanje kakôvosti -a -- s postopek ugotavljanja ravni kakovosti izdelka ali storitve, ki ga izvajajo neodvisni strokovnjaki, usposobljeni za presojo, revizijo **Sp**: ugotavljanje kakôvosti **K**: QA

ocenjevanje stánja -a -- s elektr. izračun najverjetnejših vrednosti fazorjev električne napetosti in električnih tokov v elektroenergetskem omrežju v danem trenutku na podlagi rešitve modela enačb elektroenergetskega omrežja

ócetna kislína -e -e ž kem. etanojska kislina, CH_3COOH , brezbarvna viskozna tekočina z ostrim vonjem, najpomembnejša organska kislina, uporablja se v organski sintezi, pri proizvodnji kemičnih vlaken, v farmacevtski industriji, medicini, živilski industriji

óetnokislínsko vrénje -ega -a s kem. aerobna fermentacija, pri kateri se etanol pod vplivom oetnokislinskih bakterij spreminja v oetno kislino, uporablja se pri proizvodnji kisa

océvje -a s sestav vseh cevi in cevovodov znotraj naprave, stroja, objekta

očésce -a s tekst. odprtina na ničalnici, skozi katero se vdene osnovna nit

očíščé -a s grad. središčna točka pri perspektivni projekciji, v kateri se na videz sekajo vse vzporedne premice, ki so pravokotne na projekcijsko ravnino

očrtani króg -ega -a m mat. krog, ki gre skozi vsa oglišča trikotnika ali pravilnega večkotnika

odbijáč -a m stroj. ⇔ odbójnik (2)

odbírek -rka m odčitana izmerjena vrednost

odbítek -tka m rud. zmanjšanje vrednosti rude zaradi škodljivih primesi **S**: penále

odbòj -ôja m 1. fiz. sprememba smeri gibanja elastičnega telesa, ki se med udarcem ob trdo površino začasno deformira in odskoči od nje 2. fiz. sprememba smeri gibanja dveh teles ob približevanju zaradi medsebojne odbojne sile,

npr. odboj dveh enakoimenskih nabojev 3. fiz. sprememba smeri valovanja na meji med dvema sredstvom nazaj v sredstvo, iz katerega prihaja

odbójna bárvá -e -e ž barva, ki odbija vpadno svetlobo

odbójna izgúba -e -e ž elektr. izguba dela signala, ki se na spoju, vmesniku odbije proti viru, namesto da bi se širil naprej po prenosnem vod

odbójna príзма -e -e ž fiz. retroreflektor s prizmo v obliki kockinega vogala

odbójna trdôta po Shoru -e -e --- [šóru] ž met., stroj. trdota materiala, ki se določa z merjenjem višine odboja standardiziranega kladivca od površine preskušanca

odbójnik -a m 1. grad. kamen ob vznožju portalov ali na vogalih stavb, ki varuje pred poškodbami z vozili 2. stroj. del, sestavina, ki na vozilu, transportni napravi, stroju prestreza udarce ob dotiku z omejevalnikom gibanja ali pri naletu vozila, npr. odbojnik osebne avtomobila, vzmetni odbojnik tirničnega vozila **Sp**: odbijáč **PRIM.**: amortizér, blažilnik

odbójni zákón -ega zakóna m fiz. zakon, po katerem se žarek, ki vpada na gladko površino, od nje odbije tako, da oklepa odbiti žarek enak kot glede na normalo na površino v točki odboja, kot ga oklepa vpadni žarek, pri čemer ležijo vpadni žarek, odbiti žarek in normala v isti ravnini

odbójnost -i ž 1. fiz. količnik odbitega in vpadnega sevalnega toka za širše območje valovnih dolžin, npr. za sevanje ene valovne dolžine, simbol ρ **S**: reflektánca (1) 2. fiz. količnik odbite in vpadne zvočne moči, simbol r **S**: fáktor odbójnosti (2), reflektánca (2)

odcèp -épa m 1. grad. lesen element, ki je z lesno zvezo pravokotno ali poševno spojen z navpično soho 2. elektr. mesto, kjer se od glavnega električnega voda odcepi stranski električni vod ali od navitja transformatorja del njegovega navitja

odceplna turbína

odceplna turbína -e -e ž stroj. ☞ odjemno-kondenzacijska turbína

odcèp navítja -épa -- m elektr. priključek v določeni točki navitja, npr. pri transformatorju z odcepi **PRIM.:** izvòd

odcépni fáktor -ega -ja m elektr. celoštevilčni faktor, ki pri transformatorju določa številko odcepa v pozitivno ali negativno stran regulirane navitja

odcépni kontákt transformátorja -ega -a -- m elektr. kontakt pri transformatorju z odcepi za regulacijo napetosti

odcépni vòd -ega vóda m elektr. električni vod, ki se v določeni točki odcepi od glavnega voda

odcèp transformátorja -épa -- m elektr. mesto na navitju transformatorja, kjer se odcepi del navitja zaradi regulacije napetosti **PRIM.:** transformátorski priključek

oddájnik -a m električna naprava, ki oddaja zvočne ali elektromagnetne signale, npr. svetlobne, radijske, televizijske, telefonske, telegrafске

oddájnost toplòtnega sevála -i -- -- ž fiz. količnik sevalnosti opazovanega toplotnega sevála in sevalnosti črnega telesa iste temperature

oddáljeno ozemljílo -ega -a s elektr. ozemljilo, ki je priključeno na napravo v takšni oddaljenosti od nje, da je neodvisno od vseh drugih ozemljil v njeni bližini

oddúšnik -a m odprtina, lahko s samozapornim pokrovom ali varnostnim ventilom, za sprostitve tlaka v zaprti posodi **PRIM.:** odzračeválnik

óder ódra m začasna montažna konstrukcija, podest, ploščad, ki se uporablja npr. pri gradnji, za tribune

odgòn -óna m stroj. odvod mehanske energije iz prenosnika, pretvornika, mehanizma

odgónska gréd -e gredí ž stroj. gred pogonskega stroja, npr. motorja, mehanskega prenosnika, z opredeljenim navorom in vrtilno frekvenco **S:** izstópna gréd **PRIM.:** gnána gréd

odgòr pri taljênju -òra -- -- m met. zmanjšanje mase zaradi izparevanja ali oksidacije med postopkom taljenja kovine v livarni **Sp:** talilna izgúba

odjemálec -lca m elektr. pravna ali fizična oseba, ki jemlje električno energijo iz sistema, navadno iz razdelilnega omrežja

odjem eléktrične energíje -éma -- -- m elektr. pretok električne energije skozi prevzemno-predajno mesto

odjemna ročica -e -e ž elektr. enota gramofona ali diskovnega pogona, ki nosi bralno glavo

odjémni vòd -ega vóda m elektr. razdelilni vod za napajanje odjemalcev

odjémno-kondenzacijska turbína -e -e ž stroj. parna turbina, v kateri večji del pare ekspandira, ko se ohladi do temperature okolice, del pare z višjo temperaturo in tlakom pa je namenjen tehnološkim procesom ali ogrevanju stavb
Sp: odceplna turbína

odkàp -ápa m grad. navzven štrleč prag s koritastim žlebom pri oknih in zunanjih vratih za varovanje pred nalivom

odkápnik -a m 1. grad. koritast žleb, npr. na spodnji strani okenske police, za odtekanje vode ob dežju 2. elektr. del kapastega izolatorja, ki pokriva električni vodnik in usmerja deževnico od njega

odkápní robník -ega -a m grad. robnik, vgrajen tako, da je do 5 cm odmaknjen od spodnjega elementa, ki ga pokriva, da se padavinska voda ne zliva po spodnjem elementu ali zidu

odkládnik -a m grad., les. kratek škarnik med grebenjakom in kapno lego

odklòn -óna m 1. elektr. odmik gibljivega dela, elementa v instrumentu od določenega položaja, npr. kazalca na merilniku 2. elektr. sprememba smeri svetlobnega snopa, elektronskega snopa zaradi zunanjih vplivov 3. mat. razlika med vrednostjo spremenljivke in njeno srednjo vrednostjo **S:** deviácija (3)

odklónska elektróda -e -e ž elektr. elektroda, katere električno polje odklanja elektronski snop

odklónski koeficiènt -ega -ènta m elektr. količnik električne napetosti in velikosti odklona, ki ga povzroča ta napetost

odklónsko dèfokúsiranje -ega -a s elektr. napaka Braunove elektronke, ki se kaže v spremijanju prereza elektronskega snopa v odvisnosti od njegove oddaljenosti od osi elektronke

odklòp -ópa m elektr. uradni izklop odjemalca iz omrežja zaradi neustreznih dejanj ali nespoštovanja predpisov o priklopu

odklópnik -a m elektr. naprava, ki stika, prevaja in prekinja bremenske toke v normalnih pogojih, v nenormalnih pogojih, npr. pri kratkem stiku, pa po določenem času prekine bremenski tok

odklópnik na preostáli tók -a - - - - m elektr. stikalo na preostali tok, ki ni namenjeno za zaščito pred preobremenitvijo ali kratkim stikom

odklópní ločilnik -ega -a m elektr. ločilnik, ki odklopi normalni obratovalni tok, ne pa kratkostičnega

odkòp -ópa m rud. prostor, kraj v rudniku, premogovniku, kjer se odkopava ruda, premog
PRIM.: izkòp (1)

odkopávanje -a s rud. pridobivanje, npr. rude, premoga, iz zemlje z odstranjevanjem kamnin
S: kopánje

odkopávanje v etážah -a - - - s rud. odkopavanje premoga, rude na več višinskih nivojih ob upoštevanju geometrijskih in geomehanskih zakonitosti rudnega telesa, talnine in krovnine

odkópna etáža -e -e ž rud. etaža v jami ali na površini, kjer se odkopava premog, ruda

odkópno delovíšče -ega -a s rud. delovišče, kjer se odkopava premog, ruda

odkópno dléto -ega -a s rud. ročno ali strojno dleto za odkopavanje rude, drobljenje betona, kamna

odkòvek -vka m met. ➡ izkòvek

odlagalíščna etáža -e -e ž rud. etaža, kjer se odlaga material, lahko tudi jalovina

odlítek -tka m met. ➡ ulítek

odmašítev prenòsnih potí -tve - - - ž elektr. ukrepi v elektroenergetskem sistemu, ki razbremenijo določeno prenosno pot v omrežju

odmèv -éva m fiz. pojav, pri katerem se zaradi odboja zvočnih valov od trdne površine ponovi ali podaljša prvotni zvok

odmíčna gréd -e gredí ž stroj. gred z odmikača za mehansko krmiljenje z odmikanjem, npr. ventilov pri motorju z notranjim zgorevanjem
Sp: grebénasta gréd, odmikálna gréd

odmíčna plòšča -e -e ž stroj. ➡ odmikáč

odmíčni mehanízem -ega -zma m stroj. krmilni mehanizem za odmikanje, krmiljenje, npr. ventilov pri motorjih z notranjim zgorevanjem

odmík -a m 1. stroj. razdalja, za katero je bil premaknjen strojni del med obratovanjem, npr. odmik ventila pri motorjih z notranjim zgorevanjem 2. fiz. oddaljenost od srednje vrednosti pri nihanju, valovanju 3. odstopanje merjene vrednosti od srednje vrednosti ali primerjalne vrednosti

odmikáč -a m stroj. del odmičnega mehanizma z določeno krivuljo odmikanja, navadno na kolutu, gredi, drogu za krmiljenje ventilov, npr. na odmični gredi motorja z notranjim zgorevanjem
Sp: odmična plòšča, odmikálo

odmikálna gréd -e gredí ž stroj. ➡ odmična gréd

odmikálo -a s stroj. ➡ odmikáč

odoránt -a m snov za umetno osmrjanje nevarnih snovi, ki so sicer brez vonja, npr. butana v jeklenkah za uporabo v gospodinjstvu

odpádna toplòta -e -e ž toplota, ki nastaja kot stranski proizvod pri tehničnih procesih in ni koristno uporabljena

odpádna vòda -e -e ž za določen namen uporabljena voda, ki vsebuje odpadne snovi in se ne vrača v ponovno uporabo
Sp: odpláka

odpiralni čas -ega časa **m** elektr. časovni interval med začetkom ločitve kontaktov in trenutkom, ko so kontakti ločeni v vseh polih mehanskega stikalnega aparata

odpirálno délo -ega -a **s** rud. kopanje hribine za dostop do rudnega telesa ali plasti premoga

odpláka -e ž ☞ odpádna vôda

odpòr -ôra **m** **1.** stroj. sila trenja pri gibanju **2.** stroj. notranje trenje v fluidu pri pretakanju skozi cev, kanal ali pri gibanju telesa po površini fluida ali v fluidu **PRIM.:** aërodinámíčni odpòr

odpórnost -i ž sposobnost materiala, da pod vplivom okolja ne spremeni svojih lastnosti, npr. odpornost proti obrabi, ognju, vlagi, kemi-kalijam, koroziji **PRIM.:** obstójnost

odpórnostni momènt -ega -ênta **m** meh. geometrijska značilnost prereza, npr. nosilca, stebra, količnik vztrajnostnega momenta ploskve in radialne razdalje najbolj oddaljene točke na obravnavani ploskvi, simbol *Z*, *W*, merska enota kubični meter **S:** odpórnostni momènt plòskve

odpórnostni momènt plòskve -ega -ênta -- **m** meh. geometrijska značilnost prereza, npr. nosilca, stebra, količnik vztrajnostnega momenta ploskve in radialne razdalje najbolj oddaljene točke na obravnavani ploskvi, simbol *Z*, *W*, merska enota kubični meter **S:** odpórno-stni momènt

odpórnost proti mótenju -i -- -- ž elektr. spo-sobnost prenosnega sistema, zlasti sprejemne opreme, da zmanjša ali zavrne učinke motenja na želene signale

odpórnost proti môtnji -i -- -- ž elektr. sposob-nost naprave, opreme, sistema, da pri elektro-magnetni motnji deluje brez poslabšanja

odpôved -i ž **1.** stroj. prenehanje delovanja naprave, stroja ali postroja zaradi poškodbe ali porušitve gradnika **PRIM.:** okvára (1) **2.** elektr. izguba sposobnosti električne naprave za izvajanje zahtevane funkcije, kar lahko pripelje do okvare **PRIM.:** híba, okvára (2)

odpraševánje -a **s** kem. teh., met. ☞ razpraševánje (1)

odprta póra -e -e ž pora na površini materiala, v katero lahko prodira fluid

odprta zánka -e -e ž **1.** elektr. stanje, ko je električni tokokrog prekinjen **2.** elektr. stanje v elektroenergetskem omrežju, ko odjemalec nima napajanja z vsaj dveh strani **3.** stroj. krmilni sistem, pri katerem signal nima povratne zveze **PRIM.:** sklénjena zánka

odprti aparát -ega -a **m** elektr. aparat, katerega deli pod napetostjo niso zavarovani pred na-ključnim dotikom

odprti intervál -ega -a **m** mat. interval, ki mu pripadajo vsa realna števila, ki so večja od spodnjega krajišča in manjša od zgornjega krajišča **PRIM.:** intervál (2), zaprti intervál

odprti kalíber -ega -bra **m** met. kaliber, pri katerem se pri valjanju material valjanca lahko širi v špranjo med valjema

odprti lás -ega lasú **m** tekst. kratka vlakna določene višine, ki segajo iz površine temeljne tekstilije

odprti napajálnik -ega -a **m** met. nepokrit napajalnik na najvišjem delu ulitka, katerega zgornja ploskev ima stik z zunanjo atmosfero in atmosferski tlak omogoča, da talina doteka do mest, kjer se zaradi krčenja ulitka pri strjevanju pojavlja primanjkljaj taline

odprti položáj -ega -a **m** elektr. položaj mehanske stikalne naprave, v katerem je zago-tovljen vnaprej določen razmik med odprtimi kontakti glavnega električnega tokokroga

odprti systém -ega -a **m** sistem, pri katerem se snov, energija, informacije izmenjujejo

odprti târmodinámíčni systém -ega -ega -a **m** met., stroj. termodinamični sistem, pri katerem se snov in energija lahko izmenjujeta z okolico

odrezováñje -a **s** stroj. tehnološki postopek obdelave materiala z odvzemanjem delcev z rezanjem, npr. piljenjem, struženjem, frezanjem, brušenjem

odsèk prekrívánja zaščít -éka -- -- **m** elektr. odsek nadzemnega voda, ki ga ščiti več zaščít z različnim dosegom glede na elemente v njem

odsèk preplétanja -éka -- m elektr. dolžina električnega voda med zaporednima prepletanjima

odsévek -vka m grad. material, ki pri sejanju ostane na situ

odsévná bárva -e -e ž barva, ki zelo dobro odbija vpadno svetlobo, npr. za označevanje prometne signalizacije ali oblačil za boljšo vidnost ponoči **Sp:** reflektirna bárva

odsévnost -i ž lastnost površine, da odbija svetlobo v smeri, od koder je prišla

odskakovánje kontaktov -a -- s elektr. odbijanje kontaktnih elementov zaradi prevelike sile pri sklenitvi kontakta pred dokončnim stalnim stikom

odskríba -e ž stroj. sklepni del življenjskega cikla naprave, stroja, postroja, ki obsega dekomisijo, razstavljanje, ločevanje še uporabnih gradnikov, recikliranje, odstranjevanje odpadkov

odstópanje sinhrónega čása -a --- s elektr. razlika med omrežnim sinhronim časom in standardnim časom

odstópek -pka m elektr., stroj. razlika med ugotovljeno in imensko mero, nazivno vrednostjo spremenljive veličine

odstótek -tka m stoti del česa, simbol % **Sp:** procènt

odstótna tóčka -e -e ž mat. mera za aritmetično razliko med dvema deležema, izraženima v odstotkih

odtéhtek -tka m kem. odtehtana masa snovi **Sp:** zatéhta

odtís -a m podoba, ki ostane na podlagi ali v podlagi, npr. na papirju, tekstiliji, v kovini s pritiskanjem tiskovne forme, šablone, predmeta nanjo

odtiskoválnica -e ž graf. naprava za ročno tiskanje z ročnim vlaganjem tiskovnega materiala, tiskanjem in izlaganjem odtisov

odvájanje -a s mat. preslikava, ki funkciji v vsaki točki priredi njen odvod **Sp:** diferencíranje

odvál -a m 1. met., rud. odlagališče neuporabnega sipkega ali kosastega materiala, ki nastaja pri kopanju, taljenju rude 2. stroj. material, odstranjen z obdelovanca pri strojni obdelavi s posameznimi gibi odrezovalnega orodja

odválna krivúlja -e -e ž stroj. krivulja ozobljenja, ki nastane z odvalnim pehanjem ali s profilnim frezanjem z modulnim frezalom

odválni bát -ega -a m stroj. gibljiva podpora meha zračne vzmeti, ki omogoča ustrezno deformacijo meha

odválni prodúkt -ega -a m 1. rud. neuporaben produkt, ki nastane pri flotaciji 2. stroj. neuporaben produkt pri strojni obdelavi obdelovanca, npr. s pehanjem

odválno peháanje -ega -a s stroj. pehanje, pri katerem se po vsakem delovnem gibu orodja obdelovanec premakne naprej za globino reza, uporablja se pri obdelavi zobnikov

odvísna spremenljívka -e -e ž mat. spremenljivka, katere vrednost je določena kot vrednost funkcije, katere argumenti so neodvisne spremenljivke

odvísni časóvni relé -ega -ega -éja m elektr. rele, pri katerem je čas delovanja odvisen od velikosti vzbujalne veličine, npr. zmanjšuje se z velikostjo električnega toka

odvòd -óda m mat. količnik diferenciala funkcije in diferenciala neodvisne spremenljivke v limiti, ko gre diferencial neodvisne spremenljivke proti nič **PRIM.:** diferencíalni kólčnik

odvódnik -a m elektr. element, ki odvaja prenapetosti v zemljo in s tem ščiti napetostno občutljive električne naprave

odvódni kanál -ega -a m grad. kanal za odvajanje vode, npr. od hidroelektrarne v reko

odvódni upòr -ega -óra m elektr. zaščitni upor med električnim vodnikom ali elementom pod električno napetostjo in zemljo za odvajanje statične elektrine

odvodnjávanje -a s 1. grad. zbiranje in odstranjevanje vode s površine ali globine, npr. z jarki, kanali, cevovodi, drenažo

odvódnost -i ž elektr. realni del dozemne admitance

odvozišče -a s rud. mesto na površini terena, navadno blizu jaška, od koder se odvažajo premog, ruda

odziv konstrukcije -a -- m grad., stroj. veličina, s katero se meri dinamični odziv sistema, navadno absolutni pospešek, relativna hitrost, relativni pomik

odzivni čas -ega časa m čas od spremembe vhodnega signala do odziva naprave, stroja nanjo **Sp:** reakcijski čas (2) **PRIM.:** mrtvi čas (2)

odzivnik -a m 1. telekom. telefonskemu aparatu prigradjena naprava, ki se ob odsotnosti naročnika odzove na klic ali omogoča zapis sporočila na pomnilni medij 2. telekom. naprava pri sekundarnem radarju, ki na povpraševalne signale odda niz razpoznavnih impulzov

odzivnost -i ž količnik intenzivnosti določene veličine, merjene na izhodu pretvornika, in veličine, merjene na vhodu

odzračevalnik -a m stroj. naprava, sestavina, navadno ventil, za izpuščanje zraka, npr. iz cevovoda, cevnega radiatorja, ohišja naprave, stroja, rezervoarja **PRIM.:** oddušnik

odzračevanje -a s stroj. izpuščanje zraka, npr. iz radiatorja, ohišja naprave, stroja

odzrnjevalni stroj -ega stroja m tekst. stroj z rebrastimi valji, prevlečenimi s hrapavim usnjem, z žaginim listom podobnimi ploščami na valjih ali s krtačnimi valji za odstranjevanje, ločevanje vlaken od semen

odzrnjevanje bombáža -a -- s tekst. ločevanje bombažnih vlaken od semen z odzrnjevalnim strojem

odžiganje -a s odstranjevanje, npr. gorljivih odpadnih plinov, s sežiganjem

odžveplanje -a s met. ☞ razžveplanje (1)

oersted -a [érsted] m merska enota v merskem sistemu CGS za Gaussovo jakost magnetnega polja, simbol Oe, $1 \text{ Oe} = (10^3/4\pi) \text{ A/m}$, enota A/m

OES -- [oeès] ž (ang. optic emission spectrometry) krat. kem. ☞ atómska emisijska spektroskopija

OFHC -ja in -- [oefhacé oefhacéja] m (ang. oxygen free high conductivity) krat. brezoksiden električno dobro prevoden, npr. baker za električne vodnike

ófsetni tisk -ega -a m graf. tehnika posrednega ploskega tiska, pri kateri se tiska s tiskovne forme na vmesni gumeni valj in z njega na papir **PRIM.:** posredni tisk

ogléna anóda -e -e ž 1. met. anoda iz petrokoksa in katrana kot veziva za pridobivanje aluminija z elektrolizo **Sp:** ogljikova anóda (1) 2. kem. teh. anoda iz amorfnega ogljika, npr. retortnega oglja, za uporabo v elektrolizi **Sp:** ogljikova anóda **PRIM.:** grafitna anóda

ogléni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón z zaznavalom iz oglenega prahu

óglje -a s kem. lahka črna snov, ki vsebuje pretežno ogljik in nastane pri pirolizi živalskih ali rastlinskih snovi, uporablja se kot gorivo, za elektrode **PRIM.:** lesno óglje

ogljíčenje -a s met. vnašanje ogljika v jeklo

ogljíčni odtís -ega -a m ekol. merilo za vpliv na okolje v obliki količine emisij toplogrednih plinov, ki jih posameznik, definirana populacija, dogodek, dejavnost povzroči pri uporabi energije

ogljík -a m kem. prvi element ogljikove skupine periodnega sistema, ki obstaja v več alotropskih modifikacijah z zelo različnimi fizikalnimi in kemijskimi lastnostmi, npr. kot grafit se uporablja za talilnike, elektrode, ogljikova vlakna, pisala, kot diamant v rezalnih ploščah, vrtnih glavah, kot amorfni ogljik v obliki saj kot polnilo za gumo, plastiko, simbol C

ogljíkova anóda -e -e ž 1. met. ☞ ogléna anóda (1) 2. kem. teh. ☞ ogléna anóda (2)

ogljíkova skupína -e -e ž kem. elementi štirinajste skupine periodnega sistema: ogljik, silicij, germanij, kositer in svinec, ogljik je nekovina, silicij in germanij sta polkovini, kositer in svinec pa kovini

ogljíkov díoksíd -ega -a m kem. CO₂, brezbarven, negorljiv, v vodi topen plin, uporablja se za gaziranje pijač, v gasilnih aparatih

ogljíkov dísulfid -ega -a **m** kem. CS_2 , brezbarvna ali rumenkasta, hlapljiva, zelo strupena in vnetljiva tekočina, ki močno lomi svetlobo, z vonjem po gnili repi, uporablja se za izdelavo viskoze za umetno svilo, kot topilo

ogljíkov ekvivalént -ega -ênta **m** met. v masnih deležih izražena empirična vrednost vsote masnih deležev zlitinskih elementov, razen ogljika, ki imajo enak vpliv na lastnosti železove litine, jekla, kot bi ga imel masni delež samega ogljika

ogljíkov hidrát -ega -a **m** kem. organska spojina, sestavljena iz ogljika, vodika in kisika, pri čemer sta slednja navadno v enakem razmerju 2 : 1 kot v vodi in ima empirično formulo $\text{C}_m(\text{H}_2\text{O})_n$, npr. glukoza $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$

ogljíkov mónoksid -ega -a **m** kem. CO , ogljikov oksid, brezbarven, strupen plin, ki nastaja pri nepopolnem zgorevanju ogljika in snovi, ki vsebujejo ogljik

ogljíkovodík -a **m** kem. organska spojina, sestavljena izključno iz ogljika in vodika, npr. metan, CH_4 , eten, C_2H_4 , aceten, C_2H_2

ogljíkovó jêklo -ega -a **s** met. nelegirano jeklo, ki vsebuje le ogljik kot zlitinski element

ogljíkovó vlákno -ega -a **s** kem. vlakno premera 5–10 mikrometrov, sestavljeno predvsem iz ogljikovih atomov, ki tvorijo kristale, vzporedne z njegovo osjo **Sp**: grafitno vlákno

ognjekázno ôkence -ega -a **s** stroj. s prosojnim varnostnim steklom zaprto okroglo ôkence na kurišču peči za opazovanje zgorevanja

ognjevzdírna glína -e -e **ž** kem. teh. glina, ki vzdrži temperaturo 1515–1775 °C, uporablja se zlasti za izdelavo ognjevzdírne opeke za izzdavo peči

ognjevzdírna kerámika -e -e **ž** kem. teh. klasična keramika, ki hkrati prenese visoke temperature in mehanske obremenitve, npr. ognjevzdírna opeka, šamotna opeka, zaščitne cevi za termočlene **Sp**: refraktárije, refraktárni materiáli

ognjevzdírna máltá -e -e **ž** grad. malta za zidanje ali za obloge v industrijskih pečeh in na mestih, kjer se pričakujejo zelo visoke temperature, v kateri se kot agregat uporablja šamotna moka ali pesek, drobljena ali mleta opeka, korund, kromit, karborund z velikostjo zrn do 2 mm in za vezivo kaolin, ognjevzdírna glina, vodno steklo, apno

ognjevzdírna oblóga -e -e **ž** grad. obloga zidu, tal ali notranjosti prostorov, ki so izpostavljeni visokim temperaturam plamena, npr. s šamotnimi ploščami, zidaci

ognjevzdírni konéktor -ega -ja **m** elektr. konektor, ki določen čas lahko vzdrži plamen določene temperature

ognjevzdírno gradívo -ega -a **s** met. gradivo, ki je obstojno v ognju in pri visokih temperaturah, uporablja se za gradnjo metalurških, steklarskih in drugih peči

ognjevzdírnost -i **ž** met. lastnost materiala, da ne gori, vzdrži visoko temperaturo in hkrati prenese mehanske obremenitve, npr. opeka za izzdavo industrijskih peči **PRIM.**: žarovzdírnost

ognjíšče -a **s** **1.** met. spodnji del talilne peči, kjer je ruda v stiku s plamenom **2.** met. spodnji del žarilne peči, kamor se vlagajo predmeti za segrevanje, žarjenje

ogrédje -a **s** grad. iz tramov sestavljena lesena nosilna konstrukcija strehe

ogreválna bateríja -e -e **ž** baterija za ogrevanje navadno mobilnih prostorov, npr. vagonov

ogrevální čas -ega čása **m** elektr. čas, potreben za segrevanje katode, da ta začne ustrezno delovati

ogródje -a **s** **1.** grad., stroj. nosilni del, skelet naprave, stroja, konstrukcije **2.** elektr. konstrukcija, npr. iz lesa ali kovine, ki daje oporo in zaščito napravi, aparatu, stroju

ohíšje -a **s** zunanjí del naprave, aparata, stroja za zaščito pred mehanskimi, električnimi, kemičnimi vplivi **PRIM.**: okróv (**2**)

ohlajevalna krivúlja -e -e ž kem., met. krivúlja v diagramu temperatura-čas, ki pri termičnih analizah prikazuje morebitne fazne spremembe

ohlàp -ápa m stroj. pozitivna razlika med mero luknje in mero gredi v ujemu, če je premer gredi, čepa manjši od premera luknje
PRIM.: reža (1)

ohm -a [óm] m izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za električni upor, simbol Ω , $1 \Omega = 1 \text{ V/A}$

Ohmov zákon -ega zakóna [ómov] m elektr. zakon, po katerem je električna napetost na električnem uporu enaka zmnožku električnega toka in upora

ohmski delílník napétosti -ega -a -- [ómski] m elektr. ➡ upôrovni delílník napétosti

ohmski pádec napétosti -ega -dca -- [ómski] m elektr. ➡ upôrovni pádec napétosti

ohmski upòr -ega -òra [ómski] m elektr. ➡ eléktrični upòr

ohmsko segréváje -ega -a [ómsko] s elektr. ➡ upôrovno segréváje

ohranítveni zákon -ega zakóna m fiz. zakon, po katerem se v izoliranem sistemu neka merljiva lastnost ne spreminja, npr. gibalna količina, vrtilna količina, naboj, masa, energija, barionsko število, leptonsko število

ohránjena količina -e -e ž fiz. fizikalna količina v kvantni mehaniki, ki ohranja svojo vrednost, kadar se energija kvantnega sistema ne spreminja s časom

ojáčení vodník -ega -a m elektr. električni vodnik v obliki žične vrvi iz žic dveh različnih materialov za izboljšanje mehanskih lastnosti

ojáčenje -a s 1. elektr. količnik izhodne in vhodne vrednosti veličine, npr. električne napetosti, električnega toka, tlaka **S:** ojačevalni fáktor
2. elektr. povečanje dovedene moči, npr. napravi

ojačevalni fáktor -ega -ja m elektr. količnik izhodne in vhodne vrednosti veličine, npr. električne napetosti, električnega toka, tlaka **S:** ojačenje (1)

ojačevalník -a s naprava za večanje moči signala

ojačevalni médij -ega -a m fiz. aktivno sredstvo pri optičnem ojačevanju

ojačítveni oplèt -ega -éta m 1. elektr. zaščitni kovinski oplet, spiralno ovit okoli električnega vodnika na obesišču, ki se oblikuje in namesti pred montažo obesne sponke 2. stroj. zaščitni oplet gibkih cevi, cevovodov s tekstilnimi ali kovinskimi vlakni za povečanje trdnosti in preprečevanje mehanskih poškodb

ójnica -e ž stroj. del ročičnega mehanizma pri batnih strojih za pretvarjanje premočrtnega gibanja v vrtilno gibanje in obratno, ki povezuje bat, batnico ali križnik z ročico ali pri večvaljnem stroju z ročično gredjo

òkenski vènec -ega -nca m grad. preklada nad oknom, lahko z dekorativnimi elementi

òkensko krílo -ega -a s les. del okna, ki je z nasadilom pritrjen na okenski okvir, da se lahko odpira in zapira

oklèp -épa m trden zunanji zaščitni del sestavine, naprave, stroja, vozila za mehansko ali elektromehansko zaščito **Sp:** oklòp
PRIM.: zaslòn (1)

oklépljeni pròstor -ega prostóra m elektr. prostor, obdan s kovinsko mrežo ali ploščami za elektromagnetno ločitev med notranjim in zunanjim okoljem

oklòp -ópa m ➡ oklèp

okólica -e ž fiz. neposredno območje, ki obdaja fizikalni sistem, nanj vpliva ali z njim sodeluje

okóljska histeréza -e -e ž ekol. histereza med vitalnostjo okoljskega sistema in predzgodovino koncentracije onesnaževanja

okóljska téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava nadzorovanje, urejanje in izboljševanje okolja in vključuje ravnanje z odpadki, čiščenje okolja, urejanje rek, prostora, prometa **Sp:** okóljsko inženírstvo

okóljska vzdíržnost -e -i ž ekol. okolju prijazna raba naravnih virov, ki ohranja naravo in okolje

okóljsko inženírstvo -ega -a s ➡ okóljaska
téhnik

okòv -òva m elektr. priprava s sponkama za
priklučitev v električni tokokrog, v katero se
pritrudi vznožek sijalke

ókra -e ž glina s primešanim železovim oksidom

okrásni kámen -ega -mna m naraven kamen
različnih barv ali z barvnimi pasovi in s trdoto
5–8 po Mohsovi trdotni lestvici, ki se zaradi
estetskega videza in sijaja po obdelavi, npr.
poliranju, uporablja za nakit ali okraske

okrepílni materiál -ega -a m sestavina
kompozita, ki izboljšuje njegove mehanske
lastnosti, npr. različna vlakna

okrepítev z naléganjem -tve --- ž grad., les.
lesna zveza za povečanje višine osnovnega
elementa, npr. strešne lege, ki se izdelata tako,
da se na osnovno lego po vsej dolžini položita
še ena ali dve legi in obojestransko zvezeta
z osnovnim elementom s poševno zabitimi
spojkami ali s sorniki S: pokónčno razšíranje

okrétnica -e ž stroj. ➡ obračálna napráva (2)

okroglica -e ž 1. les. deblo s premerom do
25 cm in poljubno dolgo, navadno do 8 m
2. met. valjast kovinski blok, navadno za
iztiskovanje profilov, cevi

okrógli kalíber -ega -bra m met. kaliber za
končno valjanje polizdelkov z okroglimi
prerezi, npr. palic, žic

okrógli konéktor -ega -ja m elektr. konektor
valjaste oblike, ki ima krožno razporejeno
kontaktno polje

okrógli lés -ega lesá m gozd. leseni drogovi,
palice različnih premerov, ki se uporabljajo
zlasti v gradbeništvu

okrógli profil -ega -a m profil izdelka z
okroglim prerezom

okróglo jéklo -ega -a s met. jekleni drogovi,
palice, cevi različnih premerov

okróv -òva m 1. stroj. zaščitni, nosilni del
aparata, naprave, stroja 2. elektr. del, ki obdaja

element, aparat, napravo s standardizirano
vrsto in stopnjo zaščite pred zunanjimi vplivi
PRIM.: ohíšje

oksálát -a m 1. kem. sol oksalne kisline, npr.
natrijev oksalat, $\text{Na}_2\text{C}_2\text{O}_4$ 2. kem. ester oksalne
kisline, npr. dimetil oksalat, $(\text{CH}_3)_2\text{C}_2\text{O}_4$

oksálna kislína -e -e ž kem. etandiojska kislina,
brezbarvna, kristalinična snov, ki se uporablja
za čiščenje, npr. madežev od rje, v ekstraktivni
metalurgiji lantanoidov, $\text{HOOC}-\text{COOH}$

oksíd -a m kem. spojina elementa s kisikom, npr.
magnezijev oksid, MgO , železov oksid, Fe_2O_3

oksidácija -e ž 1. kem., met. spajanje s
kisikom 2. kem. kemijska reakcija, pri kateri
atom, ion ali molekula odda enega ali več elek-
tronov in poteka kot del redukcijsko-oksidacij-
ske reakcije vedno hkrati z redukcijo

oksidacijska rafinácija -e -e ž met. rafinacija,
pri kateri se v talini raztopljene nečistoče s
kemijskimi reakcijami vežejo na kisik in
tvorijo rafinacijsko žlindro, npr. pri izdelavi
jekla

oksidacijska žlín-dra -e -e ž met. žlindra, ki
nastane pri žilavenju grodja, pri katerem se
poleg ogljika oksidirajo zlasti silicij, mangan in
fosfor

oksidacijski potenciál -ega -a m kem.
potencial, ki ga ima polčlen, v katerem poteka
oksidacija, glede na standardno vodikovo
elektrodo PRIM.: stándardni oksidacijski
potenciál

oksidacijsko práženje -ega -a s met. ➡
práženje

oksidacijsko stánje -ega -a s kem. ionski naboj
atoma v kemični spojini ob predpostavki, da so
vse vezi v spojini ionske, npr. oksidacijsko stanje
železa v železovem(III) kloridu FeCl_3 je +3
S: oksidacijsko število

oksidacijsko število -ega -a s kem. ionski naboj
atoma v kemični spojini ob predpostavki, da so
vse vezi v spojini ionske, npr. oksidacijsko stanje
železa v železovem(III) kloridu FeCl_3 je +3
S: oksidacijsko stánje

oksidánt -a m kem. element ali spojina, ki v redoks reakciji sprejema elektrone od druge kemične zvrsti, ki jo oksidira, sama pa se pri tem reducira **PRIM.:** reducēt

oksidna kóža -e -e ž met. debelejša oksidna plast, ki nastane na ohlajajoči se talini

oksidna kóžica -e -e ž met. tanka oksidna plast, ki nastane na površini taline, kovine, npr. aluminija

oksidna plást -e plastí ž met. tanka plast oksida, ki nastane na površini kovine, npr. železa, aluminija, kot posledica korozije

oksid-sól -solí ž kem. ☞ bázična sól

óksokislína -e ž kem. kislina, ki ima v molekuli kisikov atom, na katerega je vezan kislinski vodikov atom

óksopostópek -pka m kem. teh. ☞ hidroformilíranje

óksosintéza -e ž kem. teh. postopek za pridobivanje aldehydov iz alkenov s hkratno adicijo ogljikovega monoksida in vodika pri zvišani temperaturi in v prisotnosti katalizatorja **S:** hidroformilíranje **Sp:** óksopostópek

óksospojína -e ž kem. organska spojina, ki vsebuje oksoskupino =O, kisikov atom, ki je z dvojno vezjo vezan na atom ogljika ali drugega elementa, npr. keton, aldehyd, karboksilna kislina, sulfonska kislina

oktaéder -dra m mat. polieder, ki ga omejuje osem trikotnikov, praviloma enakostraničnih

oktaédrska interstícija -e -e met. interstícija med atomi v središčih ploskev kocke pri ploskovno centrirani kubični mreži, ki ima obliko oktaedra

óktahidrát -a m kem. kristalohidrat, ki vsebuje v molekuli osem molekul kristalne vode

oktán -a m kem. alkan z osmimi ogljikovimi atomi v molekuli, brezbarvna, vnetljiva tekočina, sestavina bencina, C_8H_{18}

oktánsko števílo -ega -a s kem. prostorninski delež izooktana v primerjalni mešanici z n-hep-

tanom, izražen v odstotkih, merilo kakovosti goriva za bencinske motorje

oktét -a m **1.** elektr. skupek osmih bitov v podatkovnem formatu, ki dobi dodatni uvodni bit 0 in zaključni bit 1 v okviru OSI **2.** kem. stabilna skupina osmih valenčnih elektronov na zunanji lupini atoma ali iona

okulár -ja m fiz. v optičnih instrumentih očesu najbližji sestav leč

okús kvárka -a -- m fiz. lastnost, po kateri se kvarki delijo na tri družine: gor, dol, vrh

okvára -e ž **1.** stroj. prenehanje normalnega delovanja gradnika, naprave, stroja ali postroja zaradi poškodbe, obrabe sestavnih delov **PRIM.:** odpóved (1) **2.** elektr. stanje električne naprave, ko ni sposobna izvajati zahtevane funkcije **PRIM.:** híba, odpóved (2)

okvárna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost, ki se pojavi na mestu okvare med prevodnim delom, ki normalno ni pod napetostjo, in zemljo

okvír -a m **1.** elektr. mehanska nosilna konstrukcija z vodili za vtične enote, ustreznimi konektorji in ožičenjem **2.** stroj. nosilna konstrukcija naprave, stroja v obliki okna **3.** grad. nosilna gradbena konstrukcija iz stebrov in prečk, ki povezujejo stebre

okvír bráne -a -- m agroteh. ☞ braniščé

okvírna anténa -e -e ž elektr. antena v obliki okvira z enim ali več ovoji električnega vodnika za iskanje smeri elektromagnetnega signala in za komunikacijske zveze

Óldhamova grédna véz -e -e vezí ž stroj. gredna vez za povezavo gredi, ki nista točno soosni, sestavljena iz dveh enakih kolotov, ki imata vsak po en utor, in križne plošče s pravokotnima letvama **S:** grédna véz s križno ploščo

oleínska kislína -e -e ž kem. *cis*-oktadec-9-enojska kislina, brezbarvna oljnata tekočina brez vonja, sestavina rastlinskih in živalskih maščob, $CH_3(CH_2)_7CH=CH(CH_2)_7COOH$

oleofílnost -i ž lastnost materiala, npr. tekstilije iz sintetičnih vlaken, vrhnjega sloja papirja

za ofsetni tisk, da bolj privlači in vpija olja in maščobe kot vodo

oleofobiranje -a s nanašanje premaza, prevleke, da material ne privlači olja in maščobe

oleofóbnost -i ž lastnost materiala, npr. premaza, prevleke, da ne privlači olja in maščobe

olesenélo vlákno -ega -a s les. rastlinsko vlakno, ki vsebuje navadno nad 10 % lignina

óligosaharíd -a m kem. sladkor, sestavljen iz največ šestih monosaharidov

olivín -a m kem. zelen rombični mineral, magnezij-železov silikat, sestavljen iz nepovezanih SiO_4 -tetraedrov, sestavina strjenih metalurških žlinder pri pridobivanju železa

ólje -a s **1.** kem. viskozna tekočina, ki se meša z drugimi olji, ne pa z vodo **2.** kem. tekoča maščoba rastlinskega ali živalskega izvora, triacil glicerol **PRIM.:** mineralno ólje

oljekázna cév -e ceví ž stroj. prozorna steklena ali plastična cev na posodi, rezervoarju olja kot kazalnik gladine, količine olja **PRIM.:** oljekázno ókence

oljekázna pálica -e -e ž stroj. kovinska palica z oznakama max in min, ki se uporablja kot kazalnik gladine olja za mazanje v karterju ohišja motorja z notranjim zgorevanjem ali ohišju mehanskega prenosnika **PRIM.:** oljekázno ókence

oljekázno ókence -ega -a s stroj. s prozornim varnostnim steklom zaprto okroglo okence na posodi, rezervoarju, tanku olja za nadzor gladine olja **PRIM.:** oljekázna cév, oljekázna pálica

ólje za visôke tláke -a - - - - s stroj. ☞ hipoídnó ólje

óljna bárva -e -e ž barva iz pigmenta in firneža

óljna difuzíjska črpálka -e -e -e ž fiz., kem. visokovakuumska črpalka na curek oljne pare, ki odnaša molekule plina iz vakuumskega sistema v predvakuum, uporablja se za doseganje visokega vakuumu v območju 10^{-1} – 10^{-7} Pa **PRIM.:** živosrebrna difuzíjska črpálka

óljna jáma -e -e ž elektr. betonska jama, v katero lahko ob poškodbi naprave, stroja steče

olje brez nevarnosti onesnaženja okolja, npr. pod oljnim transformatorjem, hidravličnim agregatom **S:** óljni lovílnik

óljna kopél -e -i ž **1.** kem. navadno laboratorijska naprava za posredno segrevanje z oljem kot medijem za prenos toplote **2.** met. kalilna kopel za kaljenje, npr. jekla, z oljem

óljni filter -ega -tra m stroj. filter za odstranjevanje trdnih delcev in drugih nečistoč iz strojnega, motornega, hidravličnega olja

óljni gorílnik -ega -a m kem. teh., stroj. gorilnik, ki omogoča kontrolirano zgorevanje kurilnega olja, navadno v pečeh za centralno ogrevanje **Sp:** náftni gorílnik

óljnik -a m stroj. posodica z oljem za mazanje s kapanjem ali s stenjem

óljni kábel -ega -bla m elektr. tlačni kabel z izolirnim oljem, ki prosto kroži med žilami znotraj kabla **PRIM.:** izolírnó ólje

óljni klín -ega -a m stroj. klinasto oblikovan oljni film med gredjo, tečajem in ležajno blazinico, pušo ali drsnikom in premočrtnim vodilom, drsnim obročem in ležajnimi segmenti, ki zagotavlja hidrodinamično mazanje

óljni kontáktor -ega -ja m elektr. kontaktor v transformatorski postaji s kontakti, potopljeni mi v olje

óljni lovílnik -ega -a m elektr. betonska jama, v katero lahko ob poškodbi naprave, stroja steče olje brez nevarnosti onesnaženja okolja, npr. pod oljnim transformatorjem, hidravličnim agregatom **S:** óljna jáma

óljni odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik, pri katerem se kontakti razklenejo in sklenejo v olju

óljni papír -ega -ja m z oljem premazan papir, da postane odporen proti vodi, prosojen in ima višjo prebojno trdnost **PRIM.:** papírna izolácija

óljni skrílavec -ega -vca m kem. teh. ☞ náftni skrílavec

óljni transformátor -ega -ja m elektr. transformator, katerega magnetni krog in navitja so potopljeni v olje **PRIM.:** izolírnó ólje

omakálno alumínjenje -ega -a s met. ☞
potópno alumínjenje

omakálo -a s kem. ☞ omočiló

ombrométer -tra m merilnik količine padavin

omejêna deformácia -e -e ž stroj. deformaci-
ja, ki je omejena z ustreznim konstrukcijskim
oblikovanjem, npr. vzmeti pri avtomobilski
obesi, membrane v zaznavalu tlaka

omejêna fúncija -e -e ž mat. realna funkcija,
katere vrednost na predpisanem intervalu ali
območju je navzgor in navzdol omejena

omejeválnik napétosti -a -- m elektr. aparat,
ki omejuje delovno napetost, da ne preseže
določene vrednosti

omejeválnik tláka -a -- m stroj. ventil, ki
omejuje, krmili največji tlak v napravi, sistemu
S: tláčno omejevalni ventíl

omèt -éta m grad. gradbeni element, homogena
plast strjene malte, ki se nanaša ročno z
metanjem ali strojno z brizganjem na zunanjo
in/ali notranjo površino zidu ali stropa zaradi
izravnave, zaščite ali dekoracije, navadno
zaključna obdelava sten in stropov

omética -e ž tekst. vboj, s katerim se obšije rob
tkanine, da se prepreči cefranje

ómibusna konfigurácia -e -e ž telekom.
sistem daljinskega krmiljenja, v katerem lahko
vsaka od postaj omrežja komunicira z vsako
postajo v sistemu

omočiló -a s kem. sredstvo, ki z znižanjem po-
vršinske napetosti omogoča boljšo močljivost
površine Sp: omakálo

omočljívi materiál -ega -a m tekst. tekstilija, ki
vpija vodo, se omoči, premoči in prepušča vodo

omočljivost -i ž lastnost trdne površine, da
se je tekočina oprime PRIM.: hidrofilnost, vo-
dovpójnost

omréžje -a s sistem prostorsko povezanih
elementov, npr. elektroenergetsko omrežje,
računalniško omrežje, cestno omrežje, komu-
nikacijsko omrežje PRIM.: mréža (2)

omréžje z izolírano nevtrálno tóčko -a
--- s elektr. elektroenergetsko omrežje, pri
katerem nevtralna točka nima neposredne
povezave s potencialom Zemlje

**omréžje z nèposrédno ozemljêno
nevtrálno tóčko** -a --- s elektr. elektro-
energetsko omrežje, ki ima nevtravno točko togo
vezano na potencial Zemlje

omréžna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr.
izmenična napetost javnega elektroenergetske-
ga omrežja 230 V s frekvenco 50 Hz

omréžna frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca
izmenične napetosti v elektroenergetskem
omrežju S: frekvénca omréžja

omréžna prikljúčna tóčka -e -e -e ž telekom.
točka, na kateri ima uporabnik dostop do ko-
munikacijskega omrežja

omréžna stikálna napráva -e -e -e ž elektr.
stikalna naprava pri proizvodnji, prenosu, raz-
deljevanju in pretvorbi električne energije

omréžna topologíja -e -e ž 1. telekom. razporedi-
tev elementov komunikacijskega omrežja, npr.
vozlišč in povezav med njimi 2. elektr. ureditev ali
fizična postavitve računalnikov, kablov in drugih
omrežnih komponent ter njihovih povezav v
omrežju, uporablja se pri načrtovanju omrežij,
npr. za izračun pretokov moči v elektroenerget-
skem omrežju

omréžne omejitve -ih -ev ž mn. elektr. omejitve
zmogljivosti prenosa po elektroenergetskih
vodih

omréžni elemènt -ega -ênta m telekom. naprava
ali oprema, ki s svojimi lastnostmi, funkcijami
in zmogljivostmi omogoča in/ali zagotavlja
izvajanje telekomunikacijskih storitev

omréžni nivó -ega -ja m elektr. nivo OSI-mode-
la, ki združuje ali razdružuje povezave, izbira
poti, prioritete in omogoča pregleden prenos
podatkov

omréžni sinhróni čas -ega -ega časa m elektr.
čas, ki ga določa frekvenca elektroenergetskega
sistema in vsak trenutek sledi standardnemu
času, tako da vsako odstopanje izravnava se-

kundarna regulacija frekvence, katere nihanje pomeni odjem ali vnašanje moči v omrežje

omréžni transformátor -ega -ja *m* elektr. transformator, ki prenese določeno moč z višjega napetostnega nivoja na napetostni nivo elektroenergetskega omrežja

omréžno vozlišče -ega -a *s* **1.** telekom. vozlišče, kjer se spajajo vodi, povezave **2.** telekom. točka v podatkovnem omrežju, kjer ena ali več funkcij-skih enot medsebojno povezuje podatkovne kanale ali podatkovne tokokroge

onesnaževálec -lca *m* ekol. snov ali energija, npr. hrup, svetloba, ki uhuja v okolje in ima škodljive vplive, npr. na zdravje živih bitij
Sp: onesnaževálo, onesnažílo, polutánt

onesnaževálo -a *s* ekol. ➞ onesnaževálec

onesnaževánje -a *s* ekol. vnašanje onesnaževalcev v okolje

onesnažílo -a *s* ekol. ➞ onesnaževálec

Ó-obróček -čka *m* stroj. obročasta tesnilka s prerezom v obliki črke O, izdelana iz različnih materialov, za oblikovanje statičnih ali dinamičnih tesnilnih spojev *Sp:* Ó-tesnílka
PRIM.: kvadrátni obróček, X-obróček

opalescénca -e *ž* fiz. barvitost nekaterih rahlo motnih snovi, npr. opala, zaradi sipanja svetlobe na delcih koloidne velikosti in morebitne interference svetlobe pri nekaterih vrstah glaziranega porcelana, mlečnem steklu, zaradi česar se spreminjajo barvni odtenki

opazoválna točka -e -e *ž* točka, v kateri se nadzorujejo, merijo fizične spremembe konstrukcije, okolja

opazovánje -a *s* vizualno zaznavanje stanja z odčitavanjem instrumentov, analizami odčitkov, interpretacijo rezultatov za ugotovitev odziva okolja, okolice, konstrukcije, tal, strojev, naprav, stopnje varnosti

opáž -a *m* **1.** grad. lesena ali jeklena pomožna konstrukcija pri gradnji, ki zagotavlja končno obliko vanjo vgrajenega tekočega gradbenega materiala, npr. svežega betona **2.** zaključna obloga sten, navadno lesena

opáženje -a *s* **1.** grad. izdelava lesenega opaža pri napušču strehe **2.** grad. izdelava kalupa za betoniranje gradbene konstrukcije

opážna míza -e -e *ž* grad. opažni element za večkratno opáženje večjih armiranobetonskih plošč pri velikih stavbah, ki se po vsaki uporabi nekoliko zniža, da se lahko izvleče in prestavi, izdelan iz kovinskega nosilnega ogrodja, na katerem so nameščene opažne plošče
S: izvléčna míza

opážna plóšča -e -e *ž* grad. navadno večplastna lepljena lesena plošča standardiziranih dimenzij, dobro impregnirana in pogosto plastificirana, uporablja se za izdelavo opaža

opážni načrt -ega -a *m* grad. načrt betonskega gradbenega elementa, npr. plošče, zidu, stebra, nosilca z značilnimi prerezi in legami elementov, navadno v merilu 1 : 50, ki je osnova za izdelavo opažev **PRIM.:** načrt opáza

opážni vibrátor -ega -ja *m* grad. vibrator, ki se pritrdi na opaž ob vgrajevanju svežega betona in s stresanjem opaža povzroča zgoščevanje sveže vgrajenega betona

opážno ólje -ega -a *s* grad. olje za premaz opažev pred vgrajevanjem betona, da se po strditvi betonske mase lažje odstranijo od betonskega elementa

opéčna oblóga -e -e *ž* grad. obloga zidu ali tal z opečnimi zidaki, s ploščami ali planetami

opéčni blók -ega -a *m* grad. opeka večjih dimenzij za nenosilne zidove in polnila v betonskih stropih, navadno z vzdolžnimi ali pokončnimi luknjami

opéčni lók -ega -a *m* grad. nosilni konstrukcijski element, ki omogoča premostitev, npr. vratnih ali okenskih odprtín pri opečnih ali kamnitih stenah

opéčni zdrób -ega -a *m* grad. zdrobljena opeka različnih frakcij za izdelavo betonov in malt, posipe teniških igrišč, hlevske tlake

opéčni zidák -ega -a *m* grad. zidak z gostoto 1800–2400 kg/m³, izdelan iz gline s peskom ali brez njega in z drugimi dodatki, žgan pri

opéčno strôpno polnílo

900–1000 °C, da obdrži zahtevano obliko, trden in odporen na zunanje vplive **S**: pôlna opéka

opéčno strôpno polnílo -ega -ega -a **s** grad. opéka različnih oblik in dimenzij, navadno z vzdolžnimi luknjami, za polnila v betonskih stropih

opéka -e **ž** grad. izdelek prizmatične oblike, izdelan iz žgane gline v kalupu, v katerega se vtisne gnetljiva glina, ilovica ali glinena masa z različnimi primesmi, sušen in žgan do temperature 1000 °C, uporablja se za zidanje opečnih zidov

opéka normálnega formáta -e -- -- **ž** grad. opéka, ki ima standardizirane dimenzije robov v razmerju 4 : 2 : 1, v Sloveniji dimenzije 250 mm × 120 mm × 65 mm **Sp**: NF-opéka

opéka stárega formáta -e -- -- **ž** grad. opéka z dimenzijami robov 290 mm × 140 mm × 65 mm, ki se je uporabljala v avstroogrskih in nemških deželah, danes le še za sanacijska dela

operacíjski ojačeválnik -ega -a **m** elektr. diferenčni ojačevalnik z zelo velikim ojačenjem, veliko vhodno in nizko izhodno impedanco

operánd -a **m** mat. spremenljivka, ki jo obdeluje računska operacija

operatívni načrt -ega -a **m** načrt organizacije, časovnega in izvajalskega zaporedja posameznih dejavnosti, ukrepov

operátor -ja **m** mat. preslikava med Hilbertovimi prostori ali v Hilbertovem prostoru, npr. odvajanje po koordinati x je operator, ki priredi funkciji $f(x, y, z)$ funkcijo, ki je njen parcialni odvod po koordinati x

opiráča -e **ž** grad. poševen konstrukcijski element povezja, ki je z ulegom povezan z veznikom in s stebričem

opísna geometrija -e -e **ž** področje geometrije, ki obravnava geometrijske like, telesa in njihova medsebojna razmerja, uporablja metode risanja v ravnini tako, da se z risb lahko določijo oblika, velikost in položaj likov med seboj in v prostoru **Sp**: deskriptívna geometrija

opláščena elektróda -e -e **ž** var. dodajna elektroda za ročno obločno varjenje, obdana s plastjo iz kovinskih oksidov, silikatov, iz katere pri varjenju nastaja žlindra, ki varuje var pred zunanjo atmosfero in upočasnjuje njegovo ohlajanje

opláščena prêja -e -e **ž** tekst. preja, izdelana po modificiranem postopku prstanskega predenja, z jedrom iz filamentne ali elastanske preje in s plaščem iz prediva, ki jo obdaja

opláščeni kábel -ega -bla **m** elektr. večžilni električni kabel, v katerem je izoliran vsak posamezen vodnik in z izolirnim plaščem še vse žile kabla skupaj **Sp**: pásasti kábel **PRIM.**: kábelsko opláščenje

opláščenje -a **s** opremljenje posode, reaktorja, cevi s plaščem za prenos toplote, segrevanje, hlajenje, izolacijo

oplemenítenje -a **s** izboljšanje videza, lastnosti z dodelavo, dodatki, npr. tekstilij z beljenjem, barvanjem, gofriranjem, papirjev s premazovanjem, oslojevanjem, gofriranjem, jekla z odstranjevanjem škodljivih primesi, npr. žvepla, fosforja, in dodajanjem zlitinskih elementov

oplemeníteno jéklo -ega -a **s** met. ➞ plemenító jéklo

oplèt -éta **m** elektr. prevleka električnega vodnika iz spletenih kovinskih ali nekovinskih materialov za izolacijo, zaščito in ojačitev

oplétanje -a **s** 1. stroj. soosno premočrtno gibanje ob vrtenju poševne plošče, npr. pri hidravličnih batnih črpalkah, motorjih z opletavko 2. stroj. aksialno in/ali radialno nenakomerno vrtenje, npr. kolesa, jermenice, zobnika, zaradi dinamičnega neuravnoteženja

opletávka -e **ž** stroj. mehanizem v obliki vrteče se poševne plošče na gredi, ki ustvarja soosno premočrtno gibanje, npr. batov v hidravlični aksialni črpalki, motorju

oplinjevánje -a **s** uvajanje plinske napeljave, omrežja **Sp**: gazifikácija (2), plinifikácija

ópna -e **ž** 1. napeta, prožna tanka plast snovi, npr. stena milnega mehurčka 2. stroj. ➞ membrána (2)

opóra -e ž grad. poševen konstrukcijski element ostrejša, obremenjen na tlak, ki se z eno stranjo opira na soho in z drugo na veznik in zagotavlja stabilnost strešnega povezja

opóra transformátorja -e -- ž elektr. kovinska ali lesena konstrukcija, ki nosi manjši razdelilni transformator na višini zunaj dosega nepooblaščenih oseb

oporišče -a s 1. elektr. v zemljo ali na gradbenih objektih postavljen drog ali konstrukcija za nadzemne električne vode 2. stroj. točka opiranja strojnega elementa, konstrukcije

opórje -a s rud. fiksna ali premična jeklena konstrukcija za okrepitev izvrtine

opórnik -a m grad. zidana slopasta opora, pravokotno prislonjena k zidu, ki zadržuje bočne pritiske in poveča stabilnost stavbe

opórni zíd -ega -a m grad. zid nad niveleto prometnice za stabilizacijo brežin vkopov in usekov PRIM.: škárpa

opozorílني čas -ega časa m 1. čas, ko deluje opozorilni signal, npr. čas, ko utripa rumena luč na semaforju 2. prom. čas od vklopa zaporničnega signala do spusta polzapornice pri avtomatičnem zavarovanju cestnega prehoda čez železniško progo

oprijém -éma m stik s podlago, ki preprečuje zdrs PRIM.: lepénje, síla lepénja

oprijemljívnost -i ž 1. lastnost snovi, npr. barvnega premaza, ometa, da se sprime s podlago 2. lastnost, npr. kolesne pnevmatike, ki zmanjšuje možnost zdrsja

oprijémna fólija -e -e ž prozorna, adhezivna plastična folija za zavijanje izdelkov, živil

opróga -e ž grad. gradbeni element v obliki močnega prečnega loka, ki nosi obok

opróžni lók -ega -a m grad. rebrasta okrepitev med nasprotnima podporama pri kadunjastih in križnih obokih

opértni prevóz -ega -óza m prom. prevoz cestnih vozil po železniški progi, pri katerem se cestno vozilo naloži na prirejeni železniški vagon PRIM.: intermodálني prevóz, kombinírani prevóz

opértni vlák -ega -a m prom. vlak z odprtimi, nizkopodnimi vagoni za prevoz cestnih vozil

óptična aberácija -e -e ž 1. fiz. lastnost leče ali zrcala, zaradi katere optična preslikava predmeta na sliko ni povsem točna, ker se žarki, ki izvirajo iz ene točke na predmetu, ne združijo natančno v eni točki na sliki, ali pa se premice preslikajo v krivulje PRIM.: goriščna ravnína 2. fiz. matematična predstavitev napak pri preslikavi z lečo ali objektivom, npr. sferna aberacija, astigmatizem

óptična aktivnóst -e -i ž kem. lastnost snovi, da suka ravnino linearno polarizirane svetlobe pri prehodu skozi jo S: súčnóst PRIM.: désností -nóst, királností (2), lévostí -súčnóst

óptična báza -e -e ž razdalja med objektivoma pri snemanju ali vrednotenju stereoskopskih posnetkov S: stéereoskópna báza

óptična debelína -e -e ž fiz. logaritem količnika sevalnega toka, ki vpade na absorptivno plast, in prepuščenega sevalnega toka PRIM.: absorbánca (1), óptična gostóta

óptična dvóósností -e -i ž fiz. lastnost dvolomnih kristalov, katerih tenzor dielektričnosti ima tri različne glavne vrednosti

óptična emisíjska spektroskopíja -e -e -e ž kem. spektroskopija za kvalitativno in kvantitativno določanje elementov na osnovi emisije svetlobe določenih valovnih dolžin, ki jo oddajajo vzbujeni atomi uplinjenega vzorca ob prehodu nazaj v osnovno stanje, uporablja se za elementno analizo trdnih, tekočih in plinastih vzorcev S: atómska emisíjska spektroskopíja PRIM.: emisíjski spékter K: AES², OES

óptična emisíjska spektroskopíja z induktívno sklópljeno plázmo -e -e -e -- -- -- -- ž kem. atomska emisíjska spektroskopija, ki vzbuja atome z argonsko plazmo, uporablja se pri kemični analizi okolja, raziskavah kovin, v farmacevtski industriji S: atómska emisíjska spektroskopíja z induktívno sklópljeno plázmo K: ICP-AES, ICP-OES

óptična énoósností -e -i ž fiz. lastnost dvolomnih kristalov, katerih tenzor dielek-

óptična gostôta

tričnosti ima eno od treh glavnih vrednosti različno od ostalih dveh, ki sta enaki

óptična gostôta -e -e ž fiz., kem. negativni desetiški logaritem prepustnosti plasti za elektromagnetno valovanje, simbola D , A_{10} **S:** absorbánca (1) **PRIM.:** néperska absorbánca, óptična debelína

óptična indikatrísá -e -e ž fiz. ➡ elipsoíd lómnih količnikov

óptična izomeríja -e -e ž kem. oblika stereoisomerije, značilna za molekule s kiralnim centrom, pri kateri imata dva izomera povsem enake fizikalne in kemijske lastnosti, razlikujeta pa se samo v smeri sukanja ravnine linearno polarizirane svetlobe **S:** enantio-meríja **PRIM.:** désnosúčnost, királni cénter, királnost (2), lévosúčnost

óptična napráva -e -e ž naprava, ki izrablja naravo in lastnosti svetlobe za ustvarjanje slike z optičnimi sistemi, npr. daljnogled, teleskop, mikroskop, fotografski aparat

óptična ós -e -e ós ž fiz. rotacijska simetrijska os optičnega sistema

óptična póť -e -e póť ž fiz. pot svetlobnega žarka v snovi

óptična príзма -e -e ž fiz. prizma iz prozorne snovi, npr. stekla, s poliranimi ploskvami, del optičnih naprav za odklanjanje in razklanjanje svetlobnih žarkov

óptična sklopítev -e -e tve ž fiz. sklopitev optičnih sistemov, s katero se določa, koliko svetlobe iz oddajnega sistema preide v sprejemni sistem, npr. sklopitev laserja z optičnim vlaknom

óptični ekstenzométer -ega -tra m ekstenzometer z optičnim zaznavalom

óptični elemènt -ega -ènta m fiz. element, s katerim se spreminjajo lastnosti svetlobnih snopov, npr. leča, zrcalo, okno, delilnik žarka, prizma, vogal kocke, mrežica, akustooptični modulator, fazna ploščica

óptični fíľter -ega -tra m fiz., kem. naprava ali snov, ki prepušča v glavnem samo svetlobo na ozkem pasu valovnih dolžin **Sp:** svetlobni filter

óptični indikátor -ega -ja m elektr. ➡ svetlobni kazáľnik

óptični instrumènt -ega -ènta m fiz. instrument, ki usmerja svetlobne žarke tako, da oblikujejo sliko ali analizirajo svetlobo zaradi določanja njenih značilnosti

óptični interferométer -ega -tra m fiz. interferometer, v katerem interferira elektromagnetno valovanje vidne svetlobe

óptični izomêr -ega -a m kem. eden od obeh izomerov, ki sta zrcalni sliki drug drugega **S:** enantiomêr

óptični izvír -ega -a m fiz. svetlobni vir kot ključni element optičnega sistema, npr. svetleča dioda, diodni laser

óptični kábel -ega -bla m elektr. kabel z enim ali več optičnimi vlakni v zaščitnem plašču za prenos svetlobnih signalov

óptični konéktor -ega -ja m elektr. konektor, ki omogoča povezavo optičnega vlakna z drugim optičnim vlaknom ali sestavino optičnega sistema

óptični materiáľ -ega -a m fiz. snov, ki se lahko uporablja za modulacijo svetlobe, npr. za modulacijo prepustnosti snovi za svetlobo, odklona snopa ali polarizacijske ravnine, tudi za modulacijo faze in frekvence monokromatske svetlobe

óptični mikroskóp -ega -a m fiz. mikroskop, ki za osvetljevanje uporablja vidno svetlobo **S:** svetlobni mikroskóp

óptični nivelír -ega -ja m geod. nivelir z odčitavanjem na merski lati, vodoravnost vizure se zagotovi s cevno libelo ali kompenzatorjem

óptični resonátor -ega -ja m fiz. votlina, obdana z zrcalnimi stenami, na katerih se svetloba odbija in interferira tako, da se pri diskretnih resonančnih frekvencah elektromagnetno polje ojača, pri drugih pa močno oslabi **PRIM.:** Helmholtzov resonátor

óptični sistém -ega -a m fiz. sistem leč, zrcal in prizem, ki sestavljajo optični del optičnega instrumenta, npr. svetlobnega mikroskopa

óptični sklópnik -ega -a **m** elektr. optoelektron-ski element za prenos električnih signalov s posredovanjem svetlobnega sevanja, ki pretvori električni signal v svetlobni, svetlobnega pa spet v električni, zaradi česar je izhodni del elementa galvansko ločen od vhodnega dela, npr. s steklom, praznim prostorom **Sp:** fótorelé, óptosklópnik

óptično aktivna snôv -- -e snoví **ž** kem. snov, ki suče ravnino polarizirane svetlobe

óptično belílo -ega -a **s** fiz. brezbarvna organska spojina, ki absorbira ultravijolično svetlobo in jo pri osvetljevanju oddaja v področju vidnega spektra

óptično brušenje -ega -a **s** brušenje z natančnostjo, večjo od desetinke mikrometrskega merila, za obdelavo optičnih površin

óptično črpanje -ega -a **s** fiz. vzbujanje atomov s fotoni vpadle svetlobe, da preidejo v višje energijsko stanje, npr. pri pripravi inverzne zasedenosti za delovanje laserja

óptično grezílo -ega -a **s** geod. grezilo za centriranje geodetskega instrumenta s svetlobnim žarkom

óptično ojačevanje -ega -a **s** fiz. ojačevanje koherentne svetlobe s stimulirano emisijo pri prehodu curka svetlobe skozi ustrezno aktivno sredstvo vzbujenih atomov

óptično sévanje -ega -a **s** fiz. elektromagnetno sevanje v območju valovnih dolžin med rentgensko svetlobo in radijskimi valovi, ki se lahko usmerja z optičnimi aparati

óptično stêklo -ega -a **s** kem. teh. steklo s posebnimi dodatki, ki točno določajo njegove optične lastnosti, npr. lomni količnik, odvisnost lomnega količnika od valovne dolžine svetlobe, uporablja se za izdelavo optičnih komponent, npr. leč, prizem, zrcal

óptičnovlákenski láser -ega -ja **m** fiz. laser, katerega aktivno sredstvo je z oksidi redkozemeljskih kovin dopirano optično vlakno, ki se lasersko črpa s svetlečimi diodami

óptično vlákno -ega -a **s** fiz. zelo tanko vlakno, navadno iz kremenovega stekla, po katerem

potuje svetloba, sestavljeno iz jedra, plašča in zaščitne prevleke, uporablja se npr. v telekomunikacijah

óptika -e **ž** **1.** področje fizike, ki obravnava svetlobo in svetlobne pojave **2.** fiz. sestav elementov za oblikovanje poti svetlobe skozi optični aparat

óptoelektrónski elemènt -ega -ènta **m** elektr. polprevodniški element, ki sprejema ali oddaja optično sevanje ali ga uporablja za lastno delovanje, npr. fotodiode, svetleče diode, optični sklopniki

óptosklópnik -a **m** elektr. ➞ optični sklópnik

órbíta -e **ž** astr. eliptična ali krožna tirnica nebesnega telesa, ki je gravitacijsko vezano na masivnejše telo, okoli katerega kroži

orbitála -e **ž** fiz., kem. komponenta valovne funkcije elektronov v atomu, ki predstavlja verjetnostno porazdelitev posameznega elektrona oziroma prostor v elektronski ovojnici atoma, v katerem se z največjo verjetnostjo nahaja posamezen elektron, in ji pripadata glavno in tirno kvantno število

orbitálna vrtilna količina -e -e -e **ž** fiz. vektorski produkt krajevnega vektorja, ki ga opisuje težišče gibajočega se delca glede na izhodišče, in gibalne količine tega delca

orbitálni magnétni momènt -ega -ega -ènta **m** fiz. magnetni dipolni moment, sorazmerno z orbitalno vrtilno količino, ki ga ustvarja elektron zaradi kroženja okrog jedra

ordináta -e **ž** mat. druga koordinata v ravninskem kartezičnem koordinatnem sistemu, ki meri predznačeno razdaljo katere koli točke od abscisne osi, navadno označena z *y*, tudi druga koordinata v prostorskem kartezičnem koordinatnem sistemu

ordinátna ós -e osí **ž** mat. druga koordinatna os v kartezičnem koordinatnem sistemu

orehovína -e **ž** les. belosiv do rumenosiv les s sivorjavo do rdečkastorjavo jedrovino iz drevesa oreha iz rodu *Juglans*, ki se mehansko dobro obdeluje in se uporablja za pohištvo, parket, furnir

orgándi -ja m tekst. transparentna, barvana, vzorčasta ali vezena finonitna bombažna tkanina

orgánofosfáti -ov m mn. kem. estri fosforjeve(V) kisline, osnova insekticidov, herbicidov, živčnih bojnih strupov, $\text{PO}(\text{OR})_3$

orgánofósforjeve spojíne -ih -ín ž mn. kem. spojine, ki vsebujejo atom fosforja, vezan neposredno na ogljikov atom, osnova insekticidov, herbicidov, živčnih bojnih strupov, uporabljajo se kot razgradljivi pesticidi namesto prepovedanih nerazgradljivih kloriranih ogljikovodikov

organogéni apnéneec -ega -nca m kem. apnenec, nastal iz apnenčastih ogrodij živih organizmov, npr. kreda

orgánoklórova spojína -e -e ž kem. ☞ klorirani ogljikovodík

orgánokovínska spojína -e -e ž kem. organska spojina s kovino, v kateri je atom kovine vezan neposredno na ogljikove atome, npr. trietil aluminij, $\text{Al}(\text{C}_2\text{H}_5)_3$

orgánoníkljeva spojína -e -e ž kem. organokovinska spojina z nikljem, npr. tetrakarbonil nikelj, $\text{Ni}(\text{CO})_4$

orgánska kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava ogljikove spojine, razen anorganskih spojin, kot so npr. ogljikovi oksidi, ogljikova kislina, karbonati, karbidi

orgánska zemljína -e -e ž grad. drobnozrnata zemljina, npr. šota, koščki lesa, ki se loči od gline po barvi, ki je lahko črna, temno rjava, neprijetnem vonju, vidnih organskih primeseh in ji pri sušenju plastičnost zelo in hitro upade

orgánske báze -ih báz ž mn. kem. ogljikove spojine, npr. amini, alkaloidi, ki vsebujejo poleg ogljika in vodika tudi druge elemente, npr. dušik, na katere se pri reakciji s kisljinami veže proton, pri čemer nastanejo soli

orgánsko topílo -ega -a s kem. navadno nepolarno topilo, ki se uporablja za kemično čiščenje, npr. bencin, trikloroeten, kot redčilo za barve in lake, npr. toluen, terpentini, za odstranjevanje laka za nohte, npr. aceton, etil acetat

orgánsko vlákno -ega -a s kem. naravno ali kemično vlakno organske sestave, navadno iz polimerov

orientabílna plôškev -e -kve ž mat. ploskev v evklidskem prostoru, ki ji je mogoče v vsaki točki na nedvoumen način določiti normalo

orientácíja -e ž 1. splošna ali trajna smer česa, npr. kristalnih zrn v mikrostrukturi 2. mat. smer normale na ploskev

orientírana míkrostruktúra -e -e ž met. mikrostruktura kovinskega materiala, v katerem so kristalna zrna razpotežena in s tem usmerjena v določeno smer, kar se doseže npr. z valjanjem

orientírana plôškev -e -kve ž mat. ploskev, ki ima v vsaki točki določeno normalo, ki se infinitesimalno malo razlikuje od normal v infinitezimalni okolici

orodjárski brusílník -ega -a m stroj. električni ali pnevmatični brusilnik za brušenje orodja, npr. frezal, svedrov, navojnih svedrov, nožev za struženje

oródje -a s stroj. mehanski pripomoček za prijetanje, vpenjanje, obdelovanje, izdelovanje česa

oróдно jêklo -ega -a s met. mnogoogljično jeklo, legirano s kromom, z volframom, vanadijem, kobaltom, manganom, titanom, niobijem, cirkonijem za izdelavo rezalnih orodij, utopov

Órsatov aparát -ega -a m kem. laboratorijska naprava za volumetrično analizo plinov z absorpcijo posameznih sestavin v različnih reagentih in merjenjem prostornine preostalega plina po absorpciji

ortít -a m met. monoklinski skupinski silikat, ki vsebuje cerij in redkozemeljske kovine, $\text{Ca}(\text{Ce}, \text{La}, \text{Y}, \text{Ca})\text{Al}_2(\text{Fe}^{\text{II}}, \text{Fe}^{\text{III}})\text{O}(\text{SiO}_4)(\text{Si}_2\text{O}_7)(\text{OH})$, surovina za pridobivanje redkozemeljskih kovin S: alanit

ortofosfát -a m kem. ☞ fosfát (1)

ortofósforjeva kislína -e -e ž kem. tetraoksidofosforjeva(V) kislina, H_3PO_4 , brezbarvni kristali ali viskozna tekočina, uporablja

se za proizvodnjo mineralnih gnojil, za fosfatiranje **S**: fósforjeva kislína **PRIM.**: fósforasta kislína, métáfósforjeva kislína, polífósforjeva kislína

órtofóto -a m geod. aerofotografija, ki je z upoštevanjem podatkov o reliefu in absolutni orientaciji aerofotografij pretvorjena v pravokotno projekcijo **Sp**: órtofóto načrt

órtofóto načrt -- -a m geod. ➡ órtofóto

ortogonálna aksonometrija -e -e ž mat. ➡ pravokótna aksonometrija

ortogonálna báza Hílbértovega prostóra -e -e --- ž mat. báza Hílbértovega prostóra, sestavljena iz med seboj ortogonalnih elementov

ortogonálna izméra -e -e ž geod. metoda izmere ali zakolichenja točke, kjer se po spuščanju pravokotnice izmeri razdalja od izhodišča daljice do presečišča kot absciso in razdalja od presečišča do točke kot ordinato

ortogonálna matrika -e -e ž mat. matrika, ki da enotsko matriko, če se pomnoži z njej transponirano matriko

ortogonálna metoda zakolíčbe -e -e -- ž grad. metoda, pri kateri se na določeno mersko črto na terenu in/ali poligonsko stranico iz točk na črti zakolíčijo pravokotnice in odmerijo razdalje ordinate do točke na pravokotnici, ki se označi s količkom **Sp**: koordinátna metoda zakolíčbe

ortogonálne fúncije -ih -ij ž mn. mat. fúncije v fúncijskem Hílbértovem prostoru, ortogonalne glede na skalarni produkt v njem

ortogonálnost -i ž mat. lastnost dveh elementov vektorskega prostora, Hílbértovega prostora, katerih skalarni produkt je enak nič

ortonormírana báza -e -e ž mat. báza vektorskega ali Hílbértovega prostora, v kateri je skalarni produkt dveh različnih baznih vektorjev enak nič, skalarni produkt baznega vektorja s samim seboj pa enak ena

Órtonov stôžec -ega -žca m kem. teh., met. piramida standardizirane velikosti in oblike s trikotno osnovno ploskvijo, izdelana iz točno

določene mešanice keramičnih materialov, katere konica se pri segrevanju pri določeni temperaturi zaradi zmeščanja materiala ukrivi do osnovne ploskve, niz stožcev se v ZDA uporablja za ocenjevanje zmeščišča keramičnih materialov, rude **PRIM.**: pirométrski stôžec, Segerjev stôžec

ós osí ž **1.** mat. premica v prostoru ali ravnini, glede na katero se objekti orientirajo ali vrtijo, npr. koordinatna os, simetrijska os, vrtilna os **2.** stroj. drog, tečaj, okrog katerega se vrtilno kolo, zobnik, jermenica in ne prenaša navorov **PRIM.**: gréd

osámľjeni elektrón -ega -a m fiz. elektrón, ki je sam na kakem energijskem nivoju

ós anizotrópnosti osí -- ž fiz. lastni vektor tenzorja, ki opisuje anizotropnost

ós céste osí -- ž grad. izbrana vzdolžna prostorska krivulja, sestavljena iz geometrijskih elementov v tlorisu in vzdolžnem prerezu, navadno na sredini vozišča ceste

oscílacija -e ž fiz. ➡ níhanje

oscilacíjski váľjar -ega -ja m grad. váľjar za zgoščevanje plasti materiala, npr. asfaltne plasti na mostovih, v parkirnih hišah, na avtocestah, ki ima v sklopu premikajočega se váľja napravo za ustvarjanje samo vodornih tresľajev in ne povzroča dodatnih navpičnih obremenitev podlage **PRIM.**: vibracíjski váľjar

oscilátor -ja m elektr., fiz. naprava za ustvarjanje periodične veličine, katere osnovno frekvenco določajo karakteristike naprave

oscilográf -a m elektr. naprava za zapisovanje trenutnih vrednosti merjene časovno spremenljive električne veličine, npr. električnega toka, električne napetosti

oscilográmm -a m elektr. oscilografski zapis, grafični prikaz nihanja, poteka veličine

osciloskóp -a m elektr. naprava za prikazovanje in/ali merjenje trenutnih vrednosti opazovane, merjene časovno spremenljive veličine na zaslonu slikovne elektronke

ósemstrána prízma -e -e ž mat. prizma, ki ima za osnovno ploskev osemkotnik in plašč iz osmih paralelogramov

ÓSI OSI-ja in -- m (ang. open system interconnection) krat. sistem protokolov za medomrežno povezovanje odprtih sistemov

ÓSI-modél -a m (ang. OSI – open system interconnection) standardizirani model komunikacijskih funkcij za pripravo, pošiljanje, sprejem in obdelavo podatkov v odprtem sedemnivojskem sistemu povezav telekomunikacijskih in/ali podatkovnih omrežij

osiromášení urán -ega -a m kem. izotopsko osiromašen uran, pretežno izotop ^{238}U , ki se zaradi velike gostote uporablja za izstrelke z veliko prebojno močjo

osišče -a s fiz. točka, okrog katere se vrti telo

oslóvski lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, sestavljen iz polovic dveh nasproti obrnjenih krivin, ki imata polmer $1/6$ razpona loka S: íslamski lók

ósmij -a m kem. element iz železove skupine periodnega sistema ali platinska kovina, srebrnobela, trda, krhka plemenita kovina z visoko gostoto, kemijsko zelo odporna, uporablja se v zlitinah s platino, iridijem in drugimi platinskimi kovinami za konice nalivnih peres, električne kontakte, simbol Os

osmirídij -a m kem. zelo trda naravna zlitina osmija in iridija z masnim deležem iridija nad 68 %, uporablja se za konice nalivnih peres

ósna napétost -e -i ž elektr. napetost, ki nastane na dveh koncih osi generatorja zaradi nesimetrije glavnega magnetnega polja

ósna simetríja -e -e ž stroj. simetrija glede na os vrtenja S: aksiálna simetríja

ósni generátor -ega -ja m 1. elektr. generator, ki ga žene os vozila in katerega hitrost vrtenja se spreminja s hitrostjo vozila 2. elektr. pomožni generator na osi turbine, npr. za neodvisno vzbujanje glavnega generatorja

ósni pritísk -ega -a m stroj. pravokotna sila obremenitve kolesne dvojice na podlago pri vozilih

osnóva -e ž 1. kem., met. osnovna sestavina sestavljenih materialov, mikrostruktur Sp: matríca (S) 2. tekst. vzdolžna nit v tkanini S: osnóvna nít

osnóvna aritmétična operácija -e -e -e ž mat. vsaka od štirih osnovnih računskih operacij med števili, imenovanih seštevanje, odštevanje, množenje in deljenje

osnóvna célica -e -e ž kem. najmanjša skupina atomov, ionov ali molekul v zgradbi kristala s ponovljivo razdaljo med njimi v vseh treh smereh prostora S: elementárna célica Sp: osnóvna prostórska célica

osnóvna enóta SI -e -e -- [esi] ž merska enota, ki je z mednarodnim dogovorom sprejeta kot enota za osnovno veličino

osnóvna fizikálna konstánta -e -e -e ž fiz. konstanta, katere osnova so nespremenljive lastnosti gradnikov snovi in prostora, na katerih temelji sistem merskih enot, npr. hitrost svetlobe v vakuumu, osnovni naboj, Planckova konstanta, Boltzmannova konstanta

osnóvna izolácija -e -e ž elektr. izolacija delov pod napetostjo, ki zadostuje za osnovno zaščito

osnóvna komponênta -e -e ž glavna sestavina naprave, stroja, priprava, npr. pogonski motor, sklopka, ojačevalnik, ventil, premreževalo v dvokomponentnem laku S: osnóvna sestavína

osnóvna kovína -e -e ž met. kovina, ki se ji dodajajo zlitinski elementi, da se dobi zlitina

osnóvna lástna frekvénca -e -e -e ž meh. najnižja lastna frekvenca tehničnega sistema

osnóvna línija -e -e ž grad. premica med dvema znanima osnovnima točkama

osnóvna mréžna konstánta -e -e -e ž kem. ➔ mréžna konstánta (1)

osnóvna nít -e níti ž tekst. vzdolžna nit v tkanini S: osnóva (2)

osnóvna plóškev -e -kve ž mat. ploskev, na kateri stoji geometrijsko telo, npr. osnovna ploskev stožca je krog

osnóvna prostórska célica -e -e -e ž kem. ➔ elementárna célica

osnovna sestavína -e -e ž glavna sestavina naprave, stroja, priprava, npr. pogonski motor, sklopka, ojačevalnik, ventil, premreževalo v dvo-komponentnem laku **S**: osnovna komponenta (1)

osnovna točka -e -e ž grad. točka z znanim položajem, privzeta kot fiksna točka, neodvisna od opazovane konstrukcije, kot stojišče za opazovanje konstrukcije ali za kontrolo lokacij drugih stojišč, ki niso fiksna

osnovna veličína -e -e ž veličína v dogovorjenem naboru sistema veličin, v katerem nobene veličine ni mogoče izraziti z drugimi veličinami tega nabora, npr. nabor veličin dolžina, masa, električni tok, termodinamična temperatura, množina snovi in svetilnost v mednarodnem sistemu veličin

osnovne dimenzije -ih -ij ž mn. dimenzije osnovnih veličin v mednarodnem sistemu veličin: dolžina L , masa M , čas T , električni tok I , termodinamična temperatura Q , množina N in svetilnost J , iz katerih se lahko izpeljejo dimenzije izpeljanih veličin, npr. dimenzija veličine delo je $W = L^2MT^{-2}$ **PRIM.**: dimenzija veličine

osnovne interakcije -ih -ij ž mn. fiz. gravitacijska, elektromagnetna, šibka in močna interakcija, ki predstavljajo mehanizem, po katerem osnovni delci delujejo drug na drugega in s katerim se dajo pojasniti vsi opaženi fizikalni pojavi

osnovne síle -ih síl ž mn. fiz. síle, ki jih posredujejo osnovne interakcije

osnovni brošé -ega -êja m tekst. tkanina iz dveh osnov, ki sta pri tkanju vdeti v igle, nameščene na letve, osnovi se lahko premikata levo, desno, navzgor in navzdol **S**: vótkov brošé

osnovni čas -ega časa m **1.** predpisani čas za izvedbo kake operacije, postopka **2.** elektr. najkrajši čas distančne zaščite

osnovni délec -ega -lca m fiz. najmanjši delec, ki sestavlja snov ali posreduje interakcijo in po dosedanjem vedenju ni sestavljen iz manjših delcev, npr. elektron, kvark, foton, nevtrino **Sp**: elementárni délec

osnovni efékt -ega -a m tekst. optični učinek tkanine, ki se dobi z vezavo, pri kateri so

večinoma osnovne vezne točke in so na sprednji strani tkanine vidne osnovne niti

osnovni eléktrični dípól -ega -ega -a m elektr. hipotetični sevalni element iz električnega vodnika neskončno majhne dolžine, po katerem teče časovno spremenljiv električni tok, ki ima v vsaki točki vodnika enako vrednost **PRIM.**: Hertzov magnétni dípól

osnovni emájł -ega -a m kem. teh. email, ki se kot prvi nanese na kovino in zagotavlja boljši oprijem kritnega emailja

osnovni képer -ega -pra m tekst. keper, pri katerem so tanjši diagonalni žarki iz votkovnih točk, izrazite diagonalne žarke tvorijo osnovne vezne točke

osnovni króg -ega -a m izhodiščni krog nastajanja, oblikovanja odvalne krivulje, npr. cikloide

osnovni materiál -ega -a m material, ki se neposredno predeluje, vgrajuje v izdelke višje stopnje

osnovni módul -ega -a m grad. osnovna enota celote s točno določeno velikostjo in obliko, npr. kopalniški modul

osnovni nabòj -ega -ôja m fiz. kvant električnega naboja, enak naboju protona in nasproten naboju elektrona, naravna konstanta s točno vrednostjo $e = 1,602\,176\,634 \cdot 10^{-19}$ C, simbol e , enota coulomb

osnovni odstópek mére -ega -pka -- m stroj. odstopek mere, ki določa lego tolerančnega polja glede na ničelnico v sistemu mejnih mer in ujemov po standardu ISO

osnovni váłj -ega -a m **1.** stroj. osnovni element, sestavina, enota naprave, stroja, npr. cestnega valjarja, papirnega stroja **2.** tekst. valj, na katerega se s snovalnih bobnov ali snovalnih valjev previje osnova in se nato prenese na statve

osnovno stánje -ega -a s fiz. energijsko stanje kvantnega sistema, ki ima od vseh možnih energijskih stanj tega sistema najmanjšo energijo

osnovnotolerančna méra -e -e ž stroj. mera, sestavljena iz imenske mere in oznake zahtevanega tolerančnega razreda ali imenske mere in odstopkov

osnôvnotoleránčna stôpnja -e -e ž stroj. v sistemu mejnih mer in toleranc ISO-skupina toleranc, prirejenih ravni točnosti za vse imenske mere

Ossbergerjeva turbína -e -e [ósbergerjeva] ž stroj. izpopolnjena izvedba Bankijeve turbine s poenostavljeno konstrukcijo in natančnejšo regulacijo moči

ós simetrije osí -- ž kem. os, okoli katere se zavrti kristal, da pride spet v prvotno lego

ostánek pri deljénju -nka -- -- m mat. najmanjše pozitivno število, ki je rezultat zaporednega odštevanja delitelja od deljenca

osténje -a s grad. zidna površina med zunanjim robom zidu in robom okenske ali vratne odprtine, na katero poteka pravokotno ali poševno

osténje izvrtíne -a -- s rud. stena vrtine v hribini, ki nastane pri vrtanju, v trdnih hribinah stabilna, da se ne zruši sama vase, v mehkejših in tektonsko poškodovanih hribinah pa jo je treba zaščititi s cevjo ali utrditi z gosto izplako

ós teodolíta osí -- ž geod. vsaka od treh medsebojno pravokotnih osi: navpična os, okrog katere se vrti teodolit, vodoravna os, okrog katere se vrti daljnogled, in os daljnogleda, ki predstavlja vizuro

ostrénje oródja -a -- s stroj. obnova rezilnih kotov rezila pri rezalnih orodjih z brušenjem

ostréšje -a s grad. gradbeni element stavbe, del strehe, ki jo prečno in vzdolžno povezuje spodnji nosilni notranji del, sestavljen iz strešnih leg in nosilnega povezja, ki nosi lege

ostréšje brez povézja -a -- -- s grad., les. ostréšje, sestavljeno iz po dveh škarnikov, povezanih s čepom s pravokotnim naslonom, iz kapne in vmesne lege ali vmesnih leg, ki ležijo na prečnih nosilnih zidovih, nadzidanih lokih, opečnih ali betonskih konzolah v strešnem dimniškem zidovju, kapne lege so sidrane v obodni zid ali zidno vez, srednje lege so na spodnji strani povezane z dvostranskimi kleščami **S**: ostréšje na kléšče

ostréšje na kléšče -a -- -- s grad., les. ostréšje, sestavljeno iz po dveh škarnikov, povezanih s čepom s pravokotnim naslonom, iz kapne in vmesne lege ali vmesnih leg, ki ležijo na prečnih nosilnih zidovih, nadzidanih lokih, opečnih ali betonskih konzolah v strešnem dimniškem zidovju, kapne lege so sidrane v obodni zid ali zidno vez, srednje lege so na spodnji strani povezane z dvostranskimi kleščami **S**: ostréšje brez povézja

Ostwaldovo zorénje -ega -a [óstvaldovo] s kem., met. pojav v trdnih raztopinah in tekočih solih, pri katerem se spreminjajo nehomogene strukture, mikrostrukture, npr. majhni kristali ali delci sola se raztapljajo in ponovno izločajo na večjih delcih

Ostwaldov trikótnik zgorévania -ega -a -- [óstvaldov] m kem., met. diagram za odčitavanje sestave zgorevalnih plinov, ki ima obliko pravokotnega trikotnika, v katerem so na eni kateti prostorninski deleži CO₂, na drugi prostorninski deleži O₂ in na črtah, vzporednih s hipotenuzo, prostorninski deleži CO

Ostwaldov zákon razrédčenja -ega zakóna -- [óstvaldov] m kem. zakon, ki podaja zvezo med konstanto disociacije in stopnjo disociacije šibkih elektrolitov

osvetlítev -tve ž fiz. način uporabe svetlobnih teles za doseganje zelenega svetlobnega učinka

osvetljénost -i ž fiz. ploskovna gostota moči svetlobe, ki vpada na dano ploskev, z upoštevanjem svetlobne občutljivosti očesa, simbol E_v, merski enoti lux, lumen na kvadratni meter

osvínčeni bencín -ega -a m kem. teh. motorni bencin z aditivi proti klenkanju na podlagi svinčevih spojin

ós z osí -- [zé] ž mat. tretja os v prostorskem pravokotnem koordinatnem sistemu

ós zbirálnika osí -- ž grad. črta, ki povezuje središčne točke površine v vseh prerezih vodnega zbiralnika, ko je ta napolnjen do kote gladine normalne zajezbe

otepálnik -a m 1. tekst. naprava z lopaticami za otepanje, odstranjevanje pazderja in kratkih

vlakén iz lanénih stebel po trenju **2.** tekst. rahljá-
nik za temeljito končno rahljanje bombaža

Ó-tesnílka -e ž stroj. ⚙ Ó-obróček

otóčenje -a s elektr. razdelitev elektroenerget-
skega sistema na predvidene otoke, ki vsak
zase poskúša doseči ravnotežje proizvodnje in
porabe, kot zaščitni ukrep pri veliki motnji

otóčno obratovánje -ega -a s elektr. samostoj-
no obratovanje agregata ali dela elektroenerget-
skega sistema brez povezav s sistemom

otonít -a [otonít] m kem. rumenozelen,
svetleč radioaktivén kalcij-uranilov fosfat,
 $\text{Ca}(\text{UO}_2)_2(\text{PO}_4)_2 \cdot 10\text{--}12\text{H}_2\text{O}$, z masnim
deležem urana 48,27 %

Ottov motór -ega -ja [ótov] m stroj. motor z
notranjim zgorevanjem, ki deluje po načelu
Ottovega termodinamičnega krožnega procesa
PRIM.: dízelški motór

Ottov târmodinámični króžni procés -ega
-ega -ega -a [ótov] m stroj. krožni proces v motorju z
notranjim zgorevanjem, pri katerem delovni fluid
preide skozi dve termodinamični spremembi
pri konstantni prostornini in dve spremembi,
pri katerih ni izmenjave toplote **PRIM.:** Carnotov
króžni procés, Dieslov króžni procés

ovál -a m mat. telo ali lik elipsoidu ali elipsi
podobne oblike

oválni kalíber -ega -bra m met. vmesni kaliber
ovalne oblike pri valjanju kvadratnih gredic v
okrogel profil, npr. palico

óven -vna m težko udarno, zabijalno, razbijalno
kladivo v obliki klade, ki se dviguje in prosto
spušča, npr. za zabijanje pilotov, razbijanje
livarske lomnine

ovíjanje -a s **1.** navijanje tankega tekstilnega,
gumenega, kovinskega izdelka okoli česa, npr.
cevi, za zaščito, izolacijo **2.** elektr. navijanje žice
okoli jedra transformatorja, tulke tuljave

ovírna lúč -e lúč ž prom. talna signalna lúč na
letališču za opozarjanje na stalno ali premaklji-
vo oviro na vzletno-pristajalni stezi

ovòj -ôja m elektr. enkratno ovitje izoliranega
ali neizoliranega električnega vodnika ali

povezane skupine električnih vodnikov okoli
jedra transformatorja, kotve statorja ali rotorja
elektromotorja

ovóza -e ž stroj. kulisni mehanizem za pretvar-
janje vrtilnega gibanja v premočrtno, npr. za
pogon pehalnega stroja

ovóznik -a m stroj. kamen v obliki prizmatične-
ga drsnika s čepom za pritrditev pogonskega
kolesa, ročice, ki drsi po izrezu kulise, npr. pri
nihalni ovozi **S:** kulíski kámen

ovrátnik -a m **1.** met. obroč med kalibri valja za
valjanje profilov **2.** met. obloga okrog napajal-
nika, da se krmiljeno hladi in se talina v njem
zadnja strdi

ozemljêni napétostník -ega -a m **1.** elektr.
enofazni napetostník z neposredno ozemlje-
nim enim koncem navitja **2.** elektr. trifazni nape-
tostník z neposredno ozemljenim zvezdiščem
primarnega navitja

ozemljílni systém -ega -a m elektr. sistem ustrezno
razporejenih medsebojno povezanih ozemljil

ozemljílni vodník -ega -a m elektr. vodník, ki
ozemljilo povezuje z ozemljitvenim sestavom

ozemljílo -a s elektr. prevodni element, vložen
v električno prevodno zemljino ali podobno
prevodno sredstvo, za izenačitev električnega
potenciala ščitenega dela z električnim po-
tencialom zemlje, npr. bakrena palica, zabita v
zemljo, tračno ozemljilo, položeno v zemljo

ozemljítev -tve ž elektr. električna povezava
elementa, naprave, zgradbe, postroja z ozemlji-
lom ali več ozemljili, da se izenačijo njihovi
električni potenciali s potencialom zemlje

ozemljítvena impedánca -e -e ž elektr.
impedanca med določeno točko elektroener-
getskega omrežja, instalacije, opreme in refe-
renčno zemljo pri dani frekvenci

ozemljítvena spónka -e -e ž elektr. sponka,
povezana z dostopnimi kovinskimi deli
naprave, stroja za priključek ozemljitvenega ali
zaščitnega vodnika

ozemljítveni fáktor -ega -ja m elektr. količnik
največje vrednosti dozemne napetosti faznega

vodníka, ko ima eden od ostalih treh vodnikov stik z zemljo, in največje napetosti faznega vodníka, ko zemeljskega stika ni

ozemljívtveni ločilník -ega -a **m** elektr. mehanski stikalni aparat za ozemljitev delov električnega tokokroga, ki je sposoben za določen čas vzdržati kratkostični tok, ne pa toka pri normalnih obratovalnih razmerah

ozemljívtveni sestáv -ega -áva **m** elektr. sestav povezav in naprav, potrebnih za ozemljitev opreme, sistema ali posameznih delov sistema
Sp: ozemljívtveni systém

ozemljívtveni systém -ega -a **m** elektr. ☞ ozemljívtveni sestáv

ozemljívtveni upòr -ega -òra **m** elektr. električni upor sistema ozemljitve, realni del ozemljitvene impedance ozemljila

ozemljívtveni vodník -ega -a **m** elektr. električni vodník, ki zagotavlja prevodno pot ali del prevodne poti med dano točko v sistemu, inštalaciji ali opremi in ozemljilom

ozkokótna kristálna mēja -e -e -e **ž** met. kristalna meja, na kateri sta dotikajoča se kristala med seboj zasukana za manj kot 15°
Sp: malokótna kristálna mēja

oznáka -e **ž** dogovorjena beseda, kratica, znak, sistem znakov, niz črk, števk, črk in števk, črta, svetlobni znak, dogovorjen predmet za označevanje, npr. oznaka jekla, oznaka ležaja, oznaka viskoznosti, oznaka na cestišču, mejnik

oznáka CE -e -- [cé] **ž** oznaka, da izdelek izpolnjuje zahteve evropskega standarda o varnosti naprav, strojev

oznáka jékla -e -- **ž** niz črk in števk, ki po standardu, tovarniškem predpisu označuje sestavo, lastnosti, uporabo, toplotno obdelavo, npr. določenega jekla, ležaja, olja, tolerance

oznáka ležájá -e -- **ž** stroj. niz števk z dodanimi črkami, ki po standardu, tovarniškem predpisu označuje tip ležaja, npr. enovrstni kroglični ležaj, in velikost gredi, za katero je namenjen

oznáka skládnosti -e -- **ž** oznaka, ki označuje, da izdelek izpolnjuje zahteve ustreznih evropskih smernic, standardov, npr. oznaka CE

oznáka toleráncé -e -- **ž** stroj. oznaka po sistemu kodiranja dovoljenih odstopkov mere od imenske vrednosti, ki temelji na oddaljenosti lege tolerančnega polja od ničelnice in velikosti tolerančnega polja IT, lega tolerančnega polja je označena s črkovnimi oznakami od A do ZC za luknje in a do zc za gredi, velikost tolerančnega polja pa s števkami od 0 do 18

ozóbje -a s stroj. vsi zobje zobnika

ozóbljenje -a s stroj. izdelava ozobja, npr. z Maagovim ali s Fellowsovim pehalnim strojem

ozokerít -a **m** kem. rjava ali črna naravna snov, podobna parafinskemu vosku, ki se zaradi visokega tališča uporablja za električne izolacije, sveče **S:** zémeljski vósek
PRIM.: cerezín

ozón -a **m** kem. alotropska modifikacija kisika, trikisik, O₃, svetlomoder plin z ostrim vonjem, ki spominja na klor, v stratosferi absorbira večji del za življenje škodljivega ultravijoličnega sevanja, uporablja se v farmacevtski industriji in industriji maziv, namesto klora za razkuževanje pitne vode in vode v kopalnih bazenih

ozoníranje -a s kem. uporaba ozona za razkuževanje pitne vode ali vode v kopalnih bazenih

ozráčeni betón -ega -a **m** grad. beton, ki vsebuje zračne pore **Sp:** aerírani betón

ozráčenje -a s **1.** grad. uvajanje zraka, npr. v vodo, zemljo, pesek **Sp:** aerírание **2.** grad. uvajanje zraka, npr. v beton, da za povečanje izolativnosti nastanejo v njem zračne pore **Sp:** aerírание

ozračévální zób -ega zobá **m** grad. izboklina iz krone preliva za ozračevanje vodnega curka

ozračévánje -a s kem. teh. postopek za nasičevanje z zrakom, navadno za tekočine, v katerih potekajo aerobni procesi, ali za odstranjevanje neželenih raztopljenih plinov iz tekočin **S:** pre-zračévánje **Sp:** aerácija

ožíčenje -a s elektr. sestav vseh žic, električnih vodnikov, kablov za povezovanje električnih sestavnih delov znotraj naprave, stroja, objekta

P

PA PA-jev in -- [peáji] **m mn. krat.** kem., tekst. ➞
poliamídi

PA 66 -ja -- in -- [pea šéstinšéstdeset] **m krat.** kem. ➞
poliamíd 66

páčok málta -- -e **ž grad.** apnena malta za ometavanje in ornamente na stenah ali stropu v pretežno suhih prostorih, pripravljena iz mešanice gašenega apna, drobnega peska v razmerju 1 : 1 ali 1 : 2 in toliko vode, da se dobro obdeluje

padavínska odpádna vôda -e -e -e **ž voda,** nastala zaradi padavin, npr. dežja, snega, ki odteka z utrjenih, tlakovanih, asfaltiranih površin ali s streh neposredno v javno kanalizacijo ali v vodotok **Sp:** meteórna odpádna vôda

pádec -dca **m 1.** višinska razlika med dvema točkama, npr. pri spuščanju ceste, železniške proge **2.** negativna razlika med končno in začetno vrednostjo veličine **3.** razlika med višino zgornje gladine vodne akumulacije in višino spodnje gladine vode elektrarne

pádec gladíne -dca -- **m grad.** višinska razlika med gladino vode pred vodno napravo in za njo, npr. jezom

pádec napétosti -dca -- **m elektr.** znižanje električne napetosti za določeno vrednost

pádec tláka -dca -- **m stroj.** zmanjšanje tlaka zaradi opravljenega dela v fluidični napravi, notranjega trenja v toku fluida, v hidravličnem odporniku, zapiralu v cevovodu **PRIM.:** hidrávlični odpòr (2)

pádec vodotóka -dca -- **m grad.** višinska razlika nivoja vode med dvema merilnima mestoma določenega odseka vodotoka

pádnica -e **ž črta,** ki pravokotno seka plastnice

pádno kládivo -ega -a **s met., stroj.** kovaško kladivo na vodno kolo ali parni batni stroj z desko in tornimi kolesi za dviganje paha, ki prosto pada na obdelovanec

páh -a **m stroj.** zgornji gibajoči se del stiskalnice, kovaškega kladiva, na katerega se pritrdi orodje

pahljáčasti obòk -ega -óka **m grad.** križni obok, pri katerem iz ene pete na stebru ali zidu potekajo rebra štirih polkrožnih lokov, katerih spodnji deli tvorijo del pahljače ali konoido, zgornji del pa se lahko podaljša v razplet reber z večjim premerom čez obok

pakét -a **m telekom.** sporočilo ali njegov del kot zaporedje digitalnih podatkov, vključno s storitvenimi podatki, npr. z naslovom, prirejeno tako, da ga je mogoče oddati in prenašati kot celoto

pakétna komutácija -e -e **ž telekom.** postopek usmerjanja sporočil v telekomunikacijskem omrežju, kjer se sporočilo najprej razdeli v naslovljene pakete, ki jih določeno omrežno vozlišče sprejme, shrani in pošlje naprej po ustreznih prenosnih kanalih, na sprejemni strani pa se sprejeti paketi preoblikujejo nazaj v sporočilo

paládij -a **m kem.** element iz nikljeve skupine periodnega sistema oziroma skupine platinjskih kovin, srebrnobela, mehka in kovna plemenita kovina, uporablja se v avtomobilskih katalizatorjih, za električne kontakte, za čiščenje vodika z difuzijo, simbol Pd

pálec -lca **m** ➞ còla

paléta -e **ž standardizirana lesena podlaga,** ki omogoča talni prenos blaga z viličarjem

pálica -e **ž 1.** grad., stroj. nosilni element, sestavni del paličja, z eno izrazito dimenzijo, obre-

páličasto frezáló

menjen z osno silo kot primarno obremenitvijo **2.** stroj. strojni element za krmiljenje, izklapljanje

páličasto frezáló -ega -a s stroj. frezalo s stožčastimi, ravnimi čelnimi in/ali obodnimi rezili na valjastem ali stožčastem stebłu za vpenjanje v pogonsko glavo frezalnega stroja

páličasto jéklo -ega -a s met. jeklo v obliki palic, navadno dolgih 4 m, različnih prereзов, npr. okroglih, kvadratnih, šestkotnih, pravokotnih, različnih kakovosti, npr. iz maloogljíčnega, nerjavnega, orodnega jekla, za različne namene, npr. avtomatnega jekla, konstrukcijskega jekla

páličje -a s grad. ravninska ali prostorska konstrukcija iz palic, navadno kovinskih ali lesenih, ki so nosilni elementi, členkasto vpeti na obeh koncih

pálična konštrukcija -e -e ž grad., stroj. navadno kovinska konstrukcija, sestavljena iz palic, profilov, npr. pri stebrih nadzemnega voda, mostovih, nosilcih žerjavov **Sp:** predálčna konstrukcija

pálični mlín -ega -a m rud. mlin, v katerem so mlevna telesa jeklene palice

pálični móst -ega mostú m grad. most, pri katerem je glavna nosilna konstrukcija greda v obliki paličja, postavljena pod voziščem ali nad njim, npr. pri jeklenih železniških mostovih, manjših lesenih mostovih

pálični nosílec -ega -lca m grad., stroj. nosilec, izdelan iz zgornjega in spodnjega pasu, ki ju povezujejo diagonalne in navpične vmesne palice

pálični tokóvnik -ega -a m elektr. tokovnik, ki ima namesto navitja električni vodnik v obliki palic ali snopa žic

pálični vibrátor -ega -ja m grad. vibrator, pri katerem se za zgostitev betona vibratorska igla potaplja v svežo betonsko mešanico **S:** potópni vibrátor

pálično ozemljílo -ega -a s elektr. ozemljílo v obliki palice, zabite v zemljo

palmitát -a m **1.** kem. sol palmitinske kisline, npr. natrijev palmitat, ki je sestavina mila **2.** kem. ester palmitinske kisline, npr. etil palmitat

palmitínska kislína -e -e ž kem. heksadekanojska kislina, $C_{15}H_{31}COOH$, bela kristalinična snov, kot ester z glicerolom glavna sestavina rastlinskih in živalskih maščob

pámetni materiál -ega -a m met. material, ki na predvidljiv način bistveno spremeni eno ali več svojih lastnosti, npr. mehanske, toplotne, optične, elektromagnetne, kot odgovor na zunanje vplive, uporablja se za zaznavala, aktorje, stikala **PRIM.:** naprédni materiál

PAN PAN-a in -- [peaèn peaèna] m krat. kem. ☞ poliakrílonitríl

pánama vezáva -- -e ž tekst. izpeljanka platnove vezave, pri kateri se hkrati prepletajo dve, tri ali štiri osnovne in prav toliko votkovnih niti

panélna plóšča -e -e ž **1.** grad. do 6 m² velika in 5–30 mm debela gradbena plošča, izdelana iz več navzkrižno zlepljenih in gladko površinsko obdelanih, s plastičnimi materiali obloženih ali premazanih plasti tankih desk, furnirjev, npr. vezana gradbena plošča, satasta plošča

2. grad. površinsko premazana ali s plastičnimi materiali obložena plošča formata 200 cm × 300 cm, izdelana z lepljenjem lesenih iveri ali slame in s stiskanjem ali valjanjem na standardno debelino, npr. iverna plošča, OSB-plošča, MDF-plošča

pantográf -a m **1.** kovinska ali lesena priprava za prerisovanje risb v spremenjenem merilu **2.** mehanizem iz škarjasto povezanega paličja, ki omogoča, da gibanje tipala pri sledenju izvorni obliki povzroči enake premike pisala, rezala, gravirne igle na drugem koncu tega mehanizma, npr. pri kiparstvu, kovanju, rezkanju **3.** elektr. tokovni odjemnik pri vlečnih električnih tirnih vozilih, ločilnikih v transformatorskih postajah, sestavljen iz škarjasto povezanega paličja v obliki dveh med seboj vzporedno povezanih paralelogramov **S:** škárjasti odjemnik

pantográfski ločilnik -ega -a m elektr. ločilnik, ki mu pantograf omogoča gibanje v navpični smeri pri sklenitvi ali ločitvi kontaktov

papírna izolácija -e -e ž elektr. izolacija z oljnim impregiranim papirjem **PRIM.:** óljni papír

papírna kromatografija -e -e ž kem. adsorpcijska kromatografija, pri kateri je adsorbent filtrirni papir

papírnata prêja -e -e ž tekst. preja, vita iz papirnatih trakov, uporablja se zlasti za oblačila iz pletenin, npr. svečana oblačila, in za dekorativne izdelke

papírni kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator z dielektrikom iz papirja, impregniranega z oljem, ki ločuje aluminijevi foliji kot elektrodi

pára -e ž plin pri temperaturi, ki je višja od vrelišča tekočine, vendar nižja od kritične temperature, da ga je mogoče utekočiniti že s samim stiskanjem brez zniževanja temperature

parábola -e ž mat. geometrijsko mesto točk na ravnini, ki so enako oddaljene od direktrise parabole in od gorišča parabole **PRIM.:** stóžnica

parabólična anténa -e -e ž elektr. ☞ paraboloídna anténa

parabólična diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. parcialna diferencialna enáčba, s katero se rešujejo difuzijski problemi, npr. difuzija snovi, toplote, svetlobe, magnetnega polja

parabólično zrcálo -ega -a s fiz. zrcalo v obliki rotacijskega paraboloida

paraboloid -a m mat. telo, ki ga opiše parabola, če se zavrti okrog svoje osi

paraboloídna anténa -e -e ž elektr. sprejemna ali oddajna antena, ki jo sestavlja reflektor v obliki paraboloidnega krožnika in sprejemnik ali oddajnik v njegovem gorišču **Sp:** parabólična anténa

parafín -a m **1.** kem. ☞ alkán **2.** kem. teh. ☞ parafínski vósek

parafínski vósek -ega -ska m kem. teh. vosku podobna brezbarvna ali bela trdna snov, zmes višjih nasičenih ogljikovodikov, ki se uporablja v kozmetiki, za sveče, kot moderator nevtronov **Sp:** parafín (2)

parafínsko ólje -ega -a s kem. teh. zelo prečiščeno mineralno olje, brezbarvna oljnata tekočina brez vonja in okusa, uporablja se v medicini in kozmetiki

paraksiálna aproksimácija -e -e ž fiz., mat. aproksimacija pri projektiranju optičnih sistemov, ki velja za paraksialne žarke

paraksiální snòp -ega snòpa m fiz., mat. snop vzporednih žarkov, ki vpada na optični sistem vzporedno z njegovo optično osjo

paraksiální žárek -ega -rka m fiz., mat. svetlobni žarek, ki prečka optični sistem pod majhnim kotom glede na optično os

paraláksa -e ž razlika med navideznima položajema projekcije bližnjega predmeta z dveh gledišč na oddaljeno ravnino, ki se izraža z ostrim kotom trikotnika med obema glediščema in točko na opazovanem predmetu **PRIM.:** napáka zaradi paralákse

paraléla -e ž mat. ☞ vzporédnica

paralelepiped -a m mat. prizma, katere osnovna ploskev je paralelogram

paralelizíranje -a s tekst. vzporedno poravnavanje vlaken

paralélka -e ž kem. ☞ vzporédna določítev

paralélna določítev -e -tve ž kem. ☞ vzporédna določítev

paralélna dušílka -e -e ž elektr. dušílka, vzporedno vključena v elektroenergetsko omrežje za kompenzacijo kapacitivnega električnega toka voda **S:** vzporédna dušílka

paralélna kompenzácija -e -e ž elektr. dodajanje ali odzemanje jalove moči v točki elektroenergetskega omrežja z dušílkami, kondenzatorji ali sinhronskimi kompenzatorji, vezanimi vzporedno z omrežjem **S:** vzporédna kompenzácija

paralélna projékcija -e -e ž mat. projekcija, pri kateri je projekcijsko središče od projekcijske ravnine neskončno oddaljena točka, tako da projicirni žarki predstavljajo družino vzporednih premic **S:** vzporédna projékcija

paralélalni tóki -ih -ov m mn. elektr. pretoki moči v elektroenergetskem omrežju v skladu s Kirchhoffovima zakonoma

paralélno navítje -ega -a s elektr. glavno vzbujalno navítje, vezano vzporedno s celotnim kotvinim tokokrogom elektromotorja ali samo z njegovim delom **S**: vzporédno navítje

paralélno obratovánje -ega -a s elektr. sinhrono obratovanje povezanih elektroenergetskih sistemov, obratovanje vzporedno vezanih elementov elektroenergetskega sistema, npr. vodov, transformatorjev, generatorjev

páramagnétik -a m fiz. snov, za katero je značilen paramagnetizem

páramagnetízem -zma m fiz. lastnost snovi, pri kateri zunanje magnetno polje inducira polarizacijo v njegovi smeri in tako poveča gostoto magnetnega polja, zato magneti privlačijo paramagnetike **PRIM.**: díamagnetízem, magnétni dípólni momént molékule

parámeter -tra m številska ali druga merjena vrednost v množici veličin, ki določa lastnosti sistema ali pogoje njegovega delovanja

parámeter elípse -tra -- m mat. polovica dolžine tetive skozi gorišče, pravokotne na veliko polos elipse

parámeter hipérbole -tra -- m mat. oddaljenost direktrise od gorišča hiperbole

parámeter kristálne mréže -tra --- m kem. ☞ mréžna konstánta (1)

parámeter parábole -tra -- m mat. polovica dolžine tetive skozi gorišče, pravokotne na simetrijsko os

parámeter réda -tra -- m fiz. fizikalna količina, glede na katero se snov prostorsko uredi v kateri od svojih termodinamičnih faz, npr. smer magnetne polarizacije pri ureditvi fero-magnetika, velika polos ali sučna os molekule tekočega kristala pri ureditvi tekoče kristalne faze

parámeter verížnice -tra -- m elektr. količnik vodoravne komponente natezne sile v vrvi in njene teže na enoto dolžine z upoštevanjem dodatno silo zaradi vetra in teže ledu pri določeni temperaturi nadzemnega voda

paramétrična enáčba -e -e ž mat. enačba, ki podaja položaj točke na dani krivulji ali ploskvi s tremi funkcijami tako, da je vsaka koordinata točke na krivulji ali ploskvi izražena s funkcijo enega ali dveh parametrov

parapétni menjálnik -ega -a m grad. prečni nosilni tramič, ki povezuje prekinjeno soho s sosednjima sohami pod okensko odprtino v leseni predalčni steni, povezan s čepom ali nagnjenim ulegom

parapét teráse -a -- m grad. podaljšek stene na robu terase kot zidana ograja

parazítna kapacitánca -e -e ž elektr. navadno neželena kapacitanca med deli elektronskih sestavin, povezav, vezij

parazítni tók -ega -a m elektr. neželeni električni tok, ki nenadzorovano teče, kroži po električnem vodniku, vezju, dielektriku, napravi in navadno moti, slabša delovanje naprave

parcéla -e ž geod. prostorsko odmerjeno zemljišče, ki leži v eni katastrski občini in je v katastru nepremičnin vpisano z mejo ter označeno s parcelno številko

parcelácija -e ž geod. združitev parcel, delitev parcele in preoblikovanje parcel

parcélna mēja -e -e ž geod. ☞ mēja parcéle

parciálna diferenciálna enáčba -e -e -e ž mat. diferencialna enačba, v kateri nastopa neznana funkcija več spremenljivk in njeni parcialni odvodi

parciálna dislokácija -e -e ž met. ☞ délna dislokácija

parciální diferenciál -ega -a m mat. diferencial funkcije več spremenljivk glede na eno od spremenljivk

parciální odvòd -ega -óda m mat. odvod funkcije več spremenljivk glede na eno od spremenljivk

parciální tlák -ega -a m fiz., kem. delež tlaka v celotnem tlaku plinske zmesi, ki ga prispeva posamezna komponenta **S**: délní tlák **PRIM.**: Dáltónov zákon

párica -e ž elektr. par električnih vodnikov za prevajanje toka ali signalov

parílina célica -e -e ž ☞ parílník

parílíni barválni postópek -ega -ega -pka m tekst. barvanje, pri katerem se blago prepoji z raztopino barvila in nato izpostavi pari

parílník -a m naprava za obdelavo surovin s paro **Sp:** parílina célica

paríški máček -ega -čka m grad. priprava za dviganje in prestavljanje težkih kamnitih blokov, sestavljena iz dveh železnih klinov z zankama za vstavljanje vrvi na vrhu, ki sta na sredini rahlo lomljena, eden ima zob, drugi utor, oba klina se vstavita v trapezno izklesana utora v bloku, pri dviganju vrv sklone klina, da se zagozdita in se blok lahko dvigne

párjenje betóna -a -- s grad. negovanje svežega betona s pihanjem pare za pospešitev strjevanja

párjenje tekstílij -a -- s tekst. obdelava tekstilij z nasičeno ali pregreto vodno paro, npr. za zmanjšanje krčenja, leska, izenačenje videza pletiva, izboljšanje otipa, fiksiranje barvila

párkelj -klja m stroj. podolgovat del strojnega elementa v obliki zoba ali palice, ki ima videz živalskega parklja in sega v zrcalno simetrični drug strojni element

parkeriziranje -a met. fosfatiranje površine kovine ob dodatku manganovih soli

parkétarska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se oblagajo talne površine z lesenimi ploščicami ali deščicami parketa iz različnih vrst lesa, npr. hrasta, bukve, jesena, ali laminata na pripravljeno podlago s pribijanjem ali lepljenjem, brušenjem, lakiranjem

parkétna déščica -e -e ž les. ☞ parkétnica

parkétnica -e ž les. lesena deščica parketa, debela 25 mm **Sp:** parkétna déščica

parkírna lúč -e lučí ž prom. signalna luč za označevanje vozila med parkiranjem

párkljasta grédna véz -e -e vezí ž stroj. gredna vez s parkljasto oblikovanimi polovicama, ki

segata druga v drugo in sta centrirani z vmesno pušo, omogoča majhne aksialne pomike

párkljasto oblikováni strôjni dél -- -ega -ega -a m stroj. strojni del v obliki zvona s tremi obodnimi izrezi pod kotom 60° in vmesnimi parklji, ki segajo v zrcalno simetrični drug strojni del, npr. pri parkljasti gredni vezi

párna elektrárna -e -e ž termoelektrarna, v kateri vodna para žene turbino ali batni stroj za pogon električnega generatorja

párna kopél -e -i ž kem. kopel s paro za segrevanje laboratorijskih posod, npr. izparilnic

párna turbína -e -e ž stroj. pogonski stroj, ki ga žene vodna para, lahko tudi druga snov, pri čemer se pri toku skozi eno ali več turbinskih stopenj zaradi oddane energije znižujeta temperatura in tlak

párnica -e ž stroj. jamica, ki nastane med parničnim varjenjem zaradi lokalnega uparavanja materiala v območju laserskega obsevanja

párníčno varjênje -ega -a s učinkovit režim laserskega varjenja, pri katerem se zaradi visoke intenzitete laserske svetlobe material lokalno uparava, kar privede do nastanka parnice, ki omogoča neposreden vnos toplote v globino varjenja

párni diagrámm -ega -a m stroj. diagram, ki prikazuje toplotni krožni proces pri delovanju parnega batnega stroja ali parne turbine

párni ejéktor -ega -ja m stroj. ejektorska črpalka, pri kateri je delovna snov vodna para

párni eksplozíjski postópek -ega -ega -pka m les. postopek za razvlaknjevanje lesa, pri katerem se lesni sekanci izpostavijo vodni pari pod tlakom 70 bar, nato se tlak naglo zmanjša, da se les eksplozivno razvlakni, pri čemer ostanejo dolga vlakna nepoškodovana, uporablja se za izdelovanje lesnovlaknenih plošč za fasadne in strešne izolacije

párni kôtel -ega -tla m stroj. naprava, v kateri zgoreva gorivo za pridobivanje visokotemperaturne in visokotlačne pare, namenjene

párni stròj

za različne tehnološke procese in kot delovni medij za pogonske stroje

párni stròj -ega stròja **m** stroj. pogonski stroj, v katerem se toplota v obliki vodne pare, ki jo dobavlja zunanji vir energije, npr. parni kotel, jedrski reaktor, spreminja v mehansko delo, navadno za pogon električnega generatorja, parne lokomotive

párni tlák -ega -a **m** fiz., kem. tlak, ki ga ima para v zaprtem termodinamičnem sistemu pri dani temperaturi v termodinamičnem ravnotežju s svojo kondenzirano fazo, ki je lahko tekoča ali trdna

párnost -i ž fiz. lastnost sistema glede na prostorsko zrcaljenje

párnostni bít -ega -a **m** telekom. dodatni bit pri prenosu podatkov, ki zagotavlja, da je vsota bitov v podatkih vedno liha ali soda, s čimer omogoča odkrivanje morebitnih napak

parovódno omréžje -ega -a **s** omrežje med seboj povezanih virov, naprav, cevovodov in merilno-regulacijske opreme za prenos in razdeljevanje pare za ogrevanje in industrijsko uporabo

parsék -a **m** astr. merska enota za merjenje astronomskih razdalj, oddaljenost, na kateri bi imela astronomska enota zorni kot kotne sekunde, približno 3 svetlobna leta

pásarska déla -ih dél **s mn.** grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se izdelujejo in montirajo dekorativno površinsko obdelani stavbni elementi in notranja oprema v stanovanjih in javnih prostorih, navadno iz plemenitih kovin, bakra, aluminija, medi, brona, npr. stilne ograje, okenske rešetke, prekrivne rozete, napisne tablice, okraski

pásasti kábel -ega -bla **m** elektr. ☞ opláščeni kábel

pascal -a [paskál] **m** izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za tlak, napetost, simbol Pa, $1 \text{ Pa} = 1 \text{ N/m}^2$

Pascalov zákon -ega zákóna [paskálov] **m** fiz. osnovni zakon hidrostatičnega tlaka, po katerem

sprememba tlaka na enem mestu mirujočega fluida povzroči enako spremembo tlaka povsod v mirujočem fluidu, iz česar sledi, da je tlak v tekočini zmnožek njene globine, težnostnega pospeška in gostote

pasivácija -e ž kem. teh. ☞ pasivíranje

pasivíranje -a **s** kem. teh. postopek za upočasnitev korozije z oksidacijo kovinske površine
Sp: pasivácija **PRIM.:** aktivíranje (1), eloksíranje

pasívna komponéнта -e -e ž elektr. komponenta, ki za delovanje ne potrebuje zunanjega napajanja, npr. dušilka, električni upor, kondenzator

pasívna rezêrva -e -e ž naprava, ki lahko po določeni prekinitvi obratovanja primerno nadomesti napravo, ki je odpovedala

pasívni četveropól -ega -a **m** elektr. četveropol iz električnih pasivnih elementov, npr. kondenzatorjev, uporov, tuljav

pasívni filter -ega -tra **m** elektr. filter, ki ima v svojem vezju samo pasivne komponente, upore, tuljave in kondenzatorje

pasívni satelít -ega -a **m** astr. satelit, ki kroži okoli Zemlje na nizki orbiti in deluje kot odbojnik radijskih valov, poslanih z Zemlje

pasívni zêmeljski pritísk -ega -ega -a **m** grad. zemeljski pritisk, ki nastane, ko se navpični oporni zid premakne proti zaledni zemljini, in predstavlja odpor zemljine

pasívno vézje -ega -a **s** elektr. vezje s pasivnimi elementi, ki za svoje delovanje potrebuje samo vhodne signale

pásnica -e ž grad., stroj. zgornji in/ali spodnji prečni del nosilca **PRIM.:** stojína

pasôvna matrika -e -e ž mat. matrika, katere od nič različni elementi so samo v ozkem pasu vzdolž diagonale

pasôvna širína -e -e ž telekom. razlika med mejnima frekvencama radiofrekvenčnega spektra **S:** širína frekvénčnega pasú

pasôvna širína anténe -e -e -- ž elektr. frekvenčni pas, znotraj katerega ostajajo karakteristike antene v dovoljenih okvirih

pasôvna vrzél -e -i ž elektr. najmanjša energija pri polprevodnikih, potrebna za prehod elektrona iz valenčnega v prevodni pas
PRIM.: energijska réža

pasôvni agregát -ega -a m elektr. agregat za neprekinjeno obratovanje blizu polne moči in s tem za pokrivanje osnovne obremenitve

pasôvni fáktor -ega -ja m elektr. faktor pasovnega navitja, ki upošteva porazdelitev navitja za zmanjšanje razlik induciranih električnih napetosti v tuljavah iz različnih utorov

pasôvni filter -ega -tra m elektr. filter, ki prepušča ali zapira določen frekvenčni pas ali pas valovnih dolžin **PRIM.:** pasôvno prepústni filter, pasôvno zapórni filter

pasôvno navítje -ega -a s elektr. navitje, porazdeljeno vzdolž zračne reže električnega stroja

pasôvno prepústni filter -- -ega -tra m elektr. frekvenčni filter, ki prepušča samo določen frekvenčni pas **PRIM.:** pasôvni filter

pasôvno snovánje -ega -a s tekst. snovanje pasov v delni širini in polni gostoti na snovalni bobni, nato se vsi pasovi skupaj previjejo na osnovni valj

pasôvno zapórni filter -- -ega -tra m elektr. frekvenčni filter, ki ne prepušča določenega frekvenčnega pasu **PRIM.:** pasôvni filter

pasterizíranje -a s segrevanje, npr. mleka, piva, na okoli 64 °C, da se uniči večina mikroorganizmov

paténtna vezáva -e -e ž tekst. vezava pri pletenju, pri katerem se navadno menjavata desna zračna stolpca z levima zračnima stolpcema, pletivo se po širini močno skrči in na obeh straneh so vidni le desni stolpci, je raztegljivo in elastično, zlasti po širini

paténtni obróbek -ega -bka m tekst. v patentni vezavi pleten, zelo elastičen zaključek pletenih tekstilnih ali drugih izdelkov, npr. usnjenih

pátočno ólje -ega -a s kem. teh. zmes srednjih in višjih alkoholov, predvsem amil alkohol, ki nastaja kot neželena primes pri alkoholnem vrenju

patríca -e ž met., stroj. zgornji del utopa, štanca, orodja za globoki vlek

Páulijevo izključítveno načélo -ega -ega -a s fiz. načelo, po katerem dva fermiona, npr. elektrona, ne moreta biti v istem kvantnomehanskem stanju sistema **S:** izključitveno načélo

Páulingova pravíla -ih -íl s mn. kem. pet pravil za napovedovanje in utemeljevanje kristalne zgradbe ionskih kristalov

pavšálna dobáva -e -e ž elektr. nemerjena dobava električne energije

pavšálna tarífa -e -e ž elektr. tarifa, ki določa stalno plačilo za obračunsko obdobje ne glede na porabo električne energije ali moč odjema

p-blók elemêntov -a -- [pé] m kem. del periodnega sistema elementov, ki obsega zadnjih šest skupin periodnega sistema: elemente borove skupine (B, Al, Ga, In, Tl), ogljikove skupine (C, Si, Ge, Sn, Pb), dušikove skupine (N, P, As, Sb, Bi), kisikove skupine (O, S, Se, Te, Po), skupine halogenov (F, Cl, Br, I, At) in skupine žlahtnih plinov (He, Ne, Kr, Xe, Rn)

PC PC-eja in -- [pecé pecéja] m (ang. polycarbonate) krat. kem. ➞ polikarbonát

PCB PCB-eja in -- [pecebé pecebéja] m krat. kem. ➞ poliklorirani bifenil

pck -- [pecekà] ž krat. kem. ➞ ploskóvno centrírana kubíčna mréža

PD-regulácija -e [pedé] ž elektr., stroj. ➞ proporcionalno-diferencialna regulácija

PE PE-ja in -- [peé peéja] m (ang. polyethylene) krat. kem. ➞ polietén

Pearsonov statistični preskús -ega -ega -a [pírsonov] m mat. statistično orodje, s katerim se preverja ujemanje rezultatov meritev z napovedmi modelov, npr. resničnost hipotez, delovanje proizvodne linije, učinkovitost delovnega procesa, ugotavljanje verjetnosti, da dve končni množici podatkov izvirata iz statistično sorodnega procesa **S:** preskús χ^2 **Sp:** tést χ^2

Pécletovo števílo -ega -a [pekléjevo] s fiz. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi

prenosa toplote v toku fluida, količnik prenosa toplote s konvekcijo in prenosa toplote s prevajanjem, simbol Pe

Pécletovo število prenôsa snoví -ega -a -- -- [peklêjevo] s kem. teh. značilno število, ki se uporablja pri obravnavi prenosa snovi v toku fluida, količnik prenosa snovi s konvekcijo in prenosa snovi z difuzijo, simbol Pe^*

PECVD -ja in -- [pecevedé pecevedêja] **m** (fr. plasma-enhanced chemical vapour deposition) krat. kem. ☞ plázemsko kémično naparávanje

péč péčí ž naprava, v kateri potekajo procesi ob dovajanju toplote, dobljene iz električne energije ali s pretvarjanjem kemijske energije goriva

péč s transpórnim trákom pečí --- -- ž met. kontinuirna peč, v kateri se vložek pomika skozi peč med segrevanjem, obdelavo na mrežastem ali členkastem transportnem traku

péč z váljčno prógo pečí --- -- ž met. kontinuirna peč, v kateri se vložek pomika skozi peč med segrevanjem, obdelavo na valjni progi, uporablja se npr. za obdelavo srednje velikih ali velikih obdelovancev

péč z vrtljívím dnòm pečí --- -- ž met. valjasta kontinuirna peč, katere dno, ki se vrti okoli navpične osi, ima obliko kolobarja, uporablja se npr. za kaljenje, segrevanje surovcev za kovanje

pedál -a **m** stroj. del za nožni pogon naprave, npr. kolesa, ali vzvod za nožno aktiviranje sklopke, zavore ali pospeševanje vozila **S:** stopálka

pedométer -tra **m** elektromehanska ali elektronska prenosna priprava za štetje korakov na podlagi premikanja rok ali kolka

pehálna črpálka -e -e ž stroj. hidrostatična črpalka s pehalno gibajočimi se črpalnimi elementi, npr. batom, membrano **PRIM.:** bátna črpálka

pehálna ovóza -e -e ž stroj. pogonski mehanizem s pretvarjanjem vrtilnega gibanja v premočrtno z vrtljivo ročico s čepom v ovozniku pravokotne kulise, povezane s pehalom, npr. za pogon pehalnega stroja

pehální stròj -ega stròja **m** stroj. obdelovalni stroj z vodoravnim ali navpičnim gibanjem pehala, na katerem je pritrjena glava z odrezovalnim nožem, orodjem za obdelavo ravnih površin, utorov, ozobja

peháló -a **s** stroj. osnovni del pehalnega stroja, na katerega je pritrjeno orodje za odrezovanje, preoblikovanje

pehánje -a **s** stroj. obdelava z odrezovanjem z vodoravnim ali navpičnim gibanjem orodja na pehalu, navadno s pogonom s nihalno ali vrtilno ovozo

Peierls-Nabarrova napétost -e -i [pájerəls nabárova] ž met. napetost, potrebna za premik dislokacije v ravnini atomov osnovne celice **PRIM.:** mréžno trénje

pektín -a **m** kem. rastlinski polisaharid v celičnih stenah, bel do svetlorjav prah, ki se uporablja v živilski industriji kot sredstvo za želiranje, kot stabilizator v sadnih sokovih **PRIM.:** galérta

pelét -a **m** kroglica ali kratka paličica, izdelana iz mešanice prahu, zdroba in veziva, npr. rudni pelet, lesni pelet **Sp:** peléta

peléta -e ž ☞ pelét

peletíranje -a **s** postopek za izdelavo peletov iz mešanice prahu in veziva

peletírni króžnik -ega -a **m** kem. teh. peletizator v obliki poševno postavljenega vrtečega se krožnika, na katerem se delci praškaste snovi z dodanim vezivom združujejo v pelete in izstopajo na prosto na dnu naprave, ko dosežejo ustrezno velikost

peletizátor -ja **m** kem. teh. naprava za izdelovanje peletov, npr. peletirni krožnik

Peltierov elemènt -ega -ènta [peltjéjev] **m** fiz. element, sestavljen iz spoja dveh različno dopiranih polprevodnikov, aktivni del Peltierovega hladilnika **PRIM.:** têrmočlén

Peltierov hladílník -ega -a [peltjéjev] **m** hladilnik, ki deluje na osnovi Peltierovega pojava in se uporablja predvsem za globoko hlajenje majhnih naprav, ki ne dovoljujejo

mehanskih tresljajev in delujejo v različnih vremenskih razmerah

Peltierov pojav -ega -áva [peltjéjev] m elektr. termoelektrični pojav, pri katerem električni tok požene toplotni tok skozi stik dveh različnih polprevodnikov, uporablja se za hlajenje

Péltonova turbína -e -e ž stroj. vodna turbina z lopaticami v obliki korcev, primerna za majhne pretoke in velike višinske razlike

PÉL-vodník -a m (ang. PEL – protective earthing and line) elektr. zaščitni ozemljitveni in linijski vodnik

péna -e ž **1.** disperzija mehurčkov v tekočini **2.** met. plinski mehurčki, pomešani s trdnimi kovinskimi oksidi na površini taline

penále -a m rud. zmanjšanje vrednosti rude zaradi škodljivih primesi S: odbitek

penálni koeficiènt -ega -ènta m elektr. koeficient, ki upošteva delež izgub agregata v omrežju pri določanju njegove optimalne obremenitve S: prirástni koeficiènt

pénasta gúma -e -e ž kem. teh. gobasta guma, izdelana z dodatkom sredstev za penjenje pri vulkanizaciji

penetrométer -tra m grad. instrument za ugotavljanje zbitosti nasute in kompaktnosti zemljine

pénica -e ž met. listek zlata, tanjši od folije, ki se uporablja za zlatenje, npr. črk S: zláta péna

penílo -a s kem. teh., rud. reagent, ki pospešuje penjenje, uporablja se npr. pri flotaciji PRIM.: flotacijsko srédstvo

pénjena plástična mása -e -e -e ž kem. teh. plastična masa z dispergiranimi plinskimi mehurčki, npr. poliuretanska pena, uporablja se kot material za toplotne in zvočne izolacije

pénjeni betón -ega -a m grad. beton z gostoto 1200–1600 kg/m³, pri katerem se v betonsko mešanico doda penilo, da se pred vgradnjo naredi fina in stabilna pena, iz katere po utrditvi nastanejo zračne pore, luknjice Sp: lúknjičasti betón, penobetón PRIM.: plínobetón

Penningov vákuumméter -ega -tra [péningov] m fiz., kem. vakuummeter s hladno katodo in magnetnim poljem, v katerem se pot elektronov podaljša in s tem poveča število trkov med elektroni in molekulami plina PRIM.: ionizacijski vákuumméter, ionizacijski vákuumméter s hládnó katódo, ionizacijski vákuumméter z žaréčo katódo

penobetón -a m grad. ➡ pénjeni betón

pentagonálna bípiramída -e -e ž mat. bipiramida, ki ima za osnovno ploskev petkotnik in plašč iz desetih trikotnikov

pentán -a m kem. alkan s petimi ogljikovimi atomi, C₅H₁₂, brezbarvna, lahko hlapna, vnetljiva tekočina, uporablja se kot topilo, kot sredstvo za mehurenje pri proizvodnji penjenih plastičnih mas

pentlandít -a m met. kubični nikelj-železov sulfid, (Fe,Ni)₉S₈, pomembna nikljeva ruda

pentóda -e ž elektr. elektronka s petimi elektrodami: katodo, anodo in s tremi dodatnimi elektrodami, navadno v obliki mrežic, od katerih je vsaj ena krmilna

pentozáni -ov m mn. kem. rastlinske sluznine iz skupine hemiceluloz

PÉN-vodník -a m (ang. PEN – protective earthing and neutral) elektr. električni vodnik, ki opravlja funkcijo zaščitnega in nevtralnega vodnika

pepél -a m kem. teh. mineralni ostanek pri gorenju organskih snovi, npr. premoga

pepelíka -e ž kem. ➡ kálijev karbonát

pepíta tkanína -- -e ž tekst. tkanina s pepita vzorcem

pepíta vzórec -- -rca m tekst. vzorec iz svetlo-temnih kvadratkov, razvrščenih v navpične in vodoravne črte

peptíd -a m kem. kondenzacijski produkt aminokislin, ki nastane tako, da se aminoskupina ene molekule veže s karboksilno skupino druge molekule ob odcepitvi ene molekule vode

peptidna véz -e vezí ž kem. skupina –CO–NH–, ki povezuje aminokisline v peptidih ali v beljakovinah PRIM.: amídna véz

perborát -a m kem. sol hipotetične perborove kisline $H_2B_2O_8$, npr. natrijev perborat, $Na_2H_4B_2O_8$, uporablja se kot nosilec aktivnega kisika v pralnih sredstvih, za beljenje

percentil -a m mat. vsaka od vrednosti opazovane spremenljivke, ki razdelijo opazovane podatke, urejene po vrednosti, na sto delov z enakim številom podatkov S: centil

perforiranje -a s stroj. strojno izsekovanje luknjic v ravni črti skozi papir, karton, pločevino, npr. kot predpriprava papirja, ki olajša pretrg, za vodilo v zapisovalnih napravah, za oster prepogib pločevine v mehanski predelavi S: lúknjanje

pergamentiranje -a s tekst. postopek, s katerim se naredi površina tekstilije prosojna, steklasta, opalescentna, presečna

periástron -a m astr. točka orbite nebesnega telesa, ki je najbližje zvezdi, okoli katere telo kroži

periférni elektrón -ega -a m kem. elektron, ki pripada zunanji elektronski lupini in se uveljavlja pri svetlobnih pojavih, pojavih prevajanja in pri kemijskih lastnostih atoma S: valénčni elektrón

perigêj -a m astr. točka v geocentričnem sistemu, v kateri se Luna ali kako drugo nebesno telo najbolj približa Zemlji PRIM.: apogêj

perihélj -a m astr. točka, v kateri je planet najbližje Soncu PRIM.: afélij

perióda -e ž 1. fiz., mat. interval ponavljanja periodičnega pojava 2. kem. vodoravna vrstica v periodnem sistemu elementov

perióda fúnkcije -e -- ž mat. prirastek neodvisne spremenljivke periodične funkcije, pri katerem se funkcijska vrednost ponovi

periódična fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, katere vrednosti se ponavljajo v enakih intervalih

periódično gíbanje -ega -a s fiz. gibanje, ki se ponavlja v enakih časovnih presledkih

periódičnost -i ž lastnost pojava, da se ponavlja v enakih časovnih intervalih, npr. pri nihanju, ali da se nek vzorec ponavlja v enakomernih intervalih, npr. pri kristalih

periódni systém eleméntov -ega -a -- m kem. tabelarična razvrstitev kemijskih elementov po rastočih atomskih številih in glede na njihove kemijske lastnosti na sedem vodoravnih period in osemnajst navpičnih skupin

peristáltična črpálka -e -e ž stroj. rotacijska črpalka z več vrtljivimi elementi, npr. valjčki, enakomerno razvrščenimi na rotorju, ki pri vrtenju pritiskajo na gibko cev in pri tem potiskajo fluid v njej Sp: cévna črpálka z gíbkó cevjó

peristíl -a m grad. prostor, ki ga obkrožajo kolonade in arkade, navadno na samostanskih dvoriščih pred glavno stavbo ali svetiščem

peritéktična réakcija -e -e ž met. reakcija, po kateri talina pri ohlajanju reagira z že obstoječo trdno fazo, pri čemer nastane pri binarni zlitini nova trdna faza, ki obdaja prvotno fazo, pri ternarni zlitini pa talina reagira z dvema že obstoječima fazama in nastane nova trdna faza

peritéktična tóčka -e -e ž met. točka v peritektičnem faznem diagramu, v kateri poteka peritektična reakcija, med potekom reakcije se temperatura ne spreminja

peritéktični fázni diagráf -ega -ega -a m met. binarni fazni diagram s peritektično točko, v katerem so področja taline, trdne raztopine α in trdne raztopine β , med temi fazami so zmes obeh trdnih raztopin, mešanica taline in trdne raztopine α in mešanice taline in trdne raztopine β v termodinamičnem ravnotežju

peritéktik -a m met. dvokomponentna ali večkomponentna trdna faza, ki nastane pri točno določeni temperaturi in sestavi zlitine po reakciji med talino in že obstoječo trdno fazo pri binarnih sistemih ali talino in dvema že obstoječima fazama pri ternarnih sistemih, pri čemer novo nastala faza obda prvotno trdno ali prvotni trdni fazi

peritektóid -a m met. dvokomponentna ali večkomponentna trdna faza, ki nastane pri točno

določeni temperaturi in sestavi zlitine v skladu s peritektoidno reakcijo

peritektoidna reakcija -e -e ž met. reakcija, pri kateri se v binarnem sistemu pri ohlajanju pretvorita dve trdni fazi v novo trdno fazo

perklorát -a m kem. klorat(VII), sol klorove(VII) kisline, npr. kalijev perklorat, KClO_4

pêrl -a m graf. velikost tiskarskih črk 5 tipografskih enot

perlít -a m 1. met. mikrostrukturalna sestavina jekel, nastala z eutektoidno reakcijo, ki je pod mikroskopom videti kot drobne vzporedne izmenične lamele cementita in ferita 2. grad. amorfna vulkanska steklasta kamnina z relativno velikim deležem hidratne vode, ki se ji pri segrevanju močno poveča prostornina, uporablja se kot industrijski izolacijski material

perlitíranje -a s met. toplotna obdelava, pri kateri se jeklo, segreto tik nad temperaturo končane premene ferita v avstenit, ohladi na temperaturo najhitrejšje izotermne premene v perlit, zadrži pri tej temperaturi do končane premene in potem ohladi, temperatura najhitrejšje premene se odčita iz diagrama TTT za ustrezno jeklo

perlítni omêt -ega -éta m grad. omet iz toplotne izolacijske malte, ki ji je primešan perlit zrnivosti do 2 mm

pêrlon® -a m kem. teh., tekst. blagovna znamka poliamida 6, blagovna znamka poliamida 6, uporablja se za ščetke, pasove, ribiške vrvice

permalój -a m met. zlitina iz 80 % niklja in 20 % železa z zelo visoko permeabilnostjo za magnetna jedra električnih in elektronskih naprav

permanéntna trdôta vôle -e -e -- ž kem. ☞ trájna trdôta vôle

permanéntni magnét -ega -a m fiz. ☞ trájni magnét

permanganát -a m kem. manganat(VII), sol manganove(VII) kisline, npr. kalijev permanganat, KMnO_4 s: manganát (2)

permeabílnost -i ž lastnost membrane, porozne snovi ali nasutja, da prepušča plin ali tekočino s: prepústnost (1)

permeabílnost vákuuma -i -- ž fiz. osnovna fizikalna konstanta z vrednostjo $1,256\,637\,06 \cdot 10^{-6} \text{ H/m}$, količnik gostote in jakosti magnetnega polja v vakuumu, simbol μ_0 s: magnétna konstanta

permeánca -e ž 1. fiz. lastnost materiala, da prepušča tok snovi ali energije 2. elektr., fiz. količnik magnetnega pretoka in magnetne napetosti, obratna vrednost magnetnega upora, simbol Λ , merska enota henry s: magnétni prevôd

permínvar -ja m met. mehkomagnetna zlitina z masnim deležem niklja 45 %, železa 30 % in kobalta 25 %, uporablja se v radijski elektroniki in telekomunikacijski opremi za zelo stabilna jedra transformatorjev

permitívnost -i ž elektr., fiz. količnik gostote in jakosti električnega polja s: dieléktričnost

permitívnost vákuuma -i -- ž elektr., fiz. osnovna fizikalna konstanta z vrednostjo $8,854\,188 \cdot 10^{-12} \text{ F/m}$, količnik gostote in jakosti električnega polja v vakuumu, simbol ϵ_0 s: eléktrična konstanta Sp: absolutna permitivnost

permutácija -e ž mat. zamenjava mesta elementa v urejeni množici

permutácijska grúpa -e -e ž mat. grupa, ki jo sestavlja urejena množica elementov in binarna operacija zamenjave mesta med dvema elementoma

permutíranje -a s elektr. povezovanje kablov, kjer se spoji zaslonov zaporednih odsekov kablov med seboj zamenjujejo, da vsak zasloni tokokrog zaporedoma obkroži vse tri linijske vodnike

permutíranje elemêntov -a -- s mat. zamenjava vrstnega reda elementov, npr. abc v acb, bac

pêroksíd -a m kem. spojina, ki vsebuje peroksidni ion O_2^{2-} ali peroksiskupino $-\text{O}-\text{O}-$, npr. vodikov peroksid, H_2O_2 , dibenzoil peroksid, $(\text{C}_6\text{H}_5\text{CO})_2\text{O}_2$

peróksodísulfát -a m kem. sol peroksodižve-plove kisline, $H_2S_2O_8$, npr. kalijev peroksodisulfat, $K_2S_2O_8$, močen oksidant **Sp**: persulfát

perónska stréha -e -e ž grad. streha na stebrih z dvostranskimi konzolami in nagibom strešin v sredino, da ima notranji odtok

persisténca -e ž elektr. pojav, da svetlost točk na luminiscenčnem zaslonu, npr. Braunove elektronke, po prenehanju vzbujanja ne pade takoj na nič

perspektívna kòlineácija -e -e ž grad. geometrijska povezava prirejenih projekcijskih točk ali premic, kjer je določeni točki ali premici prvega polja prirejena določena točka ali premica drugega polja, premice spojnice prirejenih točk potekajo skozi neko končno točko, sečišča prirejenih premic so na isti premici

perspektívna projékcija -e -e ž grad., mat. aksonometrična projekcija telesa na projekcijsko ploskev z žarki, ki izhajajo iz končno oddaljenega projekcijskega središča **S**: centralna projekcija

persulfát -a m kem. ➔ peróksodísulfát

PÊRT PERT-a m (ang. program evaluation and review technique) metoda za analizo nalog, vključenih v izvedbo danega projekta, zlasti za analizo trajanj, potrebnih za dokončanje posameznih aktivnosti in ugotavljanje najkrajšega časa, potrebnega za dokončanje celotnega projekta **PRIM.**: metoda kritične poti, mréžni načrt

perturbográf -a m elektr. trajno delujoči merilnik s pomnilnikom, ki omogoča zapisovanje časovnega poteka veličin pred dogodkom in med njim, npr. pri okvari

pervibrátor -ja m grad. ➔ vibrátor za betón

PÉS -- ž (ang. photoelectron spectrometry, photoemission spectrometry) krat. kem. ➔ fòtoelektrónska spektroskopija

pése -ska m grad. drobnozrnata usedlina iz preperelih kamnin z velikostjo zrn 0,1–8,0 mm

péskanje -a s met. čiščenje površine ulitkov, pločevine s curkom peska ali kovinskega zdroba

peskomèt -éta m met. dodajalnik peska pri formanju

pesticíd -a m kemično sredstvo za uničevanje škodljivcev

pestič -íča m stroj. paličast rezilni del pri štanci, del preoblikovalnega orodja za globoki vlek

pestílo -a s tolkač pri terilnici **Sp**: pistíl

pésto -a s stroj. osrednji del kolesa, zobnika, jermenice za pritrditev na gred, os ali na tečaj, čep pri vrtenju **Sp**: glavína

péstra bárv -e -e ž 1. barva, ki ima različno svetlost in nasičenost in predstavlja barvni ton **S**: kromátična bárv (1) 2. nasičena spektralna barva, ki opiše barvni ton **S**: kromátična bárv (2)

péstrost bárv -i -- ž lastnost barve, ki označuje barvni ton, npr. rdeč, rumenozelen

peščéna fórm -e -e ž met. livarska forma kot okvir z dnem, v katerega se nasipa livarski pesek in z modelom ustrezne oblike izdelava livna votlina za ulivanje tekoče kovine

peščéna kopél -e -i ž kem. kopel za enakomerno segrevanje laboratorijskih posod, npr. izparilnic, z vročim peskom

PÉT PET-a in -- m krat. kem. ➔ polietiléntereftalát

pêta industrijska revolúcija -e -e -e ž industrija, v kateri se uporabljajo digitalizacija, robotizacija, umetna inteligenca, osrednjo vlogo imajo senzori ter velika povezljivost naprav, ki med seboj komunicirajo in uravnavajo proizvodne in druge procese, njen namen je večja povezanost med pametnimi tehnologijami in človekom, npr. avtonomna vozila **S**: industrija 5.0

pêta lóka -e -- ž grad. ležišče loka, oporna točka, izdelana pravokotno na njegovo os

pêta nasípa -e -- ž grad. vznožje nasipa na stiku temeljnih tal in pobočja nasipa za oporo in povečanje njegove stabilnosti

pétersenka -e ž elektr. tuljava za kompenziranje kapacitivnega toka enofaznega zemeljskega stika v razdelilnem omrežju **S**: Pétersenova tuljava

Pétersenova tuljáva -e -e ž elektr. tuljava za kompenziranje kapacitivnega toka enofaznega zemeljskega stika v razdelilnem omrežju S: pétersenka

petkónnik -a m mat. poligon s petimi stranicami

pêtni sklâd -ega sklâda m grad. prva plast položene opeke, kamnov na podlago ali na temelj zidu

pétrokemija -e ž področje kemije, ki obravnava predelavo surove nafte in zemeljskega plina v kemične proizvode

petrolêj -a m 1. kem. teh., stroj. ☞ motórni petrolêj 2. kem. teh., stroj. ☞ svetílني petrolêj

petrolêjski kôks -ega -a m kem. teh. ☞ petrólkôks

petróléter -tra m kem. teh. lahki bencin z območjem vrelišč 40–60 °C, ki se dobi pri degazolinali zemeljskega plina in se uporablja kot topilo S: gazolín, narávni bencín

petrólkôks -a m kem. teh. porozna snov z veliko ogljika, ki se pridobiva poleg hlapnih ogljikovodikov pri kreiranju težkih olj, ki nastajajo kot ostanki, npr. pri vakuumski destilaciji v rafinerijah nafte, uporablja se za izdelavo anod za elektrolizno pridobivanje aluminija Sp: petrolêjski kôks

pétstèbrni transformátor -ega -ja m elektr. trifazni transformator, ki ima za izboljšanje magnetnega pretoka namesto treh še dodatna stranska stebra

pewter -tra [pjútər] m zlitina kositra in svinca za izdelavo okrasnih predmetov, posodja

pH pH-ja in -- [pehá pehája] m (lat. pondus hydrogenii, potentia hydrogenii) krat. kem. negativni desetiški logaritem koncentracije vodikovih ionov, $\text{pH} = -\log c(\text{H}^+)$, merilo za kislost raztopine, ki je posledica prisotnosti vodikovih ionov v njej Sp: vodikov eksponènt

phálna mása -e -e ž met. ognjevzdržna masa za nabijanje, npr. izsidave industrijskih peči, loncev za prenos taline S: nabijálna mása

phální teksturírni postópek -ega -ega -pka m tekst. teksturirni postopek, pri katerem se

sintetična preja zvezno potiska v segreto termofiksirno komoro in nezvezno odvaja iz nje

pháni betón -ega -a m grad. z nabijalom zgoščen ročno vgrajen beton S: nabíti betón

pháni opáz -ega -a m 1. grad. lesene deske ali plohi, ki se sočasno z izkopavanjem zabijajo v zemljino za varovanje pred posipanjem 2. grad. lesen opáz zidu, v katerega se s phanjem vgradi glinena malta

phánje -a s grad., met. zgoščevanje, utrjevanje s tolčenjem, udarjanjem, npr. dna industrijske peči ali stene lonca za transport taline z ognje-vzdržno maso, peska v peščeni formi za litje, gline za zid, tlak S: nabíjanje

phánje glíne -a -- s grad. vgrajevanje glinene malte ali glinenega blata v opáz s tolčenjem, udarjanjem

pH-indikátor -ja [pehá] m kem. indikator, ki ima v kislem območju pH drugačno barvo kot v alkalnem, s čimer omogoča določitev ekvivalentne točke pri kislinsko-bazni titraciji, npr. metiloranz, fenolftalein S: kislínsko-bázni indikátor

pH-méter -tra [pehá] m voltmeter z velikim notranjim uporom za merjenje elektrodnih potencialov in skalo ali kazalnikom v enotah pH

phot -a [fót] m merska enota v merskem sistemu CGS za osvetljenost, simbol ph, $1 \text{ ph} = 10^4 \text{ lx}$

PíD PID -a in -- m krat. grad. ☞ projékt izvedènih dél

PíD-regulácija -e -e ž elektr., stroj. ☞ proporcionalno-integrálno-diferenciálna regulácija

pedestál -a m grad. ☞ podnóžje (3)

piezoelektrični fíler -ega -tra m fiz. elektronski filter, ki deluje na osnovi mehanske resonance piezoelektričnih kristalov ali keramik, uporablja se zlasti kot frekvenčna referenca

piezoelektrični kristál -ega -a m fiz. kristal, ki se električno polarizira pod vplivom mehanske napetosti in se deformira pod vplivom zunanega električnega polja

piezoelektrični mikrofón -ega -a m elektr. ➞
kristalni mikrofón

piezoelektrični pojav -ega -áva m fiz. pojav, ki opisuje linearno zvezo med električno polarizacijo in mehansko napetostjo v piezoelektričnem materialu, npr. keramiki

piezoelektrični zvočnik -ega -a m elektr.
zvočnik, ki spreminjanje električnega toka, nastalega z deformacijami piezoelektričnega elementa, pretvarja v zvočna nihanja membrane

piezoelektričnost -i ž fiz. lastnost nekaterih kristalov, npr. kalij-natrijevega tartrata, kremenca, ali keramičnih materialov, npr. barijevega titanata, da se pri mehanski obremenitvi polarizirajo ali pod vplivom zunanjega električnega polja raztegnejo ali skrčijo

piezoelektrik -a m fiz. snov, ki se pod vplivom mehanske napetosti električno polarizira ali deformira pod vplivom električnega polja

piezokeramika -e ž kem. teh. keramika s piezoelektričnimi lastnostmi, navadno na podlagi svinčevega cirkonat-titanata, barijevega titanata

piezometrična črta -e -e ž grad. črta, ki prikazuje potek hidrostaticnih tlakov vzdolž cevovoda

piezoupornost -i ž fiz. lastnost polprevodnikov in kovinskih prevodnikov, da se jim ob spremembi mehanske napetosti spremeni električna upornost

piezoupôrovni barometer -ega -tra m fiz.
barometer, ki meri zračni tlak na podlagi piezoupornosti zaznavala

pigment -ênta m kem. trdna, netopna anorganska ali organska, naravna ali sintetično pridobljena snov, ki se fino zmleta skupaj z vezivom, topilo in drugimi dodatki uporablja kot barvilna snov v v barvnih pripravkih in lakih **Sp:** barvina

pigmentna barva -e -e ž pripravek za barvanje na podlagi pigmenta kot barvilnega sredstva

pihalica -e ž met. ustnik pihalne cevi pri plavžu, konvertorju, skozi katerega se vpihuje v peč potrebni zrak za zgorevanje goriva, kemijske reakcije

pihálna cév -e ceví ž met. cev, ki vodi zrak z nizkim nadtlakom od puhalca do pihalice

píhanje stékla -a -- s kem. teh. ročno ali strojno izdelovanje steklenih predmetov s pihanjem v kapljo staljenega stekla in dokončnim oblikovanjem v kalupu **PRIM.:** steklopíháštvo

piké -êja m tekst. reliefno vzorčasta tkanina, navadno iz dveh osnov in dveh votkov

pikíranje -a s grad. pri interpolaciji plastnic označevanje s konico svinčnika, šestila, igle tistih točk z nadmorsko višino, zaokroženo na celo število, ki so med dvema točkama izmerjene nadmorske višine, ki ni zaokrožena na celo število

piknométer -tra m fiz. steklena posodica z brušenim zamaškom, v katerem je tanka izvrtina, uporablja se za določanje gostote tekočin in trdnih snovi

pikosekúndni láser -ega -ja m fiz., stroj.
bliskovni laser s trajanjem bliskov v pikosekundnem območju

pikrát -a m kem. sol pikrinske kisline, npr. amonijev pikrat, $C_6H_2(NO_2)_3ONH_4$

pikrínska kislína -e -e ž kem. 2,4,6-trinitrofenol, $C_6H_2(NO_2)_3OH$, rumena trdna, eksplozivna snov, uporablja se za proizvodnjo razstreliv

píksel -sla m ➞ slikóvni element

píla -e ž ročno paličasto orodje ploščatega, kvadratnega, trikotnega, polokroglega ali okroglega prereza z grobimi, polgrobimi ali drobnimi zobci za grobo ali fino obdelavo kovin, lesa, usnja z odvzemanjem materiala

píláster -tra m grad. zidni opornik za okrepitev ali členitev zidu, ki ima obliko iz zidu izstopajočega stebra

pílón -a m grad. vitka, visoka konstrukcija, npr. v obliki dveh stebrov ali okvira, ki prevzema zlasti tlačne sile, npr. pri visečem mostu

pílóť -a m grad. lesen, betonski, jeklen poln ali votel gradbeni element v obliki kola, zabitega v temeljna tla, uporablja se za prenos obtežbe objekta v temeljna tla v večjih globinah,

vgrajuje se z vtiskanjem, zabijanjem, uvrtnjem v zemljino

pilotíranje -a s **1.** prom. vodenje, upravljanje, krmarjenje letala, letalnika, vesoljske ladje **2.** prom. posebno vodenje ladje v pristanišču, ki ga opravlja ladijski pilot **3.** grad. ➔ temeljénje na pilótih

pilótna napráva -e -e ž ➔ pôlindustrijski postròj

pilótni ventíl -ega -a m stroj. ➔ prèdkrmílnik

pilótno krmíljenje -ega -a s **1.** stroj. ➔ prèdkrmíljenje **2.** stroj. ➔ vkrmíljenje

pilótno vozlišče -ega -a s elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju, iz katerega deluje sekundarna regulacija napetosti, navadno nameščeno v najmočnejše vozlišče omrežja

pín -a m **1.** elektr. ➔ tñn (3) **2.** elektr. ➔ nožíca

pípa -e ž stroj. cevno zapiralo s prevrtanim stožcem, kroglo ali valjem kot zapornim elementom, ki se lahko obrača okrog osi, pravokotne na tok fluida, za 90° in omogoča zapiranje ali odpiranje toka fluida **PRIM.:** lopúta, ventíl, zasún

pipéta -e ž kem. laboratorijska priprava za odmerjanje tekočin, na koncu zožena, zgoraj odprta steklena ali plastična cevka z oznako točne prostornine

piramída -e ž mat. geometrijsko telo, omejeno z osnovno ploskvijo, ki je poljuben večkotnik, in s plaščem, ki je sestavljen iz toliko trikotnikov, kolikor stranic ima večkotnik

Piránijev vákuumméter -ega -tra m va-kuummeter, ki meri tlak na osnovi toplotne prevodnosti, uporablja se za merjenje tlaka v območju 10^{-2} – 10^5 Pa

pirargirít -a m met. heksagonalni antimon-srebrov sulfid, Ag_3SbS_3 , temnordeča srebrena ruda

Pí-regulácia -e ž elektr., stroj. ➔ proporcionálno-integrálna regulácia

piridín -a m kem. heterociklična spojina s formulo $\text{C}_5\text{H}_5\text{N}$, brezbarvna, vnetljiva tekočina

z neprijetnim ostrim vonjem, ena od osnovnih kemikalij v kemični industriji, uporablja se za sinteze, kot topilo, katalizator, za denaturacijo gorilnega špirta

pirimidín -a m kem. piridinu podobna heterociklična spojina s formulo $\text{C}_4\text{H}_4\text{N}_2$, ki ima dva dušikova atoma v šestčlenskem obroču

pirít -a m kem. teh. zlato rumen kubični železov disulfid, FeS_2 , uporablja se za pridobivanje žveplovega dioksida za papirno industrijo, za pridobivanje žveplove kisline, kot dodatek litijevi anodi v litijevem členu

píroeléktrični kristál -ega -a m fiz. kristal, ki se pri spremembi temperature električno polarizira sorazmerno s spremembo temperature

píroeléktrični pojav -ega -áva m fiz. pojav, ki opisuje lastnost nekaterih električno polariziranih materialov, da se pri spremembi temperature spremeni njihova električna polarizacija, zato se na njihovi površini pojavi naboj, ki je sorazmeren s spremembo temperature

píroeléktričnost -i ž fiz. lastnost nekaterih kristalov, npr. turmalina, ali keramičnih materialov, da se pri segrevanju električno polarizirajo ali da se jim pod vplivom zunanjega električnega polja spremeni temperatura

pírofórnost -i ž kem. lastnost snovi, da se v stiku z zrakom vnamejo

pírofosfát -a m kem. ➔ dífosfát

pírofosforjeva kislína -e -e ž kem. ➔ dífosforjeva kislína

pirolidín -a m kem. laktam aminomaslene kisline s formulo $\text{C}_4\text{H}_7\text{NO}$, brezbarvna tekočina, uporablja se kot surovina v farmacevtski industriji, pri sintezi polivinilpirolidona

pirolíza -e ž kem. segrevanje organskih snovi, npr. lesa, premoga, brez dostopa zraka, pri čemer nastanejo plinasti, tekoči in trdni razkrojni produkti **PRIM.:** tèmrolíza

piroluzít -a m met. črn tetragonalni mineral, sestavljen predvsem iz manganovega(IV) oksida, MnO_2 , pomembna manganova ruda

pirometalurgija -e ž področje metalurgije, ki obravnava pridobivanje in rafinacijo kovin s postopki, ki potekajo z uporabo toplote, npr. praženje, taljenje rud, plamenska rafinacija

pirométer -tra m fiz. termometer za brezkontaktno merjenje temperature na osnovi toplotnega sevanja

pirometrija -e ž merjenje temperatur, višjih od 1500 °C

pirométrski stôžec -ega -žca m kem. teh., met. rahlo nagnjena tristranična piramida standardizirane velikosti in oblike, izdelana iz točno določene mešanice keramičnih materialov, katere konica se pri segrevanju pri določeni temperaturi zaradi zmeščanja materiala ukrivi do osnovne ploskve, niz takih stožcev se uporablja za ocenjevanje zmeščišča keramičnih materialov, rude **PRIM.:** Ōrtonov stôžec, Segerjev stôžec

pirotéhnika -e ž izdelovanje in uporaba vnetljivih snovi za umetni ogenj, rakete, strelivo

pismárnica -e ž plastični zaboj s pokrovom ali brez njega, ki se v poštnem prometu uporablja kot prevozna enota za poštne pošiljke

pistíl -a m ☞ pestílo

Pitágorov izrèk -ega -éka m mat. izrek, po katerem je v pravokotnem trikotniku kvadrat hipotenuze enak vsoti kvadratov obeh katet

pítna vôda -e -e ž voda v prvotnem stanju ali po obdelavi, ki ustreza predpisom o higijenski neoporečnosti, namenjena za pitje, pripravo hrane, proizvodnjo živil

pítnik -a m naprava, navadno na javnih krajih ali v javnih objektih, iz katere izteka voda za pitje, povezana na vodovodno omrežje

Pitotova cév -e ceví [pitójeva] ž zaznavalo zastojnega tlaka v obliki tanke cevke z odprtino, pravokotno na tok fluida, za merjenje hitrosti fluida ali telesa v njem **S:** Pitot-Prandtlava cév **PRIM.:** Prandtlava cév

Pitotova črpálka -e -e [pitójeva] ž kem. teh. hidrodinamična črpalka, ki deluje na osnovi pretvar-

janja kinetične energije fluida, rotirajočega v zaprtem ohišju, v statični tlak na ustju Pitotove cevi v ohišju, ki potiska fluid skozi cev proti izstopni odprtini

Pitot-Prandtlava cév -e ceví [pitó prántlova] ž zaznavalo zastojnega tlaka v obliki tanke cevke z odprtino, pravokotno na tok fluida, za merjenje hitrosti fluida ali telesa v njem **S:** Pitotova cév

PÍV-gonílo -a s (ang. PIV – positive infinitely variable) stroj, brezstopenjsko gonilo z nastavljivimi stožčastimi utornimi kolesi in lamelnim klinastim verižnim jermenom

plameníca -e ž kem. teh. ☞ bákla (2)

plameníšče -a s kem. teh. najnižja temperatura vnetljive tekočine, pri kateri se hlapi nad njo ob stiku z odprtim plamenom vnamejo in ugasnejo, ko se plamen odmakne, uporablja se kot glavni kriterij pri ocenjevanju vnetljivosti tekočin, npr. tekočih goriv **PRIM.:** vnetíšče

plaménka -e ž stroj. inštalaterska priprava na uplinjeni bencin ali gorilni špirit z močnim plamenom za lotanje, odstranjevanje barve

plamenocévni kôtel -ega -tla m stroj. ☞ dimnocévni kôtel

plaménska atómska absorpcíjska spektroskopíja -e -e -e ž kem. atomska absorpcijska spektroskopija, pri kateri se atomi vzbujajo v plamenu **Sp:** plaménska fotometrija **K:** F-AAS

plaménska atómska emisijska spektroskopíja -e -e -e ž kem. atomska emisijska spektroskopija, pri kateri se atomi vzbujajo v plamenu, uporablja se zlasti za določanje alkalijev kovin v farmacevtski kemiji **K:** F-AES

plaménska cév -e ceví ž stroj. cev v dimnocevnem kotlu

plaménska fotometrija -e -e ž kem. ☞ plaménska atómska absorpcíjska spektroskopíja

plaménska rafinácíja -e -e ž met. izločanje nečistoč, zlasti železa, bakra, svinca, iz kovinske taline z vpihovanjem zraka ali kisika, da

nečistoče oksidirajo in preidejo v žlindro ali nastali oksidi izparijo

plaménski fotométer -ega -tra **m** kem.

fotometer, pri katerem se atomi vzorca vzbujajo s plamenom in se uporablja v anorganski kemijski analizi za ugotavljanje deleža zlasti alkalijskih in zemeljskoalkalijskih elementov v preiskovani snovi

plaménsko čiščenje -ega -a **s** met. odstranjevanje površinskih napak pri jeklih s kisikovim plamenom **Sp**: flémanje

plaménsko kaljénje -ega -a **s** met. najpreprostejši način kaljenja, pri katerem se jeklo segreva z aceten-kisikovim plamenom

plaménsko laminíranje -ega -a **s** tekst. laminiranje, pri katerem je ena od plasti poliuretanska folija, ki se s plamenom primerno plastificira, da postane lepljiva, nato pa se na gladkih bobnih spoji s tekstilijo

plaménsko rézanje -ega -a **s** met., stroj. rezanje kovin, navadno jekel, s plamenom mešanice acetilena ali vodika in kisika **Sp**: avtogéno rézanje

plaménsko varjénje -ega -a **s** var. varjenje kovin, navadno jekel, s plamenom plinske mešanice, npr. acetilena in kisika, vodika in kisika **Sp**: avtogéno varjénje

planárna dióda -e -e **ž** elektr. dioda, izdelana s planarno tehnologijo, tako da sta njeni elektrodi vzporedni ploskvi

planárna tehnologíja -e -e **ž** elektr. tehnologija izdelave polprevodniških elementov, npr. diod, tranzistorjev, integriranih vezij, na površini rezine polprevodnika z oksidiranjem, jedkanjem, nanašanjem kovin in ionsko implantacijo

Planckova konstánta -e -e [plánkova] **ž** fiz. osnovna fizikalna konstanta, ki se pojavlja v enačbah kvantne mehanike, simbol h , njena točna vrednost je $h = 6,626\,070\,04 \cdot 10^{-34} \text{ J s}$

Planckov spékter -ega -tra [plánkov] **m** fiz. spekter elektromagnetnega sevanja, ki ga oddaja vsako telo, ki je dovolj veliko, da je ne-

prozorno za svetlobo in v termodinamičnem ravnovesju z okolico pri dani temperaturi **S**: spékter črnega telésa

planét -a **m** astr. nebesno telo z maso, manjšo od nekaj tisočin mase Sonca, ki ne more vzdrževati jedrskih reakcij v svoji notranjosti, a dovolj veliko, da dominira v svoji orbiti in ima okroglo obliko

planéta -e **ž** grad. opečna plošča pravokotne oblike, različnih dimenzij in debelin do največ 3 cm, uporablja se za oblaganje tal, stropov, tudi kot polnilo med škarniki pri tradicionalnih primorskih strehah, kritih s korci

planétni prenôsnik -ega -a **m** stroj. ☞ planétno gonílo

planétni tórni prenôsnik -ega -ega -a **m** stroj. ☞ planétno tórno gonílo

planétno gíbanje -ega -a **s** stroj. vrtenje okoli osi, ki se že sama vrti okoli druge osi, npr. pri planetnem gonilu

planétno gonílo -ega -a **s** stroj. gonilo, pri katerem se vsaj en zobnik vrti okoli sončnega zobnika **Sp**: planétni prenôsnik

planétno koló -ega kolésa **s** stroj. kolo planetnega gonila, ki se vrti okoli sončnega kolesa, npr. planetni zobnik, planetno torni kolo

planétno tórno gonílo -ega -ega -a **s** stroj. gonilo, podobno planetnemu gonilu, pri katerem so zobniški pari zamenjani s pari tornih koles **Sp**: planétni tórni prenôsnik

planetóid -a **m** astr. ☞ asteróid

planicoída -e **ž** grad. del krivulje, po kateri je oblikovano doskočišče z iztekom smučarske skakalnice, npr. v Planici

planiméter -tra **m** meh. finomehantična naprava za mehansko merjenje plosčin nepravilnih ravninskih likov, npr. parcel, prečnih profilov, usnja

planimetrija -e **ž** področje matematike, ki obravnava lastnosti likov v ravnini in se ukvarja z računanjem obsega in plosčin likov, tudi dolžin daljic in velikosti kotov v danem liku **PRIM.**: ravnínska geometríja

planírní plůg -ega -a m grad. stroj z gíbljivo kovínsko ploščo v sredini za razgrinjanje nasutih materialov in ravnanje terena
PRIM.: gréder, ravnálník (2)

plánkónvéksna léča -e -e ž fiz. leča z eno ravno in drugo konvéksno površino, ki ima zato pozitivno lomnost

plánúm -a m grad. po predpisih izravnaná in utrjena zgornjá površína nasipa in/ali nasutega materiala pri cestah, železniških progah, ploščadích

plánúm izkópá -a -- m grad. po predpisih izravnaná in utrjena površína dna izkopa

plánúm nasípa -a -- m grad. po predpisih izravnaná in utrjena zgornjá površína nasipa in/ali nasutega materiala pri cestah, železnicah, ploščadích

plánúm podláge -a -- m grad. po predpisih urejena in utrjena zgornjá površína plasti pod vsako naslednjo plastjo, npr. pod asfaltno plastjo pri cestah, pod tolčencem pri železniških progah, pod temeljem

plánúm témeljníh tál -a -- -- m grad. po predpisih mehansko utrjena in izboljšána površína temeljních tal in/ali plasti, na katerih se izdelá temelj stavbe ali gradbenega inženirskega objekta

plánvibrátor -ja m grad. vibrator s ploščo za vibriranje in glajenje betonske površine plošče ali betonskega elementa

plást plastí ž **1.** elektr., stroj. sloj žíc v vrvi, kablu v obliki valja s konstantním polmerom, ki imajo isto smer in enak korak vitja **2.** grad. del sestave zemeljskega polprostora, delovná višina nasutja, npr. pri izdelavi zemeljskih nasipov, pregrad, platojev, višina takta pri vgrajevanju betona

plástičná deformácia -e -e ž meh. deformácia materiala pri prekoračeni napetosti tečenja, meji elastičnosti

plástičná konsisténca betóna -e -e -- ž grad. lastnost betonske mešanice, da dobro zapolnjuje opaženi prostor in s tem omogoča dobro vgradljivost betona

plástičná mása -e -e ž kem. teh. sintetični ali polysintetični organski polimerni material z dodatki barvil, mehčál, polnil, ki se da oblikovati s stiskanjem, iztiskanjem ali ulivanjem in se uporablja za izdelavo različnih predmetov, npr. avtomobilskih delov, posode, igrač **S:** plástika
PRIM.: duromêr, elastomêr, plastomêr

plástičná omejítev -e -tve ž met. omejítev plastične deformácie kot lastnost materiala, ki je pomembná, npr. pri šírjenju razpoke v obremenjenem materialu

plástiční betón -ega -a m grad. beton plastične konsistence, primeren za vgrajevanje z vibratorji

plástiční člénék -ega -nka m grad. mesto na konstrukciji, kjer so napetosti po celotnem prečnem prerezu dosegle napetost tečenja in teoretično ne prevzema upogibnega momenta

plástiční fólijskí kondenzátor -ega -ega -ja m elektr. kondenzátor iz zvite polimerne folije, npr. polipropilenske, polietilentereftalatne, poliesterske, ki je dielektrik in je pokovínjena na obeh straneh, kovínski plasti sta elektrodi

plástično deformíránje -ega -a s tekst. raztezánje oblikovanih, spredeni h kemičnih vlaken z raztezánjem, da se doseže enoosná usmerjenost vseh gradníkov kristalíníčnih in amorfni h vlaken in dobre tekstílné lastnosti

plástično preoblikovánje -ega -a s met. preoblikovánje, ki se doseže s plastično deformácijo materiala

plástičnost -i ž **1.** lastnost materiala, da se pri obremenitvi trajno deformírá **2.** lastnost materiala, da se lahko preoblikuje

plastificíránje -a s **1.** kem. modifícíránje polimera s plastifikátorjem **2.** prevlečenje materiala, npr. papírja, tkaníne, s tanko plastjo plastíke **3.** grad. dodávanje plastifikátorjev za dosego plastičnega odziva materiala, npr. malte

plastifikátor -ja m **1.** kem. teh. snov, ki se dodája polimerním materialom, gumí, barvam in lakom, lepílom, da se izboljšájo njíhové lastnosti za uporabo in nadaljnjó

predelavo, npr. gibkost, voljnost, prožnost
S: mehčálo (1) **2.** grad. snov, ki se doda zemeljsko vlažnim betonom z možnim učinkom zavlačevanja vezanja pri izdelavi betonske galanterije in estrihov, kjer se zahteva boljša vgradljivost materiala **3.** naprava za plastificiranje, npr. za površinsko zaščito dokumentov

plástika -e ž kem. teh. sintetični ali polysintetični organski polimerni material z dodatki barvil, mehčal, polnil, ki se da oblikovati s stiskanjem, iztiskanjem ali ulivanjem in se uporablja za izdelavo različnih predmetov, npr. avtomobilskih delov, posode, igrač **S:** plástična mása **Sp:** plást, umétna snóv **PRIM.:** duromér, elastomér, plastomér

plástni kompozít -ega -a kompozit iz dveh ali več plasti med seboj zlepljenih ali zvarjenih različnih ali enakih ploskih materialov, npr. lep-ljeno steklo, bimetal, vezana plošča **S:** laminát (1)

plástomehánika -e ž področje mehanike, ki obravnava postopke preoblikovanja kovin v plastičnem stanju

plastomér -a m kem. polimerna snov, ki se pri segretju zmehča in se da tudi večkrat toplotno preoblikovati, npr. polivinil klorid, polietilen **Sp:** térmoplást **PRIM.:** duromér, elastomér, plástična mása, plástika, térmoplástična mása

plášč -a m **1.** zunanji varovalni del predmeta, naprave, npr. plašč kabla, plašč plavža, plašč kolesne pnevmatike **2.** mat. vse stranske ploskve geometrijskega telesa **3.** kem. prostor med stenama, napolnjen z medijem za prenos toplote ali evakuiran, da se prepreči prenos toplote, npr. grelni plašč, hladilni plašč, vakuumski plašč

pláščni kábel -ega -bla m elektr. tlačni kabel, pri katerem je izolacijska tekočina nameščena pod kovinskim plaščem že med izdelavo

plátina -e ž kem. element iz nikljeve skupine periodnega sistema oziroma skupine platinjskih kovin, srebrnobela, kovna, tanljiva plemenita kovina z veliko gostoto, zelo odporna proti koroziji, uporablja se za avtomobilске katalizatorje, elektrode, laboratorijske pripomočke, uporovne termometre, simbol Pt

platína -e ž **1.** tekst. dvižni element za tvorbo zeva pri žakarskih mehanizmih **2.** tekst. tanek kovinski listič, ki se pri pletenju premika med iglami in oblikuje zanke

plátinirídij -a m kem. zelo trda zlitina platine in iridija z masnim deležem iridija navadno 10 %, uporablja se za nakit, za izdelavo predilnih šob v tekstilni industriji

plátinródijev têrmočlén -ega -a m termočlen iz zlitin platine in rodija v obliki žice, ki se odlikuje po stabilnosti in uporabnosti pri visokih temperaturah

plátinska góba -e -e ž kem. sivočrna porozna platina, uporablja se kot katalizator v kemični industriji

platínska rešétka -e -e ž tekst. rešetka z noži, ki omogoča pravilno razvrstitev platin pri žakarskem mehanizmu

plátinske kovíne -ih -ín ž mn. kem. kemijsko zelo obstojne kovine z visokimi tališči: rutenij, rodij, paladij, osmij, iridij in platina

plátinski termométer -ega -tra m uporovni termometer z zaznavalom iz platinske žice, ki ima veliko stabilnost in širok temperaturni razpon, uporablja se za merjenje temperatur od -200°C do $+500^{\circ}\text{C}$

plátiranje -a s met. postopek obdelave kovin, pri katerem se osnovna, manj plemenita kovina, mehansko, npr. z valjanjem, prevleče s prevleko iz plemenitejših kovin

platíščé -a s stroj. navadno pločevinast kolesni obroč z uvaljanjem tesnilnim profilom za prileganje avtomobilске, kolesne pnevmatike, pnevmatike mobilnega stroja s kolesnim podvozjem

plátno -a s tekst. tkanina v platnovi vezavi

plátnova vezáva -e -e ž tekst. najenostavnejša vezava z izmeničnim prepletanjem ene niti osnove in enega votka

plátonska telésa -ih telés s mn. mat. pet geometrijskih teles z zelo visoko simetrijo: tetraeder, heksoeder, oktaeder, ikosaeder in dodekaeder

plaváč -a m element, ki plava na tekočini, lahko sestavni del, ki reagira na spremembo nivoja tekočine, npr. v uplinjaču bencinskega motorja z notranjim zgorevanjem, v straniščnem izplakovalniku

plavajoči báger -ega -gra m stroj. bager, montiran na plovilu ali konstruiran za dela na vodi ali v njej

plavajoči cemêntni éstrih -ega -ega -a m grad. cementni estrih, položen na toplotno ali zvočno izolacijo tal in ločen z dilatacijo od obodnih zidov in inštalacijskih vodov, uporablja se kot podlaga tlakov

plavajoči dók -ega -a m premični dok, ki ga lahko vlečilec premakne na želeno mesto, npr. v ladjedelnici

plavajoči mlín -ega -a m agroteh. mlin za mletje žita z vodnim kolesom, ki ga poganja tok reke, plavajoč na reki na čolnih ali pontonih, premično sidranih na obrežje

plavajoči móst -ega mostú m grad. navadno začasen most, sestavljen iz vrste plavajočih pontonov, čolnov ali amfibijskih vozil, ki se sidrajo v dno ali v obalo in se čeznje položijo preklade in plošče za hojo in vožnjo vozil
S: pontónski móst

plávž -a m met. jaškasta peč za pridobivanje železa, svinca iz rude

plávžni kóks -ega -a m met. trden kosoven koks za taljenje rude v plavžu S: metalúrški kóks

plazéči tók -ega -a m elektr. parazitni tok, ki teče po površini izolatorja, npr. zaradi nečistoč S: plazilni tók

plázemsko kémíčno naparávanje -ega -ega -a s kem. kemično naparevanje tankih plasti s plazmo, uporablja se pri izdelavi polprevodnikov K: PECVD

plázemsko rézanje -ega -a s var. rezanje s curkom plazme, ki doseže 20 000–25 000 °C, uporablja se pri vseh materialih, ki prevajajo električni tok in jih zaradi oksidacije ni možno rezati plamensko, npr. nerjavna jekla z velikim deležem kroma in niklja, orodna jekla, aluminij, baker

plázemsko varjénje -ega -a s var. obločno varjenje v zaščitni atmosferi argona ali helija z volframovo elektrodo v gorilniku za varjenje, ki ima dvojno šobo, skozi notranjo bakreno šobo z majhno odprtino izhaja ozek curek plazme, katerega hitrost je blizu hitrosti zvoka in ima temperaturo nad 25 000 °C, skozi zunanjo pa teče zaščitni plin PRIM.: láasersko varjenje, varjenje z elektrónskim cúrkom

plazílna razdálja -e -e ž elektr. najkrajša razdalja med prevodnima deloma na površini izolatorja

plazílni tók -ega -a m elektr. parazitni tok, ki teče po površini izolatorja, npr. zaradi nečistoč S: plazéči tók

plázma -e ž fiz. snov, v kateri so gradniki pri visoki temperaturi ionizirani in se skoraj prosto gibljejo

plazóvna dióda -e -e ž elektr. dioda, ki pri določeni prebojni napetosti zelo hitro preide v prevodno stanje in se zato lahko uporablja kot referenčna dioda ali zaščitna dioda Sp: dióda s plazóvnim prebójem

plazóvna karakterístika dióde -e -e -- ž elektr. napetostno-tokovna krivulja plazovne diode

plazóvni prebój -ega -ója m 1. elektr. pojav, da dovolj visoka električna napetost sproži plaz elektrine skozi sicer neprevodni material 2. elektr. pojav, da v polprevodniku zaradi močnega električnega polja pride do kumulativnega povečanja števila nosilcev naboja in nekateri nosilci dobijo dovolj energije, da z ionizacijo sprostijo nove pare vrzel-elektron

PLC -- [peelcé] ž (ang. power line communication) krat. telekom. ☞ komunikácija po eléktroenergét-skem vódu

pléksi stétklo -- -a s kem. teh. polimerni metil ester metakrilne kisline, prozoren plastomer, nadomestek za steklo S: akrílno stétklo, polimetíl metakrilát

plemeníta kovína -e -e ž met. kemijsko zelo obstojna kovina, ki se uporablja za električne kontakte, katalizatorje, nakit, npr. zlato, srebro, platina Sp: drága kovína, žláhtna kovína (1)

plemeníta máлта -e -e ž grad. malta iz mešanice veziva, npr. cementa, apna, gradbenega mavca, alabastra, in drobnega dolomitnega, kalcitnega, marmornega, barvnega peska, tudi z dodanimi mineralnimi barvami, klejem in toliko vode, da se lahko dobro obdeluje, namenjena za zaključne fasadne in notranje omete sten

plemeníti eléktrokorúnd -ega -a m kem. teh. elektrokorund z več kot 99 % Al_2O_3 , ki se uporablja za izdelavo brusiv in za peskanje

plemeníti furnír -ega -ja m les. furnir, izdelan iz lesa plemenitih listavcev, ki se uporablja za oplaščenje lesnih kompozitov ali za izdelavo pohištva

plemeníti plíni -íh -ov m mn. kem. ☞ žláhtni plíni

plemenító jéklo -ega -a s met. zelo čisto nele-girano ali legirano jeklo, ki vsebuje delež žvepla in fosforja, manjši od 0,025 % **Sp**: oplemeníteno jéklo

plenkáča -e ž grad. velika in široka tesarska sekira z dolgim levo ali desno zamaknjenim ročajem in z dolgim enostransko brušenim rezilom

pleténica -e ž **1.** tekst. ozek tekstilni izdelek, izdelan s prepletanjem, križanjem, ovijanjem pramenov, prej **2.** elektr. ozek, ploščat, zvijav električni vodnik, izdelan s prepletanjem, križanjem, ovijanjem tankih žic, npr. za vezavo avtomobilskega akumulatorja na maso **PRIM.**: ploščáti kábel

pleténica ščétke -e -- ž elektr. pletena kovinska povezava ščetke s priključkom na električni vodnik

pleténína -e ž tekst. v celem pleten ali šivan pleten izdelek

pletênje -a s tekst. izdelava pletiva z oblikovanjem in prepletanjem zank iz enega sistema niti ali iz več sistemov niti

pletênje vrví -a -- s **1.** stroj., tekst. izdelovanje vrvi iz pramen tekstilnih vlaken, npr. kono-pljinih, lanenih, sintetičnih, z istosmernim ali križnim vitjem **2.** met., stroj. izdelovanje jeklene vrvi s strženom ali brez njega z istosmernim ali križnim vitjem jeklenih žic

pletílka -e ž tekst. podolgovata, na enem koncu ošiljena palčka za ročno pletenje

pletílna ígla -e -e ž tekst. igla za oblikovanje zank na pletilnikih, ki z zapiralno glavo izolira posamezno nit, da se lahko zaplete v zanko

pletílNIK -a m tekst. stroj za izdelavo pletiva in pletenin

pletívó -a s tekst. metrsko ali kosovno pleteno blago, iz katerega se s krojenjem in šivanjem izdelujejo pletenine

plevélnik -a m agroteh. stroj iz jeklenega okvira in trikotnih zob za rahljanje zemlje in puljenje plevela **Sp**: ekstirpátor

plezajóci opáz -ega -a m grad. ☞ gnáni opáz

plézanje -a s **1.** elektr., kem. teh. vzpenjanje elektrolita iz taline po električnem priključku elektrode, kjer se nato strdi, npr. v gorivnem členu z raztaljenim kalij-litijevim karbonatom **2.** kem. teh. rast kristalov, npr. iz nasičene raztopine ali taline, v tanki plasti navzgor po steni posode

plézanje dislokácije -a -- s met. premikanje dislokacije z ene atomske ravnine na drugo zaradi difuzije praznin

pleziohróna razlíka -e -e ž telekom. frekvenčno neujemanje delovanja oddajnika in sprejemnika na isti nazivni frekvenci

pleziohróni systém -ega -a m telekom. telekomunikacijski sistem, v katerem so njegovi različni deli skoraj popolno sinhronizirani

plímska síla -e -e ž fiz. del gravitacijske sile na razsežno telo, s katero ga drugo telo preoblikuje, npr. Zemljo plimsko preoblikujeta Luna in Sonce

plín -a m fiz. snov, ki nima stalne prostornine in oblike, ker so gradniki med seboj oddaljeni in se skoraj prosto gibljejo

plínasto gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo v plinastem agregatnem stanju, npr. metan kot zemeljski plin, butan, propan, naftni plin, koksarniški plin, mestni plin

plín dissous -a -- [disú] m kem. acetilen, ki je pod tlakom raztopljen v acetonu, s katerim je prepojena porozna masa v jeklenki **S:** dissous plín

plinifikacija -e ž ☞ oplinjevanje (2)

plínjenje baterije -a -- s elektr. nastajanje plinov pri polnjenju akumulatorske baterije, ko je ta že polna

plinobetón -a m grad. beton z gostoto 400–700 kg/m³, izdelan z mešanjem kremenovega peska, apna, vode, portlandskega cementa, aluminijevega praha, pri čemer se sprošča vodik in nastanejo v njem mehurčki, dober izolacijski material, obstojen na mrazu, v ognju **Sp:** pórobetón **PRIM.:** pénjeni betón

plinohrá́m -a m kem. teh. velik plinski rezervoar s prostornino okoli 50 000 kubičnih metrov, navadno v obliki zvona nad vodno zaporo, za shranjevanje zlasti mestnega ali koksarniškega plina pri nadtlaku do 50 mbar, npr. ob plinarnah, koksarnah **S:** gazométer

plinomér -a m merilnik pretečene prostornine plina, npr. zemeljskega plina **S:** plínski štévec **Sp:** plínska úra

plínotě́snost -i ž lastnost posode, spoja, plinovoda, da ne prepušča plina

plínovòd -óda m nizkotlačni, srednjetačni, visokotlačni podzemni ali nadzemni cevovod za prenos plina, npr. zemeljskega plina

plínovódnó omrě́žje -ega -a s omrežje med seboj povezanih virov, naprav, cevovodov in merilno-regulacijske opreme za prenos in razdeljevanje plina za ogrevanje in industrijsko uporabo

plínska analíza -e -e ž kem. analiza plinske zmesi z absorpcijo v reagentih, v katerih se absorbirajo posamezne sestavine, in z merjenjem ustreznega vsakokratnega zmanjšanja prostornine plina

plínska elektrárna -e -e ž termoelektrarna, v kateri je energent plin in se za pogon električnega generatorja uporablja plinski motor z notranjim zgorevanjem, plinska turbina ali plinski kotel in parna turbina

plínska elektrónka -e -e ž elektr. elektron-ka, napolnjena s plinom, ki se pri določenih napetosti med elektrodami ionizira, zato so njene električne lastnosti bistveno odvisne od tlaka in vrste plina v balonu

plínska konstánta -e -e ž kem. sorazmernostna konstanta v splošni plinski enačbi, zmnožek Boltzmannove in Avogadrove konstante, simbol R , $R = 8,314\,472(15) \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$, merska enota joule na mol kelvin **S:** mólska plínska konstánta **Sp:** splóšna plínska konstánta **PRIM.:** specifíčna plínska konstánta

plínska kromatografíja -e -e ž kem. kromatografija za ločevanje ali analizo zmesi plinov ali par **K:** GC

plínska razelektrítev -e -tve ž elektr. razelektritev s prehodi elektrine skozi plin, npr. v plinski sijalki

plínska redúkcija -e -e ž met. redukcija s plinastimi reducenti, navadno z vodikom, ogljikovim monoksidom

plínska trítijeva síjálka -e -e -e ž elektr. sijalka iz steklene cevi, znotraj prevlečene z luminoform in napolnjene z radioaktivnim tritijem, svetlobo daje sevanje beta

plínska turbína -e -e ž stroj. energijski stroj, ki energijo toka vročega plina iz zgorevalne komore v turbino pretvarja v mehansko energijo za pogon, npr. električnega generatorja, letala, dirkalnega avtomobila **PRIM.:** rakétni motór, reakcíjski motór

plínska úra -e -e ž ☞ plinomér, plínski štévec

plínski generátor -ega -ja m kem. teh. generator za pridobivanje gorilnega plina iz premoga, lesa **Sp:** gazifikátor **PRIM.:** vódní plín

plínski gorílnik -ega -a m **1.** šoba ali sestav šob, ki omogočajo nadzorovano zgorevanje plinastega goriva **PRIM.:** gorílna šóba **2.** naprava za segrevanje laboratorijskih posod s plinskim plamenom, npr. Bunsenov gorilnik

plínski kábel -ega -bla m elektr. tlačni visokona-
petostni kabel z izolirnim inertnim plinom, ki je v stiku z izolacijo

plínski kromatográf -ega -a **m** kem. kromatograf za analizo s plínsko kromatografijo

plínski láser -ega -ja **m** fiz. laser, katerega aktivno sredstvo je plín ali mešanica plinov, npr. He-Ne, Ar-Kr, CO₂, in se vzbuja v inverzno zasedenost z razelektritvijo v plinu

plínski mehúreck -ega -čka **m** met. kroglasta votlinica v kovini, ulitku, navadno napolnjena z zrakom, kot napaka v kovinskem materialu

plínski odklópnik -ega -a **m** elektr. ➡ izpišni odklópnik

plínski pomnoževálni fáktor -ega -ega -ja **m** elektr. pomnoževalni faktor, ki izraža povečanje občutljivosti plínske elektronke izključno zaradi ionizacije plina

plínski prêmog -ega premóga **m** rud. črni premog z masnim deležem ogljika okoli 85 % in hlapnih sestavin 28–35 %, uporablja se za proizvodnjo mestnega plina

plínski štévec -ega -vca **m** merilnik pretečene prostornine plina, npr. zemeljskega plina
S: plinomér **Sp:** plínska úra

plínski termométer -ega -tra **m** fiz. termometer, napolnjen z vodikom ali helijem, ki meri tlak konstantne prostornine plina in poda temperaturo z upoštevanjem splošne plínske enačbe

plínsko cementíranje -ega -a **s** met. cementiranje jekla s plinastim cementirnim sredstvom, ki vsebuje ogljik, npr. z ogljikovim monoksidom, metanom, propanom, butanom ali tekočimi hlapnimi ogljikovodiki

plínsko hlajèni réaktor -- -ega -ja **m** fiz. jedrski reaktor, v katerem se namesto vode za moderator uporablja grafit, za hlajenje pa plín, navadno ogljikov dioksid **S:** grafitni réaktor

plínsko kárbonitridíranje -ega -a **m** met. karbonitridiranje s plinastimi reagenti, ki vsebujejo dušik in ogljik, npr. z zmesjo amonijaka in ogljikovega monoksida ali zmesjo amonijaka in metana, in nato s kaljenjem

plínsko ólje -ega -a **s** **1.** kem. teh. naftna frakcija z območjem vrelišč 240–360 °C **Sp:** náfta (**2**) **PRIM.:** ékstra láhko kurfílnó ólje **2.** kem. teh., stroj. ➡ dízelsko gorívo

plínsko-párna elektrárna -e -e ž termo-elektrarna, ki izkorišča plín kot gorivo v plínski turbini z generatorjem, dimni plín pa za generacijo pare in pogon parne turbine, povezane s svojim električnim generatorjem

plínsko-tekočínska kromatografíja -e -e ž kem. plínska kromatografija, pri kateri se zmes plinov vodi skozi kolono, napolnjeno s trdnim nosilcem, prevlečenim s filmom nehlapne tekočine **K:** GLC

plínsko-trdnínska kromatografíja -e -e ž kem. plínska kromatografija, pri kateri se zmes plinov vodi skozi kolono, napolnjeno s trdnim adsorbentom **K:** GSC

plíš -a **m** tekst. tkana ali pletena tekstilija z nad 3 mm visokim lasom

plítvo fundíranje -ega -a **s** grad. ➡ plítvo temeljénje

plítvo temeljénje -ega -a **s** grad. temeljenje v nosilnih tleh blizu površine, s katerim se obremenitve objekta prenašajo v tla, npr. točkovno, pasovno, ploskovno, najmanjša globina dna temelja v zmernem klimatskem pasu 80 cm
Sp: plítvo fundíranje

PLL -- [peelèl] ž (ang. phase locked loop) krat. elektr. ➡ fážno sklénjena zánka

pločevína -e ž met. tanek, ploščat, na določene mere narezan valjarniški polizdelek

plòh plòha **m** les. žagarski izdelek pravokotnega prereza z ostrimi robovi, debel 48–100 mm, širok nad 10 cm in navadno do 6 m dolg

plòhasto brúno -ega -a **s** les. dvostransko tesano bruno

plòska ígelnica -e -e ž tekst. ležišče vzporednih pletilnih igel v obliki plošče, del ploskega pletilnika

plòska tekstílija -e -e ž tekst. tekstilija, katere debelina je veliko manjša od njene širine in dolžine

plòskev -kve ž mat. dvorazsežni geometrijski objekt, ki je lahko ravna ali kriva površina telesa
PRIM.: plòščina, površina (1, 3)

plôskev drúgega réda

plôskev drúgega réda -kve -- -- ž mat. ploskev, ki jo je mogoče izraziti v implicitni obliki z rešitvijo kvadratnega polinoma za kartezične koordinate x, y, z , npr. točke na elipsoidu zadoščajo enačbi $(x/a)^2 + (y/b)^2 + (z/c)^2 = 1$
S: kvadratična plôskev

plôski jêrmen -ega jerména m stroj. ➔ ploščáti jêrmen

plôski pletílnik -ega -a m tekst. pletílnik za izdelavo pletiv

plôski tisk -ega -a m graf. tehnika tiska, pri kateri tiskovni in netiskovni elementi ležijo v isti ravnini, ločijo pa se po površinskih lastnostih, npr. oleofilnosti in hidrofilnosti
PRIM.: litografija, ófsetni tisk

plôsko strúženje -ega -a s stroj. ravno strúženje, pravokotno na os vretena S: čélno strúženje

ploskôvna diagonála -e -e ž mat. daljica, ki veže nasprotni nesosednji oglišči lika

ploskôvna konstrukcija -e -e ž grad. konstrukcija, pri kateri sta dve dimenziji veliko večji od tretje, npr. dolžina in širina pri plošči, dolžina in višina pri steni, dolžina in širina razpona pri lupinasti strehi, premer kupolaste strehe

ploskôvna napáka -e -e ž met. nepravilnost v kristalni zgradbi kristalne snovi v obliki ploskve, npr. kristalna meja

ploskôvni brusílnik -ega -a m stroj. brusílnik za brušenje ravnih ploskev Sp: ravnínski brusílnik

ploskôvni integrál -ega -a m mat. integral funkcije po dani ploskvi

ploskôvni vír -ega -a m fiz. vír, ki je porazdeljen po ploskvi, npr. membrana zvočnika je ploskovni vir zvoka

ploskôvni vzórec -ega -rca m tekst. vzorec na tekstiliji, ki je v celoti na isti ploskvi in ne daje občutka reliefa, npr. valovitosti, izstopanja iz ploskve

ploskôvno brúšenje -ega -a s stroj. brušenje večje ravne ploskve s skledastim brusom Sp: ravnínsko brúšenje

ploskôvno centrírana kócka -- -e -e ž kem. ➔ ploskôvno centrírana kubična mréza

ploskôvno centrírana kubična mréza -- -e -e -e ž kem. kubična mreža z enakim atomom v središču vsake ploskve osnovne celice Sp: ploskôvno centrírana kócka K: pck

ploskôvno centrírani kubični sklâd -- -ega -ega sklâda m kem. sklad, pri katerem so atomi kovin razporejeni v ogliščih in na sredini ploskev kocke, pri čemer so atomi v ogliščih in na sredini šestkotnika na istih mestih v vsaki četrti ploskvi, v vmesnih pa so enkrat v enih medprostorih nad dano ploskvijo, drugič pa v drugih medprostorih pod ploskvijo S: met. ploskôvno centrírani kubični zlòg

ploskôvno centrírani kubični zlòg -- -ega -ega zlóga m met. zlog, pri katerem so atomi kovin razporejeni v ogliščih in na sredini ploskev kocke, pri čemer so atomi v ogliščih in na sredini šestkotnika na istih mestih v vsaki četrti ploskvi, v vmesnih pa so enkrat v enih medprostorih nad dano ploskvijo, drugič pa v drugih medprostorih pod ploskvijo S: kem. ploskôvno centrírani kubični sklâd

ploskôvno razíranje -ega -a s grad., les. večanje površine osnovnega elementa lesenega poda ali opaža z lesno zvezo

plôšča -e ž 1. grad. tanjši ploskovni konstrukcijski element z ravno površino iz betona, lesa, mavca, siporeksa 2. grad. v inženirski geologiji kamninsko telo z vzporednimi ploskvami

ploščáta tesnílka -e -e ž stroj. tesnilka s pravokotnim prerezem, izdelana iz kovinskih ali elastomernih materialov, ki se uporablja za oblikovanje statičnih tesnilnih spojev

ploščáti drsník -ega -a m stroj. drsnik z ravno drsno ploskvijo, v kateri so krmilne odprtine in krmilna polja

ploščáti jêrmen -ega jerména m stroj. gumen, usnjen jermen ali jermen iz umetnih vlaken za prenos moči z jermenicami Sp: plôski jêrmen PRIM.: klínasti jêrmen

ploščáti kábel -ega -bla **m** elektr. kábel z vzpo-rednimi, navadno večbarvnimi, medsebojno izoliranimi žilami **PRIM.:** pletenica, praménasti vodník

ploščáti kalíber -ega -bra **m** met. kalíber za valjanje ploščatih profilov iz kvadratnih gredic

ploščáti komutátor -ega -ja **m** elektr. diskasti komutator z lamelami, nameščenimi radialno na površino diska

ploščáto jêklo -ega -a **s** met. ploščati jekleni izdelki kot plošče, vroče in hladno valjana pločevina

plôščina -e **ž** mat. mera za velikost ploskve, geometrijskega lika, simbol *A*, merska enota kvadratni meter **PRIM.:** plôškev, površina (1)

ploščínska mása -e -e **ž** količnik mase in ploščine, ki jo pokriva ploščinsko porazdeljena masa, merska enota kilogram na kvadratni meter, npr. ploščinska masa papirja, barvnega premaza

plôščna sklópka -e -e **ž** stroj. torna sklopka, sestavljena iz dveh plošč z ravnima površinama, ki sta navadno obloženi z materialom z visokim faktorjem trenja, in mehanizmom za pritiskno silo **S:** kolútna sklópka **Sp:** diskasta sklópka

plôščna zavóra -e -e **ž** stroj. **☞** kolútna zavóra

plôvčev betón -ega -a **m** grad. betonska mešanica z agregatom iz plovca

plôvec -vca **m** grad. porozna vulkanska steklasta kamnina, nastala pri zelo hitrem strjevanju s plini bogate lave, uporablja se kot polnilo za lahke betone in izolacijske betonske zidake

plovílo -a **s** vozilo, ki se premika po vodi, v vodi, po zraku, npr. čoln, ladja, podmornica, letalnik

plôvni báger -ega -gra **m** bager s plovnim podvozjem, npr. v obliki ladje ali plovne ploščadi

plôvnost -i **ž** **1.** prom. s certifikatom potrjena sposobnost plovila za plovbo **PRIM.:** letálnost **2.** prom. lastnost vodotoka, kanala, da omogoča plovbo

plúnžer -ja **m** stroj. **☞** potópní båt

plutónij -a **m** kem. umetno pridobljen radioaktivni transuranski element iz skupine aktinoidov, mehka, srebrenobela kovina, na zraku se hitro prevleče z oksidno prevleko, uporablja se kot jedrsko gorivo v hitroplodnih reaktorjih, za jedrsko orožje, simbol *Pu*

pnevmátična energíja -e -e **ž** stroj. energija stisnjenega zraka, ki se uporablja za pnevmatični pogon, pnevmatično krmiljenje

pnevmátična FRN-enôta -e -e [eferèn] **ž** (ang. FRN – filter regulator) stroj. enota, modul za pripravo stisnjenega zraka v pnevmatični napravi, sestavljena iz pnevmatičnega filtra, reducirnega ventila in naoljevalnika stisnjenega zraka, navadno s prigrajenim manometrom

pnevmátična póšta -e -e **ž** lokalni prenos, pošiljanje poštnih pošilk, zaprtih v posebnem tulcu, s stisnjenim zrakom po ceveh od pošiljatelja k prejemniku **S:** cévna póšta

pnevmátična sestavína -e -e **ž** stroj. osnovna enota, gradnik pnevmatične naprave, praviloma iz mehansko povezanih sestavnih delov, elementov za opravljanje ene od osnovnih nalog prenosa, pretvarjanja ali krmiljenja energije, informacije, npr. gibljivi plastični cevovod, kompresor, krilni pnevmatični motor, pnevmatični regulator tlaka, tripotni krmilnik poti

pnevmátični aktuátor -ega -ja **m** stroj. sestavina za pnevmatično vkrmljenje, predkrmiljenje ventila ali za pnevmatično delovanje, opravljanje dela, npr. pnevmatični valj, pnevmatični motor

pnevmátični dušílnik -ega -a **m** stroj. dušílnik nihanja tlaka s pnevmatičnim odpornikom

pnevmátični filter -ega -tra **m** stroj. samostojna sestavina ali sestavina pnevmatične FRN-enote s filtrirnim vložkom za izločanje nečistoč in konstrukcijo, ki omogoča tudi izločanje kondenzata vlage, navadno opremljena še z ročnim ali samodejnim izpustom kondenzata

pnevmátični motór -ega -ja **m** stroj. pretvornik energije, ki pnevmatično energijo pretvarja

pnevmátični naoljevalnik

v mehansko, navadno z vrtljivim izhodnim gibanjem gredi ali kot pnevmatični valj s premočrtnim gibanjem batnice

pnevmátični naoljevalnik -ega -a m stroj. samostojna sestavina ali sestavina pnevmatične FRN-enote, ki zagotavlja mazanje delovnih sestavin pnevmatične naprave z oljem, dodanim stisnjenemu zraku **S**: naoljevalnik stisnjenega zraka

pnevmátični odpórnik -ega -a m stroj. fiksna ali nastavljiva sestavina v pnevmatičnem sistemu, ki zmanjšuje tlak ali tok

pnevmátični pogòn -ega -óna m pogon s pnevmatično energijo

pnevmátični prenos energíje -ega -ósa -- m prenos energije s stisnjenim zrakom

pnevmátični proporciónalni izhódni signál -ega -ega -ega -a m stroj. izhodni signal v obliki tlaka stisnjenega zraka, sorazmeren vhodnemu vkrmljenemu električnemu signalu

pnevmátični reducírni ventíl -ega -ega -a m stroj. ventil kot samostojna sestavina ali sestavina pnevmatične FRN-enote za zmanjševanje tlaka stisnjenega zraka iz pnevmatičnega omrežja na regulirano vrednost delovnega tlaka pnevmatične naprave

pnevmátični válj -ega -a m stroj. pnevmatični motor s premočrtnim gibanjem **Sp**: lineárni pnevmátični motór

pnevmátični ventíl -ega -a m **1**. ventil s pnevmatičnim vkrmljnikom, aktuatorjem **2**. stroj. ventil za krmiljenje s stisnjenim zrakom

pnevmátični vòd -ga vóda m stroj. kovinski ali gibki cevovod v pnevmatični napravi za prenos pnevmatičnega toka ali krmilnega signala s stisnjenim zrakom **PRIM.**: hidrávlični vòd

pnevmátično dvigálo -ega -a s stroj. transportna naprava za dviganje bremen s pnevmatičnim pogonom, navadno v sestavu strežne naprave

pnevmátično kládivo -ega -a s nepremično ali prenosno kladivo s pnevmatičnim pogonom in opremljeno z orodji za razbijanje,

kopanje, sekanje, vrtanje, zbijanje, kovanje, ki se uporablja v kovinski industriji, rudarstvu, gradbeništvu

pnevmátično krmílje -ega -a s krmilje s pnevmatičnimi gradniki

pnevmátično krmíljenje -ega -a s stroj. krmiljenje s pnevmatičnim krmilnim vezjem

pnevmátika -e ž **1**. področje fluidne tehnike, ki obravnava pretvarjanje, prenos in krmiljenje energije, informacije s stisnjenim zrakom ali drugimi plini, ki se uporabljajo za pogon in krmiljenje naprav, strojev, zlasti za strežne naprave in delo v eksplozijsko nevarnih okoljih **2**. stroj. toroidno oblikovan gumen samotesen plašč ali plašč z vgrajeno zračnico na obroču, platišču, napolnjen s stisnjenim zrakom **Sp**: gúma (2)

pnevmátski betón -ega -a m grad. ☞ brízgani betón

pnevmátsko temeljénje -ega -a s grad. ☞ temeljénje s kesóni

pnévmohidrávlična črpálka -e -e ž stroj. navadno enovaljna ali dvovaljna hidravlična črpalka, ki jo poganja krmiljeni dvosmerni pnevmatični valj, neposredno vezan s hidravličnim valjem **PRIM.**: pnévmohidrávlični pretvórnik tláka

pnévmohidrávlični pretvórnik tláka -ega -a -- m stroj. pretvornik iz pnevmatičnega in hidravličnega valja, ki nizke pnevmatični tlak navadno pretvarja v hidravlični, primeren zlasti za visokotlačna preskušanja hidravličnih sestavin in tlačnih posod **PRIM.**: pnévmohidrávlična črpálka

PN-spòj -spòja [peèn] m elektr. spoj v polprevodniku med polprevodnikom tipa P in polprevodnikom tipa N

pobèg strója -éga -- m elektr. neželeno in nenadzorovano povečanje vrtilne frekvence stroja, npr. pri elektromotorju, parni turbini, kar vodi do poškodbe

pobóčni grúšč -ega -a m grad. s kraja nastanka navaljen grušč, ki oblikuje pobočje

pobóljšanje -a s met., stroj. doseganje velike žilavosti in natezne trdnosti jekla s kaljenjem in popuščanjem pri višjih temperaturah

pobóljšanje v avstenítzni stôpnji -a --- s met., stroj. toplotna obdelava, sestavljena iz gašenja in izotermnega žarjenja pri temperaturi obstojnosti avstenita

pobóljšanje v martenzítni stôpnji -a --- -- s met., stroj. ➔ breznapetostno kaljenje

pocínkana pločevína -e -e ž kem. teh., met. jeklena pločevina s prevleko iz cinka, navadno izdelano z vročim cinkanjem, zaradi odpornosti proti koroziji se uporablja v gradbeništvu, npr. kot strešna kritina **Sp:** galvanizirana pločevína

pocínkoválna kàd -e kadí ž 1. kem. teh. kad z raztaljenim cinkom za vroče cinkanje 2. kem. teh. kad za galvansko pocinkanje

Pockelsova célica -e -e [pókalsova] ž fiz. elektrooptična celica, ki izrablja Pockelsov pojav

Pockelsov pojav -ega -áva [pókalsov] m fiz. elektrooptični pojav pri nekaterih dvolomnih kristalih, da postanejo dvolomni sorazмерно z jakostjo zunanjega električnega polja **PRIM.:** Kerrov pojav

počasí vezóči cemènt -- -ega -ênta m grad. industrijsko pripravljena suha mešanica portlandskega cementa in dodatkov, ki povzročijo zakasnitev vezanja in podaljšajo čas strjevanja **PRIM.:** hitro vezóči cemènt

počasna varováka -e -e ž elektr. električna varovalka, katere taljivi element dopušča kratkotrajne preobremenitve brez prekinitve električnega tokokroga, uporablja se za zaščito močnostnih elementov, naprav

počasni nevtrón -ega -a m fiz. nevtron v jedrskem reaktorju, ki se je v trkih z atomi v sredici reaktorja upočasn timer, da je njegova povprečna kinetična energija izenačena s povprečno kinetično energijo atomov v sredici reaktorja

pòd pòda m grad. obloga na tleh zaprtega prostora, po kateri se hodi

podajáltni bóben -ega -bna m stroj. boben, ki v podajalniku strežne naprave obdelovalnega sistema podaja trakasti, žični material

podajáltni mehanízem -ega -zma m stroj. mehanski prenosnik za pogon pomožnega gibanja, podajanja orodja ali obdelovanca pri obdelovalnih ali mobilnih delovnih strojih

podájanie -a s stroj. primikanje obdelovanca k rezalnemu orodju ali orodja k obdelovancu pri strojnem obdelovanju

podájnost -i ž 1. grad. elastični in plastični posedeck površine pri določeni obremenitvi kot merilo razpoložljive nosilnosti konstrukcije 2. grad. lastnost gradbenega elementa in/ali plasti zemljine, ki se kaže v občasni ali trajni deformaciji zgornje površine zaradi obtežbe in je odvisna od velikosti elementa

podáljšana apnéna málta -e -e -e ž grad. malta za zidanje trdnjšege zidovja in ometavanje v malo vlažnih prostorih, pripravljena industrijsko ali na gradbišču iz homogenizirane mešanice cementa, hidriranega apna, peska, navadno v razmerju 1 : 3 : 9 ali 1 : 2 : 6 in toliko vode, da se dobro obdeluje, sprime s podlago ali gradbenimi elementi pri zidanju, ometavanju in se na zraku strdi

podáljšana cemèntna málta -e -e -e ž mešanica cementa, apna ali sadre, peska frakcije 0–4 mm v razmerjih 1 : 1, 2 : 1, 2 : 3 in tolikšne količine vode, da se doseže zadostna plastičnost za vgrajevanje **PRIM.:** cemèntna málta

podáljšani formát -ega -a m stroj. list papirja za tehnične risbe, ki se nato zloži na osnovni format, navadno na A4-format

podaljševanje armatúre na preklòp -a --- s grad. ➔ podaljševanje armatúre s prekrívanjem

podaljševanje armatúre s prekrívanjem -a --- s grad. podaljševanje armature, pri katerem se sila v armaturni palici prenaša na naslednjo priloženo palico v isti smeri z adhezijo z betonom **Sp:** podaljševanje armatúre na preklòp

podátkovna biláncia -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov informacij, podatkov v sklenjenem sistemu **S**: informacijska biláncia

podátkovna komunikácia -e -e ž telekom. prenos in izmenjava informacij med napravami ali opremo za obdelavo podatkov

podbíjanje -a s **1.** grad. delovni postopek, pri katerem se s strojem ali ročno zabija, gosti material pod gradbenim elementom, npr. tolčenec pod železniškim pragom **2.** grad. sistem gradnje z zabijanjem zaščitne kovinske cevi s premerom 50–2000 mm vodoravno v zemljino, npr. mulj, ilovico, prod, uporablja se zlasti pri izvedbi križanj prometnic ob gradnji vodovodov, kanalizacij, plinovodov, kablovodov

pòdevtéktična zlítina -e -e ž met. zlitina, npr. silicij-aluminijeva, ki ima manjši delež zlitinskega elementa, kot ustreza evtektiku

pòdfrekvénčna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta, ki deluje pri znižanju omrežne frekvence pod določeno vrednost, pri kateri izklopi posamezne bloke moči porabnikov in s tem pomaga vzpostaviti ravnotežje med proizvodnjo in porabo

pòdfrekvénčni relé -ega -éja m elektr. rele, ki razbremenjuje elektroenergetski sistem z odklapljanjem odjemalcev glede na padec njegove frekvence

podhladítev -tve ž fiz., met. ohladitev tekočine, taline pod ravnotežno temperaturo zmrzovanja, ne da bi se začela strjevanje, kristalizacija

podhlajêna tekočina -e -e ž fiz., kem. teh. tekočina, ohlajena pod temperaturo tališča trdne faze

podhòd -óda m grad. gradbeni inženirski objekt, most s svetlo višino do 3 m za prehod pešcev, kolesarjev in lažjih vozil pod prometnico, npr. cesto, železniško progno

pòdintervál -a m mat. vsak interval v delitvi intervala na manjše enote

pòdkompávndni stròj -ega stròja m elektr. mešano vzbujan generator, pri katerem je napetost zaporednega vzbujalnega navitja na

priključkih pri nazivni obremenitvi nižja kot pri prostem teku

pòdkonstrúkcija -e ž grad. nosilna ali pomožna konstrukcija dela stavbe, na katero se pritrujejo zaključni vidni elementi, npr. na stropnike pritrdjene letve, ki nosijo lesen opaz stropa

pòdkòp -ópa m **1.** rud. jamski objekt, izkopan z nagibom navzdol od določene etaže v jami **2.** rud. območje v jami, kjer poteka odkopavanje premoga, rude pod nivojem obstoječega odkopa

podkópno délo -ega -a s rud. delo pri kopanju poševnega rova navzdol med etažama

pòdkrítíčni fluíd -ega -a m kem. fluid pri temperaturi in tlaku tik pod kritično točko

pòdkvasti lók -ega -a m grad. zidni lok s krivino v obliki podkve ali krožnice in razponom do četrtno manjšim od največjega polmera loka, ki ima središče nad tetivo loka **S**: mávrski lók

podláncia -e ž tekst. spodnja dlaka pri živalih, npr. ovcah, kamelah, ki se uporablja za vlakna

podlíváanje -a s grad. delovni postopek, pri katerem se vnaša ekspanzivna malta pod del konstrukcije, da se zagotovi dober stik s podlago, npr. del temeljev, strojev, črpalk, žerjavnih prog

podlózka -e ž stroj. navadno okrogla standardizirana ploščica z luknjo v sredini, ki se podlaga pod matico

podlózno furníranje -ega -a s les. furniranje, pri katerem se manj kakovostni furnirni listi lepijo na podlago za prekrivno furniranje, da se prepreči pokanje zaključnega, vidnega furnirja **Sp**: slépo furníranje

pòdmatríka -e ž mat. kvadratna matrika, ki je del osnovne matrike, iz katere se izpusti določeno število vrstic in stolpcev

pòdmnózica -e ž mat. skupina elementov, ki jih vsebuje večja množica elementov

podmórница -e ž vojaško, transportno ali raziskovalno plovilo zlasti za podvodno delovanje

pòdnapétostna napráva -e -e ž elektr.

naprava, ki začne delovati, ko pade napetost pod vnapij določeno vrednost

pòdnapétostna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta,

ki pri padcu omrežne napetosti pod določeno vrednost izklaplja določene porabnike in s tem pomaga pri vzdrževanju ravnotežja med proizvodnjo in porabo

pódnica -e ž **1.** grad., les. lesen konstrukcijski element poda, tramič, na katerega se pribijejo deske, slepi pod ali ladijski pod **2.** grad., les. konstrukcijski element pohodne ali vozne površine lesenega mostu, tramič, debel do 100 mm, ali debelejši ploč, debel 48 mm, ki se položi drug poleg drugega na topi stik **3.** grad., les. lesen pohodni element poda ali terase

podnožíšče -a s astr. točka na nebesni sferi, v kateri poltrak, ki se razteza od opazovalca navpično navzdol, prebada nebesno sfero
S: nadír

podnóžje -a s **1.** elektr. ustrezno razporejeni priključki elektronskih elementov, npr. pri elektronkah, tranzistorjih, integriranih vezjih
PRIM.: vznóžek **2.** stroj. spodnji del nosilnega ogrodja, ohišja stroja **PRIM.:** podstávek (2)
3. grad. spodnji nosilni del kipa, stebra
Sp: piedestál **PRIM.:** báza¹ (5), podstávek (3)

podóbnost -i ž mat. lastnost dveh likov ali dveh geometrijskih teles, ki imata enake kote in enaka razmerja med enakoležnimi stranicami

podôlžna zvéza -e -e ž grad. konstrukcijski element ostrejša iz gradbenega lesa, ki ga sestavljajo strešne lege, ročice, vetrne vezi, pozidnice in v podolžni smeri veže streho

pòdométni kábel -ega -bla m elektr. oplaščeni kábel za neposredno podometno montažo ali za montažo v inštalacijske cevi

podòr -ôra m nenaden, obsežen in globoko segajoč zdrs plasti zemljine in skal po pobočju

podpéški mármor -ega -ja m grad. stavbarski marmor iz kamnolomov Podpeč in Drenov Grič, temno siv do črn apnenec z značilnimi belimi kalcitnimi lisami ali žilami

podpíh -a m prisilno dovajanje zraka za zgorevanje v kurišče, npr. parnega kotla

podpóra -e ž **1.** element, ki podpira konstrukcijo, da ostane v predvideni legi in dopolnjuje njeno nosilnost **2.** element, konstrukcija za podpiranje, npr. ležišče mostu, steber nadzemnega voda

podpóra transformátorja -e -- ž elektr.

kovinska ali lesena konstrukcija, ki nosi manjši razdelilni transformator na višini zunaj dosega nepoklicanih

podpórje -a s rud. leseni, kovinski, betonski ali hidravlični elementi, s katerimi se zavarujejo odprti jamski prostori pred rušenjem ali padanjem hribine s stropa in bokov ter zagotavljajo predpisane stabilnostne razmere v podzemnih prostorih in varno rudarjenje
Sp: jámsko podpórje

podpórna tóčka -e -e ž elektr. vozlišče elektroenergetskega sistema, ki s svojim velikim proizvodnim agregatom dobavlja delovno ali jalovo moč in s tem deluje kot stabilizator obratovanja

podpórni izolátor -ega -ja m elektr. togi električni izolator s sornikom v notranjosti izolacijskega dela, ki je pritrjen na konstrukcijo za podporo električnega vodnika ali zbiralk

podpórni válj -ega -a m met. valj v valjalnem stroju, ki podpira delovni valj, da se ne krivi

podpórni zíd -ega zidú m grad. zid pod niveleto prometnice za stabilizacijo cestnega telesa ali pobočja **PRIM.:** škárpa

podprôstor -prostóra m mat. prostor nižje razsežnosti, vložen v prostor z višjo razsežnostjo

podróčje praznítve -a -- s grad. del brežin vodnega zbiralnika, na katere vpliva praznitev zbiralnika

podrsávanje -a s stroj. ponavljajoči se zdrs pogonskih koles s kratkimi prekinitvami

pòdsinhronízem -zma m elektr. stanje neenakosti frekvenc dveh periodičnih pojavov, pri čemer je obravnavana frekvenca nižja od referenčne

pòdsinhrónski reluktánčni motór -ega -ega -ja **m** elektr. reluktančni elektromotor s številom izraženosti, ki imajo funkcijo pola, večjim od števila polov primarnega statorskega navitja, zato se motor vrti s povprečno hitrostjo, ki je premo sorazmerna količniku števila izraženosti in števila polov

pòdsistém -a **m** skupina med seboj načrtno povezanih, soodvisnih delov, ki sestavljajo funkcijsko celoto in predstavljajo del večjega sistema

pòdslápje -a **s** grad. del struge pod jezom, pregrado, kamor pada voda

podstávek -vka **m** **1.** elektr. okroglo ali pravokotno telo s kontakti, izvedeno kot vtičnica za podnožje elektromehanskega ali elektronskega elementa, ki omogoča ločljivi spoj elementa v vezju **2.** stroj. spodnji element, sestav ogrodja, ohišja stroja **PRIM.:** podnožje (2) **3.** grad. spodnji nosilni, navadno malo razširjeni del stebra, kipa, stavbe **Sp:** piedestál **PRIM.:** báza¹ (5), podnožje (3)

podstávek elektrónke -vka -- **m** elektr. mehanski element s kontaktnimi odprtinami, zarezi, ki omogoča neporušno vtikanje in iztikanje elektronke

podstréšje -a **s** grad. dostopen prostor znotraj ostrešja stavbe, navadno za vzdrževanje in popravilo strešne kritine, tudi za ureditev bivalnih prostorov.

podtálje -a **s** grad. kar je pod površino tal

pòdtlák -a **m** razlika med zračnim tlakom in tlakom, ki je manjši od njega

pòdvlák -a **m** grad., les. lesen konstrukcijski element ostrešja v podolžni zvezi, nosilni tram, ki je s spodnje strani obešen na strešno gredo in nosi stropnike, če leži na gredi, se stropniki obesijo nanj, na njegovi zgornji strani se namestijo podnice podstrešnega poda

podvòdni kábel -ega -bla **m** elektr. vodotesen električni ali komunikacijski kabel, ki pri potopitvi v vodo vzdrži določeno globino in tlak, za polaganje v morje, reke ali jezera

podvojêno napájanje -ega -a **s** elektr. napajanje odjema z električno energijo iz dveh med seboj neodvisnih električnih tokokrogov, da se poveča zanesljivost napajanja

podvòz -ôza **m** grad. gradbeni inženirski objekt za vodenje ene prometnice pod drugo, npr. ceste pod železniško progo

podvòzje -a **s** stroj. ogrodje s kolesi ali gosencami pri vozilih, npr. avtomobilih, železniških vozilih, mobilnih strojih, letalih

podvòzje s smučími ali čólni -a --- -- -- **s** stroj. podvozje letala, ki ima namesto koles smuči ali čolne za pristajanje na vodi

podzémna garáža -e -e ž grad. garaža pod nivojem terena, lahko v več podzemnih etažah

podzémna postája -e -e ž elektr. elektroenergetska postaja, zgrajena za obratovanje v podzemnih prostorih

podzémna želéznica -e -e ž železniška proga, speljana večinoma pod površino mesta

podzémni kábel -ega -bla **m** elektr. električni kabel, zakopan v zemljo ali položen v kabelski kanal

podzémno kábelsko omréžje -ega -ega -a **s** elektr. elektroenergetsko omrežje, ki ga sestavljajo izolirani kabli, položeni na izbranih trasah v zemljo

pòdzíd -a **m** grad. konstrukcija, s katero se podpre, podzida druga konstrukcija, ki bi bila sicer nestabilna

pòdzrno -a **s** met. del kristalnega zrna, ki ga od ostalega zrna loči ozkokotna kristalna meja

poenòtena atómska másna enòta -e -e -e ž merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za maso, 1/12 mase atoma stabilnega izotopa ¹²C, simbol u, Da, 1 Da = 1 u = 1,660 · 10⁻²⁷ kg **S:** dálton

poglábljanje strúge -a -- **1.** proces, pri katerem se dno vodotoka znižuje zaradi odnašanja proda z dna **2.** grad. izkopavanje materiala z dna struge, npr. z bagrom, za pridobivanje proda, preprečevanje poplavljanja ob visoki vodi

pogójna verjénst -e -i ž mat. relativna verjetnost dogodka glede na drug dogodek, npr. da bo reka porušila hišo, če bo vodna gladina narasla za pet metrov **PRIM.:** brezpogójna verjénst

pogójno enáki bárv -- -ih bárv ž dv. barvi, ki sta pri določenih pogojih, npr. pri osvetljevanju z enako vrsto svetlobe, na pogled enaki **S:** metamérni bárv

pogòn -óna m stroj. ustvarjanje ali pretvarjanje in prenos mehanske energije do naprave, stroja, vozila, npr. za premagovanje sil vztrajnosti, sil pri kotalnem trenju, zračnega odpora pri vozilih, aerodinamičnega ali hidrodinamičnega odpora pri letalih in plovilih, sil rezanja in preoblikovanja pri obdelovalnih strojih **PRIM.:** pogónska napráva

pogónska gréd -e gredi ž stroj. gred, s katero se energija pogonskega stroja dovaja delovnemu orodju, napravi, stroju **S:** gonilna gréd

pogónska napráva -e -e ž stroj. enota stroja, strojni sestav med pogonskim strojem in gnano napravo, strojem, vozilom **PRIM.:** pogòn

pogónska veríga -e -e ž stroj. veriga verižnega gonila, ki se uporablja za pogon, npr. kolesa, motornega kolesa, odmične gredi pri motorju z notranjim zgorevanjem

pogónski agregát -ega -a m stroj. pogonski motor z notranjim zgorevanjem, elektromotor ali kombinacija motorja z notranjim zgorevanjem in elektromotorja

pogónski médij -ega -a m ☞ pogónsko sródstvo

pogónski mehanízem -ega -zma m stroj. mehanizem, s katerim se energija pogonskega stroja dovaja delovnemu orodju, napravi, stroju **PRIM.:** gnáni mehanízem

pogónski plín -ega -a m 1. stroj. naravni ali umetno pridobljen plin kot pogonsko sredstvo za naprave, stroje 2. inertni plin pod tlakom v aerosolnih pršilkah, npr. butan

pogónski stròj -ega stròja m stroj. generator mehanske energije za pogon vozila, letala, plovila, delovnega ali obdelovalnega stroja, npr.

elektromotor, motor z notranjim zgorevanjem, parni stroj, parna turbina, plinska turbina, raketni motor **Sp:** gonilni stròj **PRIM.:** energijski stròj

pogónski zobník -ega -a m stroj. zobnik, s katerim se energija pogonskega stroja dovaja delovnemu orodju, napravi, stroju

pogónsko gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo, ki se uporablja za pogon motorjev z notranjim zgorevanjem, raketnih motorjev

pogónsko sródstvo -ega -a s snov kot vir pogonske energije naprave, stroja, npr. gorivo, para, stisnjeni zrak **Sp:** pogónski médij

pogóstost odpòvedi -i -- ž povprečno število odpovedi elementa, sestavine, naprave, stroja v danem časovnem intervalu

pogóstost popravíla -i -- ž elektr. povprečno število popravil elementa, sestavine, naprave, stroja v danem časovnem intervalu

pogòvor -a m telekom. izmenjava informacij med dvema ali več komunikacijskimi priključki

pogòvorka -e ž telekom. sprejemno-oddajna naprava, sestavljena iz mikrofona in slušalke, ki omogoča obojesmerno govorno komunikacijo med kličočim in klicanim **S:** telefónska slušálka

pogrěšek -ška m razlika med opazovano, izračunano ali izmerjeno in pravo vrednostjo **Sp:** napáka (2)

pogrěšek instruménta -ška -- m ☞ merílني pogrěšek

pogrénna hitróst -e -i ž met. hitrost, s katero izhaja strjeni blok kovinskega materiala iz kristalizatorja pri kontinuirnem ali polkontinuirnem navpičnem litju

pogrénni bàt -ega bàta m stroj. ☞ potópni bàt

pogrénno dnó -ega -à s met. gibljiv čep, ki zapira livno peč na začetku kontinuirnega litja in se odstrani, ko se izhajajoča talina strdi v obliki droga

pogrénno opórje -ega -a s rud. oporje, ki se spušča po jašku navzdol med njegovim poglabljanjem

pohíšťveni elemènt -ega -ènta **m** les.

posamezen del pohištva za sestavljanje opreme stanovanjskih prostorov, npr. omara, omarica, postelja, sedežna garnitura

poise -a [poás] **m** stara merska enota v merskem sistemu CGS za dinamično viskoznost, simbol P , $1 P = 0,1 \text{ Pa s}$

Poissonova enáčba -e -e [poasónova] **ž** mat. nehomogena eliptična parcialna diferencijalna enáčba $\Delta[\varphi] = q$, kjer je q izvir polja φ
PRIM.: Laplaceova enáčba

Poissonova porazdelítev -e -tve [poasónova] **ž** mat. diskretna verjetnostna porazdelitev za proces, katerega naključna spreminljivka je število enkratnih dogodkov, npr. razpadov radioaktivnega jedra, v določenem času, če je verjetnost za to, da pride do dogodka, sorazmerna s časom

Poissonovo število -ega -a [poasónovo] **s** meh. količnik relativnega skrčka v prečni smeri in relativnega raztezka v vzdolžni smeri pri natezno obremenjenem materialu, simbol μ

pokálna kislína -e -e **ž** kem. ☉ fulmínska kislína

pókavost -i **ž** met. dovzetnost, npr. jekla z določeno sestavo, da poka pri varjenju, kontinuirnem litju **S:** nágnjenost k pókanju

pokônčni sklòp -ega sklópa **m** grad., les. sklop pri navpičnem podaljšanju elementa, npr. okroglega stebra ali sohe, izdelan tako, da se spodnji element zgoraj zareže do polovice debeline in v dolžini dveh debelin, nanj se postavi enako zarezan spodnji konec zgornjega elementa, da se obe zarezani površini stakneta in spojita s sornikom

pokônčni sklòp s čèpom in z rávním spáhóm -ega sklópa - - - - - [ès zé] **m** grad., les. sklop pri navpičnem podaljšanju sohe, izdelan tako, da se na spodnji element z utorom na sredini zgornje ploskve postavi spodnji konec zgornjega elementa z vgrajenim čepom na sredini spodnje ploskve, čep se vstavi v utor in oba elementa spojita s sornikom

pokônčni sklòp s krížnim čèpom -ega sklópa - - - - - **m** grad., les. sklop pri navpičnem

podaljšanju elementa, npr. okroglega stebra ali sohe, izdelan tako, da se zgornji ploskvi spodnjega elementa križno zarežeta, dva nasprotna dela izrežeta, na spodnji element se postavi spodnji konec zgornjega elementa, ki ima prav tako križno izrezana utora, zveza se okrepi s predhodno nataknenim obročem

pokônčni spàh -ega spáha **m** grad., les. spah pri navpičnem podaljšanju elementa, npr. okroglega stebra ali sohe, izdelan tako, da se na vrh spodnjega elementa postavi spodnji konec zgornjega elementa, stik pa poveže z okroglim čepom in utorom v sredini stika ter s spojki

pokônčno razšírjanje -ega -a **s** grad., les. lesna zveza za povečanje višine osnovnega elementa, npr. strešne lege, ki se izdelata tako, da se na osnovno lego po vsej dolžini položita še ena ali dve legi in obojestransko zvežeta z osnovnim elementom s poševno zabitymi spojki ali s sorniki **S:** okrepítev z naléganjem

pokônčno razšírjanje z zaséki -ega -a - - - **s** grad., les. lesna zveza za povečanje debeline osnovnega elementa po višini, npr. strešne lege, ki se izdelata tako, da se na osnovno lego, ki ima na vrhu pravokotne ali poševne zaseke, po vsej dolžini položi še ena lega, ki je na spodnji strani enako zasekana, legi se spojita s sorniki

pokovínjenje -a s nanašanje kovinske plasti na predmet, izdelek z nabrizgavanjem, naparovanjem, vročim cinkanjem za zaščito pred korozijo, za obnavljanje obrabljenih strojnih delov **S:** metalizácia (1)

pól -a **m** **1.** elektr. element, navadno valjast, npr. pri vtiču, za dovod ali odvod električnega toka **2.** elektr. vsaka od faz izmeničnega toka pri stikalni opremi **3.** elektr. priključna točka električnega elementa, npr. dvopolni element, četveropolna shema **4.** mat. točka, v kateri gre vrednost funkcije proti neskončno **5.** fiz. področje na naelektrenem ali namagnetnem telesu, iz katerega izhajajo ali vstopajo silnice električnega ali magnetnega polja

polariméter -tra **m** kem. instrument za kemično analizo na podlagi polarimetrije

polarimétrična analíza -e -e ž kem. ➞ polarimetrijá

polarimetrija -e ž kem. merjenje kota in smeri zasuka polarizacijske ravnine linearno polarizirane svetlobe, navadno v raztopini preiskovane snovi, uporablja se za ugotavljanje čistote preiskovanih snovi, koncentracije njihovih raztopin **Sp**: polarimétrična analíza

polaritéta -e ž 1. elektr., fiz. usmerjenost magnetnega pola, enosmernega toka
2. kem. ➞ polárnost (1) 3. fiz. ➞ polárnost (2)

polarizabilnost -i ž fiz. količnik inducirane dipola molekule ali atoma in jakosti zunanega električnega ali magnetnega polja

polarizácija -e ž fiz. pojav, pri katerem se kaj usmeri glede na zunanje vplive, npr. usmeritev molekul tekočega kristala z zunanjim električnim poljem

polarizacijska ravnína -e -e ž fiz. ravnina, ki jo tvorita valovni vektor in vektor električne poljske jakosti polarizirane svetlobe

polarizacijski filter -ega -tra m fiz. kristal, ki prepušča samo svetlobo, ki niha v eni polarizacijski ravnini

polarizacijski mikroskop -ega -a m fiz. mikroskop, ki osvetljuje vzorec s polarizirano svetlobo in se uporablja za preiskavo dvolomnih materialov

polarizátor -ja m 1. fiz. optični element, ki prepušča svetlobo ene polarizacije ali loči prvotno nepolariziran snop svetlobe v dva prostorsko ločena, med seboj pravokotno polarizirana snopa svetlobe 2. fiz. prva, nevtljiva Nicolova prizma, npr. v polarimetru, ki prepušča le linearno polarizirano svetlobo **PRIM.**: analizátor (2)

polarizirana svetlôba -e -e ž fiz. svetloba, katere električna poljska jakost kaže v napovedljivo smer **PRIM.**: króžno polarizirana svetlôba, lineárno polarizirana svetlôba

polarizirani relé -ega -êja m elektr. rele, katerega preklop je odvisen od smeri njegovega napajalnega električnega toka

polarizírni delílник žárka -ega -a -- m fiz. delilnik žarka, navadno v obliki kocke, sestavljene iz dveh enakih tristranih prizem, ki razcepi vpadni snop nepolarizirane svetlobe v dva snopa, od katerih gre eden skozi kocko in je polariziran v ravnini pravokotno na skupno ploskev prizem, drugi snop, ki se odbije od skupne ploskve, pa je polariziran v njeni ravnini

polárna metóda izmére -e -e -- ž geod. metoda izmere ali zakoličenja točke, pri kateri se s teodolitom ali tahimetrom izmerita horizontalni kot med izhodiščno smerjo in smerjo proti točki ter razdalja med stojščem in točko

polárna metóda zakolíčbe -e -e -- ž geod. metoda zakoličbe, pri kateri se iz danih točk merske črte na terenu in/ali poligonske stranice izmeri kot in zakoliči smer drugega kraka, na katerem se odmeri razdalja do zahtevane točke, ki se označi s količkom

polárna molékula -e -e ž kem. molekula, pri kateri težišče pozitivnega naboja ne sovпада s težiščem negativnega naboja **S**: heteropolárna molékula

polárna spojína -e -e ž kem. spojina, sestavljena iz polarnih molekul

polárna véz -e vezí ž kem. kovalentna vez med elementi z različno elektronegativnostjo, pri kateri vezni elektronski par ni v sredini vezi med obema atomoma, temveč je premaknjen k bolj elektronegativnemu atomu, npr. kloru v vodikovem kloridu, HCl **PRIM.**: polárnost (1)

polárne koordináte -ih -át ž mn. mat. pravokotne koordinate v ravnini, pri katerih je položaj točke podan z oddaljenostjo točke od izhodišča in kotom, ki ga daljica med točko in izhodiščem oklepa s smerjo, ki je izbrana kot ničelna

polárni diagrámm -ega -a m diagram kotne odvisnosti veličine v polarnem koordinatnem sistemu

polárni koordinátni systém -ega -ega -a m mat. pravokotni koordinatni sistem v ravnini, definiran s poltrakom x , v katerem so koordinatne krivulje krožnice s središčem v izhodišču

polárni vztrájnostni moment plôskve

poltraka x in vsi poltraki z istim krajiščem v istem izhodišču

polárni vztrájnostni moment plôskve

-ega -ega -ênta -- **m** meh. geometrijska značilnost oblike ploskve, npr. prečnega prereza nosilca, ploskovni integral kvadratov razdalj od izbrane osi, pravokotne na ploskev, simbol I_a , merska enota meter na štiri **S**: drugi polárni moment plôskve

polárnost -i ž **1.** kem. pojav pri atomskih skupinah iz elementov, ki imajo različno elektronegativnost, zaradi česar niso električno nevtralne in pride do delnih nabojev na atomih, npr. v hidroksiskupini, $-O^{\delta-}H^{\delta+}$, v molekuli vodikovega fluorida, $H^{\delta+}F^{\delta-}$, kar se zaradi dodatnih medmolekulskih sil kaže na nekaterih fizikalnih lastnostih takih snovi, kot so vrelišče, zmrzišče, topnost v polarnih topilih, npr. vodi, etanolu **Sp**: polariteta (2) **PRIM.**: polárna véz **2.** fiz. lastnost sistema, da ima inherentno smer, npr. molekula je polarna, če ima električni dipolni moment, električna baterija ima smer polarnosti označeno z znakoma $+$ in $-$ na ohišju **Sp**: polariteta (3)

polárno topilo -ega -a **s** kem. topilo, katerega molekule so polarne, npr. voda, etanol, aceton, ki se mešajo med seboj in raztapljajo ionske in polarne spojine, npr. soli, kisline, alkalije, vodikov fluorid, amonijak, ne pa nepolarnih

polarograf -a **m** kem. naprava za kemično analizo s polarografijo

polarografija -e ž kem. elektrokemijska metoda kvantitativne analize, npr. za ugotavljanje koncentracije kovinskih ionov v raztopini **Sp**: polarografska analiza

polarografska analiza -e -e ž kem. ➞ polarografija

polarogram -a **m** kem. grafični zapis odvisnosti električnega toka skozi raztopino od potenciala, kot ga zapiše pisalnik polarografa

pôlčlén -a **m** kem. vsak od dveh sestavnih delov elektrokemijskega člena, navadno kovina, potopljena v elektrolit, navadno raztopino njene soli **S**: elektrôda (2)

pôlesenciálna aminokislína -e -e ž kem.

aminokislina, ki mora biti v ustrezni količini zastopana v prehrani, da se prepreči njena sinteza iz esencialnih aminokislin in s tem zmanjšanje njihove količine

poliadícija -e ž kem. polimerizacija, pri kateri se monomeri spajajo v polimere, ne da bi pri tem nastajali stranski produkti **S**: adicijska polimerizacija

poliakrílno vlákno -ega -a **s** tekst. sintetično vlakno iz akrilnih polimerov

poliakrílonitríl -a **m** kem. polimer $[-CH_2-CH(CN)-]_n-$, plastomer s tališčem nad $300^\circ C$, ki pa se že prej razkroji, uporablja se za proizvodnjo sintetičnih vlaken, vlaken za filtracijo vročih plinov, ponjav, vrvi, vlaken za okrepitev betona, kot izhodna snov za proizvodnjo visokokakovostnih ogljikovih vlaken **K**: PAN

poliamfolít -a **m** kem. polielektrolit, ki se glede na vrednosti pH medija, v katerem je, obnaša kot polikislina ali kot polibaza **S**: amfotérni polielektrolít

poliamíd 66 -a -- -- [šest šest] **m** kem. polimer $-(NH-(CH_2)_6-NH-CO-(CH_2)_4-CO-)_n-$, ki se dobi s polikondenzacijo heksametilen-diamina in adipinske kisline, uporablja se za proizvodnjo sintetičnih vlaken in granulata za predelavo v predmete za široko potrošnjo **K**: PA 66

poliamídi -ov **m mn.** kem., tekst. termoplastični polimeri, v katerih so monomeri povezani med seboj z amidnimi vezmi $-NH-CO-$, npr. najlon, perlon, uporabljajo se zlasti kot sintetična vlakna v tekstilni industriji, za strune brenkal, ribiške vrvice, plezalne vrvi, nitke za motorne kose, tehnične tkanine **K**: PA

poliamidimíd -a **m** kem. aromatski polimer, v katerem so tako amidne kot imidne skupine, mehansko in toplotno zelo obstojen

poliamidimídno vlákno -ega -a **s** tekst. negorljivo, do okoli $400^\circ C$ obstojno tekstilno vlakno iz poliamidimida **S**: aramidimídno vlákno

polibáza -e ž kem. polielektrolit, sestavljen iz makromolekul z bazičnimi skupinami, kot je npr. -NH_2 , na večjem delu sestavnih enot

polibazit -a m met. monoklinski antimon-srebrov sulfid, AgSbS_2 , srebrova ruda

poliéder -dra m mat. telo, ki ga omejuje končno število večkotnikov, ki se stikajo v ravnih robovih, robovi pa se stikajo v ogliščih, npr. kocka, piramida, prizma, oktaeder

polielektrolit -a m kem. v vodi topen polimer, katerega ponavljajoče se enote nosijo pozitivno ali negativno nabito atomsko skupino, npr. -SO_3^- v polinatrijevem stirensulfonatu, uporablja se kot flokulant, gostilo, emulgator, bistrilo, v kozmetiki, živilski industriji

poliéster -tra m kem. polimer z estrsko funkcionalno skupino -[C(O)O]- , vgrajeno v glavno verigo, uporablja se za izdelavo sintetičnih vlaken, mikrovlaken, poliestrskih smol in lakov, kompozitov, termoplastičnih polimerov za proizvodnjo plasten, volnenega runa

poliéstrska smôla -e -e ž kem. teh. umetna smola, ki nastane z adicijsko polimerizacijo dikarboksilnih kislin in poliolo, npr. z etandiolom, glicerolom PRIM.: alkíd, alkídna smôla

polietén -a m kem. termoplastični polimer etena, ki ga sestavljajo med seboj povezane etenske enote, $\text{-[CH}_2\text{-CH}_2\text{-]}_n\text{-}$, najbolj razširjena je plastika, ki se uporablja za proizvodnjo embalaže, npr. folij, vrečk, posod, plasten S: polietilén K: PE

polietilén -a m kem. termoplastični polimer etena, ki ga sestavljajo med seboj povezane etenske enote, $\text{-[CH}_2\text{-CH}_2\text{-]}_n\text{-}$, najbolj razširjena je plastika, ki se uporablja za proizvodnjo embalaže, npr. folij, vrečk, posod, plasten S: polietén K: PE

polietilén nížke gostôte -a --- m kem. polietilen z močno razvejenimi molekulami, ki se navadno uporablja za proizvodnjo embalaže, npr. folij, vrečk, posod, plasten K: LDPE

polietiléntereftalát -a m kem. polimer $\text{-[O-C(O)-(C}_6\text{H}_4\text{)-C(=O)-O-CH}_2\text{-CH}_2\text{-]}_n\text{-}$, prozorna, termoplastična snov, ki se uporablja za platenke za pijače, kemična vlakna, npr. sintetično runo K: PÉT

polietilén visôke gostôte -a --- m kem. polietilen, ki se dobi s polimerizacijo v prisotnosti katalizatorjev in ima le malo razvejene molekule, uporablja se za proizvodnjo plasten, vodovodnih cevi, zabojnikov za odpadke K: HDPE

polifluoroetilénpropilén -a m kem. kopolimer tetrafluoroetena in fluoropropena, skoraj prozorna, kemijsko zelo odporna termoplastična masa, uporablja se za delo z vodikovim fluoridom in drugimi agresivnimi spojinami, ki razjedajo steklo K: FÉP

polifosfát -a m kem. sol polifosforjeve kisline PRIM.: fosfát (1)

polifósforjeva kislína -e -e ž kem. fosforjeva kislina, ki nastane s kondenzacijo dveh ali več molekul H_3PO_4 PRIM.: difósforjeva kislína, fósforasta kislína, métafósforjeva kislína, orto-fósforjeva kislína

poligón -a m 1. mat. ravninski lik, omejen z daljicami S: večkótník 2. geod. niz geodetskih točk za izmero zemljišča PRIM.: geodétska mréža

poligonizácija -e ž 1. met. razvrstitev istovrstnih dislokacij drugo nad drugo med popravo 2. elektr. namestitev kontaktnega vodnika v cikcak obliki v ravnini, vzporedni z železniško progo, da se drsnik tokovnega odjemnika ne obrablja samo na enem mestu S: cikcákanje

poliizoprén -a m kem. polimetilbutadien, $\text{-(-CH}_2\text{-C(CH}_3\text{)=CH-CH}_2\text{-)}_n\text{-}$, gradnik naravnega kavčuka

polikarbonát -a m kem. polimer $\text{-[O-C}_6\text{H}_4\text{-C(CH}_3\text{)}_2\text{-C}_6\text{H}_4\text{-O-C(O)-]}_n\text{-}$, mehansko in toplotno odporna ter samougasna plastika, uporablja se v elektroniki, v gradbeništvu za svetlobne kupole, okna, za avtomobilske žaromete, zaščitna očala, leče za očala K: PC

polikislína -e ž kem. polielektrolit, sestavljen iz makromolekul s kislimi skupinami, kot je npr. $-\text{SO}_3\text{H}$, na večjem delu sestavnih enot

poliklorirani bifenil -ega -a m kem. zmes kloriranih derivatov bifenila z različnim številom z atomi klora nadomeščenih vodikovih atomov v molekuli, bolj ali manj viskozna brezbarvna do rumena tekočina, ki se je nekdanj uporabljala kot transformatorsko olje, kot dielektrik v kondenzatorjih, v hidravličnih fluidih, vakuumskih črpalkah K: PCB

polikondenzácija -e ž kem. polimerizacija, pri kateri se monomeri spajajo v polimere, pri čemer se odcepljajo majhne, enostavne molekule stranskega produkta, kot so npr. voda, amonijak, vodikov klorid, alkohol S: kondenzácijska polimerizácija

polikristálna snôv -e snôví ž met. trdna snov, sestavljena iz velikega števila zelo drobnih kristalnih zrn

polikristáltni silícij -ega -a m elektr., kem. silícij, katerega mikrostruktura je sestavljena iz velikega števila drobnih kristalnih zrn PRIM.: mónokristáltni silícij

polimêr -a m kem. makromolekula, sestavljena iz ponavljajočih se monomerov

polimerizácija -e ž kem. reakcija, pri kateri iz enakih ali različnih monomerov nastajajo polimeri

polimerizát -a m kem. reakcijska zmes po končani polimerizácii

polimêrna máltá -e -e ž grad. cementna malta, v katero je za boljšo sprijemljivost z materiali vmešana predpisana količina polimera, npr. stirena, uporablja se zlasti za saniranje konstrukcijskih delov objekta

polimêrno vlákno -ega -a s kem. vlakno iz naravnega ali predelanega naravnega polimera

polimetil metakrilát -- -a m kem. teh. polimerni metil ester metakrilne kisline, prozoren plastomer, nadomestek za steklo S: akrilno stêklo, plêksi stêklo

polimorfíja -e ž kem. pojav, da snov nastopa v več modifikacijah, npr. železo kot α -železo, δ -železo, γ -železo Sp: mnogolíčnost PRIM.: monotropíja

pôlindustrijski postròj -ega -ôja m poskusna naprava za proizvodnjo v manjšem merilu, ki omogoča, da se med njenim obratovanjem pridobijo potrebni podatki za industrijsko proizvodnjo, opravijo tržne raziskave, preverijo vplivi na okolje Sp: pilótna naprava

polinóm -a m mat. linearna kombinacija potenc spremenljivk s celimi nenegativnimi eksponenti, npr. polinom z eno spremenljivko se lahko zapiše v obliki $a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$

polinómska enáčba -e -e ž mat. enáčba, s katero se iščejo ničle polinoma

polinóm víšjega réda -a --- m mat. polinom, katerega člen z najvišjo potenco ima potenco višjo od tretje

poliól -a m kem. alkohol z več hidroskiskupinami, npr. etilen glikol, glicerol

polípasti grabílnik -ega -a m stroj. ☞ polípni grabílnik

polípni grabílnik -ega -a m stroj. grabilnik z večprstnim polipnim grabilom za ravnanje s kosovnim materialom nepravilnih oblik, npr. kovinski in drugi odpadki Sp: polípasti grabílnik

polípno grabílo -ega -a s agroteh., stroj. orodje, priprava z več krožno razporejenimi prsti za prijemanje, npr. sena, slame, gnoja, vejevja, kosovnega materiala nepravilnih oblik

pólipropén -a m kem. termoplastični polimer, ki ga sestavljajo med seboj povezane propilenske enote, $[-\text{CH}(\text{CH}_3)-\text{CH}_2-]_n-$, zelo uporabna plastika, odporna proti topilom, kislinam in bazam, ki se uporablja za proizvodnjo embalaže, posod, vrvi, laboratorijskega posodja S: polipropilén K: PP

polipropilén -a m kem. termoplastični polimer, ki ga sestavljajo med seboj povezane propenske enote, $[-\text{CH}(\text{CH}_3)-\text{CH}_2-]_n-$, zelo uporabna plastika, odporna proti topilom, kislinam in bazam, ki se uporablja za proizvodnjo

embalaže, posod, vrvi, laboratorijskega posodja
S: polipropén **K:** PP

políranje -a s stroj. postopek fine obdelave kovinskih površin z odvzemanjem materiala, npr. s polirno pasto, z elektroliznim postopkom, z elektroerozijo, za doseganje zelo majhne hrpa-vosti **PRIM.:** hónanje, lépanje

polisaharíd -a m kem. polimerni ogljikov hidrat, ki ga sestavlja dolga veriga monosaharidov, povezanih med seboj z glikozidnimi vezmi, npr. škrob, celuloza

polistirén -a m kem. termoplastičen aromatski polimer, ki ga sestavljajo med seboj povezani stirenski gradniki, $[-CH(C_6H_5)-CH_2-]_n-$, uporablja se za proizvodnjo embalaže, ovitkov za CD- in DVD-plošče, plastenk, pladnjev, jedilnega pribora za enkratno uporabo, kozarcev ter za proizvodnjo ekspandiranega polistirena **Sp:** polistiról

polistiról -a m kem. ☞ polistirén

polisulfíd -a m kem. sol poližveplovodikove kisline, npr. natrijev polisulfid, Na_2S_x

politèrmni prerèz -ega -éza m met. navpični prerez skozi ternarni, kvaternarni fazni diagram pri določenem deležu ene ali dveh komponent, ki prikazuje spreminjanje posameznih enofaznih ali večfaznih področij s temperaturo pri tem deležu komponente ali komponent

politétrafluoroetilén -a m kem. politetrafluoroeten $[-CF_2-CF_2-]_n-$, sintetični fluoropolimer, zelo kemijsko odporen in liofoben material z zelo majhnim tornim faktorjem, ki se uporablja v kemijski tehniki, za drsne obloge in ležaje, za neoprijemne obloge, npr. ponev in pekačev **PRIM.:** fluoropolimêr **K:** PTFE

polítika kakôvosti -e -- ž opredelitev ciljev, ravni, vzdrževanja kakovosti, njihovih medsebojnih povezav in izbira načina podpore tej opredelitvi na podlagi načel upravljanja kakovosti

politrópna spremémba stánja -e -e -- ž stroj. sprememba stanja termodinamičnega sistema, pri kateri tehnični sistemi pogosto delujejo pri spre-menljivi temperaturi, dovodu ali odvodu toplote

poliuretáni -ov m mn. kem. polimeri, navadno duromeri, v katerih so molekulske enote povezane med seboj s karbamatnimi vezmi $-NH-C(O)-O-$, uporabljajo se v gradbeništvu, npr. pene za vgradnjo vrat, oken, za proizvodnjo oblazinjenega pohištva, avtomobilskih sedežev

poliviníl acetát -- -a m kem. $[-CH_2-CH(COOCH_3)-]_n-$, gumi podoben plastomer, uporablja se za proizvodnjo emulzijskih lepil za porozne materiale, npr. za les, papir, lepenko

poliviníl kloríd -- -a m kem. termoplastičen polimer, ki ga sestavljajo med seboj povezane molekule vinil klorida, $[-CH_2-CHCl-]_n-$, plastificirani se uporablja za proizvodnjo talnih oblog, gibkih cevi, izolacije električnih vodnikov, neplastificirani (trdi) pa za okenske okvire, odtočne cevi, gramofonske plošče

polivinílprirolidón -a m kem. $[-CH_2-CH(N(CH_2CH_2CH_2CO))-]_n-$, bela do rumenkasta trdna snov, topna v vodi, termoplastični polimer, uporablja se v talilnih lepilih, za membrane za dializo in čiščenje odpadne vode, v živilstvu kot stabilizator E1201 **K:** PVP

pôlizzdélek -lka m izdelek, namenjen nadaljnji predelavi v končne izdelke, npr. pločevina, profili, vezane plošče, vosek

pólje -a s 1. fiz. fizikalna količina skalarne-ga, vektorskega ali tenzorskega značaja, ki opisuje določeno lastnost prostora ali medija v njem, npr. električno polje, magnetno polje, hitrostno polje 2. mat. algebrska struktura, na kateri so definirane operacije seštevanje, odštevanje, komutativno množenje in deljenje **PRIM.:** kolobár (1), obség (2) 3. elektr. del transformatorske postaje, ki ima omrežne in krmilne stikalne naprave za določen električni tokokrog **S:** célica (2)

póljska emisíja -e -e ž fiz. emisija elektronov iz kovine zaradi močnega zunanega električnega polja, ki omogoči premagovanje izstopnega dela s tunnelskim pojavom **S:** hládna emisíja

póljski efékt -ega -a m 1. elektr. spreminjanje električne prevodnosti snovi z učinkovanjem

póljski tranzístor

zunanjega električnega polja **2.** elektr. učinkovanje električnega polja, ki s spreminjanjem krmili pretok elektrine in se uporablja v tranzistorjih z učinkom polja za krmiljenje pretoka elektronov med izvorom in ponorom

póljski tranzístor -ega -ja **m** elektr. tranzistor, v katerem se z napetostjo med vrati in izvorom krmili tok v prevodnem kanalu **Sp:** tranzistor FÉT

póljski tranzístor kovína-oksíd-pólpre-vódnik -ega -ja -- **m** elektr. poljski tranzistor, pri katerem so izolacijske plasti iz oksidne snovi **Sp:** tranzistor MÓSFET

pólkontinuírno lítje -ega -a **s** met. litje dolgih polizdelkov, navadno drogov, krajših od 4 m, ki se prekine, ko ulitek doseže načrtovano dolžino

pólkovína -e **ž** kem. element v periodnem sistemu, ki ima lastnosti tako kovin kot nekovin, npr. silicij, germanij

pólkróгла -e **ž** mat. del krogle, ki ga odseka ravnina skozi njeno središče

pólkróžni lók -ega -a **m** grad. kamniti ali opečni zidni lok s polmerom krivine, enakim polovičnemu razponu loka, in s polkrožno ukrivljeno spodnjo površino

pólmér -a **m** mat. polovica premera kroga ali krogle **Sp:** rádiij²

pólmér ukrívljenosti -a -- **m** mat. polmer kroga, ki se v dani točki najbolj prilega krivulji **S:** krivinski pólmér

pólna opéka -e -e **ž** grad. opeka z gostoto 1800–2400 kg/m³, izdelana iz gline s peskom ali brez njega in z drugimi dodatki, žgana pri 900–1000 °C, da obdrži zahtevano obliko, trdna in odporna na zunanje vplive **S:** opéčni zidák

pólna pipéta -e -e **ž** kem. pipeta z razširjenim delom v sredini in oznako v obliki obročka na zgornjem delu, ki označuje točno prostornino

pólnílna karakterístika akumulátorja -e -e -- **ž** elektr. krivulja časovnega poteka polnilnega toka električnega akumulatorja

pólnílna nít -e níti **ž** tekst. dodatna nit, navadno debelejša, manj vita in bolj voluminozna od osnovnih niti, vložena ali vpletena v strukturo pletiva, da je to debelejša in polnejša

pólnílna postája za eléktrična vozíla

-e -e -- -- **ž** elektr. polnilna postaja, navadno v obliki stebra, na primernem, za električna vozila dostopnem mestu, z virom električnega napajanja in ustreznimi električnimi priključki, ki omogoča izmenično ali enosmerno napajanje električnih vozil **K:** EVSE

pólnílni fáktor jédra -ega -ja -- **m** elektr. faktor, ki izraža, koliko je dejanski prerez železnega jedra zaradi izolacije med lamelami manjši od geometrijskega prereza

pólnílni fáktor jekléнке -ega -ja -- **m** kem. količnik dopustne mase plina in prostornine jeklenke, merska enota kg/l

pólnílni fáktor navítja -ega -ja -- **m** elektr. faktor, ki izraža, v kolikšni meri se lahko celotni prostor tuljavnika izkoristi za navitje

pólnílni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, ki teče v električni akumulator, ko se z akumulatorskim polnilnikom priključi na vir napetosti, navadno na omrežno napetost

pólnílo -a **s** snov, ki se dodaja osnovnemu materialu zaradi manjše porabe ali izboljšanja njegovih lastnosti, npr. mehanskih, električnih lastnosti, obdelovalnosti

pólnílo za kábле -a -- -- **s** elektr. ☞ kábelsko polnílo

pólni natók -ega -óka **m** stroj. natok delovnega fluida pri turbinskih strojih na celotni obod gonilnika **PRIM.:** délni natók

pólni zidák -ega -a **m** grad. zidak prizmatične oblike brez odprtín

pólnjenje eléktričnega akumulátorja -a -- -- **s** elektr. pretvarjanje električne energije akumulatorja v kemijsko z enosmernim električnim tokom iz zunanjega vira

pólnjenje kondenzátorja -a -- **s** elektr. priključitev kondenzatorja na vir napetosti, da se elektrina v njem kratkotrajno shrani

polnljíví eléktrokémijskí člen -ega -ega
-a m elektr., kem. baterijski člen, ki ga je, ko se izprazni, mogoče ponovno napolniti z električnim tokom, npr. litijev ionski akumulator
PRIM.: akumulátorski člen (1), sekundárni eléktrokémijskí člen

polnojármenik -a m gozd., les. delovni stroj za razžagovanje hlodov z žagnimi listi, vpetimi v jarem S: jármenik Sp: gáter

polnosténski nosílec -ega -lca m grad.
I-nosilec pri mostovih, katerega sestavni deli so varjeni ali kovičeni

polnovalóvna mostíčna vezáva -e -e
-e ž elektr. vezava v polnovalovnem usmerniku
Sp: celovalóvna mostíčna vezáva

polnovalóvni usmérnik -ega -a m elektr.
usmernik, ki pretvori oba polvala vhodne sinusne električne veličine v izhodno enosmerno električno veličino Sp: celovalóvni usmérnik

polnovpéta podpóra -e -e ž grad. podpora, ki preprečuje pomike in zasuke elementa, ki ga podpira, npr. konzole

polnovpéti nosílec -ega -lca m grad., stroj.
nosilec, ki je na obeh straneh togo vpet

polnovpéto ležíšče -ega -a s grad. ležišče, ki preprečuje pomike in zasuke ter prevzema navpične in vodoravne obtežbe ter obtežbe z momentom, npr. pri polnovpetem nosilcu

poloída -e ž meh. krivulja zaporedja trenutnih polov vrtenja

polónij -a m kem. radioaktiven element iz skupine halkogenov, srebrnobela kovina, ki se uporablja v kombinaciji z berilijem za prenosne vire nevtronov, simbol Po

pólós elípse -osí -- ž mat. daljica, ki veže središče elipse in točko na njej, ki je najbolj ali najmanj oddaljena od središča

pólov čévelj -ega -vlja m elektr. del izraženega pola tik ob zračni reži v električnem rotacijskem stroju

polovíčni dúpleksni prenòs -ega -ega -òsa m telekom. simpleksni prenos z dupleksnimi napravami

polovíčni pravokótni priklòp -ega -ega
-ópa m grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu do polovice širine elementa prečno izdelava pravokoten utor, globok do polovice višine elementa, in na stičnem delu priklopnega elementa enako globok utor, dolg polovico širine primarnega elementa, elementa pa se vstavi v utora

polovíčno véhanje -ega -a s grad., les. lesna zveza za vodoravno razširjanje osnovnega elementa pri izdelavi podov in opažev, pri kateri se na podlago položita ena do dve deski ali ploha z vzdolžnim pravokotnim utorom na robu stranske ploskve, stakneta z grebenom in pribijeta na podlago na robu ali privijačita z vrha

pólovna delítev -e -tve ž 1. elektr. delitev oboda kotve električnega stroja na pole 2. elektr. ločna razdalja na komutatorju, ki ustreza enemu polu električnega stroja

položáj -a m umestitev točke v prostoru, določena s koordinatami izbranega koordinatnega sistema, npr. v Gauss-Krügerjevem koordinatnem sistemu, polarnem koordinatnem sistemu Sp: pozícija PRIM.: léga (2)

položájna izomeríja -e -e ž kem. strukturna izomerija, pri kateri se izomera razlikujeta v položaju substituenta na verigi, npr. butan-1-ol in butan-2-ol PRIM.: konstitucijska izomerija

položájno stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki deluje na podlagi vnaprej določenega položaja in se proži s premikajočimi se deli stroja

pôlprepústna cóna -e -e ž grad. del prereza nasute pregrade, ki vsebuje material, katerega zrnavost je med zrnavostjo za vodo prepustne in za vodo neprepustne cone S: prehódna cóna (1)

pôlprepústna membrána -e -e ž kem. membrana, ki prepušča le ione topila in ne ionov topljenja

pôlprepústna sténa -e -e ž kem. tanka stena, ki glede na velikost por prepušča le nekatere molekule, ione PRIM.: membrána (1), sténa (2)

pôlprevódna glazúra -e -e ž elektr. glazura z manjšim električnim uporom od navadnega keramičnega materiala

pôlprevodník -a m fiz. snov, ki je po električni prevodnosti med električnimi izolatorji in električnimi prevodniki, njena prevodnost s temperaturo narašča in jo je mogoče spremeniti z dopiranjem

pôlprevodník s kovínskím oksídóm -a --- -- m elektr., fiz. triplastni polprevodník, pri katerem je med dvema kovinskima plastema električni izolator, navadno iz kovinskega oksida, uporablja se v integriranih vezjih **Sp**: kovínskoo-ksídni pôlprevodník **K**: MÓS

pôlprevodník típa N -a --- -- [èn] m elektr., fiz. nečisti polprevodník, v katerem koncentracija gibljivih elektronov presega koncentracijo vrzeli **Sp**: N-típ pôlprevodníka

pôlprevodník típa P -a --- -- [pé] m elektr., fiz. nečisti polprevodník, v katerem koncentracija vrzeli presega koncentracijo gibljivih elektronov **Sp**: P-típ pôlprevodníka

pôlprevodníška díóda -e -e ž elektr. dioda, izdelana s spojem polprevodnikov tipa P in tipa N

pôlprevodníška elektrónika -e -e ž področje elektronike, ki obravnava zgradbo, delovanje in lastnosti polprevodniških elektronskih elementov ter njihovo uporabo

pôlprevodníški elemènt -ega -ènta m elektr. element, katerega bistvene električne značilnosti so odvisne od toka nosilcev naboja v enem ali več polprevodnih materialih, npr. dioda, tranzistor, njune izvedenke, kombinacije

pôlprevodníški lásér -ega -ja m fiz., stroj. laser, pri katerem je aktivna snov polprevodník

pôlprevodníški lásér s stránskim sévanjem -ega -ja --- -- m fiz., stroj. polprevodniški laser, ki seva vzdolž ravnine polprevodníka

pôlpriklopník -a m stroj. priklopno vozilo brez lastnega pogona samo z zadnjim kompletom koles, ki se z vrtljivim sedlom pritrdi na vlačilec, zlasti za prevoz težke gradbene mehanizacije, vojaških oklepnih vozil, topov

pôlpróstor -prostóra m grad. prostor pod površino tal, na katerih se temelji objekt,

njegove lastnosti opisujejo zakoni mehanike in določajo značilni parametri tal

pôlravnína -e ž mat. množica točk, ki je omejena s premico

pôlsekúndní vžígálník -ega -a m grad., rud. eden od med seboj električno povezanih vžigalnikov s pirotehničnim zakasnilnim polnjenjem, ki se sproži pol sekunde po sproženju predhodnega vžigalnika, npr. pri odstreljevanju rude, kamnine v kamnolomu

pôlst polstí ž tekst. z mehansko obdelavo volne ali drugih keratinskih vlaken, npr. živalskih dlak, pri povišani temperaturi, brez mokrega valjanja izdelan netkan tekstilni izdelek **PRIM.:** vlaknovína (1)

polstènje blagá -a -- s tekst. obdelava volnenega blaga, ki se z gnetenjem v vlažnem stanju in pri povišani temperaturi zgosti, s čimer se zakrije struktura tekstilije

pôltovórni avtomobíl -ega -a m osebni avtomobil s podaljškom v obliki odprtega kesona za prevoz manjših tovorov **S**: pôltovornják

pôltovornják -a m osebni avtomobil s podaljškom v obliki odprtega kesona za prevoz manjših tovorov **S**: pôltovórni avtomobíl

pôltrák -a m mat. ravna črta, na enem koncu omejena s točko, na drugem koncu neomejena

polutánt -a m ekol. ☞ onesnaževálec

pôlvál -a m elektr. pozitivna ali negativna polovica periode sinusnega valovanja

pôlválj -a m mat. polovica valja, ki ga odseka ravnina, ko gre skozi njegovo os

pôlž -a m 1. stroj. strojni element v obliki vijačnice s pravokotnim, trapeznim, polkrožnim, hiperboloidnim prerezom, ki se uporablja pri transporterjih za kontinuirni transport, pri polžnih prenosnikih in črpalkah za zelo viskozne tekočine 2. stroj. gonilni element polžnega prenosnika, npr. zobnik, ali zobniške dvojice za velika prestavna razmerja

pólžasti transportêr -ega -ja **m** stroj. ➞ pólžni transportêr

pólžasto koló -ega -ésa **s** stroj. ➞ pólžni zobník

pólžláhtna kovína -e -e **ž** kem. kovina, ki ima višji standardni elektrodni potencial od vodika in se zato ne raztaplja v kislinah, ki ne oksidirajo, npr. v klorovodikovi kislini, in niso odporne proti koroziji na vlažnem zraku, npr. baker

pólžni elevátor -ega -ja **m** stroj. elevator **s** polžem kot elementom prenosa

pólžni prenôsnik -ega -a **m** stroj. ➞ pólžno gonílo

pólžni transportêr -ega -ja **m** stroj. transporter **s** vretenom, ki ima obliko ploščate polžnice in potiska navadno sipek material po U-koritu ali cevi **Sp**: pólžasti transportêr **PRIM.**: vijáčni transportêr

pólžni zobník -ega -a **m** stroj. odgonski zobník polžnega prenosnika z valčnim ali globoidnim ozobjem **Sp**: pólžasto koló, pólžno koló

pólžno gonílo -ega -a **s** stroj. zobniško gonílo, sestavljeno iz polžnega zobnika in polža, navadno v obliki valja ali globoida **Sp**: pólžni prenôsnik

pólžno koló -ega kolésa **s** stroj. ➞ pólžni zobník

pomíčna čeljust -e -i **ž** stroj. čeljust na glavah vpenjalnih naprav za vpenjanje obdelovanca ali orodja na obdelovalnem stroju

pomíčna podpóra -e -e **ž** grad. podpora, ki omogoča pomik elementa, konstrukcije v določeni smeri in zasuk okoli vodoravne osi **y**

pomíčni zgíb -ega -a **m** stroj. zgíb, ki omogoča premočrtno gibanje sosednjih členov mehanizma, npr. robota **Sp**: drsni zgíb, translacijski zgíb

pomíčno ležišče -ega -a **s** grad. ležišče elementa, ki podpira konstrukcijo, omogoča njen pomik v vodoravni smeri in zasuk elementa okoli tečajne točke ter prenaša obtežbe v smeri pravokotno na smer možnega pomika, npr. pri prosto ležečem nosilcu

pomíčno merílo -ega -a **s** stroj. merilo **s** kljunom in nonijem za merjenje dolžin **s** natančnostjo 0,1 mm, navadno tudi **s** letvico za merjenje globin **S**: kljúnasto merílo

pomík -a **m** **1.** meh. premočrtno mehansko gibanje na majhnih razdaljah **PRIM.**: zasúk **2.** razdalja, izmerjena med začetnim položajem telesa in njegovim končnim ali vmesnim položajem, izražena v dolžinskih merskih enotah

pomírnjeno jêklo -ega -a **s** met. jeklo, v katerega talini se ne razvija ogljikov monoksid zaradi reakcije med ogljikom in kisikom, ker ni prebitka kisika

pomladíšče -a **s** astr. točka na nebesni kroglji, v kateri je Sonce ob nastopu pomladanskega enakonočja

pomnílni zaslôn -ega -ôna **m** elektr. zaslon v osciloskopu, ki zadrži oscilogram za nekaj časa

pomnoževálni fáktor -ega -ja **m** elektr. količnik števila izhodnih elektronov in fotoelektronov pri fotopomnoževalkah

pomôrski brôn -ega brôna **m** met. bron **s** masnim deležem kositra 10 % in cinka 2 %, korozijsko odporna zlitina, ki se uporablja v ladjedelnstvu

pomóžna črta -e -e **ž** črta, ki pri grafičnih rešitvah omogoča in olajša pot do rezultata

pomóžna fáza -e -e **ž** elektr. dodatna faza enofaznega asinhronskega električnega stroja **s** premaknjeno fazo napetosti, npr. **s** kondenzatorjem

pomóžna pogônska enôta -e -e -e **ž** stroj. naprava na letalu za proizvodnjo stisnjenega zraka, npr. za zagon reakcijskih motorjev, ustvarjanje tlaka v potniški kabini, proizvajanje električne energije za letalske sisteme **K**: APU

pomóžna pregráda -e -e **ž** grad. začasna pregrada, ki ogradi gradbiščno jamo v koritu reke, da se lahko po izčrpanju vode iz ograjenega prostora gradi na suhem

pomóžna razsvetljáva -e -e **ž** elektr. ➞ nújna razsvetljáva

pomožna zbiralka -e -e ž elektr. manj opremljena zbiralka v razdelilni transformatorski postaji z dvema, tremi zbiralkami, ki se uporablja pri nenormalnih obratovalnih stanjih

pomožni agregát -ega -a m elektr. ➡ agregát za rezervo napajanje

pomožni ávtožerjáv -ega -áva m stroj. pomožni žerjav na tovornem vozilu, navadno vgrajen na šasijo med kabino in kesonom ter opremljen z grabilnikom, prirejenim za značilni tovor, npr. s kavljem za kosovna bremena, grabežnicami za ravnanje z debli, lesnimi izdelki, grabilnikom za sipke materiale **Sp:** pomožno ávto dvigálo **PRIM.:** ávtožerjáv

pomožni izhòd -ega -óda m 1. elektr. izhod, ki se uporablja zaradi vzdrževalnih, popraviljalnih del na glavnem izhodu električne naprave, aparata 2. var. izhod pri varilnem aparatu za napajanje pripadajočih pomožnih naprav

pomožni kontákt -ega -a m elektr. kontakt v pomožnem električnem tokokrogu aparata, releja

pomožni materiál -ega -a m material, potreben pri kakem obdelovalnem procesu, ki se neposredno ne vgrajuje v izdelek, npr. mazivo

pomožni relé -ega -êja m elektr. rele, ki lahko poveča število kontaktov ali poveča stikalne zmogljivosti kontaktov primarnega releja

pomožni tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog v stikalni napravi za nadzor, meritve, signalizacijo in regulacijo

pomožni vzbujálnik -ega -a m elektr. manjši vzbujalnik večjega vzbujalnika, ki da dovolj električnega toka za vzbujanje velikega generatorja

pomožno ávto dvigálo -ega -a s stroj. ➡ pomožni ávtožerjáv

pomožno navítje -ega -a s elektr. navitje, namenjeno majhnim obremenitvam v primerjavi z glavnim navitjem električnega stroja, zlasti za zagon

pomožno stikálo -ega -a s elektr. stikalo z enim ali več krmilnimi ali pomožnimi kontakti, ki jih mehansko proži stikalna naprava

pomračítvena spremenljívka -e -e ž astr., fiz. dvojica zvezd na nebu, zaradi oddaljenosti vidna kot ena zvezda, ki zaradi kroženja okrog skupnega težišča in naključno ugodne orientacije spreminja sij, ko se zvezdi navidezno prekrivata

ponavljálnik -a m elektr. naprava, ki pri prenosu sprejema signale, popravlja njihovo raven in kakovost ter jih oddaja naprej **S:** repetitor

ponikoválnica -e ž grad. naprava na koncu kanalizacijskega sistema, jarka, korita, odtoka iz greznice za ponikanje površinske, padavinske ali prečiščene odpadne vode, izdelana kot velik in globok jašek ali pokončno vkopana perforirana betonska cev s premerom do 200 cm, lahko zapolnjena s kamenjem, grobim prodrom in pokrita z betonskim pokrovom

ponòr -òra m elektr. ena od treh elektrod tranzistorja z učinkom polja, v kateri tok skozi tranzistor ponikne

ponòr eléktričnih sílnic -òra -- -- m elektr. mesto, prostor v električnem polju, kamor se stekajo električne silnice

ponovljívost merítve -i -- ž merilna natančnost pri nizu ponovljivih pogojev merjenja, npr. isti merilni postopek, isti izvajalec, isti merilnik, isti delovni pogoji in okolica

ponòvni vžíg -ega -a m elektr. ponovna vzpostavitev obloka med kontakti mehanskega odklopnika po odklopu v manjšem intervalu od četrte periode sistemske frekvence **Sp:** povrátni vžíg

pontónski móst -ega mostú m grad. navadno začasen most, sestavljen iz vrste plavajočih pontonov, čolnov ali amfibijskih vozil, ki se sidrajo v dno ali v obalo in se čeznje položijo preklade in plošče za hojo in vožnjo vozil **S:** plavajoči móst

pônvisa -e ž elektr. vbočen del kapastega izolatorja, v katerega se namesti betič pri sestavljanju izolatorja iz več elementov

popáčenje -a s spreminjanje, odstopanje od prvotne oblike, npr. valovanja, slike,

zvoka, mikrostrukturne sestavine **S**: distorzija
PRIM.: dušenje (4)

popáčenje napétosti -a -- s elektr. odstopanje omrežne napetosti od sinusne oblike zaradi vsebnosti višjih harmonikov, napetosti flikerjev, napetostnega udara ali grbine

poplávno obmóčje -ega -a s grad. zemljišče, ki ga za različno dolgo obdobje občasno poplavi voda

poplèt -éta m grad. gradbeni element za zaščito nizkih in strmih brežin v vzdolžni smeri, izdelan iz lesenih kolov, zabitih v brežino na razdalji 20–30 cm in prepletenih z vrbovimi vejami

popôlna dislokácija -e -e ž met. dislokacija, pri kateri ima Burgersov vektor dolžino, ki predstavlja razdaljo med dvema atomskima ravninama v kristalni zgradbi, zato se lokalno ne spremeni zaporedje zloga ravnin in kristalna zgradba
PRIM.: délna dislokácija

popôlnoma difúzni odbòj -- -ega -ôja m fiz. odboj, za katerega velja Beer-Lambertov zakon

popráva -e ž met. žarjenje plastično deformirane kovine pod temperaturo rekristalizacije

poprávna túlka -e -e ž elektr. tulka, ki se namesti tesno okrog poškodovanega dela električnega vodnika, da se ponovno vzpostavijo njegove električne in mehanske lastnosti **S**: reparatúrna túlka

populácija -e ž fiz. množica edink, za katero veljajo določena statistična pravila, npr. prevodni elektroni v kovini, vzbujeni atomi v laserju, zvezde, razvrščene po masi

popuščálna bárvá -e -e ž met. navadno modra barva, ki nastane na površini jekla po popuščanju

popúščanje -a s **1.** met. toplotna obdelava jeklenih izdelkov po kaljenju z nekajurnim segrevanjem pri različnih temperaturah med 150 °C in 700 °C v odvisnosti od namena obdelave, npr. nizkotemperaturno popuščanje, srednjetermaturno popuščanje, visokotemperaturno popuščanje, pri čemer se zmanjšajo

notranje napetosti v materialu in trdota ter poveča žilavost **PRIM.:** umírnjeno jêklo

2. kem. teh. toplotna obdelava stekla, s katero se odpravijo notranje napetosti

popúščanje betóna -a -- s grad. ☞ lézenje betóna

popúščanje na módro -a --- s met. popuščanje jeklenih izdelkov pri temperaturah, ko se na njihovi površini pojavi tanka oksidna plast modre barve

porá -e ž votlinica, kanalček v trdnini, navadno mikroskopske velikosti **PRIM.:** lúknjica

porába -e ž proces uporabljanja osnovnega, pomožnega materiala, energije za potek proizvodnega procesa

porába eléktrične energíje -e --- ž količina električne energije, ki jo uporabi odjemalec v določeni časovni enoti

porába injékcíjske máse -e --- ž grad. izmerjena količina injekcijske zmesi v enoti prostornine ali dolžine injekcijske vrtnice

porábniik -a m elektr., stroj. naprava, stroj, ki za svoje delovanje uporablja energijo

porábniško vozlišče -ega -a s elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju s poznano obremenitvijo z delovno in jalovo močjo

porazdelítev -tve ž mat. razvrstitev elementov kake množice po skupinah s sorodnimi lastnostmi, npr. porazdelitev prebivalstva po starosti

porazdelítvena fúncija -e -e ž **1.** fiz. zvezna ali diskretna funkcija, ki opisuje porazdelitev **2.** mat. funkcija, ki pri realnem argumentu x pomeni verjetnost, da naključna spremenljivka zavzame vrednost, ki je manjša ali enaka x
PRIM.: verjetnostna fúncija

porazdelítveni koefficiènt -ega -ènta m met. količnik deležev nečistote v trdni in tekoči fazi, npr. pri conski rafinaciji, ali nečistoče v dveh tekočih fazah, npr. v staljeni kovini in žlindri

porazdeljéna obtéžba -e -e ž grad. ☞ zvézna obtéžba

porazdeljéno navítje -ega -a s elektr. navítje z električnimi vodniki, porazdeljenimi na več utorov v posameznem polu

porcelán -a m **1.** gosta, neporozna keramika iz gline, glinenca in kremenovega peska v približnem razmerju 50 : 25 : 25, žgana pri 1250–1400 °C, prelomna površina je navadno bela, prosojna, steklasta in neporozna **2.** izdelki iz take keramike, npr. gospodinjska posoda, laboratorijska posoda **PRIM.:** béla kerámika

porcelánka -e ž ☞ kaolín

pórni tlák -ega -a m grad. tlak tekočine v porah ali prazninah zemljine, skale, betona

pórobetón -a m grad. ☞ plinobetón

porolít -a m grad. 3–10 cm debela opeka večjih dimenzij za nenosilne predelne stene in obloge, navadno z vzdolžnimi luknjami

porózna opéka -e -e ž grad. opeka z gostoto manjšo od 1250 kg/m³, izdelana iz gline, v katero so vmešane lahko gorljive primesi, npr. žagovina, ki pri žganju zgorijo in na njihovem mestu nastanejo majhne pore

poróznost -i ž **1.** značilnost snovi, da ima veliko por **PRIM.:** efektivna površina (2) **2.** značilnost snovi s porami, da lahko prepušča, vpija tekočino, plin **3.** prostorninski delež por v trdnini

pórt -a m **1.** elektr. programski ali strojni vmesnik za prenos informacij med računalnikom in drugimi napravami **2.** elektr. prehod med programi, ki jih programska oprema uporablja za izmenjavo informacij

portál -a m **1.** grad. vhodno-izhodna konstrukcija večje razpetine in višine, npr. arhitektonsko posebej oblikovan in poudarjen vhod v monumentalno stavbo **2.** elektr., grad. nosilna konstrukcija, na katero se v razdelilni transformatorski postaji z izolatorskimi verigami priključijo električni vodniki visokonapetostnega nadzemnega voda ali speljejo zbiralke v razdelilni transformatorski postaji

portálni žerjáv -ega -áva m **1.** stroj., grad. nepomičen ali pomičen žerjav v obliki portala **2.** stroj. ☞ kozíčasti žerjáv

pórtlandski cemènt -ega -ènta m grad. hidravlično vezivo, fino zmleta mešanica 95 % cementnega klinkerja in dodatkov, ki se pomešan z vodo v pasto kemijsko veže, strdi in v vodi obdrži doseženo trdnost

pórtlandski cemèntni klínker -ega -ega -ja m grad. hidravlični material v proizvodnji cementa, ki nastane s sintranjem natančno predpisane mešanice surovin, ki vsebujejo CaO, SiO₂, Al₂O₃, Fe₂O₃ in manjše količine drugih snovi

porušítev -tve ž **1.** nenadno prenehanje stabilnega, stacionarnega stanja **2.** razpad predmeta, objekta, sistema na sestavne dele, kose zaradi preobremenitve, napake v konstrukciji ali izvedbi, delovanja zunanjih sil **PRIM.:** zrušítev **3.** zlom, pretrganje, zdrobitev preskušanca, dela, konstrukcije pri trdnostnih preiskavah, mehanskih preobremenitvah

porušítev pregráde -tve -- ž grad. zrušítev ali premik dela pregrade ali njenega temelja tako, da pregrada ne more več zadrževati vode, kar sprosti velike količine vode in predstavlja poplavno nevarnost za dolvodno območje

porušítvena hipotéza -e -e ž meh. hipoteza, predstavljena z empirično enačbo in ustreznimi koeficienti za trdnostne izračune gradbenega elementa, nosilca, ki je hkrati obremenjen na upogib in vzvoj, npr. Bachova porušitvena hipoteza, Huberjeva porušitvena hipoteza, Mohrova porušitvena hipoteza

porušítvena obremenítev -e -tve ž meh. vrednost statične, dinamične ali trdnostne veličine ob porušitvi

porušítvena trdnost -e -i ž meh. največja napetost v materialu tik pred porušitvijo

porušítveni tlák -ega -a m stroj. tlak, pri katerem pride do poškodbe, porušitve delov, sestavin, naprave, sistema **PRIM.:** krítični tlák (2)

porúšna napétost -e -i ž **1.** meh. največja napetost v materialu, ki jo konstrukcija, preskušanec vzdrži, preden se poruši **2.** elektr. ☞ prebójna napétost

porúšna napétost dióde -e -i -- ž elektr. napetost na diodi, pri kateri pride do električnega preboja z Zenerjevim pojavom ali z nastankom elektronskega plaza **PRIM.:** zapórna napétost dióde

porúšno preskušanje -ega -a s preskušanje, pri katerem se preskušanelec nepovratno poškoduje ali uniči **Sp:** destruktívno preskušanje

posébná dinámična črpálka -e -e -e ž stroj. hidrodinamična črpalka, ki deluje z izrabljanjem posebnega hidrodinamičnega učinka, npr. curkovna, magnetohidrodinamična, mamutska, obodna črpalka **PRIM.:** ejéktorska črpálka, injéktorska črpálka

posébná méd -e medí ž met. med, ki poleg cinka vsebuje še tretji zlitinski element, npr. nikelj, kositer, mangan

posébná rotacíjska črpálka -e -e -e ž stroj. rotacijska črpalka z elastičnimi črpalnimi elementi, odpornimi proti obrabi, uporablja se za črpanje fluidov, ki vsebujejo trdne delce pri sorazmerno nizkem tlaku, npr. peristaltična črpalka

posédek -dka m grad. pomik navzdol zaradi zunanjega vpliva in/ali porušitve notranjega ravnovesja zgradbe snovi

posédek têmeľja -dka -- m grad. vertikalni premik temelja glede na predvideno projektno lego zaradi nezadostnega komprimiranja tal, lahko tudi neenakomerno vzdolž temelja

posíp -a m grad. sippek material za posipavanje, npr. ceste

poskúsní odtís -ega -a m graf. prvi odtis v tiskarni za korekture **S:** korektúrni odtís

posnemálná ígla -e -e ž stroj. posebno oblikovano orodje, npr. z velikim številom rezalnih zob, za postopno obdelavo s posnemanjem, npr. utorov za zagozde, moznike, utorne gredi v pestih zobnikov, jermenic

posnémanje -a s **1.** stroj. tehnološki postopek obdelovanja kovin z odrezovanjem materiala za izdelavo zunanjih ali notranjih profilov na

obdelovancih, npr. utorov na gredi, lukenj različnih oblik prereзов **2.** met. pobiranje, npr. tekoče ali penaste žlindre, s površine taline

posnémek -mka m met. posneta penasta žlindra na površini taline

posnétek -tka m analogni ali digitalni zapis zvoka, slike na snemalni trak, film, v pomnilnik

pospéšek -ška m fiz. časovni odvod hitrosti telesa, simbol *a*, merska enota meter na sekundo kvadrat

pospéšek prôstega páda -ška -- -- m fiz. pospešek telesa, s katerim to prosto pada proti Zemlji, merjen relativno glede na mirujočega opazovalca na Zemlji in je vsota gravitacijskega in sistemskega pospeška

pospéšek tál -ška -- m fiz. pospešek prostega zemeljskega površja, za katerega se privzame, da s svojim premikanjem vzbuja nihanje predmetov, stavb, ki so na njem

pospéšeno gíbanje -ega -a s fiz. gibanje, pri katerem se hitrost spreminja s časom

pospéšeno stáranje -ega -a s staranje elementa, izdelka, pri katerem se s poostrenimi pogoji, npr. zvišano temperaturo, vlažnostjo, koncentracijo kisika, sončno svetlobo, vibracijami, v dosti krajšem času doseže enak učinek kot pri naravnem staranju **PRIM.:** umétno stáranje

pospéšeno utrjevánje betóna -ega -a -- s grad. utrjevanje betona z dodajanjem pospeševalca vezanja cementa v betonsko mešanico za doseganje potrebne trdnosti vgrajene plastične betonske mešanice, uporablja se pri hitri gradnji, ko je potrebno čim hitrejšo odstranjevanje opažev betonskih konstrukcij

pospeševalna anóda -e -e ž elektr. elektroda v elektroniki, ki pred anodo z visokim pozitivnim potencialom privlači in s tem pospešuje elektrone

pospeševalna elektróda -e -e ž elektr. elektroda, katere električno polje povečuje hitrost elektronov v snopu **PRIM.:** zavirálna elektróda

pospeševalnik -a m fiz. naprava za doseganje visoke kinetične energije nabitih delcev, npr. betatron, ciklotron, sinhrotron, trkalnik

pospeševalnik délcév -a -- m fiz. naprava, ki z elektromagnetnim poljem pospešuje in kolimira curek nabitih delcev do visokih energij
Sp: akcelerator (1)

pospeševaló -a s kem. teh. navadno organska spojina, ki močno pospeši vulkanizacijo naravne gume **Sp:** akcelerator (2)

pospeševaló vézanja -a -- s grad. dodatek, ki pospeši stopnjo hidratacije cementa in tako skrajša čas vezanja in/ali pospeši razvoj stopnje trdnosti

pospeševánje -a s 1. fiz. spreminjanje hitrosti gibanja 2. elektr. prehajanje stroja od potega do obratovalne hitrosti

posplóšena hitróst -e -i ž meh. časovni odvod posplošene koordinate

posplóšene koordináte -ih -át ž mn. mat., meh. množica parametrov, ki povsem opredeli stanje in položaj dinamičnega sistema v prostoru

posplóšeni impúlz -ega -a m meh. dinamična spremenljivka, ki je v analitični mehaniki analogna komponenti gibalne količine vzdolž ustrezne posplošene koordinate

posplošítev -tve ž mat. formulacija splošno veljavnih konceptov, ki izhajajo iz specifičnih primerov, npr. posplošitev seštevanja naravnih števil na seštevanje realnih števil, vektorjev, tenzorjev

posrédna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki je funkcija neke druge funkcije

posrédna oblóčna péč -e -e peč ž met. obložna peč, v kateri se vložek segreva, tali zaradi prenosa toplote s sevanjem z obloka med elektrodami na vložek

posrédna prémica -e -e ž grad. pomožna premica za zakoličbo osnovne premice čez terenske ovire na terenu

posrédni tisk -ega -a m graf. posredno tiskanje, pri katerem se tiskarska barva z gumenimi

valji prenaša s tiskovnih elementov na tiskovni material **PRIM.:** ofsetni tisk, támpotísk

posrédno mérjenje kótov -ega -a -- s grad. merjenje kotov z ročnim trakom, pri katerem se izmerijo stranice trikotnika in nato s trigonometrijo izračunajo koti med pripadajočima stranicama

posrédno mérjenje razdálje -ega -a -- s grad. merjenje razdalje na vzporedni premici ali z uporabo podobnih trikotnikov, kadar zaradi terenske ovire razdalje ni mogoče neposredno izmeriti

posrédno ozemljêno omréžje -- -ega -a s elektr. elektroenergetsko omrežje, v katerem so nevtralne točke ozemljene z ozemljitvenim uporom zaradi omejitve zemeljskostičnih tokov

posrédno tiskanje -ega -a s graf. tiskanje, pri katerem poteka prenos tiskarske barve s tiskovnih elementov tiskovne forme najprej na vmesni element in z njega na tiskovni material, npr. pri ofsetnem tisku na gumeni valj ali na kovinski valj s prevleko iz gumiranega platna, pri tampotisku pa na tampon iz silikonske gume **PRIM.:** direktno tiskanje, neposredno tiskanje

posredoválna míza -e -e ž telekom. pult z gumbi, stikali, prikazovalniki, kjer operater klice sprejema, jih prevezuje in po potrebi tudi sam kliče

posredoválnó mésto -ega -a s telekom. mesto pri telefonski centrali, ki telefonistu omogoča pregled stanja dohodnih in odhodnih klicev, sprejem in prevezavo klica, začasno zadržanje klicev, sočasno obveščanje več uporabnikov, posredovanje vnaprej posnetih govornih sporočil, pregled zasedenosti telefonskih vodov uporabnikov, konferenčne zveze, zagotavljanje zanesljivih povezav prednostnim telefonskim številkam, npr. policije, vojske, nujne medicinske pomoči

posredováńje klíca -a -- s telekom. sprejem in prevezava klica, klicanje, vzpostavitev komunikacijske zveze, kar pri posredovalni

mizi oziroma na posredovalnem mestu ročno opravlja operater ali po določenem protokolu samodejna naprava

postája -e ž elektr. krajevno in prostorsko omejen del elektroenergetskega sistema, ki vključuje konce prenosnih ali razdelilnih vodov, električne stikalne in krmilne naprave, poslopja in transformatorje, navadno tudi zaščitne, varnostne in nadzorne naprave

postavítveni ukàz -ega -áza m elektr. ukaz, ki daljinsko prenese zahtevano stanje elementov elektroenergetskega sistema v vođeno postajo in se tam zapiše

postavljálnica -e ž prom. prostor, objekt ob železniški progi z napravami za postavljanje krenic in signalov

póstelja -e ž stroj. osnovni okvir stružnice, na katerega se montirajo vodila za drsenje sani za premikanje suporta, konjička

postópično oródje -ega -a s geod. orodje za merjenje dolžin in višinskih razlik v strmeh terenu, sestavljeno iz late razalke in late profilke

postròj -ôja m 1. stroj. naprave in stroji, ki sestavljajo strojno opremo tehničnega sistema za opravljanje razsežnejših in/ali zapletenih nalog Sp: postrojénje 2. elektr. sestav naprav in strojev, ki kot funkcionalna in funkcijska celota opravljajo določene naloge, npr. postroj za proizvodnjo električne energije

postrojénje -a s stroj. ☞ postròj (1)

postròj plínske elektrárne -ôja --- m elektr., stroj. postroj, ki obsega enoto za pripravo plina, plinsko turbino in električni generator z vsemi pomožnimi napravami in opremo

postulát -a m postavka, trditev, potrebna kot podlaga ali izhodišče določene teorije

posúkanje -a s tekst. sukanje več niti, pramenov

pošévna aksonometrija -e -e ž mat. aksonometrija, pri kateri vzporedni projekcni žarki oklepajo z risalno ravnino kot, različen od 90°

pošévna armatúra -e -e ž grad. zakrivljena armatura za prevzem strižnih napetosti, npr. v območju blizu podpore nosilca

pošévna projékcija -e -e ž mat. vzporedna projekcija, pri kateri padajo projekcni žarki na projekcijsko ravnino pod določenim kotom, kot parametra projekcije pa se namesto vpadnega kota projekcijskih žarkov navadno navajata zatezni kot in skrajševalno razmerje

pošévna razpetína -e -e ž elektr. razpetina, pri kateri pritrdilni točki električnega vodnika na dveh sosednjih podporah nista v isti višini

poševni kljúkasti sklòp s pravokótnim spáhom -ega -ega sklópa --- m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, izdelan kot poševni sklop tako, da je stična poševna ploskev iz dveh s pravokotnim zasekom ločenih delov, elementa se stakneta s pravokotnim ali poševnim spahom, med zoba se lahko vstavi zagozdi in elementa spojita s sornikoma

pošévni lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok z ležišči loka na različnih višinah in nagnjeno tetivo loka

pošévni mèt -ega méta m fiz. gibanje telesa, vrženega, izstreljenega v zrak v poševni smeri, njegovo gibanje je sestavljeno iz enakomernega gibanja v vodoravni smeri in enakomerno pospešenega v navpični smeri

pošévni sklòp s poševnim spáhom -ega sklópa --- m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. strešne lege, škarnika ali stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer vsaj spodnji del leži na podpori, tako da se dela na stikajočih se koncih poševno zarežeta, se stakneta, da se poševno zarezani ploskvi prilegata, poševni čeli stikata, in spojita s sorniki

pošévni sklòp z rávnim spáhom -ega sklópa --- m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. strešne lege, škarnika ali stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer vsaj spodnji del leži na podpori, izdelan tako, da se dela na stikajočih se koncih ravno zarežeta, se stakneta, da se odrezani ploskvi prilegata in ravni čeli dotikata, in spojita s sorniki

pošévni spàh -ega spáha m grad., les. spah pri podaljšanju elementa na trdni podpori, npr.

zidu, nosilcu, tramu, izdelan tako, da je vsak od povezanih delov poševno prečno odrezan, dela se nato stakneta in povežeta s spojko

pošévni ulèg -ega uléga **m** grad. lesna zveza odcepa, pri kateri se na stično stran sohe vreže prečni poševen utor, v katerega se vtakne poševno odrezan konec odcepa, soha in odcep se nato obojestransko spojeta s spojko **S:** ênkrat nágnjeni ulèg

pošévni vogálni sklòp -ega -ega sklòpa **m** grad., les. lesna vogalna zveza dveh elementov, pri kateri se konca elementov pravokotno stikata in sta do treh petin višine prečno poševno izrezana, da se izrezani površini prilagata, na sredini stika se elementa spojeta s klinom ali sornikom

pošévni zobník -ega -a **m** stroj. valjasti zobnik, npr. mehanskega prenosnika, s poševnim ozobjem, nagnjenim proti osi vrtenja, ki zagotavlja večjo nosilnost in mirnejši tek prenosnika

pošévno stréšno ôkno -ega -ega -a **s** grad. okno z ravno površino za osvetlitev in prezračevanje podstrešnih ali mansardnih prostorov, npr. mansardno okno, vgrajeno v poševno streho **PRIM.:** rávno stréšno ôkno

poškódba -e **ž** stroj. sprememba na napravi, stroju, ki je posledica obrabe, zloma, nepravilnega delovanja pogonske, krmilno-regulacijske opreme ali nepravilnega ravnanja z njo

póštni sklèp -ega sklèpa **m** ena ali več zaprtih poštnih vreč, pismarnic ali zabojnikov, ki se pošlje/jo drugi pošti, poštnemu centru

pót potí **ž** **1.** prom. povezava dveh točk po kopnem, vodi, zraku, po kateri se giblje predmet, človek, transportno sredstvo **2.** fiz. razdalja, ki jo telo prepotuje med gibanjem

potèg -éga **m** **1.** elektr. stanje stroja v trenutku prehoda iz mirovanja v delovanje **2.** met. sunkovit gib k sebi, npr. pri vlečenju žice, vlečenju žile pri kontinuirnem litju

potèk -éka **m** tok dogajanja, smer dogajanja, npr. pri procesu, delovni operaciji

poténca -e **ž** mat. zmnožek enakih faktorjev, npr. a^3 , izražen s potenčno osnovo, npr. a , in potenčnim eksponentom, npr. 3

potenciál -a **m** **1.** zmogljivost, sposobnost opravljanja dela, določenih nalog, izražena kot energija, obseg proizvodnje **2.** fiz. skalarno polje, količnik med potencialno energijo preskusnega telesa in njegovo maso oziroma nabojem, npr. električni potencial, gravitacijski potencial

potenciálna barièra -e -e **ž** fiz. vrh v potencialu, ki predstavlja znatno oviro prečkanju delcev, predvsem pri kvantni obravnavi prehoda elektronov **S:** elektr. potenciálni hríb

potenciálna energíja -e -e **ž** fiz. energija, ki jo ima telo ali sistem glede na zunanje polje sil, navadno glede na gravitacijsko polje, simbola V, E_p , merska enota joule

potenciálna jáma -e -e **ž** fiz. področje v okolici lokalnega minimuma energije

potenciálni hríb -ega -a **m** elektr. vrh v potencialu, ki predstavlja znatno oviro prečkanju delcev, predvsem pri kvantni obravnavi prehoda elektronov **S:** fiz. potenciálna barièra

potenciómèter -tra **m** elektr. električni upor z dvema skrajnima in enim drsnim kontaktom ali več stalnimi kontakti, navadno za odjem dela napetosti **PRIM.:** reostát

potenciométríčna analíza -e -e **ž** kem. ➔ potenciometríja

potenciometríja -e **ž** kem. volumetrična metoda kvantitativne analize, pri kateri se končna točka titracije določi z merjenjem potenciala na elektrodi, ki je skupaj z referenčno elektrodo potopljena v preiskovano raztopino **Sp:** potenciométríčna analíza

potencíranje -a **s** mat. množenje n enakih faktorjev, če je potenca n naravno število, ali posplošitev take operacije, če je potenca n realno ali kompleksno število

poténčna vrsta -e -e **ž** mat. neskončna vrsta, katere členi so produkti naraščajočih potenc argumenta x in konstant, ki so koeficienti vrste

poténčni eksponènt -ega -ènta **m** mat. število faktorjev pri potenciranju, če je eksponent naravno število, v splošnem je mogoče razširiti potenco na eksponente, ki so poljubna kompleksna števila

potézni tók -ega -a **m** elektr. največji ustaljeni efektivni tok, ki pri zagonu teče v elektromotor pri nazivni napetosti in frekvenci, ko elektromotor miruje v vseh svojih kotnih položajih

Potierova metoda -e -e [potjêjeva] **ž** elektr. način uporabe Potierovega trikotnika, ki se dobi pri kratkem stiku, za pretvorbo statorskih tokov v rotorski vzbujalni tok

Potierova reaktanca -e -e [potjêjeva] **ž** elektr. reaktanca, ki upošteva razsipanje vzbujalnega navitja pri preobremenitvi in pri prevzbujanju, s katero se nadomesti reaktanca razsipanja pri računanju vzbujanja pri obremenitvi po Potierovi metodi

Potierov trikotnik -ega -a [potjêjev] **m** elektr. po ameriškem standardu trikotnik v kazalčnem diagramu električnih tokov in električnih napetosti obremenjenega sinhronskega generatorja za ugotavljanje potrebnega vzbujalnega toka z upoštevanjem magnetnega nasičenja električnega stroja

potisna klóp -e klopí **ž** met. manjši stroj za izdelovanje nevarjenih cevi srednjih premerov tako, da se votel surovec z dnom s silo potisne skozi votlico

potisna naprava -e -e **ž** 1. stroj. naprava na obdelovalnem stroju ali v sestavu strežne naprave za premočrtno podajanje obdelovanca ali orodja s potiskanjem, npr. z vijačnim mehanizmom, delovnim valjem 2. stroj. naprava za transport obdelovanca, predmeta s potiskanjem, npr. v potisni peči

potisna péč -e pečí **ž** met. dolga segrevalna peč, skozi katero potisna naprava potiska predmete od vhoda do izhoda skozi cone z različnimi temperaturami

potisni bàt -ega bàta **m** bat za potiskanje delov, sipkega materiala ali taline pri strežnih napravah ali strojih za preoblikovanje

potómec -mca **m** fiz., kem. produkt radioaktivnega razpada radioaktivnega izotopa

potópna črpálka -e -e **ž** stroj. črpalka, ki deluje potopljena v delovni fluid in ima sesalno

odprtino pod gladino fluida, npr. hidravlična črpalka, drenažna črpalka **PRIM.:** globinska črpalka

potópna tuljávica -e -e **ž** elektr., stroj. elektromehanski pretvornik s premočrtno gibljivo tuljavico v polju trajnega magneta, ki v odvisnosti od vkrmilnega električnega toka povzroča sorazmerno silo ali pomik, uporablja se npr. kot vkrmilnik pri elektrohidravličnem ali elektropnevmatičnem servoventilu ali v precizijskih tehtnicah za merjenje mase od nekaj mg do nekaj kg z merilno točnostjo do 10^{-6}
Sp: gibljíva tuljávica

potópni bàt -ega bàta **m** stroj. bat enosmernega delovnega valja v obliki batnice brez posebnega bata, z vodikom in tesnilom v pokrovu valja
Sp: plúnžer, pogrézni bàt

potópni eléktrični grélnik -ega -ega -a **m** samostojni električni grelnik vode s potopnim grelom, ki se za segrevanje potopi v vodo in po končanem segretju zopet dvigne iz vode

potópni vibrátor -ega -ja **m** grad. vibrator, pri katerem se za zgostitev betona vibratorska igla potaplja v svežo betonsko mešanico **S:** pálični vibrátor

potópno alumínjenje -ega -a **s** met. aluminjenje s potapljanjem jeklenih predmetov v staljeni aluminij **Sp:** omakálno alumínjenje

potópno bárvanje -ega -a **s** barvanje materialov, npr. papirja, pločevine in izdelkov, s potapljanjem v barvalno kopel **Sp:** bárvanje s potápljanjem

potópno cíkanje -ega -a **s** kem. teh., met. ☞ vróče cíkanje

potópno grélo -ega -a **s** grelo z uporabno grelno žico v neprepustno zaprti kovinski, keramični cevi ali cevi iz kremenovega stekla za segrevanje tekočin

potópno lótanje -ega -a **s** stroj. lotanje več mest hkrati, npr. elektronskih komponent v tiskanih vezjih, s potapljanjem v kopel z raztaljenim lotom, pri čemer morajo biti ostale površine predmeta zaščitene z masko, ki se po končanem lotanju odstrani **S:** potópno spájkanje

potóпно spájkanje -ega -a s stroj. spajkanje več mest hkrati, npr elektronskih komponent v tiskanih vezjih, s potapljanjem v kopel z raztaljeno spajko, pri čemer morajo biti ostale površine predmeta zaščitene z masko, ki se po končanem spajkanju odstrani **S**: potóпно lótanje

potoválna hitróst -e -i ž prom. povprečna hitrost vozila med dvema točkama poti z upoštevanjem vmesnih postankov **PRIM.:** povprečna hitróst

potoválnje kontáktneга materiála -a --- s elektr. odnašanje kontaktneга materiala zaradi lokalneга obloka in uparjanja kovine pri razklenitvi kontakta ali zaradi različnih standardnih elektrodnih potencialov kovin pri električnem kontaktu

potrdílnik -a m elektr. indikator za določen položaj kontakta, lučka ali priprava za daljinsko kazanje, ki potrdi, da je naprava v zahtevanem položaju

potrdílno stikálo -ega -a s elektr. indikator za potrditev stanja stikala, ki pokaže razliko med dejanskim in prikazanim stanjem stikala

potrès -ésa m naravni pojav, pri katerem pride v Zemljini skorji do nenadne sprostitve napetosti in posledično do premikanja Zemljinih plošč, kar povzroči sunkovito nihanje tal

potrésni spékter odzíva -ega -tra -- m grad. spekter, ki prikazuje maksimalen odziv konstrukcije, predstavljene s sistemom z eno prostostno stopnjo, na potresno gibanje tal v odvisnosti od lastne nihajne dobe in dušenja v konstrukciji

potresomér -a m fiz. ☞ seizmográf

potujúči vál -ega -a m elektr. val, ki se širi skozi lokalno homogen medij z zanj značilno hitrostjo

poudárjeni tísk -ega -a m graf. tisk z drugo različico pisave, npr. krepko, kurzivno, ali v drugi barvi, npr. v rdeči, da izstopa iz besedila **PRIM.:** krèpki tísk

Pourbaixov diagráм -ega -a [purbêjev] m kem., met. diagram, ki kaže odvisnost elektrodneга potenciala od pH in termodinamično stabilne faze vodnih raztopin **S**: diagráм potenciál-pH

povečeválno stéklo -ega -a s fiz. leča z veliko lomnostjo, ki predmet med goriščem in lečo preslika v večjo, a bolj oddaljeno sliko, ostrejšo za oko **PRIM.:** lúpa

povêljniški móst -ega mostú m dvignjen prostor na plovilu, ladji z dobro preglednostjo in potrebno navigacijsko opremo, s krmilno napravo in ladijskim strojnim telegrafom, od koder poveljnik ali navigacijski častnik vodi ladjo **PRIM.:** krmárnica

povès -ésa m navpična razdalja med zveznico podpor, obesišč in osjo nosilca, kabla, žice, ki se povesijo zaradi lastne teže in morebitne dodatne obremenitve

povézanost -i ž mat. topološka opredelitev povezave delov mnogoterosti med seboj

povézje -a s grad. osnovni nosilni konstrukcijski element ostrešja, sestavljen iz veznika, soh, opor, razpirač, goltnika, klešč, škarnika, ki v prečni smeri veže streho na okoli 4-metrskih razmikih

povézje brez lége -a --- s grad., les. povezje za razpetino ostrešja do 5 m, sestavljeno iz po dveh škarnikov, povezanih v slemenu s škarjastim čepom, spono ali pribitih na slemensko desko in postavljenih na stropnik ali na zidu položen veznik **S**: škárjasto povézje

povézje s sleménsko légo -a --- s grad., les. povezje, sestavljeno iz po dveh topo prirezanih škarnikov, pri enokapnicah iz enega škarnika, ki sta položena in pribita na kapno in slemensko lego, podprto s sohami in na razmikih do 4 m okrepljeno z ročico

povézje s trapézniм vešáloм -a --- s grad., les. povezje za razpetino 8–13 m, sestavljeno iz po dveh topo prirezanih škarnikov, v slemenu spojenih s škarjastim čepom in pribitih na kapno gredo, ki leži na glavi veznika, in na srednjo strešno lego, obe sta podprti s trapezni-ma vešaloma in okrepljeni z ročicama

povézje s trikotnim vešalom -a --- s

grad., les. povezje za razpetino do 8 m, sestavljeno iz po dveh topo prirezanih škarnikov, pribitih na kapno gredo, ki leži na glavi veznika, in na slemensko lego, podprto s trikotnim vešalom in okrepjeno z ročico

povézje z vmesno légo -a --- s grad., les.

povezje za razpetino ostrejša do 20 m, sestavljeno iz po dveh škarnikov, pri enokapnicah iz enega škarnika, povezanih v slemenu s škarjastim čepom, položenih in pribitih na kapno in vmesno lego, podprto s sohami na razmiku do 4 m, vsi elementi so s kleščami povezani pod vmesno lego

povezoválna plôšča -e -e ž elektr. stikalna

plošča s priključki naprav, ki omogočajo križno priključevanje

povezovální vòd -ega vòda m elektr. nadzemni vod, ki povezuje dve elektroenergetski omrežji

povpraševální signál -ega -a m elektr. signal, ki ga pošlje zemeljska postaja letalu, satelitu, da ga prepozna

povpraševální ukáz -ega -áza m elektr. ukaz, s katerim se zahteva prenos informacij iz ene ali več električnih postaj

povpréčjenje -a s postopek ugotavljanja povprečne vrednosti, npr. povprečne vrednosti velikosti

povpréčje -a s mat. številski podatek kot mera za določanje srednje vrednosti končnega nabora številskih podatkov

povpréčna gostôta -e -e ž količnik mase zmesi in prostornine, ki jo zavzema

povpréčna hitróst -e -i ž prom. količnik prevožene razdalje in zanjo porabljenega časa
Sp: srédnja vòzna hitróst **PRIM.:** potovalna hitróst

povpréčna prôsta pót -e -e potí ž fiz.

povprečna razdalja, ki jo prepotuje gibajoči se delec v plinu ali v plazmi, npr. atom, molekula, foton, med dvema trkoma

povpréčni sónčni čas -ega -ega časa m astr. teoretični sončni čas, kot bi ga kazala sončna

ura, če bi Zemlja enakomerno krožila okrog Sonca in bi bila njena os vrtenja pravokotna na ekliptiko **PRIM.:** časovna enáčba

povpréčni sónčni čas na Greenwichu -ega

-ega časa --- [gríníču] m astr. povprečni sončni čas na dogovorjenem izhodiščnem meridianu, ki poteka skozi astronomski observatorij Greenwich **K:** GMT

povratna informácija -e -e ž elektr. informacija za preveritev, ali se je ukaz izvedel

povratna móč -e móčí ž elektr. električna moč, ki teče nazaj v generator in je navadno škodljiva zanj, ker ga skuša poganjati, pri čemer ga lahko okvari

povratna napétost -e -i ž 1. elektr. električna napetost na sponkah stikalnega aparata po prekinitvi toka 2. elektr. električna napetost, ki se po prekinitvi toka pojavi na priključnih polih varovalke

povratna zánka -e -e ž elektr., stroj. ➞ povratna zvéza

povratna zvéza -e -e ž elektr., stroj. povezava reguliranega sistema od izhoda na vhod **Sp:** povratna zánka

povratní eléktrični tók -ega -ega -a m elektr. električni tok, ki teče v nasprotni smeri od predvidene in lahko povzroči poškodbo ali uničenje naprave

povratní filter -ega -tra m stroj. oljni filter za vgradnjo v povratni vod hidravlične naprave

povratní gíb -ega -a m stroj. pot povratka delovne ali krmilne sestavine, naprave v izhodiščno lego, položaj

povratní glás -ega glasú m telekom. del glasu iz pogovorki, ki se iz mikrofona in diferencialnega transformatorja vrne v slušalko

povratní preskòk -ega -òka m elektr. preskok med ozemljenimi deli in linijskim vodnikom kot posledica udara strele v element elektroenergetskega omrežja, ki je navadno na potencialu Zemlje

povrtni vodnik -ega -a m elektr. električni vodnik za povratek električnega toka k izvoru, npr. kovinska napeljava v zemlji, prevodna zemlja, tirnice

povrtni vžig -ega -a m elektr. ☞ ponovni vžig

povrtni vžig oblóka -ega -a -- m elektr. ponovni vžig oblóka, če se električna napetost med elektrodama poveča, razdalja med elektrodama skrajša ali se zmanjša količina inertnega plina

povrtno enolíčna fúnkcija -- -e -e ž mat. funkcija, katere inverzna funkcija je tudi enolíčna

povrtno enolíčna preslikáva -- -e -e ž mat. ☞ injékcija

povrtno stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki se po koncu delovanja ali po prenehanju zunanje sile vrne v začetni položaj **PRIM.**: énosmérno méjno stikálo

površína -e ž **1.** zunanji del predmeta, npr. nosilca, ali tal **PRIM.**: plóškev, plóščina **2.** met., kem. ploskev, ki loči fazna območja, npr. trdno in tekoče ali tekoče in plinasto, v ternarnih faznih diagramih **3.** mat. skupna ploščina vseh ploskev, ki omejujejo geometrijsko telo, npr. površina kocke **PRIM.**: plóškev

površína líkvidus -e -- ž met. praviloma izbočena površina, ki v ternarnem faznem diagramu označuje mejo, nad katero snov pri segrevanju v celoti preide v tekoče agregatno stanje

površína sólídus -e -- ž met. praviloma usločena površina, ki v ternarnem faznem diagramu označuje mejo, pod katero snov pri ohlajanju v celoti preide v trdno agregatno stanje

površína telésa -e -- ž **1.** mat. ploskev ali skupina ploskev, s katero je omejen prostor, ki ga zavzema telo **2.** mat. ploščina vseh ploskev, s katero je omejen prostor, ki ga zavzema telo

površína zbirálnika -e -- ž grad. vodna ploskev pri določeni koti zajezitve v zbiralniku

površínska energíja -e -e ž fiz. energija, s katero je površinska plast z medmolekulskimi silami vezana na notranjost, zmnožek površinske napetosti in površine **PRIM.**: površinska napétost

površínska gostóta -e -e ž **1.** zvezna porazdelitev snovi po ploskvi, količnik mase snovi in ploščine, simbol ρ_A , merska enota kilogram na kvadratni meter **S**: površinska másna gostóta **2.** količnik mase tekstila in njegove ploščine, merska enota gram na kvadratni meter **Sp**: gramatúra **3.** količnik mase in ploščine papirja, kartona in lepenke, ki se izraža v gramih na kvadratni meter, npr. površinska gostota navadnega pisarniškega papirja 80 g/m² **Sp**: gramatúra

površínska gostóta elektríne -e -e -- ž elektr. ☞ fiz. gostóta površinskega nabója

površínska gostóta nabója -e -e -- ž fiz. količnik površinsko porazdeljenega električnega naboja in ploščine, ki se izraža kot razlika električnega potenciala med zunanjo in notranjo stranjo površine, simbol ρ_A , merska enota coulomb na kvadratni meter **S**: gostóta površinskega nabója **Sp**: elektr. površinska gostóta elektríne

površínska másna gostóta -e -e -e ž zvezna porazdelitev snovi po ploskvi, količnik mase snovi in ploščine, simbol ρ_A , merska enota kilogram na kvadratni meter **S**: površinska gostóta (1)

površínska napáka -e -e ž met. nepravilnost na površini kovinskega izdelka, ulitka, npr. zvar v hladnem

površínska napétost -e -i ž fiz. količnik sile, s katero se iz tekočine izvleče prečka, vzporedna z gladino, in dvojne dolžine te prečke, simbol γ , merska enota newton na meter **PRIM.**: površinska energíja

površínska téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava lastnosti površin materialov, npr. hrapavost, trdoto, njihovo utrjevanje, obdelavo, npr. zaščito pred korozijo

površínska vóda -e -e ž voda na zemeljskem površju, npr. potok, reka, jezero, morje

površínska zaščíta -e -e ž prevleka na površini predmetov, ki preprečuje ali upočasni korozijo in obrabo, npr. barvni premazi, galvanske prevleke, oksidna plast

površínski kòp -ega kópa **m** rud. kopanje, npr. peska, na površini zemlje **PRIM.:** dnévni kòp

površínsko aktívna snòv -- -e snóví ž kem. sredstvo, ki olajša omočljivost, emulgiranje z zmanjšanjem površinske napetosti tekočin, npr. detergent, milo, emulgator, omočilo **S:** tenzíd **Sp:** surfaktánt **PRIM.:** mílo (1)

površínsko delovíšče -ega -a **s** rud. delovíšče na dnevnem kopu

površínsko kaljénje -ega -a **s** **1.** met. kaljenje, pri katerem se površina obdelovanca segreje na temperaturo avstenitizacije z acetilen-kisikovim plamenom ali indukcijsko, nato se obdelovanec zelo hitro ohladi **2.** met. kaljenje, pri katerem se površina obdelovanca najprej naogljíči in segreje na temperaturo avstenitizacije, nato se obdelovanec zelo hitro ohladi v kalilnem sredstvu

površje -a **s** zunanji, vrhnji del Zemlje, ki zajema relief in njegove značilnosti

povrtálo -a **s** stroj. fiksno ali nastavljivo orodje za povrtavanje

povrtávanje -a **s** stroj. dodelava luknje na dokončno obliko in mero, glajenje površine in doseganje zahtevane tolerance **PRIM.:** vrtanje (1)

Poyntingov véktor -ega -ja [pòjntingov] **m** fiz. vektor v smeri razširjanja elektromagnetnega valovanja, ki predstavlja gostoto energijskega toka valovanja

pozícija -e ž ☞ položáj

pozícijska lúč -e lúčí ž **1.** prom. signalna lúč na vozilu, ki spredaj ali zadaj označuje njegov položaj, velikost **2.** prom. signalna lúč na plovilu, ki kaže njegov položaj, profil in smer plovbe **S:** navigácijska lúč

pozicioníranje -a **s** **1.** ugotavljanje položaja, npr. točke na zemlji, letala v zraku **2.** umeščanje

česa na določeno mesto, npr. spletne strani na internet

pozídnica -e ž grad. vodoraven konstrukcijski element, tram, ki leži na zunanjem zidu ali zidni vezi

póзитivna armatúra -e -e ž grad. armatura ob spodnjem delu nosilca ali plošče za prevzemanje nateznih sil, ki nastopijo zaradi pozitivnih momentov **S:** spódnja armatúra

póзитivna dioptríja -e -e ž fiz. dioptrija, izražena s pozitivnim številom, kadar se žarki vpadnega snopa žarkov, ki padajo na lečo, zrcalo, po prehodu usmerijo v točko na goriščni ravnini

póзитivna elektróda -e -e ž **1.** elektr. elektroda, ki lahko oddaja nosilce pozitivnega naboja v medij z nižjo prevodnostjo ali sprejema nosilce negativnega naboja iz njega **S:** anóda (1) **2.** kem. elektroda v elektrolizni celici, na kateri poteka oksidacija **S:** anóda (2) **3.** kem. elektroda v galvanskem členu, na kateri poteka redukcija **S:** katóda (3)

póзитivna komponênta -e -e ž elektr. simetrična komponenta fazorjev toka in napetosti, ki velja za simetrični in nesimetrični trifazni sistem in se vrti v smeri vrtenja rotorjev generatorjev

póзитivna povrátna zvéza -e -e -e ž elektr., stroj. povratna zveza, pri kateri se izhodni signal vrne na vhod v fazi z vhodnim signalom, npr. v frekvenčnem generatorju **PRIM.:** négativna povrátna zvéza

póзитivna smér vrténja -e smerí -- ž mat. vrtenje od abscise proti ordinati v nasprotni smeri urnih kazalcev

póзитivna smér vrténja rótorjev -e smerí -- -- ž elektr. smer vrtenja rotorjev generatorjev v elektroenergetskem omrežju v smeri urnih kazalcev

póзитivna spónka -e -e ž elektr. sponka, od katere pri polnjenju, npr. električnega akumulatorja, baterijskega člana, teče električni tok skozi električni tokokrog

póztivni momènt -ega -ênta **m** grad. moment zaradi lastne teže prostoležečega ali kontinuirnega nosilca, ki povzroči nateg v polju nosilca na njegovi spodnji strani

póztivni pól -ega -a **m** **1.** elektr. pol, iz katerega po dogovoru teče električni tok **2.** fiz. pol, iz katerega po dogovoru izstopajo silnice električnega polja

póztivni pól bateríje -ega -a -- **m** elektr. prevodni del akumulatorske baterije za priključitev zunanjega električnega tokokroga na pozitivno elektrodo člena

póztivni pól galvánskega člèna -ega -a -- -- **m** elektr. prevodni del galvanskega člèna za priključitev zunanjega električnega tokokroga na pozitivno elektrodo galvanskega člèna

póztivni sistém napétosti -ega -a -- **m** elektr. sistem trifaznih komponent napetosti v simetričnih komponentah, ki se vrtijo v pozitivni smeri vrtenja napetosti elektroenergetskega omrežja

póztivni sistém tóka -ega -a -- **m** elektr. sistem trifaznih komponent električnega toka v simetričnih komponentah, ki se vrtijo v pozitivni smeri vrtenja napetosti elektroenergetskega omrežja

póztivni temperatúrni koeficiènt -ega -ega -ênta **m** elektr. temperaturni koeficient snovi, katere upornost raste s temperaturo **K**: PTK

póztivno definítna matríka -- -e -e ž **mat.** matrika, ki ima vse lastne vrednosti pozitivne

póztivno definítni funkcionál -- -ega -a **m** mat. funkcional, ki ima vedno pozitivno vrednost

póztivno prekrítje -ega -a **s** stroj. prekritje, npr. pri batnem krmilnem ventilu, ko je krmilno polje širše od krmilne odprtine, kanala **PRIM.:** négativno prekrítje, ničelno prekrítje

póztivno zaporédje -ega -a **s** elektr. trifazne komponente v simetričnih komponentah električnega sinusnega toka ali napetosti, ki se vrtijo v smeri vrtenja napetosti elektroenergetskega omrežja

póztitrón -a **m** fiz. antidelec elektrona

póztívni signál -ega -a **m** telekom. ☞ klíčni signál

póztívno signálni generátor -ega -ja **m** **1.** telekom. elektronsko vezje, ki proizvaja pozivne signale **2.** elektr., telekom. generator izmenične napetosti v ročnem, prenosnem telefonu za začetek telefonskega klica

pozlačévánje -a **s** mehansko nanašanje zlate pene na predmete za polepšanje videza, npr. kipov, štukatur **S:** zlaténje (2) **PRIM.:** zlaténje

požárna cév -e céví ž ☞ protipožárni vòd

požárna pregráda -e -e ž **1.** elektr., grad. zid med celicama, prostoroma, npr. v transformatorski postaji, zgradbi, vozilu, rudniku, ki omejuje razširjanje požara, vročine in s tem porušitev strukture **S:** požárni zíd (1) **2.** telekom. funkcijska enota elektronskega komunikacijskega omrežja, ki pri posredovanju prometa iz zunanjega omrežja ščiti zasebno omrežje ali notranje omrežje organizacije pred nepooblaščenim dostopom **S:** požárni zíd (2)

požárni bazén -ega -a **m** hranilnik vode za gašenje požarov

požárni vòd -ega vóda **m** vodovodna napeljava, namenjena za gašenje požara **S:** protipožárni vòd

požárni zíd -ega -a **m** **1.** elektr., grad. zid med celicama, prostoroma, npr. v transformatorski postaji, zgradbi, vozilu, rudniku, ki omejuje razširjanje požara, vročine in s tem porušitev strukture **S:** požárna pregráda (1) **2.** telekom. funkcijska enota elektronskega komunikacijskega omrežja, ki pri posredovanju prometa iz zunanjega omrežja ščiti zasebno omrežje ali notranje omrežje organizacije pred nepooblaščenim dostopom **S:** požárna pregráda (2)

PP PP-ja in -- [pepé pepéja] **m** krat. kem. ☞ póli-propén

PQ-vozlíšče -a [pé kú] **s** elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju z vnaprej določenima delovno obremenitvijo in jalovo obremenitvijo

práfáktor -ja **m** mat. vsako praštevilo, ki nastopa kot faktor v faktorizaciji naravnih števil

pràg prága **m 1.** grad. stavbni element, sidran na trdno podlago, temelj, ploščo, na katerega se z lesno zvezo vsadijo sohe, stebrički, diagonalne opore **2.** grad. potopljena zgradba čez reko za uravnavanje gorvodne gladine **3.** grad. vodoravno ležišče, npr. zapornice **4.** vrednost veličine, pri kateri pride do hitre, bistvene spremembe, npr. prag občutljivosti, prag valovne dolžine, napetostni prag, prag zaznavala merilnika ali krmilnika

pràg občutljivosti prága -- **m** najmanjša vrednost veličine, ki jo zazna zaznavalo

pràg zapornice prága -- **m** grad. ležišče zapornice, izdelano iz lesa, kamna, betona ali kovine na dnu odprtine v konstrukciji

pràh prahú **m** zelo drobni delci s premerom manjšim od 0,01 mm

pràktnična geodezija -e -e ž ☞ nižja geodezija

pràlna sóda -e -e ž kem. kristalohidrat natrijevega karbonata, $\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$, ki se uporablja za pranje **S:** kristalna sóda

pràlnik -a **m** industrijska pralna naprava, npr. pralnik plinov

pràlnik plínov -a -- **m** kem. teh. naprava za čiščenje plinov s protitokom tekočine, ki kemično in/ali mehansko odstrani določene sestavine iz plina, uporablja se npr. za čiščenje dimnih plinov z razžvepljevanjem in razpraševanjem **Sp:** izpirálnik **PRIM.:** izpirálna kolóna

pràmen praména **m 1.** tekst. rahlo vita linijska tekstilna tvorba z izravnanimi vlakni **2.** stroj. dolg skupek žic, izdelan z vitjem

praménasti vodník -ega -a **m** elektr. električni vodnik iz več vzdolžno vitih žic, ki zagotavljajo veliko prepogibno trdnost in zvijavost **PRIM.:** ploščáti kábel

praménsko rúno -ega -a **s** tekst. združení prameni pred postopkom česanja

prámodél -a **m** met. prvi natančen model ulitka kot osnova za serijsko izdelavo modelov **S:** mátični modél

Prandtova cév -e céví [prántlova] ž zaznavalo zastojnega tlaka v merilniku toka ali pretoka

fluida v cevi, kanalu ali hitrosti telesa v fluidu, npr. ladje, letala **PRIM.:** Pitotova cév

Prandtlovo števílo -ega -a [prántlovo] **s** fiz. značilno število, ki se uporablja pri prenosu toplote, količnik difuzivnosti gibalne količine, ki je kinematična viskoznost, in toplotne difuzivnosti, simbol *Pr* **PRIM.:** Schmidtovo števílo

práni betón -ega -a **m** grad. beton, katerega površina se v času vezanja izpira z vodo, da postanejo zrna agregata vidna

práoblikováñje -a **s** oblikovanje prvotne oblike materiala, npr. litje, kovanje, pihanje plastike, stekla

práséváñje -a **s** astr. sevanje črnega telesa s temperaturo 2,7 K, ki napolnjuje vesolje

prástròj -stròja **m** stroj. prvotna, najstarejša izvedba stroja, npr. klin, vzvod, kolo, škripec **Sp:** enostávni stròj

prášek za cementíranje -ška -- -- **m** met. ☞ trdno cementírno srédstvo

prášna metalurgija -e -e ž ☞ metalurgija prahòv

prášno cementíranje -ega -a **s** met. cementiranje s trdnim cementirnim sredstvom

práštevílo -a **s** mat. celo število, ki ima razen samega sebe le še enoto za prafaktor

práva anomalija -e -e ž mat. kot med veliko polosjo elipse v smeri perigeja in zveznico točke na obodu elipse z goriščem elipse

práva gostòta -e -e ž količnik mase sipke snovi in njene prostornine brez upoštevanja vmesnih praznin **Sp:** resnična gostòta

práva vrédnost veličíne -e -i -- ž vrednost, ki je pripisana določeni veličini in ustreza njeni definiciji **Sp:** resnična vrédnost veličíne

pravílni věčkótnik -ega -a **m** mat. večkotnik, ki ima vse stranice in kote enake, npr. enakostranični trikotnik, kvadrat, pravilni petkotnik **S:** enakokótni věčkótnik

pravílno delováñje zaščíte -ega -a -- **s** elektr. sprožitev izklopnih signalov ali ukazov, ki jih

pravilnost instrumênta

na predviden naèin sproži zaščita kot odziv na okvaro ali na drugo nenormalnost v elektroenergetskem sistemu

pravilnost instrumênta -i -- $\dot{z}$ elektr. ujemanje povpreène vrednosti neskonènega števila ponovitev izmerjene vrednosti velièine z referenèno vrednostjo velièine

pravilnost merilnika -i -- $\dot{z}$ lastnost merilnika, ki združuje njegovo pravilnost in natanènost

pravilnostna razpredêlnica -e -e $\dot{z}$ elektr., stroj. tabela rezultatov logiène funkcije, npr. konjunkcije, disjunkcije ali negacije za eno ali veè logiènih spremenljivk **S:** pravilnostna tabêla **Sp:** lôgièna tabêla, resniènostna tabêla

pravilnostna tabêla -e -e $\dot{z}$ elektr., stroj. tabela rezultatov logiène funkcije, npr. konjunkcije, disjunkcije ali negacije za eno ali veè logiènih spremenljivk **S:** pravilnostna razpredêlnica **Sp:** lôgièna tabêla, resniènostna tabêla

pravilo -a s besedno ali matematièno izražena zakonitost fizikalnega ali kemijskega pojava, ki doloèa potek procesa, npr. obdelave, merjenja

pravilo dêsne rôke -a --- **s 1.** fiz., mat. pravilo za ugotavljanje smeri vektorja kotne hitrosti ali vektorskega produkta, po katerem je smer kotne hitrosti ali produkta v smeri palca desne roke, èe se ostali prsti ovijajo okoli telesa v smeri gibanja površine telesa ali v smeri vrtenja prvega vektorja v drugega **2.** elektr. pravilo za ugotavljanje smeri silnic magnetnega polja okoli ravnega vodnika, ki kažejo v smeri prstov desne roke, èe palec kaže v smeri toka

pravilo lêve rôke -a --- **s** elektr. pravilo za ugotavljanje smeri vektorskega produkta, po katerem ta kaže v smeri sredinca, prvi vektor v smeri kazalca in drugi vektor v smeri palca leve roke, npr. palec kaže smer sile na vodnik, po katerem teèe elektrièni tok, kazalec smer silnic magnetnega polja in sredinec smer toka **Sp:** Flêmingovo pravilo

prâvi obòk -ega -òka **m** grad. obok iz pokonèno ali na rob postavljenih opek v polkrožnem loku ali iz za to posebej obdelanih, navadno

rahlo klinasto ali radialno klesanih kamnov s centralno razporejenimi stiki

pravokòtna aksonometrija -e -e $\dot{z}$ mat. aksonometrija, pri kateri je projekcija na risalno ravnino pravokotna in vzporedni Źarki oklepajo z njo kot 90° **Sp:** normálna aksonometrija, ortogonálna aksonometrija

pravokòtna eléktrièna napétost -e -e -i $\dot{z}$ elektr. elektrièna napetost, katere èasovni potek ima obliko pravokotnikov, ki se periodièno ponavljajo z doloèeno frekvenco

pravokòtna nataknièev -e -tve $\dot{z}$ grad., les. nataknièev, pri kateri se v rob spodnjega elementa vreže pravokoten utor, v katerega se vtakne zgornji element

pravokòtna projékcija -e -e $\dot{z}$ mat. projekcija za predstavljanje prostorskih tvorb v ravnini, pri kateri so vzporedni projicirni Źarki pravokotni na to projekcijsko ravnino

pravokòtne koordináte -ih -át $\dot{z}$ mn. mat. koordinate, pri katerih se krivulje ali ploskve konstantnih koordinat sekajo pod pravim kotom, npr. kartezièni koordinati, eliptiène koordinate, cilindriène koordinate, krogelne koordinate, polarne koordinate

pravokòtnica -e $\dot{z}$ mat. premica, pravokotna na drugo premico, ravnino **S:** normála (1)

pravokòtni dvókòtnik -ega -a **m** mat. del površja krogle, omejen z dvema velikima med seboj pravokotnima polkroŹnicama **PRIM.:** sfêrni dvókòtnik

pravokòtni impúlz -ega -a **m** elektr. impulz s èasovnim potekom v obliki pravokotnika

pravokòtni konékto -ega -ja **m** elektr. konektor s kontaktnim poljem v obliki pravokotnika, npr. pri vtiènih enotah

pravokòtni koordinátni systém -ega -ega -a **m** mat. koordinatni sistem, v katerem se koordinatne ploskve ali krivulje sekajo pod pravim kotom

pravokòtni navòj -ega -òja **m** stroj. navoj z vijaènico pravokotnega prereza

pravokótni priklòp -ega -ópa *m* grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu prečno izdelava pravokoten utor, globok do polovice višine elementa, in na stičnem koncu priklonnega elementa enako globok utor, po dolžini enak širini primarnega elementa, priklonni element se vstavi v utor na primarnem elementu, na sredini stika se elementa spojita s klinom ali sornikom

pravokótni vogálni spàh -ega -ega spáha *m* grad., les. spah pri vogalni zvezi dveh elementov, pri katerem se njuna konca pravokotno stikata in navadno spojita z diagonalno spojko

právo oblikóvno števílo -ega -ega -a *s* gozd. količnik prostornine debela in prostornine enako visokega valja, ki ima enak premer kot deblo pri 1/10 svoje višine

prazeodím -a *m* kem. element iz skupine lantanoidov, uporablja se v zlitinah z magnezijem za letalske motorje, za rumeno obarvana stekla in emajle, skupaj z neodimom kot sestavina stekla za zaščitna očala varilcev in steklopihačev, kot katalizator, simbol Pr

praznílni čas -ega čása *m* elektr. čas, potreben, da odteče naboj iz kondenzatorja

praznílni preskús bateríje -ega -a -- *m* elektr. preskus koristne, uporabljive delovne energije baterije z merjenjem časa do popolne izpraznitve s predpisanim praznilnim tokom, npr. 25 A

praznílni tók -ega -a *m* elektr. električni tok, ki teče iz električnega akumulatorja, ko je nanj priključen porabnik

praznína -e *ž* met. mesto v kristalni mreži, kjer manjka osnovni gradnik

praznítev -tve *ž* grad. razlika med višino gladine normalne zajeze in nižjo vodno gladino v zbiralniku v določenem času izpuščanja vode

práznnenje eléktričnega akumulátorja -a -- -- *s* elektr. pretvarjanje kemijske energije akumulatorja v električno, ko se nanj priključi porabnik

práznnenje kondenzátorja -a -- *s* elektr. odtekanje električnega naboja iz kondenzator-

ja, kadar je med ploščama kondenzatorja vzpostavljena prevodna pot ali ko je nanj priključen porabnik

práženje -a *s* met. segrevanje navadno sulfidnih rud z zrakom, pri čemer se sulfidi oksidirajo v ustrezne okside **Sp**: oksidacijsko práženje

prebijáč -a *m* stroj. ☞ prebijálo

prebijálna trdnost -e -i *ž* meh., stroj. odpornost materiala proti prebijalnemu rezanju, odvisna od premera pestiča in matrice, njunega ohlapa in strižne trdnosti preskušane materiala **PRIM.**: prebójna trdnost (3)

prebijálnik -a *m* stroj. stroj za prebijanje, štancanje pločevine **PRIM.**: luknjálnik (2)

prebijálo -a *s* stroj. valjasto orodje s polnim ali votlim rezilom za prebijanje, luknjanje pločevine **Sp**: prebijáč **PRIM.**: luknjálo

prebijanje -a *s* stroj. postopek rezanja luknje v pločevino, plastično folijo, papir s pestičem, prebijalom skozi matrico

prebòd -òda *m* met. izpust taline iz peči, npr. plavža, kupolke, s prebijanjem čepa v izpustni odprtini

prebódna odprtína -e -e *ž* met. odprtina peči, npr. kupolke, plavža, ki se za izpuščanje taline prebije z drogom

prebódni dróg za kúpolkó -ega -a -- -- *m* met. drog za prebijanje prebodne odprtine kupolke pri izlivanju taline

prebódni konéktor -ega -ja *m* elektr. konektor, pri katerem je električni kontakt z vodnikom izveden z nožastimi kovinskimi zobmi, ki prebodejo izolacijo kableske žile

prebódni kontákt -ega -a *m* elektr. kontakt v obliki kovinskega zoba v priključnem delu stikala, konektorja, vtiča, vtičnice, ki ustvari stik z električnim vodnikom, žilo električnega kabla s prebodom njegove izolacije

prebójna napétost -e -i *ž* elektr. napetost, pri kateri pride do preboja dielektrika pri predpisanih preskusnih pogojih ali uporabi **Sp**: porúšna napétost (2)

prebójna napétost dióde

prebójna napétost dióde -e -i -- ž elektr. najnižja zaporna napetost na PN-spoju, ki povzroči, da začne dioda prevajati v zaporni smeri

prebójna napétost izolátorja -e -i -- ž elektr. najvišja napetost, ki v določenem delu izolatorja s prebojem povzroči, da postane električno prevoden

prebójna razelektritev -e -tve ž elektr. razelektritev ob preboju dielektrika

prebójna trdnost -e -i ž **1.** elektr., fiz. največja jakost električnega polja v snovi, pri kateri še ne pride do električnega preboja, ali najnižja pritisnjena napetost med točkama, pri kateri pride do električnega preboja **S:** dieléktrična trdnost **2.** elektr. količnik najvišje pritisnjene napetosti brez preboja in razdalje med prevodnika deloma pri določenih preskusnih pogojih **S:** eléktrična trdnost **3.** grad., meh. napetost, ko pri točkovni obremenitvi podlage strižna napetost preseže mejo trdnosti materiala **PRIM.:** prebijálna trdnost

prebójni aparát -ega -a m aparat za preskušanje prebojne trdnosti izolacije, kartona, folij

prebójni tók -ega -a m elektr. električni tok pri preskušanju, ki steče skozi izolacijo pri njenem preboju pri visoki preskusni napetosti

precejálnik -a m grad. del čistilne naprave za čiščenje odpadne vode iz proda, tolčenca ali posebnih elementov iz plastike z največjo možno površino, na katero se kot sluzava prevleka pritrdijo mikroorganizmi

precêjanje -a s **1.** pretakanje skozi cedilo za odstranjevanje gošče, trdnih delcev **2.** grad. pronicanje vode skozi nasip, pod temelji pregrade

precesíja -e ž fiz. kroženje vrtilne osi vrtavke okrog osi, ki jo določa smer zunanega navora na vrtavko

precizíjsko ulívanje -ega -a s met. ulivanje predmetov zelo zapletenih oblik in natančnih mer s posebnimi postopki, npr. ulivanje s staljivimi modeli, ulivanje z izparljivimi modeli

precízna mehánika -e -e ž področje strojništva, ki obravnava raziskovanje, konstruiranje, natančno izdelavo sestavnih delov z ozkimi tolerancami, majhnimi ohlapi, zelo gladkimi in utrjenimi površinami in iz njih sestavljene sestavine, ki se uporabljajo zlasti za izdelavo preciznih odrezovalnih in preoblikovalnih orodij v vesoljski industriji, vojaški tehniki **PRIM.:** fína mehánika

precízni teodolít -ega -a m geod. ☞ sekundni teodolít

precíznost -i ž ☞ natánčnost (1, 4)

préčka -e ž grad. greda, ki premošča razpetino med dvema stebroma

préčna deformácija -e -e ž fiz. deformacija mehansko obremenjene umišljene infinitezimalne kocke v trdni snovi, ki se skrči v kvader pravokotno na os napetosti

préčna diferénčna zaščíta -e -e -e ž elektr. zaščíta za vzporedno povezane električne tokokroge, katere delovanje je odvisno od neuravnotežene porazdelitve toka med električnimi tokokrogi

préčna grêda -e -e ž grad. greda, ki prečno povezuje dve gredi, npr. pri mostovih

préčna impedánca -e -e ž elektr. impedanca sinhronskega stroja v prečni smeri lege njegove kotve

préčna komponênta sinhrónske inducírane napétosti -e -e --- ž elektr. komponenta sinhronske inducirane napetosti, ki jo inducira magnetni pretok vzdolžne komponente vzbujanja sinhronskega stroja

préčna komponênta tóka v kôtvi -e -e --- ž elektr. komponenta električnega toka v kotvi električnega stroja, ki povzroča njeno vzbujanje v prečni smeri

préčna komponênta vzbújanja -e -e --- ž elektr. komponenta magnetnega vzbujanja, ki magneti prečno na os magnetnih polov električnega stroja

préčna napétost -e -i ž **1.** elektr. napetost, katere fazor je pravokoten na osnovnega **2.** meh. ☞ strižna napétost (2)

préčna regulácija -e -e ž elektr. regulacija fazorja napetosti z dodajanjem spremenljive prečne napetosti, ki je pravokotna na osnovni fazor

préčna síla -e -e ž meh. síla, ki deluje pravokotno na os nosilca

préčna sinhronská impedánca -e -e -e ž elektr. trajna vrednost izmenične komponente kotvine napetosti, ki jo povzroči celotni prečni primarni magnetni pretok, vzbujen s prečno komponento kotvinega toka, deljena z vrednostjo osnovne komponente električnega toka, ko se električni stroj vrti z naznačeno hitrostjo

préčna sinhronská reaktánca -e -e -e ž elektr. trajna vrednost osnovne izmenične komponente napetosti električnega stroja, ki jo povzroči celotni prečni primarni magnetni pretok, vzbujen s prečno komponento električnega toka in deljen z osnovno izmenično komponento tega toka pri nazivni hitrosti sinhronskega stroja

préčna začétna impedánca -e -e -e ž elektr. količnik prečnih komponent električne napetosti na sponkah in električnega toka v začetnem obratovalnem stanju sinhronskega stroja

préčni naklòn -ega -óna m grad. naklon ceste, železnice pravokotno na njeno os

préčni primárni magnétni pretòk -ega -ega -ega -óka m elektr. magnetni pretok pravokotno na glavno smer magnetnega polja električnega stroja

préčni raztézek -ega -zka m tekst. prečna deformacija tekstilije, folije

préčni transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki z dodajanjem prečnega fazorja napetosti regulira pretok moči v elektroenergetskem sistemu

préčno valovánje -ega -a s fiz. valovanje z nihanjem pravokotno na smer razširjanja, npr. valovanje na površini vode, elektromagnetno valovanje **S**: transversálno valovánje **PRIM.**: longitudinalno valovánje, vzdólžno valovánje

préčno zasipávanje dolíne -ega -a -- s grad. zasipavanje doline z jalovino prečno na njeno vzdólžno os tako, da sta zunanji pobočji nasipa na gorvodni in dolvodni strani, v najnižji točki doline se na dnu uredi kontrolirano odvodnjanje gorvodnega dela doline

predálčje -a s **1.** grad., stroj. med seboj povezani, privijačeni, kovičeni, varjeni palični nosilci **2.** grad., stroj. nosilna lesena ali jeklena konstrukcija iz paličnih nosilcev

predálčna konstrúkcija -e -e ž grad., stroj. ☞ palična konstrúkcija

predálčna sténa -e -e ž grad. stavbni element pri montažnih lesenih stavbah, navadno lesena, 14–16 cm debela stena iz stebričev in vodoravnih tramičev, ki so sestavljeni, povezani in spojeni v nosilni skelet stavbe z lesnimi zvezami **S**: prekátna sténa

predálčno povézje -ega -a s grad., les. konstrukcijski prečni element ostrešja brez škarnikov in strešnih leg za velike razpetine nad 10 m, sestavljen iz paličnih nosilcev ali z žebli spojenih nosilcev, navadno postavljenih na razmiku do 2 m, na katere se položijo močnejše letve ali tramiči s prerezom 8 cm × 10 cm in nanje strešna kritina

preddvérje -a s grad. navadno pokrit prostor pred vhodnimi vrati pri javnih stavbah

predélana snòv -e snoví ž tekst. snov, pridobljena s predelavo naravne snovi, npr. regenerirana celulozna vlakna

predélek -lka m elektr. zaprt sestav električnih elementov, naprav z odprtinami samo za povezovanje, nadzor in prezračevanje

predenje -a s tekst. izdelava preje

predenje z odpórtim kòncem -a ---- s tekst. predenje brez vretena, pri katerem se posamična vlakna priredajo na odprtem koncu preje

predenje z zračnim cúrkom -a ---- s tekst. predenje snopaste preje z nasprotno usmerjenima prečnima zračnima cúrkoma **S**: cúrkovno predenje **Sp**: air-jet predenje

predêno -a s tekst. preja, zvita v več enako dolgih navojev

predvevtektoid -a m met. faza, ki nastane pri ohlajanju železa pred evtektoidnim razkrojem avstenita v ferit in cementit

predgreválnik -a m kem. teh., met. naprava za predgrevanje, npr. zraka pred uvajanjem v plavž, napajalne vode za parni kotel

predgrévanje -a s kem. teh., met. segrevanje naprave, medija pred delovnim procesom, npr. industrijske peči, zraka pred uvajanjem v plavž, napajalne vode za parni kotel, navadno z izrbljanjem odpadne toplote

predhódnik -a m kem. spojina, ki se uporablja za izdelavo druge spojine **S**: prekúrzor (1)

predhódno prédnapéti betón -- -ega -a m grad. betonski gradbeni element, v katerem so kabli, sidrani zunaj opaža, napeti pred betoniranjem elementa in ostanejo napeti, dokler vgrajeni beton ne doseže predpisane trdnosti, po tem času se njihov prosti del odreže tako, da sproščena natezna sila v kablju z adhezijo povzroča tlačno napetost v betonskem prerezu elementa **S**: adhezijsko prédnapéti betón

predílina raztopína -e -e ž 1. tekst. raztopina polimera pri kemičnem predenju vlaken, ki se iztiskajo skozi odprtine predilnih šob v segrevalni jašek, kjer topilo izhlapi, polimer pa koagulira in se odvaja 2. tekst. raztopina polimera pri kemičnem predenju vlaken, ki se iztiskajo skozi odprtine predilne šobe v drugo raztopino, v kateri se topilo razredči ali nevtralizira, polimer pa koagulira in se odvaja

predílina šóba -e -e ž tekst. šoba z okroglimi ali profiliranimi luknjicami, skozi katere se potiska talina ali raztopina polimera pri oblikovanju kemičnih vlaken

predílnik -a m tekst. stroj za predenje

predílíni lônec -ega -nca m tekst. del predilnika v obliki lonca s centrifugalnim pogonom

predílíniški navítek -ega -tka m tekst. navitek, v katerem je preja navita konično v polnilnih in ločilnih plasteh, ki nastanejo med dviganjem in spuščanjem voza s prstani in tekači **S**: kóps

predílíni trikótník -ega -a m 1. tekst. mesto na preji v obliki trikotnika, ki nastane med točko vpetja odvajalnih valjev raztezala in točko posredovanja vitja množici vlaken, iz katere se tvori predivna preja, oslajljeno mesto, kjer se preja lahko pretrga

predílíno vretêno -ega -a s tekst. vrtljiv element kolovrata ali predilnika, ki vlakna vije v prejo, obenem pa se ta navija na predilniški navitek

predívna prêja -e -e ž tekst. preja, spredena iz prediva

predívo -a s tekst. množica dolžinsko omejenih vlaken in vmesnih nečistoč, ki se pripravijo po določenem tehnološkem postopku in spredejo v poljubno dolgo prejo

prèdizdélana armatúra -e -e ž grad. ⤵ armatúrni kóš

prèdkrílce -a s stroj. pomični sprednji rob krila letala, ki se izvleče naprej, s čimer se poveča kritični vpadni kot krila in s tem zmanjša najmanjša hitrost letala, potrebna pri vzletu ali pristanku

prèdkrmíljeni ventíl -ega -a m stroj. več-stopenjski ventil, katerega glavna stopnja se aktivira s predkrmilnim ventilom

prèdkrmíljenje -a s stroj. krmiljenje večstopenjskega krmilnika, pri katerem se s predkrmilnikom, ki zahteva vkrmilnik manjše moči, krmili druga, navadno tudi že izhodna stopnja krmilnika, npr. pri dvostopenjskem hidravličnem ventilu **Sp**: pilótno krmíljenje (1)

prèdkrmílína stôpnja krmílínika -e -e -- ž stroj. navadno prva stopnja dvostopenjskega ali večstopenjskega krmilnika, ki zagotavlja njegovo delovanje pri nizkem nivoju vhodnega signala **S**: vkrmílína stôpnja krmílínika

prèdkrmílínik -a m stroj. ventil kot prva, vhodna stopnja večstopenjskega krmilnika, npr. ročno ali elektromagnetno vkrmiljeni predkrmilni ventil za krmiljenje druge stopnje hidravličnega ventila **S**: prèdkrmílíni ventíl **Sp**: pilótni ventíl **PRIM.**: vkrmílínik

prèdkrmílíni ventíl -ega -a m stroj. ventil kot prva, vhodna stopnja večstopenjskega

krmilnika, npr. ročno ali elektromagnetno vkrmiljeni predkrmilni ventil za krmiljenje druge stopnje hidravličnega ventila **S**: prèdkrmílník **Sp**: pilótni ventíl **PRIM.**: vkrmílník

predlèžje -a s stroj. zobniški, torni ali jermenski mehanizem pred delovnim mehanizmom stroja, s katerim se dosežeta ustrezna vrtilna frekvenca, možnost vklapljanja in izklapljanja mehanizma **PRIM.**: gonílník (1), menjálník (1), prenôsník (1)

predlôžek -žka m tekst. surovina ali polizdelek, ki se dovaja izdelovalnemu stroju

predlôžka -e ž kem. laboratorijska posoda za prestrezanje destilata

prednapénjanje -a s grad. tehnološki postopek, s katerim se v element vnesejo natezne napetosti, npr. v jeklene vrvi pri prednapenjanju betona

prednapénjanje betóna -a -- s grad. postopek, s katerim se odpravijo, zmanjšajo normalne natezne napetosti v prerezu gradbenega elementa zaradi vnosa tlačnih sil vzdolž osi elementa, lahko s predhodnim napenjanjem jeklenih vrvi pred vgradnjo betona ali z naknadnim napenjanjem kablov po doseženi zadostni trdnosti betona, s čimer se doseže večja nosilnost betonskih elementov, vodotesnost velikih betonskih posod

prednapénjanje po strjevánju betóna -a -- -- s grad. izdelava prednapetega betonskega gradbenega elementa, pri kateri se kabli za napenjanje vstavijo v vbetonirane cevi, ki so lahko vgrajene znotraj ali tudi zunaj elementa, kabli se nato napnejo in zagostijo v vgrajene sidrne glave **PRIM.**: naknádnó prednapéti betón

prednapéta pregráda -e -e ž grad. pregrada, pri kateri stabilnost celotnega objekta zagotavljajo vgrajena dodatna jeklena sidra skozi telo pregrade, sidrana v temeljno hribino

prednapéti betón -ega -a m grad. betonski gradbeni elementi, v katerih se s predhodnim ali naknadnim prednapenjanjem ustvarijo v vseh prerezih tlačne napetosti, ki nevtralizirajo natezne napetosti

prednapéto sídro -ega -a s grad. sidro, ki mu je bila pri vgradnji vsiljena natezna sila

prednapétost -i ž 1. stroj. v material, element konstrukcije vložena notranja napetost, nasprotna tisti, ki jo bo material, element prenašal pri obremenitvi, npr. prednapetost v armaturi za prednapeti beton, prednapetost v vijačni natezni vzmeti 2. elektr. električna napetost na nelinearnem električnem elementu, sestavini, ki ga napaja in mu določi točko mirovanja, delovanja 3. tekst. predpisana napetost, obremenitev, s katero se vpenjajo, zravnavajo preskušanci pri mehanskih preiskavah

prednapéto stêklo -ega -a s kem. teh. ➔ kaljêno stêklo

prednostni proizvajálec -ega -lca m elektr. proizvajalec, ki proizvaja električno energijo z nadpovprečnim izkoristkom ali iz obnovljivih virov energije

predoblikovánec -nca m var. iz tankih jeklenih pločevin enake kakovosti ali različnih kakovosti in debelin zložen, po šabloni izrezan, ukrojen in po robovih spojen surovec za oblikovanje avtomobilskih sestavnih delov lahkih karoserij in šasij

predoblóčni čas stikála -ega čása -- m elektr. časovni interval od trenutka sprožitve odpiranja kontaktov stikala, skozi katere teče tok, do trenutka, ko se med njimi pojavi oblok

predolóčeni sistém enáčb -ega -a -- m mat. sistem enačb, pri katerem je število enačb večje od števila neznank

predôr -ôra m grad. gradbeni inženirski objekt za prehod prometnice skozi hribino ali zemljino **S**: tunél

predpečêna anóda -e -e ž kem. teh., met. ogljena anoda za elektrolizno pridobivanje aluminija, izdelana s stiskanjem mešanice zdrobljenega petrolkoka in smole črnega premoga v anodne bloke, žgana brez dostopa zraka

predpónska enôta -e -e ž merska enota z desetiškim manjkratnikom ali večkratnikom merske enote, npr. decimeter s predpono deci-, kilometer s predpono kilo-

prèdprêja -e ž tekst. linijska tekstilna tvorba, sestavljena iz množice vzdolžno usmerjenih, vzporejenih in izravnanih vlaken, ki se učvrsti z vitjem **S**: sténj (1)

prèdsignál -a m prom. stalni signal na železniški progi, postavljen pred glavnim signalom v zavorni razdalji vlaka

predupòr -ôra m elektr. električni upor, ki je vezan zaporedno z voltmetrom ali z napetostnim krogom merilnika za razširitev njegovega napetostnega merilnega območja

predvájanje -a s pretvarjanje mehanskega, filmskega, magnetnega, elektronskega zapisa zvoka, slike z uporabo ustreznih postopkov in naprav v slišno, vidno obliko **S**: reprodukcija (1)

predvákuum -a m fiz., kem. prostor s tlakom do nekaj deset milibarov v predvakuumskem sistemu, ki omogoči delovanje visokovakuumske črpalke

predvákuumaska črpálka -e -e ž fiz., kem. črpalka, navadno rotacijska, za ustvarjanje predvakuuma

predvákuumski pròstor -ega prostòra m fiz., kem. prostor s tlakom v območju 3–100 kPa, v katerega se stekajo plini na izhodni strani visokovakuumskih črpalk in se stalno izčrpava s katero od mehanskih srednjevakuumskih črpalk

predvákuumski systém -ega -a m fiz., kem. del vakuumskega sistema, ki z dovolj nizkim tlakom omogoči delovanje visokovakuumske črpalke

predvžíg -a m stroj. vžig pogonske zmesi z vžigalno svečko pri motorju z notranjim zgorevanjem, preden pride bat v zgornjo mrtvo lego

predzlítina -e ž met. vnaprej pripravljena zlitina za legiranje

predznáčena razdálja -e -e ž mat. razdalja, merjena vzdolž orientirane premice s pozitivnim predznakom, če je merjena v smeri orientacije, in z negativnim predznakom, če je merjena v nasprotni smeri

predznák -a m mat. znak plus ali minus pred številom

preéstrenje -a s kem. kemijska reakcija, pri kateri se alkoholna skupina v estru zamenja z drugo alkoholno skupino, pri čemer nastane drug ester

prefabricíranje -a s grad. vnaprejšnje izdelovanje, proizvajanje, npr. gradbenih elementov, ki se nato uporabijo na gradbišču, navadno pri gradnji montažnih stavb, mostov

prêfabrikát -a m grad. vnaprej izdelan gradbeni element, ki se vgradi v konstrukcijo kot njen sestavni del

pregíbní preskús -ega -a m met. preskus gnetljivosti materiala z upognitvijo preskušanca, npr. debele pločevine, profila, za predpisan kot ali dokler se ne pojavijo na njegovi natezni strani razpoke

pregíбно števílo -ega -a s met. število pregibov, ki jih vzdrži material pri pregibnem preskusu

preglédni načrt -ega -a m **1.** grad. geodetski načrt raztegnjenega terenskega pasu za projekt ceste ali železniške proge, razporeditev objektov na zemljišču z vrisanimi poteki komunalnih vodov v zemlji in zraku, navadno v merilu 1 : 10 000 **PRIM.:** situacijski načrt **2.** sestavni del načrta, ki podaja pregled celotne projektne rešitve **PRIM.:** situacijski načrt

pregnêtenje -a s grad., met. močno gnetenje materiala po vsej prostornini, npr. jekla pri kovanju, gline pri izdelavi zidakov, da se dosežejo enakomerna mikrostruktura ali zgradba in enakomerne lastnosti

pregráda -e ž **1.** grad. betonski, kamniti ali nasuti inženirski objekt, nameščen prečno na tok vode ali smer doline, za katerim se ustvari prostor za zbiranje in shranjevanje vode, ki se uporabi za proizvodnjo električne energije ali namakanje kmetijskih površin, za odlaganje odpadnih proizvodov industrije ali rudarjenja **2.** prom. pregradna stena v ladji, plovilu, ki zagotavlja ločenost tovora, nepotopljivost in stabilnost plovila

pregráda proti oblóku -e --- -- ž elektr. ☞

oblóčna pregráda

pregráda v sêdlu -e --- -- ž grad. pomožna

pregráda, zgrajena v sedlu ali na najnižji točki oboda zbiralnika

pregréta pára -e -e ž stroj. vodna para, pregreta malo nad temperaturo nasičenosti, ki se pri višji pregretosti približuje idealnemu plinu
PRIM.: súha pára

pregréta tekočina -e -e ž fiz., kem. tekočina, segreta nad vrelišče

pregréetje -a s **1.** fiz., kem. pojav, da je tekočina segreta nad vrelišče, ne da bi zavrela **2.** met. predolgo segrevanje ali segrevanje na previsoko temperaturo pri toplotni obdelavi, npr. jekla, kar navadno povzroči nastanek grobozrnate mikrostrukture, poslabšanje mehanskih lastnosti, npr. žilavosti

pregréto jêklo -ega -a s met. predolgo ali na previsoko temperaturo segrevano jeklo pri toplotni obdelavi

pregreválnik -a m naprava za pregrevanje, npr. vodne pare

pregrevanje -a s **1.** met. enakomerno segrevanje po vsej prostornini, da se čim bolj zmanjšajo temperaturne razlike, npr. v ingotu pred valjanjem **2.** fiz. segrevanje, npr. vodne pare, nad vrelišče

P-regulácija -e [pé] ž elektr., stroj. ☞ proporcionalna regulácija

prehòd -óda m **1.** fiz. prenos toplote ali snovi skozi steno, pregrado z zaporednim prestopom, prevodom ali difuzijo in prestopom **2.** telekom. omrežno vozlišče, vmesnik med strukturno različnima komunikacijskima omrežjema, ki lahko uporabljata tudi različne komunikacijske protokole

prehódna cóna -e -e ž **1.** grad. del prereza nasute pregrade, ki vsebuje material, katerega zrnavost je med zrnavostjo za vodo prepustne in za vodo neprepustne cone **S:** pôlprepústna cóna **2.** met. pas materiala, katerega sestava je pri varjenju varjencev dveh različnih sestav in

mikrostruktur, npr. mnogoogljičnega jekla s perlitno mikrostrukturno in avstenitnega nerjavnega jekla, zaradi vpliva temperature pri varjenju spremenjena

prehódna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost, ki se pojavi na sponkah elementa neposredno po prekinitvi električnega tokokroga

prehódna energija -e -e ž **1.** stroj. energija, ki se pojavi, kadar shranjena energija spremeni svojo obliko **2.** stroj. energija, ki se pojavi, kadar shranjena energija preide iz enega telesa v drugo, npr. električna energija

prehódna inducírana napétost -e -e -i ž elektr. sinhronska inducirana napetost generatorja pri prehodnem pojavu

prehódna okvára -e -e ž **1.** okvara, ki izgine brez zunanjega posega **2.** elektr. okvara električne izolacije, ki začasno vpliva na poslabšanje njenih izolacijskih lastnosti in se po kratkem času brez zunanjega posega povrne v prvotno stanje, npr. večkratni dotik prenosnega voda in veje drevesa, ki zaradi nastalega obloka delno odgoreva

prehódna préčna reaktánca -e -e -e ž elektr. količnik začetne vrednosti nenadne spremembe osnovne izmenične komponente električne napetosti na statorju, ki jo povzroči celotni prečni magnetni pretok, in sočasne spremembe izmenične komponente prečnega električnega toka pri naznačeni frekvenci in po zanemarnjenih začetnih periodah **Sp:** tranzientna préčna reaktánca

prehódna prenapétost -e -i ž elektr. do nekaj milisekund trajajoča nihajoča ali nenihamoča, navadno močno dušena prenapetost v elektroenergetskem omrežju

prehódna stabiálnost -e -i ž elektr. lastnost elektroenergetskega sistema, da pri večji motnji preide v drugo stanje ali pa pade iz sinhronizma **Sp:** tranzientna stabiálnost

prehódna trdôta vôle -e -e -- ž kem. ☞ začasna trdôta vôle

prehódna vzdôlžna reaktánca

prehódna vzdôlžna reaktánca -e -e -e ž elektr. vzdolžna reaktanca na sredini prehodnega pojava, npr. pri kratkem stiku generatorja, količnik vrednosti nenadne spremembe osnovne izmenične komponente električne napetosti, ki jo povzroči celotni magnetni pretok navitja, in sočasne spremembe izmenične komponente vzdolžnega električnega toka pri naznačeni frekvenci in po zanemarnjeni začetni periodi **Sp**: tranziéntna vzdôlžna reaktánca

prehódne kovíne -ih -ín ž mn. kem. elementi d-bloka v periodnem sistemu elementov **S**: prehódni eleméti

prehódnica -e ž grad. del krivulje klotoide, vstavljen med premo in krožnim lokom ali dvema krožnima lokoma, kjer se njen krivinski polmer zvezno spreminja, kar omogoča linearno naraščanje radialnega pospeška pri gibanju, npr. po cestišču, železniški progi

prehódni eleméti -ih -ov m mn. kem. elementi d-bloka v periodnem sistemu elementov **S**: prehódne kovíne

prehódni tók krátkega stíka -ega -a -- -- m elektr. električni tok na začetku kratkega stika, pri čemer se ne upoštevajo prvi nihaji kratkostičnega toka

prehódni ujém -ega -éma m stroj. ujem, pri katerem je lahko majhna pozitivna ali majhna negativna razlika med merama dveh elementov v stiku, npr. gredi in ležaja, čepa in luknje, zato sta dela ali lahko sestavljiva ali sestavljiva z uporabo le majhne sile

prehódnost -i ž lastnost sistema, da omogoča prehod toplote, snovi skozi steno, pregrado z zaporednim prestopom, prevodom in prestopom

prehódno stánje -ega -a s elektr. obratovalno stanje elektroenergetskega sistema, v katerem se vsaj ena od spremenljivk stanja kratkotrajno spreminja

prehránski dodátek -ega -tka m kem. teh. kemični dodatek živilu za konzerviranje, zgoščevanje, razredčevanje, dodajanje arome, ki je

označen z veliko črko E in številko, npr. natrijev benzoat z E211

prêja -e ž tekst. poljubno dolga linijska tekstilna tvorba, spredena iz naravnih ali kemičnih vlaken, namenjena za tkanje, pletenje, vezenje, šivanje

prekalítev -tve ž met. doseganje največje možne trdote jekla po vsej prostornini predmeta s kaljenjem

prekaljívost -i ž met. lastnost jekla, ki se meri z razdaljo od površine kaljenega predmeta do tistega mesta, kjer je mikrostruktura jekla sestavljena iz 50 % masnega deleža martenzita in 50 % masnega deleža perlita ali druge mikrostrukturne sestavine

prekát -a m 1. manjši zaprt prostor, predelek v sestavini, napravi, npr. destilacijski koloni, v katerem potekajo procesi ali njihove posamezne faze 2. grad. prazen prostor med lesenimi stenski elementi, npr. pragi, stebriči, diagonalami, venčnimi gredami in razpiraçami, ki ni okenska ali vratna odprtina

prekátna sténa -e -e ž grad. stavbni element pri montažnih lesenih stavbah, navadno lesena, 14–16 cm debela stena iz stebričev in vodoravnih tramičev, ki so sestavljeni, povezani in spojeni v nosilni skelet stavbe z lesnimi zvezami **S**: predálčna sténa

prekinítev oblóka -tve -- ž elektr. ugasnitev obloka zaradi povečane razdalje med kontakto-ma ali zaradi znižanja napetosti med njima

prekinjálNIK -a m elektr. naprava na vozilu, ki povzroča utripanje smernih luči, smernih utripalk

prekínjana okvára -e -e ž elektr. prehodna okvara, ki se zaradi istega vzroka občasno pojavlja na istem mestu **Sp**: intermitirajóça okvára

prekinjeváno obratováñje -ega -a s elektr. obratovanje, pri katerem si sledijo periode obremenitve in periode prekinitev

prekláda -e ž grad. obojestransko podprt nosilni element za premostitev odprtine, npr. v steni, sklopu strešne konstrukcije

prekládna konstrúkcija -e -e ž grad. konstrukcija, navadno izvedena kot prosto ležeč nosilec za premoščanje večjih odprtín

prekládna konstrúkcija mostú -e -e -- ž grad. del mostu nad podporami, ki neposredno prevzema prometno obtežbo, statične in dinamične sile in jih prenaša na podporno konstrukcijo

prekládni menjálnik -ega -a m grad. prečni nosilni tramič, ki povezuje prekinjeno soho s sosednjima sohami nad okensko odprtino v leseni predalčni steni, povezan s čepom ali z enkrat nagnjenim ulegom

preklápljanje -a s 1. elektr. periodična in avtomatična menjava smeri električnega toka v tokokrogu 2. elektr. prenašanje električne povezave, stika z ene skupine električnih vodnikov na drugo skupino 3. telekom. ☞ komutácija (2)

preklóp -ópa m 1. elektr., stroj. sprememba stanja preklópnega vezja, preklópne sestavine 2. telekom. krmíljená preusmeritev toka informacij v komunikacijskem kanalu PRIM.: komutácija (2) 3. elektr. prenos električne povezave, stika z ene skupine električnih vodnikov na drugo skupino 4. grad., les. povezava dveh delov pri vodoravnem podaljšanju elementa ostrešja

preklópná algébra -e -e ž mat. ☞ Boolova algébra

preklópná dióda -e -e ž elektr. ☞ stikálná dióda

preklópná fúncija -e -e ž elektr. funkcija, katere vhodna spremenljivka in izhodna spremenljivka lahko zavzameta le končno število vrednosti

preklóp na lástovičji rêp -ópa --- m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, ki je lahko natežno obremenjen, izdelan tako, da se na koncu enega dela izseka trapezen čep in na začetku drugega zaseka trapezen utor, v katerega se nasadi čep, dela se stakneta tako, da ju ni treba spojití s spojnim sredstvom S: rêpasti sklóp z naslónom

preklópná lógika -e -e ž področje logike, ki obravnava transformacijo končnega števila

diskretnih vhodnih vrednosti v končno število diskretnih izhodnih vrednosti

preklópná prenapétost -e -i ž elektr. inducirana prehodna prenapetost v poljubnem delu sistema zaradi preklópnega manevra ali kratkega stika

preklópná tabéla -e -e ž elektr. tabela vseh kombinacij vrednosti funkcije vhodne spremenljivke in ustreznih vrednosti izhodne spremenljivke določene preklópne funkcije

preklópná téhnika -e -e ž elektr. tehnika za spreminjanje stanj v diskretnih avtomatih

preklópná vrédnost -e -i ž elektr., stroj. vrednost vhodne veličine večpoložajnega elementa, sestavine, ki spremeni vrednost izhodne veličine, npr. napetosti, tlaka, položaja

preklópní elemènt -ega -énta m elektr. funkcionalna enota, ki izvede preklópno funkcijo

preklópník -a m elektr. stikalo za izbiranje enega od dveh ali več električnih tokokrogov Sp: preklópnó stikálo

preklópní kontákt -ega -a m elektr. kontakt, ki pri delovanju preklópi en električni tokokrog na drugega

preklópní relé -ega -éja m elektr. rele, ki ima dva položaja in po prekinutvi napajanja ostane v zadnjem položaju

preklópní sistém -ega -a m elektr. sistem preklópnih elementov, ki na podlagi binarnih spremenljivk izvajajo preklópne funkcije

preklópní tók -ega -a m elektr. električni tok, ki ga med preklópom odcepa prekine vsak stavek glavnih preklópnih ali premostitvenih kontaktov presmerne ali izbiralne stikala

preklópní tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog, ki ga sestavljajo deli, ki omogočajo pretok označenega toka skozi preklópno napravo

preklópní ukáz -ega -áza m elektr. ukaz, ki spremeni stanje dvopoložajne naprave

preklópnó krmílje -ega -a s elektr., stroj. krmílno vezje, ki deluje s prenosom in obdelavo binarnih signalov S: binárno krmílje

preklópno stikálo -ega -a s elektr. ➞ preklópnik

preklópno vézje -ega -a s elektr. električno ali elektronsko vezje z dvema stanjema
PRIM.: stikálno vézje

preklòp odcépov -ópa -- m elektr. zaporedje vseh dogodkov od začetka do konca prehoda električnega toka z enega odcepa transformatorskega navitja na sosednji odcep

preklòp reléja -ópa -- m elektr. prehod gibljivih delov releja od enega v drugi končni položaj

preklòp zbirálek -ópa -- m elektr. preklon kot ukrep začasne preureditve elektroenergetskega omrežja ali napajanja, npr. pri vzdrževalnem posegu na sistemu zbiralk

prekompavndíraní stròj -ega stròja m elektr. mešano vzbujan električni generator, pri katerem je električna napetost zaporednega vzbujalnega navitja na priključkih pri nazivni obremenitvi večja kot pri prostem teku

prekòp -ópa m grad. umetno izdelana vodna pot, ki povezuje morji, jezeri, reki

prekovánje -a s 1. met., stroj. spreminjanje prvotne oblike predmeta s ponovnim kovanjem 2. met., stroj. ponovno kovanje izkovka za doseganje drobnejše in enakomernejše mikrostrukture in enakomernejših lastnosti po vsej prostornini

prekristalizácija -e ž kem. teh. ponovna kristalizacija, ki se uporablja za čiščenje snovi

prekristáljeni apnélec -ega -nca m grad. metamorfna kamnina iz apnenca, ki je bil najprej raztopljen, nato pa je ponovno kristaliziral, npr. marmor

prekríti čas -ega časa m čas, v katerem hkrati potekata različna elementa dela

prekrítje -a s 1. stroj. stopnja prekrivanja krmilnega kanala s krmilnim poljem pri drsniškem krmilniku s ploščatim ali batnim drsnikom Sp: kritje 2. grad. plast materiala, nanesena na predhodno utrjeno podlago

prekrívka -e ž grad. substrat, navadno plast humusa pri urejanju okolice ali pri zelenih strehah

prekrívna bárvá -e -e ž barva, ki nanesena v tanki plasti povsem prekrije barvo pod seboj
S: kritna bárvá

prekrívni zvár -ega -a m var. zvar, pri katerem se varjenca delno prekrivata

prekrívno furníranje -ega -a s les. furniranje, pri katerem se listi furnirja lepijo na leseno podlago, da dobi lepši, žlahtnejši videz

prekrmíljenje -a s 1. prom. prestavitev, premik krmila plovila, npr. ladje, v novo lego 2. stroj. nastavitev novih parametrov delovanja pri delujoči napravi, stroju, npr. hitrosti, smeri gibanja, vrtenja, delovnega tlaka, temperature

prekúcník -a m prom. tovorno vozilo, železniški vagon z zabojem in mehanizmom za njegovo nagibanje pri praznjenju, lahko enostranski, dvostranski ali tristranski

prekúrzor -ja m 1. kem. spojina, ki se uporablja za izdelavo druge spojine S: predhódnik 2. met. izdelek, ki se uporablja za izdelavo končnega izdelka, npr. stisnjenec iz kovinskega prahu in penilnega sredstva za izdelavo kovinske pene

prelèt -éta m fiz. razdalja, pot med določenima točkama, ki jo preide leteče telo, npr. naelektreni delec, letalo, raketa

preležáno ápno -ega -a s grad. gašeno apno, ki se je zaradi predolgega skladiščenja karbonatiziralo in izgubilo svoje lastnosti

prelív -a m 1. mesto, kjer tekočina, npr. odpadna voda, odteka čez rob zbiralnika, naprave 2. grad. konstrukcija, po kateri ali skozi katero se odvajajo vode

prelívna dréča -e -e ž grad. strmo nagnjen prelivni kanal

prelívna pregráda -e -e ž grad. pregrada, pri kateri čez njeno krono lahko teče voda

prelívna zapórnica -e -e ž grad. zapornica na prelivnem delu krone pregrade, s katero se uravnava nivo akumulacije

prelívni kanál -ega -a m grad. kanal, ki odvaja vodo s preliva dolvodno v reko

prelòm -ôma m 1. grad., stroj. porušitev materiala pri strigu ali upogibu 2. grad. območje v Zemljini skorji, povezano s preteklimi in morebitnimi prihodnjimi tektonskimi premiki, vključuje tudi razpoke, ki segajo skozi celotno Zemljino kamninsko lupino in ločujejo tektonske plošče

prelómna plôškev -e -kve ž ⇨ prelomnina

prelomnina -e ž površina, nastala ob prelomu predmeta, preskušanca, plasti v zemeljski skorji
Sp: prelómna plôškev

préma -e ž 1. stroj. sprednji ali zadnji prečni nosilni gradnik vozila, ki povezuje kolesa med seboj in s karoserijo in omogoča vzmetenje in vodenje vozila 2. grad. raven odsek osi ceste ali železniške proge

préma sorazmernost -e -i ž mat. medsebojni odnos dveh spremenljivk, ki se spreminjata v enakem razmerju, npr. ob dvakratnem povečanju prve spremenljivke se tudi druga poveča dvakratno

preména -e ž met. prehod iz enega stanja v drugo, npr. iz enega agregatnega stanja v drugo, ene kristalne zgradbe v drugo pri kaljenju
PRIM.: pretvórba

preménsko utrjevánje -ega -a s met. utrjevanje zaradi premen, npr. pri kaljenju jekla

premér -a m mat. dolžina daljice, ki gre skozi središče lika ali telesa s centralno simetrijo, zlasti kroga ali krogle, in ima krajišči na njegovem robu, npr. na krožnici, površini krogle

premérka -e ž gozd. priprava za merjenje debeline debel, hlodov

prémica -e ž grad. navidezna ravna črta med označenima in/ali zakoličenima točkama na terenu ali objektu ali s signaliziranjem s trasirkami označena ravna črta

premične stopníce -ih -íc ž mn. grad. stopnice na tekočem traku, ki povezujejo etaže, npr. pri podzemni železnici, v blagovnicah **S:** tekóče stopníce **Sp:** eskalátor

premični móst -ega mostú m grad. most, pri katerem se mostna konstrukcija obrača okrog

svoje navpične osi, da se omogoči prehod ladij **PRIM.:** dvížni móst

premík -a m fiz. daljica od prvotne lege do končne lege, predstavljena kot vektor

premikálka -e ž stroj. lokomotiva za premikanje in razvrščanje vagonov

premočrtno gíbanje -ega -a s fiz. ⇨ prémo gíbanje

premočrtno gospodarstvo -ega -a s go-spodarski sistem z organizacijo proizvodnje in porabe, ki temelji na enosmernem toku: vzemi, proizvedi, uporabi, odloži in onesnaži **PRIM.:** króžno gospodarstvo

prêmog premóga m rud. gorljiva črna ali rjava sedimentna kamnina, nastala s pooglenitvijo močvirskih rastlin, ki se jim je v okolju brez pristopa zraka povečevala količina ogljika, se-stavljena pretežno iz ogljika in ogljikovodikov, lahko vsebuje tudi majhne količine žvepla

prémo gíbanje -ega -a s fiz. gíbanje po premici
Sp: premočrtno gíbanje **PRIM.:** translatórno gíbanje

premógovo bláto -ega -a s rud. blato iz mešanice zemlje in delcev premoga po izpiranju premoga

premonôсна plôškev -e -kve ž mat. ploskev, v kateri vsako njeno točko prečka vsaj ena premica, npr. enodelni hiperboloid

premostílnik -a m elektr. naprava za električno premoščanje električnih elementov, ki ne smejo biti obremenjeni, npr. z električnim tokom

premostítvena impedánca -e -e ž elektr. električna impedanca, ki z električnim uporom ali z več deli dušilke omejuje izenačevalni električni tok med odcepoma transformatorja

premostítvena konstrúkcija -e -e ž grad. konstrukcija, ki premošča oviro v razpetini brez dodatne vmesne podpore

premostítveni objékt -ega -a m grad. gradbeni inženirski objekt, ki se uporablja za prehod prometnice čez fizično oviro, npr. sotesko, dolino, reko, cesto, železniško progo, morsko ožino

premréžena struktúra -e -e ž kem. zgradba polimera, nastala s premreženjem

premréženi polimêr -ega -a m kem. polimer, v katerem so polimerne verige na nekaterih mestih ali skupinah na njih med seboj povezane v prostorsko mrežo, npr. vulkanizirana guma, v kateri so verige polizoprena med seboj povezane z mostovi žveplovih atomov

premréženje -a s kem. pojav, da se več posameznih polimernih verig poveže med seboj s kovalentnimi ali z ionskimi vezmi v prostorsko tvorbo, pri čemer verige izgubijo svoje individualne lastnosti, iz plastomera pa nastane duromer

premréževálo -a s kem. sredstvo, ki povzroči premreženje **S**: trdílo

prenapétost -i ž **1.** kem. razlika med delovno napetostjo elektrokemijskega člena v sklenjenem električnem tokokrogu in njegovo napetostjo pri odprtem tokokrogu, ki je posledica anodne in katodne polarizacije in povzroča izgubo energije **PRIM.:** eléktrokémijska polarizácia **2.** elektr. navadno kratkotrajna električna napetost, višja od načrtovane, naznačene, obratovalne, še dovoljene, ki nastane zaradi zunanjih vzrokov, npr. električne strele, ali notranjih vzrokov, npr. pri preklapljanju električnih vodov **3.** elektr. konična vrednost električne napetosti pri elektromagnetnem prehodnem pojavu

prenapétost kovíne -i -- ž kem. prenapetost, ki se pri elektrolizi pojavi na elektrodi zaradi izločanja kovine

prenapétostna zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta električnih ali elektronskih naprav, postrojev pred zunanjimi prenapetostmi, izvedena z električnimi varovalkami, prenapetostnimi odvodniki, iskrišči

prenapétostni odvódnik -ega -a m elektr. element za zaščito električnih naprav pred previsokimi prehodnimi prenapetostmi, ki omejuje trajanje in pogosto tudi amplitudo spremljajočega električnega toka **Sp:** napétostni odvódnik

prenapétostni relé -ega -êja m elektr. rele, ki meri električno napetost in pri njeni previsoki vrednosti izklopi napajanje ščitene naprave ali postroja

prenasíčena raztopína -e -e ž kem. raztopina, ki vsebuje več topljenca, kot ustreza njegovi topnosti pri danih pogojih

prenasíčena trdna raztopína -e -e -e ž met. trdna raztopina, ki vsebuje več topljenca, kot ustreza njegovi topnosti pri ravnotežnih pogojih, kar se npr. doseže z njeno hitro ohladitvijo

prenasíčeni zrâk -ega zrâka m stroj. zrak, ki vsebuje pri izbrani temperaturi več vode, kakor ustreza količini pare v stanju nasičenosti, voda je lahko tudi v tekočem ali trdnem agregatnem stanju, npr. megla

prenòs -òsa m premeščanje z enega mesta na drugo z določenim medijem, npr. prenos toplote, snovi, električne energije, signala, podatkov, ali po določeni infrastrukturi, npr. cevovodu, elektroenergetskem omrežju

prenòs energíje -òsa -- m tok energije, npr. električne energije, toplote, od proizvajalcev k odjemalcem

prenòs močí -òsa -- m **1.** elektr. prevajanje moči od proizvodnega vira po visokonapetostnem, sredjenapetostnem ali nizkonapetostnem omrežju do odjemalca **2.** stroj. tok energije od mesta nastajanja do mesta, kjer se koristno uporablja, s povezavo pogonskega stroja in delovnega mehanizma, naprave, stroja z mehanskimi prenosniki

prenòsna fúncija -e -e ž **1.** elektr., stroj. funkcija, ki določa pretvorbo vhodnega v izhodni časovni signal **Sp:** prevájalna fúncija **2.** fiz. funkcija, ki priredi frekvenčnemu spektru vzbujanja frekvenčni spekter odziva linearnega sistema

prenòsna hitróst -e -i ž telekom. količnik števil določenih podatkovnih elementov, prenesenih v danem časovnem intervalu, in trajanja tega intervala **S:** hitróst prenòsa

prenòsna pót -e potí ž elektr. ena od glavnih smeri električnih tokov pri prenosu električne energije v elektroenergetskem omrežju

prenòsna rezèrva moči -e -e -- ž elektr. rezerva moči, ki dovoljuje nenačrtovano trenutno povečanje prenosne moči elektroenergetskega omrežja v določeni smeri, npr. Slovenija–Avstrija, Slovenija–Italija, ne da bi elektroenergetski sistem razpadel

prenòsna zmogljivost -e -i ž **1.** elektr. največja dovoljena obremenitev prenosne poti, npr. kabla v elektroenergetskem sistemu **2.** telekom. sposobnost opreme, naprav, sredstev, da omogočajo prenos določenega števila podatkov, informacij

prenòsna zmogljivost vóda -e -i -- ž **1.** elektr. največja dopustna obremenitev prenosne poti, ki pri termičnem toku, nazivni napetosti, njeni dolžini in stanju elektroenergetskega sistema še zagotavlja stabilnost njegovega obratovanja **2.** elektr. sposobnost telekomunikacijskega voda ali kanala, da omogoča zanesljiv in kakovosten prenos določenega števila podatkov, informacij v določenem času

prenòsne izgúbe -ih izgúb ž mn. elektr. izgube, ki nastajajo v elementih prenosnega elektroenergetskega omrežja

prenòsni brusilnik -ega -a m stroj. brusilnik z gibko gredjo za ročno obdelavo velikih izdelkov, npr. ulitkov, zvarjencev, na mestu njihove izdelave

prenòsnik -a m **1.** stroj. naprava za prenos moči, sile, toplote **PRIM.:** predležje **2.** telekom. električno, elektronsko vezje, ki omogoča medsebojno komunikacijo, medobratovalnost med telefonskima centralama

prenòsnik toplòte -a -- m stroj. naprava, v kateri se toplota z medija z višjo temperaturo, npr. dimnega plina, prenaša na medij z nižjo temperaturo, npr. vodo, zrak **Sp:** izmenjálNIK toplòte

prenòsnik z vléčnim mozníkom -a ----- m stroj. podajalni mehanizem z utorno gredjo in vlečnim moznikom pri obdelovalnih strojih **PRIM.:** prenòsnik z vléčno utórno stróčnico

prenòsnik z vléčno utórno stróčnico -a ----- m stroj. podajalni mehanizem z utorno gredjo in vlečno utorno stročnico pri obde-

lovalnih strojih **PRIM.:** prenòsnik z vléčnim mozníkom

prenòsni napétostni nivó -ega -ega -ja m elektr. napetostni nivo elektroenergetskega omrežja z visokimi napetostmi, npr. 110 kV, 220 kV in 400 kV, ki se uporablja za prenos velikih količin moči

prenòsni vòd -ega vóda m **1.** elektr. del prenosnega omrežja, sistem električnih vodnikov, npr. žice, valovodi, koaksialni kabli, s primernimi priključnimi elementi, npr. konektorji, ki omogoča prenos električne energije ali električnih signalov med dvema ali več priključnimi mesti **2.** elektr. električni vod, ki prenaša, npr. signal, od operaterja sprejemne naprave do uporabnika

prenòsno omréžje -ega -a s **1.** elektr. omrežje visokonapetostnih nadzemnih vodov za prenos velikih količin električne energije **2.** telekom. komunikacijsko omrežje, v katerem se telekomunikacijski promet ne končuje, npr. mednarodno ali medkrajevno omrežje

prenòsno razmérje -ega -a s stroj. ➡ prestávno razmérje (1)

prenòs snoví -òsa -- m kem. prehajanje snovi z enega mesta na drugo, npr. z difuzijo z mesta z višjo koncentracijo na mesto z nižjo koncentracijo **Sp:** snòvni prenòs

prenòs toplòte -òsa -- m fiz. prehajanje toplote z enega mesta na drugo s prevajanjem, konvekcijo ali sevanjem **Sp:** toplòtni prenòs

preoblikovalna hitróst -e -i ž met. hitrost deformacije materiala pri preoblikovanju, izražena kot deformacija v enoti časa, merska enota sekunda na minus ena

preoblikovalna trdnost -e -i ž met. odpornost materiala proti deformaciji pri preoblikovanju, ki se izraža z napetostjo tečenja

preoblikovalno délo -ega -a s met., stroj. energija, potrebna za preoblikovanje navadno kovinskega materiala **PRIM.:** deformácijsko délo

preoblikovalno oróðje -ega -a s stroj. orodje za obdelavo s preoblikovanjem, npr. štanca, orodje za globoki vlek, orodje za vtiskanje

preoblikoválnost -i ž met. lastnost kovinskega materiala, da se lahko preoblikuje **Sp**: duktilnost

preoblikoválno utrjevanje -ega -a s met., stroj. utrjevanje kovinskih materialov s plastično deformacijo, npr. z valjanjem, avtofetiranjem **PRIM.**: mehánsko utrjevanje

preoblikovánec -nca m met. surovec, ki se plastično preoblikuje

preoblikovánje -a s **1.** met., stroj. tehnološki postopek spreminjanja prvotne oblike kovinskega materiala, npr. globoki vlek, vtiskavanje **2.** tekst. spreminjanje prvotne oblike tekstilnega materiala, npr. oblikovanih kemičnih vlaken, z raztezanjem

preoblikovánje s tekóčim médijem -a --- -- s stroj. ☞ hidrávlično preoblikovánje

preoblikovánje v perlítni stôpnji -a --- --- s met. plastično preoblikovanje med izotermno premeno avstenita v perlit

preoblikovánje z elástičnim médijem -a --- --- s stroj. preoblikovanje, navadno globoki vlek, z orodjem, katerega ena stran je toga in druga iz viskoelastičnega materiala, npr. gume, olja pod tlakom **PRIM.**: eksplozijsko preoblikovánje

preobremenítev -tve ž **1.** preseganje dovoljene mehanske ali električne obremenitve, npr. nosilne konstrukcije, transportnega stroja, električnega kabla **2.** elektr. obratovalno stanje v nepoškodovanem električnem tokokrogu, ki povzroči previsoko tokovno obremenitev

preobremenítvena zaščíta -e -e ž elektr. zaščíta z napravo, ki pri preobremenitvi odklaplja določene dele elektroenergetskega omrežja

preostála napétost -e -i ž **1.** elektr. vsota napetostnih fazorjev trifaznega sistema do zemlje **Sp**: reziduálna napétost (1) **2.** meh. notranja napetost, ki ostane v elementu, ko so nanj prenehali delovati zunanji vplivi, npr. v jeklenem elementu po varjenju **Sp**: reziduálna napétost (2)

preostáli tók -ega -a m elektr. vsota trenutnih vrednosti linijskih tokov v trifaznem sistemu **Sp**: reziduáltni tók

prepéka -e ž grad. ☞ klínker opéka

prepláz -áza m elektr. porušna razelektritev v plinski ali tekoči izolacijski snovi **PRIM.**: preskòk (1)

preplétanje -a s **1.** križanje niti, trakov, žic pri izdelovanju tkanin, trakov, vrvi, mrež **2.** elektr. periodično menjanje mest linijskih vodnikov nadzemnega visokonapetostnega voda na enakih razdaljah, da se doseže simetrija njegovih parametrov proti zemlji **S**: transpozíci-ja vóda **3.** elektr. premeščanje žic ovoja ali tuljave v posameznih zaporednih utorih elektromotorja za zmanjšanje izgub zaradi vrtnčnih tokov

prepogíbna trdnost -e -i ž elektr. lastnost električnega vodnika, ki se izraža s številom prepogibov, preden se zlomi

prepováedani prehòd -ega -óda m fiz. prehod med atomskimi stanji, ki poteka na manj verjeten način

prepoznávanje gôvora -a --- s ugotavljanje identitete govorca s prepoznavo glasu, besed, stavkov **PRIM.**: razpoznavanje gôvora

prepúst -a m **1.** grad. manjši most z razpetino 1–5 m za premoščanje potoka ali ceste za prehajanje divjih živali in dvoživk **2.** grad. cevast element pod prometnico ali zemeljsko oviro za odtekanje presežnih površinskih vod

prepústna napétost -e -i ž elektr. električna napetost na polprevodniški diodi zaradi toka v prepustni smeri diode

prepústna smér -e smerí ž fiz. smer električnega toka, ko je na območju P polprevodnika električna napetost pozitivna glede na območje N **Sp**: prevódna smér

prepústna šírina fíltra -e -e -- ž elektr. frekvenčni pas, ki ga filter prepušča brez slabljenja ali dušenja

prepústnost -i ž **1.** lastnost membrane, porozne snovi ali nasutja, da prepušča plin ali tekočino **S**: permeabílnost **2.** lastnost snovi, materiala, da omogoča prehod elektromagnetnih in drugih sevanj **3.** fiz. količnik prepuščenega in vpadnega sevalnega toka za širše

območje valovnih dolžin, npr. vidne svetlobe, ali za sevanje ene valovne dolžine **S**: transmi-tánca **4**. prom. največje število vozil, ki lahko peljejo skozi cestni profil v časovni enoti in še ne povzročajo zastojev

prepústnost próge -i -- ž. prom. največje možno število vlakov na progi ali na njenem odseku v 24 urah

prerèz -éza **m** ploskev ali krivulja, kjer ravnina prereže telo, strojni element, gradbeno konstrukcijo **PRIM.**: téhnična rísba

preséjna krivúlja -e -e ž. grafični prikaz zrnivosti agregata po sejanju

preséjna krivúlja zrnatega materiála -e -e -- -- ž. grad. grafični prikaz deležev posameznih frakcij nekoherentnega materiála **Sp**: granulacij-ska sestáva

presèk -éka **m** mat. množica elementov, ki je skupna dvema množicama, npr. točke na prese-čiščih krivulj, ploskev, teles

presesálna búča -e -e ž. kem. erlenmajerici podobna buča z debelimi stenami in stranskim priključkom na vakuumsko črpalko, uporablja se za vakuumsko filtracijo v laboratoriju

presévek -vka **m** material, ki pri sejanju pade skozi sito

presévni elektrónski mikroskop -ega -ega -a **m** fiz. elektronski mikroskop za preiskavo zelo tankih vzorcev z elektronskim snopom, s katerim se vzorec preseva, iz vzorca izhajajoči elektroni pa tvorijo sliko na fluorescenčnem zaslonu **S**: transmisíjski elektrónski mikroskop **K**: TÉM

presévnost -i ž. grad. značilnost sita, da prepušča zrna do določenega premera

presípna drčá -e -e ž. rud. drča, po kateri se ruda, premog presipava iz rova v vozičke za odvoz **Sp**: zdřsna drčá

preskòk -òka **m** **1**. elektr. električni preboj med električnima vodnikoma v plinu, tekočini ali vakuumu, vsaj delno vzdolž površine trdne izolacije **PRIM.**: prepláz **2**. kem. nenadna

sprememba barve indikatorja v ekvivalentni točki pri titraciji

preskús -a **m** postopek, s katerim se kaj ugotavlja, npr. določena lastnost materiala, naprave, stroja, konstrukcije, preverja teoretič-na napoved določenega procesa, pojava, npr. lezenja **S**: tést

preskús χ^2 -a -- [hí kvadrát] **m** mat. statistično orodje, s katerim se preverja ujemanje rezul-tatov meritev z napovedmi modelov, npr. re-sničnost hipotez, delovanje proizvodne linije, učinkovitost delovnega procesa, ugotavljanje verjetnosti, da dve končni množici podatkov izvirata iz statistično sorodnega procesa **S**: Pearsonov statistični preskús **Sp**: tést χ^2

preskús kaljívosti jèkla po Jominyju -a -- -- -- -- [džóminiju] **m** met. preskus, pri katerem se paličast preskušaneč segreje na temperaturo avstenitizacije in zakali na enem koncu, nato se meri trdota vzdolž preskušanca in ugotavlja, do katere dolžine ima željeno trdoto

preskúsna eléktrična napétost -e -e -i ž. elektr. predpisana ali dogovorjena električna napetost, ki jo mora brez posledic vzdržati električna naprava, npr. 1 minuto

preskúsni kámen -ega -mna **m** met. kamen, na katerem zlatarji preskušajo čistino zlata, tako da po njem podrgnejo z zlatim predmetom, katerega čistina se ugotavlja, nato s paličico zlata znane čistine prečno obe sledi premažejo z raztopino dušikove kisline in iz obledelosti sledi na kamnu ocenijo čistino preskušanca

preskúsni pogòj -ega -ója **m** pogoj, pri katerem imajo vse vplivne veličine in parametri instrumentov, npr. temperatura, vlaga, tlak, med preskušanjem svoje standardne vrednosti

preskúsni tlák -ega -a **m** stroj. tlak preskušanja sestavine, naprave, sistema, navadno mnogo-kratnik delovnega tlaka

preskús po ízodu -a -- -- -- **m** met. po ASTM standardiziran preskus za ugotavljanje udarne zarezne žilavosti z enostransko vpetim pokončnim preskušancem z zarezo, po katerem udari nihalno kladivo **PRIM.**: Charpyjev preskús

preskús po Marshu -a -- -- [máršu] m kem. preskus z arzenovim zrcalom za ugotavljanje prisotnosti zelo majhnih količin arzena, uporablja se na področju forenzične toksikologije

preskušališče -a s kraj, mesto, urejeno in opremljeno za preskušanje **S**: preskuševališče

preskušalni bazén -ega -a m stroj. bazen za preskušanje hidrodinamičnih lastnosti vodnih objektov, vodotokov, plovil **S**: preskuševalni bazén

preskušanec -nca m vzorec elementa, sestavine, naprave, stroja, konstrukcije za preskušanje njihovih tehničnih lastnosti, npr. ustreznosti načrtovanemu namenu, zmožljivosti, trdnosti, trajnosti, varnosti

preskušanje -a s postopek preverjanja, merjenja, obremenjevanja za pridobitev podatkov o lastnostih, značilnostih elementa, sestavine, naprave, stroja, postroja

preskušanje materiala -a -- s ugotavljanje fizikalnih lastnosti materiala in primerjanje z zahtevami standardov, predpisov ali dogovorov

preskuševališče -a s kraj, mesto, urejeno in opremljeno za preskušanje **S**: preskušališče

preskuševalni bazén -ega -a m stroj. bazen za preskušanje hidrodinamičnih lastnosti vodnih objektov, vodotokov, plovil **S**: preskušalni bazén

preskuševalnik -a m naprava, stroj za preverjanje fizikalnih ali kemijskih lastnosti materialov, elementov, sestavin, naprav, strojev

preskuševalnik akumulatorjev -a -- m elektr. voltmeter z vzporedno priključenim električnim uporom za merjenje električne napetosti električnega akumulatorja pod obremenitvijo

preskuševalnik dinamične trdnosti -a -- -- m met., stroj. stroj za preskušanje utripne in nihajne trdnosti materiala **Sp**: natézno-tlačni stroj

preskuševalnik fáze -a -- m elektr. naprava za ugotavljanje prisotnosti električne napetosti **Sp**: napétostni indikátor

preskuševalnik fáznega zaporédja -a -- -- m elektr. naprava za ugotavljanje smeri vrtenja trifaznih napetostnih fazorjev, ki se uporablja pri priključevanju trifaznih virov ali porabnikov na elektroenergetsko omrežje **Sp**: indikátor zaporédja fáz

preslikáva -e ž mat. predpis, ki elementom ene množice priredi elemente druge množice

presmérik -a m elektr. elektronska naprava ali elektronsko vezje za pretvarjanje enosmerne električne napetosti enega napetostnega nivoja, npr. nivoja baterijskega člena, na drug nivo, npr. visokonapetostni nivo, uporablja se v prenosnih elektronskih napravah, npr. mobilnem telefonu, prenosnem računalniku **S**: énosmérikni pretvórník **PRIM.**: razsmérnik, usmérik **K**: DC/DC

presmérikniška postája -e -e ž elektr. električna postaja, ki pretvarja izmenični tok ene frekvence v enosmerni tok in takoj nato v izmenični tok druge frekvence

presméрно stikálo -ega -a s elektr. stikalo z izbiralnikom odcepov za vodenje, vklapljanje in izklapljanje električnih tokov v električnih tokokrogih, ki so izbrani pri preklopu na drug odcep transformatorja

presója -e ž **1.** ugotovitev ustreznosti, potrdilno ali odklonilno mnenje, da proizvod ali storitev ustreza specifikacijam **2.** pregled in ocena podatkov, zbranih pri analizi parametrov sistema

prestáva -e ž **1.** elektr. razmerje med napetostma primarnega in sekundarnega navitja, npr. napetostnika, tokovnika, transformatorja **2.** stroj. položaj zobniškega para v zobniškem menjalniku, ki določa razmerje med vrtilnima frekvencama gonilne in gnane gredi, navadno v vozilu, delovnem stroju

prestáva napétostnika -e -- ž elektr. razmerje med napetostma primarnega in sekundarnega navitja napetostnika, navadno izraženo z nazivnima napetostma

prestáva tokóvnika -e -- ž elektr. razmerje med številom ovojev primarnega in sekundarnega

navitja, ki zniža sekundarni tok tokovnika na standardno vrednost, navadno na 1 amper

prestávno razmérie -ega -a s **1.** stroj. razmerje med vrtilnima frekvencama pogonskega stroja in gnanega stroja z mehanskimi prenosniki, npr. jermenskim pogonom, zobniškim menjalnikom, hidravličnim gonilom **Sp**: prenôšno razmérie **2.** elektr. razmerje med številom ovojev primarnega in sekundarnega navitja transformatorja

prestôp -ôpa **m** prehod toplote, snovi skozi mejno plast, film

prestôpna prenapétost -e -i ž kem. ➡ aktivacijska prenapétost

prestôpna sekúnda -e -e ž astr. sekunda, ki se pri tvorjenju koordiniranega univerzalnega časa občasno doda mednarodnemu atomskemu času, da se koordinirani univerzalni čas uskladi s povprečnim trajanjem dneva, ki se zlasti zaradi plimskih vplivov Lune in Sonca zelo počasi daljša

prestôpnost -i ž lastnost sistema, da omogoča prehod toplote, snovi skozi mejno plast, film

pretákneni priklôp -ega -ôpa **m** grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu v srednji tretjini prečno izdolbe luknja pravokotnega prereza, enako široka kot priklôpni element, na stičnem koncu priklôpnega elementa je rep, po dolžini enak širini primarnega elementa, elementa se stakneta in na sredini spojita s klinom ali sornikom

pretaljevánje -a s met. ponovno taljenje že strjenega materiala

pretíčna ročica -e -e ž stroj. ročica za izbiro prestave v menjalniku avtomobila, mobilnega stroja, navadno nameščena ob volanu ali neposredno na menjalniku **Sp**: pretíčni dróg

pretíčni dróg -ega -a **m** stroj. ➡ pretíčna ročica

pretíčni vzvôd -ega -ôda **m** stroj. vzvôd za izbiro prestave v menjalniku avtomobila, mobilnega stroja, navadno nameščen ob sedežu voznika **Sp**: pretíčni dróg

pretikálo -a s elektr., stroj. priprava za pretikanje, npr. stikalnega čepka, vzvoda, ročice

pretóčna elektrárna -e -e ž hidroelektrarna, ki izrablja naravni padec toka reke

pretóčna hitróst -e -i ž kem. teh. hitrost pretakanja fluida skozi pretočni prerez cevi, kanala, delovno enoto

pretóčni čas -ega časa **m 1.** čas od vstopanja materiala v posamezno fazo proizvodnega procesa do izdelave polizdelka, izdelka **2.** čas od vstopa materiala v proizvodni proces do uskladiščenja izdelka

pretóčni mešálni reáktor -ega -ega -ja **m** kem. teh. mešalni reaktor s kontinuirnim pretokom reaktantov in produktov

pretóčni reáktor -ega -ja **m** kem. teh. reaktor, v katerega med reakcijo neprekinjeno vtekajo reaktanti in iz njega iztekajo produkti, npr. cevni reaktor, mešalni reaktor **S**: kontinuirni reáktor

pretóčno števílo -ega -a s fiz. količnik dejanske hitrosti iztekanja tekočine skozi šobo ali zaslonko in idealne hitrosti iztekanja brez trenja

pretôk -ôka **m** količnik mase, energije sevanja, fluida, ki preteče skozi dano ploskev, in za to porabljenega časa

pretôk informáci -ôka -- **m** hitrost prenosa podatkov, količnik prenesenega števila, npr. bitov, in za to porabljenega časa, enota baud

pretôk močí -ôka -- **m** elektr. količnik električne energije, ki preteče po vodu ali po elektroenergetskem omrežju v določeni točki, in za to porabljenega časa

pretokôvni relé -ega -êja **m** elektr. ➡ nádtokôvni relé

pretírg -a **m** porušitev materiala pri natezni obremenitvi

pretírna dolžína -e -e ž tekst. dolžína linijske ali ploske tekstilije pri pretrgu

pretváranje frekvence -a -- s **1.** telekom. prenos vseh spektralnih komponent signala z

pretvórb

enega mesta v frekvenčnem spektru na drugo mesto, pri čemer se ohranjajo frekvenčna razlika vsakega para komponent, njihovi relativna amplituda in relativna faza

2. elektr. pretvorba frekvence elektroenergetskega sistema v drugo frekvenco sosednjega sistema s pomočjo trifaznega usmernika in trifaznega razsmernika

pretvórb -e *ž* kem. snovna sprememba ali sprememba kristalne zgradbe zaradi kemijske ali termične reakcije **PRIM.:** preména

pretvórb **eléktri**ke -e -- *ž* elektr. spreminjanje karakteristike, oblike in frekvence električne napetosti in električnega toka z uporabo pretvornika

pretvórník -a *m* elektr. naprava ali element, ki pretvarja eno spremenljivko v drugo, eno vrsto zapisa informacije v drugo, eno obliko energije v drugo, enosmerno napetost v izmenično ali obratno **Sp:** konvèrter (2), konvèrtor (2)

pretvórník eléktričnih veličín -a -- -- *m* elektr. pretvornik ene oblike ali vrste veličine v drugo, npr. energijski pretvornik, signalni pretvornik, merilni pretvornik, napetostni pretvornik, tokovni pretvornik

pretvórník impúlzov -a -- *m* elektr. pretvornik, ki pretvarja impulze v druge vrste signalov

pretvórníška postája -e -e *ž* elektr. električna postaja, ki pretvarja izmenični tok v enosmerni ali enosmerni tok v izmenični tok

preusmerítev klíca -tve -- *ž* telekom. funkcija telefonske centrale, ki omogoča samodejno preusmeritev neodgovorjenega klica na drugo, predhodno določeno številko **PRIM.:** avtomátska nôčna zvéza

preusmerítev réke -tve -- *ž* grad. usmeritev toka reke okoli gradbišča v prvotni strugi z začasno pregrado in po potrebi z začasnim obtočnim kanalom

preusmerítveni žléb -ega -a *m* grad. dolvodni del preliva, ki preusmeri hitro tekoči vodni tok s trajektorijo v smeri navzgor tako, da voda ne more spodjedati temelja preliva

prevajálna fúnkcija -e -e *ž* elektr., stroj. prenôdna fúnkcija (1)

prevájanje -a s prenašanje snovi, energije s tokom, npr. električnim, toplotnim

prevájanje eléktričnega tóka -a -- -- *s* elektr. zvezno gibanje elektrine v snovi zaradi pomikanja prostih elektronov v kristalni mreži, ionov v raztopini ali talini

preverítveni ukáz -ega -áza *m* elektr. ukaz za ugotovitev pravilnega delovanja naprave

prevézna zvéza -e -e *ž* grad., les. lesna zveza pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. tramiča, na podprtem stiku, izdelana tako, da se v konec enega dela in začetek drugega na zgornji strani v zarezan utor vstavi prevezni kos lesa, ki se z obema deloma spoji s sorniki

prevézni -a *m* grad., les. spojni element lesne zveze pri vzdolžnem podaljšanju elementa, npr. tramiča, ki se vstavi v polovično zarezo na stični ploskvi tramičev, dolg tri do pet višin tramiča in enako širok kot tramič

previjální stròj -ega stròja *m* tekst. naprava, ki iz manjših predilniških navitkov previje izdelano prejo na večje križne navitke **S:** ávtokóner

prevísna grêda -e -e *ž* grad. greda s konzolnim delom, npr. za podporo nadstreška pri stavbi, mostnih konstrukcijah

prevléka -e *ž* grad. tanka plast, nanesena na osnovno površino, npr. bitumenska masa na betonski površini

prevódna smér -e smerí *ž* fiz. prepústna smér

prevódni -a *m* fiz. snov, telo, priprava, ki prevaja električni tok, toploto, zvok

prevódni kanál -ega -a *m* elektr. polprevodniška plast poljskega tranzistorja med območjema izvora in ponora, v kateri je tok odvisen od električnega potenciala med vrati in izvorom

prevódni pás -ega pasú *m* fiz. elektronski energijski pas za elektrone v snovi, v katerem niso zasedena vsa možna energijska stanja

prevódnost -i ž fiz. lastnost, ki izraža sposobnost snovi za prevajanje toka, npr. električnega, toplotnega, količnik gostote električnega toka in gradienta električnega potenciala, količnik gostote toplotnega toka in gradienta temperature

prevòj fúnkcije -ôja -- m mat. točka, v kateri se funkcija spremeni iz konveksne v konkavno ali obratno **S**: obračáj fúnkcije

prevračálnik -a m naprava za prevračanje, obračanje v proizvodni ali predelovalni liniji

prevračálnik íngotov -a -- m met. prevračalnik, ki na začetku linijske valjalne proge prevrača ingote iz navpične v vodoravno lego

prevzémno-predájno mésto -ega -a s elektr. mesto na prenosnem ali razdelilnem omrežju, kjer se prevzema in predaja električna energija in merijo oddane in prejete količine

prevzéta energíja -e -e ž energija, ki jo odjemalec prevzame in plača po dogovorjeni tarifi

prezračeválni jášek -ega -ška m grad., rud. jašek za dovod in odvod zraka, npr. v podzemne prostore, notranje dele visokih stavb

prezračeválnik -a m 1. met. naprava za rahljanje livarskega peska z uvajanjem zraka **S**: aerátor (1) 2. kem. teh. ☞ prezračeválo

prezračeválo -a s kem. teh. naprava za nasičevanje z zrakom, navadno tekočin, v katerih potekajo aerobni procesi, npr. pri čiščenju odpadnih vod **Sp**: aerátor (2), prezračeválnik (2)

prezračevánje -a s kem. teh. postopek za nasičevanje z zrakom, navadno za tekočine, v katerih potekajo aerobni procesi, ali za odstranjevanje neželenih raztopljenih plinov iz tekočin **S**: ozračevánje **Sp**: aerácija

prežarjevánje -a s met. predolgo žarjenje pri previsoki temperaturi, kar ima za posledico grobozrnato mikrostrukturo

pribíjanje -a s tekst. potiskanje zatkanega votka s pomočjo bila z grebenom k že stkani tkanini

približanje -a s elektr. sorazmerno bližnja medsebojna lega elektroenergetskega in telekomunikacijskega voda, pri katerem so elektromagnetni vplivi elektroenergetskega voda na telekomunikacijski vod dovolj veliki, da lahko pride do elektromagnetnega motenja

približek -žka m mat. matematični rezultat, katerega natančnost ustreza namenu **PRIM.:** aproksimácija

približnost -i ž dovolj velika natančnost za določen namen **S**: aproksimativnost

pribòr -ôra m različno orodje, pripomočki, potrebni za obratovanje, vzdrževanje stroja, opravljanje določenega dela

pričakována hitróst -e -i ž grad. hitrost vožnje na cestah, ki je predvidena pri načrtovanju ceste

pridobiváлно délo -ega -a s rud. delo pri kopanju rude, premoga

Prigogineov teorém -ega -a [prigóžinov] m fiz., kem. teorem iz termodinamike neravnovesnih procesov, po katerem je pri stacionarnem neravnovesnem stanju hitrost naraščanja entropije najmanjša možna, npr. pri stacionarnem prenosu toplote skozi sredstvo se ustvari tako temperaturno polje, da je hitrost naraščanja entropije najmanjša

prijèm -éma m stroj. medsebojni tesni stik dveh strojnih delov, obdelovanca s prijemalnim orodjem, npr. s kleščami, bremena s prijemalnikom, npr. z grabilom pri strežnih in transportnih napravah, strojih

prijemalíšče -a s meh. točka, glede na katero ima porazdeljena sila navor nič

prijemálna čeljústka -e -e ž rud. majhna čeljust za prijemanje in dvigovanje vrtnalnih cevi

prijemálo -a s priprava, orodje, sestavina za prijemanje obdelovanca pri strežnih in montažnih napravah, npr. obdelovalnih pripomočkov, manipulatorjih, robotih

prikazoválnik -a m elektronska naprava, ki prikazuje informacije, npr. podatke, slike, v vidni obliki

prikládnik -a m grad., les. kratak škarnik med slemenom in žlotnikom

priključek -čka m 1. element, sestavina za povezavo ali mesto povezave enega dela z ustreznim drugim delom, npr. cevni priključek, kablanski priključek, telefonski priključek **PRIM.:** spòj (1) 2. elektr. prevodno spojno mesto v napravi, električnem vezju ali elektroenergetskem omrežju, ki zagotavlja njegovo povezovanje na enega ali več zunanjih električnih vodnikov 3. grad. del javne ceste, določen z mejami, znotraj katerih se spremenijo elementi in dimenzije prečnega profila ceste kot glavne prometne smeri ali označbe na vozišču na glavni prometni smeri

priključna brána -e -e ž agroteh. brana, pritrjena z nosilnim okvirom na tritočkovno drogove traktorja **Sp:** priklópna brána

priključna gláva -e -e ž rud. gláva, ki se uporablja pri vrtnem drogovju za vpenjanje vrtnih cevi **S:** vrtálna gláva (2)

priključna omárica -e -e ž 1. elektr. zaprta ali zaščitena povezovalna naprava, ki omogoča izvedbo enega ali več spojev 2. elektr. naprava z enim vhodom in dvema ali več izhodi, ki izvaja želeno porazdelitev napajanja od napajalne voda do napajanih vodov ali elementov antene 3. grad. gradbeni element v obliki omare v zidu ali jaška, kjer so nameščeni elementi za trajen ali začasen priključek

priključna opréma -e -e ž telekom. naprave, priključene na komunikacijskih omrežjih priključnih točkah, ki pretvarjajo podatke, informacije v signale in jih oddajajo ali prejete signale pretvarjajo v podatke, informacije

priključna točka -e -e ž elektr. mesto, kjer se priključi električni porabnik **PRIM.:** spónka (2)

priključno mésto -ega -a s elektr. točka v javnem elektroenergetskem omrežju, na katero se priključi električna inštalacija

priklòp -ópa m elektr. uradna priključitev odjemalca na elektroenergetsko omrežje, ki z dokazili, npr. gradbenim dovoljenjem,

projektno dokumentacijo, utemelji neoporečnost svoje napeljave inestrojev

priklópna brána -e -e ž agroteh. ☞ priključna brána

priklòp na dvójni čèp -ópa --- m grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu prečno izdolbeta dve luknji pravokotnega prereza do sredine elementa, na stičnem delu priklópnega elementa se izrežeta repa in elementa se stakneta

priklópnik -a m vozilo brez lastnega pogona, ki ga vleče motorno vozilo

prikólica -e ž navadno dvoosno vozilo brez lastnega pogona zlasti za prevažanje tovora, ki se pripne za vlečno vozilo, npr. tovrnjak, traktor

prilagodítev -tve ž funkcionalna in konstrukcijska prireditve, preureditev naprave, stroja za določen namen, določeno vrsto uporabe, delovanja

prilagodítvena impedánca -e -e ž elektr. impedanca na stiku dveh prenosnih vodov, ki preprečuje odboj valovanja na stiku

prilagodljivost -i ž sposobnost, npr. računalniškega sistema, da se prilagodi spremembam vrste, načina, pogojev obratovanja **Sp:** adaptívnost

prilézna katéta -e -e ž mat. v pravokotnem trikotniku kateta, ki je krak danega ostrega kota **PRIM.:** hipotenúza, nasprótna katéta

prilézna želézna plòšča -e -e -e ž grad., les. pravokotna, 4–10 mm debela jeklena plošča z več luknjami na površini za pribijanje z žebli ali privijanje z lesnimi vijaki

prilézno želézo -ega -a s grad., les. ploščat, 4–15 mm debel, 40–60 mm širok in poljubno dolg jeklen element z rahlo ukrivljenimi vogali, ki se zarijejo v les, in z več simetrično razporejenimi luknjami v sredini za vijake ali žebje

prilóžna libéla -e -e ž geod. dozna libela za navpično uravnavanje nivelacijskih lat,

pritrjena na kotni nastavek tako, da je njena osna ravnina pravokotna na smer kotnega profila

primárna bárvá -e -e ž **1.** barva, ki je ni mogoče mešati z drugo primarno barvo, da bi nastala tretja barva **2.** graf. rdeča, zelena in modra barva v aditivnem sistemu barv, iz katerih se z mešanjem v različnih razmerjih dobi celotna barvna lestvica **3.** graf. cian, magenta in rumena barva v subtraktivnem sistemu barv, iz katerih se z mešanjem v različnih razmerjih dobi celotna barvna lestvica

primárna emisija -e -e ž fiz. emisija, navadno elektronov zaradi notranjih vzrokov v snovi, npr. toplote, sevanja ali električnega polja

primárna energija -e -e ž energija naravnih virov, ki niso bili izpostavljeni še nobeni spremembi, npr. premog iz rudnika, zemeljski plin iz vrtine, energija sončnega sevanja

primárna fáza -e -e ž met. faza, ki pri strjevanju kovinskega materiala raste iz taline

primárna merilná metoda -e -e -e ž metoda, ki definira določeno veličino z drugimi fizikalnimi veličinami

primárna napétost -e -i ž elektr. napetost na primarnem navitju transformatorja

primárna odpôved -e -i ž odpoved elementa, naprave, ki neposredno ali posredno ne povzroči odpovedi druge naprave, elementa

primárna regulácija frekvénce -e -e -- ž elektr. regulacija omrežne frekvence s turbinskim regulatorjem, ki uravnava moč agregata in deluje nekaj sekund

primárna surovína -e -e ž naravna nepredelana snov za nadaljnjo predelavo

primárni alkohol -ega -a m kem. alkohol, ki ima hidroksiskupino vezano na primarni ogljikov atom, npr. etanol, $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$, 1-propanol, $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{OH}$

primárni alumínij -ega -a m met. aluminij, pridobljen z elektrolizo glinice

primárni amín -ega -a m kem. amin, ki nastane z zamenjavo enega vodikovega atoma v molekuli amonijaka z alkilno skupino, npr. etilamin, $\text{C}_2\text{H}_5\text{NH}_2$

primárni člen -ega -a m elektr., kem. galvanski člen, ki ga ni mogoče ponovno električno polniti **PRIM.:** sekundárni člen

primárni délci -ih -ev m mn. fiz. delci, ki izhajajo iz snovi s primarno emisijo, npr. elektroni

primárni eléktrokémijski člen -ega -ega -a m elektr., kem. elektrokemijski člen, v katerem poteka neobrnljiva kemijska reakcija in ga zato, ko se izprazni, ni mogoče ponovno napolniti z električnim tokom **S:** primárni galvánski člen

primárni elektrón -ega -a m fiz. elektron, s katerim se obstreljuje trdna površina, npr. analiziranega vzorca v elektronskem mikroskopu, da se iz nje izbijejo elektroni

primárni etalón -ega -a m etalon z zadostno točnostjo, da se uporablja za umerjanje sekundarnih etalonov **PRIM.:** délovni etalón

primárni galvánski člen -ega -ega -a m elektr., kem. elektrokemijski člen, v katerem poteka neobrnljiva kemijska reakcija in ga zato, ko se izprazni, ni mogoče ponovno napolniti z električnim tokom **S:** primárni eléktrokémijski člen

primárni króg -ega -a m fiz. obtok hladilnega sredstva v jedrskem reaktorju, ki je v neposrednem stiku z reaktorsko sredico

primárni ogljikov atóm -ega -ega -a m kem. atom, na katerega je neposredno vezan en ogljikov atom

primárni relé -ega -êja m elektr. rele, ki ga napaja primarni električni tok ali napetost glavnega električnega tokokroga brez vmesnega transformatorja ali drugega pretvornika

primárni stándard -ega -a m kem. reagent v analizi kemiji, ki se uporablja za standardizacijo raztopin drugih reagentov, npr. natrijev karbonat za standardizacijo raztopin kislin

primárni tók -ega -a m elektr. električni tok skozi primarno navitje transformatorja

primárni tokokróg -ega -a **m** elektr. električni tokokrog indukcijskega stroja, ki pri obratovanju prejema delovno moč iz zunanjega elektroenergetskega omrežja ali jo vanj oddaja **PRIM.:** primárno navítje (2)

primárni vodovòd -ega -óda **m** vodovod za transport pitne vode od enega ali več vodnih virov do sekundarnega vodovoda

primárno hladílo -ega -a **s** elektr. hladilo, ki obdaja določen del stroja in z njega odvaja presežno toploto

primárno lézenje -ega -a **s** met. prva stopnja lezenja, ko je začetna hitrost deformacije velika, nato pa se zaradi preoblikovalnega utrjevanja zmanjšuje

primárno navítje -ega -a **s** **1.** elektr. prvo, vhodno navítje transformatorja, na katero je priključena električna napetost **2.** elektr. navítje indukcijskega stroja, ki pri obratovanju prejema delovno moč iz zunanjega elektroenergetskega omrežja ali ga vanj oddaja **PRIM.:** primárni tokokróg

priméstna želéznica -e -e **ž** železniška proga, ki povezuje mesto in okoliška naselja

prímež -a **m** stroj. priprava, enota za vpenjanje obdelovanca pri ročni ali strojni obdelavi, zlasti pri piljenju, žaganju, upogibanju, kovanju, sestavljena iz fiksne in gibljive čeljusti in aktivirana ročno z vijačnim pogonom ali strojno s hidravličnim ali pnevmatičnim valjem

primitívna célica -e -e **ž** kem. ☞ enostávná osnòvna célica

primitívni véktor -ega -ja **m** mat. vsak od treh linearno neodvisnih vektorjev med sosednjimi oglišči enostavne osnovne celice v Bravaisovi mreži

príncíp ekvivalénce -a -- **m** fiz. temeljno načelo Einsteinove teorije gravitacije, po katerem se skupna masa in energija enako odzivata na pospeške in sile ali da v gravitacijskem polju vsa telesa enako padajo ne glede na to, kolikšen del njihove mase izvira iz mase in kolikšen iz energije

priobálna téhnika -e -e **ž** rud. tehnika črpanja naravnih bogastev, zlasti nafte in zemeljskega plina, v obalnem morju

pripádnostna fúnkcija -e -e **ž** mat. funkcija, ki elementu množice na podlagi pravil priredi stopnjo pripadnosti

pripomóček -čka **m** preprosta mehanska priprava za lažje opravljanje določenega dela, npr. prijemalo, primež

pripráva proizvodnje -e -- **ž** medsebojno povezane dejavnosti, ki jih je treba izvesti pred začetkom proizvodnje

pripráva teréna -e -e **ž** agroteh., grad. pripravljalna dela na zemljišču za omogočanje določene dejavnosti, npr. ravnanje, osuševanje, prekopavanje, oranje

pripravljálna déla -ih dél **s mn.** grad. vse aktivnosti pred gradnjo, potrebne za odprtje gradbišča, npr. izdelava dostopnih cest, električnih in vodovodnih priključkov, začasnih deponij materialov

pripravljálno-zaključní čas -ega čása **m** čas za pripravo in končanje zaporedja postopkov, ki se deli na osnovni in dodatni čas

priprávljenost -i **ž** stanje naprave, stroja, postroja, da lahko začne delovati, obratovati

priprédanje -a **s** tekst. združevanje posameznih vlaken pri predenju v predivno prejo

prirástek -tka **m** mat. korak pri povečevanju spremenljivke **S:** inkremènt (1)

prirástni koeficiènt -ega -ènta **m** elektr. koeficient, ki upošteva delež izgub agregata v omrežju pri določanju njegove optimalne obremenitve **S:** penální koeficiènt

priedítev -tve **ž** **1.** mat. določitev povezave elementov dveh množic v pare, npr. pri preslikavi **2.** stroj. prilagoditev namenu, npr. obdelovalnega stroja izdelavi določenega izdelka

priróbnica -e **ž** **1.** stroj. kolobarjast del cevnega priključka, ohišja cevnega zapirala, armature za njegovo spajanje, povezovanje v cevovod **Sp:** flánša **2.** stroj. kolobarjast strojni del za

medsebojno povezovanje gredi, gredne vezi, sklopke in drugih delov na gredi **3.** stroj. kolo-barjasto oblikovan del ohišja mehanskega prenosnika in njegovega pokrova, menjalnika ali drugih enot stroja za njihovo povezavo z vijaki

prisilna konvekcijska -e -e ž stroj. konvekcijska z umetno povzročenim tokom fluida, npr. z ventilatorjem za zrak ali s črpalko za vodo

prisilna nerazpoložljivost -e -i ž elektr. nerazpoložljivost zaradi nenačrtovane prekinitev delovanja električne naprave

prisilno hlajenje -ega -a s hlajenje s prisilnim tokom hladila

prislónjena ênokápnica -e -e ž grad. enokapnica, katere višji konec je naslonjen na steno

prispévno obmóčje -ega -a s grad. območje, ki zaradi geografskih značilnosti usmerja tok površinskih ali podzemnih voda v nižje ležeči zbiralnik, jezero, reko

pristaníški žerjáv -ega -áva m **1.** stroj. ☞ žerjáv z nagibno ročico **2.** stroj. ☞ kozíčasti žerjáv

pritézni tók reléja -ega -a -- m elektr. električni tok, pri katerem rele sklence kontakte **PRIM.:** spustitveni tók reléja

pritísk -a m sila, enaka zmnošku tlaka in ploščine ploskve, na katero deluje

pritisnjena eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost med kontaktoma stikalne naprave, tik preden skozi steče električni tok

prtlíče -a s grad. del stavbe, katerega prostori so neposredno nad zemeljsko površino ali največ 1,40 m nad njo

privéznik -a m **1.** nizek steber za privez plovil na obali **2.** enojni ali dvojni stebriček na krovu plovila za privezovanje, vleko

privijáčenje -a s grad., stroj. spojitve, povezava delov, gradnikov z navojem, vijaki

priviláčna síla -e -e ž fiz. sila, ki skuša zmanjšati razdaljo med dvema telesoma, npr. gravitacijska sila, električna sila med telesoma, od

katerih ima eno pozitivni električni naboj, drugo pa negativni

prizémno omréžje -ega -a s telekom. radiokomunikacijsko omrežje brez vesoljskih komunikacij in radioastronomije

prízma -e ž **1.** mat. telo, ki ima dve skladni in vzporedni osnovni ploskvi, stranske ploskve pa so paralelogrami **2.** fiz. prizmatično telo iz prozornega materiala za optične instrumente, npr. daljnogled, periskope

prížema -e ž **1.** stroj. sestav čeljusti podobnih delov za spajanje, povezovanje vrvi, cevi **2.** kem. pripomoček za pritrditev laboratorijske posode, npr. bučke, z mufo na laboratorijsko stojalo

problém dvéh telés -a -- -- m astr., fiz. osnovni problem klasične mehanike, ki obravnava gibanje dveh teles samo pod vplivom medsebojnih sil, npr. gibanje planeta okrog Sonca

procedúra -e ž ☞ tehnolóški postópek (2)

procént -énta m ☞ odstótek

procésna industrija -e -e ž industrija, ki se ukvarja z izdelovanjem materialov in polizdelkov za izdelčno tehniko

procésna téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava načrtovanje, delovanje, krmiljenje in optimizacijo kemijskih, fizikalnih in bioloških procesov **PRIM.:** izdelčna tehnika

procésne bárvé -ih bárv ž mn. graf. barve, ki se uporabljajo pri barvnem tisku in vključujejo primarne barve subtraktivnega mešanja: cian, magento, rumeno in črno kot ključne oziroma kontrastne barve **K:** CMYK

procésni systém -ega -a m proizvodni sistem za izvajanje industrijskih procesov

procesórika -e ž veda o procesorjih, obdelavi informacijskih signalov in oblikovanju krmilnih signalov aktorike krmilnih sistemov **Sp:** procesórika sistéma

procesórika sistéma -e -- ž ☞ procesórika

Proctorjeva metoda -e -e [próktorjeva] ž grad. metoda na osnovi standardnega ali modificirane

Proctorjev preskús

nega Proctorjevega preskusa za ugotavljanje ali optimiranje vlažnosti zemeljskega materiala za nasipe, da se doseže njegova največja zgoštev

Proctorjev preskús -ega -a [próktorjev] m grad. laboratorijski preskus ugotavljanja, pri kateri vlažnosti se zemeljski material s predpisanim načinom stiskanja najbolj zgosti

pród -a m grad. zmes naravnih, lahko ostrorobih ali zaobljenih kamnitih zrn velikosti 2–63 mm

pródec -dca m grad. zmes naravnih, lahko ostrorobih ali zaobljenih kamnitih zrn velikosti 16–32 mm, uporablja se za nasipavanje ali kot osnova za agregat betonskih mešanic

prodni izpúst -ega -a m grad. izpust v spodnjem delu pregrade ali jezu, opremljen z zapornico, za občasno kontrolirano izpiranje prodnih usedlin iz akumulacije **PRIM.**: izplakoválni izpúst

pródni zadržévalnik -ega -a m grad. zadrževalnik, navadno postavljen pred vodnim zbiralnikom za zadrževanje proda in peska

produkt -a m **1.** načrtovani rezultat določene-ga procesa, npr. industrijskega procesa, informacijske tehnologije **Sp:** izdélek (4) **2.** snov, ki nastane iz reaktantov v kemijski reakciji, npr. produkt gorenja, oksidacijski produkt **3.** ☞ izdélek (3) **4.** ☞ proizvod (2)

produktni relé -ega -êja m elektr. rele, katerega vzbujalna veličina je produkt dveh električnih veličin

profil -a m **1.** geometrijska oblika prereza **2.** kovinski, gumeni, plastični, stekleni paličasti polizdelek z različnimi oblikami prereza **3.** grad. grafični prikaz prometnice ali prenosnega energetskega voda v vzdolžnem ali prečnem prerezu **4.** grad. prečni prerez konstrukcijskega in pripadajočega zračnega dela prometnice, načrtovane in zgrajene po standardih izključno za prehod vozila, npr. železniški predor

profilirani brús -ega -a m stroj. profilno oblikovan brus, navadno v obliki stožca ali valja na steblu za vpenjanje v brusilnik

profilirani vodník -ega -a m elektr. električni vodnik, katerega prerez je prilagojen uporabi, npr. kvadraten ali pravokoten v utoru električnega stroja, pletenica, če je potrebna gibkost

profiliranje -a s izdelava profilov različnih prerezov

profil kontaktne tírnice -a -- -- m prom. vsi prečni prerezi kontaktne tirnice, upoštevajoč izolatorje, varnostne naprave in predpisane razdalje od ozemljenih delov, delov pod napetostjo **Sp:** gabarít kontaktne tírnice

profilna žíca -e -e ž žica, navadno s pravokotnim prerezom

profilni brús -ega -a m brus za brušenje profilov

profilno jéklo -ega -a s met. vroče valjan ali hladno oblikovan jeklen paličast polizdelek različnih oblik prerezov

profil odjémnikov -a -- -- m prom. omejena, na železniški tir pravokotna ravnina, zunaj katere morajo biti vse ovire, upoštevajoč bočne premike in varnostne razdalje **Sp:** gabarít odjémnikov

profil vozíla -a -- -- m prom. omejena, na prometnico pravokotna ravnina, ki je prazno ali naloženo vozilo ne sme presegati z nobenim svojim delom, npr. v cestnem ali železniškem predoru **S:** nakladální profil **Sp:** gabarít vozíla

profil vôznega vóda -a -- -- m **1.** prom. normalna varnostna razdalja med najnižjo točko kontaktne vodnika in zgornjo mejo nakladalnega profila železniškega vozila **Sp:** gabarít vôznega vóda **2.** prom. varnostna razdalja med deli pod napetostjo, npr. električnimi vodniki, ročicami, odjemniki toka, in deli, ki normalno niso pod napetostjo **Sp:** gabarít vôznega vóda

próga -e ž **1.** s tirnicami opremljena pot za vožnjo vozil, strojev s tekalnimi kolesi **2.** met. zaporedje valjalnih strojev za zvezno valjanje kovinskih polizdelkov, npr. pločevine, žice, profilov **3.** rud. vodoraven ali nagnjen

rov v rudniku, navadno s tirnicami, za odvoz izkopane rude, izkopanega premoga z vozički
4. del poti, na kateri potekajo meritve, preskusi

progôvna hitrôst -e -i ž prom. dovoljena hitrost vlaka na določenem delu proge

progôvni blók -ega -a m **1.** prom. naprava za premikanje, uravnavanje signalov, ki zapirajo ali odpirajo pot vlaku **2.** prom. sestav funkcijskih enot, ki omogoča daljinsko krmiljenje železniških signalno-varnostnih naprav

programátor -ja m naprava, ki v skladu z vgrajenim, vpisanim programom krmili delovanje naprave, stroja, npr. programator pralnega stroja

programirljivi brálni pomnílnik -ega -ega -a m elektr. bralni pomnilnik, v katerega lahko uporabnik vpiše podatke le enkrat in se ne izgubijo, ko preneha električno napajanje, število branj pa je poljubno **K:** PRÔM

programsko stikálo -ega -a s telekom. stikalo v obliki programske opreme za usmerjanje po komunikacijskem omrežju

program zagotavljanja kakôvosti -a --- m podrobno navodilo za izvajanje dejavnosti zagotavljanja kakovosti za posamezne sestavine opreme ali postroja, vključno z ustreznimi administrativnimi postopki in tehnikami obvladovanja kakovosti

proizvòd -ôda m **1.** snov, material, proizveden v določenem tehnološkem procesu in navadno predelan v kosovno obliko, npr. milo, tablete, zobna pasta **S:** izdélek (2) **2.** energija, material, namenjen prodaji ali predelavi, npr. električna energija, ruda **Sp:** prodúkt (4)

proizvòdna zmogljivost elektrárne -e -i --- ž elektr. izhodna električna moč elektrarne

proizvòdnja -e ž načrtno, organizirano izdelovanje predmetov, pridobivanje, npr. energije, rud **PRIM.:** izdeláva

proizvòdnja éléktrične energíje -e --- ž pretvarjanje določene oblike energije, npr. vodne, sončne, kemijske, v električno

projékciya -e ž **1.** slika, upodobitev prostorske tvorbe s projicirnimi žarki na projekcijski ravnini, zaslonu **2.** mat. rezultat preslikave s projektorjem, npr. komponenta vektorja v izbrani smeri

projékciya tóčke -e --- ž mat. upodobitev točke v prostoru v točko na projekcijski ravnini, v kateri jo prebada projicirni žarek, ki poteka iz projekcijskega središča skozi dano točko

projékciya tvórbje -e --- ž mat. upodobitev vseh točk prostorske tvorbe v točke na projekcijski ravnini, v katerih jo prebadajo projicirni žarki, ki potekajo iz projekcijskega središča skozi dane točke

projékcijska ravniána -e -e ž mat. ravnina v opisni geometriji, na katero se projicira slika telesa

projékcijsko sredíščje -ega -a s mat. točka, iz katere izhajajo vsi projicirni žarki, uporabljeni pri projiciranju na dano ravnino

projékt -a m grad. ➡ projéktna dokumentácija (1)

projektántski nadzòr -ega -ôra m grad. občasen nadzor usklajenosti izvajanja projekta, ki ga opravlja projektant na gradbišču

projektíl -a m fiz. delec snovi, ki s trkom v drug delec, tarčo povzroči stimulirano jedrsko reakcijo

projektíranje -a s izdelovanje tehnične in projektne dokumentacije ter usklajevanje tehničnih rešitev med strokami, npr. za objekte, naprave, postroje

projékt izvedènih dél -a --- m grad. končna projektna dokumentacija dejansko izvedenih del, izdelana na osnovi projekta za izvedbo **K:** PÍD

projéktna dokumentácija -e -e ž **1.** grad. dokumentacija, ki obsega sistematično urejen sestav načrtov, tehničnih opisov, poročil, izračunov, risb in drugih prilog, s katerimi se določijo lokacijske, funkcionalne, oblikovne in tehnične značilnosti nameravane gradnje objekta **Sp:** projékt **2.** elektr., stroj. sestav tehničnih risb s sestavnimi in podrobnimi načrti, opisi

projéktna hitróst

in tehničnimi pogoji za izdelavo, montažo, uporabo in vzdrževanje naprav, strojev, postrojev

projéktna hitróst -e -i ž grad. hitrost, za katero je načrtovana in zgrajena cesta, železnica

projéktni módul -ega -a m grad. vsota enakih ponavljajočih se osnovnih modulov

projéktni potrés -ega -ésa m grad. potres, ki povzroči maksimalno gibanje tal, za katero se projektira pregrada, od katere se pričakuje, da ohrani svojo zajezeno sposobnost **K**: DBE

projéktor -ja m **1.** optična naprava za projiciranje slik na zaslon **2.** mat. operator, enak svoji poljubni potenci, npr. operator, ki generira tloris

projékt za izvédbo -a -- -- m grad. projektna dokumentacija, ki obsega podrobno grafično, numerično in besedilno informacijo o načrtovanem objektu in posebne zahteve za njegovo izvedbo **K**: PZI

projicíranje -a s prenos slike prostorske tvorbe s projicirnimi žarki na projekcijsko ravnino, zaslon

projicírni žárek -ega -rka m mat. v opisni geometriji vsak poltrak, izhajajoč iz projekcijskega središča

prolátni elipsoíd -ega -a m mat. rotacijski elipsoid, ki nastane z vrtenjem elipse okrog njene daljše osi **PRIM.**: óblatni elipsoíd

PRÔM PROM-a in -- m (ang. programmable read-only memory) krat. elektr. ➡ programirljivi brálni pomnilnik

promèt -éta m telekom. število vzpostavljenih komunikacijskih povezav v določenem časovnem intervalu

prométij -a m kem. radioaktivni element iz skupine lantanoidov, ker oddaja samo β-sevanje, se uporablja namesto radija v svetlečih označevalnih barvah, simbol Pm

prométna zmogljivost telefónske centrále -e -i -- -- ž telekom. število hkratnih klicev, ki jih omogoča telefonska centrala **PRIM.**: kapacitéta telefónske centrále

prométnica -e ž grad. objekt, po katerem poteka promet, npr. cesta, železnica, vodna pot

prométni pás -ega pasú m grad. del vozišča, primerno širok za premikanje določene vrste vozil v eni smeri, vključno z označbami

promótor -ja m kem. snov, ki poveča aktivnost katalizatorjev, encimov **S**: aktivátor (1)

PRIM.: ántikatalizátor, inhibítor (1)

Pronyjeva zavóra -e -e [pronijeva] ž stroj. mehanska zavora, navadno čeljustna, za ugotavljanje moči pogonskega stroja z merjenjem navora, potrebnega za ustavitev vrtenja

propadién -a m kem. organska spojina s formulo $\text{CH}_2=\text{C}=\text{CH}_2$, ki se uporablja za plamensko rezanje in varjenje **S**: alén (2)

propagácija -e -e ž kem. širjenje, razširjanje verižne reakcije, npr. gorenja, eksplozije **S**: napredovánje reakcije

propán -a m kem. alkan s tremi ogljikovimi atomi, C_3H_8 , brezbarven, gorljiv plin, uporablja se sam ali v zmesi z butanom kot gorilni plin

propanól -a m kem. alkohol, izpeljan iz propana, $\text{C}_3\text{H}_7\text{OH}$, brezbarvna, vnetljiva tekočina, uporablja se kot topilo

propelánt -a m pogonski plin, npr. v pršilih

propéler -ja m stroj. strojni element z najmanj dvema ustrezno vijačno zvitima listoma, ki ga vrti letalski motor ali ladijski pogonski stroj za ustvarjanje vlečne ali potisne sile

propéler s spremenljívim korákom -ja -- -- m stroj. propeler, katerega korak se med delovanjem lahko spreminja, vključno za smer gibanja plovila

propén -a m kem. alken s tremi ogljikovimi atomi, C_3H_6 , brezbarven, gorljiv plin s šibkim neprijetnim vonjem, uporablja se za proizvodnjo polipropena **Sp**: propilén

propénamíd -a kem. amid akrilne kisline, $\text{CH}_2\text{CHCONH}_2$, bela kristalna snov brez vonja, uporablja se za proizvodnjo polimerov in barvil **S**: akrilamíd

propeníl -a m kem. funkcionalna skupina, $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}_2-$ **S**: alíl

propíl -a m kem. enovalentna funkcionalna skupina propana, $-\text{C}_3\text{H}_7$

propilén -a m kem. $\Rightarrow$ propén

propilénoksíd -a m kem. epoksipropan, $\text{C}_3\text{H}_6\text{O}$, brezbarvna, v vodi in etanolu topna tekočina z rahlim vonjem po etru, uporablja se za proizvodnjo poliuretanov

propiónska kislína -e -e ž kem. propanojska kislina $\text{C}_3\text{H}_7\text{COOH}$, brezbarvna tekočina z neprijetnim vonjem, uporablja se za proizvodnjo plastičnih mas, herbicidov, zdravil

proporcionálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega sorazmerno z razliko med dejansko in želeno vrednostjo regulirane veličine **Sp**: P-regulácija

proporcionálna téhnika -e -e ž področje hidravlike in pnevmatike, ki pri krmiljenju uporablja proporcionalne ventile

proporcionální eléktromagnét -ega -a m stroj. zvezno delujoč elektromagnet s krmiljenjem sile ali poti kot vkrmilnik, aktuator proporcionalnih ventilov za krmiljenje tlaka, toka ali poti **S**: proporcionální magnét

proporcionální magnét -ega -a m stroj. zvezno delujoč elektromagnet s krmiljenjem sile ali poti kot vkrmilnik, aktuator proporcionalnih ventilov za krmiljenje tlaka, toka ali poti **S**: proporcionální eléktromagnét

proporcionální ventíl -ega -a m stroj. ventil za krmiljenje tlaka, toka, poti fluida, ki deluje zvezno in vhodni vkrmilni signal pretvarja v ustrezen hidravlični ali pnevmatični proporcionalni izhodni signal **PRIM.**: regulácijski ventíl, sérvventíl

proporcionálno-diferenciálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega z uteženo vsoto razlike med dejansko in želeno vrednostjo regulirane veličine ter hitrostjo njenega spreminjanja **Sp**: PD-regulácija

proporcionálno-integrálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija, ki deluje po načelu proporcionalno-integralnega delovanja in združuje lastnosti proporcionalne in integralne regulacije **Sp**: PÍ-regulácija

proporcionálno-integrálno-diferenciálna regulácija -e -e ž elektr., stroj. regulacija s povratno zanko, pri kateri se v fizikalni sistem posega z uteženo vsoto treh komponent: razlike med dejansko in želeno vrednostjo regulirane veličine, hitrostjo spreminjanja razlike in časovnim integralom razlike **Sp**: PÍD-regulácija

proporcionálno-integrírni regulátor -ega -ja m elektr., stroj. regulator, katerega izhodni signal je utežena vsota pogreška in integrala pogreška, pri čemer je pogrešek njegov vhodni signal

proporcionálno vézje -ega -a s elektr. elektronsko vezje, pri katerem je izhodna veličina sorazmerna vhodni veličini, npr. operacijski ojačevalnik **PRIM.**: diferencíрно vézje, integrírno vézje

prosójna gúma -e -e ž kem. teh. prosojen ali prozoren elastomer na osnovi silikonske gume za izdelavo gibkih cevi, folij

prosójnost -i ž fiz. lastnost snovi, materiala, npr. megle, papirja, motnega stekla, da prepušča svetlobo, ki jo ob prehodu deloma ali povsem razprši, zato je slika, gledana skozi prosojno plast, deloma ali povsem zabrisana **PRIM.**: prozórnost

prôsta energija -e -e ž fiz., kem. $\Rightarrow$ Helmholtzova energija

prôsta entalpíja -e -e ž fiz., kem. $\Rightarrow$ Gibbsova energija

prôsta gladína -e -e ž grad. gladina, na katero deluje samo zračni tlak

prôsta plôskév rezíla -e -kve -- ž stroj. prednja ploskev noža, rezila za obdelavo z odrezovanjem, nagnjena za prosti kot od tangencialne ploskve obdelave

prôsta precesíja -e -e ž fiz. precesija vrtilne osi prosto vrteče se vrtavke, kadar vrtilna os ne

prôsti bàt

sovpada z eno od glavnih osi tenzorja vztrajnostnega momenta

prôsti bàt -ega báta **m** stroj. bat brez batnice pri nekaterih izvedbah sestavin in batnih strojev

prôsti gabarít próge -ega -a -- **m** prom. ➞ svétli profil próge

prôsti kót rezíla -ega -a -- **m** stroj. kot med prosto ploskvijo rezila pri nožu, rezilu za obdelavo z odrezovanjem in tangento na ploskev obdelave za trde materiale obdelave, npr. karbidno trdino, 3–5°, in za žilave materiale do 12°, simbol γ **PRIM.:** cepílني kót rezíla, kót rezíla, rezílني kót

prôsti pád -ega -a **m** fiz. gibanje telesa, na katero razen gravitacijske sile ne deluje nobena sila

prôsti radikál -ega -a **m** kem. atom ali atomska skupina z vsaj enim samskim elektronom, npr. hidroksil, OH⁻ **S:** radikál

prôsti ték -ega -a **m** elektr., stroj. tek stroja ali naprave brez obremenitve

prôsto délo -ega -a **s** stroj. razlika med ekspanzijskim delom, ki je izmerjeno na osi pogonskega stroja, zmanjšane za kompresijsko delo, in delom, ki je potrebno, da se delovna snov vrne v začetno stanje

prôstokováni izkôvek -ega -vka **m** met., stroj. preprost izdelek, ročno skovan iz razžarjenega kosa jekla s kladivom na nakovalu, npr. podkev, vile, kosa

prôsto ležéča grêda -- -e -e ž grad. greda na dveh členkastih podporah

prôstor-čas -časa **m** mat. matematični model štirirazsežne mnogoterosti, v katerem se fizikalno dogajanje opisuje z dogodki, označenimi s štirimi koordinatami, tremi krajevnimi in časom kot četrto **PRIM.:** prôstor Minkowskega

prôstor Minkowskega prostôra -- [minkóv-skega] **m** mat. matematični model štirirazsežnega prostora, v katerem se fizikalno dogajanje opisuje z dogodki, označenimi s štirimi koordinatami, tremi krajevnimi in časom kot četrto **PRIM.:** prôstor-čas

prostornína -e ž **1.** mat. prostor, ki ga zavzema telo, simbol V , merska enota kubični meter **2.** mera za velikost prostora, ki ga zavzame telo, simbol V , merska enota kubični meter

prostornína zbirálnika -e -- ž grad. celotna prostornina zbiralnika od dna rečnega korita do kote zaježitve, ki vključuje izrabljivo, neizrabljivo in mrtvo akumulacijo

prostornínska bilánca -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov prostornin snovi v zaključenem sistemu, kar je snovna bilanca na podlagi prostornine snovi

prostornínska energíja -e -e ž fiz. ➞ gostôta energije

prostornínska gostôta -e -e ž kem. ➞ gostôta (2)

prostornínska mása -e -e ž kem. ➞ gostôta (2)

prostornínska móč -e močí ž stroj. količnik moči, npr. motorja z notranjim zgorevanjem, in gibne prostornine, merska enota kW/l **Sp:** lítrska móč

prostornínska síla -e -e ž fiz. sila, porazdeljena po prostornini, ki se izraža kot zmnožek gostote sile in prostornine

prostornínska števílnost -e -i ž ➞ števílska gostôta

prostornínska zgoreválna toplôta -e -e -e ž stroj. količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju plinastega goriva, če se pri tem vodna para kondenzira, in njegove prostornine pri standardnih pogojih, simbol H_g , merska enota joule na kubični meter **S:** zgoreválna toplôta (2) **Sp:** energíjska vrédnost goríva (2), zgórnja kalórična vrédnost (2)

prostornínski délež -ega -a **m** količnik prostornine ene komponente in prostornine vseh komponent raztopine, zmesi, zlitine pred mešanjem, simbol ϕ

prostornínski integrál -ega -a **m** mat. integral funkcije po dani prostornini ali prostoru

prostornínski izkorístek -ega -tka **m** stroj. ➞ volumétrični izkorístek

prostornínski pretòk -ega -óka **m** fiz. količnik pretečene prostornine snovi in za to porabljenega časa, simbol q_v , merska enota kubični meter na sekundo

prostornínski raztézek -ega -zka **m** relativno povečanje prostornine

prostornínski raztéznostni koeficiènt -ega -ega -ènta **m** fiz. količnik prostorninskega raztezka in spremembe temperature pri segrevanju

prostornínski skfček -ega -čka **m** relativno zmanjšanje prostornine zaradi zunanjih vplivov

prostórska diagonála -e -e ž **1.** mat. daljica, ki veže nesosednji oglišči v telesu **S**: telésna diagonála **2.** grad., stroj. diagonala v prostorskem paličju za prevzemanje vzvojnih obremenitev prostorskega paličja

prostórska gostóta elektríne -e -e -- ž elektr., fiz. ➔ gostóta eléktričnega nabôja

prostórska kristálna mréža -e -e -e ž kem. ➔ kristálna mréža

prostórska krivúlja -e -e ž mat. krivulja, katere točke niso na isti ravnini

prostórska montažna grádnja -e -e -e ž grad. montažna gradnja objektov z montažnimi gradbenimi elementi, npr. sanitarnih kabin, bivalnih celic, stopniščnih in dvigalnih jaskov, navadno iz monolitnega ali lahkega betona ali iz drugih gradbenih materialov, ki se na gradbišču postavijo, sestavijo, spojijo z drugimi elementi ali pritrdijo na druge elemente

prostórska tvórbá -e -e ž mat. geometrijsko telo, predmet ali objekt v prostoru

prostórske koordináte -ih -át ž mn. mat. koordinate, ki določajo položaj točke v prostoru, navadno trirazsežnem

prostórski kót -ega -a **m** mat. mera za razprtje šopa poltrakov, izhajajočih iz središča enotske krogle, ki na njej prebadajo dano površino

prostórski múltipleks -ega -a **m** telekom. polje ali več polj električnih kontaktov, ki s komutacijo omogočajo povezavo kličočega s klicanim **Sp**: krajévni múltipleks

prostórski nabòj -ega -ôja **m** fiz. električni naboj, kadar se obravnava prostorsko porazdeljen naboj kot kontinuum

prostórski podátki -ih -ov **m** mn. geod. vektorski ali rastrski podatki, ki vsebujejo informacijo o lokaciji

prostórski pravokótni koordinátni sistém -ega -ega -ega -a **m** mat. koordinatni sistem v prostoru, pri katerem se koordinatne ploskve povsod sekajo pod pravim kotom, npr. kartezični koordinatni sistem, krogelni koordinatni sistem, elipsoidni koordinatni sistem

prostórski zvók -ega -a **m** elektr. zvok v prostoru okoli sprejemnika, poslušalca

prostórsko bárvanje -ega -a **s** tekst. barvanje preje, ki po tkanju, pletenju ali iglanju daje neenakomerne barvne vzorce **S**: ástrobárvanje **PRIM.:** spektrálno bárvanje

prostórsko centrírana kubična mréža -- -e -e -e ž kem. ➔ telésno centrírana kubična mréža

prostórsko načrtováñje -ega -a **s** področje urbanizma, ki načrtuje razmeščanje dejavnosti v prostoru občine, regije, pokrajine, države **Sp**: prostórsko planíranje

prostórsko napétostno stánje -ega -ega -a **s** grad. napetostno stanje v telesu, ki ga opiše napetostni tenzor s tremi od nič različnimi lastnimi vrednostmi, npr. stanje telesa zaradi izpostavljenosti zunanjemu tlaku **S**: tríóсно napétostno stánje

prostórsko planíranje -ega -a **s** ➔ prostórsko načrtováñje

prostórsko pólje tóčk -ega -a -- **s** grad. množica vseh točk v prostoru, npr. geometrijsko telo

prostótna stôpnja -e -e ž **1.** kem. spremenljivka stanja, npr. tlak, temperatura, ki ne vpliva na število faz sistema v ravnotežju **2.** fiz. vsaka od neodvisnih spremenljivk, ki določajo stanje dinamičnega sistema, npr. koordinate delcev, ki sestavljajo sistem in se lahko spreminjajo neodvisno od koordinat drugih delcev v sistemu **3.** grad. posamezna neodvisna možnost

protaktínij

gibanja telesa s pomikom v treh pravokotnih smereh in dodatnim vrtenjem okrog vsake od teh smeri

protaktínij -a m kem. radioaktivni element iz skupine aktinoidov, srebrnosiva kovina, simbol Pa

proteín -a m kem. velemolekulska organska snov, ki lahko poleg ogljika, vodika, kisika in dušika vsebuje tudi žveplo, sestavljena iz dolgih verig aminokislin, vezanih med seboj s peptidnimi vezmi –CO–NH–, glavna sestavina živih organizmov in nosilka življenjskih procesov S: beljakovina

protiblokírni zavórni systém -ega -ega -a m stroj. systém v motornem vozilu, ki preprečuje blokiranje koles pri zaviranju in ohranja dobro vodljivost vozila **PRIM.:** sámozavórni systém K: ABS¹

protidetónacíjska zaščíta -e -e ž stroj. zaščíta motorjev z notranjim zgorevanjem proti klenkanju z uporabo antidetonatorja

protidírsna oblóga -e -e ž grad. obloga tal s ploščami, trakovi, s hrapavo obdelavo betonskih ali asfaltnih površin za zmanjšanje drsenja

protieksplózijska zaščíta -e -e ž uporaba eksplozijsko varnih materialov, sredstev, aparatov, naprav S: eksplozijska zaščíta

protieksplózijsko zaščítени aparát -- -ega -a m elektr. aparat za obratovanje v vnetljivem okolju, zasnovan tako, da s svojim delovanjem ne more povzročiti vžiga S: eksplozijsko várni aparát

protihrúpna ográja -e -e ž grad. ograja, ki ščiti okolico pred viri hrupa, npr. ob avtocesti

protikorozijska zaščíta -e -e ž zaščíta površine predmetov s prevleko ali kemično obdelavo za preprečevanje korozije S: ántikorozijska zaščíta **PRIM.:** anódna zaščíta, katódna zaščíta

protinalétna lúč -e lučí ž prom. signalna luč na letalniku, ki kaže njegov položaj

protiobrábna oblóga -e -e ž 1. grad. obloga tal ali kanalov s kamnom, opeko, kamnitimi ali betonskimi ploščami, jekleno pločevino za zmanjšanje njihove obrabe 2. grad. asfaltna plast cestnega vozišča, tlaka v skladiščih in na drugih močno prometnih površinah za zmanjšanje obrabe 3. stroj. obloga za zmanjšanje trenja v ležajih, vodilih, npr. bron, ležajna zlitina, polite-trafluoretilen

protipenílo -a s kem. sredstvo za preprečevanje penjenja

protipovrátni ventíl -ega -a m stroj. ventil, ki krmili ali prepušča tok fluida samo v eno smer S: énosmétni ventíl **PRIM.:** Téslova fluídíčna díóda

protipožárna oblóga -e -e ž grad. obloga zidu, tal in stropa s ploščami, zidaki, panelnimi ploščami iz negorljivih ali težko vnetljivih materialov

protipožárni vòd -ega vóda m vodovodna napeljava, namenjena za gašenje požara S: požárni vòd S: požárna cév

protismérno vítje -ega -a s stroj. vitje žic v pramen, pri katerem so posamezne plasti žic vite v nasprotno smer

protitláčna turbína -e -e ž stroj. parna turbina, v kateri se para ekspandira le do višje temperature, kot je temperatura okolice, izpušna para pa se pri povišanem tlaku uporablja za druge tehnološke procese

protitóčna ekstrákcijska -e -e ž kem. teh. ekstrakcija tekoče-tekoče z ekstraktantom v protitoku

prótitók -a m kem. teh. tok, ki teče v nasprotni smeri kot prvi tok, npr. v toplotnem menjalniku, frakcionirni koloni S: nasprótni tók

prótiutéž -uteží ž stroj. utež za uravnoteženje gibajočih se strojnih delov

protizdrásno krmílje -ega -a s 1. stroj. samodejno krmilje za preprečevanje zdrsanja pogonskih koles pri terenskih vozilih in mobilnih delovnih strojih K: ASC 2. stroj. samodejno krmilje za preprečevanje zdrsanja pogonskih koles z ustrezno

povezanim krmiljenjem zaviranja, npr. protiblokirnim zavornim sistemom, in navora motorja **K**: ASR

protokól -a m **1.** dogovorjen ali predpisan sistem snovanja, načrtovanja in odziva v določenih formalnih sistemih **2.** telekom. skupina pravil v sistemu protokolov za medomrežno povezovanje odprtih sistemov, ki določajo pogoje in pravila za vklop v prenosni medij, naslov prejemnika, funkcijski in postopkovni način izmenjave podatkov, način in preverjanje poteka prenosa, zaščito pred napakami, postopek izmenjave uporabniških podatkov, njihovo predstavitev

protón -a m fiz. pozitivno nabit delec, barion, fermion, sestavljen iz treh kvarkov, ki skupaj z nevtroni sestavlja atomsko jedro

protónski akcéptor -ega -ja m kem. molekula, npr. NH_3 , ki sprejme proton H^+ , s katerim tvori amonijev ion, NH_4^+ **PRIM.:** protónski dónor

protónski dónor -ega -ja m kem. molekula, ki odda proton drugi molekuli **PRIM.:** protónski akcéptor

protónsko števílo -ega -a s fiz., kem. število protonov v atomskem jedru elementa, ki določa njegovo mesto v periodnem sistemu **S:** atómsko števílo **Sp:** vrstno števílo

prototíp -a m izvedba novega izdelka, naprave, stroja, ki služi za preskušanje njegovih osnovnih lastnosti, funkcionalnosti, oblike, zanesljivosti, varnosti **PRIM.:** vzórec (4)

proustit -a [prústit] m met. svetlordeč mineral, arzen-srebrov sulfid, Ag_3AsS_3 , srebrova ruda

prozórnost -i ž fiz. lastnost snovi, materiala, npr. stekla, da prepušča svetlobo tako, da se skozenj predmeti razločno vidijo **PRIM.:** pro-sójnost

próženje -a s elektr., stroj. ročno, mehansko, električno daljinsko aktiviranje začetka delovanja priprave, naprave, stroja, strelnega orožja

prožilna energíja -e -e ž fiz., kem. energija, ki jo je treba dovesti, da se sproži kemijska, fizikalna

ali jedrska reakcija, simbol E_A, E_a , merska enota joule na mol, J mol^{-1} **S:** aktivacijska energija

prožilni kontákt -ega -a m elektr. kontakt, ki proži delovanje naprave

prožilni signál -ega -a m signal, pri katerem se začne operacija, delovanje, npr. naprave, stroja

prožílo -a s sestavina, priprava za proženje, npr. delovanja naprave, stroja

próžna deformácija -e -e ž meh. ☞ elástična deformácija

próžnost -i ž lastnost materiala, da se reverzibilno odziva na zunanji vpliv, pri obremenitvi deformira, po razbremenitvi pa vrne v prvotno stanje **S:** elástičnost

próžnostna energíja -e -e ž meh. mehanska energija, ki se zaradi deformacije akumulira znotraj mej elastičnosti v materialu, npr. v elastičnem elementu, vzmeti **PRIM.:** eléktrična potenciálna energíja, gravitacijska potenciálna energíja

prсна méra -e -e ž gozd., grad. mera količine lesa, ki se določi na stoječem deblu, na podlagi premera v prsni višini

prсна višína -e -e ž gozd. višina debla 130 cm od tal

prstanski predílnik -ega -a m tekst. predilnik, na katerem se stenj najprej primerno stanjša v raztezalu, na izhodu iz raztezala se stanjšanemu stenju posreduje vitje s pomočjo tekača, ki kroži po obodu prstana, nameščenem na prstanskem vozu, ki se dviga in spušča, da se preja navija na predilniški navitek

prstansko predénje -ega -a s tekst. predenje preje na prstanskem predilniku, kjer se stenj najprej razteza in stanjša v raztezalu, nato vije v prejo, ki se navija na predilniški navitek

pršílo -a s **1.** posodica s sredstvom za pršenje, npr. insekticidom, barvo, in pogonskim plinom **Sp:** sprěj **2.** sredstvo za pršenje, npr. insekticid, barva

prva slédnica ravníne -e -e -- ž mat. presečna premica ravnine s prvo projekcijsko ravnino

prva soslédnica ravníne -e -e -- ž mat. s prvo slednico dane ravnine vzporedna premica te ravnine

prva stôpnja distánčne zaščíte -e -e --- ž elektr. distančna zaščita, ki v prvem trenutku delovanja deluje kot glavna zaščita

prvi Cauchyjev izrèk o dinámiki -ega -ega -éka -- -- [košijev] m meh. izrek, po katerem je v mirujočem telesu ali fluidu vsota vseh notranjih sil, ki delujejo na površino poljubne imaginarne kockice v telesu ali fluidu, nasprotno enaka vsoti vseh prostorninskih sil, ki delujejo na snov znotraj te kockice

prvi destilat -ega -a m kem. destilat prve destilacije surove zmesi, pri kateri se odstranijo zlasti mehanske primesi, npr. pri pridobivanju etanola z alkoholnim vrenjem sladkorja iz sladkornega trsta

prvi Faradayev zákon -ega -ega zakóna [fáradejev] m kem. zakon, po katerem je masa snovi, ki se pri elektrolizi izloči ali raztopi na elektrodi, sorazmerna količini elektrine, ki je stekla skozi elektrolit

prvi Fickov zákon -ega -ega zakóna [fikov] m fiz. zakon, po katerem je difuzijski tok sorazmerno negativni vrednosti gradienta koncentracije
S: Fickov zákon difuzije

prvi Képlerjev zákon -ega -ega zakóna m astr. zakon, po katerem se planeti gibljejo okrog Sonca po elipsah s Soncem v enem gorišču
PRIM.: Képlerjevi zakóni

prvi Kirchhoffov zákon -ega -ega zakóna [kírchofov] m elektr. ➔ Kirchhoffov tokôvni zákon

prvi Newtonov zákon gíbanja -ega -ega zakóna -- [njútnov] m fiz. zakon, po katerem telo, ki se opazuje v nepospešenem sistemu koordinat, miruje ali se giblje premo in enakomerno, če nanj ne deluje nobena sila

prvi zákon têrmodinámike -ega zakóna -- m fiz., kem. termodinamična različica zakona o ohranitvi energije, po kateri je sprememba notranje energije termodinamičnega sistema enaka vsoti energije, dovedene v obliki toplote,

in energije, dovedene v obliki opravljenega dela na sistemu

psévdobinární prerèz -ega -éza m met. politermni prerez skozi ternarni fazni diagram pri določeni koncentraciji ene komponente

psévdoelástičnost -i ž met. lastnost materiala, da lahko doseže zelo velike deformacije, tudi nekaj 100 %, npr. lastnost zlitin z oblikovnim spominom **Sp:** súperelástičnost

psévdoheksagonální kristál -ega -a m kem. kristal s šestimi stranskimi ploskvami, ki ima heksagonalno obliko, a ne spada v heksagonalni kristalni sistem

psévdokubičnί minérál -ega -a m kem. mineral s kristali, ki so zelo podobni kubičnim, vendar se njihovi koti rahlo razlikujejo od kotov kocke

psévdoplástičnost -i ž fiz. lastnost strižno obremenjenih newtonskih tekočin, npr. staljenih polimerov, nekaterih gošč, da se zmanjša njihova viskoznost z obremenitvijo, posebna oblika tiksotropnosti

psévdostátíčna analíza -e -e ž grad. seizmična analiza, izvedena kot statična analiza, pri čemer so vztrajnostne sile upoštevane kot zunanje statične sile, velikost sil je sorazmerna masi telesa in razporeditvi pospeška

psihrométer -tra m fiz. merilnik relativne vlažnosti zraka s suhim in mokrim termometrom v zračnem toku **Sp:** aspiracijski psihrométer

psilomelán -a m met. manganov oksid s kristalno vodo, z različnimi masnimi deleži barija in kalija in masnim deležem manganova oksida 70–80 %, najprimernejša ruda za pridobivanje mangana

PTFE PTFE-ja in -- [peteefé peteefèja] m krat. kem. ➔ politétrafluoroetilén

P-típ pôlprevódníka -a -- [pé] m elektr., fiz. ➔ pôlprevódník típa P

PTK PTK-ja in -- [peteká] m krat. elektr. ➔ pózitivní temperatúrni koefficiènt

pucolán -a m kem. naravna, tudi umetno dobljena kamnina, navadno iz silicijevega dioksida in aluminijevega oksida, ki v prisotnosti vode reagira s kalcijevim hidroksidom in se strjuje kot cement, tudi pod vodo

pucolánski cemènt -ega -ênta m grad. cement, izdelan iz fino zmletega cementnega klinkerja in dodatkov pucolana, elektrofiltrskega pepela in do 10 % mikrosilike, ki se pomešan z vodo kemijsko veže v pasto, v vodi strdi in v njej obdrži trdnost

púfer -fra m kem. raztopina, katere pH se ob dodatku kisline ali baze skoraj ne spremeni
S: púfrska raztopína

púfrska raztopína -e -e ž kem. raztopina, katere pH se ob dodatku kisline ali baze skoraj ne spremeni
S: púfer

púfrski systém -ega -a m kem. kombinacija šibke kisline in njene soli z močno bazo ali pa šibke baze in njene soli z močno kislino, ki v raztopini deluje kot pufer

puháľka -e ž 1. kem. laboratorijska buča ali plastenka za izpiranje oborin na filtru s curkom izpiralne tekočine 2. kem. kovinska cevka z ustnikom za pihanje v plamen gorilnika, da se poviša temperatura plamena, ki se usmeri na preiskovani vzorec
Sp: puhálnica

puhálnica -e ž kem. ☞ puháľka (2)

puhálnik -a m stroj. stroj za transport zraka ali praškastih in lahkih materialov s pihalom, npr. pihalnik za seno, slamo

puháľo -a s stroj. energijski stroj, podoben ventilatorju, za generacijo stisnjenega zraka do 3 bar, npr. kovaško puhalo

PRIM.: kompréссор, ventilátor

púľtna stréha -e -e ž grad. ☞ ênokápnica

pulzíranje -a s elektr., fiz. ☞ utrípanje (1)

púmpa -e ž stroj. ☞ črpáľka

puncíranje -a s žigovanje izdelkov iz plemenitih kovin

púnec -nca m žig na predmetih iz plemenitih kovin za dokaz čistine izdelka

púpin -a m stroj za ponovno navijanje niti, papirnega, kovinskega traku z enega valja na drugega

pupiníрани kábel -ega -bla m elektr. kabel, ki ima na določenih presledkih vstavljene dušilke za povečanje induktance, s čimer se kompenzira neželeni vpliv kapacitance in s tem zmanjša dušenje signala

púpinka -e ž elektr. ☞ Púpinova tuljáva

Púpinova tuljáva -e -e ž elektr. tuljava, dušilka, vgrajena v telekomunikacijski vod, da pri prenosu signala na velikih razdaljah s povečanjem induktance voda kompenzira neželeni vpliv njegove kapacitance in s tem zmanjšuje dušenje, popačenje signala
Sp: púpinka

púrpur -ja m 1. kem. naravno modrikastordeče barvilo, pridobljeno iz sluznice morskih polžev škrlatnikov
S: škrlát (1)
2. kem. rastlinsko ali sintetično barvilo rdeče barve z vijoličastim odtenkom
S: škrlát (2)

purpurín -a m kem. 1,2,4-trihidroksiantrakinon, rdeče naravno barvilo, pridobljeno iz pravega brošča (*Rubia tinctorum*)

purpúrna bárvá -e -e ž modrikastordeča sekundarna barva, nastala z mešanjem rdeče in vijolične barve
S: škrlátna bárvá

PRIM.: magénta

pústa glína -e -e ž kem. teh. glina z večjim deležem peska

pustíľo -a s kem. teh., met. neplastíčen material kot dodatek pri izdelavi opek

púša -e ž stroj. strojni element v obliki votlega valja, npr. kosa cevi, ki se vloži v izvrtino za zmanjšanje njenega premera in/ali opravljanje določene funkcije, npr. distančna puša, ležajna puša

púščica -e ž grafični simbol za označevanje usmerjenosti, smeri ali dimenzije na risbi

púščica lóka

púščica lóka -e -- ž. grad. višina loka ali pravo-kotna razdalja med zveznico obeh pet loka in njegovim temenom

púščičasti zobník -ega -a m stroj. valjasti zobník s simetričnim poševnim ozobjem v obliki puščice z nagibnim kotom ozobja do 45°, pri katerem se aksialni sili obeh strani puščice med seboj kompenzirata **Sp**: púščičasti zobník z dvójnim poševnim ozóbjem

púščičasti zobník z dvójnim poševnim ozóbjem -ega -a --- m stroj. ➡ púščičasti zobník

púščičasto ozóbjje -ega -a s stroj. ozobje zobnika z zobmi v obliki puščic **Sp**: dvójno púščičasto ozóbjje

PVP PVP-eja in -- [pevepé pevepéja] m krat. kem. ➡ polivinílpírolidón

PV-vozlišče -a [pevé] s elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju z vnaprej določenima delovno obremenitvijo in delovno napetostjo

PZI PZI-ja in -- [pezeí pezeíja] m krat. grad. ➡ projekt za izvédbu

Q

q

QA QA-ja in -- [kuá] m (ang. quality assessment) krat. ➡ ocenjevanje kakóvosti

QC QC-ja in -- [kucé kucéja] m (ang. quality control) krat. ➡ obvladovanje kakóvosti

R

racemát -a m kem. optično neaktivna ekvimolarna zmes obeh enantiomerov optično aktivne spojine **S**: racémna zmes

racemizacija -e ž kem. pretvorba optično aktivne snovi v racemat

racémna zmes -e zmesí ž kem. optično neaktivna ekvimolarna zmes obeh enantiomerov optično aktivne spojine **S**: racemát

racionalizacija -e ž ukrepi v gospodarstvu, proizvodnji, prometu, industriji, s katerimi se znižajo stroški in poveča storilnost

racionalna fúncija -e -e ž mat. funkcija, ki se izraža kot količnik dveh polinomov

racionalno število -ega -a s mat. število, ki ga je mogoče izraziti z ulomkom dveh celih števil, pri čemer imenovalc ni nič **PRIM.**: iracionalno število, reálno število

racon -a [rakón] m (ang. RAdar beaCON) telekom. odzivna radijska sprejemno-oddajna boja s fiksnim navigacijskim znakom, ki se s tem znakom odzove na radarski signal s plovila

račún -a m mat. matematični postopek, s katerim se vhodni podatki pretvorijo v rezultat

računáljniška beséda -e -e ž elektr. niz znakov ali omejeno zaporedje bitov kot enota informacij, ki jih obdeluje računalnik

računáljniško podpŕta proizvodnja -- -e -e ž stroj. uporaba računalnika z ustrezno programsko opremo za vodenje izdelave sestavnih delov, orodij, strojev, naprav **K**: CAM

računáljniško podpŕto preskúšanje -- -ega -a s stroj. uporaba računalnika z ustrezno programsko opremo za ocenjevanje kakovosti izdelkov, sestavnih delov, naprav, strojev **K**: CAT

računálo -a s priprava, naprava za izvajanje osnovnih računskih operacij

račúnanje -a s mat. izvajanje računskih operacij ali drugih matematičnih postopkov, ki dajo številski ali algebrائي rezultat, npr. računanje kvadratnega korena, poenostavljanje algebrائيh izrazov, računanje določenih ali nedoločenih integralov

račúnska operácija -e -e ž mat. funkcija, ki priredi določenemu številu vhodnih spremenljivk izhodno spremenljivko ali nabor izhodnih spremenljivk po nedvoumnem, natančno določenem predpisu

račúnski korák -ega -a m mat. konstanten ali spremenljiv prirastek neodvisne spremenljivke za potrebe numerične obravnave

račúnstvo -a s področje matematike, ki obravnava računanje s števili in abstraktno teorijo števil, ki tvorijo matematično strukturo z lastnostmi kolobarja glede na njeni osnovni operaciji seštevanja in množenja **S**: aritmetika **PRIM.**: algébra

rád -a m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za absorbirano dozo, simbol rad, 1 rad = 10 mGy

rádar -ja m (ang. radio detection and ranging) naprava za zaznavanje objektov in hitrosti njihovih gibanj, npr. letal, ladij, vesoljskih plovil, vremenskih motenj, z radijskimi valovi, ki se odbijejo od objektov

radiácija -e ž fiz. oddajanje energije v okoliški prostor z valovanjem ali z delci **S**: sévanje

radiálna hitrôst -e -i ž 1. fiz. komponenta hitrosti vzdolž krajevnega vektorja, npr. hitrost, ki jo meri radar 2. astr. hitrost oddaljevanja nebesnega objekta, npr. galaksije, od opazovališča

radiálna opéka -e -e ž grad. navadno polna opéka, včasih tudi luknjičasta, z večjo ležiščno ploskvijo trapezne oblike, za zidanje samostojnih tovarniških dimnikov, stebrov krožnega prereza, bunkerjev, zidov ločne tlorisne oblike

radiálna párna turbína -e -e -e ž stroj. energijski pogonski stroj, ki ga žene vodna para s tokom skozi turbino pravokotno na os vrtenja

radiálna pnevmátika -e -e ž stroj. pnevmatika, sestavljena iz več plasti gumiranega avtomobilskega korda, ki ležijo radialno na smer njenega vrtenja

radiálna síla -e -e ž **1.** fiz. komponenta sile vzdolž krajevnega vektorja **2.** fiz. komponenta sile, pravokotna na os **3.** fiz. komponenta sile v smeri proti osišču ali od njega proč

radiálni bátni motór -ega -ega -ja m stroj. hidrostatični motor z bati, nameščenimi radialno na odgonsko gred, z notranjim ali zunanjim opiranjem in s konstantno ali spremenljivo iztisnino

radiálni drsni ležáj -ega -ega -a m stroj. drsni ležaj, v katerem tečaj drsi po ležajni blazinici ali v ležajni puši in prenaša le radialne obremenitve

radiálni kotálni ležáj -ega -ega -a m stroj. kotalni ležaj s kotalnimi elementi, ki prenaša le radialne obremenitve **PRIM.:** aksialni króglíčni ležáj, radiálno-aksialni ležáj

radiálni turbínski kompésor -ega -ega -ja m stroj. turbinski kompresor, v katerem teče delovni medij pravokotno na njegovo os

radiálni turbínski stròj -ega -ega stròja m stroj. turbinski stroj, pri katerem teče delovni medij pravokotno na os rotorja **PRIM.:** radiálno-aksialni turbínski stròj

radiálni vòd -ega vóda m elektr. električni vod, napajan le iz enega vozlišča elektroenergetskega sistema

radiálno-aksialni ležáj -ega -a m stroj. ležaj, navadno kotalni, ki lahko prenaša radialne in aksialne obremenitve **PRIM.:** aksialni króglíčni ležáj, radiálni kotálni ležáj

radiálno-aksialni turbínski stròj -ega -ega stròja m stroj. turbinski stroj, v katerem je tok delovnega medija pri vstopu radialni in pri izstopu aksialni, npr. Francisova vodna turbina **PRIM.:** aksialni turbínski stròj, radiálni turbínski stròj

radiálno obratováñje -ega -a s elektr. obratovanje elektroenergetskega omrežja, pri katerem se vsaka točka omrežja napaja samo po eni prenosni poti

radiálno omréžje -ega -a s elektr. elektroenergetsko omrežje iz radialnih vodov, ki z električno energijo iz enega vira, npr. iz elektrarne, napajajo končne uporabnike, odjemalce, do vsakega po eni poti **Sp:** zvézdasto omréžje, žárkasto omréžje

radián -a m mat. kot, ki pripada loku z dolžino 1 na enotski krožnici, izpeljana merska enota mednarodnega sistema enot za ravninski kot, simbol rad

rádij¹ -a m kem. radioaktivni element iz skupine zemeljskoalkalijskih kovin, mehka, srebrnobela kovina, ki se na zraku hitro prevleče z oksidno prevleko, uporablja se v jedrski medicini, simbol Ra

rádij² -a m mat. ☞ polmér

rádijska frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca nihanja izmeničnega električnega toka ali izmenične električne napetosti, električnega, magnetnega, elektromagnetnega polja ali mehanskega sistema v območju od 20 kHz do 300 GHz, ki je približno med zgornjo mejo slišnih frekvenc in spodnjo mejo frekvenc infrardeče svetlobe **S:** rádiofrekvénca

rádijska komunikácija -e -e ž telekom. telekomunikacija po radijskih valovih **S:** rádiokomunikácija

rádijski goniométer -ega -tra m elektr. ☞ rádiogoniométer

rádijski horizónt -ega -a m telekom. skupina točk, v kateri so neposredni žarki iz oddajne antene tangencialni na zemeljsko površino **S:** rádiohorizónt

rádijski interferométer -ega -tra **m** fiz. interferometer, v katerem interferirata električna signala dveh prostorsko ločenih anten, ki sta usmerjeni v isti izvir

rádijski kanál -ega -a **m** telekom. ➡ rádiofrekvenčni kanál

rádijski kómpas -ega -a **m** telekom. radijski sprejemnik, ki s smerno anteno ugotavlja kot med njeno smerjo in smerjo prihajajočega radiofrekvenčnega signala iz radijskega oddajnika **Sp**: rádiokómpas

rádijski skéner -ega -ja **m** telekom. radijski sprejemnik, ki samodejno preiskuje radiofrekvenčni prostor in išče aktivne radiofrekvenčne kanale **Sp**: kanálski skéner

rádijski sprejémnik -ega -a **m** elektr. elektronska naprava za sprejem radijskih valov in pretvorbo njihove vsebine v zvok, govor, glasbo

rádijski šúm -ega -a **m** elektr. ➡ rádiofrekvenčni šúm

rádijski valóvi -ih -óv **m mn.** telekom. dogovorjeno območje elektromagnetnega valovanja s frekvencami, nižjimi od 3 000 GHz

rádijsko sondíranje -ega -a **s** preiskovanje sestave tal, površja Zemlje, planetov z radiofrekvenčnimi signali

rádijsko ugotávlanje položája -ega -a -- **s** telekom. ugotavljanje položaja, hitrosti gibanja določenega objekta z radijskimi valovi **S**: rádio-determinácija

rádij véktor -- -ja **m** mat. ➡ krajévni véktor

radikál -a **m** kem. atom ali atomska skupina z vsaj enim samskim elektronom, npr. hidroksil, OH[•] **S**: prósti radikál

radikálski iniciátor -ega -ja **m** kem. snov, ki v standardnih pogojih povzroča nastajanje prostih radikalov

rádioaktivni elemènt -ega -énta **m** kem. nestabilen kemični element, ki ob oddajanju rádioaktivnega sevanja prehaja v drug, stabilnejši element

rádioaktivni indikátor -ega -ja **m** kem. ➡ rádioaktivno sledílo

rádioaktivni izotóp -ega -a **m** fiz., kem. naraven ali umetno pridobljen nestabilen izotop, ki ob razpadu oddaja ionizirajoče sevanje in se uporablja za preiskavo materialov, v jedrski medicini, za konzerviranje živil **Sp**: rádioizotóp, rádionuklíd

rádioaktivni odpádek -ega -dka **m** fiz., kem. kontaminirani odpadek, ki nastaja zlasti v jedrskih elektrarnah, pri raziskavah, v medicini in se ne more ali ne sme ponovno uporabiti, zato se shranjuje v posebnih skladiščih

rádioaktivni razpád -ega -áda **m** fiz. spontan razpad nestabilnega atomskega jedra v drugo atomsko jedro ali v isto jedro v nižjem energijskem stanju, neodvisen od zunanjih pogojev, pri čemer se izseva ionizirajoče sevanje v obliki sevanja alfa, beta ali gama **S**: razpád jédra **PRIM.:** cepítev jédra

rádioaktivno datíranje -ega -a **s** fiz., kem. ugotavljanje starosti, npr. arheoloških ostankov organskega izvora, z atomskim razmerjem med rádioaktivnim izotopom ogljika-14 in izotopom ogljika-12 **S**: rádioaktivno ugotávlanje stárosti **Sp**: rádiokarbónsko datíranje

rádioaktivno sévanje -ega -a **s** fiz. sevanje hitrih delcev, npr. nevtronov, delcev alfa, beta, beta plus ali gama, ki se sprostijo pri jedrskih reakcijah

rádioaktivno sledílo -ega -a **s** kem. spojina, v kateri je en atom nadomeščen z atomom rádioizotopa istega elementa, uporablja se npr. za sledenje poti tega elementa v kemijski reakciji od reaktanta do produkta, npr. vodikovega atoma iz alkoholne OH-skupine pri esterifikaciji, joda pri biokemijskih reakcijah v organizmu **Sp**: rádioaktivni indikátor

rádioaktivnost -i -ž **fiz.** lastnost nestabilnih atomskih jeder, da razpadajo

rádioaktivno ugotávlanje stárosti -ega -a -- **s** fiz., kem. ugotavljanje starosti, npr. arheoloških ostankov organskega izvora, z atomskim razmerjem med rádioaktivnim izotopom ogljika-14 in izotopom ogljika-12 **S**: rádioaktivno datíranje **Sp**: rádiokarbónsko datíranje

rádioastronomija -e ž področje astronomije, ki obravnava lastnosti vesolja z analizo radijskih valov, ki jih oddajajo vesoljski objekti

rádiodeterminacija -e ž telekom. ugotavljanje položaja, hitrosti gibanja določenega objekta z radijskimi valovi **S:** radijsko ugotavljanje položaja

rádiodifuzija -e ž **1.** elektr. enosmerno oddajanje radijskih valov po radijskih ali kabelskih omrežjih za več uporabnikov, ki imajo ustrezne sprejemne naprave **Sp:** razpršeno oddajanje **2.** telekom. oddajanje in razširjanje radijskih in/ali televizijskih programov za neposredni javni sprejem brez posebnega izbiranja

radiofonija -e ž telekom. brezžična telefonija

rádiofrekvénca -e ž elektr. frekvenca nihanja izmeničnega električnega toka ali izmenične električne napetosti, električnega, magnetnega, elektromagnetnega polja ali mehanskega sistema v območju od 20 kHz do 300 GHz, ki je približno med zgornjo mejo slišnih frekvenc in spodnjo mejo frekvenc infrardeče svetlobe **S:** radijska frekvénca

rádiofrekvénčna môtnja -e -e ž elektr. ☞ eléktromagnétna môtnja

rádiofrekvénčni kanál -ega -a m telekom. del radiofrekvénčnega spektra, namenjen za prenos signalov, definiran z dvema določenima mejama ali z njegovo srednjo frekvenco in ustrezno pasovno širino **Sp:** frekvénčni kanál, radijski kanál **PRIM.:** rádiofrekvénčni pás

rádiofrekvénčni pás -ega pasú m telekom. zvezni niz frekvenc med določenima mejnima frekvencama, npr. pas 11,3–14 kHz za področje radionavigacije **PRIM.:** rádiofrekvénčni kanál

rádiofrekvénčni spékter -ega -tra m elektr. območje frekvenc elektromagnetnega nihanja ali valov, ki jih je mogoče uporabljati za prenos informacij, po dogovoru od 3 kHz do 3 000 GHz

rádiofrekvénčni šúm -ega -a m elektr. elektromagnetni šúm s komponentami v radiofrekvénčnem območju **Sp:** radijski šúm, RF-šúm

rádiofrekvénčno mótenje -ega -a s elektr. ☞ eléktromagnétno mótenje

rádiogonimetrija -e ž elektr. ugotavljanje položaja oddajnika z radiogoniometri

rádiogoniométer -tra m elektr. goniometer za ugotavljanje smeri izvora radijskih valov **Sp:** radijski goniométer

radiografija -e ž met., stroj. preiskava materiala in strojnih delov z rentgenskimi žarki ali žarki gama

radiográfski posnétek -ega -tka m met., stroj. posnetek na film, izdelan z rentgenskimi žarki ali žarki gama

rádiorhorizónt -a m telekom. skupina točk, v kateri so neposredni žarki iz oddajne antene tangencialni na zemeljsko površino **S:** radijski horizónt

rádioizotóp -a m fiz., kem. ☞ rádioaktivni izotóp

rádioizotópski têrmoelékttrični generátor -ega -ega -ja m kem. termoelektrični generator, ki na osnovi Seebeckovega pojava pretvarja toploto razpada radioaktivnega izotopa neposredno v električno energijo, uporablja se v vesoljskih sondah za napajanje naprav **S:** rádioizotópski têrmogenerátor

rádioizotópski têrmogenerátor -ega -ja m kem. termoelektrični generator, ki na osnovi Seebeckovega pojava pretvarja toploto razpada radioaktivnega izotopa neposredno v električno energijo, uporablja se v vesoljskih sondah za napajanje naprav **S:** rádioizotópski têrmoelékttrični generátor

rádiokarbónsko datíranje -ega -a s fiz., kem. ☞ rádioaktivno datíranje

rádiokemíja -e ž področje jedrske kemije, ki se ukvarja s proizvodnjo in uporabo radioaktivnih izotopov

rádiokómpas -a m telekom. ☞ radijski kómpas

rádiokomunikácija -e ž telekom. telekomunikacija po radijskih valovih **S:** radijska komunikácija

rádiokomunikácijsko omréžje -ega -a s telekom. fiksno ali mobilno omrežje za radiokomunikacije

rádiolokácija -e ž telekom. ugotavljanje položaja objektov z uporabo lastnosti razširjanja radijskih valov

radiolóška zaščíta -e -e ž zaščíta oseb pred škodljivimi vplivi ionizirajočega sevanja
S: zaščíta pred sévanjem

rádioluminiscénca -e ž fiz. luminiscenca, ki jo povzroči rentgenski žarki ali radioaktivno sevanje

radiométer -tra m fiz. merilnik jakosti elektromagnetnega sevanja

radiométrija -e ž področje fizike, ki se ukvarja z meritvami elektromagnetnega valovanja, vključno s svetlobo, njegove porazdelitve po smereh razširjanja in vpadanja, po jakosti sevanja njegovih izvirih in valovni dolžini vpadnega valovanja

rádionavigácija -e ž telekom. radiodeterminacija, ki se uporablja za navigacijo in opozarjanje na ovire

rádionuklíd -a m fiz., kem. ☞ rádioaktivni izotóp

rádioskopija -e ž fiz. preiskovanje neprozornih objektov z rentgenskimi žarki, presvetljevanje z rentgensko svetlobo

rádiotéhnika -e ž področje elektrotehnike, ki obravnava lastnosti in uporabo elektromagnetnih valov

rádiotelefón -a m telekom. radijska sprejemno-oddajna naprava za prenos govora

rádiotelefonija -e ž telekom. telefonija z radijskimi komunikacijami PRIM.: télékomunikácija

rádiotelegráf -a m telekom. telegraf, ki za prenos signalov, sporočil uporablja radijske valove

rádiotelegrafija -e ž telekom. telegrafija z radijskimi komunikacijami PRIM.: télékomunikácija

rádioteleskóp -a m astr., fiz. usmerjena radijska antena za prestrezanje radijskih signalov iz vesolja

rádiotelevizija -e ž radiodifuzija, ki združuje zvokovno in slikovno oddajanje

rádon -a m kem. radioaktivni element iz skupine žlahtnih plinov, ki nastaja pri radioaktivnem razpadu radija, simbol Rn

rafinácija -e ž kem. teh., met. tehnološki postopek za izločanje škodljivih, neuporabnih primesi, nečistoč, npr. rafinácija bakra, sladkorja
PRIM.: čiščenje (1)

rafinácija náfte -e -- ž kem. teh. tehnološki postopek za izločanje škodljivih, neuporabnih primesi iz surove nafte in njena predelava v uporabne proizvode, npr. bencin, plinsko olje, petrolej, kerozin, kurilno olje, mazalna olja, bitumen, ki vključuje fizikalne postopke, npr. frakcionirano destilacijo, in kemične postopke, npr. kreiranje, reformiranje

rafinácijska žlándra -e -e ž met. žlindra, ki pokriva staljeno kovino pri procesih rafinacije, nastala iz dodanih talil in nečistoč iz surove kovine

rafinátor -ja m les. stroj za razvlaknjevanje naravno sprijetih celuloznih vlaken, toplotno, kemično obdelanih lesnih sekancev, rezancev, izmetnih skupkov pri sočasnem dovajanju majhne količine sveže vode S: rafinér

rafinér -ja m les. stroj za razvlaknjevanje naravno sprijetih celuloznih vlaken, toplotno, kemično obdelanih lesnih sekancev, rezancev, izmetnih skupkov pri sočasnem dovajanju majhne količine sveže vode S: rafinátor

rafinírani alumínij -ega -a m met. s ponovnim elektroliznim postopkom in kemično očiščen primarni aluminij čistote nad 99,95 % za posebne namene, npr. za folijske elektrode v električnih kondenzatorjih, napajanje tankih plasti v industriji polprevodnikov

rahljálnik -a m 1. tekst. stroj, ki pred predilnim postopkom rahlja in čisti vlakna, pretežno z valji, prevlečenimi z iglasto, žagasto, zobato, klinasto oblogo 2. agroteh. traktorski priključek z zobmi za rahljanje obdelovalne zemlje

ráka -e ž grad. z deskami obložen ali obzidan jarek, betonsko korito, po katerem je speljana voda od jezua na potoku, reki do vodnega kolesa

rákel -kla m 1. graf. v primeren nosilec vpet tanek jeklen ali plastičen trak, s katerim se odstranjuje odvečna tiskarska barva z netiskovnih elementov v globokem tisku ali z rastrskega

valja v fleksotisku **2.** graf. v primeren nosilec vpet nekaj mm debel trak iz fleksibilnega elastomera, s katerim se potiska tiskarska barva skozi tiskovne elemente šablone v sitotisku

rakéta -e ž leteče telo na reakcijski pogon, ki deluje neodvisno od pogonskega medija, okolja

rakétni motor -ega -ja m stroj. reakcijski motor, ki ga poganjajo hitro iztekajoči plini
PRIM.: plinska turbina

rakétni pogon -ega -óna m stroj. pogon, pri katerem gibalna količina izpušnih plinov raketnega motorja ustvarja potisk

raketoplán -a m stroj. zunajzemeljski letalnik na raketni pogon, ki pri povratku lahko pristane na Zemlji kot letalo

RÁM RAM-a in -- m (ang. random-access memory) krat. elektr. ☞ bráľno-vpisováľní pomníľník

Rámanovo sípanje -ega -a s fiz. neelastično sipanje fotonov na molekulah, pri katerem foton odda del energije za vzbuditev sipalca in zaradi tega odleti po trku z daljšo valovno dolžino od tiste pred trkom ali dobi energijo od vzbujenega sipalca in odleti s krajšo valovno dolžino

rámanska spektroskopija -e -e ž kem. spektroskopija, ki obravnava nihajne ali rotacijske spektre, dobljene pri neelastičnem sipanju žarka enobarvne svetlobe, navadno laserske, pri prehodu skozi preiskovano snov

rámanski spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter svetlobe, ki se dobi z ramansko spektroskopijo

ráma téhtnice -e -- ž krak vzvoda tehtnice, npr. rimske tehtnice

rámpa -e ž **1.** elektr. linearno naraščajoča spremljivka, signal **2.** elektr., prom. uvoj kontaktne tirnice na vsakem koncu njenega odseka, ki olajšuje uvoz ali izvoz kontaktnega drsnika električnega tirnega, cestnega vozila **3.** grad. konstrukcija za prometno povezavo dveh nivojev

ráng matrike -a -- m mat. red največje kvadratne podmatrike, ki ima od nič različno determinanto

Rankinov diagráľ -ega -a [rěnkinov] m fiz., stroj. diagram, ki prikazuje Clausius-Rankinov krožni proces z vodno paro **S:** Clausius-Rankinov diagráľ

ranžiranje -a s prom. razvrščanje železniških vozil s sestavljanjem in ločevanjem

Raoultov zákon -ega zákóna [raúľov] m kem. zakon, po katerem je parcialni tlak vsake sestavine idealne zmesi tekočin enak parnemu tlaku čiste sestavine, pomnoženemu z njenim množinskim deležem v zmesi

rapórt -a m tekst. ponavljajoča se enota vzorca, ki se pri tkanju ali tiskanju na blago sestavlja v večji vzorec

rást rásti ž večanje velikosti česa z dovajanjem, dodajanjem novih gradnikov, npr. rast kristalnega zrna pri strjevanju

ráster -tra m graf. razčlenitev površine slike na rastrske pike, ki glede na velikost, gostoto in barvo omogočajo doseganje različnih rastrskih tonskih vrednosti in s tem tiskanje različnih barvnih tonov

rastlíľska sluzníľa -e -e ž kem. glavna sestavina sluzi nekaterih zlasti zdravilnih rastlin, npr. gozdnega slezenovca

rastlíľsko barvíľo -ega -a s naravno barvilo, pridobljeno iz cvetov, listov, stebela, lesa, korenin

rastlíľsko óľje -ega -a s kem. teh. naravno olje iz rastlinskih plodov, npr. bučno olje, olivno olje, sončnično olje **PRIM.:** mineráľno óľje

rastlíľsko strojěje -ega -a s kem. teh. strojenje z rastlinskimi strojili, ki se pridobivajo iz lubja, lesa, listov, plodov rastlin, npr. tanin

rastríľranje -a s graf. pretvorba slike v rastrski zapis z računalniškimi programi

rástrska píľa -e -e ž graf. najmanjši element rastrirane slike

rástrska tónska vrědnost -e -e -i ž graf. delež pokritosti površine vzorca z rastrskimi pikami procesnih barv

rástrski elektróľnski mikroskóp -ega -ega -a m fiz. ☞ vrstíľční elektróľľnski mikroskóp

rástrski fílm -ega -a m graf. kopirna predloga za izdelavo tiskovne forme, na kateri so upodobljeni tiskovni elementi kot rastrske pike

rástrski globòki tisk -ega -ega -a m graf. globoki tisk, pri katerem se uporabljajo tiskovne forme v obliki valjev s poglobljenimi tiskovnimi površinami v obliki alveol, iz katerih se tiskarska barva prenaša neposredno na tiskovni material

rástrski tón -ega -a m graf. barvni učinek rastrske tonske vrednosti

rástrski transmisíjski elektrónski mikroskop -ega -ega -a m fiz. ➡ vrstíčni transmisíjski elektrónski mikroskop

rástrski zapís -ega -a m graf. zapis slike v računalnikovem pomnilniku kot polje slikovnih elementov, katerega kakovost se meri s številom slikovnih elementov na enoto dolžine slike, pri barvni predstavitvi ima vsak slikovni element poleg svoje koordinate tudi kodo barve

ráven ravní ž višina ravne površine, gladine, npr. raven cestišča, raven tekočine **S:** nivó (2)

ravnálna dèska -e -e ž grad. lesena ali jeklena letev s spodnjim robom v obliki rezila, osnovni del stroja za ravnanje nasutega materiala, terena

ravnální báger -ega -gra m grad., stroj. bager z ravnalno desko

ravnálník -a m **1.** stroj. stroj za ravnanje, npr. pločevine, profilov **2.** grad., stroj. stroj za razgrinjanje nasutih materialov in ravnanje terena **PRIM.:** gréder, planírní plúg

ravnálo -a s **1.** grad. prečna letev na daljšem ročaju za ravnanje peska, svežih asfaltnih mešanic, betona **2.** grad. deska, aluminijasta ali železna plošča, naslonjena na vodila, za ravnanje površine nanesenega ometa, nasipa, vgrajenega betona **3.** grad. plošča finišeja za razporejanje asfaltne mešanice **4.** grad. srednji plug, srednja ravnalna deska gradbenega stroja za ravnanje površine nasipa, nasutega materiala, gramozne, makadamske ceste

ravnánje z energíjo -a --- s dejavnosti, ki vključujejo politiko, načrtovanje, zagotavljanje in obvladovanje energije **Sp:** uprávljanje z energíjo

rávna stréha -e -e ž grad. streha z naklonom strešine, manjšim od 10°

rávni kamníti lók -ega -ega -a m grad. kamniti lok, izdelan iz neparnega števila kosov obdelanega lomljenega ali klesanega naravnega kamna s takimi poševnimi čeli, da se smeri stičnih ravnin sekajo v središču loka, ki je v osi loka na razdalji za do 1,5-krat večji od razpona, ležiščni opori loka sta obdelani pod kotom 60–75°

rávni lók -ega -a m grad. opečna ali kamnita preklada, rahlo nadvišana v sredini razpetine, tako da statično deluje kot lok

ravnína -e ž **1.** mat. dvorazsežni geometrijski objekt, v katerem skozi poljubni različni točki poteka premica, ki v celoti pripada temu objektu **2.** ravna ploskev brez izboklin in vdolbin

ravnínska geometríja -e -e ž področje geometrije, ki obravnava like v ravnini in odnose med njimi, npr. črte, kroge, trikotnike **PRIM.:** planimetrija, trigonometrija

ravnínska krivúlja -e -e ž mat. krivulja, katere točke ležijo na isti ravnini

ravnínske koordináte -ih -át ž mn. mat. koordinate, ki določajo položaj točke v ravnini

ravnínski brusílník -ega -a m stroj. ➡ ploskóvni brusílník

ravnínski kót -ega -a m mat. mera za razprtje šopa poltrakov, izhajajočih iz središča enotske krožnice, ki na njej sekajo dani lok **S:** kót

ravnínsko brúšenje -ega -a s stroj. ➡ ploskóvno brúšenje

ravnínsko napétostno stánje -ega -ega -a s grad. napetostno stanje, navadno v ploščatih strukturah, ki ga opiše napetostni tenzor z dvema od nič različnima lastnima vrednostma, npr. napetostno stanje membrane napihnjenega balona, stena brez obremenitve v smeri normale **S:** dvóóсно napétostno stánje

rávni preklòp -ega -ópa m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. strešne lege, škarnika, stropnika, na podprtem stiku

ali stiku, kjer vsaj spodnji del leži na podpori in se konec enega dela in začetek drugega ravno zasekata, dela se stakneta, da se ravni ploskvi zasekata, čeli pritisneta druga na drugo in spojeta s sorniki **S**: rávni skl6p s pravok6tnim spáh6m

rávni r6t6r -ega -ja **m** elektr. rotor, pri katerem se za potrebe premočrtnega pogona navitje namesto v krogu razvije v ravnini, kar povzroči premočrtno premikanje

rávni skl6p s pošévnim spáh6m -ega skl6pa --- **m** grad., les. sklop pri podaljšanju elementa, npr. strešne lege ali stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer vsaj spodnji del leži na podpori, tako da se konec enega dela in začetek drugega dvostransko pošéвно zasekata, dela se stakneta, da se ravni ploskvi zaseka in pošévni čeli delov pritisneta druga na drugo, in spojeta s sorniki

rávni skl6p s pravok6tnim spáh6m -ega skl6pa --- **m** grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. strešne lege, škarnika, stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer vsaj spodnji del leži na podpori in se konec enega dela in začetek drugega ravno zasekata, dela se stakneta, da se ravni ploskvi zasekata, čeli pritisneta druga na drugo in spojeta s sorniki **S**: rávni prekl6p

rávni skl6p z grebénom -ega skl6pa --- **m** grad., les. sklop pri podaljšanju elementa, npr. strešne lege ali stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer spodnji del leži na podpori, izdelan tako, da se na koncu enega dela in začetku drugega zasekata greben in zarez, dela se stakneta, da se grebena pritisneta v prilegajoči se zarezi na čelih, in spojeta s sorniki **S**: skl6p s trír6bim spáh6m

rávni spáh -ega spáha **m** grad., les. spah pri podaljšanju elementa na podpori, npr. zidu, nosilcu, tramu, izdelan tako, da se povezana dela, ki ležita na podpori, čelno stakneta in povežeta s spojko z dveh ali treh strani **Sp**: čélni spáh

rávni ulég -ega uléga **m** grad., les. lesna zveza odcepa, pri kateri se na stično stran sohe vreže

pravokoten utor, v katerega se vtakne pošéвно odrezan konec tramiča, soha in tramič se nato obojestransko spojeta s spojko

rávno brúšenje -ega -a s stroj. ploskovno brušenje s kolutnim brusom

ravnolínijska dolžína zbirálnika -e -e -- **ž** grad. premočrtna razdalja med pregrado in najbolj oddaljeno točko zbiralnika, ki se uporablja pri izračunu višine vala v zbiralniku

rávno oz6bje -ega -a s stroj. ozobje, katerega zobje so vzporedni z osjo vrtenja zobnika

rávno stréšno 6kno -ega -ega -a s grad. okno za osvetlitev in prezračevanje podstrešnih ali mansardnih prostorov, npr. mansardno okno, vgrajeno v navpično odprtino nadstreška **PRIM.:** pošéвно stréšno 6kno

ravnotéžje -a s **1.** stanje, v katerem so vsi vplivi na sistem med seboj izničeni in je zato ustaljeno **S**: ravn6vésje (1) **2.** meh. stanje telesa, pri katerem je rezultanta vseh zunanjih sil in vseh zunanjih navorov enaka nič **S**: ravn6vésje (2)

ravnotéžna enáčba -e -e **ž** kem. enáčba, s katero se opišejo razmerja med koncentracijami reaktantov in reakcijskih produktov, ki so v termodinamičnem ravnotežju

ravnotéžna konstánta kémijske réakcije -e -e --- **ž** kem. količnik zmnožka ravnotežnih koncentracij produktov na potenco, ki je enaka stehiometrijskemu številu posameznega produkta, in zmnožka ravnotežnih koncentracij reaktantov v reakciji na potenco, ki je enaka stehiometrijskemu številu posameznega reaktanta pri kemijski reakciji, simbol K_c

ravnotéžni diagrámm -ega -a **m** kem., met. ➔ fázni diagrámm (2)

ravnotéžno strjevánje -ega -a s kem., met. strjevanje zlitine, pri katerem se koncentracije tekoče in trdne faze spreminjajo, kot prikazujejo krivulje likvidus in solidus v binarnem faznem diagramu ali površine likvidus in solidus v ternarnem faznem diagramu

rávno valovánje -ega -a s fiz. valovanje, katerega žarki so vzporedni, pogosto se

uporablja kot približek valovanja zelo daleč od izvira

ravnovesje -a s **1.** stanje, v katerem so vsi vplivi na sistem med seboj izničeni in je zato ustaljeno **S:** ravnotežje (1) **2.** meh. stanje telesa, pri katerem je rezultanta vseh zunanjih sil in vseh zunanjih navorov enaka nič **S:** ravnotežje (2)

ravnovesna baterija -e -e ž elektr. ➡ izravnalna baterija

Rayleighovo sípanje -ega -a [rèjlijevo] s fiz. elastično sipanje fotonov na delcih, ki so bistveno manjši od valovne dolžine svetlobe

Rayleighovo število -ega -a [rèjlijevo] s **1.** značilno število, ki se uporablja pri prenosu toplote s konvekcijo, količnik vzgonske sile in sile upora pri konvekciji ob vročem telesu, simbol *Ra* **2.** kem. teh. značilno število, ki opisuje prenos toplote v kemijskih reaktorjih s prevajanjem in konvekcijo znotraj fluida, zmnožek Grashofovega in Prandtlovega števila, simbol *Ra*

Rayleigh-Taylorjeva nêstabilnost -e -i [rèjli tøjlorjeva] ž fiz. nestabilnost meje med dvema fluidoma, ki nastane, kadar je plast fluida z večjo gostoto nad plastjo fluida z manjšo gostoto

razbijáč -a m grad. armiranobetonska konstrukcija navadno v obliki več zob v vrsti prečno na smer toka, s katero se doseže razbitje in posledično disipacija energije vodnega toka v podslapju pregrade ali drobirskega toka v hourniku

razbremenilna cév -e céví ž grad. cev, ki se uporablja za zmanjšanje vzgona ali pornega tlaka v temelju, telesu pregrade

razbremenilnik -a m grad. zbiralnik s prelivom, čez katerega odteka odvečna padavinska voda v sprejemnik, ki v mešanem kanalizacijskem sistemu ob zelo močnih nalivih preprečuje gorvodno mašenje cevi in omogoča normalen nizek pretok odpadne vode v čistilno napravo

razbremenilni preskús -ega -a m elektr. dinamični preskus, pri katerem se v trenutku izklopi obremenitev naprave, npr. porabniki od

agregata, nato se ugotavljajo njeni dinamični odzivi in dinamični parametri

razbremenilni stebèr -ega -brà m elektr. močnejši stebèr, ki je lahko kotni stebèr ali stebèr v ravni liniji nadzemnega voda kot začetek ali zaključek napenjalnega polja električnih vodnikov **S:** napenjalni stebèr

razbremenilno oporišče -ega -a s elektr. oporišče, ki razbremenjuje sile pri spremembi smeri trase nadzemnega voda

razbremenitev -tve ž **1.** zmanjšanje ali prenehanje delovanja bremena na element, sestavino, napravo, stroj, konstrukcijo, vozilo **2.** elektr. proces odklopa izbranih bremen zaradi motenj v elektroenergetskem sistemu in za ohranitev napajanja preostalega sistema

razcèp -épa m elektr. sestavni del glave stebra nadzemnega voda

razcèpka -e ž stroj. del, element, varovalka proti premočrtnemu premiku, npr. sornika, kolesa, ali odvijanju matice na vijalni zvezi v obliki polkrožno profilirane žice, vložene v izvrtino in razprte na drugem koncu

razcèpna omárica -e -e ž elektr. omarica, nameščena na večžilnem kablu, ki omogoča izstope posameznih žil brez spreminjanja njegovih izolacijskih lastnosti

razcèpni prodúkt -ega -a m kem. produkt cepitve atomskih jeder, npr. v jedrskem reaktorju

razcèpno oporišče -ega -a s elektr. oporišče, na katerem se vodi cepijo v dve ali več smeri

razdaljemér -a m naprava za merjenje razdalj med opazovalčevima mestom in ciljem, npr. v geodeziji, pri določanju goriščne razdalje v fotografiji, pri točnem namerjanju artilerijskega orožja **Sp:** teleméter

razdelilna dóza -e -e ž elektr. doza, v kateri se navadno cepi napeljava na več strani in omogoča neposreden dostop do omrežja zaradi vzdrževanja, meritev, popravil

razdelilna izgúba -e -e ž elektr. izguba moči v razdelilnem omrežju, npr. zaradi upornosti električnih vodnikov

razdelilna omárica -e -e ž elektr. omarica za razvod električnega toka po posameznih električnih tokokrogih **PRIM.:** razdelilnik

razdelilna plôšča -e -e ž elektr. ➔ razdelilnik

razdelilna postája -e -e ž elektr. postaja razdelilnega omrežja brez transformatorjev za napajanje odjemalcev

razdelilna transformátorska postája -e -e -e ž elektr. postaja elektroenergetskega prenosnega omrežja, ki električno energijo z visokotnostnega nivoja transformira na srednjo napetost **K:** RTP

razdelilnik -a m elektr. naprava v nizkonapetostnem elektroenergetskem omrežju ali inštalaciji, ki z vgrajenimi sestavinami, npr. stikali, varovalkami, spončno letvijo, omogoča priključek električnih vodov in razdelitev električnih tokov **Sp:** razdelilna plôšča, razvôdnik (3) **PRIM.:** razdelilna omárica

razdelilnik vžiga -a -- m elektr., stroj. ➔ dodelilnik vžiga

razdelilni transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki pretvarja želeno moč na napetostni nivo razdelilnega omrežja ali odjemalca **PRIM.:** distribucijski transformátor

razdelilno omréžje -ega -a s elektr. omrežje nadzemnih vodov in/ali podzemnih kablov za napajanje končnih uporabnikov, odjemalcev **S:** distribucijsko omréžje

razdeljêni ločilnik -ega -a m elektr. ločilnik, pri katerem gibljivi in negibljivi kontakti posameznih polov niso na skupnem podnožju

razeléktrenje -a s 1. elektr. ➔ razelektrítev (1) 2. fiz. ➔ razelektrítev (2)

razelektrítev -tve ž 1. elektr. kratkotrajen sunek električnega toka skozi plin ali paro, ki se pojavi pri visoki električni poljski jakosti med elektrodama, npr. med oblakom in Zemljo **Sp:** razelektrénje (1) 2. fiz. pojav, pri katerem naelektreno telo izgubi električni naboj **Sp:** razelektrénje (2)

razelektrítvena cév -e ceví ž prazna ali z razredčenim plinom napolnjena, navadno steklena

cev z dvema elektrodama, med katerima električni tok prenašajo elektroni, ki se pospešujejo v medelektrodnem potencialu, npr. rentgenska cev, cev fluorescenčne sijalke, cev spektroskopske svetilke

razelektrítvena sijálka -e -e ž elektr. sijalka, v kateri nastaja svetloba zaradi razelektritve v plinu, kovinski pari ali mešanici plinov in kovinskih par

razelektrítveni impúlz -ega -a m elektr. impulz, ki sproži razelektritev elementa ali naprave

razelektrítveni tók -ega -a m 1. elektr. električni tok ob razelektritvi naboja skozi sicer izolirno snov 2. elektr. neželeni električni tok ob razelektritvi naboja, ki se nabere, npr. ob pretakanju tekočih goriv, nekaterih kemikalij, in zaradi iskrenja lahko povzroči eksplozijo

razfósforjenje -a s met. odstranjevanje fosforja iz kovinske taline, navadno taline jekla **Sp:** defosforácija

razgradljivost -i ž kem. lastnost polimernih materialov, da se v okolju razkrojijo **PRIM.:** biorazgradljiva plástika

razgradnja -e ž 1. kem. fizikalni, kemijski ali biokemijski proces, pri katerem se kemične snovi pretvarjajo v enostavne spojine, elemente, npr. pri čiščenju odpadnih vod 2. kem. postopen razkroj spojin na enostavnejše, npr. razgradnja beljakovin na peptide in nato na posamezne aminokisline 3. elektr., grad. proces razstavljanja in podiranja objekta, npr. stavbe, gradbenega inženirskega objekta, električnega sestava 4. stroj. postopek razstavljanja in ravnanja z odpadnimi deli naprave, stroja na koncu njegove življenjske dobe, ob dekomisiji

razíglanje -a s stroj. odstranjevanje ostrega robu pri izdelkih, izdelanih z odrezovanjem, npr. s štancanjem, frezanjem, struženjem, mehansko, z elektroerozijo

razkísíčenje -a s kem. teh., met. ➔ dezoksidácija

razklápljanje -a s elektr. postopek prekinjanja povezav med deli elektroenergetskega omrežja

razklèjenje narávne svíle -a -- -- s tekst. odstranitev sericina, ki lepi dvojno nit surove svíle, s pranjem v milnici ali rahlo alkalni raztopini **S**: degumíranje narávne svíle

razklenítev -tve **ž** elektr. prekinitev povezave, npr. v električnem tokokrogu

razklòn svetlóbe -óna -- **m** fiz. razpršitev **žarka** bele svetlobe na snop mavričnih **žarkov**, ki nastane zaradi disperzije svetlobe

razklòp -ópa **m** kem. pretvorba težko topnih snovi v spojine, ki so topne v vodi ali kislinah

razklópna postája -e -e **ž** elektr. ➡ stikalíšče

razkólnost -i **ž** kem. lastnost mineralov, kamnin, da se pri razbijanju razkoljejo v smeri kake kristalne ploskve

razkoseválnik -a **m** stroj za sekanje, rezanje, drobljenje odpadnih kovinskih, plastičnih materialov

razkosmíčenje -a **s** kem. teh. dispergiranje skupkov na delce koloidnih velikosti, ki se uporablja npr. za pripravo gladko tekoče suspenzije gline v keramični industriji **S**: deflokulácia **PRIM.**: flokulácia, izkosmíčenje

razkriválno délo -ega -a **s** rud. delo pri odstranjevanju krovnine nad rudnim telesom

razkròj -ója **m** kem. proces, pri katerem snov prehaja v svoje sestavine ali enostavnejše spojine

razkuževánje -a **s** kem. teh. postopek obdelave odpadne vode ali blata za zmanjšanje številske koncentracije patogenih klic pod predpisano vrednost, ki je še nevarna za okužbo **Sp**: dezinfekcija

razlíka kontáktnih potenciálov -e -- -- **ž** elektr. razlika električnih potencialov na stiku dveh različnih snovi brez prisotnosti električnega toka **S**: kontáktni potenciál **Sp**: méjni potenciál **PRIM.**: elektródni potenciál, kontáktna napétost (1)

razločljívo -i **ž** **1.** število slikovnih elementov, ki jih vsebuje slika **Sp**: definícija (1), resolúcija (2) **PRIM.**: ločljívo (2) **2.** merilo za

ostrino podrobnosti na sliki **Sp**: definícija (2), resolúcija (3)

razmagnétenje -a **s** fiz. postopek, s katerim se v magnetu izniči magnetizacija

razmastílina kàd -e kadí **ž** kem. teh. kad za elektrolitsko razmaščanje

razmérje -a **s** število, ki se dobi z deljenjem dveh veličin z isto dimenzijo, npr. raztezek

razmérník -a **m** količnik dveh veličin iste vrste, ki prikazuje razmerje med njima, npr. razmerje med dolžino preskušanca po nateznem preskusu in pred njim

razméšana trdna raztopína -e -e -e **ž** met. iz dveh raztopin sestavljena trdna raztopina, nastala iz homogene trdne raztopine zaradi prevelike razlike v velikosti atomov komponent

razméšanje -a **s** kem., met. pojav, da iz ene homogene tekoče ali trdne faze nastaneta dve fazi z različnima sestavama

razméšanje v trdnem -a -- -- **s** met. pojav pri binarnih trdnih raztopinah, da v sistemu popolne topnosti v trdnem in tekočem stanju pri preveliki razliki v velikosti atomov komponent zaradi pozitivne entalpije mešanja nastaneta iz ene homogene raztopine dve ločeni raztopini z različnima sestavama

razmík -a **m** najkrajša razdalja med sosednjima predmetoma, deloma, črtama, črkama

razmnoževánje -a **s** graf. izdelovanje kopij besedil, risb, slik

razódranje -a **s** grad. postopek, pri katerem se odstrani oder, ki v času gradnje omogoča izdelavo konstrukcije, npr. armiranobetonske plošče, dostop do konstrukcije ali izvedbo del na konstrukciji, npr. fasadni oder

razogljíčenje -a **s** met. odstranjevanje ogljika iz jekel v staljenem ali trdnem stanju **Sp**: dekarbonizácia

razpàd álfa -áda -- **m** fiz. jedrska reakcija, pri kateri radioaktivno jedro razpade na lažje jedro in delec alfa **S**: álfa razpàd

razpàd b ta - da -- m fiz. jedrska reakcija, pri kateri se proton v jedru spremeni v nevtron in pozitron ali nevtron v proton in elektron
S: b ta razp d

razp d j dra - da -- m fiz. spontan razpad nestabilnega atomskega jedra v drugo atomsko jedro ali v isto jedro v nižjem energijskem stanju, neodvisen od zunanjih pogojev, pri čemer se izseva ionizirajoče sevanje v obliki sevanja alfa, beta ali gama S: rádioaktivni razp d
PRIM.: cepítev j dra

razp dna konstanta -e -e   fiz. obratna vrednost razpadnega časa

razp dni čas -ega časa m fiz. povprečno trajanje zadrževanja kvantnega sistema v vzbujenem stanju

razpenj lnik -a m kem. teh. posoda, v kateri se pregreta tekočina ekspandira in se pri tem delno upari S: ekspanzijska posóda (2)

razp njenje -a s kem. teh. odstranjevanje pene s površinsko aktivnimi dodatki, npr. pri  i enju odpadnih vod, pri proizvodnji papirja
PRIM.: sp njenje

razp rjanje -a s les. upognitev konic zob na žagnem listu izmenoma na eno in drugo stran, da se pri žaganju olajša hod žage

razpetína -e   1. grad. svetla vodoravna razdalja, merjena med podporami nosilca, plošče, loka, npr. razpetina mostu
PRIM.: razp n (1) 2. elektr. vodoravna dolžina nadzemnega voda med zaporednima podporama točkama, drogoma, stebroma

razpetína kr l -e --   stroj. razdalja med obema skrajnima koncema kr l letala

razpiráča -e   grad. poševen konstrukcijski element poveča, ki je z ulegom povezan z veznikom in s stebričem

razp rnik -a m grad.   g ltnik

razpl njanje -a s 1. met. odstranjevanje plinov iz kovinske taline, npr. pred litjem S: degaz ranje (1) 2. fiz. odstranjevanje raztopljenih plinov iz tekočin v vakuumskih napravah, adsorbira-

nih na stenah ali raztopljenih plinov v stenah vakuumskih naprav 3. elektr. odstranjevanje plinov, npr. iz elektronk S: degaz ranje (2)

razplinjevalno sredstvo -ega -a s met. sredstvo za odstranitev raztopljenih plinov iz kovinske taline Sp: degaz nt

razp  na pl   ica -e -e   stroj. del v obliki ploščice, diska, ki je natančno dimenzioniran in izdelan tako, da pri morebitnem porastu tlaka nad konstrukcijsko vrednost po i, se poruši in s tem prepreči po kodb  ali celo porušitev drugih vitalnih delov in sestavin naprave
Sp: razp  ni d sk

razp  na trédnost -e -i   1. odpornost ploske tekstilije, papirja, kartona, da se ne razpoči, ko nanj deluje tlak plina ali tekočine 2. stroj. odpornost zaprte tlačne posode proti delovanju nara ajo ega tlaka v njej

razp  ni d sk -ega -a m stroj.   razp  na pl   ica

razp  a -e   nepopolna, začetna porušitev materiala v obliki ozkega do zevajo ega preloma PRIM.: r  a (1), špránja

razp  a v konstrukciji -e -- --   grad. razp  a, ki nastane v gradbeni konstrukciji, npr. zaradi neenakomernega posedanja temeljnih tal, krčenja materialov, temperaturnih sprememb

razpokl nski vodon snik -ega -a m grad. vodonosnik v razpokanih kamninah

razpol vna d ba -e -e   fiz., kem.   razpol vni čas

razpol vni čas -ega časa m fiz., kem.  as, v katerem pri radioaktivnem razpadu razpade polovica radioaktivnega izotopa ali pri kemijski reakciji reagira polovica izhodne snovi Sp: razpol vna d ba

razpoložljiva m   -e moči   mo , ki je v določenem času na razpolago porabniku

razpoložljivost -i   verjetnost, da je stroj, naprava, sistem v določenem časovnem intervalu na razpolago za obratovanje, uporabo

razpoložljivost energije -i -- ž stroj. količnik energije, ki jo vir lahko zagotavlja v določenem časovnem intervalu, npr. v enem letu, ko ni v popravilu ali vzdrževanju, in največje možne proizvedene energije v tem obdobju

razpoložljivost moči -i -- ž stroj. količnik moči naprave, stroja, postroja, ki je na razpolago v času, ko lahko obratuje, in njegove imenske moči

razpoložljivost naprave -i -- ž vsota časa obratovanja naprave in časa pripravljenosti za obratovanje

razpòn -óna m 1. grad. svetla razdalja med oporoma zidnega loka, podporami mostu **PRIM.:** razpetina (1) 2. grad. osna in/ali svetla razdalja med podporami nosilca, grede

razpónska konstrukcija -e -e ž grad. konstrukcija, ki premošča razpon med sosednjima podporama

razpóra -e ž grad. konstrukcijski element za podporo ali zagotavljanje predvidene lege, npr. greda v ostrejšju, tlačno obremenjena palica, vez v predalčju, element za razpiranje dvostranskega opaža pri izkopih

razporeditev délta -tve -- ž elektr. razporeditev električnih vodnikov, pri kateri so linijski vodniki razporejeni v vogalih enakokrakega trikotnika, pri čemer spodnja stranica ni nujno vodoravna **S:** délta razporeditev

razpoznavanje gôvora -a -- s matematična analiza govorjenih besed, stavkov in njihov prepis v besedilo **PRIM.:** prepoznavanje gôvora

razpraševanje -a s 1. kem. teh., met. odstranjevanje prašnih delcev iz plinov, navadno dimnih plinov **Sp:** odpraševanje 2. grad. odstranjevanje prašnih delcev s površine konstrukcije pred nanosom barve ali protikorozijske plasti

razpršeno oddajanje -ega -a s elektr. ➡ rádio-difuzija (1)

razprševanje -a s fiz. difuzni odboj usmerjenega sevanja na hrapavi površini ali sipanje na delcih, npr. v megli

razpršilna léča -e -e ž fiz. léča z negativno lomnostjo, ki ima goriščno ravnino na strani vstopnega snopa

razpršilnik -a m stroj. priprava, ki razprši tekočino na zelo drobne kapljice

rázred razréda m 1. z mejnima vrednostma ali stopnjo značilnosti, npr. točnosti, določen okvir za razvrščanje **Sp:** klása 2. skupina, podskupina snovi, predmetov, pojavov, ki se med seboj razlikujejo le po določenih značilnostih, npr. kakovosti **Sp:** klása

rázred céste razréda -- m prom. razvrstitev cest po prednosti zimskih vzdrževalnih del, npr. avtoceste in hitre ceste spadajo v 1. razred, glavne ceste, glavne mestne ceste in pomembnejše regionalne ceste v 2. razred, ceste 6. razreda so v zimskih razmerah zaprte **PRIM.:** réd céste

razródčena raztopína -e -e ž kem. raztopina, ki vsebuje razmeroma malo topljenca **PRIM.:** koncentrirana raztopína

razredčilo -a s kem. ➡ redčilo

razredčina -e ž elektr., fiz. območje v elastični snovi, kjer je tlak manjši, ali v zraku, kjer je gostota molekul manjša od povprečnega tlaka, povprečne gostote

rázred instrumênta razréda -- m razred za razvrstitev instrumentov po določenih merilih, npr. točnosti, vzdržljivosti

rázred tóčnosti razréda -- m 1. razred merilnikov ali izdelkov, označenih z istim simbolom, katerih točnost značilne mere je v ustreznem intervalu **S:** tóčnostni rázred 2. elektr. oznaka instrumentnega ali merilnega transformatorja, pri katerem ostaneta tokovni in kotni pogrešek ali napetostni in kotni pogrešek v določenih mejah pri predpisanih pogojih uporabe

razrezoválna línija -e -e ž met. linija za avtomatizirano vzdolžno razrezovanje širokih kovinskih, navadno jeklenih, trakov na ožje, sestavljena iz stroja za razvijanje traku iz zvitka, stroja za vzdolžno rezanje in stroja za navijanje razrezanih trakov na navijalni bobn **S:** delilna línija

razrezoválnik -a m stroj za razrezovanje papirja, pločevine, plastike, npr. stroj za razrezovanje dokumentov

razséžnost prostóra -i -- ž mat. število koordinat, ki so potrebne, da se povsem opredeli lega točke v prostoru **Sp**: dimenzija prostóra

razséžnost véktorskega prostóra -i -- -- ž mat. število linearno neodvisnih vektorjev, ki tvorijo bazo vektorskega prostora

razsmérnik -a m elektr. elektronska naprava ali elektronsko vezje za pretvarjanje enosmerne električne napetosti v izmenično napetost, npr. enosmerne baterijske napetosti 12 V v izmenično napetost 220 V za pogon ustreznega stroja **PRIM.**: énosmétni pretvórník, presmérnik, usmérnik **K**: DC/AC

razsoljevánje vóde -a -- s kem. odstranjevanje soli iz morske vode, npr. z elektrodializo, reverzno osmozo

razstavljívi spòj -ega spòja m spoj, pri katerem se povezani deli lahko razstavijo, npr. vijaka zveza, spoj vtiča in vtičnice **S**: ločljívi spòj

razstójniik -a m elektr. naprava, ki drži posamezne električne vodnike v snopastem vodniku v zahtevanih geometrijskih legah

razstrelívo -a s kem. teh. eksplozivna snov, katere eksplozija se izzove z detonatorjem, uporablja se v vojaške namene ali za razstreljevanje, npr. v kamnolomih, rudnikih **Sp**: eksplozív **PRIM.**: smodník

razstreljevánje -a s grad., rud. rušenje homogene strukture objekta ali kamnine z razstrelivom, npr. pri gradnji predora

razšírjanje na pošévni spàh -a ---- s grad., les. ploskovno razšírjanje, pri katerem se na podlago položita in pribijeta ali privijačita ena do dve deski ali ploha s poševno odrezanimi robovi, ki se prilegajo drug na drugega

razšírjanje na pravokótni spàh -a ---- s grad., les. ploskovno razšírjanje, pri katerem se na podlago položita in pribijeta ali privijačita ena

do dve deski ali ploha z ravnim stikanjem pravokotnih robov

razšírjeni vodník -ega -a m elektr. večžilni električni vodnik, pri katerem so nekatere notranje žice izpuščene ali zamenjane z lažjimi nekovinskimi zaradi doseganja večjega premera

razšírjeno obmóčje tokóvnika -ega -a -- s elektr. območje tokovnika z označenim trajnim toplotnim tokom, večjim od označenega primarnega toka, na katerega se nanašajo zahteve za točnost

razšírjeválnik láserskega snòpa -a -- -- m stroj, optični sestav, ki se uporablja za povečanje premera in zmanjšanje divergence laserskega snopa

raztápljanje -a s kem. prehajanje trdne snovi v tekočini v tako majhne delce, da jih ni mogoče razločiti

raztèg -éga m fiz. sprememba dolžine telesa zaradi mehanske obremenitve ali segrevanja **PRIM.**: raztèzek

raztezálna míza -e -e ž les. miza, pri kateri je mizna plošča izdelana navadno iz treh delov, ki se s posebnim sistemom zložijo drug v drugega, drug pod drugega ali drug nad drugega v manjšo površino

raztezáló -a s tekst. naprava za raztezanje združenih pramenov ali stenja do želene ali zahtevane debeline za načrtovano finost preje, za raztezanje oblikovanih kemičnih vlaken pri preoblikovanju

raztèzek -zka m fiz. relativna sprememba dolžine telesa zaradi mehanske obremenitve ali segrevanja, simbol ϵ **Sp**: dolžinski raztèzek, lineárni raztèzek, rélatívni podáljšek **PRIM.**: raztèg

raztopína -e ž kem. homogena zmes, ki je sestavljena iz ene same faze in vsebuje topjenec, npr. sladkor, raztopljen v topilu, npr. vodi

raztopína amónijaka -e -- ž kem. vodna raztopina NH_3 šibka baza **Sp**: amónijev hidroksíd, sálmiakovec

raztopínsko utrjevanje -ega -a s met. utrjevanje z zlitinskimi elementi, ki so raztopljeni v osnovni kovini, s čimer povzročajo elastično napetostno polje v kristalni mreži in otežujejo drsenje dislokacij

razvejena mákromolékula -e -e ž kem. makromolekula, ki ima na glavno verigo vezane stranske verige iz enakih gradnikov

razvejena molékula -e -e ž kem. molekula, ki ima na glavno verigo vezane stranske verige, npr. 4-etiloktan

razvejíšče -a s mat. krivulja, vzdolž katere je analitična funkcija nezvezna

razvijajóča se okvára -e -- -e ž elektr. okvara izolacije, ki se začne z zemeljskim stikom linijskega vodnika ali medsebojnim stikom dveh linijskih vodnikov in se razvije v okvaro med dvema ali tremi linijskimi vodniki

razvijálnik -a m kem., var. naprava za razvijanje plina s kemijsko reakcijo, npr. acetilenski razvijalnik

razvijálno barvílo -ega -a s kem. netopno barvilo, ki se razvije iz dveh topnih sestavin neposredno na substratu

razvíjanje -a s kem. postopek v fotografiji, s katerim postane latentna slika vidna na filmu ali papirju **PRIM.:** fiksiranje (2)

razvíjanje fúnkcije -a -- s mat. zapis funkcije v obliki vrste preprostejših funkcij, ki so konvergentne na predpisanem intervalu

razvíjanje plína -a -- s kem. pridobivanje plina s kemijsko reakcijo, npr. ogljikovega dioksida z reakcijo med kalcijevim karbonatom in klorovodikovo kislino

razvíta fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki podaja odvisno spremenljivko z neposredno izračunljivim izrazom kot funkcijo neodvisne spremenljivke, $y = f(x)$ **S:** eksplícitna fúnkcija

razvíta méra -e -e ž grad. mera zunanje ali notranje strani merjenja, ki ima krivino ali je lomljen, izmerjena tako, kot da bi bil merjenec raven, npr. obseg kroga ali valovita pločevina kot ravna črta, ravnina

razvlaknjeválnik -a m les. stroj za razvlaknjevanje lesa

razvlaknjevánje -a s les. ločevanje naravno sprijetih celic surovega, kemično ali termično obdelanega sekanca, izmetnih skupkov, grč pri proizvodnji meljavine, polceluloze v celulozna vlakna z brusilnikom, defibratorjem, diskastim rafinerjem, mlinom ob dodatku sveže vode

razvódnica -e ž elektr. škatla, v kateri se izvedejo povezave in usmerjanje električnih vodnikov inštalacije

razvódnik -a m **1.** stroj. ploščati ali batni drsnik kot krmilnik parnega batnega stroja **2.** stroj. ploščati ali batni drsnik kot hidravlični, pnevmatični krmilnik poti fluida **S:** drsniški ventil **3.** elektr. ➡ razdelílnik

razvòj -ója m dejavnost snovanja, oblikovanja in poskusne izdelave novih izdelkov, naprav, strojev

razvójni cíkel -ega -kla m čas od zamisli do začetka redne proizvodnje industrijskega izdelka

razvójno délo -ega -a s uporaba že znanih znanstvenih dognanj raziskovalnega dela v procesu nastajanja novega izdelka

razvrednótenje okólja -a -- s ekol. zmanjšanje ekološke vrednosti okolja zaradi škodljivih bioloških, fizikalnih ali kemičnih sprememb, ki jih povzroča zlasti človek s svojimi posegi, kot je npr. onesnaževanje zraka, voda, tal **Sp:** degradácija okólja

razžárjanje -a s met. segrevanje kovinskega materiala do žara

razželézenje -a s **1.** kem. odstranitev železa iz tehnološke vode z oksidacijo ali s pretvorbo topnih železovih(II) spojin v slabo topne železove(III) spojine in filtracijo **2.** met. odstranitev železa iz kovinske taline

razžveplánje -a s **1.** met. odstranitev žvepla, npr. iz tekočega jekla **Sp:** desulfurácija (2), odžveplánje **2.** kem. teh. odstranjevanje žveplovega dioksida iz dimnih plinov **Sp:** desulfurácija (1)

rdéča krvolúžna sôl -e -e solí **m** kem. ☞ kálijev héksacianídoferát (III)

rdéča lítina -e -e ž met. zlitina, ki vsebuje masni delež 85 % bakra in 5–20 % kositra, lahko tudi cink in svinec, je kovna in se uporablja za izdelavo medalj in okrasnih predmetov

rdéča méd -e medí ž met. med rdečkaste barve, ki vsebuje masni delež bakra nad 80 % in cinka 14–16 % ter zelo majhne dodatke železa in svinca **S**: tómbak

rdéča trohnôba -e -e ž les. okužba iglavcev, ki jo povzročajo glive iz rodu *Heterobasidion*, pri kateri se les rdečkasto obarva

rdéče bláto -ega -a s kem. teh. ☞ rdéči múl

rdéči bakrénc -ega -nca **m** met. ☞ kuprít

rdéči cemènt -ega -ênta **m** grad. mešani portlandski cement z dodatkom pucolana in z visoko zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za manj zahtevne gradnje, nearmirane betone, tlake in betonske izdelke

rdéči fósfor -ega -ja **m** kem. alotropska modifikacija fosforja, rdeč do vijoličast amorfni prašek, netopen v ogljikovem disulfidu, ni samovnetljiv, ni strupen in se uporablja za proizvodnjo fosforjevih spojin, v industriji vžigalic **PRIM.:** béli fósfor

rdečilo -a s kem. rdeče barvilo, uporablja se npr. za ličila v kozmetiki, za rdeče črnilo

rdéči múl -ega -a **m** kem. teh. odpadki pri pridobivanju glinice iz boksita, ki vsebuje zlasti okside železa, silicija in titana **Sp**: rdéče bláto

reagénčni papír -ega -ja **m** kem. papir, prepojen z reagentom, za ugotavljanje prisotnosti nekaterih snovi, npr. jodidno-škrobni papir za ugotavljanje prisotnosti plinastih oksidantov, kot sta klor in ozon, svinčev papir za ugotavljanje prisotnosti vodikovega sulfida, fenolftaleinski papir za ugotavljanje polarnosti enosmernega toka

reagènt -ênta **m** kem. snov ali spojina, ki se doda preiskovani snovi, da pride do kemijske reakcije, pri kateri se zgodi značilna

sprememba, npr. razvijanje plina, sprememba barve, nastanek oborine **PRIM.:** reaktánt

reakcija indúkta -e -- ž elektr. ☞ reakcija kótve

reakcija kótve -e -- ž elektr. magnetno vzbujanje v kotvinem navitju ali sprememba magnetnega pretoka v zračni reži električnega stroja **Sp**: reakcija indúkta

reakcijska energíja -e -e ž fiz. razlika lastne energije vseh delcev, ki vstopajo v jedrsko reakcijo, in delcev, ki pri tem nastanejo, simbol *Q*, merska enota joule, elektronvolt

reakcijska entalpíja -e -e ž kem. sprememba entalpije pri kemijski reakciji **Sp**: reakcijska toplôta **PRIM.:** kémijska energíja

reakcijska histeréza -e -e ž **1.** kem. histereza med hitrostjo kemijske reakcije in uporom v porah katalizatorja **2.** elektr. histereza med električno napetostjo na akumulatorskem členu pri polnjenju ali praznjenju in stanjem njegove napolnjenosti

reakcijska kinétika -e -e ž področje kemije in kemijske tehnike, ki obravnava mehanizme in hitrosti kemijskih reakcij **S**: kémijska kinétika

reakcijska párna turbína -e -e -e ž stroj. energijski pogonski stroj, pri katerem se tlak pare v turbini pri toku skozi en venec ali več vencev lopatic vodilnika in gonilnika zvezno zmanjšuje **S**: nádtláčna párna turbína

reakcijska površína -e -e ž kem. fazna meja med reaktanti v različnih agregatnih stanjih ali med tekočimi reaktanti, ki se ne mešajo, na kateri poteka kemijska reakcija

reakcijska prevléka -e -e ž kem. spojina na kovini, ki nastaja pri kemijski reakciji med kovino in raztopino, v katero se kovina pomaka

reakcijska toplôta -e -e ž kem. ☞ reakcijska entalpíja

reakcijska turbínska stôpnja -e -e -e ž stroj. ☞ nádtláčna turbínska stôpnja

reakcijski čas -ega časa **m 1.** kem. čas, potreben za potek kemijske reakcije **2.** ☞ odzivni čas

reakcijski izkoristek -ega -tka **m** kem. delež želenega produkta, pridobljenega z enostavno kemijsko reakcijo, glede na njegovo teoretično možno množino **S**: izkoristek reakcije

reakcijski motor -ega -ja **m** stroj. motor, ki proizvaja potisno silo na podlagi spremembe gibalne količine iztekajočih plinov, nastalih v zgorevalni komori pri zgorevanju kerozina **PRIM.**: plinska turbina

reakcijsko letalo -ega -a **s** stroj. letalo z enim ali več reakcijskimi motorji **Sp**: reaktivno letalo

reakcijsko nanašanje -ega -a **s** fiz., kem. nanašanje tankih plasti iz parne faze, pri katerem se eden od elementov dovaja v plinasti fazi **PRIM.**: bliskovno lasersko nanašanje, fizikalno nanašanje iz parne faze, kemično nanašanje iz parne faze, zavésno nanašanje

reakcijsko naprševanje -ega -a **s** naprševanje, pri katerem se inertnemu plinu dodaja reaktiven plin, npr. kisik, dušik, ki reagira z materialom tarče, uporablja se za nanašanje tankih plasti, npr. oksidov, nitridov na substrat

reaktanca -e **ž** elektr. imaginarni del električne impedance, ki ga tvori kapacitivna reaktanca in induktivna reaktanca, simbol X , merska enota ohm **Sp**: jálavi upór **PRIM.**: éléktrična impedánca

reaktanca nasičenja -e -- **ž** elektr. reaktanca elementa iz magnetnih materialov, ko pridejo v področje nasičenja

reaktánčni relé -ega -êja **m** elektr. rele, katerega vzbujalna veličina je določena vrednost reaktance

reaktánt -a **m** kem. snov, ki se porablja pri kemijski reakciji **PRIM.**: reagént

reaktivna moč -e moč **ž** elektr. imaginarna komponenta zmnožka fazorjev električne napetosti in električnega toka, potrebna za magnetenje strojev, transformatorjev in vodov, ker se v elektroenergetskem sistemu z izmenično napetostjo v eni periodi zvezno izmenjuje med električnim in magnetnim poljem, simbol Q , merska enota var **S**: jálova moč **PRIM.**: induktívna moč, kapacitivna moč

reaktívno barvílo -ega -a **s** tekst. barvilo, ki se na celulozni in volneni substrat veže s kovalentno vezjo

reaktívno letálo -ega -a **s** stroj. ➡ reakcijsko letálo

reaktívnost -i **ž** kem. sposobnost elementa ali spojine, da sodeluje v kemijskih reakcijah, pri čemer se sprošča energija kot toplota

reaktor pačúka -ja -- **m** kem. teh. krožilni reaktor z vzgonsko mešalno cevjo, ki se uporablja za izluževanje rud

reaktor s cévnim snôpom -ja -- --- **m** kem. teh. reaktor z do 10 000 vzporednimi cevmi v valjastem ohišju, ki deluje kot prenosnik toplote in se uporablja pri močno eksotermnih ali močno endotermnih reakcijah

reaktor s fluidizirano plastjó -ja -- --- **m** kem. teh. kontinuirni reaktor, v katerem poteka kemijska reakcija med trdnino in plinom, ki se vpihava skozi porozno ploščo na dnu, pri čemer plin trdnino razrahlja in jo fluidizira, da se obnaša, kot da bi bila tekočina, npr. kurjenje parnega kotla s fluidizirano plastjo premogovega prahu

reaktorska posóda -e -e **ž** fiz. posoda, v kateri je nameščen jedrski reaktor s svojim hladilom, gorivnimi elementi in krmilnimi palicami

reaktorska sredíca -e -e **ž** fiz. osrednji del jedrskega reaktorja, kjer potekajo jedrske reakcije **Sp**: reaktorsko jédro

reaktorsko hladílo -ega -a **s** fiz. hladilo za hlajenje jedrskega reaktorja med njegovim delovanjem

reaktorsko jédro -ega -a **s** fiz. ➡ reaktorska sredíca

reálna fúnkcija -e -e **ž** mat. preslikava med množicama realnih števil

reálna komponênta -e -e **ž** mat. realni del kompleksnega števila

reálna ničla -e -e **ž** mat. ničla funkcije, ki je realno število

reálna raztopína -e -e ž kem., met. raztopina, pri kateri so med komponentami interakcije, zato se za njen nastanek navadno porablja toplota in ima entalpija mešanja pozitivno vrednost

reálni čas -ega časa m dejanski čas, v katerem poteka proces

reálni plín -ega -a m fiz., kem. plin, ki se ne obnaša kot idealni plin zaradi sil med molekulami, zato se njegovega stanja ne da točno opisati s splošno plinsko enačbo

reálnočasôvna úra -e -e ž funkcijska enota za merjenje in beleženje absolutne, relativne ali inkrementne časovne vrednosti

reálno števílo -ega -a s mat. matematični pojem, intuitivno določen kot število, ki ustreza točki na številski premici in je element množice racionalnih ali množice iracionalnih števil
PRIM.: iracionalno število, kompléksno število, narávno število, racionalno število

rèbrasta armatúra -e -e ž grad. armatura iz rebrastih jeklenih palic z večjo natezno trdnostjo in boljšo oprijemljivostjo z betonom

rèbrasta betónska plôšča -e -e -e ž grad. betonska stropna konstrukcija za premostitev večjih razponov, ki ima spodaj rebra, v katerih je natezna armatura

rèbrasti obòk -ega -óka m grad. polkrožni opečni obok, na določeni razdalji prekinjen z ločnimi rebri, štrlečimi na spodnjo stran, ki se navadno opirajo na okrepitve zidov ali slope

rebrênje -a s oblikovanje reber, npr. na pločevini, v tkanini

rebríčasta plôšča -e -e ž grad. plošča z večjim številom nizkih reber na manjših medsebojnih razdaljah kot pri rebrasti betonski plošči

rebríčenje -a s vtiskanje reber, npr. v površino gumba pri instrumentu, za boljši oprijem

rèbro -a s 1. podolgovat del, člen česa za povečanje površine, boljši prenos toplote, npr. rebro radiatorja 2. podolgovata izboklina na površini pločevine, pohodne plošče, ki

povečuje upogibno trdnost, preprečuje drsenje 3. grad. element za okrepitev ploskovne konstrukcije v pravokotni smeri na tangencialno ravnino konstrukcije, npr. valovita pločevina, rebrasta plošča 4. elektr. del električnega izolatorja, ki štrli iz njegovega telesa in je namenjen povečanju plazilne razdalje

rèbro izolátorja -a -- s elektr. del z valovito ali nevalovito površino, ki štrli iz telesa izolatorja in podaljša plazilno razdaljo

reciklírana vòda -e -e ž voda, ki se večkrat uporabi, preden se vrne v naravni hidrološki cikel, npr. prečiščena tehnološka voda

reciklíranje -a s vračanje v industriji že uporabljenih materialov, neuporabnih in izrabljenih izdelkov v predelavo za izdelovanje ponovno uporabnih materialov

recipróčni prôstor -ega prostóra m fiz. evklidski prostor valovnih vektorjev, v katerega preslika Fourierova transformacija funkcije koordinat v prostoru

recirkulácija -e ž kem. teh. vračanje celotnega toka prečiščene odpadne vode ali njegovega dela iz katere koli faze čiščenja v predhodno fazo čiščenja

réd -i ž elektr. vrstica trnov, nožic, kontaktov, polov v električnem konektorju
PRIM.: ênorédni konéktor

réd céste -a -- m prom. razvrstitev javne ceste glede na gostoto prometa in njene tehnične lastnosti, ki omogočajo hitro, varno in za okolje čim manj obremenjujoče potekanje prometa, npr. avtocesta, hitra cesta, glavna cesta, lokalna cesta, javna pot **PRIM.:** rázred céste

redčílo -a s kem. topilo za redčenje in čiščenje oljnih barv, npr. terpentín, specialni bencín
Sp: razredčílo

réd determinánte -a -- m mat. število stolpcev ali vrstic v kvadratni matriki, iz katere se računa determinanta

réd diferenciálne enáče -a -- -- m mat. najvišji red odvoda neznane funkcije v diferencialni enačbi

réd dôlgega doséga -a -- -- m 1. fiz. urejenost snovi, pri kateri je parameter reda v korelaciji sam s seboj na velikih razdaljah 2. kem., met. prostorska ureditev gradnikov, npr. atomov, ionov, molekul, v kristalizirani snovi, kjer imajo ti natančno določen položaj, ki se periodično ponavlja na velike razdalje v primerjavi z medatomske razdaljami do najbližjih sosedov Sp: dôlgi réd

rèdestilácija -e ž očiščenje tekočine, taline z večkratno destilacijo

rédka cemèntna málta -e -e -e ž grad. groba cementna malta, ki ji je dodana taka količina vode, da je dobro tekoča, namenjena za obrizg površin sten in stropov pred nanosom ometa

rédka matríka -e -e ž mat. matrika, katere elementi so redko različni od nič

rédka zémlja -e -e ž kem. oksid redkozemeljskega elementa

rédkozémeljska kovína -e -e ž kem. element iz skupine elementov, ki obsega skandij, itrij in lantanoide S: rédkozémeljski elemènt

rédkozémeljski elemènt -ega -ènta m kem. element iz skupine elementov, ki obsega skandij, itrij in lantanoide S: rédkozémeljska kovína

réd krátkega doséga -a -- -- m 1. fiz. urejenost snovi, pri kateri se korelacija parametra reda samega s seboj zmanjša že na nekaj značilnih razdaljah struktur, ki določajo ta parameter Sp: krátki réd (1) 2. kem., met. prostorska ureditev gradnikov, npr. atomov, ionov, molekul, v trdnem materialu, ko ima vsak gradnik podobno, a ne povsem enako razporejene prve sosednje in tudi druge sosednje gradnike, npr. pri amorfnih snoveh, kot so stekla, večina polimerov, medtem ko je razporeditev bolj oddaljenih atomov manj natančno določena Sp: krátki réd (2)

réd matríke -a -- m mat. urejeni števili stolpcev in vrstic matrike, npr. 3×2 pri nekvadratni matriki s tremi stolpci in dvema vrsticama S: dimenzíja matríke

réd múltipóla -a -- m fiz. število, povezano s številom polov na sferi, ki na veliki oddaljenosti objema multipol in se izraža s tirnim kvantnim številom l ustrezne sferne funkcije, npr. monopol ima $l = 0$, dipol 1, kvadrupol 2 in oktrupol 3

redníca -e ž tekst. okvir s preluknjanimi ploščami, skozi katere so napeljane in razporejene galirne vrvice

rédni razporèd -ega -éda m elektr. razpored kontaktov v redih znotraj pravokotnega konektorja, npr. enoredni, dvoredni, troredni konektor

rédni žárek -ega -rka m fiz. žarek svetlobe, ki je pri prehodu skozi optično anizotropno snov polarizirana pravokotno na os anizotropnosti

réd odvóda -a -- m mat. število zaporednih odvajanj funkcije, s katerimi se doseže dani odvod

rédoks réakcija -- -e ž kem. kemijska reakcija, pri kateri hkrati potekata redukcija in oksidacija, pri čemer en atom, ion ali molekula sprejme enega ali več elektronov, drug atom, ion ali molekula pa odda enega ali več elektronov, npr. rjavjenje železa na vlažnem zraku, pri katerem se elementno železo oksidira v železov(III) ion, kisik iz zraka pa se reducira v oksidni ion

réd polinóma -a -- m mat. najvišja potenca, ki nastopa v kakem členu polinoma S: stôpnja polinóma

réd réakcije -a -- m 1. kem. vsota eksponentov koncentracij vseh reaktantov v izrazu za hitrost kemijske reakcije 2. kem. eksponent koncentracije posameznega reaktanta v izrazu za hitrost kemijske reakcije, npr. red reakcije glede na posamezen reaktant

reducènt -ènta m kem. element ali spojina, ki v redoks reakciji oddaja elektrone drugi kemični zvrsti, ki jo reducira, sama pa se pri tem oksidira PRIM.: oksidánt

reducirana Planckova konstanta -e -e -e [plánkova] ž fiz. Planckova konstanta, deljena z 2π , simbol $\hbar$

reducirni cévni priključek -ega -ega -čka m stroj. cevni priključek za povezavo dveh cevi cevovoda z različnimi imenskimi premeri, uporablja se pri zmanjševanju premera cevovoda

reducirni ventil -ega -a m stroj. ventil, ki znižuje vstopni tlak in na izstopni strani vzdržuje konstantni tlak **S**: zmanjševalnik tlaka **PRIM.**: regulátor tlaka

redukcija -e ž **1.** kem. kemijska reakcija, pri kateri atom, ion ali molekula sprejme enega ali več elektronov in poteka kot del redukcijsko-oksidiacijske reakcije vedno hkrati z oksidacijo **2.** met. zmanjšanje, npr. prereza cevi pri valjanju ali vlečenju

redukcijski potencial -ega -a m kem. potencial, ki ga ima polčlen, v katerem poteka redukcija, glede na standardno vodikovo elektrodo **PRIM.**: standardni redukcijski potencial

redukcijsko barvilo -ega -a s kem. v vodi netopno barvilo, ki se z redukcijo v alkalnem mediju pretvori v topne levkospojine in se nato na substratu oksidira v netopno barvilo

redukcijsko beljenje -ega -a s kem. beljenje v kopeli, ki vsebuje reducent

redúktor -ja m stroj. enostopenjski ali večstopenjski mehanski prenosnik z zmanjšano vrtilno frekvenco in povečanim navorom na izhodu **PRIM.**: multiplikátor, zobniško gonilo

redundanca -e ž obstoj več kot enega sredstva za izvedbo zahtevane funkcije

redundantni systém enáčb -ega -a -- m mat. rešljiv sistem z več enačbami, kot ima spremenljivk

reed kontákt -- -a [ríd] m elektr. ➞ hermétični kontákt

referénčna dióda -e -e ž elektr. dioda, ki vzdržuje konstantno napetost neodvisno od obremenitve, spreminjanja napajanja ali temperature

referénčna veličina -e -e ž veličina, s katero se pri regulaciji primerja regulirana veličina

referénčni etalón -ega -a m etalon, navadno največje meroslovne kakovosti, ki je na razpolago na danem mestu ali v dani organizaciji in je podlaga za meritve na tem mestu

referénčni pogóji -ih -ev m mn. pogoji, ki obsegajo vrednosti in/ali območja vplivnih veličin, pri katerih so merilne negotovosti ali mejne vrednosti pogreška, dopustne za merilnik, najmanjše

referénčni signál -ega -a m **1.** elektr. signal, ki se pri regulaciji uporablja za doseganje želene vrednosti **2.** elektr. signal, ki omogoča sinhronizacijo poteka procesa

referénčni systém -ega -a m fiz. abstraktni koordinatni sistem, ki točkam v prostoru in času enolično priredi koordinate glede na množico referenčnih točk, ki določajo orientacijo in merilo tega referenčnega sistema glede na druge referenčne sisteme v prostoru in času, npr. mednarodni nebesni referenčni sistem

referénčni vír -ega -a m **1.** elektr. referenčna naprava, ki daje električno ali magnetno veličino v okviru zahtevane tolerance ali z določeno negotovostjo **2.** elektr. etalon za kalibracijo merilnika

referénčno vozlišče -ega -a s elektr. vozlišče v elektroenergetskem omrežju, kjer se v kompleksni ravnini izbere faza napetosti, po kateri se ravna vse faze spremenljivk vozlišč tega sistema

refleksija -e ž mat. preslikava ploskve v ploskev, pri kateri se vsaka točka preslika v točko na nasprotni strani zrcalne ravnine **S**: zrcáljenje

refleksijski goniométer -ega -tra m kem. gonimeter za merjenje kotov med kristalnimi ploskvami po odbojih svetlobe od njih

refleksijski koeficiént -ega -énta m fiz. količnik amplitude odbitega in amplitude vpadnega sevalnega ali svetlobnega polja pri zrcalnem odboju

refleksijski spékter -ega -tra m graf. spekter odbite svetlobe od obarvanega predmeta

refleksijski vzorec -ega -rca m graf. vzorec na predmetu, ki svetlobo odbija

refleksívna relácia -e -e ž mat. binarna relacija, pri kateri je vsak element v relaciji sam s sabo, npr. relacija enakosti = ali relacija večji ali enak $\geq$ med števili ter relacija vzporeden $\parallel$ med premicami

reflektánca -e ž 1. fiz. količnik odbitega in vpadnega sevalnega toka za širše območje valovnih dolžin, npr. za sevanje ene valovne dolžine, simbol ρ 2. fiz. količnik odbite in vpadne zvočne moči, simbol r S: faktor odbójnosti (2), odbójnost (2)

reflektirna bárvá -e -e ž ☞ odsévná bárvá

reflektométrična interferénčna spektroskopíja -e -e -e ž kem. spektroskopija, ki temelji na interferenci bele svetlobe na tankih filmih in se uporablja za raziskave molekulskih interakcij, zlasti v kemijskih zaznavalnih in biozaznavalnih S: interferénčna spektroskopija

refléktor -ja m 1. površina, ki odbija vpadno sevanje po odbojnem zakonu 2. fiz. ustrezno oblikovana površina, ki odbija svetlobo sijalke v ozek snop, npr. avtomobilski reflektor 3. elektr. ustrezno oblikovana prevodna odbojna površina, katere mere so velike v primerjavi z valovno dolžino vpadnega elektromagnetnega sevanja 4. elektr. del antene Yagi, ki leži za dipolom in poveča njeno smernost PRIM.: diréktor anténe (2)

refléktorska sijálka -e -e ž elektr. sijalka, v kateri je del balona prekrit z odbojno snovjo, ki usmerja oddano svetlobo sijalke

refórmíng -a m kem. teh. ☞ reformíranje

reformíranje -a s kem. teh. kemijska presnova težjih bencinskih frakcij nafte v hlapnejše produkte z višjim oktanskim številom s hkratnim krekiranjem, ciklizacijo, dehidrogenacijo in izomerizacijo Sp: refórmíng

refrákcíja -e ž fiz. sprememba smeri razširjanja svetlobe zaradi spreminjanja lomnega količnika v optično nehomogenem sredstvu

refraktárije -ij ž mn. kem. teh. ☞ ognjevdžná kerámika

refraktárni materiáli -ih -ov m mn. kem. teh. ☞ ognjevdžná kerámika

refraktóméter -tra m kem. instrument za merjenje lomnega količnika preiskovane snovi, npr. z merjenjem Brewsterjevega kota

refraktométrična analíza -e -e ž kem. ☞ refraktometríja

refraktometríja -e ž kem. metoda kvantitativne analize z merjenjem lomnega količnika raztopine preiskovane snovi Sp: refraktométrična analíza

refráktor -ja m fiz. astronomski daljnogled z objektivom iz leč

regálni žerjáv -ega -áva m stroj. žerjav za regalna skladišča in ravnanje z bremenimi v škatlah, zabojih, zabojnikih ali na paletah za koordinatno pozicioniranje, navadno avtomatično računalniško krmiljen, voden

regenerácia impúlza -e -- ž elektr. postopek, pri katerem oslabljeni, lahko tudi nebstveno popačeni, dohodni impulzi vzbujajo generiranje novih impulzov, ki so časovno, oblikovno in velikostno enaki izvirnim

regenerácia toplôte -e -- ž postopek za izrabo odpadne toplote vročega fluida, ki se v presledkih vodi skozi medij za kratkotrajno shranjevanje toplote, nato se skozi segreti medij vodi hladen fluid, ki prevzame shranjeno toploto PRIM.: rekuperácia toplôte

regeneratívno grétje -ega -a s gretje z regeneracijo toplote

regeneratívno grétje zraka -ega -a -- s met. gretje zraka z vročimi dimnimi plini, ki po zgorevanju goriva oddajo toploto v toplotni regenerator

regeneratno predívo -ega -a s tekst. predivo, pridobljeno z regeneracijo tekstilnih odpadkov

regeneratno vlákno -ega -a s 1. tekst. nemo-dificirano kemično vlakno, pridobljeno iz raztopin viskoze iz naravnih polimerov z obarjanjem in regeneriranjem v obliki filamenta S: sekundárno vlákno 2. tekst. vlakno za ponovno

regenerátor

izdelavo prediva, pridobljeno iz sekundarnih tekstilnih surovin

regenerátor -ja m elektr. naprava, ki obnavlja raven in kakovost signalov **S**: obnavljálník

regenerátor toplôte -ja -- m stroj. ☞ toplôtní regenerátor

regenerirana celulóza -e -e ž kem. celuloza, pridobljena iz naravne celuloze, npr. lesa, bombažnega lintersa, po nabrekanju in delni depolimerizaciji z raztapljanjem v topilih in obarjanjem **PRIM.**: celofán, vískóza

regenerirana gúma -e -e ž kem. teh. guma, izdelana z mehansko dezintegracijo gumenih odpadkov, npr. izrabljenih kolesnih pnevmatik, in ločitvijo od negumenih sestavin, npr. žičnih vložkov, korda, uporablja se za dodajanje gumeni surovini pri proizvodnji manj zahtevnih gumenih izdelkov

regenerirano kémično vlákno -ega -ega -a s kem. vlakno v obliki prediva ali filamentnih prej, pridobljeno z regeneracijo naravnih polimerov

regionálna césta -e -e ž prom. cesta za povezovanje pomembnejših središč občin ali mestnih občin in navezovanje prometa na državne ceste

regionální načrt -ega -a m grad. načrt, ki grafično in tekstovno prikazuje splošne podatke o naravnih in prostorskih pogojih večjega območja ali mesta, navadno v merilu 1 : 2 000 ali 1 : 5 000

registrírni balón -ega -a m majhen balon, opremljen z aparati za ugotavljanje temperature, tlaka, vlažnosti, kozmičnih žarkov v višjih zračnih plasteh

registrírni barométer -ega -tra m ☞ barográf

registrírni instrumènt -ega -ènta m ☞ zapi-soválník

registrírni termométer -ega -tra m ☞ termográf

regresijska analíza -e -e ž mat. statistično ocenjevanje korelacij med spremenljivkami, npr. z metodo najmanjših kvadratov

regulácia -e ž 1. elektr. stroj. postopek, s katerim se izbrana veličina vzdržuje pri želeni vrednosti

kljub motečim vplivom okolice 2. urejanje prometnega režima na prometnicah, npr. obvezne smeri, enosmernega prometa, omejitev nosilnosti, omejitev hitrosti vožnje

regulácia frekvénce in močí -e --- -- ž elektr. regulacija odstopanja frekvence od nazivne vrednosti in odstopanja delovne moči od zahtevane moči na povezovalnih vodih elektro-energetskega sistema s sosednjimi povezanimi sistemi pri izmenjavi električne energije **Sp**: frekvénčno-môčnostna regulácia systémá

regulácia vodotóka -e -- ž grad. regulacija struge naravnega vodotoka za zaščito okolja pred poplavamami, za namakanje, izkoriščanje vodne sile z gradnjo infrastrukturnih objektov, npr. poglobitev, preusmeritev struge, gradnja pregrad, jezov, kanalov, obloge obrežij in dna, ustvarjanje mrtvic, zasaditev rastlinja

regulacijska pregráda -e -e ž grad. pregrada, ki ustvari zbiralnik, iz katerega se spušča voda za uravnavanje pretoka v reki

regulacijska téhnika -e -e ž področje tehnike, ki obravnava snovanje, izvedbo in uporabo krmilno-regulacijskih naprav

regulacijska vódna zapórnica -e -e -e ž grad. vodna zapornica, ki obratuje pod polnim pritiskom za reguliranje pretoka

regulacijska zánka -e -e ž elektr. stroj. sklenjena krmilna zanka, ki izhodno veličino krmiljene enote primerja z referenčno

regulacijski gradník -ega -a m elektr. stroj. osnovni gradnik regulacijske naprave, npr. referenčni potenciometer, diskriminator kot primerjalni člen, izvršilni motor, merilnik signala povratne zveze

regulacijski obsèg močí -ega -éga -- m elektr. vsota regulacijskih območij delovnih moči agregatov, vključenih v regulacijo frekvence in moči

regulacijski systém -ega -a m elektr. stroj. sestav vseh enot sistema krmiljenja v sklenjeni zanki **PRIM.**: regulátor (2)

regulacijski transformátor -ega -ja m elektr. transformator, pri katerem se z odcepi

na primarnem navitju lahko regulira velikost transformirane napetosti

regulacijski ventil -ega -a m stroj. ventil za regulacijo tlaka, toka, poti, npr. tlaka pare pred parno turbino, toka v hidravlični napravi
PRIM.: proporcionalni ventil, sêrvoventil

regulacijsko korito -ega -a s grad. jarek, v katerega se preusmeri vodotok ali se uporablja kot razbremenilnik za odvajanje visoke vode

regulárna raztopína -e -e ž kem., met. teoretični model realne raztopine, pri kateri je entropija mešanja enaka entropiji mešanja idealne raztopine, kar včasih omogoča poenostavljeno računanje termodinamičnih funkcij

regulátor -ja m 1. enota ali sistem, ki na podlagi signala napake s pomočjo vgrajenega algoritma generira krmilni signal 2. elektr., stroj. naprava, ki mehansko, elektronsko, računalniško uravnava določen proces **PRIM.:** regulacijski sistem

regulátor tláka -ja -- m stroj. sestavina, npr. ventil, ali naprava, sestavljena iz ventila in zaznavala tlaka, ki krmili, regulira izhodni tlak fluida **PRIM.:** reducirni ventil, zmanjševálNIK tláka

regulátor vklòp-izklòp -ja -- m elektr., stroj. ⤴ dvòpolòžájni regulátor

regulírana veličína -e -e ž elektr., stroj. izhodna veličína z zaprto zanko reguliranega sistema **PRIM.:** regulírna veličína

regulírna energíja -e -e ž elektr. energija, ki jo potrebuje regulator za svoje delovanje, npr. za regulacijo frekvence v elektroenergetskem sistemu, količnik spremembe delovne moči in ustrezne spremembe frekvence elektroenergetskega sistema brez delovanja sekundarne regulacije frekvence

regulírna veličína -e -e ž elektr., stroj. vhodna veličína, ki krmili regulirani sistem **PRIM.:** regulírana veličína

reínženíring -a m uvajanje sprememb v inženiring, ki predstavljajo temeljito in učinkovito prenovo tehničnega izdelka, proizvodnega

programa, tehničnega sistema, gradbenega, industrijskega objekta ali proizvodne, storitvene organizacije, da se izrazito izboljšajo kazalci učinkovitosti

rekalescénca -e ž met. pojav, da sproščanje toplote pri strjevanju kovinskega materiala povzroči segretje taline, ki se strjuje

rekombinácija -e ž 1. elektr., fiz. prehod ioniziranega atoma v plazmi v nevtravno stanje ob združitvi z elektronom ali elektroni 2. fiz. proces v polprevodnikih, pri katerem nastanejo ali se izničijo giblivi nosilci naboja 3. astr., fiz. obdobje v zgodnji zgodovini vesolja, ko se je prvotna ionizirana plazma ohladila in so se protoni združevali z elektroni v vodikove atome

rekombinacijski koeficiènt -ega -ènta m elektr., fiz. hitrost spreminjanja številске gostote ionov pri rekombinaciji, simbol α , merska enota kubični meter na sekundo

rekonstrúkcija -e ž grad. spreminjanje tehničnih značilnosti obstoječega objekta, pri čemer se deloma spreminjajo konstrukcijski elementi, zmogljivost ali uvedejo druge izboljšave, pri čemer se gabariti praviloma ne spreminjajo

rekristalizácija -e ž met. proces nastajanja novih kristalnih zrn v trdni kovini iz kristalizacijskih kali, ki so prisotne na mestih, kjer je energija kristalne mreže po preoblikovanju, ki predstavlja hladno deformacijo, največja, npr. na mejah kristalnih zrn, dvojčkov, in ga aktivira s segrevanjem kovine dovedena toplota

rekristalizácijska temperatúra -e -e ž met. temperatura, pri kateri poteče rekristalizacija kovinskega materiala, deformiranega v hladnem

rekristalizácijsko žarjènje -ega -a s met. žarjenje kovinskega materiala, deformiranega v hladnem, da se zaradi rekristalizacije zmanjšata njegova trdota in trdnost in poveča gnetljivost **Sp:** dovršílno žarjènje

rektascenzija -e ž astr. nebesna koordinata z izhodiščem v pomladišču vzdolž vzporednika v ekvatorskem koordinatnem sistemu **PRIM.:** deklinácija (2)

rektifikácija -e ž **1.** kem. postopek za čiščenje tekočih snovi z večkratnim delnim uparjanjem tekoče zmesi in ponovno kondenzacijo pare, ki temelji na različni hlapnosti sestavin, uporablja se za pridobivanje najlažje hlapne sestavine **PRIM.:** deflegmácija, frakcionirana destilácija **2.** geod. postopki, s katerimi se instrument pripravi tako, da se odpravijo vzroki za nastanek sistematičnih merilnih pogreškov

rektifikácijska kolóna -e -e ž **1.** kem. teh. kolona pri šaržni destilaciji, v katero vstopa para iz destilacijskega kotla spodaj, najlažje hlapna komponenta pa izhaja zgoraj, uporablja se za pridobivanje ene komponente, npr. etanola, iz večkomponentne zmesi **2.** kem. teh. del frakcionirane kolone nad napajalnim prekatom

rekuperácija toplóte -e -- ž postopek za izrabo odpadne toplote vročega fluida, ki se vodi skozi toplotni menjalnik, kjer se navadno uporabi za predgrevanje **PRIM.:** regenerácija toplóte

rekuperatívno grétje -ega -a s gretje z reku-peracijo toplote v toplotnem izmenjalniku, npr. v kavperju

rekuperatívno zavíranje -ega -a s elektr. ⚡ generátorsko zavíranje

relaksácija -e ž meh. popuščanje napetosti, prehajanje v ravnovesno stanje

relaksácijski čas -ega časa **m** fiz. značilen čas vračanja sistema iz vzbujenega v ravnovesno stanje, npr. relaksácijski čas dušenega nihala je dolžina časovnega intervala po prenehanju vzbujanja, v katerem amplituda nihanja pade na $1/e$ število vrednosti na začetku intervala

relaksácijski oscilátor -ega -ja **m** elektr. generator periodičnih nesinusnih nihanj, ki uporablja zaporedje dveh aperiodičnih, redno se spreminjajočih in navadno zelo različno dolgih pojavov, npr. polnjenje in praznjenje kondenzatorja

relativístična energíja -e -e ž fiz. kinetična energija delcev, ki se gibljejo s hitrostjo, primerljivo s hitrostjo svetlobe, pri dovolj majhnih hitrostih preide v klasično obliko polovica

produkta mase delca in kvadrata njegove hitrosti, ko pa se hitrost približuje hitrosti svetlobe, narašča proti neskončnosti

relativístična fizika -e -e ž fizika, ki se je razvila z Einsteinovo teorijo relativnosti in nadgrajuje klasično fiziko pri obravnavi hitrega gibanja ali velikih sistemov, zlasti s tem, da priredi geometrijskim relacijam v prostoru dinamiko, zato tudi čas ne more biti absoluten, ampak se lahko le usklajuje z atomskimi urami, ki ga merijo

relativístična mehánika -e -e ž področje klasične mehanike, ki pri obravnavanju gibanja upošteva relativnost časa in zato napoveduje tudi gibanja, pri katerih se hitrosti približajo hitrosti svetlobe

relativístični poprávki -ih -ov **m mn.** astr. popravki, ki jih je treba upoštevati, da se rezultati meritev ujemajo z napovedmi predrelativistične fizike, npr. gravitacijski rdeči premik

relatívna atómska mása -e -e -e ž kem. količnik mase atoma elementa in atomske masne konstante, simbol A_r **PRIM.:** atómska mása

relatívna dieléktrična konstánta -e -e -e ž elektr., fiz. ⚡ relatívna dieléktričnost

relatívna dieléktričnost -e -i ž elektr., fiz. količnik dielektričnosti in električne konstante **S:** relatívna permitivnost **Sp:** relatívna dieléktrična konstánta

relatívna frekvénca -e -e ž mat. količnik absolutne frekvence in števila vseh elementov v statističnem vzorcu, npr. delež prebivalcev mesta, starih od 40 do 50 let

relatívna gostóta -e -e ž količnik gostot snovi in referenčne snovi pri določenih pogojih, simbol d

relatívna hitróst -e -i ž fiz. hitrost gibanja telesa glede na referenčni sistem, ki se giblje hkrati z drugim gibajočim se telesom

relatívna hitróst fluída -e -i -- ž stroj. komponenta absolutne hitrosti fluida, npr. vode, pare, zraka, pri turbinskih strojih glede na vrteči se rotor **PRIM.:** obódna hitróst fluída, tangenciálna hitróst fluída

relativna kóta -e -e ž višinska razlika od izbrane ravnine do izbrane točke

relativna občutljivost -e -i ž 1. količnik absolutne občutljivosti in merilnega obsega merilnika 2. elektr. količnik absolutne občutljivosti pretvornika v danih pogojih delovanja in določene referenčne občutljivosti tega pretvornika 3. elektr. količnik absolutne občutljivosti detektorja, obsevanega z merjenim sevanjem, in občutljivosti, ko je obsevan z referenčnim sevanjem

relativna permeabilnost -e -i ž fiz. količnik magnetne permeabilnosti magnetika in magnetne konstante, simbol μ_r

relativna permitivnost -e -i ž elektr., fiz. količnik dielektričnosti in električne konstante S: relativna dielektričnost Sp: relativna dielektrična konstanta

relativna sprememba količine -e -e -e ž fiz. količnik spremembe in vrednosti količine pred spremembo

relativna višina -e -e ž razlika nadmorskih višin dveh točk na zemeljski površini, npr. višina gore nad njenim vznožjem

relativna vlažnost zraka -e -i -- ž količnik delnega tlaka vodne pare v zraku pri določeni temperaturi in največjega možnega parnega tlaka vode pri tej temperaturi PRIM.: absolutna vlažnost zraka

relativni podaljšek -ega -ška m fiz. ➡ raztizek

relativni pogrešek -ega -ška m količnik absolutnega pogreška in primerjalne vrednosti

relativni tladni koeficient -ega -ega -enta m fiz. količnik relativne spremembe tlaka in temperature pri segrevanju pri stalni temperaturi, simbol α_p , merska enota kelvin na minus ena

relativno gibanje -ega -a s fiz. gibanje glede na drugo telo, npr. hitrost jedrnice glede na obalo je odvisno od relativne hitrosti jedrnice glede na veter

relativno selektivna zaščita -- -e -e ž elektr. zaščita, katere delovanje je odvisno od njene

nastavitve, meritve električnih veličin in izmenjave logičnih signalov med posameznimi točkami voda

relativnostna teorija -e -e ž fiz. teorija gibanja delcev in polj v prostoru in času, ki ob upoštevanju načela kovariantnosti in enakosti hitrosti svetlobe v vseh referenčnih sistemih omogoča sintezo zakonov elektromagnetizma in gravitacije v enotno predstavo o vesolju kot celoti S: Einsteinova teorija relativnosti

relé -êja m elektr. elektromagnetno stikalo, ki ga krmili električni tok skozi navitje elektromagneta, pri čemer sta krmilni in električni tokokrog električno ločena

reléjna avtomatika -e -e ž elektr. diskretna zaščitna avtomatika v elektroenergetskem sistemu, izvedena z električnimi releji

reléjna hišica -e -e ž elektr. majhna stavba, zaprt prostor z napravami za relejno zaščito, informatiko in avtomatizacijo pri stikalnem polju voda

reléjna naprava -e -e ž elektr. naprava, ki z uporabo relejev opravlja določeno funkcijo, npr. zaščiti prenosni vod pri kratkem stiku

reléjna postaja -e -e ž elektr. radijska postaja, ki prepošlje signal z isto informacijo takoj ali po določeni časovni zakasnitvi

reléjna téhnika -e -e ž področje elektrotehnike, ki uporablja releje pri izvajanju določenih funkcij, npr. krmilnih, zaščitnih, logičnih

reléjna zaščita -e -e ž elektr. zaščita elektroenergetskega voda z napravo, ki na podlagi vhodnih podatkov, npr. električne napetosti, električnega toka, električnega upora, temperature, odkrije okvaro na njem in sproži ustrezen odklopnik ali sistem odklopnikov

relé na jálovo móč -êja --- m elektr. rele, ki za zaščito naprave izrablja jalovo moč elektroenergetskega omrežja

relé na povrátni tók -êja --- m elektr. rele, ki ščiti, npr. generator, pred povratnim električnim tokom

relief -a m upodobitev, npr. likov, vzorcev, ki izstopajo iz osnovne ploskve

reliéfni tisk -ega -a m **1.** graf. tisk v sitotisku z debelo plastjo nanosa barve **S:** debeloslójni tisk **2.** graf. tisk, pri katerem se z mehanskim preoblikovanjem tiskovnega materiala dobijo dvignjeni, izbočeni tiskovni elementi, npr. Braillova pisava, in za odtis ni potrebno nabarvanje tiskovne površine **S:** slépi tisk

reluktánca -e ž fiz. količnik magnetne napetosti in magnetnega pretoka, simbol R_m , merska enota henry na minus ena **S:** magnétni upór

reluktánčna sinhronizácija -e -e ž elektr. sinhronizacija sinhronskega stroja z izraženimi poli tako, da se njegova hitrost vrtenja privede blizu sinhronizma, vendar brez vzbujanja

reluktánčni eléktromotór -ega -ja m elektr. sinhronski elektromotor z enakomerno porazdeljenimi izraženimi poli na rotorju, brez rotorskega vzbujalnega navitja, lahko s kratkostično kletko za zagon **PRIM.:** kratkostični eléktromotór

reluktánčni generátor -ega -ja m elektr. večfazni sinhronski generator, ki ima na rotorju močno izražene pole brez vzbujalnega navitja in brez trajnih magnetov

reluktánčni koráčni eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. koračni elektromotor, ki na rotorju nima navitja niti trajnih magnetov, ampak močno izražene pole v obliki zob

reluktánčni stròj -ega stròja m elektr. večfazni sinhronski stroj, ki ima na rotorju močno izražene pole brez vzbujalnega navitja in brez trajnih magnetov, navadno se uporablja kot elektromotor **Sp:** sinhronski reluktánčni stròj

rém -a m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za ekvivalentno dozo, simbol rem, 1 rem = 10 mSv

remanénca -e ž elektr., fiz. magnetizacija, ki ostane v magnetnem materialu po tem, ko se izključi zunanje polje, v katerem je dosegla nasičenost **Sp:** remanéntna magnetizácija, remanéntno magnétno pólje, reziduálni magnetizem

remanéntna gostòta -e -e ž fiz. gostota magnetnega polja, ki ustreza remanenci

remanéntna magnetizácija -e -e ž elektr., fiz. remanénca

remanéntni magnét -ega -a m elektr., fiz. magnet, ki ostane magneten, ko nanj ne deluje več zunanje magnetno polje

remanéntno magnétno pólje -ega -ega -a s elektr., fiz. remanénca

remónt -a m pregled, obnova, popravilo, zamenjava dotrajanih delov strojev, naprav, opreme

remóntna delávnica -e -e ž delavnica za popravilo, vzdrževanje naprav, strojev

remórker -ja m prom. rečni ali morski vlačilec, ki po potrebi tudi obrne in privleče veliko plovilo do pristaniškega pomola

rénij -a m kem. element iz manganove skupine periodnega sistema, težka, zelo trda kovina, ki se na zraku oksidira šele nad 1000 °C, uporablja se za šobe reakcijskih motorjev, turbinske lopatice, simbol Re

réntgenska cév -e céví ž elektr. elektronska dioda s posebno oblikovano anodo na visoki napetosti, ob kateri pri vpadu elektronov nastaja rentgensko sevanje

réntgenska difrákcija -e -e ž fiz. difrakcija rentgenskega snopa na atomih pri prehodu skozi snov, pri kateri se pojavi značilni uklonski vzorec, iz katerega se lahko ugotovi kristalna struktura preiskovane snovi **PRIM.:** elektrónska difrákcija, nevtrónska difrákcija

réntgenska fluorescénca -e -e ž kem. sevanje sekundarne fluorescenčne rentgenske svetlobe, ki je značilna za vsak element in jo izseva snov pri obsevanju s primarno visokoenergijsko rentgensko svetlobo ali sevanjem gama **K:** XRF

réntgenska fluorescénčna spektroskópja -e -e -e ž kem. spektroskopija na podlagi rentgenske fluorescence, uporablja se za elementno analizo

réntgenska fótoelektrónska spektroskópja -e -e -e ž kem. spektroskopija, ki za vzbujanje uporablja rentgensko svetlobo in se uporablja

za določanje elementne sestave, empirične formule, kemijskega in elektronskega stanja elementov v spojini **PRIM.:** fótoteletrónska spektroskopija, fótoteletrónska spektroskopija, últravijólična fótoteletrónska spektroskopija **K:** ESCA, XPS, X-ray PES

réntgenska fotografija -e -e ž neporušna fotografska tehnika z rentgenskimi žarki, ki se uporablja za odkrivanje podrobnosti v notranjosti predmeta, npr. za preverjanje kakovosti zvarov

réntgenska spektroskopija -e -e ž kem. spektroskopija, ki obravnava emisijske spektre, dobljene pri prehodu žarka rentgenske svetlobe skozi preiskovano snov

réntgenska svetlòba -e -e ž fiz. elektromagnetno valovanje z valovno dolžino 0,01–10 nm, ki izvira od pospeševanja elektronov ali rentgenske fluorescence **S:** réntgensko sévanje **Sp:** réntgenski žárki, žárki X

réntgenski film -ega -a m fiz. črno-beli film, ki je prilagojen za snemanje z rentgensko svetlobo in je zaradi boljše absorpcije sevanja obojestransko prevlečen s plastjo srebrovega bromida, občutljivega za svetlobo, uporablja se za rentgenske preiskave materialov

réntgenski fluorescénčni analizátor -ega -ega -ja m kem. analizator za elementno analizo materialov, zlasti stekel, kovin, keramike in gradiv z rentgensko fluorescenco

réntgenski spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter rentgenske svetlobe, ki nastane pri obstreljevanju posameznega elementa z elektroni

réntgenski žárki -ih -ov m mn. fiz. ➞ réntgenska svetlòba

réntgensko fluorescénčno sévanje -ega -ega -a s fiz., kem. rentgensko sevanje, ki je posledica rentgenske fluorescence, do katere pride zaradi prehodov elektronov v atomih elementa z orbital z višjo energijo na orbitale z nižjo

réntgensko sévanje -ega -a s fiz. elektromagnetno valovanje z valovno dolžino 0,01–10

nm, ki izvira od pospeševanja elektronov ali rentgenske fluorescence **S:** réntgenska svetlòba **Sp:** réntgenski žárki, žárki X

reologija -e ž področje fizike, ki obravnava tok zlasti nenewtonskih tekočin in deformacijo plastičnega toka trdnin

reométer -tra m laboratorijski merilnik oblik toka tekočin, suspenzij, gošč

reopeksija -e ž kem. teh. lastnost nekaterih nenewtonskih tekočin, da jim viskoznost pri trajajočih obremenitvah narašča, zaradi česar se lahko reopektični soli, npr. bentonit, milni sol, ob tresenju zgostijo ali celo strdijo, ob mirovanju pa postanejo spet tekoči **PRIM.:** tiksotropija

reostát -a m elektr. zvezno spremenljiv električni upor **PRIM.:** dŕsni upòr, potencióméter

rèp rèpa m stroj. zadnji del letala, ki ga sestavljata smerni rep in višinski rep

reparatúrna túlka -e -e ž elektr. tulka, ki se namesti tesno okrog poškodovanega dela električnega vodnika, da se ponovno vzpostavi njegove električne in mehanske lastnosti **S:** poprávna túlka

reparatúrni oplèt -ega -éta m elektr. kovinski oplet, spiralno ovit okrog poškodovanega dela električnega vodnika, da se ponovno vzpostavi njegove električne in mehanske lastnosti

rêpasti priklòp -ega -ópa m grad., les. lesna zveza pravokotnega odcepa, pri kateri se na primarnem elementu prečno izdelata trapezen urez, globok do polovice višine elementa, in na stičnem delu priklopnega elementa enako oblikovan rep trapezne oblike, po dolžini enak širini primarnega elementa, priklopni element se vstavi v urez na primarnem elementu, na sredini stika se elementa spojita s klinom ali sornikom

rêpasti sklòp z naslònom -ega sklòpa -- m grad., les. sklop pri vodoravnem podaljšanju elementa, ki je lahko natežno obremenjen, izdelan tako, da se na koncu enega dela izseka trapezen čep in na začetku drugega zaseka

repco predilnik

trapezen utor, v katerega se nasadi čep, dela se stakneta tako, da ju ni treba spojiti s spojnim sredstvom **S**: preklòp na lástovičji rèp

repco predilnik -- -a [répko] **m** tekst. predilnik, pri katerem se v casablancas raztezalo dovajata ločena stenja, vita v isto smer, za odvajalnimi valji raztezala se stenjem s svaljkalom posredujejo **S**- ali **Z**-zavoji, po združitvi se stenja vijeta drug okrog drugega in tako tvorita strukturo preje

repelènt -énta **m** kem. sredstvo za odganjanje insektov, npr. komarjev, ki se uporabi neposredno na koži ali na obleki

réper -ja **m** geod. točka na terenu ali objektu, ki ima točno določeno višino, označena s kovinskim čepom, vgrajenim v objekt ali na terenu v točkovni temelj

repetítor -ja **m** elektr. naprava, ki pri prenosu sprejema signale, popravlja njihovo raven in kakovost ter jih oddaja naprej **S**: ponavljálnik

replíka -e ž met. natančen posnetek, odtis reliefa predmeta, npr. izločka v mikrostrukturi, za opazovanje v presevnem elektronskem mikroskopu

rêpni rótor -ega -ja **m** stroj. rotor na repu helikopterja, ki se vrti v navpični ravnini in izniči vrtilni moment glavnega rotorja, da helikopter lahko leti naravnost

reprezentánčno drevó -ega -ésa **s** gozd. vzorčno drevo za ugotavljanje dendrometrijskih elementov

reprodúkcija -e ž **1.** pretvarjanje mehanskega, filmskega, magnetnega, elektronskega zapisa zvoka, slike z uporabo ustreznih postopkov in naprav v slišno, vidno obliko **S**: predvája-nje **2.** različni postopki, ki zagotavljajo serijsko proizvodnjo

reprodukcíjski materiál -ega -a **m** material za izdelavo, predelavo ali dodelavo

repulzíjski eléktromotór -ega -ja **m** elektr. enofazni komutatorski elektromotor, pri katerem se vrtilna frekvenca lahko naravnava s spreminjanjem lege ščetk na kolektorju **PRIM.:** kratkostíčni eléktromotór

resníčna debelína -e -e ž rud. dejanska debelina premogove plasti, ki je primerna za gospodarno strojno odkopavanje **PRIM.:** nèpráva debelína

resníčna gostôta -e -e ž ☞ práva gostôta

resníčna vrédnost veličíne -e -i -- ž ☞ práva vrédnost veličíne

resníčnostna tabéla -e -e ž elektr., stroj. ☞ pravíl-nostna razpredélnica

resolúcija -e ž **1.** najmanjša razlika med dvema diskretnima vrednostma, ki se lahko razloči, npr. na merilni lestvici **2.** ☞ razlo-čljivost (1) **3.** ☞ razločljivost (2)

resonánca -e ž **1.** meh. pojav, da se sistem na vzbujanje z določenimi frekvencami blizu lastne frekvence posebej močno odzove **2.** kem. pojav, ko zaradi posebnih razmer strukture molekule ali večatomskega iona ni mogoče opisati z eno samo formulo, temveč le z več mejnimi kanoničnimi strukturami, od katerih pa nobena ne poda celotne slike o porazdelitvi elektronov, ki je v resnici nekje vmes **S**: mezomeríja **3.** fiz. kratkoživi delec, ki se zazna s povečanjem sipalnega preseka pri trkih visokoenergijskih delcev

resonánčna frekvénca -e -e ž fiz. za sistem značilna frekvenca, pri kateri pride do resonance

resonánčna krivúlja -e -e ž fiz. krivulja, ki prikazuje količnik amplitude nihanja nihala pri stacionarnem vzbujanju in amplitude vzbujanja v odvisnosti od frekvence vzbujanja

resonánčna struktúra -e -e ž kem. vsaka od možnih struktur, s katerimi je mogoče opisati porazdelitev elektronov v molekuli, ionu, ki prispeva k dejanski porazdelitvi samo določen delež **S**: kanónična struktúra

resonánčni filter -ega -tra **m** elektr., fiz. filter, ki v valovodu prepušča elektromagnetne valove samo ene ali več izbranih zvrsti

resonánčni hibrid -ega -a **m** kem. struktura dejanske porazdelitve elektronov v molekuli, ionu, ki je nekje vmes med vsemi možnimi kanoničnimi strukturami

resonánčni lés -ega lesá **m** les. les najviše kakovosti, ki krepí ali dúši nihanja in se navadno uporablja za izdelavo glasbil
Sp: akústični lés

resonánčno energíjsko stánje -ega -ega -a **s** fiz. stanje, katerega lastna frekvenca je enaka frekvenci vznúbanja

resonánčno ozemljêno omréžje -- -ega -a **s** elektr. elektroenergetsko omréžje, pri katerem so nevtrálne točke ozemljene z induktivno reaktanco zaradi kompenzacije kapacitivne reaktance in s tem omejitve kratkostičnih tokov

resonánčno vznúbanje -ega -a **s** fiz. vznúbanje sistema z motnjó, ki niha z njegovo resonánčno frekvenco

resonátor -ja **m** fiz. element z izrazito resonánčno frekvenco ali frekvencami, ki se navadno uporablja kot resonánčni filter ali kot element za definicijo dogovorjene frekvence, npr. laserski resonator, Helmholtzov resonator, maserski resonator, glasbene vilice

resórpcija -e **ž** fiz. pojav, pri katerem ena snov vpíja in raztaplja drugó snov, ki se je pred tem iz te snovi izločila **PRIM.:** sórpcija

restavrácija -e **ž** grad. obnova, prenova, s katero se ohranjata prvotna zasnova in oblika, npr. spomeníških objektov

rešêtká -e **ž** **1.** grad. sistem iz kovinskih palic, ki deluje kot nosilna konstrukcija **2.** grad. sistem iz kovinskih palic na vtoku v cev ali kanal, da preprečí vstop plavajočim in potopljenim predmetom

reševálni aparát -ega -a **m** rud. aparat z lastno zalogo stisnjenega zraka, ki reševalni ekipi v rudniku kratkotrajno omogoča dihanje **PRIM.:** dihálni aparát

reševánje enáčbe -a -- **s** mat. iskanje tistih vrednosti neznanke v enáčbi, za katere velja enáčaj

retencijski čas -ega čása **m** kem. teh. čas, v katerem je določena količina plina ali tekočine v reaktorju, plinskokromatografski koloni, procesu **S:** bíváltni čas (1) **Sp:** zadrževáltni čas (2)

retórta -e **ž** **1.** kem. destilacijska posoda v obliki okrogle buče z navzdol zavitim, zožujočim se vratom **2.** kem. teh., met. neprodušno zaprta kovinska posoda v retortni peči, npr. za pridobivanje lesnega oglja s pirolizo lesa, koksa s koksanjem premoga

retórtna peč -e pečí **ž** kem. teh., met. navadno vodoravna industrijska peč, v kateri se segreva material v retortah, uporablja se za toplotno obdelavo kovin v določeni atmosferi, za pridobivanje lesnega oglja s pirolizo lesa

retórttni grafít -ega -a **m** kem. ogljik, ki se izloča na notranjih stenah retort v plinarnah, koksarnah, uporablja se za elektrode v nekaterih galvanskih členih **S:** retórttno óglje

retórttno óglje -ega -a **s** kem. ogljik, ki se izloča na notranjih stenah retort v plinarnah, koksarnah, uporablja se za elektrode v nekaterih galvanskih členih **S:** retórttni grafít

rétroréfléktor -ja **m** fiz. optični element, ki odbíja svetlobo v nasprotni smeri vpada, npr. odbojna prizma, mačje oko

reverzibílna réakcija -e -e **ž** kem. reakcija, ki lahko poteka v nasprotni smeri brez povečanja entropije, npr. pri ravnotežni reakciji med vodikom in jodom, pri kateri nastaja vodikov jodid **S:** obojesmétna réakcija

reverzibílni agregát -ega -a **m** elektr. stroj. rotirajoči električni stroj, ki lahko obratuje kot generator ali motor, npr. za pogon ali zaviranje vozila, dvigala, delovanja črpalke **PRIM.:** reverzibílni pogòn

reverzibílni pogòn -ega -óna **m** met. pogon valjalnega stroja, ki omogoča vrtenje valjev v obe smeri **PRIM.:** reverzibílni agregát

reverzibílni procés -ega -a **m** fiz. proces, ki lahko poteka tudi v nasprotni smeri brez povečanja entropije

reverzíránje -a **s** spreminjanje smeri vrtenja stroja, npr. s krmiljem

reverzírni valjálni stròj -ega -ega stròja **m** met. valjalni stroj, pri katerem se valji vrtijo najprej v eno smer, po prehodu valjanca skozi stroj se smer vrtenja valjev obrne

reverzírno obratováňje éléktromotórja

-ega -a -- s elektr. obratovanje elektromotorja, pri katerem se preklapi smer vrtenja po končanem izteku

revêrna osmóza -e -e ž kem. osmoza skozi polprepustno membrano pod tlakom, večjim od osmoznega, pri čemer prodira topilo s področja z nižjo koncentracijo topljenca na področje z višjo koncentracijo, uporablja se npr. za pripravo pitne vode z razsoljevanjem morske vode **Sp:** híperfiltrácja

revêrzni prelóm -ega -óma m grad. prelom v zemeljski skorji, pri katerem je prelomna ravnina nagnjena navzdol

revêrzni tók -ega -a m elektr. električni tok, ki teče v skoraj neprevodni, zaporni smeri diode **S:** zapórni tók **Sp:** invêrzni tók

rèvibríranje -a s grad. naknadno vibriranje betona, ki se izvaja 1,5–3 ure po prvem vibriranju, s čimer se znatno poveča trdnost betona, zlasti zgodnja trdnost, pri izdelavi prefabriciranih betonskih elementov

revizíja projékta -e -- ž grad. po posebnem naročilu investitorja izveden pregled projektne dokumentacije, s katerim se ugotovi, ali je izdelana v skladu s projektno nalogo, zahtevami naročnika in zakonsko predpisanimi bistvenimi zahtevami, npr. mehanska odpornost in stabilnost, varnost pred požarom, zaščita pred hrupom

revizíjski jášek -ega -ška m grad. betonski, zidan, plastičen gradbeni element, izdelan iz navpične cevi kvadratnega, pravokotnega ali okroglega prereza z dnom in pokrovom, ki se namesti na trasi kanalizacije, vodovoda ali druge napeljave v zemlji, stavbi na razdalji 20–30 m, na stičiščih in lomih vodov ali priključkih za čiščenje in pregled kanalizacijske ali druge napeljave

Reynoldsovo števílo -ega -a [rêjnoldsovo] s fiz. značilno število v hidrodinamiki, ki se uporablja pri obravnavi podobnosti tokov in upora pri pretakanju fluida skozi cev, količnik vztrajnostne in viskozne sile upora, simbol *Re*

rezálni gorílnik -ega -a m var. gorilnik, katerega plamen je dovolj vroč, da stali material, npr. jeklo, uporablja se za plamensko rezanje

rezálnik -a m stroj. stroj za rezanje, npr. papirja, pločevine, furnirja

rezálno ólje -ega -a s stroj. olje za mazanje in hlajenje rezalnih orodij pri obdelavi materiala z odrezovanjem

rezálno oródje -ega -a s stroj. orodje za obdelavo z rezanjem, npr. nož, žaga, frezalo, brus

rézani kámen -ega -mna m naravni kamen, ki se pridobiva v kamnolomih v obliki blokov z lomljenjem, vrtnanjem, razstrelivi in ognjem, z žaganjem z jekleno spiralno ali diamantno žico, visokotlačnim vodnim curkom, masivni bloki se nato razrežejo z mostnimi krožnimi žagami ali s CNC-stroji v manjše kose ali plošče standardnih dimenzij

rézanje -a s razkosavanje materiala z noži, škarjami, rezili, rezalnim gorilnikom, laserskim žarkom

rezêrna bateríja -e -e ž elektr. električna baterija, ki nadomesti izpad zunanjega napajanja z električno energijo **PRIM.:** zaščitna bateríja

rezêrna móč -e móč ž elektr. razlika med vso razpoložljivo močjo in zahtevano močjo elektroenergetskega sistema

rezêrna zaščíta -e -e ž elektr. zaščita, ki se vključi ročno ali samodejno, če glavna zaščita v zahtevanem času ne deluje

rezêrna zmogljívoŝt -e -i ž 1. elektr. zmogljivost električne baterije, izražena kot število minut, ko lahko popolnoma napolnjena 12 V baterija pri 25 °C zagotavlja tok 25 A, dokler napetost baterije ne pade pod 10,5 V 2. elektr. zmogljivost elektroenergetskega sistema, izražena kot največja moč, ki jo lahko dobi elektroenergetski sistem od dobaviteljev električne energije za potrebe stabilizacije obratovanja pri motnji v obratovanju

rezêrni dél -ega -a m del za zamenjavo poškodovanega prvotnega dela naprave, stroja

rezêrвно napájanje -ega -a s elektr. napajanje z električno energijo, ki se lahko uporabi, ko ni rednega napajanja ali je to nezadostno

rezervoár -ja m posoda, prostor za shranjevanje tekočin, plinov, npr. vodni rezervoar, hidravlični rezervoar

reziduálna napétost -e -i ž **1.** elektr. ➔ preostála napétost (1) **2.** meh. ➔ preostála napétost (2)

reziduální magnetízem -ega -zma m elektr., fiz. ➔ remanénca

reziduální napétostník -ega -a m elektr. trifazni napetostnik ali skupina treh faznih napetostnikov, katerih sekundarna navitja so vezana v odprti trikot tako, da se med ustreznimi sponkami pojavi preostala napetost

reziduální spòj -ega spòja m elektr. vezava sekundarnih navitij instrumentnih transformatorjev, ki omogoča oblikovanje algebrske vsote faznih tokov ali faznih napetosti večfaznega sistema

reziduální tók -ega -a m elektr. ➔ preostáli tók

reziduální tokòvník -ega -a m elektr. trifazni tokovnik ali trije fazni tokovniki, povezani tako, da omogočajo transformacijo samo preostalega toka

rezílí kót -ega -a m stroj. kot med cepilno in prosto ploskvijo rezila pri nožu, pri rezilu za obdelavo z odrezovanjem, odvisen od trdnosti materiala, sile rezanja in sposobnosti odvajanja toplote, simbol α S: kót rezíla PRIM.: cepílí kót rezíla, pròstí kót rezíla

rezístánca -e ž elektr. ➔ eléktrični upòr

rezístívnost -i ž elektr. ➔ eléktrična upòrnost

rezkálna gláva -e -e ž stroj. ➔ frezálna gláva

rezkálník -a m stroj. ➔ frezálník

rezkální vlòžek -ega -žka m stroj. ➔ frezální vlòžek

rezkáló -a s stroj. ➔ frezálo

rézkanje -a s stroj. ➔ frézanje stroj.

rézkar -ja m stroj. ➔ frezálo

rezultánta -e ž fiz. seštevek dveh ali več vektorjev, npr. sil, hitrosti

rezultirájóča ekscéntričnost -e -i ž stroj. ➔ skúpná ekscéntričnost

réža -e ž **1.** grad., stroj. presledek, vrzel med deloma, npr. rotorjem in statorjem električnega stroja, tračnicama, nosilcema mostne konstrukcije PRIM.: ohláp, rozpóka, špránja **2.** elektr. zelo majhen presledek v magnetnem jedru, ki tvori magnetni krog **3.** elektr. razmik med dvema ali več elektrodami iskrila **4.** elektr. razmik med odprtima kontaktoma releja, prekinjevalnika v dodelilniku električne iskre pri Ottovem motorju z notranjim zgorevanjem

režíjskí materiál -ega -a m material, potreben za vzdrževanje proizvodnih sredstev, vodenje administracije

režím delovánja -a -- m elektr. predpisan način obratovanja naprave, stroja, sistema v določenih razmerah, npr. pri obremenitvi

RF-šúm -a [erèf] m elektr. ➔ rádiófrekvénčni šúm

ríbja stèza -e -e ž grad. umetni prehod za ribe, ki omogoči ribam selivkam, da premagajo oviro, npr. jez, pregrado, naravni slap

ríbji képer -ega -pra m tekst. tkanina v keprovi vezavi, pri kateri se diagonalni žarki različnih širin lomijo, kar daje vzorec ribje kosti

Richardson-Ellinghamov diagrám -ega -a [ríčardson élingəmov] m met. diagram, ki kaže odvisnost standardne reakcijske Gibbsove energije za tvorbo kovinskih oksidov, CO in H₂O od temperature, uporabljata se za razlage metalurških procesov oksidacije in redukcije

Richardsovo pravílo -ega -a [ríčardsovo] s met. pravilo, po katerem je talilna entropija pri enostavnih kovinah s podobnimi kristalnimi zgradbami in podobnimi zgradbami taline približno 8–16 J/K

Richterjeva léstvíca -e -e [ríhtərjeva] ž grad. desetstopenjska lestvica za določanje lokalne

ricinusovo ólje

magnitude potresa glede na sproščeno seizmično energijo, ki se določi na osnovi logaritma maksimalnega vodoravnega premika tal, izmerjenega s seizmografom

ricinusovo ólje -ega -a s kem. teh. rastlinsko olje iz ricinusovega semena, brezbarvno do svetlorumenkasto olje, uporablja se v medicini in kozmetiki, v mazivih, pri proizvodnji poliu-retanov

Riemannova geometrija -e -e [rímanova] ž področje diferencialne geometrije, ki obravnava mnogoterosti z zvezno odvedljivo metriko

Riemannov integrál -ega -a [rímanov] m mat. določeni integral, definiran kot limita integral-ske vsote, prirejene dani delitvi intervala, ko postaja delitev čedalje bolj drobna

Riemannov ténzor -ega -ja [rímanov] m mat. tenzor, ki meri notranjo ukrivljenost večrazse-žnih mnogoterosti

rímska števílka -e -e ž številka, zapisana z rimskimi znaki, npr. I, V, X, L, C, D, M
PRIM.: arabska številka

rímska téhtnica -e -e ž viseča vzvodna tehtnica s premično utežjo

rínež -a m grad., stroj. gosenični traktor s pluzno desko za rinjenje, razgrebanje, ravnanje zemlje, terena, sipkih materialov S: búldožer

rinjena naplavína -e -e ž grad. material, ki se giblje po rečnem dnu s kotaljenjem, drsenjem, včasih v vodnem toku s kratkimi odskoki delcev materiala od dna do višine nekaj premerov teh delcev

ríps -a m tekst. tkanina s prečnimi ali podolžnimi rebri v ripsovi vezavi

rípsova vezáva -e -e ž tekst. izpeljanka platnove vezave, pri kateri so vezne točke okrepljene z dodatnimi votki ali dodatnimi osnovami, kar daje tkanini značilen rebrast videz

ρίς -a m grad. oznaka vodoravnosti na steni pri določanju padcev tal

risálna dèska -e -e ž 1. pravokotna deska, katere mere ustrezajo standardnim formatom

risb, z gladkim levim robom za vodenje T-ravnila 2. grad. pripomoček za risanje s stojalom, pravokotno desko na mehanizmu za nagibanje, risalno pripravo s pantografom in vrtljivo glavo z ravniloma za pomikanje po deski S: risálna míza

risálna ígla -e -e ž les., stroj. ➔ zarisoválna ígla

risálna míza -e -e ž grad. pripomoček za risanje s stojalom, pravokotno desko na mehanizmu za nagibanje, risalno pripravo s pantografom in vrtljivo glavo z ravniloma za pomikanje po deski S: risálna dèska (2)

risana cév -e ceví ž cev strelnega orožja, npr. pištole, topa, z vrezanimi vijačnimi utori, ki zagotavljajo vrtenje izstrelka, njegov stabilen let in večjo prebojnost

ríšba -e ž grafični prikaz osnovnih enot tehnič-nega sistema, npr. objekta, postroja, naprave, stroja, sestavine in njihovih sestavnih delov

rítmíčna lúč -e lučí ž signalna luč, ki v enako-mernih presledkih oddaja svetlobo v vse smeri

Ritterjeva metoda -e -e [rítarjeva] ž grad. računsko določanje osnih sil v palicah ravninske palične konstrukcije ob upoštevanju ravnotežnih enačb

ríža -e ž gozd. koritasto oblikovan lesen ali plo-čevinast žleb za spuščanje, spravilo lesa z višjih na nižje dele gozda zaradi težnosti ali s tokom vode S: díčca (1)

rjja -e ž kem. rjavkasta prevleka iz hidratiziranega železovega oksida na površini železnih, jeklenih predmetov

rjáva diskolorácija -e -e ž les. estetske poškodbe lesa z rjavim obarvanjem beljave, ki ga povzročajo glive rjave trohnebe

rjavênje -a s nastajanje rje na površini, npr. jekla, kot oblika korozije

rób -a m 1. mat. stičišče dveh ploskev geometrij-skega telesa, npr. rob kocke 2. skrajni, zunanji del česa, npr. rob lista papirja, rob atomske ravnine PRIM.: krájnik 3. mat. meja podmnožice S v topološkem prostoru X, množica tistih točk

v S, ki jih je mogoče doseči tako iz množice S kot iz zunanosti množice S

robinijevina -e ž les. les robinije (*Robinia pseudacacia* L.), uporablja se za kolarstvo, vodne gradnje, vinogradniško kolje

róbljena dëska -e -e ž les. deska pravokotnega prereza z ravno ali poševno obrezanimi robovi

róbljenje -a s **1.** les., tekst. izdelava roba, robov pri tekstilnih izdelkih, pri obžagovanju desk **2.** stroj. tehnološki postopek izdelave ali spajanja pločevinastih izdelkov z vihanjem, upogibanjem robov

róbljenje ceví -a -- s stroj. priprava konca cevi s širjenjem, navadno valjanjem, pod določenim kotom za nekatere standardne cevne priključke

róbná dislokácija -e -e ž met. dislokacija, ko je atomska ravnina vrinjena v kristalno zgradbo in dislokacijska črta, ki je pravokotna na drsno ravnino, predstavlja njen rob, kar pomeni, da je Burgersov vektor pravokoten na vrinjeno ravnino

robník -a m **1.** grad. gradbeni element, ki razmejuje in/ali zaključuje drug gradbeni element, površino, npr. cestni robnik **2.** grad. letev, vstavljen na na čelo desk ali lamelnih lepljenih, vezanih lesenih plošč za ojačitev robov, čela in za varovanje pred poškodbami

róbní konéktor -ega -ja m elektr. moški ali ženski konektor za pritrditev na rob plošče s tiskanim vezjem

róbní pogóji -ih -ev m mn. mat. pogoji na robu definicijskega območja, ki jim mora zadoščati rešitev diferencialne enačbe

robót -a m samodejno delujoč stroj z umetno inteligenco za opravljanje določenih nalog, npr. varjenje, montaža

robótika -e ž interdisciplinarno področje, ki združuje računalništvo in tehniko ter vključuje načrtovanje, zgradbo, delovanje in uporabo robotov pri načrtovanju strojev za nadomeščanje človeškega dela **PRIM.:** eléktromehánika

robotizácija -e ž uvajanje robotov v delovne procese

robótška célica -e -e ž elektr., stroj. robot ali skupina robotov, obdelovalnih strojev in strežnih naprav v postroju za samodejno obdelavo, izdelavo delov, varjenih konstrukcij ali montažo naprav, strojev, konstrukcij

robústnost -i ž lastnost tehničnega sistema, da zagotavlja stabilnost tudi pri večjih odstopanjih parametrov od predvidenih vrednosti

ročíca -e ž **1.** meh. pravokotna razdalja med učinkovalnico in vrtilno osjo **2.** stroj. enoramni vzvod ročičnega mehanizma z vrtljivim zgibom kot oporo **PRIM.:** napéra (1) **3.** grad. gradbeni konstrukcijski element, tramič, nameščen pod kotom 45° na spodnji strani lege, povezan s stebričem z ulegom ali na čep

ročíčna gréd -e gredí ž stroj. gred enovaljnih ali večvaljnih batnih strojev z ročičnimi mehanizmi, npr. gred motorja z notranjim zgorevanjem, gred batnega kompresorja **Sp:** motórna gréd

ročíčna zvéza -e -e ž grad., les. lesna zveza na ročici, ki podpira strešno lego in je oprta v soho, izdelana se na obeh straneh ročice kot poševni čep, pod lego in na sohi pa kot prilegajoč se poševen utor

ročíčni mehanízem -ega -zma m stroj. pogonski mehanizem za pretvarjanje premočrtnega v vrtilno gibanje ali obratno pri batnih strojih, sestavljen iz ročice ali ekscentra, ojnice in bata pri motorjih z notranjim zgorevanjem ali batnice z batom in križnikom pri vrstnih batnih črpalkah in parnih batnih strojih **Sp:** ročíčno gonílo

ročíčno gonílo -ega -a s stroj. ➡ ročíčni mehanízem

róčna bátna črpálka -e -e -e ž stroj. batna črpalka z ročnim ali nožnim pogonom

róčna stiskálnica -e -e ž stroj. manjša mehanska ali hidravlična stiskalnica z ročnim ali nožnim pogonom

rôčni čas -ega časa m čas, potreben za ročno obdelavo obdelovanca

rôčni váljar -ega -ja m grad. manjši vlečni valjar za utrjevanje peščenih površin teniških

rôčno brušenje

igrišč, dvorišč ali zelenic z vlečnim ročajem in lesenim, betonskim ali kovinskim valjem, napolnjenim z betonom ali vodo

rôčno brušenje -ega -a s brušenje z ročnim, namiznim ali prenosnim brusom

rôčno délo -a s delo, ki se opravlja z roko ali ročnim orodjem

rôčno krmíljenje -ega -a s stroj. krmíljenje naprav, strojev z vmesnikom človek-stroj

rôčno stávljenje -ega -a s graf. tehnika ročnega zlaganja posameznih črk iz tiskarske zlitine v vrstičnik tako, da s prelomom stolpcev besedila nastane tiskovna forma za knjigotisk

rôčno tiskanje -ega -a s graf. tiskanje z ročnim vlaganjem tiskovnega materiala, tiskanjem in izlaganjem odtisov

ródij -a m kem. element iz kobaltove skupine periodnega sistema oziroma skupine platinskih kovin, srebrnobela, trda plemenita kovina, kemijsko zelo odporna, uporablja se v avtomobilskih katalizatorjih, simbol Rh

rodôvna disperzija -e -e ž fiz. razpršitev optičnega impulza pri prenosu z večrodovnim optičnim vlaknom

ród žárkov rodú -- m telekom. žarki, ki se po jedru optičnega vlakna širijo na enak način, v vlaknu s premerom do 5 mikrometrov lahko potuje le en rod

rôgljasta váljasta brána -e -e -e ž agroteh. brana z roglji, samostojna ali v kombinaciji z zgoščevalnim valjarjem

rôglji -ev m mn. les. ročno ali strojno izdelana kotna mizarska zveza za spajanje ploskovnega pohištva iz masivnega lesa

rogíjčenje -a s les. izdelava mizarske kotne zveze z roglji, npr. pri izdelavi predalov

róg nakovála -a -- m met., stroj. stožčast ali prizmatičen nastavek na nakovalu, ki se uporablja za dodatna dela pri kovanju, npr. za krivljenje izdelka

roléta -e ž grad. priprava na zunanji strani okna za zatemnjevanje, zapiranje okenske odprtine,

sestavljena iz lesenih, plastičnih ali kovinskih letvic, med seboj povezanih s trakovi, ki omogočajo njihovo navijanje na ustrezno oblikovano vreteno **Sp:** navôjnica (3)

rolétarska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se izdelujejo in na odprtine objekta montirajo rolete, senčila, mreže, zavese iz različnih materialov

RÔM ROM-a in -- m (ang. read-only memory) krat. elektr. ➡ brální pomnílnik

romboédrični kristálني systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi enako dolgimi primitivnimi vektorji, v katerem so vsi koti med sosednjima vektorjema enaki, a manjši od pravega kota **S:** trigonálني kristálني systém

rómski dodekaéder -ega -dra m mat. dodekaeder, ki ga omejujejo skladni rombi

rómski kristálني systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi različno dolgimi in med seboj pravokotnimi primitivnimi vektorji

rondéla -e ž met. okrogel izrezek iz pločevine različnih premerov za predelavo v končni izdelek, npr. posodo

Rootsova črpálka -e -e [rútsova] ž stroj. ➡ Rootsovo puhálo

Rootsovo puhálo -ega -a [rútsovo] s stroj. puhalo z vrtečima se batoma **Sp:** Rootsova črpálka **PRIM.:** črpálka z vrtéčimi se kríli

Ro-Ro -ja in -- [roró] m (ang. roll-on-roll-off) krat. nakladalno-razkladalna tehnika, pri kateri cestno vozilo pri prevozu z drugim prevoznim vozilom na vstopni strani samo zapelje na to prevozno vozilo in na izstopni strani samo zapelje z njega, npr. ladja Ro-Ro

Rosejeva zlítina -e -e [rózejeva] ž met. nizkotaljiva zlitina z masnim deležem bizmuta 50 %, svinca 25–28 % in kositra 22–25 %, ki ima tališče pri 94–98 °C in se ne krči pri ohlajanju, uporablja se za spajke

Rosenbrockova sistémska matrika -e -e -e [rózənbrokova] ž elektr. sistemska matrika, ki se uporablja v avtomatiki in opisuje model mul-

tivariabilnega linearnega dinamičnega sistema po Laplaceovi transformaciji pri začetnih pogojih, enakih nič

rosíšče -a s temperatura, pri kateri se začne kondenziranje vodnih hlapov iz vlažnega zraka

rotácija -e ž gibanje, pri katerem točke v telesu krožijo okoli osi skozi težišče telesa
S: vrtênje, vrtilno gibanje **Sp:** rotacijsko gibanje
PRIM.: kotaljênje, kotálno gibanje

rotacijska črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. hidrostatična črpalka s črpalnimi elementi v obliki celic, ki pri vrtenju okoli osi tlačni medij na nizkotlačni strani neprekinjeno sesajo, na visokotlačni strani pa ga iztiskajo, npr. zobniška črpalka, krilna črpalka, vijačna črpalka **S:** célična črpálka
PRIM.: rotacijski kompréso

rotacijska plôškev -e -kve ž mat. ploskev, ki nastane z vrtenjem ravninske krivulje okrog osi, ki leži v isti ravnini **PRIM.:** vrtenína

rotacijska simetrija -e -e ž mat. preslikava, pri kateri sistem po poljubnem zasuku okrog simetrijske osi ne spremeni oblike, npr. pri zasuku valja, stožca okrog njunih osi

rotacijska vákuumska črpálka -e -e -e ž fiz., kem. ☞ krílna vákuumska črpálka

rotacijski elipsoid -ega -a m mat. elipsoid, ki nastane z vrtenjem elipse okrog ene od njenih osi **S:** dvóosni elipsoid **PRIM.:** vrtenína

rotacijski hidrávlični motór -ega -ega -ja m stroj. inverzna hidrostatična enota, podobna rotacijski hidrostatični črpalki **S:** célični hidrávlični motór

rotacijski hiperboloíd -ega -a m mat. rotacijska ploskev, ki nastane z vrtenjem hiperbole okoli svoje osi

rotacijski kompréso -ega -ja m stroj. kompresor z vrtljivimi elementi za iztiskanje delovnega medija **PRIM.:** célična črpálka, krílna črpálka, rotacijska črpálka

rotacijski nivelír -ega -ja m grad. nivelír, ki z laserskim žarkom in vrtenjem vzpostavi vodoravno, navpično ali nagnjeno ravnino, višina se odčitava z detektorjem

rotacijski ojačeválnik -ega -a m elektr. rotacijski stroj za ojačenje moči tako, da ojači vhodni signal

rotacijski pretvórník -ega -a m elektr. električni stroj s samo enim kotvinim navitjem, ki je vezano na komutator in na drsne obroče, uporablja se za pretvarjanje izmeničnih tokov v enosmerne in obratno

rotacijski spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter infrardeče svetlobe, ki nastane zaradi prehodov med rotacijskimi stanji molekul

rotacijski stròj -ega stròja m **1.** elektr., stroj. stroj, katerega osnovna enota je rotor ali gonilnik **2.** elektr., stroj. stroj z vrtečimi se elementi za iztiskanje, npr. hidrostatična črpalka, pnevmatični motor, vakuumška črpalka **PRIM.:** volúmenski stròj **3.** elektr. električna naprava z vrtečimi se elementi za pretvarjanje energije, npr. električne v mehansko ali mehanske v električno, ki za svoje delovanje uporablja elektromagnetno indukcijo

rotacijski tiskárski stròj -ega -ega stròja m graf. stroj za tiskanje na pole med valjem s tiskovno formo in tiskovnim valjem, pri ofsetnem tisku tudi z vmesnim gumenim valjem

rotacijski zgíb -ega -a m stroj. ☞ vrtljíví zgíb

rotacijsko gibanje -ega -a s ☞ rotácija, vrtênje, vrtilno gibanje

rotacijsko-nihájni spékter -ega -tra m fiz., kem. trakasti spekter svetlobe, navadno v dolgovolnlem infrardečem območju, ki nastane pri prehodih med rotacijskimi in vibracijskimi stanji molekul

rotacijsko stánje molékule -ega -a -- s fiz., kem. kvantno stanje molekule z natančno določeno vrtilno količino in temu ustrezno rotacijsko energijo

rotacijsko vrtanje -ega -a s grad. vrtanje v trda tla z vrtno glavo z diamantnimi vložki ali z noži iz orodnega jekla, hlajenimi z izplako ali s stisnjenim zrakom

rotaméter -tra m merilnik prostorninskega toka tekočin in plinov v obliki navpične, rahlo

rotátor

stožčaste, navadno steklene graduirane cevi s plavačem, ki meri pretok na podlagi pomika plavača po višini cevi

rotátor -ja m element, ki omogoča nadzorovanje zasuke, npr. za usmerjanje teleskopa

rótoplan -a stroj. letalnik, težji od zraka, ki ga drži v zraku vzgonska sila rotorja, vrtečega se okrog navpične osi, za vodoravni let pa se rotor nagne v smer letenja

rótor -ja m **1.** elektr., stroj. vrteči se del stroja **PRIM.:** gonilnik (1), státor **2.** mat. linearna diferencialna operacija na vektorskih poljih v trirazsežnih prostorih, ki vektorskemu polju priredi vektorsko polje, katerega komponente so odvodi prejšnjega vektorskega polja

rótorska kápa -e -e ž elektr. kovinski valj ali podobno oblikovan element, ki obkroža glave navitij pri hitro vrtečih se elektromotorjih in preprečuje radialne premike

rótorski járem -ega -rma m elektr. jarem, ki nosi vrteče se izražene pole

rótorski predilnik -ega -a m tekst. predilnik za rotorsko predenje

rótorski tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog, ki ga tvori rotorsko navitje električnega stroja, povezano z virom napetosti z drsnim obročem in ščetkami, ali samo kratkostična kletka, v kateri se inducira električna napetost s statorjevim magnetnim poljem

rótorski upôrovní zaganjálnik -ega -ega -a m elektr. uporovni zaganjalnik za asinhronske elektromotorje, ki med zagonom zaporedoma izključuje enega ali več električnih uporov v rotorskem tokokrogu

rótorsko predénje -ega -a s tekst. predenje z odprtim koncem, pri katerem vlakna iz transportnega kanala priletijo z zračnim tokom tangencialno na steno rotorja in se zaradi rotacije rotorja in inercialnega polja sil, ki delujejo v rotorju, pričnejo zapredati na odprtem koncu preje

ròv rôva m rud. podzemni prostor v rudniku, oblikovan kot profilirana cev, predor za povezavo prostorov pri odkopavanju rude in povezavo s terenom **PRIM.:** jámska próga

rozanilín -a m kem. rdeče trifenilmetansko barvilo, topno v vodi, uporablja se v histologiji, barvni fotografiji **S:** fuksín

rozéta -e ž grad. ornament, ki rahlo izstopa iz površine ometa, izdelan navadno iz mavčne malte v posebnem modelu ali kalupu, ki se nato vgradi in/ali prilepi na omet stene ali stropa

rozétni grafit -ega -a m met. ☞ grafitna rozéta

róžnati šúm -ega -a m šum, katerega spektralna gostota pada s frekvenco

RTP -- [ertepe] ž krat. elektr. ☞ razdelilna transformátorska postája

rubídij -a m kem. element iz skupine alkalijskih kovin, mehka, srebrnoba kovina, uporablja se kot getrski material v vakuumskih ceveh, spojine pa v pirotehniko za rdeče obarvanje ognja, simbol Rb

rúda -e ž rud. naravna zmes mineralov in jalovine, iz katere se lahko gospodarno pridobiva koristna sestavina, zlasti kovina

rudárska eléktrična svetílka -e -e -e ž rud. svetilka, ki je pritrjena na rudarjevo zaščitno čelado, napaja jo akumulator, ki ga rudar nosi v toku za pasom

rudársko kládivo -ega -a s rud. pnevmatično kladivo za ročno odkopavanje rude, jalovine

rudárstvo -a s **1.** veda o mineralnih surovinah, rudah, premogu in njihovem pridobivanju **2.** dejavnost, ki se ukvarja s pridobivanjem mineralnih surovin, rud, premoga

rudíšče -a s rud. območje, kjer je toliko kovinskih ali nekovinskih mineralov, da jih je gospodarno izkoriščati

rúdna globína -e -e ž rud. razdalja od površine terena do težišča rudnega telesa

rúdna žíla -e -e ž rud. z rudnimi minerali zapolnjena razpoka v prvotni kamnini

rúdnik -a m rud. kraj, območje, kjer se ročno ali strojno kopljejo ruda, minerali nekovin

rúdni koncentrát -ega -a m rud. z odstranitvijo nekoristnih sestavin iz rude in ločitvijo mineralov posameznih kovin obogatena ruda

rúdni kòp -ega kópa m rud. odkopavanje rude na odkopu

rudnína -e ž rud. naravna neorganska snov v zemeljski skorji z določeno kemično sestavo in fizikalnimi lastnostmi

rúdniški jášek -ega -ška m rud. ➡ jášek (1)

rúdno teló -ega telésa s rud. območje v hribini, ki vsebuje rude

rújevo barvílo -ega -a s barvilo iz listov in vejic grma strojilnega octovca (*Rhus coriaria*), ki obarva črno, iz korenin in plodov rdeče, iz skorje rumeno

rumêna krvolúžna sól -e -e solí ž kem. ➡ kálijev héksacianídoferát (II)

rumêna méd -e medí ž met. med, ki vsebuje masni delež cinka 27–40 %

rumêna pogáča -e -e ž kem. teh. koncentrat mlete uranove rude po luženju s kislino ali lugom in nadaljnji kemični obdelavi, ki vsebuje okoli 80 % uranovega oksida, U_3O_8

rumêni antimón -ega -a m kem. neobstojna amorfna nekovinska modifikacija antimona

rumêni arzén -ega -a m kem. obstojna nekovinska alotropska modifikacija arzena z molekulami As_4

rumêni fósfor -ega -ja m kem. ➡ béli fósfor

rúno -a s tekst. izotropna ploskovna tvorba, sestavljena iz večplastne množice nerazvlaknjenih in neorientiranih kosmov in kosmičev, vlaken

rúnska vólna -e -e ž tekst. prvič uporabljena strižena volna s hrbta žive ovce

rúska stréha -e -e ž grad. streha brez kapa nad večkotno ali krožno tlorisno obliko stolpa z ločno oblikovanimi strešinami, ki so v spodnji tretjini močno razširjene in zgoraj zaključene z ostro konico S: čebúlasta stréha

rušítvena déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, s katerimi se ročno, z gradbenimi stroji ali razstreljevanjem rušijo in/ali odstranjujejo zgrajeni gradbeni elementi, konstrukcije, celotni objekti ali njihovi deli

ruténij -a m kem. element iz železove skupine periodnega sistema oziroma skupine platin-skih kovin, srebrnobela plemenita kovina, ki se uporablja v zlitinah s platino in iridijem za električne kontakte, odporne proti obrabi, za katalizatorje, simbol Ru

Rutherfordova spektroskopíja -e -e [radərfórdova] ž fiz. spektroskopija, ki temelji na Rutherfordovem sipanju visokoenergijskih ionov

Rutherfordovo sípanje -ega -a [radərfórdovo] s fiz. elastično sipanje nabitega delca v Coulombovem potencialu

rutíl -a m kem. rdečerjav tetragonalni mineral, pretežno titanov dioksid, TiO_2 , uporablja se kot bel pigment, v manjših količinah še za keramiko, npr. elektrokeramiko, in rutilne elektrode v varilstvu

rutílna elektróda -e -e ž met. s titanovim dioksidom oplaščena varilna elektroda

Rydbergova konstanta -e -e [rídbergova] ž fiz. konstanta atomske fizike, s katero se izražajo valovna števila fotonov, ki jih odda vodikov atom pri prehodu njegovega elektrona med različnimi orbitalami, $R_H = 10\,973\,731,6\,m^{-1}$

S

sábljasta žága -e -e ž stroj. ☞ lisíči rěp

sádni sládkor -ega sládkórja m kem. monosaharid, ketoza, $C_6H_{12}O_6$, beli igličasti kristali sladkega okusa, ki je v sadju, uporablja se v prehrani za diabetike namesto saharoze **S**: fruktóza

sádra -e ž kem. kalcijev sulfat s kristalno vodo, $CaSO_4 \cdot 2H_2O$ **PRIM.:** mávec

saharíd -a m kem. ogljikov hidrat, gradnik sladkorjev, škroba, celuloze, npr. monosaharid, disaharid, polisaharid

saharín -a m kem. sulfimid benzojske kisline, $C_6H_4C(O)SO_2NH$, umetno sladilo E954, praktično brez energijske vrednosti, približno 300–700-krat slajše od saharoze

saharóza -e ž kem. disaharid glukoze in fruktoze, $C_{12}H_{22}O_{11}$, pesni ali trstni sládkor, beli, v vodi topni kristali sladkega okusa

Saint-Venantov izrěk -ega -éka [sán venánov] m meh. izrek, po katerem postane razlika napetosti med dvema statično ekvivalentnima obremenitvama dovolj daleč od prijemališča sil poljubno majhna

Saint-Venantov problém -ega -a [sán venánov] m meh. problem, ki obravnava porazdelitev napetosti ob tlačnem dotiku dveh teles, npr. porazdelitev napetosti v obdelovancu, ki je vpet v glavo stružnice

sájje sáj ž mn. kem. zelo čist ogljik, ki nastane pri nepopolnem zgorevanju, uporablja se za tiskarske barve, tuš, za izdelavo elektrod, kot črn pigment, npr. za gumo

salicílna kislína -e -e ž kem. o-hidroksibenzojska kislina, $HO-C_6H_4-COOH$, brezbarvna kristalinična snov, uporablja se za sintezo barvil, zdravil npr. aspirina

sálmiak -a m kem. ☞ amónijev kloríd

sálmiakovec -vca m kem. ☞ raztopína amónijaka

salodúr -ja m grad. mešani portlandski cement z dodatkom žindre in drugih mineralnih dodatkov, ki ima nizko toploto hidratacije in se uporablja za zahtevne gradnje, masivne betone v hidrogradnji, za pregrade, temelje

samárij -a m kem. element iz skupine lantano-idov, uporablja se za permanentne samarij-kobaltove magnetne, ki ne izgubijo lastnosti do 700 °C, simbol Sm

samodějna regulácija frekvěnce -e -e -- ž

1. elektr. samodejno usklajevanje frekvence lokalnega oscilatorja v heterodinskem sprejemniku z nosilno frekvenco sprejetega signala **Sp**: avtomátska regulácija frekvěnce (3) **K**: AFC **2.** stroj. regulacija vrtilne hitrosti mehanizma, stroja, npr. pogonske gredi, gonilnika, motorja, turbine **S**: avtomátska regulácija frekvěnce (2) **3.** elektr. ☞ avtomátska regulácija frekvěnce (1)

samodějne státve -ih státve ž mn. tekst. statve s samodejno menjavo votkovnega navitka in/ali čolnička ter s skrajšanim časom mirovanja pri menjavi votka

samodějni klíc -ega -a m telekom. programiran signal, ki ga avtomatska naprava pošilja zaradi preverjanja, preskušanja ali meritev **Sp**: avtomátski klíc

samodějni menjálnik -ega -a m stroj. menjalnik s krmilnim mehanizmom, ki z napravo, mehanizmom za predizbira samodejno pretika in prilagaja prestavno razmerje glede na vozne razmere

samodějni odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik, ki pod vnaprej določenimi pogoji

samodejno odklopi električni tokokrog

Sp: avtomatski odklopnik

samodêjni odzivnik -ega -a **m** elektr. odzivnik, ki se na povpraševalni ukaz programirano odzove in tako omogoča preskušanje delovanja vmesnikov **Sp:** avtomatski odzivnik

samodêjnost -i **ž** lastnost vezja, naprave, stroja, da deluje brez vpliva človeka **S:** avtomatičnost

sámodifuzija -e **ž** kem., met. difuzija lastnih atomov ali molekul v čisti snovi, npr. kovini, ali raztopini s konstantno kemično sestavo, pri kateri imajo ti atomi enake kemijske in različne fizikalne lastnosti, npr. izotopi

sámodržálno vézje -ega -a **s** elektr., stroj. vezje, ki zadržuje rele po aktiviranju v aktiviranem položaju, npr. s sklenjenimi ali z razklenjenimi kontakti

sámogásnost -i **ž** kem. ➔ sámougásnost

samohódno hidrávlično podpórje -ega -ega -a **s** rud. podporje, sestavljeno iz enot z več hidravličnimi valji in ustreznim krmiljem, ki se v korakih z dvigovanjem in spuščanjem podpor pomika proti rudniškemu čelu

sámoindukcija -e **ž** elektr. ➔ lástna indukcijska

sámokaljivo jêklo -ega -a **s** met. jeklo, ki je kaljivo na zraku

samokòv -òva **m** ➔ kováški nôrec

samokrílnik -a **m** stroj. ➔ brezrêpnik

sámomazálni ležáj -ega -a **m** stroj. drsni ležaj z blazinico, pušo, npr. iz sintranega brona, prepojeno z mazivom, npr. z mastjo ali oljem, ali iz politetrafluoretilena, polnjenega z grafitom

sámonosílni kábel -ega -bla **m** elektr. nadzemni kabel, okrepljen z žično vrvijo, da ne potrebuje dodatne nosilne opore ali ojačitve pri vpetju med nosilna stebra na večji razdalji

sámonòsna karoseríja -e -e **ž** stroj. karoserija, ki ima tudi lastnost šasijske, navadno sestavljena iz zvarjenih predoblikovancev

sámopraznítev -tve **ž** elektr. pojav, ko baterija izgublja shranjeno električno energijo na drug način kot s praznitvijo v zunanji električni tokokrog

samorézni viják -ega -a **m** stroj. vijak z ostrim navojem, ki pri prvem uvijanju, npr. v pločevino, trdo plastiko, sam vreže navoj vanjo

samoródna kovína -e -e **ž** met. kovina, zlasti zlato, srebro, platina, baker, ki je v naravi kot čista kovina ali kot zlitina, npr. osmiridij

samostánski obòk -ega -óka **m** grad. križni obok, ki je stransko zaključen s štirimi lunetnimi stenami, ki se stikajo v žlebnicah

sámougásnost -i **ž** kem. lastnost materiala, npr. plastike, da se pri vžigu sicer vname, vendar sam od sebe ugasne **Sp:** sámogásnost

sámovòzni váljar -ega -ja **m** grad., stroj. valjar z lastnim pogonom za valjanje, utrjevanje in ravnanje, npr. terena, asfaltnih površin

sámovzbujálno navítje -ega -a **s** elektr. vzbujalno navitje v generatorju, ki proizvaja potrebno napetost za samovzbujanje pri zagonu

sámovzbújanje -a **s** elektr. resonančno vzbujanje tokokroga, npr. generatorja, ki zaradi induktance in kapacitance priključenega elektroenergetskega omrežja lahko povzroči škodljiva nihanja **PRIM.:** lástno vzbújanje

sámovžíg -a **m** kem. spontani vžig gorljivih materialov na zraku, ko se doseže ustrezna temperatura

sámozavórni sistém -ega -a **m** stroj. sistem v motornem vozilu, ki zaznava oddaljenost in hitrost vozila pred seboj ter na ustrezni razdalji samodejno sproži zavore namesto voznika in s tem ob hkratni uporabi protiblokirnega zavornega sistema zelo poveča učinkovitost zaviranja **PRIM.:** nalétna zavóra, protiblokírní zavórni sistém

sámski elektrón -ega -a **m** kem. elektron, ki na orbitali ni del para **S:** nèspárjeni elektrón

sanforizíranje -a **s** tekst. mehanski postopek za dimenzijsko stabilizacijo tekstilij iz bombaža,

viskoze in iz njunih mešanic s sintetičnimi vlakni v pari na krčilnih strojih z brezkončnim gumenim trakom ali brezkončnim trakom iz polsti

sani saní ž mn. stroj. enota obdelovalnega stroja, navadno stružnice ali podobnega odrezovalnega stroja za vzdolžno podajanje obdelovanca, orodja, ki leži na vodilih postelje, vzporednih z glavnim vretenom stroja, s pripravo za names-titev in pritrditev obdelovalnega orodja, npr. stružnega noža

saníranje zruška -a -- s 1. rud. obnavlja-nje profila zrušenega rova v rudniku, npr. z vgradnjo lesenega podporja in zapolnitvijo praznega prostora nad njim z jamskim lesom **Sp:** dvíganje zruška 2. grad., rud. obnavljanje zrušenega profila predorske cevi, npr. z vgradnjo jeklenega podporja predpisanega prečnega profila in armaturne mreže ter vbri-zganjem betona v prazen prostor nad njim

sanitárna armatúra -e -e ž grad. oprema v sani-tarijah, npr. pipe, ventili, sifoni, cevi

sanitárna kerámika -e -e ž keramika za sanitarne prostore, npr. za umivalnike, kopalne kadi, WC-školjke

sanitárna vóda -e -e ž voda za splakovanje stranišč, umivanje in pranje

Sankey-Rántov diagram -ega -a [sénki] m grafični prikaz energijskih tokov s puščicami, katerih širine so sorazmerne toku

saponifikácija -e ž kem. alkalna hidroliza maščob, pri kateri nastanejo mila **S:** umíljenje **PRIM.:** hidrolíza (2)

saponifikácijsko števílo -ega -a s kem. merilo za kakovost maščobe, definirano kot masa kalijevega hidroksida, potrebna za nevtraliza-cijo prostih kislin in popolno hidrolizo estrov v maščobi, merska enota miligram na gram **S:** števílo umíljenja **PRIM.:** kislínsko števílo

sátasta plôšča -e -e ž grad. gradbena plošča za vratna krila in lesene predelne stene, izdelana iz okvira, zaprtega z notranje in zunanje strani z lesonitnima ali vezanima gradbenima

ploščama, vmesni prazni prostor je zapolnjen s kvadratnim, šestkotnim ali okroglim satastom polnilom iz kartonastih trakov ali tankih letvic

satelítska anténa -e -e ž elektr. paraboloidna antena za sprejemanje signalov z geostacionar-nih satelitov

satelítska geodezíja -e -e ž področje geodezije, ki za geodetske meritve uporablja podatke Zemljinih umetnih satelitov

satelítska navigácija -e -e ž elektr. radionavi-gacija z radijskimi signali iz umetnih satelitov, ki na višini približno 20 000 km krožijo okoli Zemlje

satén -a m tekst. gosta, lesketajoča se, lahka tkanina gladke površine, tkana v atlasovi vezavi

sátje -a s grad., stroj. nerazstavljiva sestavina z zgradbo, podobno čebeljim satom, npr. satje hladilnika pri avtomobilskem motorju, nosilna satasta plošča

saturátor -ja m kem. teh. naprava za nasičevanje tekočin s plinom, npr. sladkorne raztopine z ogljikovim dioksidom pri proizvodnji sladkorja

saturíranost bárvé -i -- ž fiz. ☞ nasičenost bárvé

Sayboltov viskoziméter -ega -tra [sájboltov] m viskozimeter, pri katerem se meri čas iztekanja standardne prostornine tekočine skozi standardizirano odprtino in ima posodico za vzorec v tekočinski kopeli 21–99 °C, uporablja se za merjenje viskozno-sti zelo viskoznih tekočin, npr. mazalnih olj **PRIM.:** Ėnglerjev viskoziméter

s-blók elemèntov -a -- [ès] m kem. del period-nega sistema elementov, ki obsega prvi dve navpični skupini periodnega sistema: alkalijske kovine (Li, Na, K, Rb, Cs, Fr) in zemeljskoalka-lijske kovine (Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra)

Scheringov mostič -ega -íča [šéringov] m elektr. mostič z izmeničnim tokom za merjenje izgub v kablilih, dielektrikih, izolantih

Schmidtovo števílo -ega -a [šmítovo] s fiz. značilno število, ki se uporablja pri prenosu snovi, količnik difuzivnosti gibalne količine,

ki je kinematična viskoznost, in difuzivnosti snovi, ki je difuzijski koeficient, simbol Sc

PRIM.: Prandtlovo število

Schottkyjeva bariéra -e -e [šótkijeva] ž elektr. ➔ Schottkyjeva pregráda

Schottkyjeva dióda -e -e [šótkijeva] ž elektr. polprevodniška dioda z zelo nizko negativno napetostjo ali s potencialnim padcem v prepustni smeri, ki zaradi te lastnosti omogoča zelo hitro preklapljanje **PRIM.:** stikálna dióda

Schottkyjeva napáka -e -e [šótkijeva] ž met. napaka, ki predstavlja odsotnost atoma na ustreznem mestu v kristalni mreži ionskega kristala

Schottkyjeva pregráda -e -e [šótkijeva] ž elektr. potencialnoenergijska pregrada za elektrone na spoju polprevodnik-kovina, ki deluje kot dioda **Sp:** Schottkyjeva bariéra

Schottkyjev pojav -ega -áva [šótkijev] m elektr. povečanje izhajanja elektronov iz površine segretega materiala v električnem polju zaradi zmanjšanja izstopnega dela

Schottkyjev šúm -ega -a [šótkijev] m elektr. elektromagnetni šum, ki je posledica diskretne narave električnega naboja

Schragejev eléktromotór -ega -ja [šrágejev] m elektr. komutatorski izmenični elektromotor, pri katerem se lahko z nastavljanjem napetosti na statorju spreminja hitrost vrtenja in odvzem jalove moči

Schrödingerjeva enáčba -e -e [šrédingərjeva] ž fiz. parcialna diferencialna enáčba, ki v kvantni mehaniki opisuje časovni razvoj kvantnomehanskega sistema in predstavlja razširitev klasične Hamiltonove mehanike na obravnavanje sistemov kvantnih delcev

Schrödingerjeva valóvna mehánika -e -e [šrédingərjeva] ž ➔ valóvna mehánika

Schweizerjev reagént -ega -énta [švájčərjev] m tekst. raztopina tetraaminbakrovega hidroksida $[Cu(NH_3)_4](OH)_2$, ki nastane pri raztapljanju bakrovega(II) oksida v presežku vodne raztopine amonijaka, topilo za celulozo

pri postopku za izdelavo vlaken iz regenerirane celuloze

scintilácija -e ž kem. pojav emisije svetlobe pri prehodu ionizirajočega sevanja skozi snov, navadno kristal

scintilácijski štévec -ega -vca m kem. števec za merjenje ionizirajočega sevanja, v katerem sevanje, ki zadene scintilacijski kristal, sproži fluorescenco, ki jo fotopomnoževalka pretvori v električni signal

Scottova vezáva -e -e [skótova] ž elektr. električno vezje, ki trifazno napetost pretvarja v dvofazno in obratno, uporablja se pri transformatorjih manjših moči in predstavlja prihranek, ker ima samo dve navitji namesto treh kot pri trifaznem transformatorju **S:** Scottov T-transformátor

Scottov T-transformátor -ega -ja [skótov té] m elektr. električno vezje, ki trifazno napetost pretvarja v dvofazno in obratno, uporablja se pri transformatorjih manjših moči in predstavlja prihranek, ker ima samo dve navitji namesto treh kot pri trifaznem transformatorju **S:** Scottova vezáva

sečnína -e ž kem. diamid ogljikove kisline, $H_2N-CO-NH_2$, bela, trdna, v vodi topna snov, ki se uporablja zlasti kot dušikovo gnojilo, kot surovina za proizvodnjo plastičnih mas, lepil **S:** karbamíd, úrea

sédež ventíla -a -- m stroj. odprtina s tesnilnim robom za tesno nasedanje zapornega dela, elementa ventila, npr. stožca, kroglice

sedimentácija -e ž pojav, da se trdni delci, suspendirani v tekočini, pod vplivom težnosti, centrifugalne sile usedejo na dno posode in tvorijo usedlino **S:** usédanje

sedimentácijska analíza -e -e ž ugotavljanje zrnivosti na podlagi hitrosti usedanja delcev

sédlasta stréha -e -e ž grad. streha z dvema strešinama, ki imata naklon večji od 10° , in dvema kapoma **S:** dvókápnica **Sp:** dvókápná stréha

sédlo -a s **1.** stroj. vrtilno-nagibno ležišče za pritrnitev polpriklopnika na vlečno tovorno vozilo

Seebeckov pojav

2. met. najširši del plavža za pridobivanje grodlja **3.** mat. točka, v kateri sta oba prva parcialna odvoda funkcije dveh spremenljivk enaka nič, funkcija pa v tej točki nima lokalnega ekstrema **4.** kem. teh. mesto, čez katero se pretaka staljena steklena masa

Seebeckov pojav -ega -áva [zébekov] m elektr. termoelektrični pojav, pri katerem zaradi razlike temperatur med stikoma dveh različnih prevodnikov po prevodnikih steče tok ali pa se na odprtih koncih pojavi napetost, sorazmerna razliki temperatur

Seegerjev obróček -ega -čka [zégərjev] m **1.** stroj. ☞ zunanji vskóčnik **2.** stroj. ☞ nótranji vskóčnik

Segerjev stóžec -ega -žca [zégərjev] m kem. teh., met. rahlo poševna tristranična piramida standardizirane velikosti in oblike, izdelana iz točno določene mešanice keramičnih materialov, katere konica se pri segrevanju pri določeni temperaturi zaradi zmeščanja materiala ukrivi do osnovne ploskve, niz Segerjevih stožcev se uporablja v Evropi za ocenjevanje zmeščišča keramičnih materialov, rude **PRIM.:** Órtonov stóžec, pirométrski stóžec

segmêntna zapórnica -e -e ž grad. zapornica z zakrivljeno gorvodno ploščo, ki je z radialnimi ročicami oprta na stebrih ali drugih podpornih konstrukcijah

segmêntni lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok iz dveh odsekov kroga s središčema pod tetivo loka in polmerom, večjim od razpona loka

segmêntni obók -ega -óka m grad. zidan kamnit ali opečen obok, pri katerem je njegova os del krogelnega odseka s središčem pod tetivo loka in s polmerom, daljšim od razpona oboka

segregácija -e ž **1.** grad. usedanje večjih zrn agregata na dnu mešanice, npr. pri svežem, nepravilno vgrajenem betonu **2.** met. ☞ izcêja

segregírani betón -ega -a m grad. beton z napakami zaradi slabega, neustreznega vgrajevanja betonske mešanice, npr. beton z gnezdi

agregata v obliki nezalitih mest, usedanje velikih zrn agregata, iztekanje cementnega mleka

segreválna krivúlja -e -e ž kem., met. krivulja v diagramu temperatura-čas, ki pri termičnih analizah prikazuje morebitne fazne spremembe

sêizmična metoda -e -e [sejz-] ž metoda za ugotavljanje sestave geološke podlage z umetno povzročenimi potresi

sêizmični šúm -ega -a [sejz-] m grad. šum, ki ga povzroča tresenje tal zaradi naravnih ali umetnih vplivov, npr. železniškega ali cestnega prometa

seizmográf -a [sejz-] m fiz. naprava za merjenje in zapisovanje premikov in pospeškov tal na dani lokaciji v odvisnosti od časa, npr. zaradi potresa, izbruha vulkana, uporabe eksploziva **Sp:** potresomér **PRIM.:** seizmométer

seizmográm -a [sejz-] m fiz. grafični zapis meritev seizmografa

seizmologíja -e [sejz-] ž področje fizike, ki obravnava potrese, razširjanje elastičnih valov skozi Zemljo in druga njej podobna vesoljska telesa, popotresne okoljske vplive, vzroke za nastanek potresov in raziskuje mehanske lastnosti zemeljske skorje

seizmolóški zemljevid -ega -a [sejz-] m grad. zemljevid z vrisanimi zemeljskimi prelomnicami in območji najvišjih pričakovanih potresov

seizmométer -tra [sejz-] m grad. merilnik potresnih gibanj tal ali konstrukcij **PRIM.:** seizmográf

sejálna analíza -e -e ž ugotavljanje sestave zrnatega materiala s sejanjem skozi stavek sit z naraščajočo gostoto **PRIM.:** granulométrjska analíza

sejálni kolút -ega -a m agroteh. kolut v sejalnem stroju z izvrtinami na obodu, v katerega pritekajo semena iz zalogovnika in pri vrtenju padajo v brazdo

sékanec -nca m les. enakomerno nasekani koščki lesa, pod kotom 75°, za izdelovanje

meljavine, polcelulozne, celulozne vlaknine ali za uporabo v energetske namene **Sp**: sékanica

sékanica -e ž les. ☞ sékanec

sékans -a m mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med hipotenuzo in kotu priležno kateto, inverzna funkcija kosinusa, simbol $\sec$

sékijska tuljava komutátorskega navitja -e -e --- ž elektr. enopremerska tuljava komutatorskega navitja

sektánt -a m astr. instrument za merjenje višine zvezd nad obzorjem pri navigaciji

séktorska zapórnica -e -e ž grad. prelivna ali jezovna zapornica iz votlega bobna, ki ima v prerezu obliko krožnega izseka, boben drži v dvignjenem položaju tlak vode v komori pod njim, dvigne se z vodo v zbiralniku in spusti navadno avtomatsko, ko ga prelije visoka voda

sekúnda -e ž **1.** osnovna merska enota mednarodnega sistema enot za čas, določena s trajanjem 9 192 631 770 period sevanja, ki ustreza prehodu med hiperfinima nivojema osnovnega stanja atoma cezija-133, simbol s
2. dovoljena merska enota za ravninski kot zunaj mednarodnega sistema enot, simbol $''$, $1'' = 1'/60$ **Sp**: kótna sekúnda

sekundárna bárvá -e -e ž **1.** barva, ki nastane z mešanjem enakih deležev dveh primarnih barv **2.** graf. rdeča, zelena in modra barva v subtractivnem sistemu barv

sekundárna emisíja -e -e ž fiz. emisija, ki jo povzročijo delci, elektroni ali ioni, če z zadostno energijo udarjajo na površino snovi ali prodirajo skozi in s tem vzbujajo oddajanje sekundarnih delcev

sekundárna energíja -e -e ž energija, pridobljena iz primarne energije na mestu pretvorbe, npr. električna energija na izhodu iz elektrarne, toplota na pragu kotlarne

sekundárna kémijška véz -e -e vezí ž kem. delovanje šibkih privlačnih sil med molekulami, ki se odraža, npr. kot vodikova vez, van der Waalove sile **S**: međmolekulska interakcija

sekundárna regulácíja frekvénce -e -e --- ž elektr. regulacija omrežne frekvence z dodatnim regulatorjem frekvence in moči, ki deluje na izbrane generatorje v elektroenergetskem sistemu nekaj minut

sekundárna rezêrva močí -e -e --- ž elektr. moč, ki je v elektroenergetskem sistemu na razpolago za sekundarno regulacijo frekvence

sekundárna surovína -e -e ž material neuporabnih ali izrabljenih izdelkov in odpadki materiala pri izdelovanju polizdelkov, izdelkov, ki se vračajo v predelavo za dobivanje novega materiala

sekundárni alumínij -ega -a m met. aluminij, pridobljen s pretaljevanjem aluminijevih sekundarnih surovin in z rafinacijo taline s kloridnimi talili

sekundárni amín -ega -a m kem. amin, ki nastane z zamenjavo dveh vodikovih atomov v molekuli amonijaka z alkilnima skupinama, npr. dietilamin

sekundárni amónijev fosfát -ega -ega -a m kem. ☞ amónijev hidrogénfosfát

sekundárni člen -ega -a m elektr., kem. galvanski člen z reverzibilno kemijsko reakcijo, ki ga je mogoče električno ponovno polniti **PRIM.**: primárni člen

sekundárni délci -ih -ev m mn. fiz. delci, ki izhajajo iz snovi s sekundarno emisijo, npr. elektroni, ioni

sekundárni eléktrokémijški člen -ega -ega -a m elektr., kem. elektrokemijski člen, v katerem poteka obrnljiva kemijska reakcija in ga je zato, ko se izprazni, mogoče ponovno napolniti z električnim tokom v nasprotni smeri kot pri praznjenju **S**: akumulátorski člen (**1**) **PRIM.**: polnljivi eléktrokémijški člen

sekundárni elektrón -ega -a m fiz. elektron, ki ga primarni elektron pri obstreljevanju trdne površine, npr. analiziranega vzorca v elektronskem mikroskopu, izbije iz nje

sekundárni etalón -ega -a m etalon, ki se po točnosti približuje primarnemu etalonu,

sekundárni galvánski člen

s katerim je kalibriran, in se uporablja za umerjanje delovnih etalonov **PRIM.:** delovni etalon

sekundárni galvánski člen -ega -ega -a m elektr. galvanski člen, v katerem poteka obrnljiva kemijska reakcija, npr. električni akumulator

sekundárni króg -ega -a m elektr. obtok hladilnega sredstva v jedrskem reaktorju, ki prenaša toploto iz primarnega kroga v turbino

sekundárni ogljikov atóm -ega -ega -a m kem. atom, na katerega sta neposredno vezana dva ogljikova atoma

sekundárni rádar -ega -ja m radar za nadzor zračnega prometa, ki odkrije letalo, ugotovi njegov položaj in od njegovega transponderja zahteva identifikacijo

sekundárni relé -ega -éja m elektr. rele, katerega navitje napaja električni tok ali električna napetost merilnega transformatorja

sekundárni stándard -ega -a m kem. reagent v analizi kemiji, ki je umerjen s primarnim standardom

sekundárni tók -ega -a m elektr. električni tok skozi sekundarno navitje transformatorja, ki dovaja električno energijo porabniku

sekundárni tokokróg -ega -a m elektr. električni tokokrog indukcijskega stroja, ki v času obratovanja nima električnega stika z zunanjim elektroenergetskim omrežjem

sekundárni vodovòd -ega -óda m vodovodno omrežje za neposredno priključevanje stavb na vodovodni priključek

sekundárnoemisíjski fáktor -ega -ja m fiz. število sekundarnih elektronov, zbitih s površine z udarcem enega primarnega elektrona

sekundárno lézenje -ega -a s met. druga stopnja lezenja, ko postane hitrost deformacije skoraj konstantna zaradi ravnotežja med preoblikovalnim utrjevanjem in mehčanjem materiala zaradi segrevanja **S:** stacionárno lézenje

sekundárno navítje -ega -a s **1.** elektr. drugo, izhodno navitje transformatorja za oddajo njegove moči bremenskemu tokokrogu **2.** elektr. navitje indukcijskega stroja, ki ni vezano na zunanji električni tokokrog

sekundárno páličje -ega -a s grad. paličje, ki zmanjšuje uklonsko dolžino primarnih palic palične konstrukcije

sekundárno vlákno -ega -a s tekst. nemodificirano kemično vlakno, pridobljeno iz raztopin viskoze iz naravnih polimerov z obarjanjem in regeneriranjem v obliki filameta **S:** regenerátno vlákno (1)

sekúndni teodolít -ega -a m geod. teodolit za merjenje kotov z natančnostjo 1 sekunde ali manj **Sp:** precízni teodolít

sekvénator -ja kem. ➡ sekvénčnik

sekvénca -e ž **1.** zaporedje korakov, elementov, dogodkov v celotnem poteku procesa **2.** kem. zaporedje, v katerem so vezane aminokisline v peptidih ali beljakovinah **3.** stroj. zaporedje korakov pri sekvenčnem krmilju

sekvénčna analíza -e -e ž stroj. analiza sekvenc pri snovanju sekvenčnih krmilij

sekvénčnik -a kem. avtomatizirana naprava za določanje sekvence, npr. peptidov v beljakovini **Sp:** sekvénator

sekvénčni ventíl -ega -a m stroj. ventil, ki se odpre, ko je vstopni tlak višji od nastavljenega, uporablja se pri sekvenčnih krmiljih v odvisnosti od tlaka **S:** zaporédnostni ventíl

sekvénčno krmílje -ega -a s elektr., stroj. sestav, vezje, naprava, ki omogoča sekvenčno krmiljenje **Sp:** zaporédnostno krmílje

sekvénčno krmíljenje -ega -a s elektr., stroj. koračno krmiljenje v odprti zanki, kjer je prehod z enega koraka na naslednjega programsko določen v skladu z izpolnjenimi zunanjimi pogoji prehajanja, npr. krmiljenje v odvisnosti od poti, tlaka, temperature **S:** zaporédnostno krmíljenje

sekvénčno vézje -ega -a s elektr. vezje, ki izvaja logične operacije zaporedno, tako da so

njegove izhodne vrednosti v vsakem trenutku odvisne od njegovih vhodnih vrednosti in notranjega stanja v tem trenutku

sekvestránt -a m kem. spojina, ki tvori kelatne komplekse z večvalentnimi kovinskimi ioni, zlasti z bakrovimi, železovimi in nikljevimi, in s tem prepreči njihovo nezaželeno delovanje, kot je npr. katalitska oksidacija maščob v živilih, uporablja se tudi za vezavo motečih ionov v kompleksometrični titraciji

selektivna adsorpcija -e -e ž kem. adsorpcija, pri kateri se nekatere sestavne zmesi bolj adsorbirajo kot druge

selektivni filter -ega -tra m fiz. filter, ki prepušča samo sevanje določenih valovnih dolžin

selektivno bārvanje -ega -a s tekst. barvanje tekstilije iz dveh ali več vrst vlaken z barvili različnih skupin v eni kopeli ali več kopelih, da se dosežejo dvo- ali večbarvni učinki
S: križno bārvanje **PRIM.**: diferénčno bārvanje, dvóbārveno bārvanje

selektivno láasersko pretaljevánje -ega -ega -a s stroj. aditivni izdelovalni postopek, pri katerem se prašne delce z laserskim snopom lokalno pretaljuje in s tem združuje v enovito obliko izdelka, ki nastane v slojih, s programiranim vodenjem laserskega snopa po trajektoriji, ki je določena s tridimenzionalnim modelom predmeta

selektivno láasersko síntranje -ega -ega -a s stroj. aditivni izdelovalni postopek, pri katerem se prašne delce z laserskim snopom lokalno segreva do temperature sintranja in s tem združuje v enovito obliko izdelka, ki nastane v slojih, s programiranim vodenjem laserskega snopa po trajektoriji, ki je določena s tridimenzionalnim modelom predmeta

selektivnost -i ž 1. elektr. sposobnost električnega vezja, instrumenta, naprave, da razloči nihanje v določenem frekvenčnem pasu 2. elektr. sposobnost sistema zaščite, da ugotovi okvarjeni odsek, okvarjeno fazo ali okvarjene faze elektroenergetskega sistema 3. kem. teh. množinsko razmerje med nastalim želenim produktom in neželenimi produkti

selén -a m kem. element iz kisikove skupine periodnega sistema, nekovina, polprevodnik, ki se uporablja pretežno v steklarski industriji za proizvodnjo rubinsko rdečega stekla, v fotokopirnikih, simbol Se

SEM SEM-a in -- [sém] m (ang. scanning electron microscope) krat. fiz. ➔ vrstični elektronski mikroskop

sémering tesnílka -- -e ž stroj. tesnilka za tesnjenje rotirajočih strojnih delov, npr. gredi, osi in ohišij, da se prepreči uhajanje delovnega medija, maziva

sémikoheréntna mēja -e -e ž met. fazna meja, skozi katero se v trdnini nadaljujejo samo nekatere kristalne ravnine iz ene faze v drugo

sémilogarítemski diagráam -ega -a m diagram, v katerem so vrednosti veličine na eni koordinatni osi narisane v logaritemski lestvici, na drugi pa v linearni

sémipolárna véz -e vezí ž kem. kovalentna vez, v katero en udeleženi atom prispeva oba elektrona veznega elektronskega para, npr. dušik v amonijevem ionu, NH_4^+ S: koordinativna véz

sémiš -a m kem. teh. mehko usnje z žametasto površino, izdelano z brušenjem goveje, telečje, ovčje ali kozje kože na notranji strani, uporablja se za obutev in oblačila S: velúr úsnje **PRIM.**: núbuk

sémiš strojénje -- -a m kem. teh. maščobno strojenje kož srnjadi, ovc, koz za izdelavo usnja za oblačila, ki daje zelo elastično, mehko in žilavo usnje

senzibilizátor -ja m kem. barvilo, dodano emulziji za povečanje občutljivosti filma za določen del barvnega spektra

senzibílna toplôta -e -e ž kem. toplota, ki se absorbira ali sprosti med spreminjanjem temperature brez sprememb agregatnega stanja ali druge fazne premene

senzimetrija -e ž fiz. področje raziskav občutljivosti materialov na svetlobo, npr. fotografskih filmov, papirjev

sénzor -ja m element v merilniku, krmilno-regulacijski napravi, sistemu, ki se na podlagi svojih fizikalno-kemijskih lastnosti odziva na spremembe določene veličine, npr. hitrosti, poti, tlaka, sile, navora, temperature, električne napetosti, električnega toka, in jih pretvarja v sorazmerni merilni, krmilni signal **S**: zaznavalo

senzórika -e ž interdisciplinarno področje, ki obravnava zaznavala, njihove izvedbe, lastnosti in uporabo

senzórika sistema -e -- ž del krmilnega sistema za zajemanje, prenos in obdelavo podatkov o stanju sistema, npr. merjenih vrednosti parametrov stanja, in njihovega posredovanja v krmilno-regulacijsko zanko sistema

separácija -e ž **1.** rud. obrat pri rudniku, premogovniku za ločevanje koristnih rudnin, premoga, mineralnih surovin od jalovine **PRIM.:** separiranje (1) **2.** grad. obrat za separiranje agregata, navadno združen z betonarno **PRIM.:** separiranje (2)

separátor -ja m **1.** kem. teh. naprava, stroj za ločevanje zmesi na sestavine, npr. centrifuga **S:** ločeválnik (1) **2.** rud. naprava za ločevanje rude od jalovine **3.** naprava za odstranjevanje ene vrste snovi, navadno nečistoče, iz zmesi na podlagi fizikalnih lastnosti, npr. separator prahu, olja, separator vode iz goriva **S:** izločeválnik

separiranje -a s **1.** rud. tehnološki postopek ločevanja navadno koristnih rudnin, premoga, mineralnih surovin od jalovine **PRIM.:** separácija (1) **2.** grad. pranje in ločevanje zrn agregata za beton ali malte po posameznih frakcijah **PRIM.:** separácija (2)

sericín -a m kem. nevlaknata beljakovina, kleju podobna snov, ki obdaja vlakna surove svile

sêrijska izdeláva -e -e ž izdelava velikega števila enakih delov, izdelkov

sêrijski eléktromotór -ega -ja m elektr. elektromotor z zaporednim navitjem za vzbujanje magnetnega polja **Sp:** glavnovézni eléktromotór

sêrijsko navítje -ega -a s elektr. električno navitje, ki je vezano zaporedno z glavnim električnim navitjem v električnem tokokrogu **S:** zaporédno navítje

sêrijsko-paralélalni pretvórník -ega -a m elektr. pretvornik, ki pretvarja časovno zaporedne digitalne podatke v vzporedne digitalne podatke

sêrvisna césta -e -e ž cesta v večjih mestih z veliko prometa, ki je vzporedna glavni prometnici za dostop do hotelov, stanovanj, trgovin, uradov, industrijskih con **PRIM.:** vzdrževálna césta

sêrvoaktuátor -ja m stroj. izvršilni motor v servomehanizmu

sêrvočrpálka -e ž stroj. hidrostatična črpalka s servokrmiljem za spreminjanje iztisnine po določeni zakonitosti **Sp:** sêrvopúmpa

sêrvohidrávlika -e ž področje hidravlike, ki obravnava uporabo servotehnike pri hidravličnih pogonih z zveznim delovanjem servoventilov ali proporcionalnih ventilov

sêrvokrmílje -a s stroj. krmilje v servosistemu, npr. v servovolanu

sêrvokrmíljenje -a m stroj. krmiljenje z visoko stopnjo ojačenja

sêrvokrmílník -a m elektr. stroj. krmilna sestavina, vezje, naprava, ki razliko vstopnega in izstopnega signala iz primerjalnega člena pretvarja in ojači za ustrezno delovanje izvršilnega servomotorja

sêrvomehanízem -zma m stroj. mehanizem s servomotorjem za regulacijo z izvršilnim motorjem z mehanskim izhodom in povratno zvezo, ki primerja vrednosti izhodne veličine z vhodno v primerjalnem členu ter pretvarja in ojačuje signal pogoška v krmilni signal izvršilnega motorja

sêrvomotór -ja m **1.** elektr. stroj. elektromotor, ki s povratno zvezo uravnava zasuk rotorja, uporablja se za pozicioniranje, za regulacijo vrtilne frekvence mehanskih sklopov, npr. pri robotih, obdelovalnih strojih, izvršilnih meha-

nizmih **2.** elektr., stroj. hidravlični ali pnevmatični motor ali valj v sestavi z elektrohidravličnim, elektropnevmatičnim servovalvom ali proporcionalnim ventilom kot izvršilni motor servomehanizma

sêrvopnevmátika -e ž stroj. pnevmatika v servotehniki, ki z ustreznimi servokrmilniki omogoča pnevmatični servopogon

sêrvopogòn -ôna m elektr., stroj. ojačevalna pogonska naprava stroja, vozila, letala, plovila z ojačevalnikom, servokrmilnikom in izvršilnim servomotorjem, npr. servokrmilo vozila, mobilnega stroja

sêrvopúmpa -e ž stroj. ➔ sêrvočrpálka

sêrvosistém -a m stroj. sistem za servokrmiljenje, regulacijo fizikalnih parametrov, npr. položaja, vrtilne frekvence

sêrvotéhnika -e ž elektr., stroj. tehnični postopki, gradniki in sistemi, ki z ojačenjem vkrmlilnega signala omogočajo samodejno krmiljenje, regulacijo

sêrvováľj -a m stroj. sestav hidravličnega ali pnevmatičnega valja z ustreznim servovalvom ali proporcionalnim ventilom za pozicioniranje, ki na temelju spremenljivega krmilnega signala lahko bat valja pozicionira v določenem položaju

sêrvoventíl -a m stroj. za regulacijsko tehniko zasnovan zvezno delujoč ventil, ki šibek vhodni signal pretvarja v močnostni proporcionalni izhodni signal **PRIM.:** proporcionalni ventil, regulacijski ventil

sêrvozavóra -e ž stroj. zavora s servomehanizmom

sêrž -a m tekst. tkanina v 4- do 8-vezni večredni keprovi vezavi, katere osnova ima namensko vgrajene določene ponavljajoče se posebnosti, npr. vozličce, zanke, pentlje

sesálka -e ž stroj. črpalka, namenjena zlasti za sesanje fluida

sesálna cév -e cév ž stroj. cev na sesalni strani sesalke, črpalke, sesalnega sistema

sesální filter -ega -tra m stroj. oljni filter za vgradnjo v sesalni vod hidravlične naprave ali sesalno cev črpalke

sesální gíb -ega -a m stroj. gib, med katerim se delovni medij, npr. plin, para, tekočina, s podtlakom sesa v valj batnega stroja

sesální kòš -ega kôša m stroj. grobi filter na vstopu v sesalno cev, vod, navadno izdelan iz kovinskega sita ali plastične mreže, za izločanje grobih nečistoč iz delovnega fluida

sesální ventíl -ega -a m stroj. samodejni ali krmiljeni ventil, ki omogoča vstopanje fluida v valj pri sesalnem gibu batnega stroja, npr. črpalke, kompresorja, motorja z notranjim zgorevanjem

sesánje -a s stroj. ustvarjanje podtlaka s sesalko, črpalko, ki fluid izvleče iz posode, rezervoarja in ga transportira na tlačno stran sistema

sesílna dislokácija -e -e ž met. dislokacija, ki se ne more premikati zaradi nehomogenosti v kristalni mreži, npr. intersticijskega atoma, vrzeli, elastične napetosti v ravnini drsenja

sestáv -áva m skupina med seboj načrtno, smiselno povezanih, soodvisnih delov, gradnikov, ki sestavljajo funkcijsko celoto
S: systém (1)

sestavína -e ž **1.** sestavni del zmesi, spojine, npr. živila, zdravila **2.** stroj. sestav več delov za opravljanje ene od osnovnih nalog obdelave, prenosa in/ali krmiljenja toka snovi, energije, informacije, npr. elektromotor, črpalka, ventil **S:** komponênta (2) **3.** elektr. pasivni ali aktivni električni element, npr. vtič, vtičnica, žice, kabel, električni upor, kondenzator, tuljava, dioda, tranzistor, integrirano vezje, ki sestavlja električno ali elektronsko napravo
S: komponênta (3), sestávni dël (2)

sestávljanje -a s stroj. povezovanje delov, sestavin, naprav, strojev v funkcijsko celoto
PRIM.: montáža (1)

sestávljanje fórm -a -- s met. vlaganje jeder v spodnji del livarske forme, postavitev zgornjega dela na spodnji del ter pritrditev obeh delov

sestávljena f6rma -e -e ž met. livarska forma, sestavljena iz dveh polovic, ki se razmakneta, kadar se v livno votlino vlagajo jedra

sestávljena kamnita prekláda -e -e -e ž grad. preklada iz treh ali več kosov klesanega naravnega kamna

sestávljena pregráda -e -e ž grad. pregrada, sestavljena iz najmanj dveh značilnih tipov, npr. nasute, betonske, težnostne, ločne, stebrske pregrade

sestávljena rávna kamnita prekláda -e -e -e -e ž grad. preklada z razponom do 200 cm, izdelana iz treh kosov obdelanega lomljenega ali klesanega naravnega kamna, pri čemer se krajna kosa z enim poševno obdelanim čelom in zobom ali brez njega postavita na ležišče, med njiju se položi vmesni kos, ki ima nasprotno poševno obdelani čeli z zobom ali brez njega

sestávljena reákcija -e -e ž kem. reakcija, sestavljena iz zaporedja več reakcij, hitrost določa najpočasnejša stopnja **PRIM.:** elementárna reákcija

sestávljena stréha -e -e ž grad. streha z nižjo strešno konstrukcijo nad objektom s pravokotno razčlenjenim tlorisom, sestavljena iz večje dvokapnice ali štirikapnice, na katero so navadno priključene dvokapnice ali trikapnice manjšega razpona, in z več kapi na istem nivoju ali različnih nivojih

sestávljeni l6k -ega -a m grad. lok iz dveh ali več lokov ali krivulj z različnimi polmeri s skupnim stičiščem

sestávljeni sládkor -ega sladk6rja m kem. sladkor, sestavljen iz vsaj dveh do največ desetih monosaharidov, npr. saharoza

sestávljenka -e ž stroj. funkcijska enota, sestavljena iz standardnih gradnikov, delov, sestavin, modulov

sestávljeno gradívo -ega -a s material, sestavljen iz dveh ali več ločenih sestavin, katerih lastnosti se dopolnjujejo, npr. stekloplastika **S:** kompozít **Sp:** armirano gradívo

sestávljeno števílo -ega -a s mat. celo število, ki se lahko zapiše kot produkt vsaj dveh od ena različnih celih števil **Sp:** deljívno število

sestávna rísba -e -e ž stroj. risba objekta, konstrukcije, naprave, stroja, sestavine s potrebnimi pogledi, npr. narisom, tlorisom, stranskim risom, prerezi v pravokotni projekciji, navodili za sestavljanje, montažo, zaščito in s podatki o osnovnih tehničnih lastnostih **PRIM.:** montážna rísba

sestávnicá -e ž stroj. osnovna enota sestavne risbe, preglednica z naslovom, seznamom sestavnih delov z opisom materiala, iz katerega so izdelani, značilnosti njihove izdelave, s standardom, po katerem so izdelani, s podpisi in imeni avtorjev risbe, kontrole in datumom

sestávni d6l -ega -a m **1.** gradnik tehničnega sistema **2.** elektr. pasivni ali aktivni električni element, npr. vtič, vtičnica, žice, kabel, električni upor, kondenzator, tuljava, dioda, tranzistor, integrirano vezje, ki sestavlja električno ali elektronsko napravo **S:** kompon6nta (3), sestavína (3)

sešt6vanje matrík -a -- s mat. računska operacija, ki priredi istovrstnima matrikama matriko, katere elementi so vsote istoležnih elementov

sešt6vanje véktorjev -a -- s mat. računska operacija, ki priredi vektorjema vektor, katerega komponente so vsote istoležnih komponent

sétvena srédnje téžka brána -e -- -e -e ž agroteh. srednje težka njivska brana za zagrinjanje semena

seválna dóza -e -e ž fiz. radiometrična veličina, količnik sevalne energije, ki v danem trajanju pade na izpostavljeno ploskev, in površine te ploskve, merska enota joule na kvadratni meter, simbol H_e

seválna energíja -e -e ž **1.** fiz. energija, ki jo vsebuje sevalno polje, npr. energija elektromagnetnega polja pri elektromagnetnem sevanju ali kinetična energija nosilcev sevanja pri radioaktivnem sevanju, **2.** fiz. energija, ki jo zajame določena ploskev, na katero vpadajo svetlobni tokovi, simboli Q_e , W , U , merska enota joule

seválna impedánca -e -e ž telekom. kolicník celotne sevané moči antene in kvadrata efektivne vrednosti antenskega toka, merjen v točki dovoda moči v anteno

seválna izgúba -e -e ž fiz. energijska izguba zaradi sevanja s površine telesa, npr. pri ohlajanju v vakuumu

seválna karakterístika -e -e ž elektr. prostorska porazdelitev veličine za določen sprejemnik, npr. elektromagnetno polje antene **S**: smérna karakterístika

seválna móč -e močí ž fiz. ☞ izsèv

seválni diagrám -ega -a m elektr. grafična predstavitev prostorske porazdelitve veličine, ki opredeljuje elektromagnetno polje antene **S**: smérni diagrá

seválni elemènt anténe -ega -ènta -- m elektr. osnovni del antene, ki oddaja radiofrekvenčne signale **PRIM.**: anténa Yagi

seválni izkorístek -ega -tka m fiz. kolicník energijskega toka oddanega sevanja in moči, ki jo porabi vir, simbol η_e

seválni ščit -ega -a m kem. fizična prepreka, zaslon, npr. stena iz svinčene opeke, baritnega betona, ki absorbira zdravju škodljivo ionizirajoče sevanje, uporablja se pri delu z močno radioaktivnimi snovmi

seválni tók -ega -a m 1. fiz. energijski tok fotonov ali delcev, ki se s sevanjem prenaša skozi prostor v določeni smeri 2. elektr. móč svetlobe, ki jo s sevanjem oddaja vir svetlobe, simbol Φ_e , merska enota watt

seválnó grélo -ega -a s elektr. grelo z infrardečim sevanjem za ogrevanje prostorov, navadno kopalnic, ali za segrevanje kuhalne plošče, pečice

seválnó pólje -ega -a s fiz. polje energijskih tokov in njihovih porazdelitev po smereh in energijah fotonov ali delcev

seválnost -i ž fiz. porazdelitev gostote svetlobnega toka v dani točki po prostorskem kotu, kolicník energijskega toka, ki se s sevanjem

prenaša skozi ploskvico v majhen prostorski kot v smeri pravokotno na ploskvico, in produkta prostorskega kota in ploščine ploskvice, merska enota watt na steradian in kvadratni meter

seválo -a s fiz. vir elektromagnetnega valovanja katerekoli valovne dolžine **PRIM.**: sijálka, svetílo

sévanje -a s fiz. oddajanje energije v okoliški prostor z valovanjem ali z delci **S**: radiácija

sévanje álfa -a -- s fiz. ionizirajoče sevanje delcev alfa z dosegom v zraku nekaj cm, ki nastaja pri razpadu nekaterih radioaktivnih izotopov, npr. ^{238}U , ^{239}Pu **S**: álfa sévanje

sévanje béta -a -- s fiz. sevanje hitrih elektronov ali pozitronov, ki nastanejo pri radioaktivnem beta razpadu **S**: béta sévanje

sévanje gáma -a -- s fiz. elektromagnetno sevanje z valovno dolžino pod 10 pm in energijo kvanta nad 100 keV, ki nastaja npr. pri radioaktivnem razpadu **S**: gáma sévanje

séverni pól -ega -a m fiz. pol, iz katerega po dogovoru izstopajo silnice magnetnega polja

sezónska akumulácija -e -e ž kolicína vode za pregrado, ki zadostuje za predvidene sezonske potrebe uporabnika

sežíg -a m kem. namerno povzročeno zgorevanje z namenom uničenja, npr. organskih odpadkov, odpadnih gorljivih plinov pri predelavi surove nafte, ali pretvorbe v druge, enostavnejše spojine, npr. pri elementni analizi organskih spojin

SF -- [esèf] ž krat. telekom. ☞ srédnja frekvénca

sfalerít -a m met. mineral cinkov sulfid, ZnS , glavna sestavina cinkovih sulfidnih rud **Sp**: cínkova svetílca

SFC-kromatografíja -e [esefcé] ž (ang. supercritical-fluid-chromatography) kromatografíja, ki uporablja kot mobilno fazo nadkritični fluid, npr. ogljikov dioksid

sféra -e ž mat. površina krogle, geometrijska ploskev iz točk, ki so enako oddaljene od skupnega središča

sférický zář -ega -a m stroj. ☞ krógléni zář

sférna aberácija -e -e ž fiz. optična napaka pri vpadu žarkov, vzporednih z optično osjo, na lečo ali zrcalo, zaradi katere se žarki, ki vpadajo na različnih razdaljah od osi, sekajo na nekoliko različnih razdaljah od goriščne ravnine

sférna astronomija -e -e ž področje astronomije, ki določa pravo in navidezno lego nebesnih teles z metodami sferne trigonometrije

sférna geometrija -e -e ž področje geometrije, ki obravnava like na krogli

sférna trigonometrija -e -e ž astr. trigonometrija trikotnika na krogli

sférne fúnkcije -ih -ij ž mn. mat. kvadratno integrabilne funkcije, definirane na sferi, ki tvorijo ortonormirano bazo Hilbertovega prostora z definicijskim območjem na sferi

sférne koordináte -ih -át ž mn. mat. koordinate v trirazsežnem prostoru, ki definirajo lego izbrane točke s tremi števili r , θ in ϕ , kjer je r oddaljenost točke od koordinatnega središča, θ kot med koordinatno osjo z in vektorjem od izhodišča do izbrane točke in ϕ kot med ravnino začetnega meridiana in meridiana, ki gre skozi izbrano točko **S**: krógelne koordináte

sférni dvókótnik -ega -a m mat. del površja krogle, omejen z velikima glavnima polkrožnicama **PRIM.**: pravokótni dvókótnik

sférni eksécés -ega -a m mat. presežek vsote kotov v sfernem trikotniku nad dvema pravima kotoma

sférni koordinátni systém -ega -ega -a m mat. pravokotni koordinatni sistem, v katerem je položaj točke podan s krogelnimi koordinatami **S**: krógelni koordinátni systém

sférni trikótnik -ega -a m mat. trikotnik na krogli, katerega stranice so deli glavnih krožnic

sférno ležišče -ega -a s grad. vrtljivo ležišče mostu, sestavljeno iz konkavne spodnje plošče, kroglastega elementa, zgornje plošče in vgrajenega obodnega jeklenega obroča

sferoidálni grafit -ega -a m met. ➔ króglasti grafit

sferoidít -a m met. ➔ zfnati perlít

sferoidizácija -e ž met. toplotna obdelava za izboljšanje mehanskih lastnosti, npr. gnetljivo-sti, pri kateri se lamelne karbidne faze v jeklu ali lamelne grafitne faze v sivi litini z difuzijo preoblikujejo v kroglasto obliko **Sp**: krogljénje

shéma -e ž poenostavljen prikaz zgradbe in delovanja sistema z dogovorjenimi simboli

Sherwoodovo števílo -ega -a [ššérvudovo] s kem. teh. ➔ Nusseltovo števílo za prenôs snoví

shránjena energíja -e -e ž energija, ki je v nekem telesu ali prostoru in jo je mogoče obdržati poljubno dolgo, npr. potencialna energija vode v zbiralniku **Sp**: nakopíčena energíja

SI SI-ja in -- [esí] m (fr. système international d'unités) krat. ➔ mednárodní systém enôt

sidérično léto -ega -a s astr. ➔ sidérsko léto

siderít -a m met. svetlorjav železov karbonat, FeCO_3 , železova ruda, ki ne vsebuje za izdelavo jekla škodljivih primesi žvepla in fosforja

sidérski čas -ega čása m astr. ➔ zvézdni čas

sidérsko léto -ega -a s astr. čas, v katerem Zemlja obkroži Sonce glede na oddaljene zvezde, zaradi precesije Zemljine osi daljši od tropskega leta za 20 min in 24,5 sekunde **Sp**: sidérično léto

sídrani dróg -ega -a m grad. ➔ sídrani stebèr

sídrani stebèr -ega -brà m grad. steber, dodatno opremljen s sidrnimi vrvmi za zagotavljanje nosilnosti in stabilnosti **Sp**: sídrani dróg

sídranje -a s **1.** grad. povezava armaturne palice z betonom z adhezijo in drugimi načini, npr. s kljuko **2.** grad. povezava jeklenega stebra s temeljem **3.** povezava nosilnega kabla visečega mostu s sidrnim blokom

sídrna armatúra -e -e ž grad. armaturne palice za sidranje konstrukcije v nosilno podlago

sídrna dolžína armatúre -e -e -- ž grad. dolžína armaturne palice, na kateri se natezna sila z adhezijo prenese v beton

s dro -a s **1.** stroj. priprava z lopatasto oblikovanimi deli, ki se privezana na verigo ali vrv spusti na dno morja in uporablja za privez  olna, ladje, naftne ploščadi **2.** grad. kovinska priprava za pritrdjevanje, povezovanje, utrjevanje gradbenih elementov, npr. povezovanje dveh delov gradbene konstrukcije, utrjevanje oboka predora s povezovanjem betonske obloge s hribino

siemens -a [ simens] m izpeljana merska enota SI za prevod, admitanco in susceptanco, simbol S, $1\text{ S} = 1\text{ }\Omega^{-1}$

sievert -a [ siv rt] m izpeljana merska enota SI za ekvivalentno dozo sevanja, simbol Sv, $1\text{ Sv} = 1\text{ J/kg}$

Sievertsov zákon -ega zakóna [ siv rtsov] m met. pravilo, s katerim se napoveduje topnost plinov v raztaljenih kovinah

sif n -a m **1.** cev v obliki dvojnega kolena ali podobno oblikovana priprava, ki omogoča pretok tekočin, talin in preprečuje prehod plinov **2.** pripomoček, navadno v obliki ukrievljene elastične cevi, za pretakanje tekočin iz višje ležeče posode čez njen rob v nižje ležečo posodo **S:** nat ga (1)

sif nski prelív -ega -a m grad. zaprti cevni preliv v obliki obrnjene črke U, ki zaradi atmosferskega tlaka sesa vodo iz zgornje zajezivitve in jo odvaja čez krono jezua v spodnji nižje le e i rezervoar, npr. za zagotovitev natančne in avtomatične regulacije nivoja zgornje vode **Sp:** nat ga (3)

signál -a m **1.** fizikalni pojav, katerega prisotnost, odsotnost ali spreminjanje predstavlja informacijo **2.** dogovorjeni znak za prenos informacije

signalizácija -e   **1.** oddajanje ali pošiljanje znakov v obliki sporočila, npr. zvočno s sireno, električno pri izbiranju telefonske številke **S:** signaliziranje (1) **2.** grad. označevanje točke na terenu s trasirko, postavljeno tako, da je točka vidna z večje razdalje **S:** signaliziranje (2) **3.** geod. označevanje točk za lažje viziranje **S:** signaliziranje (3)

signaliziranje -a s **1.** oddajanje ali pošiljanje znakov v obliki sporočila, npr. zvočno s sireno, električno pri izbiranju telefonske številke **S:** signalizácija (1) **2.** grad. označevanje točke na terenu s trasirko, postavljeno tako, da je točka vidna z večje razdalje **S:** signalizácija (2) **3.** geod. označevanje točk za lažje viziranje **S:** signalizácija (3)

signálna l   -e l       l    za oddajanje svetlobnega signala pri motnji v delovanju sistema

signálna naprava -e -e     elektr. naprava, ki odda signal pri spremembi krmiljene spremenljivke

signál nap ke -a -- m razlika med signalom, ki predstavlja regulirano veličino, in signalom, ki predstavlja željeno vrednost te veličine

signálna točka -e -e     grad. izbrana točka na terenu, na katero je trasirka postavljena tako, da je točka vidna z večje razdalje

signálni aparát -ega -a m aparat, ki proizvaja signale, navadno zvočne ali svetlobne znake, npr. semafor **S:** sign lnik

signálni generátor -ega -ja m elektr. generator različnih oblik, velikosti in frekvenc signalov za preskušanje ali meritve **PRIM.:** funkcijski generátor

sign lnik -a m aparat, ki proizvaja signale, navadno zvočne ali svetlobne znake, npr. semafor **S:** signálni aparát

signálni pretvórnik -ega -a m elektr. pretvornik ene veličine, ki predstavlja informacijo, v drugo, ki predstavlja isto informacijo

signálni rel  -ega - ja m elektr. rele za vklapljanje optične ali akustične signalizacije

signál pogr  ka -a -- m razlika med dejansko in željeno, nastavljeno ali referen no vrednostjo regulirane veličine v regulacijski zanki

signál povratne zv ze -a -- -- m povratni signal izhodnega stanja, ki se vrača v primerjalni člen, kjer se primerja z referenčnim signalom in oblikuje krmilni signal

sign rna b rva -e -e     barva za označevanje izdelkov, predmetov, embalaže

sigurnost -i ž **1.** odsotnost nesprejemljivega tveganja za delovanje sistema **2.** sposobnost sistema, da izniči motnje, ki so posledica večjih okvar **3.** elektr. odpornost elektroenergetskega sistema proti okvaram, npr. sistem po motnji deluje naprej po programu, odjemalci motnje ne čutijo

sijáj -a m optična lastnost površine materiala, da odbija svetlobo, razmerje med zrcalno in difuzno odbito svetlobo

sijálka -e ž elektr. element v svetilu, ki električno vzbujen oddaja svetlobo **PRIM.:** seválo

síj zvézde -a -- m astr. merilo za jakost svetlobe z zvezde

sikativ -a m kem. teh. dodatek sušljivim oljem, ki pospeši njihovo sušenje, navadno oksid težke kovine, npr. svinca, mangana, ali sol kovine z nenasičenimi maščobnimi kislinami

síla -e ž fiz. fizikalna količina, ki meri vpliv telesa na drugo telo in lahko povzroča spremembo gibalne količine ali deformacijo, simbol F , merska enota newton

síla cúrka -e -- fiz. síla, s katero curek deluje na ovoiro ali iztekajoči curek odriva šobo, npr. síla curka na lopatice turbine, síla curka iz reakcijskega motorja

síla dôlgega doséga -e --- ž fiz. síla, ki deluje med dvema delcema z ustreznima nabojema in je njena velikost sorazmerna z obratno vrednostjo kvadrata razdalje med delcema, npr. gravitacijska síla, elektromagnetna síla, posredujejo pa jo brezmasni delci

síla krátkega doséga -e --- ž fiz. síla, ki deluje med dvema delcema z ustreznima nabojema in njena velikost eksponentno pada z razdaljo med njima, npr. síla šibke interakcije, síla močne interakcije, posredujejo pa jo delci z maso

síla lepênja -e -- ž fiz. komponenta síle na stiku telesa s podlago v tangentni ravnini dotika, kadar telo miruje glede na podlago **PRIM.:** oprijêm

síla móčne interákcie -e --- fiz. ena od štirih osnovnih sil v naravi, ki jo posredujejo gluoni

in jim Higgsovo polje podeli maso, je kratkega dosega in deluje med kvarki v mezonih in barionih ter med hadroni v atomskih jedrih **Sp:** móčna síla

síla šibke interákcie -e --- fiz. ena od štirih osnovnih sil v naravi, ki jo posredujejo bozoni W in Z , je kratkega dosega in odgovorna za jedrske razpade **Sp:** šibka síla

síla téže -e -- ž fiz. ➡ téža (1)

síla trênja -e -- ž fiz. komponenta síle na stiku telesa s podlago v tangentni ravnini dotika, kadar telo drsi ob podlagi, deluje v nasprotni smeri drsenja in je enaka zmnožku normalne komponente síle na stiku in faktorja trenja, simbol F_s , merska enota newton

síla upôra -e -- ž fiz. síla, s katero fluid zavira relativno gibanje telesa v njem **PRIM.:** hídno-dinámíčni odpôr

síla vezí -e -- ž fiz. síla, pravokotna na smer gibanja, ki zagotavlja, da se telo giblje po določeni poti

silícij -a m kem. element iz ogljikove skupine periodnega sistema, polkovina, ki se uporablja v zlitinah z aluminijem, npr. silumin, železom, npr. ferosilicij, v elektroniki za diode, za fotona-petostne člene, simbol Si

silícij-alumínijeva zlítina -e -e ž met. livna aluminijeva zlitina, ki navadno vsebuje masni delež silicija 8–13 % **S:** zlítina Al-Si **Sp:** alumínij-silícijeva zlítina **PRIM.:** silumín

silícijeva dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda na silicijevem substratu

silícijev brôn -éga brôna m met. bron z masnim deležem silicija do 5 %, uporablja se za korozijsko odporne ulitke, za pločevino in žice

silícijev díoksíd -éga -a m kem. spojina silicija in kisika, SiO_2 , brezbarvna, trda, v vodi in kislinah netopna snov, ki je surovina za proizvodnjo borosilikatnega in kremenovega stekla **Sp:** kremeníca

silícij-germánijeva zlítina -e -e m kem. zlitina silicija in germanija s poljubnim množinskim

razmerjem med elementoma, uporablja se kot polprevodniški material v integriranih vezjih

silikagél -a m kem. kserogel silicijeve kisline, bela amorfna masa, uporablja se kot absorbent za vlago, ki se da s segrevanjem regenerirati

silikaopéka -e ž grad., met. ☞ silikátna opéka

silikát -a m 1. kem. sol silicijeve kisline, npr. natrijev silikat 2. kem. ester silicijeve kisline, npr. tetraetil silikat

silikátna opéka -e -e ž grad., met. svetlo siva do bela, polna ali votličasta ognjevdružna opéka, izdelana iz gašenega apna in kremenovega peska, stisnjena v kalupu pri visokem tlaku vodne pare, uporablja se za izzidavo metalurških in steklarskih peči Sp: silikaopéka

silikón -a m kem. polisiloksan, sintetični anorgansko-organski polimer s splošno formulo $(R_2SiO)_n$, v katerem so na osnovno verigo $-O-Si-O-Si-$ po silicijevih atomih vezane organske atomske skupine R, npr. metil, etil, fenil, ki je podoben gumi, vendar je kemijsko inerten in se uporablja za tesnila, lepila, maziva, medicinske pripomočke, izolacije

silikónska gúma -e -e ž kem. teh. sintetični elastomer na osnovi silikona, ki se odlikuje s svojo kemijsko inertnostjo in ne spremeni bistveno svojih lastnosti v širokem temperaturnem območju od $-55^{\circ}C$ do $+300^{\circ}C$, uporablja se v avtomobilski industriji, pri medicinskih pripomočkih in vsadkih, v fugirnih masah

silimanít -a m met. aluminosilikatni mineral, ki se uporablja za mnogoglinična ognjevdružna gradiva za izzidavo peči v metalurgiji, steklarski in cementni industriji

silnica -e ž mat. krivulja, ki ponazarja vektorsko polje, tako da njena tangenta kaže v vsaki točki prostora v smeri vektorskega polja, npr. silnica električnega polja PRIM.: tokóvnica

silnica magnétnega pólja -e --- ž fiz. sklenjena krivulja, pri kateri se tangenta v vsaki točki ujema s smerjo magnetne igle v magnetnem polju

sílos -a m naprava, posoda v obliki stolpa za hranjenje, skladiščenje snovi v razsutem stanju,

npr. premoga, cementa, sekanca, žitnega zrnja PRIM.: búunker (1, 2)

silumín -a m met. livna zlitina aluminija s silicijem, ki lahko vsebuje še magnezij in/ali baker ali oba PRIM.: silícij-alumínijeva zlítina

simból -a m dogovorjeni znak, črka ali več črk, številka ali več števk, shematična podoba za oznako določenega pojma, npr. kemičnega elementa, merske enote, veličine, električnega ali strojnega elementa

simetrála -e ž premica, ki loči geometrijski lik ali telo v dve enaki, zrcalni polovici

simétrična anténa -e -e ž elektr. antena z neposrednim napajanjem iz simetričnega prenosnega voda, sestavljena iz dveh geometrijsko simetričnih delov glede na ravnino, ki se šteje kot ravnina z ničelnim potencialom

simétrična komponéнта -e -e ž elektr. ena od treh po velikosti enakih komponent v sistemu simetričnih komponent pri nesimetriji v trifaznem sistemu napetosti

simétrična napétost -e -i ž elektr. fazna napetost v trifaznem sistemu, ko so vsi fazorji enaki in medsebojno premaknjeni za 120°

simétrična spojína -e -e ž kem. spojina ali derivat benzena, ki nastane z zamenjavo treh vodikovih atomov na vsakem drugem ogljikovem atomu benzenskega obroča na mestih 1, 3 in 5, z drugimi atomi ali atomskimi skupinami, npr. 1,3,5-trihidroksibenzen PRIM.: ásimétrična spojína, vicinálna spojína

simétrični amín -ega -a m kem. sekundarni ali terciarni amin z enakimi atomskimi skupinami, vezanimi na dušikov atom

simétrični dovajální vòd -ega -ega vóda m elektr. ☞ simétrični vòd

simétrični trifázni systém -ega -ega -a m elektr. trifazni sistem, v katerem imajo električne napetosti enake amplitude in so med njihovimi faznimi koti enake razlike

simétrični vòd -ega vóda m elektr. električni vòd iz dveh električnih vodnikov iste vrste, ki imata

simétrično zaporedje

enaki impedanci vzdolž svoje dolžine, proti zemlji in drugim električnim tokokrogom

Sp: simétrični dovajalni vòd

simétrično zaporedje -ega -a **s** elektr.

zaporedje komponent pozitivnega, negativnega in ničelnega zaporedja, ki nadomešča nesimetrično stanje trifaznega sistema fazorjev napetosti in toka, npr. pri okvarah

simetrija -e **ž** mat. lastnost matematičnega objekta, ki se ne spremeni, kadar nanj deluje transformacija ali družina transformacij, npr. geometrijski lik je lahko simetričen glede na zrcaljenje ali rotacijo, enačba glede na permutacijo koeficientov

simetrijska grúpa -e -e **ž** mat. grupa vseh transformacij na geometrijskih ali algebrskih objektih, ki teh objektov ne spremenijo, npr. grupa zasukov kocke za 90° okrog srednjice ali za 120° okrog telesne diagonale

simetrijska operácija -e -e **ž** mat. transformacija, ki ohranja simetrijo

simetrijska ós -e osí **ž** mat. premica skozi simetričen lik, ki ga deli na zrcalno simetrična lika

simetrijska ravnína -e -e **ž** mat. ravnina skozi simetrično telo, ki ga deli na zrcalno simetrični polovici

simpatéks -a **m** tekst. dvo- ali večplasten laminat iz hidrofilne 0,015 mm debele poliestrske membrane brez por, zlepljene z različnimi tkaninami, pleteninami, vato, koprenami in/ali vlaknovinami, ki odvajajo navzven pare znoja, zadržujejo pa dež in veter

símpleks -a **m** **1.** mat. posplošitev najpreprostejših geometrijskih pojmov daljica, trikotnik, tetraeder na geometrijske strukture v večrazsežnih prostorih **2.** elektr. nesočasna obojesmerna komunikacijska povezava **PRIM.:** dúpleks (1) **3.** stroj. ➔ énováljna črpálka

símpleksni prenòs -ega -òsa **m** telekom. enosmerni hkratni prenos telekomunikacijskega signala, npr. med dvema radijskima postajama **PRIM.:** dúpleksni prenòs

simulácija -e **ž** postopek posnemanja poteka procesa, pomembnih značilnosti delovanja naprave ali stroja z modeli ali numerično analizo

simulátor -ja **m** naprava, stroj ali računalniški program za simulacijo, npr. letenja

simultáni inženíring -ega -a **m** ➔ sočasni inženíring

síndiotáktični polimêr -ega -a **m** kem. polimer, pri katerem se substituentne skupine pravilno izmenjujejo nad in pod ravnino verige **S:** alternirajoči polimêr

sinergíja -e **ž** pojav, ko dva ali več vplivov, ki delujejo skupaj, ustvari učinek, ki je večji od vsote učinkov posameznih vplivov

síngulárna tóčka -e -e **ž** mat. točka, v kateri funkcija ni analitična

síngulárnost -i **ž** mat. lastnost funkcije, da v točki ni definirana ali odvedljiva

sínhrociklotrón -a **m** fiz. izpopolnjena verzija ciklotrona, ki omogoča pospeševanje protonov, elektronov in delcev alfa do relativističnih energij s tem, da je upoštevano zmanjšanje frekvence kroženja, ko se hitrost delca zelo približa hitrosti svetlobe

sínhróna komunikácija -e -e **ž** telekom. komunikacija, pri kateri skupni časovni signal določa začetek prenosa vsakega dela signala posebej

sinhronizácija -e **ž** **1.** časovna uskladitev dveh procesov ali delovanj **2.** elektr. uskladitev frekvence, faze in napetosti v elektroenergetskem sistemu pri priklopu novega proizvodnega vira

sinhronizacíjski impúlz -ega -a **m** elektr. kratek signal za sinhronizacijo poteka procesov

sinhronizacíjski podátki -ih -ov **m** mn. elektr. časovni signali za usklajevanje prenosa sporočil med oddajnikom in sprejemnikom

sinhronizátor -ja **m** elektr. naprava, ki omogoča samodejno vzporedno sklapljanje dveh sinhronskih generatorjev, ko dosežeta sinhronizem

sinhronizem -zma m 1. časovno sovpadanje dveh dogodkov, pojavov 2. elektr. stanje, ko frekvenci in fazi nihanja sovpadata

sinhronizem eléktroenergétskega sistéma -zma -- -- m elektr. sovpadanje obratovalne in nazivne frekvence in faznih kotov med napetostjo elektroenergetskega omrežja in napetostmi posameznih generatorjev

sinhronizirani àsinhronski eléktromotór -ega -ega -ja m elektr. sinhronski elektromotor z valjastim rotorjem in s sekundarnim navitjem v obliki tuljave, podobnim navitju pri asinhronskem elektromotorju z drsnimi obroči, ki se uporablja za zagon in vzbujanje

sinhroniziranje generátorjev -a -- s elektr. prilagajanje vrtilne frekvence generatorjev trenutni frekvenci in fazi napetosti elektroenergetskega sistema

sinhronizirni tók -ega -a m elektr. električni tok, ki nastane pri sinhronizaciji dveh generatorjev s skoraj sinhronima vrtilnima frekvencama zaradi razlike v njuni hitrosti, napetosti in faznem kotu

sinhroóno delovánje -ega -a s časovno usklajeno delovanje več enot tehničnih sistemov

sinhrońska hitróst -e -i ž elektr. hitrost gibanja dveh ali več elementov, ki je časovno usklajeno ali ima enak časovni zamik

sinhrońska impedánca -e -e ž elektr. količnik vrednosti razlike fazorjev notranje sinhronske napetosti in napetosti na priključkih sinhronskega stroja ter toka pri ustaljenem obratovanju

sinhrońska inducírana napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost v kotvinem navitju sinhronskega generatorja, ki bi jo v praznem teku vzbudil vzbujalni tok rotorja, če se zanemari magnetno nasičenje stroja

sinhrońska reaktánca -e -e ž elektr. predpostavljena vrednost reaktance sinhronskega generatorja za potrebe sistemskih študij

sinhroński eléktromotór -ega -ja m elektr. sinhronski stroj za pogon mehanskih bremen,

ki pretvarja električno moč v mehansko s posredovanjem vrtilnega magnetnega polja, pri čemer se vrti z vrtilno frekvenco, ki je točno sorazmerna frekvenci priključne napetosti

sinhroński eléktromotór s kratkostíčno klétko -ega -ja -- -- m elektr. sinhronski elektromotor z izraženimi poli, ki ima v polih kratkostíčno kletko za zagon

sinhroński generátor -ega -ja m elektr. generator enofazne ali trifazne izmenične napetosti, katere frekvenca je v taktu vrtenja njegovega rotorja S: alternátor Sp: izmènični generátor

sinhroński kompenzátor -ega -ja m elektr. mehansko neobremenjen sinhronski stroj v elektroenergetskem sistemu, ki proizvaja ali absorbira jalovo moč

sinhroński reluktánčni stròj -ega -ega stròja m elektr. ➡ reluktánčni stròj

sinhroński stròj -ega stròja m elektr. enofazni ali večfazni električni stroj, katerega rotor se vrti s frekvenco izmenične napetosti elektroenergetskega omrežja

sinhrotrón -a m fiz. sinhrociklotron, v katerem se delci pospešujejo do zelo visokih energij v navzkrižnem električnem in magnetnem polju, ki je sinhronizirano tako, da gruča delcev ves čas pospeševanja kroži po isti trajektoriji, uporablja pa se za doseganje zelo visokih energij v fiziki osnovnih delcev, npr. CERN, ali kot zelo svetel vir sinhrotronskega sevanja PRIM.: bétatrón, elektrónski pospeševálnik, Van de Graaffov pospeševálnik

sinhrotróńska frekvénca -e -e ž fiz. frekvenca, s katero kroži nabiti delec v homogenem magnetnem polju, definirana glede na čas, kot ga meri mirujoči opazovalec in je tem nižja od ciklotronske frekvence, čim bolj se delec približuje hitrosti svetlobe

sinhrotrósko sévanje -ega -a s fiz. sevanje, ki ga oddajajo skoraj s svetlobno hitrostjo se gibajoči nabiti delci, ki v magnetnem polju potujejo po ukrivljenih trajektorijah

sinóptična plôšča -e -e ž elektr. plošča s shematično predstavitvijo trenutnega stanja stikal, vodov, zaščit in meritev v nadzorni oziroma centralni postaji elektroenergetskega sistema

sínterkorúnd -a m kem. teh. ➔ síntrani korúnd

sintétična bárva -e -e ž kem. ➔ sintétično barvílo

sintétična geometríja -e -e ž ➔ aksiomátična geometríja

sintétična gúma -e -e ž kem. teh. elastomer, pridobljen pretežno iz stranskih produktov pri predelavi nafte, ki se odlikuje po odpornosti proti tekočemu gorivu, oljem in se uporablja zlasti za avtomobilske plašče in za cevi
PRIM.: gúma (1)

sintétična máltá -e -e ž grad. malta za tankoplastne okrasne zaključne omete in prevleke, v kateri se kot agregat uporablja mleti kamen, npr. marmor, barvne kamnine, z velikostjo zrn 2 mm in za vezivo polivinilacetatna smola v razmerjih vezivo : agregat od 1 : 2 do 1 : 4

sintétična smôla -e -e ž kem. teh. duromer, ki je po lastnostih podoben naravnim rastlinskim smolam in ima obliko viskozne tekočine s sposobnostjo strjevanja, uporablja se za lake, samorazlivne talne prevleke in kompozite
S: umétna smôla **PRIM.:** smôla (2)

sintétični bencín -ega -a m kem. teh. motorni bencin, pridobljen s katalitičnimi postopki iz premoga, vodnega plina, ogljikovega monoksida in vodne pare

sintétično barvílo -ega -a s kem. kemično izdelano organsko barvílo, ki se uporablja za barvanje tekstila, usnja, papirja **Sp:** sintétična bárva, umétna bárva, umétno barvílo

sintétično gorívo -ega -a s kem. teh. tekoče gorivo, npr. bencin, dizelsko gorivo, pridobljeno neposredno iz premoga po Bergiusovem postopku ali iz sinteznega plina po Fischer-Tropschevem postopku

sintétično křzno -ega -a s tekst. krznu podobna tekstilija, izdelana na pletilnikih iz koprne, na katero se dovaja preja, oblikuje v zanke, ki se z

iglanjem povežejo s kopreno in nato prerežejo
S: umétno křzno

sintétično olje -ega -a s kem. teh. olje, ki se dobi na umeten način, npr. s polimerizacijo ali polikondenzacijo manjših molekul, uporablja se za posebne namene, npr. kot mazivo v reakcijskih motorjih, ali za mešanje z mineralnimi olji

sintétično vlákno -ega -a s kem. vlakno, izdelano iz industrijsko sintetiziranega materiala **PRIM.:** kémično vlákno

sintéza -e ž združevanje delov v celoto, npr. operacij v proces, elementov ali enostavnih spojin v bolj zapletene kemijske spojine

sintézna kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava razvoj metod in strategij sinteze ter razvoj tehnoloških postopkov

sintézni amónijak -ega -a m kem. iz elementov industrijsko pridobljen amonijak za proizvodnjo dušikove kisline, mineralnih gnojil, razstreliv

sintézni plín -ega -a m kem. plinasta zmes vodika in ogljikovega monoksida, ki se dobi iz vodnega plina, metana, naftnih derivatov in se uporablja v kemijski sintezi, npr. metanola, amonijaka **PRIM.:** generátorski plín

síntrana kovína -e -e ž kovina ali zlitina, katere sestavine so izdelane kot kovinski prah po postopkih metalurgije prahov, ki se nato stisne v zeleni surovec in sintra, da postane gost

síntrani bórov nitríd -ega -a m kem. kubična modifikacija borovega nitrida, ki se pridobi iz heksagonalne modifikacije borovega nitrida pod visokim tlakom in pri visoki temperaturi, ima trdoto diamanta **Sp:** bórov diamánt **PRIM.:** borazón

síntrani bròn -ega bróna m material iz bronene prahu, delcev, kroglic, izdelan s stiskanjem in síntranjem

síntrani korúnd -ega -a m kem. teh. umetni korund, izdelan s síntranjem aluminijevega oksida, uporablja se za proizvodnjo brusiv, brusilnih kolutov, cevki za termočlene **Sp:** sín-terkorúnd

síntranje -a s postopek za izdelavo predmetov iz drobnozrnatih materialov s segrevanjem na temperaturo, nižjo od tališča, včasih tudi ob hkratnem stiskanju, pri čemer pride do združevanja delcev zaradi nataljevanja in zato do zvišanja gostote, uporablja se za oblikovanje materialov z zelo visokimi tališči, npr. volframa in molibdena, za izdelavo, npr. karbidnih trdin za rezilna orodja, za doseganje kontrolirane porznosti, npr. keramičnih, steklenih, kovinskih filtrirnih medijev, poroznih ležajnih kovin, za povečanje gostote, npr. tablet jedrskega goriva

sínus -a m mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med kotu nasprotno kateto in hipotenuzo, simbol $\sin$

sínusna napétost -e -i ž elektr. električna napetost, ki se spreminja po sinusni funkciji časa

sínusni izrèk -ega -éka m mat. izrek, po katerem je v trikotniku razmerje dveh stranic enako razmerju med sinusoma njima nasproti ležečih kotov

sínusni tók -ega -a m elektr. električni tok, ki se spreminja po sinusni funkciji časa

sínusno níhanje -ega -a m fiz. nihanje, pri katerem odmik nihajoče veličine opiše sinusna funkcija z ustrezno začetno fazo **S**: harmónično nihanje (3)

sínusno valováñje -ega -a s fiz. valovanje, katerega prostorsko-časovni potek v smeri razširjanja se opiše s funkcijo $A \sin(kx - \omega t)$, pri čemer je x oddaljenost od izvira, A amplituda, odvisna od x , k valovni vektor, ω krožna frekvenca in t čas

sinusoída -e ž mat. krivulja, ki prikazuje funkcijo sinus, graf te funkcije

sipálec -lca m fiz. delec ali polje, ki ga ustvari delec, na katerem se delec iz snopa ali valovanje siplje

sipálني koeficiènt -ega -ènta m fiz. koeficient, s katerim se množi velikost sipalca, da se dobi njegov sipalni presek, npr. pri Rayleighovem sipanju

sipálني presèk -ega -éka m fiz. površina, ki predstavlja delec kot oviro za vpadni curek delcev ali valovanja

sípanje -a s fiz. razpršitev vpadlega ozkega snopa valovanja ali delcev na tarčo po interakciji z njo

síporeks® -a m grad. lahek beton, izdelan pod velikim tlakom iz peska, cementa in katalizatorjev, ki je dober toplotni izolator

sistém -a m **1.** skupina med seboj načrtno, smiselno povezanih, soodvisnih delov, gradnikov, ki sestavljajo funkcijsko celoto **S**: sestáv **2.** fiz. skupnost fizikalnih objektov ali pojmov v obravnavi, npr. termodinamični sistem, mednarodni sistem veličin in enot, periodni sistem elementov **3.** stroj. sestav strojev, naprav in programske opreme, ki opravlja sklenjen obseg zahtevnejših nalog s področja prenosa, obdelave in krmiljenja toka snovi, energije in informacij **S**: téhnični systém

sistém CGS -a -- [cegeès] m absolutni sistem fizikalnih merskih enot z osnovnimi enotami centimeter, gram, sekunda

sistém enòt -a -- m nabor osnovnih in izpeljanih merskih enot, skupaj z njihovimi večkratniki in manjkratniki, opredeljen s pravili za določen sistem veličin

sistemizácija -e ž razvrstitev snovi, predmetov, pojmov po določenem sistemu

sistemizíranje -a s oblikovanje sistema po vnaprej določenih značilnostih za razvrščanje elementov, snovi, predmetov, pojmov, npr. električnih uporov, strojnih delov, delovnih mest v podjetju

sistém lineárnih enáčb -a ---- m mat. množica dveh ali več linearnih enačb s skupnim naborom neznank

sistém mèjnih mér -a ---- m stroj. sistem standardiziranih toleranc in odstopkov mere

sistém MKSA -a -- [emkaesá] m (meter-kilogram-sekunda-amper) sistem merskih enot, v katerem so osnovne veličine dolžina, masa, čas in električni tok **Sp**: Giorgijev systém enòt

sistémska matrika -e -e ž mat. matrika koeficientov sistema enačb linearnega ali lineariziranega dinamičnega sistema

sistémska ozemljitev -e -tve ž elektr. funkcijska, obratovalna in zaščitna ozemljitev točke ali točk v elektroenergetskem sistemu **PRIM.:** združena ozemljitev

sistémska síla -e -e ž fiz. negativni produkt mase telesa in sistemskega pospeška

sistémska storitev -e -tve ž elektr. storitev, ki omogoča nemoteno delovanje elektroenergetskega omrežja, npr. regulacija frekvence in napetosti

sistémska téhnika -e -e ž interdisciplinarno področje tehnike, ki načrtuje smotno in ciljno usmerjeno oblikovanje kompleksnih sistemov na temelju določenega miselnega modela in načel **Sp:** sistémski inženíring

sistémski inženíring -ega -a m ➞ sistémska téhnika

sistémski pospéšek -ega -ška m fiz. pospešek na danem mestu glede na inercialni sistem, npr. centripetalni pospešek pri kroženju

sistémsko imé -ega -na s kem. ime kemične spojine, ki je tvorjeno po sistematiki Mednarodne unije za čisto in uporabno kemijo IUPAC

sistémsko impedánčno razmérje -ega -ega -a s elektr. razmerje med električno impedanco vira in zaščitnega območja za dano merilno mesto, navadno na enem koncu voda

sistém televizijske bárvne téhnike -a --- -- m sistem obdelave, zapisa, prenosa, sprejema in prikaza barvnih televizijskih slik

sistém veličín -a -- m niz med seboj neodvisnih osnovnih veličin, ki so povezane z drugimi veličinami z nizom skladnih enačb

sistém z éno prostótno stôpnjo -a --- -- m grad. nihalo, določeno z nihajnim časom T in koeficientom dušenja ξ

síto -a s **1.** element, naprava za razvrščanje delcev po velikosti s sejanjem **2.** elektr. ➞ filter (3)

sitotísk -a m graf. tiskanje, pri katerem se tiskarska barva z raklom potiska na tiskovni material skozi prepustne tiskovne elemente tiskovne forme

situacijska rísba -e -e ž grad., stroj. risba, ki v tlorisu prikazuje urbanistično ureditev območja, razporeditev zgradb in strojev v določenem prostoru **PRIM.:** téhnična rísba

situacijski načrt -ega -a m grad. geodetska in gradbena risba, ki s projekcijo na vodoravno ravnino prikazuje medsebojne razdalje ali položaj točk terena, objektov in prometnic **PRIM.:** preglédni načrt

síva bárv -e -e ž barva, ki vsebuje enake deleže primarnih barv aditivnega ali subtraktivnega mešanja

síva lítina -e -e ž met. železova litina, v kateri se grafit pri strjevanju izloči kot grafitni kosmiči in ima zato prelomnino sive barve

síva lítina s króglastim grafitóm -e -e --- -- ž met. siva litina, v katere kovinski osnovi je izločeni grafit v obliki bolj ali manj pravilnih kroglic **Sp:** nodulárna lítina

síva lítina z vózlástim grafitóm -e -e --- -- ž met. siva litina, v kateri so se grafitni lističi z dodatki magnezija in cerija, v novejšem času tudi redkozemeljskih kovin, pretvorili v grafitne vozle, ki predstavljajo nepravilno obliko kroglic, kar napravi litino, da je kovna **Sp:** nodulárna lítina

sívi absórber -ega -ja m fiz. površina, ki enakomerno absorbira vse valovne dolžine sevanja

sívi antimón -ega -a m kem. kovinska modifikacija antimona, ki se uporablja zlasti za izdelavo zlitin

sívi arzén -ega -a m kem. obstojna alotropska modifikacija arzena, siva krhka snov s kovinskim leskom kot dodatek v zlitinah s svincem za povečanje trdote

sívi cemént -ega -ênta m grad. portlandski cement z nizko toploto hidratacije in z navadno zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za hidrogradnjo in za namene, kjer je priporočljiva uporaba cementov nižjega trdnostnega razreda

sívi filter -ega -tra **m** fiz. ➡ nevtrálni filter

sívi gródelj -ega -dlja **m** met. grodelj, v katerem je ogljik izločen kot grafit in ima zato sivo preloemnino

sívi kosíter -ega -tra **m** kem. siva, krhka, praškasta snov, nekovinska modifikacija kositra s kubično kristalno strukturo diamanta, obstojna pod 13,2 °C **S**: α -kosíter **PRIM.**: β -kosíter, kovínski kosíter

sívo teló -ega -ésa **s** fiz. po teoriji sevanja idealizirano telo, katerega površina ima albedo neodvisen od valovne dolžine svetlobe

skáj -a **m** kem. teh. usnju podoben izdelek iz nosilne tekstilije in premaza **S**: imitácija úsnja, umétno úsnje

skála -e $\dot{z}$ urejen niz oznak s pripadajočim oštevílenjem na prikazovalniku merilnika

skalár -ja **m** 1. fiz. fizikalna količina, ki je povsem opredeljena s svojo velikostjo in nima smeri, npr. masa, dolžina, temperatura 2. fiz. fizikalna količina, ki se ne spreminja pri spremembi koordinatnega sistema

skalárna fúnkcija -e -e $\dot{z}$ mat. funkcija, ki priredi točkam v prostoru skalar, npr. temperaturo

skalárni potenciál -ega -a **m** fiz. skalarno polje v teoriji elektromagnetnega polja, ki s svojim gradientom definira električno poljsko jakost in za statična električna polja preide v električni potencial

skalárni prodúkt -ega -a **m** mat. operacija, ki vektorjema priredi število in je v evklidskem prostoru vsota produktov istoležnih komponent obeh vektorjev **PRIM.**: méšani prodúkt

skalárno pólje -ega -a **s** polje, ki je v vsaki točki prostora opredeljeno samo s svojo velikostjo

skálnó sídro -ega -a **s** grad. sidro iz jeklene palice ali kabla, navadno daljše od 4 m, nameščeno v vrtino v skali in končno prednapeto, katerega odpornost na izvlek zagotavlja injekcijska zmes ali jeklen klin

skalomèt -éta **m** grad. prosto nametane skale, večje od 50 cm, ki niso povezane z betonom, navadno ob bregovih brzic, da se prepreči erozija brežine in umiri vodotok

skalométna pregráda -e -e $\dot{z}$ grad. nasuta pregrada, v kateri je več kot 50 % celotne prostornine iz naravnega ali lomljenega kamna

skándij -a **m** kem. prvi element skandijeve skupine periodnega sistema, srebrnobela kovina, uporablja se predvsem kot sestavina zlitin z aluminijem v letalski industriji, simbol Sc

skándijeva skupína -e -e $\dot{z}$ kem. prehodni elementi tretje skupine periodnega sistema, in sicer skandij, itrij, lantan in aktinij, ki se uvrščajo med lahke kovine

skelétna montážna grádnja -e -e -e $\dot{z}$ grad. montažna gradnja z montažnimi nosilnimi gradbenimi elementi, navadno iz armiranega betona, npr. elementi temeljev, stebrov, gred, nosilcev, plošč, sten, ali iz predhodno izdelanih jeklenih profilov, ki se na gradbišču postavijo, sestavijo, spojijo z drugimi elementi ali pritrdijo na druge elemente

skelétnica -e $\dot{z}$ stroj ➡ skelétnica profíla

skelétnica profíla -e -- $\dot{z}$ stroj. krivulja, ki povezuje središča profila letalskega krila včrtanih krogov **Sp**: skelétnica

skelétni silikát -ega -a **m** silikat, v katerem so SiO_4 -tetraedri povezani v skelet

skén -a **m** digitalni posnetek besedila, slike, ki se dobi s skenerjem

skéner -ja **m** naprava za optično zajemanje rokopisov, tiskanih besedil, slik in njihovo pretvorbo v obliko, primerno za računalniško obdelavo in shranjevanje

skeníranje -a **s** 1. zajemanje prostorskih podatkov, npr. z radarjem, laserjem, s sonarjem 2. optično zajemanje rokopisov, tiskanih besedil, slik in njihova pretvorba v obliko, primerno za računalniško obdelavo in shranjevanje 3. sistematično preiskovanje površine, da se za vsak njen element proizvede električni signal, ki predstavlja njegove značilne

lastnosti **4.** zaporedno preiskovanje skupine radiofrekvenčnih kanalov, da se ugotovi prosti kanal za vzpostavitev komunikacijske povezave

skenírni snòp -ega snòpa **m** elektr. laserski snop v skenerju za zajemanje besedila, slike

skíca -e **ž** grad., stroj. prostoročna risba, pri kateri so upoštevana pravila tehničnega risanja, npr. vrste črt, prerezi, uporablja se zlasti v fazi snovanja posameznih elementov in sklopov, za zapisovanje zamisli ali tehničnih rešitev
PRIM.: téhnična risba

skínefékt -a **m** elektr. ☞ kóžni pojáv

skíp -a **m** **1.** rud. voziček s posodo za prevoz rude, premoga po jašku **2.** met. voziček s posodo za polnjenje plavža, ki se poševno dviga na vrh plavža

sklåd sklåda **m** **1.** kem. urejena prostorska razporeditev atomov, ionov ali molekul v snovi **S:** met. zlòg (2) **2.** urejen nabor podatkov

sklådnost proizvòda -i -- **ž** dejstvo, da je izdelek sklåden z zakonskimi, tehničnimi in varnostnimi zahtevami **PRIM.:** ustrénost proizvòda

sklédasti brús -ega -a **m** stroj. brus v obliki votlega valja z dnóm ali prisekanega votlega stožca z dnóm za ploskovno brušenje
PRIM.: króžnikasti brús

sklédasti mlín -ega -a **m** grad. mlin, v katerem se mlevna telesa, npr. krogle, valji, pri mletju gibljejo po notranji steni delovnega prostora v obliki sklede

sklenítev -tve **ž** elektr. vzpostavitev povezave, npr. sklenítev kontaktov električnega tokokroga

sklénjena zånka -e -e **ž** elektr., stroj. sklenjena pot krmilnega signala v sistemu regulacije od vhoda v sistem do njegovega izhoda in po povratni zvezi povratek na vhod sistema, v primerjalni člen, v katerem se oblikuje krmilni signal za zmanjšanje razlike med izhodnim in referenčnim signalom
Sp: zaprta zånka **PRIM.:** odpóta zånka (3)

sklèp sklèpa **m** stroj. zgib, ki omogoča prostorsko nagibanje členov mehanizma, npr. ho-

mokinetični zgib, zgib robota **S:** krógelni zgíb
Sp: sfèrični zgíb

sklépna lúč -e lučí **ž** prom. rdeča luč kot signal na zadnjem vagonu vlaka

sklépnik -a **m** grad. ☞ teménski kámen

sklépni kámen -ega -mna **m** grad. ☞ teménski kámen

sklépni signál -ega -a **m** prom. optični signal, rdeča luč na zadnjem vagonu vlaka

sklerométer -tra **m** grad. prenosni merilnik trdnosti betona z neporušnim preskušanjem, pri katerem se meri odboj udarne igle od betonske površine

skleroskóp -a **m** met., stroj. merilnik odbojne trdote po Shoru

sklòp sklòpa **m** **1.** stroj. mehansko povezan sestav delov in sestavin v konstrukciji naprave, stroja **S:** konstrukcijska enòta **2.** grad., les. lesna zveza pri stikanju ali vodoravnem podaljšanju elementa, npr. strešne lege, ali na podprtem stiku, izdelana tako, da se konca spojenih delov delno izrežeta, stakneta in povežeta s poševno spojko s strani ali s sornikom

sklopítev -tve **ž** fiz. medsebojni vpliv med dvema fizikalnima sistemoma ali poljema

sklopítvena konstánta -e -e **ž** fiz. konstanta, ki nastopa v delu Hamiltonove funkcije in predstavlja medsebojni vpliv dveh sklopljenih polj, npr. konstanta fine strukture

sklópka -e **ž** stroj. strojni element za ločljivo sklapljanje pogonske in gnane gredi

sklópnik -a **m** fiz. priprava za povezavo optičnih ali optoelektronskih sestavin, enot ali naprav

sklópni kondenzátor -ega -ja **m** elektr. kondenzator, ki enosmerno ločuje in izmenično sklaplja dva električna tokokroga

sklòp s kríznim grebénom sklòpa - - - - **m** grad., les. sklòp dveh elementov pri ploskovnem razširjanju, pri katerem se stični ploskvi zarežeta v obliki trikotnika, nasproti ležeči trikotniki se izdolbejo, oba elementa pa stakneta tako, da gredo izrezi drug v drugega

sklòp s tríróbim spáhom sklópa - - - - m grad., les. sklop pri podaljšanju elementa, npr. strešne lege ali stropnika, na podprtem stiku ali stiku, kjer spodnji del leži na podpori, izdelan tako, da se na koncu enega dela in začetku drugega zasekata greben in zarez, dela se stakneta, da se grebena pritisneta v prilegajoči se zarezi na čelih, in spojita s sorniki **S**: rávni sklòp z grebénom

sklòp z dvójnim grebénom sklópa - - - - m grad., les. sklop pri razširjanju, pri katerem se na stični strani spodnjega elementa v srednji tretjini širine izdolbe utor, v stično stran zgornjega prečnega elementa se prečno izrežeta dva utora, oba elementa pa se vstavita v utore, da se površine utorov stikajo

sklòp z enójnim grebénom sklópa - - - - m grad., les. sklop dveh elementov, pri katerem se na stični strani v spodnji element prečno vreže utor z zgornje strani, na stični strani prečno postavljenega zgornjega elementa se vreže utor s spodnje strani, elementa pa se nato stakneta tako, da gre zgornji utor v spodnjega

sklòp z rêpastim grebénom -ópa - - - - m grad., les. sklop pri razširjanju, izdelan kot sklop s križnim grebenom, le da imata izreza in grebena na stičnih straneh obeh elementov trapezno obliko

sklòp z ulégi sklópa - - - m grad., les. sklop pri vodoravnem razširjanju, pri katerem se na stičnih straneh v oba elementa prečno pod kotom vrežeta utora, nato pa se zgornji element prečno vstavi v utor tako, da se površini izreza stikata

skóbeljnik -a m **1.** les. miza za vpenjanje obdelovanca pri skobljanju **2.** les., stroj. stacionarni ali prenosni ročni stroj za skobljanje lesa ali kovin **3.** les., stroj. stroj za skobljanje lesa ali kovin **S**: skóbeljni stròj

skóbeljni stròj -ega stròja m les., stroj. stacionarni ali prenosni ročni stroj za skobljanje lesa ali kovin **S**: skóbeljnik (3)

skóbljanje -a s les., stroj. obdelava lesenih ali kovinskih delov z ravno površino z nožem ali frezalom

skóznjik -a m elektr. neprevoden cevast element, ki omogoča enemu ali več električnim vodnikom izoliran prehod skozi predelno steno, npr. zid ali kotel transformatorja, brez fizičnih poškodb

skrájna léga báta -e -e -- ž stroj. lega bata pri batnih strojih, hidravličnih, pnevmatičnih valjih, v kateri se spremeni smer njegovega gibanja **S**: mrtva léga báta

skrčëk -čka m relativno zmanjšanje dimenzij telesa zaradi zunanjih vplivov, npr. dolžinski skrčëk, prostorninski skrčëk

skréper -ja m **1.** grad., rud. stroj, ki s strganjem podlage naklada material v svoj keson **2.** les., stroj. ➔ strgálo (1)

skríti pošévni sklòp -ega -ega sklópa m grad., les. sklop pri podaljšanju elementa, npr. grede, na podprtem stiku brez spojin sredstev, izdelan kot pošévni sklop z ravnim spahom tako, da se na čelu spodnje grede naredi trirobi čep in na čelu zgornje utor za vstavljanje čepa

skríknjena beljakováina -e -e ž kem. ➔ denaturírana beljakováina

skupína -e ž **1.** stvari, ki imajo podobno sestavo in značilnosti, npr. kamnine v klasifikaciji magmatskih kamnin **2.** enota naprave, stroja, ki opravlja skupno nalogo, npr. antenska skupina **3.** kem. vsak od stolpcév periodnega sistema elementov, v katerega so uvrščeni elementi s podobnimi lastnostmi **Sp**: vertikála

skupínska sprejémna anténa -e -e -e ž elektr. sestav več med seboj povezanih enakih in enako usmerjenih anten za ojačitev sprejetih signalov

skupínski silikát -ega -a m kem. silikat z dvema SiO_4 -tetraedroma, ki si delita kisikov ion, da nastane skupina $\text{Si}_2\text{O}_7^{6-}$, npr. hemimorfít

skúpna ekscéntričnosť -e -i ž stroj. efektivna ekscentričnost dvojnega ekscentra **Sp**: rezultirájóča ekscéntričnosť

skúpna méra -e -e ž grad. dogovorjena mera za celoto, za katero je določena skupna cena za vsa izvedena dela, kadar se posamezna dela ne merijo in količine ne računajo

skúpna sprejémna anténa -e -e -e ž elektr. antena, na katero je lahko priključenih več neodvisnih sprejemnikov

skúpne izgúbe -ih izgúb ž mn. seštevek izgub energije ali mase v posameznih enotah ali v celotnem tehničnem sistemu

skúpni systém za izenačítev potenciálov -ega -a --- m elektr. ozemljitveni sestav, ki zagotavlja zaščitno in funkcijsko izenačítev potencialov

skúpno navítje -ega -a s elektr. skupni del primarnega navitja in sekundarnega navitja pri avtotransformatorju

skutterudít -a m met. kubični kobaltov arzenidni mineral, ki vsebuje še nikelj in železo, (Co,Ni,Fe)As₃, kobaltova in nikljeva ruda

slabílni člén -ega člén m elektr., fiz. element v sistemu, ki zmanjšuje jakost signalov

slabljenje -a s elektr., fiz. manjšanje električne, elektromagnetne, zvočne moči ali moči signala med točkama vzdolž vodnika signala ali smeri curka S: atenuácija **PRIM.:** dušenje (4)

sláčenje blóka -a -- s met. snemanje plašča jeklarske kokile z ingota

slád -a m kem. vzkaljeno in posušeno žito, navadno ječmen, pšenica, rž, ki se uporablja za proizvodnjo piva, viskija, alkohola

sládkor sladkórja m kem. ogljikov hidrat, sestavljen iz enega do največ desetih monosaharidov

slána kómora -e -e ž komora za preskušanje korozijske odpornosti s slano meglo

slána mègla -e -e ž kem. megla, ki nastane z atomizacijo slanice in se uporablja v slani komori za preskušanje korozijske odpornosti materialov in/ali površinskih prevlek

slanícá -e ž kem. raztopina natrijevega klorida, z masnim deležem NaCl okrog 20 %, ki se uporablja kot hladilno sredstvo za temperature do -20 °C

sléd sledí ž elektr. mehanski zapis v obliki brazde na gramofonski plošči, po kateri drsi igla bralne glave

sledílnó délo -ega -a s rud. delo v zvezi s sledenjem poteka rudnih žil

sledljívost merílnega rezultáta -i --- ž lastnost merilnega rezultata, da z neprekinjeno verigo primerjav, ki imajo vse opredeljene negotovosti, omogoča navezavo na referenčno vrednost, navadno na nacionalni ali mednarodni etalon

sléd matríke sledí -- ž mat. vsota diagonalnih elementov kvadratne matrike

slédnica -e ž mat. presečna premica ravnine s projekcijsko ravnino

slédni elemènt -ega -énta m kem. element, katerega vsebnost v preiskovanem vzorcu ne presega 100 mikrogramov na gram **PRIM.:** mikroelemènt

slédno črtálo -ega -a s agroteh. kolut, ki črta brazdico v zemljo tam, kjer naj teče levo sprednje kolo traktorja pri naslednji vožnji

sléme sleména s grad. zgornji rob strehe, kjer se stikata strešini

sleménska dèska -e -e ž grad., les. lesen konstrukcijski element ostrešja za pritrditev strešnega krova, ki vzdolžno povezuje vse nanj z obeh strani pribite letve

sleménska léga -e -e ž grad., les. strešna lega v slemenu, navadno pokončnega pravokotnega prereza, ki je podprta s sohami, povezana z ročicami, leži na zidanih, betonskih ali lesenih stebrih in nosilnih prečnih zidovih na razmiku 3–5 m in povezuje na njej pribite škarnike

sleménska létev -e -tve ž grad., les. vzdolž slemena na rob postavljena letev ali ožja deska za pritrditev strešnega krova

sleménski jézdec -ega -a m grad. ➞ sleménski stolpič

sleménski stolpič -ega -íča m grad. nadstrešek s piramidno ali čebulasto streho, navadno na sredini slemena, v križišču dveh slemen ali na stičišču več slemen **Sp:** sleménski jézdec

slépa mática -e -e ž 1. stroj. enostransko zaprta matica za zapiranje cevi, cevovoda

PRIM.: vijáčni čep **2.** stroj. enostransko zaprta matica s polkrogelno glavo za zveze, ki se uporabljajo kot okras **PRIM.:** krónska mática

slépa priróbnica -e -e ž stroj. prirobnica v obliki plošče za zapiranje cevi, cevovoda

slépi cévni prikljúček -ega -ega -čka m stroj. cevni priključek, zaprt z vijačnim čepom, slepo matico ali slepo prirobnico

slépi furnír -ega -ja m les. furnir, pri katerem se izkoriščajo mehanske lastnosti lesa, uporablja se zlasti za izdelavo vezanih plošč ali lepljenje na notranje ploskve pohištva

slépi napajálnik -ega -a m met. napajalnik, ki je v celoti v peščeni formi **S:** zaprti napajalnik

slépi pòd -ega pòda m grad. lesena ali betonska podlaga, na katero se položi zaključna plast poda, npr. parket, keramične prevleke ali prevleke iz umetne mase

slépi tisk -ega -a m graf. tisk, pri katerem se z mehanskim preoblikovanjem tiskovnega materiala dobijo dvignjeni, izbočeni tiskovni elementi, npr. Braillova pisava, in za odtis ni potrebno nabarvanje tiskovne površine **S:** reliéfni tisk (2)

slépo furníranje -ega -a s les. ☞ podlóžno furníranje

slépo gradívo -ega -a s graf. gradivo, uporabljeno za izdelavo tiskovne forme za knjigotisk, ki predstavlja netiskovne elemente in obdaja ali ločuje tiskovne elemente

slikárska déla -ih dél s mn. grad. slikopleskarska dela pri gradnji objekta, s katerimi se izdelujejo črte, vzorci, figure, slike v enem ali v več različnih tonih in slikarskih tehnikah

slíkopleskárska déla -ih dél s mn. grad. zaključna dela, s katerimi se izravna podlaga in nanašajo tankoplastni ometi, premazi na notranje in zunanje ometane opečne, betonske površine

slikòvna elektrónka -e -e ž elektr. elektronka, v kateri spremenljivo elektromagnetno polje fokusira in usmerja snop elektronov na fluore-

scenčni zaslon, da tvori svetlobno točko, in mu s spreminjanjem lege in jakosti omogoča risanje simbolov, slik, števk in črk na tem zaslonu **S:** Bráunova elektrónka **Sp:** katódna cév

slikòvni elemènt -ega -ènta m osnovni točkovni gradnik slikovne informacije **Sp:** píksel

sljúda -e ž kem. eden iz skupine listastih silikatov s splošno formulo $X_2Y_{4-6}Z_8O_{20}(OH,F)_4$, kjer je navadno $X = K, Na$ ali Ca , $Y = Al, Mg$ ali Fe , $Z = Si$ ali Al , uporablja se kot električni izolator ali nosilec za grelna navitja

sljúdni kondenzátor -ega -ja m elektr. sljudna ploščica kot dielektrik z naperjenima kovinskima površinama kot elektrodama

slòp slòpa m grad. navpičen iz opeke ali kamna zidan stavbni element pravokotnega prereza, pri katerem je daljša stranica za 1,5-krat do 2,5-krat daljša od krajše

slovénski držávni horizontálni koor-dinátني systém -ega -ega -ega -ega -a m geod. sistem za opis lokacije objektov in pojavov na območju Slovenije ter zagotavljanje medopretilnosti zbirk prostorskih podatkov, npr. kataster nepremičnin, prostorski akti, projekti, določen z državnimi geodetskimi točkami in omrežjem stalnih postaj za globalno določanje položaja **K:** D96/TM

slovénski držávni víšinski systém 2010 -ega -ega -ega -a -- [dvá tisoč desét] m geod. državni višinski sistem s povezavo na mareograf Koper, izhodišče je reper FR 1049 v Smolniku

slušálka -e ž elektr. elektroakustični pretvornik, ki prejete električne signale pretvarja v zvočna nihanja, npr. del pogovorka

smarágd -a m prozoren zelen dragi kamen, različek berila, $Be_3Al_2(SiO_3)_6$, barvo mu dajejo primesi kroma

smér smerí ž orientacija lege ali gibanja v prostoru, npr. smer vektorja

smérna anténa -e -e ž elektr. antena, ki zagotavlja v določeni smeri bistveno večjo sevalno jakost

smérna karakterístika -e -e ž elektr. prostorska porazdelitev veličine za določen sprejemnik, npr. elektromagnetno polje antene **S**: seválna karakterístika

smérna lúč -e lučí ž prom. utripajoče svetlobno telo na skrajnem levem in skrajnem desnem sprednjem in zadnjem delu motornega vozila, včasih tudi na boku vozila, v vzvratnih ogledalih za nakazovanje spremembe smeri vožnje **S**: smérnik

smérna zaščita -e -e ž elektr. tokovna zaščita, ki deluje samo pri okvari v smeri od relejne točke naprej, npr. v razdelilnem omrežju

smérni diagram -ega -a m **1.** elektr. prikaz občutljivosti elektroakustičnega pretvornika v odvisnosti od smeri vpadnega zvoka **2.** elektr. grafična predstavitev prostorske porazdelitve veličine, ki opredeljuje elektromagnetno polje antene **S**: seválni diagram

smérnik -a m prom. utripajoče svetlobno telo na skrajnem levem in skrajnem desnem sprednjem in zadnjem delu motornega vozila, včasih tudi na boku vozila, v vzvratnih ogledalih za nakazovanje spremembe smeri vožnje **S**: smérna lúč **PRIM.:** smerokáz

smérni relé -ega -êja m elektr. rele z dvema vzbujalnima veličinama, ki deluje na podlagi meritve faznega kota električnega toka ali električne napetosti glede na referenčni tok ali napetost

smérni rép -ega rêpa m stroj. navpični del repa letala, ki ga sestavljata smérni stabilizator in smérno krmílo

smérni sklád -ega skláda m grad. opeke v zidnem skládu, položene v smeri dalje stranice zidu

smérni stabilizátor -ega -ja m stroj. nepremični del smernega repa letala za vzdrževanje smeri leta

smérno krmílo -ega -a s stroj. premični zadnji del smernega repa za krmárenje letala okoli navpične osi

smérno obratováñje -ega -a s elektr. obratovanje, pri katerem se agregat iz enega elektro-

energetskega sistema, ko ta razpade, preklopi v sosednji elektroenergetski sistem, da normalno deluje naprej

smérnost anténe -i -- ž elektr. razmerje med jakostjo sevanja antene v dani smeri in povprečno vrednostjo jakosti sevanja v vseh smereh

smerokáz -áza m prom. tablica, znak ali osvetljena naprava ob cesti, na križišču, ki z napisanim imenom ulice, kraja usmerja promet **PRIM.:** smérnik

smírek -rka m drobnozrnata naravna zmes korunda in hematita ali magnetita, ki se uporablja za brušenje in glajenje

smírkovo plátno -ega -a s platno z naneseno plastjo brusilnega sredstva, npr. smírka, korunda, silicijevega karbida **PRIM.:** smírkov papír

smírkov papír -ega -ja m močan papír z naneseno plastjo trdnih delcev brusilnega sredstva, npr. smírka, korunda, silicijevega karbida **PRIM.:** smírkovo plátno

Smithov diagram -ega -a [smítov] m meh. ☞ diagram dinámične trdnosti

smithsonit -a [smitsonít] m met. brezbarven ali zelenkast triklinski mineral, cinkov karbonat, $ZnCO_3$, glavni mineral cinkovih oksidnih rud **Sp:** kalamína (3)

smodník -a m kem. teh. snov v obliki prahu ali zrn, ki zgoreva z eksplozivno hitrostjo, uporablja se za strelivo, razstreljevanje, v pirotehniki **PRIM.:** razstrelívo

smôla -e ž **1.** gozd. rumenkast do rjavkast, bister do moten izloček, zlasti iglavcev, ki se sčasoma strdi in se uporablja za pridobivanje terpentina in kolofonije **S:** drevésna smôla **2.** kem. teh. rjava do črna, gosta, zelo viskozna snov, ki se pridobiva z destilacijo surove nafte, s pirolizo premoga ali smolnatega lesa, uporablja se v gradbeništvu pri hidroizolacijah, pripravi asfaltnih materialov, za tesnjenje špranj v lesenih plovilih, kot nosilec polirnega sredstva pri poliranju velikih zrcal, npr. za teleskope **PRIM.:** sintétična smôla, umétna smôla

smólni betón -ega -a m grad. beton, ki ima za vezivo umetno smolo

smólno mílo -ega -a s kem. teh. milo, ki se dobi z umiljenjem kolofonije, uporablja se v papirništvu za klejenje papirja

smrekovina -e ž les. srednje gosti les smrek iz rodu *Picea* z neobarvano jedrovino, uporablja se predvsem v gradbeništvu, za pohištvo in stavbno pohištvo, za furnir in vezani les

SMS SMS-a in -- [esemès] m (ang. Short Message(ing) service) krat. telekom. ➔ storítev krátkih sporočil

SN -- [esèn] ž krat. elektr. ➔ srédnja napétost (2)

Snellov zákon -ega zákóna [snélov] m fiz. formula, ki opisuje prehod valovanja, navadno svetlobe, skozi mejo med dvema sredstvom z različno hitrostjo razširjanja **Sp**: Lómní zákon **PRIM.**: Fermatovo načélo, Hamiltonovo načélo, variácijsko načélo

snòp snòpa m **1.** mat. množica žarkov v prostoru, ki se sekajo v eni točki in opisujejo prostorsko omejen curek sevanja ali toka, npr. elektronski snop, Gaussov snop **PRIM.**: šòp **2.** grad. razporeditev zateg, pri kateri potekajo kabli radialno od vrha pilona do mostne plošče

snòpasta prèja -e -e ž tekst. preja iz jedra vzporednih, nevitih vlaken, ovitih s snopiči vlaken **S**: cúrkovna prèja

snòpasti vodník -ega -a m elektr. več vzporedno vezanih električnih vodnikov, geometrijsko enotno razmeščenih za eno fazo električnega voda, npr. tri žice, ki imajo na določenih razdaljah distančnike, da obdržijo razdalje glede na kožni pojav toka

snòv snóví ž kar obstaja in ima določene lastnosti, značilnosti, npr. trdna snov, tekočina, plin **Sp**: matèrija

snoválni bóben -ega -bna m tekst. del snovalnega stroja za pasovno snovanje, na katerega se navijajo pasovi osnovnih niti pred previjanjem na osnovni valj

snoválnik -a m tekst. naprava za vzporedno navijanje osnove na osnovne valje, ki se uporabljajo v tkalnici in pletilnici

snoválni válj -ega -a m tekst. valj z velikimi stranskimi koluti, na katerega se pri širinskem snovanju nasnuje osnova v delni gostoti in polni širini

snovánje -a s **1.** začetna faza konstruiranja, projektiranja tehničnega elementa, sestavine, naprave, stroja, aparata, konstrukcije, gradbenega objekta, sistema **2.** tekst. izdelava osnove, pri kateri se niti z navitkov vzporedno navijejo na snovalni boben ali snovalni valj in nato previjejo na osnovni valj

snòvna bilánca -e -e ž integralni prikaz dotokov in odtokov snovi v sistemu **PRIM.**: másna bilánca, prostornínska bilánca

snòvna konstánta -e -e ž konstanta, ki opredeljuje določeno lastnost snovi, npr. gostoto, tališče

snòvna prestópnost -e -i ž fiz., kem. ➔ koeficiént prestópa snóví

snòvni prenòs -ega -òsa m kem. ➔ prenòs snóví

snòvno méšanje bárv -ega -a -- s fiz. mešanje barvnih pripravkov za doseganje ustreznega barvnega učinka

snutkovína -e ž tekst. pletivo, izdelano na snutkovnem pletilniku iz velikega števila niti, ki se odvijajo z enega ali več osnovnih valjev in se med seboj bočno prepletajo

snútkovni pletílnik -ega -a m tekst. enofonturni ali dvofonturni pletilnik za izdelovanje snutkovnega pletiva iz velikega števila osnov, ki se odvijajo z enega ali več osnovnih valjev ali navitkov, nameščenih v cevčnici

sočasni inženíring -ega -a m razvojni inženiring s poudarkom na sočasnem reševanju in izvajanju posameznih faz projekta zaradi skrajševanja rokov in zniževanja stroškov usvajanja proizvodnje novega izdelka **Sp**: hkrátni inženíring, simultáni inženíring

sočelni zvr -ega -a m var. z varjenjem spojena dva dela, katerih čelni ploskvi sta ravni ali prirezani pod kotom med 0° in 45°, da se v nastalo režo dodaja dodajni material **S**: sóléžni zvr

sóda -e ž kem. ☞ natrijev karbonát

sóda bikarbóna -e -e ž kem. ☞ natrijev hidro-
génkarbonát

sóda fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki ima pri
nasprotno predznačenem argumentu isto
vrednost

sódčasti ležáj -ega -a m stroj. kotalni ležaj s
kotalnimi elementi v obliki sodčkov

sódček -čka m 1. ameriška merska enota
za prostornino nafte, 158,987 3 l **Sp**: barél
2. stroj. element kotalnega ležaja v obliki v
sredini izbočenega valja

sódčkasti obòk -ega -óka m grad. obok iz
pokončno postavljenih opek, ki se pod kotom
naslanja na obodni zid

sódčkasto popáčenje -ega -a s fiz. optična
aberracija, ki kvadratno mrežo preslika v
sodčkasto

sóha -e ž 1. grad. steber ali navpičen podporni
drog 2. grad. samostojen ali v sistem strešne kon-
strukcije povezan navpičen tramič kvadratnega
prereza

sól -a m kem. koloidna disperzija, ki jo sestavljajo
tekočina kot disperzijski medij in trdni delci
kot disperzijska faza **PRIM.**: gél

sól solí ž 1. kem. ionska spojina, ki nastane z
nevtralizacijsko reakcijo med kislino in bazo
2. kem. natrijeva sol klorovodikove kisline, NaCl,
brezbarvna kristalinična snov, ki se uporablja
kot kuhinjska sol v prehrani, za zimsko
soljenje cest, kot industrijska surovina, npr.
za proizvodnjo klor, natrijevega hidroksida
S: natrijev kloríd

sól AH solí -- [ahá] ž kem. sol, ki nastane iz heksa-
metilendiamina in adipinske kisline, surovina
za izdelavo poliamida 66

solariméter -tra m merilnik energijskega toka
sončnega obsevanja

solárna baterija -e -e ž ☞ fótónapétostna
baterija, sónčna baterija

solárna célica -e -e ž elektr. ☞ fótóčlén

sòlézni zvár -ega -a m var. z varjenjem spojena dva
dela, katerih čelni ploskvi sta ravni ali prirezani
pod kotom med 0° in 45°, da se v nastalo režo
dodaja dodatni material S: sòčéltni zvár

sólidus -a m kem., met. trdno ali strjeno stanje
snovi **PRIM.**: líkvidus

solíter -tra m kem. ☞ kálíjev nitrát

solítrna kislína -e -e ž kem. ☞ dúšíkova kislína

sólna kislína -e -e ž kem. ☞ klorovodíková
kislína

sólna kopél -e -i ž met., stroj. kopel za toplotne
obdelave s solno talino, npr. za kaljenje, bre-
znapetostno kaljenje, poboljšanje v avstenitni
stopnji

sólni móst -ega mostú m kem. steklena cevka
v obliki črke U s poroznima zamaškoma, na-
polnjena z nevtralnimi elektrolitom, npr. KCl,
NH₄NO₃, s katero sta polčlena elektrokemij-
skega člena električno povezana v galvanski
člen S: elektrolítski kljúč

solvát -a kem. adukt molekul ali ionov topljenja
in molekul topila **PRIM.**: hidrát (1), kristálna
vôda, kristálohidrát

solvatácija -e ž kem. vezanje molekul topila
na raztopljen ion ali nevtrarno molekulo, pri
čem nastane solvat

Solvayev postópek -ega -pka [sólvejev] m
kem. teh. postopek za pridobivanje sode oziroma
natrijevega hidrojenkarbonata iz natrijevega
klorida, amonijaka in ogljikovega dioksida

solvéntna ekstrákcija -e -e ž kem. ☞ ekstrákcija
tekoče-tekoče

solzívec -vca m kem. bojni strup dražljivec, ki
povzroči soljenje, npr. bromoacetofenon

somórnicá -e ž voda, ki je bolj slana od sladke
in manj slana od morske, navadno v izlivih rek v
morje S: brákična vóda

són -a m fiziološka enota zunaj mednarodnega
sistema enot za glasnost, simbol son

sónar -ja m naprava za odkrivanje objektov
pod vodo, npr. jate rib, potopljenih ladij,

podmornic, z ultrazvočnimi valovi, ki se odbijejo od objekta

sònarávni razvòj -ega -ôja **m** ekol. razvoj, ki ne zmanjšuje kakovosti okolja in količine naravnih virov, da se ohranijo enake življenjske razmere tudi naslednjim rodovom

Sónčev blišč -ega -a **m** astr. kratke erupcije v Sončevi atmosferi, zaznavne zlasti v ultravijolični in rentgenski svetlobi

sónčna bateríja -e -e **ž** baterija fotonapetostnih členov, ki proizvajajo električno napetost **S:** fotonapetostna bateríja **Sp:** solárna bateríja

sónčna célica -e -e **ž** elektr. ☞ fótóčlén

sónčna elektrárna -e -e **ž** elektrarna, ki proizvaja električno energijo iz sončnega sevanja neposredno z izrabljanjem fotoelektričnega pojava ali posredno s pretvarjanjem v toploto **PRIM.:** fotonapetostna elektrárna

sónčna energíja -e -e **ž** energija, pridobljena s pretvarjanjem energije sončnega sevanja

sónčni cíkel -ega -kla **m** astr. približno 11-letni cikel, v katerem Sonce spreminja svojo aktivnost

sónčni čas -ega čása **m** astr. čas, kot ga meri sončna ura, za 12 ur povečan kot med krajevnim meridianom in meridianom, ki gre skozi Sonce, pri čemer je kot merjen v urah tako, da polnemu kotu ustreza 24 ur

sónčni generátor -ega -ja **m** elektr. generator, ki sončno energijo pretvarja v električno

sónčni zobník -ega -a **m** stroj. osrednji zobnik planetnega gonila **PRIM.:** sónčno koló

sónčno koló -ega -ésa **s** stroj. zobnik planetnega gonila, prenosnika ali tornó kolo planetnega tornega prenosnika, gonila **PRIM.:** sónčni zobník

sónda -e **ž** naprava za zajemanje podatkov ali jemanje vzorcev, npr. vesoljska sonda

sondážni balón -ega -a **m** balon z registrirnimi meteorološkimi instrumenti **S:** meteorolóški balón

sondíranje -a **s** **1.** jemanje vzorcev materiala, podatkov, merjenje s sondo **2.** grad. ugotavljanje globine in sestave temeljnih tal

sorbít -a **m** met. poimenovanje mikro-strukturne sestavine kaljenega jekla v obliki zelo drobnih tankih lamel cementita v feritni osnovi

Sorélov cemènt -ega -énta **m** grad. nehidravlično vezivo, mešanica magnezijevega oksida z magnezijevim kloridom, lahko tudi mešanica cinkovega oksida in cinkovega klorida, ki doseže nekoliko večje trdnosti od portlandskega cementa

sórník -a **m** grad., stroj. element v obliki čepa za trdno ali vrtljivo povezavo delov stroja, konstrukcije **PRIM.:** zatíč

sórpčija -e **ž** fiz., kem. pojav, pri katerem ena snov sprejema ali oddaja drugo snov **PRIM.:** absórpčija (1), adsórpčija, desórpčija, fizisórpčija, kemisórpčija, resórpčija

sorpcíjska histeréza -e -e **ž** fiz., kem. neskladje med adsorpcijsko izotermo in desorpcijsko izotermo, npr. pri lesu, celulozi

sorpcíjska izotérma -e -e **ž** fiz., kem. izoterma, ki ponazarja zvezo med relativno zračno vlažnostjo in ravnotežno vlažnostjo trdne snovi pri sorpciji, npr. pri lesu **PRIM.:** adsorpcijska izotérma, desorpcijska izotérma

sortimènt -énta **m** ☞ asortimènt

sortíranje -a **s** prebiranje in ločevanje večje količine stvari, navadno iste vrste, glede na določeno lastnost

soslédje -a **s** skupek druga drugi sledečih si stvari, pojavov, npr. časovno sosledje, sosledje matematičnih členov, sosledje vzorcev **PRIM.:** zaporédje (1)

soslédnica -e **ž** mat. premica na dani ravnini, ki je vzporedna s projekcijsko ravnino

sovísnica -e **ž** krivulja medsebojne odvisnosti dveh veličin

sòvpréžni móst -ega mostú **m** grad. most, pri katerem je prekladna konstrukcija izdelana

iz jeklenih elementov in armirane betonske nosilne plošče, ki skupaj zagotavljajo nosilnost mostu

Soxhletov ekstraktor -ega -ja [sóksletov] m kem. teh. steklena laboratorijska priprava za večkratno ekstrakcijo, pri kateri se izvleček po vsaki ekstrakciji preko natege samodejno pretoči v destilirko, čisto topilo pa se sproti destilira v posodico z vzorcem, dokler ta ni spet polna

spàh spàha m **1.** grad., les. tesno stikanje dveh lesenih elementov pred povezavo **2.** grad., les. lesna zveza pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. tramiča, na podprtem stiku izdelana tako, da se konca spojenih delov čelno stakneta in povežeta s spojko

spahováňje furnírja -a -- s les. delovna operacija pri sestavljanju posameznih listov furnirja v ploskev, pri kateri se natančno obrežejo robovi

spájanje -a s **1.** kem. reakcija, pri kateri iz elementov nastane spojina **2.** stroj. povezovanje elementov ali oblikovanje spojev, npr. cevni spoj s cevnicami priključki

spájka -e ž stroj. zlitina iz neželeznih kovin za spajanje kovinskih delov **S:** lôt

spajkálna koníca -e -e ž stroj. navadno bakrena ali pobakrena kovinska konica na spajkalniku, ki pri spajkanju tali spajko **S:** lotálna koníca

spajkálna kopél -e -i ž stroj. kopel z raztaljeno spajko za potopno spajkanje **S:** lotálna kopél

spajkálna žíca -e -e ž elektr., stroj. spajka v obliki žice, navadno z jedrom iz kolofonije **S:** lotálna žíca

spajkálnik -a m elektr., stroj. orodje za spajkanje s spajkalno konico, segreto v plamenu ali električno, ki pri spajkanju tali spajko **S:** lotálnik **Sp:** spajkáló

spajkální prášek -ega -ška m elektr., stroj. prašek, s katerim se posuje spajkano mesto, da se površina kovine zaščiti pred oksidacijo **S:** lotální prášek

spajkálno ušésce -ega -a s elektr., stroj. ušesce, npr. na letvici, v katero se vdene žica pred spajkanjem, da se zagotovi večja mehanska trdnost spoja **S:** lotálno ušésce

spajkáló -a s elektr., stroj. ☞ lotálnik

spájkanje -a s stroj. spajanje kovinskih delov s staljeno spajko s tališčem, nižjim od tališča spajanih delov, ki se vlije v špranjo med deloma, pri čemer pride do difuzije med osnovnim materialom in spajko **S:** lôtanje **PRIM.:** lépljenje (2)

spájka v blóku -e --- ž stroj. ulitek spajke, ki se pred uporabo stali v spajkalno kopel **S:** lôt v blóku **Sp:** spájka v íngotu

spájka v íngotu -e --- ž stroj. ☞ lôt v blóku

speciálna fúnkcija -e -e ž mat. članica družine funkcij s posebnim pomenom v funkcijski analizi ali teoretični fiziki, ki imajo dogovorjeno ime in so navedene skupaj s svojimi mnogimi lastnostmi v ustreznih zbirkah, npr. Besslove funkcije, Legendrovi polinomi, krogelne funkcije, Hermitovi polinomi

specifíčna anergíja -e -e ž stroj. količnik anergije in mase energenta, merska enota joule na kilogram

specifíčna eksergíja -e -e ž stroj. količnik eksergije in mase energenta, merska enota joule na kilogram

specifíčna energíja -e -e ž po ISO količnik energije in mase energenta, simbol *e*, merska enota joule na kilogram

specifíčna entalpíja -e -e ž fiz., kem. količnik entalpije in mase snovi, simbol *h*, merska enota joule na kilogram **S:** másna entalpíja

specifíčna entropíja -e -e ž fiz., kem. količnik entropije in mase, simbol *s*, merska enota joule na kilogram kelvin **S:** másna entropíja

specifíčna Gibbsova energíja -e -e -e [gíbsova] ž fiz., kem. količnik Gibbsove energije in mase, simbol *g*, merska enota joule na kilogram

specifíčna Helmholtzova energíja -e -e -e [helmhólcova] ž kem. količnik Helmholtzove energije in mase, simbol *a*, merska enota

joule na kilogram **S**: specifična Helmholtzova fúnkcija **Sp**: specifična prôsta energija

specifična Helmholtzova fúnkcija -e -e
-e [helmhólcova] ž kem. količnik Helmholtzove energije in mase, simbol a , merska enota joule na kilogram **S**: specifična Helmholtzova energija **Sp**: specifična prôsta energija

specifična nótranja energija -e -e -e ž fiz.
količnik notranje energije in mase, simbol u , merska enota joule na kilogram

specifična ohmska upórnost -e -e -i
[ómska] ž elektr. ➔ eléktrična upórnost

specifična plínska konstánta -e -e -e ž
kem. sorazmernostna konstanta v zakonu o idealnih plinih, ki velja za vsak plin ali zmes plinov i , simbol R_i , merska enota joule na kilogram kelvin **Sp**: mäsna plínska konstánta **PRIM.**: mólska plínska konstánta, plínska konstánta

specifična porába apnéncia -e -e -- ž met.
količnik mase porabljenega apnenca in mase pridobljenega grodlja **S**: vrédnostno število apnéncia

specifična porába energije -e -e -- ž količnik
energije in števila proizvodov, izdelanih s to energijo

specifična porába kôksa -e -e -- ž met.
količnik mase porabljenega kôksa in mase pridobljenega grodlja **S**: vrédnostno število kôksa

specifična porába premóga -e -e -- ž met.
količnik mase porabljenega premoga in proizvedene eléktrične energije

specifična porába toplôte -e -e -- ž **1.** stroj.
količnik porabljenega toplote in števila proizvedenih enot **2.** stroj. poraba toplote, normirana na referenčno veličino, npr. specifična poraba toplote za ogrevanje stavbe

specifična površina -e -e ž količnik celotne površine snovi, vključno s površino por in vmesnih prostorov med zrnji, in njene mase, uporablja se pri poroznih ali zrnatih snoveh, npr. pri karakterizaciji adsorbentov, cementa,

simbol S_m , merska enota kvadratni meter na kilogram

specifična prôsta energija -e -e -e ž kem. ➔
specifična Helmholtzova energija

specifična prostornína -e -e ž fiz. količnik prostornine snovi in njene mase, obratna vrednost gostote, merska enota kubični meter na kilogram

specifična talilna entalpija -e -e -e ž fiz., kem.
količnik talilne entalpije in mase staljene snovi **S**: mäsna talilna entalpija **Sp**: mäsna talilna toplôta, specifična talilna toplôta

specifična talilna toplôta -e -e -e ž fiz., kem. ➔
mäsna talilna entalpija

specifična toplôta -e -e ž fiz., kem. ➔ specifična
toplôtzna kapacitéta

specifična toplôtzna kapacitéta -e -e -e ž
fiz., kem. količnik toplotne kapacitete in mase telesa, simbol c , merska enota joule na kilogram kelvin **Sp**: mäsna toplôtzna kapacitéta, specifična toplôta **PRIM.**: mólska toplôtzna kapacitéta

specifična zgoreválna toplôta -e -e -e ž stroj.
količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju trdnega ali tekočega goriva, če se pri tem vodna para kondenzira, in njegove mase, simbol H_s , merska enota joule na kilogram **S**: zgoreválna toplôta (1) **Sp**: zgórnja kalórična vrédnost (1)

specifični óptični zasúk -ega -ega -a m kem.
količnik kota zasuka linearno polarizirane svetlobe in zmnoška dolžine poti žarka skozi medij ter masne koncentracije, simbol $[a]$ $\lambda\theta$, merska enota radian kvadratni meter na kilogram

specifični upòr -ega -ôra m elektr. ➔ eléktrična
upórnost

specifično délo -ega -a s veličina, ki se
uporablja pri turbinskih strojih, kot so črpalke, kompresorji in ventilatorji, količnik dela in mase, simbol w , merska enota joule na kilogram

specifikacija -e ž podroben popis količin in osnovnih zahtev za gradivo, sestavo in lastnosti, npr. proizvoda, naprave, stroja, zgradbe, procesa, pogojev preskušanja

specifikacija dél -e -- ž podroben popis in opis del za izvedbo objekta, postroja po posameznih skupinah in vrstah del z opisom posameznih postavk

spéktér -tra m predstavitev sestavin opazovane pojava, npr. svetlobe, električnega signala, curka delcev, glede na značilno lastnost, npr. valovno dolžino, frekvenco, energijo

spéktér črnega telésa -tra -- m fiz. spekter elektromagnetnega sevanja, ki ga oddaja vsako telo, ki je dovolj veliko, da je neprozorno za svetlobo in v termodinamičnem ravnovesju z okolico pri dani temperaturi **S**: Planckov spéktér

spektrálna absorbánca -e -e fiz. absorbanca v odvisnosti od valovne dolžine

spektrálna analíza -e -e ž **1.** kem. ugotavljanje elementov v preiskovani snovi na podlagi njenega svetlobnega spektra **PRIM.**: spektrometrija **2.** fiz. ugotavljanje fizikalnih lastnosti, npr. hitrosti, sestave, temperature, tlaka, sevalca, npr. zvezde, na podlagi njegovega spektra

spektrálna bárvá -e -e ž fiz. barva, katere svetloba ima eno samo valovno dolžino **S**: čista barva, mónokromátska barva

spektrálna čistost -e -i ž fiz. lastnost valovanja, katerega periodične komponente se po frekvenci zelo malo razlikujejo

spektrálna črta -e -e ž fiz. značilna črta v spektru z določeno valovno dolžino, ki ustreza energijskemu prehodu atoma med lastnima energijskima stanjema **PRIM.**: absorpcijska črta, emisijska črta

spektrálna energíja -e -e ž fiz. absolutna vrednost kvadrata spektralne komponente

spektrálna gostôta -e -e ž fiz. varianca v naboru spektralnih komponent časovno odvisnega signala pri določeni frekvenci, ki ustreza različnim izvedbam procesa na fiksnem časovnem intervalu, pomnožena z dolžino tega intervala

spektrálna gostôta močí -e -e -- ž elektr. porazdelitev spektralnih komponent moči signala ali šuma po frekvenci ali valovni dolžini

spektrálna karakterístika -e -e ž fiz. funkcijska odvisnost spremenljivke od valovne dolžine ali frekvence

spektrálna komponênta -e -e ž **1.** mat. koeficient pri razvoju signala na časovnem intervalu $(0, T)$ v Fourierovo vrsto s frekvencami $v_k = k/T$ **2.** fiz. komponenta kompleksnega vektorja, ki ga sestavljajo koeficienti Fourierove vrste

spektrálna ločljivost -e -i ž fiz. ločljivost spektroskopa, določena z najmanjšo razliko valovnih dolžin dveh spektralnih črt, ki ju naprava še loči

spektrálna občutljivost -e -i ž fiz. relativna učinkovitost zaznavanja elektromagnetnih ali drugih nihanj v odvisnosti od frekvence ali valovne dolžine

spektrálna óptičná debelína -e -e -e ž fiz. logaritem količnika spektralnega sevalnega toka, ki vpade na absorptivno plast, in spektralnega sevalnega toka, ki iz nje izhaja

spektrálna porazdelítev -e -tve ž fiz. porazdelitev spektralnih komponent po valovnih dolžinah ali frekvencah **Sp**: spektrálna porazdelítev energíje sévanja

spektrálna porazdelítev energíje sévanja -e -tve -- ž fiz. ☞ spektrálna porazdelítev

spektrálna reflektánca -e -e ž fiz. reflektanca kot funkcija valovne dolžine

spektrálna sevalnost -e -i ž fiz. spektralna porazdelitev sevalnosti po valovnih dolžinah, frekvencah ali energijah fotonov

spektrálna sijálka -e -e ž elektr. razelektritvena sijalka, ki oddaja svetlobo pri točno določenih valovnih dolžinah, značilnih za plin, s katerim je napolnjena, uporablja se zlasti za kalibracijo spektrometrov

spektrálna svetlôbna učinkovitost -e -e -i ž fiz. merilo za učinkovitost monokromatskega svetlobnega vira pri valovni dolžini λ , simbol $K(\lambda)$, merska enota lumen na watt

spektrálna šířína fíltra -e -e -- ž fiz. širina spektralnega pasu, v katerem filter prepušča

svetlobo, elektromagnetno valovanje ali električni signal

spektrálني fotométer -ega -tra m kem. ☞ spéktrófotométer

spektrálني seválني tók -ega -ega -a m 1. fiz. spektralna porazdelitev sevalnega toka po valovnih dolžinah, simbol $\Phi_{e\lambda}$ 2. fiz. spektralna porazdelitev sevalnega toka po frekvencah, simbol $\Phi_{e\nu}$

spektrálني svetlóbني izkorístek -ega -ega -tka m fiz. količnik spektralne svetlobne učinkovitosti in največje spektralne svetlobne učinkovitosti, simbol $V(\lambda)$

spektrálني trák -ega trákú m fiz. gost niz spektralnih črt, ki ustrezajo rotacijskim ali vibracijskim energijskim prehodom elektronov v molekuli

spektrálني bárvanje -ega -a s tekst. prostorsko barvanje preje na križnih navitkih z brizganjem več barv skozi perforirane nosilce PRIM.: ástrobárvanje, prostórsko bárvanje

spéktrófotométer -tra m kem. spektrometer za področje vidne svetlobe, ki se uporablja v kvantitativni analizi Sp: spektrálني fotométer PRIM.: fotométer

spéktrófotométriája -e ž 1. fiz. merjenje porazdelitve svetlobne moči po valovnih dolžinah ali frekvencah 2. kem. metoda kvantitativne analize z merjenjem svetlobnega toka vidne svetlobe določene barve ali valovne dolžine S: fotométriája (3) Sp: fotométrična analíza

spektrográf -a m kem. naprava za kvantitativno analizo s spektrometrijo, ki spekter posname in zapiše

spektrogram -a m fiz. grafični prikaz spreminjanja spektra s časom

spektrométer -tra m fiz., kem. spektroskopski instrument, ki loči valovanja različnih frekvenc ali valovnih dolžin, iz katerih je sestavljen vstopni žarek, in tako omogoča analizo porazdelitve energije v vstopnem žarku po frekvencah ali valovnih dolžinah

spektrometriája -e ž področje fizike, ki se ukvarja zlasti z merjenjem interakcije snovi z

elektromagnetnim poljem ali s sevanjem, npr. masna spektrometrija, in se uporablja za kvantitativno analizo snovi, ugotavljanje izotopske sestave

spektroskóp -a m 1. fiz. optični instrument, ki razcepi vpadlo svetlobo po valovnih dolžinah 2. kem. instrument, ki se uporablja v spektroskopiji ali spektrometriji, npr. spektrograf, spektrometer

spektroskopíája -e ž 1. področje fizike, ki zlasti kvalitativno obravnava interakcije snovi z elektromagnetnim poljem ali s sevanjem, npr. atomska spektroskopija, infrardeča spektroskopija, ramanska spektroskopija, rentgenska spektroskopija, EPR-spektroskopija 2. področje analize kemije, ki obravnava identifikacijo elementov in raziskave atomske in molekulske zgradbe na podlagi emisijskih ali absorpcijskih spektrov spojin, npr. določanja funkcionalnih skupin v organski kemiji

spektroskópška svetílka -e -e ž elektr. ra-zelektritvena cev, napolnjena z razredčenim plinom, v kateri tok elektronov vzbuja atome, zaradi česar sevajo samo svetlobo pri diskretnih valovnih dolžinah, ki so značilne za snov v cevi, uporablja se za kalibriranje spektroskopov

spenjáča -e ž stroj. priprava za spenjanje tirničnih vozil, npr. lokomotive in vagonov

spenjálني várek -ega -rka m var. verek za rahlo, začasno vezanje dveh delov

spénjenje -a povzročanje nastanka pene s površinsko aktivnimi dodatki, npr. pri flotaciji PRIM.: razpénjenje

spín -a m fiz. osnovnemu delcu lastna vrtilna količina

spinél -a m kem. magnezij-aluminijev oksid, $MgAl_2O_4$, in eden od mineralov iz obsežne spinelne skupine s splošno formulo $A^{2+}B_2^{3+}O_4^{2-}$, ki kristalizirajo v kubičnem kristalnem sistemu

spinodála -e ž met. krivulja, ki v binarnem faznem diagramu loči območji faz, nastalih po spinodalni reakciji

spinodálna reakcija -e -e ž kem., met. reakcija v binarnih zlitinah, pri kateri nastaneta iz

spínska vrtilna količina

homogene trdne raztopine dve novi trdni raztopini z različnima sestavama **S**: monotektoídna reakcija

spínska vrtilna količina -e -e -e ž fiz. vrtilna količina telesa glede na os, ki gre skozi njegovo težišče

spínski magnétni momènt -ega -ega -énta **m** fiz. magnetni moment osnovnih delcev, ki je sorazmeren njihovi spinski vrtilni količini **PRIM.:** Bohrov magnetón, jêdrski magnetón

spínsko kvántno števílo -ega -ega -a s fiz. kvantno število, ki določa lastno vrtilno količino kvantnega delca

spirála -e ž mat. ravninska krivulja, ki ima začetek v središčni točki, ki jo obkroža in se od nje oddaljuje

spirálna armatúra -e -e ž grad. ☞ vijáčna armatúra

splakoválna gláva -e -e ž rud. glava na vrtnem drogovju, ki omogoča čiščenje vrtnice z izplako

splávna míza -e -e ž rud. naprava za gravitacijsko bogatenje mineralnih surovin, primerna za rude zrnivosti 0,02–8 mm in premoge zrnivosti 0,8–40 mm, v kateri se zrna gibljejo po nagnjeni površini v tanki vodni plasti in se zaradi različne hitrosti gibanja samodejno razvrstijo po velikosti **Sp:** splávni aparát

splávni aparát -ega -a **m** rud. ☞ splávna míza

splávnica -e ž prom. naprava za premoščanje višinske razlike na plovni poti, npr. bazen v prekopu za vstop in izstop ladij

splóščenost elípse -i -- ž mat. količnik razlike dolžin velike in male polosi ter velike polosi elipse

splóšna plínska enáčba -e -e -e ž kem. enáčba $pV = nRT$, ki podaja medsebojno odvisnost tlaka, prostornine, množine in temperature plina, pri čemer je p tlak plina, V prostornina, ki jo zaseda, n množina, T temperatura, R plinska konstanta **PRIM.:** enáčba stánja ideálnega plína

splóšna plínska konstánta -e -e -e ž kem. ☞ mólska plínska konstánta

spódnja armatúra -e -e ž grad. armatura ob spodnjem delu nosilca ali plošče za prevzemanje nateznih sil, ki nastopijo zaradi pozitivnih momentov **S:** pózitivna armatúra

spódnja eksplozíjska mēja -e -e -e ž **1.** kem. koncentracija gorljivega plina, hlapov ali prahu v zmesi z zrakom, pod katero se zmes ob stiku z odprtim plamenom niti ne vname niti ne eksplodira **PRIM.:** eksplozíjska mēja, zgórnja eksplozíjska mēja **2.** stroj. meja vnetljivosti plinskih zmesi pri motorjih z notranjim zgorevanjem

spódnja kalórična vrédnost -e -e -i ž stroj. ☞ kurílnost (1, 2)

spódnji bainít -ega -a **m** met. bainit, ki nastaja pri nižjih temperaturah temperaturnega območja premene avstenita v bainit in ima iglasto obliko

spódnji odstópek mére -ega -pka -- **m** stroj. razlika med najmanjšo in pripadajočo imensko mero

spódnji ustròj -ega -ôja **m** grad. utrjen, lahko večplasten del cestnega ali železniškega telesa, ki je podlaga za gradnjo zgornjega ustroja prometnice, npr. nasip

spódnji vè nec -ega -nca **m** grad. konično oblikovan armiranobetonski temelj vodnjaka, ki je osnova za zidanje sten vodnjaka in zagotavlja enakomerno in kontrolirano pogrezanje celotne konstrukcije vodnjaka v fazi njegovega poglobljanja z izkopavanjem zemljine v njegovi notranjosti

spodúmen -mna **m** met. bel do svetlozelen monoklinski aluminij-litijev silikat, pri katerem so SiO_4 -tetraedri povezani v niti, uporablja se kot litijeva ruda

spòj spòja **m** **1.** grad., stroj. zveza ali mesto neločljivo ali ločljivo povezanih delov, npr. spah, zgib, vijačeni spoj, zvar, lotani spoj **PRIM.:** prikljúček (1), zvèza (1) **2.** elektr. prehodna plast med električno različnima polprevodniškima

območjema, ki s potencialnim pragom ovira prehajanje nosilcev naboja med njima

spojína -e ž kem. čista snov, sestavljena iz dveh ali več atomov različnih elementov, ki so med seboj povezani s kemijskimi vezmi **S**: kémična spojína **PRIM.**: zmés

spojína s kondenzíranimi obróči -e --- -- ž kem. spojina s skeletom iz več aromatskih obročev, ki so med seboj spojeni z dvema skupnima ogljikovima atomoma, npr. naftalen, $C_{10}H_8$, z dvema kondenziranimi obročema

spójka -e ž **1.** stroj. sestavina za hitro spajanje zlasti gibkih cevovodov, npr. hidravlična cevna spojka, pnevmatična cevna spojka **2.** grad. spojni element za povezavo cevi fasadnega, delovnega odra **3.** elektr. priprava za elektromehansko spajanje, priključevanje in ločevanje, prekinjanje električnih vodov, vrvic, kablov **PRIM.**: spónka (2)

spójna dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda, pri kateri se polprevodniški učinek kaže na legiranem, difundiranem, elektrokemijskem ali gojenem spoju polprevodniških materialov tipa P in tipa N

spójnica -e ž stroj. del za spajanje posameznih enot mehanizma, naprave, stroja

spójni člén -ega -nka m stroj. strojni del za spajanje verige, npr. bremenska veriga, pogonska veriga

spójni dételjasti čép -ega -ega čépa m met. čep v obliki štiriperesne deteljice za spajanje pogonske gredi in valjalnega stroja

spójnik -a m stroj. sestavina za spajanje kovinskih vrvi, npr. jeklenih vrvi, bakrenih vrvi

spójni pólski tranzístor -ega -ega -ja m elektr. poljski tranzistor, pri katerem so vrata izvedena s PN-spojem do prevodnega kanala **K**: JFET

spóna -e ž les., stroj. jeklen pripomoček za povezavo delov lesenih ali kovinskih konstrukcij, priključkov mobilnih delovnih strojev

spónčna létev -e -tve ž elektr. sestav v obliki letve iz več medsebojno izoliranih spajalnih

elementov, nameščenih na skupno nosilno podlago ali vgrajenih vanjo **Sp**: spónčnica

spónčnica -e ž elektr. ☞ spónčna létev

spónka -e ž **1.** vezni del za medsebojno spajanje ali pritrdjevanje folij, papirja, usnja, tekstilij na leseno podlago, najpogosteje kot ploščata jeklena žica s pravokotno ukrivljenima krakoma v obliki črke **U** **2.** elektr. element za priključitev električnih vodnikov **PRIM.**: priključna tóčka, spójka, spójka (2)

spónski viják -ega -a m grad., les. lesni vijak, ki ima na eni strani lečasto, pravokotno ali šestkotno glavo, na drugi strani pa navoj s podložko in matico za privijanje s ključem

spontána emisíja -e -e ž fiz. emisija fotona pri prehodu atoma ali molekule iz višjega v nižje energijsko stanje, do katere pride brez zunanjega vpliva

sprážek -žka m kem. teh. snov, ki ostane po praženju rud, npr. pirita

sprédnja goríščna razdálja -e -e -e ž fiz. razdalja med sečiščem optične osi s sprednjo ravnino optičnega sistema, npr. objektivna, in sprednjim goriščem optičnega sistema

sprédnje goríšče objektivá -ega -a -- s fiz. goríšče objektivna na sprednji strani optičnega sistema, v katerem se sekajo žarki ali iz katerega navidezno prihajajo žarki paraksialnega snopa svetlobe

spréga -e ž stroj. drog, ki veže dva dela mehanizma, npr. dve ročici

sprêj -a m ☞ pršílo (1)

sprejemljíva ráven kakóvosti -e ravní -- ž raven kakovosti, ki jo kupec, porabnik ali odjemalec še sprejema, podana v odstotkih števila neustreznih izdelkov **K**: AQL

sprejémnik -a m elektr. električna naprava, ki sprejema zvočne in elektromagnetne signale, npr. svetlobne signale, radijske signale, televizijske signale, telefonske signale, telegrafske signale

sprememba gladíne -e -- ž grad. nihanje gladine vodnega zbiralnika, ki je posledica njegovega obratovanja

spremenljivi kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator, katerega kapacitanco je mogoče spreminjati z zunanjim posegom, npr. s premikanjem plošč

spremenljivi prometni znaki -ih -ih -ov m mn. prometni znaki, ki prikazujejo spreminjanje sporočil o razmerah na cestah

spremenljivka -e ž mat. simbol, ki predstavlja matematični objekt, npr. število, vektor, ki sodeluje v matematični obravnavi, npr. čas, koordinata, komponenta vektorja

sprémljanje kakôvosti -a -- s preverjanje kakovosti izdelkov med njihovo proizvodnjo in uporabo

sprostitveni tók -ega -a m elektr. zmanjšan električni tok, pri katerem mišični krči popustijo toliko, da se odrasla oseba, ki je naključno prišla v stik s tokovnim virom, lahko loči od njega

sprožitev reakcije -tve -- ž kem. začetna stopnja verižne reakcije, pri kateri nastane aktivni vmesni produkt, ki nastopa kot reaktant v naslednji stopnji **S**: iniciacija

spunbonding postópek -- -pka [spánbán-din] m tekst. postopek za izdelovanje eno- ali večplastne ekstrudirane koprene s polaganjem, medsebojnim prepletanjem in zazankanjem množice brezkončnih filamentov na sitastem transporterju

spustitveni tók reléja -ega -a -- m elektr. električni tok, pri katerem rele razklene kontakte **PRIM.:** pritézni tók reléja

spúščanje pravokótnice -a -- s geod. določanje presečišča daljice in pravokotnice do dane točke pri ortogonalni izmeri ali zakoličenju

srájčka -e ž fiz. tankostenska cev iz cirkonijeve zlitine zircaloy, sestavni del gorivne palice, v katero so neprodušno zaprte tablete jedrskega goriva in ki onemogoča, da bi plinasti cepitveni produkti uhajali iz jedrskega reaktorja

srcé -á s gozd. stržen debla

srebrênje -a s kem. teh. prekrivanje predmetov s tanko prevleko srebra za polepšanje njihovega videza, izdelavo zrcal

srebrna brónsa -e -e ž kem. teh. bronsa na podlagi aluminija, ki ima srebrn sijaj **S**: alumínijeva brónsa

srebró -á s kem. element bakrove skupine periodnega sistema, srebrnobela, zelo tanljiva plemenita kovina z najvišjo električno in toplotno prevodnostjo od vseh elementov, uporablja se pri proizvodnji fotočlenov, v elektroniki, za električne kontakte, zrcala, katalizatorje, v galvanotehniki, simbol Ag

srébrov amalgám -ega -a m ☞ zóbní amalgám

srébrov cianíd -ega -a m kem. srebrova sol cianovodikove kisline, AgCN, bel, v vodi netopen prah, ki se uporablja za galvansko srebrojenje

srébrov fulminát -ega -a m kem. srebrova sol fulminske kisline, AgCNO, zelo eksplozivna snov

srébrov kloríd -ega -a m kem. srebrova sol klorovodikove kisline, AgCl, bela, v vodi netopna snov, ki na svetlobi razpada na srebro in klor in potemni, uporablja se za proizvodnjo filmov in papirjev, občutljivih za svetlobo

srébrov sijájnik -ega -a m met. ☞ argentít

srébrov svíнец -ega -nca m met. svinec, v katerem je raztopljeno srebro, pridobljen pri taljenju svinčevih rud, ki vsebujejo srebro

sredínska dèska -e -e ž les. deska, ki vsebuje stržen, izrezana iz sredine prečnega prereza debla **S**: jédrovna dèska

središče simetríje -a -- s fiz. točka v središču kristala, skozi katero se dobi zrcalna slika vsake ploskve kristala

središčni kót lóka -ega -a -- m grad. kot med krakoma, ki povezujeta začetek in konec loka s središčem

središčno gnézdó -ega -a s stroj. stožčasta izvrtina na končini valjastega obdelovanca za njegovo središčno vpetje med konice na obdelovalnem stroju, npr. na konjičku stružnice ali frezalnega stroja

srédnja frekvénca -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 300–3000 kHz **K**: SF

srédnja léga -e -e ž grad., les. strešna lega med kapno lego in slemensko lego, navadno pokončnega pravokotnega prereza, ki je podprta s sohami in povezana z ročicami, leži na zidanih, betonskih ali lesenih stebrih ali nosilnih prečnih zidovih na razmikih 3–5 m in povezuje na njej pritrjene škarnike **S**: vmésna légá

srédnja napétost -e -i ž **1.** meh. srednja vrednost amplitude časovno spreminjajoče se napetosti **2.** elektr. vsak od napetostnih nivojev med nizko električno napetostjo in visoko električno napetostjo **K**: SN

srédnja vózna hitróst -e -e -i ž prom. ☞ povpréčna hitróst

srédnja Zémjlina órbita -e -e -e ž astr. orbita 2000–35 786 km nad Zemljo, po kateri krožijo sateliti za navigacijo, npr. globalnega navigacijskega satelitskega sistema **K**: MEO

srédnjefrekvénčna indukcijska péč -e -e péčí ž elektr., met. indukcijska peč, ki dela pri frekvencah 1–20 kHz in ima talilno zmogljivost za šarže do 150 kg jekla ali do 75 kg aluminija

srédnjenapétostno omréžje -ega -a **s** elektr. elektroenergetsko omrežje z izmeničnimi napetostmi med 1 kV in 35 kV

srédnjeogljíčno jéklo -ega -a **s** met. jeklo, ki vsebuje masni delež ogljika 0,3–0,6 %

srédnjetemperatúrno popúščanje -ega -a **s** met. popuščanje pri 350–450 °C, pri katerem se začne pojavljati premena železovega karbida v cementit, znižata se trdota in trdnost jekla in povišata njegova preoblikovalnost in žilavost, uporablja se npr. za vzmetna jekla

srédnje téžka brána -- -e -e ž agroteh. brana s ploščinsko maso 20–35 kg/m²

srédnje téžka montažna grádnja -e -e -e ž grad. montažna gradnja, pri kateri imajo posamezni montažni gradbeni elementi maso 1000–5000 kg

srédnjica -e ž mat. premica, ki razpolavlja lik ali vse prereze telesa, ki jih vsebuje

srédnji vákuum -ega -a **m** prostor s tlakom v območju 10⁻¹–3 kPa

sréh -a **m** stroj. oster rob na obdelovancu po obdelavi z odrezovanjem **S**: ígla (2)

srék -a **m** fiz. tok fluida proti mestu z nižjim lokalnim tlakom

srépasta brána -e -e ž agroteh. priključna trodelna brana, ki ima na vsakem delu po 15 močnih štirioglatih zob, razporejenih v obliki črke S, za lažje ali srednje težko predsetveno branjanje

stabilizácija -e ž **1.** uravnavanje stalne vrednosti kake veličine, npr. električnega toka, ki bi se spreminjala zaradi zunanjih vplivov **2.** grad. utrditev ali okrepitev, npr. hribine, zemljine **3.** grad., stroj. vzpostavitev ravnotežja in povečanje stabilnosti konstrukcije, temeljnih tal ali pobočja z mehanskimi ali kemičnimi ukrepi

stabilizácija avsteníta -e -- ž met. povečanje stabilnosti avstenita, da se pri martenzitni transformaciji prekine ohlajevanje pred temperaturo končane transformacije in se nadaljuje čez določen čas, pri čemer se transformacija nadaljuje šele po določeni podhladitvi

stabilizácijski tók -ega -a **m** elektr. kombinacija vhodnega in izhodnega električnega toka pri diferenčnem releju, ki stabilizirata delovanje releja

stabilizátor -ja **m** **1.** naprava, ki vzdržuje kako veličino pri stalni vrednosti **2.** naprava za uravnavanje stabilnosti telesa pri gibanju v prostoru, npr. ladje, letala, rakete **PRIM.**: žirostabilizátor

stabilizátor napétosti -ja -- **m** elektr. ☞ napéto-stni stabilizátor

stabilizirana napétost -e -i ž elektr. napetost na izhodnih priključnih točkah stabiliziranega napajalnika, ki se znotraj toleranc ne spreminja ne glede na obremenitev v teh točkah

stabilizirana točka -e -e ž geod. točka na zemeljskem površju, označena s trajno oznako

stabilizirana zaščita -e -e ž elektr. diferenčna zaščita, ki z dvema tokovnikoma rešuje njuni neenaki karakteristiki in občasno zasičenost posameznega tokovnika s stabilizacijskim

stabilizirana zemljina

tokom v obliki aritmetične ali geometrijske vsote njunih tokov, kar bistveno poveča zanesljivost njenega delovanja

stabilizirana zemljina -e -e ž grad. dobro kompaktirana mešanica prvotne zemljine, cementa in vode, s katero se zaščiti brežina, npr. pri gradnji cest

stabilizirani relé -ega -êja m elektr. diferenčni rele, ki deluje na razliko tokov, stabilizira njihov odziv, npr. vsoto obeh tokov

stabilizirano napajanje -ega -a s elektr. napajanje, pri katerem se dovajanje električne energije ne spreminja

stabilna lega -e -e ž lega, v katero se telo samo vrne po prenehanju zunanjega vpliva

stabilno ravnotéžje -ega -a s meh. ravnotežje telesa, v katerem ima to najmanjšo potencialno energijo, zaradi česar se po odmiku iz ravnotežne lege spet vrne vanjo

stabilno stánje -ega -a s ravnotežje sistema, v katero se sistem vrne po tem, ko nanj preneha delovati motnja

stabilno stánje konstrukcije -ega -a -- s grad. stanje konstrukcije, ko se pri majhnih premikih pojavijo tako majhna odstopanja od ravnotežne lege, da se pri ustavitvi premikanja konstrukcija povrne v prvotno stanje

stabilnost grádbenega eleménta -i -- -- ž 1. grad. sposobnost gradbenega elementa, da pri dani obremenitvi ne pride do uklona ali izbočenja 2. sposobnost gradbenega elementa, da pri dani obremenitvi ohrani prvotno lego in ravnotežje

stacionárna akumulátorska bateríja -e -e -e ž elektr. akumulatorska baterija za stalno postavitve na določenem mestu **Sp:** stacionárni akumulátor

stacionárna difúzija -e -e ž fiz., kem. difuzija, pri kateri se difuzijski tok s časom ne spreminja

stacionárna fáza -e -e ž kem. trden adsorbent ali težko hlapna tekočina na trdnem nosilcu v kromatografski koloni pri kromatografiji, čez

katerega se vodi mobilna faza, npr. preiskovani plin, tekočina

stacionárna tóčka -e -e ž 1. mat. točka, v kateri je prvi odvod ali v kateri so vsi prvi parcialni odvodi funkcije enaki nič 2. meh. točka ravnovesja v polju potencialnih sil

stacionárni akumulátor -ega -ja m elektr. ↻ stacionárna akumulátorska bateríja

stacionárni pojáv -ega -áva m fiz. pojav, katerega parametri se s časom ne spreminjajo, npr. stacionarni toplotni tok

stacionárno lézenje -ega -a s met. druga stopnja lezenja, ko postane hitrost deformacije skoraj konstantna zaradi ravnotežja med preoblikovalnim utrjevanjem in mehčanjem materiala zaradi segrevanja **S:** sekundárno lézenje

stacionárno stánje -ega -a s stanje fizikalnega sistema, v katerem se ustrezni parametri ne spreminjajo s časom **S:** ustaljeno stánje

stacionáza -e ž grad. lokalni koordinatni sistem za popis linijskih objektov, ki ima izhodišče na začetku in konec na zaključku objekta, npr. pri cestah, železnicah, cevovodih

stalilni tók varoválke -ega -a -- m elektr. električni tok, pri katerem se stali zaščitni element varovalke in s tem prekine električni tokokrog

stalítev -tve ž pretvorba snovi iz trdnega v tekoče agregatno stanje s segrevanjem nad tališče

staljívi modél -ega -a m met. model ulitka, npr. iz voska, ki se po formanju s segrevanjem odstrani iz forme, da ostane v njej livna votlina kot negativna oblika ulitka

stálna lúč -e luč ž signalna luč, ki neprekinjeno oddaja svetlobo v vse smeri s stalno svetilnostjo in barvo

stándard -a m 1. dokument, ki določa pravila za dejavnosti ali njihove rezultate, pomembne za občo rabo in doseganje urejenosti na danem področju, in ga pripravi in sprejme pooblaščen organ **Sp:** industrijska nóрма, téhnična

nórma **2.** kem. s predpisom določena vrednost, ki se uporablja za definiranje, izvedbo ene ali več vrednosti veličine kot referenca, npr. standardna temperatura, standardna koncentracija **PRIM.:** primárni stándard

stándard ISO -a -- [íso] m mednarodni standard, izdelan za vsa področja, razen za elektrotehniko in elektroniko, npr. mednarodni standard veličin in enot ISO 80000

standardizácija -e ž proces uvajanja in razvoja tehničnih standardov na podlagi konsenza različnih strani, npr. podjetij, uporabnikov, interesnih skupin, organizacij za standardizacijo in predstavnikov vlad

stándardna deviácija -e -e ž mat. mera za razpršenost naključne spremenljivke, kvadratni koren povprečne vrednosti kvadratov razlik med opazovanimi vrednostmi spremenljivk in njihovo povprečno vrednostjo **S:** stándardni odklòn **Sp:** stándardni odmík **PRIM.:** variánca

stándardna konsisténca cemênta -e -e -- ž grad. konsistenca cementa, pri kateri se valj v Vicatovem aparatu s premerom 10 mm posede v vzorec tako, da se zaustavi na višini 5–7 mm nad stekleno ploščico

stándardna méra -e -e ž stroj. značilna imenska mera, izbrana iz nabora standardnih števil

stándardna obtežba -e -e ž s standardi in predpisi določena obtežba po vrsti, načinu delovanja in vrednosti, npr. statična obtežba, dinamična obtežba

stándardna raztopína -e -e ž kem. raztopina s točno določeno koncentracijo, ki se uporablja v volumetriji

stándardna reakcijska Gibbsova energíja -e -e -e [gíbsova] ž met. Gibbsova energija za določeno kemijsko reakcijo, npr. za oksidacijo kovine, simbol ΔG° , merska enota joule na mol

stándardna števíla -ih -íl s mn. stroj. zaokrožene vrednosti členov geometrijskega zaporedja, ki razdeli interval 1–10 na pet, deset, dvajset, štiri-deset, izjemoma osemdeset vrednosti tako, da

se sosednji vrednosti razlikujeta vedno za enak faktor, uporabljajo se za razvrščanje vrednosti, npr. premerov, dolžin, prostornin, električnih uporov, različnih industrijskih izdelkov

stándardna vodíkova elektróda -e -e -e ž kem. polčlen $\text{Pt}|\text{H}_2(\text{g})\text{H}^+(\text{aq})$, sestavljen iz platinske ploščice, prevlečene z gobasto platino, kot kontaktne elektrode v raztopini vodikovih ionov s koncentracijo 1 mol dm^{-3} , ki jo obliva tok plinastega vodika pri standardnem tlaku 101,3 kPa in ima po dogovoru potencial 0,00 mV **PRIM.:** kalomélska elektróda

stándardni čas -ega časa m čas, ki se uporablja na določenem geografskem območju in je z zamikom celega števila ur sinhroniziran s koordiniranim univerzalnim časom tako, da se približno ujame s povprečnim sončnim časom

stándardni člen -ega -a m elektr., kem. primarni elektrokemijski člen z natančno določenim potencialom pri določeni temperaturi, ki se uporablja kot napetostni standard **Sp:** normálni člen

stándardni elektródni potenciál -ega -ega -a m kem. elektrodni potencial standardnega polčlena **PRIM.:** stándardni oksidacijski potenciál

stándardni formát -ega -a m list papirja ali kartona z obliko in velikostjo po standardu ISO in razmerjem med širino in višino $1 : \sqrt{2}$, označen glede na velikost s črkami A, B oziroma C in s pripadajočimi številskami od 0 do 10

stándardni modél osnóvnih délcev -ega -a --- m fiz. teorija v fiziki osnovnih delcev, ki opisuje dinamiko subatomske delcev na osnovi delovanja treh osnovnih interakcij **S:** teoríja osnóvnih délcev

stándardni navòj -ega -ója m stroj. normalni metrski navoj po standardu ISO **PRIM.:** cólski navòj

stándardni odklòn -ega -óna m mat. mera za razpršenost naključne spremenljivke, kvadratni koren povprečne vrednosti kvadratov razlik med opazovanimi vrednostmi spremenljivk in njihovo povprečno vrednostjo **S:** stándardna deviácija **Sp:** stándardni odmík **PRIM.:** variánca

stándardni odmík -ega -a m mat. ➔ stándardna deviacija

stándardni oksidacíjski potenciál -ega -ega -a m kem. potencial, ki ga ima standardni polčlen, v katerem poteka oksidacija, glede na standardno vodikovo elektrodo **PRIM.**: oksidacíjski potenciál, stándardni elektródni potenciál

stándardni pogóji -ih -ev m mn. **1.** kem. standardna temperatura in tlak za račune z veličinami v kemiji, in sicer $T = 273,15 \text{ K } (0^\circ \text{C})$, $p = 100 \text{ kPa}$ **2.** fiz. standardna temperatura in tlak za račune z veličinami v fiziki, in sicer $T = 273,15 \text{ K } (0^\circ \text{C})$, $p = 101\,325 \text{ Pa}$ **3.** s standardom predpisani pogoji, npr. za preskušanje, varnost pri delu

stándardni pogréšek -ega -ška m sistematično odstopanje izmerjenih vrednosti od resničnih vrednosti

stándardni pôlčlén -ega -a m elektr., kem. polčlen, v katerem ima raztopina ionov ob elektrodi aktivnost 1 mol dm^{-3} in temperaturo 25°C

stándardni pospéšek prôstega páda -ega -ška -- -- m fiz. pospešek prostega pada, ki ima po definiciji na Zemlji vrednost $9,806\,65 \text{ m/s}^2$, simbol g **PRIM.**: gravitacíjski pospéšek

stándardni redukčíjski potenciál -ega -ega -a m kem. potencial, ki ga ima standardni polčlen, v katerem poteka redukcija, glede na standardno vodikovo elektrodo **PRIM.**: redukčíjski potenciál, stándardni elektródni potenciál

stándardni tlák -ega -a m dogovorjena vrednost tlaka, npr. 100 kPa **Sp.**: normálni tlák

stándardno ozóbjé -ega -a s stroj. evolventno ozobje zobnika ali zobate letve s standardnim modulom ozobja

stándardno stánje -ega -a s stanje pri dogovorjenih razmerah, ki je podlaga za primerjanje z dejanskimi razmerami

stánje fluída -a -- s stroj. stanje, opisano z enačbo, ki povezuje tlak, temperaturo in specifično prostornino

stánje téhnike -a -- s dosežena stopnja razvoja tehnične zmogljivosti proizvodov, procesov

in storitev, ki temelji na dognanjih znanosti in izkušnjah

Stántonovo števílo -ega -a s fiz. količnik toplotnega toka pri prestopu in toplotnega toka pri konvekciji, simbol St

stáranje -a s **1.** časovno odvisne nepovratne spremembe lastnosti snovi ali materiala **2.** met. počasno izločanje topljenca iz prenasíčne trdne raztopine, ko nastali izločki utrjujejo kovinski material **PRIM.**: izločeválno utrjevanje

Starkov efékt -ega -a [štárkov] m fiz. pojav, pri katerem se spektralne črte atomov premaknejo in razcepijo, če so atomi v električnem polju

stárterski akumulátor -ega -ja m elektr. akumulatorska baterija, ki lahko oddaja kratkotrajne močne tokovne sunke v avtomobilski zaganjalnik za zagon motorja z notranjim zgozrevanjem

státíčna dolóčenost -e -i ž meh. pogoj, da so v statiki prostorskih konstrukcij vsote sil, ki delujejo na konstrukcijo v smeri osi x , osi y in osi z , in vsote momentov v smereh osi x , osi y in osi z enake nič, za vsak pogoj se lahko zapiše matematična enačba

státíčna eléktrika -e -e ž elektr. pojavi, ki nastajajo zaradi mirujočih električnih nabojev

státíčna nêdolóčenost -e -i ž meh. stanje, ko pogoj za statično določenost nosilca, nosilne konstrukcije ne zadošča in je pri izračunu podpornih sil treba upoštevati še elastičnost nosilca ali konstrukcije

státíčna obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev, ki se s časom ne spreminja

státíčna obtéžba -e -e ž grad. obtežba, ki se s časom ne spreminja

státíčna razpetína -e -e ž grad. računska vodoravna razdalja, merjena v osi med podporama, ali razdalja, ki je pri širokih podporah povečana za 5%

státíčna rekristalizácija -e -e ž met. rekristalizacija, pri kateri potekata nastajanje kristalizacijskih kali in rast novih kristalnih zrn pri

dodatni toplotni obdelavi po končanem preoblikovanju

státíčna síla trênja -e -e -- ž fiz. síla lepenja, tik preden začne telo drseti, simbol F_s , merska enota newton **S**: státíčno trênje

státíčna stabiálnost -e -i ž **1.** meh. stanje elementa, v katerem se ohranja ravnotežje do pojava mejnih obremenitev **2.** elektr. območje obremenitev, kjer kolesni kot generatorja ne preseže 90°

státíčna trdnost -e -i ž met., stroj. napetostno in deformacijsko stanje v materialu ali konstrukciji, ko to ostane zaradi zunanjih ali notranjih vplivov v mejah dopustnih napetosti in deformacij

státíčni fáktor trênja -ega -ja -- m meh. količnik največje sile trenja in pravokotne komponente sile dotika med mirujočima telesoma, simbol μ_s **S**: fáktor lepênja **PRIM.:** dinámični fáktor trênja

státíčni fluídični elemènt -ega -ega -ênta m stroj. fluídični element z gibljivimi deli v obliki membrane, kroglice ali batnega drsnika

státíčni modél konstrúkcije -ega -a -- m grad. model konstrukcije, prikazan z geometrijo, lastnostmi materiala in obtežbo nanjo, ki se uporabi pri analizi njene nosilnosti in deformabilnosti zaradi statíčnih vplivov

státíčni momènt plóskve -ega -ênta -- m meh. integral zmnožkov ploščin elementarnih ploskev in oddaljenosti njihovih težišč od izbrane osi

státíčni relé -ega -êja m elektr. ➡ elektrónski relé

státíčni tesnílni spòj -ega -ega spòja m stroj. spoj dveh mirujočih strojnih elementov, med katerima je tesnilka ali mašilo

státíčni tórni fáktor -ega -ega -ja m stroj. ➡ státíčni fáktor trênja

státíčni váljar -ega -ja m grad. gradbeni valjar, ki pri valjanju zbija zemljino z lastno težo

státíčni vzgòn -ega vzgóna m fiz. síla, ki deluje na mirujoče plavajoče ali potopljeno telo, nasprotna teži izpodrinjenega fluida **PRIM.:** dinámični vzgòn

státíčno magnétno pólje -ega -ega -a s fiz. magnetno polje, ki se s časom ne spreminja, npr. magnetno polje trajnega magneta

státíčno trênje -ega -a s fiz. síla lepenja, tik preden začne telo drseti, simbol F_s , merska enota newton **S**: státíčna síla trênja

státika -e ž **1.** področje mehanike, ki obravnava stalne vplive na konstrukcije in notranje statíčne veličine, napetosti ter deformacije zaradi njih **PRIM.:** dinámika (2) **2.** elektr. razmerje med relativno spremembo frekvence in relativno spremembo moči elektroenergetskega sistema

statístična mehánika -e -e ž področje mehanike, ki s statistíčnimi metodami obravnava sisteme z zelo velikim številom atomov, molekul ali osnovnih delcev, za katere veljajo osnovni zakoni klasične ali kvantne mehanike

statístično múltipleksiranje -ega -a s telekom. souporaba komunikacijskih povezav, pri kateri se komunikacijski kanal glede na trenutne prometne zahteve razdeli na več kanalov, ki se nato dodeljujejo posameznim podatkovnim tokom

statístika -e ž področje matematike, ki obravnava zbiranje, analizo in interpretacijo velikih množic podatkov

statív -a m prenosno trinožno stojalo z glavo za pritrditev geodetskega inštrumenta, npr. teodolita, teleskopa, fotografskega aparata, za ohranjanje njihove stabilnosti

státor -ja m elektr., stroj. mirujoči del rotacijskega stroja **PRIM.:** rótor (1)

státve -tev ž mn. **1.** tekst. ročna priprava za tkanje **2.** tekst. tkalski stroj za izdelavo tkanin

státve za frotír státev -- -- ž mn. tekst. státev z najmanj dvema osnovnima valjema in z gibanjem bila pri pribijanju votka, ki omogoča tvorbo zank iz zanáčne osnove

státve z ênostránskim vnašálom státev -- -- -- ž mn. tekst. státev, pri katerih se votek vnaša z ene strani z vnašálom, ki ga kljukasto grabilo pri povratku potegne tudi v nasprotno smer

státve z obójestránskim vnašálom státév

-- -- ž tekst. státve, ki imajo na vsaki strani vnašalo, ki votek prenese do sredine, kjer ga prevzame vnašalo z druge strani statev

Staufferjeva mazálka -e -e [štáufərjeva] ž stroj. mazalka za občasno ročno mazanje z mastjo

stávba -e ž grad. objekt z enim ali več prostori, v katere človek lahko vstopi in so namenjeni prebivanju ali opravljanju dejavnosti

stavbárski mármor -ega -ja m grad. trden, pisan apnenec ali druga sedimentna kamnina, ki se dobro zgleda in polira do sijaja, npr. hotaveljski marmor, uporablja se za obloge tal in sten, okenske police, stebre, stopnice, stopniščne ograje

stávbnoključávníčarska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se kovinski elementi in konstrukcije iz jekla, aluminija, bakra, medí izdelujejo v delavnici in montirajo na objektu, npr. kovinska okna, vrata, ograje, ogrođja

stávbnomizárska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se izdelujejo in montirajo lesena ali plastična okna in vrata na stavbi, lesene obloge, stopnišča, ograje

stávbnó razálo -ega -a s grad. ☞ cévna vódna téhtnica

stávek -vka m 1. več primerkov istovrstnih predmetov, razvrščenih po velikosti, npr. stavek viličastih ključev, stavek svedrov, stavek zobnikov PRIM.: družína, garnitúra 2. graf. del tiskovne forme za tiskanje besedila

stearát -a m 1. kem. sol stearinske kisline, npr. natrijev stearat, ki je sestavina mila 2. kem. ester stearinske kisline, npr. metil stearat

stearínska kislína -e -e ž kem. oktadekanojska kislina, $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{16}\text{COOH}$, bela voskasta snov, ki se uporablja za proizvodnjo mil, detergentov, šamponov, sestavin za industrijska maziva, npr. litijevega stearata

stebèr -brà m 1. grad. pokončni element, ki podpira ali nosi, npr. most, streho ali nadzemni vod 2. stroj. pokončni element ogrođja stroja, npr. stiskalnice, skobeljnega stroja

3. elektr. pokončni del transformatorskega jedra, ki ga z drugimi stebri jedra povezujeta jarma

stebèr nadzémnega vóda -brà -- -- m elektr. jeklen, betonski ali lesen steber s konzolami ali prečkami z električnimi izolatorji, ki nosijo nadzemne električne vodnike Sp: daljnóvódni stebèr PRIM.: dróg (1), jámbor (4)

stèblo -a s stroj. rastlinskemu steblu podoben del strojnega elementa

stebričasta galeríja -e -e ž grad. galerija, pri kateri je s stebriči pri zasnovi njene konstrukcije poudarjena navpična smer monumentalne zgradbe

stebričasti kristál -ega -a m met. podolgovat kristal, pravokoten na strjevalno fronto, ki se pojavlja pri strjevanju ingotov, blokov, blumov S: transkristál

stebrišče -a s grad. več stebrov v vrsti, arhitektonski element, ki daje prostoru poseben, monumentalen videz

stèbrska pregráda -e -e ž grad. razčlenjena pregrada vodotoka iz gorvodnega vodotesnega dela, ki je na dolvodni strani podprt z vrsto stebrov

stečičše -a s grad. element strehe, točka, kjer se stika dvoje, troje ali tudi več strešin ali presečišč posameznih robov, npr. slemena, grebena in globeli

Stefan-Boltzmannova konstánta -e -e [štéfan bólcmánova] ž fiz. konstanta, ki v Stefanovem zakonu povezuje svetlost črnega telesa s četrto potenco njegove temperature, simbol σ , $\sigma = 5,670\,374 \dots \cdot 10^{-8} \text{ W m}^{-2} \text{ K}^{-4}$ Sp: Stefanova konstánta

Stefanova konstánta -e -e [štéfanova] ž fiz. ☞ Stefan-Boltzmannova konstánta

Stefanovo števílo -ega -a [štéfanovo] s kem. teh. značilno število v kemijski termodinamiki, ki je količnik senzibilne in latentne toplote, simbol *Sté*

Stefanov zákon -ega zákóna [štéfanov] m fiz. zakon, po katerem vsaka površina črnega telesa

seva elektromagnetno energijo, katere gostota toka je sorazmerna s četrto potenco temperature telesa

stehiométrična spojína -e -e ž kem. spojina, pri kateri je razmerje med atomi, ki jo tvorijo, točno določeno

stehiometrija -e ž področje kemije, ki obravnava količinska razmerja med reaktanti pred kemijsko reakcijo in produkti po njej

stehiometrijska enáčba -e -e ž kem. kemijska enáčba s stehiometrijskimi koeficienti ob simbolih in formulah, ki ustrezajo absolutnim vrednostim stehiometrijskih števil **S**: urejena enáčba **PRIM.**: enáčba reakcije, nēurejena enáčba

stehiometrijsko število -ega -a s kem. število edink posameznih reaktantov in produktov v urejeni kemijski enáčbi

stekališče -a s mat. točka, v katere poljubno majhni okolici je neskončno mnogo elementov dane množice ali danega zaporedja

steklárska déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se vstavljajo steklene plošče in profilirano steklo v stavbnomizarske in druge izdelke, izdelujejo steklene stene, vrata, vitraji

steklárska pípa -e -e ž jeklena cev z lesenim držajem in ustnikom za oblikovanje stekla s pihanjem

steklárski diamánt -ega -a m ročno orodje za rezanje stekla z vdelenim industrijskim diamantom ali snovjo, po trdoti primerljivo z njim

stekléna elektróda -e -e ž kem. polčlen z membrano v obliki bučke iz posebnega stekla, v kateri je raztopina kalijevega klorida s koncentracijo, navadno 0,1 mol/l, in notranja elektroda srebro-srebrov klorid, uporablja se za merjenje pH s pH-metrom kot indikatorska elektroda namesto vodikove elektrode

stekléna oblóga -e -e ž grad. dekorativna obloga zidu, stropa ali tal iz steklenih plošč

stekléna vólna -e -e ž mineralna volna iz steklenih vlaken, ki so izdelana iz taline

kremenovega peska in recikliranega stekla in razvlaknjena z rotacijskim krožnikom ali vpihavanjem močnega curka zraka, dober toplotni in zvočni izolator, dobra protipožarna zaščita

steklíšče -a s kem., met. temperatura, pri kateri se pri ohlajanju taline amorfné snovi njena viskoznost toliko poveča, da se atomi ne morejo več premikati in material lahko prenaša strižné napetosti

steklo -a s kem. teh. anorganski material, ki preide iz taline v trdno snov, ne da bi kristaliziral

steklokerámika -e ž kem. teh. keramika na podlogi stekla, ki po strditvi kristalizira

steklopiháštvo -a s kem. teh. ročno izdelovanje votlih steklenih izdelkov in laboratorijskih aparatov z vročim preoblikovanjem steklenih cevi s pihanjem **PRIM.**: píhanje stékla

stékloplástika -e ž kem. teh. s steklenimi vlakni okrepljen polimerni material, npr. poliesterska smola, za izdelavo športnih plovil, letal **Sp**: fibergláš

stelárna astrofizika -e -e ž področje astrofizike, ki obravnava fizikalno zgradbo, lastnosti in razvoj zvezd **S**: fizika zvézd

STÉM STEM-a in -- m (ang. scanning transmission electron microscope) **krat. fiz.** ➡ vrstíčni transmišijski elektrónski mikroskóp

sténa -e ž **1.** grad. navpična, ravna ploskovna konstrukcija, nosilna predvsem v svoji ravnini, za omejevanje prostorov v stavbi **2.** kem. polprepustna ločilna pregrada med prostoroma, npr. v elektrolizni celici **PRIM.**: pôlprepústna sténa **3.** grad. navpična meja izkopa pri pridobivanju mineralnih gradiv, npr. v gramoznicah ali kamnolomih **4.** stroj. del konstrukcije posode, rezervoarja, ohišja, ki omejuje prostornino in zagotavlja njeno nosilnost in tesnost

sténj -a m **1.** tekst. linijska tekstilna tvorba, sestavljena iz množice vzdolžno usmerjenih, vzporejenih in izravnanih vlaken, ki se učvrsti z vitjem **S**: prèdprèja **2.** bombažni trak ali vrvica za sveče, petrolejke

sténski menjálnik -ega -a m grad. prečni tram na prekinjeni sohi pred odprtino ali za njo v leseni predalčni steni, povezan s sosednjima sohama s čepom ali nagnjenim ulegom

sténski omét -ega -éta m grad. omet iz grobe ali fine malte, ki se nanese v eni ali več plasteh na notranjo površino v prostoru ali na fasadno površino stavbe

sténski opáž -ega -a m zaključna plast stenske obloge, npr. iz lesa

steradián -a m mat. prostorski kot, ki pripada krogelni kapici s površino 1 na enotski krogli, izpeljana merska enota mednarodnega sistema enot za prostorski kot, simbol sr

stêreogramofón -a m gramofon, ki pri predvajanju omogoča ustvarjanje prostorskega vtisa posnetega zvoka

stêreoizomerija -e ž kem. izomerija, pri kateri imata izomera različno prostorsko razporeditev atomov in atomskih skupin

stêreokemija -e ž področje kemije, ki obravnava prostorsko razporeditev atomov ali atomskih skupin v molekulah in njen vpliv na kemijske lastnosti

stêreolitografija -e ž 1. stroj. aditivni izdelovalni postopek, pri katerem se z laserskim žarkom lokalno osvetljuje površina svetlobno občutljive umetne smole, ki se na mestu osvetlitve strdi 2. graf. litografija, pri kateri se na kamnito ploščo nanaša prah svetlobno občutljive umetne smole v zaporednih tankih plasteh, ki se osvetljujejo z računalniško programiranim vodenjem laserskega snopa po trajektoriji, določeni s trirazsežnim modelom predmeta

stêreologija -e ž fiz., met. metoda za razlaganje prostorske notranje zgradbe materialov iz ravninskih prereзов skozi, s katero se dobijo informacije o materialih z meritvami na ravninskih obrusih

stêreometrija -e ž področje matematike, ki obravnava računanje površine in prostornine teles, tudi dolžin daljic in velikosti kotov v danem telesu PRIM.: geometrija

stêreopolimêr -a m kem. polimer iz enakih monomernih enot, a različnih prostorskih ureditev, npr. polipropilen $-(CH_2-CHCH_3)_n-$ obstaja v treh stereoizomernih različicah, in sicer kot izotaktični, sindiotaktični in ataktični polipropilen, ki se v lastnostih, urejenosti makromolekul in stopnji kristaliničnosti razlikujejo med seboj

stereoskop -a m instrument z dvema okularjema, ki združi sliki, ki ju vidi posamezno oko, v eno sliko, ki daje vtis prostorske globine

stêreoskopska báza -e -e ž razdalja med objektivoma pri snemanju ali vrednotenju stereoskopskih posnetkov S: optična báza

stêza za prednapénjanje -e -e ž grad. podolgovata ploščad z opornikoma na koncih, med katera se vpne žica za prednapenjanje, nanjo se namesti kalup za betonski element in nato vanj vlije sveža betonska mešanica

stêzna lúč -e luči ž 1. niz talnih luči na letališki vzletno-pristajalni stezi ali tik ob njej, ki označuje del, namenjen za pristajanje ali vzletanje letala 2. niz talnih luči na pohodnih ploščadih ali cestah, ki označujejo površino za pešce ali motorni promet

stičišče -a s grad. točka na osi ceste ali železnice, v kateri se stikata dve krožnici, ki imata skupno tangento v tej točki, ali krožnica in prema

stična napétost -e -i ž elektr. ☞ kontaktna napétost (1)

stikalíšče -a s elektr. razdelilna postaja elektroenergetskega prenosnega omrežja, ki vsebuje stikalne naprave, zbiralke, merilne naprave, nima pa močnostnih transformatorjev in omogoča preklape vodov, oblikovanje omrežja in napajanje odjemalcev Sp: razklópna postája

stikálna célica -e -e ž elektr. ☞ stikálno pólje

stikálna dióda -e -e ž elektr. dioda s hitrim prehodom iz neprevodnega stanja v prevodno stanje in obratno, ki ima funkcijo stikanja Sp: preklópna dióda PRIM.: Schottkyjeva dióda

stikálna manipulácija -e -e ž elektr. preklapljanje stikala na elektroenergetskemvodu ali omrežju

stikálna napétost -e -i ž elektr. največja trenutna vrednost napetosti na sponkah varovalke ali stikalne naprave v trenutku delovanja

stikálna napráva -e -e ž elektr. stikalo ali sestav stikal skupaj s pripadajočo krmilno, merilno, zaščitno in regulacijsko opremo

stikálna opréma -e -e ž elektr. oprema za krmiljenje, zaščito in nadzorovanje stroja ali aparata

stikálna plóšča -e -e ž elektr. plošča s krmilnimi, stikalnimi, merilnimi, zaščitnimi, signalnimi elementi za daljinsko krmiljenje

stikálna postája -e -e ž elektr. razdelilna postaja brez transformatorja, ki s preklapljanjem vodov omogoča različna oblikovanja elektroenergetskega omrežja in napajanja odjemalcev
Sp: razklópna postája

stikálna prenapétost -e -i ž elektr. prehodna prenapetost, ki nastane pri določenem preklopu ali kratkem stiku na poljubnem mestu v elektroenergetskem sistemu

stikálna razpredélnica -e -e ž elektr. razpredelnica, ki kaže zaporedje delovanja stikalnih ali krmilnih naprav **S:** stikálna tabéla

stikálna tabéla -e -e ž elektr. razpredelnica, ki kaže zaporedje delovanja stikalnih ali krmilnih naprav **S:** stikálna razpredélnica

stikálna téhnika -e -e ž elektr. tehnika, ki za komutacijo električnih in fluidičnih tokokrogov uporablja elektromehanske stikalne elemente, naprave

stikálna zmogljívnost -e -i ž elektr., stroj. zmogljivost odklopnika, določena z električno napetostjo, nazivnim električnim tokom in s hitrostjo preklapljanja

stikální cíkel -ega -kla m elektr. zaporedje stikalnih manevrov iz enega položaja v želeni položaj in nazaj v prvotni položaj skozi vse vmesne položaje

stikálník -a m elektr. sestav več stikal za določen namen, npr. za krmiljenje, elektromehansko komutacijo

stikální manéver -ega -vra m 1. elektr. odpiranje ali zapiranje kontaktov stikala, releja ali kontaktnika 2. elektr. premik gibljivega kontakta ali gibljivih kontaktov na sosednji položaj 3. elektr. postopek spremembe, preureditve sheme elektroenergetskega omrežja, npr. preklop voda ali odjema od enih zbiralk na druge zbiralke

stikální napétostní udár -ega -ega -a m elektr. prehodni napetostni val ob napetostnem preskusu opreme s čelom 100–300 ms in trajanjem hrbta nekaj milisekund do polovične temenske vrednosti

stikální simból -ega -a m elektr. simbol v električni shemi za električno sestavino, ki kaže njeno funkcijo

stikálno pólje -ega -a s elektr. del sklopa stikalnega aparata ali naprave za stikanje, ki ga sestavljata glavni električni tokokrog in krmilni električni tokokrog **Sp:** stikálna célica

stikálno vézje -ega -a s elektr. električno ali elektronsko vezje, ki stika električne tokokroge **PRIM.:** preklópno vézje

stikálno zaporédje -ega -a s elektr. zaporedje določenih stikalnih manevrov v danih časovnih intervalih

stikálo -a s 1. elektr. mehanska, električna ali elektronska naprava, ki električni tokokrog sklene ali razklene 2. telekom. elektronska naprava, ki omogoča medsebojno povezovanje ali stikanje delov elektronskega komunikacijskega omrežja

stíkanje -a s elektr. povezovanje ali ločevanje električnih tokokrogov, delov elektroenergetskega ali elektronskega komunikacijskega omrežja **PRIM.:** komutácija (1)

stík na peró in utòr -a - - - - - m grad., les. stik sosednjih desk, ki imata v robu vrezan utor, v katerega se vstavi leseno pero

stík na vého -a - - - m grad., les. stik sosednjih desk, pri katerem ima ena deska utor in druga veho

stík pri betoníranju -a - - - m grad. stična površina med dvema zaporednima fazama betoniranja

stílb -a m merska enota v merskem sistemu CGS za svetlost, simbol sb, $1 \text{ sb} = 10^4 \text{ cd/m}^2$

stimulirana emisija -e -e ž fiz. emisija fotona pri prehodu atoma iz vzbujenega stanja v stanje z nižjo energijo, ki jo vzbudi vpadli foton, če ima enako energijo, kot je razlika energij obeh stanj, stimulirano emitirani foton pa ima enako energijo, smer in fazo kot vpadli foton

stirén -a m kem. fenilen, $\text{C}_6\text{H}_5\text{CH}=\text{CH}_2$, brezbarvna, oljnata, strupena tekočina s sladkobnim vonjem, surovina za proizvodnjo polistirena

Stirlingov krožni proces -ega -ega -a m stroj. termodinamični krožni proces z izotermnim dovodom in odvodom toplote in izohorno kompresijo in ekspanzijo delovne snovi
PRIM.: Carnotov krožni proces

stirofléks® -a m kem. teh. blagovna znamka kopolimera stirena in butadiena, uporablja se za izdelavo profilov, gibkih cevi, mehkih pen, folij za embaliranje živil

stirofléksni kondenzátor -ega -ja m elektr. plastični folijski kondenzator, v katerem je dielektrik folija iz stirofleksa

stiropór -a m kem. termoizolacijski, paropropustni gradbeni material z visoko tlačno trdnostjo, izdelan iz ekspaniranega polistirena, uporablja se pri gradnji stavb za izolacijske plasti od temeljev do fasadnih oblog, kot zaščita izdelkov pri embaliranju v industriji in storitvenih dejavnostih

stiskálnica -e ž stroj. stroj za stiskanje, preoblikovanje, odrezovanje, štancanje, globoki vlek

stiskálnica za brízganje -e --- ž stroj. stiskálnica za izdelavo kovinskih izdelkov z udarnim iztiskanjem

stiskálno lítje -ega -a s met. kombinacija litja in kovanja, pri kateri se staljena kovina vlije v predgret spodnji del dvodelnega utopa, med njenim strjevanjem, ko je še testasta, pa jo zgornji utop stiska, dokler se popolnoma ne strdi **S:** litje s stiskanjem

stískanje -a s **1.** stroj. tehnološki postopek preoblikovanja, s katerim se s silo, ki deluje na površino materiala, oblikuje izdelek

2. stroj. postopek, s katerim se poveča tlak fluida, npr. zraka, z zmanjšanjem prostornine ali dodajanjem fluida v posodo **S:** komprimiranje (1)
PRIM.: kompresija

stisljívost -i ž **1.** lastnost snovi, da se njena gostota spreminja s tlakom **2.** količnik relativne spremembe prostornine telesa ($\Delta V/V$) in spremembe tlaka (Δp), ki povzroči to spremembo, simbol κ , merska enota pascal na minus ena **S:** koeficiént stisljivosti

stisljívostni fáktor -ega -ja m fiz., kem. ☞ fáktor stisljivosti

stisljívost zemljíne -i -- ž grad. fizikalna lastnost zemljine, da se pri obremenitvi s tlačno silo posede, deformira, stisne zaradi iztisnitve vode in/ali zraka iz praznin med delci

stohástična spremenljívka -e -e ž mat. spremenljivka, ki z določeno verjetnostjo naključno zavzame katero od možnih vrednosti **S:** naključna spremenljivka

stohástični proces -ega -a m mat. družina naključnih spremenljivk, značilnih za naključne dogodke, s katero se modelirajo procesi, katerih zaporedja ni mogoče napovedati z vzročnimi povezavami med dogodki **S:** naključni proces
PRIM.: márkovska veríga

stojéča vóda -e -e ž voda v naravnem jezeru, ribniku, mlaki, močvirju, ki ima stalen ali občasen pritok ali odtok tekočih površinskih ali podzemnih voda

stojéče valováñje -ega -a s fiz. nihanje medija, pri katerem je amplituda nihanja na danem mestu neodvisna od časa, spreminja pa se s krajem, ima vozle in temena in se lahko predstavi kot interferenca valov, potujočih v nasprotnih smereh

stojéči pilót -ega -a m grad. jeklen, lesen, betonski pilot, navadno zabito do trde kamninske nosilne podlage, da prevladuje nosilnost na njegovi konici

stojína -e ž grad., stroj. pokončni del nosilca v obliki črke I, T, U ali Z **PRIM.:** pásnica

stojíšče -a s geod. točka na terenu, na katero se centrira navpična os geodetskega instrumenta

stôjka -e -ž rud. lesen, jeklen ali aluminijast opornik v rudniškem rovu ali odprtem jamskem prostoru

stôjna tóčka -e -e ž kem. teh., met. del ohlajevalne ali segrevalne krivulje, ko se v diagramu temperatura-čas temperatura vzorca ne spreminja, dokler ne poteče reakcija, pri kateri se toplota porablja ali sprošča, npr. strjevanje ali taljenje snovi **S**: zastôjna tóčka (1)

stokes -a [stóuks] **m** merska enota v merskem sistemu CGS za kinematično viskoznost, simbol St, $1 \text{ St} = 10^{-4} \text{ m}^2/\text{s}$

Stokesovi parámetri -ih -ov [stóuksovi] **m mn.** štirje parametri za opis polarizacijskih lastnosti svetlobe, ki opredelijo jakost svetlobe, delež polarizirane komponente in obliko elipse, po kateri se giblje vektor električnega polja v vpadni ravnini

stôlpasta stréha -e -e ž grad. streha piramidne ali stožčaste oblike z naklonom strešin navadno večjim od 60° , ki je nad kvadratno, poligonalno ali krožno tlorisno osnovo stavbe

stôlpčna matríka -e -e ž mat. matrika z dimenzijo $n \times 1$, sestavljena iz enega stolpca in n vrstic **PRIM.**: vrstična matríka

stôlpčni diagrámm -ega -a **m** mat. grafični prikaz porazdelitve številčnih podatkov s pravokotnimi stolpci, npr. statističnih podatkov **S**: histográmm **PRIM.**: króžni diagrámm (1, 2)

stôlpec -pca **m** mat. pokončen prostor v matriki, ki sega od vrha do dna matrike, v katerem so vpisani njeni elementi drug pod drugim

stôlpni žerjáv -ega -áva **m** grad., stroj. žerjav z visoko navpično palično konstrukcijo v obliki stolpa in vodoravno ročico, po kateri se giblje maček **Sp**: grádbeno dvigálo

Stoneyeva zapórnica -e -e [stóunijeva] ž grad. zapornica za velike odprtine, ki je v obeh za-porničnih utorih posredno podprta z nizom valjčkov **S**: kotálna zapórnica

stopáлка -e -ž **1.** stroj. del za nožni pogon naprave, npr. kolesa **S**: pedál **2.** stroj. vzvod za nožno aktiviranje sklopke, zavore ali pospeševanje vozila

stôpenjski atenuátor -ega -ja **m** elektr. atenuator s koračno, po stopnjah nastavljivimi vrednostmi slabljenja

stopínja -e -ž **1.** izpeljana merska enota za temperaturo v SI, npr. $^\circ\text{C}$ **2.** mat. dovoljena merska enota za ravninski kot zunaj SI, simbol $^\circ$, $1^\circ = \pi/180 \text{ rad}$ **Sp**: kótna stopínja

stopínja Célzija -e -ž izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za Celzijevo temperaturo, simbol $^\circ\text{C}$ **Sp**: Célzijeva stopínja

stopníčasta črta -e -e ž enakomerno in izmenoma levo ali desno pravokotno lomljena črta

stopníščna ráma -e -e ž grad. nosilni gradbeni element pri stopnicah med podestoma ali etažama, ki poševno povezuje nižji nivo z višjim, na katerem so nameščene stopnice

stopníščni avtomát -ega -a **m** elektromehaniška naprava s časovnim mehanizmom, ki po določenem času izključi osvetlitev stopnišča

stôpnja -e -ž **1.** obseg, mera pojava, lastnosti, npr. stopnja bazičnosti, stopnja disociacije **2.** del pojava, dogajanja glede na celoto pri izdelavi česa, npr. stopnja postopka, procesa **PRIM.**: fáza (1) **3.** stroj. agregatna enota črpalke, kompresorja, turbine, ki je sestavljena iz več stopenj, razporejenih po zaporedju tlačnih območij, npr. nizkotlačna stopnja, visokotlačna stopnja

stôpnja belíne -e -ž številčno izražen dosežen belilni učinek papirja, tekstila

stôpnja disociácie -e -ž kem. delež disociiranih molekul glede na celotno število molekul, simbol α **PRIM.**: disociácijska konštánta, elektrolítska disociácia, konštánta disociácie

stôpnja filtrácie -e -ž stroj. s standardom opredeljena nominalna ali absolutna velikost delcev nečistoče v mikrometrih, ki jih filter, filtrirni vložek še zadrži **PRIM.**: β -fáktor, filtra-cijsko razmérje, β -vrédnost

stôpnja izolácie -e -e ž elektr. niz določenih vzdržnih napetosti, ki opredeljujejo dielektrično trdnost izolacije

stôpnja polinóma -e -- ž mat. najvišja potenca, ki nastopa v kakem členu polinoma **S**: réd polinóma

stôpnja pripádnosti -e -- ž mat. parameter z vrednostjo med 0 in 1, določen s pripadnostno funkcijo, z njim se določi, s kolikšno težo dani element množice pripada tej množici, npr. pri vrednosti 1 pripada v celoti, pri 0,33 pa le tretjinsko

stôpnja zasičénja -e -- ž grad. količnik prostornine z vodo zapolnjenih por in prostornine vseh por v zemljini, simbol *S_r*

stôpnja záúpanja -e -- ž 1. merilo za zanesljivost rezultata 2. mat. verjetnost, da je prava vrednost statistično ocenjene veličine v vnaprej določenem intervalu za to veličino, pri pogoju, da velja ničelna hipoteza

storítev krátkih sporočil -tve --- ž telekom. standardizirani komunikacijski protokoli, ki mobilnikom omogočajo pošiljanje in sprejemanje besedilnih sporočil **K**: SMS

storítev stándardnih frekvénc in časóvnih signálov -tve --- ž telekom. radiokomunikacijska storitev za znanstvene, tehnične namene in splošno uporabo, ki zagotavlja oddajanje določenih frekvenc ali/in časovnih signalov, usklajenih s koordiniranim univerzalnim časom

storítev věčpredstávnostnih sporočil -tve --- ž telekom. storitev pošiljanja in sprejemanja kratkih govornih, zvočnih, glasbenih, slikovnih ali videosporočil z mobilniki **K**: mmS

stôžčasta sklópka -e -e ž stroj. torna sklopka, pri kateri sta stični površini stožčasti

stôžčasti drobílNIK -ega -a m stroj. ☞ stôžčni drobílNIK

stôžčasti króglični mlín -ega -ega -a m kem. teh., rud. kroglični mlin iz kratkega vrtečega se bobna, ki se podaljšuje v prisekani stožec, material za mletje vstopa v boben, v katerem so mlevna telesa večje krogle za grobo mletje, izstopa pa iz prisekanega stožca z drobnejšimi krogli za drobnejše mletje

stôžčasti mlín -ega -a m stroj. ☞ stôžčni mlín

stôžčasti ventíl -ega -a m stroj. ☞ stôžčni ventíl

stôžčasti zobník -ega -a m stroj. zobnik v obliki stožčastega telesa z ravnimi ali hipoidnimi zobmi, uporablja se za povezavo dveh gredi prenosnega mehanizma, ki se križata pod kotom, navadno 90°

stôžčevo razmérje -ega -a s razmerje med razliko med večjim in manjšim premerom priskekanega stožca in njegovo dolžino

stôžčni drobílNIK -ega -a m stroj. drobílNIK s stožcem, ki se ekscentrično vrti znotraj lijakastega plašča, uporablja se za primarno drobljenje od srednje trdih do najtrših, žilavih in krhkih materialov **Sp**: kónusni drobílNIK, stôžčasti drobílNIK

stôžčni mlín -ega -a m stroj. mlin za fino mletje drobnih trdnih delcev z narebrenim stožčastim trnom, ki se vrti v narebrenem stožčastem ohišju, uporablja se za mletje soli, kave **Sp**: kónusni mlín, stôžčasti mlín

stôžčni ventíl -ega -a m stroj. ventíl s stožcem, ki je zaporni element in hkrati lahko tudi krmilni element **Sp**: stôžčasti ventíl

stôžec -žca m mat. geometrijsko telo, ki ima krog za osnovno ploskev, njegov vrh in točke na krožnici povezujejo daljice **Sp**: kónus (1)

stóžnica -e ž mat. krivulja, ki nastane kot presečišče stožca z ravnino, npr. krožnica, elipsa, hiperbola ali parabola **PRIM.**: parabola

stránica -e ž 1. mat. daljica, ki omejuje ravninski lik 2. mat. stranska ploskev geometrijskega telesa

stránska dèska -e -e ž les. deska, izrezana iz desne ali leve polovice zunanega dela prečnega prereza debla

stránska lúč -e lučí ž prom. navigacijska luč na bokih plovila, ki v smeri plovbe sveti zeleno na desni strani in rdeče na levi strani plovila

stránske skupíne períódnega sistéma -ih -ín --- ž mn. kem. skupine, v katerih so navedeni elementi d-bloka, npr. skandijeva skupina, titanova skupina **PRIM.**: glávne skupine períódnega sistéma

stránski prelív -ega -a **m** grad. preliv, katerega krona je približno vzporedna s kanalom neposredno dolvodno od preliva

stránski prodúkt -ega -a **m** kem. produkt, ki nastane pri kemijski reakciji ali procesu poleg želenega glavnega produkta **PRIM.:** stránski proizvod

stránski proizvod -ega -óda **m** snov, ki nastane ali ostane ob glavnem proizvodu in je primerna za nadaljnjo predelavo ali uporabo **PRIM.:** stránski prodúkt

stránski rís -ega -a **m** 1. tehnična risba telesa pri pogledu od strani 2. mat. projekcija na ravnino, ki je pravokotna na narisno in tlorisno ravnino

stranskostični stròj -ega stròja **m** elektr. ➡ enosmérni generátor z vzporédnim vzbújanjem

strdíšče -a **s** fiz. temperatura, pri kateri tekočina preide iz tekočega v trdno stanje **PRIM.:** ledíšče

stréga -e **ž** stroj. opravljanje pomožnih funkcij pri obdelovalnem stroju, npr. dodajanje, vpenjanje, odstranjevanje orodja in obdelovanca, izmetavanje, lokalni transport obdelovanca

stréha -e **ž** grad. zgornji zaključek stavbe za varovanje pred vremenskimi vplivi, ki je sestavljen iz strešne konstrukcije in strešnega krova z različnimi nakloni strešin, bistveno vpliva na zunanjo obliko objekta in poudarja značaj stavbe

strélni bombáz -ega -a **m** kem. trinitrat celuloze, pridobljen z nitriranjem bombaža, zelo vnetljiva snov, ki se uporablja za izdelavo brezdimnega smodnika

strelovòd -óda **m** elektr. naprava za zaščito pred delovanjem strele, sestavljena iz kovinske palice ali kovinskega traku, nameščena na konstrukciji, ki ob udaru strele odvede elektrino po ozemljilu v zemljo

streménska armatúra -e -e **ž** grad. armatura v obliki zank iz tanjših armaturnih palic za vezanje armaturnih košev, ki zagotavlja pravilen položaj in razmike armaturnih palic v njih ter preprečuje uklon tlačnih armaturnih palic

v armiranem betonu, npr. v stebrih, visokih nosilcih v bližini podpor, ali prevzema strižne napetosti

stresálna drčá -e -e **ž** rud. drča z napravo za tresenje, po kateri se ruda ali premog presipava iz rova v vozičke za odvoz

stresálna míza -e -e **ž** grad. delovna priprava z vretenom za dviganje in spuščanje plošče v laboratoriju za merjenje konsistence malte ali betonske mešanice

stréšina -e **ž** grad. element strehe, zgornja bolj ali manj nagnjena strešna ploskev, navadno ravna, redko upognjena ali ukrivljena

stréšna gréda -e -e **ž** grad. vodoravni konstrukcijski element ostrešja

stréšna krítina -e -e **ž** grad. gradbeni element, zgornja plast ali več plasti strešnega krova, ki varujejo ostrešje pred vremenskimi vplivi

stréšna léga -e -e **ž** grad., les. navadno močnejši lesen konstrukcijski element ostrešja v podolžni zvezi, ki je vzporeden s kapom, lahko prosto leži na zidu, podporah, stebrih, veznikih in podpira škarnike ali strešno kritino, nanj se lahko postavijo tudi sohe

stréšna lepénka -e -e **ž** grad. hidroizolacijski trak, izdelan iz kartona, impregniranega z bitumnom in obojestransko posutega z drobnim kremenovim posipom, uporablja se kot sekundarna kritina pri podeskanih poševnih strehah ali kot časna zaščita pred vlago

stréšna opéka -e -e **ž** grad. ➡ stréšnik

stréšnik -a **m** grad. tanka, polna, ploščata opeka različnih oblik, značilnega prereza, iz čiste gline, brez škodljivih primesi, žgana v več fazah, ki se uporablja za pokrivanje **Sp:** stréšna opéka

stréšni kròv -ega kròva **m** grad. zgornji zunanji del strehe, sestavljen iz strešne kritine, prečnih in vzdolžnih letev, letev za strešnike in škarnikov

stréšni menjálник -ega -a **m** grad. prečno ali pravokotno na smer nosilnih škarnikov nameščen tramič, zvezan s čepom ali sklopom

in poševnim naslonom z vzdolžno prekinjenimi škarniki pred odprtino, npr. za dimnik ali strešno okno, ali za njo, da prenaša obtežbo s prekinjenih škarnikov na sosednje škarnike
S: škárnični menjálník

stréšni robnik -ega -a **m** grad., les. lesen nosilni konstrukcijski element strešnega krova, tramič s pravokotnim ali petkotnim prerezom, položen po grebenu dvokapnice na čop ali štirikapnice **S:** vogálni špírovec

strešno koríto -ega -a **s** grad. element strehe za zbiranje strešne vode za odtok na notranji strani stavbe, navadno pri koritastih ali žagastih strehah

stréžna napráva -e -e **ž** stroj. naprava za strego obdelovalnih strojev

strgálni báger -ega -gra **m** bager z žlico z zobmi, ki se uporablja za strganje travišča, grmičevja, gozdnih posekov

strgálnik -a **m** grad., rud. mobilni stroj za strganje, ravnanje in vodoravno premikanje sipkih materialov, zemlje, rude, gramoza s premočrtnim gibanjem strgala **Sp:** grebník

strgálni nakladálnik -ega -a **m** rud. nakladalnik iz jeklene žlice z izrazitimi zobmi, ki s premikanjem vrvi strga material in ga transportira na želeno mesto za nakladanje **Sp:** grebníški nakladálník

strgálni transportêr -ega -ja **m** stroj. verižni transporter z brezkončno verigo s prečnimi pregradami, ki potiskajo material v odprtem koritu proti izstopni odprtini, uporablja se za transport razsutih neabrazivnih materialov

strgálo -a **s** **1.** les., stroj. kovinarsko ali lesarsko ročno orodje za površinsko obdelavo lesa, npr. ploščato, trirobo, žlebasto strgalo **Sp:** skréper (2), strgúlja **2.** gozd., les. obojerno orodje za strganje **3.** grad., rud. priprava, del strgalnika v obliki pokončne kovinske plošče za vodoravno, premočrtno premikanje sipkega materiala po ravni površini

strgáanje -a **s** **1.** gozd., les. ročna obdelava lesa z odvzemanjem materiala s strgalom **2.** stroj. ročna obdelava kovin z odvzemanjem

materiala s strgalom, npr. precizna obdelava ležajne blazinice ali ravnanje vodila

3. grad., rud. vodoravno, premočrtno premikanje sipkega materiala, npr. zemlje, rude, gramoza s strgalom po ravni površini

strgúlja -e **ž** les., stroj. ➡ strgálo (1)

stríg -a **m** meh. napetostno stanje v materialu, povzročeno s prečno, tangencialno delujočimi silami, katerih skupni navor je enak nič, npr. napetostno stanje, ki ga povzročajo škarje

strižna armatúra -e -e **ž** grad. armatura za prevzemanje strižnih sil v konstrukciji

strižna deformácija -e -e **ž** meh. deformacija umišljene infinitezimalne kocke v trdni snovi v poševno prizmo zaradi strižne napetosti, simbol γ , merska enota radian **Sp:** tangenciálna deformácija

strižna hitróst -e -i **ž** fiz. relativna hitrost v plasti fluida glede na drugo plast, ki ustreza strižni napetosti

strižna napétost -e -i **ž** **1.** meh. komponenta napetostnega tenzorja v trdni snovi ali fluidu, ki ustreza strižni komponenti deformacijskega tenzorja ali tenzorja deformacijske hitrosti, simbol τ , merska enota pascal **2.** meh. količnik komponente sile, ki leži v mejni ploskvi umišljene infinitezimalne kocke v snovi, in ploščine te ploskve **Sp:** přéčna napétost, tangenciálna napétost

strižna obremenítev -e -tve **ž** meh. obremenitev vpetega telesa s silo, ki leži v ravnini, vzporedni z ravnino vpetja

strižna obtéžba -e -e **ž** grad. obtežba, ki povzroča strižno obremenitev

strižna síla -e -e **ž** fiz. sila, ki povzroča strižno napetost

strižna trdnost -e -i **ž** met. odpornost materiala proti deformaciji zaradi strižnih napetosti

strižni kót zemljíne -ega -a -- **m** grad. parameter strižne trdnosti zemljine v enačbi, ki daje zvezo med strižno trdnostjo zemljine in normalno napetostjo na porušni ploskvi,

po kateri zemljina pri prekoračitvi strižne napetosti zdrsi, ugotavlja se z meritvami, simbol ϕ **S**: kót nótranjega trénja zemljíne

strižni módul -ega -a **m** meh. značilno število, ki opredeljuje odpornost telesa proti spremembi oblike pri strižni deformaciji, izražen kot količnik strižne napetosti in strižne deformacije v Hookovem zakonu, simbol G , merska enota newton na kvadratni meter **Sp**: dñsni módul, módul tógosti **PRIM.**: módul elástičnosti

strjeválna frónta -e -e $\dot{z}$ met. meja strjevanja, ki se pomika v nasprotni smeri odvajanja toplote

strjevální čas -ega čása **m** kem. teh. čas, potreben, da snov, npr. beton, duromer, zaradi kemijskih reakcij in strukturnih sprememb preide v trdno stanje **S**: čas strjevánja

strjeválno krčenje -ega -a **s** met. krčenje večine kovinskih ulitkov pri strjevanju, razen ulitkov iz sive in duktilne litine

strjevánje -a **s** fíz. fazni prehod iz tekočega agregatnega stanja v trdno

strjevánje betóna -a -- **s** grad. strjevanje betonske mešanice ob sočasnem povečevanju trdnosti betona **Sp**: vézanje betóna

strmína elektrónke -e -e $\dot{z}$ elektr. nagib linearnega dela krivulje ojačenja elektronke, ki pove, kolikšna je potrebna sprememba vhodne električne napetosti za ustrezno povečanje izhodnega električnega toka

strmína klančíne -e -- $\dot{z}$ količnik dviga klančine in vodoravnega pomika vzdolž klančine v odstotkih

stróčnica -e $\dot{z}$ stroj. strojni element v obliki cevke ali puše, velikokrat tudi s stožčastim nastavkom, prerezanim trikrat pod kotom 120° , za vpenjanje valjastega orodja ali obdelovanca

stròj stròja **m** osnovna enota strojnega sistema, sestavljena iz delov, sestavin, zlogov ali naprav, ki opravlja zaključen obseg procesov prenosa, obdelave ali krmiljenja toka snovi, energije ali informacij

strójenje -a **s** kem. teh. postopek za kemično obdelavo živalskih kož v usnje s strojili

strojílina jáma -e -e $\dot{z}$ kem. teh. jama, v kateri je strojilna raztopina za namakanje kož

strojíllo -a **s** kem. teh. v vodi topna snov, ki beljako-vine v živalskih kožah veže v netopne in s tem preprečuje gnitje in preperevanje usnja

stròjna brána -e -e $\dot{z}$ agroteh. priključna brana s prenosnim pogonom vrtljivih delov

stròjna delávnica -e -e $\dot{z}$ stroj. obrat za izdelavo ali vzdrževanje strojev **S**: meháníčna delávnica

stròjna mást -e mastí $\dot{z}$ kem. teh. poltrdna snov, ki se uporablja kot mazivo, npr. to votna mast **S**: mást

stròjna opréma -e -e $\dot{z}$ **1.** grad. vodovodne, plinovodne, toplovodne inštalacije, dvigala v gradbenih objektih **2.** stroj. stroji in naprave industrijskega objekta

stròjna úra -e -e $\dot{z}$ cena dela, ki ga opravi stroj in njegov upravljalavec v eni uri

stròjne škárje -ih -rij $\dot{z}$ **mn.** škárje z mehanskim ali elektromotornim pogonom

stròjnica -e $\dot{z}$ poslopje ali večji prostor, v katerem so postavljeni stroji, naprave in pomožna oprema za določen namen, npr. strojnica elektrarne, toplarne

stròjni čas -ega čása **m** čas, potreben za obdelavo enega obdelovanca, izdelavo enega izdelka s strojem

stròjni elemènt -ega -éta **m** stroj. osnovni gradnik v zgradbi mehanizma ali stroja, npr. vijak, zatič, gred, ležaj, zobnik

stròjni omèt -ega -éta **m** grad. omet, ki se nanaša z brizganjem na steno s kompresorjem, kar zagotavlja hitrejše vgrajevanje in večjo homogenost vgrajenega materiala **Sp**: brizgani omèt

stròjništvo -a **s** veda o konstruiranju, projektiranju, gradnji, uporabi in vzdrževanju strojnih naprav, strojev ter postrojev

stròjno brúšenje -ega -a **s** brušenje z brusilnikom

stròjno délo -ega -a **s** delo, ki se opravlja s strojem

strôjnoinštalacijska déla -ih dél s mn. inštalacijska dela na gradbenem objektu ali pri njegovi gradnji, npr. montaža ali demontaža klimatskih naprav, naprav za ogrevanje, vodov za hladno, toplo vodo, plin

strôjno kládivo -ega -a s stroj. kladivo s strojnim pogonom, npr. električnim pogonom, pnevmatičnim pogonom, hidravličnim pogonom **Sp:** mehánsko kládivo

strôjno kovánje -ega -a s met., stroj. kovanje s kovalnikom ali kovaško stiskalnico

strôjno poláganje asfálta -ega -a -- s grad. polaganje asfaltnih mešanic s finišerjem in utrjevanje z valjanjem

strôjno-rôčni čas -ega čása m tehnološki čas, ki ga sestavljata strojni čas in ročni čas

strôj za globôki tisk strôja --- m graf. stroj s tiskovno formo za globoki tisk, na katerega se med tiskanjem nanaša tiskarska barva, odvečna tiskarska barva se z netiskovnih površin odstranjuje z raklom, nato se pri ustreznem tiskovnem tlaku prenese na tiskovni material

strôj za izrezováňje strôja --- m tekst. stroj za rezanje blaga pri krojenju tekstilij **S:** krojlínik

strôj za torkretíranje strôja --- m grad. stroj za brizganje plasti betona na trdno podlago pri izdelavi predorov in za zaščito brežin

strôj za vrtnanje predôrov strôja --- m grad. rotacijski stroj za vrtnanje celotnega okroglega prereza predora, uporablja se za vse kamnine **K:** TBM

strôj z iztískanjem strôja --- m stroj. ☞ volúmenski strôj

stróncij -a m kem. element iz skupine zemeljsko-alkalijskih kovin, srebrnobela, zelo reaktivna kovina, njegov izotop stroncij-90 se uporablja v vesoljski tehniki za radioizotopske termoelektrične generatorje, stroncijeve spojine pa se uporabljajo v pirotehniki za rdeče obarvanje bengaličnega ognja, simbol Sr

strôp strôpa m grad. gradbeni element, ki od zgoraj zapira prostor v stavbi

strôpnica -e ž grad. deska za strop

strôpník -a m **1.** grad. lesen konstrukcijski element stropa, tram pokončnega pravokotnega prereza za premoščanje razpetin do 5 m, ki ima ležišča na nosilnih zidovih **2.** rud. lesen, jeklen, armiranobetonski stropni del podporja, ki je lahko podprt z dvema stojkama

strôpni menjálnik -ega -a m grad. prečni tram, na katerem je spojen vzdolžno prekinjen stropnik zaradi odprtine za dimnik ali stopnice v stropu in prenaša obtežbo prekinjenih stropnikov na sosednje vzporedne stropnike, nosilce ali podpore

strôpni omèt -ega -éta m grad. omet iz grobe ali fine malte, ki se nanese v enem ali največ v dveh plasteh na spodnjo stran stropa

strúganje -a s les. obdelava s strugarskim nožem za odzemanje ali odrezovanje materiala pri mirujočem obdelovancu, npr. struganje parketa **PRIM.:** strúženje

strugárna -e ž stroj. obrat za izdelavo strugar-skih izdelkov

strugárski nôž -ega nôža m les. ročno ali strojno orodje z ostro konico za struganje **PRIM.:** strúžni nôž

struk túra -e ž razporeditev elementov, gradnikov in razmerja med njimi v napravi, stroju, sistemu, računalniškem programu ali snovi, npr. lesu, vlaknu, kamnini, rudi **S:** zgrádba (1) **PRIM.:** konstrukcija

struk túrna fórmula -e -e ž kem. grafična predstavitev strukture molekule, ki kaže razporeditev in povezavo atomov v njej **Sp:** konstitucijska fórmula **PRIM.:** fórmula, kemijska fórmula

struk túrna izomeríja -e -e ž kem. izomerija, pri kateri so pri enaki empirični formuli atomi in atomske skupine vezani med seboj na različne načine, pri čemer se lahko izomeri v kemijskih in fizikalnih lastnostih med seboj zelo razlikujejo **S:** konstitucijska izomerija

struk túrno nèodvíсна lastnóšt -- -e -i ž met. lastnost snovi, ki ni odvisna od mikrostrukture materiala, ampak le od atomov in sil med njimi,

npr. gostota, modul elastičnosti, specifična toplotna kapaciteta

strukturno odvisna lastnost -- -e -i ž met. lastnost snovi, ki je odvisna od mikrostrukture materiala in od njegove predhodne predelave, npr. napetost tečenja, gnetljivost

strúna -e ž 1. nitka iz organskega vlakna, npr. svile, črevesja, ali kovinska nitka, npr. žica, ki z mehanskim vzbujanjem nihanja zagotavlja določen zvok pri glasbenem inštrumentu 2. tanka kovinska nitka, npr. žica, za elektroerozijsko obdelavo kovinskih materialov ali obdelavo plastičnih mas s toploto, npr. pri rezanju

strúto tekstilija -- -e ž 1. tekst. tekstilija s pretežno navpično usmerjenostjo plastičnih vlaken v mikalniški kopreni, ki ima tridimenzionalno strukturo 2. tekst. voluminozna tekstilija, ki lahko nadomešča poliuretansko peno

strúženje -a s stroj. obdelava materiala z odrezovanjem pri vrtečem se obdelovancu, npr. strúženje jekla PRIM.: strúganje

strúžna gláva -e -e ž stroj. enota strúžnice za vpenjanje obdelovancev različnih premerov in oblik

strúžnica -e ž stroj. stroj za obdelavo z odrezovanjem, pri katerem je obdelovanec vpet v strúžno glavo in se vrti, strúžni nož pa je vpet na pomičnem suportu, za daljše obdelovance ima še pomični podporni konjiček s centrino konico

strúžni nòž -ega nòža m stroj. orodje za strúženje kovinskih, lesenih ali plastičnih materialov na strúžnici PRIM.: strugárski nòž

strúžno dléto -ega -a s les. dleto za ročno strúženje lesa

strúžen -a m osrednji del, jedro, npr. drevesnega debla, varilne elektrode

strúženska elektróda -e -e ž var. varilna elektroda z jedrom, ki je napolnjeno z mineralnimi snovmi, zlitinami in kovinskimi dezoksidanti

súbatómski délec -ega -lca m fiz. osnovni delec ali delec, sestavljen iz kvarkov, manjši od atoma, npr. nevtron, mezon, mion

suberínska kislína -e -e ž kem. oktandiojska kislina, $\text{HOOC}-(\text{CH}_2)_6-\text{COOH}$, brezbarvna kristalinična snov, ki se uporablja npr. v farmacevtski industriji, za proizvodnjo plastike

súbharmónska frekvénca -e -e ž elektr. frekvenca, nižja od omrežne frekvence

sublimácija -e ž kem. neposreden prehod snovi, npr. joda, ogljikovega dioksida, iz trdne faze v plinasto

sublimacijska črpálka -e -e ž fiz., kem. vakuumaska črpalka, ki deluje na podlagi sublimacije getra, npr. titana s segrete žice, ki kemijsko veže ostanke plina, za doseganje ultravisokega vakuumaa PRIM.: iónsko-sublimacijska črpálka

súbnormála -e ž mat. pravokotna projekcija odseka normale na abscisno os

súbsinhrónska resonánca -e -e ž elektr. resonanca turbogeneratorja v elektroenergetskem sistemu pri frekvenci, nižji od nazivne, ki se ujame z eno lastnih frekvenc turbinske gredi in lahko povzroči njegov izklop

súbsinhrónsko níhanje -ega -a s elektr. nihanje velikega generatorja glede na parno turbino pri dolgih oseh med generatorjem in turbino, kadar se lastne frekvence turbinske gredi približujejo omrežni frekvenci

substantívno barvílo -ega -a s 1. tekst. v vodi topno barvílo, ki iz barvalne kopeli neposredno prehaja na substrat in ga obarva, npr. indigo S: diréktno barvílo 2. kem. organsko barvílo, ki se veže neposredno na celulozno vlaknino

substitúcija -e ž kem. kemijska reakcija, v kateri se funkcionalna skupina kemične spojine zamenja z drugo funkcionalno skupino

substitucijska difúzija -e -e ž met. difuzija, ki poteka s preskoki atomov na sosednja mesta v kristalni mreži, ko atomi zamenjujejo tamkajšnje atome

substitucijska trdna raztopína -e -e -e ž met. trdna raztopina, pri kateri atomi enega ali več zlitinskih elementov kot topljencev zamenjujejo atome topila, ki ga predstavlja osnovna kovina

substitucijska zlitina -e -e ž met. zlitina, pri kateri atomi dodane kovine zamenjujejo atome osnovne kovine **PRIM.**: intersticijska zlitina

substitucijsko imé -ega -na s kem. v kemijski anorganski in organski nomenklaturi ime spojine, v katerem so pred imenom osnovne spojine navedeni vsi substituenti, npr. hidroksilamin, klorožvepova kislina, klorometan, nitrobenzen **PRIM.**: adicijsko imé

substituènt -ènta m kem. atom ali atomska skupina, ki pri reakciji zamenja drug atom v molekuli, npr. vodikov atom v molekuli organske spojine

substituèntna skupína -e -e ž kem. atomska skupina, ki pri reakciji zamenja enega ali več atomov vodika v molekuli ogljikovodika, npr. etil v etilbenzen, $C_6H_5CH_2CH_3$ **PRIM.**: funkcionalna skupína (1), substituèntni atóm

substituèntni atóm -ega -a m kem. atom, ki pri reakciji zamenja enega ali več atomov vodika v molekuli ogljikovodika, npr. klor v klorometanu, CH_3Cl **PRIM.**: funkcionalna skupína (1), substituèntna skupína

substrát -a m pripravljena podlaga kot material, na katerega se kaj nanaša, npr. vlakno pri barvanju tekstilij, tanka ploščica silicija, na katero se izdelava elektronsko vezje

subtraktivna bárvá -e -e ž barva, nastala s subtraktivnim mešanjem barvil ali pigmentov

subtraktivni systém bárv -ega -a -- m graf. sistem barv, ki se ustvari z odstranjevanjem dela spektra iz vpadne svetlobe z barvili, ki delujejo kot filter

subtraktivno méšanje bárv -ega -a -- s fiz. ustvarjanje barve z odstranjevanjem dela spektra iz vpadne svetlobe z barvili, ki delujejo kot filter

subtranzíentna vzdólžna reaktánca -e -e -e ž elektr. ➔ začetna vzdólžna reaktánca (1, 2)

súbvertikálni objékt -ega -a m rud. jamski objekt, pogosto jašek ali drug povezovalni objekt med dvema ali več obzorji v jami, katerega os oklepa z navpičnico majhen kot, in sicer do okrog 20°

súčna ós -e osí ž kem. os, okoli katere se telo, npr. kristal, molekula, zavrti za določen kot, da se znova dobi enak prostorski položaj ploskve kristala ali prostorska razporeditev atomov v molekuli

súčnost -i ž kem. lastnost snovi, da suka ravnino linearno polarizirane svetlobe pri prehodu skozi jo **S**: optična aktivnost **PRIM.**: désnosúčnost, lévosúčnost

súha célica -e -e ž kem. nepredušno zaprta komora za delo v suhi atmosferi ali v atmosferi inertnega plina, opremljena z gumijastimi ročavicami, ki omogočajo manipuliranje v njej

súha máltá -e -e ž grad. industrijska malta, katere sestavine so pripravljene in premešane brez dodatka vode, ki se doda pred uporabo na gradbišču

súha montáža -e -e ž grad. zaključna dela pri gradnji objekta, s katerimi se na leseno ali kovinsko podkonstrukcijo na strop, stene ali tla pritrdjujejo tanke panelne plošče iz lesa, mineralnih vlaken, mavca za zaključno plast ali zaključno dekorativno površino

súha pára -e -e ž stroj. vodna para, ki ne vsebuje tekoče faze pri temperaturi, višji od vrelišča **PRIM.**: pregreta para

súha vákuumska črpálka -e -e -e ž kem. teh., stroj. ➔ vákuumska črpálka z vrtéčima se bátoma

súhi dók -ega -a m dok, ki se poplavi z vodo, da ladja zapluye vanj, nato se voda izčrpa, da se lahko izvajajo vzdrževalna dela, po katerih se znova poplavi, da ladja izpluye, v njem se lahko gradijo tudi nove ladje

súhi galvánski člen -ega -ega -a m elektr., kem. teh. galvanski člen z elektrolitom v obliki paste ali gela, npr. suhi člen cink-ogljje

súhi léd -ega ledu m kem. trdni ogljikov dioksid, bela, snegu podobna snov brez vonja, s temperaturo pod $-78^\circ C$, ki sublimira, uporablja se za hlajenje

súhi plôski tisk -ega -ega -a m graf. ploski tisk, pri katerem so netiskovni elementi zaščiteni pred nabarvanjem s tanko silikonsko oleofobno plastjo

súhi postópek -ega -pka m kem. teh. postopek, ki poteka s samimi trdnimi snovmi

súhi transformátor -ega -ja m elektr. transformator, katerega magnetni krog in navitja niso potopljene v izolirno tekočino

súho čiščenje -ega -a s kem. čiščenje brez tekočin **PRIM.:** kemično čiščenje

súho gašenje -ega -a s gašenje ognja brez uporabe vode, npr. z gasilnim prahom

súho kemično predenje -ega -ega -a s tekst. kemično predenje, pri katerem se vlakna iztiskajo v segrevalni jašek, v katerem topilo predilne raztopine izhlapi, polimer pa koagulira in se odvaja

súhost -i ž les. masni delež suhe snovi v lesu, ki se ugotavlja s tehtanjem vzorca pred sušenjem do konstantne mase in po sušenju

súhost vóдне páre -i -- -- ž stroj. masni delež nasičene pare v zmesi nasičene pare in vode **Sp:** faktor súhosti vóдне páre

súho tréne -ega -a s fiz. trenje med suhima drsnima ploskvama brez mazanja

súho vrtanje -ega -a s vrtanje v hribino, občutljivo za vodo, pri katerem se vrtanina odvaja s stisnjenim zrakom

sukálnik -a m tekst. stroj za sukanje preje

súkana prêja -e -e ž tekst. linijska tekstilna tvorba, izdelana s sukanjem dveh ali več prej skupaj **S:** súkanec

súkanec -nca m tekst. linijska tekstilna tvorba, izdelana s sukanjem dveh ali več prej skupaj **S:** súkana prêja

súkanje -a s tekst. vitje dveh ali več prej v sukano prejo ali sukanec

súkanka -e ž tekst. močno vita preja iz volnene česanke **S:** voálpřêja **PRIM.:** krép prêja

sukljálna tkanína -e -e ž tekst. fina, redka, porozna tkanina iz dveh osnov in votka, v kateri je votek pred drsenjem utrjen, npr. tkanina za srajce, letne ženske obleke

sukljánje -a s tekst. tkanje iz dveh osnov, ki vežeta votek v platnovi vezavi, tretja osnova iz

sukljanke je vdeta v sukljalno ničalnico, ki se pomika izmenoma levo in desno od osnove

sukljánka -e ž tekst. močno vita preja za sukljalne tkanine

sulfanílna skupína -e -e ž kem. dvoatomska skupina –SH, funkcionalna skupina tiolov, tiofenolov **Sp:** sulfhidrílna skupína, tiólna skupína

sulfát -a m **1.** kem. sol žveplove kisline, npr. natrijev sulfat **2.** kem. ester žveplove kisline, npr. dimetil sulfat

sulfátno odpórni cemènt -- -ega -ènta m grad. portlandski cement z dodatki za povišano odpornost proti agresiji sulfatnih ionov in z zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za zahtevne gradnje v sulfatno agresivnih okoljih, za brizgane betone in prefabrikate, pri gradnji čistilnih naprav **Sp:** superfosfátni cemènt

sulfhidrílna skupína -e -e ž kem. ➔ sulfanílna skupína

sulfíd -a m **1.** kem. sol žveplovodikove kisline, npr. natrijev sulfid, Na₂S **2.** kem. organska spojina z vezjo C–S–C, npr. dimetil sulfid, CH₃–S–CH₃

sulfítني alkohol -ega -a m kem. etanol, pridobljen z alkoholnim vretjem sladkorjev v izrahljeni lužnici po hidrogensulfitem postopku pridobivanja celulozne vlaknine, vsebuje tudi primesi, npr. metanol, nepovrete sladkorje, estre in aldehide, anorganske soli, in se nato očisti z večstopenjsko frakcionirano destilacijo

sulfonát -a m kem. sol sulfonske kisline, npr. natrijev benzensulfonat

sulfoníranje -a s kem. uvajanje sulfonske skupine v molekulo

sulfónska kislína -e -e ž kem. organska kislina, ki vsebuje eno ali več sulfonskih skupin, –SO₃H, npr. benzensulfonska kislina, C₆H₅SO₃H

sulfónska skupína -e -e ž kem. funkcionalna skupina sulfonskih kislin, –SO₃H

súnek navôra -nka -- m meh. integral navora po času, simbol *H*, merska enota newton meter sekunda **Sp:** vrtílني impúlz

súnek síle -nka -- m meh. integral kratkotrajno delujoče sile po času, simbol I , merska enota newton sekunda **Sp**: impúlz (3)

súnkovni láser -ega -ja m fiz. laser, ki oddaja svetlobne sunke velike moči

súperelastičnost -i ž met. ➔ psévdoelastičnost

súperfiniš -a m stroj. ➔ fino glájenje

superfosfát -a m kem. zmes kalcijevega dihidrogenfosfata in kalcijevega sulfata, ki se dobi z obdelavo naravnega fosforita s koncentrirano žveplovo kislino in se uporablja kot mineralno gnojilo **PRIM.**: mónokálcijev fosfát

superfosfátni cemènt -ega -ènta m grad. ➔ sulfátno odpórni cemènt

súperkritični fluid -ega -a m kem. ➔ nádkritični fluid

súper motórni bencín -- -ega -a m kem. teh. motorni bencin z oktanskim številom 95–98

súperoksíd -a m kem. spojina, ki vsebuje anion O_2^- , npr. kalijev superoksid K_2O_4 **Sp**: híperoksíd

súperplástičnost -i ž met. lastnost materiala, da lahko doseže zelo velike deformacije, tudi nekaj sto odstotkov

súperplastifikátor -ja m grad. dodatek betonu, ki brez upočasnitve strjevanja betona ali zmanjšanja njegovega ozračanja poveča njegovo plastičnost in zmanjša potrebni dodatek vode

súperpozícija -e ž fiz. seštevane nihajočih fizikalnih količin na mestu, kjer se srečata dve ali več valovanj

súperprevódnik -a m fiz. snov, katere električna upornost se pri zanjó značilni nizki, kritični temperaturi skokovito zmanjša na nič

súperprevódnost -i ž fiz. lastnost snovi, da je pod zanjó značilno nizko, kritično temperaturo njena električna upornost enaka nič, magnetno polje pa izrinjeno iz notranjosti **PRIM.**: Meissnerjev pojav

súperstruktúra -e ž 1. grad. obsežna celota, sestavljena iz medsebojno povezanih odvisnih elementov 2. grad. nadgradnja, dvig obstoječe konstrukcije

súpersulfátni cemènt -ega -ènta m cement, ki se dobi z mletjem največ 5 % klinkerja portlandskega cementa, 12–15 % sadre in 80–85 % granulirane plavžne žilindre

supertekóčnost -i ž fiz. lastnost helija pri zelo nizkih temperaturah, povezana z Bose-Einsteinovo kondenzacijo, ki s približevanjem absolutni ničli ostaja tekoč, izgublja viskoznost in postaja popolnoma prevoden za toploto

súper visôka frekvénca -- -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 3–30 GHz **K**: SVF

súperzlítina -e ž met. visokozmogljivostna zlitina z visoko trdnostjo, dobro odpornostjo proti lezenju pri povišanih temperaturah, odpornostjo proti koroziji in oksidaciji, katere kristalna zgradba je ploskovno centrirana kubična kristalna mreža, podobna kot pri avstenitu, uporablja se zlasti za turbinske stroje ladijskih in raketnih motorjev, npr. inconel

supórt -a m stroj. enota stružnice ali podobnega odrezovalnega stroja s podajalnim mehanizmom, gibljivo nameščena na drsnih vodilih, vzporednih z glavnim vretenom stroja in pripravo za vpenjanje obdelovalnega orodja, npr. stružnega noža

surfaktánt -a m kem. ➔ površinsko aktivna snóv

surjékcia -e ž mat. preslikava iz množice A v množico B , če je vsak element v B slika vsaj enega elementa iz A

surjektívnost -i ž mat. lastnost, ki jo ima preslikava iz množice A v množico B , če je vsak element množice B slika vsaj enega elementa iz A

surôva kovína -e -e ž met. nerafinirana kovina, pridobljena iz rude ali zelo nečistih sekundarnih surovin

surôva náfta -e -e ž kem. teh. kompleksna, bolj ali manj viskozna, svetla do temna tekoča zmes plinastih, tekočih ali trdnih ogljikovodikov in drugih organskih spojin, ki je v ležiščih pod zemeljskim površjem **S**: náfta (1) **Sp**: zémeljsko ólje

surôvec -vca m neobdelan kos navadno kovinskega materiala za izdelavo polizdelka, izdelka, npr. okroglica za iztiskanje profilov, cevi

surôvi bencín -ega -a **m** kem. teh. bencin z nizkim oktanskim številom, pridobljen z destilacijo surove nafte brez dodatnih postopkov za izboljšanje

surovína -e **ž** naravna nepredelana snov, npr. ruda, bombaž, les, pesek, ali polizdelek za nadaljnjo predelavo

surovínska báza -e -e **ž** nahajališče, vir surovin

surôvo blagó -ega -á **s** tekst. tkanina ali pletivo s staveb ali pletilnikov pred oplemenitenjem, ki še ni za prodajo

surôvo jêklo -ega -a **s** met. iz taline uliti jekleni bloki, ingoti, gredice, namenjeni za nadaljnjo predelavo s preoblikovanjem

susceptánca -e **ž** elektr. imaginarni del admittance, simbol *B*, merska enota siemens **Sp**: jálovi prevôd

suscéptor -ja **m** elektr. material, ki lahko absorbira elektromagnetno energijo in jo spremeni v toploto, uporablja se pri mikrovalovnem segrevanju

suspendíranje -a **s** kem. enakomerna porazdelitev trdnih delcev, ki niso koloidnih velikosti, po tekočini

suspénzija -e **ž** **1.** kem. homogena disperzija trdnih delcev v tekočini **2.** kem. teh. zmes vode, gline, kaolina in dodatkov, ki se uporablja za oblikovanje keramičnih izdelkov z litjem **S**: glén

sušénje -a **s** tehnološki postopek, s katerim se iz mokre trdne snovi navadno s segrevanjem odstrani vlaga

sušílنيčna súhost -e -i **ž** les. suhost lesa, sušenega v sušilnici pri predpisanih pogojih

sušílنيk s króžniki -a --- **m** kem. teh. sušilnik v obliki pokončnega votlega valja z več etažami in grabljami, ki potiskajo material z vrhnjih etaž na spodnje **S**: etažni sušilnik

sušílني omet -ega -éta **m** grad. omet iz hidravlične malte z velikim deležem odprtih mikropor, ki se nanese v 20-milimetrski plasti, uporablja se za obnovo ometov, poškodovanih zaradi kapilarne vlage

sušílني stôlp -ega stôlpa **m** kem. laboratorijska naprava za sušenje plinov, navadno steklen valj z dovodno in odvodno cevko, napolnjen s sušilom **Sp**: sušílني válj (2)

sušílني válj -ega -a **m** **1.** ogrevan litoželezni valj z gladko površino za kontaktno sušenje papirja, kartona, tekstilij **2.** kem. ➡ sušílني stôlp

sušílo -a **s** snov, ki vpija vlago in se uporablja za sušenje plinov ali tekočin

sušljívo ólje -ega -a **s** kem. teh. olje, ki se na zraku zaradi oksidacije z zračnim kisikom po določenem času strdi v trden film, npr. laneno olje, uporablja se za firnež, oljne barve

svéčasti filter -ega -tra **m** kem. na eni strani odprt votel paličast filter iz poroznega materiala

svéčka -e **ž** stroj. osnovna sestavina električne vžigalne naprave pri Ottovem motorju z notranjim zgorevanjem, ki zagotavlja iskro za vžig zmesi v valju na začetku delovnega giba

svéder -dra **m** orodje za vrtnanje z reziloma na vrhu, navadno pod kotom 120°, z vijačnimi utoroma za odvajanje odrezkov in nastavkom za vpenjanje v vrtni stroj

svéder za globôko vrtnanje -dra --- **m** stroj. sveder za vrtnanje izvrtin, globljih od osmih premerov svedra, ki navadno omogoča hkratno dovajanje hladilno-mazalnega sredstva in prisilno odvajanje odrezkov **Sp**: topôvski svéder

svetílني nítka -e -e **ž** elektr. ➡ žarílني nítka

svetílني petrolêj -ega -a **m** kem. teh., stroj. frakcija nafte z vreliščem 180–300 °C, ki se ponekod še uporablja za razsvetljavo **Sp**: petrolêj (2)

svetílني plín -ega -a **m** kem. teh. ➡ méstني plín

svetílنيost -i **ž** fiz. svetlobni tok sevala v dano smer na enoto prostorskega kota z upoštevanjem svetlobne občutljivosti očesa, simbol I_v , merski enoti kandela in lumen na steradian

svetílo -a **s** vir, ki oddaja optično sevanje, navadno vidno svetlobo za osvetljevanje **PRIM.**: seválo

světla méra -e -e ž **1.** stroj. notranja mera odprtine ali cevi **2.** grad. mera od površine ometa ene stene do površine ometa nasproti ležeče stene

světla vzdálja -e -e ž grad. vzdalja od stene do stene, med oporama, npr. zidnega loka, podporama, npr. mostu

světla výšina -e -e ž omejena výšina, ki omogoča neoviran prehod, npr. skozi vrata, podhod

svetleća dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda, ki v prevodnem stanju oddaja vidno svetlobo **Sp:** LÉD-dióda

světli přemér -ega -a m stroj. premer odprtine ali notranji premer cevi

světli profil próge -ega -a -- m prom. omejena, na tir pravokotna ravnina, v katero ne smejo segati deli objektov, progovnih oznak, signalov, materiala in drugih predmetov **Sp:** přostí gabarít próge

svetlôba -e ž **1.** fiz. elektromagnetno valovanje z valovnimi dolžinami 380–750 nm, ki ga vidi človeško oko **S:** vidna svetlôba **2.** fiz. elektromagnetna valovanja, ki jih oddajajo telesa in tako izdajajo svojo prisotnost in lastnosti, npr. radijska svetloba, infrardeča svetloba, ultravijolična svetloba, rentgenska svetloba

svetlôbna dóza -e -e ž fiz. fotometrična veličina, količnik svetlobne energije, ki v danem trajanju vpade na element površine, in ploščine te površine, simbol H_v , merska enota luks sekunda

svetlôbna energija -e -e ž **1.** fiz. energija, ki jo vsebuje sevalno polje svetlobe **2.** elektr. energija, ki jo zajame določena ploskev, na katero vpadajo svetlobni tokovi, utežena s spektralnim svetlobnim izkoristkom in pomnožena s svetlobno učinkovitostjo, simbol Q_v , merska enota lumen sekunda

svetlôbna mŏč objektíva -e mŏčí -- ž fiz. razmerje med premerom objektiva in njegovo goriščno vzdaljo, obratna vrednost fotografskega razmerja objektiva

svetlôbna občutljivost -e -i ž elektr., fiz. količnik fotoelektričnega toka naprave in vpadnega svetlobnega fluksa ali osvetljenosti, merska enota amper na lumen

svetlôbna reflektánca -e -e fiz. lastnost površine, količnik odbitega in vpadnega svetlobnega toka na površino za širše območje valovnih dolžin, npr. vidne svetlobe, simbol ρ_v **S:** albédo

svetlôbna učinkovitost -e -i ž fiz. razmerje med izsevom vidne svetlobe in celotno porabljeno mŏčo svetila, simbol K , merska enota lumen na watt

svetlôbnica -e ž grad. nastavek v vrhu kupole, skozi katerega prihaja svetloba

svetlôbni fíltér -ega -tra m fiz., kem. ☞ óptiční fíltér

svetlôbni indikátor -ega -ja m elektr. ☞ svetlôbni kazálník

svetlôbni izkorístek -ega -tka m fiz. količnik svetlobne učinkovitosti in največje spektralne svetlobne učinkovitosti, simbol V

svetlôbni izkorístek víra -ega -tka -- m fiz. količnik svetlobnega toka in mŏči, ki jo porabi vir, simbol η_{lv} , merska enota lumen na watt

svetlôbni jášek -ega -ška m grad. jášek, ki omogoča naravno osvetlitev kletnih prostorov ali prostorov v sredini stavbe

svetlôbni kazálník -ega -a m stroj. kazalnik, ki s svetlobnim žarkom z optičnimi sistemi za povečanje slike nariše npr. krivuljo spreminjanja tlaka v valju stroja kot funkcijo gibanja bata ali prostornine **Sp:** óptiční indikátor, svetlôbni indikátor

svetlôbni mikroskóp -ega -a m fiz. mikroskop, ki za osvetljevanje uporablja vidno svetlobo **S:** óptiční mikroskóp

svetlôbni přetòk -ega -óka m fiz. mŏč svetlobnega víra, simbol Φ_v, P , merska enota lumen

svetlôbni tók -ega -a m **1.** fiz. energijski tok fotonov svetlobe, ki se s sevanjem prenaša skozi prostor v določeni smeri **2.** elektr. mŏč svetlobe,

ki jo s sevanjem oddaja vir svetlobe z upoštevanjem svetlobne občutljivosti očesa, simbol Φ_v , merska enota lumen

svetlôbno léto -ega -a s astr. razdalja $9,46 \cdot 10^{15}$ metrov, ki jo svetloba prepotuje v enem letu

svetlôbno onesnaževanje -ega -a s ekol. napačno in prekomerno nočno osvetljevanje, ki moti naravni življenjski cikel **Sp**: fótopolúcija

svétlo lúženje -ega -a s met. luženje valjane pločevine s klorovodikovo ali žveplovno kislino, da postane površina svetla

svétlost -i ž elektr. količnik svetilnosti, ki jo v dani smeri oddaja ploskovni element svetila, in projekcije elementa na to smer, simbol L_v , merska enota kandela na kvadratni meter

svétlost bárve -i -- ž graf. opis barve v barvni metriki za primerjavo z idealno belo površino z vrednostmi od 100 (bela) do 0 (črna)

svéža fôrma -e -e ž met. pečena forma, izdelana iz sveže mešanice livarskega peska

svéža málta -e -e ž grad. industrijska malta ali malta, izdelana na gradbišču, katere sestavine so pripravljene in premešane s predpisano količino vode **S**: môkra málta

svéža vôda -e -e ž voda, ki je prevzeta iz virov v naravnem stanju ali je pred uporabo obdelana, npr. s koagulacijo, filtracijo, razkuževanjem

SVF -- [esveéf] ž krat. telekom. ➡ súper visôka frekvénca

svíla -e ž 1. tanko naravno vlakno živalskega izvora, ki ga izločajo gosenice sviloprejk 2. tekst. sukana svilená preja 3. tekst. tkanina iz svilene ali acetatne filamentne preje, ki ima svetleč videz

svílasti fíniš -ega -a m tekst. finiš, ki daje tkanini svetleč videz

sviléna apretúra -e -e ž tekst. apretura, ki da tekstiliji videz in otip svilenega izdelka

svílena nít -e níti ž tekst. dolga nit iz surove svile, ki se v enem kosu odvijje s kokona ali je spredena iz svilenih ostankov šap preje ali bureta

sviléni odpádkí -ih -ov m mn. tekst. ostanki niti s kokonov, ki se ne dajo odviti, in odpadki pri predenju grež preje

svínčéna anóda -e -e ž anoda iz svinca z dodatkom srebra ali antimona, ki se uporablja kot inertna anoda pri elektrolizni rafinaciji kovin, eloksiranju **Sp**: svínčeva anóda

svínčeva anóda -e -e ž ➡ svínčéna anóda

svínčeva glájenska -e -e ž kem. teh. svínčev(II) oksid, ki se uporablja kot sikativ za izdelavo firneža

svínčev akumulátor -ega -ja m elektr. akumulator z negativno elektrodo iz svinca, s pozitivno elektrodo iz svinčevega dioksida, z razredčeno žveplovno kislino kot elektrolitom in napetostjo 2,1 V, uporablja se v avtomobilih

svínčev azíd -ega -a m kem. svínčeva sol dušikove vodikove kisline, $Pb(N_3)_2$, inicialno razstrelivo

svínčev bromíd -ega -a m kem. svínčeva sol bromovodikove kisline, $PbBr_2$, brezbarvna kristalinična snov, slabo topna v vodi, ki se uporablja v elektroniki, nastaja pa tudi pri zgorevanju osvinčenega bencina v avtomobilskih motorjih in je onesnaževalec okolja

svínčev brôn -ega bróna m met. bron z masnim deležem svinca okoli 30 %, uporablja se za skodelice drsnih ležajev

svínčev díoksíd -ega -a m kem. PbO_2 , črnorjav prah, oksidant, uporablja se za pirotehniko in za anode v svínčevih akumulatorjih

svínčevo belílo -ega -a s kem. teh. bel pigment na osnovi svinčevega bazičnega karbonata, zlasti za pripravo slikarske bele barve

svínčevo stétklo -ega -a s kem. teh. steklo z masnim deležem svinčevega dioksida 18–40 %, uporablja se za brušene okrasne steklene predmete **Sp**: kristálno stétklo

svínčev papír -ega -ja m kem. indikatorski papir, prepojen z raztopino svinčevega nitrata ali svinčevega acetata, ki v prisotnosti vodikovega sulfida počrni

svínčev sijájník -ega -a m met. ➡ galeníť

svínčnica

svínčnica -e ž geod., grad. grezilo iz svinčene uteži v obliki obrnjenega stožca, ki je obešena na vrvici za določanje navpičnice in centriranje
S: mehánsko grezílo

svíneč -nca m kem. element iz ogljikove skupine periodnega sistema, mehka, kovna, modrikasto bela kovina, ki na zraku potemni, uporablja se za proizvodnjo svinčevih akumulatorjev, za zlitine, npr. črkovino, ležajno kovino, mehko

spajko, za izstrelke, zaščito pred radioaktivnim sevanjem, simbol Pb

svíneč-kosítrov bròn -ega brôna m met. bron z masnim deležem svinca 4–20 % in kositra 6–16 %, uporablja se za izdelavo drsnih ležajev

svítek -tka m mat. ➞ tórus

SVS 2010 -- -- [esveès dvá tísoč desét] m krat. geod. ➞ slovénski državni višínski systém 2010

Š

šablóna -e ž **1.** stroj. oblikovano merilo za kontrolo oblike in mere, npr. šablona za ugotavljanje koraka vijaka **2.** stroj. priprava za množično izdelovanje določenega strojnega dela, npr. na kopirnem stroju **3.** grad., graf. vzorec za izdelavo slikopleskarskih ali grafičnih del z barvanjem, tiskanjem, navadno izdelan iz kartona, plastične ali kovinske folije **4.** graf. tiskovna forma pri tiskanju v sitotisku **5.** perforiran vzorec za tehnično pisanje

šabót -a m stroj. težka jeklena klada za podstavek pri kovaških kladivih

šáhtni prelív -ega -a m grad. navpični ali poševni jašek, v katerega se zliva visoka voda

šamót -a m met. ognjevzdržna žgana glina za izzidavo industrijskih peči in loncev za transport taline, ki vsebuje masni delež Al_2O_3 10–45 %

šamótna máлта -e -e ž met. ognjevzdržni vezivni material iz šamotne moke in vode za zidanje industrijskih peči

šamótna móka -e -e ž met. drobno mlet šamot zrnivosti pod 1 mm za izdelavo šamotne malte

šamótna opéka -e -e ž grad., met. polna ognje-vzdržna opeka iz šamota za gradnjo dimnikov ter zidavo peči in kurišč

šamozít -a m met. temnozelen ali črn magnezij-železov silikat s hidratno vodo, $(\text{Fe}^{2+}, \text{Mg})_5\text{Al}_2\text{Si}_3\text{O}_{10}(\text{OH})_8$, glavna sestavina manj kakovostne železove rude z masnim deležem železa 25–30 %

šánt -a m **1.** elektr. element, ki omogoča prevod električnega toka med dvema točkama z zmanjšanjem impedance poti **2.** elektr. obvod, ki nastane zaradi prevodnosti okolja, npr. dozemna kapacitance ali odvodnost pri nadzemnem vodu

šántna admitánca -e -e ž elektr. admitanca med določenim faznim priključkom in referenčnim vozliščem nadomestnega četveropola

šántna odvódnost -e -i ž elektr. odvodnost med elektroenergetskim vodom in zemljo po zraku, izolatorjih, stebru nadzemnega voda

šántna okvára -e -e ž elektr. okvara elektroenergetskega voda, pri kateri teče izmenični tok med dvema ali več fazami, med fazo ali fazami in zemljo

šántung -a m tekst. tkanina iz naravne svilene ali kemične filamentne preje, iz osnove enakomerne finosti in neenakomerne debeline votka

šáp prěja -- -e ž tekst. svilena preja, spredena po postopku volnene česanke iz daljših odpadkov predelave svile in ostankov kokonov, tudi iz divje svile tussah **S:** florét prěja

šárža -e ž količina snovi ali predmetov za sočasno predelavo, obdelavo v napravi ali peči **S:** vlóžek (1)

šaržíranje -a m **1.** met. vsipavanje navadno kosastega materiala v talilno peč, npr. plavž, kupolko **2.** met. vlaganje polizdelkov ali izdelkov v metalurško peč, npr. globinsko peč, segrevalno peč, žarilno peč

šáržna destilácija -e -e ž kem. diskontinuirni postopek destilacije, pri katerem se uporablja destilacijska posoda, na katero je neposredno priključen kondenzator

šáržna peč -e pečí ž met. peč, v kateri se šarža, npr. obdelovancev, polizdelkov, segreva, obdeluje ali predeluje ciklično tako, da se v peč vloži, v njej med obdelavo ali predelavo miruje, po končanem postopku pa odstrani iz peči in nato vloži nova šarža

šáržni reáktor -ega -ja **m** kem. teh. reaktor, pri katerem med reakcijo ni niti vtoka reaktantov niti iztoka produktov **S:** diskontinuuirni reáktor

šasíja -e **ž** stroj. nosilna konstrukcija cestnih, terenskih, tirničnih vozil in nekaterih mobilnih strojev, navadno iz dveh vzdolžnih in več prečnih nosilcev, izdelanih iz profiliranega jekla **PRIM.:** karoseríja

ščétka -e **ž** elektr. navadno nepremičen prevodni del, ki zagotavlja električni drsni stik s komutatorjem ali z drsnim obročem elektromotorja **Sp:** krtáčka

ščítnik gláv navítja -a --- **m** elektr. pokrov, ki ščiti glave navitja električnega stroja pred mehanskimi poškodbami ali prepreči nenamerni dotik z njimi

šédasta stréha -e -e **ž** grad. streha industrijskega objekta iz več nesimetričnih dvokapnic z eno skoraj navpično strešino in drugo strešino z navadnim naklonom **S:** žágasta stréha

šékelski izolátor -ega -ja **m** elektr. enodelni električni izolator iz elektroporcelana z luknjo v sredini, skozi katero gre konzola v obliki črke D za pritrditev na steber nadzemnega voda, uporablja se pri nizkonapetostnem razdelilnem omrežju na koncu nadzemnega voda ali pri njegovi ostri spremembi smeri

šélak -a **m** kem. smolast izloček lakovega kaparja na lubju dreves v jugovzhodni Aziji, uporablja se za lake in politure, predvsem za površinsko obdelavo ohišja glasbenih instrumentov, npr. godal

šéping -a **m** stroj. ☞ vodorávní pehální stròj

šerardizíranje -a **s** met. cinkanje z nanašanjem cinkovega prahu na površino jeklenih predmetov pri temperaturi 250–375 °C

šéstkrátík -a **m** mat. geometrijski lik s šestimi koti in šestimi stranicami **Sp:** heksagón

šéstróba gláva víjaka -e -e --- **ž** stroj. glava vijaka za vijačenje z viličastim ali nasadnim ključem

ševiót -a **m** **1.** tekst. dolga, groba volna angleških ali južnoškotskih ovc in izdelki iz njih **2.** tekst. trpežna volnena tkanina, tkana v cirkasu ali kepru

šíbka báza -e -e **ž** kem. baza z nizko stopnjo disociacije

šíbka kislína -e -e **ž** kem. kislina z nizko stopnjo disociacije

šíbka síla -e -e **ž** fiz. ☞ síla šíbke interákcie

šífón -a **m** tekst. zelo fina, tančična tkanina v platnovi vezavi iz svile ali bombaža za perilo

šílasti lók -ega -a **m** grad. kamniti ali opečni zidni lok šilaste oblike, sestavljen iz dveh krivin s polmerom, enakim razponu loka, in središčem v nasprotni oporni točki loka **S:** gótski lók

šílasti obòk -ega óka **m** grad. zidan kamnit ali opečen obok s prečnim prerezem v obliki gotskega loka, sestavljenega iz dveh delov s polmeroma, ki sta enaka razponu loka in s središčem v nasprotni oporni točki loka

šílo -a **s** ročno orodje za luknjanje ali črtanje v les, usnje, kovino

šírína -e **ž** **1.** razsežnost telesa, pravokotna na dolžino ali višino **2.** razlika med največjo in najmanjšo vrednostjo intervala

šírína frekvénčnega pasú -e --- **ž** telekom. razlika med mejnima frekvencama radiofrekvenčnega spektra **S:** pasóvna šírína

šírína stopníce -e --- **ž** grad. vodoravna razdalja med robom stopnice in projekcijo roba gornje stopnice na spodnjo **S:** globína stopníce

šírína zánke -e --- **ž** velikost okenca mreže laboratorijskega sita, npr. po evropski farmakopeji, ki ustreza premeru okenca v mikrometrih **S:** števílka síta

šírínsko bárvanje -ega -a **s** tekst. barvanje ploskih tekstilij v razpetem stanju

šírínsko snováñje -ega -a **s** tekst. snovanje v delni gostoti in polni širini na več snovalnih valjev, iz katerih se osnova skupaj previje na osnovni valj z redkeje navitimi osnovami na velik snovalni valj

šíròki rís -ega -a **m** tekst. tehnika klekljanja idrijske čipke z oblikovanjem širšega traku, v katerem navpične niti niso tesno stisnjene skupaj

širokočélno odkopávanje -ega -a s rud. odkopavanje mineralnih surovin, navadno premoga, pri katerem se na čelu izkopa na določeni etaži s stroji reže plast premoga ali vrta in razstreljuje kamnina

širôko čélo -ega -a s rud. širša sprednja stena odkopa v premogovniku ali rudniku

širokokótna kristálna mēja -e -e -e ž met. kristalna meja, na kateri sta dotikajoči se kristalni zrni med seboj zasukani za več kot 15°
Sp: velikokótna kristálna mēja

širokokótna svetílka -e -e ž elektr. ➔ širokosnôpna svetílka

širokokótni objektiv -ega -a m fiz. objektiv, namenjen preslikavi pri velikih zornih kotih

širokosnôpna svetílka -e -e ž elektr. svetilka, ki razporeja svetlobo po razmeroma velikem prostorskem kotu, navadno za osvetljevanje prostorov
Sp: širokokótna svetílka

šív -a m 1. mesto, kjer sta s šivanjem, lepljenjem, varjenjem med seboj povezani dve plasti ali je povezanih več plasti 2. var. ➔ zvár, zvárni spòj

šiválna táčka -e -e ž tekst. del šivalnega stroja, ki drži šivanec pri šivanju

šivanec -nca m tekst. ploskovna tekstilna tvorba med šivanjem

šivanje -a s tekst. spajanje dveh ali več ploskovnih tekstilnih tvorb, npr. kosov blaga, s šivalno iglo in šivalnim sukancem, pri strojnem šivanju se praviloma uporabljata dve igli in več sukancev

šívano navítje -ega -a s elektr. navitje, pri katerem so električni vodniki uvlečeni skozi uto v aksialni smeri električnega stroja

škája -e ž met. mešanica železovih oksidov na površini jekla, ki nastaja pri segrevanju pri visokih temperaturah in se lušči pri kovanju ali valjanju

škájanje -a s met. nastajanje ška je na površini, npr. kovanca, valjanca, pri segrevanju pri visokih temperaturah

škárjasti čep -ega čepa m grad., les. lesna zveza v slemenu za sestavljanje dvojice škarnikov, pri kateri se v en škarnik izdelata polovični izrez ali tretjinski utor, v drugega priležni polovični izrez ali tretjinski rep, ki se vtakne v utor, oba elementa se spojata s sornikom

škárjasti mehanízem -ega -zma m stroj. mehanizem, sestavljen iz dveh enako dolgih vzvodov iz standardnega kovinskega profila, na sredini povezanih z vrtljivim zgibom, uporablja se zlasti za pogon nakladalne ploščadi ali škarjaste dvigala

škárjasti odjémnik -ega -a m elektr. tokovni odjemnik pri vlečnih električnih tirnih vozilih, ločilnikih v transformatorskih postajah, sestavljen iz škarjasto povezanega paličja v obliki dveh med seboj vzporedno povezanih paralelogramov
S: pantográf (3)

škárjasto povézje -ega -a s grad., les. povezje za razpetino ostrešja do 5 m, sestavljeno iz po dveh škarnikov, povezanih v slemenu s škarjastim čepom, spono ali pribitih na slemensko desko in postavljenih na stropnik ali na zidu položen veznik
S: povézje brez lége

škárnični menjálnik -ega -a m grad. prečno ali pravokotno na smer nosilnih škarnikov nameščen tramič, zvezan s čepom ali sklopom in poševnim naslonom z vzdolžno prekinjenimi škarniki pred odprtino, npr. za dimnik ali strešno okno, ali za njo, da prenaša obtežbo s prekinjenih škarnikov na sosednje škarnike
S: stréšni menjálnik

škárnik -a m grad., les. lesen nosilni element konstrukcije strehe, ki ji daje obliko od kapa do slemena, pravokoten tramič, ki sloni na legah in na katerega se pribijejo strešne letve ali strešni opaž
Sp: špirovec

škárpa -e ž grad. iz kamna zidan zid ali utrjeno pobočje, ki preprečuje zdrs zemljišča
PRIM.: opórni zíd, podpórni zíd

škodljivo mótenje -ega -a s motenje, ki ogroža ali onemogoča opravljanje storitev ali delovanje naprav v skladu s predpisi

škóljčna svíla -e -e ž tekst. do 8 cm dolga svílena nit, s katero se nekatere školjke pritrjujejo na podlago

škóljčni diagram -ega -a m stroj. ➡ škóljkasti diagram

škóljkasti diagram -ega -a m stroj. školjki podoben integralni diagram značilnic energijskih strojev s prikazom soodvisnosti spremenljivih parametrov, npr. delovnega tlaka, toka, vrtilne frekvence, navora, moči, vključno z izkoristkom **Sp:** škóljčni diagram

škóljkasti lóm -ega lóma m lom z gladkimi prelomnimi površinami, podobnimi notranjosti školjke

škótski vzórec -ega -rca m tekst. karirasti vzorec, pri katerem so črte iz temnejših in svetlejših barvnih odtenkov

škríba -e ž stroj. mesto manjkajočega zoba, npr. na žagnem listu, zobniku **S:** škríbina

škríbina -e ž stroj. mesto manjkajočega zoba, npr. na žagnem listu, zobniku **S:** škríba

škrípčevje -a s stroj. osnovni mehanizem, sestavljen iz fiksnih in gibljivih škrípcov in vrvi ali verige za dvigovanje ali zategovanje bremen

škrípec -pca m stroj. prastroj iz vrtljivih kolutov z utorom za vrvi ali verigo za ojačanje vlečne sile, npr. pri dvigovanju bremen

škrlát -a m **1.** kem. naravno modrikastordeče barvilo, pridobljeno iz sluznice morskih polžev škrlatnikov **S:** púrpur (1) **2.** kem. rastlinsko ali sintetično barvilo rdeče barve z vijoličastim odtenkom **PRIM.:** púrpur (2)

škrlátna bárva -e -e ž modrikastordeča sekundarna barva, nastala z mešanjem rdeče in vijolične barve **S:** purpúrna bárva **PRIM.:** magénta

škrób -a m kem. ogljikov hidrat, polisaharid, sestavljen iz velikega števila molekul glukoze, povezanih med seboj z glikozidnimi vezmi, bel prašek brez vonja in okusa, uporablja se v živilski industriji in industriji alkoholnih pijač, za proizvodnjo glukoznega sirupa, v papirništvu

škróbílo -a s tekst. sredstvo iz škroba, s katerim se prepoji tkanina, da postane trša

škróbljenje -a s tekst. faza pred tkanjem, v kateri se osnovne niti prepoji s škrobilno raztopino, ki poveča gladkost in trdnost niti ter zmanjša trenje med tkanjem

škrópílnica -e ž posoda, navadno prenosna ali prevozna, z napravo za škropljenje, brizganje, pranje, zalivanje **PRIM.:** škrópílnik

škrópílnik -a m agroteh., stroj. naprava, stroj za škropljenje, npr. sadnega drevja, njivskih nasadov **PRIM.:** škrópílnica

šóba -e ž **1.** stroj. hidravlični odpornik, dušilni element z oblo odprtino v cevni pregradi kot zaznavalo toka, pretoka **PRIM.:** Ventúrijeva cév **2.** stroj. cevni tulec, ustnik na koncu cevi za ustvarjanje, usmerjanje curka vode, zraka, npr. za čiščenje, injektiranje, v turbinskih strojih

šóba z íglo -e -- -- ž stroj. šoba, pri kateri se z iglo nastavlja, krmili tok, curek fluida, npr. pri Peltonovi turbini

šóba z zajézno plôščico -e -- -- -- ž stroj. ➡ zajézna šóba

šóбно bárvanje -ega -a s tekst. barvanje, pri katerem curek barvalne kopeli iz šobe vrtinči in barva ploske tekstilije v bobnu **S:** cúrkovno bárvanje

šóбно bárvanje z vpíhavanjem zráka

-ega -a -- -- -- s tekst. šobno barvanje, pri katerem dodatno vpíhavanje zraka omogoča lebdenje blaga v zračni kopeli **S:** cúrkovno bárvanje z vpíhavanjem zráka

šòp šòpa m mat. množica žarkov v ravnini, ki se sekajo v eni točki **PRIM.:** snòp (2)

šóta -e ž organska snov v močvirnatih tleh, ki predstavlja prvo stopnjo pooglenitve in vsebuje veliko vode ter pepela, suha je po kurilnosti primerljiva z rjavim premogom, uporablja se kot kurivo, za sušenje ječmenovega slada pri proizvodnji viskija, za povečanje kislosti tal

šotórasta stréha -e -e ž grad. štirikapnica s kvadratnim tlorisom in piramidno obliko

špaléta -e ž grad. zaključek zidu okoli okenske ali vratne odprtine

špíca -e ž stroj. ➡ napéra (1)

špiritni gorilnik -ega -a m kem. preprost, navadno steklen gorilnik z bombažnim stenjem in gorilnim špiritom kot gorivom, ki se je nekdanj uporabljal v laboratoriju

špírovec -vca m grad., les. ➡ škárnik

špránja -e ž grad., stroj. naključna ali namensko oblikovana vrzel, presledek v lesu, pri strojnem delu, gradbenem elementu ali med deli gradbene, strojne konstrukcije
PRIM.: razpóka, réža (1)

šrafíranje -a s grad., stroj. označevanje prereзов na tehničnih risbah, načrtih s tanjšimi, vzporednimi poševnimi črtami, navadno pod kotom 45°

šrafúra -e ž grad., stroj. standardizirane tanke vzporedne črte različnih vrst, navadno pod kotom 45°, s katerimi se shematsko označuje material na risbah prereзов strojnih ali gradbenih elementov

štánca -e ž stroj. orodje za obdelavo pločevine s štancanjem na stiskalnici, navadno sestavljeno iz mirujoče matrice in gibajoče se patrice

štáncanje -a s stroj. tehnološki postopek velikoserijske izdelave sestavnih delov iz pločevine, kartona, plastične folije z odrezovanjem, izsekovanjem, izrezovanjem ali preoblikovanjem

štévná tarífa -e -e ž elektr. tarifa za obračun porabljene električne energije v določenem obdobju brez obračuna električne moči

štévec izgúb -vca -- m elektr. števec za merjenje skupnih izgub električne moči v določenem času

števílnica -e ž sestavni del merilnika z razdelbo in številkami, npr. številčnica analognega telefonskega aparata, številčnica ure

števílnik -a m elektr. sestavni del števca z določenimi znaki, navadno števkami, lahko tudi z dodanimi črkami, ki registrira izmerjeno vrednost, npr. v električnem števcu

števíлка -e ž števka ali več števk, s katerimi se predstavi število

števíлка síta -e -e ž velikost okenca mreže laboratorijskega sita, npr. po evropski farmakopeji, ki ustreza premeru okenca v mikrometrih
S: šírina zánke **PRIM.:** mesh

števílo délov na milijárdo -a ---- s nedovoljena merska enota za masni, množinski ali prostorninski delež, mikrogram na kilogram, mikromol na kilomol ali kubični centimeter na kubični meter, simbol ppm

števílo délov na milijón -a ---- s nedovoljena merska enota za masni, množinski ali prostorninski delež, mikrogram na gram, mikromol na mol ali kubični centimeter na kubični meter, simbol ppm

števílo drôbnosti péska -a --- s grad., met. iz zrnivosti, dobljene s sejnalno analizo peska, izražena povprečna velikost zrn

števílo umíljenja -a -- s kem. merilo za kakovost maščobe, definirano kot masa kalijevega hidroksida, potrebna za nevtralizacijo prostih kislin in popolno hidrolizo estrov v maščobi, merska enota miligram na gram
S: saponifikacijsko število **PRIM.:** kislínsko števílo

števílska gostôta -e -e ž količnik števila edink in prostornine, simbol n , merska enota meter na minus tri **Sp:** prostornínska števílnost

števílska koncentrácija -e -e ž kem. količnik števila edink topljenca in prostornine zmesi, npr. raztopine, merska enota meter na minus tri **PRIM.:** másna koncentrácija, množínska koncentrácija, molálnost

števílska prémica -e -e ž mat. s celimi števili označena premica, na kateri vsaka točka ustreza realnemu številu

števílska vrédnost velíčne -e -i -- ž število enot kake velíčne

števílski pretók -ega -óka m količnik pretečenega števila edink in za to porabljene- ga časa, simbol q_N , merska enota sekunda na minus ena

štévka -e ž mat. vsak od osnovnih arabskih številskih simbolov od 1 do 9 in simbol 0 za zapis števil v desetiškem sistemu **Sp:** cifra, dígit

štévná mnóžica -e -e ž mat. končna ali neskončna množica elementov, ki se lahko oštevilčijo z naravnimi ali s celimi števili **PRIM.:** neskončna mnóžica

štíribárvni tísk -ega -a m graf. tiskanje s štirimi, praviloma procesnimi tiskarskimi barvami, s črno, cian, magento, rumeno, s katerimi se lahko v avtotipijski reprodukciji upodobijo vse barve

štírikápnica -e ž grad. streha s štirimi strešinami enakega naklona in štirimi kapi, včasih ima čelna strešina različen naklon

štírikótnik -a m mat. ravninski geometrijski lik s štirimi koti in štirimi stranicami **Sp:** četrókótnik

štíriósna hipociklóida -e -e ž mat. hipocikloida, ki nastane, če je premer kotalečega se kroga enak četrtini premera osnovnega kroga, v kartezičnih koordinatah podana z enačbo $x^{2/3} + y^{2/3} = a^{2/3}$ **S:** astroída

štírisrediščni lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, konstruiran iz štirih središč tako, da je polmer krajnih lokov 1/3 razpona loka, pri čemer polmer srednjega dela loka leži na premici, ki poteka skozi središče krajnega loka in je središče na navpični premici, ki poteka skozi središče nasprotnega krajnega loka

štíristrána pirámida -e -e ž mat. piramida, ki ima za osnovno ploskev štirikotnik **Sp:** četverostrána pirámida

štíritáktni motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem, pri katerem se termodinamični krožni proces ponovi po štirih taktih: sesanje, kompresija, ekspanzija, izpuh, pri dveh vrtljajih ročične gredi

štírizgíbni mehanízem -ega -zma m stroj. mehanizem s štirimi vrtljivimi zgibi, navadno sestavljen iz vrtljive ročice, sprege ali ojnice in nihalk, uporablja se pri žerjavih, kmetijskih, tekstilnih strojih

štóparica -e ž ura za natančno merjenje časa med trenutkom sprožitve in trenutkom zaustavljanja

štrúca -e ž met. podolgovat ulit blok gradlja

štrúks -a m 1. tekst. vezava, pri kateri zaradi načina prepletanja dveh votkov in ene osnove nastajajo izbočena gladka rebra 2. tekst. rebrasta volnena ali bombažna tkanina v taki vezavi za oblačila, zlasti za moške in jahalne hlače

štúdija izvedljivosti -e -- ž celovite analize, izdelane za alternativne projektne rešitve, da se ugotovi, če zadovoljujejo tehnične, družbeno-ekonomske, okoljevarstvene in ekonomske zahteve

štúdij čása -a -- m študijsko raziskovanje in določanje porabe časa za kako delo

štúk -a m grad. sadrena malta, zmes drobnega peska, apna in sadre za plastične okraske, zlasti na stropu in na pročelju stavbe

štukatúra -e ž grad. okrasni mavčni omet na stropu, stenah

štukatúrna déla -ih dél s mn. grad. gradbena zaključna dela, s katerimi se izdelujejo in montirajo na stavbi mavčni dekorativni elementi, npr. rozete, kapiteli, stope, temenski kamni, oblagajo površine z dekorativnimi ometi iz mavčnih malt, npr. stebri, venci, pilastri, lizene, izdelujejo umetni marmorji

štukatúrna máлта -e -e ž grad. plemenita malta iz mešanice apnenega mleka, klejne vode, mavca, alabastra in peska za izdelavo okraskov na steni ali stropu, navadno podobnih kamnu, izdelavo kapitelov pri stebrih, npr. korintskem, jonskem, rimskem, in mavčnih okraskov v modelih

šúm -a m 1. naključna komponenta vrednosti veličine pri njenem zaznavanju, npr. zvok vetra, motnja v radijskem sprejemniku, Schottkyjev šum 2. časovno spremenljiv pojav, ki navadno ne prenaša informacij in se lahko naloži na želeni signal ali se z njim kombinira, npr. elektromagnetni šum

šúmni generátor -ega -ja m elektr. generator šuma električne napetosti ali toka, ki omogoča analiziranje odpornosti električnih naprav proti motenju zaradi elektromagnetnega šuma

T

TA -- [teá] ž krat. kem. ➡ têrmična analíza

táft -a m 1. tekst. gladka, gosta tkanina v platnovi vezavi iz naravne ali umetne svile, uporablja se za ženske obleke, tudi svečane 2. tekst. debela, toga in gladka volnena tkanina v platnovi vezavi iz kontrastnih barvnih osnov in votkov, uporablja se za svečane ženske obleke

tahiméter -tra m geod. teodolit z vgrajenim razdaljemerom, s katerim se s stojišča izmerijo razdalje, horizontalni in zenitni koti do terenskih točk

tahimetrija -e ž geod. metoda za izmero terena s tahimetrom

tahogenerátor -ja m elektr. sinhronski generator, pri katerem je inducirana napetost v sorazmerju z njegovo kotno hitrostjo

tahográf -a m zapisovalnik hitrosti vozil, navadno v kilometrih na uro

tahométer -tra m merilnik vrtilne frekvence

TAI TAI-ja in -- [teá] m (fr. temps atomique international) krat. astr. ➡ mednárodní atómski čas

tákt -a m 1. enakomernost ponavljanja gibov, npr. delovnega stroja 2. stroj. faza delovnega procesa, v kateri se opravi določena operacija, npr. pri motorju z notranjim zgorevanjem po zaporedju: sesanje, kompresija, ekspanzija, izpuh 3. elektr. signal, ki v enakomernih časovnih razmikih poganja napravo ali omogoča njeno sinhronizacijo s povezanimi napravami, npr. glavna ura, ki krmili časovno usklajeno delovanje podrejenih ur

táktni signál -ega -a m vidni, slišni mehanski ali elektronski signal kot referenca za ugotavljanje, nastavljanje točnega časa v napravi S: časóvni signál

tálíj -a m kem. element iz borove skupine periodnega sistema, mehka, srebrnobela kovina, kot zlitina z živim srebrom se uporablja za termometre, za nizkotemperaturna stikala, spojine, kot je Tl_2S , v elektroniki, soli so zelo strupene, simbol Tl

talílna entalpíja -e -e ž fiz., kem. sprememba entalpije pri taljenju snovi Sp: talílna toplôta

talílna entropíja -e -e ž fiz., kem. sprememba entropije pri taljenju snovi, količnik talilne entalpije in temperature tališča

talílna hitróst -e -i ž met. količina materiala, ki se stali v peči v časovni enoti, navadno izražena v kg/h

talílna izgúba -e -e ž met. ➡ odgovor pri taljenju

talílna toplôta -e -e ž fiz., kem. ➡ talílna entalpíja

talílni ciklón -ega -a m met. ciklonu podobna naprava za ustvarjanje vrtnčenja drobnih delcev rud, vmesnih metalurških produktov, ki zaradi eksotermne reakcije oksidacije, npr. sulfidnih rud na zraku ali mešanic železove rude in goriva, omogoča njihovo hitro stalitev in nastanek kamna pri sulfidnih rudah ali grodlja pri železovi rudi

talílni čas -ega časa m elektr. čas od pojava zadostnega toka za taljenje taljivega elementa varovalke do nastanka obloka v njej

talílnik -a m 1. met. lónec iz ognjevdržnega materiala za taljenje kovin Sp: talílni lónec 2. met. spodnji del plavža, v katerem se zbirata staljeni grodelj in staljena žlindra

talílni kanál -ega -a m met. kanal v indukcijski kanalni peči, po katerem kroži talina

talílni lónec -ega -nca m met. ➡ talílnik (1)

talilniško áпно -ega -a s met. apno, ki se uporablja zlasti pri taljenju železovih rud v plavžu **S**: metalúrsko áпно

talílo -a s **1.** met. dodatek za lažje taljenje žlindre pri pridobivanju kovin **2.** met. snov, ki se uporablja pri kemijskem rafiniranju kovin, da ustvari žlindro, ki raztaplja nečistoče **3.** met. snov, ki se uporablja za čiščenje površine pri lotanju, varjenju, da se olajša spajanje

talína -e ž staljena snov, npr. kovina, žlindra, sol

talínska kopél -e -i ž **1.** kem. laboratorijska naprava za enakomerno segrevanje kemijskih posod nad 200 °C s talino iz raztaljene soli

2. kem. ☞ talinski elektrolít **3.** staljena snov, v kateri navadno potekajo kemijski ali fizikalni procesi

talínski elektrolít -ega -a m kem. elektrolit iz raztaljene soli, npr. LiCl pri pridobivanju litija, kriolit pri pridobivanju aluminija **Sp**: talínska kopél (2)

talíšče -a s temperatura, pri kateri trdna faza preide v tekočo pri danem zunanjem tlaku, odvisno tudi od koncentracije primesi, nečistoč v snovi

taljéni cemènt -ega -ênta m grad. ☞ aluminátني cemènt

taljénje -a s fiz. prehajanje snovi iz trdnega v tekoče agregatno stanje

taljénje rúde -a -- s met. visokotemperaturni postopek pridobivanja surove kovine iz rude

taljíva elektróda -e -e ž var. varilna elektroda, ki se uporablja kot dodajni material pri varjenju ter se zaradi tega porablja

taljívi elemènt -ega -a m elektr. del taljivega vložka, ki se stali, ko električni tok skozenj preseže določeno vrednost v določeni časovni periodi

taljívi vlóžek -ega -žka m elektr. del električne varovalke, vključno s taljivim elementom, ki se pri prekoračitvi dopustne vrednosti električnega toka stali in prekine električni tok **Sp**: napéto-stno varoválo **PRIM.**: varováka (1)

tálna lúč -e lučí ž prom. signalna luč na kopnem ali vodi za pomoč pri navigaciji letal na pristajalni stezi

tální izpúst -ega -a m grad. stranski izpust v jezu hidroelektrarne, ki omogoča izpust vode iz rezervoarja pri čiščenju zajetja ali pri drugih vzdrževalnih posegih

tální léd -ega ledú m grad. potopljeni led, vezan ali sidran na rečno dno, ki nastane pri nizki, podhlajeni, turbulentni vodi in vpliva na vodostaj, hrapavost dna, morfologijo reke in delovanje hidravlične opreme jezov in izpustov

talnína -e ž rud. kamnina pod rudnim telesom, pod plastjo premoga, pod rudno žilo

tální pràg -ega prága m grad. ☞ vódni pràg

tálveg -a m grad. mesta najnižjih točk v zaporednih prečnih presekih doline

tampón -a m graf. primerno oblikovano geometrijsko telo z zaobljenimi površinami in robovi iz prožnega materiala, npr. gumen valj, za prenos tiskarske barve s tiskovne forme na manjši predmet z neravno površino, npr. polkrogla, stožec, prisekana piramida

támpotísk -a m graf. posredni globoki tisk za tiskanje na tampone **PRIM.**: posrédni tísk

tandémska valjárna -e -e ž met. valjarna z dvema valjalnima strojema z lastnim pogonom za valjanje pločevine najprej na enem in nato na drugem stroju

tandémski bátني páрни stròj -ega -ega -ega stròja m stroj. batni parni stroj z zaporedno vezanima valjema, npr. pri parnih lokomotivah **PRIM.**: kompávdni bátني páрни stròj

tandémski eléktromotór -ega -ja m elektr. elektromotor z dvema kotvama na isti gredi v enem okrovu

tandémski válj -ega -a m stroj. delovni valj z dvema batoma na isti batnici, ki se gibljeta v ločenih prekatih istega valja in omogočata podvojitev sile na batnici, npr. pnevmatični tandemski valj

tandémski váljar -ega -ja **m** grad. vlečni ali samohodni gradbeni valjar, ki ima na podvozju dva enaka zaporedna statična ali vibracijska valja z gladkim plaščem

tandémsko koló -ega -ésa **s** dvosedežno kolo z dvema povezanimi gonilnima mehanizmom

tangenciálna deformácija -e -e **ž** meh. ➞ strážna deformácija

tangenciálna hitróst -e -i **ž** fiz. komponenta hitrosti, pravokotna na krajevni vektor

tangenciálna hitróst fluída -e -i -- **ž** stroj. komponenta absolutne hitrosti fluída, npr. vode, pare, zraka, pri turbinskih strojih v obodni smeri vrtenja rotorja **S**: obódna hitróst fluída **PRIM.**: rélativna hitróst fluída

tangenciálna napétost -e -i **ž** meh. ➞ strážna napétost (2)

tangenciálna síla -e -e **ž** fiz. komponenta sile vzdolž gibanja

tángens -a **m** mat. trigonometrična funkcija, ki v pravokotnem trikotniku predstavlja razmerje med kotu nasprotno kateto in kotu priležno kateto, simbol tan ali tg

tángensni izrèk -ega -éka **m** mat. izrek, po katerem je v trikotniku razmerje med tangensom polovične razlike kotov in tangensom polovične vsote istih dveh kotov enako razmerju med razliko in vsoto tem kotom nasprotnih stranic

tangéntna ravnína -e -e **ž** mat. ravnina, ki se v dani točki ploskvi najbolj prilega

tanín -a **m** kem. teh., les. iz zdrobljenega lubja ali lesa izluženo sredstvo za strojenje kože **S**: čreslovína

tanjênje -a **s** met., stroj. tehnološki postopek hladnega kovanja za zmanjševanje debeline, npr. zlate, srebrne, bakrene pločevine, pri čemer se povečuje površina, postopek se je včasih veliko uporabljal v likovni umetnosti

tánka pločevína -e -e **ž** met. pločevina, tanjša od 3 mm **Sp**: fina pločevína

tankoplástna kromatografija -e -e **ž** kem. adsorpcijska kromatografija, pri kateri je adsorbent v tanki plasti nanesen na stekleno ploščo ali vgrajen v plastičen film **K**: TLC

tankoplástni omèt -ega -éta **m** grad. omet iz zelo fine industrijsko pripravljene pastaste malte, ki se nanese na pripravljen grobi omet ali drugo dobro izravnano površino izolacijskih plošč v do 2 mm debeli zaključni plasti

tankoplástno híbrídno vézje -ega -ega -a **s** elektr. tankoplastno vezje z dodanimi diskretnimi elektronskimi elementi, npr. upori, kondenzatorji, tuljavami **PRIM.**: debeloplastno híbrídno vézje

tankoplástno vézje -ega -a **s** elektr. vezje na nosilni izolirni, navadno stekleni, keramični, plastični ploščici, izdelano z napajevanjem ali fotopostopkom **PRIM.**: debeloplastno vézje

tántal -a **m** kem. element iz vanadijeve skupine periodnega sistema, trda, modrikasto siva, kemijsko zelo obstojna kovina, uporablja se namesto platine za izdelavo laboratorijskih pripomočkov, v medicini za kostne vsadke, v elektroniki za kondenzatorje z relativno visoko kapacitanco, simbol Ta

tantalít -a **m** met. kolumbit, v katerem prevladuje tantal nad niobijem

tantálov elektrolítski kondenzátor -ega -ega -ja **m** elektr. elektrolitski kondenzator v obliki ploščice iz tantala kot anode, prekrte z izolacijsko oksidno plastjo tantalovega pentaoksida, Ta₂O₅, kot dielektrikom, in obdane s tekočim ali trdnim elektrolitom kot katodo

tapétarska déla -ih dél **s** mn. grad. slikopleskarska dela pri gradnji objekta, s katerimi se polagajo in lepijo papirni, tekstilni trakovi in folije na zidne in stropne površine

tárča -e **ž** 1. ciljna točka, v katero se usmeri, npr. vizir pri geodetskem merjenju, orožje pri streljanju 2. fiz. snov, na katero se usmeri curek delcev, valovanja pri proučevanju reakcij med delci in atomi ali atomskimi jedri

tarífna úra -e -e **ž** elektr. ura pri dvotarifnem električnem števcu, ki krmili čas merjenja

tarifni impúlz

porabe električne energije v ustrezni nizki ali visoki tarifi

tarifni impúlz -ega -a **m** elektr. impulz signalne ure, ki krmili tarifni odjem

tarifni odjem -ega -éma **m** elektr. odjem električne energije iz elektroenergetskega omrežja v času določene tarife

tarifní štévec -ega -vca **m** elektr. števec, ki ga krmili tarifna ura

tartrát -a **m** **1.** kem. sol vinske kisline, npr. kalij-natrijev tartrat, $\text{KNaC}_4\text{H}_4\text{O}_6$ **2.** kem. ester vinske kisline, npr. dietil tartrat

tauón -a **m** fiz. ➡ lépton táu

Taylorjeva vrsta -e -e [têjlorjeva] **ž** mat. potenčna vrsta, v katero je mogoče razviti funkcijo $f(x)$ na intervalu, kjer je zvezna in neskončnokrat zvezno odvedljiva

TBM TBM-a [tebeèm tebeéma] **m** (ang. tunnel boring machine) **krat.** grad. ➡ strôj za vrtanje predôrov

TCB TCB-ja in -- [tecebé tecebêja] **m** (fr. temps-coordonée barycentrique) **krat.** ➡ baricéntrični koordinátni čas

tck -- [tecekà] **ž** **krat.** kem. ➡ telésno centrirana kubíčna mréža

TCP TCP-ja in -- [tecepé tecepêja] **m** (ang. tricresyl phosphate) kem. ➡ tríkrezílfosfát

T-DÁB -- [té] **ž** (ang. terrestrial digital audio broadcasting) **krat.** elektr. ➡ digitálna prizémna ávdiorádiodifuzíja

TDM TDM-a in -- [tedeèm tedeéma] **m** (ang. time-division multiplexing) **krat.** telekom. ➡ časóvni múltipleks

tečaj -a **m** grad., stroj. del osi, gredi, ki z ležajem oblikuje vrtljiv spoj, zgib

tečajna točka -e -e **ž** grad., stroj. točka, ki predstavlja tečaj v dvodimenzionalnem računskem modelu konstrukcije, uporabljenem pri statični ali dinamični analizi, npr. pri pomičnem ali nepomičnem ležišču

tečénje -a **s** met. zvezna plastična deformacija kovinskih materialov pri obremenjevanju nad

mejo elastičnosti, pri kateri se material lahko tudi utrjuje **PRIM.:** lézenje (1)

tečénje betóna -a -- **s** grad. počasna plastična deformacija betonske konstrukcije, zlasti prednapete, pri dolgotrajni obremenitvi **S:** lézenje betóna **Sp:** popúščanje betóna

tédenska akumulácija -e -e **ž** količina vode za pregrado, ki zadostuje za predvidene tedenske potrebe porabnika

teflón® -a **m** kem. teh. blagovna znamka polite-trafluoroetena, ki se uporablja za delo s korozivnimi mediji, za tesnila, neoprijemne obloge ponev, v elektroniki za električne izolacije **PRIM.:** tétrafluoroetén

tehnécij -a **m** kem. radioaktiven element iz manganove skupine periodnega sistema, trda, modrikastosiva kovina, uporablja se v jedrski medicini, simbol Tc

tehnična dokumentácija -e -e **ž** **1.** dokumentacija, ki obsega podrobne načrte, risbe, izračune, opise in tehnične pogoje za izdelavo, zagon, preskušanje strojev in naprav ter navodila za uporabo, obratovanje, vzdrževanje **2.** grad. dokumentacija, ki obsega projektno dokumentacijo in druge listine, slikovno gradivo, načrte, izračune in besedila ali druge sestavine, npr. jamstva, spričevala, potrdila, sezname, sheme, navodila, ki določajo pravila za uporabo, obratovanje, vzdrževanje objekta

tehnična fizika -e -e **ž** področje fizike, ki obravnava razvoj tehnologij in pomembno prispeva k njihovemu napredku

tehnična hitróst -e -i **ž** prom. povprečna hitrost vlaka med dvema točkama proge brez upoštevanja vmesnih postankov

tehnična izboljšáva -e -e **ž** tehnična rešitev, ki omogoča racionalnejšo uporabo znanih tehničnih sredstev in tehnoloških postopkov za doseganje večje delovne storilnosti, boljše kakovosti, prihranka pri materialu in energiji, boljšega izkoriščanja naprav in strojev ter boljše kontrole proizvodnje in varnosti pri delu **PRIM.:** inovácija

téhníčna kerámika -e -e ž keramični materiali s posebnimi mehanskimi lastnostmi, npr. veliko trdnostjo, trdoto, lomno žilavostjo, npr. korund, cirkonijev oksid, silicijev karbid, karborund, silicijev nitrid **Sp:** inženirska kerámika, naprédna kerámika

téhníčna kontrolá -e -e ž ☞ téhníčni nadzòr

téhníčna mehánika -e -e ž področje mehanike, ki obravnava lastnosti in načela delovanja téhníčnih sistemov

téhníčna nórna -e -e ž ☞ stándard (1)

téhníčna oznáka -e -e ž s standardom priporočena oznaka gradiva, izdelkov, postopkov

téhníčna písáva -e -e ž standardizirana pisava, ki se uporablja v tehniki

téhníčna rísba -e -e ž grad., stroj. rísba, izdelana po standardih in pravilih téhníčnega risanja, ki na jasen in razumljiv način prikazuje obliko, velikost in lastnosti telesa, npr. gradbene konstrukcije, stroja, inštalacije **PRIM.:** delávniška rísba, gráfikon, montážna rísba, nomogram, prerèz, situacijska rísba, skíca

téhníčna specifikáciya -e -e ž popis téhníčnih zahtev, ki jih mora izpolnjevati proizvod, proces, storitev

téhníčna tkanína -e -e ž tkanina, ki se uporablja v industriji za različne namene

téhníčni izràz -ega -áza m beseda ali besedna zveza, ki opisuje téhníčni pojem, téhníčne lastnosti in značilnosti elementa, naprave, postopka

téhníčni kálcijev hidróksíd -ega -ega -a m kem. gašeno apno za téhníčno uporabo, npr. v gradbeništvu

téhníčni lés -ega lesá m grad. les okroglega prereza, npr. okroglice, polokroglice, podporni drogovi, tanjši hlodi, in žagan ali tesan les prizmatične oblike pravokotnega prereza z ostrimi ali posnetimi robovi

téhníčni mármor -ega -ja m grad. industrijsko izdelan umetni kamen iz naravnih kamnov, povezanih s cementno maso in zabetoniran v blok, ki se razreže v plošče, brusi, gladi in polira

téhníčni nadzòr -ega -ôra m nadzor z vizualnim pregledom, preverjanjem parametrov z meritvami, sledenjem gibanju parametrov **Sp:** téhníčna kontrolá **PRIM.:** mónitoring

téhníčni normální pogóji -ih -ih -ev m mn. s téhníčnim predpisom, standardom določena standardni tlak, npr. po standardu ISO tlak 105 Pa, in temperatura 0 °C, pri termodinamičnih izračunih tlak 101 325 Pa in 20 °C, za zemeljski plin tlak 101 325 Pa in 15 °C

téhníčni normatív -ega -a m vnaprej določena poraba potrebnega materiala in proizvodnega dela na predpisanih delovnih mestih za določeno količino izdelkov **Sp:** normatív materiála in čása

téhníčni plín -ega -a m plin, navadno komprimiran, ki se uporablja v tehniki, npr. kisik in aceten za plamensko varjenje

téhníčni predpís -ega -a m zakonsko predpisana ali pogodbeno dogovorjena določila za konstruiranje, projektiranje, gradnjo, preskušanje, vzdrževanje, atestiranje, certificiranje laboratorija, naprav, strojev, téhníčnih objektov in sistemov, ki se nanašajo zlasti na različne vidike varnosti in zaščite okolja, npr. zakon o graditvi objektov, pravilnik o projektni in téhníčni dokumentaciji, pravilnik o zaščiti pred požarom

téhníčni preglèd -ega -éda m 1. grad. pregled zgrajenega objekta, ki ga opravi komisija, ki jo imenuje upravni organ, in sprejme sklepe na podlagi predložene dokumentacije, npr. projekta izvedenih del, gradbenega dnevnika, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti izpolnjevanje pogojev za izdajo uporabnega dovoljenja 2. elektr., stroj. pregled naprave, stroja, postroja, ki ga opravi ustrezná komisija in sprejme sklepe o skladnosti s projektno dokumentacijo, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti izpolnjevanje pogojev za izdajo uporabnega dovoljenja

téhníčni prevzèm -ega -éma m grad. dejavnosti, ki vključujejo téhníčni pregled objekta in izdajo uporabnega dovoljenja

téhníčni systém -ega -a m stroj. sestav strojev, naprav in programske opreme, ki opravlja

téhníčno čístá kovína

sklenjen obseg zahtevnejših nalog s področja prenosa, obdelave in krmiljenja toka snovi, energije in informacij **S:** systém (3)

téhníčno čístá kovína -- -e -e ž met. kovina, navadno rafinirana, ki se uporablja v tehniki za izdelovanje naprav, strojev, konstrukcij

téhníčno rísanje -ega -a s ročna ali računalniška izdelava osnovnih enot téhníčne dokumentacije z grafičnim prikazovanjem sistemov od sestavnega dela do postroja, objekta ob upoštevanju standardov in pravil

téhníčno svétovanje -ega -a s grad. svetovanje in zastopanje investitorja v zvezi z graditvijo objektov

téhnika -e ž **1.** veda o metodah izrabe naravnih snovi, virov energije in informacij za izdelavo materialov, opreme, naprav, strojev, postrojev, za razvijanje procesov, sistemov **2.** dejavnost, ki na podlagi naravoslovnih spoznanj uporablja znanja in izkušnje na določenem področju, npr. kemijska tehnika, elektrotehnika, strojništvo **Sp:** inženíring (2) **3.** uveljavljen postopek pri opravljanju dela ali izdelavi česa, npr. izdelčna tehnika **4.** strojna in druga téhníčna oprema za opravljanje dela, dejavnosti

tehnizácija -e ž opremljanje s strojno in drugo téhníčno opremo, npr. technizacija kmetijstva

tehnologíja -e ž **1.** veda o pridobivanju surovin, proizvodnji, izdelavi, obdelavi, oblikovanju proizvoda, npr. električne energije, konstrukcije, informacij, od začetka do končnega stanja, oblike, npr. kemijska tehnologija, mehanska tehnologija, tekstilna tehnologija, informacijska tehnologija, metalurgija **2.** postopki izdelave ali opravljanja dejavnosti od začetka do končnega stanja, npr. tehnologija barvanja

tehnologíja tánkíh plasti -e --- ž tehnologija nanosa tankih plasti na podlago, uporablja se pri izdelavi elektronskih vezij, tankoplastnih uporov, pri površinski zaščiti in površinskem utrjevanju

tehnolóška prípráva proizvodńje -e -e -- ž del organizacijske sheme proizvodnega

proces, ki pripravlja tehnolóško dokumentacijo, npr. opis tehnolóških postopkov, organizacijo delovnih mest

tehnolóška vóda -e -e ž voda, ki se uporablja v tehnolóškem procesu, lahko ustreza standardu in ne ustreza predpisom o higijenski neoporečnosti

tehnolóški čas -ega čása m čas obdelovanja obdelovanca, izdelave izdelka, ki se deli na ročni, strojni in strojno-ročni čas

tehnolóški postópek -ega -pka m niz ukrepov, med seboj povezanih operacij za pridobivanje surovine, izdelavo polizdelkov, izdelkov

tehnolóško krčenje betóna -ega -a -- s grad. krčenje betona pri strjevanju in sušenju sveže betonske mešanice

tekáč -a m **1.** grad. kovinska ploščica z oznakami, ki se vzdolžno premika po ravnilu interpolatorja **2.** tekst. eno od vodil stenja, ki pri predenju kroži po obodu prstana in posreduje vitje preji

tekální obróč -ega -a m stroj. zunanji del kolesa tirnega vozila, s katerim kolo teče po tirnici

tekálno koló -ega -ésa s stroj. negnano kolo pri tirničnem vozilu, žerjavu

tekóča vóda -e -e ž voda v naravnih vodotokih, npr. potokih, rekah, hudournikih

tekóče cementírnanje -ega -a s met. cementiranje s tekočim cementirnim sredstvom, navadno s solno kopeljo, ki vsebuje cianide, postopek se zaradi strupenosti cianidov vse manj uporablja

tekóče gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo v tekočem agregatnem stanju, npr. alkohol, bencin, kurilno olje, motorni petrolej, petrolej, plinsko olje

tekóče stopńíce -ih -íc ž mn. grad. stopnice na tekočem traku, ki povezujejo etaže, npr. pri podzemni železnici, v blagovnicah **S:** premíčne stopńíce **Sp:** eskalátor

tekóčí čas -ega čása m **1.** čas med začetkom merjenja časa in koncem opazovanega odseka dela ali delovnega elementa pri pretočni metodi **2.** dejanski čas v trenutku merjenja

tekoči kristál -ega -a m fiz. termodinamična faza snovi, podobna tekočinski, v kateri obstaja dodaten parameter reda, glede na katerega se urejajo molekule snovi, uporablja se npr. za digitalne prikazovalnike

tekočina -e ž fiz. snov, ki ohranja stalno prostorino, v posodi zavzame njeno obliko in tvori gladino, ker so gradniki v njej v stiku in se lahko gibljejo **Sp**: kapljevina

tekočinska ekstrakcija -e -e ž kem. ☞ ekstrakcija tekoče-tekóče

tekočinska kopél -e -i ž kem. kopel za enakomerno segrevanje laboratorijskih posod s segreto tekočino, npr. glicerolom, oljem, vodo

tekočinska kromatografija -e -e ž kem. kromatografija za ločevanje in analizo zmesi tekočin s selektivno adsorpcijo in desorpcijo na trdnem adsorbentu **K**: LC

tekočinska zapóra -e -e ž zapora v obliki sifona, napolnjenega s tekočino, navadno z vodo, ki preprečuje uhajanje plinov iz sistema, npr. iz kanalizacije

tekočinski termométer -ega -tra m termometer, ki deluje na podlagi temperaturnega raztezanja tekočin, npr. alkoholni termometer, živosrebrni termometer

tekočinsko dušenje -ega -a s meh. dušenje zaradi odpora proti gibanju tekočine v cevovodu, ki ga povzročajo različne oblike dušilnih elementov, npr. zaslonka, šoba, Venturijeva cev

tekočinsko hlajenje -ega -a s hlajenje s tekočim hladilom, npr. vodo, slanico, oljem, tekočim dušikom

tekočinsko-tekočinska kromatografija -e -e ž kem. tekočinska kromatografija, ki temelji na različni topnosti sestavin preiskovanega vzorca v dveh različnih med seboj nemešljivih topilih **K**: LLC

tekočinsko-trdninska kromatografija -e -e ž kem. tekočinska kromatografija, pri kateri je različna adsorpcija sestavin preiskovane snovi na adsorbentu posledica njihove različne polarnosti

tekočinsko trênje -ega -a s stroj. trenje, pri katerem se med drsnima ploskvama vzdržuje tanka plast maziva, npr. oljni film

tekoči trák -ega trák m stroj. mehanizirana naprava, navadno z brezkončnim trakom, za neprekinjen transport sipkega ali kosovnega materiala, izdelkov **PRIM.**: konvêjer

tekóčnost -i ž obratna vrednost viskoznosti, simbol φ , merska enota meter sekunda na kilogram **Sp**: fluídnost **PRIM.**: viskóznost

tekstílija -e ž tekstilna vlakna ter polizdelki in izdelki, v katerih prevladujejo tekstilna vlakna

tekstílina kemíja -e -e ž področje kemije, ki obravnava kemijo tekstilnih vlaken, njihovo proizvodnjo, oplemenitenje ter razvoj pomožnih sredstev in barvil za tekstilije

tekstílno vlákno -ega -a s vlakno naravnega ali kemičnega izvora za izdelavo tekstilnih izdelkov

tekstúra -e ž 1. razporeditev vidnih sestavnih delov snovi, materiala, npr. tekstilije, lesa, papirja 2. met. razporeditev prednostno orientiranih kristalnih zrn v kovinskem materialu

teksturíranje z zráčnim cúrkom -a - - - - m tekst. teksturiranje z vpihavanjem turbulentnega toka zraka ali pare skozi šobo v komoro, skozi katero teče filamentna preja

tektónski procés -ega -a m grad. proces, povezan z interakcijo ali deformacijo trdnih plošč, ki sestavljajo zemeljsko skorjo

telefon -a m sestav pogovorke in dodatnih elektromehanskih delov, npr. vilično stikalo, diferencialni transformator, zvonec, tipkovnica, ki na naročnikovi strani omogočajo vzpostavljajanje, vzdrževanje in končanje telefonske zveze **S**: telefónski aparát

telefoníja -e ž telekom. telekomunikacije, ki obsegajo generiranje, prenos in komutacijo govora

telefónska célica -e -e ž ☞ telefónska govorilnica

telefónska centrála -e -e ž telekom. centrala za komutacijo telefonskega prometa

telefónska govorilnica -e -e ž manjši, navadno zaprt ali prostorsko zamejen prostor s telefonskim aparatom za javno uporabo
Sp: telefónska célica

telefónska kabína -e -e ž s treh ali štirih strani zaprt prostor s telefonom, ki uporabniku zagotavlja določeno raven zasebnosti in ga obvaruje pred okoljskimi vplivi

telefónska konferenca -e -e ž telekom. komunikacija med več udeleženci po telefonskem omrežju, pri kateri ima vsak udeleženec dostop do sporočil drugih udeležencev

telefónska slušalka -e -e ž telekom. sprejemno-oddajna naprava, sestavljena iz mikrofona in slušalke, ki omogoča obojesmerno govorno komunikacijo med kličočim in klicanim
S: pogôvorka

telefónski aparát -ega -a m sestav pogovorka in dodatnih elektromehanskih delov, npr. vilično stikalo, diferencialni transformator, zvonec, tipkovnica, ki na naročnikovi strani omogočajo vzpostavlanje, vzdrževanje in končanje telefonske zveze
S: telefón

telefónski priključek -ega -čka m priključek telefonskega aparata na telefonsko centralo

telefónski regíster -ega -tra m telekom. register v avtomatski telefonski centrali, ki sprejema in preračunava ustrezne podatke ter oddaja krmilne impulze, signale drugim organom centrale pri vzpostavljanju klica

telefónsko omréžje -ega -a s telekom. komunikacijsko omrežje, ki v govornem frekvenčnem območju s pasovno širino 3,1 kHz omogoča prenos signalov med omrežnimi priključnimi točkami

telegráf -a m telekom. električni aparat za prenašanje sporočil na daljavo z električnimi impulzi
Sp: telegráfski aparát

telegrafija -e ž telekom. telekomunikacija, pri kateri se prenesena informacija, sporočilo pri sprejemu grafično zapiše

telegráfski aparát -ega -a m telekom. ➡ telegráf

têlekománda -e ž elektr. krmiljenje, vodenje na daljavo, npr. železniških signalno-varnostnih naprav, brezpilotnih letalnikov

têlekomunikácija -e ž telekom. komunikacija na daljavo s signali po tehničnih sredstvih, npr. po žicah, radiu, optičnih in drugih elektromagnetnih sistemih **PRIM.:** rádiotelefónija, rádiotelegrafija

têlekomunikácijska opréma -e -e ž oprema za telekomunikacije, ki povezana s telekomunikacijskim omrežjem sestavlja telekomunikacijski sistem

têlekomunikácijski kábel -ega -bla m telekom. kabel za prenos telekomunikacijskih signalov

têlekomunikácijski signál -ega -a m telekom. električni ali elektromagnetni signal, ki omogoča telekomunikacijske povezave

têlekomunikácijski sistém -ega -a m telekom. sistem za daljinsko izmenjavo informacij med informacijskim virom in sprejemnikom

têlekomunikácijski vòd -ega vóda m telekom. ➡ komunikácijski vòd

têlekoordinémeter -tra m grad. inklinometer z dvema prostostnima stopnjama, ki optično ali induktivno zaznava deformacijske procese in samodejno beleži vodoravne premike grezila glede na navpično referenčno smer, npr. deformacije velikih pregrad, stavb ali v temeljnih tleh

teleméter -tra m ➡ razdaljemér

telemetríja -e ž merjenje, pri katerem se meritve, npr. električne napetosti, električnega toka, temperature, tlaka, izvedejo na oddaljenem kraju in izmerjene vrednosti pošljejo navadno po brezžičnih telekomunikacijah, lahko tudi računalniškem omrežju **S:** daljinsko mérjenje

têlemotór -ja stroj. krmilno-pogonska sestavina za daljinsko delovanje, npr. krmiljenje ladijskih naprav, mehanizmov s poveljniškega mostu na ladji

teleprínter -ja telegrafska naprava s tipkovnico za oddajanje in sprejemanje črk in znakov po javnem telefonskem omrežju **Sp:** teleprínterski aparát

teleprínterski aparát -ega -a m ➞ teleprínter

teleskóp -a m astr. daljnogled za opazovanje zvezd na stabilnem vodljivem podstavku, navadno opremljen tudi z več instrumenti za spektralno analizo svetlobe

telésna diagonála -e -e ž mat. daljica, ki veže nesosednji oglišči v telesu **S**: prostórska diagonála (1)

telésno centrírana kócka -- -e -e ž kem. ➞
telésno centrírana kubična mréža

telésno centrírana kubična mréža -- -e -e -e ž kem. kubična mréža z enakim atomom v središču vsake osnovne celice **Sp**: prostórsko centrírana kubična mréža, telésno centrírana kócka **K**: tck

televizijska anténa -e -e ž elektr. antena za sprejem televizijskih zvokovnih in slikovnih signalov

televizijski kanál -ega -a m telekom. radiofrekvenčni kanál, ki omogoča prenos zvoka in slike

telfórdska césta -e -e ž grad. cesta, parkirišča ali druge vozne površine, izdelane s telfordsko gradnjo

telfórdska grádnja -e -e ž grad. gradnja dvoplastne gramozne voziščne konstrukcije ceste iz spodnje 30 cm debele plasti, v katero se vgradi lomljeni kamen na 10 cm debelo peščeno posteljico ali utrjen planum, in iz zgornje 15 cm debele plasti s predpisanim naklonom, v katero se vgradi drobljen pesek, ki se nato uvalja s težkim statičnim valjarjem

Tellegenov teorém -ega -a [telégnov] m elektr. teorem, po katerem je pri dveh električnih vezjih enake topologije vsota vseh produktov padca električne napetosti na elementu in električnega toka na enakoležnem elementu drugega vezja enaka nič

teló -ésa s s ploskvami omejen del prostora

teló pregráde -ésa -- s grad. betonska, zidana ali nasuta za vodo neprepustna konstrukcija, temeljena v nosilna tla, ki pregrajuje dolino od

enega boka do drugega, navadno trikotnega ali trapeznega prečnega prereza z ravno ali ukričljeno osjo v tlorisu

telúr -ja m kem. element iz kisikove skupine periodnega sistema, kemijsko soroden žveplu, krhka, srebrnobela polkovina, uporablja se v zlitinah, zlasti kot dodatek nerjavnemu jeklu in bakru, da se izboljša njuna obdelovalnost, kot kadmijev telurid CdTe za proizvodnjo fotona-petostnih členov, simbol Te

TÉM TEM-a in -- m (ang. transmission electron microscope) krat. fiz. ➞ presévni elektrónski mikroskóp

tême teména s **1.** grad. najvišja točka loka, oboka, kupole **2.** fiz. najvišji del vala

tême impúlza teména -- s elektr. vrh impulza, npr. napetostnega

tême libéle teména -- s sredina libele, na cevni libeli označena s črticama, na dozni libeli s koncentričnim krogom

temelj -a m grad. konstrukcijski element objekta, ki nosi njegovo obtežbo, jo prenaša v temeljna tla, zagotavlja predpisano varnost objekta glede na nosilnost tal, posedanje in pomike v dovoljenih mejah, preprečuje poškodbe na sosednjih že zgrajenih objektih **Sp**: fundamènt

temeljênje -a s grad. gradnja kakovostne podlage za postavitev objekta **Sp**: fundíranje

temeljênje na elástični podlági -a ---- s grad. metoda dimenzioniranja temeljenja, pri kateri se tla obravnavajo kot elastično izotropen polprostor s konstantno vrednostjo modula elastičnosti in Poissonovega števila

temeljênje na pilótihi -a ---- s grad. globoko temeljenje z uporabo lesenih, predfabriciranih armaranobetonskih ali kovinskih kolov, ki se vgrajujejo z zabijanjem, vrtanjem in betoniranjem **Sp**: pilotíranje (3)

temeljênje s kesóni -a -- -- s grad. temeljenje, ki se izvaja pod vodo v delovni komori brez dna, v kateri zračni nadtlak preprečuje vdor vode, da dela potekajo na dnu gradbene jame v suhem

temeljênje z vodnjáki

okolju, največja dovoljena globina vode je zaradi varnosti delavca do 35 m, po končanem izkopu se lahko komora zabetonira in postane del temelja **Sp**: pnevmátsko temeljênje

temeljênje z vodnjáki -a --- s grad. globoko temeljenje z izdelavo vodnjakov, ki se nato zapolnijo z betonom

têmeljna bárvá -e -e ž barva za temeljni premaz kovine, lesa, betona **Sp**: grundírna bárvá

têmeljna blazína -e -e ž **1.** grad. debelejša plast nasutega in stisnjenega gramoza, tampona, na katero se postavi temelj **Sp**: fundamêntna blazína **2.** grad. betonski blok na vrhu pilotov ali vodnjaka pri globokem temeljenju ali prvi temeljni blok pri plitvem temeljenju **3.** grad. brana iz brun

têmeljna nít -e níti ž tekst. nít kot osnova za ovijanje druge niti, npr. pri frote sukancu

têmeljna plôšča -e -e ž grad. temelj v obliki ar-miranobetonske plošče pod celotnim tlorisom objekta

têmeljni izpúst -ega -a m grad. odprtina v najnižji točki zbiralnika, ki se navadno uporablja za praznjenje akumulacije ali za izpiranje usedlin v zbiralniku, včasih dodatno tudi za izpuščanje vode za namakanje

têmeljni premáz -ega -áza m prvi premaz kovine, lesa, betona kot zaščita in osnova za nadaljnje barvanje

têmeljno raziskováñje -ega -a s raziskovanje za širjenje osnovnega znanja, boljše razumevanje ali napovedovanje naravnih pojavov s podpiranjem ali zavračanjem teorij, ki pojasnjujejo te pojave, vir večine novih znanstvenih idej in načinov razmišljanja **PRIM.:** uporabno raziskováñje

têmelj pregráde -a -- m grad. neporušeni material, na katerega je postavljena konstrukcija pregrade

teménska napétost -e -i ž elektr. najvišja trenutna vrednost izmeničnega vala električne napetosti

teménska vrédnost -e -i ž največja trenutna vrednost izmenične veličine, npr. električne napetosti, električnega toka, utripne obremenitve

teménski kámen -ega -mna m grad. klinasto obdelan kamen, opeka v temenu loka ali oboka, kjer s svojo obliko zagotavlja tlačne napetosti po celotni ločno zidani premostitveni konstrukciji in s tem njeno statično stabilnost brez dodatnega ojačevanja, tudi mavčni ornament v temenu loka, ki nekoliko izstopa iz površine ometa pri štukaturnih delih **Sp**: sklépnik, sklépni kámen

teménski tók -ega -a m elektr. največja trenutna vrednost izmeničnega vala električnega toka

tême stojéčega valováñja teména --- s fiz. vsaka točka pri stoječem valovanju, v kateri je amplituda nihanja največja glede na okolico **Sp**: hrbet stojéčega valováñja

têmnordéçi žár -ega -a m žar pri temperaturi približno 580 °C

têmpera bárvá -- -e ž barva, pri kateri se za vezivo uporablja vodna emulzija olja z dodatkom stabilizatorja

temperatúra -e ž **1.** fiz. fizikalna količina, po kateri se razvrščajo termodinamični sistemi na bolj ali manj vroče glede na to, v katero smer teče toplotni tok ob dotiku dveh teles z različnimi temperaturama, meri se s termometri **2.** veličina, sorazmerna povprečni kinetični energiji molekul v plinu **PRIM.:** Boltzmannova konstanta

temperatúra eksplozije -e -- ž najvišja temperatura nastalih plinastih produktov eksplozije, ki se lahko izračuna iz enačbe kemijskega razpada eksplozivne snovi in oksidacije posameznih sestavin

temperatúra líkvidus -e -- ž kem., met. najnižja temperatura, pri kateri se pri segrevanju začne zlitina, snov taliti

temperatúra stêklástega prehóda -e --- ž kem. teh. temperatura, pri kateri postane staljena amorfna snov pri ohlajanju dovolj viskozna, da lahko prenaša strižne obremenitve

temperatúrna analíza -e -e ž ugotavljanje lastnosti sistemov, naprav in njihovih delov pri različnih temperaturah

temperatúrna obstojnost -e -i ž prostorninska obstojnost in ohranjanje fizikalno-kemijskih lastnosti materiala, npr. ognjevdržnega, izpostavljenega hitrim spremembam temperature **Sp**: tēmična obstojnost, tēmična stabilnost, tēmostabilnost

temperatúrna prevódnost -e -i ž fiz. ☞ toplótna prevódnost

temperatúrni koeficiént -ega -énta m fiz. količnik relativne spremembe veličine in temperature, npr. dolžine, električnega upora

temperatúrni raztéznostni koeficiént -ega -ega -énta m fiz. količnik raztezka in spremembe temperature pri segrevanju, simbol α , merska enota kelvin na minus ena

tēmperni grafít -ega -a m met. grafit, ki se izloča iz strjene železove litine pri tempranju

témpo tisk -- -a m graf. posredno tiskanje, pri katerem poteka prenos tiskarske barve s tiskovnih elementov tiskovne forme najprej na tampon iz silikonske gume in z njega na tiskovni material

tēmprana lítina -e -e ž met. bela železova litina, dolgotrajno, npr. 20–100 ur, žarjena pri okoli 1000 °C na zraku ali v inertni atmosferi in nato počasi ohlajevana, npr. 20–60 ur, pri čemer se dobi žilav in dobro obdelovalen material

tēmpranje -a s met. dalj časa trajajoče segrevanje materiala, npr. kovine, stekla, s katerim se doseže popuščanje notranjih napetosti, sprememba kristalne strukture

tēmpranje z grafitizácijo -a --- s met. ☞ črno tēmpranje

tēmprano stēklo -ega -a s kem. teh. steklo, pri katerem se s tempranjem odstranijo vse notranje napetosti, da postane bolj žilavo in se pod udarcem zdrobi v delce z okroglimi robovi, uporablja se npr. za zasteklitev v avtomobilih, razen za vetrobransko steklo

tenantít -a m met. jekleno siv kubični mineral, arzen-bakrov sulfid, $\text{Cu}_3\text{AsS}_{3,25}$, izomorfen s tetraeditom, med metalurškim pridobivanjem bakra iz tenantita nastaja arzenov baker **Sp**: bákrova medlíca

tenzíd -a m kem. sredstvo, ki olajša omočljivost, emulgiranje z zmanjšanjem površinske napetosti tekočin, npr. detergent, milo, emulgator, omočila **S**: površinsko aktivna snóv **PRIM.**: mazávo mílo

ténzor -ja m mat. algebraični objekt, ki opisuje linearne relacije med drugimi objekti vektorskega prostora, npr. vektorju z linearno operacijo priredi drug vektor

ténzor deformácije -ja -- m fiz. simetrični tenzor, s katerim se opiše lokalna deformacija elastične snovi, sestavljajo ga parcialni odvodi komponent premikov po koordinatah, diagonalne komponente predstavljajo osne deformacije, zunajdiagonalne pa strižne deformacije

ténzor dieléktričnosti -ja -- m fiz. tenzor, ki povezuje gostoto električnega polja v anizotropni snovi z jakostjo električnega polja, v katerem je ta snov

ténzorsko pólje -ega -a s mat. polje tenzorjev, ki so definirani v vsaki točki prostora, npr. deformacijski tenzor v elastični snovi **PRIM.**: véktorsko pólje

ténzor strížnih hitrósti -ja -- -- m fiz. tenzor, katerega komponente so odvodi komponent hitrosti fluida po krajevnih komponentah x, z, y

ténzor vztrájnostnega moménta -ja -- -- m fiz. tenzor, ki pripada telesu in vektorju kotne hitrosti priredi vrtilno količino, njegove lastne vrednosti so vztrajnostni momenti okrog treh med seboj pravokotnih glavnih osi **Sp**: vztrájnostni téntzor

teodolít -a m geod. optični ali elektrooptični instrument za merjenje vodoravnih in vertikalnih ali zenitnih kotov

teorém -a m izrek ali trditev, ki je v določeni teoriji izpeljana iz aksiomov, ki ne potrebujejo dokazov

teorétična fizika -e -e ž področje fizike, ki z matematičnimi metodami raziskuje in modelira naravne pojave in predlaga teoretične napovedi za eksperimentalno preverjanje

teorétična kemija -e -e ž področje kemije, ki obravnava uporabo neeksperimentalnih metod, zlasti matematičnih metod in računalniških simulacij, za razlaganje in napovedovanje kemijskih pojavov

teorija elastičnosti -e -- ž področje mehanike, ki obravnava obnašanje elastičnih materialov, teles, konstrukcij pri obremenitvah v linearnem območju napetosti in deformacij

teorija eléktromagnétnega pólja -e --- ž fiz. teorija, ki obravnava elektromagnetno polje kot kombinacijo električnega in magnetnega polja, ki jo opisujejo štiri Maxwelllove enačbe

teorija grafov -e -- ž področje matematike, ki obravnava strukturo grafov in njihovo uporabo, npr. predstavitev delovanja elektroenergetskega omrežja, logističnega omrežja s povezavami in vozlišči

teorija gravitacije -e -- ž fiz. teorija, ki obravnava delovanje gravitacijskih sil med telesi, npr. Newtonov gravitacijski zakon, Einsteinova teorija gravitacije

teorija káosa -e -- ž fiz., mat. teorija, ki obravnava dinamične sisteme, katerih trajektorije se močno razlikujejo pri infinitezimalnih spremembah začetnih pogojev **PRIM.:** dinamična nestabilnost (1)

teorija mējne plastí -e --- ž fiz., kem. teorija prenosa snovi ali toplote skozi fazno mejo **S:** filmska teorija

teorija mére -e -- ž mat. teorija, ki obravnava preslikavo množic ali podmnožic na polje ne-negativnih realnih števil, ki vsaki množici ali podmnožici priredi mero

teorija mótenj -e -- ž fiz. teoretske metode na področjih, kjer je mogoče interakcije urediti po hierarhiji na bolj ali manj pomembne, pri čemer se v prvem približku upoštevajo samo najpomembnejše, manj pomembne pa se

postopoma vključujejo kot popravki višjih redov, npr. za gibanje planetov okrog Sonca je najpomembnejše Sonce, medsebojni gravitacijski vplivi med planeti in lunami pa predstavljajo popravek, ki vpliva na keplerske elipse le v zelo dolgih časovnih obdobjih **PRIM.:** mótnja (1)

teorija odlóčanja -e -- ž mat. teorija določanja pravil za doseganje najugodnejšega poteka dejavnosti v danih okoliščinah z logičnimi in matematičnimi načeli

teorija osnóvnih délcev -e --- ž teorija v fiziki delcev, ki opisuje dinamiko subatomske delcev na osnovi delovanja treh osnovnih interakcij **S:** stándardni modél osnóvnih délcev

teorija podobnosti -e -- ž fiz. teorija, ki izkorišča podobnost tokov fluidov z enakim Reynoldsovim in Eulerjevim številom

teorija pólja -e -- ž fiz. teorija, ki opiše dinamiko fizikalnega polja in interakcijo delcev s posredovanjem tega polja, npr. teorija elektromagnetnega polja, kvantna teorija polja

teorija verjétnosti -e -- ž mat. teorija, ki obravnava naključne procese in na matematično natančen način pripiše verjetnost dogodkom naključnega procesa

teorija vézij -e -- ž **1.** elektr. teoretična obravnava električnih in magnetnih sistemov, v katerih so električni in magnetni pojavi opisani z integralnimi veličinami **2.** elektr. matematične metode, ki z upoštevanjem Ohmovega zakona in Kirchhoffovih zakonov obravnavajo pretakanje električne energije oziroma električne napetosti in toke v električnem tokokrogu

teptálnik -a **m** stroj za teptanje, npr. komunalnih odpadkov, snega, zemljišča

teráco -a **m** betonski tlak, v katerem se lahko uporabijo različne barve, oblike in vrste kamnitega agregata, po strditvi betona se površina tlaka obrusi ali izpere tako, da se doseže zeleni končni videz

terakóta -e ž **1.** močno žgana fina glina z dodatkom drobnega kremenovega peska za uporabo v lončarstvu, gradbeništvu, arhitekturi **2.** obrabno trdni izdelki iz take gline

terásasta stréha -e -e ž grad. ravna streha, na katero je mogoč dostop in ima navadno na kapu ograjo

têrbij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, uporablja se v zlitinah s posebnimi magnetnimi lastnostmi, sonarjih, kot dopant v polprevodniški tehniki, skupaj s cirkonijevim dioksidom kot stabilizator kristalne zgradbe v visokotemperaturnih gorivnih členih, simbol Tb

terciárna bárvá -e -e ž barva, nastala z mešanjem treh primarnih barv ali ene primarne barve in ene sekundarne barve

terciárna regulácija frekvénce -e -e -- ž elektr. regulacija omrežne frekvence z agregati, ki lahko začnejo obratovati vsaj v 15 minutah, kolikor potrebuje za zagon plinski ali hidroagregat

terciárni alkohol -ega -a m kem. alkohol, ki ima hidroksiskupino vezano na terciarni ogljikov atom, npr. *terc*-butil alkohol, $(\text{CH}_3)_3\text{COH}$

terciárni amín -ega -a m kem. amin, ki nastane z zamenjavo vseh treh vodikovih atomov v molekuli amonijaka z alkiinimi skupinami

terciárni króg -ega -a m elektr. obtok hladilnega sredstva v jedrskem reaktorju, ki v okolico odvaja toploto, ki je ni mogoče koristno uporabiti za proizvodnjo električne energije

terciárni ogljikov atóm -ega -ega -a m kem. atom, na katerega so neposredno vezani trije ogljikovi atomi

terciárno lézenje -ega -a s met. tretja stopnja lezenja, ko se hitrost deformacije eksponentno povečuje z napetostjo, ker se preskušane začne ožiti

terciárno navítje -ega -a s elektr. tretje navitje transformatorja, namenjeno napajanju odjemalcev ali za kompenzacijo jalove moči

terénsko vozílo -ega -a s vozilo za vožnjo po terenu brez urejenega vozišča, navadno s pogonom na vsa kolesa ali z goseničnim podvozjem, npr. s štirikolesnim pogonom in dvignjenim podvozjem

teréstrična fótogrametrija -e -e ž geod. fotogrametrija na osnovi posnetkov s tal, npr. za prostorsko modeliranje zgradb, industrijskih objektov, konstrukcij S: zêmeljska fótogrametrija

teréstrični čas -ega časa m astr. teoretični čas, kot bi ga merila idealna ura v središču Zemlje pri gravitacijskem potencialu na morski gladini, ki ga realizira mednarodni atomski čas S: zêmeljski čas

teréstrični daljnogléd -ega -éda m daljnogled, ki daje pokončno sliko predmeta, bistveni del teodolita

teréstrični koordinátni systém -ega -ega -a m geod. geocentrični koordinatni sistem, ki omogoča določitev položaja v točkah na zemeljski površini PRIM.: geodétska tóčka K: ITRS

terílnica -e ž navadno porcelanska ali steklena debelostenska skodelica s pestilom za drobljenje zrnatih snovi

termalizácija -e -e ž fiz. proces, pri katerem pride sistem v termodinamično ravnotežje, npr. ko hitri nevtroni pri trkih z moderatorjem izgubljajo svojo energijo

têrmična analíza -e -e ž kem. ugotavljanje sprememb v snovi, npr. kovinah in zlitinah, polimerih, z enakomernim segrevanjem ali ohlajanjem in hkratnim zasledovanjem sprememb temperature Sp: toplôtna analíza K: TA

têrmična difuzíja -e -e ž fiz., kem. difuzija, ki poteka v materialu zaradi temperaturnega gradienta S: têrmodifuzíja

têrmična disociácija -e -e ž kem. reverzibilni razpad spojine pri segrevanju, npr. vodikovega jodida na vodik in jod, didušikovega tetraoksida na dušikov dioksid

têrmična emisíja -e -e ž elektr., fiz. emisija elektronov iz močno segrete snovi, npr. segretega električnega prevodnika, zaradi termičnega gibanja elektronov Sp: Édisonov pojáv, têrmoiónska emisíja

têrmična enáčba stánja -e -e -- ž stroj. ➞

têrmodinámická enáčba stánja

têrmična ionizácia -e -e ž 1. fiz. ionizácia atomov ali molekúl plína ob trkih zaradi termičnega gibanja 2. kem. postopek za ionizacijo spojin na žareči kovinski nitki, pri čemer spojina izhlapi in se delno ionizira, uporablja se npr. v masni spektrometriji

têrmična karakteristika -e -e ž tekst. značilnosti vlakna glede na temperaturo, npr. temperatura steklastega prehoda, tališča, termičnega razkroja

têrmična mējna vrédnost -e -e -i ž elektr. največja trajna vrednost električnega toka, pri kateri še ne pride do čezmernega pregrevanja tokovnika

têrmična obstójnost -e -i ž ➞ temperatúrna obstójnost

têrmična prědzgodovina -e -e ž met. toplotne obdelave materialov, rud pred obravnavanim postopkom, procesom **Sp**: têrmična zgodovina

têrmična stabiłnost -e -i ž ➞ temperatúrna obstójnost

têrmična zgodovina -e -e ž met. ➞ têrmična prědzgodovina

têrmične veličine stánja -ih -ín -- ž mn. stroj. ➞ têrmodinámické veličine stánja

têrmični izkorístek -ega -tka m ➞ toplótni izkorístek (1)

têrmični javljálnik požára -ega -a -- m javljálnik požára, ki zazna temperaturne spremembe v okolici

têrmični nevtróni -ih -ov m mn. fiz. upočasnjeni nevtroni v jedrskih reaktorjih, katerih kinetična energija je približno enaka kinetični energiji molekul v reaktorju

têrmični razkrój -ega -ója m kem. razkroj snovi pri segrevanju, npr. termični razkroj kalcijevega karbonata na kalcijev oksid in ogljikov dioksid **S**: têrmolíza

têrmični šúm -ega -a m elektr. šúm zaradi termičnega gibanja gradnikov snovi in nosilcev naboja, npr. Schottkyjev šúm, Brownovo gibanje

têrmični tók -ega -a m elektr. trajno dopusten električni tok, ki ga električni vodnik vzdrži brez plastične deformacije

têrmično gíbanje -ega -a s fiz., kem. naključno gibanje atomov, molekul, katerih kinetična energija je sorazmerna temperaturi

têrmično krekiranje -ega -a s kem. teh. krekiranje pod tlakom pri temperaturah 450–800 °C, pri katerem nastanejo alkeni s kratkimi verigami, ki se delno rekombinirajo v višje alkane in aromatske spojine, kot stranski produkt nastane tudi koks

terminácia -e ž kem. prekinitev verižne reakcije zaradi medsebojnega spajanja prostih radikalov ali uničenja oziroma deaktiviranja aktivnih mest **S**: končanje reakcije

terminálska opréma -e -e ž telekom. oprema, neposredno ali posredno priključena na komunikacijsko omrežje za pošiljanje, sprejemanje, obdelavo podatkov

termínski načrt -ega -a m ➞ časóvni načrt

termístor -ja m elektr., fiz. električni upor iz polprevodnega materiala, npr. oksidne keramike ali silicija, katerega upornost se močno spreminja v odvisnosti od temperature, uporablja se za uporovne termometre, zaščito električnih tokokrogov pred preobremenitvijo

termítzni postópek -ega -pka m var. ➞ alumínótêrmično varjénje

termítzno varjénje -ega -a s var. ➞ alumínótêrmično varjénje

têrmoagregát -a m elektr. agregat, ki ga sestavlja ta generator z vzbujalnikom in parna turbina

têrmoakumulácijska pěč -e pěči ž električna pěč s toplotnim zbiralnikom, v katerem se hrani toplota, ki jo oddajajo električna grela **Sp**: akumulácijska pěč, eléktrična akumulácijska pěč

têrmobaterija -e ž sestav več termočlenov **S**: têrmoeléktrična baterija

têrmoblók -a m elektr. elektroenergetska enota za proizvodnjo električne energije iz fosilnih goriv

têrmocentrála -e ž ☞ têrmoelektrárna

têrmočlén -a m zaznavalo temperature, katerega delovanje temelji na termoelektričnem pojavu, izdelano iz dveh različnih električnih prevodnikov, ki se dotikata v eni ali več točkah **S**: têrmoelement **Sp**: têrmoeléktrični člen **PRIM.**: Peltierov element

têrmodifuzíja -e ž fiz., kem. difuzija, ki poteka v materialu zaradi temperaturnega gradienta **S**: têrmična difuzíja

têrmodinámíčna enáčba stánja -e -e -- ž stroj. enáčba, ki povezuje med seboj termodinamične veličine stanja, potrebne za opis lastnosti fluidov: tlaka, prostornine in temperature **Sp**: têrmična enáčba stánja, toplótna enáčba stánja

têrmodinámíčna fúnkcija stánja -e -e -- ž fiz. fizikalna količina, ki se lahko pripiše stanju termodinamičnega sistema ne glede na to, kako je bilo to stanje doseženo, npr. notranja energija, prosta energija, entalpija, entropija, tlak, temperatura, prostornina, število delcev

têrmodinámíčna lastnóst -e -i ž fiz. lastnost snovi, ki je v zvezi s prenosom toplote in pretvorbo energije pri kemijskih, jedrskih reakcijah v snovi, s spremembami energije, entalpije pri kemijskih reakcijah, npr. zgorevalna entalpija, ali pri spremembah stanja snovi, npr. izparilna entalpija, kristalizacijska toplota, talilna entalpija

têrmodinámíčna temperatúra -e -e ž absolutna temperatura, določena skladno z zakoni termodinamike kot parcialni odvod notranje energije po entropiji pri stalni prostornini in stalnem številu delcev, osnovna veličina v mednarodnem sistemu veličin, simbol T , merska enota kelvin **PRIM.**: absolutna temperatura

têrmodinámíčne velíčine stánja -ih -ín -- ž mn. stroj. veličine, ki opisujejo stanje sistema, npr. tlak, prostornina, temperatura, notranja energija, entalpija, entropija, in iz njih izvedene veličine, ki so v termodinamični enáčbi stanja **Sp**: têrmične veličine stánja

têrmodinámíčni diagrám -ega -a m fiz. diagram za prikaz termodinamičnega stanja, katerega graf predstavlja proces, npr. izobara je vodoravna daljica v diagramu p - V

têrmodinámíčni izkorístek -ega -tka m stroj. pri toplotnem stroju razmerje med vloženo toploto in koristnim delom, energijo, npr. električno energijo

têrmodinámíčni króžni procés -ega -ega -a m stroj. krožni proces, pri katerem delovni fluid preide skozi različna termodinamična stanja in se na koncu vrne v izhodiščno stanje

têrmodinámíčni potenciál -ega -a m fiz., kem. termodinamična funkcija stanja, ki opisuje energijsko stanje termodinamičnega sistema glede na lastnosti okolja, v katerem je sistem, npr. notranja energija, entalpija, prosta energija

têrmodinámíčni sistém -ega -a m fiz., kem. zaključen makroskopski sistem, ki se obravnava z metodami termodinamike

têrmodinámíčno délo -ega -a s fiz. delo, ki ga opravlja plin s tlakom na stene posode pri raztezanju

têrmodinámíčno ravnotéžje -ega -a s kem. stanje termodinamičnega sistema, ki je doseženo, kadar v sistemu ne tečejo toki in si sistem z okolico ne izmenjuje toplote, sevanja ali snovi

têrmodinámíčno stánje -ega -a s kem., met. stanje termodinamičnega sistema, katerega obnašanje opisujejo termodinamične funkcije

têrmodinámika -e ž področje fizike, ki obravnava odnose med lastnostmi snovi, na katere vpliva spreminjanje temperature in spreminjanje energije iz ene oblike v drugo

têrmoelástičnost -i ž meh. elastične lastnosti materiala pri spremembi temperature

têrmoelektrárna -e ž elektrárna, ki s toploto, pridobljeno z zgorevanjem klasičnih goriv, npr. premoga, plina, s cepitvijo atomskih jeder ali s sevanjem sonca, v parnem generatorju pretvarja vodo v paro, ki nato poganja turbino ali batni stroj za pogon električnega generatorja **Sp**: têrmocentrála **PRIM.**: toplótna centrála

tërmoeléktrična baterija

tërmoeléktrična baterija -e -e ž sestav več termočlenov **S**: tërmobaterija

tërmoeléktrični člen -ega -a m ➞ tërmočlén, tërmoelemènt

tërmoeléktrični generátor -ega -ja m kem. naprava, ki na osnovi Seebeckovega pojava pretvarja toploto neposredno v električno energijo **S**: tërmogenerátor

tërmoeléktrični pojav -ega -áva m fiz. pojav, pri katerem razlika temperatur požene električni tok ali povzroči električno napetost, npr. Peltierov pojav, Seebeckov pojav

tërmoelemènt -ènta m zaznavalo temperature, katerega delovanje temelji na termoelektričnem pojavu, izdelano iz dveh različnih električnih prevodnikov, ki se dotikata v eni ali več točkah **S**: tërmočlén **Sp**: tërmoeléktrični člen

tërmoifiksiranje -a s tekst. stabilizacija dimenzij in oblike tekstilij ali barvila na vlaknih s segrevanjem

tërmogenerátor -ja m kem. naprava, ki na osnovi Seebeckovega pojava pretvarja toploto neposredno v električno energijo **S**: tërmoeléktrični generátor

termográf -a m naprava za merjenje in zapisovanje časovnega poteka temperature, npr. na papir na vrtečem se valju **Sp**: registrirni termométer

tërmografija -e ž fiz. tehnika merjenja temperature posameznih teles, delov teles, stavb, delov stavb s fotografijo oddanega termičnega sevanja v infrardečem območju svetlobe

termográf -a m fiz. posnetek predmeta, telesa s termografijo

tërmogravimétrična analiza -e -e ž kem. ugotavljanje sprememb mase preiskovane snovi med enakomernim segrevanjem zaradi kemijskih reakcij, kot je npr. oddajanje kristalne vode, termični razkroj **K**: TGA

tërmogravimetrija -e ž metoda za preiskavo snovi z zasledovanjem spremembe njene mase med segrevanjem zaradi razgradnje, npr. oddajanja kristalne vode, termičnega razkroja

tërmoiónska dióda -e -e ž elektr. elektronka z anodo in ogrevano katodo, ki zaradi segrevanja oddaja elektrone

tërmoiónska elektróda -e -e ž elektr. ogrevana katoda termoiionske diode

tërmoiónska emisija -e -e ž elektr., fiz. ➞ tërmična emisija

tërmoiónski generátor -ega -ja m elektr. generator, ki proizvaja električno napetost pri visoki temperaturi kovin, ki povzroči termoiionsko emisijo elektronov

tërmokemija -e ž področje kemije, ki obravnava spremembe entalpije pri kemijskih reakcijah

tërmokémijska enáčba -e -e ž kem. urejena enačba, ki vsebuje oznake stanja reaktantov in produktov in vključuje tudi navedbo spremembe entalpije

tërmokromija -e ž pojav, pri katerem sprememba temperature snovi povzroči spremembo njene barve

tërmokrómna bárvá -e -e ž 1. barva, ki se pri spremembi temperature spremeni, uporablja se za označevanje cevovodov z vročimi mediji, strojnih delov, ki se med obratovanjem segrevajo, npr. zavor, sklopki 2. barvniki na podlagi termokromne barve

tërmolíza -e ž kem. razkroj snovi pri segrevanju, npr. termični razkroj kalcijevega karbonata na kalcijev oksid in ogljikov dioksid **S**: tërmični razkròj **PRIM.**: pirolíza

tërmoluminiscénca -e ž kem. luminiscenca, ki se pojavlja pri nekaterih kristaliničnih materialih ali keramiki, ki so bili izpostavljeni ionizirajočemu sevanju in pri segrevanju oddajajo svetlobo, uporablja se za določanje prejete doze radioaktivnega sevanja, arheološko ugotavljanje starosti keramičnih izdelkov

tërmoluminiscénčna dozimetrija -e -e ž fiz. dozimetrija na podlagi termoluminiscence

tërmomehánska lastnóst -e -i ž kem. teh., met. mehanska lastnost materiala, npr. trdnost, pri višji temperaturi

têrmomehánska obdeláva -e -e ž met. obdelava, sestavljena iz preoblikovalnega utrjevanja in toplotne obdelave **S**: toplôtno-mehánska obdeláva

termométer -tra m merilnik temperature, sestavljen iz zaznavala, ki deluje na osnovi fizikalnih sprememb, npr. toplotnega raztezanja tekočin in trdnin, spremembe tlaka plina pri segrevanju ali ohlajanju ali infrardečega sevanja predmeta, in priprave za prikaz izmerjenih vrednosti **Sp**: topломér

têrmometrija -e ž kem. volumetrična metoda kvantitativne analize, pri kateri se končna točka titracije določi z merjenjem spremembe temperature zaradi toplotnih učinkov pri kemijski reakciji

têrmonapétost -i ž električna napetost na sponkah termočlena

têrmoplást -a m kem. ☞ plastomêr

têrmoplástična mása -e -e ž kem. plastična masa, ki se pri povišani temperaturi zmehča, po ohladitvi pa postane spet trda **PRIM.**: duromêr, plastomêr

têrmoplástičnost -i ž kem. lastnost polimerov, da se v segretem stanju lahko gnetejo, oblikujejo

têrmoregulátor -ja m elektr. regulator, ki vzdržuje temperaturo ali jo po programu spreminja

têrmostabílnost -i ž ☞ temperatúrna obstójnost

termostát -a m krmilnik ali regulator temperature

têrmotéhtnica -e ž kem. tehtnica, ki meri spreminjanje mase vzorca med segrevanjem, uporablja se v termogravimetriji

têrmotiskálna gláva -e -e ž graf. glava termotiskalnika z majhnimi šobami, skozi katere seva toploto na toplotno občutljivi papir

têrmotiskálnik -a m graf. tiskalnik s termotiskalno glavo **Sp**: toplôtni tiskálnik

termovizija -e 1. tehnika pregledovanja toplotnega stanja naprave, objekta ali njihovih delov 2. naprava, ki se za to uporablja

ternárna zlítina -e -e ž met. zlitina, sestavljena iz treh kovin

ternárni cemènt -ega -ênta m grad. cement iz portlandskega cementa, žlindrinega cementa in mikrosilike z nižjim deležem klinkerja in večjim deležem mineralnih dodatkov

ternárni fázni diagrá́m -ega -ega -a m met. tridimenzijski fazni diagram ternarne zlitine v obliki tristranične prizme, katere osnovna ploskev je enakostranični koncentracijski trikotnik, zgornjo ploskev pa npr. v evtektičnem ternarnem sistemu predstavljajo tri površine likvidus, ki se z oglišč koncentracijskega trikotnika pri temperaturi likvidus spuščajo v tri evtektične žlebe, ti pa se spuščajo in združijo v točki ternarnega evtektika, znotraj prizme so prostori termodinamično obstojnih faz

ternárni sistém -ega -a m met., kem. sistem iz treh osnovnih elementov, glavnih sestavin

ternárni zlítinski sistém -ega -ega -a m met. zlitinski sistem ternarne zlitine, npr. zlitine Al-Cu-Si

terpentín -a m kem. brezbarvna do rumenkasta oljnata tekočina, ki se dobi z destilacijo smole iglavcev in se uporablja kot topilo, redčilo za oljne barve **S**: terpentínsko ólje

terpentínsko ólje -ega -a s kem. teh. brezbarvna do rumenkasta oljnata tekočina, ki se dobi z destilacijo smole iglavcev in se uporablja kot topilo, redčilo za oljne barve **S**: terpentín

têrpolimêr -a m kem. polimer, sestavljen iz treh različnih monomerov

tesánje -a s grad., les. tehnološki postopek obdelave zlasti gradbenega lesa, npr. tramov, v smeri lesnih vlaken z različnimi sekirami

tesáno brúno -ega -a s les. bruno, obtesano z več strani

tesárska cepínka -e -e ž grad., les. kladivo, ki ima glavo na enem koncu ravno, drugi konec pa je v obliki ukrivljenega dleta za izdelavo utorov

tesárska déla -ih dél s mn. grad., les. gradbena dela, s katerimi se izdelujejo leseni gradbeni

elementi in konstrukcije, npr. ostrešja, ogrodja, stropi, in objekti, npr. hiše, stolpi, mostovi, pregrade

tesárska míza -e -e ž grad., les. vodoravna podlaga, na katero se narišejo v naravni velikosti lesne zveze, povezave elementov ostrešja ali druge tesarske konstrukcije ostrešja S: délovni pòd

tesárska tésla -e -e ž grad., les. kladivo, ki ima glavo na enem koncu ravno, drugi konec pa je v obliki sekirice

tesársko kládívo -ega -a s grad., les. kladivo, ki ima na enem koncu ravno, na drugem koncu pa razcepljeno glavo za ruvanje žebeljev

tésla -e ž izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za gostoto magnetnega polja, simbol T, $1\text{ T} = 1\text{ Wb/m}^2$

Téslova fluídíčna díóda -e -e -e ž stroj. fluídíčni element, ki omogoča tok fluida v eno smer in ga zapira v nasprotno smer z delitvijo na delne tokove in njihovim vodenjem v nasprotno smer, proti osnovnemu toku PRIM.: énosmétni ventíl, protipovrátni ventíl

tesnílka -e ž stroj. kovinski, elastomerni strojni element za oblikovanje statičnega ali dinamičnega tesnilnega spoja Sp: tesnílo (2)

tesnílna brázda -e -e ž met. na stični površini dvodelne livarske forme izdelan utor, ki preprečuje uhajanje taline pri litju

tesnílna sténa -e -e ž 1. grad. armiranobetonska podzemna stena, izdelana s tehniko globokega temeljenja v vodonosnih zemljinah, ki se v kombinaciji z geomehanskimi sidri uporablja za vodotesno zaščito gradbene jame 2. grad. armiranobetonska ali bentonitna opna, izdelana s tehniko globokega temeljenja za tesnjenje vodopropustnih plasti pod temelji pregrade

tesnílni zíd -ega -a m grad. zid iz neprepustnega materiala, npr. betona, asfaltnega betona, jeklenih zagatnic, vgrajen v temeljna tla za zmanjšanje pronicanja vode pod pregrado

tesnílo -a s 1. sredstvo za tesnjenje, npr. usnje, polst, guma, rafija, politetrafluoretilen 2. stroj. ➔ tesnílka

têsni ujèm -ega -éma m stroj. ujem, pri katerem je negativna razlika med merama dveh elementov v stiku, spoju, npr. čepom in luknjo, gredjo in pestom, tekalnim obročem in kolesom, ki so sestavljivi le z večjo silo ali toplotnim nakrčenjem

tesnjênje -a s preprečevanje uhajanja delovnega medija iz sestavine, naprave ali stroja in/ali vdora umazani je vanje

tést -a m postopek, s katerim se kaj ugotavlja, npr. določena lastnost materiala, naprave, stroja, konstrukcije, preverja teoretična napoved določenega procesa, pojava, npr. lezenja S: preskús

tést χ^2 -a -- [hí kvadrát] m mat. ➔ Pearsonov statístični preskús

tetíva -e ž mat. zveznica dveh točk krivulje, zlasti pri krožnici

tetíva profíla -e -- ž stroj. zveznica sprednjega in zadnjega roba profila krila letala

tetívljenje -a s elektr. skrajšanje širine tuljav dvoplastnega navitja na manj kot en pol stroja

tetívni fáktor -ega -ja m elektr. komponenta tetivnega navitja, ki upošteva tetivljenje tuljavice

tetraéder -dra m mat. polieder, ki ga omejujejo štirje navadno enakostranični trikotniki

tetraedrít -a m met. jekleno siv kubični mineral, antimon-bakrov sulfid, $\text{Cu}_3\text{SbS}_{3,2\text{S}}$, izomorfen s tenantitom, sestavina bakrovih sulfidnih rud Sp: bákrova medlíca

tetraédrska interstícija -e -e ž met. intersticija med atomom v oglišču in tremi najbližjimi atomi v središčih ploskev kocke pri ploskovno centrirani kubični mreži, ki ima obliko tetraedra

tetraetílsvínc -nca m kem. organokovinska spojina s svincem, $\text{Pb}(\text{C}_2\text{H}_5)_4$, brezbarvna, strupena tekočina, ki se je v preteklosti široko uporabljala kot antidetonator v bencinu

tétrafluoroetén -a m kem. C_2F_4 , brezbarven plin brez vonja, najenostavnejši fluoroalken, ki se uporablja za proizvodnjo politetrafluoroetena Sp: fluoroetén PRIM.: teflón®

tetragonálni kristálني systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi med seboj pravokotnimi primitivnimi vektorji, od katerih sta dva enako dolga

tetragonálni mineral -ega -a m kem. mineral, ki kristalizira v tetragonalnem kristalnem sistemu

tetrahídrofurán -a m kem. 1,4-epoksibutan, $(\text{CH}_2)_4\text{O}$, ciklični eter, brezbarvna tekočina z vonjem po etru, ki se meša z vodo, uporablja se kot topilo, zlasti za polivinil klorid **K**: THF

tetraklórometán -a kem. ogljikov tetraklorid, CCl_4 , brezbarvna tekočina s sladkobnim vonjem, topilo za maščobe, voske, barve in lake, nekdanje se je uporabljal kot gasilno sredstvo za električne instalacije

tetralín -a m kem. 1,2,3,4-tetrahidronaftalen, $\text{C}_{10}\text{H}_{12}$, produkt delnega hidrogeniranja naftalena, brezbarvna tekočina z vonjem po naftalenu, uporablja se kot topilo za gumo, za odstranjevanje lakov, kot tekočina za prenos toplote v toplotnih menjalnikih, za proizvodnjo detergentov, mehčal

TEU TEU-ja in -- [teú] m (ang. twenty-foot equivalent unit) **krat**. standardna prostornina zabojnika za prevoz sipkega ali kosovnega materiala pri ladijskem, železniškem in cestnem prevozu

tex -a [téks] m merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za dolžinsko maso, simbol tex, $1 \text{ tex} = 10^{-6} \text{ kg/m}$

téža -e ž **1.** fiz. sila, s katero telo na Zemlji pritiska na podlago, kadar miruje, zmnožek mase telesa in pospeška prostega pada, simbol F_g , enota newton **Sp**: sila téže **2.** veličina, izmerjena s tehtanjem

téžec -žca m kem. teh. ☞ barít (1)

težíšče -a s fiz. točka, ki se definira glede na telo ali sistem teles kot z maso utežena povprečna lega vseh delov telesa ali teles

težíšče preréza -a -- s grad. točka, v kateri ostane prerez podprt z navpično silo v ravnovesju

têžka brána -e -e ž agroteh. brana s ploščinsko maso nad 35 kg/m^2

têžka króžna brána -e -e -e ž agroteh. krožna brana z zobčastimi koluti in s ploščinsko maso nad 35 kg/m^2 , ki razreže koruznico, zdrobi zemljo in jo premeša z žetvenimi ostanki

têžka montažna grádnja -e -e -e ž grad. montažna gradnja, pri kateri posamezni montažni gradbeni elementi presegajo maso 5000 kg

têžka tekočínska izpláka -e -e -e ž grad. vsaka težko tekoča mešanica prahu in tekočine, v geotehniki navadno mešanica bentonita in vode

têžka vóda -e -e ž kem. spojina kisika in devterija, $^2\text{H}_2\text{O}$ ali D_2O , brezbarvna tekočina, z nekoliko večjo gostoto ($1,12 \text{ g/cm}^3$), manjšo reaktivnostjo in manjšo sposobnostjo za raztapljanje od navadne vode, uporablja se kot moderator v nekaterih jedrskih reaktorjih **S**: devtêrijev oksíd

têžke plátinske kovíne -ih -ih -ín ž mn. kem. platinske kovine z gostotami okrog 22 g/cm^3 : osmij, iridij in platina

têžki bàt -ega báta m težko, navadno leseno orodje za dela v gozdarstvu in gradbeništvu, ki se drži z obema rokama, npr. zabijalni bat, nabijalo

têžki bencín -ega -a m kem. teh. lahko hlapna in vnetljiva zmes ogljikovodikov, pretežno s 7–8 ogljikovimi atomi v molekuli in z območjem vrelišč $100\text{--}150^\circ\text{C}$ **PRIM.**: bencín za láke, ligroín

têžki betón -ega -a m grad. beton, ki vsebuje agregat z veliko gostoto in se uporablja za zaščito pred ionizirajočim sevanjem ali za obtežbe, npr. utež pri žičnici **PRIM.**: barítni betón

têžki priklópnik -ega -a m posebna prikolica cestnega vlečnega vozila za prevoz težkih strojev, opreme

têžki vodík -ega -a m kem. vodik-2, izotop vodika z relativno atomsko maso 2, sestavina težke vode, simbol D ali ^2H **S**: devtêrij

têžko kurílno ólje -ega -ega -a s kem. teh. kurilno olje iz ostankov po predelavi surove nafte, zelo

težkovôdni reáktor

viskozna tekočina z vreliščem nad 300 °C in plameniščem nad 60 °C, v zmesi z dizelskim gorivom se uporablja za pogon ladijskih dizelskih motorjev, segreto na 130–140 °C kot kurivo za parne kotle **S:** mazút

težkovôdni reáktor -ega -ja **m** fiz. jedrski reaktor z obogatenim uranom kot gorivom in težko vodo kot moderatorjem in hladilnim sredstvom

težnost -i **ž** fiz. pojavi, povezani z delovanjem gravitacijske sile **S:** gravitácija

težnostna pregráda -e -e **ž** grad. betonska ali zidana pregrada, ki zagotavlja stabilnost s svojo maso

težnostni potenciál -ega -a **m** fiz. gravitacijski potenciál Zemljine težnosti glede na izbrano ekvipotencialno ploskev, navadno z izhodiščem na morski gladini

TGA -- [tegeá] **ž** krat. kem. ➞ tērmogravimétrična analiza

Théveninova impedánca omréžja -e -e -- [téveninova] **ž** elektr. ➞ nadomestna impedánca eléktričnega omréžja

Théveninov teorém -ega -a [téveninov] **m** elektr. teorem, po katerem se lahko vsako linearno električno vezje, ki vsebuje samo upore ter tokovne in napetostne vire, nadomesti z zaporedno vezanima napetostnim virom *U* in uporom *R*

THF THF-a in -- [tehaëf tehaëfa] **m** krat. kem. ➞ tetrahídrofurán

Thomasov gródelj -ega -dlja [tómasov] **m** met. grodelj za izdelovanje jekla v konvertorju z bazično izzidavo

Thomasov konvêrtor -ega -ja [tómasov] **m** met. konvertor z bazično izzidavo za predelavo grodlja z veliko fosforja v jeklo

Thomasovo jêklo -ega -a [tómasovo] **s** met. jeklo, izdelano v Thomasovem konvertorju

Thomsonov mostič -ega -íča [tómsonov] **m** elektr. merilni mostič za merjenje zelo majhnega upora, od 0,1 mikroohma do 1 ohma

Thomsonov pojáv -ega -áva [tómsonov] **m** elektr. termoelektrični pojav, pri katerem nastane lastna napetost v delih homogenega električnega prevodnika, ki imajo različne temperature

TÍG-postópek -pka **m** (ang. TIG Tungsten Inert Gas) var. postopek za varjenje v zaščitni atmosferi argona ali helija z volframovo elektrodo, navadno se uporablja za varjenje tankih pločevin nerjavnega jekla in aluminijevih, magnezijevih, bakrovih zlitin

tíha redúkcija -e -e **ž** elektr. dopustno namerno znižanje napetosti za zmanjšanje porabe električne moči **S:** znižanje napetosti

tíha sôba -e -e **ž** fiz. ➞ glúha sôba

tíhi asfált -ega -a **m** grad. asfaltna mešanica z dodatki, npr. gume v finejši granulaciji, uporablja se za izdelavo vozišč, po katerih je promet manj hrupen

tiksotropíja -e **ž** kem. teh. pojav pri nekaterih nenewtonskih tekočinah, da se jim ob trajajočih obremenitvah, npr. tresenju, mešanju, viskoznost zmanjša, zaradi česar lahko tiksotropni geli, npr. gel gline, ob tresenju postanejo tekoči, ob mirovanju pa se spet strdijo **PRIM.:** reopeksíja

tiksotrópna glína -e -e **ž** kem. teh. glina, katere gel ob tresenju postane tekoč in se pri mirovanju spet strdi

tiksotrópna tekočina -e -e **ž** fiz., kem. tekočina, ki postane manj viskozna, ko se giblje, npr. pri mešanju, in bolj viskozna, ko miruje

tiksotrópno ulívanje -ega -a **s** met. ulivanje predmetov iz kovin in zlitin, ki se v poltrdnem stanju obnašajo kot tiksotropne tekočine, npr. aluminij, baker, magnezij **S:** ulivanje póltřdnih kovín

tíoalkohól -a **m** kem. ➞ tiól

tíofenól -a **m** organska žveplova spojina, C₆H₅SH, žveplov analog fenola s sulfanilno skupino –SH namesto hidroksiskupine, brezbarvna strupena tekočina z neprijetnim vonjem

tiól -a **m** kem. organska žveplova spojina, žveplov analog alkohola s sulfanilno skupino –SH namesto hidroksiskupine **Sp:** merkaptán, tíoalkohól

tiólna skupína -e -e ž kem. ☞ sulfanílna skupína

tionílov díkloríd -ega -a m kem. žveplov oksid-diklorid, SOCl_2 , brezbarvna tekočina z neprijetnim, ostrim vonjem, uporablja se kot klorirno sredstvo v organski sintezi

tíosulfát -a m kem. sol tiožveplove kisline, npr. natrijev tiosulfat **Sp**: hiposulfit

tipálo -a s mehansko zaznavalo dotika

típka -e ž **1.** ena od osnovnih sestavin povezave človek-stroj, navadno vhodna enota **2.** gibljiv del, s katerim se proži delovanje sestavine, aparata, naprave, stroja

tipografska enôta -e -e ž graf. merska enota za velikost tiskarskih črk 0,375 mm

tipografski mérski systém -ega -ega -a m graf. merski sistem, ki se uporablja za izražanje velikosti črk v tiskarstvu in namiznem založništvu

típski preskús -ega -a m preskus enega ali več izdelkov določene izvedbe v dokaz, da ustrezajo določeni specifikaciji

tír -a m **1.** navadno dve vzporedni tirnici na ustrezni podlagi kot vodilo za gibanje tirničnega vozila ali podobnega prevoznega sredstva, npr. žerjava **2.** posebej oblikovan nosilec, po katerem se kaj kotali, premika, npr. karnisa

tiratrón -a m elektr. plinska elektronka s termokatodo in eno ali več krmilnimi mrežicami, ki se uporablja kot močnostno stikalo ali krmiljen usmernik

tirístor -ja m elektr. polprevodniški element, izveden s štirimi plastmi PNPN in tremi zunanjimi priključki, katodo, vrati, anodo, ki s tokovnim krmiljenjem skozi vrata deluje kot stikalo

tírna vrtilna količina -e -e -e ž fiz. vrtilna količina, ki jo ima telo, obravnavano kot točkasto, zaradi gibanja okrog izbrane osi

tírnica -e ž **1.** podolgovat jeklen nosilec, osnovni element zgornjega ustroja železniške proge, sestavni del tira, s standardno obliko prereza, da prevzema navpične in vodoravne sile na stiku s kolesom tirničnega vozila

2. fiz. krivulja v prostoru ali faznem prostoru, ki opisuje časovni razvoj stanja dinamičnega sistema **S**: trajektória (**1**)

tírnična krétnica -e -e ž prom. naprava, ki omogoča spreminjanje povezave dveh železniških tirov in s tem prehod vlaka z enega na drug tir **S**: krétnica (**2**)

tírno kvántno števílo -ega -ega -a s fiz. kvantno število, ki določa največjo tirno vrtilno količino, ki jo ima lahko elektron v dani orbitali, in tudi obliko orbitale

tírno vozílo -ega -a s prom. vozilo, ki se lahko na lastnih kolesih z lastnim pogonom ali brez njega premika po tirih

tiskálnik -a m naprava za tiskanje besedil ali slik na papir ali drugo podlago, navadno povezana z računalnikom

tiskálo -a s graf. element tiskarskega stroja, ki pri tiskanju nosi tiskovni material in omogoča tiskanje s primernim tiskovnim tlakom

tiskanje -a s **1.** graf. razmnoževanje grafično oblikovanih predlog s tiskarsko tehniko, npr. tiskanje na papir, svilo **2.** graf. proces, v katerem se tiskarska barva prenese s tiskovnih elementov tiskovne forme na tiskovni material ali tiskarska barva na tiskovni material glede na informacije, shranjene v pomnilniku računalnika **3.** tekst. postopek barvanja z lokalnim nanašanjem tiskarskih barv na tekstilije, s katerim se dobijo poljubni vzorci in slike

tískano vézje -ega -a s elektr. vezje, pri katerem so električni vodniki za medsebojno povezavo električnih sestavnih delov izdelani z ustrezno tehniko jedkanja bakrene plasti na neprevodni podlagi ali tiskanjem prevodnih materialov na neprevodno podlago

tiskárska bárv -e -e ž graf. tekoča zmes različne viskoznosti, sestavljena iz pigmenta ali barvila, veziva, topil in dodatkov, ki se uporablja v tiskarstvu

tiskárska napáka -e -e ž graf. napaka v grafičnem procesu, vidna na poskusnem ali končnem odtisu ali grafičnem izdelku **PRIM.:** tiskôvna napáka

tiskárska plôšča

tiskárska plôšča -e -e ž graf. kovinska ali fotopolimerna plošča za izdelavo tiskovne forme

tiskárska pôla -e -e ž graf. ☞ tiskôvna fôrma

tiskárski strôj -ega strôja m stroj za tiskanje s prenašanjem tiskarske barve s tiskovne forme navadno na papir, da nastane odtis

tiskársko gostílo -ega -a s graf. koloidna naravna ali sintetična snov, ki poveča viskoznost tiskarskih barv in omogoča enakomeren nanos in ostre konture

tiskôvna črta -e -e ž graf. črta, ki predstavlja stik med tiskovno forme in tiskalom

tiskôvna fôrma -e -e ž graf. oblikovno urejen analogni ali digitalni nosilec sporočila, sestavljen iz množice netiskovnih in tiskovnih elementov, katerih odtis se pri tiskanju prenaša na tiskovni material, pri analognem nosilcu se tiskovne površine nabarvajo s tiskarsko barvo, pri digitalnem pa se besedilo in slike pretvorijo v digitalni zapis, ki določa, na katera mesta odtisa bo tiskalnik nanese tiskarsko barvo

tiskôvna geometrija -e -e ž graf. razporeditev tiskovne forme in tiskala v tiskarskem stroju, ki sta ravna ali okrogla, glede na njuni obliki obstajajo tri osnovne geometrije: ravno-ravno, ravno-okroglo in okroglo-okroglo

tiskôvna napáka -e -e ž napaka, ki nastane pri tiskanju ali grafični pripravi **PRIM.**: tiskárska napáka

tiskôvna plôšča -e -e ž graf. tanka plošča za tiskanje iz kovine, gume, plastične mase, v katero so tiskovni elementi, slike vgravirani, ujedkani ali fotokemično izdelani

tiskôvna pôla -e -e ž graf. format papirja različne velikosti, ki se tiska in vsebuje del knji-goveške pole, eno polo ali več pol, pri tiskanju manjših grafičnih izdelkov, npr. etiket, pa je tudi več izdelkov razporejenih po površini pole **Sp**: tiskárska pôla **PRIM.**: knjigovéška pôla

tiskôvni člen -ega -a m graf. enota tiskarskega stroja za nabarvanje tiskovne forme in odtiskovanje na tiskovni material

tiskôvni elemènt -ega -ênta m graf. element tiskovne forme, npr. grafični znak, črta, pika, ki se pri tiskanju upodobi na tiskovnem materialu

tiskôvni materiál -ega -a m graf. material, npr. papir, karton, plastika, les, pločevina, steklo, na katerega se med tiskanjem prenaša tiskarska barva s tiskovnih elementov

tiskôvni sijáj -ega -a m graf. sijaj tiskarske barve na odtisu

tiskôvni tlák -ega -a m graf. tlak, ki je potreben, da se tiskarska barva kakovostno prenese na tiskovni material, nastane zaradi mehanske sile, ki deluje na površino tiskovne črte ali ploskve pri tiskovni geometriji ravno-ravno, kjer se dotikata dva valja, med katerima je tiskovni material

tiskôvni válj -ega -a m graf. valj tiskarskega stroja, ki pri tiskanju nosi tiskovni material in ustvarja tlak, da se tiskarska barva prenese s tiskovne forme na tiskovni material ali na gumeni valj in z njega na tiskovni material

titán -a m kem. prvi element titanove skupine periodnega sistema, srebrnobela lahka kovina z nizko gostoto in veliko mehansko trdnostjo, odporna proti kislinam in bazam, ki se uporablja za izdelavo reaktorjev v kemični industriji, kot gradivo v letalski industriji, simbol Ti

titanát -a m kem. sol titanove kisline, npr. barijev titanat

titánova béla -e -e ž kem. ☞ titánova béla bárva

titánova béla bárva -e -e -e ž kem. bela barva na podlagi titanovega belila **Sp**: titánova béla

titánova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi četrte skupine periodnega sistema: kovine titan, cirkonij in hafnij

titánov díoksíd -ega -a m kem. bela, v vodi, kislinah in bazah netopna snov, TiO_2 , za proizvodnjo belega pigmenta

titánovo belílo -ega -a s kem. teh. bel pigment na podlagi čistega titanovega dioksida, ki se uporablja za barve v papirništvu, tekstilstvu

títer -tra **m** kem. število, s katerim se pomnoži nazivna koncentracija standardne raztopine, da se dobi prava koncentracija **S: faktor** (3)

titracija -e **ž** kem. postopek volumetrične analize z ugotavljanjem koncentracije preiskovane raztopine z merjenjem prostornine standardne raztopine reagenta, ki se dodaja postopoma, dokler se ne doseže ekvivalentna točka

titránt -a **m** kem. raztopina reagenta s točno koncentracijo, ki se pri titraciji iz birete dodaja raztopini vzorca

titrimetrija -e **ž** kem. ➡ volumetrija

tkálski grebén -ega -a **m** tekst. greben pri bilu kot del tkalskih statev, s katerim se votek pribije k že stkani tkanini

tkálski list -ega -a **m** tekst. lesen ali kovinski pravokoten okvir, v katerem se postavijo nitnice z ničalnicami, skozi katere so napeljene osnove in z njihovim prečnim premikanjem se tvori zev

tkanína -e **ž** tekst. ploski tekstilni izdelek, izdelan s tkanjem

tkánje -a **s** tekst. strojno ali ročno izdelovanje tkanin s križanjem in povezovanjem najmanj dveh sistemov niti v različnih vezavah

tkánje z zráčnim cúrkom -a -- -- -- **s** tekst. tkanje, pri katerem se votek vnaša s curkom zraka

tláčna armatúra -e -e **ž 1.** grad. armaturne palice v tlačni coni armiranobetonskega prereza konstrukcije za povečanje njegove tlačne nosilnosti **2.** grad. cevovodna armatura, primerna za uporabo v napravah, sistemih, ki delujejo pod visokim tlakom

tláčna cóna -e -e **ž 1.** meh. območje v nosilcu, obremenjenem na upogib in osno silo, kjer se pojavljajo tlačne napetosti **PRIM.:** natézna cóna **2.** grad. območje na dnu temelja, na katero deluje tlačna sila **3.** meh. območje stika kotalnih teles s podlago, npr. kolesa na tirnici, elementa v kotalnem ležaju

tláčna črta -e -e **ž grad.** piezometrična črta, ki predstavlja višine hidrostatičnih tlakov v posameznih točkah cevi

tláčna diagonála -e -e **ž grad., stroj.** diagonala v paličju, ki prevzema tlačno silo

tláčna energíja -e -e **ž stroj.** energija delovnega medija pod tlakom, npr. stisnjeneга zraka, hidravličnega fluida

tláčna filtrácija -e -e **ž kem. teh.** filtracija, pri kateri se suspenzija, ki se filtrira, potiska v filtrirni medij pod tlakom, ki je višji od tlaka okolice

tláčna napétost -e -i **ž meh.** napetost v materialu, konstrukciji pri delovanju tlačne sile, količnik sile in ploščine prereza, na katerega deluje

tláčna obremenítev -e -tve **ž meh.** obremenitev vpetega telesa s tlačno silo, ki je pravokotna na ravnino vpetja ali ravnino podlage

tláčna obtéžba -e -e **ž meh.** obtežba, ki povzroča tlačno obremenitev

tláčna posóda -e -e **ž kem.** posoda, ki je konstruirana za pline in tekočine pod tlakom, npr. jeklenka

tláčna trdnost -e -i **ž met.** trdnost materiala pri tlačni obremenitvi

tláčni cevovòd -ega -óda **m grad.** cevovod ali jašek pod tlakom, ki vodi od zapornične komore do turbin elektrarne

tláčni filter -ega -tra **m 1.** stroj. oljni filter za vgradnjo v tlačni, napajalni, delovni vod hidravlične naprave **S: visokotláčni filter 2.** kem. teh., met. ➡ filtrska stiskálnica

tláčni gíb -ega -a **m stroj.** gib, med katerim se delovni medij, npr. stisnjeni zrak, para, hidravlični fluid, potiska v valj batnega stroja, npr. pri delovnem gibu hidravličnega valja, batnega pnevmatičnega motorja

tláčni grélnik vòde -ega -a -- **m** grelnik vode, ki deluje pod zvišanim tlakom

tláčni kábel -ega -bla **m elektr.** električni kabel, v katerem je vodnik v plašču vpet v distančnike in obdan z oljno ali plinsko izolacijo pod tlakom

tláčni koeficiént -ega -énta **m fiz.** količnik spremembe tlaka in spremembe temperature

tláčni preskús

pri stalni prostornini, simbol β , merska enota pascal na kelvin **PRIM.**: koeficiënt stisljivosti

tláčni preskús -ega -a m **1.** grad., met. preskus, s katerim se ugotavlja tlačna trdnost materiala, navadno gradbenega, ali železove litine s stiskanjem standardiziranega preskušanca v stiskalnici do njegove porušitve **2.** preskus, s katerim se ugotavlja vzdržljivost posode ali cevovoda za obremenitev s tlakom

tláčni ventíl -ega -a m stroj. ventil za krmiljenje, regulacijo tlaka

tláčno lítje -ega -a s met. litje, pri katerem se talina z veliko hitrostjo, do 12 m/s, potiska v kokilo pod tlakom 10–200 MPa in omogoča izdelavo ulitkov končne oblike in mer brez dodatne obdelave **Sp.**: visokotlačno lítje **PRIM.**: brízganje

tláčno nabrizgávanje -ega -a s nanašanje plasti z brizganjem tekočine, taline, barve pod visokim tlakom

tláčno omejevalni ventíl -- -ega -a m stroj. ventil, ki omejuje, krmili največji tlak v napravi, sistemu **S**: omejevalnik tláka

tláčno rézanje -ega -a s stroj. tehnološki postopek, pri katerem se predmeti iz pločevine, kartona, plastike izrezujejo s pritiskom izsekovalnega orodja na material z ustrezno oblikovano štanco

tláčno varjénje -ega -a s var. varjenje brez uporabe toplote, pri katerem se čelni strani varjencev stisneta pod takim tlakom, da se sprimeta **S**: hládno varjénje **PRIM.**: últrazvóčno varjénje, varjénje s trénjem

tlák¹ -a m fiz. lastnost fluida, da deluje s silo pravokotno na ploskev, ki ga omejuje, količnik velikosti sile in površine ravne ploskve, na katero deluje, simbol p , merska enota pascal

tlák² -a m obloga utrjenih površin, namenjenih za hojo ali promet

tlák iz máčjih gláv -a --- m grad. kamniti tlak iz prodca ali kroglastih kamnov premera do 10 cm, ki se vtisnejo drug poleg drugega do dveh tretjin v svež beton, malto ali pesek in zgoraj poravnajo z letvijo

tlák obremenítve -a -- m stroj. tlak v hidravlični ali pnevmatični napravi, ki je posledica delovne obremenitve in odporov pretakanja delovnega medija v napravi

tlakovánje -a s grad. polaganje plasti klesanega kamna, tlakovcev, lomljenih skal na poteh, cestah, trgih, po kateri se hodi, vozi, kot zaščita naravnih ali umetnih pobočij pred erozijo

tlákovec -vca m grad. kamniti, betonski, leseni ali opečni oblikovanec za tlakovanje, oblaganje tal, vozišč

TLC -- [teelcé] ž (ang. thin layer chromatography) **krat.** kem. ➔ tankoplástna kromatografíja

tlílina razelektrítev -e -tve ž elektr. plinska razelektritev, ki se kaže s svetlenjem

tlívka -e ž elektr. razelektritvena sijalka, v kateri nastaja svetloba neposredno ali posredno s sevanjem negativnega sija v območju pred katodo

tlóris -a m tehnična risba telesa pri pogledu z vrha

tlórisna méra -e -e ž grad. ➔ vodorávna méra

TNT TNT-ja in -- [teenté teentéja] m **krat.** kem. ➔ trínítrótoluén

tóčka -e ž mat. geometrijski objekt brez razsežnosti, osnovni pojem geometrije

točkálo -a s stroj. jekleno orodje z ostro konico, s katero se z udarjanjem označujejo točke na kovinski površini, npr. za zaznamovanje mest, kjer se bodo vrtale luknje

tóčkanje -a s **1.** grad., stroj. namerno poškodovanje dela navoja vijaka, ki je zunaj matice pri vijačni zvezi jeklene konstrukcije, da se zavaruje matica pred odvitjem **2.** stroj. označevanje mesta vrtanja s točkalom

tóčka pri Bráunovi elektrónki -e --- ž elektr. svetlobna točka, ki jo tvori primerno fokusirani in usmerjeni elektronski žarek ob vpadu na fluorescenčni zaslon Braunove elektronke **Sp.**: tóčka pri katódni cévi

tóčka pri katódni cévi -e --- ž elektr. ➔ tóčka pri Bráunovi elektrónki

točkasta dióda -e -e ž elektr. ➡ točkôvna dióda

točkasta korozija -e -e ž kem. korozija na pasivirani površini kovine, do katere pride zaradi raze, dislokacije, neenakomerne sestave zlitin, npr. v kloridnih ali hipokloritnih raztopinah, in povzroči nastanek lokalnega galvanskega člena, zaradi česar jamica raste v smeri težnosti
S: jámičasta korozija

točkasta napáka -e -e ž met. nepravilnost v kristalni zgradbi kristalne snovi v velikosti atoma, npr. praznina

točkasti blésk -ega bléska m fiz. fotometrična veličina pri neposrednem opazovanju vira svetlobe s tako velike razdalje, da postane navidezni premer vira nezaznaven, meri se z osvetljenostjo, ki jo povzroča vir na ravnini, pri opazovalčevem očesu, pravokotno na smer proti viru, simbol E_v , merska enota luks

točkasti nabòj -ega -ôja m fiz. naboj, ki je porazdeljen v tako majhni prostornini, da se lahko obravnava kot točka Sp: točkôvni nabòj

točkasti vír -ega -a m fiz. vir sevanja, katerega dimenzije so majhne v primerjavi z razdaljo do obsevanne površine in se pri izračunih lahko zanemarijo S: elektr. točkôvni vír

točkôvna dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda, pri kateri je en priključek izveden točkasto na površino polprevodniškega čipa Sp: točkasta dióda

točkôvna obtéžba -e -e ž grad., stroj. obtežba, ki deluje v točki, npr. konstrukcije Sp: koncentrána obtéžba, točkôvno brême

točkôvni nabòj -ega -ôja m fiz. ➡ točkasti nabòj

točkôvni vír -ega -a m elektr. vir sevanja, katerega dimenzije so majhne v primerjavi z razdaljo do obsevanne površine in se pri izračunih lahko zanemarijo S: fiz. točkasti vír

točkôvno brême -ega breména s grad., stroj. ➡ točkôvna obtéžba

točkôvno varjénje -ega -a s var. uporovno varjenje, pri katerem elektrodi iz bakrove

zlitine, npr. baker-kromove, stisneta varjenca, navadno jekleni pločevini z očiščeno površino, zaradi velikega električnega toka se tam material natali in zaradi pritiska elektrod nastane zvar, uporablja se navadno kot robotiziran postopek v avtomobilski industriji

tóčna sinhronizácija -e -e ž elektr. sinhronizacija generatorja z nastavljanjem električne napetosti, frekvence in faznega kota, da je čim bližje stanju drugega generatorja ali elektroenergetskega omrežja, na katero se vzporedno priključuje

tóčnost -i ž mera skladnosti rezultata, podatka s pravo vrednostjo PRIM.: natánčnost (2)

tóčnost merílrika -i -- ž lastnost merilnika, da je odstopanje izmerjenih vrednosti od prave vrednosti znotraj določenega intervala, navadno podanega z odstotkom merilnega območja

tóčnostni rázred -ega razréda m razred merilnikov ali izdelkov, označenih z istim simbolom, katerih točnost značilne mere je v ustreznem intervalu S: rázred tóčnosti (1)

tógo grezílo -ega -a s geod. grezilo s togo palico, pritrjeno na geodetski instrument

tógo obréžno zavarovánje -ega -ega -a s grad. gradbeni inženirski objekt za zavarovanje brežin, navadno z betonskimi ali kamnitimi zidovi

tógostna matrika -e -e ž grad. matrika, katere splošni člen $K(i,j)$ predstavlja silo v smeri prostorske stopnje (i), ki povzroči enotni pomik v smeri prostostne stopnje (j), pri čemer so ostale prostostne stopnje fiksirane

tók -a m usmerjeno gibanje snovi, nabojev, energije, informacij

tók dotíka -a -- m elektr. električni tok, ki steče skozi človeško ali živalsko telo, ko se dotakne dela pod električno napetostjo

tók ledú -a -- m grad. naravno premikanje ledu vzdolž rečnega toka, ki se lahko pojavi v obliki kristaliziranega ledu, ledene kaše ali ledenih plošč in dodatno obremenjuje objekte v vodi, npr. mostove, jezove, pregrade

tók obremenítve -a -- m 1. stroj. hidravlični ali pnevmatični tok, potreben za premagovanje obremenitve hidravlične ali pnevmatične naprave 2. elektr. ➡ breménski tók

tokokróg -a m elektr. ➡ eléktrični tokokróg

tokôvna sônda -e -e ž elektr. ➡ tokôvne kléšče

tokôvna zánka -e -e ž elektr. sklenjen električni vodnik, po katerem teče električni tok PRIM.: eléktrični tokokróg

tokôvna zmogljivost -e -i ž elektr. največji električni tok, ki lahko teče skozi kontakt, električni vodnik, kabel

tokôvne kléšče -ih kléšč ž mn. elektr. merilnik toka z objemom električnega vodnika brez njegove prekinitve in fizičnega stika z njim Sp: tokôvna sônda

tokôvnica -e ž fiz. krivulja, ki teče vzdolž gibanja toka fluida PRIM.: sílnica

tokôvni generátor -ega -ja m elektr. generator toka z neskončnim notranjim uporom

tokôvni impúlz -ega -a m elektr. kratkotrajna sprememba jakosti električnega toka S: tokôvni súnek

tokôvnik -a m elektr. instrumentni transformator, katerega sekundarni tok je sorazmeren primarnemu toku z zanemarljivo razliko njunih faz S: tokôvni transformátor

tokôvni odjémnik -ega -a m elektr. naprava na električnem tirnem vozilu za odjem električnega toka iz voznega voda

tokôvni pràg -ega prága m elektr. mejna vrednost toka, pod katero ali nad katero se proces sproži, ustavi ali deluje po drugem programu

tokôvni stabilizátor -ega -ja m elektr. naprava, ki stabilizira enosmerni ali izmenični tok glede na motnje v obratovanju

tokôvni súnek -ega -nka m elektr. kratkotrajna sprememba jakosti električnega toka S: tokôvni impúlz

tokôvni transformátor -ega -ja m elektr. instrumentni transformator, katerega sekundarni tok

je sorazmeren primarnemu toku z zanemarljivo razliko njunih faz S: tokôvnik

tokôvni vír -ega -a m elektr. dvopolni element, pri katerem je električni tok skozenj neodvisen od električne napetosti med njegovima priključkoma

tokôvno omejílني odklôpnik -- -ega -a m elektr. odklopnik z dovolj kratkim odklopnim časom, ki preprečuje, da bi kratkostični tok dosegel svojo najvišjo vrednost Sp: últrapápidni odklôpnik

tók stíka -a -- m elektr. električni tok, ki lahko teče skozi električni kontakt pred njegovo razklenitvijo ali po njegovi sklenitvi

tolažilna armatúra -e -e ž grad. armatura, ki v posameznih delih konstrukcije po statični analizi ni potrebna, služi pa za povezovanje neobremenjenih delov konstrukcije v celoto in preprečevanje razpokanosti zaradi krčenja ali temperaturnih vplivov

tôlčenec -nca m grad. ročno drobljeno kamenje z velikostjo zrn 32–64 mm

toleránca mére -e -- ž stroj. razlika med največjo in najmanjšo mero, razlika med zgornjim in spodnjim odstopkom mere

toleránčna enôta -e -e ž stroj. ➡ toleránčna stôpnja

toleránčna stôpnja -e -e ž stroj. v sistemu mejnih mer in ujemov po standardu ISO skupina toleranc mere, prirejenih ravni točnosti vsake imenske mere, sistem vsebuje 20 tolerančnih stopenj z oznakami od IT 01 do IT 18 za imenske mere 0–3500 mm Sp: toleránčna enôta

toleránčni kontrolník -ega -a m stroj. kontrolnik za ugotavljanje ustreznosti tolerance, npr. zunanji za kontrolo čepa, gredi ali notranji za kontrolo luknje, ležaja Sp: kalíber (2)

toleránčni rázred -ega rázréda m stroj. razred tolerance, poimenovan s kombinacijo črke osnovnega odstopka mere in številke osnovnotolerančne stopnje, npr. H7 za luknjo, h6 za čep

toleránčno pólje -ega -a s stroj. grafična po-nazoritev tolerančnega območja med črtama največje in najmanjše mere

tolkáč za betón -a -- -- m grad. tolkač za nabijanje betona

tolmún -a m grad. naraven ali umeten bazen, nameščen na varni razdalji dolvodno od zgradbe, s katere pada voda, kjer ta izgubi del kinetične energije, ki sicer povzroča erozijo struge ali njenih brežin

toluén -a m kem. metilbenzen, $C_6H_5CH_3$, brezbarvna tekočina z značilnim vonjem po redčilih za lake, ki se z vodo ne meša, uporablja se kot topilo namesto kancerogenega benzena, v redčilih za barve in lake, kot surovina za pro-izvodnjo benzena

tómbak -a m met. med rdečkaste barve, ki vsebuje masni delež bakra nad 80 % in cinka 14–16 % ter zelo majhne dodatke železa in svinca **S**: rdéca méď

tón -a m fiz. zvok ene frekvence

tóna -e ž merska enota ob SI za maso, simbol t, 1 t = 1000 kg

tóna kilométer -e -tra ž merska enota prevoza ene tone materiala ali neto tovara na razdaljo enega kilometra, simbol t km

tonalít -a m grad. globočnina iz magmatskih kamnin z natrij-kalcijevimi glinenici in z masnim deležem kremena več kot 20 % **PRIM.**: granít

tóner -ja m barva v prahu za registrirne instru-mente, tiskalnike, razmnoževalne stroje **Sp**: za-pisovalna bärva

tónfrekvénčni sprejémnik -ega -a m telekom. ➡ zvočnofrekvénčni sprejémnik

tonjáča -e ž grad. gradbeni element, sestavljen iz vrbovih vej, z žico povezanih v butaro, v sredini napolnjeno s kamenjem, ki se za zaščito brežine pritrdi z lesenimi koli, zabitimi v brežino

tónska frekvénca -e -e ž telekom. frekvenca govornega frekvenčnega območja, za dvotonsko večfrekvenčno signalizacijo določena med 600 Hz in 1500 Hz

topílna entalpíja -e -e ž fiz., kem. ➡ mólska topílna entalpíja

topílna toplôta -e -e ž fiz., kem. ➡ mólska topílna entalpíja

topílno žarjénje -ega -a s met. žarjenje, pri katerem se raztopijo in zadržijo v trdni raztopini predhodno izločene faze

topílo -a s kem. snov, npr. voda, etanol, v kateri se raztaplja topljenec, pri čemer nastane raztopina

tôpi stík -ega -a m grad., les. stik sosednjih desk, tramičev, pri katerem se čelne ali vzdolžne ploskve tesno prilegajo

tôpla rezêrva -e -e ž elektr., stroj. naprava, stroj, postroj, ki miruje ali je v prostem teku in lahko v zahtevanem kratkem času prevzame obreme-nitev

toplárna -e ž elektr. termoelektrarna za hkratno proizvodnjo električne energije, toplote v obliki tople vode ali pare za daljinsko ogrevanje **PRIM.**: toplôtna centrála

Tôplerjeva črpálka -e -e [téplerjeva] ž fiz., kem. vakuumska črpalka, ki ima namesto valja z batom posodo z živim srebrom, povezano z dvžnim rezervoarjem za živo srebro, in omogoča shranjevanje iz sistema izčrpanega plina **PRIM.**: Geisslerjeva črpálka

topljénec -nca m kem. snov, npr. sladkor, natrijev klorid, ki raztopljena v topilu, npr. vodi, etanolu, tvori raztopino

toplogrêdni plíni -ih -ov m mn. ekol. plini, ki povzročajo učinek tople grede v Zemljinem ozračju, npr. ogljikov dioksid, vodna para, metan

toplogrêdni učínek -ega -nka m ekol. učinek plinov v zemeljski atmosferi, ki so neprozorni za infrardečo svetlobo, da zadržujejo toplotni tok z Zemlje v vesolje, povečujejo entropijo ozračja in povzročajo klimatske spremembe **Sp**: učinek tòple grede

toplómér -a m ➡ termométer

toplôta -e ž fiz. energija, ki se z neurejenim gibanjem molekul prenaša s toplejšega telesa

toplôta eksplozije

na hladnejše, simbol Q , merska enota joule

Sp: toplôtna energija

toplôta eksplozije -e -- ž kem. toplota, ki se sprosti pri eksploziji enega mola eksplozivne snovi

toplôtna akumulativnost -e -i ž sposobnost shranjevanja energije

toplôtna analiza -e -e ž kem. ➡ têrmična analiza

toplôtna centrála -e -e ž centrala za pridobivanje in razdeljevanje toplote **Sp:** kalórična centrála **PRIM.:** têrmoelektrána, toplárna

toplôtna črpálka -e -e ž grad. naprava, ki iz okolice odvzema toploto zraku, vodi, zemlji in z dodano električno energijo segreva vodo ogrevalnega sistema v zgradbi za ogrevanje prostorov, segrevanje sanitarne vode do temperature 55°C

toplôtna difuzivnost -e -i ž fiz. količnik toplotne prevodnosti in zmnožka specifične toplotne kapacitete ter gostote snovi, simbol a , merska enota kvadratni meter na sekundo

toplôtna enáčba stánja -e -e -- ž stroj. ➡ têrmodinámická enáčba stánja

toplôtna energija -e -e ž fiz. ➡ toplôta

toplôtna kapacitéta -e -e ž fiz., kem. količnik dovedene toplote in zvišanja temperature telesa, simbol C , enota joule na kelvin

toplôtna obdeláva -e -e ž met. tehnološki postopki za spreminjanje mehanskih lastnosti, ki obsegajo segrevanje in ohlajanje v določenih temperaturnih intervalih, npr. cementiranje, izločevalno utrjevanje, popuščanje, kaljenje

toplôtna obdeláva odpádkov -e -e -- ž ekol. obdelava odpadkov, pri kateri se uporablja visoka temperatura, npr. sežig, njeni produkti so pepel, negorljivi odpadki, dimni plini in toplota

toplôtna prestópnost -e -i ž fiz. ➡ koeficiént prestópa toplôte

toplôtna prevódnost -e -i ž fiz. prevodnost za toplotni tok, količnik gostote toplotnega toka

in gradienta termodinamične temperature, simbol λ , merska enota watt na meter kelvin

Sp: temperatúrna prevódnost **PRIM.:** eléktrična prevódnost

toplôtna téhnika -e -e ž področje tehnike, ki se ukvarja s proizvodnjo, prenosom, izrabo toplote

toplôtna zmogljivost hranílnika -e -i -- ž toplota, npr. vroče vode iz toplarne, ki jo hranilnik toplote lahko sprejme ali odda **Sp:** kapacitéta hranílnika toplôte

toplôtni izkorístek -ega -tka **m 1.** izkorístek pri pretvarjanju toplote v delo **Sp:** têrmični izkorístek **PRIM.:** Carnotov izkorístek **2.** razmerje med energijo, pretvorjeno v koristno toploto, in celotno dovedeno energijo

toplôtni prenòs -ega -òsa **m fiz.** ➡ prenòs toplôte

toplôtni prevòd -ega -óda **m fiz.** obratna vrednost toplotnega upora, količnik toplotnega toka in razlike temperatur, simbol G , merska enota watt na kelvin **Sp:** kondúkcija

toplôtni regenerátor -ega -ja **m stroj.** naprava, vgrajena med topli in hladni prostor, v kateri se snov, ki teče skoznjó, ohlaja, pri čemer toplota ne odteka v okolico, ampak se koristno uporabi na nižjem temperaturnem nivoju **Sp:** regenerátor toplôte

toplôtni sónčni generátor -ega -ega -ja **m elektr.** naprava, ki usmerja sončne žarke v kotel parnega generatorja in omogoča proizvodnjo pare za s parno turbino gnani električni generator

toplôtni stròj -ega stròja **m stroj.** stroj, ki deluje v krožnem procesu po načelih pretvarjanja toplote v mehansko energijo, npr. batni parni stroj, parna ali plinska turbína

toplôtni tiskálnik -ega -a **m graf.** ➡ têrmotiskálnik

toplôtni tók -ega -a **m fiz.** količnik toplote, ki preteče skozi dani prerez, in za to porabljenega časa, simbol Φ , merska enota joule na sekundo

toplôtni upòr -ega -ôra m fiz. lastnost elementa, da ovira prevajanje toplote, količnik razlike temperatur na elementu in toplotnega toka skozi ta element, simbol R , merska enota kelvin na watt

toplôtno aktivirani proces -- -ega -a m kem., met. proces, ki lahko poteka le z dovajanjem energije v obliki toplote

toplôtnoizolacijska oblóga -e -e ž grad. obloga zidu, stropa ali tal iz toplotnoizolacijskih materialov, npr. mineralna volna

toplôtno-mehánska obdeláva -e -e ž met. obdelava, sestavljena iz preoblikovalnega utrjevanja in toplotne obdelave **S**: têrmomehánska obdeláva

toplôtno občutljívi papír -- -ega -ja m graf. papir premazan s tankim slojem snovi, ki pri segrevanju potemni ali spremeni barvo

toplôtno prehódnostno števílo -ega -ega -a s fiz. ☞ koeficiént toplôtnega prehóda

toplôtno ravnotéžje -ega -a s **1.** fiz. stanje termodinamičnega sistema, ko imajo vse komponente enako temperaturo in zato v njem ne tečejo toplotni tokovi **2.** elektr. stanje, ko se temperature različnih delov električnega stroja ne spreminjajo za več kot za 2 K/h

toplôtno seválo -ega -a s fiz. grelnó telo, ki oddaja toplotno sevanje in se uporablja za ogrevanje

toplôtno sévanje -ega -a s fiz. elektromagnetno valovanje, ki nastane zaradi termičnega gibanja nabitih gradnikov snovi

toplôtno skrčljíva cévka -- -e -e ž elektr. cevka iz termoplastičnega polimera, ki se pri segrevanju, npr. z vročim zrakom, skrči, uporablja se za zaščito pred zunanjimi vplivi, za električno izolacijo in utrditev, npr. spoja žile električnega kabla in priključne sponke

toplôtno skrčljíva fólija -- -e -e ž folija iz termoplastičnega polimera, ki se uporablja za mehansko in okoljsko zaščito, npr. pramenastih in masivnih vodnikov, povezav, spojev in priključkov pri električnem ožičenju, za embalaranje

toplovódni kòtel -ega -tla m stroj. naprava, v kateri zgoreva gorivo za pridobivanje vroče vode, namenjene za ogrevanje in/ali za različne tehnološke procese

toplovódno omrèžje -ega -a s omrežje med seboj povezanih virov, naprav, cevovodov in merilno-regulacijske opreme za prenos in razdeljevanje tople vode

tôpnost -i ž **1.** kem. lastnost snovi, da se raztaplja v topilu, ki je pri trdnih in tekočih topljencih odvisna predvsem od temperature, pri plinastih tudi od tlaka **2.** kem. vsebnost topljenca v nasičeni raztopini v topilu pri določeni temperaturi, izražena navadno v gramih na dekagram

tôpno stêklo -ega -a s kem. vodna raztopina natrijevega silikata, ki se uporablja v keramični industriji kot elektrolit za utekočinjenje keramične mase za litje, kot vezivo za pečene forme v livarstvu in v papirni industriji **S**: vóдно stêklo

topografíja -e ž **1.** geod. naravni in grajeni objekti na površju Zemlje in njihovi medsebojni odnosi **2.** geod. izdelava topografske karte, pri kateri se določijo oblika, lega, velikost in pomen prostorskih objektov

topográfski znák -ega -a m geod. dogovorjeni simbol, ki na karti ponazarja terenski objekt

topologíja -e ž **1.** področje matematike, ki obravnava lastnosti geometrijskih objektov in tiste značilnosti množice, ki ohranjajo vsako obrnljivo, v obe smeri zvezno transformacijo **2.** način razporeditve elementov sistema, npr. računalniškega omrežja, in povezav med njimi, npr. v obliki črt, obročev, zvezde, drevesa

topolóška shéma -e -e ž elektr. grafična predstavitev topologije elektroenergetskega omrežja

topolóški prôstor -ega prostóra m mat. matematična struktura, ki omogoča, da se na matematično korekten način vpeljejo pojmi konvergenca, zveznost in povezanost

topolovina -e ž les. lahek in mehek les drevesa topola iz rodu *Populus*, brez jedrovine, neodporen, uporablja se za vezani les, luščeni furnir, embalažo

topôvski bròn -ega bróna **m** met. korozijsko odporen bron z masnim deležem kositra 5–10 % in cinka 2–5 %, ki ima dobre mehanske lastnosti

topôvski svéder -ega -dra **m** stroj. ➔ svéder za globôko vrtanje

topôvsko vrtanje -ega -a **s** stroj. ➔ globôko vrtanje

tór -a **m** merska enota zunaj mednarodnega sistema enot za tlak, prvotno definirana kot 1 mm Hg stolpca, kasneje redefinirana kot 1/760 atmosfere, 1 tor = 133,322 4 Pa

tórij -a **m** kem. naraven radioaktivni element iz skupine aktinoidov, srebrenobela kovina, obstojna na zraku, uporablja se za mehansko zelo odporne zlitine z magnezijem v letalskih in raketnih motorjih, simbol Th

tórijev dióksíd -ega -a **m** kem. torijev(IV) oksid, ThO₂, bel prah, uporablja se za svetilne mrežice v plinskih svetilkah, kot dodatek volframovim elektrodam za obločno varjenje

tórij-vólframova elektróda -e -e **m** met. volframova varilna elektroda z dodatkom 1–4 odstotkov torijevega dioksida

torkrétbetón -a **m** grad. ➔ brízgani betón

torkretíranje -a **s** grad. brizganje betona v debelini do 5 cm, npr. na strmo pobočje izkopov, za obloge predorov, lahko v povezavi s sidranimi armaturnimi mrežami, ki zagotavljajo kompaktnost obloge in dober stik s podlago

tórna eléktrika -e -e **ž** elektr. elektrina, ki se ustvari z drgnjenjem dveh teles

tórna korozíja -e -e **ž** stroj. obraba površin v stiku, ki se zaradi obremenitve približujeta in razmikata **Sp**: fréting

tórna sklópka -e -e **ž** stroj. sklopka, ki prenaša navor s trenjem, npr. ploščna, lamelna, stožčasta sklopka **Sp**: drsna sklópka, fríkcíjska sklópka

tórna stiskálnica -e -e **ž** stroj. mehanska stiskalnica s tornjo sklopko, npr. z desko z mehanskim tornim prenosnikom **Sp**: fríkcíjska stiskálnica

tórna téža -e -e **ž** prom. vsota pritiskov pogonskih koles lokomotive na tirnici **Sp**: adhezíjska téža

tórna zavóra -e -e **ž** stroj. zavora, ki deluje po načelu trenja med dvema elementoma, od katerih se eden vrti ali premočrtno premika, npr. z zavornim kolutom ali bobnom in zavornimi čeljustmi **PRIM.**: tórni dušílnik

tórna želéznica -e -e **ž** železniška proga z nakloni do 25 ‰, po kateri lahko vozijo vlaki zaradi trenja med pogonskimi kolesi vlečnega vozila in tirnicama **Sp**: adhezíjska želéznica **PRIM.**: zobáta želéznica

tórne izgúbe na štétkah -ih -úb -- -- **ž** mn. elektr. izgube zaradi trenja pri drsenju štčetke po kolektorju enosmernega in kolektorskega stroja

tórni dušílnik -ega -a **m** stroj. dušilnik, ki duši sunke in/ali nihanje z zavornim mehanizmom **S**: mehánski dušílnik níhanja **Sp**: mehánski amortizér **PRIM.**: tórna zavóra

tórni prenósnik -ega -a **m** stroj. ➔ tórno gonílo

tórno délo -ega -a **s** fiz. delo, potrebno za premagovanje trenja na določeni poti

tórno dušenje -ega -a **s** meh. dušenje zaradi suhega trenja

tórno gonílo -ega -a **s** stroj. gonilo, podobno zobniškemu, pri katerem so zobniki zamenjani s tornimi kolesi **Sp**: tórni prenósnik

tórno kólo -ega kolésa **s** stroj. osnovni del tornega prenosnika, pri katerem se vrtilno gibanje, navor prenaša s trenjem, ki ga zagotavlja ustrezna radialna sila **Sp**: fríkcíjsko koló

tórno varjénje -ega -a **s** var. varjenje, pri katerem se potrebna toplota dobi tako, da se varjenca, od katerih je eden nepomično vpet, drugi pa se vrti, tretja med seboj in se, ko se na stičnih ploskvah zmehčata, stisneta skupaj **S**: varjénje s trénjem **Sp**: gnetílno varjénje

toroídni transformátor -ega -ja **m** elektr. transformator z jedrom v obliki torusa, ki se odlikuje po tem, da so vse magnetne silnice izključno

v jedru, zato ni občutljiv za motnje zunanjih magnetnih polj

toroídno navitje -ega -a s elektr. navitje na površini torusa

tórus -a m mat. geometrijsko telo, ki nastane, če se krog zavrti okrog osi, ki leži v ravnini kroga in je od središča kroga oddaljena za več, kot je polmer kroga **Sp:** svítek

tórzija -e ž **1.** mat. parameter ukrivljenosti prostorske krivulje, ki meri hitrost sukanja binormale na krivuljo pri gibanju vzdolž krivulje **2.** meh. deformacija telesa, npr. gredi, pri delovanju dvojice nasprotno usmerjenih zunanjih navorov okoli vzdolžne osi **S:** vzvòj

tórzijška napétost -e -i ž meh. ➡ vzvòjna napétost

tórzijška nêstabilnost -e -i ž **1.** meh. nestabilnost konstrukcije, ki nastane z izbočenjem vzvòjno obremenjenega elementa pri dovolj veliki obremenitvi in notranjih napetostih še v elastičnem območju **S:** vzvòjna nêstabilnost **PRIM.:** elástična nêstabilnost, Eulerjeva nêstabilnost **2.** meh. nestabilnost nosilca, obremenjenega na upogib, pri kateri pride zaradi nezadostne bočne togosti ali bočnega podpiranja v prečni smeri do upogibne in vzvòjne deformacije **S:** vzvòjna nêstabilnost **PRIM.:** elástična nêstabilnost, Eulerjeva nêstabilnost

tórzijška obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev, ko na vpeto telo deluje zunanji torzijski navor **S:** vzvòjna obremenítev

tórzijška trdnost -e -i ž meh. odpornost materiala proti deformaciji zaradi torzijske obremenitve **S:** vzvòjna trdnost

tórzijška vzmet -e vzmetí ž stroj. vzmet, obremenjena na vzvoj

tórzijški galvanométer -ega -tra m elektr. galvanometer, v katerem je zaznavalo struna, napeta med poloma trajnega magneta ali elektromagneta **Sp:** galvanométer s strúno

tórzijški okvír -ega -a m grad. ravninski vodoraven sestavni del prostorskega paličnega stebra, sestavljen iz okvira z diagonalno posta-

vljenimi ojačevalnimi palicami, kar zagotavlja vzvòjno stabilnost palične konstrukcije stebra, ki se pri stebrih nadzemnih vodov montira v ravnini spodnjih delov konzol, na mestu spremenjenih naklonov sten trupa stebra in ob prehodu trupa stebra v spodnji, temeljni del

tórzijški preskús -ega -a m meh. preskus torzijske trdnosti materiala s standardiziranim preskušancem, ki je na enem koncu vpet, na drugem pa nanj deluje navor **S:** vzvòjni preskús

tórzijško gíbanje -ega -a s meh. gíbanje pri torziji obremenjenega elementa, npr. torzijske vzmeti **S:** vzvòjno gíbanje

tórzijško níhanje -ega -a s elektr., fiz. níhanje gredi agregata velike moči, ki lahko nastane zaradi motenj v elektroenergetskem omrežju, ko se nižja frekvenca omrežja proti 47 Hz, pri čemer pride gred v resonanco z lastno frekvenco in se zato lahko zaradi vzvòjnih sil poškoduje

totálna entalpíja -e -e ž stroj. vsota notranje, tlačne in kinetične energije, ki se uporablja pri parnih turbinah

totální diferenciál -ega -a m **1.** mat. diferencial funkcije več spremenljivk po vseh spremenljivkah **2.** mat. vsota parcialnih odvodov funkcije po vseh spremenljivkah, pomnoženih z njihovimi diferenciali

tovórna vòdna črta -e -e -e ž prom. črta, po kateri seka mirna vodna gladina bok polno natovorjene ladje

tovórni avtomobíl -ega -a m cestno ali terensko vozilo, namenjeno za prevoz tovora **S:** tovornják **Sp:** kamión

tovornják -a m cestno ali terensko vozilo, namenjeno za prevoz tovora **S:** tovórni avtomobíl **Sp:** kamión

tôvotna mást -e mastí ž kem. teh., stroj. mazivo s kalcijevim stearatom kot gostilom, ki se pridobiva z umiljenjem živalskih ali rastlinskih maščob s kalcijevim hidroksidom in se uporablja kot strojna mast **Sp:** kálcijeva mást **PRIM.:** mílo (2)

tráčna zavóra -e -e ž stroj. torna zavora z zavornim kolutom in zavornim trakom
PRIM.: čeljustna zavóra, kolútna zavóra

tráčni brusilnik -ega -a m 1. les. brusilnik za obdelavo lesa z brezkončnim brusilnim trakom 2. stroj. ročno električno orodje z brezkončnim brusilnim trakom, npr. za odstranjevanje obrobovk, manjših izboklin

tráčni prenášnik -ega -a m stroj. jermenskemu prenosniku podoben prenosnik z jeklenim trakom namesto ploščatega jermena

tráčni žagalni stroj -ega -ega stroj 2. les. žagalni stroj z brezkončnim nazobčanim žagalnim trakom z izmenično razprtimi in naostrenimi zobmi

tráčno brušenje -ega -a s brušenje z brusilnim trakom

tráčno ozemljílo -ega -a s elektr. ozemljilo iz pocinkanega železnega traku ali bakrenega pramenastega traku, ki zagotavlja zadosti nizek ozemljitveni upor

tráchnopraménasti vodník -ega -a m elektr. električni vodnik iz enega ali več med seboj prepletenih elementov, ki so sestavljeni iz kovinskih trakov, vijačno ovitih na tekstilno nosilno nit

tradicionalna kerámika -e -e ž ☞ klásična kerámika

trájanje impúlza -a -- s časovni interval med prvim in zadnjim trenutkom, v katerem trenutna vrednost električnega impulza doseže določen delež svoje največje velikosti ali določen prag

trájanje odpôvedi -a -- s čas, ki poteče od trenutka odpovedi do ponovne vzpostavitve delovanja elementa, sestavine, naprave, stroja

trajékt -a m ladja za prevoz potnikov in vozil, zlasti čez jezera, reke in morske ožine

trajektórija -e ž 1. fiz. krivulja v prostoru ali faznem prostoru, ki opisuje časovni razvoj stanja dinamičnega sistema **Sp:** tírnica (2) 2. mat. krivulja, ki opisuje pot točke v fazni ravnini od začetka do konca prehodnega pojava po motnji

trájna dinámična trdnost -e -e -i ž met., stroj. dinamična trdnost, ki predstavlja odpornost materiala pred porušitvijo zaradi utrujanja, dogovorno pri 10^7 nihajih napetosti **S:** trájna nihájna trdnost **PRIM.:** utrípna trdnost

trájna fóрма -e -e ž met. livarska forma, ki se lahko uporabi večkrat

trájna grádbena déla -ih -ih dél s mn. grad. gradbena dela za izdelavo trajnih gradbenih elementov, npr. zida, temelja, plošče, stebra, ostrešja, ki jih po dokončanju gradbenega objekta brez večjih posegov, npr. rušitve, ni mogoče premakniti

trájna nihájna trdnost -e -e -i ž met., stroj. dinamična trdnost, ki predstavlja odpornost materiala pred porušitvijo zaradi utrujanja, dogovorno pri 10^7 nihajih napetosti **S:** trájna dinámična trdnost **PRIM.:** utrípna trdnost

trájna okvára -e -e ž elektr. nepovratna okvara elementa, sestavine, naprave, stroja

trájna trdôta vóde -e -e -- ž kem. lastnost vode, v kateri so raztopljene mineralne soli, ki se pri segrevanju ne obarjajo in jih na ta način ni mogoče izločiti, npr. kalcijev sulfat **Sp:** permanéntna trdôta vóde **PRIM.:** trdôta vóde, začásna trdôta vóde

trájni dinámični preskús -ega -ega -a m met., stroj. preskus trajne nihajne dinamične trdnosti, pri katerem se preskušane obremenjuje s periodično spremenljivo napetostjo

trájni magnét -ega -a m fiz. magnet z visoko remanenco **Sp:** permanéntni magnét

trájni ukáz -ega -áza m elektr. izhodni ukaz krmilne naprave elementa elektroenergetskega sistema, ki traja enako dolgo kot signal, ki ga je sprožil

trákasta drenáža -e -e ž grad. drenaža majhne širine, ki namesto neprekinjene drenažne plasti zbira in odvaja vodo do dolvodne pete nasipa pregrade

trákasta filaméntna prêja -e -e -e ž tekst. filametna preja, izdelana z združevanjem ali vitjem folijskih trakov **S:** fibrilirana filaméntna prêja, fólijska filaméntna prêja

trákasta izolácija -e -e ž elektr. kabelska izolacija iz trakov, ki so vijačno viti v koncentričnih plasteh

trákasti spékter -ega -tra m fiz. spekter svetlobe, ki jo izsevajo vzbujene molekule in ga sestavljajo omejeni trakovi frekvenc, sestavljeni iz številnih, zelo gosto razporejenih črt
PRIM.: črtasti spékter

trákcija -e ž prom. ➡ vléka

trákcijska baterija -e -e ž akumulatorska baterija za električna vozila in električne mobilne stroje

trákcijski akumulátor -ega -ja m elektr. električni akumulator z večjo kapaciteto, ki se uporablja za pogon električnih vozil, viličarjev

trákt -a m grad. del tlorisno razčlenjene zgradbe
S: krílo (4)

tráktor -ja m motorno vozilo, navadno na štirih kolesih, za delo, vleko in pogon zlasti kmetijskih strojev

tráktor goséničar -ja -ja m stroj. traktor, ki ima namesto koles gosenice, uporablja se za transport zunaj urejenih poti
S: gosénični tráktor

tráktorska pnevmátika -e -e ž stroj. pnevmatika za traktorje z globokim profilom

tráktorski prikljúček -ega -čka m agroteh. naprava, npr. plug, škropilnik, kosilnica, obračalnik, vitel, ki se pritrdi navadno na zadnji konec traktorja in poveže z njegovo pogonsko gredjo

trám -a m les. žagan ali tesan štirikoten lesen gradbeni element, ki se uporablja kot osnovni nosilni del stropnih ali podpornih konstrukcij

tramič -íča m les. tram manjšega prereza, katerega večja stranica ima prerez do 100 milimetrov
S: gredíca (1)

tramôvna zapórnica -e -e ž grad. zapornica za začasno ustavljanje vodnega toka, izdelana iz velikih hlodov, brun ali jeklenih nosilcev, nameščenih drug na drugem, katerih konci so na obeh straneh vodeni v utoru

trámvaj -a m sistem električnih motornih vozil, ki vozijo po tirih, postavljenih na javno cesto ali samostojno traso, namenjen za javni mestni potniški promet
S: céstna želéznica

transdúktor -ja m elektr. naprava z enim ali več feromagnetnimi jedri in navitji, s katerimi je mogoče spreminjati enosmerni ali izmenični tok z izrabo učinka nasičenja v magnetnem krogu

transfêrni tisk -ega -a m tekst. postopek tiskanja, pri katerem se papir z barvnim vzorcem pri zvišani temperaturi pritisne na tektstilijo, pri čemer barvilo s papirja preide nanjo

transformácija eléktrične energíje -e --- ž elektr. pretvorba električne energije z nižjih napetosti na višje zaradi zmanjšanja električnih izgub pri prenosih na večje razdalje ali z višjih napetosti na nižje zaradi prilagajanja prenosnim in razdelilnim omrežjem ter odjemalcem
PRIM.: transformácija eléktrične napétosti

transformácija eléktrične napétosti -e --- ž elektr. zvišanje ali znižanje električne napetosti z dvema napetostnima navitjema transformatorja z različnim številom ovojev
PRIM.: transformácija eléktrične energíje

transformácija enáčbe -e -- ž mat. preoblikovanje enačbe z uporabo matematičnih identitet

transformátor -ja m elektr. naprava, ki spreminja napetost in tok določene moči brez spremembe frekvence

transformátorska galeríja -e -e ž grad. podzemna galerija ali galerija v telesu pregrade za postavitev visokonapetostnih transformatorjev

transformátorska postája -e -e ž elektr. postroj elektroenergetskega sistema z enim ali več transformatorji, ki povezujejo dve elektroenergetski omrežji ali več električnih omrežij različnih napetostnih nivojev

transformátorski kôtel -ega -tla m elektr. ohišje transformatorja, ki ščiti jedro z navitjem skupaj z njegovim izolirnim oljem, kondenza-

transformátorski preklópnik

torjem, ki sprejme olje ob okvarah in nosi transformatorske skoznjike, ki omogočajo povezavo z elektroenergetskim omrežjem

transformátorski preklópnik -ega -a m elektr. preklopnik za izbiranje odcepov na transformatorskem navitju, da se s tem spreminja prestava transformatorja

transformátorski prikljúček -ega -čka m elektr. mesto na transformatorju, kjer se priključi zunanje breme, porabnik **PRIM.**: odčep transformátorja

transformátorski skóznjik -ega -a m elektr. skoznjik, ki omogoča prevod električnega vodnika faze skozi kotel transformatorja

transformátorsko ólje -ega -a s elektr. olje s kakovostnimi izolacijskimi lastnostmi, ki se uporablja za hlajenje navitij v transformatorjih, nekdanje mineralno olje, poliklorirani bifenil, danes sintetični organski estri

transformíranka -e mat. funkcija, matematični objekt, ki je rezultat transformacije, npr. Fourierova transformiranka

transkóder -ja m elektr. ➡ kódni pretvórník

transkristál -a m met. podolgovat kristal, pravočrtn na strjevalno fronto, ki se pojavlja pri strjevanju ingotov, blokov, blumov **S**: stebričasti kristal

transkristálni lòm -ega lòma m met. lom zaradi razpok, ki nastajajo in se širijo znotraj kristalnih zrn po razkolnih ploskvah

translácija -e ž mat. preslikava, ki preslika vse točke geometrijskega objekta vzdolž enako velikih vzporednih vektorjev

translacijska simetríja -e -e ž mat. simetrija geometrijske strukture, ki se ohranja pri translaciji

translacijski zgíb -ega -a m stroj. ➡ pomíčni zgíb

translátor -ja m **1.** elektr. transformator s prestavnim razmerjem 1 : 1 za galvansko ločitev dveh električnih tokokrogov **2.** elektr. transformator za medsebojno

impedančno prilagoditev naprave in nanjo priključenega voda **3.** element, ki omogoča kontrolirane vzporedne premike, npr. vodilo glave mikroskopa na atomsko silo

translatórno gíbanje -ega -a s fiz. gibanje, sestavljeno iz zaporednih translacij **PRIM.**: přémo gíbanje

transmisíjska gréd -e gredí ž stroj. glavna pogonska gred pri skupnem kompleksnem jermenskem pogonu, npr. več obdelovalnih, tekstilnih strojev, v primeru zastarelega obrata z enim pogonskim strojem

transmisíjski elektrónski mikroskóp -ega -ega -a m fiz. elektronski mikroskop za preiskavo zelo tankih vzorcev z elektronskim snopom, s katerim se vzorec preseva, iz vzorca izhajajoči elektroni pa tvorijo sliko na fluorescenčnem zaslonu **S**: presévní elektrónski mikroskóp **K**: TÉM

transmisíjski koeficiènt -ega -ènta m fiz. količnik amplitud prepuščenega in vpadnega sevalnega polja pri prehodu skozi ravno mejo med prozornima sredstvom

transmísíjski spékter -ega -tra m graf. spekter prepuščene svetlobe

transmisíjski vzórec -ega -rca m graf. vzorec, ki svetlobo prepušča

transmisívnost -i ž fiz. lastnost meje med dvema optičnima sredstvom, da prepusti vpadno svetlobo, količnik prepuščenega toka valovanja z dano polarizacijo in polariziranega vpadnega toka

transmitánca -e ž fiz. količnik prepuščenega in vpadnega sevalnega toka za širše območje valovnih dolžin, npr. vidne svetlobe, ali za sevanje ene valovne dolžine **S**: prepústnost (3)

transpónder -ja m elektr. sprejemno-oddajna naprava v elektronskih komunikacijah, ki samodejno odda vnaprej pripravljen signal kot odgovor na ustrezen povpraševalni ukaz

transponíranje -a s mat. operacija, ki pri matriki zamenja stolpce z vrsticami in obratno

transportêr -ja m nepremična, prestavljiva ali prevozna naprava za prenos trdnega materiala, izdelkov, navadno na krajše razdalje, npr. znotraj obrata

transpórtna embaláža -e -e ž dodatno utrjena, dopolnjena embalaža za zaščito blaga, izdelkov med prevozom

transpórtni betón -ega -a m grad. mešanica svežega betona, namenjenega za prevoz z avto-mešalnikom

transpórtni stròj -ega stròja m stroj. stroj, namenjen vodoravnemu ali navpičnemu premikanju, prenašanju bremen, npr. dvigalo, transporter, vozilo, tekoči trak

transpórtni vodovòd -ega -óda m grad. del vodovoda, na katerem ni priključkov neposrednih porabnikov pitne vode in je namenjen za transport vode na večje razdalje od vodnih virov do primarnega vodovoda

transpórtni vozíček -ega -čka m rud. jamski voziček za prevoz rude, mineralnih surovin, vzdrževalnega materiala po rudniških rovih

transpozícija vóda -e -- ž elektr. ➔ prepletanje (2)

transuránski elemènt -ega -ènta m kem. umetno pridobljen radioaktivni element z atomskim številom, večjim od atomskega števila urana, večjim od 92

transverzálna komponènta -e -e ž fiz. komponenta vektorskega polja, pravokotna na smer razširjanja valovanja tega polja v dani točki

transverzálnost -i ž fiz. lastnost česa, kar je pravokotno na smer gibanja ali razširjanja valovanja, npr. transverzalna ravnina

transverzálno valovánje -ega -a s fiz. valovanje z nihanjem pravokotno na smer razširjanja, npr. valovanje na površini vode, elektromagnetno valovanje S: prečno valovánje PRIM.: longitudinalno valovánje, vzdóžno valovánje

tranzíéntna préčna reaktánca -e -e -e ž elektr. ➔ prehódna préčna reaktánca

tranzíéntna stábilnost -e -i ž elektr. ➔ prehódna stábilnost

tranzíéntna vzdóžna reaktánca -e -e -e ž elektr. ➔ prehódna vzdóžna reaktánca

tranzístor -ja m elektr. polprevodniški element, ki omogoča ojačevanje električnih signalov, npr. bipolarni spojni tranzistor, poljski tranzistor

tranzístor FÉT -ja -- m (ang. FET – field effect transistor) elektr. ➔ poljski tranzístor

tranzístor MÓSFET -ja -- m (ang. MOSFET – metal-oxide semiconductor field-effect transistor) elektr. ➔ poljski tranzístor kovína-oksíd-pòlprevódnik

tranzístor NPN -ja -- [enpeèn] m (NPN – negativen-pozitiven-negativen) elektr. tranzístor s priključki emitor, baza, kolektor, pri katerem je na priključku kolektorja pozitivna napetost in kolektorski tok ob primernem pozitivnem toku v bazi teče v emitor

tranzístor PNP -ja -- [peenpé] m (PNP – pozitiven-negativen-pozitiven) elektr. tranzístor s priključki emitor, baza, kolektor, pri katerem je na priključku emitorja pozitivna napetost in emitorski tok ob primernem negativnem toku v bazi teče v kolektor

tranzítna telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala v analognem avtomatskem telefonskem omrežju, ki vzpostavlja zveze s podrejenimi vozliščnimi in med enakovrednimi centralami, lahko tudi povezave na mednarodno telefonsko centralo

tranzítni gabarít -ega -a m prom. ➔ tranzítni profil

tranzítni profil -ega -a m prom. omejena, na železniški tir pravokotna ravnina, ki je ne sme presegati noben del tirnega vozila Sp: tranzítni gabarít

trapézna razpiráča -e -e ž grad., les. razpiráča za premostitev razpetine, večje od 8 m, navadno pri lesenih mostovih, sestavljena iz dveh opor pod gredo in tramiča med njima, ki je z mozniki ali vijaki tesno spojen z gredo, opori se na drugem koncu opirata v zid ali konzolni podstavki S: dvójna razpiráča

trapézni navòj -ega -ôja **m** stroj. navoj z vijajnico trapeznege prereza

trapézno vešálo -ega -a **s** grad., les. vešalo za premostitev razpetine, večje od 8 m, sestavljeno iz dveh soh z vešalnim oklepom, postavljenih na veznik in zgoraj razprtih z vodoravnim tramičem, vsako soho na zunanji strani podpira po ena opora, na spodnji strani z dvojnimi ulegom spojena z veznikom, vsi elementi skupaj z veznikom tvorijo trdno povezavo **S**: dvójno vešálo

trása -e **ž** grad. vzdolžni tlorisni in/ali višinski smerni potek, navadno osi ceste, železnice, kanalizacije, vodovoda, nadzemnega voda

trasíranje -a **s** grad. določanje poteka trase v načrtu in/ali označevanje in zakoličevanje trase

trasírka -e **ž** grad. okrogla lesena, kovinska, plastična palica, opleskana z izmeničnimi 20 cm širokimi belimi in rdečimi pasovi

trávniška brána -e -e **ž** agroteh. priključna brana iz pregibnih verižnih členov in sklepov, v katerih so priviti zobje za branjanje travnikov, poravnavanje krtin in odstranjevanje mahu

tráda gúma -e -e **ž** kem. teh. ➡ ebonít

tráda kovína -e -e **ž** met. ➡ karbídna trdína

tráda lítina -e -e **ž** met. ➡ béla lítina

tráda spájka -e -e **ž** stroj. spajka, navadno iz aluminija in silicija, bakra in cinka ali srebra, ki ima tališče nad 450 °C, navadno 600–1 100 °C, uporablja se za spajanje delov, npr. v fini mehaniki, ali delov, ki morajo zdržati povišane temperature obratovanja **S**: trdí lót

tráda vlákná -ih -en **s** mn. tekst. vlakna, ki vsebujejo velik odstotek lignina, npr. ramija, juta, vlakna konoplje

trdílo -a **m** kem. ➡ premreževálo

trdí lót -ega -a **m** stroj. lot, navadno iz aluminija in silicija, bakra in cinka ali srebra, ki ima tališče nad 450 °C, navadno 600–1 100 °C, uporablja se za spajanje delov, npr. v fini mehaniki, ali delov, ki morajo zdržati povišane temperature obratovanja **S**: tráda spájka

trédna raztopína -e -e **ž** kem., met. raztopina enega ali več trdnih topljencev v trdnem topilu, npr. steklo ali zlitina bakra in niklja

trédni grádbeni materiál -ega -ega -a **m** grad. gradbeni material, pri katerem so sestavine in/ali zrna med seboj trdno povezani, zlepljeni s kristalizacijo, cementiranjem, sintranjem, npr. kamen, beton, opeka

trédnína -e **ž** fiz. snov v agregatnem stanju, v kateri so gradniki med seboj trdno povezani, da se ne morejo prosto gibati, ampak le nihajo, snov zato zavzema stalno prostornino z določeno obliko, ki se lahko spremeni le s silo

trédnínska ekstrákcija -e -e **ž** kem. postopek za selektivno raztapljanje komponente iz trdne zmesi s tekočim topilom, uporablja se za pridobivanje olj in maščob iz semen, eteričnih olj iz rastlin **S**: ekstrákcija trédno-tekóče

trédnínski láser -ega -ja **m** fiz., stroj. laser, ki ima aktivno snov v obliki trdnine, npr. kristala ali stekla, je svetlobno črpan in nima aktivne snovi v obliki optičnega vlakna

trédno cementírno srédstvo -ega -ega -a **s** met. praškasto cementirno sredstvo, npr. zmes lesnega oglja in barijevega karbonata, za površinsko utrjevanje jekel z naogliččenjem **Sp**: cementírni prášek, prášek za cementíranje

trédno gorívó -ega -a **s** kem. teh., stroj. gorivo v trdnem agregatnem stanju, npr. drva, premog **Sp**: trédo gorívó **PRIM.**: kurívó

trédnost -i **ž** 1. meh. odpornost materiala proti porušitvi 2. področje mehanike, ki obravnava mehansko napetost in deformacijo pod vplivom zunanjih sil ali temperature

trédnostni rázred betóna -ega razréda -- **m** grad. standardna tlačna trdnost vgrajenega betona, merjena po 28 dneh, ugotovljena po standardiziranem postopku z zdrobitvijo valjastih vzorcev premera 15 cm in višine 30 cm ali kock betona z dimenzijami 15 cm × 15 cm × 15 cm **Sp**: márka betóna

trédnostni rázred cemênta -ega razréda -- **m** grad. standardna tlačna trdnost cementa v

N/mm², merjena po 28 dneh po standardu EN 196-1, npr. razred 32,5, razred 42,5 in razred 52,5 **Sp**: máрка cementa

trdnostni rázred málte -ega razréda -- m grad. standardna tlačna trdnost strjene malte v N/mm², merjena po 60 dneh po standardu EN 1015-11 na maltnih prizmah 4 cm × 4 cm × 16 cm in izražena v šestih trdnostnih razredih M 1, M 2,5, M 5, M 10, M 15, M 20 in M d, npr. razred M 5 pomeni malto s tlačno trdnostjo 5 N/mm²

trdo eloksíránje -ega -a s kem. teh., met. eloksiranje v kopeli žveplove kisline, pri katerem nastane na površini aluminija trda, obrabno trdna, keramiki podobna plast aluminijevega oksida

trdo gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. ➔ trdno gorívo

trdo íztískana glína -- -e -e ž grad. glina ali glinena zmes, ki vsebuje manj kot 15 % vode in se težko gnete

trdo lótanje -ega -a s stroj. lotanje s trdim lotom **S**: trdo spájkanje

trdomagnétna zlítina -e -e ž elektr. feromagnétna zlitina z visoko remanenco in široko histerezo zanko, npr. železo in zlitine za trajne magnete

trdomagnétni kontáktnik -ega -a m elektr. kontaktnik s trajnim magnetom, ki po preklopu ostane v delovni legi brez dodatnega vzbujanja

trdomagnétni materiál -ega -a m met. material, ki ima široko magnetno histerezo zanko, majhno permeabilnost in veliko koercitivnost, npr. zlitine aluminija, niklja, kobalta, redkih zemelj

trdo navárjanje -ega -a s met., var. navarjanje karbidne trdine

trdo réntgensko sévanje -ega -ega -a s fiz., kem. rentgensko sevanje z valovnimi dolžinami, navadno krajšimi od desetink nanometra

trdo spájkanje -ega -a s stroj. spajkanje s trdo spajko **S**: trdo lótanje

trdôta -e ž lastnost, ki izraža odpor površine trdnega telesa proti sili, ki deluje nanjo

trdôta lesá -e -- ž gozd., les. lastnost lesa, da se upira prodiranju tršega telesa vanj, npr. rezila

trdôta po Brinellu -e -- -- [brinél] ž met., stroj. trdota kovinskega materiala, ki se določa z vtiskanjem kroglice z določeno silo in merjenjem premera odtisa, izražena z oznako HB in s številsko vrednostjo **Sp**: Brinellova trdôta, Brinellovo število

trdôta po Rockwellu -e -- -- [rókvelu] ž met., stroj. trdota kovinskega materiala, ki se določa z vtiskanjem standardizirane kroglice ali stožca s standardizirano silo in merjenjem premera odtisa, izražena z oznako HRC, če je vtisno telo kroglica, ali HRC, če je vtisno telo stožec, in številsko vrednostjo

trdôta po Shoru -e -- -- [šóru] ž met., stroj. trdota trdih in mehkih polimernih materialov ter gume, ki se določa z merjenjem globine vtiska jeklene igle pri standardiziranih pogojih, izražena z oznako SoA za trde ali s SoD za mehke polimerne materiale in s številsko vrednostjo

trdôta po Vickersu -e -- -- [víkfersu] ž met., stroj. trdota kovinskega materiala, ki se določa z vtiskanjem standardizirane štiristrane diamantne piramide s standardizirano silo in merjenjem dolžine vtisa vzdolž obeh ploskovnih diagonal, izražena z oznako, npr. HV, in številsko vrednostjo

trdôta vóde -e -- ž kem. lastnost vode, ki vsebuje raztopljene mineralne soli, zlasti kalcijeve in magnezijeve, ki povečajo porabo mila zaradi obarjanja netopnih soli maščobnih kislin **PRIM.**: trájna trdôta vóde, začásna trdôta vóde

trénje -a s meh. pojav zaviralne sile pri relativnem gibanju teles na njunih stičnih ploskvah

trénjski pilót -ega -a m grad. ➔ viséči pilót

trenútna móč -e móč ž elektr. produkt fazorjev električne napetosti in električnega toka na priključku stroja

trétji Képlerjev zákon -ega -ega zakóna m astr. zakon, po katerem je količnik kuba velike

polosi planetnega tira in kvadrata obhodnega časa okrog Sonca enak za vse planete Osončja
PRIM.: Képlerjevi zakóni

trétji Newtonov zákon gíbanja -ega -ega zakóna -- [njútov] m fiz. zakon, po katerem velja, če deluje neko telo z določeno silo na drugo telo, deluje drugo telo istočasno z enako in nasprotno usmerjeno silo na prvo telo

trétji zákon têrmodinámike -ega zakóna -- m fiz., kem. zakon, po katerem bi bil termodynamični sistem pri absolutni ničli popolnoma urejen in bi dosegel najnižjo možno entropijo

trgální stròj -ega stròža m met., stroj. stroj za merjenje natezne trdnosti materiala z ugotavljanjem spreminjanja raztezka standardizirane preskušance v odvisnosti od natezne sile, dokler se preskušanec ne pretrga

tríacetát celulóze -a -- m kem. ester celuloze z očetno kislino, v katerem so v celulozi zaestrene po tri OH-skupine vsake glukozne enote, uporablja se za izdelavo acetatnih vlaken

tríacetátna filamêntna prêja -e -e -e ž tekst. filamentna preja iz acetata celuloze z višjo stopnjo zaestrenja

tríacílgliceról -a m kem. ester glicerola in maščobne kisline, npr. stearinske, palmitinske, oleinske, bistvena sestavina maščob

tríaksiálna tkanína -e -e ž tekst. tkanina, izdelana iz treh sistemov niti, vodoravnega votka in dveh levo in desno usmerjenih osnov, medsebojna lega teh sistemov niti se prepleta pod kotom 60°

triangulácija -e ž 1. mat. delitev površine v mrežo trikotnikov, npr. za numerično predstavitev oblike površine **PRIM.:** trigonometrična mreža 2. geod. trigonometrična metoda določanja koordinat točkam geodetskih mrež

triangulácijska báza -e -e ž geod. točno določena razdalja med geodetskima točkama, ki omogoča računanje trikotnikov triangulacije

tribologíja -e ž veda o pojavih in mehanizmih trenja, mazanja in obrabi stičnih površin strojnih delov, orodij za preoblikovanje pri njihovem relativnem gibanju

tribolóška napétost -e -i ž stroj. napetost v kompleksnem stiku površin, ki se gibljeta relativno druga proti drugi, vključuje mehanizme mehanskega trenja, obrabe in deformacije, ki nastopijo zaradi normalnih in tangencialnih obremenitev, npr. pri gibanju valjčka v obodu valjčnega ležaja, kolesa železniškega vozila na tirnici

tribolóška obremenítev -e -tve ž met., stroj. obremenitev ležaja, vodila, orodja in preoblikovanja zaradi medsebojnega relativnega gibanja ob upoštevanju mazanja

tribométer -tra m grad. merilnik triboloških veličin, npr. faktorja trenja, sile trenja, obrabe dveh površin v stiku

tríčeljustník -a m stroj. vpenjalna glava s tremi čeljustmi

tríčlénkasti lók -ega -a m grad. statično določena, praviloma ločna konstrukcija s členkom v vsakem ležišču in temenu, uporablja se npr. pri nosilcih z lomljeno osjo, pri montažni gradnji industrijskih betonskih ali lesenih hal

trídímenzíjska napáka -e -e ž met. nepravilnost v kristalni zgradbi kristalne snovi ali v materialu v obliki tujega telesa, npr. vključek, izloček

triêr -ja m agroteh. stroj ali naprava za odstranjevanje primesi v žitu **S:** žitni čistílník

tríetanólamín -a m kem. $N(CH_2CH_2OH)_3$, brezbarvna, viskozna močno alkalna tekočina, uporablja se v tekočih pralnih in pomivalnih sredstvih, omočilcih za tekstilije, mehčalcih za usnje, kot korozijski inhibitor

tríetíl citrát -- -a m kem. ester citronske kisline, ki se uporablja kot prehranski dodatek alkoholnim in nealkoholnim pijačam, kot plastifikator

tríetíl éster fósforjeve kislíne ---stra --- m kem. ☞ tríetíl fosfát

tríetíl fosfát -- -a m kem. ester fosforjeve kisline $(C_2H_5)_3PO_4$, ki nastane z zaestrenjem vseh treh OH-skupin z etilno skupino, brezbarvna tekočina, najpogostejše se uporablja kot kata-

lizator in plastifikator in tudi pri proizvodnji pesticidov **Sp**: etil fosfát, trítetil éster fósforjeve kisline

trifázna shéma -e -e ž elektr. shema elektroenergetskega omrežja, na kateri je potek vsakega faznega in ničelnega vodnika prikazan z ločeno črto

trifázne zbirálke -ih -álk ž mn. elektr. trije vzporedni električni vodniki, na katere je priključen en ali več trifaznih virov in trifaznih odjemnih električnih tokokrogov, pri čemer so na posamezne fazne vodnike lahko priključeni po možnosti enako porazdeljeni tudi samo enofazni odjemni električni tokokrogi, kar daje prednost trifaznim sistemom, saj dovajajo na prenosnem vodu odjemalcem trikratno moč enofaznega sistema

trifázni alternátor -ega -ja m elektr. ➡ trifázni generátor

trifázni eléktromotór -ega -ja m elektr. elektromotor, ki ga poganja trifazna napetost

trifázni generátor -ega -ja m elektr. generator izmenične napetosti s tremi fazami, razmaknjenimi med seboj za 120°, kar ustvarja vrtenje njegovega magnetnega polja

trifázni kábel -ega -bla m elektr. elektroenergetski kabel, praviloma s štirimi žilami, tremi za tri linijske vodnike in eno za ničelni vod

trifázni krátki stík -ega -ega -a m elektr. huda okvara, pri kateri pride do kratkega stika med vsemi tremi linijskimi vodniki in do nekajkrat višjega kratkostičnega toka od nazivnega toka

trifázni systém -ega -a m elektr. sistem prenosa električne energije na podlagi treh faznih kotov izmenične napetosti in toka, ki so zasukani drug proti drugemu za 120°, ter določene frekvence, pri nas 50 Hz

trifázni transformátor -ega -ja m elektr. transformator s tremi primarnimi in tremi sekundarnimi navitji, vezanimi v trikot, zvezdo ali cicak, uporablja se v trifaznem sistemu

trifázni zaporedno vézani komutátorski eléktromotór -ega -- -ega -ega -ja m elektr. komutatorski elektromotor s trifaznim navitjem

na statorju in zaporedno vezanimi trifaznimi ščetkami na komutatorju, lahko tudi z vmesnim transformatorjem med statorjem in rotorjem

trífenílmétán -a m kem. organska spojina, $(C_6H_5)_3CH$, beli, v vodi netopni, v vročem alkoholu in etru topni kristali, osnovna spojina trifenilmetanskih barvil

trífenílmétánsko barvílo -ega -a s kem. barvilo na osnovi trifenilmetana, npr. fenolftalein, fuksin, malahitno zeleno, uporabljajo se kot indikatorji, živilska in tekstilna barvila

trífóra -e ž grad. s srednjima stebroma na tri dele predeljena okenska odprtina s polkrožnim lokom ali arhivoltom nad vsakim delom

trífósforjeva kislína -e -e ž kem. polifosforjeva (V) kislina, $H_5P_3O_{10}$, ki nastane s kondenzacijo treh molekul ortofosforjeve kisline **S**: tripolifosforjeva kislína **PRIM.**: difósforjeva kislína

trigonálni kristálni systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi enako dolgimi primitivnimi vektorji, v katerem so vsi koti med sosednjima vektorjema enaki, a manjši od pravega kota **S**: romboédrični kristalni systém

trigonálni minerál -ega -a m kem. mineral, ki kristalizira v trigonalnem kristalnem sistemu

trigonométrična enáčba -e -e ž mat. enačba, v kateri je neodvisna spremenljivka v argumentih trigonometričnih funkcij

trigonométrična fúnkcija -e -e ž mn. mat. funkcija, ki izraža razmerja med stranicami pravokotnega trikotnika glede na enega od njegovih ostrih kotov **S**: kótina fúnkcija

trigonométrična mreža -e -e ž geod. trikotniška mreža geodetskih točk **PRIM.**: triangulácija

trigonométrična tóčka -e -e ž geod. trajno nadzemno in podzemno stabilizirana točka s točno določenimi koordinatami, nadmorsko višino in topografijo

trigonometrija -e ž področje matematike, ki obravnava geometrijo trikotnika **PRIM.**: ravnínska geometrija

trihidróksialkohol -a m kem. alkohol s tremi hidroksiskupinami v molekuli, npr. propantriol, $C_3H_5(OH)_3$ **S**: triól **Sp**: trivaléntni alkohol

trikálcijev fosfát -ega -a m kem. kalcijeva sol fosforjeve(V) kisline, $Ca_3(PO_4)_2$, bel, v vodi netopen prah, surovina za proizvodnjo fosforjeve kisline in mineralnih gnojil **S**: kálcijev fosfát **PRIM.**: fosforít

trikarboksilna kislína -e -e ž kem. karboksilna kislina, ki vsebuje tri karboksilne skupine

triklínski kristáltni systém -ega -ega -a m kem. kristalni sistem s tremi različno dolgimi primitivnimi vektorji, med katerimi so različni koti

triklínski minerál -ega -a m kem. mineral, ki kristali v triklnskem kristalnem sistemu

trikloroetilén -a m kem. trikloroeten, C_2HCl_3 , brezbarvna, negorljiva tekočina s sladkobnim vonjem, uporablja se predvsem kot industrijsko topilo, za razmaščanje, kemično čiščenje oblačil **PRIM.**: klorirani ogljikovodík

trikó -ja m tekst. pletivo v triko vezavi za izdelavo prožnih pletenin

trikolésni váljar -ega -ja m grad. težji gradbeni valjar, navadno samohodni, s tremi pogonskimi kolesi v obliki polnih valjev, s sprednjim širokim valjem z manjšim premerom in zadnjima ožjima valjema z velikim premerom, ki so nameščeni na podvozju tako, da pri valjanju zadnja valja prekrivata del sledi prednjega valja

trikolésni váljar s tráktorskimi kolési -ega -ja --- m grad. gradbeni valjar, ki ima širok sprednji valj z gladkim ali bodičastim plaščem, stranski pogonski kolesi sta navadno traktorski kolesi, včasih tudi gosenice

trikotážno blagó -ega -a s tekst. pletenina, ki kaže na eni strani desne, na drugi pa leve zanke

trikótna razpiráča -e -e ž grad., les. razpiráča za premostitev razpetine, večje od 6 m, sestavljena iz dveh opor pod gredo, ki tvorita z njo trdno trikotno povezavo, na drugem koncu se opori opirata v zid ali konzolni podstavek **S**: enójna razpiráča

trikótna razporedítev -e -tve ž elektr. razporeditev električnih vodnikov, pri kateri so linijski vodniki razporejeni v vogalih enakostraničnega trikotnika, pri čemer spodnja stranica ni nujno vodoravna

trikótna vezáva -e -e ž elektr. ☞ vezáva v trikót

trikótnik -a m mat. ravninski lik s tremi stranica-mi in tremi koti

trikótni navòj -ega -ója m stroj. navoj z vijačnico trikotnega prereza

trikótno vešálo -ega -a s grad., les. vešálo za premostitev razpetine, večje od 6 m, sestavljeno iz sohe z vešalnim oklepom, postavljene na veznik in podprte z dvema oporama, na spodnji strani z dvojnim ulegom spojenima z veznikom tako, da soha in opori tvorita trdno trikotno povezavo **S**: enójno vešálo

trikó vezáva -- -e ž 1. tekst. vezava, pri kateri zanke iz iste osnove ležijo v dveh sosednjih stolpcih, izmenično oblikujejo eno zanko v enem in drugo v drugem zračnem stolpcu, zračni stolpci imajo cikcakasto strukturo, vezava omogoča precejšnjo raztegljivost in zmerno elastičnost pletiva 2. tekst. vezava pri tkaninah, ki jo ustvarjata dve med seboj vezani vezavi, zgornja osnova se prepleta s spodnjim votkom in spodnja osnova z zgornjim votkom, vezne točke z ostrimi prehodi tkalskih zaporedij tvorijo oblike, podobne rebrom, uporablja se za izdelovanje volnenih tkanin za svečana oblačila, ženske kostime in uniforme

trikrezílfosfát -a m kem. triester fosforjeve(V) kisline in o-krezola, $OP(OC_6H_4CH_3)_3$, brezbarvna do rumena viskozna tekočina, uporablja se kot mehčalo za nitrat, dinitrat, trinitrat celuloze, akrilne lake, polivinil klorid, zaviralec gorenja za plastiko in gumo, kot hidravlična tekočina, za prenos toplote v toplotnih menjalnikih **K**: TCP

trikromátske enóte -íh enót ž mn. enote za vsako od treh barv v trikromatskem barvnem sistemu, ki prilagodijo razmerja intenzivnosti bele barve barvni občutljivosti človeškega očesa

trilijárda -e ž v Evropi tisoč trilijonov, število 10^{21}

trilijón -a m v Evropi milijarda milijard, število 10^{18}

trimêr -a m kem. polimer, sestavljen iz treh enakih monomerov, npr. melamin $(\text{NH}_2\text{CN})_3$

trímer -ja m elektr. element za enkratno nastavitve električnega upora, kapacitance, induktance

trímétrična projékcija -e -e ž grad. aksonometrična projekcija telesa, pri kateri je merilo v smereh vseh treh osi različno

trímomêntna enáčba -e -e ž meh. enáčba, s katero se izračunajo upogibni momenti nad podporami kontinuurnega nosilca s šest ali več podporami, na mestu vmesnih podpor se vstavijo členki, ki omogočajo medsebojni zasuk okrog osi y , tako se dobi sistem enačb, s katerim se dokaže, da na medsebojne zasuke nosilca v členu l i vplivajo le momenti sosednjih dveh členkov in zunanja obtežba levo in desno od podpore **S**: Clapeyronova enáčba

trínátrijev fosfát -ega -a m kem. natrijeva sol fosforjeve(V) kisline, Na_3PO_4 , brezbarvni kristali, topni v vodi, uporablja se v čistilih in pralnih praških skupaj z detergenti, v spajkalnih praških **S**: nátrijev fosfát

trínitrát celulóze -a -- m kem. ester celuloze in dušikove kisline, v katerem so zaestrene vse tri hidroksiskupine posamezne glukoze enote, bela trdna snov, ki pri vžigu v trenutku zgori brez dima in se uporablja za proizvodnjo brezdimnega smodnika **Sp**: nitrocelulóza **PRIM.**: acetát celulóze, dínitrát celulóze, nitrát celulóze

trínitrotoluén -a m kem. $\text{C}_6\text{H}_2(\text{CH}_3)(\text{NO}_2)_3$, svetlo rumena trdna snov, razstrelivo, zlasti za vojaško uporabo **K**: TNT

tríol -a m kem. alkohol s tremi hidroksiskupinami v molekuli, npr. propantriol, $\text{C}_3\text{H}_5(\text{OH})_3$ **S**: tríhidróksialkohol **Sp**: trívaléntni alkohol

tríôšno napétostno stánje -ega -ega -a s grad. napetostno stanje v telesu, ki ga opiše napetostni tenzor s tremi od nič različnimi

lastnimi vrednostmi, npr. stanje telesa zaradi izpostavljenosti zunanjemu tlaku **S**: prostórsko napétostno stánje

trípleksna črpálka -e -e ž stroj. ☞ trívaljna črpálka

trípolifósforjeva kislína -e -e ž kem. polifosforjeva(V) kislina, $\text{H}_5\text{P}_3\text{O}_{10}$, ki nastane s kondenzacijo treh molekul ortofosforjeve kisline **S**: trifósforjeva kislína **PRIM.**: difósforjeva kislína

trípólna razcépna spójka -e -e -e ž elektr. spojka, ki omogoča spoj trižilnega kabla s tremi enožilnimi kablji

trípólna pípa -e -e ž pipa za alternativno izbiro treh poti pretakanja fluidov

trípólni krmílNIK potí -ega -a -- m stroj. krmilnik poti, v katerega priteka fluid po eni poti, izteka lahko po dveh v odvisnosti od delovnega položaja krmilnega elementa

tríróbo strgálo -ega -a s stroj. kovinarsko ročno orodje za precizno obdelavo površin z odvzemanjem materiala s tremi rezili, razporejenimi v enakostraničnem trikotnem prerezu

trísredíščni lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok, sestavljen in oblikovan tako, da sta na večji srednji lok z večjim polmerom priključena na obeh straneh loka znatno manjšega polmera **S**: košárasti lók

trístôpenjski navôj -ega -ôja m stroj. navoj s tremi vijačnicami na vijačnem vretenu

trístrána píramída -e -e ž mat. piramida, ki ima za osnovno ploskev trikotnik

trístévná ós -e osí ž fiz. os simetrije, ki povzroči pri zasuku za 120° ponovitev prvotne kristalne ploskve

trítij -a m kem. vodik-3, radioaktivni izotop vodika, ki nastaja v majhnih količinah kot stranski produkt v jedrskih reaktorjih in se uporablja v tritijevih plinskih sijalkah, v ionizacijskih javljalnikih dima, simbol T ali ^3H

trítočkóvno drogôvje tráktorja -ega -a -- s agroteh. naprava na zadnjem delu traktorja, sestavljena iz dveh spodnjih in enega zgornjega

trívaléntni alkohol

droga, za nošenje in vodenje nanj priključenih strojev, npr. priključne brane, vrtavkaste brane

trívaléntni alkohol -ega -a m kem. ☞ tríhidróksialkohol

trívaléntni elemènt -ega -ênta m kem.

element, katerega atom ima v zunanji orbitali tri elektrone preveč ali premalo

tríváljna črpálka -e -e ž stroj. batna črpalka s tremi, navadno vzporedno nameščenimi valji
Sp: tríplesna črpalka

triviálno imé -ega -na s kem. ime kemične spojine, ki se pogosto uporablja v stroki in v vsakdanjem življenju in ni v skladu s sistematično Mednarodne unije za čisto in uporabno kemijo, npr. nitrozni plini, solna kislina

třn -a m 1. stroj. valjast element s stožčasto oblikovanim vrhom 2. stroj. stožčast del obdelovalnega orodja, merilnega pripomočka 3. elektr. valjast kontaktni element konektorja **Sp:** pín (1)

třn vtiča -a -- m elektr. neelastičen ali elastičen električno prevoden del vtiča za vtikanje v kontaktno vtičnico ustrezne oblike, da nastane električni stik

trohoída -e ž mat. krivulja, ki jo opiše fiksna točka na robu, v notranjosti ali v zunanosti kroga, ko se ta brez drsenja kotali po premici ali po drugem krogu **PRIM.:** cikloída, epicikloída, hipocikloída

trohoídna vákuumska črpálka -e -e -e ž kem. teh., stroj. rotacijska vakuumška črpalka, ki ima trohoidno oblikovan stator in rotor z elipsastim prerezom, uporablja pa se za doseganje nizkega tlaka v območju $100-10^{-1}$ Pa

trójna tóčka -e -e ž kem., fiz. točka stanja, ko so v ravnotežju trdna, tekoča in plinasta faza čiste snovi

trójna véz -e vezí ž kem. kovalentna vez med dvema atomoma, ki vsebuje tri vezne elektronske pare, npr. trojna vez v acetilenu, $\text{CH}\equiv\text{CH}$

trójni integrál -ega -a m mat. integral po trirazsežni domeni

trójni korén enáčbe -ega -a -- m mat. koren enáčbe $f(x) = 0$, ki je hkrati koren enáčb $f'(x) = 0$ in $f''(x) = 0$

trópsko léto -ega -a s astr. perioda 365,242 17 dni, s katero se ponavljajo letni časi, simbol a_{tr}

Troutonovo pravílo -ega -a [tráutonovo] s kem. pravilo, po katerem je vrednost izparilne entropije tekočin pri njihovih vreliščih 85–88 joulov na kelvin mol

trúp letála -a -- m stroj. osrednji del letala, na katerega sta pritrjena krilo in rep, namenjen posadki, potnikom in tovoru

T-spójka -e [té] m elektr. spojka v obliki črke T, ki omogoča priključitev odcepnega kabla pravokotno na osnovni kabel

túdorski lók -ega -a m grad. kamniti ali opečni zidni lok s stranskima krožnima lokoma in sredinskim delom, ki je tangenta na stranska loka

túf -a m grad. sprijeta sedimentna kamnina, ki pri strjevanju pod velikim tlakom nastane iz delcev, manjših od 2 mm, uporablja pa se kot naravni kamen na mestih, ki niso izpostavljena padavinam

túja eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost, neodvisna od elektroenergetskega omrežja, ki se uporablja za preskušanje

túlec -lca m stroj. stročnica, odrezan del cevi iz kovine, lesa ali kartona, ki je na eni strani lahko zaprt **PRIM.:** túlka

túlij -a m kem. element iz skupine lantanoidov, srebrnosiva, razmeroma mehka kovina, ki je zelo redka in skorajda nima praktične uporabe, uporablja pa se kot vir sevanja v prenosnih rentgenskih aparatih, simbol Tm

tuljáva -e ž elektr. pasivni dvopolni element z določeno vrednostjo induktance, sestavina električnih in elektronskih vezij

tuljáva komutátorskega navítja -e -- -- ž elektr. tuljava kotvinega navitja, ki je priključena na komutator

tuljáva Rogowskega -e -- [rogóvskega] ž fiz. tuljava za merjenje magnetne napetosti ali

izmeničnih tokov, ki je navita na torusu ali elastičnem traku

tuljávnik -a m elektr. konstrukcijski del vzbujalnega navitja, ki nosi vzbujalno tuljavo

túlka -e ž **1.** kratek cevast element za navijanje niti, sukanca ali žice **PRIM.:** túlec (1) **2.** kratek, navadno tog cevast element za oporo električnemu kablu **3.** tog cevast element za mehanski zaključek optičnega kabla

tunél -a m grad. gradbeni inženirski objekt za prehod prometnice skozi hribino ali zemljino **S:** predòr

tunelíranje -a s fiz. kvantnomehanski pojav, pri katerem lahko delec preide skozi potencialno oviro tudi takrat, ko je njegova energija nižja od ovire **S:** tunélski pojav

tunélska dióda -e -e ž elektr. polprevodniška dioda s PN-spojem, ki za svoje delovanje izkorišča tunelski pojav in se uporablja predvsem za mikrovalovne oscilatorje, ojačevalnike, frekvenčne pretvornike in detektorje **Sp:** Esákijeva dióda

tunélski pojav -ega -áva m fiz. kvantnomehanski pojav, pri katerem lahko delec preide skozi potencialno oviro tudi takrat, ko je njegova energija nižja od ovire **S:** tunelíranje

túrbidimetrija -e ž metoda za merjenje motnosti, npr. vode naravnih vodotokov, ali koncentracije delcev v suspenziji, pri kateri se meri jakost prepuščene svetlobe **PRIM.:** néfelo-metrija

turbína -e ž stroj. pogonski stroj, ki pretvarja kinetično energijo delovnega medija, npr. vode, pare, vročega plina, v delo z določenim navorom in vrtilno frekvenco gredi, navadno sestavljen iz vodilnika z usmerjalnimi lopaticami in enodelnega gonilnika ali gonilnika z več diski z lopaticami **S:** turbínski stròj **PRIM.:** turbínska stòpnja

turbína z regeneratívnim grétjem -e --- -- ž stroj. parna turbina, pri kateri se na enem ali več primernih mestih na turbinskem okrovu odvzema para, ki se uporabi za gretje napajalne

vode, ki teče nazaj v generator toplote, s čimer se bistveno poveča izkoristek postroja, npr. parni kotel, jedrski reaktor

turbínska črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. hidrodinamična črpalka iz venca rotorskih lopatic, pritrjenih na vrteči se kolut, in iz venca statorskih lopatic, pritrjenih na okrov stroja, ki deluje na osnovi centrifugalnega pospeševanja tekočine v gonilniku, pri čemer je njen tok odvisen od tlaka obremenitve **S:** centrifugálna črpálka **Sp:** túrbočrpálka

turbínska stòpnja -e -e ž stroj. vodilnik in gonilnik turbinskega stroja za določeno območje obratovalnih pogojev, ki lahko deluje ločeno ali z medsebojno povezavo pogonskih gredi, npr. visokotlačna stopnja turbine, nizkotlačna stopnja turbine, protitlačna stopnja turbine **PRIM.:** turbína, turbínski stròj

turbínski komprézor -ega -ja m stroj. kompresor iz venca rotorskih lopatic, pritrjenih na vrteči se kolut, in iz venca statorskih lopatic, pritrjenih na okrov stroja, ki sesa in tlačí stisljivi delovni medij, npr. zrak

turbínski polnílnik -ega -a m stroj. stroj iz venca rotorskih lopatic in iz venca statorskih lopatic, ki zagotavlja prisilno polnjenje pogonskega stroja s stisnjenim zrakom za zgorevanje, npr. pri motorju z notranjim zgorevanjem **Sp:** túrbopolnílnik

turbínski regulátor -ega -ja m elektr., stroj. regulator za uravnavanje izhodne moči turbine v skladu s spreminjanjem frekvence elektroenergetskega sistema

turbínski stròj -ega stròja m stroj. pogonski stroj, ki pretvarja kinetično energijo delovnega medija, npr. vode, pare, vročega plina, v delo z določenim navorom in vrtilno frekvenco gredi, navadno sestavljen iz vodilnika z usmerjalnimi lopaticami in enodelnega gonilnika ali gonilnika z več diski z lopaticami **S:** turbína **PRIM.:** turbínska stòpnja

turbínsko puhálo -ega -a s stroj. puhalo kot turbina z vencem statorskih lopatic in

túrboagregát

radialnim vtokom ter vencem rotorskih lopatic z aksialnim iztokom stisnjeneга zraka

Sp: túrbopuhálo

túrboagregát -a m elektr. sestav turbine in električnega generatorja na isti gredi za pridobivanje električne energije v termoelektrarnah in jedrskih elektrarnah

túrbočrpálka -e ž kem. teh., stroj. ➡ centrifugálna črpálka

túrbomolékulská vákuumska črpálka

-e -e -e ž fiz. črpálka za ustvarjanje visokega vakuumu, pri kateri lopatice hitro vrteče se turbine, navadno uležajene z magnetnimi ležaji, odbijajo molekule v predvakuumski prostor, uporablja se za doseganje nizkega tlaka v območju 10^{-1} – 10^{-7} Pa

túrbopolnílnik -a m stroj. ➡ turbínski polnílnik

túrbopuhálo -a s stroj. ➡ turbínsko puhálo

turbuléntni tók -ega -a m meh. vrtinčasto gibanje fluida pri nadkritični vrednosti Reynoldsovega števila

tušíranje -a s stroj. postopek ročne obdelave, glajenja kovinske površine s strganjem za geometrijsko natančnost ploskve, ki se uporablja zlasti za obdelavo vodil pri obdelovalnih strojih in blazinic drsnih ležajev

tušírka -e ž stroj. ➡ tušírna plôšča

tušírna plôšča -e -e ž stroj. popolnoma ravna in gladka jeklena plošča za tušíranje
Sp: tušírka

tvéganje -a s grad. statistična verjetnost porušitve pregrade ob upoštevanju posledic na dolvodno vplivno poplavno področje

tvíd -a m tekst. srednje težka tkanina v keprovi vezavi iz volnene melirane mikane preje, uporablja se za moške suknjiče, moške plašče, ženske obleke

tvórbena entalpíja -e -e ž kem. entalpija, ki se sprosti pri nastanku enega mola spojine iz elementov v njihovi najbolj stabilni obliki
Sp: tvórbena toplôta

tvórbena toplôta -e -e ž kem. ➡ tvórbena entalpíja

tvorívo -a s les. material na osnovi lesa ali lesen polizdelek, npr. žagan les, iverna plošča

tvórnica -e ž mat. točka, krivulja ali ploskev, ki po določenem predpisu ali s svojim gibanjem ustvarja krivuljo, ploskev ali telo **S:** generatrísa **PRIM.:** direktrísa

T-zvár -a [té] m var. zvar dveh delov, npr. pločevin, profilov, ki sta postavljena pravokotno drug na drugega v obliki črke T in varjena z ene ali obeh strani **PRIM.:** kótni zvár, kótni zvárni spòj

U

ubíranje -a s stroj. tesno stikanje bokov zob zobniškega para v ujemu pri vrtenju

ubírnica -e ž stroj. črta, ki nastane, če se pri risanju ubiranja zobnikov nanizajo ustrezne stične točke bokov zob, pri evolventnem ozobju premica, pri cikloidnem ozobju S-krivulja

UBVRI-fotometrija -e [ubeveerí] ž fiz. hkratna fotometrija na kanalih bližnje ultravijolične svetlobe U, modre vidne svetlobe B, vidne svetlobe, kot jo zaznava oko, V, rdeče vidne svetlobe R in bližnje infrardeče svetlobe

učinek tóple grêde -nka -- -- m ekol. ☞ toplogrêdni učinek

učinkoválnica -e ž fiz. premica, vzdolž katere deluje sila

učinkovíta rába vírov -e -e -- ž vzdržna raba omejenih virov, npr. snovi, energije, delovne sile, z najmanjšimi možnimi vplivi na okolje
Sp: učinkovitost virov

učinkovitost -i ž razmerje dobljenih koristnih rezultatov in vložnega dela, energije, snovi v celotnem življenjskem krogu

učinkovitost vírov -i -- ž ☞ učinkovíta rába vírov

udárna črpálka -e -e ž stroj. ☞ hidrávlični ôven

udárna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost s strmim čelom in počasi padajočim hrbtom vala za preskušanje izolacije

udárna iztiskálnica -e -e ž kem. teh., met. stroj s paličastim kovinskim batom, ki ga mehanska ali hidravlična stiskalnica z veliko silo in veliko hitrostjo pritisne na surovec v utopu, da kovina, ki pri tem postane plastična, brizgne v prazen prostor med palico in steno utopa, uporablja se npr. za izdelavo aluminijastih tub

udárna stiskálnica -e -e ž stroj. stiskalnica, pri kateri se z gibanjem paha preoblikuje obdelovalec, npr. pri utopnem kovanju

udárna zarézna žílavost -e -e -i ž met., stroj. žilavost materiala pri udarnih obremenitvah, ki se ugotavlja s preskušanci z zarezo U ali V

udárni generátor -ega -ja m elektr. naprava za proizvodnjo enosmernega napetostnega udarnega vala standardizirane oblike

udárni kratkostíčni tók -ega -ega -a m elektr. temenska vrednost toka v kotvinem navitju v prvi polovici periode po kratkem stiku pri pogojih, ko je vrednost katere koli začetne komponente enosmernega toka največja

udárni svéder -ega -dra m grad., stroj. sveder z glavo s kaljenim rezilom ali z rezilom iz karbidne trdine za vrtenje v kamen ali beton

udárni tiskálnik -ega -a m graf. tiskalnik, ki z udarci reliefnih črk ali iglic, pritrtjenih na nosilni mehanizem, po tekstilnem traku, prepojenem s tiskarsko barvo, tiska na papir ali drugo podlago

udárni vál -ega -a m fiz. ozko področje ostre spremembe tlaka, ki potuje v plinu s hitrostjo, večjo od hitrosti zvoka, in ga povzroči eksplozija ali pa nadzvočno gibanje objekta skozi plin

udárni vrtálnik -ega -a m grad., stroj. hidravlični, pnevmatični ali električni vrtalnik, ki s hkratnim vrtenjem in tolčenjem svedra v dno pogloblja vrtino

udárno iztískanje -ega -a s met. tehnološki postopek, pri katerem se z batom z veliko hitrostjo udari po surovcu, npr. rondelici, v utopu, da kovina brizgne ob steni utopa navzgor in se s tem oblikuje cevast polizdelek z dnom

udárno rézanje -ega -a s stroj. tehnološki postopek, pri katerem se predmeti iz pločevine, kartona ali plastike izrezujejo z udarcem izsekovalnega orodja na material z ustrezno oblikovalno štanco

udárno rotácijsko kládivo -ega -ega -a s grad., rud. vrtalna naprava za vrtanje vrtin, ki jo poganja komprimiran zrak ali električni motor, bencinski motor ali hidravlični motor **S**: vrtálno kládivo

udárno vrtnanje -ega -a s **1.** grad., rud. vrtanje z udarnim vrtalnikom za izdelavo vrtin v mehansko stabilnih kamninah ali betonu **2.** grad., rud. vrtanje v neskalnata tla z vrtalno opremo, ki obratuje z udarci ob uporabi svedrov, rezalcev gline, zajemalk in dlet

udrobnílno srédstvo -ega -a s met. sredstvo, ki se dodaja v talino pred strjevanjem, da se dobi drobnozrnata mikrostruktura

udrobnílno žarjénje -ega -a s met. žarjenje za zmanjšanje kristalnih zrn v mikrostrukturi

udrobnjénje -a s met. zmanjšanje kristalnih zrn v mikrostrukturi

ugásek -ska m kem. deloma zgoreli delec premoga, koksa ali oglja, ki ga sestavlja predvsem pepel

ugásna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost, pri kateri zaradi njenega nižanja ugasne oblok

ugnézdéna fúnkcija -e -e ž funkcija, ki je v celoti vstavljena v drugo, nadrejeno funkcijo, npr. v računalniškem programu **Sp**: vdélana fúnkcija, vgrajéna fúnkcija

ugotávlanje -a s **1.** spoznavanje dejstev, stanj, vrednosti in lastnosti z merjenjem ali s preskušanjem **2.** kem. spoznavanje sestave snovi ali prisotnosti elementa v snovi s kvalitativno analizo, npr. ugotavljanje bakra v vzorcu kovine

ugotávlanje enakomélnosti obárvanja -a -- s **1.** tekst. vizualno ocenjevanje obarvanja **2.** tekst. fotometrično ali spektrofotometrično ugotavljanje barvnih razlik

ugotávlanje kakóvosti -a -- s ☞ ocenjevanje kakóvosti

ugrèz -éza m navpična razdalja med najglobljo točko ladje in tovarno vodno črto

ugreznína -e ž met. vbočena ploskev ulitka zaradi krčenja pri strjevanju

uhajávi tók -ega -a m elektr. električni tok, ki v normalnih obratovalnih razmerah teče po neželeni prevodni poti in ni posledica kratkega stika **PRIM.:** blodéči tók

ujèm -éma m stroj. skladnost med merama dveh elementov v stiku, npr. gredi in ležaja, čepa in luknje, z enako imensko mero, upošteva je tolerančne odstopke

ujémna toleránca -e -e ž stroj. aritmetična vsota toleranc obeh oblikovnih elementov v stiku, izražena kot absolutna vrednost

ujémni systém -ega -a m stroj. sistem ujemanja luknje in čepa s pripadajočimi mejnimi merami, npr. sistem z enotno luknjo ali sistem z enotnim čepom po standardu ISO

uklòn -óna m **1.** fiz. širjenje valovanja proč od prvotne smeri, če se na poti pojavi ovira **S**: difrákcija **2.** meh. deformacija palice, profila, stebra v obliki izbočenja zaradi delovanja tlačnih sil v smeri osi

uklónska dolžína -e -e ž meh. največja dolžina linijskega elementa, npr. nosilca, ki prenese vzdolžno obremenitev brez uklona, odvisna od načina vpetja elementa

uklónska ločljivost -e -i ž fiz. idealna ločljivost optičnega objektiva, ki jo omejuje samo uklon svetlobe na vhodni odprtini

uklónska mréža -e -e ž fiz., kem. zelo gosto zaporedje enakomerno razmaknjenih vzporednih ravnih zarez na prozorni ali odbojni ploščici, ki se uporablja v spektroskopiji za razklon svetlobe

uklónska trdnost -e -i ž meh. trdnost palice, profila, stebra proti uklonu

uklónski vzórec -ega -rca m fiz., kem. vzorec, ki nastane z interferenco valovanja, svetlobe, rentgenskega sevanja, ki se uklanja na oviri, uklonski mrežici ali periodični strukturi kristala

ukrívljenost -i ž mat. lastnost, ki loči krivuljo od premice, ploskev od ravnine, mnogoterost od evklidskega prostora, npr. ukrívljenost krivulje

ukrívljenost prôstor-čása -i -- ž fiz. lastnost posplošitve prostor-časa v okolici velikih mas pri obravnavi v okviru splošne relativnostne teorije, kjer ne velja aksiom evklidske geometrije o vsoti trikotnikovih kotov

uležájenje -a s stroj. namestitvev vrtljivega strojnega dela v ležaj, da se s tem zagotovi njegovo radialno ali aksialno podpiranje

uležáno ápno -ega -a s grad. gašeno apno, ki se dalj časa hrani v apnici in je primerno za pripravo apnenega beleža **Sp**: mástno ápno

ulítek -tka m met. z litjem izdelan predmet ali strojni del **Sp**: odlítek

ulívanje -a s **1**. met. oblikovanje kovinskih izdelkov z vlivanjem staljene kovine, navadno v peščeno livarsko formo, npr. ulivanje zvonov, kipov **PRIM.**: lítje **2**. kem. teh. oblikovanje replik originalnega predmeta z vlivanjem tekočega materiala, npr. suspenzije keramike, v mavčni model **PRIM.**: kalúp

ulívanje pôltrdnih kovín -a --- s met. ulivanje predmetov iz kovin in zlitin, ki se v poltrdnem stanju obnašajo kot tiksotropne tekočine, npr. aluminij, baker, magnezij **S**: tiksotrópno ulívanje

ulívanje s staljívimi modéli -a --- s met. ulivanje z vlivanjem staljene kovine v tankostensko keramično formo, v kateri se livna votlina izdelata z modelom iz parafinskega voska, ki se nato stali in izlije, uporablja pa se za predmete zapletenih oblik **PRIM.**: ulívanje z izparljívimi modéli

ulívanje v másko po Croningu -a --- [króningu] s met. ulivanje predmeta, navadno iz železove litine ali jekla, lahko tudi iz bakrove ali aluminijeve zlitine, z vlivanjem raztaljene kovine v tankostensko formo iz livarskega peska, prevlečenega s fenolformaldehidno smolo, ki se ob stiku z vročo talino utrdi

ulívanje v peščéno fórmo -a --- s met. ulivanje z vlivanjem staljene kovine v formo iz

livarskega peska, ki ima livno votlino oblikovano z modelom predmeta

ulívanje z izparljívimi modéli -a --- s met. ulivanje z vlivanjem staljene kovine v tankostensko keramično formo, v kateri se livna votlina izdelata z modelom iz penjenega polistirena, ki nato pri segrevanju izpari, uporablja pa se za predmete zapletenih oblik **PRIM.**: ulívanje s staljívimi modéli

ulívni liják -ega -a m met. mesto v livarski formi, kjer vstopa talina v livno votlino

ulívni systém -ega -a m met. sistem kanalov, po katerih priteka talina od mesta vlivanja v livarsko formo do livne votline, konstruiran tako, da je tok laminaren

últracentrifúga -e ž centrifuga z vrtilno frekvenco do $500\,000\text{ min}^{-1}$, ki lahko doseže gravitacijske pospeške do $1\,000\,000\text{ g}$, uporablja se za raziskave v molekularni biologiji, biokemiji in znanosti o polimerih

últrafiltrácija -e ž kem. teh. membranska filtracija pod tlakom, s katero se izločajo delci z velikostjo $10\text{--}100\text{ nm}$, uporablja pa se npr. za pripravo pitne vode, ločevanje beljakovin **PRIM.**: membránska filtrácija, mîkrofiltrácija, nánofiltrácija

últrafíno vlákno -ega -a s tekst. kemično vlakno z dolžinsko maso pod $0,3\text{ dtex}$ **S**: mîkrovlákno

últraláhko letálo -ega -a s stroj. letalo za eno ali dve osebi, izdelano iz zelo lahkih materialov, npr. iz ogljikovih vlaken

últramîkroskóp -a m fiz. optični mikroskop za opazovanje zelo drobnih delcev, npr. koloidnih delcev, kapljic megle, dimnih delcev, ki postanejo vidni zaradi sipanja svetlobe, ki pod kotom vpada nanje in ne osvetljuje temne podlage

últrarapídni odklópnik -ega -a m elektr. ☞ tokóvno omejlíni odklópnik

últravijólična fótielektrónska spektroskopíja -e -e -e ž kem. spektroskopija za določanje, npr. ionov prehodnih elementov, ki za vzbujanje uporablja ultravijolično svetlobo

últravijólična spektroskopija

PRIM.: fotoelektronska spektroskopija, fotoemisijska spektroskopija, réntgenska fotoelektronska spektroskopija **K:** UPS¹

últravijólična spektroskopija -e -e ž kem. ➞
últravijólično-vidna spéktofotometrija

últravijólična svetlôba -e -e ž fiz. svetloba z valovnimi dolžinami 10–400 nm, ki so krajše od valovnih dolžin vidne svetlobe

últravijólični filter -ega -tra m **1.** fiz. za vidno svetlobo prozoren optični filter, ki ne prepušča ultravijólične svetlobe **2.** kem. snov, ki absorbira ultravijólično svetlobo in se uporablja za kreme za sončenje

últravijólični spékter -ega -tra m fiz., kem. ➞
UV-spékter

últravijólično-vidna spéktofotometrija
-e -e ž kem. spektroskopija, ki obravnava absorpcijske spektre zaradi elektronskih prehodov v molekulah, dobljene po prehodu žarka ultravijólične svetlobe skozi preiskovano snov, uporablja pa se za kvantitativno določanje koncentracije obarvanih ionov in spojin, npr. ionov prehodnih elementov **S:** ultravijólično-vidna spektroskopija, UV/VIS-spéktofotometrija, UV/VIS-spektroskopija **Sp:** ultravijólična spektroskopija, UV-spektroskopija

últravijólično-vidna spektroskopija -e -e ž kem. spektroskopija, ki obravnava absorpcijske spektre zaradi elektronskih prehodov v molekulah, dobljene po prehodu žarka ultravijólične svetlobe skozi preiskovano snov, uporablja se za kvantitativno določanje koncentracije obarvanih ionov in spojin, npr. ionov prehodnih elementov **S:** ultravijólično-vidna spéktofotometrija **Sp:** ultravijólična spektroskopija

últravijólično-vidni spékter -ega -tra m fiz., kem. ➞ UV/VIS-spékter

últravisôka frekvénca -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 300–3000 MHz **K:** UVF

últravisôki vákuum -ega -a m fiz. prostor s tlakom v območju 10^{-7} – 10^{-10} Pa

últrazvôčna preiskáva -e -e ž preiskava materialov in teles, pri kateri ultrazvôčno

valovanje posreduje informacije o njihovi globinski zgradbi

últrazvôčno čiščenje -ega -a s stroj. čiščenje predmetov, potopljenih v ustrezno čistilno raztopino, z ultrazvokom

últrazvôčno segrévanje -ega -a s met. segrevanje z ultrazvôčnimi valovi za obdelavo in spajanje kovin, uporablja se npr. za ultrazvôčno varjenje

últrazvôčno varjênje -ega -a s var. varjenje, pri katerem se potrebna toplota dobi z ultrazvôčnim segrevanjem varjencev, ki sta priključena na ultrazvôčni generator, ko pa se na stičnih ploskvah zmehčata, se stisneta skupaj **PRIM.:** hládnô varjênje, tláčno varjênje

últrazvók -a m fiz. človeškemu sluhu nezaznavno akustično nihanje pri frekvencah nad 20 000 Hz **PRIM.:** ínfrazvók

Ú-mansêta -e ž stroj. ➞ Ú-tesnílka

umázana tehnológija -e -e ž tehnologija, pri kateri nastajajo škodljive snovi, ki lahko prehajajo v okolje

umerítvena teoríja -e -e ž fiz. teorija polja, katere enačbe vsebujejo simetrijo, ki omogoča zapis v preprostejši obliki, vsebuje pa dodatno polje, ki ne vpliva na merljive lastnosti polja

umerítveni bozón -ega -a m fiz. osnovni delec, ki prenaša eno od štirih osnovnih interakcij

umerjanje -a s postopek vzpostavljanja povezave med vrednostmi veličine, izmerjenimi z merilnikom, skupaj z merilnimi negotovostmi in vrednostmi, ki jih predstavlja opredmetena mera ali referenčni material **S:** kalibrácija (1)

umétna bárva -e -e ž kem. ➞ sintétično barvílo

umétna inteligénca -e -e ž interdisciplinarno področje informatike in kibernetike, ki z računalniškimi sistemi in programi posnema določene funkcije človeških možganov, npr. pri krmiljenju, razpoznavanju, sklepanju, učenju, reševanju problemov **K:** AI

umétna smôla -e -e ž kem. teh. duromer, ki je po lastnostih podoben naravnim rastlinskim

smolam in ima obliko viskozne tekočine s sposobnostjo strjevanja, uporablja pa se za lake, samorazlivne talne prevleke in kompozite **S:** sintétična smôla **PRIM.:** smôla (2)

umétna snóv -e snoví **ž** kem. teh. ➡ plástična mása

umétni diamánt -ega -a **m** kem. po visokotlačnem in visokotemperaturnem postopku ali s kemičnim naprejanjem umetno izdelan diamant, ki se v industriji uporablja kot brusivo, za rezalna orodja

umétni horizónt -ega -a **m** 1. vodoravna ravnina, glede na katero se meri elevacija 2. stroj. letalski instrument, ki kaže usmerjenost letala glede na vodoravno ravnino, npr. naklon navzgor, navzdol, nagib na levo, na desno

umétni satelít -ega -a **m** astr. naprava, izstreljena z Zemlje ali drugega nebesnega telesa za raziskovanje vesolja, Zemlje iz vesolja, za vzpostavljane komunikacijskih povezav na Zemlji in za navigacijo

umétno barvílo -ega -a **s** kem. ➡ sintétično barvílo

umétno gnojílo -ega -a **s** kem. teh. ➡ minerálno gnojílo

umétno kováštvó -ega -a **s** obrt, ki se ukvarja s kovanjem vrtnih, balkonskih ograj, umetniških izdelkov, kot so lestenci, svečniki

umétno krízno -ega -a **s** tekst. krznu podobna tekstilija, izdelana na pletilnikih iz koprane, na katero se dovaja preja, oblikuje v zanke, ki se z iglanjem povežejo s kopreno in nato prerežejo **S:** sintétično krízno

umétno stáranje -ega -a **s** met. postopek staranja kovinskega materiala, ki poteka pri temperaturah pod krivuljo solvus **PRIM.:** pospéšeno stáranje

umétno úsnje -ega -a **s** kem. teh. usnju podoben izdelek iz nosilne tekstilije in premaza **S:** imitácija úsnja, skáj

umíljenje -a **s** kem. alkalna hidroliza maščob, pri kateri nastanejo mila **S:** saponifikácija **PRIM.:** hidrolíza (2)

umírjenje vzmetí -a -- **s** meh. sprostitvev notranjih napetosti v vzmeti z udarjanjem po njej

umírjeno jêklo -ega -a **s** grad. jeklo, v katerem se z naknadnim segrevanjem sproščajo notranje napetosti **PRIM.:** popúšćanje (1)

uníja -e **ž** mat. množica vseh elementov, ki pripadajo prvi množici ali drugi množici

únipolárna tehnológíja -e -e **ž** elektr. polprevodniška tehnologija, ki uporablja samo eno vrsto nosilcev naboja, in sicer samo elektrone ali samo elektronske vrzeli

únipolárni strój -ega strója **m** elektr. električni stroj na enosmerni tok

únipolárni tranzístor -ega -ja **m** elektr. tranzistor, katerega delovanje je odvisno zlasti od nosilcev naboja ene polarnosti, npr. poljski tranzistor

unitárna matríka -e -e **ž** mat. matrika, ki da enotsko matriko, če se pomnoži z njej hermitsko konjugirano matriko

univerzálna strúžnica -e -e **ž** stroj. stružnica z ločenim mehanizmom za vzdolžno in prečno podajanje, ki se uporablja za izdelavo posameznih izdelkov ali majhnih serij izdelkov

univerzálni báger -ega -gra **m** stroj. bager s različnimi izvedbami pogona, z različnimi orodji za zajemanje materiala in za različne namene uporabe

univerzálni eléktromotór -ega -ja **m** elektr. elektromotor, ki se napaja z enosmernim tokom ali z enofaznim izmeničnim tokom navadne omrežne frekvence

univerzálni indikátor -ega -ja **m** kem. iz več indikatorjev z različnimi območji pH barvnega preskoka sestavljen kislinsko-bazni indikator z zveznim barvnim preskokom v širokem območjem pH

univerzálni instrumènt -ega -ènta **m** elektr. instrument z več merilnimi območji za merjenje enosmerne in izmeničnega električnega toka, enosmerne in izmenične električne napetosti ter električnega upora in frekvence

univerzálni zabójnik -ega -a m zaboj s standardiziranimi merami in opremo za shranjevanje in transport sipkega ali kosovnega materiala
S: zabójnik Sp: kontêjner (1)

univerzálni zgíb -ega -a m stroj, mehanizem, ki omogoča prenos vrtilnega gibanja pri spremenljivem prostorskem kotu med gredmi PRIM.: homokinétični zgíb, kardánski zgíb, krízni zgíb

univerzálno sêrijsko vodílo -ega -ega -a s elektr. vodilo za povezovanje perifernih enot z računalnikom K: USB

UNP UNP-ja in -- [uenpé uenpêja] m krat. ☞ utekočínjeni náftni plín

upàd -áda m elektr. znižanje vrednosti veličine, npr. upad električne napetosti, upad električnega impulza

upàd napétosti -áda -- m elektr. nenadno kratkotrajno zmanjšanje dogovorjene napajalne napetosti elektroenergetskega omrežja na vrednost med 90 % in 1 %, ki mu sledi vrnitev na prvotno vrednost

uparjálник -a m 1. stroj, posoda, naprava za spreminjanje tekočine v paro, npr. pri parnem kotlu 2. kem. teh. naprava za spreminjanje tekočine v paro pri destilacijski koloni PRIM.: izparílnik (1)

upárjanje -a s fiz. spreminjanje tekočine v paro pri vrelišču PRIM.: izparévanje, izparívanje

uplinjáč -a m stroj, naprava pri bencinskem motorju z notranjim zgorevanjem za pripravo zmesi zraka in goriva, ki se vsesa v valje motorja

uplínjanje -a s 1. spreminjanje tekoče snovi, npr. tekočega goriva v motorjih z notranjim zgorevanjem, v plinasto 2. kem. teh. kemijska presnova trdnih ali tekočih organskih materialov ali fosilnih goriv, ki vsebujejo ogljik, v plin, npr. uplinjanje premoga Sp: gazifikácija (1)

upodobítev -tve ž mat. preslikava objekta iz originalnega prostora ali množice v drug prostor ali množico

upogíb -a m meh. deformacija telesa ali nosilca, ki je posledica momentov zunanjih sil, prečnih na geometrijsko os

upogíbna napétost -e -i ž meh. napetost zaradi upogibnega momenta, ki nastane zaradi prečne sile na element, npr. na nosilec, gred, os

upogíbna trdnost -e -i ž grad., stroj. odpornost materiala proti deformaciji zaradi upogiba

upogíbni fáktor -ega -ja m met. ☞ upogíbno števílo

upogíbni momènt -ega -ênta m grad., meh. moment sile, pravokotne na vzdolžno os konstrukcijskega elementa, npr. nosilca, gredi, osi, merska enota newton meter, simbol M_b

upogíbno števílo -ega -a s met. količnik upogibne in natezne trdnosti litine Sp: upogíbni fáktor

upógngenost -i ž mat. ukrivljenost projekcije krivulje v ravnini, ki se krivulji v dani točki najbolj prilaga S: fleksíja

upòr -òra m 1. pojav, pri katerem sredstvo deluje z zaviralno silo na gibajoče se telo ali drugo sredstvo, npr. zaviranje nosilcev naboja pri električnem upor, zaviranje ladje v morju, tekočine pri pretakanju v cevi 2. elektr. lastnost električnega elementa, da ovira prevajanje električnega toka, določena s količnikom med napetostjo na tem elementu in tokom skozenj, simbol R, merska enota ohm S: eléktrični upòr Sp: ohmski upòr, rezistáncia 3. elektr. pasivni dvopolni element z določeno vrednostjo električnega upora, ki je sestavina električnih in elektronskih vezij Sp: upòrnik

uporábna akumulácija -e -e ž grad. količina vode za pregrado, ki je na razpolago za proizvodnjo električne energije ali za namakanje

uporábno dovoljênje -ega -a s 1. dovoljenje, ki ga izda pristojni upravni organ na podlagi pozitivnih rezultatov preskusov opreme, stroja, postroja in po uspešno opravljenem poskusnem obratovanju 2. grad. listina, ki jo izda pristojni upravni organ za gradbene zadeve, s katero se na podlagi uspešno opravljenega tehničnega pregleda in mnenja komisije za tehnični pregled dovoli uporaba gradbenega objekta

uporábno raziskovánje -ega -a s raziskovanje, namenjeno praktični uporabi teoretičnih spoznanj **Sp:** aplikativno raziskovanje **PRIM.:** temeljno raziskovanje

upórnik -a m elektr. ➔ upòr (3)

upórnost -i ž fiz. lastnost snovi, ki izraža upiranje toku skozi, npr. električnemu, toplotnemu, količnik gradienta električnega potenciala in gostote električnega toka, količnik temperaturnega gradienta in gostote toplotnega toka

upôrovná žíca -e -e ž elektr. žica za izdelavo uporov, npr. reostatov, grelnikov, uporovnih merilnih lističev, na katerih se lahko sprošča večja joulska toplota in so navadno iz prevodnikov z večjo upornostjo in manjšim temperaturnim koeficientom

upôrovni atenuátor -ega -ja m elektr. atenuator, sestavljen iz električnih uporov

upôrovni delílník napétosti -ega -a -- m elektr. naprava, navadno z zaporedno vezanimi električnimi upori, na katerih se sorazmerno z njihovo vrednostjo razdeli priključena električna napetost **Sp:** ohmski delílník napétosti

upôrovni ekstenzométer -ega -tra m ekstenzometer z zaznavalom, ki meri spremembo električnega upora, npr. z uporovnim merilnim lističem

upôrovni merílní listíč -ega -ega -a m listič z vdeleno uporovno žico, ki se prilepi na merjenec za merjenje raztezkov

upôrovni pádec napétosti -ega -dca -- m elektr. padec električne napetosti na uporovnem delu električne impedanace električnega vodnika **Sp:** ohmski pádec napétosti

upôrovni termométer -ega -tra m elektr. termometer, katerega zaznavalo meri električno upornost polprevodnikov ali kovin, npr. platine ali niklja

upôrovni zaganjálník -ega -a m elektr. zaganjalnik večjih elektromotorjev, ki omejuje zagonski električni tok z ohmskimi upori **PRIM.:** zagonski upòr

upôrovno segrévanje -ega -a s elektr. segrevanje električnega prevodnika z joulsko toploto **Sp:** eléktrično segrévanje, ohmsko segrévanje

upôrovno varjénje -ega -a s var. električno varjenje z joulsko toploto na stičnih ploskvah varjenecv

upôrovno varjénje z obžígánjem -ega -a -- -- s var. uporovno varjenje brez dodajanja materiala, pri katerem se oba varjenca, ki sta drug ob drugem, priključita na električno napetost, nastali oblok pa nastali stični ploskvi, ki se po stisnjenju zvarita

upôrovno zavíranje -ega -a s elektr. električno zaviranje vzbujenega stroja, izpadlega iz elektroenergetskega omrežja, ki deluje kot generator in izgublja energijo v navitju in dodatno v posebnem uporu

upòr srédstva -ôra -- m fiz. sila, s katero fluid deluje na telo v nasprotni smeri relativnega gibanja telesa glede na fluid **PRIM.:** kvadrátní zákon upòra

uprávljanje -a s usklajene dejavnosti, ki z urejanjem, usmerjanjem in vodenjem zagotavljajo določanje in doseganje zastavljene politike, ciljev, npr. upravljanje podjetja, upravljanje kakovosti **Sp:** ménedžment

uprávljanje kakóvosti -a -- s dejavnosti, ki vključujejo politiko kakovosti in doseganje njenih ciljev z načrtovanjem, zagotavljanjem, obvladovanjem in izboljševanjem kakovosti **PRIM.:** vódenje kakóvosti

uprávljanje z energíjo -a -- -- s ➔ ravnanje z energijo

UPS² UPS-a in -- [upeès upeèsa] m (ang. uninterruptible power supply) elektr. ➔ neprekinjeno napajanje

UPS¹ -- [upeès] ž (ang. ultraviolet photoelectron spectrometry) **krat. kem. ➔** últravijóličná fótóelektrónska spektroskopíja

úra -e ž **1.** izpeljana merska enota ob SI za čas, simbol h, 1 h = 60 min = 3 600 s **2.** časovno merilo za opravljeno delo, npr. delovna ura, strojna ura

urán -a m kem. šibko radioaktiven element iz skupine aktinoidov, srebrenosiva kovina, ki se na zraku prevleče s črno oksidno plastjo, uporablja se kot gorivo v nekaterih vrstah jedrskih reaktorjev, v obliki spojin pa za rumeno obarvanje stekla, simbol U

uraníl -a m kem. kation UO_2^{2+} , najpogostejša oblika urana v njegovih solih

uranílov nitrát -ega -a m kem. uranilova sol dušikove kisline, $\text{UO}_2(\text{NO}_3)_2$, rumena trdna snov, topna v vodi, pomembna stopnja pri pridobivanju obogatene urana in predelavi izrabljenega jedrskega goriva

uranílov sulfát -ega -a m kem. uranilova sol žveplove kisline, UO_2SO_4 , rumena trdna snov, topna v vodi, ki nastaja pri izluževanju uranove rude z žveplovo kislino, ki je vmesni produkt pri proizvodnji jedrskega goriva

uránov dióksíd -ega -a m kem. spojina urana s kisikom, UO_2 , ki se uporablja, zlasti obogaten z uranom-235, v obliki tablet kot gorivo v gorivnih elementih jedrskih reaktorjev

uravnoteženje omrežja -a -- s elektr. razdelitev bremen med faze razdelilnega omrežja za zmanjšanje napetostne nesimetrije

urbanístični načrt -ega -a m grad. načrt, ki grafično in tekstovno prikazuje posamezno izbrano območje, njegovo namembnost, predele za stanovanja, industrijsko, poslovno dejavnost, zaščitno območje ali zeleni pas in predvidene načine gradnje ali posegov v prostor, navadno v merilu 1 : 1000

úrea -e ž kem. diamid ogljikove kisline, $\text{H}_2\text{N}-\text{CO}-\text{NH}_2$, bela, trdna, v vodi topna snov, ki se uporablja zlasti kot dušikovo gnojilo, kot surovina za proizvodnjo plastičnih mas, lepil S: karbamid, sečnina

uredítev gradbišča -tve -- ž grad. razporeditev funkcionalnih sestavin gradbišča, kot so prometnice za transport materialov, deponije, namestitve dvigal, razmestitev pisarniških in drugih objektov

uredítev méje -tve -- ž geod. določitev in označitev točk meje parcele s soglasjem lastnika in lastnikov sosednjih parcel ter izračun površine

urêjanje enáčbe -a -- s mat. razvrščanje členov v enačbi v pregleden vrstni red, npr. po potencah neznanke

urejêna enáčba -e -e ž kem. kemijska enačba s stehiometrijskimi koeficienti ob simbolih in formulah, ki ustrezajo absolutnim vrednostim stehiometrijskih števil S: stehiometrijska enačba PRIM.: enačba reakcije, nùurejêna enačba

urejêna mnóžica -e -e ž mat. množica, v kateri obstaja med elementi binarna relacija, ki jih v celoti ali delno ureja, npr. po vrstnem redu ali bližini

urejêna trdna raztopína -e -e -e ž met. trdna raztopina, v kateri kaže vsak atom ene komponente nagnjenost do obdajanja predvsem z atomi druge komponente

uretánska véz -e vezí ž kem. vez $-\text{NH}-\text{C}(\text{O})-\text{O}-$, ki nastane pri poliadiciji poliolov in izocianatov, npr. pri sintezi poliuretanov S: karbamátna véz

úrni signál -ega -a m elektr. signal, ki ga daje generator časovnih signalov, namenjenih za sinhronizacijo delovanja električnih ali elektronskih naprav

úrno stêklo -ega -a s kem. okrogla vbočena steklena ploščica za pokrivanje laboratorijskih posod, npr. čaš

USB USB-ja in -- [uesbé uesbéja] m (ang. Universal Serial Bus) krat. elektr. ➡ univerzálno sêrijsko vodílo

USB-konéktor -ja [uesbé] m elektr. konektor, ki omogoča hkratne napajalne in podatkovne povezave med računalnikom in perifernimi enotami

usedálnik -a m kem. teh. naprava, navadno velika posoda za ločevanje trdnih delcev iz tekočine z usedanjem, npr. pri čiščenju odpadnih vod S: bi-strílnik Sp: dekantátor PRIM.: zgoščevalnik (1)

usédanje -a s pojav, da se trdni delci, suspen-dirani v tekočini, pod vplivom težnosti, centri-fugalne sile usedejo na dno posode in tvorijo usedlino **S**: sedimentácia

usedlína -e ž material iz drobnih delcev, ki se zaradi zmanjšanja pretočne hitrosti, npr. reke, toka vode v cevi, pod vplivom težnosti odlaga na dno struge, steno cevi **PRIM.:** oborína

usék uséka m grad. ozek prostor z utrjenima brežinama, ki je izkopen v hribino za gradnjo ceste ali železniške proge

usmerjálna opréma -e -e ž telekom. usmerjal-nik s pripadajočimi elementi in napravami za vzpostavljane poti skozi komunikacijsko ali računalniško omrežje

usmerjálnik -a m telekom. naprava v komunika-cijskem omrežju, ki pošilja podatkovne pakete različnim omrežjem ali usmerja promet po njih **S**: usmerjeválnik

usmérjanje -a s **1.** elektr. izbiranje najugodnejših poti skozi elektronsko vezje, komunikacijsko omrežje, npr. na čipu, skozi telekomunikacij-sko, podatkovno, računalniško ali prometno omrežje **2.** elektr. pretvarjanje izmeničnega toka v enosmerni tok

usmérjeni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón z ozko smerno karakteristiko, ki izloči motnje okoli govorca

usmérjenost -i ž lastnost pojava ali snovi, da je določena smer v prostoru prednostna, npr. usmerjenost tekočine v toku, usmerje-nost svetlobe v snopu, usmerjenost molekul tekočega kristala, usmerjenost elementarnih magnetnih dipolov v magnetu

usmérjeno strjevánje -ega -a s **1.** met. strjeva-nje, ki se začne na mejni ploskvi med kokilo in talino in poteka v notranjost ulitka v nasprotni smeri odvajanja toplote **2.** met. strjevanje, ki poteka v ulitku od njegovega najbolj oddaljene-ga dela proti ulivnemu likaju

usmerjeválnik -a m telekom. naprava v komu-nikacijskem omrežju, ki pošilja podatkovne pakete različnim omrežjem ali usmerja promet po njih **S**: usmerjálnik

usmérník -a m elektr. elektronska naprava ali ele-ktronsko vezje za pretvarjanje izmenične elek-trične napetosti v enosmerno, ki se uporablja v napravah, ki potrebujejo enosmerno napajanje, npr. računalnik, akumulatorski polnilnik **PRIM.:** ênosméрни pretvórník, presmérník, razsmérník **K**: AC/DC

usméрниški transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki spreminja omrežno napetost na ustrezno vhodno napetost usmernika

úsnje -a s kem. teh. ustrojena živalska koža, uporablja se za obutev, oblačila, tapecirano pohištvo

usposóbljenost -i ž stanje naprave, stroja, postroja, da lahko pod določenimi pogoji izvaja svojo funkcijo

ustaljšéno stánje -ega -a s stanje fizikalnega sistema, v katerem se ustrezni parametri ne spreminjajo s časom **S**: stacionárno stánje

ústnik -a m met. nastavek cevaste oblike na koncu cevi, npr. steklarske pipe

ustréznost proizvóda -i -- ž dejstvo, da izdelek v okviru dovoljenih odstopanj ustreza zahtevanim zakonskim, tehničnim in varno-stnim zahtevam **PRIM.:** skládnost proizvóda

ustròj -ója m zgradba, sestava ali konstrukcija česa, npr. ceste, železniške proge, železniškega vagona

ušésce -a s elektr. odprtina na zunanji strani kontakta ali njegove vzmeti ali ploščice, kamor se prispajka vodnik

utajéna toplóta -e -e ž kem. ☞ laténtna toplóta

UTC UTC-ja in -- [utecé utecéja] m (ang. universal time coordinated) **krat.** ☞ koordinírani univerzálni čas

utékanje strója -a -- s stroj. začetno obdobje obratovanja stroja z namenom uglajevanja in prilagajanja med seboj gibajočih se delov stroja, npr. ležajev, zobnikov, navadno ob zmanjšani obremenitvi in hitrosti delovanja

utekočinjeni náftni plín -ega -ega -a m mešavica butana in propana za uporabo v go-

utekočinjeni zêmeljski plín

spodinjstvu, ogrevanje in pogon avtomobilskih motorjev **K:** UNP

utekočinjeni zêmeljski plín -ega -ega -a m zemeljski plin, navadno metan, ki pri $-162\text{ }^{\circ}\text{C}$ kot tekočina zavzame le $1/600$ prostornine pri standardnih pogojih, kar je pomembno za skladiščenje in transport **K:** UZP

Ú-tesnilka -e ž stroj. manšetna tesnilka s prerezom v obliki ležeče črke U **Sp:** Ú-manšéta **PRIM.:** V-tesnilka

utež uteží ž **1.** ustrezno oblikovana določena masa materiala kot opredmetena mera za tehtanje, npr. utež tehtnice **2.** elektr. določena masa materiala za uravnoteženje ali stabilizacijo naprave, npr. utež stolpnega žerjava **3.** elektr. na obesno sponko izolatorske verige obešena masa, ki zmanjšuje njeno nihanje zaradi vetra **4.** mat. faktor, ki se pripiše določenemu številu pri računanju, npr. povprečne vrednosti, in izraža njegovo pomembnost pri izračunu uteženega povprečja

uteženo povpréčje -ega -a s mat. povprečje, definirano na končni množici števil kot vsota produktov teh števil z utežmi, deljena z vsoto uteži

utéžni dél -ega -a m kem. ☞ másni délež

utòp -ópa m met. dvodelno orodje z votlino v obliki izkovka za oblikovanje surovca s kovanjem, zgornji del je pritrjen na pah, spodnji pa predstavlja nakovalo, oba dela se pri kovanju gibljeta drug proti drugemu

utópno jêklo -ega -a s met. orodno jeklo za delo pri povišanih temperaturah, npr. za utope pri vročem kovanju

utópno kovánje -ega -a s met., stroj. kovanje strojnih delov, orodja v utopih

utòr -óra m **1.** les., stroj. žleb v deski, gredi, osi, pestu zobnika, jermenice, navadno za ločljivo spajanje, npr. z zagozdo, moznikom, ali kot vodilo **2.** elektr. žleb v statorju ali rotorju elektromotorja za vstavljanje njegovega navitja

utórna gréd -e gredí ž stroj. del na začetku ali koncu gredi, navadno s šestimi, osmimi ali

desetimi utori z ravnimi boki za oblikovanje utornih grednih vezi

utórna grédna véz -e -e vezí ž stroj. zveza gredi in pesta, ki je oblikovana z utori

utórna izolácija -e -e ž elektr. izolacija med stranjo vložene tuljave in utorom za mehansko in električno zaščito

utórna zagózda -e -e ž elektr. dodatni izolacijski del, ki zagozdi, učvrsti in stisne tuljavo v utoru

utórna zvéza -e -e ž stroj. ☞ utórna grédna véz

utórno vretêno -ega -a s stroj. vreteno z utorom na univerzalni stružnici za vzdolžno in prečno podajanje obdelovanca ali obdelovalnega orodja

utrínek -nka m astr. svetla sled, ki se vidi ob vstopu meteoroida v Zemljino ozračje **S:** meteór

utripální relé -ega -êja m elektr. rele, ki periodično prekinja signalni tok za svetilo, da utripa

utrípanje -a s elektr., fiz. periodično spreminjanje amplitude nihanja pri superponiranju dveh periodičnih nihanj rahlo različnih frekvenc **Sp:** pulzíránje **PRIM.:** fluktuácija, kolébanje

utrípna napétost -e -i ž meh. mehanska napetost v materialu, katere vrednost se periodično spreminja po sinusni krivulji, tako da ne preseže vrednosti nič

utrípna obremenítev -e -tve ž meh. trenutna, zelo kratka enosmerna obremenitev od najmanjše do največje sile **PRIM.:** izméníčna obremenítev

utrípna trédnost -e -i ž meh. dinamična trdnost pri utripni obremenitvi **PRIM.:** izméníčna trdnost, trájna dinámična trdnost, trájna nihájna trdnost

utrjevánje -a s **1.** grad. povečanje trdnosti materiala, npr. betona, gradbenega objekta, npr. rudniškega rova, podpornega zida, z dodatnimi gradbenimi deli **2.** met. tehnološki postopek, s katerim se poveča trdnost ali trdota kovinskega materiala, npr. s preoblikovanjem ali z izločanjem izločkov iz prenasočene trdne raztopine

utrjevanje koprén z vódnim cúrkom -a

----- s tekst. mehansko utrjevanje koprén z vodnim curkom, ki povzroči zvrtníčenje vláken, da koprénam mehek otip, dobre mehanske in fizikalne lastnosti, visoko vpojnost

utrújanje -a s met. dolgotrajno obremenjevanje materiala z izmeníčnimi obremenitvami

utrújenost -i ž met., stroj. pojav oslabitve materiala, zaradi česar se pri obremenitvi zlomi

utrújenostna napoklína -e -e ž met., stroj. napoklina, ki napoveduje utrujenost materiala pri obratovanju strojnega dela

utrújenostni lóm -ega lóma m met., stroj. lom, ki nastane zaradi utrujanja materiala

Ú-tuljáva -e ž elektr. odprta tuljava, ki jo je mogoče potisniti skozi polodprt ali zaprt utor

uvár -a m met. del osnovnega materiala varjenja, ki se stali pri varjenju

UVF UVF [uveř] ž krat. telekom. ➔ últravisóka frekvénca

uvódnica -e ž elektr. konstrukcijski element v steni ohišja električnega aparata ali priključne omarice, ki pri vstopu enega ali več električnih ali optičnih kablov v aparat ali omarico ustrezno ščiti izolacijo kabla pred mehanskimi poškodbami ter po potrebi tudi notranjost aparata ali omarice pred prahom in eksplozijsko nevarnimi plini

uvrtani pilót -ega -a m grad. armiranobetonski pilot, ki se izdelá tako, da se v vrtino v zemljini ali kamnini vstavi armaturni koš in zalije z betonom visokega trdnostnega razreda

UV-spékter -tra [uvé] in [úvé] m fiz., kem. absorpcijski spekter v ultravijóličnem področju valovnih dolžin 100–400 nm Sp: últravijólični spékter

UV-spéktrófotometríja -e [uvé] ž kem. ➔ UV/VIS-spéktrófotometríja

UV-spektroskopíja -e [uvé] ž kem. ➔ últravijólično-vídna spéktrófotometríja

UV-stabilizátor -ja [uvé] m kem. dodatek, ki zmanjšá občutljivost materiala, npr. plastike, barv za ultravijólično svetlobo

UV/VIS-spékter -tra [uvé vís] m fiz., kem. absorpcijski spekter v področju frekvenc ultravijólične in vídne svetlobe Sp: últravijólično-vídni spékter

UV/VIS-spéktrófotometríja -e [uvé vís] ž kem. spektroskopíja, ki obravnava absorpcijske spektre zaradi elektronskih prehodov v molekulah, dobljene po prehodu žarka ultravijólične svetlobe skozi preiskovano snov, uporablja pa se za kvantitativno določanje koncentracije obarvanih ionov in spojin, npr. ionov prehodnih elementov S: últravijólično-vídna spéktrófotometríja, últravijólično-vídna spektroskopíja, UV/VIS-spektroskopíja Sp: UV-spéktrófotometríja, UV-spektroskopíja

UV/VIS-spektroskopíja -e [uvé vís] ž a kem. spektroskopíja, ki obravnava absorpcijske spektre zaradi elektronskih prehodov v molekulah, dobljene po prehodu žarka ultravijólične svetlobe skozi preiskovano snov, uporablja pa se za kvantitativno določanje koncentracije obarvanih ionov in spojin, npr. ionov prehodnih elementov S: últravijólično-vídna spéktrófotometríja, últravijólično-vídna spektroskopíja, UV/VIS-spéktrófotometríja Sp: últravijólična spektroskopíja, UV-spektroskopíja

UZZ UZZP-ja in -- [uzepé uzepěja] m krat. ➔ utekočínjeni zémeljski plín

V

vagón -a m osebno ali tovorno tirnično vozilo brez lastnega pogona, ki je osnovna enota vlaka

vákuum -a m prazen prostor, v katerem ni snovi

vákuumméter -tra m fiz., kem. merilnik za merjenje tlaka v vakuumu

vákuumméter na vrtéčo se króglíco -tra ----- m merilec gostote preostalega plina v posodi z merjenjem zaviranja v magnetnem polju lebdeče vrteče se kroglice, ki se uporablja tudi kot sekundarni vakuumski etalon

vákuumska črpálka -e -e ž črpalka za doseganje in vzdrževanje nizkega tlaka v posodi ali napravi

vákuumska črpálka z vrtéčima se bátoma -e -e ----- ž kem. teh., stroj. krilna vakuumška črpalka z batoma, ki se med seboj ubirata, navadno brez mazanja, uporablja pa se za doseganje nizkega vakuumu v območju $100-10^{-1}$ Pa **Sp:** súha vákuumska črpálka

vákuumska destilácija -e -e ž kem. destilacija tekočin z visokim vreliščem pri znižanem tlaku, da ne pride do termičnega razkroja

vákuumska filtrácija -e -e ž kem. teh. filtracija, katere hitrost se povečuje z ustvarjanjem podtlaka pod filtrirnim medijem

vákuumska mást -e mastí ž mast z nizkim parnim tlakom, ki se uporablja za mazanje vakuumskih tesnil

vákuumska metalurgíja -e -e ž področje metalurgije, ki obravnava metalurške procese, zlasti taljenje, rafinacijo, litje in toplotno obdelavo pri zelo znižanih tlakih, do 10^{-12} pascala, da se prepreči onesaženje kovin in zlitin zaradi prisotnosti zlasti zraka ali da se iz kovinskih talin odstranijo raztopljeni plini in hlapne nečistoče

vákuumska napráva -e -e ž naprava za delo pri znižanem tlaku, npr. nuča

vákuumska posóda -e -e ž posoda, izdelana po posebnih postopkih iz materialov, ki zagotavljajo, da v stenah ni mikroskopskih razpok, poroznih vključkov ali adsorbiranih plinov

vákuumska rafinácija -e -e ž met. rafinacija za odstranjevanje plinastih nečistoč iz kovinske taline, npr. taline jekla, svinca, s pretaljevanjem v vakuumu

vákuumski odklópník -ega -a m elektr. odklopnik, pri katerem se kontakti razklenijo in sklenejo v vakuumu

vákuumski sistém -ega -a m sistem za delo v brezračnem prostoru, npr. s snovmi, občutljivimi za zrak, vlago, ki ga navadno sestavljajo krilna vakuumška črpalka, predvakuumška posoda, visokovakuumška črpalka, hlajena past za prestrezanje plinastih nečistoč in delovni del sistema z vakuummetrom, ventili in priključki

vákuumsko ólje -ega -a s kem. teh. olje z zelo nizkim parnim tlakom, ki se uporablja v difuzijskih črpalkah

vákuumsko prijemálo -ega -a s stroj. prijemalo s priseski, ki jim podtlak zagotavlja vakuumška črpalka, npr. ejektorska črpalka **Sp:** ejéktorsko prijemálo

vákuumsko púščanje -ega -a s vdiranje plina v vakuumsko posodo ali sistem zaradi razpok ali luknjic v stenah posode, desorpcije plina s sten, neprimerne tesnjenja ali napake v tesnjenju

vákuumsko tesnjénje -ega -a m stroj. tesnjenje, ki v napravi zagotavlja predpisan podtlak

vál -a m 1. motnja, ki se razširja skozi medij ali po njegovi površini zaradi medsebojnega

delovanja sil v njem samem, npr. akustični val, gravitacijski val **2.** element valovanja, sestavljen iz hriba in dola

valénca -e ž kem. število enojnih kemijskih vezi, ki jih lahko tvori atom elementa

valénčni elektrón -ega -a m kem. elektron, ki pripada zunanji elektronski lupini in se uveljavlja pri svetlobnih pojavih, pojavih prevajanja in pri kemijskih lastnostih atoma **S:** periférni elektrón

valénčni pás -ega pasú m fiz. elektronski energijski pas, v katerem so vsa možna energijska stanja zapolnjena z elektroni

valerijánska kislína -e -e ž kem. pentanojska kislina, C_4H_9COOH , brezbarvna tekočina z neprijetnim vonjem, ki se uporablja za sintezo estrov, npr. etil valerata, ki imajo prijeten vonj in se uporabljajo v kozmetiki, parfumeriji in živilski industriji

válj -a m **1.** mat. geometrijsko telo, omejeno z enakima krogoma na vzporednih ravninah in s plaščem, ki ga tvorijo enako dolge in zveznici obeh krožnih središč vzporedne daljice s krajišči na obeh krožnicah **2.** stroj. valjast strojni element, npr. pritiski valj, transportni valj, vodilni valj **3.** stroj. votli sestavni del batnega stroja, navadno v obliki cevi, lahko tudi z enostranskim ali dvostranskim pokrovom, npr. motor s štirimi valji **4.** stroj. aktuator s premočrtnim gibanjem, npr. hidravlični valj, pnevmatični valj v fluidni tehniki

valjálni stròj -ega stròja m met. stroj z nasproti vrtečima se valjema za izdelovanje valjancev, npr. pločevine, folije, profilov

valjálni stròj dúo -ega stròja -- m met. valjalni stroj z dvema nasproti se vrtečima valjema, navadno za vroče valjanje debele pločevine

valjálni stròj kvárto -ega stròja -- m met. valjalni stroj s štirimi valji, od katerih sta valja z manjšim premerom delovna in gnana, valja z večjim premerom pa podporna in prosto tekoča

valjálni stròj Steckel -ega stròja -- [štékel] m met. reverzorni valjalni stroj s štirimi valji in z

dvema navijalnikoma za vroče valjanje ulitih jeklenih ploščatih blokov v široke trakove, debeline 1–2 mm

váljanec -nca m met. z valjanjem izdelan kovinski polizdelek ali izdelek

váljani bàt -ega báta m bat, navadno obdelan s hladnim valjanjem

váljani izdélek -ega -lka m met. izdelek iz različnih kovin, izdelan z valjanjem, npr. jeklena pločevina, aluminijasta folija, bakrene palice, jekleni profili, tirnice

váljanje -a s **1.** met. postopek preoblikovanja kovinskih materialov v polizdelke in izdelke med dvema nasproti se vrtečima valjema **2.** grad. ravnanje ali zbijanje zemljine ali nasutega materiala z valjarjem **3.** tekst. postopek plemenjenja volnenih tkanin, da se zgostijo, utrdijo in dobijo značilno obliko polsti **4.** hkratno guganje in zibanje ladje **PRIM.:** gúganje, zíbanje

váljar -ja m grad., stroj. orodje, naprava ali stroj za zgoščevanje zemljin ali tanjšanje plasti z valjanjem v vodoravni smeri, včasih tudi za drobljenje materiala na trdi podlagi, sestavljen iz valja z osjo, navadno napolnjenega s težkim materialom, npr. z betonom ali vodo

valjárna -e ž met. obrat za valjanje z enim ali več valjalnimi stroji

váljarska brázda -e -e ž met. valjarska napaka v obliki zareze, nastale na površini valjanca

váljar za brežíne -ja -- -- m grad. gradbeni valjar, navadno vlečni, za utrjevanje velikih brežin nasipov, akumulacijskih jezer, kanalov, jezov, zemeljskih pregrad, pri čemer je na vrhu brežine fiksno nameščena posebna konstrukcija za pritrditev škripčevja ali pogonskega vlečnega mehanizma, ki valjar vleče po brežini navzgor in ga spušča navzdol **S:** brežínar

váljar z daljinskim krmílenjem -ja -- -- -- m grad. manjši samohodni tandemski valjar z napravo za daljinsko krmiljenje stroja za utrjevanje večjih plosčadi ali tal v velikih industrijskih halah, skladiščih

váljasta gláva vijáka -e -e -- ž stroj. zgornji del vijaka s prečno ali križno zarezo in petkotno ali šestkotno vdolbino za vijachenje z ročnim ali strojnim vijaknikom

váljasta stréha -e -e ž grad. streha v obliki polovičnega ležečega valja

váljasta zapórnica -e -e ž grad. vodna zapornica v obliki votlega valja **S:** bóbnasta zapórnica

váljasti brús -ega -a m stroj. brus v obliki valja z osjo za vpenjanje v orodje, ki se uporablja za brušenje ravnih, valjastih in ukrivljenih zunanjih in notranjih površin

váljasti drsník -ega -a m stroj. ☞ báttni drsník

váljasti nosíltni izolator -ega -ega -ja m elektr. nosilni izolator valjaste oblike iz enega ali več izolacijskih delov, opremljenih na vsakem koncu s kovinskim podpornim delom, ki je lahko kapa, vložek ali prirobnica z gladkimi luknjami za pritrditev s sorniki ali vijaki

váljasti obòk -ega -óka m grad. obok v obliki usločenega stropa nad razmeroma dolgim in ozkim prostorom, npr. hodnikom, ki je zidan kot širok, v vzdolžni smeri premaknjen lok s širino, večjo od 1 m

váljasti zobník -ega -a m stroj. zobnik, ki ima obliko valja ali koluta

váljčna próga -e -e ž met., stroj. transportna naprava z valjčki, po kateri se pomikajo surovci ali obdelovanci, npr. v kontinuirni peči, ali kosovni material, npr. zabojniki, paketi

váljčnica -e ž met., stroj. miza z valjčki, po katerih lahko drsi valjanec, npr. pri izhodu iz valjalnega stroja

váljčni drobilník -ega -a m stroj. drobilnik, navadno z dvema protismerno in počasi se vrtečima valjema

váljčni mikálnik -ega -a m **1.** tekst. mikalnik iz mikalnega bobna in več parov valjev za mikanje volne in kemičnih vlaken volnenega tipa, ki na koncu razdeli kopreno v trakove in jih posvaljka v predprejo **2.** tekst. mikalnik za izdelavo koprene z vzdolžno ali izotropno usmerjenostjo vlaken

váljčni tísk -ega -a m tekst. tiskanje z barvalnimi valji

váljčno ležíšče -ega -a s grad. ležišče mostu, sestavljeno iz jeklenega valja in v vodoravni smeri pomične plošče ali iz fiksnih jeklenih krogelno oblikovanih vbočenih in izbočenih elementov, ki omogoča velike premike mostu

váljne koordináte -ih -át ž mn. mat. ☞ cilíndrične koordináte

valobrán -a m grad. nasip za varovanje obale pred visokimi valovi in erozijo **Sp:** obáltni nasíp

valovánje -a s fiz. nihanje, ki se s posredovanjem notranjih sil z valovi razširja po prostoru

valovító navítje -ega -a s elektr. dvoplastno navitje rotorja električnega stroja z zaporedjem tuljav, ki omogoča tuljavam pod sosednjimi pari glavnih polov sledenje v isti smeri po obođu stroja

valovítost ênosmérnega tóka -i -- -- ž elektr. niz neželenih periodičnih odstopanj od nazivne vrednosti enosmernega električnega toka

valôvna črta -e -e ž fiz. črta, na kateri ima ravninsko sinusno valovanje v danem trenutku enako fazo

valôvna dolžína -e -e ž fiz. prostorska perioda valovanja v smeri njegovega razširjanja, npr. med zaporednima temenoma vala pri sinusnem valovanju, simbol λ , enota meter

valôvna enáčba -e -e ž fiz. hiperbolična parcialna diferencialna enačba $\Delta\varphi = 1/c^2 \partial^2\varphi / \partial t^2$, pri čemer je φ od kraja in od časa odvisna valovna funkcija, ki predstavlja valujočo veličino, c hitrost širjenja valovanja v prostoru ali snovi, t čas, Δ Laplaceov operator

valôvna frónta -e -e ž elektr. ploskev, na kateri ima sinusno valovanje v danem trenutku enako fazo

valôvna fúnkcija -e -e ž fiz., mat. kompleksna funkcija, s katero se v kvantni mehaniki opiše stanje kvantnega sistema

valôvna ímpedánca -e -e ž fiz. lastnost sredstva, v katerem se razširja elektroma-

gnetno valovanje, ki se izraža s količnikom fazorjev transversalnih komponent električne in magnetne poljske jakosti v elektromagnetnem valu, npr. v vakuumu je njegova vrednost neodvisna od frekvence valovanja in znaša 376,75 ohm, simbol Z , merska enota ohm

valôvna mehánika -e -e ž področje kvantne mehanike, ki obravnava valovne lastnosti kvantnih delcev **Sp**: Schrödingerjeva valôvna mehánika

valôvna óptika -e -e ž področje optike, ki obravnava svetlobo in njen prehod skozi optična sredstva kot elektromagnetno valovanje in opiše tudi vse interferenčne pojave

valôvna plôskev -e -kve ž fiz. ploskev, na kateri ima prostorsko sinusno valovanje v danem trenutku enako fazo

valôvni absórber -ega -ja m elektr. naprava za zaščito pred prenapetostmi

valôvni napétostni udár -ega -ega -a m elektr. prehodni napetostni val na vodu ali na opremi s hitrim vzponom in počasnejšim upadom električne napetosti

valôvni pakét -ega -a m fiz. val, ki ga vzbudi kratkotrajni učinek in potuje nespremenjen s fazno hitrostjo, pri čemer v disperzivnem mediju spreminja obliko, vrh pa potuje z grupno hitrostjo

valôvni véktor -ega -ja m fiz. vektor, katerega velikost je definirana kot inverzna valovna dolžina valovanja, pomnožena z 2π , in kaže v smeri razširjanja valovanja **PRIM.**: valôvno število

valôvnodolžínsko disperzívna réntgen-ska spektroskopíja -- -e -e ž kem. spektroskopija za elementno analizo na podlagi ugotavljanja valovnih dolžin rentgenskih sevanj, značilnih za vsak element, ki jih emitira vzorec ob obstreljevanju s curkom elektronov, s katero je mogoče zaznati vse elemente z atomskim številom, večjim od berilija, in mejo določljivosti pri masnem deležu $w = 0,01\%$ **PRIM.**: energijsko disperzivna réntgenska spektroskopija **K**: WDS, WDXS

valôvno števílo -ega -a s fiz. obratna vrednost valovne dolžine, simbol σ , merska enota meter na minus ena **PRIM.**: valôvni véktor

valovòd -òda m elektr. prenosni vod za elektromagnetno valovanje, npr. prevodna cev s pravokotnim prerezem za vodenje mikrovalov, koaksialni kabel, optično vlakno

van' t Hoffova enáčba -- -e -e [vant hófova] m kem. enačba, ki v kemijski termodinamiki prikazuje odvisnost ravnotežne konstante reakcije od temperature

vanádij -a m kem. prvi element vanadijeve skupine periodnega sistema, srebrnosiva, kovna, žilava težka kovina, uporablja se kot pomemben dodatek v jeklih, ki poveča mehansko trdnost, žilavost, odpornost proti obrabi, simbol V

vanádijeva skupína -e -e ž kem. prehodni elementi pete skupine periodnega sistema, in sicer: kovine vanadij, niobij in tantal

vanádijevo jéklo -ega -a s met. konstrukcijsko jeklo, ki se mu z dodatki vanadija do masnega deleža 0,5 % in kroma do masnega deleža 1,1–1,5 % povečata natezna trdnost in žilavost

Van de Graaffov pospeševálnik --- -ega -a [van de gráfov] m fiz. elektrostatični linearni pospeševalnik, ki ustvarja potencialno razliko tako, da s tekočim trakom prenaša naboj v notranjost votle krogle **PRIM.**: bétatrón, elektrónski pospeševálnik, lineárni elektrónski pospeševálnik, sinhrotrón

van der Waalsova enáčba stánja --- -e -e -- [van der válsova] ž kem. enačba stanja za realne pline, ki vključuje korekcijska faktorja za privlačne sile med molekulami in za lastno prostornino molekul

van der Waalsova síla --- -e -e [van der válsova] ž fiz., kem. privlačna ali odbojna sila med molekulami ali skupinami atomov, posledica interakcij med njihovimi dipolnimi momenti

vanilín -a m kem. aromatska spojina $\text{CHO}(\text{OH})\text{C}_6\text{H}_3\text{OCH}_3$, ki vsebuje hkrati aldehydno, fenolno in etrsko funkcionalno skupino in se uporablja kot aroma v živilstvu

vár -a m 1. var. strjen material, ki nastane pri varjenju iz staljenega osnovnega in dodatnega materiala 2. var. ➡ zvár, zvárni spòj 3. elektr. merska enota SI za električno jalovo moč, simbol var

várek -rka m var. strjen del kovine, navarjen z enim dotikom varilne elektrode

variabilna črpalka -e -e ž stroj. hidrostatična črpalka s spremenljivo iztisnino delovnega cikla, npr. vrtljaja, delovnega giba **PRIM.:** konstantna črpalka

variacijski problém -ega -a m mat. problem minimizacije nelinearnega funkcionala, navadno danega z integralom sestavljene funkcije

variacijski račun -ega -a m mat. matematična metoda za iskanje funkcij, ki minimizirajo ali maksimirajo pozitivno definitne funkcionalne

variacijsko načelo -ega -a s fiz. načelo, po katerem je mnoge naravne zakone mogoče formulirati z variacijskim računom **PRIM.:** Fermatovo načelo, Hamiltonovo načelo, Snellov zakon

variánca -e ž mat. kvadrat standardne deviacije v verjetnostnem računu **Sp:** disperzija (4) **PRIM.:** stándardna deviáciija, stándardni odklòn

várikap dióda -- -e ž elektr. polprevodniška dioda, katere kapacitancan PN-spoja je odvisna od pritiskane napetosti

varilna elektróda -e -e ž met. tanka palica ali žica, ki se uporablja za obločno varjenje in s katere se na varjenec prenašata potrebna električna energija in mehanska sila za zvaritev

varilna žica -e -e ž var. tanka varilna elektroda v obliki žice

varilni agregát -ega -a m elektr., var. sestav pogonskega elektromotorja ali motorja z notranjim zgorevanjem in generatorja enosmerne električnega toka kot vira za varjenje **PRIM.:** motórgenerátorski agregát

varilni generátor -ega -ja m elektr. generator enosmerne električnega toka za varjenje

varilni gorilnik -ega -a m var. ➡ gorilnik za varjènje

varilnik -a m var. stroj ali naprava, ki daje električni tok za obločno ali uporovno varjenje

varilni prášek -ega -ška m stroj., var. prašek, s katerim se posuje varjeno mesto, da se površina kovine zaščiti pred oksidacijo

varilni tók -ega -a m var. električni tok, ki steče pri varjenju skozi varjenec

varilni transformátor -ega -ja m elektr., var. transformator z nizko izhodno napetostjo, navadno 25–30 V, in veliko tokovno zmogljivostjo, navadno 40–700 A **PRIM.:** varilni usmernik

varilni usmernik -ega -a m elektr., var. usmernik s transformatorjem in regulacijskimi elementi, ki ima enake električne in varilne lastnosti kot varilni agregat **PRIM.:** varilni transformátor

varívost -i ž met., stroj. lastnost kovin, da na zvarnem mestu ne spreminjajo bistveno svojih lastnosti

varjènec -nca m var. del, ki se vari ali je zvarjen z drugim delom **PRIM.:** zvárjenec

varjènje -a s var. tehnološki postopek spajanja dveh delov, navadno kovinskih, v nerazdružljivo celoto tako, da se material na spojnem mestu stali in/ali močno stisne **PRIM.:** lépljenje (2)

varjènje s trènjem -a -- -- s var. varjenje, pri katerem se potrebna toplota dobi tako, da se varjenca, od katerih je eden nepomično vpet, drugi pa se vrti, tretja med seboj in se, ko se na stičnih ploskvah zmechčata, stisneta skupaj **S:** tórno varjènje **Sp:** gnetílno varjènje **PRIM.:** difúzijsko varjènje, hládno varjènje, tláčno varjènje

varjènje têrmoplástičnih más -a -- -- s kem. teh. spajanje s segrevanjem robov delov, ki se spajajo, da se zmechčajo in nato stisnejo, da se sprimejo

varjènje v nádglávni légi -a -- -- -- s var. varjenje, pri katerem je zvar nad glavo, npr. na stropu

varjênje z atómskim vodíkom -a --- s

var. varjenje z volframovimi elektrodami v atmosferi vodika, ki pri visokih temperaturah razpade na atome

varjênje z elektrónskim cúrkom -a ---

-- s var. varjenje, pri katerem potrebno toploto ustvarja udarec fokusiranega curka elektronov ob varjenec **PRIM.:** lázersko varjênje, plázemsko varjênje

várnostna blazína -e -e ž stroj. stisnjen meh v avtomobilu, ki se ob trku aktivira in napolni s plinom **Sp:** zračna blazína (3)

várnostna razdálja -e -e ž **1.** prom. razdalja med zaporednima voziloma na istem voznem pasu, ki ne glede na vozne razmere ni manjša od razdalje, ki bi jo prevozil drugi voznik v dveh sekundah, če prvi voznik ustavi ali zmanjša hitrost **2.** elektr. najmanjša razdalja med predvoznimi deli, ki so med normalnim obratovanjem pod napetostjo, in osebami, ki jim je dovoljeno delo pod napetostjo

várnostna zapórnica -e -e ž grad. vodna zapornica, ki lahko obratuje, če je popolnoma odprta ali zaprta, uporablja pa se kot sekundarna naprava, če je primarni zaporni organ neuporaben

várnostni fáktor -ega -ja m grad., stroj. količnik dopustne in računske trdnosti materiala pri trdnostni analizi, snovanju elementa ali konstrukcije

várnostni ventíl -ega -a m stroj. ventil, ki se pri tlaku, višjem od nastavljenega, samodejno odpre in s tem prepreči morebitno preobremenitev cevovoda, posode ali naprave

várnostno razstrelívo -ega -a s rud. razstrelivo, ki pri detonaciji ne vžge jamskega plina ali njegove zmesi s zrakom

várnost pred zdírsom -i --- ž varnost telesa, da ne zdrsi po podlagi, ki jo zagotavlja sila trenja

varoválni ločilnik -ega -a m elektr. ločilnik, ki ima varovalko na gibljivem polu

varoválnó stikálo -ega -a s elektr. stikalo, ki ima varovalko na tipki

varoválna -e ž stroj. blokirni vzvod na ročnem strelnem orožju, ki preprečuje nenamerno sprožitev

varoválna atmosfêra -e -e ž ☞ zaščitna atmosfêra

varoválni aparát -ega -a m rud. naprava, ki s prekinitvijo električnega toka k motorju preprečuje previsok dvig izvažalne kletke

varoválni avtomát -ega -a m elektr. ☞ zaščitni avtomát

varoválni nasíp -ega -a m grad. nasip za zaščito zemljišča pred visoko vodo, razlitjem reke, snežnimi, zemeljskimi plazovi **Sp:** obrámbni nasíp

varoválni pás -ega pasú m elektr., grad. s predpisom določen pas zemljišča ob cesti, nadzemnem vodu, v katerem je raba prostora omejena zaradi preprečitve škodljivih vplivov na okolico ali okolice na infrastrukturni objekt **PRIM.:** vplívno obmóčje

varoválo -a s element ali priprava, ki preprečuje nehoteno gibanje, proženje ali preobremenitev varovanega elementa, naprave ali stroja

várstvo okólja -a --- s ekol. aktivnosti za trajno ohranjanje narave in njene raznovrstnosti, življenjskih okolij

vatelín -a m tekst. mehka, elastična, kosmičasto pletena ali tkana lahka tekstilija za vmesno podlogo pri težji konfekciji

vátméter -tra m elektr. merilnik moči električnega toka v električnem tokokrogu v wattih

vazelín -a m kem. poltrdna zmes tekočih in trdnih ogljikovodikov, ki se uporablja kot mazivo, v usnjarstvu za impregniranje usnja, v kozmetiki pa kot osnova za mazila

vbóčenost -i ž **1.** mat. lastnost, ki jo ima orientirana ploskev v okolici točke, če je vsaka točka na ploskvi v tej okolici oddaljena od tangentne ravnine v izhodiščni točki v smeri normale **S:** konkávnost **PRIM.:** konvéksnost **2.** stroj. pri zunanji tlačni obremenitvi elastična ali trajna

plastična deformacija pločevinastega dela, oblikovanega ravno, valjasto ali kroglasto **PRIM.:** izbočenost (2)

vbòd vbòda **m** tekst. osnovna prвина šivanja, vezenja, pri kateri se nit z iglo vpelje v tkanino, zaplete in potegne

vbrizgálna šóba -e -e **ž** stroj. šoba za visokotlačno vbrizgavanje goriva v valj motorja z notranjim zgorevanjem

včrtani króg -ega -a **m** mat. krog, ki se dotika vseh stranic trikotnika ali pravilnega večkotnika

vdélana fúncija -e -e **ž** ugnézdena fúncija

vdélana kljúkasta zapláta -e -e -e **ž** grad., les. lesna zveza pri vodoravnem podaljšanju elementa, pri kateri se vsak od stičnih koncev elementov pravokotno zareže, da nastane zob, dela se stakneta, čez stik pa se vstavi preveznik, ki se spoji z njima s štirimi ali šestimi sorniki

vdélana zapláta s pošévnim spáhom

-e -e -e **ž** grad., les. lesna zveza pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. tramiča, izdelana enako kot vdélana zapláta s pravokotnim spahom, le da je med preveznikom in zarezanim tramičem poševni spah

vdélana zapláta s pravokótnim spáhom

-e -e -e **ž** grad., les. lesna zveza pri vodoravnem podaljšanju elementa, npr. tramiča, izdelana tako, da se v vsak od stičnih koncev elementov do polovice pravokotno in v dolžini treh ali štirih višin zareže, nato se v zarezo vstavi preveznik, ki je debel kot polovica višine tramiča in enako širok kot tramič, elementa pa se spojata s štirimi ali šestimi sorniki

vdèv vdéva **m** tekst. dajanje, vstavljanje, npr. niti, sukanca, v ozko ali majhno odprtino, npr. v šivankino uho, očesce ničalnice

vdèv v bródo vdéva -e -e **m** tekst. zaporedje vdeva osnovnih niti v očesca ničalnic na posameznih tkalskih listih

vèčbárvna fotometrija -e -e **ž** fiz. fotometrija na več pasovih valovnih dolžin hkrati, npr. UBVRi-fotometrija **Sp:** heterokromátska fotometrija

vèčbárvni tisk -ega -a **m** graf. tisk z več kot eno tiskarsko barvo, navadno štiribarvni tisk s procesnimi barvami **Sp:** bárvni tisk

vèčdélna tuljáva -e -e **ž** elektr. tuljava, sestavljena iz več skupin izoliranih ovojev

vèčfázni generátor -ega -ja **m** elektr. alternator z *n* napetostnimi fazami, električno enakomerno premaknjenimi za kot $360^\circ/n$

vèčfázni tók -ega -a **m** tok mešanice dveh ali več faz, npr. nemešljivih tekočin, zmesi plina in tekočine ali tekočine in trdnih delcev **PRIM.:** énofázni tók (1)

vèčfrekvénčna signalizácija -e -e **ž** telekom. signalizacija s kombinacijami tonskih frekvenc, kjer vsaka posamezna kombinacija pomeni eno števko, in nadzornih signalov po kanalu, ki se uporablja za govorni promet **PRIM.:** dvótónska vèčfrekvénčna signalizácija

vèchitróstni motór -ega -ja **m** elektr. motor, ki lahko obratuje z dvema ali več hitrostmi glede na obremenitev

vèčjédni tokóvnik -ega -a **m** elektr. tokovnik z več magnetno ločenimi jedri, s posameznimi ločenimi sekundarnimi navitji in s skupnim primarnim navitjem

vèčkomponètni sistém -ega -a **m** 1. kem. raztopina več snovi, katere lastnosti so odvisne od medsebojnega razmerja med koncentracijami posameznih komponent 2. elektr. sistem, ki omogoča razdelitev zapletenega pojava na enostavneje obvladljive komponente

vèčkótnik -a **m** mat. ravninski lik, omejen z daljicami **S:** poligón

vèčkrátna črpálka -e -e **ž** stroj. hidrostaticna črpalka iz več vzporedno vezanih črpalnih enot za povečanje skupnega toka, lahko tudi z različnim delovnim tlakom, v skupnem ali modulno povezanem ohišju z isto pogonsko gredjo **PRIM.:** vèčstópenjska črpálka

vèčkrátnik enóte -a -e **m** merska enota, dobljena z množenjem dane merske enote s celim številom, večjim od ena, npr. kilometer je desetiški večkratnik metra, ura je nedesetiški večkratnik sekunde **PRIM.:** mánjkrátnik enóte

večkratni ponovni vklòp -ega -ega vklòpa *m* elektr. avtomatski ponovni vklòp v razdelilnem omrežju, ki se, če je neuspešen, dva ali trikrat ponovi z izbranimi vmesnimi presledki

večládijska hála -e -e ž grad. industrijska ali skladiščna hala z več podolgovatimi prostori in več razponi premostitvene konstrukcije
PRIM.: ênoládijska hála

večlétna akumulácija -e -e ž količina vode za pregrado, ki zadostuje za predvidene večletne potrebe uporabnika

večlòčna pregráda -e -e ž grad. stebarska pregrada, katere gorvodni del je sestavljen iz več lokov, ki so podprti s stebri

večnaménski konéktor -ega -ja *m* 1. elektr., stroj. modulno zgrajen skupni konektor za hkratno spajanje snopa napajalnih ali krmilnih vodnikov ter za povezovanje naprav in strojev v kompleksni postroj 2. elektr. konektor, ki omogoča hkratne napajalne in podatkovne povezave, npr. USB-konektor

večnítna prêja -e -e ž tekst. preja iz dveh ali več združenih ali posukanih predivnih ali filamentnih prej 3. multífilaméntna prêja **PRIM.:** ênójna prêja, ênonítna prêja, mónofilaméntna prêja

večplástna prevléka -e -e ž prevleka, ki jo sestavljajo ponavljajoče se plasti dveh faz

večpólni eléktrični stròj -ega -ega stròja *m* stroj. električni rotacijski stroj z rotorjem z več poli

večpólni vtíč -ega vtíča *m* elektr. krožno ali pravokotno oblikovan vtíč z več poli v obliki valjastih ali ploščatih kontaktnih površin za več hkratnih povezav

večpólóžajni regulátor -ega -ja *m* elektr., stroj. diskretno delujoč regulator z več stabilnimi krmilnimi položaji ali več različnimi vrednostmi izhodnega signala

večpraménska vrév -e vrví ž vrv iz več vrvnih pramenov

večpredstávnostno sporočílo -ega -a *s* telekom. kratko sporočilo v obliki slike, zvoka, glasbe, videa, ki se pošlje ali sprejme z mobilnikom

večrodòvno óptično vláknó -ega -ega -a *s* fiz. optično vlakno z večjim premerom jedra, po katerem se glede na vpadni kot žarka lahko razširja več različnih rodov žarkov **Sp:** mnógó-rodòvno óptično vláknó

večsístémska lokomotíva -e -e ž stroj. lokomotiva z možnostjo električnega napajanja iz več različnih električnih sistemov, npr. 3-kilovoltno enosmerno napajanje, 15-kilovoltno izmenično napajanje s frekvenco 16,7 Hz, 25-kilovoltno napajanje s frekvenco 50 Hz

večstòpenjska črpálka -e -e ž stroj. hidro-statična črpalka iz več zaporedno vezanih črpalnih enot za povečanje skupnega tlaka
PRIM.: večkrátna črpálka

večstòpenjski redúktor -ega -ja *m* stroj. reduktor za zmanjšanje vrtilne frekvence in povečanje navora z več pari prenosnih elementov, npr. zobnikov **PRIM.:** ênostòpenjski redúktor

večstòpenjski víják -ega -a *m* stroj. vijak z večkratnim navojem, ki omogoča hitro zavijanje in odvijanje **PRIM.:** dvòstòpenjski víják, ênostòpenjski víják

večstòpenjsko béljenje -ega -a *s* beljenje papirja, tekstilij v več zaporednih stopnjah z različnimi belili

večstrižna obremenítev -e -tve ž meh. strižna obremenitev kovice ali vijaka v več prerezihi pri spojih elementov konstrukcije med seboj

večtokokróžni vòd -ega vòda *m* elektr. vod z več električnimi tokokrogi, ki so lahko različnih napetosti in frekvenc na istih oporah

večválnji motór -ega -ja *m* stroj. motor z notranjim zgorevanjem, ki ima več valjev

večžilni kábel -ega -bla *m* elektr. kabel z več žilami, npr. trifazni kabel

vedríčar -ja *m* vodoravni, poševni ali navpični transporter za vodoravni transport sipkega materiala ali gošč z manjšimi vedri za zajemanje, ki so pritrjena na verižne člene

védro -a *s* stroj. osnovni del bagra vedričarja za zajemanje sipkega materiala ali gošč

véha -e ž grad., les. element lesne zveze, vzdolžno stanjšán ali posebej profilno izrezan rob deske, da se lahko vtakne v privilegajoči se utor v robu stikajoče se deske **PRIM.:** dúša, leséno peró

véhanje na utor -a -- -- s grad., les. lesna zveza za ploskovno razširjanje osnovnega elementa pri izdelavi podov in opažev, pri kateri se v eno stransko ploskev deske vreže utor, v drugi pa izdela greben, nato pa se deski stakneta

vêjska impedánca -e -e ž elektr. impedanca veje električnega tokokroga

véktor -ja m **1.** mat. geometrijska struktura, določena z absolutno vrednostjo in usmerjenostjo **2.** element vektorskega prostora

véktor deformácije -ja -- m meh. vektor, ki prikazuje premik točke telesa pri deformaciji

véktor kótné hitrósti -ja -- -- m fiz. vektor, po pravilu desne roke usmerjen vzdolž osi vrtenja, z velikostjo, enako kotni hitrosti

véktorska fúnkcija -e -e ž mat. preslikava iz dane množice v vektorski prostor

véktorski potenciál -ega -a m fiz. vektorsko polje, ki skupaj s skalarnim potencialom definira elektromagnetno polje tako, da je gostota magnetnega polja enaka rotorju vektorskega potenciala in prispeva k električnemu polju s svojim časovnim odvodom

véktorski prikáz -ega -áza m prikaz velikosti, usmeritve in smeri gibanja veličine

véktorski prodúkt -ega -a m mat. operacija med vektorjema v 3-razsežnem evklidskem prostoru, ki jima priredi tretji vektor, pravokoten na njuno ravnino, orientirano tako, da se prvi vektor pri zasuku v smer drugega vektorja vrti v pozitivni smeri, velikost tretjega vektorja je produkt velikosti obeh vektorjev in sinusa kota, ki ga oklepata

véktorski prôstor -ega prostóra m mat. prostor, katerega elementi se lahko linearno kombinirajo, imajo normo in je med njimi definiran skalarni produkt **PRIM.:** Hílbertov prôstor

véktorsko pólje -ega -a s mat. polje, ki nastane s prireditvijo vektorja vsaki točki prostora na določeni domeni, npr. hitrostno polje v fluidu **PRIM.:** ténzorsko pólje

vélemolékula -e ž kem. ➞ mákromolékula

velénjska odkópna metóda -e -e -e ž rud. odkopna metoda v rudniku Velenje, pri kateri je odkop po višini razdeljen na podkop in nadkop, podkop je visok 3–4 m in zavarovan s hidravličnim podporjem, ki omogoča mehanizirano pridobivanje z odkopnimi stroji in odvoz z zmogljivimi verižnimi transporterji, nadkop z višino 7–17 m je izpostavljen dinamičnim jamskim pritiskom, ki rušijo plast premoga, da se spušča v odkopni transporter in sproti odvaža

veličína -e ž lastnost pojava, telesa ali snovi, ki jo je mogoče meriti in izraziti s številom dogovorjenih merskih enot **PRIM.:** fizikálna količina, količina

vélika pólós elípse -e -osí -- ž mat. daljica, ki veže središče elipse in točko na njej, ki je najbolj oddaljena od središča

vélika pregráda -e -e ž **1.** grad. pregrada, ki presega višino 15 m **2.** grad. pregrada z višino 5–15 m, ki zadržuje najmanj 3 milijone kubičnih metrov vode ali jalovinske mase

vélika tesárska sekíra -e -e -e ž les. večja sekira, nasajena na dolgem ročaju, ki ima ozko in dolgo dvostransko brušeno rezilo, uporablja pa se za grobo obtesavanje hlodov

velíki máček -ega -čka m grad. priprava za dviganje in prestavljanje težkih kamnitih klesancev, sestavljena iz treh jeklenih klinov, pripetih na kavelj dvigala

velikokótna kristálna mēja -e -e -e ž met. ➞ širokokótna kristálna mēja

velikosténska montážna grádnja -e -e -e ž grad. montažna gradnja z vnaprej izdelanimi montažnimi stenami ali ploščami iz betona ali lesenih in izolacijskih materialov, ki so velike do 30 m²

velúr úsnje -- -a m kem. teh. mehko usnje z žametasto površino, izdelano z brušenjem goveje, telečje, ovčje ali kozje kože na notranji strani, uporablja se za obutev in oblačila
S: sémiš **PRIM.:** nápa úsnje, núbuk

vélvet -a m tekst. žamet s kratko lasasto površino, pri katerem se isti votek uporablja kot votek in lasni votek, tkan na navadnih statvah

vênčna grêda -e -e ž grad. lesena greda, ki se položi na zgornji zaključek stene za ležišče stropnikov **S:** vênčna légá

vênčna légá -e -e ž grad. lesena lega, ki se položi na zgornji zaključek stene za ležišče stropnikov **S:** vênčna grêda

vênčni sklâd -ega sklâda m grad. zadnja plast opeke ali kamnov, položenih na vrhu zidu

vênec -nca m grad. vodoravni armiranobeton-ski vezni element, tudi iz kamna ali opeke, s katerim se zaključuje konstrukcija, zid, npr. na vrhu opečnega zidu

venecijánka -e ž **1.** les. ☞ jármska žága samíca **2.** les. leseni jarjenik z žago samico, tudi z žagnima listoma **Sp:** benéški járjenik **3.** les. obrat z lesenim jarjenikom na vodni pogon

vênec lopátic -nca -- m stroj. lopatice, ki so simetrično pritrjene na rotor in pogosto med seboj povezane, npr. pri turbinskem kompresorju, parni turbini

ventíl -a m stroj. cevno zapiralo za zapiranje, krmiljenje ali regulacijo toka ali tlaka fluida z ustreznimi oblikovanim krmilnim elementom, npr. s pladnjem, stožcem, kroglico, iglico, batnim ali ploščatim drsnikom **PRIM.:** lopúta, pípa, zasún

ventilátor -ja m stroj. energijski stroj za tlačne razlike do 0,1 bar, npr. za prezračevanje **PRIM.:** komprézor, puhálo

ventílski blók -ega -a m stroj. hidravlični ali pnevmatični gradnik, ki ga sestavljajo priključna plošča ali blok z več enakimi ali različnimi ventili, znotraj povezanimi z izvrtinami ali zunaj z ustreznimi cevnimi zvezami **S:** ventílski zlòg

ventílski zlòg -ega zlóga m stroj. hidravlični ali pnevmatični gradnik, ki ga sestavljajo priključna plošča ali blok z več enakimi ali različnimi ventili, znotraj povezanimi z izvrtinami ali zunaj z ustreznimi cevnimi zvezami **S:** ventílski blók

ventíl za prèdkrmíljenje -a --- m stroj. ☞ prèdkrmílni ventíl

Ventúrijeva cév -e ceví ž stroj. ravna cev z zmanjšanim prerezo v sredini, v katerem se poveča hitrost toka in zmanjša tlak fluida, z dvema priključkoma se uporablja kot merilnik toka fluida, z enim priključkom pa za ustvarjanje podtlaka ali kot ejektorska črpalka, npr. za vakuumsko prijema pri strežnih napravah **PRIM.:** merílna zaslónka, šóba (1)

veríga -e ž stroj. vlečni, gonilni ali vezalni strojni element ali sestavina, sestavljena iz členov ali členkov

verížna izomeríja -e -e ž kem. strukturna izomerija, ki je posledica drugačne razporeditve atomov in atomskih skupin na osnovni verigi ogljikovodika, npr. n-butan in izobutan **PRIM.:** konstitúcijska izomeríja

verížna reákcija -e -e ž reakcija, ki se sproži z dovajanjem energije in se naprej vzdržuje sama, ker produkti ene stopnje sprožijo naslednjo reakcijo **PRIM.:** kémijska verížna reákcija

verížni bóben -ega -bna m stroj. boben za navijanje verige, npr. pri dvigalnih in transportnih napravah

verížnica -e ž mat. krivulja, ki opisuje obliko pod vplivom teže povešene verige, vpete v dveh točkah

verížni elevátor -ega -ja m elevator z brezkončno verigo kot pogonsko-vlečnim mehanizmom **PRIM.:** verížni transportér

verížni polimêr -ega -a m kem. plastomer, ki nastane z verižno polimerizacijo

verížni prenôsnik -ega -a m stroj. jermenskemu prenosniku podoben prenosnik s členkasto verigo, Gallovo verigo ali zobato verigo in ustreznimi oblikovanimi verižnimi kolesi

veržni rtor -ega -ja m elektr. rotor električnega rotacijskega stroja z obodom iz prekrivajočih se segmentov, ki so med seboj povezani s sorniki ali vijaki

veržni transportêr -ega -ja m stroj. transporter z verigo, na kateri so korci, grablje, ploščate prečke, kljuge za prenos ali transport tekočih, sipkih ali kosovnih materialov, predmetov, ki lahko premaguje tudi večje višinske razlike
PRIM.: veržni elevátor

veržni vbòd -ega vbòda m tekst. vbod, ki ima na zgornji strani šivanca videz prešiva, na spodnji pa verižice

veržni zobník -ega -a m stroj. pogonski ali gnani zobnik z zobmi, ki prijemajo v verigo veržnega prenosnika, oblikovanimi ustrezno verigi, npr. navadni členkasti verigi, Gallovi verigi, zobati verigi **S:** veržno koló

veržno dvigálo -ega -a s stroj. brezkončni krožni transportni mehanizem z veržnim pogonom

veržno koló -ega kolésa s stroj. pogonski ali gnani zobnik z zobmi, ki prijemajo v verigo veržnega prenosnika, oblikovanimi ustrezno verigi, npr. navadni členkasti verigi, Gallovi verigi, zobati verigi **S:** veržni zobník

verjénost -i ž mat. število med 0 in 1, s katerim je izraženo pričakovanje za nastop izbranega naključnega dogodka, npr. pri naključnem procesu, s katerim se modelirajo izidi pri metanju neuterenega kovanca, je pričakovanje za grb ali glavo enako eni polovici

verjénost izgúbe obremenítve -i --- ž elektr. verjetnost izpada napajanja v določenem časovnem intervalu zaradi izpada proizvodnih zmogljivosti v elektroenergetskem omrežju

verjénostna fúnkcija -e -e ž mat. funkcija, ki pri diskretnih porazdelitvah pove, kolikšna je verjetnost, da diskretna naključna spremenljivka zavzame določeno vrednost **PRIM.:** porazdelitvena fúnkcija (2), verjénostna porazdelítev

verjénostna gostôta -e -e ž mat. funkcija na realni osi pri zveznih porazdelitvah, katere integral po danem intervalu pomeni verjetnost,

da vrednosti naključne spremenljivke ležijo na tem intervalu, navadno se lahko dobi kot odvod porazdelitvene funkcije

verjénostna porazdelítev -e -e ž mat. porazdelitev vrednosti naključne spremenljivke skupaj z njihovimi verjetnostmi, pri diskretnih porazdelitvah podana z verjetnostno funkcijo, pri zveznih z verjetnostno gostoto, v vseh primerih pa s porazdelitveno funkcijo
PRIM.: verjénostna fúnkcija

vertikál -a m **1.** mat. glavna polkrožnica, ki je presek poljubne navpične polravnine v opazovališču in zemeljske krogle **2.** astr. glavna polkrožnica, ki je presek poljubne navpične polravnine v opazovališču z nebesno sfero

vertikála -e ž kem. ☞ skupína (3)

vertikálna tráčna hlódarka -e -e -e ž les. ☞ vertikalni hlodòvni tráčni žagálni stròj

vertikalni hlodòvni tráčni žagálni stròj -ega -ega -ega -ega stròja m les. enolistni žagalni stroj za razžagovanje hlodov **Sp:** vertikalna tráčna hlódarka

vertikalni kót -ega -a m geod. kot med vodoravno ravnino in smerjo proti točki

vesóljska industrija -e -e ž industrija, ki se ukvarja z izdelovanjem nosilnih raket, vesoljskih plovil, postaj, satelitov in njihove opreme

vesóljska postája -e -e ž astr. umetni satelit v nizki Zemljini orbiti, na katerem za določeno obdobje prebivajo astronomi, ki opravljajo znanstvene naloge

vesóljska sonda -e -e ž vesoljsko plovilo za zajemanje podatkov v vesolju

vesóljski módul -ega -a m enota modularno zasnovane vesoljske postaje

vesóljsko vozílo -ega -a s vozilo na raketni pogon za prevoz na vesoljsko postajo

vešálka -e ž **1.** grad., les. navpičen element palične konstrukcije ali ostrešja, ki je obremenjen na nateg **2.** grad. vitek element v obliki polne palice ali pletene vrvi, ki je sestavni element palične, ločne ali vrvne konstrukcije, obremenjen na nateg

vešálni oklèp -ega -épa **m** grad., les. spojni element vešala, debelejšje, ploščato železo, ki oklepa veznik in je z vijaki pritrjeno na peto sohe

vešálo -a **s** grad., les. podporni konstrukcijski element ostrejša dvokapnice, sestavljen iz dveh poševnih podpor, ki sta nagnjeni tako, da se v slemenu stikata s soho, lahko pa sta v sredini povezani z veznikom, ki ga podpirata dve sohi, kar poveča stabilnost konstrukcije

vétrna elektrárna -e -e **ž** elektrarna, ki pretvarja kinetično energijo vetra z vetrno turbino v mehansko energijo za pogon električnega generatorja

vétrna energija -e -e **ž** energija, pridobljena iz kinetične energije vetra

vétrna obtéžba -e -e **ž** vodoravna obtežba nadzemnega voda, nosilca, konstrukcije, gradbene strukture zaradi pritiska vetra

vétrna turbína -e -e **ž** stroj. turbinski stroj, ki kinetično energijo vetra pretvarja v drugo obliko energije, npr. v električno energijo, mehansko energijo za črpanje vode

vétrna véz -e vezí **ž** grad. lesen konstrukcijski nosilni element strešnega krova za zagotavljanje stabilnosti oblike strešine v obliki deske ali ploha, pribitega diagonalno na strešino, da povezuje spodaj vse škarnike od kapa do slemena **PRIM.:** zavetrovánje

vétrnica -e **ž** naprava z lopaticami, ki jih vrti veter

vétrnik -a **m** **1.** stroj. večja, navadno valjasta posoda za stisnjeni zrak **2.** stroj. cevni nastavek voda za prežračevanje ladijskih prostorov

vétrni kanál -ega -a **m** stroj. **☞** vetrôvník

vetrôvník -a **m** stroj. naprava ali postroj za aerodinamično preskušanje letalskih konstrukcij, vozil in objektov **Sp:** aërodinámíčni tunél, vétrni kanál

véz vezí **ž** les., stroj. element ali strojni del, ki veže med seboj dela konstrukcije

vezálna skupína transformátorja -e -e -- **ž** elektr. število, ki določa fazni premik med primarno in sekundarno napetostjo transformatorja zaradi različne vezave obeh navitij

vezána grádbena plôšča -e -e -e **ž** grad. površinsko obdelana gradbena plošča, izdelana iz lihega števila križno zloženih in zlepljenih plasti tankih desk ali furnirjev

vezáni elektrón -ega -a **m** fiz. elektron, ki je z elektrostatično privlačno silo vezan na atomsko jedro in ima zaradi pravil kvantne mehanike neomejeno število ločenih energijskih stanj

vezáni lés -ega lesá **m** les. lesene plošče iz navzkrižno zlepljenih plasti lesa, pri katerem so notranje plasti iz manj odpornih vrst lesa, npr. lesa iglavcev, topolovine

vezáanje betóna -a -- **s** grad. **☞** strjevánje betóna

vezáanje cemênta -a -- **s** kem. kemijska reakcija cementa z vodo, pri kateri se ustvarjajo vezi med delci cementa in zrni agregata pri strjevanju betona

vezáva -e **ž** **1.** tekst. način medsebojnega prepletanja podolžnih in prečnih niti **2.** elektr. spojitev električnih elementov, sestavin ali instrumentov, npr. električnih uporov, navitij

vezáva v cikcák -e -- -- **ž** elektr. vezava trifaznega sistema v zvezdo, kjer vsako njeno vejo sestavljata po dve polovički med seboj ciklično zamenjanih faz, kar oblikuje fazno spremenjene napetosti navitja, vezanega v zvezdo **S:** cikcák vezáva

vezáva v odprtí trikót -e -- -- -- **ž** elektr. vezava večfaznega sistema, pri kateri so fazna navitja iste nazivne napetosti zaporedno vezana tako, da eno oglišče trikota ostane odprto

vezáva v trikót -e -- -- -- **ž** elektr. vezava večfaznega sistema, pri kateri so fazna navitja iste nazivne napetosti zaporedno vezana tako, da tvorijo sklenjen električni tokokrog **Sp:** trikótna vezáva

vezáva v zvézdo -e -- -- -- **ž** elektr. vezava večfaznega sistema, pri kateri je vsako fazno navitje iste nazivne napetosti z enim koncem vezano v skupno točko, z drugim koncem pa na ustrezni linijski priključek **Sp:** zvézdna vezáva

vezávná energija -e -e **ž** fiz. energija, ki jo je treba dovesti atomskemu jedru, da se razdeli na mirujoče proste protone in nevtrone

vezenína -e ž tekst. ploskovni tekstilni izdelek, okrašen z vzorci iz vezilne preje, vezeni na temeljno tkanino ali pletivo

vézenje -a s tekst. ročno ali strojno krašenje tekstilij z vezilno prejo, z različnimi okrasnimi šivi ali tehnikami

vezílna prēja -e -e ž tekst. okrasna preja za vezenje, barvna ali metalizirana

vezílnik -a m tekst. stroj za izdelavo vezenin z iglami za vnašanje vezilne preje po predloženem vzorcu

vezívni dodátek -ega -tka m met. dodatek veziva pri izdelavi livarske forme

vezívo -a s **1.** snov, navadno v obliki prahu ali tekočine, ki veže delce zmesi v trdno celoto **2.** navadno tekoča in nehlapna snov, ki je dodana barvi, da po osušitvi barvnega premaza veže zrnca pigmenta med seboj in s podlago, npr. firnež v oljnih barvah, in vključuje tudi mehčala, sikative **3.** tekst. snov, ki se oprime vlaken in nanje prilepi pigmentna barvila ali druge snovi, ki se same ne vežejo na vlakna

vézje -a s elektr. sestav aktivnih ali pasivnih elektr. elementov, ki ustrezno povezani opravljajo določeno nalogo, funkcijo

vézna energíja -e -e ž kem. energija, ki je potrebna za pretrganje kemijskih vezi v spojin

vézna posóda -e -e ž fiz. posoda iz dveh med seboj povezanih krakov z enakima ali različnima prerezoma, v katerih se gladina tekočine vedno porazdeli do enake višine

vézna tóčka -e -e ž tekst. mesto, kjer se križata dve niti

vézni elektrónski pár -ega -ega -a m kem. skupni elektronski par v kovalentni kemijski vezi, ki si ga delita oba v vezi udeležena atoma

véznik -a m **1.** grad., les. vodoravna greda kot sestavni del lesenega ostrejša, ki premošča prostor med zidoma in leži na zidnem vencu ali venčni gredi **2.** grad. opeka ali kamen, položen v veznem skladu zidu v malto ali na suho pravokotno na dolžino zidu

vézni sklâd -ega sklâda m grad. opeke v zidnem skladu, položene pravokotno na smer daljše stranice zidu

vézno furníranje -ega -a s les. furniranje, pri katerem se listi furnirja v posameznih plasteh polagajo križno, da se preprečijo razpoke vzdolž vlaken

véženje -a s nepravilno ali neželeno zvijanje ravne ploskve, npr. lesa

VF -- [večf] ž krat. telekom. ➡ visôka frekvénca

vgradljívost** betóna** -i -- ž grad. primernost betona za vgradnjo glede na konstrukcijo, armaturo, načine in okoliščine vgradnje

vgrajêna fúncíja -e -e ž ➡ ugnézdena fúncíja

vhódna enôta -e -e ž elektr. del elektronskega sestava, ki ustreznim signalom omogoča vstop vanj

vhódna impedánca -e -e ž elektr. impedanca na vhodu električnega tokokroga

vhódna móč -e móčí ž elektr. moč, dovedena stroju ali sistemu iz zunanjega vira

viadúkt -a m grad. gradbeni inženirski objekt z elementi mostne konstrukcije za prehod prometnic čez dolino, katerega razpon je večji od 5 m

víbasta dislokácíja -e -e ž met. dislokacija zaradi drsnega premika dela kristala vzporedno z drsno ravnino glede na ostali del kristala, pri čemer je Burgersov vektor v drsni ravnini **S:** vijáčna dislokácíja

vibracíjski spékter -ega -tra m fiz., kem. ➡ nihájni spékter

vibracíjski váljar -ega -ja m grad. gradbeni valjar, ki ima na oseh valjev napravo za ustvarjanje tresljajev, ki povečajo učinek statičnega valjarja, da se zrna valjanega materiala preuredijo v gostejšo strukturo in med seboj bolje zagostijo **PRIM.:** oscilacíjski váljar

vibracíjsko stánje molékule -ega -a -- s fiz., kem. kvantno stanje molekule, sestavljene

iz dveh ali več med seboj nihajočih atomov ali ionov, ki jo je mogoče opisati s kvantnim stanjem kvantnega harmonskega oscilatorja

vibrátor -ja m grad. mehanska, hidravlična, pnevmatična ali električna naprava ali stroj za ustvarjanje kratkih in hitrih tresljajev

vibrátorska ígla -e -e ž grad. del vibratorja za beton, do 6 metrov dolg fleksibilen kabel s kovinsko zaključno glavo, dolgo do 1 m in s premerom 35–55 mm, ki se pri gradnji vstavlja v svežo betonsko mešanico v opažu, kjer z vibriranjem povzroči izločanje zračnih mehurčkov, da se betonska mešanica zgosti in doseže zahtevana trdnost betona

vibrátor za betón -ja --- m grad. vibrator, ki z vibriranjem opaža ali s potapljanjem vibratorske igle v svežo betonsko mešanico to zgoščuje, da izhajajo iz nje ujeti zračni mehurčki in se odvečna voda izloča na površini **Sp**: betónski vibrátor, pervibrátor

vibrirani betón -ega -a m grad. beton, zgoščen z vibratorjem

vibriranje -a s 1. nihanje sistema okrog stabilne lege zaradi zunanjih sil 2. grad. zgoščevanje sveže betonske mase v opažu z vibratorji za beton, da se izločijo zračni mehurčki in poveča gostota betona

vibrirna míza -e -e ž grad. naprava v obliki velike kovinske plošče s stranicami z vibracijsko napravo za tresenje in zgoščevanje betonske mešanice ali premikanje sipkih materialov pri doziranju, npr. livarskega peska

Vicatova ígla -e -e [vikátova] ž grad. igla na Vicatovem aparatu ali sonda s premerom 1,15 mm, ki se uporablja za določanje standardne konsistence cementa in časa vezanja cementa

Vicatov aparát -ega -a [vikátov] m grad. naprava za določanje standardne konsistence cementa, časa začetka in konca vezanja cementa, sestavljena iz podstavka, na katerega je nameščeno držalo z merilom in kazalcem za merjenje posredkov, kovinskega prstana s koničasto odprtino in steklene ploščice

vicinálna spojína -e -e ž kem. spojina ali derivat benzena, ki nastane z zamenjavo treh vodikovih atomov na treh sosednjih vodikovih atomih v benzenskem obroču, npr. pirogalol, 1,2,3-tri-hidroksibenzen **PRIM.**: ásimétríčna spojína, simétríčna spojína

videosléd -sledí ž elektr. sled na nosilcu, ki vsebuje zapis videosignala

vídía® -e ž met. vrstno ime za karbidne trdine na osnovi volframovega karbida in kobalta, uporablja se za rezalna orodja, npr. pri svedrilih za vrtanje betona

vídna svetlôba -e -e ž fiz. elektromagnetno valovanje z valovnimi dolžinami 380–750 nm, ki ga vidi človeško oko **S**: svetlôba (1)

vídna zaznáva -e -e ž zaznava vidne svetlobe in njenih sprememb ali spreminjanj

vídni dél spéktra -ega -a --- m fiz. spekter elektromagnetnega valovanja z valovnimi dolžinami na intervalu približno 400–700 nm, ki ga zazna človeško oko

vídni kót -ega -a m fiz. kot, s katerim je omejeno vidno polje

vídni spékter -ega -tra m fiz., kem. absorpcijski spekter v področju valovnih dolžin vidne svetlobe na intervalu približno 400–700 nm

vídno pólje -ega -a s območje prostorskega kota, vidno z očesom ali optičnim instrumentom

vijáčenje -a s stroj. spajanje ali razstavljanje vijačne zveze

vijáčna armatúra -e -e ž grad. armatura v obliki vijačnice, ki se uporablja za armiranje okroglih stebrov ali pilotov **Sp**: spirálna armatúra

vijáčna črpálka -e -e ž kem. teh., stroj. rotacijska črpalka z dvema ali več vijačnimi vreteni v ohišju, pri kateri tvorijo črpalne elemente prostori med ohišjem in navoji vreten, ki zagotavljajo zelo enakomerno iztiskanje tlačnega medija

vijáčna dislokácija -e -e ž met. dislokacija zaradi drsnega premika dela kristala vzporedno

vijáčna natézna vzmet

z drsno ravnino glede na ostali del kristala, pri čemer je Burgersov vektor v drsni ravnini **S**: víbasta dislokácija

vijáčna natézna vzmet -e -e vzmetí ž stroj. vzmet, izdelana iz vzmetne žice, navite kot vijáčnica, namenjena za natezne obremenitve

vijáčna ós -e osí ž fiz. os simetrije, ki pri vrtenju povzroči, da se elementi kristala predstavijo za določen del višine

vijáčna zvéza -e -e ž stroj. zveza, pri kateri sta strojna elementa povezana z enim ali več vijaki

vijáčnica -e ž **1.** mat. prostorska krivulja, ki jo opiše točka pri kroženju okrog osi in se hkrati pomika v smeri te osi **2.** predmet, ki ima obliko take krivulje, npr. tuljava, navoj vijaka

vijáčni čep -ega čépa m stroj. čep z navojem za tesno zapiranje, npr. pri karterju, okrovu, slepem cevovodu, tlačni posodi **PRIM.:** slépa mática (1)

vijáčnik -a m orodje za vijačenje vijakov z ravno ali križno zarezo ali z večkotno vdolbino **Sp:** izvijáč

vijáčni prenôsnik -ega -a m stroj. prenosnik, sestavljen iz vijáčnega vretena in matice, navadno s pravokotnim ali trapeznim navojem

vijáčni transportêr -ega -ja m stroj. transporter z vgrajenim in uležajenim vijáčnim vretenom za zvezni transport materiala **PRIM.:** pôlžni transportêr

vijáčno dvigálo -ega -a s stroj. dvigalni mehanizem z vijáčnim pogonom

vijáčno vretêno -ega -a s stroj. vreteno z navojem za premikanje drugega dela naprave ali stroja **PRIM.:** viják (2)

viják -a m **1.** stroj. strojni element za razstavljanje zveze z valjastim ali stožčastim telesom z navojem in glavo za privijanje, vijačenje **2.** stroj. strojni element z navojem, navadno pravokotnim ali trapeznim, ki z ustrezno oblikovano matico tvori preprost pogonski mehanizem za pretvarjanje navora v potisno silo **PRIM.:** vijáčno vretêno

vijákasta prêja -e -e ž tekst. efektni sukanec iz dveh niti, malo vite temeljne niti, ki jo ovija efektna nit v obliki vijáčnice **S:** fréte súkanec

víjnik -a m tekst. naprava za posredovanje pravega ali lažnega vitja pramenu ali stenju pri sodobnih postopkih predenja

vílice -lic ž mn. stroj. razcepljeni strojni del z najmanj dvema rogljema, npr. vilice kardanskega zgiba, nosilno-krmilni del prednjega kolesa pri dvokolesnih in trikolesnih vozilih, vilice viličarja

vílice kardánskega zgíba -lic -- -- ž mn. stroj. viličasti del za pritrditev na konec gonilne ali gnane gredi pri kardanskem zgibu

víličar -ja m mobilni nakladalnik z dvizžno-nagibnimi vilicami spredaj, navadno z električnim pogonom in s pogonom z motorjem z notranjim zgorevanjem, za premikanje kosovnih bremen in ravnanje z njimi

víličasti grabílnik -ega -a m stroj. grabilnik z grabilom v obliki večprstnih viličastih čeljusti za delo z mehкими, vlaknatimi ali paličastimi materiali, npr. s senom, slamo, hlevskim gnojem, z odpadnim papirjem, s hlodi

víličasti kljúč -ega -a m stroj. ključ z dvema rogljema za vijačenje, navadno kot dvojni ključ z dvema zaporednima standardnima zevoma

viníl acetát -- -a m kem. etenil acetat, ester vinil alkohola in očetne kisline, $\text{CH}_3\text{COOCH}=\text{CH}_2$, ki je vmesni produkt pri proizvodnji polivinil acetata

viníl cianíd -- -a m kem. ☞ akrílonitríl

viníl kloríd -- -a m kem. kloroeten, $\text{CH}_2=\text{CHCl}$, brezbarven, zelo vnetljiv plin z narkotičnim učinkom, ki se uporablja kot surovina za proizvodnjo polivinil klorida

vínska kislína -e -e ž kem. 2,3-dihidroksibutandiojska kislina, $\text{HCOO}(\text{CHOH})_2\text{COOH}$, bela kristalinična snov, ki se uporablja v živilski industriji kot sredstvo za vzhajanje, dodatek za uravnavanje kislosti ali v osvežilnih pijačah

vínski kámen -ega -mna m kem. pretežno kalijev hidrogentartrat, $\text{KHC}_4\text{H}_4\text{O}_6$, ki se useda

na dnu posod, v katerih se hrani vino, in se uporablja za pridobivanje vinske kisline, kot pecilni prašek

vír harmónskega tóka -a --- m elektr. naprava v elektroenergetskem sistemu, ki povzroča harmonsko popačenje tokovnega vala zaradi nelinearnih impedanc ali admitanc

vír harmónske napétosti -a --- m elektr. vsaka naprava v elektroenergetskem sistemu, ki inducira eno ali več komponent napetosti, katerih frekvence so harmonske frekvence osnovne frekvence

vírtualna vóda -e -e ž celotna količina vode, ki se porabi za izdelavo izdelka, pridelavo dobrine ali storitev

vírtualno délo -ega -a s delo, ki bi ga opravila sila pri infinitezimalnem premiku, uporablja pa se kot pripomoček pri računanju statičnih sil

viséča bráda praménskega rúna -e -e -- ž tekst. združeni prameni, ki so pred česanjem vpeti med zgornje in spodnje klešče česalnika in prosto visijo

viséča ênotírna želéznica -e -e -e ž železniška proga z eno tirnico na nadzemni nosilni konstrukciji

viséči móst -ega mostú m most za premostitev velikih razpetin, pri katerem tvorijo osnovni nosilni sistem jeklene vrvi, razpete v obliki verižnice med obrežnima podporama, lahko podprte z vmesnim pilonom, na jeklene vrvi pa so pritrjene vešalke, ki nosijo vozišče v obliki grednega nosilca, ki neposredno prevzema obremenitve

viséči pilót -ega -a m grad. pilot, ki prenaša obtežbo v temeljna tla samo s trenjem med plaščem pilota in tlemi, konica pilota pa ne prispeva k njegovi nosilnosti **Sp**: trénjski pilót

vísker -ja m met. droben, nitast kovinski kristal

viskoelástičnost -i ž met. lastnost materiala, da pri deformaciji kaže tako lastnosti, značilne za viskoznost, kot lastnosti, značilne za elastičnost

viskoplástičnost -i ž met. lastnost materiala, da je njegova plastična deformacija odvisna od hitrosti obremenjevanja

viskóza -e ž kem. viskozna raztopina celuloze, ki nastane z obdelavo naravne celuloze z natrijevim hidroksidom in ogljikovim disulfidom, uporablja se za proizvodnjo viskozne filamentne preje **PRIM.**: hidrát celulóze, hidrátna celulóza, ksantogenát, regenerirana celulóza

viskoziméter -tra m kem. merilnik viskoznosti tekočin

viskóznost -i ž fiz. lastnost, ki opredeljuje odpornost fluida proti strižni deformaciji in je posledica notranjega trenja v njem, določena kot količnik strižne napetosti in strižne hitrosti, simbol η , merska enota pascal sekunda, Pa s **S**: dinamična viskóznost **PRIM.**: tekóčnost

viskóžno trénje -ega -a s fiz. notranje trenje, pri katerem velja linearni zakon upora

visóka frekvénca -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 3–30 MHz **K**: VF

visóka grádinja -e -e ž grad. gradnja stanovanjskih, industrijskih in javnih stavb, npr. šol, upravnih stavb

visóka napétost -e -i ž 1. elektr. električna napetost, višja od 1 kV izmenične napetosti ali 1,5 kV enosmerne napetosti **K**: VN 2. elektr. izmenična napetost 110–400 kV ali enosmerna napetost nad 200 kV v elektroenergetskem omrežju **K**: VN

visóka vóda -e -e ž voda, ki ima zaradi obilnih padavin nadpovprečen pretok in višino gladine v vodotoku in lahko poplavlja

visóki tísk -ega -a m graf. konvencionalna tehnika tiska z izbočenimi tiskovnimi elementi in poglobljenimi netiskovnimi elementi na tiskovni formi

visóki vákuum -ega -a m prostor s tlakom v območju 10^{-1} – 10^{-7} Pa

visokoenergijsko gorívo -ega -a s kem. teh., stroj. gorivo z visoko energijsko vrednostjo **Sp**: visokokalórično gorívo

visokofrekvenčna indukcijska peč -e

-e peči ž **1.** elektr., met. indukcijska talilna peč za manjše količine neželeznih in plemenitih kovin **2.** elektr. peč za indukcijsko segrevanje manjših predmetov, ki dela pri frekvencah 20–100 kHz

visokofrekvenčna spektroskopija -e -e ž

fiz. spektroskopija, pri kateri se snov odziva na elektromagnetna valovanja, ki imajo nižjo frekvenco kot infrardeča svetloba, npr. magnetnoresonančna spektroskopija, spektroskopija z jedrsko kvadrupolno resonanco

visokofrekvenčni pás -ega pasú **m** elektr.

zgornja in spodnja frekvenca, ki določata položaj v frekvenčnem spektru

visokofrekvenčno grétje -ega -a **s** elektr.

gretje z visokofrekvenčnim elektromagnetnim poljem, ki ga lahko ustvari npr. magnetron **PRIM.:** indukcijsko segrevanje, mikrovalovno segrevanje

visokoglinično ognjevdržno gradivo

-ega -ega -a **s** met. ognjevdržno gradivo z masnim deležem glinice okoli 50 %, odporno proti temperaturnim spremembam

visokokalorično gorivo -ega -a **s** kem. teh., stroj. ➔

visokoenergijsko gorivo

visokoločljivostni transmisijski elek-

tronski mikroskop -ega -ega -ega -a **m** fiz. elektronski mikroskop, ki omogoča razpoznavanje atomske zgradbe vzorca **K:** HRTEM

visokonapétostno omrežje -ega -a **s** elektr.

elektroenergetsko prenosno omrežje z izmeničnimi napetostmi nad 110 kV

visokooktánski bencín -ega -a **m** kem. teh.

motorni bencin z oktanskim številom okoli 100

visokopasóvni filter -ega -tra **m** elektr. filter, ki

prepušča signale nad določeno mejno frekvenco

visokotemperatúrna súperprevódnost

-e -i ž fiz. superprevodnost nekaterih keramičnih materialov, ki postanejo superprevodni pri precej višjih temperaturah kot običajni kovinski superprevodniki, npr. pri temperaturi tekočega dušika

visokotemperatúrni mikroskop -ega -a **m**

met. mikroskop, ki omogoča preiskavo materialov v odvisnosti od temperature in časa in daje informacije o velikosti in morfologiji delcev ter tališčih in transformacijah spojin med taljenjem

visokotemperatúrno popúščanje -ega **a** **s**

met. popuščanje pri 550–700 °C, pri katerem nastaja sorbit in se močno poveča žilavost jekla, uporablja se za jekla za dinamično obremenjene strojne dele, npr. gredi

visokotláčna armatúra -e -e ž grad. cevovodna

armatura za naprave, ki delujejo s tlakom 40 MPa in več, npr. hidravlične vpenjalne naprave, hidravlična ročna orodja, hidravlične in pnevmatične preskusne naprave, naprave za rezanje z vodnim curkom

visokotláčna tekočínska kromatografija

-e -e -e ž kem. tekočinska kromatografija, ki omogoča uporabo nadkritičnih fluidov kot topil **K:** HPLC

visokotláčni filter -ega -tra **m** stroj. oljni filter

za vgradnjo v tlačni, napajalni, delovni vod hidravlične naprave **S:** tláčni filter (1)

visokotláčno lítje -ega -a **s** met. ➔ tláčno lítje

visokoupôrovná okvára -e -e ž elektr. šantna

okvara z veliko upornostjo pri zemeljskem stiku

visokovákuumska črpálka -e -e ž fiz., kem.

vakuumska črpalka, npr. difuzijska črpalka, ki se uporablja za doseganje visokega vakuumu v območju 10^{-1} – 10^{-7} Pa

visôkozmogljívnostno vláknó -ega -a **s**

tekst. kemično vlakno, ki ga odlikuje ena ali več lastnosti, npr. velika trdnost ali velik modul elastičnosti, visoka temperaturna obstojnost, negorljivost, velika prevodnost svetlobe, velika kemična odpornost

višína -e ž **1.** predznačena razdalja med

točko in referenčno vodoravno ravnino

2. razdalja med osnovnico lika ali osnovno ploskvijo telesa in najbolj oddaljeno točko na liku ali telesu **3.** astr. kot med matematič-

nim horizontom in smerjo proti nebesnemu telesu, koordinata horizontskega koordinatnega sistema

višína mostú -e -- ž grad. višina, merjena navpično od primerjalne ravnine terena ali nivoja srednje višine vode do nivelete mostu

višína nasípa -e -- ž grad. višina, merjena od dna temelja nasipa do zgornjega planuma nasipa
PRIM.: višína nasipávanja

višína nasipávanja -e -- ž grad. debelina plasti ali debelina nasutega materiala pred utrditvijo
PRIM.: višína nasípa

višínomér -a m merilnik za merjenje nadmorske ali relativne višine **Sp:** altiméter

višínomérstvo -a s področje tehnike, ki se ukvarja z določanjem nadmorskih in relativnih višin **Sp:** altimetríja

višínski izrèk -ega -éka m mat. izrek, po katerem je v pravokotnem trikotniku kvadrat višine na hipotenuzo enak produktu projekcij obeh katet na hipotenuzo

višínski mónitoring -ega -a m geod. časovno spremljanje višinskih sprememb objekta z detajlnim nivelmanom, npr. posedkov ali dvigov opazovanih točk glede na izhodiščne lege teh točk, določenih z izhodiščnim merjenjem

višínski rèp -ega rèpa m stroj. vodoravni del repa letala, ki ga sestavljata višinski stabilizator in višinsko krmilo

višínski stabilizátor -ega -ja m stroj. nepremični sprednji del višinskega repa letala za vzdrževanje višine leta

višínsko krmílo -ega -a s stroj. premični zadnji del višinskega repa za krmarjenje letala okoli prečne osi

višja geodezíja -e -e ž področje geodezije, ki obravnava Zemljo kot celoto, določa njeno obliko in dimenzije z metodami geodetske astronomije in satelitske geodezije

višje stòpnje distánčne zaščíte -ih -penj -- -- ž mn. elektr. distančne zaščite, ki lahko delujejo

pri odpovedi prvih dveh stopenj distančne zaščite na širšem delu omrežja

višji ogljikovodík -ega -a m kem. ogljikovodik, ki ima v molekuli dva ali več ogljikovih atomov

vítel -tla m stroj. naprava ali enota, navadno transportnega stroja, žerjava ali dvigala z gnanim bobnom, za navijanje vrvi, žične vrvi ali verige
PRIM.: motovílo (2)

vítje -a s stroj., tekst. uvijanje vzporednih vlaken v nit, vzporednih žic v pramen, vzporednih pramenov v žično vrv

vítkost elemênta -i -- ž meh. količnik uklonske dolžine elementa in vztrajnostnega polmera prereza elementa pri obravnavi uklonske trdnosti, simbol λ

vizíranje -a s geod. točno usmerjanje daljno-gleda geodetskega instrumenta na opazovano točko ali cilj

vizírni križ -ega -a m grad. preprosto orodje v obliki črke T za določanje višine med točkama z danima višinama

vizuálna kontróla -e -e ž ☞ vizuálni pregled

vizuálni pregled -ega -éda m pregled, s katerim se brez uporabe posebne opreme ali orodij za dostop ugotavljajo očitne hibe, napake ali okvare, npr. manjkajoči vijaki, podložke, puščanje olja **Sp:** vizuálna kontróla

vizúra -e ž smer od opazovalčevega očesa do opazovane točke, npr. pri daljnogledu nivelirja, teodolita

vkľjúček -čka m met. delec tuje snovi v materialu, npr. vključek oksida v jeklu, sulfida v bakru, delec livarskega peska v ulitku

vkľjučítev -tve ž elektr. stroj. ☞ vklop

vklop vklopá m elektr., stroj. sprožitev delovanja naprave ali stroja s stikalom **Sp:** vkľjučítev
PRIM.: izkľòp

vklopna zakasnitev -e -tve ž elektr., stroj. za-kasnitev začetka vklopa elektromehanskega stikala z upoštevanjem časa odsakovanja njegovih kontaktov do dokončnega vklopa
PRIM.: vkľòpni čas

vklopni čas -ega časa **m** čas od trenutka pojavitve vhodnega signala do dejanskega vklopa **PRIM.:** vklopna zakasnitev

vklopni tok transformatorja -ega -a -- **m** elektr. električni tok, ki nastane pri vklopu transformatorja in ima večkratno vrednost označenega, pretežno induktivnega toka zaradi vzpostavljanja elektromagnetnega polja v navitjih

vklopno-izklopni čas stikala -ega časa -- **m** elektr. časovni interval od trenutka, ko začne teči tok skozi kontakte stikala, do trenutka, ko se ti razklenijo in ugasne oblok na vseh kontaktih

vklop vkopa **m** grad. del telesa prometnice na razgibanem terenu, kjer jo je potrebno za dosego zmanjšanja vzdolžnega naklona njene nivelete delno vkopati v teren

vkrmiljenje -a **s** stroj. proženje delovanja krmilnika, npr. s tipko, elektromagnetom **Sp:** pilotno krmiljenje (2)

vkrmilna sestavina -e -e **ž** stroj. ➔ vkrmilnik

vkrmilna stôpnja krmilnika -e -e -- **ž** stroj. navadno prva stopnja dvostopenjskega ali večstopenjskega krmilnika, ki zagotavlja njegovo delovanje pri nizkem nivoju vhodnega signala **S:** predkrmilna stôpnja krmilnika

vkrmilnik -a **m** stroj. sestavina ali mehanizem, ki zagotavlja ustrezen signal za proženje krmilnika, npr. ročica, elektromagnet **Sp:** vkrmilna sestavina, vkrmilni mehanizem **PRIM.:** predkrmilnik, predkrmilni ventil

vkrmilni mehanizem -ega -zma **m** stroj. ➔ vkrmilnik

vkrmilno vézje -ega -a **s** stroj. električno ali elektronsko vezje, ki oblikuje signal za proženje, npr. proporcionalnega magneta pri proporcionalnem ventilu, navornega motorja, potopne tuljavice pri servoventilu

vlačilec -lca **m** 1. cestno vozilo za vleko vozil brez lastnega pogona **PRIM.:** vlečno vozilo 2. manjša ladja z močnimi pogonskimi stroji za vleko ladij, npr. v pristanišče ali iz pristanišča ali tovornih ladij brez pogona po reki

vlačilec s pôlpriklopnikom -a -- -- **m** prom. težko tovorno vozilo, katerega vlečni del je sestavljen iz šoferjeve kabine z motorjem in vrtiljega sedla za priklop polpriklopnika za prevoz npr. težke gradbene mehanizacije, vojaških oklepnih vozil, industrijske opreme

vlága -e **ž** voda, ki ni kemijsko vezana v snovi

vlágozapórna plást -e plasti **ž** plast, ki preprečuje prodor vlage iz enega sredstva v drugo

vlák -a **m** sestav železniških vozil, ki ga navadno vleče ali potiska lokomotiva **Sp:** vlakovna kompozicija

vlákenski láser -ega -ja **m** fiz., stroj. laser iz dopiranega optičnega vlakna, ki deluje kot aktivno sredstvo

vlaknéna bráda -e -e **ž** tekst. snop vzporedno poravnanih vlaken, postavljenih na skupno izhodišče, za ugotovitev dolžine in dolžinske porazdelitve

vlaknéna ceméntna plôšča -e -e -e **ž** grad. ravna ali valovita, do 2 m² velika in 5 mm debela, negorljiva gradbena plošča za pokrivanje streh, stenske obloge, ki je izdelana iz mešanice cementa, drobnega mineralnega agregata, mineralne barve, steklenih ali drugih vlaken

vlaknéno tvorívo -ega -a **s** tvorivo za izdelovanje vlaknenih plošč, npr. za opaže betonskih konstrukcij, izdelavo slepih podov

vlaknína -e **ž** vlaknata snov, ki se uporablja za pridobivanje vlaken in izdelovanje papirja

vlaknínski lés -ega lesá **m** les za izdelavo lesne vlaknine ali lesne celulozne vlaknine

vlákno -a **s** oblika snovi, za katero je značilna velika dolžina v primerjavi z debelino, npr. keramično vlakno, kovinsko vlakno, ogljikovo vlakno, papirno vlakno, stekleno vlakno, žlindrino vlakno

vlákno álfa -a -- **s** celulozno vlakno iz listov trave esparto iz rodu bodalic (*Stipa tenacissima*) za izdelavo celulozne vlaknine, vrvi, mrež, zavojnega platna **S:** álfa vlákno, vlákno esparto

vlákno esparto -a -- s celulozno vlakno iz listov trave esparto iz rodu bodalic (*Stipa tenacissima*) za izdelavo celulozne vlaknine, vrvi, mrež, zavojnega platna **S**: álfa vlákno, vlákno álfa

vlaknovína -e ž tekst. plast, koprena ali runo iz usmerjenih ali naključno usmerjenih vlaken, ki so utrjena zaradi delovanja sil trenja, kohezivnih sil in/ali adhezivnih sil, ne pa papirja in proizvodov, ki so tkani, pleteni, prešiti in vsebujejo vezne preje ali filamente ali polsteni z mokrim valjanjem **PRIM.:** pôlst

vlakôvna enôta -e -e ž sestavni del vlaka, npr. potniški ali tovorni vagon, lokomotiva kot vlečna enota

vlakôvna kompozícija -e -e ž ➡ vlák

vlážnost lesá -i -- ž masni delež vode v lesu, izražen v odstotkih

vlážnost zemljíne -i -- ž grad. masni delež vode v zemljini, izražen v odstotkih, simbol *w*

vléčenje -a s tehnološki postopek, s katerim se v hladnem stanju vroče valjani ali iztisnjeni izdelki predelajo v kakovostne profile, da se izboljšajo njihove mehanske lastnosti in površine ter dosežejo natančnejše oblike z ožjimi tolerancami

vléčna bateríja -e -e ž baterija, vgrajena v vlečno napravo, stroj, npr. v vlečno lokomotivo

vléčna klóp -e klopí ž met. manjši stroj za vlečenje žice, pri katerem se zašiljena žica vtakne v odprtino votlice ali votlične plošče, na drugi strani žico zagrabi čeljusti na vozičku, ki ga po klopi vleče veriga, gnana z elektromotorjem

vléčna utórna stróčnica -e -e -e ž stroj. puša v ohlapnem ujemu, gibljiva po utornem vretenu, npr. za pogon podajanja suporta na stružnici

vléčna žága -e -e ž grad. širok, trebušasto oblikovan in nazobčan jeklen list, dolg 1,2–1,60 m, z ročajema na obeh koncih

vléčni klín -ega -a m stroj. vlečni moznik v drsnih pušah pri podajalnem mehanizmu obdelovalnega stroja

vléčni mozník -ega -a m stroj. moznik, vgrajen v pušo z ohlapnim ujemom v utoru vrtljivega vretena, npr. za pogon podajanja suporta na stružnici

vléčni váljar -ega -ja m grad. gradbeni valjar z gladkimi ali bodičastimi valji, ki ima podvozje prirejeno za vleko z buldožerjem ali traktorjem

vléčno okó -ega očesa s elektr. priprava, pritrjena na enega ali več električnih vodnikov, na kabelski plašč ali oklep kot prijemališče vlečne sile pri polaganju kabla

vléčno vozílo -ega -a s vozilo s pogonom za vleko vozil brez pogona, npr. lokomotiva za vleko vagonov, traktor za vleko prikolice, kmetijskega priključka ali orodja **Sp:** gonílnó vozílo **PRIM.:** vlačílec (1)

vlèk vléka m 1. naravno gibanje zraka ali dimnih plinov iz kurišča zaradi vzgona, ki ga povzroča temperaturna razlika ali umetno povzročeno gibanje z ventilatorjem 2. met. tehnološki postopek preoblikovanja kovin in zlitin z vlečenjem

vléka -e ž prom. transport bremena, npr. vlaka z lokomotivo, ki je pripeta na kompozicijo vagonov **Sp:** trákcija

vlóžek -žka m 1. količina snovi ali predmetov za sočasno predelavo, obdelavo v napravi ali peči **S:** šárža 2. snov ali predmet, ki se vloži v proces ali postopek izdelave **Sp:** ínpút 3. predmet, npr. baterijski vložek, ki se vloži v napravo in postane njen sestavni del

vložítev -tve ž mat. preslikava, ki predstavlja del neke strukture kot element večje strukture, npr. preslikava točk na ploskvi v koordinate teh točk v prostoru

V-manséta -e [vé] ž stroj. ➡ V-tesnílka

vmésna léga -e -e ž grad., les. strešna lega med kapno in slemensko lego, navadno pokončnega pravokotnega prereza, ki je podprta s sohami, povezana z ročicami, leži na zidanih, betonskih ali lesenih stebrih ali nosilnih prečnih zidovih na razmikih 3–5 m in povezuje na njej pritrjene škarnike **S:** strédnja léga

vmésna podpóra mostú -e -e -- ž grad. gradbeni inženirski objekt, del konstrukcije mostu, ki podpira prekladno konstrukcijo med krajnima podporama mostu, če ima ta dve ali več razpetin ali polj

vmésna spojína -e -e ž kem. spojina, ki nastane med kemijsko reakcijo in še ni želeni končni produkt **S**: intermediát

vmésna zvéza -e -e ž telekom. klic, pri katerem naročnik med pogovorom z drugim naročnikom vzpostavi zvezo s tretjim naročnikom, medtem ko drugi čaka in ne sliši pogovora

vmésnik -a **m** gradnik, naprava ali program, ki povezuje komponenti istega sistema ali različna sistema

vmésni napétostnik -ega -a **m** elektr. napetostnik za prilagoditev naznačene sekundarne napetosti osnovnega napetostnika naznačeni napetosti bremena

vmésni pregreválnik -ega -a **m** stroj. del parnega kotla, kjer se para, ki zapišča visokotlačni del turbine, zopet pregreva

vmésni tokóvnik -ega -a **m** elektr. tokovnik za prilagoditev naznačenemu sekundarnemu toku glavnega tokovnika, ki navadno ni napajan s primarnim tokom

V-motór -ja [vé] **m** stroj. motor z notranjim zgorevanjem z delovnimi valji, razporejenimi v dve vrsti pod kotom, v obliki črke V

VN -- [veñ] ž elektr. ➡ visóka napétost (1, 2)

vnetíšče -a **s** kem. teh. najnižja temperatura, pri kateri se snov, navadno tekočina, ob stiku z odprtim plamenom vname in gori še tudi po tem, ko se plamen odmakne, uporablja se kot kriterij za ocenjevanje vnetljivosti goriv in maziv **Sp**: gorišče (3) **PRIM.**: plamenišče

vnetljívnost -i ž kem. teh. lastnost snovi, predvsem tekočine, da ima zelo nizko plamenišče in nizko vrelišče

voál -a **m** tekst. tanka, mrežasta tančična tkanina v platnovi vezavi za ženske večerne obleke, bluže, zavese

voálprêja -e ž tekst. močno vita preja iz volnene česanke **S**: súkanka **PRIM.**: krép prêja

vòd vóda **m** elektr. naprava iz električnih vodnikov in elementov za prenos električne energije **S**: línija (2)

vodárna -e ž obrat za pripravo pitne vode, npr. s čiščenjem rečne vode

vódenje -a **s** odločanje, usmerjanje in opravljanje dela za doseganje zastavljenih ciljev, npr. vodenje elektroenergetskega sistema, vodenje gradbišča

vódenje kakóvnosti -a -- **s** dejavnosti, ki v okviru upravljanja kakovosti izvajajo postopke obvladovanja in izboljševanja kakovosti **PRIM.**: upravljanje kakóvnosti

vódenje omréžja -a -- **s** elektr. zagotavljanje obratovanja in vzdrževanja omrežja ter ustrezno nadzorovanje in krmiljenje njegovih sestavov

vodík -a **m** kem. element prve skupine periodnega sistema, najlažji od vseh elementov, plin brez barve, vonja in okusa, pomembna surovina za kemično in naftno industrijo, uporablja se za proizvodnjo amonijaka, hidrogeniranje maščob, proizvodnjo metanola, klorovodikove kisline, kot reducent, gorivo, za varjenje z atomskim vodikom v zaščitni atmosferi vodika, simbol H

vodíkova bómbo -e -e ž bomba, v kateri se sprošča eksplozivna energija z zlivanjem vodikovih jeder

vodíkova elektróda -e -e ž kem. referenčna elektroda s standardnim elektrodnim potencialom 0 voltov

vodíkova prenapétost -e -i ž kem. prenapetost, ki se pojavi na elektrodi zaradi izločanja plinastega vodika

vodíkova véz -e vezí **m** kem. šibka medmolekulska vez zaradi elektromagnetnega privlaka med polarnimi molekulami, s katero je vodikov atom ene molekule vezan na prosti elektronski par bolj elektronegativnega atoma, npr. atoma kisika, dušika, fluora, druge molekule **PRIM.**: mèdmolékulske síle

vodíkov bromíd -ega -a m kem. spojina vodika in broma, brezbarven plin, ki je zelo dobro topen v vodi, njegova vodna raztopina je močna kislina **Sp:** bromovodík **PRIM.:** bromovodíková kislína

vodíkov cianíd -ega -a m kem. spojina vodika, ogljika in dušika, HCN, zelo strupena, lahko hlapna tekočina ali plin, ki se uporablja za dezinsekcijo prostorov, za organsko sintezo, njegova vodna raztopina je šibka kislina **Sp:** cianovodík

vodíkov eksponènt -ega -ênta m kem. ➡ pH

vodíkov fluoríd -ega -a m kem. binarna spojina vodika in fluora, HF, lahko hlapna tekočina ali plin, ki se uporablja za proizvodnjo fluora z elektrolizo, v organski sintezi kot katalizator, njegova vodna raztopina je šibka kislina **Sp:** fluorovodík

vodíkov jodíd -ega -a m kem. spojina vodika in joda, HI, brezbarven plin, ki se na vlažnem zraku kadi in je dobro topen v vodi, njegova vodna raztopina je močna kislina **Sp:** jodovodík

vodíkov kloríd -ega -a m kem. spojina vodika in klora, HCl, brezbarven plin, ki se na vlažnem zraku kadi in je dobro topen v vodi, njegova vodna raztopina je močna kislina **Sp:** klorovodík

vodíkov pêroksíd -ega -a m kem. spojina vodika s kisikom, H_2O_2 , ki je močen oksidant, njegova raztopina se uporablja za beljenje

vodíkov sulfíd -ega -a m kem. spojina vodika in žvepla, H_2S , brezbarven, strupen plin z vonjem po gnilih jajcih, njegova vodna raztopina je šibka kislina **Sp:** žveplovodík

vodílina mática -e -e ž stroj. matica, navadno s pravokotnim ali trapeznim navojem, ki deluje kot vodilo, npr. skupaj z vijačnim vretenom za vrezovanje navojev na stružnici

vodílina postája -e -e ž elektr. postaja s posadko, ki daljinsko vodi postaje razdelilnega omrežja

vodílalni dróg -ega -a m stroj. strojni del v obliki dolge, precizno, včasih tudi toplotno obdelane palice, po kateri drsi tolerančno prilagojena puša za vodenje premočrtnega gibanja v mehanizmu stroja

vodílnik -a m stroj. naprava, ki usmerja tok fluida skozi turbinski stroj na lopatice gonilnika

vodílo -a s **1.** stroj. del naprave, stroja, orodja, po katerem se kaj premika, drsi premo, v krogu ali po krivulji **2.** elektr. podsistem računalnika, ki je podatkovna in napajalna povezovalna pot med različnimi deli računalnika

vôdna bárva -e -e ž barva na vodni podlagi iz barvnega pigmenta

vôdna črta -e -e ž prom. črta, v kateri seka mirna gladina vode bok ladje

vôdna dŕča -e -e ž grad. gradbeni inženirski objekt v dnu struge iz vzporednih stopenjskih pragov za stabilizacijo in umirjanje deročega vodnega toka

vôdna elektrárna -e -e ž ➡ hídroelektrárna

vôdna energíja -e -e ž elektr. stroj. ➡ hídroenergíja

vôdna kopél -e -i ž kopel s toplo ali vročo vodo, navadno za segrevanje posod z vnetljivimi snovmi, npr. pri destilaciji etra, za gojenje celičnih kultur

vôdna móč -e moč ž moč, ki izhaja iz kinetične in potencialne energije vode, npr. vodotoka

vôdna ópna -e -e ž grad. nekaj mikrometrov debela plast vode na kamnitih zrnih, ki je v stiku z zrakom

vôdna raztopína -e -e ž kem. raztopina v vodi kot topilu

vôdna téhtnica -e -e ž grad. priprava s prizmatičnim lesenim ali kovinskim ohišjem z vgrajenima cevima libelama, katerih osi sta medsebojno pravokotni, za uravnavanje vodoravne ali navpične smeri **S:** zidárska téhtnica

vôdna turbína -e -e ž energijski pogonski stroj, pri katerem je delovni medij voda **PRIM.:** vódno koló

vôdna žága -e -e ž **1.** grad. stavba s kolesom ali več kolesi na vodni pogon ob potoku ali reki za

vôdni ejéktor

vzdolžno žaganje drevesnih debel v deske in trame **2.** les. žagalni stroj z jarmenikom na vodni pogon

vôdni ejéktor -ega -ja **m** stroj. ejektorska črpalka, ki deluje z vodo kot delovnim medijem

vôdni jéz -ega -a **m** elektr., grad. pregrada vodotoka, s katero se ustvari akumulacija, npr. za proizvodnjo električne energije

vodnik -a **m** elektr., stroj. element za prenos električne energije, električnih ali optičnih signalov, za prevajanje toka fluidov, npr. hidravlični vodnik, pnevmatični vodnik, parni vodnik

vôdni kámen -ega -mna **m** usedlina kalcija in magnezija na napravah, ki so v stiku z vročo vodo **PRIM.:** kótlovec

vôdni objékt -ega -a **m** grad. gradbeni inženirski objekt za urejanje voda, npr. nasip, jez, zadrževalnik

vôdni plín -ega -a **m** kem., met. plinasta zmes vodika in ogljikovega monoksida, ki se proizvaja v plinskem generatorju ob vpihovanju vodne pare v plast žarečega koksa in se uporablja kot kurilni plin slabše kakovosti zlasti v metalurgiji, tudi kot sintezni plin **PRIM.:** generátorski plín, lésni plín, plínski generátor

vôdni pràg -ega prága **m** grad. gradbeni inženirski objekt v dnu struge, ki je obojestransko vpet v brežini, izdelan iz armiranega betona, lesenih hlodov, plohov, zloženega kamenja, za stabilizacijo nivelete dna struge in ustalitev erozijskih jarkov v zgornjem hudourniškem območju **Sp:** tálni pràg

vôdni režím -ega -a **m** grad. hidrološke, hidromorfološke in hidravlične lastnosti povodja, ki vplivajo na zbiranje in otekanje viška padavin, način in dinamiko otekanja vode po površini in v tleh do vodotokov, na erozijo, transport in odlaganje materiala ter oblikovanje strug

vôdni stòlp -ega stòlpa **m** grad. gradbeni inženirski objekt v obliki zaprte betonske ali kovinske posode za zbiranje ali hranjenje vode, povezan v vodovodno omrežje tako, da zagotavlja potrebno količino vode in tlak

vôdni zbirálník -ega -a **m** grad. hidrotehnični objekt ali naravna kotlina za shranjevanje pitne vode, vode za industrijo, kmetijstvo ali elektroenergetiko **PRIM.:** vodohrán

vodnják -a **m** **1.** grad. s kopanjem ali vrtanjem v zemljo zgrajen navpični kamniti ali betonski objekt za zbiranje in shranjevanje večjih količin pitne vode **2.** grad. cevasta zgradba poljubnega prereza, sestavljena iz spodnjega venca in plašča nad njim iz armiranega betona, kamna, opeke, tudi jekla, uporablja se pri globokem temeljenju ali kot zaščita temeljne konstrukcije, zgrajene v njej, npr. temelja stebra mostu

vôdno gospodárstvo -ega -a **s** gospodarska panoga, ki skrbi za vode kot javno in skupno dobro, vzdržuje vodnogospodarske objekte in rečne struge ter gradi hidrotehnične objekte

vôdno koló -ega -ésa **s** stroj. preprost stroj v obliki kolesa z lopatami ali korci, ki izkorišča potencialno ali kinetično energijo vodotoka za pogon naprave, stroja, npr. mlina, žage, kovaškega kladiva **PRIM.:** vòdna turbína

vôdno letálo -ega -a **s** stroj. letalo, ki lahko vzleta in pristaja na vodi **S:** hidroplán

vôdno položèna tekstílija -- -e -e ž tekst. ➔ naplávljena tekstilija

vôdno soglásje -ega -a **s** grad. soglasje upravnega organa, ki ga je treba pridobiti pred vsakim posegom v prostor, ki bi lahko trajno ali začasno vplival na vodni režim ali stanje voda

vôdno stèklo -ega -a **s** kem. vodna raztopina natrijevega silikata, ki se uporablja v keramični industriji kot elektrolit za utekočinjenje keramične mase za litje, kot vezivo za pečene forme v livarstvu in v papirni industriji **S:** tòpno stèklo

vôdno teló -ega -ésa **s** grad. območje na Zemlji, kjer je večja količina stoječe ali tekoče vode, npr. naravno ali umetno jezero, ribnik, vodotok

vôdno zajétje -ega -a **s** grad. hidrotehnični objekt za zajem vode iz vodnega telesa

vôdo-cemèntno razmèrje -ega -ja **s** grad. količnik dejanskega deleža vode in deleža mase

cementa v svežem betonu, nižji količnik, npr. pod 0,50, vpliva na večjo trdnost betona, sestavljenega iz enake betonske mešanice

vodocévní kôtel -ega -tla **m** stroj. kotel, v katerem tečejo dimni plini okrog snopov cevi, ki so postavljeni poševno ali navpično okrog kurišča, voda pa se segreva, uparja in pregreva v ceveh **S:** malovôdni kôtel **PRIM.:** dimnocévní kôtel

vodohrán -a **m** grad. gradbeni inženirski objekt, zbiralnik, sestavni del vodovodnega sistema, namenjen za shranjevanje potrebnih količin pitne vode, da se pokrije spreminjajoča se poraba vode v kratkih časovnih obdobjih **PRIM.:** vôdni zbirálník

vodokáz -áza **m** stroj. priprava, ki kaže višino vodne gladine v posodi, npr. v parnem kotlu

vodokázno ôkence -ega -a **s** stroj. s prosojnim varnostnim steklom zaprto okroglo okence na posodi, rezervoarju ali parnem kotlu za nadzor količine vode

vodomér -a **m** merilnik v cevovodu vodovodnega sistema, navadno na hišnem priključku, za merjenje porabe vode **S:** vodomérni štévec

vodomérni štévec -ega -vca **m** merilnik v cevovodu vodovodnega sistema, navadno na hišnem priključku, za merjenje porabe vode **S:** vodomér

vodonèprepústna impregnácia -e -e **ž** tekst. obdelava, prepojitve tekstilije z apreturo tako, da ta zapolni vmesne prostore v njej in povzroči njeno neprepustnost za vodo

vodonôšník -a **m** grad. plast kamnin ali drugih geoloških sestavov z zadostno poroznostjo in prepustnostjo, skozi katero tečejo ali v kateri se zadržujejo večje količine podzemne vode

vodoobróčna črpálka -e -e **ž** kem. teh., stroj. ➡ črpálka s tekočinskim tesnilnim obróčem

vodoodbójna bárvá -e -e **ž** tekst. barva, ki se ne omoči z vodo **S:** hidrofóbná bárvá

vodoodbójna membrána -e -e **ž** tekst. membrana iz vodoodbojnega materiala, npr. za uporabo v nepremočljivih čevljih

vodoodbójni materiál -ega -a **m** material, npr. impregvirana tkanina, impregvirani papir, na katerega površini se vodne kapljice ne vpijajo, ampak se od nje odbijejo

vodoodbójni omèt -ega -éta **m** grad. omet iz cementno-apnene malte z dodatki za vodoodbojnost, uporablja se za obnovo zunanje površine

vodoodbójnost -i **ž** lastnost snovi ali materiala, da odbija vodo in se ne omoči **S:** hidrofóbnost **PRIM.:** nèomočljivost

vodoprepústnost -i **ž** sposobnost kamnine ali zemljine, da prevaja vodo, v kamninah odvisna od sistema por in razpok, v zemljinah od zrnivosti in zgoščenosti, določena kot prostornina, ki preteče skozi enoto ploskve pri enotskem hidravličnem gradientu, simbol *k*, enota kvadratni meter

vodorávna méra -e -e **ž** grad. dejanska mera v vodoravni ravnini ali ravnini, vzporedni z vodoravno **Sp:** tlórisná méra

vodorávni kót -ega -a **m** kot s krakoma v vodoravni ravnini

vodorávni pehálni strôj -ega -ega strôja **m** stroj. pehalni stroj z vodoravnimi delovnimi gibi za obdelavo kovin z odrezovanjem ali odvzemanjem materiala s pehalom **Sp:** šéping

vodostáj -a **m** višina vodne gladine v vodotoku, jezeru ali vodovodni napravi, ki se meri na določenem mestu in ob določenem času

vodostán -a **m** grad. zgoraj odprta posoda v obliki komore na zgornjem koncu tlačnega cevovoda visokotlačne hidroelektrarne, ki ob hitrem zaprtju pretoka skozi turbino ujame vodo in ublaži močne sunke, ki bi sicer poškodovali cevovod **Sp:** izravnálni stôlp

vodotêsnost -i **ž** lastnost posode, cevovoda ali cevne spoja, da ne prepušča vode **S:** nèprepústnost za vôdo **PRIM.:** zrakotêsnost

vódovni alárm -ega -a **m** elektr. alarm, ki opozarja na izredno stanje mehanskih ali električnih parametrov na električnem vodu **S:** línijski alárm

vodovodni priključek -ega -čka **m** priključek, kjer je vodovodna napeljava objekta povezana s sekundarnim vodovodom, navadno opremljen z vodomernim števcem, zapornim in izpustnim ventilom

vodovodni systém -ega -a **m** grad. sistem za oskrbo s pitno vodo, sestavljen iz zajetja, črpališča, objektov za pripravo vode, vodo-hranov, cevovodov, hišnih priključkov in vodovodne opreme

vodovodno omrežje -ega -a **s** omrežje med seboj povezanih virov, naprav, cevovodov in merilno-regulacijske opreme za prenos in razdeljevanje pitne vode in vode za industrijsko uporabo

vodovpójnost -i **ž** lastnost snovi ali materiala, da vpija vodo in se omoči **S**: hidrofilnost
PRIM.: omočljivost

vogáljeno brúno -ega -a **s** les. bruno z med seboj pravokotnima ravno obdelanima vzdolžnima ploskvama **PRIM.:** četrťínsko brúno

vogálna zvéza -e -e **ž** les. zveza dveh med seboj pravokotnih ploskev pri izdelavi pohištva

vogální špírovec -ega -vca **m** grad., les. lesen nosilni konstrukcijski element strešnega krova, tramič s pravokotnim ali petkotnim prerezom, položen po grebenu dvokapnice na čop ali štiri-kapnice **S**: stréšni robník

vojáški inženírski objékt -ega -ega -a **m** grad. vojaški gradbeni objekt, npr. utrdba, zaklonišče zunaj stavbe, strelski jarek, bunker, protitankovska ovira, minsko polje, cesta, pontonski most, izstrelitvena ploščad

vokóder -ja **m** elektr. naprava, sistem, ki analizira, sintetizira in nato reproducira človeški govor

volánski končník -ega -a **m** stroj. gibljiv del v krmilnem mehanizmu avtomobila, ki povezuje volansko letev s kolesom in omogoča obračanje koles ob vrtenju volana

vólfram -a **m** kem. element iz kromove skupine periodnega sistema, srebrnosiva kovina z visoko gostoto in visokim tališčem, ki se uporablja v zlitinah, npr. v hitroreznem jeklu, za

turbinske lopatice, raketne šobe, zaradi visoke gostote za izstrelke z veliko prebojno močjo, simbol **W**

volframít -a **m** met. črn monoklinski mineral, mangan-železov volframat, $(\text{Fe}, \text{Mn})\text{WO}_4$, surovina za pridobivanje volframa

vólframova nítka -e -e **ž** elektr. žarilna nitka iz volframa v žarnici

vólframovo jéklo -ega -a **s** met. orodno jeklo, obrabno trdno pri visokih temperaturah, ki vsebuje masni delež volframa 1–20 %

volnéno rúno -ega -a **s** tekst. tkanina z gosto, lasasto površino in mehka na otip, uporablja se za športna oblačila, jopiče, suknjiče

vólt -a **m** izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za električni potencial, napetost, simbol **V**

vólt ampêr -- -a **m** elektr. merska enota v mednarodnem sistemu enot za električno navidezno moč, simbol **V · A**

vólt ampêr reaktívno -- --a -- **m** elektr. merska enota v mednarodnem sistemu enot za jalovo moč, reaktivno moč ali kapacitivno moč, simbol **var**

vóltméter -tra **m** elektr. merilnik električne napetosti

volúmenska črpálka -e -e **ž** stroj. ➞ hidro-státična črpálka

volúmenski izkorístek -ega -tka **m** stroj. ➞ volumétrični izkorístek

volúmenski komprésor -ega -ja **m** stroj. kompresor, ki povečuje tlak stisljivega delovnega medija z gibanjem bata v valju, z vrtenjem ekscentrično nameščenega rotorja v okrovu stroja ali z nihanjem membrane
PRIM.: volúmenski stròj

volúmenski stròj -ega stròja **m** stroj. stroj z delovnim prostorom, katerega prostornina se periodično spreminja z vrtenjem rotorja
Sp: izrívni stròj, stròj z iztiskanjem
PRIM.: rotacijski stròj (2), volúmenski kompréso

volumétrična analiza -e -e ž kem. kvantitativna analiza, ki temelji na merjenju prostornine, npr. s titracijo **PRIM.:** acidimetrija, alkalimetrija

volumétrična črpalka -e -e ž stroj. črpalka, ki pri vsakem taktu dodaja točno določeno prostornino tekočine **PRIM.:** dozirna črpalka

volumétrični izkoristek -ega -tka m stroj. količnik dejanskega in geometrijskega prostorninskega toka pri hidrostatskih enotah, črpalkah, motorjih ob upoštevanju izgub zaradi netesnosti, kompresijskih izgub, porabe fluida za mazanje **Sp:** prostorninski izkoristek, volúmenski izkoristek

volumetrija -e ž kem. metoda kvantitativne analize, ki temelji na titraciji znane prostornine preiskovane raztopine s standardno raztopino reagenta **Sp:** titrimetrija **PRIM.:** acidimetrija, alkalimetrija

voluminózna prēja -e -e ž tekst. mehko vita predena preja ali teksturirana filamentna preja

voluminózna snôv -e snoví ž snov, ki ima veliko prostornino in majhno gostoto

vósek -ska m kem. ester enobazne višje karbonske kisline z enovalentnim višjim alkoholom

vótek -tka m tekst. prečna nit v tkanini
S: vótkovna nít

vótkov brošé -ega -êja m tekst. tkanina iz dveh osnov, ki sta pri tkanju vdeti v igle, nameščene na letve, osnovi se lahko premikata levo, desno, navzgor in navzdol **S:** osnovni brošé

votkovína -e ž tekst. tekstilna ploskovna tvorba, izdelana iz vodoravnega nitnega sistema, pri kateri ena ali več niti oblikuje v prečni smeri vezavne elemente, npr. zanke, petlje

vótkovna nít -e níti ž tekst. prečna nit v tkanini
S: vótek

vótkovna snutkovína -e -e ž tekst. snutkovina z vložnim votkom, ki uravnava njeno raztegljivost

vótkovni efékt -ega -a m tekst. optični učinek tkanine, pri kateri so na sprednji strani vidne vezne točke votka

vótkovni képer -ega -pra m tekst. keper, pri katerem so tanjši diagonalni žarki iz osnovnih veznih točk, izrazite diagonalne žarke tvorijo votkovne vezne točke

vótle elektróda -e -e ž met. varilna elektroda, katere notranjost se napolni z varilnim praškom

votlák -a m grad. zidak z vodoravnimi ali navpičnimi odprtinami, ki ima manjšo maso in večjo toplotno izolativnost kot polni zidak enakih dimenzij **Sp:** vótla opéka

vótle opéka -e -e ž grad. ☞ votlák

vótle tkanína -e -e ž tekst. tkanina, ki se dobi pri tkanju dveh tkanin, ki ležita druga nad drugo in ju je mogoče ločiti, za kar sta potrebna dva sistema osnove in dva sistema votka, pri katerih se vsak sistem osnove veže s pripadajočim sistemom votka v samostojni vezavi

votlíca -e ž met. orodje za vlečenje palic, žice ali cevi manjšega premera

votlíčasta opéka -e -e ž grad. opeka, v kateri potekajo navpične votline pravokotno na največjo površino **Sp:** mržna opéka

votlíčna plôšča -e -e ž met. orodje v obliki plošče z več votlicami različnih odprtin za vlečenje žice na vlečni klopi

vótle izolátor -ega -ja m elektr. izolator z rebri ali brez njih za uvod faznih napetosti skozi odprtino na kotlu do transformatorskega navitja

votlínsko dléto -ega -a s les. ročno orodje za dolbenje

vótle skóznjik -ega -a m elektr. skoznjik brez vgrajenega električnega vodnika, ki omogoča prehod elektroenergetskega kabla ali drugačnega električnega vodnika in pritrditev na enem koncu tako, da ga je mogoče zamenjati

vótle vodník -ega -a m elektr. električni vodnik v obliki cevi, npr. pri zbiralkah

vôzel stojčega valovanja -zla -- -- m fiz. vsaka točka pri stoječem valovanju, v kateri je amplituda nihanja enaka nič

vozílo -a s stroj z lastnim pogonom za prevoz ljudi ali tovora, npr. avtomobil, tovornjak, avtobus, vlak

vozílo na zráčno blazíno -a --- s prom. plovilo ali vozilo, ki drsi po zračni blazini nad vodno gladino ali ravno kopensko površino
Sp: hôverkráft

vozišče -a s grad., prom. utrjena površina, namenjena za promet z vozili

voziščna konstrukcija -e -e ž grad. del utrjene prometne površine, ki je sestavljena iz ene ali več nosilnih plasti in obrabne plasti

vôzlasti grafit -ega -a m met. grafit vozlaste oblike, ki je mikrostrukturna sestavina železove litine Sp: nodulárni grafit PRIM.: krôglasti grafit

vozišče -a s 1. točka v omrežju ali mreži, v kateri se spajata vsaj dva voda ali konstrukcijska elementa, npr. plinski vod, električni vod, gredi 2. elektr. mesto v elektroenergetskem sistemu, kjer se stika več nadzemnih vodov, kabelskih vodov ali proizvodnih virov 3. telekom. točka v komunikacijskem omrežju, skozi katero podatki po komunikacijskih poteh tečejo k drugim točkam tega omrežja ali pritekajo iz njih 4. mat. točka grafa, v kateri se stikata dve ali več povezav

vozišče neskončne moči -a --- s elektr. vozišče v elektroenergetskem omrežju, za katero se predpostavljajo stalna napetost, fazni kot in frekvenca ne glede na obremenitev omrežja

voziščna moč -e moč ž elektr. moč elektroenergetskega sistema v vozišču oziroma vsota moči na električnih vodih, ki se stekajo vanj

voziščna telefonska centrala -e -e -e ž telekom. telefonska centrala v analognem avtomatskem telefonskem omrežju, ki vzpostavlja zveze s podrejenimi končnimi centralami, lahko tudi z enakimi voziščnimi centralami, in z nadrejeno glavno telefonsko centralo

vôzna površina -e -e ž grad. enakomerna, neprekinjeno utrjena površina obrabne plasti voziščne konstrukcije, po kateri poteka promet

vôzni vòd -ega vóda m elektr. nadzemni vod za napajanje železniških vlečnih vozil, električne cestne železnice z električno energijo

vpádna ravnína -e -e ž fiz. ravnina, ki vsebuje normalo na mejo med dvema optičnima sredstvom in žarek svetlobe, ki iz enega sredstva prehaja v drugega ali se na meji odbije

vpádnicá -e ž prom. glavna cestna povezava avtoceste s središčem mesta

vpádnik -a m rud. podzemni prostor, ki se izkoplje od zgoraj navzdol, da se pride do rudnega telesa ali plasti premoga

vpádni kót -ega -a m 1. fiz. kot med smerjo toka ali valovanja in pravokotnico na mejno ploskev, pod katerim tok ali valovanje vpada na ploskev 2. fiz. kot med normalo na mejo optičnega sredstva in žarkom valovanja, ki vpada na to sredstvo

vpádni kót kríla -ega -a -- m stroj. kot med tetivo profila letalskega krila in smerjo dotekajočega zraka

vpenjálna čeljúst -e -i ž stroj. čeljust priprave za vpenjanje obdelovanca, orodja ali preskušanca na obdelovalnih strojih in ročnih ali strojnih orodjih

vpenjálna dolžína -e -e ž met. dolžina preskušanca, ki je pri trgalnem preskusu namenjena vpenjanju

vpenjálna gláva -e -e ž stroj. enota obdelovalnega stroja za vpenjanje obdelovanca ali orodja

vpenjálni nastávek -ega -vka m met. nastavek na ulitku, potreben za vpenjanje ulitka pri strojni obdelavi

vpétje -a s trdna namestitev ali pritrditev na določeno mesto ali v določen položaj

vpétostni momènt -ega -ènta m grad. upogibni moment ob podpori polnovpetega ali delnovpetega nosilca

vplív -a m grad. obtežba na konstrukcijo ali vsiljeni premik konstrukcije zaradi lastne teže, koristne obtežbe, vetra, snega, potresa, požara, temperature ali posedka podpore

vplívna bližina -e -e ž elektr. relativna medsebojna lega elektroenergetskega voda in telekomunikacijskega voda, ki imata dovolj velike elektromagnetne medsebojne vplive, da nastane nevarnost elektromagnetne motnje

vplív na okólje -a --- m ekol. vpliv človekovih dejavnosti na okolje, npr. kurjenje s fosilnimi gorivi na kakovost zraka, izpusti škodljivih snovi v vodotoke na kakovost vode, uporaba halogeniranih ogljikovodikov na ozonsko plast, izpusti ogljikovega dioksida na segrevanje ozračja ali klimatske spremembe

vplívno obmóčje -ega -a s prostor, kamor segajo vplivi objekta ali dejavnosti
PRIM.: varovalni pás

VPN VPN-a in -- [vepeèn vepeèna] m (ang. virtual private network) **krat.** telekom. ➡ navidezno zasebno omrežje

vpréžni cepín -ega -a m gozd. orodje za vlačenje lesa po tleh z dvema kolesoma in dvema kavljema na kratkih verigah

vráta vrát s mn. elektr. krmilna elektroda poljskega tranzistorja

vráta z nádsvetlóbo vrát --- s mn. vrata, ki imajo nad vratno odprtino vgrajen zastekljen okvir

vrátno krílo -ega -a s les. del vrat, ki je z nasadilom pritrjen na podboj, da se lahko odpira in zapira

vréčni filter -ega -tra m 1. kem. teh. filter v obliki vreče za filtracijo zraka, npr. v odsesovalnih napravah, ali vode v kopalnih bazenih **Sp:** filtrska vréča (2) 2. met. velika naprava za filtracijo plinov, ki izhajajo iz metalurških peči, z večjim številom filtrskih vreč

vrédnost -i ž številsko izražena količina, ugotovljena z meritvijo ali izračunom

β-vrédiost -i [béta] ž stroj. standardizirana vrednost, ki opredeljuje učinkovitost filtrirnega vložka ali filtra, količnik deleža trdnih delcev določene velikosti pri vstopu v filter in deleža pri izstopu iz njega **S:** β-fáktor, filtracijsko razmérje **PRIM.:** stópnja filtrácijske

vrédnostna analiza -e -e ž vrednotenje razvojnih konstrukcijskih rešitev po različnih kriterijih, npr. zmožljivosti, trdnosti, varnosti, zanesljivosti, ekološki primernosti, gospodarnosti

vrédnostno števílo apnéncia -ega -a -- s met. količnik mase porabljenega apnenca in mase pridobljenega grodlja **S:** specifična porába apnéncia

vrédnostno števílo kôksa -ega -a -- s met. količnik mase porabljenega kôksa in mase pridobljenega grodlja **S:** specifična porába kôksa

vrednótenje eléktrične energije -a --- s elektr. ocenjevanje vrednosti proizvedene električne energije na podlagi stroškov energenta, dela in pričakovanega zaslužka

vrelíšče -a s fiz. temperatura, pri kateri se parni tlak tekočine izenači z okoliškim tlakom in tekočina prehaja v paro

vreménski satelít -ega -a m astr. umetni satelit za spremljanje vremenskih razmer na Zemlji in posredovanje podatkov

vrénje -a s kem. biokemijska reakcija, ki poteka pod vplivom encimov, navadno v anaerobnih razmerah, npr. alkoholno vrenje, mlečnokislinsko vrenje **S:** fermentácijska

vrétêno -a s stroj. gred, navadno vitka, skupaj z drugimi sestavnimi deli, ki se vrtilijo, npr. zobniki, obdelovalna orodja

vréžno dolbílo -ega -a s dolbilo, ki ga uporabljajo graverji in bakrorezci

vrezováne navôja -a -- s stroj. izdelovanje navoja, npr. na vijaku, v matici, z navojnim rezilom, navojnim svedrom ali struženjem

vrhnjáks -a m grad., les. lega, nameščena pod goltnikom pri ostrešju, ki jo podpirajo stebri, stoječi na vezniku

vrhúnjenje libéle -a -- s geod. naravnavanje libele s spreminjanjem nagiba tako, da je mehurček v njenem temenu, s čimer je naprava vodoravno uravnana

vrnitév napétosti -tve -- ž elektr. vzpostavitev električne napetosti po znižanju napetosti,

vrnítev obremenítve

napetostnem zlomu ali izgubi napetosti na vrednosti blizu prvotne vrednosti

vrnítev obremenítve -tve -- ž elektr. porast obremenitve odjemalca ali sistema nad prejšnjo vrednost po vrnitvi napetosti s hitrostjo, odvisno od karakteristike bremena

vróča célica -e -e ž kem. nepredušno zaprta komora za delo z močno radioaktivnimi snovmi, navadno opremljena z zaščitno steno iz svinčene opeke in opazovalno lino iz debelega svinčevega stekla ter manipulatorjem

vróča elektróda sijálke -e -e -- ž elektroda v fluorescenčni sijalki, ki segreta pospeši nastanek obloka

vróča rezêrva -e -e ž elektr., stroj. toplotni stroj ali postroj, ki ni priklopljen na omrežje, vendar se njegova turbina stalno vrti ter segreva s paro in je pripravljena v določenem času prevzeti obremenitev

vróče cínkáanje -ega -a s kem. teh., met. nanašanje tanke plasti cinka s potapljanjem jeklenih predmetov v raztaljen cink za protikorozijsko zaščito **Sp**: potópno cínkáanje

vróče váljanje -ega -a s met. valjanje nad temperaturo rekristalizacije kovin, zlitin

vročevóдно omréžje -ega -a s omrežje med seboj povezanih virov, naprav, cevovodov in merilno-regulacijske opreme za prenos in razdeljevanje vroče vode za ogrevanje in industrijsko uporabo

vróči zagòn têrmoagregáta -ega -óna -- m elektr. povečanje vrtilne frekvence termoagregata po kratkotrajni zaustavitvi, ko se njegovo termično stanje ni bistveno spremenilo, priklop na elektroenergetski sistem in ponovna obremenitev

vřsta -e ž mat. zaporedje, ki nastane iz neskončnega številskega zaporedja kot vsota njegovih členov

vrstíca -e ž mat. vodoraven prostor v matriki, ki sega od levega do desnega roba matrike, v katerem so vpisani njeni elementi drug poleg drugega

vrstíčna matrika -e -e ž mat. matrika z dimenzijo $1 \times n$, sestavljena iz ene vrstice
PRIM.: stólpčna matrika

vrstíčni elektrónski mikroskóp -ega -ega -a m fiz. elektronski mikroskop, pri katerem se fokusirani elektronski snop po rastru premika po površini preiskovanja, zaznani odbiti, izbiti ali prepuščeni elektroni pa omogočajo rekonstrukcijo oblikovanosti površine in sestave vzorca **Sp**: rástrski elektrónski mikroskóp
K: SEM

vrstíčni elektrónski mikroskóp s póljsko emisíjo -ega -ega -a --- m fiz. vrstični elektronski mikroskop, pri katerem katoda elektronskega topa s poljsko emisijo oddaja fokusiran snop elektronov, ki izboljša prostorsko ločljivost **K**: FEGSÉM, FESEM

vrstíčník -a m graf. podolgovat predalček brez sprednje stranice z nepremično desno stranico in premično desno stranico z zapiralnim mehanizmom, katerega dno je široko 35–40 mm, stranice pa so visoke 13–15 mm

vrstíčni tiskálnik -ega -a m graf. udarni tiskalnik s skoraj nepremično glavo, ki je tako dolga, da se lahko odtisne cela vrstica hkrati

vrstíčni transmisíjski elektrónski mikroskóp -ega -ega -ega -a m fiz. vrstični elektronski mikroskop, ki tvori sliko na podlagi prepuščenih elektronov in se uporablja zlasti za določanje kemične in fizikalne sestave zelo tankih vzorcev **Sp**: rástrski transmisíjski elektrónski mikroskóp **K**: STÉM

vřstna bátna čřpálka -e -e -e ž stroj. batna črpalka z več enotami v eni vrsti, navadno v skupnem bloku valjev, s skupno pogonsko gredjo in s hidravlično vzporedno ali zaporedno vezanimi bati

vřstni motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem z delovnimi valji, razporejenimi v vrsto

vřstno števílo -ega -a s fiz., kem. ☞ atómsko števílo

vřšna elektrárna -e -e ž ☞ koníčna elektrárna

vršna energija -e -e ž elektr. ➡ konična energija

vrtalna gláva -e -e ž 1. stroj. enota vrtalnega stroja za vpenjanje svedra ali povrtala
2. rud. gláva, ki se uporablja pri vrtalnem drogovju za vpenjanje vrtalnih cevi
S: priključna gláva

vrtalni drog -ega -a m grad., rud. sestavina vrtalne naprave za globoko vrtenje

vrtálník -a m ročni ali namizni stroj za vrtenje, povrtanje, grezenje

vrtálno drogôvje -ega -a s rud. mehanizem iz povezanih drogov za globinsko vrtenje

vrtálno kládivo -ega -a s grad., rud. vrtalna naprava za vrtenje vrtin, ki jo poganja komprimiran zrak ali električni motor, bencinski motor ali hidravlični motor S: udárno rotacijsko kládivo

vrtanína -e ž rud. drobeci, ki nastajajo pri mokrem ali suhem vrtenju izvrtin v hribino

vrtanje -a s stroj. postopek izdelave vrtin z večrezilnim svedrom, npr. navadno vrtenje, globinsko vrtenje, jedrno globinsko vrtenje, centrirno vrtenje PRIM.: povrtanje

vrtávka -e ž fiz. osno simetrično togo telo, ki se vrti z visoko vrtilno frekvenco okrog svoje vztrajnostne osi in ohranja smer vrtilne osi ne glede na translacije težišča, npr. v žirokompasu

vrtávkaستا brána -e -e ž agroteh. priključna brana, ki s sprednjim delom drobi in meša zemljo na travnatih, strniščnih in preoranih površinah, nato pa z zobmi, vrtečimi se na navpičnih oseh, rahlja plast zemlje do globine okrog 25 cm

vrtéči se fázni pretvórník -ega -- -ega -a m elektr. fazni pretvornik, ki pri prenosu električne energije spremeni število faz

vrténína -e ž mat. ploskev, ki jo opiše ravninska krivulja, če se ravnina vrti v prostoru tako, da je izbrana premica v tej ravnini os vrtenja PRIM.: rotacijska plôškev, rotacijski elipsoid

vrténje -a s gibanje, pri katerem točke v telesu krožijo okoli osi skozi težišča telesa

S: rotácija, vrtilno gíbanje Sp: rotacijsko gíbanje PRIM.: kotaljénje, kotálno gíbanje

vrtílna frekvénca -e -e ž elektr., stroj. frekvenca vrtenja, npr. elektromotorja, izražena v vrtljajih na sekundo, simbol n , merska enota sekunda na potenco minus ena Sp: vrtilna hitróst PRIM.: frekvénca (1), króžna frekvénca

vrtílna hitróst -e -i ž elektr., stroj. ➡ vrtilna frekvénca

vrtílna količina -e -e ž fiz. fizikalna količina, vektor, ki opiše vrtenje telesa in se spremeni samo zaradi zunanjega navora in je pri vrtenju togega telesa okoli stalne osi enaka zmnožku vztrajnostnega momenta glede na to os in kotne hitrosti, simbol Γ PRIM.: gíbalna količina

vrtílni bàt -ega báta m stroj. ➡ vrtljíví bàt

vrtílni impúlz -ega -a m meh. ➡ súnek navóra

vrtílni kondenzátor -ega -ja m elektr. spremenljivi kondenzator, ki se mu z vrtenjem ene od elektrod spreminja kapacitance

vrtílni momènt -ega -énta m 1. ➡ navòr (1)
2. fiz. ➡ navòr (2)

vrtílno gíbanje -ega -a s gibanje, pri katerem točke v telesu krožijo okoli osi skozi težišče telesa S: rotácija, vrténje Sp: rotacijsko gíbanje PRIM.: kotaljénje, kotálno gíbanje

vrtílno stikálo -ega -a s elektr. pomožno stikalo z vrtljivim pogonskim mehanizmom

vrtílo -a s elektr., stroj. ročna ali strojna naprava za počasno vrtenje rotorja električnega stroja ali parne turbine ali za ročni zagon motorja z notranjim zgorevanjem

vrtína -e ž grad., rud. z vrtenjem, navadno udarnim, izdelana luknja v zemljino, hribino, steno, beton

vrtínčne izgúbe -ih -úb ž mn. elektr. moč, ki jo absorbira snov zaradi vrtilčnih tokov

vrtínčni tóki -ih -ov m mn. elektr. inducirani električni toki, ki krožijo po sklenjenih poteh v snovi S: Foucaultovi tóki

vrtíšče -a s meh. točka ali mesto, okrog katerega se kaj nagiba ali vrti, npr. pri vzvodu

vrtljáj -a m stroj. obrat okoli osi vrtenja za 360°

vrtljáva míza -e -e ž miza, pri kateri se lahko mizna plošča vodoravno zavrti

vrtljáva spojka -e -e ž grad. spojka za cevi fasadnega ali delovnega odra iz dveh vrtljivo spojenih objemk, izdelana iz dveh polovic, da se lahko postavi na cevi in pritrdita s spojnim vijakom

vrtljáva tuljavica -e -e ž elektr. tuljavica v magnetnem polju, ki se na električni tok skozi odzove z zasukom za določen kot, sorazmeren toku

vrtljáva vrata -ih vrát s mn. vrata z navpično rotacijsko osjo, ki služi kot tečaj, okoli katerega se vrti dvoje ali več kril, uporabljajo pa se za istočasno vstopanje in izstopanje več ljudi v poslovne prostore, hotele, trgovine

vrtljívi bāt -ega bāta m stroj. bat v ventilih za krmiljenje z vrtenjem **Sp:** vrtilni bāt

vrtljívi móst -ega mostú m grad. premični most, pri katerem se prekladna konstrukcija vrti okrog navpične osi, da se omogoči prehod ladjam

vrtljívi zgíb -ega -a m stroj. zgib, ki ima obliko tečaja v ležaju in omogoča vrtenje sosednjih členov mehanizma, npr. robota **Sp:** rotacijski zgíb **PRIM.:** ležáj

vrtíni váljár -ega -ja m agroteh. manjši vlečni ali samohodni valjar za utrjevanje zelenic, uvaljanje travnih in drugih semen

vrív vrví ž tekst. izdelek iz spletenih ali sesukanih tekstilnih vlaken ali vrvnih pramenov

vrvárska prēja -e -e ž tekst. močno vita preja iz naravnih vlaken konoplje, lanu, manilskega, kosovega vlakna in nekaterih kemičnih vlaken, filamentnih prej ali folijskih filamentnih prej, ki se uporablja za izdelavo vrvi

vrvárski prámen -ega praména m ☞ vrvni prámen

vrveníca -e ž stroj. kolo z utorom, po katerem teče vrv

vrívica -e ž tekst. sukani ali kablani skupek vrvnih prej s premerom do 5 mm

vrívni báger -ega -gra m grad., stroj. bager z nosilnimi jeklenimi vrvmi za grabilnik in krmilnimi vrvmi ali električnimi kabli za ravnanje z njim **Sp:** kábelski báger (2)

vrívni bóben -ega -bna m boben za navijanje vrvi, npr. pri dvigalnih in transportnih napravah

vrívni grabílník -ega -a m stroj. daljinsko krmiljen grabilnik na tovorni žičnici

vrívni prámen -ega praména m pramen, izdelan s sukanjem ali kablanjem vrvne preje **Sp:** vrvárski prámen

vrívni žerjáv -ega -áva m grad., stroj. žerjav za premagovanje večjih razpetin čez vodotoke ali v gorskem svetu z mačkom, ki potuje po eni ali več vrveh, navadno z električnim pogonom, vlečno vrvjo in daljinskim krmiljenjem ali vodenjem **Sp:** kábelski žerjáv

vrív za kábale vrví -- -- ž elektr. kovinska vrv, ki se vgradi v plašč kabla, da ustrezno poveča njegovo nosilnost

vrív za prědnápénjanje vrví -- -- ž grad. jeklena vrv za okrepitev, prednapenjanje betonske konstrukcije

vsébník -a m zaščitna posoda za shranjevanje ali transport, npr. radioaktivnih snovi **Sp:** kontějner (2)

vsébnost -i ž veličina, ki izraža količino določene sestavine v spojini, zmesi ali raztopini, npr. masna koncentracija v gramih na liter, množinska koncentracija v molih na liter, masni delež v odstotkih

vsěsmérni mikrofón -ega -a m elektr. mikrofón, ki se odziva na zvočno valovanje iz vseh smeri ne glede na vpadni kot

vsíljenó níhanje -ega -a s fiz. nihanje elementa ali sistema zaradi zunanje vzbujanja

vsíp -a m met. vložek, npr. rude, koksa ali talil, s katerim se polni plavž

vskóčna bateríja -e -e ž elektr. ☞ zaščitna bateríja

vskóčni navòr -ega -òra m elektr. največji navor sinhronskega stroja pri nazivni napetosti,

frekvenci in vzbujanju, ki potegne nanj priklju-
čeno breme v sinhroni tek

V-tesnľlka -e [vé] ž stroj. manšetna tesnľlka s
prerezom v obliki ležeče črke V **Sp:** V-manšeta
PRIM.: Ű-tesnľlka

vtična enöta -e -e ž **1.** elektr. elektronski modul
z določeno funkcijo, ki se z vstavitvijo v vodila
in vtičom v ustrezen vtični konektor, navadno
ženski, vgradi v večji sestav, okvir, stojalo
2. elektr. odstranljivi del merilnika, ki se vanj
priključi z vtičem in vtičnico, da mu omogoči
izvajanje določene funkcije

vtični adapter -ega -ja m elektr. vtič s prilago-
jeno vtičnico, v katero je mogoče vtakniti vtič
drugega tipa

vtičnica -e ž elektr. sestavina, ki ima okrogle ali
dvodelne ploščate kontakte za vzpostavitev
električnega stika s trni, poli vtiča in elemente
za električno povezavo z gibkim električnim
kablom ali vrstico

vtični končnik -ega -a m elektr. končnik kabla, ki
omogoča priključitev kabla na aparat ali izklop
kabla z aparata pod napetostjo ali v breznapeto-
stnem stanju

vtirjevalni grebén -ega -a m stroj. izbočeni
pokončni del jeklenega kolesnega venca pri
kolesih tirničnih vozil

vtisk -a m met., stroj. vdolbina, odtis orodja za
vtiskanje, npr. punec na zlatarskih izdelkih,
reliefna podoba na kovancu, medalji, žetonu

vtiskanje -a s stroj. tehnološki postopek obli-
kovanja vdolbin, reliefa na površini predmeta,
npr. kovanca, s pritiskanjem ustrezno oblikova-
nega orodja

vtisnjeni pilót -ega -a m grad. lesen, jeklen,
armiranobetonski pilot s konico, ki se vtisne v
nekoherentno zemljino, ki jo pri tem razrine in
zgosti **PRIM.:** zabíti pilót

vtísno teló -ega -ésa s telo, ki se vtiska v
material pri merjenju trdote, npr. kroglica,
stožec, piramida

vtök vtóka m **1.** mesto, kjer fluid teče v kaj, npr.
v turbino, v posodo za gorivo **2.** grad. del gradbe-

nega objekta za kontrolirano dovajanje
vode, npr. vtok pri hidroelektrarni, vtok v
akvadukt

vulkanizácia -e ž **1.** kem. teh. postopek obdelave
elastomerov pri povišani temperaturi, tlaku,
pri katerem pride do kemijske reakcije in se
dobi elastomer v končni obliki z izboljšanimi
lastnostmi, zlasti z večjo trdoto, obstojnostjo
proti obrabi, staranju, kemičnim vplivom, npr.
vulkaniziranje naravnega kavčuka z žveplom
S: vulkanizíranje (1) **2.** stroj. ➔ navulkanizíranje

vulkanizácia látexsa -e -- ž kem. teh. obdelava
lateksa z žveplom pri povišani temperaturi,
120 °C, da izgubi lepljivost

vulkanizíraní kávcuk -ega -a m kem. teh. ➔
gúma (1)

vulkanizíranje -a s **1.** kem. teh. postopek
obdelave elastomerov pri povišani temperaturi,
tlaku, pri katerem pride do kemijske reakcije in
se dobi elastomer v končni obliki z izboljšanimi
lastnostmi, zlasti z večjo trdoto, obstojnostjo
proti obrabi, staranju, kemičnim vplivom, npr.
vulkaniziranje naravnega kavčuka z žveplom
S: vulkanizácia (1) **2.** stroj. ➔ navulkanizíranje

vzbudítev -tve ž kratkotrajni vpliv delovanja
sile, polja, električnega toka, ki povzroči
gibanje dinamičnega sistema

vzbudítvena energíja -e -e ž fiz. energija,
potrebna za prevedbo kvantnomehanskega
sistema iz osnovnega v določeno vzbujeno
stanje

vzbujáľna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr.
električna napetost vzbujanja generatorskega
vzbujalnika

vzbujáľna tuljáva -e -e ž elektr. tuljava vzbu-
jalnega pola električnega stroja ali pri valjnem
rotorju sinhronskega stroja skupek ovojev, ki
zasedajo en par utorov

vzbujáľni generátor -ega -ja m elektr. pomožni
generator za vzbujanje glavnega generatorja

vzbujáľnik -a m elektr. generator ali usmernik, ki
daje vso moč ali le njen del glavnemu vzbujal-
nemu navitju električnega stroja

vzbujální pól -ega -a m **1.** elektr. del jedra pola, okrog katerega ali v katerem je nameščeno vzbujalno navitje **2.** elektr. del jedra z enim ali več trajnimi magneti

vzbujální signál -ega -a m elektr. zunanja sila ali signal, ki vzbuja sistem

vzbujální systém -ega -a m elektr. sestav za oblikovanje vzbujalnega toka stroja skupaj z regulacijskimi in zaščitnimi elementi

vzbujální tokokróg -ega -a m elektr. navitje na rotorju električnega generatorja, ki ustvarja elektromagnetno polje za prenos moči od turbine na stator generatorja

vzbujálno navítje -ega -a s elektr. navitje za ustvarjanje magnetnega polja, npr. v električnem generatorju

vzbújani element anténe -ega -énta -- m elektr. sevalni element antene, povezan z radijskim oddajnikom ali radijskim sprejemnikom neposredno ali po napajalnem vodu **S:** napájani element anténe

vzbújanje -a s **1.** delovanje sile, ki povzroča gibanje dinamičnega sistema **2.** fiz. povzročanje prehajanja sistema v stanje z višjo energijo **3.** elektr. proces vzpostavljanja in vzdrževanja elektromagnetnega polja med rotorjem in statorjem električnega generatorja ali elektromotorja **4.** grad. vpliv potresnega gibanja tal na gradbene konstrukcije

vzbujěni energijski nivó -ega -ega -ja m fiz. energijski nivo kvantnega sistema, katerega energija je višja od najmanjše možne energije osnovnega stanja za ta sistem

vzbujěni ión -ega -a m fiz. ion v energijskem stanju, ki je višje od osnovnega stanja

vzbujěno stánje -ega -a s fiz., kem. energijsko stanje kvantnega sistema, katerega energija je večja od energije osnovnega stanja tega sistema

vzdólžna armatúra -e -e ž grad. armatura, ki poteka v smeri osi v podolgovatih armiranobetonskih elementih

vzdólžna deformácija -e -e ž fiz. deformacija mehansko obremenjene umišljene infinite-

zimalne kocke v trdni snovi, ki se raztegne v kvader vzdolž osi mehanske napetosti

vzdólžna komponěnta tóka -e -e -- ž elektr. komponenta električnega toka, npr. v kotvi, ki povzroča njeno vzbujanje v vzdolžni smeri

vzdólžna komponěnta vzbújanja -e -e -- ž elektr. komponenta magnetnega vzbujanja, ki magneti v smeri osi magnetnih polov električnega stroja

vzdólžna létev -e -tve ž grad., les. močnejša letev, navadno s prerezo 8 cm × 5 cm, plosko in vzporedno s škarniki položena pod prečne letve, ki nosijo kritino ali strešnike, da se pri hladnih strehah ustvari prazen prostor nad opažem in pod kritino, nanjo se pribijejo prečne letve, ki nosijo strešno kritino

vzdólžna prehódna impedánca -e -e -e ž elektr. količnik razlike med vzdolžno prehodno inducirano napetostjo in vzdolžno komponento napetosti na sponkah pri določeni stacionarni obremenitvi in vzdolžne komponente toka ob kratkem stiku

vzdólžna reaktánca -e -e ž elektr. reaktanca vzdolž glavnega magnetnega polja stroja

vzdólžna sinhrónska reaktánca -e -e -e ž elektr. trajna vrednost osnovne izmenične komponente napetosti, ki jo povzroči celotni vzdolžni primarni magnetni pretok, vzbujen z vzdolžno komponento kotvinega toka, deljen z osnovno izmenično komponento tega toka pri nazivni hitrosti sinhronskega stroja

vzdólžna začětna reaktánca -e -e -e ž elektr. začetna vrednost nenadne spremembe osnovne izmenične komponente kotvine napetosti, ki jo povzroči celotni magnetni pretok kotvinega navitja, deljena s sočasno spremembo vzdolžne komponente izmeničnega toka v kotvi, ko se stroj vrti z naznačeno hitrostjo **Sp:** subtranzientna vzdólžna reaktánca

vzdólžni naklón -ega -óna m grad. naklon ceste ali železnice v smeri njene osi

vzdólžni primárni magnětni pretók -ega -ega -ega -óka m elektr. magnetni pretok v glavni smeri magnetnega polja električnega stroja

vzdôlžni zbirálčni ločilnik -ega -ega -a m elektr. ločilnik, nameščen med dva odseka zbiralk zaradi vidne ločitve tega odseka od ostalih

vzdôlžni zbirálčni odklôpnik -ega -ega -a m elektr. odklopnik med dvema zbiralkama, ki omogoča njuno sklopitev

vzdôlžno valovanje -ega -a s fiz. valovanje z nihanjem v smeri njegovega razširjanja, npr. zvok v plinih **S**: longitudinalno valovanje **PRIM.**: prečno valovanje, transversálno valovanje

vzdrževalna cesta -e -e ž prom. cesta, ki omogoča vzdrževanje naprav, objektov, druge ceste **PRIM.**: sêrvisna cesta

vzdrževalna déla -ih dél s mn. grad. dela, potrebna za ohranjanje uporabnosti in vrednosti gradbenega objekta

vzdrževalna podpôra -e -e ž viri, ki zagotavljajo vzdrževanje naprave, stroja, sestava in vključujejo človeške vire, podporno opremo, materiale, rezervne dele, vzdrževalne zmogljivosti, dokumentacijo, informacije in vzdrževalne informacijske sisteme

vzdrževalnost -i ž primernost naprave, stroja, sestava za izvajanje vzdrževalnih del

vzdrževanje -a s ukrepi za ohranjanje funkcionalnosti, varnosti, zanesljivosti in vrednosti naprave, stroja, opreme, objekta

vzdržljivost -i ž sposobnost v določenem obdobju brez bistvenih sprememb lastnosti zdržati učinke obremenjevanja, staranja

vzdržna napétost -e -i ž elektr. najvišja napetost, ki jo mora zdržati izolacija elementa, naprave, opreme brez električnega preboja

vzdržni razvoj -ega -ôja m ekol. razvoj, ki ne zmanjšuje kakovosti okolja in količine naravnih virov, da se ohranijo enake življenjske razmere tudi naslednjim rodovom **S**: sônarávni razvoj

vzdržni tók odvodnika -ega -a -- m elektr. električni tok, ki ga mora odvodnik zdržati brez poškodbe

vzdržnost eléktrične izolácie -i -- -- ž elektr. lastnost električne izolacije, izražena v voltih,

ki podaja električno napetost, pritisnjeno na to izolacijo, pri kateri še ne pride do njenega poškodovanja

vzdržnost okólja -i -- ž ekol. zmogljivost narave, da prenese določeno stopnjo obremenitve, ki nastaja zaradi delovanja človeka in še ne povzroča sprememb kakovosti okolja in ne poruši naravnega ravnovesja **Sp**: nosílnost okólja

vzgòn vzgóna m fiz. sila, ki deluje navzgor na plavajoče ali potopljeno telo

vzgónska črpálka -e -e ž stroj. dinamična črpalka, ki izrablja razliko med gostoto vode in gostoto mešanice vode z zrakom, ki nastane ob uvajanju stisnjenega zraka v spodnji del potopljene cevi, pri čemer se zaradi vzgona skupaj z mešanico dvigajo tudi ostanki blata, mulja, peska in drugih usedlin **S**: mámutska črpálka **PRIM.**: globínska črpálka

vzgónska mešálna cév -e -e cév ž kem. osrednja pokončna, obojestransko odprta cev z vrhom pod gladino tekočine, v katero se spodaj vpihava stisnjeni zrak, ki se v mehurčkih porazdeli po tekočini in zmanjša njeno gostoto, zato se ta dviga po cevi, s čimer se doseže mešanje **Sp**: dvížna cév

vzgónski količnik -ega -a m stroj. količnik vzgona in sile kinetičnega tlaka, ki se izmeri v vetrovniku in se z njim izračuna vzgon

vzletíšče -a s kopenska površina, namenjena in prirejena vzletanju in pristajanju določenih vrst letalnikov, npr. vzletíšče helikopterjev, vzletíšče motornih zmajev in jadralnih padal

vzlétno-pristájalna stêza -e -e ž prom. območje letališča z utrjenim in ustrezno signalizacijo opremljenim pasom zemljišča pravokotne oblike za vzletanje in pristajanje letal **Sp**: letalíšska stêza

vzmét vzmet ž stroj. prožen strojni element v mehanizmu, ki omogoča nihanje in blaženje sunkov ali shranjevanje mehanske energije, npr. gumijasta vzmet, listasta vzmet

vzmetenje -a s stroj. mehanizem, ki omogoča nihanje ali v sestavi z blažilnikom blaženje sunkov ali nihanja zlasti na cestnih in terenskih vozilih

vzmétna zvézdasta váljasta brána -e -e -e -e ž

agroteh. kotalna brana, kombinacija krožne brane z nasekanimi robovi in rogljaste váljaste brane, uporablja se za obdelavo težjih in izsušenih tal

vzmétna žica -e -e ž stroj. prožna, navadno jeklena žica za izdelavo vzmeti

vzmétni zatič -ega -íča m stroj. ➡ elastični zatič

vzmétno jêklo -ega -a s met. malolegirano, srednje do močnoogljíčno jeklo z veliko napestjostjo tečenja za vzmeti

vznóžek -žka m elektr. spodnji del sijalke, ki se uvije v okov **PRIM.:** podnóžje (1)

vznóžje zánke -a -- s tekst. spodnji del zanke, kjer se niti razširita in zapletata v sosednji zanki

vzórčenje -a s kem., kem. teh. jemanje vzorcev za analize, meritve po predpisanem postopku

vzórec -rca m **1.** po predpisanem postopku odvzet del snovi za preskušanje, izdelavo **PRIM.:** analízni vzórec **2.** pravilno se po navljajoče likovne oblike na dani površini, npr. na tkanini **3.** izbor elementov, sestavin, naprav, strojev za pridobivanje podatkov o njihovih značilnih lastnostih **4.** izvirna oblika dela, naprave, stroja, ki je osnova za izdelavo manjšega števila izdelkov ali za serijsko proizvodnjo **PRIM.:** prototíp **5.** mat. množica podatkov, zbranih na reprezentativni množici objektov v statistiki

vzpòn ládijskega vijáka vzpóna -- -- m stroj. premik vode pri enem zasuku ladijskega vijaka

vzpòn letálskega vijáka vzpóna -- -- m stroj. premik zraka pri enem zasuku letalskega vijaka

vzpônski čas impúlza -ega čása -- m elektr. časovni interval med 10 % in 90 % porasta vrednosti impulza ali čela impulza **Sp:** čas vzpóna impúlza

vzpônski kót -ega -a m nagib vijačnice, npr. navoja pri vijaku, vijačnem vretenu, vijačnem transporterju, ki je odvisen od premera in vzpona

vzporédna admitánca -e -e ž elektr. admitanca dvopolnega ekvivalenta elektroenergetskega voda med njegovim vozliščem in referenčnim

vozliščem, ki je zemlja in obsega dozemno odvodnost in dozemno kapacitanco

vzporédna določítev -e -tve ž kem. določitev sestavin materiala v več alikvotnih delih vzorca hkrati zaradi povečanja točnosti **Sp:** paralélka, paralélna določítev

vzporédna dušílka -e -e ž elektr. dušilka, vzporedno vključena v elektroenergetsko omrežje za kompenzacijo kapacitivnega električnega toka voda **S:** paralélna dušílka

vzporédna kompenzácija -e -e ž elektr. dodajanje ali odzemanje jalove moči v točki elektroenergetskega omrežja z dušilkami, kondenzatorji ali s sinhronskimi kompenzatorji, vezanimi vzporedno z omrežjem **S:** paralélna kompenzácija

vzporédna prémica -e -e ž grad. pomožna premica, ki se zakoliči na terenu, kadar je med točkama osnovne premice taka terenska ovira, da točk te premice ni mogoče neposredno določiti ali zakoličiti **S:** vzporédnica

vzporédna projékcija -e -e ž mat. projekcija, pri kateri je projekcijsko središče od projekcijske ravnine neskončno oddaljena točka, tako da projicirni žarki predstavljajo družino vzporednih premic **S:** paralélna projékcija

vzporédna vezáva -e -e ž elektr. vezava električnih dvopolnih elementov, ki so vezani skupaj na vhodni strani in na izhodni strani ter priključen na isti napetostni vir

vzporédnica -e ž grad. pomožna premica, ki se zakoliči na terenu, kadar je med točkama osnovne premice taka terenska ovira, da točk te premice ni mogoče neposredno določiti ali zakoličiti **S:** vzporédna prémica

vzporédni digitálni podátki -ih -ih -ov m mn. elektr. digitalni podatki, npr. v nizih po osem bitov, urejeni tako, da je mogoč hkraten prenos vseh osmih bitov po več kanalih

vzporédnik -a m mat. krožnica, v kateri vrtenino seka ravnina, pravokotna na vrtilno os

vzporédni kondenzátor -ega -ja m elektr. močnostni kondenzator, vzporedno priključen

na elektroenergetsko omrežje za kompenzacijo induktivnega toka voda

vzporédni motór -ega -ja **m** elektr. elektro-motor z vzbujanjem iz navitja, priključenega vzporedno s kotvinim navitjem

vzporédni premík -ega -a **m** mat. premik geometrijskega objekta vzdolž snopa vzporednih premic

vzporédni upòr -ega -òra **m** elektr. električni upor, vzporedno vezan z vezjem merilnika za prilagajanje njegovega tokovnega merilnega območja

vzporédno navítje -ega -a **s** elektr. glavno vzbujalno navitje, vezano vzporedno s celotnim kotvinim tokokrogom elektromotorja ali samo z njegovim delom **S**: parálélno navítje

vzporédno obratováñje -ega -a **s** **1.** elektr. sinhrono obratovanje povezanih elektroenergetskih sistemov **2.** elektr. obratovanje vzporedno vezanih elementov elektroenergetskega sistema z vodi, transformatorji, generatorji

vzporédnost -i **ž** mat. relacija med geometrijskima objektoma, ki po vzporednem premiku sovpadeta, npr. vzporednost dveh daljic, vzporednost dveh premic, vzporednost dveh ravnin

vzporédno vzbújanje -ega -a **s** elektr. vzbujanje električnega stroja, pri katerem je dodatno vzbujalno navitje vezano vzporedno z navitjem kotve

vztrájnost -i **ž** fiz. lastnost telesa, da se ob delovanju zunanjih sil upira spremembi gibanja **Sp**: inêrcija

vztrájnostna elípsa -e -e **ž** meh. elipsa, ki prikazuje spremembe drugega momenta ploskve v odvisnosti od kota zasuka koordinatnega sistema, uporablja se pri računanju vztrajnostnega momenta ploskve glede na os, ki gre skozi težišče ploskve prereza **S**: elípsa vztrájnosti

vztrájnostna mása -e -e **ž** fiz. masa kot koeficient v drugem Newtonovem zakonu, po katerem je za spremembo gibalne količine telesa potrebna sila, ki je sorazmerna z maso telesa **Sp**: inerciálna mása **PRIM.**: gravitacijska mása

vztrájnostna ós -e osí **ž** fiz. glavna os tenzorja vztrajnostnega momenta

vztrájnostna síla -e -e **ž** stroj. negativna vrednost zmnožka mase in pospeška

vztrájnostni momènt -ega -ênta **m** fiz. lastnost telesa glede na vrtilno os, količnik projekcije vrtilne količine na vrtilno os in kotne hitrosti, integral kvadrata oddaljenosti od osi po masi, simbol J , merska enota kilogram meter na kvadrat

vztrájnostni momènt plòskve -ega -ênta -- **m** **1.** meh. geometrijska značilnost oblike ploskve, ploskovni integral kvadratov razdalj od izbrane osi v ploskvi, npr. težiščne osi prereza, osi y ali osi z , simbol I_a , merska enota meter na štiri **S**: drúgi ósni momènt plòskve **Sp**: aksiálni momènt plòskve, drúgi momènt plòskve **2.** meh. geometrijska značilnost oblike prereza, vsota zmnožkov ploščin elementarnih ploskvic prereza in kvadratov razdalj njihovih težišč od izbrane osi, simbol I_a , merska enota meter na štiri

vztrájnostni polmér plòskve -ega -a -- **m** meh. kvadratni koren količnika najmanjšega vztrajnostnega momenta ploskve in ploščine ploskve, uporablja se npr. pri računanju uklonske vitkosti nosilca, simbol i , merska enota meter

vztrájnostni ténzor -ega -ja **m** fiz. **↻** ténzor vztrájnostnega momènta

V-zvár -a [vé] **m** var. soležni zvar, pri katerem sta čelni ploskvi prirezani pod kotom 45° in je reža med varjencema oblikovana v obliki črke V

vzvòd **vzvóda** **m** podolgovata priprava ali del priprave, vrtljiv okoli nepremične osi, za dviganje, premikanje bremen

vzvódna téhtnica -e -e **ž** tehtnica s prečko, ki je v srednjem delu podprta ali obešena in ima navadno na vsaki strani skodelico, teža pa se ugotavlja, ko sta navora teže merjenca in uteži enaka

vzvóдно pravílo -ega -a **s** met. pravilo za računanje množinskih deležev trdne in tekoče faze pri strjevanju binarnih zlitin pri izbrani temperaturi, kjer je konoda vzvod, sestava zlitine je vrtilšče vzvoda, ročici vzvoda pa sta razdalja od vrtilšča do krivulje likvidus in razdalja od vrtilšča do krivulje solidus

vzvóдно razmérje -ega -a s stroj. razmerje med krakoma vzvoda, npr. pri kleščah razmerje med dolžino delovne čeljusti in dolžino ročaja

vzvòj vzvòja m meh. deformacija telesa, npr. gredi, pri delovanju dvojice nasprotno usmerjenih zunanjih navorov okoli vzdolžne osi S: tórzijska (2)

vzvójna napétost -e -i ž meh. napetost v materialu, konstrukciji, ki nastane pri vzvoju Sp: tórzijska napétost

vzvójna nèstabilnost -e -i ž 1. meh. nestabilnost konstrukcije, ki nastane z izbočenjem vzvojno obremenjenega elementa pri dovolj veliki obremenitvi in notranjih napetostih še v elastičnem območju S: tórzijska nèstabilnost (1) PRIM.: elástična nèstabilnost, Eulerjeva nèstabilnost 2. meh. nestabilnost nosilca, obremenjenega na upogib, pri kateri pride zaradi nezadostne bočne togosti ali bočnega podpiranja v prečni smeri do upogibne in vzvojne deformacije S: tórzijska nèstabilnost (2) PRIM.: elástična nèstabilnost, Eulerjeva nèstabilnost

vzvójna obremenítev -e -tve ž meh. obremenitev, ko na vpeto telo deluje zunanji vzvojni navor S: tórzijska obremenítev

vzvójna trdnost -e -i ž meh. odpornost materiala proti deformaciji zaradi vzvojne obremenitve S: tórzijska trdnost

vzvójni preskús -ega -a m meh. preskus vzvojne trdnosti materiala s standardiziranim preskušancem, ki je na enem koncu vpet, na drugem pa nanj deluje navor S: tórzijski preskús

vzvójno gíbanje -ega -a s meh. gibanje pri vzvoju obremenjenega elementa, npr. torzijske vzmeti S: tórzijsko gíbanje

vzvrátna lúč -e lučí ž prom. signalna luč na zadnjem delu vozila, ki se prižge ob vklopu vzratne prestave in osvetljuje območje za vozilom

vžig -a m 1. sprožitev začetka gorenja vnetljive snovi 2. elektr. vzpostavitev električnega obloka med elektrodama z dvigom napetosti

vžigálna elektróda -e -e ž elektr. naprava, ki v razelektritveni sijalki proizvaja napetostne impulze za vžig Sp: ignitor

vžigálna kápica -e -e ž stroj. ☞ netílka

vžigálna napráva -e -e ž 1. elektr., stroj. naprava pri motorjih z notranjim zgorevanjem za vžig zmesi zraka in goriva z električno iskro 2. rud. naprava za vžig razstreliva z električnim vžigalnikom S: električni vžigálni stròjček

vžigálna svéčka -e -e ž stroj. del vžigalne naprave, ki ob sklenitvi električnega tokokroga med elektrodama ustvari električno iskro za vžig zmesi zraka in goriva v motorju z notranjim zgorevanjem

vžigálna tuljáva -e -e ž tuljava vžigalne naprave pri Ottovem motorju, bencinskem motorju ali plinskem motorju

vžigálna vrívica -e -e ž kem., rud. tekstilna pletena cevka z jedrom iz črnega smodnika, prevlečena z bitumnom ali drugim vodoneprepustnim materialom, ki se vžge z vžigalico in zgoreva s hitrostjo okrog 1 cm/s, uporablja se za vžig detonatorja pri razstreljevanju, npr. v kamnolomih

vžigálnik -a m grad., rud. priprava v obliki kovinske cevke, napolnjene z inicialnim razstrelivom, za vžig brizantnega razstreliva, ki se uporablja npr. pri razstreljevanju v rudnikih ali kamnolomih S: detonátor PRIM.: netílka

vžigálni kábel -ega -bla m elektr. kabel, dimenzioniran za vžigalno napravo, npr. pri bencinskem motorju z notranjim zgorevanjem

vžígna eléktrična napétost -e -e -i ž elektr. električna napetost, pri kateri se zaradi njenega naraščanja med elektrodama vžge oblok ali nastane električna iskra

vžígna temperatúra -e -e ž kem. najnižja temperatura, pri kateri se snov na zraku lahko vname sama od sebe

vžígni čas -ega časa m elektr. celotni časovni interval od nastopa signala do začetka vžiga obloka

vžíg oblóka -a -- m elektr. začetek ionizacije medija med elektrodama, ko napetost med njima doseže vžigno napetost

W

Wanklov motór -ega -ja [vánklov] **m** stroj. štiritaktni motor z notranjim zgorevanjem, ki deluje po Ottovem krožnem procesu in ima ekscentrično vrteč se ploščat bat v obliki trirobe trohoide v ovalnem ohišju

Ward-Leonardov systém -ega -a [várd leonárdov] **m** elektr. sistem za krmiljenje hitrosti in smeri vrtenja enosmernega motorja, katerega kotva se napaja s spremenljivo napetostjo iz enosmernega generatorja v sestavi motorgeneratorskega agregata

watt -a [vát] **m** izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za moč, moč sevanja, simbol W, $1\text{ W} = 1\text{ joule na sekundo}$

WDS -- [vedeès] **ž** (ang. wavelength dispersive X-ray spectroscopy) **krat. kem.** ➔ valóvnodolžínsko disperzivna réntgenska spektroskopija

WDXS -- [vedeiksès] **ž** (ang. wavelength dispersive X-ray spectroscopy) **krat. kem.** ➔ valóvnodolžínsko disperzivna réntgenska spektroskopija

weber -bra [véber] **m** izpeljana merska enota v mednarodnem sistemu enot za magnetni pretok, simbol Wb, $1\text{ weber} = \text{V} \cdot \text{s}$

Webrovo števílo -ega -a [vébrovo] **s** meh. količnik vztrajnostne sile in sile površinske napetosti, simbol *We*

Wehneltova elektróda -e -e [vénəltova] **ž** elektr. ➔ Wehneltov cílinder

Wehneltov cílinder -ega -dra [vénəltov] **m** elektr. elektroda ob katodi v elektronskem topu rentgenske Braunove cevi, ki oblikuje in krmili elektronski žarek **Sp:** Wehneltova elektróda

Weissova doména -e -e [vájsova] **ž** met. makroskopsko območje v feromagnetnem materialu, v katerem se vsi magnetni dipoli v materialu, ki

je bil pod vplivom zunanjega magnetnega polja, enako usmerijo in ostanejo tako usmerjeni tudi po koncu delovanja tega polja **PRIM.:** magnétna doména

Westonov stándardni člén -ega -ega -a [véstonov] **m** elektr., kem. standardni primarni galvanski člen s kadmijevim amalgamom kot anodo, živim srebrom kot katodo in nasičeno raztopino kadmijevega sulfata kot elektrolitom ter pasto živosrebrovega (I) sulfata kot depolarizantom, njegova napetost je $1,0183\text{ V}$ **Sp:** etalónski člén **PRIM.:** Josephsonov napétostni stándard

Wheatstonov mostič -ega -íča [vítstonov] **m** elektr. merilni mostič za merjenje upora

Whitworthov navòj -ega -òja [vítvortov] **m** stroj. ➔ cólski navòj

Widmanstättnova míkrostruktúra -e -e [vidmanštétnova] **ž** met. mikrostuktura na površini jekla, ki nastane pri hitrem ohlajanju iz avstenitnega območja, ko ferit nastaja znotraj avstenitnih zrn in ne samo na kristalnih mejah

Widmanstättnove črte -ih črt [vidmanštétnove] **ž mn. met.** ➔ Widmanstättnov vzórec (2)

Widmanstättnov vzórec -ega -rca [vidmanštétnov] **m** **1.** met. vzorec iz značilnih črt, vidnih na poliranem in jedkanem prerezu prostorske oktaedrske zgradbe železo-nikljevih metaloritov **2.** met. podoben vzorec pri jeklu, hitro ohlajenem s 1000 °C , ki je posledica kristalne strukture zaradi izločanja cementita ali ferita **Sp:** Widmanstättnove črte

Wiedemann-Franzov zákon -ega zakóna [videman fráncov] **m** fiz. približno veljavna empirična zakonitost, po kateri je razmerje med toplotno prevodnostjo in električno prevodnostjo kovin sorazmerno termodinamični temperaturi

Wigner-Seitzova célica -e -e [vígnaɾ zájcová] ž fiz. enostavna osnovna celica v Bravaisovi mreži

Wilsonova kómora -e -e [vílsonová] ž fiz. komora s prenasíčenno vodno paro v zraku, v kateri postanejo vidne sledi nabitih delcev

Winklerjev pôlprôstor -ega -prostôra [vínklərjev] m grad. polprostor temeljnih tal, modeliran z več vzmetmi, ki podpirajo temelj, in opisan z modulom reakcije tal k v kN/m^3 , ki se razlaga kot konstanta vzmeti in je enak količniku obremenitve in posedka tal

witherit -a [viterit] m mineral barijev karbonat, BaCO_3 , uporablja se za proizvodnjo barijevega sulfata

Wöhlerjeva krivúlja -e -e [vélərjeva] ž meh., stroj. krivulja odvisnosti dinamične trdnosti materiala, npr. od števila cikličnih obtežb
PRIM.: diagram dinamične trdnosti

Woodova zlítina -e -e [vúdova] ž met. nizkotaljiva zlitina iz 50 % bizmuta, 27 % svinca, 13 % kositra in 10 % kadmija, ki ima tališče pri $70\text{--}74\text{ }^\circ\text{C}$

X

X
y

X-obroček -čka [íks] m stroj. obročasta tesnilka s prerezom v obliki črke X, ki se uporablja zlasti v fluidni tehniki **Sp:** X-tesnilka **PRIM.:** Ó-obroček

XPS -- [ikspeəs] ž (ang. X-ray photoelectron spectro-metry) krat. kem. ☞ réntgenska fótoelektrónska spektroskopija

X-ray PES --- [íks rèj peeəs] ž (ang. X-ray photoe-lectron spectrometry) krat. kem. ☞ réntgenska fótoe-lektrónska spektroskopija

XRF XRF [ikserèf] ž (ang. X-ray fluorescence) krat. kem. ☞ réntgenska fluorescência

X-tesnilka -e [íks] m stroj. ☞ X-obroček

X-zvár -a [íks] m var. soležni zvar, pri katerem sta čelni ploskvi z obeh strani prirezani pod kotom 45° , reza med varjencema pa je oblikovana v obliki črke X **PRIM.:** dvójni zvár

Y

Yagijeva anténa -e -e [jáгийeva] ž elektr. ☞ anténa Yagi

Youngov módul -ega -a [jángov] m meh. značilno število, ki opredeljuje elastičnost

materiala kot količnik normalne napeto-sti σ_d in raztezka ε , simbol E , merska enota newton na kvadratni milimeter **PRIM.:** módul elástičnosti

Z

zabijálni bàt -ega bàta **m** grad., stroj. naprava, stroj za zabijanje pilotov, kolov, pregradnih sten, navadno z mehanskim ali hidravličnim pogonom **S**: zabijálnik

zabijálnik -a **m** grad., stroj. naprava, stroj za zabijanje pilotov, kolov, pregradnih sten, navadno z mehanskim ali hidravličnim pogonom **S**: zabijálni bàt

zabíti pilót -ega -a **m** grad. pilot, vgrajen v temeljna tla z zabijanjem ali vibriranjem ob hkratni kontroli prodiranja in ohranjanja zveznosti telesa kola **PRIM.**: vtisnjeni pilót

zabíti vodnják -ega -a **m** grad. vodnjak za črpanje pitne vode, izdelan iz jeklene cevi s premerom 30–80 mm, zabite v peščena tla do globine 8 m, ki je spodaj perforirana, zgoraj pa ima ročno ali motorno črpalko

zabójnik -a **m** zaboj s standardiziranimi merami in opremo za shranjevanje in transport sipkega ali kosovnega materiala **S**: univerzálni zabójnik **Sp**: kontejner (1)

zacementíranje -a **s** grad., rud. zapolnitev prostora ali vrtine, npr. z injektiranjem cementne mešanice pod tlakom, da se prepreči tok vode ali blata

zacevítev -tve **ž** grad. vstavljanje cevi v geomehansko vrtino za zagotovitev stabilnosti sten vrtine

začasna grádbena déla -ih -ih **dél s mn.** grad. gradbena dela, potrebna za pripravo gradbišča in organizacijo dela na njem, za izdelavo začasnih gradbenih elementov, npr. opažev, kalupov, delovnih in fasadnih odrov, ki se po dokončanju trajnih del odstranijo

začasna prenapétost -e -i **ž** elektr. nedušena ali rahlo dušena omrežna prenapetost relativno dolgega trajanja

začasna trdôta vóde -e -e -- **ž** kem. lastnost vode, v kateri so raztopljene mineralne soli, zlasti hidrogenkarbonati kalcija in magnezija, ki se pri segrevanju obarjajo kot netopni karbonati in se izločijo **Sp**: prehódna trdôta vóde **PRIM.**: trájna trdôta vóde, trdôta vóde

začasna zgrádba -e -e **ž** grad. stavba ali gradbeni objekt, predviden za omejen čas uporabe, npr. dostopna cesta na gradbišče, gradbiščna baraka

začétek lóka -tka -- **m** grad. dotikališče ali skupna točka priključitve preme ali prehodnice na lok

začétek vézanja cemênta -tka -- **m** grad. čas od trenutka vmešanja vode v cement do trenutka, ko se Vicatova igla s prerezom 1 mm² zaustavi v cementni pasti standardne konsisten-ce na višini 3–5 mm nad stekleno ploščico

začétna debelína -e -e **ž** met. debelina bloka, plošče, pločevine, žice pred začetkom valjanja ali vlečenja

začétna talína -e -e **ž** met. talina, ki se prva pripravi in v katero se dodajajo zlitinski elementi za doseganje končne sestave **Sp**: izhódna talína

začétna vzdólžna reaktánca -e -e -e **ž** **1.** elektr. vzdolžna reaktanca na začetku prehodnega pojava **Sp**: subtranzientna vzdólžna reaktánca **2.** elektr. količnik začetne vrednosti nenadne spremembe osnovne izmenične komponente napetosti, ki jo povzroči celotni magnetni pretok navitja, in sočasne spremembe izmenične komponente vzdolžnega toka pri naznačeni frekvenci sinhronskega stroja **Sp**: subtranzientna vzdólžna reaktánca

zadnja goríščna razdálja -e -e -e **ž** fiz. razdalja med sečiščem optične osi z zadnjo ravnino

zádnje gorišče objektivá

optičnega sistema, npr. objektivá, in zadnjim goriščem optičnega sistema

zádnje gorišče objektivá -ega -a -- s fiz. gorišče objektivá na zadnji strani optičnega sistema, v katerem se sekajo žarki vhodnega paraksialnega snopa svetlobe

zadôstnost -i ž elektr. značilnost elektroenergetskega sistema, da ima na razpolago dovolj proizvodnih in prenosnih zmogljivosti, s katerimi stalno zagotavlja odjemalcem zahtevano količino in kakovost dobavljene električne energije

zadržévalní čas -ega čása m 1. čas, v katerem se snov, predmet ali podatek zadržuje v napravi, stroju ali coni procesa 2. kem. teh. ☞ bívální čas, retencijski čas

zadržévalník -a m grad. naravna kotanja v območju vodotoka, v kateri se lahko s pomočjo gradbenega inženirskega objekta začasno zadržijo večje količine vode in s tem zaščití dolvodno območje pred poplavi

zaéstrenje -a s kem. kemijska reakcija med kislino in alkoholom, pri kateri nastane ester S: esterifikácia

zaganjálník -a m 1. elektr. naprava s spremenljivim uporom za enofazni elektromotor ali s preklopom zvezda-trikot za trifazni elektromotor, ki omejuje njegov začetni tok pri zagonu 2. stroj. naprava za zagon motorja z notranjim zgorevanjem, navadno elektromotor z ustreznim zobniškim mehanizmom na vozilih in mobilnih strojih, na velikih delovnih strojih lahko tudi pnevmatični ali hidravlični motor z ustreznim mehanskim prenosnikom

zaganjálník zvézda-trikót -a -- m elektr. zaganjálník trifaznega elektromotorja, ki zaradi znižanja zagonskega toka začne zagon v vezavi v zvezdo in ga konča v vezavi v trikót

zagátna sténa -e -e ž grad. gradbeni element iz zagatnic, s katerim se zavarujejo stene gradbene jame pri zelo globokih izkopih ali pri izkopih v slabo nosilnih tleh

zagátnica -e ž grad. gradbeni element iz plohov, tanke prednapete armiranobetonske plošče

ali posebej oblikovanega profila iz jeklene pločevine, ki se drug poleg drugega zabijajo v zemljino in tako ustvarijo podzemsko steno za preprečevanje dotoka vode, podora materiala v gradbeno jamo, po dokončanju del pa se elementi izvlečejo

zagòn -óna m elektr., stroj. prehod naprave, stroja iz mirovanja v obratovanje

zagón motórja z breménom -óna --- m elektr. zagon elektromotorja, ki zahteva večkratnik naznačene moči glede na velikost obremenitve

zagónska elektrárna -e -e ž elektrarna, ki je sposobna sodelovati pri ponovni vzpostavitvi obratovanja elektroenergetskega sistema brez zunanjega napajanja

zagónska móč -e močí ž elektr. moč, ki jo mora imeti motor, da spravi v pogon delovni stroj pod polnim bremenom

zagónski čas -ega čása m čas, v katerem naprava, stroj, postroj iz stanja pripravljenosti preide v normalno obratovanje

zagónski kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator za zagon enofaznega asinhronskega motorja, ki ustvari navidezno drugo fazo in s tem vrtilno polje

zagónski navòr -ega -ôra m elektr. spremenljivi navor, ki ga ustvari elektromotor pri zagonu iz mirujočega stanja do stanja obratovanja pri naznačeni napetosti in frekvenci

zagónski tók -ega -a m elektr. električni tok pri zagonu elektromotorja, ki je lahko tudi za faktor štiri večji od naznačenega toka in ima pri elektromotorju vlogo induktance, nujne za vzpostavitev elektromagnetnega polja

zagónski transformátor -ega -ja m elektr. transformator, ki zniža začetni zagonski tok

zagónski upòr -ega -ôra m elektr. spremenljiv električni upor, ki omejuje zagonski tok PRIM.: upòrovni zaganjálník

zagòn zvézda-trikót -óna -- m elektr. zagon trifaznega elektromotorja, pri katerem se najprej

vklopi statorsko navitje v vezavi v zvezdo in nato preklopi v vezavo v trikot, ki motorju daje večjo moč

zagotavljanje kakôvosti -a -- s **1.** funkcija sistema upravljanja, ki vzpostavlja zaupanje, da bodo izpolnjene specifične zahteve glede kakovosti **PRIM.:** obvladovanje kakôvosti **2.** načrtovan in sistematičen nabor dejavnosti, ki zagotavlja, da so zahteve jasno opredeljene in da določen proces ali proizvod izpolnjuje te zahteve

zagózda -e ž element prizmatične oblike z majhnim naklonom ene od vzdolžnih osnovnih ploskev, navadno 1 : 100, za povezo-vanje strojnih delov, npr. gredi in pesta kolesa, utrditev lesnega spoja, niveliranje horizontal-nih opažev **S:** klín (2)

zahtévana móč -e móčí ž elektr. moč, ki jo elek-troenergetski sistem mora zagotoviti za pokri-vanje porabe

zajéda -e ž var. lunker v kotu vara **Sp:** izjéda (2)

zajézba -e ž grad. zajezena voda v vodotoku

zajézna cév -e ceví ž stroj. cev z vstopnim prerezom, pravokotnim na smer toka, npr. pri Pitot-Prandlovi cevi

zajézna krivúlja -e -e ž grad. vzdolžni profil vodne gladine v odprtem kanalu, v katerem se globina vodnega toka poveča zaradi ovire v kanalu, npr. pregrade

zajézna šóba -e -e ž stroj. šoba kot fluidično ali pnevmatično zaznavalo, ki s prislonom zaporne ploščice zagotavlja tlačni signal, uporablja se kot mejno stikalo pri pnevmatičnih strežnih napravah in v elektrohidravličnih servoventilih **Sp:** šóba z zajézno plôščico

zajézni odpòr -ega -ôra **m** meh. hidrodina-mični odpor proti relativnemu gibanju telesa značilnih geometrijskih oblik, npr. plošče, krogle, valja, aerodinamičnega profila, hidrodi-namičnega profila, v fluidu

zajézni tlák -ega -a **m** meh. ☞ zastójni tlák

zakalítev -tve ž met. zelo hitra ohladitev razbe-ljenega jekla, npr. v vodi, olju, solni kopeli, da se mu poveča trdota

zakasnílni člen -ega -a **m** elektr. element, zasnovan za določeno zakasnitev pri prenosu signala brez spreminjanja njegovih drugih ka-rakteristik **PRIM.:** zakasnítev

zakasnílni kompenzátor -ega -ja **m** elektr. kompenzator, ki vnaša fazno zaostajanje v od-prtozančni frekvenčni odziv za zmanjševanje pogreška v stacionarnem stanju in slabljenje visoke frekvence

zakasnílni vòd -ega vóda **m** telekom. naprava, ki pri prenosu signala vnese želeno zakasnitev brez spreminjanja drugih njegovih karakteristik

zakasnítev -tve ž elektr. časovni zamik med začetkom in dokončanjem prenosa signala, obdelave podatka, delovanja zaščitne naprave **PRIM.:** zakasnílni člen

zakasnítveni relé -ega -êja **m** elektr. ☞ časóvni relé

zakasnjení avtomátski ponóvni vklòp

-ega -ega -ega vklópa **m** elektr. avtomatski ponovni vklop, ki se izvede po odklopu okvar-jenega voda v času velikostnega reda minute

zakasnjení odklòp -ega -ópa **m** elektr. časovno zamaknjeni odklop nadzemnega voda zaradi motnje, ki v tem času navadno izgine

zaklópna zapórnica -e -e ž grad. zapornica, ki je s tečajem vpeta na svojem zgornjem ali spodnjem robu

zakolíčba -e ž geod. prenos projektiranih točk v naravo z geodetskimi metodami **S:** zakolíčenje

zakolíčenje -a **s** geod. prenos projektiranih točk v naravo z geodetskimi metodami **S:** zakolíčba

zákon zakóna **m** stalna in splošno veljavna zveza med določenimi pojavi ali veličinami

zákon ekvivalénce zakóna -- **m** fiz. fizikalna zakonitost, da je za vsa telesa ne glede na njihov sestav razmerje med vztrajnostno in gravitacij-sko maso natančno enako

zakoníta enôta -e -e ž z zakonom ali uredbo določena merska enota

zákon o ohranítvi energije zakóna --- **m** fiz. zakon, po katerem je v izoliranem fizikalnem

zákon o ohranítvi máse

sistemu vsota vseh njegovih energij konstantna, tudi če se različne oblike energij pretvarjajo druga v drugo

zákon o ohranítvi máse zákóna --- m kem. zakon, po katerem je pri kemijski reakciji v zaprtem termodinamičnem sistemu vsota mas reaktantov enaka vsoti mas produktov
Sp: Lavoisierov zákon

zákon o ohranítvi máse-energíje zákóna --- m fiz. zakon, po katerem se v izoliranem fizikalnem sistemu masa-energija ohranja, pri čemer je ta vsota vseh energij sistema plus vsota mas vseh osnovnih delcev, ki sestavljajo sistem, pomnožena s c^2

zákon o ohranítvi snoví zákóna --- m fiz. zakon, po katerem ostaja v izoliranem fizikalnem sistemu število vseh osnovnih delcev konstantno

zakòv -òva m grad., stroj. ☞ kováčeni spòj

zakrílca -krílce s mn. stroj. premični deli, ki se izvlečejo iz zadnjega roba letalskega krila za spreminjanje ukrivljenosti njegovega aerodinamičnega profila, s čimer vplivajo na statični vzgon in silo upora letala, uporabljajo se pri pristajanju in vzletanju letala

zakròj -òja m grad., les. vzdolžna pravokotna vdolbina na robu stranske ploskve deske za tesno stikanje in vezavo

zalédje -a s grad. območje za objektom, ki vpliva nanj, hribina za opornim zidom

zalédna zemljína -e -e ž grad. zemljina za opornim zidom, ki jo oporni zid podpira

zalívanje -a s 1. grad. zapolnjevanje odprtín, rež, npr. z malto, betonom, bitumnom
2. grad. polivanje betonske plošče z vodo zaradi odvajanja molske hidratacijske entalpije

zalívna mása -e -e ž grad. masa iz ene ali več komponent, npr. polimerov, z dodatki pigmentov, katalizatorjev, ki se po določenem času strdi, uporablja se pri zaključnih in vzdrževalnih delih v gradbeništvu, za zaščito in izolacijo električnih, elektronskih komponent in vezij, za izdelavo prototipov, kipcev, ornamentov za stene

zalogòvník -a m prostor za hranjenje drobnega kosovnega materiala, zlasti v dodajalnih napravah pri avtomatizirani stregi

zamáknnjeni pošévni spàh -ega -ega spáha m grad., les. spah pri podaljšanju elementa na trdni podpori, npr. zidu, nosilcu, tramu, izdelan tako, da vsak od povezanih delov leži vsaj v dolžini 20 cm na podpori in je poševno prečno odrezan

zamenjevánje -a s elektr. povezovanje kablov, pri katerem se spoji zaslonov zaporednih osnovnih odsekov med seboj zamenjujejo tako, da vsak zaslonski tokokrog zaporedoma obkroži vse tri fazne vodnike

zamrzoválnò globljénje -ega -a s grad., rud. globljenje v slabo nosilnih ali v zelo vodonosnih hribinah, pri katerem se uporablja tehnika zamrzovanja, ki začasno zagotavlja stabilno zamrznjeno hribino

zánčna slíka -e -e ž tekst. narisani prikaz prepletaniti v raportu

zánčna vrísta -e -e ž tekst. vse zanke po širini pletiva, ki tvorijo vodoravne vrste

zánčni stòlpec -ega -pca m tekst. vse zanke po dolžini pletiva, ki so vezane med seboj v navpični smeri

zanesljívnost -i ž 1. sposobnost elementa, sestavine, naprave, sistema, da brez odpovedi opravlja zahtevano funkcijo pri danih pogojih in v danem časovnem intervalu, izražena z verjetnostjo 2. merilo, da se s poskusom, preskusom, meritvijo dobi enak rezultat pri ponovitvah v enakih razmerah

zanesljívnost eléktroenergétskega sistéma -i --- ž elektr. sposobnost elektroenergetskega sistema, da lahko pod določenimi pogoji v izbranem časovnem intervalu zagotovi stalen odjem električne energije

zanesljívnost napájanja odjemálca -i --- ž elektr. zanesljivost, ki določa obseg izpada dobave elektrike, njegovo pogostost in trajanje

zanesljívnostna prenòsna rezèrva -e -e ž elektr. prenosna rezerva moči, s katero mora

sistemeski operator zagotoviti stabilnost elektroenergetskega sistema pri izpadu največjega agregata

záńka -e ž **1.** sklenjena pot snovi ali energije

2. tekst. osnovna enota pletiva, narejena iz niti v obliki dveh nasproti obrnjenih črk S in zapletena v sosednjo enako enoto

3. kem., stroj. odprtina v mreži sita **PRIM.:** mesh

4. elektr. več med seboj električno povezanih električnih vodov v elektroenergetskem omrežju, ki se napajajo iz več napajalnih virov **PRIM.:** obróč (4)

záńkasto omréžje -ega -a s elektr. ☞ zazáńkano omréžje

zaóbljena dëska -e -e ž les. stranska deska z neobrezanimi robovi, ki ima trapezen prerez in neenaki površini

zaóbljeni trám -ega -a m grad., les. nosilni tram s posnetimi vogali do ene petine višine

zaokróženo števílo -ega -a s mat. število, pri katerem je število decimalnih mest omejeno na tista, ki so zanesljiva in s katerimi se računa

zaokróžitev -tve ž mat. zapis decimalnega števila s toliko mesti, kot je smiselno glede na potrebe

zaokróžitvena napáka -e -e ž mat. pogrešek, ki nastane pri računanju zaradi zaokroževanja delnih rezultatov

zaostáli avstenít -ega -a m met. avstenit, ki ostane v mikrostrukturi še po kaljenju

zapàh -áha m elektr. priprava, ki povzroči, da je delovanje stikalnega aparata odvisno od položaja ali od delovanja enega ali več delov opreme

zapirálni dróg -ega -a m met. drog s kepo gline na koncu za zapiranje prebodne odprtine metalurške peči, npr. plavža, kupolke

zapirálnik -a m stroj. naprava, mehanizem ali stroj za zapiranje posode ali objekta

zapirálo -a s stroj. element, sestavina ali priprava za zapiranje ali krmíljenje toka fluida, npr. cevno zapiralo **PRIM.:** zapóra

zapíranje -a s elektr. preprečevanje pomikanja prostih elektronov v polprevodniškem elementu

zapisoválna bárvá -e -e ž ☞ tóner

zapisoválnik -a m navadno električni ali elektronski instrument ali merilnik, ki na nosilec zapisa vnaša vrednosti merjenih veličin **Sp:** registrírni instrument

zaplinjevánje -a s uporaba plinastih kemičnih spojin za uničevanje mrčesa in glodavcev, npr. v silosih za žito

zapogíbanje -a s stroj. postopek upogibanja robov pri plastičnem preoblikovanju pločevine

zapogíbnik -a m stroj. stroj za zapogibanje

zapóra -e ž sestavina ali priprava za omejevanje ali onemogočanje delovanja, npr. zapora diferenciala, tekočinska zapora **PRIM.:** zapirálo

zapóra diferenciála -e -- ž stroj. mehanizem blokiranja diferenciala pri cestnih ali terenskih vozilih **Sp:** diferenciálna zapóra

zaporédje -a s **1.** mat. množica elementov, oštevilčenih z naravnimi števili **PRIM.:** soslédje **2.** množica podatkov, predmetov, izdelkov, razporejenih po izbranem kriteriju, lahko tudi oštevilčenih

zaporédna vezáva -e -e ž elektr. vezava dveh ali več električnih elementov, skozi katere teče isti tok in so skupaj kot enota priključeni na en vir napetosti

zaporédno navítje -ega -a s elektr. električno navitje, ki je vezano zaporedno z glavnim električnim navitjem v električnem tokokrogu **S:** sêrijsko navítje

zaporédnostni ventíl -ega -a m stroj. ventil, ki se odpre, ko je vstopni tlak višji od nastavljenega, uporablja se pri sekvenčnih krmíljih v odvisnosti od tlaka **S:** sekvenčni ventíl

zaporédnostno krmílje -ega -a s elektr., stroj. ☞ sekvénčno krmílje

zaporédnostno krmíljenje -ega -a s elektr., stroj. koračno krmíljenje v odprti zanki, kjer je

prehod z enega koraka na naslednjega programsko določen v skladu z izpolnjenimi zunanjimi pogoji prehajanja, npr. krmiljenje v odvisnosti od poti, tlaka ali temperature **S**: sekvénčno krmiljenje

zaporédno vzbújani komutátorski eléktromotór -- -ega -ega -ja **m** elektr. enosmerni komutatorski elektromotor, ki ima statorsko vzbujalno navitje vezano zaporedno z rotorskim komutatorskim navitjem

zaporédno vzbújanje -ega -a **s** elektr. vzbujanje stroja, pri katerem je dodatno vzbujalno električno navitje vezano zaporedno z navitjem kotve **Sp**: glavnóvézno vzbújanje

zapórna napétost -e -i **ž** elektr. električna napetost na priključkih usmernika v smeri, ki je nasprotna smeri prevajanja električnega toka

zapórna napétost dióde -e -i -- **ž** elektr. napetost na diodi v zaporni smeri
PRIM.: porúšna napétost dióde

zapórna plást -e plasti **ž** graf. plast, npr. na matrici, ki ne prepušča tiskarske barve

zapórna smér -e smerí **ž** elektr. smer toka, ko je na območju N-tipa polprevodnika napetost pozitivna glede na območje P

zapórница -e **ž** grad. pomična, navadno kovinska naprava za zapiranje, uravnavanje ali kontroliranje izpuščanje vode iz zajezitve

zapórni čas -ega časa **m** elektr. del periode izmenične napetosti, v kateri ni prevajanja toka

zapórnična kómora -e -e **ž** grad. prostor, v katerem je nameščena vodna zapornica ali iz katerega se upravljajo zapornice

zapórnična plóšča -e -e **ž** grad. lesena, betonska ali jeklena plošča, nameščena na kroni akumulacije, ki nastane za pregrado

zapórni elemènt -ega -énta **m 1.** stroj. element cevnega zapirala za zapiranje ali krmiljenje toka fluida **2.** grad. element za krmiljenje pretoka vode pri turbinskih vtokih in iztokih, pri temeljnih izpustih in prelivih pregrad

zapórni mehanízem -ega -zma **m** stroj. mehanizem, ki omogoča premočrtno gibanje ali vrtenje le v eno smer, sestavljen iz žagasto ozobljenega zobnika ali zobate letve in zaskočke, lahko tudi iz torne zaskočke

zapórni tók -ega -a **m** elektr. električni tok, ki teče v skoraj neprevodni, zaporni smeri diode **S**: revérzni tók **Sp**: invêrzni tók

zapórni ventíl -ega -a **m** stroj. ventil, ki lahko le odpre ali zapre cev in tako loči del procesa od ostalega procesa

zaprta póra -e -e **ž** pora v materialu, v katero fluid ne more prodrati

zaprta poróznost -e -i **ž** prostorninski delež zaprtih por v materialu

zaprta tehnológija -e -e **ž** tehnologija, pri kateri potekajo procesi v zaprtem krogu brez izločanja škodljivih snovi v okolje

zaprta zánka -e -e **ž** elektr., stroj. ☞ sklénjena zánka

zaprti aparát -ega -a **m** elektr. aparat, katerega deli pod napetostjo so zavarovani pred naključnim dotikom

zaprti eléktromotór -ega -ja **m** elektr. elektromotor, ki nima stika med zunanjim in notranjim zrakom in za hlajenje izrablja rebra ohišja in vrtenje rotorja

zaprti intervál -ega -a **m** mat. interval, ki mu pripadata tudi krajišči **PRIM.:** intervál (2), odprti intervál

zaprti kalíber -ega -bra **m** met. kaliber, pri katerem izbočeni deli enega valja segajo v ustrezno zarezo drugega valja, s čimer je kaliber ob strani zaprt in se material pri valjanju ne more širiti v špranjo med valji

zaprti lás -ega lasú **m** tekst. zanka, petlja določene višine, ki sega iz površine temeljne tekstilije

zaprti napajálnik -ega -a **m** met. napajalnik, ki je v celoti v peščeni formi **S**: slépi napajálnik

zaprti têrmodinámični sistém -ega -ega -a **m** met., stroj. termodinamični sistem, pri katerem med njim in okolico ni izmenjave snovi ali energije

zaréznik -a m grad. strešnik v obliki pravokotne plošče, ki ima na zgornji strani eno ali dve vzdolžni koritasti vdolbini, da se sosednja strešnika pri polaganju stikata s prekrivanjem

zaríbanje -a s grad. groba zgladitev površine betonskega tlaka ali zaključne plasti ometa

zarisoválna ígla -e -e ž les., stroj. kovinarsko ali mizarsko orodje v obliki jeklene igle ali medeninaste igle za načrtovanje na kovinskih ali lesenih obdelovancih **Sp:** risálna ígla

zasébná telefónska centrála -e -e -e ž telekom. telefonska centrala v zasebnem telefonskem omrežju, ki se lahko s posebnim vodom poveže z javnim telefonskim omrežjem **Sp:** híšna telefónska centrála, naročniška telefónska centrála

zaséбно komunikácijsko omrežje -ega -ega -a s telekom. komunikacijsko omrežje, v katerem potekajo komunikacije brez uporabe javnega omrežja, ki se lahko v določenih omrežnih priključnih točkah povezuje z njim

zasekoválnó dléto -ega -a s grad., rud. dleto za strojno zasekovanje ali zarezovanje rude, betona ali drugih gradbenih materialov

zasénčeni pól -ega -a m elektr. dodani navidezni pol enofaznega elektromotorja, ki ima na enem delu magnetnega jedra kratkostično tuljavo v obliki zanke iz bakrene žice, ki ustvari delen kratek stik in za hip poruši glavno magnetno polje, da zaostane, kar ustvari sliko dveh magnetnih polj, ki si sledita, s čimer se kljub enofazni napetosti omogoči vrtenje rotorja elektromotorja

zasíčeno obmóčje -ega -a s grad. prazen prostor v prepustnih kamninah ali zemljinah, kjer se stalno zadržuje voda v zemljišču in se občasno ob manjših padavinah pojavi površinska voda, npr. močvirje, mokrišče

zasídranje dislokácie -a -- s met. pojav, ko se dislokacija pri drsenju ustavi na nehomogenosti v kristalni mreži, npr. na intersticijskem atomu, vrzeli ali zaradi elastične napetosti v ravnini drsenja

zasílna razsvetljáva -e -e ž elektr. ☞ nújna razsvetljáva

zasílna zapórnica -e -e ž grad. rezervna zapornica, ki se uporabi le, če navadna sredstva za nadzor, krmiljenje vodnega pretoka niso na razpolago

zasíp -a m grad. material od drugod pripeljane ali na isti lokaciji izkopane zemljine ali kosov kamnine za zasipanje praznega prostora pri gradnji, npr. zasip jarka, zasip za opornim zidom, zasip za kletnimi zidovi, zasip gradbene jame

zaskóčka -e ž stroj. strojni del, ki samodejno skoči v zarezo ali vdolbino pod silo teže ali vzmeti, da se omeji gibanje ali vrtenje v določeni smeri, npr. pri ključavnici, zapornem mehanizmu, raglji

zaskóčna zvéza -e -e ž stroj. mehanizem, sestavljen iz zobnika in zaskočke, ki omogoča samoenosmerno vrtenje **PRIM.:** bajonétno skláp-ljanje

zaslón -óna m 1. elektr. zaščitna plast, zaščitna ovira, okrov ali ohišje, ki zmanjšuje ali onemogoča prodiranje električnega, magnetnega ali elektromagnetnega polja v določeno območje, npr. zaslon električnega kabla **PRIM.:** oklèp 2. elektr. ploskev, na kateri nastane projicirana ali elektronsko ustvarjena vidna slika

zaslón Bráunove elektrónke -óna -- m elektr. relativno raven sprednji del Braunove elektrone, z notranje strani prevlečen s fluorescenčno snovjo, na kateri se izrisujejo črke ali slike, ki jih proizvaja elektronski žarek **Sp:** zaslón katódne ceví

zaslón katódne ceví -óna -- m elektr. ☞ zaslón Bráunove elektrónke

zaslónska mréžica -e -e ž elektr. mrežica v elektroni med anodo in krmilno mrežico, da zmanjšuje parazitno kapacitanco med njima **Sp:** zaščitna mréžica

zaslónski konéktor -ega -ja m elektr. konektor, ki omogoča priključitev na zaslon ali oklep kabla, s čimer zagotavlja neprekinjenost kabla ali njegovo ozemljitev

zaslónski tokokróg -ega -a m elektr. tokokrog zaslona, npr. kabla, proti vplivu sosednjih elek-

zastajalni čas

tromagnetnih polj, ki mora biti za učinkovito delovanje sklenjen

zastajalni čas -ega časa **m** kem. čas, ki ga prebije reakcijska zmes v reaktorju zaradi zastajanja
Sp: zastójni čas (2)

zastójna točka -e -e **ž 1.** kem. teh., met. del ohlajevalne ali segregalne krivulje, ko se v diagramu temperatura-čas temperatura vzorca ne spreminja, dokler ne poteče reakcija, pri kateri se toplota porablja ali sprošča, npr. strjevanje ali taljenje snovi **S:** stójna točka **2.** meh. točka v toku tekočine, kjer je hitrost tekočine enaka nič, npr. točka v toku pred oviro, ki jo tekočina obteka

zastójni čas -ega časa **m 1.** čas, v katerem je gibanje ali delovanje prekinjeno **2.** kem. ☞ zastajalni čas

zastójni tlák -ega -a **m** meh. tlak v zastójni točki pred oviro, ki je vsota hidrostaticnega in dinamičnega tlaka v neoviranem toku **Sp:** zajézni tlák

zástorasti lók -ega -a **m** grad. kamniti ali opečni zidni lok, katerega oblika je sestavljena iz štirih krivin s središči nad lokom in središčnimi koti 60°

zasúk -a **m** fiz. premik telesa za določen kot pri vrtenju okoli osi, pri čemer se njegova oblika navadno ne spremeni **PRIM.:** pomík (1)

zasún -a **m** grad., stroj. cevno zapiralo z zapornim elementom v obliki plošče, ki se pomika prečno na os cevi ali smer toka **PRIM.:** lopúta, pípa, ventil

zasún Howell-Bunger -a --- [hovəl bungər] **m** grad. zasun za reguliranje visokotlačnih izpustov in za uničevanje znatnega dela energije vodnega curka

zasúnska galeríja -e -e **ž** grad. galerija v telesu pregrade za postavitev zasunov in upravljanje z njimi

zasúti asfált -ega -a **m** grad. asfaltna plast na cestišču, ki nastane z izmeničnim nanosom in razgrnitvijo tanjše plasti peska ali s polivanjem z bitumensko emulzijo ali raztopljenim bitumnom

zaščíta na povrátno móč -e --- **ž** elektr. smerna zaščíta, ki deluje, ko začne električna moč teči v generator, kar ga lahko poškoduje

zaščíta pobóčja -e -- **ž** grad. tehnični ukrepi za zavarovanje pobočja nasipa pred delovanjem valov ali erozije

zaščíta pred klénkanjem -e --- **ž** stroj. povečanje odpornosti pogonskega goriva pri Ottovih motorjih, npr. bencina proti klenkanju z višanjem njegovega oktanskega števila

zaščíta pred sévanjem -e --- **ž** zaščíta oseb pred škodljivimi vplivi ionizirajočega sevanja **S:** radiolóška zaščíta

zaščíta s fázno primerjávo -e --- **ž** elektr. zaščíta s primerjavo faznega kota električnega toka na posameznih delih zaščitenega odseka voda

zaščíteni aparát -ega -a **m** aparat, pri katerem zunanji vplivi, npr. prah, vlaga, svetloba, pri danih pogojih ne morejo ovirati njegovega delovanja

zaščíteni odsèk -ega -éka **m 1.** elektr. del omrežja elektroenergetskega sistema **2.** elektr. električni tokokrog znotraj omrežja s posebno zaščito

zaščítna atmosfêra -e -e **ž** atmosfera, ki ščiti pred neželenimi vplivi, npr. pred oksidacijo z zračnim kisikom pri obločnem varjenju **Sp:** varoválna atmosfêra **PRIM.:** inêrtna atmosfêra

zaščítna bateríja -e -e **ž** elektr. baterija, ki za krajši čas nadomesti izpad zunanjega napajanja **Sp:** vskóčna bateríja **PRIM.:** rezêrвна bateríja

zaščítna díóda -e -e **ž** elektr. dioda, ki ščiti pred prenapetostmi ali preprečuje iskrenje, obloke med kontakti

zaščítna elektróda -e -e **ž** elektr. elektroda, ki zaslanja krmilno elektrodo pred usedanjem termoionskih aktivnih snovi in toplotnim sevanjem anode ali katode

zaščítna mréžica -e -e **ž** elektr. ☞ zaslónska mréžica

zaščitna opréma -e -e ž elektr., stroj. oprema za zaščito delavca v nevarnem okolju, npr. za delo pod napetostjo, v prašni atmosferi, pri visoki temperaturi okolice

zaščitna ozemljítev -e -tve ž elektr. ozemljitev točke ali točk v sistemu ali na električni inštalaciji ali opremi za zagotavljanje električne varnosti **PRIM.:** funkcijska ozemljítev

zaščitna plást -e plasti ž graf. tanka folija, ki ščiti kopirno plast fotopolimerne plošče pred oksidacijo

zaščitna plást betóna -e plasti -- ž grad. plast betona, ki pokriva armaturo in jo zaradi preprečevanja dostopa vode in soli ščiti pred rjavenjem

zaščitna ponjáva -e -e ž grad. plast dračja, palic, plastičnih vlaken ali drugega materiala, povezanega med seboj za zaščito nasipa ali rečnega korita pred erozijo

zaščitna vrév -e vrví ž elektr. vrvni vodnik, ozemljen na nekaterih ali vseh podporah nadzemnega voda in obešen nad linijskimi vodniki, ki zagotavlja določeno stopnjo zaščite pred udarom strele

zaščitni avtomát -ega -a m elektr. avtomat za zaščito pred napetostnimi ali tokovnimi udari, preobremenitvami **Sp:** varovalni avtomát

zaščitni film -ega -a m met. zelo tanka plast, navadno na kovinski površini, ki zaščiti kovino pred oksidacijo

zaščitni koloíd -ega -a m kem. hidrofilna visokopolimerna snov z molekulami koloidnih velikosti, npr. želatina, ki preprečuje koagulacijo koloidnih delcev druge snovi

zaščitni kót -ega -a m elektr. kot med navpično ravnino skozi zaščitno vrv nadzemnega voda in ravnino skozi zaščitno vrv in električnim vodnikom, ki naj ga vrv ščiti pred udarom strele

zaščitni plášč -ega -a m elektr. nekovinski plašč na kovinski prevleki, ki zagotavlja zunanjo zaščito kabla

zaščitni rogljič -ega -íča m elektr. ozemljen zaščitni element v obliki majhnega roglja za odvajanje prenapetosti na vodu **PRIM.:** zaščitno iskrílo

zaščitni tokóvnik -ega -a m elektr. tokovnik za zaščito in transformacijo električnih tokov do petdesetkratne vrednosti naznačenega toka

zaščitni transformátor -ega -ja m elektr. instrumentni transformator za prenos informacijskega signala k zaščitnim napravam

zaščitni vodník -ega -a m elektr. električni vodnik, navadno ozemljitveni vodnik, ki električni napravi, npr. radioaparatu, televizijskemu sprejemniku, zagotavlja zaščito pred električnim udarom iz električnega omrežja

zaščitno iskrílo -ega -a s elektr. iskrilo za zaščito pred prenapetostmi na nadzemnih vodih **PRIM.:** zaščitni rogljič

zatajítev -tve ž stroj. ➡ odpôved (1)

zatéga -e ž grad. nosilni konstrukcijski element, navadno v obliki kabla iz jeklenih vrvi

zatéhta -e ž kem. ➡ odtéhtek

zatesnítev -tve ž zrakotesna ali vodotesna zapornitev odprtine s tesnilom ali mašilom

zatič -íča m stroj. valjast, stožčast, po potrebi vzdolžno zasekan ali prožen strojni element za oblikovanje trdne razstavljive zveze dveh ali več delov, ki se uporablja za spajanje, fiksiranje, centriranje ali varovanje, npr. vratne kljuke pred snetjem **PRIM.:** sórník

zatrèp -épa m grad. trikotna navpična stena na čelu stavbe med kapom in slemenom

zatřganje -a s tekst. raztrganje, npr. tkanine, do sredine

zatřžna třdnost -e -i ž 1. tekst. odpornost tekstilije proti natrganju, zatrganju 2. tekst. obremenitev, potrebna za zatrganje, natrganje

zavésno nanášanje -ega -a s kem. teh. nanašanje prevleke barve ali polimera na trak, ki potuje skozi zaveso tekočine, iztekajoče skozi ozko špranjo na dnu rezervoarja **PRIM.:** blískovno lázersko nanašanje, fizikálno nanašanje iz párne fáze, kémíčno nanašanje iz párne fáze, reakcíjsko nanašanje

zavetrovánje -a s grad. konstrukcijski ukrep, pri katerem se z dodatnimi diagonalami zagotovi

zavijalni lók

stabilnost ploskovne konstrukcije v njeni ravnini, npr. stabilizacija ravninskega okvira
PRIM.: vétrna véz

zavijalni lók -ega -a **m** grad. lok desnega ali levega roba ceste ali zunanja krivina roba ceste v križišču ali cestnem priključku, po katerem se vozilo usmerja na glavno cesto, praviloma sestavljen iz treh krožnih lokov, katerih polmeri so v medsebojnem razmerju 2 : 1 : 3

zavirálec -lca **m** snov, ki zavira ali prepreči neželeno kemijsko reakcijo, npr. korozijo

zavirálec gorénja -lca -- **m** snov, ki zmanjša gorljivost, npr. lesa, tkanin

zavirálna elektróda -e -e **ž** elektr. elektroda, katere električno polje zmanjšuje hitrost elektronov v snopu **PRIM.:** pospeševalna elektroda

zavlačeválec vézanja -lca -- **m** grad. dodatek betonski mešanici, ki upočasni hidratacijo cementa in podaljša čas vezanja

zavóra -e **ž** stroj. mehanizem, navadno iz zavornega bobna, koluta ali letve, zavornih čeljusti, cokle ali traku z zavorno oblogo in aktuatorja, ki zagotavlja zavorno silo ali posredno zavorni navor za zaviranje gibanja ali dušenje nihanja in sunkov pri napravah, strojih ali vozilih **S:** zavórni mehanizem **PRIM.:** mehánski dušílnik níhanja

zavórna cókla -e -e **ž** stroj. ročno prenosna klinasta priprava, ki se postavi pred kolesa ali za njimi, da se prepreči premikanje, npr. železnih vagonov

zavórna čeljúst -e -i **ž** stroj. element čeljustne zavore, ki pri zaviranju vozila ali mobilnega stroja pritisne na zavorni boben ali zavorni kolut

zavórna lúč -e luč **ž** prom. signalna luč na zadnjem delu vozila, ki se prižge ob zaviranje

zavórna oblóga -e -e **ž** stroj. obloga zavornih čeljusti, zavornih ploščic ali zavornega traku pri čeljustni zavori, kolutni zavori ali tračni zavori iz kompozita s keramično osnovo, ki zagotavlja visok faktor trenja v stiku z jekleno površino

zavórna pót -e pot **ž** prom. pot, ki jo naredi vozilo od začetka zaviranja do takrat, ko se ustavi

zavórna spójka -e -e **ž** prom. kratka gibka cev s priključkoma za spajanje zavornega cevovoda med železniškimi vagoni

zavórna tekočina -e -e **ž** stroj. hidravlična tekočina za hidravlične zavore

zavórni bóben -ega -bna **m** stroj. osnovni del bobenske zavore, navadno iz obrabno trdne železove litine v obliki votlega valja, ki je z eno osnovno ploskvijo pritrjen na kolo avtomobila

zavórni dinamométer -ega -tra **m** merilnik navora z zavoro, npr. s Pronyjevo zavoro

zavórni dísk -ega -a **m** stroj. ☞ zavórni kolút

zavórni kolút -ega -a **m** stroj. osnovni del kolutne zavore v obliki okrogle plošče ali diska, navadno iz jekla **Sp:** zavórni dísk

zavórni mehanízem -ega -zma **m** stroj. mehanizem, navadno iz zavornega bobna, koluta ali letve, zavornih čeljusti, cokle ali traku z zavorno oblogo in aktuatorja, ki zagotavlja zavorno silo ali posredno zavorni navor za zaviranje gibanja ali dušenje nihanja in sunkov pri napravah, strojih ali vozilih **S:** zavóra **PRIM.:** mehánski dušílnik níhanja

zavórni momént -ega -énta **m** moment sile na zavorni kolut, ki je potreben za zaustavitev vrtenja

zavórni navòr -ega -òra **m** elektr. navor, ki nastane na rotorjevi gredi pri zaviranju zaradi injiciranega toka v eno od njegovih navitij na statorju, da se ustvari magnetno polje, ki inducira v nasprotno smer delujoče polje in moment na rotorju

zazánkano omréžje -ega -a **s** elektr. elektro-energetsko omrežje, povezano v zanke zaradi večje zanesljivosti in stabilnosti obratovanja, npr. visokonapetostno omrežje **Sp:** zánkasto omréžje

zaznáva -e **ž** proces ugotavljanja spremembe fizikalno-kemijske veličine

zaznaválo -a s element v merilniku, krmilno-regulacijski napravi ali sistemu, ki se na podlagi svojih fizikalno-kemijskih lastnosti odziva na spremembe določene veličine, npr. hitrosti, poti, tlaka, sile, navora, temperature, električne napetosti, električnega toka, in jih pretvarja v sorazmerni merilni ali krmilni signal **S**: senzor

zaznávní pràg tóka -ega prága -- m elektr. najmanjša velikost električnega toka skozi telo človeka, ki ga telo še zaznava

zbirálčni ločilnik -ega -a m elektr. ločilnik, ki se uporablja za preklon elektroenergetskih vodov na zbiralkah

zbirálčni razdelilnik -ega -a m elektr. tovarniško izdelan razdelilnik, sestavljen iz zbiralk, razmaknjenih in podprtih z izolacijskim materialom v valju, kanalu ali drugem oklepu

zbirálčni sestàv -ega -áva m elektr. sestav zbiralk v razdelilni transformatorski postaji, ki so potrebne za priključitev več električnih tokokrogov na skupno mesto napajanja

zbirálčni tokôvnik -ega -a m elektr. tokovnik brez primarnega električnega vodnika, vendar s primarno izolacijo, ki je lahko nameščen neposredno na vodnik ali zbiralko

zbirálka -e -ž elektr. električni vodnik z nizko impedanco, na katerega se lahko ločeno priključi več električnih tokokrogov

zbirálna léča -e -e ž fiz. leča s pozitivno lomnostjo, ki ima goriščno ravnino na nasprotni strani vstopnega snopa

zbirálnik -a m rezervoar ali posoda za zbiranje in shranjevanje navadno večjih količin plina ali tekočine **PRIM.**: akumulátor

zbirální vodník -ega -a m elektr. električni vodnik z nizko impedanco, ki omogoča ločeno priključevanje zunanjih električnih tokokrogov

zbirálo -a s rud. flotacijski reagent, ki napravi hidrofilne površine delcev neomočljive in na ta način zbira delce v peni **S**: koléktor (4)

zbíta gostôta -e -e ž kem. gostota praškov po standardiziranem postopku nabijanja **PRIM.**: nabíta gostôta

zdráva fáza -e -e ž elektr. faza električnega voda, ki ni prizadeta zaradi kratkega stika ali okvare

zdrób -a m zdrobljena snov ali material, npr. opeka, kovina, ruda

zdřs -a m 1. trenutni premik telesa, ko zunanja sila na telo preseže vrednost sile lepenja v stični ploskvi telesa in podlage 2. prom. pojav pri vožnji, pri katerem kotalno gibanje koles preide v drsenje 3. elektr. količnik relativne hitrosti magnetnega polja proti rotorju in absolutne hitrosti magnetnega polja

zdřsna dřča -e -e ž rud. ☞ presípna dřča

zdrůžena ozemljítev -e -tve ž elektr. ozemljitev, ki združuje funkcijske, zaščitne in obratovalne ozemljitve na gradbenem objektu **PRIM.**: sistémska ozemljítev

zdrůžena přēja -e -e ž tekst. preja, pridobljena z združevanjem dveh ali več predivnih ali filamentnih prej

združljívnost -i ž sposobnost učinkovitega povezovanja in delovanja posameznih elementov, gradnikov ali enot z drugimi elementi, gradniki ali enotami v sistemu **S**: kompatibílnost

Zeemanov pojàv -ega -áva [zémánov] m fiz. pojav, pri katerem se spektralne črte atomov premaknejo in razcepijo, ko so atomi v magnetnem polju

zeléna gálica -e -e ž kem. teh. železov(II) sulfat heptahidrat, $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, zeleni kristali, ki se uporablja pri obdelavi odpadnih vod

zeléna stréha -e -e ž grad. kritina, primerna za ravne strehe in za strehe z manjšim naklonom, pri kateri je zaključna plast iz manj zahtevnih rastlin, npr. trav, odpornih na sušo, mahov ali zelišč, zasajenih v 6–20 cm debelo plast substrata

zeléni cemènt -ega -ênta m grad. portlandski cement z dodatkom žlindre in z visoko zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za zahtevnejše gradnje, nearmirani beton, armirani beton, prednapeti beton in izdelavo plinobetonov

zeló nízka frekvénca -- -e -e ž telekom. radijska frekvenca v območju 3–30 kHz **K**: ZNF

zeló visôka frekvénca -- -e -e ž telekom. radijska frekvencia v območju 30–300 MHz **K:** ZVF

zêmeljska bârva -e -e ž kem. teh. naravni mineralni pigment, npr. kreda, okra, rdeča zemlja, umbra, grafit, siena **Sp:** bârvna zêmlja, minerálno barvílo **PRIM.:** minerálna bârva

zêmeljska déla -ih dél s mn. grad. dela pri gradnji objekta, npr. izkopi, zasipi, nasipi, zaščita brežin z zatravitvijo

zêmeljska fôtogrametrija -e -e ž geod. foto-grametrija na osnovi posnetkov s tal, npr. za prostorsko modeliranje zgradb, industrijskih objektov, konstrukcij **S:** teréstrična fôtogrametrija

zêmeljska pregráda -e -e ž grad. nasuta pregrada, v kateri je več kot 50 % celotne prostornine zgrajene iz zgoščenega drobnopratega materiala, pridobljenega iz nahajališča mineralnih surovin

zêmeljski čas -ega časa m astr. teoretični čas, kot bi ga merila idealna ura v središču Zemlje pri gravitacijskem potencialu na morski gladini, ki ga realizira mednarodni atomski čas **S:** teréstrični čas

zêmeljski plín -ega -a m kem. teh. naravna zmes plinastih ogljikovodikov, pretežno metana, ki se po odstranitvi primesi, npr. ogljikovega dioksida, dušika, vodikovega sulfida, uporablja kot energijski vir za ogrevanje, proizvodnjo električne energije, kot pogonsko gorivo ali pa kot surovina v kemični industriji, npr. za proizvodnjo polimerov

zêmeljski pritísk -ega -a m grad. vodoravna komponenta pritiska zemljine na navpično steno

zêmeljski stík -ega -a m elektr. stik električne napeljave ali električnega voda z zemljo

zêmeljski vósek -ega -ska m kem. rjava ali črna naravna snov, podobna parafinskemu vosku, ki se zaradi visokega tališča uporablja za električne izolacije, sveče **S:** ozokerít

zêmeljskoalkálijske kovíne -ih -ín ž mn. kem. elementi druge skupine periodnega sistema, in

sicer berilij, magnezij, kalcij, stroncij, barij in radij, zmerno reaktivne kovine z izjemo berilija

zêmeljskoalkálijske sóli -ih -- ž mn. kem. soli zemeljskoalkalijskih kovin, npr. kalcijev klorid

zêmeljsko ólje -ega -a s kem. teh. ☞ náfta (1)

zêmeljsko površje -ega -a s celotni relief Zemlje, vključno z mirujočimi in tekočimi vodami

zêmeljsko sídro -ega -a s grad. navadno prednapeto sidro v obliki jecklene palice ali kabla, daljšega od 4 metrov in vstavljenega v vrtino v zemljini, ki ni skala, zato je v spodnjem delu vrtine fiksirano z injektiranjem

zêmeljskostíčna napráva -e -e ž elektr. naprava, ki omogoča stik električnih naprav ali postroja z električnim potencialom Zemlje

zêmeljskostíčni relé -ega -êja m elektr. rele, ki se odziva na zemeljski stik

zêmeljskostíčni tók -ega -a m 1. elektr. električni tok, ki nastane v elektroenergetskem omrežju pri zemeljskem stiku na določenem mestu na enem od njegovih vodov 2. elektr. električni tok, ki teče v zemljo zaradi okvare izolacije

zêmeljskovlážni betón -ega -a m grad. sveža betonska mešanica z majhnim deležem vode, npr. za izdelavo tlakov, betonskih tlakovcev

zêmlja -e ž elektr. dogovorno ničelni električni potencial ozemljitve **PRIM.:** mása (2)

zemljína -e ž rud. zmes preperelih in sedimentnih kamnin, organskih primesi v površinski plasti zemeljske skorje

Zenerjeva díoda -e -e [cénerjeva] ž elektr. polprevodniška dioda, ki ima pri določeni zaporni napetosti zelo oster prag prehoda iz neprevodnosti v prevodnost in se uporablja predvsem kot napetostni stabilizator

Zenerjeva napétost -e -i [cénerjeva] ž fiz. napetost na PN-spoju, pri kateri pride do Zenerjevega preboja

Zenerjev pojav -ega -áva [cénerjev] **m** elektr. pojav pri polprevodniških diodah, da začnejo pri dovolj visoki napetosti zaradi tuneliranja v PN-spoju prevajati v zaporni smeri

Zenerjev prebój -ega -ója [cénerjev] **m** fiz. preboj, ki ga povzroči prehod elektronov iz valenčnega pasu v prevodni pas zaradi tuneliranja pod vplivom močnega električnega polja na PN-spoju

zenít -a **m** astr. točka na nebesni sferi, v kateri poltrak, ki se razteza od opazovalca navpično navzgor, prebada nebesno sfero **S**: nádgľavíšče

zenitlót -a **m** geod. optični instrument z navpično optično osjo, s katero se usmerja in kontrolira navpičnost pri gradnji visokih stavb

zenítna razdálja -e -e **ž** astr., geod. kot med navpičnico in smerjo proti nebesnemu telesu ali poljubni višinski točki, pri čemer ima zenit vrednost 0° in ravnina horizonta 90° **S**: zenítni kót

zenítni kót -ega -a **m** astr., geod. kot med navpičnico in smerjo proti nebesnemu telesu ali poljubni višinski točki, pri čemer ima zenit vrednost 0° in ravnina horizonta 90° **S**: zenítna razdálja

zeolít -a **m** kem. mikroporozen aluminosilikatni mineral, ki se uporablja kot ionski izmenjalec, molekulsko sito, katalizator v petrokemični industriji

zétapotenciál -a **m** kem. električni potencial na fazni meji trdno-tekoče pri suspenziji koloidnih delcev v tekočini, ki je vzrok elektrokinetičnih pojavov in je merilo za stabilnost koloidnih disperzij **S**: éléktrokinétični potenciál

zév -a **m** **1.** značilna medsebojna oddaljenost med deloma ali stenama kakega orodja, priprave ali proizvoda **2.** tekst. odprtina med osnovnimi nitmi, ki nastane z dviganjem ali spuščanjem tkalskih listov ali galirnih vrvic z ustrežno vdetimi osnovami, da se vtke votek

zgíb -a **m** stroj. medsebojno gibljiva povezava členov mehanizma, npr. pomični zgib, homokinetični zgib, kardanski zgib, ležajni zgib, sorniški zgib

zgíbní stròj -ega -ja **m** grad. mobilni gradbeni ali kmetijski stroj, vlečno vozilo z zgibom med posameznimi enotami, kolesnimi osmi ali premami za boljšo sposobnost manevriranja pri delu ali vožnji, npr. zgibni valjar

zgódnja trédnost -e -i **ž** grad. tlačna trdnost cementa po 2 ali 7 dneh, ki se preskuša po standardu EN 196-1

zgódnja trédnost betóna -e -i -- **ž** grad. tlačna trdnost betona v časovnem obdobju njegovega strjevanja, ki traja 0–28 dni, ko po definiciji dobi standardno 100-odstotno trdnost

zgoreválna entalpíja -e -e **ž** kem. ➞ mólska zgoreválna entalpíja

zgoreválna kómora -e -e **ž** stroj. enota reakcijskega motorja ali plinske turbine, v kateri zgoreva gorivo

zgoreválna toplòta -e -e **ž** **1.** stroj. količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju trdnega ali tekočega goriva, če se pri tem vodna para kondenzira, in njegove mase, simbol H_s , merska enota joule na kilogram **S**: specífična zgoreválna toplòta **Sp**: zgórnja kalórična vrédnost (1)

2. stroj. količnik toplote, ki se sprosti pri zgorevanju plinastega goriva, če se pri tem vodna para kondenzira, in njegove prostornine pri standardnih pogojih, simbol H_g , merska enota joule na kubični meter **S**: prostornínska zgoreválna toplòta **Sp**: energíjska vrédnost goríva (2), zgórnja kalórična vrédnost (2) **3.** kem. ➞ mólska zgoreválna entalpíja

zgorevální plín -ega -a **m** plin, ki nastaja pri zgorevanju goriva

zgoréváanje -a **s** kem. hitra, močno eksotermna oksidacijsko-redukcijska reakcija, ki jo spremlja pojav plamena, npr. gorenje metana na zraku, gorenje vodika v kloru, gorenje premoga v peči **S**: gorénje

zgórnja armatúra -e -e **ž** grad. armatura za prevzemanje negativnih momentov, navadno položena v zgornji coni nosilca ali plošče, kjer se pojavljajo natezne napetosti, npr. pri balkonih **S**: négativna armatúra

zgórnja eksplozijska mēja -e -e -e ž kem.

koncentracija gorljivega plina, hlapov ali prahu v zmesi z zrakom, nad katero se zmes ob stiku z odprtim plamenom samo vname, ne da bi eksplodirala **PRIM.:** eksplozijska mēja, spódnja eksplozijska mēja (1)

zgórnja kalórična vrédnost -e -e -i ž

1. stroj. ➡ specifična zgoreválna toplôta, zgoreválna toplôta (1) **2.** stroj. ➡ prostornínska zgoreválna toplôta, zgoreválna toplôta (2)

zgórnji bainít -ega -a m bainit, ki nastaja pri višjih temperaturah temperaturnega območja premene v bainit in ima peresasto obliko

zgórnji odstópek mére -ega -pka -- m stroj. največji odstopek tolerance mere od ničelnice

zgórnji ustroj -ega -ôja m **1.** grad. zgornji nosilni sestavni deli prometnic, npr. pri cestah asfaltne plasti, pri železnici tirnice, pragovi, gramozna greda **2.** stroj. krovni, nosilni del naprave, stroja, npr. karoserija, šasija, vzmetenje

zgórnji vènc -ega -nca m grad. venec, s katerim se zidana stena poveže na vrhu v konstrukcijsko celoto, npr. zaključek opečnega zidu, vodnjaka

zgoštítev -tve ž zmanjšanje prostornine praznih prostorov med osnovnimi zrni snovi, npr. zgoštitev peska v livarski formi z nabijanjem

zgoščèni vodník -ega -a m elektr. večžični električni vodnik, v katerem so vmesni prostori med žicami zmanjšani z mehanskim stiskanjem, vlečenjem, z izbiro ustreznega profila žic ali z njihovo ustrezno razporeditvijo

zgoščeválnik -a m kem. teh. posoda, priprava ali naprava za izločanje trdnih delcev iz suspenzije pod vplivom težnosti in tekočine iz gošč, uporablja se npr. v napravah za čiščenje odpadnih vod za predelavo izločenega blata v gnojilo **PRIM.:** bistrílnik, usedálnik

zgoščevální váljar -ega -ja m agroteh. valjar, samostojno orodje takoj za plugom ali prvo orodje v agregatu za dopolnilno obdelavo težkih tal, uporablja se za globoko zgoščevanje zorane zemlje

zgoščeválo -a s kem. teh. ➡ gostílo

zgoščevánje injekcijskih vrtín -a --- s grad. sistematično zmanjšanje osnih razdalj med injekcijskimi vrtinami, pri čemer se primarna vrsta vrtin dopolni z dodatno, osno zamaknjeno vrsto vrtin

zgoščína -e ž elektr., fiz. območje v elastični snovi, kjer je tlak večji, ali gostota molekul v zraku, večja od povprečnega tlaka ali povprečne gostote molekul

zgrabljálnik -a m agroteh. samostojen stroj ali traktorski priključek za zgrabljanje in obračanje sena **PRIM.:** obračálnik

zgradba -e ž **1.** razporeditev elementov, gradnikov in razmerja med njimi v napravi, stroju, sistemu, računalniškem programu ali snovi, npr. lesu, vlaknu, kamnini, rudi **S:** struktúra **2.** grad. umetno zgrajen objekt, stavba, gradbeni inženirski objekt

zibanje -a s premikanje ladje levo in desno okrog vzdolžne osi **PRIM.:** gúganje, váljanje

zidák -a m grad. izdelek, ki je osnovni gradnik za zidanje, navadno iz gline, betona ali lahkega betona

zídana pregráda -e -e ž grad. pregrada, zgrajena pretežno iz kamna ali betonskih blokov, vezanih z malto

zídanie -a s graditev zidu s pravilnim polaganjem zidakov ali obdelanega kamna v plasteh ter s hkratnim zapolnjevanjem fug z vezivom

zidárska déla -ih dél s mn. grad. gradbena dela, s katerimi se pripravljajo sveže malte, zidajo gradbeni elementi, npr. zidovi, stebri, oboki, z naravnim kamnom, opečnimi ali betonskimi zidaki, ometavajo površine, izdelujejo tlaki, vgrajujejo okna, vrata, sidra

zidárska máltá -e -e ž grad. mešanica enega anorganskega veziva ali več anorganskih veziv, agregatov, kemičnih ali mineralnih dodatkov in toliko vode, da se dobro obdeluje, za nalezne in navpične stike, dodatno zapolnjevanje stikov med zidaki, kamni, ki se po osušitvi na zraku strdi

zidárska méra -e -e ž grad. dejanska mera neo-metanega ali neobloženega zida

zidárska téhtnica -e -e ž grad. priprava s prizmatičnim lesenim ali kovinskim ohišjem z vgrajenima cevima libelama, katerih osi sta medsebojno pravokotni, za uravnavanje vodoravne ali navpične smeri **S**: vòdna téhtnica

zidárski cemènt -ega -ènta **m** grad. cement z dodatkom sredstev za ozračenje in z nizko zgodnjo trdnostjo, ki se uporablja za izdelavo malt za zidanje in ometavanje ter za malte, odporne proti zmrzovanju

zidársko dléto -ega -a **s** grad. ročno orodje za obdelavo kamna, opeke, betona ali zidu, navadno s klinasto ali prizmatično konico

zidni lók -ega -a **m** **1.** grad. gradbeni premostitveni element nad odprtino v zidu za prenos obremenitev nad lokom, širokim, kot je debelina zidu **2.** grad. arhitektonski element v zidu, ki ima lahko dekorativni, oblikovni ali konstrukcijski namen

zidni sklàd -ega sklàda **m** grad. gradbeni element zidu, navadno vodoravno na plosko položene opeke, kamni, položeni na suho ali med dve plasti malte in enake višine po vsej dolžini zidu

zidni solíter -ega -tra **m** kristali kalcijevega nitrata, ki se tvorijo na zidovih v vlažnih prostorih

zircaloy® -a [církaloj] **m** met. blagovna znamka zlitine cirkonija in masnega deleža kositra 1,2–1,7 %, ki se uporablja za srajčke gorivnih elementov v jedrskih reaktorjih

z izpláko zaščíten izkòp --- -ega -óka **m** grad. ozek izkop, katerega boki so podprti z zapolitvijo izkopane odprtine s težko tekočinsko izplako

zlagálnik -a **m** stroj za zlaganje papirja, tekstilij

zláta brónsa -e -e ž kem. teh. bronsa na podlagi medi, ki ima zlatast sijaj **S**: bákrova brónsa

zláta grúda -e -e ž met. neoblikovan manjši kos samorodnega zlata

zláta péna -e -e ž met. listek zlata, tanjši od folije, ki se uporablja za zlatenje, npr. črk **S**: pénica

zlatênje -a **s** **1.** kem. teh. prekrivanje predmetov s tanko prevleko zlata za polepšanje njihovega videza **PRIM.**: pozlačevanje **2.** mehansko nanašanje zlate pene na predmete za polepšanje videza, npr. kipov, štukatur **S**: pozlačevanje

zlató -á **s** kem. element iz bakrove skupine periodnega sistema, rumena, zelo tanljiva plemenita kovina z veliko električno in toplotno prevodnostjo, uporablja se za nakit in spominske kovance, v elektroniki za električne kontakte, simbol Au

zlépljenje kontáktov -a -- **s** elektr. zvaritev kontaktnih elementov zaradi prevelikega električnega toka, ki teče skozi njega

zlítina -e ž met. trden kovinski material, izdelan iz staljene mešanice dveh ali več elementov, od katerih je vsaj eden kovina, sestavine pa se po strditvi ne dajo več fizično ločiti, npr. bron, nerjavno jeklo **Sp**: legúra **PRIM.**: zmés

zlítina Al-Cu-Si -e -- [aèl ceú esí] ž met. lahka livna, zmogljiva aluminijeva zlitina z masnim deležem silicija 8,3 % in bakra 2,8 %, ki ima pri 300 °C dobre mehanske lastnosti, npr. natezno trdnost, napetost tečenja, raztezek, in se lahko toplotno obdeluje **S**: bákér-silícij-alumínijeva zlítina

zlítina Al-Si -e -- [aèl esí] ž met. livna aluminijeva zlitina, ki navadno vsebuje masni delež silicija 8–13 % **S**: silícij-alumínijeva zlítina **Sp**: alumínij-silícijeva zlítina

zlítina In-Ga-Mn-As -e -- [índija galíja mangána in arzéna] ž met. kvaternarna zlitina iz indija, galija, mangana in arzena, ki ima magnetne in polprevodniške lastnosti

zlítina monél® -e -- ž met. blagovna znamka zlitine niklja z masnim deležem niklja do 67 %, bakra 28 % in s primesmi železa, mangana, aluminija, zaradi velike odpornosti proti koroziji se uporablja zlasti v kemijski in naftni industriji, v ladjarstvu, pri izdelavi turbin

zlítinski elemènt -ega -ênta **m** met. kovina, ki se dodaja osnovni kovini, da s stalitvijo nastane zlitina

zlítinski systém -ega -a **m** met. sistem, ki prikazuje fazno zgradbo zlitine v odvisnosti od sestave in temperature

zlívanje jêder -a -- **s** fiz. jedrska reakcija, pri kateri se združujejo lažja jedra v težja, npr. zlivanje jeder vodika v jedro helija v Soncu
Sp: jêdrska fuzija

zlòg zlóga **m** **1.** elektr., stroj. enota naprav ali stroja iz več delovno, praviloma tudi mehansko povezanih elementov ali sestavin za opravljanje funkcij na višji stopnji členitve tehničnega sistema **S:** módul (4) **2.** met. urejena prostorska razporeditev atomov, ionov ali molekul v snovi **S:** kem. sklád (1) **3.** elektr. določeno število bitov v računalniški besedi, navadno osem, ki se upoštevajo kot enota

zlogôvna grádnja -e -e ž grad., stroj. ➡
modulárna grádnja (2)

zlóžba -e ž grad. plast zloženih skal za utrditev brega

zmanjševálnik tláka -a -- **m** stroj. ventil, ki znižuje vstopni tlak in na izstopni strani vzdržuje konstantni tlak **S:** reducirní ventil
PRIM.: regulátor tláka

zmehčíšče -a **s** kem. teh., met. temperaturno območje, v katerem se snov, ki nima ostrega tališča, npr. keramični material, ruda ali steklo, zmehča

zmés zmesí ž kem. homogena snov iz več sestavin, ki niso kemijsko vezane med seboj in jih je mogoče ločiti s fizikalnimi postopki
PRIM.: spojína, zlítina

zmočljívnost -i ž tekst. lastnost tekstilije, ki omogoča, da vanjo prodira voda, tekočina, pri čemer iz nje izpodriva zrak

zmogljívnost -i ž **1.** sposobnost naprave ali stroja, da opravlja predvideno funkcijo v skladu s pričakovanjem in veljavnimi standardi **2.** največja sposobnost naprave, stroja, obrata, tovarne za pridobivanje, pre-

delovanje, izdelovanje materiala, izdelkov v določenem času **S:** kapacitéta

zmogljívnost črpálke -i -- ž največji prostorninski tok, ki ga črpalka zmore prečrpati pri določeni tlačni razliki, merska enota kubični meter na sekundo

zmogljívnost eléktričnega vóda -i -- -- ž elektr. največja trajno dopustna obremenitev električnega voda glede na segrevanje, padec napetosti in stabilnost prenosa

zmogljívnost kondenzátorja -i -- ž elektr. količnik električnega naboja na eni od elektrod kondenzatorja in potencialne razlike med elektrodama pri zanemarjenem vplivu katerega koli električnega vodnika

zmogljívnost pečí -i -- ž met. količnik mase kovine ali zlitine, ki jo lahko peč stali, in časa taljenja **Sp:** kapacitéta pečí

značilnica -e ž diagram odvisnosti parametrov naprave, stroja ali postroja, npr. sile, navora, moči, od osnovnih obratovalnih parametrov, npr. hitrosti, vrtilne frekvence, tlaka, temperature **S:** karakterístika **Sp:** karakterístična krivúlja

značilnost -i ž izrazita ali bistvena lastnost istovrstnih snovi, predmetov ali pojavov, npr. kovinski lesk, prevajanje električnega toka in toplote pri kovinah, disociacija kemičnih spojin

značilno število -ega -a **s** fiz., kem. faktor, ki nastopa v fizikalnem opisu pojava, pri katerem sodelujeta dva ali več procesov, in izraža razmerje ali razmerja med prispevki teh procesov, npr. Reynoldsovo število, Machovo število **S:** karakterístično števílo **Sp:** brezdimenzijsko števílo

znák eléktričnega udára -a --- **m** znak, viden na telesu, ki ga pusti električni oblok ali prehod toka skozenj, npr. ožganina

znák kakôvosti -a -- **m** znak, ki potrjuje predvideno kakovost izdelka

známka -e ž element, simbol ali beseda za označevanje izdelka, npr. znamka cementa

ZNF -- [zeeněf] ž krat. telekom. ➡ zeló nízka frekvénca

znižanje napétosti -a -- s elektr. dopustno namerno znižanje napetosti za zmanjšanje porabe električne moči **S:** tíha redukcia

znižanje zmrzišča -a -- s pojav, da ima raztopina nižje zmrzišče kot čisto topilo, pri čemer je znižanje zmrzišča sorazmerno molalnosti topljenca

zób -á **m** **1.** človeškemu ali živalskemu zobu podoben del orodja, priprave ali naprave **2.** stroj. rezalni del žage ali frezala **3.** stroj. nosilni ali funkcionalni del zobnika **4.** agroteh. navpično ali poševno na okvir trdno pritrjen raven, ukrivljen, okrogel, tri- ali štirioglat kovinski kratek ali daljši koničast, dletast ali lopatičast delovni del brane **S:** branič (2) **5.** elektr. del jedra med zaporednima utoroma pri električnem stroju

zobáta létev -e -tve **ž** stroj. kovinska letev s standardnim modulom ozobja, ki je osnovni del zobniškega prenosnika za premočrtno gibanje **PRIM.:** zobník

zobáta veríga -e -e **ž** stroj. veriga verižnega prenosnika ali gonila z zobatimi členki ali lamelami

zobáta želéznica -e -e **ž** gorska železnica z zobato letvijo po sredini tira za pogon z zobniškim prenosnikom **PRIM.:** tórna želéznica

zobáti bóben -ega -bna **m** stroj. boben z zobatim vencem za pogon z zobniškim ali verižnim prenosnikom s standardnim profilom zob, ki se uporablja predvsem pri gradbenih ali kmetijskih strojih, pri strojih v komunalni dejavnosti

zobáti jěrmen -ega jerména **m** stroj. ploščati jermen z zobmi, navadno iz okrepljene sintetične gume, za jermenske prenosnike brez spodrsavanja in nadzorovanim kotom zasuka zobate jermenice, npr. za pogon odmične gredi pri motorjih z notranjim zgorevanjem **PRIM.:** klínasti jěrmen

zobáti váljár -ega -ja **m** stroj. valjar z izmenično vrtljivo nasajenimi manjšimi širšimi celorobimi koluti in ožjimi večjimi zobatimi koluti za drobljenje grud **Sp:** brazdáti váljár

zobáto koló -ega -ésa s stroj. ☞ zobník

zóbčasta brána -e -e **ž** agroteh. navadna toga brana, sestavljena iz branišča, na katero so navpično ali poševno navzdol priviti kovinski braniki

zóbčasta kotálna brána -e -e -e **ž**

1. agroteh. kotalna brana s težjimi in zavitimi zobčastimi profili po obodu valja, ki se uporablja za utrditev srednjih ali lahkih tal

2. agroteh. brana z ravnimi zobčastimi profili po obodu valja, ki se uporablja za intenzivnejše drobljenje in sekanje grud na težkih tleh

zóbec -bca **m** krajši in tanjši zob orodja, priprave ali naprave

zóbni amalgám -ega -a **m** zlitina živega srebra in srebra z dodatki kositra in bakra za zobne plombe **Sp:** srěbrov amalgám

zobník -a **m** stroj. osnovni del zobniškega prenosnika, gonila, mehanizma za prenos vrtilnega ali premočrtnega gibanja v obliki kolesa ali koluta z zunanjim ali notranjim standardnim ozobjem **Sp:** zobáto koló **PRIM.:** zobáta létev

zobníška črpálka -e -e **ž** stroj. rotacijska črpalka, navadno z dvema zobnikoma z zunanjim ali notranjim ozobjem, ki se ubirata v ohišju, s katerim tvorijo praznine med zobmi črpalne celice, kar zagotavlja sorazmerno enakomerno iztiskanje tlačnega medija

zobníški menjálnik -ega -a **m** stroj. menjalnik, navadno sestavljen iz več gredi, zobnikov in mehanizma za izbiranje različnih prestavnih razmerij vhodne in izhodne vrtilne frekvence, ki se uporablja zlasti v vozilih in mobilnih strojih

zobníški prenósnik -ega -a **m** stroj. mehanski prenosnik, sestavljen iz enega ali več parov zobnikov ali zobnika in zobate letve **PRIM.:** zobníško gonílo

zobníško gonílo -ega -a **s** stroj. pogonski mehanizem, v strnjeni izvedbi sestavljen iz enega ali več parov zobnikov, ustreznega števila gredi in ležajev v ohišju, za prenos vrtilnega ali premočrtnega gibanja **PRIM.:** multiplikátor, redúktor, zobníški prenósnik

zóžek -žka met. relativno zmanjšanje premera nateznega preskušanca ob pretrganju

zóženje -a s absolutno zmanjšanje premera dela, špranje ali vrzeli zaradi zunanjih vplivov

zračna blazína -e -e ž **1.** stroj. plast stisnjenega zraka pri aerodinamičnem ležajenju **2.** stroj. plast stisnjenega zraka pod ustrezno oblikovanim trupom letalnika ali vozila, katerega tlak je rahlo višji od zračnega tlaka okolice, tako da ustvarja blazino, po kateri lahko letalnik ali vozilo drsi **3.** stroj. ↻ varnostna blazína

zračna črta -e -e ž najkrajša razdalja med točkama na površini Zemlje

zračna kopél -e -i ž kem. kopel za enakomerno segrevanje laboratorijskih posod z vročim zrakom

zračna pót -e poti ž prom. zračni koridor, nadzorovan in urejen z radionavigacijskimi napravami

zračna réža -e -e ž elektr. reža med feromagneti deli magnetnega kroga, npr. med statorjem in rotorjem stroja, v jedru transformatorja

zračna tlačílka -e -e ž batna črpalka z ročnim ali nožnim pogonom za polnjenje pnevmatik

zračna vlažnost -e -i ž les. vlažnost celulozne vlaknine, lesovine ali lesa, ki je v ravnotežju z relativno zračno vlažnostjo okolnega zraka

zračna zavóra -e -e ž stroj. naprava na krilu, ki poveča upor letala in s tem hitrost izgubljanja višine **S:** aerodinamična zavóra

zračnica -e ž toroidno oblikovan gumen notranji del kolesne ali avtomobilске pnevmatike

zračnik -a m met. tanek cevast kanal v livarski formi za odvajanje zraka iz livne votline med vlivanjem taline

zračni kondenzátor -ega -ja m elektr. kondenzator, v katerem zrak med kovinskima plosčama učinkuje kot dielektrik

zračni koridór -ega -ja m prom. omejen zračni prostor za letalski promet

zračni odklópnik -ega -a m elektr. odklopnik, pri katerem se kontakti razklenejo in sklenejo v zraku pri atmosferskem tlaku z zračnim pihom, ki ugasne oblok

zračni tlák -ega -a m tlak, ki ga ustvarja Zemljina atmosfera **S:** atmosférski tlák

zračno položéna tekstílja -- -e -e ž tekst. ↻ napíhana tekstílja

zrakotêsnost -i ž lastnost posode, naprave, spoja, stavbe, da ne prepušča zraka **PRIM.:** nèprepústnost za vódo, vodotêsnost

zrcáljenje -a s mat. preslikava ploskve v ploskev, pri kateri se vsaka točka preslika v točko na nasprotni strani zrcalne ravnine **S:** refleksijsa

zrcáljenje skózi središče -a -- -- s mat. preslikava točke v točko, ki je v enaki razdalji na drugi strani središča

zrcálna enákost -e -e ž fiz. enakost med dvema geometrijskima tvorbama, če je zrcalna slika ene enaka sliki druge

zrcálna simetrija -e -e ž mat. simetrija geometrijske strukture, ki se ohranja pri zrcaljenju

zrcálni balón -ega -a m balon, katerega del površine je pokrit s kovinsko plastjo, ki odseva svetlobo

zrcálni daljnogled -ega -éda m fiz. daljnogled, ki ima za objektiv zbiralno zrcalo

zrcálni furnír -ega -ja m les. furnir z zelo visokim sijajem

zrcálni galvanóméter -ega -tra m elektr. galvanometer z zrcalom na vrtljivi tuljavici, ki odbija svetlobni žarek, ki pada nanj **Sp:** galvanóméter s svetlôbno znáčko

zrcálni obòk -ega -óka m grad. kadunjasti obok, katerega vrh je zaključen z ravno ploskvijo pravokotne ali ovalne oblike

zrcálni odbòj -ega -ôja m fiz. odboj na lokalno ravni površini, na kateri se vzporeden snop žarkov odbije tako, da je kot, ki ga oklepa vpadni snop z normalo na ploskev, enak kotu, ki ga oklepa odbiti snop z normalo, in vpadni snop, normala in odbiti snop ležijo v isti ravnini

zrcálo -a s fiz. optični element z gladko odbojno površino, ki odbija žarek po lomnem zakonu, npr. ravno zrcalo, parabolično zrcalo, krogelno zrcalo, hiperbolično zrcalo

zréli lés -ega lesá **m** gozd. les z višjo gostoto, dobrimi mehanskimi lastnostmi in debelejšimi celičnimi stenami, ki nastane v zrelih letih rasti drevesa **S:** adúltni lés

zrnatí perlít -ega -a **m** met. perlit s kroglicami cementita v feritni osnovi, ki nastane pri zelo počasnem ohlajanju jekla **Sp:** sferoidít

zrnavost -i ž grad., kem. teh. sestava sipkega materiala v deležih frakcij glede na velikost zrn **S:** granulácija (1), granulometrijska sestáva

zrnavostna analíza -e -e ž kem. teh. ugotavljanje zrnivosti zrnatega materiala

zrnavost zemljíne -i -- ž grad. sestava zemljine v deležih frakcij glede na določene velikostne intervale zrn

zrnína -e ž met. material v zrnih, npr. kovina, žlindra **Sp:** granulát (3)

zrno -a **s** met. majhen trd delec česa, npr. livarskega peska

zrúšek -ška **m** grad., rud. porušitev hribine v podzemni prostor, npr. v rudniku, predoru, kar povzroči neželen povečan profil prostora

zrušílno brême -ega breména **s** breme, ki povzroči porušitev ali zrušitev

zrušítev -tve ž razpad zlasti objektov na dele, kose, povzročen s silo **PRIM.:** porušítev (2)

zrušítveno brême -ega breména **s** breme, ki presega nosilnost konstrukcije in povzroči njeno porušitev

z-transformácija -e [zé] ž elektr. transformacija prenosne funkcije časovno diskretnega sistema v kompleksno ravnino spremenljivke **z**, ki omogoča prikaz položaja polov in ničel

zúnajnivójsko križišče -ega -a **s** prom. križišče prometnic na različnih nivojih, izvedeno z nadvozom ali podvozom

zunánja balístika -e -e ž balistika izstrelka, projektila po izstopu iz cevi strelnega orožja, raketometa

zunánja eléktrična napráva -e -e ž elektr. naprava za uporabo na odprtem z lastno zaščito pred okoljskimi vplivi, npr. vlago, pada-

vinsko vodo, previsoko temperaturo, mehanskimi poškodbami

zunánja léga báta -e -e -- ž stroj. lega bata pri batnih strojih, pri kateri je batnica popolnoma izvlečena iz valja

zunánja montáža -e -e ž montaža na prostem

zunánja prenapétost -e -i ž elektr. prehodna prenapetost, ki je posledica atmosferskih razelektritev ali pojavov indukcije v elektroenergetskem omrežju

zunánja razsvetljáva -e -e ž elektr. razsvetljava, ki mora izpolnjevati pogoje za delovanje v atmosferi na prostem

zunánja síla -e -e ž fiz. sila, ki deluje na sistem iz okolice **PRIM.:** nótranja síla

zunánja ukrívljenost -e -i ž mat. ukrivljenost mnogoterosti glede na večrazsežni prostor ali mnogoterost, v katerega je vložena

zunánje brúšenje -ega -a **s** brušenje zunanjih površin, npr. rezil, trakov

zunánje rêbro -ega -a **s** elektr., stroj. hladilno rebro na napravi ali stroju, npr. na transformatorju, motorju z notranjim zgorevanjem

zunánji omèt -ega -éta **m** grad. omet iz grobe ali fine malte, odporne proti atmosferskim in mehanskim vplivom, ki se nanese v eni ali več plasteh na zunanjo fasadno površino stavbe **S:** fasádni omèt

zunánji prikljúček -ega -čka **m** 1. elektr. priključek za priključitev aparata, naprave ali stroja na razdelilno omrežje 2. elektr. priključek, ki povezuje električne vode in naprave od omrežja do visokonapetostnega ločilnika ali do glavne varovalke odjemalca

zunánji skóznjik -ega -a **m** elektr. skoznjik, pri katerem sta oba konca prirejena za namestitve v okoljskem zraku ob atmosferskem tlaku in izpostavljena zunanjim atmosferskim vplivom

zunánji stôžec -ega -žca **m** stroj. standardiziran stožčast držaj paličatega orodja, npr. Morseev stožec ali metrski stožec **PRIM.:** nótranji stôžec

zunánji vskóčnik -ega -a **m** stroj. strojni element v obliki elastičnega obročka v utoru

sornika, gredi ali osi za varovanje strojnih delov proti aksialnemu pomiku **Sp:** Seegerjev obróček (1) **PRIM.:** nótranji vskóčnik

zvár -a m var. nerazstavljiva zveza dveh ali več delov, izdelana z varjenjem **S:** zvární spòj **Sp:** šív (2), vár (2)

zvárjenec -nca m var. izdelek, zvarjen iz dveh ali več delov **PRIM.:** varjêneč

zvární spòj -ega spòja m var. nerazstavljiva zveza dveh ali več delov, izdelana z varjenjem **S:** zvár **Sp:** šív (2), vár (2)

zvár v hládnem -a -- -- m met. livarska napaka, ki nastane, kadar se dve fronti tekoče kovine, ki se srečata v livni votlini forme ne zlijeta popolno, in je videti kot črta na ulitku **Sp:** hládni zvár

zvéza -e ž **1.** grad., stroj. povezava dveh ali več razstavljivih ali trajno povezanih delov, npr. lepljena zveza, varjena zveza **PRIM.:** spòj (1) **2.** telekom. povezava med točkama sistema, ki omogoča stalne stike in izmenjavo informacij, npr. povratna zveza, telefonska zveza

zvéza na čèp -e -- -- ž grad., les. ➞ čèpna zvéza

zvezdasta brána -e -e ž agroteh. brana z vlitimi zvezdastimi koluti v dveh vrstah za drobljenje grud

zvezdasti motór -ega -ja m stroj. motor z notranjim zgorevanjem z zvezdasto razporejenimi valji

zvezdasti obòk -ega -óka m grad. križni obok, pri katerem so rebra razporejena navadno v osemogelnih zvezdah

zvezdasto omréžje -ega -a s elektr. ➞ radiálno omréžje

zvezdišče -a s elektr. stična točka vezave generatorskih ali transformatorskih navitij v zvezdo **S:** nevtrálna tóčka **Sp:** zvezdišče trifáznega sistéma

zvezdišče trifáznega sistéma -a -- -- s elektr. ➞ nevtrálna tóčka

zvézdna vezáva -e -e ž elektr. ➞ vezáva v zvézdo

zvézdni čas -ega čása m astr. časovni kot po mladišča, merjen v urah, minutah in sekundah,

ki zaradi enakomerne rotacije Zemlje narašča enakomerno s časom **Sp:** sidêrski čas

zvézdno léto -ega -a s astr. ➞ sidêrsko léto

zvézna fúncija -e -e ž mat. funkcija, za katero velja, da se funkcijske vrednosti v okolici vsake točke tem manj razlikujejo, čim manjša je izbrana okolica

zvézna grêda -e -e ž grad. ➞ kontinuírna grêda

zvézna mnóžica -e -e ž mat. urejena množica elementov, v kateri je med poljubno bližnjima elementoma vedno mogoče najti element, ki je bližji obema

zvézna obtéžba -e -e ž grad. obtežba, razporejena po dolžini, površini ali prostornini konstrukcije **Sp:** porazdeljêna obtéžba

zvézna odvedljívnost -e -i ž mat. lastnost funkcije, katere vsi parcialni odvodi so v dani točki zvezne funkcije

zvézna simetríja -e -e ž mat. simetrija, ki se izraža s simetrijsko grupo z zveznim naborom parametrov, npr. translacijska simetrija ravnine se izraža s translacijsko grupo, katere parametra sta premika levo–desno in gor–dol, ki zavzemata poljubne vrednosti iz nabora realnih števil

zvézna verjétnostna porazdelítev -e -e -tve ž mat. verjetnostna porazdelitev, pri kateri lahko zavzame naključna spremenljivka katerekoli vrednost iz intervala možnih vrednosti, npr. Gaussova porazdelitev

zvézni časóvni signál -ega -ega -a m telekom. signal, v katerem se lahko vsak parameter informacije spreminja vsak trenutek **PRIM.:** diskrétni časóvni signál

zvézni signál -ega -a m neprekinjeni signal pri analogni signalizaciji, ki vztraja, dokler obstaja funkcija, ki jo predstavlja

zvézni spékter -ega -tra m fiz., kem. spekter ali spektralno območje, v katerem se ne zaznavajo posamezne emisijske ali absorpcijske črte

zvéznost -i ž mat. lastnost zvezne funkcije, da gre diferencial funkcije proti nič, če gre prirastek neodvisne spremenljivke proti nič

zvęženje -a s met. nepravilna ukrivitev, npr. obdelovanca pri kaljenju, ognjevzdržne opeke pri žganju

ZVF -- [zeveřf] ž krat. telekom. ➔ zeló visóka frekvénca

zvijávi kábel -ega -bla m elektr. ➔ gíbkí kábel

zvijávi vodník -ega -a m elektr. ➔ gíbkí vodník

zvijávost -i ž lastnost vrvi, kabla, da prenese pogosto zvijanje in prepogibanje

zvřšanje vrelřřřa -a -- s pojav, da ima raztopina viřje vrelřřře kot řisto topilo, pri řemer je zvřřšanje vrelřřřa premo sorazmerno molalnosti topljenja

zvřtek -tka m met. z navijalnega bobna snet navit kovinski trak kot transportna enota

zvřtje krřla -a -- s stroj. zmanjševanje vpadnega kota profila vzdolř razpetine krřla od korena proti krajiřřu, kadar je profil po vsem krřlu enak

zvřtost -i ž mat. parameter ukrivljenosti prostorske krivulje, ki meri hitrost sukanja binormale na krivuljo pri gibanju vzdolř krivulje

zvřčna energija -e -e ž energija, ki se prenařa z zvokom

zvřčna izolácija -e -e ž izolacija za duřenje zvoka **Sp:** akústická izolácija

zvřčna jákost -e -i ž fiz. gostota energijskega toka zvřčnega valovanja, simbol I , merska enota watt na kvadratni meter **S:** jákost zvřka

zvřčna móč -e móč ž fiz. móč zvřčne energije, ki jo zvřčilo oddaja v prostor, simbol P_{ac} , merska enota watt

zvřčna sléd -e sledí ž elektr. ➔ zvřkovna sléd

zvřčni filter -ega -tra m elektr. filter, ki zaduři zvoke določenih frekvenc **Sp:** akústický filter

zvřčnik -a m elektr. elektroakustický pretvorník, ki z aktuatorjem pretvarja sprejeti elektrický signal v ustrezen zvřčni signal

zvřčni liják -ega -a m elektr. cev spremenljivega prereza, ki se uporablja za oddajanje ali spre-

jemanje zvřčnih valov, njihovo okrepitev in usmerjanje **Sp:** akústický liják

zvřčni signál -ega -a m slišni signal za opozarjanje, sporočanje, npr. pisk piřřalka, zavijanje sirene **Sp:** akústický signál **PRIM.:** zvřkovni signál

zvřčni tlák -ega -a m fiz. razlika med trenutnim celotnim tlakom pri řirjenju zvoka in statičnim tlakom, simbol p , merska enota pascal, Pa **S:** akústický tlák

zvřčnofrekvénční sprejémnik -ega -a m telekom. sprejemník signalov v govornem frekvénčnem pasu **Sp:** tónfrekvénční sprejémník

zvřčno nihanje -ega -a s fiz. nihanje tlaka ali hitrosti delcev v sredstvu, v katerem je zvok

zvřčno pólje -ega -a s fiz. ➔ akústický pólje

zvřk -a m fiz. valovanje tlaka v sredstvu s frekvencami v slišnem območju 16–20 000 Hz

zvřkovna sléd -e sledí ž elektr. sled, ki vsebuje zapis zvřkovnega signala **Sp:** zvřčna sléd

zvřkovni signál -ega -a m elektr. elektrický signal, ki posreduje zvřčni signal **PRIM.:** zvřčni signál

zvřnárna -e ž met. specializirana livarna zvonov iz zvonovine, ki z obliko ulitka daje zvonu njegovo viřino tona, fino uglaševanje pa se doseže s struženjem zvonove notranjosti

zvřnasti mlřn -ega -a m grad. mlin, navadno na motorni pogon, v katerem se snov melje med zvonastim okrovom in stožčastim rotorjem

zvřnovřna -e ž met. zlitina bakra z masnim deleřem kositra 20–25 %, ki je trda in ob udarcu daje zven, uporablja se za litje zvonov

zvřřálník -a m rud. naprava za avtomatično zvřřanje jamskih voziřkov, napolnjenih s premogom ali rudo, pri řemer se voziřek obrne za 180° okrog vzdolřne osi nad kovinsko reřetko, nameřřeno nad bunkerjem, kamor se stresa premog ali ruda

zvřřt zvřřtí ž kem. atom, molekula, del molekule ali ion, ki sodeluje kot reaktant ali produkt v kemijski reakciji

Ž

žaba za nivelacijsko láto -e - - - - ž geod.
kovinska podložka krožne ali trikotne oblike z izboklino, na katero se postavlja nivelacijska lata

žabji pokròv -ega -ôva m grad. zaščitna loputa, nameščena na proste kanalizacijske iztoke iz objektov, ki preprečuje vstop manjšim živalim v objekt

žága -e ž 1. ročno orodje za žaganje v obliki ozobljenega lista 2. les., stroj. ➡ žagálnik, žagálni stròj

žagálnik -a m les., stroj. stroj za žaganje lesa, kovine, kamna ali betona v stacionarni ali prenosni ročni izvedbi s krožnim žagalnim listom, brezkončnim žagalnim trakom, abrazivno ploščo ali diamantno žico za kamen ali beton S: žagálni stròj Sp: žága (2)

žagálni stròj -ega stròja m les., stroj. stroj za žaganje lesa, kovine, kamna ali betona v stacionarni ali prenosni ročni izvedbi s krožnim žagalnim listom, brezkončnim žagalnim trakom, abrazivno ploščo ali diamantno žico za kamen ali beton S: žagálnik Sp: žága (2)

žaganica -e ž les. ➡ dèska (1)

žaganje -a s vzdolžno ali prečno ločevanje, obrezovanje in obdelovanje dreves, debel, lesenih gradnikov, kovinskih profilov in delov ali kamna

žágasta napétost -e -i ž fiz. periodična električna napetost, ki v vsaki periodi linearno naraste od vrednosti nič do končne vrednosti

žágasta stréha -e -e ž grad. streha industrijskega objekta iz več nesimetričnih dvokapnic z eno skoraj navpično strešino in drugo strešino z navadnim naklonom S: šédasta stréha

žágni list -ega -a m les. nazobčan list žage, žagalnega stroja z naostrenimi in izmenično razprtimi zobmi PRIM.: króžni žagálni list

žakár -ja m tekst. naprava za tkanje velikih vzorcev

žakárska ničálnica -e -e ž tekst. ničálnica na žakarskih statvah

žakárska platína -e -e ž tekst. dvižni element za tvorbo zeva na žakarskih statvah

žakárska pletílska napráva -e -e ž tekst. naprava, ki na pletilnikih izbira igle za pletenje načrtovanega vzorca

žakárska tkanína -e -e ž tekst. vzorčasta tkanina, tkana na žakarskih statvah

žakárske státve -ih státév ž mn. tekst. statve z žakarskim mehanizmom za tkanje žakarskih vzorcev

žakárski mehanízem -ega -zma m tekst. mehanski ali elektronsko krmiljeni mehanizem, nameščen nad statvami, pri katerem se platine skupaj z galirnimi vrvicami in ničálnicami dvigajo in spuščajo, kar omogoča tvorbo zeva in tkanje žakarske tkanine

žakárski pletílnik -ega -a m tekst. pletilnik z žakarsko pletilsko napravo

žakárski stròj -ega stròja m tekst. stroj za tkanje ali pletenje vzorčastih tekstilij

žakárski vzórec -ega -rca m tekst. vzorec, skoraj neomejenih velikosti, npr. roža, list, domišljjski vzorec, ki se lahko tke le na žakarskih statvah

žámanje -a s les. podolgovati ostanki po robljenju, obžagovanju deske

žámet -a m tekst. tkana, redkeje pletena, tekstilija z do 3 mm visokim lasom

žár -a m svetloba, ki jo oddaja zelo vroča snov, njena barva pa je odvisna od temperature, npr. beli žar, rdeči žar **Sp**: žarílina bárvá

žárek -rka m **1.** na valovno ploskev pravokotna črta, usmerjena vzdolž razširjanja valovanja **2.** fiz. idealiziran snop svetlobe, ki označuje smer širjenja svetlobe ali drugega elektromagnetnega valovanja, navadno kot črta v smeri širjenja valovanja **3.** fiz. ozek snop svetlobe

žarílina bárvá -e -e ž ☞ žár

žarílina izgúba -e -e ž kem. izguba masnega deleža sestavin, ki pri žarjenju snovi zgorejo ali izhlapijo, npr. organske snovi, CO₂ iz karbonatov **Sp**: žaroizgúba

žarílina nítka -e -e ž elektr. tanka žica, ki jo je v ustrezni atmosferi mogoče z električnim tokom segreti na dovolj visoko temperaturo, da oddaja svetlobo **Sp**: svetílina nítka

žarílina péč -e pečí ž met. peč za toplotno obdelavo z žarjenjem polizdelkov, izdelkov, ulitkov ali izkolkov

žarílni dvójček -ega -čka m met. pojav dvojčične meje pri žarjenju kovinskega materiala

žarílni lónček -ega -čka m kem. laboratorijska posodica za žarjenje oborin v gravimetriji, npr. porcelanasti žarilni lonček, platinski žarilni lonček

žarišče -a s **1.** točka ali območje, iz katerega izhaja aktivnost, vpliv ali sevanje, npr. žarišče potresa, sevanja, požara **2.** fiz. ravnotežna točka dinamičnega sistema drugega reda, ki ima v fazni ravnini izvor ali ponor trajektorij

žarjênje -a s met. tehnološki postopek segrevanja predmetov, npr. polizdelkov, izdelkov, ulitkov, izkolkov, delov za kaljenje, popuščanje, do žara, navadno kot del toplotne obdelave

žarjênje jêkla -a -- s met. toplotna obdelava, pri kateri se jekleni izdelek segreje na določeno temperaturo, npr. zaradi homogenizacije, popuščanja, se pri tej temperaturi zadržuje toliko časa, kot je potrebno za določene spremembe, in nato počasi ohladi

žarjênje na črno -a -- s met. ☞ črno têmpranje

žárkasto omréžje -ega -a s elektr. ☞ radiálno omréžje

žárkasto ozemljílo -ega -a s elektr. ozemljilo s kraki, ki potekajo radialno iz središča, za zmanjšanje ozemljitvenega upora

žárki X -ov -- [íks] m mn. fiz. ☞ réntgenska svetlôba

žárkost -i ž kem. pojav, značilen za kvarjenje maščob, ki je posledica nastanka prostih maščobnih kislin, zlasti butanojske kisline zaradi hidrolize maščob ali zaradi oksidacije in z njo povezane cepitve dvojnih vezi C=C v nenasičenih maščobah

žárkovna óptika -e -e ž področje optike, ki pri projektiranju optičnih naprav, katerih dimenzije so mnogo večje od valovne dolžine svetlobe, obravnava svetlobo kot žarke **S**: geometrijska óptika

žárnica -e ž sijalka, ki oddaja svetlobo z žarenjem, npr. žarnica z volframovo nitko

žaroizgúba -e ž kem. ☞ žarílina izgúba

žaromèt -éta m elektr. svetlobni vir ali naprava, v kateri sijalka skupaj z optičnim sistemom usmerja svojo svetlobo v želenih smereh, npr. avtomobilski žaromet

žarométna sijálka -e -e ž sijalka v žarometu, pritrjena tako, da skupaj z optičnim sistemom usmerja svetlobo v želeni smeri

žarovzdřžnost -i ž met. lastnost kovinskih materialov, npr. nekaterih jekel, da pri visokih temperaturah ohranijo dobre mehanske lastnosti **PRIM.:** ognjevzdřžnost

žebělj -bljà m grad., les. element za vezavo ali spajanje dveh lesenih elementov z ročnim ali strojnim zabijanjem, izdelan iz jeklene žice različnih debelin, dolg do 310 mm, z gladkim, navojnim, nazobčanim ali žlebičastim telesom, s kratko konico na enem koncu in valjasto, rahlo stožčasto glavo na drugem **S**: žičník

želatína -e ž kem. prozorna, brezbarvna in krhka trdna snov v obliki lističev ali prahu,

železna kovina

ki se pridobiva iz živalskih kosti in kož in se uporablja v živilstvu, za fotografske emulzije
Sp: glutín **PRIM.:** galêrta

železna kovina -e -e ž met. železo in njegove zlitine, npr. jeklo, železova litina
PRIM.: neželezna kovina

železnica -e ž 1. sistem projektiranja, gradnje, vzdrževanja, upravljanja in vodenja prometa po železniških tirih ter spremljajočih dejavnosti 2. ☛ železniška proga

železni obroč -ega -a m grad., les. ploščat, okrogel ali pravokoten 4–10 mm debel in 20–40 mm širok jeklen element s prikovičenimi ali privarjenimi konicami za okrepitev koncev lesenih elementov, navadno kolov in soh, lahko tudi veznikov, da se prepreči njihovo pokanje

železniška proga -e -e ž iz tračnic zgrajen tir za železniška vozila skupaj s pripadajočo infrastrukturo, npr. kretnicami, zapornicami, signalizacijo **Sp:** železnica (2)

železniški præg -ega prága m lesen, jeklen ali betonski element podlage železniškega tira za pritrdjevanje železniških tirnic

železniško vozilo -ega -a s tirno vozilo z lastnim pogonom ali brez njega

železo -a s kem. prvi element železove skupine periodnega sistema, srebrnosiva kovina, ki se uporablja kot osnovna sestavina železove litine, navadnih in legiranih jekel v strojni industriji in gradbeništvu, simbol Fe

α-železo -a [álfa] s met. modifikacija železa, ki kristalizira v telesno centrirani kubični mreži in je obstojna od sobne temperature do 912 °C
PRIM.: ferít (1)

železobetón -a m grad. ☛ armírani betón

δ-železo -a [délta] s met. modifikacija železa, ki kristalizira v telesno centrirani kubični mreži in je obstojna med 1394 °C in tališčem pri 1538 °C, z največjim masnim deležem ogljika 0,08 % pri temperaturi 1493 °C

γ-železo -a [gáma] s met. modifikacija železa, ki kristalizira v ploskovno centrirani kubični mreži in je obstojna nad 912 °C

železokrívstvo -a s grad. krivljenje in vgrajevanje armature v opaž za armiranobetonske konstrukcije

železolivárna -e ž met. ☛ livárna železa

železova góba -e -e ž met. gobasto železo, pridobljeno z direktno redukcijo železove rude

železova lítina -e -e ž met. zlitina železa z masnim deležem ogljika 2,1–4,0 % in silicija 1–3 % kot glavnima zlitinskima elementoma
Sp: líto železo

železova skupína -e -e ž kem. prehodni elementi osme skupine periodnega sistema, in sicer kovine železo, rutenij in osmij

železov dílsulfíd -ega -a m kem. FeS_2 , rumeni kristali s kovinskim leskom, v naravi kot mineral pirit, ki se uporablja za proizvodnjo žveplovega dioksida ali žveplove kisline

železove(II) spojíne -ih (II) -ín [dvá] ž mn. kem. spojine dvovalentnega železa, npr. železov(II) sulfat

železov galún -ega -a m 1. kem. amonij-železov(III) sulfat dodekahidrat, $\text{FeNH}_4(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, ki tvori svetlo vijolične kristale in se uporablja za čiščenje odpadnih vod, strojenje usnja, kot jedkalo v proizvodnji elektronskih komponent **S:** amónij-železov galún **PRIM.:** amónij-železov sulfát (2)
2. kem. kalij-železov(III) sulfat dodekahidrat, $\text{FeK}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, ki tvori brezbarvne oktaedrske kristale in se uporablja kot čimža **S:** kálíj-železov galún **PRIM.:** kálíj-železov sulfát

železov(II,III) oksíd -ega (II,III) -a [dvá trí] m kem. triželezov tetraoksid, Fe_3O_4 , netopen črn prah, ki se uporablja kot črn pigment v temperaturno obstojnih barvah, kot magnetni pigment v magnetofonskih in videotrakovih, kot katalizator pri sintezi amonijaka
Sp: fêrofêrioksíd

železov sijájník -ega -a m met. ☛ hematít

železov sulfát -ega -a m kem. železova(II) sol žveplove kisline, navadno heptahidrat $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, modrozeleni kristali, ki se uporablja pri obdelavi odpadnih vod

želíranje -a s 1. kem. teh. tvorba želeja, npr. z agaragarjem v živilski industriji 2. les. prehod lepila iz tekoče oblike v poltrdno obliko gela **PRIM.:** gelíranje (2)

želíрно srédstvo -ega -a s kem. teh. sredstvo, ki povzroča ali pospešuje tvorbo želeja, npr. pektin v živilstvu

ženílja -e ž tekst. sukanec iz treh različnih komponent, od teh ene v obliki rezanih efektnih las, pravokotno usmerjenih okoli dveh jedrnih, ki zagotavljata stabilno strukturo in utrjujeta rezane efektne lase **S:** goséníčasti súkanec

žénski konéktor -ega -ja m elektr. konektor s kontakti v obliki cevki ali dveh vzporednih ploščatih drsnih kontaktov, ki se uporablja kot vtičnica

žépasti držáj -ega -a m rud. držaj v vdolbini stene rudniškega vozička, da se ne zatika pri vožnji skozi rov

žerjav -áva m grad., stroj. stacionarni ali mobilni dvigalno-prenosni stroj za ravnanje z bremenom, navadno z možnostjo gibanja v prostoru, z elektromotornim ali hidravličnim pogonom in neposrednim ročnim ali daljinskim krmiljenjem, npr. mostni žerjav, stolpni žerjav, kozičasti žerjav, vrtni žerjav, pristaniški žerjav, livarski žerjav, regalni žerjav, avtožerjav **Sp:** dvigálo (2)

žerjav za zabójnike -áva --- m stroj. ☞ kontéjnerski žerjav

žerjav z nagíбно ročíco -áva --- m stroj. žerjav, ki ima nagibno ročico s štirizgibnim mehanizmom in se uporablja v pristaniščih za nakladanje in razkladanje ladij **Sp:** pristaniški žerjav (1)

žgáni dolomít -ega -a m met. žgana zmes kalcijevega in magnezijevega oksida, ki se uporablja kot surovina za ognjevarna gradiva

žgáni magnezít -ega -a m met. magnezit po toplotni obdelavi, ko magnezijev karbonat razpade v magnezijev oksid, ki se uporablja kot surovina za magnezitno opeko

žgánje -a s 1. kem. teh. segrevanje keramičnih izdelkov v industrijski peči na temperature

nad 900 °C, da se dosežeta njihova trdnost in trdota 2. met. segrevanje rude, apnenca v industrijski peči na temperature nad 900 °C, da razpadejo vsebovani karbonati

žgáno áпно -ega -a s grad., kem. teh. ☞ áпно

žíca za prèdnápénjanje -e --- ž grad. gladka jeklena žica iz visokovrednih jekel, premerov 6–16 mm in s trdnostjo 1860–2060 MPa, ki se uporablja za pletenje večžilnih jeklenih vrvi, s katerimi se prednapnejo, npr. betonski mostni nosilci, plošče

žíčna košára -e -e ž grad. gradbeni element za manj visoke prečne zgradbe na vodotokih, spleten iz žične mreže ali zvarjene armaturne mreže v obliki 1 m × 1 m × 4 m velike košare, napolnjene s kamenjem in pokrite z mrežastim pokrovom, ki se postavljajo druga poleg druge na temeljno blazino ali se delno vkopljejo

žíčna vrév -e vrví ž stroj. iz več žic ali žičnih pramenov vita ali pletena jeklena vrv s strženom ali brez njega

žíčnica -e ž stroj. naprava ali postroj s pogonom, jekleno vrvjo in podporami za prevoz oseb v gondolah, tovora v zabojih, spravilo lesa s težko dostopnih predelov

žíčnik -a m grad., les. element za vezavo ali spajanje dveh lesenih elementov z ročnim ali strojnim zabijanjem, izdelan iz jeklene žice različnih debelin, dolg do 310 mm, z gladkim, navojnim, nazobčanim ali žlebičastim telesom, s kratko konico na enem koncu in valjasto, rahlo stožčasto glavo na drugem **S:** žebelj

žíčni strgálnik -ega -a m grad., rud. naprava ali stroj s posodo, podobno bagrski žlici, navadno z elektrohidravličnim ali pnevmatičnim pogonom in krmiljenjem vitla in jeklene vrvi za strganje, grabljenje ali premeščanje sipkega materiala

žídkost -i ž lastnost materiala na prehodu iz plastičnega v tekoče stanje

žídkost zemljíne -i --- ž grad. lastnost zemljine, da je zaradi vsebnosti vode plastična

žíger -gra m tekst. naprava za širinsko barvanje tekstilnega blaga, ki potuje skozi mirujočo kopel

žila -e **ž 1.** met. dolga, valjasta oblika strjene kovine, ki prihaja iz stroja za kontinuirno litje **2.** elektr. eden od električnih vodnikov v električnem kablu **3.** elektr. sklop, sestavljen iz električnega vodnika, njegove izolacije, lahko tudi zaslonov **4.** gospodarsko pomembna plast zemeljske skorje, npr. premoga, rude, kamnine

žilavénje -a **s** met. plamenska rafinacija grodlja, pri kateri se iz krhkega grodlja pridobiva žilavo jeklo

žilavi lóm -ega lóma **m** lom, pri katerem se obremenjeni material pred zlomom plastično deformira **PRIM.:** krhki lóm

žilavost -i **ž** lastnost materiala, da se težko zlomi ali poruši, če nanj delujejo natezne, upogibne, vzvojne ali druge sile

žirokómpas -a **m** kompas z žiroskopom, navadno z elektromotornim pogonom, ki samodejno zavzame in drži smer sever–jug

žirokópter -ja **m** stroj. letalnik z motorno gnanim sprednjim propelerjem, ki zagotavlja potisk, gibanje naprej, in z negnanim večjim propelerjem, podobnim helikopterjevemu, ki je nad kabino letalnika in zagotavlja aerodinamični vzgon **Sp:** avtožir

žiropilót -a **m** stroj. naprava za samodejno krmljenje letala, plovila, raketnega projektila, katere osnova je žiroskop

žiroskóp -a **m** stroj. kardansko vpeta vrtavka, navadno z elektromotornim ali pnevmatičnim pogonom pri visoki vrtilni frekvenci, ki se uporablja npr. za ugotavljanje orientacije v prostoru

žirostabilizátor -ja **m** stroj. naprava za žiroskopom za stabilizacijo ali zmanjšanje nagiba, npr. nagiba ladje okoli vzdolžne osi **PRIM.:** stabilizátor (2)

žitni čistílnik -ega -a **m** agroteh. stroj ali naprava za odstranjevanje primesi v žitu **S:** triër

žíva akumulácija -e -e **ž** grad. prostornina zbiralnika nad nivojem dna najnižjega izpusta

živálski škrób -ega -a **m** kem. ➡ glikogén

živčni strúp -ega -a **m** kem. bojni strup, bi blokira živce in s tem ohromi dihanje

žívec -vca **m** rud. ➡ glinénec

živílska kemíja -e -e **ž** področje kemije, ki obravnava kemično sestavo živil in njihove spremembe med proizvodnjo, skladiščenjem in pripravo jedi

živílska tehnológija -e -e **ž** tehnologija, ki obravnava industrijsko predelavo pretežno kmetijskih pridelkov v živila ali njihove sestavine

živílski aditív -ega -a **m** kem. kemični dodatek živilu, ki se uporablja za konzerviranje, zgoščevanje, redčenje, obarvanje, dodajanje arom, označen z E in trimestnim ali štirimestnim številom, včasih še z dodanimi malimi črkami

živílsko barvílo -ega -a **s** naravno ali sintetično barvilo za obarvanje živil

življénjska dóba -e -e **ž 1.** predvideni čas od izdelave do konca funkcionalne uporabnosti izdelka **PRIM.:** življénjski cíkel **2.** obdobje zanesljivega in varnega delovanja naprave, stroja ali postroja v okviru dogovorjenih lastnosti, npr. življenjska doba avtomobila, ogrevalne naprave **PRIM.:** ekonómska dóba

življénjski cíkel -ega -kla **m** cikel, ki poteka od pridobivanja surovin in izdelovanja proizvodov do njihove razgradnje in ponovne uporabe proizvodov te razgradnje **PRIM.:** življénjska dóba (1)

živoapnéna máлта -e -e **ž** grad. malta za slikanje fresk, izdelana na gradbišču iz zdrobljenega apna in peska v razmerju 1 : 7 in toliko vode, da začne apno reagirati

žívo ápnó -ega -a **s** grad., kem. teh. ➡ ápnó

živósrebrna difuzíjska črpálka -e -e -e **ž** kem. teh. difuzijska črpalka z živim srebrom kot delovnim medijem, uporablja se za ustvarjanje visokega vakuumu **PRIM.:** oljna difuzijska črpalka

živósrebrna sijálka -e -e **ž** elektr. razelektritvena sijalka, v kateri oddaja svetlobo živosrebrova para

živosrebrni barométer -ega -tra **m**
barometer, ki meri zračni tlak z višino stolpca
živega srebra

živosrebrni manométer -ega -tra **m** fiz.
diferenčni manometer z U-cevjo, napolnjeno
z živim srebrom

živosrebrni termométer -ega -tra **m** teko-
činski termometer z živim srebrom kot zazna-
valom

živosrebrni usmérnik -ega -a **m** elektr.
usmernik z elektronko s hladno katodo iz
živega srebra in napolnjeno s plinom, ki
omogoča usmerjanje visokih izmeničnih
napetosti ali velikih izmeničnih tokov

živo srebró -ega -á **s** kem. element cinkove
skupine periodnega sistema, edina kovina,
tekoča pri standardnih pogojih

živosrebrov fulminát -ega -a **m** kem. živo-
srebrova sol fulminske kisline, $\text{Hg}(\text{CNO})_2$,
zelo eksplozivna spojina, ki se uporablja kot
inicialno razstrelivo v netilkah in detonatorjih
Sp: fulminát (2)

žláhtna kovína -e -e ž **1.** met. ☞ plemeníta
kovína **2.** kem. kovina, ki ima višji standardni
elektrodni potencial od vodika in se zato ne
raztaplja v kislinah, ki ne oksidirajo, npr. v klo-
rovodikovi kislini, popolnoma odporna proti
koroziji, npr. zlato, platina

žláhtni omèt -ega -éta **m** grad. omet iz malte,
navadno iz apna, belega cementa in različnih
peskov, npr. marmornega peska, kremenovega
peska, lahko z dodatki mineralnih barv, ki se
nanese v 15-milimetrski plasti, po delni osušitvi
se delno spraska s strgalko ali krtačo, odporen
proti okoljskim vplivom

žláhtni plíni -ih -ov **m** mn. kem. elementi osme
glavne skupine periodnega sistema, in sicer
helij, neon, argon, kripton, ksenon in radon, za
katere je značilna kemijska inertnost, zlasti za
prve tri **Sp:** plemeníti plíni **PRIM.:** inértni plín

žléb -a **m** podolgovat, zgoraj odprt kanal, po
katerem teče tekočina, talina ali sipek material
pri transportu

žlébasto dléto -ega -a **s** stroj. dleto za rez-
barjenje z žlebastim rezilom

žlébnica -e ž grad. utor ali žleb, ki poteka
na diagonalnem presečišču površin
oboka

žlédna obtéžba -e -e ž dodatna obtežba
nadzemnega voda, nosilca, konstrukcije,
gradbene strukture z žledom

žlícá -e ž met., stroj. strojni del za zajemanje,
prenos in ravnanje s sipkimi, tekočimi ali
židkimi materiali, npr. pri bagru

žlíčár -ja **m** bager z žlico za zajemanje
materiala **S:** žlični báger

žlíčasta brána -e -e ž agroteh. brana z
ukriviljenimi zobmi, na koncu oblikovanimi
v žlice, za globlje branjanje, boljše drobljenje,
mešanje in ravnanje, zlasti težjih tal

žlíčasto dléto -ega -a **s** stroj. dleto za rezbarjenje
z žličastim rezilom

žlíčni báger -ega -gra **m** bager z žlico za
zajemanje materiala **S:** žličár

žlíndra -e ž met. talina, ki pokriva staljeno
kovino pri procesih pridobivanja, nastala iz
oksidov jalovine rude in dodatkov talil

žlíndrino števílo -ega -a **s** met. količnik masnih
deležev kalcijevega oksida in silicijevega
dioksida v žlindri

žlíndrni betón -ega -a **m** grad. betonska
mešanica iz metalurškega cementa, kamenega
agregata in vode, ki se zelo malo krči in se
uporablja za stabilizacijo tamponske plasti
močno obremenjenih vozišč

žlíndrni cemènt -ega -ênta **m** grad. cement,
izdelan iz fino zmletega cementnega klinkerja
in granulirane plavžne žlindre, ki se pomešan z
vodo kemijsko veže v pasto in strdi **Sp:** metalúr-
ški cemènt

žlíndrnik -a **m** met. vdolbina v ulivnem kanalu
za lovljenje žlindre ali nekovinskih delcev
Sp: dušílina vdolbína

žlóta -e ž grad. ☞ globél

žlótник -a m grad., les. poševen tram v stiku med dvema strešinama z zgoraj vzdolžno vdelanim žlebom pod kotom, ki ga tvorita stikajoči se strešini

žrêlo dímnika -a -- s ustje na vrhu dimnika

žrtvoválna anóda -e -e ž kem., met. anoda, navadno iz magnezija z dodatki, ki se uporablja za žrtvovalno zaščito pred korozijo

žrtvoválna zaščíta -e -e ž kem., met. zaščíta jekla pred rjavenjem z bolj reaktivno kovino, navadno cinkom ali magnezijem, ki korodira namesto jekla **PRIM.:** katódna zaščíta

žvêplasta kislína -e -e ž kem. žveplove (IV) kislina, H_2SO_3 , neobstoja šibka kislina, raztopina žveplovega dioksida v vodi, ki se uporablja kot reducent

žvepléno-apnéna brózga -e -e ž kem. teh. pripravek iz žvepla v prahu in apna za škropljenje proti nekaterim rastlinskim boleznim in škodljivcem **Sp:** kalifórnijska brózga

žvêplo -a s kem. element kisikove skupine periodnega sistema, rumena nekovina, netopna v vodi, uporablja se za proizvodnjo žveplovega

dioksida, žveplove kisline, barvil, insekticidov, simbol S

žvêplova kislína -e -e ž kem. žveplove (VI) kislina, H_2SO_4 , brezbarvna, oljnata, zelo jedka tekočina, najpomembnejša anorganska kislina, ki se uporablja npr. za dekapiranje jekla, kot elektrolit v svinčevih akumulatorjih, kot sušilno sredstvo za pline, v proizvodnji mineralnih gnojil, rafinaciji nafte, za sinteze

žvêplov díoksíd -ega -a m kem. SO_2 , brezbarven plin z zadušljivim vonjem, za proizvodnjo žveplove kisline, za žveplanje sodov in vina, za preprečevanje rjavenja sadnih krljev

žvêploveo barvílo -ega -a s kem. v vodi netopno redukcijsko barvilo, ki vsebuje žveplo

žveplovodík -a m kem. ☞ vodikov sulfíd

žveplovodíkova kislína -e -e ž kem. vodna raztopina vodikovega sulfida, šibka kislina, soli so sulfidi in hidrogensulfidi

žvêplov potenciál -ega -a m met. kemijski potencial snovi glede na njeno sposobnost kemijske reakcije z žveplom

Literatura in viri

ADAMIČ, France, 1998: Razvoj terminoloških dejavnosti s pregledom dosežkov in bibliografije. Ob 50-letnici organizirane ustvarjalnosti v naravoslovni in tehniški terminologiji. V: *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*. Ur. Marjeta Humar. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC SAZU. 13–17.

CABRÉ, Maria Teresa, 1999: *Terminology. Theory, methods and applications*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Chambers science and technology dictionary, 1999. Edinburg: Cambridge University Press.

Chemie und chemische Technik, 1978. Englisch/Deutsch, Deutsch/Englisch. Helmut Gross, Ed. Berlin: VEB Verlag Technik.

CLASON, Willem Elbertus, 1968: *Elsevier's Dictionary of Chemical Engineering*. English/American/French/Spanish/Italian/ Deutch/German. Vol. 1–2. Weinheim: Wiley-VCH.

DE VRIES, Louis, KOLB, Helga: *Wörterbuch der Chemie und der chemischen Vefahrenstechnik, Dictionary of Chemistry and Chemical Engineering*, 1987. 2nd Ed. Weinheim: Wiley-VCH.

FAJFAR, Tanja, 2017: *Terminologija v Evropski uniji*. Ljubljana: Založba ZRC. ZRC SAZU.

FRANČULA, Nedjeljko, LAPAINE, Miljenko, 2008: *Geodetsko-geoinformatički rječnik*. Republika Hrvatska: Državna geodetska uprava (http://bib.irb.hr/datoteka/340862.rjecnik50_1.pdf).

GLAVIČ, Peter, ŠMALC, Andrej, ČELIK, Leon, STUŠEK, Anton: *Kemijski slovar* (<https://acsi-journal.eu/slovar/>, <https://www.fkkt.um.si/kslovar/avtorji.php>, <https://www.termania.net/>).

GRUHN, Günter, FRATZSCHER, Wolfgang, HEIDENREICH, Eberhard, 1979: *ABC Verfahrenstechnik*. Leipzig: VEB Deutscher Verlag für Grundstoffindustrie.

GUŠTIN, Andrej, MOHORIČ, Aleš, STRNAD, Janez, 2008: *Fizika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

HARTMANN, Klaus, REHER, Ernst-Otto, WALDE, Rolf, 1989: *Verfahrenstechnik*, English/Deutsch/Französisch/ Russisch. Berlin: VEB Verlag Technik.

HENGLEIN, Ernst, 1988: *Lexikon chemische Technik*. Weinheim: Wiley-VCH.

HUDEČEK, Lana, MIHALJEVIĆ, Milica (u suradnji s Brunom NAHODOM), 2009: *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

HUMAR, Marjeta s strokovnjaki za papirništvo na podlagi gradiva inž. Staneta BONAČA: *Papirniški terminološki slovar*, 1996. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Katalog za splošno maturo iz fizike, 2025. Ljubljana: Državni izpitni center.

Leksikon fizike – Mali leksikoni, 2000. Ljubljana: Mladinska knjiga.

LYDERSEN, L. Aksel, DAHLØ, Ingrid, 1992: *Dictionary of Chemical Engineering*. English/French/German/Spanish. Hoboken, New Jersey: Wiley.

McGraw-Hill Dictionary of Scientific and Technical Terms, 1994. 5th Ed. New York, Chicago San Francisco: The McGraw-Hill Companies, Inc.

McGraw-Hill Dictionary of Scientific and Technical Terms, 2003. 6th Ed. New York, Chicago, San Francisco: The McGraw-Hill Companies, Inc.

MUCCI, Carlo, HUMAR, Marjeta, 2010: *Slovensko-italijanski slovar elektronike, elektrotehnike in telekomunikacij* = *Dizionario sloveno-italiano e italiano-sloveno di elettronica, elettrotecnica e telecomunicazioni*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Trst: Mladika.

Nacionalni jeziki v visokem šolstvu / National Languages in Higher Education, 2010. Uredili / Edited by Marjeta Humar, Mojca Žagar Karer. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Perry's Chemical Engineers' Handbook, 2008. 8th Ed. D. W. Green, Ed. in Chief. New York, Chicago San Francisco: McGraw-Hill Companies, Inc.

PETERLIN, Anton, 1940: *Skripta*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije.

Razvoj slovenskega strokovnega jezika, 2007. Uredila: Irena Orel. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani s finančno pomočjo Agencije RS za raziskovalno dejavnost in Znanstvenoraziskovalnega inštituta Filozofske fakultete.

Routledge German Technical Dictionary Universal-Wörterbuch der Technik Englisch/ Deutsch/ Français, 1969. Vol. 1–4. New York: Routledge.

Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Zbornik referatov s posvetovanja o slovenskem naravoslovno-tehničnem izrazju, Ljubljana, 22.–23. maja 1997, 1998. Zbrala in uredila: Marjeta Humar. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Sekcija za terminološke slovarje.

STRNAD, Janez, 2025: *Visokošolski učbenik fizike. 1.–4. del*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za matematiko in fiziko.

ŠIRCELJ-ŽNIDARŠIČ, Ivanka, 2015: Mali leksikoni Cankarjeve založbe in Slovar slovenskega knjižnega jezika kot podlaga za geslovnik enozvezkovnika. V: *Jezikoslovni zapiski*, 2(1) (<https://doi.org/10.3986/jz.v2i1.2769>).

ŠMALC, Andrej, 1998: O nekaterih težavah pri uveljavljanju slovenske tehniške terminologije. V: *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*. Ur. Marjeta Humar. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC SAZU. 33–37.

ŠMALC, Andrej, 2008: Slovensščina v naravoslovnih znanostih, 2008. V: *Zbornik prispevkov na posvetu 15. maja 2007*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 69–75.

ŠMALC, Andrej, MÜLLER, Jakob, 2011: *Slovensko tehniško izrazje. Jezikovni priročnik*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Terminologija in sodobna terminografija, 2009. Uredile: Nina LEDINEK, Mojca ŽAGAR KARER, Marjeta HUMAR. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Terminologija v času globalizacije. Zbornik prispevkov s simpozija Terminologija v času globalizacije, Ljubljana, 5.–6. junij 2003 / Terminology at the Time of Globalization. Collected papers from the Scientific Conference Terminology at the Time of Globalization, Ljubljana, 5th–6th June 2003, 2004. Uredila / Edited by: Marjeta Humar. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC / Scientific Research Centre SASA, ZRC Publishing.

Učni načrt za fiziko na gimnazijah, 2015. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje.

Ullmanns Encyclopädie der technischen Chemie, 1974. 4. Aufl., Band 1–4. Weinheim: Verlag Chemie.

Večjezični slovar za področje geoinformatike : Ciljni raziskovalni program »CRP 2021« v letu 2021, raziskovalni projekt št. V2-2133 : končno poročilo projekta CRP V2-2133 (https://www.fgg.uni-lj.si/wp-content/uploads/2023/03/CRP_RP-V2-2133_Koncno_porocilo_oddaja.pdf).

ŽAGAR KARER, Mojca, 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom. Analiza elektrotehniške terminologije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Spletni viri

Dictionary.com, Evroterm – večjezična terminološka zbirka Generalnega sekretariata Vlade Republike Slovenije, EZS Glosar – spletni slovar Elektrotehniške zveze Slovenije, Fran – spletni jezikovni portal Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, FreeDictionary, IATE – spletni terminološki slovar EU (Interactive Terminology for Europe), IEC – spletni slovar Slovenskega društva Informatika, iSlovar – slovar informatike, ISO – standardi upravljanja kakovosti, okolja, tveganja, informacijske varnosti, ITU – terminološka podatkovna zbirka Svetovne telekomunikacijske zveze, LTFE – spletni slovar telekomunikacij in telekomunikacijskih tehnologij (ITkT), TechTarget, Termania – spletni portal podjetja Amebis, d. o. o., Kamnik, TERMPOST – uradna terminološka zbirka Svetovne poštne zveze, Wikipedija – prosta spletna enciklopedija

a-ž

Slovar v 19.759 slovarskih sestavkih prikazuje termine 25 strokovnih področij. Slovar določa prednostno uporabo terminov glede na strokovno in jezikovno ustreznost, pogostost uporabe, poznavanje avtorjev in gradivo. Prednostni termini ali njihovi pomeni imajo definicijo, neprednostni pa kazalko na prednostni izraz ali pomen. Termini ali njihovi pomeni, ki se uporabljajo na enem ali dveh strokovnih področjih, so označeni z enim ali dvema področnima označevalnikoma. Če se uporabljajo na več strokovnih področjih, področni označevalniki niso navedeni. Slovar je namenjen strokovnjakom, časnikarjem, študentom in tudi nestrokovnjakom, ki jih zanima določeno strokovno področje.

Založba ZRC

49 EUR

